VITA CHRISTI DOMINI SALVATORIS NOSTRI

A R. P. LVDOLPHO SAXONE CARTVSIANO

ante CCL. annos ex Sacris Euangelijs, veterumq; Patrum ſententijs contexta, atque ita diſpoſita,

nihil vt eorum, quæ tum ad Hiſtoriæ, tum ad Homiliarum totius anni rationem ſpectant, deeſſe quidquam poſsit.

Opus ut uere pium, ac eruditum, ita ſingulis Chriſtianæ pietatis alumnis plurimum & ſolatij, & utilitatis allaturum.

A IO. DADRAEO, Pariſienſis Scholæ Doctore Theologo, multis notationibus illuſtratum,

Poſtrema hac VENETA *editione innumeris mendis purgatum, pulcherrimisq; Figuris exornatum.*

INDICES ACCESSERE NECESSARII.

VENETIIS, M D LXXXI.
Apud Guerræos Fratres, & Franciſcum Zilettum.

PRAESTANTISSIMO VIRO

ANTONIO MILLEDONIO

ILLVSTR.^MI X. VIRVM CONSILII

A SECRETIS.

SI QVIS, ANTONI MILLEDONI, quid in vita maxime excellat, animo contempletur, næ ille, certam viuendi rationem nactus, vera beatitudine fruetur. nam, cum nos ad id nati simus, ut omnibus prodesse debeamus, cur non nobis metipsis prosumus? at, quid magis nobis prodesse potest, quam nostrimet cognitio? quid uero ad hanc cognitionem magis conducit, quam, quid præest, nosse? Hæc est, natura, insita in omnibus cupiditas. Quæ cum laudabilis sit in omnibus, in nobis, qui vero lumine splēdescimus, laudabilior certe apparet. Et hoc vno nomine Deo Opt. Max. immensum nos debere quis non uidet? qui, in tantis huius mundi tenebris, ueram nos lucem agnoscere uoluerit, uerum ipsum Religionis nostræ fundamentum, solidamq. basim, in eo esse, tot signis perspicue ostenderit. Quo fit, ut ii nobis videantur tota via aberrare, aberrentq. profecto, qui, cum suam ipsorum salutem quærant, ipsum tamen veræ salutis iter ignorent prorsus. Ac, a quo hoc petendum sit, cum omnes uideant, omnes fateantur, non omnes tamen id vita, factisq. exprimunt. fit id nempe naturæ quodam ductu non admodū bono, ut leuiter dicam. quis autem id sciat, qui tempus inutiliter, uel otiose stando, vel nihil agendo, uel praue uitam ducendo, consumat? O miserā hominum condicionem. Bonum agnoscimus, fatemur, nec tamē sequimur. quid hoc mali est? Malum est omni malo peius. Veram igitur uiam, aliquando, tandem, post tot errores, relicta lubrica, & fallaci, immo ad perniciem certa, sequamur. Hæc nobis præcipua sit: hęc prima. Vtinam, Vtinam, MILLEDONI præstantissime, quanto hoc magis rebus ombus præstat, tantam curam uideremus in eo homines impendere. melius certe nobiscum ageretur. Verum, in tanta rerum omniū colluuione, non tamen desperandum est: sed totis viribus enitendum, ut, quanto magis possumus, veterem illum, & pristinum ardorem restituamus. At, quo pacto id melius fieri possit, quam imitatione, non apparet. Nos igitur, qui, quantum in nobis est, hoc maxime conamur, vt, homines a praua lectio

ne abducendo, ad salutarem uiam ducamus, recte facimus, qui CHRISTVM ad imitandum proponimus. Landulphus Carthusiensis, doctus uir, sanctus uir, & is tandem uir, quo uiro Religio nostra tota gaudet, CHRISTI uitā ornatissime scripsit. Fecit ipse, quod potuit. Et uero egregie id praestitit. at, qui hucusque eum librum typis mandarunt, inornate eum emisere, ut lectores ab eius lectione, ob menda, quae plurima in eo irrepserāt, remorarētur. Nos & menda sustulimus, & figuris librum exornauimus, ut appareret & nostra in eū uoluntas, & VENETORVM nomen illustrius. Qui, cum Typographiam fere primi habuerint, aut primas in ea retulerint, primi certe exornarint, dolendum est, hoc tempore tam esse sui dissimiles. Nolumus in hoc pluribus uti. Illud certe affirmamus, non tam id nobis molestum esse, quam iucundum illud, factum esse Aldi Mannuccij inualetudine, quem nos uirum, ut ob eius & doctrinam, & humanitatem, & mores, plurimum amamus, ita etiam nobis inuisendū saepe ducimus, factum inquā esse eius inualetudine, ut ipsum adiremus. Cum quo multos sermones cum haberemus, praecipuus fuit de Landulpho a nobis exornato. Laetatus ille, nos in uetere nostro instituto manere: &, ut mos illius est, ad maxima quaeque hortari, operam suam polliceri, alienā quoque. nam (uide, quanti ipse Te faciat, quanti Te aestimet, amplissime MILLEDONI) facile putauit fore, ut Tu nos in clientelam tuā reciperes, auctoritate foueres, cōsilio iuuares. Quae in Te maxima sunt; qui Venetae Reip. omnium saeculorum memoria longe praestantissimae, tam carus, acceptusq. sis, ut summam ex eo auctoritatem recte consulēdo, agendoq. semper sis consecutus; isq. tamen sis, qui haec omnia asperneris, ueram gloriam, uerum ornamentum in bene de hominibus merēdo positum ducas; quod ex eo proficiscitur, nō maxime spectes. Sed haec, Tuis auribus (ut omnes norūt) molesta omittamus Suasor. Mannuccius nobis fuit, ut hūc librum sub Tuis auspicijs emitteremus. Tuo nos nomine audito, nihil nobis prius esse faciendum duximus, quā ut, nostraemet uoluntati, quae iam diu id maxime optabat, morem gerentes, ipsi Mannuccio, Tui obseruātissimo, inseruiremus. Hoc igitur nostrum testimonium, ab hilari mente profectum, hilariter excipe: & certo credas, nos id semper maxime in nostro munere conaturos, ut homines intelligant, nihil a nobis unquam praetermitti, quod ad nostrā praeclaram volūtatem (absit verbo inuidia) significandam faciat. exemplo maxime Tuo commoti, qui tot labores pro publico bono & subieris antea, & vero nunc, ista aetate, ista etiam valetudine, quotidie subeas; nil aliud spectās, nisi vt Tuo muneri satisfacias, & exemplum sis omnibus ad bene, praeclareq. agendum. Venetijs. kal. Mai. M. D. XXCI.

Tibi addictissimi, Tuisq. maximis uirtutibus, & singularis animi dotibus deuinctissimi,

Guerrai Fratres.

REVERENDO IN CHRISTO PATRI,

DOMINO PETRO DEVILLARS,

PRAESTANTISSIMO PARISIENSI THEOLOGO,

Mirapicensis Ecclesiæ Antistiti vigilantissimo, Ioannes Dadræus perpetuam exoptat fœlicitatem.

MIRARI SATIS NON POSSVM, *(Præsul amplissime) insignem hæreticorum impudentiam, qui quasi diuinitus translatam habeant, de rebus omnibus iudicandi potestatem, tantùm sibi sumunt, tantumq; arrogant, ut nisi quod ipsi senserint uel fecerint, nihil uerum ac honestum putent. Quo nomine dum sibi suisq; placere student maxime, nihil est interim tam sanctum, tamq; integrum, quod eorum non uiolet atque peruertat audacia. Atque illud quidem ita se habere, tum ex singulis nostræ Religionis capitibus, luce clarius demonstrari potest, tum uero maximè ex eo quod asserunt, monachos atq; adeo uniuersum monachorum ordinem, tanquam prodigiosa quædam monstra de naturæ humanæ finibus exterminari oportere. Atque utinam hoc loco suæ temeritati finem statuissent, in uiuos duntaxat contenti ferre sententiam. Eò enim blasphemiæ seu uerius insaniæ processerunt inexorabiles illi Radamanthi, vt beatos Benedictum, Franciscum, Dominicum, innumeros deniq; eiusdem instituti duces & principes, quos propter uitæ sanctitatem uniuersa colit ecclesia, tanquam fures, parricidas, patriæ pestes, sempiternis pœnis addixerint. Quo errore an ullus sceleratior excogitari potuerit, uiderint alij, ego certè non uideo. Nam ut ingenuè fatear eos immane, & nullis nec ignibus, nec aquarum molibus expiãdum facinus commisisse, qui de Trinitate, Dei potentia, prouidentia, alijsq; quamplurimis catholicæ fidei mysteriis, peruersissimas opiniones confinxerunt: maxima tamen erroris pars humano intellectui, qui in rebus non solum naturæ abstrusis, verumetiam supra naturam positis, noctua quauis cæcior est, ascribi forsan potest. At uerò qui eo sunt ingenio, vt quos præclara merita in excelsis beatorum sedibus collocarunt, quorumq; innocentiam & pietatem homines suspiciunt uniuersi, miserrimos tamen iudicent, quodnam, quæso, excusationis uelum obtendere possunt, dum extincto naturæ lumine, honestum turpe ducunt, bonum malo postponunt, uitium denique uirtuti præferunt? Mihi uerò cogitanti undenã illorum mentibus irrepserit tanta blasphemia, aliud quid dicam nihil occurrit, nisi à dæmone confictũ dolum. Nouit scilicet humanæ fœlicitatis callidissimus insidiator, sicut ad retinendam in animis hominum ueram pietatem, nihil esse potius optimorum uirorum exemplis, ita ad infescandos, atque à uero cultu auocandos, nullam sibi uiam subesse tutiorem, quàm si perditissimos quosque suis proponat, in quorum uitas tanquam in speculum inspiciant, atque ex his sibi omnis erroris atque turpitudinis exẽplum sumant. Hac fraude quondam delusos gentiles, per sinuosos & inextricabiles errorum anfractus traxit præcipites, dum Iouem, Mercurium, Martem, Venerem, cæteraq; uitiorum fœda mancipia, & ut Deos iussit honorandos, & ut duces præcepit imitandos. Nec dissimili sanè modo hæreticos dementauit ueterator ille subdolus, dum illos uerbis, sicut gentes manibus, idola fabricare docet, dumq; apostatas suos, atque omnem hæresiarcharum colluuiem, uiris Apostolicis persuadet esse meliores: illos demum sequendos, hos tanquam lupos fugiendos: illos magnificè efferendos, hos tanquam stultos negligendos: illos in superiore cœli parte collocandos, hos uerò tãquam perditos in ultimas inferorum partes reiiciendos. O errorem portentosum, atque in terras ultimas deportandum. Quicunque monasticen professi sunt, æternis ignibus deputantur. Infelix igitur Ioannes Baptista monachorum parens; quantumuis ab utero sanctus, quamlibet Deo charus & amicus, qui iam inde à puero relicta parentum domo, continentem, austeram, & suprà quàm credi potest rigidam, in solitudine uitam egit. Infœlix Paulus, cuius tunicam pluris facit Hieronymus, quàm Regum purpuras aut diademata, quippe qui à decimoquinto ad centesimum decimumtertium ætatis annum, in spelunca latitans, exiguo panis frustulo quotidie pastus ab Angelo, idem uitæ institutum secutus est. Infœlix Antonius, miraculis clarus, dæmonum terror;*

Hic unus fuit ex Vuiclefistoribus.

Tertullianus aduersus Iraxã hæretici verbis, sicut nationes manibus, idola fabricantur.

Hieronym. in uita Pauli Eremitæ Athana. in uita D. Antonij.

ror, & qui ipse nobili loco natus, relictis urbibus, cõtemptis opibus, spretis huius mundi uoluptatibus uniuersis, quò se totum diuinis manciparet obsequijs, uastam eremi solitudinem colere cœpit, atque innumerabiles, idem ut facerent, incitauit. Infœlix, imò longè infœlicior, Serapion, qui decem millibus monachorum præfectus, totã penè Aegyptum olim idololatriæ parentem, impietatis magistram, dæmonũ receptaculum, sua suorumq́ sancta consuetudine, religionis, pietatis, Angelorum denique fecit domicilium. Atq; ut relicta Aegypto nostros appellem, infœlices Hieronymus, Benedictus, Martinus, Bruno, Bernardus, Franciscus, Dominicus, alij denique prope infiniti, quos hic percensere epistolaris angustia non patitur, qui quasi ex turbulentissima quadam tempestate, sic ex hac uita seditiosa atque tumultuosa, sese in placidum quietumq́ uitæ genus, tanquam in portum tranquillissimum atque tutissimum receperunt. Soli hæretici cum suis asseclis, (si superis placet) fœlices erunt, quia monasticum institutum cane peius & angue auersantur, exhorrescunt, & quã maximè possunt, lingua procacitate insectantur. Sed bene habet quòd nemo bene composita mentis illis inuidiat, ut sibi constare possit integra sua fœlicitas. Quis enim erit usqueadeò barbarus, & ab omni non modo honestate, sed honestatis simulatione alienus, qui non cum illis planè miser, quàm cum his beatissimus esse malit? Quænam cõuentio Christi ad Belial, lucis ad tenebras, sanctorum ad hæreticos? Illi enim disciplinæ exactores rigidissimi, pietatem in animo, maiestatem in uerbis, grauitatem in uultu, modestiam in cultu semper & ubique præferunt: Horum uerò conuersatio, ait Tertulianus, quàm futilis, quàm terrena, quàm humana, sine grauitate, sine authoritate, sine disciplina. Rationem disciplinæ non tenent, cuius apud nos lenocinium putant. Illi humilitatem uerbo & opere profitentur: hos uerò quasi aduersus humilitatem dimicaturos superbia armatos inuenies: adeò uerum est quod de illis Tertulianus, Omnes hæretici tument. Illi diuitias, honores &, cætera fortunæ ludibria, quæ vulgus hominum demirari solet, constanti animo despiciunt: hi uerò opes & honores mirum in modũ suspiciunt, illisq́ cumulandis aperto ore semper inhiãt. Quis enim ignorat, Valentinum, Nouatum, Arium, Aerium, ob denegatum sibi episcopatũ hæreses suas confinxisse? illi uirginitatem & continentiam mente colunt, & corpore tuentur, pro quibus retinendis, nullas uigilias, nulla ieiunia, nullum sibi laborem detractandum putant: hi uirginitatis & continentiæ fractis repagulis, in omnem libidinẽ ruunt præcipites, dum castitatem seruari non posse contestantur, dumq́ monachis æque ac presbyteris uxores imperãt, quas nisi duxerint, diem dicunt uiolatæ legis illius, Crescite & multiplicamini. Illi denique Præpositis suis dicto audientes, ab eorum præscriptis uel latum unguem recedere nefas esse existimant: hi uerò Magistratui detrahunt, Præpositos superbo tumore contemnunt: ut uerum sit quod olim dixit Cyprianus, non aliunde natas esse hæreses quàm quod sacerdoti Dei non obtemperatur, nec unus in ecclesia ad tempus sacerdos vice Christi cogitatur. Atque hæc qui secum diligenti animo reputauerit, verissimum esse mecum fatebitur, quod de illis quondam præscripsit Tertulianus, Nusquam facilius profici, quàm in castris infidelium, ubi ipsum esse illic, promereri est. Nam licèt peierent, profundant, perdant, pereant, nihil tamen ad se attinere arbitrantur, dummodo Christi fidem abnegent. Beatus Athanasius catholicæ fidei fortissimus propugnator, atque Arianæ perfidiæ acerrimus oppugnator, inter alia signa dignoscendæ hæreseos, hoc unum suo tempore familiare fuisse narrat: Si quis ex catholicis, ad Arianos confugeret, quantumvis perditus, probum tamen haberi solitum. Quod si forte eorum quempiam in episcopum allegerent, non illi occinere solitos illud Pauli, oportet episcopum esse irreprehensibilem; sed istud duntaxat, Aduersus Christum sentias, & de moribus nihil esto sollicitus. Age verò, euoluant illi suorum catalogum, uniuersas replicent historias, quantumcunque desudent, ne vnum quidem proferent, qui cum eorum quos supra nomina ui etiam minimo, de sanctitate certare possit. Ego autem singulari Dei prouidentia factum esse non dubitem, quod quemadmodum in ecclesia nunquã defuerunt viri sanctitate insignes, sic apud hæreticos nemo adhuc vitæ synceritate clarus inuentus sit. Eam ob rem Christus Dominus quo nobis explorata fieret illorum versuta malitia, à fructibus, inquit, cognoscetis eos. Quamuis enim ad tẽpus Curios simulent, & virtutis speciem aliquam præ se ferant: quia tamen, vt ait Seneca, nemo potest personam diu ferre fictã, rursus eosdẽ ad ingeniũ redire, & quam sibi falsò probitatis personam tribuerant: sensim exuere, certissima experientia deprehendes. Atque ex eo fidem nostram maximè confirmari docet Chrysostomus, quod in tota hæreticorum serie, qualis beatus ille Antonius, cuius antea memini, nullus repertus est. Eodem quoque studio insanam Manichæorum sectam exagitat Augustinus, dum illos ad Anachoretarum et cœnobitarum sui temporis mores integerrimos prouocat, ut apud quos vitæ sanctior, doctrina ẽt purior iudicetur. Quæ cũ ita sint, quis nisi humanitatis prorsus expers, tam pestiferam opinionem non execretur & monasticum vitæ genus, modis omnibus commendandum, non censeat? Sed intelligo quid adhuc allatrent canes isti, monachos scilicet Reipublicæ inutiles esse & otiosos. Equidem præclarè Tertulianus, Aufer (ait) ab hæreticis quæcunque Ethnici sapiunt, & stare non poterunt. Hæc enim quondam fuit Gentiliũ de Christianis vetus querela, quod essent steriles & infructuosi, atq; ex his ad Rempublicã nulla perueniret vtilitas. Sed audiãt quid pro Christianis responderit

Margin notes:

Nicephor. lib. 11. ca. 34.

Tertul. de præscript. aduersus hæreticos. Ibidem.

Gene. 1.

Cyprian. li. 1. epist. 3. & lib. 3. epist. 6.

Tertul. de præscript. Aduersus hæreticos.

Athanasi. epis. ad solitariã uitã agẽtes.

Matth. 7.

Seneca li. de clementia.

Chrysost. hom. 8. in Matth.

August. li. 1. de moribus ecclesiæ ca. 31.

Tertul. li. de resurrectione carnis.

derit idem Tertullianus, ut eodem plane pacto sibi satisfactum existiment: Nam si qui de sterilitate Christianorum conqueri possunt, inquit, erunt lenones, aquarioli, venenarij, magi, aruspices, mathematici. His verò infructuosos esse magnus fructus est. Obseruant diligenter duo illa Ecclesiæ lumina Athanasius & Basilius, his qui recens monasticen aggressi sunt, dæmonem insusurrare solere, quòd sibi tantum prosint, quòd longè melius de se suisq́; atque adeò de uniuersa Repub. mererentur, si abiecta cuculla, ad politicum vitæ institutũ redirent, ut his tandem dolis ab incepto cursu eosdem reuocet. Quòd si nihil aliud commoditatis afferret solitudo, præterquàm quòd animum curis infinitis, quibus in medijs turba fluctibus ualde agitatur, exonerat, sua tamen laude, suoq́; honore non careret. Quid enim aliud est à turba ad quietem, quàm à morte ad uitam transferri? Vetus narrat historia, Similem quẽdam, cum relicta quam diu exercuerat præfectura, in otium sese recepisset, morientem suo epitaphio inscribi voluisse, Hic iacet Similis, cuius ætas multorum quidem annorum fuit, septem tamen duntaxat vixit annis: hoc solùm temporis vixisse reputans, quod in otio transegerat. Quantùm uerò utilitatis nobis afferant suis precibus, testis erit Augustinus, qui Manichæis olim ignauum otium obijcientibus Anachoretis, hunc in modum respondet: Videntur nonnullis res humanas plusquàm oporteret deseruisse, non intelligentibus quantum eorum animus in orationibus prosit. Neque verò diffiteri possum, si nostra Gallicana Respublica, ex tantis quibus hactenus fracta & debilitata fuit iniuriis, tantillum respirare videatur, nostrorum Anachoretarum precibus acceptum ferendum. Quos nisi Deus Opt. Max. in tanta præsertim morum peruersitate nobis reliquisset, uerendum foret maximè, ne quasi Sodoma iampridem facti essemus. Ac mihi quidem singula Monastices commoda percensere nõ est propositum, quæ sanè tanta sunt, quanta neque cuiusquam oratio, nec quæ omni oratione celerior est cogitatio, consequi possit. Tantùm hoc dicam quod ex monasterijs tanquam ex fertilissimo & optimo quodam solo, innumerabiles prodiere viri, sanctitate non tantùm, sed etiam doctrina percelebres, qui ne uiderentur otiosi, suis doctissimis lucubrationibus, Christianam Rempublicam mirabilem in modum, iuuerint, auxerint, amplificarint. Inter quos non postremas tenere arbitror, Ludolphum nostrũ, Anachoretam alterum, cuius sanctitas uel ex eo maximè deprehẽdi potest, quòd cùm ad triginta annos in Prædicatorum familia castè integreq́; versatus esset, seuerioris disciplinæ causa, ad Carthusianorum instituta conuolauit. Quàm fæliciter autem literas sacras didicerit, quàm ad unguẽ ueterum sensa callueris, præter alia egregia ingenij monumenta, hæc Christi vita abundè fidem factura est. De qua si meum iudicium interponere liceat, ausim affirmare, dignum esse librum qui propter infinitos, quibus refertus est, ad pietatem stimulos, nostris de manibus nunquam deponatur. Quid enim Christianis mentibus esse potest uel dictu facilius, uel auditu delectabilius, uel gustu suauius, uel aspectu iucundius, Christi Seruatoris nostri uita sanctissima? Quid verò uel ad fidem instituendam, vel ad mores componendos vtilius excogitari potest? Hinc tibi tanquam ex locupletissimo quodam penu abundè suppetit, quicquid expetere potest humana necessitas. Aduersa ualetudine teneris? Habes hic sapientissimum medicum, qui præsentissimum tibi remedium conferet, qui te denique nullis sumptibus morbo liberabit atque recreabit. Mærore conficeris? En tibi consolator optimus, cuius saluberrimis præceptis, atq; consilijs si parueris, ingentem animo voluptatem concipies. Est tibi molesta sitis? Præsto tibi adest fons limpidissimus, qui vel vno haustu conceptam uisceribus sitim sedet, ardoremq́; restinguat. Est quod esurias? Habes panem suauissimum, qui tibi nullo negotio famem expulerit. In tenebris iaces? Hic inuenies lucem omni sole clariorem, quæ mentis abscõditissimos recessus penetret, ab eaq́; quãtumvis densam seu peccati seu ignorantiæ caliginem nulla mora interposita depellat. Mortem times? Christus vita est. Ad cælum tibi viam parari desideras? Ecce tibi via erit Christus, quo duce nunquã aberraueris. Denique quicquid præclarum & laudabile, clarissimorum virorum historia sparsim suppeditant, hic tanquam in vberrimo virtutum omnium fonte cumulatissime & copiosissime subiectũ vides. Est porrò Ludolphi stylus simplex, ab omni fuco & verborum inani volubilitate penitus abhorrens, qualem vterum permultis, quibus de moribus excolendis, quàm de sermone poliendo maior semper cura fuit, contigisse videmus. Verum enim est à Græcis vsurpatum prouerbium. Qualis vita est, talem esse solere hominibus orationem. Verum & illud quod ait Seneca, Cuiuscunque videris orationem sollicitam, scias animum quoque non minus esse pusillis occupatum. Vnde magis miranda est eorum stultitia, qui verborum potius quàm rerum venatores, si quando inciderint in autorem quamlibet doctum & pium, in quo quidpiam minus elegans, aut Ciceronianam dictionem parum redolens, aduerterint, eundem veluti male meritum exhibilent, ac explodant. Ab his certè sicut à iuuenibus barba & coma nitidis, nihil sanctum, nihil graue, nihil denique solidum sperare oportet. Quorum quidem conditionem deflere videtur Augustinus dicens, Vide Domine & vt patienter vides, vide quomodo diligenter obseruent filij hominum pacta literarum & syllabarum accepta à prioribus locutoribus, & à te accepta æterna pacta perpetuæ salutis negligant, vt qui sonorum vetera placita teneat aut doceat, si contra disciplinam grammaticam, sine aspiratione prima syllaba, hominem dixerit, magis

displiceat

Idẽ in apologet. ca. 42. & 43.

Athanasi⁹ in uita Antonij.

Dion cassius in Adriano.

August. loco supra citato.

Seneca epist. 114. & 115.

August. 1. cõfess. ca. 18. & 19.

displiceat hominibus, quàm si contra tua præcepta hominem oderit, cum sit homo. Neque verò hæc à me dicta sint, quasi reprehendam in scriptoribus sacris sermonis elegantiam & eloquentiam, quam eorum plurimi ad miraculum calluerunt, sed eo consilio, ut quemadmodum in Philosopho Tullius, ita nos in illis, si eloquentia sit, non uituperemus, si non adsit, non desideremus. Hoc autem opus, cum mea quantulacunque accessione, si quis (Præsul amplissime) cur tui nominis auspicio consecratum noluerim, forsan interroget, illud à me responsum ferat, tanta hactenus extitisse tua in me beneficia, quanta in quemuis alterum maxima esse potuerint. Ex quo enim tuam primum mihi conciliaui necessitudinem, sicut in omnes bonarum artium studiosos egregio semper es animo, sic mihi nunquam uel in aduersis solatio, uel in incertis consilio, uel in necessarijs auxilio defuisse uisus es. His accedit quod mihi de me male mereri uiderer, si autorem ualde pium & eruditum Theologum, alteri quàm tibi pietatis amantissimo, Theologo eruditissimo, Episcopo denique integerrimo & uigilantissimo deuouissem. Vt enim illos planè infælices, suisq; maximè perniciosos arbitror episcopos, qui ad tantas quas ecclesia undique patitur iniurias, uel obmutescunt, uel profundissime dormiunt: Sic mihi nulla non laude, nullo non officij genere prosequendi uidentur, qui omnibus animi & corporis neruis intentis dant operam, quo sibi commissum gregem ab omni aduersariorum inuidia atque iniuria uindicent, uita exemplo dirigant, doctrina denique cibo pascant ac nutriant. In quo perficiendo dum totus es, Deum Omnipotentem precor, det tibi ad ea quæ tui muneris sunt obeunda fortem & constantem animum. Lutetiæ, è tuo Sagiensi Gymnasio, ad 6. Calend. Nouemb. anno Do. 1579.

Ad Lectorem.

Herculei merito censebimus esse laboris,
Ad fontes fluuios quosque referre suos.
Et quibus Oceanus rapidis exæstuat undis,
Scrutari, vel quos efficit unde lacus.
Haud minus exhausit Dadræus, crede, laboris,
Dum tibi peruigili prodidit ipse manu.
Quos opere in tanto Patres Ludolphus abundè
Congerit, & queis sunt quæque notata locis.
Ad sacros digitum fontes intendit ubique,
Quos facilis, poteris, Lector, adire pede.

ROBERTVS LABBEY.

TABVLA DOMINICARVM, ET FESTORVM TOTIVS ANNI.

DOMINICA PRIMA. ADVENTVS DOMINI.

Attendite

F I N I S.

ORDO CAPITVLORVM QVATVOR EVANGELISTARVM, INDICATIS LOCIS VBI TRACTANTVR.

Indicis, quo facile reperias in quo huiusce operis capite, quoduis quatuor Euangelistarum caput enarretur, finis.

DE LVDOLPHO SAXONE DOCTISSIMORVM virorum censura, Ex Chronicis Hermanni Schedel.

LVDOLPHVS Alemannus, ordinis Carthusiensium, Prior Argentinensis, uir doctrina & morum sanctitate conspicuus, hac ipsa tempestate peropti mè vitam Domini nostri Iesu Christi egregio uolumine, & quodam cœlesti artificio, imò potius diuina reuelatione quàm studio, fabricauit: in quo certè se ostendit uenerabilem uirum, & omnium rerum tam diuinarum, quàm humanarum, & potissimum ipsius Iesu Christi uitæ (prout uoluit homini esse possibile) plenissimam habuisse notitiam: alia quoque laude digna hic deuotus atque uenerandus pater ædidit.

Ex supplemento supplementi Chronicorum, Iacobi Philippi Bergomatis, ordinis Heremitarum sancti Augustini.

LVDOLPHVS Carthusiensius monachus, natione Teutonicus, patriaque Saxonicus: uir in diuinis scripturis admodum studiosus & eruditus, ac aliarum bonarum literarum non ignarus, per hoc tempus apud Argentinense cœnobium existens, ædidit magnæ deuotionis, ac profundæ eruditionis quædam præclara opuscula: in quibus ad euitandum ocium ingenium exercitans nomen suum immortalitati condonauit. E quibus extat uolumen magnum & insigne quidem, quod prænotauit, de Vita Christi Iesu, in lib. duos: quod incipit, Fundamentum aliud. Item in Psalterium perpulchrè lib. unum. Feruntur etiam alia. Regnauit autem anno Domini 1334. sub Ioanne 22. Papa, & Ludouico Bauaro Imperatore.

Ex catalogo scriptorum Ecclesiasticorum Tritemij.

LVDOLPHVS ordinis Carthusiensis in domo Argentinensi, natione Teutonicus, Saxonica terra oriundus: uir in diuinis scripturis studiosus & eruditus, & secularium literarum non ignarus, ingenio mitis, eloquio dulcis & compositus: uita quoque & conuersatione insignis, ædidit magnæ deuotionis & profundæ eruditionis quædam præclara opuscula: quibus ingenium nobiliter exercitans, nomen suum immortalitati condonauit. E quibus ego uidi tantum subiecta: Volumen magnum & insigne super Euangelio quod prænotauit.

Vitam Domini Iesu, Lib. ij. Fundamentum aliud.
In psalterium quoque, Lib. j. Sicut olim manna.
Feruntur eius & alia.

Claruit sub Ludouico Imperatore quarto.
Anno Domini M. CCCXXX.

Ex lib. 4. Bibiothecæ Sixti Senensis.

LVDOLPHVS natione Saxo, ex ordine Prædicatorum, post trigesimam suæ professionis annum, ad instituta Carthusianorum translatus, & in Monasterio Argentinensi receptus, uir in Sanctis uoluminibus studiosissimus, professione scholasticus, sermone simplex, & feruidis quibusdam affectibus amabilis, collegit ex Hieronymi, Augustini, Cassiodori & Petri Lombardi sententijs exactam in Psalmos expositionem, in qua typicos sensus maximè sectatur, non ita tamen ut literalem intelligentiam negligat: addens ad calcem cuiuslibet Psalmi, deuotam & consonam ipsi Psalmo precationem. Operis initium est, *Sicut olim manna.* Idem ex quatuor Euangelistis unicam collegit uitæ Christi historiam, quam lucidissimis & plenissimis iuxta quadruplicem sensum explanationibus illustrauit, adiectis ad finem singulorum capitulorum deuotissimis precationibus, præcedentis capituli argumento deseruientibus. Opus incipit, *Fundamentum aliud.*

Claruit sub Ludouico Imperatore quarto,
Anno Domini 1330.

AVCTORES,
QVORVM AVXILIIS
OPVS IPSVM
PERFECTVM EST.

Alanus
Albinus, ſeu Alcuinus
Ambroſius
Anſelmus
Athanaſius
Auguſtinus
Baſilius
Beda
Bernardus
Boëtius
Caſſianus
Caſſiodorus
Chryſoſtomus
Cyprianus
Cyrillus Alexand.
Damaſcenus
Dionyſius Areopagita
Epiphanius
Euſebius Cæſarienſis
Fulgentius
Gregorius Nazianzenus
Gregorius Nyſſenus
Gregorius Papa
Græcus interpres
Hieronymus
Hilarius
Hugo Victorinus
Horatius
Innocentius tertius
Ioſephus
Iſidorus
Leo primus
Origenes
Ouidius
Paulinus
Petrus Bleſenſis
Petrus Cantor Pariſienſis
Petrus Comeſtor, hiſtoriæ ſcholaſticæ auctor
Petrus Rauennas, aliàs Chryſologus
Rabanus
Remigius
Richardus Victorinus
Rupertus Tuitienſis
Seneca
Seuerianus
Theophilus
Thomas Aquinas
Tullius
Valerius Maximus.

TITVLI CAPITVLORVM SECVNDAE PARTIS.

FINIS.

TITVLI CAPITVLORVM PRIMAE PARTIS. PER ORDINEM.

FINIS.

AVTHORITATES ALIQVOT SACRAE SCRIPTVRAE PER LVDOLPHVM SPARSIM EXPOSITAE,

digestæ secundùm ordinem librorum veteris, & noui Testamenti.

Indicis authoritatum sacræ scripturæ finis.

LVDOLPHI SAXONIS, CARTVSIENSIS, IN VITAM CHRISTI, Ex Sacro Euangelio, Sacrisq. Doctoribus collectam,

PROLOGVS.

A

FVNDAMENTVM *aliud nemo potest ponere*, vt ait Apostolus, *præter id quod positum est*: quod est Christus Iesus. Cùm dicat August. quòd Deus ᵃ est res summè sufficiens: & ᵇ homo est res summè deficiens: & quòd tale bonum Deus est, vt nemini eum deserenti bene sit. Idcircò quicunque ruinam defectuum suorum euadere, & spiritu reparari desiderat: necesse est ei ut à fundamento prædicto non recedat: quia in eo omnimoda remedia suis necessitatibus inueniet.

1. Cor. 3. August. lib. 1. soliloq. a Deus. b Homo.

Primò itaque peccator cupiens peccatorum suorum sarcinam deponere, & ad requiem animæ peruenire: audiat Deum peccatores inuitantem ad veniam, & dicentem: *Venite ᶜ ad me omnes qui laboratis*, scilicet labore vitiorum: & onerati estis, scilicet sarcina peccatorum: & ego reficiam vos, scilicet sanando, ac refouendo: & inuenietis requiem animabus vestris: & hic, & in futuro. Audiat ergo ægrotus pium & B sollicitum medicum: & veniat ad ipsum per profundam contritionem, ac sollicitam confessionem, & studiosum propositum semper declinandi à malo, & faciendi bonum. Secundò peccator (sed iam in Christo fidelis effectus, tanquam ipsi per pœnitentiam reconciliatus,) studeat diligentissimè medico suo adhærere, & suam familiaritatem acquirere, eius sanctissimam vitam recogitando omni qua poterit deuotione. Caueat tamen prouidè, ne cursoriè ipsam vitam legendo transeat: sed seriatim aliquid de ea per diem accipiat: in quo sabbatum delicatum piæ meditationis Christo quotidie celebrando, ac cogitationes & affectiones, orationes & laudes, totumque opus diei ad illud reducendo, in ipso delectetur: à tumultu exteriorum, & mundanorum impedimentorum requiescere, & suauiter obdormire: & ad illud, vbicunque fuerit, velut ad certum & pium refugium, contra vitiosas humanæ infirmitatis varietates, continuè Dei famulos impugnantes, sæpè recurrere. ᵈ Sæpius tamen recurrat ad præcipua Christi memorialia: videlicet ad incarnationem, natiuitatem, circuncisionem, apparitionem, præsentationem in templo, passionem, resurrectionem, ascensionem, Spiritus sancti effusionem, aduentum ad iudicium: causa specialis recordationis, & exercitationis, ac spiritualis recorda-

Peccator inuitatur ad veniam. c. Mat. 11.

Peccator adhærere debet Deo, medico suo, eius vitam contemplando.

Vita Christi seriatim non cursoriè legenda.

d Insignia Christi præcipuè memoranda.

tionis, ac consolationis. Sic etiam ipsam vitam [e] Christi legat: vt mores eius pro posse imitari studeat. Parum enim prodest si legerit: nisi & imitatus fuerit. Vnde [f] Bernardus: Quid tibi prodest, pium saluatoris nomen lectitare in libris: nisi habere studeas pietatem in moribus? Vnde & [g] Chrysostomus: Qui legens de Deo, vult inuenire Deum: festinet viuere dignè Deo, & ipsa conuersatio bona sit quasi lampas luminis ante oculos cordis eius, viam veteratis aperies. Ista [h] vita in summo desiderio debet esse peccatori, propter multa. Primò, propter remissionem peccatorum. Cùm enim fecerit de se iudicium, se per confessionem accusando, per iustitiam pœnitentiam voluntariam assumendo, iam sollicitè ambulans cum Deo suo prædicto modo meditando, purgatur non modicum à sordibus peccatorum. Deus enim cui adhæret, *ignis consumens est, purgationem peccatorum faciens.* Secundò, propter sui illuminationem. Ille enim cui assistit, lux est in tenebris lucens: cuius lumine illustratus, docetur ordinatè disponere vitam suam ad Christum, & cœlestia ad seipsum ac proximum, & terrestria. Tertiò, propter gratiam lachrymarum, valde necessariam peccatori in hac valle miseriæ: quam Christus, qui est fons hortorum, & puteus aquarum viuentium, consueuit peccatoribus sibi adhærentibus dare. Quartò, propter reparationem lapsuum quotidianorum, de quibus semper releuat Dominus sibi adhærentes. Iuxta illud: *Fac serpentem æneum, & pone eum pro signo: qui percussus aspexerit eum, viuet.* Quintò, propter dulcem & desiderabilem degustationem, quam in se habet. Iuxta illud: *Gustate & videte quoniam suauis est Dominus.* Sexto propter cognitionem paternæ maiestatis, quæ per ipsum solum haberi potest. Iuxta illud: *Nemo nouit patrem nisi filius, & cui filius voluerit reuelare.* Septimò, propter securum exitum ab hac vita periculosa. Fidelis namque peccator, qui modò quotidie suscipit Christum in hospitio cordis sui, & lectulum floridum, per suaues meditationes eidem præparando, econuerso post mortem requiretur, & suscipietur à Christo: vt sicut consueuit & concupiuit semper, & in æternum sit cum ipso. Hæc vita, est vita bona & irrigua, peccatores sibi adhærentes mundans & renouans, & eos ciues sanctorum, & domesticos Dei faciens. Est amabilis & dulcis ad conseruandum: non enim habet amaritudinem conuersatio illius, nec tædium conuictus ipsius, sed lætitiam & gaudium. Est deliciosa, & suauis, cætera quæ hanc non sapiunt fastidiens exercitia, cùm aliquandiu pio corde fuerit frequentata. Est pascens & reficiens, nam secundum Ambrosium, qui domicilio Christum recipit interno, maximis delectationibus exuberantium pascitur voluptatum. Est consolatoria solitario, & quidem optimus comes iugis iocunditatis, solatiique, & confortationis, ac turris fortitudinis à facie inimici, & à tribulatione & tentatione peccatoris. Hæc est vita plana & facilis ad contemplandum creatorem: de qua nullus excusare se potest: sicut de contemplatione summæ maiestatis, ad quam nemo raptim potest pertingere, nisi proficiendo per istam vitam nostri redemptoris. Hanc quicunque incipientes & paruuli, quicunque proficientes & perfecti possunt habere: & in ea inuenire bonum nidum sibi, vbi tanquam turtures reponant, & abscondant casti amoris pullos, quisque pro sua capacitate. Hæc vita multum reddit sanctos Dei fauorabiles, pios, & benignos cultoribus suis, propter ipsum qui nobis cum illis commune est gaudium. Verbi gratia: Nunquid beata virgo mater misericordiæ, pietatis, & gratiæ poterit te despicere, vel oculos suos à te auertere, quamuis sis peccator, quando non solum semel in die viderit, sed & frequenter filium suum, quem super omnia diligit, in brachijs tuis & inter vbera tua commorantem? Nunquid poterit tecum filio suo quem portas deserere, quando viderit te prædicto modo, filium suum tam sollicitè per singula comitantem; & eidem pietatis officio, deuotionis ministerium, per dies singulos exhibentem? nullo modo. Sic & cæteri sancti libentissimè respiciunt illos, cum quibus Deus placatus habitare dignatur, cùm ista vita faciat cultores suos consortes illorum, quia est & vita ipsorum.

Planè hæc vita est vita beatæ matris Christi, ipsi sedulè ministrantis in annis pluribus, & famulantis. Hæc est vita Apostolorum Christo familiariter adhærentium, & cum eo fideliter perseuerantium. Hæc est vita ciuium supernorum, Christo fruentium, & eius opera mirabilia admirantium, & sibi reuerenter assistentium in æternum. Hæc vita est optima pars, scilicet sedere ad pedes Christi, & audire verbum eius. Vnde meritò à possessore suo ipsam modò per gratiam colente, non aufertur: quia ipsa est retributio illa quæ seruo fideli & prudenti promittitur: & hic incipiens, in æternitate perficietur. Hanc vitam nulla lingua laudare sufficit, adeò bona est, & sancta, & super omnes vitas dignissima: cùm sit initium cuiuslibet altioris contemplationis, ac vitæ angelicæ & æternę quæ speratur in patria. An parum est tibi continuè cum Christo esse, in quem desiderant Angeli semper prospicere? Si vis in æternum regnare cū Christo, incipe regnare modo, & noli deserere eum, cui seruire regnare est. Appropinqua ergo ad ipsum pio corde, vt descendenti, scilicet de sinu patris, in vterum virginis, quasi alter testis, cum angelo sanctæ conceptionis existas in pura fide: & congratulare virgini matri, sic propter te fœcundatæ. Adesto eius

natiui-

[Margin notes:]
e Vita Christi imitanda.
f Bernard. sermone 14 in cantica.
g Chrysost. in psal. 43.
h Christi vita propter multa desideranda.
Hebr. 12.
Ioannis 1.
Nume. 21.
Psalm. 33
Matth. 11.
Vita Christi fructus.
Ambrosius sermo. 8. in Psal. 118.
Vita Christi contemplatio, omnibus necessaria.
Vita Christi nidum præstat.
Vita Christi fauorabiles reddit sanctos.
Christi vita facit consortes vitæ cœlestis & omnium sanctorum.
Luce 10.
Vita Christi nequid satis laudari.
Christi vita facit hoc incipere vitam cœlestem.
Compend. Bonavent. vita Christi.

A nativitati,& circunciſioni,quaſi bonus nutricius, cum Ioſeph. Vade cũ Magis in Bethlehem, & adora cum eis paruulum regem. Adiuua cum parentibus portare puerum, & præſentare in templum. Comitare cum Apoſtolis pium paſtorem, glorioſa miracula facientem. Adeſto morienti, cum beata mãtre eius & Ioanne,ad compatiendum,& condolendum ſibi:& quadam pia curioſitate palpando tracta ſingula vulnera ſaluatoris tui, propter te ſic mortui. Quære reſurgentem cum Maria Magdalena, donec merearis inuenire. Admirare in cœlum aſcendentem, quaſi inter diſcipulos in monte Oliueti exiſtens. Sede cum Apoſtolis in conclaui, & abſcondere ab exterioribus ſingulis,vt virtute Spiritus ſancti,ex alto indui merearis. Et ſi pio ac humili & deuoto corde ſic eum modico tempore fueris proſecutus in terris,ipſe te ſubleuabit ad ſe ſedẽtem in dextera Dei patris in cœlis,ſecũdum quod promiſit fideli peccatori ſibi adhærenti,dicens, *Qui mihi miniſtrat, me ſequatur: & vbi ego ſum, illic & miniſter meus erit.* Quicunque ergo fidelis peccator hanc vitam amabiliter amplexatus fuerit, non dubitet quin Chriſtus eum in filium adoptauerit.

Ioan. 12.

Chriſtus adoptat in Filium.

B Vnde ſcriptum eſt in Prouerbijs: Ego diligẽtes me diligo. Vnde & Bernardus: Qui non placet Deo,non poteſt illi placere Deus. Nam cui placet Deus, Deo diſplicere non poteſt. Caueat tamen prudenter fidelis peccator,vt nunquam in quocunque ſtatu fuerit,confidentiam in meritis ſuis habeat:ſed tanquam mendicus pauperculus,omnino nudiſsimus,ad eleemoſynam dominicam mendicandam, ſemper vacuus accedat. Hæc autem faciat,non quaſi ex humilitate ficta,merita ſua abſcondens: ſed certiſsimè ſciens quod non iuſtificabitur in conſpectu Dei omnis viuens. Etiam ſolius cogitationis noſtræ non poſſumus rationem reddere, ſi ipſe voluerit nobiſcum in iudicium intrare. Iſto autem modo quantumcunque ſe ingerat,cum pio tamen timore & reuerentia,ad bonum dominum peccatores vocantem, præſumptuoſus non reputabitur: ſicut pauperes ſeculi,quanto nudiores ſunt, cùm ſe non tanquam dignos, ſed tanquam miſeriores propius ingerunt, ad eleemoſynam diuitis mendicandam, præſumptuoſi vel ſuperbi non dicuntur,ſed à benignis diuitibus, miſericordius reſpiciuntur. Hanc vitam beatus Bernardus plurimum frequentauit:

Prouer. 8.

Vitanda de ſe præſumptio.

Pſal. 142.

Bernar. ſermo 43. in Cãtica.

C qui faſciculos myrrhæ, id eſt cumulum amaritudinis, ex vita & laboribus Chriſti colligens;& inter vbera ſua, id eſt, affectiones ſuas collocans, ſic ait: Tu quoque ſi ſapis, imitaberis ſponſæ prudentiam,atque myrrhæ tam charum faſciculum de principali tui pectoris: nec ad horam patieris auelli, & amara illa omnia, quæ pro te pertulit ſemper in memoria retinens,& aſsidua meditatione reuoluens: quò poſsis dicere & tu, *Faſciculus myrrhæ, dilectus meus mihi, inter vbera mea commorabitur.* Et ego fratres, ab ineunte mea conuerſatione, pro aceruo meritorum, quæ mihi deeſſe ſciebam, hunc mihi faſciculum colligare, & inter vbera mea collocare curaui, collectum ex omnibus anxietatibus, & amaritudinibus domini mei. Primum ſcilicet,infantilium illarum neceſsitatum. Deinde laborum, quos pertulit in prædicando: fatigationum, in diſcurrendo: vigiliarum,in orando: tentationum,in ieiunando: lachrymarum,in compatiendo: inſidiarum,in colloquendo. Poſtremò periculorum,in falſis fratribus: conuitiorum,ſputorum,colaphorum,ſubſannationum,exprobrationum,clauorum,horũmque ſimilium, quæ in ſalutem noſtri generis,

Bernardus uitã Chriſti frequentauit.

Cantic. 1.

Operis ſuſcepti rationes.

Labores Chriſti.

D ſylua euangelica copioſiſsimè noſcitur protuliſſe. Vbi ſanè inter tot odoriferæ myrrhæ huius ramuſculos, minimè prætermittendam putaui etiam illam myrrham qua in cruce potatus eſt:ſed neque illam qua vnctus eſt in ſepultura. Quarum, in prima applicuit ſibi amaritudinem meorum peccatorum. In ſecunda, futuram corruptionem mei corporis dedicauit. *Memoriam abundantiæ ſuauitatis horum eructabo* quoad vixero. In æternum non obliuiſcar miſerationes iſtas,quia in ipſis iuſtificatus ſum. Hæc meditari, dixi ſapientiam. In his iuſtitiæ perfectionem mihi conſtitui. In his plenitudinem ſcientiæ. In his diuitias ſalutis. In his cõpias meritorum. Ex his mihi interdum potus ſalutaris amaritudinis. Ex his rurſum ſuauis vnctio conſolationis. Hæc me erigunt in aduerſis, in proſperis deprimunt. Et inter læta triſtiaque vitæ præſentis, via regia incedendi tutum præbent vtrobique ducatum: hincinde mala imminentia propulſando. Hæc mihi conciliant mundi iudicem: dum tremendum poteſtatibus mitem, humilemq́; figurant: dum non ſolùm placabilem,ſed & amicabilem, repræſentant eum qui inacceſsibilis eſt principibus,terribiliſq́; apud reges.

Myrrha multiplex.

Pſal. 144.

Meditationum harũ vtilitates.

E Præterea hoc mihi in ore frequenter, ſicut vos ſcitis. Hæc in corde ſemper,ſicut ſcit Deus: hæc ſtilo meo admodum familiaria, ſicut apparet. Hæc mea ſublimior interim philoſophia, ſcire Ieſum & hunc crucifixum: hunc & vos dilectiſsimi, tam dilectum faſciculum colligite vobis. Mementote quia accepit eum Simeon in vlnis. Maria geſtauit in vtero. Fouit in gremio. Sponſa ſibi inter vbera collocauit. Arbitror Ioſeph ſuper genua,illi frequenter arriſiſſe. Hi omnes ante ſe eum habuerunt, & nullus retrò. Exempla igitur ſint vobis,vt & vos ſimiliter faciatis. Si enim ante oculos habueritis quem portatis,pro certo videntes anguſtias Domini,leuius & veſtras portabitis. hæc Bernardus. Sed quia iſta multi minimè cogitant,ſtatim fatigati ſunt: quia ſi iſta cogitarent,non ita citò de bono opere fatigati eſſent. Hanc etiam vitam, beata Cecilia virgo legitur habuiſſe. Nam inter alia virtutum & laudum præconia, de ea ſcribi-

1. Corin. 2.

Luce 2.

Cecilia laus.

ſcribitur, quòd Euangelium Chriſti, abſconditum ſemper in pectore portabat, quod ſic intelligi videtur, quòd ipſa de vita Domini Ieſu in Euangelio tradita, quædam deuotiora ſibi prælegerat, in quibus die ac nocte, corde puro & integro, attentione præcipua & feruenti meditabatur. Et completa circulatione iterum repetens, ac dulci & ſuaui guſtu ruminans, ea in arcano pectoris ſui, prudenti conſilio collocarat. Simile tibi ſuadeo faciendum. Super omnia nanque ſpiritualis exercitij ſtudia, hoc magis neceſſarium credo, magiſque proficuum, & quod ad celſiorem poſsit perducere gradum. Nuſquam enim inuenies vbi ſic doceri poſsis contra vana blandimenta & caduca: contra tribulationes & aduerſa: contra hoſtium tentamenta & vitia, ſicut in uita Domini Ieſu, quæ fuit abſque omni defectu perfectiſsima. Ex frequenti enim & aſsidua meditatione vitæ ipſius, adducitur anima in eius amorem, ac confidentiam & familiaritatem: ita quòd ſtabilitur contra vana & caduca, vt ea vilipendat & contemnat, Vt patet in prædicta beata Cæcilia, quæ ita cor ſuum de vita Chriſti repleuerat, quòd in ipſam vana intrare non poterant. Vnde in pompa nuptiarum, vbi tot vana geruntur, exiſtens, cantantibus organis, ipſa ſtabili corde, ſoli Domino decantabat, dicens: *Fiat domine cor meum immaculatum, vt non confundar.* [a] Fortificatur quoque contra tribulationes & aduerſa, vt ea minus timeat & ſentiat: vt patet in martyribus. Vnde [b] Bernardus, Idcirco denique audit columba mea in foraminibus petræ, quòd in Chriſti vulneribus tota deuotione verſetur, & iugi meditatione demoretur in illis. Inde martyrij tolerantia. Inde illi fiducia magna apud altiſsimum. Vult benignus dux deuoti militis vultum & oculos in ſua ſuſtoli vulnera: vt illius ex hoc animum erigat, & exemplo ſui reddat ad tolerandum fortiorem. Enimuerò non ſentiet ſua, dum illius vulnera intuebitur. Stat martyr tripudians & triumphans, toto licet lacerato corpore, & rimante lat era ferro: nec modo fortiter, ſed hilariter ſacrum è carne ſua circumſpicit ebullire cruorem. Vbi ergo tunc anima martyris? nempe in tuto: nempe in petra: nempe in viſceribus Ieſu: vulneribus nimirum patentibus ad introeundum. Si enim in ſuis eſſet viſceribus, ſcrutans ea, ferrum profectò ſentiret, dolorem non ferret, ſuccumberet & negaret. Nunc autem in petra habitans: quid mirum ſi in modum petræ duruerit? Sed neque mirum ſi exul a corpore, dolores non ſentiat corporis: neque hoc facit ſtupor, ſed amor: ſubmittitur enim ſenſus, non amittitur: nec deeſt dolor, ſed contemnitur. Ergo ex petra, martyris fortitudo: hæc Bernardus. Inde quoque eſt quòd multi confeſſores, & etiam alij, in laboribus, & tribulationibus, & infirmitatibus ſuis, non ſolum patientes, ſed & hilares fuiſſe & eſſe reperiuntur: quia ex deuota meditatione vitæ & paſsionis Chriſti eorum animæ, non in eorum corporibus & viſceribus, ſed Chriſti fuiſſe & eſſe videntur. Inſtruitur contra hoſtium tentamenta & vitia, vt in faciendis & omittendis, errare aut falli non valeat: cùm ibi perfectionem omnium virtutum reperiat. Nam paupertatis, humilitatis, charitatis, manſuetudinis, obedientiæ, patientiæ, cæterarumque virtutum exempla & doctrinam, nuſquam ſic inuenies, ſicut in vita Domini virtutum. Quicquid enim virtutum in Eccleſia habetur, ab ipſo Chriſto per exempla operum illius trahitur. Vnde [c] Bernardus. Quid vobis cum virtutibus, qui Dei virtutem Chriſti ignoratis? Vbinam quæſo vera prudentia, niſi in Chriſti doctrina? Vbi vera iuſtitia, niſi de Chriſti miſericordia? Vbi vera temperantia, niſi in Chriſti vita? Vbi vera fortitudo, niſi in Chriſti paſsione? Soli igitur qui eius doctrina imbuti ſunt, prudentes dicendi ſunt. Soli iuſti, qui de eius miſericordia veniam peccatorum conſecuti ſunt. Soli temperantes, qui eius vitam imitari ſtudent. Soli fortes, qui eius ſapientiæ, patientiæ documenta fortiter in aduerſis tenent. Incaſſum proinde quis laborat in acquiſitione virtutum, ſi aliunde eas ſperandas putat, quàm à Domino virtutum: cuius doctrina, ſeminarium prudentiæ: cuius miſericordia, opus iuſtitiæ: cuius vita, ſpeculum temperantiæ: cuius mors, inſigne eſt fortitudinis. Vnde & Gregorius, Quid eſt quod dilectum ſuum ſponſa, non myrrham, ſed faſciculum myrrhæ nominat: niſi quod dum ſancta mens Chriſti vitam ex omni parte conſiderat, contra omnia vitia ex eius imitatione, virtutes repugnantes congregat: ex quibus ſibi faſciculum aptat, quo carnis ſuæ ſempiternam putredinem abſtergat? Vnde etiam [d] Auguſtinus: Cum omnibus modis medeatur animis Deus, pro temporum opportunitatibus, quæ mira ſapientia eius ordinantur, nullo modo beneficentius conſuluit generi humano, quàm cum ipſa Dei ſapientia, id eſt, Filius vnicus conſubſtantialis Patri, & coæternus, totum hominem ſuſcipere dignatus eſt. *Et verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis.* Satellites voluptatum diuitias pernicioſe populi appetebant, pauper eſſe voluit: honoribus & imperijs inhiabant, Rex fieri noluit. Carnales filios magnum bonum putabant, tale coniugium prolemque contempſit: contumelias ſuperbiſsimè horrebant, omne genus contumeliarum ſuſtinuit. Iniurias intolerabiles eſſe arbitrabantur, quæ maior iniuria eſt

Meditatio numberũ commendatio.

Pſal. 118.

a Cõtra aduerſa fortificatio.

b Bernar. dus ſermo. ne 61. in Cãtica.

Laetificatio ĩ aduerſis.

Virtutum exempla in Chriſti vita.

c Bernard. ſermo. 22. ĩ Cantica.

Gregorius in capit. 1. Canticorũ.

d Auguſtinus li. de vera relig. cap. 16.

Ioan. 1.

B

C

D

E

A quàm iuſtum innocentemq́ue damnari? Dolores corporis execrabantur, flagellatus atque cruciatus eſt: mori metuebant, morte mulctatus eſt: ignominioſiſsimum mortis genus crucem putabant, crucifixus eſt. Omnia quæ habere cupientes non vitabamus, carendo vile fecit: omnia quæ vitare cupientes à ſtudio deuiabamus, percipiendo deiecit. Non enim vllum peccatum committi poteſt, niſi dum appetuntur ea quæ ille contempſit, aut ſugiuntur quæ ille ſuſtinuit. Tota itaque vita eius in terris, per hominem quem ſuſcipere dignatus eſt, diſciplina morum fuit. Et iterum, Concedamus non apparere nunc homines dignos imitatione: quiſquis hæc putas, mente Deũ intuere, qui homo factus eſt, vt hominẽ viuere doceret. Recordare quid ſit illud quod Ioannes ait, Qui ſe dicit in Chriſto manere, debet quemadmodum ille ambulauit, & ipſe ambulare, & ita nec deerit tibi quem ſequeris, Quia omnis Chriſti actio, eſt noſtra inſtructio. Item alibi habemus de paſsione Domini, Exemplum enim dedi vobis ut ita faciatis. Vnde Beda, Qui dicit ſe in Chriſto manere, debet ſicut ille ambulauit & ipſe ambulare: quod eſt, non ambire terrena,

Vita Chriſti, tota eſt diſciplina & inſtructio.

1. Ioan. 2.

Ioan. 13.

B non caduca lucra ſectari, fugere honores, omnem mundi contemptum pro cœleſti gloria amplecti, libenter cunctis prodeſſe, iniurias nulli inferre, & ſibi illatas patienter ſufferre, ſed & inferentibus à Domino veniam poſtulare: nunquam ſuam ſed conditoris gloriam ſemper quærere, & quos ſecum valet ad ſuperna erigere. Hæc & huiuſmodi gerere, eſt veſtigia Chriſti ſequi: Hæc Beda. Chriſti itaque veſtigia ſequi debemus, quia vt ait Ambroſius, in agnitione Chriſti, omnem ſalutem & ſapientiam habemus. Et iterũ, Omnia habemus in Chriſto, & omnia nobis Chriſtus, Si vulnerum curatorem deſideras, medicus eſt: ſi febribus æſtuas, fons eſt: ſi grauaris iniquitate, iuſtitia eſt: ſi indiges auxilio, virtus eſt: ſi mortem times, vita eſt: ſi tenebras fugis, lux eſt: ſi cœlum deſideres, via eſt: ſi cibum quæris, alimentum eſt: Hæc Ambroſius. Et ideo bene per quẽdam ſapientem dicitur, Hoc eſt neſcire, ſine Chriſto plurima ſcire: Si Chriſtum bene ſcis, ſatis eſt ſi cætera neſcis. Vtinam ſapientes huius mundi hoc ſaperent & intelligerent, & ſcientiam ſuam in hanc commutarent. Qui ergo Chriſtum ſequitur, errare vel falli non poteſt: ad

Chriſtus nobis omnia.

Ambroſius lib. 3. de Virginib.

Scire verũ, quid eſt.

C cuius virtutes imitandas & adipiſcendas, ex frequenti meditatione vitæ ipſius cor accenditur & animatur, ac diuina virtute illuminatur: adeò ut plures fuerint illiterati & ſimplices, qui magna & profunda Dei inde cognouerunt, quia ibi inuenitur vnctio, quæ paulatim purificans animam & eleuans, docet de omnibus. In omnibus itaque virtutibus & bonis moribus, ſemper præpone tibi illud clariſsimum ſpeculum & totius ſanctitatis exemplar, ſcilicet vitam & mores filij Dei Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui ad hoc de cœlo nobis miſſus eſt, vt præiret nos in via virtutum, & legem vitæ ac diſciplinæ ſuo nobis daret exemplo, & erudiret nos ſicut ſemetipſum: vt ſicut ad imaginem eius naturaliter creati ſumus, ita ad morum eius ſimilitudinem, per imitationem virtutum, pro noſtra poſsibilitate reformemur, qui eius imaginem in nobis per peccatum fœdauimus. Quantum autem quiſque ſe ei in virtutum imitatione conſormare ſtuduerit, tantum ei in patria, in gloriæ claritate propinquior & clarior erit. Percurre ergo ſingulas quaſque ætates Chriſti, virtuteſque eius per ſingulas, ſicut fidelis diſcipulus pro poſſe ſtudeas imitari. In labore

Chriſti vita eſt nobis ſpeculum.

D etiam exteriori & interiori, recordare laborum & aduerſitatum Chriſti: & quandocunque in aliquo grauaris, ſtatim ad ipſum pium patrem pauperum, tanquam paruulus ad matris gremium curre: totum illi reuela, totum committe, totum in ipſum iacta & proijce, & ipſe proculdubio tempeſtatem ſedabit, & releuabit te. Non ſolùm autem vigilans Domino Ieſu intendas, ſed & cùm corpus ſtrato recolligis, & caput reclinatorio imponis, ſit tibi quaſi cum beato Ioanne ſuper pectus Ieſu recumbens: ſicq; recumbens ſuper pectus Ieſu ſuge vbera eius, & in pace in idipſum dormies & requieſces. Et vniuerſaliter in omnibus dictis & factis tuis, quaſi ad exemplar reſpicias in Ieſum, incedens & ſtans, ſedens & iacens, comedens & bibens, loquens & tacens, ſolus & cum alijs: ex hoc enim magis eum diliges, & familiaritatis eius gratiam & fiduciam maiorem aſſequeris, & in omni virtute perfectior eris. Et hæc ſit ſapientia tua, & ſtudium tuum, ſemper de Ieſu aliqua cogitare, vnde prouoceris ad imitandum, uel efficiaris ad amandum ipſum. Talia enim meditando, & tempus vtiliter expendes, dum occuparis in boni ſtudijs & diuinis, circa

Ioan. 21.
Pſal. 4.

E Dominum Ieſum, & mores tuos emendabis ad formam vitæ ipſius, dũ in omnibus agendis ſemper ad ipſum reſpicis, omnis perfectionis ſpeculum & exemplum: & quanto magis has frequentaueris meditationes, tãto magis eas tibi reddes familiares, & facilius tibi occurrent, & iocũdius te reficient. Vidiſti ergo ad quem excelſum gradum meditationes vitæ Chriſti te perducunt: nunc in ipſas meditationes te aliqualiter introducere tentabo, non omnia quæ in Euangelio ſcripta ſunt pertractãdo, ſed quædam deuotiora ex his eligendo. Nec credas quòd omnia quæ Chriſtũ dixiſſe vel feciſſe meditari poſſumus ſcripta ſint, ſed ad maiorẽ impreſsionẽ ea tibi ſic narrabo prout contigerunt, vel contigiſſe piè credi poſſunt, ſecundum quaſdam imaginatiuas repræſentationes, quas animus diuerſimodè percipit. Nam circa diuinã Scripturã meditari, intelligere, & exponere, multifariè poſſumus prout credimus expedire, dũmodo nõ ſit cõtra veritatẽ uitæ, vel iuſtitiæ, aut

Introductio in meditationes vitæ Chriſti.

Scripturarum varia imaginatio.

A 3 doctri-

Præsumptionem author vitat.

doctrina, id est, nō sit cōtra fidem, vel bonos mores. Quicunque verò asserit de Deo aliquid quod nō est sibi certum, vel per naturalem rationem, vel synderesim, vel per fidem, vel per sacram Scripturā, præsumit & peccat. Cùm ergo me narrātem inuenies, ita dixit vel fecit Dominus Iesus, seu alij qui introducuntur: si id per Scripturā probari nō posit, nō aliter accipias quàm deuota meditatio exigit: hoc est, perinde accipe ac si dicerē, Meditor quòd ita dixerit vel fecerit bonus Iesus: & sic de similibus. Tu autem si ex his fructum sumere cupis, toto mentis affectu diligenter, delectabiliter, & morosè: omnibus alijs curis & sollicitudinibus tunc omissis, ita præsentem te exhibeas his quæ per Dominum Iesum dicta vel facta sunt. Et ex his quæ narrantur, ac si tuis auribus audires, & oculis videres, quia suauissima sunt ex desiderio cogitanti, & multo magis gustanti. Et ideo quamuis multa ex his tanquam in præterito facta narrantur, tu tamen omnia tanquam in præsenti fierent, mediteris: quia ex hoc maiorem sine dubio suauitatem gustabis. Lege ergo quæ facta sunt, tanquam fiant. Pone ante oculos gesta præterita tanquam præsentia, & sic magis sapida senties & iocunda. Vnde & quandoque annotaui loca, in quibus hæc vel illa sunt facta: quia multum valet homini cùm audit Euangelium legi, & hoc vel hoc factum tali loco gestum, cum rem gestam scit & loci situm. Ad terram enim sanctam, quam vniuersæ Christi Ecclesiæ nocte dieque sociare non desinunt; quam bonus ille Iesus inhabitando, & verbo vel doctrina illuminando, illuminatam suo sacratissimo sanguine consecrauit: delectabile est aspirare; sed delectabilius eam oculis corporis intueri, & mentis intellectu reuoluere, quomodo in locis singulis, in ea nostram salutem Dominus operatus sit. Quis enim enarrare sufficit, quot deuoti discurrentes per loca singula, in spiritu vehementi osculantur terram; amplectuntur loca in quibus dulcem Iesum, vel stetisse, vel sedisse, vel aliquid egisse audierunt? Nunc tundunt pectus, nunc fletus, nunc gemitus, nunc suspiria emittentes, gestu corporis & deuotionis quam foris ostendunt, & absque dubio intus habent, in lachrymas prouocant, plerunque etiam Saracenos? Quid dicam de Patriarchis Iacob, Ioseph, & fratribus eius? qui quia viui in terra illa esse non potuerunt, elegerunt in ea mortui sepolturam. Quid plura? tarditas ingemiscenda est Christianorum nostri temporis, qui tot exempla habentes, tardi sunt de manibus inimicorum eruere terram, quam consecrauit sanguine suo Iesus Christus. Et nota pro regula generali, quòd vbicunque in sequentibus meditationes singulares non inueneris, sufficit tibi quòd rem per Dominum Iesum dictam vel gestam, ante mentis oculos ponas, & cum eo conuerseris, ac familiaris ei fias. Nam in hoc videtur haberi maior dulcedo, & deuotio efficacior, & quasi totus fructus harum meditationum consistere: vt vbique & semper intuearis eum deuotè in actu suo & moribus, vt quando stat cum discipulis suis, quando cum peccatoribus, quando loquitur, & quando prædicat: quando vadit & quando sedet, quando dormit & quando vigilat, quando comedit & quando alijs ministrat, quando sanat ægrotos, & quando alia miracula facit: describens tibi in corde tuo mores eius & actus, quàm humiliter se habuit inter homines, quàm benignè inter discipulos, quàm misericors fuit super pauperes, quibus se similem per omnia fecerat, & qui familia eius specialis videbantur: quomodo nullum spreuit uel horruit, etiam si leprosus esset: quomodo diuitibus non adulabatur, quàm liber fuit à curis mundi, nec anxius pro corporis necessitatibus, quàm patiens ad contumelias, & quàm mitis in responsis. Non enim studuit se verbo mordaci & amaro vindicare, sed blando & humili responso alterius malitiam sanare: quàm compositus in omnibus gestibus suis fuit, quàm sollicitus de animarum salute, quarum etiam amore dignatus est mori: quomodo seipsum præbuit exemplum omnis boni, quàm compatiens afflictis fuit, quomodo infirmorum imperfectioni condescendit, quomodo peccatores non spreuit, quàm clementer pœnitentes suscepit, quàm obediens fuit parentibus, quàm promptus in ministrando omnibus. Vnde ipse ait, *Ego in medio vestrùm sum, sicut qui ministrat.* Quomodo omnem iactantiam, & omnem singularitatis ostentationem declinauit, quomodo omne scandalum cauit: quàm modestè in edendo & bibendo se habuit, quàm verecundus in visu fuit, quàm studiosus ad orationem, quàm sobrius ad vigilias, quàm patiens laboris & penuriæ, & quàm placidus in omnibus fuit. Et similiter secundum hunc modum, in omnibus dictis & factis quæ de Christo legeris vel audieris, meditare mores & gestus suos qualiter ipse in omnibus se habuerit, vel habere potuerit secundum tuam æstimationem: quia in omnibus semper optimo & perfectissimo modo se gerebat, qui in omnibus semper optimus & perfectissimus est. Erat enim aspectu dulcis, colloquio suauis, & omni conuersatione benignus: Et maximè contemplare faciem eius, si potes eam imaginari, quod supra omne videtur difficilius, sed fortè reficeret iocundius. Et istud sit tibi pro doctrina, & recursu omnium quæ sequuntur, vt vbicunque dictum vel factum narrabitur, si aliter singulares meditationes non fuerint expressæ, vel etiam istæ generales fuerint omissæ, recurras ad hunc locum, & sufficit tibi quod hic generaliter dictum est.

Præterita, tanquam præsentia legēda sunt.

Loci notificatio prodest.

Terra sancta memoria.

Fructus operis, est Dominum in omnibus intueri.

Lucæ 22.

Perfectio Christi & morum eius.

Facies Christi contemplāda.

Vt

A Vt autem Christi faciem & formam, seu figuram eius totam, & ex his actus, seu mores suos & gestus melius ualeas meditari: quædam de his alibi scripta, hic inserere utile iudicaui. Legitur enim in libris annalibus apud Romanos existentibus, quòd Iesus Christus, qui dictus fuit à gentibus Propheta veritatis, staturæ fuit proceræ, mediocris, & spectabilis: vultum habens venerabilem, quem possent intuentes, & diligere & formidare: capillos habens admodum nucis auellanæ permaturæ, ferè vsque ad aures, ab auribus cincinnos crispos, aliquantulum cerulæos, ab humeris ventilantes: discrimen habens in medio capitis, iuxta morem Nazarenorum: Frontem planam & serenissimam, cum facie sine ruga & sine macula, quam rubor moderatus venustauit, nasi prorsus & oris, nulla fuit reprehensio: Barbam habens copiosam & impubem, capillis concolorem, non longam, sed in mento bifurcatam: Aspectum simplicem & maturum, oculis glaucis, varijs, & claris existentibus. In increpatione erat terribilis, in admonitione blandus & amabilis: hilaris, seruata grauitate. Aliquando fleuit, sed nunquam risit. In statura corpo-

Faciei & formæ Christi descriptio.

Christi mores.

B ris, propagatus & rectus: manus & brachia visui delectabilia. In colloquio grauis, rationabilis, rarus, & modestus: & ideo meritò secundum Psalmistam dicitur. Speciosus forma præ filijs hominum: hæc vbi suprà. Inter omnes ergo Scripturas, præcipuè Euangelium, quod secundum Augustinum inter omnes diuinas authoritates, quæ sacris literis continentur, meritò præcellit: studeas præ manibus semper habere, & in corde tuo iugiter circumferre: quia hoc te de vita & moribus Domini nostri Iesu Christi, & de omnibus ad salutem necessarijs, poterit clarius edocere. Nam secundum Chrysostomum, in Euangelio totius perfectionis naturæ, rationalis summa continetur. Et secundum Hieronymum Euangelia, Legis impletio sunt, & in his præcepta & exempla viuendi plenissimè sunt digesta. Vnde Chrysostomus, Oportuerat quidem nihil nos indigere auxilio literarum, sed tam mundam in omnibus exhibere vitam, vt illarum vice, gratia Spiritus, vteremur: & sicut attramento paginæ, ita corda nostra inscriberentur à Spiritu. Quia verò hanc à nobis exclusimus gratiam agere, vel secundas diuitias expectemus; &

Psal. 44.

Euangelij commendatio.

De consensu Euangelistarum lib. 1. cap. 1.

Chrysost. hom. 1. in Matthæi.

C intendamus his quæ scripta sunt. Non enim propterea datæ sunt Scripturæ, vt in libris eas habeamus solum, sed vt in cordibus conglutinemus eas. Si enim domum vbicunque fuerit Euangelium positum non audebit accedere diabolus, multò magis animam intelligentias habentem, tales & circumferentem non tanget vnquam, neque superueniet ei dæmon, neque peccati natura. Sanctifica igitur animam, sanctifica corpus tuum, hoc in lingua & in corde semper habens: Si enim turpiloquium sordidat, & dæmones vocat, manifestum est quòd spiritualis lectio sanctificat, & spiritus euellit gratiam. Attendamus igitur dilecti, Scripturis: & si nullum aliud, Euangelia saltem circunstudiosa nobis fiant, & hæc præ manibus habeamus. Confestim enim expandens libris, si permanseris vsq; ad finem, omnia respues mundana, omnia deridebis quæ hic sunt. Et si diues fueris, nihil reputabis diuitias: & si inops fueris, nô confunderis inopia; non rapies, non auarus eris: sed contemptor eris magis inopiæ, & despicies diuitias. Si verò hoc fiet, omnia exterminabis mala: Multa alia est lucrari, quæ non est nunc secundum partem

Idem hom. 31. I Ioan. Scripturæ in cordibus habendæ, vt dæmones fugent.

Euangelia legas, ut terrena contemnas.

D dicere: sciunt autem qui experientiam susceperunt. Et iterum, Quid igitur vnquam ex Euangelijs æquale fiet? Vtique Deus conuersatur in terris, homo ascendit in cœlum, & facta est omnium vna permixtio: Angeli cum hominibus chorum faciebant, homines Angelis communicabant, & alijs cœlestibus supernisque virtutibus. Et erat videre antiquum prælium repensum, dæmones fugientes, mortem peremptam, paradisum apertum, maledictionem remotam, peccatum de medio sublatum, errorem expulsum, veritatem reuersam, pietatis sermonem vbique seminatum & vegetatum, cœlestem conuersationem in terræ regione plantatam, supernas virtutes familiariter nobiscum loquentes, & ad terras sæpè Angelos ventitantes: ex hisque omnibus spem firmari certissimam futurorum. Propterea igitur Euangelium ista vocatur historia, quasi scilicet omnia alia verba inania doceantur, quibus solent præsentia promitti. Quæ verò piscatorum annunciata sunt verbis, propriè ac verè Euangelia nominantur: quia cum omni nobis facilitate donata sunt. Non enim laboribus nostris atque sudoribus, non doloribus &

Idem hom. 1. in Matt.

Euangelium quid sit.

E ærumnis, sed per Dei tantummodo in nos charitatem, tam grandia hæc promissa suscepimus: Hæc Chrysostomus. Vnde & Augustinus, Euangelij nomen, Latinè interpretatur bonus nuncius, vel bona annunciatio, quod quidem cùm aliquid bonum annunciatur, semper dici potest: propriè tamen hoc vocabulum obtinuit annunciatio Saluatoris. Narratores quippe originis factorum dictorumque Domini nostri Iesu Christi, propriè dicti sunt Euangelistæ. Sed antequam ad Euangelij historiam accedamus, scias quòd quædam per Euangelistas salubriter, directione Spiritus sancti, aliquando anticipando, vel præoccupando, quæ pòst dicenda erant: aliquando rememorando vel recordando quæ omiserant, & aliquando recapitulando vel repetendo quæ dicta fuerant, posita sunt: quæ quamuis aliter conscribi non deberent quàm per eos, summè utiliter sunt dictata: quia secundum Aug. probabile est, quòd vnusquisque Euange-

Augu lib. 18. de Ciuit. cap. 35.

Euangelista non ser uauerunt ordinem rerum gestarum.

gelistarum, eo se ordine credidit debuisse narrare, quo Deus voluit eius recordationi suggerere. Ne tamen turbari posśit deuotio paruulorum, locis debitis, quodam ordine alio, prout res gesta, vel dicendi congruentia, exigere videbatur, in sequentibus per ordinem sequebantur. Non tamen affirmo quòd hic sit verus ac certus & debitus rei gestæ ordo descriptus, quia talis vix ab aliquo reperitur expressus. In ipso autem Euangelio, reperies verbi incarnati historiam, mandata & promissa, in quibus habes viam, veritatem, & uitam. Christi igitur exemplo nosce, quia bene viuere posśis, præceptis bene viuere scias, promisśis bene viuere velis. His itaque tribus, tria pulsare necesse est, scilicet impotentiam, ignorantiam, negligentiam: Ignorans, ignorabitur: Negligens verò, nescitur: Nequam simulator impotentiæ, nihilominus eijcietur. Expergiscere ergo anima Christo deuota, euigila omnis anima Christiana, & singula quæ de Christo Iesu dicuntur, diligenter discute, considera attentè, morose pertracta, & Domini tui imitare vestigia. Ille propter te de cœlesti sede descendit ad terrena, tu propter te fuge terrena, appete cœlestia: Si dulcis est mundus, dulcior est Christus: si amarus est mundus, omnia propter te sustinuit Christus. Surge & ambula, noli pigrescere in via, ne locum perdas in patria.

Euangelica lectio præstat posse, scire, & velle bene viuere.

A

B

Finit Prologus.

Oratio eiusdem in librum vitæ Christi.

DOMINE Iesu Christe fili Dei viui, concede mihi fragili & misero peccatori vitam & mores tuos præ oculis cordis semper habere, & pro mea possibilitate imitari: facq; me in ipsis proficere & crescere in virum perfectum, & in templum sanctum in Domino. Illustra quæso cor meum lumine gratiæ tuæ, quæ me iugiter præueniat & sequatur: vt te ductorem in omnibus vijs meis habens, cuncta quæ tibi placent, implere, & quæ tibi displicent vitare possim. Dirige obsecro cogitationes, sermones, & actiones meas in lege tua, & in præceptis atque consilijs tuis ò altissime: vt in omnibus voluntatem tuam faciens hîc & in æternum per te merear saluus esse. Amen.

C

LVDOLPHI SAXONIS, CARTVSIENSIS, VITA CHRISTI,

Ex Sacro Euangelio, Sacrisq. Doctoribus collecta.

DE DIVINA ET AETERNA CHRISTI generatione. Cap. I.

DE plenitudine itaque Euangelij, vini scilicet boni, quod vsque ad hoc tempus gratiæ Dominus IESVS seruauit, quasdam guttas haurire cupientes: sumamus initium à diuina eius generatione, de qua Euangelista Ioannes specialiter loquitur: quia omnia ad hoc inducit, vt diuinitas verbi manifestetur, & maximè contra quosdam hæreticos, dicentes Christum purum hominẽ esse: & per consequens, propter temporalem natiuitatem, nec semper, nec ante Mariam fuisse. Et ideò de æternitate verbi incipit, ostendens diuinam Christi naturam, in qua æternaliter præcessit Mariam. Et ponit quinque de diuinis personis, quæ per ordinem tanguntur in subscriptis. Primò declarat filij à patre æternam generationem, dicens. *In principio erat verbum*, idest in ipso Deo: qui ab omnibus supponitur, primum principium necessariò est. verbum propriè dictum, tanquam in ipso cuius est. Ac si diceret, filius erat in patre, patri scilicet coæternus, non in Maria incepit esse, sed in principio, id est, in patre, qui

Ioan. 1.

Euangelij Ioannis scopus.

De diuinis personis quinque notanda.

est principium sine principio, & filius qui est principium de principio. Dicit autem verbum Dei filiũ: quia Iesus Christus Dominus noster quemadmodum dicitur filius Dei, sic dicitur verbum Dei: sic & uirtus & sapientia Dei: vnum enim idemque significant, unum idemque sunt, filius, verbum, virtus, & sapientia. Sed ait, uerbum, non filius: quia hoc nomẽ verbum, magis ad propositũ facit quàm filius. Vbi[a] sciendum quòd vox significatiua dicitur uerbum: sed hoc est tantummodo largè & denominatiuè, in quantum significat interiorẽ mentis conceptum: sicut vrina dicitur sana, inquantum est sanitatis indicatiua. Et ideò sicut illud propriè dicitur sanitas, quod per urinã designatur, ita illud propriè dicitur uerbum, quod per uocem significatur. Hoc autẽ est interior mentis conceptus: quia uoces sunt notæ & signa passionũ quæ sunt in anima: & ita cõceptus mentis interior etiam antequàm per uocem designetur, propriè uerbum dicitur. Cùm ergo hoc nomen uerbum, significet uocem uocalem: & quod exit ab ore, significet etiam mentale, quod à mente gignitur: nec ab ea recedit cùm emittatur, scilicet uerbum conceptum secundum ultimam acceptionẽ hic sumitur: ut per ipsum filius intelligatur; quippe quia à patre procedit per æternam natiuitatem: ac cum eo & in eo permanet per essentiæ unitatem: sicut cogitatio, seu conceptio mentis, quæ ex mente nata est, cum ipsa permanet: & ideò maluit dicere uerbum, quàm filius. Cum igitur in ipso Deo propriè & perfectè sit uerbum: uerbum autem de sua ratione dicit quod procedẽs ab eo cuius est uerbum: sicut conceptus à concipiente. Et cum uerbum & filius sint idem, sequitur quòd ibi sit generatio filij à patre, ex quo est ibi processus uerbi à dicente. Itẽ potius describit filium Dei sub nomine uerbi, quàm sub nomine filij: quia filius solùm dicit comparationem ad patrem: uerbũ uerò dicit comparationem, non solùm ad dicentem, sed etiam ad id quod per uerbum dicitur: necnon ad uocem quam induit, & ad doctrinam quæ mediante uerbo in altero efficitur. Quia igitur Dei filius debet hic describi, non tantum in comparatione ad patrem à quo procedit, sed etiam ad creaturas quas fecit: & ad carnem quã in-

Principiũ duplex.

Verbũ cur potius quã filius dicatur.

a Verbum duplex.

Arist. 1. de interpre.

induit:& documenta quæ præbuit, congruſsimè & decentiſsimè ſub nomine verbi deſcribitur: quia nomē illud ad omnia ſupradicta reſpicit: nec poſſet ſub cœlo ita nomen conueniens inueniri. Secundò declarat & patris & filij perſonalem diſtinctionem, dicens: *& verbum erat apud Deum*. Hoc nomen Deus, in hac clauſula eſt perſonale: vt uerbum erat apud Deum, id eſt, apud Deū patrem: ſemper enim in patre filius, ſemper in filio pater. Vnde hæc præpoſitio apud, quæ eſt tranſitiua perſonarum & diſtinctiua, diſtantiam diſtinctionis perſonalis deſignat, non eſſentiæ. Nulla enim res dicitur propriè eſſe apud ſemetipſam, ſicut nec aliquis eſt in ſe ipſo: & ideò inter uerbum & principium, apud quod eſt uerbum, eſt perſonalis diſtinctio. Non enim uerbum procedit à patre per actionem tranſeuntem extrà, ſed manentem intrà: & ideò uerbum manet intra illud cuius eſt uerbum: tamen ab eo diſtinctum diſtinctione perſonali, vt iam dictum eſt: quia uerbum erat apud Deum, & alius apud alium.

Tertiò declarat patris & filij cōſubſtantialitatem, ſiue ſubſtantiæ unitatem, dicens: *Et Deus erat verbum*, ita quòd hæc dictio Deus, ponitur à parte prędicati: dicendo, verbum eſt Deus. Nomina enim & uerba tranſpoſita idē ſignificāt. Hoc nomē Deus, in hac clauſula eſt eſſētiale: vt, vērbū eſt Deus, id eſt, natura eſt ſubſtātia diuina: ne dicatur eſſe cum Deo, & nō Deus. Nihil enim in Deo eſt, quod Deus non ſit: quia totus idem eſt, & ſubſtantialiter idem. Quamuis ergo verbum ſit apud Deum, non tamen eſt aliquid extraneæ naturę, ſicut eſt uerbum noſtrum: ſed eſt naturæ diuinæ, quæ indiuiſibilis eſt, & non multiplicabilis: quia nullo modo poteſt eſſe niſi una & ſimpliciſsima. Et ideò uerbum & principium à quo eſt, ſunt idem penitus in natura: quamuis, ut dictū eſt, diſtinguantur in perſona. Et ſic in iſta clauſula, implicantur omnes tres perſonæ: pater in hoc nomine Deus, filius in nomine uerbi, Spiritus ſanctus in præpoſitione apud. Quartò declarat patris & filij coæternitatē, dicens: *hoc erat in principio apud Deum*. Hoc ſcilicet uerbum de quo locutus fuerat, eſt apud Deum patrem à principio æternitatis, id eſt, ante ſecula & æternaliter: quaſi dicat, Hoc Dei uerbū nunquam à Deo patre, extitit ſeparatum. Nunquam enim pater ſine filio fuit, nunquam ſine uerbo, nunquam ſine uirtute, nunquam ſine ſapientia eſſe potuit. Patrem enim dicimus, quia filium habet, cùm hoc ſit patrem eſſe, quod filium habere: & quia pater qui uerbum dicit & concipit, eſt ab æterno. Ergo uerbum quod gignit dicēdo, ut uerè dicatur uerbum in principio: non temporis quo dictum eſt, in principio creauit Deus cœlum & terram: ſed in principio æternitatis, de quo dicitur: *Tecum principium in die virtutis tuæ: in ſplendoribus ſanctorum: ex utero*, id eſt, ſubſtantia mea: *ante luciferum*, id eſt, ante mundi creationem, *genui te*. Vnde quando dicitur: *Ego hodie genui te*, intelligitur de die æternitatis, qui omnem diem complectitur. Et ſic accipitur hìc nomen principij, aliter quàm ſuprà: quia ibi accipitur pro patre, hìc pro æternitate. Qualiter autem uerbum ipſe pater genuit, quia ſolui non poteſt, quæri non debet. Diuina enim generatio eſt omnino inenarrabilis, de qua dicitur: *Generationem eius quis enarrabit?* Quia etſi dicitur filius à patre genitus, tamen qualiter, nec propheta nouit, nec Angelus. Moraliter docemur ex præmiſsis, quòd principium omnis noſtræ intentionis debet eſſe Deus: quia in principio erat uerbum: & Deus erat uerbum. Iterum ſi uis ſcire de omni actione tua interiori & exteriori, utrum ſit diuina, & utrum Deus ipſam operetur in te, & per ipſum ſit facta, uide ſi finis intentionis tuæ ſit Deus. Quòd ſi ſit, ita actio tua eſt diuina, quia principium & finis idem, ſcilicet Deus. Poſtquam ergo Euangeliſta declarauit ipſius uerbi eſſe, ſeu generari: conſequenter declarat ſuum agere, ſeu operari, & declarat nunc. Quintò patris & filij indiuiſam operationē, dicēs: *Omnia per ipſum facta ſunt*, ſcilicet quæcūq; à patre facta ſunt, *& ſine ipſo factum eſt nihil*, ſcilicet à patre, ſiue viſibile quid, ſiue intelligibile. Si quidem omnia in ſapiētia fecit Deus: & ſine ſapiētia nihil fecit. Creaturæ enim producūtur à Deo ſicut artificiata per artificē. Omniū enim eſt artifex, cùm ſit agēs per intellectū, producitur per artis ſeu intellectus conceptum: ſicut domus in re extra, producitur à domo quæ eſt in anima. Verbum autem in diuinis, idem eſt quod conceptus intellectus diuini, ut ſupra dictum eſt: ergo omnia producta per ipſum producta ſunt, tam ſpirituales quàm corporales creaturæ. Hæc autem præpoſitio Per, notat hic cauſam efficientem, nō adminiculantem, vel miniſterium, vel inſtrumentum. Ipſe enim Filius cum Patre eſt actor omniū, & ſimiliter Spiritus ſanctus cū eiſdem, quia indiuidua ſunt opera Trinitatis. Omnia ergo per ipſum facta ſunt, vt nec Pater, nec Spiritus ſanctus excludantur. Omnia ſimul & ſemel ſunt facta, ſed ſex diebus per partes ſunt diſtincta. Si ergo omnia per ipſum facta ſunt, verbum autem non poſsit à ſe fieri, vel ſe ipſum facere, quia eſſet antequam eſſet, ſequitur quod ipſum verbum non ſit factum. Et ſecundum Auguſtinum, Si factum non eſt, creatura non eſt: Si autem creatura non eſt, eiuſdem cum Patre ſubſtantiæ eſt. Omnis enim ſubſtantia quæ Deus non eſt, creatura eſt: & quæ creatura non eſt, Deus eſt. Hoc autem verbum nec ſyllabis conſtat, nec voce profertur: ſed ſemper in ſinu, id eſt, ſecreto & corde Patris manens, cuncta diſponit, regit, & operatur: Non enim loquendo, ſed volendo cuncta operatur Deus, quia dicere Dei uoluiſſe eſt, & uerbo, id eſt Filio, omnia creare. Oſtenſo itaque quòd uerbum ſit cauſa productiua rerū, oſtendit conſequenter per quem modum ſit cauſa earum, dicens: *Quod factum eſt*, ſcilicet in effectu: *in ipſo* ſcilicet uerbo *vita erat* & viuens. Sicut faber prius facit arcam in mēte, poſt in opere. Quod in mente eſt, uiuit cum artifice: quod fit, mutatur cum tempore. Non enim omnia quæ facta ſunt habent vitam, nec ſunt vita in ſe, hoc eſt, in natura ſua in qua ſunt vt creaturæ: vt tamē ſunt in Deo & arte diuina, quę eſt vita in ſe, ſunt vita, quia ibi habent exemplar & rationem uiuentē. Omnia namque quę tēporaliter fiunt, vel facta ſunt, ab æterno fecit ad eſt, facere diſpoſuit, & priuſquam fierent facta nouerat, & in eius mente & præſentia viuebant & vigebant: quia omnia ante mundi initiū in ipſo Dei filio imaginata erant, & vt poſtea fierent diſpoſitum erat, ac per hoc quaſi facta erant & viuebant. Viuunt enim omnia quæ in Dei diſpoſitione ſunt, quia ſicut diſpoſita ſunt non euenire non poſſunt. Et ſic patet modus per quem creaturæ procedūt à uerbo, uidelicet, ſicut artificiata ab artifice vel arte: propter quod dicit Boetius, Tu cūcta ſuperno Ducis ab exemplo: pulchrū pulcherrimus ipſe Mūdum mente gerens, ſimiliq; ab imagine formans. Moraliter eſt hic notandum, quòd opus uirtutis eſt opus vitæ, ſicut opera vitioſa dicuntur opera mortis:

Pſal. 109. Pſalm. 2.

Hodie quomodo intelligitur Generatio diuina. Eſaia 53. Senſus moralis prædictorum.

Opera trinitatis.

Præpoſitio per.

Verbū non eſt factum. Auguſt. lib. 1. de Trin. ca. 6.

Modus producendi.

Vitam eſſe omnia.

Boëtius li. 3. de conſolatione.

tis: opus autem virtutis siue opus bonũ, nullus operatur nisi in Deo. Si uis igitur scire an opus tuum sit uiuum, id est, si sit opus uirtutis, siue opus bonũ & diuinum: vide si sit factum in ipso, scilicet Deo, quia hic dicitur *quod factũ est in ipso*, scilicet Deo: *vita erat*, id est, vitale & uiuum est. In Deo autem fit quod in charitate fit, & quod extra Deum & præter Deum, non habet mouens, nec finem. Ostenso autem qualiter verbum se habeat ad omnes creaturas in generali, consequenter ostendit qualiter se habeat ad homines in speciali dicẽs: *Et vita erat lux hominum*. Quia vita, id est, ipsum verbum quod est uita in se, in qua & per quam creaturæ uiuunt, erat lux hominum: id est, vnde rationales creaturæ vt beatæ fierent illuminandæ erant, quia non deficit homines illustrare per gratiam super omnes irradiãdo, si homo facit quod in se est, se ad Deum per cognitionem & amorẽ prout potest conuertendo. Moraliter uita bona est lux hominum, quia plus illuminat & ædificat proximũ vita, quam uerba: unde Hieron. Multò plus intelligitur quod oculis uidetur, quàm quod aure percipitur: & Seneca, Longum iter per præcepta, breue & efficax per exempla. Vnde Iesus cœpit facere & docere: *Et lux in tenebris lucet*, id est, in peccatoribus: quia uerbum quantum in se est, illustrat eos luce gratiæ: sed tenebrosi sunt, hoc est, quia se substrahunt ab influentia diuinæ lucis siue uerbi: ideò sequitur, *Et tenebræ eã non comprehenderunt*, & peccatores hãc lucem non sequuntur, nõ propter lucẽ, sed propter proprium defectum. Vnde Augustinus, Quomodo enim homo positus in sole cæcus præsens est illi soli, sed ipse soli absens est: sic omnis stultus, omnis iniquus, omnis impius, cæcus est corde præsente sapiẽtia. Sed cùm cæco præsens est, oculis eius absens est: nõ quia illa ipsi absens est, sed quia ipse absens est ab illa. Quid ergo faciet iste? mundetur vnde possit videri Deus. Peccata & iniquitates tolle, & videbis sapientiam quæ præsens est, quia Deus est ipsa sapientia. Et dictum est, Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt, secundum Orige. Lux in tenebris lucet, quia Dei verbum vita & lux hominũ, in nostra natura quoq; per se inuestigata & considerata informis quædam tenebrositas inuenitur, lucere non desinit. Et quoniam ipsa lux omni creaturæ est incomprehensibilis: tenebræ eam non comprehenderunt. Vbi nota quòd triplex est comprehensio: scilicet per inclusionem, per aptam visionem, per fidei & charitatis adhæsionem. Primo modo, à nullo: secũdo modo, à beatis: tertio modo, à sanctis: sed nullo: istorũ modorum à malignis comprehenditur: ideò dicitur *Et tenebræ eam non comprehenderunt*, id est, qui non fide nec amore adhæserunt. Dicitur etiam, aliquid cõprehendi, quando peruenitur ad finem cognitionis ipsius: & hoc est quãdo res cognoscetur ita perfectè sicut cognoscibilis est, & sic solus oculus diuinus lucem hanc comprehendit, & nulla creatura. Moraliter lux in tenebris lucet: quia virtus lucet & apparet in aduersis & oppositis. Nam virtus in infirmitate perficitur: vnde Gregorius. Nemo quantum profecerit, nisi in aduersitate cognoscit: qualis enim quisque apud se lateat, illata contumelia probat. Et quia nulla aduersitas potest superare sanctos & separare à charitate Christi: ideò dicitur, *Et tenebræ eam non comprehenderunt*. Boni enim viri si tangantur aduersitatibus, non tamen frãguntur aut vincuntur, imò in eis gaudent & delectãtur. Vel *lux in tenebris lucet*, quando Deus per consolationem illucet his qui aduersa & tribulationes sustinent, secundũ illud: Iuxta est Dominus his qui tribulato sunt corde: &, cũ ipso sum in tribulatione: *Et tenebræ eam non comprehenderunt*, quia non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam. Semper enim Deus remunerat supra condignũ, & punit citra condignũ. Lux etiam in tenebris huius mundi lucet: quia creator in creaturis apparet. Sicut enim in patria Deus est speculum creaturarum, in quo creaturæ relucẽt, & in quo omnia videbimus quę ad gaudium nostrũ pertinebunt: sic in vita econuerso creaturæ sunt speculum creatoris, in quo creatorem nostrum speculamur: quia vt ait Apostolus, *Videmus nunc per speculum*, videlicet creaturarum: in ænigmate & obscurè. *Et inuisibilia Dei à creatura mundi per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur*. Deũ enim esse nõ solum fides recta testatur, scriptura sancta loquitur, comparatio rerum ad ipsum indicat: ratio naturalis dictat, sanctique prædicant, *ipse fecit nos, & non ipsi nos*, verùm etiam creaturæ clamant. Omnia nanque suo modo dicunt, quia Deus est vox naturæ, quia omnia pulchra testantur ipsum esse pulcherrimum, dulcia dulcissimum, sublimia altissimum, & pura purissimũ, fortia fortissimum: & sic de alijs. Sanè cùm audis in præmissis filium ex Deo patre genitum: caue ne mẽtis tuæ oculis infirmum aliquid carnalis cogitationis occurrat, quin potius colũbino & aquilino intuitu simpliciter crede, ac perspicaciter contemplare quòd ab illa luce simul immensa, & simplicissima, splendentissima, & summè arcana, coæternus, coæqualis, & consubstantialis splendor exoritur, quæ est virtus summa & sapientia: & in quo omnia pater disposuit ab æterno, per quem fecit & secula, factaque gubernat & ordinat ad gloriam suam, partim per naturã, partim per gratiam, partim per iustitiam, partim per misericordiam: vt nihil ita in hoc mundo inordinatum relinquat. Vndè Augu. Sicut splendor ex substãtia solis nascitur, ita & filium ex substantia patris genitũ intelligamus. Et sicut non est sol aut ignis prius splendore suo: licet ex ipso nascatur: sed ex quo sol aut ignis processit simul cum eo & splẽdor eius apparuit. Nec dici potest splendor sole vel igne posterior (cùm tamen vt dixi) ex ipso nascatur. Si ergo in creaturis aliquid inuenitur quod & nascatur, & posterius non sit genitore suo, cur hoc à creatore fieri posse desperes, sicut splendor ex sole natus replet orbem terrarum, & tamen à genitore suo non abscinditur, aliquando nec recedit: ita & filius à patre genitus ubique dum sit in patre semper permanet. Et sicut substantialiter splendor in sole est, & sol in splẽdore: ita substantialiter pater in filio & filius in patre est. Et sicut solis & splendori una substantia dum sit, non tamen vna persona, quia nec solem splendorem esse, nec splendorem dicimus solem: ita & pater & filius cùm sint vnius essentiæ, nõ tamẽ vnius sunt personæ. Et sicut sol splendore calefacit & illuminat, & siccat, & soluit, & excandidat, & denigrat, & omnia quæ ei à Domino iniuncta sunt operatur: ita & patrem per vnigenitum filium suum omnia legimus fuisse operatum. Secundum eundem Augustinum hoc initium sancti Euangelij quidam Platonicus aureis literis præscribendum: & per omnes ecclesias in locis eminentissimis præponendum esse dicebat.

[Marginalia, left column:] *Lux hominum.* — *Vita bona est lux hominum.* — *Hieron. ep. in Ieram. cap. 19.* — *Seneca epist. 6.* — *Actor. 1.* — *Tenebræ.* — *August.* — *Matth. 5.* — *Lux in tenebris.* — *Origenes hom. 2 in diuersos.* — *Comprehensio triplex.* — *2. Cor. 12.* — *Gregorius lib. 31. moral. ca. 28. & lib. 1. dialog. c. 5.* — *Aduersitatis.*

[Marginalia, right column:] *Psal. 33.* — *Psal. 90.* — *Rom. 8.* — *Simile.* — *1. Cor. 13.* — *Rom. 1.* — *Deũ esse.* — *Psal. 99.* — *Filius dei genitus 3d* — *Augustinus epist. 66. & lib. de hæresib. ad quod vult Deũ.* — *Natũ non posterius genitore suo.* — *Augustinus lib. 10. de ciuitate. cap. 29.* — *Euãgeliũ.*

ORATIO.

DOMINE Deus pater omnipotens, qui coæternum & coæqualem, & consubstantialem tibi ante omnia secula filiũ ineffabiliter genuisti: cu quo atque spiritu sancto omnia visibilia & inuisibilia, ac me miserum peccatorem inter omnia creasti, te adoro, te laudo, teque glorifico: esto propitius mihi peccatori: & ne despicias me opus manuum tuarum, sed salua & adiuua me propter nomen sanctum tuum. Operi manuum tuarum dexteram porrige, carnali fragilitati succurre. Qui me fecisti, refice infectum vitijs, qui me formasti, reforma corruptum peccatis, vt secundum magnam tuam misericordiam salues animam meam miseram. Amen.

De inuentione remedij pro saluatione generis humani: & natiuitate virginis Mariæ. Cap. II.

Luciferi casus.

IN principio cùm Lucifer creatus esset, erexit se contra Deum creatorem suũ, & in ictu oculi de excelso cęlorum proiectus est in infernum. Et ob hanc causam decreuit Deus genus humanum creare, ut per ipsum posset casum Luciferi & sociorũ eius restaurare: quapropter diabolus homini inuidens ipsi insidiabatur, & ad præcepti transgressionem ipsum inducere nitebatur: & quoddam genus serpẽtis sibi eligebat, qui tunc erectus gradiebatur, & caput uirgineum habebat. In hunc fraudulentus deceptor intrauit, & per os eius loquens verba deceptoria mulieri narrauit, ac eam decipiens super omne genus humanum mortem induxit. Et oportebat nus omnes carcerem inferni ingredi, de quo non poteramus alicuius † adiuuorio eripi. Sed tandem pater misericordiarũ & dominus totius consolationis clementer respexit statum nostræ damnationis, & nos per semetipsum liberare decreuit, super quo signũ nobis per oliuam dedit, quam columba inclusis in arca afferebat, quæ misericordiam Dei futuram inclusis in limbo prætendebat. Non solùm enim his qui in arca erant misericordia promittebatur, sed & toti mundo signum salutis in oliua dabatur, & hoc idem Deus præmonstrauit nobis in multis alijs figuris. A principio autem conditionis nostræ Adam in agro Damasceno iuxta Ebron de terra formato, & à domino in paradisum uoluptatis translatô, ac Eua in paradiso de costa Adę dormientis facta, & pro cõsorte ei data, ipsisq; primis parentibus in paradiso ad operandum & custodiendum collocatis, & dehinc

Serpentis genus.

† subaudi, pura hominis.

Oliua salutifera.

Adæ plasmatio.

A propter ligni vetiti esum per diuini secreti seueritatem expulsis, superna miseratio non destitit homines incitare ad bonum per occultos instinctus, nec distulit hominem errabundum ad pœnitentiam reuocare, spem ueniç dando per repromissum saluatoris aduentum. Et ne fortè per ignorantiam & ingratitudinem tanta Dei dignatio nostræ saluti foret inefficax, in quinque huius seculi ætatibus per patriarchas, iudices, sacerdotes, reges, & prophetas, ab Abel iusto vsque ad Ioannem Baptistam, filij sui aduẽtum prçnunciare, repromittere, & prçfigurare non destitit: ut per multa millia temporum & annorum, magnis & uarijs multiplicatis oraculis, & intelligentias nostras ad fidem erigeret, & affectus per nimia

Humanum genus ad spem ueniæ erigitur, ab Abel usq; ad Ioannem Baptistam.

B & uiua desideria inflammaret. Vnde Leo Papa: Cessent illorum querelæ qui de dominicæ natiuitatis tarditate causantur, tanquam prçteritis temporibus nõ sit impensum, quod in ultima mundi ætate sit gestũ. Verbi incarnatio hoc contulit facienda quod facta, & sacramentum salutis humanæ in nulla vnquam antiquitate cessauit. Quod prædicauerũt Apostoli, hoc annuncianerunt prophetæ. Nec serò est impletum, quod semper est creditum. Sapiẽtia verò & benignitas Dei, hac salutiferi operis mora, capaciores nos suæ uocationis efficit, ut quod multis signis, ac multis vocibus, multisque mysterijs: per tot fuerat secula nunciatum, in his Euangelij diebus non esset am-

Leo ser. 3. de natiuitate Domini.

C biguum. Et natiuitatis saluatoris tanto constantiorem in nobis gigneret fidem, quãto prædicatio eius & antiquior præcessisset & crebrior. Nõ itaq; nouo consilio Deus humanis rebus nec sera miseratione consuluit, sed à constitutione mundi vnam candẽq; omnibus causam salutis instituit. Gratia enim Dei qua semper est uniuersitas iustificata sanctorum, aucta est Christo nascente non cępta. Et hoc magnum pietatis sacramẽtum, tam potens etiam in suis significationibus fuit, ut non minus adepti sint qui illud credidere promissum, quàm qui suscepere donatũ: Hæc Leo Papa. Et nota secundum Aug. quòd Christus non prius uenit nisi homo de legge naturali & scripta prius conuinceretur: quia si Christus statim

Gratia Dei per natiuitatem Christi aucta, non cœpta.

Aug. lib. 2. quæst. ex utroque testamento, quæst. 83.

D uenisset, diceret homo quòd per legem naturalẽ saluari poterat, & superfluum crederet aduentũ Christi, similiter dicere poterat de lege scripta. Sed comperto quòd nõ sic saluari poterat, cùm omnes ad inferos descenderunt, tunc uenit ipse: quia tunc erat tempus miserendi, & prius uenire non fuit necesse, quia non prodest medicina spiritualis sine affectu recipientis. Nec posterius uenit, ne fides & spes ex promissa incarnatione perirẽt. Si enim tardasset venire, quotidie decreuissent, & tepuissent secundum eundem Augustinum, magnum desiderium habebant antiqui uidere Christum. Sciebant enim illum esse uenturũ, & non solùm patriarchæ & prophetæ, sed

Christus cur non prius, nec posterius uenit. Ibid.

E etiam omnes qui piè viuebant desiderantes dicebãt: O si hîc me inueniet illa natiuitas? O si quod credo, videbo oculis meis? Si ergo fideles isti tantùm desiderabant, tamq; deuoti erant Christo adhuc vẽturo, quid faciendum est iam suscepto? Sed uæ nobis miseris huius moderni temporis, qui nec tantũ afficimur ad gratiam exhibitam, quantum antiqui afficiebãtur ad promissam. Vnde Bern. Desideriũ suspirantiũ Christi prçsentiã frequentissimè recogitãs compungor & confundor in memetipso, & nũc vix contineo lachrymas, ita pudet tẽporis torporisque miserabilium temporum horum. Cui nanq; nostrũ tantum ingerat gaudiũ huius gratiæ exhibitio, quan

Bern. serm. 2. in Cãtic.

tum

tam accenderat veteres desiderata sola promissio? Hæc Bernardus.

Aetas mundi ante Christi natiuitatem.

Cùm igitur per longissima tempora circa spaciũ quinque millium & ferè ducentorum annorum miserabiliter iaceret genus humanum, & nullus propter peccatum primi hominis ad æternam beatitudinem ascendere posset: ad primum beatissimi spiritus compatientes tandem ruinæ, ac de sua solliciti restauratione, licet pluries antea, tamen adueniente plenitudine temporis instantius & deuotius Domino supplicauere. Vnde misericordia pulsabat viscera patris vt subueniret, secum habens pacem: sed contradicebat ueritas, secum habens iustitiam, & inter eas magna controuersia facta est prout narrat Bern. longo sermone de annunciatione: sed dicti sui summa hæc est dicebat misericordia Deo: Eget miseratione diuina creaturá rationalis, quoniam misera facta est, & valdè miserabilis, uenit tempus miserendi eius. Econtrà veritas dicebat: Quæso domine impleri sermonem quem locutus es. Totus moriatur Adam cum omnibus qui erant in eo, quando præuaricando pomum vetitum gustauit. Dixit misericordia: Vt quid me domine fecisti? Scit enim ipsa ueritas, quòd ego perij si nunquã misereris. Econtrà ueritas: Si prædictam tuam sententiam præuaricator euaserit, perijt ueritas tua & non permanet in æternum. Fuit autem hæc quæstio per patrẽ missa ad filium. Veritas autem & misericordia coram eo eadem dicebant. Non uidebatur quomodo circa hominẽ posset misericordia & ueritas simul conseruari. Scripsit autem rex sententiam sic continentem: Hæc dicit, Perij si Adam non moriatur. Et hęc dicit: Perij si misericordiá nõ cõsequatur. Fiat mors bona, & habet utraque vt postulat: & quòd Adam moriatur, & misericordiam consequatur. Obstupuerunt omnes in verbo sapientiæ; & consenserũt ꝙ moriatur Adam misericordiam nõ consequẽdo. Sed quærũt quomodo mors possit fieri bona, cùm horribilis sit ipso auditu? Respondit rex: Mors peccatorum pessima, sed sanctorum est preciosa, & vitæ ianua. Inueniatur ergo qui ex charitate moriatur non obnoxius morti, & sic mors non poterit tenere innoxium, sed faciet in ea foramen per quod trãseant liberati. Placuit sermo: Sed vbi, aiunt, talis poterit inueniri? Circuit ergo orbem terrarum veritas, & nemo mundus à sorde, nec infans vnius diei. Sed & misericordia perlustrat cœlum, & neminem inuenit qui sufficientem ad hoc habeat charitatẽ. Ei ergo hæc victoria debebatur, quo nemo maiorem charitatem haberet, ut animam suam pro seruis inutilibus poneret. Redeunt itaque ad constitutum diẽ anxiè plurimum non inuento quod desiderabant. Tandem seorsum pax eos consolans dixit: Nescitis quia non est qui faciat bonum, non est vsq; ad vnũ. Qui dedit consilium, ferat auxilium. Intellexit hoc rex, & ait: *Pœnitet me fecisse hominem*. Pœna, inquit, tenet me. Pœnam sustinere incumbit mihi pro homine quem creaui. Et vocato angelo Gabriel dixit: *Vade dic filiæ Sion, Ecce rex tuus venit*. Festinauit ille & ait: Adorna thalamum tuum, & suscipe regẽ. Hæc Bernard. Vides ergo quàm magni periculi, & quantum fuit peccatum, & quàm magna difficultas fit inuenire remedium. In hoc itaq; conuenerunt prædictę virtutes, & tunc impletum est illud propheticũ: *Misericordia & veritas obuiauerunt sibi, iustitia & pax osculatæ sunt*. Vnde & Leo papa: Quia non ita in primum hominem diabolus violentus extiterat, vt cũ

Misericordia & iustitia contentio.
Bern. serm. 1. de Annunciatione Domini.
Mors quomodo bona.
Psal. 33.
Iob. 15.
Psal. 13.
Gen. 6.
Zach. 9.
Psal 84.
Leo serm. 8. de natiuitate Domini.

A in partes suas sine arbitrij consensione transferret: sic destruendum fuit peccatum uoluntarium & hostile consilium, vt dono gratiæ non obesset norma iustitiæ. In totius igitur humani generis strage communi, unum solum fuit remedium, sub diuinæ rationis occulto, quod posset subuenire prostratis, si aliquis filiorũ Adam originalis præuaricationis alienus atque innocẽs nasceretur, qui cæteris exemplo prodesset & merito. Sed quia hæc naturalis generalis generatio nõ sinebat dominus Dauid, factus est filius Dauid: & de promissi generis fructu proles est orta sine vitio: Vnde etiam Ansel. Natura nostra ad similitudinẽ Dei in principio creata fuit, quatenus indesinenter ipso Deo frueretur, & eius gloria sine B omni corruptione & mutabilitate aliquãdo poriretur. Hoc tam grãde bonũ statim in primis parẽtibus perdidit, atque in huius mũdi miserias infelix & pręceps ruit in æternas miserias, decurso uitæ labentis articulo multo infœlicius ruitura. Transierunt multa secula, & damnationis ipsius immanitas super omnes filios hominum est in deterius roborata. Nec enim summi sapientia Dei ullam in massa creationis humanæ uiam inuenit, per quam vt deposuerat in mundum ueniens tam luctuosæ perditioni subueniret, donec ad istam de qua loquimur uirginẽ uentum esset. Sed hæc mox ut in mundum uenit, per humanæ generationis lineam, tanta omnis boni uirtu C te atq; constantia perfectè resplenduit, vt eam ipsa sapientia Dei uerè dignam iudicaret, per quam in hominem ueniens, non tantùmodò reatum primorum hominum sed & totius mundi peccata deleret, atque diabolum sui operis inimicum cum suis elideret, necnon damna patriæ cœlestis hominem illuc reducẽdo reintegraret. Quis igitur ista perpendens æstimare queat qua laude digna sit: quæ tantorum bonorum sola præ cunctis mediatrix effici meruit? Hæc Ansel. Nec fuit ista virgo subitò & casu inuenta, sed ab æterno prædestinata. Vnde Damas. Ipsa Dei genitrix ab æterno etiam præuiso tẽpore Dei consilio prædeterminata, & diuersis imaginationibus & sanctificationibus prophetatum per spiritũ D sanctum præimaginata, & prædicata fuit. Expurgamus ergo in gratiarum actiones, & pro tanta Dei circa nos dignatione laudes referamus cum Anselmo, dicentes: Adoramus te Christe rex Israel, lux gentium, princeps regum terræ, Domine sabaoth, virtus Dei omnipotentissima. Adoramus te precium nostræ redemptionis precium, hostiam pacificam, quæ sola odoris inæstimabilis suauitate patrem, qui in altis habitat ad respiciẽdum humilia inclinasti, & filiis iræ placabilem reddidisti. Tuas Christe miserationes prædicamus, tuæ suauitatis memoriam cum abundantia eructamus, tibi Christo sacrificium laudis immolamus, pro multitudine bonita- E tis tuæ quam ostendisti nobis semini nequam filijs sceleratis & perditis. Cùm enim adhuc essemus inimici tui Domine, & antiqua mors in omnem carnem iniquum exerceret Dominum, cui omne semẽ Adam lege primordialis culpæ obnoxium erat, recordatus es uberrimæ misericordiæ tuæ, & prospexisti de sublimi habitatione tua in hanc uallem plorationis & miseriæ. Vidisti Domine afflictionem populi tui, & tactus dolore charitatis intrinsecus, apposuisti cogitare super nos cogitationes pacis & redemptionis: Hæc Anselmus.

¶ Tacitis autem illis quæ ab initio omnis creaturæ vsque ad sancti filij sui aduentum de hac beata uir-

gine

Remedium vnicum.
Anselmus de excellentia B. virginis cap. 6. tom. 3.
Marię laus.
Damascenus lib. 4. de Fide cap. 15.
Maria ab æterno prædestinata.
Anselmus in speculo Euangelici sermonis, cap. 2. to. 3.

gine prophetata sunt, tam per eos qui ante legem, quàm per eos qui sub lege iusti fuerunt: de natiuitate ipsius quam quidem ex linea generationis humanæ descendisse scimus, & magna quædam atque miranda signorum indicia præcurrisse credimus, cõsequenter aliqua videamus. Virgo itaq; gloriosa ex qua incarnatio filij Dei est facta, de tribu Iuda, & stirpe Dauid est orta. Nam, vt ait August. dignum atque conueniens erat cœlesti mysterio, vt eadem Maria quæ mater Dei secundum carnem esse meruit, & ex regali genere, & ex sacerdotali origine nasceretur: de qua filius Dei, qui rex & sacerdos æternus est, corpus humanæ carnis assumpsit. Anno autem imperij Augusti circiter xxvij. nata est gloriosa virgo Maria, ex patre Ioachim de Nazareth, ex matre Anna de Sephor oppido distante ad duas leucas de Nazareth, ambobus iustis ante Deum. Qui per annos viginti prole carentes, pro habenda sobole orauerunt, vouentes se illam Domino oblaturos. Cùm autem videret Isachar sacerdos, Ioachim inter cõciues suos cum oblatione assistere, spreuit illum improperans sterilitatem. Qui improperij pudore ad pastores pecorum suorum se contulit, ibiq; ei apparuit ei angelus Domini confortans eum, & dicẽs orationes eius exauditas, & eleemosynas ascendisse in conspectu Dei. Tertiam enim partem substantiæ suæ dabat pauperibus, & tertiã templo & templi ministris, de alia tertia viuebat cum domo sua. Et ait ei angelus: Ecce vxor tua, pariet tibi filiam, vocabisque nomen eius Mariam. Consecrata erit Domino vt vouisti, & spiritusancto replebitur ex vtero matris suæ, & in templo Domini erit cõuersatio eius. Eademque angelus nunciauit Annę. Monituq; angelico ambo ascenderunt in Hierusalem, & debitas gratias Domino persoluentes in templo, regressi sunt ad propria. Concepitq; Anna & peperit filiam, quam vocauit Mariam. Ab originali autem quodã priuilegio singulari in matris vtero purgata fuit: Vnde Bern. Est itaq; virgo Maria bonorum titulis cumulata, quæ proculdubio antè fuit sancta quàm nata. Ego puto quòd copiosior sanctificationis benedictio quàm in alijs sanctificatis ab vtero in eam descenderit: quæ non solum ipsius ortum sanctificaret, sed uitam eius deinceps ab omni peccato conseruaret immunem. Decuit nimirũ ut singulari priuilegio vitam absq; peccato duceret, quæ dum peccati mortisq; peremptorem pareret, vitæ iustitiæq; munus plus omnibus obtineret. Hæc Bernardus: vnde dicit August. quòd beata virgo ante cõceptionem filij Dei sanctificata fuit, quòd peccare venialiter potuit: sed post cõceptionẽ filij Dei nec mortaliter nec uenialiter peccare potuit. Ipsa autẽ gloriosa virgo Maria, cùm triũ esset annorũ portabatur ad tẽplũ, & à parẽtibus in templo oblata, intra septa tẽpli cum alijs virginibus collocata, ut literas disceret, & domino seruiret, ibidemq; usq; ad annum xiiij. permansit. Sed accelerato in ea diuinę rationis usu, quãdo parentes eam in templo dimiserunt, extunc statuit in corde suo Deum habere in patrem, & fecit se doceri Dei legem, ac deuotè & frequenter cogitabat quid posset facere Deo gratum, vt sibi gratiam suã dare dignaretur. Petebat verò affectuosè à Deo gratiam obseruandi mandata & præcepta legis, & vt faceret eam amare omnia quæ ipse amat, & odire omnia quæ ipse odit. Petebat quoque omnes uirtutes, per quas efficeretur gratiosa ante conspectũ suum, & melius ac melius in Dei opere proficiebat.

Maria natiuitas.

Augu. lib. 2. de cõsensu Euangelist. c. 2. Marię stirps.

Ioachim eleemosynę.

Maria purgata, sed magis præseruata asseritur ab originali culpa.

Bern. epist. 174. ad canonicos Lugdunenses.

Maria quãdoque potuisset non maliter peccasse.

Maria præsentatio.

Petitiones & preces Mariæ.

Omni tempore contemplationi aut orationi, aut lectioni, aut operationi se dabat: pro salute generis humani sine intermissione orabat: scripturas de aduentu Christi frequenter legebat: & quicquid in scripturis de incarnatione Dei inueniebat, hoc osculando & amplexando dulciter relegebat. Fiebat vt in vigilijs inueniretur prior, in sapientia Dei eruditior, in humilitate humilior, in carminibus Dauidicis elegantior, in charitate gratiosior, in puritate purior, in omni uirtute perfectior, erat enim constans & immobilis. Et cùm quotidie melius transisset, hanc irascentem nullus uidit vel audiuit. Omnis sermo eius ita erat gratia plenus, ut in lingua eius agnosceretur Deus. Et erat sollicita circa socias suas, ne aliqua ex eis in ullo sermone offenderet: ne aliqua in risu uocem suam exaltaret: ne aliqua iniuriosa uel superba circa parem suam existeret, & ne in aliquo peccarent: sine intermissione benedicebat dominũ. Et ne fortè in salutatione sua à laudibus Domini tolleretur, si quis eam salutabat, ipsa pro resalutatione Deo gratias respõdebat. Deniq; primùm ab ipsa exiuit, ut dum homines sancti salutantur, Deo gratias dicant. Ipsa etiam prima omnium de seruanda uirginitate, nisi Deus aliter ordinaret, uotum uouit: quod nulla ab initio seculi, ex quo hic factus est mũdus, Deo obtulit, tam prudẽter, tam humiliter, tam deuotè se habebat, quòd uita ipsius exemplum uiuendi cunctis prębebat: vnde de uita eius sic scribit Ambro. Sit nobis tanquam imagine descripta uita Mariæ, ex qua uelut speculo refulget species charitatis, & forma uirtutis. Virgo erat corpore & mente, corde humilis, uerbis grauis, animo prudens, loquẽdi peritior, legendi studiosior: non in incerto diuitiarum, sed in prece pauperis spem reponens. Intenta operi, uerecunda sermone: arbitrum mentis non hominem, sed Deum quærere: nullum lædere, omnibus bene uelle maioribus assurgere, ęqualibus nõ inuidere: iactantiam fugere, rationem sequi, amare uirtutem. Quando illa uel nutu lęsit parentes? quãdo fastidiuit humilem? quando irrisit debilem? quãdo uitauit inopem? Nihil toruum in oculis, nihil procax in verbis, nihil inuerecundum in actu. Non gestus fractior, non incessus solutior; non vox petulantior, ut ipsa species corporis simulachrum fuerit mentis, & forma probitatis. Talis enim fuit Maria, vt eius vnica vita omnium disciplina sit. Si igitur actor non displicet, opus probemus: ut quicunque sibi exoptat præmium, imitetur exemplum. hęc Ambro. Vnde & Anselm. Nota igitur & īfantiles annos exuta, quàm castè, quàm sanctè, quàm Deo dignè uitã instituerit, ac īstitutã egerit, uel cogitatu queat coniectare. Nulli deniq; dubiũ, castissimũ corpus, & sanctissimã aiam eius funditus fuisse ab omni macula peccati iugi angelorũ custodia protectã: ut pote aulam quam suus & omnium creator Deus corporaliter inhabitaturus, & ex qua hominẽ suę personę unitatẽ ineffabili sua operatione sumpturus? Et quid mirum? Nam & inter homines usus obtinuit (si tamen cœlestibus ad terrena potest esse comparatio ulla) vt cùm præpotens aliquis, vel persona diues aliquò vadit hospitaturus: clientes procurent locum, muniant, mundent, ornent, atque custodiant, quò venienti Domino suo aptus ad habitandum, & congruus fiat. Quòd si talis apparatus sit pro aduentu terreni hominis, & momẽtaneæ potestatis, qualis putamus apparatus omnis boni fiebat pro aduentu cœlestis & æterni regis in corde sacratissimæ virginis

Mariæ professus.

Deo gratias, unde ortum.

Votũ uirginitatis primum.

Ambr. lib. 2. de Virginibus. Marię vita

Maria puritas.

Anselmus lib. de excellentia B. Virginis cap. 3.

Conceptionis Marię figura.

ginis, quæ illum non solùm erat in semetipsam transitiuè hospitatura, sed etiam ex substantia sua hominem factum paritura? Hæc Ansel. Considera hic attentè uirtutes & mores virginis Mariæ, & pro posse tuo etiam imitari stude. De Mariæ conceptione & sanctificatione est sciendum, quòd cùm Deus humanam naturã assumere decreuisset, cõgruum fuit ut matrem de qua nasceretur præmitteret. Et hæc per filiam regis Astiagis præfigurata fuit, qui (vt in scholastica historia dicitur) in uisione vidit quòd de vtero filiæ suæ vitis pulchra crescebat, quæ frondibus & floribus se dilatabat, & fructum proferens totum regnum suum obumbrabat. Dictumque est ei, quòd de filia sua rex magnus nasciturus erat, quę post hæc Cyrum regẽ generauit; qui filios Israel de captiuitate Babylonica liberauit. Ita Ioachim dictũ est, quòd filiam gigneret quę Christum regem portaret, qui nos de captiuitate diabolica liberauit: qui & uera uitis fuit, & totum mundum obumbrauit. Ipsa etiam præfigurata fuit per fontem signatum in horto concluso positum: quia eã conclusam in vtero matris spiritussanctus sanctificauit, & sigillo sanctæ trinitatis sic conclusit & signauit, quòd in eam nunquam aliquid coinquinatum introiuit. Hęc etiã præfigurata fuit per stellam Balaam, qui promisit quòd de Iacob oriretur stella, per quam figurabatur Maria fluctuantium ductrix & adiutrix singularis & præcipua: sine qua stella non poteramus hoc feruidum mare pertransire: nec ad portum cœlestis patriæ peruenire. Ipsa etiam beata virgo, quo ad suã natiuitatem, præfigurata fuit per virgam de radice & stirpe Iesse patris Dauid egressã: de qua flos amœnissimus, scilicet Christus ascendit: super quam septiformis gratia spiritussancti requieuit. Quomodo autem florem producit, perfiguratũ fuit in porta clausa quam dominus Ezechieli monstrauit, quę nunquam aperiri debebat, sed Dominus solus per eam clausam transire uolebat. Ipsa etiam præfigurata fuit per templum quod Salomon Domino ædificauit. Hoc templum erat constructum marmore cãdidissimo, & ornatũ intrinsecus auro mũdissimo: sic Maria erat albissima candore, purissimæ castitatis, & ornata intrinsecus auro perfectissimæ charitatis. Oblatio verò Mariæ in templo fuit præmonstrata per mensam Solis in sabulo, de qua mensa dicitur in scholastica historia: Piscatores enim quidã rete in mare mittentes, casu mirabili mensam aureã extraxerunt, quæ ipsi Soli materiali quẽ gens illa tanquam Deum coluit oblata fuit in templo, quod ibidem in littore maris in sabulo cõstructum erat. Per illam mẽsam, quæ in tẽplo Solis materialis est oblata, bene est Maria figurata, quæ vero Soli, id est, summo Deo, & in templo Solis æternalis est oblata. Et pulchrè per mensam Maria est figurata, quia per eã cœlestis esca nobis est collata: nam ipsa filium Dei Iesum Christum nobis generauit, qui nos suo corpore & sanguine refocillauit. Itẽ præmonstrata fuit per Iephtæ filiã, sed illa ex abrupto & indiscretè oblata, Deo postea seruire nequiuit, Maria verò ritè & discretè oblata, post oblationem suam semper Domino seruiuit. Illa post victoriam hostium temporalium, pro gratiarum actione, Maria ante victoriã pro victoria hostium temporalium collocatione. Qualiter autem Deo seruiuit, & quam uitã habuit, hoc in horto illo suspenso demonstratum fuit, quẽ rex Persarũ vxori in alta structura plantauit: de quo patriam suam de longè contemplari affectauit, per quam contemplatiua uita Mariæ designatur, quæ in templo Domini contemplationi insistens, patriã cœlestem semper contemplabatur.

Conceptionis Mariæ figura. *Astiagis filia.* *Hist. Scholastica in Danielem cap. 16.* *Cyrus.* *Hortus cõclusus, & fons signatus.* *Num. 25. Stella Balaam.* *Virga Iesse.* *Porta clausa.* *Templum Salomonis.* *Mensa Solis figura oblationis Mariæ in templo.* *Iephte filia.* *Hortus pensilis.*

ORATIO.

O Virgo virginum Maria, quæ nec primam similem visa es, nec habere sequentem, quæ prima inter fœminas seruandæ virginitatis uotum nouisti, & gloriosum munus Deo obtulisti, cùm hoc à nullo homine nec uerbo didicisses, nec exemplo ad imitationem inuitata fuisses, hacque uirtute, & cæteris ornata Deo placuisti, & uiuendi exemplum omnibus reliquisti. Deprecor bonitatem tuam immensam, ut tu summum meum solatium dirigas uitam meam, meque tuas uirtutes & exempla pro posse imitari facias, & gratiam tuam semper mihi adesse concedas. Amen.

De desponsatione Mariæ. Cap. III.

VIRGO itaque Domini Maria cum ætatis processu quotidie etiam in virtutibus proficiebat: & quia pater & mater eam dereliquerant, Dominus eam assumpsit. Quotidie nanque ab angelis frequentabatur, quotidie diuina uisitatione fruebatur, quæ eã à malis omnibus custodiebat, & bonis omnibus redundare faciebat: itaque sic usq; ad annum decimũ quartum peruenit. Tunc pontifex publicè denunciauit, vt uirgines quæ in templo constitutæ hanc ætatem implessent, domum reuerterentur, ac nuptijs operam darent: cui mandato cùm ceteræ pronæ paruissẽt, sola Virgo Maria hoc se facere nõ posse respondit. Siquidem & parentes suos se dixit Domini seruitio mancipasse, & insuper seipsam Domino uirginitatem uouisse. Pontifex igitur in angustia positus, cùm neque cõtra scripturam quę dicit: Vouete & reddite, uotum infrigendum putaret, neque morem genti insuetũ introducere auderet: consilium habuit cum primoribus quid esset faciẽdum: omnibusque in communi placuit dominum super hoc esse consulendum. Et cæteris quidem orationi incumbentibus, pontifex ex more ad consulendum dominum accessit. Nec mora & cunctis audientibus de propiciatorij loco uox facta est Esaiæ uaticinio requirendum esse, cui uirgo commendari & desponsari deberet: illo scilicet, *egredietur virga de radice Iesse &c.* Cunctosque de domo & familia Dauid nuptijs habiles non coniugatos, uirgas suas ad altare

Maria ad 14. annum prouecta. *Psal. 75. Consilium super Mariæ uoto.* *Esaie. 11.*

re iussit rafferre. Erat autem inter cęteros homo nomine Ioseph, qui cùm virgam suam attulisset, & ipsa illicò florem germinasset, atque in eius cacumine colūba de cœlo veniens consedisset, liquidò omnibus patuit ipsi uirginem despōnsandam fore. Vnde in Numer. legitur, quòd Moyses inuenit nirgam Aaron germinasse, & turgētibus gemmis flores erupisse, qui folijs dilatatis in amigdalas deformati sūt. Per istā intelligi potest beata Virgo, quæ instar virgæ fuit gracilis per paupertatem, & flexibilis per humilitatem, & recta per intentionem & charitatem. Ista virgo inuenta est gemmis turgentibus, quādo filium Dei in utero suo cōcepit: ex qua flores fructiferi eruperunt, quando Dei filius ipsa manente virgine natus fuit. Nam sicut flos non violat arborem, sed ornat: sic Dei filius non uiolauit uirginem, sed magis donis & gratijs adornauit, secundū Chrysostomum. Hæc virga est quæ in tabernaculo testimonij posita, sine humore terræ fructum nucis germinauit: quia sine uiri semine filium ædidit, qui tanquam nux ligno passionis adhæsit. Et bene, nūc flos, nunc fructus dicitur: quia secundum Ambrosium, Veluti boni arboris fructus pro nostræ virtutis processu, nunc floret, nunc fructificat in nobis, nūc rediuiua corporis resurrectione reparatur. Ideò etiam alibi flos, alibi fructus dicitur: quia in vtrinsque testamenti paginis ita prædicatur, flos in litera, fructus in spiritu. Flos in lege, fructus in gratia & ueritate. Flos in priori tabernaculo, fructus in secundo. Flos in obseruatione carnalium sacrificiorum, fructus in spirituali intelligentia mysteriorum. Sicut enim in flore fructus prænunciatur, sic in illis cerimonijs Christus uēturus significabatur. Patet itaque quòd Christus flos dicitur in prophetica veteris testamēti promissione, qui & fructus vocatur in noui testamenti gratiæ perfectione. Sed sicut fructus non apparet virente flore, ita nec Christi veritas patuit carnali obseruatione manēte. Arescente uerò flore, fructus uidetur: quia decidente lege, gratia & veritas per Iesum Christum facta tenetur. Igitur virgo domini cum quibusdam uirginibus collactaneis suis, quas ob miraculi ostensionem, & pudoris sui custodiam à sacerdote acceperat: ad domum parentum in Nazareth reuersa est, habens secum more solito sui pudoris custodes & testes, sine quo nunquam processit. Vnde Hieronymus: Cùm ea semper singularum uirtutum pudicitia comes irremota māsit, quia omnino pudor indiuiduus uirginitati esse debet, sine quo castitas uera seruari non potest. Nunquam igitur beata Maria sine pudoris sui custode processit. Ioseph quoq; secessit ibidem, & mutua desponsatione facta recedit in domum suam, eam dispositurus, & nuptijs necessaria prouisurus. Fuit itaque virgo Maria Ioseph uiro suæ tribus despōsata, quia mulier viro alterius tribus nubere non poterat, quando ad ipsam hæreditas paterna pertinebat. Beata autem virgo fuit vnica Ioachim patri suo, succedens in hæreditate, & ideò ex lege cogebatur viro suæ tribus nubere; Ambo autem de eadem tribu erāt, quia ambo à Dauid descenderant: sed Maria per Nathan, & Ioseph per Salomonem. Et licet Ioseph etiam cogeretur ad matrimonium contrahendum secundum temporis illius modum, tamen habebat uirginitatem in desiderio & proposito, sed nondum expresserat in uoto. Contraxit itaque matrimonium cum uirgine, committens se uoluntati diuinæ. Et postmodum ex diuina reuelatione Ioseph agnouit propositum Mariæ, & tunc ex communi consensu uouerunt uirginitatem seruare: unde secundum Augustinum, Maria & Ioseph antequàm facta esset mutua desponsatio, uirginitatem seruare proposuerunt, & vterque cōsensit in matrimonium reuelatione spiritus sancti. Nec alter consensisset in alterum, nisi docente spiritu sancto alter alterius cognouisset propositum: sed postea uterque propositum suum exprimens uerbo, Deo uouerunt uirginitatem. Adhuc enim, ut creditur, Ioseph virgo erat, cuius ratio hęc esse potest: Quia cùm Christus in passione sua nulli matrem seruandam tradidit nisi uirgini, nō est probabile quòd ante conceptum, dum adhuc esset iuuencula, traderetur alicui custodienda nisi uirgini. Fuit autem beata virgo desponsata Ioseph, non desponsatione futuras nuptias promittente: sed despōsatione & consensu per verba de præsenti. Et ita verum matrimonium fuit inter ipsos, & consummatum: solennitates enim nuptiarum non sunt de substantia matrimonij. Vnde & Ioseph sponsus & uir eius solet dici. Vnde dicit Hugo, quòd cùm beata virgo virginitatem vouisset, & parentes eam nubere iuberent, timens illa inobediens esse parentibus, nec virginitatis propositum deserere volēs, per spiritum sanctum edocta commisit se Deo: certam habens fiduciam quòd eam diuina misericordia ita custodiret, vt posset parentibus in contrahēdo matrimonio obedientiam exhibere: & tamen uotum uirginitatis non cogeretur frangere. Et ponit exēplum de Abraham, qui repromissionem acceperat in semine Isaac, quem tamen postea iussus est immolare, cui iussioni paruit, sciens pro certo, quia & si secundum humanam rationē promissioni contraria uideretur iussio, secundum illam tamen virtutem qua Deo possibilia sunt omnia cum obediētia iussionis impleri posset promissio. Sicque factū est, ut & obedientiæ inueniret meritum, & promissionis cōsequeretur effectum: ita potuit esse in proposito de beata Virgine. Vnde & Ansel. Et quidem hæc duo ipsa iocundius amabat, uirginitatem scilicet, & fœcunditatem. Virginitatem, quia hanc Deo per omnia placere intelligebat: Fœcūditatem, quia sine hac maledictum legis, quæ adhuc carnaliter custodiebatur, incurrere metuebat. Duo ergo erant in virginis animo inuisibili, sed magno concertantia prælio, uirginitatis amor, & legalis maledictionis timor. Veruntamen librato diu multumq; consilio, uicit amor, qui præponderabat, & terga dedit timor. Vicit in ea amor seruandæ uirginitatis, & exclusit ab ea timorem incurrendæ maledictionis. Virgo itaque tenera & delicata, regali ex stirpe progenita, & speciosissima, totam intentionem suam, totū amorem suum, totum studium suū ad hoc intendit, ut corpus & animam suā Deo perpetua uirginitate consecraret. Sciebat enim quòd quanto sanctius eam conseruaret, tanto sublimius ei qui omnium castissimus, imò qui ipsa castitas est, appropinquaret. Amplectendo igitur quod acceptabilius esse cognouit domino legis, sperauit & credidit se plenè euasuram maledictionem datæ legis: reputans secum illud tantæ bonitatis, tantæque sapientiæ, ut dum se nullatenus iuxta conscientiam suam melius scire, aut posse facere quàm faciebat aduerteret, tutum consilium, ne quid peccati in istis subiret, inueniret. Nec decepta est: Quis enim sperauit in Domino, & derelictus est ab eo? Denique

Ioseph uirga floruit. — *Num. 17.* — *Virga comparatur Mariæ.* — *Chrysost.* — *Ambr. lib. 2. in Lucā cap. 1.* — *Flori comparatur Christus.* — *Desponsatio Mariæ.* — *Hiero. sermo. de Assumptione tomo 4.* — *Maria cur suæ tribus viro nupsit.* — *Ioseph quoque virginitatem decreuerat seruare.*

August. habetur in Decretis 27. q. 2. canon. Beata Maria. — *Desponsatio Mariæ, per uerba de præsenti.* — *Anselmus de excellentia B. Virginis ca. 4. Virginitatem & fœcūditatem amauit Maria.*

nique vbi tam ſanctam intentionem eius, tam caſtum propoſitum eius, tam firmam fidem, conſtantem ſpem, & indeficientem vidit charitatem eius, eo miſericordiæ ſuæ intuitu egit circa illam, vt nec ſanctitas intentionis eius fruſtraretur, nec caſtitas propoſiti eius violaretur. Ne autem firmitas fidei infirmata ſpei conſtantia titubaret, aut charitatis in ea plenitudo deficeret, occurrit ei auxilium, quæ ei & quod timebat eriperet, & quod amabat ſaluo ſignaculo non auferret. Dedit ergo illi vt & virgo, quod & magis optabat, permaneret: & nemo illam à maledicto liberrimam dubitaret, fœcunda fieret. Dedit ei vt eſſet & prole fertilis, & virginalis damni immunis: Hæc Anſel. Et eſt hic ſciendum propter Mariæ cognationem, de qua in Euangelio ſæpè fit mentio, quòd Anna tres uiros ſucceſsiuè habuit. Primo, Ioachim: Secundò, Cleopham, fratrem Ioſeph: Tertiò, Salomam. De quolibet horum filiam vnam ſuſcepit, & quamlibet Mariam appellauit. Hæ tres Mariæ tres viros habuerunt. Prima, Ioſeph: Secunda, Alpheum: Tertia, Zebedeum. Prima parit Chriſtum: Secunda, Iacobum minorem, & Ioſeph iuſtum, qui & Barſabas eſt dictus, ac Symeonem & Iudam: Tertia, Iacobum maiorem, & Iohannem Euangeliſtam. Iacobus autem Zebedei licet poſterior natu, tamen maior eſt dictus, quia prius à domino uocatus, ad cuius diſtinctionem Iacobus Alphæi minor eſt appellatus. Hic Iacobus minor & tres fratres ſui præ cæteris conſanguineis dicti ſunt fratres domini, quia nõ ſolùm cognati erãt de duabus ſororibus, ſed vt putabãtur agnati tanquam ex duobus fratribus, ſcilicet Ioſeph & Cleopha deſcẽdentes. Inter quos tamen antonomaſticè Iacobus frater domini eſt dictus, q̃a erat ei in facie & lineamentis corporis ſimilis. Voluit autem dominus matrem ſuam habere virum, & non de ſimplici, ſed de deſponſata concipi & naſci diuerſis ex cauſis, quarum quædam accipiuntur ex parte pueri, quædam ex parte matris, quædam ex parte aliorum. Ex parte pueri ſumuntur rationes quinque. Prima ſecundũ Hiero. propter declarationem originis, vt per generationem Ioſeph, cuius Maria cognata erat, origo Mariæ monſtraretur: & more ſcripturarum genealogia Chriſti per virum deſcriberetur. Secunda, ſecundum Ambroſium propter remotionẽ ſuſpitionis: ne ſcilicet à legis iniuria incepiſſe uideretur, cùm partus innuptæ lege damnaretur. Tertia, ſecundum eundem, propter remotionem ſuſpitionis, ne ſcilicet Herodes & Iudæi Chriſtum iuſtè, quaſi de adulterio natum, perſequi uiderentur: & ab infidelibus tanquam illegitimus abijceretur. Quarta, ſecundum Origenem, propter ſuſtentationem pueri (maximè cùm deberet in Aegyptum portari) ut ſcilicet Ioſeph nutriret. Vnde & Ioſeph nutricius Domini appellatur. Quinta, ſecundum Origenem, Hieronymum, & Baſilium, propter occultationem natiuitatis Chriſti, ut uidelicet myſterium & partus filij Dei diabolo celaretur, dum eum putaret non de uirgine, ſed de uxore generatum. Item quinque rationes ſumuntur ex parte matris. Prima, ſecundũ Ambroſiũ ne grauida apparẽs infamaretur: & ideò permiſit Dominus, quòd potius de ſuo ortu, quàm de matris pudore dubitaretur. Secunda, ſecundum Bedam & Hieronymum, ad vitationem pœnæ: ne ſcilicet tanquam adultera à Iudæis calumniaretur, & ſic quaſi iuſtè lapidaretur. Tertia, ſecundum Hieronymum & Origenem, ad ſuſtentationem ſolatij, ut ſcilicet viri miniſterio & ſolatio, & maximè in Aegyptum fugiens, & inde rediens, frueretur. Quarta, ſecundum gloſſam ad roborationem fidei: ut ſcilicet Mariæ verbis maior fides adhiberetur: innupta enim prægnans mentiri videretur, nec ei ſi ſe uirginem eſſe diceret, crederetur. Quinta, ad participationem ſtatus ſinguli, vt videlicet mater Domini haberet aliquid cuiuslibet ſtatus: ſcilicet virginitatis, matrimonij, & viduitatis. Item quinque rationes ſumuntur ex parte aliorum. Prima, ſecundũ Ambroſium ad remotionem excuſationis peccati, ne virginibus impudicis & malè viuentibus uelamen excuſationis præberetur, ex quo mater Domini infamata uideretur. Secunda, ſecundum Origenem ad confirmationem matrimonij contra futuros hæreticos, matrimonium damnare uolentes. Vel vt per hoc quòd de virgine & deſponſata naſceretur, uterque ſtatus & uirginum & coniugatorum approbaretur, contra hæreticos alteri iſtorum detrahentes. Tertia, ad ſubleuationem opprobrij: ut ſcilicet ab omni gradu fœminarũ tolleretur opprobrium, quod in Eua incurrerant omnes fœminæ, & tam virgines quàm nuptæ, quàm etiã uiduæ à communi opprobrio quod in Eua contraxerant eximerentur in perſona Mariæ. Quarta eſt ad commendationem exempli: ut uidelicet oſtenderet facta deſponſatione antè conuentionem liberum eſſe tranſire ad meliora uota, ſponſo irrequiſito: ut eſt in religionis ingreſſu, ubi anima deſponſatur Deo, ſicut fuit in beata virgine. Quinta eſt, ſecundum Chryſoſtomum ad declarationem myſterij: quo ſcilicet ipſi Chriſto deſponſatur Eccleſia, quæ uirgo eſt immaculata ſemper & ſine ruga: cuius virginis ſumus filij in fide Ieſu Chriſti, qui ſecundum Leonem Papã quo ſpiritu de virginis vtero naſcitur Chriſtus, hoc de Eccleſiæ vtero naſcitur Chriſtianus. Ideò autem ſecundum Chryſoſtomum: Beata Maria fabro lignario deſponſata fuit, quia Chriſtus Eccleſiæ ſponſus omnium ſalutẽ per lignum crucis operari debebat. Et ſecundum Auguſtinum, Chriſtus natus de matre, quæ fabro deſponſata erat, omnem carnalis nobilitatis tumorem extinxit. Hæc fuit præfigurata per uirginem Saram, Raguelis filiam, Thobiæ deſponſatam, quæ ab omni concupiſcentia mũdam ſeruauit animam: Multò magis Maria Ioſeph deſponſata, quæ uirgo in æternum permanſit immaculata. Comparatur etiam uirgo Maria turri fortiſsimæ, quæ dicebatur Baris, quæ (ut in ſcholaſtica hiſtoria dicitur) duobus cuſtodibus defendi poterat ab omnibus uiuentibus. Tam fortiſsima & inuincibilis fuit virgo Maria, cuius cuſtos præcipuus erat Deus æterna ſapientia. Cuius vita etiam comparatur turri Dauid, quæ munita erat mille clipeis, qui de ea dependebant, quia mille uirtutes & multo plures in Maria apparebant, quibus vita eius munita erat intantum, quòd omnes tentationes & peccata ſuperabat: & non ſolùm hoc à ſe, ſed etiam ab aliis gratiam ſuam infundendo repellebat. Conſidera modò quantæ ante hanc beatam virginem, & etiam quãtę poſt eam mulieres & uirgines fuerint, hæc tamen ſola mater Domini fieri meruit. Magna enim & ineffabilis gratia eſt, ut una ex tantis millibus eligatur. Ideò autem præ cæteris electa fuit, quia omnes alias ſanctitate præcelluit. Vnde Anſelmus, Eam ſolam, ſcrutans corda & renes Deus, ex omnibus uirginibus quas capiebat mundus elegit & ſacrauit, ut habitaret in ea corporaliter quam

Marginalia: *Anna mariti & filiæ, & earũ filij & mariti.* — *Fratres Domini.* — *Iacobus minor.* — *Chriſtus cur de deſponſata naſci voluit.* — *Cauſa ex parte pueri.* — *Hieronymus ſuper illud, Cum eſſet deſponſata.* — *Ambr. lib. 2 in Luc.* — *Ibidem.* — *Origenes hom. 7. in diuerſos.* — *Orig. hom. 6 in Luc.* — *Hier. ibid. et Baſilius de humana Chriſti generat.* — *Cauſa ex parte matris.* — *Ambro. ibid.* — *Hier. ibid.* — *Beda lib. 1. commentar. in Lucam.* — *Mar. ibid.* — *Gloſſa.* — *Cauſa ex parte aliorum.* — *Ambro. ibid.* — *Leo ſerm. 9. de natiuitate Chriſti.* — *Chryſoſt. hom. 1. in Matt operis imperfecti.* — *Maria cur fabro nupſerit.* — *Maria præfigurata per Saram Raguelis.* — *Mariæ ad turrim Barim comparatio.* — *Maria turri Dauid comparata.* — *Mariæ excellentia, gratia & merito.*

iampridem plenam uirtutibus fouebat, & circumplectebatur spiritualiter. Ipsam autem omnes mulieres sanctitate præcelluisse, puta quòd intelligit, qui animaduertit. Nam aliæ quidem partes gratiarum meruerunt, ipsa autem plena gratia, ab Angelo salutatur. Hæc Anselmus.

ORATIO.

SALVE virga Iesse florida & fructifera, Maria virgo beatissima, de qua vnicus ille & singularis flos & fructus prodijt: vnde virtutum spiritualium germen erupit: flos suauissimus, emittens odorem: fructus sapidissimus, immittens dulcorem: flos, cuius bonitas expellit mæstitiam: fructus, cuius satietas plenam dat lętitiam. Benedicta virga de radice Iesse. Benedictus & flos, qui de tali radice ascendit. Benedicta arbor, benedictus & arboris fructus. Tuo ergo flore me recrea. Tuo fructu ab omni miseria me libera, virgo Maria in æternum benedicta. Amen.

De conceptione Ioannis præcursoris. Cap. IIII.

Conceptio & natiuitas diui Ioannis Baptistæ. Lucæ 1.

FVIT *autem in diebus illis*, scilicet in diebus Herodis regis Iudææ, *sacerdos quidam nomine Zacharias, de vice Abia, & uxor ei nomine Elizabeth.* Aaronica, *erantq; ambo iusti ante Deum*, non sicut hypocritæ, quoniã fingunt iustitiam ante mundum, *incedentes in omnibus mandatis*, quantũ ad obseruantiam moralium præceptorum, *& iustificationibus Domini*, quãtum ad obseruantiam cerimonialium, *sine querela*, quantum ad obseruationem iudicialium, quia pacificè ad proximos se habebant, *& non erat illis filius*, propter sterilitatem, quæ est causa specialis mulieri: & senectutem, quæ est causa communis viro & mulieri. Ex quo apparet conceptio præcursoris miraculosa, quia non fuit tantùm per naturam gratia diuina adiutam. Iste Herodes de patre Idumæo descendens fuit alienigena, & iam sceptrum ablatum fuit de Iuda, & ideò tempus aduentus Christi instabat: quia Iacob patriarcha spiritu prophetico signum aduentus Christi prædixerat, quãdo regnũ Iudææ ad alienigenam translatum esset, dicẽs: *Non auferetur sceptrum de Iuda, & dux de femore eius, donec ueniat qui mittendus est: & ipse erit expectatio gentium.* Et sciendum hîc quòd cùm Moyses vnicum instituisset summum sacerdotem, cui mortuo vnus per ordinem succederet, Dauid volẽs ampliare cultũ domus Domini de viginti quatuor familiis, quæ descenderant ab Aaron, instituit vigintiquatuor sacerdotes: super quos tamen unus maximus erat & summus omnium, qui dicebatur princeps sacerdotum. Instituit etiam vt vicissim ministrantes per hebdomadam à sabbato vsque in sabbatum tempore uicis suæ singuli castimoniæ studerent, nec interim in domum propriam intrarent, sed in domunculis circa templum constitutis (quæ Exedræ uocabantur) cubarent. Et secundum sortes dedit cuique vicis suæ hebdomadam, & octaua sors cecidit super Abiam, de quo descendit iste Zacharias. Similiter de tribu Leuitarum vigintiquatuor Leuitæ erant, vt ipsi quoq; eodem modo sortiti, iuxta morem sacerdotis, octenis diebus ministrent, *Zacharias autem cùm in ordine vicis suæ sacerdotio fungeretur*, secundum exigentiam sortis suæ octauæ, *exijt* de domo ubi se sacerdotalibus uestibus induit, *ut incensum poneret, ingressus in templum domini*, decima die mensis septimi, id est, Septembris. *Et interim populus foris orabat*, extra templum, quia non erat licitum populo ingredi templum, sed tantùm atriũ: Ex his videtur Zacharias fuisse sacerdos simplex, nõ summus: quia hîc dicitur quòd ingressus fuit templum ad ponendum incensum tantum: hoc autem licitũ erat minoribus sacerdotibus, secũdum quod dicit Apostolus: Inprimo quidẽ tabernaculo quotidie intrabant sacerdotes, sacrificiorum ministeria consummantes: quia peracto sacrificio in altari holocaustorum, quod erat in atrio, ubi ministrabant sacerdotes minores, sacerdos qui ibi ministrauerat, accipiebat prunas de altari holocaustorum, & intrans primam partem templi (quæ vocatur sanctum uel sancta) concremabat in illa super altare incensi thymiama, & tunc erat sacrificium consummatum: & hoc fiebat omni die. In hoc enim erat consummatio sacrificij, quia sacrificia ueteris Legis non erant accepta, nisi ex fide & deuotione offerentium. Deuotio autem per thurificationem, designabatur, & ideò in hoc sacrificium consummabatur. In illam verò partem templi, quæ dicebatur sanctum sanctorum, solus summus sacerdos intrabat, cum sanguine hirci & uituli, immolati pro peccato populi, ut ex illo aspergeret contra propiciatorium.

Exedra.

Zacharias non fuit Summus sacerdos.

Hebr. 9.

Conceptio præcursoris miraculosa.

Herodes Idumeus.

Gen. 49.

Sacerdotes multi.

Quòd autem Zacharias intrauerit cum sanguine tali, non dicitur hîc: sed solùm ad ponendum incensum. *Vnde Angelus apparuit ei à dextris altaris incensi*, quod etiam uocatur altare non fuit intra sancta sanctorum, sed in prima parte templi, ad quam simplices sacerdotes poterant ingredi. Sed incẽsum quod soli summo sacerdoti licitum erat ponere intra sanctũ sanctorum in die expiationis, hoc nõ ponebatur ad offerendum, sed vt nebula inde consurgens operiret oraculum, quando pontifex aspergebat sanguine vituli & hirci contra oraculum: & nec aliquis historiographus, describens sacerdotiũ Iudæorum, mentionem facit de summo Zachariæ sacerdotio. Per Zachariam qui Domini memor interpretatur, bonus prælatus signatur, qui in suo pectore debet Dei memoriam gerere, pro sua & suorum subditorum salute. Hic autem templum ingreditur per diligẽtem diuini cultus sollicitudinem, & offert incensum per deuotam orationem, & populus orat per eius informationẽ. Triplex verò debet haberi de Deo memoria, scilicet potẽtiæ eius, quoad opera creationis: sapientiæ, quoad opera recreationis,

Zacharias quid interpretetur et significet.

Memoria de Deo triplex.

creationis: bonitatis, quoad opera retributionis. Prima, ad patrē: secūda, ad filiū: Tertia, ad Spiritūsanctū referatur.

Angelorū discretio.

Apparuit autē Zachariæ Gabriel Angelus stās à dextris altaris incēsi: quo uiso timor irruit sup eū, propter altioris & potētioris naturæ aspectū, sed bonus à malo discernitur, quia malus horrorem continuat: qui secundum Bedam nulla melius ratione quàm fide intrepida superatur: bonus autem statim confortat & consolatur.

Beda in Luca cap. 1

Vnde Angelus statim eum confortauit, dicens: Ne timeas Zacharia, quasi diceret: Veni ad cōsolationem tuam, & ideo subditur: Quia exaudita est deprecatio tua. Orabat enim non pro sobole, de qua iam non sperabat, præsertim cùm de sua suæque vxoris ætate diffideret, eousque vt Angelo id promittenti non crederet, sed pro populi peccatis, & redemptione, & aduentu Messiæ: & quia salus populi per Christum futura erat, nunciauit ei filium nasciturum qui pœnitentiam & fidem prædicando plebem saluatori præpararet. Nomen quoque pueri indicauit, quia Ioannes uocari debuit.

Ioannes quid interpretetur.

Ioannes enim interpretatur, in quo est gratia: ipse verò Christum manifestauit, per quem gratia & veritas facta est. Vbi Beda: Ioannes interpretatur in quo est gratia, vel Domini gratia, quo nomine declaratur primò parentibus eius gratiam, quibus decrepitis filius nasceretur, esse donatum. Deinde ipsi Ioanni, qui magnus coram Domino erat futurus, & adhuc in utero matris Spiritussancti sit munere ditandus. Postremò etiam filijs Israel, quos ad Dominum Deum ipsorum erat conuersurus. Hæc Beda.

Beda ibid.

Exultatio quid dicitur

Gaudium in natiuitate sancti Ioannis.

Patri quoque inde gaudium scilicet interius, & exultationem scilicet exterius, insinuauit. Dicitur enim exultatio, quasi extra saltatio, & hoc est propriè quando gaudium est tantum interius, quòd non potest contineri quin appareat exterius. Lætitiam etiā multis alijs in eius natiuitate promisit: quia in ortu eius non solùm pater, sed & alij multi sunt gratulati, & nunc etiam videmus impleri, quia dies suæ nati natalis non solum festiuatur ab omnibus Christianis, sed etiam à Sarracenis, & quibusdam alijs.

Beda ibid.

Vnde Beda: Meritò pater gaudet, quòd uel in senecta natum, uel talis gratiæ acceperit filium. Gaudent & alij, quibus inauditum eatenus regni cœlestis euangelizauit ingressum.

Ambr. in cap. 1. Luc.

Vnde & Ambrosius: Solennis lætitia est in ortu & generatione iustorū. Sanctus enim nō solùm parentum gratia, sed etiam salus est plurimorum. Vnde admonemur hoc loco sanctorum generatione lætari. Hæc Ambrosius: Moraliter in quolibet nostrum possumus inuenire Zachariam, & vxorem eius Elizabeth, quæ pariet ei filium, cuius nomē debet vocari Ioannes, eritq; tibi gaudiū & exultatio, & multi in natiuitate eius gaudebunt. Elizabeth vxor Zachariæ, potest intelligi caro copulata spirituisancto: quia sicut vir regit & castigat vxorem, ita spiritus castigare & regere debet carnem, ne lasciuiat & incidat in fornicationis reatum. Hæc parit ei filium, quando Spiritus per carnis officium exercet opus virtutum: & si dat eleemosynam, uestit nudum, pascit esurientem, visitat infirmum, sepelit mortuum, & cætera huiusmodi, tunc vxor ipsius sicut vitis abundat, in lateribus domus suæ.

Psal. 127.

Huius filij nomen debet Ioannes, videlicet Dei gratia vocari, quia nemo bonum opus debet sibi ascribere, sed tantùm gratiæ Dei. Eritque sibi gaudium & exultatio: quia de bono opere gaudebit & exultabit, qui mentem lætificat & serenat. Et multi in natiuitate eius gaudebunt, omnes uidelicet boni qui proximo suo congratulantur in bono. Est ergo nobis summopere prouidendum, ut qui gaudemus exterius, tripudiantes in corpore, gaudeamus interius exultantes in mente: quia reliquiæ cogitationum diem festum agunt Domino. *Non est impijs gaudere, dicit dominus*, nec peccatoribus à facie peccatorum.

Esa. 57.

Quocirca purgemus animas nostras à maculis vitiorum, vt tantæ solennitatis gaudium dignè celebrare possimus. Magnificentiam etiam pueri coram domino futuram in virtute, sanctitate & dignitate Angelus prænunciauit. Cuius magnitudo in quatuor consistit, secundum quatuor dimensiones, scilicet in altitudine conuersationis, in profunditate humilitatis, in latitudine charitatis, in longitudine perseuerantiæ finalis: secundum illud Apostoli: *Vt possitis comprehendere cum omnibus sanctis, &c.*

Magnitudo Ioannis Baptistæ.

Ephe. 3.

Saluatore quoque postmodum attestante: *Inter natos mulierum maior eo non surrexit.*

Matth. 11.

Sed & Angelus multifariam eius magnitudinem subsequenter exposuit, & plura ipsius priuilegia seriatim memorauit. Nam vitam eius cum abstinentia prædixit, scilicet quòd vinum & siceram, idest, poculum quod inebriare potest, bibiturus non esset, quia non decet vas cœlesti mancipatum gratiæ seculi illecebris deseruire. In quo patenter indicauit Angelus, quia ab omnibus vitijs & mundi illecebris quæ statum mentis solent euertere futurus erat immunis. Prædixit etiam Angelus quòd spiritu sancto ex utero esset replendus, scilicet quantum ad purgationem originalis peccati, & ad operationem boni meritorij. In quo profectò ostendit, quia natus in mundum cunctis virtutum fratribus clarificandus esset. Prædixit quoque quòd multos filios Israel conuerteret ad Dominum, id est, ad Christum: quòd & fecit prædicando ipsum, & perhibendo de eo testimonium. Prænunciauit insuper Angelus, quia ante Dominum in spiritu, & virtute Heliæ esset præcessurus.

Helia spiritu vsus Ioannes.

Primò, propter similitudinem officij: quia sicut Helias præcedet aduentum Christi secundum, ita Ioannes præcessit primum. Secundò, propter similitudinem uitæ, quia uterque vixit in magna victus & vestitus austeritate. Tertiò, propter similitudinem doctrinæ, quia vterque cōstanter redarguit vitia, etiam personarum magnarum. Ad hoc autem debebat præcedere, ut conuerteret corda patrum in filios, scilicet quantum ad scripturarum intelligentiam, & incredulos ad prudentiam istorum, quoad fidei obedientiam: & pararet Domino plebem perfectam, quoad Euangelij & noui Testamenti gratiam suscipiendam, quia neminem ad perfectam adduxerat lex. Et propter hoc dicitur illa lex timoris, quia imperfectorum est, timore pœnæ retrahi à malis.

Lex timoris.

Lex autem Euangelica dicitur lex amoris, quia perfectorum est à malis retrahi amore boni.

Lex Euāgelica dicitur lex amoris.

Sicut autem de parentibus senibus talis & tantus natus est, sic sæpè prouectæ ætatis homines & bonis operibus steriles, ex dono Spiritussancti faciunt magnum fructum in Ecclesia Dei, sicut patet de Augustino & Dionysio, qui prouectæ ætatis vocati fuerunt ad fidem Christi. Zacharias autem sterilitatem vxoris, & vtriusque senectutem considerans non credidit, & ob hoc vsque in diem partus obmutuit, significans quòd iam adueniente Christo, lex & pro-

Zacharias cur obmutuit.

Chryfoft. apud Bedā in cap. 1. Lucæ.

phetiæ adimpletæ tacerent. Vnde Chryfoftomus: Et ideò Zacharias facerdos Iudæorum obmutuit, quia iam ceffare & obmutefcere oportebat facrificia eorum, quæ pro peccatis populi offerebantur. Veniebat enim folus facerdos qui agno proprio immolato, facrificium Deo pro peccatis omnium offerret. Per hoc quoque quòd dubitans factus eft mutus, fignificatur quòd lingua dubitantis in fide facta eft muta: quoniam eius oratio non eft Deo accepta. Per hoc etiam quòd poft reuelationem fibi factam obmutuit, innuitur quòd poft reuelationem, fiue vifionem, debet homo reticere quafi mutus, non fe iactare tanquam elatus.

Vt autem impleti funt dies officij eius, abiit in domum fuam ad quam oon licebat reuerti durante officio. Vicis enim fuæ tempore facerdotes caftimoniæ ftudebant, ac fecundum præceptum Domini, vinum & omne quod inebriare poteft, non bibebant. Sed fi legalis facerdos tenebatur ad tantam continentiam, & abftinentiam ac reuerentiam fanctorum, multò magis facerdos Euangelicus, qui tantum coo ficit facramentum. Et quia tota hebdomada qua in templo miniftrabat facerdos ad hoc deputatus, in templo manebat, & non exibat ad propria negocia, intenens ad diuina, ex hoc inoleuit confuetudo apud aliquos religiofos fancta & honefta, fcilicet quòd ille qui eft hebdomadarius, per totam hebdomadam manet intra clauftrum, non exiens ad exteriora intentus ad diuina, quia illo tempore medius eft & fequefter inter conuentum & Deum. Apud quofdam etiam religiofos abftinet illa hebdomada à communi colloquio, & apud quofdam etiam feculares canonicos, in communi tunc dormit dormitorio. Poft hoc Elizabeth cõcepit, fcilicet octo Kalẽdas Octobris, & fexta feria: & quia fenex erat, præ verecundia fe quinque menfibus occultauit, donec Maria conciperet, & fœtus eius exultans cum gaudio prophetaret. Licet enim de conceptu & de ablato opprobrio fterilitatis gauderet, propter anilem tamen ætatem aliquantulum erubefcebat, ne in fenectute videretur libidini vacaffe. Antiqui enim ubi non erat fpes de prole, non conueniebant inter fe.

Abftinentia facerdotum legalium. Hebdomadarij honefta conuerfatio vnde orta.

Dies conceptus Elizabeth.

Erubefcentiæ caufa.

Beda in Luca ca. 1.

Vbi Bed. Quanta fanctis cura fit ne quid turpe de quo erubefcere debeant admittant, oftendit Elizabeth, quæ & de ipfis quæ accipere cupiebat donis erubefcit. Confidera ergo hîc quomodo Elizabeth etiam de licitis erubefcebat coram hominibus, & ftude de illicitis omnibus erubefcere & abftinere, non folùm coram hominibus, fed etiam coram Deo & angelis eius. Nam, teftante Boetio, magna eft nobis indicta necefsitas rectè uiuendi & probitatis, qui omnia facimus ante oculos iudicis cuncta cernentis. Vnde Augufti. Quicquid fecero Deus afsiftit, ut pote perpetuus infpector omnium cogitationum, intentionum, & actionum. Cumque hæc diligenter confidero, timore pariter & ingenti rubore confundor: quia illum vbique præfentem, & omnia occulta mea videntem intueor: multa enim funt in me de quibus corã Deo erubefco. Et ideò ait Anfel. Ibi pecca, ubi Deũ effe nefcis. Vnde & quidã alius: Cùm quid turpe facis qđ me fpectante rubes: Cur fpectante Deo, non magis ipfe rubes? Inter proprietates quippe hominis, vna eft uerecundari in turpi perpetrato. Propter quod inuerecundi dicuntur inemendabiles, quia in aliquo à rationis honore mutati funt, pecorinã

Verecũdia.

naturam affumentes, & tanquam effrontes inter homines rationales fe habentes.

ORATIO.

SANCTE Ioannes tu eodem Angelo quo Chriftus denunciante conceptus, & prius ab ipfo Angelo laudatus, quàm à patre genitus. Tu de quo dixit Deus: Inter natos mulierum non furrexit maior: ad te Domine tam fanctum, tam beatum, tam magnum confugio dubius de falute mea: quia certus de magna mea culpa, fed fperans de maiori tua gratia. Dele ergo apud Deum fcelera mea, quia maiora funt apud eum merita tua. Magna enim funt, magne Ioãnes, merita tua, vt fufficere poffint tibi & mihi, & fi profint mihi, nihil minuetur tibi. Suppleat ergo tua abũdantia meam inopiam, vt de te me ditatũ & faluatum in æternũ gaudeã. Amen.

Matth. 11.

De conceptione Saluatoris. Cap. V.

IN menfe autem fexto à conceptione præcurforis, poftquã venit plenitudo illius facratifsimi, & fœlicifsimi tẽpis. f. principium fextæ ætatis, quo fumma trinitas generi humano per incarnationẽ uerbi prouidere ante tempore ordinauerat: vocans Deus omnipotens Gabrielem archangelum, unũ de primis principibus regni fui, mifit eum in ciuitatem Galilææ, dictam Nazareth, ad uirginem Mariam defpõfatam Iofeph uiro de fuo genere: quia ambo erant de domo Dauid, de familia regali, de tribu & ftirpe nobili, & præ cæteris religiofa ficut dicit Bern. Placuit Deo eodẽ ordine, & eodem modo hominẽ reconciliare quo nouerat cecidiffe. Ceciderat autẽ homo fecundũ Bedã, diabolo deftinante, ferpente exequente, dialogo interueniente, mulierẽ confentiente. Reparatus eft eodem ordine ecõtrariò, Deo deftinante, angelo exequente, dialogo interueniẽte, & virgine cõfentiente. Verba autẽ hic pofita myfterijs funt plena, & ideò (ut dicit Beda) folenniter funt notanda, tantoq; diligentius cordi inferenda, quanto manifeftius apparet, quòd in ipfis tota redemptionis noftræ fumma confiftit. Libenter enim debemus recordari de principiis noftræ falutis. Notandum ergo quòd numerus fenarius non uacat à myfterio. Vnde Chriftus conceptus eft fexta ætate, quia per ipfum debebant omnia perfici: numerus fenarius perfectus eft. Item fexta chyliade, id eft, millenario, qui eft limes omnium numerorum,

Conceptio Saluatoris noftri.

Bern hom. 2. fuper Miffus eft.

Beda hom. de Annũciatione.

Senarius numerus non vacat a myfterio.

rorum, & Christus est limes & finis omniũ entium. Item sexto mense, quia illo mense factus est mundus, qui per ipsum refici debebat, sicut per ipsum factus fuerat. Item sexta feria, quia illa die homo est creatus, & per ipsum recreari debebat iam perditus Et ideò similiter eadem ætate, eodem millenario, eodem mense, & eadem feria passus est reuolutis xxxiij. annis. Et fortè (ut omnia conuenirent) dici posset, quòd etiam sexta hora cõceptus esset, quia ea hora passus est, sicut etiam eadẽ hora homo peccauit, ut sic secundum quandam congruentiam eadem hora qua Eua seducta fuit per diabolũ, Maria edocta sit per angelum. *Missus est igitur angelus Gabriel*, qui Dei fortitudo interpretatur: vt Dei virtutem & Dei sapientiam carnem suscipere nunciaret, in qua humilis apparens aereas potestates debellaret: & ideò meritò de ordine Archãgelorũ esse debuit, q̃a [illegible]. Deus autẽ mittẽs Angelũ, fuit tota Trinitas, licet Patri specialiter attribuatur: Pater q̃dẽ misit, q̃a ei ĩcũbebat prouidẽtia de Filio, de sponsa, & de genitrice: Filius verò misit, quia vẽturus erat in Virginem: Spiritus sanctus etiã misit, quia ipse sanctificare & obũbrare habuit ipsam. In ciuitatem Galileæ, quæ interpretatur trãsmigratio, quia scilicet transiturus erat de incredulitate Iudæorum ad fidem Gentium. Est autem duplex Galilæa, vna est Gentium coniuncta Tiris, quam Salomon dedit regi Hiram, & de illa hic non dicitur: Alia est Iudæorum, quæ est super mare Galilææ, & de illa hîc intenditur. Cui nomen Nazareth, quod interpretatur flos: Conueniens enim fuit, ut verus flos, id est Christus, cõciperetur in flore, id est, in Nazareth: & de flore, id est, de beata Virgine: & cum floribus, id est, tempore florum: & sic accipiemus florem, de flore, in flore, inter flores. Dicitur autem flos Iesus, propter sanctæ conuersationis pulchritudinem & decorem, propter bonæ opinionis suauitatem & odorem, propter passionis fructum, & conuersationis fidelium utilitatem. Iste flos floruit in conceptione, apparuit in natiuitate, emarcuit in passione, sed refloruit tandem in resurrectione. Si ergo vis capere istum florem, sequere decorem suæ conuersationis, prædica odorem operationis, & sic habebis fructum passionis. Noluit Dominus sicut terreni Reges magnam ciuitatem eligere in nuptijs suis, quibus sibi copulauit naturam humanã, sed Nazareth ciuitatem paruam, propter humilitatis exemplum, ut nos doceret semper humilia loca eligere: sed in ciuitate Hierusalem magna elegit pati, ut nos doceret opprobria coram multis pro ipso nõ erubescere. Missus est inquã, ad virginẽ nõ qualibet, sed virginẽ mẽte, virginẽ corpore, virginẽ ꝓfessione. Voluit autem Christus cõcipi & nasci de Virgine: Primò secundum Bernardum, quia congruũ fuit, ut si Deus concipi uel nasci debuit, non nisi de Virgine conciperetur uel nasceretur. Item si Virgo conceptura uel paritura erat, non nisi Deũ conciperet, uel pareret. Secũda ratio est secũdũ Damascenum, ut qui in cœlis patrẽ habet sine matre, in terris haberet matrem sine patre. Tertia secundum Augustinum, ut signaret membra sua mystica de virgine Ecclesia secundum spiritum nascitura, ideò decuit caput de Virgine nasci. Quarta, ut sicut primus Adã de terra virgine factus fuerat, ita secundus Adam de virgine homo fieret. Quinta, ut sicut per Euam uirginẽ facta fuit humani generis perditio, ita per Mariam virginem fieret eiusdem reparatio. *Ad virginem, inquit, desponsatam viro.* Cur autem de desponsata concipi & nasci voluit, suprà de desponsatione virginis Mariæ dictum est: Virum verò nominat (ut dicit Bernardus) non quia maritus, sed quia homo virtutis & iustus erat, & ideò fuit testis legitimus. Vnde Ioseph, id est, accrescens, scilicet per augmentum uirtutum dicitur, per quod cõtinuus profectus virtutum innuitur. Et nota quatuor famosos Ioseph in Scriptura: Primus fuit filius Iacob, in quo notatur prudentia, quia somnia Pharaonis prudenter exposuit. Secundus Ioseph, vir Mariæ, in quo notatur temperantia, quia Mariam virginẽ resignauit. Tertius Ioseph ab Arimathia, in quo notatur fortitudo, quia audacter introiuit ad Pilatum, & petiit corpus Iesu. Quartus Ioseph Iustus, in quo notatur iustitia, unde & iustus est nominatus. Tale itaque decebat habere nomen sponsum Virginis, in quo inueniretur mysterium omnis virtutis. Additur autem de domo Dauid, ad ostendendum quòd Christus descendit de semine Dauid, sicut fuerat per Prophetas prædictum. Licet enim Ioseph non fuerit pater Saluatoris, tamen virgo Maria de qua Christus carnem assumpsit, fuit de eadem tribu cum Ioseph, scilicet, de tribu ipsius Dauid. Meritò autem dicitur nomen virginis Maria: hoc enim venerabile nomen, triplicem habet interpretationem in triplici lingua. Hebraicè interpretatur stella maris, uel illuminatrix: Latinè ethimologizatur, mare amarum: Syriacè verò domina nuncupatur. Ipsa fuit maris stella in filij Dei natiuitate, tunc enim emisit radium totum mundum illuminantem: Mare amarum in filij passione, quia tunc ipsius animam pertransiuit gladius: sed domina in sua assumptione, quando super choros Angelorum est exaltata. Item Maria dicta est stella maris, in peccatorum conductione: quia per mare huius seculi eos dirigit ad portum pœnitentiæ, & ad Filium perducendo, in cuius etiam signum in natiuitate Christi stella Magis apparuit, quæ eos ad natum infantem perduxit, unde oculi omnium peccatorum sint ad ipsam, sicut oculi omnium nautarum ad stellam. Vnde Bernardus, Ne auertas oculos tuos à fulgore huius syderis, si non vis obrui procellis. O quisque te intelligis in huius seculi profluuio magis inter procellas & tempestates fluere, quàm super terram ambulare, respice stellam, uoca Mariam. Si iactaris superbiæ undis, si ambitionis, si detractionis, si æmulationis, respice stellam, uoca Mariam. Si iracundia, aut auaritia, aut carnalis illecebra nauiculam concusserit mẽtis, respice stellam, uoca Mariam. Si criminum immanitate turbatus, uel cõscientiæ fœditate confusus baratro desperationis incipias absorberi, respice stellam, uoca Mariam. In periculis, in angustijs, in rebus dubijs Mariam cogita, Mariam inuoca, non recedat ab ore, non recedat à corde: & vt impetres eius orationis suffragium, ne deseras conuersationis exemplum. Ipsam sequens non deuias, ipsam rogans non desperas, ipsam cogitans non erras, ipsa tenente non corruis, ipsa protegente non metuis, ipsa ducente non fatigaris, ipsa propitia ad portum peruenis: sic in temetipso experiri poteris, quàm meritò dictum sit, nomen virginis Maria, maris stella. Hæc Bernardus. Item Maria illuminatrix interpretata est, quia splendore gratiæ, & exemplis suæ sanctissimæ vitæ mundum illustrauit. Vnde de ea canit Ecclesia, cuius uita inclyta

Trinitas misit Archangelũ.

Galilæa transmigratio interpretatur

Nazareth flos interpretatur. Iesus flos dicitur.

Virgo tota & cur de Virgine nasci voluit.

Bernar. de serm. 3. de Aduentu.

August. lib. de sancta Virginitate c. 6.

Bern. hom. 2. super Missus est.

Ioseph quid interpretetur

Ioseph quatuor nobiles

Maria tripliciter interpretatur

Maria stella maris.

Bern. ibid.

Maria illuminatrix interpretatur.

Bern. serm. de natiuita. Mariæ.

inclyta cunctas illustrat Ecclesias. Hinc ait Bernar. Tolle hoc corpus solare, ubi dies? tolle Mariã hanc maris stellam, quid nisi caligo inuoluens, & vmbra mortis, ac densissimæ tenebræ relinquuntur? Hæc Bernar. Est quippe stella maris, huius utique tenebrosi maris, ubi reptilia, quorum nõ est numerus. Plures stellas habet cœlum: mare unam quæ præ omnibus illis clarior, & melior est, micans meritis, illustrans exemplis. De hac enim una ortus est Sol iustitiæ, cuius fulgore illustrantur omnia: quam qui sequitur, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen uitæ. Cuius ergo fulgoris illam stellam esse putamus, quæ hunc tantum talemq́; Solem peperit mundo? Qui hanc stellam sequitur, deuiare non poterit nec errare.

Maria, mare amarum.

Item est mare amarum, in peccatorum conuersione, quam eis impetrat, ut conuertantur de peccatis suis, faciens aquam carnalis delectationis conuerti in vinum compunctionis. Hoc etiam nomen conuenit ei, inquantum mare præsentis seculi, in tota vita sua fuit sibi amarum & insipidum, propter desiderium videndi filium in regno suo. Item Latinè deriuatur à mari, inquantum in ipsa est confluentia omnium gratiarum, sicut omnia flumina cõfluunt ad mare. Item est domina in tentationum subuentione, liberans omnes de angustijs suo tempore. Potest quidem & vult subuenire, quia regina cœli est, & mater misericordiæ. Hoc etiam nomen, scilicet domina, conuenit ei inquantum ipsa domina existit, non tantùm hominum in terra, uerumetiam angelorum in cœlo, & dæmonum in inferno: & ideò in omni tentatione, & maximè contra insestationes dæmonum inuocanda est Maria: quia secundum Bernardum, non sic timent hostes visibiles quamlibet castrorum multitudinem, sicut illæ aereæ potestates Mariæ vocabulum, patrocinium & exemplum. Sicut enim puluis ante faciem uenti spargitur, & sicut cera ante faciem ignis liquescit, sic ad inuocationem huius nominis Maria, fugiunt & pereunt. Et iterum, Vbi nomen Mariæ nominatur, ibi dæmonium effugatur, reis venia, medela ægris, pusillis corde robur, afflictis consolatio, peregrinantibus adiutoriũ datur. Hæc Bernardus. Vel aliter potest accipi, ut inquantum mare, amarum gerat typũ actiuorum: inquãtum stella, vel illuminatrix, seu illuminata, gerat typum contemplatiuorum: sed inquantum domina, gerit typum prælatorum. *Missus est igitur Angelus Gabriel ad Mariam,* ut annunciaret ei & diceret, quia Dei filius speciem suam concupisceret, & eam sibi in matrem elegisset: ipsamq́ue moneret & induceret, ut eundem filium lætanter susciperet: quia per eam totius humani generis salutem Deus operari decreuisset. Vnde Bernar. Fœlix Maria cui nec humilitas defuit, nec virginitas. Vt enim quæ sanctum sanctorum conceptura erat, pariter & paritura, sancta esset corpore, accepit donum virginitatis, ut esset & mente accepit & humilitatis. His nimirum Virgo regia gemmis ornata virtutum, geminoq́ue mentis pariter, & corporis decore præfulgida: specie sua & pulchritudine sua, in cœlestibus cognita cœli ciuium in se prouocauit aspectus: vt & regis animum in sui concupiscentiam inclinaret, & cœlestem nuncium ad se de supernis adduceret. *Et ingressus Angelus ad eam* quo, puto in secretarium cubiculi, ubi illa fortassis clauso super se ostio orabat patrem suum in abscondito. Nec suspicandum est, quòd apertum Angelus inuenerit ostium Virginis, cuius in proposito erat hominum frequentias fugere, vitare colloquia, ne uel orantis perturbaretur silentium, uel cõtinentiæ castitas tentaretur. Clauserat itaque etiam illa hora suum super se habitaculum prudentissima Virgo, sed hominibus non Angelis. Hæc Bernardus. Non igitur in plateis Maria erat, non in publico morabatur, intus erat, in penetralibus sola sedebat, nec tamẽ sola tanto virtutum exercitu circumsepta. Vnde Chrysost. Inuenit Angelus Mariam, nõ foris vagantem, sed solitariam & contemplationi uacantem: & quia non quæsiuit gratiam apud mundum, inuenit gratiam apud Deum. Vnde & Ambro. Hæc ad ipsos ingressus Angeli, inuenta est domi in penetralibus sine comite, ne quis intentionem abrumperet. Neque enim comites fœminas desiderabat, quæ bonas cogitationes habebat: quin etiam tunc sibi minus sola uidebatur, cùm sola esset, nam quemadmodum sola cui tot libri adessent, tot Archãgeli, tot Prophetæ: denique Gabriel ubi eam reuisere solebat inuenit. Vnde alibi Hieron. Habebis cellulam quæ te solùm capiat, imò non eris sola, angelica tecum turba uersabitur, tot socij quot sancti: lege Euangelium, fabulatur tecum Iesus: Replicabis Apostolos uel Prophetas, nunquid poteris talem alium tuis sermonibus habere consortem? Et Bernar. Nunquam minus solus sum, quàm quando solus sum. Credendum autem quòd tunc erat tota abstracta in deuotissima oratione, uel in intima contemplatione: consurgente fortè tunc specialiter ex meditatione super salute generis humani, qualiter scilicet per Virginem debebat saluari. Vnde etiam quidam dicunt, eam tunc actu legisse illud Esa. *Ecce Virgo concipiet &c.* In hoc igitur actu tam intimæ cõtemplationis, quo erat Deo totaliter coadunata, ingressus est Angelus ad eam. Rationabile enim videtur, quòd quando corporaliter sibi uoluit vniri verbum æternum, tunc ipsa spiritualiter sibi fuerit unita, in contemplationis actu. *Ingressus itaque Angelus ad Virginem,* in thalamo & conclaui domunculæ suæ manentem.

Ambr. lib. 2. in Lucã.

Hier. epist. ad Eustochium tom. 5. & ad Demetriadem to. 4.

Esa. 7.

Et ei ad sensum corporali visione, & humana specie apparens ait: *Aue gratia plena Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus.* Angelus in hominis forma apparens quasi exemplo docuit, quia Deum incarnari, & spiritum cooperari nunciauit. Quia enim illum nunciauit, qui in se inuisibilis corpus uisibile voluit ex Virgine sumere, congruè debuit corporali specie apparere. Formauit autem Angelus sibi corpus lucidum, quia secundum August. facie rutilans, & ueste coruscans Virgini apparuit. Conuenienter verò annunciatur Virgini incarnatio verbi, ut scilicet prius ipsum concipiat mente quàm carne. Mutans ergo Angelus nomen Euæ dicit Virgini, *Aue,* indicans eam ab omni uæ liberam. Quæ bene gratia plena dicitur, quia alijs ad mensurã gratia datur: hæc autem sola, gratiam quam nulla alia meruerat consequuta est, ut gratiæ repleretur authore: Quæ cùm gratia plena sit, prius etiam quàm concipiat post conceptionem quanta Dei abundet gratia, quis cogitare possit? Vnde Hieron. Et bene plena, quia cæteris per partes præstatur gratia, Mariæ uerò simul se totã infudit gratiæ plenitudo. Verè gratia plena, p quã largo sãcti spiritus ĩbre superfusa est omnis creatura: Quæ cœlis dedit gloriã, terris Deũ, pacẽq́; refudit hominibus, fidẽ gẽtibus, finem uitijs, uitæ ordinem, moribus disciplinam. Dicitur

Angelus cur visibilis apparuit Mariæ.

Augu. sermone 18. de tempore.

Maria plena gratia.

Hier. serm. de assumptione Mariæ.

Maria domina.

Maria contra dæmones potens est.

Bern. hom. 1. & 2. super Missus est.

Gabriel qualiter Mariam inuenerit.

Dominus cũ Maria dicitur.

citur quoque ei, *Dominus tecum*: scilicet, sit in utero qui est tecum in animo, adimpleat ventrem, qui adimplet mentem. Tecum non tantum per essentiam, potẽtiam & præsentiam, qualiter est in omnibus rebus: nec solùm per gratiam, eo modo quo est in sanctis hominibus, sed etiam per carnis assumptionem de tuis purissimis sanguinibus. Vbi nota, quòd & si tota salutatio Angelica sit Virgini gratissima, ista tamen clausula, scilicet *Dominus tecum* potissimè eam delectat: & ideò singulari denotione dicenda esset, licet enim iam erat cum Virgine, nouum tamen misi nuncium, quia modo singulari voluit esse secũ: hæc etiam sola præ omnibus mulieribus & sup oẽs mulieres benedicta pdicatur: Omnis enĩ mulier subiacet maledictioni Dei vel Legis. Nã corrupta subiacet maledictioni Dei, qui ait, *in dolore paries*. Virgo maledictioni Legis, ĩ qua erat maledicta sterilis; sed Maria utrunque maledictum vitauit: maledictum Dei, quia Virgo permansit, maledictum Legis quia filium habuit. Vnde ipsa primiceria Virginum dum primò virginitatẽ suam Deo obtulit, maledictum Legis aboleuit: Et meritò benedicta dicitur, per quam mundus à maledictione liberatur. Et notandum quòd super hanc salutationem nunquam homo peruenire valebit, nec aliquis excellentius, dulciusq́, & gratius, B. Virginem salutare poterit, quàm hac salutatione quam ipse Deus Pater dictauit, & per Angelum ei destinauit. In cuius verbis singulis dulciflua implicantur mysteria: Nam Deus Pater sua omnipotentia eam conformauit, vt esset immunis ab omni væ, quod importauit istud uerbum, *Aue*. Filius quoque Dei sua sapientia sic eam illustrauit, ut esset præclarum sydus quo cœlum & terra illustrantur: quod notat hoc nomen Maria, quod sonat idem quod maris stella. Spiritus sanctus etiam tota sua diuina dulcedine eam penetrando sua gratia eam tam gratiosam effecit, ut omnis qui quæsierit per eam gratiam inueniat, quod innuitur in his uerbis, *gratia plena*. In hoc autem uerbo *Dominus tecum*, admonetur illius ineffabilis unionis operatio, quam tota Trinitas in ea perfecit, cùm suæ carnis substantiam diuinæ naturæ in una persona copulauit, ita ut Deus fieret homo, & homo Deus. Quid in illa hora gaudij & dulcedinis habuerit, nullus unquam hominum ad plenum experiri potuit. Per hanc clausulam *Benedicta tu in mulieribus*, omnis creatura mutando agnoscit & testatur eam benedictam, & exaltatam super omnem creaturã, tàm cœlestem quàm terrestrem. Per *Benedictus fructus uentris tui*, benedicitur & extollitur excellẽtissimus fructus uentris uirginalis, qui omnem creaturam uiuificauit, sanctificauit, & in ęternũ benedixit. Ipsa uerò uirgo Maria ut salutationem Angeli audiuit *turbata est*, & nihil respondit. Non fuit turbata turbatione incredulitatis, sicut Zacharias, uel alia ratione culpabili, nec de uisione Angeli, quia angelos uidere solita erat, sed turbata fuit. Primò, secũdum Chryso. propter nouæ apparitionis speciẽ, quia & si consueta fuit uidere angelum, nunc tamen nouo modo apparuit ei, sumpta specie corporali, & cum ingenti lumine & splendore, ex hoc aliqualiter perterrita fuit. Vnde cantatur, Et expauescit Virgo de lumine. Secundò, propter uirginalis pudicitię uerecundiam, quia: (ut dicit Ambrosius) trepidare uirginum est, & ad omnes uiri ingressus pauere, omnes uiri affatus uereri. Tertiò, propter nouæ salutationis formam, quam sermo eius ingerebat. Vnde Ambrosius, Benedictionis nouam formulam mirabitur, quæ nusquam est antè aperta, soli Mariæ salutatio hæc seruabatur. Quartò, propter laudationis excellentiã, qua Angelus in suo sermone eam laudauit: Sãctæ enim mentes humilium, quãto amplius laudibus attolluntur, tanto magis timent. Turbata ergo fuit, ex uerecundia uirtuosa & honesta, sed non perturbata: unde tanquam prudens & cauta, & tota pudorosa, nihil respondit, cogitans intra semetipsam de nouitate talis salutationis, & dictum examinans: non enim sic salutare Angeli consueuerant eam, nec unquam tales loquentes audierat: In qua salutatione cùm uideret se de tribus commendari, non poterat humilis domina non turbari. Cõmẽdatur enim quòd esset gratia plena, & quòd Dominus esset secum, & quòd esset benedicta super omnes mulieres. At humilis domina, non poterat suam cõmẽdationem sine rubore, & turbatione audire, quia uerus humilis de laudibus & honoribus erubescere solet & dolere. Vnde Bernardus, quòd turbata est, fuit uerecundiæ uirginalis: quòd non perturbata fuit, fortitudinis: quòd uerò tacuit & cogitauit, fuit prudentiæ & discretionis. Tunc Angelus intuitus Virginem, & uarias eam secum uoluere cogitationes facillimè deprehendens, & causam suæ turbationis cognoscens, consolatur pauidam, confortat timentem, ac quasi notam familiariter ex nomine vocans: ne timere debeat, benignè persuadet, & iubet dicens: *Ne timeas Maria*, nec de laudibus quas tibi dixi verecunderis, est enim veritas in eis. Nec solùm es gratia plena, sed etiam toto generi humano gratiam multiplicem recuperasti, & reinuenisti apud Deum quam nulla vnquam reperit creatura, quasi dicat, secundum Chrysostomum, Qui apud Deum meretur gratiam, non habet quid timeat: *inuenisti*, *inquit*, quo merito? Certè humilitate, pudicitiæ castitate, & conscientiæ puritate. De primo dicit Chrysostomus, qualiter quisque gratiam reperiret, nisi mediante humilitate: Nã humilibus Deus dat gratiam. De alijs duobus dicit Gregorius, Inuenit gratiã uerè coram Deo, quia splendore pudicitiæ propriã exornans animam, gratũ se Deo habitaculum præparauit: & non solùm cęlibatum inuiolabilem reliquit, sed etiam immaculatam conscientiam custodiuit. Itaque *inuenisti gratiam*, scilicet Dei & hominum, pacem mortis destructionem, & uitæ reparationem, ut per te Deus mundum redimeret, per te illuminaret, & per te ad uitam reuocaret. Plena ergo iam gratia inuenit gratiam, sed alijs & ad dispensandum. Vnde August. O Maria, gratiam apud Dominum inuenisti, & hãc per totum mũdum diffundere meruisti. Vnde notanter dicit inuenisti: non dicit habuisti, uel acquisiuisti, quia res habita uel iustè acquisita vt propria custoditur, sed inuenta his qui perdiderunt restituitur: sic Maria inuenit gratiã, nõ sibi soli retinẽdã, sed tanquã alijs restituendã. Qui enim inuenit perditũ, tenetur restituere: gratiã uerò quã Eua perdidit, Maria inuenit: nõ solùm pro se, sed & pro nobis, immò etiam propter nos: quia si nos peccatores nõ fuissemus, Deus de ipsa carnem non sumpsisset: & ideo omnes qui peccãdo gratiã amisimus, securi ad thronum gratiæ accedamus, & Mariã inuentricẽ gratiæ pijs fletibus & deuotis orationibus pulsemus, vt gratiã nobis reddat quã p nobis & pp nos inuenit. Ipsa est n. ita legalis, iusta, pia & propitia, quòd nul-

Mariã potissimè delectat ista dictio, Dominus tecum.

Gen. 3.

Primiceria virginum Maria.

Salutatio angelica est cæteris excellentior.

Maria quid interpretetur.

Maria turbata quomodo fuit.

Ambrosius lib. 2. in Lucam.

Ambrosius ibid.

Bern. hom. 3. super Missus est.

Gratiã inuenit Maria.

Gratiam nulli denegat Maria.

Bern. serm. de natiuitate Maria.

li quærenti denegat gratiam. Vnde Bernardus, Omnibus oĩa facta est, omnibus sinũ misericordiæ aperuit, vt de plenitudine eius accipiant vniuersi: captiuus redemptionẽ, ęger curationẽ, tristis consolationẽ, peccator veniam, iustus gratiã, Angelus lætitiã, deniq; tota Trinitas gloriam. Et iterum, Filioli hæc

Idem ser. de natiuitate Maria.

peccatorum scala, hæc mea maxima fiducia, hæc tota ratio spei meæ. Dico vobis si piè à uobis pulsata fuerit, si piè fuerit inuocata, compatietur vobis, nõ deerit uecessitati vestræ. Siquidem uec facultas deesse poterit, nec voluntas, quoniam regina cœlorũ

Ibidem.

est, misericors est, & mater misericordiæ. Et iterum, Altius intuemini, quãto deuotionis affectu à nobis eam voluit honorari, qui totius boni plenitudinem

B

posuit in Maria: vt si quid spei in uobis est, si quid gratiæ, si quid salutis ab ea nouerimus redundare: nihil enim nos habere voluit Deus, quod per manus Mariæ nou transiret. Hæc Bern. Inuenisti, inquam, gratiam, totius gratiæ authorẽ conceptura.

Concipere, in utero

Nam *ecce concipies in vtero* sine peccato & macula, *ac paries filium* sine dolore, & tristitia, uirgo permanens in partu, sicut & in cõceptu. Et bene dicit *concipies in vtero*, iam enim per fidem & deuotiouem couceperat eum in corde suo: & hoc modo debemus uos eum coucipere, scilicet per fidem & deuotionem, & parere per sanctam operationem. *Et vocabis nomen eius Iesum*, id est, Saluatorem. Non di-

Iesus.

C

cit impones, quia hoc nomen ab æteruo fuit à Deo Patre impositum, & per Angelum Marię & Ioseph, ac per eos alijs diuulgatum. Hoc etiam nomen impositum est, secundum proprietatem futuram, quia

Iesus quid interpretatur.

salus humani generis futura erat per Iesum, qui salus interpretatur: & ideò subditur, *Ipse enim saluum faciet*, uon quemcunque, sed *populum suum* ei scilicet per fidem adhærentem, & ipsum bonis operibus imitantem, à peccatis eorum. Et per hoc no-

Saluum facere.

tatur verus esse Deus, quia solius Dei est saluare à peccatis, ut ait, Chrysost. Populus Christi, non tantùm natio Iudæorum est, sed omnes quoque qui ad eum ueniunt, eiusq; agnitioni donantur. Vtinam

D

& me peccatorem digneris Domine Iesu annumerare populo tuo, ut saluũ me facias à peccatis meis.

Magnus Iesus.

Hic *erit magnus* non quidem eadem magnitudiue qua Ioannes, de quo etiam prædictum fuerat: erit enim magnus coram Domino, sed dicuntur secun-

Ambr. lib. 2. in Lucam.

dum Ambr. quia Ioannes magnus vt homo coram Domino, hic verò magnus vt Deus & Dei Filius. Dicit autem, hic erit magnus: uon quòd ante partũ Virginis uou fuerit magnus (semper enim fuit magnus Deus) sed futurus erit magnus homo: quia magnificentiam quam habuit filius Dei æternaliter per naturam, accepturus erat filius Virgins ex tempore per gratiam, & æternaliter habiturus, vt vna sit persona homo & Deus. Et bene magnus, quia fi-

E

lius Altißimi merebitur appellari. Vude sequitur, *Et filius* scilicet naturalis *Altissimi vocabitur*, id est, ip-

Deus solus altissimus.

sius Dei qui solus est Altißimus. Homo enim altus est iuter creaturas corporales, sed Angelus altior, Deus autem altißimus. *Et dabit illi Dominus Deus sedem*, id est, regnum Dauid patris eius. Secundum

Bedam in ca. 1. Luca.

Bedam, quòd Angelus prius dixit Christum filium Altißimi: nunc verò patrem suum dixit esse Dauid, per hoc euidenter demonstrat duas naturas in una personæ Christi: diuinam secũdum quam est filius Dei, & humanam secundum quam est filius Dauid.

Sedes Dauid.

Dabit autem ei sedem Dauid, nou typicam, sed ueram: non temporalem, sed æternam: non terrenã,

A

sed cęlestem: quæ idcirco dicitur fuisse Dauid, quia hæc in qua Dauid tẽporaliter sedit, ęternæ illius ima-

Beda ibid.

ginem gerebat. Vnde Beda: Accepit autem sedem, siue regnum Dauid Dominus, vt gentem cui Dauid quondam temporalis regni gubernacula simul & exempla iustitiæ prębuit, quamq; modulis hymnorum spiritualium ad fidem atq; amorem sui conditoris accendere solebat: hanc ipse factis, uerbis, douis, & promißis, ad regnum cœleste & immortale uocaret, atque ad ipsam Dei Patris visionem perduceret. Angelus ergo nou loquitur de regno temporali, quia illud uegauit Christus coram Pi-

Ioan. 18.

lato dicens: *Regnum meum non est de hoc mundo.* neque Christus in hoc mundo exercuit temporale re-

B

gnum in Iudaico populo, cui tamen debebatur regnum Iudæorum, iure hæreditario: sed loquitur de regno spirituali Ecclesiæ militantis, & cœlesti Ecclesiæ triumphantis, quod figuratum fuit per regnum Dauid temporale, sicut & cœlestis Hierusalem per temporalem. Et sicut Dauid regnauit in regno temporali, ita & Christus regnabit in spirituali & cœlesti, quia regnabit in Ecclesia, hic iu via &

Domus Iacob.

in patria. Vude & subditur, *Et regnabit in domo Iacob in æternum.* Hic quoque accipienda est domus Iacob, non temporalis sed ęterna, in qua regnet in ęternnm. Regnabit ergo in ęternum in domo Iacob, id est, super omnes electos, de domo enim

C

Abrahę & Isaac aliqui fuerunt reprobati, sicut Ismaël & Esau: sed in domo Iacob omnes eius filij à sanctis doctoribus inter electos sunt computati: quia etsi aliqui peccauerunt, pœnitentiam tamen

Iacob quid.

egerunt. Iacob quippe interpretatur supplantator. In illis enim qui supplantant, paßiones inordinatas & vitia, regnat Christus: sed iu illis qui supplantantur, ab eis regnat Diabolus. Regnabit ergo non solùm in domo Dauid, id est, in tribu Iuda: uerumetiam in domo Iacob, id est, in toto populo Israël, & in tota Ecclesia, & in omnibus electis, non secundum succeßionem carnis, sed fidei. Per quod intelligitur, quòd in eius regni exercitu omnes illi

D

enumerantur, quicunque Dauid & Iacob fidem & iustitiam imitantur: quia ipsi sunt spiritualis & æterna sedes Dauid, & domus Iacob, in qua sedebit & regnabit Dominus Iesus in æternum: & nunc quidem per gratiam, & iu futuro per gloriam. Beati in quibus Iesus regnabit in æternum, quia & ipsi

Regnum sine fine.

cum eo regnabuut. *Et regni eius non erit finis*, Christus enim non solùm inquantum Deus, sed etiam inquantum homo, regnabit in æternum: non solùm super homines, sed etiam super Angelos. Hoc regnum æternum est, & uon corrumpetur: hoc imperium non deficiet, & uon auferetur, quia regnabit Dominus in æternum, & in seculum seculi.

Bern. hom. 4. super Missus est.

E

Vbi Bernardus, O quàm gloriosum est regnum illud in quo Reges congregati sunt, conuenerunt in unum: ad laudandum scilicet & glorificandum eũ, qui super omnes est Rex regum & Dominus dominantium. De cuius splendidißima coutemplatione fulgebunt iusti sicut sol, in regno Patris eorum. O si & mei peccatoribus memineris Iesus in beneplacito populi sui, cùm venerit in regnum suum: O si me in illa die, quando traditurus est regnum Deo Patri, visitari dignabitur in salutari suo, ad uidendum scilicet in bonitate electorum suorum, ad lætandum in lætitia gentis suæ, ut laudetur etiam à me cum hæreditate sua. Veni interim Domine Iesu, aufer scandala de regno tuo, quod est anima

mea,

mea, vt regnes qui debes in ea: quia tu es ipſe Rex meus & Deus meus, qui mandas ſalutes Iacob: Hæc Bernardus. Et cùm Angelus retuliſſet tanta, Maria perplexa fuit: quia ſecundum Ambro. neque non credere debuit Angelo, neque tam temerè uſurpare diuina. Vnde de alio certificari volens, de quo multum timebat, ſcilicet ne virginitatem ſuam perderet, de modo conceptionis quærit, dicens: *Quomodo fiet iſtud*, ſcilicet, quòd tu promittis me parere filium, quoniam virum non cognoſco? id eſt, me virum non cognituram in animo uoui, & ex voto propoſui: quia quamuis deſponſata erat, tamen ſe nunquam nupturam, neque virum cognituram certiſsimè ſciebat. Et ita fuit Virgo mente, carne & propoſito. q.d. Rem credo, ſed de modo quæro, cùm ſciat Dominus meus, teſtis conſcientiæ meæ, uotum eſſe ancillæ non cognoſcere virum: qua lege, quo ordine placebit ei vt fiat iſtud? Vnde Ambro. Non dubitat eſſe faciendum, quod quomodo poſſit fieri inquirit. Legerat Maria, Ecce Virgo concipiet in vtero, & pariet filium: & ideò id credidit futurum, ſed quomodo fieret ante nõ legerat. Non enim quemadmodum fieret, vel tanto illi ou Prophetæ fuerat reuelatum. Tantum enim mandati myſterium non fuit hominis, ſed Angeli ore promendum. Hæc Ambro. Et Angelus, *Fiet inquit*, non modo humano, ſed diuino: non per virum, ſed per operationem Spiritus ſancti qui in te ſuperueniet: ſicut ignis diuinus mentem tuam inflammans, carnemq; tuam Dei filio vniendam perfectiſsima puritate ſanctificans, & ſingulari modo te fęcundabit, & ex eius operatione ſalua tibi virginitate tua concipies. *Spiritus ſanctus* prius in Virginem venerat, in ſua ſanctificatione, eam ab originali peccato purgando: ſed in cõceptione Filij Dei ſuperuenit, id eſt, iterum uenit, maiorem gratiæ plenitudinem conferendo, quæ nõ ſolùm ſanctificauit mentem, ſed etiam uentrem. Superuenit igitur Spiritus ſanctus in Virginẽ, quemadmodum virtus Solis deſcendit ſuper roſam & lilium, dans illis concipiendi virtutem. Et licet iſta ineffabilis conceptio celebrata ſit operatione totius Trinitatis, cùm opera Trinitatis ſint indiuiſa: ſpecialiter tamẽ appropriatur hoc opus Spiritui ſancto propter plures rationes. Prima eſt ſecundum Auguſtinum, propter oſtenſionem gratiæ ſine meritis: vt videlicet per hoc quod dicitur cõceptus de Spiritu ſancto, oſtendatur quòd ſit ex ſola gratia, quam nulla hominum merita præceſſerunt. Gratia autem attribuitur Spiritui ſancto: Vnde gloſ. Spiritus eſt nomẽ omnis gratiæ, quæ à Deo inſpiratur. Secunda eſt ſecundum Ambro. propter virtutem operationis: quia ſcilicet operatione & uirtute Spiritus ſancti cõceptus eſt, cui attribuuntur opera clementiæ & pietatis. Tertia eſt ſecundum Magiſtrum ſententiarum propter oſtenſionem eximiæ charitatis, quæ attribuitur Spiritui ſancto: vt ſcilicet oſtendatur quod verbum Dei caro factum eſt ineffabili charitate, quia Deus ſic dilexit mundum, vt Filium ſuum vnigenitum daret. Et virtus altiſsimi Patris, ſcilicet Dei uerbum ſeu Filius, quia ſecundum Apoſtolum, dicitur Dei Patris ſapientia: & virtus Altiſsimi obumbrabit tibi, id eſt, de te corpus quaſi vmbraculum aſſumet, in quo Deus quaſi hamum ſua cibo ſe abſcondet, quia in beata Virgine ſub umbra carnis latuit uirtus deitatis. Diuinitas obumbrata fuit Virgini per ſuſceptionem humanitatis: vt quod impoſſibile erat mortali fœminæ, obiectu tamen uiuifici

Ambr. lib. 2. in Luca.

Non cognoſco, quomodo accipiatur.

Ambro. ibidem. Iſa. 7.

Spiritus ſanctus qui prius uenit, nũc ſuperuenit.

Opera Trinitatis indiuiſa.

Auguſt. in Enchirid. cap. 40.

Cur Spiritui ſancto attribuitur incarnatio Filij opus.

Magiſter ſentent. lib. 3. cap. 4. Ioan. 3. 1. Corin. 1.

corporis ferret præſentiam maieſtatis, & lucem ſuſtineret inacceſſibilem: ſicut Sol, quando cum uiſu intueri non poſſumus, obumbratur nobis aliquo velamine. Vnde Bernar. Quia Deus ſpiritus eſt, nos verò caro umbra corporis ſui, temperauit ſe nobis, ut obiectu viuificæ carnis uideamus uerbum in carne, Solem in nube, lumen in teſta, cereum in laterna. Hæc Bernar. Quod autem in præfatione B. Mariæ canitur, quæ & unigenitum tuum Sancti ſpiritus obumbratione concepit: non eſt contrariũ huic quod hîc dicitur, obũbratio fieri per corpus Chriſti applicatum diuino lumini. Cùm enim tam Filius quàm Spiritus ſanctus ſint uirtutes Patris, & corpus Chriſti vtrique virtuti conueniat, Filio tanquam cui vnitur, Spiritui ſancto tanquam agenti à quo formatur: patet quòd hęc umbratio tam Filio quàm Spiritui ſancto conuenire poteſt. Et attende quomodo hîc Angelus totam Trinitatem Virgini ædidit. Primum namque Spiritum ſanctum ſub nomine proprio commemorat, deinde Filium nomine virtutis, & conſequenter Patrem nomine Altiſsimi inſinuat. Sic ergo vt notetur tota Trinitas feciſſe incarnationem, appropriat hoc Spiritui ſancto incarnationis cooperationem, cùm dicit: Spiritus ſanctus superueniet in te, ſed Filio carnis aſſumptionem, cùm ſubditur, Et virtus Altiſsimi obumbrabit tibi: ſed Patri authoritatem cùm dicit, Altiſsimi. Excelſum namque incarnationis opus totius Trinitatis fuit, quia ſicut perſonæ, ſic & opera Trinitatis inſeparabilia ſunt & indiuiſa: ita vt quicquid operatur una perſona, operetur & alia, quamuis ſolus Filius fuerit incarnatus, nec Pater, non Spiritus ſanctus, ut per eandem ſapientiam qua Deus mundum conſiderat, reparatio fieret: & qui Dei Filius erat in diuinitate, ipſe filius hominis fieret in humanitate, ne Filij nomen ad alium tranſiret, qui non eſſet Filius æterna natiuitate. Et habemus ſimile de tribus induentibus vnum de ſemetipſis, de quibus dici poteſt, quòd omnes ſimul vnicum faciũt opus: & quicquid facit unus, facit alius, non tamen induitur niſi unus. Vnde Auguſt. Ita ſingulorum quæq; in Trinitate opera Trinitas operatur, vnicuique operanti cooperantibus duobus, conueniente in tribus agendi concordia, non in vno deficiente efficacia peragendi. *Ideò & quod naſcetur ex te ſanctum, vocabitur Filius Dei.* Non adoptiuus ſicut alij, ſed naturalis: qui tamen ab æterno fuit Filius, ſed non uocabatur uel manifeſtabatur nomine aliquo niſi in tempore. q.d. quia enim fœcundaris virtute Spiritus ſancti, nõ prolem uiri generabis, ſed Filium Dei: quia non ex libidine concipies, ideò non peccatorem ſed ſanctũ gignes, & per conſequens ſine dolore paries. Vnde Bern. Quid eſt dicere, quoniam non de homine, ſed de Spiritu ſancto concipies? concipies autem virtutem Altiſsimi, hoc eſt Filium Dei: *ideò & quod naſcetur ex te*, id eſt, ex tua uera natura, *Sanctum uocabitur Filius Dei*, id eſt, non ſolùm qui de ſinu Patris in uterum tuum ueniens obumbrabit tibi, ſed etiam id quod de tua ſubſtantia ſociabit ſibi: ex hoc iam *vocabitur filius Dei*, quemadmodum & is qui à Patre eſt ante ſecula genitus, tuus quoque amodo reputabitur Filius. Sic autem & quod natũ eſt ex ipſo, erit tuus; & quod ex te naſcetur erit eius, vt tamen non ſint duo filij, ſed vnus. Et licet aliud quidem ex te, aliud ex illo ſit, iam tamen non cuiuſque ſuus, ſed unus utriuſq; filius erit. Hæc Bernard. Et nota quod dicit Sanctum, abſolutè & ſubſtantiuè abſque determina-

Bern. hom. 4. ſuper Miſſus eſt.

Trinitatis notificatio.

Filius ſolus incarnatus fuit.

Tres induentes unum ex ipſis tribus.

Augu. lib. 1. de Trini. cap. 4. & 5.

Bern. hom. 4. ſuper Miſſus eſt.

Sanctum

terminatione: quia si diceret sancta caro, sanctus homo, uel aliquod consimile, parum uideretur dixisse, nec expressisset sanctitatem eius completè. Posuit ergo indefinitè Sanctum, quicquid fuit quod Virgo genuit, proculdubiò ac singulariter sanctum fuit. Et ne Virgo de partu in aliquo desperaret, & ut fidem exemplo Angelus astrueret & confirmaret, exemplũ sterilis anus & pariturę induxit: seniorisque fœminæ & sterilis inopinatá fœcunditarem Virgini nunciauit, ut assereret omnia dicentia Deo possibilia, quæ solito ordine naturæ uidentur contraria. Et qui supra naturam conceptum dedit sterili, daturus non dubitaretur & Virgini: & ut facilius credas, *Ecce, inquit, Elizabeth cognata tua*, cùm esset senex, & uocaretur sterilis: propter notam iam dudũ eius sterilitatẽ, iã sex menses sunt quòd concepit filiũ per Dei virtutem. Tamen quia istud exemplum non est vsquequaque perfectum, quia maius est virginem concipere quàm sterilem: & ideò Angelus inducit rationis efficaciam ex Dei omnipotentia, dicens, *quia non erit impossibile apud Deum omne verbum*, id est, omnis res digna verbo, quin implere posit omne uerbo suo promissum: uel verbum, id est, quodcunq; opus vel factum, in eius dispositione prouisum. Nam dicere Dei est facere, secundum illud Psal. Ipse dixit & facta sunt: quicquid enim contradictionem non implicat, totum est Deo possibile, cuiusmodi est virginem parere. Sed quæ implicant contradictionem, vt contradictoria simul esse vera, ut ea quæ facta sunt fiant non facta, &c. huiusmodi talia non sunt Deo possibilia, non propter impossibilitatem Dei, sed propter impossibilitatem rei. q. d. per uirtutem & actionem naturæ. nec sterilis nec virgo potest cócipere, sed diuina potentia potest hoc facere. Secundum Bern. Dicit omne uerbũ, & nõ omne factibile: quia quàm facilè possunt homines loqui quid volunt, sic incomparabiliter faciliùs põt Deus implere quicquid possunt illi verbo exprimere. Præterea secundum eundem Bernar. Conceptus Elizabeth Virgini nunciatur, ut dum miraculum miraculo additur, gaudium gaudio cumuletur. Item quia occultauerat se, & iam occultare non poterat, conueniens fuit quòd ante cæteros Virgo hoc sciret. Item, ut tam præcursoris, quàm Saluatoris gesta sciret, quæ scriptores docere debebat. Item propter sanctificationem Baptistæ, quem adhuc in utero matris positum, Iesus uoluit sanctificare. Item ut antiquæ cognatæ obsequium præberet, & ut humilitatem impleret. Maria quippe & Elizabeth cognatæ, seu consobrinæ fuerunt in secũdo gradu, quia filiæ duarum sororum, scilicet Annæ & Hysmeriæ: Fuit etiam Elizabeth de tribu Iuda sicut & Maria. Intuere hîc & meditare qualiter tota Trinitas est ibi præsens, responsionem huius suæ filiæ singularis expectans, & amanter ac delectabiliter eius verecundiam & mores aspiciens, & verba auscultans. O qualis est domuncula, ubi tales sunt & talia exercentur: Nam licet sancta Trinitas sit vbique, ibi tamen nunc aliquo modo singulari eam esse modiceris ratione singularis operationis. Intuere etiam & meditare, qualiter Angelus cum reuerentia, vultuque placido dominam suam diligenter inducit, & verba sua sapienter ordinat, ut super hoc opere mirifico uoluntatem Domini sui perficere ualeat: Et etiã qualiter ipsa se habet timoratè & humiliter, facie pudorosa, quasi ex de improuiso ab Angelo uerbis istis præuenta. Non extollitur, neque se reputat: & cùm audit magnalia de se, qualia nunquã alicui dicta fuere, non sibi, sed totum ascribit gratiæ diuinæ. Iam ergo Angelus expleto nunc ambasiatoris officio, expectat Virginis responsum. Vnde Bern. Audisti Virgo quia concipies, audisti quia nõ per hominem, sed per Spiritum sanctum. Expectat Angelus respõsum tuum, tempus est enim ut reuertatur ad Deum, qui misit illum. Expectamus & nos, ò domina, uerbum miserationis, quos miserabiliter premit sentẽtia dãnationis. Ecce tibi precium offertur nostræ salutis, statimque liberamur si consentis: hoc supplicat item pia Virgo flebilis Adam, cum misera sobole exul de paradiso: hoc Dauid, hoc cæteri flagitant patres tui, qui & ipsi habitant in regione umbræ mortis: hoc totus mundus tuis genibus prouolutus, expectat. O domina responde uerbum, quod terra, quod inferi, quod cœli expectant. Responde uerbum, & suscipe uerbum: profer tuum, & suscipe diuinum: emitte transitorium, & amplectere sempiternum. Hæc Bernard. Vnde & beatus Augustin. exclamat: O beata Maria, seculum omne captiuum tuum deprecatur assensum: te domina mundus suæ fidei obsidem fecit, noli morari Virgo, nuncio festinanter responde verbum, & suscipe filium. Tandem prudentissima Virgo auditis Angeli uerbis, consensit: & ut dicitur, profunda deuotione genua flexit, ac manibus expansis, deinde iunctis, & oculis ad cœlum eleuatis, cum inæstimabili humilitate protulit desiderantissimum uerbum, toto cordis affectu audiendum, dicens: *Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum uerbum tuum*. Ecce prompta obedientia, deuota optatio, fides, consensus. Ancilla, inquit, sum Domini: non meæ, sed illius potestati sum: *fiat mihi secundum uerbum tuum*, id est, secundum quòd tu mihi nunciasti. Quæ mater Domini eligitur suæ conditionis, & diuinæ dignationis? per omnia memor ancillam se nuncupat, & cum magna deuotione promissum Angeli impleri optat.

Ad hanc uocem Mariæ exclamat August. dicens: O felix obedientia: ò insignis gratia: quæ dum humiliter fidem dedit, cœli in se opificem comparauit. Vnde & Ansel. O fides Deo accepta: ò humilitas Deo grata: ò obedientia omni sacrificio Deo iocundius oblata: ò sublimis uirgo mater Dei: ò mater humilis ancilla Dei: quid sublimius esse posit? Quid humilius sentire posset? Vnde etiam Ambro. Vide humilitatem, uide deuotionem: Ancillam se dicit Domini, quæ mater eligitur: nec redemptione exaltata promissione simul ancillam dicendo, nullam sibi prærogatiuam tantæ gratiæ uendicauit, quando faceret quod iuberetur. Mitem enim humilemque pariturae, humilitatem debuit etiam ipsa præferre. Vnde Bernar. Semper solet esse gratiæ diuinæ familiaris uirtus humilitas: Deus enim superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Humilitas ergo respondetur, vt sedes gratiæ præparetur. *Ecce*, inquit, *ancilla Domini*. Quæ est hæc tam sublimis humilitas, quæ cedere non nouit honoribus, insolescere gloria nescit? Non magnum est esse humilem in abiectione: magna prorsus & rara virtus humilitas honorata. Hæc Bernar. Beata ergo Virgo quæ ultra omnes homines mundi per annunciationem Angeli attollebatur, & tamen in se profundissimè humiliabatur: ideò eius humilitas incomparabilis, præ omnibus alijs virtutibus commendatur. Inter omnes enim uirtutes tantum placuit humilitas beatæ uirginis filio Dei, quod attraxit ipsum de cœlo, ut ex uirgine carnem assumeret, quemadmodum ferrum trahitur ab adamante.

Vnde

Verbũ non est impossibile apud Deum.

Psal. 32.

Bern. hom. 4. super Missus.

Bern. ibid. Conceptus Elizabeth, cur Mariæ nũciatus.

Elizabeth, cognatio.

Expectatio assensus Mariæ. Bern. hom. 4. super Missus.

August. serm. 17. de tempore.

Ecce ancilla Domini, &c.

August. serm. 2. de annunciatione.

Anselmus hom. in Euangelium Intrauit Iesus in quoddam castellum.

Bern. hom. 4. super Missus. Iacob. 4. Humilitas Mariæ.

August. serm. 11. de tempore.

Vnde August. O uera humilitas quæ Deum hominibus peperit, uitam mortalibus edidit, Paradisum aperuit, & hominum animas liberauit: Facta est Mariæ humilitas scala cœlestis, per quam Deus descendit ad terras. Decebat enim, ut dicit Beda, quòd sicut per superbiam Euæ mors in mundum intrauit, ita per humilitatem Mariæ, uitæ introitus panderetur: Tantum autem placuit Christo ista vox Virginis cùm dicit, *Ecce ancilla Domini*: quòd ex hoc magis appellat se in Scriptura filium ancillæ, quàm Virginis: Ex quo trahitur euidẽs argumentũ, quòd plus placuit Deo Mariæ humilitas quàm uirginitas. Et licet singula verba huius Euangelij sint plena mysterijs, ista tamẽ verba quæ in sui cõsensus expressione Virgo ponit, præcipuè redolent uirtutes incomparabiles. Ponit enim sex verba, quæ redolẽt sex uirtutes eximias in ea. Dicit namque *ecce* in quo obedientia promptæ: *ancilla*, in quo humilitas perfecta: *Domini*, in quo virginitas immaculata: *fiat*, in quo charitas inflammata: *mihi*, in quo spes secura: *secundum verbum tuum*, in quo fides deuota. Et verè fides deuota erat in Virgine, quia illud credidit in se debere fieri ad uerbum Angeli, quod nunquam à sæculis fuerat auditũ, nunquam repertum, nunquam uisum, aut ab aliquo cogitatum. De hac fide dicit Bernardus, Tria mirabilia fecit Dominus in incarnatione. Coniuncta quidem sunt adinuicem Deus & homo, mater & uirgo, fides & cor humanum: Et quidem tertia commixno est inferior alijs duabus, sed non minus fortis. Mirũ enim est quomodo cor humanum his duobus fidẽ accommodauit, quomodo credi potuit quòd Deus homo esset, quòd Virgo fuerat quæ peperisset. Hæc enim nequeunt commisceri, si non misceat glutinũ Spiritus sancti: Igitur his uerbis dictis à Virgine, statim in illa hora sanctissima, Spiritus sanctus in eam superuenit, ac Dei filium uirgo gloriosa concepit. Vnde statim in his uerbis Mariæ, filius Dei totus intrauit in uterum eius, & ex ea carnem assumpsit, & totus in sinu Patris remansit. In instanti enim fuit totum corpus Christi formatum, & anima rationalis creata: simul utrumque diuinitati in persona Filij coniunctum, ut idem esset Deus & homo, salua vtriusque naturæ proprietate. Fuit autem corpus Christi formatum ex sanguine B. Virginis, non ex carne: & fuit in instanti sanguinis separatio, consolidatio, figuratio, animatio, deificatio: Et in eodem instanti, fuit plenus & perfectus homo in anima & carne, secundum omnia corporis lineamenta, sed paruulus ualdè, ita ut membrorum distinctio vix posset discerni uisu humano. Postea uerò naturaliter in utero creuit ut alij, licet membrorum distinctio, & animæ infusio dilatata non fuerit ut in alijs. Fuit etiam perfectus Deus sicut & perfectus homo secundum humanam naturam, ex anima rationali & humana carne subsistens: secundum diuinam, ex uerbo utriusque in unitate personæ coniunctio. Sicut enim in deitate est una essentia, & tres personæ, ita in Christo è conuerso est una persona, & tres essentiæ: scilicet deitas, anima, & caro: hoc est, æternum, nouum, & antiquum. Est enim deitas æterna, anima noua, quia in assumptione creata: caro antiqua, quia ab Adam propagata. Et Christus secundum naturam deitatis, est generatus: secundum animam, creatus: & secundum carnẽ, factus. Et fuit vnio triplex in Christo, scilicet deitatis ad animam, & è conuerso: ac deitatis ad carnem, & è conuerso: & animæ ad carnẽ: Duæ priores vnio-

Beda hom. de annunciatione.

Filium ancillæ Domini.

Sex uerba Virginis, totidem uirtutes significatiua.

Fides Virginis.

Bernar. lib. sententiarum.

Incarnatio filij Dei.

Corporis Christi formatio.

Incrementum membrorum Christi.

Tria in Christo.

Vnio triplex in Christo.

nes semper manserunt, tertia separata fuit in morte. Vnio igitur diuinitatis ad humanam naturam, non est in vnitate naturæ, sed personæ: non personæ humanæ, sed diuinæ: non assumptæ, sed assumentis: non personæ cuiuslibet, sed solius verbi. Quia enim impossibile est quòd natura diuina cõcurrat cum alia, sicut pars ad tertii constructionem: vel quòd ipsa trãseat in aliam, uel alia in ipsam, ideò diuinitas & humanitas non vniuntur in vnitate naturæ, sed personæ. Et quia diuina natura in nullo supposito potest subsistere, præterquam in propria hypostasi: ideò vnio illa nõ potest esse in persona hominis, sed Dei. Et propterea Deus in una personarum suarum, fecit se ipsum suppositum humanæ naturæ. Vnde tantùm una est ibi personalitas, & unitas personalis, scilicet ex parte assumentis: Et ideò Christus secundũ quod est homo, non est persona. Vnde Hugo, Ex quo hominem Deus assumpsit, totum assumpsit: carnem scilicet & animam, id est, hominis naturam: non hominis personam, sed hominẽ in personam. Caro enim illa & anima, antequàm uerbo unirentur in personã, non erãt inter se unita ad personam. Vnio siquidem, una fuit ad unum uerbi carnis & animæ; non prius uerbum & caro, nec prius uerbũ & anima, nec prius anima & caro, sed simul uerbũ & anima & caro. Nec cœpit persona esse uerbũ, quãdo homo esse cœpit: sed hominem sic assumpsit, ut persona esse homo inciperet, nec alia persona quàm erat illa quæ eum acciperet. Itaque uerbum persona suscepit hominem: non personam, sed naturam, ut qui suscepit & quod suscepit, una esset in Trinitate persona: ergo Christus persona ad infernum descendit, sed secundum solam animam. Et Christus persona in sepulchro iacuit, sed secundum solam carnem: & Christus persona ubique fuit, sed secundum solam diuinitatẽ. Quid est autem quod scriptum est, quia cùm Christus in sepulchro iacuisset, dicitur totũ pro parte positũ est? Fortasse cogitas quasi tria quædam, diuinitatem, animam, carnem, composuisse Christum: Absit. Non enim pars Christi uerbum, & pars homo: sed totus Christus uerhum, & totus Christus homo. Diuinitas pars non fuit, nec in ipsa pars fuit. In humanitate sola partes sunt, anima scilicet, & corpus, & ubi alterum illorum est, pars hominis est. Verum est ergo quòd in sepulchro Christus iacuit, nec tamen ibi totus homo iacuit, quamuis totus homo Christus fuit: Anima enim & caro Dei, uerbo in persona unita fuit: ideò ubi caro erat, verbum deesse non potuit. Hæc Hugo. De hac verbi incarnatione, sic dicit Anselmus: Vidisti Domine afflictionem populi tui, & tactus dolore charitatis intrinsecus, apposuisti cogitare super nos cogitationes pacis & redemptionis. Et quidem cùm esses filius Dei, verus Deus, Deo Patri sanctoque spiritui coæternus & consubstantialis, lucem habitans inaccessibilem: portansq; omnia uerbo uirtutis tuæ, non despexisti in hoc nostræ mortalitatis ergastulum, altitudinem inclinare tuam, ut nostram & gustares & absorberes miseriam, nosq; reparares ad gloriam. Parum bone Domine Iesu fuit charitati tuæ ad cõsummãdum opus nostræ salutis, cherubim vel seraphim, aut unum ex Angelis destinare: ipse ad nos uenire dignatus es, per mandatum Patris, cuius nimiam charitatem experti sumus in te. Venisti enim, non locum mutando, sed præsentiam tuam per carnem exhibendo. Descendens à regali solio sublimis gloriæ tuæ, in humilem & abiectam ancillam in oculis suis puellam,

Vnio diuinitatis.

Christus ut homo, non est persona.

Christus persona, secũdum varia deuersa fuit.

Anselmus de incarnationis beneficio.

puellam, primò uirginalis continentiæ uoto sigillatam. In cuius sacrosancto utero, sola sancti Spiritus uirtus inenarrabilis, & concipi te fecit, & nasci in vera humanitatis natura: ita ut nec maiestatem diuinitatis in te, nec integritatem uirginitatis in se, uiolaret natiuitatis occasio. Idem ad sororem suam: Primùm cùm beata Maria ingressa cubiculũ, libros quibus Virginis partus & Christi prophetatur aduentus, euolue. Ibi aduentum Angeli præstolare, ut uideas intrantem, audias salutantem: & sic repleta stupore & extasi dulcissimam Mariam dominam tuam, cum Angelo salutante salutes, clamans & dicẽs, *Aue Maria*, &c. Hoc crebrius repetens, quæ sit hæc gratiæ plenitudo, de qua totus mundus mutuauit gratiam, quando uerbum caro factum est. Contemplare & admirare Dominum, qui terram implet, & cœlum intra vnius puellæ uiscera claudit, quam Pater sanctificauit, Filius fœcundauit, Spiritus sanctus obumbrauit. O dulcis domina, quanta inebriabaris dulcedine, quo amoris igne succendebaris, cùm sentires in mente & in uentre tantæ maiestatis præsentiam: cùm de tua carne carnem assumeret, & membra quibus corporaliter omnis plenitudo diuinitatis inhabitaret, de tuis sanctis membris aptaret. Hæc Anselmus. O si ualeres utique sentire, quale quantumque fuerit illud è cœlo immissum incendium, collatum refrigerium, infusum solatiũ: quanta sublimatio Virginis matris, quanta nobilitatio humani generis, quanta condescensio maiestatis. Si Virginem canentem cum iubilo posses audire, æstimo ꝙ illa pariter pro tanto beneficio inciperes iubilare, & non cessares Deo gratias decantare. Vt ergo ipsi Virgini tantum gaudium renouare, & ad mentem reuocare ualeas, crebrò eam cum dulci uersu angelico salutare, & deuotæ salutationis oscula, saltem pedibus eius infigere non negligas, dicens: *Aue Maria*. Vnde Bern. Est tibi uirgo Maria quasi osculum, audire hunc uersum angelicũ *Aue*. Totiens enim beatissima oscularis, quotiens per Aue deuotè salutaris. Ergo fratres charissimi, ad imaginem eius accedite, genua flectite, oscula ei imprimite, aue Maria dicite. Et iterum, Cœli respondent, Angeli iubilant, mundus exultat, dæmones cõtremiscunt, cùm dico *Aue Maria*. Hęc Bern. Moraliter tanguntur hic sex cõditiones, quas debet habere quælibet anima sancta, Christũ spiritualiter cõceptura. Debet.n. primò habitare ĩ quadã separatione & alienatione oĩs creatæ delectationis, ut sic habitet in Galilęa, qđ interpretatur trãsmigratio. Illa.n. anima perfectè habitat in transmigratione, quæ transmeauit omnem creatam delectationem, ita quòd nulla re creata amplius delectatur, nisi inquantum in ea relucet imago & perfectio Creatoris, quòd non solùm nullam rem diligit contra Deũ, sed nec vllam diligat, nisi inquantum in ea Deus relucet: vel imago Dei vt proximum, vel inquantum potest esse accommoda vltimatè saluti, sicut alia res. Secundò debet talis anima habitare in quadam floritione deiformis operationis, scilicet vt inhabitet in Nazareth, quod interpretatur flos, virgultum, sanctitas, vel consecratio: vt scilicet floreat, vel in flore habitet ex candore innocentiæ: sit virgultum, dulcore diuinæ influentiæ: sanctitas, feruore diuinæ charitatis: & inhabitet in quadam consecratione, splendore veritatis. Tertiò, talis anima debet esse virgo, ut ab omni motu, nõ solùm sensuum, sed etiam omni animę virium sit restricta, ita ut nihil in ea corruptionis ualeat subintrare: nec per vias sensuum intret aliquid quod moueat ad carnalitatem: nec per uias uirium intellectiuarum ueniat aliquid quod tendat in curiositatem. Et secundum August. quæcunque anima talis fuerit, uirgo censetur. Quartò, talis anima debet esse desponsata, ut fidem & amorem ad unicum bonum restrinxerit, quod est Deus, ne in incerto vagetur, nunc istud nunc illud amans. Et signanter dicitur quod debet esse desponsata Ioseph, quod interpretatur augmentum uel appositio: ut in fide & amore apponens, semperque proficiens augmentetur, quia in talibus non proficere, est quodammodo deficere. Et signanter additur quod debet esse desponsata Ioseph, quod interpretatur augmentum uel appositio: ut in fide & amore apponens, semperque proficiens augmentetur, quia in talibus non proficere, est quodammodo deficere. Et signanter additur de Domo Dauid, quod interpretatur manu fortis: quia per gressus spirituales, per fortes conatus & operationes, in spirituali exercitio augmentatur. Quintò describitur hæc anima vt tota illuminata, quia nomen eius est Maria, quod interpretatur illuminata: scilicet vt signatum sit super eam vultus Domini, & habeat lætitiam spiritualem in corde suo. Sextò describitur, ut à Deo confortata per donum fortitudinis Spiritus sancti: quia ingreditur ad eam angelus Gabriel, quod interpretatur fortitudo Dei, & per eũ fit annunciatio: scilicet quando anima cõtemplatiua fortificata à Deo, per spẽ eleuatur, ut appetat gratiæ plenitudinem Domini præsentiam, & quandam singularitatem benedictionis inter omnes creaturas.

Specialiter autem circa tertiam conditionem est sciendum, quòd mysticè per hoc quod Christus cõceptus & formatus fuit in vtero uirginali per operationem Spiritus sancti, significatur quod spiritualiter concipitur & formatur in mente pura, eiusdẽ Spiritus sancti operatione. Oportet enim mentem æterni uerbi conceptiuam esse uirgineam, id est, non solùm à uitijs, sed etiam à speciebus creatarum rerũ, & ab huiusmodi specierũ delectatione & corruptione, immunem esse & abstractam. Cùm enim omnis creatura uanitati sit subiecta, omnis species à re creata abstracta, uanitati est coniuncta: ac per hoc mentem ad altiora tendentem, abducit quodammodo & corrumpit. Ad hanc autem mentis abstractionem, hortatur Dionysius Timotheum, dicens: Tu autem amice Timothee forti contritione, sensus derelinque, & intellectuales operationes, & omnia sensibilia & intellectibilia, & ad eius unitionem propera, qui est super omnem substantiam & cognitionẽ. Hæc Dionysius. Et in hac abstractione perficitur illa beatitudo, de qua dicitur: *Beati mundo corde*, intelligendo mũdum cor, illud quod est ab omni extranea specie emundatum. Tales autem Deum uidebunt, & hic per internam contemplationem, & in patria per æternam fruitionem. Et tales uirgineæ mentes sequuntur agnum totius puritatis, quocunque ierit, uirgines enim sunt. De tali mente & anima, sic sic dicit Bernar. Anima quæ semel à Domino didicit intrare ad semetipsam, & in intimis suis Dei præsentiam suspirare, & quærere faciem eius semper: talis inquam anima, nescio an uel ipsam gehennam ad tempus experiri, horribilius penaliusue ducat, quàm post spiritualis huius studij gustatam semel suauitatem exire denuò ad illecebras, uel potius molestias carnis, sensuumque inexplebilem repetere curiositatem. Dico ergo uobis, nihil est quòd in tantum formidet, quisquis hoc beneficium semel accepit, q̃

nc

Marginalia: *Maria concipiens animum.* — *Maria frequenter angelica salutatione salutanda.* — *Cõditiones Christum concipere volentis.* — *Virgo perfecta.* — *Ioseph.* — *Dauid.* — *Maria, illuminata interpretatur.* — *Gabriel.* — *Mens uirginalis.* — *Matth. 5.* — *Apoc. 14.* — *Ber. serm. 35. in Cantica.*

ne gratia derelictus necessariè habeat denuò egredi ad carnis consolationes, imò desolationes, rursumque carnaliũ sensuum sustinere tumultus. Hæc Bernar. In Nazareth autem ubi annunciatio facta est, sunt duæ Ecclesiæ: Vna ubi erat domus in qua Angelus ad Mariam uenit, & annũciationem fecit, in qua est altare Mariæ, in loco ubi orabat quãdo Angelus eam salutabat, & altare Gabrielis, ubi annunciationem faciẽdo stetit. Altera, ubi domus fuerat, in qua Dominus nutritus est, cùm infans erat. Fuit autem conceptio dominica in rubo ardenti præfigurata. Rubus enim sustinuit ignem, & non perdidit uiriditatem: Maria concepit filium, & non amisit uirginitatem. Dominus habitauit in rubo ardente, & ipse habitauit in Mariæ grauidato uentre. Descendit in rubum propter Iudęorum liberationem ut eos educeret de Aegypto, descendit in Mariam propter nostrã redemptionem, ut nos eriperet de inferno. Cùm autem Dominus incarnari uoluit, Mariam solam præ omnibus mulieribus elegit. Et hoc fuit præfiguratum in uellere Gedeonis, quod solùm cœlestem rorem capiebat, & tota terra circũiacens sicca remanebat: Sic Maria sola diuino rore replebatur, & in mundo nulla alia digna inueniebatur. Repletio uelleris, signum erat liberationis filiorum Israel ab hostibus suis: conceptio Mariæ, signum erat nostræ redemptionis. Vellus Gedeonis est uirgo Maria, de quo uellere Iesus Christus fecit sibi tunicam: uellus suscepit rorem sine lanæ læsione, Maria concepit filium sine carnis corruptione. Gedeon expressit rorem, & concham ex eo repleuit: Maria enixa est filium, qui totum mundum rore gratiæ repleuit. Hæc autem conceptio facta est per annũciationem Gabrielis, quod figuratum est in seruo Abrahæ, & Rebecca filia Batuelis. Abrahã misit seruum, ut de uirgine filio suo in spõsam prouideret: Rebecca autem nuncio potum præbebat, & ideò eam filio domini sui in spõsam eligebat: Sic Pater cœlestis misit Angelum suũ, ut Filio suo quæreret uirginem in matrem, qui uirginem decentissimam, scilicet Mariam, inuenit: quæ sibi potum, id est, nunciationi suæ consensum dedit. Rebecca nõ solùm nuncium, sed etiã camelos eius potauit: Maria tam angelis, quàm hominibus fontem uitæ propinauit. Gabriel itaque peracto legationis suæ officio, reuerenter se inclinans, & dominæ suæ ualefaciens, discessit ab ea & disparuit: gaudẽs utiq; & exultans, quia responsionem Deo acceptabilem relaturus erat. Iam enim uenerat spõsus, & ideò recessit paranymphus, dimittens sponsum in sanctissimo sponsæ cubiculo, matrimonio cõsummato. Discessit quidem ab ea Angelus, sed remansit cum ea rex Angelorum & Dei filius: discessit ab ea quãtum ad apparentiam, sed remanserunt cum ea multi propter reuerentiam, quam & sibi propter dignitatem mentis, & suo Regi exhibebant. Recedens ergo peracto nuncio, & ad patriam rediens, hocque narrans, fecit ibi nouum festum & nouum gaudiũ, & exultationem magnam nimis. Considerare ergo debes quanta est hodierna solennitas, & iubilare in corde tuo, & agere dies lætitiæ: Inaudita est enim tunc usque à seculis, nec unquam fuerat solennitas talis. Hodie nãque est solennitas Dei Patris, qui filio suo in desponsationẽ humanæ naturæ nuptias fecit, quam hodie sibi filius inseparabiliter uniuit. Hodie est solennitas gloriosæ dominæ nostræ: hodie est solennitas nuptiarum filij Dei in utero, sed

Nazaret duas ecclesias habet.

Conceptio nis Dominica figura in rubo.

Vellus Gedeonis.

Rebecca. Gen. 24.

Angeli recessus à Virgine.

Solennitas incarnationis Dominicæ.

A postea erit ex utero. Hodie est solennitas Spiritus sancti, propter hoc mirificum opus quod attribuitur ei, & quia hodie incepit ostendere benignitatẽ singularem humano generi. Hodie est solẽnitas gloriosæ dominæ nostræ, quæ à Patre in filiam, à Filio in matrem, à Spiritu sancto in sponsam est recognita & assumpta. Hodie est solennitas totius cœlestis curiæ, quia inchoatur eius reparatio: hodie multo magis est solennitas humanæ naturæ, quia eius salus incipit & redemptio, & totius mundi reconciliatio, & quia ipsa hodie est sublimata atque deificata. Nusquam enim Dei filius angelos apprehendit, hoc est, non in unam sibi personam assumpsit, sed semen Abrahæ. Hodie nouam obedientiam suscepit filius à Patre, de nostra peragenda salute: hodie à summo cœlo egrediens, exultauit ut gigas ad currẽdam uiam nostræ salutis, & se reclusit in claustro uteri virginalis. Hodie factus est quasi unus ex nobis, & frater noster, & cœpit peregrinari nobiscũ: hodie de cœlo lux uera descendit, ad fugandas nostras tenebras, & tollendas. Hodie panis uiuus qui dat uitam mundo, in utero virginali est cõfectus, sed in cruce quasi in clibano decoctus: hodie enim uerbum caro factum est, ut habitaret in nobis: unde uocatur Emanuel, quod dicitur nobiscũ Deus, id est, Deus & homo. Hodie impleta sunt pręambula figurarum, documenta Scripturarum, ac desideria Prophetarum, propter quod etiã aduẽtus Christi plenitudo temporis dicitur: Clamabãt enim desiderio inenarrabili, & hodiernam diem uehementissimè expectabãt. Hodie est principium & fundamentum omnium solennitatum, & totius boni nostri initium: Nam usque nunc indignatus erat Dominus contra genus humanum, propter transgressionem primorum parentum, sed amodò uidens filium hominẽ factum, non ulterius irascetur in ęternum. Vides quàm admirabile opus & solẽnissimũ festum sit illud totum delectabile, & totum iocundum: totum desiderabile, & omni ueneratione dignissimum, cum omni deuotione suscipiendum, in iubilatione ac lætitia & exultatione ducendum. In his ergo meditare, in his delectare & iocũdaberis, & fortè ostendet tibi dominus ampliora si uigilaueris.

Hebr. 2.

Psal. 18.

Ioan. 1.

ORATIO.

O Iesu fili Dei uiui, qui ex uoluntate patris, cooperante Spiritu sancto, de sinu eiusdem patris, uelut quidam fluuius de loco uoluptatis egrediens, & per humilia declinans conuallium, humilitatem ancillę tuæ respiciens, in uterum virginis descendisti, ubi conceptus ineffabiliter carnem assumpsisti: descendat Iesu misericors gratia tua auidè, per merita matris & uirginis, super me seruum tuum indignissimum: per quam teipsum desiderem, & amore intus concipiam, & per eandem gratiam operantem in me, fructus bonorum operum salutares proferam. Amen.

De Natiuitate & Circuncisione praecursoris Domini. Correspondet Euangelio, Exurgens Maria abit in montana. Cap. VI.

POST hæc recogitans Maria de uerbis Angeli, quæ de consobrina sua Elizabeth dixerat: eam uisitare ad congratulandum & seruiendum eidem uolebat. Ierus enim, qui in utero illius erat, Ioannem adhuc in utero matris positum, sanctificare festinabat. *Exurgens* ergo de loco in quo erat, & à quiete contemplationis in qua prius sederat, & ab oratione, quæ omnibus operibus suis erat præuia: iuit, de licentia Ioseph, à Nazareth, *& abijt* uersus Austrum *in montana*, quia Iudæa in montanis, id est, in altiori loco: & ad Austrum est, respectu Galileæ, à qua recesserat Maria. Et nihilominus domus Zachariæ, in loco montuoso, ubi montana Iudææ sunt, erat sita: & uia ad eam petrosa, & mõtuosa. Iuit uerò *cum festinatione*, quia diu in publico nolebat apparere: ut ostenderet, quòd uirgo non debet morari in publico, nec ibi contrahere colloquia cum aliquo. Et uenit in Hierusalem ciuitatem Iudæ: quod hoc loco nomen est non tribus, sed regni, scilicet Iudæ. Hierusalem enim in tribu Beniamin erat: per quam uidetur transisse ad oppidum, in quo dicitur tũc habitasse Zacharias, & natus Ioannes; quarto miliario ultra Hierusalem, ferè contra Occidentem, sed aliquantulum ad Meridiẽ: Maria cõcepto uerbo æterno iuit, ad uisitandum Elizabeth. Et secũdũ Ambr. hoc fecit non quasi incredula de oraculo, & per Angelũ dicto: nec quasi incerta de nuncio, sibi missu: nec quasi dubitans de exẽplo, scilicet de Elizabeth sibi dato: sed quasi læta pro uoto, scilicet animi sui: religiosa pro officio, scilicet obsequẽdi: festina præ gaudio, scilicet inde concepto. Conspice igitur quomodo uadit regina cœli & terræ: non eques, sed pedes, cum aliquibus de uirginibus, quas secũ domi habebat, per tam longam & asperam uiam, ut illa erat. Sunt enim de Nazareth usq; ad Hierusalem, triginta quatuor miliaria: & deinde ad oppidũ Zachariæ quatuor uel circa, quorũ duo faciunt unam leucam. Vadunt autem cum ea uerecundia, humilitas, & paupertas, omniumq; uirtutum honestas. Est & secum ipse dominus uirtutum, magnam & honorabilem habet comitiuam, sed non huius seculi uaná & pomposam. Nec erat à conceptu filij grauata, ut communiter contingit alijs mulieribus: non enim

Luca 1.

Maria cur Elizabeth uisitauit.

Ambro. lib. 2. in Lucã cap. de habitu Mariæ in montana.

Distantia Nazareth à Hierusalem.

Grauedinẽ non sensit Maria.

A fuit Dominus Iesus matri suæ onerosus. O q̃ felix fuisset, qui in illo itinere Mariam obuiam habuisset & uocẽ salutationis ab ea recepisset. *Et intrauit Maria in domum Zachariæ & Elizabeth* cognatæ suę. Domum religiosam uisitat, suæq; humilitatis & mansuetudinis signa manifestat: & prior *salutauit*, id est salutem optauit *Elizabeth*, quasi congratulans ei, de dono quod eã accepisse didicerat. Prior ipsa uirgo profert salutationẽ, propter duo. Primò, causa humilitatis: quia humilior. Secundò, causa pietatis: quia superior. Prima ratio respicit morem illarum regionum, ubi inferiores solẽt salutare prius superiores, quasi reuerentiæ exhibitione. Sed secunda respicit morẽ illarum regionũ, ubi salutatio profertur à maioribus: in signum q̃ omnis benedictio desursum *B* est. Nota moraliter q̃ sex dicũtur hic de beata uirgine, quæ & nos imitatione eius ẽt debemus facere. Primò, q̃ exurrexit: surgamus & nos à torpore accidiæ, & à desiderijs terrenis nos elongemus, in quibus morando dormimus. Secundò, abijt in montana: ascendemus & nos in montana, tendendo in altiorem uitam, & appetendo cœlestia, & appropinquando ad ea. Tertiò, festinauit: festinemus & nos ad bona opera accelerando: & quicquid possumus, instanter operando. Quia ut dicit Chrysostomus, nihil ita est quod uitã nostrã ualeat euertere: ut operum actionem bonorũ dissimulare, semperq; differre: sæpe enim istud omnibus nos bonis *C* fecit excidere. Vnde dixit quidam, q̃ bonum opus nunquã differendũ est: ne fortè aliquo casu superueniente, impediatur. Malũ uerò urgẽs, semper differri debet, si fortè aliq̃s casus superueniẽs impediat. Quartò, uenit in ciuitatẽ Iuda. Ingrediamur & nos in ciuitatem Iudę, id est, confessionis & laudis diuinæ, scilicet in ecclesiã, ad laudandum & obsequendum ibi. Et in ciuitatem cõtemplatiuã cœlestẽ Hierusalẽ, ad confitendũ nomini Domini: Iudas enim confitens interpretatur. Quintò, intrauit in domũ Zachariæ. Intremus & nos in domũ Zacharię nõ sequẽtes cogitationes uanas, sed magis memores mãdatorum Domini ad faciendũ ea: Zacharias enim *D* memorans Dñi interpretatur. Sextò, salutauit Elizabeth. Salutemus & nos Elizabeth, creaturas fastidiẽdo: & in solo Deo saturitatẽ nostri desiderij statuẽdo, qui solus replet in bonis desiderium nostrũ: Elizabeth enim, Dei mei saturitas interpretatur. Et insuper gratiam perceptã cõmunicemus proximo, sicut Maria fecit Elizabeth & puero. Quàm citò autem uirgo salutauit Elizabeth, repletus est Ioannes spiritu sancto in utero: sicut fuerat repromissum ab Angelo. Et sentiens Dñi præsentiã, præ gaudio in matris utero exultãdo & saltando tripudiat: ac quosdã gestus ad similitudinẽ exultantis, repræsentauit: & quẽ lingua & uoce nõ potuit, animo exultãte & ẽt *E* motu salutauit. Mouebatur in utero, quasi gestiens salutare, & Dño suo assurgere, ac quasi egredi uellet ex utero, & ei occurrere. Et tũc primò, præcursorẽ suũ Iesus prophetã fecit: q in utero exiliẽs, eius aduentũ euãgelizauit, & præcursionis suæ officiũ inchoauit, quasi etiã intra matris uiscera, iam clamaret: Ecce agnus Dei: ecce qui tollit peccata mundi. Vnde Chrysostomus. Christus ideò fecit Mariam salutare Elizabeth: ut sermo procedens ex utero matris, ubi habitabat Dominus, & per aures Elizabeth ingressus, descenderet ad Ioannem; & illic eum ungeret in prophetam. Nam statim, ut uox salutationis conuenit ad aures eius exultans

Maria cur prior salutauit Elizabeth.

Moralia sex.

Dilatio boni operis nocet.

Iudas quid interpretatur.

Elizabeth quid interpretatur.

Ioãnes Baptista repletur Spiritu sancto.

Chrysost. hom. 17. operis imperfecti.

Ioan. 1.

puer

Chrysost. apud Eusebium Emissenum sermo 6. aduentus.

pner prophetauit, non voce, sed motu. Vnde Chrysostomus: Dic infans, dic prophetarum omnium maxime: qui dignè satis plusquàm propheta vocaberis: unde tibi hæc exultatio? Nondum natus es, & iam prophetas: Domini aduentum agnoscis, quem quia voce salutare non potes, exultando agis quod potes. Quàm lætus ei occurreres, si iam natus eum uideres: cuius agnito aduentu, exultando obuiam ire conaris. Deinde repleta est etiam mater Spiritu sancto, per filium & meritis filij. Non prius repleta est mater quàm filius, sed filius repletus, replet & matrem.

Ioãnes Baptista repletur prius quam mater.

Ex plenitudine enim gratiæ, qua Christus se receperat, in Maria effudit per salutationem virginis, gratiam sanctificationis in Ioannem, quæ vlterius redũdabat in matrem. Vnde exultans ac tota exhilarata, & spiritusancto accensa, amplexatur uirginem tenerrimè, & præ gaudio exclamat magna uoce. Filius intus latens, docet quid mater exterius agere debeat. Spiritus enim infantis, non ualentis clamare, ne loqui uoce propria, fecit clamare matrem uoce magna. Clamauit autem voce magna, tum in signum magnæ affectionis, tum quia magna Dei dona cognouit, tum quia illum in utero tenebat, qui vox verbi erat.

Elizabeth uox magna.

Quasi ergo magna ui Elizabeth intus commota, non solùm uirginem resalutauit, uerumetiam uoce magna clamauit: nõ tam clamosa, quàm deuota, quia nõ clamor, sed amor sonat in aure Dei. Vnde ista magnitudo magis est intelligenda ratione deuotionis interioris, quàm sono exterioris. Deuotio enim magnus clamor est, ita ut usque cœlum audiatur. Quid, inquit Dominus Moysi tacenti, clamas ad me? qui tamen non clamabat ad Deum clamore oris, sed desiderio cordis. Vnde Augustinus: Clamor ad Dominum, est intentio cordis, & flagrãtia dilectionis: quia semper petitur quòd optatur.

Clamor ad Deum. August. in psal. 37.

Et dixit Elizabeth, *Benedicta tu inter mulieres*, id est, super omnes mulieres: & inter benedictas, benedictione insignis. Nulla enim tantæ vnquam gratiæ particeps fuit, aut esse poterit. Benedicta es, & ampliori benedictione cumulaberis. *Et benedictus sit fructus ventris tui*, per quem benedictio uenit alijs.

Benedictus fructus Mariæ.

Qui secundum quòd homo benedictus est benedictione gratiæ, quippe plenus dono omnium charismatum: benedictus etiam in benedictione gloriæ, secundum quòd Deus ab æterno, & vsque in ęternũ. Non quia tu benedicta, ideò benedictus fructus uẽtris tui: sed quia ille præuenit te in benedictionibus dulcedinis, ideò tu benedicta. Benedicta arbor: benedictus & arboris fructus. Benedicta uirga de radice Iesse: benedictus & flos qui de tali radice ascẽdit. Benedicta talis mater: benedictus & talis filius. Benedicta est Maria ab Angelo suprà, quia triumphantis Ecclesiæ ruinam reparauit: sed hic ab Elizabeth, quia militantem Ecclesiam, quasi iam mortuam suscitauit.

Beda in c. 1. Lucæ.

Vbi Beda: Eadem uoce ab Elizabeth, qua à Gabriele benedicitur: quatenus & Angelis & hominibus ueneranda monstretur.

Fructus quinque Mariæ.

Et notandum quòd quinque fructus colliguntur ex beata virgine. Primus est uentris, & hic est generatio, per quam fructum uitæ cõmunicauimus. Secundus est fructus mentis, & hic est compassio quam habet ad afflictos, & super peccatores. Tertius est oris, & hic est oratio. Quartus est operis: & hic est protectio. Quintus est nominis: & hic est deuotio, quæ habetur ex benedicto nomine eius, etiam à sceleratis: ita ut in omnibus periculis ab omnibus inuocetur. *Et unde hoc mihi, ut ueniat mater Domini mei ad me?* id est qua mea iustitia, quibus meis factis uel meritis accidit hoc mihi, scilicet sterili & seni: & secundum reputationem hominum maledictæ, ut mater Domini mei, scilicet uirgo fœcunda & benedicta, ut ueniret sic humiliter, deuotè, & reuerenter, ad me seruam & ancillam suam? quasi dicat, nullus. Neque enim sanctitas, neque religio, neque nobilitas aliqua hoc mihi præstitit: ut tanto honore, tantaque beatitudine fierem digna, sed sola Dei gratia. Ego potius debui ire ad te, sed tua tuiq; filij humilitas, te coegit uenire ad me.

Maria uenit ad diuersos.

Et notandum quòd mater Domini uenit ad peccatores per compassionem, inquantum est amarum mare, dans eis amaritudinem contritionis: uenit ad oppressos per protectionem, inquantum Domina, liberans eos: uenit ad mœstos per consolationem, inquantum stella, lætificans eos.

August. serm. 2. de annunciatione.

Vnde Augustinus: Sancta Maria, succurre miseris, ecce primum: iuua pusillanimes, ecce secundum: refoue flebiles, ecce tertium. Et uerè benedicta es, & benedictus fructus uentris tui: & admiror de humilitate visitationis tuæ, propter magnificentiam uirtutis, quæ apparet in te. Ecce enim in tuo aduentu & salutatione, non solùm ego, sed & infans in vtero meo gratulatur: & quod uoce nõ potest, gaudio fatetur. Sic Elizabeth miraculum & incarnationem uerbi cognouit: & Mariam esse matrẽ Domini, & Deo plenam, intellexit. Intellexit quippe per spiritum sanctum, quo repleta erat: qui exultatio infantis illius, significaret uenisse matrem eius, cuius ipse præcursor erat futurus: Et ideò quæ ante erubescebat onus parentis, dum adhuc nesciret mysterium religionis, iam benedicit: & quæ se occultabat, quia conceperat filium: iactat se, quia generabat prophetam.

Elizabeth secreta cognouit per Spiritum propheticum.

Elizabeth etiam, quæ in occulto & secreta inspiratione cognouerat, his qui simul aderant, palam euangelizabat, dicens: *Et beata quæ credidisti*, scilicet Angelo, quando per assensum fidei cõcepisti, *quoniam perficientur* amplius in futuro *ea quæ dicta sunt tibi à Domino*, scilicet per Angelum nunciãtem, & per spiritum sanctum mentem tuam illustrãtem, & te immediatè docentem. Apertè hic indicat, quòd verba Angeli ad Mariam dicta per spiritũ agnouerat. *Beata, inquit, quæ credidisti.* Sed & beati illi qui audiunt & credunt. Considera itaque quàm magnæ uirtutis est beatæ Mariæ uirginis salutatio: quæ confert gaudium, confert & spiritum sanctum, confert reuelationem secretorum diuinorum, cõfert & prophetiæ actum. Et ideò semper est salutanda, propter resalutationis lucrum inde sperandum. Audita igitur responsione Elizabeth, qua eam matrem Domini sui appellando, ac beatam prædicando, & fidem fortem laudando, prophetauit, amplius Maria tacere non potuit dona quæ perceperat, & quæ uirginali pudore, & ex humilitate acceptum oraculum silentio texerat, iam congruo tempore patefecit. Vnde exultans prorupit in canticum lætitiæ, quod à Domino ædidit, dicens, *Magnificat anima mea Dominum, &c.* totum ibidem complens iocunditatis & lætitiæ canticum.

Cantici est ponendi et canendo mos.

Consueuerunt enim Hebræi in casu magno cantica componere, & dicere Domino, quando Deus mirabilia fecit circa ipsos. Et plus omnibus potest hæc uirgo magnificare Dominum.

Mysterium cur non cito reuelauit Maria.

Beata siquidem uirgo, tantum mysterium sibi esse manifestatum, & quanta per hoc esset, more humilium, non statim reuelauit, sed quousque per Elizabeth reuelatur, abscondit: quam quia cognouit mysterium, per Spiritum sanctum cognouisse intelligens Dominum illud reuelari uelle tandem, & hoc ipsa reue-

bus

lat, deumque magnificat, id est, magnum in operibus eius laudat & prædicat: non magnum facit, quia in se grandescere non potest, & nec detrimentum, nec augmentum recipit: quasi dicat Maria, O Elizabeth, tu me magnificas de bonis quides in me, sed anima mea Domino & creatori, videlicet Deo patri, ex quo sunt omnia, attribuens ipsum in hoc cantico Magnificat, & eius magnificentiã prædicat, non tantum lingua laudat. *Et exaltauit spiritus meus in Deo salutari meo*, & saluatore meo, scilicet in filio, per quem sunt omnia, per quem salus mũdo reparatur. In hoc autem salutari, uirgo bene habet causam exultationis, plus quàm omnes creaturæ quia parentes in filijs solent exultare. Et licet ipse sit salutare omnium hominum, singulariter tamen fuit salutare uirginis præ cunctis hominibus, propter singulares uirginis prærogatiuas. Spiritus ipse est anima, interdum tamẽ accipitur pro animæ rationabilitate & excellentia. Anima namque uiuimus, spiritu discernimus & intelligimus: vnde comprehendit omnes uires sub anima & spiritu. Sub anima comprehenduntur uires inferiores, in comparatione ad corpus. Spiritus uerò importat eandem substantiam animæ secundũ vires superiores, quibus rapitur supra se dulcedine contemplationis. Maria ergo anima & spiritu Deo deuota, de omnibus beneficijs circa eam deintus exhibitis, omnes uires suas, in gratiarum actione, & laude Dei impendit: quasi dicat, secũdum Ambrosium: Tanto munere me Deus sublimauit, ut nullo linguæ officio explicare possum: sed totum animi interioris affectum, in agendis gratiarum laudibus offero, totum quod uiuo, quod sentio, quod discerno in eius magnitudine contemplanda, in eius præceptis obseruandis impendo. Magnificat autem & ille Dominũ, in cuius bonitate magnificatur & laudatur Dominus: Sic enim in discipulis magistri, sic in operibus suis artifices singuli laudantur & magnificantur. Magnificatur ergo Deus in nobis, dũ anima nostra quę ad imaginem Dei facta est, per iustitiam Christo se conformat, qui est imago patris; dũ imago Dei, quæ est in ipsa, magnificatur, id est, uirtutum magnitudine, magna efficitur: dum secundum præcepta diuina uiuimus, dum bonis operibus lucemus. Et ideò ait Apostolus: Magnificate & portate Deum in corpore vestro. Vnde nota quòd Deus magnificatur tripliciter in beneficijs suis. Primò, ipsa beneficia Deo attribuendo. Secundò, pro ipsis Deo gratias agendo. Tertiò, in ipsis nos exercendo. Notandum etiam quòd beata uirgo in isto cantico dilatauit se in Dei laude, & gratiarum actione. Nusquam autem alibi legitur fuisse locuta, nisi valde parum, & pauca uerba. In uniuerso enim tãtum septem uicibus legimus eam locutam, vt ex hoc ostenderet se gratia septiformi plenam: uidelicet cum angelo bis. Primò: Quomodo fiet istud? Secundò: Ecce ancilla Domini. Cũ Elizabeth bis. Primò, cùm salutauit Elizabeth. Secundò, cùm ait: Magnificat anima mea Dominum. Cum filio bis. Primò, in templo: Fili, quid fecisti nobis sic? Secundò, in nuptijs: Vinum non habent. Et semel cum ministris, ibidem: Quodcunque dixerit uobis, facite. In omnibus his patet quòd nunquam locuta est, nisi breuiter paucis uerbis, excepto quòd in cantico se dilatauit, vbi cum Deo locuta est. Et notandum quòd hæc septem uerba locuta est in quatuor temporum uicibus, & nõ sine euidenti utilitate qualibet uice. Quater igitur est locuta, & quatuor miracula sunt secuta: scilicet, In Angeli annunciatione: & tunc concepit Deum. In Elizabet uisitatione: & tunc exultauit infans in utero. In nuptijs: & tunc conuertit aquam in uinum. In templo: & tunc erat subditus illis. Notandum etiam quòd inter prædictas locutiones, cum quatuor personis locuta est beata virgo: scilicet cum Angelo, cum Elizabeth vetula & cognata sua, cum filio, & cum ministris. In quo ostenditur pulchrum documentum, quòd puella iuuenis, & præcipuè monialis, rarissimè debet loqui nisi uel cũ Angelo, id est, cum angelico sacerdote: quia Angelus Domini exercituum est sacerdos, & hoc in confessione: uel cum sancta Elizabeth, id est cum vetula uel alia matura & sancta muliere, & hoc in rara consolatione: uel cum filio Dei, & hoc in oratione uel lectione: vel cum ministris honestis, & hoc in necessariorum postulatione. Considera ergo quomodo lętantur matres ambæ: laudant Deum de vtraque conceptione, & in gratiarũ actione consistentes, agunt dies lætitiæ. O qualis domus, ubi pariter commorantur, & requiescunt tales matres, scilicet Maria & Elizabeth, talibus filijs, scilicet Iesu & Ioanne fœcundatæ. O si cum domina tua in montana posses conscendere: si sterilis & uirginis matris, suauem contueri cõplexum, & salutationis officium: puto quòd canticum illud sacrum. Magnificat anima mea dominum, cum beatissima virgine, suaui cũ modulatione concineres: mirumque conceptum uirgineum, una cum propheta paruulo exultans & iubilans, adorares. Vnde Anselmus ad sororem suam: Iam cum dulcissima domina tua in montana conscende, sterilis & uirginis intuere complexum, & salutationis officium, in quo seruulus Dominum, præco iudicem, vox verbũ, inter anilia viscera conclusus in virginis utero clausum agnouit, & indicibili gaudio prophetauit. Beati uentres, in quibus totius mundi salus exoritur: pulsisque tristitiæ tenebris, sempiterna lætitia prophetatur. Accurre quæso accurre, tantis gaudijs admiscere, prosternere ad pedes vtriusque, & in unius ventre sponsum tuũ amplectere, amicũ uerò eius, in alterius vtero venerare. Hæc Ansel. Attẽde hîc, & imitare humilitatis exẽplũ, quòd ennu Maria ad Elizabeth, Christus ad Ioannẽ, domina ad ancillã, dominus ad seruũ uenire, & Maria Elizabeth seruire nõ dedignatur, quid aliud quàm humilitatis exemplum ostenditur? De qua etiam specialiter, in cantico suo prædicto, Maria gloriatur, & plena omnium virtutum, solam humilitatem recognoscit, dicens: *Quia respexit humilitatem ancillæ suæ.* Ergò & tu de te humilia, cum Maria sentias: & quicquid boni habes Deo non tibi, cum ea attribuas. *Et sicut Maria quasi mensibus tribus cum Elizabeth* pro cuius consolatione & obsequio venerat, ministrans & seruiens ei humiliter, reuerenter, & deuotè, in omnibus quibus poterat, quasi oblita se matrem Dei esse, & totius mundi reginam, ut in omnibus impleret humilitatis mensuram. In ea igitur contemplatio, non deseruit actionem, nec actio diminuit contemplationem. Vnde & Euangelium scriptum de ministerio Marthæ, & contemplatione Mariæ, legitur in ipsius beatæ uirginis assumptione: quæ & actiua fuit, ut patet in hoc loco, & cõtemplatiua, quia conseruabat omnia uerba hæc, conferens in corde suo. Tandiu quippè mansit Maria cũ Elizabeth, donec partus tẽpore cõpleto præcursoris Domini sui, propter quã uenerat, natiuitatem uideret, ut ei & matri obsecundaret, & ut in uia & publico non videretur frequentius, & vt tanto tempore Elizabeth & Ioannes cresceret, in gratijs profectus.

Marginalia:

Maria salutare. Deus est præcul iariter.

Spiritus est anima.

Ambro. lib 2 in Lucam. De exultatione spiritus Mariæ.

1. Corin. 6. Magnificantur Deus in beneficijs suis tripliciter.

Legitur eam esse Mariã septies legimus. Luca 1. ibidem. Ibidem. Luca. 2. Ioan. 2.

Miracula quatuor sequuta Maria loquutam.

Significatio quatuor personarum cũ quibus Maria loquuta est.

Anselmus epist ad sororem. De Maria ni atione.

Humilitatis exemplum.

Euangeliũ de Martha & Magdalena, et cur legitur de Maria.

Cur tam diu mansit ibi.

ctus. Nam si in primo aduentu Mariæ, sed & etiam ipsius Domini, spiritu sancto sunt repleti: multū est illis superadditum de gratijs, in tanta mora mansionis. Completo igitur pariendi tempore *peperit Elizabeth filium*, scilicet octauo Kalendas Iulij, & feria sexta, cui nato, ac etiā matri eius humilia obsequia beata uirgo exhibuit, & in domo etiā aliena, ministrare potius quàm ministrari noluit. *Et audierunt uicini* qui erant cohabitantes, *& cognati* qui erant consanguinei uel affines Elizabeth; *quia magnificauit* & magnificè fecit, *dominus misericordiam suam cum illa*, id est, magnam misericordiam ei fecit: scilicet opprobrium sterilitatis auferendo, & tantum & talem filium, sic nunciatum mirabiliter & conceptum, pernaturaliter ei dando: & congratulabātur ei super tanto dono, secundum quod angelus Zachariæ dixerat: Multi in natiuitate eius gaudebunt. Hoc antē gandium sanctitatem in eo futurā, significabat. Sic quilibet debet congratulari de bono alterius & gaudere: contra inuidos, qui de malo gratulantur, & de bono tristantur. Et nota quod hac die sanctus Ioannes Euangelista de carcere huius mundi migrauit, & ad cœleste palatium, lętantibus angelis, gloriosus intrauit. Et quia propter ingens officium, non potuit hodie eius festū celebrari, statuit hoc ecclesia, in hebdomada natalis Domini, die tertia solenniter fieri. Vel quia ea die fuit ipsi basilica dedicata: uel quia tunc infulatus est patriarcha ecclesiarum in Asia, & solennitas Baptistæ in suo die remansit. Nimirū, quia hic dies ab angelo gaudio natiuitatis præcursoris authenticatus fuit. Igitur dilectissimi, hos equinatos summos Dei amicos, inter choros angelorum rutilantes, deuotis hodie laudibus honorantes, & orationes ad thronum gratiæ mittamus, ut misericordiam consequamur, & gratiam in auxilio opportuno inueniamus. Sed cur natiuitatem Ioannis potius quàm alicuius sancti celebremus? Hæc causa est secundum Augustinum, quia illorum post natiuitatem & ætatis accessum, fides Domino adhæsit, sed nullius eorum natiuitas Christo militauit. Ioannis autem Dominum ipsa natiuitas prophetauit, quem conceptum ex vtero salutauit. Iccirco etiam Ioannis celebratur natiuitas, quia Ioānes Dei gratia datus scilicet natus est initio temporis gratiæ: quia etiam gratiam noui testamenti erat prædicaturus, qui etiam in vtero est mundatus. Die quoque natiuitatis Ioannis quidam lucernas multas accendunt, in quo significatur eius esse diem, de quo Dominus dixit: Ille erat lucerna ardens & lucens. Octauo autem die à natiuitate præcursoris *uenerunt circuncidere puerum* secundum præceptum legis. Et quia in circuncisione tunc imponebatur nomen puero, sicut modò imponitur in baptismo, ideò subditur, *Et uocabant eum nomine patris sui Zachariam*. Mos enim erat antiquorum imponere nomina patrum primogenitis, & maximè vnigenitis. Congruè autem imponebatur nomen in circuncisione, quia nullus, nisi abijciat carnalia quod significat circuncisio, dignus est ut nomen eius scribatur in libro vitæ. *Et respondens mater eius, dixit: nequaquam* scilicet vocabitur Zacharias, *sed uocabitur Ioannes*. Hoc sibi à Deo reuelatum fuit, quia à patre muto non didicit: Pater etiam nutu & signo, de nomine imponendo interrogatus. Per quod videtur quòd non tantum erat mutus, sed etiā surdus *postulauit* signo, non uerbo, *pugillarem*, id est tabulam tantam quantū poterat pugillus capere. Vnde secundum vulgare Romanorum, pugilla est tabula ad scribendum. Dicitur etiam aliquando pugillaris calamus, & stilus, & graphium quo scribimus, *Et scripsit, sic dicens: Ioannes est nomen eius*. Non dicit, erit: sed est, quasi dicat, Iam est impositum oomen à Deo & ab angelo, ego non impono, sed impositum indico. Et notandum quòd hoc oomē Ioannes fuit ei proprium: Primò, propter plenitudinem gratiæ quam habuit: Secundò, propter tempus gratiæ, quod inchoauit: Tertiò, propter excellentiam gratiæ, quam primus prædicauit: scilicet remissionem peccatorum, & gratiæ collationem. *Et mirati sunt uniuersi* super conuenientia & concordantia inter patrem & matrem de nomine pueri, seu de impositione nominis huiusmodi. Et tunc apertum est os Zachariæ, & resoluta est lingua eius: quia quam vinxerat incredulitas, fides soluit. Per confessiooem enim fidei in scripto, quam uerbis facere non poterat, meruit liberari: sicut propter uerbum dubitationis, demeruerat ligari. Quo facto, gratia noui testamenti reserata, id est, manifestata ostenditur esse. *Et loquebatur, benedicens Deum*, pro beneficijs ostensis circa eum. Nec mirum si loquebatur, quia prior suus, scilicet Deus, dederat ei benedicite: & ideò benedixit Deum, secundum illud: Benedicite sacerdotes Domini Domino. *Et factus est timor magnus super omnes vicinos eorum*, timor scilicet admirationis, de his quæ facta sunt in ortu Ioannis, scilicet de partu senis & sterilis: de impositione nominis singularis, de miraculosa restitutione locutionis. Vel timor punitionis: quia videntes virum religiosum propter hæsitationem sic punitū, timebant sibi omnes, scientes quòd non esset tutum offendere Deum. *Et super omnia montana Iudeæ*, circumcirca *diuulgabantur omnia verba hæc*: scilicet prædicta mirabilia. *Et posuerunt omnes qui audierant in corde suo*, scilicet miracula quæ facta fuerant, considerantes, & euentum rei tacitè præstolantes, *dicentes* scilicet intra se: *Quis* & qualis *putas puer iste erit?* quasi dicat, ualdè magnus & laudabilis erit. Nec mirum quòd ita quærebant de puero *etenim manus domini*, id est potestas diuina, & uirtus Dei operatiua, *erat cum illo*, s. Ioanne, in mirabilibus circa eum factis: ex quibus rationabiliter concludebatur magnitudo pueri futura coram Deo. *Et Zacharias impletus est spiritu sancto*, & prophetizās, canticum diuinæ laudis fecit Domino, dicens: *Benedictus dominus Deus Israel, &c.* per totū. Magna est largitas diuinæ pietatis, & muneris eius, si prōpti & parati ad accipiendum simus. Nā ecce loquela quæ sola ablata est diffidenti, cum spiritu prophetiæ est restituta credenti: & ubi abundauit delictum, superabundauit & gratia: & ita frequenter amplius reddit Dominus quam sustulerit, qui et quos sanauit ī corpore, hos ēt in anima sanauit. Vnde Ambrosius: Vide quàm bonus Deus, & facilis indulgere peccatis: non solùm ablata restituit, sed ēt insperata concedit. Ille dudum mutus prophetat. Hæc.n. gratia Dei maxima, quod eum qui negauerat, confitetur. Nemo ergo diffidat, nemo ueterum coofcius delictorum, pręmia diuina desperet. Nouit Deus mutare sententiá, si tu noueris emendare delictū. Hæc Ambrosius. Maria uerò tandē ualefaciēs Elizabeth & Zachariæ, ac benedicēs Ioāni, redijt ad domū habitationis suę, in Nazareth: completo tñ prius ortu pręcursoris, prout opinio magis cōis tenet. Per hoc autem quòd peracto obsequio, post partum cognatæ suæ redijt in domum suam, ostendit quòd inhonestum sit morari sine officio in domo aliena.

Natiuitas Ioannis Baptistæ.

Luce 1.

Ioānes Euāgelista die natiuitatis Ioannis Baptistæ migrauit.

Festum Ioannis Euangelistæ cur in natali dominico celebretur.

Augu. lib. 50. homiliarū hom. 44.

Natiuitas Ioannis Bapti. cur celebramus potius quā aliorum.

Ioan. 5.

Circuncisio Io. Bapti. Impositio nominis sancti Ioannis.

Pugilla quid est.

Ioannis nomen cur ei proprium.

Timor vnde in nati. Io. Baptist.

Loquela cū prophetia paritura quod significet.

Deus plus dat. &c. Ambr. lib. 2. in Lucā cap. de prophetatione Zachariæ.

Maria reuersio quid moraliter indicet.

Libet nunc intueri quantas tunc Zacharias, quantas & Elizabeth lachrymas fuderunt, quando virgo Maria inde recessit, quando mundi gaudiũ & stella maris, in domum suam reuersa est. Ioannes quoque in eius discessu, non parum doluit, qui in illius aduentu, tanto gaudio exultauit. In reuersione autem Mariæ paupertatem eius ad memoriã reuocare stude. Rediit ad domum, in qua nec panem, nec uinũ, nec alia necessaria erat inuentura. Stetit quasi tribus mẽsibus apud illos fortè opulenter, nunc autẽ rediit ad paupertatem suam, ut proprijs manibus laborando, uictum procuret. Compatere ergo sibi & in amorem paupertatis accendere. *Puer autem* Ioannes *crescebat* quantum ad augmentum corporis, *& confortabatur spiritu* quantum ad augmentũ gratiæ & uirtutis: quia secundum crementum corporis, crescebat per augmentum uirtutis. Caro enim est infirma, & ideò spiritu prompto est confortanda. *Et erat* quantum ad perfectionem cõuersationis *in desertis* locis orationi & contemplationi aptis. Ibi enim habitauit à septimo anno ætatis suæ *usque in diem ostensionis suæ ad Israel*, id est, donec placuit Deo ipsum Israelitico populo demonstrare: s. quando uenit trans Iordanem, prædicans Baptismum pœnitentię: quod factum est anno quintodecimo imperij Tiberij Cæsaris, tunc enim exiit de desertis, ad prædicãdum populis. Considera in præmissis magnificẽtiã Ioannis, & in multis alijs quæ de eo reperiuntur priuilegijs.

ORATIO.

SANCTE *Ioãnes Baptista, tu prius plenus Deo, quam notus ex utero: prius nosciens Deũ, quã notus in mundo: ad te domine, quem gratia fecit tam amicum Dei fugio anxius, quem iniquitas fecit tã ream Dei. Memento ergo domine, ut sicut gratia Dei te sic sublimauit, sic misericordia tua erigat, quem culpa sua sic humiliauit. Me enim iniquitas mea talem fecit, te autem talem, non tu, sed gratia Dei tecum. Obtine quæso mihi misero, ut sicut in primo aduentu nostri saluatoris magno gaudio exultasti: sic & ego in secundo aduentu eius merear gaudere, & cum sanctis in gloria exultare. Amen.*

De genealogia Saluatoris. Cap. VII.

DESCRIPTO igitur ortu præcursoris, cõsequenter sequitur genealogia saluatoris: quia hæc eius ortum præcedit, de qua Matthæus sic dicit. *Liber generationis*, s. temporalis, *Iesu Christi* id est saluatoris uncti, *filij David, filij Abraham*, hic s. est qui sequitur. Matthæi liber, dictus est liber generationis: quia scripsit Hebraicè. Consuetudo aũt Hebræorũ est, libros ab eorũ principijs, seu ab eo de quo tractatur in principio, denominare. Et ideò à Christi genealogia, Euangeliũ suũ denominat, seu intitulat, q a ab ea, ipsum incipit, & ĩchoat. Pręposuit aũt in prologo istos duos, s. Dauid & Abrahã, potius quàm alios. Et horũ duorum filius specialiter dicitur Christus, quia unus inter Patriarchas, alter inter Reges, fuit principalis. Et his duobus, solum in ueteri testamento, facta est expressa promisio, de Christo ex eis nasciture, & ut dignitas sacerdotalis ex Abraham, & regalis ex Dauid, originali iure ostenderetur in Christo. Præposuit uerò Dauit Abrahæ, cùm econuerso esset quantum ad tempus, quia dignitas regni, maior est quàm prioritas tẽporis, & quia Dauid profundus fuit peccator, ideò ut ex sola misericordia Christus natus ostendatur, peccator iusto præponitur, & quia euidentius, & sæpius, & firmius pro misio facta est Dauid. Et ne ordo genealogiæ turbaretur, quia finis clausulæ unius, est principium alterius. Vnde incipiens genealogiam, subiungit: Abraham, genuit Isaac &c. usque ad Ioseph descendendo. Quæ generationes narrantur, propter illam qua Maria genuit Iesum, q uocatur Christus, de qua dicetur inferius. Et ideo dicit, *Liber generationis*, singulariter q a quãuis multæ generationes per ordinem replicentur; unius tamen id est Iesu Christi, generatio quæritur, propter quam cæteræ hic inducuntur, qui dicitur Iesus, quoad diuinam, & Christus, quoad humanã naturam. Vnde nomen Iesu, est nomẽ proprium, sed nomen Christi, est nomen commune: & nomen Iesu, est nomen gloriæ, sed nomen Christi, est nomen gratiæ. Considerandum autem, quòd Matthæus descendendo texit generationẽ Christi, quia agit de humanitate qua Christus ad nos descẽdit, & assumptionẽ infirmitatis nostræ, à Deo ostendit. Vnde & ab Abraham incipit, ostendens modum qualiter Deus uenit in mundum, carnẽm à patribus descendentem, assumendo, & procedit usque ad Ioseph uirum Mariæ, de qua sola virgine natus est Iesus materialiter, quia de patre essentialiter. Econtrariò autem Lucas describit eam ascendendo, quia filios gratiæ per Christum ad regnum ascendere ostendit, & reductionem humanæ naturæ in Deum, describit. Vnde & à baptismo, ubi filij gratiæ fiunt, incipit, & usque ad Adam procedit: quia spiritualis generatio, omnes qui uolunt in Christo filij Dei fieri comprehendit. Vt autẽ dicit Hilarius, gradum quẽ Matthæus in ordine regiæ successionis ædiderat, Lucas in sacerdotali origine computat, quem dum uterq; dinumerat cognationem in domino, utriusque tribus uterq; significat, atque ita suis quæq; partibus dñi nostri Iesu Christi, qui est æternus rex & sacerdos, & in carnali ortu utriusq; generis gloriã probauerunt: hæc Hilarius. Vnde Augustinus: Solus autẽ tunc vngebatur rex & sacerdos, & in his duabus personis præfigurabatur unus rex & sacerdos: utroque munere unus Christus regens & interpellãs pro uobis, faciensque nos mẽbra sua, ut in illo & uos Christi essemus. Incipiens itaque Matthęus ab Abraham, & per Iudę lineam ueniens ad Dauid primum regem in tribu Iuda, totã sibi succedentium genealogiam usque ad Ioseph, ex ordine texit: ut saluatorem nostrum ex semine Abrahæ, qui principalis fuit inter Patriarchas, & de progenie Dauid, qui principalis fuit inter reges, & de tribu Iuda, quæ in-

ter

Math. 1.

Christus cur præ cæteris, filius David & Abrahæ dicitur.

Dauid ante Abrahã

Cur descendẽdo Matthæus narrat.

Hilarius canone 1. in Matthæum.

Augu. lib. quæst. ueteris & noui testam. cap. 49.

ter tribus principalis fuit, secundum carnem descendisse ostendat. Nam & Abrahæ & Dauid, Christus dominus fuerat promissus, & ꝙ de tribu Iuda originem duceret, fuerat prophetatum. Describitur autem hic generatio Christi, per tres quaterdenas generationum, quorum aliquæ fuerunt ante legem, & aliquæ tempore legis, & ultima, scilicet Christi generatio, tempore gratiæ, quod incepit ab eius conceptione. Et per hoc significatur ꝙ aliqui istis tribus temporibus, saluati sunt per fidem Christi. Item secundum Chrysostomum, completis ter quatuordecim generationibus, mutatus est in Iudæis hominũ status. Ab Abraham enim vsque ad Dauid, fuerunt sub iudicibus. A Dauid vsque ad transmigrationem, sub regibus. A transmigratione vsque ad Christum, sub Pontificibus. Ostenditur per hoc, quòd sicut completis ter quatuordecim generationibus, mutatus est hominum status: sic à Christo hominum status mutatus est, ut ipse sit iudex, rex, & Pontifex. Itẽ per hoc significatur quod in Christo consummatur obedientia decalogi, & ueritas Euangelij, in fide Trinitatis: in qua dedit nobis potestatem filios Dei fieri: & quòd per istorum obseruatione, Christus, qui est sol iustitiæ, oritur in nobis, per spiritualem illuminationem. Item tres quaterdenæ, faciunt quadraginta duas generationes: per quas peruenimus ad Christum, qui promissus est nobis in præmium. Sicut filij Israel, per quadragintaduas mansiones, uenerunt ad terram sibi promissam. Per has tres quaterdenas notantur tria tempora. Ante legem, sub lege, & tempus gratiæ. Prima quaterdena, est ab Abraham, vsque ad Dauid inclusiuè. Secũda, à Dauid, vsque ad transmigrationẽ Babylonis. Tertia, à transmigratione Babylonis, vsque ad Christum. Prima continet patriarchas. Secunda, reges. Tertia, duces. In prima ponũtur primò nati, ante ingressum Aegypti: ibi, Iudas autem. Secundò, nati in Aegypto: ibi, Phares autem. Tertiò, nati post egressum: ibi, Naason autem. Prima quaterdena signat generationem Christi per gratiam in anima pœnitente. Secunda, in anima proficiente. Tertia, in anima perfecta. Generatio Christi spiritualis, in anima pœnitente ostenditur, secundum tres gradus pęnitentiæ. Primus enim, in inchoatione. Secundus, in progressu. Tertius, in consummatione. In inchoatione pœnitentiæ, implicantur tria: scilicet præcedentia, constituentia, & conseruantia pœnitentiam. Præcedentia sunt duo, scilicet, fides bonitatis diuinæ, quæ per Abraham: spes ueniæ, quæ per Isaac. Constituentia sunt tria, contritio, in qua est lucta, detestando peccatũ prius amatum, quæ per Iacob: confessio, quæ per Iudam: satisfactio, quæ per fratres eius. Conseruantia sunt tria: timor offensæ, quæ per Phares, qui dicitur diuisio: amor gloriæ, quę per Zaram, qui dicitur oriẽs: horror gehennæ, quæ per Esrom, qui dicitur sagitta. Sequitur spiritualis generatio Christi in anima, in progressu pœnitentiæ, quæ continet quatuor generationes, secũdum quatuor expedientia progressus. Primum est, electio boni à malo, quæ per Aram, qui dicitur electus. Secundum est, uoluntas perfecta, in bona exequendo, quæ per Aminadab, qui dicitur spontaneus. Tertium est, prudentia discernendi, iuuans à nociuo, quæ per Naason, qui dicitur serpentinus. Quartum est, sensus gaudij in complacendo, qui per Salomon, qui dicitur sensibilis. Subsequitur tertia generatio Christi, in consummatione pœnitentiæ, ad quam concurrunt quatuor generationes, secundum quatuor ibi expedientia. Primum est, robur contra tentationes culpæ, quod significatur per Booz, in quo robur. Secundũ est seruitus ad operationes gratiæ, quæ significatur per Obed, qui dicitur seruiens. Tertiũ est, constantia cõtra persecutiones pœnæ: qđ designat Iesse, id est, insulę Libani: insula.n. quatitur vndis. Quartũ est, fortitudo finalis pseuerantiæ, qđ significat Dauid, id est manu fortis.

Tres quaterdenæ. *Chrysost. homil. 1. operis imperfecti.* *De statu Iudæorum.* *Quid per tres quaterdenas, ter quatuordecim generationes.* *Gradus pœnitentiæ.* *Spiritualis generatio Christi.* *Generatio Christi in consummatione pœnitentiæ.*

Deinde incipit secunda quaterdena, in qua significatur generatio Christi spiritualis, in anima proficiẽte, & hoc secũdũ quatuor gradus: Quorũ primus est, in uoluntate bonorũ. Secundus, in declinatione malorum. Tertius, in opere mandatorum. Quartus, in impletione consiliorum. Ad primum gradum pertinent tria. Quietudo cordis ad hominẽ ipsum, quã designat Salomon, id est, pacificus. Latitudo charitatis ad proximum, quam designat Roboam, id est, latitudo populi. Subiectio uoluntatis ad Deũ, quam designat Abia: pater dominus, in quo amoris & timoris subiectio intelligitur. Ad secundum gradum qui est profectus in declinatione malorum, pertinẽt similiter tria. Vitatio scandali, quod signat Aza, id est, tollens. Vitatio praui iudicij, quod signat Iosaphat, id est, iudicans. Vitatio contemptus proximi, quod significat Ioram, id est, excelsus. Per primum, signatur vitatio mali in effectu: per secundum, in cogitatu: per tertium, in affectu. Ad tertium gradum, qui est profectus in opere mandatorum, pertinent quatuor generationes, quia obseruanda sunt mandata, in statu aduersitatis, & prosperitatis. Ad statum aduersitatis, pertinent duo. Fortitudo, in aggrediendo difficilia, quam signat Ozias, id est, robustus domini, uel fortitudo. Patientia, in sustinendo aduersa, quam signat Ioatham, id est, perfectus, quia patientia opus perfectum habet. Ad statum prosperitatis, pertinent duo. Continentia, à delectando in bono commutabili, quam signat Achaz, id est, continens. Confortatio, in bono incommutabili, quod signat Ezechias, id est, confortauit me dominus. Ad quartum gradum, qui est profectus in adimpletione consiliorum, concurrunt quatuor. Primum est, obliuio terrenorum huius mundi, quam signat Manasses, id est, obliuio. Secundum est, susceptio iugi domini, quasi spiritualis nutrimenti, quã signat Amon, id est, nutritus. Vnde ait alibi: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam uos. Tertium est, deuotio, respectu præsentis meriti, quã signat Iosias, id est, incensum domini. Quartum est præparatio respectu futuri præmij, quam signat Iechonias, id est præparatio. Vltimò incipit tertia quaterdena: quæ signat generationem Christi per gratiã in anima perfecta, secundum quatuor gradus. Primus attenditur quantum ad perfectionem religiosorum: secundus, prælatorum: tertius, actiuorum: quartus, respondens communiter omnibus, scilicet perseuerantium. *Post transmigrationem Babylonis*, id est, post transitum à statu imperfectionis, sequitur perfectio religiosorũ ad quam pertinent tria. Obedientia prompta, quam signat Iechonias, id est præparatio. Paupertas uoluntaria, quæ nihil aliud quàm Deum quærit, quam signat Salathiel, id est, petitio mea Deus. Regularis disciplina, quam signat Zorobabel, id est, magister confusionis, quia disciplinat confusionem peccati. Ad perfectionem prælatorum pertinent quatuor, scilicet paterna sollicitudo ad subditos, quod signat Abiud, id est pater meus iste. Doctrina excitans pigros, qđ signat Elia-

Secunda quaterdena designatur, &c. *Matt. 11.* *Tertia quaterdena.* *Religiosorum perfectio.*

A chim, id est, resuscitans. Scientia imperitis consulēs, quod signat Azor, id est, uidens lumen. Sanctitas uitæ, alios informans, quod signat Sadoch, id est, iustus. Ad perfectionem actiuorū pertinent quatuor, scilicet perfectio charitatis ad proximos, quod signat Achim, id est, frater meus. Perfectio amoris ad Deum, quod signat Eliud, id est, Deus meus. Perfectio fiduciæ in Deum in aduersis, quod signat Eleazar, id est, Deus meus adiutor. Perfectio humilitatis in prosperis, ut omnia reputentur dona Dei, quod signat Matham, id est, donum. Ad perfectionem uerò communem perseuerantium pertinent tria scilicet supplantatio uitiorum: quod signat Iacob, id est supplantator. Continuus profectus uirtutum: quem signat Ioseph. id est, accrescens. Constantia fidei immobilis, quod signatur in hoc quod dicitur, vir Mariæ, quæ interpretatur stella maris, quæ est polus qui non mouetur. Hæc enim tria sunt necessaraia perseuerantiæ. Per hos autem prædictos omnes, figuratur Christus: quia ei conueniunt res interpretationum nominum prædictorum.

Perseuerātium perfectio.

B

Considera hic progenitores domini, quia de exiguis & peccatoribus, non dedignatus est nasci, & noluit in progenitoribus gloriari. Neque enim in his, neque (quod amplius est) in uirtutibus & operibus gloriari debemus, ne horum mercedem in aliquo minuamus: uel etiam in toto perdamus. Vnde Chrysostomus, Hic refulget dignitas Christi, non quia magnos progenitores habeat ac potentes sed quia exiguos ac uiles. Sublimium enim illa maxima & admirabilis gloria est, humiliari sponte submissius. Sicut enim admirabilis iudicatur, non quia mortuus tantum est, uerùm quia etiam crucifixus est & sepultus: sic etiam in generatione illius dici potest quòd non solùm quia suscepit carnem, & homo factus est, admiratione sit dignus: sed quia ēt tales progenitores habere dignatus est, nihil de nostris uilitatibus erubescens, per ista proculdubio docēs ut nos quoque nunquam de uitijs erubescamus parentum, sed unum illud quæramus, semper nobilitari propriarum honore uirtutum. Non est omnino, non est, nec de uirtute, nec de uitio parentum, aut laudandus aliquis, aut culpandus nemo inde uerè, aut obscurus, aut clarus est. Imò, ut consideratius aliquid dicamus, nescio quomodo magis ille resplendet, qui ex parentibus à uirtute prorsus alienis existens, ipse tamen fuerit de uirtute mirabilis. Nullus igitur in superbiam, de gloria eleuetur parentum, sed considerans progenitores domini, omnem euacuet & comprimat mentis tu morem, & de solis uirtutibus glorietur. Quinimò ne de istis quidem. Sic enim etiam Pharisæus Publicano deterior effectus est. Noli igitur ipse tuorum corrumpere fructus laborum, & noli sudores tuos in uanū effundere, noli cursum inanem dirigere: post mille circuitus, mercedē laboris euacuans. Nouit enim dominus tuus, & quidem multò te melius, tuarum merita uirtutū, ne igitur in superbiā tumescamus: sed dicamus nosmetipsos inutiles, ut in partem utilium transeamus. Si enim laudandum te esse dixeris, reprobus efficieris, etiam si fueras antè laudabilis. Si uerò inutilem te fateris, factus es utilis, etiam si antè reprobus fueris, propter quòd necessaria nobis est præteritarum obliuio uirtutum. Stabilissimum enim ærarium uirtutum, est obliuio uirtutum: Itaque si eas in memoria quasi uenales assiduè portemus, armamus hostem, irritamus inimicum, & dolosum inuitamus

Progenitorū Christi humilitas, quid designauit. Chrysost. hom. 3. in Matthæū tom. 2.

C

Parentes clarum nō faciūt, sed uirtus.

D

Luca 18.

E

Obliuionis uirtutum commendatio.

A ad furtum. Si uerò nemo alter hæc scierit, nisi quem nulla occulta possunt latere, tuto in loco preciosa consistent. Nequaquam igitur huiusmodi bona frequenter euentiles, ne quis fortè ea diripiat: quod etiam Pharisæus passus est in lingua illa circunferens, unde ea & diabolus rapuit. Caueamus igitur de nobismetipsis dicere aliquid gloriosè: hoc enim nos & hominibus odibiles, & Deo abominabiles facit. Et idcirco quanto maiora fecerimus, tanto de nobis minora dicamus: hoc enim modo maximam, & apud Deum, & coram hominibus gloriam cōsequimur. Nec solùm gloriam apud Deum, sed etiam mercedem retributionemque plenissimam. Quando enim aliqua sancta fecerimus, habemus proculdubio debitorem: quando uerò nihil nos arbitramur operatos, amplius etiam de tali meremur affectu, quàm propter opera ipsa quæ facimus. Itaque uirtutum omnium merita, bonum humilitatis exuperat, quæ si non assit, nec illæ poterunt esse laudabiles. Itaque si bona tua magna uis facere, noli illa putare magna, aliter magna esse non possunt. Sic enim Centurio: Non sum dignus ut intres sub tectum meum, & propterea dignus effectus est: supraque omnes tunc Iudæos mirabilis. Sic etiam Paulus ait: non sum dignus Apostolus uocari, & omnium primus effectus est. Sic & Ioannes: Non sum, inquit, idoneus, ut soluam corrigiam calciamenti eius, & idcirco amicus factus est sponsi, & manum quam indignam dixit calciamentis, hanc Christus supra caput attraxit suum. Sic etiam Petrus ait: Exi à me domine, quoniā homo peccator sum, & propterea factus est fundamentum ecclesiæ. Nihil enim ita est amicum Deo, ut si se aliquis minimum ac humilem reputet. Quæ uirtus, non aliunde magis, aut oritur, aut nutritur, quàm si nunquam animus à coniunctione, & sui discussione discedat. Qui enim humiliatur corde, atque conteritur, non efferetur in gloriam, non in inuidiæ liuorem, non iracundiæ furore uexabitur, non aliquam aliam suscipiet passionē. *Discite enim*, inquit, *à me, quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus uestris.* Vt ergo hic & ibi requie multa perfruamur, humilitatem matrem bonorum, nostris penitus inseramus animabus. Sic enim & istius uitæ pelagus, sine fluctus, transire poterimus, & ad tranquillissimum illum enauigare portum. Hæc Chrysostomus.

Humilitatis laus. Matth. 8.

B

1. Cor. 15. Marci & Ioan. 1. Luca 5.

C

Matth. 11.

D

ORATIO.

DOMINE Iesu Christe, spes & fiducia nostra memor esto quæ pro redemptione nostra suscepisti. Memor esto q creator omnium, susceptione nostræ naturæ consortius fieri dignatus es figmenti nostri. Venisti domine propter peccatores, ut omnium peccata deleres. Quid tibi retribuit, quid pro hoc digne potest agi? Te laudo, tibi totis uisceribus gratias ago pro immensis beneficijs tuis, quibus humano generi perdito subuenisti. Et precor te pijssime domine ut qui sic pro nobis flexus es, ut homo fieri dignareris, non in nobis patiaris perire, quod decreuisti miseratus assumere: & fac me tibi gratam & debitam seruitutem exhibere. Amen.

E

ORA-

De eo quòd Ioseph uoluit dimittere Mariam. Correspondet Euangelio: Cùm esset desponsata Maria mater Domini. Cap. VIII.

ET quia in præmissa Christi genealogia, Matthæus ostendit ueram eius humanitatem: cosequenter nunc ostendit eius diuinitatem, per modum conceptionis eius mirabilem, dicens: *Christi autem generatio sic erat*, quasi diceret: Nō credatur q Deus sit genitus, ex commixtione maris & fœminæ, sicut præcedentes, sed potius modo mirabili, qui sequitur: *cum enim esset desponsata Maria Ioseph:* & ipsa de Elizabeth ad domum suam in Nazareth redijsset, tandem Ioseph à Iudæa in Galilæā ueniens, & desponsatam sibi in domū suam ducere uolens: *ante quam conuenirent*, scilicet antequā nuptiarum solennia celebrarent, non quòd postea conuenerint, sed ostendit proximū tempus nuptiarum solennijs. Et est tropus loquendi huic similis, anteqnā pœniteret morte præuentus est, non q postea pœnituerit. Vel *ante quam conuenirent* communi habitatione, id est, ante quàm simul in una domo habitarent, nondum enim conuenerant, nondum simul habitabant ille in sua, & illa adhuc in sua domo manebat, quia licitum non erat apud Iudæos, quòd spōsus & sponsa absque nuptiarum celebratione, simul cōuenirent, uel habitarent: *inuenta*, & uisa est Maria à Ioseph *in utero habens* & grauida. Sed quid sequitur, nō inuenit, nec agnouit manifestè, scilicet hoc esse de spiritus sancti operatione. Perpendens hoc igitur & ignorans tam secretum mysterij, dolebat & turbabatur, ac *nolens eam traducere* in publicum, id est, diuulgare & diffamare, ne scilicet tanquam adultera, lapidaretur. Vel *nolens eam traducere* in domum suam ad cohabitationem assiduam, quia propter mysterij uirtutem, quam nesciebat, se indignum ad eius consortium æstimabat, *noluit occulte eam dimittere* parentibus à quibus eā acceperat. Legerat enim: Egredietur uirga de radice Iesse, unde nouerat Mariam duxisse originem. Et legerat etiam: Ecce virgo concipiet, & hæc de ea credebat, præsertim quia post conceptionem facies eius ita resplenduit diuinitate, ut propter coruscationem, uix eam irreuerberatis oculis, & non cum timore, posset intueri. Ideoque noluit se ante tantam gratiam humiliare, indignum se reputans, tantæ virginis cohabitatione.

Matth. 1.

Ioseph dimittere uoluit sponsam.

Traducere quid sit.

Esaia 11.

Esaia 7.

A Vnde Hieronymus: Hoc testimonium Mariæ est, quòd Ioseph sciens illius castitatem, & admirans quod euenerat, cælat silentio, cuius mysterium nesciebat. Vnde & Chrysostomus: O inestimabilis laus Mariæ, magis credebat Ioseph castitati eius, quàm utero: & plus gratiæ quàm naturæ. Cōceptionem uidebat, & fornicationem suspicari non poterat. Possibilius enim credebat virginē sine uiro posse concipere, quàm Mariā posse peccare. Hæc Chrysostomus. Et nec Maria pertransiuit absque tribulatione, perpendebat enim & uidebat Ioseph turbatum, & de hoc, ipsa turbabatur non modicum. Humiliter tamen tacebat, & occultabat donum Dei, volens potius uilis, & mala reputari, quàm ipsum donum propalare, & de se aliquid loqui, quod ad iactantiam putaretur pertinere. Rogabat autem dominum, ut ipse dignaretur remedium apponere, & hanc sibi & viro tribulationem auferre. Vides quàm magna tribulatio & anxietas eis erat, & quomodo dominus suos tribulationibus uexari & tentari, ad ipsorum coronam, permittit: sed tandem dominus utrique prouidit. Ioseph enim de dimissione Mariæ cogitante & deliberante: ubi habes argumentum, diu deliberandum esse in incertis & dubiis, ne peccetur temeritate leuitatis, misit dominus Angelum suum, scilicet Gabrielem, secundum Augustinum. Et hoc fecit triplici ratione, secundum Chrysostomum. Primò ne iustus homo faceret rem iniustam, iusto proposito. Secundò, propter honorem matris, scilicet ne dimissa notaretur turpi suspitione. Tertiò, ut intelligēs Ioseph causam conceptionis, reuerentius se haberet cum virgine. Quartò secundum glossam, ne ulterius premeret dubietas, quem commendabat æquitas. *Cui*, scilicet Ioseph, *apparuit Angelus in somnis*, non manifesta uisione, quia ipse dubietate animi premebatur, uelut somno infidelitatis: & dixit ei *Ioseph fili David*. Per quod secundum Chrysostomum, reducit eum in memoriam promissionis factæ Dauid de ipso Christo, quasi dicat, secundum glo. Recognosce promissionem factam Dauid, de cuius stirpe tu es, & Maria, & unde impletū in ea, *noli timere accipere* & domi retinere, *Mariam in coniugem tuam*, non ad carnalem copulam, sed ad cohabitationem cum ea, & ministrationem deuotam, necnon affectu & copulatione animorum, quod est uerè coniugium. Exemplo ergo Mariæ, liquet fideles coniugatos, seruato pari consensu, in continentia posse permanere, coniugiumque posse uocari, non permixto corporis sexu, sed custodito mentis affectu. Vnde & Ioseph vir Mariæ dicitur, quia uerum coniugium est, ubi amoris affectus seruatur, & etiam in Maria fructus nuptiarum inuenitur. Quasi diceret Angelus: Ne suspiceris quòd hîc interuenerit humana conceptio. *Quod enim in ea natum est*, id est conceptum, *de spiritu sancto est*, id est uirtute spiritus sancti est factum. In ea quippe nasci, est concipi: sed de ea nasci, est in lucē proferri. Et secundum hoc dicitur quòd duplex est natiuitas, scilicet ī vtero, & ex vtero. Nascimur enim in utero, cùm concipimur: sed ex utero, cùm in lucem educimur. Hîc ergo ponitur explicita reuelatio, facta ipsi Ioseph ab Angelo. Antea enim nouerat implicitè, quiddam diuinum esse in uirginis cōceptu, ut suprà dictum est: explicitè tamen nesciuit factū, & conceptionis modum, seu mysteriū, & ideò hæc explicitè sibi reuelantur per Angelum. *Pariet autem filium*, quando scilicet erit natiuitas ex utero, quem

Hieronymus in c. 1. Matth.

De laude Mariæ per Ioseph.

Chrysostomus hom. prima operis īperfe.

Deliberandum in incertis.

Chrysostomus hom. 1. operis imperfecti.

Glossa Volū lo cum.

Chrysostomus hom. 1 operis imperfecti.

Coniugium castorum.

Natiuitas duplex.

A

ipsa sicut stella lucem, sicut uirga florem, sicut terra germen, paritura erat: *& vocabis nomen eius Iesum*, id est saluatorem. *Ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum.* quod non est modicum, quia nulla seruitus miserior, quàm seruire peccatis, & hoc propter uilitatem ipsotum. Vbi ostendit Angelus, eum verum bominum in partu virginis, & verum Deum, in salute populi à peccatis, quia nullus potest saluare à peccatis, nisi solus Deus. De hoc latius uidere poteris suprà, de conceptione saluatoris. Ioseph igitur, certificatus de cõceptione & uirginitate Mariæ, *exurgens à sommo* dubietatis, ad mandatum Angeli, accipiens sponsam in coniugem, id est, ad nomen coniugis & uxoris, cũ uirgine virgo permansit, & ei obsequiosè, tanquam dominæ, ministrauit.

B

Hinc habemus argumẽtum, quòd quicquid à Deo monemur, statim facere debemus. Ergo si uouisti Deo aliquid, statim, si potes persolue, si non potes, quàm citò facultatẽ habebis, statim implere teneberis. Vota etiã quæ sine expressione certi tẽporis sunt facta, statim sunt adimplenda.

Deo citò parẽdum. & uotum reddẽdum est.

Chrysostomus ibidẽ.

Vnde Chrysostomus: Ioseph per Angelum de sacramento mysterij cęlestis instruitur, monitis Angeli lætus obtẽperat, gaudens diuina iussa prosequitur. Suscipit sanctam Mariam, & uotis exultantibus gloriatur, quia tantæ maiestatis virgine matrem coniugem dici, ab Angelo meretur audire: hęc Chrysostomus.

Moraliter. Ioseph quomodo cognouit Mariam.

C

Per Ioseph cogitantem dimittere Mariam, qui certificatus de mysterio per Angelũ, accepit eam ut dominam, significatur homo dubitans in fide uel moribus, qui per prædicatorem, vel confessorem bonum, solidatur in istis, & subiicit se monitionibus ipsius. *Et non cognouit* id est non agnouit eam, *donec peperit filium suum primogenitum*: quia eo nato, dignitatem eius maximè agnouit.

Chrysostomus hom. 1. operis im perfecti.

Vnde Chrysostomus: Verè non cognouit eam antè, cuius fuerat dignitatis, sed postquàm peperit, tunc cognouit eam, quia speciosior & dignior facta fuerat, quàm totus mundus: quia quem totus mundus capere non poterat, in angusto cubiculo vteri sui sola suscepit.

D

Vel non cognoscebat eam opere coniugali, propter ea quæ didicerat, donec pro æterno sumendo, id est nunquam ut per parui temporis significationem omne tempus significatũ accipiatur.

Donec, uox ambigua.

Est enim hæc dictio Donec, quandoq; significatiua determinati temporis, quo transacto fit aliquid, sic dicitur: Iste non comedit, donec esset hora sexta, qua completa, comedit. Quandoq; est affirmatiua omnium temporũ, & accipitur pro semper, vt ibi: Sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum, id est semper sede à dextris meis. Quandoque est abnegatiua omnium temporum, & accipitur pro nunquam, ut hîc in proposito. Si enim eam non cognouit ante partũ, multo magis non cognouit eam post partum, uisis videlicet tot signis & miraculis in natiuitate, & post natiuitatem domini, cognoscens Deum esse qui natus est.

E

Altera cognitio.

Aliqui exponunt hoc de cognitione faciei, dicentes quòd ex pręsentia Christi in vtero virginis, tãta erat claritas in facie eius, quòd Ioseph facie ad faciem eam uidere nõ poterat, quam spiritus sanctus, à conceptione penitus impleuerat. Sicut dicitur de claritate faciei Moysi, ex consortio sermonis domini, quia non poterant intendere in eum filij Israel. Et ideò Ioseph nõ cognoscebat facie ad faciem, quã desponsauerat, donec vterus euacuatus esset. Remanet igitur, & stat gaudenter, cum sua benedicta coniuge, & ultra quàm dici posit, eam casto diligit amore, & curam ipsius gerit fideliter, & domina cum eo moratur cõfidenter, & simul in sua paupertate viuũt lætãter. Vnde tribulatione cessante, rediit magna cõsolatio. Sic & nobis cõtingeret, si in tribulationibus patiẽtiam haberemus.

Iesus in utero stans, nos docet patientiã & humilitatem.

Stat etiam dominus Iesus more aliorum, vsque ad nouem menses, in vtero reclusus, vt homines qui in miseriis mũdi uel inferni clausi erant, ad consortium nouem ordinum Angelorũ reduceret. Stat benignè, ac patienter sustinet, & tempus debitum expectat. Compatere sibi, quòd ad tantam humilitatis profunditatem deuenit. Multum debemus hanc virtutẽ affectare, nec deberemus ad elationem, uel nostri reputationem vnquam intumescere, quando tantum se voluit dominus maiestatis inclinare.

B

Et quia de hoc solo beneficio huius tã prolixæ reclusionis, nunquã ei dignè satisfacere possumus, saltem corde hoc cognoscamus, & gratias eidem toto affectu agamus, quòd nos ex alijs assumere dignatus est, vt uel hoc modicum rependamus eidem quòd reclusi stemus ad suum seruitium. Ipsius quippè beneficium est hoc, non nostrum meritum, & quidem beneficium multum acceptabile, ac venerabile, & permaximum.

Monachorum inclusi[illegible] qualis sit.

Non enim ad pœnam, sed ad cautelam sumus reclusi, & in arce religionis tutissima collocati, ad quam huius mundi nequissimi venenosæ sagittæ, uel tumultuosi maris procellæ, nisi nostra temeritate, non possunt attingere.

C

Conemur igitur toto posse, mente reclusa & abstracta, ab omnibus caducis, eidem domino cordis puritate uacare, quia corporalis reclusio, nihil aut parum, sine mẽtali, videtur prodesse. Vnde Augustinus: Quid prodest solitudo corporis, si solitudo defuerit mentis? Et Gregorius: Quid prodest corpore conuersari in claustro, & mente uagari in seculo? Conemur etiã in omnibus ei gratias agere, & ex corde eum benedicere, nam hoc in uirtutibus nobilissimum est, & corã Deo splendidissimum, ut homo in coactione obedientiæ, in exilio, in paupertate, in contemptu, in infirmitate, in multiplici mentis & corporis tribulatione, velit, sciat, & possit Deum laudare, & ex corde benedicere, ac ei cum gaudio gratias agere, desideria sursum erigere, & eum operibus collaudare.

D

Vnde Bernardus: Felix qui passiones corporis sui propter iustitiam ordinat, ut quicquid patiatur, propter Dei filium patiatur, quatenus & à corde tollatur murmuratio, & in ore uersetur gratiarum actio, & uox laudis: hæc Bernardus.

Rom. 8.

Qui enim bene attenderet, quòd diligentibus Deum, omnia cooperantur in bonum, ad magnam animi quietem perueniret, sic quòd in eo locum haberet, quod sapiens ait: Non cõtristabit iustum, quicquid ei acciderit.

Prouerb. 12.

August. in psal. 56. [illegible]

Iob. 1.

Quia secundum Augustinum, quicquid acciderit iusto, uoluntati diuinæ deputandum est, non potestati inimici. Et similiter, ipse dicere posset cum Iob: Sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum.

E

Tribulatio bonorum.

Igitur in tribulationibus seu flagellis & afflictionibus, non debes dubitare, quia Deus non permittit eas ad suos uenire, nisi pro ipsorum utilitate. Aliquando quidem ut homo à seculo se auertens, oblectamenta temporalia respuat, & ad Deum se conuertens, æterna concupiscat.

August. in psal. 9.

Vnde Augustinus: Non enim conuertitur anima ad Deũ, nisi cũ ab hoc seculo auertitur, nec opportunius ab hoc seculo auertitur, nisi perniciosis eius uoluptatibus laboris & doloris aquæ misceantur. Si enim cessaret Dominus, & non misceret amaritudines felicitatibus seculi, obliuisceremur eum: Hæc Augustinus. Et ideo

ait

Psal. 15.

ait Psalmista: Multiplicatæ sunt infirmitates eorum, postea accellerauerunt. Aliquando ut peccata sua melius agnoscat, & inde pœnitens & se corrigens, purgatus & mundatus fiat. Vnde enim, ut ait Augustinus, quod lima ferro, quod fornax auro, quod flagellum grano, hoc tribulatio uiro iusto. Vnde fratres Ioseph dicebant: Meritò hæc patimur, quia peccauimus in fratrem nostrum. Aliquando, ut sublato adiutore, melius imperfectionem suam uideat, & seipsum cognoscat. Vnde Psalmista: Ego dixi in abundantia mea, non mouebor in æternum, sed ut melius me mihi ostenderes, auertisti faciem tuam à me, & factus sum conturbatus. Aliquando propter humilitatem conseruandam, & uirtutum custodiã, ne de meritis suis præsumat, & in superbiam se extollat. Vnde Apostolus: *Ne magnitudo reuelationum extollat me, datus est mihi stimulus carnis meæ, Angelus Satanæ qui me colaphizet.* Aliquando ut sciat quàm malum sit dereliquisse Deum, & ab eo esse derelictum. Vnde Hieremias: *Scito & uide, quia malum & amarum est reliquisse te Dominum Deum tuum, & non esse timorem eius apud te.* Aliquando ut Deus patientiam alicuius declaret, & per sanctorum exempla alios ad patientiam instruat. Vnde Iob, *Hæc sit mihi consolatio, ut affligens me dolore non parcat, nec contradicam sermonibus sanctis.* Aliquando ut alij magis timeant, & exemplum uiuendi inde sumant. Vnde Sapiens: *Pestilente flagellato, stultus sapientior erit.* Aliquando ad Dei saluantis laudem, & eius gloriã manifestandã, sicut infirmitates cæci nati, & Lazari fuerũt, ut in eis opera Dei manifestarẽtur, & ipse Deus glorificaretur in æternũ. Aliquando ut amoris Christi insignia recogitet, & misericordiam Dei circa se recognoscat: Vnde in Machabæos. *Etenim multo tempore non sinere peccatoribus pœnitentiam ex sententia agere: sed statim ultiones adhibere, magni beneficij est indicium.* Vnde secundum Hieronymum, magna miseria est ad præsens, misericordiam non consequi. Et secundum Augustinum, magna ira Dei est quando peccantem non corripit, sed licentiam uagã in peccatum ruendi permittit. Aliquando ut spem maiorem ad Deum habeat, & fiduciã ampliorem inde accipiat. Vnde Augustinus. Cũ timore debes esse, quãdo tibi bene est. Nonne melius est tentari & probari, quàm non tentatum reprobari? Vnde & Bernardus: Tunc magis irascitur Deus, cùm non irascitur. Non enim cùm nescio, sed cùm sentio te iratũ, tunc maximè confido: propitium etenim cùm iratus fueris, misericordiæ recordaberis. Aliquando ut quàm paratus sit Deus, ad succurrendum homo, sciat, si tamen ad eum toto corde recurrat. Vnde Psalmista: *Ad Dominum cùm tribularer clamaui: & exaudiuit me.* Aliquãdo, ut homo probetur, si Deũ amet, & si uirtutes in se habeat. Vnde Gregorius: Pœna interrogat, si quietus quis Deum ueraciter amat. Et iterũ: Nemo in pace uires suas cognoscit: si enim bella desunt, uirtutum experimenta non proderunt. Aliquãdo, ut homo inde probatior fiat: & per patientiam coronam maiorem & meritum amplius accipiat, ut patet de Iob & martyribus. Vnde Iacobus: *Beatus uir qui suffert tentationem, quoniam cùm probatus fuerit, accipiet coronam uitæ, quam repromisit Deus diligentibus se.* Item secundum Chrysostomum, ut signum creditorum sibi thesaurorum; id est donorum collatorum accipiat. Neque enim superueniret ei diabolus, nisi eũ maiori honore affectũ uideret. Sicut insurrexit aduersus Adã, quia multa illũ dignitate uidit conspicuum: & contra sanctũ Iob, quia uidebat illũ adeo miris laudibus coronatũ. Insuper quidã flagellis & tribulationibus atteruntur, non ad peccati purgationẽ & ueniam, sed ad punitionem, & uindictã, & ad æternæ damnationis inchoationem & augmẽtum, quod reproborum est proprium, sicut Antiochus & Herodes, ac quidam alij sunt passi. Et multi adhuc hodie uidentur pati, quibus cõgruit illud prophetæ: *Duplici cõtritione contere eos.* Talibus enim præsentes molestiæ sunt quoddam præambulũ, & initium pœnarum gehennæ, quia afflictionum suarum miseria ostẽdunt, quòd perpetua in gehenna passuri sunt. Circa suos uerò Dñs oĩa misericorditer ordinat, & ad utilitatẽ eorum cuncta dispensat. Oĩa ergo, uel iustè, uel misericorditer facit, uel fieri permittit Dñs, & ideò in oĩbus semper est laudandus. Vnde Augustinus: Vera fidelium humilitas, est in nullo superbire, in nullo murmurare, nec ingratum esse, nec querulum, sed in omnibus Dei iudicijs, gratias Deo agere, Deumque laudare, cuius omnia opera, aut iusta sunt, aut benigna: Hæc Augustinus. His itaq; cõsideratis, sic cor tuum stabilire & ordinare studeas: ut in contingentibus aduersis, & quibuscunque displicentiis humiliter, ac patiẽter, & lætãter te habeas, & in uia spiritus ita te exerceas: ut eius repletus feruore, etiam hæc pro amore Domini Iesu appetas, qui in se & in suis, hanc uitam excelsam tenuit & mõstrauit, & exemplum ambulandi per eam omnibus reliquit. Patitur enim & sustinet ut electi & filij regni affligantur hìc in interiori homine & exteriori. Nam secundum Apostolum, qui extra disciplinam sunt, non filij, sed adulteri sunt. Et secundum Augustinum, qui exemptus est à passione flagellorum, exemptus est à numero filiorum. Vnde & idem Augustinus: Nemo sibi promittat, quod Euangelium non promittit. Necesse est ut usque in finem sic fiat, sicut scripturæ dixerunt. Non nobis promittũt scripturæ nostræ in hoc seculo, nisi tribulationes, pressuras, angustias, augmenta dolorum, abundantiã tentationum. Ad ista præcipuè nos paremus, ne imparati deficiamus. Sed aliquando peccatores in hac uita, aut non, aut minus flagellantur, quia iam desperata est correctio eorum. At uerò illis quibus paratur uita sempiterna, necesse est ut hic flagellẽtur: *quia flagellat omnem filium quẽ recipit:* id est quem recepturus est in hæreditatem æternam. Addit omnem, etiã unicum: qui sine omni peccato est. Qui ergo flagellat unicum sine peccato, relinquit adoptatum, qui est cum peccato? Vnicus sine peccato, non tamẽ sine flagello, exemplum nobis proposuit in passionibus suis. Non ergo conturbari debemus, cùm aliquis sanctus grauia & indigna perpetitur: obliti non sumus quæ pertulit iustus iustorum, sanctusque sanctorum: omnia enim terrena bona contempsit, ut ea contemnenda monstraret, & omnia terrena mala sustinuit, quæ sustinenda præcipiebat: ut nec in illis quæreretur felicitas, nec in istis timeretur infelicitas: Hæc Augustinus. Expedit igitur nobis tribulari hic & affligi, & ideò non debemus in his frangi uel impatientes esse: sed potius hæc affectare & diligere, quia sæpe à malo nos retrahunt, & ad bonum inducunt. Contraria uerò pro aduersariis habere debemus & fugere, quia contraria prædictis in nobis efficiunt.

Margin notes, left column: August. in psal. 21. — Gene. 42. — Psal. 29. — 2. Cor. 12. — Hiere. 2. — Iob. 6. — Prouer. 19. — Ioannis 9. & 11. — 2. Mach. 6 — Hieronym. in cap. 8. Ezech. — August. in psal. 88. — Bernardus sermo. 42. in cantica. — Psal. 119. — Gregorius. — Iacobi 1.

Margin notes, right column: Tribulatio malorum. — Hiere. 17. — De humilitate fidelium. — Heb. 12. August. in Psal. 88. — De flagellis Domini. — August. in Psal. 37. — Heb. 12.

ORATIO.

DOMINE Iesu Christe, qui es inexpugnabilis murus omnium in te sperantium, esto in tribulatione meum refugium, uide tribulationes & angustias meas, & mei miserere, & per omnes miserationes tuas mihi succurre. Vide infirmitatem meam, & paterna miseratione me protege, ut tua suffultus prouidentia, nunquam tua destituar consolatione & misericordia. Memento Domine creaturæ tuæ, & insidiantes mihi hostes à me repelle: ut tua misericordia munitus bonitatis tuæ dulcedinem in me cognoscam, & dignam pœnitentiam pro peccatis meis exoluam. Amen.

De Natiuitate Saluatoris. Et correspondet Euangelio: Exijt edictum à Cæsare Augusto. Cap. IX.

Lucæ 2.

IN diebus illis, s. Maria adhuc pregnante, *Exijt edictum à Cæsare Augusto ut describeretur*, id est in scripto redigeretur *uniuersus orbis*, scilicet quilibet in ciuitate sua, suo censu uidelicet persolnendo, ut ait Gregorius: Nascituro Domino, orbis describitur, qa ille ueniebat in carne, qui electos suos ascriberet in æternitate. Vtinam Domine Iesu, de electis tuis me miserum facias, ut me in æternitate ascribas. Huic regi nostro, debemus censum fidei & iustitiæ profiteri, corde, ore, & opere. Huic debemus denarium, id est animam lumine vultus eius insignitam, uel decalogum legis, in quo uultum regis nostri: id est uoluntatem eius, inuenimus. Sicut enim nullus à denario excipiebatur, sic nullus ab obseruantia mandatorum excipitur. Vbi notandum quòd primus imperator Romanorum, fuit Iulius Cæsar: qui secundum Isidorum, ideò Cæsar appellatus est, quia cæso mortuæ matris utero eductus, prolatusque fuit: uel quia Cæsariæ natus est: uel quia fortiter hostes cædebat. Vnde ab eo, imperatores cæteri, sunt Cæsares appellati. Iulio mortuo, successit ei Octauianus Augustus, nepos Iulij, imperator secundus, qui ideò appellatus Augustus, quia maximè rempublicam, & Romanum auxit imperium: unde ab eo imperatores cæteri, dicti sunt Augusti. Hic retento cognomine prædecessoris, scilicet Cæsare, unà cum cognomine suo, s. Augusto, uocatus est Cæsar Augustus. A quo mensis, qui prius uocabatur sextilis, dictus est Augustus, uel quia in eo natus est, uel quia tunc de uictoria rediit. A tempore istius, primò potestas cœpit imperij, quæ Græcè dicitur monarchia, & regnauit annis quinquaginta septem & semis. Hic duodecim annis, circa tempus natiuitatis Christi, in pace regnauit. Et tali tempore Christus, cui pax ista famulabatur nasci uoluit, quia pacē magnopere quæsiuit, & pacis charitatisq; amatores, & etiam sectatores, semper inuisere dignatus est. Quia enim nasciturus erat rex pacificus, & princeps pacis, congruū fuit, ut ipse ante ortū suum, pacē, quasi prænunciā, præmitteret. Quam ēt pacem, ipse postea uiuens, in mundo docuit, & exiēs de mūdo discipulis reliquit. Ex quo etiā moraliter datur intelligi, quòd uerbum æternum non nascitur, nisi in corde pacato. Vnde Ps. *In pacē factus est locus eius.* Pacatis ergo omnibus regionibus per orbem uniuersum: cùm quietum silentium uniuersalis pacis, sub Cæsaris Augusti imperio perturbata prius secula seruasset memoratus Augustus, rempublicam legibus pacificis adæquare, & nutrire desiderans, protulit edictum ut describeretur uniuersus orbis. Volens enim scire numerum regionum in orbe, quæ ditioni suberant Romanæ, numerum etiam ciuitatum in qualibet regione, numerū quoque capitum, scilicet personarum in qualibet ciuitate, ut sciret quæ & quanta deberent iure tributa dare, & sic tributis indebitis non grauarentur, & sciretur per quem modum singulæ terræ, sub Romano imperio melius regerentur, præceperat ut de suburbanis oppidis, ac uicis & pagis, ubicunque habitarent, ad suam homines ciuitatem confluerent, ubi territorium habebant, uel originem traxerant, & quisque denarium, scilicet nummum argenteum, precij decem nummorum usualium, unde & denarius dicebatur, præsidi prouinciæ tradens, se subditum Romano imperio recognosceret, & ad soluendum tributa se obligaret. Nam & nummus præferebat Cæsaris imaginem, & nominis eius subscriptionem. Dicebatur autem professio, quia quilibet quando reddebat præsidi denarium, ponebat illum super caput suum, & proprio ore fatebatur se Romano imperio esse subiectum. Dicebatur ēt descriptio, quia numerus eorum, qui censi capite, id est censi uel recensiti per singula capita, & numerati ferebantur, recto determinabantur numero, & in scriptis redigebantur. Et sic tripliciter profitebantur, s. facto, quia censum capitis imperatori soluebant, uerbo, quia se esse subiectos Romano imperio ore fatebantur, & scripto, quia eorū nomina scribebātur. *Hæc descriptio prima facta est à Cirino præside Syriæ:* qui missus fuerat à Cæsare Augusto in Syriam tāquā præses & iudex, ad ipsam regendā. Iudæa quippe non habuit præsidem propriū, sed ipsa continebatur sub Syria, cuius pars est Iudæa. Prima aūt potest dici quantū ad Cirinū, quia enim Syria est prouincia in cuius medio est Iudæa, quasi umbilicus terræ habitabilis, dr̄ præuisum esse, ut in ea ipse inchoaret, & deinde per circunstantes regiones alij præsides prosequerētur. Vel prima uniuersalis in qua uniuersus orbis describitur, qa aliæ particulares præcessisse intelliguntur. Vel prima capitum in ciuitate fiebat à præside. Secunda, ciuitatū in regione, à legato Cæsaris. Tertia, regionū in orbe, coram Cæsare. Hic primùm Iudæa facta est Romanis tributaria, seu stipendiaria. Hæc descriptio, quotannis, id est singulis annis postea facta ur̄, quia in Euangelio legitur: *Magister uester non soluit hoc anno tributum. Et ibant omnes ut profiterentur singuli in suam ciuitatem*, unde duxerant originem. Appropinquāte autē termino nouē mensiū, *ascendit*, secundū loci sitū

Cæsar unde dictus.

Augustus unde dictus.

Sextilis. Monarchia.

Pax sub Augusto.

Psal. 75.

Denarius unde dicatur.

Professio.

Descriptio.

Syria.

Iudæa.

Prima descriptio.

Matth. 17

&

& Ioseph à Nazaret Galileæ, ubi manebat, *cũ Maria desponsata sibi uxore prægnante, in Bethlehem, Iuda ciuitate Dauid*, quia ibi natus est, & in regẽ vnctus fuit, de cuius domo, id est, ꝓgenie & familia erat Ioseph & etiã Maria, vbi habitabat eorum genus & familia, ut & ipsi sicut cæteri eandem facerent professionem. Vbi vide, dominũ propter te, etiam capite censui adscribi in terris, ut & nomen tuum adscribatur in cœlis. In quo dedit exemplum humilitatis perfectæ, à qua saluator incepit à natiuitate, & eam continuauit vsque ad mortem, in qua humiliauit semetipsum, factus obediens vsque ad crucem. Vnde Beda: Cuius non prætereunter tanta tamque benigna est humilitas intuenda, quia non solùm incarnari pro nobis, sed & eo tempore dignatus sit incarnari, quo mox natus censui Cæsaris adscriberetur, atq; ob nostri liberationem, ipse seruitio subderetur. Considera etiam quòd licet beata virgo Maria iam cõcepisset regem cœli & terræ, ipsa tamen vnà cum sponso suo Ioseph, imperiali edicto noluit obedire, vt posset cũ filio dicere: *Sic decet nos implere omnem iustitiam*: ac per hoc daret nobis exemplum obtemperandi omni potestati superiori. Laborat ergo iterum domina, hoc longo itinere. Nam à Nazareth usque in Hierusalem sunt trigintaquinque miliaria, & deinde in decliuio mõtis Hierusalem, uersus Meridiem, est Bethlehem sita, quæ & Effrata est dicta, distans à Hierusalem per quinq; miliaria, vel circa. Ex hoc loco colligitur quòd beata virgo, licet grauida esset, & iam vicina partui, non tamẽ ex hoc grauabatur in corpore, quin iret de prouincia in prouinciam. Quia, vt dicit Augustinus, cùm esset virgo grauida, salubri leuitate plaudebat. Lumen enim quod in se habeat, põdus habere non poterat, referendo singula singulis. Ioseph volens soluere censum imperatori terreno, ascendit de prouincia in prouinciam, scilicet de Galilæa in Iudæam, & de ciuitate in ciuitatem, scilicet de Nazareth in Bethlehẽ. Moraliter, Ioseph, qui interpretatur augmentum, id est quilibet nostrum, uolens spiritualiter augeri, si soluere vult censum deuotionis æterno regi, debet ire passibus virtutum, & ascendere de Galilæa, id est de mundo & uolubilitate mundanæ conuersationis, ad Iudæam confessionis & laudis diuinæ. Nam Galilæa interpretatur trãsmigratio, vel rota, seu uolubilis: Iudæa verò, confessio. Et sic eundo, ascendit de Nazareth in Bethlehẽ, id est, à florida virtutum actione, ad pastum contemplationis internæ, in qua vera refectio animarũ inuenitur. Nazareth enim flos, & Bethlehẽ domus panis, id est domus refectionis interpretatur. Ascendit autem Ioseph cum Maria, quia semper debemus nobiscum habere pœnitentiam, sicut Ioseph vsque ad mortem habuit Mariam, quæ interpretatur mare amarum. Cumque in Bethlehem essent, quia pauperes erant, hospitium inuenire non potuerant, propter conuentum & frequentiam multorum, qui ob eandem causam concurrerant. Compatere hic dominæ, & cunspice delicatam iuuenculam annorum quindecim, ex longo itinere fatigatam, & cum verecundia inter homines versantem, quærẽtem ubi requiesceret, & non inuenientem. Omnes eam & socium licentiant & abdicunt, & sic in cõmuni transitu, in diuersoriũ se receperũt qđ intra ciuitatẽ, in fine, iuxta vnã portarum, sub rupe cõcaua erat, non habens desuper tectum, ut hodie cernitur, nisi rupem de monte dependentem. Secundum Bedam, diuersorium est spatium inter duos uicos, ex utro-

Censitus capite dominus.
Beda in ca. 2. Lucæ.
Matth. 3.
Maria grauida, nõ est grauata.
Moraliter de censu soluendo.
Nazareth et Bethlehẽ moralis significatio.
Maria nõ inuenienti hospitium, compatiendum.
Diuersoriũ Mariæ.
Diuersoriũ quid.

A que latere habens murum, & ex utraque parte portam, ut sit inde exitus in utrunque uicum, desuper coopertum propter aeris intemperiem, ut in festiuis diebus possint ibi homines conuenire ad colloquendum & solatiandum. Et figurat ecclesiam inter paradisum & mundum existentem, in quam diuertamus ab erroribus mundi huius. Ibi etiam homines ad illam ciuitatem propter negociũ aliquod uenientes, animalia propter aeris intemperiem, locare consueuerãt: Vnde & diuersorium dicebatur, quia illuc homines diuertebant. Fortè ibi Ioseph, faber lignarius, præsepe fecerat boui & asino, quos secum duxerat. Asinum quidem, ut uirgo prægnans, super eum ueheretur. Bouem fortè, ut ipsum uenderet, ac censum pro se & pro uirgine solueret, & de residuo uiuerent. Vel fortè aliquis alius bouem adduxerat, ut illum ibi uenderet, qui tunc cum asino in eodem præsepio comedebat. Vel fortè, ambo hæc animalia per alios fuerunt adducta. Vnde Chrysostomus: Quicunque pauper est, accipiat consolationẽ: Ioseph & Maria mater Domini non habebant seruulum, non ancillam: de Galilæa, de Nazareth soli ueniunt, non habebant iumentum. Ipsi sunt Domini & famuli: Rem nouam: Ingrediuntur in diuersorium, nõ ingrediuntur ciuitatem. Paupertas enim timida, inter diuites nũ audebat accedere. Vbi cùm uenisset hora partus, scilicet in media nocte diei dominicæ dum nox medium iter haberet: Nam ea die qua dixit, Fiat lux, & facta est, uisitauit nos Oriens ex alto, peperit uirgo filium suum primogenitum: primogenitum tamen dicit hic ordinem respectu sequentis, sed priuationẽ respectu prioris, quia nullum habuit ante illum. Vnde secundum Bedam, primogenitus dicitur, nõ post quem alius, sed ante quẽ nullus. Et secundum eũdẽ, omnis unigenitus, est primogenitus: & omnis primogenitus, ut sic, est unigenitus. Et quia filius Dei temporaliter nasci uoluit ex matre secundũ carnem, ut ipse multos fratres acquireret per regenerationẽ spiritus, hinc est quòd ut sic melius est dictus primogenitus, quàm unigenitus. Et hoc est quod dicit Beda, quòd Christus est unigenitus in substantia diuinitatis, sed primogenitus in susceptione humanitatis. In nocte natus fuit, quia occultus uenit, ut & eos qui in nocte erroris erant, ad lucem ueritatis reduceret. Filium quoque natum, mater statim ut Deũ adorauit, inuoluitq; per semetipsam pãnis, id est uilibus & ueteribus indumentis. Vnde pannosi dicũtur pauperes, qui pannis induuntur ueteribus insimul consutis. Et reclinauit ac posuit eum, nõ in reclinatorio aureo, sed in præsepio, in medio duorum animaliũ prædictorum, scilicet inter bouem & asinum, *quia nõ erat ei locus alius in diuersorio*. Ecce magna Christi paupertas & inopia, quia non solùm non habuit domũ propriam suæ natiuitatis, sed nec in communi diuersorio poterat habere locum conuenientem & congruum, & oportuit eum præ penuria loci in præsepio reponi. Vnde uerificatũ est illud: Vulpes foueas habent, & uolucres cœli nidos, filius autem hominis non habet ubi caput suum reclinet. Et intellige quòd diuersorium illud & stabulum erat ità animalibus & alijs repletum, ut non haberet locum, nisi inter bruta animalia arctissimum. Vnde poterat dicere illud Psalmistæ. *Vt iumentum factus sum apud te, & ego semper tecum*. Primò, quieuit in uirginis alueolo. Secundò, in uili præsepio. Tertiò, in crucis patibulo: Quartò, in sepulchro, etiam alieno. Ecce quanta inopia, & qualia reclinatoria. Aduerte ex præmissis, quòd

Bos & Asinus.
Chrysostomus hom. de natiuitate domini ex Luca tom. 2.
Parentum Christi paupertas.
Hora natiuitatis dominica.
Primogenitus.
Beda in ca. 2. Lucæ.
Christus quomodo primogenitus & unigenitus.
Beda ibidẽ
Pannis inuolutus est dominus.
Pãnosi qui dicantur.
Paupertas Christi sũma, & locorum penuria.
Matth. 8.
Psal. 72.

Perfectionis statum exemplo docet dominus. Psal. 87.

quòd iam incipiebat statum perfectionis exemplo docere, qui consistit in humilitate, austeritate, & paupertate, vt verè posset dicere illud Psalmistæ: Pauper sum ego, & in laboribus à iuuentute mea. Hic ergo damnantur huius mundi honores ac pompæ, & vanitates: itemque deliciæ ac mollicies, & carnis delectationes: insuper diuitiæ & abundantiæ, ac superfluitates. Vnde Anselmus: O amanda & admiranda dignatio. Deus immensæ gloriæ, vermis contemptibilis fieri non despexisti, dominus omnium, conseruus apparere voluisti. Parũ tibi uisum est parem nobis esse, & frater noster esse, dignatus es. Et tu Domine vniuersorum qui nullam habes indigentiam, inter ipsa natiuitatis tuæ initia, nõ horruisti abiectissimæ paupertatis degustare incommoda. Vt enim ait scriptura, tibi non nasceris, non erit locus in diuersorio, nec cunabula, quæ teneritudinem tuam acciperent, habuisti: sed in uili præsepio sordentis stabuli, tu qui terram palmo concludis, inuolutus panniculis, reclinatus es: & hoc ipsum à brutis animalibus, mater tua mutuò accepit. Consolamini, consolamini, qui in sordibus paupertatis enutrimini, quia uobiscum est Deus in paupertate. Non cubat in delicijs splendidi cubilis: nec inuenitur in terra suauiter viuentium. Quid igitur gloriaris ò diues, res lnteça in uolutabro lecti picti & delicati, cùm rex regũ suo recubitu, stramenta pauperum honestare maluerit. Quid dura strata detestaris, cùm tener infantulus, in cuius manu sunt omnia regna, tuis sericis, plumeis lectis, duras iumentorum stipulas prælegerit. Vnde Bernardus. Non consolatur Christi infantia garrulos: non consolantur Christi lachrymæ cachinnantes: non consolantur panni eius, ambulantes in stolis: non consolantur stabulum & præsepe, amantes primas cathedras in synagogis. Vigilantibus pastoribus, annũciatur gaudium lucis, & eis dicitur esse natus saluator, pauperibus atque laborantibus, non uobis diuitibus, qui vestram habetis consolationem, nõ diuinam. Et iterum: Nascitur Dei filius, in cuius arbitrio erat quodcunque uelle eligere tempus, elegit quod molestius est, præsertim paruulo, & pauperis matris filio, quæ vix pannos haberet ad inuoluendum, præsepe ad reclinandum. Et cùm tanta esset necessitas, nullam audio fieri pellium mentionem: Christus vtique qui nõ fallitur, elegit quod carni molestius est. Id ergo melius, id utilius, id potius eligẽdum, & quisquis aliud doceat, vel suadeat, ab eo tanquam à seductore cauendum. Et tamẽ fratres, ipse est promissus olim per Esaiam: *Paruulus sciens reprobare malum & eligere bonum.* Malum ergo voluptas corporis est: bonum verò, afflictio est. Siquidem & hanc elegit, & illam reprobauit, puer sapiens, verbum infans: caro scilicet infirma, infantulus tener, caro omnis laboris impotens, omnis operis impatiens. Itaque iam carnalis homo fuge uoluptatem: quia posita est mors secus delectationis introitum. Age pœnitentiam, quia per illam appropinquat regnum. Hoc stabulum, illud prædicat: Hoc præsepe clamat: Hoc membra illa infantilia, manifestè annunciant: Hoc lachrymæ & vagitus euangelizant. O duritia cordis mei. Vtinam Domine, sicut Verbum caro factum est, ità carneũ fiat & cor meũ. Siquidem & hoc pollicitus es per prophetam: *Auferam*, inquiens, *à vobis cor lapideum, & dabo vobis cor carneum.* Hæc Bernardus. Vidisti ortum sanctissimi principis, uidisti simul & partum reginæ cœlestis, & in vtroque arctissimam paupertatem attendere potuisti.

Anselmus in speculo euangelici sermonis c. 4. tom. 3.

De paupertate Christi.

Bernardus sermone. 2. in natali Domini.

Bernardus sermone 3. in natali Domini.

Esaia 7.

Ezech. 36.

A Hæc uirtus est illa Euangelica Margarita, pro qua emenda & comparanda omnia, omnia sunt uendenda & danda. Hæc est totius spiritualis ædificij primarium fundamentum. Hæc est spiritualis † uia salutis, tanquam humilitatis fundamentum, & perfectionis radix, cuius est fructus multiplex, sed occultus. Potuisti etiam attendere in vtroque profundissimã humilitatem. Non enim sunt stabulum dedignati, non præsepe, non fœnum, non cætera vilia, ad dandum nobis exemplum pefectæ humilitatis. Sine hac virtute, salus non est: quia nulla operatio nostra cum superbia, Deo placere potest. Nempè ut virtutes sæpe dentur, uel acceptæ seruentur, aut seruatæ consummentur, humilitas meretur, & absque ista, illæ nec esse uirtutes videntur. Potuisti etiam attendere B in vtroque, & maximè in puero Iesu, non paruam corporis afflictionem. Inter cæteras autem, hæc una fuit, quòd quando mater sua in præsepio eum locauit, & puluinar uel aliud huiusmodi non haberet, ad caput eius quendam lapidem, nõ sine grandi cordis amaritudine posuit, ĩterposito fortè fœno, quod ab animalibus mutuo accepit. Et, ut dicitur, adhuc ille lapis, ibidem ad memoriam reseruatus, uidetur. Paupertatem igitur & humilitatem, afflictionemq; corporis studeas & tu pro posse amplecti, & in his Christum pro modulo tuo imitari. Vnde Bernardus: Tribus exemplis uiam nobis ostendit, qua eum sequi debemus. Exemplo paupertatis, quia in hoc mundo diuitias habere noluit, quod exẽplum leue facit, & expeditum C ut currat. Exemplo humilitatis, quia in mundi gloriam spreuit, quod modicum facit ut lateat. Exemplo patientiæ, quia mala sustinuit, quod fortẽ & robustum facit, ut sustineat: hæc Bernardus. Secũdum Anselmum, redemptor noster, cæcatis luminibus, colliriũ suæ incarnationis apposuit: ut qui Deũ in secreto maiestatis fulgentem uidere non poteramus, Deum in homine apparentem aspiceremus, aspiciendo cognosceremus, cognoscendo diligeremus, diligendo summo studio, ad eius gloriã peruenire satageremus. Incarnatus est, vt nos ad spiritualia reuocaret: mutabilitatis nostræ particeps factus est, vt nos suæ incommutabilitatis participes faceret. Inclinauit se ad humilia nostra, vt nos ad excelsa sua D sublimaret. Et secundum Chrysostomum: Filius Dei naturalis, etiam Dauid filius esse dignatus est, vt nos filios Dei faceret. Seruum suum habere patrem dignatus est, ut nobis patrem faceret Deum. Nõ enim frustra, nec vanè ad tantam humilitatem ipse descendit, sed vt nos ex humili sublimaret. Natus est secundum carnem, vt nos secundum spiritum renasceremur. Et quia partus sequitur cõceptionẽ, sicut fructus floritionem, congruũ fuit quòd Christus, qui cõceptus fuit in flore, scilicet Nazareth, quod interpretatur flos, nasceretur in fructu, scilicet in Bethlehem, quod interpretatur domus panis, vel refectionis, quod pertinet ad fructum. Quotidie quoque dominus in Nazareth concipitur, & in Bethlehem nascitur, E cùm aliquis flore uerbi suscepto, se domum æterni panis efficit. Ideò etiam congruum fuit ut in Bethlehẽ, quæ domus panis interpretatur, Christus nasceretur: quia ipse est panis uiuus, qui de cœlo descendit, qui electorum mentes, interna satietate reficit. Natus quoque in Bethlehem, quæ inter oẽs ciuitates Iudæ exigua erat, noluit quenquam de terrenæ ciuitatis sublimitate gloriari. Qui non in parentum domo, sed in uia nascitur, vt se peregrinum esse, & regnum suum de hoc mundo non esse ostenderet,

Paupertatis commendatio.

† Specialis. Humilitatis commendatio.

Afflictione Christi.

Lapis Christo sub capite positus.

Bernardus sermo 4. de resurrectione.

De tribus exemplis Christi.

De Christo imitando.

Chrysostomus hom. 2. Matth. Cur filius Dauid dominus.

Conceptionis locus, & partus Christi ostenditur congruus.

Christus imitandus.

qui

Ioannis 14.

qui etiam dicit: *Ego sum via*, qua scilicet ad patriam veniamus. In diuersorium se recepit, vt nos non palatia, sed diuersoria in hoc mundo quærere doceret. Stabulum ad nascendum elegit, ut curiositatem ædificiorum & gloriam mundi damnaret. Paruulus factus est, vt nos magnos ac viros perfectos efficeret, & ne vltra magnificare se homo super terram apponeret. Infirmus factus est, vt nos ad bona opera fortes & potentes faceret. Pauper factus est, ut sua inopia nos ditaret, & ne de terrenis diuitijs quisquam se extolleret. Pãnis vilibus inuolutus est, ut nos laqueis mortis absolueret, & stola prima immortalitatis indueret. Manus & pedes eius cõstringuntur, ut manus nostræ ad bene operandum laxentur, & pedes nostri in viam pacis dirigantur. In diuersorio loco eget, ut nobis in domo patris sui mansiones multas præpararet. Et sic in præsepi angusto positus est, ut lectos delicatos, & ampla ædificia reprobaret, & ut nos per cœlestis regni gaudia dilataret, & nos locum cordis nostri sibi proprium dilataremus, iuxta illud, *Fili præbe cor tuum mihi*. In præsepio etiam reclinatus est, ut nos quasi sancta animalia carnis suæ frumento reficeret, & vt cibus esset iumentorum: homo enim factus est iumentum per peccatum, secundum illud: *Homo cum in honore esset non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis*: ideò dominus factus est fœnum quod est cibus iumentorũ, quia verbum caro factũ est, & omnis caro fœnum. Bos quippe, qui designat populum Iudæorum, & asinus qui designat populum Gentium, dominum in medio habẽtes, & miraculosè cognoscentes, flexis genibus incessanter eum adorabant, & tanquam laudando voces dabant. Vnde Amb. Infantis audis vagitus, non audis bouis dominũ agnoscentis mugitus. *Agnouit enim bos possessorem suum, & asinus præsepe domini sui.* Vnde & Greg. Narian. Venerare præsepe illud, per quod cùm esses penè iam mutũ animal, pasceris nunc uerbo & ratione Dei: Agnosce ut bos possessorem tuum, & sicut asinus præsepe domini tui, sis de numero mundorum animalium, & eorum qui ruminare norunt, & verbum Dei ad memoriam reuocare, quique etiam diuinis sacrificijs, atque altaribus apti sunt: seu certè ex immundis es animalibus, & neque cibis nec sacrificijs denotatus es. Per Mariã Ecclesia designari potest, & per Ioseph spõsum eius, episcopus. Propter quòd annulum habet sicut sponsus, & sicut Maria fœcunda fuit, non tamen à Ioseph sponso, sed à spiritussancto, sic & Ecclesia fœcunditatem gratiæ habet à Deo. Hi ascendunt tendendo in Bethlehem ciuitatem suam, scilicet cœlestem, & profitentur omni imperatori exhibere seruitutem. Ecclesia uerò in qualibet bona persona parit filiũ, quando bonum prius conceptum perducit ad effectum: & pannis inuoluit, quãdo ab humanis laudibus hoc abscondit: & in præsepio reclinatur, quando ex bono opere non eleuatur, sed magis se humiliat. Nascẽtem etiam dominum Angeli circundederunt, & natum statim adorauerunt. *Et pastores erant in eadem regione, vigilantes super gregem suum* propè per miliare, scilicet iuxta turrim quandam inter Bethlehem & Hierusalem, vbi Iacob rediens de Mesopotamia, moratus est cum grege suo, vbi mortua & sepulta est Rachel, & turris gregis dicitur: vbi etiam in Ecclesia, tria pastorum illorum monstrantur monumenta. *Et ecce Angelus Domini*, circa quartam vigiliam noctis venit ad eos. Diuiditur enim nox in quatuor vigilias, *& stetit iuxta illos*, in veste candida & facie rutilanti & iocunda. Et creditur fuisse Gabriel, qui uirgini conceptum uerbi nunciauerat. Vnde ipse amplius cæteris gaudens de impletione eius quod dixerat, ante omnes se gerebat, ut Christi natiuitatem prædicaret, *& claritas Dei circumfulsit illos*, vndique exterius in corpore, & etiam interius in mente, in signum quòd ortus erat Sol iustitiæ, & in tenebris lumen rectis corde, & appropinquabat claritas gloriæ. Ideò ergo lumen angelus attulit, quia cum nunciare venerat, *qui est lux vera qui omnem hominem illuminat*. Magis autem apparuit angelus pastoribus, quàm alij generi humano. Primò, quia pauperes, propter quos Christus ueniebat, secundum illud, Psal. Propter miseriã inopum, & gemitum pauperum, &c. Secundò, quia simplices: iuxta illud Prouerb. & cum simplicibus sermocinatio eius. Tertiò, quia uigiles: secundum illud Prouerbij: *qui mane vigilauerit ad me, inueniet me*. Quartò, propter mysteriũ, ut significetur quòd doctrina debet, à pastoribus & prælatis uenire ad subditos. *Et timuerunt timore magno*. propter insolitam Angeli uisionem, & subitam claritatem. Sed Angelus eos consolatur dicens: *Nolite timere*. Cuius causa subditur cùm dicitur: *Ecce enim euangelizo*, id est, bonum nuncio *vobis* scilicet *gaudium magnum, quod erit omni populo*, id est, Ecclesiæ de cunctis populis, scilicet Iudæorum & Gentilium colligendæ: quia *natus est vobis*, id est, ad utilitatem uestram scilicet hominum: *hodie*, id est, in ista die naturali, noctem præcedentem supputando ad diem sequentem. Vnde extunc nox incepit præcedere diem, & potius dicit hodie, quàm hac nocte, quia gaudium uenerat nunciare: & nox illa sicut dies illuminata fuit, ex diuina claritate: *saluator*, id est, salutis amator & dispensator, *qui est Christus*, quò ad humanitatem: *Dominus* quòd a diuinitatem, *in ciuitate Dauid* id est, Bethlehem: unde Dauid traxerat originem. Christus Græcè, idem est quod unctus Latinè. In veteri autẽ lege vngebantur tãtùm reges & põtifices. Christus verò rex est & pontifex, & ideò bene dicitur Christus, id est, unctus: non unctione humana, sed diuina: quia in humanitate pro nobis assumpta, fuit unctus à Deo patre, imò à tota trinitate plenitudine gratiæ: secundum Bedam, aliter Angelus Mariã, aliter Ioseph, aliter pastores instruit: scilicet & concipiendum, & cõceptum, & natum dominum testãdo: ut & homines sufficienter imbuat, & suum deo seruitium incessanter impendat. *Et hoc vobis sit in signum*, more Iudæorum qui signa quærunt. *Inuenietis*, scilicet tanquam absconditum, non se ostendentem *infantem* non fantem, & tamen verbum Dei existentem, *pannis* non sericis *inuolutum*, ecce eius paupertas, & habitus uilitas, *& positum in præsepio*, non in reclinatorio aureo: ecce mira humilitas, ut Dominus Dominorum reclinaret se usque ad præsepe animalium brutorum. Et notãdum quòd pastores erant simplices, pauperes, & humiles, seu cõtemptibiles: ideò ne timerent accedere, datum est eis signum infantiæ, paupertatis & humilitatis in Christo. Hæc sunt signa aduentus primi, sed alia erunt signa aduentus secundi. Moraliter in hoc instruimur, qualiter & à quibus Christus inueniatur. Quia non nisi à puris & simplicibus, quod respõdet eius infantiæ: & à pauperibus, quod respondet pannorum inuolutioni: & ab humilibus & cõtemptibilibus, quod respondet eius in præsepe reclinationi. Quæ tria cõprehenduntur in tribus uotis religiosorum: scilicet castitate, quantum ad primum: paupertate, quantum ad secundum: & obedientia, quantum ad tertium.

Prouer. 23. *Psal. 48.* *Ioan. 1. & Esa. 40.* *Ambrosius in c. 2. Luc.* *Esaia 1.* *Gregorius Nazianzenus oratione in natiuitatẽ Christi.* *Turris ad quã pastores erant.* *Pastorum monumẽta* *Gabriel.* *Ioan. 1.* *Pastoribus cur potius quàm aliis apparuit Angelus.* *Prouerb. 3.* *Prouerb. 8.* *Christus unde dicitur.* *Beda I ca. 2. Lucæ.* *1. Cor. 1.* *Christus qualiter & à quibus inueniatur*

Pastor pastoribus apparuit.

tium. Et bene nato summo pastore Angelus pastoribus apparuit, & vigilantibus insinuans quales debeant esse pastores Ecclesiæ, scilicet humiles & vigilantes. Mysticè ergo secundum Bedam, isti pastores gregum signant doctores & rectores fidelium animarum, qui vigilant super uitam subditorum, ut delinquant: & custodiunt vigilias nocti, super gregē suū, ne infernalium luporū morsibus pereant. Nox enim pericula tentationum indicat, à quibus se suosque subiectos omnes qui perfectè vigilant custodire non cessant. Et iuxta illos stat Angelus ad eorum custodiam, & claritas Dei circumfulsit illos ad suam & subditorum directionem. Et secundum eūdem Bedam, nec solùm episcopi, presbiteri, diaconi, vel etiam rectores, monasteriorū pastores intelligēdi sunt: sed etiā oēs fideles, qui uel paruulæ domus suæ custodiā gerūt, pastores rectè vocantur, inquātum eidem suæ domui sollicita vigilantia præsunt, & quicunque saltem uni vel duobus fratribus quotidiano præest regimine, debet eiusdem pastoris officium implere: quia iubetur in quantum sufficit, hos verbi dapibus pascere. Imò uerò vnusquisq; qui etiam priuatus creditur viuere, pastoris officium gerit, & spiritualem pascens gregem vigilias noctis supra illum custodit, si bonorum actuum & mundarum cogitationum, sibi multitudinem aggregans hoc iusto moderamine gubernare, & cœlestibus scripturarum pascuis nutrire, peruigilique solertia contra immundorum spiritnum insidias seruare contendit. Cumque pastores de visis & auditis mirarentur, ne vnius angeli & testis authoritas parua uideretur, pro signo & cōcordia testimonij, *subitò facta est cum Angelo*, qui tāquam principalis inter alios uunciauerat natiuitatem Christi, *multitudo militiæ cœlestis*, id est, Angelorum, qui nomine militiæ designantur, quia pro salute hominum cū dæmonibus præliantur. Vel quia natus est rex cœlestis, ideò multitudinem angelorum nomine militiæ designat: quia verò dux ad prælium natus est, ideò eam secundum aliam literam exercitum appellat, *laudantium Deum*, consona voce, de Christi natiuitate, eo quòd per ipsum sciebant homines ad salutem deduci, & ruinam angelorū reparari, & in honorē Dei, vna benedictione dicentium: *Gloria in excelsis Deo*, id est, in cœlis: quia licet eius gloria vbique relnceat, maximè tamen in cœlo empyreo ubi est angelorum & sanctorum habitatio, & quasi dicat, i terris à multis despicitur, sed in cœlis ab omnibus glorificatur. *Et in terra pax hominibus*, non quibuscunque: sed *bonæ voluntatis*, scilicet eis qui bona uoluntate Christū natum suscipiunt, non persequuntur, non enim est pax impijs, sed pax multa diligentibus legem Domini. Nam secundum Leonem Papam, Christiano vera pax est, à Dei uoluntate non diuidi, & in his solis quæ Dei sunt delectari. Ad Deum quippe pacem habere, est velle quod iubet, & nolle quod prohibet: pax ergo nunciatur hominibus bonæ voluntatis, id est, hominibus bonis. Per bonitatem enim voluntatis dicitur homo simpliciter bonus, magis quàm per bonitatem aliarum potentiarum animæ: quia uoluntas mouet alias potentias ad actus suos, & ideò bonitas eius uel malitia in omnes alias redundat potētias, sicut influentia causæ mouentis in motis ab ipsa: malis autem hominibus non est pax, quia non est pax impijs. Ex hoc etiam uerbo angeli patet, quòd illa pax quæ principaliter per prophetas prædicta fuit futura in aduentu Christi, erat pax interior bonæ uoluntatis: quia secundum quòd dicitur in Prouer- bijs. *Non contristabit iustum, quicquid ei acciderit*, pax autem temporalis, quæ fuit in aduentu Christi, pacatis omnibus gentibus sub imperio Romano, fuit figura huius pacis principaliter intentæ. Et benedicitur gloria Deo, & pax hominibus: quia per Christū est pater glorificatus. & pax facta inter Deum & hominem, ac inter angelum & hominem, & inter Iudæum & Gentilem. *Laudamus te, &c.* quæ sequuntur in hoc cantico, creditur Hilarius addidisse, & Anastasius Papa secundus instituit ipsum cantari in missa diebus Dominicis & festiuis: quia est canticū gaudij & exultationis. De gaudio huius diei dicit Cassiodo. super illud Psal. Hæc est dies quā fecit Dominus. Licet, inquit, Deus cunctos dies creauerit, singulariter tamē hunc diem fecisse dicitur, qui Christi Domini natiuitate sacratus est, in quo meritò exultare conuenit & lætari, quoniam in eo diabolus perdidit, & salutem mundus accepit. Et notādum, quòd multitudo cœlestis angelo nuncianti sociata est, ut multitudo audiens dictum angeli confirmaret. Et secundum Bedam, vno euangelizante angelo, multitudo in consonam laudem prorumpit creatoris, & officium suum Deo impendens, & nos exemplo suo instruens, vt quoties sacram eruditionem ex fratris ore audimus, vel ipsi quæ pietatis sunt, intra nos ad mētem reducimus, & statim Deo laudes corde, ore, & opere reddamus: & apertè demonstrans quòd per hanc natiuitatem homines ad pacē vnius fidei, spei, & dilectionis, atque ad gloriam diuinæ laudationis essent conuertendi. Deinde ascēdentes angeli in cœlum cum iubilo & canticis, nunciauerunt hæc similiter conciuibus suis. Tota igitur superna curia exhilarata, magnoq; festo facto, ac laudibus & gratiarū actionibus Deo patri exhibitis, venerunt omnes per ordines suos videre faciem Domini Dei sui & adorantes eum, & matrem ipsius cum omni reuerentia laudis eidem personabant & cantica: quis enim illorum talibus auditis nouis remansisset in cœlo, quin visitasset. Dominum suum sic humiliter cōstitutum in terra? In nullo eorum cadere potuisset tanta superbia. Vnde Apostolus: *Et quum introduceret primogenitum in orbem terrarum, dicit: Et adorent eum omnes Angeli Dei.* Vnde Augustinus: In stabulo nascitur, & à matre Maria vili fascia cingitur; & in præsepio reclinatur. Non erat ei cedrinum domus, neclectus eburneus in quo pareret creatorem, & omnipotens redemptorem. Idcirco velut exul & peregrina in aliena domo mundi Dominum peperit, & tanquam fœmina pauper, non sericis, sed pannis vilibus inuoluit, & in præsepio collocauit. Quem vt peperit, statim ut Deum adorauit. O stabulum fœlix, præsepe beatum, in quo nascitur Christus, & reclinatur omnium Deus. Ibi fuerunt obstetrices angelicæ potestates, & solatium angelorum: ibi erant millia millium exultantium: ibi uagiebat Christus in stabulo, & fiebat lætitia magna in cœlo. Plorabat in præsepio Christus, & tamen de ipso exultat multitudo cœlestis exercitus, resonans Deo gloriam in altissimis, & in terra pacem annuncians hominibus bonæ uoluntatis, quia bonitas cœli nata erat in terris. Descenderat pax uera de cœlo, & inde angeli gratulantes decantabant gloriam in altissimis Deo. Exultant angeli, contremiscit Maria mater Dei effecta. Gaudent angeli de Christo tripudiando securè, ante quem stat mater cum magno tremore & timore exultat & cum exultatione timida perseuerat. Hæc August. *Post hæc pastores loquebantur adinuicē dicētes:* tran-

Marginalia: Beda ibid. — Pastores qui dicēdi sunt. — Beda ibid. — Pastores uniuersi fideles. — Militia ratio. — Gloria Dei. — Pax hominum. — Leo Papa sermone 6. de natiuit. Domini. — Psal. 118. — Papa Leo de pace vera. — Bonitas voluntatis quomodo dicitur. — Prouer. 12. — Cassiodo. rus de gaudio natalis Domini. — Beda in ca. 2. Luca. — Hebr. 1. — Augustinus de humilitate nascentis Christi. August. sermone de natali Domini. — Obstetrices Dominicæ.

transeamus usque Bethlehem, de qua nobis dictum est, *& uideamus* ibi oculis nostris *hoc uerbum*, id est, istã rem dignã uerbo uel recordatione, quæ res facta & impleta est, quã rem *dominus fecit*, quia alius facere non potuit, *& ostẽdit*, id est, reuelauit *nobis* quasi dicerent: Videamus puerum natum per uerbum angeli nobis signatum. Verbum enim uel sermo in sacra scriptura, sæpè pro re digna uerbo accipitur: ut in Esaia, non erat verbum in domo sua, id est, res grandis quam non ostenderet eis. Vel uideamus hoc uerbum, quod erat in principio apud patrẽ quomodo caro factum est: quia cùm caro Domini nostri uidetur, uerbum uidetur quod filius est, *Quod factum est*, quod tota trinitas incarnari constituit, & sic factum hominem scilicet mortalem, ostendit nobis, quia in deitate uideri nõ poterat. *Et uenerunt festinantes*, principaliter ex uehementi gaudio & desiderio uidendi infantem natum: & secundario ut citius redirent ad gregẽ suum sine custodia dimissum, in quo notatur eorum deuotio & sollicitudo quærendi: nemo enim cum desidia quærens, Christum inuenire meretur.

Verbũ, in sacra scriptura quid est.

Esa. 39.

Beda ibid.

Ad quem secundum Bedam, festinant ire, est, non pedum gressus accelerare, sed in fide semper ac uirtute proficere. *Et inuenerunt Mariam & Ioseph, & infantem positum in præsepio*. Ex abundantia quippe pacis qua tunc homines gaudebant, & propter hospitum superuenientium frequentiam portæ nõ claudebantur, ideò pastores nocte intrare & ad puerum uenire poterant. Inuenitur Christus cum Maria virgine, & Ioseph uiro iusto, & in præsepio, per quod docemur, quòd qui vult inuenire Christũ, debet habere mundiciam cordis respectu sui, quod per Mariam virginem: iustitiam respectu proximi, quod per Ioseph iustum: & humilitatem ac reuerentiam respectu Dei, quod per humile præsepiũ innuitur. Inuenitur autẽ Christus mediante Maria & Ioseph, id est contemplatione & actione, in cuius figuram Iacob qui & Israel, id est, uidens Deum dictus est, utranque uxorem scilicet Rachel & Lyam habuit. *Videntes autem* oculis corporalibus & exterius puerum secundum carnem, *cognouerunt* cogitatione intellectuali, & per fidem interius *de verbo*, id est, filio Dei dictum esse, *quod dictum erat illis de puero hoc*, & sic per cognitionem humanitatis, uenerunt ad cognitionem deitatis: quia, ut prædictum est, non solùm exterius, sed etiam interius fuerunt illuminati de cognitione uerbi incarnati. Et adorantes puerum, referebant quæ ab angelis audierãt. *Et omnes qui audierunt mirati sunt*: & de incarnationis mysterio, & de pastorum attestatione. Moraliter ex præmissis nota, quod uolentibus spiritualiter inuenire Christũ, tria sunt necessaria, scilicet colloqui per meditationem scripturarũ, transire per contemplationem creaturarum, festinare per degustationẽ gratiarum. Vel volẽtes inuenire Christũ debemus colloqui per peccatorũ confessionẽ, transire per carnaliũ & temporaliũ abiectionẽ, festinare per feruentis desiderij accelerationem: & hoc usque in Bethlehem, id est domum panis per diuinorum degustationem. Et tunc inueniemus Christum in præsepio cordis nostri, per delitiosam suæ præsentiæ exhibitionem cuius deliciæ sunt esse cum filiis hominum. Moraliter etiam & anagogicè per Bethlehem, quæ interpretatur domus panis, patria cęlestis designatur: quia ibi est ille beatus panis de quo infrà dicitur: Beatus qui manducat panem in regno Dei. Ad hãc Bethlehem, triplici transitu peruenitur: Primus est de uitijs ad uirtutes: Secundus, de uirtute in uirtutem: Tertius est, ex hoc mundo ad patrem, siue de morte ad uitam. Igitur secundum consilium Bedæ, Transeamus etiam nos exemplo horum pastorum usque in Bethlehem ciuitatem Dauid cogitando, ac recolamus amando, & incarnationem Christi dignis honoribus celebrãdo.

Cur portæ apertæ erant.

Inuenire Christum uolentibus, necessaria.

Bethlehẽ moraliter & anagogicè.

Luca. 14.
Beda in c. 2. Luc.

Transeamus etiam abiectis carnalibus concupiscentiis toto desiderio mẽtis usque in Bethlehem supernam, id est, domum panis uiui, non manu factam, sed æternam in cęlis, & recolamus amando: quia verbum caro factum, illuc carne ascendit, ibiq; sedet, in dextera patris, illuc cum tota virtutũ instantia sequamur, & sollicita cordis ac corporis castigatione procuremus, ut quem illi in præsepio uiderẽ uagientẽ, nos in patris solio mereamur uidere regnantem. Nõ est tanta beatitudo cum desidia ac torpore quærenda, sed alacriter sunt Christi sequenda uestigia. Et sicut illi uidentes cognouerunt, sic & nos quæ dicta sunt de saluatore nostro plena dilectione festinemus amplecti, vt hæc in futuro perfectæ cognitionis uisu cõprehendere ualeamus. *Maria autem* prudẽtissima *conseruabat* in scrinio pectoris sui, *omnia uerba*, scilicet de annũciatione angelica, de exultatione Ioannis in vtero, de ortu saluatoris, de cantico angelorum, ac de apparitione & fide pastorum, *conferẽs ea in corde suo*, cum scriptis prophetarum. Ecce ergo optima discipula, quæ audita conseruabat memoriæ commendãdo, & omnia nihil obliuioni dando, & conferens obseruata frequenter repetendo, unde fuit arca continens diuinorũ eloquiorum arcana. Conseruabat ergo omnia & memoriæ commendabat ut postea ipsa docente & narrante scriberentur, & in uniuerso mũdo prædicarentur. Ab ipsa enim Apostoli plurima de gestis Domini didicerunt, maximè ea quæ gessit antequàm eos uocaret, & ad ipsam omnes quasi ad magistram recurrebant. Et quia sanctas scripturas legerat, & prophetas sciebat, conferebat quæ secum sunt acta de Domino, cum his quæ nouerat à prophetis scripta de eo, attendens prudẽter quomodo prophetiæ implebantur in puero nato. Conferens ergo ea quæ in puero fieri uidebat, cũ illis quæ de eo in oraculis prophetarum legerat, tanto uerius eum Deum esse credebat, quanto ea quæ de illo legerat in eo cõpleri cernebat. Et ista collatio erat ei delectabilis ualde, & utilis Ecclesiæ: quia secundum Hieronymum, Ipsa post ascensionem filij sui remansit ad tempus in terris cum Apostolis, ut eos plenius instrueret, quia oĩa familiarius uiderat & tractauerat, propter quod melius exprimere poterat. Vt.n. dicit Hie. quod melius nouimus, melius proferimus. Maria ergo virginalis pudicitiæ iura custodiẽs, & nõ minus pudica ore, quàm corpore, secreta Christi quæ nouerat nulli diuulgare uolebat, sed tacito corde scrutãs cõgruũ tps quo Deus hæc diuulgari uellet, & quõ uellet reuerẽter expectabat, conferens ea quæ uiderat circa se acta, & quæ in scripturis legerat agẽda. Legerat.n. in Esa. *Ecce virgo cõcipiet & pariet filiũ*. & uidebat se virginẽ, & cõcipisse & peperisse. Legerat, *Cognouit bos possessorẽ suum, & asinus præsepe Domini sui*, & uidebat Dei & suum filium inter hæc animalia uagientem in præsepio. Legerat, *Egredietur virga de radice Iesse &c.* & uidebat se de stirpe Dauid, ortam & natam. Legerat, *Nazaræus vocabitur puer iste*, & uidebat se in Nazareth de Spiritu sancto concepisse. Legerat, *Et tu Bethlehem terra Iuda, &c.* & uidebat se in Bethlehem peperisse. Comparat ergo uerba prophetarum, & quæ legerat factis, & quæ in his audiebat, & uidebat, & in omnibus

Maria discipula optima fuit.

Hieronymus sermone de assumptione B. Mariæ tom. 4.
Hieron. de Mariã in terris relicta.

Esaia. 7.
Esaia. 1.

Esaia. 11.
Matt. 2.

Ibidem & Mich. 5.

bus una mater ſapientiæ cernit concordiam, & habet certa fidei argumenta. O quantum gaudere poterat, cùm ſe matrem Dei cognoſceret: quia vt ait Anſel. Solùm de ſancta Maria virgine prædicare, ꝙ Dei mater eſt, excedit omnem altitudinē quæ poſt Deū dici vel cogitari poteſt. *Paſtores* autem *abierunt cum gaudio* ingenti, *& reuerſi ſunt*, ad curam & cuſtodiam gregis ſui, *glorificantes* corde, *& laudantes* ore *Deum* tanquam authorem & opificem, *in omnibus*, id eſt, de omnibus *quæ audierant*, ſcilicet ab angelis *& uiderant*, in Bethlehem proprijs oculis, *ſicut dictum eſt*, ab angelo *ad illos*, id eſt, in hoc gloriam Deo laudesque referebant, ꝙ non aliud uenientes inuenerant quàm ſicut ad illos dictum erat. Ipſi enim de tam eximio beneficio toti mundo generaliter collato, & eis ſpecialiter oſtenſo grati exiſtentes, deuotionem ſuam in laude Dei eructabant, & Deum glorificabant. In hoc etiam reputantur deuoti, quia poſt contemplationem ſaluatoris reuertuntur ad exercitium actionis. In quo datur forma paſtoribus Eccleſiæ, qui alijs dormientibus debent vigilare, & ire aliquando in Bethlehem cōtemplationis, & ad ſtudium ſacræ ſcripturæ, ut ibi pane cœleſti reficiantur, & refecti pane doctrinæ ad paſcendum gregem reuertantur. Vnde in Ezechiele: *Animalia ibant & reuertebantur*. Vade nunc & tu ad uidendum uerbum pro te carnem factum, & genibus flexis adora dominum Deum tuū & eius matrem, ac reuerenter ſaluta Ioſeph ſanctum ſenem. Deinde oſculare pedes pueri Ieſu, iacentis in præſepio, & roga dominam, vt eum tibi porrigat vel accipere permittat. Accipe ergo eum ad te, & inter brachia tua retine. Intuearis faciem eius diligenter ac reuerenter deoſculare, & delecteris in eo ex corde. Confidenter hæc facere potes, quia pro ſalute eorum uenit ad peccatores, & cum eis humiliter conuerſatus eſt, & tandem ſe eis in cibum dimiſit: unde benignus dominus patienter permittet pro tuo uelle ſe tangi, nec imputabit præſumptioni, ſed amori. Semper tamen cum reuerentia & timore hoc facias, quia ipſe ſanctus ſanctorum eſt. Poſtea redde ipſum matri ſuæ, & conſpice ſtudioſè quàm diligenter & ſapienter eum lactat & gubernat, ac cętera obſequia ei facit. Sta & tu ad ſeruiendum paratus, & adiuua eā ſi potes. In his delectari, iocundari, & ſedulò meditari memento, & quantum potes ſta familiaris dominæ & puero Ieſu, & intuearis faciem eius ſæpè, in quem deſiderant Angeli conſpicere ſemper: tamen, vt dixi, cum reuerentia & timore, ne patiaris repulſam de præſumptione, reputare enim te debes indignum, in conuerſatione talium & tantorum. Vnde Anſel. Hinc matrē cum omni deuotione in Bethlehē proſequere, & in hoſpitiū diuertēs cum illa aſsiſte, & obſequere parienti, locatoq; in pręſepio paruulo erūpe in uocem exultationis, & clamans cum Eſa. *Paruulus natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis*, & amplectere illud diuinum & dulce præſepium. Mitiget uerecundiam amor, timorem depellat affectus, vt ſacratiſsimis pueri pedibus labia figas, & oſcula gemines, deinde paſtorum excubias mente pertracta, angelorum currentem exercitum admirare, cœleſti melodiæ tuas interpone preces ſimul corde & ore decantans: Gloria in excelſis Deo, & in terra pax hominibus bonæ uoluntatis. Vnde & Auguſt. Angelorum uocem per quā dominus Ieſus Chriſtus, natus virginis partu paſtoribus nunciatus eſt, cùm euangeliū legeretur audiuimus. Gloria in excelſis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Feſta uox & gratulatoria, non vni fęminæ, cuius uterus ediderat prolem, ſed humano generi cui uirgo peperit ſaluatorē. Dicamus ergo & nos, & quanta poſſumus cum exultatione dicamus, dicamus inquam & nos fideli corde deuota voce, *Gloria in excelſis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis*: & hæc uerba diuina, has Dei laudes, hoc euangelicū gaudiū quanta valemus cōſideratione perſpectū, fide, & ſpe, & charitate meditemur. Vnde Greg. Nazianzenus: Cum paſtoribus puerū uenerare, cum angelis hymnū dicito, cum archangelis chorum ducito. Exulta, & ſi non potes, ut Ioannes ex vtero, certè velut Dauid in collocatione arcæ teſtamēti tripudia, uenerare natiuitatē, per quā terrenę natiuitatis uinculis liberatus es: Hęc Gre. Venias, & nihilominus quotidie ut videas Ieſum in præſepio ſpirituali, ſcilicet in altari vt carnis ſuæ frumēto merearis cum animalibus ſanctis refici. Et ſciendū ꝙ triplex eſt Chriſti natiuitas: ſcilicet diuina, humana, & gratuita. Prima eſt, ex patre æternaliter: Secunda, ex matre temporaliter: Tertia, in mente ſpiritualiter. Et iſtæ tres natiuitates ſumuntur ſecundū tres Chriſti ſubſtantias, quę ſunt deitas, caro, & ſpiritus. Nam ex patre naſcitur Deus, ex matre caro, in mente naſcitur per gratiam ſpiritusſanctus. Ex patre naſcitur ſemper: ex matre ſemel: in mente ſæpè. Secundum natiuitatem diuinam Chriſtus habet patrem ſine matre: ſecundum humanam, matrem ſine patre: ſecundum gratuitam, habet patrem & matrem: ſecundum illud: *Quicunque fecerit uoluntatem patris mei qui in cœlis eſt, ipſe meus frater & ſoror & mater eſt*. Has verò Chriſti natiuitates repræſentat Eccleſia, in die natiuitatis eius. Primam natiuitatē repræſentat in miſſa quæ cātatur in nocte: quia diuina natiuitas eſt nobis occulta. Secundam, repręſentat in miſſa quę cantatur in aurora: quia natiuitas humana fuit partim occulta: ſcilicet quantum ad modum: & partim manifeſta, ſcilicet quantum ad effectum. Tertiam, repræſentat in miſſa quæ cantatur in die: quia gratuita natiuitas manifeſta eſt in anima, in qua Chriſtus concipitur per affectum, naſcitur per effectum, nutritur per profectum. Honora tunc & uenerare ciuitatem Bethlehem puſillam & minimam, per quā tibi regreſſus patefactus eſt ad paradiſum, & ad patriam. Hæc ciuitas ſpatio modica, primò dicta eſt Effrata, ſed poſtea facta eſt ibi fames magna: qua tranſeunte facta eſt ibidem magna abūdantia, & tūc uocata eſt Bethlehē, id eſt, domus panis, propter cunctum abundantiæ ſuperuenientis. Hęc ciuitas nō eſt minima in principibus Iuda, id eſt, dignitatis excellētia, quippe quia conſcia myſteriorum ante Chriſti aduentum. Ibi enim unctus fuit Dauid: Ibi ſacrificium ſolēnizatum: Ibi connubiū Ruth & Boos celebratum, in quo præfigurabatur humanitatis & diuinitatis connubium, uerum ſacrificium & immutabile regnum. Item cōſcia gaudiorum, in aduentu Chriſti. O quis dignè penſet gaudium Angelorum laudantium, paſtorum uidentium, regum adorantium, populorum credentium. Item conſcia martyriorum poſt aduentū Chriſti, quando Herodes fecit infantes occidi. Sed maximè beata in germine, quia inde exijt germen nobile, ſcilicet dux & dominator, germen utile regens populum Iſrael. De cuius ciuitatis laude, ſic dicit Bern. O Bethlehem parua, ſed magnificata à domino. Magnificauit te qui factus eſt in te, paruus ex magno. Quæ ciuitas ſi audiat, non inuideat precioſum ſtabulum illud, & illius præſepij gloriam. Vbique glorioſa dicta ſunt de te, ciuitas Dei, ubique canitur;

Marginalia: *Maria mater Dei. Anſelmus lib. de excellentia Mariæ.* — *Paſtorum reuerſio ad greges.* — *Ezech. 1. Meditatio hortatoria di[...]ſta.* — *1. Pet. 1.* — *Anſelmus ibidem.* — *Eſa. 9.* — *Auguſti. hom. 16 de natali.* — *Grego. Nazianze. in Chriſti natiuitatem. 2. Reg. 6.* — *Natiuitas Chriſti triplex.* — *Subſtantia Chriſti triplex.* — *Matt. 12.* — *Betlehem commendatio.* — *Myſteria Betlehem facta.* — *Bernardus ſermone primo in uigilia natiuitatis domini.*

Psal. 86.

tur: quia homo natus est in ea, & ipse fundauit eam altissimus: Hæc Bernard. Bethlehem sita est in monte longo, sed arcto, ab Oriente se extendens in Occidentem, in cuius fine Orientali sub rupe quadam quę erat in quodam diuersorio, illuxit nobis Sol iustitiæ Christus Deus noster: & cõtra Occidentem, ad quatuor uel quinque pedes erat præsepe iumentorum, in quo dulcis puer ille fuerat reclinatus. In hac ciuitate est sancta & uenerabilis ac miræ pulchritudinis, & deuotionis ecclesia cathedralis consecrata in honore beatæ uirginis Mariæ, quam ædificari fecit beata Helena, mater Constantini Imperatoris, in qua est scripta, & ĩ illa pulcherrimum altare marmoreum in loco vbi virgo Maria peperit, & Christus nasci voluit. Est etiam in ipsa Ecclesia capella pulcherrima & deuota, in qua erat illud præsepium venerabile & diuinum. In eadem Ecclesia est sepulchrum innocentium, & sepulchrum beati Hieronymi. Ibi beata Paula & Eustochium requiescunt. Ibique est cisterna in quam stella dux Magorũ dicitur cecidisse. Hanc sanctam & Deo dilectam ciuitatem, beatus Hieronymus prælegit, vt ibidem domino deseruiret. Beata etiã Paula & Eustochium filia eius, cùm multis alijs virginibus in monasterio sanctimonialium Dei seruitio, & diuinæ contemplationi deuotissimè vacantes, regnum mũdi & omnem eius ornatum propter amorem Domini nostri Iesu Christi, & loci deuotionem contempserunt. Multi quoque ex his qui desiderio terræ sanctæ de terra & de cognatione sua, & de domibus patrum suorum exierunt, licet turba & tumultus hominum plerunque religioni sint impedimentum, maluerunt tamen inter turbas populorum corporaliter habitare, quàm sãctarum ciuitatũ quas Christus specialiter elegit, scilicet Hierusalem, Bethlehem, & Nazareth, quæ tanquam cellæ aromaticæ saluatoris conuersatione redolent, habitatione priuari. In Nazareth enim de spiritu Sãcto, in Maria virgine fuit Dominus conceptus. In Bethlehem natus. In Hierusalẽ pro salute nostra crucifixus, mortuus, & sepultus. In Bethlehem ergo secundus Adam est natus, de qua ad septem miliaria vel circa contra Austrum est Ebrõ ciuitas, vbi in agro Damasceno fuit primus Adam de rubra terra formatus, de quo agro ad iactum arcus est spelunca duplex, vbi ipse Adam cum coniuge sua est cõditus & sepultus: tres magni Patriarchæ, scilicet Abraham, Isaac, & Iacob, cum cõiugibus suis. Christus itaque natus est, vt captiuum hominem liberaret. Et hoc præfiguratum fuit, in pincerna Pharaonis, cui in carcere videbatur, quòd coram se vitis de terra crescebat, habens tres propagines seu ramos, quæ cœpit florere & vuas producere, quas in calicem Pharaonis exprimens, potum Pharaoni offerebat: qui secundum somnij interpretationem post tres dies liberatus est. Sic cùm genus humanum miserabilem sustineret captiuitatem, vitis, id est, Christus de terra sola, scilicet Maria excrescebat, qui tres propagines, scilicet carnẽ, animã, deitatem habebat. Vel tres propagines sunt tres personæ sanctæ trinitatis. Tertia verò die, postquam vinũ sanguinis sui in cruce est expressum, & regi cœlesti oblatum, tunc genus humanum de captiuitate est egressum. Hoc vinum regẽ cœlestem ita inebriauit, quòd omnem offensam humano generi relaxauit. Hoc vinum nobis sub sacramento reliquit, vt quotidie regi cœlesti pro mundi offensa offeratur, quia quotidie à mundo offenditur. Vnde cùm Christus nasceretur, vineæ Engadi floruerunt, & Christum

Bethlehem situs.

Templum in Bethlehem.

Cisterna in quam stella cecidit.

Ciuitates à Christo specialiter electa.

Adam secundus & primus.

Figura natiuitatis Christi. Gene. 40.

Vineæ Engadi floruerunt.

veram vitem venisse ostenderunt. Modus autem natiuitatis Christi, figuratus est in virga Aaron, quæ floruit & fructũ amygdalinum protulit. Sicut enim virga illa mirabiliter contra naturam germinauit, sic Maria supra ordinem naturæ mirabiliter filium generauit. Virga Aaron protulit fructum sine plantatione, Maria genuit filium sine virili commixtione. In testa amygdalina dulcis nucleus latebat, in testa carnis Christi dulcissima deitas abscondita fuit. In virga Aaron inuenimus frõdium viriditatem, florum suauitatem, & fructuum vbertatem, sic Maria habuit viriditatem virginitatis, suauitatem pietatis, & ubertatem perpetuæ satietatis. Non solùm autem Christus Iudæis, sed & Paganis ortum suum præmonstrauit, quia omnes homines saluos fieri voluit. Vnde Octauianus qui tunc toti mundo dominabatur, & ideò à Romanis tanquam Deus reputabatur, Sybillam prophetissam consulebat, si in mundo aliquis eo maior futurus erat. Eodem autem die quando Christus in Iudæa nascebatur, Sybilla Romæ circulum aureum iuxta Solem contemplabatur, in quo circulo virgo pulcherrima residebat, quæ puerum speciosissimum in gremio gerebat. Quod illa Cæsari Octauiano mõstrauit, & regem potentiorem ipso natum esse intimauit. Meditari ergo debes cum gaudio, quanta sit hodierna solennitas. Hodie nanque natus est Christus, & sic verè est dies natalis regis ęterni, & filij Dei viui. Hodie puer natus est nobis, & filius datus est nobis. Hodie Sol iustitiæ, qui in nubibus erat, clare fulsit. Hodie sponsus Ecclesiæ, electorum caput de thalamo suo processit. Hodie speciosus forma præ filijs hominum desideratam faciem eius ostendit. Hodie illuxit nobis dies redemptionis nostræ, reparationis antiquæ, fœlicitatis æternæ. Hodie pax est nunciata nobis hominibus, vt canitur in hymno angelico, qui hodie est factus. Hodie, vt cantat Ecclesia, per totum mundum melliflui facti sunt cœli. Hodie *apparuit benignitas & humanitas saluatoris nostri Dei:* quia vt dicit Bernardus, Potentia apparebat in rerum creatione, sapientia verò in earum gubernatione, sed benignitas misericordiæ maximè nunc apparuit in humanitate. Hodie adoratus est Deus in similitudine carnis peccati. Hodie & nos cum Christo sumus congeniti, quia generatio Christi origo est populi Christiani. Hodie illa duo miracula contigerunt, quæ omnem superant intellectum, & sola fides apprehẽdere potest, scilicet quòd Deus nascitur, & virgo parit. Hodie aliorum miraculorum claruit multitudo. Denique omnia quæ de incarnatione dicta sunt, quasi hîc clarius elucescũt: ibi inchoata, hîc manifestata, videas nunc illa, ac istis coniunge & applica. Meritò ergo est ista dies gaudij & exultationis, ac lætitiæ magnæ nimis.

Natiuitatis Christi modus figuratus virga Aaron.

1 Timo. 2. Octauianus

Natiuitatis Christi magnitudo.

Ad Tit. 3.

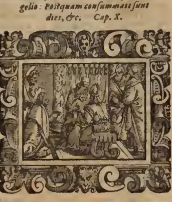
Bernar. ser. 1. in Natali Domini.

ORATIO.

IESV dulcis, qui de ancilla humili, humilis natus te humiliter natũ humilitatis pãnis ĩuolui, & in præsepio reclinari voluisti, da mihi clementissime Domine per tuam inenarrabilem natiuitatem renasci in me noue vitæ sanctitatem, & sic sub habitu & pãnis me religionis humiliari, vt inter arcta regularis disciplinæ studia, velut in quodam præsepio reclinatus, ad culmen veræ humilitatis valeam attingere. Et qui nostræ humanitatis & mortalitatis fieri dignatus es particeps, da mihi tuæ diuinitatis & æternitatis esse participem. Amen.

De Cir-

De Circuncisione Domini. Correspondet euangelio: Postquam consummati sunt dies, &c. Cap. X.

Lucæ 2.

POSTQVAM *autem consummati, & impleti sunt dies octo*, scilicet à natiuitate Domini vtramque extremitatem computando, *vt circunci leretur puer*, secundum legis præceptum: quia hoc erat tempus circuncisioni deputatum, *vocatum* & declaratum *est nomen eius* esse *Iesus*, id est, saluator: quia in circuncisione solebat nomen imponi, *quod* scilicet nomen iam antè inpositum est à Deo, *vocatum*, id est, prænunciatum *est ab angelo priusquam in vtero*: scilicet virginis, *conciperetur*, de Spiritu sancto. Ritus circuncisionis à beato patriarcha Abraham exordium sumpsit, quando & nominis amplificationem accepit. Nam cum signaculo circuncisionis, augmentum & immutationem promeruit nominis, ut qui prius dicebatur Abram, id est, pater excelsus, deinceps ob meritum fidei diceretur Abraham, id est, pater multarum gentium. Nec solùm ipse, sed etiam venerabilis vxor eius augmentum cum nominis mutatione promeruit, ut quę prius dicebatur Sarai, id est, princeps mea & domus suæ tantùm, deinceps diceretur Sara, id est, princeps omnium rectè credentium fœminarum. Ex hoc ergo in consuetudinem venit, quòd ad huius rei imitationem nomina imponerentur pueris in die circuncisionis eorum, & sic puero Iesu est factum. Ab humilitate ergo, quę est radix, & custos virtutum, Iesus sumens initium, circuncisionis accepit signaculum: vt pro te sanguinis precium non tardans effundere, se tuum verissimum saluatorem ostendat, patribus tam verbo quàm signo repromissum, eique assimilatum per omnia, præter ignorantiam & peccatum. Duo magna hodie sunt facta. Primum, quia nomen scilicet Iesus, est manifestatum, quod ab æterno erat sibi impositum, & ab angelo (priusquam in vtero conciperetur) uocatum. Angelus enim Gabriel, missus, ad Mariam ait: *Ecce concipies in vtero, & paries filium, & vocabis* scilicet in circuncisione *nomen eius Iesum*, scilicet à Deo patre sibi impositũ. Vnde in Esaia, *Et vocabitur tibi nomen nouum, quod os Domini nominauit*. Secundum Origenem, vocabulum Iesu dulce & gloriosum, omni adoratu cultuque dignissimum, nomen quod est super omne nomen, non decuit primùm ab hominibus appellari, neque ab eis offerri in mundum, sed ab excellentiori quadam maiorique natura. Hoc ergo nomen ei innatum est: ut enim saluator sit, à propria natura habet. Et quamuis hoc nomen alijs antè fuerit impositum, tamen fuit nouum in Christo, inquantum fuit impositum ab hac proprietate: quia est saluator omnium, quæ in alijs non fuit, licet salutẽ in aliquo facto particulare fecerint. Iesus enim Hebraicè, saluator interpretatur Latinè. Dicitur autem saluator: Primò, à potentia saluandi, & sic conuenit ei hoc nomen ab æterno. Secundò, ab habitu saluandi, & sic fuit impositum ab angelo: & conuenit ei à conceptionis suæ principio. Tertiò, ab actu saluandi, & sic fuit vocatum nomen in circũcisione: & conuenit ratione passionis suæ. Igitur secundum Chrysost. Hoc nomen Dei quo Iesus ex vtero virginis nuncupatur, non nouum est ei, sed antiquum: quia Iesus, id est, saluator vocatus est secundũ carnem, qui erat saluator secundum diuinitatem. Vnde considera dignitates huius nominis: Primò quòd hoc nomen fuit ab æterno præordinatum & consecratum. Secundò, fuit diuino ore nominatum. Tertiò, patriarchis & patribus antiq̃s desideratũ. Quartò à ꝓphetis prophetatũ. Quintò, ab antiquo scilicet in Iesu Naue, qui & Iosue dicitur, præfiguratum. Sextò ab angelo virgini & Ioseph prænunciatum. Septimò, à beata virgine prædicatum. Octauò, à Ioseph hodie impositum. Nonò, ab angelis diuulgatum. Decimò ab Apostolis magnificatum. Vndecimò, à martyribus testificatum. Duodecimò, à confessoribus collaudatum. Tredecimò, à sanctis virginibus tãquam oleum effusum prægustatum. Decimoquartò, à fidelibus ueneratum. Est autem secundum Augustinum differentia inter nomen Iesus, & nomen Christus: quia nomen Iesus, est nomen propriũ: sed nomen Christus, est nomen commune & sacramenti. Item nomen Christus, est nomen gratiæ: sed nomen Iesus, est nomen gloriæ. Sicut enim hîc per gratiam baptismalem, à Christo dicuntur Christiani, sic in cœlesti gloria ab ipso Iesu dicemur Iesuitæ, id est, à saluatore saluati. Et quanta est differentia, inter gratiam & gloriam, tanta differentia potest dici inter nomen Iesus & Christus. Moraliter secundum Bedam, sicut Christus in sua circuncisione corporali accepit hoc nomen Iesus, ita electi in sua circuncisione spirituali participant isto nomine: vt sicut ipsi à Christo dicti sunt Christiani, ita à saluatore vocentur saluati. Quod etiam nomen eis non solùm priusquam in vtero Ecclesiæ, per fidem conciperentur, sed ante secula à Deo vocatum est. Hoc est ergo nomen quod est super omne nomen. *Nec enim est aliud nomen sub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri.* Nomen quod secundum Bernardum est mel in ore, in aure melos, in corde iubilus. Nomẽ quod instar olei lucet prædicatum, pascit recogitatum, lenit & vngit inuocatum. Et secundum Petrum Rauennatem: Hoc est nomen quod dedit cæcis visum, & surdis auditũ, claudis gressum, sermonem mutis, vitam mortuis, totamque Diaboli potestatem de obsessis corporibus virtus huius nominis effugauit. De hoc nomine dicit Anselmus, Iesus est nomen dulce, nomen delectabile, nomen confortans peccatorem, & nomen beatæ spei, ergo Iesu esto mihi Iesus. Nomen Iesu est virtuosum, iuxta illud Apostoli: *Abluti estis, sanctificati estis, iustificati estis in nomine Domini nostri Iesu Christi.* Habet enim nomen Iesu virtutem ablutiuam, quò ad peccati maculam: virtutem sanctificatiuam, quò ad culpam: & uirtutem iustificatiuam, quò ad reatum. Cùm igitur tria sunt in peccato, scilicet macula, culpa, & reatus, patet quòd quò ad omnia ista peccatum

Circuncisio ab Abraham incepit.

Abram & Sarai mutata nomina.

Nominis imponendi ratio.

Magna duo hodie facta.

Esa. 62.

Origenes de nomine Iesu.

Iesus quid interpretetur.

Chrysost. hom. 4. in Matth.

Dignitates nominis Iesu.

Aug. tractatu 3. in epist. Ioan.

Beda in 2. Lucæ.

Excellentia nominis Iesu.

Phil. 2.

Act. 4.

Ber. serm. 15. in cantica.

Anselmus in medit.

1. Cor. 6.

Virtutes nominis Iesu.

tum remittitur per nomen Iesu. Vnde Ioannes: Remittuntur vobis peccata, propter nomen eius. In hoc nomine omne genu flectitur, cœlestium, terrestrium & infernorum. Hoc nomen Domini quicunque inuocauerit, saluus erit. De hoc quoque nomine ipse Dominus ait: Quicquid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. Hoc igitur nomine in omnibus orationibus uti debemus, ac petitiones in nomine Christi formare, & propter hoc orationes Ecclesiæ in fine formantur in Christi nomine, dicendo Per Christum Dominum nostrū, vel aliquid simile. In hoc nomine ille non petit, qui contra Dei dispositionem, & contra suam uel aliorum salutem petit: imò uerò qui taliter petit, contra hoc nomen eum petere dubium non est. Verè ergo & propriè dictus est Iesus, quia non nisi in hoc solo nomine salutem obtinere possumus. Vnde de se ipso dicit: *Ego sum α & ω principium & finis*. Quia sicut per uerbum æternaliter dictum omnia producuntur, sic per uerbum carni vnitum reparantur, promouentur, & finiuntur. Secundum quòd hodie factum est, quia cœpit hodie Dominus Iesus suum sacratissimum sanguinem pro nobis fundere, cùm ipsius caro cultello incideretur lapideo. Tempestiuè cœpit pati pro nobis, & qui peccatum non fecit, pœnam hodie portare incepit pro peccatis nostris. Non solùm enim in virili, sed etiā in infantili ætate sanguinem suum pro nobis voluit fundere. Plorauit autem puer Iesus hodie, propter dolorem quem in carne sensit: nam ueram carnem & passibilem, sicut cæteri homines habuit. Sed eo plorante, credisne quòd mater potuerit lachrymas continere? Plorauit ergo & ipsa. Compatere & tu sibi, & plora etiam cum eo, quia hodie ipse fortiter plorauit. Nā in solennitatibus istis multum gaudere debemus, propter salutem nostram quam quæsiuit, sed multū compati & dolere, propter suas angustias quas pro nobis sustinuit. Multum etiam ex hoc admirari debemus ad tolerandum pœnas pro peccatis proprijs, cùm cernimus ipsum tantas tolerasse pro alienis. Vnde Bernar. Quis non erubescat refugere multò minores pœnas pro peccatis suis, cùm nouerit Christū tāta pertulisse, nō pro suis sed alienis? Et sciendū quòd sex vicibus sudit sanguinem suum pro nobis. Primò, in circuncisione, & hoc fuit nostræ redemptionis initium. Secundò, in oratione, & hoc fuit nostræ redemptionis desiderium. Tertiò, in flagellatione, & quartò in coronatione, & hoc fuit nostrę redemptionis meritum: quia *liuore eius sanati sumus*. Quintò, in crucifixione, & hoc fuit nostræ redemptionis precium, tunc enim quæ non rapuit exoluebat. Sextò, in lateris apertione, & hoc fuit nostræ redemptionis sacramentum, per quod figurauit, nos per aquam baptismatis debere mundari, qui quidem baptismus habiturus erat efficaciam à sanguine Christi. Per primum docemur nos spiritualiter circuncidere, & peccata abijcere. Per secundum, mentis angustiam pro salute nostra sustinere. Per tertium, carnem nostram domare. Per quartum, animam nostram virtutibus ornare. Per quintum, membra nostra mandatis Dei ligare. Per sextum, uulneratum cor in charitate Dei habere. Vides ergo quoties Christus suum sudit sanguinem, propter nostrā redemptionem: vbi sunt nostræ lachrymæ, vbi gemitus, vbi fletus, vbi gratiarum actiones pro tam copiosa sanguinis effusione? *Venite adoremus & procidamus ante eum, ploremus ante Dominum qui fecit nos*, & tam copiosè redemit.

1. Ioan. 2. — Phil. 2. — Rom. 10. — Ioan. 14. Petere debemus in nomine Ipsius. — Ioan. 8. — Sanguinem hodie fundere cœpit Iesus. — Plorauit Iesu mater. — Sanguinem suū sexies fudit Christus. — Esa. 53. 1. Pet. 2. Psalm. 68. — Psalm. 94.

A Vt enim ait Bernardus. Suffecisset ad redemptionem orbis una preciosissimi sanguinis gutta, sed data est copia, ut in beneficij recordationem virtus diligentis claresceret, copiosa enim apud eum redemptio. Vt autem dictum est, ritus & religio circuncisionis ab Abraham sumpsit exordium: quia primus vnius Dei confessus est fidem, & in signum huius primò accepit circuncisionem, quæ fuit signum distinguēs fideles ab infidelibus. Credens enim Abrahā, adhuc in præputio positus, filium se habiturum, quē Deus ei promisit, huius rei signum circuncisionem accepit, ut quòd credens iustificatus sit, cerneretur. Fuit ergo data & instituta circuncisio, primùm propter meritum fidei Abrahæ, ut sicut fide distabat à B nationibus cæteris, sic distaret etiam signo circuncisionis. Item ut populus qui ex eadem progenie nasciturus erat, per circuncisionis signum peculiaris Deo agnosceretur, & ab alijs nationibus discerneretur, ac semen eius qui credens Deo hoc ipsum acceperat, esse sciretur. Item ut si qui ex eodem populo in prælio corruissent, hoc signo circuncisionis inter gentes cogniti, quia de stirpe sancta descenderant, sepulturæ traderentur. Et ideò in eremo non circuncidebantur, ubi soli sine gentibus conuersabantur. Item in remedium peccati originalis, & ad repressionem concupiscentiæ carnalis. Data est etiam circuncisio in præparationem susceptio-C nis fidei, quia circuncisio est quædam professio Mosaicæ legis seruandæ, sicut & baptismus est professio legis euangelicæ, & professionem illam disponebatur ad istam. Circuncisio igitur præteriti tēporis mādatum fuit, & signū promissi Christi, quam usque ad Christum oportuit auhtoritatē habere, ut tādiu curreret, donec nasceretur promissus Abrahæ: quo nato, & promissione impleta, oportuit circuncisionē & signum promissionis cessare. Vnde fiebat cultris petrinis: quia petra erat Christus. Voluit autem Christus circuncidi ex causis pluribus, tanquam si † esset legi subiectus. Primò, ut ostenderet se esse de genere Abrahæ, qui circuncisionis mandatum accepit, & cui de Christo repromissio facta est. Secundò, D ut patribus assimilatus Iudæis satisfaceret, ac scandalum & omnem excusationem in se non credendi, & eum nō recipiendi ipsis auferret. Tertiò, ut legem veterem, & circuncisionē quā Deus instituerat, approbaret: ac eam sanctā, iustam & bonam fuisse monstraret. Quartò, ut obedientiæ & humilitatis virtutem, nobis suo cōmendaret exēplo, præceptum legis (cui tamen subiectus non erat) obseruando. Quintò, ut legem quam dedit alijs, etiam ipse impleret, & qui in similitudine carnis peccati, nō autem in carne peccati venerat, remedium quo caro peccati mundari consueuerat, non respueret. Sextò, vt legis onus in se sustinens, alios à legis onere quod portare nequiuerāt E liberaret: quia *factus est sub lege, vt eos qui sub lege erant redimeret*. Septimò, ut pro nobis sanguinem suum nō solùm in ætate virili sed etiam in infantia funderet, & tempestiuè pati inciperet. Octauò, vt in se ueritatem carnis humanæ ostenderet, & hæreticos qui dixerunt eum non uerum corpus, sed phantasticum habuisse, confunderet. Nonò, ut castitatem quæ à circuncisione actus illius membri est, commendaret, & concupiscentiam carnalem reprobaret. Decimò, ut in ipso carnalis circuncisio finem & spiritualis exordium haberet, & nos fore spiritualiter circuncidendos demonstraret, ut enim Apostolus ait: *Finis legis Christus ad iustitiam omni credenti*.

Psal. 129. — Circuncisio cur instituta. — Circuncisio fiebat petrinis cultris. — Circuncidi voluit Christus ob multa. — † quamuis non. — Gal. 4. — Roma. 10.

Baptismus euacuauit circuncisionem.

Hodierno itaq; die cessat cicũcisio, & habemus pro ea baptismum, qui est maioris gratiæ & minoris pœnæ, nam gratia baptismi superueniens carnis circuncisionem euacuauit, quemadmodum fructu adueniente flores decidunt, & marcescunt. Vnde Grego.

Gregor. lib. 4 moraliũ cap. 2.

Quod apud nos valet aqua baptismatis, hoc egit apud veteres, uel pro paruulis sola fides, vel pro maioribus virtus sacrificij, vel pro his qui ex stirpe Abrahæ prodiderunt mysterium circuncisionis. Et secundum Bedam,

Beda in ca. 2. Luca.

idem auxilium curationis in lege circũcisio cõtra originalis peccati uulnus præstitit, quod nunc baptismus tempore gratiæ confert, nisi quòd introitus in regnum nondum patebat circuncisis, ut modò baptizatis. At uerò non solùm baptismus hoc facit, sed etiam passionis adiunctio, quæ si circuncisioni adiuncta esset, & similiter ibi fieret. Ideò autem

Circuncisio cur in præputij.

in carne præputij fiebat circuncisio, quia in parte illa magis concupiscentia dominatur, per quam originale peccatum propagatur. Vbi ergo via peccati est, ibi aptè signabatur peccati remedium. Significatur autem per circuncisionem carnis, circuncisio mentis, qua mundatur anima à uitijs: & ideò debemus circũcisionem spiritualem in omnibus intus & extra habere, & ex omni parte spiritualiter vitijs circuncisi esse. Circuncisus enim Christus est, vt omnia peccatorũ vitiorumque superflua hominem abscindere à se debere, doceret. Vnde secundum Bernardum,

Bern. serm. de circun. Circuncisio duplex nobis necessaria.

Duplex est circuncisio, quæ à nobis fieri debet, scilicet interior & exterior: Exterior consistit, scilicet in habitu ne sit notabilis: in actu, ne sit reprehensibilis: & in sermone, ne sit contemptibilis. Interior similiter in tribus cõsistit: scilicet in cogitatione, ut sit sancta: in affectione, ut sit pura: in intentione, ut sit recta. Hæc Bernardus. Debemus igitur esse circuncisi corde, à cogitationibus noxiis & immundis, à iudicijs falsis & temerarijs, ab intentionibus & voluntatibus iniquis, ut coram Deo pertimescamus versare in corde quod corã hominibus erubesceremus dicere uel facere: quia quod dicta uel facta hominibus, hoc sũt

Matth. 12.

cogitationes Deo. Debemus quoque esse circuncisi lingua à uerbis turpibus, detractorijs, mẽdosis, ociosis & superfluis: quia de omni verbo ocioso (etiam ignoranter prolato, sicut & de cogitatione minutissima) reddẽda est ratio ĩ die iudicij. Debemus ẽt esse circuncisi omnibus sensibus & membris corporis nostri, à prohibitis & illicitis, à voluptuosis & superfluis omnibus abstinendo, & non solùm à peccato, sed ab omni occasione peccati nos subtrahẽdo: quia nisi quis occasionem peccati uitauerit, vix peccatum declinabit. Tali circuncisione omnia vitia & peccata

Octaua die circuncisio fiebat.

tolluntur & excluduntur, vnde & octauo die circũcisio meritò fiebat, in qua & ultima resurrectio fiet, quando omnibus membris circuncisis, id est, vitijs & peccatis abscisis totus ex integro innouatus, omnique superfluitate mundatus homo ad immortalitatem resurget. Octaua dies ipsa est quæ & prima. In hac enim mundus cœpit, Christus resurrexit, in hac

Aetates mundi.

& vniuersalis resurrectio erit. Sex etenim sunt huius seculi ætates in quibus pro Deo laboribus insistere, & pro adipiscenda sempiterna requie ad tempus operari oportet. Septima ætas non in hac, sed in alia vita quiescentium vsque ad tempus resurrectionis omnium. Octaua autem ætas ipsa est dies resurrectionis sine vllo temporis fine beata. Tunc autem non solùm circũcisi, sed omnibus ab eis peccatis abscisis, mũdi & immaculati æternum nomen sancti suscipiẽt & hæreditatem. Qui ergo mala & uana cogitare, vel loqui aut facere non appetit, iste interius & exterius perfectè circuncisus est. Parum autem prodest circuncisum esse, ex parte una & non ex alia, ut enim ait Pius Papa: Nihil prodest homini ieiunare & orare, & alia religionis bona agere, nisi mens ab iniquitate, & ab obtrectationibus lingua prohibeatur. Nihil quidem prodest, scilicet quantum ad uitam æternam, prodest enim quantum ad temporalia. Vnde

Beda in c. 2. Luca.

& Beda. Nemo sanè cùm circuncisionem prædicari audierit, unius solùm membri continentiam autumet imperari, quasi uel à fornicatione tantùm abstinentem, vel licito matrimonio temperanter vtẽtem, vel virginitate gloriosum existere absque aliarum virtutum adiectione sufficiat, & non omnium potius quos corde, uel corpore gestamus sensuum castigationem præcipi. Ille itaque uera circuncisione

Esaia 33. Ibidem. Psalm. 38. Luca. 21. Psal. 25. Psal. 118. 1. Cor. 9.

mundatus est, qui obturat aures suas ne audiat sanguinem, & claudit oculos suos ne uideat malum: qui custodit vias suas ne delinquat in lingua sua, & attendit sibi ne grauetur cor eius in crapula & ebrietate: qui lauat inter innocẽtes manus suas, & ab omni via mala prohibet pedes suos, qui super omnia castigat corpus suum & seruituti subijcit: omnique custodia

Prouer. 4.

seruat suum cor, quoniam ex ipso uita procedit. Sed & ipsa bona actio sua, quæ in abscondito est, circuncisione non minus indiget, ut cum ieiuno, oro, eleemosynam facio, gloriam intrinsecus quæram. Quapropter & Apostolus absconditam cordis circuncisionẽ sedulò cõmendat, cui laus non ex hominibus, sed ex Deo est. Hæc Beda. Debemus ergo omne peccatum intus & extra uitare, & ex omni parte spiritualiter circuncisi esse. Totiens etiam homo circuncidi tur, quotiens post peccatum ad pœnitentiam reuertitur. Hanc autem circuncisionẽ præcedere oportet

Illuminationes octo circuncisionem s. ltm præcedētes.

octo spirituales illuminationes diuinarum gratiarũ quæ per octo dies intelliguntur, & sic octauo die circuncisio in anima celebratur: videlicet peccatoris ad Deũ cõuersio, peccati recognitio, cõtritio, cõfessio, satisfactio, peccati detestatio, in futurũ cautio, & extunc octauo sequitur impij iustificatio, qua gratia infunditur, & peccatum expellitur, & in ipsa die octauo, scilicet in iustificatione impij celebratur circuncisio in anima pœnitentis. Quæ quidem circuncisio non est aliud quàm amputatio uitiorum, quæ habet fieri in cultello pœnitentiæ. Sicut enim in circuncisione corporali fit amputatio superfluæ carnis, sic in circuncisione spirituali fit amputatio vitiorum & peccatorum, quę sola sunt homini superflua: omnia enim alia creata in homine, sunt ualde bona. Et nisi ista circuncisio fiat in anima, ipsa est filia perditionis: secundum illud Genes.

Gene. 17.

Masculus cuius præputij caro circuncisa non fuerit, peribit de populo suo. Item isti octo dies sunt octo illuminationes Spiritus septiformis in septem uirtutibus principalibus, cum perseuerantia finali, quæ est octauo. Et quia nisi per Christum peccata non tolluntur,

Ioan. 1.

ipse est enim agnus Dei qui tollit peccata mundi: ideò ut dictum est, circuncisio cultris fiebat petrinis: quia petra erat Christus. Hæc illa Iudæorum circuncisio significat, & sine hac significatione inutilis est. Et ideò Christus circuncisus est, ut circuncisionis significationem nobis commẽdaret. Sicut enim nobis est natus, nobis baptizatus & passus, ita & nobis non sibi est circuncisus.

Christus nobis non sibi circuncisus est.

Spiritualem ergo circuncisionem significatam per corporalem habere studeamus, ut illam spiritualem quæ in octaua resurrectionis in nobis futura est ab omni corruptione culpę & pœnæ cõ

sequi

Circumcisiones triplices.

sequi mereamur. Tres itaque cõstat esse circuncisiones, vna est sacramentum: scilicet circuncisio quæ est in corpore: duæ verò sunt res illius sacramenti, videlicet circuncisio à peccato, quæ quotidie est in anima, ac circũcisio à peccato & ab omni pœna peccati, quę in resurrectione erit in anima & in corpore.

ORATIO.

O *Iesu clemens, qui de virgine natus sub lege circuncidi voluisti, circuncide Iesu misericors cogitationes verba & opera serui tui, vt nihil tuæ voluntati contrarium cogitando, loquendo, operando, peragam, & in sensu sit mihi cogitatus Dei: & omnis narratio mea in præceptis altissimi, & in operibus mandatorum tuorum dirigantur omnes actus mei. Ecce Domine coram te sunt, cor meum, lingua mea, sensus & membra conantur quidem, sed per se non possunt. Fac tu quod ipsa non possunt, & perfice in bonis desiderium mei peccatoris, qui consueuisti desiderium suum dare iustis. Amen.*

De Apparitione Domini, facta tribus Magis. Cap. XI.

Matt. 2.
Num. 24.

TERTIADECIMA verò die puer Iesus manifestauit se gentibus, id est, Magis qui erãt Gentiles. Prophetatum quippe seu vaticinatum fuerat per Balaam prophetam Gẽtilium, quòd orietur stella ex Iacob, & consurgeret homo de Israel: vbi ostenditur quòd ortus nouæ stellæ apparentis erat signum Christi nascentis. Isti ergo videntes nouam stellam, cognouerunt per inspirationem diuinam quòd illa erat quæ per Balaam prædicta fuerat, & ideò statim mouerunt se de locis suis, ut ad uenerandum puerum natum venirent. Isti à Balaam genus duxerant, & non minus fidei quàm generis successores & hæredes erant, inde non à magica arte sed à magnitudine scientiæ vocati sunt Magi, quasi in sapientia magni, & erant in scientia astrorum periti: quos enim Hebræi scribas, Græci philosophos, Latini sapientes, hos Persæ Magos appellant. Et ideò erant Magi non malefici, sed sapientes primitiæ fidei nostræ. Qui ideò etiam reges dicti sunt, quia illo tempore philosophi & sapientes regnare consueuerunt. Vnde de antiquorum temporum felicitate Seneca sic dicit: Summa felicitas erat gentium in quibus non poterat potentior esse nisi melior. Illo ergo seculo quod aureum perhibetur, officium erat imperare non regnum: parum erat regi sine arte & difficultate sibi inuenire aliquod receptaculum. Vnde de quodam philosopho tunc regente statim subiungit: Diogenes Cynicus, cùm vidisset puerum caua manu aquam bibentem, fregit protinus exemptum è perula calicem hac obiurgatione sui: Quandiu homo stultus superuacnas sarcinas habui: qui se complicuit in dolio, & in eo cubitauit: hæc Seneca. O quantum distat inter rectores huius temporis & illius: quia nunc omnia illis contraria scilicet diuitias, honores, & delicias quærunt, & ideò in futuro fortè peius gentibus habebunt. *Et venerunt Magi ab Oriente*, id est, à partibus quæ respectu Hierusalem sunt versus Orientem: vt secundum Chrysostomum.: Vnde dies nascitur, inde procederet fidei initium: quia fides lumen est animarum. Et secundum Bernardum: Meritò ab Oriente ueniunt, qui Solem iustitiæ nouum nobis ortum annunciant, ... ætisque tumoribus totum mundum illuminant. Venerunt autem specialiter de finibus Persarum, Medorum, & Chaldæorum, ubi fluuius est Saba, à quo & Sabæa regio illa dicitur: iuxta quam est Arabia, vbi Magi reges fuisse memorantur. Sunt autem Arabiæ duæ, vna contermina & vicina Iudeæ & respectu Hierusalem ab Oriente, de qua uidentur Magi venisse, alia contermina Indiæ, distans à Hierusalem quasi unius anni itinere, & de hac infra tresdecim dies non poterãt venire. Vnde Remigius: Sciendum est quòd aliqui solent dicere, quòd puer qui tũc natus est in tam breui spatio temporis, de ultimis finibus terræ eos ad se perducere potuit: uel si fuerunt successores Balaam, regio istorum nõ longè distat à terra promissionis, idcirco in tam breui spatio temporis Hierusalem venire potuerunt. Hæc Remig. Factum est autem ut visa stella quicquid per eam significabatur sancti Spiritus illustratione mox intelligeretur. Christum igitur Deum & hominem in stella quęrebant, quem diuina inspiratione per stellam significari intelligebant. Ista stella differebat ab alijs multipliciter: Primò, in substantia: quia aliarum stellarum materia est materiæ cœlestis & quintæ essentiæ, hæc aut[em] ... substantia corruptibili fuit. Secundò, quò ad eius principium effectiuum: quia aliæ stellæ à Deo per verbum creatę sunt, nulla cooperante natura, sed ista ministerio Angeli à uerbo facta est. Tertiò, in duratione: quia aliæ à principio mundi sunt conditæ, & in æternum manebunt, ista Christo nato creata est, postea esse desinit. Quartò, in situ: quia aliæ sunt in cœlo, ista autem non fuit sita in firmamento, sed in aere non longè à terra. Quintò, in magnitudine: quia secundum Ptolomæum quælibet stellarum firmamenti visibilis nobis, maior est tota terra, fortè ista non fuit ultra quãtitatem duorum uel trium cubitorum. Sextò, in motu: quia aliæ mouentur circulariter ab Oriente in Occidentem, hæc autem ferebatur motu recto, ab ortu in meridiem. Septimò, in statu: aliæ mouentur motu continuo, & nunquam stant, ista autem cum Magis euntibus ibat, & cum stantibus & quiescẽtibus quiescebat: Octauò, in uicissitudine apparitionis & occultationis: cùm enim intrauerunt Hierusalem, occultauit se, deinde vbi Herodem reliquerunt seipsam monstrauit. Nonò, in tẽpore: quia aliæ lucent solùm de nocte, hęc verò in meridie Sole lucẽte apparebat, quam lux diurna non impediebat: quia secundum Chrysostomum ipsos etiam Solis radios proprio fulgore superabat. Decimò, in significatione: quia aliæ signant temporum & annorum distinctionem, ista uerò significabat creatoris natiuitatem. Vnde-

Magorum genus & denominatio.
Reges vnde dicebantur.
Seneca epistola 90.
Diogenis frugalitas.
Magi cur ab Oriente venerunt. Chrysosto. ho. 2. oper. imp.
Seneca ibi.
Bernardus sermo. 3. in Epiphania Domini.
Arabia duæ.
Remigius in eum locum.
Stella Magis visa, ab alijs differt.
Chrysosto. hom. 2. operis imp.

cimò, in effectu: quia aliæ habent efficaciam certam ad transmutationem istorum inferiorum, ista autem nullum habuit effectum, nisi quòd notauit natū saluatorē. Duodecimò, in ministerio: cætera enim astra creauit Deus in ministerium cunctis gentibus, hæc autem stella in ministerium solius Christi est ædita. Tertiodecimò, i singularitate apparitionis: quia quælibet stella apparet omnibus qui sunt in hemisphærio eius, sed ista visa est tantùm tribus Magis. Quartodecimò, in motore: quia aliæ stellæ non habent motores proprios, ista autem habuit motorem proprium: scilicet angelum, qui natiuitatem Christi pastoribus nunciauit. Multa & magna hac die facta sunt per Dominum Iesum, & maximè circa ipsam Ecclesiam. Primum est, quia ipsa hodie in persona Magorum ab eo in sp[illegible]m est recepta, quia est ex gentibus maximè congre[illegible]. Nam die natalis sui in persona pastorū Iudæis a[illegible]paruit, de quibus non nisi pauci uerbū Dei receperunt: hodie uerò apparuit gentibus quæ Ecclesiam impleuerunt, quia in stellæ fulgore Dei gratia, & in tribus Magis vocatio gentiū præcessit, ipsi enim Magi primitiæ gentium fuerunt, & gentes in Christum credituras signauerunt: unde festum hodiernū propriè est festum Ecclesiæ, & fidelium Christianorum. Secundum est, quia Ecclesia hodie sancta est ab eo desponsata, & eidem per baptismum verè coniuncta, quē tali die anno suo. xxx. recipere dignatus est. Et ideò lætanter cantatur, Hodie cœlesti sponso iuncta est Ecclesia, quoniam in Iordane lauit Christus eius crimina. Nam in baptismo desponsatur anima Christo, qui virtutē sumpsit à baptismo suo, & ideò animarum baptizatarum congregatio vocatur Ecclesia. Tertium est, quia tali die scilicet anno reuoluto post baptismum fecit ad nuptias primum miraculum, quod etiam ad Ecclesiam, & spirituales nuptias adaptari potest, prout infrà suo loco apparebit. Hũc ergo ut cantat Ecclesia, tribus miraculis ornatū sanctum diem colimus. Vnde, ut dicit Maximus episcopus, in antiquioribus libris dies illa dicitur pluraliter dies Ep[illegible]um, id est, pluriū illustrationū Christi, Ep[illegible] enim illustrationem sonat. Has tamen tres manifestationes proprijs quidem nominibus distinguunt Epiphaniam vocantes eam, quæ per stellam facta est, quasi desursum facta: Theophaniam eam quæ in baptismo quasi à Deo, id est, à patre factam: Bethphaniam eam quæ in nuptijs quasi in domo factam, Beth enim domum sonat. Rectéq; tria hæc in uno die acta nobis mysteria prædicantur, qui trinitatis ineffabilis arcanum vno Dei sub nomine cōfitemur: Hæc Maximus. Insuper secundum Orig. etiam hac die pauit quatuor milia hominum de septē panibus, & paucis pisciculis. Vides itaque quàm uenerabilis est dies ista quam dominus elegit, ad tot mirifica & magnifica facienda. Considerans ergo Ecclesia tot magna beneficia hodie sibi à sponso exhibita, grata existere uolens exultat, iocundatur, & iubilat, ac diem hanc magnificè solennizat. Dicamus itaque nunc de primo; quia de alijs dicēdum erit infra ordine suo.

Magna festa hac die Ecclesia.

Maximus de tribus apparitionibus.

Beth domū sonat.

Cum ergo, secundum prophetiam Micheæ, *natus esset Iesus in Bethlehem Iudæ*, quæ est in tribu Iuda, quod dicitur ad distinctionem alterius Bethlehem, quæ est in Galilæa in tribu Zabulon, *in diebus Herodis regis*, scilicet anno regni sui. xxx. per quod ostenditur tempus præfinitum Christi nascētis: prophetauerat enim patriarcha Iacob illo tempore Christum nasciturū, quādo deficeret sceptrum siue rex & dux de populo Iudæorum, & hoc impletū est ut Herode Ascalonita qui fuit Idumæus, & primus regnauit alienigena. *Ecce Magi*, & gētiles uniuersam Ecclesiā futuram ex gentibus repræsentantes, à partibus Orientalibus, *venerunt Hierosolymam*, ciuitatem regiam, ibidē de Christo nato inquirētes & dicentes: *vbi est qui natus est rex Iudæorum*. ecce ergo titulus à Magis hic nūciatus à Iudæis reprobatus ibi; noli scribere rex Iudæorū, à scriptura cōfirmatus ibi: quod scripsi, scripsi, *vidimus enim in Oriente stellam eius*, scilicet: propriam, quia hanc creauit ad sui ostensionem, *&* *venimus* personaliter, *adorare* humiliter, *eum* singulariter. Venerunt pastores ut certificentur ut suprà. Veniunt reges ut uenerentur, ut hîc. Veniunt senes, ut gratulentur, ut infra. Primū pertinet ad prælatos: Secundum ad actiuos: Tertium ad contēplatiuos. Primi uidēt & prædicant: Secundi uenerantur & adorant: Tertij amplexātur & tenent. Secundū quosdam Magis Iudæā intrantibus stella disparuit, ut amittentes itineris ducē, necesse haberent recurrere ad ciuitatem regiā, scilicet Hierusalē, & ibidem inquirere de rege nato. Secundū verò alios cùm Magi Hierusalem ad quærendum de puero ingressi fuissent, stellæ ducatū amiserunt, quoniā auxilium humanū requirentes iustè perdere diuinum meruerunt, quia rectè diuino deseruntur auxilio, qui humanū [illegible] diuino. Et potest stella ista [illegible] intelligi, quia dū boni à malis consilium quærunt, verām illuminatione amittūt. Sed siue ante ingressum in Hierusalem, siue post ingressū disparuit, factū est hoc à Deo pluribus de causis. Prima, propter ipsos Magos, vt qui prius fuerant commoniti cœlesti signo, confirmarentur etiam dicto prophetico ex doctorum ibi residentium responso. Secunda, propter Christum, vt eius natiuitas in ciuitate regia publicaretur, & prophetia de loco natiuitatis Christi impleta monstraretur. Tertia, ut [illegible] Magorum, damnaretur pigritia Iudæorum, qui gentibus sollicitè Christum quærentibus ipsi in nullo [illegible]. Quarta, ut Iudæi Christum non recipientes inexcusabiles de aduentus eius [illegible] remanerent, cùm Magi Iudæis [illegible], & Iudæi Magis locum natiuitatis ostenderēt. Per hoc etiā figurabatur quòd fides Christi erat à Gentibus deuotè recipienda, & à Iudæis pro maiori parte infidelitate remanentibus refutanda. Isti Magi fixi fuerunt in timore Christi & fide firmati, quia nō obstante quòd scirent iuxta edictum imperiale, capitali sententia puniendum esse quicunque regem alium quàm subiectum Romano imperio nominaret, Christum tamen intrepidi sunt confessi. Vnde Chrysostomus. Sed nunquid nesciebant, quòd in Hierusalem regnabat Herodes? Nunquid non intelligebant: quòd quicunque rege uiuente alterum regem pronunciat aut adorat, punitur in sanguine? Sed dum considerabant regem futurum, non timebant præsentem, adhuc nō uiderant Christum, & iam parati erant mori pro Christo. O beati Magi qui ante conspectum crudelissimi regis priusquam Christum viderent, Christi facti sunt confessores, hæc Chrysostomus. *Audiens autem Herodes rex* talia de puero nato, *turbatus est*, timens ne regnaturus esset, pro eo se tanquam alienigena destituto. Vbi August. Quid erit tribunal iudicantis, quādo superbos reges cuna terrebat infantis? Timeant nunc reges ad patris dexteram iam sedentē, quē rex impius timuit adhuc matris ubera lambentē. & non solùm turbatus est ipse, sed *& omnis Hierosolyma cum illo*, nouitate miraculi percussa, & fauere volens

Venerūt pastores, reges & senes ad Christum.

Stella cur disparuerit.

Magorum fides.

Chrys. homo. 2. operis imper.

August. sermone 2. de Epiphania domini. Herodis timor.

uolens Herodi quem timebant, quia sibi subiecta. Sæpe enim populus plus eis iniustè fauet quos crudeles sustinet, vnde rex iniustus omnes ministros habet impios & adulatores. Turbatur ergo secundum Chrysostomum omnis Hierosolyma cu eo, vel caussa adulationis uel timoris. Turbatur etiam ille & isti, quia de aduentu iusti non possunt gaudere iniqui. Vel accipiendo hic partem pro toto, omnis Hierosolyma intelligitur illa pars quæ sibi fauebat, sic communiter dicitur quando maiores ciuitatis aliquid faciunt, quòd tota ciuitas illud facit, sic in proposito, qui erant ibidem maiores, & in regalibus officijs assistentes, illi cum rege turbati sunt, *& congregans omnes principes sacerdotum & scribas populi*, sapientes Iudæorũ, *sciscitabatur ab eis vbi Christus nasceretur*. Quia enim volebat Christum perdere, ideò studuit de loco natiuitatis Christi diligenter inquirere ab illis qui scripturas prophetarum prædictas de Christo nouerant, & genealogias descendentes à Dauid sciebant. *At illi dixerunt ei*, quòd *in Bethlehem Iudæ* id est, quæ sita est in terra Iuda prout scribitur in Michæa, secundum Augustinum. Iudæi in hoc facto, quòd docent alios locum natiuitatis, & tamen ipsi non vadunt, similes sunt fabricatoribus arcæ Noe, qui aliis vbi euaderent præstiterunt, & ipsi diluuio perierunt. Similes etiam sunt lapidibus miliarium, qui alijs uiam indicant, nec ipsi per eam ambulant, de quibus etiam dicit ibidem Augustinus, quòd ostenso alijs vitæ fonte ipsi sunt mortui siccitate. Per scribas autem & sacerdotes qui locum natiuitatis Christi ex prophetia declarauerunt, & tamen ipsum Christum non adorauerunt, sed magis persecuti sunt, signantur doctores bonæ doctrinæ, sed malæ uitæ, qui quem prædicant sana doctrina, persequuntur mala uita. *Tunc Herodes clam*, & occultè, *vocatis* ad se *Magis*, *didicit ab eis tempus stellæ quæ apparuit eis*. Cognito enim loco natiuitatis Christi, ex Iudæorum responsis, uoluit scire tẽpus natiuitatis ab ipsis Magis, ut si ad ipsum redirẽt, ex temporis & loci cognitione posset Christũ interficere, & cùm esset alienigena, non confidebat de Iudæis, & ideo uoluit cõsilium suum latere eos, *& mittens illos in Bethlehem dixit*, eos dolosè & uolens decipiendo, *Ite & interrogate diligenter de puero*, nato, *& cum inueneritis renunciate mihi, ut & ego veniens adorem eum*, spondet falsum obsequium ut facilius eos decipiat, & ad redeundum per ipsum inducat. Falsa quippe fuit Herodis promissio, quia secundũ Chrysostomum, Deuotionem promittebat, sed gladium acuebat, & malitiam cordis sui humilitatis colore depingebat. Talis est consuetudo omnium malignorũ, quando aliquem in occulto grauius lædere volunt, humilitatem illi & amicitiam fingunt: & secundũ Raba. Finxit Herodes, tam uultu quàm uerbis se adorare eum uelle, quem inuida cogitatione tractabat occidere, & hoc ut uel ad ipsum Magi alacrius redirent, & ne Iudæi quorum rex erat futurus, ab eo ipsum abscõderent, cuius personam omnes hypocritæ tenẽt, qui dum fictè Deum quærunt, inuenire illum nunquam merentur. Et sicut Herodes sub specie religionis uoluit occidere Christum, sic hypocritæ, quantum in eis est, occidunt eum, secundum illud Apostoli, Rursum crucifigentes sibimetipsis filium Dei: nam secundum Gregorium, Simulata sanctitas, est duplex iniquitas, secundum Chrysostomum. Herodi similes esse probantur, qui sacra communione mysterij indignè abutuntur. Adorare quippe se fingunt, & eum quantũ in ipsis est, interimunt. Iuxta illud Apostoli: *Qui manducat & bibit indignè, reus erit corporis & sanguinis domini*. *Cum autem Magi audissent regem*. Herodem, nihil mali suspicantes, *abierunt* recedentes, scilicet de Hierusalem, ut irent uersus Bethlehem, edocti de hoc per prophetiam. *Et cùm Hierusalem egressi fuissent, ecce stella quam viderant in Oriente*, quæ disparuerat, iterum eis apparuit, quia auxilium deserentes humanum, meruerunt recuperare diuinum. In ipso autem loco, quo eis reapparuit stella, facta est in memoriam huius Ecclesia. Deinde, *antecedebat eos*, & uiam ostẽdebat, *vsquedum ueniens staret supra* locum, & uicina domui, *vbi puer erat*. Stabat quasi supra caput pueri, ut quasi innueret & diceret, hic est qui natus est rex quem testabar, ut quem loquendo mõstrare non poterat, testando mõstraret. Et sic stella duce cum magno gaudio ad tugurium, in quo Dominus Iesus natus est, peruenerũt. Ambiguũ est quod istorum fuerit, scilicet an Magi in Oriente positi uiderũt stellam super Iudæam existentem immobilẽ, uel uiderint stellam in Oriente existere, quæ eos perduxit in Iudæam. Potuit enim nasci in Oriente, & eos præcedendo in Hierusalem perducere, & sentit Chrysostomus, & tenetur communius. Fulgentius tamen videtur velle, quòd eam primò uiderant immobilem super Iudæam quæ dedit eis signum veniendi in Iudæã præcessit, quæ qui Hierusalem tanquã caput Iudææ adierũt, & ipsis egressis tunc motu notabili eos peracto officio suo in præiacentem materiam reuersa est. *Et intrantes domum*, Magi scilicet diuersorium, *inuenerunt puerum cum Maria matre eius*, fortè tunc sedente & tenente super genua puerum, & valdè gauisi sunt, quia à desiderio suo fraudati nõ sunt, nec inaniter laborauerũt. Vnde Chrysostomus. Propterea gratulati sunt, quoniam quod quæsitũ est desideratũq; repererant, quoniam effecti fuerant nuncij veritatis, & quia non frustrata longæ viæ confecerunt spacia, tam ardenti quippe erga Christum cupiditate flagrabant. Felix Maria, nam Iesus sine Maria non nascitur, quia ipsa ministra incarnationis sine Maria non inuenitur, quia ipsa famula educationis, sine Maria non crucifigitur, quia ipsa socia passionis. Ioseph autem, secundum Chrysostomum, idcirco tacetur, quia nullum de officijs ad nutricium pertinentibus commemoratur. Vel secundum Hilariũ, & Raba. Diuina dispensatione actum est, ut illa hora absens esset, ne pater eius crederetur, vel aliqua suspitionis occasio daretur gentibus, quòd Deus non esset, qui primitias suas statim nato saluatore, ad eum adorandum miserunt. Ingressi itaque, & *procidentes* tam mente quàm corpore genua flectunt puero Iesu humiliter, & adorant in carne Deum verum adoratione scilicet latriæ reuerenter. Honorant vt regem, & adorant ut Deum, uident enim hominem & agnoscunt Deum, procidunt in signum humilitatis sine qua nullus uerè adorat, quia omnis adorator omnem fastum, & confidentiam sui deponere debet, ut quam corpore deiectionem prafert in oculis Dei, ammo gerat, contritique cordis & humiliati victimam offerens Deo se curandum committat. Quanta tunc exultatio tibi fuit, ò uirgo beatissima, quis cogitare ualeat, quando eum, quem nuper genueras, iam quasi Deum adorare uidebas? O quàm magna fuit horum Magorum fides. Quid enim erat credere, quòd ille puerulus sic uiliter indutus cùm paupercula matre, & in loco sic abiecto sine societate, sine familia, sine omni ornatu inuentus esset rex & uerus Deus, & tamen utrunque crediderunt. Paruulum enim

Chrysostomus ibidem. *Augustinus sermone 6. de Epiphania de Iudæis indicantibus Christum.* *Chrysostomus ibidem.* *Rabanus in eum locum.* *Heb. 6.* *Chrysostomus hom. 7. in Math.* *1. Cor. 11.* *Stella ubi visa est prius.* *Chrysostomus homi. 6. in Math. Fulgentius.* *Ioseph cur tacetur.* *Rabanus super illud Et intrãtes Adoratio Magorum.* *Magorum fides.*

non adorassent & honorassent, si paruulum tantum
modò credidissent. Tales duces, & talia primitiua
nos habere oportebat, ex quo patet quòd cognoue
runt Christi diuinitatem per diuinam reuelationē.
Cùm enim viderent puerum pannis vilibus inuolu-
tum in gremio pauperis matris positum, nullum re-
giæ dignitatis habentem signum, non est verisimile
quòd talem reuerentiam ei exhibuissent, nisi in eo
aliquid supra hominem cognouissent. Vnde Bernar

Bernardus sermone 2. Epiphania domini.

dus. Adorant Magi, & offerunt munera adhuc lactā
ti matris vbera. Sed vbi est ò Magi, vbi est purpura
regis huius? Nunquid viles panni isti quibus est inuo
lutus? si rex est, diadema vbi est? sed uos eum uerè ui
detis in diademate quo coronauit eum mater sua, in
sacco nostræ mortalitatis de quo consurgens ait:

Cant. 3. Psal. 29.

Conscidisti saccum meum, & circundedisti me letitia. Et
iterum: sed vnde vobis hoc ò alienigenæ, ut à vobis
adoretur Christus? Neque enim in Israel tantam fi-
dem inuenimus. Sic vos non offendit vilis habitatio
stabuli, non pauperes cunæ præsepij. Non vos pau-
peris matris præsentia, nō lactantis scandalizat infan
tia, quid facitis Magi, quid facitis? Lactātem puerum
adoratis in tugurio vili, in vilibus pannis. Ergo ne

Psal. 10.

Deus est iste? *Deus certè in templo sancto suo, Deus in
cælo sedes eius,* & uos eum quæritis in uili stabulo, in
matris gremio. Quid facitis quòd & aurum offertis?
ergo rex est ipse, & vbi aula regia, ubi thronus, ubi cu
riæ regalis frequentia? Nunquid aula est stabulum,
thronus præsepium, curiæ frequentia Ioseph & Ma-
ria? Quomodo ita insipientes facti sunt uiri sapiētes,
ut adorent paruulum despicabilem, tam sua ætate
quàm paupertate suorum? Insipientes facti sunt, ut
fierent sapientes, & prædocuit eos spiritus quòd po-

Cor. 3.

stea prædicauit Apostolus: *Qui vult esse sapiens, fiat stul
tus ut sapiens sit.* Nonne timendum erat fratres ne scā-
dalizarentur viri isti, & illusos se crederent, cùm tan-
ta indigna viderent? A regia ciuitate ubi regem quæ-
rendum conijciebantur, ad Bethlehem villam par-
uulam diriguntur. Ingrediuntur in stabulum, inue-
niunt inuolutum pannis infantulum. Nō illis sordet
stabulum, non offenduntur pannis, non scandalizan
tur lactantis infantia, procidunt ante eum, ueneran-
tur ut regem, adorant vt Deum. Sed profectò qui il
los adduxit, ipse & instruxit, & qui per stellam foris
admonuit, ipse in occulto cordis intus edocuit: Hæc

Augustin. sermone 43. ad fratres.

Bernar. Vnde & August. Non sub pollice cella rega-
lis, non de membris purpura, non in capite diadema
fulgebat, non pompa famulantium, non terror exer-
citus, non gloriosior fama præliorum, hos ad eum
viros ex remotis cum tanto voto supplices attraxe-
rat. Iacebat in præsepio puer ortu recēs, exiguus cor
pore, contēptibilis paupertate. Sed magnum aliquid
latebat in puero quod illi homines non terra portan

Chrysostomus hom. 2. operis imper.

te, sed cœlo narrante didicerant. Vnde & Chrysosto-
mus: *Et intrantes domum inuenerunt puerum cum Maria
matre eius.* Matre, inquam eius, non diademate coro
nata, non auro refulgente, aut in lecto aureo recum
bente, sed vix tunicam vnam habente, non ad orna-
mentum corporis, sed ad tegumentū nuditatis, qua-
lem habere poterat carpentarij vxor peregrè consti-
tuta. Si ergo regem terrenum quærentes venissent,
magis fuissent confusi quàm gauisi, quia tanti itine-
ris laborem sine causa suscepissēt. Nunc autem quia
cœlestem regem quærebant, etsi nihil regale videbāt
in eo, tamen solius stellæ testimonio contenti gaude
bant oculi eorum cōtemptibilem puerum aspicere,
quia spiritus in corde eorum terribilem eum mon-
strabat. Vnde & Leo Papa: Nec immeritò cùm tres

Leo Papa sermone de Epiphania.

ad adorandum puerum noui syderis claritas deduxis
set, non eum imperantem dæmonibus, nō mortuos
suscitantem, non cæcis visum, aut claudis gressum,
aut mutis eloquium reformantem, uel in aliqua diui
narū uirtutū actione uiderunt, sed puerum silentem
quietū sub matris sollicitudine cōstitutū. In quo nul-
lum quidem apparet de potestate signum, sed magnū
præbetur de humilitate miraculum. Tota enim uita
saluatoris, quæ & diabolum superauit & mundum,
humilitate est concepta, humilitate est confecta. Di-
spositos dies sub persecutione finiunt. Nec puero to
lerantia passionis, nec passuro defuit māsuetudo pue
rilis: unde tota Christianæ sapientiæ disciplina, non
in abundantia uerbi, non in astutia disputandi neque
in appetitu laudis & gloriæ, sed in uera & uoluntaria
humilitate consistit, quam Dominus Iesus ab utero
matris usque ad supplicium crucis pro omni forti-
tudine, & elegit & docuit: Hæc Leo. Vt ergo possis &
tu diabolum & mundum uincere, coneris pro uiri-
bus humilitatis ac patientiæ uirtutes exemplo Chri-
sti seruare, quia his munitus poteris faciliter aduer-
sarios & inimicos tā uisibiles, q̃ inuisibiles superare.

Et Magi inuēto puero aperuerūt thesauros suos,
in quo moraliter informamur, ut thesauros nostros
in uia non pandamus, donec præteritis hostibus soli
Deo ex occultis cordiū offeramus. Et *obtulerunt* sin-

Muneris offerendi traditio.

guli puero Iesu, *aurum, thus, & mirrham.* Traditio fuit
antiquorum, ut nullus ad Deum, uel ad regem, ueni-
ret uacuus, & sine muneribus. Arabes autem auro &
diuersis generibus aromatum abundant, & talia mu
nera offerre consueuerunt, & ideò Magi ista obtule-
runt. Et licet morē suæ gentis in donis offerendis se-
querentur, hoc tamen diuina inspiratione est factū,
ut aliquid mysterij muneribus demonstrarent, & fi-
dem suam mysticis rebus profiterentur. Tum scilicet
trinitatis fidem & mysterium reuelantes, & in Chri-
sto trinitatem adorantes. Tum eum regem & Domi
num Deum, sed mortalem significantes. Et Christi
regiam potestatem, ac diuinam maiestatem & huma
nam mortalitatem uenerātes. Hæc enim tria Magi de

Tria in Christo cognita à Magis.

Christo cognouerunt ut suprà dixerunt, ubi est qui
natus est, ecce humanitas, rex Iudæorum, ecce regia
potestas, uenimus adorare eū, ecce diuinitas. Signifi
catur enim in Christo regia potestas per aurū, quod
regi soluitur in tributū, nā aurū propter sui nobilita-
tē munus est regale, & ideò ostendit puerū regē esse,
& se illud decere. Signatur uerò diuina maiestas per
thus, quod Deo offertur ī sacrificiū, & ideò ostēdit pue-
rū esse Deū, quod etiam erat oblatio sacerdotalis, &
puer ille erat sacerdos, cui nullus unquā fuit æqualis.
Signatur quoque humana mortalitas p mirrhā, qua
cōdiri solēt corpora mortuorū, & Christus rex & sa-
cerdos, uoluit mori pro salute omniū. Vnde Aug. Au

Augustinus sermone de Epiphania.

rū ergo soluitur quasi regi magno, thus īmolatur ut
Deo, mirrha p̄betur tāquā pro salute omniū moritu
ro. Vnusquisq; autē eorū prædicta tria obtulit, quia
ut dictum est, mysterio congruit. Nullus enim ue-
rè Christianus dicitur, qui non Christum & Deū, &
regem, & passum cōfiteatur, quod illis tribus mune-
ribus significatur. Vnde Remigius: Isti Magi non sin

Remigius quòd singuli tria obtulerūt.

guli singula obtulerunt, sed singuli tria, & singuli cū
suis muneribus regem Deum & hominem prædica-
uerunt: Hæc Remigius. Hos omnis uerè Christianus
imitatur, qui Christum uerum Deum esse regem &
passum confitetur. Offeramus ergo ei aurum, ut
eum omnium regem esse, & ubique regnare cre-
damus:

damus: thus, ut Deum uerum & creatorem omniũ esse cõfiteamur: mirrham, ut sic illum Deum esse credamus, quem hominem, & mortalem propter nos factum esse non dubitemus. Omnia enim hæc sancta fides ueraciter Christo offerre non desinit, dum unũ eundemque Deum uerum, uerumque hominẽ credit, & uerè pro nobis mortuum ueraciter recognoscit. Habemus itaque secundum Hilarium, in his nõ modicam sacramentorum cognitionem, in homine mortis, in Deo resurrectionis, in rege iudicij. Et ego Domine Iesu in extremo uestigio seruorum tuorũ, adoro te sedentem in gloria Dei patris ubique regnantem, & offero tibi splendorem fidei, qua te credo regem omnium seculorum, Deum de Deo, & hominem de uirgine, mortuum pro peccatis nostris: secundum Bernar. Obtulerunt auri precium ob paupertatem, scilicet ad pauperis matris & filij sustentationem: thuris ad ornamentum, ob sordidam stabuli mansionem, & contra loci fœtorem: mirrhæ unguentum ob infantuli, vt assolet, corporis teneritudinem, & debilium membrorum pueri consolidationem. Quia ergo obtulimus Christo sua, offeramus ei & nostra. Quia enim regem, & Deum, & hominem eum esse credimus, suum est, nostra uerò sunt quæ nobis à Deo donata sunt. Sunt enim in nobis tria munera Deo placentia, & hæc offeramus. Primum est, anima nostra, quæ notatur per aurũ, quia sicut auro nihil nobilius est, vel preciosius aut pulchrius, sic nihil nobilius vel p̃ciosius aut pulchrius, quàm anima coram Deo reputatur. Secundum est, corpus nostrum, quod per mirrham designatur, mirrha enim est amare, & corpus est amaricandum per castigationes & passiones. Tertium est, conuersatio sancta & honesta in utroque, scilicet in corpore & anima, & hoc designatur in thure, thus autem nõ redolet nisi in igne crematur, sic conuersatio nostra non reddit odorem Deo, nisi crematur igne tribulationis. Debemus etiam offerre Christo aurum dilectionis, eo quòd pro nostra salute subijt pœnam passionis: ac thus deuotæ laudis, per gratiarum actionem: mirrham compassionis, per mortis eius recordationem. Habet etiam Ecclesia moraliter aurum, in perfecta sapientia, & doctrina, ac recta fide: thus, in deuota oratione vel bona cogitatione, ac sancta ac bene Deo redolente conuersatione: mirrham in pœnitentiæ amaritudine & carnis mortificatione ac bona operatione. Aurũ ergo offerunt doctores, thus martyres & confessores, mirrham iam pœnitentes peccatores. Omnis enim oblatio in his tribus muneribus continetur. Talia ergo munera Magi obtulerũt, in quibus fidei veritatem & totam ecclesiasticam disciplinam significauerunt. Secundum Bernardum: Aurum offerimus saluatori, cùm pro nomine ipsius ex integro derelinquimus substantiam huius mũdi. Iam verò necesse est vt qui terrena contempsimus, flagranti desiderio cœlestia requiramus. Sic enim offerimus thuris odoramentum, quo nimirum designantur orationes sanctorum. Oportet etiam, nõ solum ut præsens seculum contemnas, sed & carnem ipsam castiges ac seruituti subiicias. Duas igitur alas habeat oratio ut contemptum mundi, & afflictionẽ cordis, nec dubium quin cœlos penetret, & in cõspectum Dei sicut incensum dirigatur, in qua cum auro & thure mirrha quoque ei offertur: Hæc Bernardus. Sic ergo Magi Christum honorauerunt, de substantia triplici: scilicet corporali, quia prociderunt: spirituali, quia adorauerunt: temporali, quia munera obtulerunt. Plus quippe non habet homo, nisi corpus, animam, & temporalia. Bene autem tres Magi fuisse dicuntur, quia qui ad fidem ueniunt, indiuiduam trinitatem confiteri debent: siue quia qui Deũ adorant, tres principales uirtutes, scilicet fidem, spẽ, & charitatem debent habere, siue quia qui Deum uidere desiderant, cogitationem, locutionem & operationem, seu memoriam, intellectum, & uoluntatem debent à malis obseruare, & in bonis occupare. Vnde secundum Gregorium: Sancti viri bene reges vocantur, quia cunctis motibus carnis non consentiendo succumbere, sed bene regendo, præesse nouerunt. Et secundum Isidorum, Reges à rectè regendo uocantur: & ideo rectè faciendo regis nomẽ tenetur, peccando amittitur, & hi ueniunt & recedunt ab Oriente, per quod intelligitur prosperitas humana, quæ est triplex, scilicet diuitiarum, delitiarum, & honorum. Per stellam autem quæ Magis apparuit, significari potest virgo Maria, quæ interpretatur maris stella. Hæc autem stella apparet Magis, seu regibus condescendendo sibi deuotis se bene regentibus, & eos per huius mundi mare turbulentum nauigantes, dirigit ad portũ salutis qui est Christus, & ipsum inuenientes, uenerantur munera ei offerentes, scilicet aurum charitatis, & thus deuotæ orationis, ac mirrham mortificationis carnis. Eodem autem die cùm Christus in Iudæa esset natus, ortus eius Magis in Oriente est nunciatus. Videbant namque stellam nouam in qua puer apparebat, supra cuius caput crux aurea splendebat, audierunt vocem sibi dicentem: Ite in Iudęam, & inuenietis ibi natum nouum regem. Igitur in Iudæam festinauerũt, & audacter eam intrantes, regi cœli nato munera obtulerunt. Hi ergo tres Magi per tres robustos præfigurati fuerunt, qui regi Dauid aquam de cisterna Bethlehem attulerunt. Tres robusti exercitum inimicorũ non timentes, sed uiriliter castra eorum transeuntes aquam hauserunt, sic tres Magi potentiam Herodis non formidantes, sed audacter Iudæam intrantes, de nouo rege interrogauerunt. Tres robusti perrexerũt in Bethlehem pro aqua cisternæ, quam hauserũt de cisterna terrestri, tres Magi uenerũt in Bethlehẽ pro aqua gratiæ æternæ, quam susceperant de pincerna cœlesti. Figurabat ergo illa Bethlehemitica cisterna quòd in Bethlehem nasciturus erat cœlestis pincerna, qui propinaret aquam gratiæ omni sitienti, & daret aquam vitæ non habenti.

Figura huius noui regis, & huius nouæ oblationis, præmonstratata fuit in regno Salomonis. Salomon residebat in throno de ebore candidissimo, qui vestitus erat auro purissimo. Vniuersi reges terræ regem Salomonem videre cupiebant, & ei munera preciosissima apportabant. Sed & regina Saba talia & tãta munera ei offerebat, quanta & qualia in Hierusalẽ visa non erãt. Thronus verò Salomonis est beata uirgo Maria, in quo residebat Iesus Christus vera sapiẽtia, hic thronus factus est de ebore candido & auro puro: Ebur propter sui candorem & frigiditatem, designat virginalis munditiæ castitatem, sed ebur antiquum in ruborem uertitur, sic longa castitas martyriũ reputatur. Aurũ quia ĩ valore præcellit omne metallũ, significat charitatem, quæ est mater omnium uirtutum. Maria ergo dicitur eburnea, propter uirginalem castitatem, & auro uestita, propter perfectissimam charitatem, & pulchrè uirginitati coniungitur charitas, quia sine charitate corã Deo nihil reputatur uirginitas. Thronus Salomonis sup sex gradus erat

Hilarius cano 1. in Mathaeum.

Bernardus serm. 3. de Epiphania.

Munera Dei in nobis Deo grata, & offerenda.

Bernardus sermone 3. in Epiphaniae domini.

Munera Magorum triplicia de tribus

Gregor. lib. 26. moral. cap. 26.

Qui sint reges.

Maria est stella moraliter.

Apparitio Christi in Oriente.

Figura. 2. Reg. 23.

3. Reg. 10. Thronus Salomonis est beata virgo.

Castitas longa.

exaltatus, & Maria superexcellit beatorum sex status, scilicet Patriarcharum, Prophetarũ, Apostolorum, Martyrum, Confessorum, & Virginum. Duodecim leunculi super sex gradus thronum exornabant, quia duodecim Apostoli Mariæ tanquam reginæ cœli ministrabant, vel quia duodecim patriarchæ progenitores Mariæ erant. Summitas throni erat rotũda, quia Maria erat sine angulo sordium & tota munda. Duæ manus sedile hincinde tenebãt, quia pater & spiritus à matre filij nunquam recedebant. Tandem Magi reueréter ac deuotè pedes pueri deosculati sunt, & adorato Domino, omnique obsequio peracto, & deuotione completa, ac benedictione accepta inclinantes se cum magno gaudio recesserunt: qui cùm de reditu deliberassent, respõsum acceperunt in somnis per diuinam reuelationem, ne ad Herodem redirẽt, quia cognita veritate, non licet retroire. Per hoc etiam admonemur, quòd cum malis hominibus societatem aliquam nõ contrahamus, & cognitos errores vitemus. Vnde Seneca, non est leuitas à cognito errore discedere, non est turpe cum re mutare consilium, quia ergo intus in conscientia quærebant, quid uellet diuina voluntas de reuersione ad Herodem (sicut enim Moyses tacens clamabat, sic isti pio affectu interrogabant quid diuina voluntas iuberet) ideò Dei meruerunt responsionem, scilicet internam, vel Angeli ministerio factam. Et descendentes ad mare per nauem transfretantes, in Tharsis Siciliæ abierunt, & sic per aliam viam in regionem suam redierunt, quia secundum Hieronymum infidelitati succendi nunerant Iudæorum, propter quod factum Herodes iratus, postea naues Tharsensium incendit, secundum prophetiam Dauid dicentis: *In spiritu vehementi conteres naues Tharsis.* Vnde Chrysostomus: Intuere autem Magorum fidem, qualiter non scandalizati sunt in seipsis dicentes: Si magnus est puer hic, quæ necessitas fugæ & occultæ recessionis? Hoc enim est veræ fidei, non quærere causas eorum quæ uerè præcipiũtur, sed suaden solùm ab eis. Hæc Chrysostomus: In hoc ergo forma datur credẽtibus, vt deuoti ad Deũ veniant, & in omnibus operibus suis quid iubeat attẽdant, scilicet non ad diabolum redeant, sed per Christum qui est uia, ueritas & uita, & per semitas uirtutum ad patriam reuertantur. Hic itaque admonemur omnem salutem & spem in Christo locare, & ab itinere prioris uitæ abstinere, & per aliud iter incidere. Vnde Augustinus: Non qua uenimus uia rẽdeamus, nec prioris nostræ conuersationis uestigia repetamus, uia mutata est. Vnde Gregorius: Magnum uerò nobis aliquid Magi innuunt, quòd in regionem suam per uiam aliam reuertuntur: Regio quippe nostra paradisus est, ad quam Iesu cognito redire per viam qua venimus prohibemur. A regione etenim nostra superbiendo, inobediendo, visibilia sequendo, cibum vetitum gustando discessimus: sed ad eam necesse est vt flendo, obediendo, uisibilia contemnẽdo, atque appetitum carnis refrenando redeamus. Per aliam ergo uiam in regionem nostram regredimur, quoniam qui à paradisi gaudijs per delectamẽta discessimus, ad hæc per lamenta reuocamur: Hæc Gregorius. Ad hoc etiam significandum quòd per aliam uiam in regionem nostram redire debeamus: Dominus Papa processionibus redit per aliã uiam, ab ea per quã est egressus. Magi verò reuersi studiose plus quàm prius Deum colentes glorificauerunt & prædicantes multos erudierunt. Piè autem credi potest, quòd domina paupertatis amatrix, zelãs fortiter pro paupertate, & intelligens filij sui noluntatem, totum aurum infra paucus dies pauperibus erõgauit. Vnde quando intrauit templum, non habuit de quo agnum emeret, quem offerret pro filio, sed emit turtures vel columbas, quæ erat pauperũ oblatio. Vides hæc præconia paupertatis in duobus: Primò, quia hodie puer Iesus eleemosynam accepit ut pauper, & mater sua similiter. Secundò, quia non solum non procurabat acquirere, sed etiam quæ dabãtur nolebat retinere. Increscebat desiderium paupertatis, si autem bene attendisti, & profunditas creuit humilitatis. Sunt etiam qui se uiles & abiectos in animo suo reputant, & in oculis suis non extulluntur, sed sic esse nolunt in oculis aliorum. Non sic puer Iesus Dominus omnium: etiam alijs suos defectus & uilia patere uoluit, & non paruis & paucis, sed regibus & eorum socijs, quos in comitatu suo adduxerant, & in tali casu & tempore in quo multum timendum erat. Nam cùm illi uenirent, ut regem Iudæorum, quem etiam Deum esse credebant, inuenirent, dubitare poterant, ne talibus de ipso uisis, reputantes se delusos, sine fide & deuotione recederent. Sed nec propterea dimisit humilitatis amator, dans nobis exemplum, ne sub specie alicuius apparentis boni recedamus ab humilitate, & quòd discamus etiam in aliorum oculis uiles & abiecti uelle apparere. Expeditis igitur Magis, & uersus patriã suam regressis, adhuc stat domina mundi cum puero suo Iesu, & nutricio eius Ioseph apud præsepe in illo locello patienter & humiliter usque ad quadragesimũ diem, ac si quæuis mulier alia de populo, & puer Iesus homo purus esset, & ipsi legis obseruatione indigerent. Stabat igitur domina uigilans, & attenta super dilecti filij sui custodia. O cum quanta sollicitudine & diligentia ipsum gubernabat, ne uel in minimo defectum haberet. Cùm quanta etiam reuentia, cautela, & pio timore ipsum contrectabat, quem suum Deum & dominum esse sciebat. Flexis quidem genibus accipiebat ipsum de cunis, & reponebat in eis. Cum quanta etiam iocunditate, confidentia & authoritate materna ipsum amplexabatur, & osculabatur, stringebat dulciter, & in eo delectabatur, quẽ filiũ suũ cernebat, & certissimè sciebat. Quàm sæpe quàm curiosè & prudẽter tenella membra ipsius fasciã componebat, sicut enim fuit humillima, sic fuit & prudentissima. Vnde in singulis officijs & obsequijs sedulè ministrabat, uigilanti & dormienti, non solùm infantulo, sed etiam grandæuo. O quàm libenter eum lactabat, uix fieri potuit quin magnam & alijs fœminis inexpertam dulcedinem in talis filij lactatiune sentiret. Ipsa uirgo infantem hunc concepit sine pudore, peperit sine dolore, lactauit cœlesti rore. Virgo ante partum, in conceptione: uirgo in partu, in prolis enixione: & uirgo post partum, in pueri dulcissima lactatione. Vnde Augustinus ipsam uirginem matrem dulciter alloquens, ait: Lacta mater Christum, & Dominum nostrum & tuum. Lacta panem de cœlo uenientem, lacta eum qui talem fecit te, ut ipse fieret in te. Tibi & munus fœcunditatis attulit conceptus, & donum uirginitatis non abstulit natus. Vnde Anselmus: Verum dum hunc paruulum inter manus suas uersari, & ad ubera sua pendere, atque ad partus pueri corporis læsiones paruulorum more uagire cõspiceret, quo præcor affectu mouebatur piissimus animus eius, quò ue studio ad occurrendũ cũctis quæ incommoda illi fore timebat, parabatur castissimum

Magorum reuersio. | Seneca lib. 5. de benefic. | Naues Tharsenses | Hieron. in Matth. c. 2. | Psal. 47. | Vita nostræ da ratio. | August. li. 4. de trinitate c. 12. | Gregorius hom. 10. in euang. | Processio Papæ. | Aurũ Mariæ datum | Paupertatis præconia | Humilitatis iudicia. | Maria in filium cura & amor. | Augustin. sermone 9. de natali domini. | Anselmus lib. de excellentia B. virginis c. 4.

Berna. ser. de natiuitate.

mum corpus eius? Sed & de sancto sene Ioseph refert Bernardus, quòd puerum Iesum super genua sua tenens eidem frequenter arrisit. Stante igitur ante præsepe domina, sta & tu iuxta præsepe cum ea, & delectare cum puero Iesu, quia uirtus exit ab illo. Quælibet anima fidelis, & maximè religiosa, deberet à die natiuitatis Domini usque ad purificationem, saltem semel in die apud dictum præsepe dominam uisitare, puerum Iesum, & matrem eius adorare, de paupertate & afflictione humilitate & benignitate ipsorum affectuosè meditari. Vidisti quomodo beata uirgo in sordenti stabulo patienter multis diebus cum puero Iesu, & Ioseph perseuerabat: unde non deberet nobis graue esse, nec magnum uideri, in monasterio & secreto nostro consistere. Considera nunc quanta sit solennitas hodierna, & lætare in ea, quia hodie apparere cœperunt fidei nostræ initia. Vnde Leo Papa: Agnoscamus ergo dilectissimi in Magis adoratoribus Christi uocationis nostræ, fideique primitias, & exultantibus animis beatæ spei initia celebremus. Honoretur à nobis sacratissimus dies, in quo salutis nostræ author apparuit, & quem Magi uenerati sunt in cunabulis, nos omnipotentem adoremus in cœlis, ut sicut illi de thesauris suis mysticas Domino munerum species obtulerunt, ita & nos de cordibus nostris quæ Deo sunt digna promamus. Sacramentum enim præsentis festi oportet in nobis esse perpetuum, quod utique sine fine celebrabitur, si in omnibus actibus nostris Dominus Iesus Christus appareat: Hæc Leo. Vidisti ergo quàm multa noua in natiuitate Domini concurrerunt, quæ eum natũ probauerunt. Vnde Chrysostomus, Omnia itaque noua, & supra modum admirationis humanæ in Domini natiuitate concurrerunt, Angelus in templo Zachariæ loquitur, futurum Elizabeth filium repromittit, non credens Angelo sacerdos obmutescit. Sterilis concipit, virgo parit, Ioannes in vtero matris exultat, Christus Dominus natus ab Angelo nunciatur, & quòd salus mundi sit pastoribus prædicatur: gaudent Angeli, exultant pastores, magna in cœlo & in terra lætitia huius admirandæ natiuitatis exoritur. Nouum signum stellæ de cœlo Magis ostenditur, per quod Dominus cœli & terræ rex Iudæorum noscitur natus: Hæc Chrysostomus.

Solennitas Epiphaniæ.

Leo sermone 2. 1 Epiphaniæ.

Chrysostomus hom. 1. ex varijs in Matthæum locis tom. 2.

ORATIO.

O Iesu bone, qui de virgine natus teipsum Magis stella duce reuelasti, & eos per aliam uiam in regionem suam redire fecisti, illuminet Iesu misericors lumen gratiæ tuæ tenebras conscientiæ meæ, & per tuam lætam apparitionem, da mihi plenam tui & mei cognitionem, ut intus te uideam, intus te inueniam, ibique mirrham compunctionis internæ, thus orationis deuotæ, aurum dilectionis piæ, tuæ maiestati offeram: & qui per uiam tenebrarum & culpæ recessi à patria fœlicitatis supernæ, per uiam ueritatis & gratiæ ad eam redeam te ducente. Amen.

De præsentatione Domini in templum. Cap. XII.

ADVENIENTE autem quadragesima die quando secundum legem, *impleti sunt dies purgationis Mariæ*, exiit ipsa de stabulo cum Ioseph & puero, ut legem impleret, in qua nihil purgandum erat, quia sine peccato conceperat. In circuncisione quidẽ purgabatur puer ab originali, quod à parentibus contraxerat. In purgatione uerò purgabatur mater à peccato, quia in libidine conceperat, sed nihil horũ in hoc puero, uel in matre erat. Et *tulerunt puerum* prius circumcisum de Bethlehem, *in Hierusalem*, ut secundum legem *sisterent*, id est, offerrent, seu offerendo præsentarent, *eum Domino* in templo, *& ut darent hostiam*, scilicet *par turturum, aut duos pullos columbarum*, pro eo. Ad euidentiam huius sciendum, quòd de prole nata duplex erat præceptum. Vnum generale quantum ad omnes, ut scilicet completis diebus purgationis matris puer ad templum deferretur, & pro eo hostia daretur. Lex autem purificationis erat, quòd mulier quæ suscepto semine peperisset masculum immunda esset septem diebus separata à consortio hominum, & ab ingressu templi, & à tactu sacrorum, & die octauo circunciderctur infantulus, & ipsa quidem munda efficeretur quò ad consortium hominum, sed adhuc xxxiij. diebus immunda esset quò ad ingressum templi, & tactum sacrorum, & his diebus non licebat egredi domum, &c. Completis xxxiij. diebus cum septem præcedentibus, ex tunc quadragesima die mulier intrabat templum, & præsentabat natum puerum, Domino offerens sacrificia pro se & pro puero. Si autem fœminam peperisset, duplicabantur dies quò ad consortia hominum, & quò ad templi ingressum. Aliud erat præceptum speciale de primogenitis, tam in hominibus quàm in iumentis, ut sancta Domino fierent, quia Domino cõsecrata erant. Ex eo tempore quo primogenita Aegyptiorum Dominus interfecit, filios Israel saluans, omnia primogenita filiorũ Israel sibi uendicauit, sibique offerri præcepit. Sicut enim uoluit sibi offerri primitias fructuũ, ita & primogenita hoĩum, & aliorũ animaliũ mũdorum. Sed quare hoc, nisi vt omnia prima, & maximè oĩa meliora & cariora Domino offeramus. Quia ergo Christus ex muliere natus, & primogenitus, sub lege fieri uoluit, hæc duo præmissa circa eũ obseruata fuerunt. Non suffecit magistro humilitatis perfectę, cũ

per

Lucæ 2.

Exod. 34.

Leuit. 12.

Purificationis lex.

Primogenita cur domino offerenda. Exod. 13.

per omnia patri coëqualis esset, se subdere humili virgini, nisi & subderet se legi. Hoc autē pluribus de causis fecit: Primò, ut ueterem legem approbaret. Secūdò, ut eam seruando in semetipsam consummaret & terminaret, ostendens ex hoc quòd ad ipsam ordinata erat. Tertiò, ut Iudæis calumniādi occasionem subtraheret. Quartò, ut homines à seruitute legis liberaret. Quintò, vt exemplum humilitatis, & obediētiæ nobis daret.

Christus cur præsentari uoluerit.

Quamuis etiam beata virgo ad legem mulierum non teneretur, nec purificari indigeret, quia non cōcepit suscepto semine, sed spiritus sancti mystico spiramine, uoluit tamen subdi purificationi, propter plures rationes. Prima, ut se in hoc alijs mulieribus conformaret, sicut & filius per omnia fratribus assimulari uoluit. Vnde Bernardus: Verè beata virgo non habes causam, nec tibi opus est purificatione. Sed nunquid filio tuo opus erat circuncisione? Esto inter mulieres tanquam una illarum, nam & filius tuus sic est in medio puerorum. Secunda, secundum Bedā: Sicut Christus sic & beata virgo legi est sponte subiecta, ut nos à legis uinculo solueremur. Tertia, ut occasionem scandali uitaret, nondum enim erat notum ipsam sine semine peperisse. Vnde si nō obseruasset dies purificationis suæ, fuisset Iudæis occasio scandali, & murmurationis cōtra ipsam. Quarta, ut legem purificationis terminaret adueniente, scilicet Christo, qui est nostra purificatio, per fidem nos purificans. Quinta, ut nobis exemplum humilitatis daret. Nam humiliauit se etiam in his ad quæ non tenebatur, ut humilitatem doceret, ut enim mater doctoris omnium & ipsa doctrix existeret, cùm non posset propter sexum publicè docere uerbo, ideò uoluit docere exemplo. Maria igitur licet purificatione non indigeret, purificationem tamen peragere uoluit, quia omnia quæ legis erant diligentissimè obseruabat, & ideò ipsa est per arcam testamenti præfigurata, in qua inclusa erant legis mandata. Ibi enim erant duæ tabulæ in quibus decem præcepta scripta erant, quæ Maria diligenter obseruabat. Arca etiam librum legis continebat, & Maria libros sacræ scripturæ libenter legebat: in arca erat virga Aaron quæ floruit, & Maria floruit, & benedictum fructum uentris sui protulit. Arca etiam urnam auream cum manna cœli continebat, & Maria uerum māna cœli nobis offerebat. Arca de ligno cethim imputribili erat facta, & Maria in putredinē uel in puluerē nō est redacta. Arca quatuor circulos aureos in lateribus habebat, & Maria quatuor uirtutes cardinales, quæ omnium uirtutum radices & initia sunt, in se gerebat. Arca habebat duos uectes, quibus portabatur, per quos duos duplex charitas in Maria designabatur. Arca tam intrinsecus quā foris deaurata erat, Maria intus & foris uirtutibus resplendebat. Quapropter ipsa etiam pulchrè figurata est in candelabro aureo, quod lucebat Hierosolymis in templo Domini, supra quod septem lampades ardentes stabant, quæ septem opera misericordiæ in Maria figurabant, quæ regina misericordię, & mater pietatis erat. Hoc candelabrum & eius candelam honoramus, quando in festo purificationis, accensas candelas baiulamus. Maria enim candelam Domino in sua purificatione offerebat, quando Simeon, lumen ad reuelationē gētiū cōcinebat, Christus Mariæ filius est cādela accensa, propter tria quæ inueniuntur in ea, scilicet lignum, ignis, & cera: & in Christo sunt tria, scilicet caro, anima, & deitas uera. Hæc candela, pro humano genere Domino est

Purificationis Mariæ cur uoluit subdi.

Bernardus serm. 3. de purificatione.

Beda in eū locum.

Arca testamenti figurabat Mariam.

Cādelabrū in templo etiam Mariam figurauit.

A oblata, per quam nox tenebrarum nostrarum est illuminata. Oblatio huius beatissimæ candelæ præfigurata fuit in puero Samuele. Annæ sterili, contra morem naturæ Deus filium dedit, & Mariæ virgini supra cursum naturæ, filium inspirauit. Anna obtulit filium, qui Iudæos erat propugnaturus: Maria obtulit filium, qui mundum erat protecturus. Filius Annæ postea à Iudæis est refutatus, filius Mariæ est ab eis turpissima morte condemnatus. Hoc est quod Simeon Mariæ prophetando prædicebat, quòd filij ipsius gladius animam suam pertransire debebat: Ibant igitur parentes Iesu in Hierusalem, ut legis mandata perficerent, & quamuis timerent Herodem, tamen non sunt ausi transgre- B di legem, quia ad templum puerum deferrent: Et forte adhuc omnia quieta erant, adhuc Herodes Magos expectans nondum sui cordis malitiam reuelauerat. Dominus itaque Iesus Christus cum matre, in his & aliis legem obseruans, ostendit cum quanta sollicitudine & uigilantia debemus obseruare Euangelij præcepta, quādo ipse præcepta legalia, quæ per seruum dederat, cum tanta obseruauit diligentia. Adduxerunt ergo Dominum templi ad templum, ut facerent secundum consuetudinem legis pro eo. Cumque intrassent templum, emerunt duos turtures, aut duos pullos columbarum, ut pro eo offerrent, sicut pro pauperibus erat consue- C tum. Et quia pauperrimi erant, credendum est magis quòd de pullis columbarum emerunt, quia facilius & pro minori precio inueniūtur, & ideò in lege, ultimo loco ponuntur. Et tacet Euangelista de agno, quia erat diuitum oblatio. Vide quia tā pauperes parentes Dominus elegit, qui non haberent agnum, quem pro eo offerrent: sed tantùm par turturum, aut duos pullos columbarum, quæ erat oblatio pauperum. In lege enim Dominus præceperat, ut die quo parens infantem in templo præsentaret, pro sua & sobolis purificatione, agnum anniculum immaculatum in holocaustum, ac etiam turturem, siue pullum columbæ, pro peccato (quia in libidine conceperat) offerret. Qui uerò non D sufficiebant ad offerendum agnum, duos turtures offerrent, uel duos pullos columbarum, unum loco agni in holocaustum, quod totum incensum dicitur, quia totum incendebatur, & alterum pro peccato, qui cedebat in partem sacerdotis, qui orabat pro muliere, & sic mundabatur. Hanc hostiam & oblationem pauperum, uoluit Dominus pro se dari, & cum diues esset, pro nobis pauper dignatus est fieri, ut nos sua paupertate ditaret, & diuitiarum suarum donaret esse participes, & nos faceret hic in fide diuites, & in cœlo regni hæredes. Sicut enim mortalitatem nostram assumpsit, ut per eam nobis immortalitatem conferret, sic pauper- E tatem nostram uoluit assumere, ut per eam nobis æternas diuitias tribueret. Imitemur ergo nos Dominum nostrum, & spontaneam paupertatem amemus, ut habentes uictum & uestitum, his contenti simus. Cur autem pulli columbarum, & non simpliciter columbæ, sicut turtures, in sacrificia Domini permittebantur offerri, declarat Bernardus, dicens: Et licet alias quidem per columbam spiritus sanctus soleat designari, quia tamē libidinosa auis est, non decuit offerri eam in sacrificio Domini, nisi ea sanè ætate quæ nesciret libidinem. Ac turturis nō designatur ætas, quoniam agnoscitur castitas, in quacunque ætate denique compare uno cō-

Figura oblationis. 1. Regū 1.

Pulli collūbarum cur offerebant, & non columba.

Bernardus sermo. 59. super cantica.

tenta

Turturis castitas.

tenta est, quo amisso, alterum non admittit, numero
sitatem in hominibus nuptiarũ redarguens. Cernere
est turturẽ ipsius uiduitatis sanctæ uiduitatis opus
strenuè ac infatigabiliter exequentẽ, uideas ubiq; sin
gularem, ubique gementem audias, nec unquam in
uiridi ramo residentem prospicias, & tu ab eo discas
uoluptatũ uirentia uirulenta uitare. Adde q in iugis
montium, & in summitatibus arborum, frequẽtior
illi conuersatio est, ut quod uel maximè propositũ
pudicitię decet, doceat nos terrena despicere, & ama
re cœlestia: Hæc Bernardus. *Et ecce Simeon*, iter sacer
dotes famosus & nominatus, qui *iustus* erat in omni
operatione boni, *& timoratus* in cautela mali, uel *iu*
stus, rectè se habendo ad proximum: *& timoratus*
quò ad Deum, qa difficile iustitia sine casto & filia-
li timore Domini custoditur, timor enim Domini,
iustitiæ & cæterarum uirtutum custos est, quia quã
to iustus ardentius Deũ diligit, tanto solertius offen
dere cauet. Illorum enim operationem comitatur iu
stitia, quorum mentes timor Dei illuminat, testan-

Psal. 111.
Ecclesia. 7.

te Psalmista, qui ait: *Beatus uir qui timet Dominum* &c.
Et Salomone, qui dicit: Qui timet Deum, nihil ne-
gligit. Et bene iustus erat, & ad proximum se rectè
habebat, quia nõ suam solummodò, sed & totius po
puli salutem quęrebat, *expectans consolationem Israel*,
in desiderio & spe boni promissi, quò ad fidei & spei
rectitudinem, quam habebat. Minores quidem expe
ctabant cõsolationem temporalem, per promissum
salutis authorem, ut qui ab Herode pressi fuerant in
aduentu saluatoris liberati, consolationem accipe-
rent. Maiores uerò (ut Simeon & huiusmodi) etiam
spiritualem consolationem, & redemptionem à dia-
bolo expectabant. Consolatio quippè Israel, id est, vi
dentis Deum, Domini aduentus in carne fuit, sancti
enim patres, quos metus originalis peccati contrista
bat, per Domini incarnationẽ consolari credebant.

Simeon obediens interpretatur.

Hanc consolationem Simeon, qui obediens inter-
pretatur, expectabat, quem matura ætas de mundo
exire compellebat, tamen propter desiderium uiden
di Dominũ, in carne manebat. *Et spiritus sanctus*, &
sanctificator ex præsentia summi boni *erat in eo*, quã
tum ad gratiæ plenitudinem, quam possidebat, quia
non solùm habuit gratiam iustificantẽ, prout com-
muniter habetur à iustis, sed etiam quantum ad illu-
minationes, & consolationes diuinas speciales. Di-
cturus Euãgelista de Simeone, quia spiritus sanctus
erat in eo, præmisit quod erat iustus & timoratus,
quoniam illorum corda Deus inhabitat, qui timen-
tes Deus iustitiam seruant, unde ipse per prophetã

Esaiæ. 11. & 66.

dicit: *Super quem requiescet spiritus meus, nisi super hu-*
milem & quietum, & trementem sermones meos? & ab
ipso, *spiritu sancto*, qui per inhabitantem gratiam in
eo erat, *responsum*, in orationibus suis deuotis *accepe*
rat, inuisibiliter in mente, per occultam inspiratio-
nem, & intellexit de Christi aduentu, q Christum
quem uidebat oculis mentis, uideret oculis corpo-
ris, antequam præsentem finiret uitam. Ex quo pa-
tet q pro hoc prius orauerat: quia hoc sperabat, &
consolationem Israel expectabat. Tunc enim erat o-
pinio communis apud intelligẽtes, q imminebat ad
uentus Christi, secundum signa à patriarchis & pro
phetis data. Et ideò Simeon de hoc feruentius Deũ
orabat, *& in spiritu*, id est, per reuelationem spiritus
sancti, & ipso spiritu sancto qui in eo erat, iubente,
uenit in templum: ut sicut responsum & promissum, ab
eodem spiritu acceperat, Christum Domini, id est
unctum à Domino antequam moreretur uideret.

Simeonis desideriũ.

O quanto desiderio uidendi Dñm, senex iste beatis-
simus æstuabat, quẽ iã ętas de hoc seculo exire coge
bat: sed Dei missio renitebat, qa non erat mortẽ uisu-
rus, id est, sensiturus, uel experturus *nisi prius uideret*
Christum domini, messiã promissum, oculis corporali
bus. Hoc ergo desiderabat, hoc mẽte tractabat, hoc
semp cogitabat, dicẽs: Scio qa ueniet, scio quia uide
bo eum. Sed quãdo ueniet: quando eũ uidebo? Veni
Domine Iesu, solue mihi hæc uincula, & me iã nunc
in pace ire permitte. Dum autem hęc secum diceret,
dum hoc desiderio æstuaret, dictum est illi à spiritu
sancto: Ecce adest quem expectas: quem quæris,
nunc eum uidebis: surge, propera, festina, uade ad
templum. Cùm autem festinanter ueniens templum
intraret, & eum uideret, statim eum spiritu prophe-
tico cognouit. Eadem quippe spiritus gratia, qua o-
lim præcognouerat uenturum, etiam nunc uenien-
tem, & iam iamque à se uidendum, cognouit salua-
torem. Et accelerando, occurrens genua flexit, & eũ
inter brachia matris adorauit, brachiaque sua exten-
dit, & parentibus ait: Mihi eum date, mihi debetur,
mei officij est, ad hoc missus sum, huic obsequio re
seruatus sum. Mater uerò intelligens uoluntatem fi-
lij, porrexit eum Simeoni. Ille autẽ lætus & exultãs,
cũ maximo cordis gaudio, in ulnas suas, & inter bra
chia eum suscepit. O quàm beatæ manus, quæ uer-
bum uitæ palpauerunt, & ulnæ quæ ipsum amplexa-
tæ sunt. Et cùm puerum in ulnas accepisset, surrexit,
& mox senectus fugit, ac iuuenilis uirgo & fortitu
do affuit. Magna hìc Domini potestas, sed non mi-
nor eius claret humilitas. Qui cœlo terraq; non capi
tur, grandęui hominis ulnis gestatur: qui prius seip-
sum ferre uix poterat, nunc leuiter puerum ferens
exultat. Ipse enim portabat, à quo portabatur, & qui
uerbo uirtutis suæ oĩa portat: ille portabat Christũ
in humanitate, à quo portabatur per diuinitatem.
Eleganter igitur dictum est: Senex puerũ portabat,
puer autem senem regebat. Ferebat senex Christũ
infantem, qui illum regebat in senectute degentem.
Fœlix quidem Simeon iste, qui non solùm uidere,
sed & Christũ in carne meruit portare. Fęlix nimiũ,
qui tantam consolationem meruit, quam deside-
rauerant Patriarchæ & Prophetæ, & non acceperũt.
Et nõ dubiũ quin ex huiusmodi amplexu Iesu Chri-
sti, multas consolationes receperit, & singularia cha
rismatum gratiarũ. Vnde & dicit doctor Græcus, q
infantis ineffabile iubar adeo illustrauit senẽ, ut pro
cessu temporis, futura mox sibi fierent nota. Non

Ioan. 20.

minus fœlices sunt, qui non uiderunt & crediderũt.
Benedixit, quoque & laudauit, *Deum*, gratias agendo
pro tanto beneficio, scilicet de impletione promis-
sionis, & de exhibitione saluationis: ac misso redem-
ptore, aperit reuelationem in secreto dialogo sibi fa
ctã, dicens: *Nunc dimittis Domine seruum tuũ in pace:*
quia uiderunt oculi mei salutare tuum, &c. per totum.
Te inquit, Domine benedico: promissio tua cõple-
ta est, completum est & desiderium meum: quia ui-
deo Christum salutare tuũ Dñm meum. Iesus enim

Iesus saluator interpretatur.

saluator, siue salutaris interpretatur. Viderunt quidẽ
oculi carnis hominẽ: sed oculi mẽtis cognouerunt
eũ esse Deũ. *Dimittis*, ergo, id est, dimittes uel dimit-
tas, vt intelligat optatiuè, id est utinã dimittas, iã nũc
& de cætero, *seruum tuum*, abire, *in pace*, & de hac vi-
ta transire in cordis quiete, quieturum in sinu Abra
hæ. Quasi securè morior, quia præsens est, & in pro
xi.io passurus, quo redimar. Sciebat quã beati ocu-
li qui Christum essent uisuri: & ideò donec illum ui-
deret,

deret, nolebat morte dissolui. Mox autem ut uidit, optabat solui à corpore: & in sinu Abrahæ pacem habere. Lætanter enim descendere uolebat ad limbum patrum, ex quo sciebat saluatorem natum. Sed quomodo in pace dimittitur, cùm omnes tunc sternerent lectum suum in tenebris? In pace, inquit, quietis, non in pace fruitionis Dei. Ecce Simeon perfectus fuit, habens uitam in patiētia, & mortem in desiderio. Adeò ergo in quibusdam perfecti fuerunt patres ueteris testamenti, ut noui secundū Bedam. Qui vult tenere Iesum manibus & amplexari, & in pace dimitti omni labore, nitatur ut habeat spiritum ducem: ueniatque in Hierusalem, conuersando in cœlestibus: ueniat in templum, aptando se exemplo illorum in quibus habitat Deus: suspirando, & unam petendo, ut inhabitet semper in domo Domini, expectet Dominum & aduentum eius. Sic enim & ipsum uerbum Dei in manibus accipere, & fidei ac spei, & charitatis brachijs merebitur amplecti: tunc dimittetur, ut non uideat mortē æternam, quia uidit uitam. Multum enim fœlix mortem uidebit carnis, quicunque sic Christum Dominum satagerit prius uidere oculis cordis. Vnde Bernar. Dimittetur in pace, qui Christum habet in pectore. Ipse enim est pax nostra: tu quò exibis anima misera, quæ ducem itineris Iesum ignoras? Moraliter, Simeon qui obediens interpretatur, bonum religiosum significat: & hic manet in Hierusalem, quæ interpretatur pacifica, quia manet in pace interna & fraterna, qui est iustus ad proximum, timorosus ad Deum, expectans consolationem Israel, id est, diuinæ uisionis: quia Israel, uidens Deum interpretatur, & Spiritus sanctus est in eo, per gratiæ suæ beneficium: Et tali datur Iesus ad amplexandum, & sic cū Simeone, de tanto beneficio benedicit Dominum, & desiderat exire de mundo, ut ei detur ad perfectè fruendum, secundum Apostolum, *desiderium habens dissolui, & esse cum Christo*. Moraliter etiam hic instruimur de multis: Primò, quòd per uirtuosa opera, quæ per brachia intelliguntur, Iesus apprehenditur. Secundò, in hoc quod senex infantem suscepit, instruimur quòd deposita culpæ uetustate, debemus induere uitæ nouitatem. Tertiò, in hoc quòd Christus qui omnia portat, uoluit portari, habemus exemplum humilitatis. Quartò, in hoc quòd benedixit Deum, instruimur ad agendum gratias Deo, de omnibus bonis nostris. Possumus etiam dicere quòd in hoc cātico magnificatur Christus, quò ad quatuor, secundum quatuor nomina, quibus Simeon Christum appellat. Commendatur enim Christus ut pax, ut salus, ut lumen, ut gloria. Pax est, quia mediator: salus, quia redemptor: lumen, quia doctor: gloria, quia præmiator. Et in his quatuor consistit perfecta Christi commendatio, imò totius Euangelicæ historiæ, quædam breuissima comprehensio, ea namque quæ respiciunt eius incarnationem comprehenduntur in pace. *Ipse enim est pax nostra, qui fecit utraque unum*, quia utramque naturam, in uno supposito uniuit, duos populos in vnum copulauit, dans pacem his qui longè & his qui propè, Deum etiam homini reconciliauit: Ea uerò quæ respiciunt eius prædicationem, & suæ uitę conuersationem, ac miraculorum operationem, comprehenduntur in luce. Vnde ipse dicit, *Ego sum lux mundi*. Quæ autem respiciunt redemptionem & passionem, comprehenduntur in nomine salutis: sed quæ respiciunt resurrectionem & ascensionem, comprehenduntur in gloria. Et quia canticum istud sic cōtinet laudis Christi plenitudinem, & senis morientis consolationem: ideò in sero & in fine cantatur in completorio. *Et erat pater eius*, scilicet priuatiuus, id est Ioseph, qui meruit uocari pater Christi, eo quòd fuit nutricius eius, *& mater eius*, uera, scilicet Maria, *mirantes*: non dubitando, sed assentiendo & cōgaudēdo, *super his quæ dicebantur de illo*, scilicet Iesu. Mirabatur Virgo, de his quæ audierat ab Angelo in annunciatione, ab Elizabeth in salutatione, & Ioannē exultatione, & à Zacharia in Ioannis natiuitate. Item mirabatur ipsa & Ioseph de exultatione Angelorū, nato Christo, & de cātico nouo: item de aduentu pastorum, & de reuerentia magorum: item de aduentu Simeonis, & laude eiusdem: quæ omnia erant mira & admiratione digna. Vnde Ambrosius, Non solùm ab angelis & prophetis, à pastoribus & parentibus, sed etiam à senioribus & & iustis, generatio Domini accepit testimonium. Omnis ætas, & uterque sexus, euentorumque miracula, fidem astruunt: virgo generat, sterilis parit, mutus loquitur, Elizabeth prophetat, magus adorat, utero clausus exultat, uidua confitetur, iustus expectat. Et ex uirtute pueri quem gestabat in ulnis, benedixit Simeon Mariæ, & Ioseph, cum affectu & gaudio, ac Deo gratias referendo. Quamuis enim Maria & Ioseph essent maiores in sanctitate, ille tamen præcellebat quantum ad sacerdotis officium, ad quem spectat benedicere populum. Mos quippe erat in Lege, quòd quando parentes præsentabant puerū in tēplo, sacerdos benedicebat illis, s. parētibus & puero: & ideò benedixit Simeon parentibus Christū præsentantibus, id est, beatos eos dixit, & benedictos prædicauit, uel benedictionē à Deo eis optauit. Huius autem benedictionis formam non habemus expressam, sed potest ista benedictio intelligi, laudationis & gratiarū actionis: sicut dicimus quòd creatura benedicat Creatori, ipsum cum gratiarū actione laudando. Benedixit parentibus, propter filium, sicut è conuerso plerunq; benedicuntur filij propter parentes. Et nota quia in Ioseph patris similitudo erat, quia nutritor eius, ideò non est communi benedictione priuatus. Maria virgo quia uerè eius mater erat, & de puero magis ad eam pertinebat: ideò ad eam singulariter se uertit, reuelando ei occultorum præsagia. Cognouit enim illo docente, quem gestabat in ulnis, diuinum illud non esse ex Ioseph, sed ex virgine, ideò ad eam dirigit sermonem. Et nō solùm benedixit, sed etiam prophetādo, futura prædixit, dicens. *Ecce positus est hic* per aduentum suum, & à Deo statutus & ordinatus *in ruinam* scilicet superborum se stare putantium: de quibus ipse dicit: *Si non uenissem & locutus eis non fuissem, peccatū nō haberent*, scilicet humiliū se non stare reputantium, qui in eū credentes, resurrexerunt à peccatis per eum. Et dicit *in Israel*, quia multi Iudæi à ueritate cadentes, fuerunt excæcati: & multi prius simplices & ignorātes illuminati, *& in signum* scilicet fœderis & reconciliationis inter Deum & hominem, *cui contradicetur* primò à Iudæis: deinde à gentibus, seu paganis: postea ab hæreticis hoc non credentibus. Vbi notandum secundum Origenem, quòd in omnibus quæ de Christo narrantur à fidelibus, contradictionem passus est falso ab incredulis: de quibus ipse cōqueritur in Psalmista, dicens: insurrexerunt in me testes iniqui: & mētita est iniquitas sibi. Potuit enim Christus impugnari, sed non expugnari. Sed & praui

Chri-

Marginal notes: Simeonis perfectio. — Beda in eū locum. — Moraliter. — Philip. 1. — Christus in Nunc dimittis, magnificatur quatuor nominibus. — Ephe. 2. — Ioan. 8. — Admiratio parentum Iesu. — Amb. lib. 2. in Lucā cap. de Simeone. — Benedictio Simeonis. — Prophetia Simeonis. — Ioan. 15. — Origenes hom. 17. in Lucam.

De contradicentibus Christo. Psal. 26. ad Tit. 1.

A Christiani contradicunt ei in moribus & operibus: etsi non in fide & sermonibus, *qui confitentur se nosse deum, factis autẽ negant.* Venit ergo saluator, in ruinã non credentiũ & superborum, & hoc per occasionem: & in resurrectionem credentium & humilium, sed per causam. Non solùm autem alijs in ruinam, & aliis in resurrectionem uenit: sed etiam unicuique homini in ruinam, pariter & in resurrectionem apparet. In ruinam, scilicet uitiorum, & resurrectionem uirtutum. Nec fit resurrectio uirtutum, nisi præcedat ruina uitiorum. Vnde Bernardus: Non potest uirtus cum uitiis pariter crescere: ergo ut illa uigeat, ista crescere non sinantur: Tolle superflua, & salubria surgunt. Vnde notandum quòd Christus destruxit regnum peccati, & B construxit regnum uirtutum, propter quod dicitur positus in ruinam & resurrectionem. Ruit enim superbia, ex eius humilitate. Ruit auaritia, ex eius paupertate. Ruit luxuria, in eius castitate. Ruit inuidia, in eius benignitate. Ruit gula, in eius sobrietate. Ruit ira, in eius patientia. Ruit accidia, in eius labore & uigilia. Et sic Christus, construẽdo regnum uirtutum destruxit regnum uitiorum: ita quod eisdem uenerit in ruinam & resurrectionem. Nam secundum Chrysostomum, cùm superbus, humilis efficitur: lasciuus, castus: auarus, misericors, & ita de alijs: tunc in eadem persona est ruina uitij, & resurrectio uirtutis. Et ad hoc à Deo positus fuit hic C in mundo, tanquam signum ad sagittam: ut quilibet quasi pro libito iaculum mitteret in eum. Et prophetizans Simeon de Christi passione, ait, *Et tuam ipsius animam pertransibit* per compassionem *gladius*, id est passio, seu dolor passionis ipsius. Non enim absque magno affectu materni doloris, potuit uidere crucifigi filium: etsi speraret mortem deuicturũ, ac resurrecturum, & post mortem uicturum. Vnde dicit Hieronymus, quòd quia in parte impassibili passa est, plus quàm martyr fuit. Dolores quippè quos pariens effugit: hos tempore passionis Christi sustinuit. Vnde Anselmus: Nunc reposcit debitum atrox uis naturæ, quod tibi detinuit olim pariturae: pœnasque cum fœnore æstimant usuræ, quæ D communi matribus debebãtur iure, *ut reuelentur ex multis cordibus cogitationes.* Christi namque passio, multorũ cordium cogitationes reuelauit: quia prophetarum dicta, cogitationes, & occulta mysteria ibi reuelata sunt, & consummata. Et hoc quidem uelum templi significauit, quod eo moriente scissum est, ut sancta sanctorum omnibus apparerent. Vel multorum cordium, scilicet bonorum & malorum cogitationes, tunc reuelatæ sunt: quia Christo passo, alij crediderunt, alij credere noluerunt. Et secundum Bedam, antea incertum erat qui Iudæorum eum recepturi erant, & qui non, postea certum fuit. E Mysticè, ut dicit Beda, usque ad finem seculi gladius tribulationis, animam ecclesię pertransit. cùm signo fidei, ab impijs & reprobis contradicitur: cùm multos tumere uidet: cùm reuelatis cordium cogitationibus, ubi bonum semen seminauerat, zizania germinare conspicit. Et notandum quòd illud, ut nõ tenetur hic causaliter: nõ enim propter hoc principaliter pati uoluit Christus, ut reuelarentur hominum cogitationes: sed tenetur hic cõsecutiuè: quia hoc quod est reuelare cogitationes, secutũ est ad passionem Christi. Sicut si dicerẽ: Exiui ad campos, ut caperer ab hostibus. Capi ab hostibus non fuit de intentione mea, sed quoddam cõsecutiuum ad exitum meũ.

Ruina uitiorum per Christum.

Hieronym. sermone de assumptione Maria plus quam martyr fuit.

De pœnis Mariæ.

Ad eum locum. Luca 2. Beda ibidem.

A Et est similis modus loquendi, cùm dicitur sæpe in Euangelio: Hoc factum est, ut implerentur scripturæ. Hoc enim non fuit principalis intentio Christi, quòd talia fecit, uel passus est, ut implerẽtur scripturæ: sed postquam talia euenerunt, consecutiuè scripturæ sunt impletæ. Non enim prophetia est causa euentus rei: sed ipsa res est causa prophetiæ. Aliter exponit Origenes, de reuelatione occultorum peccatorum in confessione: ut reuelentur cogitationes malæ per confessionem, quæ prius occultabantur, quæ per effectum passionis in sacramento pœnitentiæ operantis, sanantur. *Et ipsa eadem hora*, qua scilicet Simeon loquebatur de Christo, tenens eum in ulnis, *superueniens & Anna prophetissa*, non à casu, uel B ex dispositione humana, sed spiritus sancti reuelatione, sicut dictum est de Simeone: & adorans eum, *confitebatur domino*, confessione laudis & gratiarum actionis, laudans Deũ de tãtis beneficijs adimpletis, & in incarnatione & natiuitate exhibitis: perhibensque testimonium de filio, & instruens populum, *loquebatur de illo omnibus qui expectabant redemptionem* Hierusalem, & *Israel*, annuncians eis natum esse redemptorem, & humani generis saluatorem: & quòd ille diu desideratus esset, qui eos redimere & liberare deberet. Omnibus fidelibus qui iugo Herodis alienigenę grauati, liberationem ciuitatis & populi, ac etiam spiritualem expectabant, per aduẽtũ Christi in proximo fieri redemptionem, à tyrannide He- C rodis & dæmonis promittebat. Hæc mulier uenerabilis, cuius nobilitas extollitur, continẽtia laudatur, ętas commendatur, religio prædicatur: idonea & ualde digna erat, quæ de filio incarnato, testimoniũ perhiberet. Vnde & prophetissa describitur, ut eius testimonium autenticetur, quia prophetiæ inspiratio uel reuelatio diuina esse perhibetur. Vnde Origenes: Iustè sancta mulier spiritum prophetandi meruit, quia longa castitate, longis etiam ieiuniis, ad hoc culmen ascenderat. Quia ergo omnem sexum & omnem ut ætatem, & gradum, & omnem professionem Dominus redimere uenerat: di- D gnũ erat ut omnes, in eius natiuitate, testimonium perhiberent. Sunt enim tria genera, in utroque sexu commendata: puta de uirginibus, scilicet Maria & Christus: ac de uiduis, scilicet Anna & Simeõ, cuius ętas comparatur Annæ: & ẽt tertium genus, s. de coniugatis, s. Elizabeth & Zacharias. Nullus ergo gradus Christianorum fidelium prætermissus est, de quo non haberet testimonium salus omnium. Vt autem dicit Anselmus, oblatus est in templo, & à sancta uidua susceptus: ut fideles suos domum Dei frequentare, & ut eum mereantur suscipere, studio sanctitatis intendere moneret. A Simeone sene susceptus, atque laudatus est, ut uitæ grauitatẽ, & morum maturitatem, se diligere patefaceret. Exulta ergo & tu cũ E illo sene Simeone & Anna lõgęua, procede in occursum matris & paruuli, uincat uerecundiam amor, timorem expellat affectus: accipias & infantem in ulnas tuas, dicasque cum sponsa: *Teneo eum nec dimittam.* Tripudia cum illo sanctissimo sene, & concine: Nunc dimittis seruum tuum Domine, secundum uerbum tuum in pace: Hæc Anselmus. Moraliter nota, quòd inopinatus concursus istarum personarum, de quibus hic fit mentio, non sine mysterio instinctu diuino factus est. Vnde nos spiritualiter, in mente debemus istarum quatuor personarũ processionem celebrare. Per Simeonem, qui interpretatur audiens, qui & responsum audiuerat à spiritu

Prophetia non fuit causa futurorum.

Origenes hom. 17 in Lucam.

Anna prophetissæ cõmendatio.

Origenes hom 17 in Lucam. Omne genus hominũ de Christo perhibet testimonium.

Anselmus in euang. secundum Lucam.

Cant. 13.

Moraliter.

Simeõ, Anna, Ioseph & Maria quid interpretentur.

fratres, satis delicata uidetur, ubi tantùm sistitur duobus, redimitur auibus, & illico reportatur. Veniet tempus quando iam non offeretur in templo, nec inter brachia Simeonis, sed extra ciuitatem, inter brachia crucis. Veniet quando non redimetur alieno, sed redimet alios sanguine proprio: quia redemptorem misit eũ Deus pater populo suo. Istud est sacrificium matutinum, illud autem uespertinũ: Hæc Bernardus. Mysticè, per primogenita animalium, significatur ille qui unigenitus Dei dignatus est nasci: primogenitus, scilicet dignitate oĩs creaturæ, qui est uerè sanctus Domino, quia sine peccato. Moraliter autem per primogenita, significantur bonæ actionis initia: quę quasi corde gignimus, ex Dei gratia. Commonemur ergo hic, ut omnia primogenita nostra Deo offeramus, quicquid bonũ & iustũ in nostris operibus inuenimus, eius gratiæ non nostris meritis deputemus, dicentes: *Non nobis Domine non nobis: sed nomini tuo da gloriam*. Si autem immundum aliquid parimus, id est, si peccatum in opere perpetramus, occidamus, id est malum per emendationem radicitus euellamus: aut certè mutemus illud mundo, declinantes à malo & facientes bonum, aut redimamus quinque siclis bona opera: & dignos fructus pœnitentiæ per quinque sensus corporis facientes. Commonemur etiam hic, ut si in grege operum nostrorum, agnum innocentiæ, uel principales uirtutes, qualis est charitas, castitas, humilitas, patientia, & huiusmodi inuenimus, Deo offeramus: id est, quòd dignè uiuimus, non nostris meritis deputemus: sed illius qui ait in euãgelio: *Sine me nihil potestis facere*: ipse enim dat uelle & perficere. Si autem tam pauperes sumus, ut in opere nostro agnum & diuitias innocuæ uitæ, uel principales uirtutes non inueniamus, offeramus saltem duos turtures, uel duos pullos columbarum, id est, duo genera compunctionis: uidelicet timoris & amoris: & non solùm pro nostris, aliorumque diluendis peccatis, sed etiam pro impetrandis uirtutibus, & desiderio patriæ cœlestis quotidie defleamus. Et sic unum pro peccato offerimus, dum de malis perpetratis gemimus: alterum in holocaustum, quando amore cœlestium inflammamur. Moraliter, hic attendenda sunt tria, scilicet mysterium purgationis Mariæ: sacramentum delationis dominicæ, & significantia oblationis factæ. Quantum ad primum, sciendũ quòd Maria, quæ interpretatur stella maris, uel amarum mare, designat animam, siue sit in lumine uitæ contemplatiuæ siue in amaritudine uitæ actiuæ. Et utrique necessaria est purgatio: quòd uidelicet anima contemplatiua purgetur à superbia, quod fit per timorem: & anima actiua à negligentia, quod fit per rigorem & laborem. In Hierusalem enim (quæ interpretatur uisio pacis, & significat uitam beatam) nemo infertur, nisi prius dies purgationis eius impleantur. Quia nisi quis sit plenè purgatus, & ita purus sicut fuit in baptismo, non potest peruenire ad istam Hierusalem, uel etiam in templum cœleste. Talis autem purgatio celebratur, uel hic in præsenti per pœnitentiam, aut tribulationes, & huiusmodi uel in pœnis purgatorij. Quantum ad secundum sciẽdum q̃ legimus Christum delatum in Hierusalem, ut hic & legimus eum delatum in Aegyptum. In quo docemur, quòd proles mentis nostræ, quæ est intelligentia, nunc eleuanda est ad cõtemplationem æternorum, quæ per Hierusalem designatur, quæ uisio pacis interpretatur: nunc uerò deprimenda est ad considerationem propriorum defectuum, quæ per Aegyptum designatur. Aegyptus enim, tenebræ interpretatur. Possumus etiam aliter quinque numerare loca, in quæ Christus portatur uel ducitur, scilicet in Hierusalem, in Aegyptum, in desertum, in montem excelsum, & in templi pinnaculum: Et ista quinque loca, significant quinque status, in quibus inuenitur Christus. Hierusalem, significat uitam contemplatiuam, ubi est uisio pacis. Aegyptus, significat uitam actiuam, in qua est mœror & angustia tribulationis. Desertum, significat religionem, in qua insistitur ieiunijs. Mons excelsus, significat fastigium prælationis. Pinnaculum templi, est sedes magistralis. Et in his statibus inuenitur Iesus: quia in omni statu ecclesiæ, potest inueniri Iesus, scilicet salus. Sed considera quis portauit eum in Hierusalem & alibi: & inuenies quòd in Hierusalem & in Aegyptum, tulerunt Christum Maria & Ioseph, stella maris, & augmentum: fides scilicet & charitas. In desertum, ductus est à spiritu Sancto: sed in montem excelsum, & super pinnaculum, tulit eum diabolus. Et ideò timere debent prælati & magistri, ne eos portauerit diabolus in montem excelsum, scilicet prælationis, & in cathedram magistrationis. Quantum ad tertium, est notandum, quòd oblatio indeterminatè fiebat de turture uel columba. Per turturem, quæ est soliuaga & casta, intelligitur uita contemplatiua. Per columbam uerò, quæ gregatim uolat, & fœcunda est, significatur actiua. Et utraque auis gemitum habet pro cantu: sed aliter. Gemitus enim turturis, competit contemplatiuis, & hîc geminatur, unde dicitur par turturum. Primus gemitus est amoris: de quo dicit Apostolus, quòd intra nos gemimus, adoptionem filiorum Dei expectantes. Secundus est deuotionis, de quo dicit idem Apostolus, quòd spiritus postulat pro nobis, gemitibus inerrabilibus. Gemitus uerò columbæ, competit actiuis: hîc est duplex, unde dicitur, duos pullos columbarum. Vnus est pro peccatis proprijs secundum illud Esaiæ: *Quasi columbæ meditantes, gememus*. Alius est pro peccatis alienis, secundũ illud Threnor. *Omnes portæ eius destructæ: sacerdotes eius gementes*. Hunc quadruplicem gemitum offerre debent, qui agnum, id est innocentiam non habent. Prædicta igitur recolligendo dicendum q̃ in hac purgatione, delatione & oblatione, significatur quòd qui purgatus est à superbia & negligentia, & dispositus est ut ascendat ad contemplationem Dei, & descendat ad considerationem sui: & rursus ascendens gemat ex amore & deuotione: & deorsum rediens gemat ex contritione & compassione: in his consistit perfectio fidelis animæ Deo deuotæ. Et quia utræque istę uitæ Deo sunt acceptæ, nõ est diffinitũ, utrũ pro Domino, turtures, an columbæ sint oblatæ: sed indifferenter est dictum, par turturum, aut duos pullos columbarum. Vidisti ergo in prædictis, Christi & parentum eius paupertatem, quia pauperum tantum habebant oblationem. Si autẽ uis informari de humilitate, cõsiderata oblatione & redemptione, ac legis obseruatione, de facili poteris aduertere. Aduerte etiam hic de Christi humilitate, quomodo à præcedentibus sit aucta successiuè. Nam in natiuitate se habuit vt pauper homo: in circũcisione vt pauper, & peccator homo: sed hodierna die, ut paup & & peccator, & seruus. Vt pauper quidẽ in eo quòd pauperum oblationem elegit: ut peccator uerò, in eo

Psal. 110.

Mysticè.

Moraliter.

Psal. 113.

Ioan. 15. Philip. 2.

Moraliter tria notanda.

Loca quinque in quæ Christus delatus est.

Portatores Christi.

Gemitus quadruplices.

Rom. 8.

Ibidem.

Esa. 59.

Threno. 1.

Humilitatis Christi incrementa.

eo quòd ipse cum matre per oblationem expiari voluit: ut seruus autem, in eo ꝙ redimi se fecit. Et quia ut uisum est, post circuncisionem filij, & purgationem matris, tulerunt Iesum in Hierusalem, ut sisterent eum Domino: sciendum & diligenter aduertendum, quòd ex prædictis tribus moraliter instruũtur fideles, ut cùm templum Dei materiale, id est ecclesiam, ingredi uoluerint, in ipsis tribus circunstãtijs se debeant beatæ virgini & Christo conformare: ut uidelicet sint à peccatorum scoria purgati & circuncisi, quò ad primum. Sint brachijs sanctæ matris ecclesiæ deportati, quò ad secundum. Sint rectæ intentionis fine ordinati, quò ad tertium. Primò ergo, ingressuri ecclesiam debent à peccatorum scoria esse purgati, & circuncisi. Nam beata uirgo, antequam ingrederetur in templum, post partum sui immaculati filij, dies purgationis impleuit: ipse etiam filius antequam induceretur in templum, circuncidi uoluit. Non quòd mater purificatione indigeret, aut filius circuncisione: cùm illa non suscepto semine conceperit, & ipse ex intacta uirgine natus fuerit: uterque tamen in hoc legem seuare uoluit, ut nobis daretur forma purgationis & circuncisionis spiritualis: quia purificari & circuncidi debemus à uitijs, antequam ecclesiam ingrediamur, & Deo offeramur, si uolumus quòd ei nostra placeat oblatio: quia secundum Bedam, nemo nisi purificatus & circuncisus à uitijs, dominicis est dignus conspectibus. Ex quo trahitur documentum, quòd nullus ingredi debet ecclesiam, cũ conscientia mortalis criminis, nisi prius sit confessus, uel saltem contritus, si non assit copia confessoris: & quòd ingressuri ecclesiam. prius debent purificari à peccatis, saltem generali contritione, etiam si non habeant conscientiam certi peccati, cùm bonarum mentium sit culpam timere, ubi culpa non existit, exemplo beatæ virginis, purificatione minimè indigentis. Propter quod consuetudo est, quòd aqua benedicta habetur ante fores ecclesiæ: ut ingressuri, eius aspersione purificentur, etiam à uenialibus, qui de mortalibus sibi conscii non existunt. In cuius figura labium, cum aqua erat ante ostium tabernaculi: & ibi Aaron & filii eius ingressuri tabernaculum, lauabãt manus & pedes. Secundò, debent esse brachiis sanctæ matris ecclesiæ supportati: sicut Christus portatus est in templum, brachiis suæ matris: ut de fidelibus dignè ecclesiam ingredientibus, dicat ipsa mater ecclesia, illud Oseæ: *Portabam eos in brachijs meis.* Extra ista antem brachia unitatis ecclesiæ, sunt hæretici, qui aberant à fide: scismatici, qui deuiant à charitate: & omnes excõmunicati, qui præcisi sunt ab unitate ecclesiæ. Hi enim omnes quia non portantur in brachiis matris, non sunt idonei ad ingressum eius: ut dicit Cyprianus, Non potest habere Deum patrem, qui matris ecclesiæ non tenet unitatem. Frustra ergo & indignè, ecclesiam materialẽ ingreditur, qui inter brachia ecclesiæ mysticè non constringitur. Tertiò debent esse rectæ intentionis fine ordinati: vt uidelicet causa deuotionis & orationis, ingrediantur ecclesiam: non causa uanæ simulationis, sicut hypocritæ. Non causa ostentationis & inanis gloriæ: sicut illi q̃ se ornãt in uestibus & alijs, ut appareãt hominibus. Non causa lasciuiæ: sicut q̃ uadunt ad ecclesiam, ad uidendũ mulieres uel uiros ui & concupiscant & concupiscantur. Non causa uanitatis & solatij: sicut qui uadunt ad ecclesiam, ut uacent uanis colloquiis, cachinnis, & leuitatibus. Non

Moraliter de templũ ingredientibus.

Beda in illud Lucæ postquam impleti sũt dies purgationis.

Aqua benedicta ratio.

Oseæ. 11.

Cyprianus de simplicitate prælatorum.

Intentio templum ingredientium.

A causa quæstus & auaritiæ: sicut clerici qui uadunt ad ecclesiam, solùm propter præsentias sibi dandas: uel qui uadunt ad negociationem, & causa lucri temporalis. Hi enim omnes, quia finẽ debitum non intendunt, non sunt digni ingredi in tẽplum: quia ingredientes, non sistunt se Domino, nec ueniunt spiritu in templum. Vnde non uident Christum, nec eũ amplexari possunt spiritualibus animæ brachiis. Et nota secundum Bedam, ꝙ ille post circuncisionem Hierusalem allatus, & domino oblatus est: qui iuxta eũ qui dixit: *Declina a malo & fac bonum* postquam desijt à peccatis, bonis cœpit operibus abundare: qui dicere potest: *Oculi mei semper ad dominum: ut audiam uocem laudis tuæ:* qui dicit *Christi bonus odor sumus: & B leuaui manus meas ad mandata tua: & conuerti pedes meos in testimonia tua:* qui siue manducat, siue bibit, siue aliud quid agit. omnia in gloriã Dei facit: & dicit: *Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua domine* & ad extremum cor meum, & caro mea exultauerunt in Deum uiuum. Quare autem saluator in templũ portari uoluit præter rationes alias, potest esse ratio, ut per suam præsentiã templum sanctificaret: sicut baptizatus est, ut ipse aquas sanctificaret. Vnde sicut ꝑ baptismum Christi, non solũ sanctificata est illa pars aquæ Iordanis, quæ tetigit carnẽ Christi, sed & omnes aquæ: sic per eius delationem in templum illud in Hierusalem, sanctificata sunt omnia tẽpla in eius C nomine dedicata. Propter quod statutũ est ꝙ in ecclesiis, debet haberi etiam corporalis Christi præsentia, uidelicet in sacramento. Vnde etiam ibi recondũtur reliquiæ sanctorum, ibi etiã ministeria fiunt angelorum. Et ideò dignũ est ut ecclesiæ in ueneratione habeantur: & non nisi cum summa reuerentia & deuotione frequententur. Vnde secundum Psalmis. *domum Dei decet sanctitudo.* Possunt autem hæc exponi de templo mentali, in quod uerbum æternũ quotidie inducitur à deuotis fidelibus: de quo ait Apostolus: Templum Dei sanctum est, quod estis vos. Et quia nobilitas cuiuslibet rei, ex eius causis colligitur: hinc est quòd huius templi nobilitas colligitur ex quatuor causis: scilicet, ex efficientis dignitate, ex materiæ preciositate, ex formæ speciositate, D & ex finis honorabilitate. Primum patet: quia hoc templum, quod est mens animæ rationalis, est ab ipsomet Deo immediatè creatum. Et hoc arguit maximam animæ nobilitatem: nam ad creandã animam, Deus non aduocauit aliquam creaturam, sed ipsa trinitas semetipsam inuitauit, dicẽs: *Faciamus hominem.* Non enim hoc uerbũ direxit Deus ad Angelos ut dicit Augustinus sed ipse pater ad alias personas in diuinis, & ex hoc ostẽditur hoc esse opus singulare ipsius trinitatis. Secundum patet: quia non ex aliqua præiacente materia facta est anima, sed ex nihilo. In omnibus enim rebus creatis, non inueniebatur aliquod materiale ita nobile, ut ex eo posset fieri E anima rationalis. Non quidem terra uel aliquod aliorum elementorum, nec cœlum, puta sol, luna, stellæ, seu aliquod corporum cœlestium fuit dignũ intrare compositionẽ animæ rationalis, ut materiale principium eius esset: quæ lõgè altior & nobilior eis extitit. Et ideò facta e ex nihilo, quod ad maximã nobilitatem ei cedit. Tertiũ patet: nam forma rationalis animæ est nobilissima, cùm sit imagine Dei insignita. Non enim Deus impressit animæ imaginẽ alicuius rei creatæ, sed formam sui ipsius: ita ꝙ ipsa forma animæ rationalis, non est aliud quàm quædam relucentia ipsius beatissimæ trinitatis. Nec poterat

Beda in eũ locum.

Psal. 36.

Psal. 24.
2. Corin. 2.

Psal. 118.
Ibidem.
Templi sanctificatio.

Psal. 92.

1. Corin. 3

Templi mentalis dignitas ex causis animæ rationalis.

Gene. 1.

Augu. lib. de Gene. ad literam imperfect.

terat beata trinitas magis animã rationalem nobilita
re, quàm quòd eam sibi assimilauit, & propriè imagi
nis formam ei impressit: vt quia similitudo est causa
dilectionis, & ut anima omnẽ affectũ dilectionis in
ipsum cõuerteret, cùm nihil sibi simile in rebus crea-
tis inueniret. Quartũ patet: nã Deus non ad aliũ finẽ
creauit animã, quàm propter seipsum: vt videlicet es
Psal. 131. set habitaculũ suũ. Iuxta illud Psalmist. *Quoniam elegit
Dominus Sion* id est animã speculatricem: *elegit eam in
habitationem sibi.* Et quoniã ad hoc eã elegit, summè
Prouer. 23 eius ĩhabitationẽ cõcupiscit. Iuxta illud Prouerb. Pr[æ]
Prouerb. 8. be fili cor tuũ mihi. Et illud Sapiẽtis: Deliciæ meæ es-
se cũ filijs hominũ. Vnde quãdocunq; Deus, huius-
modi animã dignè præparatã ĩuenerit: quasi voto po
Psal. 131. titus, dicit illud Psalmistæ: *Hæc requies mea in seculũ se-
culi: hic habitabo, quoniam elegi eam.* O igitur fidelis ani
ma, si nobilitatẽ tuã, ex omnibus præmissis caussis at
Bernard. in medit. tenderes, utiq; nunquã peccares. Vnde Bernardus: Si
nobilitatẽ tuã cognoscis ò anima mea, peccatũ abo-
minaris. Et certè in tantũ desideratio nobilitatis ani-
mæ, ducit in abominationẽ peccati, quòd etiã nõ ha
bẽdo respectũ ad præmia vel ad pœnas, adhuc indu-
ceret ad nõ peccãdũ: quia anima nobilis, omnia ista
caduca reputat nimis vilia & indigna, ad hoc vt ipsa
Superbia sancta. eis uelit coinquinari. Et hæc est quædã sancta & no-
bilis superbia animæ generosæ: quã etiã habuit ille gẽ
De peccati foeditate. tilis Seneca, q dixit: Si scirẽ Deos ignoscituros & ho-
mines ignoraturos, adhuc propter peccati vilitatem
peccare dedignarer. Hoc igitur tẽplũ Dei mentale de
bet esse ornatũ & depictũ uarijs coloribus uirtutũ:
videlicet colore albo castitatis, rubeo uolũtariæ pro
Christo passionis, croceo spiritualis iocũditatis, uiri
di virtuosi exercitij, blaueo cœlestis desiderij, aureo
charitatis, demũ nigro humilitatis. In istud igitur tẽ-
plũ, sic cõpositũ, sic ornatũ, debemus inducere pue-
rũ Iesum verbũ æternũ: ibiq; debemus offerre pro eo
par turturũ, aut duos pullos colũbarũ, id est geminã
dilectionẽ, Dei videlicet & proximi: vel solitudinẽ cõ
tẽplationis, & publicũ actionis: aut castitatẽ mẽtis &
corporis: q̃a turtures sunt aues castissimæ ad multi-
plicationẽ bonorũ operũ: q̃a colũbæ sunt aues ĩ pro
le fœcũdæ. Debemus etiã cũ cum Simeone portare
in vlnis, amplexãdo eum brachijs ueri amoris. Debe
mus nihilominus eum benedicere, pro omnibus be
neficijs nobis, i huiusmodi prægustatione diuinæ dul
cedinis exhibitis: vt sic desiderio dissolutionis affe-
cti, beatã fruitionẽ verbi æterni expectemus, cãtan-
tes cãticũ iubilosum cum Simeone, & dicẽtes: Nunc
dimittis seruum tuũ domine: secundũ verbũ tuum in
Solennitatis huius magnitudo. pace. Magna est ergo præsens solẽnitas propter mul-
ta quæ in ea facta sunt, quã tamẽ tria specialiter attol
lunt. Primũ est, Christi in tẽplum inductio præsentia
lis. Secundum est, parẽtũ eius pro eo oblatio legalis.
Tertium est, Simeonis senis cõsolatio salutaris. Et se-
cundum hæc tria, festum istud sortitur tria vocabu-
Hypapãti. la. Nã ratione primi, dictũ est hypapanti, q̃ idem est
q̃ præsentatio: eo quòd ipso die Christus præsenta-
Purificatio. tus est in templũ. Ratione secundi, dicitur festum pu
rificationis: eo q̃ tunc beata uirgo pro sui purifica-
tione secundũ legẽ, licet non indigeret, oblationẽ fe
cit. Ratione tertij, dicitur candelabra, vel festũ lumi-
num: eo q̃ hodie candelas benedictas & accẽsas in ma
Moria, mõs in quo templũ domini, & templi insignia. nibus gestamus, repræsentantes & sectantes in hoc,
deuotionem Simeonis. Hoc tẽplum domini sanctũ,
de quo hic dicitur, in monte Moria est constitutum,
in quo uoluit Abraham immolare Isaac filium suum,
in quo etiam loco Iacob dormiens, vidit scalam ere-

A ctam usque ad cœlum. In hoc quoq; monte, uidens
Dauid angelum stantem & cædentem populum, in
terram corruit: & pœnitens, grauiterq; se affligens, à
Deo veniam meruit. In hoc monte, aurea vrna Iebu-
sei erat: quam Dauid ad constituendã ibi domum do
mini emerat, eò q̃ misericordiam in illo loco conse-
cutus fuerat. In hoc sancto loco cùm Salomon ope-
re cõsummato, domino sacrificia offerret, nebula im-
pleuit domũ, & apparuit gloria domini, & ignis de-
scendens de cœlo, deuorauit holocausta. Cùm autẽ
ibi flexis genibus & manibus ad cœlum expansis, Sa
lomon dominum orasset, ut quicunque beneficia pe
titurus ingrederetur, preces eius à domino reciperẽ
tur, apparuit ei dominus, dicens: Exaudiui orationẽ
B & deprecationem tuam: elegi .n. & sanctificaui mi-
hi locum istum. In hoc loco Heliodorus à rege An-
tiocho missus, ut locum sanctum violaret & spolia-
ret, flagellatus, & sine ĩtermissione multis plagis vul
neratus, verberatus est. Templũ autem domini voca-
tur, quia in eo sacrificia domino offerebãtur: sed mo
do consecratum est in honore saluatoris mũdi, & ge
nitricis eius Mariæ. Quod licet primò à Babylonijs,
& postea à Romanis fuerit destructum, à fidelibus
tamen & religiosis viris, opere rotundo, in eodem lo-
co, magnifice & miro artificio est iterum reparatum.
In hoc loco beata virgo, cũ alijs uirginibus, dicitur
ministrasse, templi cortinas & vestimẽta sacerdotalia
C præparando, literas sacras addiscẽs, ieiunijs, vigilijs,
orationibus, & diuinarũ lectionum studijs uacans.
In hoc loco, dum sanctus Zacharias incensum domi
no offerret, apparuit ei angelus, nũcians sibi oratio-
nem suam esse exauditam, & Ioãnis natiuitatẽ futu-
rã. In hoc loco, ut hic dicitur, dominus noster Iesus
Christus à parentibus est oblatus, à Simeone susce-
ptus, à sancta Anna uidua, omnibus qui expectabant
redemptionem Israel, annunciatus. In hoc templo Ie
sus, cùm iam duodecim esset annorũ, inuentus est, ad
disputationẽ sedens, in medio doctorum. Supra pin
naculũ huius templi, Iesum diabolus statuit: & ut se
deorsum mitteret, tentando suggessit. Ab hoc tẽplo,
uendentes & ementes eiecit, ac mensas nummulario
D rum, & cathedras columbas uẽdẽtium, euertit. In tẽ
plo hoc, dũ moraretur in Hierusalẽ docebat Iudæos,
licet cũ æmulantes. In templo hoc liberauit adulterã
ab accusantibus eam. Imminẽte etiã eius passione, to
ta die erat in templo hoc, docens: & uespera in Betha
niã secedens. Huius templi uelum in morte eius scis-
sum est à summo usq; deorsum: ut pateret introitus
ad sancta sanctorũ. Ab huius tẽpli pinnaculo, uersus
meridiẽ, beatus Iacobus apostolus primus, sub gra-
tia Hierosolymorũ episcopus, prędicãs pręcipitatus,
pertica fullonis percussus, martyrio est coronatus. In
ter hoc tẽplum & altare, quod est ante tẽplum, foris,
in atrio, ad meridiem, Zacharias filius Barachiæ mar-
E tyr occubuit. Ipsum uerò templum rotundum, cõstat
Templum rotundum ex octo parietibus cõclusum, exterius per circuitũ,
interius uerò ingentibus columnis marmoreis p tri-
ujum, in medio quoque, in ipsa altitudine, in modũ
fornacis est obductum. Est autem intrinsecus scriptũ
in supremo ordine: Audi domine hymnũ & oratio-
nem, q̃ seruus tuus orat coram te hodie, ut sint ocu-
li tui aperti: & aures tuæ intentæ super domũ istam,
die ac nocte. In unoquoq; uerò pariete, extrinsecus
scripti sunt singuli istorum uersuum in circuitu: ita
ut per totam ciuitatem legi possint. Contra ciuita-
tem: Pax æterna, ab æterno patre, sit huic domui. Cõ
tra templum militum: Bene fundata est domus do-

A mini, ſupra firmam petram. Contra Bethaniam: Nō eſt hic aliud, niſi domus Dei, & porta cœli. Contra montem Oliueti: Beati qui habitant in domo tua domine. Contra vallem Ioſaphat: Benedicta gloria domini, de loco ſancto eius. Contra clauſtrum templi: In domo domini, omnes dicent gloriam. Cōtra mōtem Sion: Templum domini ſanctum eſt: Dei cultura eſt: Dei ædificatio eſt. Item contra ciuitatem: In domum domini lætantes ibimus. Hoc templum in inferiori parte vrbis, in uicinia muri ad Oriētem, nec longè à muro, ad meridiem eſt ſitum. In huius templi eccleſia, ſolebant eſſe cum abbate canonici regulares, ſecundum regulam beati Auguſtini, domino ſeruientes. Non longè autem ab hoc templo domini, eſt templum aliud immenſæ quantitatis, & altitudinis: quod domus ſaltus, id eſt de lignis libani dicitur, & templum Salomonis vocatur: quia Salomon ibi docebat, & iudicia faciebat: & ad diſtinctionem alterius prædicti, quod ſpecialiter appellatur templum domini. Vt ergo Maria & Ioſeph perfecerunt omnia quæ ſecundum legem debebantur, nihil omittentes, quamuis non tenerentur, receſſerunt de Hieruſalem, uolentes redire in Galilæam in ciuitatem ſuam Nazareth. Erat quidem, ut dicit Theophilus, eorum ciuitas Bethlehem ſicut patria. Nazareth uerò tanquam habitaculum. Vadè & tu ſemper cum eis, & adiuua puerum Ieſum, & ſeruias eis in quibus poteris.

Auguſt. in regula.

B

C

ORATIO.

IESV *deſiderabilis, qui in templo te iuſto Simeoni, te ad vidēdum deſideranti, ad amplexādum miſericorditer tribuiſti: veni Ieſu dulciſſime, & tuo me deſiderio te expectanti, teipſum clementer indulge: & quicquid impuritatis in me inueneris, per gratiam purificantem expelle. & cor meum tēplum tuum, dignāter inhabitando perfice, ibi te brachijs deſiderij amplexer & teneā. Da mihi ſemper deſiderare te fontem luminis, qui es apud patrem: & non prius de hac uita exeam, quam te oculis cordis uideam, quies amor & deſiderium, uita & præmium te deſiderantium. Amen.*

D

De fuga Domini in Aegyptum, & nece innocentium. Correſpondet euangelio. Angelus domini apparuit in ſomnis Ioſeph, &c.

Cap. XIII.

A CVm ergo Maria & Ioſeph pergerent uerſus Nazareth, neſcientes adhuc ſuper hoc conſilium domini: & timor iam de puero inciperet dilatari, *Angelus domini apparuit in ſomnis Ioſeph, dicens ei*, ut ſurgens acciperet puerum, & matrem eius, & fugeret in Aegyptum: quia *futurum eſſet vt Herodes quæreret puerum ad perdendum eum*, Quoniam ad humilitatem perfectam, trium ſpecialiter adornari decet comitatu virtutum, ſcilicet Paupertatis, in fugiendo diuitias: ut fomenta ſuperbiæ. Patientiæ verò, in æquanimi perpeſsione contemptus. Obedientiæ quoque, in alienis parendo mandatis. Ideo ſupernæ reuelationis oraculo, Ieſus in Aegyptum transfertur, ut peregrinus & pauper, in paruulis ipſius cauſa occiſis, occiditur, & quaſi in quolibet trucidatur: & ad patriam reductus adeò erat ſubditus parentibus, ut nunquam uel ad momentum ſecederet, niſi cùm duodecim factus annorum, remanſit in Hieruſalem, non ſine matris dolore quæſitus, nec ſine gaudio inuentus. Ioſeph uerò euigilans, matrem excitat, & quæcunque ipſe ab angelo audierat, ei narrat. Ipſa verò incontinenti, & nulla mora contracta, ſurrexit, & ad iter arripiendum ſe diſpoſuit. Concuſſa ſunt enim ad hanc uocem, omnia uiſcera eius: & etiam circa ſalutem filij, nolebat negligens ſaltem inueniri. Conſpice & meditare iſta: & quomodo puerum Ieſum dormientem, mater eleuat, & puer ſic importunè excitatus, plorat: & compatere ipſis, ſi qua in te ſunt viſcera pietatis. Cogita quæ conſolatio matri eſſe poterat, quando ipſa puella delicata, quæ de partu recenter ſurrexerat, in terram longinquam, per uias aſperas & incognitas, cogebatur fugere, quando puerum tenellum, ſic per uias longas cogebatur circunferre: quando inter idololatras compellebatur manere. Igitur de nocte uerſus partes Aegypti ire cœperunt, quia nox magis quàm dies fugæ competit: vt ſic negocium, magis occultè fieret, & ſecretius pericula eminentia euaderent, ne ſcilicet fuga à videntibus accuſari apud regem poſſet. Licet enim de hoc haberent reuelationem diuinam, non tamen propter hoc debebāt omittere, quod poterant facere ſecundum viam humanam. Ecce fugit Chriſtus, & nocte fugit, ut fuga quæ per ſe difficilis eſt, noctis obſcuritate difficilior fiat. Fugit autem in Aegyptum, ut eos ſpecialiter illuminaret præ cæteris & ſanaret. Vnde Auguſtinus: Audi etiam magni myſterij ſacramentum. Moyſes quandoque in Aegypto, perfidis clauſerat diem illuc Chriſtus adueniens, ſedētibus in tenebris reddidit lucem. Vnde & Chryſoſtomus: Sed quare in Aegyptum? Recordatus eſt enim dominus, qui in finem non iraſcitur, quanta mala fecerat ſuper Aegyptum: ideò miſit filium ſuum in eam, dans illi reconciliationis ſignū, & perpetuæ amicitiæ pignus, ut decem plagas Aegypti, una medicina ſanaret. O mutatio dexteræ excelſi: ut populus qui antè fuerat perſecutor populi primogeniti, poſtea fieret cuſtos filij vnigeniti. Et iterum in Aegyptum paruulus mittitur, ut illam regionē quæ præ omnibus terris, flamma impietatis ardebat, igne potius fidei ſuccenderet: ex his perſuadens etiam, de alijs mundi partibus, ſperāda eſſe meliora. Et ut etiam addiſcamus quòd ab ipſis uitę initijs, ad tētationes debeamus atque inſidias præparari. Nam ab ipſis cunabulis Chriſti iſtud effectū eſt, ut tu uidelicet hoc audiens, cùm uideris te tribulationes varias, & mille ſuſtinere diſcrimina, nihil omnino

Math. 2.

Humilitatis perfectæ ornamēta.

B

Fuga labores & difficultates.

C

D

Chryſtus cur in Aegyptū fugit.

Auguſtin. ſermone de epiphania.

Chryſoſtom. ſecunda operis imper.

E

turberis: sed ut isto munitus exemplo uiriliter cuncta sustineas, sciens tribulationes maximas inseparabiles quasdam comites esse uirtutum: Hæc Chrysost. Ideo etiam fugit in Aegyptum magis quàm in aliam terram, ut ostenderet se verum Moysen: ut sicut Moyses populum Dei de Pharaone & Aegypto liberans in terram, duxit promissionis, ita ipse populum fidelium de diabolo & inferno liberans, secum ad regnum duxit beatitudinis. Multa quidem bona considerare potes in præsenti negocio & materia. Primò, considera quemadmodum dominus in sua persona circa prospera, suscepit etiam aduersa. Etenim in natiuitate sua, magnificatus fuit à pastoribus, tanquam Deus: & parum post circuncisus tanquam peccator. Deinde uenientes Magi eum plurimum honorauerunt, & ipse nihilominus, in stabulo remanens, inter bestias stabat, & ut cuiusdam homunculi filius plorabat. Postea præsentatus in templo, Simeon & Anna extulerunt quàm plurimum: & tunc ab angelo dicitur quòd fugiat in Aegyptum. Et multa talia in uita sua poteris perpendere, quæ ad nostram instructionem possumus retorquere. Vnde Chrysostomus: Misericors Deus mœstis rebus quædam etiam iocunda permiscet, quod certè in sanctis omnibus facit, quos neque tribulationes, neque iocunditates sinit habere continuas: sed tum ex aduersis, tum ex prosperis iustorum uitam, quasi admirabili quadam varietate contexit: quod hic quoq; eum fecisse considera. Videndo quippe sanctus Ioseph grauidam sponsam, in turbationem incidit maximam. Sed affuit repentè Angelus, suspicionem soluens, & timorem prorsus extinguens. Deinde uidens puerũ signo natũ, maxima exultatione repletus est. Sed rursus huic gaudio, periculũ grande successit: cùm tota ciuitas turbaretur, & ipse rex fureret. Sed & hunc mœrorem rursus lætitia subsecuta est, apparitio uidelicet stellæ, & adoratio Magorum. Post hanc quoque iocunditatem, iterum periculum, iterumq; formido. Quærit Herodes animam pueri, & fugere necesse est, & in longinqua pertransire: Hæc Chrysostomus. Cùm ergo consolationẽ habueris, tribulationẽ expecta, & econuerso. Vnde nec in consolationibus debemus extolli: nec in tribulationibus frangi. Dat enim nobis Deus consolationes, ad spem subleuandam, ne deficiamus: & tribulationes ad humilitatem conseruandam, vt cognoscentes nostram miseriam, semper in suo timore stemus. Secundò considera circa Dei cõsolationes & beneficia: quòd qui ea percipit, non percipienti se præferre non debet: & qui non percipit, non deiiciatur animo, nec percipienti inuideat. Nam & Angelorum locutiones fiebant Ioseph, & non matri, cùm tamẽ longè esset ea inferior. Item & qui percipit, si non percipit pro suo velle, nõ debet esse ingratus, vel murmurare: cùm etiam Ioseph, qui tantus erat apud Deum, non palam, sed in somnis, tales locutiones acciperet. Tertiò considera qualiter Deus permittit suos persecutionibus & tribulationibus vexari. Et uerè magna erat tribulatio matri & Ioseph, cùm viderent puerum Iesum ad occisionem quæri. Quid enim grauius audire poterant? In hoc etiam tribulatio erat, quòd in terram longinquã quã ignorabant, & per vias asperas eos ire oportebat, cùm essent inhabiles ad eundum: dña propter iuuentutẽ, Ioseph verò propter senectutẽ: ipse etiam puer quem portare habebãt, adhuc tenerrimus erat. Peregrinari quoq; habebant in terra aliena, pauperes & quasi nihil habentes. Omnia enim ista sunt afflictionum materia. Tu quoque cùm turbaris, patientiam habe: nec credas tibi à Deo priuilegium dari, quod nec sibi tribuit, nec matri. Quartò considera benignitatem domini. Vides quàm cito persecutionem patitur, & fugatur de terra natiuitatis suæ: & quàm benignè cædit furori illius, quem poterat in momento perdere. Magna patientia domini, sed non minor eius humilitas. Ille enim ante faciem persecutoris fugit, cui angeli ministrant. Deus est, sed ut homo fugit Herodem miserum, qui refugium est omnium. Profunda hæc eius humilitas, & mira patientia: nolebat persecutori uicem reddere, nec eum offendere, sed fugiendo insidias uitare. In quo dedit nobis exemplum, vt & nos sic facere conemur, scilicet aduersantibus uel persequentibus non resistere, vel de ipsis vindictam expetere: sed patienter expectare, & furori ipsorum cedere: & quod plus est, vt alibi docet, pro eis orare. Quia enim dominus ne occideretur, sublatus est in Aegyptum, significat electos sæpius malorum improbitate, suis è sedibus effugandos, uel etiam exilio damnandos. In quo etiam debilibus exemplum reliquit, & eos ad patientiam confortauit. Nam quòd fugit, sacri fuit exempli, non timoris: ut exemplum daret suis, maximè cùm fuga & cõseruatio prælati prodest ecclesiæ, vt Pauli: & quando grex non periclitatur de fuga prælati. Moraliter per fugam istam in Aegyptũ, significatur fuga iusti à periculo & perditione peccati, in statum pœnitentiæ, ubi debet manere vsque ad obitũ Herodis, id est, donec cessent impugnationes hostis. Fugiebat quoque dominus ante faciem serui sui, imò potius serui diaboli: non quòd mortem timeret, sed vt tempore cõgruo sustineret. Non enim fugit mortem, qui mori venerat: nec insidias expauit, qui insidias & versutias diaboli aperire uenerat. Portauit eum mater tenera & iuuenis ualde: & sanctus Ioseph multum senex in Aegyptum, per uiam siluestrem, obscuram, nemorosam, & inhabitatam, & per uiam ualde lõgam. Dicitur enim quòd ad iter cursoris sunt duodecim uel quindecim dietæ, pro eis autem fortè erat duorum mensium uel plurium. Iuerunt autem, ut dicitur, per desertum illud, per quod filij Israel transierunt: in quo & quadraginta annis steterunt. Sed quomodo de uictu secum portando faciebant? Vbi etiam & quomodo de nocte hospitabantur & quiescebant? Raro enim domos in illo deserto inueniebãt. Compatere ergo eis: quia labor difficilis, magnus & longus: & tam puero quàm ipsis: & uade cum eis, & adiuua portare puerum Iesum, & in omnibus quibus poteris, exhibe eis ministerium. Non debet uideri nobis labor pœnitentiam agere pro nobisipsis, pro quibus labor tantus ab alijs & à talibus & totiens est assumptus. Vnde Anselmus. Noli in tua meditatione fugientem in Aegyptum relinquere in comitatu. Inspiciat oculus deuotionis paruulum Iesum: dulces mammillas gloriosæ uirginis matris suæ dulciter sugentem: & mammillas maternas filiali more tractantem. Quid uisu iocundius? Quid delectabilius? Quid suauius? Cerne illum qui immensus est: paruulis brachiis ad materna colla pendentẽ, & dicas: Fœlix sum, fœliciorq; dum illum uideo quem reges optauerunt uidere, & non uiderunt. Dignus est uisu, qui speciosus est forma præ filiis hominum. Cogita & recogita, quo animo, & qua cogitatione tenebatur illa dulcissima mater eius: cùm illum dominum, tantum ac tantillum in brachiis suis, exultans & læta teneret:

Bona in Christi fuga quasi dulcibus mista amara.

Chrysost. hom. 8. in Matthæũ.

Quod Ioseph, & nõ matri, nunciatum est.

Tribulari iustos Deus qualiter permittit.

Ineptus ad fugam habilis.

Benignitas & patientia domini.

Electorum exilia & eiectiones ac fuga, utiles.

Moraliter.

Longitudo itineris & difficultas.

Lucæ. 10. Esa. 44.

neret: cùm ei vt infantulo gestienti, dulcibus osculis ac frequentibus cõgauderet: cùm eũ lachrymantem super genua sua, quibus poterat modulis consolaretur: cùm deniq; alijs atque alijs studijs, ad quæ ipsam materna pietas informabat, ei pro qualitatum uicissitudinibus sedula blandiretur. Item vlterius notandum est, qualiter Maria in via apprehensa est cum puero Iesu, à latronibus. Opinare uerum esse quòd dicitur eum esse à latronibus comprehensum in via; & adolescẽtuli cuiusdam beneficio ereptum. Erat is, vt dicunt, principis latronũ filius: qui præda potitus, cum paruulum in matris gremio aspexisset, tanta in eius speciosissimo vultu, splendoris maiestas apparuit, ut eum supra hominem non esse ambigens, incalescens amore, amplexatus est eum. Et ô inquit, beatissime paruulorum, si aliud se tempus obtulerit rursus miserendi, tunc memento mei, & huius temporis noli obliuisci. Ferunt hũc latronem fuisse, qui ad dexteram Dei crucifixus, alterum blasphemantem corripuit, dicens: *Neque tu times deum, qui in eadem damnatione es*. Et nos quidem iustè: hic uerò nihil mali gessit. Conuersus uerò ad Dominum eum in illa quæ in paruulo apparuit, intuens maiestate, pacti sui non immemor: Memento, inquit, mei dum ueneris in regnum tuum. Itaq; ad incentiuum amoris, hac non inutile arbitror vti opinione, remota omni affirmandi temeritate: Hæc Anselm. Herodes autem, cùm Magi quos æstimabat per eandem uiam regressuros, ad eum non reuerterentur, & nihil sibi renunciarent, putauit eos visione stellæ deceptos, & erubuisse ad eum redire, & ideò cessauit à pueri inquisitione. Vel tot & tantis occupationibus regia cura distendebatur, ut à pueri inquisitione auerteretur uel impediretur. Sed cùm postmodum audiret quæ in templo gesta essent, quid Simeon dixerit, & quid Anna prophetauerit, tunc fama pueri nati crescente, turbatus ex his, magis timuit. Et sentiens se illusum à Magis ad ipsum non redeuntibus, iratus est ualde: tum propter sui contemptum: tum propter timorem amittendi regnum: ideò de morte puerorum Bethlehemitrum tractauit: vt cum illis occideretur ille qui incognitus sibi fuit. Putabat enim quòd si omnes pueri occiderentur, unus quem quærebat, euadere non posset. Non æstimans infœlix, quia non est consilium, non est sapientia, non est prudentia contra dominum. Dum ergo de nece puerorum disponeret, per epistolam hortatus est à Cæsare Augusto vt Romam ueniret. Qui cùm iter faceret per Ciliciam audiens naues Tarsensium Magos transuexisse, iratus valde in spiritu vehementi, id est in ira, comburi & conteri fecit naues de Tharso Ciliciæ, quibus Magi credebantur occultè redisse, secundum quod Dauid prophetauerat, dicens. *In spiritu vehementi, conteres naues Tharsis*. Et de Roma reuersus Hierosolymam, misit spiculatores, & iussit occidi *omnes pueros, qui erant in Bethlehem Iudæ, & in omnibus finibus eius, & locis adiacentibus, a bimatu & infra*. id est biennes & minoris ætatis, usque ad puerum diei, seu noctis unius, secundum tẽpus quod à Magis de ortu stellæ exquisierat: ut nec loco nec tempore cælaretur qui natus erat: quorum maxima pars, tertio miliario à Bethlehem, ad Austrum, sepulta est. Bimatus, spacium duorum annorum dicitur, à bis & ymatos Græcè, quod est annus Latinè: & inde bimatus, quasi binus annus appellatur. Vnde dicitur, bimus, bima, bimum, scilicet animal duorum annorum: & trimus, trima, trimum, annorum trium. Inter opiniones diuersas, plurium sententia, & vsitatior hæc est, quòd Herodes, euoluto anno post Christi natiuitatem, occidit infantes, & q stellam eadem die qua natus erat dominus, ortã didicerat: & secundum ortum stellæ dominum anniculum, & insuper aliquot dierum esse sciebat, ideoq; supra ætatem eius, usque ad bimos & infrà, usque ad unius diei seu noctis, in infantes desæuit pueros: timens ne puer cui sydera famulabãtur, paulò suprà ætatem suam, uel infra speciem suã transformaret, ut ætatem sui temporis occultaret. Sic ergo post annum, & quatuor à natiuitate domini dies, uerisimile est eum occidisse infantes. Tunc impletum est illud Hieremiæ: *Vox in rama audita est, ploratus & vlulatus. &c.* Rama non est hic proprium nomen loci, sed est hic nomen commune: ac interpretatur & significat excelsum. Vt sit sensus: Vox in excelso audita est, id est, longè lateque dispersa: quia multum exaltata, circunquaque diffundebatur, præ sua magnitudine immensa. Multus enim ploratus: quantum ad fletum paruulorum; & vlulatus, quantum ad lamentum matrum, ibi erat: vbi tot parentes, tot homines utriusque sexus, uisa tanta crudelitate: etiam si uellent uoce cohibere, non poterant. In paruulis autem, mors faciebat finem doloris: in matribus uerò, semper per memoriã reparabatur: & ideò dicit: Vlulatus multus. Vel in excelso audita est: quia de morte innocentium mittebatur, quorum sanguis usque ad cœlos contra interfectores eorum clamauit, secundum illud. *Vox pauperis penetrat nubes*. Quanuis autem Bethlehem sit in tribu Iuda, orta de Lya: & Hierusalem in tribu Beniamin, orta de Rachel: plorare tamen dicitur Rachel filios Iudæ, id est, Bethlehem quasi suos: siue quia iuxta Bethlehem in Effrata sit sepulta: ac ratione sepulturæ, & ex materni corpusculi hospitio, nomen matris accepit: & dicta est mater ipsius Bethlehem, & habitantium in ea. Siue quia Iuda & Beniamin duæ tribus iunctæ ac vicinæ sibi & proximæ erant: quia iuxta se hæreditatẽ acceperant: & funiculus sortis Beniamin prope Hierusalem perueniebat, & Herodes præceperat, non solum in Bethlehem: sed & in omnibus finibus eius, interfici pueros. Et per occisionem Bethlehem, intelligimus multos Rachel filios de Beniamin, pro victima fuisse occisos: quod euangelista insinuat, ad exaggerandum scelus Herodis, quòd ex effrenata crudelitate hoc fecit. Vnde dicit Rabanus: Crudelitas in nullo modum tenuit: non est contenta vastatione Bethlehem, sed adiacentia loca vastauit. Plorauit autem *Rachel filios, & noluit consolari: quia non sunt*, id est, de hoc quòd nõ essent, & super hoc quòd mortui erant: quia in æternum victuros esse sciebat Rachel, quæ ouis vel uidens principium dicitur, ecclesiam significat: cuius tota intentio, ut Deum contempletur inuigilat, & ipsa est ouis centesima, quam pastor in humeris ad caulas reportat. Hæc ergo filios suos plorauit, quia pro persecutione fidelium gemit. Non vult autem consolationem recipere de hoc, quia non sunt, id est, quia nõ sunt mortui: ut qui vicerunt seculum morte, rursus ad seculi certamina, secum toleranda, redeant iterũ pugnaturi: sed gaudet potius quia fœliciter sunt, & regnãt cum Christo per martyrium coronati. Plorat ergo ecclesia bonos, vt martyres, quia uidet eos iniustè cruciari: sed quia scit illos beatos, non vult temporaliter, sed æternaliter consolari. Plorat insuper etiam malus, ut impœnitentes, quia uidet eos damnari:

Marginalia: *Maria & Ioseph, quomodo in latrones inciderunt.* — *Luca. 23.* — *De nece puerorum.* — *Psal. 47.* — *Bimatus unde dicitur.* — *Hiere. 3. & 31. Rama.* — *Eccle. 35.* — *Rachel. Gene. 35.* — *Rachel ecclesiam significat.* — *Luca. 15.*

nari:& quia videt illos irremediabiliter perditos, nō vult consolari. Vbi sciendum quòd triplex est genus martyrum. Quidam enim patiuntur voluntate & actu: vt Stephanus. Quidam voluntate, non actu: vt Ioannes euangelista. Tertij, non voluntate, sed actu: vt Innocentes, in quibus Christus, cuius vice mortui sunt, suppleuit, si quid defuit voluntatis. Vnde ordinantur eorum festa post natiuitatem domini, secundum maiorem martyrij dignitatem. Primò, Stephani. Secundò, Ioannis. Tertiò, Innocentium. Nam dilectus ecclesiæ Christus, candidus in Ioanne: rubicūdus, in Stephano: electus ex millibus in innocentibus. Innocentes ergo etsi usum non habeant, & sic testificari non poterant: Christus tamen cuius uice mortui sunt, suppleuit si quid defuit uoluntatis: ipsi autem non loquendo, sed moriendo, testificati sunt. Laxato igitur uocabulo, martyres Christi, id est testes dicuntur. Quos enim testes Latinè dicimus, Græcè martyres appellantur: non quia propriè testes Christi sunt, quia nec pro fide Christi, nec pro iustitia occubuerunt: sed quia pro fide Christi, id est loco Christi occisi sunt: quia in eorum numero Christus quærebatur occidi: in quo cum etsi non loquendo, tamen moriendo sunt confessi. Multis uerò de causis potest quis martyr fieri: scilicet pro iustitia, ut Abel: pro lege Dei, vt Machabæi: pro assertione veritatis, vt Esaias & Hieremias: pro argutione peccati, ut Ioannes Baptista: pro salute populi, ut Christus: pro fide & nomine Christi, ut Stephanus: pro libertate ecclesiæ, ut Thomas: pro Christo, seu loco Christi, ut hi pueri. Vnde & ecclesia pro his pueris solennizat, quamuis ad inferos descenderunt, & ob hoc quædam cātica lętitiæ prætermittuntur. Vnde Chrisostomus: In Bethlehem, omnes occiduntur infantes, qui dum innocenter pro Christo moriuntur, primi Christi martyres extiterunt, & perfectæ laudis martyrium consequuntur. Vnde non immeritò, infantes illi beati per omnia extiterunt, qui primi mori pro Christo meruerunt. Vnde & Augustinus: O paruuli beati, modo nati, nunquam tentati, nondum luctati, iam coronati. Et iterum: Nunquam prophanus hostis, beatis paruulis tantum prodesse potuisset obsequio, quantum profuit odio. Nam quantum contra eos iniquitas abundauit: tantum gratia diuinæ benedictionis effulsit. Et dum insequitur Christum regi nostro coæuum: procurauit exercitum stolis victricibus candidatum, Hæc Augu. Considera hic quomodo Christus adhuc infans tenerrimus, iam cępit pati in se & suis: & vehementer ei compatere, si qua in te sunt viscera pietatis. Vnde Anselmus: Sed & tenella hæc Christe tua infantia, à persecutorum gladijs tuta non fuit. Adhuc enim, inter dulcia matris ubera sugens dependebas, quando apparuit Angelus in somnis Ioseph, dicens: Surge, & accipe puerum & matrem eius, & fuge in Aegyptum: & esto ibi, usque dum dicam tibi: futurum enim est vt Herodes quærat puerum ad perdendum eum: iam ex tunc bone Iesu pati cœpisti. Non solùm autem illam animæ infantiæ vexationem in teipso pertulisti, sed etiam mortem in pusillis tuis: quorum multa millia inter mammillas matrum pro te Herodis trucidauit immanitas, excepisti: Hæc Anselmus. In rege Herode crudelitas impiorum existimantium martyrū cæde posse religionem Christianam extinguere, & in occisione paruulorū cunctorum martyrum: qui paruuli, id est humiles & innocentes, occisi sunt ab

Martyrū genus triplex.

Ex causa quinta.

Innocentes habēdi sūt martyres.

Martyriū fit multis de causis.

Chrysost. hom. 2. in natali Innocentium tom. 2.

August. sermone de Innocentibus.

Anselmus in speculo euangelico sermone cap. 4.

Herodis imitatores.

A impijs forma præcessit. Sed non sic religio in Christo fundata extinguitur: quia, vt Leo ait, non minuitur persecutionibus ecclesia, sed augetur. Vnde secundum Bedam & Bernar. Herodiana malitia, & Babylonica crudelitas, est nascentem velle religionem extinguere, & paruulos Israelis allidire. Si quis enim quid ad salutem pertinens, si quis religionis & sanctitatis ortum, uel profectum, uel consummationem impedit, uel persequitur, talis planè cū Aegyptijs paruulos Israelitici germinis necare conatur, imò cum Herode nascentem saluatorem persequitur. Quòd autē nato Domino persecutio cœpit, significat per omne tempus uitæ præsentis, non deesse futuros, qui electos Dei persequerentur, sicut B Dominus in Euangelio ait: *Si me persecuti sunt, & uos persequerentur*. Et Apostolus: *Omnes qui pie uolunt uiuere in Christo persecutionem patiuntur*. Quòd uerò pueri pro Domino occisi sunt, significat per humilitatis meritum, ad coronam martyrij esse ueniendū: Quia, ut Dominus ait, *qui se humiliat, exaltabitur*. Puerorum enim innocentia, humilitatem significat simplicium, de quibus ait Dominus: *Sinite paruulos uenire ad me, talium est enim regnum cælorum*. Quòd autē occisi sunt, sed Christus euasit, insinuat corpora martyrum, ab impijs posse perimi: sed Christum pro quo persecutio sæuit, nullatenus posse à fidelibus auferri. *Siue enim uiuimus, siue morimur, Domini sumus*. C Moraliter occidunt pueros multos, & multipliciter, Pharao submergendo, Herodes detruncando, Antiochus suspendendò, Medi sagittando. In flumine submergente, significatur delectatio præsentis uoluptatis: in gladio detruncante, inflictio præsentis aduersitatis: in sagitta de longè percutiente, timor futuræ asperitatis: in suspēdio spes, siue ambitio futuræ prosperitatis. Sic ergò diabolus, qui Pharao, id est dissipans per inuidiam: qui Herodes, id est glorians per superbiam: qui Medus, id est mensurans, scilicet culpæ pœnam per malam intentionem: qui Antiochus, id est silentium paupertatis per fraudulentiam. Paupertatē enim cælat, & diuitias suggerit. Hic occidit pueros secundum quatuor affectiones, quę sunt gaudiū D præsentis prosperitatis, & spes futuræ: tristitia præsentis asperitatis, & timor futuræ. Et est notabile quod interficiuntur pueri, in quo stultitia, in Bethlehem, in quo abundantia, à bimatu & infrà, in quo superabundantia: & hoc compatiendo, luget ecclesia. Cùm autem Maria & Ioseph cum puero Iesu intrarēt Aegyptum, omnia idola illius prouinciæ in templis suis corruerunt, sicut per prophetam Esaiam fuerat prophetatum. Tradunt enim, quòd sicut in exitu filiorū Israel de Aegypto, non fuit domus Aegypti, in qua Deo procurante, non iaceret mortuus primogenitus, ita nec modò fuit templum in Aegypto, in quo non corruisset idolum. Sicut & ante arcam Domini E corruit Dagon idolū, cùm arca appropinquasset ad ipsum. Spiritualiter etiam corruūt vitia, ingrediente Domino domum cuiusque, prius desertam per peccata. Vt etiā dicitur in Scholastica historia, quando Hieremias in Aegypto per captiuitatē ductus fuerat, prophetauit eis quòd in futuro, quędā uirgo paritura esset, & tunc omnes dij, & omnia idola Aegypti ruerēt. Aegyptij ergo imaginē virginis cū puero sculpebant, & tibi honores exhibebant. Hæc autem prophetia, modo quādo Christus cū matre intrauit Aegyptū, est impleta, nā omnia idola Aegypti corruerūt, & virginē (sicut pdictū fuerat) peperisse indicauerūt. Hoc idem pręfiguratum fuit in Moyse &

Beda in eū locum. Bernar. sermone. 3. de epiphania.

Ioan. 15.

2. Tim 3.

Luca 14.

Marci 10.

Rom. 14.

Moraliter

Idolorum casus.

Esaia. 2.

Idola pœnitus conteruntur.

Moraliter.

Virgo à Hieremia prædicta.

Historia scholastica.

Corona Pharaonis. Hammon.

Pharaone, in confractione Dei sui Hammonis, & coronæ. Vt enim in scholastica historia dicitur, Pharao rex Aegypti, coronam regalem habebat, in qua imago Dei sui Hammonis Aegypti sculpta fuerat. Filia ergo Pharaonis, quæ Moysem puerum in filium adoptauerat, postea quadam uice decreuit, ut eum Pharaoni regi videndum præberet. Cui Pharao alludens, coronam suam imponebat, quam ille in terram proiiciens penitus confringebat. Et cùm eum occidere uoluisset, dixerũt quidam quòd puer hoc ex insipientia fecisset. Moyses nutu Dei, saluatus est à nece Pharaonis: sic Christus nutu Dei saluatus est de gladio Herodis. Moyses natus est, ut filios Israel educeret de Aegypto: Christus homo factus est, ut eriperet nos de inferno. Moyses Deum regis Aegypti cum corona confregit, Christus omnia idola Aegypti, & Deos in nihilum redegit. Hanc ruinam idolorum, illa statua prætendebat, quam rex Nabuchodonosor in somno videbat. De monte autem sine manibus quidam lapis est abscisus, & in pedes illius statuæ, seu imaginis & idoli, est illisus. Contriuitque eam, & in puluerem redegit, & postea idem lapis in montem magnum excreuit. Lapis iste significat Christum, qui abscisus est de monte sine manibus, quia natus de Maria sine tactibus maritalibus. Lapis iste, scilicet Christus, contriuit in Aegypto omnia idola, de quacunque erant materia. Et confracta statua, lapis ille in montem magnum excreuit, quia destructa idololatria, fides Christi per totum mundum inoleuit. Et Christus creuit in montem talem & tantum, quòd summa immensitate repleuit tam cœlum quàm mundum.

Danie. 2. Lapis abscisus sine manibus.

Per trãsitum Domini in Aegyptum, propter persecutionem Herodis, significatus fuit transitus Apostolorum ad gentes, propter persecutionem eis motam à Iudæis. Per reditum autem eius in Iudæam, defuncto Herode, significatur illuminatio Iudæorum in mundi fine. Vnde secundum Remigium, per Ioseph designantur prædicatores: per puerum, fides & notitia saluatoris: per Mariam, Ecclesia & sacra scriptura: per persecutionem Herodis, persecutio facta à Iudæis: per fugam Ioseph in Aegyptum, transitus prædicatorum ad gentes, ad quas fidem Christi & Ecclesiæ tulerunt, relicto Herode, id est Iudæorum infidelitate. Per tempus autem quo fuit in Aegypto, spatium temporis ab ascensione Domini, vsque ad aduentum Antichristi. Per obitum Herodis, extinctio inuidiæ in cordibus Iudæorum in fine. Tunc itaque Dominus, in Aegypto ignorantiæ tenebras effugans, & idolorum uanitate discussa, Dei ueri cultum uenerationemque reparauit. Vbi ignis fidei succensus in tantum excreuit, quòd etiam deserta eius repleuerit. Domini enim præsentiam, postmodum eremus Aegypti meruit, vt paradiso melior, & cœlo darior effecta uideretur. Vnde Chrysostomus: Denique si quis nunc ad Aegypti ueniat solitudines, paradiso prorsus omnem illam uideat eremum digniorem, & innumerabiles Angelorum cœtus, in corporibus fulgere mortalibus. Est enim cernere tota illa regione diffusum exercitũ Christi, & admirabilem illum regium gregem, virtutumque cœlestium conuersationem in terris micantem. Non ita uarijs astrorum choris cœlum refulget, ut Aegyptus innumeris monachorum distinguitur atque illustratur habitaculis. Noctes quidem sacris hymnis & uigilijs, dies uerò orationibus, manuumque operibus exercent, Apostolicæ cursum uirtutis imitantes: Hæc Chrysostomus. Iuerunt ergo ad quandam ciuitatem Thebaide, quæ vocatur Heliopolis, & ibi aliquam domunculam conducentes, habitauerunt per septem annos, tanquam aduenæ & peregrini, pauperes & egeni. Sed vnde & quomodo isti tanto tempore uiuebant, nunquid mendicabant? Legitur autem de Domina, quòd colo & acu, quærebat sibi & filio necessario. Suebat ergo & filabat domina mundi, pro precio, paupertatis amore & zelo. O quot & quantæ huiusmodi aduenis fiebant iniuriæ, quas dominus uitare non uenit, sed suscipere. Quid etiam si aliquando filius famem patiens, panem petijt, nec unde daret mater habuit? Nonne in his & similibus, totaliter concutiebantur viscera eius? Consolabatur verbis filium prout poterat, & nihilominus opere uictum procurabat, & sibi fortè aliquando de uictu subtrahebat, ut filio reseruaret. Et si ex opere manuum oportebat quærere uictum, quid dicemus de uestimentis, quid de utensilibus, scilicet lectis & alijs intra domum opportunis? Nunquid duplicia? nunquid superflua? nunquid curiosa habebat? Hæc cõtra paupertatem sunt, & hæc si habere posset, nollet ea paupertatis amatrix. Sed nunquid domina suendo, uel alia opera faciendo, faciebat more quorundam opera curiosa? Absit. Est enim periculosum & ualde magnum vitium propter multa, de quo latius dicetur infrà. Conspice nunc dominam in laboribus & operibus suis, filando, suendo, texendo, sollicitam, quomodo facit ea fideliter, atque humiliter cum diligentia habendo, & nihilominus super filio & gubernatione domus, curam diligentissimam habendo, uigilijsq; & orationibus iuxta posse semper intendendo, & toto affectu compatere sibi, & considera quòd non habuit omnino gratis regnum Dei domina regni. Sed & Ioseph sanctus, faber lignarius, aliquid operabatur in arte lignaminis. Vnde quia compassionis occurrit materia, tandem cùm aliquam moram cum eis contraxeris, pete recedendi licentiam, & benedictione accepta, primò à puero Iesu, deinde à matre, postea à Ioseph, genibus flexis, & cum lachrymis compassione magna ualefacias eis, quia tanquam exules à patria, sine aliqua causa, & exbanniti, remanent ad peregrinandum ibidem, per annos septem, in sudore vultus sui uicturi.

Chrysostomus hom. 8. in Matthæum. De Aegypti partibus.

Heliopolis.

Maria operosa.

ORATIO.

DOMINE *Iesu Christe, qui adhuc infans, persecutiones & exilia pati, & infantes tunc pro te occidi uoluisti, da mihi misero hæc omnia, ac etiam mortem, si oportet, pro te patienter tolerare, cunctaque prospera mundi despicere, & nulla eius aduersa formidare. Et uos ò sanctissimi innocentes, flores & primitiæ martyrum: qui per innocentiam & martirij palmam Dei filio infanti adhæsistis, dignemini de plenitudine gratiæ, & innocentia vestra infirmitati & miseriæ, peccatorum meorum ueniam, & gratiam ab eodem Dei filio benignissimo obtinere. Amen.*

DE

De reditu Domini ex Aegypto, & initio pœnitentiæ Ioannis Baptistæ. Correspondens Euangelio: Defuncto Herode, &c. Cap. XIIII.

Math. 2.

COMPLETIS autem ferè septem annis, quibus Dominus peregrinatus est in Aegypto, & Herode mortuo, uocatus est Dominus ex Aegypto, quia sicut dicitur in historijs, tricesimo anno regni Herodis, natus est Christus, & tricesimo octauo anno regni sui, mortuus est Herodes. Hoc autem factum est, ut consecutiuè adimpleretur quod dictum est à Domino per Oseam prophetam: *Ex Aegypto uocaui filium meum, scilicet consubstantialem.* Hoc autem de uocatione & exitu Israel de Aegypto, ad literam legitur, qui etiam quando que puer & filius à Domino appellatur. Ista ergo authoritas habet duplicem sensum literalem, quia uerificata est ad literam, de populo Israel, uocato à Domino de Aegypto. Perfectius tamen de Domino nostro IesuChristo, quia ipse est filius Dei naturalis, alij autem sunt filij per adoptionem.

Osee 11.

Primo ergo anno Archelai, senioris filij Herodis, & anno Domini octauo, *apparuit Angelus Domini Ioseph, in somnis, dicens ei: Tolle puerum & matrem eius, & uade in terram Israel,* scilicet in Iudæam, *defuncti sunt enim, qui quærebant animam pueri*, id est uitam corporalem, scilicet Herodes & complices eius, & fautores in mortem Domini, scilicet Scribæ & Pharisæi. Quia secundum Iosephum, Herodes præcepit in morte sua, plures de nobilibus Iudæorum interfici, ut sic cogeret Iudæos qui eum oderãt, flere in sua morte. Vel Herodes mortuus est ad literam, alij quò ad potestaté. Ex hoc ergo loco secundum Hieronymũ, intelligimus non solùm Herodé, sed & sacerdotes & scribas, eodẽ tempore, necẽ Domini fuisse meditatos. Vt autem ait Remigius, per hoc quòd Angelus in somnis Ioseph apparuisse dicitur, mysticè designatur, quòd illi qui à curis terrenis & secularibus negocijs requiescunt, perfrui angelica uisione merentur. Igitur Ioseph *consurgens*, tanquam promptus obediens, *accepit puerum*, tanquam nutricius sollicitus, *& matrem eius*, tanquam comes obsequiosus, & cœpit redire *in terram Israel*. Vadunt ergo & transeunt per desertum, per quod uenerunt. Vade & tu cum eis, auxilium & seruitium exhibens, & impendens ipsis in quibus poteris. Et in ipso itinere, poteris compati eis, & respicere ipsos fatigatos & labore deuictos, & tam de die quàm de nocte, parum quietis habentes. O quantum puer egregius ac delicatus, rex cęli & terræ, pro nobis laborauit, & quàm citò cœperit. Vnde & propheta in eius persona prædixit, *Pauper sum ego, & in laboribus à iuuentute mea.* Penurias magnas, labores arduos, & afflictiones duras corporis, constãtissimè assumpsit, & seipsum quasi odio pro amore nostri habuit. Certè solus hic labor, de quo nunc tractamus, ad plenam redemptionem nostram sufficere debuisset. Dicitur autem quòd prope finem prædicti deserti, iam puer Ioannes Baptista, pœnitentiam agere cœperat, cùm tamen nullum peccatũ haberet, quia dicitur petisse desertum, dum septem annorum esset, & quòd locus Iordanis, ubi baptizauit ipse Ioannes, est ille ubi transierunt filij Israel, quando uenerunt de Aegypto per ipsum desertum, prope quem locum, in eodem deserto, Ioannes fecit pœnitentiam. Prædicator pœnitentiæ futurus, quàm citius potuit, aspera solitudinis eligit & petiit, ubi primæuam ætatem transegit, ùt uiuens in desertis, uitam austeram duceret, & ab amore & illecebris mundi, & se & auditores suos suspenderet facilius, & reuocaret: & ut ibi contemplationi uacaret liberius, diuinam sapientiam hauriendo, quam postea effudit prædicando. *Bonum est igitur, eius exemplo, ab adolescentia iugum Domini portare*: & dum natura tenera est, bonis se assuescere, & in prædicandis auditores actu præcedere. Ex quo sumitur argumẽtum, quod antequam quis perfectus fuerit, aliorum magisterium obtinere non debet. Sed Manebat Ioãnes in deserto, ubi est aër purior, cœlum apertius, & familiarior Deus, ut quia nondum Baptismi & prædicationis tempus aduenerat, orationibus uacaret, & cum Angelis conuersaretur, & extra multorum malitiam nutriretur, & neminem uereretur arguere, nihil sibi conscius, & esse fide dignus, qui Christũ erat prædicaturus, & de ipso testificaturus. Nemo enim alterius testis esse potest idoneus, nisi prius fuerit suus. Fugit igitur turmas & tumultum populi, ne ex cohabitatione contraheret infamiam, uel uita aliquam maculam scandali uel delicti. Qui si in mundo mansisset, fortè malitia & conuersatione hominum deprauatus fuisset. Mundum itaque fugit, ut sanctitatem suam custodiret, & ne leui saltem uerbo uel peccato, uitam macularet. Nam secundum Chrysostomum, sicut impossibile est, arborem iuxta uiam positam, fructus usque ad maturitatem seruare, sic hominem iuxta mundum positum, usque in finem uitæ innocentiam custodire. Sunt autem quædam arbores, quæ licet in horto sunt plantatæ, ita quod ab stipitem transeuntes non possunt attingere, tamen ramos suos per uiam expandunt, & ideò molestantur à trãseuntibus, sic est de religiosis in negociis secularibus se implicantibus. Excellens ualde & mirabilis est puer iste Ioannes. Ipse enim fuit primus eremita, ac principium, & uia religiosè uiuere uolentium. De cuius singulari cõuersatione Petrus Rauennas ita scribit: Infra teneritudinem annorum beatus iste puer, spiritu ducẽte ad eremũ ductus est, nec obstitit ætatis infirmitas, quá maiestas Domini fœcundauit. Reliquit Ioannes mundum, homines fugit, patriam nescit, parentes aspernatur, & in solius diuinitatis apicem beatæ contemplationis figit obtuitus. Mira rerũ conuersatio hominẽ vix mũdum ingressum, mũdi gloriá fugere, & seculi cupiditates non solùm obliuisci, sed & nescire, perpetuum

Iosephus li. 1. de capt. 21. Herodis crudele præceptum.

Hieronymus in eũ locum.

Labores Christi à iuuenta.

Psal. 87.

Ioannis Baptistæ pœnitentiæ locus.

Thre. 3.

Deserti commendatio.

Chrysostomus hom. 30. operis imperfecti.

De mundo peruersi.

Ioannis Baptista laus.

cum diuinitate stabilire consortium. Recessus montium, syluarum anfractus, & uallium subteriacens vastitas, puero patriarchæ domicilia, cùm nox cogerat præbuerunt. Sic Ioannes ætatis supergressus infantiam, & nobilioris generis generositatem oblitus, soli vacat diuinitati, forma uitæ, monachorum propositum, anachoritarum principium, totius religionis assertio. Vnde & Chrysostomus: Sicut sacerdotum principes sunt Apostoli, sic monachorũ princeps Ioannes Baptista est, quantum tradit Hebræorum scriptura, & vsque hodie in memoria est. Considerate monachi dignitatem vestram: Ioannes princeps vestræ est dignitatis. Ipse monachus statim ut natus est in eremo uiuit, in eremo nutritur, Christũ expectat in solitudine, non vult cum hominibus cõuersari, in eremo cum Angelis probatur: † fœlix ista conuersatio despicere homines, Angelos quærere, vrbes deserere, & in solitudine Christum inuenire. Christum non quærebat in templo, sed in deserto: separauit se à multitudine. Oculis expectantibus Christum, nihil aliud dignum est aspicere nisi Christum, fœlices sunt qui imitantur Ioannem, quo maior inter natos mulierum non fuit: Hæc Chrysostomus. Infœlices ergo monachi sunt, qui Ioannem principem suum non sequentes, solitudinem suã deserunt, & in vrbibus cum hominibus conuersantur, quibus solitudo carcer est, & oppidum paradisus. Non sicut Hieronymus sentiebat, qui dicebat: Viderint alij quid sentiant, unusquisq; sensu suo dicitur, mihi oppidum carcer est, & solitudo paradisus: Hæc Hieronymus. Agnoscat ergo monachus nomen suum. Monos enim Græcè, vnus Latinè, & achos Græcè, tristis Latinè dicitur. Inde monachus, quasi unus & tristis interpretatur. Sedeat solus & tristis, & officio suo uocet, alienumque officium non usurpet: Qui tamen si docere vult, audiat consilium Hugonis, qui dicit: Vilitas habitus tui, & simplicitas vultus, & sanctitas conuersationis tuæ, docere debent homines. Melius fugiendo mundum doces, quàm sequendo. Qui etiam secundum consilium Gregorij, reuerentiam sui habitus, in actu, in cogitatione, in locutione, semper circunspiciat: ut ea quæ mundi sunt, perfectè deserat: & quod ostendit humanis oculis habitu, hoc ante Dei oculos, moribus prætendat. Non ergo glorieris, quod in solitudine vel religione sis, aut longo tempore fueris, nisi in ea bene vixeris, quia nihil tibi proderit: imò magna damna pateris, si eremita vel religiosus uocaris, & uitam non agis. Vt enim ait Hieronymus, non Hierosolymis fuisse, sed Hierosolymis bene uixisse, laudandum est. Vnde Augustinus ad fratres eremitas: Non enim satis prodest, quòd istum locum expetiuimus, si tales simus, quales in seculo esse poteramus. Nunquid nobis habitatio huius secreti aliquid prodest, quando tyrannico dominatu malitia in nobis regnat, quando ira superequitat, quando maiorem nobis uictoriã, humanus oculus quàm diuinus inducit, quando laudabiles eremitæ extra mundum nos esse credimus, & per diuersarum passionum vitia, mundum intra nos inclusum tenemus, ita vt qui putabamus nos precibus nostris seculo ipsi succurrere: penè necesse sit vt uideamur magis seculi intercessoribus indigere. Dubium quippè non est, quòd illa anima quæ concupiscentia uoluptatũ possessa, efficitur mundanæ conuersationis, non possit effici regnum diuinitatis. Ideoque fratres, uidete uocationem vestram. Venire quidem ad eremum, summa perfectio est: sed non perfectè in eremo viuere, summa damnatio est. Quid enim prodest, si locus corporaliter quietus teneatur, & inquietudo in corde uersetur? Quid inquã prodest, si in habitatione silentium, in habitatoribus sit uitiorum tumultus, & colluctatio passionũ: si exteriora nostra serenitas teneat, & interiora tempestas? Non enim ideò ad locum istum uenimus, vt nobis mundus famuletur, vt rebus omnibus abundantes, omni quiete fruamur: non vtique ad requiẽ, nec ad securitatem, sed ad pugnam huc uenimus, ad agonem protessimus, ad exercenda cum vitijs bella properamus, ut linguæ gladio retundamur, vt non solùm non inferamus iniurias, sed nec statim sentiamus illatas: Hæc Augustinus. Sed heu, pauci hodie religiosi reperiuntur, qui de bono in melius proficiunt, & de uirtute in uirtutem ascendunt. Vnde Bernardus: Multo facilius reperiens multos seculares conuerti ad bonum, quàm unum de religiosis transire ad melius. Rarissima auis in terris est, qui de gradu quem in religione semel fortè attigerit, uel parum ascendit. Aut ascendas, necesse est, aut descendas: si attentas stare, ut ruas, necesse est. Et iterum: Minimè pro certo est bonus, qui melior esse non vult, & ubi incipis nolle fieri melior, ibi desinis esse bonus: Hæc Bernardus. Ioseph autem & Maria, cum puero Iesu transeuntes Iordanem, venerunt in terrã Israel secundum Angeli iussionem. Non enim determinauerat Angelus, in quo loco terræ Israel, nec nominauerat aliquam ciuitatem determinatè, vt dubitante Ioseph, iterum reuerteretur, & ex reuersione Angeli instruentis cum de loco, Ioseph ex frequentiori uisitatione Angeli, & locutione cum eo, certior redderetur, & magis consolaretur. Quòd Iesus in patriam suam reuerteretur, nos quoque in patriã nostram festinare admonet. *Audiens* verò Ioseph, *quòd Archelaus* filius Herodis senior regnaret in Iudæa pro suo patre, timuit illuc ire præ Archelao paternæ crudelitatis hærede, quia ille tanquam principalis magis pro patre aelabat, & omnis impetus persecutionis in Bethlehem eiusque finibus desæuiebat. Iudæa, aliquando accipitur pro tota terra duodecim tribuum, vt ibi: *Notus in Iudæa Deus*. Aliquando pro sola terra tribus Iudæ, vt ibi: Iudæa & Hierusalem, nolite timere. Aliquando pro terra duarum tribuum, scilicet Iudæ & Beniamin, ut hîc dicitur quòd Archelaus regnauit in Iudæa. Diuisum ergo erat regnum, & iam à pluribus regebatur. Ad cuius euidentiam est sciendum quòd secundum opinionẽ magis probabilem, Herodes moriens condidit testamentum, in quo ordinauit Archelaum filium suum regni sui successorem, ita tamen quòd coronam sibi non imponeret, nisi per Romanum imperatorem. Ad sumendum igitur diadema, Romam uenit, sed & fratres eius duo, scilicet Herodes Antipas, & Philippus, qui cum ipso mortem patris superstites erant (quia alios tres filios scilicet Antipatrum suum primogenitum, & Alexandrum & Aristobolum pater ante mortem suam miserabilẽ necauerat) etiam Romam uenerunt, & paternæ hæreditatis partem petierunt. Tandem imperator & senatus Romanorum, uolentes frangere Iudæorum superbiam, & auferre eis rebellandi occasionem, abstulerunt eis regiũ nomen, & diuiserunt regnum in quatuor partes, scilicet tetrarchias: quarum duas, scilicet Iudæam & Abilinam dederunt Archelao, filio seniori: tertiam uerò, scilicet Galilæam regionem transfluentem, dederunt Herodi Antipæ, sub quo Ioannes est decollatus,

Ioannes Baptista monachorũ princeps. Chrysost. hom. de Ioãne Baptista tom. 3.

† Philosophatur.

Hieronymus ad rusticum Monachum de monachi institutione.

Monachi nomẽ, & qualis sit uita.

Hugo.

Hieronymus epistola ad Paulinũ de institutione monachi. August.

Ad eremũ uenire summa perfectio est, sed nõ perfectè in eremo uiuere sũma damnatio.

Bernardus epist. 91. De raro monachorum profectu.

Reditus Christi.

Iudæa.

Psal. 75.

Herodis testamentum & filij.

Diuisio Iudææ.

latus, & Dominus passus, sed quartam, scilicet Itu- A ræam & Traconitidem regionem dederunt Philippo, cuius vxorem abstulit ipse Herodes Antipas frater eius. Et sic Archelaus erat Diartha: sed alij duo fuerunt tetrarchæ. Adhuc præter Herodem Ascalonitam, & Herodem Antipam, supradictus etiam tertins Herodes dictus Agrippa, filius Aristoboli, filij Herodis Ascalonitæ fuit, qui Iacobum fratrem Ioannis gladio occidit, & Petrum incarcerauit. Et quia Archelaus fuerat à patre, quantum in se erat, in toto regno Iudęorum substitutus: ideo magis fauebat factis à patre. Propter quod Ioseph timuit ire in Iudæam, *& admonitus in somnis*, per Angelum iuit cum puero & matre eius in Galilæam, vbi B dominabatur alius filius, scilicet Herodes, qui portione sibi debita à patre, quantum in se erat, antè priuatus fuerat. Propter quod Ioseph ibidem cum puero securius mansit: quæ & ipsa terra Israel erat, quia eã Israel incolebat. *Et ueniens, habitauit in ciuitate quæ uocatur Nazareth*: vt ibi Christus nutriretur, vbi fuerat conceptus, licet in Bethlehem fuerat natus. Ibi enim securius habitare poterat quàm in Hierusalẽ, uel Bethlehem, vbi Archelaus manebat. Vnde Chrysostomns: Venit igitur Iesus in Nazareth, nõ solùm periculi timore, uerum etiam patriæ amore cogente, scilicet ut secnrins ibi habitaret, & gratius. Hoc autem factum est *ut adimpleretur quod dictum est per prophetam: Quoniam Nazaræus uocabitur*. Hoc ut, C tenetur consecutiuè, non causaliter, quia prophetia non est causa euentus rei, sed euentus est causa impletionis prophetiæ. Nazaræus autem Christus est nuncupatus, tam ex loci appellatione, vbi conceptus est & nutritus, quàm ex sacramento legis, secundum quam Nazaræus sanctus interpretatur: & Dominũ omnes scripturæ sanctnm dicunt, & testantur. Sicut ergo elegit locum in quo nasceretur, sic & ciuitatẽ, in qua coadolescens nutriretur. Cuius nomen est indicio, quòd essentialiter ipse fons sanctitatis in sanctitate nutritus, sanctus sanctorum, quasi Nazaræus Nazaræorum, rectè dicitur. Nazareth enim flos campi, uel germen nouellum, vel sanctitas interpretatur, de cuius radice germinis, sanctus san- D ctorum, id est Nazaræus, ascendisse legitur. Vnde & ex hoc quòd Christus dictus est Nazaræus, discipuli eius & Christiani, prius communi nomine consueuerunt Nazaræi vocari. Sed postquam Petrus Antiochenam sedem tenuit, communi consilio Gręco nomine, à Christo Christiani dicti sunt. In Nazareth ergo concipi & nutriri Christus voluit, vt per hoc daret intelligi, quòd florida fuit & eius conceptio, quia sine peccato originali, & eius conuersatio, quia sine actuali. Vnde dicit Bernardus, quòd amat florigeram patriam, flos de radice Iesse. In hos autem quod derelinquit Aegyptum, & uenit in Galilæam, habitauitque in Nazareth, datur nobis exẽ- E plum, quòd statum culpæ debemus deserere, & de uitiis ad uirtutes transire, in perseuerantiaq; bonorum operum florere: vt sic ad patriam cœlestem valeamus peruenire. Ecce reduximus puerum Iesum de Aegypto. Eo reuerso, sorores Dominæ, aliiq́ ie consanguinei & amici concurrerunt, & ad visitandum eos festinant. Ipsi autem Nazareth remanent, & pauperem uitam ducunt. Vbi more solito, Ioseph operas fabriles locauit: & Maria filando, & suẽdo, & aliàs prout potuit, laborauit: ac nihilominus circa filium suum diligens & solicita fuit. Vt enim ait Anselmus: Nec est aliqua scientia, quæ posit penetrare, nec eloquentia quæ posit prædicare, quanta dulcedinis sedulitate paruulum fouerit, quanta diligentia obsequioq́ue adolescentem, & in robur ætatis prouexerit uadentem. Et vt ipsamet cuidam deuotæ personæ reuelauit, multotiens cùm filium suum gremio confoueret, præ nimia deuotionis dulcedine: caput suum capiti filij acclinans, tantas lachrymas effudit, vt caput & totam eius faciem lachrymis amoris rigaret, & dicebat: O salus & gaudium animæ meæ. Quis hæc audiens, uel mente tractans, se à lachrymis poterit continere? Exinde usque ad duodecimum annum pueri Iesu, non legitur aliquid de ipso, uel eius parentibus. Dicitur tamen, & uerisimile est, quòd in Nazareth adhuc est fons paruus, ad B quem Domina aliquando ibat, & de quo puer Iesus frequenter aquam hauriebat, & matri ministrabat: ut pote qui subditus illi erat. Pro summis ergo deliciis, interdum aquam tribuit suæ matri, qui dat escã omni carni. Vbi etiam herbas in agris collegit, de quibus mater olera conficeret. Faciebat huiusmodi seruitia matri humilis Dominus: non enim habebat alium seruientem, uel iuuantem in necessitatibus. In humilitate, se tẽpestiuè exercere cœpit, de qua postmodum præ cæteris uirtutibus gloriando, dixit: *Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde*. Vnde Anselmus: Nihil uæsanitatis æstimes tibi accessurum, si cum apud Nazareth puerum inter pueros contem- C pleris, si obsequentem matri, si operanti nutritio assistentem intuearis.

Chrysostomus hom. 9. in Matt.

Nazaræus Christus nũcupatus est.

Nazareth.

Nazaræi uocabãtur qui nunc Christiani.

De sedulitate Mariæ in filiũ. Anselmus lib. de excellentia beatæ Mariæ c. 4. tom. 3.

Christi infantiæ officia.

Matt. 11.

ORATIO.

O IESV *mitissime, qui de virgine natus in partes Aegypti secessisti: & ab Aegypto vocatus, in terram Israel redijsti: reuoca me Domine seruũ tuum a vultu oculorum tuorum in Aegypto huius exilij proiectum, in huius peregrationis tenebris exulatum, ab Aegypti partibus, à mundanæ conuersationis tenebris reduc corpore, reduc mente, reduc & voluntate, fac me vitia deserere, & ad uirtutes trãsire, & in terrã promissionis me digneris introducere: modo fide, spe, & charitate: in futuro uerò re, specie, glorificatione & ueritate. Amen.* D

De eo quòd puer Iesus remansit in Hierusalem, & inuentus est in templo. Cap. XV.

E

PVER *autem Iesus crescebat*, in augmento, *& confortabatur* in uigore, scilicet quantùm ad corpus. Et ne quis imaginetur ita eum creuisse secundum animam, sicut creuit secundum corpus: ideo subdit quod

erat

A erat *plenus sapientia* scilicet quantum ad animam: *& gratia Dei erat in illo*, scilicet quantum ad utrumque.

Beda in c. 2. Lucæ.
De plenitudine sapientia Christi.

Vnde secundum Bedam: Quia in Christo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter, ideo puer iste erat plenus sapiẽtia, nec secundum hoc indiguit augeri uel confortari, ut pote verbum Dei & Deus, sed inquantum fuit homo erat in eo gratia. Magna enim gratia illi homini Christo donata est, vt ex quo homo fieri cœpisset, perfectus esset & Deus. Et secundum eundem Bedam: Huic simile est quod scribit Ioannes, cum plenum gratia & veritate, eandem ipse diuinitatis excellentiam nomine ueritatis, quã Lucas sapientiæ nomine commẽdauit.

Beda ibidem.
Ioan. 1.

Virtutes omnes præter fidẽ & spẽ habuit Christus, nec crescebat in anima.

Habuit quippe Christus plenitudinem omnium uirtutum donorum spiritus sancti, exceptis fide, & spe, pro quibus habuit certam sciẽtiam & firmam possessionẽ, quia ab instanti suæ conceptionis beatus fuit. Quotiens ergo Christus crescere & confortari, uel tale aliquid agere dicitur, omnia ad corpus referuntur. Nam secundum animam ab instanti conceptionis totaliter perfectus fuit, sed hanc perfectionem non ostendebat nisi prout conuenientia temporis exigebat. Vnde Bernardus: Vir erat Iesus nondum natus, sed sapientia non ætate: animæ uigore, non corporis maturitate: integritate sensuum, non corpulentia membrorum. Neque enim minus habuit scientiæ Iesus conceptus, quàm natus, paruus, quàm magnus. Siue ergo latens in utero, siue uagiens in præsepio, siue iam grandiusculus interrogans legis doctores in tẽplo, siue iam perfectæ ætatis docẽs in populo, æquè perfectè fuit plenus spiritu sancto. De his & huiusmodi habes etiã infrà in fine huius capituli. *Et ibant parentes eius*, tanquam deuoti & religiosi legis obseruatores, *per omnes annos*, vt essent *in Hierusalem in die solenni Paschæ*, scilicet parasceue ut legem audirent, sacrificijs participarent, solennitati interessent, & eius adhuc umbræ seruiebant, cuius iam ueritatem tenebant.

Bernardus hom. 2. super missus est.

B C

Festiuitates legales Iudæorum.

Vbi nota quòd legales festiuitates Iudæorũ quædam erant communes & continuæ, quædam anniuersariæ. Communes & continuæ erant duæ: scilicet sabbatum, quo vacabant ab omni opere, quòd illo die Deus requieuit ab omni opere creationis. Alia est neomenia, in principio scilicet nouæ lunæ, ad laudem creatoris, qui creauit omnia tempora, Anniuersariæ uerò festiuitates erant quinque: scilicet festum Paschæ, quod celebratur decimaquarta luna mensis primi. Erat hæc festiuitas in memoriam liberationis de Aegypto. Secunda erat, festiuitas Pẽtecostes, quæ celebratur quinquagesima die à Pascha, eo quòd tunc data fuit lex Iudæis in monte Sinai à Deo. Tertia festiuitas erat tubarum & clangorum, quę erat prima die mensis Septẽbris, tunc enim buccinabant cornibus pecorum, in memoriã quòd eadẽ die fuit Isaac liberatus ab immolatione patris, pecore substituto pro eo. Quarta, festiuitas erat propitiationis, & celebratur decima die mensis Septembris: quia eadem die uenit ad eos Moyses referens Dei iram placatam de offensa conflationis uituli quem adorabant. Quinta erat scenopegia, scilicet festum tabernaculorum, quod erat decimaquarta die Septembris, & tunc illis diebus habitabant in tabernaculis, in memoriam quòd patres eorum quadraginta annis in deserto fuerũt sub umbraculis habitantes. Inter has quinque festiuitates, solæ tres, scilicet Paschæ, Pentecostes, & scenopegiæ erant solenniores, & protendebantur septem diebus. In his tribus omne masculinum, secundum præceptum legis ascendebat in Hierusalem, ut appareret coram Domino, qui tamẽ erant remoti, ex rationabili causa de Pentecoste & scenopegia se poterant excusare, sed de Pascha non nisi infirmitate cogente. Ista autem lege mulieres non erant astrictæ, sed tamen plurimæ ueniebant ex deuotione. Vnde & beata uirgo ascendebat singulis annis, nolens puerum dimittere sine cura, maximè quandiu regnauit Archelaus. Quamuis ergo parentes timerent Archelaum, ibant tamen in Hierusalem ad diem festum: quia poterat fieri ut tunc inter tam ingentem turbã latenter ascẽderent mox reuersuri, ut nec solennitate prętermissa essent irreligiosi, nec longa mansione conspicui.

D E

B *Et cum factus esset Iesus annorum duodecim, ascẽdẽt cum parentibus suis secundum legis consuetudinem ad diem festum in Hierusalem.* Per hoc ostendit, quòd à pueritia debent homines assuescere ad diuina, & ad idem facit quòd alijs recedẽtibus in loco diuini cultus remansit. Laborauit ergo etiam nunc puer Iesus itineribus longis, & uadit ut honoret patrem suum cœlestem in festis suis, obseruans humiliter legem Dominus legis. Quia enim Dominus uenit ut daret omnis perfectionis & humilitatis exemplum, noluit legem, quamdiu statum habuit, conseruare: ubi Beda: Seruauit ipse legem quam dedit, ut nobis, qui homines sumus puri, ostenderet seruandum per omnia quicquid Deus iubet. Sequamur ergo iter humanæ conuersationis eius, si deitatis gloriam delectamur intueri: Hæc Beda.

Labores Christi, & obseruatio legis.

Beda ibidem.

C Nos itaque serui, ad exemplum Domini debemus magno studio bonorum operũ & præuenire solennitates, & celebrare, ac sollicitè diuina præcepta obseruare. Vnde quidam frater tam magnę deuotionis ad festa Christi & beatę uirginis, & ad festum omnium sanctorum erat, quòd ante quodlibet festum ieiuniis, ac orationibus, & castigationibus, ad suscipiendum ipsum festum se præparabat, & quandiu aliquod festum durauit, tam diu circa illud meditationibus, & orationibus se occupauit. Moraliter hîc instruimur quòd specialiter in diebus festiuis, quilibet Christianus debet ire ad locum quem elegit Dominus, id est, ad Ecclesiam; non ad theatrum, uel tabernam. Debet vacare diuinis laudibus, non choreis & uanitatibus. Debet insistere eleemosynis, non usuris, uel spolijs. Debet intendere bonis operibus, non cõmessationibus & ebrietatibus. Nam de his qui secus faciunt dicit Dominus in Esa. *Solennitates vestras & neomenias vestras odiuit anima mea.*

De festis celebrãdis.

D

Esa. 1.

Postquam ergo Iesus ad ætatem duodecim annorum uenit, suam sapientiam manifestare cępit, & aperire quid patri cœlesti, quid terrenæ matri deberet. Aetas enim duodenis typus erat duodecim Apostolorum, per quos diuinitas & humanitas eius erat per orbem nuncianda uniuersum. Rectè ergo in duodenario numero iubar perfectionis eius declarari incepit, per quem quasi per duodecim tribus, & per duodecim Apostolos uniuersitas saluandorũ significatur.

Aetas duodenus.

E *Consummatis autem diebus* festis, & cõpleta solẽnitate quæ per dies octo durabat, recedentibus parentibus, *remansit puer in Hierusalem*, non à casu, nec parentum negligentia uel obliuione, sed sua uoluntate & ordinatione, ut à pueritia zelum suum ostenderet circa spiritualia, & sicut parentibus quod debebat exhibuerat, ascendens cum eis tanquam homo cum hominibus ad offerenda Deo sacrificia, sic etiam patri debitum spiritualis doctrinæ uacando exhiberet. *Et non cognouerunt*

uerunt parentes eius, id est, non aduerterunt quòd in Hierusalem remaneret. *Existimantes illum esse in comitatu*. id est, inter eos qui simul fuerant comitati. Secretò autem & eis ignorãtibus, remanere uoluit, ne aut eis obediendo recedens retraheretur à disputatione, aut non obediendo remanẽs uideretur eos contẽnere. Hinc habetur argumẽtum, ꝙ filius absq; cuius præsentia pater & mater uitam possunt transigere, ipsis etiam nescientibus aut nolentibus, potest ad religionem & ad statum perfectionis euolare, seque diuino cultui mancipare, discretionis iudicio comite. Et impeditoribus ait Dominus: Sinite paruulos venire ad me, talium est enim regnum cęlorum. Sed quæritur hic, quomodo parentes eius obliuiscendo eum relinquere potuerunt, qui tanta cura eum nutriuerunt? Ad hoc dicendum, ꝙ mos erat filiis Israel ad festa cõfluentibus, uel ad propria redeuntibus, ut seorsum uiri & seorsũ mulieres, propter munditiã castitatis incederent, ut ab inuicẽ continentes, magis religiosè secundũ legis dationem festa celebrarent, & ne eorum mixta societate aliquid inhonesti contingeret: pueri autem cum quolibet parente indifferenter ire poterant. Vnde Ioseph videns puerum Iesum non esse secum, putabat eum esse cum Maria in comitatu mulierum, & econuersò Maria putabat eum esse cum Ioseph in comitatu uirorum. Sic ergo *uenerunt iter unius diei*, à Hierusalem sine puero, cum hac existimatione quòd esset in comitatu uirorum uel mulierum. Et cùm in sero uenissent ad locum ubi hospitari debebant, uidens domina ipsum Ioseph sine puero quem cum eo rediisse credebat, dolore uehementi concussa cum lachrymis per domos quàm decenter poterat serò circuibat, & de ipso puero quærebat. Ioseph uerò senex, cum fletu eam sequebatur & associabat. Vade & tu semper cum eis & quære puerum Iesum donec inuenias. Puero autem à parentibus tunc non inuento, qualem quietem habere poterant tu ipse cogita, & maximè mater quæ ipsum arctius diligebat. Et licet à notis confortaretur, tamen consolari non poterat. Quid enim erat perdere Iesum. Conspice bene ipsam, & uehementer ei compatere: quia in magna angustia est nunc anima sua. Nunquam ex quo nata est usq; tunc, fuit in tanta. Non ergo turbemur quãdo tribulationes habemus, cùm etiam matri suę non pepercerit Dominus. Ad suos enim eas uenire permittit, & per ipsas signum suæ dilectionis suis ostendit. Tandem domina in cameram se recludens, & ad orationem & planctum se conuertens, per totam noctem illam angustiabatur super dilecto filio suo. Manè uerò sequenti tempestiuè domum exeuntes, eum etiam per circunstantia loca quærebant, nam reditus per plures uias patebat. Circumeundo igitur eum in vtraque comitiua requirebant: id est, iterum & iterum quærebant, maximè *inter cognatos & notos*, amicos qui in vtroque comitatu erant. Quo etiam tunc non inuento mater sine spe anxiabatur, & consolari non poterat. Hæc diligenter recogita, quantis vulneribus & cruciatibus cor beatæ virginis tunc sanciatum fuerat, quæ suspiria, quæ lamenta, quas anxietates pertulerit, cùm quæsitum filium non inuenit? Iam experiri cœpit, qualis esset futurus dolor eius, de quo prædixit ei Simeon dicens. Tuam ipsius animam pertransibit gladius. Nesciebat uirgo quid ageret, quia thesaurum sibi piè commissum à Deo, perdiderat. Vnde lamẽtabiliter potuit dicere illud Gene. Puer uerò non comparet, & ego quò ibo? Considera hic ꝙ beata virgo de terra sua expulsa & in Aegyptũ fugata, in tanta tribulatione posita filiũ non perdidit, sed postquam ad festiuitates iuit ipsum amisit, per quod datur intelligi quòd Iesus sæpe in aduersitate custoditur, & in prosperitate perditur. Tertia verò die regressi sunt in Hierusalem, à qua per unam dietam recesserant, & eum ibidem requirebant. Puto quòd cum labore multo itineris, & lachrymis plurimis uirgo iterato rediit Hierusalem, & appropriatè potuit dicere illud Can. Quęsiui quẽ diligit anima mea, quæsiui illum & non inueni: scilicet inter cognatos & notos. Surgam ergo eundo de loco ad locum, & circuibo ciuitatem per vicos & plateas, & quæram quem diligit anima mea. Et post triduum amissionis eius, in quo pręfiguratum est triduum mortis eius, in quo credebatur amissus, quarto die manè, *inuenerunt eum in templo*, vt secundum Ambrosium daret indicium, quia post triduum triumphalis passionis resurgeret, qui credebatur mortuus, & tunc cum gloria immortalitatis est inuentus. Inuenerunt ergo eum in templo, in loco utique deuoto, in loco Dei sancto. Non inuenerunt eum in theatro, aut foro, uel ludo, sicut solent pueri inueniri, sed in loco deputato doctrinæ sacræ & orationi. Filius libenter in domo patris sui manet. Ille igitur qui libenter stat in Ecclesia, signũ est ꝙ sit filius Dei, quia stat in domo patris sui: ille uerò qui libenter stat in taberna, signum est quòd filius sit diaboli, quia moratur in domo patris sui. Inuenerunt inquam eum in templo, non huc atque illuc leuiter (prout mos est pueris) discurrentem, sed tanquam sapientiæ fontem, *in medio doctorum*, ut melius omnes audire & cum eis conferre posset. Compositè *sedentem*, & tanquam exemplar humilitatis prius, *audientem illos interrogantem*, quàm docentem. Ille doctores interrogat in templo, qui Angelos docet in cœlo. Ille doceri interrogando voluit, qui uerbum scientiæ ipsis suis doctoribus ministrauit. Interrogabat non quia indigeret, uel ut addisceret, sed ut nobis addiscẽdi & zelandi scripturas sacras formam daret, & ut ea quæ non intelligimus interrogare non erubescamus, de quo tamen erubescunt multi superbi, eligentes potius in errore permanere, quàm instrui. Ad exemplum quoque humilitatis prius audire, quàm instruere uolebat, docens quòd etiam homines docti promptiores debent esse ad audiendum, quàm ad docendũ. Quia qui prius respondet quàm audiat, stultum se esse demonstrat. Ad probandum etiam quòd Deus esset, eosdẽ homines subtiliter interrogat, & sapienter respondet, ita ut audientes inde stuperent. Vnde dicitur: *Stupebant autem*, id est, ualde mirabantur, *omnes qui eum audiebant super eius prudentia*, interrogando & opponendo, & in responsis soluẽdo: quia aliàs inauditum fuerat, quòd puer talis ætatis tam sapienter locutus esset. Stupor quippe est vehemẽs admiratio rei omnino incõsuetæ, & sic fuit hic. Audiuit enim humiliter, quæsiuit prudenter, & respondit sapienter, cùm tamen esset puer. Ipse interrogabat, ipse respõdebat, ipse suas & illorũ quęstiones soluebat morem agẽs peritissimi magistri, qui nunc interrogando, nunc respondendo discipulos instruit. Vnde secundum Bedam: Ad ostendendum quòd homo erat, homines magistros humiliter audiebat: & ad probandum quia Deus erat, eisdem loquentibus sublimiter respondebat. Stupebant

Religio nolentibus parentibus acceptari potest.

Marci 9.

De ignorantione parentum Christi quæstio.

Maria dolores.

Gene. 37.

Cant. 3.

Cur post triduũ inuentus.

Ambrosius li. 2 in Lucam.

Diligens domum dei ostendit se filium Dei.

Beda in Euangelium dominica infra oct. Epiphan.

bant autem uidentes eius infantiã, & tamen sic subli mia loquentem: uidentes eum corpore & ætate par uum, sed interrogationibus & responsis magnum: hominem & non Deum considerantes, & inter alta quæ audiunt, & infirma quæ uident dubia admiratione turbantur. Nos autem non cum senioribus Iudæorum, super prudentia & responsis eius stupeamus, neque miremur: sed ipsum uerum Deum uerumq; hominem esse credamus, à quo est omnis sapiẽtia, & cum quo fuit semper & est ante æuũ, scientes secundum prophetiam q sic paruulus natus est nobis, quòd permanet Deus fortis. Et paretes eius, *uidentes*, cum in templo in medio doctorum sedentem, *admirati sunt*, ualdè propter rei inexperientiam: quia nunquam fecerat rem talem uel similem. Mater autem eius quasi reuiuiscens, exhilarata Deo gratias egit immensas. At puer Iesus uidens matrem uenit ad eam, quem ipsa suscipiens & dulciter osculans, ac deinde respiciẽs in faciem eius decoram, dixit ad illum: *Fili quid fecisti nobis sic?* Quasi diceret, desideratissime fili quare hoc fecisti, vt nobis ignorantibus & nescientibus remaneres? Quid tam dilectæ, & tam diligenti matri tantam materiam doloris inferre potuisti? Peto fili hoc mihi indicari, vt dolor meus ex hac re conceptus, ualeat mitigari: quem vir go mater per triduum anxio dolore quæsierat, post inuẽtionem inter mœrorem & gaudium posita, pia correctione increpauit. Ioseph autẽ licet pater eius diceretur, non fuit ausus illum arguere, cùm firmiter crederet ipsum Dei filium esse, sed mater ex maxima dilectione quam habebat ad filium quem sic quærebat, sic arguebat illum: quia amor excellens nescit modum. Loquitur ergo ipsa, & non Ioseph: quia in ea fuit maior doloris affectus. Vnde Gregorius: Maria maternis affecta uisceribus quasi cum lamentis inquisitionem dolorosam ostendit, & omnia sicut mater fiducialiter, & humiliter, & affectuosè exprimit dicens: Fili quid fecisti nobis sic? Vnde & Anselmus: Quid si duodennem per triduum cum matre quæsieris? O quanta copia fluent lachrymæ, cùm audieris matrem dulci quadam increpatione filium uerberantem & dicentem: Fili quid fecisti nobis sic? Vel posset dici quòd non fuit increpatio, sed pia de eius absentia conquestio. *Ecce pater tuus*, scilicet nutricius, *& ego dolentes*, scilicet de amissione tua & absentia, *quærebamus te*, cuius præsentia est nobis dulcissima.

Matre non Ioseph interrogat Christum. Hoc citatur ex Graeco Anonymo in cateRa D.Thomas.

Anselmus de meditatione redemptionis humanae.

In quo moraliter instruimur, quòd dolere debemus cùm Iesum, id est salutem æternam amittimus: quòd per peccatum fit, cùm peccamus. Et tunc eum quæramus per triduum pœnitentiæ, scilicet per contritionem cum dolore, per confessionem cum pudore, per satisfactionem cum labore, & reinueniemus eum. Sed heu multi plus dolent de amissione rerum transeuntium, quàm de amissione æternæ salutis suæ & aliorum. Vnde Bernardus: Cadit asina, & est qui subleuet. Perit anima, & non est qui succurrat. Sacrata uirgo patrem eius appellat Ioseph, tum propter Iudæorum suspitionem, tum propter eius educationem, tum propter, genealogiæ explicationem. Et nota quòd nunquam legimus Ioseph Domino fuisse locutum, sed hoc virgini dimittebat: quia ad ipsam, sicut ad ueram matrem, magis pertinebat. Quærendus est Iesus socialiter cum Maria & Ioseph: quod notatur cùm dicitur, pater tuus & ego. Ioseph enim interpretatur augmentum, & significat opera bona quæ semper debent augeri. Maria interpretatur illuminata, & significat fidem quæ est illuminatio mentis: interpretatur & stella maris, & significat charitatem: quia sicut cæteris stellis occidentibus illa non occidit, sic cæteris virtutibus deficientibus illa non deficit. Cum tali igitur societate Iesus est quærẽdus: scilicet cum fide bona operatione sollicita, & charitate succensa & tũc inuenietur. Si enim alterum istorum defuerit, inueniri non poterit. Debet etiam quæri lachrymabiliter, quod notatur ex eo quòd virgo dixit, dolentes quærebamus te. *Et ait ad illos*, non matrem exasperando, sed potius instruendo, dicens: *Quod est quòd me quærebatis?* scilicet inter cognatos & consanguineos, cùm potius deberetis me quærere in templo, quod est domus patris mei, & in occupatione circa spiritualia. Non est uox indignantis, sed humiliter se excusantis, & mysteria detegentis. Non enim increpat & uituperat, quòd eum quasi filiũ quærunt, sed quasi corrigendo verbum matris, quis sibi uerus pater sit, & quid potius æterno patri debeat, illis & nobis insinuat, subdens, *Nesciebatis: quia in his quæ patris mei*, scilicet Dei, *sunt, oportet me esse*, scilicet in templo, in doctrina, & in operibus quibus manifestetur pater meus: quasi dicat. Potius debeo respicere eum cuius sum æternus filius secundum naturam diuinam, quàm te cuius sum filius secundum naturam humanam, & Ioseph cuius tantum sum filius nutricius: unde non debetis mirari, si vos dimisi propter patrem æternum, cui plus teneor. Magis afficiebatur Iesus ad patrem naturalẽ & æternum, quàm ad matrem naturalem & patrem putatiuũ. Quanuis enim parentes diligeret & eis obediens fuit, tamen principalius Deum honorare voluit. In quo datur doctrina, quòd pietas ad Deum, pietati respectu parẽtum est præferenda. Discas igitur & tu Deum & parentes diligere & honorare, eis obedire, sed in omnibus Deum præferre. Nota etiam moraliter, quòd per hoc q Christus interrogationi respondit, quasi corrigendo verbum matris, quæ ipsum dolore inter cognatos & notos quæsierat, omissionem vinculorum sanguinis pro parte † suggerit, ostendens quòd non contingit metam perfectionis attingere eum, qui adhuc vagatur in his quæ corpori conferuntur: & quòd homo deficit à perfectione, propter affectum cognatorum. Et hoc innuit per primam clausulam, cùm ait: quid est quod me quærebatis? scilicet inter cognatos, & carnaliter propinquos. Per hoc uerò quod addit, *nesciebatis*, &c. docet nos, non debere per infima gradi, sed ad superiora debere mentis oculos attollere.

Responsio Christi qualis fuerit.

Deus parentibus praeferendus.

† aperiè.

Moraliter per hoc quòd Christus cùm correptus esset hic à matre, se dulciter & humiliter excusauit: alibi autẽ scilicet in nuptijs, cùm inuitatus est ad miraculum durè respondit, dedit nobis exemplum & formam humilitatis, ut malimus corripi quàm laudari. Et nota quòd istud fuit primum uerbum quod ab ore saluatoris prolatum esse legitur, in quo suam diuinitatem expressit. Et ipsum verbum tantæ fuit altitudinis, quòd Maria & Ioseph ipsum non intellexerunt. Et hoc est quod subditur: *Et ipsi non intellexerunt uerbum quod locutus est ad illos*, scilicet quod de patre dixerat, & quid per hoc uerbũ innuere uellet. Volebat enim eis innuere, quòd sicut ad patrem, ita ad ipsum pertineret cura templi, & spiritualium: & omnium quæ patris sunt gubernatio, quia ambo rum una est maiestas, gloria, & operatio: ac vna sedes, & domus, nõ solùm materialis, sed & spiritualis.

Bernardus lib.4 de consideratione ad Eugenium.

Ioseph cur hic pater dictus.

Ioseph mystice quid.

Primũ verbum Christi scriptũ

Cùm

Cùm Maria & Ioseph: Iesum Dei filium crederent, non tamen animaduertût quid dicat, nec diuinæ naturę arcanum intelligunt, quia talia ab eo audire adhuc assueti non erant, & de diuinitate sua nondum ad eos loquentem audierant. Vel intellexerunt quid dixit, sed non ita plenè vt postmodum. Ipse uerò ad matris requisitionem & uoluntatem redit cum illis Nazareth, ad eorum consolationem, ubi erat conceptus & educatus, vnde & Nazarenus est uocatus. Nã quia Deus & homo est, utramque suam naturam nobis hic commendat, & nunc excelsa deitatis, nunc infirma humanæ fragilitatis præfert. Itaq; quasi homo cum parentibus Hierusalem ascẽdit, sed quasi Deus illis nescientibus in templo remansit: quasi homo seniores interrogabat, sed quasi Deus quę seniores mirarentur respondebat. Quasi Dei filius in templo patris & suo commoratur, quasi filius hominis cũ parentibus quò iubẽt reuertitur. *Et erat subditus illis*, ad nostram instructionem, & superbiæ nostræ confusionem, qui frequenter renuimus subiici superioribus nostris. Erat quippe subditus illis, scilicet in ea natura qua patre minor est. Quia vt dicit August. secundum formã serui puer Christus minor erat, etiã parentibus suis. Et tu ergo subditus esto propter illum, vt ad eum per obediẽtię laborem redeas, à quo per inobedientię desidiam recesseras. Hic enim exẽplum, & formam obedientię & humilitatis Christus nobis præbuit & ostendit, dum ipse imperator mundi, & cui mundus subiectus est, parentibus suis & eorum imperio humiliter subdi voluit. Audiant ergo hæc subditi, & subditi esse non dedignentur, siquidẽ omnibus prælatis subditus fieri non est dedignatus. Prælati quoq; non superbiant, & in Ioseph prælato, & in Christo subdito intelligant: quia sæpe fit vt maioris meriti sint subditi quàm prælati. Quòd si intellexerit, non eleuabitur superbia, qui est sublimior dignitate, sciens meliorem sibi subiectum esse. Et aduerte quãta fuit dignitas uirginis, ꝙ ei ille subiectus est, cui omnis creatura subiicitur. Vnde Augustinus: Hoc singulare priuilegium habuit virgo, ut haberet sibi subiectum quem non solum humana creatura, uerumetiam Angelica reueretur, & adorat multitudo. Vnde Bernardus pertractans hoc idem verbum, *& erat subditus illis*, Mirare, inquit vtraque, & elige id quod amplius mireris, siue filij benignissimam dignationem, siue matris excellentissimam dignitatem. Vtrunque stupor, utrumque miraculum, ꝙ fœminæ Deus obtemperet, humilitas absq; exemplo: quòd fœmina Deo principetur, sublimitas sine socio. Et subdit: Disce ergo homo obedire, disce terra subdi, disce puluis obtemperare. Erubesce superbe cinis. Deus se humiliat, & tu te exaltas. Deus se hominibus subdit, & tu dominari gestiens hominibus tuo te præponis authori. Quotiens enim hominibus præesse desidero, totiens Deũ præire contendo, & tunc verè non sapio ea quæ Dei sunt. Hæc Bernardus.

Deum & hominem se ostendit Christus.

August. li. 3. cõtra Maximinum c. 18.

Subditi interdum præstant prælatis.

Bernardus hom. 1. super missus est.

Bernard. de eo quòd Christus subditur.

Et nota ꝙ filius, multa debet parentibus. Primò, amorẽ cordis. Secundò, honore operis. Tertiò, in necessarijs sustentationem. Quartò, in obsequijs famulationem. Quintò, reuerentiam in verbis. Sextò, obedientiam in honestis. Septimò, ueniam in offensis. Octauò, tolerantiam in aduersis. Sed quid fecit puer Iesus, in illo triduo? Conspice eũ, attende quomodo se ad aliquod hospitale pauperum reducit, & cum verecundia se ibi hospitari petit, & ibi cum pauperibus Iesus pauper hospitatur, & comedit. Mendicat etiam ostiatim cum pauperibus, quod & aliàs quandoq; fecisse creditur. Vnde Bernardus: Hoc quærens à Domino eum alloquitur. Domine, inquit, quis te in triduo sustentauit? Et respondet sibimet sic dicẽs: Vt te Domine Iesu Christe nostrę paupertati ꝑ omnia conformares, quasi vnus in turba pauperum stipendia per ostia mendicans quæsisti. Quis dabit mihi bucellarum illarum mendicatarum participem fieri, & illius sacri edulij reliquiis saginari? Hæc Bernardus. Conspice eum etiam inter doctores vultu placido, sapiẽti, & reuerẽti, & quomodo eos quasi ignorans interrogat, & audit: quod ex humilitate facit, & etiam ne illi super mirabilibus responsis eius verecũdarẽtur. Considerare autem potes moraliter, in prędictis tria ualde notabilia. Primum est, qui vult Deo adhærere, non debet inter consanguineos conuersari, sed potius ab eis discedere. Nam & puer Iesus dimisit à se dilectissimam matrem, cùm operibus patris intẽdere voluit, ac etiam postea inter cognatos & notos quęsitus inuentus non fuit: quia caro & sanguis eum non reuelauit, nec inuenitur in carnali societate. Vnde Bernardus: Puer Iesus inter cognatos & notos quæritur, nec inuenitur. Fuge fratres tuos & tu, si tuam vis inuenire salutem. Et obliuiscere populum tuum, & domum patris tui, vt cõcupiscat rex decorem tuum. Et iterum: O bone Iesu, si non inuẽtus es inter cognatos tuos, quomodo te inueniam inter meos? qualiter te inueniam in gaudio, quem vix mater tua dolens inuenit? Hæc Bernardus. Nec inueniri potest in comitatu multorum: quia non inuenitur in multiplicitate mundanorũ, sed in intimo corde mentis, ubi Dei est templum. Secundum, ꝙ qui spiritualiter viuit, non miretur si aliquando mẽte arida remanens uideatur sibi quòd à Deo derelictus sit, cùm etiam hoc matri Dei contigerit. Non ergo mente tabescat, sed per continuum exercitiũ in sacris meditationibus & orationibus, ac bonis operibus persistendo diligenter eum quærat, & eũ si sollicitus fuerit, reinueniet. Nam secũdum Origenem, Oportet eum qui quærit Iesum, non negligenter & dissolute trãsire, sicut multi quærunt & nõ inueniũt, sed cum labore & dolore. Vnde Bernardus: Si nolumus frustra quærere, quæramus ueraciter, ut nõ pro illo aliud, sed feruenter, vt non cũ illo aliud: perseueranter, vt non ab illo ad aliud cõuertamur. Facilius enim cœlũ & terra transire possunt, quàm vt sic querẽs nõ inueniat, sic petens non accipiat, sic pulsanti non aperiatur. Tertium, ꝙ nõ debet quis esse proprij sensus, vel propriæ uoluntatis. Nam cùm Dominus Iesus dixisset, oportere eum operibus patris intẽdere, mutauit consilium, & matris uoluntatem secutus recessit cum ea & nutricio suo, & erat subditus illis. Hinc etiam perpende quantum debent homines obedire Deo, quandoquidem ipse Deus obedit hominibus. Si enim exemplo Domini obediendum est hominibus, multomagis oportet obedire Deo. Obediamus igitur, non solùm Deo, sed & hominibus: quia Dei filius obediuit, non solùm Deo patri cęlesti, sed & parentibus. *Et mater eius conseruabat*, quasi magna, *omnia uerba hæc*, quæ nũc & aliàs audierat ab eo, & hoc *in corde suo* quasi sub sigillo: scilicet recondens & signaculo. Nisi.n. ipsa cõseruasset, nos ea nõ haberemus: de eius namq; thesauris nos ista suscepimus. Omnia quippe quę de Domino, vel à Domino dicta vel facta cognouit, siue intellecta: siue nondũ intellecta, in corde & memoria quasi ruminanda & diligentius seruãda recondebat, vt tempore suo vniuersa prout gesta erant intelligeret, ac Euangelistis

& quæ-

Filius quæ debet parentibus.

Christus mendicasse asseritur.

Consanguinei uitandi uolenti adhærere Deo.

Psal. 44.

Derelinqui ad tempus à cõsolatione diuina.

Origen. ho. 18. in Lucam.

De quærendo Iesu.

Proprius sensus vitãdus.

Maria conseruabat omnia in corde suo.

& quærentibus sufficienter explicaret, & his tanquã regula & lege per totam uitam vtebatur, docens vt nos crebra factorum & dictorum Domini meditatione importunas cogitationes repellamus, & alios instruere laboremus. Et ideo si quis indiget bonis sermonibus ad eã recurrat, quia facta & uerba Christi in custodia conseruat. Moraliter ex isto habemus exemplum, qualiter audiri debeant verba diuina, scilicet vt in corde conseruentur, & ibidem ruminentur, non vt intrent per aurem unam & exeant per aliam. *Et Iesus proficiebat ætate & sapientia, & gratia apud Deum & homines*. Aetas pertinet ad corpus, sapientia ad animam, gratia ad vtriusque salutem: proficiebat vtique ætate, sicut carnis est ætatis incrementa suscipere: quia de infantia ad pueritiam, de pueritia ad iuuentuté consueto hominibus crescendi ordine peruenit. Porrò in sapientia & gratia potest aliquis proficere dupliciter. Vno modo secundum ipsos habitus sapientiæ & gratię augmentatos, & sic Christus in eis non proficiebat: quia ab instanti conceptionis, sapientia & gratia plenus fuit. Alio modo secundum effectus, inquantum scilicet aliquis sapiẽtiora & uirtuosiora opera facit, & sic Christus proficiebat sapientia & gratia sicut & ætate. Secundũ quòd per processum ætatis perfectiora opera faciebat, & in his quæ sunt ad Deum & ad homines: & hoc est quod additur, apud Deum & homines. Vel aliter secundum Ambrosium: Proficiebat sapiẽtia, quò ad manifestationé & vsum eius, quia suã sapientiam & gratiam paulatim magis & magis patefaciebat. Vel secundum Gregorium: Proficiebat in alijs, qui doctrina eius & exemplo proficiebant, sicut magister in scholaribus dicitur proficere, quia scholares sub eo proficiũt. Et hoc apud Deũ, id est, apud laudem Dei, & apud homines, id est, ad utilitatem hominũ: vel secundũ Theophilum, apud Deũ & homines: quia prius debet placere Deo, & postea hominibus. Et licet Iesus in se non proficiebat sapiẽtia & cognitione habituali, quia hæc in eo augmentata non sunt, ab instanti enim conceptionis plenitudinem huius habuit: proficiebat tamen & in se cognitione sensuali & experimentali, quia sensus eius conuertebatur de nouo ad aliquid ad quod antea nõ conuertebatur. Vnde secundum Apostolum: Didicit ex his quæ passus est obedientiam. Non tamen de nouo aliquid didicit quod prius nesciret, quia quod didicit, prius nouerat sciẽtia diuina & inspirata. Vnde Bernardus: Vt ob alienam miseriam cor miserum habeas, oportet vt tuam prius cognoscas, vt proximi mentem in tua inuenias, & ex te noueris qualiter illi subuenias. Verus quippe Dei filius priusquam se exinanisset, formam serui accipiens, sicut miseriam & subiectionem expertus non erat, sic misericordiam vel obedientiam experimento non nouerat. Sciebat quidem per naturam, non autem sciebat per experientiam. At ubi minoratus est usque ad illam formam in qua & pati & subijci posset, in passione expertus est miseriam, & in subiectione obedientiam. Per quam tamen experientiam, non illi sciẽtia, sed nobis fiducia creuit, dum in hoc misero genere cognitionis is à quo longè erraueramus factus est propinquior nobis. Quando enim illi appropinquare auderemus in sua impassibilitate manenti? nunc autem monemur cum fiducia adire ad thronum gratiæ ipsius, quem nimirum lãguores nostros tulisse, & dolores portasse cognoscimus, & in eo in quo passus est ipse, nobis compati non dubitamus: Hæc Bernardus. Moraliter sicut ipse proficiebat sapientia, ætate, & gratia: apud Deum & homines, & passus, & resurrexit, & ita intrauit in gloriam suam, sic etiam suos sequaces ostendit proficere virtutibus, & per passiones ad gaudia transmigrare debere. Hæc autem sancta & Deo amabilis ciuitas Nazareth, in qua verbum caro factum est, & flos omnia vincens aromata in vtero virginis germinauit: vnde & meritò flos interpretatur. In hoc super omnes alias speciali gaudet priuilegio, quòd salutis nostræ Dominus in ea principium procreauit, & ipse præterea nutriri, & parentibus subijci dignatus est, cui pater omnia quæ sunt in cœlo & in terra subiecit.

Proficere in gratia & sapientia potest aliquis dupliciter.

Ambrosius in cap. 2. Lucæ.

Theophilus in eum locum.

Heb. 5.

Bernardus sermo. 36. in cantica.

Esa. 53.

ORATIO.

DOMINE *Iesu Christe fili Dei viui, qui per triduum à parentibus tuis dolentibus quæsitus, tandem in templo es inuentus, da mihi misero te desiderare, desiderando quærere quærendo inuenire, inueniendo amare, amando mala mea redimere, redempta non iterare. Et qui petenti largiris, quærenti inueniris, pulsanti aperiris, non deneges mihi minimo quod omnibus promittis. Quidne ad uoluntatem parentum Nazareth rediens, & subditus eis existens formam ostendisti obedientiæ, da mihi duro uoluntatem propriam frangere, ut subiectus sim tibi, & propter te omni humanæ creaturæ. Amen.*

Quid fecit Dominus Iesus ab anno duodecimo, usque ad principium anni trigesimi. Cap. XVI.

REVERSVS ergo Dominus Iesus, à templo & Hierusalem cum parentibus suis in Nazareth: erat, ut dictum est, subditus illis. Et ibidem cum eis usque ad principium anni trigesimi habitauit, nec in scripturis reperitur quòd in toto tempore isto aliquid fecerit, quòd valde uidetur mirabile. Quid igitur meditabimur ipsum fecisse. Stetitne Dominus Iesus ociosus tanto tempore, ut nil faceret dignum scriptura & recitatione? Si enim fecisset, cur (sicut reliqua facta sua) non scriptum fuisset: Omnino stupor uidetur. Fortè ideo scriptura tacet, ne acta iuniorum nimis se publicent. Sed attende hîc bene: quia patenter poteris videre, quia nihil faciendo fecit magnifica. Nihil enim de factis eius à mysterio

Lucæ 2.

Christus quid à xij. usque ferè xxx. anni fecerit.

vacat,

uacat, ſed ſicut virtuoſè loquebatur & operabatur, ſic virtuoſè tacebat & ſe ſubtrahebat. Credẽdum eſt enim (ſicut dicit doctor Gregorius) quòd ante & deinceps abſque oſtẽſione alicuius famoſi & publici miraculi taliter inter homines conuerſatus fuerit, quaſi fuerit unus ex illis, donec ad uirilem peruenit ætatem.

Citatur à D. Thoma in cathena ſub nomine Græci.

Vnde de ipſo dicit Iones Baptiſta: Medius autem ueſtrùm ſtetit, quem uos neſcitis.

Ioan. 1.

Et totum iſtud tempus breuiter complexus eſt Lucas ſub his uerbis: Quia deſcendit cum eis, & erat ſubditus illis. Vnde & Thomas: Medio tempore, ſcilicet à natiuitate uſq; ad Baptiſmum nullum miraculum Chriſtus operatus eſt, ſed conformis conuerſationis alijs erat, & ſua uirtus ignota omnibus exiſtebat.

Thomas 3. parte quæſt. 43. ar. 4.

Ideo autem non fecit miracula medio tempore, ut non putaretur myſterium incarnationis phantaſma eſſe, ſi non ſe habuiſſet ſicut alij ętate infantes, & ideo demonſtrationem ſcientiæ & uirtutis ſuæ ad id diſtulit tempus, in quo alij homines ſcientia & uirtute uigere conſueuerunt: Hæc Thomas.

Miracula cur infans non fecerit.

Modeſtia Chriſti laus.

Magiſter hic ſummus, aliquando docturus virtutes & uiam uitæ, cœpit à ſua iuuentute opera uirtuoſa facere, ſed modo mirabili & incognito ac retroactis temporibus inaudito, uidelicet ſe in conſpectu inutilem & abiectum & inſipientem reddendo: ut deuotè & ſine omni temeraria aſſertione cogitari & meditari poteſt. Et cum hac modificatione omnia tibi affirmo, quæ per authoritatem ſacræ ſcripturæ non probantur, prout etiam ſuprà in prologo recitatur. Subtrahebat ergo ſe à conſortio hominum, & tumltus eorum deuitabat, crebriſq; orationibus intentus erat. Ibat ad ſynagogam: id eſt Eccleſiam, & ſtabat ibi multum in oratione, ponens ſe in loco uiliori & magis humili. Redibat domum, & cum matre ac nutricio ſuo ſtabat, & aliquando hos adiuuabat. Pertranſibat eundo & redeundo inter homines, ac ſi nõ inueniret homines. Mirabantur cuncti, cernentes iuuenem tam ſpecioſum nihil facere, quantum apparebat laude dignum. Expectabat quòd faceret magnifica, & ꝓbi uiri opera. Cùm enim puer erat, proficiebat ætate & ſapientia & gratia apud Deũ & homines. Sed ecce creſcens & perueniens uſque ad uigeſimum annum & etiam uſque ad uigeſimum quintum, & ultra nulla faciebat opera, aliquam ſpeciem probitatis & uirilitatis prætendentia. Stupebant uehementer eum & deridebant, & apud omnes communiter uilis & abiectus reputabatur. Quod bene per prophetam in perſona ipſius dictum fuerat: Ego ſum uermis & non homo, opprobrium hominum & abiectio plebis. Omnes uidentes me deriſerunt me, locuti ſunt labijs, & mouerunt caput.

Pſal. 21.

Humilitatis commendatio.

Reddebat ſe uilem omnibus & abiectum. Sed an tibi parum hoc uidetur. Ipſe quidem non indigebat, ſed certè in operibus noſtris nullum maius aut difficilius reputatur: ad altiſsimum gradũ perueniſſe uidetur ac difficillimũ, qui ad hoc peruenit, ut corde & animo uerè & non fictè ita ſe uincit ac dominatur animo ſuo, & ſuperbo carnis ſuæ ſupercilio, quòd nolit alicuius momenti reputari, ſed ut abiectus & uilis ſperni. Vſquequo igitur ad hunc gradum perueneris nihil tibi feciſſe uidearis. Nam cùm in ueritate iuxta uerbũ domini omnes ſumus inutiles, etiam cum beneſecerimus, quouſq; in hoc abiectionis gradu non ſumus, nondum in ueritate ſtamus, ſed in uanitate conſiſtimus & ambulamus. Vnde non ſeducamus noſmetipſos, quia ſecũdum Apoſtolum: Qui ſe exiſtimat aliquid eſſe cùm nihil ſit, ipſe ſe ſeducit.

Gal. 6.

In omni quidem cura quam pro ſalute tua geris, nõ eſt ullum officium uel medicamentum utilius tibi, quàm teipſum uituperare atq; contemnere. Quicunq; ergo hoc facit, adiutor tuus eſt: hoc enim agit quod tu agebas, aut agere debebas vt ſaluus fieres. Ad eum itaque qui iniuriàm tibi fecit, priuatum magis te exhibe & affabilem: ad eum uerò cui tu feciſti, ſupplicem erubeſcentem. Aduerſariũ tuum & eũ qui tibi moleſtiæ aliquid irrogat, amicũ & adiutorẽ æſtima, damnum tibi illatum & cõtumelias, lucrum & profectum tuũ deputa: & pro his gratias Deo, & inferentibus referre non ceſſa.

Humilis animi indicia.

Nam ſecundum quendam humilis gaudet cùm deſpicitur, dolet ſi honoratur, gemit in proſperis, exultat in aduerſis, timet in diuitijs, luget in delitijs, cruciatur in abundantia, & in penuria gloriatur, laudes contemnit tranſitorias, & omni honore æſtimat ſe indignũ, abhorret hypocriſim, neſcit ſimulationẽ, ſed diligit ueritatem, tẽporalia obliuiſcitur, & æterna concupiſcit, neſcit quæ mundi ſunt, ut cœleſtia mereatur, nũquam de ſe præſumere conſueuit, uires ſuas uel gratias ſi quas habet nunquã ſibi tribuit, merita ſua non ſuis uiribus uel ſuo ſenſui adſcribit, ſed diuinę clemẽtiæ dona humiliter recognoſcit. Idem latere deſiderat ſi fieri poſsit ſine dãno proximi, ne poſſit uel modico iactantię ſeu elationis uitio inquinari. Quis eſt talis, & laudabimus eum? Vnde & Bernar. Appetere de humilitate laudem humilitatis, non eſt uirtus, ſed ſubuerſio. Verus humilis uilis uult reputari, nõ humilis prædicari: gaudet in contemptu ſui hoc ſolo ſanè ſuperbus quod laudes cõtemnit. Hæc Bernardus.

Bernardus ſermo. 16. in cantica.

Si ergo quæras quare dominus ſic uiuebat? Reſpondeo tibi, nõ quia indigeret: ſed ut nos inſtrueret. Vnde ſi non diſcimus, inexcuſabiles ſumus. Abominabile eſt prorſus, ſi ſe erigit uermiculus, & uermium eſca futurus ubi ſe humilians abiecit dominus maieſtatis. Si autem abſurdum alicui uideatur ꝙ ſic inutiliter ſtaret, & quòd euangeliſtæ multa de factis eius omiſerint, & alia ſimilia fortè dicat, reſponderi poteſt, ꝙ non erat inutile facere & præbere tãtæ uirtutis exercitium: imò erat ualde utile, & omnium uirtutum rectum & ſtabile fundamentum.

Otiũ Chriſti, utile fuerit nec ne.

Hoc autem quod dico uidetur etiam Bernar. ſentire, prout habes infrà in tractatu de baptiſmo domini circa finẽ. Quomodocunque autem ſe habet ueritas rei, pium & utile uidetur ſic meditari. Habes ergo quomodo dominus Ieſus cœpit prius facere quàm docere. Docturus enim erat, diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde.

Act. 1. Matt. 11.

Hoc ergo primò facere uoluit, & non fictè ſed ex corde faciebat, ſicut uerè & ex corde humilis & mitis erat. Non poterat in eũ ſimulatio cadere, ſed potius intima fundauit & ꝓfundauit ſe in humilitate, uilitate, & abiectione, & ſic ſe in cõſpectu omniũ annihilauit: ꝓ etiam poſtquã prædicare, ac diuina & altiſsima loqui: miracula quoq; magnifica opera facere cœpit, non eũ reputabant, ſed vilipẽdebant dicentes: Quis eſt hic? Nonne hic eſt fabri filius? Et multa alia deriſoria & deſpectiua dicebant: Verificatum eſt ergo: ſecundum hunc intellectum, uerbum Apoſtoli: Exinaniuit ſemetipſum formam ſerui accipiens, & non ſolùm cuiuſcunque ſerui per incarnationem, ſed etiam inutilis ſerui, per humilem & abiectam cõuerſationem.

Mar. 6. Philip. 2.

Conſidera ſingulos eius actus, ſemper in eis relucet humilitas. Hic igitur ipſam fabricauit, id eſt, oſtendit qualiter acquiri poſsit: ſcilicet per uilificationem & abiectionem ſuiipſius in conſpectu ſuo & aliorum, ac per

Quomodo acquiratur humilitas.

con-

continuum exercitium operum utilium & humiliū. Si enim uis adipisci humilitatem, oportet quòd pręcedat humiliatio, & exercitium operum humilium. Vnde Bernar. Humilitas ad quam utique ducit humiliatio, totius est spiritualis fabricæ fundamētum. Si quidem humiliatio uia est ad humilitatem, sicut patientia ad pacem, sicut lectio ad scientiam. Si uirtutem appetis humilitatis, uiam non refugias humiliationis. Nam si non poteris humiliari, non poteris ad humilitatem prouehi. Prodest itaque mihi meam insipientiam sciri, & à scientibus iure confundi, cui sæpe contigit à nescientibus iniustè laudari. Grande reuera periculum, audire quenquam de se suprà quàm sentit in se. Quis dabit mihi apud homines tantum de ueris digne humiliari, quantum uel de falsis datum est indignè exaltari? Illam uerò uocem propheticam iure assumerem. Exaltatus autem humiliatus sum & conturbatus. Et illud: Ludā, & uilior fiam. Ludam, scilicet ut illudar. Bonus ludus quo Michol irascitur, & Deus delectatur. Bonus ludus qui hominibus quidem ridiculum, sed angelis pulcherrimum spectaculum præbet. Bonus inquam ludus, quo efficimur opprobrium abundantibus, & despectio superbis. Hoc casto & religioso ludo ludebat qui dicebat Spectaculū facti sumus, & angelis Deo, & hoībus, hoc ludo & nos interim ludamus: ut illudamur, confundamur, humiliemur, donec ueniat qui deponit potentes, & exaltat humiles, qui nos lætificet & glorificet, & in æternum exaltet. Et iterum: Oportet namque humiliter sentire de se nitentem ad altiora, ne dum suprà se attollitur cadat à se, nisi firmiter per ueram humilitatem fuerit solidatus. Maxima enim nisi humilitatis merito minimè obtinentur. Propterea qui prouehendus est correptione humiliatur, humilitate gratiam meretur. Tu ergo cùm te humiliari uideris, habeto id signum iti bonum, omnino est argumentum gratiæ propinquantis, nam sicut ante ruinam exaltatur cor, ita & ante exaltationem humiliatur. Sanè utrunque legis: Deum scilicet & superbis resistere, & humilibus gratiam dare: ac parum est cùm seipsum humiliat nos Deus, si tunc libenter accipimus, nisi & quando per alium hoc facit sapiamus similiter. Quamobrem accipe huius rei mirabile documentum de sancto Dauid. Aliquando maledictum est illi & à seruo. At ille nec cumulatam sensit iniuriam, quia præsensit gratiā. Quid mihi ait & nobis filij Saruiæ? O uerè hominem secundum cor Dei, qui se ulciscenti potius quā exprobranti succensendum putauit. Vnde & secura conscientia loquebatur. Si reddidi retribuentibus mihi mala, decidam meritò ab inimicis meis inanis. Vetuit ergo prohiberi maledicum conuitiantem, quæstum æstimans maledicta. Sæuiebat lingua maledicta, & ille intendebat qd in occulto ageret Deus. Vox maledicentis in auribus, & animus inclinabat se ad benedictionem. Et ideo dicit: Bonum mihi quia humiliasti me, ut discam iustificationes tuas. Vides, quia humilitas iustificat nos. Humilitas dixi, & non humiliatio. Quanti humiliantur, qui humiles non sunt. Alij cum rancore humiliantur. Alij patienter. Alij & libenter. Primi rei sunt, sequentes innoxij, ultimi iusti. Quanquam & innocentia pars iustitiæ est, sed consummatio eius apud humilem, non humilitatis, sed humilibus dat gratiam. Est autem uerè humilis, qui humiliationem conuertit in humilitatem: & hic potest dicere Deo: bonum mihi, quia humiliasti me: Hæc Bernar. Sunt autem plura quæ ad humiliationem, & humilitatis exercitium ualent: de quibus ibidem Bernar. sic dicit: Ad exercitium humilitatis quinque prodesse possunt Amor utilitatis, ut ea quærat homo in quibus & locus quidam uideatur iniuriæ. Assiduitas subiectionis, ut semper uelit esse cum aliquo, quem reuereatur & timeat, ut discat frangere suam uoluntatem. Tertio in humilitatis exercitio est comparatio melioris, ut cū semper attendat homo in quo inueniat gratiam quę ei desit, oblitus quæ retrò sunt, & in ea quæ antè sunt extentus. Quartum est assidua meditatio propriæ conditionis: ut ad omnem elationis motum statim occurrat, quid superbis terra & cinis? Quintum est consideratio occulti inspectoris. Quomodo enim q sæpius cōfessionē fecerit alicui de uerbis, quæ arroganter dixerit, si fortè cōtingat, ut paruus simile aliquid loquens illum uideat audientem, ualde confunditur: ita qui considerat occultum inspectorem cui cogitatio omnis confitetur, non poterit non erubescere, si elatum quid meditetur: propterea non solùm contra superbiā, sed & contra uitia uniuersa ualde utile est homini semper uidere uidentem se, & sic attendere oculos eius in corde suo, ac si hæc sola cura sit Deo contemplari quid agat, aut quemadmodum se habeat ipse: Hæc Bernar. Humilitatem igitur pro posse sectare, sine qua non poteris proficere, aut uirtutem aliquam possidere. Vnde iterū Bernar. Humilitas ceteris uirtutibus intantum est necessaria, ut absque ista illæ nec esse uirtutes uideantur. Nempe ut charitas siue quæq; alia uirtus detur, humilitas meretur: quoniam humilibus Deus dat gratiam. Seruat acceptas: quia non requiescit spiritus nisi super quietum & humilem. Seruatas consummat: nam uirtus in infirmitate, hoc est in humilitate perficitur: Hæc Bernar. Humilitas ergo meretur gratiæ impletionem. Vnde in psalmo: Qui emittis fontes in conuallibus, id est, gratiam tuam præstas humilibus: inter medium montium pertransibunt aquæ. Duo enim mōtes sunt duæ species superbiæ, quarū una nascit ex re tēporali, alia ex re spirituali, & inter istos duos montes est uallis humilitatis nō declināns ad aliquam speciē superbiæ: & in isto medio transeūt aquæ gratiarum. Secundò humilitas meretur implere gratiæ augmentationem, & ideò uolens ulteriorem gratiam recipere à Deo, non æstimet se magnū sed humiliet seipsum. Quòd autem homo nō eleuet se de gratia quam habet, sunt tria signa. Primum; si non uult ut propter gratiam nel perfectionem quā habet, exhibeatur sibi maius cōmodum quàm alij. Secundum, si paratus est contemptum, incommodum, & laborem pati sicut alij. Tertiò quòd facto sibi incōmodo, credit in hoc nō sibi fieri iniuriā, sed iustitiam. Tertiò humilitas meretur gratiæ augmentatæ conseruationē. Sicut.n. cinis conseruat ignē: sic humilitas gratiā, q̄ est ignis spiritualis. Conseruatur & ignis per lignorū appositionē: sic & gratia per bonorū operū multiplicationē, quæ est quasi lignorū appositio. Item conseruatur ignis per insufflationē: sic & gratia per feruentem meditationem, quæ est quasi quædam insufflatio. Item conseruatur ignis per præseruationem à contrario, sic & gratia per occasionum & societatum malorum deuitationem, quæ est quasi quædam à contrario præseruatio. Sed redeamus ad intuendum actus & uitam domini Iesu speculi nostri, quod est principale nostri propositi. Igitur in omnibus exhibeas præsentem, & considera illam super omnes alias benedictam familiam paruam,

Marginalia: Bernardus epistola 87. — Psal. 87. — 2. Reg. 6. — Psal. 112. — 1. Cor. 4. — Luca. 1. — Eccle. 3. — Prouer. 16. — Iacobi 4. — 2. Reg. 16. — Psal. 7. — Psal. 118. — Humiliatio sine humilitate inutilis est. — De exercitio humilitatis. — Eccle. 10. — Bernardus epistola 42. — Sine humilitate nulla est uirtus perfecta. — Iacobi 4. — Esaia 66. — 2. Cor. 12. — Psal. 104. — Humilitatis indicia. — Vita Christi.

A

paruam:sed ualde excelsam, pauperem, & humilem
uitã ducentẽ. Fœlix Ioseph senex quærebat de arte li
gnaminis quod poterat, Domina uerò colo & acu
pro precio laborabat, uictum spõso & filio parabat,
& alia expedientia domus obsequia, quę multa sunt,
faciebat: quia seruientẽ non habebat. Cõpatere igitur
sibi quam sic oportet laborare, & suis manibus ope-
rari. Compatere etiam domino Iesu, quia eam ad-
iuuat fideliter, & laborat in his q̃ potest, *Venit enim*
ut ipse ait, *ministrare, & non ministrari*. Intuere igitur
bene eum, humilia obsequia domus faciẽtem, & ni-
hilominus intuere etiam dominam & Ioseph senem
pro uitæ necessarijs laborantes. Vnde Basilius: Ab ip
sa autem primæua ætate parentibus obediens, quan
tum laborem corporeum humiliter & reuerẽter su-
stinuit. Cùm enim homines essent honesti, & iusti,
egeni tamen necessariorum penuriam patientes te-
ste præsepi, manifestum est, ꝗ sudores corporeos fre
quentabant, necessaria uitæ sibi inde quærentes, Ie-
sus autem obediens illis etiam in sustinendo labores
subiectionem plenariam ostendebat: Hæc Basilius.
Conspice etiam qualiter ipsi tres comedunt ad unã
mensam simul per singulos dies, non lautas & exqui
sitas, sed pauperes & sobrias cœnas sumentes: & qua
liter postea simul colloquuntur, non inania & ocio-
sa uerba, sed plena spiritu sancto, & sapientia, nec mi
nus mente reficiũtur quàm corpore, & qualiter post
aliqualem recreationem conuertunt se in cubilibus
suis ad orationem, non enim erat eis domus am-
pla, sed parua. Meditare etiam tria cubilia in aliqua
camerula, scilicet unum pro quolibet eorum, & in-
tuere dominum Iesum super unum serò post oratio
nem se componere per singulas noctes, tam longis-
simi temporis spatio, sic humiliter, sic uiliter, sicẽt
perseueranter: ut faceret quicunque alius paupercu-
lus de populo. Quolibet sero in hoc strato deberes si
bi compatiendo eum aspicere, & te ibidem humili-
ter, & deuotè recommendare. In tanta tamen corpo
ris afflictione & penuria, pia mater replebatur mẽtis
lætitia de tanti filij præsentia. Vnde Anselmus: Quo
uel quali gaudio replebatur tota substantia eius, quã
do eum quem tantopere diligebat, quem creatorẽ
atque dominatorem omnium rerum esse sciebat, se
cum degentem, secum edentem, seq; quæcunq; nos
se uolebat dulci affatu docentem haberet, quis ca-
piet? Quantumuis mirabilis itaq; & ineffabilis amo-
ris affectus considerari queat, inter hunc talem tan-
tæ matris filium, & hanc talem tanti filij matrem per-
pendãt hi saltem quoquo modo, qui unico dilectio
nis feruore sæpe altrinsecus amant, mater scilicet fi-
lium, & filius matrẽ. Nec putetur ab aliquo, uel pa-
rum quid sentire in se quẽlibet de affectu istius ma-
tris in filium suum. Nullo siquidẽ modo crediderim
ꝗ is qui ad eum intelligendum prouehi meruerit, ab
amoris ipsius dulcedine extraneus usquequaque fie
ri possit. Qui autem in huius dilectionis suauitatem
transit, nullo pacto defendendum, † quin & in retri-
butionis eius participium transiturus sit: Hæc An-
selmus. Vidisti quantam paupertatem, uilitatem, &
asperitatem, uigilando, dormiendo, abstinẽdo: & in
omnibus suis actibus rex regum, & dominus æter-
nus per tam longissimis temporis spatia pro nobis
sustinuit. Vbi sunt ergo quærentes ocia & commo-
da, quærentes superflua & ornata, quærentes curio-
sa & uana? Non didicimus in scholis magistri hu-
ius, qui talia uolumus. Sed nunquid sapientiores
eo sumus? Ipse nos docuit uerbo & exemplo humi-
litatem, paupertatem, ac corporis & laboris affli-
ctionem. Sequamur ergo summum magistrum, qui
nec fallere vult, nec falli potest, *& habentes* iuxta do
ctrinã Apostoli *uictum, & quibus tegamur* ad cõgruẽ
tem scilicet necessitatem, non superabundantiam,
his contenti simus. Alijs etiam uirtutum exercitijs &
studijs spiritualibus, continuè, indesinenter & uigi-
lanter pro posse insistamus. Ex hoc ergo facto do-
mini, accipe doctrinam in tuam paruitatem resilien
do: ac teipsum, non solum in tuo: sed etiam aliorum
conspectu uilificando, & per exercitium uiliũ & hu-
milium operũ abijciendo. Videas cõtinuè defectus
tuos, & peccata tua, & ea aggraua quantum potes.
Aliorum uerò defectus post tergum proijcias, & nõ
uideas: ꝗ si uideris, alleuies & excuses, & ipsis com-
patiaris & sucurras pro uiribus, cogitans semper ꝗ
tu faceres peius, nisi sola sua gratia te cõseruaret Ie-
sus Christus. Auerte oculos tuos, & mentis & cor-
poris ab aspectu aliorum, ut in lumine uultus Dei
conspicere possis teipsum. Nihil enim ad te humi-
liandum utilius reperire poteris, quàm si teipsum be
ne inspexeris. Vnde Bernar. Volo proinde animam
primò omnium scire seipsam, quia talis scientia non
inflat, sed humiliat, & est quædam præparatio ad æ-
dificandum. Nisi enim super humilitatis stabile fun-
damentum spirituale ædificium stare minimè po-
test. Porrò ad se humiliandam nihil anima inuenire
uiuacius seu accommodatius potest, quàm si se in
ueritate perspexerit: tantum non dissimulet, non
sit in spiritu eius dolus, statuat se ante faciem suam,
nec à se auertere abducatur: Hæc Bernard. Vnde
& Augustinus dicit, quòd non est paruus ad bea-
titudinem accessus, cognitio infœlicitatis suæ.
Teipsum ergo sine cessatione considera, & semper
sine simulatione diiudica. In omni actu tuo in om-
ni locutione tua, & ĩ omni cogitatione tua teipsum
reprehende, & in te semper compunctionis materiã
studeas inuenire, cogitando quòd etiam bona quę
facis non sunt ad plenum excocta, nec illo feruore
quo deberent facta, sed multis inquinata negligen-
tijs, ut meritò omnis iustitia tua panno menstruatæ
comparari debeat mulieris. Considera etiam diligen
ter & cum magno pauore frequẽtissimè rumina, ꝗ
omnem aptitudidem ad bonum, & ad omnem gra-
tiam, seu quãcunque sollicitudinem circa uirtutũ ac
quisitionem, à teipso non habeas, sed Christus tibi
dedit sola sua misericordia: qui si uoluisset potuisset
ita conferre cuicunque ribaldo, te in luto fecis & la
cu miseriæ derelicto. Quomodo enim sibi aliquid
tanquam suum attribuet, ac si ab ipso proueniat, qui
multotiens suam impossibilitatem in quibuscunq;
bonis operibus magnis & paruis est expertus: qui to
tiens cognouit se non posse dum voluit: & quando,
ut ita dicam, non uoluit, nec curauit, nec super tali-
bus cogitauit, sensit se subitò diuinitus excitatũ, fer
uore mirabili ad illa opera facienda quæ prius cum
omni suo conatu implere non potuit. Nam & talem
impossibilitatẽ idcirco Deus tam longo tẽpore do-
minari in homine permittit vt discat humiliari, & nũ
quam in seipso inaniter glorietur, sed Deo omne bo
num attribuat, non solum consuetudine quadam &
labijs, sed potius ex intimo sui cordis. Cogita etiã ꝗ
non est ribaldus, uel quicunque peccator, qui non
magis assisteret Deo suo quàm tu, & qui nõ magis
recognosceret Dei beneficia q̃ tu, si recepisset gra-
tias, quas tu sola Dei gratuita bonitate & nõ ꝓpriis
meritis recepisti: propter quod potes teipsum vilio-

F rem

Matt. 20.

Basilius c. 5. constitutionum monasticarũ.

Basilius de labore corporali Christi.

Anselmus de excellentia B. Mariæ cap. 4. to. 3.

† desciendum

1. Timo. 6.

Humiliã facit seipsum inspicere.

Bernar. sermon. 36 in cantica

B C D E

rem & inferiorem omni homini iudicare: & ne propter ingratitudinem tuam à suo conspectu te Christus foris abijciat, non immeritò formidare, & peccata aliorũ in te sub quadã similitudine trãsformare: sic te in tua conscientia increpando. Ecce ille est homicida, & ego miser multotiẽs occidi animam meã. Iste fornicator est & adulter, & ego tota die fornicor & adulteror à Deo meo oculos meos auertendo, & diabolicis suggestionibus supponendo, & sic de alijs suo modo. Debes etiam habere in proprio tuo sentimento duo, uidelicet quòd sentias de teipso sicut de uno corpore mortuo fœtenti, pleno uermibus, & malè olẽti, & sicut de uno cadauere quod homines dedignantur uidere, immo claudunt nares propter eius pessimum fœtorem, & auertunt facies ut non uideant talem ac tantam abominationem. Et quòd si quis de tuo corpore iustitiam faceret, sentias quòd iustum esset ut ibi oculos erueret, ac nasum, aures, & os abscinderet, & sic de alijs sensibus & membris corporis: quia Deum offendisti cum eis, & quòd tantum de hoc gauderes ut nunquam aliud de te tantum desiderares, aut uelles, & ꝙ omnia uituperia, uerecũdias, & diffamationes plusquã possent imaginari, uel cogitari, ut uinum biberes, ac cum summo gaudio & lætitia cordis reciperes, imò in facie ridens, splendens, & alacer appareres. Et ꝙ omnes te uidentes faceres admirari, & ad seipsos conuerti, & ꝙ crederent non posse sine Deo hoc fieri. Deinde oportet quòd diffidas de teipso totaliter, & de omnibus bonis tuis, & de tota uita tua, & conuertas te totum, & reclines super brachia Iesu Christi pauperrimi, humillimi, improperati, despecti, & mortui propter te, usquequo tu sis mortuus in omnibus tuis sentimentis humanis, & quòd Iesus Christus crucifixus uiuat in tuo corde, & in anima tua, & totus transformatus & transfiguratus & uiuus, & hæc cordialiter sentias in te, intantum ut nunquam uideas uel audias nisi solum Iesum stantem in cruce suspensum & mortuum propter te ad exemplar beatæ uirginis mortuus mundo & uiuens in fide: & ꝙ in illa fide uiuat tota tua uita, usque ad resurrectionem, in qua Deus mittet gaudium spirituale & donũ sancti spiritus in anima tua, & in illis qui diligunt aduentum eius. Ex his præmissis generabitur in te uirtus illa, quæ est mater & origo omnium uirtutũ: scilicet humilitas, quæ interiores oculos aperit ad Dei conspectum, cor humanum ab omni superflua cogitatione purgando. Nam dum homo in suam paruitatem resilit, se uilificando, se increpãdo, se detestando, suam nihilitatem cõsiderando, sibiipsi intentissimè displicendo, per hæc & similia in tantum circa propria occupatur negocia, quòd omnis alia inutilis cogitatio arescit, & sic dum omnia alia audita, uisa, & tẽporaliter operata à se repellit, & in obliuionem adducit, incipit ad seipsum redire, & modo mirabili in seipsum reuoluitur, & sic ad originalem iustitiam & cœlestem quodammodo puritatem incipit propinquare. Sic dum in seipsum reflectitur cõtemplationis oculus dilatatur, & in se scalam erigit per quam transeat ad contemplandum, & angelicũ spiritum & diuinum. Ad quod oportet ut anima materialia omnia ab oculis suis excludat, sicut aliquis uolens solem uisibilem intueri, necesse est ut ab omnibus alijs uisibilibus oculos auertat. Et ex tali contemplatione animus ad bona cœlestia inardescit, & omnia tẽporalia tanquam nihil & longè prospicit. Per hoc illa charitas in mente feruescere incipit, quæ uelut ignis omnem rubiginem uitiorũ consumit. Sic totam animã intantum occupat charitas, ꝙ non est qua intret uanitas: Iã quicquid cogitat, quicquid loquitur uel operatur, totũ prouenit ex dictamine charitatis. Vt ergo in bono iugiter perseueres, sta iugiter in timore, & à Deo totaliter recognosce, & ab ipso perseuerantiã pete. Et si non uis corruere, noli alios iudicare, nec contra eos indignationis spiritu mouearis, si eos uides in aliquibus deficere, & eis cõpatiaris ex corde, ac pro eis suppliciter ora, & eos in corde tuo quantum potes excusa, cogitando ꝙ non potes aliquid, nec ipsi possunt, nisi quantum Christi gratia manum suam porrigit: qui non pro meritis, sed pro suæ uoluntatis beneplacito tribuit. Si hæc cogitaueris, firmus eris. Nã quæ est causa ꝙ multi quãdoque incipiunt multa in abstinentia, & in alijs facere qui non perseuerant corpore languente, uel spiritu frigescente? Certè nulla alia causa, nisi propter eorum elationem & præsumptionem dum de se præsumentes, alijs indignantur, & eos in cordibus suis iudicant: & Deus subtrahit ab eis donũ suum, efficiunturq́; defectuosi plusquam alij, quos primitus iudicabant. Nã communiter istud accidit, ꝙ quicunq; alium in aliquo iudicat, Deus tandẽ eum in eodẽ defectu, uel maiori cadere permittit. Ergo seruias Deo in timore, & si quando te sentias in exaltatione quadã ob memoriam beneficiorũ quæ tibi donat altissimus, apprehende disciplinã increpationis & propriæ reprehensionis, nequãdo tibi irascatur dñs, & pereas de uia iusta, & cadas. Et breuiter sequere utilem Anselmi doctrinam: Omnia, inquit, interiora tua, & ea quæ agis inspicias, & ad quem finem quæq; peruentura sint uideas. Et credo, nisi insanus sis, ea facies unde fœlicitatem & gaudiũ recipies: ea uerò dimittes, unde tormenta & tristitiam merearis. Hæc Ansel.

Inducentia duo ad humilitatem.

Perseuerantiæ habendæ ratio.

ORATIO.

O IESV mitis & ueræ patientiæ forma et humilitatis exemplũ: repelle à me omnes fastus superbiæ, cunctosque appetitus inanis gloriæ omnia genera tantæ pestis, tantæque malitiæ. Non sit Domine, neque uideri possit ullum tanti mali tantæque perditionis signum in seruo tuo, neque in moribus meis, neque in uerbis, neque in factis, neque corã te in cogitationibus meis. Funda in uera & profunda humilitate, ut nullus in me pateat locus inimicorum insidijs, & præsta ut sim paruulus in oculis meis, quatenus plenam gratiam inueniam in oculis tuæ maiestatis. Amen.

De officio & uita Ioannis Baptistæ. Correspondet Euangelio: Anno quintodecimo imperij Tiberij Cæsaris. Cap. XVII.

Mat. 3. & Luca 3.

PRaeteritis omnibus alijs infantiæ saluatoris actibus, cura fuit deinceps ipsis Euangelistis describere facta & dicta Christi, q gessit ſm ætatis plenitudine,& secundú uirú perfectú, & primò de Baptismo quo à Ioanne baptizatus fuit. Præmittẽdum est igitur mysterium & officiú Ioannis baptizantis, & Baptismũ pœnitẽtiæ prædicãtis. *In diebus itaque illis* quibus adhuc in Nazareth Iesus habitabat, uel qñ hæc quæ sequuntur contigerunt, secundú q dicitur in principio Euangeliorú in Ecclesia, In illo tpe, s. *anno xv. Tiberij Cæsaris*, qui successit Octauiano Augusto, sub quo natus est Christus, *procurante, & regẽte, Pontio Pilato, Iudæam. tetrarcha autem*, adhuc, *Galilææ Herode. & Lysania Abylinæ tetrarcha: Philippo*, et adhuc, *tetrarcha Ituraeæ & Trachonitidis regionis*. Vbi sciendú q, ut suprà dictũ est, regnú Iudæorú in quatuor tetrarchias diuisum fuerat, quarú duas, s. Iudeã & Abylinã hẽbat Archelaus, tertiã uerò, & quartam Philippus. Accidit aũt ut Archelaus, tyrannidẽ exercens, apud Augustú accusaretur, q ob hæc ab Augusto depositus, in exiliú ẽ missus decimo anno sui principatus. Et extũc una pars principatus sui, s. Iudæa cœpit p procuratores & officiales Romanorú administrari, quorú quintus Pontius Pilatus fuit dictus, à Pontio insula i qua stetit. Vnde nõ erat princeps ordinarius, sed fuit uicarius, uel delegatus, & iõ procurator est dictus. Si ergo qñq; legitur præses fuisse, intelligẽdú ẽ de procuratore: qa ut vr, nunq̃ præses fuit, sed eo procuratore existẽte Vitellius pſes Syriæ, cuius pars Iudæa est, extitit. Et fortè iõ præses dici poterat, qa qñq; pſidis officiú exercebat. Altera uerò pars principatus sui, s. Abylina, tradita est Lysaniæ sub noĩe tetrarchiæ. Istũ Lysaniã dicunt qdã fuisse filiú Herodis Ascalonitæ, sub quo natus est Dñs, sed Iosephus dicit q fuerit nepos eius, natus ex Alexãdra sorore ipsius Herodis, & ex patre Ptolomæo de Libano, & hoc magis vr. Et subditur *sub principibus sacerdotum Anna & Caypha* Isti affinitate erant cõiuncti, & uicissim pontificatú administrabãt, sed Annas quo anno Dñs est baptizatus, & Cayphas illo quo ẽ passus, inter quos in illis tribus annis, tres alij, s. Ismael, Eleazarus, & Symon fuerunt, q hic tacẽtur, & tãgit Euangelista solũ illos sub qbus pdicatio incepit Ioannis, & passus est Christus. Quòd aũt pdicatio Ioãnis tam solẽniter describit, ſper imperatoris, & põtificú, & principú tpa, est ad designandú excellentiã eius quẽ nunciare ueniebat, utpote q summus imperator & pontifex, & gubernator oium existebat. Tunc ergo *factum est uerbum Domini*. i. superna mentis inspiratio, quæ dr uerbú, qa intus in mẽte loquitur, secũdú illud Psal. Audiã qd loquatur in me Dñs Deus, *super Ioannem Zachariæ filium in deserto*, q tũc in anno erat trigesimo qđ tempus prædicationi debitú est: qa tunc ætas virilis uiget, ut baptizãs & prædicãs Christi aduentú, & redẽptionis solatium annuntiaret. Audiuit Ioannes per internã inspirationẽ, ac reuelationẽ diuinã & auditu mentis, uerbum Dñi sola gratia desuper ei loquẽtis, unde secundú Chryſ. Verbú Dñi hic mandatú, seu præceptú Dei dr, qa non à semetipso Ioánes, sed Deo illú monente ad ministerium illud accessit. Vnde & ipse ait: Qui me misit baptizare in aqua, &c. Et ne propter defectú aquæ differretur Baptismus eorú, qui in eius prædicationẽ cõuertebantur, & ut prædicando magis proficere posset: exiuit de deserto ubi iá pœnitentiam agendá prędicare cœperat, *& uenit i regionẽ*, circa Iordanẽ, ubi copia aquarum, & loca populosa erant, *baptizans & prædicans Baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum* Et in hoc dedit exẽplú prædicatoribus, ut loca fructificationis uerbi diuini quærant, nõ recreationis. Baptismus Ioannis disponebat hoies ad suscipiendú Christú, iõ non baptizãtur ab eo, nisi Iudæi qbus principaliter pmissus fuit Christus. Mulieres ẽt nõ baptizabantur, qa ipsæ erãt instruẽdæ à uiris. Nec infantes baptizabantur, qa mysteriú nõ intelligebãt, & cognitio necessaria erat. Baptismus uerò Christi datur oi sexui, omni genti, omni ætati in remissioĩ peccatorú. Quòd ergo hic dr in remissionẽ peccatorú, nõ est referendú ad Baptismú Ioannis, sed ad pœnitentiã q Baptismo annectebatur, sola. n. ipsa pœnitẽtia remittebat. Baptismus q dẽ Ioannis Baptismus pęnitẽtiæ erat, qa ad pęnitẽtiã baptizandos monebat, & nõ nisi adultos quos pœnitẽtes uidebat baptizabat. Vnde licet Baptismo ipsius nõ dimitterẽtur peccata, susceptio tñ illius erat quædã pfestatio agendi pœnitẽtiã, per quã dimittuntur peccata: Erat ẽt Baptismus Ioannis in remissionẽ peccatorú, non effectiuè, sed præparatiuè, qa præparabat ad Christi Baptismú, in quo fiebat remissio peccatorú. Baptismus ergo Ioánis erat Baptismus pœnitẽtiæ, qa pœnitentiã delictorú habebat: sed ea relaxare nõ poterat. Baptismus aũt Christi, est Baptismus gratiæ, qa in Christo datur, & peccata relaxantur. Vnde Chryso. Illud datú est in pęnitẽtia, hoc i gratia. Ibi uenia, hic victoria. Et notandú secundu Greg. Nazãzenú, q quintuplex est uria baptismatú. Est n. quoddã figuratiuum, quo baptizauit Moyses, sed in aquã solú, s. in nube & mari. Aliud est pparatiuú, quo baptizauit Ioãnes de quo hic dr. Tertiú est pfectiuú, ut Baptismú Christi, qđ fuit in spiritu. Quartú est supererogatiuú, qđ. s. fit in sanguine per martyriú, & hoc est uenerabilius cæteris, quia iteratis non fœdatur contagijs. Quintum est culparum actualium abstersiuũ, quod fit quotidie in lachrymis & est laboriosius cæteris. Ioãnis quidem Baptismus erat præparatiuus, quia necessarium erat homines præparari ad Christum Baptismo eius, & secundum hoc ita se habet Baptismus Ioannis ad Christi Baptismum, sicut catechismus in quo baptizandi instruuntur de fide, & præparantur ad Baptismum, se habet ad Baptismum uerum. Vnde Remig. Baptismus Ioannis figurã gerebat catechuminorú. Nã sicut modo catechizantur pueri, ut digni fiant ad sacramẽtum baptismatis, ita Ioannes baptizabat, ut baptizati ab eo, postea deuotè uiuendo digni fierent accedere ad Christi Baptismum. Vnde & Chrysostomus: Aptè ergo cùm dixisset q uenit prædicãs Baptismum pœnitentiæ, adiecit in remissionem peccatorum. q. d. Idcirco suadebat illis pęnitere, ut subsequentem ueniam facilius impetrarent credẽtes in Christum, unde Baptisma illud nullam aliam habuit causam, nisi q præparatoriú erat ad fidẽ. Hæc Chrysost. Vnde & baptizabantur in Iordane, qui descensio interpretatur de superbia ueteris hominis ad humilitatem confessionis & emendationis descendentes, quatenus abdicata uita ueteri renouari mererentur in Christo. Ideo etiam conuenienter Baptismus Ioannis factus est in Iordane: quia erat quædã protestatio pœnitentiæ agendæ, per quam appropinquat regnum cœlorum, & transitus ad terram uiuentium, sicut filii Israel ad terram promissionis transierunt per Iordanis fluuium. Baptizauit autem

Pilatus procurator tantum fuit.

Vitellius.

Lysanias.

Annas & Caiphas.

Psal. 84.

Theophilactus innuens locum. Quid uerbũ Domini hoc loco.

Baptismus Ioannis ad mundabat fine scientia.

Baptismus Christi.

Baptismus pœnitentia.

Baptismus gratia.

Chrysostomus ho. 4. in Marcũ.

Gregorius Nazianzenus oratione in sancta lumina.

Baptisma quintuplex

Baptismus Ioannis præparatorius & figuratiuus.

Chrysosto. hom. 1. in Math.

Baptismus Ioannis quare factus i Iordane.

Baptizādi causa in Ioanne. Augustin. sermone 1. de Epiphania. Chryſ. ho. 16. in Ioā. Greg. homo 7. in Euāg. Beda in ca. 3. Lucæ.

Ioannes propter plures rationes. Prima eſt ſecundum Auguſtinum, ut ſignificaret baptiſmum Chriſti, & ſic fuit ſacramentum. Secunda eſt, ſecundum Chryſ. ut ex nomine baptizandi plures ad Ioannem conuenirent, quibus de Chriſto annunciaret. Tertia eſt, ſecundum Greg. ut per Baptiſmum Ioannis homines aſſueſcerent ad Baptiſmum Chriſti. Quarta, ſecundum Bedam, ut per Baptiſmum Ioannis homines præparentur & humiliaretur ad Baptiſmū Chriſti. Quinta eſt, ſecundum ipſum Ioannem, ut manifeſtaretur Chriſtus in Iſrael in Baptiſmate Ioannis, uoce patris & ſpirituſancto. Dicebat ergo prius in deſerto, & poſtea circa Iordanem ad eos qui moti conuerſatione uitæ eius exibant ad ipſum. *Pœnitentiam agite*, id eſt, pœniteat unuſquiſque mala prioris uitæ, *appropinquabit enim regnum cœlorum*: ſ. pœnitentiam agenti. Secundum Remig. regnum cœlorū quatuor modis dicitur, ſ. Chriſtus, ſecundum illud: Regnum Dei intra uos eſt. ſancta ſcriptura, ſecundum illud: Auferetur à uobis regnum Dei, & dabitur gēti facienti fructum eius: ſancta Eccleſia, ſecundum illud: Simile eſt regnum cęlorum decem uirginibus: ſupernum ſolium, ſecundum illud: Multi uenient ab Oriente, & Occidente, & recumbent in regno cœlorum. Et hoc totum poteſt hìc intelligi. Agenda eſt pœnitentia & non ſera, quæ eſt damnatorum: non coacta, quæ eſt latronum: non ficta, quæ eſt hypocritarum: non deſperata, quæ eſt perditorum: ſed uera, quæ ſecundum Chryſ. cor mundat, ſenſus illuminat, & ad ſuſceptionem Chriſti humana præcordia præparat.

Remig. Regnū cœlorum. Lucæ 17. Math. 21. Mat. 25. Mat. 8. Pœnitentia multiplex.

Hieronym. ſe. 3. Mat. Regni cœlorū pmiſſio prima per Ioannem Baptiſt.

Vt aūt ait Hier. Primùm Baptiſta Ioannes regnum cœlorum prædicat, ut præcurſor Domini hoc honoretur priuilegio. Vnde & Petrus Rauēnas dicit, ꝙ poſt peccatū Adæ, & illius diluuij uaſtitatē ſolennem electa eſt iuſtorum infinita pluralitas, cū quibus Deus facie ad faciem locutus fuiſſe dinoſcitur. Et enumeratis precipuis patriarchis, patribus, & prophetis ueteris Teſtamenti ſubinfert, quia ab eis nulla mētio facta fuit de regni cœleſtis perpetua māſione, nec in his omnibus memoria regni nec nominatur, nec auditur, nihilq́ue de cœleſtis regni gloria prophetatur. Et ſubdit: Quid plura? A principio mūdi uſq; ad Ioannem uniuerſitatis humanæ electionem recollige, nec in ſermone uel opere illius regni cœleſtis poteris reperire dulcedinem. Veni ergo ad Ioannem, & audi uocem exultationis, uocem lætitiæ, miſericordiæ uerbum, ſermonem, gloriæ, gratię largitatem, quod cælauerat Deus, tacuerat Angelus, latuerat Patriarchas, Prophetæ neſcierant. Pœnitentiam, inquit, agite: appropinquabit enim regnū cœlorum. Verbum pœnitentiæ dulce & glorioſum, uerbum regni cœlorum lætum & aduocandum illi ſoli primo cōueniens, q̄ primus noui Teſtamenti poſuit fundamenta, & addit: A diebus Adæ uſq; ad Ioannē organum noſtrum uerſum eſt in uocem flentium, quia ubi peccatorum frequentia, nec pœnitentiæ locus, duplex erat plorandi materia. Ioannes natus oſtendit medicamen uulneri, peccato pœnitentiam, ueniā iniquitati. Hæc eſt prima uox, quā clamans in deſerto ꝓpoſuit, & uox turturis audita eſt in terra noſtra, & tunc immiſit in os noſtrū nouum carmē Deo nr̄o, & reſonat in ore nr̄o gratiarū actio, & uox laudis. Superexaltatur miſericordia, peccatoribus parcitur, regnat pietas, iuſtitia diſsimulatur, & miſerendi non feriendi quærit occaſionem miſericors & miſerator Dominus: Hæc Petrus. Et ut oſtendatur idoneitas Ioannis ad teſtificandum de Chriſto, ex ſanctitate uitæ deſcribit Euangeliſta uitam Ioannis.

Veſtitus Io. Bapt. Hieronym. in eū locū. Chryſoſto. hom. 3 operis imperf.

Primò ab aſperitate ueſtis, quia utebatur ueſte aſpera, ſcilicet cilicio ſeu tunica de duris camelorum pilis. In quo monemur, ut ad refrenationem carnis aſperis utamur. Vnde Hiero. De pilis, inquit, habebat ueſtimentum, non de lana. Aliud auſteritatis indicium eſt, aliud luxuriæ mollitiois. Vnde & Chryſoſtom. Seruis autem Dei non conuenit habere ueſtimentum ad ſpeciem uiſionis, uel ad carnis delectamentum, ſed tantum ad nuditatis tegmētum. *Habebat enim Ioannes*, ueſtem non mollem neque delicatam, ſed cilicinam grauem & aſperam, & conterentem corpus potius quàm fouentem, ut de uirtute animæ eius ipſe habitus corporis loqueretur.

Continētia Ioannis.

Secundò à continentia conſtringente carnis laſciuiam, quia habebat *zonam pelliceam*, aſperam, id eſt, corrigiam de ſiccis & crudis animalium pellibus factam, *circa lumbos*, in quibus eſt ſedes luxuriæ, ad carnem & luxuriam mortificādam, quia carnem ſuam crucifixit cum uitijs & concupiſcentijs, quod eorum eſt proprium qui ſunt Ieſu Chriſti. Vnde Chryſoſt. Conſuetudo enim erat apud Iudæos ut zonis laneis uterentur, ideo iſte quaſi durius aliquid facere uolens zona pellicea cingebatur.

Zona Ioannis. Chryſoſto. hom. 10. in Math. Ioan. 1. Apoc.

Quid tunica & zona Ioannis allegoricè ſignificent, patet per Chryſoſt. qui ſic ait: Erat Ioannes, hoc eſt lex in Ioanne, ueſtitus pilis cameli. Non poterat habere tunicam de agno, de quo dicitur: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mūdi, & zonam pelliceā habebat in lumbis, quia Iudæi hoc ſolū putant peccatum eſſe quod opere peccant. Cæterū Dominus noſter Ieſus Chriſtus in Apoc. Ioannis qui uidetur inter ſeptem candelabra, habebat zonā auream, non in lumbis, ſed in pectore. Lex in lumbis cingitur, cæterum Chriſtus, hoc eſt Euangelium, & monachorum uirtus, non ſolū in libidine, ſed & in mente cōmendatur. Hic nec cogitare quidem expedit, ibi qui fornicatus fuerit tenet in crimine.

Sobrietas Ioannis. Marc. 1.

Tertiò ab abſtinētia & uictus parſimonia, *locuſtas enim*, id eſt herbas ſic appellatas, *& mel ſilueſtre comedebat*, qui cibus pauperum eſt in terra illa. Vbi ſciendum ꝙ locuſtæ plura ſignificant, de quibus iſte uerſus extat:

Radices, herbas, & aues, dic eſſe locuſtas.

Locuſta nominis uaria acceptio.

Sunt enim parua animalia per modum ſaltus uolitantia, quæ reperiuntur in deſerto Iudææ, & frixa cum oleo ſunt cibus pauperum, ſed non uidetur quòd Ioannes locuſtarum carnes manducauit, qui pane etiam ueſci renuit, & quòd frixuris uſus ſit: qui nihil coctum accepit, & ideò magis uidetur probabile de alijs intelligi debere, unde in partibus illis quandam herbam languſtæ, id eſt, locuſtam nominant: quæ dicitur illa eſſe, quam beatus Ioannes edebat.

Mel. Rabanus in eū locum.

Mel autem ſilueſtre ex apibus in truncis arborum reperitur. Vel ſecundum Raban. ſunt ſolia arborum alba, & tenera, quæ manibus contrita ſaporem habent quaſi melis. Inuenitur etiam ibidem mel ex calamellis, quæ calamellæ ſunt calami pleni melle, id eſt, de ſucco dulciſsimo. Vocantur etiam alio nomine cannamelles, quod nomen ex canna & melle componitur, eo quòd cannis ſiue arundinibus huiuſmodi calami ſunt ſimiles. In hoc itaq; beatus Ioannes apertè demonſtrat quòd pro nihilo mundum iſtum omneſq; eius blanditias duceret, qui tam uiliſsimo indumento ciboq́ue tenui, & imparato utebatur. Sola enim huius uitæ neceſſaria quærebat, qui ſic uiuere diſpoſuerat. Huius exēplū illi ſequuntur, qui dicunt, habentes uictū & ueſtitum his contenti ſumus. Propterea. n. q̄a pœnitentiā prædicabat qualiter pœnitē-

Imitatores Ioannis Baptiſtæ. 1 Tim. 6.

tes

tes uiuere debeant, ut bonus magister eis in seipso exemplum & regulam dabat. Erat ei terra cubile, antra domus, pilus uestis, pellis zona, aqua potus, locusta cibus. Et sic non solum mundum & blanditias eius contemnere, sed etiã totius generis humani peccata deflere se ostendit, & exemplum utile posteris dereliquit. Totum ergo, quod erat in Ioanne pœnitẽtiam prædicabat: & nomen, quia Dei gratia: locus, quia desertum: & habitus, quia cilicium: & cibus, quia locustarum: & sermo, quia pœnitentiæ uerbum: & operatio, quia baptisma assuefaciens ad bonum. In Ioanne describitur Euangelij prædicator, & primò quantum ad doctrinam debet enim exemplo Ioannis prædicare pœnitentiã, & ea quæ recedere faciunt à peccatis, & ea quæ faciunt accedere ad consecutionem regni cœlestis. Secundò quantum ad continentiam, quia zona dicitur esse circa lumbos ut prædicator continentiam habeat. Vnde Dominus Hieremiam mittens prædicare ait: Accinge lumbos tuos. Tertiò quantum ad uitam, & hoc dupliciter, scilicet quantum ad uestitum & uictum, in quibus etiam à Ioanne accipiat exemplum. Qui ergo pœnitentiam & aspera iniungit uel prædicat & corripit, habitum pœnitentiæ prætendat, aspera ueste tegatur, & parcè reficiatur ut in eo uilitas uestis & cibi laudetur, quorum usus in diuite arguitur. Austeritas enim uitæ requiritur in Euãgelij prædicatore, ideo dicit Apostolus: Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo, ne forte cùm alijs prædicauerim ipse reprobus efficiar. Vnde Hiero. Vestis quippe & cibus & potus totam austeram uitam prædicantium ostendebat. Vbi & Chryso. Talem esse oportebat præcursorem Domini prophetam & Apostolum Christi, qui totũ se cœlesti Deo contemptis rebus mundi præstaret. Vnde non immeritò à Domino etiam Angelus nuncupatur, quia in hoc mundo positus mundũ ipsum Angelica uita calcabat. Si autem ille qui purus ita erat & cœlo clarior, & Prophetis celsior, & quo nullus hominum maior fuit, quique tanta apud Deum familiaritate gaudebat, ita seipsum ad omnem patiẽtiam durabat laborum, fluxa deliciarum cũ diuitiis despiciens, atq; ad omnem se uitæ rigorem coartãs, quam nos habebimus excusationem qui post tot Christi beneficia, post tãta & infinita onera peccatorum, neque minimam particulam illius castigationis imitamur: sed comessationibus & ebrietatibus dediti, ac peregrino odore fragrantes, uel potius fœtentes, ac vndique nosmetipsos relaxantes & mollificantes in prædam diaboli præparamur, & ei captabiles nos facimus: Hæc Chryso. Tunc audita Ioannis fama, *exibat ad eum omnis Hierosolyma*. quantum ad habitantes in ciuitate illa, *& omnis Iudea*, quantum ad circumiacẽtes in ea, *& omnis regio circa Iordanem*, quãtum ad duas Tribus & dimidiam: omnis inquã, id est multi de omnibus, ut sit hyperbolica, id est, multum expressiua locutio, & ponitur ibi cõtinens pro contento. *Et baptizabantur ab eo in Iordane baptismo suo*, confitentes peccata sua, & se aptantes Baptismo Christi suscipiendo. Baptismus enim Ioannis ad hoc erat ordinatus, quasi quædam præparatio & præfiguratio Baptismi ipsius Christi de proximo uẽturi, & ideo Ioannes non solum prædicabat, sed & baptizabat: quia sicut sua prædicatione nũciabat Christum de proximo uenturum, sic suo Baptismo assuefaciebat homines ad libentius suscipiẽdũ Christi Baptismum. Vnde Baptismus Ioannis erat quædam protestatio credendi in Christum uenturũ, & faciendi opera pœnitentiæ, ut deuotius acciperent ipsum. Et hoc est quod ĩ Actibus dr̃, q̃ Ioãnes baptizauit Baptismo pœnitentiæ populũ, dicens, in eum qui uenturus esset post ipsum, vt crederẽt: hoc est in Iesum, & ideò dicitur hîc, cõfitentes peccata sua, delenda scilicet per Christum uenturum: quia non poterat hoc facere Ioannes, sed denunciabat hoc per Christũ fiendum. Videns aũt multos Pharisæorũ, & Saducæorum, non cõfitentes peccata sua, *venientes*, cũ turbis *ad Baptismum*. nõ ex uera religione, sed populi timore, ac fictè & insidiosè, dixit eis: *Genimina*, seu *progenies uiperarum*, id est, uenenati & uenenatorum filij, *quis ostendit uobis*, non pœnitentibus, *fugere à uentura ira*: & euadere seueritatẽ futuri iudicij? q.d. nullus, nisi à malitia uestra recedatis, & pœnitẽtiam faciatis. Licet enim falsitas vestra lateat in conspectu populi, non tamen latere poterit in iudicio Dei, quia tunc erũt manifesta abscondita cordis uestri. Sic eos arguebat, ut à malis suis resipiscẽtes, per iustã pœnitentiã futuri iudicij pœnã euaderent: nam secundũ Gregorium. Vẽtura ira est extrema Dei uindicta, quàm tunc fugere peccator non ualet, qui nũc ad lamenta pœnitentiæ non recurrit. Pharisæi dicuntur à Phares, quod ẽ diuisio, quasi ab alijs diuisi, uel se diuidentes, s. Iudæorũ sacerdotes, qui in habitu, & in uictu, & in gestu erant quodãmodo distincti ab alijs in signũ maioris religionis. Saducæi dicuntur à Sadoch, quasi iusti, uel se iustificantes, qui quinque libros Moysi recipiunt, prophetas respuunt, resurrectionem & Angelos esse nõ credunt. Hos quoq; qui inter Iudæos maiores esse uidebant, uidens Ioannes ad suũ uenire Baptismũ eos increpabat, & cõfidenter vitia eorũ arguẽs, utrosq; genimina & progenies viperarũ uocabat, quia uenenũ hypocrisis & erroris à suis traxerũt progenitoribus & quia malorum acta imitantes eis inuident, eos persequuntur, & ita uenenati filij de uenenatis parentibus sunt nati. Nam secundum Remi. Cõsuetudo scripturarum est ab imitatione operum nomina imponere Sic & isti ab imitatione uiperarum, ꝓgenies uiperarũ dicuntur. Cũ igitur pœnitentia & correctione maximè indigerẽt, increpantur: quia non prius uenena deponũt, ut sic ad Baptismũ ueniant, unde subiungitur: *Facite ergo*, s. in præsenti & citò, *dignos fructus pœnitentiæ*, id est, pœnitentiã dignã & fructuosam per cõtritionẽ, per confessionem, per satisfactionem, vt fugiatis iram uenturam, quia hæc est sola uia euadendi illam: ubi Chrysost. Non.n. satis est pœnitẽtibus peccata dimittere, sed opus est eius ferre fructus, secũdũ illud: Declina à malo & fac bonũ. Sicut non sufficit ad sanationẽ sagittã euellere, sed oportet vlceri medicamentum apponere. Nõ aũt dicit fructum, sed fructus, copiam designans: Hæc Chrys. Fructus uerò dicit, non qualescunq;, sed dignos pœnitentiæ, id est, secundũ exigentiã culpæ, ut secundum Grego. Quanto quis grauius peccauit, tanto amplius pro qualitate culpæ pœniteat, & tanto maiora quærat bonorũ operum lucra per pœnitentiam, quanto grauiora sibi intulit dãmna per culpã, unde in Apoc. Quantum se glorificauit, & in delitijs fuit, tantum illi date tormentũ & luctum: ubi Petrus Cantor Parisien. Sed quid faciendum irretito pluribus facinoribus, confitenti tamen & pœnitẽti qualitercumq;, nolenti aũt subire opus & fructũ pœnitentiæ dignum culpæ. Ergo ne à se repelleret charitatẽ per impositionẽ grauioris pœnitentiæ, respuens eam per tedium, modicã ei iniungere pœnitentiã. Melius.n. est ut in purgatorio suppleatur

Marginalia: Ioannis pœnitentia. — Prædicator Euangelij, & eius officium. — Hiere. 1. — 1. Cor. 9. — Hieronym. ibidem. — Chrysosto. Math. 11 & Mar. 1. — Ioan. Bapt. laudes. — Math. 3. — Omnis. — Ioannis Baptismus præparatorius Christi. — Acto. 19. — Luca & Matt. 3. — Gregorius hom 20. in Euang. — Pharisæi unde dicti sunt. — Saducæi unde dicuntur. — Chrysosto. hom 11 in Math. De pœnitentia. — Psal 36. — Fructus pœnitentiæ. — Gregorius lib. 9 Moraliũ c. 47 — Apo. 18. — Petrus Cantor in Apo.

pleatur quod minus hîc agitur, quàm qs in inferno æternaliter puniatur. Aut enim Deus, aut homo punit. Sed quid si confessor mihi non iniungit fructû dignum pœnitentiæ.s. pro quãtitate culpæ? Ego suppleo. quia secundum quantitatem & qualitatẽ culpæ metiri debet quantitas pœnæ, quod fit ex discretione, quæ necessaria est pœnitenti, sicut & confessori: Hæc Petrus. Sed quia Iudæi de generis nobilitate & sanctitate gloriantes, s. quia de Abraham descẽderunt ex promissione facta Abrahę, sine operibus salutem consequi præsumebant, ideo subiungit: *Et nolite dicere*, uerbo uel mente *intra uos*, per falsam scilicet æstimationem, *patrem habemus Abraham*, de eius iustitia confidendo, & ex hoc nos iustos reputãdo, credentes nos saluari sine operibus pœnitentiæ: quia sine fructu pœnitentiæ nullus sanctorum poterit peccatores saluare. Sic aũt uidetur de pluribus Christianis, qui deuotionem specialem ad aliquem sanctorum habentes, per eorum merita saluari credunt sine operibus bonis. Hæc est n. gloriatio quorundam religiosorum qui gloriãtur de bonitate & sanctitate fundatorũ & patrum suorum: quibus dici potest, si filij Abrahæ estis, opera Abrahæ facite. Hæc etiam est stulta gloriatio quorundam miserorũ, qui uanẽ gloriantur de statu suorum nataliũ: ubi Chrysostomus. Quid enim prodest ei quem sordidant mores generatio clara? aut quid nocet illi generatio uilis, quem mores adornãt? Nam & aurum de terra nascitur, & non est terra: aurum quidẽ eligitur, & terra contemnitur. Melius est enim de uili genere clarum fieri, quàm de claro genere contemptibilem nasci. Melius est alicui ut in eo glorientur parentes, quia talem filium habent, quàm ut ipse in parẽtibus glorietur. Sic & uos nolite gloriari dicentes, quia patrem habemus Abraham, sed magis erubescite, quia filij estis eius, & sanctitatis eius non estis hæredes. De adulterio enim natus uidetur qui non assimilat patrem, & qui sanctitati sui generis non respondẽt, amittunt generis dignitatẽ: Hæc Chrysostomus. Et ideo non de propagatione carnali, sed de imitatione spirituali est confidendum: nec in carne, sed in fide gloriandum, non enim qui semen sunt Abrahæ, omnes filij sunt, sed qui fidẽ eius imitãtur. Nã sanctitas nõ uenit p propagationẽ naturæ, sed per grãm uirtutis diuinæ. Iudæi quidẽ filij Abrahæ erãt secundũ carnẽ, sed secundũ fidei imitationẽ, & quia fidem Abrahæ de Christo respuerunt, ideo nomen filiationis Abrahæ perdiderunt. Econtrariò gentiles, quia fidẽ Christi deuotẽ ad prædicationem Apostolorum receperũt, ideo filij Abrahæ facti sunt. Et hoc est quod subdit Ioannes. *Dico enim uobis, quia potest Deus de lapidibus istis*, id est de Gẽtilibus p hos lapides signatis, *suscitare filios Abrahæ*, fide & imitatione, id est imitatores fidei Abrahæ. Qui enim fidem atque opera Abrahæ fuerit secutus, ille Abrahæ meretur dici filius. Potest etiam Deus de lapidibus filios Abrahæ suscitare, id est, de duris & peccatoribus deuotos facere, quod utinam in me dignetur ostendere. Dicitur autem quòd Ioannes digito ad literam demonstrauit & ostendit eis duodecim lapides illos quos Iosue per duodecim duces tribuum Israel de medio & fundo Iordanis in aridam transportari præcepit, qui etiam totidem in eodẽ alueo ex terra reponi fecit. Per primos ariditatem & excæcationem figurãs Iudæorum. Per secundos, fidem gentium per baptismum. Vel per primos emersionem gentium in lucem fidei. Per secundos submersionem Iudæorum

Gloriatio & confidentia inanis.
Chrysostomus hom. 3. operis imperfecti.
Nemo de generis claritate glorietur.
Lapides à Ioanne mõstrati.

A in infidelitatem. Et meritò per lapides signantur gẽtes, uel quia colebant idola de lapidibus facta. Vnde in Psal. dicitur: Similes illis fiant qui faciũt ea. Vel quia habebant corda lapidea, id est, ad intellectum Dei insensibilia. De quibus filij Abrahæ suscitati sunt: quia dum in Abrahæ semine, id est in Christo crediderũt eius filij facti sunt, cuius semine sunt vniri, unde eisdem gentibus Paulus dicit: Si autem uos Christi, ergo Abrahæ semen estis secundum promissionem hæredes. Filij ergo Abrahæ de lapidibus suscitati sunt, quando Iudæis per infidelitatem à filiatione Abrahæ decidentibus, Gentiles fidem Christi recipientes in locum eorum substituti sunt. Sic ergo secundum Rabanum. Quia præco ueritatis ad B dignum pœnitentiæ fructum faciendum Iudæos incitare uolebat, eos ad humilitatem prouocabat, sine qua nullus pœnitere potest. Et quia doctor ueritatis non solum debet uitia confidenter arguere, sed etiam pœnam prædicere, ideo quasi rationem assignans, cur ad pœnitentiam in præsenti & citò faciẽda monuerit, subdit dicens: *Iam enim securis*, id est, seueritas diuinæ iustitiæ, *ad radicem arboris posita est*, ad præscindendum peccatores obstinatos de præsenti uita, & ad comburendum eos in gehenna. Vel securis, id est transitus uitæ succedentis, ad radicem & natiuitatẽ arboris, & cuiuslibet hominis posita est: quia ab ipso natiuitatis initio incipit homo tendere C ad casum. Nam secundum Augustinũ, Nihil aliud est uiuere, quàm de uita transire, & ad mortem tendere. Nox enim quasi unus carpentator de dicta arbore tollit unum scopulum, & dies similiter alium: quot enĩ diebus & noctibus uixit homo, tot minus habet uiuere, & ad ultimum necesse habet arbor cadere. Et certè ubicumque ceciderit, ibi remanebit: quia ut dicit Eccl. Siue ceciderit lignum ad Austrũ, s. paradisi: siue ad Aquilonem, s. inferni: in quocunq; loco ceciderit, ibi erit. Naturaliter uerò cadit arbor ad partem, in quam magis inclinant eam rami & fructus, sic homo cadit ubi magis inclinatur, modo per affectiones & opera seu actus. Vnde Bernardus: Siue ad Austrum, siue ad Aquilonem arbor ceciderit, D ibi erit Austri calor & leuitas, in sacra scriptura bona solent habere significationem, ab Aquilone uerò panditur omne malũ. Porrò homines, sicut arbores uidet aliquis. Exciditur ergo arbor in morte, & quocumque ceciderit ibi erit: quia ibi indicabit te Deus, ubi te inuenerit. Ibi inquã erit immutabiliter, & irretractabiliter. Videat quò casura sit antequã cadat, q postquam ceciderit, nõ adijciat ut resurgat. Qua parte casura sit arbor si scire uolueris, ramos eius attende: ubi maior est copia ramorũ, & ponderosior inde casurã esse ne dubites, si tamen fuerit tũc excisa. Rami nostri desideria nostra sunt, quibus ad Austrũ extendimur si spiritualia fuerint: si carnalia fuerint, E ad Aquilonẽ. Quæ uerò pponderant, mediũ corpus indicat. Illa præponderant, quæ secũ traxerint corpus: Hæc Bernardus. Et subiungit Ioãnes: *Omnis ergo arbor*, id est, omnis homo generaliter, sine personarũ acceptione, *non faciens hîc fructum bonum* simpliciter sine criminis cõmixtione, *excidetur*, à cœtu fideliũ sentẽtialiter in morte, *& in ignẽ*, inextinguibilẽ *mittetur*, æternaliter sine redemptione, quæ est pœna contra culpã. Per hoc ergo patet, q sola omissio damnat. Exemplum de hoc habetur de seruo pigro. & inde est quòd in iudicio fiet contra malos de omissionibus tantum commemoratio. Non ergo sufficit homini declinare à malo, nisi faciat etiam

Psal. 113.
Gal. 3.
Rabanus in eum locũ.
Vita imminuitur.
Eccles. 11.
De arboris casu.
Bernardus in paruis sermonibus sermo. 49.
Arboris excisio & casus.
Psal. 40.
Amos. 5.
Om. ser. ser. I. eannis

etiam bonum. Nihil enim infructuosum diligit Deus, nihil in horto suo, nihil in uinea sua, nihil in agro suo vult esse infructuosum, sicut nec in paradiso erat arbor infructuosa, quod ex hoc patet, quia primi parentes iubebantur comedere ex omni ligno in paradiso, præterquàm de ligno scientiæ boni & mali. Si autem ille qui non facit fructum bonũ in ignem est mittendus, quid erit de illo qui malum fecit? Arbor ista est genus humanum, siue homo, qui est quasi arbor conuersa. Quædam uerò arbores omnino sunt aridæ & steriles, ut pagani, & increduli. Quædam uirides, ut Christiani, & inter has virides quædam infructuosæ sunt, & nullum fructum faciunt, ut ociosi, accidiosi. Quædam faciunt fructum, sed inutilem, & non bonum seu meritorium, ut hypocritæ. Quædam faciunt fructum, non tantum inutilem, sed malum & uenenosum, ut hæretici, qui prædicando fructum pariunt, sed mortiferum: & hæ omnes incendio aptæ sunt & damnabiles. Quædam uerò bonum fructum faciunt, ut boni catholici, obedientes uerbo Dei. Radices arboris sunt cogitationes quibus plantati, uel sursum cœlo sustolluntur: uel ad ima inferni mittuntur. Vel radices sunt uolũtas bona & mala, ex qua sicut ex radice prodeũt tanq̃ fructus bona & mala uerba & opera, quæ uoluntatis sunt testimonia. Igitur, vt dicit Ambrosius: Faciat fructum qui potest gratiæ, qui debet pœnitentiæ: adest dominus qui fructum requirat, fœcundos uiuificet, steriles reprehendat. Turbæ uerò comminationem gehennæ pro operibus malis, & omissione bonorum audientes territi interrogabant dicentes: *Ergo* ne excidamur, & in ignem mittamur *quid faciemus*, & operabimur? Quasi dicerent, uitam nostrã corrigere parati sumus. Et *respondens dicebat*: turbis *qui habet duas tunicas*, id est, vestimẽtum superfluum, *det* quod superabundat, *non habenti: & qui habet escas superfluas similiter faciat*. Et ita intelligendum est de alijs rebus quibuscunque quæ superfluunt, considerata conuenienti necessitate status personæ. Vnde Basilius: Hinc aũt docemur, quia ex omni eo quod affluit supra ꝓprij victus necessitatẽ, tenemur erogare illi qui non habet ꝑ Deũ, qui quæcũq; possidemus largitus ẽ: unde & Greg. Quia enim in lege scriptum est: Diliges proximũ tuũ sicut teipsum, minus proximum amare conuincitur, qui non cũ eo in necessitate illius etiam ea quæ sibi sunt necessaria partitur. Vbi sciẽdum, quòd duas tunicas habere, est ultra necessitatem aliquid superfluum habere: non habens autem, potest intelligi existens in necessitate extrema: uel citra necessitatem, quæ aliter absque periculo potest probabiliter transiri: tũc dicendum quòd habens sic superflua, quòd ultra necessitatem sui & suorum, quorum cura & nexus maior ex charitate sibi incumbit, ea habet, & absque illis potest transire, ex præcepto tenetur non habenti existẽti in extrema necessitate dare aliter sibi suũ aufert, & uitam, cùm in tali necessitate sic superflua illi sint tanquam debita sua, quantum ad ipsius necessitatem pertinet. Si uerò non habens sit citra extremam necessitatem, tunc dare non cadit sub præcepto, sed sub consilio. Hìc probatur homo, & apparet in paruo quid facturus esset in magno. Vnde Gregor. Qui tranquillitatis tempore non dat pro Deo tunicam suam, quomodo in persecutione daturus erit animam suam? Virtus ergo charitatis, vt inuicta sit in perturbatione, nutriatur per misericordiã in tranquillitate: quatenus omnipotenti dño primùm discat sua impendere, postmodum se. Vnde & Augustin. Charitas ut perficiatur, nascitur: cùm fuerit nata, nutritur: cùm fuerit nutrita, roboratur: cùm fuerit roborata, perficitur: cùm ad perfectionem uenerit, quid dicitur? *Mihi uiuere Christus est, & mori lucrum*. Optabam dissolui & esse cum Christo. Incipit ista charitas fratres ut de suis superfluis tribuat egenti, in angustijs aliquibus constituto hanc ita cœptam, si uerbo Dei & spe futuræ uitæ nutrieris, peruenies ad illam perfectionem, ut paratus sis animam tuam ponere pro fratribus tuis. Hæc Augustin. Non ergo pigeat diuites subuenire pauperibus: quia pro diuitũ utilitate pauperes Deus fecit, ut per hoc quòd eorum miserentur, ipsi misericordiam consequerentur. Vnde Chrysost. Ne putes: quia propter utilitatem pauperum Deus diuites fecit, quos & sine diuitibus poterat sustentare: sed propter utilitatem diuitũ pauperes fecit, quia infructuosi & steriles erant futuri, nisi pauperes facti fuissent. Hæc Chrysost. Ioannes itaque turbis & rudibus nondum difficilia: scilicet uigilias, ieiunia. & huiusmodi imponit: sed opera misericordiæ ad dignos fructus pœnitentiæ iniungit, super quibus dominus in iudicio disceptabit, & de qbus alibi dicit: Date eleemosynam, & omnia mũda sunt uobis. Vnde Beda: Ordo prædicandi aptissimus est, ut post pęnitentiam eleemosyna, id est, opus misericordiæ suggeratur. Ille enim iustè à Deo pœnitens, ut sui misereatur impetrat, qui proximi indigentis quantũ ualet ipse misereri nõ tardat. Ac qui auertit aurẽ suam ne audiat pauperem, oratio eius erit execrabilis. Vnde & Ioãnes Baptista cùm turbis suaderet ne merito suæ sterilitatis in ignem mitterentur, dignos pęnitentię fructus esse faciendos, mox consilium salutis quærentibus adiunxit, atq; ait: *qui habet duas tunicas, det non habenti: & qui habet escas similiter faciat*. Inter hæc autem, ut ait Grego. sciendum est quantum misericordiæ opera ualeant, cùm ad fructus dignos pœnitentiæ ipsa præ cæteris præcipiuntur. Et bene mentionem facit de tunica & esca: quia tunica qua interius & de necessitate tegimur, plus quàm palliũ est necessaria, & adhuc magis necessaria est esca. Ad fructus ergo dignos pœnitentiæ pertinet ut nõ exteriora & minus necessaria, sed etiam ipsa ualdè necessaria cum proximis diuidamus: ut escam qua uiuimus, & tunicam qua uestimur. Hinc habetur argumentum, ꝙ si habens duas tunicas, præcipitur unã dare non habenti ergo multo fortius qui habet duo beneficia, tenetur unum dimittere non habenti: & maximè ideò, quia duobus nequit seruire altaribus. Et si habens escas superfluas, iubetur dare non habẽti: ergo habet duo fercula, quod præter necessitatẽ est, uel ad minus æqualibrya seu mensura tenetur de duobus unum erogare egenti. Per tunicas possunt uirtutes quæ sunt animæ uestes intelligi, quas habens debet applicare ad bonum proximi. Et per escã possunt intelligi sacræ scripturæ, quæ sunt spirituales escæ, quas habens debet proximum spiritualiter inde pascere. *Venerunt ergo et publicani*, sic dicti: quia de negocijs ad publicum pertinentibus se intromittunt, ut qui publica uectigalia, thelonea, pedagia, & tributa colligunt, siue qui horum & reddituũ fisci, uel rerum publicarum conductores sunt, necnon & hi qui seculi huius lucra per negocia, scilicet per mercaturas, firmas, & huiusmodi quærunt. Post minores peccatores uenerunt etiam maiores, *ut baptizarẽtur*, ab eo. *Et dixerunt ad illum: Magister quid faciemus*,

Arbor bono est, aut genus humanum.

Ambrosius lib. 2. in Lucam.

Eleemosyna facienda præceptum

Basilius ad tra diuites.

Math. 22. Luca 10. Marc. 12. Greg. hom. 20. in euangel.

Greg. ibidem.

Augustin. tractatu 5. in Ioan. 1. c. 4.

Philip. 1.

Pauperes ad utilitatem diuitũ fecit.

Chrysost. homil. 40. operis imperfecti.

Luca. 11.

Beda in ca. 3. Luca. Pœnitẽs iniuste quis est.

Gregor. in hom. 20. in euang.

Fructus pœnitentia.

Publicani qualiter dicti sunt.

mus, ut scilicet uitam æternam habeamus? *At ille dixit: Nihil amplius*: scilicet in tributis & uectigalibus ab aliquo exigatis, *quàm quod constitutum est uobis*, scilicet à legibus & cõsuetudinibus approbatis. Hoc autem dixit, quia collectores talium solent esse proni ad plus colligendum quàm eis sit permissum, vel mãdatum: ut quod amplius fuerit, eis remaneat. Non prius mouet eos de eleemosynarũ largitione, sed ut caueãt à rapina rei alienæ, in quo innuit quòd prius declinandum est à malo, & postea faciendum bonum: & sic primò restituenda est res aliena, quàm sit facienda eleemosyna. Vnde Beda: Publicanos ab agenda fraude coercet: ut dum primò se ab alienorum temperarent appetitu, tandem ad propria cũ proximis communicanda pertingerent. Per publicanos possunt intelligi officiales dominorum & præpositi; qui non debent à populo exigere, nisi quod constitutum est secundum ordinem iustitiæ. *Interrogauerunt autem & milites. Quid faciemus & nos*: scilicet ut salui simus? *Et ait illis, neminem concutiatis*: scilicet sub prætextu officij uestri, pauperes qui se defendere non possunt opprimendo, uel corporaliter affligendo, uel indebitè terrendo, neque calumniam faciatis falsum crimen diuitibus & potentibus imponendo, & eos in causam trahendo, & sic pecuniam & bona eorum quæ per aliam uiam à talibus rapere & habere non potestis extorquendo, *& contenti estote stipendijs uestris*, quæ pro defensione patriæ & reipublicæ habetis, præter hæc etiã sine oppresione & falsi criminis impositione à nullo tallias, exactiones munerum, uel seruitiorum exigendo. Ad prædicta autem inducebat beatus Ioannes milites, quia ad contraria proni esse solent, requirentes insidiando prædam ab eis quibus militando prodesse debent. Vnde Petrus Blesensis: Hodie militaris disciplina prorsus euanuit. Olim se milites iuramenti uinculo obligabant quòd starent pro reipublicæ statu: quòd in acie non fugerent: & quòd uitæ propriæ, utilitatem communem præhaberent. Sed & hodie enses suos recipiunt de altari, vt profiteantur se filios Ecclesiæ, atque ad honorem sacerdotij, ad tuitionem pauperum ad uindictã malefactorum; & ad patriæ liberationem se gladiũ accepisse. Porrò in contrarium res uersa est. Nam ex quo hodie militari cingulo decorantur, statim insurgunt in Christos domini, desæuiunt in patrimonium crucifixi, & spoliant & prædantur subiectos sibi pauperes, & miserabiliter atq; immisericorditer affligunt miseros; ut in doloribus alienis illicitos appetitus & extraordinarias impleant uoluntates: Hæc Pet. Olim quippe rectores & gubernatores terrarũ à milite usque ad regem & imperatorẽ utilitati reipublicæ magis quàm priuatæ intendebãt: pauperes se tueri non ualentes, defendebant. Sed, proh dolor, hodie de republica, & pauperibus parum curant, terras & res alienas inuadunt & occupant, ut alijs exclusis domum suam ditent & augeant. Pauperes miserabiliter affligi permittunt: &, quod plus est etiam ipsimet immisericorditer eos affligunt. Et ideò timendum est eis ne in posterum à terra uiuentium alienentur, & à regno cœlorum, quod pauperũ est, excludantur: ut & dicit Aug. Quilibet quoq; rectores, quilibet clerici, si amplius quàm decretũ est eis quærunt: tanquam calumniatores & concussores, Ioannis sententia condemnantur, milites enim Christi sumus. Per milites etiã possunt prædicatores intelligi: quos armat Apostolus dicens: Accipite armaturam Dei, & gladium spiritus quod est uerbũ Dei. Istis dicitur: *neminem concutiatis*. nimis asperè prædicando, & sic ad desperationem inducendo. Neq; calumniam faciatis, prædicationem subtrahendo: reputantes eos indignos exhortationis uerbo; & contenti estote stipendijs uestris quæ sunt redditus assignati prædicatoribus, id est possessiones habentibus, & eleemosynã date mendicantibus. O quàm felices turbæ mercatores seu publicani & milites essent, si hãc doctrinam Ioannis obseruarent? Sed quis est qui de duabus tunicis, imò de multis unam det non habenti? Quis est qui sine fraude mercationes faciat, & qui aliena bona sibi commissa non inuadit? Quis est ex maioribus qui minoribus calumniam nõ faciat, qui seruos non concutiat, & qui stipendijs suis contentus existat? Quis est officialiũ, qui ultra suum nõ accipiat? Certè talis rarus inuenitur. Et nota quod Ioannes secundum audientium dispositionem effundebat sermonem: ut dum minora perficerent, tandem ad maiora pertingerent. Vnde Chrysost. Volebat autem Ioannes quãdo publicanis & militibus loquebatur, ad aliam maiorem perfectionem eos traducere: sed quoniam nondum erant ad illam idonei, minora referat, ne si potiora proferret, nequaquam illis intenderent, & his etiam priuarentur. Hæc Chrysostom. Maiora autem quę turbis præceperat, etiam ad publicanos & milites, ac communiter ad omnes pertinent. Vnde Ambro. Singulis quoque generibus hominum conuenies tribuit sanctus Baptista responsum unum omnibus ita. Publicanis, ne vltra præscriptum exigant. Militibus, ne calumniam facientes, prædam requirant. Sed hæc & alia officiorũ præcepta singulorum misericordia communis est usus: ideò commune præceptum omnibus officijs, omnibus ætatibus necessarium, & ab omnibus deferendum est. Non publicanus, non miles, excipitur, nõ agricola, uel urbanus, diues, & pauper: omnes in cõmuni admonentur, vt conferant non habenti. Misericordia enim plenitudo uirtutum est, & ideò ab omnibus est proposita perfectæ forma uirtutis, ne uestimentis alimentisque suis parcant. Misericordiæ tamen ipsius pro possibilitate conditionis humanæ mensura seruatur, ut non sibi unusquisque totum eripiat, sed quod habet, cum pauperibus partiatur: Hæc Ambrosius.

Beda in ca. 3. Luca.

Militaris disciplina.

Petrus Blesensis epist. 37.

August. sermone 19. de uerbis domini.

Prædicatores milites dicuntur. Ephe. 6.

Chrysost. hom. de natiuitate Ioannis.

Ambros. lib. 2. in Lucam.

Ambro. de misericordia Ioanne præcepta.

Misericordia laus.

ORATIO.

BEATISSIME *Ioannes Baptista præcursor Christi & virgo sanctissime, qui pœnitentiam peccatoribus uerbo prædicasti, & eam uiuendo tuo exemplo demonstrasti: scilicet austeram in uictu & uestitu uitam ducendo, & te à mundi illecebris elongando. Obsecro te obtine pro me tuis sacris precibus, ut donet mihi Dominus congruentem abstinentiam cibi & potus, cogitationis, locutionis, atque operis: custodiat me ab omni pollutione mentis & corporis: concedat q; mihi quandiu in hac uita temporali subsisto, segregari à uitijs, ac militare sibi, & ita dignos fructus pœnitentiæ facere, ut ualeam omnium peccatorum meorum ueniã consequi, & ad uitam æternam peruenire. Amen.*

De

De eo quòd Ioannes non per seipsum sed à Deo missus uenit ad publicum. Correspondet euangelio. Fuit homo missus à Deo cui nomen erat Ioannes.

Cap. XVIII.

QVOD autem Ioannes officium baptismi non propria auctoritate vsurpauerit, sed ad testificandum Christi maiestatem missus, testatur Ioannes euangelista dicens: *Fuit homo missus à Deo, cui nomen erat Ioannes.* Quia enim Lucas dixerat, *factum est verbum domini super Ioannem Zachariæ filium in deserto*, quid hoc significet, Ioannes hic declarat, cùm dicit: *Fuit homo*: id est, uiuens uita hominis, secundum dictamen rectæ rationis, *missus à Deo*: scilicet de deserto, ad baptizandum & testimonium perhibendum de Christo. Vbi obedientiæ virtus in Ioanne commendatur, non enim à semetipso, id est, à sua præsumptione venit: sed à Deo missus, *cui nomen erat Ioannes*, & conuenit hoc nomen rei: Ioannes enim dicitur in quo est gratia, & ideò fuit idoneus ad præcurrẽdum ante illum qui est author gratiæ. *Hic venit in testimonium*: scilicet, *vt testimonium perhiberet de lumine*: scilicet Christo, *vt per illum*, id est per eius testimonium, *omnes crederent*, in Christum. Et nota quòd euangelista quandoque hîc mutat nomen verbi: nunc enim appellat lucem, nunc lumen: & hoc ideò, quia lux dicit claritatem in puritate sua, sine alterius naturæ adiũctione. Sed lumen dicit claritatem cum aliqua re coniuncta, sicut claritas aeris non est lux sed lumen. Et quoniam Ioannes missus fuit ut testimonium perhiberet de Christo: in quo est unio humanæ naturæ cũ uerbo, ideò dicit Euangelista eum perhibere testimonium de lumine. Sed quia Iudæi æstimauerunt de Ioãne ne fortè ille esset Christus, ideò eorum falsam opinionem remouet Euangelista, dicens: *Non erat ille lux*: scilicet uera per essentiam, & ex se naturaliter lucens, & ad illuminãdum alios luce gratiæ per se sufficiens, sed lux per participationem, & à luce uera illa quæ lucem inhabitat inaccessibilẽ illuminatus, ut de sua luce uera & Sole iustitiæ: scilicet verbo quæ est substantia patris, lux que in quo tenebræ non sunt ullæ testimonium perhiberet. Ioannes quidem & sancti nõ sunt lux illuminans effectiuè, sed lux illuminata à luce prima. Est enim lux illuminans effectiuè, quæ est lux per essentiam, & sic solus Deus est lux illuminãs. Et est lux illuminans dispositiuè: quæ est lux per participationem, & sic sancti sunt lux, qui illuminant verbo & exemplo. Ipsa autem lux, de qua testimonium perhibebat, erat ab æterno lux uera sine falsitate, sine umbra, & sine participatione: sed p essẽtiã quæ illuminat lumine gratiæ omnẽ hominẽ venientem in hunc mũdum tenebrosum, & quemlibet verè illuminãdũ: quia secundum Augustin. Nullus est de omnibus qui illuminantur, qui non per hanc lucem illuminetur: vel secundum Chrysost. Illuminat omnem hominẽ, quantum in se est, & ad eum pertinet. Quia si aliqui non sunt illuminati, hoc ideò est, quia se subtrahunt ab influentia huius lucis. Si enim quidam mentis suæ oculos claudẽtes, nolũt suscipere lucis huius radios, non à lucis natura obtenebratio est illis, sed à malitia eorum, qui huic illuminationi obicem ponunt, & à luce se auertentes, uoluntariè seipsos gratiæ dono priuant. Et ideò inexcusabilis est homo, qui se ad gratiam recipiẽdam, non præparat. Et quidem uerbum, & lux illa, id est sapientia Dei, per quam factus est mũdus, id est, uniuersitas rerum, & omnis creatura, in mundo erat, ab ipso, scilicet mũdi exordio, sicut causa in effectu, & ars omnipotentis Dei, per quam omnia facta sunt in facto, hoc est in uniuersis creaturis lucebat, ratione creandi & gubernandi eas. Deus enim est præsens vbique per potentiam, quia eius virtus ad omnia se extendit: sicut est rex in toto regno & per præsentiam, quia omnia nuda & aperta sunt oculis eius, sicut est rex in aula sua: quia omnia quæ sunt ibi, patent eius aspectui: & per essentiam, quia non solum dat rebus esse, sed rebus creatis inexistẽs, conseruat eas in esse: quod non facit nisi per seipsum ubique, per essentiam præsentialiter existentem: sicut rex est in suo loco determinato, cui corpus suum est proportionatum, *mundus* inquam *per ipsum factus est*, sua bonitate: ut essent quibus suam gratiam impartiret, *& mundus* id est, homo mundum inhabitans, *eum non cognouit*. Et ideò necessarium erat quòd ipse creator per carnem in mundum ueniret, ut per seipsum cognosceretur. Vel mundus, id est mundani & mundi amatores, eum non cognouerũt: quia mundanæ impressiones in cordibus talium, impediunt à cognitione diuinorum. Qui autem Dei amici erant, eũ etiã ante corporalẽ præsentiã cognouerunt. Et ideò, licet esset ĩ mũdo sicut Deus uniuersaliter est in rebus creatis: hoc tamẽ nõ suffecit ut cognosci posset à rudibus & mundanis. Quapropter, ut ad sensum ab omnibus videri posset, carnem induit, & sic per incarnationem, seu carnis assumptionem, *in propria venit*: scilicet in mundum, qui suus proprius est: sicut creatura sua, quam ipse fecerat, per quem facta sunt omnia: quia in mundo apparuit per humanitatem, quam fecerat per diuinitatem. Et specialiter venit in Iudæam, quæ dicebatur terra Dei: & ad Iudæos, de quibus oriundus fuerat, quos præ ceteris in populum peculiarem sibi elegerat: quia semẽ Abrahæ apprehendit, dum exiuit à patre, & uenit in mundum, carnem assumens. In mundo erat per deitatem, sed in mundum uenit, per humanitatem. Venire quippe uel abire, est humanitatis: sed manere, deitatis. Vnde sensus est: venit, id est uisibiliter apparuit: & uenit non propter se, sed propter nos: & hoc bene innuit euangelista. Quia enim non cognoscebat mundus sublimitatem diuinitatis, apparuit in humilitate humanitatis. *Et sui eum*, per fidem & approbationem *non receperunt*, id est homines, quos ad imaginem & similitudinẽ suam fecerat, magna ex parte, in eum credere noluerunt. Vel *sui*, id est Iudæi, *eum*, per fidem & charitatem, *non receperunt*. Sic & hodie clerici, qui respectu omnium

Chri-

Ioan. 1. *Luca 3.*

Ioãnes missus à Deo, non a se, baptizauit, &c.

Lux. Lumen.

1 Timo. 6.

Lux illuminans omnem hominem.

August. in enchiridio cap. 103. Chrys. hom. 7. in Ioan. tomo. 3.

Cõseruatio rerum.

Mundus variè accipitur.

Venire & abire.

Christianorum magis propriè sunt sui, quia de sorte Dei sunt: pro magna parte eũ non recipiunt: sed praui suis moribus magis quàm laici, eũ abijciũt. Moraliter, Deus in propria uenit: quã uenit in mentes hominum, qui se totos Deo dedicauerũt: & seipsos abnegantes, Deo se totaliter proprios fecerunt: ut iam non sibi, sed Deo uiuant. *Et sui eum non receperunt*, id est illi qui sunt suimet, quærentes quæ sua sunt, non quæ Dei: tales enim eum non recipiunt, nec uenit in tales mentes. Et sic uolens Deum in se uenire, oportet quòd sit filius Dei. Verbum enim, cuius propriũ est, quod est filius, non uenit nisi in propria, id est in omnes qui sunt filij Dei, qui credũt in nomine eius, cuius nomẽ propriũ, est filius. Aliqui tamen de suis, & pauci, comparatiuè receperũt eum, per fidem charitate informatam, filium Dei à patre missum: ac uerum Deum & hominem credentes & confitentes, sibiq; per charitatem inhærentes. Sed quid eis profuit, quòd eum receperunt? Multum quippè profuit eis: quia uniuersaliter, quotquot absque distinctione status, aut conditionis, sexus aut ætatis, & sine discretione personarum, receperunt eum per fidem, *dedit eis potestatem filios Dei fieri*: scilicet adoptionis, per regenerationem baptismi, & gratiam adoptionis, *his qui credunt in nomine eius*, id est in re uel ueritate nominis, quod est Christus, Deus vngens, & homo unctus. Nomen quoque eius, est Emmanuel, id est nobiscũ Deus. Et ideò ille credit in nomine eius, qui credit eum Deum & hominem, & hoc est filius Dei. Vnde Ioan. *Omnis qui credit quoniam ipse est filius Dei, ex Deo natus est*. Et notandum quòd nõ dicit, fecit eos filios Dei: sed ait, dedit eis potestatẽ filios Dei fieri. Et hoc signanter secundum Chryso. Primò, ad ostendendũ, quòd multo studio opus sit, ut imaginem filiationis Dei, in baptismo formatam, incõtaminatam semper custodiamus. Secundò, ad significandum quòd hanc potestatem, nullus nobis auferre poterit, nisi nosmet ipsi auferamus. Tertiò, ad ostendendum quòd hæc gratia non datur, nisi uolentibus & studentibus: ita quòd hoc est in operatione gratiæ, & in potestate liberi arbitrij. Nam hoc quidem est Dei, scilicet dare gratiam: illud autem hominis, scilicet præbere fidem. Potestas ergo filios Dei fieri, non datur nisi profitentibus fidem Christi per se, si sint adulti: vel alium, si sint paruuli. Per filium enim naturalem, & per credulitatem in eum, huiusmodi filiatio acquiritur, nõ per carnis propagationem. Ecce quantus fructus aduentus filij Dei: quia ex hoc homo fit filius Dei, per adoptionis gratiam, quod ipse est per naturam. Et hic est magnus fructus: quia, ut dicit Apostolus, *si filij & hæredes: hæredes quidem Dei: cohæredes autem Christi*. Vbi larga misericordia Dei ostenditur, quando qui serui non fuerunt, digni etiam filij Dei sint & nominẽtur. Vnde Aug. Magna beneuolentia, vnicus natus est, & noluit manere unus: non timuit habere cohæredes: quia hæreditas eius non fit angusta, si multi possederint. Et ne quis putaret hanc natiuitatem carnalem esse, & non spiritualem: subiungit euangelista modum quo assequimur istam filiationem, dicens: *Qui non ex sanguinibus*, id est ex materia seminũ patris & matris. Pluraliter enim secundum Græcos, dicendo ex sanguinibus, uiri pariter & fœminæ communionẽ ostendit, quod etiam exponendo subdit, *neque ex voluntate*, id est concupiscentia & delectatione *carnis*, id est mulieris. Quia enim caro, minus fortitudinis habet, & ab hostibus sustentatur: ideò per eam sexus infirmior designatur: *neque ex voluntate*, id est concupiscẽtia & delectatione *uiri: sed ex Deo nati sunt*, per baptismi sacramẽtum, & spiritualem generationem, & filij adoptionis facti sunt: quia non fit per modum carnalis generationis, sed spiritualis, inquantum homines à Deo recipientes gratiam, trahuntur quodammodo ad naturam diuinam: quia per donum gratiæ, efficiuntur consortes diuinæ naturæ. Moraliter hinc colligẽ quòd nihil humanũ, & per consequens nihil mũdanum, neq; creatũ, debet se gignere in nobis, ut nõ ex illo, sed ex solo Deo nati simus. Deinde ostẽdit, & manifestat modum, quò verbum uenit in mundum: quia non uenit locali aduentu, & ubi prius non erat: sed quia nouo modo, ibi esse incepit. Sicut rex qui prius est in aliqua ciuitate, per solam sui potentiam, quando uenit illuc personaliter, incipit ibi esse nouo modo, scilicet per sui præsentiam: sic Dei filius, qui erat prius in mũdo per potentiam, præsentiam, & essentiam, uenit ibi nouo modo, scilicet humiliãdo se, per carnis & nostræ infirmitatis assumptionẽ: ut filij adoptiui efficeremur, per filium naturalem. Et hoc est quòd dicitur. *Et verbum caro factum est*, id est carni unitum est, seu carnem assumpsit: hoc est hominem assumptum, in unam personam sibi copulauit. Caro enim, dicitur homo accipiendo sinecdochicè partem pro toto: ac si diceret, factum est caro, id est homo. Factum est utique verbum caro, non quòd uerbum mutaretur in carnem, sed quia carnem anima rationali animatam, suscipiendo ex diuinitate & humanitate, una persona facta est: ut sint duæ naturæ in una persona, inconfusibiliter, integrè, & indistinctè unitæ: non una in aliam conuersa, sed ambæ in una persona, Deus & homo. Natura ergo humana assumpta est à uerbo, non in unitate naturæ, sed in unitate suppositi, uel personæ. Et ideò sensus est: Verbum caro factum est: ac si diceretur, Deus homo factus est. Vnde Augustinus: Filius hominis habet animam: habet corpus. Filius Dei, quod est uerbum Dei, habet hominem tanquam anima corpus: sicut anima habens corpus, non facit duas personas, sed unum hominẽ: sic uerbum habens hominem, nõ duas personas, sed unum Christum. Quid est homo? Anima rationalis, habens corpus. Quid est Christus? Verbum Dei, habens hominem: hæc Augustin. Perfectam ergo in se naturam hominis, dominus demonstrauit: quia totum hominem saluare uenit. Vnde Chrysosto. Nam quia iam dudum propter peccatum, homo totus sententiam mortis incurrerat, & in corpore, & in anima: necessario dominus utrumque suscepit, ut utrumq; saluaret. Noluit autem euãgelista nominare totum, ut ostẽderet singularem & maximam unionem verbi ad hominem, quæ tanta est, ut non solum uerbum sit homo, & homo uerbum: sed etiam separatis partibus hominis, scilicet carne & anima: verbum est unaquæque partium, & quælibet pars est uerbũ. Et licet anima sit nobilior & præstantior carne, nominat tamen carnem magis quàm animã: quia vt magis nos certificaret, ideò partem indigniorẽ expressit: de qua magis dubium esse poterat, quòd uerbũ ipsam assumpserit. Moraliter autem maluit dicere caro quàm anima, ad cõmendandum inenarrabilem condescensum benignitatis & humilitatis Dei, unde partẽ uiliorem nominauit. In quo superbiam multorũ percutit, qui requisiti de cognatione sua, respondẽt nominãdo aliquẽ tenentẽ statum dignitatis, etiam in linea remota dicẽtes se esse nepotes tali. episcopi, præpositi, vel decani, aut huiusmodi: & tacẽt de parẽtibus, & alijs, qui magis sunt propinqui. Exẽplum ad hoc fabulosũ

narratur

Moraliter. — *1. Ioan. 5.* — *Filios Dei fieri.* — *Chrysost. homil. 9. in Ioannem.* — *Rom. 8.* — *Augusti. tractatu. 2. in Ioãnem. to. 9.* — *Caro pro muliere ca[pitur].* — *Moraliter.* — *Caro pro homine toto.* — *Augu. lib. 13. de trinitate cap. 11.* — *Vt anima habens corpus sic Verbum hominem.* — *Homo. Christus.* — *Chryso. ho. 10. in Ioan.* — *Caro potius quàm anima factum dicitur verbum.* — *Moraliter.* — *Contra eos qui de parentibus gloriantur.* — *Multi par[entes].*

narratur de mulo, qui requisitus quis esset pater eius, respondit: quòd dextrarius eius esset auunculus, tacẽs & erubescens, quòd asinus esset pater eius. *Et sic verbum, habitauit in nobis,* id est in nostra natura inseparabiliter: ut amplius nullatenus ab ea disiungeretur.

Inhabitatio verbi.

Non est intelligendum, quòd habitauit in nobis, quasi in unitate suppositi, in quolibet nostrum, sicut in Christo: sed intelligendum in unitate naturæ humanæ, quam communem nobiscum habuit, cum qua mansionem perpetuam iniit. Vel *habitauit in nobis,* id est inter nos in mundo, secundum illud Baruch: *In terris visus est & cum hominibus conuersatus est.* Moraliter potest etiam intelligi de inhabitatione mentali, qua Deus mentem inhabitat per gratiam. Et hæc verbi inhabitatio mentalis, bene sequitur eius inhabitationem carnalem, qua uidelicet factum est caro: sicut effectus sequitur suam causam. Ex eo enim quòd verbum est incarnatum, prouenit nobis illud bonum, quòd idem verbum nos inhabitat mentaliter. *Et uidimus gloriam eius,* id est cognouimus maiestatem gloriosam diuinitatis: quasi, id est uerè unigeniti à patre, id est unius & eiusdẽ cũ eo naturæ. Videre accipitur pro uisione corporali, & pro cognitione intelligibili: & utroque modo vidẽdi habuit Ioannes; & alij Apostoli notitiam uerbi incarnati: quia cum ipso fuerunt corporaliter conuersati. & sic uiderunt sensibiliter, opera uirtutem totius naturæ excedentia: ex quibus uisu mentis perceperunt & intellexerunt diuinitatis eius excellentiam in carne latentem, quam pro infirmitate carnis visibilis, superbi credere noluerũt. Gloriam quippe uerbi cognouerunt discipuli, in sapientia doctrinæ: & quia erat docens, sicut potestatem habens, & propria authoritate loquens, similiter in miraculorũ operatione: & quia creaturæ obediunt ei ad nutum, sicut domino & creatori, nec non in transfiguratione, in passione, in resurrectione, in ascensione, & in spiritus sancti missione. Propter quod dicẽs, *Et uidimus gloriam eius* subdit quasi exponendo hanc gloriam *quasi unigeniti à patre* id est, non per adoptionem, sed reuera unigeniti per naturam, & naturaliter ab eo procedentis, & per consequens eandem naturam numero cum ipso habentis. Et attende quòd illud *quasi* non ponitur hic ad significandum similitudinem filiationis diuinæ: quia non est hic expressiuum similitudinis uel comparationis, sed veritatis & expressionis. Acsi dicat secundum Chrysost. Vidimus gloriam qualem decebat, & cõueniens est habere unigenitum filium. Et est modus loquendi secundũ eundem: sicut si aliquis uidisset regem valde ornatum, & in multiplici gloria incedentem, & incipiens de hoc alijs narrare, nec ualens totum apparatum & ornatus claritatem enumerare, diceret alijs sic: Quid oportet multa dicere, quasi rex ibat: id est sicut decebat regẽ. Ita & hic euangelista, cùm non posset sub breui sermone omnia quæ de gloria verbi cognouerat enarrare: puta quomodo Angeli ipsum glorificauerant, ut serui pastores, magi adducti per stellam, dæmones de corporibus expulsi, mortui suscitati, infirmi curati, & alia suprà iam memorata. Et breuiter omnis creatura cognouit, & clamauit regem cœlorum aduenisse: imò & Pater de cœlis, & spiritus Sanctus super ipsum ueniens, hæc testati sunt. Hæc & infinita alia, gloriam uerbi attestantia, breuiter comprehendẽs Ioannes, dicit: *Et uidimus gloriam eius, gloriam quasi unigeniti a patre.* id est talem qualem decet vnigenitum Dei. Est ergo Dei filius, iuxta diuinitatis excellentiam, vnigenitus à patre: iuxta fraternam uerò societatem, primogenitus in gratia. Inde est quòd frater nũcupatur, & dominus: frater, quia primogenitus: dominus, quia unigenitus. Cognitio autẽ uerbi incarnati, quã habuerunt Apostoli & credẽtes, fuit quantũ ad utranq; naturã scilicet diuinam, & humanam: quantũ ergo ad diuinam, dicit, *& uidimus gloriam eius, quasi unigeniti à patre:* sed quantum ad humanam, subiungit, *& uidimus eum plenum gratiæ:* id est charismatibus. quia omnia dona spiritus Sancti, absq; mensura recepit, *& ueritatis,* quia promissa adimpleuit. Et dicit plenum gratiæ, ad exhaurienda peccata: & plenum ueritatis, ad implenda promissa, & uerè plenũ, *quia in Christo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter.* Et notãdũ, ꝙ illud euangelium, cùm sit altissimæ intelligẽtiæ, & contineat profundissima mysteria, & præcipuè vbi dicit, *Verbum caro factum est:* cuius mysterij modũ explicare, ille sanctissimus Ioannes se fatetur indignum, non dubium quin verba sint magnæ efficaciæ. Vnde consuetudo laudabilis est, ꝙ in fine missæ, istud euangeliũ legitur: de cuius euangelij efficacia, breuiter recito quædam exempla: In Aquitania fuerunt duo dæmoniaci, ambo mendici: & videns vnus ꝙ alteri plus daretur, clam uni sacerdoti dixit: Si feceris id quod tibi dixero, scilicet ꝙ illud euãgelium, *In principio erat verbum* legeris in aurem socij mei, me tamen nõ audiente, pro certo fugabitur dæmon ab ipso. Intelligẽs autem sacerdos uersutiam dæmonis, altè illud euangelium legit: & cùm diceret, *Verbum caro factum est,* statim dæmones euolauerunt, & ambo liberati sunt. Item narratur diabolum dixisse cuidam sancto homini, esse quoddam uerbũ euangelij, valde tremebundũ dæmonibus: quo interrogante quod esset illud uerbũ, noluit dicere. Vir ille, cùm produceret in medium plures authoritates, diabolus respondit ad singula, non esse illud. Tandem interrogans, an esset illud, *Verbum caro factum est:* non respondit, sed cum clamore disparuit. Item cuidam Abbati, apparuit diabolus in forma mulieris pulchræ, alliciens eum ad concubitum: cùm soli essent in quodam viridario, & aduertẽs Abbas malitiam diaboli, signauit se, dicens: *Verbum caro factum est, & habitauit in nobis* & mox dæmõ, cũ magno strepitu, disparuit. Item legitur de quodã monacho: qui cùm audiens legi istud euãgelium, *In principio erat verbum,* & perueniens ad *Verbum caro factum est,* non genu flecteret, nec aliquam reuerentiam faceret, diabolus ei alapã dedit, dicẽs: Si legeretur, Verbum dæmon factum est, nos nunquam genu flectere cessaremus. Et experimento patet ꝙ *uidimus eum plenum gratiæ & ueritatis* quia de plenitudine eius, nos omnes accepimus gratiã pro gratia, quasi dicat, etiã nos omnes duodecim, & omnis plenitudo fidelium, & qui nunc sunt, & futurorũ, de plenitudine eius accepimus, & ideò plenum fuisse dicere possumus. Vbi sciẽdum ꝙ multiplex distinguitur plenitudo. Vna est uniuersitatis, siue numerositatis, & corporeitatis, quæ generaliter secundũ diuersas personas est in ecclesia, cui nullum donum deest. Alia est sufficientiæ, quæ fuit ĩ Stephano, & in alijs sãctis: & est in singulis iustis, in unoquoq; pro sua capacitate. Tertia est prærogatiuæ, siue abundantiæ, quę fuit in beata virgine: quæ omnes sanctos excedebat in donis gratiæ. Vnde sicut in sole Deus posuit virtutes omnium syderum, ita & in Maria virtutes omniũ sanctorum. Quare nõ sufficit ei habere cum alijs plenitudinẽ sufficiẽtiæ, nisi habeat eã cũ singulari prærogatiua, & in tãta abundantia, ꝙ possit superefluere. & redundare super peccatores: cuius tamẽ gratiæ author est Christus. Quarta, est

Baruch. 3.
Moraliter.

Videre & quomodo uiderunt gloriam Christi apostoli.

Quasi unigeniti.

Chrysost. homil. 11. in Ioannẽ.

plenũ gratiæ, &c.

Coloss. 2.

Dæmonia per euangelium Ioannis effugatur: præcipuè per illud, verbũ caro factũ est.

Genua flectenda sunt dum dicitur, Et verbum caro factum est.

Plenitudo multiplex.

ta, est plenitudo consummationis, siue excellentiæ, & superefflu ẽtiæ, quæ fuit ĩ Christo. & de qua dicit hîc Ioannes. Non solum enim habuit plenitudinem in alijs repertam, sed etiam in alios redundantem: quia de hac plenitudine donorũ quam habuit, omnes nos electi, tãquam huius capitis membra, quasi p paruos riuulos, quosdam supra merita nostra accepimus, scilicet gratiam pro gratia. Gratiam reconciliationis & salutis, pro gratia fidei, qua in eũ credimus: gratiam uitæ æternæ, pro gratia præueniente & iustificante: gratiã remunerationis, pro gratia meriti. Dedit enim nobis gratiam, ut per eam gloriam cõsequamur, quæ est gratia consummata. Et breuiter, quicquid de gratia additur gratiæ præuenienti, totum est gratia pro gratia. Vnde est illud.

Deus dat gratiã pro gratia.

Quicquid habes meriti, præuentrix gratia donat.
Nil Deus in nobis, præter sua dona coronas.

Vnde Augustinus.

Gratia unde dicta. Augustin. tractatu sextodecimo in Ioannem.

Quam gratis primò accepimus? Fidẽ. Vocatur enim gratia: quia gratis datur. Hanc ergo accipit gratiã primam peccator, ut eius peccata dimitterentur. Et iterum, *gratiam pro gratia*, id est pro hac gratia, in qua ex fide uiuimus, recepturi sumus aliam. i. vitã æternã. Vita enim æterna, quasi merces est fidei. Sed quia ipsa fides gratia est; uita æterna gratia est pro gratia. Et qa ut dictum est, *de plenitudine eius omnes gratiam accepimus*, in fonte autẽ pleno, uas accipere potest aquam quantũ potest, secũdum suam capacitatem: & si parũ accipiat, non est defectus fontis, sed uasis. Sic in Christo, qui est fons uitę plenus, nos gratiam recepimus, secundũ cordium nostrorum capacitatem. Sed videmus quò plus capit uas bassum & latũ, quàm uas altũ & strictum sic cor bassum per humilitatem, & latum per charitatẽ, plus recipit, & magis est capax gratiæ; quàm cor altum per superbiam, & strictum per auaritiam. Vnde ex parte dantis, nõ est defectus, sed ex parte nostrã est defectus: si non accipimus per humilitatem & dilectionem quantum possumus. Vnde Isido. Nullo magis Dei & hominũ gratiã meremur, quàm si humiles in sinu charitatis esse studeamus. Vt antẽ dicit Augu. non erat ista gratia in ueteri testamento: quia lex minabatur, non opitulabatur: iubebat, non sanabat: languorem ostendebat, non auferebat, sed præparabat medico uenturo, cum gratia & ueritate: & ideò modum acceptionis gratiæ determinans, subiungit. *Quia lex per Moysen data est*, quæ est annunciatio salutis *gratia*, quam dat in uirtutibus, & donis, & sacramentis: & qua fit salus hominum, *& ueritas*, impletionis figurarum, & promissionum, *per Iesum* saluatorem, *Christum*, unctum spiritu Sancto, *facta est*, in se, & per se, sufficienter. Vnde August. Mortem enim temporalem & æternam, occidit mors domini tui. Ipsa est gratia, quæ promissa, & non habita, erat in lege. Et Chrysost. Ea enim quæ in nouo testamento perficienda erant, in ueteri testamẽto figuris præscripserunt, quas Christus ueniens adimpleuit. Vnde figura data est per Moysen: ueritas per Christũ facta est. Qualiter autem hæc gratia & ueritas facta est, ostenditur, cùm subditur *Deum*, ut est, *nemo*, id est nulla creatura, *uidit unquam*. id est uisione comprehẽsionis. Quia ut dicit Chrysosto. nec angeli nec ipsa seraphim, essentiam Dei uiderunt. Vel Deum nemo, scilicet mortalium, uidit unquam. Vnde Grego. Quã diu hîc mortaliter uiuitur, uideri per quasdam imagines Deus potest: sed per ipsam naturæ suæ speciẽ, non potest ut anima gratia spiritus afflata, per figuras quasdam Deum uideat: sed ad ipsam uim eius essentiæ non pertingat. Si verò à quibusdam potest in hac corruptibili carne uiuẽtibus, æterna claritas Dei uideri: hoc ab hac sententia non abhorret: quoniam quisquis sapientiam quæ est Deus, uidet, huic uitæ funditus moritur, ne iam eius amore teneatur. Et August. Nisi enim ab hac uita quisq; quodammodo moriatur: non illam rapitur & subuehitur visionem. Et subditur de eo à quo comprehenditur, *unigenitus*, scilicet filius, *qui est*. & manet *in sinu*. id est in intimis secretis, *patris*, æterni. Per quod, secundum Chrysosto. signatur familiaritas, & coæternitas eius apud patrem *ipse enarrauit*, fidelibus quod uidit: quia eos de secretis diuinitatis, docuit: vt de mysterio trinitatis, & de multis alijs, quæ non fuerunt ita explicitè tradita, in lege & prophetis, sicut Christus explicauit: sicque eos in fide & gratia fidei fundauit, ac uiam salutis omnibus ostẽdit, & in se aperuit. Vnde Beda: Homo factus, enarrauit quid de trinitatis unitate sentiendum, qualiter ad eius contemplationem properandum, quibus actibus sit perueniendum.

Augustin. tractatu. 3. in Ioannẽ.

Augustin. ibidem.

Chrysost. hom. 13. in Ioannem.

Chrysost. homil. 14. in Ioannẽ. Gregorius lib. 15. mor. cap. 37. Deus ab homine mortali non uidetur.

Augustin. lib. 12. in Genesim ca. 27.

Chrysosto. hom. 14. in Ioannem.

Beda in hæc uerba Ioannis. 1.

ORATIO.

DOMINE *Iesu Christe fili Dei uiui, qui es lux uera, quæ illuminas omnem hominem uenientem in hunc mundũ: ego miser qui tenebris densis obfuscor, te adoro, deprecans misericordiam tuam, ut animam meam illumines, mentem informes, cogitationes disponas, sensus componas, sermones & actus dirigas: quatenus iniquitatis author, & tenebrarum amator, non me surripiat, nec in me signum suum reperiat: sed uerissimæ lucis fulgore percussus, procul à me recedat: ut per claram et rectam semitam ad te lucis authorem tendens, ad tuam gloriam perueniam sempiternam. Amen.*

De eo quòd Ioannes confessus est, se non esse Christum: sed eius præcursorem & nuncium. Cap. XIX.

OMNIBVS autem existimantibus, & cogitantibus in corde suo, de Ioanne, ne fortè esset Christus in lege promissus: tum propter mirabilem eius conceptum & ortum: tum propter sanctæ uitæ eius meritum: tum propter doctrinæ eius prudentiam efficacem: tum propter baptismi nouitatem: Pharisæi audita opinione, quam turba habebat de Ioanne, moti cõtra eum, quòd sibi baptizandi officium, præter ordinem legis, & traditionem eorum, assumpsisset indebitè: & dubitan-

Ioãnes cur putabatur Christus.

dubitantes an Mesſias eſſet, *miſerunt ab Hieroſolymis,* A
Ioannis. 1. ad Ioannem, de ſtirpe ſacerdotali exiſtentem, *Sacer-*
dotes & Leuitas, in lege ſapientes, *ut interrogarent eum*
qui eſſet, & quare baptizaret. Sapientes tamen & ſcri-
bæ, ſcire poterant eum nõ eſſe Chriſtum, quia Chri
ſtus promiſſus fuit ex tribu Iuda, Ioannes autem fuit,
ex tribu Leui. Ioanni in utero ſanctificato, mouetur
Quæſtiones quatuor utiles. quæſtio quis ſit. Ratione cuius, nota quatuor quæ-
ſtiones cuilibet eſſe mouendas, ſcilicet quid ſit in na-
tura, quid in perſona, qualis in forma, quantus in ſta-
tura. Prius ergo de his teipſum interroga: ut videas
quid interroganti Deo poſsis reſpondere. Prima er-
go quæſtio eſt, quid ſis in natura. Ad hoc trina eſt
reſponſio. Es enim homo, ratione corporis: terra,
ut humilieris contra ſuperbiam: es ratione animæ ſpi B
ritus, ut ſurſum conceris contra auaritiam: es ratione
homo, id eſt animal rationale; ut rationabiliter con-
uerſeris cõtra luxuriam. Hæc ergo quærit à te Deus:
Tu quis es? O ſuperbe, denaturaſti, non es terra te hu-
milians, ſed aer te exaltans: non ſpiritus quærens ſpi-
ritualia, ſed caro ſapiens terrena: non homo ratione
utens, ſed beſtia brutaliter viuens. Secunda quæſtio
eſt, quis ſis in perſona. Et hoc quæretur à te, quãdo
pulſaueris ad ianuam, dicens, Domine domine ape-
ri nobis. Et fortè reſpondebis: Chriſtianus ſum. Sed
ut dicit Ambroſius, mendacium eſt, ſe Chriſtianum
dicere, & opera Chriſti non facere. Vel fortè reſpon
Ioan. 15. debis: Amicus eſt. Sed attende quid dicit: *Vos amici*
mei eſtis ſi feceritis quæ præcipio uobis. Si ergo neuter es, C
Mat. 25. audies: *Amen dico uobis, neſcio vos.* Tertia quæſtio eſt,
qualis es, ſcilicet in forma motuum & actionum inte-
rius & exterius: ut attendas diligenter quantum pro-
ficias, uel quantum deficias. Quarta quæſtio eſt, quã-
tus ſis, ſcilicet in ſpirituali ſtatura: quàm paruus per
humilitatem, ut ſciatur an poſsis per anguſtam por-
tam intrare ad uitam: quàm magnus per charitatem,
ut ſciatur quantus tibi locus in cœlo debeatur. Inter-
rogatus ergo quis eſſet, *confeſſus eſt*, veritatem, *& non*
negauit, hoc enim eſſet negare ipſum Chriſtum qui eſt
ipſa ueritas. Vnde ſequitur, *Et confeſſus eſt, quia non*
ſum ego Chriſtus. In quo magis ad mentem & intentio
nem quærentium, quàm ad uerba & quæſtionem re D
ſpondit. Ad hoc enim quærebant quis eſſet, ut reſpõ-
deret eis ſi eſſet Chriſtus, an non. Vnde licet expreſſe
non quærerent an ipſe eſſet Chriſtus: hoc tamen ſe-
Chryſoſt. hom. 15. in Ioannem. cundum Chryſoſtom. intendebant in corde: ut patet
ex Ioannis reſponſione. Cõfeſſus eſt ſe nõ eſſe, quod
Cõfeſſio uera & humilis Ioannis. non erat: non negauit ſe eſſe, quod erat. Confeſſus eſt
ſe non eſſe Chriſtum, quod opinio uulgi publica ha-
bebat: & nõ negauit ſe eſſe Chriſti præcurſorẽ, quod
erat. Confeſſus eſt ſe non eſſe iudicem: non ſe nega-
uit iudicis præconem. Confeſſus eſt ſe non eſſe eccle
ſiæ ſponſum: non negauit ſe ſponſi amicum. Confeſ-
ſus eſt ſe nõ eſſe uerbum: non ſe negauit eſſe uocem.
Elegit ſolidè in ſe ſubſiſtere, ne humana opinione
inaniter raperetur ſuper ſe. Magis enim uoluit infir- E
mitatem ſuam humiliter recognoſcendo inter mem
bra Chriſti numerari: quàm eius nomen immeritò
uſurpando, ab ipſo Chriſti corpore abſcidi. Hic ergo
nobis Ioannis humilitas, qua nihil maius eſt, com-
mendatur, qui cùm tantæ uirtutis eſſet & authorita-
tis apud Iudæos, ut eum crederent Chriſtum, non eſt
tamen eleuatus in ſuperbiam, uſurpans nomen & ho
Chryſoſto. ibidem. norem alienum. Vt enim ait Chryſoſtom. deuoti fa-
muli eſt, non ſolum non rapere gloriam domini, ſed
& oblatam à multis reſpuere. Sed hanc Ioannis hu-
militatem Lucifer non habuit, qui gloriam diuinita-

A tis uſurpare ſibi uoluit. Hanc etiam humilitatem pri- *Humilitatem Ioannis non habentes.*
mi parentes non habuerunt, qui diuinæ ſapientiæ
ſimilitudinem, ſibi uſurpare uoluerunt. Hanc igitur
humilitatem ille malignus non habebat, qui ſe extol
lens, diuinum ſibi honorem uſurpabat. Et adhuc ho-
die quidam imitantur Luciferum: vt tyranni, qui ſæ-
uiendo uiolenter præſunt: & ambitioſi, qui ſe extol-
lendo nequiter ſuperioritatem quærunt. Quidã imi-
tantur prothoplaſtum: ut hæretici & homines mun-
danæ ſapientiæ, qui uolunt plus ſapere, quàm opor-
tet ſapere. Quidam uerò præfigurant Antichriſtum,
vt hypochritæ, ſimulans ſanctitatem, ac mendaces &
doloſi, negantes veritatem. Igitur, quia Iudæi æſtima
bant Ioannem eſſe Chriſtum in lege præmiſſum, pa-
B tet quòd ſecundum ſcripturas, ſcilicet, *Non auferetur* *Gene. 49.*
ſceptrum de Iuda, & huiuſmodi dominicæ incarnatio
nis tempus adeſſe, tunc eis fuit notum. Sed mira cæci
tas Iudæorum, qui cùm crederent Ioannẽ eſſe Chri-
ſtum, credere nolebant ipſo Ioanne atteſtante Chri-
ſtum eſſe ſaluatorem tot ſignis ac uirtutibus appro-
batum. Et quia ſicut à populo Iudæorum expectaba
tur Chriſtus venturus: ita & Helias ipſum præceſſu- *Heliæ expectatio.*
rus. Sicut enim aduentus Chriſti fuerat Iudæis pro-
miſſus, ita etiam Heliæ aduentus. Et ideò uidentes
qui miſsi erant, quòd Ioannes nõ confitebatur ſe eſ-
ſe Chriſtum, quærebant ſi eſſet Helias. Propter duo *Heliæ ſimilitudo in Ioanne.*
quærebant ſi eſſet Helias: quorum unum eſt ſimilitu-
do habitus, & uitæ auſteritas: aliud ſimilitudo officij,
C præcedendo aduentũ Chriſti. Et reſpondit ſe nõ eſſe
Heliam. Sic Ioannes fuit angelus, non natura & per-
ſona, ſed officio & uita: ſic etiã hìc ſe negat Heliã eſſe
corpore & perſona: ſed alibi Chriſtus dicit eũ eſſe He
liam, officio, & vita. Non fuit ergo Helias in perſona
& corpore, ſed in ſpiritu & uirtute: qa ſcilicet in ſuis
operibus, oſtendebat ſimilitudinẽ Heliæ. Sicut enim
Helias aduẽtum domini præueniet ſecundũ, ita Ioan
nes præuenit primum. Ille præcurſor uenturus eſt iu
dicis: iſte præcurſor factus eſt ſaluatoris. Et ſicut He
lias in deſerto morabatur, parco cibo utebatur, & du
ris veſtitibus operiebatur: ſic Ioannes. Ambo in de-
ſerto conuerſati, ambo uictu parci, ambo ueſtitu
D inculti. Et ſicut Helias magni zeli fuit, ſic & Ioannes
zelo ueritatis, mortuus eſt. Ambo reges arguebant,
ambo regum inſaniam tolerabant. Ille Iordanem cœ
lum petiturus diuiſit: hic ad lauacrum quo cœlũ peti
tur multos conuertit. Et quia Ioannes negauit ſe eſſe
Heliam, quem ante Chriſti aduentum nouerant eſſe
uenturum: quærebant ſi propheta eſſet, ſcilicet ille de
quo Moyſes locutus eſt: quem etiam fama erat eſſe
uenturum ante Chriſtum. Erat enim famoſa opinio
tunc tẽporis, quòd ante Chriſtum ueniret unus ma-
gnus propheta ſingularis, pro eo quod ſcriptum eſt:
Prophetam ſuſcitabit Deus de fratribus ueſtris: ipſum tan- *Deute. 18.*
quam me audietis. Quod ſecundum ueritatem intelli-
gendum eſt de Chriſto, licet Iudæi intelligerẽt de pro
E pheta alio. Et ideò interrogauerunt eum ſi eſſet ille
Propheta. Et reſpondens, negauit ſe eſſe illum pro-
phetã, de quo ſcriptura prædicta intelligitur: ſed non
negauit ſe eſſe prophetam abſolutè, nec prophetam
miſſum ante Chriſtum. Si enim fuit plus quàm pro-
pheta, ſequitur quòd fuit propheta: quia minus inclu
ditur in maiori. Cùm igitur Ioannes tam famoſus eſ
ſet, ut poſſet ſi uellet Chriſtus putari: noluit non ſo-
lum Chriſtus, ſed nec Helias, nec propheta alius repu
tari. Et hoc eſt contra eos, qui ſe iactant de genere,
uita, ſcientia, & huiuſmodi. Deinde cùm inſtarent, &
quærerent quis eſſet, & quid de ſe diceret, ne ad illos
qui

qui eos miserant, absque responso redirent, respondit dans de Christo testimonium, asserendo se eius esse præcursorem, & dicit. *Ego uox,* non quidem in persona & corpore, sed in officio & similitudine. Vox inquam verbi & Christi per me, *clamantis in deserto: dirigite uiam domini sicut dicit Esaias propheta,* id est ego sum ille, de quo scriptura Esaiç dicit, quòd in deserto Iudææ clamare debet: ut homines ad Christi aduentum in mundum, se præparent. Præannuncius Christi in deserto clamat, quia Iudææ à gratia Dei desertæ & destitutæ seu derelictæ solatium redemptionis annunciat. Et bene designatur Ioannes in proprietate vocis, quia erat annunciator verbi diuini, id est Christi, qui secundum diuinitatem, est verbum patris: sicut uox humana est expressiua verbi mentalis. Vox ergo vocatur Ioannes, quia verbum vocatur Christus. Sicut enim præcedit vox verbum, ita Ioannes præcedit Christum. Nam statim ut ex ore loquentis sonus in qualescumque procedit, vox est: verbum autē nondum est: quia omne uerbum aliquid significat. Et sicut vox manifestat verbum, sic Ioannes Christū: quia propterea venit, vt eum in Israel manifestaret. Itē vox propinquior est verbo, quàm sonus: quia primò auditur sonus, deinde percipitur quòd vox est, & deinde verbum quod dicitur per uocem. Sic Ioannes propinquior est Christo quàm alij prophetæ: quorū prophetia fuit quasi sonus, respectu Ioānis: quia illi de remotis, iste de ꝓpinquo Christū indicauit, dicēs. Ecce agnus Dei. Meritò ergo Ioānes, ꝑcursor domini vocatur: quia & nascendo, & baptizando, & prædicādo, & moriendo, & ipse sui nominis appellatione, Christum præcurrebat. Sed quid clamabat, alius euangelista sic narrat, dicens, *parate,* id est præparate, *uiam domini,* scilicet quò ad mandatorum impletionem, *rectas facite semitas eius,* scilicet quò ad consiliorum supererogationem: ut ipse ad vos uenire dignetur, & in uobis habitare: qui nisi per uiam & semitas rectas nescit incedere, uel ad homines intrare. Vnde Psalmista: *Vias tuas domine demonstra mihi: & semitas tuas edoce me.* Primum clamabat ad omnes: secundum ad proficientes. Et hę semitæ, per quas citò compēdiose peruenitur ad patriam, melius rectificantur in solitudine, id est in mundanorum elōgatione, & omnimoda temporalium abstractione: ne per colles deuios mūdanæ oblectationis, contingat oberrare. Has autem semitas, quidam obliquant. qui speciem sanctitatis prætēdentes, uel habitum religionis gestātes, in obseruantijs religionis, & consilijs euangelicis, non rectè ambulant, nec seipsos in illis rectificant. Vel per vias, quę aptiores sunt, possunt intelligi actiones: per semitas, quæ magis occultæ sunt, cordis intentiones. Vnde *parate uiam domini,* per mali desertionem, & boni operationem, *rectas facite semitas eius,* id est intentiones occultas, facite rectas, non distortas, scilicet pro æternis, non pro terrenis faciatis. Reformatio imaginis in mente, in hoc attenditur, quòd facies mentis incuruata ad terram, per terrenorum oblectationem, erigatur sursum, & rectificetur per cœlestiū considerationem & dilectionem. Vnde in Canticis: *Recti diligunt te.* Vbi secundum Bernardum, recti intelliguntur, qui à terrenis sunt abstracti: ac cōtemplatione & dilectione toti ad superna erecti. Vnde dicit quòd quærere & sapere quæ sunt super terram, curuitas animæ est: meditari verò & desiderare quę sursum sunt, rectitudo. Cui etiam rectitudini, secundum eundem Bernardū attestatur statura erecta corporis humani. Quid enim indecentius, quàm curuū recto corpore gerere animum? Peruersa res est & fœda, luteū vas, quod est corpus de terra, oculos habere sursum, cœlos liberè respicere: spiritualem uerò, cœlestemq; creaturam suos ecōtrario oculos, id est internos sensus atq; affectus trahere deorsum in terram? Et subditur, *Omnis uallis,* id est populus gentilis, uel quicunque humilis, *implebitur,* bonis spiritualibus, scilicet gratia in præsenti, & gloria in futuro, *& omnis mons & collis,* id est Iudaicus populus, uel quicunq; superbus, *humiliabitur,* id est euacuabitur, quia gratiá & gloriam amittet. *Deus enim superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.* Et *qui se exaltat, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur.* Mons dicit, quātum ad maiores: & colles, quantum ad minores. *Et erunt praua,* id est corda malorum per iniustitiam distorta, erunt, *in directa,* id est per æquitatem iustitiæ rectificabuntur, & ad iustitiæ regulam dirigentur, *& aspera* id est mētes iracundæ & immites *in uias planas,* id est per infusionem gratiæ, ad mansuetudinem conuertentur: & corda contra Christum indurata, mollificabuntur, *& uidebit,* oculo corporali in primo aduentu, *omnis caro,* id est omnis homo, tam gentilis, quàm Iudæus, *salutare Dei,* id est Christum Dei filiū. Diuidebatur enim tunc cōitas hominum in duas partes; s. in Iudæos, & gētiles: & multi de his omnibus hominibus, uiderūt eum in mundo, inter homines conuersantem. Potest etiam hoc uerbum intelligi de uisu spirituali, quo uident eum conuersi ad fidem catholicam, ex omnibus gentibus totius mundi. Vel uidebit eum in forma humana, omnis homo, tam reprobi, quàm electi in secundo aduentu scilicet in die iudicij. Et cùm missi à Iudæis, audirent à Ioanne, quòd non erat aliquis triū prædictorum, quos expectabant, tanquam personas solennes quæsierunt ab eo, dicentes. *Quid ergo baptizas,* nouum ritum inducendo, & officium alienum usurpando, *si tu non es Christus,* qui potestate propria baptizabit, *neque Helias,* qui in trānsitu Iordanis baptismum significabat, *neque propheta* cuius officium est baptizare: ut patet de Helisęo, qui Naaman baptizari misit. Quasi dicerent: Quare tibi officium baptizandi usurpas, cùm uicem personarū, quibus scriptura baptizare concedit, nō geras: sicut proprio ore cōfessus es? Notandum autem quòd licet Ioannes non esset Christus, poterat tamen baptizare, quia erat precursor eius: & ideò debuit parare viam illius. Item licet non esset Helias persunaliter, erat tamen uirtute. Itē si non erat propheta ille singularis, erat tamē plus quàm propheta communis: & ideò baptizare potuit. Et respondit eis Ioannes, testimoniū de Christo iterum perhibēdo: quia sicut pręcurrebat prędicationē Christi, sua prędicatione & denunciatione, ita baptisma Christi pręcedebat suo baptismate: sicut & ꝓphetę antiquitus aliquando denunciabant futura, nō solum verbis sed etiam factis. Vnde dicit: *Ego baptizo in aqua* in pœnitentiam, non in spiritu, in remissionem peccatorum, ducens uos pœnitere, non potens uos absoluere. *Ego baptizo in aqua,* pręparatiuè, corpora tantum lauando: ad significandū illum qui uenturus est baptizare in spiritu Sancto authoritatiuè, etiā animas abluendo, quasi dicat. Non debetis imputare audacię quod ago: nec mirari si ego qui non sum Christus, neq; Helias, neq; ille propheta singularis baptizo, quia baptismus meus non est completus & perfectus. Nam ad completionē & perfectionē baptismi, exigitur lotio corporis & animę: & corpus quidē secundum naturam lauatur aqua, anima uerò non nisi spiritu. Vnde & ego baptizo in aqua tantū, in pœnitentiam,

Marginalia: *Esaia. 40.* — *Quare uox Ioannes.* — *Præcursor domini Ioānes.* — *Matth. 3. Luca. 3.* — *Psal. 24.* — *Semita domini.* — *Canti. 2. Recti qui.* — *Bernar sermone 24. in cantica.* — *Bernardus ibidem.* — *Iacob. 4. Luca. 14. & 18.* — *Ioan. 1.* — *4. Reg. 5.* — *Baptizare potuit Ioannes.* — *Baptizare in aqua & in spiritu.*

tentiam, id est in signum pœnitentiæ purgantis animas: corpore lauo corpus, & institutum baptizandi usum, parans uiam fortiori me, donec ueniat qui abluit animas per spiritum. Vnde Ambro. *Ego* inquit, *uos aqua baptizo*. Citò probauit se nō esse Christum, qui inuisibili operatur officio. Nam cùm ex duabus naturis homo, id est, ex anima subsistat & corpore, visibile per inuisibilia inuisibile per inuisibile mysteriū conseceratur: aqua enim corpus abluitur, spiritu animæ delicta mundātur. Et ideò aliud fuit baptisma pœnitentiæ, aliud est baptisma gratiæ. Istud ex utroque, illud ex uno. Nam cùm delicta communia sint mentis & corporis, purificatio quoque debuit esse communis. Et bene non uerbo, sed opere declarauit non esse se Christum, opus enim hominis est gerere pœnitentiam delictorum, Dei munus est gratiam implere mysterij: Hæc Ambrosius. Ioannis ergo baptismus umbra & figura erat melioris baptismi: quia significatio & præparatio quædam erat futuri. Propter quod, ut habetur in Actibus, forma baptismi Ioannis erat in nomine uenturi. Nec putādum est, baptismū Ioannis parum profuisse hominibus: quia etsi peccata nō dimittebat, omnes tamen qui ab illo baptizabantur, sub peccati uinculo constrictos esse sentiebant: & ideò redemptorem & mundatorem, qui peccata dimittere posset, mox ubi apparuisset, quærere necesse habebant. Vnde baptizabat in pœnitentiam, id est ad hoc ut agerent pœnitentiam: ut sicut ipse eos aqua lauabat exterius, ita ipsi se pœnitentia lauarent interius: ut mox Christo ueniente parati essent ad eius baptismum suscipiendum quia quos baptizauit, baptizati sunt iterum. Baptismus enim ipsius, erat quædam protestatio credendi in Christum uenturum, & faciunda opera pœnitentiæ, ut deuotius reciperent ipsum. Vtilis ergo erat baptismus Ioannis, propter assuefactionem ad Christi baptismum, & propter uitæ emendationem: quia baptizabantur confitentes peccata sua, & propter Christi manifestationem. Vnde & subditur, *medius uestrum stetit*. id est præsens est inter uos quem prædico: qui est mediator Dei & hominum, *quem uos nescitis*, nec cognoscitis: & ad illum cognoscendum, ego uos præparo, baptizando in aqua. Ista uerba exponi possunt, uno modo secundum humanitatem Christi, secundum quam ad literam Christus fuit in medio Iudæorū: quia inter homines communiter est conuersatus, quasi unus ex eis: & nō cognouerunt præsentem, quem crediderunt futurum. Alio modo exponuntur de Christo secundum diuinitatē, secundum quem ubique præsens est, & inuisibilis. Et secundum hoc medius est omnibus rebus creatis, & tamen nemo scit eum, quia nemo comprehendit. Hic nota quòd Christus sæpe legitur locum medium specialiter eligere: quia medium est locus humilis. Vnde ipse ait: *Ego autem in medio uestrum sum, sicut qui ministrat*. Item est locus communitatis: quia uniformiter se habet ad omnes sicut centrum ad circūferentiam. Vnde Petrus: *In ueritate comperi, quia non est personarum acceptor Deus*. Item medium est locus unitatis: quia extrema uniuntur in medio. Vnde Apostolus: *Ipse est pax nostra, qui fecit utraque unum*. Item est locus stabilitatis: quia medium mundi est fixum. Vnde Apostolus: *Fundamentū aliud nemo potest, &c*. Item locus proximitatis: quia omnibus partibus approximat. Vnde in Actibus: *Si forte attrectent eum, cùm non longè sit*. Et subdit Ioannes de Christo: *Ipse est qui post me uenit, uel uenturus est*, quem ego ut præcursor prænuncio, *qui tamen ante me factus est*. Licet iam uenisset nascendo, tamen dicit esse uenturum: quia nondum uenerat ad baptismū, nondum se manifestauerat prædicādo, & miracula faciendo, ac nostræ redemptionis mysterium complendo. Et licet Ioannes præcesserit Christum tempore natiuitatis & mortis, non tamen resurrectionis & ascensionis. Vel *qui post me uenturus est*, id est qui prædictus est à prophetis, post me uenturus est. Secūdum Remigium, quinque modis uenit Iesus post Ioannem: scilicet nascendo, prædicando, baptizādo, moriēdo, & ad inferos descendēdo. Et cùm hoc quod dicit, Ante me factus est, non possit intelligi secundum deitatem, quæ facta non est: nec de humanitate, qua Christus posterior est Ioanne factus: oportet q̄ intelligatur quò ad honorem & dignitatem: quia quasi dominum, sequitur eum Ioannes, & uadit post eum. Antè enim hoc in loco, non temporis, sed ordinis, habet significationem: & notat diuinitatis, non natiuitatis prioritatē. Ac si dicat, secundum Chrysostomum. Non quia prior ueni ad prædicandum, ex hoc maiorem illo me æstimetis: post me ergo uenit tēpore: quia postmodum natus, ante me factus est dignitate: quia tanquā clarior & honorabilior, seu maior & dignior mihi præpositus est & prælatus. Huic simile est, cùm de aliquo dicimus: Hic olim me minor, uel mihi par erat: sed modò ante me factus est honore, modò me præcedit, modò mihi prælatus est. Vel factus est antè synceritate conscientiæ, innocentia uitæ, famæ decore. Prælationis autem Christi causas, Ioannes aperit, cùm subiungit: *Qui prior me erat*. Pro tāto enim, *ante me factus est*, id est mihi prælatus, & dignitate antepositus est, quia etsi posterior sit in tēpore, est tamen prior in æternitate: quia prior me erat, nō secundū humanitatē, quā acceperat in tēpore: sed secundū deitatem, in qua est ab æterno cū patre, prior me erat: quia ipse ab æterno, ego ex tempore. Quoniam qui post me natus est de matre sine patre, ante omnē creaturā, sine ullo initio genitus est ex patre sine matre. Et fortior me est, quia ipse Deus fortis & potens, ego autem homo & fragilis, & impotens, Ille dominus, ego seruus: ille imperator, ego miles. Vnde Rabanus: Fortis est Ioannes, qui spiritum sanctum dignus est habere: fortior qui eundē potest dare. Fortis qui regnum cœlorum prædicat: fortior qui donat. Fortis qui baptizat in peccatorum cōfessione: fortior qui in eorum remissione. Immensitatē autem excellentiæ eius, subdendo manifestat. *Cuius non sum dignus ut*, procūbens, *soluam corrigiam calciamentorum eius*. quod humile, & uile officium est. Quasi dicat: In tantum est ante me, ut ego neque seruire ei, neque in ultimis ministrorum eius uocari dignus sim. Calciamentum enim soluere, ultimi ministri res est. Cùm Christus calciamenta non portaurat, patet q̄ hæc est metaphorica locutio: quia Ioannes in hoc dicit se nō esse dignum exhibere Christo etiam minimum obsequium: hoc exprimens secundum cōmunem loquendi modum. Cùm enim aliquis suam paruitatē, & alterius excellentiā uult exprimere, solet cōmuniter dici: Nō sum dignus tāgere sotulares eius, uel aliud huiusmodi. Nec mirū si Ioānes hoc dixit: q̄a homo quātumcunque magnus, Deo cōparatus, nihil est nisi puluis & cinis: nec etiā aliqua creatura est digna ei seruire, nisi per gratiā assumatur. Per hoc ostendit etiam Ioannes ipsis Pharisæis, q̄ officium alienum non usurpabat, sed tantum suum proprium officium, scilicet præcursoris, exercebat. Vnde secundum Gregorium, allegoricè per calciamentum, humanitas: per pedes, deitas: per corrigiam, unio calciamentorum, scilicet animæ &

Ambros. lib. 2. in Lucam.

Actuū 9. Baptismus Ioannis pro fuit.

Baptizati à Ioanne, iterum baptizandi erant.

Medius uestrum stetit, quomodo exponatur.

Medium locum Christus eligit. Lucæ. 22.

Act. 10.

Ephes.

1. Corin. 3.

Act. 17.

Iesus uenit post Ioannē quinque modis.

Christus factus est ante Ioannē.

Chry. hom. 15. in Ioan.

Christus fortior est Ioanne.

Calciamēta soluere eius qui ea non habet.

Gregorius hom. 7. in Euang.

De pœnitentia facienda. Cap. XX.

QVIA verò de pœnitentia, per quam regnum cęlorũ appropinquat,& via Domini paratur, tactum est in pręcedentibus, nunc consequenter de ipsa aliquãtulum latius videamus. Ad veram itaq; pęnitentiam, quam amor Dei & odium peccati facit, ante omnia duo requiruntur: scilicet ꝙ peccator de peccatis pręteritis doleat,& nunquam iterata uice peccandi, firmam uoluntatẽ habeat. Sine his duobus, pœnitentia vera non est: quia sine eis, nec Deus peccata dimittit, nec sacerdos absoluere à peccatis potest. Vnde Ber. Vera siquidem pœnitentia est, sine intermissione tẽporis, de prӕteritis malis dolere, & sic plangere commissa, ut non committat plangẽda. Irrisor namq; est, & non uerè pœnitens, qui adhuc agit quod pęniteat. Si ergo vis verus pęnitẽs esse, cessa à peccato, & amplius noli peccare. Quoniã inanis est pęnitentia, quã sequens coinquinat culpa. Vnde & Gregorius. Pœnitentiam quippè agere, est & perpetrata mala plangere,& plangenda non perpetrare: nã qui sic alia deplorat, ut tamen alia committat: adhuc pęnitentiã agere aut ignorat, aut dissimulat. Vnde etiam Aug Inanis est pœnitentia, quã sequens coinquinat culpa. Nihil prosunt lamenta, si replicantur peccata. Nihil ualet à malis ueniã poscere, & mala denuò iterare. Et iterũ: Pęnitentes, pęnitentes: si tamen estis pęnitẽtes,& nõ irridẽtes, mutate uitam, reconciliamini. Pœnitentiã agis, genu figis,& rides, subsannas patientiam Dei. Si pœnitens es, pœnitet te, si non pœnitet, pœnitens non es: si ergo pœnitet, cur facis quod malè fecisti? Si fecisse pœnitet, noli facere: si adhuc facis, pœnitens non es. De quibus autem pœnitentia sit agenda, notat idem Augustinus dicẽs: Tres sunt actiones pœnitentiӕ. Vna est quӕ nouũ hominẽ parturit, donec per Baptismum salutare, omnium prӕteritorum fiat ablutio peccatorum. Omnis.n. qui iã suӕ uoluntatis arbiter constitutus est, cùm accedit ad sacramẽta fideliũ, nisi eũ pœniteat vitӕ veteris, nouã inchoare non potest. Ab hac pęnitẽtia, cùm baptizantur soli paruuli, immunes sunt, nondum enim uti possunt libero arbitrio: quibus tamen ad consecrationem remissionemq́ue originalis peccati, prodest eorũ fides à quibus offeruntur, quascunque maculas delictorum, per alios ex quibus nati sunt, contraxerunt, alio rum etiam interrogatione & responsione purgẽtur. Cӕterorum hominum nullus transit ad Christum: vt incipiat esse quod non erat, nisi pœniteat eum fuisse quod erat. Altera verò pœnitentia est, cuius actio per totam istam uitam, perpetua supplicationis humilitate subeunda est. Primò, quia nemo vitam ӕternam desiderat, nisi eum vitӕ huius temporalis pęniteat. Quis dubitet in quacunq; temporali fœlicitate uersemur, pœnitere tamen nos debere huius uitӕ, vt ad illã incorruptionẽ tota auiditate curramus. Quis ergo festinat atque exoptat ad patriam remeare, nisi quem peregrinationis suӕ pœnitet? Quis itaq; sanӕ mentis non ingemiscit, cui non per pœnitentiam sic esse displiceat? Deinde multa sunt peccata, quӕ quãuis singula, nõ lethali vulnere ferire sentiantur, tamẽ simul omnia congregata, quӕ plura sunt necant, nisi medicamento quotidianӕ pœnitentiӕ desecentur. Quisquis itaq; se diligenter attendit satis intelligit cũ quanto periculo peregrinetũ à Domino. Tertia actio est pœnitẽtiӕ, quӕ pro illis peccatis subeũda est, quӕ legis decalogus continet. In hac ergo pęnitẽtia maiorem in se quisq; seueritatem debet exercere, ut à se ipso iudicatus, non iudicetur à Domino. Ascendat itaque homo aduersum se tribunal mentis suӕ, constituat se ante faciem suam. Atq; ita cõstituto in cordis iudicio, assit accusatrix cogitatio, testis consciẽtia, carnifex timor. Inde quidem sanguis animi confitẽtis per lachrymas profluat. Postremò, ab ipsa mẽte talis sententia proferatur, ut se indignum homo iudicet participatione corporis & sanguinis Domini, ut qui separari à regno cœlorum timet, per ultimam sententiam summi iudicis, per Ecclesiasticam disciplinam à sacramento cœlestis panis separetur. Iudicet ergo seipsum homo in istis, uoluntatẽ dũ potest, & mores conuertat in melius, ne cùm iã non poterit, etiam prӕter uoluntatem, à Domino iudicetur. Sed si iã de sanitate desperãs, addis peccata peccatis: Sicut scriptum est: *Peccator dum uenerit in profundum malorum, contemnet*: noli cõtemnere, noli desperare, clama de profundis etiam ad Dominum. De tali pro fundo, Niniuitę clamauerunt,& propitiationem inuenerunt. Faciliusq; est euacuata cõminatio prophetiӕ, quàm humiliatio pœnitentiӕ. Quicquid enim feceris, quӕcunq; peccaueris, adhuc in hac uita es, unde te omnino, si sanare nollet, auferret. Cur ergo ignoras, quia patientia Dei ad pęnitentiã te adducit? Hӕc Aug. Non solum ergo de magnis, sed & de par uis peccatis, ut dictum est, quotidiana pęnitentia est agenda,& quãuis parua uideantur, non tamen propter hoc sunt negligẽda. Quia, ut ait Greg. nullũ peccatum adeo paruum, quod non crescat neglectũ. Et iterum: Peccatum quod pœnitentia non diluit, ipso suo pondere, mox ad aliud trahit. Vnde dicit Ambr. ꝙ minimum peccatũ scienter commissum, grauius est toto mundo. Vnde & Aug Sed ista leuia quӕ dicimus, noli contemnere: si contemnis, quando appẽdis expauesce, quando numeras leuia, multa faciunt unũ grande. Multӕ guttӕ implent flumen. Multa grana faciũt massam: Hӕc Aug. Non itaq; leuia sunt cõtemnenda, nec propter grauia, est desperandũ. Quia vt ait Aug. nullum peccatũ criminale est, dum displicet: nullum veniale, dum placet. Agenda est autẽ pœnitentia sine dilatione, & dum possumus: ne subitò prӕoccupati, quӕramus spatium pœnitentiӕ,& inuenire non possimus. Vnde Aug. Remedia conuersionis ad Deũ, nullis sunt cunctationibus differẽda, ne tẽpus correctionis pereat tarditate. Qui n. pœnitenti indulgentiã promisit, dissimulanti diẽ crastinũ non spopondit. Et iterum: Si quis autem positus in vltima necessitate ӕgritudinis suӕ uoluerit accipere pœni-

Marginal notes: *Pęnitentia duo requirit.* — *Bernardus in meditationibus.* — *Isidorus 2. de summo bono c. 16. Greg. hom. 34 in Euã.* — *Augustin. in soliloq.* — *August. de pęnitentia medicina cap. 2. Pęnitentia de quibus sit agenda. Pęnitentia in baptismo.* — *Pęnitentia totius uitӕ.* — *Pęnitentia pro peccatis contra decalogũ.* — *Prou. 18.* — *Pęnitentia etiã de paruis agẽda.* — *Gregorius lib. 25 moralium ca. 12.* — *Ambrosius.* — *Augustin. li. de decem chordis ca. 11. & tra. 10. in Io. Xpia.* — *Augustin. ibidem.*

Pœnitentia sera, serurum non facit.

pœnitentiam, & accipit, & mox reconciliatur, & hic uadit, fateor uobis, non illi negamus quod petit, sed nõ præsumimus quia hinc bene exit. Nõ præsumo, non nos fallo, non præsumo, fidelis bene uiuens securus hinc exit. Baptizatus ad horã, securus hic exit: agens pœnitentiam ad ultimum, & reconciliatus: si securus hinc exit, ego nõ sum securus, unde securus sum, & do securitatem: unde non sum securus, pœnitentiam dare possum, securitatem dare non possum. Non dico, damnabitur: sed nec dico, liberabitur. Vis te dubio liberare? Vis quod incertum est, euadere? Age pœnitentiam, dum sanus es. Si enim agis ueram pœnitentiã dum sanus es: & inuenerit te nouissimus dies, currentem ut recõcilieris. Si sic agis, securus es, quia egisti pœnitẽtiam eo tẽpore, quo & peccare potuisti. Si autem tunc uis agere pœnitentiam, quando iam peccare nõ potes, peccata te dimiserunt, non tu illa. Duæ res sunt, aut ignoscitur tibi, aut nõ ignoscitur. Quod horum tibi sit futurum, ego nescio. Ergo dimitte incertum, & tene certum: Hæc August. Ideo autem Augu. dubitat de his qui pœnitẽt in extremis, quia tales potius uidentur pœnitere timore pœnæ, quàm amore iustitiæ, & ideo eorum pœnitentia uidetur esse dubia. Non ergo tardes uel dissimules, in sanitate pœnitentiam agere, & citò peccati onus deponere. Quia vt ait Augu. stultum est in illo statu uiuere, in quo quis nõ audet mori. Et audacior est, qui cum vno peccato mortali dormit, quàm qui cum septem hostibus. Sæpe quidem promittunt sibi homines uitam longã, ex eo q̃ sunt iuuenes, uel bonæ cõplexionis, aut fortes, nescientes quid superuentura pariat dies, nec attendẽtes q̃ rarò quis moritur morte naturali, sed frequẽter ex accidentibus: puta febre, apostemate, & huiusmodi, uel quandoq; morte improuisa & casuali, & tamen creditur q̃ quilibet in statu meliori moritur. Vnde Hugo de sancto Victo. Sciendum q̃ nec iustus, nec impius, nec puer, nec senex, antè soluuntur à corpore, quàm sint in illo puncto bonitatis, uel malitiæ: ultra quam si semper uiuerent, nunquã transirent: Hæc Hugo. Sed propter uanam longæ vitæ spem, multi decipiuntur, & pœnitentiam quã expectant, non consequuntur. Vnde Chryso. Nihil tantum decipit homines, quantũ uana spes longioris uitæ. Et August. Experti sumus multos expirasse, expectantes reconciliari. Et posito q̃ homo certus esset de uita longa, adhuc tamen pœnitentia non esset usque ad senectutem & senium prolongãda: quia tunc inualidi sunt homines ad laborẽ, & uix in his ætatibus reperitur quis, qui se à peccatis quæ consueuit, euellat per pœnitentiam. Optimum ergo consilium, summa prudentia, & maxima prouidẽtia in hoc consistit, ut per ueram contritionem, & purã ac integralem confessionem, & per satisfactionem condignam, homo sanus & fortis se disponat, cunctaque noxia, cum à salute æterna retrahentia ac impedientia proiiciat: & se iugiter omni tempore sic teneat, ac si hodie uel cras, uel ad longius in hac septimana, discessurus sit de hoc mũdo. In extremo quippè uitæ suæ, potest homo pœnitere, quia usque tunc potest peccare, & ergo usq; tunc potest de peccatis, per diuinam misericordiam, consequi ueniam: quia misericordia Dei, uincit humanam malitiam: sed talis pœnitentia tarda, rarò est uera & fructuosa: quia in ea non habetur distinctiua, & sufficiens de peccato displicentia. Contritio enim sufficiens requiritur q̃ peccatum dimittatur: sed uehemens passio, & dolor in parte sensitiua, qualem habẽt communiter illi in articulo mortis, impedit in pœnitente usum rationis ne bene deliberet de peccatis. De pœnitẽtia ergo iniũcta, aut uoluntariè assumpta, gaude: & Deo gratias age, qui te ad eãdem decreuit misericorditer expectare: non sis ingratus, quia hodiernum diem habes, in quo corrigaris. Heri malus fuisti, hodie bonus esto. Considera quoniam multi modo moriuntur, quibus si una hora ad agendam pœnitentiã concederetur, quæ tibi concessa est, quomodo per altaria, & quàm festinanter currẽt, & ibi flexis genibus, uel certè toto corpore, in terrã prostrato, tandiu suspirarent, plorarent, & orarent, donec plenissimam peccatorum suorũ ueniã, à Deo consequi mererentur. Tu uerò comedendo, bibendo, iocãdo, ridendo, & ociosè uiuendo, tẽpus perdis, quod tibi Deus indulsit ad requirendam gratiã, & ad promerendã gloriam. Cogita etiam q̃ animæ in inferno cruciantur, sine spe ueniæ & misericordiæ. Si amor Dei te tenere & mulcere non potest, saltem teneat & terreat timor iudicij, metus gehẽnæ, laquei mortis, & omnia mala. Sed heu, multi hodie abutentes Dei patientia, parum hæc attendunt: & tempus, quo nihil est preciosius, inutiliter trãsire permittentes, miserabiliter amittunt. Vnde Ber. Hodie filij hominum animę curam negligunt, carnis curam perficiunt, in omni desiderio. Neque.n. peccare metuũt, sed puniri: nec virtuti cordis opera datur, sed valetudini corporis, imò ẽt uoluptati. De schola Hypocratis & Epicuri didicerunt hęc. Tẽpus hoc animabus, nõ corporibus est assignatũ: dies salutis vtiq;, nõ voluptatis. Et iterũ: Nihil preciosius tẽpore, sed heu nil hodie uilius ęstimatur. Trãseũt dies salutis, & nemo recogitat, nemo sibi non reditura momẽta perijsse causatur: Hæc Ber. Et reuera, nihil in hac vita preciosius est tẽpore, quia breui hora posset quis ueniã & gratiã, ac gloriã obtinere, & plus quàm totus mũdus ualeat ꝓmereri. Nõ est.n. hora tã breuis, in qua non spiritualia lucra, suo ualore incõparabiliter, omnia terrena excedẽtia cõparare posset. Attende ẽt quia plus valet hic in patiẽtia dies unus, quàm in purgatorio annus. Vnde in Ezech. *Diem pro anno dedi tibi.* Pœna tamen purgatorij excedit oẽm pœnã temporalẽ huius uitæ. Dicit.n. Aug. q̃ ille ignis purgatorij durior ẽ quàm quicquid in hoc seculo pœnarũ, aut sentire, aut uidere, aut cogitare quis põt. Igitur magis est curandũ de bona uita, quàm de lõga. Vnde Seneca: Quàm bene viuas refert, non quandiu. Actu uitã metiamur, non tẽpore. Sunt autẽ tres partes pœnitentiæ, s. cordis contritio, oris confessio, & operis satisfactio. Præcepit.n. scriptura scindere corda, nõ uestimenta, cõfiteri alterutrũ peccata: & facere dignos fructus pœnitentiæ. Nã cùm omne peccatũ committatur, corde, opere, uel ore, iustũ est ita curari per contrariũ: ut peccator culpam animo detestetur, uerbo accuset, & facto pœniteat. Istæ tres partes pœnitẽtiæ, sunt trinæ dictæ, quibus ad terram promissionis itur. De quibus in Exodo dicitur: *Deus Hebræorum uocauit nos ut eamus uiam trium dierum in solitudine: & sacrificemus Domino Deo nostro: ne fortè accidat nobis pestis*, id est culpa in præsenti, aut gladius, id est pœna in futuro. In hoc triduo quæsiuit uirgo Maria filiũ suũ, & inuenit eũ. In quo fœlici triduo similiter & tu si quæsieris, inuenies Iesum, id est salutẽ æternã. Hæc est scala, cũ tribus gradibus, quã uidit Iacob, erectã à terra usq; ad cœlum, & Dominum innixum scalæ propter tria. Primũ, ut eã fortiter sustineat. Secundum, ut ascendẽti per eã, manus, si necesse fuerit, porrigat. Tertium ut ascendens

August. de pœnitentia utilitate.

Vita longa spes decepit.

Quisque in bono statu mori credẽdus est.

Chrysosto. sermone de pœnitentia. August. lib. 50. homiliarum hom. 41.

Pœnitentia sera si uera, est fructuosa.

Pœnitentia tempus non est prætermittendum.

Bernardus sermone de uerbis Euangelij, Ecce nos reliquimus omnia.

Tempore nil charius.

Ezech. 4. De purgatorio.

Augustin. sermone 41. de sanctis.

Seneca epistol. 22.

Pœnitentiæ tres partes.

Ioan. 2. Iacobi 5. Luca 3.

Exodi 5.

dens cùm laborauerit, & fatigatus fuerit, in ipsum respiciat, & totam suam curam in eum iactet. Non enim ita crudelis est quòd eum cadere permittat.

Contritio cordis est prima pars pœnitentiæ.

Prima ergo pars pęnitentiæ, est cordis contritio. Est autem contritio, dolor voluntariè assumptus pro peccatis, cũ proposito, seu intentione confitendi & satisfaciendi, quia nullus verè censetur contritus, nisi habeat propositum huiusmodi. In qua contritione, homo sigillatim omnia peccata sua ante tribunal conscienciæ suæ adducat: ut ibi seipsum accusans, in amaritudine animæ suæ de singulis conteratur, & postea confiteatur. De singulis quippe peccatis mortalibus, requiritur cõtritio singularis. Diuersorum enim morborum, diuersæ sunt medicinæ, sed contritio est medicina singularis contra unum tantum mortale: ergo non sufficit una cõmunis de omnibus peccatis: sed de quolibet mortali, tenetur homo specialiter conteri, si habet distinctam peccatorum memoriam. Sed secundum Chryso. sicut in radijs solaribus, videtur atomi minuti in aere, qui nequaquam extra radios solares apparent: ita menti radio circumspectionis propriæ illustratæ, apparent seu defectus minutissimi, qui alijs desidiosis, per hoc tenebrosis mentibus, occultantur. Si verò quæritur, quandiu quis de peccatis dolere debeat, dicendum quòd Deus, quando absoluit hominem à uinculo peccati, seu à culpa & à pœna æterna ligat eum uinculo perpetuæ detestationis peccati. Vnde utile est quod sacerdos aliquam pœnitentiam quantumcunque paruam perpetuam iniungat, ut homo per hoc, peccatorum suorum præteritorum, aliquando in contritionis spiritu rememoretur. Sed detestatio peccati perpetua est duplex. Quæ dã in actu, ad quã homo non tenetur semper, si quis tamẽ faceret, perfectionis esset, non tamen omnino de essentia. Sicut beatus Petrus legitur semper fleuisse. Et sanctus Dauid dicebat: *Peccatum, meum contra † me est semper*. Alia est in habitu, ad quam homo semper tenetur, etiam post perfectam peccati remissionem. De hac secunda, dicit Augustinus loquens de pęnitente: Pęnitens, omnes fructus pœnitentiæ suæ paruos habeat, numquam sufficiat, & semper doleat, & de dolore gaudeat, non sufficiat doluisse se doleat, semper pro Domino, ante quem peccauit erubescat, dolorem cum uita finiat. Et iterum: Aut continui dolores, cruciabunt pœnitentem uitam meam: aut æterni cruciatus, uexabunt puniendam animam meam: Hæc Augustinus. Iste ergo dolor cessare non debet in pęnitente, nec finiri in hac uita, sed sicut homo in Deum, qui æternus est, peccauit: ita in æterno suo, scilicet quandiu uixerit, dolere debet. Sed multi gemunt pro peccatis, non q peccata eis displiceãt propter Deum, sed propter pęnam. Nonnullos etiã pœnitet peccasse, pro sola peccati turpitudine. Fructuosa ergo e contritio est, cùm quis de peccato, quo Deũ offendit, dolet, & inde turbatur & gemit: quia iniquitas, amore institiæ, sibi displicet. Et quãtotius aliquis sic verè pęnitet, tantotius Deus peccatũ dimittit. Est autem Deũ peccata dimittere, æternã pœnã pro illo debitam, per collationẽ præsentis gratiæ relaxare. Sic quoq; actualis peccati, per uiuificationẽ mẽtis æterna pœna relaxata relinquitur temporalis, in quã æterna est commutata, ut quod illicita animæ delectatione, siue etiã carnali uoluptate cõmissum est, satisfactionis dignæ amaritudine purgetur ab homine, dũ licet, ne destrictius à Deo puniatur in futuro, qa nullũ malũ præterit impunitũ. Est aũt duplex pœnitẽtiæ

Cõtritio singularis requiritur in pœnitente.

Chrysost. homil. 1. in Ioannem.

Contritio perpetua debet esse.

Cõtritio et detestatio duplex.

Psal. 50.

August. li. de vera & falsa pœnitentia.

Ratio contritionis perpetua.

Peccata dimittere quod sit.

Gemitus pœnitentiæ duplex.

A gemitus, vel dum plãgimus quod malè gessimus uel dũ plangimus, quia nõ egimus qđ agere debuimus.

Secunda pars pœnitentiæ. Confessio duplex.

Secunda pars pęnitẽnæ, est oris confessio. Est autẽ confessio, per quã morbus latens, spe ueniæ aperitur. Et est confessio duplex, quædã mentalis, quæ fit corã Deo, & hæc est de iure naturali, quędã uocalis, quæ fit hoĩ, & hæc nõ est de iure naturali. Igitur ante incarnationẽ Christi sufficiebat mẽtalis cõfessio, facta Deo soli, quia Deus nondũ erat homo. Sed postquã Deus homo factus est, requirit ab homine q cõfessio sibi tanquã homini fiat. Et qa ipse in forma humana, nobiscum ubiq; præsens esse nõ põt, uicarios suos cõstituit homines, quorum primus fuit Petrus & cęteri Apostoli, ac cõsequẽter sacerdotes, quibus

B ipse dixit: *Quæcunq; alligaueritis super terram &c.* Per hoc.n. q ministris sacramentorum dedit potestatem ligandi & soluendi, insinuauit confessionem eis tanquam iudicibus debere fieri. Sic ergo Christus instituit confessionẽ tacitè, sed Apostoli promulgauerũt eam expressẽ. Ideo etiam confessio facienda est homini, Christi uicario, ut per hoc peccata nostra celetur diabolo. Vnde Aug. In omnibus scripturis diuinis fratres charissimi, utiliter ac salubriter admonemur, ut peccata nostra debeamus iugiter ac humiliter, non solum Deo, sed etiam sanctis hominibus & Deum timentibus confiteri. Non.n. ideo vult Deus ut cõfiteamur peccata nostra, q ipse ea scire nõ pos-

C sit, sed quia diabolus hoc desiderat, ut inueniat quid nobis ante tribunal æterni iudicis objiciat: ideo vult ut magis defendere, quàm accusare peccata nostra uelimus. Contrariò Deus noster, quia pius & misericors est, vult vt ea cõfiteamur in hoc sæculo, vt pro illis non confundamur in futuro. Sciens ergo diabolus uirtutem puræ confessionis, toto nisu impedire conatur hominẽ ne confiteatur. Et sicut suggessit prius vt homo caderet, sic post casum impedit ne resurgat, quia scit nos non resurgere posse sine confessione: Hæc Aug. Peius est cõfiteri uolle, quàm legem contẽnere. Peius est Dei offensam satisfactione uolle placare, quàm peccando Dei bonitatẽ offendere.

D Quãuis.n. in contritione dimittatur peccatũ, tamen confessio vocalis necessaria est, uel in re, quãdo habetur opportunitas, vel in proposito, quãdo articulus necessitatis eam excludit, & non contemptus religionis, & ita necessitas cõfitendi post contritionẽ, non est in tali casu propter necessitatem remedij, sed propter obligationem pręcepti. Est autem confessio conuenienter instituta, ut qui in sua potestate positus à Deo discesserat, sub alio positus, cum humilitate & deuotione rediret. Ideoq; Deus instituit sacerdotem sui vicarium, & quasi medicum, cui peccatorũ vulnera detegerentur, vt peccator non à se, sed ab alio maioris humilitatis, causa satisfactionis, medicinam susciperet. Sunt enim sacramenta quasi quæ-

E dam emplastra. Igitur, ut ait Aug. ponat se omnino penitens in potestate iudicis, in iudicio sacerdotis, nihil sibi reseruans, sed omnia paratus sit facere, eo iubente, pro recipienda vita animæ quæcunq; faceret pro euitãda corporis morte. Homines ẽt ad peccandum efficerentur proniores, si turpitudines suas non æstimarent reuelandas. Et quia initium operum bonorum est cõfessio, operum malorũ valde est vtile confessionem frequentare. Euenit enim cor prius contritum & humiliatum confirmari in cõfessione, & plerumque peccator solo timore, uel Ecclesiæ cõsuetudine, sacerdoti præsentatus, per sacerdotale officiũ verè compungitur, ac plenus charitate recedit.

Matt. 18. Confessio à quo instituta. Confessio cur homini fiat.

August. li. 50 homiliarum ho. 12. tomo 10.

Cõfessio uocalis necessaria est.

Confessio est conuenienter instituta.

Augustin. li. de uera & falsa pœnitentia c. 15. to. 4. Pœnitens submittat se sacerdoti. Confessio frequentanda est.

Nonnulli etiam, nec ex corde redeunt: sed tamen forma pœnitentiæ, quam suscipiunt paulatim, in eis humilitatem cum charitate nutrit. Nec ob pudorẽ cesses à confessione: quia erubescẽtia & pudoris anxietas, ac confitentis humilitas, maxima pars est pœnitẽtiæ. Vnde Chryso. Confessio peccatorum, est signũ bonæ mentis, & testimonium conscientiæ Deum timentis: perfectus.n. timor, soluit omnẽ pudorem. Illic autem turpitudo confessionis aspicitur, ubi futuri iudicij pœna non creditur. Et quia ipsum erubescere, pęna est grauis: ideo iubet nos Deus, nostra confiteri peccata, vt verecũdiam patiamur pro pœna: nã & hoc ipsũ, pars diuini iudicij est. Vnde & Valerius: Venia dignus est, qui peccati excusationẽ non quærit. Vbi enim est confessio, ibi est remissio, quia proximum ad innocentiam locum tenet, verecunda confessio. Vnde August. Quoniam verecundia magna est cõfiteri peccata, qui erubescit pro Christo, fit dignus misericordia. Et quãto pluribus cõfitetur quis in spe veniæ turpitudinẽ criminis, tanto facilius consequetur gratiam remissionis. Et iterum: O stulte, cur erubescis homini dicere, quod non erubuisti in conspectu Dei facere? Remoue à te pudorem, curre ad sacerdotem, reuela secretum, cõfitere peccatum: alioquin nihil tibi proderit contritio cordis, nisi sequatur cõfessio oris, si possis. Et iterum. Confessio, est salus animarum, dissipatrix vitiorũ, restauratrix virtutum, oppugnatrix dæmonum. Quid plura? Obstruit os inferni: portas aperit paradisi: Hæc Aug. Vnde & Grego. ad commendationem confessionis, sic dicit: Mirentur qui uolunt in quolibet iusto castitatis continentiam, mirentur integritatem iustitiæ, mirentur viscera pietatis, ego non minus admiror confessionem humillimam peccatorum, quàm tot sublimia gesta uirtutum: Hæc Greg. Vtile est etiam & ualde salubre cõfessionem etiam eorundem peccatorum frequenter iterare, & pluribus confiteri, quia confessio iterata licet ad salutem non sit necessaria, tamen multum est proficua. Tum quia nescit homo, an in prima confessione sufficiẽter contritus fuerit: Tum quia maior humilitas & erubescentia, meritum causat & acquirit. Tum quia per quantamcumq; cõfessionem, tollitur uirtute sacramenti aliquid de pęna, & confertur aliqua gratia. Quia.n. sacerdos virtute clauium aliquid relaxat de pœna debita, posset aliquis totiens confiteri, ꝙ tandem nihil remaneret de pęna. Et licet aliqui dicãt, ꝙ sola prima absolutio, effectum habet ui clauium, aliæ autem non, cùm nihil inueniant absoluendum, secundum benigniorem tamen opinionẽ aliorum, non reputatur inconueniẽs, quin homo posset totiens idem peccatũ corde contrito cõfiteri, & ab eo absolui, ꝙ per hoc dilueret totam pœnam purgatorij, & talis moriẽs, statim euolaret. Tum uirtute clauiũ, quæ semper aliquid relaxat, etsi talis absolutio nõ inuenit culpã, inuenit reatum pœnæ. Et dato ꝙ nihil pœnæ inueniat, tunc facit ad augmentum gratię, tum ex vi contritionis, nec tamẽ peccatum tunc remaneret sine pœna: non.n. modica pars pęnæ est dolor contritionis, & erubescentia cõfitentis, quæ in sequenti confessione iteratur. Quid igitur melius quàm frequenter confiteri, quousque per centesimã, uel millesimam confessionẽ tota pœna relaxetur confitenti? Et notandũ ꝙ confessio generalis, quæ fit ante missam in Ecclesia, purgat peccata uenialia, & delet peccata mortalia oblita. Valde autem cautus debet esse confessor, in tenẽdo secretum confessionis, ita vt nec illud reuelet etiam de licentia

Chryso. ho. 3. operis im perfecti.
De cõfessionis utilitate.
August. de pœnitentia utilitate.
Gregorius lib. 12. moralium ca. 14.
Cõfessio eorundem iterando.
Confessio generalis.

A cõfitentis. In casu.n. quo confitens renunciat suo secreto, & dat confessori licentiam dicendi cui voluerit, uel loquendi de eo, non potest ipse confessor reuelare dictum sibi in cõfessione: quia ipse confitens non potest in præcepto legis diuinæ & Euangelicæ, sub quo secretum confessionis cadit, dispensare. Et ideo si confessor non habet potestatem absoluendi, uel indiget consilio saniori, debet sibi iterum extra confessionem, ob hanc tantum causam dici facere, & tunc potest exprimere superiori, vel alteri consulenti. Sed ne in casu mortis, sibi imminentis, nec sub sigillo confessionis, potest uel debet quis secretum confessionis alijs reuelare, nec debet ipsi confitenti, post cõfessionem peccatum improperare: nec ab eo B peccatum, ad denudandum, vel detrahendum cautelosè, post confessionem extorquere.

Confessor sit secretus.

Tertia pars pœnitentiæ, est operis satisfactio. Est autem satisfactio, qua pro qualitate culpæ pœna digna exoluitur. Hinc est illud Baptistæ: *Facite dignos fructus pœnitentiæ.* Vnde Greg. Non solum fructus pœnitentiæ, sed dignos pœnitentiæ fructus, admonet esse faciendos. Neq; enim par fructus esse boni operis, debet eius qui minus, & eius qui amplius deliquit, aut eius qui in nullis, & eius qui in quibusdam facinoribus cecidit. Per hoc ergo cuiuslibet cõscientia conuenitur, ut tanto maiora quęrat bonorũ operum lucra per pœnitentiã, quanto grauiora sibi intulit damna per culpã. Et iterum: Nam cogitandũ summopere C est, ut qui se illicita meminit cõmisisse, à quibusdam etiam licitis studeat abstinere, quatenus per hoc conditori suo satisfaciat: & qui commisit prohibita, sibimet abscindere debeat etiam concessa. Vnde Bern. Pro eo ꝙ ab ipsis licitis abstinemus, ea nobis quæ prius cõmisimus illicita condonantur. Patet ergo ex istis, quoniam ad pœnitentiã pertinet operari contraria his quæ aliquis peccauit. Vnde Chrys. Pœnitentiam uerò dico non solum, ut à malis prioribus desinamus, uerum etiam ut bonorum operũ fructus impleamur. *Facite, inquit, fructus dignos pœnitentiæ.* Quo autem modo fructificare poterimus, si utique peccatis aduersa faciamus? Aliena rapuisti, D incipe donare iam propria: longo es tempore fornicatus, à legitimo quoque te usu suspende coniugij, ac perpetuam continentiam sæpius paucorum dierum castitate meditare. Iniuriam, uel opere cuiquam, uel sermone fecisti, refer benedictionis uerba conuitijs: & percutientes te, nunc officijs, nunc etiam beneficijs placare contende. Neque enim vulnerato, sufficit ad salutem tantummodo spicula de corpore euellere, sed etiam remedia adhibere vulneribus. Delicijs autem & temulentia diffluebas, ieiunio & aquæ potu utrunque compensa, ut famem superes imminentem. Vidisti impudicis oculis alienam decoram fœminam, iam omnino ne videas maiore tactus cautione post uulnera. *Declina, inquit, à* E *malo, & fac bonum: inquire pacem, & persequere eam.* Non tãtum hanc dico pacem, quæ cum hominibus, uerum etiam quæ cum Deo est copulando. Et bene ait, persequere. Exagitata est undique, & prorsus explosa, ac terras relinquens in cęlum profecta. Sed tamen possumus eam rursus reuocare, si uolumus, id est, si iracundiam, superbiam, atque iactantiam, omniaq; abijcientes impedimenta pacis, modestã hanc uitam, pariterque sectemur: Hæc Chrysosto. Satisfactio autem debet fieri, per opera pęnalia. Per satisfactionẽ enim, oportet peccati uulnus sanare perfectè: sed peccaminum medicinæ, sunt pœnæ: & ergo

Satisfactio tertia pars est pœnitentiæ.
Lucæ 3.
Gregorius hom 20. in Euang.
A licitis abstinendũ est aliquãdo.
Bernardus sermo. 66. in Cãtica.
Chryso. ho. 10. i Mat.
Pœnitentia per contraria fiat.
Psal. 36.
Psal. 33.
Pax fugata.

ad

Satiſfactio pœnam dat Deo & honorem.

ad ſatisfaciendum ſunt neceſſarię. Nam licet Deo nihil poſſet ſubtrahi tamē peccator peccando, quantū in eo eſt, ſubtrahit quod eſt ad honorem Dei: & ideo cùm ſatisfactio ſit quędam recompenſatio, oportet ꝙ per eam ſibi ipſi pęnitens aliquid ſubtrahat quod ad honorem Dei cedat. Hoc autem non poteſt eſſe, niſi ſit opus bonum, quantum ad Dei honorem, & pœnale opus, quantum ad peccatorem pęnitentem, cui eſt ſubtrahendum. Sic & Deo ſatisfacit, & etiam à uitijs, & futuris malis, inquantum pœnale præſeruat. Satisfactio ergo debet eſſe talis, per quā aliquid nobis ad honorem Dei ſubtrahamus. Sed non habemus niſi tria bona: ſcilicet bona animæ, bona corporis, & bona fortunæ, ſcilicet bona exteriora. Ex bonis quidem fortunæ, ſubtrahimus nobis aliquid, per eleemoſynam: ex bonis corporis, per ieiunium: ex bonis autem animæ, non oportet quòd aliquid nobis ſubtrahamus, quantum ad diminutionem bonorum animæ, quia per ea efficimur Deo accepti: ſed per hoc quod ſubmittimus ea, ſcilicet tam animam, quàm eius bona, totaliter Deo & hoc fit per orationem. Iſte etiam numerus operum ſatisfactoriorum, videtur eſſe ordinatus contra radices peccatorum, quæ ſunt concupiſcentia carnis, concupiſcentia oculorum, & ſuperbia vitæ, quia contra concupiſcentiam carnis, ordinatur ieiuniū: contra concupiſcentiam oculorum, eleemoſyna: cōtra ſuperbiam uitæ, oratio. Igitur, vt dictum eſt, ſecundum exigentiam culpæ, faciendi ſunt fructus pœnitentiæ, quod eſt contra illos, quorum culpa eſt multa, & pœnitentia modica. Vnde dignos fructus pœnitentiæ facit ille, qui ſecundum modum culpæ, facit æqualitatem pœnæ, ut qui plus peccat, plus pœniteat: & quot inuenit in ſe oblectamenta in culpa, tot de ſe faciat holocauſta in pœnitentia, & qui amiſit Deum in peccati delectatione, quærat eum in peccati abominatione, recogitando omnes annos ſuos, in amaritudine animæ ſuæ. Et ideo quando condignam pœnitentiam ſacerdos non iniungit, uel ſi iniungit, non tamen impletur, non abſoluitur pœnitens à pœna condigna, ſed à tanta quantam hîc facit, non autem à reſidua. Vnde Bernardus. Nec tibi blandiaris, ſi grauiter peccanti leuior pœna, vel à naſciente, vel à diſſimulante dictatur: cùm in purgatorijs ignibus perficiendum ſit quicquid hîc minus feceris, quia dignos fructus pœnitentiæ quærit altiſſimus: Hæc Bernardus. Digna verò pœnitentia, non tantum carnis maceratione, uel temporis longitudine, quantum cordis contritione compenſatur: quia apud Deum non tam valet menſura temporis, quàm doloris, nec tantū abſtinentia ciborum, quantum mortificatio uitiorum. Propter quod menſuram temporis in agenda pęnitentia, canones in arbitrio ſacerdotis intelligētis ſtatuunt, & pœnitentiæ tempora fide, & conuerſatione pœnitentium abbreuianda, & negligentia protelanda exiſtimant. Tanta etiam contritio poteſt eſſe, quòd totaliter tollat reatum pœnæ, quia Deus plus acceptat cordis affectum, quàm exteriorem actum, ſed per actus exteriores, abſoluitur homo à pœna & à culpa, ergo & ſimiliter per cordis affectū, quæ eſt contritio, abſoluitur ab ea, quia intētio cōtritionis, poteſt attendi dupliciter. Vno modo, ex parte charitatis, quæ diſplicentiam cauſat: & ideo mediante charitate, meretur non ſolum culpæ amotionem, ſed etiam ab omni pœna abſolutionem. Alio modo, ex parte doloris ſenſibilis, quem uoluntas in contritione exercitat. Et quia ille dolor eſt etiam il-

Bona noſtra triplicia, vnde triplex ſatisfactio.

Radices peccatorū tres.

Pœnitentiæ fructus digni.

Eſaia 38. Pœnitentia minor delicto.

Pœnitentia interior.

Tempus pœnitentiæ.

Contritio poteſt pœnā delere.

A

B

C

D

E

li pœnitenti quædam pœna, quæ tantum poteſt intendi, quòd ſufficit ad deletionem culpæ & pœnæ. Et ſi homo per ſe nō poſsit ſatisfacere pro peccatis, poteſt tamen per adiutorium alterius. Quia n. pœna quā peccator debet ſuſtinere, excedit vires eius: ideò ordinauit Deus ex magna miſericordia, vt cū eo & pro eo, primū ſatisfaciat meritū paſsionis Chriſti, qui per ſuā paſsionem, non ſolum mundū redemit, ſed ēt ſuū meritū pro peccatoribus ſatisfecit. Secundò, ſatisfacit pro peccatore meritū totius Eccleſiæ: Dicit enim Augu. ꝙ eleemoſynæ, & orationes quæ fiunt in eccleſia, ſubueniunt recognoſcenti mentem ſuā, adueniam. Tertiò, ſubuenit peccatori propria ſatisfactio. Ex his tribus, ſ. merito dominicæ paſsionis, & totius Eccleſiæ, & propriæ pęnitentiæ, cōponitur talentū præponderans culpæ. Et ſciendū ſecundū Hie. quia ſimiliter circūuenit Satanas per nimiam duritiā, vt peccatores pereāt deſperando, quomodo in nimia remiſsione corrigēdo. Vnde Salomon: *Ne declines ad dexteram, neq; ad ſiniſtram.* Vt aūt ad agendam pęnitentiā congruam magis accendaris, conſidera ſi unū peccatum Adæ tā diſtrictè punitum eſt, ut nongentis annis & amplius uitę huius miſeriā lugeret, & in augmentū miſeriæ multis ſubſidijs & ſolatijs mechanicorum, quibus nūc utimur careret, ac ferè quatuor milibus annorū inferni tenebras ſuſtineret: qualiter punientur tranſgreſsiones noſtrę tam multæ, tam magnæ, cùm ſupernus iudex, cui reddituri ſumus de ſingulis rationem, & multitudinē numeret, & magnitudinem pōderet, & diuturnitatem menſuret, & ideo multis lachrymis & orationibus, multiſq; ieiunijs eſt opus ut peccata noſtra, quibus mors æterna debebatur ſatisfactione condigna deleamus. Conſidera etiam & attende quid per peccatum perdidiſti, quid incurriſti, quis ſit quem offendiſti. Perdidiſti amicitiam totius trinitatis, Angelorum, Apoſtolorum, & omnium ſanctorum, decorem animæ, ſuffragia Eccleſiæ. Incurriſti laqueos fortiſsimos, hoſtes crudeliſsimos, ſtatum periculoſum, horribile præcipitium, defectum gratiæ, & mortem animæ. Offendiſti eum qui te creauit, pro te mortē ſuſtinuit, multa beneficia contulit, & æterna præmia repromittit. Si hæc iugiter cogitares, vtique dolores, & pro peccatis fleres. Et quia in modo agēdi pœnitentiā raro pęnitentes docti ſunt, non omnes pęnitentiam verā agunt. Nam ſecundū Ambroſiū & Gregoriū, facilius inueniuntur qui innocentiā ſeruauerunt, quàm qui uerā pœnitentiā egerunt. Et ideo pauci ſunt qui igne purgatorij non indigēt. Vnde Bernardus: Iudicent & ſentiant alij ut uolunt: ego certè adhuc nullum pęnitentē noui, quem non æſtimem igne & flāmis purgatorij indigere. Mecum fęliciſsimè actum credā, ſi uſq; ad diem iudicij, ita me purgatoriū id eſt conflatoriū, omni ſcoria permundabit, ut audeā iudici purgatus occurrere. Hæc Ber. Ecce quid ſperare poſſunt multi miſeri, ſi ille vir tam ſanctus, de ſe ſic tremuit & expauit. Vt igitur pœnitētiam ueram agas, & perfectam remiſsionis gratiā conſequaris, cautela magna eſt adhibenda, ut ſcilicet circunciſus & purgatus per confeſsionē de peccato maneas, ſecundum Ioſue quinto in eodem caſtrorū loco, donec perfectè ſaneris. Quòd fiat ſi panem doloris & pœnitentiæ, cū ſilentio extra turbam manduces: ſubtrahendo te à ludis & ſpectaculis mūdanis, & aliorū conſortijs, & ab omni occaſione peccandi. Circuncide itaque omnem cauſam, & omnem occaſionem, & ſuſpitionem peccati, ac perſo-

Satiſfaciens ſua pro peccatore cum eo.

Auguſtin. lib. 50. homil. 6.

Hieronym. in ca. 6. ad Epheſios.

Prouerb. 4.

Culpa grauitas conſiderata pœnitentiam excitat.

Damna à peccato omiſſa ad pœnitentiā conferunt.

Pęnitentiā agēdi ignorantia.

Ambroſius lib. 2. de pœnitentia c. 10.

Purgatorio omnes pœnitentes indigent.

Conſilium recta pœnitentia agenda.

nas,

nas,& loca,& consortia eorum,cum quibus cõuersabaris peccans. Circuncide sensus tuos, quibus transgressor fuisti & intra in cubiculum tuę mentis, & otio clauso, contra omnes riuulos peccatorum, ora in abscondito patrem tuum,qui est in cœlis. Sedere enim & in uno loco manere pœnitentium est, non vagari, non discurrere ad conuiuia, ad spectacula,& huiusmodi,maximè in crepundijs pœnitẽtię agendæ, dum recentia sunt vulnera circuncisionis tuæ. Vnde Iosue: Non sinebat castra moueri,antequam perfectè vulnera circuncisorum sanarentur. Maria sedit ad pedes Domini, lachrymis rigauit. & capellis tersit,quousq; audiuit: Dimissa sunt tibi peccata multa. Et ut minus tedeat te laboris pœnitẽtiæ, recordare obsecro Iacobi minoris, qui licet Spiritũ sanctum tanquam pignus accepisset, & sic confirmatus,de uita ęterna certus esset,nihilominus tamẽ in pœnitẽtia,& vita dura,vsq; in finem perseuerauit: ac verus etiã ipse carnalis desiderij supplãtator fuit, & adeò magni meriti, vt ab omnibus vocaretur iustus, qui etiam meritò filius Alphei, id est docti, est cognominatus. Vnde quando Hierosolymam Paulus ingressus est, vt cum cæteris Apostolis, de dogmatum veritate conferret, continuò ad hunc intrauit. Hic epistolam canonicam scripsit. Hic, ut testatur Chrysostomus,& Egesippus uicinus Apostolorum temporum historiographus, tam mirabilis fuit,ut statim post passionem Domini episcopatum Hierosolymorum, ordinantibus Apostolis, primus acceperit.Hic de utero matris,sanctus uocatus fuit. Vinum & siceram non bibit, carnem nullam comedit, nunquam attonsus est, neque unctus est vnguento, neque usus est balneo, die noctuque flexis genibus orabat, intantum vt genua eius obduruisse callo, & camelorum duritiam traxisse dicerentur. Tantamque aiunt in eo fuisse carnis incuriam,& ipsum duræ uitæ tantum intendere, membra omnia mortificauerit, vt adhuc uiuentis,omnia ferè membra morerentur, atque assiduitate orationis, iugiq; ad pauimentum prostratione corporis: frontem quoque eius, callo similiter obductam & obduratam, ut nihil fere à cameli genibus discreparet. Reduc etiam diligenter ad memoriam, cilicium & locustam Ioannis Baptistæ, labores Pauli,uigilias Bartholomæi, saccum & panem Hieronymi, tunicam & vepres Benedicti, sudarium & lachrymas Arsenij, mattulam Eulalij, columnam & uermes Simeonis, nuditatem & radices herbarum peccatricis Aegyptiacæ. Dauid etiam regem de solio descendisse, ac in cinere & cilicio, humiliter & abiectum, in terra sedendo, pœnitentiam egisse, donec audiuit à Domino per Nathan Prophetam: *Transtulit Dominus peccatum tuum à te*. In sessione humiliatio demonstratur, in cinere verò, consideratio mortis,per quã tota humani generis massa in puluerem est redigenda: in cilicio quod de pilis contexitur,memoria peccati asperè pungentis significatur. Vnde Grego. In cilicio quippe asperitas & compũctio peccatorum: in cinere autem, puluis ostenditur mortuorum, & idcirco vtrumq; hoc adhiberi ad pœnitẽtiam solet, ut in compunctione cilicij, cognoscamus quid per culpam fecimus, & in fauilla cineris, perpendamus quid per iudicium facti sumus: Hæc Gregorius. Cõsolationem ergo in his habe, & teipsum in his exerce: quia cinis & cilicium sunt arma pœnitentium. Maximè enim in cibo & veste consistit labor pœnitẽtiæ. Circa pmissa uerò his uersibus poteris edoceri:

Iosue 5. — *Lucæ 7.* — *Iacobi minoris pœnitentia, & sanctitas.* — *Galat. 1.* — *Chrysosto. homi. 5. in Matthæũ. Egesippus.* — *Pœnitentia sanctorũ.* — *2. Reg. 12.* — *Grego. lib. 35. moralium ca. 2.* — *Pœnitẽtia labores & species.*

Sit tibi potus aqua, cibus aridus, aspera uestis:
Dorso uirga, breuis somnus, durumque cubile:
Flecte genu, tunde pectus, nuda caput, orans:
Hæreat os terræ, mens cælo, lingua loquatur:
Cor dictet, sit larga manus, ieiunia crebra:
Mens humilis, simplex oculus, caro munda, piũ cor:
Recta fides, sit firma spes, dilectio semper
Ferueat assiduis precibus, iustis tamen ora:
Hæc peccator age, quem verè pœnitet à te
Nunc potius pœnas, peccatis exige dignas,
Quàm te perpetuis, addicat iudicis ira.

Audi etiam Bernardum, qui dicit: Verè pęnitens de tempore nihil perdit, quia & præteritum restaurat, per contritionem: & præsens tenet, per bonam operationem: & futurum tenet, per boni propositi constantiam & firmitatem: Hæc Bernardus. Viriliter ergo agant pœnitentes,& non deficiant, tempore enim suo metent, non deficientes. *Nam qui seminant in lachrymis, in exultatione metent*. Confortetur cor eorum in pœnitẽtia, & consolentur in ea, sperantes cum martyribus partem habere. Quia secundum Chrysostomum, uiuentes in pœnitentia, possunt martyribus comparari. Grauior est enim longa fuga, quàm uelox mors. Sed & ipse Dominus, eos beatos prænunciat, eisque consolationem promittit, cùm dicit: *Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur*. Pœnitentium enim luctum, Dominus perpetui gaudij consolatione compensat. De pœnitentiæ quoque laudibus, sic dicit Cyprianus: O pœnitentia, quid de te noui referam? Omnia ligata, tu soluis: omnia clausa, tu reseras: omnia aduersa, tu mitigas: omnia contraria, tu sanas: omnia confusa, tu lucidas: omnia desperata, tu animas.

Bernard. De vero pœnitente. — *Psal. 125.* — *Chrysosto. sermone de pœnitentia.* — *Matth. 5.* — *Pœnitẽtia laus. Cyprianus li. de pœnitentia, quẽ apocryphũ censet Gelasius.*

ORATIO.

TERRET *me uita mea, nam diligenter discussa, apparet mihi aut peccatum, aut sterilitas & infructuosa: & si quis fructus in ea uidetur, aut est simulatus, aut imperfectus, aut aliquo modo corruptus. Quid ergo mihi restat peccatori, nisi ut in tota uita mea plorem totam uitam meam. Certus sum Domine, quia peccata mea æternam merentur damnationem: certior quia pœnitentia mea non sufficit ad satisfactionem: certissimus quia misericordia tua superat omnem offensionem. Fac ergo mecum misericordiam, & concede mihi peccatorum meorum indulgentiam, quia meritum meum, indulgentia tua est Domine Deus meus. Amen.*

De Baptismo Domini. Cap. XXI.

Marci 1. Matth. 3.

COMPLETIS autem vigintinonẽ annis ætatis suæ, quibus Dominus Iesus sic p̃enosè & abiectè uixerat, & trigesimo iã incepto, *& in diebus illis*, scilicet quibus Ioannes baptizabat, & prædicabat, antequã clauderetur in carcere: dicit Iesus matri suę, quia tempus est vt nadat & glorificet, ac manifestet patrem suum, & se mundo ostendat, qui diu latuerat, & operetus animarum salutem, pro qua pater ipsum huc miserat. Et reuerenter se licentians ab ea, & nutritio suo Ioseph, *venit à Nazareth Galilææ*, vbi nutritus fuerat: quæ respectu Hierusalem, est ad Aquilonem. Et init uersus locum Iordanis, vbi Ioannes baptizabat, non longè à Hierico, quæ respectu Hierusalem, est ad Oriẽtem. De Hierico enim similiter ad Oriẽtem, sunt quasi duo miliaria vsque ad capellam sancti Ioannis, ubi ipse habitabat: & inde quasi unũ miliare, vsque ad locum Iordanis, vbi Christus dicitur baptizatus. Putatur tamen à nonnullis Christus baptizatus inter Ennon & Salim, non longè à monte Gelboe in Bethania, quæ est supra Iordanem, tribus leucis de Hierico, sed duabus de capella sancti Ioannis, secundum Remig. quia Galilęa transmigratio, & Iordanis descensus interpretatur. Per hoc q̃ Iesus de Galilæa uenit ad Iordanem, significatur q̃ eius membra, si uelint baptizari, & per gratiam lauari, oportet ea transmigrari de uitijs ad uirtutes, & descendendo humiliari. Vt autẽ ait Beda, Iesus annorũ triginta baptizatus, & ĩcepit apertius signa facere & docere, legitimum tempus ostendens, his qui omnem ætatem, uel ad sacerdotium, uel ad docendũ putant oportunam. Nec contra hoc mouere quempiã debet q̃ Hieremias, atq; Daniel prophetiæ spiritum pueri acceperunt, quia miracula in exemplum operationis non sunt trahenda. Tricennalis autem baptizati saluatoris ætas conueniens fuit, & nobis conuenit propter mysterium trinitatis, & operationẽ decalogi. Qui ergo baptizatur, uel gaudet se esse baptizatum, tricennalis sit in hunc modum, ut in fide sanctæ trinitatis intelligat, & compleat decalogum: Hæc Beda. Hic ergo secundum Rabanum, instruimur nullum debere sacerdotem, aut prædicatorem fieri, vel Ecclesiæ præfici, nisi uirilis & perfectæ ætatis fuerit. Sed heu, nunc tales præficiuntur regimini Ecclesiæ, qui seipsos nesciunt regere, tales procuratores patrimonij crucifixi, qui suarum rerum tutores esse non possunt: alijs etiam præesse uolunt, qui pedagogo adhuc indigent. Secundum uerò Chrysostomum, triginta annorum uenit Iesus ad baptisma, quia scilicet post baptisma illud, legem ueterem erat soluturus, propterea usque in hanc ætatem, quæ omnia potest capere peccata, in legis obseruatione permansit, ipsam uniuersam implens: ne quis diceret, ideò illam soluisse legem, quia eam non ualuisset implere. Propterea igitur omnem hãc Christus expectauit ætatem, per quæ omne tempus iustitiæ impleuit, ac tunc demum uenit ad baptisma, quasi cumulum illud cunctis obseruationibus legis imponens: Hæc Chrysostomus. Vadit ergo Dominus mundi solus, pedibus nudis, per spatium tam longi itineris. Intuere eum diligenter & deuotè, eidemque uehementer & ex corde compatere. Non ducit secum militum, aut equorum, aut alterius comitiuæ frequentiam: necdum habebat discipulos, uel sequelam aliam. Non habet qui præcedat ad hospitia, ad necessaria præparanda. Nec sunt ibi honores & pompæ, quibus nos uermiculi utimur & delectamur. Sed ille cui in regno suo milia milium ministrant, & decies milies centena milia assistunt, sic solus incedit, terram pedibus nudis calcando, & usq; ad fatigationem laborando. Nam regnum suum non est de hoc mũdo, qui exinaniuit semetipsum, formam serui, non regis, sumẽdo. Factus est seruus, ut nos reges faceret. Factus est aduena & peregrinus, ut nos ad patriam & regnum suum perduceret. Viam posuit ante oculos nostros: per quam illuc ascendere ualeamus. Sed quare ipsum negligimus? quare nosipsos non humiliamus? Quare honores & pompas, caduca & vana, sic auidè quærimus & tenemus? Certè quia regnum nostrũ est de hoc mundo, nec consideramus nos aduenas & peregrinos, & p̃pterea mala ista incurrimus. O vani filij hominũ, cur uana pro veris, caduca pro certis, tẽporalia pro æternis acceptamus, & sic studiosè amplectimur? Cur ista transitoria non spernimus, & quasi trãsacta non reputamus? Vadit ergo Dominus Iesus, scilicet dator salutis, & non indigens salute, sic humiliter & continuatis diebus, quousque perueniat ad Iordanem. Cùm autem uenit ad Iordanem, inuenit Ioannem peccatores baptizantem, & turbam magnam quæ illuc ad ipsius prædicationem concurrerat, quia eum quasi Christum habebant. Cum famulis Dominus, cum reis iudex baptizandus uenit, non tamen aquis mundari, sed ipsas mundare cupiens. Venit quidem Iesus ad Ioannem, maior ad minorem, id est Deus ad Ioannem, Dominus ad seruum, rex ad militem, lux ad lucernam, sol ad luciferum, ut & ipsius prædicationem Ioannis confirmaret, & ut testimonium à Ioanne acciperet: ut exteriori ablutione baptizaretur ab eo, scilicet fons à riuo, plenitudo à stilla, author baptismi à baptismi ministro, non purgatione indigens, sed nostram faciens, nõ necessitate ablutionis, ut ipse remissionem peccatorum per baptismum acciperet, sed ut baptismate suo, baptismum Ioannis approbaret, & ipsum à Deo ordinatum ostenderet, ut nobis mysterium baptismi insinuaret, ut quia homo natus erat, omnem iustitiam legis, & omnem humilitatem impleret, & implendo doceret, ut trinitatis mysterium reuelaret, ut nemo quantumlibet sanctus, baptismi gratiam superfluam iudicaret: vt prius faceret, quod postea faciendum imperabat, ut cognoscerent serui quanta alacritate debeant currere ad baptismum Domini, quando ipse Dominus non dedignatus est suscipere baptismum serui: & nemo refugiat lauacrum gratiæ, quando Christus non refugit lauacrum pœnitentiæ: vt caput draconis in aqua contereret, peccata deleret, & veterem Adam sepeliret, ut contactu mundissimæ suæ carnis, & corporis aquas sanctificans, uim abluendi, & regeneratiuam aquis conferret, & sanctificatas aquas baptizandis posmodum relinqueret. Vt per descensionem columbæ in lauacro credentium spiritus sancti aduentum super baptizatos monstraret, ut populus testimonium Ioannis de Christo, & etiam Dei patris audiret, & ut per hoc quòd ipse filius Dei baptizatus est, omnes per Baptismum renatos, filios Dei, & fratres sibi faceret & ostenderet. Quem & tu fidelis, ut iã in Christo regeneratus, concomitare, eiusque sacramenta, & cuncta quę aguntur, scrutare. Volens ergo Dominus operari nostram salutem, *cœpit prius facere quàm docere*. Et primùm inchoans à ianua sacramẽtorum,

Hierico.

Locus baptismi Christi.

Beda in Euang. Lucæ cap. 3.

Cur annorũ triginta baptizatus Christus.

Chryso ho. 10 in Mat.

Humilitas Christi ad baptismũ accessus.

Ioan 18. Philip. 2.

Aduentus Christi ad Ioannem.

Actuum 1.

& fundamento uirtutum, uoluit à Ioanne baptizari. Dixit itaque Ioanni, tunc peccatores baptizanti: Rogo te ut me cum istis baptizes. Ioannes uerò intuens eum, & spiritu per diuinam reuelationẽ cognoscens eum esse uerum Deum & hominem, nullum peccatum habentem, & ob hoc lauacro non indigentem, alios à peccato lauantem, timuit & expauit: & ut humilitatem regis imitaretur miles, ex reuerentia eum prohibens, dixit: *Domine ego* terrenus *à te* cœlesti qui nõ eges *baptizari debeo* quia egeo baptizari, *& tu* cuius generatio nõ est uitiosa *uenis ad me* baptizari? Tu maior es & Dominus, & ego minor & seruus, & tu non ad me, sed ego potius debui ire ad te. Tu mundus es, & omnia mundas, non tu à me, sed ego à te, & mundari, & baptizari debeo. Ego homo sum, tu Deus. Ego peccator, quia homo: tu sine peccato, quia Deus. Quid uis à me baptizari? Non recuso obsequium, sed ignoro mysterium. Ego peccatores baptizo in pœnitentia: tu quid uis baptizari, qui non habes peccati causam? Imò potius quid uis ut peccator baptizari, qui uenisti peccata donare? Vnde Bernardus: Baptizari uis Domine Iesu? Vt quid enim, aut quid tibi opus baptismate? Nunquid sano opus est medicina: aut mundatione mundo? Vnde tibi peccatum, vbi baptisma sit necessarium? Quam maculam habere potest agnus sine macula? Vnde & Chrysostom. Vt tu me baptizes, est idonea ratio, ut iustus efficiar, & dignus cœlo: vt autem ego te baptizem, quæ est ratio? Omne bonum de cœlo descendit in terram, non de terra ascendit in cœlum. Vnde etiam Leo Papa: Quid facis Domine? Ecce quasi mendacẽ me lapidabunt. Ego magna de te prædicaui, & tu tam simplex velut hospes aduenisti. Tu sursum filius regis, & deorsum filius regis, & nusquã sceptrum regale ostendis. Ostende dignitatem tuã. Cur solus tam humilis aduenisti? Vbi Angelorum agmina? Vbi ministratio Cherubim sex alarum? Vbi uentilabrum? Tu Moysen glorificasti in nube lucida, & columna ignis, & tu mihi caput inclinas? Renuc Domine, caput es omnium. Ostendisti humilia, ostendisti sublimia. Baptiza omnes præsentes, & me ante omnes. Quid baptizari uis, sordem non habẽs? Et si baptizare uoluero, Iordanis non suscipit, cognouit te factorem suum, conuertit fluenta retrorsum: Hæc Leo. Non mirum si Baptista contremuit, quãdo sub manibus suis humiliatur cui omni genu, cœlestium, terrestrium, & infernorum curuatur. Vnde Bernardus: Inclinatur sub Baptistæ manibus, caput adorandum Angelis, reuerendum potestatibus, tremendum principatibus. Quid mirum, si tremit homo, nec audet attingere sanctum Dei verticem? Quid vel ipsa cogitatione non contremiscit. O quàm altum erit in iudicio caput istud, quod modo sic inclinatur, & vertex qui modo tam humilis uidetur, quàm sublimis & erectus tunc apparebit? Hæc Bernardus. Dominus verò probat quidem famuli sui, fidele seruitutis obsequium, sed dispensationis suæ manifestat mysterium, dicens: *Sine*, id est permitte *modo*, scilicet me à te baptizari in aqua, ut tu postmodum à me baptizeris in spiritu, quia mysterium est quod ago. In quo secundum Chrysostomum ostendit quia postea Christus Ioannem baptizauit. *Sine modo*, vt qui formam serui assumpsi expleam, & humilitatem eius. Et subiungit: *Sic enim* faciendo, dum ego superior & non indigens à te suscipio baptismũ *decet nos* me suscipiendo, & te baptizando, *implere*, & dare exemplum implendi *omnem iustitiam*. Et accipitur hîc iustitia, non prout est uirtus specialis, uitio auaritiæ opposita, sed generaliter prout includis omnem virtutem, seu omnium virtutum perfectionẽ, secundum Chrysostomum, quod dicit tale est: Omnia iam legalia compleuimus, nec vllum transgressi sumus aliquando mandatum: vnum adhuc deest solummodò, oportet etiam istud adiungi, sicque à nobis iustitia omnis implebitur. Iustitiam uerò hîc complementum cunctorum nominat mãdatorum, ostendens hanc ueram esse iustitiam: ut ipse Dominus ac magister omne in se salutis nostræ sacramentum impleret. Mandatum siquidem erat hominibus, baptismum subire Prophetæ. Vel omnem iustitiam, faciendo unicuique quod suum est. Qui enim Christi baptismum suscipit, miseretur animæ suæ placens Deo, salutis medelam suscipiens, & humiliter subditur creatori suo, eius institutioni obediens proximumque exemplo ædificat, eum ad bonum inducens. Sic ergo omnem iustitiam implet, quia Deo, & sibi, & proximo facit quod debet. Vel omnem iustitiam faciendo, prius quod postea fieri debet ab alijs, quasi diceret: Ideò me nunc subdo tibi minori: ne dedignẽtur maiores à minoribus baptizari uel regi. Vnde Ambrosius: Quę est iustitia, nisi quod alterum facere velis, prior ipse incipias, & tuo alios horteris exemplo? Vnde & Chrysostomus: Non ergo sui causa baptizari Dominus noluit, sed causa nostri: ut impleret omnem iustitiam. Iustum est enim ut quod quis docet alterum facere prior incipiat. Quia igitur dominus magister humani generis uenerat, exẽplo sui docere voluit quid esset faciendum: ut discipuli magistrum, serui dominum sequerentur. Vnde etiam Augustinus: Voluit facere quod faciendum omnibus imperabat: ut dominus & magister doctrinam suam non tam verbis insinuaret, quàm actibus exerceret. Vel secundum Rabanum, sic decet nos exemplum dare omnis iustitiæ implendæ in baptismo: sine qua non aperitur aditus regni cœlestis: ut discant homines neminem sine unda baptismi perfectum esse. Vel omnem iustitiam, id est omnem & superabundantem humilitatem: maior enim pars iustitiæ, est humilitas. Est quippè debita & sufficiẽs humilitas omni iusto necessaria, maiori se subdere propter Deum, & non præferre se æquali: abundans, se subdere æquali, & non præferre se minori: perfecta & superabundans, subdere se minori, & non præferre se alicui: & hunc tertium gradum Christus hîc tenuit: ideò omnem humilitatem impleuit. Vnde Bernardus: Est autem quædam iustitia stricta & angusta ualde: ita ut quàm cito pedem uerteris, in peccati foueam cadis: nec pręponere se ęquali, nec æquare præposito. Huius diffinitio est, reddere, vnicuique quod suum est. Est altera latior & amplior iustitia, nec æquare se pari, nec inferiori præponere. Sicut enim grandis & grauis superbia est præferre se æquali, aut æquare prælato: sic grandis humilitas est inferiorem se exhibere æquali, & æqualem inferiori. Maxima & plena iustitia est, inferiorem se exhibere etiam ipsi inferiori. Sicut enim summa & intolerabilis superbia est, superiori se præponere: ita inferiori se subdere, summa est & plena iustitia. Quòd ergo Ioannes ait: Ego à te debeo baptizari, de prima fuit qua superiori se subdidit. Quod autem Christus fecit, de plena iustitia fuit: siquidẽ ille serui sui se manibus inclinauit. Videat nunc quilibet quem imitetur, hunc, an eum, qui extollitur suprà omne quod creditur aut colitur Deus. Et iterum: *Nonne Deo*, inquit,

Marginalia: *Math. 3. Ioannis Baptist. humilitas.* — *Bernardus sermo. 1. de Epiphania.* — *Chryso. ho 4 operis imperfe. in Matthaeum.* — *Bernardus ibidem.* — *Iustitia.* — *Chrysosto. hom. 12 in Matth.* — *Eccl. 30.* — *Ambr lib. 2. in Luc.* — *Chrysosto. ibidem.* — *Augu. sermone de epiphania.* — *Bernardus sermone 4. de epipha. Iustitia strictissima.*

inquit, *subiecta est anima mea*? Aut parum est esse subiectum Deo, nisi sis & omni humanæ creaturę propter Deum. *Sic enim decet nos*, inquit, *implere omnem iustitiam*, id est, consummationem (profectò) iustitiæ, in humilitatis perfectione constituens. Vade & tu ad minorem, si uis iustitia esse perfectus: defer inferiori, & minori te inclinato: Hæc Bernardus. In hoc apparet iustitia in humili, quia alienum non surripit, nec sibi attribuit quod non debet: sed unicuique ius suum reddit. Non surripit honorem & sibi attribuit, sed Deo honorem & sibi retinet vilitatem. Non lædit proximum, nec eum diiudicat, nec præfert se alicui vel comparat: sed minorem omnibus se reputat, & locum nouissimum sibi eligit & optat. Vides itaque quomodo augmentata est domini humilitas à præcedentibus. Ibi enim parētibus subditus erat: hic uerò se etiam seruo subiicit, seque uilificat, ac seruum iustificat & magnificat. Sed & in alio considera quomodo eius creuit humilitas. Nā usque modo conuersatus est humilis, quasi inutilis & abiectus. Hic autem etiam peccator uoluit apparere hominibus. Peccatoribus enim prædicabat Ioannes pœnitentiam, & eos baptizabat: & dominus Iesus inter eos & coram eis baptizari voluit, tanquā unus ex illis. Et licet idem dici posset de circuncisione, quia uoluit peccator apparere: tamen hic plus est quia coram turba publicè, sed ibi magis occultè. Sed nonne timendum fuerat, cùm ipse se amodo vellet intendere ad prædicandum, ne tanquam peccator sperneretē. Non propterea dimisit humilitatis magister, qui in profundissimè se humiliaret. Ipse ergo propter nos instruēdos uoluit apparere quod nō erat, in sui abiectionem & despectionem: ac nos econtrà uolumus apparere quod non sumus, in nostram gloriam & laudem. Si quid in nobis uidetur esse probitatis, ostendimus: defectus uerò, q. in nobis sunt, celamus. Ex hoc etiam poteris eius humilitatem cōsiderare, quod in suscipiendo baptismum, & in alijs quæ secundum legem debebantur, dominus legis & suprà legem existens, faciebat, ut cæteri homines, nec uolebat vllas habere prærogatiuas speciales. Non sic multi in communi congregatione positi faciunt, qui præ cæteris prærogatiuas singulares habere uolunt. Cùm ergo Ioannes cognouisset iustitiam, sic & tali ordine debere compleri: spiritus enim in momento eum docuit quod prius nesciuit, *tunc*, consensit & *dimisit eum*, à se baptizari, id est, non vlterius restitit: non ulterius contradixit, quinimmo ut baptizaretur acquieuit, & eum secundum suam uoluntatem facere permisit. Quasi tenebat eū Ioannes, & reuerentia prohibendo, sed *dimisit eum*, obediendo: uera enim est humilitas quam comes obedientia non deserit: & ideo officium quod prius timens & expauescens humiliter recusauit, postea consentiens & obediens deuotè impleuit. Vnde Bernard. Acquieuit Ioannes & obediuit, baptizauit agnum Dei & aquis lauit. Nos abluti sumus, non ille: quia nobis lauandis aquæ cognoscuntur ablutæ: Hæc Bernard. Nunc ergo bene ipsum Dominum conspice. Spoliat se dominus maiestatis sicut quilibet alius homunculus, & creator elementorum subiicit se humili elemento aquæ: & mergitur in aquis frigidis, tēpore magni frigoris, pro nostro amore. Operatur nostram salutem tactu sacri corporis aquas mundans & consecrans, ac vim regenerationis & ius baptismatis eis conferens, sacramentumque baptismatis sanctificans & constituens, ac crimina nostra lauans & purgans, desponsat sibi uniuersalē Ecclesiam, & omnes animas fideles: nam in fide baptismatis despōsamur Domino nostro Iesu Christo, propheta in persona ipsius dicēte: *Desponsabo te mihi in fide*: unde hæc solennitas & hæc operatio ualde utilis est & magna, & ideò lætanter cantat Ecclesia: Hodie cœlesti sponso iuncta est Ecclesia, qm̄ in Iordane lauit Christus eius crimina. Vnde Anselm. At uerò ubi robustioris ætatis plenitudo aduenit, missurus manus ad fortia, egressus in salutem populi tui ut gygas fortis ad currendam uiam totius nostræ miseriæ. Et primum quidem ut per omnia te fratribus assimiliares, seruum tuum baptizantem peccatores in pœnitentiam, tanquam peccator adisti: baptizari quoque te postulasti. Innocens agne Dei, quem nulla peccata stilla uel cogitatio unquam maculauit, baptizatus es: non te in aquis, sed aquas in te sanctificans, ut per eas sanctificares nos. Vnde & Chrys. baptizatus est Christus Ioannis baptismo ut ex ipsa natura baptismatis scias, quia neq; peccati cā neq; ꝑpter indigētiā doni spiritus baptizatus est. Iudaicū q dē baptisma aboletur ac desinit, nostrū uerò sumit exordiū: quodq; in paschę mutatione factū est, idipsum efficitur etiā innouatione baptismatis. Nam & pascha dominus cùm utrunque celebrauerit, illi quidem terminum posuit, huic verò principium. Hic uerò postquam iudaicum impleuit baptisma, cōtinuò & ianuas Ecclesiæ reserauit. Sicut ergo in una tunc mensa, ita in uno nunc flumine: & recepit umbram, & addidit ueritatem. Sancti enim spiritus gratia in Christi baptismate est, Ioannis verò baptisma hac donatione priuatur. Et iterum: Quia ergo nouum baptisma daturus erat ad humani generis salutem & remissionem peccati, prior ipse baptizari dignatus est: non ut peccata deponeret, qui peccatum solus non fecerat, sed ut aquas baptismi solus sanctificaret ad diluenda peccata credentium. Nunquam enim aquæ baptismi purgare peccata credētium potuissent, nisi tactu dominici corporis sanctificatæ fuissent. Ille ergo baptizatus est, ut nos lauaremur à peccatis. Ille tinctus est aqua, vt nos à delictorum sordibus purgaremur. Ille lauacrum regenerationis accepit, ut nos ex aqua & spiritu Sancto renasceremur. Baptismus ergo Christi ablutio est peccatorū nostrorum, & renouatio uitæ salutaris. Per baptismū .n. peccato morimur, sed Christo cōuiuimus. Vitæ pristinæ sepelimur, sed nouæ uitæ resurgimus. Vetusti hominis errore exiuimur, sed noui hominis indumenta suscipimus: Hæc Chrysostom. Congruè autem uoluit dominus in Iordane baptizari, ut ibi aperiretur ianua regni cœlestis, ubi datus est aditus filijs Israel intrandi terram promissionis: quia sicut per illud flumen filij Israel transierunt ad terram promissam eis per dominum, sic per baptismum fideles transeunt ad terram uiuentium. Et etiam ideò, quia Iordanis est fluuius medius gentium & Iudæorum: & baptismus communis est gentibus & Iudæis uenientibus ad fidem & Christum. In Iordane quoque baptismus Domini, in Helia, & Helisæo, & Iosue, & Naamā præfiguratus fuit: quia in his figura baptismi præcessit. In aqua verò baptizatus est, quia aqua est contraria igni, & peccatum est ignis, unde & igne supplicij punitur. Vt ergo hic ignis extinguatur, in acqua baptizatus est. Aqua etiā sordes abluit, sitim extinguit, imaginē reddit: ita gratia spiritus Sancti in baptismate sordes peccatorum abluit, sitim animæ uerbo Dei restinguit, imaginem

Dei

Marginalia: 1. Thess. 2. Psalm 61. 1. Petri. 2. — *Iustitia in dicta.* — *An prædicaturus cōmendetur ut peccator baptizatus est Christus.* — *Bernardus sermone primo de epiphania.* — *Christi corporis tactus aquas consecrauit in baptismo.* — Osee. 2. — *Anselmus in medit. Psal. 18.* — *Christi baptismus, baptismus Iudæorum finem imposuit.* — *Cur in Iordane baptizatus est Dominus.* — *Iesus cur in aqua baptizatus est.* — *Aqua proprietates.*

Dei per culpam amissam restituit. Et ex hoc quòd Dominus in aqua est baptizatus, trahitur argumentum quòd in alio liquore quàm in aqua non potest fieri baptismus. In aqua etiam uniformiter baptismus cõsecratur, quia à dextro latere aqua manauit, & quia nullus liquor adeò ad abluẽdũ valet, & apud omnes faciliter acquiritur, ne se aliquis propter inopiam excuset. Et licet spiritus mundet interius, tamẽ necessaria est aquæ lauatio: quia sicut ex duobus est homo, scilicet ex corpore & anima, sic ex duobus renascitur, scilicet spiritu sancto & aqua. *Factum est autem ut cùm baptizaretur*, à Ioanne ferè *omnis populus*, terræ illius, id est, multi de omni populo, *& Iesu*, à Ioanne, *baptizato*, ac post baptismum de aquis ascẽdente, & pro baptizandis, vt Spiritum sanctum acciperent, orante *apertum est cœlum*, id est, inæstimabilis splendor factus est circa Christum, & tantus fulgor circumfulsit eum, ac si cœlum empyreum apertum uideretur, cœloque aereo & sydereo reseratis splendor cœli empyrei terris infunderetur. Non quòd cœlum tunc diuisum fuerit: non enim illa apertio in corpore cœlesti, sed in aere fuit: sed quia aperiri uidebatur sicut in coruscatione solet fieri, in qua cœlum aperiri uidetur: & per hoc significabatur gloriã cœlestem aperiri credentibus in Christum, & quòd renatis aperitur, & patet ianua regni cœlestis, & aditus in cœlum, qui præclusus fuit homini per peccatum. Vnde Chrysostom. Siquidem in eius baptismo aperti sunt cœli, vt discas etiã cùm tu baptizaris hoc inuisibiliter fieri, iam Deo te ad cœlum uocante, nihilque in terra commune habere suadẽte. Et iterum: Dicit autem, apertum est cœlum, tãquam hactenus reclusum fuisset. Iam autem ouili superno & infimo in vnum redacto, & uno existente omnium pastore, cęlum patuit, & homo terricola ouis aggregatus est angelis. Vnde & Beda: Iesu autẽ baptizato & orãte apertum est cœlũ: quia dum corporis humilitate Dominus vndas Iordanis subijt, diuinitatis suæ potẽtia cœli nobis ianuas pãdit: dn̄iq; caro innoxia sri gentibus tingitur aquis, opposita quondã noxijs rõphea extinguitur ignea: Hæc Beda. In hoc etiã ꝙ Iesu baptizato & orante cœlũ apertum est, significatur ꝙ oratio mundi & sancti hominis cœlũ penetrat. Orauit autem Christus, ut nos informaret ad orandum post baptismum, & vt ostenderet nobis orãdi ordinem & necessitatem. Ordinem, quia ad hoc quòd placeat oratio, oportet prius mundari & baptizari quàm orare. Necessitatem, quia baptismalis gratia indiget per orationem conseruari: & ut daret exemplum ꝙ in receptione sacramentorum, debet mens hominis in Deum eleuari. Vnde Beda: Quòd Iesus, cuius omnia quæ patris sunt, baptizatus orasse memoratur, ad nos informandos actum non dubitatur: quibus post lauacrum baptismatis ut aula cœli pandatur, ideò non ociosè uiuendum, sed ieiunijs, precibus atque eleemosynis est insistẽdum: quia etsi peccata sunt omnia in baptismo laxata, non adhuc tamen est carnis fragilitas solidata. Nam quasi transito mari rubro gratulamur submersos Aegyptios, sed in deserto mundanæ conuersationis hostes occurrunt alij, qui duce Christi gratia nostro sudore uincantur, donec perueniamus ad patriam: Hæc Beda. *Et descendit Spiritus sanctus*, visibiliter in columbæ specie, ac requieuit super eum, sedẽs super caput ipsius. Descendit, inquam, non per gratiam: quia à primo instanti conceptionis suæ plenus fuit Spiritu sancto: sed descendit in signo visibili, & hoc triplici ratione. Primò, ad indicandum alijs, quòd in ipso esset plenitudo gratiæ. Secundò, ad innuendum quòd in baptismo datur Spiritus sanctus accedentibus non fictè. Tertiò, ad ostendendum quòd ipse est qui per Spiritum sanctum baptizat, mundando à forde. Apparuit autem in corporali specie columbæ, quatenus mitem & simplicem sine felle omniq; amaritudine eum esse, & nos per mansuetudinem colligere eum uenisse, seque mansuetos & humiles inhabitare ostenderet. Ideò etiam in columbæ specie apparuit, vt in hominibus habẽtibus charitatem Dei, quæ præcipuè in columba est, Spiritum sanctum esse designaret. Vnde Chrysostom. Ideò autem Spiritus sanctus speciem columbæ suscepit, quoniã præ omnibus animalibus hæc cultrix est charitatis. Omnes autem species iustitiæ, quas habent serui Dei in ueritate, possunt habere serui diaboli in simulatione: solam autem charitatem sancti Spiritus, non potest immundus spiritus imitari. Ideò ergo hanc priuatam speciem charitatis sibi seruauit Spiritus sanctus, quia per nullius testimonium sic cognoscitur ubi est Spiritus sanctus, sicut per gratiam charitatis. Et secundum eundem Chrysosto. respondet etiam figuræ veteris testamenti. Sicut enim in diluuio columba apparens, & ramum uirentis oliuæ deferens, ostendit signum clementiæ Dei, his qui residui fuerunt ex aquis diluuij, & omnem orbis terrarum tranquillitatem annunciauit: ita & nunc in baptismo ueniens Spiritus sanctus in columbæ specie, ostẽdit signum diuinæ clementiæ: qua uirtute baptismatis & peccata remittit, & gratiam confert, & liberatorem nobis demonstrãs, pro ramo oliuæ adoptionem generi humano affert. Nihilominus tamen omnis baptizatus, septem virtutibus in columba significatis debet repleri & perfici. Quicunque enim est perfectus, debet esse perfectus quantum ad seipsum, quãtum ad proximum, quãtum ad Deum: & omnia ista significantur per proprietates in columba repertas. Quantum ad seipsum duplici proprietate; quia columba habet gemitum pro cantu, & caret felle: sic homo debet habere in se cõtritionem pro peccatis, & gemitum cũ lachrymis, & debet carere felle amaritudinis peccati, & ira irrationabili. Quantum ad proximum triplici ꝓprietate: quia columba rostro non lædit, sic nec sanctus cuiquam detrahit. Vnguibus nil rapit, sic sanctus aliena non recipit. Pullos alienos tanquam suos pascit, sic sanctus per suam compassionem indigentibus sua tribuit. Quantum ad Deum duplici proprietate: quia columba super aquas residet, vt vmbra accipitris in aqua præuisa mergat se & euadat, sic sanctus super fluenta diuinæ scripturæ residere & oculum habere debet, ut diaboli versutias & incursum euadere queat: meliora grana eligit, & mundo vescitur: sic sanctus sanas sentẽtias quibus pascatur eligit, & in solo Deo in quo puritas summa est recreatur. Vnde sicut columba in cauernis petræ nidificat, sic sanctus in plagis mortis Christi, qui petra firma est, nidum, id est, suum refugium & spem ponit. *Et vox patris*, testimonium filio præbẽtis, *intonuit*, & audita est de sublimi scilicet de nube dicẽs: *Hic est filius meus dilectus*, præ cæteris: quia non adoptiuus ut cæteri, sed naturalis. Vnde Chrysost. Suus vtique non per adoptionem gratiæ, neque per electionem creaturæ, sed suus proprietate generis & ueritate naturæ. Et vt ait Hieronymus, Sedit columba super caput eius, ne quis putaret uocem patris ad Ioannem factam, non ad dominum.

Lucæ. 3.

Cęlum quomodo apertũ in Christi baptismate.

Chrysostõ. homel. 12. in Matth.

Beda in cap. 3. Lucæ.

Oratio Christi post bap.

Beda in ca. 3. Lucæ.

Spiritus sancti visibilis descensus triplici de causa.

Chrysostõ hom. 4. operis imper. Spiritus sãctus cur in specie columba apparuerit.

Charitas Spiritũ sanctum indicat.

Gene. 8. Chrysost. hom. 12. in Matth. Columbæ proprietates septem virtutes indicantes. Columba sanctorum symbolum.

Matt. 3. Quomodo Dei filius Christus.

Hieron. in Matthæu.

num. *In quo mihi complacuit*, id est in quo uoluntas mea complebitur de salute generis humani. Alius verò euangelista sic dicit: *Tu es filius meus dilectus, in te mihi complacui*, id est, in te & per te constitui quod mihi placet facere, & quæ agenda sunt agere, id est, genus humanum redimere. Vel mihi complacui, id est, cõpletè & totaliter placuit. Nihil enim unquã Deo displicuit in eo, sicut in nobis, qui prius fuimus natura filij iræ. Vnde Bern. Verè enim hic est, in quo nõ est quod patri displiceat, quod oculos maiestatis offendat: unde & ipse ait, Omnia quæ placita sunt ei, facio semper. Donet nobis Dominus Iesus qui semper placet patri, ut nos per ipsum mereamur placere sibi. Secundum Bedam, tantum durauit splendor, quamdiu paterna uox audita est, & cũ ea terminatus est. Ipsum autem filium audire, huic credere & obedire, pater nos admonet dicens: *Ipsum audite*. Cui enim nisi sapientiæ, iustitiæ, & ueritati credere debemus? Vnde Bernardus: Ipsum, inquit, audite. Ecce Domine Iesu vel nunc iam loquere, licentiam loquendi habes à patre. Quamdiu uirtus & Dei sapientia quasi infirmus aliquis, & insipiens lates in populo? quamdiu nobilis rex, & rex cœli fabri filium te pateris appellari pariter & reputari? O humilitas uirtutis Christi, ò sublimitas humilitatis, quantum confundis stultitiam meæ uanitatis, parũ aliquid scio uel magis scire mihi uideor: & iam silere non possum, impudenter & imprudenter me ingerens & ostentans, promptus ad loquendum, uelox ad docendum, tardus ad audiendum. Et Christus cùm tanto tempore silebat, cùm seipsum sic abscondebat, nunquid inanem gloriam metuebat? Quid timeret ab inani gloria qui est uera gloria patris? Vtique timebat, sed non sibi. Nobis timebat ab illa, quibus non erat esse timendum. Nobis tacebat, & nos instruebat. Tacebat ore, sed instruebat opere: & qđ postea docuit uerbo, iam clamabat exemplo. *Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde*. Nam de infantia Domini parum aliquid audio. Ex tunc iam usque ad hunc trigesimum annum nihil inuenio. Nunc uerò iam non potest latere, qui tam manifestè demonstratur à patre. Hæc Bernardus. Et hæc est autoritas quam suprà allegaui, per quã apparet quomodo siluit Dominus Iesus ad nostrã instructionẽ: & tacendo ore, instruxit opere. Ipsius igitur exemplo stude & tu taciturnitati: quia qui de omnibus tacet, de omnibus pacem habet. Stude inquam & nitere: quia ut ait Ambros. Rarior est tacendi uirtus, quàm loquendi. Vidisti ergo vbiq; in Domino Iesu humilitatem redolere, quæ est uirtus magnifica, & valde necessaria: eo quòd studiosius quærenda, & etiam affectuosius amanda est, quia Dominus in singulis actibus suis studuit eam signanter obseruare, & exemplum inde alijs ostendere. Sic ergo in hoc opere excellentissimo tota trinitas modo singulari se manifestando apparuit, largè apparitionẽ accipiendo: & sic trinitatis præsentia baptismus consecratur. Pater apparuit in voce, filius in homine seu carne, Spiritus sãctus in colũba. Differenter tamen, quia filius apparuit in homine in vnitate suppositi, Ioannis primo: sed in apparitione aliarum personarũ erat unio per modum signi. Caro.n. vnita erat filio in vnitate suppositi, vox autẽ & columba nõ habebant unitatẽ suppositi cum patre & Spiritu sancto, sed tantum in præsentatione signi. In colũba ergo fuit spiritus, nõ spiritus fuit columba: † quæ ei tamen non fuit unita: nõ enim fuit incolumbatus, quia præter naturam humanam nũquam vtiquã creatura fuit Deo personaliter unita, nec infuit ei per gratiam: sed per apparitionẽ & signum, quæ peracto officio suo post apparitionem in primordialem, & præiacentem materiam rediit: unde sumpta fuerat, sicut etiam sentitur de alijs figuris in quibus Dominus apparuit. Apparuit autẽ mysterium trinitatis Domino baptizato, & nõ cùm baptizaretur: quia cùm non egeret gratia mundãte, non est baptizatus baptismate suo, sed Ioãnis. Baptismus autem Ioannis dabatur in nomine venturi: baptismus uerò Christi datur in nomine trinitatis, & ideò non decuit in actu baptismi: sed postea nomen trinitatis explicari: vt distantia pateret inter baptismum Ioãnis, qui non in nomine trinitatis dabatur, & inter baptismum Christi, cui hæc forma seruabatur. Et per talem apparitionem trinitatis baptizato Christo factam, significatum fuit ꝙ baptismus deberet conferri in nomine Patris & Filij, & Spiritus sancti. In primitiua tamen Ecclesia ad tempus collatus fuit baptismus in nomine Christi, ut nomen Christi in reuerentia haberetur maiori: ad excludendum illorũ errorẽ qui virtutem baptismi attribuunt ministris dicẽtes: Ego sum Pauli, ego sum Cephe, &c. sed illis causis cessantibus rediit Ecclesia ad formã prędictã. Et ponitur hic triplex effectus baptismi quẽ baptismus causat, maximè post passionem Christi, scilicet cœli apertio: quia cœlorum regna patent renatis in baptismo, Spiritus sancti missio, cuius gratia ac donum cõfertur in eo: & paterna locutio quæ baptizatos regenerat in filios adoptionis, qui sibi complacent: quia per baptismum de filijs iræ fiũt filij gratiæ, & regeneramur in spem uitæ æternæ. Considera hæc singula diligenter & erige animum, ut aperto iã trinitatis cęlo, sursum feraris in Deum. In humilitate quoq; mentis persiste, ut Spiritus sancti dono & paterno colloquio munerari merearis. Vnde Ansel. In Iordane sub manu Ioannis se ad baptismum inclinans paternam uocem audiuit: & Spiritus sancti aduẽtum in columba suscepit: ut nos doceret in humilitate mentis (quæ per Iordanem notatur, Iordanis enim descẽsio eorum interpretatur) debere cõsistere, ibiq; superni patris honorari colloquio, de quo dicitur: Quia cum simplicibus sermocinatio eius: & Spiritus sancti præsentia sublimari, qui super humiles requiescit: & hoc sub manu Ioannis qui Dei gratia dicitur: ut eidem gratiæ quicquid à Deo percipimus, non nostris meritis adscribamus. Hæc Ansel. Fuit autem baptismus in mari æneo, id est, in lauatorio præfiguratus, quod ante templi introitum Hierosolymæ erat collocatum. Sacerdotes enim qui tẽplum domini ingressuri erant, in lauacro illo se lauare necesse habebant: ita omnes qui nolunt intrare in cœleste templum Domini, necesse habent prius per baptismũ lauari. Duodecim boues ęnei mare portauerũt, quia duodecim Apostoli baptismum Christi per totũ mundum dilatauerũt. Lauatorium circumtectum & ornatum erat speculis mulierũ, ut ingressuri templum uiderent, si aliquam maculam uel indecentiã haberent: sic baptismatis requirit conscientiæ perfectionem, peccati displicentiã, & cordis contritionem. Istud etiam figuratum est, in Naamã Syro gentili & leproso, qui ad iussum Helisæi septies in Iordane baptizabatur, & sic ab omni lepra sua mundabatur. Per septenam aquæ Iordanis lotionẽ præfigurauit Helisæus septem mortalium peccatorum in baptismo ablutionem. Caro Naaman facta est ut caro pueri, ita peccatores efficiuntur mundi sicut

Luc. 3. — *Bernardus sermone de epiphania. Ioan. 8.* — *Beda in Marcum cap. 1.* — *Bernar. sermone primo de epiphania.* — *Humilitas Christi.* — *Matth. 11.* — *Taciturnitas cõmendatur.* — *Ambros. in cap. 19. Luca.* — *Trinitas post Christi baptismum quomodo differenter apparuit. Spiritus sanctus quomodo in columba fuit.* — *† non columbam spiritum.* — *Trinitas cur baptizato apparuit.* — *Act. 19. Matt. ult. Baptismi in primitiua ecclesia forma.* — *Anselmus enarrat. in euangel. in Lucam.* — *Figura baptismi. 2. Para. 4.* — *4. Reg. 5.*

cut paruuli. Istud etiam præfiguratum est in transitu Iordanis quando filij Israel intrauerunt terram promissionis: quia prius transierunt Iordanem, figuram baptismatis. Sic oportet omnes per lauacrum baptismi transire, qui desiderant ad terram promissionis peruenire. Arca testamēti quæ in medio Iordanis stabat, Christum qui in Iordane baptizandus erat figurabat. Duodecim lapides quos populus tulit de Iordanis alueo pro memoriali perpetuo, sunt duodecim Apostoli, qui per orbem terrarum testificati sunt baptismum Christi.

Baptismi institutio & confirmatio.

Ioan. 3. Matt. 3. Luca. 10. Ioan. 19. Marc. ult.

Circa præmissa est sciēdum ꝙ Dominus baptismū suum insinuauit & instituit, institutum confirmauit. Instituendum insinuauit verbo, & facto: uerbo cùm dixit: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, &c.* facto, quando baptizatus est à Ioanne. Instituit facto & uerbo: Facto, quando discipuli baptizabant eius auctoritate. Verbo quando misit discipulos ad prædicandū, & baptizandum. Institutum confirmauit, & facto, & uerbo. Facto quando de eius latere, sanguis & aqua exierunt. Verbu quando post resurrectionem misit discipulos in mundum uniuersum, prædicare & baptizare. Hic gratia huius tanti sacramenti, scilicet baptismi primò à Christo incitati, de sacramentis aliquid uideamus.

Medicandi ratio optima a medico cælesti seruata.

Circa quæ sciendum, ꝙ cœlestis medicus humani generis reparatiuus tali modo sanauit ægrotum, sicut optimè competebat. Aegrotus homo est, morbus autem originalis culpa est. Origo uerò illius culpæ, licet principaliter fuerit ex consensu rationis: occasionem tamen sumpsit ex sensibus carnis. Ad hoc ergo quòd medicamen respondeat morbo, oportuit quòd non tantum esset spiritualis: uerumetiam aliquid haberet de sensibilibus signis: ut sicut sensibilia fuerunt animæ occasio labendi, ita essent ei occasio resurgendi: propterea medicina nostri vulneris, conuenit in ecclesiasticis sacramentis. Instituit autem Deus sacramenta diuersimodè: quædam scilicet ante aduentum suū, vt matrimonium, & pœnitentiam: sed hæc duo confirmauit in lege euangelica, & consummauit dum nuptijs interfuit, & dum pœnitentiam prædicauit.

Sacramentorum institutio.

Alia quinque sacramenta solus Christus initiauit, baptismum quidem ipsum suscipiendo, & deinde formam dando, confirmationem manuum paruulis imponendo: unctionem discipulos ad curandum mittendo, qui infirmos ungebant oleo. Ordinem uerò, potestatem ligandi & soluendi, ac confitendi, sacramentum altaris tribuendo, Eucharistiam conficiendo & dando discipulis imminente passione & sacramentum corporis & sanguinis sui.

Sacramentorum instituendorū causa.

Instituta quoque sunt sacramenta, multiplici de causa. 1. Primò, propter humiliationem: magna enim humilitatis exhibitio est in istis visibilibus, & homine multum inferioribus à Deo quærere salutem, quam superbia perdidit. 2. Secundò, propter eruditionem, qua rapitur & promouetur. 3. Tertiò, propter congruētiam: quia homo per peccatum se subdidit, per affectum rebus corporalibus: ideò decens fuit ut Deus per quædam signa corporalia spiritualem adhiberet hominibus medicinam. 4. Quartò, propter excitationem qua homo ocium & noxiam occupationem deuitet, & se in bono missam audiendo, eucharistiam suscipiendo & similia faciendo exerceat. 5. Quintò, propter congruitatem medicinæ, quia cùm medicus sit Deus & homo, congruenter medicina debet cōtinere aliquid diuinum: scilicet inuisibilem gratiam, & aliquid humanum, scilicet visibilem gratiæ formam. 6. Sextò est congruitas ex parte infirmi, quia cùm infirmus sit homo constans ex corpore & spiritu: spiritus autē in corpore non bene capiet spiritualia, nisi in corporalibus: congruū fuit dare medicamenta spiritualia in rebus corporalibus, sic pillulæ dantur in nebula. 7. Septimò propter argumentū meriti: multum enim valet ad meritū quando Deo creditur in his vbi humana ratio non præbet experimentum.

Sacramentum in tribus cōsistit.

Consistit autem sacramentum in rebus & factis, ac dictis. Res sacramentales sunt: ut aqua, oleum, &c. Facta ut baptizandorum submersio, sufflatio, & huiusmodi. Dicta uelut sanctæ trinitatis inuocatio, oratio, &c.

Sacramenti diffinitio.

Sacramentum est uisibile signum inuisibilis gratiæ, ut cùm quis baptizatur, ipsa exterior corporis ablutio, quam videmus, signū est interioris ablutionis animæ, quæ consistit in peccatorum remissione quam non uidemus.

Sacramenti efficacia.

Educti quidem sumus de Aegypto per baptismum, tanquam per mare rubrum: quia sanguine Christi consecratū, mortuis inimicis, id est, peccatis nostris. A morte quippe Christi & sanguinis effusione, habet baptismus uirtutem & efficaciam, sicut & alia sacramēta, siue ante legem, siue in lege. Per hunc enim Christus peccata quæ facta sunt dimittit, adiuuat ne amplius fiant, perducit ubi omnino fieri non possunt.

Sacramentorum numeri ratio.

Ratio numeri sacramentorum est: quia ordinantur contra triplicem culpam, & quadruplicem pœnam. Vnde baptismus ordinatur contra peccatum originale, pœnitentia contra mortale, extrema unctio contra ueniale, confirmatio contra impotentiam, ordo contra ignorantiam, eucharistia contra malitiam, matrimonium contra concupiscentiam, quam temperat & excusat.

Character in non iterandis.

Quia uerò character est signū distinctiuum indelibile spirituale: ideò non confertur in sacramentis quæ solent iterari sicut est pœnitentia, matrimonium, unctio, & eucharistia. Baptismus uerò, & confirmatio, & ordo characteres imprimunt, per quos indelibiliter impressos semper distinguuntur qui recipiunt. Per baptismum enim fit distinctio fidelium ab incredulis, per confirmationem fortium ab infirmis, per ordinem clericorum à laicis, unde nullatenus possunt iterari. Et quamuis hæc tria sacramenta propter characteris impressionem non iterentur, tamen commune est hoc omnibus; non iterari super eandem personam & materiam, & ex eadem causa, & hoc est ideò ne fiat contumelia sacramento. Ex hoc enim credi posset quòd sacramenta prius dispensata fuissent inefficacia & inepta.

ORATIO.

CLEMENTISSIME *Iesu, qui per manus Ioannis baptizari uoluisti: quia fidem quam in primo lauacro promisi irritam feci peccando, ad secundum recurro lauacrum pœnitendo. Confiteor tibi Deus ego peccator & reus me grauiter peccasse, cogitatione, locutione, opere, & omissione: innumerabilia sunt peccata mea, & circumstantiæ eorum, nō tantum me in laqueis adduxi peccatorum, sed & multos qui mea suasione, exemplo, negligentia, uel occasione aliqua peccauerunt, pro quorum & meis obnixè deprecor peccatis: ut omnia nobis indulgeas misericorditer & abstergas. Amen.*

De ieiunio & tentationibus Domini. Correspondet Euangelio: Ductus est Iesus in desertum à Spiritu sancto.
Cap. XXII.

Ioan. 1.

POSTQVAM Dominus Iesus fuit baptizatus, regressus est ab Iordane plenus Spiritu sancto, plenitudine superabundantiæ, de cuius plenitudine nos omnes accepimus. Et incontinenti ac sine mora, *ductus est*, spontaneè, *in desertum*, super quendam montem miræ altitudinis dictum Quarantena, qui est inter Hierico & Hierusalem, distans à Hierico duobus miliaribus, & à Hierusalem duodecim uel circa. In prædicto deserto latrones morari solebant, qui locus vocatur Domyn, quod sanguinem sonat, propter effusionem sanguinis quam ibi latrones faciebant. Specialiter Domyn est casale, ubi ille qui descendit à Hierusalem in Hierico incidit in latrones, quasi circa medium in via quæ de Hierico ducit in Hierusalem à parte australi deserti Quarantenæ: deinde est Bethania, & Bethphage, & Hierusalem: & transit uia in latere australi montis Oliueti. Quia ergo homo qui ibi incidisse dicitur in latrones, gerebat figurã Adæ qui à dæmonibus est uictus, conueniens fuit vt ibi historialiter & secundum rem Christus superaret diabolum, ubi figuraliter & secũdum similitudinem diabolus dicitur hominem superasse primum. Vnde dicitur q Samaritanus eadẽ uia descendit: quia carne indutus filius Dei, qui est custos hominum, easdem tentationes ibi sustinuit. Pugnaturus quidem Dominus cum diabolo, in desertum secessit: ut nobis ostenderet, quòd qui perfectè laqueos tentationum eius vult superare, nõ solum turbas dæmonum: sed etiam societatem malorum hominum, aliquando quidem corpore, semper autem mente debet vitare & fugere: exemplo illius qui in regali aula, & inter turbas populares positus dicebat: *Ecce elongaui fugiens, & mansi in solitudine*. Nos ergo exemplo Christi & Ioannis agitemur à Spiritu sancto, non per hypochrisim à maligno in desertum loci & solitudinis, vel saltem in desertum nostri pectoris & contemplationis: ut quieti à strepitu mundi melius Deo vacemus, & in mente seculum deserẽtes, quasi manna deserti sola æterna gaudia esurire discamus. *Ductus est igitur Iesus à spiritu*, sancto: quia humanitas Christi erat organum diuinitatis, & ideò ad omnia agenda mouebatur instinctu Spiritus sancti. Hoc ergo motu iuit in desertum locum ut ibi spiritum in oratione pro nobis Deo patri offerret, & per ieiunium carnem innocentem pro nobis maceraret, exemplumque fidelibus daret, ut se Deo per ieiunium & orationem offerant. Non iuit inuitus: sed uoluntate pugnãdi, & *vt tentaretur à diabolo*, per quod insinuatur quòd aggrediens desertum pœnitentiæ fortius tentatur ab hoste. Iuxta illud: *Fili accedens ad seruitutem Dei: sta in iustitia & timore, & præpara animam tuam ad tentationem* id est, ad resistendũ tentationi quæ imminet tibi. Ideò autem ductus est à Spiritu sancto, qui eum designauerat in baptismo: quia quos ille replet, mittit ad pugnam, & præbet eis fortitudinem. Ideò duci voluit, *in desertum*, id est, locum certaminis, & in quo pugnatur asperis, quoniã Adam in paradiso delicijs affluẽs, uictus est oblectamentis. Ideò tentari uoluit, ut tentationes superando, nobis potestatẽ superandi tribueret: sicut & mori uoluit, ut morte sua nostram destrueret. Et hoc post baptismum & ieiunium, per hæc nobis insinuãs quòd post lauacrum regenerationis & gratiæ præceptionem, post laborem ieiunij & sanctæ uitæ propositum, statim diabolus tentator accedit, & acrius in nos surgit, ut nos à proposito religionis auertat, & quòd proficientibus & ad meliorem tendẽtibus inuidet & insidiatur: propter quod tunc magis cauendum est, quodque bonos magis quàm malos tentat. Quia secundum Gregor. illos tentare negligit, quos se quieto iure possidere sentit. Et secundum Isidor. Tũc maximè impugnaris, cùm te impugnari nescis. Hæc enim quatuor: scilicet baptismus, desertum, ieiunium, & tentatio sic ordinata fuerunt in Christo. Quòd primò fuit baptizatus. Secundò, in desertum ductus. Tertiò, ieiunauit. Quartò, tentatus fuit. In quo significatur q prius debet esse in nobis ablutio à peccatis, secũdò subtractio à mundi illecebris, tertiò exercitatio in ieiunijs, quartò est oppugnatio ab hostium insidiis. In figura huius quatuor occurrerunt popolo Israelitico. Primò, mare rubrum. Secundò, desertum. Tertiò, sitis & fames. Quartò, hostium insultus. Baptizatus igitur Dominus, solitariam ac duram uitam & pœnitentiam constanter assumpsit: ut fidelium mentes ad perfectionis aggressionem erigeret, ut ad grauia perferenda firmaret. Non enim propter se, sed propter nos eremum adijt: ut uidelicet suis perfectis imitatoribus uitam eremiticam conferat, instruens nos nihilominus, secundum Chrysostom. ut unusquisq; baptizatorum relictis mundi illecebris, & societate prauorum, diuinis per omnia debeat seruire mandatis. Et hoc reputãt quidam fideles deuoti tempore isto ieiunium obseruantes, & per hoc se Christo uelut in deserto configurantes. Voluit autem Christus pœnitentiam agere, non quia egebat: sed ut ad pęnitentiam nos moneret, & pœnitentiam nobis exemplo ostenderet. Vbi docet tria, quæ debent esse in pœnitentia uera & fructuosa. Primò debet esse pura, ut Deo placeat: quia post baptismum statim fecit pœnitentiam. Secundò debet esse aspera, ut carnem domet: quia fecit pœnitentiam in deserto, non in loco delicioso. Tertiò debet esse discreta, ne nimis excedat, quia Christus ductus est à Spiritu sancto, non quia ductore indigeret: sed ut nobis ostenderet quòd in pœnitentia agenda ductore indigemus discreto. Et ueniens Dominus in desertum, ieiunauit, *quadraginta diebus, & quadraginta noctibus*, nihil interim mãducans. Vbi signanter noctibus additur, ne in nocte comedisse putaretur. Item in signum quòd necesse

Marginal notes (left): *Matth. & Luca. 4.* — *Quarantena mõs est. Hæc habet Anselmus in cap. 4. Matthæi.* — *Cur Christus cũ dæmone pugnaturus desertum elegit.* — *Psal. 54.* — *Spiritus sanctus ductor Iesu.*

Marginal notes (right): *Eccles. 2.* — *Tentationibus Christus cur & quando.* — *Grego. lib. 31. moral. cap. 12.* — *Isidorus.* — *Quatuor p ordinem in Christo facta.* — *Chrys. ho. 5. in Matt. in opere imper.* — *Pœnitentia Christi nobis profuit.* — *Pœnitentiã fructuosam tria faciunt.* — *Noctibus quoque ieiunauit Dominus.*

Hieron. in Marcum.

A à quibus corpore absoluti ad æterna in cœlis gaudia trásferamur. Vnde & Hie. Tunc bestiæ pacatè nobiscũ sunt, cùm caro nõ cõcupiscit aduersus spiritũ: post hæc angeli ministri mittũtur nobis, ut respõsa & solatia cordibus vigilãtibus dent. Ipsum aũt Dñm in sępe in hac solitudine visita: conspiciẽs eũ qualiter cõuersatur ibidẽ, & maximè qualiter iacet de nocte in terra. Quælibet.n. aĩa fidelis deberet eũ semel ad minus in die uisitare ab Epiphania vsq; ad dies xl. quibus ibi remanebat, & se humiliter ei recõmendare. In hoc siquidẽ monte & deserto desiderabili quidã exẽplo Dñi specialiter ducti, uitã eremiticã in paruis cellulis ducebãt, Dño deuotissimè militãtes, & aluearibus cellularũ modicarũ tãquam apes Dñi dulcedinẽ spũalẽ mellificãtes.

Eremita in deserto Domini.

B In huius mõtis quasi medio, qđ à terra plana ferè per dimidiũ miliare distat, Dñs fecit pñiam, vbi est Ecclesia & cella, estq; ibi altare vbi stabat qñ tẽtabaĩ à Satana. Quadraginta aũt dieb⁹ & noctibus Dñs ieiunauit: quia quadragenarius numerus ex quatuor constat & decẽ, quater.n. decẽ uel decies quatuor faciunt xl. p quatuor aũt nouũ testm̃, qđ in quatuor euãgelistis cõsistit, significatur: per decẽ uerò vetus: qa in decẽ mãdatis legis cõtinetur. Quadraginta ergo diebus ieiunare, est vtriusq; testi pręcepta seruare, & ab illis oĩbus quę utrũq; testm̃ interdicit, seinuicẽ & ieiuniũ custodire: ut sicut caro exterius ieiunat à cibis, ita & mẽs interius ieiunet à vitijs.

Quadragenarius numerus ex quibus constat.

C Ieiunauit itaq; Dñs xl. diebus & noctibus, quatenus ĩ ciborũ ieiunio significaret nobis ieiuniũ corporis, & ĩ dierũ numero significaret ieiuniũ cordis. Exemplũ sanè ipsius hic numerus dierũ pñialiũ in Ecclesia est. Vnde & post Epiphaniã nõ statim incipit Ecclesia ieiunare: sed circiter post xl. dies, quasi ipso tpe ieiunium suũ ieiunij Dñici consecutiuũ significãs. Vnde Beda: Quadragesima ieiuniorũ hẽt authoritatẽ, & in veteribus libris ex ieiunio Moysi & Heliæ, & in euãgelio: qa totidẽ diebus Dñs ieiunauit, demõstrãs euãgeliũ nõ dissentire à lege & ,pphetis. In psona quippe Moysi, lex: in psona Heliæ, ,pphetæ accipiũtur. Inter quos in mõte gloriosus apparuit, ut euidentius emineret qđ de illo dicit Apostolus: Testimoniũ habens à lege & prophetis: Hæc Beda.

Quadragesima unde quando sumendum.
Beda in ca. 4. Luce.
Inter Moysen & Heliam Christus.
Matt. 17.
Roma. 3.

D unde & Albinus: Sicut Moyses legẽ, Helias prophetiã, ita Dñs noster euangelicã prædicationẽ xl. dierũ ieiunio dedicat. Congruè etiã ieiunium quadragesimæ statutũ est cõfine passioni Dñicę: qa significat nos à mundi amicitia debere cõtinere vt Deũ sequi ualeamus. Vnde Aug. Moyses, & Helias, & ipse Dñs xl. diebus ieiunauerũt, vt insinuaretur nobis, & in Moyse, & in Helia & ĩ Christo: hoc est in lege & ,pphetis, & in ipso euangelio id nobiscũ agi, ne cõformemur & hęreamus huic seculo: sed crucifigamus hoĩem veterẽ, & carnis curã ne fecerimus in concupiscẽtijs. Congruit.n. nostrę deuotioni ut q̃ Dñi crucifixi passionẽ celebraturi sumus, reprimẽdarum carnaliũ uoluptatũ crucẽ nobisipsi ẽt faciamus,

Aug. sermone primo de quadragesima qui 64. de tempore.
Quadragesima congruitas.

E sicut dicit Apostolus: *Qui autẽ Iesu Christi sunt, carnẽ suã crucifixerunt cum passionibus & concupiscentijs*. In hac quidẽ cruce, per totã istam uitã quæ in medijs tẽtationibus ducitur, perpetuò dẽt pendere Christianus. Non.n. est in hac vita tp̃s euellẽdi clauos, de quibus in Ps. dicit: *Confige clauis à timore tuo carnes meas*. Carnes.n. sunt carnales concupiscẽtię, claui sunt pręcepta iustitiæ. His illas timor Dei cõfigit qui nos illi acceptabilẽ hostiã crucifigit. Sic sẽper hic viue Christiane, si terreno limo gressus nõ uis immergere, noli de ista cruce descendere. Hæc Aug. Sed caue ne de ista cruce per uoluptatũ admixtionẽ descendas: quia

Galat. 5.
Psal. 118.

A ut dicit Aug. Nihil prodest tota die longũ duxisse ieiunium, si postea ciborũ suauitate, uel nimietate aĩa obruatur. Insuper hoc numero soluimus decimas & primitias Dño. Sunt.n. in anno trecentisexagintasex dies, quorũ præterquã sex dierũ decima est trigintasex: & ne sex residui remaneant indecimati, additur unus: qnia minus addi nõ pũt, tres aũt alij supperadditi soluũtur pro primitiis: pro quibus similiter sunt ieiunia quatuor tẽporũ per tres dies. Sicut ergo in lege offerre iubemur primitias & decimas reru, ita xl. diebus ieiunãdo offerimus primitias & decimas diorũ. Vt qui nobismetipsis p acceptũ annũ viximus authori nr̃o, uos eius in decimis & primitijs per abstinentiã mortificemus: & qui à paradisi gaudijs per cibũ cecidimus,

Aug. sermone. 36. de tempore.
Decima carnis.
Ieiunia quatuor temporum.

B ad hæc inquantũ possumus per abstinẽtiã resurgamus. Igitur tpe quadragesimæ plus solito debemus abstinentiæ, & deuotioni intendere, & aliorũ tẽporũ negligentias hoc tpe sancto diluere & emendare. Hic numerus quadragenarius multipliciter est consecratus: nã xl. annis pauit Dñs filios Israel pane angelorũ in deserto, xl. mensibus prædicauit in mũdo, xl. septimanis fuit in vtero virgineo: xl. diebus ieiunauit in deserto, xl. horis fuit in sepulchro, ab hora mortis cõputando: xl. diebus fuit post resurrectionem cum discipulis in mundo. Itẽ ꝭm Amb. Quia xl. diebus aquæ diluuij mundauerũt, per quas peccatores exterminati fuerũt, & exinde cęli serenitas illuxit, & refusa fuit: sic sacro isto ieiunij tpe abolẽtur peccata, & refulget diuina clemẽtia.

Quadragenary consecratio.
Ambro. in ca. 4. Luc.

C *Cũ ergo, ieiunasset Dominus xl. diebus, & xl. noctibus*, non ultra processit nel transiit ieiunãdo, ne incredibilis uideretur carnis assumptio, & ut uirtus diuinitatis cælaretur diabolo: qa ẽt tot diebus Moyses ieiunauit, & Helias & *postea*. Dñs, *esuriit*. Non aũt necessitate, sed uolũtate esuriit, & corpus esurire permisit: ut in se & ueritatẽ humanæ infirmitatis ostẽderet, & occasionẽ tentandi diabolo daret, ac infestatus mõstraret qualiter superare & uincere oporteret ꝭm Chrys. Per xl. dies non esurire, non erat hominis; postea aũt esurire, nõ erat Dei: & ideò diabolus, sicut dubius de Christo, accepit occasionẽ tẽtandi ipsũ. Moyses & Helias, xl. diebus ieiunauerũt:

Matt. 4.
Quadraginta dies, & non plures, cur Dominus ieiunauit.
Chryso ho. 13. in Mat.

D sed ieiunãtes esuriebãt & sitiebãt: Christus uerò xl. diebus nõ esurijt sed postea. Christus aũt noluit ieiunare plusqnã illi, ne Deus à diabolo putaret, nec minus, ne purus homo uideretur. Tũc ergo diabolus sentiẽs dñm esurire, accessit vt tẽtaret, si posset eũ in peccatũ deiicere, & ut exploraret an filius Dei esset: quẽ sciebat qõq; venturũ, & suã per eũ potestatẽ amissurũ: ꝭm Greg. Tentauit diabolus Dñm eisdẽ tribus modis qbus primũ hominẽ deiecerat. Primũ hoiem superauit gula ĩ uetito pomo. Vana gloria dicẽs: eritis sicut dij. Auaritia dicẽs: sciẽtes bonũ & malũ: auaritia.n. etiã dr̃ scientiæ & sublimitatis ambitio. Sic & Dñm tentauit, sed victus recessit. Dauid Goliã

Christi tentatio à diabolo.
Gregor ho. 16. in euangelia.
Gene. 3.

E prostrauit tribus lapidibus de torrẽte, Christus diabolũ tribus testimonijs de lege. Et ꝭm Greg. Cùm tẽtatio tribus modis fiat, s. suggestione, delectatione, & cõsensu, Dñs sola suggestione tẽtatus est: qa delectatio peccati mẽtẽ eius nõ momordit, nec cõsensus eũ superauit. Et ideò oĩs illa tentatio foris, nõ intus, fuit: qa nihil ꝯdictionis in semetipso tolerauit. Vtrũ aũt oẽs istę tẽtationes factę sint vna die, vel diuersis, nõ est expressũ in scripturis. Primò itaq; tẽtauit eum de gula dicens: *Si filius Dei es*: scilicet naturalis, & per consequẽs in potestate ei æqualis, *dic ut lapides isti panes fiãt*. Cogitabat enim intra se dicens: si lapides in panes conuerterit, filius Dei erit: si autem cõuertere

1. Reg. 17.
Quibus modis diabolus Adam seduxerat, eisdem tentat Christum.
Gre. ho. 16. in euangel.
Tentatio triplex.
Tentatio Christi tãtum foris.

non

non poterit,homo purus apparebit. Hoc etiam esurienti congruè dicebatur, vt panes videns immoderato appetitu cibi accenderetur. Non solum experiri voluit, an Deus esset: sed etiam quasi hominē allicere voluit, vt esuriēs indebitè delectaretur in cibo, & sic vitio gulæ peccaret. Vnde Hilarius: Intendebat dęmonū princeps ex mutatione lapidū in panes virtutē potestatis in Deo agnoscere, & in homine oblectamēto cibi patientiā esuritionis illudere. Sed nō potuit diabolus magistrū decipere. Taliter.n.respondit,& sic se habuit, ꝙ nec ipsum ad gulam poterat inducere,nec deitatē eius perpendere. Non.n.in tentatione succubuit,seq; filium Dei esse nec negauit,nec asseruit, sed eum authoritate scripturæ conuicit dicens: *Non in solo pane* : scilicet corporali, *viuit homo*, & sustētatur, *sed in omni uerbo quod procedit de ore Dei*, cùm s.voluntatem suam per scripturas reuelat. Vnde Aug. Certissimè scitote fratres carissimi, quia qualis est caro, quæ post multos dies non percipit cibum, talis est anima quæ non assiduè pascitur Dei uerbo. Hæc Aug. Hoc etiam dictū Domini verificatur non solum de uita spirituali, sed etiam de corporali: sicut patet de Moyse qui ieiunauit xl. diebus, & noctibus verbo & alloquio Dei, spiritualiter & corporaliter sustentatus. Quasi diceret: Non tantum pane corporali sustentatur & viuit homo, sed etiam spirituali pane: scilicet verbi Dei, pane operationis sanctæ, pane gratiæ, tandem uicturus in æternum pane gloriæ. Et ideò non oportet de lapidibus panes facere, quia licet esuriam, tamen Dominus potest solo sermone esurientem sustentare. Vnde persuasio tua tētatio est, cùm mentionem faciat, & mihi suadeat tantum de cibo corporis, non de cibo mentis: secundū Chrys. De veteri testamēto testimonium protulit atque præcepit: ut siue famem, siue aliquid aliud patiamur, nunquam tamen Dominum relinquamus. Dominus quidē Iesus panes de lapidibus facere potuit, sed noluit, nec decuit, & ideò non fecit. Primò ut diabolum eius diuinitas lateret. Secundò, ut per humilitatem & sapientiam magis quàm per potentiam vincere nos doceret. Tertiò, vt ostentationē fugere suaderet. Quartò, ut uoluntatem tentatoris contemneret: quia fas non erat Dominum voluntati eius obtēperare, & aliter tentator non vincitur, nisi contēnatur. Quintò, ut doceret nunquā esse credendū diabolo, & nihil faciendum ad eius imperium, etiam si bonū & utile est quod suggerit vel iubet. Moraliter sæpe suadet diabolus vt lapis, id est, duricies pęnitētiæ, sub quadam specie discretionis cōuertatur in panē, id est, in delicias & molliciem dicens: Iam filius Dei es, de cætero tanta austeritate & pęnitenia non indiges. Sic Iezabel uineam Naboth cōuertit in hortum olerum: sic Libanus cōuertitur in Chermel, quod interpretatur mollis: quod fit frequenter honore festiuitatis, vel causa societatis, sic Iudæi petierunt à Pilato, ne corpus Iesu maneret in cruce in die festo: tunc diabolo ista suadenti est respondendum, ut suprà, secundum responsionē Domini. Et nota hic exemplo Domini resistendum esse gulæ, nam ab ipsa inchoandum est, si cętera vitia uolumus superare. Videtur.n. ꝙ qui gulæ succumbit, imbecillis reddatur ab alia uitia deuincenda. Vnde Beda: Nisi prius gula refrænetur, frustra contra alia uitia laboratur. Et ideò primò hic ponitur tētatio de gula: quia hæc tentatio primò occurrit homini ab infantia, & aliæ sequūtur postea. Quia ergo Dominus ieiunans tentatus fuit: si tu ieiunaueris & tenteris, non dicas quia ieiunij mei fructum perdidi. Nam etsi non tibi profuit ieiuniū tuū, ut non tenteris: tamē proficiet ut à tentationibus nō vincaris. Vt autē anima à carne nō vincatur, necesse est vt diabolo tētatori resistat, & Deo rectori seruiat. Vnde Aug. Vis seruiat caro tua animæ tuæ, Deo seruiat anima tua: debes regi ut possis regere. Sed quia diabolus sic vincere eum nō potuit, cogitauit apud se dicens, sicut ait Chrys. Homo iste sanctus uidetur, sancti autē etsi non uincuntur de vitio gulæ, sæpe tamen uincūtur de aliquo motu uanæ gloriæ, & ideò, *assumpsit*, Dominum & portauit, *eum in sanctam ciuitatem*, in Hierusalem, quæ respectu aliarū, in quibus idola colebantur, dicebatur sancta: quia diuino cultui deputata propter templum, & sancta sanctorū, quæ erāt ibi, nec erat licitum in lege sacrificare alibi. Nunc autem dicitur sancta, propter sacramenta nostræ redemptionis ibi patrata. Secundum Chrysost. Ex patientia nō impotētia se permisit assumi, & hoc corporaliter. quia secundū glossam verisimile est diabolum in humana specie apparuisse: sed tamen Christus sic egit, ut à nemine uideretur, & secundum aliquos eū in brachijs portauit: secundum alios, ad manum duxit: qui sequebatur eum quasi athleta ad tentationē spōte proficiscens. Considera hic benignitatem & patientiam Domini: permisit.n.se portari, & contrectari ab illa cruēta bestia, quæ suum & omniū amicorum suorum sanguinem sitiebat. Nec mirum secūdum Greg. si se ab illo permisit duci, qui se pertulit à mēbris illius crucifigi. *Et statuit*, ac collocauit, *eum supra pinnaculum templi*, ut eum de vana gloria tentaret ibi. Sciendum autem ꝙ in templo erant tres mansiones. Prima, pauimentum usq; ad primum tabulatum, siue solarium altitudinis xxx. cubitorum. Secunda, à primo solario usq; ad secundum, xxx. etiā cubitis alta. Tertia, usque ad tertium solarium, quod erat tectum templi non cameratū, sed planum altitudinis xl. cubitorū. Quodlibet autē solariū habebat in circuitu exterius unū deambulatoriū, & ista ambulatoria, secundū magistrū in historijs, dicuntur pinnacula: super quorū unū Christum statuit diabolus, & fortè in eminentiori: uel forte inferiori, vbi Scribę & sacerdotes alloquebantur populū, exponēdo legem Domini. Et nota secundū glossam, ꝙ in eo loco diabulus Christū de uana gloria tētabat, in quo multos per uanā gloriā in cathedra doctorum deceperat. Et simile uolēs explorare quod suprà, tentauit eū, de uana gloria dicens: *Si filius Dei es, mitte te deorsum*, quasi dicat: Virtute propria potes sine periculo te mittere deorsum, & ēt propter ministeriū angelorum tibi seruientiū, & te custodiētiū. Cogitabat ꝙ si per aera uolando sine lęsione descēderet, filius Dei esset, suasitq; ut deorsum se mitteret, ut sic cadendo, & non se lædendo homines mirarentur, & ipsū tanquā Dei filiū reuererētur, & inde occasionē inanis gloriæ assumeret, cùm omnis ciuitas laudaret eū, & magnificaret. Verè diabolica uox quæ non ad cœli ascensum, sed ad descensum prouocat: & mentem hominis de altiori gradu meritorum præcipitare contēdit. Non enim quos decipit sursum ascendere monet, sed in ima prouocat, & deorsum ruere suadet: quia optat omnes cadere, qui se sentit præ omnibus cecidisse. Diaboli quippe est, stantes deorsum mittere, Dei autem iacentes sursum erigere. Dicēs aūt, *mitte te deorsum*, infirmitatem suā manifestat: quia nemini potest nocere, nisi ipse deorsum se miserit. Nā ipse qui omnes deorsum cadere desiderat, persuadere quidem potest, præcipitare non potest. Vnde Chrysostom.

Marginal notes: *Hilarius canone 3. in Mat.* — *De verbo pasci.* — *Augu. sermone 56. de tempore.* — *Chryso. ho. 13. in Mat.* — *Iesus cur non uertit lapides in panem.* — *Gula refrenatio.* — *Beda in Lucam.* — *August. sermone 56. de tempore.* — *Chryso. homil. 3. oper. imper.* — *Vana gloria tentatio.* — *Assumptus corporaliter Dominus.* — *Patientia Domini.* — *Gregorius ho. 16 in euangel.* — *Mansiones templi erant tres.* — *Pinnaculum.* — *Diabolica uox deorsum mitti suadet.*

Non dixit mitto, ne vim facere uideatur: sed mitte te deorsum dixit, vt ostenderet quòd vnusquisq; nostrùm libertate arbitrij. & voluntatis suæ culpa cadit in mortem. Illius est quidem suadere, sed nostrũ est persuasiones eis per legis obseruantiam superare, & quia Christus suprà usus est anthoritate, ideò & ipse authoritatem assumit scripturæ: & hoc non ut virtutes cõstruat & doceat, sed vt errores ingerat & fallat. Vnde subiungit: *Scriptum est enim de te*, scilicet in Psalm. *Quia Angelis suis mandauit de te*: ut conseruent te à nocumento, *& in manibus tollant te*, deducendo, *ne fortè offendas ad lapidem pedem tuum*, malum incurrendo. Manus angelorum dicitur hîc potestas eorũ duplex: scilicet potestas seruandi à malo, & promouendi ad bonum: ita quòd prima est sinistra, secunda dextra. Anthoritas hæc non est ad propositum, quia secundũ Hieron. non intelligitur de Christo capite, sed de membris, id est, quolibet iusto. Christus enim non portatur manibus angelorũ, sed ipse uerbo uirtutis suæ portat angelos, & omnem creaturam, nec indiget angelorum auxilio, qui maior est angelis. Est ergo authoritas illa secundum glossam, sic exponenda, quòd angelis suis administratorijs spiritibus Deus mandauit de te uiro iusto, quicunq; sis, ut tollãt te in manibus suis, id est, auxilijs suis sustollãt, & ita custodiãt te, ne offendas pedẽ, id est, mentẽ uel affectũ mẽtis: ad lapidẽ, id est, ad aliquod offendiculũ peccati: lapis enim dicitur quasi lædens pedem: unde omnis peccati & ruinæ occasio, ad quam potest offendi affectus mentis, nomine lapis intelligitur. Est ergo sensus quòd Angelis mandauit Deus vt custodiant hominem iustum à peccatis, non quòd bonus homo confidens de custodia Angelorum debeat se pręcipitio exponere ad suggestionẽ dæmonum. Ex quo loco & illud cognoscitur, quia ad custodiendum sanctorum vitam Angeli deputantur. Malè ergo interpretatur diabolus scripturam, & intellectũ eius peruertit, & sic impertinẽter allegauit incompletè, quia & si esset de Christo, etiã illud quod sequitur debuerat meminisse, s. *super aspidem & basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem*. Ipse enim diabolus est aspis & basiliscus, ipse leo & draco, quem in tẽtationibus Christus cõculcauit: ideo partem scripturæ quæ pro se facit tanquã superbus inducit, partem uerò quæ cõtra se est tanquã astutus dimittit. Nã de Angelorum auxilio quasi ad infirmum loquitur, de sui cõnculcatione quasi tergiuersator tacet. Sed & hîc authoritate scripturæ aduersarius deuincitur, & sua intentione frustratur, secundũ Hieron. In omnibus his tentationibus diabolus hoc agit, ut intelligat si filius Dei sit, sed Dominus responsionẽ sic tẽperat, ut eũ ambiguũ relinquat. Vnde respondens ait illi, *scriptum est*, & dictũ, s. cuilibet homini: *Non tentabis Dominum Deum tuum*: s. quãdiu aliter euadere poteris, ego aũt homo sum, & aliter possum descendere, q̃ per iactantiã me præcipitare, & ideo nolo Deũ tentare. Multipliciter aũt quis tentat, s. indebitè explorãdo Dei potentiã, uel indebitè experiẽdo eius uoluntatẽ, vel indebitè inquirendo eius sapientiã, uel indebitè experiẽdo quod poscit apud Deũ. Sed hæc sunt sutanda, quãdiu homo habet ex humana ratione & facultate aliud quod faciat. Vnde hîc est argumentũ, quòd quandocumq; homo habet aliquid quod potest facere secundũ uiam humanæ rationis, uel consilij, uel auxilij, ad euadendum periculum, non debet illud omittere quærendo diuinum experimentum: quia secundum August. Si periculum, quantum caueri potest, non caueret, magis tentaret Deũ quàm in Deum speraret. Vnde quamuis Deus omnia possit, discipulis tamen suis ait: *Si uos persecuti fuerint in ciuitate una, fugite in aliam*. Et ipse idem fugit & latuit. Et propter hoc probatio ferri candentis & monomachiæ, id est, duelli, tanquam illicita prohibentur in iure. Si uerò deficit humana ratio & prouidentia, & homo non habet aliud quod faciat, tunc securè ad Dei potentiam se conuertat, & suæ prouidentiæ committat: non tentando, sed deuotè confitendo, quia sic non est dicenda tentatio, sed quia Christus adhuc habebat quid faceret, quia boni erant ibi gradus per quos de pinnaculo descendere poterat, ideo diabolo sic respondebat: ubi Chrysostom. Nihil motus, nihil indignatus, sed cum multa modestia scripturarum ei rursus uoce respondet, nos utique docens, quia diabolum per patientiam atq; tolerantiam, non per signa superari: nihilq; ad ostentationem nostri, atq; ad amorem facere gloriandi. Et iterum: Aspice autem quomodo non turbatus est Dominus, immo de scripturis humillimè cũ iniquo disceptat, & conformeris Christo pro posse. Nouit diabolus arma Christi, quibus succubuit. Ex mansuetudine eum cœpit, ex humilitate deuicit, tu quoque cùm uideris hominem effectũ diabolũ, & tibi obuiãtẽ, eo modo deuincas. Doceas animam tuã formare, os cõcedens ori Christi. Sicut .n. cùm Romanus forsitan residet iudex, non exaudiet respõsum ignorãtis eo modo loqui, sic & Christus nisi suo modo loquaris non exaudiet te, nec uocabit te. Hæc Chrysost.

Moraliter: Multos diabolus eleuat in altum ut facilius ad grauiorem trahat casum, sicut cornix nucem eleuat ut ab alto deiiciendo frangat: sic & pugil socium à terra subleuat vt prosternat, multi enim ducuntur in altum prælationis, & deiiciuntur ibi, qui in ualle simplicis status fuerant securi. In montibus enim Gelboe ceciderunt fortes Israel. Vnde secundum August. quanto quis in loco superiori tanto in periculo maiori uersatur: & secundum Chrysost. Prælatos subuertit elatio: ideo ad talem locum Dominus se assumi permisit, nec tamen ibi diabolo consensit, ut in talibus locis positi diabolo resisterent, supra pinnacula templi, etiam diabolus hominem status, quò se cæteris meliorem æstimet & per falsam humilitatem deorsum se mittat. Extunc ergo secundum Bernard. quia Dominus nihil ostendit diuinitatis, arbitratus hostis eum esse hominem tentauit eum tertio ut hominem. Exinde .n. assumens eũ, reportauit eum in montem ualde excelsum, secũdo miliario à Quarantena uersus Galilęã, ut. s. locus cõgruat tẽtationi: ut sicut in deserto, ubi est esuries, tẽtauit de gula: supra pinnaculum, vbi cathedra est doctorũ, de uana gloria: sic in monte ubi uidẽtur hæc tẽporalia tentet de auaritia. *Et ostendit ei omnia regna mundi*, nõ ea quæ nesciebat indicando, sed secundũ Chryso. ostẽdit ei ac si aliquis in loco excelso positus manũ extẽderet dicẽs: Ecce ex illa parte est Aphrica, ex illa Palęstina, ex illa Græcia, ex illa Italia & huiusmodi. Vel ostẽdit, i. exposuit & narrauit ei in momẽto & in breuibus oĩa regna mundi, i. omniũ regnorum pompam, & gloriam ac magnitudinem, uel omnia concupiscibilia in mundo, sicut sunt diuitiæ, delitiæ, & honores: ut quasi speciosa & delectabilia suaderet, & uel sic eum sibi subiiceret. Momentum est decima pars puncti, uel quadragesima pars horæ, pũctus enim quarta pars horæ est: per hoc ergo significatur breuitas uel transitus bonorum temporalium

Psal. 90.

Manus angelorũ quid dicatur.

Hieronym. in cap. 4. Matthæi.

Glossa in eum locũ.

Lapidis etymo.

Angeli ad custodiam deputati.

Hieronym. in Mat. 4.

Tentatur Deus multipliciter.

Regula ad dignoscendo quando tentatur Deus.

Matth. 10.

Monomachia, id est singularis pugnę defensio.

De Christi patientia.

Alta cadũt casus.

August. in Psal. 106. 1. Reg. 31. & 2. Reg. 1. Chrysosto. homelia. 5. operis imperfecti.

Bernar. ser. 14. in Psal. qui habitat. Tertia tentatio Christi de auaritia, eur facta in mõte excelso.

Chrysosto. hom. 5. operis imperfe.

Momentum.

Ambros. in c. 4. Lucæ.

poralium mundi huius. Vnde Ambrosius, Bene autem in momento temporis secularia & terrena monstrantur, non enim tam conspectus celeritatis indicatur, quàm caducæ fragilitas potestatis exprimitur. In momento enim cuncta illa prætereūt, & sæpe honor seculi abit antequam uenerit. Et tētauit eum de auaritia, Dominum omnium ex arrogantia & iactātia, promittens mendaciter quæ dare non poterat, & dicens: *Hæc omnia tibi dabo*, & te regem faciam *si cadens*, tanquam inferior *adoraueris me*, tanquam superiorem, quòd uerè esset cadere, & diabolo se subucere. Vnde Chrysost. Nihil enim sic diabolo hominem subiici facit, ut inhiare opibus, ac habendi amore superari. Et iterum: Regna mundi promittit illi, qui regna cœlorum credentibus præparauit, gloriam secum illi pollicetur ei, qui Dominus est gloriæ cœlestis. Spondet se uniuersa dare qui nihil habet, ei qui omnia possidet. Ab eo se iubet adorari in terra, quē Angeli & Archangeli adorant in cœlo: Hæc Chrysost. ubi & glo. Ecce antiqua diaboli superbia, sicut enim in principio uoluit se similem Deo facere, ita nunc uolebat diuinum cultum sibi usurpare. Et est hic notandum, quòd si cōsideremus principium huius tentationis, tunc tentatio est auaritiæ: si finem, tentatio est idololatriæ, & bene iūgitur, quia auaritia est idolorum seruitus. Considerandum etiam quòd gloria mundi, quæ cum mundo peritura est, in monte & in supercilio demonstratur, & diabolus hominem ducere ad montem nititur, ut corruat & ei subiiciatur, suadens ut seruiat ei negligens iustitiam Dei, à cuius seruitio liberet nos Christus pro nobis tentatus & passus. Dominus autem ad campestria & humilia descēdit, ut diabolum humilitate superaret. Nec intuebatur sibi ostensa oculo concupiscentiæ sicut nos, sed sicut medici sine læsione uident morbos. Cùm ergo uolueris fieri magnus & altus, & ante oculos mentis ista proponis: scito quòd diabolus tibi regna mundi ostendit, quæ si cōsequi uolueris, necesse est ut procidens diabolum adores, quia adoraturus diabolū antè corruit, & nunquā fine casu diabolus adoratur. Vnde Ambrosius, Habet enim ambitio domesticum periculū, & ut dominetur alijs prius seruit, & curuatur obsequio, ut honore donetur, & dū uult esse sublimior, fit remissior. Omnis quidem potestas & ordinatio potestatum à Deo est: sed à malo potestatis ambitio, nec est potestas mala, sed his qui male utitur potestate. Docemur ergo ambitionem despicere eo quòd diabolicæ subiacet potestati: Hæc Ambrosius. Sed & hic homicida ille succubuit, & Dominus, & uictor authoritate diuina commiratus eum abiecit, & abscedere iussit: *Vade* & recede à me, scilicet in ignem æternum *Satana*, qui ueritati & hominum saluti aduersaris. In quo, ut ait Chrysost. finem tentandi diabolo ponit, ne progrediatur ulterius tētans. Continuò enim illum in fugam uertit, neq; alijs iam eum per semetipsum tentationibus appetijt. Vbi etiam docemur proprias iniurias portare, sed nullo modo Dei iniurias tolerare. Vnde Chryso. Christus cùm passus fuisset tentationis iniuriam dicente sibi diabolo, si filius Dei es, mitte te deorsum: nō est turbatus, nec diabolum increpauit. Nunc autem quādo diabolus Dei sibi usurpauit honorē dicens: Hæc omnia tibi dabo si cadēs adoraueris me, exasperatus est & repulit eum dicens: *Vade Satana*, ut nos illius discamus exemplo nostras quidem iniurias magnanimiter sustinere, Dei autē iniurias neq; usq; ad auditum sufferre: quoniam in proprijs iniurijs esse quempiam patientem laudabile est, iniurias autem Dei dissimulare nimis impium est. ubi & Hieronym. Non ut pleriq; putant eadem Satanas, ut Apostolus Petrus sententia condemnatur: Petro enim dicitur, *uade retro me Satana* id est, sequere me qui contrarius es uoluntati meæ, hic uerò audit uade Satana: & nō dicitur ei retro me ut subaudiatur: Vade in ignem æternū qui paratus est tibi, & Angelis tuis. Deinde Dominus subiungit: *Scriptum est*, omni homini *Dominum* omniū: scilicet per potentiam, *Deum* scilicet per creationem, *tuum*, scilicet qui debet esse tuus per cultum specialem, *adorabis*, interius, fide, spe, & charitate, *& illi soli seruies*, exterius seruitute latriæ. Et per hoc secundū Aug. Non excluditur seruitus debita dominis tēporalibus. Et secundum Bedā, iubemur hic soli Deo seruire seruitute latriæ, quæ soli diuinitatis cultui debetur, vnde & hi qui hanc idolis impendunt, idololatræ nuncupantur. sed ab Apostolo iubemur per charitatē inuicē seruire seruitute duliæ, quæ communis est, siue Deo, siue homini, siue cuilibet rerū naturæ. Itaque vt ait Beda: Dicēs diabolus saluatori, si procidēs adoraueris me, econtrariò audiuit quòd ipse magis adorare deberet eum Deum & Dominum suum, qua si sibi diceret: Non ego te, sed tu me debes ut Deum adorare: sed adoratio diaboli subiectionis est nō deuotionis. Ex supradicto ordine tentationis patet quòd diabolus īcipit à leuioribus, & procedit ad grauia, deinde ad grauiora & tandem ad grauissima. Incepit enim à tentatione leui, quando tentauit eū de gula, quæ tentatio leuis est, maximè tempore famis, & finaliter post alias peruenit ad grauissima, quādo tentauit eum de idololatria. Vicit autem Christus ipsas tentationes, eis in suis principijs obuiando. Nam mox cùm diabolus tentationes inferebat, Christus eas repellat. Sic & homo mox ut diaboli tentationes senserit, eas in suo initio debet pellere. Nam ut dicit Hieronymus: Lubricus est serpēs antiquus, & nisi capite teneatur, totus statim illabitur. Habet enim serpens infernalis caput, scilicet malam suggestionem: habet corpus, scilicet consensum: habet caudam, scilicet operis consummationem. Vbi autem ponit caput suggestionis, statim ponit corpus consensus, & ubi ponit corpus consensus, statim ponit caudā operis, & ideo in suo capite, id est, in sua suggestione est conterendus, & tunc nocere non poterit, nec quantum ad corpus, nec quantū ad caudam, quia amputato capite suggestionis, tota est confracta uis serpētis infernalis. Et consummata, id est, superata omni tentatione: ad quam explendam Dominus venerat, Lucifer non inueniens quid agere, audito Dei nomine reliquit eum quem tamen nunquā tenuit, quia superatus à tentatione cessauit, & recessit ab eo tāquā uictus & confusus, usq; ad tempus, postea enim non tantum dolosè tentaturus: sed apertè per Iudæos eū & in se & in mēbris suis impugnaturus aduenit, quia appropinquāte tēpore passionis persecutione ei per principes sacerdotum suscitauit, non per seipsum solum, sed & per alios, ac per organa & instrumēta sua propria, cœpit eum impugnare, putans eum mortis timore deiicere, secundum Chrysost. diabolus non quasi obediens præcepto recessit, sed diuinitas Christi, & Spiritus sanctus qui erat in eo excussit inde diabolum (quod quidem ad nostrā proficit consolationem) quia non tam diu homines Dei diabolus tētat quamdiu vult, sed quamdiu Christus permittit, & si eum permittat paulisper tentare ad nostram utilitatem, tamen repellit propter nostram infirmitatem;

Chrysost. hom. 4. ex uariis in Matth. & hom. 13. in Matth.

Superbia antiqua diaboli.

Gloria mūdi.

Ambros. in cap. 4. Lucæ. Ambitio fermis.

Chrysosto. hom. 5. ope. imperfect. Iniuria propria tolerāda, sed non diuina.

Chrysosto. hom. 5. operis sparso.

Hieronym. in Matth. cap. 4. Marc. 8.

Augustin. lib. 10. de ciuitate c. 1. Latria seruitus Deo debetur. Beda in c. 4. Lucæ. Beda ibidē Tentandi ordo & vincendi.

Serpētis caput, corpus, & cauda.

Chryso. ho. 5. operis imperfecti. De diaboli recessu.

tem;

1. Cor. 10.

Diabo. non tantum nocet quantũ uult.

August. in Psal. 61.

Vitiorũ materia in tribus, de quibus tentatus est Christus.

Remedia contra uitia.

rẽ: *quia non patitur nos tentari ultra quàm possumus sustinere.* Vnde Aug. Si tantum posset nocere diabolus quantum uult, aliquis iustorũ nõ remaneret. Tribus autem præmissis congressionibus in quibus, adhuc exercetur militia Christiana, omnis tentatio dicitur consumpta in suis radicibus & superata, quia in gula, superbia, auaritia, ex quibus tẽtatio oritur: omnia uitia sibi confœderata sunt perempta. In his.n. tribus est omniũ materia delictorũ, quorum semina in ipsa origine sunt cauenda: quia, Ioanne attestãte, omne quod in mũdo est: cõcupiscentia carnis est, & cõcupiscẽtia oculorũ, & superbia uitæ. Cui triplici hostis telo, totidem arma defensionis, scutum triangulum opponere debemus: ut ieiunio cõcupiscentiam carnis, oratione superbiam, eleemosyna auaritiam repellamus. Sicut autẽ ille hostis antiquus à Domino usque ad tẽpus recessit, & tẽpore passionis rediens nõ in dolo, sed aperte eũ impugnauit, sic & nos aliquando tẽtare intermittit, & quãdo in tentatione nõ præualet, à nobis usq; ad aliud tẽpus recedit, ut quasi securos inueniẽs, repẽte rediẽs facilius inopinatus irrũpat.

Instruimur ergo hic ad cautelam, quia licet aliquã tentationem superemus, semper tamen diabolum ad pugnam paratum inuenimus: tempore uerò passionis, omnino uictus diabolus, relegatus est in infernum, in diebus antichristi soluendus: secundũ Apocalypsim Ioannis. Vnde Aug. innuit, q̃ iste tentator fuerit Lucifer primus Angelus, ille superior qui primum hominem superauerat: credendus est autẽ ipse diabolus hominis formam ad horam assumpsisse, in qua Dominum circumducere, & ei colloqui posset.

Lucifer tentator Christi.

Tentatio Christi ordine quo Adam.

Et notandum, q̃ ordo tentationum Christi sic secundum Matthæum, positus fuit secundum ordinem tentationum Adæ: qui fuit iste. In quacunq; die comederitis, ecce gula: eritis sicut dij, ecce inanis gloria: scientes bonum & malum, ecce auaritia: quæ nõ est tantũ pecuniæ, sed & sublimitatis & scientiæ, cùm supra modum ambitur. Secundum uerò August. Certum nobis non est quæ fuerit secunda, & quæ tertia. Sed dico Euangelistæ uariè narrant. Potest ratio assignari, quia una tentatio est de cupiditate principaliter, alia de elatione: & frequenter contingit q̃ unum uitium ex alio nascitur, & ecõuerso, & ideo Matthæus præponit unam, Lucas uerò aliam. Vnde Remigius, ob hoc Euangelistarum hanc iste, illam uerò ille præmittit: quia inanis gloria, & auaritia adinuicem se gignunt.

August. tractatu 2. in epist. Ioan.

Figura gulæ deuictæ.

Daniel 14.

Christus uerò diabolum in tentatione gulæ superauit, & hoc quondam in idolo Belis, & draconis præfigurauit. In Babylone enim idolum Belis pro Deo colebatur, quod multum comedere & bibere dicebatur, quod Daniel destruxit, & sacerdotes eius interemit. Ibidem etiam in spelunca draco latitabat, quem gens tanquam Deum æstimabat, cui sacerdos statutis horis cibum offerebat, Daniel autem massam de pice & adipe, & pilis confecit, & in os draconis iniecit. Quam cùm comedit statim est eruptus, & sic uterque deuorator, & golosus per Danielem est destructus: & ideo Daniel Christum designauit, qui tentationem gulæ superauit. Christus etiam superauit diabolum in tentatione superbiæ, & hoc præfiguratum fuit olim in Dauid, & nece Goliæ. Golias superbissimè de fortitudine sua se iactauit, quem Dauid funda ad terram deiecit, & proprio gladio interfecit. Golias gygas figuram superbi tenet Luciferi: Dauid autem pastor, qui hunc prostrauit, Christus est, qui in tentatione superbiæ humiliter triumphauit.

Figura superbiæ deuictæ.

1. Reg. 17.

De auaritia.

Tertiò, Christus diabolum in tentatione auaritiæ superauit, quod & Dauid in nece Leonis & Vrsi præfigurauit. Leo & ursus auaritiam figurabant, quia auferendo sibi ouem, eam perpetrabant. Dauid autem ouem suam eripiens, raptores interfecit, & Christus superata tentatione auaritiæ, Satanam à se reiecit. Abiecto autem Satana, *accesserunt Angeli*, & tanquã uictori *ministrabant ei*, sic qui uiriliter pugnando cõtra diabolum triumphauerit, ministerio & cõsortio Angelorum dignus erit.

1. Reg. 17.

Angelorũ accessus.

Chrysost. hom. 5. operis imperfe.

De tentationum uerò suggestionibus, sic dicit Chrysosto. Nunc breuiter perstringamus quid significent Christi tentationes. Ieiunium est abstinentia rei malæ. Quando uerò quis inflatus fuerit quasi sanctus, ductus est quasi super tectum. Et hæc tentatio sequitur primam, quoniam uictoria tentationis gloriationem operatur, & fit causa iactantiæ. Fuge exaltationem cordis, & non patieris ruinam. Ascensio autem montis, est processio ab altitudine diuitiarum & gloria huius mundi, quæ de superbia cordis descendit: ut etiam dicit Bernard. qui quartam tentationẽ de Domino non legit, ignorat scripturam quæ dicit, q̃ tentatio † est uita hominis super terram. Apostolus quoque dicit, cum fuisse tentatum per omnia pro similitudine absque peccato.

Bernardus sermo. 14. in Psal qui habitat.

† aliàs militia.

Iob 7.

Cur tentari uoluerit Dominus.

Gregorius hom. 16.

Hilarius canone 3. in Matth.

Voluit autem Christus tentari pluribus ex causis, Prima est, secundum Grego. ut per suam tentationem nos à nostris liberaret, sicut per suam mortem nos à nostra liberauit. Secunda est, secundum Hilarium, ut cautos nos faceret, ne scilicet aliquis quantumcumq; sanctus præsumat de se, quasi de tentationibus sit immunis. Et ideo post baptismum, & accepto Spiritu sancto, tentari uoluit, ut ostenderet, quòd sanctificatis maior pugna incũbit. Tertia est, secundum Augustinum ut nobis exemplum pugnandi daret, & per hoc nos instrueret, & ut esset mediator, non solum per adiutorium, sed etiam per exemplum. Quarta est, secundum Chryso. ut nos animaret, ut scilicet nemo turbetur de tẽtationibus præter spem irruentibus, dum etiam Christum uidet subdi tentationibus. Quinta est, secundum Leonem, ut diabolum uinceret, & uincendo eius uirtutem & audaciam reprimeret. Sexta est, secundum Apostolum: ut tentatis melius misereri, & compati sciret, & nobis de sua misericordia spem faceret, quia homo tẽtatus facilius miseretur & compatitur tentatis. Item tentari uoluit, ut tentatis consolationem daret, fuit enim tentatus statim quando fuit baptizatus, quando à patre filius est appellatus, quando Spiritus sanctus in specie columbæ super eum mansit, quando cœlum sibi apertum fuit, quando quadraginta diebus & noctibus ieiunauit, ut per hoc detur intelligi, q̃ si aliquis tentatur, non propter hoc est minus à peccato mundatus, non est minus Dei filiatione dignus, non est minus Spiritu sancto plenus, non est minus cœlo dignus, non est minus in pœnitentia sua Deo acceptus. Ideo quia Dominus sic fuit contrectatus & tẽtatus, non miremur si nos tentamur: & quia in omnibus uicit, nitamur & nos eius adiutorio ut uincamus. Nec in aliqua uirtute nostra cõfidamus, sed totã spem & fiduciã in adiutorio altissimi ponamus. Et sicut ubiq; Dominus aduersariũ suum nõ uirtute potentiæ, sed authoritate scripturæ conuicit, dicens scriptum est, quia humilitate non potẽtia eum uincere, & suæ patientiæ nobis exemplũ præbere uolebat, sic & nos quotiens à prauis hoĩbus aliquid patimur, ad doctrinam potius q̃ ad uindictam excitemur, & aduersarios nostros humilitate & patiẽtia magis quàm superbia & potentia uincamus. Attende itaque ex

Augustin. lib. 3. de mirab. sacræ Scripturæ.

Chryso. homel. 5. operis imperfe.

Leo serm. 1. de quadragesima.

Tentatio nõ diminuit [illegible]

Respondetur suggestionibus ex scripturis.

prædictis documentum, quòd Dominus in omnibus tentationibus suis usus est authoritatibus sacræ Scripturę ad nos informandum. Attende quid ille respondit, & quando talis tentatio aduenerit, dic illud & tu, semper uidelicet respondeodo per scripturam, sicut & ipse fecit. Vnde si tentat te appetitu honorũ, debemus respondere, scriptum est: *Quid superbis terra & cinis, omnis potentatus breuis est uita.* Si tentat de appetitu diuitiarum, respondeamus scriptum est: *Nihil intulimus in hunc mundum, nec auferre quid possumus: & nudus egressus sum de utero matris meæ, & nudus reuertar illuc.* Si tentat de appetitu deliciarum carnalium, respondeamus, scriptum est: *Caro & sanguis regnum Dei non possidebunt.* vbi secundum gloss. Per carnem & sanguinem uentrem & libidinem, id est, opera carnalia designat: & ita de alijs quibuscumque uitijs impugnamur, semper utamur clypeo sacræ Scripturæ ad defensionem nostram contra istud uitium. De præmissis Domini factis, sic dicit Ansel. De baptismo in desertum in spiritu fortitudinis ingressus es, ut uitæ solitariæ in te non deesset exemplum. Solitudinẽ & ieiunium quadraginta dierum, famis acerbitatem, tentamenta illusoris spiritus æquanimiter tolerasti: ut omnia hæc nobis tolerabilia efficeres. Et iterum: Exinde dilectissimus Iesus solitudinis tibi secreta dicauit, & sanctificauit ibi ieiunium, ibi subeundũ docens cum callido hoste conflictum. Hæc tibi facta pro te facta, & quonam modo facta sunt diligenter attendens, dilige eum à quo facta sunt: Hæc Ansel. Eia nunc Christi discipule, cum pio magistro solitudinis secreta perquire, ut socius ferarum effectus arcana silentij orationis deuotæ, diuturni ieiunij, trinę cõflictationis cum callido hoste imitator fias, & particeps, & in omni tentationis discrimine ad ipsum discas habere recursum, pro eo quòd nõ habemus *pontificem qui non possit compati infirmitatibus nostris, tentatum per omnia pro similitudine absque peccato.* Nec timere debes tentationes, aut dubitare in eis, quia quos Deus diligit, sæpe castigat, & multæ tribulationes, non quorumcumque, sed iustorum: ut cum probati fuerint, coronam uitæ accipiant. Vnde Ambro. Docet igitur te scriptura diuina, non solum contra carnem & sanguinem, sed etiam contra insidias spirituales esse certamen. Corona proposita est, subeunda certamina sunt. Nemo potest nisi uicerit coronari, nemo autem uincere, nisi antè certauerit. Ipsi quoq; coronæ maior est fructus, ubi maior est labor. Et ideo tentationem nunquam timere debemus, est enim causa uictoriæ materia triumphorũ, non timeamus tentationes, sed magis in tentationibus gloriemur dicentes: Cùm infirmamur, tunc potentes sumus. Tunc enim nectitur corona iustitiæ, tolle martyrum certamina, tulisti corona: tolles cruciatus, tulisti beatitudines. Non debemus igitur tẽtationes seculi pro malis timere quibus bona præmia comparantur, sed magis rogare contemplatione conditionis humanæ ut eas tentationes subeamus quas ferre possumus: Hæc Ambro. Vnde & Prosper: Ad magnam utilitatẽ fidelium reseruata est materia certaminum, ut nõ superbiat sanctitas, quamdiu hostium incursum sentit infirmitas. Attẽtat autem diabolus specialiter sex modis: in bonis per elationem, in malis per desperationem, in ocio per luxuriam, in negocijs per turbationem, in iustitia per crudelitatem, in misericordia per adulationem. Et quamuis multis modis tentet, quatuor tamen modis specialiter decipit & fallit. Primò, suadendo bonum propter malum, ut cùm homini instabili suadet religionis ingressum: propter hoc ut apostatet postmodum. Secundò, suadendo malum sub specie boni, ut periurare pro rebus alienis cõseruandis. Tertiò, dissuadendo bonũ tanquam nociuũ, ut cũ dissuadet bono uiro religionis ingressum, ne de hoc pęniteat, & egrediens confundatur. Vel quãdo dissuadet alicui orationẽ uel eleemosynã, ne per hoc incurrat uanam gloriã. Quartò dissuadendo malum ut peius adducat, ut quando dissuadet intemperantiã uictus & somni, ut in nõ discretã abstinentiã, quod peius est, inducat. Multa ergo sollicitudine pręcauendũ est omnibus, ne diabolicis capiãtur insidijs, & eius inuoluantur laqueis, quos ubiq; prætẽdit modis uarijs. Vnde Leo Papa: Non desinit hostis antiquus transfigurans se in Angelũ lucis deceptionũ laqueos ubiq; prætendere. Nouit cui adhibeat æstus cupiditatis. cui illecebras gulæ ingerat, cui apponat incitamẽta luxuriæ, cui ĩfundat uirus inuidię. Nouit quẽ męrore conturbet, quẽ gaudio fallat, quem metu opprimat, quẽ admiratione seducat, omnẽ discutit consuetudinẽ, uẽtilat curas, scrutatur affectus. Et ibi quęrit causas nocendi, ubi quemq; studiosius uiderit occupari: Hæc Leo. Sollicitè ergo quilibet uigilet, qa nullus sine tentatione est. Vnde Bernar. Hoc præmonitos nos esse uolo, quia nemo in corpore uiuere poterit sine tẽtatione, & qui ab una liberatur statim expectat aliã, & sic petat ab ea liberari, ut nouerit aliam protinus esse uenturam: sæpius. n. fit ut unam Dominus patiatur diutius immorari, ne alia possit accedere, aut ab una citius liberet, ut alia possit exercere: Hęc Bernardus. Victoria itaq; facta à tẽtatore uicto prę confusione recedente, uenerũt & redierũt Angeli ut seruientes & subiecti sibi ad obsequiũ parati, & accedentes ministrabant ei sicut uero Domino proprij serui uoluntatem eius implentes, qui præcipiẽte Domino ad tẽpus recesserant, agonẽ eius procul aspicientes: ut diuinitas eius diabolũ magis lateret, & ut conuenientius locũ tentandi haberet, ne fortè uidẽs circa eũ Angelos ad eũ non appropinquaret, & ut uictoria Christi excellentior appareret, ex hoc q̃ solus ipsum deuinceret, & ne eorũ præsidio eguisse uel uicisse uideretur. Præcedit tentatio, ut uictoria sequatur: post uictoriam statim seruiunt Angeli, ut uictoris dignitas cõprobetur. Ex hoc. n. diuinitas Christi apparet, & fit manifesta, qa nulla natura est sup Angelicã, nisi diuina. Et secundũ Greg. Ex hac re unius personæ utraq; natura ostenditur, qa & homo est quẽ diabolus tentat, & idẽ ipse Deus est cui ab Angelis ministratur. Hæc aũt ministratio tripliciter põt accipi. Primò, de corporali subuentione, ut sit sensus, ministrabãt, i. esurienti in cibo subueniebãt. Secundò, de adoratione, vt sit sensus, ministrabãt, i. ipsum tanquã Deũ suppliciter adorabãt. Tertiò, de cõgratulatione & laudatione, ut sit sensus, ministrabant. i. sibi pugnanti & uincẽti congaudebant, & eũ laudabant. De hac uictoria Domini & ministerio Angelorũ, sic dicit Anselmus: Quadraginta dierum cõpleto ieiunio, diabolũ cũ suis tentamentis superãs, Angelico est ministerio glorificatus, edocẽs nos toto uitæ præsentis tẽpore delectationes rerum tẽporalium declinando, mundum cum suo principe pedibus nostris substernere, & sic Angelicis præsidijs cõmuniri. Vnde & Bernardus: Deinde tentationibus superatis, & tentatore fugato, accesserunt Angeli & ministrabant ei: & tu ergo si uis habere ministerium Angelorum, fuge cõsolationes seculi, & tentationibus resiste diaboli, renuat consolari anima tua in alijs, si uis in Dei memo-

ria

Margin notes (left): Eccles. 10. / Ibidem. / 1. Tim. 6. / Iob. 1. / 1. Cor. 15. / Glossa Ibi locum. / Inuitat ad imitationem. / Hebr. 4. / Ambros. in cap. 4. Lucæ. / Tẽtationes exoptandæ. / 2. Cor. 12. / Tentationum modi sex. / Fallẽdi modi quatuor

Margin notes (right): Tentatoris uigilantia. / Leo sermo. 3. de quadragesima. / Tentationis expers nemo. / Angelorum accessus post uictoriam. / Gre. hom. 16. I Euã. / Ministratio Angelorum tripliciter sumitur. / Anselmus in Matt. De uictoria Domini. / Bern. ser. 14 in Psal. qui habitat.

Chrysost. hom. 13. in Matth.
Cur post uictoriam apparuerunt Angeli.

tis delectari. Vnde etiam Chrysostomus, quamdiu enim fuit in conflictu positus, nequaquam Angelos apparere permisit, ne scilicet ante victoriam superandum fugaret. Postquam uerò illum per cuncta deuicit, & uictū fugere præcepit, tunc Angeli consequēter apparent, ut tu discas quòd te quoque post confectam de diabolo victoriam Angeli repente suscipient, plaudentes tibi, teq; stipatorum more ubique comitantes, & in omnibus honorantes. Sic utiq; & Lazarum post fornacem paupertatis ac famis, totius prorsus angustiæ, suscipientes ad requiē pertulerūt. Et iterum: Angeli agonem Christi procul aspiciebāt, ne uiderentur eorum præsidio deuicisse, & victoria facta accesserunt & ministrabant ei. Sed quid ministrabant scriptura non exprimit, sed satis credibile est quòd ministrabant ei aliquid comestibile, ut serui & ministri: quia legitur esuriisse, & hoc non propter necessitatem impotentiæ Christi ei ministrabāt: sed ad reuerentiam exhibendam, & propter honorificentiā potestatis: nō enim dicitur quòd adiuuant, sed quòd ministrant. Hæc Chrysostom. Hic diligentius attende, & conspice Dominum comedentem solum circūstantibus Angelis, & cōsidera bene omnia, quia pulchra sunt ualde & deuota. Ubi quæro quid Angeli ministrabant, ut post tā longum ieiunium comederet: de hoc enim scriptura non loquitur, possumus autē victoriosum prandium sicut volumus ordinare, & quidem si eius potentiam consideremus, poterat res quas uellet creare, & pro suæ voluntatis arbitrio creatas habere, sed non inuenimus quòd hac potētia pro se uel discipulis suis usus fuerit, pro turbis uerò usus fuit: quas duabus vicibus in multitudine magna de panibus paucis pauit. De discipulis autem legimus quòd eo præsente vellebant spicas propter famem, & comedebant: similiter cùm fatigatus ex itinere sedebat super puteum loquens cum Samaritana, non dicitur quòd creauerit cibos, sed quòd miserit discipulos in ciuitatem ad quærendū eos. Nec est uerisimile quòd per miraculum sibi prouideret: quia miracula ad aliorum ædificationem, & in præsentia plurium faciebat, sed hic non erant aliqui nisi Angeli. Quid ergo circa hoc meditabimur? in monte namque illo nō erat habitatio hominum & cibi parati: sed alibi parata cibaria portauerant ei Angeli, sicut contigit Danieli. Cùm enim Abacuch propheta pulmentū messoribus suis parasset, portauit eum Angelus Domini per capillos de Iudæa in Babylonem ad Danielem ut comederet, & postea in momento eum reportauit. Immoremur ergo hic, & hunc modum assumamus, & cum Domino Iesu in suo prandio iocundemur, sentiatque mater sua excellentissima de hac eadem iocunditate atq; victoria, piè atque deuotè sic meditemur. Pergunt duo ex Angelis Domino annuente, & in momento fuerunt coram matre, ac eā reuerenter salutantes, de filij sui statu sibi narrant: & modicū pulmentum quod sibi & Ioseph parauerat, ac panē cum alijs opportunis repportant: reuersi ergo parant in plana terra, & mensæ benedictionem solenniter peragunt. Conspice hic eum bene in singulis quæ agit & quæ fiunt, sedet in terra compositè, & comedit sobriè, circunstant Angeli ministrātes Domino suo, & hymnū cantant de canticis Sion, ac iocundantur, & diē festum agunt cum eo. Sed, si dici liceat, permixtū est hoc festum compassione permaxima, propter quam & nos plorare deberemus, conspiciunt enim eum reuerēter, & considerantes Deū ac Dominum suum, & totius mundi creatorem, *qui dat escam omni carni*, sic humiliatum, & sustentatione cibi corporalis indigentem, & comedentem sicut cæteros de populo, mouentur cōpassione super eo. Et credo quòd si corde affectuoso in hoc statu eum respiceres, & eum aliqualiter diligeres, ex ualida compassione plorares. Tandem sustentatione cibi percepta, & gratiarum actione reddita, Dominus Iesus volens ad matrem redire, cœpit de monte descendere. Conspice etiam nūc bene eum, quomodo solus uadit nudis pedibus Dominus omnium, & ei uehementer compatere, & ualde semper cum eo, seruiens ipsi in omnibus studiosè.

Ministrat Christo ab Angelis.
Cibus quo in deserto refectus est Dominus.
Matth. 12. Ioan. 4.
Danie. 14.
Psal. 135.

ORATIO.

BONE Iesu, qui ductus in deserto spiritu, ieiunans quadraginta diebus & noctibus, & postea esurienti tentatorem tuum superasti: da mihi misericors per uirtutem abstinentiæ & continentiæ ieiunare à vitijs & peccatis: esurire & sitire iustitiam, & uincere tentatorem meum, in tribulationibus meis, mundum, carnem, diabolum, Deus tua gratia. Deus tuo auxilio ualeam superare: quia tentatio est uita nostra, & miseria super terram: memento Domine nostræ miseriæ ac laboris, & da nobis in tentatione non cadere, sed per tuam tentationem semper uincere, & tandem ab omnibus tentationibus misericorditer liberari. Amen.

Iob. 7.

De testimonio Ioannis de Christo Dei Agno. Cap. XXIII.

ALTERA autem die post regressum à deserto uenit Iesus ad Iordanem, quem *Ioannes uidens ad se uenientem*, ostendit cum digito, & exclamauit dicens: *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi*. Vbi tangitur testimonium Ioannis de Christo dupliciter. Primò, quantum ad eius ueram humanitatem, in qua pro nobis immolatus est, cùm dicitur: *Ecce agnus Dei*, id est à Deo missus, vt hostia acceptissima immolādus. Secundò, quantum ad eius diuinitatem, cùm subditur: *qui tollit peccata mundi*: quia tollere peccata, est proprium ipsius Dei. Hæc quippe est causa qua uenit, ut pereuntis mundi peccata suscipiens, peccati labem & omnium mortē in se, qui uinci non posset, aboleret. Iam uenerat, & non agno sæcebatur, sed nūc demonstratur. Ecce est hic quē desiderauerūt Patriarchæ, quem prænunciauerunt Prophetæ, quem præsignauit lex, *Ecce agnus Dei qui tollit peccata mundi*. ac si

Ioan. 1.
Testimonium Ioannis de Christo.

diceret:

diceret: Ecce innocens inter peccatores, iustus inter reprobos, pius inter impios: in quo nullum peccatum potuit inueniri, & ideo potens est tollere peccata mundi, unde sicut agnus oblatus est pro peccatis populorum, quia in eo est gratia, & virtus purgatiua peccatorum. Specialiter autem inter cætera animalia quæ in lege offerri consueuerunt Christũ, agnum nominauit, quia licet alia animalia immolarentur in lege, ut bos, uitulus, capra, &c. tamen Christus magis & potius vocatur agnus, quàm cætera animaliũ immolaticia. Primò, quia inter omnes figuras ueteris testamenti, agnus Paschalis expresſius figurabat Christum innocentem immolãdum, quia ille Paschalis agnus erat sine macula, & per eius immolationem filij Israel liberati sunt à seruitute Aegyptiaca. Sic & Christus erat sine peccato, & per eius paſsionem liberati sumus à seruitute diabolica, & non solũ propter innocentiam, sed & propter simplicitatem Christus dictus est agnus: quia sicut agnus ad victimam ductus est, & non aperuit os suum. Secundò, quia licet alia fierent sacrificia in templo certis temporibus, unum tamen erat quotidianum in quo iugiter vnus agnus manè, & alius vesperè offerebatur, nec hoc mutabatur vnquam, sed tanquam principale obseruabatur, alia erãt ex adiuncto & tempore determinato. Hoc ergo iuge sacrificium quod figurabat perpetuitatem beatitudinis fiebat de agno: sic & Christus nostra perpetua beatitudo est. Agnus etiã dicitur ab agnitione, siue ab agnoscendo, quia agnouit patrem, factus ei usque ad mortem obediens, & agnouit matrem curam eius discipulo committens. Agnus dicitur etiam à pietate, qua tollit peccata mundi, non semel tantum, sed & quotidie: vnde Theophilus nõ dixit qui tollet, sed qui tollit: quasi semper hoc faciente ipso. Non enim tunc solum tulit cùm passus est, sed ex illo tempore usque ad præsens tollit nõ semper crucifixus. Vnam enim pro peccatis obtulit oblationẽ, sed semper purgans per illam: Hæc Theophilus. Tollit enim peccata satisfaciendo & lauando nos à peccatis in sanguine suo, & præter hæc dimittendo quotidie quæ facta sunt, & adiuuando ne fiãt, & omnino liberando, scilicet perducendo ad uitam ubi omnino fieri non poſsunt. Non solum autem lauit nos quando sanguinem dedit pro nobis, uel quando baptizamur in mysterio paſsionis illius: uerumetiam quotidie lauat nos in sanguine suo, cùm eiusdem benedictæ paſsionis memoria ad altare replicatur, cùm panis & vini creatura in sacramentum carnis & sanguinis eius ineffabili spiritus sanctificatione transfertur, cùm sanctiſsimo eius corpore & sanguine satiamur. Propter duo uerò aliorum trium, scilicet pro dimittendo & adiuuando dicimus in missa bis, Agnus Dei miserere nobis: propter tertium dicimus, da nobis pacem. O agne Dei agnosce me miserum inter oues à dextris tuis ponendas, sed prius dimitte mihi peccata & offensas, ut me melius inter tuas oues agnoscas. Secundum Chrysostomum, Iesus nunc secundò post baptismũ uenit ad Ioannem, duplici de causa. Prima, quia illud erat baptisma pœnitentiæ, & ipse eum cum multis baptizauerat, ut nullus suspicetur, & putet quoniam ipse tali proposito & ex eadem causa ex qua & alij ad Ioannem & Iordanem uenerant, puta ut peccata confeſſurus: aut in pœnitentiam in flumine abluendus. Propterea accedit dans Ioanni occasionem corrigendi hanc suspitionem quam Ioannes per uerba correxit, agnum ac redemptorem uocando, ab omni quod in toto orbe erat peccato. Etenim dicendo: *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi*: omnem hanc peremit suspicionem, quia enim purus erat, ut aliorum peccata absoluere, & cuncta humani generis peccata delere poſſet: multo magis absque omni erat ipse delicto, & ideo manifestum est quoniam non ut peccata confiteretur, uel in pœnitentiam ablueretur acceſsit: sed ut occasionem daret Ioanni loquendi de ipso. Secunda causa, ut hi qui priora audierant, certius reciperent quæ dicta erãt, & alia rursus audirent. Vnde subiungit: *Hic est de quo dixi*, antequam ad baptismum ueniret, *post me uenit uir*, virens in uirtute & gratia, & ætate perfecta, *qui ante me & factus est*, dignitate: quia prior me erat, æternitate *& ego nesciebam eum*, quantum ad personã determinatam ante suum ad me aduentum, *sed ut manifestetur in Israel*, id est, ipsi Israel, *propterea ueni ego in aqua baptizans*, & pœnitentiam prædicans: ideo inquit, desertum & solitudinem reliqui, & ad planiciem descendens baptizare cœpi, ut manifestarem eũ populo undique ad me confluenti, totum enim officium Ioannis in baptizando & prædicando erat ordinatum, ad manifestationem Christi, ad testimoniũ de eo perhibendum, unde fuit sibi præceptum à Domino, ut baptizaret, in nomine uenturi, & prædicaret eius aduentum, & præpararet populum ad eum recipiendum: & ferebat Ioannes de Christo pluries testimonium, ut efficacius eſſet pluries latum. Deinde ergo rursus testimonium perhibet dicens, quia uidi Spiritum sanctum descendentem quasi, & verè columbam de cœlo, & mansit, ac sedit super eum, hoc fuit quando Ioannes eum baptizauit. In eo mansit Spiritus sanctus, etiam ex quo conceptus est, non solum baptizatus, in alijs uerò quandoque uenit, & per peccatum recedit. Vnde Chrysostomus, In Christo Spiritus sanctus descendit, & permansit: cæterũ in hominibus descendit quidem, sed non permanet, quando enim irascimur, quando detrahimus, quando tristitiam habemus quæ ducit ad mortem, quando cogitamus ea quæ carnis sunt, putamus quia Spiritus sanctus non permanet in nobis. Si quãdo ergo boni aliquid cogitamus, sciamus quia Spiritus sanctus habitat in nobis. Si uerò aliquid mali, signum est quòd Spiritus sanctus receſsit à nobis: Hæc Chrysost. Quandiu spiritus manet inclusus in corpore, quamuis corpus illud sit in aqua, bene potest fluctibus & undis agitari, nunquam tamen submergitur, sed semper supernatat, & fluctuat, si autẽ per aliquã partem sui aqua subintrat, tũc spiritus exit & corpus submergitur & perit. Sic illi qui sunt in aquis mundi, ac diuitiarũ & deliciarum temporalium, si habent inclusum spiritũ per amorem Dei & proximi, licet agitentur à fluctibus tentationũ & tribulationum, nunquam tamen submerguntur, ad hoc autem ut bene custodiant spiritum istum, requiritur quòd habeant sensus clausos ad terrena & mundi delectabilia: quia in uase bene clauso nunquã aqua intrabit, nec etiam per consequens spiritus de eo exibit. Deinde iterum subiungit, & ego nesciebã eum: secundum Chrysost. Nesciebat eum facialiter antequam ad baptismum ueniret: quia extra paternam domum in deserto conuersatus, personaliter eum ante tempus quo uenit ad Iordanem, non nouerat, licet nouiſſet Dominum Christum natum de virgine, qui in Spiritu sanctu baptizare debebat: sed cùm Christus præsentialiter acceſsit ad baptismum diuina reuelatione nouit eum, quem prius facialiter non nouerat. August. autem refert,

Agnus cur dictus Christus.

Exod. 12.

Agnus ab agnitione dicitur.

Theophilus in eum locum.

Lauat nos agnus in sanguine suo.

Chrysost. hom. 16. in Ioannem. Cur ad Ioãnem redux iterum.

Chrysosto. hom. 4. operis imperfe.

Spiritus pro aere.

Chrysosto. hom. 16. in Ioannem.

Christum quomodo Ioannes nesciuit.

Augu. tractatu 4. in Ioannem.

refert, Nesciebat ad potestatem excellentiæ in baptismo, quam Christus sibi retinuit, ac per seipsum exercere & non alteri committere noluit, quia nesciabat quòd hanc excellentiam in baptizãdo sibi retineret. Vnde postea subditur, hic est qui baptizat: scilicet solus, quantum ad istam excellentiam. Vbi notandum, quòd potentia baptizandi multiplex est. Prima est authoritatis, quam Deus nulli communicauit nec communicare potuit: sicut nec potentiam creandi. Secunda est subauthoritatis, quam potuit dare secundũ magistrum, sed noluit, sed alij dicunt quòd non potuit, quia implicat potentiam creandi, scilicet gratiã. Tertia est innouationis quam dare potuit, nam posset Deus, si uellet, quòd baptismus daretur in nomine sãcti Petri, aut sancti Pauli, sed hoc noluit, ne spem in homine poneremus: & ne fieret schisma, & tot essent baptismi quot Baptistæ. Quarta est excellentiæ, puta quòd unus baptizaret efficacius alio, quod etiam nemini est concessum. Quinta est institutionis, quã habuit Christus solus qui hoc sacramentum instituit. Sexta est præparationis, quam habuit Ioannes, cuius baptismus erat quędam præparatio & significatio futuri. Septima est ministerij exterioris, quam dedit Ecclesiæ ministris. Nesciebat igitur eum tam altẽ tam subtiliter quem spiritu in eo descendente cognouit. Tunc enim didicit quòd sicut aliorum sacramentorum, sic & baptismi sui potestatẽ Dominus esset sibi retenturus, & nulli eam seruo daturus. Sic ergo Christo ueniente ad baptismum, didicit secundum Chrysost. quòd iste in persona ille erat, quem prædicauerat uenturum: secundum Aug. uerò didicit quòd haberet in baptismo potestatem authoritatis & excellẽtiæ, quã sibi retineret: siue præsens ĩ terra corpore, siue absens corpore, & præsẽs maiestate. Quòd ergo Christus potestatẽ baptismi retineret, hoc Ioãnes nesciuit, sed p colũbam didicit: vnde subditur: *Sed qui misit me*, scilicet Deus & tota trinitas, cuius opera sũt indiuisa, *baptizare in aqua*, non in spiritu, *ille etiam mihi dixit*, per subiectam creaturam: scilicet Angelum uel inspirationem. *Super quem*, inter multos quos baptizabis, *uideris spiritum Dei descendentem & manentem super eum* in signo uisibili columbę, *hic* solus *est qui baptizat*, authoritate & potestate *in Spiritu sancto*, scilicet in remissionem peccatorum, quæ est per Spiritũ sanctum, quod est proprium ipsius Dei: scilicet lauare animas per gratiam Spiritus sancti, aliis uerò non potestatem contulit, sed ministerium commisit. Minister enim ministrat sed Christus baptizat: quapropter siue à clericis, siue à laicis, siue etiam à mulieribus necessitate imminente baptismus detur, non tamen iteratur. Et secundum Bedam, siue hæreticus, siue schismaticus, siue facinorosus, quisque in confessione sanctæ trinitatis baptizetur valet, & non debet ille à catholicis rebaptizari, ne confessio uel inuocatio tãti nominis uideatur annullari: potestas quidem à Domino in neminem trãsit, sed ministerium in bonos & malos. Ne quis ergo exhorreat malorum ministerium, respiciat in Domini potestatem, ueritas enim sacramentorum nõ minuitur merito ministrorum. Et subiungit, *ego uidi* scilicet Spiritum sanctum prædicto modo descendentem super Iesum, *& testimonium perhibui quia hic est filius Dei*, unicus, nõ adoptatus. In quo ostenditur quid Baptista ex hac uisione intellexerit, scilicet, quòd Christus esset filius Dei verus & naturalis, & per consequens eandem uirtutẽ habens cum patre. Hic testatur Dei filium, quem iam suprà dixerat uirũ, ut ab eo habeatur utriusq; naturæ testimonium. Quadripartitum autem habuit Dominus testimonium: habuit enim testimonium à Prophetis, quia hic esset Christus: habuit testimoniũ Ioãnis, Ecce agnus Dei: habuit testimonium patris, Hic est filius meus dilectus. Habuit & testimoniũ operũ, si non facio opera quæ nemo, &c. Meditari hîc potes quomodo Dominus Iesus à Ioanne alacriter susceptus ibi aliquãtulum substitit, & illa cruda eremi cibaria comedit cũ eo: tu uerò astans ibidem & aspiciens, extende manũ sicut mendicus eleemosynam petens, insinua quasi tabefactus famẽ si forte uocari merearis ad refectionem. Tãdem recreatione habita & gratiarum actione peracta, dominus Ioanni ualefecit, & ad tempus ab eo discessit, tunc autem sequẽs Iesum, & in aduentu, & in discessu genu flecte Ioanni, deosculans pedes eius, ac benedictionem petens recommenda te eidem, excellens enim & magnus est valde, ipso etiam Domino testimonium de hoc perhibẽte.

Baptizandi potentia multiplex.

Chrysost. hom. 16. in Ioannem. Augustin. ibidem.

Baptismus à quocũque datus ualet. Minister baptismi quis. Beda ser. 3. Ioannis.

Non est abhorrendum malorum ministeriũ.

Testimonium quadruplex de Domino.

ORATIO.

DOMINE *Deus agnus Dei, filius patris: qui tollis peccata mundi per merita illius qui hoc testimonio te ostendit mundo, tolle peccata mundi quæ contraxi in mundo: & tu sancte Ioannes, qui ostendisti mundo tollentem peccata sua per gratiam tibi datam, fac mihi hanc misericordiã ut tollat peccata mea. Tu Deus tollis peccata mundi: tu autem eius dixisti, hic tollit peccata mundi, ecce ante nos omnibus peccatis mundi probate mihi in me tu actionem tuam, & tu dictum tuum: tu enim magnus Dominus, & tu magnus coram Domino, qui est in æternum misericors, & super omnia benedictus Deus.*

De testimonio Ioannis de Christo. Ac de prima discipulorum vocatione, & occulta Christi prædicatione. Cap. XXIIII.

ADHVC autem Iesu in partibus illis manente, *altera*, id est, quadam alia seu una *die* quæ ad hesternam non refertur: nõ enim semper respectiuè ponitur, *iterum stabat Ioannes*, iuxta Iordanem immobilis in culmine perfectionis, nec flectens se à rectitudine ueritatis, tanquam paratus ad exercẽdum officium suum, testificando de Christo, ac baptizando, & docendo, & omnes ad se uenien̄s de ipso instruendo. Suprà quidem perhibuit testimonium de Christo ad turbas, hîc uerò ad discipulos. *Et stabant cum eo, ex discipulis eius duo*, firmiter inhærentes eius magi-

Ioannis. 1.

Andreas.

ſterio, quorum unus Andreas memoratur: ſed alterius, quia inſigne non erat, nomen tacetur. Vnde ſicut Stephanus eſt primus martyr poſt Chriſtum, ita & Andreas erat primus Chriſtianus, & ſimiliter primus Chriſti diſcipulus, quia de duobus primò adhærētibus principalis extitit & primus. Quidam tamen dicunt, quòd alter duorum fuit Ioannes Euāgeliſta, quia modus eſt ſcribentium, tacere laudem propriā, uel ſaltem loqui de ſe, tāquam de alio, ad uitādam arrogantiam. Et vidit Ioannes *Ieſum ambulantem*, tāquā in ſalute noſtra procuranda proficiſcentē *iuxta Iordanem*, ſcilicet prope locum ubi Ioannes ſtabat, quia Ieſus poſtq̄ à Ioanne eſt baptizatus, ad tempus prope locum illum morabatur, & factus eſt Ioanni familiaris, ut ſic Ioānes frequēter teſtimonium in ſui præſentia diceret, & ſic Chriſtus ab alijs cognoſceretur. In quo cōmendatur Ioannis conſtantia, quia non una die, nec ſemel tantum, ſed pluribus diebus, & multotiens, Chriſto perhibebat teſtimoniū. Vnde ſubditur eius teſtimoniū iteratò factū: quia cùm viderat Ieſū, dixit: *Ecce agnus Dei.* Ecce ueruex qui ſequendus eſt, ſicut dux gregis. Breuiter repetit Euāgeliſta teſtimoniū, quod fuerat ſuperius dictum: & ideo omittit reſiduum ꝙ ſuprà dictum eſt: ſcilicet, *qui tollit peccata mundi.* ſicut ſuprà eſt habitum. Per Ioannem, prædicator Euāgelij deſignatur. Et ꝑ hoc quod dicitur, Hic ſtabat, & vidit Ieſum ambulātē, & dicit, Ecce agnus Dei: ſignificatur ꝙ prædicator Euangelij debet eſſe conſtans in prædicatione uerbi Dei, & diligenter cōſiderare proceſſum vitæ Chriſti, & non ſolum conſiderare, ſed etiā prædicare: & audientes debent deuotè recipere talem prædicationē, & dominus Ieſus ad tales conuertitur per clementiā, & recipit per gratiā, & eos inſtruit de neceſſarijs ad ſalutē: unde ſubditur fructus teſtimonij. Et audientes illi duo diſcipuli, crediderunt magiſtro loquenti, ac cōmendanti Ieſum & de eo teſtimoniū perhibenti. *& ſecuti ſunt Ieſum*, ad uerbū Ioannis, ut potius illum audirent quàm Ioannē, gaudentes ſe tandē inueniſſe illum, de quo totiēs Ioannem audierant loquentē. Relinquentes Ioannē, ſecuti ſunt, non tantum paſſibus pedū, ſe etiam deuotione fidei & imitatione operum eum quē ipſius teſtimonio cognouerunt, ipſius quoq; Ioannis eſſe magiſtrum, deſiderantes ei adhærere, & eius doctrinam audire. Admirare ſimplicē, & humilem, & facilem diſcipulorum uocationē, ſine omni obiectione & perſcrutatione factam. Benignus autem Dominus, ſitiēs eorū & omnium ſalutem *conuerſus ad eos*, ex ſua benignitate, qui ſemper conuertitur ad eos qui ad ſe conuertuntur, & recipit uenientes, uidensq; oculis miſericordiæ & benignitatis, eos ſe ſequētes, ut daret eis de ſe fiduciam & audaciā, *dixit eis: Quid quæritis?* q. d. paratus ſum ad ueſtrā uoluntatem. Non dicit, quē quæritis? quia de perſona, illuminati per Ioannē erant: ſed dicit, quid quæritis? quia ſciuit ꝙ de ſalute aliquid diſcere quærebant. Nec petiit hoc ex ignorantia, ut aliquid diſcat: ſed ut per interrogationem, magis familiares faciat, & ut ex eorū reſponſioneq, cōuenientius eos dirigat. Quòd Dominus ad eos cōuertitur, quòd eos reſpicit, & cum eis loquitur, clementiæ & bonæ uoluntatis eſt indicium, ſciebat enim quo affectu ſequebantur eum. In quo datur nobis intelligi, quòd omnibus qui Chriſtum ſequi incipiunt puro corde, dat fiduciam & ſpem miſericordiæ, & ad eos ſe cōuertit, ut opem miſericordiæ ſuæ eis impendat. Vnde Chryſoſto. Hinc erudimur, quia cùm nos bene velle incœperimus, tunc multas dat nobis ſalutis occaſiones.

Vocatio diſcipulorum Chriſti.

Conuerſio Domini ad ſequentes.

Chryſo. ho. 17. in Ioannem.

Vnde & Theophilus: Vide autem quòd ſequentibus ſe, Dominus conuertit faciem, & reſpexit: quia niſi per bonam operationem, ipſum ſecutus fueris, ad uiſionem faciei eius, nunquam pertingens, neque ad domum eius poteris peruenire. *Qui dixerunt ei, Rabi*, id eſt magiſter *ubi habitas?* q. d. magiſterium tuū & doctrinam tuam quærimus. Ecce paucis uoluntatem ſuam, & cur eum ſequerentur, inſinuant: ſapienti enim multa ex paucis innoteſcunt. *Vbi habitas?* q. d. Vbi eſt hoſpitium tuum, ubi tanquam qui tranſeunt conuerſaris? De hoſpitiolo quærunt, non de domo eius, quam non habebat, quia filius hominis non habebat ubi caput ſuum reclinare. Nihil habuit Dominus in terra, præter unicum titulum Pilati: & nobis plures tituli nō ſufficiunt. Moraliter, Chriſtum interrogant, ubi habitas: quaſi uellent ſcire, quales debent eſſe homines, qui digni ſunt, ut Chriſtus in eis habitet: ut exemplo eorum, ſe tales exhibeant, in quibus habitare uelit. Myſticè autem delectabilis eſt iſta quæſtio, cōtemplantium lucem, in qua Deus habitat. Vnde Pſalm. *Domine, dilexi decorem domus tuæ, & locum habitationis gloriæ.* Quærebant ergo habitationē eius, ſicut ſtudioſi diſcipuli, ut poſſent ad eum frequenter uenire, & cum eo frequenter loqui, & ab eo inſtrui. Vnde Beda: Nolebant trāſitoriè magiſterio ueritatis perfrui, ſed manſionem quærebāt, ut plenius ab eo poſſent inſtrui, ſed nos quotiens incarnationis Chriſti tranſitum ad mētem reducimus, ſolicito corde eum rogemus, ut manſionis æternæ, habitationem nobis dignetur oſtendere. Ipſe uerò, liberaliter condeſcendens eorum petitioni, reſpōdit eis. *Venite, & videte.* uenite teſtimonio Ioannis, ab onere legis, ad fontem gratię: & uidete, reuelata fide, tandem uiſuri ſpecie, quaſi dicat ſecundum Alchuinum, Habitaculum meum, explicari non poteſt ſermone, ſed opere demonſtratur: uenite ergo credendo & bene operando, & uidete intelligendo. Vel ſecūdum Origenē, per hoc quod dicit, *venite*, ad actionem inuitat, per hoc autem quod dicit, *videte*, ad contemplationem. Non dixit, in illo uel in illo loco habito: quod ſi dixiſſet, potius locum oſtendere, quàm eos inuitare uideretur. Et duxit eos in domū, in quā tunc in partibus illis ſe reducebat, quia proprium habitaculum non habebat, *& manſerunt ibi apud eum, die illo*, id eſt, diei illius reſiduo, & ſequentis ſuæ noctis ſpatio, audientes uerba uitæ ab eo. Dicit autem die, quia ubi eſt Chriſtus, lux uirtutum & ſol iuſtitiæ, ibi nullæ tenebræ poſſunt eſſet. O quàm beatam diem, & quàm beatam noctem duxerunt, audientes & uidentes eum: quem multi uidere & audire uolentes, non uiderunt neq; audierunt? Quis eſt qui nobis nunciet, quæ audierunt à Domino? Aedificemus ergo & nos in corde noſtro, ubi habitet, & ī nobiſmetipſis faciamus domū quò veniat, & nobis colloquatur, & nos doceat. *Hora autem erat quaſi decima* id eſt, prope neſperam, ubi inſinuat cōmendationē Chriſti, & diſcipulorū. Hora enim decima eſt in occaſu diei, ex quo & Chriſtus cōmendatur à diligētia, ꝙ tam ſtudioſus ad docendū fuit, ꝙ nec propter tēporis tarditatē, eos docere diſtulit: & diſcipuli cōmendātur, à feruore audiendi Chriſtum: quia quamuis tarde eſſet, & adhuc fortè ieiunarent, non tamen retardabantur à ſequendo eum, & cùm hora ueſpertina ſoleant homines reuerti ad domicilia propria: tamen omnibus dimiſsis, manſerunt cum eo uſq; in craſtinum, deſiderio audiendi ipſum, ſecundum Chryſo. Hinc docemur omne tempus ponere ad diuinam auditionem: quia

omne

Theophilus in eunc locum.

Matth. 8.

Moraliter.

Pſal. 25.

Cur habitationem quærebant.

Venite, & videte.

Origenes in Ioann. c. 3.

Chryſoſto. homo. 17. in Ioann.

omne tempus, ad eam aptum est, & nullum intemporaneum. Vnde & Theophilus: Non frustra tempus notauit Euangelista, ut tam doctores, quàm discipulos erudiret, quòd doctrina propter tempus non est prætermittenda: Hæc Theo. Horum igitur exemplo, nullam horam prætermittamus, ad disponendum nos, ut Christum recipiamus, & cū co habitemus, quia nescimus quādo Dominus, siue in nocte, siue in die, siue in manè, siue in serò, siue in gallicantu uenturus sit, iuxta mare huius mundi, iudicare, & damnare amaritudinem peccatorum quæ fecimus. Quæramus ergo in nocte culpæ, ubi Christus habitet, sequamur eum per ueram pœnitentiam, ut nos clementer respiciat, rogemus eum sollicito corde, ut habitationem mansionis æternæ nobis dignetur ostendere, & ut nos secum habitare faciat, in cuius domo beati qui habitant. Per decimā etiam horam, exprimuntur illi discipuli fuisse obseruatores decalogi, quia uenerat hora ipsum implendi. Vnde & Augustinus, Numerus etiam iste, legem significat, quia in decem præceptis data est. Venerat tēpus ut impleretur lex per dilectionem, quæ à Iudæis impleri non poterat, per timorem, secundum Chryso. Non alterius alicuius causa uel gratia, Christum secuti sunt, quàm propter doctrinam: qua ita copiosè uoluptati sunt in nocte una, ut confestim alteruter, & ad aliorum uenationem ueniret. Vnde Andreas, audita Christi doctrina statim iuit ad quærendum fratrem suum, ad audiendum Iesum Christū, Et hoc ē quod sequitur, *Inuenit hic*, scilicet Andreas, *primum Simeonem fratrem suum*, cui ex cognatione carnis plus tenebatur quàm alijs: non inuenit eum à casu, sed diligenter quæsitum, desiderans eum habere fratrem in religione fidei, sicut & in propinquitate carnali. Contra illos qui proprios amicos retrahunt ab ingressu religionis, uel aliquos à uia ueritatis, & uirtutis: *Et dixit ei inuenimus*, sicut lapidem preciosum, & sicut thesaurum absconditū *Messiam*, in lege & Prophetis promissum, ac diu expectatum & quæsitum, *quod est interpretatum Christus*, id est unctus. Et bene dicit inuenimus, quia fideliter fuerat à Christo instructus, quòd ipse erat uerè Christus. Et ut dicit Beda, hoc est uerè Dominum inuenire, uera illius dilectione feruere, fraternæ quoque salutis curā gerere. Messias Hebraicè, Christus Græcè, & unctus Latinè dicitur. Christus enim, à chrismate, id est unctus ab unctione dicitur, à quo omnes Christiani unguuntur. Ille autem singulariter unctus est, oleo inuisibili, scilicet, Spiritus sancti, præ participibus suis. Participes enim eius sunt omnes sancti, quia isto oleo unguuntur & ipsi, sed ille est singulariter sanctus, singulariter unctus. Vnde Cirillus: Fuit autem unctus saluator, Spiritu sancto, humanitus in forma serui, ungens ut Deus Spiritu sancto, credentes in eum. Christus ergo est rex & sacerdos unctus, non unctione humana sed diuina, quia in humanitate pro nobis assumpta, fuit unctus à Deo patre, imò à tota trinitate, plenitudine gratiæ, sicut reges & sacerdotes in ueteri testamēto ungebantur corporali unctione, ut dicit Albinus. In fide. non quæritur annorum multitudo, nec paucitas. Andreas minor erat Simone, ætate: & tamen Iesum primò inuenit, statimque inuentum nunciat fratri, traditurus ei bona quæ susceperat: ut sicut sanguine, sic germanus esset & fide: uera pietas, statim thesaurum inuentum fratri nunciauit, quia eum primùm inuenit, & si alium prius inuenisset, ei nunciasset, &

Th. sup. hoc in eū loc.

Tēpus nul lum propter omittendū.

Decima hora signifi catio.

Augustin. tractatu 7. in Ioann.

Chrysosto. homel. 17. in Ioann.

Messias.

Beda in homilia. S. Andreæ.

De inuentione Domini & unctione eius.

Christus rex & sacerdos.

A ad saluatorem eū adduxisset, nullius enim bono innidit. *Et adduxit eum ad Iesum*, id est, saluatorem: quia non confidebat de se, quòd possent eum sufficienter instruere. Et ex hoc accepit Ecclesia, quòd in sacramento baptismi & confirmationis, utitur adducentibus, qui præsentent suscipientes sacramentum, qui patrini solent uocari. Iesus uerò alacriter eum suscepit, sciebat enim quid de ipso facturus esset. Vide hic Petri humilitatem & obedientia, quia non dedignatur maior sequi minorem, sed confestim occurrit, & nihil tardans obedit. *Intuitus autem eum Iesus*, oculo misericordiæ, non solum exterius, sed & interius, uidens deuotionem eius, quia cor intuetur, *dixit ei: Tu es Simon*, id est uerè obediens. q.d. nomen B tuum est proprietati tuæ cōsonum *filius Ioanna*, seu Bar-iona, id est eius in quo est gratia, seu filius columbæ. q.d. hoc cognomen consonat tuo nomini, quia ille qui est uerè obediens, est filius gratiæ Spiritus sancti, quæ per columbam designatur. Meritò Simon filius Ioanna seu Bar-iona dicitur, siue uocatur. Simon enim interpretatur obediens. Ioāna, gratia: Bar, filius: & Iona, columba: quasi ei diceret: Tu es obediens filius gratiæ. Vel filius columbæ, id est Spiritus sancti, quia humilitatem de gratia Spiritus sancti accepisti, ut uocante Andrea, uidere me desiderares. Congruunt ergo hæc nomina mysterio ut insinuetur quòd obedientia necessaria est conuersis ad C Christum per fidem: & quòd homines per gratiam ueniunt ad fidem Christi: & quòd per Spiritum sanctum, firmamur in amore Dei. *Tu uocaberis Cephas*, quòd Latinè interpretatur Petrus, & in Græco caput uel capitaneus. Et congruit mysterio, ut ille qui debeat aliorū esse caput & Christi uicarius, firmitatem habeat, quā designat Petrus. Simon quippè erat nomen eius, ante uocationem & conuersionē, sed pòst impositum fuit sibi nomen Petrus. Sicut etiam quando baptizatur adultus, & quando aliquis in Papam est creatus, mutatur nomen eius. Simon ergo, est proprium nomen. Petrus uerò, est cognomen. Bar-iona, est Hebræum, & sonat filius Iona. Sed secundum alium Euangelistam, dicitur filius Ioan- D na, quia secundum quosdam, idem erat nomen patris Iona & Ioanna. Aliqualiter tamen, propter subtractionem unius syllabæ, diuersificatum sicut in Latino, Nicolaus, pro colinus. Vel dicendum quòd pater Petri, erat binomius, & sic Iona & Ioanna sunt duo nomina: & hoc uidetur ex eorum interpretatione diuersa, quia Ioanna interpretatur in quo gratia, & Iona interpretatur columba. Cephas Hebræum est & Syrum. Petrus Græcum & Latinum, & in utraque lingua nomen Petri, à petra est deriuatum. Vocatur enim Petrus, quod interpretatur firmus, ob robur mentis, & firmitatem fidei, & propter fidelem cōfessionem Christi, qua dixit: Tu E es Christus filius Dei uiui: cui tanquam fidelissimæ petræ, firmiter adhæsit, utrum autem hoc nomen modo ei impositum fuit, an promisit imponēdum, est incertum. Tutius tamen dici potest quòd modo promisit: quia cùm dicitur uocaberis, non impositio est, sed prædictio, quasi de futura nominis impositione loquendo: & tunc impositum fuit, cùm dixit: *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meā.* Vel in electione duodecim, ubi dicitur: Et imposuit Simoni nomen Petrus: sicut & claues ante resurrectionem promisit, sed post dedit. Si uerò nomen modo imposuit, tunc in sequentibus confirmauit: sic hi prædicti discipuli, primò ad fidem uocati, in ali-

Patrinorū origo.

Simon. Ioanna. Bariona.

Cephas, Petrus interpretatur.

Nominis mutatio.

Petrus.

Matth. 16

Matth. 16. Marc. 3.

aliqualem notitiam, & familiaritatem Iesu uenerüt, & deinde ad propria redierunt. *In crastinum autem*, post Petri & Andreæ uocationem, *uolens Iesus*, de Iudæa largè dicta, vbi Ioannes baptizabat, *redire in Galilæam*, de qua patria discipulos uocauit, & ad matrem quam ibi reliquerat, *inuenit Philippum*, qui erat de Bethsaida ciuitate, supra mare Galileæ, conciuis Petri & Andreæ. Et hoc congruit mysterio.

Bethsaida domus uenatorũ interpretatur

Bethsaida enim domus uenatorum interpretatur: ut ostendat quòd de domo uenatorum, cougruè uenatores, ad capiendas animas, ad uitam uocaret: non à casu, uel quasi ignotum, sed ex sus præordinatione, & ex intentione quæsitum inuenit eum, ut eum illuminaret, & ad fidem uocaret. Vnde sequitur *& dixit ei: Sequere me*, hoc est doctrinam & exemplum imitare, ut dicit Alchuinus.

Sequi quomo.

Sequitur eum qui imitatur humilitatem & passionẽ eius, ut sit socius resurrectionis & ascensionis: qui statim sine ulla cõtradictione, sicut bonus obediens, secutus est eũ. Secundum hæc dicta, primus omnium Apostolorum Philippus uidetur esse uocatus. Hi qustuor prędicti scilicet Andreas, & alter cuius nomen tacetur, ac Petrus & Pihilippus, fuerunt discipuli Ioannis: qui uidentes quòd Ioannes, de Iesu testimonium dederat, conmncti sunt ei.

Philippus.

Philippus autem à Christo instructus, iuit ad quærendum Nathanaelem fratrem suum, desiderans eum habere fratrem in fide, sicut in carne: & inuenit eum sub ficu, non casu, sed diligenter quæsitum, *& dixit ei: Quem scripsit Moyses in lege, & prophetæ mnciauerunt, inuenimus*, diu expectatum, *Iesum*, salutis authorem, *filium Ioseph*, scilicet putatiuum, *à Nazareth*, quia ibi conceptus & nutritus erat. Et quia de eo per prophetas audierat, quoniam Nazaræus uocabitur, Philippus secundum communem modum loquẽdi, loquitur: quia filius Ioseph, cui desponsata mater eius erat putabatur. Et miratus Nathanael, q̃ de Galilęa, non de Iudæa surgeret propheta: Et quia scriptura Micheæ dixerat, Christũ in Bethlehem nasciturũ, ait negatiuè & dubitatiuè: secundũ Chryſ. *A Nazareth potest aliquid boni esse?* quasi diceret, nõ. Vel quia iste legisperitus, legerat in propheta alio Nazaręus uocabitur: & signa Domini aduentus fortè notauerat, quando audiuit, à Nazareth statim erectus in spe dicere uolebat, secundum August. Affirmatiuè & assertiuè nuuc tandem, à Nazareth potest aliquid boni esse.

Michea. Chryso.ho. 19. in Ioã. Matt. 2. Iudicũ. 13.

Et quia Philippus non erat ita perfectè instructus: & ideò duxit eum ad Iesum, ut ab illo plenius audiret, propter quod sequitur: *Dixit ei Philippus: Veni & uide*, id est ab eo addisce, per experimentum uirtutis, quæ est in ipso: & adduxit eum Philippus ad Iesum, ut dicit Chrysost. Trahit quidem eum ad Christum, sciens de reliquo eum non contradicturum: si uerba & doctrinam illius gustauerit Nathanael interpretatur donum Dei: & quòd aliquis ad Christum conuertitur, ex dono Dei est.

Nathanael donum Dei interpretatur.

Et *uidit Iesus*, intuitu dilectionis, *Nathanaelem ad se uenientem*, & magis intus quàm extra appropinquantem: quia non solum uidit corpus exterius, sed etiam cor ipsius interius: *& dixit de eo*, circunstantibus: *Ecce uerè Israelita*, Deum uidens, *in quo dolus*, & simulatio *non est*, nam sine intentione doli & falsitatis ueniebat ut ueritatem agnosceret: si enim habet peccata, confitetur ea: non igitur negat eum esse peccatorem, sed laudat in eo confessionem.

Dolosi qui sint.

Dolosi quippe sunt, qui se prædicant bonos & iustos, cũ sint mali & peccatores. Magnus iste uir Nathanael: cui ipse Dominus tale testimonium perhibet.

Israel quid interpretetur.

Israel interpretatur uidens Deum, unde dicitur uerus Israelita. Primò, ex fide, qua iam Deum uidere, & in eum credere incipiebat: quia instructus in lege per fidem & intelligentiam scripturarum, saltem per speculũ, & in ænigmate Deum uidebat. Secundò, ex confessione, quam Christo respondendo faciebat. Videns ergo Nathanael, quòd conditionem suæ mentis expresserat, quæsiuit unde ipsum sciebat, dicens: *Vnde me nosti?* id est, ex qua uirtute, cùm hoc sit supra uirtutem humanitatis. Et Christus respondit ei, per reuelationem alterius occulti, dicens: *Prius quam te Philippus uocaret*, & tibi de me loqueretur, *cum esses sub ficu, uidi*, id est cognoui, *te*, & propositũ cordis tui. Ad literam, sub quadam ficu sederat, fortè cogitans de futuro saluatore: ubi Philippus superueniens, de Christo cum eo singulariter nullo alio præsente loquebatur. Et ideò propter hoc signũ & præcedens, Nathanael statim confessus est ipsum esse Christum. Vnde sequitur. *Respondit Nathanael, & ait; Rabi, tu es filius Dei, & rex Israel*, id est Christus expectatus ab Israel in regem & defensorẽ: Expectabant enim omnes Iudæi Messiam temporalem regem futurum: & hoc modo uidetur loqui iste Nathanael: quia non habebat adhuc cognitionem perfectam de Christo: non enim uidetur intellexisse tunc ipsius diuinitatem: quia non dixisset, tu es rex Israel, sed totius mundi, & propterea cùm dixit: Tu es filius Dei, non fuit confessus eius diuinitatem, sed intellexit hanc filiationem, per quandam gratiæ excellentiam: Vnde dicit Chrysost. quòd adhuc credens esse sapientem, qui ex aliqua reuelatione Dei secreta nouerit, confitetur eum esse filium Dei, non per naturam, sed per adoptionis gratiam: quia adhuc non erat plenè illuminatus de fide trinitatis. Alij tamen dicunt quòd hoc ex corde credidit sicut ore confessus fuit: sed primum probabilius est, sicut inferius patebit.

Expectatio Iudæorũ.

Chryso.ho. 20. in Ioã.

Vnde Dominus docet eum amplius, eleuans eum ad maiora, scilicet ad diuinitatem suæ cognitionem, per obsequium angelorum, sibi tanquam superiori exhibendum. Nulla enim natura est supra angelicam, nisi diuina: & hoc est quod dicitur. *Respondit Iesus, & dixit ei: quia dixi tibi, uidi te sub ficu, credis*, me esse Christum, quantum ad excellentiam gratiæ, *maius his uidebis*, cognoscendo uirtutem diuinæ substantiæ. Vnde Chrysosto. quasi dicat. Magnum tibi uisum est hoc esse quod dixi: & propterea me regem Israel confessus es. Quid igitur dices cùm maius uideris? Et quid sit istud maius, ostendit subdens, *Et dixit eis*. s. Philippo, & Nathanaeli. *Amen Amen dico uobis*. Amen, idem est quod fideliter: & ideò ubi duplicatur, est signum maximæ certitudinis & firmitatis. *Videbitis cælum apertum: & angelos Dei ascendentes & descendentes super filium hominis*, in obsequium deitatis, in humana latentis natura.

Chryso. ho. 20. in Ioã.

Amen quid est.

In passione enim apparuit angelus de cęlo, confortans eum, & in resurrectione uisi sunt angeli circa sepulchrum eius: & in ascensione astiterunt, tanquam duo uiri, in uestibus albis. Sed & ante hoc, accesserunt, & ministrabant ei, & euangelizabant eius natiuitatem. Vbi Chrysosto. Vide qualiter paulatim eum à terra subducit, & facit quòd non ultrà æstimet eum hominem solum: cui enim angeli ministrant, qualiter hic homo purus esset? per hoc igitur suadet angelorum se esse dominatorem. Hæc Chrysost. Veruntamen, quia iste Nathanael doctissimus & peritissimus erat in lege, noluit eum Dominus,

Chryso. ho. 20. in Ioã.

Nathanael cur non sit apostolus.

minus, in apostolum cum alijs eligere: nec etiam Nicodemum, de quo infrà dicitur: eo quòd & ipse peritus & doctus esset: ne propter suam scientiam, se electos diceret vel præsumeret. Voluit enim Christus, apostolos primos fundatores ecclesiæ, idiotas & simplices homines eligere: ne doctrina fidei, & prima conuersio hominum humanæ sapientiæ ascriberetur, sed diuinæ. Hoc etiam ideò fecit, ut mundum & sapientes eius confunderet. Fuerunt tamen Nathanael & Nicodemus, à principio ad fidem uocati: ne doctrina fidei, quasi à solis simplicibus recepta, haberetur contemptui: & ne si à principio, omnes fuissent simplices, crederentur per oppositum per ignorantiam decepti. Postquam uerò fides catholica radicata fuit, Paulus ad apostolatum uocatus est, quamuis literatus esset. Per Andreã & Philippum, qui à Christo edocti, de salute fratrũ suorum solliciti fuerunt, significátur illi, qui proximos suos, quantum bono modo possunt, ad sequelam Christi inducunt. Quod est contra multos, qui non solum non inducunt, sed pro posse auertunt. *Et regressus est Iesus*, cũ Philippo, *in Galilaam: & ueniens Nazareth*, ad matrem suam: cũ indicibili gaudio, receptus est per eã. Attende ꝙ post baptismũ, post uictoriã tentationũ Christus redijt Nazareth, quod interpretatur flos: & significat ꝙ homo, quantũcumque lotus sit à peccatis, quantuncumq; tentationes superauerit, uel quæcumque bona fecerit, semper debet se reputare in flore & in principio esse. Et deinceps, per illũ annum, Iesus in Galilæa remansit: nec aliquis euangelista ponit, quid interim usque ad nuptias fecerit. In anno enim à baptismo, usque ad nuptias, nihil aliud legitur Christum fecisse, nisi quod legitur de ieiunio in deserto, & de tentatione à diabolo, & de testimonio Baptistæ, & de discipulorum conuersione.

Luca. 4.

Christi post bapt. uocationes, quae sunt.

ORATIO.

O Bone Iesu, redemptor perditorum, saluator redemptorum, spes exulum, pauperum spiritu dulce solatium, laborantium fortitudo, lassorum recreatio, triumphantium corona, supernorum ciuium unica merces & letitia uera, inclyta proles summi Dei, & fructus sublimis uteri virginalis: fons gratiarum omnium, de cuius plenitudine nos omnes accepimus: in te, ut finem omnium tendens, & sperans, & amans ferar: desiderate Iesu ad te adducar, te sequar: quia tu solus sufficis, tu solus saluas, tu solus bonus & suauis es te quærentibus & diligentibus nomen tuum. Amen.

A *De mutatione aquæ in uinum. Cap. XXV.*

DEINDE anno sequenti, scilicet trigesimoprimo, cœpit Iesus, signis mirificis mũdum illustrare. Et primò approbans coniugium, nuptias intrauit, & aquam in uinum conuertit: quod eadem die qua baptizatus fuit, scilicet anno reuoluto fecit. Dominus sua corporali præsentia, ac nihilominus signorum suorum initio, nuptias quas instituit, tanquam licitas & honestas, honorare & commẽdare uoluit, ne eas hæretici despicere & damnare præsumerent. Vnde Beda: Quia bona est castitas coniugalis, melior cõtinentia uidualis, optima munditia virginalis, ad B probandum omnium electionem graduum discernendum: tamen meritum singulorum, ex intemeratæ Mariæ virginis, utero nasci dignatus est, à prophetico Annæ uiduæ ore mox natus benedicitur, à nuptiarum celebratoribus, iam iuuenis inuitatus, hos præsentia suæ uirtutis honorat. *Die*, itaque, *tertio*, id est tertio ab euangelista nominato post primos duos: quibus Iesus post regressum à deserto ad Ioãnem uenit: quamuis inter eos multi dies fluxerint, *nuptiæ factæ sunt in Chana Galilææ*, id est in quodam uico seu villa prouinciæ Galilææ sic dicta. Quamuis autem dubium sit, cuius nuptiæ fuerunt: tamen nos meditemur eas fuisse Ioannis euangelistæ: sicut C in prologo super Ioannem, Hieronymus uidetur affirmare. Quem uolentem nubere, Christus de nuptijs uocauit: & ex tunc Ioannes Christo, propter munditiam continentiæ virginalis, magis familiaris fuit. Hoc etiam uidetur, ex eo quòd Christus non legitur fuisse in nuptijs alijs: & per hoc, *mater Iesu erat ibi*, tanquam in nuptijs sui nepotis. Non enim est uerisimile, quòd ipsa uenisset, nisi multum sibi attinuisset: sicut iuit ad Elizabeth cognatã suam, nec legitur in tali casu iuisse ad aliã. In ipsis ergo nuptijs, dña nostra fuit, non tanquam extranea inuitata, sed tanquam primogenita, & dignior inter sorores, fuit in domo sororis, quasi in domo sua. Cũ enim soror eius, Maria Salomæ, vxor Zebedæi, D uellet facere nuptias filio suo Ioanni, uadens ad dominam nostram in Nazareth, quarto à Chana miliario, intimauit hoc ei: & sic ipsa ante alios uenit ad præparationem nuptiarum. Vnde legitur quòd, *mater Iesu erat ibi*, sed de Iesu & discipulis eius, dicitur quòd fuerunt uocati: qui tamen discipuli, adhuc firmiter non adhærebant: sed sequebantur gratia familiaritatis, imbui cupientes eius doctrina. De Ioseph autem sponso virginis, non fit mentio. Nam quidam dicunt eum tunc mortuum fuisse, & virginem in custodiam filij transisse: quia nec etiam deinceps de eo legitur in euangelio. Quod si nondũ mortuus fuit, tamen in passione Domini sine dubio mortuus erat: quia uxor illius, alij commenE data est. Conspice igitur Dominum Iesum inter alios, sicut unum quemuis de populo comedentem, & humiliter in loco infimo, non inter maiores sedentem. Nam docturus erat in posterum: Cùm inuitatus fueris ad nuptias, recumbe in nouissimo loco. Ipse uerò prius cœpit facere, quàm docere. Conspice et dominã obsequiosam, & in cunctis rectè & ordinatè faciendis sollicitam. Cumque prope finẽ conuiuij agnosceret uinum deficere, iuit ad filium, & dixit ad eum. *uinum non habent*: non casu, nec fortuitu accidisse putandum est, ut domino ueniente ad nuptias, uinum deficeret: sed eo magis ut occasio

Ioan. 2.

Nuptiarũ honoratio.

Beda in ho. in dominica 2 post epiphania.

Nuptiæ Ioannis euangelistæ.

Hieronym. in prologo in Ioanne.

Ioseph obitus.

Luca. 14.

Ablui. 1.

Vini defectus.

sio miraculi fieret. Vnde intelligens sancta Dei genitrix, iam tempus perfectæ ætatis, quo per miracula seipsum, Deum mundo innotesceret, & non filius Ioseph, sed Dei & Mariæ virginis crederetur, ait, *Vinum non habent*: scilicet ad sufficientiã, quasi dicat: Fili mi, uinum hic deficit. Solum insinuat hic defectum, nihil petens, sciens quòd amanti sufficit solum insinuare necessitatem, absque ulla petitione. Vnde non dicit: Da eis uinum, ut reuerentiã filio seruet, & in liberalitate filij, & misericordia spẽ ponens, tantum defectum proponit. Ex corde enim pijssimo, uoluit præuenire totalem defectum, ne confusio appareret: & ideò inuitauit filium, quem ad hoc potentem sciebat. Plena quippe Spiritu sancto, iam tunc illud miraculum prænoscebat, quod filius eius facturus erat. Quod ergo facere cogitabat: hoc illa, ut faceret, admonebat, secundum Hieron. congruum est, quòd ubi Deus inuitatur, temporalis uinum iocunditatis deficere debeat: hoc enim uino, sancti nõ delectantur: quia inebriat ad Dei obliuionem, & incendit ad concupiscentiam: nec dubiũ est quin Christus, ad delectantes in uino iocunditatis, nunquam introisset: & ideò congruum est, ut in nuptijs sanctorum deficiat. Respõdit Iesus, *Quid mihi, & tibi est mulier?* quid me molestas? secundum Augusti. Maria mulier dicta est, non corrupta virginitate, sed appellatione gentis suæ. Mulieres enim omnes fœminas illi appellauerunt, proprietate linguæ Hebrææ. Vnde & mulier de Eua virgine, cùm adhuc in paradiso esset, dicitur: *Mulier quam dedisti mihi sociam, &c.* secundum Origen. congruè uocat Mariam mulierem, pro sexu & proprietate cordis, per misericordiam emolliti: quoniam misericordia emollita, mollia sensit de nuptijs celebrantibus: qui ex paupertate uini, in proximo manifestanda uerecundati fuissent: & addidit: *Nondum uenit hora mea*, id est, nondum uini defectum sentiunt, qui assunt: sine ergo eos primùm hoc sentire: quia cùm necessitatem cognouerint, magis reputabunt beneficiũ quod recipiunt. Nam secundum Chrysostomum, Beata virgo, ex pietate mota, uoluit præoccupare tempus debitum, faciendi miraculum. Et quia istud miraculum, inter miracula Christi erat primum, & ad confirmationem discipulorum: ideò debuit esse notum, ibidem existentibus, & gratum ipsis conuiuantibus. Huc autem magis fuit, ex eo quòd factum est, post talem uini defectum, quàm si antè fuisset factum. Et quia ut dictum est, mater Iesu uoluit præuenire totalem defectum, & quòd statim antequam esset opportunum Christus faceret miraculum: ideò Christus matre, haud dubium, sapientior, eam repressit, dicens: *Quid mihi & tibi est mulier?* quasi dicat. Scire tempus aptũ ad faciendum miraculum fiendum, non est mihi & tibi commune, sed mihi soli cõuenit: propter quod subditur. *Nondum uenit hora mea*, id est hora conueniens faciendi miraculum à me solo cognita. Sed secundum August. facere miracula, competebat Christo, secundum diuinam naturam, quam à matre nõ habuit: & ideò prædicto modo, respondendo matri ostendere uoluit, quòd in hoc non tenebatur ei obedire: quia in natura diuina, nihil habuit à matre: nec per consequens, cum ea aliquid commune: ideò dicit, *quid mihi & tibi est mulier?* quasi dicat. Vis fieri miraculum: sed ad hoc agendum, quid commune habeo tecum? quasi dicat, ex natura communi, tecum hoc nõ ago, sed ex eo quòd habeo à patre: quia uirtutem faciendi miracula, à patre habeo, non à te. Sed quia humanitatem, in qua passus est, traxit à matre; ideò addidit. *Nondum uenit hora mea* à me disposita: hora scilicet uoluntatis, non necessitatis: id est tempus patiendi ex communi mihi & tibi, scilicet in natura quam à te habeo: & tunc te recognoscam, & tibi condescendam: unde cùm uenisset hora, qua ut homo moreretur de cruce, cognitam matrem, recommendauit discipulo, quem præ cæteris diligebat. Primæ tamen sententiæ, secundũ Chrysosto. magis consonat litera sequens: quia mater Iesu ex eius responsione non ostendit petitionẽ suam repulsam, sed conuenienter dilatam. Vnde de Domini responsione non diffidens, sed de sua benignitate præsumens, rediit ad ministros, qui seruiebant in nuptijs illis, & fiducialiter mittens illos ad filium suum, dixit eis. *Quodcunque dixerit uobis, facite*, expectans hora conuenienti, à filio suo cognita impletionem petitionis suæ, q. d. Licet abnegare uideatur, tamen faciet: Intellexit enim in illis verbis Domini, ipsum non exasperatum: & ideò fiducialiter imperauit ministris, ut præcepta implerent, filij iubentis. Sciebat enim eum tantæ misericordiæ & pietatis, quòd compateretur indigentibus, & faceret quod petebatur: licet asperè loqui, & negare uideretur. Sana doctrina virginis Mariæ, ut semper debeamus Christo obedire: & per hoc etiam monemur, de Domino non desperare, si nobis cùm oramus, uideatur de facto durius respondere, sed cum beata virgine, fiducialiter eius misericordiam expectare. Sed cùm Christus maximam reuerentiam matri detulerit, mirum uidetur quòd sic extraneè ei respondit. Dura quidem uidetur prædicta Domini responsio. Sed secundum August. instructoria est: quia in diuinis quæ Dei sunt, matrem recognoscere non debemus. Et similiter secundum Bernard. ad instructionem nostrã fuit, qui de hoc loco sic dicit: Quid tibi & illi Domine? nonne quod filio & matri? quid ad illam pertines; & quæris: cùm sis benedictus fructus uentris sui immaculati. Nonne ipsa est, quæ saluo pudore concepit, & sine corruptione te peperit? Nonne ipsa est, in cuius utero nouem mensibus moratus es: cuius virgineis uberibus lactatus es: cũ qua duodecim annorum factus, de Hierusalem descendisti, & eras subditus illi? dicis: Quid mihi & tibi? multum per omnem modum: sed manifestè iam uideo, quòd non uelut indignans, aut confundere uolens, virginis & matris teneram uerecundiam dixeris, quid mihi & tibi: cùm uenientibus ad te iuxta præceptum eis ministris nihil cũctatus facias, quod suggessit. Vt quid ergo fratres: ut quid responderat, prius? utique propter nos & conuersos ad Dominum: ut iã non sollicitet carnalium cura parentum, & necessitudines illæ non impediant exercitium spirituale. Quandiu enim de mundo sumus, debitores nos constat esse parentibus. At postquam reliquimus nosmetipsos: multo magis ab eorum sollicitudine liberati sumus. Vnde legimus fratrem quendã, in eremo conuersantem: cùm ad eum carnalis frater auxilij gratia aduentasset, respondisse, vt adiret alterum fratrem eorum, cùm ille utique iam obijsset. Cùm admiratus, qui uenerat, responderet, quia ille obijt eremita, se quoque similiter obiisse respondit. Optimè ergo nos docuit Dominus, ne solliciti simus super propinquos carnis nostræ, plus quàm religio postulet quando ipsi matri, & tali matri respõdit: *Quid tibi & mihi est mulier?* sic & in alio loco, cùm

sugge-

Augu. tractatu. 8. in Ioannem. Mulier Maria appellatur.

Genes. 3.

Nondũ uenit hora.

Chryso. ho. 20. in Ioã.

Augu. tractatu. 8. in Ioannem. Miracula facere quãdo competebat Christo

Hora Christi.

Chrysosto. ibidem.

Maria doctrina.

Augu. tractatu. 8. in Ioannem. Mariam nõ esse Christo extraneam

Bernardus sermo. 2. in Dominica. 1. post octa. epiphaniæ.

Religiosi, mortui esse mundo.

suggereret ei quidam, quoniã mater eius & fratres eius foris starent, quærentes ei loqui, respondit: *Quæ est mater mea, & fratres mei?* ubi modo sunt, qui tam carnaliter, & inaniter, super carnalibus propinquis suis solliciti sunt: ac si adhuc uiuerent, & ipsi cũ eis: Hæc Bernard. *Erant autem ibi lapideæ hydriæ sex, positæ secundum purificationem*, id est secundum morem & ritum purificationis, *Iudæorum*, hoc est uasa aquatica, & aquarũ receptui parata: ab hydor quod est aqua, sic dictæ: ut si fortè contigisset aliquem de conuiuis, uel de ministris lauare se, uel uasa, aquã ad hoc inueniret, & haberet paratam. Crebrò enim manus & uasa epulatoria, Iudæi baptizabant, id est lauabant & purificabant: & si casu immundum aliquid tetigissent, nisi prius loti, non comedebant. *Capiebant*, autem *singulæ*, hydriæ *metretas*, id est mensuras, *binas uel ternas*, à metron, quod est mensura sic dicta, secundum Isidorum. Metreta, quædam mensura est, continens decem sextarios: & secundum eundem, sextarius continet tantum duas libras: qui bis assumptus, uocatur bilibris. *Et dixit Iesus, ministris, Implete hydrias aqua.* Aliquid enim de aqua prius posita, inde assumpserant ad purificationem uasorum: & ideò iussit Iesus suppleri, quod fuerat amotum. Euntes igitur ministri, hauserunt aquam de puteo: qui adhuc ibi esse dicitur, extra uiculum, *& impleuerunt hydrias usque ad summum.* Quæ cùm fuissent impletæ aqua, conuersa est in uinum, diuina uirtute. Non dicitur hîc quòd aliqua uerba ad hoc dixerit, sicut in transsubstantiatione panis & uini in corpus suũ & sanguinẽ: sed occulta uirtute diuinitatis hoc operatus ẽ. Sine ergo omni uerbo, sola Domini uoluntate, in optimum uinum aqua conuersa est: cùm tamẽ alia miracula, & uerbo, & tactu corporeo, & aliquando fletu perfecerit. *Et dixit eis Iesus: Haurite nunc, & ferte Architriclino.* In hoc duo notantur: Primum, discretio domini: quia primò misit magis honorabili: nec in hoc fuit personarum acceptor: quia secundum August. non cùm homines diuerso modo pro suis gradibus honoramus, tunc timendum est, ne personas accipiamus. Secundum, humilitas Domini: quia patet quòd sedebat longè ab Architriclino, cùm diceret: Ferte illi, quasi ab eo remoto: & cùm ille sederet in magis honorabili loco, colligitur quòd Dominus nolens sedere ibi, nec iuxta eum, elegit ibi humiliorem locum. Triclinium, est locus ubi sunt tres ordines mensarum, secundum gradus superiores & inferiores ordinatarum: sicut solet esse in refectorijs religiosorum. Et dicitur triclinium, à triplici ordine lectorum, super quos sedendo, recumbentes comedebant. Cline enim Græcè, lectum Latinè significat. Nam antiquitus, in lectis sedentes & accumbentes, comedere solebant: ut ex labore fatigationis, interim dũ cibus sumitur, membra quiescerent. Et ideò in scripturis dicuntur comedentes accumbere uel recumbere, seu discumbere, quod est quasi iacendo comedere. Architriclinus, est princeps & primas triclinij, id est principalis, & primus inter conuiuantes in triclinio. Et probabile est, quòd fuerit aliquis sacerdos illius temporis, qui nuptijs intererat, ad benedicendum, & ad ostendendum qualiter debeant procedere, secundum legem & statuta seniorũ. Voluit ergo Dominus noster, quòd principalior inter conuiuas, primò de uino illo gustaret: ut præsidẽtis sententia acceptabilior esset: & ex ipsius commẽdatione, miraculum notius fieret. Sic etiam nos debemus, nostra examinatori prælato offerre, ad probandum ea. *Vt autem gustauit Architriclinus, aquam uinum factam*, id est mutatam in uinum, *& non sciebat unde esset*, scilicet per Christi uirtutem, *uocat sponsum*, quasi ad arguendũ ipsum, *& dicit ei: Omnis homo*, rationalis & prudenter agens, *in principio bonum uinum apponit* conuiuantibus: quia tunc sensus est uiuax, & potest discernere uini bonitatem, & acceptare, *& cùm inebriati fuerint, tunc* apponit, *id quod deterius*, id est aquosius, & debilius ad mitigationẽ ebrietatis: quia tunc non sic sciunt discernere inter bonum & deterius. *Tu autem*, contra consuetudinẽ faciens, *seruasti uinum bonum usque adhuc*, ita quòd modo sapor eius discerni non potest, quasi dicat arguendo eum, inordinatè & imprudenter fecisti contrarium. Iste tamen, ut prædictum est, ignoranter loquebatur. Ministri ergo, qui dederant uinum illi & alijs, diuulgauerunt miraculum: quia ipsi sciebant quomodo fuerat factum. Commendauit Architriclinus uini bonitatem: & post in communi, cõmendauerunt miraculi nouitatem. Non dubiũ quin melior erat, mutati uini natura, quàm nati. Vnde Chrysost. Fecit aquam in uinum: non simpliciter autem uinum, sed uinum optimum. Talia enim Christi miracula, multò his quæ per manum perficiuntur, speciosiora & potiora quodammodo sunt: ita & in alijs, quando membrum direxit corporis claudicans, sanis demonstrabat hoc melius. Et iterum: Generale est in omnibus Christi miraculis, ꝙ semper ad aliquid melius terminatur, quàm possit fieri per naturam. Hæc Chryso. Hoc miraculum, primò à Christo factum est, ad manifestandam ueritatem diuinitatis in eo latentem, & ad confirmandũ eorum fidem. Et hoc est quod dicitur: *Hoc fecit Iesus initium signorum*, per se factorum: quia ante hoc fuerunt signa per patrem facta, circa ipsum. Et ideò falsum est quod dicitur de signis puerilibus, in libro de infantia saluatoris, & in euãgelio Nazaræorum. Fecit autem hoc, *in Chana*, villa quadam prouinciæ *Galilææ*. In qua uilla, ostenditur locus, ubi steterunt hydriæ: & triclinium, ubi steterunt mensæ. & descẽditur ad ea per plures gradus, sub terra: sicut est in pluribus alijs locis sanctis: quod fortè accidit ꝓpter frequentes destructiones, & ruinas factas in illis. *Et manifestauit*, per hoc signum, *gloriam suam*, id est gloriosam latentem in carne deitatem: & per deitatis potentiam, per quam hæc fecit, & quàm gloriosus est: ostendẽs per effectum diuinæ uirtutis, quòd ipse esset Dominus uirtutum & rex gloriæ: & quòd ipse esset sponsus ecclesiæ: & quòd ipse esset qui cuncta ex nihilo potuit creare: qui etiã sicut Dominus quando uoluit, potuit elementa immutare, secundum Chrysost. Ostendens quoniam ipse est, qui in uineis aquam transmutat: pluuiam per radicem in uinum uertit, quodque in planta per multum temporis fit: hoc repentè simul, in nuptijs operatus est. *Et uiso miraculo, crediderunt in eum discipuli eius*, scilicet magis firmiter & perfectè, quàm ante miraculum. Habebat enim paucos discipulos, sicut & Ioannes, quos familiariter docebat: non tamen sic inseparabiliter adhærentes, & perfectè credentes, sicut post miraculum: sed qui illi fuerunt, nescimus. Vnde dicuntur discipuli, propter notitiam, & sequelam & mutuum inter Christum & ipsos amorem. Vel quia post futurum discipuli erant: ad uerbum enim Ioannis plures eum occultè audiebant: qui postmodum, omninò eum secuti sunt. Potest etiam dici, ꝙ aliqui

Marginalia: Matth. 12. Luca 8. — Hydria. — Metreta quid sit. — Sextarius quid contineat. — Aqua in uinũ mutatur sine uerbo. — Augustin. tractatu. 8 in Ioannẽ. Acceptio personarũ non timenda. — Triclinium quid sit. — Cline quid significet. — Architriclinus quis dicatur. — Vini miraculosi bonitas. — Chrysost. ho. 21. in Ioan. — Chana. — Vini in uineis productio. — Discipuli Domini unde dicebantur.

aliqui de nouo in eum crediderunt, & illi qui prius crediderant, ut Andreas & alij, per hoc in fide solidati fuerunt. Vbi Augustin. Scriptura, non solum illos duodenos, appellat discipulos eius, sed omnes qui in eum credentes, magisterio eius ad regnum cœlorum erudiebantur. Notandum hic, quòd secundum quadruplicem sensum sacræ Scripturæ, quadruplices sunt nuptiæ: scilicet carnalis copulationis, secundum sensum literalem: diuinæ incarnationis, secundum sensum allegoricum: spiritualis coniunctionis, secundum sensum tropologicum: & beatæ fruitionis, secundum sensum anagogicum. De primis nuptijs, ad literam, est euangelium præsens. Istis nuptijs interesse debent mater Iesu, & Iesus, cum discipulis suis. Per istos tres, intelliguntur tria bona matrimonij. Primum bonum est, fides castitatis, quod significat casta mater Domini. Secundum est sacramentum: significat enim coniunctionem diuinitatis & humanitatis in Christo, uel Christi & ecclesiæ, quam sacram rem significat & efficit Christus, qui interfuit nuptijs. Tertium est, proles suscipienda, & educãda in fide Christi, quod significant Christi discipuli. Secundæ nuptiæ allegoricæ sunt diuinæ incarnationis. In his nuptijs sponsus est filius Dei, uerbum æternum: sponsa uerò, humana natura. In his nuptijs, totaliter fuit mater Iesu, & ipse Iesus, & discipuli eius futuri, quos elegit in ipso, ante mundi constitutionem. Harum nuptiarum proles, sunt omnes qui credunt in eum. Aliter, istæ nuptiæ allegoricè dicuntur esse inter Christum sponsum, & ecclesiam sponsam: quarum nuptiarum proles, sunt omnes fideles: & redit in idem, cum iam præmisit. Tertiæ nuptiæ sunt tropologicæ, spiritualis uidelicet coniunctionis Dei & animæ: in his nuptijs consistunt tria bona coniugij, fides, proles, sacramentum. Quartæ nuptiæ sunt, anagogicæ & cœlestes: in quibus gaudium nostrum erit plenum. Vnde in Apoca. *Gaudeamus, & exultemus, & demus gloriam Deo: quia uenerunt nuptię agni, & uxor eius præparauit se.* Ad has nuptias, non intrant, nisi beati, qui ad cœnam nuptiarum agni, uocati sunt: quales sunt uirgines prudentes, quæ intrauerũt cum sponso, & clausa est ianua. Sicut ergo sunt nuptiæ hominis & hominis, in carnali copulatione: ita sunt nuptiæ Dei & hominis, in naturarum cõiunctione: & spiritus creati & spiritus increati societate: & hoc in gratia & gloria. Primę nuptiæ Dei & hom. factæ sunt, cùm humanã naturã diuinę naturæ, in unitatẽ personæ copulauit. Secundæ sunt Dei & hominis, in uno spiritu, in gratia charitatis coniuncti. Tertiæ sunt Dei & hominis in gloria: quando fidelis anima ingreditur thalamum sponsi, in secreto cœlestis luminis. In omnibus autem his, aqua terrenæ consolationis insipidæ, transit in uinũ iocunditatis æternæ, in Dei sapore & societate. Possumus etiam dicere, quòd per nuptias, de quibus hic secundum sensum literalem dicitur, coniunctio Christi & ecclesiæ intelligitur: & quòd istud matrimonium in utero uirginali initiatum fuit, quando Deus pater filio, humanam naturam, in unitate personæ uniuit: & sic thalamus huius coniunctionis, fuit uterus uirginalis. Publicatum autem fuit, quando Ecclesia sibi per fidem coniuncta est: consummatum uerò erit, quando sponsa, id est ecclesia introducetur in thalamum sponsi, in cœlestem scilicet gloriam. Et secundum Bedam, non uacat à mysterio, quòd die tertia nuptiæ factæ referuntur. Primus namque dies, est tempus legis naturæ, quo patriarcharum exemplo: secũdus, tempus legis scriptæ, quo prophetarum scriptis: tertius tempus gratiæ, quo euangelistarum præconijs, quasi tertiæ diei luce mundo refulsit: in quo Dominus in carne natus apparuit, & nuptias celebrauit. Vnde Oseæ: *Viuificabit nos post duos dies, in die tertia suscitabit nos, &c.* Sed ad hoc quòd in Chana Galilææ, id est zelo transmigrationis, eædem nuptiæ factæ perhibentur, significat eos gratia Dei dignos esse, qui zelo deuotionis feruere, ac de uitijs ad uirtutes, & de terrenis ad æterna norunt transmigrare. Et secundum Aug. mysteria quæ in illo Domini miraculo latent, uideamus, oportebat implere in Christo, quæ de illo scripta erãt. Illa erant aqua. Fecit autem de aqua uinum, cùm aperuit eis sensum, & exposuit. Sic enim sapit quod non sapiebat, & inebriat quod non inebriabat. Ve autem dicit Alchuinus, ministri, sunt doctores noui testamenti, qui scripturas spiritualiter alijs interpretantur. Architriclinus uerò, est aliquis legisperitus: ut Nicodemus, Gamaliel, Saulus. Dũ ergo talibus euangelij uerbum committitur, quod in litera legis occultatur, quasi uinum de aqua factum, Architriclino propinatur. Et bene in domo nuptiarum, tres ordines discumbentium altitudine, inter se distantes, describuntur: quia ecclesia tribus ordinibus fidelium constat: scilicet coniugatorum, cõtinentium, & doctorum. Optimum autem uinum, Christus usque adhuc conseruauit, id est euangeliũ suum, usque in sextam ætatem distulit. Sed alijs propter prolixitatem uitandam, omissis de nuptijs tropologicis; propter moralitatem aliquantulum latius uideamus. Spiritualiter ergo, in Chana Galilææ fiunt nuptiæ, quando intra sanctam Ecclesiam, sine conuersationem bonam, per feruorem, Christo fideles animæ sociãtur. Chana enim, interpretatur zelus, & significat feruorem dilectionis. Galilæa uerò, interpretatur transmigratio facta: & designat Ecclesiam. Ex qua interpretatione hoc ostenditur, quòd illi feliciter ad has spirituales nuptias ueniũt, & discumbentes digni Christo sunt, qui feruore dilectionis, & zelo amoris Dei tacti, mala opera respuere, & bona amare didicerunt: ac de uitijs ad uirtutes, & de statu culpæ ad gratiam, necnon de terreno amore ad cœleste desiderium, & à seipsis in Deũ transmigrauerunt. In sancta namque Ecclesia, siue in spiritualis uitæ, conuersatione honesta, respuentes mala, amamus bona: & postponentes transitoria transmigramus ad æterna. Ad hoc facit, quòd illæ eximiæ nuptiæ in annũtiatione, quãdo beata uirgo, cœli nupsit architecto, sunt in Galilæa factæ: ad insinuandum quòd mens apta nuptijs spiritualibus, debet esse in transmigratione. In his nuptijs, Iesus saluator, id est qui populum suum saluat à peccatis eorum, aquam conuertit in uinum, quando conuertit impium, & facit pium, quando aufert culpam, & confert gratiam: sed ad preces beatæ uirginis, quę semper compatitur miseris, implentur hydriæ, & aqua tristitiæ conuertitur in uinum consolationis & deuotionis æternæ. Sex hydriæ, sunt quinque sensus corporis, cum uno simplici sensu animæ: sed hydriæ dicuntur lapideæ, quia sensus nostri ante gratiam, obdurati sunt per culpam. Istas hydrias aqua implemus, quando fletu nostræ compunctionis, omnes sensus nostros, à culpa transacta perfectè lauamus: tali aqua purificãtur Iudæi, id est ueri confessores Christi: qui non tantum confitentur eũ uoce oris, sed etiam opere manuum, in ueritate cordis.

Augustin. lib. 2. de cõsensu euang. cap. 17.

Nuptię quadruplices.

Bona matrimonij.

Ephe. 5.

Apoc. 19.

Matt. 25.

Aqua insipida trãsit in uinũ.

Beda in eũ locum.

Dies tertius.

Osea. 6.

Augu. tractatu. 9. in Ioannem. Allegoricè. Luca. 23.

Ordines fideliũ tres.

Moraliter.

Chana quid interpretatur.

Luca. 1.

dis. Capiunt autem hydriæ metretas binas uel ternas: binas, quando flemus quæ commisimus delectatione & consensu: ternas uerò, quando fletibus purgamus: non solum dilectionem prauam & consensum, uerumetiam opus malum. Aqua denique in uinum conuertitur, quando fletum culpæ, iocunditatis gratiæ sequitur: uel etiam quando in mente hominis opus Dei, quod laboranti prius non sapit per spiritualem negligentiam illuminatio dulcescit. *Omnis autem homo primum uinum bonum ponit*, quia homines, ea quæ ad uinum bonum pertinent, scilicet delectabilia, amāt & quærunt in præsenti: deinde quod deterius est: quia amara inuenient & recipient in futuro. Sic ergo diabolus primò suggerit aliqua sub specie boni. Et cum quis per complacentiam inebriatus fuerit tunc quod deterius est, scilicet enormitas diuersas, in peccatis superinducit. Sed Christus non primò, uinum bonum ponit, sed in posterum seruat: quia à principio, amara & dura proponit: quia arcta est uia, quæ ducit ad uitam: & omnes qui piè uolunt in Christo uiuere, amaritudines & tribulationes patiuntur: sed in futuro, delectationes & gaudia consequuntur: & parua sunt bona, quæ nobis tribuit in præsenti tempore, ad comparationem futurorum, quæ bonis daturus est in æternitate. Bonus medicus, nunquam dat bonum & purum uinum infirmo: uel illi qui euasit de infirmitate, quandiu est debilis, donec perfectam habeat sanitatem, sed dat illi uinum aqua mixtum. Sic homine existente in uita ista, quamuis euaserit infirmitatem peccati, tamen debilis est & potest recidiuare, dat Dominus uinū mixtum aqua tribulationis: sed in fine quando habebit perfectam sanitatem, tunc dabit uinum purum æternæ consolationis. De prædictis hydrijs & metretis, sic dicit Bernard. Sex hydriæ positæ sunt his qui post baptismum in peccata labuntur. Prima hydria, & prima purgatio in compunctione est, de qua legimus: quoniam *in quacunque hora ingemuerit peccator omnes iniquitates eius nō recordabuntur*. Secunda uerò confessio est, omnia siquidem in confessione lauantur. Tertia, eleemosynarum largitio: hinc enim habes in euangelio: *Date eleemosynam: & omnia munda sunt uobis*. Quarta est, remissio iniuriarum, secundum quod orantes dicimus: *Dimitte nobis debita nostra: sicut & nos dimittimus debitoribus nostris*. Quinta est, afflictio corporis, unde exoramus: Vt mundi per abstinētiam, Deo canamus gloriam. Sexta est, obedientia præceptorum: sicut audierunt discipuli, quod utinam mereamur audire & nos: *Vos mundi estis, propter sermonem quem locutus sum uobis*. Nimirum: quia non erant sicut hi de quibus dicitur: *Sermo meus non capit in uobis*: sed in auditu uerbi obedierant ei. Hæ sunt sex hydriæ, positæ in purificationē nostram: & quæ uacuæ sunt, & plenæ uento, si pro inani gloria obseruantur. Aqua replentur, si timore Dei custodiuntur: quoniam timor Domini, fons uitæ. Aqua inquam, timor Domini est: etsi minus sapida, sed optimè refrigerans animam noxijs desiderijs ęstuātem: aqua est, quæ iacula inimici ignita, possit extinguere. Sed diuina uirtute, aqua mutatur in uinum: quoniam perfecta charitas, foras mittit timorem. Dicuntur autem lapideæ hydriæ, non tam propter duritiā, quàm propter stabilitatem: capientes singulæ metretas binas uel ternas: duæ metretæ, timor gehennæ incurrendæ, timor gloriæ amittendæ: sed quia hæc de contingenti futuro sunt & blādiri sibi potest anima dicens: postquam aliquandiu in uoluptatibus tuis uixeris, ages pœnitentiam: ut nec istam perdas, nec illam incurras, bonum est adhiberi & tertium, quod utique spiritualibus notus est, eo utilior quo de præsenti est. Timent qui nouerunt spiritualē cibum, nequando forte fraudētur eo. Ipse est panis angelorū, panis uiuus, panis quotidianus. Hic est de quo promissum est, quia centuplum accipiemus in hoc seculo. Sicut enim mercenarijs & cibus quotidianus datur in opere, & merces seruatur in fine: sic Dominus uitam in fine reddet, & interim centuplum repromittit & exhibet. Quid ergo mirū, si timet ne perdat hanc gratiam, qui iam secutus est eam. Hæc est metreta tertia, quam sub distinctione signanter posuit, eo quòd non omnium sit: quia nec omnibus centuplum repromittitur. Et iterum Bernard. Quæramus ergo mensuras, quas hydriæ capiebant binas aut trinas. Nam & saluator triplicem nobis aquam apponit: & perfectus omnis erit, qui has tres metretas habere potuerit. Plorat ipse super Lazarū, super ciuitatem Hierusalem: hæc est aqua prima sudata, imminente passionis hora: & hæc est secunda, nō ab oculis tantum, sed à toto corpore, manans rubea quidem & sanguinea. Tertia uerò, unà cum sanguine manauit ex eius latere. Et tu ergo primam habes, si de peccatis compunctus, conscientiæ stratum rigas. Secundam habes, si in sudore vultus tui, pane tuo nescaris: & labore pœnitentiæ corpus tuum castiges. Est autem coloris sanguinei, siue propter laborem, siue propter ipsum concupiscentiæ, quem extinguit, ignem. Iam uerò, si proficere potes usque ad gratiam deuotionis, potaberis aqua gratiæ saluatoris, & Spiritus sancti, qui super mel dulcis est, in te fiet aquę fons in uitam æternam salientis: & memento hanc esse aquam, quæ de latere dormientis procedit, & sine omni molestia fluit. Oportet enim quòd iam mundo mortuus sit, qui in hac gratia delectari uoluerit. Prima igitur, à præteritis dilectis abluit conscientiam. Secunda, ut futura capias, extinguit concupiscentiam. Tertia uerò, si ad eam peruenire merueris, sitientem potat animam. Hęc Bernard. Finito autem conuiuio, Dominus uocauit Ioannem seorsum, & dixit ad eum: *Dimitte hanc uxorem, & sequere me*. Qui uiso miraculo in eius nuptijs facto, statim relicta sponsa sua, secutus est Dominum. Et hæc fuit prima uocatio Ioannis, qua ad Christi uenit familiaritatem & notitiam. Sponsa uerò eius, Anachita nomine, uel secundum alios, Maria Magdalena, uoluntariè sicut sponsus eius, cum alijs sanctis mulieribus, Dominum secuta est. Dei enim perfecta sunt opera: & ideò ex quo uocauit unum coniugum, conueniens fuit uocare & alterum. In hoc ergo quòd Dominus nuptijs interfuit, carnale matrimonium approbauit: sed in eo quòd Ioannem de nuptijs uocauit, intelligi apertè dedit, quòd longè dignius est spirituale matrimonium, quàm carnale. Vnde in ecclesia obseruatur quòd ante copulam carnalem, potest licitè alter coniugum intrare religionem.

Vini boni propositio.

Matt. 7.
2. Tim. 3.

Bernardus sermo. 2. in dominica prima post octauas epiphania, sed aliter habet.
Hydriæ sex
Ezech 18.
Secundum aliā translationem.
Luca. 11.
Matt. 6.
Ioan. 15.
Ioan. 8.
Psal. 17.

Bernardus ibidem.

Ioannis uocatio.

Sponsa Ioānis euangelistæ.

Coniugum alter religionē quādoque ingredi pōt.

ORATIO.

DOMINE *Iesu Christe, qui die tertia, scilicet tempore gratiæ ad nuptias, scilicet coniunctionis tui & Ecclesiæ, per carnem uenisti, & aquam in uinum conuertisti, dum ea qua in scriptura*

ptura ueteri carnalia uidebantur spiritualia ostendisti, unde plenæ sunt hydriæ, quia impleta sunt prophetiæ. Conuerte quæso animam meam frigidam, in charitatis tuæ feruorem: insipidam, in suauitatis tuæ saporem: fluxibilem & flabilem, in uirtutis & gratiæ tuæ constantiam: mutans aquam totius meæ indeuotionis, in uinum fructuosæ compunctionis: quo me miserum semper potare, & inebriare: ac illud tandem in uinum iocunditatis conuertere de tua misericordia digneris. Amen.

De prima eiectione uendentium de templo. Et de Nicodemo. Cap. XXVI.

PRAEFATO miraculo, in mense Ianu. facto, moram traxit Iesus in Galilæa, vsque dum appropinquaret mensis April. in quo tunc erat pascha Iudæorũ: & tunc, *descendit*, secundum loci situm, de Chana in *Capharnaum*, metropolim Galilææ: *& ipse, & mater eius* descenderunt similiter, *& fratres eius*, id est cognati eius secundum carnem, scilicet consanguinei matris uel Ioseph qui pater putabatur: *& discipuli eius.* qui per eum erudiebantur. Ideò autem Capharnaum, quæ erat metropolis. uoluit uenire: quia iam inceperat gloriam suam manifestare. *Et manserunt ibi non multis diebus* quia ciues Capharnaum, ualde corrupti, non se exhibuerunt deuotos, ad suscipiendam Christi doctrinam: & quia imminebat tempus eundi in Hierusalem propter proximum pascha Iudæorum. *Appropinquante autem pascha Iudæorum, ascendit Iesus*, cum discipulis suis, *Hierosolymam* metropolim Iudææ, secundum legis præceptum. *Et inuenit in templo uendentes boues, & oues, & columbas, & nummularios sedentes.* Nomine templi non accipitur hîc ipsa domus Domini, in qua erat altare thimiamatis & candelabrum: nec atrium sacerdotum, in quo erat altare holocaustorum: sed quoddam atrium vbi homines orabant, & doctores docebant, & ibi uendebantur, ea quæ in templo offerebantur. Et quia de longinquo adduci non poterãt, ideò sacerdotes, qui propter cupiditatem diuersis adinuentionibus populum depauperabant, statuerunt homines qui talia ibi uendebant, ut uenientes de longinquo, excusationem de oblationibus dimittendis non haberent. Aliqui etiam aduenientium non habebant pecuniam, & ideò statuerant ibi campsores, qui sub cautione tradebant eam: & cum hoc ultra sortem, recipiebant aliqua munuscula, non tamen pecuniam, ne arguerentur manifestè facere contra legem, dando ad usuram. *Et flagello de funiculis facto eiecit omnes*, scilicet uendentes, & nummularios, ac *oues, & boues*, de templo, *& nummulariorum æs*, id est pecuniam, *effudit*, & in diuersa sparsit, *& mensas* eorum, quæ erant quasi uasa denariorũ *euertit*, & deiecit. *Et his qui columbas uendebant, dixit: Auferte ista hinc*, de loco isto, *& nolite facere*, opere uestro illicito, *domum patris mei*, quæ est domus orationis, *domum negociationis* & mercationis. Bis legimus Iesum ascendisse Hierosolymam. In pascha semel, in primo anno prædicationis, ut hîc: & iterũ illo anno quo passus fuit. Et hic quidem in principio signorum expulit uendentes de templo: sed secundo ad passionem ueniens expulit uendentes & emẽtes durius agendo: multo quippe maior numerus erat ementium quàm uendentium. Hic quoque remissa quadam increpatione utitur, dicens: *Nolite facere domum patris mei, domum negociationis.* Ibi autẽ durioribus sermonibus utebatur, dicens: *Nolite facere domum meam speluncam latronum: &c.* Fecit autem flagellum de funiculis: quia secundum Augu. de peccatis nostris sumit materiã unde nos puniat. Ipsa enim protelatio peccatorum, secundum quod peccata peccatis adduntur, quidam funiculi dicuntur. Vnde in Proue. dicitur, quòd *impius funibus peccatorum suorum constringitur.* Mysticè secundum Alchuin quotidie Deus spiritualiter ecclesiam suam intrat: & qualiter unusquisque conuersetur attendit. Caueamus ergo ne in Ecclesia Dei, fabulis, uel risibus, uel odijs, uel cupiditatibus uacemus: ne improuisus ueniens nos flagellet, & de ecclesia sua nos eijciat. Secundum Aug. uendentes in Ecclesia sunt, qui quæ sua sunt quærunt, non quæ Iesu Christi: uænale totum habent, quia redimi uolunt. Et nota quòd per oues innocentes, quæ suo uellere uestiẽdis, præbent opera munditiæ & pietatis, signantur quæ uenduntur, dũ pro laude humana sub hypocrisi & in uestibus ouinis geruntur. Hypocritæ namq; mentem lupinam habent sub ouina pelle. Per boues qui arãt, prædicatores cœlestis doctrinæ significantur: quos uendunt, qui non amore Dei, sed pro quæstu temporali prædicant. Per boues etiam, qui laboriosi sunt, signari possunt illi qui magnos labores sustinent pro diuinis: ut per hoc in Ecclesia ualeant promoueri. Columbas uendunt qui acceptam Spiritus sancti gratiam, quæ per columbam accipitur, nõ gratis, sed ad præmium dant: etsi non ad quæstum pecuniæ, ad vulgi tamen fauorem tribuunt, non ad uitæ meritum, sed ad gratiam largiuntur. Nummos mutuo in ecclesia dant, qui non simulatè cœlestibus, sed à parte terrenis rebus in ecclesia deseruiunt: & sua, non quæ Iesu, quærunt. Domum etiam Domini, domum negociationis faciunt, non solum hi, sed ẽt qui gradum uel gratiã spiritualem, quã in ecclesia perceperunt, nõ simplici intentione, sed causa humanæ retributionis exercent. Omnes istos eiecit de templo Christus, signans quòd sunt exclusi de templo gloriæ sanctæ Dei Qui ergo nolunt de Ecclesia, & de domo cœlesti, ueniente Domino auferri, auferant ista de actibus suis: & auaritię & simonię cessent negocijs: eijciuntur enim de parte sortis sanctorum, q inter sanctos positi, uel fictè bona uel à parte mala faciunt: & funiculis peccatorum modo flagellantur ad correctionem: quibus incorrecti, in fine ligabuntur ad damnationem. Posuit autem Dominus remedium & operis, & uerbi: ut doceret eos, qui curam habent Ecclesiæ, subditos facto & uerbo

debere

Ioannis. 2.

Capharnaũ metropolis est Galilææ.

Templum in quo uendentes inuenti sunt.

Hierosolymam Iesum bis ascẽdisse. Ioan. 2.

Marci. 11.

Funiculi peccatorũ. Augu. tractatu 10. in Ioannem.

Prouer. 5.

Augustin. ibidem. Vendentes in ecclesia. Oues uẽdere.

Boues.

Columbas uendere.

Nummularij.

Eiecti de templo.

A debere corrigere. Si igitur in figurali templo, etiam in atrio eius, quod est domus orationis, prohibet negociationẽ, quæ honesta putatur, cũ sit de his quæ in templo offeruntur: multò magis prohibet comessationes, potationes, risus, lites, uaniloquium & huiusmodi fieri in Ecclesia Dei. Ergo cùm omnis Christi actio, nobis debeat esse lex & pceptio, nũ licet candelas, uel alias merces, etiam Domino offerendas, in ecclesia uendi: nec aliquod officium, nisi merũ ecclesiasticum exerceri. *Recordati uerò sunt discipuli eius quia scriptum est* i Psalmista de Christo: *Zelus domus, tua comedit me*, id est, accendit. Ex Christi enim facto recordati sunt scripturę illius, & impletionis eius in Christo. Bonus zelus est animi feruor in bonum: quo mens relicto & abiecto humano timore, pro defensione ueritatis accẽditur. B Vnde Augustinus: Fratres, unusquisque Christianus in mẽbris Christi, zelo domus Dei comedatur. Quis comeditur zelo domus Dei? Qui omnia quæ fortè ibi uidet peruersa, satagit corrigi, cupit emendari, non quiescit. Si emendare non potes, tolera, geme, suspira, sustine paleas: uerbi gratia: Vides fratrem currere ad theatrum: prohibe, mone, contristare: sic zelus domus Domini comedit te. Vides alios currere, & inebriari velle: phibe quos potes, tene quos potes, terre quos potes: quibus non potes, blandire, nuli acquiescere. Si autem fueris frigidus & marcidus, ad te solum expectans, & quasi tibi sufficiens, dixeris in corde tuo. C Quid mihi est curare aliena peccata? sufficit mihi anima mea, ut ipsam integram seruem Deo. Eia, non uenit tibi in mentem seruus ille, qui abscondit talentum, & noluit erogare. Nunquid enim accusatus est quia perdidit, & non quia sine lucro seruauit? Sic ergo audite fratres mei, ut non quiescatis. Nolite quiescere lucrari Christo, quia locrati estis à Christo. Hæc Augustinus. Vbi sciendum ꝙ zelus dicit quandam intensionem amoris, quo intensè Deũ diligens nihil sustinet, quod amori suo repugnet. Ille igitur propriè zelum Dei habet, qui nihil patienter sustinere potest contra honorem Dei, quem maximè diligit. Nos autem debemus diligere domum Dei, in tantum quòd zelus eius nos comedat. Cùm si quid contrarij fieri uidemus, studemus etiam quantuncumque chari nostri sunt qui hæc faciũt, remouere: D nec timemus, propter hoc, aliqua mala perpeti. Attendendum est autem quanti meriti sit zelus domus Domini, & generaliter omnis zelus bonus, cuius actionem inter prima opera Christus ostendit, cuius meritò Phinees pactum sempiternũ sacerdotij accepit, cuius feruore Mathathias legẽ defendit, cuius igne succensus Helias, pphetas Baal interfecit. *Et dixerunt ei Iudæi: Quod signum ostendis nobis, quia hæc facis?* q. d. cum tanta authoritate & potestate nos expellis, non uidet hoc tui officij esse, nec credimus tibi licere: ergo ostende nobis signum quo credamus. Quãuis. n. factum esset bonum de se, non tñ pertinebat ad quẽlibet hoc facere, sed solum ad eum qui haberet E authoritatem corrigendi excessus sacerdotum: quod non conueniebat alicui de cõmuni populo, cùm sacerdotes essent superiores in populo illo: sed prophetæ quandoque mittebantur ad hoc specialiter à Deo. Cùm ergo Christus non esset filius Aaron, & per consequens nec pontifex secundum legẽ, nec esset rex in conspectu populi: non apparebat eis quare sic authoritatiuè eijceret eos, mensasq; subuerteret, nisi diuina authoritate propheta magnus missus esset: & ideò petierunt signum missionis suæ non ausi

Cere eorum illicita uẽdere i templo.

Psal. 68.

Zelus bonus.

Augustin. ibidem.

A zelo comedi.

Zelus quid sit.

Zeli meritum.

Nume. 25.

1. Mach. 2.

3. Reg. 18.

A manus in eum inijcere. Signum petunt, ut suæ potẽtiæ fidem capiant, familiare enim erat Iudæis signa quærere, ut pote per ea ad legẽ & fidem uocati. Quærebant autem nunc signum, non ut crederent & uenerarentur, sed quasi desperantes ꝙ signum ostẽdere non posset, & sic eũ deriderent & impugnarent: quod ex hoc patet, quia statim dictũ suũ impugnauerunt. Dedit ergo eis signum potestatis diuinæ, in suscitatione corporis sui, propria uirtute: & quia praуè quærebant, non dedit eis signum apertum, sed occultum, & in figura de sua resurrectione: quia digni non erant, ut prædiceret eis resurrectionem sui corporis manifestè. Vnde *respondit & dixit eis: Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud*. Hoc autem dicebat spiritualiter de templo corporis sui, B scilicet intransitiuè, hoc est de templo quod est corpus suum, loquendo de corpore suo sub nomine tẽpli: quia humanitas Christi, erat speciale habitaculum ipsius Dei. Templum enim dicitur, in quo Deus inhabitat: & quia in corpore Christi diuinitas inhabitat, ideò corpus Christi, templum Dei non solum secundum animam, sed etiam secundum corpus dicitur. Nec dicebat hoc, imperando uel consulendo, uel hortando: sed id quod facturi erant, prædicendo & denunciando: non enim est uerbum inductiuum ad hoc faciendum, cùm fuit simpliciter malum ex parte Iudæorum. Christus autem non poterat inducere ad malum: sed est uerbum denunciatiuum eius quod erat per ipsos fiendum, quo hoc quod affe C ctabant demonstrat non esse absconditum. q. d. *soluite*, id est soluetis: quia in passione Christi, anima fuit soluta à corpore, & sanguis à carne: & continuitas membrorum in fixione clauorum, & lanceæ: & ego uirtute in me latentis diuinitatis excitabo, quasi à somno illud templum per uos dissolutum. Dedit ergo eis signum resurrectionis futurum: quia in hoc maximè potentia & uirtus diuinitatis eius, ostẽditur: nõ enim puri hominis, est ut se à mortuis excitaret, sed solus Christus qui inter mortuos liber fuit, hoc potentia & uirtute diuinitatis suæ fecit. Hoc etiam fuit signum pœnitentiæ & remissionis, quod solum peccatoribus competebat. Et quia dedit D eis signum in figura, uocans corpus suum templum: ideò illi carnales hoc non intelligentes, sed de inanimato templo eum hoc dicere putantes, deridebant eum, & volebant arguere dictum suum per materiale templum, dicentes: *Quadraginta & sex annis ædificatum est templum hoc*, id est reædificatum, *& tu in tribus diebus excitabis illud?* Hoc dixerunt deridẽdo, quasi esset impossibile: & multò plus derisissent: si resurrectionẽ sui corporis manifestè prædixisset: quia difficilius est resuscitare mortuum, quàm ædificare tale templũ. Et nõ loquuntur de tẽplo facto per Salomonẽ: quia illud fuit ædificatũ in septẽ annis, & perfectũ, & postea per Nabuchodonosor destructũ: sed loquũtur de tẽplo reędificato per Zorobabel & E Nehemiam, post captiuitatem Babylonicam, quod factum fuit in quadraginta sex annis, antequam cõpleretur inimicis prohibentibus: quia Iudæi impediebantur in ædificatione templi, à nationibus in circuitu eorum existentibus, *multi* autem tunc *crediderunt*, id est credere inceperunt, *in nomine eius*, id est in suæ diuinitatis nomine, cuius notam fecit per signa: & ideò sequitur: *uidentes signa quæ faciebat*. Vnde patet quòd in fide adhuc confirmati non fuerunt: quia magis signis, quàm ex deuotione crediderunt. *Iesus autem non credebat se eis eo quòd ipse*

Signa petunt Iudæi.

Templum quid dicatur.

Signum à Christo datum.

Templum quadraginta sex annis factũ.

Scire cogitationes solius Dei est.

nosset omnes, & quid esset in homine. Scire enim ea quę sunt in corde hominum, solius Dei est, qui solus corda plasmauit: & ideò sciuit quòd instabiles erãt, & in tempore tentationis recederent. Quapropter, ut dicit Beda, monemur ut nunquam de nostra consciẽtia securi simus, sed semper solliciti formidemus: qa quod nos latet, æternum arbitrum latere non ualet.

Signa hic facta.

Dubitatur hìc quænam signa uiderunt facta à Iesu, cùm nullum legamus eum tũc signum fecisse in Hierusalem. Ad quod potest dici uno modo, quòd multa signa facta sunt ibi tunc à Iesu, quæ hic non habẽtur. Nam Euangelistæ multa scienter prætermiserũt de miraculis Christi, cùm tot fecerit, quòd non possent scribi de facili. Alio modo, quia inter cætera miracula, potest maximum reputari signum, quòd cũ flagello uno Iesus de templo solus, & parum adhuc reputatus, eiecerit multitudinem hominum. Diuina quidem uirtus, in illo facto operabatur, quæ apparebat in effectu cùm uolebat. Corpus enim Christi, erat instrumentum diuinitati cõiunctum: & ideò quidam fulgor radiosus & mirabilis, egrediebatur de vultu & oculis eius, uirtute diuina eos deterrẽs: quo territi sacerdotes & Leuitæ, & alij, non audebãt, nec poterant ei resistere. Sicut & in passione, uox illa diuinitatis quodammodo instrumentum erat, quo magnam armatorum multitudinem legitur prostrauisse.

Hieronym. in cap. 21. Matthæi.

Vnde Hieronymus in Matthæo, de secũda eiectione: Plurimique arbitramur maxima esse signorum, quòd Lazarus suscitatus est, quòd cæcus ex utero lumen accepit, quòd in Iordane uox audita sit patris, quòd transfiguratus in monte, gloriam ostendit triumphantis: mihi autem inter omnia signa quæ fecit Dominus, hoc uidetur esse mirabilius, ꝙ unus homo & illo tempore contemptibilis, & in tantum uilis, ut postea crucifigeretur, Scribis & Pharisæis, contra se sæuientibus, & uidẽtibus lucra sua destrui, potuerit ad unius flagelli uerbera tãtam eiicere multitudinem, mensasque subuertere, & confringere cathedras, & talia facere quæ infinitus nõ fecisset exercitus. Igneum enim quoddam atque sydereum radiabat ex oculis eius, & diuinitatis maiestas lucebat in facie: Hæc Hieronymus.

Signorum maximum eiectio uendentium de templo.

Credere in nomine Christi qui dicantur.

Augu. tract. 11. in Ioannem.

De his autem qui crediderunt in nomine eius, est sciendum quòd secundum Augustinum, illi credunt in nomine eius, qui solum propter signa credũt & adhærent nomini eius, qui nondum sacramentum baptismi perceperunt, uelut catechumeni, hoc est instructi: & quia plenam fidem ut oportet non habent in Christum & eius sacramenta: ideò adhuc non credit se eis, quia ecclesia non dat eis corpus Christi: quod quidem corpus, sicut conficere non potest, nisi sacerdos consecratus: ita nullus sumere debet, nisi baptizatus.

Chryso. ho. 23. in Ioã.

Et secundũ Chrysostomum, isti qui propter signa credebant in nomine eius, non firmiter nec perfectè credebant in eum, & ideò non confidebat in eis: sicut in discipulis perfectè & firmiter credẽtibus, nec recipiebat eos ad perfectionem & conuictũ, ut cum eo inseparabiliter habitarent: nec omnia sua dogmata & secreta eis committebat: nec eis altiora mysteria fidei reuelabat, quia horum credulitas non erat ex fide firma, sed ex suspitione quam de Christo receperant ꝓpter signa: nec æstimabant eum Deum, sed hominem à Deo missum doctorem ueritatis. Et ideò signanter Euangelista, ut ostendat eos imperfectè credere, nõ dicit quòd crederent in eum: quia nondum credebant in eius diuinitatem, sed dicit in nomine eius, id est illud quòd de eo nominetenus dicebatur, scilicet quòd iustus & huiusmodi.

Ioannis 3. Nicodemi ad Christũ accessus.

Vnde *Nicodemus*, inter istos, *princeps*, ac unus de *Pharisæis*, & principibus, seu magistris Iudæorum: quia in tenebris huius erroris erat, *nocte ad Iesum*, & ad lucem uenire perhibetur. Ipse quidem in tenebris erat, non lux, quia non renatus. Et ideò nocte *ad lucem*, uenit, quia illuminari uolebat: præ timore quoque populi, quem offendere metuit, cùm esset unus de rectoribus: quia tũc populus per doctores & sacerdotes gubernabatur, in palam uenire, & sciri non audebat, ne de synagoga expelleretur: præ uerecundia etiam palam addiscendi: quia magister in Israel erat, secretè, & extra turbam aliorum docendus, ad Iesum solus uenit, ut ab ipso plenius instrueretur. In hoc etiam quòd nocte uenit, à studio & diligentia inquisitionis commẽdatur, & secretum significabat quòd extra scriptum discere ueritatem uolebat.

Beda hom. in festo inuentionis S. Crucis.

Vnde Beda: Hic uenit ad Iesum nocte cupiens secreta eius allocutione discere mysteria fidei, cuius aperta ostensione iam rudimentum perceperat: Hæc Beda. Et quia prudenter aperta & manifesta signa notauit, plenius fidei mysteria requirit. Et ideò de his quæ ad fidẽ pertinẽt, doceri meruit. Instruxit enim eum dominus de secunda & spirituali generatione, seu natiuitate, scilicet de baptismo, & de introitu regni Dei, ac de sua diuinitate, & utraque natiuitate: de passione quoque sua, ac resurrectione, & ascensione, necnon de utroque aduẽtu, & pluribus alijs ad salutẽ necessarijs. Vnde congruẽter hoc euãgelium in festo trinitatis legitur, quia in eo de baptismo dicitur, qui in nomine trinitatis confertur. Hoc quippe sacramentum baptismatis, est necessitatis: & ideò oportet quòd habeatur in re, si est possibile: uel in uoto, quo ad præoccupatos: nã ubi contemptus in aliquo, baptismum aquæ excludit, neque baptismus flaminis, neque sanguinis prodest ei ad uitam æternam, quia non potest introire in regnum Dei.

Baptismi uirtute in cœlum ascẽditur.

Homines nanque non ascendunt illuc, nisi inquantum efficiuntur membra Christi. Per generationem autem spiritualem, uniuntur sibi, & membra eius fiunt, & sic uirtute ipsius ascendunt. *Nemo enim ascendit*, id est, ascendere poterit, *in cœlum*, propria uirtute, *nisi qui descendit de cœlo*, non per motum localẽ cęlũ dimittendo, sed carnẽ de nouo sibi uniendo: quia oĩs qui ascendit, virtute ipsius ascẽdit: & ipse solus per suam uirtutem propriam ascẽdit. Si aũt hic obijcitur, ꝙ plures ueteris testamẽti, saluati sunt sine baptismo: dicendum ꝙ non erat in præcepto: consecuti sunt tamen spiritualem uitam, per gratiam in fide Christi uenturi, & sic habuerunt rem baptismi, habuerunt ipsum etiam in figura, in aliquo correspõdente, per quod tollebatur peccatum originale. Ideò etiam hoc euangelium in festo trinitatis legitur: quia in eo quælibet personarum, apertè exprimitur.

Trinitatis expressio.

Nam persona filij, est quæ loquitur: persona patris exprimitur, cùm dicitur, *scimus quia à Deo uenisti*, persona Spiritus sancti, cùm dicitur. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest intrare in regnum cœlorum*. Exprimuntur autem personæ diuinæ, cum suis appropriatis. Exprimitur autem persona patris, cum sua potentia, cùm dicitur. *Nemo potest hæc signa facere, quæ tu facis, nisi fuerit Deus cum eo*. Signa enim facere, diuinæ potentiæ est. Exprimitur persona filij, cum sua sapientia, cùm dicitur, *scimus quia à Deo uenisti, magister*: ad magistrum enim spectat sapientiam docere. Exprimitur persona Spiritus sancti, cum sua bonitate, cùm dicitur. *Spiritus ubi uult spirat*: nõ enim nostris meritis, sed ex sua gra-

tuita

Attributa personis diuinis.

tuita bonitate, se nobis infundit. Quamuis enim Pater & Filius & Spiritus sanctus, habeant eandem potentiam, sapientiam, & bonitatem: tamen quia apud nos, nomen patris propter antiquitatem, importat impotentiam, ne simplices hoc crederent de patre cœlesti attribuitur sibi potentia. Similiter nomen filij, apud nos propter iuuentutem importat imperitiam, ideo ne de filio Dei hoc credatur, attribuitur sibi sapientia. Similiter nomen Spiritus sancti, apud nos importat quendam furorem: iuxta illud Esaiæ, *Quiescite ab homine, cuius spiritus in naribus eius est.* Ideò ne de Spiritu sancto hoc credatur, attribuitur sibi bonitas. Fides & confessio sanctæ trinitatis, si eam deuotè receperimus, ualet inter cætera, ad tribulationum propulsionem. Nam sicut ait Ioannes Damascenus, cùm apud Constantinopolim pestilentia grauis esset, quidam puer de medio populi in cœlum raptus, canticum sanctæ trinitatis, scilicet, Sancte Deus, Sancte fortis, Sancte & misericors saluator, miserere nobis, ab Angelis est edoctus, quod cùm rediens, coram populo decantasset, mox omnis pestilentia est fugata. Per Nicodemum qui uenit ad Iesum, ut de pertinentibus ad fidem plenius erudiretur, significatur discipulus humilis & diligens, qui uenit ad doctoré, ut ab ipso instruatur: qui debet eum dulciter recipere, exemplo Christi, qui Nicodemum dulciter recepit ac mansuetè ualde, & cum quiete ei loquebatur. Quod est contra irascentes, qui furiosè & cum clamore frequenter loquuntur: contra quos est remedium utile, molliter & sine clamore respondere, secundum illud Sapientis: *Responsio mollis frangit iram: sermo durus, suscitat furorem.* Etenim secundum Chrysostomum, si famuli cùm aduersus eos irascimur, portant humiliter, & cum silentio contumeliam, propter timorem nostrum, quia uenia digni erimus, aut quam excusationem habebimus nos, qui propter Dei timorem aliquid ferre non possumus, magis autem nolumus.

Esaia. 2.
Fides de trinitate quid conferat.
Damascenus lib. 3. orthodoxæ fidei cap. 10.
Moraliter.
Prouer. 15.
Chrysosto. hom. 16 in 1. Timoth.

ORATIO.

TV *Domine uniuersorum, qui nullam habens indigentiam, uoluisti templum tuum fieri in nobis, eijce à corde & corpore meo omnia offendicula & tibi displicentia, mundans me ab omnibus inquinamentis, & maculis mentis & corporis: & fac de me tibi templum gratum & idoneum, in quo habitare delecteris tu, cuius deliciæ sunt esse cum filijs hominum. O sapientia, quæ ex ore altissimi prodijsti, & magister qui à Deo uenisti, doce me quæso à malo declinare, & bonum facere, terrena despicere, & cælestia amare, ut ueterem hominem cum suis actibus exuens & nouum induens, quasi de nouo natus regnum tuum introire merear, & uidere.* *Amen.*

De incarceratione Ioannis Baptistæ.
Cap. XXVII.

POST hæc scilicet completis diebus festis in Hierusalem, quæ est in una parte Iudææ, *uenit Iesus cum discipulis suis,* & credentibus, in aliam partem Iudææ, s. in Iordanem, quæ à sorte Iudæ, uel à regno duarum tribuum, Iudæa dicebatur. A tribu enim Iudæ, quæ erat principalis & regia terra, ubi habitauerunt filij Israel, nominata est Iudæa, *& illic demorabatur*: & per suos discipulos *baptizabat*, multique fiebant credentes & discipuli eius. Iudæa interpretatur confessio, ad quam uenit Iesus, quia Christus confitentes, uel sua peccata, uel diuinam laudem, uisitat. Et illic moratur, quia tales non transitoriè uisitat, *& illic baptizat*: id est à peccatis purgat. Vnde Alchuinus: Per Iudæam quippe signantur confitentes, quos uisitat Christus: ubi enim est peccatorum confessio, uel diuinarum laudum, illuc uenit Iesus & discipuli eius, hoc est doctrina & illuminatio eius; & ibi moratur, purgando à delictis & uitijs per Baptismum sancti Spiritus, secundum Augustin. Christus primò baptizauit discipulos aqua & Spiritu sancto, postea officium baptizandi eodem baptismate discipulis reliquit: intentus prædicationi & doctrinæ. Sicut & Apostolus Paulus paucos per se baptizauit: ut posset prædicationi fidelius intendere: Postea ergo soli discipuli Iesu baptizabant, eo interim circa altiora docenda occupato. In quo dedit exemplum prælatis Ecclesiæ committendi ea, quæ per inferiores possunt commodè fieri, ut ipsi liberius possint in altioribus exerceri. Et quamuis Iesus tunc non baptizaret manibus suis, & ministerium exhibendo, sed discipuli eius, baptizabat tamen præsentia maiestatis. Ipsius enim erat baptismi sacramentum, & ad discipulos pertinebat ministerium. Hic est enim qui baptizat: ergo adhuc Iesus baptizat, & quousque baptizandi sumus, Iesus baptizat. Vnde Aug. Verumque uerum est, quia Iesus & baptizabat & nô baptizabat. Baptizabat enim, quia ipse mundabat: non baptizabat, quia ipse non tingebat. Præbebant discipuli ministerium corporis, præbebat ille adiutorium maiestatis, de quo dictum est, hic est qui baptizat. *Ioannes autem baptizabat in Ennon, iuxta Salim* oppidum prope Iordanem situ, *quia aquæ multæ ibi erant*, quod est & inter-

Ioan. 3.
Iudæa unde dicta.
Iudæa confessio interpretatur.
Augustin. trac. 13. in Ioannem.
Baptizat Christus.
1. Cor. 1.
Baptizat Christus semper.
Augustin. ibidem.

Ennon. pretatio eius quod dicitur Ennon. Ennos Hebraice, dicitur aqua Latinè. Et dicunt aliqui, quòd hoc oppidum, alio nomine uocetur Salem, & sit locus ubi regnauit Melchisedech, sed hoc est falsum: quia Salem, ubi regnauit Melchisedech, idem est quod Hierusalem. Nam ipsam ædificauit Melchisedech, & primo dicta est Salem, id est pacifica, ex conditione regis, qui regnauit in pace. Postea dicta est Hierusalem, à tempore quo Abraham uoluit ibi offerre filiū suum, quia locum illum appellauit, Dominus uidet. Et ita Hierusalē, interpretatur uisio pacis: quia cum prima interpretatione, addita est uisio. Mittebat autē Ioannes ad Iesum baptizari, qui ueniebant ad eum: sed non mittebantur ad Ioannem, uenientes ad Iesum. Sicut ante baptismum Christi Ioannes baptizabat in nomine Christi, ita post baptismum Christi, illos quos baptizabat, ad Christum mittebat, sic & suum testimonium de Christo confirmabat. Et exinde turbati, & inuidia moti, discipuli Ioānis & indiscretè zelātes pro magistro suo, uolentes que præferre baptismum eius Christi baptismo, murmurabant quòd magistri sui gloriam zelabat, quia uidebatur eis quòd magistri sui & baptismi eius authoritatem, minueret. Et *facta est quæstio*, & controuersia, *de purificatione*, i. baptismo, *à discipulis Ioannis*, defendētibus magistri sui baptismū, & putātibus eū maiorē Christo, quē uiderāt à Ioanne, quasi maiore, baptizatū, *cum Iudæis*. i. Christi discipulis, & alijs ad Christi baptismū uenientibus, & magis ad ipsum, propter miracula currentibus, & dicentibus maiorē esse Christum, & ad eius deberi concurri baptismum tāquam ad baptismum meliorem: quia Ioannes mittebat quos baptizabat ad Iesum: non Iesus mittebat quos baptizabat ad Ioannem. Et hæc quæstio ad Ioannem per suos discipulos est delata, & querimonia de Christo facta quòd baptizaret, & plures ad eum quàm ad Ioannem currerent, unde zelo indiscreto moti *dixerunt ei Rabbi*, cùm sis excellenter magister omniū, & magistri debeas habere gloriam, *qui erat tecum*, sicut cū principaliori *trans Iordanem*, ubi eū quasi discipulum baptizasti, & sic beneficium ei præstitisti, *cui etiam testimonium perhibuisti*, id est quem tu rum ostendisti, & sic magnum honorem impēdisti, *ecce hic*, à te separans nunc *baptizat*, & eadem tibi audens, tuum officium usurpat, unde ualde miramur *& omnes ad eum*, & ad ipsius baptismum *ueniunt*, & te qui eum baptizasti, dimittunt, quasi dicerent. Nos deserimur, hic raritas est, ad illum turba concurrit, de te non curatur, & sic gloria tibi surripitur. Nonne prohiberi debet, ut ad te potius ueniat? Vbi Chrysostomus: Ipse quidem non baptizabat, sed nuncij uolentes erigere eos qui audiebant in inuidiam, ita annunciauerunt, quia omnium malorum causa est uana gloria. Hæc enim eos zelotypia duxit, neq; ad malitiam solam impellit captos, sed & ut multus ob stat, labores quidem sustinere cogens, fructibus uerò priuans: Hæc Chrysostomus. Ioannes autē æmulationem & inuidiam discipulorū sedare uolēs Christum commendabat, & excelsa de eo prædicabat, seque non Christum, sed eius nuncium, nec sponsum Ecclesiæ, sed sponsi amicum esse dicebat; & q illum oporteret crescere & exaltari, non in se, sed quantū ad alios, fama & authoritate, inquantum eius uirtus per miracula & opera magis & magis inciperet eis innotescere, ipsum autem minui & humiliari in re uera, & quo ad populum in fama, sicut Lucifer minuitur in claritate quò ad apparentiam, oriente Sole, & authoritas præconis, adueniente iudice, & officium legati, adueniente principe. In æstimatione quippe populi & Christus creuit, quia agnitus est quod erat: & inuentus est esse Christus, qui putabatur tātum propheta, & Ioannes decreuit, quia cessauit dici quod non erat, & inuentus est eius propheta; qui putabatur Christus, cui attestatur q̃ Ioannes natus est decrescentibus diebus, Christus crescentibus, & quòd Ioannes capite minuitur, Christus in cruce extenditur. Moraliter autem hoc debet esse in unoquoque nostrum, quia oportet illum, s. Christum in te crescere, ut scilicet in eius proficias cognitione & amore, quia inquantum magis eum potes cognoscendo & amando percipere, tanto magis Christus crescit in te, sicut qui magis proficit in uidendo unam & eandem lucem, reputat lucem illam magis crescere: & hoc oportet homines sic proficientes minui in sui reputatione, quia quanto plus homo cognoscit de altitudine diuina, tanto minorem reputat paruitatem & humilitatem. Discipulis Ioannis pro magistro suo indiscretè zelātibus, & de Christo querimoniam facientibus, similes sunt multi etiam religiosi, qui magis adhærent quibusdam opinionibus; pro eo quòd sunt opiniones illorum quos magis diligunt, quàm pro ipsa ueritate quam relinquunt: cùm dicat philosophus, quòd duobus existentibus amicis, sanctum est præhonorare ueritatem. Et Plato dixit de Socrate magistro suo, amicus quidem Socrates, sed magis amica ueritas. Per hoc autem quòd eosdem discipulos suos reprehendit, informantur doctores boni, ut tales adulationes non recipiant, sed magis repellant. Considerent etiam hic qui detractores libenter audiunt, & contra eos quibus detrahitur subitò feruūt, quomodo Ioannes discipulos Christo detrahentes statim compescuit, Christum laudibus extollendo, & sehumiliando: & exemplo eius detractores compescant de se humiliter sentiendo, & detractos laudando, ipsosque detractores fortiter reprehendant, & eis malum uultum ostendant. Quia ut dicit Sapiens, *Ventus Aquilo dissipat pluuias: & facies tristis linguam detrahentem. In illo tempore*, dū hæc agerentur, & cum Ioannes uno anno & tribus mensibus prædicasset & arguens Herodem, plurimos conuertisset, *misit Herodes tetrarcha*, ministros, *& tenuit*, & cepit Ioannem per eos, & *uinxit, seu ligauit eum*, ut liberè prædicare Dei uerbum, & ad se in Galilæa adductum, *posuit*, seu poni fecit, *in carcere, propter Herodiadem*, quam fratri suo abstulerat, & sibi copulauerat illicitè, quam secundum legem quam acceperat, non liceret sibi habere uxorem fratris sui, eo uiuente. Sic diabolus spiritualiter tenet per delectationem, alligat per consensum, incarcerat per consuetudinem, propter animam uerò sponso Christo separatam, & alij copulatam. Proselitus quippe fuit Herodes, & circuncisionem receperat, ut magis acceptus Iudæis esset, & regnare super eos posset. Ideoq; ad legem Moysi tenebatur in hoc, sicut cæteri: & propter legis quoq; naturalis honestatem, nō licebat fratri reuelare turpitudinem fratris sui: ducendo etiam eo mortuo eius uxorem, nisi ad suscitandū ei semen. Vnde *Ioannes*, tanquam testis & defensor ueritatis *dicebat* Herodi: *Non licet tibi habere uxorem fratris tui*. In quo uirtus & cōstantia Ioannis ostēditur, q maluit apud Herodē periclitari, quā pp adulationem immemor esse præceptorū Dei. Quod n. uenerat in spiritu & uirtute, arguit Herodē & Herodiadem

Salem. *Baptismus Ioannis.* *Discipulorum Ioannis murmuratio.* *Chrysosto. homil. 28. in Ioann.* *Gloria uana omnium malorum causa.* *Crescit Christus, decrescit Ioannes.* *Moraliter.* *Discipulis Ioannis similes.* *Platonis dictum.* *Detractores non audiendi sunt.* *Prouer. 25. Marci. 6. & Matt. 14.* *Diabolus Herodi similis.* *Herodes proselitus* *Veritas prædicanda est.*

rodiadem, sicut Helias, Achab & Iezabel. Non omi sit dicere ueritatem, propter Herodis potestatẽ, uel Herodiadis insidiationem, dans in hoc exemplum prædicatoribus Euangelij, ut propter talia nõ omittant constãtiam prædicandi ueritatem. Primò ergo Herodes Ioannem incarcerauit, ex eo quòd ipsum reprehendebat de Herodiade, quã fratri abstulerat, & ideo ad suggestionem Herodiadis, ipsum in uinculis posuit. Secundò, ex eo quòd iustitiam & baptismum prædicabat, & ideo multus populus ad Ioannem ob baptismum & prædicationem undique confluebat. Et timens Herodes ne sui populi, Ioannem sequentis, dispendium haberet: & ob uerba Ioannis populo, cùm esset alienigena, exosus fieret, eumque à regno ob incestum pelleret, Ioannem hinc tenuit, & uinctum posuit in carcere, non ausus eum statim interficere. Tertiò, ex eo quòd Ioannes quẽdam magnum regem post se uenturum prædicabat: & cùm Romani ordinassent, ne aliquis sine senatus authoritate rex nominaretur, offensam Cæsaris timuit, & ideo ipsum incarcerauit. Et insuper propter hoc est captus & incarceratus: quia Pharisæi propter inuidiam de prædicatione Ioannis turbati, suaserãt Herodi ut caperet eum, incitantes Herodem ad eius mortem. *Herodias autem, adultera insidiabatur ei:* timebat enim ne Herodes, ad prædicationem Ioannis de peccato suo pœniteret, & eam marito suo redderet, qui eam fortè occideret, & ideo uolens Ioãnem occidere, mortem eius quærebat, sed quonam facto id aggredi posset, inuenire nõ poterat. *Herodes enim metuebat Ioannem,* eum reuerendo timore mundano vel humano *sciens eum uirum iustum,* quò ad homines, *& sanctum,* quò ad Deũ, *& custodiebat eum,* ne ab Herodiade occideretur; & ea hoc ipse Herodes damnum & periculum pateretur: solo enim metu, ab interfectione Ioãnis tenebatur, quia propter sanctitatẽ eius, q̃ erat nota toti populo, timebat si eũ interficeret, ne totus populus contra eum insurgeret, quia omnes Ioannem Prophetam sanctum reputabant. *Et audito eo multa,* scilicet quædam parua, non principalia *faciebat.* simulatoriè, non ex ueritate *& libenter eum audiebat,* s. simulatoriè, id est audire simulabat: totum enim istud erat simulatorium, ut ex tali auditu & obtemperatione, in aliquibus retineret populum à rebellione contra ipsum. Herodes populum & seditionem eius timebat, sed amor mulieris superabat, pro quo etiam Deum postponebat, quia Deum in causa non habebat. Nam secundum Chrysostomum, facilè deuiat à iustitia, qui in causis non Deum, sed hominẽ formidat. Timor enim Dei corrigit, timor autem hominum, peccandi differt facultatem, & operationem non aufert, sed retinet uoluntatem, donec habeat opportunitatem uel occasionẽ, unde & quos suspẽdit à crimine, auidiores reddit ad crimen, & æstuat animo, quousque perficiat ad malum cogitata. Solius enim Dei est timor, qui nocentes corrigit, fugat crimina, innocẽtiam tribuit perpetem confert facultatem: Hæc Chrysostomus. Iste qui Ioannem tenuit & ligauit in carcere, eo quòd de malis suis eũ arguebat charitatiuè: & qui similia faciunt similes sunt phreneticis, qui pium medicũ percutere uel occidere quærunt. Considera nũc, quomodo Ioannes magis uolebat Deo, quàm hominibus placere, magisq; timebat Deum, quàm homines offendere, eiusque exemplo semper ad Deum magis, quã ad homines aspiciendo, in omnibus Dei beneplacitum facias, & ab eius offensa omnimodè abstineas.

Incarcerandi Ioannis occasiones.

Herodis simulatio.

Chrysost. ho. 16. ex uarijs in Mat. locis.

Vnde Chrysost. Cùm à perniciosis quid patimur hominibus, ad principem nostrũ consideremus, & consummatorem fidei, & quoniam à malis hominibus, & quoniam propter ueritatem, & quoniam propter eum. Si enim hoc excogitauerimus, omnia facilia erũt, & portabilia. Si enim pro amabilibus quis patiẽs gloriatur, & propter Deum, si patiatur quicquã, suscipiet sensum. Si enim ipse rem reprobabilissimam, uidelicet crucẽ, gloriam uocabat, multò magis nos ita disponi oportet. Oportet ergo cùm debemus q̃d pati indelectabile, non labores sed coronas excogitare, & si malum quid delectabile appareat, excogitare quoniam Deus non vult, & indelectabile confestim apparebit, si enim hominum timor auertit ab inconuenientibus rebus, multò magis Christi dilectio: Hæc Chrysost.

De patientia & tolerantia.

ORATIO.

DOMINE Iesu Christe, magister bone, doce me ueritatem uita, iustitia, & doctrina, cordis, oris, & operis, propter metum, uel fauorem humanum, seu mundanum non omittere: ne teneritudo carnalis timoris, uel amoris ualeat in me perfectionem spiritualis dilectionis impedire. Et quoniam propter peccatum primorum parentum, uis irascibilis nostra contraxit debilitatem, rationabilis caliginem, & concupiscibilis pronitatem, da mihi paracletum defensorem, contra persecutiones: illuminatorem, contra errores: inflammatorem, contra concupiscentiam, ut in omnibus ualeam beneplacitum tuum facere, & ab offensa tua abstinere. Amen.

De initio publica prædicationis Domini Iesu. Cap. XXVIII.

CVM autẽ Iesus audisset q̃ Ioannes traditus esset, secundum Chrys. sine dubio à Deo, quia in uiũ sanctum nemo potest aliquid, nisi tradiderit eum Deus, & cognouisset per intimationem sibi factam, quia audierunt Pharisæi, q̃ plures faceret discipulos, & baptizaret, quàm Ioannes, & inde contra eum inuidiã ceperunt maiorẽ. Quamquam Iesus non baptizaret tunc per semetipsum exteriori tinctione corporũ, sed discipuli eius, quos tñ ipse baptizauerat prius reliquit Iudæam, in qua erant Pharisæi increduli, inuidentes augmento baptismi & doctrinæ Christi, qui ad capiendum Ioannem consilium dederãt: & Christum etiam persequi cogitabant, propter baptis-

Matth. 4. Chrysosto. hom. 6. operis imperf.

mum eius qui crescebat, & ꝓpter doctrinā eius, per quam euacuari legem intelligebant, & sic docendi gentiles habebat occasionem, & *secessit*, seu abijt iterum *in Galilaeam*. Cessit autem Iesus primò, ut exemplum patientiæ & mansuetudinis, malis cedendi daret. Secundò, ut absentatione, inuidiam eorum mitigaret, donec melioris animi fierent. Tertiò, ut nobis fugiendi persecutores & periculum formam pręberet. Quartò, ut alijs Euāgelium prædicaret. Quintò, quia tempus passionis suæ, nondum uenerat. Sextò, ut uerbi Dei transitum à Iudæis ad gentes, præfiguraret: & ex hoc discipulos, quid quandoque facturi essent instrueret. Iste enim transitus eius, transitum eiusdem ad Gentes significabat, ad quas eum transire impellebant. Et regressus Iesus in Galilæam in uirtute spiritus, faciendi signa & miracula, quia quamuis esset plenus spiritu sancto, tamen ex tunc plus manifestauit uirtutem suam, in publicatione doctrinæ, & operatione miraculorum, & fama exijt de eo per uniuersam regionem, & receperunt eum Galilæi honorificè, propter illa quæ eum in Hierusalē, in die festo fecisse uiderant & cognouerant, propter quæ etiam Nicodemus crediderat, *& relicta ciuitate Nazareth*, ubi fuerat conceptus & nutritus *uenit*, ad prædicandum in Galilęam: *& habitauit in ciuitate Capharnaum maritima*, quę iuxta mare est sita prope Nazareth, *in finibus Zabulon & Neptalim, & exinde*, scilicet de finibus illis *cœpit Iesus* apertè *prędicare & dicere*, quoniam impletū est tempus, scilicet humanæ redemptionis, & uenit plenitudo temporis, ergo dum tempus habetis, *pœnitentiam agite*, & credite Euangelio, quia sine pœnitentia & fide, impossibile est placere Deo. *Appropinquauit enim regnum cœlorum*, quia ianua cœli aperta est per Christum. Vnde Beda: Regni enim cœlorum ianuis appropinquare, est de his quemque quibus ab eo discesserat pœnitere. Vnde & Hieronymus: Pœnitentiam agite, qui uultis æterno bono, scilicet regno Dei adhærere. Qui enim desiderat nucleum, frangit nucem: amaritudinem radicis, dulcedo pomi compensat: pericula maris, spes lucri delectat: dolorem medicinæ, spes salutis mitigat. Mysticè, per hoc quòd Iesus antequam publicè prædicaret uenit in Galilæam, insinuatur quòd prædicator Euangelij prius debet transmigrare de carnalibus ad spiritualia, de terrenis ad meditandum cęlestia, quia Galilæa transmigratio interpretatur. Et per hoc quòd habitauit Capharnaum, quæ maior & populosior erat, ut prædicādo & miracula faciēdo plures illuminaret, reliquit secūdum Remigium prædicatoribus exēplū, ut eo tēpore, & in locis illis studeant prædicare quando & ubi multis possunt prodesse. Capharnaum etiam dicitur esse inter fines Iudææ & Gentium. Exinde ergo Iesus prædicare cœpit, unde uocare Iudæos & Gentes præsignaretur, qui utrosque saluare uenerat. In Galilæa enim Gentes simul & Iudæi habitabant, & ideo ibi debuit fundari lapis angularis, qui fecit utraque unum, duos in se concludens parietes, Gentium & Iudæorum. Vnde & post dixerunt sacerdotes ad Pilatum: Commouit uniuersam Iudæam, incipiens à Galilæa usq; huc. Sunt autem duæ Galilææ, una Iudæorum, altera Gentium. Diuisa est enim Galilæa a tempore Salomonis qui uiginti ciuitates in Galilæa dedit Hyram regi Tyri, qui gentes ibi posuit, quæ pars postea dicta est gentium, & reliqua Iudæorum. Et meritò in confinio illo cœpit Dominus prædicare, ut multi Iudæi & Gentiles, ad prędicationē confluerent: in quo ostendebatur, quòd ad redemptionem Gentium & Iudæorum uenerat. Vel *exinde*, scilicet postquam baptizatus, ubi monstratur in eo plenitudo gratiæ, per trinitatis testimonium: postquam tentatus, ubi mōstratur in eo sanctitudo uitæ, per uictoriam tentationum: postquam à Ioāne testificatus, ubi monstratur certitudo idoneitatis ad prædicandum: postquam Ioannes traditus, ubi significatur quòd deficiente lege, incepit Euāgelium, sicut sol sequitur auroram *cœpit Iesus prædicare & dicere, Pœnitentiam agite*, non tantum dicite contra loquentes, qui dicunt & nō faciunt, non tantum in animo proponite contra differentes, non omittite contra negligentes, nō destruite contra recidiuantes, sed agite pęnitentiā, quasi medicinā ad sanandū morbum, quasi armaturā ad incūdū bellum, quasi clauem ad reserandum cęlū, & ideo subditur, appropinquabit enim regnum cęlorum, sicut elongatur per peccatū, ita appropinquat per pœnitentiam. Recto autem ordine, à Ioanne tradito, incipit prædicatio Domini: quia desinente lege, oritur gratia Euangelij, quod bona annunciatio solet dici. Lex enim promittebat bona terrena & trāsitoria, sed Euangelium promittebat cœlestia & terrena. Vnde Theophilus: Vetus namq; testimonium, his qui seruabant illud, dierum longitudinem promittebat, Euangelium uitam æternam. Vnde & Chrysost. Propter hoc neque prædicauit ante Ioannem, donec ille incideret in carcerem, ut non hac prædicatione, multitudo populi scinderetur: idcirco neque signū ullum fecit Ioannes, ut ex hoc quoque multitudinē traderet Christo, quæ ad eum signorum admiratione confluerct. Vnde etiam Augustinus: Præmissus est Ioannes, uelut uox ante uerbum, aurora ante solem, pręco ante iudicem, seruus ante dominum, amicus ante sponsum. Et quia uniuersum mundum tenebræ & nox infidelitatis oppresserant, & solem iustitiæ aspicere non ualebant, beatus Ioannes quasi lucerna præmittitur, ut oculi, qui lippitudine iniquitatis oppressi, magnum & uerum lumen uidere non poterant, admissum lumen lucernæ, primum quasi tenuem splendorem uidere consuescerent, ut paulatim peccatorū nubilo recedente, & infidelitatis digesto humore Christo adueniēte, ab illo cęlesti lumine lætificari, potius q̄ retorqueri possent: Hæc Aug.

Et notandum quòd perfectio Euangelica, uersatur præcipuè circa tria, uidelicet circa opera pietatis, circa concilia humilitatis, & circa præcepta charitatis. Hæc etiam tria præcipuè Dominus docuit in Euangelio. Incepit autem Dominus, sicut Ioannes, eadem prædicans, quæ ille antè dixerat: ut prædicatio discipuli & magistri consona esset, & Dominus prædicationem, ac doctrinam Ioannis approbaret & confirmaret, ac superbiam eorum qui dicta aliorum dedignantur accipere, confutaret: ac ut se eiusdem Dei filium, cuius ille propheta sit, esse ostēderet. Verbū ergo quod in Ioanne organo, & in omnibus prophetis clamauerat, prædicans regnum Dei, à pœnitentia inchoare uolebat: quia nisi remisso peccato, per baptismum & pœnitentiam condignam, nō poterit quis intrare in regnum cœlorum, unde non statim iustitiam prædicauit, sed pœnitentiam. Quis ergo ausus est dicere, uolo bonus esse, & non possum? Pœnitentia enim correctio est uoluntatis, & si nos mala non terrent, ut scilicet pęnitentiam agatis, uel bona delectēt, appropinquabit enim regnum cœlorum, id est beatitudo regni cęlestis, ac si dicat, Parate uos ad † pœnitentiam quia

Marginal notes:

Fugit Christus Herodem multas ob causas.

Hieronym. epist. ad Eustochium.

Prædicationis officiū.

Ephe. 2.

Luca. 23.

Galilæa diuisa tēpore Salomonis.

Prædicatio nis Christi initium.

Euangeliū.

Chrysost. hom. 14. in Matthæū. Signa nulla fecit Ioānes.

Augustin. tract. 2. in Ioannem. De Ioanne collatione Christi.

Euāgelica ꝑfectio circa tria.

Prædicatio Christi cōformis Ioānis.

Chrisost. ho. 16. operis imperf.

† per pœnitētia prædicatio.

quia appropinquabit tempus mercedis æternæ: Hęc Chrysostu. Prædicauit autem Dominus pœnitentiam, appropinquante regno cœlorum, & fine mundi, ut formidaret forte iuuenilis ætas mundi. Nunc uerò appropinquante regno cœlorum, ostenditur regnum mundi agere in extremis, ideo meritò debet conuerti. Sic itaque Dominus à baptismo suo, usque ad Ioannis incarcerationem prædicauit, & docuit occultè, & in locis priuatis, sed post eius incarcerationem, publicè & in synagogis. Sicut enim Ioannes erat præcursor Christi, ita prædicatio Ioannis erat præuia Christi prædicationi. Et ideo Christus non prædicauit communiter & publicè ante Ioannis incarcerationem, sed finita eius prędicatione: ex hoc nobis tribuens exemplum humilitatis stupendæ, dum seruo suo Ioanni, longè se inferiori, in prædicationis & doctrinæ officio humiliter dignatus est deferre. O quot sunt (proh dolor) hodie religiosi, qui non dico inferiori, sed nec pari, imò nec superiori deferunt, in quo se Dei filio præferre, & eum præire contendunt. Ad prædicationem quoq; & doctrinam requiritur ætas perfecta. Perfectio aût ætatis, est annorum triginta. Et ideo conueniens fuit ut Christus non nisi post trigesimum annum, publicè prædicaret & doceret. Hoc tempus est aptum prædicationi, ut hic patet, aptum prælationi, ut patet de Ioseph, qui hac ætate factus est præpositus Aegypti: aptum regimini, ut patet de Dauid, qui triginta annorum erat, cùm regnare cœpit. Hac ēt ętate pręficiēdi sunt episcopi, sed heu hodie præficiuntur pueri, ac insufficientes pro hoc statu, & minus idonei. Fuerunt autē à baptismo Christi, usq; ad mortē eius, tres anni, & tanto plus quantū ab Epiphania, usq; ad Pascha, & si modico tēpore prædicauit. Eadē enim die qua baptizatus est, reuoluto anno conuertit aquam in uinum, & in Pascha sequenti, s. trigesimiprimi anni, incarceratus est Ioannes: & in alio Pascha sequenti, s. trigesimisecundi anni, decolatus: & in tertio Pascha, s. trigesimitertij anni passus est Dominus: & ita uixit triginta duobus annis integris: de trigesimo tertio, quantum fluxit temporis à natali, usq; ad Pascha quod pro anno dimidio computari solet. Fuit aūt anno trigesimo Pascha Iudæorū quinto calendas Aprilis, & feria quinta: sed anno trigesimoprimo, fuit decimosexto calendas Maij, & feria quarta: anno uerò trigesimosecūdo, fuit nonis April. in die Dominica: sed anno trigesimotertio, fuit octauo calendas Aprilis, & sexta feria. Et potest triplex causa assignari, quare Christus modico tempore uoluit prædicare. Prima, ad demonstrandum suam uirtutem, quòd sci. tā modico tempore, totum mūdum immutaret. Secunda, ad excitādum desideria discipulorum, ut magis eum desiderarent, quem tam modico tempore corporali præsentia habituri erant. Tertia, ad augmentandum discipulorū spiritualem profectum. Cùm enim Christi humanitas sit nobis uia tendendi in Deum, nā ipse dixit: *Ego sum uia*, non debemus in ea ut in termino quiescere, sed per eam in Deū tendere. Ne ergo corda discipulorum, ad Christum carnaliter affecta, in eo ut in homine quiescerent, corporalem præsentiam citò subtraxit. Vnde Apostolus: Et si Christum secundum carnem nouimus, scilicet quando corporaliter nobiscum erat, sed nūc iam non nouimus: unde & ante passionem, inter cætera, dixit eis: *Si ego non abiero, Paracletus non ueniet ad uos*: quia ut capaces spiritus fierent, expediebat quòd caro & forma serui ab eis auferretur, ne adhuc carnaliter eum diligerent. Ipse enim Dominus qui mundum uicit, uoluit ut discipuli animum totum ad cęlū transferrēt, quia sic & ipsi faciliter uincere mundum possent. Nos quoque similiter, si ad patriam nostrā cor transponimus, & ad principem fidei nostræ inspicientes, uiam eius sequi uolumus, facilius aduersa & prospera mundi contemnere, & ipsum mundum uincere poterimus.

Prædicatio Christi cur post Ioannem.

Anni trigesimi perfectio.
Gene. 41.
2. Reg. 5.

Aetas Christi, & duratio prædicationis.

Prædicationis Christi breuis, triplex ratio.

Ioan. 14.

2. Corin. 5.

Ioan. 16.

ORATIO.

DOMINE *Iesu Christe, qui nostræ miseriæ compatiens, & tanquam uerus medicus, medicinam animarum nobis dare uolens, à pœnitentia prædicationem tuam incepisti, & nobis peccatoribus, dum tempus habemus, eam facere iussisti: da mihi misero peccatori spatium & effectum pœnitendi: qui tandiu, pro quo tibi laus, misericorditer pepercisti delinquenti: ut per pœnitentiam appropinquet, & reseretur mihi regnum cœlorum, quod elongatur & clauditur per peccatum, per ueram pœnitudinem, & lachrymarum compunctionem, talem me esse concede in mortis articulo, qualem me esse per aquam regenerationis præstitisti in baptismatis lauacro, ut aptus esse merear cœlorum regno. Amen.*

De secunda & tertia uocatione discipulorum. Cap. XXIX.

POSTQVAM igitur Dominus Iesus reuersus de Iudæa in Galilæam, multa prędicasset & fecisset, propter quæ fama clarè de ipso creuerat, ita ut turbæ cū pressura & impetu irruerent & impingerent in eum, præ nimia deuotione & desiderio audiendi uerbum Dei: quadam die, *cùm esset secus stagnum Genezaret*, quod & mare Galilææ, uel etiam Tyberiadis dicitur, & in terra stare præ pressura non posset, *uidit duas naues secus stagnum stantes*, quarum una erat Symonis, & etiā Andreæ sui fratris: altera uerò Iacobi & Ioannis, *piscatores autem descenderant* ad terram, *& lauabant retia sua*, amouentes immunditias ut plicarent ea: quia nullos pisces ceperāt nocte illa: *Ascendens autem in unam nauem quæ erat Simonis*, ut populum de naui conuenientius doceret, *rogauit eum à terra reducere nauem pusillum*, & paululum, ita ut non nimis à terra distaret: quia ita uolebat à terra elongari ut posset audiri, non tamen opprimi. *Et sedens*, tanquam doctoris authoritate utens, *docebat de nauicula turbas*, in terra stantes, ecce mira Christi humilitas & mansuetudo, præcipere po-

Luca. 5.

terat, præceptor enim erat, & tamen rogat, in quo prælatis formam dedit ut libentius moneant quàm præcipiant, magisque amari quàm timeri appetant, quia ut dicit Seneca generosus animus facilius duci tur, quàm trahitur. Sed econtrariò faciunt fatui de quibus in Ezechiele dicitur: *cum austeritate imperaba tis eis & cum potentia.* Mysticè per stagnum potest in telligi lex, extra quam Dominus erat, quia legalia iam cessare incipiebant, & duæ naues quas uidit sunt duo populi, scilicet Iudaicus & Gentilis, quos uidit, quia de utroque populo multos misericorditer nisitando ad fidem uocauit. Piscatores sunt prædicatores, & Ecclesiæ doctores, qui nos per rete prædicationis & fidei comprehendunt, & quasi littori sic terræ uinentium aduehunt, qui debent descendere de alto prædicationis ad considerationem suæ fragilitatis, & retia lauare, id est maculas peccatorum quæ in prædicatione contrahuntur, aqua contritionis delere, quia uerba prædicationis sæpe maculantur à quæstu temporali, & gloria inani, ab adulatione fallaci. Ille ergo lauat retia, qui lucrum temporale, vel curiositatem, uel humanum fauorem à doctrina & prædicatione sua excutit. Nauis Simonis est primitiua Ecclesia Iudæorum, quorum prædi cator Petrus erat, in quam Dominus per fidem ascẽ dens de ea turbas docebat: quia de authoritate ipsius Ecclesiæ usque ad hodie gentes docet. Alia nauis est Ecclesia de Gentibus, quibus Paulus doctor est missus, quia de Iudæa non sunt credituri tot quot ad uitam æternam sunt prædestinati, in naui autem terræ uicina docebat turbas, ita enim cœlestia debemus docere, ut ea terreni ualeant saltem per fidem capere uel intelligere. Ad turbas quidem temperatè est utendum uerbo diuino, ut nec terrena eis præcipiantur, nec à terrenis, nimis ut penitus non intelligant, in profunda sacrorum recedatur. Aliter per istud stagnum quod dicitur mare, intelligitur mundus, qui ad modum maris tumet per superbiam, feruet per auaritiam, spumat per luxuriam, ad transeundum istum mundum uidit Christus, id est approbauit duas naues, quarum una quę non oominatur significat uiam communem mandatorum, eo quòd omnes indistinctè obligentur ad eam, & alia quæ nominatur, scilicet Simonis qui interpretatur obediens, significat consiliorum & statum religiosorum, quorum potissimum uotum est obedientia, & ad istam descendit Christus, & in ipsa sedit, & docuit, & uoluit quòd reduceretur à terra, quia Christus ad cor religiosi deuotè consilia obseruantis, descendit per gratiam, sedet per contemplationem, & docet per donorum Spiritus sancti influentiam, & ipse vult quòd à terra reducatur pusillum, scilicet corde & si non corpore, quia non potest aliter cor nostrum retineri, ne aliquando terram ex aliqua tangat parte, & sancti uiri non possunt penitus elongari: sed oportet corpori prouideri, sic ergo nauis Simonis, id est, religiosi debet à terra elongari, sed hodie multi per ingressum religionis non separantur, nec elongantur à terrenis, sed potius magis quàm prius approximant eis. Item duæ naues quas Christus uidit, sunt duæ uiæ quas approbauit, quarum utramque ingressus est, una est uia innocentiæ, altera est uia pœnitentiæ. Sicut enim duobus modis habetur hæreditas, scilicet per successionem & emptionem, sic cœlum habetur per uiam innocentiæ quasi per successionem, & hanc nauem ingressus est Christus, *qui pecatum*

Ezech. 34.

Piscatores dicũtur prę dicatores.

Lauare retia quid di catur.

Vtendum sobriè uerbo diuino apud turbas.

Stagnum mundus.

Naues duę

Cœlũ duobus modis operatur.

1. Pet. 2.

A *non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius:* habetur & per emptionem, id est per pœnitentiam, & hanc nauem pro nobis Christus ascendit quam usq; ad mortem non dimisit, per has duas naues transitur mundus, & uenitur ad cœlũ: ut uerò ait Chrysostomus, Habemus pro naue Ecclesiam, pro gubernaculo crucem, pro gubernatore Christum, pro rete patrem, pro vento Spiritum sanctum, pro uelo gratiam, pro nautis Apostolos, pro nauigantibus Prophetas, pro naui uetus testamentum & nouum, committamus ergo nos pelagi huius profundo ad perquirendam in scripturis diuinis margaritam latentem. *Vt autem,* finita prædicatione, *cessauit loqui,* doctrinam suam miraculo confirmare uolens Simoni, *dixit, duc:* scilicet nauem B *in altum,* id est, ad locum aquæ magis profundum qui est conuenientior ad piscandum, *& laxate retia uestra in capturam:* scilicet piscium, *& respondens Simon dixit,* Iesu, *præceptor,* cui obedire debemus, *per totam noctem laborantes nihil cepimus,* quamuis diligentiam magnam adhibuerimus, *in uerbo autem tuo laxabo rete,* id est, confidens in uirtute uerbi tui. *Et cùm fecisset,* obediẽdo præceptori, *concluserunt piscium multitudinem copiosam* tantam s. quantã ipse maris & terræ Dominus volebat, nimirum quia obediebant ei cui subiecta sunt omnes uolucres cœli & pisces maris, ideo in eorum potestate datæ sunt creaturę. Vnde Anselmus: Ius siquidẽ nullum in his C quæ Dei sunt, s. creaturis debent habere, qui uoluntati eius prauis actibus non uerentur contraire. In hoc autem discipulorum datur religiosis forma obedientiæ, ut s. faciliter obediant simplici uerbo, non præceptum uel comminationem expectando. Et attende quòd etsi alijs imperatur ut relaxarent retia prædicationis in humilitate Simonis, soli tamen Petro dicitur, duc in altum rete, s. in profundum scripturæ & doctrinæ, quid enim tam altum, quàm scire Dei filium? q. d. Sufficit minoribus sacerdotibus scire prædicarę minora, episcopis verò si qua dubia in Ecclesia emerserint offerri debent, ut ea soluant & doceãt. Mysticè hic tanguntur tria prædicatori expedientia. Primò, sublimis conuersatio, cùm dicitur, duc in altum. D Secundò, plana & non inuoluta locutio, cùm subditur laxate retia uestra. Tertiò, recta intentio, cùm additur in capturam piscium, nõ propter adulationẽ humaná, non pp uanam gloriam, non propter utilitatẽ temporalem, sed propter hominum ædificationem. *Rumpebatur autem rete eorum,* ex grauitate multitudinis piscium, ex quo patet duplex miraculum, quia nõ solum ceperant magnam multitudinem piscium supra modũ solitum & impossibilem per uiam humanam, sed etiã tanta multitudo tenebatur in reti rupto *& annuerunt,* Simon & Andreas filijs Zebedæi, *qui erant in alia naui, ut uenirent & iuuarẽt eos,* ubi Theophilus, per nutum ipsos uocant, quia ex stupore propter E capturam piscium loqui non poterant, *& uenerunt & impleuerunt ambas nauiculas, ita ut penè mergerentur:* sed Ecclesia submergi & deficere non potest, licet fluctuet & quassetur. Et cùm stupor admirationis circũ daret Simonem Petrum & socios eius, ac totam eorum mentem occuparet propter facta Christi insolita, Petrus intelligens quòd non poterat esse uirtute humana, procedit ex humilitate ad genua Iesu, tanquam suum recognscens Dominum, & dixit ad eum. *Exi, & recede à me Domine, quia homo peccator sum* & non sum dignus habitare in tua societate. *Exi à me,* quia ego homo purus, tu homo Deus: ego peccator, tu sanctus: ego seruus, tu Dominus. q. d. sepa-

Chrysost. homil. 13. ex uarijs in Matthæũ.

Obedientię forma.

Prædicatori tria expedientia.

Theophilus in eõ locũ.

Cur nutu uocabant discipulos.

Sacra tangere uerentur peccatores.

separet te locus à me quem separat à te fragilitas naturæ, uilitas culpæ, & infirmitas potētiæ. Reputabat enim se indignum esse præsentia tam sanctæ personæ. Argumentum quia ualde timendum est homini peccatori sancta tangere circūdare, Christi altare, ad eucharistiam accedere, Dominus autem Petrū consolando & ei exponēdo quòd captura piscium significaret capturam hominum per eum, ait ad illum. *Noli timere*, nec obstupesce, sed potius gaude & crede, quia maiori prædestinatus es piscationi, alia natis & alia retia dabuntur tibi. Vsque modo cepisti per retia pisces, *ex hoc*, id est, post hoc tempus & de cætero, non tamen statim *eris capiens*, per uerba *homines*, per sanam doctrinam trahendo eos ad uiam salutis, hoc est ad prædicationis officium assumeris.

Verbū Dei cōparatur hamo.

Verbum enim Dei hamo piscatoris cōparatur: quia sicut hamus non capit piscem nisi ab ipso capiatur, sic nec uerbum Dei capit hominem ad vitam æternam, nisi ipsum uerbum mente eius teneatur. Vel ex hoc eris homines capiens, id est, ex hoc quod factū est significatur quòd homines capies, vel ex hoc quòd sic te humiliasti, habebis officium homines capiendi, humilitas enim uirtus attractiua est, & dignum est ut illi aliis præsint, qui in potestate extolli nesciunt. Vnde non in apostolatum eligitur, sed aliquando eligendus prædicitur, totusque facti huius ordo quid in Ecclesia, cuius ipse typum tenet, geratur, hîc ostenditur.

Mistica significatio piscationis Petri.

Per Petrum etiam qui cum socijs per totam noctem laborans nihil ceperat, & in uerbo Christi laxans rete cepit copiosam multitudinem piscium, & tamen non attribuit sibi nisi culpam dicens: exi à me Domine, quia homo peccator sum, figuratur prædicator Euangelij, quia propriæ innitens uirtuti nihil proficit, sed innitēs virtuti Dei magnum profectum facit. Et in hoc quòd Petrus capta multitudine piscium procidit ad genua Iesu, datur intelligi quòd in prædicatione uel exhortatione capta multitudine hominū, prædicator debet se Deo humiliare, & ei totum attribuere, sibi autem nihil nisi defectum ascribere, & tunc confortatur à Domino dicente, noli timere, & tunc maior profectus sibi promittitur cùm subditur: ex hoc iam plures homines eris capiens. *Et subductis ad terram nauibus*, id est, tractis & collocatis animo & spe redeundi ad eas *relictis*, ad tempus *omnibus*, scilicet nauibus & manuum instrumentis, *secuti sunt Dominum*, aliquantulum causa reuerentiæ associando: Petrus & Andreas & Iacobus & Ioannes, sed iterum ad propria redierunt. Ideo enim naues ad terram reduxerunt, quia adhuc voluntatem redeūdi ad piscationis officium habuerunt Ex quo patet quòd nondum rebus suis perfectè renunciauerunt, nec perfectè in hac uocatione Christo adhæserunt.

Mare Tyberiadis.

Et sciendum quòd idem est mare Galilææ, & Tyberiadis, & stagnum Genezareth situm inter Hierusalē & Damascum, distans quasi tribus dietis ab utraque ciuitate, & habet in longitudine duodecim miliaria, in latitudine quinque, uel circa, arenoso littore & siluis circundatum, in quo est magna copia piscium diuersorū generum, & est visu amœnum, & delectabile ad potandum.

Mare.

Et quamuis eius aqua sit dulcis & non amara, dicitur tamen mare secundum consuetudinem linguæ Hebraicæ: quia magnam collectionem aquarū, siue dulcium, siue salsarū, vocat Hebræus Tharsis, id est, mare, secundum illud Genesis, *Congregationesque aquarum appellauit maria.*

Gene. 1.

Dicitur autem mare Galilææ à prouincia adiacente, quia situm est in confinibus prouinciæ Galilææ. scilicet Iudæorum, non Gentium. Dicitur autē mare Tyberiadis à Tyberiade ciuitate cui adiacet, quam Iesus in sua iuuentute frequenter visitare solebat. Dicitur etiam stagnum, quia est lacus stans, qui fit ex reflectione & flexu Iordanis ac undis ebullientibus & influētibus, nec habet alueum quo fluat extra locum suum, ut fluuius.

Genezar quid.

Porrò Genezar Græco uocabulo quasi generans sibi auram dicitur, à natura & proprietate lacus ipsius, quia ex faucibus montium circunstantium frequenter de seipso sibi auram excitat, & uentum ualidum colligit, qui undis crescētibus & se mouētibus ex ipsius aquæ resolutionibus generatur, ex quo facta in stagno perturbatione, & inualescente tempestate undis fluctuantibus nauiculæ plerunque submerguntur. Dicit tamen Iosephus, quòd sic dictus sit à modica regione Genezara quā præterfluit, quæ temperatissima est & conuenientissima omni generi arborum: unde interpretatur hortus uel principium natiuitatis. Dicitur etiam interdū lacus salinarum propter puteos vnde sal trahebatur.

Iordanis.

Fluuius autem Iordanis ad radices mōtis Libani iuxta Cæsareā Philippi ex duobus fontibus, scilicet Ior, & Dan, ex quibus nomen trahit & originem in prædicto stagno Genezareth descēdit, & per ipsum trāsiens, & inde totus egrediens per logum spacium regionem adiacentē irrigans per vallem illustrem, quæ uallis salinarum dicitur, in mare mortuum nō longè à Hierico se infundit, & postea nusquam apparēs in abysso absorbetur.

Matth. 4. Tertia uocatio.

Deinde cùm post istam vocationem prædicti discipuli ad sua, ut dictū est, & ad piscationem redissent. *Ambulans Iesus iuxta mare Galilææ*, iterum uidit Petrum & Andream, non tam corporaliter quàm spiritualiter, & magis ad corda quàm ad faciem respiciens, *mittentes retia in mare*, ad piscandū & uictum quærendum, ut dicit glossa, decenter per piscatoria vadit loca piscatores piscaturus.

Glossa in eum locū.

Et ait illis: *Venite post me* affectu & imitatione, & quemadmodū ego ambulo & vos ambulate, *& faciam uos piscatores hominum*, non præbendarum, non decimarum, sed animarum: quia per rete sanctæ prædicationis pisces, id est homines de profundo pelagi, id est, infidelitatis ad lucem fidei traxerunt, quasi ad littus salutis: unde Theophilus: Admirāda est autem ista piscatio, pisces enim cùm capiuntur, mox moriuntur, homines cùm capti sunt, verbo prædicationis potius uiuificantur:

Theophilus in eum locum.

Cur in medio opere uocauerit.

Chrysosto. home. 14. in Matt.

ut autem dicit Chrysostomus, in medijs autem operationibus existentes eos uocauit, mōstrans quòd omnibus occupationibus sequelam suam præponere oportet, cùm ergo quis præficitur Ecclesiæ piscator & pastor, valde debet timere ne non sequatur Dominū perfectione sequelæ, quæ est, ut semetipsū abneget & crucem suam tollat. *At illi continuò relictis retibus & naui secuti sunt eum*, omnino, non solū pedum incessu, sed magis obedientia & affectu, nō amplius ad propria reuersuri. *Et procedens inde*, pusillum ultra, *uidit Iacobum & Ioannem, in naui cum Zebedæo patre eorum*, qui tanquam senex tenebat remum, *reficientes* id est, componentes, uel reparantes *retia sua*, quod magnæ paupertatis erat indicium.

Chrysosto. hom. 7. operis imperfe.

Paupertatis & pietatis apostolorum indicia.

Vnde Chrysostomus, Vide autem quàm etiā diligenter inopiā eorū Euangelista signauerit. Inuenit, inquit, eos suentes retia sua, tanta erat paupertatis nimietas & superabundantia, ut uetera & prærupta cōtexerent & emēdarēt, quia noua & meliora emere, vel habere nequibant, & quod ad maiorem pietatem eorum pertinet, in tanta paupertate sic patri suo succurrebant, ut secum baiularent in naui, non ut istos ille adiuuaret in

retia

ret in opere, sed ut isti illum consolarentur sua praesentia. Nec sanè parua haec sunt dogmata virtutis facilè omnem tolerare paupertatem, & de iustis laboribus uiuere mutua sibi charitate connecti, habere secum inopem patrem, atque in eius obsequio laborare: Haec Chrysostomus. Ergo quandoque quiescēdum est à piscatione, & cessandum à praedicatione, ut retia reficias. Si refecisti retia & collegisti authoritates sacrae scripturae quibus auaritiā iugulasti, quiescas à praedicatione paulisper, ut iterum reficias retia, & colligas authoritates quibus aliquē uitiosum hominem capias, & vitium eius iugules & extinguas.

Quomodo praedicatores retia reficiant.

Et uocauit eos ad se, ut etiam de captura piscium trāsirent ad piscationem hominum. Secundum Chrysostomum, eliguntur piscatores, qui erant futurae dignitatis gratiam sui officij opere prophetantes, qui in melius mutato piscationis officio, de terrena piscatione ad coelestem translati sunt, ut humanum genus de profundo gurgite erroris, uelut pisces caperent ad salutem, illi autē statim relictis retibus & patre secuti sunt eū, omnino imitatione & sequelae perfectione, ecce quòd mutatur intentio non piscatio, mutantur retia in doctrinam, cupiditas in amorem animarum, fit mare seculū, nauis Ecclesia, pisces boni & mali homines, in his autem datur forma omnibus Christum sequi volentibus, per hoc enim quòd Petrus & Andreas & Iacobus, & Ioannes relictis retibus, naui, & patre vocātem Dominum statim sunt secuti, ostenditur nobis quòd non uoluntas carnalis, non cupiditas temporalis, nec affectio sanguinis nos retrahere debent à sequela Christi, quia perfecti sectatores Christi relictis retibus peccatorum, & naui possessionum, & etiam parentibus, quantū ad carnalem affectum, animo prompto sequuntur eum, in retibus enim, & naui, & patre, tria significantur quae relinquere debent discipuli Christi, scilicet actio peccati: quae per retia quasi retinentia, possessio mundi quae per nauim, affectio cōsanguinitatis, quae per patrem potest intelligi: unde Chrysosto. tria enim sunt quae relinquere debet qui uenit ad Christum: actus carnales, qui per retia piscationis significantur, substantia mundialis, per nauem: parentes per patrem. Reliquerunt ergo nauem, ut fierent Ecclesiasticae nauis gubernatores, reliquerunt retia, ut non pisces afferrent ad ciuitatem terrenam, sed homines ad coelestem, reliquerunt unum patrem, ut spirituales patres omnium fierent. Haec Chrysostomus. Et notandum quod de Petro, & Andrea dicitur quòd mittebant rete in mare, & de Ioanne & fratre eius dicitur quòd reficiebant retia sua: quia secundum Chrysost. propter Petrum dicti sunt mittentes, propter Ioannem reficientes, quia Petrus Euangelium praedicauit, sed non composuit: Ioannes composuit & praedicauit. Item sciendum est hic, quia primò uocatur actio, deinde contemplatio. Quae enim circa Petrum, actionem significant: quae verò circa Ioannem, contemplationem. Petrus namque feruidissimus & magis sollicitus alijs, Ioannes uerò theologus excellentissimus fuit. Considera nunc quanta fuerit horum quatuor beatorum discipulorum obedietia, quia ad unius iussionis uocem statim relictis omnibus, etiā uoluntate & proposito habendi, Christum Dominum sunt secuti, in quo, ut ait Chrysostomus, se ueri Abrahae filios comprobauerunt, quia simili exēplo audita Dei voce secuti sunt saluatorem. Dimiserunt namque statim quaestum corporalem, vt aeterna lucra conquirerent: reliquerunt patrem terrenum, ut patrem coelestem haberent, unde non immeritò & eligi meruerunt. Et iterum, perpende tu uerò fidem & obedientiam uocatorum, noscitis autem qualiter auidum quid est piscatio. Siquidem in medio ipsius operis constituti, cùm illum audiissent iubentem, nihil distulerunt, nihil omnino cunctati sunt, non dixerunt reuertimur domum loquimur propinquis: sed cuncta illicò relinquentes, fecerunt quod Helisaeus quoque sub Helia legitur implesse. Talem quippe obedientiam à nobis Christus efflagitat, ut neque punctum temporis differamus, & si nos aliquid necessarium negere videatur propter quod & alium quem accedentem ac se rogantem, ut ad sepeliendum patre rediret, ne id quidem facere permisit, ostēdens quia Christus cunctis sit etiam necessitudinibus praeferendus: Haec Chrysostom. Vnde & Grego. Audistis quia ad unius iussionis vocem secuti sunt redemptorem, & ad unum domini praeceptum, hoc quod possidere videbantur obliti sunt: quid ergo in iudicio eius dicturi sumus, qui uocantem sequi con temnimus: & ob amorem praesentis seculi, nec praeceptis flectimur, nec uerberibus emendamur? Haec Grego. Secuti autem sunt Dominum eius uestigia sequendo, eius opera imitando, eius uirtutes tenendo. Hoc namque est post Christum ire, hoc est Christum sequi. Neq; enim sufficit nobis pedibus tātùm ire post Iesum, nisi & mente & dilectione sequamur eum. In his ergo secūdum Hilarium, docemur Christum sequi, & secularis vitae sollicitudine, ac paternae domus consuetudine non teneri. Et si pauca hi discipuli habuerunt, multa tamen reliquerunt, qnia in hoc seculo nihil retinere uel amare studuerunt. Vnde Gregorius: Sed in hac re affectum debemus potius pensare, quàm sensum: multum reliquit, qui quamlibet parum, totum deseruit: multum reliquit, qui sibi nihil retinuit: multum dimisit, qui desideria habendi dereliquit: multum dimisit, qui eum re possessa etiam concupiscentijs renunciauit. A sequentibus ergo scilicet Christum tanta dimissa sunt, quanta à non sequentibus concupisci potuerunt. Cor nāque & non substantiam Dominus pensat, nec perpendit quantum in eius sacrificio, sed ex quanto proferatur. Aestimatione quippe precij non habet, sed tamen regnum Dei tantum valet quantum habes. Ante Dei namque oculos nunquam est uacua manus à munere, si arca cordis repleta est bona uoluntate. Nihil quippe offertur Deo ditius uoluntate bona: Haec Gregorius.

Chrysosto. ho. 7. operis imperfe. Cur piscatores elegit Christus.

Christi sequelam nulla affectio dirimat.

Relinquenda religiosis.

Chrysosto. ho. 7. operis imperfecti.

Chrysosto. ibidem.

Obedientia discipulorum.

Chrysosto. ibidem.

Matth. 8.

Gregorius hom. 5. in Euangelia.

Hilarius canone. 5. in Matth. Omnia relinquere. Gregorius hom. 5. in Euang.

ORATIO.

DOMINE Iesu Christe, fac me per auiditatem ad audiendum uerbum Dei irruere retia praedicationis ac desiderij, & bonae operationis: ab omni auaritia, adulatione, & inani gloria lauare, nauem religionis à terrenis reducere, in ea quiescendo sedere, & per exemplum alios docere, & in profundum contemplationis & praedicationis ducere, in uerbo tuae inspirationis retia laxare, & in aquis tribulationum copiosam multitudinem internarum consolationum concludere. Voca & trahe me miserum ad tuum sanctum discipulatum, quatenus omnia relinquendo, & te sequendo ad tuorum pauperum mereat pertingere consortium. Amen.

De

De Epilogo vocationum discipulorum. Et de diligentia Christi ad prædicandum.
Cap. XXX.

Ioan. 1. Tres discipulorum Christi vocationes. Lucæ 5.

TRES itaque uocationes discipulorum suprà habuisti. De prima dicit Ioannes, & tunc uocati ad fidem uenerunt solùm, ut aliquam notitiam & familiaritatem secu contraherent. De secunda dicit Lucas, & tunc etiam secuti sunt cum animo redeundi ad propria: cœperunt tamen audire eius doctrinam. De tertia dicit Matthæus, & Marcus, & tunc uenerunt ad perseuerandum cum eo, perfectionem eius imitando, primæ duæ vocationes forma sunt nouitiorum in religionibus, qui primò uocantur ad probandum & instruendum, & qnandoque ad propria redeunt. Tertia tenet formam professorum, quia tunc velut professi religionem Christianam Christo inseparabiliter adhæserunt. Item de uocatione Matthæi publicani, habes infrà. De modo autẽ uocationis aliorum nõ est determinatum uel scriptum. Vnde Chrysosto. Quid est autem quòd de alijs Apostnlis nobis non dicitur qualiter, & quomodo sunt uocati, nisi de Petro, Andrea, Iacobo, & Ioanne, & Matthæo? Hi enim maximè erant in conuenientibus & humilibns studijs, neque enim telonij officio est aliquid deterius, neque piscatione uilius. Considera igitur, & conspice Dominum Iesum in prædictis discipulorum uocationibus & conuersatione eius cum illis, quomodo affectuosè eos vocat: reddens se eis affabilem, domesticum, benignum, & obsequiosum: attrahens eos intus & extra, ducendo eos ad domum matris, nel alibi vbi pro tempore manebat, & familiariter vadẽs ad domos eorum. Docebat etiam eos & instruebat, ac curam de ipsis præcipuam habebat, sicut mater de unico sno filio habere consueuit. Dicitur enim quia beatus Petrus referebat, quòd quãdo in aliquo loco cum eis dormiebat, & surgens de nocte eos recooperiebat, quia tenerrimè eos diligebat: sciebat enim quid de ipsis facturus erat. Nam quamuis essent homines rudis conditionis & humilis nationis, tamen principes mundi & duces in bello spirituali omnium fidelium eos erat constituturus.

Matth. 4. Marci 1.

Matth. 9.

Chrysosto. homi. 31. in Matth. Vocatio Apostolorũ scripta.

Obedientia uocatorũ.

Cõsidera etiam uocatorum obedientiam, quæ commendatur, quia prompta, eo quòd continuò & statim eam ostenderunt, quia integra, eo quòd omnia reliquerunt: quia recta, eo quòd Dominum Iesum secuti sunt. Primũ perfectum, secundum perfectius, tertium perfectissimum. Sed ad quid reliquerũt omnia? Secundum Chryso. In hoc docuerũt nos Apostoli, quòd nemo potest terrena possidere & perfectè ad cœlestia properare. Aer inter cœlum & terrã constitutus, ostendit quòd inter cœlestia & terrena nulla potest esse coniunctio: cœlestia enim quia spiritualia & leuia sursum dneunt, terrena quia ponderosa & grauia, deorsnm deprimunt, sed nõne postea resumpserunt, ergo imperfectè reliquerunt. Dicendum quòd perfecta fuit obedientia, quia etsi postea resnmpserunt, non ex proprietate, scilicet amore vel cupiditate, sed ex necessitate vitæ hoc fecerunt. Considera etiam & nota quibus, qui, & qualibns cœpit & orta est Ecclesia. Noluit Dominus primos fundatores Ecclesiæ eligere sapientes, uel potentes, ant nobiles huius seculi, ne fides Euangelij, & uirtus fidei, & opera quę fienda erãt, ascriberẽtur eorũ sapientiæ, vel potẽtię aut nobilitati, sibi hoc reseruauit, quia sna potentia, sapientia, & bonitate nos redemit. Si enim doctus uel potẽs aut nobilis eligeretur, fortasse ideo electum se diceret, quia doctrina, vel potẽtia, uel nobilitas eins eligi meruerit, uolẽs frãgere superbiam, elegit illiteratos & mundo despectos, hosq; doctores faciens, & ad prædicandum mittens, per eos subiecit mundi rectores, ne fides credentium putaretur non in virtute Dei, sed in sapientia & uirtute hominum. Vnde Gregorius: Relictis sapientibus insipiẽtes, relictis fortibus debiles, relictis diuitibus pauperes eligit, & prædicatores infirmos abiectosq; qui potentes quosq; & fideles populos colligerent habere studuit. Ad prædicandum namque cum tales venire debuerant, qui de laude propria nil habebant, ut tãto solius ueritatis cognosceretur esse quod agerent, quanto & à parte cerneretur, si ad hoc agẽdum idonei per se non fuissent. Vnde Chrysost. O beatos piscatores istos, quos Dominus inter tot doctores legis & scribas inter tot seculi sapiẽtes ad diuinæ prædicationis officium, & ad gratiam apostolatus primos elegit. Et digna sanè Domino nostro atq; conueniens prædicationi eius fuit talis electio: ut in prædicatione nominis sui, tanto maioris laudis admiratio nasceretur, quanto etiam eam mũdi infimi & humiles seculi prædicassent. Qui non per sapiẽtiam verbi mundum caperent, sed simplicem fidei prędicationem de errore mortis humanũ genus liberarẽt. Nõ ergo nobilẽs mundi ant diuites elegit ne suspecta fieret prædicatio, non sapientes seculi, qui per sapientiã mundi persuasisse humano generi crederẽtur: sed elegit piscatores illiteratos, imperitos, idoctos, nt aperta esset gratia saluatoris. Humiles quidem in seculo etiam in ipso artis officio, sed præcelsos fide, ac deuotos mentis obsequio. Ignobiles seculo, sed nobiles Christo. Non scriptos in aluo senatus terreni, sed scriptos in aluo senatus in cœlo. Despectos terræ, sed acceptissimos cęlo, pauperes mundo, sed diuites Deo. Scit enim Deus qnos elegit, qui occulta cnrdis nouit, eos utiq; qui non sapientiam seculi quæreret, sed Dei sapientiam desiderarent, nec diuitias mundi cuperent, sed thesanros cœlestes optarent: Hæc Chrys. Attendant hæc nobiles, potentes, & sapientes superbi hnius mundi, & cognoscant ignobiles, impotentes & idiotas sibi præferri, & ex hoc confundantur & erubescant, & à sua superbia resipiscant. Exẽplo itaq; horum principũ, & ducum nostrorũ relinquamus, & nos omnia, & sequamur Iesnm in quo habemus omnia ad quod bene horatur nos Chrys. dicens: Monachus apostolicã uitã desiderat imitari. Vis ò monache

Chrysost. hom. 7. operis imperf.

Ecclesię fundatores.

Vocatorũ congruitas.

Chrysosto. hom. 3. in 1. Cor.

Chrysosto. homil. 18. ex uariis in Matth. locis.

che esse discipulus Christi, immo uis discipulorum eius esse discipulus? Fac quod fecit Petrus, quod fecit Iacobus & Ioannes: habebant oculũ scandalizãtem: patrem, & nauẽ, & rete. Dicit eis Iesus, venite sequimini me, absconditur oculus, & hi sequuntur Iesum. Monachi Apostolorũ imitatores sunt. non ergo possumus eos imitari, nisi fecerimus quod fecerũt & Apostoli: nemo ergo monachorũ dicat, habeo patrẽ, habeo matrem, & cętera pietatis charorum nomina. Respondeo tibi: Habes Iesum, quid quæris ista quæ mortua sunt? qui habet Iesum habet patrem, habet matrem, habet filios, habet omnem propinquitatẽ, quid quæris mortuos? sequere uiuum, dimitte mortuos sepeliant mortuos suos. Dicit ad eum unus discipulus: *Dimitte me ut uadã, & sepeliam patrem meum*: non dixit, dimitte ut sim cum patre meo, sed dimitte me unius horæ spacio: quid respondit Dominus, & in una hora perire potes. Vide nedũ uis sepelire mortuũ, ipse moriaris: Hæc Chrys. De prædictis quatuor discipulis à piscatione uocatis: sic ait Hiero. Mysticè autem hac quadriga piscatorum uehemur ad ęthera, ut Helias: his quatuor angulis constituitur prima Ecclesia, his quatuor literis Hebraicis tetragrammaton nomẽ domini agnoscitur à nobis. Quibus simili exẽplo præcipitur ut audiamus uocem Domini uocantis, & obliuiscamur populum uitiorũ & domum paternæ cõuersationis, quæ est stultitia Deo: & rete aranearum, in quo nos uelut culices penè lapsos tenebat aer, qui pendet in nihili, nauẽ pristinæ cõuersationis abominantes. Simon autem obediens, Andreas uirilis, Iacobus supplantans, Ioannes gratia in Latinum sonat, quibus quatuor nominibus in imaginem Dei conuertimur: obedientia, ut audiamus: uirilitate, ut pugnemus: supplantatione, ut perseueremus: gratia, ut cõseruemur. Quæ quatuor virtutes cardinales dicuntur, per prudentiam enim obedimus, per iustitiam uiriliter agimus, per temperantiã serpentem calcamus, per fortitudinem gratiã Dei meremur: Hæc Hieronymus. *Et circuibat Iesus totam Galilæam docens in synagogis eorum, & prædicans Euangelium regni, & sanans languorem & omnem infirmitatem in populo*, ubi Chrys. quia enim illi ut debiles ad medicum uenire non poterant. ipse sicut studiosus medicus circuibat grauiter ægrotantes: Hæc Chrys. Hic saluator exemplo suo doctorum suorum uitam instruit, & qualis esse debeat prælatus & prædicator Euangelij manifestè ostendit: ut enim non sint negligẽtes & pigri, sed diligentes & feruidi, docentur per hoc quod dicitur, *circuibat Iesus*, ut non sint personarũ acceptores, sed in doctrina omnibus communes, docentur per hoc quod subiungitur, *totam*. Vt autem nõ sint carnales, nec quærant delicatas procurationes, ducentur per hoc quod additur, *Galilæam*. erat enim Galilæa uilis & pauper prouincia. Vt autem uacui & ociosi in uanum non discurrant, docentur per hoc quod subditur, *docens*. Vt autem pluribus prodesse studeant, & doctrinam suam non suspectã habeãt, monẽtur per quod sequitur, *in synagogis*, ubi plures & doctores cõueniebant. Vt autẽ non errores neq; fabulas & inutilia, sed salutaria prædicẽt, docẽtur per hoc quod subditur, *& prædicans Euangelium regni*, id est, quod docet uenire ad regnum. Vt autẽ doctrinam suam uirtutibus commendare studeant, & nõ solũ spiritualia, sed etiam temporalia subsidia, & quæcunq; possunt beneficia subditis exhibeant, docẽtur per hoc quod additur, *& sanans omnem languorem & omnem infirmitatem in populo*, id est, in turba pauperum & minorũ. Sic ergo prædicabat Iesus diligenter, quia *circuibat*, generaliter: quia *totam*, non carnaliter: quia *Galilæam*, euidenter: quia *in synagogis*, utiliter: quia *docens*, quo ad uirtutes & moralia, *prædicans Euangelium regni*, quo ad fidei præcepta & mysteria: mirabiliter quia *sanans omnem languorem*, diuturnum, *& omnem infirmitatem*, leuiorem, ut quibus sermo credere non suaserat, opera persuaderẽt. Nõ solùm docebat uerbo, sed & doctrinam suam cõfirmabat facto scilicet per miracula uaria, quæ solum fieri poterãt uirtute diuina. Vel quòd dixit, *languorem*, ad passiones noluit pertinere corporales: quòd autẽ dixit, *infirmitatem*, ad passiones animæ spirituales, ut ostendatur naturæ conditor utriusque. Vnde tanquam uerus medicus omnes interius & exterius curauit infirmitates. Hoc enim propheta prædixerat dicẽs: *Verè languores nostros ipse tulit, & infirmitates nostras ipse portauit*. Vnde Chryso. Ad hoc enim doctor vitæ & medicus cœlestis Christus Dominus uenerat, ut magisterio suo homines erudiret ad uitam, & ægritudines corporis animæq; cœlesti medicina sanaret: ut obsessa corpora à diabolo liberaret, & uarijs infirmitatibus laborantes reuocaret ad uitam & integram sanitatem: nam ualetudines corporum diuinæ potestatis uerbo curabat, animarum autem vulnera cœlestis doctrinæ medicina sanabat: uerus ergo & perfectus medicus ille est, qui & corpori sanitatem, & animæ salutem restituit. Hęc Chryso. *Et abijt opinio*, & fama, *eius in totam Syriam*, quæ est regio spaciosa continens Palæstinam, in qua Iudæi habitabant, & quasdam alias prouincias circa eam Syriæ enim terminus ad Oriẽtem, est Eufrates: ad Occidentem, mare magnum Achon: & à Septentrione Armenia, & Cappadocia: à Meridie Aegyptus & sinus Arabicus. Et sic largè accipitur hic Syria, quia strictè accipiendo (scilicet pro quodã regno, cuius caput est Damascus) sic non comprehendit Iudæã. Non solùm ergo in Iudæa, sed & in prouincijs uicinis abijt eius fama, propter crebra ipsius miracula: propter quod rex Abagarus, qui regnabat iuxta Eufratem, scripsit saluatori vnam epistolam: ut habetur in ecclesiastica historia. *Et obtulerunt ei omnes male habẽtes uarijs languoribus & tormẽtis comprehensos, & qui dæmonia habebant, & lunaticos, & paraliticos, & curauit eos*. Curat corpora ut paratius adeant inuisibilia: aliter parum erat mox morituris curam impendere sanitatis. Vbi Chrysosto. Et attende moderationem Euangelistæ, qualiter non unumquemq; curatorum nobis enarrat: sed breuibus uerbis copiositatem transcurrit signorum: Hæc Chryso. Per dæmoniacos significãtur sortalegi & diuini superstiosi: per lunaticos, instabiles in bono: p paraliticos, pigri quasi impotẽtes bonum operari. Isti enim possunt curari per bonam doctrinam prædicatoris, & confessoris discreti. *Et secuti sunt eum turbæ multæ de Galilæa*, quæ interpretatur transmigratio, *& decapoli*, quæ dicitur decem ciuitatũ regio, *& de Hierosolymis*, quæ interpretatur pacifica, *& de Iudæa*, quę interpretatur cõfessio *& de trans Iordanem*, qui interpretatur riuus iudicij. Per hoc enim significatur quòd illi Christum sequuntur, qui de uitijs ad uirtutes transmigrant, & qui decalogum obseruant, & qui pacificè cum alijs habitant, & qui peccata humiliter confitentur, & qui diuina iudicia formidant. Multi diuersarum regionum sunt eum secuti, sicut diuersi corpore, ita diuersi mente. Alij propter instructionem & cœleste

Monachũ ad imitationem Christi uocatio. — *Matth. 8.* — *Hieronym. sc. 1. Mar. Quadriga uocatorũ.* — *Vocatorum nomina quatuor.* — *Matth. 4.* — *Chrysost. hom. 8 ope. imperf. Circuitio Christi. Prælatorũ et doctorũ instructio.* — *Galilæa.* — *Prædicatio Christi.* — *Esa. 53. Chryso ho. 8. operis imperf. Medicus Christus.* — *Syria.* — *Abagarus rex. Eusebius lib. 1. histo. eccles. cap. 13.* — *Curatorũ significatio.* — *Sequentes Christum. Sequentiũ intentio ...*

ste mysterium, ut discipuli. Alij propter curationem infirmitatum, ut infirmi. Alij propter refectionem, ut famelici. Alij propter uidẽda miracula, ut cu riosi, uolentes si uerum esset quod dicebatur experiri. Alij propter inuidiam, ut Iudæi obseruãtes eum, & quærentes in aliquo uerbo uel facto capere, & accusare. Vnde sunt uersus.

Versiculi de causis sequentium Christum.

Morbus, signa, cibus, blasphemia, dogma, fuere.
Causæ cur Dominum turba secuta fuit.

Et ideò quotiens in Euãgelio turbæ uocabulum infertur, sicut diuersitas hominum, ita & diuersitas uoluntatum intimatur: non enim omnes eadem uoluntate, sed ex diuersis causis sequebantur. Quidam pro bono, quidam pro malo, omnibus tamẽ Dominus beneficia præstabat docendo, alendo, & sanãdo. Istis quinque generibus Dominum sequentium respõdent quinque loca prædicta: quia de Galilæa, id est rota, ueniunt curiosi quibus dicitur: *Viri Galilæi quid statis, &c.* De Decapoli ueniunt infirmi, ut per obseruantiam decem mandatorum curẽtur, quibus dicitur: *Si uis ad uitam ingredi, &c.* De Hierosolymis obseruatores inuidi, quibus dicitur: *Hierusalem quæ occidis, &c.* De Iudæa famelici: ut confitendo peccata & laudes agendo, doctrinis Euangelij satientur. De trans Iordanem discipuli, ut instruantur & lauentur: & postea instruant & lauent. In istis autem quinque significantur quinque status hominum qui sequuntur Christum, per Galilæam, id est, trãsmutationem status pœnitentium: per Decapolim, id est, Decalogi operationem, status actiuorum: per Hierosolymam, id est, pacis uisionem, status contemplatiuorum: per Iudæam, id est confessionem, status prælatorum: per trans Iordanem, status innocentiũ, propter restitutionem sanctitatis, per baptismũ in Iordane signatum. Vbi Chrysost. Sequamur illum igitur etiam nos: varios siquidem languores habemus animarum, & hi sunt quibus principaliter uult mederi. Accedamus ergo ad eum, & indulgentiam peccatorum precemur. Nam etiam nunc dabit ille, si nos nõ negligimus postulare. Nunc uerò siquidem habuerimus aliquam corporis passionem, omnia facimus & negociamur, ut in reliquũ ægritudine liberemur: anima uerò nostra tã male se habente dissimulamus, sẽper differimus. Propterea nec corporis quidẽ lãguoribus liberamur, quoniã quæ maximè necessaria sũt, superflua esse ducimus: quæ uerò penè dissimulanda, hæc omnino necessaria iudicamus: & fontẽ ipsum incuratum relinquentes, malorum riuulos purgare conamur: quoniam malorum quæ sunt in corpore, malitia animæ est causa. Exiccẽmus igitur fontem malorum, & cuncta continuò languorum fluenta siccabuntur. Nec quia non doles ipse cùm peccas, age te securum, sed propter hoc ipsum maximè ingemisce, quia non sentis de peccatis dolorem: hoc enim fit, non quia peccata non mordeant, sed quia insensibilis est anima quæ peccat. Est ergo primum bonũ, nihil omnino peccare: secundum uerò, post peccatum sentire quod commiseris atque lugere. Si autem neq; hoc habuerimus, qualiter deprecabimur Deũ & remissionem peccatorũ petemus, de quibus nihil omnino curamus? cùm enim ipse ille qui deliquit ne hoc quidem ipsum quod peccauit studeat agnoscere pro quibus Deum delictis rogabit, quæ adhuc se cõmisisse nescit? Hæc uerò ignorans quonam modo nosse poterit diuini beneficij largitatem? Sollicitè igitur ꝓpria delicta cõsidera, vt discas quorũ accipias ueniã, atq; ita ipsi beneficio gratus existas. Nõ dolere enim quia peccaueris, magis indignari atq; irasci facit Deum, quàm illud ipsum quod antè peccaueras: propter hæc ergo omnia sic Deum precemur, ut etiam nostram iungamus, uoluntatem uidelicet, ac studiũ & desiderium bonum. Ita enim etiam breui tempore poterimus à malis quæ nos obsident liberari, & tunc saltem ubinam fuerimus addiscere: ac digna perfrui libertate. Hæc Chrysostomus.

Loca quinque. *Actu. 1.* *Matt. 19.* *Matt. 23.* *Status hominũ quinque.* *Chrys. ho. 14. in Mat. De animæ curatione.* *Animæ cura, corporis cura post posita.*

ORATIO.

DOMINE *Iesu Christe, qui tanquam studiosus medicus circumeundo quæsisti ægrotantes, ac corporum & animarum sanasti infirmitates, sana me quæso interius & exterius uariis laborantem infirmitatibus, trahe me post te ut te sequar de uitiis ad uirtutes transmigrando, decalogum obseruando, pacificè cum aliis habitando peccata humiliter confitendo: & diuina iudicia formidãdo. Educ me de lacu miseriæ, & de luto fecis, & dirige gressus meos in uiam salutis: ut in præceptis tuis proficiant, & ad beatam patriam festinent, ac sine impedimento me perducant. Amen.*

De uocatione Matthæi, & eius conuiuio.
Cap. XXXI.

ET *cùm præteriret Dominus Iesus, uenit ad mare Galilææ*, ubi uectigalia, maximè de rebus per mare deductis, soluebantur. *Et uidit illũ*, non tam corporis, quàm mẽtis & miserantis intuitu, *hominem*: scilicet Matthæũ, qui & Leui ante uocationem dictus est, Alphæi filiũ, *sedentem*, in domo, *ad teloneum*, id est, ad curam & dispensationem uectigalium: Telos enim Græcè, uectigal interpretatur Latinè, Sedebat quippe: id est, pertinaci animo lucris inhiabat: sessio enim moram in lucro consequendo nutat. *Et ait illi*, Iesus, *Sequere me.* q.d. ei, iam non sede, sed amodò sequere, non ad lucra, nec secularia negocia: sed me, & affectu cordis, & officio corporis, & effectu operis. Matthæum autem talibus occupatum vocauit: ut de gratia Dei nullus desperet, quantumcunq; uilibus occupatus fuerit. *Qui statim surgens*, à telonio in quo sedebat, & de amore terrenorum ad desiderium supernorum, *relictis omnibus*, scilicet suis & etiam alienis, ex rapina collectis: reliquit enim etiam propria, qui rapere solebat aliena: quia secundum Chryso. telonium est rapina permissa; *secutus est eum*, sine aliqua dilatione, tam gressu, quàm affectu: sicut discipulus magistrũ, sicut

Matt. 9. Marc. 2. Luca. 5. *Telos uectigal interpretatur.* *Chrys. ho. 14. in uocationem Matthæum iacet.*

viator

viator ducem suum, sicut seruus Dominũ, sicut ouis pastorem suum: funem præcidens, non soluens secũdum Hieronymi consilium. Secutus est quidem sine dilatione, diuina potentia intus operante, accendente & docente. Qui enim exterius vocauit, ut mox sequeretur intus accendit, traxit, & modum docuit. Vnde Hieronymus: Fulgor ipse & maiestas deitatis occultæ, quæ etiam in facie relucebat humana, uidentes ad se trahere poterat in primo aspectu. Si enim in magnete lapide hæc esse uis dicitur ut ferrum trahat, quãto magis Dominus omnium creaturarum ad se trahere poterat quos uolebat? vbi & Chryso. sicut vidisti uocantis uirtutem, ita addisce uocati obedientiam. Neque enim restitit, neque vacillauit. sed protinus paruit: & nec in propriam domum abire rogauit, ut suis hæc intimaret: Hæc Chryso. Lætus igitur Dominum sequens, & gratus existens, eum & discipulos ipsius in domo sua recepit, & conuiuij magni apparatum eis exhibet, congruam cœlestis beneficij uicem Christo rependẽs: ut illi redderet terrena, qui ei seminauerat spiritualia: & accommodaret temporalia, à quo expectabat bona perpetua. *Conuiuium,* quidem exhibet, *magnum,* id est, ex magna deuotione & delectatione mentis, pro aduentu & præsentia tanti hospitis, & tam magnum, ut de reliquijs reficiatur angeli in cœlis: quia gaudium est angelis Dei super uno peccatore pœnitentiam agente. Et bene congruit ꝙ magnum esset. Qui enim, ut ait Ambrosius, domicilio Christum recipit interno, maximis delectationibus exuberantium pascitur voluptatum. Itaque Dominus libenter ingreditur, & in eius recumbit affectu: ubi Chrys. Statim ut dictũ est illi à Domino, *sequere me,* non moratur, non tardat, sed *mox* surgens, *secutus est eum.* In quo se fidelem Deo & Abrahæ filium esse simili exemplo uocem Domini sequẽdo probauit: unde statim (exemplo Abrahæ) & hospitio Dominum recipit, & conuiuium exhibet, ut uerè per omnia dignus Abrahæ filius nosceretur. Hęc Chrysostomus. Mysticè, sicut Matthæus post suã conuersionem fecit Christo cõuiuium in domo sua: sic quilibet conuersus ad Christum, debet sibi facere conuiuium spirituale in domo sua spirituali: scilicet in corde & conscientia, ubi seruire ei debet de suis cogitationibus, meditationibus, & affectionibus. Vnde in Apocal. *Ego sto ad ostium & pulso: si quis aperuerit mihi, introibo ad eum, & cœnabo cum eo, & ipse mecum. Discumbentibus autem eis in domo, ecce multi publicani & peccatores,* ac cæteri eiusdem ordinis homines, illuc ad conuiuium conueniebant, *& cum Iesu & discipulis eius discumbebant.* Fuerant enim socij Matthæi, & eiusdem artis seu officij: & ideò recedens ab eis, & uolens sequi Christum, fecit eis conuiuium, sicut fecit Helisæus socijs suis, uolens sequi Heliã magistrum suum. Erant etiam multi peccatores alij, qui iam pœnitentes sequebantur Dominum, sperãtes ueniam consequi peccatorum. Vnde Hieron. Quia uiderunt publicanum à peccatis conuersum, & pœnitentiæ inuenisse locum, ob id etiam ipsi non desperabant: sed ueluti pœnitentes ueniebant & discumbebant cum Iesu & discipulis eius, fortè inuitati à Matthæo, ut haberet socios in pœnitentia, quos habuit socios in culpa: & secundum glossam pulchrum fuit præsagium: quia qui Apostolus & doctor gentium erat futurus, in prima sua conuersione peccantium gregem post se trahit ad salutẽ: ut iam perficeret exẽplo, quod perficere debebat & verbo. Vbi Chrysost. post comprobatam igitur fidem Matthæi qui unus ex publicanis fuit, Meritò iam cum Domino in conuiuio peccatores & publicani recumbunt: conueniunt autem publicani ad eum sicut ad collegam & hominẽ eiusdem officij: decoratus enim in ingressu Christi, & glorians de præsentia eius, omnes eos cõuocauit: Christus etiam quodlibet genus remedij exhibebat, & non solum disputando & præstando sanitatum remedia, uel arguendo æmulos, sed etiã comedendo non nullos errantium dirigebat: inde nos instruens quòd quodlibet opus & tempus potest nobis utilitatem afferre: sic nec publicanorum participationem uitauit, propter utilitatem sequentem, more boni medici, qui nisi saniem tangeret, à morbo non liberaret. Vnde & Hieron. Ibat autem Dominus ad conuiuia peccatorum, ut occasionem haberet docendi, & spirituales imitatoribus suis præberet cibos. Deniq; cum frequenter pergere ad conuiuia describatur, nihil refertur aliud, nisi quid ibi fecerit, quid docuerit: ut & humilitas eius, eundo ad peccatores, & potentia doctrinæ eius in conuersione pœnitentium demonstraretur: Hæc Hiero. Et nos eadem causa possumus manducare cum peccatoribus, ut alterius causa potius quàm nostra agatur: non tamen cum usurarijs & raptoribus, quia ea quæ apponuntur, restituere tenentur. *Pharisæi,* uerò, tenacitate iustitiæ legis, & traditionum suarum adhærentes, & misericordiam declinantes, de hoc indignati, *murmurabant,* & hoc arguentes, *ad discipulos Iesu dicebant: Quare cum publicanis & peccatoribus manducat, & bibit magister uester?* quasi dicerent: Contrarius est legi hoc prohibenti, & estis fatui qui talem magistrũ sequimini. Consuetudo detractorum est loqui de alio, non in facie illius. Vnde quando discipuli uidebantur eis peccare, alloquebantur magistrum vt alibi: quando uerò magister, alloquebantur discipulos, ut hîc: utrobique tamen in magistrum iniuriam irrogantes: quia error discipulorum, ignominia est magistrorum. Sic hodie faciunt detractores bona facta membrorum Christi denigrantes. Dupliciter isti errabant, quia putabant se esse iustos, cùm superbi essent: & illos reos, cùm iam pœniterent: similes Pharisæo qui se iustificabat, & alios cõdemnabat. Vera iustitia compassionem habet, falsa dedignationem. Solent etiam iusti peccatoribus indignari: sed aliud est quod agitur typo superbiæ, aliud quod zelo disciplinæ. His Pharisæis similes sunt, qui traditiones suas præceptis Domini, & operibus misericordiæ præponunt: colantes cum appetitu, & exequentes cum diligentia, culicem suarum traditionum, & deglutientes camelum mandatorum Dei: ac mandata maxima saluti necessaria, quasi amara citò exhaurientes, & prætereundo postponentes. Sed ipsis Pharisæis murmurãtibus obuiat Domini misericordia, prouocãs peccatores ad pœnitentiam: cuius cibus, & potus, & ambulatio, & omnia quę gessit, saluti seruiunt: cuius omnis actio nostra est lectio & instructio: ac magister, cuius liuore sanati sumus, seipsum medicũ ostendens, pro discipulis suis respondit Pharisæis: primò per rationem dicens: *Non est opus,* & peroperosus, id est, necessarius, *ualentibus,* id est, sanis, *medicus,* uerum est ad collationem sanitatis: sed tamen ad conseruationẽ bene est necessarius, *sed malè habentibus,* & infirmis, & ergo familiarius se debet habere ad infirmos qui eo indigent, quã ad sanos qui nõ egent. Cùm igitur Christus sit uerus medicus animarũ, familiarius se debuit habere ad peccatores, qui sunt infirmi infirmitate spirituali. q. d. Vos sani estis reputatione uestra,

Marginalia: Hierony. in Matt. cap. 9. — Fulgor uultus Christi. — Magnes. — Chryso. ho. 31. in Mat. — Matthæi uocati obedientia. — Conuiuium Matthæi. — Luca. 15. — Ambro in cap. 5. Luc. — Chryso. ho. 31. in Ma. — Apoc. 3. — 3. Reg. 19. — Hieron. in Mat. ca. 9. — Chrys. ho. 31. i Mat. — Christus commedendo instruxit. — Hieron in Matt. c. 9. — Cur ad conuiuia uenerit Dominus. — Manducandi cum peccatoribus ratio. — Detractorum consuetudo. — Luca 18. Vera iustitia quæ est. — Pharisæis similes qui.

stra, ideò opus nō habetis uisitatione nostra: sed isti se īfirmos reputant & peccatores. Vnde glossa: Ideò uos declino, quia putatis uos non indigere: sed illos uisito, quia pœnitendo dant locum gratiæ. Vbi secūdum Chrys. Ostendit non mereri eos sanitatem cœlestē consequi, qui sanos se, id est, iustos esse putant, medicinā Domini respuentes: sed eos qui infirmitatē suam, hoc est peccata propria cognoscentes: ac tota fide credentes medelam cœlestis gratiæ quærunt. Vt enim ait Augu. Nemo adeò sit firmus, nisi qui se è seipso sentit infirmū. Deinde respondet eis secundò, per authoritatē in Oseæ inscriptam, exprobrādo eis scripturarū ignorantiam dicens: *Euntes autem discite.* à temeritate uestra recedendo: discite ignorantiæ uestrę subueniēdo, *quid est*, quod dicit Dominus in Oseæ. *Misericordiam uolo*, per peccati dimissionem, *& non sacrificium* per holocaustorū oblationem. Vnde in Prouer. *Facere misericordiam & iudicium, magis placet Domino quàm uictimæ.* q.d. Ite, & diligenter considerate illud quod scribitur in Oseæ propheta: quia si hanc consideraueritis scripturā, inuenietis me facere secundū ipsam. *Misericordiam uolo*, potius sine sacrificio, & cū cordis humilitate, quàm sacrificium sine misericordia, & cùm cordis elatione: vnde plus diligit Deus peccatorē humilē, qui suæ infirmitatis conscius pœnitēdo se gratiæ Dei submittit, quàm iustū superbum: qui de sua iustitia pręsumens, alios condēnat: & misericordiā circa eos reprehendit. Secūdum Chrys. Scribæ & Pharisęi, omnia peccata sua putabāt sacrificijs legis posse deleri: & omnē reliquam uirtutem contemnentes, in sacrificijs totā spem ponebāt: & ideò Dominus misericordiā sacrificio prętulit, vt manifeste ostenderet, non per sacrificia legis: sed per opera misericordię peccatorū delicta posse purgari. Vbi Glo. Non tamen despicit Deus sacrificiū, sed sacrificiū sine misericordia. Faciebāt autem Pharisæi sacrificia ut iusti apparerent corā populo, nec exercebant opera misericordię, in quibus probatur vera iustitia. Vbi & Rabanus. Admonet itaq; eos ut per opera sibimetipsis supernæ misericordiæ præmia cōquirant, & non contemptis pauperū necessitatibus per oblationē se sacrificiorum Deo placere confidāt: unde & suum de misericordia exemplū eis præponit dicens: *Non ueni enim uocare iustos*, s. ad pœnitētiam: sed tantum ad proficiendum, & ut proficiant de uirtute ad uirtutem, *sed peccatores*, ad pœnitētiā: ut corrigantur per eam. Vel non ueni uocare iustos, id est, eos qui se iustos reputant, qui ignorantes Dei iustitiam, suam constituere uolunt: quia si conuertantur peccatores, iam non sibi iusti uidentur: sed peccatores, id est, peccata & mala sua attendentes qui se peccatores esse, & medico egere recognoscūt, ac gratiæ Dei pœnitēdo se subiiciunt. Vel *non ueni uocare iustos*, q[uia] nulli sunt iusti, sed peccatores: quia omnes peccauerunt, & egēt gloria Dei. Vbi Greg. Nicenus. q.d. Adeò peccatores non abominor: quòd eorū tantum gratia ueni, non ut maneant peccatores, sed ut conuertantur & boni fiant. Vnde Apostolus: Christus uenit in hūc mundum, peccatores saluos facere. Ecce magna spes peccatorum, quia propter eos uenit Dei filius in hūc mundum. Vnde & Augustinus: Nulla causa uenīēdi fuit Christo Domino, nisi peccatores saluos facere. Tolle morbos, tolle uulnera, & nulla est medicinæ causa. Sic uenit de cœlo magnus medicus: quia magnus per totum orbem iacebat ægrotus, humanum genus. Venit unus sine peccato, qui plures saluos faceret à peccato. Non enim de cœlo traxerunt eum nostra merita, sed nostra peccata. Ergo ut ait Ambrosius: Vsurpatores iustitiæ non uocantur ad gratiam. Nam si gratia ex pœnitentia, utique qui fastidit pœnitentiam, abdicat gratiam. Publicani quippe uocantur qui uel publicè sceleribus fœdantur: uel qui publica uectigalia seu tributa exigunt: uel qui cōductores sunt uectigalium seu fisci, uel rerum publicarum. Vel qui alijs publicis negocijs & actibus implicantur, & seculi lucra per negocia sectantur: ut communiter sunt campsores, & pecuniarum numeratores ac alij huiusmodi & similes. Principaliter tamen qui uectigalia seu tributa exigunt, dicuntur publicani à Publico rege Romano, qui eos primo ordinauit, sic dicti. Et quia secundum Gregor. Talia negocia uix aut nunquam sine peccato exerceri possunt ideò in hoc magna Dei gratia patet, quæ ex talibus Matthæum ad statum Apostolicum reuocauit. Ostenditur autem hîc in uerbis & factis Christi, quòd peccatores redeuntes sunt dulciter recipiendi: quia Christus dulcem se exhibuit in receptione Matthæi publicani. Vnde secūdum Hieronymū: Cæteri Euangelistæ propter uerecundiam & honorem Matthæi, noluerunt eum appellare nomine uulgato, sed dixerunt Leui. Ipse autem Matthæus secundum illud Salomonis, *Iustus in principio accusator est sui*, Matthæū se & Publicanū nominat: ut ostendat lugentibus nullum debere salutem desperare, si ad meliora conuersus sit, cùm ipse de publicano in Apostolum sit repētè mutatus. In hoc etiam instruimur, quòd peccata & defectus aliorum inquantum possumus celare & occultare debemus, ut nec uerbo, nec nutu ueniant in aliorum, non tantum cognitionem, sed nec suspitionem, ac nosmetipsos accusare: &, quod turpius est, in peccatis nostris exemplo Matthæi confiteri. Secundùm Bedam, per Matthæi electionem & Publicanorum uocationem, fides gentium exprimitur: qui prius lucris mundi inhiabant, & nunc spiritualiter à Domino reficiuntur: sed per superbiam Pharisæorum inuidia Iudæorum insinuatur, qui de salute gentium torquentur. Vel Matthæus significat hominem terrenis lucris inhiantem: quem Iesus uidet, dum oculis misericordiæ respicit, & uocat eum, uel prædicationem, uel scripturæ admonitionē, uel per internam inspirationem, uel per tribulationem, uel per quamcunque uiam aliam. Potest etiam uocatio Matthæi ad Apostolatum, significare uocationē hominis secularis ad religionis statum: Pharisæi uerò murmurantes, homines maligni, religionis statui detrahentes, quibus bene dicitur: Euntes discite quid est, misericordiam volo, & non sacrificiū, opus enim magnæ misericordiæ est peccatores ad pœnitentiam uocare. Tunc accedentes Pharisæi & discipuli Ioānis quærebant à Domino Iesu, quare ipsi frequēter, sed non sui discipuli ieiunarent. Pharisæi enim frequenter ieiunabant, cum quibus Ioannis discipuli adhuc in consuetudinibus Iudaicis permanebant. Sicut autem prius Pharisæi ad discipulos accesserant, ut apud eos magistrum de consortio peccatorum, in conuiuando arguerent: sic modo ad magistrum accedunt, ut apud eum discipulos de ieiuniorum omissione arguant, ut sic inter eos materia dissidij possit oriri. Isti in duobus deficiebant. Primò, quia de sua abstinentia se iactabant, cùm talia in secreto fieri debebant. Secundo, quia Christum arguebant, ex defectu abstinentiæ in discipulis, defectum & errorem discipulorum retorquentes in magistrum. Per istos qui de frequenti ieiunio se iactabant, & propter illud

Chrys. ho. 31. in Mat. Sanitate digni.

Augu. serm. 31. de uerbis Domini secundum Matt.

Osee. 6.

Prou. 21.

Chrys. ho. 31. in Matt. Misericordia sacrificijs praefertur.

Glossa in Matth.

Rabanus super eum locum Matthæi.

Non ueni uocare iustos, &c.

Peccatores uocare uenit saluator.

1. Tim. 1.

Augu. serm. 9. de uerbis Apostoli.

Ambrosius in cap. 5. Lucæ.

Publicani qui uocantur.

Hieron. in ca. 9. Mat.

Prouer. 18.

Beda in Marc. cap. 2. Gentium fides.

Vocatio Matthæi.

Ieiunium Pharisæorum.

A **B** **C** **D** **E**

lud se discipulis Christi præferebant, significantur hypocritæ, propter apparentiam suæ religiositatis alios contemnentes, dicentes illud cum Pharisæo: *Non sum sicut cæteri hominum: ieiuno bis in sabbato, &c.* Iesus autem confutauit eos, & rationabiliter excusauit discipulos: tum quia corporaliter cum eis erat, tum quia rudes & nondum perfectè innouati essent, nec difficilia & noua sustineret, ponendo ad idem tres similitudines: scilicet de noptijs & de sponso: de panno & uestimento: de utribus & uino. Vnde ait: *Nunquid possunt filij nuptiarum seu sponsi,* scilicet Christi sponsi Ecclesiæ, hoc est discipuli de me & Ecclesia per fidem geniti *ieiunare* seu lugere, *quam diu cum illis est sponsus?* Secundum Hieronym. quoddam est ieiunium expectationis, ut persona melius expectotur: & sic in ueteri testamento ieiunabatur, & isto discipuli non indigebant: quia iam præsentem Christum habebant. Aliud est ieiunium vexationis, quod ordinatur ad carnis refrænationem, & disponit ad contemplationem: quo quis ieiunat, retrahendo se à delectationibus carnalibus vt repleatur spiritualibus, & isto etiam non indigebant, cùm ad tales non afficerentur delectationes: & Christum præsentem haberent, cuius præsentia & doctrina plus refrænauit concupiscẽtias illicitas in eis, quàm ieiunij austeritas in alijs. Et ideò ieiunare & lugere nõ habebant, quam diu sponsum per corporalem presentiam eum sponsa esse uidebant: sed potius de sponsi gratulari præsentia quæ plus proficit, quàm corporalis abstinentia. Est & aliud ieiunium, quod ex plenitudine & perfectione contemplationis procedit, quale ieiunium Moysi in monte fuit: quanto enim anima est in contemplatione magis eleuata, tanto est pauciori nutrimento contenta: & tale ieiunium non competebat discipulis, quia adhuc erãt rudes & imperfecti. Sed prius debueront per charitatem Spiritus sancti innouari, quod factum est in die Pentecostes, quando fuerunt per gratiam Spiritus sancti innouati, & tunc debebant incipere nouum modum uiuendi.

Lucæ. 18.

Hieron. in ca. 9. Mat. Ieiunium multiplex.

Deinde subiungit: *Venient autem dies*: scilicet passionis & ascensionis, *cùm auferetur ab eis sponsus*, corporali presẽtia, *& tũc ieiunabunt*, ieiunio mœroris in humilitate tribulationis, & illi dies luctus erunt & doloris. Vnde Apostolus: *In fame & siti, & ieiunijs multis.* Vnde & August. Quasi diceret: Tunc desolabuntur, & in mœrore & luctu erunt, donec eis per Spiritum sanctum gaudia, & consolatoria retribuantur. Secundum Bedam, notandum hunc luctum abstinentiæ sponsi, non nunc tantum, id est, post mortem resurrectionemq; eiusdem spõsi: sed & ante incarnationem illius, per totum huius seculi tempus esse celebratũ. Prima quippe tempora Ecclesiæ ante uirginis partum sanctos habuere, qui desiderarent incarnationis Christi aduentum. Ista uerò tempora ex quo ascendit in cœlum sanctos habent, qui desiderent eius manifestationem, ad uiuos & mortuos iudicandos. Neque hic desiderabilis Ecclesiæ luctus requieuit aliquantulũ, nisi quãdiu hic cum discipulis in carne uersatus est. Hæc Beda. Et licet hoc de præsentia sua corporali Christus dixerit, moraliter tamẽ dies quibus aufertur nobis Christus, sunt dies culpæ, quando à domo conscientiæ excludimus verum sponsum animæ Christum, & introducimus adulterantem diabolum, & tunc ieiunamus & caremus cibo spiritualis consolationis: & habemus dies luctus & doloris. Igitur tenendus est sponsus, ne perdatur cibus. Sed cùm aufertur à nobis sponsus per mortale peccatum, tunc ieiunandum est nobis per pœnitentiæ affectum & luctum. Quandoque etiam sponsus se subtrahit ut auidius reuocetur, & fortius teneatur, & tunc continuis desiderijs & suspirijs est reuocandus: quia quamdiu sponsus nobiscum est & in lætitia sumus, nec ieiunare nec lugere possumus. Vnde Ambrosius: Ieiunant hi quibus abest Christus, qui bonorum meritorum copijs egent. At verò cui uirtus sua uoluntate sufficit, quia sua domo recipit Christũ, conuiuium magnum exhibet: hoc est bonorum operum spirituale conuiuium, quo diues populus eget, pauper epulatur. Nemo tibi Christum potest auferre, nisi te illi ipse auferas. Non te auferat iactãtia tua, non te auferat arrogantia: Hæc Ambrosius. Spiritualiter anima sponsa est, cum qua Christus esse desiderat. Iste sponsus habet omnes conditiones desiderabiles in sponso, quia ditissimus, alioquin sponsam suam non dotaret. Vnde in Prouerbijs: *Mecum sunt diuitiæ.* Quia sapientissimus, alioquin totum dissiparet. Vnde Apost. *In quo sunt omnes thesauri sapientiæ.* Quia pulcherrimus, alioquin sponsæ displiceret. Vnde in Psal. *Speciosus forma præ filiis hominum.* Quia nobilissimus, alioquin contemneretur. Vnde sapientia generositatem illius glorificat. Quia potentissimus, alioquin opprimeretur. Vnde Eccles. *Vnus est altissimus creator.* Quia optimus, alioquin non diligeretur. Vnde & in Cantic. *Dilectus meus, &c. electus ex millibus.* De his omnibus Apostolus ad Hebr. *locutus est nobis in filio,* ecce nobilitatis excellentia quem constituit heredem uniuersorum ecce diuitiarum affluẽtia: per quem fecit & secula, sic mira, ecce mirabilis sapientia qui cum sit splendor gloriæ, ecce formæ elegantia: portans omnia uerbo uirtutis, ecce infinita potentia: remissionem peccatorum faciens, ecce bonitas immẽsa. Talis sponsi sponsa: talis sponsi filij nõ habent lugere, quamdiu sponsus est cum illis. Et nota quòd Christus quandoque uocat se Dominum, quandoque patrem, quãdoque sponsum. Vnde Gregor. Quando uult timeri, Dominum: quando honorari, patrem: quando amari, sponsum se nominat Dominus. Attende ordinem. Ex timore enim solet procedere honor, ex honore amor. Vnde & Bernardus: Si ego Dominus, ubi est timor meus? Si ego pater, ubi est honor meus? Sed si se spõsum exhibeat: puto, quia mutabit uocem & dicet: Si ego sponsus, ubi est amor meus? Exigit ergo Deus timeri, ut Dominus: honorari, ut pater: & ut sponsus amari. Quid in his præstat, quid eminet? Nempe amor. Absque hoc & timor pœnam habet, & honor non habet gratiam. Seruilis est timor quamdiu ab amore non manumittitur. Et qui de amore non uenit honor, non honor, sed adulatio est. Et quidẽ soli Deo honor & gloria: sed horum acceptabit neutrũ Deus, si melle amoris condita non fuerint. Is per se sufficit. Is per se placet, & propter se. Ipse meritum, ipse præmium est sibi. Amor præter se, non requirit causam, non fructũ. Fructus eius usus eius: Hæc Bernardus. Et ut idẽ Bernardus dicit: Anima sponsa Dei dicitur: quia donis gratiarũ subarrata, quia casto amore illi sociata: quia prole uirtutum fœcundanda. Deinde ponit secundã similitudinẽ: quia, *nemo*, sapiens & secretè operans assumit, vel *immittit*, & inserit ueteri uestimento assumentum uel, *commissuram* id est, particulam seu supplementũ, *panni rudis*, scilicet nondum usitati: quia in nouitate est spissior & rudior. Nouũ enim, *tollit plenitudinem*, id est, uniformitatem, seu pulchritudinem, *à uestimento*, & facit difformitatem, & propter pondus

2. Cor. 11.

August. in lib. 2. de quæstionibus Euangelicis quæstion. 18.

Beda in ca. 2. Marci.

Sponsum auferri.

Ambros. in Lucam cap. 5.

Sponsus & sponsa spiritualiter.

Prouer. 8.

Coloss. 2.

Psal. 44.

Eccle. 1.

Cant. 5.

Hebr. 1.

Appellationes Christi.

Greg. prologo in cantica canticorum.

Bernardus sermo. 83. in cant.

Timor. Honor. Amor. Amoris excellentia.

Anima sponsa Dei dicitur.

dus suum rumpit ueteris, & facit in eo scissuram seu rupturam maiorem. Commissura quippe idem est quod iunctura, seu particula quæ mittitur cum alia: dicta à com, id est, simul, & mittere quasi simul mittere: illa enim quæ coniunguntur simul mittuntur. Deinde ponit tertiam similitudinem: quia nemo sapiens & discretè agens, *mittit uinum nouum in utres ueteres*: quia tunc est in ebullitione, *& utres*, propter uini fortitudinem, *rumperentur*, & uinum effunderetur: *& nemo bibens uetus uinum, statim uult nouum*, propter consuetum ueteris usum. Sic à simili hominibus ueteri consuetudine imbutis, & de nouo conuersis, non expedit statim grauem abstinentiam imponere: quia difficile est assueta relinquere. Ex omnibus his similitudinibus concludere uult magister bonus, quòd discipuli sui adhuc quasi nouicij non debeant austerum continuare ieiunium: sed postea ieiunarent cum essent magis solidati, & innouati per Spiritum sanctum. Ex his etiam uult concludere, quòd nouiter conuersi non sunt nimis per pœnitentiam onerandi, ne propter nimiam austeritatē desperent & totum dimittant, & ea quæ sunt perfectionis magnæ non sunt hominibus imponenda, donec spoliati fuerint ueteri uita: quia hominibus de nouo conuersis opera inconsueta sunt difficilia & dura, sed paulatim assuefaciendo efficiuntur facilia & suauia. Qui ergo uult aliquem ad uirtutes & perfectionem inducere, parua quædam debet primùm suadere emendare: & sic gradatim ultra procedere. Vnde Chrysostomus: Hoc autem dixit, regulā dans suis discipulis, ut discipulos ex uniuerso orbe terrarum cum mansuetudine suscipiant. Itaque neque nos omnia ab omnibus expectamus in proemiis, sed quæcūque possibilia sunt & uelociter & ultra incedemus: Hæc Chrysostomus. Huius loci memor debet esse quilibet condens decreta uel traditiones, & etiā confessor imponens pœnitentiam pœnitentibus. Melius est enim exemplo Domini pœnitentiam leuem & tolerabilem alicui iniungere quæ impleatur, quàm grauem & importabilem, qua non impleta oneratus reus constituatur. Melior est leuis pœnitentia hilariter peracta, quàm grauis in angaria & reiecta. Ita est de sententia danda: ita de decreto promulgando, ut semper misericordia & lenitas superexaltet iudicium & austeritatem.

Commissura unde dicta. *Conuersi nouiter parum onerandi.* *Chrys. ho. 31. i Matt.* *Pœnitentia ponenda quo modo sit.*

ORATIO.

DOMINE Iesu Christe, qui multis modis me uocas & admones, ut sequar te. Tu diuina inspiratione cor meum accēde, ut te uocantem sequar tua gratia, nec aliquid me separet à charitate tua. Da mihi ut de sanctis cogitationibus, meditationibus, & affectionibus, bonisque operibus & uirtutibus tibi seruiam, & conuiuium ex magna delectatione & deuotione mentis exhibeam. Et qui misericordiam uis potius quàm sacrificium: & uenisti uocare peccatores magis quàm iustos, præsta mihi misero peccatori, ut in me tuam misericordiam merear clementer experiri. Amen.

De electione duodecim Apostolorum. Cap. XXXII.

DEINDE postquàm Dominus plures discipulos uocauit, *uidens turbas*, sequentes, *dimisit eas*, & à strepitu recessit. *Ascenditque in montem*, Thabor, *solus orare*, quia qui bene orat, mentem sursum leuat à terrenis, cui etiam necessaria est tranquillitas corporalis. Hic mons est in campo Galilææ in cuius descensu & pede ostenditur locus ubi Melchisedech obuiauit Abrahæ à cæde regum reuertenti, & ad radicem eius fluit torrens Syson. In hoc monte fuit abbatia nigrorum monachorum, sub metropolitano Nazareno, à qua ciuitate contra Orientem ipse mons distat quarto miliario. Vel secundum quosdam ascendit in quendam montem alium supra mare Galilææ situm *Et erat pernoctans in oratione, Dei*, non seculi: nō pro se tamquam infirmus & indigens, sed pro nobis tanquā pius & clemens. Quædam cui oratio est Dei, ut pro spiritualibus & ueris bonis cōsequendis. Quædā est seculi, ut pro terrenis cōferendis: quæ est etiā diaboli, si ex cupiditate fiat. Quædā est tantū diaboli, pro carnalibus desideriis implēdis. Vbi Ambrosius: Et erat, inquit, pernoctās in oratione. Species tibi datur, forma præscribitur quā debes æmulari. Quid enī te pro salute tua facere oportet, quando pro te Christus in oratione pernoctat? Quid te facere conuenit, cùm uis aliquod officium pietatis adoriri, quando Christus missurus Apostolos orauit prius? Et solus orauit, nec usquam alibi, si non fallor, orasse cū Apostolis reperitur. Vbique solus obsecrat: Dei enim consilium humana uota non capiunt: nec quisquam interiorum potest esse particeps cum Christo. Vnde & Bernardus: *Tu, inquit, cùm oraueris, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio ora*, & quod dixit, fecit. Solus in oratione pernoctabat, non modo abscondens se à turbis, sed nec ullum quidem discipulorum, nec ullum domesticorum admittens. Denique tres secum intimos sibi adduxerat, cùm ultro properaret ad mortem, auulsus est ab ipsis orare uolens. Ergo & tu fac similiter quando orare uolueris. Vnde & Chrysostomus: Exurge igitur & tu in tempestate noctis, purior est tunc temporis anima, ipsæ tenebræ silentium nimium possunt sufficienter ad compunctionem perducere. Tunc non uexat inanis gloria, nō acidia & cōcitatio occupat: nō sic ignis ferri sequestrat rubiginem, uelut nocturna oratio eruginem peccatorū. Quæ de die Solis æstus percussit, nocte refrigerantur:

Matt. 5 & 14 & Lu. 6. *Thabor mons.* *Oratio multiplex.* *Ambro. in cap. 6. Luc.* *Oratio Christi pro nobis.* *Matt. 6.* *Nocte maxime orandū est.* *Chryso. ho. 42. ad populum Antiochenum.*

rantur:quemlibet rorem ſuperant nocturnæ lachrymæ,& contra concupiſcentiam valent, & quemlibet tumorem.Si verò prædicto rore nõ foueatur homo, areſcit ſub die. Quapropter ores noctu, & oſtende quòd nõ ſolum ad corpus nox pertinet, ſed etiam ad animam. Hæc Chryſoſto. Qui ergo Deum orando quærit exurgentẽm ſtrepitum vitiorum premens ad ſuperiora progrediatur, & ad verticem ſublimioris curæ aſcendat:vt exteriori ceſſante tumultu,in quodam mentis ſecreto per interna deſideria ſilenter cũ Domino loquatur.Cupienti enim cum Deo loqui, & conſolationem diuinam promereri expedit ſolitudinem quærere, & conſolationem humanam relinquere. Cuius exemplum habemus in Ioanne Euangeliſta,qui quantum in ſolitudine profecerit & lucratus ſit,penè omnibus notum eſt.In Pathmos inſulam exilio relegatus, & conſortio hominum deſtitutus, conſolationem Angelorum promeruit,& Apocalypſim quam ei Dominus pro ſtatu Eccleſiæ præſentis, ſcilicet & futuræ,reuelare dignatus eſt,propria manu ſcripſit.Vnde Beda: Hiſtoria nota eſt,Ioannẽ à Domitiano Cæſare propter Euangelium in inſulam relegatũ,cui tunc cõgruè ſecreta datum eſt cœli penetrare,cùm certa terrarũ ſpatia negabatur excedere.Et ſimilia reperiuntur de pluribus aliis,qui modico tẽpore plus lucrati ſunt ſoli, quàm toto tẽpore ſuo lucrati fuerint comitatu. Quando autem Chriſtus orat, theoricam:quando docet, practicã vitam informat: ne quis pro cura proximi à contemplationis ſtudio torpeſcat:vel pro ſtudio diuinæ cõtemplationis, quáuis ſuperior ſit, proximi curã negligat. Vnde Anſelmus:Regnum Dei prædicando diebus cum populo commoratur, & confluentes turbas miraculis & uerbis ædificat:noctibus montem frequentas,orationibus uacat,admonẽs pro congruentia temporis nunc proximis inter quos uiuimus, uerbis & exemplis pro modulo noſtro uitæ uiam demonſtrare:nunc ſolitudinem mentis adeuntes,& uirtutum montem aſcendentes dulcedini ſupernæ contemplationis inhiare, & intentionem noſtram infatigabili affectu ad ſuperna dirigere. Huic illud Bernardi conſonat, quo de ſe & ſibi ipſi dicebat: Venite aſcendamus ad montem Domini, & ad domũ Dei Iacob, & docebit nos uias ſuas:intentiones,cogitationes,uolũtates,& affectiones, & omnia interiora mea. Venite aſcendamus in montem Domini, in locum ubi Dominus uidet uel uidetur.Curæ,ſolicitudines,anxietates,pœnæ, expectate hîc cum aſino corpore iſto,donec ego cum puero,id eſt,intelligentia uſque illuc properantes reuertamur ad uos.Reuertemur enim ad uos,& heu reuertemur quàm cito. *Et cùm factus eſset dies: vocauit Dominus ad ſe diſcipulos ſuos*,fortè adhuc dormientes, *& elegit ex ipſis xij*. ſeu fecit ſtatuendo ut eſſent xij. cum illo magis principales, *quos & Apoſtolos*,id eſt miſſos ſcilicet ad prædicandũ regnum Dei, *nominauit*. prius quidem uocauit eos ad diſcipulatum, ſed modo ad Apoſtolatum. Conſidera hîc, quòd Chriſtus Apoſtolos electurus orabat prolixè,quia erat pernoctans in oratione, & ſic diutina & nocturna oratione præhabita elegit Apoſtolos,per hoc oſtẽdens quòd promotioni prælatorum in Eccleſia Dei debent orationes deuotæ præmitti: & quòd ipſi per deuotas orationes, & non per inductiones & promiſſiones ſunt eligendi. Vnde Glo. Dominus in montem aſcendens ad ſe uocat,& elegit quos vult,quia non illorum electionis & ſtudij:ſed diuinæ erat dignationis & gratiæ, vt in Apoſtolatum uocarentur. Vnde ait: *Non uos me elegiſtis,ſed ego elegi uos*: ergo humanum ſtudium, ut precum humanarum,pecuniæ, quæſtus, generis, & huiuſmodi excludit Dominus ab electione prælati: ut in ea currat ſola gratia diuina propter quam tantũ & per quã debet quis eligi. Vnde in Pſalmiſta: *Aſcendunt montes,& deſcendunt campi in locum*,ſcilicet prælationis *quem fundaſti eis*, non pecunia, non carnalis affectus:ſed ſola gratia & electio canonica, quæ hodie ad perniciem Eccleſiæ multipliciter corrũpitur, non ſine magna Dei offenſa.Per hoc autẽ quòd Apoſtolos inſtituit in monte, ſignificauit quòd Epiſcopi Apoſtolorum ſucceſſores in ſuperiori gradu ſunt Eccleſiæ. Vnde dicuntur Epiſcopi,ab epi,quod eſt ſupra, & ſcopos intentio, qui ſupra gregem Dominicũ debent intendere, ut eum ad ſuperna ualeant erigere. Sed heu multis ex eis inferiores in opere ſunt: & nec ſibi,nec aliis proſunt:& ſic nomen ſine re tenent. Sicut autem in uocatione ſuit commendatio gratiæ: ſic in numero congruentia figuræ: nam duodenarius Apoſtolorum numerus in multis eſt figuratus. Iſti enim xij. Apoſtoli ſub figura loquendo ſunt. Primò, xij. patriarchæ, totum populum Chriſtianum ſpiritualiter generando. Secundò, xij. uiuentes fontes in Helym, doctrinis ſuis Eccleſiam & mundum irrigando. Tertiò,xij.lapides in ueſte pontificali, exemplis ſanctis Eccleſiam adornando. Quartò, xij.panes ſupra menſam propoſitionis, animas uerbo uitæ reficiendo.Quintò,xij.principes tribuum,præcepta ſalutaria promulgando,& eccleſiam ſalubriter gubernando. Sextò,xij.exploratores terræ promiſſionis, futuram uitam per contemplationem inquirendo,& poſtea deuotis annunciãdo.Septimò,xij. lapides de Iordane ſublati,mundi fluxum contemnendo.Octauò, xij.lapides altaris, Chriſti ſacrificium in ſe portando. Nonò, xij. uituli Domino immolati, pro Chriſto martyrium ſuſtinendo. Decimò, xij.boues ſub mari æneo,baptiſmi gratiam prædicando & miniſtrando. Vndecimò,xij. leunculi in throno Salomonis,tyrannos mundi uincendo, & obſtinatos comminatione pœnarum inferni terrendo. Duodecimò,xij. Prophetæ,de futuro tempore Eccleſiam admonendo. Tredecimò,xij.horæ diei,uitæ Chriſtianæ tempora ordinando. Quartodecimò,xij.portæ ciuitatis,poteſtate clauium regnum cœlorum aperiendo. Quintodecimò, xij. fundamenta ciuitatis, eccleſiã meritis & precibus ſuſtentãdo.Sexdecimò, xij.ſtellæ in corona ſpõſæ,Eccleſiã doctrinis & miraculis illuſtrando. Secundam,ẽt hunc numerũ Apoſtolorũ inſtituit certa cauſa myſterii:ut ſcilicet mundi ſalutem quã uerbo prædicarent,ſuo quoque numero commendarent. Ter enim quatuor xij.faciunt,& totidem Apoſtoli ad prædicandum miſſi ſunt: quia per eos fides ſanctæ trinitatis in quatuor mundi partibus prædicanda erat, ut quadratum orbem fide ſanctæ trinitatis inſignirent. Vnde & de ciuitate ſancta Hieruſalem deſcendente de cœlo à Deo ſcriptum eſt: quia erant ab Oriente portæ tres, & ab Aquilone portæ tres, & ab Auſtro portæ tres, & ab Occaſu portæ tres. Vbi figuraliter oſtendebatur, quia prædicantibus Apoſtolis, Apoſtolorumq́ue ſucceſſoribus cunctæ per orbem nationes in fide ſanctæ Trinitatis Eccleſiam eſſent ingreſſuri.Secundũ Hieronymum:Fecit ut eſſent duodecim,vt ſint ipſi ſuper thronos duodecim,iudicantes duodecim tribus Iſrael.Vel cùm duodenarius cõſtet ex duplici ſenario, qui eſt numerus perfectionis,ſignificare uoluit quòd duplex perfectio,ſcilicet uitæ & ſcientiæ,ſiue operis & ſermonis,debent eſſe

in his

Marginal notes:

Oranti ſolitudo quærenda.
Ioãnes Euãgeliſta in ſolitudine quantum profecerit.
Anſelmus in ſtat.
Bernard. 1 meditat.
Electio xij. Apoſtolorũ nõ ſine precibus facta.
Gloſſa Iohannem.
Ioan. 15.
Pſal. 103.
Epiſcopi vnde dicũtur.
Duodenarius numerus,& duodenaria multa.
Gen. 35. Exod. 15. Eodem. 28. 1. Reg. 11. Gene. 25. Ioſue. 8. Ioſue. 4. Exod. 24. 2. Para. 4. 3. Reg. 10.
Ioan. 11.
Apoc. 21.

Apostolorum nomina.

in his qui habent Apostolicum officium. Nomina autem Apostolorum quos elegit sunt hæc quæ sequuntur: Simon quem post conuersionem cognominauerat Petrum, & Andræas frater eius: Iacobus Zebedæi, scilicet filius, & Ioannes frater eius, imposuit his duobus nomina Bonarges, id est filij tonitrui: quia sæpe audierunt terrificam uocem, & tonitruum patris per nubem de filio tonantis: Philippus, & Bartholomæus, Thomas, & Matthæus publicanus, Iacobus Alphæi, scilicet filius qui & Iacobus iustus propter sanctitatẽ uitæ: & minor, quia posterior in uocatione: & frater Domini, propter similitudinem est uocatus, & Simon Chananæus frater eius à Chana uico seu uilla Galilææ, qui & zelotes est dictus: Chana enim zelus, & Chananæus zelotes, id est, æmulator dicitur, & Thaddæus similiter frater eius qui & Iudas Iacobi: scilicet frater est uocatus, & Iudas Schariotes à Scharioth uico Iudeæ in quo ortus est, & nominatus. Hic inter Apostolos eligitur, ad ostendendum prophetiam Dauid esse completam, qua Dominus Iesus tradendus per discipulum prædicitur, & ad excusationem bonorum quando in congregatione eorum aliquis malus reperitur. Vnde Augustin. Non audeo mihi arrogare, quòd domus mea sit melior cœtu Apostolorum. Item secundum eundem Augustin. ut ipso malo vtens bene, & suæ passionis impleret dispositum, & Ecclesiæ suæ tolerandorum malorum præberet exemplum. Insuper secundum Ambrosium: Proinde eligitur ut ostendatur quia magna est ueritas, quam nec aduersarius minister infirmat: uoluit deseri, uoluit prodi, uoluit ab Apostolo suo tradi: ut tu à socio proditus moderatè feras tuum errasse iudicium, perisse beneficium. Item secundum Theophilum: Vt discamus quòd Deus non repellit aliquẽ propter futuram malitiam: sed propter præsentem uirtutem dignum habet. Nominat autem Apostolos proprijs nominibus, ut pseudo & falsi Apostoli qui futuri erant excluderentur, & ab omnibus uitarentur: nec quisquam auderet alium inscribere catalogo Apostolorum. Item ut tam nomina Apostolorum quàm sibi credentium ostenderentur scripta esse in libro uitæ. Combinat uerò eos, ac duos & duos nominatim exprimit, in signum mutuæ dilectionis & approbationis iugalis societatis. Itemque ut mutuo se iuuantes essent fortiores, & insuper cõtra dolum in fidei confessione, & contra conflictum in tormentorum toleratione. Vt autem dicit Augustinus: Elegit hoc discipulos: quos & Apostolus nominauit humiliter natos, inhonoratos, illiteratos: ut quicquid magnum essent & facerent, ipse in eis esset & faceret. Vnde & Ambrosius: Similiter aduerte cęleste consilium. Non sapientes aliquos, non diuites, non nobiles: sed piscatores & publicanos quos dirigeret elegit, ne traduxisse prudentia: ne redimisse diuitijs, ne potentiæ nobilitatisque authoritate traxisse aliquos ad suam gratiam uideretur: vt ueritatis ratio, non disputationis gratia præualeret: Hæc Ambrosius. Ad montana ergo Dominus conscendit, ut à turbis recederet & quietè oraret, & familiariter Apostolos eligeret & instrueret: ut & turbas ad altiora traheret, sed turbis ascendere non ualentibus, sequuntur discipuli eius. Voluit etiam docturus in montem ascendere, ut altiora præcepta daturus de altis ea prædicaret. Et qui minora legis præcepta filijs Israel in monte dederat, maiora discipulis Angelicis in monte dare uoluit, ut se eundem

Iuda in Apostolorũ electio. Psal. 40.

Augustin. lib. 18. de ciuitate c. 49.

Ambros. in cap. 6. Luca.

Theophil. in Lucam.

Nominationis Apostolorum causa.

Augu. lib. 18. de ciuitate cap. 49.

Ambro. in cap. 6. Luca.

Montana petendo ratio.

Deum ostenderet, qui legem Angelicam uitam dedit. Post electionem itaque Apostolorum, uoluit eos de operibus perfectionis instruere: quia ad gradum maiorem promoti debent cognitionem maiorem habere. Vnde Beda: Mysticè mons ille in quo Apostolos elegit Dominus, altitudinem designat iustitiæ, qua instruendi erant, & quam prędicaturi hominibus. Nam quia missurus erat eos ad prędicandum Euangelium regni cęlestis, meritò per sublimitatem loci, in quo electi sunt admonere uoluit eos, non in infimis desiderijs animi dissoluere: sed ad superna desideranda & quærenda semper erigere debere. Sic etiam legem daturus priori populo suo in mõte apparuit de monte quæ agẽda essent innotuit. Vnde & glo. Ascendit quippe mons in montem, ut altiora uirtutum culmina doceret: & Ecclesiam super quã sedet prædicans præceptum Domini, sublimius erigendã ostẽderet, quam eadem doctrina usq; ad finẽ seculi plenius erudiret. Quanuis ergo ibidem docere poterat ubi erat: in montem tamen ad prædicandum ascendit, in signum quòd in montem & altitudinem uirtutum debet ascendere, qui prædicare vult & iustitiam Dei docere. Vnde Chrysostom. In ueritate consistere debet qui iustitiam docet & audit: nemo enim potest in ualle stare, & de monte loqui. Vbi stas, inde loquere: aut unde loqueris, ibi sta. Si animus est in terra, quomodo de cœlo loqueris? Si de cœlo loqueris, in cœlo consiste. Et si iustitiam facere non uis, quomodo magistrum iustitiæ audis? Vt qui id magistrũ uocas, cuius non uis esse discipulus? Vnde Richard. Quia autem docturus discipulos in montem ascẽdit, hoc nobis insinuat quòd qui sacræ doctrinæ uerbum dispensat: non in ualle praui operis, non in campo effrenatæ dissolutionis consistere debeat: sed in montem spiritualis conuersationis per exercitia uirtutum & exhibitione bonorũ operum ascendat, sicut scriptum est: *Super montem excelsum ascende tu qui euangelizas Sion.*

Gloss. in eũ locum.

Cur in mõtem ascenderit.

Chrysosto. hom. 9. operis imper.

Richardus Victorinus in ps. 113.

Esa. 40.

ORATIO.

DOMINE Iesu Christe, qui propter inæstimabilem misericordiam tuam in mundum uenisti: ut peccatores ab erroribus ad pœnitentiam reuocares, & ex his quàm plures dignatus es eligere in tuos secretarios, & discipulos speciales: reuoca misericors Deus me miserum peccatorem errantem, amplectere redeuntem, conforta dolentem: instrue ignorantem, ac tandem me, licet indignum, cum discipulis tuis admittens totaliter à desiderio terrenorum leues, & mentem omnino ad cœlestia transferas: ut audiam & intelligam uerba tua, & opere compleam uniuersa. Amen.

De sermone Domini in monte. Et primo de octo beatitudinibus. Cap. XXXIII.

POST hæc Dominus Iesus fecit sermonem pulcherrimum & copiosum quem ut dicit Augustin. Si quis piè sobrièque consideraverit, inveniet in eo, quātum ad mores optimos pertinet, perfectum vitæ Christianę modum: & istum sermonem omnibus preceptis, quibus Christiana uita informatur esse perfectum. Hunc sermonem Matthæus & Lucas uariè narrant, & ob id quidam dicunt Dominum prius sermonem fecisse discipulis tantum in supercilio montis sedendo, per modum doctoris, & hunc narrat Matthęus, & post in latere montis communiter turbis & discipulis alium similem stando, per modum prædicatoris, & hunc narrat Lucas. Alij uerò dicunt Dominū, primò sedisse cum discipulis in supercilio montis, & electis .xij. descendisse ad aliquam planiciem in latere montis eiusdem: & ibi unum sermonem simul cum turbis & discipulis habuisse, quem uterq; Euangelista narrat diuersimodè, eadem tamē rei ueritate. Sed primū conuenientius tenetur, & ueritati magis consentire uidetur. Et ex hoc inoleuit consuetudo in Ecclesia, quòd quando fit sermo turbis & secularibus, stat prædicator: ut inuitans ad pugnam & operationem quando clericis & religiosis, sedet, ut inuitās ad quietem & contemplationem. Proponit autem Dominus Iesus in principio sui sermonis octo beatitudines seu uirtutes, & subnectit præmia singulis beatitudinibus seu uirtutibus correspondetia. Vnde ponitur ibi aliquid per modum meriti: puta, *beati, &c.* & aliqua per modum præmij: puta, *quoniam, &c.* Primum enim pertinet ad beatitudinem meriti. Secundum uerò ad beatitudinem præmij. Sed qui desiderat consequi præmium, studeat primò habere meritum. Vnde Augustin. Nemo quippe inueniri potest, qui beatus esse nolit. Sed ô si homines quomodo desiderant mercedem, sic opus mercedis non recusarent. Quis non alacriter currat, cùm ei dicitur beatus eris? Libenter audiat, & cùm dicitur si hæc feceris. Non recusetur certamen, si diligitur præmium: & accendatur animus ad alacritatem operis, cōmendatione mercedis: Hæc Augustin. Beatitudo quippe dicitur dupliciter. Vno modo in spe: sicut habetur in uia. Alio modo in re: sicut habetur in patria. Beati sunt ergo excellentes in uirtute beatitudine uiæ per gratiam, beatificādi beatitudine patriæ per gloriam. Vel secundum Augustin. Non inde beati sunt: quia

Aug. lib. 1. de sermone Dom. in monte. *Sermo Domini in mōte.* *Matt. 5. & Luca. 6.* *Variæ opiniones de sermone Domini in mōte.* *Sedendi & standi in prædicando mos.* *Beatitudines octo.* *Augu. lib. de beata uita.* *Beatitudo duplex in spe, & in re.*

A pauperes spiritu, sed quoniam ipsorum est regnum cœlorum: & ita de alijs suo modo. *Docebat*, ergo, *eos dicens: Beati pauperes spiritu* id est, uoluntate & electione, non necessitate uel simulatione, *quoniam ipsorum est regnum cælorum*, quod est præmium correspondens merito eorum. Vbi sciendum quod paupertas spiritus sumitur hîc, pro abstinētia ab amore mundi, id est. ab amore eorum quæ in mundo sunt: & quæ amator mundi complectitur: & sic est plenaria omnium delectabilium abdicatio, omnes delectationes quæ sunt in diuitijs, & delitijs, & honoribus contemnens. Et ideò beatitudo ista potest intelligi dupliciter. Vno modo pro contemptu diuitiarum & carnalium uoluptatum. Secundò pro contemptu sui & propriæ excellentiæ, ut etiam bonus se

B inutilem & cæteris reputet inferiorem. Contemptus autem diuitiarum, nascitur ex contemptu sui: qui enim ueraciter & humiliter propter Deū se contemnit, temporalia quæ propter se sunt, faciliter etiam contemnit: nec magno precio exteriora æstimat, qui se interius non curat. Sic ergo paupertas spiritus implicat uirtutem uoluntariæ, propter Christum egestatis, & etiam ueræ humilitatis. Et secundum utrumq; intellectum hæc beatitudo primum tenet locum. Secundum primum quidem intellectum: quia paupertas est prima perfectio uolentium sequi Christum, & totius spiritualis ædificij funda-

C mentum. Non enim potest expeditè sequi Christum, paupertatis speculum, qui oneratus est rebus temporalibus. Nec est liber, sed seruus, qui animi affectionem subijcit istis rebus transeuntibus. Etenim rei quam affectuosè diligo, me seruum sponte constituo. Et ideò nihil est amandum, nisi ipse Deus, uel aliud propter Deum. Vnde Ambro. Primam beatitudinem hanc uterq; Euangelista posuit: ordine enim prima est, & parens quædam generatioque uirtutum. Quia qui contempserit secularia, ipse merebitur sempiterna. Nec potest quisquam meritum regni cœlestis adipisci, qui mundi cupiditate possessus emergendi non habet facultatem. Similiter quò ad intellectum secūdum, quia humilitas

D opponitur initio omnium uitiorum, scilicet superbiæ, quæ inter omnia uitia tenet principatum. Vnde Augustin. Rectè hîc intelliguntur pauperes spiritu, humiles & timentes Deum, id est non habentes inflantem spiritum. Nec aliunde omnino incipere oportuit beatitudinem. Sic quidem peruenitur ad summam sapientiam. *Initium autem sapiētiæ timor Domini:* quoniam & econtrario, *initium omnis peccati superbia*, describitur. Vnde & Chrysostom. Sicut cætera uitia deprimont ad inferos, & maximè superbia: sic uehunt uirtutes ad cœlum maximè autem humilitas. Hæc Chrysost. Cupidi ergo & superbi appetant & diligant regna terrarū, *beati*, autem, *pauperes spiri-*

E *tu*, id est, spirituali uoluntate, uel sui reputatione, *quoniam ipsorum est regnum cælorum*, nunc in spe, & in futuro erit in re. Et bene præmium merito respondet, ut indigentiæ & humiliationi copiositas & exaltatio succedat. In regno. n. intelligitur omnimodo sufficientia, & excellentia, quæ bene promittitur in cœlis qui talia contempserunt in terris. Deinde sequitur secunda: *Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram.* Post paupertatem sequitur mititas: qui enim pauper est, multis lacessitur iniurijs, & ideò necessarium est quòd sit mitis, uel mansuetus: quod idem est secundum rem, sed differunt nomine. Mitis enim est, qui alium non offendit: mansuetus, qui se offendentes tolerat.

Aug. sermone in festo omniū sanctorum de Euangelio. to. 10. *Paupertas spiritus. duobus modis intelligi potest.* *Beatitudo prima.* *Ambrosius in cap. 6. Lucæ.* *Augu. lib. 1. de serm. Do. in mōte cap. 2.* *Eccl. 1.* *Eodem. 10.* *Chrys. ho. 9. operis imperfecti.* *Secūda beatitudo.* *Mitis & mansuetus differunt.*

tolerat. Vnde mansuetus dicitur, quasi manu assuetus, cui facilè est sustinere, non malum pro malo reddere: mitis uerò, qui nulla animi accensione turbatur, sed iugiter in animi bonitate perseuerat. Et secundum hoc mitis dicitur in affectu, mansuetus in effecto. Mites ergo secundum rem sunt homines mansueti, modesti, & humiles, in fide simplices: & ad omnem iniuriam patientes, qui nullam amantudinẽ animi sentiunt, & cùm irritati fuerint, nec cogitant facere malum, nec faciunt, cedunt improbitatibus, & non resistunt malo: sed uincunt malum in bono. Et uerè, *beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram:* scilicet duplicem, id est, corporis proprij quam gerunt, & paradisi quam quærunt. Terram inquam corporis proprij quia mites habent dominium sui, & non iracundi quia nõ subijciunt sensualitatem rationi. Item terram paradisi: mites enim quietè & pacificè possidet Dominus in terra morientium, & ideò lege uicissitudinis mites possidebnnt Dominum in terra uiuentium. Et secundum Glo. quoniam seipsos in præsenti possident, hæreditatem patris in futuro possidebunt. Vbi Augustin. Tunc uerè possidebis terrã, quando inhæseris ei, qui fecit cęlum & terram. Hoc est enim esse mitem, non resistere Deo tuo. Vt in eo quòd bene facis, ipse tibi placeat, non tu tibi. In eo autem quòd mala iustè pateris: ipse tibi non displiceat, sed tu tibi. Neque enim parum est, quia placebis ei, displicens tibi. Displicebis enim ei, placens tibi. Hæc Augustin. Rixentur ergo immites, & dimicent pro terrenis & temporalibus rebus. Beati autem mites, quoniam ipsi hæreditate ac immobiliter & solidè possidebunt terram æternæ beatitudinis. Ad hoc enim homines feroces mouent bella, & lites sequentes motus irascibilis, ut quasi securi possideant terrã deuictis inimicis, & ideò illis qui sunt totaliter quietati à motibus irascibilis, bene promittitur possessio pacifica terræ uiuentium: de qua pelli nõ possunt ab aduersarijs. Significat enim terra, secundum Augustin. quandam soliditatem & stabilitatem hæreditatis perpetuæ: ubi anima, per bonum affectum tanquam in loco suo requiescit sicut corpus in terra, & inde cibo suo alitur sicut corpus à terra. Ipsa est requies, & uita sanctorum. Si ergo, ut dicit Beda, cęlorum regnum pauperibus, & terra mitibus promittitur: quid superbis & contentiosis nisi infernus relinquetur? Deinde sequitur tertia: *Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur*. Hæc tertia beatitudo rectè primam sequitur & secũdam: post contemptũ namque mundi, per paupertatem: post quietem mentis, per mansuetudinem: uacans homo sibi, & considerans statum suum nihil inuenit, nec in se, nec in alijs nisi materiam luctus & flebile, & ideò incipit lugere. Est autem lugendum non propter temporalia damna, sed propter spiritualia detrimenta. Et uerè beati qui lugent, quoniam Deus eos consolando omnem lachrymam ab oculis eorum absterget. Vnde Bernard. Fœlix lachryma quæ manu pij Domini meretur abstergi. Vt dicit Maximus: Lachrymæ ueniam non postulant, & tamen merentur: causam non dicunt, & tamen misericordiam consequuntur: quia sermo interdum non totum profert negocium, lachryma uerò totum prodit affectum. Consolabuntur autem lugentes, & hic & in futuro. In præsenti enim consolationes spirituales consolante Spiritu sancto qui paracletus, id est, consolator dicitur, recipiunt pœnitentes. Consolabuntur & in futuro, cùm ad gloriam perducentur, ubi gaudium & lætitiã obtinebunt, quia secundum Chrysosto. huiusmodi luctum Dominus perpetui gaudij consolatione compensat. Vt autem dicit idem Chrysostomus: Lugendum est & uerè lugendum præsentis uitæ tempus, in quo tantam malorum labem: tantaque quotidie uidemus flagitia cumulari, quæ si uelis considerare per singula, numquam te poteris à lachrymis tẽperare. Etenim si quis extrinsecus undecumque adesset, & præceptorum Christi ac nostræ conuersationem & perturbationem uidere inimicos nos esse, & cõtrarios præceptorum Christi iudicaret, & quasi qui studium quoddam habuerimus contraria in omnibus gerere quàm ille mandauit: Hæc Chrysostom. Et sciendum quòd quinque sunt causæ luctus, quarum duæ respiciunt culpam, scilicet propriam & alienam, duæ pœnam, scilicet præsentem, & æternam: quinta gloriam cœlestem. Lugendum est ergo in hac uita. Primò, pro peccatis & miserijs proprijs. Secundò, pro peccatis & miserijs alienis. Tertiò, pro incolatu præsentis miseriæ. Quartò, pro periculo & dubio pęnæ æternæ. Quintò, pro dilatione gloriæ. Et ideo *Beati qui lugent*. scilicet in præsenti, *quoniam ipsi consolabuntur*, plenariè in futuro, contra quinque luctus prædictos, contra primum, de peccatorum remissione: contra secundum, de proximorum bonorum salute, & malorum condemnatione: contra tertium, de huius exilij liberatione: contra quartum, de euasione pœnæ futuræ: contra quintum, in gloriæ adeptione: & tunc poterunt dicere cum Psalmista. *Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuæ lætificauerunt animam meam.* Huic sententiæ concordat Gregorius qui dicit: Quatuor sunt qualitates quibus iusti uiri anima in compunctione uehementer afficitur, cùm aut malorum suorum reminiscitur, considerans ubi fuit, aut iudiciorum Dei sententiam metuens, & secum quærens, cogitat ubi erit, aut cum mala huius uitæ præsentis solerter attendens, mœrens considerat ubi est, aut cùm bona supernæ patriæ contemplatur: quæ quia nondum adipiscitur lugens conspicit ubi non est: Hæc Gregor. Gaudeant ergo uani in hoc mundo, beati autem qui lugent quoniam consolabuntur in cœlo. Congruè autem lugentibus promittitur, & præparatur æterna consolatio, ut qui tristati sunt in præsenti, gaudeant in futuro, & temporalem amittentes lætitiam, perfruantur æterna.

Deinde sequitur quarta: *Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur*, hæc quarta beatitudo rectè sequitur tres prædictas, qui enim mundana contempsit, ac mores mansuetudine rexit, & defectus luxit: iam potest esurire & sitire iustitiam, quod non prius potuit, quia secundum Ambrosium æger cum in graui morbo est, non esurit. Primæ uerò tres à seculo nequaquam † eripiunt, paupertas enim diuitias abijcit, mansuetudo iniurias non sentit, luctus commissa diluit, quæ uerò sequuntur, ad cœlum erigunt. Quarũ prima est nõ tam iustitia, quàm esuries siue desiderium iustitiæ, quia in præsenti perfectam iustitiam nõ possumus habere, sed possumus esurire. Vnde dicit: *Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiã*, id est, cum omni desiderio, & uehemẽter ad modum esurientis & sitientis appetunt eam: secundum Bedam nos instituens, nunquam nos satis iustos æstimare debere, sed quotidiano iustitiæ semper ardere profectu. Vnde Hiero. Non sufficit nobis uelle iustitiam, nisi iustitię patiamur famem, ut nunquã nos satis iustos, sed semper esurire opera iustitiæ intelligamus.

Glossa in Mattha.

Augu. sermone in festo omnium sanctorum tomo. 10. Possidere terram.

Terra. Aug. lib. 5. de uerbis Dom. ca. 3.

Beda in ca. 6. Luca.

Tertia beatitudo. Lugendi ratio.

Apoc. 21.

Bernardus sermo. 32. in cant.

Lachrymarum commendatio.

Lugendum quid est.

Luctus causa quinq.

Consolationes lugentium.

Psal. 93.

Compunctionis incitamenta.

Gregorius lib. 23. moraliũ c. 21.

Quarta beatitudo.

† nequam.

Esuries iustitia.

Beda in ca. 6. Luca.

Hieronym. in cap. 5. Matth.

Psal. 36.

mus. Et accipitur hic iustitia, secundum quòd est uirtus generalis ad omnes qua declinatur à malo & fit bonum, secundum quòd homo ab ea generaliter iustus dicitur per exercitium, quia secundum Chrysostomum: Esurit iustitiam, qui secundum Dei iustitiam desiderat conuersari, hanc iustitiam & uitæ rectitudinem, non solum in nobis, sed & in omnibus alijs appetere debemus. Et hæc est iustitia quæ tribuit vnicuiq; quod suum est: Deo, proximo, & sibi. Deo tria, scilicet honorem creatori, amorem redemptori, timorem iudici. Proximo tria, obedientiam superiori, concordiam pari, beneficentiam inferiori. Sibi tria, munditiam cordi, custodiam ori, disciplinam carni. Et uerè beati qui esuriunt, & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur, vt qui per esuriem & sitim iustitiæ merentur, per saturitatem gloriæ præmientur, & conatum quem passi sunt in merendo, reficiat premium in perficiendo. Quæ saturitas reddetur in uita beata, de qua dicit Psal. *Satiabor cùm apparuerit gloria tua.* In præsenti quoq; redditur, quia sicut auaritia sitit aliena & esurit, sic per iustitiam saturatus contentus est suis, & aliena non cupit. Non solum itaque illi qui faciunt iustitiam, seu iustitiæ opus, sed etiam qui eam esuriunt & sitiũt, id est, qui eam facere concupiscunt, & si non possunt facere quod desiderant, tamen beati sunt, quia quantum in ipsis est faciunt quod desiderant & isti quidem saturabuntur, quando omnia eorum desideria complebuntur. Vnde August. Qui perfectè nouit, & perfectè amat iustitiam, iam iustus est, etiam si nulla existat secundum eam forinsecus per membra corporis operãdi necessitas. Desiderant ergo alij uana quæ eos satiare non poterunt, *beati autem qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quia ipsi saturabuntur:* hic pro modulo, sed plenariè in futuro. Deinde sequitur quinta: *Beati misericordes: quoniam ipsi misericordiam consequentur.* Post iustitiam rectè ponitur misericordia, quia una non debet esse sine alia, sed altera ab altera temperari. Nam misericordia sine iustitia descendit ad dissolutionem, iustitia sine misericordia descendit, ad crudelitatem, una cum alia incedit secundum æquitatem. Est autem misericordia miseria cordis super malo: unde dicuntur misericordes, quasi miserum cor habentes, quia alterius miseriam quasi suam reputant, & de malo alterius, quasi de suo dolent. Misericordia est dimittere iniurias illatas ac omnem rancorem & odium, & dare quodcumq; potest spirituale, & corporale subsidium. Misericordiæ autem subsequendæ is est ordo, ut prius sit super malo proprio, secundum illud Eccles. *Miserere animæ tuæ placens Deo:* deinde super proximi malo eius, defectibus condescendendo, cuius finis est pro alio mori: exemplo Christi qui pro nobis ex misericordia dedit se morti. Est igitur misericordia prima propria ad seipsum, per pœnitentiam. Secũda fraterna ad proximum, per beneficentiam. Est & tertia filialis ad Deum, per compassionem, sed heu quia nihil compatiuntur super cõtritione Ioseph. Prima consequitur misericordiam in remissione omnis culpæ. Secunda consequitur misericordiam in diminutione pœnæ, & intercessorum multiplicatione, qui enim diminuit alterius pœnam, meretur suæ diminutionem. Tertia consequitur misericordiam in adeptione gloriæ, quia secundum Apostolum, *si compatimur, & glorificabimur.* Sed ut dicit Ambrosius, qui compatitur, non perfunctoriè compatitur: sed ut tribulationes Christi in corpore suo impleat, sicut implebat & Paulus. Igitur studiosè circa misericordiam insistere debemus, quia in omnibus misericordia Dei indigemus. Hæc uirtus tanta est quòd ea præ cæteris Deo, quasi sibi propria attribuatur. Vnde dicitur: Deus cui proprium est misereri semper & parcere. Hanc etiam negatam exprobrabit reprobis, & impensam cõmendabit iustis. Maximè enim succurrẽt opera misericordiæ in die iudicij his, qui fecerint ea, quoniam, ut ait Iacobus, *iudicium sine misericordia fiet illi, qui non fecerit misericordiam.* Vnde Aug. beatos esse dicit qui subueniũt miseris, quoniá eis ita rependetur, ut de miseria liberẽtur, fac & fiet: fac cũ altero, ut fiat tecum. Quod egeris cum petitore tuo, hoc agat Deus cum suo. Vnde & Hilarius: Intantũ enim Deus beneuolentiæ nostræ in omnes delectatur affectu, ut misericordiam suá sit solis misericordibus præstiturus. Vnde & Chrys. Dominus misericordiarũ misericordes dicit esse beatos, ostẽdens unũquemq; nostrũ misericordiam promereri non posse, nisi & ipse misericors fuerit. Et iterum: Videtur autẽ esse æqualis retributio, sed & multo maior: non est enim æqualis humana misericordia, & diuina. Sæuiant ergo tyranni cum suis crudelitatibus sine misericordia perituri, *beati autem misericordes: quoniam ipsi misericordiam consequentur*, in futuro, ubi ab omni miseria culpæ & pœnæ subleuabuntur, & in hoc seculo, ubi eis culpa remittitur & gratia largitur, conferuntur temporalia, & subleuantur à multiplici miseria, prout status iste patitur, & saluti spirituali expedire uidetur. Deinde sequitur sexta: *Beati mundo corde: quoniam ipsi Deum uidebunt.* Sexta beatitudo optimè sexto loco ponitur, quia per ipsam homo ad Dei imaginem, quæ ipsius Dei per cognitionem & amorẽ capax est, reparatur: quam sexta die conditus perdidit, & sexta ætate recuperauit. Et rectè post misericordiam ponitur cordis mundicia: quia secundum Amb. Qui misericordiam defert, misericordiam amittit, nisi mundo corde misereatur: nam si iactantiam quærit, nullus est fructus. Dicit ergo, Beati mundo corde: non dicit, de superficie, ut fallaces hypocritæ, qui mũdant quod foris est, non tantum corpore, ut mundani diuites qui corporis student munditiæ, sed corde, quos non arguit conscientia peccatorũ, qui declinant à malo quolibet, & faciunt omne bonum, quod possunt bono fine & recta intentione. Et verè sic mundo corde beati sunt, quoniam ipsi Deum uidebunt, quia munditia maximè unit summæ beatitudini, & mũdus non nisi mundo corde potest uideri. Illud est cor mũdum, quod non arguit conscientia ulla peccati, sed est templum sanctum Dei, ex quo cogitationes malæ nõ procedunt. Si enim cor fuerit mundum à prauis cogitationibus, totus homo erit mundus ab iniquitatibus, ibi enim peccata oriuntur, ibi radices figunt, quę sibi succisæ fuerint, non est ubi crescant. *Deus* quippe *spiritus est:* & ideo non oculo carnis, sed oculo cordis & mentis tantum uideri potest. Et sicut oportet oculum carnis esse purum & mundum ut Solem possit uidere, sic longè plus oportet oculum cordis mundum esse, ut possit Deum, qui lucem inhabitat inaccessibilem, uidere, quia in eo omnis sufficiẽtia nostra completur, & finis desideriorũ nostrorum habetur, qui solis mundis corde debetur. Vnde Augustinus: Hic est finis amoris nostri. Quicquid bene agimus, quicquid laudabiliter estuamus, quicquid in culpabiliter desideramus, ad Dei uisionem cùm uenerit plus non requiremus. Videre Deum uolumus: sed uide quid dictum est: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum uidebunt.* Hoc para unde uideas. Non enim corde non mundo uidere permitteris, quod non uidetur nisi

Chrysost. hom. 9 operis imperf. Iustitia tribuens tribus terna.

Psal. 16.

Quinta beatitudo. Misericordia temperata.

Misericordia quid est.

Misericordia exhibendæ ordo. Eccles. 30.

Misericordia, triplex.

Amos 6.

Roma. 8. Ambros. in epist. ad Rom. Misericordiæ laus in oratione Ecclesiæ.

Mat. 25. Iacob. 2.

Augustin. li. 2. de sermone do. in monte c. 6.

Hilarius cano. 4. in Matthęũ. Chrysost. hom 15. in Matth.

Sexta beatitudo.

Ambros. in ca. 6. Lucæ.

Cordis mũditia. Matt. 23.

Munditiæ laus.

Exod. 1. 1. Cor. 3.

Ioan. 4.

Deum uidere finis. 1. Timo. 6.

Augustin. sermone in festo omniũ sanctorum tom. 10.

nisi corde mundo. Vnde & Ambrosius. Emunda cor tuú, omnes pollutas cogitationes de corde tuo abijce, nihil sit quo tuus inquinetur affectus. Simplex mens, pura sinceritas sit, talibus se Dominus, voluptatibus corporis depositis, demóstrare dignatur: Hæc Ambrosius. Immundi ergo corde, qui in sordibus sunt, sordescant adhuc: *beati autem mundo corde, quoniam ipsi Deum uidebunt*, in præsenti per fidem, & in futuro per speciem: in præsenti familiarius, & in futuro gloriosius. Hic secundum quòd aliquis eripuerit se à malis, & bona fecerit, secundum hoc Deum uidet aut minus aut amplius, & ibi quãto munditia maior, tanto uisio potentior & clarior. Deinde sequitur septima: *Beati pacifici, quoniam filij Dei uocabuntur*. Septimo loco ponitur beatitudo pacis, quia in sabbato septimæ ætatis plenariè dabitur pax habẽtibus beatitudines supradictas. Bene autẽ post munditiam pax sequitur, quia ad gradum pacis qui purgatus est dirigitur, nec nisi in bona uoluntate pax nutritur. Vnde Ambrosius: Cùm interiora tua uacua feceris ab omni labe peccati, à te pacem incipis, ut sic pacem alijs feras. Dicit ergo, beati pacifici, nec dicit animo pacati, quia hoc pertinet ad secundam beatitudinem, quæ est mititas: sed dicit, pacifici, qui scilicet primò in semetipsis pacem faciunt, & quicquid peruersæ cogitationis, locutionis, operisue deprehẽdunt potenter expellunt: nec aliquid turbationis in suæ regno dominationis esse permittunt, & si quid eis aduersitatis occurrant, pacem suam tamen seruant, & cuncta cum cordis sui tranquillitate iudicãt. Deinde nõ in se tantum pacem custodiunt, uerumetiam alios discordantes sibi ad vnitatem pacis reducunt, ac semper paci faciendæ, reformandæ, & conseruandæ, siue in se, siue in alijs, inuigilant. Paci autẽ contrariantur quinque: scilicet bella, lites, tumultus, inquietudines, & molestiæ. Pacifici ergo huiusmodi bellis sopiendis, litibus dirimendis, tumultibus sedandis, inquietudinibus quietandis, molestiis mitigandis insistunt. Hæc autem sunt officia filij Dei, qui in se pacificus pacem reformauit in alijs, & ideo de pacificis bene dicitur, *quoniam filij Dei uocabuntur*. Pacifici etiam dicuntur qui totaliter etiam per affectum mentis Deo sicut summæ bonitati coniungũtur, & sic nihil aliud extra ipsum quærunt: sed in ipso quietantur & pacificantur. Qui & filij Dei uocari merentur, quia filiatio Dei importat assimilationem ad Deum, proprium autem est ipsius Dei seipso frui, & in ipso quietari. Pacifici ergo esse debemus, ut uerè ipsum Deum pacis in nobis habere mereamus, de quo scriptum est: *Factus est in pace locus eius*. Vbi Augustinus: Pacifici in semetipsis sunt, qui omnes animi sui motus exponentes & subijcientes rationi, id est, menti & spiritui, carnalesque concupiscentias habentes edomitas, fiunt regnum Dei. In quo ita ordinata sunt omnia, vt id quod est in homine præcipuum & excellens, hoc imperet cęteris non reluctantibus, quæ sunt nobis bestiisq; communia, atque idipsum quod excellit in homine, id est, mens & ratio, subijciatur potiori, quod est ipsa ueritas vnigenitus filius Dei. Neque enim imperare inferioribus potest, nisi superiori se subijciat. Et hæc est pax quæ datur in terra, hominibus bonæ uolũtatis, hæc est uita consummati perfectique sapientis: Hæc Augustinus. Litigent ergo discordes, patrem suum diabolum imitantes, *Beati autem pacifici*, primò sibi, deinde alijs, scilicet internam pacem, & fraternam seruantes, *quoniam filij Dei*, & ueri imitatores eius, in superna pace *vocabuntur*. Habent.n. similitudinem Dei patris, quia Deus pax & quies summa est, & omnia cum tranquillitate disponit.

Septima beatitudo. Pacifici.

Pax.

Ambrosius in cap. 6. Lucæ.

Paci cõtraria quinq;

Pacifici filij Dei.

Psal. 75. De pacificis Augustin. lib. 1. de sermone do. in monte c. 8.

Lucæ 2.

Deinde sequitur octaua. *Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam: quoniam ipsorum est regnum cęlorum* secundum Chrysostomum. Posita pacificorum beatitudine, ne aliquis æstimaret, quod semper pacem sibi quærere, sit bonum: subdit, *Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam*. Hæc etiam beatitudo perficit hominem, ad bene patiendũ, sicut prędictæ ad bene agendum, quia sicut ad uirtutem pertinet bene agere, ita & bene pati. Et ideo post præcedentes beatitudines, quæ consistunt in perfectione actionis, sequitur hæc, quæ consistit in perfectione passionis. Nam sicut beatitudo patriæ distinguitur penes auream & aureolã, sic beatitudo uiæ, quæ est imago quædam & similitudo illius, præcedẽtibus enim respondet præmium aureæ, huic uerò præmiũ aureolæ, quæ hic per regnũ intelligitur. Nam secundum Hier. hæc martyrio terminatur. Dicit ergo: *Beati* scilicet non tantum qui bene operantur, sed etiam *qui persecutionem patiuntur*, s. patienter, & nõ propter scelera & peccata sua, sed propter iustitiam, s. legalẽ, quæ includit omnem uirtutem, id est secundũ Chrysostomum, pro ueritate atq; pietate, & pro aliorum defensione, solemus.n. iustitiã pro omni uirtute animi ponere. Et uerè beati in spe, beatificãdi in re: *quoniam ipsorum est regnum cælorum*, & quò ad auream. Sed nunquid pro libertate Ecclesiæ, me exponã morti? Ita pro alijs, quæ spiritualia sunt, nõ pro agris, uel redditibus Ecclesiæ & similibus. Sæpe.n. nos opponimus pro his, magis inducti auaritia, quàm iustitia. Huiusmodi quæstionem Amb. determinans ait: Si à me petierit imperator quod meũ est, id est fundũ meũ, argentũ meũ, & huiusmodi, sciat me nõ refragaturũ, quamquã oĩa quæ mea sunt, sint pauperũ: uerùm ea quæ diuina sunt, imperatoriæ potestati non sunt subiecta. Si patrimoniũ petitis, inuadite: si corpus, occurrã: vultis in vĩcula rapere, vultis in mortẽ rapere, uoluntatis est mihi: non ego me uallabo circunfusione populorũ, nec altaria tenebo uitam obsecrans, sed pro altaribus & spiritualibus, ad ipsa pertinentibus immolabor: Hæc Amb. Hæc octaua, complemẽtum est aliarum beatitudinum, & summa omnium coronarum: tunc ut cùm homo perfectus est in cæteris, tandem aptus ad patiendum aduersa dignus reperiatur. Vnde Chrysost. Propterea à priori semper sequenti, uiam faciens mandato, seriem & catenam nobis quandam auream subtexuit. Cùm enim quis humilis fuerit, erit consequenter & mitis: qui autem mitis, etiam peccata lugebit, qui uerò ob peccata luget, esuriet, sititq; iustitiam, qui iustus est, iste etiã misericors, qui misericors fuerit & iustus, idem est compunctus & mundus corde: qui uerò talis est, erit etiã profecto pacificus. Porro, qui ista perfecerit, erit absque dubio etiam ad pericula præparatus, nec ad maledicta prorsus ulla terrebitur, nec si mala quoque mille patiatur: Hæc Chryso. Qui ergo prædictas uirtutes habet, beatus est, multò autem beatior, qui has uirtutes inter aduersa seruare non trepidat. Septem itaque perficiunt, sed octaua clarificat & demonstrat quod perfectum est. Nam patientia, opus perfectum habet, ut per hunc gradum perficiantur & cæteri, tanquam à capite rursus exordiens. Vnde octaua redit ad caput, siue ad principiũ, id est ad primã beatitudinẽ, probãs & purgans eam, si quid fermenti habet admixtum, beati enim pauperes,

Octaua beatitudo. Patientes. Chrysosto. hom. 15. in Matthæũ.

Aurea, & Aureola.

Hieronym. in Mat. c. 5.

Chrysosto. hom. 15. in Matthæũ. Iustitia.

Ambrosius epist. 33.

Chrysosto. ex uarijs in Mat. ho. 6. Mandatorũ Dei catena. Beatitudinum catena.

Octaua reditio ad primam.

peres, si persecutionem patiuntur propter iustitiam. Redit etiam ad secundam, probans & purgans eam, beat enim mites, si persecutionem patiuntur propter iustitiam. Ita & ad omnes alias referendo, redit iterũ, ut pote probatio, purgatio, & consummatio earum. Debet ergo replicari ad omnes alias præcedentes, ad hoc quòd sint probatæ beatitudines. Scorpius nõ calcatus, quietus iacet, aculeos non excrit, sed tactus statim excrit pugionem & pungit. Ita & homo uacuus uirtute, punctus vrenti verbo uel iniuria ei illata, statim sicut serpens, ira & odio, ac uerbo contumelioso, & impatientia armatus crepat & insilit in illum qui eum læsit, in quo probatur, & uas uacuũ esse cognoscitur. Econtra, sancti percussi in una maxilla, prebẽt aliam, diligunt inimicos, & orant pro persequentibus se. Hinc dicit Bernardus, ꝙ sicut stellę de nocte lucẽt, de die antẽ non apparent, sic uirtus quæ non apparet in prosperis, emicat in aduersis. Vnde secundum hoc non uidetur octaua propriè beatitudo dicẽda, & per se distincta, sed præcedentiũ illuminatio potius & cõfirmatio. Octauo autem loco ponitur, quia significat generalẽ resurrectionem, octaua ætate futuram, quę etiam per octauas sanctorum designatur: Hæc ergo circuncisioni, & octauę resurrectionis cõparatur, qa per hãc circunciditur in nobis & aufertur, si quid fermenti in nobis remãserit, & consummamur in omni perfectione & probatione uirtutũ. Sicut enim in octaua resurrectionis immutabimur, & perficiemur in gloria, ita & per hanc, hìc in merito & gratia. Et respõdet sibi idem præmium, quod primæ, scilicet regnum cœlorum, quia illi maximè persecutionem in mundo patiuntur, qui contemptui habentur, & tales sunt maximè pauperes spiritu, qui iam à pluribus deridentur. Maximè etiam conueniunt in merito, uoluntaria enim paupertas, est quoddam genus martyrij, quia utrobiq; oportet uincere animum, quò ad delectabilia huius mundi. In regno quoque includuntur duo, scilicet diuitiæ, & dominatio. Promittitur ergo regnũ pauperibus, per respectum ad diuitias, quia qui propter Christum abrenunciant diuitijs temporalibus, in futuro gaudebunt æternis. Patientibus uerò, per respectum ad Dominum, quia qui hìc propter Christum opprimuntur, in futuro cum Christo, oppressoribus dominabuntur. Potest etiam dici quòd non est idem præmium utrobique: quia ibi per regnũ intelligitur præmium aureæ, hìc præmiũ aureolæ. Hoc autem unum præmium, quod est regnum cœlorum, etiam in alijs est, sed uariè nominatum. Vnde Chrysostom. Tu uerò etsi non per singulas beatitudines regnum audias repromitti, ne tristeris, etsi enim retributiones ipsas differenter appellat, eas tamẽ cunctas ad unum cœlorum regnum reducit, nihil enim omnino aliud nisi cœleste regnum per hæc cuncta designat: Hæc Chrysostom. Videat ergo unusquisq; hæc audiens, si in aliqua istarum beatitudinum cõtinetur: & si in aliqua se inuenerit, securus sit ꝙ beatus erit: hoc enim ueritas dicit, ueritas autem mentiri non potest. Deinde post generalem sententiam, subdit specialem persuasionem, verbum ad Apostolos contorquendo: & triplicem actũ persecutionis, scilicet in corde, ore, & opere, eis prænuunciando, dicens: *Beati estis cùm maledixerint*, ex odio, *& oderint*, ex animo, *uos homines*, quò ad primum *& persecuti uos fuerint*, *& separauerint uos*, excludendo à *synagogis*, & communione sua tanquam immundos, & sibi graues ad uidendum, quò ad tertium, *& dixerint omne malum aduersus uos*, id est omnia genera uerborum malignantium, quibus nostram famam lædant, *& exprobrauerint nos*, conuitia & improperia uobis dicendo *& eiecerint nomen uestrum*, scilicet nomen Christiani *tanquam malum*, illud execrantes, ac diffamantes, & extinguere cupientes, quò ad secundum. Non ꝙ debeat aliquis ista quærere, sed quia timore horum, non debet ueritatem uitæ, iustitiæ, & doctrinæ dimittere. Sicut autem triplex est persecutio, scilicet cordis, oris, & operis, & hæc tertia triplex, scilicet in damno temporalium, in persecutione amicorum, in afflictione & iniuria proprij corporis, ita & triplex est patientia; quæ odium cordis, uerbum contumeliosum oris, & manualem persecutionem operis sustinet patienter, remittendo omnem iniuriam, compatiendo peccato proximi, orando ut à uia mala conuertatur, & ita peccatum eius deleatur. Hic triplex hostis Ecclesiam Dei impugnat, contra quos triplicem patientiã opponit. Hucusque ergo ad omnes generaliter & indeterminatè sentẽtias posuit, hic uerò specialiter ad Apostolos verba dirigit, quamuis & hæc etiã alijs conueniant, prædicens eis præcipuè quanta pro nomine eius passuri essent, & monstrans quia eorum hoc maximè proprium est, super omnes alios. Quia ergo propter maiorem difficultatem, speciali persuasione indigebant, ideo cõuertitur ad eos vt animaret, quos sicut agnos inter lupos missurus erat. Vnde Beda: Non ad hoc nostri similes ualent, sed eorũ qui ibant gaudentes à consilio, quoniam digni habiti sunt, pro nomine Iesu contumeliam pati. Sed quia non omnis persecutio beatificat, sed tantum illa quæ gaudiosè suscipitur propter iustitiã quę est Christus filius virginis, ideo addit *mentientes*, *& propter me*, seu filium hominis, quia ad hoc quòd persecutionis tolerantia beatum faciat, requiritur quòd mendosè & falsè, seu iniustè, ac propter Christum nobis inferatur, in quo tristitia persecutionis, conuertetur in gaudium, quãdo reddet Deus sanctis mercedẽ laborum suorum. Aliàs enim non est beatus, sed miser, nec est ei merces inde, sed accumulatio suæ miserię. Vnde August. Si sustines quia peccasti, propter te sustines, non propter Deum. Si autem sustines, quia mandata Dei seruasti: verè propter Deum sustines, & merces tecum manet in æternum. Quæ sentitur in corde patientiũ, eorum qui iam possunt dicere, gloriamur in tribulationibus. Non enim ista perpeti, fructuosum est, sed ista pro Christi nomine: nõ solum æquo animo, sed etiam cum exultatione tolerare. Vnde concludit subiungens præmium, & per hoc alliciens ad patiendum. Vt enim dicit Hiero. quodlibet opus leue fieri solet, cùm eius præmium cogitatur, & spe mercedis, leuigatio fit laboris. *Gaudete* inquit, scilicet interius in corde, *& exultate*, scilicet exterius in corpore, id est propter exemplum, gaudium foris ostendite, tam propter bonum virtutis patientiæ, quàm propter spẽ præmij & gloriæ, *quoniam merces uestra*, non tantum magna est sicut aliorum, sed *copiosa*, & supra condignum est in cęlis. Multa enim merces est in cęlis, multa propter iustitiam patientibus in terris. Merces ista magna est, multa est, preciosa est, diuturna est. Tam magna est, quòd non potest comprehẽdi: tam multa est, ꝙ nõ põt numerari: tam preciosa est, ꝙ nõ potest æstimari: tam diuturna est, ꝙ non potest finiri. Merces ista tanto est uberior, quanto gaudio & exultatione, in tribulationibus, fides est deuotior. Deus enim, non tam quantitatem laborum, uel multitudinẽ operum, remunerat: quàm qualitatem & modum radicis, ex qua oriuntur & tolerantur. Non enim attendit

Scorpij & hominis collatio. — *Matt. 5.* — *Bernardus ser. 27 in cantica.* — *Octauę beatitudinis congruentia.* — *Paupertas uolũtaria.* — *Chrysosto. hom. 15. in Matt.* — *Regnum cœlorum promittitur in omnibus beatitudinibus.* — *Persecutio triplex.* — *Iterum triplex ostẽditur persecutio.* — *Beda in ca. 6. Luca.* — *Pati pro Christo.* — *Hierony. in epistol.* — *Merces beatorum.*

attendit quantum, sed ex quanto: nam minutum viduæ, prætulit Zachæi dimidio. Sentiunt ergo, ut dicit Augustin. istam mercedem, qui gaudent in bonis spiritualibus, sed ex omni parte perficientur, cùm et mortale hoc induerit immortalitatem. Sed nos heu in multis decipimur, quando nobis arrident secularia, quando vulgus laudibus non attollit, gaudemus & exultamus, cùm magis flere & dolere deberemus, quia magis periculum sunt prospera, quàm aduersa: laudes, quàm uituperationes. Gaudeamus ergo & exultemus cum Apostolis, quibus salubre gaudium, & salubris exultatio demonstratur, cùm eis in contumelijs & persecutionibus gaudendum esse, & exultandum denunciatur. Vnde Hierony. Nescio quis hoc nostrum possit implere, vt laceretur opprobrijs fama nostra, & nos exultemus in Domino, hoc qui uanam sectatur gloriam, implere non potest. Gaudere igitur & exultare debemus, ut merces nobis in cœlestibus præparetur. Eleganter in quodam uolumine scriptum legimus: Non quæras gloriam, & non dolebis cùm inglorius fueris. Vnde & Chrysostom. Quantum aliquis lætatur de laudibus hominũ, tantum de uituperatione tristatur. Qui uerò gloriam concupiscit in cœlo, opprobria non timet in terris. Vnde dicit Seneca: Numquam fœlixes, si nondũ te turba deridet. Si beatus esse uis, cogita hoc primùm contemnere contemptum. Si uis beatus esse, si fidê bona, uir bonus, sine te stultum uideri, sine contemnat te aliquis. Quisquis uolet, tibi contumeliã faciat & iniuriam, tu tamen nihil patieris, si modo tecum erit virtus: Hæc Seneca. Non solum autem præmio, sed etiam exemplo, eos ad patientiam prouocat, & rigorem tribulationum temperat, confortansq; eos exemplo prophetarum, & suadens ad sustinendum, consolationem eis de illorum societate præstat, qui ante eos afflictiones uarias pertulerunt, dicens: *Sic enim*, crudeliter, multipliciter, & incessanter *persecuti sunt Prophetas*, ueros, ut Hieremiam, Esaiam, & alios, *qui ante uos fuerunt*, quia pro ueritate persecutionem sunt passi, & ita dant uobis exemplum & animum patiendi. q.d. Non miremini si uos patiamini, quia non est nouum, nec insolitum. Illorum ergo exemplum uos doceat, si illorũ uos beatitudo & lætitia delectat, illorum exemplum uos inuitet, ne timore deficiatis pro ueritate, pro qua ipsi passi sunt sine exemplo eos inuitante. Secundùm hunc modũ, ostendi solet, elephãtis sanguis vuę & mori, ad acuẽdum eos in prælium. Similiter nobis proponitur exẽplum Christi & martyrum, ad confortãdum nos in tribulatione persecutionum. Et idcirco propositæ gloriæ præmium considerantes, ad omnem tolerantiam passionis, deuota fide, parati esse debemus, ut consortes gloriæ Prophetarum atque Apostolorũ, effici mereamur. Non ergo debet quis timore persecutionis ueritatem deserere, sed potius ubi Christus in causa est, persecutionem affectare. Vt enim dicit Apostolus, *omnes qui uolunt piè uiuere in Christo, persecutionem patiuntur*. Si ergo persecutionem pateris, habeto id signum in bonũ, quia piè in Christo uiuis. Nam si non pateris persecutionem, nõ uis piè uiuere in Christo. Vnde Ambrosius: Et fortasse cùm persecutiones non patimur, tanquam condemnati habemur, quia nequaquam piè viuere volumus in Christo. Nam utique, cùm sit definita sententia, quòd *omnes qui uolunt piè uiuere in Christo Iesu, persecutiones patiuntur*: uidetur is qui persecutiones non patitur, abdicatus quòd non sit piæ intentionis in Christo.

Luca 19.
Augu. sermone in festo omniũ sanctorum.
Hieron. in Marchæum c.5.
Gloriandũ non est.
Seneca lib. de moribus.
Exemplum sumi debet à bonis.
1. Mach.6.
Persecutiones toleran dæ sunt.
2. Timo.3.
Ambrosi. in Psa. 118

Deuotionem enim fidei, prælia sequuntur: Hæc Ambro. Sed diceret aliquis: Nemo potest modo propter persecutionem attingere ad beatitudinem, quia nũc in pace consistunt omnia, & sancta Ecclesia ferè de nulla parte patitur aduersa. Ad quod dicendũ, quòd vbique tentationes sunt, & persecutiones, quia quotidie in penetralibus sanctæ Ecclesiæ, persequitur Cain Abel, Hismael Isaac, Esau Iacob, id est impius iustũ. Et si quis persecutionem nõ patitur ab extraneis, patitur tamen à falsis fratribus. *Omnes enim qui piè uolunt uiuere in Christo, persecutionem patiuntur.* Et si nõ patitur quis extrinsecus, patitur tamen intrinsecus, & à nequitijs spiritualibus. Et quia non cessant persecutiones, patientia nobis necessaria est, ut reportemus repromissiones. Væ aũt his qui perdũt patiẽtiã, quia & perdũt patiẽtiæ coronã. Non ergo murmuremus si in paucis vexemur, quia in multis bene disponemur. De his octo beatitudinibus, quas ponit Matthæus, quatuor tantũ ponit Lucas. Sed secũdũ Amb. in istis octo, illę quatuor sunt, & in illis quatuor, istæ octo. Mansuetudo enim & pax, referuntur ad patiẽtiam: munditia cordis, ad paupertatem spiritus: misericordia, ad esuriem iustitiæ. Et quia Dominus suprà præmijs ad uirtutes & fidem populos prouocauit, consequenter eos etiam à criminibus & peccatis, futurorum supplicior ũ denunciatione deterret, dicens: *Veruntamen uæ*, s. doloris æterni *uobis diuitibus*, non tamẽ omnibus, sed *qui habetis hic consolationem uestram* à vobis optatam: abutentes diuitijs ad uitæ uoluptatem. q.d. Non habetis meam, & nec in præsenti, nec in futuro. Diuites ergo uocat, qui in bonis ducunt dies suos, quia non tam diuitiæ, quàm amor & abusio diuitiarum, in culpa est. Cùm enim superius regnum cęlorum pauperum esse dicatur, ex opposito apparet, quòd ab hoc regno se alienat, qui in temporalibus quæ non cõsolatio, non deliciæ: sed remedium, refrigerium contra necessarias temporis miserias esse debent, consolationem quærit, auditurus à iusto iudice, *Fili, recordare quia recepisti bona in uita tua*. Vnde Ambrosius: Qui consolationem uitæ præsentis habuerunt, remunerationẽ perpetuæ perdiderunt. *Væ uobis qui saturati estis*, in præsenti uacãdo comessationi, & ebrietati, & in delicijs uiuendo, *quia esurietis* in futuro, non cibi carentia specialiter, sed totius boni penuria generaliter. Sicut diues qui epulabatur quotidie splendidè in delicijs uiuens, dirum uæ sustinebat esuriens, quando de digito Lazari, quem despexerat, guttam aquæ quærebat. Epulones arctissimo ieiunio macerabuntur in pęna, vt culpæ eorum scilicet gulæ, pœna sit contraria. Sicut ergo contraria contrarijs puniuntur in pœna, ita contrariis contraria curari debent, in pœnitentia. Vbi Beda: Si beati sunt illi qui iustitiæ semper opera esuriunt, infęlices econtrario ęstimandi sunt, qui sibi in desiderijs placentes, nullam ueri boni famam patiũtur satis se rati beatos, si non ad tempus sua uoluptate priuentur. Væ uobis qui nunc ridetis risu inordinato, & gaudetis & lasciuitis gaudio uano: quia lugebitis dolore interiori, & flebitis dolore exteriori. Vel lugebitis, pro omnis boni carentia: & flebitis, pro omnis mali præsentia, in ardoribus sempiternis, *ubi erit fletus & stridor dentium*. Si enim lugentes beatificentur, & cõsolabuntur: merito ridentes, tanquã miseri cruciabuntur. Vnde Salomon ait: *Risus dolore miscebitur: & extrema gaudij, luctus occupat*. Vbi Basilius: Cùm Dominus ridentes nunc arguat, palã est quòd nunquam erit fideli tempus risus, & præcipuè in

Persecutionis mater a non deficit.
2. Tim. 3.
Patientia utilitas.
Beatitudines secundum Lucam.
Ambrosius in c.6. Luca.
Maledictiones contrariæ beatitudinibus.
Luca 16.
Ambrosius in Lucam.
Epulones.
Beda in c. 6. in Luca.
Luca. 13.
Basilius in regulis breuioribus interrogat. 31.

Ridēdi nullum tempus.

in tanta multitudine eorum qui in peccato moriuntur, pro quibus oportet lugere. Et Chrysostomus: Dic autem mihi, cur concuteris & defluis, qui debes assistere terribili iudicio, & ponere rationem de omnibus hîc operatis. *Væ nobis, cùm benedixerint vobis homines*, f. adulando, ac laudando, & extollendo uos, per applausum talem, nutrientes uos in malis, ut cæci efficiamini, vosmetipsos non cognoscentes, nec attendentes illud Apostoli: *Si hominibus placerem: seruus Christi non essem.*

Gala. 1.

Secūdum hoc, *faciebant pseudoprophetis patres eorum*, qui benedicebant illis Prophetis, qui ob captandum vulgi fauorem, & ad habendum populi applausum, de corde suo, non de spiritu & ore Domini, prophetabant falsum. Et hoc est quod Psalmista deplorat: *Quoniam laudatur peccator in desiderijs animæ suę: & qui iniqua gerit, benedicitur.*

Psal. 9.

Sed & uæ eis qui sic laudant, quia plus nocet lingua adulatoris, quàm gladius persecutoris. Qui enim mala agētibus adulatur, puluinar sub capite dormientis ponit, ut fulcitus laudibus in malis requiescat. Si ergo beati sunt, qui ab hominibus odiosè maledicuntur, meritò infœlices reputandi sunt, qui ab hominibus adulatoriè benedicuntur. Magna quidem Dei ira est & ultio, quòd pecatori deest correctio, & adest adulatio, quasi de bene gesto: quia ipsa adulatione nutritur in culpa, & maiorem fouetur ad pœnam. Has sententias Lucas ponit: ut ueritas quatuor beatitudinum, quas ante posuit, clarius per oppositam damnationem elucescat.

Ira Dei iudicium est peccator impunitus.

ORATIO.

DOMINE *Iesu Christe, qui ut altiora uirtutum culmina doceres, in montem cum discipulis ascendisti: ibiq; beatitudines & uirtutes sublimes docuisti, & præmia singulis congruentia promisisti. Da mihi fragili ut tuam uocem audiens, studeam per uirtutum exercitium habere meritum: quatenus te miserante consequar & præmium. Fac ut considerans mercedem, opus mercedis non recusem, sed spes æternæ salutis mitiget in me dolorem medicinæ præsentis, & accēdat animū ad alacritatem operis. Fac me miserum nunc beatum, beatitudine uiæ per gratiam, & tandem beatum, beatitudine patriæ per gloriam. Amen.*

Quòd prælati debent lucere opere & sermone. Et quòd Christus non uenit legem soluere, sed implere. Cap. XXXIIII.

ET quia Dominus hortatus est Apostolos ad sustinendum tribulationes, nūc consequenter ponit quatuor similitudines, f. comparando eos sali, luci, ciuitati, & lucernæ, quibus ipsos ostendit similes, ut per hoc intelligāt se in tribulationibus debere magis esse fortes. Ac si eis diceret: Non uos debetis in tribulationibus deficere, quia defectus uester multis esset occasio ruinæ. *Vos enim estis sal terræ: vos estis lux mūdi.* Vos estis ciuitas supra montem posita, & lucerna supra candelabrum posita. *Vos*, inquam *estis*, id est esse debetis. Duæ primæ similitudines dicuntur per affirmationem, in quibus ostenditur ad quid sunt: quia ad condiendum affectum, & illuminandum intellectum. Duæ sequentes dicuntur per negationem, in quibus ostenditur ad quid non sunt, quia nec in absconsione personæ, nec in occultatione doctrinæ. Apostoli igitur & prælati dicuntur sal terræ, propter uitæ perfectionem, qua homines condiuntur, & mentes eorum qui adhuc terrena sapiunt, imbuuntur. Sal enim terram sterilem facit, cibos cōdit, carnes siccat, & à putrefactione conseruat, ex aqua & igne cōficitur, in omni sacrificio offertur. Sic exēplum sanctitatis, terrenum affectum mitigando, sterilem facit, sanctum desiderium sapiendum reddendo condit: carnem mortificando desiccat, à putredine libidinis restringendo conseruat: ex aqua deuotionis, & igne dilectionis, decoquendo in fornace pœnitentiæ, conficitur: in omni opere dirigendo, & moderando, offertur. Præcipuè autem sal in scriptura, discretionem significat, quę in prælatis esse debet, qua debent opera subditorum sic cōdiri & dirigi, ut coram Deo sapida reddantur, sicut cibaria sale condita, magis sapida sentiuntur. Et monet Apostolos & cæteros Ecclesiæ prælatos, ut in uirtutibus persistant: *quia si sal*, id est prælatus uel doctor per quem alij condiendi sunt, *infatuatus fuerit*, vel *euanuerit*, & defecerit, scilicet aut persecutionis & aduersitatis timore, aut cupiditatis & prosperitatis amore, aut superbiæ & uanæ gloriæ elatione, aut carnalis affectus attractione, aut negligentiæ & incuriæ seductione, aut subuersus errore, quo minus condiat, & doceat subditos, exemplo & uerbo, *in quo salietur*, infirmus populus subditus, qui debet condiri uita & doctrina maiorum, uel in quo, & quo alio doctore condietur, & emendabitur, scilicet ipsum sal, id est ipse qui habet alios condire, secundum illud Sapientis: *Quis medebitur incantatori à serpente percusso?* Vnde dicendum est ei: *Medice, cura te ipsum.* Similiter si discretio, quæ opera nostra cōdit, ab operibus nostris bonis, de genere defuerit, Deo accepta non erunt. In cuius figura, sal in omni sacrificio ponebatur. Sal egitur sic euanescens, propter inutilitatem sui, ad nihil ualet ultra, neque in terra, neq; in sterquilinio. Non est utile terræ, quia suo iniectu prohibet eam germinare, nō sterquilinio, id est fimo: quia sibi immixtū, non sinit ipsum fœcundare. q. d. nihil ualet, quia nec in se fructificat, aut fructum boni operis fert ut terra, nec in alijs fœcunditatem, seu fœcundandi uirtutem dat, aut eos extollere valet vt fimus, sed mittatur foras ab officio, & humilietur inter homines, quia sibi nocet, & alijs non prodest, unde talis debet repelli à prælatione, ne officium prælatorum in conspectu hominum reddatur uile. Aut ergo à dignitate ecclesiastica deponetur, aut ab unitate Ecclesiæ numero uel merito secernetur, aut à sanctorum gloria excludetur, & talis conculcabitur ab hominibus in

Matth. 5. Christus Apostolos comparat sali, luci, ciuitati, & lucernæ.

Salis proprietates enumerantur.

Sal discretio dicitur.

Salis deprauatio.

Eccl. 12.

Luca 4.

mundo

mundo per derisionem, ab Angelis in iudicio per separationem, à dæmonibus in inferno per afflictionem. Dicuntur etiam Apostoli & prælati lux mundi, id est hominum qui sunt in mundo, propter uerbum doctrinæ, qua debent ignorantes de credendis & faciendis illuminare. Sicut enim sol & luna, illuminant oculos corporis: sic Apostoli & doctores illuminant oculos mentis. Prius autẽ est bene uiuere, quàm bene docere: Et ideo postquam Apostolus dixerat, Sal terræ, sapienter uiuendo: dicit eos lucem mundi, tenebrosos illuminando. Debet ergo prælatus esse sal, bene uiuendo: lux, bene docendo: sal, in exemplis: lux in doctrinis. Rectus ordo iste, primò bene uiuere, deinde bene docere, secũdũ gl. Deus est lux nõ illuminata, sed illuminnas, Apostoli & Apostolici uiri, lux illuminata, & illuminãs: simplices iusti, lux nõ illuminãs sed illuminata. Prima est sicut lux solis: secunda sicut lux lunæ: tertia sicut lux stellæ. Deinde post condimentum salis & radiũ lucis, sequitur ciuitatis protectio, & lucernæ illuminatio, quia Apostoli & prælati non debent se abscondere neque lucernam diuini ponere sub modio & occultatione humani timoris, neq; sub lecto & quietæ mundanæ prosperitatis: sed debet esse ciuitas in monte posita, ut sint refugium iniustè oppressis, & lucerna supra candelabrum posita, ut per sanctæ uitæ exempla luceant tenebrosis. Vnde ad similitudinem ciuitatis supra montem, & lucernæ supra candelabrum positæ, sic monet Apostolos & prælatos, simili lumine coram hominibus lucere & fulgere, ut uisis operibus eorum bonis, odore & admiratione talium homines attrahuntur & informentur, ac inde Deus pater glorificetur, & non ipsis, sed ei à quo omne bonum est, laus impartiatur. Debent ergo lucere & opere & sermone. Non enim ait: Vt audientes uestrũ sermonẽ bonum: sed *ut uidentes uestra bona opera, glorificent patrẽ uestrũ qui in cęlis est*. Magis. n. operando quis proficit, quàm loquendo & plus mouent exempla, quàm verba, quia maior est splẽdor operis, quàm sermonis. Iste enim tantum ore prædicat, & una hora in septimana, ille verò totus prędicat, & omni totius temporis hora. Vnde alibi: *Fulgebunt iusti, & tanquam scintillæ in arundineto discurrent*. Quod secundum Gregorium, est uita secularium, qui foris quasi ad alta proficiunt, sed intus à soliditate inanescunt. E contra uerò docere uoce & non opere, quædam uanitas est, & parum prodest. Quia secundum Bernard. lingua magniloqua, & magnus ociosa, doctrina lucida, & uita tenebrosa, monstruosa res est. Ad hoc autem lucere debent, ut finem boni operis in laudibus Dei, non hominum constituant: quia non debent de hoc suam, sed Dei quærere gloriam, & proximi ædificationem, ut uidentes opera eorum bona, Deum per quem in eis fiunt, non facientes glorificent, per imitationem eorum, per laudem quoq; eorum, omnia ei ascribentes ut authori bonorum. Non est ergo huic contrarium, quòd infrà dicitur: *Attendite ne iustitiam uestrã faciatis cõram hominibus*: quia in opere bono, quærenda est gloria diuina, & sic loquitur hic, sed fugienda gloria propria & humana, & sic loquitur infrà. Deinde incipit eos iã informare, q̃ doceãt præueniẽdo primò falsam opinionẽ, quàm habere poterant. Tanquã si quærerent, dicentes: Ecce uolumus doctrinã tuam non abscondere, sed quid est hoc ipsum quod uetas abscondi? Numquid alio docturus es, cõtra ea quæ in lege & Prophetis scripta sunt? Nõ, inquit, *Nolite putare*, ne scilicet in errorem incidatis, *quoniam ueni soluere legem aut Prophetas*, prohibendo

Apostoli & prælati sunt lux mundi.

Lux triplex.

Glossa in Matt.

Lucernam abscondere.

Operando proficimus plus quam docendo.

Sapientia. 3.

Gregorius lib. 33. moraliũ c. 4.

Bernard. serm. de custodia linguæ.

Lucere debemus ad laudem Dei.

Matt. 6.

scilicet ne spiritualiter fiant. Vt enim dicit Augustin. omnia quæ in ueteri testamenro conscripta sunt, noui testamenti typum & imaginem prætulerunt. *Non ueni soluere* & destruere *legem*: sed potius adimplere eam. In hac autem Domini sententia, secundum Augustin. duplex est sensus. Nam adimplere legem, est aut addendo aliquid quod minus habet, aut faciendo quod habet. Dominus ergo addit quod minus habet, non utique soluit quod inuenit, sed magis perficiendo confirmat. Omnia etiam quæ lex & Prophetæ de eo promiserant, iã pro parte in ipso cõpleta sunt, & antequam *cęlum & terra transeant*. & elementa mutentur ab hac mutabili forma, in immutabilem, scilicet antequam iste mundus, quò ad figurã, non quò ad materiam, finiatur, omnia quæ de eo scripta sunt, spiritualiter implebuntur, nec *unum iota, aut unus apex* id est minimum etiam legis præceptũ, potest cadere ab effectu impletionis, ut remaneat irritũ & inane. Iota minima litera est inter alias, & vno ductu fit. Apex autem est particula litteræ, quæ ponitur in summitate, ad distinctionẽ: & notat minima præcepta, quia minimum præceptum, vel minima præcepti particula, *non præteribit a lege*, id est non remanebit, quin impleatur suo tempore, vel in capite, vel in corpore. Deinde postmodũ implendi & docendi ipsi Christo, proprium ostẽdit modum implendi à parte doctorum, & qualiter debet ei confirmari doctrina prælatorum. Et ponit quondam diuisionem bimembrem doctorũ. Quidam enim sunt, qui malè uiuunt, & bene docent. sicut Scribæ & Pharisæi faciebant. Et de istis dicitur: *Qui ergo soluerit*, malè scilicet uiuendo & transgrediendo, *unum de mandatis istis minimis*, id est de mandatis decalogi, quæ dicũtur minima, quia inchoant hominem, & ad uitam pertinent incipientium, *& docuerit sic homines*, malis exemplis corrumpendo, *minimus uocabitur in regno cælorum*, id est in Ecclesia militante. Quia secundum Gregorium, cuius uita despicitur, restat ut eius prædicatio contemnãtur. O quot sunt hodie in Ecclesia tales minimi, qui tamen sibi uidentur ualde magni. Vbi August. Consequens est ut qui minimus est in regno cęlorũ, qualis nunc est Ecclesia: non intret in regnum cœlorum, qualis tunc erit Ecclesia, quoniam docendo quod soluit, ad eorum societatem qui faciũt quod docent nõ pertinebit. Vnde & Chrysosto. Docere & non facere, non solum nihil lucri, sed & damni plurimum cõfert. Grandis enim damnatio est componenti quidẽ sermonem suum, uitam uerò suam atque opera negligenti. Alij autem sunt qui bene uiuunt, & bene docẽt, & tales debent esse prælati Ecclesiæ: & de istis subditur. *Qui autem fecerit, & docuerit, hic maior uocabitur in regno cælorum*. Quia secundum Chrysostom. per uerba philosophari facile est, quæ uerò per opera demonstratio generosi cuiusdam & magni est, magni quoque erunt, & si non adeo magni, qui faciunt & non docent: factores enim legis iustificabũtur apud Deum. Omnia autem mandata deputantur facta, quando quicquid non fit, ignoscitur. Ideoque dicere debemus: *Dimitte nobis debita nostra*. Deinde confirmat quod dixit, quia intantum non soluit legem, sed superabundanter vult eam impleri, quòd nisi sui eam superabundanter impleuerint, & iustitia eorum super Scribarum & Pharisæorum, qui dicunt & non faciunt, superabundauerit, & non solum doceant, sed etiam faciant, quia ad salutem non sufficit bona doctrina, nisi adsit bona uita. Vel secundum Augustin. nisi non solum illa legis minima præcepta

Vetus testamentum. figura noui.

Adimplere legem quid est.

Augustin. lib. 1. de sermo. do. c. 14

Iota.

Apex.

Gregorius home. 3. in Ezechiel.

Regnum cęlorum pro Ecclesia.

Minimi.

Augustin. lib. 1. de sermone de in monte ca. 16.

Chrysosto. hom. 16. in Matthæi.

Docere & non facere, periculosum.

Chrysosto. hom. 79. in Ioannem.

Matt. 6.

Augustin. li. 1. de sermo. domini in mõte c. 17

cepta impleuerint, sed etiam ista quæ ab eo adduntur, negat eis introitum regni cœlorum, per iustitiam enim legis, nullus intrare potuit in regnum cœlorum, licet iustitia propriè sumatur pro uirtute cardinali, qua redditur unicuique quod suum est, largè tamen sumitur hic: quia ut dicit Hieronym. omnes uirtutum species, uno iustitiæ nomine continentur. Et secundum hoc dicit Augustin. duas esse partes iustitiæ, scilicet declinare à malo, & facere bonū, quia sic iustitia distinguitur contra peccatum. Vbi sciendum quòd sicut sunt uaria dona gratiarum Dei: ita sunt uarij status & conditiones hominum. Propter quod his qui sunt in statu maiori, respectu minorum, aptè dici potest, *nisi abundauerit iustitia uestra plusquam*, talium, scilicet minorū, *non intrabitis in regnum cœlorum*. Hic aduertendum est quod saluator, præcepta decalogi replicat, & ad obseruationem eorum, homines inducit, uerum intellectum eorū declarando, & errores Iudæorum circa hæc excludendo. Nam doctores Iudæorum dicebant, per præcepta decalogi negatiua, tantum actum exteriorem non motum animi esse prohibitum: & quòd uoluntas mala non est peccatum, nisi exeat in effectum. Vnde dicebant de hoc præcepto: Non occides, quòd per hoc prohibetur occidendi factum, & non occidēdi propositum. Et hoc est quòd dicit: *Audistis quia dictum est antiquis, non occides*, scilicet hominem, hoc est, sic interpretabantur præceptum hoc. Sed hunc errorem excludit saluator, prohibens irasci sine causa. Vnde non occidere hominem iniustè manu & actu, pertinet ad iustitiam legis. Qui autem sic occiderit, reus erit, secundum legem, iudicio mortis, seu accusatione & damnatione in mortem, quia lex punit secundum talionem. Sed perfectus superaddit, prohibens ne quis sine causa iusta irascatur fratri in corde, uel signum commoti animi ostendat in uoce, dicens: Racha, quæ uox indignantis est absque certa expressione uituperij uel blasphemiæ, aut certam iniuriam, sub expressione uerbi irroget, dicens Fatue, quod est magis iniuriari, quàm dicere racha. Prohibetur ergo primò motus iræ in animo. Secundò indignationis in signo. Tertiò uituperationis in uerbo. Tribus autem generibus & gradibus culpæ, assignat tres gradus pœnæ. Prima culpa est, ira vel odium, in corde latens. Secunda est, ira in generalem contumeliam prorumpens. Tertia est, ira in specialem contumeliam procedens. His tribus culpis, debetur pœna differens, eis correspondens. Nam qui irascitur motu interiori, uel odio, fratri suo, non uitio, ut sit ira per uitium, non per zelum, qui delibe rat odium conceptum implere opere, si oportunitas adesset: reus erit iudicio, id est dignus accusatione apud Deum, & in foro summi iudicis, licet non hominis, cùm de uoluntate non possit accusari coram homine. Qui autem dixerit fratri suo Racha, ex indignatione & contemptu, reus erit consilio, id est cōsensu iudicij, de danda in eum sententia, & determinanda pœna, quia iam uenit in notitiam culpa. Qui autem dixerit fatue, ad contemptum personæ, non ad correctionem culpæ, reus erit gehennæ ignis, & pœnæ determinatæ, quia secundum Glo. non modicus furor est, quem Deus sale sapientiæ condiuit, infatuatum dicere, & salienti derogare. Moyses ergo & lex, securim posuit ad ramum arboris, prohibens homicidium: Christus uerò tanquam sapiens agricola, & Euangelium securim posuit ad radicem, prohibens iram, vt omnem radicē peccati de cordibus nostris auferret, quia per iracundiam etiam vsque ad homicidium perueniri potest. Et bene incipit ab ira, quia secundum glossam ianua omnium uitiorum, est iracundia: qua clausa, uirtutibus intrinsecus dabitur requies, aperta ea ad omne facinus armabitur animus. Secundum Hier. ira est omnis malus motus ad nocendum, aut ergo surgit subitò, & sic est ueniale, aut ex deliberatione & consensu, & sic est mortale. Considerandum tamen quòd licet ira sit peccatum, non tamen omnis ira. Ira. n. est appetitus uindictæ. Vindicta autem, si sit iusta, non est peccatum eam appetere. Est autem iniusta quadrupliciter, uel quoniam appetitur pœna eius qui non meruit, uel plus quàm meruit, si appetatur ordine debito prætermisso, uel quia appetitur propter indebitum finem: ut quando appetitur solum propter uindictam, non propter iustitiam. Christus itaque radices inimicitiarum, ipsosque fontes per quos charitas necari solet intercipiēs, studeat nos mutuis nobis charitatis nexibus colligare, quod tamen heu parum curamus aduertere. Vnde Chrysostom. Et nos quidem maiores nostros & potentiores, etiam si iniurijs & contumelijs contra nos agant, ferimus uerentes, ne quid ab eis grauius patiamur, erga æquales uerò uel inferiores, interdum nec læsi irascimur, intantum humanus metus timore Dei præponitur: noli, inquit, irasci fratri tuo sine causa. Num multò hoc leuius est, quàm si tu alium feras irascentem tibi sine causa? Cùm ergo quod maius est propter timorem hominum feras propter timorem Dei ne minimum quidem patieris? Hæc Chrysostomus. Et si prohibetur ira recens, multò magis inueterata, ut dicit Augustinus. Si irasci non est fas fratri, aut dicere racha, aut fatue: multo magis in animo tenere aliquid, ut in odium indignatio conuertatur. Ideo ex præmissis concludit, quòd uolens offerre Deo in altari fidei & cordis sui quodcunque *munus*, scordis, oris, operis, siue hostiam, siue eleemosynam, siue doctrinam, siue orationem, siue hymnum, siue psalmū, siue aliud spiritualium uel corporalium donorum, *prius* debet *reconciliari fratri*, læso seu offenso per eum uerbo uel facto, dāno corporali uel spirituali, quia munus non accipitur, nisi antè discordia ab animo repellatur. Deus quippe non munus repellit, sed charitatē proximi quærit, & ideo charitatem prius proximo exoluat, qui munus suum Deo placere exoptat. Munus enim Deo oblatum non proficit ipsi offerēti, nisi sit in charitate. Charitatem autem non habet, nisi proximo per eum læso uelit satisfacere. Vbi sciendum quòd si commodè possit haberi ipsius fratris offensi præsentia, tunc pergēdum est ad eum pedibus corporis, & reuocandus est in gratiam, satisfaciendo, uel ueniam postulando. Si autem eius præsentia non possit commodè haberi, tūc sufficit ad eum ire pedibus mentis, prosternendo & subdendo se illi pijs uotis & affectu humili, habendo propositum satisfaciēdi, loco & tempore competenti. Et hoc modo utitur Ecclesia Romana quæ reum confitētem absoluit, & sibi satisfactionem læso faciendam imponit. Sciēdum est etiam, quòd si offensa nota est fratri, postulanda est reconciliatio: si uerò abscondita, non teneor sibi manifestare, ne concitetur ad iram, sed postulanda est à Deo, & manifestanda sacerdoti. Et secundum Chrysostom. si cogitatu offendisti, reconciliare cogitatu: si uerbis offendisti, reconciliare uerbis: si operibus offendisti, reconciliare operibus. Omne enim peccatum, quomodo committitur, eodem modo

Iustitia acceptio. *Hierony. in c. 56. in Vsayam.* *Augustin.* *Iustitia duæ partes.* *Præcepta decem à Iudæis interpretatio.* *Homicidij actus exterior non tātum damnatur, sed etiam interior.* *Racha.* *Culpa & pœna gradus tres in peccato &c.* *Glossa in Matthæū.* *Ira prohibitio.*

Iracundia malum. Glossa in eū locum. *Hierony. in Matt. Ira quid sit & quòd nō omnis peccatum sit.* *Vindicta quadruplex iniusta.* *Metus potentum.* *Ira inueterata. Augustin. lib. 1. de ser mone domi. cap. 10.* *Munus sine charitate non proficit.* *Reconciliādi forma.* *Offensa occulta nō est manifestanda.* *Chrysosto. ho. 11. operis imperf.*

mo

do de ipso penitentia agitur. Et si offendit quis verbo detrahendo, debet reconciliare famam restituendo. Attende bene ista, quia relucet hic circa nos magna Dei misericordia, quando hominum utilitates plus aspicit, quàm suos honores, & plus diligit fidelium concordiam, quàm munera sibi oblata. Vnde Chrysost. O admirabilem benignitatem, atq; ineffabilem erga homines amorem Dei, honorem suû despicit, dum in proximo charitatẽ requirit. Nihil enim ita studet Deus, ut nos mutuis nobis charitatis nexibus colligare, propter hoc.n.facta sunt omnia, idcirco & Deus homo factus est: atque omnia illa gessit, ut nos in unum congregaret: Hæc Chrysost. Relucet & hic nihilominus seueritas Dei magna, quando discordantium uota recusat & munera. Vnde Grego. Ecce à discordantibus accipere non vult sacrificium, holocaustum suscipere recusat. Hinc ergo perpendite quantum sit malum discordiæ, propter quod & illud abijcitur, per quod culpa relaxatur. De hoc malo discordiæ, sic dicit Cypria. Discordans & dissidens, & pacem cum fratribus non habens, nec si pro nomine Christi occisus fuerit, crimine dissensionis fraternæ poterit euadere. Quale delictum est quod nec baptismo sanguinis potest ablui? quale crimẽ est, quod martyrio non potest expiari? Et ideo, ut ait Chrysostom. munera Abel suscepta sunt à Deo, Cain reprobata: quia Abel pura ac simplici mente Domino munera offerebat: Cain uerò iram aduersus fratrem tenebat, & ideo ille placuit in munere, qui placebat in corde. Sed heu hodie multi huic Cain sunt similes, cum discordijs & dolis ad altare accedentes. Vnde Chrysost. Cùm Deus tantum curæ reconciliationis nostræ habeat, ut patiatur interrumpi ministeria sua, donec tu eas & resolnas inimicitiam cũ fratre tuo, nec nos hoc ipsum erubescimus, sed multos dies patimur manere inimicitias, & trahimus sicut funem longum discordias, ignorantes ꝙ tanto longior erit nobis pęna, quãto & discordias. Et quia dictum est de concordia cũ fratre offenso habenda inducit generaliter, ut cõsentiamus aduersario nostro, & cõcordemus cum eo citò dum simus in uia & in hac præsenti uita, ubi est locus & tempus pœnitendi & mœrendi, & quod possumus hodie, non differamus in crastinum: quia mora trahit ad se periculum, & nemo scit nitę suæ terminũ. Vnde Chrysostom. Nihil quippe est quod ita uitam nostram ualeat euertere, ut operum actionem bonorum dissimulare semper, semperq; differre. Sæpe enim istud ex omnibus nos bonis fecit excidere. Citò inquam concordemus cum aduersario, *ne ipse aduersarius tradat nos*, id est causa sit ut tradamur *iudici* in ultimo examine: *& iudex tradat nos, ministro*, & exactori, id est maligno spiritui ad ultionem *qui mittet in carcerem* id est in infernum, & pœnam exigit pro culpa quam suggessit. Vnde *non exibit homo, donec reddat nouissimum quadrantem* & minutum, id est, luat etiam minima & leuiora peccata, quia nihil erit impunitũ. Donec enim ponitur hîc pro numquam, ut sit abnegatiuum omnium temporum, sicut quandoque omnium affirmatiuum. Vnde secundum Augustinum, non significat finem pœnæ, sed continuationem miseriæ. Pœnam ergo gehennæ, tunc homo etiam pro peccatis minimis, ratione mortalis annexi, sẽper reddet patiendo, & nunquam persoluet ueniam consequendo, quia semper punietur & eluet, neq; unquam ueniæ locus ibi erit, unde numquam ad nouissimum quadrantem uenitur, qui semper soluitur: & ideo nũquam homo exibit, quia in inferno, ubi locus ueniæ non est, numquam erit redditio possibilis. Non loquitur hîc de diabolo aduersario nostro, quia illi non est consentiendum, sed potius resistendum, sed hoc loco aduersarius noster, est proximus offensus, seu læsus, cui debemus per satisfactionem debitam, & ipsius placationem consentire, & cum eo concordare, uel quicumque alius nobis aduersatus, cui beneuoli & benigni esse debemus. Vel aduersarius noster est synderesis, & conscientia, quæ malæ nostræ uoluntati, & contra malum remurmurat, & nos accusat, testimonium nobis perhibente cõscientia, cui debemus ad bonum consentire. Mysticè etiam aduersarius noster est Deus quando peccamus, quia nobis resistit, cùm ab eo peccando recedimus, cui consentire debemus pœnitendo, & eius uoluntatem faciendo. Vel sermo diuinus, qui peccare uolentibus contradicit, & nos peccantes arguit & accusat: cui debemus obedire, à peccatis abstinendo & auertendo, ac præceptis eius humiliter nos subdendo. Deinde subiungit quædam alia, ad confirmandum ꝙ dixit suprà, scilicet ꝙ non uenit soluere legem sed adimplere, & dat intellectum alterius præcepti in lege: Iudæi enim, per istud præceptum, Non concupisces uxorem proximi tui, intelligebant signa exteriora tãtum prohibita, ut sunt tactus impudici, oscula, & huiusmodi, & sic exponebant: Non concupisces, id est, signa concupiscentis non facies. Similiter per istud præceptũ: *Non mechaberis*, intelligebant actum mechiæ exteriorem tãtum esse prohibitum, & sic concupiscentia & voluntas interior latens, omnimodè in corde non expressa signo uel facto, nullum esset peccatum. Sed hoc est irrationabile, quia actus exteriores uel signa, non habent rationem peccati, nisi inquantũ sunt uoluntarij. Et ideo saluator, hunc errorem excludens, dicit: *Omnis qui uidet mulierem ad concupiscendum eam*, id est ea intentione & animo, & hoc fine attendens ut concupiscat eam, quod non est iam titillari, sed plenè consentire libidini, *iam mechatus est eam in corde suo*. Vnde Chrysostomus: Et si concupiero, nec etiam plus fecero, cũ adulteris ero. Per legem ergo luxuria perpetrata: per authorem uerò munditiæ, luxuria cogitata damnatur. Lex adulterum damnat: Euangelium uerò etiam concupiscentiam, quæ radix est Euangelij, adulterij punit. Vnde Ioannes in lumbis, sed Christus in pectore cinctus fuit. Et sciendum ꝙ quædam est concupiscentia ex subito motu, sine deliberatione boni operis vel mali, & sine consensu, & dicitur propassio, & hoc est peccatum ueniale. Alia est cùm deliberatione animi, & cũ cõsensu in delectationem, vel in opus, & dicitur passio, & hoc est peccatum mortale. Dominus uerò loquitur hîc de concupiscentia deliberata, quæ implicat in se consensum in delectatione uel in opus. Concupiscentia ergo cùm consensu in animo, est mortale peccatum, etiam antequã exprimitur facto uel signo: & quia uisus est concupiscentiæ prouocatiuus. Ideo secundum consilium Ambros. auertamus oculos à uanitatibus: ne qđ oculus uiderit, animus concupiscat. Vnde Gregorius: Prouidendum ergo nobis est quia intueri non decet, quod nõ licet concupisci. Vt enim munda mens in cogitatione seruetur, à lasciuia uoluptatis suæ deprimendi sunt oculi, quasi quidam raptores ad culpam. Vbi & Chrysostom. Qui studet elegantes facies inspicere, ipse fornacem sibi passionis accendit & captiuam faciens animam, ad opus quoque celeriter adducit. Quid iam hîc quoque respondent, qui ausi sunt temerè cohabitare virginibus? Huius enim sanctione

legis,

Marginalia (left column): Reconciliatio per satisfactionem. — Charitatis præstantia. Chrysost. hom. 16. in Matthæũ. — Gregorius hom. 8. in Ezechielẽ. — Discordia malum. — Cyprianus lib. de unitate Eccles. — Chrysosto. hom. 18. in Genesim. Munera Abel Genesis 4. — Chrysosto. hom. 11. operis imperfe. — Periculum in mora. Chrysosto. hom. 16. in Matt. — Donec pro numquam. — Augustin. lib. 1. de sermo. do. c. 21. — Venia locus non est in inferno.

Marginalia (right column): Aduersarius reconciliandus est. — Synderesis. — Deus est aduersarius noster. — Falsa Iudæorum interpretatio. — Chrysosto. hom. 11. operis imperfe. — Christus in pectore cinctus Ioannes in lumbis. — Concupiscentia detestatio. — Ambros. in ps. 118. in illud auerte oculos meos, &c. — Gregorius lib. 21. moralium c. 2. — Chrysosto. hom. 16. in Matthæũ.

legis, mille sunt adulteriorum rei, qnotidie illas ad concupiscendum uidentes. Audiant hæc qui sæpius ad theatra festinant seque ibi pene qnotidie adulterij obscœnitate commaculant, & adulteros seipsos per unumquemq; diẽ faciunt, & decem mille construũt perditionis occasiones: Hæc Chrysostom. Sed contra hæc audi efficax consiliũ Gregorij. Caro, inquit, cùm concupiscitur, pensetur quid sit exanimis, & intelligitur quid amatur. Nihil quippe sic ad edomandum desideriorum carnalium appetitũ ualet, quàm ut unusquisque hoc quod uiuit, diligit: quale sit mortuum penset. Hæc Gregor. Et quia Dominus dixerat, ex uisione mulieris, mechari uidentem: ideò consequenter docet abijcere occasionem, quæ facit hominem ruere in talem cõsensum: ut, *si oculus tuus dexter, uel manus tua dextera scandalizat te*, id est faciat te ruere in prædictũ consensum, *erue eum*, uel abscinde eã, non membrũ, sed membri abusum, cohibendo ipsum membrũ ab exercirio & affectu illicito, *& proyce abs te*, ex toto annihilãdo. *Expedit.n.tibi. ut pereat unũ membrorum tuorum*, predicto modo, factũ illicitum, qnamuis delectabilẽ, deserẽdo, *quàm totũ corpus tuũ*, cum anima, *mittatur in gehennam*. Vnde Gregor. Intueri non decet, quod non licet concupisci. Et Ber. Qui manũ mulieris tenet, sciat se esse in uinculis diaboli. Attẽdant ergo multi quàm malum sit pulchras facies mulierum, seu quoruncumque iuuenum intueri: aut horum manus uel facies, sen quascumque corporis partes contrectare, uel libenter cum eis fabulari: quia secundum plures doctores Ecclesiæ, & religiosæ uitæ patres, talia designant interioris hominis corruptionem, ac quãdam eius molliciem & deiectionem. Hic secundum Augustinum, non præcipitur aliquod membrum, ad literam, erui, sed occasio peccandi. Potest enim esse occasio ex aspectu, & tũc oculus scandalizat: & cùm bona sit intentione, tunc scandalizat oculus dexter. Vel potest esse occasio ex contactu, & cum bona intentione, & tunc scandalizat manus dextra: huiusmodi ergo si scãdalizant, abijcienda sunt: quia fugiendæ sunt occasiones peccandi. Et potest accipi exemplum de uisitatione bona, uel opere bono, de genere. Verbi gratia: Si aliquis uadit ad collegium mulierũ causa prædicationis, uel consilij dandi, uel si dat eleemosynam alicui mulieri, & ex hoc percipiat occasionem ruinæ sibi imminentis, per ortum alicuius familiaritatis malæ, uel tentationis periculosæ, debet illud bonum de genere dimittere, ne tota congeries bonorum operum subiaceat ruinæ. Et ideò dicit Alanus,

Si uitare uelis Venerem, loca, tempora uita,
Et locus & tempus, pabula donat ei.

Et idem remedium est in omnibus. Vnde Seneca: Qui deponere vult desideria rerum omnium, quarũ cupiditate flagrauit: & oculos & aures, ab his quę reliquit, auertat. Et hoc patet ex eo quod dicit idem: Auarior redeo, ambitiosior, luxuriosior: imò uerò crudelior, quia inter homines fui: Hæc Seneca. Vel accipe hic oculum & manum interiorem, s. cordis: quod membrum dextrum hic dicitur comparatione sinistri & exterioris scilicet corporis fragilioris. Si ergo dextera scandalizat sinistram, quid faciet? Vnde Hieron. Cauendum est ne quod in nobis est optimum, labatur in uitiũ. Si enim dexter oculus, & dextera manus scandalizant: quanto magis ea, quæ in nobis sinistra sunt? Si anima labitur, quanto magis corpus, quod est ad peccata procliuius? Vnde & Chrysosto. Oculum hic uel manum, non corporis humani significat, sed oculum, uel manũ cordis, id est sensum malæ concupiscentiæ, & carnalis desiderij cogitationem, quam per fidem cœlestem erui, & abscidi à cordibus præcipit, unde omnia mala procedunt. Vnde hic magis membra uitiorum malæ mentis, & prauę cogitationis excidere nos Dominus pręcipit, propter regnum cœlorum: ne dominantibus uitiis, & corpus & anima, id est totus homo reus efficiatur ignis æterni. Deinde postquam docuit alienam vxorem non esse concupiscendam: consequenter docet suam non esse dimittẽdam: & dat intellectum cuiusdam permissi in lege, scilicet de vxoris dimissione, & libelli repudij datione. Credebant enim Iudæi, ꝙ hoc esset simpliciter licitum, sed est falsum: quia ideò hoc permittebatur, non quia licitum, sed ad euitandum maius malum, scilicet uxoricidium. Minus enim malum erat vxores dimittere, quàm eas interficere: & ideò non erat licitum, nisi propter fornicationem, uxorem dimittere. *In lege*, ergo, *Moyses iussit dari libellum repudij propter duritiam cordis*, maritorũ, odio uxores suas habentium: non dissidium concedens, sed homicidium auferẽs: & minus malum permittẽs, vt maius abscideret: ne mariti propter odiũ, sanguinem funderent. Christus autem iubet vxorem non dimitti debere, *excepta fornicationis causa*, quia tunc ipsa vxor esse primò noluit, quæ fidem cõiugalem marito non seruauit. Tunc enim licitum est eam dimittere, quantum ad cohabitationẽ, & debiti redditionem: manet tamẽ vinculum matrimonij, per totam eorum uitam: & ideò si dimissa nubit alteri, committit adulterium: & similiter qui ducit eam. Quisquis tamen causa fornicationis vult uxorem abijcere: prius debet à fornicatione purgatus esse. Quia secundum Hieronymum, quicquid uiris iubetur, hoc consequenter redundat in fęminas: neque enim adultera uxor dimittenda est, & uir mœchus tenendus. Deinde postquam docuit Dominus non esse iniuriam proximo inferendam, prohibendo iram & concupiscentiam: consequenter docet ab iniuria Dei abstinendum, prohibendo periurium & iuramentum: & dat intellectum cuiusdam præcepti, quo prohibetur periurium in lege ueteri. Circa quod errabant Iudæi, credentes ꝙ solum iuramẽtum mendax, esset prohibitum: & ꝙ iuramentum illicitum esset seruandum: & similiter quòd iuramentum incautum, quod sine necessitate fit, esset licitum. Propter quod saluator dicit non esse iurandum omnino, id est ex quacunque causa, ubi non excluditur iuratio necessaria, sed incauta. Iustitia ergo Pharisæorum est, non periurare. Hanc confirmat Dominus, uetans iurare, quod pertinet ad iustitiam eorum qui intraturi sunt regnum cœlorum. Sicut enim falsum loqui non potest, qui non loquitur: sic periurare non potest, qui non iurat. Et sicut in multiloquio non deerit peccatum, sic nec in multiiurio, periurium. Sicut autem Deus præcepit sibi uictimas legales offerri non quia ei placerent, sed ne eas pront consueuerant, idolis immolarent: sic infirmis concessit iurare per Deum, non quòd Deo placeet hoc fieri, sed quòd minus malũ est hoc Deo, quàm creaturis exhiberi. Vnde secundum Hieronymum. In lege præceptum est non iurare, nisi per Deum: non quòd bonum sit, sed ne Iudæi pessima consuetudine iurantes per creaturas, crederent eas uenerandas. Euangelium autẽ non recipit iuramentum, cùm omnis sermo fidelis pro iureiurando sit. Vnde Chrysost. Vnde iurare nos prorsus nõ conuenit. Quid.n. unicuiq;

nostrum

Gregorius lib. 16. moraliũ. c. 31. Contra concupiscentiam. *Amputanda peccati occasio.*

Gregor. lib. 21. moral. cap 2. *Visus & contactus illicitus uitetur.*

August. lib. 2. de serm. Domi. cap. 20.

Membrorũ abscisio & erutio.

Dexter oculus & manus dextera.

Hieron. in Matthæũ.

Chryso. ho. 12. operis imperfecti & hom. 16 in Matt.

Repudium non faciendum.

Vxoris propter adulterium dimissio. Maritus adulter dimitti potest

Hierony. in epitaphio Fabiola.

Periurij prohibitio.

Prouer. 20. Iurandum non esse.

Hierony. in Matt. ca. 5.

Chrysosto. in Matt. ex opere imperf.

nostrum iurare necesse est, cùm nobis mentiri omnino non liceat. Quorum uerba ita uera semper, ita debent esse fidelissima, ut pro iuramento habeantur. Et idcirco Dominus, non solum periurare, sed etiam iurare, nos prohibet: ne tunc tantum uideamur uerum dicere cùm iuramus: & ne quos ueraces in omni sermone esse constituit, putaremus sine iuramento licitum esse mentiri. Iuramenti enim hæc causa est, quia omnis qui iurat, ut quod uerum est, eloquatur. Et Dominus inter iuramentum & loquelam nostram, nullam uult esse distantiam. Quia sicut in iuramento, nullam conuenit esse perfidiam: ita quoque in uerbis nostris, nullum debet esse mendacium. Quod utrunque & periurium & mendacium diuini iudicij pœna damnatur. Quisquis ergo nostrum loquitur, iurat, quia scriptum est: *Testis fidelis non mentietur*. Vnde non immeritò non iurare sæpe scriptura diuina commemorat: quia Deo qui uerax est, & noscit quicquid dicitur, pro iuramento habetur: quia uerum est omne quod loquitur. Hæc Chrysost. Vnde & Seneca: Nihil interfit an affirmes, an iures. De religione & fide scias agi, ubicunque de ueritate tractatur. Secundum Augustinum quoniam ille iurat qui adhibet testem Deum, ridiculum est putare, ut non iurauerit quis, quia non dixit per Deum, sed dixit, testis est mihi Deus, uel ecce coram Deo quia non mentior, uel Deus scit quia non mentior. Præcepit ergo Dominus non iurare omnino, id est iurare non omnimodo, & in omni casu: quia hoc est incauta iuratio. Per hoc tamen non excluditur iuratio in necessitate: quia negatio ibi præponitur signo uniuersali affirmatiuo, quod æquipollet suo contradictorio: sed postposita æquipollet suo contrario. Hic enim non dicitur omnino non iurare: quia esset sensus, quòd in nullo casu esset iurandum, quod est falsum: quia in aliquo casu est iurandum, & in aliquò non: sed dicitur hic, *non iurare omnino*, id est iurare non omnino, id est non omnimodo: & ideò non est sensus, quòd in nullo casu sit iurandum, sed quandocunque deest necessitas, & non est necessarium: & sic excluditur omne iuramentum incautum. Vnde secundum Augustinum, Dominus non præcepit non iurare tamquam omnino illicitum: sed ne quisquam iurare appetat, tanquam per se bonum: & ut nullus iuret de facili absque necessitate, & dilabatur in periurium, ex iurandi consuetudine. Ad hoc autem quòd rectum sit iuramentum, tria requiruntur. Vnum ex parte rei de qua iuratur, scilicet ueritas: aliter enim non esset confirmandi idoneitas. Alterum, ex parte causæ pro qua iuratur, iustitia: aliter enim non esset debita iurandi necessitas Tertium, ex parte iurantis, scilicet iudicium, siue discretio: aliter enim non esset debita periculi cautela. Vnde in Hieremia: *Iurabis, dicit Dominus, in ueritate, & iustitia, & iudicio*. Et non solum incautè iurare per Deum, est illicitum: sed etiam per creaturas, inquantum in eis relucet uirtus diuina. Ideò sequitur, *neque per cælum: quia thronus Dei est*, id est principaliter ibi relucet gloria Dei, *neque per terram: quia scabellum pedum eius est*, id est infima creatura, sicut scabellum est inferior pars sedis, *neque per Hierosolymam: quia ciuitas est magni regis*, id est Dei qui est rex regum, & ad eius deputata cultum, quia scilicet est opus diuinum, non tuum: quod probat, dicens, *quia non potes facere unum capillum album, aut nigrum*. Vnde uult dicere, sicut nec per Deum non est iurandum, ita nec per creaturas: quia cùm quælibet creatura sit opus diuinũ, qui iurat per creaturã, iurat per Deũ. Ideò etiam prohibemur iurare per creaturas, ne creaturã in honore diuinæ uenerationis habeamus, uel ne putemus non esse periuriũ, iurare falsum per creaturas: & dũ per creaturas iuramus, nihil iurare, & iuramentũ non obligare credamus. Fiũt tamen interdũ per cruces & Euangelia. i. per eũ cui hæc sunt dedicata. Et similiter fiũt per sanctorũ reliquias, quia in his potius Deũ quàm sanctos ueneramur, à quo authore, omne bonũ quod habent, eos habere recognoscimus. Qui autem iurare prohibuit, quomodo loqui oportet, docuit, subdens: *Sit autem sermo uester, est est, non non*, simpliciter affirmando ueritatem, & negando falsitatem. Vnde duplicat utrunque: ut quod est intus in corde, hoc dicatur foris in ore. Tũc est enim sermo noster, est est, non non, cùm gemina ueritate cordis, & oris, affirmamus, uel negamus. Igitur sicut est in conscientia, ita sit & in lingua: & sicut est in re, ita & in ore: & sicut est in ore, ita & in opere: ut quod ore affirmamus, operibus probemus: & quod uerbis negamus, factis non confirmemus. *Quod autem his abundantius*, & amplius *est*, scilicet iurare, *à malo est*, id est ab infirmitate & suspicione illius qui sine iuramento non credit. Non dixit, malum est, tu enim non facis malum, qui bene uteris iuratione, quæ & si non bona, tamen necessaria est, ut alteri persuadeas quod utiliter suades: sed à malo & infirmitate illius est, cuius infirmitate cogeris iurare, cùm uides pigrum ad credendum, quod ei utile est credere, nisi firmetur iuratione. Semper tamẽ est malum ibi ex aliqua parte: vel ex parte iurãtis, quando iurat sine necessitate, uel si requisitus iurat, est ibi à parte requirentis. Et hoc uel malum culpæ, quando scilicet requirit iuramentum sine necessitate, uel malum pœnæ, quia ex infirmitate humana, quæ est quædam pœna generi humano inflicta, procedit, quòd homines non credunt sibi mutuo simplici uerbo, absque iuramento. Verum igitur loquamur, neque id iurationibus crebris, sed morum probitate commendemus. Et in loquendo ore tantum utamur, quia quod ore amplius est, scilicet etiam cæteris artibus uti, à malo est. Vt enim in Prouerbiis dicitur, *homo apostata uir inutilis digito loquitur*. Stultus ergo est, qui talem imitatur. & similiter digito loquitur: sed magis stultus est si etiam manu in qua plures digiti sunt, loquatur: & per consequens, stultissimus est, si etiam brachiis & humeris, in loquendo vtatur. Si autem ad motum membrorum istorum accedit & motio capitis, iam uidetur quasi insano similis. Expedit ergo omnia membra, præter os, in loquendo continere: ne inde scandalum ad alios possit quomodolibet deriuare.

Margin notes: *Prou. 14.* — *Iurationis modi. Iuramentum apostoli. Augu. lib. 1. de sermo. Dom. cap. 30. Iurandum esse in necessitate.* — *Augu. lib. 1. de sermo. Dom. cap. 30. Iuramento recto tria necessaria.* — *Hiere. 4. Non iurandũ per creaturas.* — *Loquendi christianis forma.* — *Bonus iuramenti usus non prohibetur.* — *Prouerb. 6. Digito loquitur apostata.*

ORATIO.

DOMINE Iesu Christe, qui antiquis temporalia nobis uerò æterna promisisti, ut nostra superabundet iustitia: da mihi coram te & proximis sermone & opere lucere, ac legem tuam non soluere, sed superabundanter implere. Custodi me ab ira & offensione proximi, ut munus cordis, oris uel boni operis, quod tibi obtulero, acceptum sit in conspectu tuo. Concede mihi clementissime Deus, à concupiscentijs & affectibus malis cauere, omne iuramentum declinare: ut sicut à proximi, sic & à tua iniuria ualeam abstinere, & tibi in omnibus semper placere. Amen.

De

tollerare, ab eo quē uult esse correctum. Talis enim uindicta ad correctionem, propter amorem, pertinet ad misericordiam. Beatus ergo, qui ipso corde est ad omnia paratus in omnibus quæ patitur pro Deo, ueraciter possit dicere, & canere illud propheticum: *Paratum cor meum Deus, paratum cor meum.* Non solum autem maxillam præbendam percutienti Dominus præcepit: sed damna subiri, quia secūdum Chrysostom. post corporalis iniuriæ tolerantiam, uult nos etiam Dominus secularium habere cōtemptum, & non tantummodo in plagis, uerumetiam in pecunijs: rebusque diuersis nos uult præstare patientiam. Vnde addit: *Et ab eo qui aufert tibi uestimentum, noli prohibere*, scilicet repugnando, uel cum eo contendendo: exemplo Domini, qui uestimenta sua permisit à se auferri, & à militibus diuidi. Dum enim uis vindicare uestem corporis, preciosissimum animæ uestimentum perdis. *Et qui uult tecum in iudicio contendere* id est contentiosè agere. *& tunicam tuam tollere*, id est uestem interiorem & magis necessariā, per quam & cætera necessaria intellige. hoc est si te ad iudicium propter tunicam trahat, ac negocium tibi, molestiamq; commoueat, *dimitte ei & pallium*, id est exterius uestimentum, & cætera quibus non adeò indiges, nunquam contentiosè cum & iracundia agas, quasi diceret: Si quis contendendo uelit tibi auferre unum de necessarijs, antequam contendas in iudicio, sustine potius ut auferatur tibi & reliquum de eis. Hoc quoque secundum Augustinum, ad præparationem cordis, non ad ostensionem operis intelligendum. Ex hoc etiam potes trahere, ut si quis uult tunicam tuam tollere, id est animam, uel interiora bona dimittas pallium id est exteriora negocia. Vbi Chrysostomus: Si litem tibi uideris imminentem, etiam illa quæ non poteris indulge: melius est enim iurgio liberari, quàm retinere materiā iurgiorum. Difficile est rem dimittere: sed difficilius de iudicio sine peccato exire. Et iterum: Non solum, inquit, iniuriam patiens, nihil iracundiæ moueas aduersus eum, qui iniuriam facit, & non solum pro his quæ abstulit non indigneris, sed & si quid tibi fortè subrelictum est, id sponte largire ei qui totum abstulit. Cùm enim ille talem te inuenerit, resipiscet continuò, & facti pigebit eum. Vbi & Beda: Quod de uestimento & tunica dictum est, non in eis solis, sed in omnibus faciendum est, quæ aliquo iure temporaliter nostra esse dicimus. Si enim de necessariis hoc imperatum est, quanto magis superflua contemnere oportet? Lex igitur est, ut alterius non tollas, & si tuum non das: gratia autem ut & alterius non tollas & tuum des, secundum Augustinum. Qui sponte uel conuictus pecuniam debitam reddere noluerit, intantum ut uelit litigare, dimittenda illi est: seruum enim Dei non oportet litigare, manente illa regula, ut in animo paratus sit amittere quod sibi debetur. Nam si modestè ac leuiter omnino egerit ut sibi restituatur, non tam intēdens fructum pecuniæ, quàm vt hominem corrigat, cui sine dubio perniciosum est habere unde reddat, & non reddere: non solum non peccabit, sed proderit etiam plurimum: ne ille, dum in aliena pecunia lucrum facere uult, damnum fidei patiatur. Quod tanto est grauius, ut nulla sit comparatio. Et nota quòd repetere sua, contingit dupliciter. Aut coram iudice infideli, & sic Christiano non licet, & maximè ubi Ecclesia libertatem habent. Aut coram fideli, & hoc dupliciter: aut contentiosè & cū fraude, & sic nulli licet: aut modestè & cum iustitia, & sic infirmis & imperfectis licet: simpliciter uerò repetere sine contētione & fraude, nō corā iudice, omnibus licet. De religiosis uerò sua non habentibus, est sciendum quòd repetere aliqua, contigit dupliciter. Aut ut aliqua propter utilitatem propriam: sic perfectis non licet. Aut ut congregationis propter utilitatem communem, sic licet etiam perfectis: qui etsi nō habent sua in proprio, tamen habent in communi, & ita nomine communitatis licet repetere. Vel si non habēt dominium, nec in communi, nec in proprio, habent tamen res ad usum deputatas. Tamen magis expediret iudici secreto significare, quàm in iudicio repetere. Deinde subiungit: *Et qui te angariauerit mille passus, uade cum eo & a duo milia*, id est patienter feras, si amplius te ire oporteat. Angaria dicitur in debiti seruitij exigentia in propria persona: uel quæcunque coactio iniusta. Vnde angariare, est iniquè seu iniustè aliquo modo trahere, uel personalia obsequia & opera impendere, opprimendo in persona, & grauando. Est ergo sensus: Quicunque te in seruitio indebito sine peccato tamen coegerit seruire: ad hoc etiam ita debes paratus esse: ut amplius pati uelis, quàm ille optat inferre. Nā mille passus est iter sabbati & ideò hoc non est contra sabbatum legis, sic sustine iniurias in his quæ non sunt contra sabbatum pectoris. Vel in millenario, perfectio spiritualis significatur, quæ impletione huius præcepti ostenditur. Et cùm millenarius sit numerus perfectionis, in tribus millenaris notatur quòd in tribus consistit perfectio patientiæ: scilicet in corpore, & ratione, & uoluntate: quod significatur per alia duo milia. Vbi Chrysostomus: Vides superabundantiam philosophiæ, & cumulum sapiētiæ. Postquam nimirum dederis maxillam, & tunicam, & uestimētum, etiam si nudo inquit corpori tuo uti uoluerit inimicus ad iniurias & labores: nec sic quidē illū oportet prohibere. Vult enim omnia nos possidere communiter, & pecunias uidelicet & corpora, non cum indigentibus solum, uerumetiā cum iniuriam facientibus. Vnum enim misericordiæ est, alterum patientiæ. Et iterum: Ad omne deuotionis opus impigros nos esse præcipit Dominus, ac paratos. Bonū enim nostrum uult non tam necessitatis esse, quàm propriæ uoluntatis: ut dum amplius ex nobis facimus, quàm ab aliis postulamur, maioris mercedis gratiam consequamur. Integræ enim charitatis, ac perfectæ deuotionis officium est plus sponte præstare, quàm poteris: Hæc Chrysostomus. Vbi secundum Augustinum monet, non tam ut pedibus agas, quàm ut animo sis paratus. Non solum ergo tua ut deuites altercationem, sed & te ipsum præbe angariāti: non tam opere & pedibus, quàm animo & compassionis affectu paratus multo plus seruire, quàm præcepit. Totum enim quod dictū est, intelligendum secundum præparationē animi in casu contumeli, nō autē in casu in quo ex tali permissione nutriretur percutiens, aut rapiens, uel angarians, seu aliàs offendēs in sua malitia & iniquitate. Imò in tali casu sustinere nō esset bonū, nisi propter scandalū, uel aliquod maius malū euitandū. Nam testante Aug. cui licentia iniquitatis eripitur, utiliter uincitur quoniā nihil est infelicius infoelicitate peccantium, qua pœnalis nutritur impunitas, & mala uoluntas, uelut hostis interior roboratur. Vt autem dicit idem Augustinus, in his triū exemplorum, nullius genus iniuriæ est prætermissum. Nam omnia in quibus improbitatem aliquam patimur, in duo genera diuiduntur, quorum alterum est quod restitui non potest: in quo uindictæ

L solatium,

Psal. 56. — *Chryso ho. 18. in Mat.* — *Contendendum non esse.* — *Palliū dandum.* — *Aug. lib. 1. de serm. Domini in monte cap. 36.* — *Chryso ho. 12. operis imper. & hom. 21. in Mat.* — *Beda in ca. 6. Luca.* — *Contentio licita.* — *Repetere sua dupliciter.* — *Religiosi an repetant ablata.* — *Angaria quid dicitur.* — *Mille passus iter sabbati.* — *Chryso ho. 16. in Mat.* — *Patientia animi sine nutrimento alienæ iniquitatis habenda.* — *Augu. epistola 5.* — *Augu. lib. 1. de serm. Dom. in monte cap. 37. 38. 39. Iniuriæ genus nullum prætermissum in Euangelio.*

plenda est, se permittentis infirmo, ego autem dico uobis. *Diligite*, scilicet affectu, *inimicos uestros*, homines scilicet, non uitia: naturam, non culpam. Quia secundum Augustinum, sic diligendi sunt homines, ut eorum non diligantur errores. Diligere debemus inimicos, bona gratiæ & gloriæ eis optando, quibus homo non potest uti malè, alia uerò bona, scilicet naturæ, uel fortunæ, non sunt eis optanda, nisi quadam generalitate, inquantum ualent ad salutem eorum, quod soli Deo est notum: quia talibus bonis potest homo bene uti uel malè, & ideò circa hæc nō est aliquid petendum determinatè. Et nota quòd diligere amicum, est magis debitum, & non excludit Dominus à dilectione amicorum mercedē, sed innuit minorem: quia cæteris paribus, dilectio inimicorum est magis meritoria, quàm amicorum, quia difficilior & cum maiori conatu bonæ uoluntatis, quia purior: & ex motu gratiæ, non naturæ inclinantis, quia liberalior, non ex debito meriti præcedentis. Et quia non sufficit diligere corde, nisi dilectio probetur operis exhibitione, ut minus loeo & tempore subdit. *Benefacite*, scilicet effectu, *his qui oderunt uos*, in his quæ spectant ad eorum salutem, eam modo debito & possibili procurando, quia benefacere, est dilectionis effectus, & exhibitio. Et ideò, sicut tenemur diligere inimicos, quantum ad bona gratiæ & gloriæ: ita tenemur in effectu salutem eorum procurare. Inimicus ergo, quò ad naturam qua est proximus, de necessitate præcepti, est generali dilectione diligendus, qua dicitur: *Diliges proximum tuum*: sed dilectione speciali, ut specialiter quis moueatur ad diligendum inimicum, non est præcepti, sed perfectionis. Non enim est præceptum ad omnes specialiter affici, quia nec hoc est possibile, & ideò nec est præceptum specialiter affici ad inimicum, sed generaliter inquantum est homo proximus. Et quia exteriora beneficia proportionantur interiori dilectioni, signa generalis dilectionis, ut aliquod bonum facere toti communitati, uel orare pro toto populo in communi, ista exhibere inimicis, cùm ab his quæ sunt generaliter exhibenda non debeāt excludi, est de necessitate præcepti, quia si ab his intenderet homo eos excludere, iam generaliter dilectio non ferretur, imò magis odium ostenderetur. Et quia ex tempore extremæ necessitatis, obligatur homo, omni homini in tali necessitate existenti: ideò etiam inimico, nisi ex hoc deterior fieret, & fidem impugnaret, debet in tali necessitate beneficiū exhiberi. Beneficia uerò quæ sunt signa dilectionis specialis, non tenetur inimico exhibere, extra casum necessitatis, sed hoc est perfectionis. Dilectio ergo, alia interior, alia exterior. Dilectione interiori, & perfectione sufficientiæ, quilibet etiam imperfectus tenetur quemlibet etiam inimicum diligere: dilectione autem exteriori, id est beneficij exhibitione & perfectione supererogationis, tenetur tantū perfectus hoc facere. Imperfectus autem tenetur inimico rancorē odij dimittere, & bonū optare: siue petierit ueniam, siue non, & si petierit ueniā, tenetur ei colloqui, & dicere, Aue: sed nō tenetur beneficia temporalia ministrare. Perfectus autē tenetur etiam præsidia temporalia conferre, & necessaria ministrare, siue ab eo ueniā petierit, siue non. Quia si inimicū à communione nostra separemus, eo ipso ei benefacimus, dum illud hoc fine faciamus, ut eū ab errore reuocemus. Vnde glossa: Benefacite ministrādo cibum mentis, id est, instructionem uel correctionē corporis, omnia enim in Ecclesia, etiā excommunicatio, eo spectant, ut fratres & amici fiant. Et quia est quoddā beneficium, ad salutē pertinēs, quod à quo libet quantūcunq; paupere potest exhiberi, scilicet orare pro animarū salute, ideò subiungit: *Benedicite*, scilicet bona gratiæ & gloriæ imprecando, *maledicentibus uobis*, retro detrahendo, uel apertè blasphemando, *& orate*, dicta bona optādo, & Deū deprecando, *pro persequentibus & calumniantibus uos*, falsum crimē uobis imponendo. Huius exemplū dedit Dominus, in cruce suspensus, & Stephanus lapidatus, & Dauid, à Semei maledictus. Vbi nota quod triplex est iniuria, s. cordis quæ rancor uel odiū dicitur. oris, quę detractio uel maledictio: operis, s. læsio manualis. His igitur generibus, tria Dominus apponit remedia. Cōtra primum, *diligite inimicos uestros*. Contra secūdum, *benedicite maledicentibus uobis: & orate pro persequentibus & calumniantibus uos*. Contra tertium, *benefacite his qui oderunt uos*. Vnde glossa: Cōtra Ecclesiam tribus modis pugnatur, odio, uerbis, & cruciatu corporis, econtra Ecclesia diligit orat, & benefacit. Si ergo uolumus esse perfecti, debemus iniuriantibus nobis beneficium dare cordis, ipsos diligendo, beneficium oris, pro eis orādo, & beneficiū operis, ipsis benefaciendo. Et quia magnum dedit præceptum, præmiarum subdit præmium. Ita, inquit, diligite, benefacite, orate pro inimicis uestris, *ut sitis filij patris uestri*, altissimi, *qui in cælis est*. Filij inquā, per bonitatis imitationem, per gratiæ adoptionem, per educationem, per hæreditatis adoptionem. Vt sicut estis filij Dei per naturam & creationem, sic etiā sitis filij eius per gratiā & imitationem, in eo quod est ei proprium: nam proprium est ei misereri, & esse beneficum. Vnde Beda: Nulla maior potest esse merces, quàm filios hominum terrigenas, effici filios altissimi, qui in cœlis est. Nos enim potestate accepta efficimur filij Dei, inquantum ea quę ab eo præcipiuntur, implemus. Et subiungit: *Qui solem suum facit oriri super bonos & malos: & pluit super iustos & iniustos*, ac gratos & ingratos. Et non solū amicis, sed etiam inimicis benefacit. Sic enim inimicos nutrit ut amicos, ac hos & illos sui solis splendore illuminat, & suarum pluuiarum inundatione fœcundat, & beneficia communia non subtrahit, etiam malis hominibus, qui tamen ei inquantū in eis est inimicantur, sed pro sua misericordia indiscretè omnibus uitæ præsentis beneficia largitur. Vbi Hiero. Noli negare quod Deus nulli negat, quā uis sit blasphemus & impius. Sine distinctione omnibus tribuamus, non quærentes cui, sed quare demus. Vt autē dictum est supra, orare generaliter pro inimicis, & eis benedicere, pro quanto in generalitate populi includuntur, est præceptū: sicut quòd in generali dilectione diligantur: sed in speciali ista facere, non est præceptū, sed perfectionis. Et sciēdum quòd Chrysostomus ponit nouem gradus, secundum accessum ad perfectionem mādati huius. Vnde ait: Vidisti nempe quantis ad perfectionem gradibus ascēdit, & quemadmodum nos in ipsum ueritatis cacumen statuit, & paulatim in ipsum cœlum reducit. Primus gradus est, nequaquam ad lædendum priorem uenire. Secundus, ut nō amplius referat, quàm quòd à lædente sustinuit. Tertius, ne læsus faciat illa quæ passus est, sed quiescat. Quartus, ut etiam præbeat seipsum ad iniuriam sustinendam. Quintus, ut etiam ad maiora se præbeat, quàm uult esse qui fecit. Sextus, non odisse eum à quo ista perpetitur. Septimus, etiam diligere lædentem. Octauus, beneficijs eum libenter afficere. Nonus, etiam Deum pro ad-

Signa dilectionis generalis.

Matth. 6.

Dilectio duplex.

In dilectione inimicorum plus exigitur à perfectis, quàm imperfectis.

Glossa in Matt. Excommunicatio quo fine.

Iniuria triplex.

Glossa in Matt.

Beneficium triplex perfectorum.

Beda in ca. 6. Lucæ.

Hieronym. in Matth. cap. 5. Orare pro inimicis quādo præceptum est.

Chrys. ho. 18. in Matt. Gradus nouem ad perfectionem.

uerſario deprecari. Perſpexiſti celſitudinem Philoſophiæ, & idcirco tam claro digna eſt præmio, quia tam magno eſt ſubiecta præcepto. Nam & præmiũ illi, tale proponit, quale priorum omnino nulli: ut ſcilicet fierent ſimiles Dei, prout tamen hominibus id eſſe poſsibile eſt. Igitur bene faciendum eſt omnibus, quia ut dicit Seneca, nemo non cùm alteri prodeſt, ſibi profuit. Quia verò perfectio dilectionis, ultra dilectionem inimicorum, non poteſt procedere, ideò poſtquam præcepit inimicos diligere, conſequenter ſubiungit: *Eſtote ergo uos perfecti, ſicut & pater cœleſtis perfectus eſt*: quæ eſt lex amoris conſeruando, ut quæratis etiam inimicis prodeſſe: quod Deũ facere manifeſtum eſt, qui beneficia largitur etiam malis hominibus, ſic quòd propter eorum malitiam, non deſerit beneficentiam circa ipſos, ita nec uos circa inimicos. Nam ſecundum Chryſoſtomum, ſicut filij carnales ſimilantur patribus, in aliquo corporis ſigno, ita filij ſpirituales, Deo in ſanctitate, & nihil nos Deo ita aſsimilat, ſicut iniuſta facientibus ignoſcere, & pro eis orare. Et arguit hoc exemplo publicanorum & infidelium, qui ſuos amicos diligunt, & eis bene faciunt. Si ergo ſupra ipſos mercedem beatitudinis uolumus habere, debemus plus propter Deum facere, dilectionem etiam ad inimicos extendendo. *Si enim diligitis*, inquit, *tantum eos qui uos diligunt, quam mercedem habebitis?* hac ſcilicet de cauſa à Deo in æterna vita? quaſi diceret nullam. De his enim dici poteſt, *Recepiſtis mercedem ueſtram*. Talis nanque dilectio, eſt naturalis, & non procedit de charitate, quæ ſe extendit ad omnes homines, & ideò non eſt meritoria. Sed tamen hæc oportet facere, & illa non omittere. Diligere enim diligentes, eſt naturæ: diligere non diligentes, eſt gratiæ: non diligere diligentes, eſt peruerſitatis maximæ: non diligere non diligentes, eſt imperfectionis humanæ. *Et ſi ſalutaueritis fratres ueſtros tantum*: qui aliqua affinitate iuncti ſunt uobis, id eſt ſalutem eis optaueritis, ac charitatis & dilectionis affectum eis oſtenderitis, *quid amplius*, ſcilicet quantum ad perfectionem *facietis? Et ſi bene feceritis tantum, his qui uobis bene faciunt*, quod eſt debiti naturalis, ex accepto beneficio: *quæ uobis eſt gratia*, id eſt quod meritum gratiæ apud Deum? quaſi diceret nullum. *Nam Publicani & Ethnici*, id eſt peccatores & gentiles, *hoc faciunt*. Publicani, qui publica uectigalia exigunt: à Publio rege Romanorum nomen traxiſſe dicuntur. Ethnici verò, ab ethnos Græcè, quod gens Latinè eſt, uocantur, qui tales ſunt ut fuerunt geniti, ſcilicet ſub peccato. *Et ſi mutuum dederitis his à quibus ſperatis recipere: quæ gratia uobis*, ſcilicet apud Deum? quaſi diceret, nulla. Nam, ut dicit gloſa, ex hoc ſolo quod ſperatis recipere, non pro Deo datis. Vnde de talibus dici poteſt; *Receperunt mercedem ſuam*: quia ſpe retributionis humanæ mutuant. *Nam & peccatores*, qui gratiam Dei nõ habent, peccatoribus fœnerantur, id eſt mutuum dant, ut æqualia, non ultra ſortem, recipiant. Ex quo patet, quòd plus quàm peccatores ſunt qui mutuãt, ut cum uſura recipiant. Quaſi diceret, ſecundum Bedam: Si tales inter ſe natura duce norunt eſſe benefici, quanto uobis gradus profeſsionis eximior neceſſe eſt, ut cura uirtutis ſit vberior, quatenus etiam non amantes charitatis ſinu amplectamini. Vnde Chryſoſtomus: Quonam igitur digni ſupplicio ſumus, qui cùm ad ſimilitudinem Dei, uitam noſtram informare iubemur, forſitan ne gentilibus quidem inuenimur æquales. Et iterum: Sed ſi nos in his nec Publicanis, nec Gentilibus, meliores efficimur: nonne lugendi & plangendi ſumus. Quinimò in tantum longe ſumus à diligendis inimicis: ut nec amicis quidem charitatis uicem reddamus: ſed econtrario odio habeamus etiam diligentes, in quo non ſolum Gentilibus & publicanis nequaquam differimus, ſed multo etiam inferiores exiſtimus. Chriſtus etiam non ſolum uult nos ignoſcere delinquẽtibus: ſed ut etiam amemus eos, & oremus pro ipſis. Nam ſi tantummodo non lædas eum qui te læſit, auertis te tamen ab eo, nec libenter eum videas: manet ſine dubio uulnus in pectore, & dolor augeſcit in corde. Nunquid tu ita uis tibi propitium fieri Deum: ut nõ te quidem lædat, auertat ſe tamen abs te, & peccatorum tuorum memoriam teneat, & uidere te nolit? Igitur qualem uis erga te eſſe Deum cùm delictorũ ueniam poſcis: talem te exhibere debes his qui deliquerunt in te: Hæc Chryſoſt. Intellige quòd quando iſta fiunt ex naturali affectione, quæ poteſt procedere ex cauſa utili aut delectabili, & ex cauſa honeſti, & per habitum moralis amicitiæ, ſic non ſunt meritoria uitæ æternæ. Sed quando iſta procedunt ex habitu charitatis, tunc ſunt meritoria, ac principium & ratio merendi ad Deum, quæ ſola diuidit inter filios regni & perditionis. Diligere enim propter amorem reciprocum, naturæ eſt debitũ. Diligere propter beneficium acceptum, uel ſperatum, eſt mercenarium. Diligere propter mutuæ familiaritatis oblectamentum, eſt malum. Diligere propter peccati cõſenſum, eſt malignum. Diligere propter opus bonum, eſt gratuitum. Qui enim diligit proximum, aut quia bonus eſt, aut ut bonus ſit, aut quia eiuſdem corporis membra, & eiuſdem patris filij ſumus, uerè diligere dicitur. Talis enim amor, ſpiritualis eſt, & ideò indeficiens. Carnalis enim amor citò dilabitur, ſicut & ipſa caro, quali uidelicet amore Publicani & Ethnici ſe inuicem diligunt, in quibus eſt natura ſine gratia, & tantũ diligentes ſe diligunt, ſtatim enim ut ſe ab alijs non diligi intelligunt, ipſi quoque alios nõ diligunt. Nos ergo omnes diligere, omnium ſalutem quærere, omnibus bene facere, & charitatis affectum oſtendere debemus, non quærentes cui, ſed quare iſta faciamus. Sic enim augetur amor, & concordia creſcit. Iſta itaque debent fieri, non in ſpe retributionis humanæ ſed diuinæ. Sicut enim Deus eſt omnis boni principium, ſic vult eſſe & finis. Ego ſum, inquit, alpha & omega, principium & finis. Vnde Aug. Qui amicum propter commodũ quodlibet amat, non amicũ conuincitur amare, ſed cõmodum. Et ideò Deus, quo nihil eſt maius aut melius, propter quod diligatur, propter ſe ipſum perfectè diligitur. Si uerò ſaltẽ propter illa quæ præſtat, amatur, nõ utiq; gratis amatur, quia iam illud propter quod diligitur ei, quod dictu quoq; nefas eſt, antefertur. Et iterũ: Gratis Deus ametur, ut operis quo illi miniſtratur, preciũ ſit eſſe cũ illo. Nihil enim debemus pro amore Ieſu quærere niſi eius ſuauẽ præſentiam. Hæc Aug. Vnde Bernard. Nõ ſine præmio diligitur Deus, etſi abſq; præmij intuitu ſit diligendus. Verus amator præmiũ non quærit, ſed meretur: Hæc Bernard. Amemus ergo aduerſarios noſtros, & nihilominus eis beneficia præſtemus: ut ſimus perfecti, pro modulo noſtro, pfectione gratiæ, ſicut & pater noſter cœleſtis perfectus eſt, perfectione naturæ: quoniam perfectus Dominus, bonos & pfectos uult habere fideles. Simus interim perfecti, ſaltẽ perfectione ſufficiẽtiæ, quæ eſt in Dei & proximi charitate, & nitamur ad cumulum perfectionis

Prodeſſe omnibus.

Filios & ſimiles Dei fieri ſummum præmium eſt.

Chryſo. ho. 13. operis imperf.

Diligere diligentes naturæ eſt, diligere non diligentes, gratiæ.

Publicani.

Ethnici.

Beda in ca. 6. Lucæ.

Chryſo. ho. 58. in Mat.

Publicanis & Ethnicis præſtare debemus.

Auerti prohibemur.

Dilectio quæ ad uitam æternã prodeſt.

Dilectio multiplex.

Augu. lib. 50. homil. 38.

Apoca. 21. & 22.

Deus amãdus propter ſe & gratis.

Præmium qui nõ quærit amãdo, meretur.

Chryso ho. 18 in Mat.

ctionis supererogationis quæ est diligere inimicos, & orare pro eis, sicut fecit Christus. Vnde Chrysost. Non tantum lædimur ab iniquis, quando nocemur ab ipsis, quantum per malitiam eorum, cōstantia bonitatis, à suo proposito uicta recesserit. Ne igitur odio habeas facientem tibi mala, & ne maledicas vexanti, sed magis ama, quasi multorum tibi conciliatorem bonorum, teque ad amplissimum honorem lædendo ducentem. Alioquin & laborem sustinuisti, fructu autem priuatus es, & iacturam quidem feres, mercedem autem perdes. Quod certè extremæ omnino dementiæ est, ut aliqui cum maiora perpessi sint, nequaquam minora sustineant. Et quemadmodum inquies fieri ista possibile est. Vidisti Deum hominem factum, & eousque pro tua descēdentem salute, tantaque propter te esse perpessum: & adhuc inquiris aut dubitas, quemadmodum possibile sit iniurias donare conseruis? Sed tu plurimum læsus es. Verùm quid tale perpessus es, quale tuus, imò omnium Dominus? Si autem omnino nimis læsus es, idcirco maximè beneficium refer nocenti: ut & tibi ipsi clariorem facias coronam, & fratrem à periculo grauissimi languoris absoluas: Hæc Chrysostomus.

Possibilitatis amandi inimici, exemplum est Christus.

ORATIO.

DOMINE Iesu Christe, mitissime & totius humilitatis & patientiæ magister: da mihi seruorum ultimo & simplici, ut me humilem & aliis inferiorem constituens ab omnibus contemni cupiam, & conculcari, iniuriamque in corpore uel rebus patienter sustinens: animum paratum ad plura sustinenda habeam, ac omni petēti in corporalibus & spiritualibus pro posse subueniam. Concede etiam, & ut non solum amicos, sed & inimicos me corde, ore, uel opere, persequentes econtra ualeam diligere, eisque benefacere & benedicere, ac pro eis orare; ut inter filios & electos tuos, merear tua gratia numerari. Amen.

De laude humana in bonis operibus non quærenda. Cap. XXXVI.

POST hæc magnæ perfectionis uerba docet, ne de bonis operibus inaniter glorientur: quia ualde difficile est, ut in eis uana gloria totaliter euitetur. Vnde ait: *Attendite*, id est diligenter considerate, & attenti ac cauti estote, scilicet contra insidias superbiæ: quia etiam bonis operibus insidiatur, ut faciat ea perire, *ne iustitiam uestram*, id est opera iustitiæ, scilicet opera bona de genere, quæcunque fuerint illa, quia omnia continentur sub iustitia generaliter dicta: *faciatis coram hominibus*, eo scilicet fine, *ut uideamini ab eis*, id est propter laudem humanam & fauorem mundi, non propter gloriam Dei, nec propter ædificationem proximi, alioquin mercedem non habebitis apud Deum, cuius amore non fecistis. Ille enim debet mercedem dare, cuius mandato mouetur operarius uel amore. Nisi ergo Deus singulariter sit in causa, non operis mercedem, sed fallaciæ supplicium apud Deum habebunt, quia hic ab humano ore, mercedem, scilicet leuem auram fauoris recipere uoluerunt. Ab his tamen duntaxat acceperunt, à quibus eam concupierunt. Ex quo enim intentio fertur ad homines tantum, non est aliquid à Deo iustè expectandum, quia nō uirtus sed causa uirtutis, mercedem habet apud Deum. Hoc igitur deputatur eis pro mercede, cuius amore fecerunt, scilicet laus humana, quam quæsierunt. Et non solum uera mercede, ob prauam intentionem euacuantur, sed & nihilò minus pro inani gloria, quæ siue præcedat opus, siue sequatur, semper mortale peccatum est, pœnam æternam merentur. Minuitur etiam probitas cōscientiæ, ex famæ mercede. Vnde Boetius: Minuit se probitatis conscientiæ secretum: quotiens ostendendo quis fructum recipit famæ precium. Et ideò, ut idem Boetius dicit, sapiens bonum suum, non populari rumore, sed conscientię ueritate metitur. Et cōsidera quod ut ait Chrysost. non solum non ostendi iubet, sed & studere latere. Neque enim est æquale non studere apparere, & studere latere. Per hoc tamen non prohibentur opera bona fieri coram hominibus, ad Dei gloriam, & proximi ædificationem, quia hoc est bonum & meritorium apud Deum. Sed ut dicit Gregorius, ualde perfectorum est, sic ostenso opere gloriā autoris quęrere, ut de illata laude nesciat priuata exultatione gaudere: quoniam infirmi, quia perfectè contemnendo non superant, restat necesse est, ut bonum quod operantur, abscondant. Deinde postquam generaliter iustitiam nominauit, nunc consequēter per partes exequitur: & specialiter prohibet in eleemosyna, & oratione, ac ieiunio, uanam gloriam quæri: qui hæc tria præcipuè consueuit inanis gloria comitari. Hæc sunt tria satisfactionis opera, scilicet eleemosyna contra peccatum in proximū, oratio contra peccatum in Deum, ieiunium cōtra peccatum in seipsum. Hæc etiam tria ualent contra tres radices peccatorum, scilicet cōtra tria mala quę in mundo sunt. Eleemosyna enim, est iustitia, contra concupiscentiā oculorum. Oratio, contra superbiam uitæ. Ieiunium contra cōcupiscentiam carnis. Ait ergo, *cùm facis eleemosynam*, corporalem scilicet uel spiritualem, *noli ante te tuba canere, sicut faciunt hypocritæ*, id est noli eam facere in manifestatione, & uelle innotescere, ut glorieris in laude tua: sicut ille apertum dat signum, qui canit tuba. Non est ingrata Deo eleemosyna quæ uidetur, sed quæ ideò fit ut uideatur. Et quia tales principaliter intendunt honorem uanum & transitorium: ideò amittunt uerum & æternum. Vnde sequitur: *Amen dico uobis, receperunt mercedem suam*, scilicet gloriam humanam, quam quærebant pro dono eleemosynæ: sed pœna expectatur, pro mala intentione. Ita ergo faciūt hypocritæ. *Te autem faciente eleemosynam*, quod est opus de genere bonorū, *nesciat sinistra tua*, & intētio peruersa, *quod faciat dextera tua*, & itētio sācta. Sinistra est appetitio et delecta-

Matth. 6.

Mercedem unde petat.

Gloria inanis malum

Chrys. ho. 19 in Matt. bona opera palam fiat ad laudem Dei.

Gregor. lib. 8. moraliū cap. 30.

Eleemosyna, ieiuniū & oratio.

Sinistra, dextera.

A

tio laudis humanæ, uel commodi terreni: dextera autem, intẽtio implẽdi præcepta diuina, seu amor Dei, & cœlestis præmij. Est ergo sensus, non se immisceat intentio alicuius prauitatis, dũ præcepta Dei implere satagis. Et exponit quod dixit, *nesciat*: illud enim nescitur, quod in abscõdito est: & ideò dicit, *ut sit eleemosyna tua in abscondito*, sit scilicet secundũ rationẽ intentionis, etsi non secundum rationem operationis. Sit in abscondito & secreto mentis, id est in ipsa bona conscientia, quæ humanis demonstrari nõ potest oculis. Sufficit tibi ad promerendum præmium, qui solus conscientiæ inspector est. Et hoc est quod subditur: *Et pater tuus*, s. Deus, qui est pater omnium per creationem, & iustorum per gratiæ adoptionem, *qui uidet in abscondito*

B

quia ipse solus uidet intentionẽ cordium, *reddet tibi*, quia retribuet bonis, secundũ intentionem cordis hominibus absconditam & occultã: & si non in præsenti, tamen in futuro. Non ergo si hæc sciant homines, formidandum est, sed si hoc animo fiant, ut fructus placendi hominibus in eis expectetur, & laus humana admisceatur. In omni enim opere nostro, nescit sinistra quid facit dextera, si nõ amore laudis humanæ, sed Dei amore & iustitiæ id agamus. Et ideò siue in synagogis, siue in uicis & plateis eleemosynam, uel aliud opus bonum quis faciat, in abscondito tamen facit, quicunque hoc faciens, non ab hominibus sed à Deo uideri desiderat. Econtra ve-

In abscondito facere quid est.

C

rò, qui in abscondito facit, & uideri cupiens laudem ex hoc: & gloriam quærit, nõ in abscondito quidem facit, quoniam absconditum nõ uult esse quod facit, tantùmq; ei ualet, ac si in publico fieret. Vnde Chrysost. Potest enim aliquis coram hominibus eleemosynam facere, nec tamen ad hoc facere, ut eam hominum oculis ostentet: & aliquis nõ coram hominibus faciens: eo tamen animo facere, ut se id facientem optet uideri. Propter quod non factum ipsum, sed uolũtatem, aut coronat, aut punit: nec fini operi, sed uoluntati operãtis, mercedem damnumve decernit. Non igitur tatummodo dedisse eleemosynam, sed quemadmodũ oportet dedisse, uirtutis est: Hęc Chryso. Similiter in oratione, docet nos fugere uanã glo-

Chryso. ho. 13. operis imperfecti.

D

riam, ut non ores in publico, ad manifestationem, vt uidearis ab hominibus, sicut faciunt hypocritæ: qui, ut dicit Chrys. non intendunt exaudiri, sed uideri. Et qa intentionẽ habent peruersam, ideò dãnosam subdit sequelam, *quia receperunt mercedem suam*, scilicet laudem transitoriam, sed tandem recipient pœnam æternam. Argumentum habes ex hoc, quòd cùm uana gloria sit mortale peccatũ: ideò omne opus ex vana gloria factum. est mortale reputandum, quia pro eo pœna infligitur æterna: Ita ergo faciunt hypocritæ. *Tu autem cum oraueris, intra in cubiculum tuum*, id est in locum secretum, *& clauso ostio*, ne ueniat multitudo, impediens eleuationem mentis, & auertens te à proposito, *ora patrem tuum*, cœlestem, *in abscondito*:

Oratio hypocritarũ. Chryso. ho. 19. in Mat.

Oratio sanctorum.

E

Et est sensus secundum Remig. Sufficiat tibi ut ille solus nouerit tuam orationem, qui omnium corda nouit occulta, quia ipse qui est ĩspector, erit exauditor. *Et pater tuus*, cuius honorem debes intendere *qui uidet in abscondito, reddet tibi*, fructum orationis in aperto. Secundum Chrysosto. Qui sic orat secretò, ut ab hominibus absconsè orare uideatur, non Deum aspicit, sed homines. Et ideò quantũ ad propositum suũ in Synagogis orat, ac etiam sic dupliciter laudatur, & quia orat, & quia absconse orat. Cuius autem orãtis mens solum aspicit Deum, quamuis in Synagoga oret, tamen apud se, in secreto uidetur orare. Orans

Chryso. ho. 13. operis imper.

Orandi modus.

A

ergo nihil nouum faciat, quod aspiciant homines, uel clamando, uel pectus percutiendo, uel manus expandendo: Hęc Chrysostom. Vbi sciendum quòd duplex est oratio. Quædam publica, quæ fit à ministris Ecclesiæ, & ista non debet fieri in occulto, sed magis in publico, & in Ecclesia coram populo, quia pro tota offertur communitate, & populus in hoc conformare se debet ministris Ecclesiæ, ipsum Deum deprecando, secundum modum congruum & sibi possibilem. Alia est oratio priuata, & talis magis debet fieri in secreto, duplici de causa. Vna est, quia oratio est eleuatio mentis in Deum, mens autem citius & melius eleuatur in Deum, quando homo est in secreto loco, & à tumultu separatus. Alia est, ad

Oratio duplex, publica, & secreta.

B

euitationem uanæ gloriæ, quæ de facili insurgit in publico. Orare itaque uolentibus, salubre dat Christus consilium, ut intrent in cubiculum, scilicet cordis secretum, & claudant ostium, scilicet carnales sensus, per quos exteriora improbè se ingerunt, & turbæ phantasmatum orantibus obstrepunt: ut sic etiam clauso ostio mentis, & collectis animæ uiribus, oratio spiritualis fiat in intimis cordis, & inde dirigatur ad Deum feruentius, ubi oratur pater in abscondito: quia absconditum & cubiculum, est secreta cordis intentio. Quantum enim homo contemnit quod est extra se, tantum potest se recolligere intra se, & quantum se recolligit intra se, tantum po-

C

test supra se ad orationem & Dei contemplationem ascendere. Deinde circa orationem, excludit gentilium errorem, dicens: *Orantes autem, nolite multum loqui: sicut faciunt Ethnici, qui putant in multiloquio*, & altiloquio, ac suauiloquio, *suo exaudiri*: & quòd ipsi ita uerbis flectere queant Deum, sicut orator iudicem. *Scit enim pater uester cœlestis, quid opus sit uobis antequam petatis eum*, quia audit præparationem cordis singulorum. Hoc addit ad excludendum istorum gẽtilium falsum intellectum, secundum quem aliquid Deo notificatur de nouo, quia omnia scit ab ęterno. Non prohibet Dominus in oratione multiplicationem uerborum, simpliciter & absolutè, quia & ipse pernoctauit in oratione, & factus in agonia pro-

Oratio breuis commẽdatur.

Noui nihil indicatur Deo.

D

lixius orabat: sed prohibet ne multiloquio utamur in oratione, eo fine & ea intentione. quibus utebantur Gentiles idololatræ, qui triplici de causa utebantur uocali oratione in multiloquio facta. Prima, quia orabant dæmones, qui nescirent quid illi peterent, nisi uerbis & signo exteriori instructi essent, secreta enim cordis humani, penetrare non ualent. Secunda, quia putabant dæmonibus, quasi hominibus uerbis persuasibilibus & multis persuadendum esse, & sic eos ad miserandum prouocari. Tertia, quia dæmones, quos orabant, quandoq; absentes esse putabant & quòd per talem orationem reuocari possent. Ista sunt mala, & ideo ab oratione fidelium remouẽ-

Oratio gentilium, cur longa & uocalis erat.

E

da. Similiter autem triplex est causa, quare nos utamur uocali oratione. Prima, ut obsequium oris, sicut & cordis & operis Deo impendamus: triplex enim sacrificium Deo debemus, scilicet sacrificium cordis, oris, & operis. Secunda, ut ad memoriam reuocemus quod petere debemus, & ut ipsa uocalis oratio pigritiam nostram excitet, quia si homo semper in silentio oraret, de facili obdormiret, oblitus quid peteret. Tertia, ut uocali oratione proximus instruatur, & ad consimile opus inuitetur. Vult autem Deus ut oremus, ne quod ab eo nobis datur uile habeamus, sed eo ipso amplius eum adoremus, desideremus, & ita amplius mereamur. Nec ad eum orãtes

Oratio nostra cur uocaliter fit.

Orationem cur petat dominus.

frustra

Hieronym. in eũ locũ. *Chrysosto. hom 13. in Matth.*

frustra scienti loquimur, quia secundum Hieronymum. Non narratores, sed rogatores sumus, aliud est enim narrare ignoranti, aliud petere scienti. Vnde & Chrysostomus dicit, quòd oportet orare, ut scilicet Deum non doceas, sed inflectas, ut familiaris efficiaris interpellationis frequentia, ut humilieris orando, utque peccatorum tuorum recorderis.

Verba orationis multiplicari possunt. *Psal. 83.*

Et notandum, quòd possunt multiplicari verba in oratione, ut per significationem uerborum deuotorum animus melius eleuetur in Deum, & non solùm mente, sed etiam corporali uoce homo eleuetur in eum, secundum illud: *Cor meum, & caro mea exultauerunt in Deum uiuum.* non tamen potest ibi dari regula certa, sed debet homo talibus uti in oratione, quantum percipit quòd faciunt ad deuotionis exercitationem. Si autem econtrariò percipiat, quòd multiplicatio uerborum distrahat mentem eius, quia aliquando multiloquium oris, impedit deuotionem mentis, tunc debet cessare à uerbis, & orare Deum mentis affectibus: unde secundum August.

Augustin. lib. 2. de sermone domini cap. 7.

Quando rogamus Deũ, pietate opus est, non uerbositate, aliud est sermo multus, aliud diuturnus affectus. Nam plerumq; hoc negocium plus gemitibus agitur, quàm sermonibus, plus fletibus, quàm affatu. Hæc tamen intelligenda sunt de orationibus priuatis & uoluntarijs: quia orationes debitè & publicè debent esse in uerbis, ut possint percipi ab alijs. Deinde docet fugere hypocrisim in ieiunio, dicens, *cùm ieiunatis*, quod expedit pro tempore, *Nolite fieri tristes, sicut hypocritæ.*

Ieiuniũ hypocritarũ.

Non solum prohibet fieri, sed uelle, cùm dicit, nolite, in uoluntate est enim prima radix merendi uel demerendi. Item fieri prohibet, non esse, quia secundum Chrysost.

Chrysosto. ho. 15. operis imperf. Fieri & esse tristem differunt.

Sciens Dominus quòd nõ potest esse hilaris qui ieiunat, non dixit, nolite esse tristes; sed nolite fieri. Aliud est enim esse, aliud fieri. Assiduum quidem ieiunium naturaliter facit esse tristem, qui autem per hypocrisim pallentes apparent, tristes non sunt, sed fiunt sicut hypocritæ tristes in apparentia, ut ipsa uultus tristitia sit ostentatio ieiunij, falsa & uana. *Exterminant enim*, & quasi extra proprios terminos ponunt & adducunt, *facies suas*, ac deformãt corpora sua habitu sordido & squalido deturpant, *ut appareant hominibus ieiunantes*, ac semper uideantur tristes, & quasi de peccatis & aliorum lugentes; ostendunt enim quãdam faciei tristitiam, & extra solitum aliorum modum in uultu & ueste squalorem demonstrant: ut pœnitentiæ rigorem simulent, & religiosi præ cæteris appareant, & inde laudes ab hominibus recipiant. O insania uanitatis, nolunt esse quod tamen uolunt apparere. Et propter hoc cum assertione comminatur eis pœnam non modicam dicens: *Amen*, id est uerè dico uobis, *quia receperunt mercedem suam*, scilicet laudem hominum quam quærebant, & in futuro recipient pro simulatione damnationem, quam non timebant. Et signanter dicit receperunt, non recipiunt, quia talis laus adeo breuis est, quòd quasi nihil de præsenti habet.

Laus hypocritarum. Iob. 20.

Vnde in Iob: *Laus impiorum breuis, & gaudium hypocritæ instar puncti.* Non ergo prohibet Dominus tristitiam pœnitentiæ pro peccatis, sed tristitiam fictam pro laudibus consequendis, nec prohibet uideri ieiunantes: sed hoc non appetere propter hominum fauores, quia non uirtus uetatur, sed mẽs ficta reprobatur.

Chryso. hom. 11. operis imperf. Ieiunium bonorum.

Vnde Chrysostomus. Si ergo qui ieiunat, & tristem se facit hypocrita est quãto magis iniquior est qui non ieiunat, sed argumentis quibusdam in facie sua pingit uenalem pallorem, quasi ieiunijs signum. Deinde subdit modum ieiunandi debitum. *Tu autem cùm ieiunas*, non scilicet imiteris hypocritas: sed *unge caput tuum, & faciem tuam laua*. Quia rediculum esset caput oleo, ad literam, vngere, ideo secundum Hieronymum, Accipitur metaphoricè à Palæstinis, qui in festis solebant hoc facere: ut quando ieiunamus lætos nos & festiuos esse mõstremus,

Vngere caput. Hieronym. in Matth. cap. 6.

unge ergo caput tuum, id est, hilarem te exhibe, *& faciem tuam laua*, ad literam ne sordidus appareas. Duo dicit contra duo, unge oleo lætitiæ, contra tristitiam hypocritarum. Laua aqua munditiæ, contra exterminationem facierum.

Lauare faciem.

Vel secundum duas partes iustitiæ laua faciem internam, id est, conscientiam à malo per confessionem tergendo, ut munda sit ante Deum, sicut enim in conspectu hominum gratiosa est facies pulchra, sic in oculis Dei præciosa est conscientia munda, & unge caput, id est, mentem seu rationem quæ in anima præeminet, ac cogitationes & cætera hominis regit in bono per deuotionem gaudendo, ut in ieiunio hilarem animum exhibeas Deo, spiritualis enim hilaritas in ieiunio, sicut in eleemosyna est necessaria, quia sicut Deus diligit hilarem datorem, sic & hilarem ieiunantem.

Hilaritas in ieiunio necessaria. Augustin. lib. 2. de sermo. do. c. 28.

Vbi August. Intelligendum est, hoc præceptum ad interiorem hominem pertinere. Vngere ergo caput, ad lætitiã pertinet: lauare autem faciem, ad munditiam. Et ideo caput ungunt, qui lætantur interius mente, atque ratione. Et hoc faciat qui non foris quærit lætitiam, vt de laudibus hominum gaudeat. Ita enim & faciem lauabit, id est, cor mundabit quo uisurus est Deum, non pro interposito uelamine propter infirmitatem contractam de sordibus: uel secundum Chrysostomum, Vnge caput, id est, Christum, oleo misericordiæ, scilicet pauperes recipiendo: laua faciem, id est, intentionem, propter Deum hoc faciendo.

Chrysosto. hom. 15. operis imperfe.

Et subdit, remouens intentionem prauam, *ne uidearis hominibus*, id est, ob laudem & gloriam hominum quærendam ieiunare, sed patri tuo cœlesti, cuius gloriã tantum debes in operibus tuis quærere, qui est in abscondito cordium, quia scrutatur renes & corda hominum, uel in abscondito remunerationum, quas abscondit timentibus eum: uel quia Deus in vita præsenti non potest à nobis videri, licet præsens sit ubique. *Et pater tuus*, qui nõ obliuiscitur prolẽ suam, *qui uidet in abscondito*, id est, approbat rectam, & secretam intentionem, *reddet tibi*, talis ieiunii mercedem, quia *reddet Deus mercedem laborum sanctorum suorum.*

Psal. 7. *Sapien. 10.*

Vbi Remigius: Sufficit enim tibi, ut qui est inspector conscientiæ, sit etiam remunerator. De utilitate autem & fructu ieiunij, sic dicit Augustin.

Augustin. sermo. 230. de tempore. Ieiunij fructus.

Ieiunium purgat mentem, subleuat sensum, carnem spiritui subijcit, cor facit contritum & humiliatum, concupiscentiæ nebulas dispergit, libidinem extinguit, charitatis † lumen accendit.

† castitatis. Iactãtia in sordidus. Augustin. lib. 2. de sermone do. in monte c. 19

Hìc secũdum Aug. animaduertendum est, non solum esse iactantiam in corporum & rerum corporearum nitore atque pompa, sed etiam in ipsis sordibus & squalore: & hoc eo periculosius est, quo sub nomine seruitutis Dei decipit, quæ tamen ex cæteris operibus cognosci potest. Et ideo medium est tenendum, quia nec nitor, nec squalor nimius decet Christianum.

Virtus propter Deũ.

Ex præmissis etiam perpende, quòd uirtutes propter se & Deum, non propter homines sunt appetendæ. Vnde Chryso.

Chrysosto. ibidem.

Non paruus autem fructus est, humanam gloriam contemnere, per hoc enim aliquis à graui seruitute liberatur, & proprius virtutis operator efficitur, eam amans non propter alios, sed propter seipsam.

ipsam. Notanter uerò orationi eleemosynam & ieiunium adiungit, quia oratio est quędam auicula quæ penetrat cœlum, & habet duas alas, scilicet eleemosynam & ieiunium: & ideo primò agit de eleemosyna, & ultimo de ieiunio, & medio loco de oratione, quia ipsa oratio his quasi duabus pennis à dextris, & à sinistris subleuata penetrat cœlum, & ipsa quasi uolando peruenit ad Deum. Vnde in Tobia: *Bona est oratio cum ieiunio & eleemosyna*. In omnibus ergo nostris operibus humanam laudem fugere debemus, quia ut dicit Boetius: Sapiens bonum suum non populari rumore, sed conscientiæ ueritate metitur. Nó solum autem in operibus, sed etiam in ocio laus humana est fugienda. Vnde Seneca: Absconde te in ocio, sed & ipsum ocium absconde. Non inscribas tibi philosophiam, aliud proposito tuo nomen impone, ualetudinem imbecillitatem uocato & desidiam. Gloriari in ocio, ambitio est. Animalia quædam inueniri possunt, quæ uestigia circa ipsum confundũt cubile, idem tibi faciendum est, alioquin non deerunt qui persequantur. Optimum est, non iactare ocium suum. Ille se abscondit, ille clausus est, ille multis annis non transit domus suæ limen. Conuocat turbam, quisquis ocio suo aliquam fabulam imposuit. Cùm secesseris non est hoc agendum, ut de te homines loquantur, sed ut ipse tecum loquaris. Quid in ocio facis. Vlcus meum curo. Si ostenderem tibi pedem turgidum, liuidam manum, ac contracti cruris aridos neruos, permitteres me uno loco iacere & fouere morbum, maius malum est hoc quod non possum tibi ostendere. Nolo me laudes, uolo dicas: O magnum uirum, contempsit omnia, & damnatis humanæ uitæ furoribus fugit. Nihil dánaui nisi me, nó est quod proficiendi causa uenire ad me uelis. Erras qui hinc auxilij aliquid speras. Non medicus, sed æger hic habitat. Malo illa cùm discesseris dicas: Ego istum beatum hominem putabam & eruditum. Erexeram aures, destitutus sum. Nihil uidi, nihil audiui quod concupiscerem, ad quod reuerterer. Si hæc sentis, si hæc loqueris aliquid per profectum est. Mala ignoscas ocio meo quàm inuideas: hæc Seneca.

Oratio est auicula alis freta. — *Tobie. 12.* — *Laus humana uitãda est in omnibus.* — *Ocium ambitiosum uitandum.* — *Seneca epistola. 69.*

ORATIO.

DOMINE *Iesu Christe, qui nobis in omnibus operibus tuis humilitatis exemplum ostendisti, ac uanam & inanem gloriam fugere docuisti, custodi me quæso intus & foris contra insidias superbiæ: ut nullus pateat locus inimicię animæ meæ, & da mihi ut in eleemosyna, oratione, ieiunio, & in cunctis bonis operibus laudem humanam, & mundi fauorem non quæram, sed purè propter Dei gloriam, & proximi ædificationem ea faciam, nec de eis unquam inaniter gloriari præsumam, ne mercedem hic recipiens, in futuro uera mercede merear euacuari, & nihilominus pœnis æternis deputari. Amen.*

De oratione Dominica. Cap. XXXVII.

INTER cæteraautem quæ de oratione dicuntur, oratio dominica intersecritur, quæ multis ex causis orationibus cæteris antecellit, scilicet authoritate doctoris, quia ipsius saluatoris ore prolata fuit, breuitate sermonis, quia facilè dicitur, & citò profertur, sufficientia petitionum, quia utriusque uitæ continet necessaria, & fœcunditate mysteriorum, quia immensa continet sacramenta. Vnde Chrysostomus: Dominus sub compendio uerborum formam orandi tradens discipulis, & summam & sufficiẽtiam omnium petendorum, tum beatitudinum, tum donorũ omnium, uidelicet ad uitam præsentem & futuram pertinentium complectitur. In hac orationis formula breuis paucitate uerborum, sed sufficiens continẽtia omnium petendorum, omni oratione spiritualioris & sanctioris, quia ex ore altissimi processit, quia petuntur & includuntur quę in omnibus alijs orationibus continentur. O quàm fidelis hæc & beata nobis oratio est, cuius ordinem nobis doctor uitæ, ac magister cœlestis instituit: quàm beati etiam nos esse possumus, si huius orationis dominicæ uerba non tantum officio oris, sed etiam fidelissimæ conuersationis actu seruemus. Hanc itaque formam Dominus discipulis suis ad spem salutis humanæ orandi constituit, uniuersa igitur quæ fidei ac saluti nostræ sunt necessaria in hac breuitate orationis dominicæ continentur: Hæc Chrysostom. De sufficientia quoque istius orationis benedictæ sic dicit Augustin.: Quæcumq; alia uerba dicamus, quę affectus orantis format, nil aliud dicimus, quàm quod in ista oratione dominica positum est, si rectè & congruenter oramus. Et si per omnia præcationum sanctarum uerba discurras, nihil inuenies quod in ista oratione dominica non contineatur: quisquis autem id dicit quod ad istam Euangelicam pręcem pertinere non possit, carnaliter orat, quod nescio quomodo non dicatur illicitè, quando renatos Dominus non nisi spiritualiter docet orare: Hæc Augu. Cyprian. etiam de oratione dominica dicit, q̃ Christus in ista oratione magisterio suo omnem præcem nostrã salutari sermone breuiauit. Quare autem hæc oratio tam breuis est, & tã pauca uerba complectitur, possunt assignari septem rationes. Prima, ut citius addiscatur. Secunda, ut melius retineatur. Tertia, ut nullus de eius ignorantia excusetur. Quarta, ut frequentius dicatur. Quinta, ut tędium in dicendo remoueatur. Sexta, ut fiducia citò impetrandi tribuatur. Septima, ut in deuotione mentis non

Matth. 6. Oratio dominica excellit. — *Oratio dominica omnium petendorum summam continet.* — *Augustin. epistola 121. c. 12.* — *Cyprianus tractatu de oratione dominica. Orationis dominicæ breuitatis causa. Septem rationes orationis dominicæ.*

tis non in multiplicatione uerborum uirtus orationis esse ostēdatur. Omnes uerò petitiones sub septenario numero comprehenduntur, quia septenarius est numerus uniuersitatis, & uniuersitas omnium rectè desiderabilium in his comprehenditur petitionibus: ideo rationabiliter omnes petitiones sub septenario est complexus. Habet ergo hæc oratio dominica, octo partes. Prima est, captatio beneuolentiæ, quam sequuntur septem petitiones. Captatur autem beneuolentia tripliciter, ex parte rogati, quia pater, cuius filij sumus per fidem, ex parte rogantium, quia noster, nobis datus per charitatem, ex parte assessorum rogati, quia *in cœlis*, est, id est, in sanctis, quorum auxilio erigimur per spem. Dicamus ergo: *Pater*, in quem credimus, *noster*, quem diligimus, *qui es in cœlis*, de quibus speramus, hæc enim tria faciunt orationem dignam: scilicet motus fidei charitatis, & spei. Ipse quidem Dominus dicitur pater noster tripliciter, secundum triplex esse quod ab eo accepimus, scilicet naturæ, gratiæ & gloriæ. Esse naturæ dedit nobis in creatione, esse gratiæ, in recreatione, seu redēptione, & esse gloriæ, in regni comitatione. Dicitur ergo pater omnium generaliter ratione creationis, sed fidelium specialiter, ratione adoptionis, nomine autē patris intelligitur hic tota trinitas, scilicet pater, filius, & spiritus sanctus. O quanta fiducia & fiducialis audacia, quòd factura factorem, creatura creatorem, homo Deum patrem audeat nuncupare? Quis unquam ausus est in ueteri lege talia præsumere? Nemo utique. Quia secundum gloss. Deus antiquis ut seruis dicebatur Dominus, nunc dicitur pater, cui non timore, sed amore seruimus. Vnde & August. Nunquam inuenitur præceptum populo Israel, ut dicet pater noster, sed est eis insinuatus tanquam dominus seruis. Nos uerò per sanguinem Domini Iesu filij adoptionis effecti, confidenter clamamus, Abba pater. Et iterum: Quo nomine & charitas excitatur. Quid enim charius filijs esse debet quàm pater? & supplex affectus, cùm homines dicunt, pater noster. Et quædam præsumptio impetrandi, qua petituri sumus. Quid enim non det iam filijs petentibus, cùm hoc ipse antè dederit, ut filij essent? Postremò quanta cura animum tangit, ut qui dicit, pater noster, tanto patre non sit indignus. Admonentur hîc etiam diuites, uel genere nobiles, secundum seculum, cùm Christiani facti fuerint, non superbire aduersus pauperes & ignobiles, quoniam simul dicunt pater noster, quod non possunt uerè ac piè dicere, nisi se fratres esse cognoscant. Hæc Aug. Vnde & Chrys. Quanta Domini circa nos dilectio, quanta misericordia eius & pietas, quæ nobis tantæ gratiæ munus indulsit, ut licenter Dominum ac Deum nostrum serui patrem dicere audeamus, quo uocabulo non iam tantum seruos, sed etiam filios Dei esse demonstrat. quia ergo tanti muneris gratiam consecuti sumus, quasi filij Dei agere & conuersari debemus, ut id nos esse quod dicimur spirituali actu probemus, ne aliter agentes quàm Dei filios conuenit, rei sub usurpatione tanti nominis teneamur. Docet autem & generalem pro fratribus facere orationem, non enim dixit, pater meus, sed pater noster, ut pro communi scilicet corpore precem fundas, & ubique non tanta propria commoda, quàm proximorum requiras. Ab hoc autem & inimicitias interimit, & superbiam reprimit, & inuidiam repellit, & matrem bonorum omnium charitatem introducit, & humanarū rerum inæqualitatem prorsus excludit, & mutuam regis cum paupere æqualitatem honoris ostendit, si tamen in maximis & ad æternam gloriam necessarijs communione sociemur. Cunctis enim unam atque eandem nobilitatem donauit Deus, cùm dignatus est pater omnium uocari. Hæc Chrysostom. Admonemur hîc ad fraternam unionem & dilectionem: sicut geniti ab uno patre cœlesti per gratiam, ab uno etiam terreno per naturam plasmato & creato à summo patre cœlesti, omnes etiam de eodem luto formati, ne simus elati, quasi alij alijs clarioribus sint orti natalibus. Per cœlos autem intelliguntur sancti & iusti, qui templum Dei sunt, quia in eis tanquam in templo suo Deus habitat. Nam licet Deus sit in omnibus per diuinitatis præsentiam, est tamen speciali modo in iustis per inhabitantem gratiam, & specialissimè excellentia eius relucet in beatis per gloriam. Vnde August. Rectè intelligitur quod dictum est, *Pater noster qui es in cœlis*, in cordibus iustorum esse dictum tanquam in templo sancto suo. Simul etiam ut qui orat, in se quoque ipso uelit habitare quē inuocat. Et cùm hoc affectat, teneat iustitiam, quo munere inuitatur ad inhabitandum animum Deus. Hæc August. Vel *qui es in cœlis*, id est, in secreto tuæ maiestatis, quæ adhuc celatur nobis, secundum illud Esaiæ: *Verè tu es Deus absconditus*. In quo admonemur & sanctos imitari in cōuersatione, ac secreta & abscondita petere. Vel *in cœlis*, id est in illa cœlesti regione æternæ beatitudinis, ut commorationem uitæ præsentis uelut peregrinam, & à patre nostro nos separantem, horrentes, ad regionem in qua patrem nostrum commorari fatemur, summo desiderio properemus, & ad illam tanquam ad patriam totam nostram intentionem figamus. Admonemur etiam ut nihil admittamus eiusmodi, quod hæreditate paterna nos priuet. Et per hoc quòd dicitur esse in cœlis, non excluditur quin sit ubique, & in omnibus locis, quamuis enim ubique sit totus essentialiter, præsentialiter, & potentialiter: tamen dicit de eo, *qui es in cœlis*, ut innuat quòd cœlestis pater cœlestes uult habere filios, & ideò, ut ait Chrysostom. erubescant se terrenis rebus substernere, qui patrem habent in cœlis. Item ut orantes cœlestia petamus, & ut in cœlis hæreditatem filiorū Dei cogitemus. Item, quia in cœlis magis relucet suæ diuinæ operationis potestas & uirtus, præcipuè & potius dicitur esse ibi quàm alibi, sicut anima ubique est in corpore, intensius tamen dicitur esse in corde. Vel secundum alios etiam dicitur esse in capite, quia ibi nobiles suæ operationes magis uidentur apparere. Iam nunc quæ sunt appetenda, uideamus. Primū autem omnium quæ petuntur, hoc est, *Sanctificetur nomen tuum*, id est, nomen tuum quod in se & semper uenerabile est & sanctum, glorificetur ac sanctum & celebre sit, & ostendatur in nobis, & in corde credendo & amādo, & in ore laudando & prædicando, & in opere beneuiuendo, ut s. in nostra uita & conuersatione spirituali sanctus appareas. Ita ergo dicitur sanctificari, sicut clarificari, & magnificari, non in se, sed in nobis, non enim petimus quòd aliqua sanctitas ei de nouo accrescat, quia hoc est impossibile, sed quòd sanctitas quæ æternaliter inest, reluceat amplius in creaturis, ac primò & principaliter quæratur in operibus humanis: ut secundum Apostolum: *Omnia in gloriam Dei faciamus*. Vnde Chryso. Digna prorsus eius qui Deum patrem appellauit oratio, nihil omnino prius quàm pro illius gloria

Partes ora. Captatio beneuolentia. — *Pater noster Deus est. Esse triplex.* — *Pater pro trinitate.* — *Pater noster iam dicitur Deus. Roma. 8. Augustin. li. 2. de ser. domini in monte c. 8.* — *Chrysosto. simile quid habet. ho. 9. ex uarijs in Matt.* — *Orandū est pro omnibus.* — *Nobilitas & generositas omnibus una data. Cœli pro sanctis.* — *Augustin. li. 2. de sermone domini in monte. c. 9.* — *Esa. 45.* — *Deus ubique est.* — *Chrysosto. ho. 14. operis imperf.* — *Anima sedes.* — *Petitio prima. Sanctificatio nominis Dei.* — *1. Cor. 10. Chrysosto. hom. 20. in Matthæ. Nomē Dei*

gloria supplicare. Dignare, inquit, in tam munda oos conuersatione ferere, ut per nos cuncti te omnino glorificent. Sicut enim cùm quis cœli pulchritudinē aspicit, dicit gloria tibi Deus, sic etiā cùm aspicit alicuius uirtutem, quia hominis uirtus multo magis q̄ cœlum glorificat Deū: Hæc Chryſ. Vel *nomen tuum*, scilicet paternitatis quo diceris pater, *sanctificetur*, id eſt, confirmetur in nobis per perſeuerantiam & stabilitatem, ne à ſanctificatione nominis in aliquo discrepemus, ſed patris nomen in nobis tanquam in filijs uita & moribus oſtendamus, ut numquam per peccatum à filiationis gratia ſeparemur, uel à nobis gratia ſeparetur filiationis, ſed filij tui per gratiam ſemper maneamus, vt uerè ſimus filij tui, quorum tu pater eſſe dignaris. Vel *nomen tuum* id eſt, noticia tua, *sanctificetur* id eſt, confirmetur oobis per uerā fidē, ut tu Deus qui in te ſanctus es, ſanctus habearis ab hominibus, & ita omnibus innoteſcaris, ut non exiſtiment aliquid ſanctius quod magis timeant offendere, & quod diligentius ſtudeant honorare. Deinde ſequitur ſecunda petitio. *Adueniat regnum tuum*: scilicet Eccleſiæ, id eſt, manifeſtetur hominibus, ut tu qui nunc regnas ſemperque regnaſti in terris. ab hominibus ignorantibus regnare percipiaris & cognoſcaris, quibus regnum Dei quamuis numquam diſcedat de terris, tamen abſens eſt, ſicut lux præſens ab eſt cæcis, & oculos claudentibus. Vel *adueniat regnum tuum*, ſcilicet gratiæ, quo quotidie regnas in ſanctis, quòd fit cùm diaboli imperio per extinctionem uitiorum de cordibus noſtris pulſo, tu in nobis per uirtutum flagrantiam incipias dominari, ut non regnet diabolus, aut mundus, uel carnalis affectus, ſeu ullum peccatum in nobis, ſed tu ſolus ſine illis. Vel *adueniat regnum tuum*: ſcilicet gloriæ, quod præſtituto tempore omnibus eſt perfectis, ac Dei filijs generaliter repromiſſum. Vbi deſiderium noſtrum ad futurum regnum excitamus, ut nobis & ad nos ueniat & in eo regnare mereamur. Nam uelimus nolimus uti que adueniet, & utinā paratos inueniat. Vnde Chryſoſt. Hoc quoque gratiſsimi omnino ſerui eſt, neque inhærere præſentibus, neq; magnum aliquid ea quę uidentur putare, ſed ad partem ſemper vrgeri, ſemperque in futura geſtire. Quod certè de optima oritur conſcientia, & mente terrenis omnibus exuta. Qui enim iſto amore ſuccenditur, & hoc habet deſiderium, neque huius opibus & benignis inflari poterit, neque aduerſis & triſtibus humiliari, ſed tanquā in ipſo cœlo habitans & cōuerſans, ab utraq; eru tus eſt inæqualitate. Et iterum: Sed magnæ fiduciæ & ſinceræ conſcientiæ eſt hoc Domini regnum, ut adueniat confidenter optare. Et idcirco quia ut regnum Dei ueniat ſemper oramus, tales nos in fide Domini & mandatis eius exhibere debemus, ut futuro regno digni eſſe poſsimus: Hæc Chryſoſtomus. Et ſic regnum Dei eſt triplex, ſcilicet in Eccleſia, & in anima, atque in uita æterna, nec poſſumus ad Deum uenire per gloriam, niſi ipſe primò ueniat ad nos per gratiam. Poſt hæc ſequitur petitio tertia: *Fiat uoluntas tua ſicut in cœlo & in terra*, id eſt, ſicut in Angelis & electis, qui ſunt in cœlo perfecta eſt uoluntas tua, ut uoluntati tuæ cōformati præceptis tuis obediant, & tibi omnino adhæreant, & inculpatè ſeruiant, teq; perfruātur, ita fiat in hominibus qui de terra ſunt, & in terra conuerſantur. Vel *fiat uoluntas tua ſicut in cœlo & in terra*. id eſt, ſicut in iuſtis, ita & in peccatoribus, ut ad te, ſcilicet unum Deum & uerum conuertātur, & uniuerſi ooo ſuam, ſed tuam fa ciant uoluntatem, ad te credant omnia quæ uidentur, uel aſpera uel proſpera pro noſtris utilitatibus diſpenſare. Tantum enim ſpiritualiter intereſſe uidetur inter iuſtos & peccatores, quantum corporaliter inter cœlum & terram, & hoc accidit ex diuerſitate affectuum. Nam affectus iuſti eſt circa cœleſtia, peccatorum autem affectus uerſatur circa terrena. Vel *fiat uoluntas tua ſicut in cœlo & in terra*, id eſt, ſicut in ſpiritu, ita & in carne, ut caro non concupiſcat aduerſus ſpiritum, ſed quemadmodum bonus ſpiritus non reſiſtat tibi, ita & corpus non reſiſtat ſpiritui, & per conſequens nec tibi, & utroque omnia quæ odis, odiamus: & quæ diligis, diligamus: & quæ præcipis impleamus. De uoluntate Dei, ſic dicit Cyprianus ſuper orationem Dominicam: Voluntas Dei eſt, quam Chriſtus fecit & docuit, humilitas in conuerſatione, ſtabilitas in fide, modeſtia in uerbis, in factis iuſtitia, in operibus miſericordia, in moribus diſciplina, iniuriam facere nō noſſe, & factā poſſe tolerare, cum fratribus pacem tenere, Dominum toto corde diligere, amare in illo quòd pater eſt timere quod Deus eſt: Chriſto nil præponere, quia nec nobis quicquam præpoſuit, charitati eius inſeparabiliter adhærere, cruci eius fortiter ac fidenter aſsiſtere, quando de eius nomine & hooore certamē eſt exhibere in ſermone conſtantiam qua confitemur, in quæſtione fiduciam qua congredimur, in morte patientiam qua coronamur. Hoc eſt cohæredem Chriſti uelle eſſe, hoc eſt præceptum Chriſti facere, hoc eſt uoluntatem patris implere: Hæc Cyprianus. Deinde ſequitur quarta petitio. *Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie*, id eſt, uictum quotidianum corpori neceſſarium, nomine panis deſignatum. Et in hoc intelliguntur peti omnia uitæ neceſſaria. Vnde Auguſtinus: Sic ergo hic ſufficientiam petimus à parte quæ excellit, id eſt, nomine panis totam ſignificantes. Panem ergo dicit, non carnes, non piſces, id eſt, non aliquod ſuperfluum, ſed tantum quod eſt naturæ neceſſarium, quod benè ſignificatur per panem, quia ſecundum Eccleſiaſticum: *Initium uitæ hominis aqua & panis*. Et addit noſtrum, ut nemo ſibi temporalia appropriet, quia ſecundum Chryſoſtom. Omnia quæ nobis dat Deus, ſiue orantibus, ſiue militantibus, nō ſolum nobis dat: ſed etiam alijs per nos, ut de eo quod accepimus à Deo, partem impotentibus faciamus. Qui ergo de laboribus ſuis indigentibus non præſtat, non tantum panem ſuum, ſed etiam alienum manducat. Et qui de iuſtitia panem acquiſitum manducat, ſuum panem manducat, qui autem cum peccato, alienum. Nam illi Deus dat panem, qui cum iuſtitia præparat, diabolus autem ei qui præparat cum peccato: ſecundum Grego. Noſtrum hunc panem dicimus, & tamen ut detur oramus, Dei enim eſt ex munere, quia ab illo datur & noſter fit ex perceptione, cùm accipitur. Dicit autem quotidianum, non annuum, uel ad plures annos prouiſum, & in horreis reſeruatum, quem Matthæus dicit ſuper ſubſtantialem, id eſt ſuperadditum ſubſtantiæ ad ſuſtentationem. Et ſecundum Cyrillum: Ex eo etiam quòd quotidianum alimentum iuſſit quærere, uidetur quòd nihil concedat eos habere, ſed magis honeſtam colere paupertatem. Non enim eſt habentium panem petere, ſed oppreſſorum penuria. Et ſubiungit, *da nobis hodie*, quia nec minimum habere poſſumus, niſi det ille qui dat eſcam omni carni. Vnde homo deuotus tali mente

Petitio ſecūda orationis dominicæ. De aduentu regni Dei. Chryſoſto. hom. 20. in Matth. Aduentus regni Dei optandus bonus. Regnū Dei triplex. Petitio tertia. Volūtatem Dei fieri in cœlo & in terra. Cyprianus tractatu de oratione dominica. Voluntas Dei quæ ſ. Petitio quarta. Panis quotidianus. Auguſtin. epiſto. 121. c. 11. Eccleſ. 29. Omnia cōmunia. Chryſ ſto. ho. 14. operis imperf. Panis noſter. Gregorius lib. 24. moralib. c. 8.

te debet sumere cibum, ac si sibi de manu Domini præsentialiter ministretur. Et addit *hodie*, id est, in præsenti: uel *hodie*, id est illum qui nobis hodie tantummodo sufficit, ut de crastino non cogitemus, quia nescimus si in crastinum proueniamus. O sapientia uera, & diuina prouidentia, quæ docuit & panem solum petere, & hodie nominare: hoc enim dicto & auiditas & auaritia tollitur, & humanæ uitæ incertum insinuatur. Vel *panem nostrum quotidianum da nobis hodie*, id est, panem spiritualem, scilicet præcepta diuina, quæ quotidie oportet meditari & operari. Nam de ipsis Dominus dicit: *Operamini cibum, qui non perit*. Quotidianus dicitur iste panis, quamdiu durat hæc uita temporalis. Dictum est autem, *da nobis hodie*, quod intelligitur pro toto tempore huius uitæ humanæ. In futura enim eis qui hic meruerunt non auferetur, quia cibo spirituali in æternum saturabuntur. Vel *panem nostrum quotidianum da nobis hodie*, id est, panem sacramentalem, & uiuũ qui de cœlo descendit, qui est supersubstantialis, id est, super omnes substantias, & uniuersam superat creaturam, qui panis noster est in altari, & quotidie offertur pro salute fidelium, qui reficit animam naturam corporis transcendentem, quo quotidie ad roborandum nos indigemus, quia quotidie labimur, & ad lapsum proni sumus. Qui & uocatur quotidianus, quia quotidie ipsum sumimus per ministros Ecclesiæ, qui hoc sacramentum percipiunt pro se, & pro tota communitate. Vnde Chryso. Non immeritò semper orare debemus ut hunc panem cœlestem quotidie mereamur accipere, ne aliquo interueniente peccato, à corpore Domini separemur.

Ioan. 6.
Eucharistia.
Chrysosto. ibidem.

Potest etiam adhuc de alio triplici pane exponi, scilicet doctrinali seu intelligentiæ, luctuali seu mœstitiæ, & cœlesti seu gloriæ. De primo dicitur, *Cibauit illum pane uitæ & intellectus*: de secundo, *Cibabis nos pane lachrymarum*: de tertio, *Qui manducat panem in regno Dei*. Et bene illa beata fruitio dicitur panis, quia sicut panis corporalis satiat appetitũ edẽtis, sic fruitio illa satiat desiderium contemplantis, secundum illud: *Satiabor cùm apparuerit gloria tua*. Post hoc sequitur petitio quinta: *Et dimitte nobis debita nostra*, id est peccata quæ nos debitores pœnæ constituunt, & quibus obligamur ad pœnam, aut satisfactoriã, aut purgatoriam, aut æternam. Debita inquam & peccata quæcumque contra te commisimus, uel contra proximos, uel contra nosmetipsos. Item contra te patrem & contra te filium, uel contra spiritum sanctum. Item corde, uel ore, uel opere, ubi Cyprianus: Et ne quis sibi quasi innocens placeat, & se extollendo plus pereat, instruitur se peccare quotidie, dum pro peccatis quotidie iubetur orare. *Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris*. Ecce regula nobis proposita, quòd si uolumus nobis dimitti peccatum nostrum, debemus dimittere proximo peccatum in nos commissum. Vt secundum Gregor. Bonum quod à Deo compuncti petimus, hoc ipsum primo proximo conuersi faciamus. Vnde Cyprianus: Qui ergo pro peccatis orare nos docuit, paternam misericordiam promisit, sed planè addidit legem, certa conditione nos constringens ut sic nobis debitũ dimitti postulemus, secũdũ quod & nosipsi debitoribus nostris dimittimus. Vnde & Chrysostom. Non autem dixit ut prius nobis Deus dimittat, & postea nos debitoribus nostris. Scit enim Deus homines esse mendaces, quoniam & si acceperint remissionem peccati sui, ipsi suis debitoribus non dimittunt, ideo sic dicit ut prius dimittamus: & postea petamus dimissionem. Et iterum: Hæc igitur animaduertentes grates agendæ sunt debitoribus nostris, fiunt enim nobis, si sapimus causa indulgentiæ maximæ, & pauca exhibentes plurima recipiemus. Nam & nos multa debemus & magna debita Domino, quorum si minimam partem à nobis uellet exigere, iam perissemus. Hæc Chrysost. Sed quid de illo qui non satisfacere vult cùm potest, nec ueniã postulare cũ nõ potest? sanè distinguẽdũ est. Is enim qui uiam perfectionis arripuit, debet etiam non petenti ueniam omnimodis indulgere, non solum rancorem animi dimittendo, sed sine satisfactione iniuriarum, sine restitutione rerum: sine interuentu præcum omnia dimittere, & ex puro corde diligere, & ad hoc tenentur perfecti, quia sic consilium est. Qui uerò nondum perfectionis uotum assumpsit, tenetur quidem rancorem animi dimittere, ut nec malũ inimici uelit augeri, nec bonũ eius minui, sed quod in eum deliquit, aliqualiter satisfieri, & ad hoc tenentur omnes, quia sic præceptum est. Remissio ergo offensæ est de necessitate, quia homo tenetur esse in charitate & omnes diligere, sed remissio iniuriæ nõ est necessitatis, sed supererogationis. Sicut enim pecuniam ablatam non tenetur quis auferenti dimittere, sed potest eam repetere, sic pro iniuria sibi illata potest recompensationem per emendam petere, secundum ordinem iustitiæ. Nam secundum August. Non loquitur de debito pecuniæ sine iustitiæ exigẽdæ, sed rancoris & inimicitiæ non reinferendæ. Quia uerò sunt culpę, in quibus culpa est uindictã relaxare, & si peccatũ in nos teneamur dimittere, peccatũ tñ in Deũ & peccatum in proximum debemus punire. Vnde Hiero. Si peccauerit in nos frater noster, & in qualibet causa non læserit, dimittendi habemus potestatem, imo necessitatem. Si autem in Deum quis peccauerit, non est nostri arbitrij. Nos ecõtrariò in Dei iniuria benigni sumus, in nostris contumelijs exercemus odia. Hæc Hiero. Qui ergo laborat odio uel inuidia grauatur magis hac oratione quàm iuuatur ea. Tale enim est ac si dicat: Noli mihi dimittere peccata mea, quia nec ego uolo alijs dimittere sua. Ecce quantum detestetur dominus fraternum odium, cùm ita conditionaliter & non aliter dimittat peccatum, si s. fratri dimiserimus. Nam ut ait Anselmus: Indulgentiam non habebis, nisi dederis. Vt dicit Seneca: Alteri semper ignosce, tibi ipsi numquam.

Panis triplex.
Eccles. 15.
Psal. 80.
Psal. 16.
Petitio quinta.
Debita nostra.
Cyprianus tractatu de oratione domi.
Dimittere debemus priusquàm dimittetur nobis.
Gregorius lib. 10. moraliũ c. 11.
Cyprianus tractatu de oratione dc.
Chrysost. ho. 14. operis imperf.
Dimittendum etiam non petenti bus.
Remissio offensa.
Remissio iniuria.
Augustin. lib. 2. de sermone domi.
Culpa punienda.
Hieronym. in Matth.
Anselmus in Matt.
Seneca in Prouerb.

Deinde sequitur sexta petitio: *Et ne nos inducas in tentationem*: s. carnis, ut nos non absorbeat per uoluptatem, uel mundi, ut nos non comburat per cupiditatem, uel diaboli ut nos non perdat per iniquitatẽ. Est autem tentatio duplex: Vna scilicet probationis, & hac Deus sanctos bene tentat, non ut ipse per hoc de eis notitiam capiat, cui ante omnes tentationes quisque notissimus est. sed ut ipsi seipsus probẽt & sibipsis innotescant qui se nesciebant. Alia est tentatio deceptionis, & hac Deus neminem tentat sed fit à carne quæ suggerit mollia, & à mũdo qui offert uana, & ab hoste qui ingerit amara, sed Deus benè permittit in hanc induci ex causa. Vnde est sensus *ne nos inducas* i. ne permittas nos induci in tẽtationem, & tentari supra id quod possumus ferre, sed fac cum tentatione etiam exitum, ut possimus sustinere, ne irretiti teneamur & superemur eius fortitudine. q. d. Et si nos permittas duci per sensum ut exercitemur, non tñ permittas induci per consensum ut succũbamus. Causaliter quidem efficiẽdo Deus per seipsum non

Petitio sexta.
Tentatio duplex.
Induci in tentationẽ.
1. Cor. 10.
Permissa à Deo.

Exod. 10. Amos 30.

non inducit, sed permisſiuè & deſerendo patitur induci eum quem ſuo auxilio deſerit, ſicut cor Pharaonis indurauit, id eſt indurari permiſit, & ſicut dicitur quòd non eſt malum in ciuitate quod Dominus nõ facit, id eſt, quod fieri nõ permittat. Vbi Cyprianus: Qua in parte oſtenditur contra nos nihil aduerſariũ poſſe, niſi Deus antè permiſerit, ut omnis timor noſter & deuotio conuertatur in Deum. Aliud eſt in tẽtationem duci, & aliud induci. In tentationem enim ducitur qui à tentatione pulſatur, ſed non deiicitur. In tentationem inducitur qui tentationi ſuccumbit, & ab ea ſeparatur. Induci enim eſt intus duci, & ſuccũbere. Oſtendit ergo non id à nobis orandũ eſſe ut non tẽtemur, quia tẽtari nõ eſt malũ, ſed magis utile & ad uirtutis exercitiũ quando viriliter reſiſtitur. Nã ſine tentatione nemo poteſt probatus eſſe, ſiue ſibiipſi, ſiue alij. ſed ne deſerti eius adiutorio per blanda vel aſpera in tẽtationem per conſenſum inducamur, ne alicui tentationi uel conſentiamus decepti, uel cedamus afflicti, & ſic ab ea deuincamur à Deo deſerti. Sed qui blandis non decipitur, etiam aſperis nõ deijcitur: quia ut dicit Auguſtinus, Nemo frangitur rerum aduerſarum moleſtia, qui proſperarum delectatione non capitur. Et iterum: Primò itaque vitandæ ſunt delectationes, poſtea dolores. Quomodo enim ſuperare poteſt mundum ſæuientem, qui non poteſt blandientem? Sic ergo Dominus uoluit nos ad ſe in tentationibus recurrere, & non de nobis præſumere. Vnde Auguſtinus: Voluit ergo Deus à ſe poſci, ne inferamur in tentationem, quod poterat nobis etiam non orantibus dare, quia uoluit nos admoneri à quo hæc beneficia accipiamus. In quo ut dicit Cyprianus: Admonemur infirmitatis & imbecillitatis noſtræ, ne quis ſe inſolenter extollat, ut dũ præcedit humilis & ſubmiſſa confeſsio, & datur totum Deo quicquid ſuppliciter petitur, ipſius pietate præſtetur. Poſt hoc ſequitur petitio ſeptima & vltima: *Sed libera nos à malo*, ſcilicet omni, uel innato quod cõtrahimus, ſcilicet originali, uel adiecta quod committimus, ſcilicet actuali, uel inflicto quod ſuſtinemus, ſcilicet pœnali, id eſt pœna conſequenti. Vel à malo omni, uiſibili & inuiſibili, id eſt, culpæ & pœnæ: uel à malo omni, ſcilicet præterito, præſenti, & futuro.

Cyprianus de oratione dominica.

Duci & induci in tentationẽ.

Tentari nõ eſt malum.

Blanda facilius decipiunt. Auguſtin. in pſal. 83.

Auguſtin. li. 2. de ſer. domini in mõt. c. 14.

Cyprianus tractatu de oratione domi.

Petitio ſeptima. Malũ multiplex. Malum à quo liberari petimus.

Et notandum quòd hæc petitio non intelligitur de malo culpæ iam perpetratæ, quia tunc coincideret cum quinta petitione: ſed culpæ inſtantis perpetrari poſsibilis, à quo malo liberari nos petimus, ne uidelicet peccemus. Item non intelligitur de malo pœnæ futuræ, quia tunc coincideret hæc petitio cũ ſecunda, ſed pœnæ præſentis inquantum eſt nobis cauſa & occaſio ruinæ. Poteſt etiam accipi de malo pœnæ futuræ, ita quòd petamus ſic nos liberari à malo præſenti, ut non incurramus malum pœnæ futuræ. Et ab omnibus prædictis petimus liberari, orãtes, & loquentes in perſona Eccleſiæ. Sed qui vult à malis liberari ſtudeat malis proximis compati, quia qui vult impetrare miſericordiam à Deo, neceſſe eſt ut exhibeat eam proximo. Deinde ſequitur concluſio totius orationis præmiſſæ, cùm dicitur: *Amen*, id eſt, fiant omnia prædicta. Quo uerbo deſideriũ orãtis exprimitur, quia eſt uerbum optatiuum reſpectu bonorum præcedentium, & optatio impletionis omnium petitorum. Hoc uerbum Amen additum à Ioãne, quia Angelicum eſt, ſicut & alleluia nulla lingua præſumpſit transferre. Hoc autem uerbum eſt Hebræum, & nec Græcus interpres auſus eſt interpretari, nec Latinus, propter reuerẽtiam Saluatoris qui ad confirmandum ueritatem ſæpe eo eſt uſus. Sic manſit & non eſt interpretatum ut honorem haberet uelamento ſecreti, non ut eſſet negatum, ſed ne uileſceret nudatum. Ponitur autem quandoque nominaliter ut in Apocalypſi, ubi dicitur: Hæc dicit Amen, i. ueritas: quandoq; uerbaliter, ut ubicumq; in Pſalmiſta dicitur: fiat fiat, idem eſt quod amen amen, & ſic ponitur in fine orationum ut hic: quandoq; autem aduerbialiter, ut in Euangelio ubicumque dicitur, amen dico uobis, i. verè & fideliter. Habet autem hęc dictio amen poſita in fine, triplicem efficaciã & uirtutem. Nam concludit orationem: quia ſecundum Hiero. eſt orationis ſignaculum, ut ſicut per ſigillum clauditur ſcriptura, ſic per amen clauditur oratio. Recolligit etiam intentionem, nã quando dicitur amẽ, intentio ſummatim fertur ſuper omnia pręcedentia, & ſi aliquid ex fragilitate humana per diſtractionem mentis in oratione abſque actuali intentione pertrãſitum fuerit ad id intẽtio redit dicendo Amen. Impetrat nihilominus exauditionem, eſt enim amen exauditionis nota & ſignum. Vnde Rabanus: Per hoc ꝙ Dominus dixerat amen, ſignat indubitãter illis à Domino conferri omnia quæ ritè poſtulant: qui conditionis additæ ſeruare pactũ non negligunt, quæ quidem conditio eſt dimittere debitoribus noſtris, de qua dictum eſt: Hæc Rabanus. O Domine parũ eſt ꝙ dixerim amen uel fiat optando: niſi tu dicas amen imperando, id eſt, fiat. O magnificũ & efficaciſsimũ uerbũ fiat, hoc enim uerbo tu pater ſumme in principio, i. in uerbo tuo coæterna omnia creaſti, dixiſti & facta ſunt, hoc etiam uerbo nos perditos reparaſti, dicente illa ſanctiſsima reparatrice noſtra ad Angelum, *fiat mihi ſecundum uerbum tuum*. O ſalutiferũ uerbum fiat, ò amen, ò fiat, ò uerbum omnipotentiæ, uerbum miræ efficaciæ. Eia mi Domine Ieſu bone, uerbum patris, comple tu orationem meam, perfice tu uerba mea per te dictata, & in os meum commendata, perfice ea & dic amẽ, dic fiat, dic mihi ſicut dixiſti illi mulieri Syropheniſſæ, *fiat tibi ſicut uis*. O dulcis amor Ieſu, ò dulcis ueritas, ò dulce amen, ò dulce uerbum fiat, fiat mihi ſecundum uerbum tuũ, fiat amen. Et ſciendum quòd Lucas omittit duas petitiones orationis dominicæ, ſ. tertiam & ſeptimam, quia tertia continetur in duabus præcedentibus, & ſeptima in ſexta. In ſanctificatione enim animæ quæ petitur in prima & in reſurrectione carnis quæ petitur in ſecunda, impletur diuina uolũtas quæ petitur in tertia. Vel ſi gloriã Dei principaliter quæramus, & participationẽ regni eius, quæ continetur in duabus primis petitionibus bene uoluntatem eius facimus, & eius uoluntas impletur in nobis, quod continetur in tertia, quia ad hoc præcipuè uoluntas Dei tendit ut eius ſanctitatem cognoſcamus, & cum ipſo regnemus. Similiter ſeptima continetur in ſexta, ut ſciat unuſquiſque ſe liberari à malo, cùm non inducitur in tentationem. Si enim in tentationem non inducimur ei ſuccumbendo, ſed magis præualemus reſiſtendo, bene liberamur à malo. Et ſic quod Matthæus dicit explicitè, Lucas complectitur implicitè. Vt autem dicit Auguſtinus: Non negligenter prætereundum eſt, quod ex omnibus his ſententijs quibus nos Dominus orare præcepit, eam potiſsimum commendandam eſſe iudicauit quæ pertinet ad remiſsionem peccatorum, in qua nos miſericordes eſſe uoluit, quod unum eſt conſilium miſerias euadẽdi. in nulla enim ſententia ſic oramus, ut quaſi paciſcamur

Amen.

Amen & alleluia cur interpretata nõ ſunt.

Amen triplicem efficaciam habet.

Hieronym. in eũ locũ Matthæi.

Rabanus in eum locum

Fiat.

Lucæ. 1.

Matt. 15.

Petitiones à Luca omiſſa.

Auguſtin. lib. 2. de ſermo. do. c. 18. Ignoſcendi neceſſitatẽ oſtendit.

Paciſcimur cum Deo.

ſcamur cum eo. Dicimus enim dimitte nobis, ſicut & nos dimittimus. In qua pactione ſi mentimur, totius orationis nullus eſt fructus: Hæc Auguſtinus. Vnde poſt orationem ſubiungitur: *Et cùm ſtabitis ad orandum, dimittite ſi quid habetis aduerſus aliquem, ut & pater ueſter qui in cœlis eſt, dimittat uobis peccata ueſtra*. Vnde ait Chryſoſtomus: Ideo cœlorum & patris meminit, ut ex hoc prouocet auditorem. Nihil enim ita Deo aſsimilat, ſicut iniuriam facientibus ignoſcere. Inconueniens eſt autem ſi talis patris filius exiſtens feralis efficitur, & ad cœlum uocatus terrenum quendam & uitæ huius proprium habet ſenſum: Hæc Chryſoſtomus.

Chryſoſto. hom. 20. in Matth.

Similari Deo.

Si enim dimiſeritis, non retinendo rancorem, non appetendo uindictam, *hominibus peccata eorum*, ſcilicet in uos commiſſa, *dimittet uobis pater ueſter cœleſtis delicta ueſtra. Si autem non dimiſeritis hominibus, nec pater ueſter dimittet uobis peccata ueſtra*. Bene dicit ueſtra, quia hæc eſt ſola operatio hominis & poſſeſsio, ſcilicet peccatum: in malum enim poteſt per ſe, non in bonum. Ecce lex o homo tibi à Domino poſita eſt. Si enim dimiſeris, dimittetur tibi: ſi non dimiſeris, non dimittetur tibi. Vnde Cyprianus: excuſatio enim tibi nulla eſt in die iudicij: cùm ſecundum tuam ſententiam iudiceris, & quod feceris hoc ipſe patieris. Vbi & Chryſoſtomus: Poſt impletam orationis formulam nullius prorſus mandati meminit, niſi iſtius certè quo ad dandum nos ueniam concitauit. Ait quippe: *Si dimiſeritis hominibus peccata eorum, dimittet & nobis pater cœleſtis peccata ueſtra*. Itaque à nobis tota hæc res ſumit exordiũ, futurumq́ue de nobis in noſtra eſt poteſtate iudicium. Ne enim uel irrationalis quiſpiam, aut in magno aliquo, aut in exiguo delicto de iudicio Dei conqueri poſſet, ipſum reum Dominum illius fecit eſſe ſententiæ. Quemadmodum, inquit, tuipſe iudicaueris, ita tibi etiam iudicabo. Si enim dimiſeris conſeruo tuo, à me quoque eandem gratiam conſequeris. Et certè nequaquam iſtud æquale eſt. Tu enim remittis, cùm ipſe quoque remiſsione indigeas, Deus uerò cùm nullius unquam indigeat, ignoſcit. Tu conſeruo remittis, Deus ſeruo: Et tu quidem mille peccatorũ reus, Deus uerò ab omni peccato extraneus. Et tamen ſic quoque abundantiam propriæ miſerationis oſtendit, quo non igitur digni ſupplicio ſumus, cum tali enim à Deo poteſtate donata, ipſi ſalutis noſtræ efficimur proditores. Quemadmodum uerò in alijs cauſis ut audiamur rogamus, qui nobis ea ipſa quorum domini ſumus non impendimus. Nihil eſt quod ſic Dei ſimiles faciat, ut malignis atque lædentibus eſſe placabilem. Propterea & per ſingula quæque uerba nos communes fieri orationes docet: dicendo, *pater noſter, &c.* Plurali ubique numero nos uti docens, ut proximis per cuncta placati, ne ueſtigium quidem in nobis iracundiæ relinquamus. Quod ſi unius diei ſaltem uellemus noſtra peccata dinumerare, tunc optimè diſceremus quantorum rei eſſemus malorum. Quis igitur ueſtrum in oratione non habet deſidiam? Quis non ſuperbiæ eſt inflatus tumore? Quis nõ inanis gloria aurula uentilatus? Quis nõ de fratre detraxit? Quis non concupiſcentiam admiſit maligna, uel impudicis oculis aſpexit? Quis non inimici cũ paſsione animi recordatus eſt? Quis nõ æmuli ſui aut cruciatus eſt proſperis, aut delectatus aduerſis? Veruntamen tot ac talium peccatorũ compendioſam nobis ac facilem Deus uiam liberationis dedit, totiusq; laboris alienam. Quis enim labor eſt fratri indulgere mœrenti? Labor quidem in remittẽdo nullus, in retinendo uerò inimicitias maximus. Si quidẽ iracundia liberari magnam mẽti reddit quietem, & ualde hoc eſt facile uolenti. Sufficit uelle tantummodo, & omnia continuò peccata deleta ſunt: Hæc Chryſo. Igitur ut ait Auguſtinus: Amplectenda eſt homini tam benigna conditio, ut dimittendo delicta aliena, diluat ſua. Nam ſecundum eundem, multa ſunt eleemoſynarum genera, quas cùm facimus adiuuamur ut dimittantur nobis peccata: ſed ea nihil maius ẽ quàm cùm ex corde dimittimus quòd in nobis quiſque peccauit, nec ſimus pigri ad dimittendum alijs, qui enim, ut ait Chryſo. remiſit proximo, ſe prius quàm illum de reatibus liberauit. Vnde & Grego. Si cogitauerimus quoniam non ei qui cõtriſtauit nos, ſed nobiſipſis largimur, citò dimitteremus uenenum iræ. Ad dimittendum autem alijs neceſſe eſt frenare iram, quæ frequenter nos ſtimulat ad uindictam. Vnde Auguſtinus. Fratres mei exercete uos quantum poteſtis ad exhibendam manſuetudinem, etiam erga inimicos ueſtros. Frenate iram quæ uos ſtimulat ad uindictam. Si uindicare te uis de inimico tuo, ad ipſam iram te conuerte, quia ipſa eſt inimica tua, quæ occidit animam tuam. Oraturus es Deum, uentura eſt hora ut dicas, *pater noſter qui es in cœlis*: uenturus es ad illum uerſum, *dimitte nobis debita noſtra*. Quid ſequitur? *ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris*, ibi illa inimica ſtat contra te. Sepit uiã orationis tuæ. Murum erigit, & non eſt qua tranſeas. Non ſæuias contra inimicum tuum, in iſtam ſæuias. Melior eſt qui uincit iram, quàm qui capit ciuitatem. Non potes illam interimere, potes iſtam reprimere. Si fortis es iram uince, & ciuitati parce: Hæc Auguſtinus.

Peccata ſunt hominum ꝓpria.

Cyprianus tractatu de oratione dom.

Chryſoſto. hom. 20. in Matth.

Cur pluraliter ſiant preces.

Auguſtin. lib. 2. de ſermone do.

Dimittẽdi, & ignoſcẽdi meritũ.

Chryſoſto. ibidem.

Ira frenanda eſt.

Auguſtin. in pſal. 92.

ORATIO.

PATER *noſter, excelſus in creatione, ſuauis in amore, diues in hæreditate. Qui es in cœlis: ſpeculum æternitatis, corona iocunditatis, theſaurus fœlicitatis. Sanctificetur nomen tuum, ut nobis ſit mel in ore, cithara in aure, deuotio in corde. Adueniat regnum tuum, iocundum ſine permixtione, tranquillum ſine perturbatione, ſecurum ſine amiſſione. Fiat uoluntas tua ſicut in cœlo & in terra, ut omnia quæ odis, odiamus: quæ diligis, diligamus: quæ tibi placent, impleamus. Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie, ſcilicet doctrinalem, pœnitentialem, uirtualem. Et dimitte nobis debita noſtra, quæcunque contra te commiſimus, aut contra proximos, uel contra noſmetipſos. Sicut & nos dimittimus debitoribus noſtris: qui nos offenderunt uerbis, uel in perſonis, aut in rebus. Et ne nos inducas in tentationem: mundi, carnis, dæmonis. Sed libera nos à malo: præſenti, præterito, & futuro. Amen.*

Expoſitio breuis orationis dominicæ per ternos particulas.

De

De non thesaurizando in terra, sed in cœlo. *Cap. XXXVIII.*

Matt. 6. Luca 12. Thesaurizandũ non esse i terra.

DEINDE docens perfectum contemptum terrenorum propter Deum, ponit prohibitionem de collocando thesaurum in periculo, ne scilicet thesaurizemus *in terra, ubi erugo*, id est, æris rubigo consumit, & in hoc tangitur corruptio diuitiarum artificialium, ut auri & argenti, ac cæterorum metallorum, *& tinea*, id est uermis *demolitur*, & in hoc tangitur corruptio diuitiarum naturalium: ut bladi, uini, uestimentorum & consimilium, *ubi fures effodiunt & furantur*, hoc dicit propter lapides preciosos, qui licet non posint rubiginari, nec à uermibus corrodi, tamen possunt à latronibus tolli. Sed uæ nobis, quia totum contrarium facimus. Vnde Chrysostom. Quid dicam de illo mandato quo iubemur non thesaurizare super terram? quod fortè quidem faciunt pauci. Cæteri uerò quasi econtrariò audierunt præceptum, & quasi dictum sit ad eos, thesaurizate omnimodis super terras, ita relinquentes cœlum, adhærent terræ, & insaniunt erga pecuniam congregandam: Hæc Chrysostom. Deinde subdit admonitionem de thesauro reponendo in tuto, ut scilicet thesaurizemus in cœlo, ubi nec erugo demolitur, quia ibi nulla uetustas, nec tinea, quia ibi nulla passibilitas, & ubi fures non effodiunt nec furantur, quia ibi nulla uiolentia uel fraus. Excellentissimus modus thesaurizandi est, quando bona temporalia, & transituria in pios usus consumuntur: & sic in bona spiritualia & æterna, & per cõsequens incorruptibilia commutantur. Non ergo thesaurizemus in terra emolumenta terrenorum, ubi recondita deficiunt & perduntur, & unde sumus exituri, sed in cęlo pręmia meritorum, ubi recondita proficiunt & seruantur, & ubi semper sumus mansuri. Vnde Hieronym. Stultitia est illic thesaurum reponere unde exiturus es, & illuc non præmittere ubi semper uicturus es. Illuc ergo substantiam tuam colloca, ubi patriam habes: unde & Gregor. Iusti hic ædificare & thesaurizare negligunt, ubi peregrinos & hospites se esse cognoscunt: nam qui in proprijs gaudere desiderant, in alieno fœlices esse recusant. Vnde Chrysostomus: Qui enim collocat thesauros in terra, non habet quod speret in cœlo, ut quid ergo aspiciet in cœlum, ubi nihil repositum habet? Hæc Chrysostom. quia uerò unusquisque illuc peruenire desiderat, ubi suas diuitias recõditas esse cognoscit, beatus est qui

Chrysosto. lib. 1. de cõpunctione cordis to. 3.

Thesaurizandi modus excellẽtissimus.

Hieronym. in Matth. Greg. libro 12. moral.

Chrysosto. ho. 12. operis imperf.

A diuitias suas in cœlo reposuit, ut semper ibi mẽtem habeat, semperq; illuc omnibus uiribus & desiderio tendat, quia ut subditur: *Vbi est thesaurus tuus*, id est, res à te amata & desiderata, ibi est cor tuũ & affectus tuus. Necesse est enim ut quo præcesit dilectionis thesaurus, illuc & cogitationis sequatur affectus. Nam secundum Augustinum, Amor est animæ pondus, portans eam quocunque ipse fertur; & anima uerius est ubi amat quàm ubi animat. Vnde Fulgentius: Vt ergo in cœlis thesaurizemus, cœlestia diligamus. Vis nosse ubi thesaurizas, attende quod amas: uis nosse quod amas, attende quod cogitas. Ita fiet ut thesaurum tuum ex tuo amore cognoscas, & amorem tuum iudicio tuæ cogitationis B intelligas: & ideo ut dicit Gregorius: In tot partes cor diuiditur, quot sunt ea quæ diliguntur. Vnde & Chrysostom. Ne thesaurizaueris thesauros in terra: tineæ enim & uermibus & furibus ea congregas. Si autem & hæc effugeris nocumenta, & nihil horum erit, in seruitutem redactum esse cor tuum & affixũ esse inferioribus omnino non effugies, in seruitutẽ redactum esse intellectum ęgritudine hac multo difficilius est quàm habitare carcerem. Non paruam sustinebis iacturam inferioribus affixus, & seruus pro libero factus, & à cœlestibus bonis cadens, & nil excelsorum cogitare potens, propter hoc & gentiles non credunt his quæ à nobis dicuntur: de acti- C bus enim non de sermonibus nostris futurorum uolunt habere documentum. Nunc uerò cùm uideant ædificari à nobis splendidas domos, agros emi, balnea atque hortorum amœnitates parari, nolunt credere quòd ad alterius nos urbis profectionem paremus. Si enim, inquiunt, uerum esset istud, uendentes prorsus cuncta quæ possident, illuc profectò pręmitterent. Hæc igitur considerantes uincula tanti abrúpamus erroris. Qui enim pecuniæ seruit, & præsentibus compedibus stringitur, & futuris paratur. Qui uerò istius cupiditatis immunis est, utraque libertate potietur. Quam ut consequamur grauissimum auaritiæ conterentes iugum ad cœli fastigia subleue- D mur: Hæc Chrysosto. Vnde & Anselmus: Vilescat tibi mundus: omnis amor carnalis sordeat. Nescias te esse in hoc mundo, quoniam ad illos qui in cœlo sunt, & Deo uiuunt, tuum transtulisti propositum: ubi est thesaurus tuus, ibi est cor tuum: noli cum argenteis simulachris uili marsupio tuo tuum includere animum, qui numquam cum nummorum pondere poterit transuolare ad cœlum: hoc autem secúdum Hieronym. non tantum intelligendum est de thesauro pecuniæ, sed uniuersaliter de cunctis uoluptatibus ac possessionibus, &c. Gulosi Deus uenter est, luxuriosi thesaurus epulæ sunt, lasciui ludicra, amatoris libido, auari pecunia, & sic intelligendum est in alijs, huic enim seruit uitio unusquisque quo E uincitur, & ibi habet cor, ubi thesaurum, & ad hanc conuersionem cordis ad amorem passionum & rerum huiusmodi, sequitur auersio à Deo. Si ergo in cœlo est, mundum est, quia munda sunt cœlestia. Si autem in terra uolutatur, id est, si quid agat ut terrena consequatur, quomodo mundum est? Vnde Augustinus, Sordescit aliquid, cùm inferiori naturæ miscetur, quamuis in suo genere non sordidetur, quia et de puro argento sordidatur aurum, si misceatur: ita & animus noster terrenorum cupiditate sordescit, quamuis terrena in suo genere munda sint. Igitur ut ait Richardus: Quęcumq; in mundo concupiscis, quæcumque in mundo metuis, impende liben

Mali frustra respiciunt cœlũ.

Fulgentius sermone de confessorib.

Chrysost. hom. 12 in Matthæũ.

Hieronym. cap. 6. in Matthe.

Sordescit inferiori commixtum. Augustin. lib. 2. de sermo. dom. in monte. c. 25

Augustinus ibidem.

ter pro libertate cordis: quia ut dicit August. totum mundum debet contemnere qui sibi thesaurizat in cœlo. Et ne timor subrepat diffidentiæ habendi vitæ necessaria, consequenter excludit diffidentiam quæ nasci posset ex conditione propria, dicens. *Nolite timere pusillus grex*, id est, congregatio humilium, *quia complacuit patre uestro*, cœlesti *dare nobis regnum*, non quidem ob merita uestra, sed ex mera liberalitate & bonitate sua diuina. Quasi diceret: Ex quo regnum cœlorum paratum est nobis, parum debetis curare de terrenis. Non enim de uitæ necessarijs debet diffidere, cui regnum uitæ promittitur, in quo omnis sufficientia habetur. Dicitur autem grex, propter fidei obedientiam: pusillus, propter uoluntariæ paupertatis & humilitatis deuotionem, qua peruenitur ad cœlestis regni possessionem. Vel pusillus dicitur grex electorum, respectu maioris numeri reproborum, quia pauci erant fideles respectu infidelium, & pauci sunt electi respectu reproborum. Vtinã & ego merear de illis paucis uel minimus esse, & cum eis regnum percipere. Peruenitur etiam ad regni opulentiam per consilia supererogationẽ, quibus itur ad perfectionẽ, & ideo subiungit: dicens: *Vendite quæ possidetis*, etiam necessaria, & date eleemosynam, quæ ad idem regnum uia est: facite uobis sacculos, id est, repositoria bonorum, & loca ad reponendum mercedem eleemosynarum uestrarum, quæ non ueterascunt, & deficiunt, scilicet reponendo eleemosynam in manus pauperum, qui uobis per hostes, & fures transeuntibus pecuniam vestram usque ad locum tutum portent, ne eam amittatis, thesaurum non deficientem in cœlis, & æternis, quia merces eleemosynæ in ęternum manet in cœlis. Nam fructus eleemosynæ auget merita, quæ sunt thesaurus indeficiens in patria. Et si per eleemosynam habemus in cœlo thesaurum meritorum, ibi cor nostrum suspiret & expectet thesaurum præmiorum. Deinde docet eos de oculo simplici habendo, quod attendere debemus in omni opere nostro. Vnde ait: *Lucerna corporis tui, est oculus tuus*. Hic est locutio metaphorica, quia corpus morale hic accipitur pro congerie operationum, sicut corpus materiale est quædam aggregatio membrorum diuersorum, & ideo sicut oculus materialis regit totum corpus materiale, & dirigit membra ad operandum, sic oculus moralis, scilicet intentio, regit totum corpus morale, & dirigit uarias operationes in finem. Ideo subditur: *Si oculus tuus fuerit simplex*, id est, intentio tua recta sine plica simulationis & erroris, *totum corpus tuum lucidum erit*, id est, congeries operationum tuarum erit bona & meritoria, etiam si non ita hominibus uideatur, dum tamen operationes sint bonæ de genere, uel saltem indifferentes & licitæ, aliter non caderent sub recta intentione. Vnde Seneca: Nihil interest quo animo facias quod uitiosum est fecisse, quia facta cernuntur, animus non uidetur. *Si autem oculus tuus nequam fuerit*, id est, intentio peruersa, *totum corpus tenebrosum erit*, id est, congeries operationum obscura per peccatum, & mala etiam si operationes sint bonæ de genere, & hominibus uideantur rectæ, quia opus bonum de genere, efficitur malum ex peruersa intentione.

Pusillus grex.

Eleemosyna ad cœlos uia est.

Corpus morale.

Seneca in prouerbijs. Vitiosum, quocunque animo fiat turpe est.

Vide ergo ne intentio tua sit peruersa, quia per hoc corrumperentur omnia bona. *Si enim lumen quod in te est, tenebræ sunt*, id est, si actio bona de genere quæ est quasi quoddam lumen efficitur mala propter defectum intentionis bonæ, *ipsæ tenebrę quantæ erunt?* quasi diceret, multomagis, qui actio mala de genere, quæ est quasi quædam tenebra, si cum hoc superueniat intentio mala, est multo deterior quàm prima. Quando enim quæ per se mala sunt, ẽt cum mala intentione fiunt, tunc duplex obtenebratio est: & prauæ intẽtionis, & prauę operationis. Non ergo quid quisq; , sed quo animo faciat considerandum, & primò circa puritatẽ intentionis laborandũ est, quia sine ipsa opus sequẽs nihil ualet. Itaq; si bonum bona intentione feceris, non habens in tua conscientia aliquam partem tenebrosæ cogitationis, illuminatur etiam factum tuum, qualemcumque exitum habuerit, & illuminabit te, id est, splendidum & fulgidum reddet, & hîc per splendorem gratiæ, & in futuro splendore gloriæ. Et si bene alicui proueniat quòd tu non recta & munda intentione facis, quomodo tu feceris tibi imputatur, nõ quõ illi prouenerit. Igitur caue ne ipsa cordis intentio, quæ lumen est animæ, uitiorum caligine fuscetur, ut oculus simplex totum corpus faciat lucidũ, quatenus quicquid feceris, facias propter Deũ, & ad locum unde exeunt gratiæ redeant, & iterum fluant. Et quia aliquis cupiens assequi terrena & cęlestia posset dicere, quò recta & simplex potest esse intentio, ut quis agat & propter temporalia, & propter Deum bona quæ agit. hoc remouet exemplo duorum contrariorum dominorum, quia *nemo potest seruire duobus dominis*, scilicet contrarijs, & disparatis, & nõ superalternatim positis. Nam, ut ait Beda: non ualet simul transitoria & æterna diligere. Et ut ait Augustinus: Vnus oculus non potest uidere in cœlo & in terra. Vnde & Cyprianus: Mundi amor, & Dei, pariter in uno habitare non possunt, quemadmodum oculi cœlum & terram nequaquã conspiciunt. Sic autem dicit philosophus in libro de animalibus: Aues claudunt oculos cum palpebra inferiori, animalia uerò grossa cum palpebra superiori. Per aues intelligũtur uiri spirituales, qui ad inferiora & terrena oculos claudũt, per animalia verò grossa intelliguntur uiri mundani, qui habent oculos clausos ad cęlestia, & apertos ad terrena & secularia: secũdum Chrysostomum: Duos Dominos dicit qui contraria iniungunt, plures autem idem iniungentes, non sunt plures, sed unum. Nam concordia multos facit unum. Isti domini quibus non potest simul seruiri, sunt uitia & uirtutes, cœlestia & terrestria, Deus & diabolus, caro & spiritus, nam ad contraria trahunt, & contraria iniungunt, & ideo consequens est ut unum deserat, & alteri obtemperet. Vnde quasi declarando subiungit: Non potestis Deo seruire, & mammonæ. Mammona mammonæ, Syriacè, dicitur diuitiæ Latinè: & Mammon Mammonis nomen est dæmonis, qui præest diuitijs, & tentat de uitio cupiditatis, non quòd in eius ditione sint diuitiæ, ut dare eas posit, uel auferre, nisi quando Deus permittit: sed q̃his utatur ad decipiendũ & irretiendum homines laqueis, quos in diuitijs prætendit. Et licet homo non posit seruire Deo & diuitijs, potest tamen seruire cum diuitijs. Diuitijs enim qui seruit, illi utique seruit qui de cupiditate diuitiarum tentat & decipit. Ille autẽ diuitijs seruit qui eas propter se, & vt finem ultimum diligit, aut qui eas cupidè acquirit, uel auarè retinet, & ut seruus custodit. Ille aũt qui in operibus pijs diuitias expendit, nõ seruit diuitijs, sed magis diuitiæ seruiũt ei, quia eas distribuit vt Dominus, & eis utitur ad opera uirtutum sicut instrumen-

Intẽtio cōsiderãda est.

Dominis duobus seruire nemo potest.

Beda lib. 4. in Lucam. Oculos claudentes mundus.

Chrysosto. hom. 22 in Matt. Duo domini.

Mammona Mammon nomen est dæmonis.

Seruire Deo cũ diuitijs potes Seruire diuitijs.

men-

Ambros. li. 8. in Luca.
Chryso. ho. 39. in Ioā. & hom. 22. in Mat.

mentis. Nam secundum Ambro. Sicut diuitiæ sunt impedimenta improbis ita probis sunt adiumēta virtutis. Vnde Chrysost. Duo ergo sunt nobis Domini propositi, Deus & Mammona, i. diabolus qui mammonæ est author. Ille nos ad misericordiam prouocat, hic ad auaritiam. Ille ad uitam, hic ad mortem. Ille ad salutem, hic ad perditionem. Cui de duobus obtemperare debemus? Ei utique qui nos ad uitam inuitat, non ei qui nos trahit ad mortē. Quid enim terribilius est, quàm si propter pecunias à Christi seruitio dicamur excidere: uel desiderabilius, quàm si despectu pecuniarum tota illi possimus mente & dilectione coniungi. Hæc Chryso. Et cùm nullo modo posit quis duobus dominis seruire, multi tamen fatui conātur cōtra hanc impossibilitatē, similes illis de quibus in libro Regum dicitur, quòd fuerunt gētes Deum timentes, & nihilmominus idolis seruientes.

4. Reg. 17.

Et sciendum ꝙ diligere diuitias propter se, & Deum propter se, & utrunque ut finem ultimum, ut in hoc seruus utriusque dicatur, est impossibile: licet posit unum in ordine ad aliud appetere, puta diuitias propter Deum. Actio ergo corporalis potest referri ad finem temporalem, dummodo postea illud temporale referatur ad Deum. Si autem in actionibus finis proximus ponatur Deus, & finis ultimus temporale peruersissimum est. Quæcunque enim res propter aliud aliquid quæritur, inferior est quàm id propter quod quæritur. Vnde bene licet constituere duos fines, scilicet temporalem, & æternum, & finē sub fine ponere: ut illud quod est æternum finis ultimus sit: quia una intentio multos actus informat. Diuersi verò fines, quorū vnus sit ad aliū referibilis, non sunt faciendi. Post hoc concludendo inducit, ut de victu & uestitu quæ necessaria sunt non sollicitemur, loquēs ad discipulos suos, quos specialiter ad mundi contēptum inuitat. hæc enim specialiter dicuntur Apostolis, eorumque successoribus, & cæteris omnibus qui ad summum perfectionis culmen attingere cupiūt, nam talibus nulla terrenorum bonorum sollicitudo est, quia habentes uictum & uestitum his contenti sunt. Hæc omnia dicuntur hic ad tollendum à prędicatoribus Euangelij sollicitudinem superfluā de necessarijs, quantum ad præsentem uitam. Vnde ne dicerent, qualiter poterimus uiuere si omnia abiecerimus? idcirco inferendo intentum suum ex præmissis, subiungit: *Ideo dico uobis ne solliciti sitis*, sollicitudine superflua & inordinata, *animæ uestræ*, id est, uitæ animali, quæ cibo sustentatur, *quid manducetis*, uel bibatis, *neque corpori uestro quid induamini*. Quasi diceret: Si vultis Deo seruire, oportet renunciare mammonæ in nimia temporalium sollicitudine, non ait ne laboretis ne curetis, ne quęratis de cibo, aut potu, aut uestimento: sed, ne solliciti sitis, ut uitiosam sollicitudinem prohibeat, quæ mentem perturbat, & ab æternis retrahit, seu reuocat, & ut necessarium concedat.

Fines duos constituere licet.
Sollicitudo tollenda.

Vnde Beda: Præcipitur nobis ne solliciti simus quid comedamus, & quia in sudore vultus præparamus nobis panem, labor exercendus est, sollicitudo præcauenda. Vnde & Chrys. Non. n. sollicitudinibus spiritualibus, sed laboribus corporalibus acquirēdus est panis, qui laborātibus pro præmio diligētiæ Deo præstante abundat, & negligentibus pro pœna, Deo faciente, subducitur. Item nō ait: Vt manducetis uel bibatis, aut induamini: sed quid manducetis, uel bibatis, aut induamini. Manducare nanque ac bibere, & indui necessarium est ad sustentationem naturæ, sollicitari uerò circa sumptuositatem, uel delectationem, ad uitium pertinet gulæ, aut uanæ gloriæ, uel etiam auaritiæ. Vbi secundum Bedam, uidetur argui qui spreto uictu & uestitu cōmuni, lautiora sibi, uel austeriora, præ his cum quibus uitam ducunt, alimēta uel indumenta requirunt. Spiritualiter ergo in māducatione, possumus intelligere gulosos. In indutione, uanè gloriosos. In utroq; auaros. Vnde dicit: *Erat quidam diues* in quo cupiditas: *qui induebatur purpura & bysso*, in quo uanitas: *& epulabatur quotidie splendidè*, in quo gulositas. Noli ergo quicunque es qui mūdi gloriam spreuisti, ac Deo seruire elegisti, noli inquam sollicitus esse uitæ tuæ de victu & uestitu quia uanum est pro his esse sollicitum.

Beda in ca. 12. Luca.
Chryso. ho 16 opa. imperfe.
Vt manducetis, sed non quid, sollicitoris.
Beda in ca. 12. Luca.
Luca. 16.

Vnde confirmat spem nostram Dominus, primò de maiori ad minus descendens, & probat à maiori neminem esse sollicitum circa huiusmodi. Si enim maius donabile datur ex amore, & minus dabitur saltem in necessitate: sed Deus dedit nobis maiora beneficia, s. animam & corpus, ergo dabit & minora, scilicet uictum & uestitū. Non enim anima propter escam creata est, nec corpus propter uestimentum, sed magis econtra est factum: ideo nō sit sollicitus animus ne percipiat quod propter se creatum est. Vnde Chryso. Nisi Deus uellet conseruare quod est, ipsum non creasset, quia uerò ipse constituit ut anima cibo, & corpus indumento conseruetur: ideò ipse utrūq; tribuit. Hęc Chryso. Qui ergo dedit sine sollicitudine nostra uitam, dabit sine sollicitudine nostra superflua, etiam illud unde regatur uita, fatuus est ergo qui propter minus, scilicet escam, aut vestimentum perdit maius scilicet animam uel corpus.

Chryso. ho. 16. operis imperfecti.

Deinde probat singulariter de vtroque scilicet cibo & uestimento. Et primò de cibo de quo confirmat spem nostram à minori ad maius ascendens, & ex minori maius persuadens. Et ponit exemplum de irrationabilibus creaturis, scilicet uolatilibus cœli, id est, aeris in quo uolitant, quia *non ferunt, neque metunt*, scilicet ad cibum acquirendum, *neque congregant in horrea*: scilicet ad cōseruandum, *& pater cælestis pascit illa*, propter homines sine sollicitudine eorum magna, ergo multomagis pascit homines qui sunt chariores sine sollicitudine eorū superflua. Rationale enim animal, sicut & homo, maioris est ponderis & precij coram Deo quàm irrationabilia, sicut sunt aues, quia animalia facta sunt propter hominem, finis autem est nobilior his quæ sunt ad finem. Sicut ergo Deus pascit aues cum sollicitudine conuenienti suæ naturę, sic pascit homines cū sollicitudine conuenienti eorum naturæ, quæ est secundum regulam rationis rectæ, si tamen ea quæ præcipit studeant implere. Quia sicut natura auium est prædicto modo uiuere, sic natura hominis est uiuere secundū dictamē rationis rectæ, ad quod sequitur ipsum debere sollicitari sollicitudine moderata ad quærendum ea quæ non dedit sibi natura: ut cibum & uestimentum necessarium. Vnde non dicit de auibus non uolant ad grana & ad pascua, quia nō prohibet laborem & prouidentiam, sed sollicitudinē & auaritiam. Vbi Chrys. Omnia uolatilia fecit Deus propter hominem, hominem autē propter seipsum. Si ergo animalibus ministrat propter hominē, quomodo non homini ministrat propter seipsum? Deinde probat de uestimēto, & ponit duplex exemplū. Primum est de eo quod est intra hominem magnitudine corporis, quā dat Deus sine sollicitudine ipsius: quod ex hoc patet, quia quantumcunque aliquis sollicitetur de augmentatione sua, nō potest addere ad staturam suam cubitum vnū. Cùm igitur vestimētū

Sollicitudo uictus.
Animal rationale.
Chryso. ho. 16. operis imperfecti.
Sollicitudo stat-ra & amictus.

competat

competat maius uel minus secundum quantitatem corporalem, & quantitas datur ei sine sollicitudine sua, per consequens uestimentum conueniens dabitur ei sine sollicitudine sua superflua. Secundum exēplum sumitur ex eo quod est extra hominem scilicet ex terræ nascentibus, ut lilijs & herbis, quia sine sua sollicitudine crescunt, & secundum suam quantitatem à Deo uestiuntur, propter quod dicit, *non laborant*, ad ornandum se coloribus, *neque nent*, id est, filant ad faciendum sibi uestimentum, & tamen optimè uestiuntur Dei prouidentia, tam preciosis coloribus induta. Ipsa enim color operimentū est florum qui omnes excellit colores uestium, & regale excellit ornamentum. Quod probat, quia Salomon licet fuerit rex potentissimus, tamen non fuit ita bene uestitus, quia licet ars imitetur naturam, tamen opera artis non assequuntur perfectionem operum naturæ. Vnde Hiero. Et reuera, quod sericum, quæ regum purpura, quæ pictura textricum potest floribus cōparari? Quid ita rubet ut rosa? Quid ita candet ut lilium? Violæ uerò purpuram nullo modo superari murice, oculorum magis quàm sermonum iudicium est. Vnde & Chrysostomus: Cur uerò tanto etiam herbas decore uestiuit, ut suam scilicet sapientiā demonstret, & superabundantiam uirtutis, ut undique eius gloriam discamus. Non enim soli cœli enarrant gloriam Dei: sed & terra. Hæc Chrysosto. Et ex hoc concludit quòd Deus sufficienter uestit hominem absque sollicitudine superflua, dicens: *Si autem fœnum*, id est herbam, *agri, quod hodie est*, id est in præsenti, *& cras in clibanum mittitur*, id est, in furno mittitur seu ponitur, quia in quibusdā terris loco lignorum utuntur stipulis & talibus ad calefaciendum furnum, Deus sic pulchrè & uarijs coloribus & formis uestit & uenustate adornat, *quantomagis uos minimæ fidei*: s. sine sollicitudine superflua uestiet? Quasi diceret: Si de floribus qui nati sunt tātummodo ut uideātur & pereant tantam Deus curam gerit, quantomagis de hominibus, qui ad imaginem Dei sunt facti, & ad æterna uocati. Vocat autē eos qui nimis sollicitantur modicæ fidei, quia ex defectu fidei procedit talis sollicitudo superflua, non aūt sollicitudo rationalis & moderata. Secūdū gloss. sancti nō immeritò auibus cōparantur, qui nihil in mūdo habētes, nec laborātes, sola contemplatione terrena despiciunt, cœlestia petunt, iam Angelis similes. Ecce quòd commēdantur in sanctis tria, scilicet paupertas uoluntaria, quia nihil habentes, contemplationis quies siue ociositas sancta, quia non laborantes, mentis eleuatio ad superna, quia æterna petunt. Per uolatilia ergo cœli intelligi possunt viri contemplatiui qui non serunt, neque metunt, neque congregant in horrea, se negocijs secularibus implicando, & Dominus pro eis sollicitatur necessaria ministrando. Per lilia uerò agri intelligi possunt uerè casti, quia propter candorē munditiæ, & propter odorem uirtutis in quibus crescūt, non tam suo labore quàm Dei dono qui consideranti sunt ad laudandum & imitandum, & incremento bonæ actionis, & inquiete sanctæ contemplationis, & in decore honestæ conuersationis. Ex his ergo instructi non diffidamus de necessarijs, quia tempore opportuno Deus prouidebit nobis de illis, si tamen ea quæ præcipit faciamus. Si enim de temporalibus diffidimus, quomodo æterna sperabimus? Fides famem non timet. Modica fides quæ nec de minimo certa est, nedum æterna non speret, qui intelligit quid est homo, non desperat de Deo: qui autem desperat de Deo, nescit quid est homo, quia Deus in homine, & homo in Deo. De creatore desperat, qui in creaturis spem ponit. Igitur, ut ait Anselm. Non te futuri temporis sterilitas terreat, non futuræ famis timor mentem tuam deiiciat, sed ex ipso tota fiducia tua pendeat, qui aues pascit & lilia uestit. Ipse sit horreum tuum, ipse apotecha, ipse marsupium tuum, ipse diuitiæ tuæ, ipse delitiæ tuæ, solus sit tibi omnia in omnibus. Et ponit hîc Dominus tria bona quæ Deus homini dedit: s. animam, corpus, & res. Anima debet subijci superiori, scilicet Deo, sibi obediendo, & corpus suo superiori, id est, animæ sibi obtemperando, & res suis superioribus scilicet Deo vt pauperibus distribuantur, & animę ut discretè diligantur, & corpori ut sibi necessaria ministrentur. Sed istum ordinem peruertunt diuites, qui non subiiciuntur Deo, quia pauperibus nihil tribuunt: nec animæ, quia res iniquè diligunt: nec corpori, quia illud fatuè afficiunt. Deinde ad inculcandum arctius quod suprà dictum est, repetens subiungit: *Nolite ergo solliciti esse dicentes: quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur?* secundum Chrysostomum: Quòd dicitur, nolite solliciti esse, non idē est quod nolite operari: sed nolite rebus mundanis mente affligi, contigit enim aliquem operantem nihil sollicitum esse. Et secundum eundem: Si pro necessarijs non oportet esse sollicitos, qua pœna digni erunt qui pro superfluis non dormiunt, & aliena rapiunt. Nolite inquam, de his solliciti esse. *Hæc enim omnia*, scilicet ad uictum & uestitum pertinentia, *gentes*, id est gentiles, *inquirunt*, cum sollicitudine nimia & vitiosa, quæ diuinam prouidentiā circa actus humanos negantes, circa talia immoderatè sollicitātur, quorum videlicet erga præsentem vitam studium omne consumitur, quibus nulla prorsus cura est futurorum, nec confidentia de promissione æternorum. Vel, *hæc omnia gentes*, i. homines mundani cū sollicitudine immoderata & nimia, *inquirūt*: quia magis bona præsentia quàm futura quærūt: & ideò talis sollicitudo facit eos infidelibus similes. Quid enim amplius habet fidelis à gentili, cuius infidelitas animum sollicitat, & curis huius uitæ fatigat? Sed heu multi ex nobis ea quæ mundi sunt, magis quàm gentes inquirūt. Vos ergo hæc quęrere nō est necesse quærere inquā cū sollicitudine. *Scit enim pater uester*, qui uiscera non claudit bonis filijs: *quia his omnibus indigetis*: s. in via necessarijs: sine his. n. neq; uiuere, neq; Deo seruire potestis, q utiq; ipse dat, nisi infidelitas uestra auertat. Quia nō est pater pius qui nō tribuit necessaria filijs, indigentiam sibi notā patientibus. Et quia pater est, vult, & quia cęlestis, potest: si autē potest, & vult, sine dubio donabit quod nobis expediat ad salutē. Vnde Rabanus: Quis rex militibus deuotis debitam non procurat alimoniam? Quis Dominus famulis suis non ministrat cibaria? Quis pater non dat filiis alimētum? Vnde & Chrysosto. Non dixit, nouit Deus: sed, nouit pater vester: vt eos in maiorem spem ducat. Si enim pater est, & pater talis non poterit despicere filios in ultimis malis, cùm utique neque homines patres existentes hæc sustineant. Est enim omnino clarum quòd Deus naturam ipsam nouit, & eius creator existit, quique illam talem formādo creauit, indigentiam quoq; eius magis prospiciat quàm tuipse qui eiusmodi necessitatibus coartaris: nam ipsi utique sic placuit, vt hanc indigentiam natura pateretur. Nequaquam erit ergo contrarius in his quibus ei opus esse decreuit, necessariarū eam re-

Natura uincit artem. — *Hierony. in ca. 6. Mat.* — *Chryso. ho. 23. in Mat.* — *Psal. 18.* — *Sollicitudinis origo.* — *Glossa in Matth.* — *Chryso. ho. 23. in Mat. Operari licet sine sollicitudine Gentiū sollicitudo.* — *Rabanus in eundem locū.* — *Chryso. ho. 23. in Matt.*

rum perceptione fraudabit: Hæc Chrysost. vnde etiam Augustin. Scit cœlestis medicus quid nobis daturus est ad consolationem, quidve subtracturus sit ad exercitationem: non enim homo iumento suo cibaria subtrahit sine causa. Si ergo scit ut dictū est: & uult, quia pater: & potest, quia omnipotens, ergo nec est timendum quin prouideat nobis: Hæc August. Notandum autem quòd ex pluribus causis aliquando patimur penuriam in uitæ necessarijs. Prima est, ex merito peccatorum nostrorum. Secunda est, causa exercendæ uirtutis. Tertia est, ex importunitate nostræ auaritiæ, nimia uanque sollicitudo, ne deficiant necessaria, facit ut aliquando deficiant. Quarta est, humana superfluitas, dignum est enim ut qui superflua quærimus, aliquando necessarijs careamus. Quinta est, abusus temporalium, qui enim creatura Dei abutitur, dignum est ut aliquando ad necessitatem ei tollatur. Sexta est, ingratitudo, dignum enim est quòd beneficijs Dei priuetur qui ingratus extitit. Septima causa est, ut credamus Deū nobis præbere temporalia, & non esse à nobis, uel ex debito uobis tribui à Deo, ea enim subtrahendo ostendit quòd ipse sit Dominus. Prohibet ergo Dominus sollicitudinem diffidentiæ & timorem, sed permittit sollicitudinem prouidentiæ & laborem. Prohibet sollicitudinem deordinatam & superfluam per quam impediuntur & postponuntur bona spiritualia: sed permittit sollicitudinem moderatam & necessariam, secūdum regulam rationis rectæ, cùm sit pars prudentiæ, aliter sequeretur quòd homo tentaret Deū, si expectaret ab eo omnia necessaria, omittendo quod debet fieri circa hæc uia humana Igitur cum duplex possit esse amor rerum tēporalium, scilicet respectu superflui, uel respectu necessarij, contra primum prohibet Dominus thesaurizationem, contra secundum prohibet præfocantem sollicitudinem. Vbi notandum, quòd triplex est sollicitudo. Prima est naturæ, quæ uerius labor & cura dicitur: prouidentiæ, quæ homini ne Deum tentet conceditur, ut tamen omnibus Deus præferatur. Vnde & Adæ dictum est: *In labore & sudore vultus tui vesceris pane tuo*: & Dominum loculos habuisse patet ex Euangelio. Secunda est, culpæ quæ consistit in quātitate rerum, cùm supra necessitatem acquiruntur, & hanc sollicitudinem parit & comitatur auaritia: in qualitate etiam & lauticia rerum quam comitatur luxuria, in nimis quoque anxia necessariorum prouisione, ex qua sequitur spiritualium negligentia, & hæc sollicitudo omnino prohibetur, quia uitiosa iudicatur. Tertia est, gratiæ quæ consistit in operibus iustitiæ, & proximi compassione. Vnde Apostolus: *Instantia mea quotidiana, & sollicitudo omnium Ecclesiarum*, hæc sollicitudo præcipitur, quia ad charitatem pertinere dignoscitur. Prima est tollerabilis. Secūda, uituperabilis. Tertia commendabilis. Tandem concludit de quo debet homo esse sollicitus, quia de æternis, non de terrenis. Et implicat hic triplex bonum, scilicet cœleste spirituale, & temporale. Primum est, donum gloriæ. Secundum, gratiæ. Tertium fortunæ. Primum est maximum. Secundum, minus. Tertium, minimum. Ideò primum debet esse in intentione sicut præmium. Secundum, in operatione, tanquam meritum. Terium, in adiectione, tanquam sustentamentum. Ita inquit, nolite esse solliciti circa temporalia quærenda: sed primùm intentione & affectione, ac præcipuè præ omnibus alijs, & principaliter tanquam beatitudinem omnium actionum, & ultimum finem qui est per se appetibile, *quærite regnum Dei*, ide est uitam æternam, & cœlestia bona, & ne sit error in quærendo, secundò tanquam rectam uiam, & id per quod meretur obtineri regnum Dei, quærite, *iustitiam*, Dei, sequendo eius præcepta, etiam iustitiæ opera, & tertiò ad uitæ necessaria uobis, *hæc omnia*, scilicet temporalia, quorum uniuersitatem in tribus posuit, scilicet in cibo, potu, & uestimento, *adijcientur*, *s. uobis*, cooperantibus & collaborantibus, ac sollicitudinem modo habentibus, quia sicut propter mala opera fructus terræ subduci tur, sic propter bona opera adijcitur. Veruntamen si præsentia subtrahuntur ad exercitationem est & probationem, ac etiam penitus sub tracta martyrij promerentur coronam, si uerò dantur, ad consolationem est, & gratiarum actionem. Quia, *diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum*: scit enim medicus cœlestis quid magis expediat nobis. Igitur quia primum relatiuè dicitur ad secundum, patet q̄ nō excludit sollicitudinem omnino circa necessaria uitæ: sed ostēdit quòd principaliter debemus solliciti de spiritualibus, & secundariò de temporalibus, quia temporalia adijcientur uobis, id est, consequentur sine ullo nostro impedimento, ne cùm ista quærimus, illinc auertamur, aut ne duos fines constituamus. Nam secundum Aug. Cùm dixit, primùm quęrite regnum Dei, significauit tēporale posterius quęrendum, non tempore, sed dignitate. Illud tanquam bonum, hoc tanquam necessarium propter illud bonum. Hoc est primùm quærere regnum Dei, & posterius temporale, i. hoc priore loco ponere, & illud posteriore, s. ut ideò quæramus temporale, ut habeamus regnum Dei, & non econuerso. Apertè. n. ostendit non temporalia sic esse appetenda ut propter ipsa benefacere debeamus, licet sint necessaria: sed quæcunque facimus, propter regnum Dei facere instruimur. Ergo cùm aliquid boni operamur, non temporalia, sed æterna cogitemus, & primùm intentione & affectione regnum Dei quæramus. Sancti primitiui quæsierunt primò regnum Dei, & ideò Deus adiecit eis regnum mundi, s. tempore Constantini: sed hodie à multis primò, & præcipuè quæritur regnum mundi magis quàm Dei, & magis solliciti sunt pro terrenis & diuitijs, quā pro animabus & Ecclesijs, & ideò timendum est eis, ne cum regno mundi amittant regnum Dei. Deinde uetat cogitare de crastino & futuro, dicēs: *Nolite ergo solliciti esse in crastinum*, i. in futurum, sollicitudinē s. futuro tempori debitam inordinatè præoccupādo, & curā, quę incumbit diei crastino, in diem hodiernum anticipando. De præsentibus ergo est, ut ait Hiero. cōcessit debere esse sollicitos, qui futura ꝓhibet cogitare. Sufficit enim nobis præsentis temporis cogitatio, futura quæ incerta sunt relinquamus Deo. Vbi Petrus Cantor, suprà prohibuit sollicitudinem uitiosam de præsentibus, quæ scilicet sunt unius anni: semel enim in anno serimus, metimus, & colligimus. Vnde & præsentia quasi dicuntur, hic autem prohibet sollicitudinem de futuris, ut de his quæ post annum ueniunt. De his enim quæ procurat diuina ordinatio, non conuenit sollicitari. Si ergo prouidentia tua ultra annum extendi tur, iam in uitiosam sollicitudinem uertitur, ut abbatis, qui usque in tertium annum reseruauit annonā. Cuiusmodi homines modo reputamus sapientes, cùm tamen ueniant contra Domini prohibitum, qui concedit tantum curam præsentium. Tales etiam de Deo diffidunt, & ob hoc miserrimi sunt: Hæc Pe-

Margin notes: *Aug. serm. 16. ad fratres.* — *Penuria causa.* — *Sollicitudo prohibita & permissa.* — *Amor rerū temporaliū duplex.* — *Sollicitudo triplex.* — *Gene. 3.* — *2. Cor. 11.* — *Bonum triplex.* — *Roma. 8.* — *Augu. lib. 2. de serm. Do. in mōte cap. 24.* — *Regnum Dei.* — *Regnum temporale.* — *Crastini cura prohibetur.* — *Hierony. in ca. 6. Mat.* — *Petrus Cantor in Mat. Chryso. ut supra.*

Hæc Petrus. Vnde & Chryso. Quòd autem dictum est nolite cogitare de crastino, scio ego nec audire aliquem, nec omnino seruare. Cùm enim neque orare pro his iubeamur, nos omne studium erga hæc expendimus, & de his singulis cogitando consumimur. Sed quantam in his quæ ad corpus sunt curam ostendimus, tantam in spiritualibus habemus incuriam, imò longè etiam maiorem: Hæc Chrysostom. Non vult autem Dominus de futuro nos esse sollicitos, tanquam certi de futura uita simus, quia neq; de præsenti certi & securi sumus. Vnde Anselmus: Puta te quotidie moriturum, & de crastino non cogitabis. Vnde & Seneca: Omnis dies sicut ultima est ordinanda. Sufficit ergo nobis præsentis cogitatio temporis, futurorum curam, quæ incerta est, relinquamus. *Crastinus enim dies sollicitus erit sibiipsi*, i. ipse affert sollicitudinem suam secum, quia tempus futurum habebit sollicitudinem suam, sibi congruam & debitã, sicut patet quòd ex uariatione temporis occurrunt uaria fienda, de quibus sufficit tunc sollicitari cùm venerit eorum hora, ac si dicat. Cùm futurus dies aduenerit, de ipso curabitis, & non antè, sicut enim hodiernã sollicitudinem non interdico, ita nec crastinam postquam crastinus dies aduenerit. Et secũdum hoc, in prædictis, hoc nomen sollicitus dicit anxietatem auaritiæ, quæ semper est fugienda? hîc discretionem prouidentiæ, quæ de præsentibus non de futuris est habenda. Sit ergo hodiernus dies de se sollicitus tantummodo, & non de alio. *Sufficit enim diei malitia sua*, id est, cuilibet tẽpori labor & fatigatio, calamitas & contritio: dolor & tristitia, afflictio & angustia, sollicitudo & cura. Vnde malitia hîc dicitur, non malum culpæ quod agimus: sed malũ pœnæ quod patimur. In statu enim innocẽtię nõ indiguisset homo tali sollicitudine, ac si dicat, non oportet q̧ laboret cogitatus ad habendũ uitæ necessaria diem præueniat, quia ad hoc sufficit dies quo necessaria sumere oporteat, cùm enim pro se suam habeat sollicitudinẽ, nõ oportet addere aliam. Cur ergo malitiam malitiæ, laborem labori, curam curæ superaddere uelis? Non itaque pro malignitate ponitur hîc malitia, sed pro labore & miseria. Sic enim dicere solemus, multa mala hodie passi sumus, quãdo aliquo magno labore uel miseria fatigamur. Vnde Chrys. Malitiam uerò hîc non malignitatẽ nocat, sed miseriam & laborem. Sicut. n. cùm alibi dicit: *Si est malitia in ciuitate quam Dominus non fecit*, non auaritiam significat, ac rapinas, nec taliũ quicquã aliud omnino, sed eas profectò plagas, quæ diuinitus inferuntur, de quibus rursus loquitur per prophetam: *Qui facio pacem, & creo malum*. Neq; enim hîc malitiam uoluit intelligi: sed pestilẽtias profectò & fames, cæteraque huiusmodi, quæ mala esse putantur à plurimis, ita hîc quoque malitiam pro afflictione posuit dicens: *sufficit diei malitia sua*. Nihil. n. ita dolorẽ, infert animæ, ut sollicitudo & cura: Hæc Chryso. Itaque non labor & prouidentia damnatur, sed mentem præfocans cura. Et ideò secundum August. Hoc loco uehementer cauendum est, ne cùm uiderimus aliquem seruum Dei prouidere, ne ista necessaria sibi desint, uel sibi cõmissis, iudicemus eũ contra præcepta Domini facere, & de crastino sollicitum esse. Nam & ipse Dominus cui ministrabant Angeli, propter exemplum, & ad informandam Ecclesiam, loculos habere dignatus est, ne quis in hoc scandalum pateretur. Et iterum satis apparet Dominum nostrum non hoc improbare, si quis humano more ista procuret: sed si quis propter ista Deo militet, vt in operibus suis non regnum Dei, sed istorum acquisitionem intueatur. Ad hanc ergo regulã hoc totum præceptum redigit, ut etiam in istorum prouisione regnum Dei cogitemus, in militia uerò regni Dei ista non cogitemus, & simplici corde tantũmodo propter regnum Dei debemus operari bonũ ad omnes: non autem in hac operatione, uel solam, vel cum regno Dei mercedem temporalium cogitare. Ita enim etiam si aliquando defuerint (quod plerunque propter exercitationem nostram Deus sinit) non solum non debilitant propositum nostrũ: sed etiam examinatum propositum confirmant: Hæc Augustinus.

Seneca de breuitate uitæ & in prouerbijs. — *Crastinus dies.* — *Malitia.* — *Chryso. ho. 23. in Mat.* — *Amos. 3.* — *Esaia. 45.* — *Augu. lib. 2. de serm. Domini in monte c. 26.* — *Loculos habuit Dominus.*

ORATIO.

DOMINE *Iesu Christe, fac me non thesaurizare in terra elementa† terrenorum: sed in cælo præmia meritorum, & quia nemo potest duobus dominis seruire per contrarietatem obsequiorum, libera me à domino & seruitute mundi, carnis, et diaboli: ut respiciam contemplationes cælestes, non terrenas: adijce ad staturam naturæ meæ cubitum gratiæ in præsenti, & gloriæ in futuro: ut considerem lilia agri, deuotos Ecclesiæ, coopertos uirtutum candore, potius quam fœnum diuites seculi mittendos in clibanum gehennæ. Quæram præcipuè regnum Dei & iustitiam eius, ut cum uiatico temporaliũ per uiam uirtutum perueniam ad regnum cælorũ. Amen.*

† emolumenta.

De misericordia facienda, & non iudicando: ac fiducia orationis. Cap. XXXIX.

POST hæc hortatur nos Dominus ad misericordiam circa proximum faciendã dicens: *Estote misericordes sicut & pater uester misericors est*. Deus enim reuelat miserias nostras, non expectãdo aliquid à nobis, sed propter suã bonitatem, sic nos debemus moueri ad releuandum miseriam proximi, non propter nostrum commodum & emolumentum, sed propter illius salutem, & diuinæ bonitatis amorem, qui enim propter suum commodum uel emolumentum proximo consulit uel benefacit, non utique per charitatem hoc facit, quia non illius quẽ debet tãquã seipsum diligere: sed suam utilitatem quærit, vult nos Dominus patrẽ imitari in misericordia qua nos miseri multum indigemus, non in potentia, quã superbè appetens diabolus, in infernum est detractus, nõ in sapientia, quam appetens homo paradisum perdidit, im-

Luca. 6. & Mat. 11. — *Misericordia commendatio.*

Homo homini ſocietatem & pietatem debet.
Pietas opera.

dit, immortalitatis ſpoliatus gloria. Magnum ergo A præconiũ pietatis animalibus noſtris imprimit, quæ nos Deo conformes reddit. Naturale eſt omnibus animabus eiuſdem ſpeciei adinuicem miſericordiã ſeruare, multo magis homo ad imaginem Dei conditus debet alter alteri tanquam coimagini ſuæ compati, & unus alterius miſeriam cordis aſſumere uelut ſuam, & in hoc conſiſtit ratio miſericordiæ. De pietatis operibus ſic dicit Hieronym. Non memini me legiſſe mala morte mortuum, qui libenter opera pietatis exercuit, habet enim multos interceſſores, & impoſsibile eſt multorum præces non exaudiri. Deinde ponit tres ſpecies miſericordiæ, quarum prima conſiſtit in non iudicando.

Hieronym. epiſt. ad Nepotianum.
Miſericordiæ ſpecies tres.

De multis enim incertum eſt quo animo fiant, cùm poſsint ſimplici B corde fieri aut duplici, & ideò bene ſubiungitur: *Nolite iudicare*, ſcilicet iniuſtè & temerariè de proximo, *& non iudicabimini*, id eſt, non incurretis peccatum per quod ſitis digni à Deo iudicari, & ſi fortè ex humana fragilitate contingat uos ſuſpicioſè iudicare, *nolite*, tamen, *condemnare*, id eſt, aliquem dignum condemnatione dicere, *& non condemnabimini*, ſcilicet à Deo pro hoc peccato, quia aliquis eſt hodie peſsimus, qui fortè cras erit bonus. Circa iſtud ſciendum eſt, quòd iudicium uno modo eſt actus iuſtitiæ pertinens ad iudicem ſecularem, uel Eccleſiaſticum, & de hoc non loquitur hîc. Alio modo accipitur iudicium, prout aliquibus ſignis aliquis iudi- C cat de proximo malè, & hoc prohibet hic dicens. *Nolite iudicare*. Poteſt autem aliquis malum iudicare de proximo multipliciter.

Iudicium capitur diuerſimodè.
Iudicare de alio, multipliciter fit.

Vno modo ex euidentia facti: vt cùm aliquis iudicat aliquẽ homicidam, quia vidit eum interficere hominem, & hoc nullum eſt peccatum. Alio modo ex ſignis euidentibus: ut ſi aliquis iudicet aliquem fornicatorem, quia uidit eum nudũ cum nuda, ſolum cum ſola & hoc ſimiliter nullum eſt peccatum. Tertiò modo ex ſignis leuibus. Et in hoc iudicio eſt triplex gradus. Primus eſt, quando ex leuibus ſignis incipit aliquis dubitare de fratris bonitate: & hoc peccatum ueniale eſt, quia procedit ex humana infirmitate, & hoc non uocatur propriè D iudicium, ſed ſuſpitio. Secundus gradus eſt, quando talibus ſignis firmiter tenet in animo quòd frater ſit malus: & hoc propriè dicitur iudicium, quia iudicium importat firmam ſententiam, & hoc eſt peccatum mortale, ſi malum quod iudicat de fratre ex leuibus ſignis ſit de genere peccati mortalis, quia eſt contra charitatem. Tertius gradus eſt, quando ex leuibus ſignis non ſolum prædicto modo iudicat: ſed etiam procedit ad punitionem fratris, ſicut de facto, & hoc eſt grauius, quia non ſolũ eſt contra charitatẽ ſed ẽt contra iuſtitiæ æquitatem, & de talibus intelligitur uerbũ prædictum, *nolite iudicare, &c.* Prohibet Dñs ne temerè iudicemus uel condẽnemus. Mali.n. E homines ſæpe in malam partem iudicant, quæ uidẽt uel audiunt. Boni autem in bonam partem interpretantur, & non dubitant quin rectè omnia fiant, Deo cuncta uel rectè operante, uel iuſtè permittente, & ideò de omnibus lucrum faciunt. Vnde enim ait Auguſtin. In tribus conſiſtit ordinario bonorum, in æſtimando bonum de quolibet, in exhibendo bonum cuilibet, in ſuſtinendo malum pro quolibet. Vnde & Bernardus: Caue alienæ conuerſationis eſſe aut curioſus explorator, aut temerarius iudex etiam ſi perperam actum quid deprehendas, nec ſic iudices proximum, magis autem excuſa. Excuſa intentionem, ſi opus non potes, puta ignorantiam; A puta ſurreptionem, puta caſum.

Bonorũ ordinatio.
Ber. ſermo. 40. in cantica.
Excuſatio factorum alienorum.

Quòd ſi omnem omnino diſsimulationem rei certitudo recuſat, ſuade nihilominus ipſe tibi, & dicito apud teipſum. Vehemens fuit nimis tẽtatio. Quid de me illa feciſſet, ſi accepiſſet in me ſimiliter poteſtatem: Hæc Bernar. De dubijs ergo iudicare, eſt ſuſpectos quaſi reos condemnare, penitus repellit à nobis Dominus. Et ideò ſemper dubia ſunt in melius interpretanda, & in dubijs benigniora ſunt præferenda. Vnde Auguſtin. Hoc loco nihil aliud nobis præcipi exiſtimo, niſi ut ea facta quæ dubium eſt quo animo fiãt, in meliorem partem interpretemur, ſunt enim quædam facta media quæ ignoramus quo animo fiant, quia & bono & malo fieri poſſunt, de quibus te- B merarium eſt iudicare, maximè ut condemnemus.

Dubia in meliorẽ partem interpretanda ſunt.
Augu. lib. 2. de ſerm. Domin. in monte cap. 28.
Iudiciũ temerarium

Duo autem ſunt in quibus temerarium iudicium cauere debemus, cùm incertum eſt quo animo quid factum ſit, uel incertum eſt qualis futurus ſit qui nunc malus uel bonus apparet. Non ergo reprehendamus ea quæ neſcimus quo animo fiant, neque ita reprehendamus quę manifeſta ſunt, vt deſperemus ſanitatẽ, & uitabimus iudiciũ de quo nunc dicitur: Nolite iudicare ne iudicetur de uobis: Hæc Auguſtin. Vnde & Chryſoſtomus: Non oportet exprobrare delictum, neque illum qui peccato aliquo ſit præuentus, inſolenter obruere: ſed clementer monere, neque perſequi iurgio, ſed C iuuare conſilio.

Chryſo. ho. 24. in Mat.
Iudicat ſe, qui alios iudicat.

Non enim illum, ſed temetipſum profectò condemnas, & facis tibi terribilius eſſe iudicum, cogisque aduerſus te diligentiſsimam fieri, etiam de minimis, ultionem, ut enim diligentius peccata examinentur tua, legem primus ipſe poſuiſti ſeuerius de his quæ proximus peccauerit iudicando. Sunt autem hæ diabolicæ tentationis inſidiæ. Nam qui ſeuerè diſcutit aliena, nunquam propriorum reatuum merebitur ueniam. Et iterum: ſi nullum nobis aliud peccatum fuiſſet admiſſum, pro hoc ſolo gehennæ nos tradi ſatis abundeque ſufficeret. Quippe qui in aliorum delictis ſeueri & amariſsimi iudices reſidemus, noſtras D autem trabes oculis infixas proprijs non uidemus, qui aliena etiam minima, tam ſollicitè perſcrutamur, & ad condemnandos cæteros, omne uitæ noſtræ tempus abſumimus, à quo uitio, neque ſeculi hominem, neque monachorum ullum facilè inuenias liberum: Hæc Chryſoſtomus. *In quo enim iudicio*, id eſt, pro quali, ſcilicet iuſto uel iniuſto, miſericordi uel duro, *iudicaueritis*, alios, *iudicabimini*, à Deo: *& in qua menſura menſi fueritis*, alijs modo, *remetietur uobis*, ſcilicet in iudicio, id eſt iuxta qualitatem temeritatis in iudicando, erit qualitas pœnæ, & ſecundum menſuram prauæ uoluntatis, erit menſura retributionis in futuro. Comminatur ergo duo ſcilicet iudicium & menſuram, iudicium refertur ad E culpæ & pœnæ qualitatem, menſura ad earum quantitatem. Et ſecundum Auguſtinum: Non eſt intelligendum ſi temerè nos iudicauerimus, quòd temerè de nobis Deus iudicabit: aut ſi menſura iniqua menſi fuerimus, quòd apud Deum iniqua menſura nobis remetietur: ſed quoniam temeritas qua punis alium, eadem ipſa te puniet. Vnde non accipitur hîc æqualitas iniquitatis ad iniquitatem, ſed culpæ ad pœnam: ut qui per culpam malè iudicat, per pœnam iuſti diuini iudicij mala ſuſtineat, & iuxta menſuram culpæ, ſit menſura pœnæ. Ad hunc ſenſum etiam retorquetur illud: Qui gladio, ſcilicet iniquæ ſententiæ iudex quemque percuſſerit,

Augu. lib. 21 de ciui. Dei ca. 11.
Temerè iudicantes, nõ iudicabuntur à Deo temerè: ſed ſeuerè.
Secũda miſericordiæ ſpecies.

cusserit, gladio diuinæ sentétiæ iustè ferietur, & æterna morte morietur Deinde ponit secundã speciẽ misericordiæ, quæ consistit in dimittendo, cùm subiungit: *Dimittite* scilicet iniurias oobis illatas à proximo, & debita uobis à pauperibus, *& dimittetur uobis*, scilicet peccatum nestrum à Deo, cui frequenter iniuriati estis, & debitum quod Deo debetis. Et ponit tertiã speciem, quæ consistit in dando, cùm addit: *Date*, s. indigentibus beneficia temporalia, *& dabitur uobis*, scilicet vita æterna. Induisibiles enim socii sunt dimittere & dimitti, ac similiter dare & dari. Vnde Augustinus: Duo sunt opera misericordiæ quæ uos liberant: Dimittite, & dimittetur uobis: date & dabitur uobis Dimittite & dimittetur nobis ad ignoscẽdum pertinet: date & dabitur vobis, ad beneficium præstaodum Ignosci oobis vultis, ignoscite, remittite, & remitietur vobis. Accipere vultis, *date & dabitur nobis*. Et secundum eundem hæ sunt duæ alæ orationis, quibus uolat ad Deum, si illud quod committitur, ignosci delinquenti, & donat egenti: Vnde & Beda: Dimittere nos iniurias, dare beneficia iubet: ut & nobis peccata dimittantur, & uita detur æterna. Qua sẽntentia breui, sed eximia, cuncta quæ latissimè de cõuersando cum inimicis mandauerat, comprehendendo concludit. Et quia ut ait Iacobus, *iudicium sine misericordia fiet ei qui non fecerit misericordiam*, multum nobis insistendum est circa misericordiam in proximorum necessitatibus, ut & nos eam in nostris neces sitatibus reperiamus. Vt enim ait Augustinus. Vnusquisque talem indulgentiam accepturus est à Deo, qualem & ipse dedit proximo suo. Et iterum hoc unum remedium est de malis euadendi, ut infirmitatem aliorum ferat, & eis quãtum potest opituletur qui suæ diuinitus desiderat subueniri, & dimittat sicut sibi uult dimitti. *Beati enim misericordes, quoniam ipsorum miserebitur Deus*. Vbi nota ex uitis patrum, quòd cùm fratres cuiusdam monasterii multum abundarent, & ad pauperes multum liberales essent tandem eleemosynas dimiserunt, & ipsi egere cœperunt. Quod cùm uiro sancto referrẽt, ait: Duo socii in isto monasterio consueuerunt habitare, scilicet, Date, & dabitur uobis, uos expulistis primum, & noluit secundus remanere. Deinde ex ubertate præmii liberales nos facit Dominus ad benefaciendum & misericordiam impendendum, quia illi quibus fit dabunt, id est, erunt causa quare Deus dabit nobis præmium. Nam per ipsorum intercessionem & merita, quibus uel calicem aquę frigidæ dederimus, dabit nobis io ęterna beatitudine mercedem, & *mensuram bonam*, id est, iustam, quia secũdum meritorum exigentiam, *& confertam*, id est, plenã, quia supra condignum, *& coagitatam*, quia supra desideratum, *& super effluentem*, quia supra coagitatum. Vel præmium quo remuneramur misericordes describendo, dicit, *mensuram*, quia vnicuique distribuitur præmium iuxta mensuram meritorũ, &, *bonam*, quia bonum est illud beatitudinis præmium, imò bonum omnis boni, complectens in se quæcunque sunt bona, *& confertam*, id est, plenam, plena nanque erit anima cœlesti beatitudine, ita ut nihil eius sit uacuum à gloria, *& coagitatam*, id est, firmam, quæ enim firma esse uolumus coagitamus, id est, quassamus: sic præmium beatorum erit stabilitum & securũ, *& superefluentem*, id est, abundantem: quia excedit merita nostra, dedimus temporalia pro æternis, mundana pro diuinis. Et dicit, *in signum*, quia secuodum Greg. Nihil securius & amabilius eo quod in sinu collocamus. Deinde ponitur æquitas retributionis, cùm subditur. *Eadem quippe mensura qua mensi fueritis*, in merito, *remetietur uobis*, in præmio. Non dixit in tanta, sed in eadem, id est consimili, qui enim bene facit, bene fiet ei, quod est remetiri eadẽ mensura, sed superefluentem dicit, quia millies bene faciet ei & ultrà: Deus enim abundantius præmiat quàm mereamur, sicut & minus punit quàm demereamur. Generaliter autem de omnibus quæ mente lingua manu gerimus, accipi potest: quia reddet Deus singulis secũdum opera eorũ, & secũdũ ꝙ opera pietatis sunt maiora similiter erit retributio diuina. Ista tũ maioritas non est attendenda semper secundum magnitudinẽ operis exterioris: sed secundũ magnitudinẽ affectus interioris. Vnde & uidua quæ misit duo minuta in gazophilacium, secundũ testimonium saluatoris dicitur plus misisse quàm multi diuites, qui magna dona miserunt in ipsum. *Dicebat aũt illis similitudinem. Nunquid potest cæcus cæcum ducere?* id est stultus stultum docere, & dirigere in regulam iustitiæ. *Nonne in foueam*, & perditionem, *ambo cadunt*, scilicet primò culpæ, & deinde gehennæ. Nam, ut ait Gregorius: Cùm pastor per abrupta graditur, cõsequẽs est ut grex ad præcipitium sequatur: quasi diceret Dominus. Prædicta facere debetis ut illuminantes uerbo & exemplo alios gubernare possitis, oe sitis de cæcis speculatoribus synagogæ, non Ecclesiæ, ridiculosa res est, imò magis periculosa, speculator cæcus, doctor inscius, præcursor claudus, prælatus negligens, præco mutus. Ergo ratione uitandi periculi non debet ignorans præsidere Si ergo tu alium iudicas, & ipse in eisdem peccas iam cæco cæcum ducenti assimilaris. Quomodo enim ille à te ducetur ad bonum, cùm & tu pecces qui te doctorem putas & magistrum? Deinde inducit & aliã similitudinem de eodẽ dicens: *Quid autem*, id est, quare & quomodo, *uides*, & consideras, *festucam*, id est, paruum & leue peccatum: quod tamen oculum non excæcat, & de facili sicut festuca consumitur ardore charitatis, *in oculo*, i. in intentione & conscientia, *fratris tui: trabem autem*, id est magnum & graue peccatum, *in oculo tuo*, id est, in intentione & conscientia tua, *non consideras?* Quasi diceret: Cur habes oculum apertum ad iudicandum minima & aliena, clausum uerò ad iudicandum tua magna, & consideratione tui relicta consideras aliorum errata. Conuenit autem hoc omnibus, & maximè doctoribus, qui cùm subditorum minima peccata puniant, propria impunita relinquuot. *At quomodo*, id est, qua conscientia, aut qua fronte dicis, *fratri tuo*, minus peccanti uel innocenti, *frater*, loquendo simulatoriè, *sine*, id est patienter sustine & permitte, *eyciam festucam*, id est, culpam licet modicam, *de oculo tuo*, id est, de conscientia & intentione tua te corripiendo: *& ipse trabem in oculo tuo non uides?* Quasi diceret, non potes dicere ordinatè. Vt enim dicit Chrysost. videre festucam & eiicere non est omnium: sed doctorum & sanctorum. Et quia secundum eundẽ Chrysost. Omnis sacerdos qui vult docere populum debet prius docere seipsum, ideò bene sequitur: Igitur tu, *hypocrita*, id est simulator & reprę sentator personæ alienæ, quia sæpe malus bonũ arguit, ut iustus uideatur, & alium accusat, ut se extollat, *eyce primùm*, per collyrium pœnitentiæ, *trabem*, maioris peccati, *de oculo tuo*, & conscientia, quia magis tui quàm alterius es cognitor, quia magis uides maiora quàm minora, quia magis te diligis quàm alium,

Tertia species.

Aug. sermon 15. de uerbis Domini. 10.

Augu. sermone de quadragesima. Oratio nis alæ.

Beda in ca. 6. Lucæ.

Iacobi. 2.

Augu. ser. 103. de tempore.

Matt. 5.

Date, & dabitur, sunt duo socij.

Mensura eadem.

Lucæ. 21.

Gregor. pastorali.

Speculator cæcus.

Chrysosto. hom. 17. operis imperfe.

Chrysosto. ibidem.

Festucã uidere & eijcere.

quia in maiori peccato, maius est periculum, *& tunc*, s. cùm mundatus fuerit oculus tuus, videbis &, *prospicies: ut eycias festucam*, minoris peccati, *de oculo*, & conscientia *fratris tui* ipsum arguendo, quia oculus conscientiæ purgatus uidere potest, sed nube & caligine peccati cæcatus non potest. Sic facias ut exemplo potius quàm dictis fratrem emendes ne tibi dicatur: *medice, cura teipsum*, & illud Apostoli, *qui alium doces, teipsum non doces*. Sic est ordo charitatis quòd à seipso incipiat, & prius se ac postea alios corrigat & emendet. Circa correctionem enim proximi attédi debet ordo correctionis, scilicet ut homo prius se corrigat, deinde proximum: modus mansuetudinis, causa mouens, s. zelus charitatis, circunstária loci & temporis, æstimatio euentus sequentis. Propemodú & ferè naturale est ut quilibet peccata sua leuiget, & aliena aggrauet. Vnde dicit Hilarius, quòd vix inuenitur aliquis ab hoc uitio alienus, quia unusquisq; uitijs suis fauens aliena facilè reprehédit. Et ideò ut ait August. piè cauteq; vigilandum est, ut cùm aliquem reprehendere uel obiurgare necessitas coegerit, primùm cogitemus vtrum tale sit uitium quod nunquá habuimus. Et si nunquam habuimus, cogitemus & nos homines esse, & habere potuisse. Si uerò habuimus, & non habemus: tangat memoriam communis infirmitas, ut illam reprehensionem aut obiurgationem non odium, sed misericordia præcedat. Si autem cogitantes nosmet inuenerimus in eo uitio in quo est ille quem reprhendere parabamus, non reprehendamus, neque obiurgemus: sed tantum congemiscamus, & non illum ad obtemperandum nobis: sed ad pariter conandum inuitemus. Raró ergo & magna necessitate obiurgationes adhibédæ sunt, ita tamen, ut etiam in his non nobis, sed Deo ut seruiatur instemus: Hæc Aug. In omnibus istis, ut dicit Basilius, considerandú est quátæ sit difficultatis alios iudicare, quia oportet ut primò seipsos iudicét & cóspiciát, quod est grauissimum omniú, quia cùm oculus cuncta uideat exteriora, tamen super se uisu non utitur: ita intellectus cùm alienum corrigit peccatum, difficile est proprios defectus percipere. Aduertendum tamen, quòd crimina arguentis aut sunt publica, aut occulta: publica, peccat dupliciter arguendo, scilicet peccato præsumptionis, & peccato scandali, si autem sunt occulta, tunc peccat primo modo tantú, si tñ iste qui arguit primò pœniteat, & postea humiliter arguat, non peccat. Sed quia aliqui Dei præceptis obtemperare cupientes, quandoque aperiendo ea quæ hi quibus aperiuntur capere & sustinere non possunt, amplius nocent quàm si occultarent, rectè subiungit: *Nolite sanctum*, id est, sacræ scripturæ mysteria & fidei secreta, uel etiá Ecclesiastica sacramenta, *dare*, uel id est, publicare & reuelare: prædicando mysteria, dispensando sacramenta, *canibus*, id est, oblatrantibus detractoribus & ueritatis oppugnatoribus, *neque miseritis margaritas*, idest, quod sanctum, *ante porcos*, i. contemptores & derisores, *ne forte conculcent eas*, s. porci contemnendo & fastidiédo, *pedibus suis*, scilicet intellectu & affectu, *& conuersi*, s. canes ab eo quod audierunt à uobis, *dirumpát uos*, reprehendendo & blasphemando, ac fidei simplicitatem & ueritatem impugnando. Vt enim ait Augustinus, duæ res faciunt magna non recipi scilicet contemptus & odium, primum ad porcos, secundum ad canes refertur. Cauendum est ergo, ne quid aperiatur ei qui non capit, melius enim quærit quod clausum est, quàm id quod apertum est, aut infestet per odium ut canis: aut negligat per contemptum ut porcus. Et ne possit aliquis ignorantiæ suæ conscius dicere, quod sanctum me dare canibus prohibes, & quas margaritas mittere ante porcos, cùm adhuc me habere non uideam, oportunè subieci, dicens. *Petite*, in fide, & orando, *& dabitur uobis: quærite*, scilicet in spe, & rectè uiuendo, *& inuenietis: pulsate*, scilicet in charitate, & perseuerando, *& aperietur uobis*. Vbi Chrysostom. Quoniam maiora erant mandata superius posita, quàm uirtus humana, transmittit eos ad Deum, cuius gratiæ nihil est impossibile dicens: *Petite, & dabitur uobis*: ut quod ex hominibus consummari non potest, per gratiam Dei adimpleatur. Cùm enim alia animalia Deus muniuerit, ueloci pedum cursu, aut uelocibus pennis, aut unguibus, aut dentibus, aut cornibus: hominum solum sic disposuit, ut virtus illius sit ipse: ut infirmitatis suæ necessitate coactus, semper necessarium habeat Dominum suum. Vbi & Hieronymus. Si petenti datur, & quærens inuenit, & pulsanti aperietur: ergo cui non datur, & qui non inuenit, & cui non aperitur, apparet quòd non bene petierit, quæsierit, pulsauerit. Et Chrysosto. Petentis negligentia reprehenditur ubi de dantis misericordia non dubitatur. Vnde etiam Augustinus. Dominus Iesus Christus, inter nos petitor, cum patre dator: non utiq; nos tantum hortaretur ut peteremus, nisi dare uellet. Erubescat humana pigritia, plus vult ille dare, quàm nos accipere: plus uult ille misereri, quàm nos à miseria liberari. Nam ille quod nos hortatur, propter nos hortatur. Euigilemus, & hortati credamus promittenti: obsecremus, ut & dántem gaudeamus: Hæc Augu. Sciendum uerò quòd oratio est exaudibilis, tribus concurrentibus. Primum est, quòd sit pia & iusta, id est de pertinétibus ad salutem, quia exaudiri in alijs, quandoque non expedit. Secundum est, quòd sit perseuerans, id est non interrupta per aliquid orationi cótrarium, quia non cessat orare, qui non cessat benefacere. Tertium est, quòd oret pro se. quia licet aliquis piè & perseueranter pro alio oret, oratio tamen posset impediri propter demeritum illius pro quo oratur: sed tribus prædictis concurrentibus, semper exauditur. Et hoc est quod notatur in tribus uerbis hic positis, s. *petite*, piè, *quærite*, perseueranter, *pulsate & aperietur uobis*. Ex quo patet quòd loquitur de oratione facta pro se, cùm dicit, *& aperietur uobis*. Et quia istis concurrentibus, semper exauditur oratio: ideò ne homines desperent in sua oratione exaudiri, subdit omnibus, spem conferens impetrandi: Omnis inquit, qui credendo petit sicut debet, accipit: & qui sperando quærit sicut debet, inuenit, & operando pulsanti aperietur. Ergo perseuerantia opus est ut accipiamus quod petimus, iueniamus quod quærimus, & quod pulsamus aperiatur. Hac enim tanta cóculcatione verborum, manifestè Dominus ostendit, quàm sollicitos, molestos, & importunos, uiolentos, & improbos, ad petendum nos esse uelit. Vnde & quidam ait: Labor improbus omnia uincit. Illud enim quod ad saluté petitur, non semper statim datur: sed differtur, ut congruo tempore detur, & ut ex dilatione charius habeatur, quia diu desiderata dulcius obtinentur: citò autem data uilescunt. Expedit etiá ut ab ociosa locutione abstineat, qui in oratione exaudiri desiderat. Quia secundum Gregor. os nostrum ab omnipotente Domino, tanto minus exauditur in prece, quanto amplius inquinatur stulta locutione.

Luca. 4.
Rom. 2.
Correctionis fraternæ ordo, modus, causa, locus, tempus, & euentus.
Hilarius canone. 5. in Matth.
Cautè corrigas.
Aug. lib. 2. de serm. Domini. c. 30.
Basilius in regulis breuiorib.
Iudicandi alios cautio.
Arguentis incautè peccata.
Augu. lib. 2. de serm. Domi. cap. 31. & 32.
Cótemptus & odium.
Chryso. ho. 18. operis imperfecti.
Hieron. in cap. 7. in Matth.
Petenti dabitur, &c.
Chrysosto. ibidem.
Aug. serm. 29. de uerbis Domin.
Oratio est exaudibilis per tria.
Orationis fiducia.
Vergilius in Georg.

Ambro. in cap. 11. Lucæ. *Bernar. ho. 4 super Euang. missus est.* *Exauditio multiplex.*

ne. Conetur etiam orans, vt seipsum intelligat, si vult q Deus eum exaudiat. Nam secundũ Ambr. illã oratione Deus non audit, ad quam iste qui orat non intendit. Vult Deus fideliter peti à se, quo disposuit petẽtibus erogare. Vnde Ber. Vult aũt se requiri Deus, & quod pollicetur. Et ideò fortè multa quæ dare disposuit, prius pollicetur: ut ex ꝓmissione, deuotio excitetur, sicq; quod gratis daturus erat, deuota oratio promereatur. Non aũt dicit Dñs, quid accipit petẽs, uel quærens, aut pulsans, quia quãdoq; exauditur ad votũ, ut cùm datur id quod petitur, quandoq; ad meritũ, ut cũ aliquid ęqui ualẽs, uel melius datur. Aliqñ enim sancti, non recipiẽdo quod petũt, magis exaudiuntur, quàm si illud reciperent. Vnde August. Nolite pro magno habere ad uoluntatẽ à Deo exaudiri.

Augu. ser. 35. de uerbis Domini.

B Aliquando Deus quasi iratus, dat quod petis, & propitius, negat quod petis. Quid prosit & quid nõ, medicus nouit, quia Deus si uoluntati nostræ non dat, saluti dat. Quid enim si hoc petieris quod tibi obest, & medicus nouit quia obest tibi: fratres discite rogare Deum, ut medico committatis. Quod ipse nouit, faciat. Tu morbum confitearis, ille medicamentum adhibeat. Non te exaudit ad uoluntatẽ, sed exaudit ad salutem. Non fit quod uis, sed fit quod tibi expedit: Hæc Aug. Vnde & Bern. Nemo uestrum paruipendat orationem suam, quoniam ipse ad quẽ oramus, non paruipendit eã: sed aut dabit quod petimus, aut quod nouit utilius.

Bernar. sermone. 5. in quadragesima. *Orationis uirtus inæstimabilis.*

C Frequenter Dominus discipulos ad orandum monuit sæpe opere comprobauit, & exempla plura ad hoc eis proposuit, ut nobis uirtutem orationis commẽdaret. Est quippe virtus eius inæstimabilis & efficax ad omnia bona, & proficua impetrãda, ac mala & nociua repellenda. Si ergo uis patienter aduersa tolerare, ora. Si uis prauas affectiones cõculcare, ora. Si uis astutias Satanæ cognoscere, & fallacias eius euitare, ora. Si uis lętãter in opere Dei uiuere, ac laboribus & afflictionibus non cedere, ora. Si uis in spirituali uita te exercere, & carnis curam in desiderijs non agere, ora. Si uis uanarum cogitationum muscas effugare, ora. Si uis animam tuam sanctis & bonis cogitationibus ac desiderijs, feruoribus, & deuotionibus impinguare,

D ora. Si uis cor tuum virili spiritu & constanti proposito, in Dei beneplacito stabilire, ora. Si uis uitia extirpare, & uirtutibus imbui, ora. Si uis ad contemplationem ascendere, & sponsi amplexibus frui, ora. Si uis cœlestium dulcedinem, & alia Dei magnalia degustare, ora. Et breuiter, in quacunq; necessitate oratio ualet, quæ spiritus malos à nobis fugat, & bonos ad nos uocat. Vnde Beda: Sicut fur audito clamore fugit, & uicini excitantur, & ueniunt ad succurrẽdum, ita clamor orationis diabolum fugat, & angelos ac sanctos omnes ad succurrẽdum excitat. Vnde & Bernard. Inter Babylonem & Hierusalem, est nuncius

Ber. in sententijs. Oratio nũcius fidelis.

E fidelissimus, regi bene notus & curiæ oratio scilicet, quæ in secreto noctis silentio, per ignotas semitas, arcana cœli penetrare, & cubiculum regis adire, & opportuna importunitate impij regis animum, ad auxilium mittendum inflectere nouit: Hæc Bernar. Vides quàm magnæ potentiæ & uirtutis, sit oratio. Ad quorum omnium probationem, omissis scripturarum probationibus, hoc tibi sit pro efficaci probatione, quod audiuimus & uidemus quotidie per experientiam, illiteratas & simplices personas, prædicta & plura alia, etiam maiora per orationem impetrare. Magnum quippe signum est gratiæ Dei, uacare frequenter orationi. Vnde August. Cùm uide-

A ris non à te amotam deprecationem tuam, securus esto, quia non est amota à te misericordia ipsius. Et ut breuiter utilitatem orationis dicam, multum est necessaria ad salutẽ promerendã. Vnde Aug. Nullum credimus ad salutem, nisi Deo inuitãte venire, nullũ inuitatũ, nisi Deo adiuuante bona operari: nullũ, nisi orãtem Dei auxiliũ promereri. Vaca igitur orationi, nihilque aliud, necessarijs curis tantum exceptis, te delectet, nisi oratio quia nihil tantum te delectare debet, quantum morari cum Deo, quod fit per orationem. Vnde Chrys. Considera quanta est tibi concessa fœlicitas, quanta gloria attributa orationibus fabulari cum Deo, cum Christo miscere colloquia, optare quod velis, quod desideras postulare.

Oratio ad salutem necessaria est. *Chryso. li. 2. de orando Deum.* *Instanter orandum.*

B Deinde auget orantibus obtinendi fiduciam, à minoribus consurgens ad maiora, confirmans superius promissum per exempla. Et ponit primò similitudinem de amico, qui propter importunitatem, & constantiam amici, media nocte uenientis, & petentis, surgit, & panes necessarios commodat. Si enim homo perseueranter petenti, dat ex tedio, multò magis Deus, perseueranter petenti, dat ex amicitia. Vnde Beda: Comparatio est à minore. Si enim amicus homo surgit delecto, & dat, nõ amicitia, sed tedio compulsus, quanto magis dat Deus, qui sine tedio largissimè donat quod petitur: sed ad hoc se peti vult, vt capaces donorum eius fiant qui petunt. Vnde & Aug. Non

Deus ex tedio. *Beda in ca. 11. Luc.* *Augu. sermo. 5. de uerbis Domini.*

C propter amicitiam, quamuis amicus sit, sed propter improbitatem, quia pulsare non desistit, quia & cùm esset negatum, non se auertit, ille qui non nolebat dare quod petebatur fecit, quia in petendo non defecit. Quanto magis dabit bonus pater, qui nos hortatur vt petamus cui displicet si non petamus. Vbi & Ambros. Media nocte perrexit, ut omnibus momentis, non solum diebus, sed etiam noctibus, oratio deferatur. Et ideò scriptorum memores, noctibus ac diebus orationi instantes peccatis nostris veniam postulemus. Nam si ille tam sanctus, & qui regni erat necessitatis occupatus, *septies in die laudem Domino*, dicebat: matutinis & vespertinis sacrificijs intentus, quid nos facere oportet, qui eo amplius rogare de-

Ambro. in ca. 11. Luc. *Psal. 118.*

D bemus, quò frequentius carnis ac mentis fragilitate delinquimus: ut de uia lassis, & istius seculi cursu, ac vitæ huius anfractu grauiter fatigatis, panis refectionis deesse non possit, qui hominis cor confirmet. Nec solum media nocte, Dominus, sed omnibus propè docet vigilandum esse momentis. Vigilandum est semper, multæ enim insidiæ sunt nobis, & grauis corporis somnus, quia si dormire mens cœperit, uigorem suæ uirtutis amittet. Excita igitur somnum tuum, vt pulses ostium Christi: Hæc Ambros. Secundò ponit similitudinem de patre carnali, qui dat filijs suis bona data, & necessaria quę petunt. Et ponit exemplum de tribus, per quę intelliguntur,

Vigilandũ est. *Tria à Deo petenda.* *Panis.*

E quæ à Deo postulare debemus. Primũ est panis, & significat charitatem, quia sicut sine pane, omnis mẽsa inops dicitur: sic sine charitate, omnis virtus uana & inanis est, & omne opus bonũ perdit: Huic opponitur duritia cordis, quæ per lapidẽ intelligitur. Et pro vtroq; istorum debet orari: vt. s. charitas detur, & duritia cordis auferatur. Secũdò ponit exemplum de pisce, per quẽ intelligitur fides, quia sicut piscis in aqua nascitur, & in fluctibus aquæ nõ moritur, sed potius purgatur & melioratur: sic in baptismo fides nascitur, & inter tribulationes & fluctus angustiarum huius mundi extinguitur, sed potius purgatur. Huic contrarius est serpens, propter uenenum infideli-

Piscis.

 tatis.

tatis. Istam fidem debemus petere à Deo & non dabit serpentem, i. infidelitatem, nobis aut doctrinam, uel peruersitatem hæreticorum quæ per serpentem intelligitur. Tertiò ponit exemplum de ouo, & significat spem: quia sicut in ouo nódum est fœtus perfectus, sed sola spes fœtus: sic spes nó est de habitis, sed habendis. Vnde sicut ab ouo expectatur pullus, si ouum à matre fuerit calefactum: sic æterna beatitudo à spe expectatur, si spes à matre conscientiæ in calore charitatis conseruatur. Huic contrariatur scorpio, cuius uenenata est cauda. Hanc spem debemus petere à Christo, & nó dabit nobis scorpionem qui púgit cauda, & uccidit, & morté inferni inducit. Tres uirtutes prædictas petere debemus, quia sine eis nó est salus. Si ergo homo qui malus est, ad comparationem diuinæ bonitatis & cleméntiæ, respectu cuius nemo est bonus, qui etiam ideò malus dicitur, quia ad malum est pronus: dat bona data sibi à Deo, s. temporalia, filio petenti, multò magis pater noster cęlestis, qui ex natura sua bonus & pius est, per essentiam, *dabit spiritum bonum*, i. bona spiritualia, scilicet gratiá & gloriam, *petentibus se*, non renuentibus. Vocat autem omne bonum spirituale, spiritum bonum: quia secundum Augustinum, Spiritus sanctus est primú donum, in quo omnia donantur. Vbi Augustinus: Non denegabit se petentibus, qui sponte obtulit se non petentibus. Et præter hæc omnia, qui proprio filio suo non pepercit, sed pro omnibus tradidit illú, & dedit ad occidendú, quomodo nobis non cuncta quę petimus donabit? Dabit autem ea quę petimus, si tamen ea quæ præcepit, fecerimus. Et iterum: Qui vult audiri à Deo, prius audiat Deú. Qua fronte postulas quod promisit Deus, si non facis quod iussit Deus? Prius audi monitione, & sic exige promissiones. Qui à præceptis Dei auertitur, quod in oratione postulat non meretur: Hæc Augustin. Deinde ostendit per quid oratio à parte orantis exaudibilis sit: & ad meritum exauditionis concludendo, subiungit: *Omnia ergo quæcunque uultis*, scilicet rationabiliter & dictante charitate, *ut faciant uobis homines* scilicet utiliter & ordinatè, *eadem & uos facite eis*, scilicet loco & tempore. Qua enim fronte petis Dominum tuú, qui non agnoscis parem tuum? quasi dicat: Si uultis petita accipere, quæsita inuenire, pulsantes intrare, ergo uos facite alijs, quæ uobis fieri uultis ab illis. Sic nec ab alijs expectetis quod illis non feceritis. Vbi Chrysosto. Ac si diceret: Si ergo cupitis audiri præter illa quæ dixi, etiá ista perficite. Vidisti certè, quia cum oratione opus sit etiam disciplina uirtutum. Quæ uis tibi fieri à conseruo, ea tu erga proximum, inquit, ostende. Quid unquam hoc præcepto, aut læuius inuenitur, aut iustius? Hæc Chrysost. Et quia iusti faciunt hæc omnia, ideò, *multum ualet oratio iusti assidua*. Iustus quippe, fortis turris & murus est in aduersis, & se & alios defendit ab eis. Vnde figura in Numeris est, ubi dicitur quòd Aaron stans inter mortuos & uiuos, deprecatus est, & plaga cessauit, & ab incendio eos liberauit. Vnde & super illo uerbo Gen. *Non delebo propter decem* dicit Ambr. Hinc discamus quantus murus sit patriæ, homo iustus. Illorum fides uos seruat, iustitia ab odio diuino nos defendit. Vnde Greg. Melius pugnat vir iustus orando, quàm innumeri præliatores pugnando. Oratio enim uiri iusti cœlos penetrat, quomodo ergo in terris hostes non uincat? Et nota quòd cùm dictum sit omnia, hoc mandatum non implet, qui aliquid talium omittit, pręcipuè quando illud facere potest, nisi maius bonum illud excuset. Quid ergo dicetur de illis, qui non tantum omittendo, sed alios multipliciter affligendo, quod sibi nolunt fieri, alijs facientes, huius mandati transgressores efficiútur? Dici potest quòd perfecti tenentur ad utrunque, scilicet nihil talium omittere, & nihil molestum, quod sibi nollent alijs inferre. Imperfecti autem, tenentur ad ultimú, sed nó ad primú, nisi in casu necessitatis, quia primú in tali casu, est præcepti: sed in alijs, est supererogationis. Cú ergo sit duplex præceptú legis naturalis. Vnú negatiuú, de quo in Tobia dr: *Quod ab alio tibi oderis fieri, uide ne aliquando alij facias*. Aliud affirmatiuú, de quo hic habetur. In hoc affirmatiuo, negatiuum illud intelligitur. Vnde Chrys. Cum. n. sunt duæ uiæ, quæ ducunt ad virtuté, s. abstinétia mali, & operatio boni, hanc ponit per istam & illam significans: Hæc Chrys. Et istud affirmatiuú ad maioré perfectionem obligat, quàm negatiuú: & ideo rationabile fuit, ut affirmatiuú poneretur in noua lege, quę maioris est perfectionis. Ibi malú facere interdicimur, hic autem et malis, bona facere iubemur. Quia enim charitas patiens & benigna est, nó tantum iniurias proximi fortiter sustinet, sed eius quoq; gratiam benignè præuenit, ut beneficijs ad amorem trahat. Perpende quantę perfectionis sit hoc mandatum, cuius est affectus, non amantem beneficijs cogi ad amorem? Vnde nó ait, prout faciunt, facite. sed, prout vultis ut faciant vobis, facite illis. Qui hanc regulam obseruaret, nullum offenderet, sicut à nullo uellet offendi, & alijs bona impenderet, sicut ab alijs vellet sibi impendi. Qui enim cogitat, ut ea alteri faciat, quæ sibi ab altero fieri expectat, pensat nimirum ut malis bona, & bonis meliora exhibeat. Et declarans istius præcepti præconium, consequenter adiungit, *Hoc est enim lex & prophetæ*, id est impletio legis naturalis, quia hæc lex naturalis, scripta est in corde hominis, & insita nobis, per quam quid sit virtus, & uitium, dignoscimus, ac impletio legis Mosaicæ, & propheticæ prædicationis, quia nihil dictum uidetur, quàm diliges proximum tuum tanquam te ipsum, quod tamen ex Dei dilectione, est faciendum, quasi diceret: In hoc uno implentur, & ad hoc tendunt, & propter hoc sunt, & hoc docent lex & Prophetæ, & omnes sacræ scripturæ. Omnia enim præcepta ordinantia hominem ad proximum, non sunt nisi quædam conclusiones, ex isto principio deriuatæ. Vnde Apostolus: *Qui diligit proximum, legem impleuit*. Vbi & Chrysost. Breui sermone, omnia quæ saluti, ac fidei nostræ erant necessaria, Dominus comprehendit, ut ea quę nobis ab alijs fieri volumus, ipsi quoq; alijs similiter faciamus. In quo mandato, uniuersa præcepta legis, ac prophetarum consistere, Dńs apertè monstrauit, dicédo: *Hoc est enim lex & prophetæ*. Ná quæcumq; lex & Prophetæ sparsim in omnibus præceperunt scripturis, in hoc compendioso cótinentur mádato, quasi innumerabiles arború rami in una radice. Qui ergo ab alijs nobis, non nisi bona & utilia fieri uolumus ipsi quoq; uicé gratiæ amorisq; rependere debemus, ut præcepta legis, ac Prophetarum implentes, retributionem fidei à Dño consequamur: Hæc Chryso. Iugú ergo Domini suaue est, & onus eius leue, ut in tá breui regula eius lex & præcepta, ad proximum compleantur. Nam alio loco, de duobus præceptis, scilicet de dilectione Dei & proximi loquens, non tantum ait: Lex pendet in his & Prophetæ, sed addidit: Tota lex, & omnes Prophetæ. Quòd cùm hîc non addidit seruauit

locum

Serpens. Ouum. Scorpio. Augus. ser. 61. in Ioã. Spiritus sanctus. Exaudiri uolenti necessaria. Chryso. ho. 24. in Mat. Iusti oratio. Iacob. 5. Num. 16. Genes. 18. Amb. li. 1. de Abraã ca. 6. Greg. in li. 1. Reg.

Præceptú duplex. Tobia. 4. Via ad uirtutem. Chrysosto. homelia in psal. 5. 1. Cor. 13. Charitatis perfectio. Roma. 13. Chrysosto. ho. 18. operis imperf. Matt. 22.

Matt. 22.

A lneum alteri præcepto, quod ad dilectionem Dei pertinet. Quidam tamen uolunt, quòd comprehendatur etiam dilectio Dei, sine qua nō impletur charitas proximi, quia nec proximus sine Deo, nec Deus sine proximo, diligitur. Considera nunc præmissa Domini præcepta, & uide quàm rarus sit, qui obseruet ea. Præcepti quidem affirmatiui hic in Euágelio positi, scilicet: Omnia quæcumque uultis ut faciant uobis homines, & uos facite eis: nescio si obseruator aliquis possit hodie reperiri. Præcepti uerò negatiui, in Tobia positi, scilicet, *Quod ab alio tibi oderis fieri, ne facias alt.* & si sint operarij, sunt tamen ualde pauci, quia ut dicit Chrysostomus, nos econtrariò omnia faciamus hominibus, quæ ipsi pati nolumus.

Tobia. 4.

Chrysosto. ibidem.

B Hoc quippe non solum in secularibus, sed & in quibusdā patet religiosis, qui sæpe in personis & rebus, siue utiles alijs subtrahendo, siue de inutilibus se expediendo, fratribus suis iniuriam faciunt. Sicque in his & cæteris modis uarijs, contra prædictum Domini mandatum, id faciunt, quod ipsi pati nollent, nec mirum si in futuro patientur quod nollent.

ORATIO.

DOMINE *Iesu Christe, qui docuisti nos facere omnibus misericordiam, & nō iudicare quemquam, da mihi quod doces perficere, ut tibi per te ualeam complacere, hortaris nos ut oremus, & utique conferre uis, qui semper commones ut rogeris. Peto ergo, quia iubes: quæro, quia præcipis; pulso, quia iniungis: Qui me fecisti petere, fac accipere: qui dedisti quærere, da inuenire: qui docuisti pulsare, aperi pulsanti, ut possit intrare. A te habeo desiderare, à te habeam impetrare. Dona quod offeram, custodi quod exigas, ut uelis coronare quod præstas. Amen.*

C

De arcta uia &c. & conclusione sermonis Domini in monte. Cap. XL.

D

E

Luca. 13. & Matt. 7.

ET quia multa & admiranda Dominus præceperat, cunctisq; passionibus suos esse liberos iusserat, ne aliquis diceret, quia importabilia sūt ista prorsus, ac dura arcta uia est ista, ualde difficilis obseruationis sūt ista mandata, subdit monitionem, dicens, *Contendite*, ergo & sollicitè satagite, *intrare per angustam portam*, non per latam: quasi diceret: Quamuis prædicta sunt difficilia & angusta tamen meritoria sunt, & introitus ad cœlestia. Et notanter dicit, *contendite: quia regnum cœlorum uim patitur, & uiolenti rapiunt illud.* Non

Matt. 11. Contentio bona.

A enim potest fieri sine conatu magno, quod homo terrenus, fiat ciuis in cœlo. Et hæc contentio, est bona & sancta qualis fuit in legione Thebęorum, inter quos erat de gloriosæ mortis acceleratione, contentio. Sed hodie est contentio de alijs, quia de maioritate & excellentia, de acquirenda pecunia de iniuria remordēda, & huiusmodi similia. Deinde reddit monitionis dictæ rationem, dicens: Ita ergo intrate per angustam portam, non per latam, quia lata est porta, & spatiosa uia, quæ ducit ad perditionem, & multi sunt qui intrant per eam. Angusta uerò est porta, & arcta uia, quæ ducit ad uitam, & pauci sunt qui inueniunt eam. Porta, ingressus est quò ad incipientes: uia, progressus est, quò ad proficientes, uel deficientes. Et bene dixit uiam ad uitam angustam & arctā, aliam uerò latam & spatiosam. Nam ieiunare, uigilare, à carnis desiderijs & uoluptatibus abstinere, propriam uoluntatem non facere, cui non uidetur angustum & arctum? At uerò delitiosè manducare & bibere, cæterisque carnis desiderijs & uoluptatibus obedire, ac uoluntati suæ in nullo contradicere, cui non uidetur latum & spatiosum? Sed heu, per latam uiam quasi omnes incedimus, & de angusta, pauci curamus. Vnde Chrysostomus. Qui iussi sumus per angustam portam incedere, per latam semper incedimus. Et quidem, si homines seculi latam uiam, spaciosamque gradiantur, non ualde mirum est. Eos

Porta angusta. Via ad uitam est angusta.

B

De uia lata.

C autem qui uidentur sustulisse crucem suam, & sequi Christum, non per hanc latam & spaciosam nelle incedere, non tibi prodigium uideatur. Denique monachi, cùm de monasterijs requirunt, & de locis habitationum percunctantur, ante omnia inquirunt, si requies sit in loco, si abundent omnia, si aquarum copia confluant. Sed & si de eremo requirant, etiam ibi ante omnia de requie tractant, & de opportunitate ministerii corporalis. Iam uerò si ad aliquam dispensationem uocaueris, aut aliquid ministerii diuini iniungere uolueris: prima statim sollicitudo eius, & prima uerba eius, ista sunt: Si est ibi requies, quo eundum est, si inueniantur ea, quæ necessaria sunt abundanter si nihil desit eorum, quæ lata uia & spaciosa deposcit. Quid agis ò homo, quid loqueris? Arctam uiam & angustam, iussus es ambulare, ut quid de requie, ut quid de abundantia percunctaris? Per angustam ianuam, transire iussus es, ut quid amplos requiris ingressus? Est aliquid ista permutatione nequius est aliquid ista peruersitate deterius? Et quidē, qui principibus seculi ministrant, horum nihil requirunt, sed tantum si lucri habeat aliquid temporalis, militiæ eius locus. Quid si solum esse cognouerint, iam nullus refugitur labor, nullum periculum uitatur, nulla indignitas excusatur, seruilia etiam, si ab ingenuo deposcantur, officia non negabit. Peregrinationes quoque longissimas, periculosasque non respnet, contumelias, cruciatus, permutationes temporum feret, omnia spe lucri. Nec timet ne fortè ab ipsa miserabili spe decipiatur ac decidat, nec immaturam peregrinis locis mortem & subitā pertimescit, separationem suorum, coniugis etiam ac liberorum absentiam tollerabiliter patitur, non patriæ, non charorum mollitur affectu, sed desiderio & cupiditate pecuniæ uelut amens agitur, & amore eius incensus, nihil laboris sentit, nihil doloris intelligit. Nos econtrariò, qui non pecuniam quærimus, sed sapientiam: nec terram, sed cœlum petimus, & ad cœli diuitias festinamus, quas *neque oculus uidit, neq; auris audiuit*, quæ nec in cor hominis ascenderunt. Hæc inquam quæ-

Monachos non ire per arctam uiā, deflet.

D

Secularis pro lucro labor.

E

1. Corin. 2.

quærentes & pro his cœlo ipsi uim parantes, inferre de requie corporis percunctamur. Vnde illis quanto miseriores sumus, & molliores. Quid dicis ô homo, quid agis? Cœlum paras ascendere, & regnum cœli inuadere, & interrogas ne qua tibi difficultas occurrat in itinere: ne quid in uia tibi asperum accidat, aut laboriosum, & non erubescis, nô pudore oppressus, sub terrâ temetipsû defodis. Si n. omnia tibi mala occurrerent, si uniuersa tibi pericula imminerent, si cõtumelia, si iniuriæ, si ignominiæ, si calumniæ, si gladius, si ferrum, si ignis, si bestiæ, si præcipitia, si fames, si ægritudo, si cuncta quæ dici uel cogitari possunt mala super te irruerent, dignum aliquod erat, ut non tibi hæc omnia pro tantis & talibus causis ridicula prorsus & penitus spernenda uiderentur. Anilis animæ metus hic, & effœminatæ. Erit ergo aliquis ita abiectus, & ita infelix, & ita degeneris animi, ut cœlum cupiens ascendere, de terrena requie cogitet: quam non solum requirere, sed etiam paratam recipere, Iudæorum est. Non uideo charissimi, sed alioqui nostrûm, uera & perfecta cupidine cœlestium tenea tur. Alioquin, omnia quæ uidentur esse grauia, umbras putaret & risum. Hæc de uia lata Chrysost. De uia uerò arcta, sic dicit Greg. Arcta quippe bene uiuendi censura, non est ampla uia, sed semita, in qua quisque studiosè constringitur, qui sub præceptorum custodia, solicitè coangustatur. An non quasi quædam angustia itineris est, in hoc quidem mundo uiuere, sed de mundi huius concupiscentia nil habere, aliena non appetere, propria non tenere, laudes mundi despicere, & pro Deo opprobria amare, gloriam fugere, & despectum sequi adulatores despicere, despicientes honorare mala nocentium ex corde dimittere, & erga eos dilectionis gratiam immobilem in corde retinere. Quæ quidem omnia semitæ sunt, sed magnæ, quia quantum in hac uita pro ipsa uiuendi custodia, angustæ sunt, tanto amplius in eterna retributione dilatantur. Perfecta quippe scientia est, & cuncta hæc agere, & de suis uiribus scire se nihil posse. Vnde & Ioannes Abbas montis Sinai: Attendamus nobisipsis, ne quando arctam & angustam uiam ambulare dicamur, amplam & spaciosam tenêtes curramus. Arctam uiam indicabit tibi, & lucidabit tribulatio uentris, statio ad uigilandum in oratio nibus per totam noctem, mensura aquæ, & panis penuria, subsannationes, derisiones, illusiones, decisio propriarum uoluntatum, ignominiarum poculum, passionum & impulsionum patientia, sub despectione esse sine murmuratione, uiolentia iniuriarum, læsus sustinere fortiter, detractione non indignari, contemptus & uilipensus non irasci, iudicatus humiliari. Beati post dictam uiam ingredientes, quoniam ipsorum est regnum cœlorum: Hæc Ioannes. Non autem te moueat, quia hic dicitur: *Angusta est porta, & arcta uia quæ ducit ad uitam*. Et dicitur: *Iugum enim meum suaue. & onus meum leue*. Quia sicut onus dicitur leue in comparatione ad mercedem, licet in se sit graue, sic præsentia incommoda, respectu gloriæ futuræ. Itaq; lata dici potest hæc uia, quia in amore cælestium, cor dilatat cogitantium. *Quoniam non sunt condignæ passiones huius temporis, ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis*. Et angusta quia amorem terrenorum angustat, & à terrenis hominem alienat. Vnde secundam Chrysost. arcta est uia & angusta, & nihilominus leuis ac facilis, quia cuncta aspera uitæ huius pertranseunt, & quia ad bonum finem scilicet ad uitam perueniunt. Temporale, sudorum, & perpetuum coronatorum. Et quia prius sunt laboriosa quæ trãseunt, & postea gloriosa quæ permanent, maximum potest laborum esse solatium. Igitur etsi in se difficile sit quod iubemur, tamen faciendum est ut ad gloriam peruenire mereamur. Qui enim non compatitur, non conregnabit: nec coronabitur, nisi q legitimè certauerit. Et iterum: Si quis uiam laboriosam existimat, suam desidiam accusat. Si enim nautis pelagi fluctus, si tẽpestates, atque hyems agricolis, si uulnera cædesque militibus, si grauissimi ictus, plagæque pugilibus, leues uidentur, & tolerabiles sunt, propter spem temporalium, ac pereuntium commodorum, tanto magis cùm cœlum præparatur im præmio, nihil ex præsentibus asperitatibus debet sentiri. Nec aspicias quòd uia est aspera, sed quòd ducit: nec alia, quia lata est, sed ubi desinit: Hæc Chrysost. Quomodo autem Domini præcepta nobis nô difficilia & onerosa, sed magis facilia & leuia esse uideantur, docet adhuc idẽ Chrysost. dicens: His ergo quæ dicta sunt, ne ultra inobedientiã contentione foueamus, maximè cùm præmia, & uoluptatem habeant in se, & utilitatem ipsa præcepta. Quæ si molesta & onerosa plerisque, & ingenii cuiusdam uidẽtur laboris, intellige propter Christum te illa suscepisse facienda, & quod uidetur esse triste, iucundissimum iudicabis. Si enim cogitationem hanc semper habuerimus, nihil experimur onerosum, sed ex diuerso plurimam undique capiemus uoluptatem. Siquidem labor, ipse non amplius labor apparebit, sed quanto magis intenditur, tanto dulcior & uoluptuosior fiet. Quando igitur te cupiditas pecuniarum, aliorumque obsedent consuetudo uitiorum, ipse ad animam tuã loquere. Tristaris, quia te corporis uoluptate defraudo, sed lætare potius, quia cœlorum tibi regna prouideo. Non enim propter hominem, sed propter Deum ista operaris. Paululum igitur expecta, & uidebis quàm sit cõmodum grande paratum. Duc præsentis uitæ pondera magnanimiter sustinere, & ineffabili apud Deum fiducia, ac liberalitate gaudebis. Si enim ista semper nostræ inculcemus animæ, celeriter ab omnibus illam uitijs subtrahemus. Vnum illud à te, ac solum requirit Deus, ut aduersus hostẽ feras inimicitias pro honore regis & tua salute suscipias. Itaque si ei istud obtuleris, omne bellum ipse cõficiet. Ita etiam illa quæ, importabilia nunc putamus, facilia prorsus, ac leuia, amabiliaque ducemus. Quandiu enim in uitijs permanemus, asperam atque difficilem, & omnino arduam opinamur esse uirtutem, ipsa uerò uitia, desiderabilia prorsus ac dulcia. Sin autem uel breui illa tempore deseramus, tunc & hæc horribilia, & turpia: & uirtus delectabilis apparebit ac facilis. Hæc autem ex illis abundè ualemus addiscere, qui uitam suam facta in melius conuersione mutauerunt: Hæc Chryso. Vnde dicit & Seneca: Quædam non quia difficilia sunt, non audemus, sed quia non audemus, difficilia sunt. Et quia dixit paucos esse qui inueniunt angustã portam, & arctã uiam, ne hæretici, & peruersi homines, falsitatem apparenti ua uirtutum palliantes, & se plerũ que paucitate commendantes, se nomine paucitatis supponant, & simplices in uia Dei ambulantes decipiant, statim subiecit, dicens: *Attendite*, id est attentè & diligenter cauete *a falsis Prophetis*. Vnde Hilarius: Qui paucorũ est inuenire arctam uiam, fraudulentiam eorum qui se eam inuenire mentiuntur, exponit, ne ab illa nos impediant. *Attendite, inquit, à falsis Prophetis*, id est à deceptoribus hæreticis, simulatis hypocritis, falsis fratribus, religionis speciem preten dentibus,

Omnia du ra pro cœlo toleranda.

De uia ar cta. Grego. lib. 37. moral. cap. 24.

Ioannes Abbas.

Matt. 11.

Roma. 8.

Chrysosto. ho. 24. in Matth. Arcta uia facilis.

2. Timo. 2.

Ibidem.

Præceptor. Domini faciliras.

Virtus initio ardua.

Hilarius canone. 6. in Matth.

Propheta falsi sunt tres.

dentibus, & huiusmodi. Moraliter tres falsi Prophetæ sunt, caro, mundus, diabolus. Ille enim dicitur falsus propheta, qui unũ prædicit & præmittit, & aliud eueniens soluit, sicque homines decipit & fallit. Primus ergo est concupiscentia carnalis, promittens de lectationem & soluens æternam afflictionem. Secũdus est, cupiditas mundialis, promittẽs sufficiẽtiam, & soluens finalem inopiam. Tertius est diabolus, siue superbia secularis, promittẽs exaltationem, & soluẽs futuram abiectionem: quia *qui se exaltat, humiliabitur.* Potest etiam hoc exponi de omnibus dæmonibus, se in Angelos lucis, ut iustos decipiant, transferentes. Vnde dicit Ioannes. *Nolite credere omni spiritui, sed probate spiritus, an ex Deo sint. Qui ueniunt ad uos,* scilicet decipiẽdos, *in uestimentis ouium,* id est sub specie religionis in conspectu hominum, similes iustitię ministris, in habitu humili & oratione prolixa, in ieiunio arcto, in eleemosynæ largitione, in uerbis blandis, cæterisq; religionis signis, qua prętendunt simplicitatẽ, simulãt mansuetudinem, ostentant humilitatẽ, fingunt suam ad populum humilitatẽ, *habentes,* secũdum Apostolum, *speciem pietatis, uirtutem autem eius abnegantes.* Vnde subiungitur, *intrinsecus autem,* scilicet in corde & uoluntate decipiendi *sunt lupi rapaces:* quia cùm specie uirtutis sint induti, uitæ tamen prauitate sunt corrupti, & ideo magis cauendum, ne rapiendo dilanient uos blanditijs & simulationibus.

Luca 14.

1. Ioan. 4.

Vestimenta ouium.

2. Tim. 3.

Vnde enim ait Chrysost. Nulla res sic exterminat bonum, sicut simulatio, nam malum sub specie boni celatum, dum non cognoscitur, non cauetur. Vbi Hierony. Et de omnibus quidẽ intelligi potest, qui aliud habitu ac sermone promittunt, aliud opere demonstrant. Sed specialiter de hæreticis intelligendum est, qui uidentur cõtinentia, castitate, ieiunio, quasi quadam pietatis ueste se circundare, intrinsecus uerò habentes animum uenenatum, simpliciorum fratrum corda decipiunt: Hæc Hierony. Et quia ista falsi prophetæ non possunt cognosci ex apparentia exteriori, ideo ostendit unde debeant cognosci, scilicet à fructibus & operibus. Cùm enim alteri sint exterius in conuersatione, alteri interius in affectione, & ita difficile cognoscantur: tamẽ *à fructibus eorum,* id est operibus, *cognoscetis eos,* scilicet finaliter, et tamen omnibus licet bona & laudabilia opera uideantur alijs, sed quibusdam & maximè per impatientiam eorum, tempora persecutionis & aduersitatis, quia de facili in tempore tentationis recedunt, & pro simulata iustitia pressuras non sustinent. Sed ut dicit August. uestimenta religiosa sine bonis operibus, non solum remedium habere non poterunt, sed etiam iustum Dei iudicium sustinebunt. Vt enim dicit Seneca, malus, ubi bonum se simulat, tunc pessimus est. Igitur, ut idem Seneca dicit, quis sis interest, non quid habearis. Deinde probat quod proposuit exemplo particulari, quia spinæ, & tribuli, ac nitis, & ficulnea cognoscuntur distinctè ex fructibus diuersis, ergo & homines. Non enim *colligunt de spinis uuas, aut de tribulis ficus.* Vbi Chryso. Quod uerò dicit huiusmodi est. Nihil habent mansuetum, nihil mite, nihil dulce, usque ad pellem sunt oues, ideoque facilis est cognitio, ut neque de contingenti dubites: Hęc Chryso. Nomine spinæ, potest intelligi carnalis concupiscentia, quæ semper ardet, & numquam consumitur. Nomine tribuli, spiritualis malitia, quę plena est punctionibus peccatorum. Nomine uuæ, feruor uitæ actiuæ. Nomine ficus, dulcendo uitæ contemplatiuę. Ex concupiscentia ergo carnis, non colligitur bona

Chryso. Ho hom. 19. operis imperfe.

Simulatio.

Simulatores sunt hæretici.

Hierony. ncu 7. Matthæi.

Simulatio nu malis. Seneca in prouerbijs.

Chryso. ho. 24. in Matthæũ.

Spina.

Tribuli.

Vua.

Ficus.

A actio, quæ requirit corpus spiritui obediens, & subiectum: nec de malitia cordis contemplatio, quæ requirit cor deuotum & pacificum, quia *in maleuolam animam non introibit sapientia,* quò ad contemplatiuam: nec habitabit in corpore subdito peccatis, quò ad actiuam, quæ ministerio corporis exercetur. Deinde confirmat hoc idem exemplo generali, quia sicut unaquæq; arbor, ex fructu suo cognoscitur, ita unusquisque homo, ex fructibus & operibus suis, cognosci potest. Ideoque non dixit à folijs eorum, id est uerbis, sed *à fructibus,* id est operibus *cognoscetis eos.* Si .n. uerba attendimus, non facilè boni discernuntur à malis, sed qui in uerbis non discernũtur, in operibus cõprehẽduntur, si fideles sunt, si mites, si patiẽtes, si humiles, si casti, si auaritiam oderint, & similia quæ enumerare longũ esset.

Sapientiæ.

B Cognoscentur ergo falsi prophetæ, à fructibus suis, quoniam & si aliquando bonum aliquod facere uideantur, scilicet eleemosynam, orationem & ieiunium, & huiusmodi, tamẽ quia uel pro luero, uel pro laude faciunt, eorũ simulatio diu non potest celari. Quãuis enim inscrutabile sit cor hominis, potest tamen humano iudicio, maximè longo tempore, cognosci ex actibus & operibus, quę uocat fructus, quia qualis unusquisque est, talia dicit, & operatur. Vnde licet mali & uitiosi, malitiam suam operiãt aliquo tempore, & operentur bonum ex genere, tamen non est bene possibile quin operentur quando que secundum inclinationem suæ malitiæ.

C Vnde Seneca: Nemo potest diu ferre personam fictam, citò in naturam suam recidunt, quibus ueritas non subest, qui autem ex solido nascuntur, tempore ipso in melius proficiunt. Detegitur etiam error, quandoque temporalis commodi tentatione, persecutionis tempore, etsi fingant humilitatem & bona opera, tempore prosperitatis cùm honorantur, detegetur tamen eorum superbia, cùm aduersis tanguntur & honor subtrahitur. Possunt etiam cognosci, quando consecuti sunt ea propter quæ operando laborauerunt, ut dignitates & huiusmodi, quia sæpe postmodum cessant operari. Vnde August. Quæcunque in factis uel dictis apparere non potuerunt, tẽtationibus aperiuntur.

Persona ficta diu nõ fertur. Seneca in lib. 1. de clement. cap. 1.

Augustin. in psal. 36. Tentatio duplex.

D Tentatio autem duplex est, aut in spe adipiscendi aliquod commodum temporale, aut in timore amittendi. Cùm enim aliquibus tentationibus cœperint ea ipsa illis subtrahi uel negari, quæ isto uelamine, uel consecuti sunt, uel consequi cupiunt: tunc necesse est ut appareat, utrum lupus in ouina pelle sit, an agnus in sua: Hæc Augustin. Insuper & in hoc cognoscuntur, quia simplices opprimũt, maioribus detrahunt, minima redarguunt, correctionem impugnant non faciunt quod dicunt, in dignitatibus se iactant, in bonis inceptis fastidiunt, in aduersitatibus murmurant, & maximè per impatientiam, in aduersitatibus, ut suprà dictum est, cognoscuntur. Vbi nota quòd homo non loquitur ita expressè nec ita propriè, sicut in lingua propria.

E Sunt autem aliqui, qui faciunt sicut auis in capola, quę mutat linguam propriam, & fingit uocem hominum, uel aliarum auium, & licet quando bene sit sibi hoc faciat, tamẽ si aliquis eam in pede læserit, uel alibi dolorem senserit, uel quicquam contra uoluntatem receperit, statim ad uocem propriam reuertitur. Sic multi quãdo sũt in prosperitate, uel quã do bene fit eis, mutant vocẽ propriam, Deũ laudant, adulationibus seruiunt: sed si sint in aliqua aduersitate, uel aliquo modo lædantur, statim ad linguam propriam, scilicet ingratitudinem, impatientiã, & huiusmodi, reuertuntur. Et bene dicit, quòd ex fructibus cogno-

Auis uocẽ simulans.

est credendo amare & diligere, credendo in eum ire, & eius membris incorporari. Et notandum quòd hæc videntur immediatius facere uoluntatem Dei, scilicet super omnibus agendis, sustinendis & habendis ei se conformare, & inde quies mentis, faciem Domini omnia intuentem, semper ut præsentem intueri, & inde reuerentia, pudor, & disciplina intus & extra, bonitatem gratuitè liberalitatis Dei libenter considerare, sæpius actualiter aduertendo, inde amor gratuitus & confidentia de futuro, semper attendere ad ædificationem proximi, omne verbum & opus præmeditari, sæpius super se reflecti. Et ne decipiamur, non solùm nomine Christi, per eos qui nomen & non facta habent, sed etiam quibusdam factis & miraculis adiungit, & dicit: *Multi dicent mihi in illa die*, notabili & famosa, terribili impijs, & blanda piis, scilicet die extremi iudicij, quandu secundum Chrysosto. Loquentur corda, & tacebunt ora, quādo non persona interrogatur, sed conscientia discutitur: ubi non erunt testes adulatores, sed Angeli ueraces. *Domine, domine, nonne in nomine tuo*, id est in virtute & inuocatione nominis tui, *prophetauimus*, id est propheticum sermonem protulimus, & occulta denunciauimus, *& in nomine tuo demonia eiecimus*, ab obsessis, *& in nomine tuo uirtutes multas*, id est miracula *fecimus*, his similes sunt bene docentes, & malè viuentes. Vbi Chrysosto. Illi quippe, quia contrarium expectationis suæ finem videbunt, quia hîc fuerunt mirabilia faciendo conspicui, ibi autem se intelligent puniendos, quasi stupentes dicent, atque mirantes: *Domine, domine, nonne in nomine tuo prophetauimus?* quemadmodum nobis aduersaris † modo? Quid sibi vult nouus iste finis, nec à nobis aliquando prænisus?

Chryso. ho. 19. operis imperfe.
Corda loquentur in die iudicij.
Chryso. ho 25. in Matthæū.
† nos auersaris.

Deinde subiicitur sententia iudicis, tales reprobantis & abiicientis. *Et tunc*, inquit, *confitebor*, & dicā illis *numquam*, in prædestinatione *noui uos*, scilicet notitia approbationis, sed reprobationis. Illos enim dicitur scire, quos approbat, illos uerò nescire, quos in sua dilectione non approbat: Vnde Augustinus. Scit reprobos, quos cognoscendo iudicat, non autem approbat voluntatem, quæ ab ipso discordat. Vnde & Beda: Non scientia scripturarum Deo notum facit, quem operum iniquitas obtutus eius ostēdit indignum. Et tandem eos propter opera iniquitatis abiiciendo, subiungit: *Discedite à me*, bonos glorificantes, *qui operamini iniquitatem. Discedite*, id est diuisi per iniquitatem, cædite in æternam damnationem, non ergo cognoscit nisi eum qui operatur æquitatem. à Deo, qui vbique est, iubentur recedere, quia licet sit vbique per præsentiam deitatis, non tamen ut obiectum beatitudinis. Dicit autem in præsenti, qui operamini, quia affectus malus, adhuc remanet in eis. Vnde Hiero. Non dixit, qui operati estis iniquitatem, ne uideretur tollere pœnitentiam, sed qui operamini, hoc est, qui vsque in præsentem horam, cùm iudicij tempus aduenerit, licet non habeatis facultatem peccandi, tamen adhuc habetis affectum: Vnde & Chrysosto. Non dicit, qui operati estis, sed qui operamini: quia iniqui post mortem nō desinunt esse iniqui, quia etsi peccare nō possunt, peccandi tamen voluntatem non amittunt. Nam mors animam quidem à carne separat: animæ autem propositum, non immutat. Igitur, ut ait Chrysostomus, voluit Dominus hoc loco, asserere, ꝙ fides absq; operum sanctitate nil valeat, & non modo fides, sed ne ipsa quidē cuipiā mirabilia ꝑfutura sint, si ea operatus fuerit absque possessione virtutum: quia neque fides, neque mirabilia quicquam valent, si non assistat uita: & iterum nusquā in opere signorum & mirabilium beatitudo ponitur, sed in expletione mādatorum & perfectione. Qui signorum & mirabilium indiciis probari uult, non potest probus uideri. Vita enim & actus probi, etiam sine signis & mirabilibus, merentur coronam: iniqua autem cōuersatio, etiam si signa & prodigia fecerit, supplicia non euadet: Hæc Chrysost. Notandum quòd hîc miraculorū operatio, quandoque prouenit ex merito inuocantis nomen Domini, quandoq; ex merito illius super quem inuocatur, quandoque nec ex merito huius, nec ex merito illius, sed ob utilitatem assistentium, ut videntes hoc, Deum honorent, & in Christū credant, quandoque ad damnationem inuocātis & præsentiū, ut uidentes nō uideant, & uidentes cæci fiant: quandoq; etiam in elationem & uanam gloriam extollit, vel aliquo alio modo facienti, nocet. Non mireris ergo, si quandoq; iniqui prophetant, aut miracula faciunt: quia istæ sunt gratiæ Dei gratis datæ, quæ dantur principaliter ad communem utilitatem Ecclesiæ. & rarò ad utilitatem singularis personæ: & ideo aliquando per malos homines, à Deo nobis dātur, ad inuocationem nominis Christi, non propter merita inuocantium, sed ad declarationem virtutis Christi. & confirmationem fidei, licet ipsi inuocantes sint mali. Sicut bona eleemosyna, aliquādo datur à bono domino, mediante malu seruo. Bonum ergo sectemur, malum omne uitemus, totoq; affectu præceptis cœlestibus obtemperemus, ac talibus officijs cogniti Dei simus, agētesq; potius quod vult, quàm quod potest, gloriemur. Et quia Dominus repellit ipsum confitentes, ore & opere legem suam nō implētes, concludit inutilitatem auditus, ubi non sequitur opus, & admonet nos ut Christi doctrinam opere impleamus, ne cum operariis iniquitatis ab eo discedamus, quia inutilis est legis auditio, nisi sequatur operis impletio Vnde concludit totum sermonem, cuius conclusio quàm terribiliter inferatur, ualde attendendum est. *Omnis ergo*, inquit, nullo excluso *qui audit*, aure interiori intelligendo, *uerba mea hæc*, quæ locutus sum in aperto, *& facit ea*, affectu charitatis, opere adimplendo, *assimilabitur uiro sapienti*, sibi in futurū prouidenti, *qui ædificauit domum suam*, id est bonorum operum constructionem, *supra petram*, id est Christum, omnia opera sua faciens propter ipsum, talis enim facit opera bona de genere & recta intentione, quæ duo requiruntur ad impletionem legis Euangelicæ. Non enim quisque firmat quæ audit uel percipit, nisi faciendo, & opere implendo. Et quia petra est Christus, ille in Christo ædificat, qui quod ab illo audit facit. *Descendit pluuia*, id est tentatio carnalis lasciuiæ & concupiscentiæ, *uenerunt flumina*, mundanę cupiditatis & auaritiæ, *flauerunt uenti*, diabolicæ uanitatis & superbiæ, *& irruerunt*, per impetuositatem & inportunitatem tentationum, *in domum illam*, id est ædificium uirtutum in Christo constructum, sed nō diruerunt eā, *nec cecidit*, à stabilitate uirtutis succumbendo tentationibus istis, *fundata enim erat*, finaliter, radicaliter, & perseuranter per fidem, spem, & charitatem, *supra firmam petram* & solidam, scilicet Christū, non in terrenis. Tangitur ergo hîc triplex tentationū differentia, in qua significantur & consistunt omnia tentationum genera. Potest etiam dici, ꝙ quędā sunt tentationes uoluptatis & concupiscentiæ carnalis, quæ designantur in pluuia, quæ guttatī cadit & emollit.

Scire & nescire Dei.
Discedere à Deo.
Operantur adhuc uoluntate damnati.
Chryso. ho. 19. operis imperf.
Chrysosto. hom. 21. in Matth.
Miraculorum operatio non iustificat.
Tentationum tria genera.

addendo obſcuritates legis, explanando, in iure condendo, & ad libitum ſuum ſicut author, & conditor iuris ſui mutando, vel illud ſicut nemini ſubiectus cùm vellet reuocando, vel *ſicut poteſtatem habens*, infirmos ſanandi & miracula faciendi: vel *ſicut poteſtatem habens*, imprimendi, & corda audientium ad ſe conuertendi. *non ſicut Scribæ & Phariſæi eorum*, qui ea quæ per legem didicerant, præcepta populis dabant, nec eis aliquid de his mutare licebat. Sicut nec etiam Moyſes aliud quàm Dominus iuſſerat potuit loqui, & nihil de præceptis eius mutare, vel ſubiicere. Vbi Chryſoſtomus: Admirabantur verò eius inter multa alia præcipuè poteſtatem, non enim quaſi ex alterius perſona præcepta ponebat, ſicut Moyſes fecerat, & Prophetæ, ſed ferè vbique ſe indicabat eſſe qui imperandi authoritatem teneret. Denique cùm præcepta ipſa ſanciret, ſæpe dicebat. *Ego autem dico uobis*, & terribilis illius iudicij faciens mentionem, ſe monſtrabat eſſe iudicem, de præmijs atque ſupplicijs: Hæc Chryſoſtomus.

Chryſo. hom. 25. in Matt.

Conſpice nunc & conſidera dominum Ieſum in ſermone iſto, quomodo affectuoſè, benignè, & efficaciter loquitur auditoribus, & eos ad actus virtutum inducit. Conſpice etiam diſcipulos, quomodo reuerenter, humiliter, & cum tota mentis intentione eum aſpiciunt, & verba illa mirifica auſcultant, & ea memoriæ commendat, & cum iocunditate magna, tam in uerbis, quàm in aſpectu fruuntur. Erat enim *ſpecioſus forma præ filiis hominum, & diffuſa eſt gratia in labiis ſuis*. In hac enim conſideratione iocunderis & tu aſpiciendo & oſcultando, ac ſi eum videres, & loquentem audires, & approximando eis, ſi fortè vocatus fueris, & immorando ibidem, ut Dominus tibi dabit. Deinde cõſpice eum, vnà cum diſcipulis de monte deſcendentem, & cum eis familiariter etiam per uiam eundo loquentem, & quomodo ille ſimplicium cœtus gregatim ſequitur eum, non curioſè ordinati, ſed ſicut pulli poſt gallinam, & quilibet vt melius audiat, magis eidem nititur appropinquare, ſequere & tu precioſum illum theſaurum, vel à longè, ſi fortè micas vel reliquias aliquas inde cadentes poſt tergum tam pij magiſtri ualeas colligere.

Pſal. 44.

ORATIO.

DOMINE Ieſu Chriſte clementiſſime, fac me per arctam uiam iuſtitiæ, & anguſtam portam pœnitentiæ, intrare ad aulam ſalutis, & uitam gloriæ. Doce me uitare deceptorum fallaciam, & da mihi imitari ſpiritualis ouis ſimplicitatem & innocentiam: fac me radicem cordis cælo non terræ affigere, nec in foliis uerborum tantum, ſed potius in fructibus bonorum operum fidelis merear inueniri. Fac ut uoluntatem patris cæleſtis faciam, & uerba tua audiens, opere adimpleam, ut in te firmatus, nullis à te ſeparer tentationibus. Amen.

De curatione leproſi. Cap. XLI.

LEGE ergo Euangelica in monte data, cõſequenter ponitur eius confirmatio per miracula, quia boni magiſtri eſt doctrinã ſuam comprobare per facta. *Cùm itaque* completo ſermone, *Dominus deſcendiſſet de monte ſecutæ ſunt eum turbæ multæ*, propter quarum ædificationem, & rogantis populi deuotionem, mouebatur ad faciendum miraculum. Vnde Hieronyimus: Poſt prædicationem, atque doctrinam ſignorum, offertur occaſio, ut per uirtutum miracula, præteritus apud audientes ſermo firmetur. Et Chryſoſtomus: Poſt ſermonem, immediatè procedit ad miracula: ut verbis præcedentibus authoritatem præſtaret, vt mirabilis in uerbis, mirabilis appareret in opere. Et Theophilus: Doctrinę autem operationem immiſcuit, niſi enim oſtenderet miracula, eius ſermoni nõ crederetur. Sic & tu poſt doctrinam operare, & non ſit in te vacuus tuus ſermo. Myſticè *cùm deſcendiſſet Ieſus de monte*, ſcilicet diuinæ excellentiæ, in vallem humilitatis † manendo quod erat, aſſumendo quod nõ erat, tunc enim de monte deſcendit, quando ſe exinaniuit, formam ſerui accipiens, tunc poſt deſcenſum, *ſecutæ ſunt eum turbæ multæ*, quia niſi Deus deſcendiſſet, homo ad ſequelam ſuam nõ aſcendiſſet, quia magna gloria & dignitas eſt homini, ſequi hunc Dominum. Et ſecundum Auguſtinũ, primò leproſum mũdauit, vt ex hoc appareret nouum teſtamentum in monte datum, & gratiam Euangelij, ſupra legem eſſe, quæ leproſum excludebat, non ſanabat. Videtur autem hic contrarietas, in eo quod Matthæus dicit, cùm deſcendiſſet de monte. Lucas verò dicit, cùm eſſet in vna ciuitatum. Ad hoc dicendum ſecundum Gloſſ. Quòd poſt deſcenſum de monte, fuit aliquod interualli antequam intraret ciuitatem, & in illo interuallo fuit ſanatus leproſus: quod Matthæus ſuo loco ponit. Lucas verò dicit, cùm eſſet in vna ciuitatũ, ſcilicet Capharnaum, quia erat ibi propè, ad leucam & dimidiam, contra Orientem. *Leproſus* ergo *ueniens* non tam paſsibus corporis, quàm fide cordis, *genu flexo procidens in faciem ſuam, adorabat eum*, cum humilitate corporis, *& rogauit eum*, cum oratione oris. Vbi tria iſta concurrunt, ſcilicet fides, humilitas, oratio, nihil negatur à Deo, *procidit in faciem*, ſicut humilis maculas ſuas non tegens, ſed humiliter confitens & publicans, ideo exaudiri meruit & mundari: ſic & tu humilieris, ut exaudiri & mundari merearis. Vnde Ambroſius: Quia in faciẽ procidit, humilitatis eſt

Matt. 8. Mar. 1. & Lucæ. 5. Miracula poſt doctrinam.

Hieronym. in cap. 8. Matthæi.

Chryſoſto. ho. 21. operis imperfe.

Theophilus in Matth.

† humanitatis.

Gloſſa in Matth.

Ambroſius in c. 5 Lucę

&

& pudoris, vt vnusquisque de uitæ suæ maculis erubescat, sed confessionem verecundia non repressit, vulnus ostendit, remedium postulauit. *Adorabat ergo eum dicens: Domine* per quem omnia facta sunt, *si uis potes me mundare*, voluntas tua opus est, & opera tuæ uoluntati obediunt: non dixit munda me, sed in voluntate ei sicut Deo potestatem & authoritatem curandi tribuit, & ei totum concedit, quasi diceret, quicquid vis potes sicut omnipotés. Vbi Titus: Addiscamus ex verbis leprosi corporalium infirmitatum medelam non quærere, sed diuino beneplacito totum committere, qui nouit opportuna, & omnia iudicio disponit. Leprosus ergo confitendo in Christo diuinam potentiam, & potestatis authoritatem, ac suam ostendendo fidem, & deuotionem, meruit curationem. *Iesus enim misertus eius*, per compassionem & affectum: & *extendens manum suam*, quod fuit liberalitatis contra auaros, *tetigit eum*, quod fuit humilitatis contra superbos, *dicens uolo*, quod fuit pietatis contra inuidos, *mundare*, quod fuit potestatis cótra incredulos. Vbi notandum quòd lepram corporalem quinque modis curatam legimus. Primò, per ablutionem, sicut patet in Naamam, & significat lachrymarum effusionem. Secundò, per ostensionem, sicut patet in decem leprosis qui eundo ad ostendendum se sacerdotibus, mundati sunt, & significat confessionem. Tertiò, per separationem, sicut patet in Maria sorore Moysi, & significat excommunicationem, quæ instar cauterij debet esse medicinalis. Quartò, per inclusionem, sicut patet in manu Moysi, quæ de sinu extracta, leprosa apparuit, sed in sinum reposita, curata fuit. Sic multi qui in seculo spiritualiter erant leprosi, mundantur claustrum ingressi. Quintò, per tactum, sicut patet hic, ubi manus Christi, carnem leprosi tetigit & mundauit. Vbi notandú quòd triplex est Dei tactus valde uirtuosus, scilicet tactus purè corporalis, & tactus purè spiritualis, & tactus partim corporalis, & partim spiritualis. Tactus purè corporalis est, in quo & quod tangit, & quod tangitur, est purè corporale, & iste fuit in Christo ualde virtuosus, quia omnem infirmitatem sanabat vniuersaliter, sicut de multis patet in Euangelio. Tactus partim spiritualis, & partim corporalis est, in quo quod tangit est spiritus, sed quod tangitur est corporale vel spirituale, hic est tactus tribulationis, & iste tactus est similiter ualde virtuosus. Valet namque ad constringendum peccatorum duritiam, & ad reprimendum carnis concupiscentiam & ad probandum iustorum patientiam. Tactus purè spiritualis est, in quo & quod tangit, & quod tangitur est spiritus, & hic est tactus internæ inspirationis, & iste similiter est ualde uirtuosus. Virtus autem eius ad septem effectus est, secundum septem dona spiritus sancti. Primus effectus est, boni propositi inspiratio, siue conceptio, & hic pertinet ad donum timoris, à quo concipitur spiritus salutis. Secundus est, per gratiam peccatorum remissio: & hic poterit referri ad donum pietatis, secundú illud Danielis: *Peccata tua, eleemosynis redime*. Tertius est, utilium siue necessariorú ad salutem instructio: & hoc refertur ad donum scientiæ, quæ docet rectè conuersari. Quartus est, ad bene operandum, & ardua aggrediendum roboratio: & hoc quantum ad donum consilij quod respicit maximè opera supererogationis. Quintus effectus est, in tribulatione consolatio, per quam anima fortificatur ad tolerandum aduersa, & hoc quantum ad donum fortitudinis, quæ præcipue attenditur in tollerantia aduersorum. Sextus est charitatis & dilectionis Dei inflammatio, & hoc quátum ad donum intellectus, qui docet intelligere, id est intus legere Dei beneficia, per quæ anima in eius amorem accenditur & inflammatur. Septimus est, à terrenis eleuatio, & cœlestium contemplatio, & hoc quantum ad donum sapientiæ, quæ est de æternis, scilicet donis quæ sursum sunt sapere, nó quæ super terram. *Et confestim mundata est lepra eius*: ad domini imperium & voluntatem statim est opus secutum, secundum Cyrillum: Ista dictio, confestim, tardius profertur, cùm opus sanationis fuerit factum, cùm autem hic magna appareat domini potestas, non minor eius declaratur humilitas. Leprosum enim quem lex extra castra eiiciebat, quem Scribæ & Pharisæi vix respicere dignabantur, ipse tangere non recusauit, non solum propter occultum rei mysterium, sed ut nobis formam humilitatis præberet, & compassionis exemplum, ne quis hominem pro quacumque corporis maculatione, vel infirmitate, sperneret, vel abhorreret. Item tetigit eum, vt se non esse sub lege, sed supra legem, quæ leprosum tangere prohibuerat, nec seruum sed Dominum legis ostenderet, qui cùm secundum legem ambulasset, etiam supra legem sanaret eos quos remedia legis non sanauerant. Item ut lepra, quæ contaminare tangentem solebat, econtra tactu domini fugaretur, & recederet, neq; enim manus à lepra facta est immunda, sed corpus leprosum à manu tactum, est mundatum. Lex nanque quæ facere non potuit, vt lepra tangentem non sordidaret, ideo lepram tangi prohibuit non vt leprosi non sanarentur, sed ut tangentes non iniquinarentur: nó auté inquinari à lepra potuit, qui † eam mundauit, & ideo quamuis literam legis soluerit, tamen prohibitioni legis nó obuiauit. Nec propositum eius soluit. Quia non erat prohibitum tangere leprosum ei, qui ex tactu suo poterat curare eum, sicut Helias & Helisæus non fecerunt contra legem, tangendo mortuum ad resuscitandum. Licet etiá Dominus posset solo verbo curare leprosum, tamen apposuit manum: quia humanitas Christi, erat quasi instrumentum ipsius diuinitatis, & ideo, sicut artifex mediante instrumento operatur, sic virtus diuina in Christo, per applicationem humanitatis aliqua faciebat, vt eam coniunctam diuinitati declararet. Et præcepit ei Dominus, quòd miraculum factum nemini diceret, ne iactáter se sanatum esse prædicaret, vt daretur nobis exéplú, & nos doceret non diligere ostentationem & honoré, & bona quæ facimus, non esse diuulgáda, sed subticenda, vt nó solú abstineamus à mercede pecuniæ, sed etiam gratiæ, ac laudis humanæ, & vanæ gloriæ, & ista non quæramus in operibus nostris, ne vnquá aliqua sinistra manus se admisceat dextræ in eis. Vnde ait Chryso. Et nulli hoc cú iussit fateri, docés quá esset alienus ab aura gloriæ, & pompa iactátię. Et certè nouerat ille, quia nó esset taciturus, sed passim tá grande beneficium prædicaturus, & tamen quátum in ipso est, fugit ostentare quod fecerat Et alibi publicari talia ipse præcepit, non contra se veniens, sed ingratos à se gratos esse præcipiens. Non enim semetipsú prędicari iussit, sed dari gloriá Deo, vt & per leprosum nos non esse inané gloriosos, & glorię ac iactantiæ renunciandum doceret, & per illum quem à legione mundauerat, non esse ingratos, sed gratias nos Deo referre commoneret, eiusq; beneficia confiteri, atq; vt ostenderet semper ex mirabilibus suis, laudem non nisi Deo referendam. Quia enim homines quandiu

Lepra curatio quintuplex. *4. Reg. 5.* *Luca. 14.* *Numeri. 12.* *Exodi. 4.* *Tactus Dei triplex.* *Virtus tactus Dei ad septem ualet.* *Danie. 4.* *Humilitas Christi.* *Numeri. 5.* † *qua* *Cur tactu curauerit leprosum.* *Cur præceperit nemini dicere.* *Chryso. ho. 26. in Matthæũ.*

quandiu ægritudine detinentur, Dei semper meminerunt, à morbo autem liberati, grauius obsidentur languore desidiæ, idcirco præcipiens ut & ægroti & sani Deum iugiter recordemur ei quem curauerat, ait, da gloriam Deo. Hæc Chrysostomus. Vbi notandum quòd triplex est præceptum, scilicet cautelæ, probationis, & obedientiæ. In primo, non interdicitur actus, qui optimus est, sed gloria, quæ immiscet se bonis actibus & honestis, tale præceptum fuit hic. In secundo, non vult Deus actum, sed ostensionem uirtutis, quæ latet in eo cui datur præceptum: & est utilis sibi, & alijs ostensio uirtutis eius, sicut in præcepto facto Abrahæ, de immolatione filij, cui dicitur: Núc cognoui, id est te & alios cognoscere feci, quia timeas Dominum. In tertio autem vult Deus actum, ut patet Exo. xx. per totum. Vel iussit ut nemini diceret, propter credentium sponte maiorem utilitatem, quia meliores sunt qui spontaneè, quàm qui speratis beneficijs credunt. Vel ut nemini diceret, scilicet antequam ea quæ in lege sunt, compleret, quia prius expectandum erat iudicium sacerdotum, ad quos secúdum legem pertinebat iudicare de lepra. Vnde Chrysostomus: Vel non simpliciter prohibet, ut non aliquando dicat, sed ut antequam ostenderet se sacerdoti nemini diceret: ne fortè si antè alicui nunciaret, audirét sacerdotes, & occasionem habentes lepræ, propter odium & inimicitias Christi, expellerent eum de populo, quasi leprosum, nó recipientes mandatum: Hæc Chrysostomus. Et humiliter misit eum ad sacerdotes quorum erat lepram discernere, præcepitque secundum legem, munus eis offerre Hoc autem primò ideo fecit, quia licet esset mundatus, non tamen reputabatur mundus, nec debebat secundum legem restitui ad communem habitationem hominum, nisi prius per sacerdotum iudicium mundatus esse demonstraretur, & munus Domino pro eius mundatione offerretur. Vnde sicut ad eorum arbitrium separabatur, ita non sine eorum arbitrio, ad consortiú aliorum admittebatur. Secundò, propter humilitatem, ut sacerdotibus deferens, non uidetur eorum gloriam rapere, uel honorem: & ut ostenderet exhibendam sacerdotibus reuerentiam. Tertiò, ut quod in eo sæpe criminabantur, ostenderet se non legis transgressorem, nec legem soluere, sed implere, secúdum legem gradiens, & supra legem curans. Quartò ut intelligerent eum: non legis ordine & consuetudine, sed Dei gratia & operatione, supra legem curatú esse, & se maioris uirtutis esse, quàm legem, uel sacerdotes, quia lepram cognoscebát, quam mundare nó poterant. Item ut sacerdotum animos ad credulitaté prouocaret, & non credentibus, omnem excusationem auferret, offerri munus uoluit, in testimonium illis, id est contra illos, si uiso miraculo non crederét, sed pro illis, in testimonium salutis, si crederent, ut scilicet uidentes leprosum mundatum, si crederent mundatori, salui fierent, & sic credentibus esset testimonium, & causa salutis eorum, si non crederent, inexcusabiles essent, eo quòd uiderint & non crediderint, & sic non credentibus, fieret accusatio, & testimoniú damnationes eorum. Per hoc etiam quod eú ad sacerdotes misit, figurare & docere uoluit, quòd peccator, qui per leprosum signatur, licet sit mundatus à lepra peccati per contritioné, tamé adhuc tenetur se sacerdoti ostédere per cófessioné, & ad eius có siliú subire satisfactionem. Vnde Dominus istum leprosum tangendo mundauit, & postea ut sacerdoti se repræsentaret, & sacrificium offerret, præcepit.

Præceptum triplex.

Chrysosto. ho. 21. operis imperfe. Cur ad sacerdotes missus leprosus.

A Tunc enim leprosus à Deo tangitur, quando peccator compungitur. Tunc sacerdoti se repræsentat, quá do peccatum confitendo manifestat. Tunc sacrificiú offert, quando satisfactionem complet. Piger quippe expectat, donec sacerdos eum quærat: sed tu præueni sacerdotem, & lepram animæ ostende per oris cófessioné, quæ cófessio quatuor códitiones debet habere. Prima est, quia debet esse uolútaria. Vnde dicit, *uade*, nó ductus, nec tractus, nec coactus, sicut q̃ tormétis afflictus, uel timore mortis in ultimis cófitetur peccata. Secunda est. quia confessio debet esse nuda & aperta. Vnde dicit, *ostende*, quid scilicet egisti, quid cogitasti, quid locutus es, non dicit absconde, scilicet excusationibus, aut uerborum palliationibus: uel mé B tiendo, aut etiam mussitando, uel non plenè omnia peccata cum debitis circunstantiis recitando. Tertia est, quia confessio debet esse pura. Vnde dicit, *te*, scilicet ostende, & non alios. Contra quod aliqui dupliciter faciunt: uel aliorum facta recitando, uel eos cú quibus peccauerunt reuelando. Quarta est, quia cófessio debet esse ordinaria. Vnde dicit, *sacerdoti*, quia non cuique facienda est: sed sacerdotibus, qui habent clauem scientiæ & authoritatis. Typicè leprosus significat genus humanum lepra originali infectú, & per hoc ad uaria peccata pronum. Per lepram enim, quæ morbus contagiosus est, originalis culpa significatur, quæ per carnalem generationem ad posteros deriuatur, qui manu Christi C tactus sanatur, quia uirtute eius per baptismum emundatur. Per oblationem autem muneris, & diuulgationem operis, significatur quòd baptizatus tenetur Deo fideliter seruire, & eum iugiter collaudare. Vnde Beda: Typicè autem leprosus, humanum genus, languidum peccatis, significat plenum lepra, quoniam, *omnes peccauerunt, & egent gratia Dei*, illa scilicet ut extrema † manu, id est incarnato Dei uerbo, humanamque contingente naturam, à prisci erroris uarietate mundentur, & offerant pro sua emúdatione, corpora sua hostiam Deo uiuam. Hæc Beda. Hoc idem Dominus miraculum, per gratiam suam facere, quotidie non dedignatur. D Quotienscumque enim aliquem impium iustificat, rectè leprosum mundat, moraliter quippe per leprosum significatur peccator, pluribus de causis. Primò, quia lepra est morbus cótagiosus, & periculosum est commorari leprosis: sic peccatores contagiosi sunt, & inficiunt alios ad peccádum, & ideò periculosum est cóuersari cum eis. Secúdò, quia lepra est morbus periculosus, inficit enim totum corpus, non tantum partem eius, sed peccatum est periculosius, quia corpus & animam inficit & corrumpit, & ideo ualde timendum & fugiédum est. Tertiò, quia lepra est morbus fetidus & abominabilis, sic peccatores fetentes sunt & abominabiles Deo & Angelis. Quartò, quia leprosi separantur ab alijs hominibus, & locantur ex E tra alios: sic peccatores positi sunt extra gratiá Dei, & extra communionem fidei & Ecclesiæ, & separantur à bonis, hîc quantum ad meritum, sed in futuro quantum ad consortium, & quantum ad locum, & quantum ad præmium. Quintò, quia sicut lepra uarium exprimit colorem in cute: sic peccatum uarias habet species in mente. Illa enĩ anima leprosa est, quæ superbia, ira, auaritia, accidia, gula, inuidia uel luxuria sordescit. Nam significatur in carnis tumore, superbia: in exustione, iracundia: in siti auaritia, in ponderositate accidia: in prurigine gula, in putredine inuidia: in fetore anhelitus, luxuria. Talis leprosus cófidéter currat ad Iesum, festinet ad medicú, nó desperet,

Confessionis códitiones quatuor.

Leprosus typicè acceptus.

Beda I ca. 5. Luca.

Roma. 3.

† externa.

Leprosus significat peccatorem.

Curatio peccatoris.

desperet, uerè pœniteat, & mundari desideret. Cum fideli leproso ex humilitate & pudore in faciem procidat, et de suæ uitæ maculis erubescat. Sed confessionem uerecundia non reprimat, vulnus ostendat, ac cum lachrymis & gemitibus se peccatorem recognoscat, detecto vulnere remedium quærat, & Domini misericordiam compuncto animo & corde imploret, & remedium postulet. Deo se humiliet deprecetur eum, ut sua gratia se tangat & sanet. Confiteatur sese immundum & Christum potentem ad se mundandum, & apud ipsum cum leproso clamet & dicat: *Domine, si uis, potes me mundare*. Si enim hoc egerit, certus sit de misericordia, non desperet de uenia, quia benignus est Dominus, qui neminem ad se uenientem repellit, sed omnibus sinum suæ misericordiæ aperit, & expandit. Non eget spatio annorũ, uel longitudine temporis in pœnitentia: sed cor contritum & humiliatum requirit, & dignè pœnitentibus peccata per misericordiam relaxat. Tali enim manus diuinæ misericordiæ protenditur, cuius tactu & imperio, cuncta eius crimina relaxantur. Extendit enim Dominus manum, quando diuinæ miserationis impendit auxilium, & statim consequitur remissionem delictorum: nec debet Ecclesiæ reconciliari talis, nisi iudicio sacerdotis. A peccatis autem mundatus, debet Deo offerre munus, id est sacrificium laudis, & eum ubique laudare, quia debet Deo ualde gratus esse, ei semper gratias referendo, & proximis bona quæ potest faciẽdo, seruãs erga Deũ & erga proximos charitatẽ. Nihil.n.nobis p uanã gloriã debemus attribuere: sed omnia Deo offerre. De omnibus enim operibus nostris, Deus vult ut habeamus totum meritum, & proximus habeat bonum exemplum: sed Deus vult habere laudem & gloriam. Tria enĩ sibi Deus specialiter reseruauit, & nulli creaturæ unquam communicare uoluit, scilicet gloriam, uindictam, & iudicij potestatem. Gloriam autem auferunt uanè gloriosi, uindictam superbi & iracundi, qui de iniurijs sibi illatis uindicare se cupiunt, iudicium temerarij & præsumptuosi, qui de occultis aliorum iudicare uolunt. Et quia, ut dicit hîc Titus, oportet beneficiatum gratum esse, gratias reddere, etiam si beneficians non indigeat. Ideò licet præcepisset Dominus leproso mundato, ut de sua curatione taceret, tamen *egressus*, & recedens, *sermonem*, id est opera & uerba Domini, *diffamabat*, & sermo sanitatis & doctrinæ, de illo magis perambulabat, quia hoc ipso, quòd homo fugit famam & gloriam, acquirit eam. Nam ut ait. Bernard hoc solum habet mundi gloria gloriosum, quòd insequentes se fugit, & fugiẽtes insequitur. Et ideò comparatur umbræ, quam si secutus fueris, non apprehendes, & si præcurreris, non effugies. Ille itaque functus officio Euangelistæ, *cœpit prædicare*, & se interius exteriusque sanatum docere: ita quòd unius saluatio, multos ad Deum cogeret uenire, & Iesus iam non posset manifestè propter turbam & pressuram hominum, ad quærendum sanitates, & uidendum miracula, concurrentium in ciuitatem, ad orandum introire: unde secedebat in desertũ, ut secretius oraret. Sanat ut Deus: sed orat ut homo. *& conueniebant ad eum undique* turbæ ut eius doctrinam audirent, & sanitates perciperent. Strepitum igitur & tumultum Dominus fugit, & secretum locum quærit, ut ostendat se magis quietam, & seculi curis remotam diligere uitam, quia tumultum & carnales mentes declinat, secretas uerò à mundanis curis uisitat. In qoo etiam ostendit, quòd prædicatores uerbi diuini, debent fugere applausum populi, & aliquando se retrahere à multitudine, ut uacent orationi. Vbi Hieronymus. Quòd autem non poterat Iesus manifestè in ciuitatem introire, sed foris in desertis locis esse, significatur quòd non omnibus manifestatur Iesus, qui latis atque plataneis seruiunt laudibus, & proprijs uoluntatibus: sed his qui cum Petro foras exeunt, & in desertis locis sunt, quæ elegit Dominus ad orandum, & reficiendum populum, qui deserunt delectationes mundi, & omnia quæ possident, ut dicant. Portio mea Dominus. Gloria uerò Domini, manifestatur his qui vndique conueniunt, id est qui per plana & ardua ad eum ueniunt, quos nihil potest separare à charitate Christi. Vbi Beda: Quia in urbe miracula facit, in deserto uerò. uel monte orando pernoctat, utriusque nobis uitæ, & actiuæ scilicet & contemplatiuæ documenta præmonstrat: ut nec contemplationis studio quis proximorum curam negligat, nec cura proximorũ immoderatius obligatus contemplationis studia derelinquat, quatenus nec amorẽ Dei præpediat amor proximi, nec amori proximi obuiet amor Dei. In monte quippe orare est, relictis infirmarum cogitationum curis, tota mente quemlibet ad æterna supernæ cõtemplationis gaudia festinare. In desertum secedere & orare, est exurgentem intrinsecus strepitũ terrenorum desideriorum premere, & quoddam sibi cum Domino intra se secretum quærere: ubi cum illo, exteriori cessante tumultu, per interna desideria silenter loquatur. Vnde etiam Gregor. Redemptor noster, per diem miracula in urbibus exhibet, & ad orationis studium in monte pernoctat: ut perfectis uidelicet prædicatoribus innuat, quatenus nec actiuam amore speculationis funditus deserant, nec contemplationis gaudia operationis nimietate contemnant: sed quieti contẽplantes sorbeant, quod occupati erga proximos loquentes profundant: Hæc Gregorius. Quòd autem hîc, secundum Marcum & Lucam dicitur, quia Iesus non posset manifestè in ciuitatem introire, sed secedebat in desertum, non intelligitur de illa die qua curauerat leprosum, quia illo curato, intrauit ipsa die Capharnaum ciuitatem, secundo miliario ibi proximam, antequam sermo seu fama ad multos perueniret. Vnde & Matthæus, hoc miraculum de leproso, cum sequenti de Centurionis seruo simul continuat.

Psal. 50.

Reseruata Deo tria.

gloria fugientem sequitur.

Tumultũ fugit Dominus.

Hierony in ca. 8. Mat.

Beda in ca. 5. Luc.

Vita utraque à Christo commẽdatur.

Gregor. lib. 6. moraliũ. cap. 17.

ORATIO.

DOMINE Iesu Christe, qui de monte paterni solij & uirginalis uteri descendisti, ut sanares lepram generis humani: ecce ego leprosus uarijs peccatorum maculis aspersus, Adoro te Domine, si uis potes me mundare. Extende manum gratiæ & pietatis: tange interiora & exteriora leprosi te inuocantis: miserere mihi pœnitenti, & impera morbo peccati, Deus meus & misericordia mea: qui non uis mortem peccatoris, sed ut conuertatur & uiuat. Perfice hæc in me peccatore, ut in anima non moriar, sed conuertar & uiuam tecum in æternum. Amen.

De seruo Centurionis paralytico Cap. XLII.

Matth. 8. Luca. 7.

DEINDE cœpit Iesus appropinquare ciuitati Capharnaum: quæ, ut dictum est ibi, propè erat, & tunc *Centurio*, seu tribunus, id est princeps centum militũ, positus ibi à Romanis, pro collectione tributi & custodia Galileæ, ne fortè uellent cõtra Romanos, quibus tota illa terra subiecta erat, rebellare, propter quod manebat in Capharnaum, quæ erat metropolis illius terræ, tunc ciuitas gloriosa, sed nunc ualde abiecta. *Accessit ad eum*, fide, desiderio, & deuotione, potius quàm gressu corporalis præsentiæ. Vnde Origen. Accessit alienigena generatione, sed domesticus corde. alienus natione, sed proximus fide & princeps militum, & socius Angelorum. Iste non erat Iudæus, sed Gentilis, & ideò per seipsum, non est ausus ad Iesum corporaliter accedere, reputans se indignum præsentia Christi esse: sed primò per seniores Iudæorum, quasi per familiares & dilectos Iesu, accessit, quos misit ad eum, rogans per eos, & dicens: *Domine* in cuius potestate est morbus & sanitas, mors & vita, *puer meus*, id est seruus & subditus, quem curialiter loquens, uocat puerum, ab ætate uel familiaritate, potius quàm conditione. Contra superbos, qui dedignantur famulos, *iacet paralyticus in domo*, contra inhumanos dominos, qui de domo sua expellũt infirmos, & ad hospitale mittũt eos: *& malè torquetur*, propter multa incommoda, quæ patitur. Tria uerba hæc, scilicet iacet, paralyticus, & torquetur, dicit ut & animæ suæ angustias indicet, & dominum ad misericordiam flectat. Vnde Chrysost. Infirmitatem tantũmodo exposuit, sed remedium sanitatis, in potestate misericordiæ eius dimisit. Diuina autem prouidentia, Iudæi sunt missi, ut inexcusabiles fierent, si uiso miraculo, & credente Gentili, nõ crederent. Iste quidem Centurio, auditis Christi miraculis, firmiter credidit quòd poterat sanare seruum eius, qui erat sibi charus & moriturus, nisi per Christum fuisset sanatus, & ideò de eius sanatione era sollicitus. In hoc ergo facto Centurionis, tantam curam & sollicitudinẽ pro seruo habentis, discere debemus commisereri seruis nostris & subditis, ac sollicitudinem & curam habere de eis. Non erat ipse sicut multi sunt hodie, qui uidentes subditos suos infirmari, eos negligunt: & plus de seipsis sanis, quàm de subditis infirmis solliciti sunt, plusque sibi ipsis in uoluptatibus, quàm subditis in necessitatibus condescendunt. Rogauit inquam, affectans ut ueniret ad domum suam, minus plenè præ angustia serui & desiderio curæ, cogitans Christi maiestatem & reuerentiam. Iesus autem sciẽs deuotionem eius, respondit per ipsos internuncios: *Ego ueniam*, ecce humilitas: *& curabo eum*, ecce pietas. Venit autem potentia sanandi, non præsentia corporali. *Et ibat cum illis*. Alteriusmodi erat iste medicus, quàm sunt illi qui non pauperes, sed diuites uisitare sunt parati. *Et cùm iam esset prope domum Centurio*, plenius cogitans, & per actum fidei se conuertens, ad Christi eminentiam & maiestatem, accessit ante reditum aliorum, per amicos sibi magis domesticos, quos, *misit ad eum*, rogans ut non ueniret, *dicens: domine noli uexari: non enim sum dignus ut intres sub tectum meum*. Non dicit palatium, non domum, licet princeps esset: sed tectum præ humilitate sui, & consideratione magnitudinis Christi. Propter Gentilis uitæ conscientiam, timebat offendere Christum, quem credebat Deum, si corporali præsentia intraret ad eum. Sed secundum August. dicendo se indignum, præstitit se dignum: non intra cuius parietes, sed in cuius cor Christus intraret. Vnde & Chrysost. Quia indignum se fecit suscipiendi Christum in domo, dignus factus est regno. Et ad maiorem sui humiliationem adiecit, dicens: *propter quod & meipsum arbitratus non sum dignum ut uenirem ad te*, & internuncios submisi pro me. *Sed tantum*, sine præsentia corporali *dic uerbo*, per quod omnia creantur, reguntur & sanantur, *& sanabitur puer*, & seruus meus, ipse enim dixit, & facta sunt: ut dicit hîc Beda: Magna est fides, quæ dicere, credit esse facere. Vbi Petrus Cantor Parisiensis: Hinc argue melius esse abstinere ab ordine, à confectione, uel sumptione Eucharistiæ, nisi plurimum ad hoc uel illud accedentem confortet bona conscientia, quàm ordinari, uel conficere uel sumere cum conscientia, non dico læsa, quia hoc esset mortale, sed dubia, de qua dubito an sana sit, cùm sic accedens potius grauet quàm iuuet. Et quia irregularitas excludit aliquem à ministerio huius sacramenti, ideò non debet ignorare ex quo incurritur irregularitas, ex quo ponit se ad talem actum, sed scire debet suum statum. In opere huius Centurionis, tres mirabiles nobis ostenduntur uirtutes, scilicet humilitas, fides, & prudentia. Magnam enim humilitatem habuit, qui cùm Dominus ad eum uenire paratus esset, indignum se ut sub tectum suum intraret, iudicauit. Perfectam quoque habuit fidem, quia cum esset Gentilis, solo uerbo Deum credidit posse puero reddere sanitatem. Non paruam etiam prudentiam habuit, quia ultra carnem diuinitatem latentem cognouit, & eum quem corporaliter ambulantem uidit, ubique per diuinitatem esse præsentem intellexit. Nec charitas in eo defuit, quia cùm multi pro sua suorumque filiorum, ac charorum salute ad Dominum rogaturi accederent, ille pro serui tantum sanitate rogauit. Vnde adhuc in fidei constantia perseuerans, ostendit quòd uerbo potest sanare, dicens: *Nam & ego homo sum sub potestate*, altiori, scilicet præside & imperatore, *constitutus habens sub me milites*, & seruos, *& dico huic*, militi, *uade, & uadit*, quantum ad negocium impleudum in absentia, *& alio*, quod antiqua est grammatica, id est alij, *dico ueni, & uenit*, quantum ad officium implendum in præsentia, *& seruo meo*, dico, *fac hoc, & facit*, sine resistentia. Ex his concludit, quòd si dicto eius, unus uadit, & alius uenit, & alius facit quod iubet, multo plus, si Christus Deus & Dominus dicat infirmitati, uade

Origenes hom. 5 in diuersos. De laude Centurionis.

Chryso. ho. 22 operis imperfecti.

Seruorũ uel seruis operãtes.

Aug. ser. 6. de uerbis Domini. Chryso. ho. 27. in Mat.

Beda in ca. 6 Luca.

Dubitatĩ, à sacris abstinere præstat.

Petrus Cãtor in Mat.

Virtutes Centurionis. Humilitas. Fides. Prudẽtia.

Charitas.

A

& uadet, & sanitati ueni & ueniet, & paralytico fac hoc & faciet: uel seruientibus sibi angelis, ut hæc miracula faciant, & facient. Et est ratio à minori talis: Potius debet fieri uerbum Dei, quàm hominis subiecti: sed verbum meũ fit, qui sum homo & non Deus, subiectus & non Dominns summus, ergo & tuum, qni es Deus & summus Dominus. Si ergo, qui sum homo modicæ potcutiæ, & maiori subiectus, solo uerbo operor per ministros meos: & possum imperare inferioribus, qui ad uerbum meum mihi obediunt, multo magis, tu qni Deus es ubique præsens, & potens super omnes potestates & omnium Dominus, cui omnes potestates seruiunt, cui angeli & omnia obediunt, poteris solo uerbo & sine pręsentia corporali seruum meum curare: & ideò non est necesse, corporaliter eundo te fatigare. *Audiens autem Iesus*, uerba Centnrionis, expressiua tantæ fidei, scilicet quòd sub uelamento carnis agnouit excellentiam maiestatis. *miratus est*, id est ad modum mirantis se habuit, & uultum mirantis ostendit.

Admiratio Christi.

B

Admirabatur Dominus fidem Centurionis, quam cordi eius mirabiliter ministrabat, & magnalia Dei ĩ eo laudauit, nõ quòd ei aliquid mirandum esset, qui cuncta mirabiliter operatur: sed ut nos in beneficijs Dei, mirari & laudare doceret.

Augu. lib. 1. cotra Manichæum cap 8.

Vnde Augustin. Quia miratur Dominus, uobis mirandum esse signat, quibus adhuc opus est sic moneri, omnes enim tales motus, cùm de Deo dicuntur, non perturbati animi signa sunt, sed docentis magistri.

C

Fides Centurionis ex collaudata.

Centurionis ergo Dominus fidem admirans, pariter & collaudans, seqnentibus se dixit, fidem eius approbando, & in exemplum proponendo. *Non inuenit tantam fidem*, id est tantæ fidei signum, uel fidei facilitatem, scilicet in credendo, *in Israel*, id est in populo Isaelitico, scilicet huius temporis præsentis. Inuenit enim in antiquis maiorem: nt in Abraham, Isaac, & Iacob, & aliis pluribus Patriarchis & Prophetis, qui fuerunt fidei nostræ principium.

Maria præ excellentia.

Excipitur autem semper beata Virgo, cùm de meritis uel peccatis fit mentio. Nec tamen boc uerbum Christi, de omnibus præsentibus est intelligendum, qnia excluduntur illi qnibus loqnebatur, scilicet Apostoli seqnentes eum.

D

Hoc autem apparet, secundum communé usum loquendi: ut si quis intrat domum aliquam cum societate, si nullum ibi innenerit, dicit: Non inueni aliquem in domo ista. In tali enĩ modo loquendi non connumerat secum uenientes, & redditur locutio vera, pro pluribus absentibus. Vel secundum Chrysosto.

Chryso. ho. 22. operis imperf.

Si uolumus fidem huius præferre fidei Apostolorum, sic intelligendum est, secũdum quod unumquodque bonum hominis, secundum qualitatem illius laudatur. Rusticum enim dicere aliquid sapienter magnum est, quod de Philosopho non est mirum, sic & hîc. Non enim erat ęquale Iudæum credere & Gentilem. Vel secundnm eundé, Chrysost.

E

Chryso. ho. 27 in Mat

intelligendum est quantum ad originem credendi, quia alij pluribus signis uisis crediderunt, iste nerò nullo miraculo uiso, sed tantum auditu credidit.

Hierony. in cap. 8. Matthæi.

Vbi Hiero. De præsentibus dicit, non inueni tã tam fidem in Israel, non de Patriarchis & Propbetis, nisi fortè in Centurione, fides Gẽtium præponatur Israeli. Et Beda: Præsentibus ideò fides Centurionis antefertur, quia illi legis Prophetarumque monitis edocti erat: hic antem nemine docenre sponte credidit: Hæc Beda:

Beda in ca. 6. Luc.

Mirabatur ergo Iesus de fide Centurionis, Gentilis hominis, & eam landauit: ut ex istius laude erubescant & confundantur Israelitæ, & ideò unc fidem gentium mirabatur, quam ultra fidem Iudæorum crescere uidebat.

A

Nec solũm fides Gentium est in Centurione collaudata, sed etiam præfigurata. Vnde occasione accepta ex fide huius Gentilis, concludit & prædicit Dominus conuersionem & uocationem Gentilium, & ex opposito, scilicet infidelitate, reprobationem Iudæorum, dicens: *Amen*, id est fideliter, *dico*, & prædico, *uobis quòd*, ad exemplum istius, in qno fides Gentium præfiguratur, *multi*, sed non omnes, quia non omnes obediunt Euangelio, *ab Oriente & Occidente*, ac etiam ab Austro & Aquilone, id est ex omni parte mundi, & ex omni genere gẽtium, *uenient*, ad fidem & unitatem Ecclesiæ.

Augu. sermone. 6. de uerbis Do. Ab Oriẽte & Occidẽte uenire.

B

Vnde secundum August. Istis duabns partibus, scilicet Oriẽte & Occidente, totus orbis designatur. Vnde sub typo Ecclesiæ, dictũ fuit Iacob: Dilataberis ad Orientem & Occidẽtem, ad Septentrionem & Meridiem. Moraliter ab Oriente ueniunt, qui ex consideratione propriæ naturæ uel natiuitatis humiliantur, nel qui pœnitentiam agunt in sua iuuentute: ab Occidente, qui ex memoria mortis conuertuntur, uel qui pœnitentiã agunt in senectute ab Austro, qui fauẽte ꝓspe ritate vacãt operibus pietatis, & inter ꝓspera seruãt tẽperantiam: ab Aquilone, qui necessitate urgẽte cõpunguntur, & inter aduersa seruant patientiam. De his enim omnibus, aliqui saluabuntur. *Et recumbent*, id est fœliciter reqniescent, uon carnaliter, iacentes, sed spiritualiter pausantes, *cum Abraham, Isaac, & Iacob*, qnorum fidem imitati fuut. & cum alijs fideli-

C

bus & amicis meis, *in regno cęlorum*, & iustorum, ubi lux, & gloria, & longæuitas uitæ æternæ, & omne bonum, Abraham, Isaac, & Iacob specialiter nominantur, quia istis principaliter facta est promissio de terra promissionis, per quam patria beatorum significatur. *Filij autem regni*, id est Iudæi, in quibus regnabat Deus: uel filij regni uocatione, nõ electione: promissione, uon consecutione: sua reputatione, non re: qni pro regno habendo facti fuerant, sed se indignos reddiderunt, *eijcientur*, à facie & visione Dei, in tenebras exteriores, quia in se habent interiores. Tenebræ primæ sunt culpæ: aliæ autem snnt gehennæ.

Gregor. lib. 9. moralium.

Nam secundum Gregor. interiores tenebræ, sunt cæcitas mentis: exteriores, æterna nox damnationis.

D

Tenebrę exteriores.

Ideo autem dicuntur ibi esse tenebræ exteriores, quia licet ibi sit ignis, tamen non lucet, ad ostendendum damnatis aliquid ad eorum consolationem, sed ad eorum desolationem.

Ignis gehennæ.

Vnde Isidor. Ignis gehennæ lucebit miseris ad miseriæ augmentũ: ut uideant unde doleant, nõ ad cõsolationẽ, ut uideant unde gaudeãt. Ibi erit fletus oculorum, ex fumo & calore ignis, eo qnòd mors intrauit per fenestras: quia non licet intueri, quod non licet concupisci, & stridor dentium ex frigore, quia hîc gaudebant de edacitate. Vel fletus ex angustia animi, stridor ex indignantis affectu: eo quòd serò pœnituerunt de peccato: & in boc ostenditur tormentorum magnitudo.

E

Et dixit Iesus Centurioni, scilicet per internuncios supradictos: *Vade*, id est securns reuertaris, & *sicut*, perfectè, *credidisti*, sic, *fiat tibi*, in sanatione serui tui: ut sicut per nuncios accessisse, sic & per nũcios reuersus fuisse, intelligatur.

Rabanus in ca. 8. Matt.

Vbi Rabanus: Fidei merito ostendit impetrasse salutẽ seruo, ut fidei robur, magis in eo accresceret, quo prospiceret quæcunque uellet per illam impetrasse se posse. Et sanatus est puer uerbo Christi absentis, ex illa hora, quia Cbristus protulit hoc uerbũ, *fiat*: quo etiã nerbo omnia creata sũt: ut fides Cẽturionis uerificaretur, & potẽtia Christi, quã Cẽturio cõfessus fuerat, ex opere subsecuto pateret. Dixerat enim Centu

rio,

Chryso. ho. 27. in Mat.

A & Christus dixit, & opere cōpleuit. Vnde Chrysost. Vbi uelocitatem admirare, neque enim solum curare, seu inopinatè, & in momento temporis hoc facere, uirtutem Christi ostēdebat. In itinere autem, uerbo sanauit eum, ne putaretur ire corporaliter ob impotentiam & non humilitatem. Hic considerandum est quantum unicuique fides ualeat propria, quando tantum ualuit aliena. Nam propter fidem Centurionis, sanitas puero est reddita. Considera etiam hîc humilitatem Domini, quia ad seruum Centurionis, etiam non rogatus, ire paratus fuit: ad filium autem reguli, de quo infrà dicetur, quasi pompam refugiens, etiam rogatus ire noluit. Excelsus enim, *Dominus, humilia, de prope respicit: & alta,* id est superba, *à longè cognoscit*, id est contemnit. In quo secundum

Humilitatis exēplū.

Psal. 137.

Greg. om. 28. in Euāgel.

B Gregor. superbia nostra retunditur, & increpatur, qui personas acceptando in hominibus, non naturam, qua ad imaginem Dei facti sunt, sed honores & diuitias uenerantur. Ecce de cœlo uenit, qui seruo occurrere in terram non despicit, & tamen humiliari in terra contemnimus, qui de terra sumus. Quid uerò apud Deum uilius, quid esse despectius potest, quàm seruare honorem apud homines, & interni testis oculos non timere? Et secundum Ambr. ad reguli filium noluit pergere, ne in reguli filio uideretur magis diuitijs detulisse: hîc ipse perexit, ne uideretur in Centurionis famulo, conditionem despexisse seruilem. omnes enim, seruus & liber, in Christo unū

Ambr. in ca. 6. Luca.

C sumus: Hæc Ambros. In Centurione fides Gentium præfiguratur, & per eum primitiæ, & electi de Gentibus designātur, qui quasi centenario milite stipati, uirtutum perfectione sunt sublimes, credentes in Christum, & laborantes ad conuersionem aliorum. Vnde Remigius: Per Centurionem designantur, qui primi ex Gentibus crediderunt, & perfecti in uirtutibus fuerunt. Centurio enim dicitur qui centum militibus præest. Centenarius autem numerus perfectus est. Rectè ergo Centurio pro puero suo rogat, quia primitiæ Gentium, pro salute totius Gentilitatis Deo supplicauerunt. Et si opponitur de Magis, qui primò Domino crediderunt: respō

Fides gentium.

Remigius in cap. 8. Matth.

Centurio primitiarius.

D dendum quod Centurio dicitur primitiæ Gentiū, quia primus credidit à nullo edoctus, nisi à Spiritu sancto. Magi uerò & si primi crediderunt, edocti tamē per libros Balaam, & per nouæ stellæ indicium. Ipsis autem Gentibus, corporalis Christi præsentia non est exhibita, sed uerbum fidei per Apostolos eis misit, & ab infidelitate sanauit. Moraliter, per istum puerum Centurionis, significatur peccator, propter quatuor mala quæ peccator incurrit, quæ designantur in quatuor cōditionibus, quæ de isto puero hîc scribuntur. Primum malum peccatoris est, seruitus peccati, id est pronitas peccandi. Vnde dicitur de puero isto, quòd erat seruus. Vnde Ioannes: *Omnis qui facit*

Puer Centurionis.

Mala peccatoris.

Ioan. 8.

2. Petri. 2.

E *peccatum, seruus est peccati.* & Petrus: *A quo quis superatus est, huius & seruus est.* & August. Peccator est seruus tot dominorum, quot uitiorum. Peccatum autem, cùm homini dominatur, facit eum pronum ad peccandum: ut ex uno peccato, ad aliud tendat. Peccatum etiam ulterius deducit ad aliam seruitutem, scilicet diaboli, quia superbus est seruus Luciferi, auarus est seruus Mammonis, luxuriosus est seruus Asmodei. Secundum malum est, impotentia ad bene operandum, quod significatur per iacentem. Vnde dicitur iste puer iacere in domo. Iacentes enim nihil operantur, uel operari possunt. Iacet autem peccator aliquando in igne iracundiæ, aliquando in

Seruitutes peccatorū.

Iacere quid moraliter.

A luto luxuriæ, aliquando in spinis auaritiæ. Et bene dicitur iacere, quia nullum bonum meritorium potest operari. Tertium malum est, timor & tremor, quia semper est peccator in timore, quod per paralysim designatur, ex qua fit dissolutio & tremor membrorum. Si enim dicatur peccatori ut det eleemosynam, aut malè acquisita uel ablata restituat, timet ne sibi deficiat. Si dicitur quod ieiunet, timet ne esuriat. Si dicitur quod confiteatur peccata sua, timet de uerecundia. Si dicitur quòd faciet pœnitentiā & satisfactionem de peccatis, timet de afflictione & incommodo corporis. Ecce quomodo iste paralyticus tremit, & ad sonitum folij pauescit. Quartum malum est afflictio spiritus, quod signatur per hoc quod de puero isto

Timor peccatorum.

B dicitur, quia malè torquetur. Et reuera, omnis peccator malè torquetur in seipso, propter uermem conscientiæ, qui semper pungit & rodit. Vnde Augusti. Insisti Domine & ita est, ut pœna sibi ipsi sit omnis inordinatus animus. Vnde & Sapien. *Semper præsumit sæua & perturbata conscientia.* Ex alio etiam torquetur peccator, dum anxius est quomodo acquirat honores, diuitias mundi, oblectamenta corporis. Torquetur inter prospera, per curam superfluā, & inter aduersa, per impatientiam. Item malè torquetur, quādo considerat turpitudinem uitiorum in quibus iacet, & pœnas infernales, quibus æternaliter subiacebit: nec tamen miser, per pœnitentiam resilit. Sed ta-

August. in confessionibus.

Pœna sibi est animus inordinatus.

Cap. 17.

C men, talem quandoque curat Dominus, ueniendo ad eum, suffragantibus meritis sanctorum. Tu ergo si habes animam paralyticam, & talia mala in te sentis: roga & mitte sanctos, ut ad Dominum intercedant pro te, sicut seniores pro Centurione, & clama ad Dominum, dicens deuotè cum eodem: *Domine, puer meus iacet paralyticus in domo, & malè torquetur, & non sum dignus*, propter fragilitatem naturæ, propter fœditatem culpæ, & multiplicitatem miseriæ, *ut intres sub tectum meum* tam angustum, tam immundum, tam ruinosum, *sed tantum dic uerbo, & sanabitur*, ad tuum imperium. Et quia istud uerbum Centurionis tantæ efficaciæ fuit, quòd, ut suprà dictum est, dignum præstitit, ut in corde eius Christus habi-

Verbi Centurionis efficacia.

D taret, & ad recipiendum corpus Christi in sacramento Eucharistiæ nullus est dignus: ideò quando ad mēsam Christi accedimus: & fragilitatem nostram cōsideramus, uerbis Centurionis edocti, dicamus singuli: *Domine, non sum dignus ut intres sub tectum meum*, non sum dignus ut corpus & sanguinem tuum suscipiam in os meum: ut uidelicet uirtute uerborum istorum digni effici mereamur. Vnde Origen. Nunc etiam quando sancti & acceptabiles Ecclesiarum antistites sub tectum tuum intrant, ibidem Dominus per eos ingreditur, & tu sic æstimes, quasi Dominum suscipiens, & quando corpus & sanguinem Domini manducas & bibis, tunc Dominus sub tectum tuum

Orig. hom. 5. in diuersos.

E intrat, & tu ergo humilians teipsum, dicas: Domine, non sum dignus ut intres sub tectum meū. Vbi enim indignè ingreditur, ibi ad iudicium ingreditur accipienti: Hæc Orig. Per istum etiam Centurionem significatur ratio, uel intellectus. cuius seruus est appetitus sensitiuus, qui debet obedire rationi, sed ex corruptione naturę est infirmus ad obediēdū ei, propter quod homo per rationē cognoscens hāc infirmitatē, in suo appetitu sensitiuo, per se & per alios debet rogare Deum, ut sanet seruū suū, & sic puer eius sanatur per Dominū. Itē sicut ille Cēturio dicebat, *nā & ego homo sum sub potestate constitutus, habens sub me milites, & dico huic, uade, & uadit: & alij, ueni, & uenit: & ser-*

Ratio comparatur Centurioni.

Cassianus collatione septima ca. 5.

Cassianus collatione septima ca. cap. 5.

uo meo, fac hoc, & facit, sicut dicit Cassia. perfecta mens, quæ per Centurione intelligitur, sub Dei potestate constituta, omnibus uiribus suis dominatur, & habet potestatem cogitationes noxias depellendi, & in bonis cogitationibus immorandi. Tunc malis cogitationibus dicere possumus, abite, & abscedent: bonis uerò dicere, uenite, & uenient: seruo quoque nostro, id est corpori, quod debet seruire spiritui, ea quæ castitatis & continentiæ sunt, similiter iniungemus, & sine ulla contradictione obtemperabit, omnemque subiectionis spiritui exhibens famulatum.

ORATIO.

DOMINE *Iesu christe, non sum dignus ut intres sub tectum carnis meæ, quia puer sensualitatis iacet paralyticus dissolutus morbo peccati in domo corporis mei, & malè torquetur concupiscentiarum motibus: sed ueni per gratiæ infusionem, & dic uerbo ueritatis, ut sanetur puer meus, & resurgat à peccatis. Præsta misericors Deus mihi misero sub potestate tuæ gratiæ constituto, & habenti de tua gratia sub me uires & uirtutes naturales: ut habeam potestatem cogitationes, & motus noxios repellendi, & in bonis immorandi, ac corpori ut spiritui seruiat imperandi. Amen.*

De curatione dæmoniaci, & socru Petri. Caput XLIII.

Mar. 1. & 9. Luc. 4. & Mat. 8.

ET *ingrediebatur Dominus Iesus in ciuitatem Capharnaum*, quod interpretatur ager, seu uilla pulchritudinis, & pinguedinis, & consolationis: & significat animam religiosi deuoti, quæ debet esse impinguata pinguedine triplici, scilicet charitatis, deuotionis, & cõtemplationis. Ad istam uillam descendit libẽter Christus, & ob hoc efficitur uilla pulchritudinis & consolationis. De pulchritudine, & consolatione huius uillæ dicit Petrus Rauennas: Iuxta sententiam cordis mei, si paradisus in hac uita præsenti est, uel in claustro, uel in scholis est, quicquid enim est extra hæc duo, plenum est anxietate, inquietudine, amaritudine, formidine, sollicitudine, & dolore. Hoc tamen quod dicit de scholis, intellige de diuinis scripturis, non de alijs uanis scientijs. Vnde Hugo: Nihil in hac uita dulcius sentitur, nihil auidius sumitur, nihil ita mentem ab amore mundi separat, nihil sic animum contra tentationes roborat, nihil ita hominem exci-

Studiũ sacra scriptura commẽdatur.

tat & adiuuat ad omne opus bonum, & ad omnem laborem, sicut studiũ sacræ scripturæ. Et statim sabbato quando plures cõcurrebant, & ab operibus seruilibus quiescendo spiritualibus uacabant, *ingressus synagogam*: ubi legisperiti ad docendum, & cõmunis populus ad audiendũ legis doctrinã conueniebant, *docebat eos*, maximè tali tẽpore & loco docebat Christus: quia erant congruentia doctrinæ eius, tunc enĩ plurium ad synagogam fiebat conuentus. Sic modo quilibet Christianus tenetur diebus dominicis uenire ad Ecclesiã, & audire ibi missam totam & integrã. Et nota quòd missa est aliquo modo de lege naturæ, diuina & euangelica: lex naturæ uult quòd quilibet aliquo temporis spatio uacet ad orandum Deum, lex scripturæ præcipit sabbato uacandum ad orationem, sed canones ordinauerunt ad istam orationem tempus missæ, ubi Deus & homo realiter cõtinetur. Ideò, ut dicit glossa, peccant mortaliter qui missam non audiunt, quia præceptum est, nisi cogat necessitas, alijs uerò diebus non est præceptum, sed consilium. *Et stupebant*, id est, admirabantur, *super doctrina eius*, tum quia legem & prophetas non didicerat, & tamen clarissimè docebat, tum quia doctrinam suã diuinis operibus confirmabat: unde subditur: *Erat enim docens eos, quasi potestatem habens*, quia in ostensione signorum & uirtutis docebat, & quia pro timore ueritatem non celabat, *& non sicut scribæ*, qui solum uerbis docebant, & ueritatem dicere timebant, uel quia non custodiebant, ideò discere erubescebant. Vnde Beda: Sermo doctoris in potestate fit, cùm ea quę docet operatur. Nam qui factis ipse sua destruit, contemnitur: uel ideò in potestate *erat docens eos, & non sicut scribæ*: quoniam scribæ quæ per legem didicerant, præcepta populis dabant: ipse uerò quasi author impletorque legis, uel mutãdo uel augẽdo quæ minus uidebãtur liberè substituit: Hæc Beda: Quia ergo Christus doctrinã suam confirmabat per opera miraculosa, cæteri prędicatores & doctores, qui hoc nõ possunt, debent doctrinã suam cõfirmare per opera uirtuosa: & non sicut scribæ qui dicunt, & non faciunt, ac doctrinam suam uerborum iactantia affirmant & ostentant, unde statim potestas Domini ostenditur per factum, cùm subditur: *Et erat in synagoga eorum*, fortè adductus ad locum sanctum, ut ibi liberaretur, *homo* quidam *habens spiritum immundum*, id est, obsessus à dæmone, *exclamauit* uoce magna, *dicens: Quid nobis & tibi Nazarene? Venisti ante tempus perdere nos*, id est, diminuere & auferre nostram potestatem nocendi hominibus, & torquere nos. Quia enim diabolus inuidia motus, de salute hominum torquetur, ideò de Christi doctrina, quæ erat animarum salus & medicina, dolebat, & sic clamabat. Vnde Theophilus: Exire enim ab homine perditionem suam, dicebat dæmonium. Immisericordes enim existunt in homines, malum aliquod pati se æstimantes, cùm homines non molestant. *Scio, te quis sis*, id est, uehementer opinor, scilicet sanctus Dei, id est Christus, ad salutem hominum missus. Per prophetias enim de Christo dictas, quæ determinauerant tempus & modum & locum ueniendi ipsius Christi, & per alias circunstãtias, sciebant ipsum esse Christum in lege promissum, ueruntamen nesciebant ipsum esse Deum: nec per tentationẽ Christi in deserto diabolus potuit scire de Christo, utrũ Dei filius per naturam esset: licet ad hunc finem tripliciter eũ tentauerit. Si enĩ cognouissent dęmones ipsum esse Deũ, nũquã induxissent Iudæos ad ipsum crucifigẽdũ. Vnde Apostolus:

Missa est de lege triplici.

Beda in ca. 4. Lucæ. Docere in potestate.

Theophilus in eum locum. Dæmoniorum in nos malitia.

1. Cor. 2.
Confessio dæmonum.

Apostolus: *Si enim cognouissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent.* Ecce quátę peruersitatis sunt multi homines, qui in aduersitate sua Deum blasphemát, cùm tamen dæmones ipsum prædicent. Vbi Beda:

Beda in ca. 4. Lucæ.

Non uoluntatis ista confessio est, quàm præmium nó sequitur confitendi, sed necessitatis extorsio, quæ cogit inuitos. Et uelut si serui fugitiui post multum temporis Dominum uideant, nihil aliud nisi de uerberibus suspicantur: sic & dęmones cernentes Dominum in terris repentè uersari, ad iudicandos se uenisse credebant, præsentia saluatoris tormenta sunt dæmonum: Hæc Beda.

Spiritus immundus.
Chryso. in ca. 1. Mar.

Dicitur autem dæmon spiritus immundus, ab affectu, quia facit immundum quem possidet: sicut dicitur spiritus surdus, uel mutus, quia hominem surdum uel mutum facit. Vel secundum Chryso. Immundus dicitur propter impietatem, ac elongationem à Deo, & quia omnibus immundis & prauis operationibus se immiscet.

Cur taceo iussit.

Ipsum quoque immundum spiritum Dominus licet uera de eo testificantem iussit obmutescere, ne ueris falsa misceret, & ne uideretur ab ipso testimonium quærere, maximè quia Pharisæi dicebant ipsum in Beelzebub dæmonia eiicere, & ne uideretur utilitas crucis & passionis suæ. In quo datur nobis dogma salutiferú, ut dæmonibus qui mẽdaces sunt, & in ueritate non steterunt, non credamus, quantúcunq; denuncient ueritatem. quia si aliquos sibi credentes inuenerint, ueritati mendaciú miscent, & ueritaté in mendaciú conuertunt: ac uera dicendo nituntur credentes in errorem idololatriæ & peccata inducere. Per hoc autem quòd Christus increpauit dæmoné, qui suam confitebatur potestaté, & sanctitatem, imponens ei silentiú docuit nos laudes turpiú fugere. Vnde secundum

Laus turpiú & malorum fugienda.

Senecá: Tam triste, & tam turpe nobis debet esse laudari à turpibus, quàm si laudemur ob turpia. Et spiritus immundus iussus exire ab homine, proiecit illú in medium, & *discerpens eum*, quantum ad afflictionem, *exiuit inde, & nihil ei nocuit*, quantú ad mutilationem.

Hieron. in ca. 1. Mar.

Vbi Hieron. Spiritus discerpens hominé, exiit ab eo. Appropinquáte salute, appropinquat tétatio. Pharao dimissus ab Israel, persequitur Israel. Diabolus contéptus surgit in scandala: Hęc Hieron. Sic etiá accidit spiritualiter, quia diabolus sępe in mediú proiicit peccatú alicuius, ad eius infamationem, & cùm peccator uidet se cófusum, dimittit peccatum, cogiturq; diabolus ab eo exire. Vnde in Psal. *Imple facies eorum ignominia, & quærent nomen tuum Domine.*

Psal. 62.
Verecundiæ utilitas.

Verecundia enim, quá habet peccator de peccato, est ualde utilis ad dimittendú peccatú. Propter quod dicit Seneca, quòd non dimittendus est pudor, quia quádiu in animo durauerit alicuius, erit bonę spei locus. Per hoc auté quòd discerpens eum exijt ab ipso, intelligitur quòd nullus liberatur à diabolo, nisi discerpatur per cumpunctioné, & contritioné salutarem. Et specialiter hoc de carnis uitio intelligitur, quia uitiú carnale non nisi carnis afflictione curatur: ut, *per quæ quis peccat, per hæc & torquetur.*

Sapien. 11.

Et factus est sicut mortuus, ita ut multi dicerent, quia mortuus est. Vnde Gregorius: Velut mortuus quippe ostéditur, qui à maligni spiritus potestate liberatur: quia quisquis iam terrena desideria subiicit, uitam in se carnalis conuersationis extinguit, & mundo mortuus apparet, quia possessore prauo, qui per immunda desideria se agitabat, caret. Quem multi mortuum dicút, quia spiritualiter uiuere nesciút, cùm qui carnalia bona non sequitur, extinctú funditus arbitrantur: Hæc Gregorius. Si ergo à maligno liberatus est mortuus,

A

sequitur quod qui non est mundo mortuus, non est à maligno liberatus, quod est uerbum terribile mundum diligentibus. *Iesus autem tenens manum eius leuauit eum, & surrexit* ipse enim prostratis manum auxilij porrigit, ipse elisos erigit: ubi Ambrosius.

Ambr. in ca. 4. Luca.
Populus in dæmoniis.

Mysticè autem qui in synagoga habebant spiritum immundum, populus est Iudæorum, qui innodatus diaboli laqueis simulatam corporis mundiciam interioris mentis sordibus inquinabat. Et bene spiritum immúdum habebat, quia spiritum sanctum amiserat. Introierat enim diabulus, unde Christus exierat: ubi &

Theophilus in eum locum.

Theophilus. Sciendum est etiam quòd multi núc dæmonia habent, omnes scilicet qui dæmoniorum desideria implent, ut furiosi habent dæmonium iræ, &

B

sic de cæteris. Sed Dominus in synagogá uenit cùm mens hominis fuerit congregata, & tunc dicit dæmoni inhabitanti, obmutesce, & statim egreditur ab eo. Et protinus egrediens Dominus de synagoga, scilicet post prædicationem, & eius confirmationé,

De socru Petri.

post dæmonis expulsionem introiuit in domum Petri, ut ibi refectionem acciperet post laborem. Saluator enim noster cùm corpus passibile ad nostram accepisset salutem, aliquando declinabat ad loca familiarium sibi & deuotorum, ad quietem habendam post laborem & fatigationem: & isto modo uenit ad Petri domum, seu hospitium: unde Cyrillus, Aspice autem quomodo manet penes uirum inopem Christus, qui spontaneam paupertatem pro nobis passus

C

est, ut discamus cum pauperibus conuersari, nec spernere depressos & pauperes: Vnde Chryso.

Chryso. ho. 28. in Mat.

Et nimirú excogita quales erant domus piscatorum horum, sed tamen non dedignatus est sub uilia tuguria piscatorum intrare, erudiens per omnia humanum conculcare tumorem. Et iterum: Propter hoc numquam

Domú præclará non intrauit Christus.

intrauit in domum præclaram Christus, sed in domum publicani, & principis publicanorum, & piscatoris, palatia dimittens, & eos qui mollia induunt uestimenta. Si itaque eum uis & tu uocare, orna domú tuam eleemosynis, orationibus, supplicationibus, uigilijs. Nullus itaque uerecundetur domum uilem habens, si hæc habuerit opertoria. Nullus diues ma-

D

gnum sapiat, domum habés preciosam, sed uerecundetur magis, & hanc zeletur, illam dimittés: ut & hìc Christum suscipiat, & illic æternis potiatur tabernaculis. Hæc Chrysostomus:

Domus Petri quæ & ubi.

Hìc quidam dicunt, quòd licet Petrus fuerit de Betsaida, tamen ratione uxoris habebat domum in Capharnaum. Sed contra hoc uidetur quod Marcus dicit: Venit in domum Simonis, & Andreæ. Ideo dicendum, secundú Stephanum, quod domus Petri non dicitur possessiuè: sed ad quá declinare consueuit causa uendendi pisces, & hac etiam familiaritate uxorem duxit de domo illa: quæ etiam dicitur domus Andreæ, propter inseparabilitatem illorum in piscium negociatione.

Socrus Petri curatio.

Et mox discipulis petentibus pro socru Petri, id est, matre uxoris eius

E

febricitante, stans Dominus super illam imperauit febri, ut cessaret uel recederet: & apprehensa manu leuauit eam, quę statim & subito liberata est, ita ut cótinuò surgens ministrauerit ei & discipulis suis. Vires quas accepit, quasi gratias agendo, in obsequium sui exercens saluatoris. Non remanente ut solet molestia ægritudinis, quod non nisi diuina uirtute potuit fieri.

Natura non operatur in instanti.

Natura enim non operatur, in instanti. Et ideò hoc proprium est medici cœlestis, sed secus est in alijs, licet enim uirtute naturæ possit homo à febribus curari, non tamen in instanti, ac ita subito & perfectè quòd possit statim opera consueta fa-

cere: sicut hîc dicitur factum esse, ex quo ostenditur ista curatio miraculosa, ad discipulorum confirmationem in fide. Vnde Beda: Naturale est febricitantibus, incipiente sanitate lacescere, & ægrotationis sentire molestiam: uerùm sanitas quæ Domini inseritur imperio, simul tota redit. Non solum ipsa redit, sed & tanto robore comitante: ut eis continuo qui se adiuuarant ministrare sufficiat. Et iuxta leges tropologię, membra quæ seruierant immunditiæ ad iniquitatem, ut fructificarent morti, seruiant iustitiæ in uitam æternam. Vnde & Cyrillus: Et nos suscipiamus Iesum, cùm enim uisitauerit nos, & portauerimus eum in mente & corde, tunc enormium uoluptatũ æstum extinguet, & incolumes faciet vt ministremus ei: hoc est, eius beneplacita peragamus.

Beda in ca. 4. Lucæ. Febricitantium natura.

B Moraliter autem per hoc datur intelligi quòd ante curationem à peccato, non est gratum seruitiũ impensum Deo: sed pœnitens quàm citò curatus est à febre peccati, tam citò debet se occupare, & totaliter mancipari seruitio Dei. Secundum illud Apostoli: *Sicut exhibuistis membra uestra seruire immunditiæ, & iniquitati ad iniquitatem: ita nunc exhibete membra uestra seruire iustitiæ in sanctificationem.* Si ergo anima tua febre uitiorum est capta, sanctos in adiutorium tuum inuocat ut eorum rogatu gratia Dei curet te, quòd possis ei & sanctis suis gratam seruituté exhibere. In hoc etiã quòd discipuli rogauerunt pro illa, datur nobis exéplum orãdi pro infirmis, & necessitate aliena.

Roma. 6.

C Secundum Bedam: Mysticè domus Petri Ecclesia, de circuncisione eius Apostolatui commissa. Socrus est synagoga, quæ quodammodo mater est Ecclesiæ Petro commissæ in cura & custodia. Hæc synagoga febricitat, quia inuidiæ æstibus laborat, persequens Ecclesiam: cuius manum Dominus tangit, quando carnalia eius opera in spiritualem intellectum & usum conuertit, & sic erecta ministrat in spiritu.

Beda in ca. 4. Lucæ.

Moraliter autem socrus Petri febricitans est caro concupiscens: cùm enim homo calore concupiscentiæ laborat, quasi febribus æstuat, quod potest esse tripliciter, iuxta illud Ioannis: *Omne quod est in mundo: aut est concupiscentia carnis, aut concupiscentia oculorum, aut superbia uitæ.* & sic triplicem habemus febrem. D Quædam enim est corruptione in spiritibus. Alia ex corruptione in humoribus. Tertia ex corruptione in membris, & in omnibus est calor inordinatus supergrediens naturæ cursus. Primam facit superbia. Secundam, luxuria. Tertiam, auaritia. Ad hãc ueniens Iesus uidet per gratiam illuminantem, imperat per gratiam iustificantem, tangit manum per gratiam adiuuantem: & sic dimittit febris in cõtritione, surgit sana in confessione, ministrat in satisfactione.

1. Ioan. 2.

Febris triplex.

Moraliter autem dicitur stans super illam, quia nullum spiritualiter sanat, nisi eum qui sub eo est, scilicet per timorem se salubriter humiliantem. Vbi Beda: Si uirum à dæmonio liberatum, moraliter animum ab immunda cogitatione purgatũ dixerimus, consequẽ E ter fœmina febribus tenta sed ad imperiũ Domini curata, carnem ostendit à concupiscentiæ suæ feruore per cõtinentiæ præcepta frenatam: omnis enim amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blasphemia, spiritus furor est immundi, fornicationem uerò, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam, & auaritiam, quæ est simulacrorum seruitus, febrem illecebrosi carnis intellige. Hæc Beda. Potest enim per socrum Petri, quæ mulier erat, sensualitas, quæ ab Augustino, mulier uocatur, significari: per Christum autem qui est imago patris, ratio: secundum quam

Submissos sanat Dominus.

Beda in ca. 4. Lucæ.

Colos. 3.

Sensualitas & ratio.

A homo factus est ad imaginem Dei. Igitur moraliter socrus Petri sanatur, cum sensualitas quæ calore concupiscentiæ febricitans iacet, per rationem ad debitum ordinem moralis uirtutis reuocatur. Ideò subditur: *& ministrabat eis*, quia sensualitas reformata uirtute morali ministrat, & seruit rationi. Et tunc homo peccatum, quod antè cũ in eo esset non nouerat, incipit agnoscere post quã ab eo exiuerit. Vnde Chrysostomus: Si uis discere peccati fœtorem, excogita id postquã factum est cùm à desideriò ereptus fueris, cùm non adhuc molestat ignis, & tunc uidebis quid est peccatum. Nota etiam de quatuor infirmitatibus præmissis, quòd spiritualiter per lepram potest intelligi culpa originalis: per paralysim, culpa actualis in B omittendo: per febrem, actualis in committendo: per uexationem dæmoniacam, culpa erroris.

Gene. 1.

Peccati fœtor à deserente percipitur.

Peccatorũ quatuor genera.

Deinde ponuntur ad confirmationem legis euangelicæ multa miracula in generali: quia, *audito hoc miraculo & uespere facto*, cùm Sol occidisset, id est, ad occasum uenisset, *omnes qui in illa ciuitate habebant infirmos uariis languoribus detentos, & à dæmoniis uexatos, ducebant illos ad Iesum: & obtulerunt ei ut curaret eos*, quia tunc ad hoc poterant uacare. Vnde dicit Theophilus, quòd ita tardè aduxerunt eos ad Christum, quia illa dies, erat dies sabbati, & credebant curationes non esse licitas durante die sabbati, quæ finiebatur in uespere illius diei, & ideò expectabãt occasum: C ut curandos ad Iesum adducerent. At ipse singulis manus imponens curabat omnes: nullius enim morbum horrebat, quod est contra medicos superbos, & indignantis naturæ, qui pauperes & miseros dedignantur uisitare & tangere. *Eiiciebat spiritus immundos uerbo*, in signum quòd uerbum Christi deuotè auditum, fugat dæmonem de corde peccatorum. Licet autem posset etiam omnes curare solo uerbo, tamen quandoque apposuit manus: quia humanitas Christi erat quasi organum, seu instrumentum diuinitatis ipsius, in miraculis faciendis. Et ideò sicut artifex mediante instrumento operatur: sic uirtus diuina in Christo per applicationem humanitatis aliqua faciebat: ut eam coniunctam deitati declararet.

Theophilus in eum locum.

Cur uesperi adduxerunt.

Contra medicos.

D Miracula quidem Christi ad duo ordinabantur, scilicet ad manifestationem diuinitatis suæ: & ad confirmationem suæ doctrinæ, per quam homines ad fidem inducebantur. Vnde & ad tactum manus eius sanabantur infirmi, curabantur leprosi, illuminabantur cæci: & ad uocem eius suscitabantur mortui, & eiiciebantur spiritus immundi. Per hoc autem quod uespere facto obtulerunt sibi infirmos & dæmoniacos, significatur quod hora mundi uespertina Christus uenit dæmones eiicere, & infirmitates hominũ curare: & per occasum Solis significatur, quod passio sua, in qua Sol iustitiæ occidit, futura erat medicina omnis spiritualis infirmitatis. Vnde secundum Bedã: Mysticè, Solis occubitus, passionem mortemq́ue il- E illius significat qui dicit, quandiu sum in mundo, lux sum mundi: & sole occidente plærique dæmoniaci & ægroti sanantur, quia qui temporaliter in carne uiuens, paucos Iudæorum docuit, omnibus per orbem gentibus fidei salutisq́ue dona transmittit. Moraliter uerò occasus Solis potest dici casus mundanæ prosperitatis, post quam multi sanantur, qui lucente Sole prosperitatis grauiter infirmantur.

Miracula Christi ad duo ordinata.

Beda in ca. 4 Lucæ. De Solis occasu. Ioan. 9.

Considera, quòd paucis uerbis multa hîc miracula comprehendũtur, quę expresse fortassis incredibilia uiderẽtur. Vnde Chrysosto. Tu autem intende quantam multitudinem curatam transcurrunt Euangelistæ, non unum-

Cur paucis multa.

Chryso. ho. 28. in Mat.

unumquenque curatum dicentes nobis & enarrantes: sed uno uerbo pelagus ineffabile miraculorum superuenientes, ut non rursus magnitudo miraculi incredulitatem immittat, si tantam plebem & uarias ægritudines in uno temporis momento soluit, & emendauit. Hæc Chrysostomus. *Exibant autem dæmonia à multis clamantia & dicentia quia tu es filius Dei. Et increpans non sinebat ea loqui*: quia sciebant per uehementem coniecturam ipsum esse Christum, non tamen per scientiæ certitudinem. Vnde Beda: Dæmonia filium Dei confitebantur, & sciebant ipsum esse Christum, quia cùm ieiunio satigatum eum diabolus uideret, uerum hominem intellexit: sed quia tentando non præualuit, utrum filius Dei esset, dubitabat. Nunc autem per signorum potentiam, uel intellexit, uel potius suspicatus est esse filium Dei: sed se morte illius non præuidit esse damnandum. Verè enim de hoc mysterio à seculis abscondito, dicit Apostolus, quòd nemo principum huius seculi cognouit: *si enim cognouissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent*: Hæc Beda. Ideo autem non sinebat ea loqui, ne homines audientes dæmonem prædicare mundo ueritatem, deinceps acquiescerent sibi prædicanti falsitatem. Vnde glossa: Ideò prohibet loqui, ne dum aliquis audit dæmonem uera prædicantem, postea sequatur errantem. Improbus enim magister uera falsis permiscet: ut sub specie ueritatis, falsitatis testimonium obtegat. De huc habes, & alias causas proximè suprà de spiritu immundo dictas. *Facta autem die*, & ualde dil..culò, *egressus Iesus de Capharnaum ibat in desertum locum*, ut applausum populi fugeret, & ibi secretius oraret. In hoc dans exemplum quòd prædicator & mirabilium diuinorum operator debet uanam gloriam & ostentationem fugere, & ad solitudinem contemplationis, ac secretum orationis, post laborem prædicationis redire: ut Deo gratias agat de ꝓfectu præterito, & se disponat ꝓ futuro: ut sibi hauriat q̃ postea populis effundat. Et secũdũ Theophilũ: Ostendit nobis quòd Deo debet attribui si aliquid boni facimus, & ei debemus dicere, quoniam omne optimum desuper est, descendens à te. In deserto ergo Christus orat, non quòd ipse oratione indigeat: sed ut nobis bonæ exemplificationis, operationis, exemplum & forma fieret, & ut nos tumultum fugere, & curam mundi uitare, ac secretum mentis quærere doceret, cùm eum orare, uel ei silenter loqui, affectamus. Et turbæ requirebant eum, scilicet per fidem, & uenerunt usque ad ipsum, per spẽ, & detinebant illum per charitatem, ne discederet ab eis: ut profectum consequerentur maiorem. Vbi Chrysost. Gaudens autem eos suscipiebat, sed & uoluit eos dimittere: ut & reliqui doctrinæ eius participes essent, & ideò sequitur, quibus ait: *quia & aliis ciuitatibus oportet me euangelizare regnum Dei*, id est, qualiter peruenitur ad regnum Dei, quia per pœnitentiam quæ est uia ad hoc perueniendi. Vbi Theophilus: Transit enim ad alios magis indigentes doctrina, quia non conuenit in uno loco doctrinam concludere: sed ubique radios eius extendere. Vbi & Chrysost. Simul etiam considera, quòd poterat in eodem loco manendo omnes attrahere ad se, non tamen illud fecit, præbens nobis exemplum ut perambulemus & requiramus pereuntes, sicut pastor perditam, & medicus accedit ad infirmum. Vna enim anima recuperata, poterit aliquis mille delicta abolere: Hæc Chrysostomus.

Scilicet dæmonum de Christo. *Beda in ca. 4. Lucæ.* *Matth. 4.* *1. Cor. 9.* *Dæmonia cur prædicare prohibentur.* *Glossa ibid.* *Applausus uitandus.* *Theophi. in eum locum.* *Iacobi. 1.* *Teophilus in eū locū.*

A

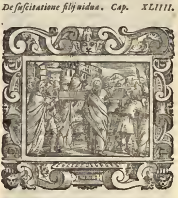
ORATIO.

D*OMINE Iesu Christe, remoue & eiice spiritum immundum à me: ne aliquo modo me ualeat maculare, uel in maculis detinere: ut sim & appaream mundo mortuus, cum à possessore prauo, qui per immunda desideria nos agitat, fuero liberatus. Peto etiam Domine te medicum animarum: ut me curare digneris à febre uitiorum quatenus surgens ab eis ualeam tibi ministrare, & gratam seruitutem exhibere. Tu etiam Domine cura me, & omnes uariis animæ detentos languoribus: ut à peccatis sani & incolumes facti tibi ministremus, & beneplacita tua peragamus. Amen.*

B

De suscitatione filij uiduæ. Cap. XLIIII.

C

ET deinceps, *ibat Iesus cum discipulis, & turba copiosa quæ eum sequebatur*, nouitate operum, suauitate doctrinę, & ex sanctitatis eius deuotione, *in ciuitatem Galilææ quæ uocatur Naym*, secundo miliario à monte Tabor est ciuitas Naym, & supra Naym mons Endor, ad cuius radicem fluit torrens Cysun. Ante huius ciuitatis portam, ubi erat maior concursus populi, obuiauit Dominus multitudini hominum efferentium, id est, extra portam nium, defunctum filium unicum uiduæ ad sepeliendum, quia antiquitus loca sepulturæ erant extra ciuitates, & hominum habitationes, ne cadaueribus inficerentur loca & homines. Hoc autem sic factum est, ut euidentius esset miraculum coram multis factum, & multi essent testes tanti miraculi. Et quia uacabant ad pietatis opus prosequendo funus, & consolando uiduam & orbatam matrem, meruerunt ipsum uidere miraculum. Vbi Gregorius Nicenus, ærumnę molem, breuibus uerbis explicuit: Mater uidua erat quæ non sperabat ulterius filios procreare: non habebat in quem dirigeret aspectum uice defuncti, quia unicus erat, hunc solum lactauerat. Hic solus aderat alacritatis causa in domo, quicquid matri dulce ac pretiosum, hic solus extiterat. Vnde & Cyrillus: Miseranda passio, & ad fletum & ad lachrymas potens prouocare. Quam cùm uidisset Dominus sic tristem & afflictam, misericordia & pietate motus secũdum quòd homo super ea: tum quia uidua erat, tum quia non habebat alium filium à quo in senectute sustentari posset quàm ab ipso, dixit illi uerbo consulatorio & dulci: *Noli flere*, quasi diceret: cito consolata eris, desiste quasi mortuum flere, quem mox uiuum resurgere uidebis.

D E

Lucæ. 7. *Naym.* *Sepultura antiquorū.*

Mœren-

Mœrentium consolator Deus, illorum maximè lachrymas intuetur, qui aliorum miserias & peccata deflent. Secundum Bedam: Dominus misericordia motus est, ut nobis exemplũ imitandæ pietatis ostenderet. Vnde & Chrysost. Iubẽs ergo cessare à lachrymis qui consolatur mœstos, monet nos de præsentibus defunctis consolationem recipere, resurrectionem sperantes. Pagani & Gentiles, causam habent plangendi defunctos, quia resurrectionem nesciunt: sed Christiani eam credunt, & ideò causam plangendi non habent. *Et accessit & tetigit locum*, id est, feretrum: ut effectus salutis tactu corporis sui deueniret, & ostenderet quòd corpus suum deitati unitum, erat instrumentum deitatis, in miraculis faciendis. Loculus diminutiuè, est mortui locus in quo iacet: cui enĩ uiuenti magna palatia, & amplæ domus non sufficiebant pro loco, ei morienti paruum spatium sufficit pro loculo. Vnde mortuo Alexandro dixit quidam Philosophus, quem totus mundus non capiebat, hodie parua continet arcã. *Hi autem qui portabant, steterunt*, nec ultra progredi ausi sunt. Et ait: *Adolescens surge* & sic eum secundum quod Deus suscitauit. *Et resedit qui erat mortuus*: quia surgens sedit in loculo in quo iacuerat prius, *& capit loqui*. Vt manifestè appareret quòd erat uerè & non apparenter suscitatus, & fortè uerba ipsius fuerunt gratiarum actiones, *& dedit illum matri suæ*: quia non suo merito, sed matris resurrexerat: ut quæ de ipso tristis fuerat, in ipso consolaretur. *Omnes autem inuasit timor ex stupore tanti miraculi*, qui timor non fuit alicuius mali, sed reuerentiæ de potentia & bonitate: *& magnificabant*, id est, laudabant, *Deum*, & magnum prædicabant, quia quãto grauior est casus, tanto pietas erigentis est gratior, & spes salutis pœnitentibus est certior. *Et dicebant: quia Propheta magnus* scilicet in lege, & Prophetis promissus, *surrexit in nobis*, imò plusquam Propheta: *& quia Dominus uisitauit plebem suam*, mittendo eis saluatorem, ut eos redimeret, sicut medicus uisitat infirmum, ut eum sanet. Mysticè iste defunctus, est homo per peccatum mortale mortuus. Eius mater est Ecclesia, quæ est uniuersitas credentium, & cuius filij sunt credentes singuli. Peccator autem dicitur filius unicus matri suæ, scilicet Ecclesiæ, quia quemlibet ita deflet quando in peccatum cadit, sicut mater unicum filium quando decedit. Ecclesia quoque dicitur uidua, quia sponsi sui morte redempta: uel quia nunc quandiu peregrinatur à Domino, est ab amplexibus sponsi sui priuata, de qua uidua dicitur in Psal. *Viduam eius benedicens benedicam*. Effertur defunctus, cũ sensus interior exiit in opus. Quatuor portitores huius defuncti, sunt quatuor affectiones cordis nostri scilicet gaudium & tristitia, spes & timor. Ista enim quatuor portant mortuum per abusum. De quibus dicit Bernardus: Amant quod non decet, timent quod non oportet, dolent uanè, & gaudent uanius. Vel isti quatuor portitores sunt amor peccati, timor pœnitentiæ, spes emendæ, & præsumptio de Dei misericordia. Vel quatuor portitores, sunt quatuor quæ animam in peccato perseuerare faciunt, scilicet fiducia longioris uitæ, quæ tamen hominem sæpe decipit, consideratio culpæ alienæ, qua homo correctionem propriam deuitat: stulta spes pœnitendi in futuro, & fiducia de uenia quam homo concipit ex magna Dei misericordia, impunitas peccatoris, qua redditur ad peccata magis procliuus. Possũt etiam intelligi isti portitores, carnalia desideria, uel adulatorum & benedicentium blandimenta, uel prælatorum mercenariorum uerba ungentia, non pungentia, & quicunque uerbo uel facto fouentes hominem in peccato Porta per quam effertur seu egreditur mortuus, est aliquis de quinque corporis sensibus peccati manifestatiuus. Nam qui uidet, uel audit uel loquitur quod non licet, mortuus extrahitur per portam uisus, uel auditus, uel oris, & sic suo modo de aliis, & ideo custodiæ ad istas portas sunt adhibendæ. Vnde Beda: Portam ciuitatis qua defunctus efferebatur, puto aliquem de sensibus esse corporis. Qui enim seminat inter fratres discordias, qui iniquitatem in excelsum loquitur, per oris portam extrahitur mortuus. Qui uiderit mulierẽ ad concupiscendum eam, per oculorum portam, suæ mortis indicia profert. Qui fabulis ociosis, obscœnis ue carminibus uel detractionibus aurẽ libenter aperit, hanc animę suę portã mortis efficit, cęterosque qui nõ seruat sensus, mortis sibi ipse reddit aditũ: Hęc Beda. Loculus est cõsciẽtia peccatoris in quo tanquã in lecto malę cõsciẽtiæ requiescit. Talis antẽ mortuus per peccatum mortale suscitatur à Deo per præces Ecclesię. Sed quomodo resuscitatur in figura, hic docetur. Sicut enim tria sunt signa mortis spiritualis, sic tria sunt signa resuscitationis spiritualis. Signum mortis spiritualis accipitur, secundum signum mortis corporalis. Signum autem mortis corporalis triplex est. Primum est, carentia operationis, sic carentia ad bene operandum, est signum mortis spiritualis: unde in Exodo: *Fiant immobiles quasi lapides*. Secundum est, carentia sensus, quando percutitur & non sentit, sic quando homo non sentit percussiones & admonitiones spirituales, signum est quòd ipse spiritualiter est mortuus. unde in Prouerbiis: *Verberauerunt me, sed non dolui: traxerunt me, & non sensi*. Tertiũ est rigor, sic homo quando habet cor ita rigidum, quòd flecti non potest per compassionem ad proximum, nec per obedientiam ad Deum, signum est mortis spiritualis: unde in libro Regum dicitur quòd manus Hieroboam, quam extẽdit de altare, exaruit. Sic ergo tria sunt signa mortis spiritualis. Bene quippe operari tollit superbia, sensum aufert luxuria, & rigorem facit auaritia. Et econtrà sunt tria signa resuscitationis spiritualis, quæ tanguntur in hoc quòd resedit, & cœpit loqui, & dedit illum matri suæ. Per hoc quod dicit resedit, intelligitur contritio, in contritione enim homo residet & resilit à peccato. Per hoc quod dicit cœpit loqui, intelligitur confessio, in qua homo loquitur se accusando. Per hoc quòd dicitur dedit eum matri suæ: intelligitur satisfactio. Per hoc enim quòd homo soluitur & iniungitur ei satisfactio, restituitur matri suæ, id est, Ecclesiæ, & communioni fidelium per spiritualem incorporationẽ, quæ quidem satisfactio fit per tria, scilicet per orationem, ieiunium, & eleemosynã. Sed modus iste resuscitationis tangitur cùm dicitur: accessit & tetigit loculum. Ad mortuũ spiritualiter saluator accedit, & appropinquat, cùm aliquam gratiam præuenientem vel desiderium propriæ salutis ei donat. Loculum tãgit, quando conscientiam & cor durum peccatoris ad pœnitentiam emollit, & peccatorem ad sui cognitionem reducit, & tunc mortuus à peccato resurgit. Et sciendum quòd spiritussanctus peccatũ per mortem uoluit designari, ad ostendendum quantum peccatum sit fugiendum, & quantum de eo sit dolendũ quando est commissum. Peccatum fugiendum est ut mors, & de eo dolendum est tanquam de morte, sic dolere debet qui amicũ suum in peccato mortali

uidet

Marginal notes: *Beda in ca. 7. Luc. Misericors Dominus.* — *Mors plangenda incredulis, sed non fidelibus.* — *Loculi turbus.* — *Loculus sepulturę.* — *Defunctus mysticè. Ecclesia mater peccatorum.* — *Vidua.* — *Psal. 131.* — *Portitores quatuor moraliter. Bern. in sententijs.* — *Quatuor in peccato perseuerare faciunt.* — *Porta qua effertur peccator.* — *Beda in c. 7. Luc. Matth. 5.* — *Loculus defuncti, est conscientia.* — *Signa mortis tria.* — *Exod. 15.* — *Prouer. 23.* — *3. Reg. 13.* — *Signa resuscitationis tria.* — *Modus resuscitandi.* — *Peccatum mors est.* — *Peccatum ut mors fugiendum.*

ac sic eum mortuum uideret: imo etiam eum plus dolere debet. Et quia sicut mortuus iste figurat peccatorem, sic eius suscitatio figurat peccatoris conuersionem, ideo sicut multum timendum est peccatum, & multum dolendum de eo commisso, sic multum desideranda est peccatoris conuersio, & multū gaudendum de ipsa iam facta. Obsecra ergo ô peccator dominum ut resuscitet te à morte peccati, & restituat te sanctæ Ecclesiæ suæ in laudem & gloriam nominis sui. Et ut ait Ambrosius: Si graue peccatum est quod pœnitentiæ tuæ lachrymis ipse lauare non possis: flet pro te mater Ecclesia, quæ pro singulis tanquam pro unicis filiis uidua mater interuenit, compatitur quodammodo spirituali dolore naturæ, cùm suos liberos lætalibus uitijs ad mortem cernit urgeri. Viscera enim sumus de uisceribus eius: Vnde & Augustinus. De iuuene illo resuscitato gauisa est mater uidua, de hominibus in spiritu quotidie suscitatis gaudet mater Ecclesia. Ille quidē mortuus erat corpore, illi autem mente. Moraliter tres mortuos Christus suscitauit, puellam in domo clausam, id est, mortuum per consensum delectationis prauæ, in cogitatione seu uoluntate adhuc tectum. Iuuenem in porta, id est, mortuum per actum peccati in uerbo, nutu, uel opere. Lazarum in sepulchro, id est, mortuum lapide, id est, mole consuetudinis peccandi pressum, malè olentem, & alios fama corrumpentem. Omnes istos suscitat & sanat Dominus, cùm ad ipsum redeunt ueraciter pœnitendo, & tanto leuius resuscitatur quisque per gratiam, quanto minus mortificatus est per culpam. Vnde Dominus puellam coram paucis de facili suscitat, puellæ dicens, surge. Iuuenem coram pluribus, & quasi difficilius, tangens feretrum, & dicens: *Adolescens tibi dico, surge*. Lazarū difficillime, quia cùm lachrymis, cum fremitu, cum sui perturbatione, cum magna uoce dicens, *Lazare ueni foras*: & quasi cum auxilio & testimonio præsentium, dicens: soluite & sinite abire, non quòd dominο tam facilis non fuerit resuscitatio Lazari sicut puellæ, cùm ut ait Augustinus, nemo tam facilè excitat in lecto, quàm Christus in sepulchro: sed Domini facta aliarum rerum sunt exempla. Longa enim consuetudine pressus, uix & quasi cum labore suscitatur. Qui ut suscitetur Dominum cogit lachrymari, & ciulare, & ideo licet omne peccatum, maximè tamen peccandi consuetudinem fugere debemus: quia hęc sanatur difficilius. Vnde Ambrosius: Omne peccatum consuetudine uilescit, & fit homini quasi nullum sit, sic & econuerso, omnis uirtus bona consuetudine fit gratia & facilis, quia nihil differt assuescis, uel sic. Triplex est ergo mors culpæ designata in prædictorum trium morte, scilicet peccatum cordis, peccatum operis, & peccatū consuetudinis. In suscitatione uerò horum triū mortuorū ostensum est, quod saluator potestatē habet super triplicem mortē, s. naturæ, culpæ & gehennæ. Super triplicem uitam, scilicet naturæ, gratiæ, & gloriæ. Quartum mortuum insinuante discipulo audiuit, sed ad eum ire noluit, id est ad mortuum in obstinatione, uel desperatione, seu praua peccati excusatione. De quo dixit, dimitte mortuos sepelire mortuos suos. Hæc igitur audientes, qui stant, non præsumāt, sed cauti sint ne cadant: & qui ceciderunt, non desperent, sed solliciti sint ut resurgant. Vnde Augustinus: Hæc ergo charissimi audiuimus, ut qui uiuunt uiuant, qui mortui sunt reuiuiscant. Siue adhuc peccatum in corde conceptū, non processit in factum, pęniteat, corrigatur cogitatio, resurgat mortuus intra domum conscientię, siue iam quod excogitauit admisit, nec sic desperetur. Nō surrexit mortuus intus, surgat elatus: pœniteat facti, de proximo reuiuiscat: non eat in profunda sepulturæ, non accipiat desuper consuetudinis molem. Sed fortè iam illi loquor, qui iam duro sui molis lapide premitur, qui iam urgetur consuetudinis pondere, qui iam quatriduanus putet: nec ipse desperet, profundus mortuus est, sed altius est Christus, agūt etiam tales pœnitentiam. Neque enim Lazaro resuscitato post quatriduum ullus putor in uiuente remanserat: ergo qui uiuunt, uiuant: qui autem mortui sunt, in quacumque harum trium morte se inuenerint, pœnitentiam agant, accelerent, iam resurgant. Vnde & Chrysostomus: Ne audiamus quis stamus, sed dicamus nobisipsis, qui æstimat se stare, uideat ne cadat: ne desperemus si cecidimus, sed dicamus nobis, *nunquid, qui cadit non resurget?* Etenim multi in ipsum cœli uerticem ascendentes, & omnem patientiā demonstrantes, parum lapsi sunt, & ad ipsum uenerūt malitiæ baratrum. Alij autem rursus ad cœlum inde ascenderūt, & à scena & scurrilitate ad Angelicā sunt translati urbanitatem, & tantam ostenderunt uirtutem, ut dæmones abegerint, & multa signa alia operati fuerint, & horum quidem plenæ sunt scripturæ, & plena uita exemplis nobis. Quemadmodum enim medici difficiliores ægritudines libris inscribunt, & huius emendationis methodum, id est, doctrinam docent, ut in maioribus exercitati facilè minora superent: ita vtique & Deus magna peccata in medium adduxit, ut qui parua deliquerunt, per illa facilem horum emendationem inueniant. Si enim maiora habuerunt sanationem, multo magis minora. Igitur armemus nosmetipsos bonis operationibus, & si ad uenerit aliquod delictum, abluamur, ut digni efficiamur in gloriam Dei uiuentes præsentem uitam, futura frui uita: Hæc Chrysostomus. Considera hic uiduam de morte filij flētem: & ita tu omnibus postpositis de morte animæ tuæ luge & lachrymare, ut merearis ab ipsa morte animæ per tactum diuinæ miserationis resuscitari. Abstine à risu & cachinno, cogitans quia de cunctis actibus tuis redditurus es rationem in iudicio: Vnde Chrysosto. nihil quippe ita conglutinat Deo, ut lachrymæ illæ quas & peccati dolor & amor uirtutis effundit, siue propria peccata quis siue etiam lamentetur aliena. Cuius enim rei gratia in cachinnū laxaris ac diffluis, qui tantorum sponte factus es causa mærorum, ante terribile illud Christi staturus tribunal, & summa cum examinatione rationem pro cunctis actibus redditurus: Hæc Chrysostomus. Valde autem periculosum est, quòd peccator in sordibus peccatorum, & in morte animę iacet, non curans se per pœnitentiam purgare & resurgere, si enim linguis hominum loquereris & angelorum, & si tot per tuam doctrinam conuerteres homines quot fuerunt homines ab initio mundi, uel quot sunt stellæ cœli, & te ipsum per pœnitentiā non mundaueris: *factus es velut æs sonans, aut cymbalū tinniens*: campana enim ad utilitatē hominū seruiens, pulsando seipsam consumit, & si habueris omnem scientiam, & si per tuam scientiam, & tuis discretis consilijs omnes reges mundi uel principes, imo totus mundus pacificè dirigerentur, & te ipsum per pænitentiam non correxeris, nihil proficies: & si habueris omnem fidem, ita quòd trahas ad fidem omnes Iudæos, hæreticos & paganos, & si in peccato mortalis es, nihil tibi proderit ad uitæ æternæ salutem.

Item

Marginalia: *Ambrosius in ca. 7. Luca. De matre Ecclesia.* — *Augustin. sermo. 44. de uerbis domi.* — *Mortuos tres suscitat uni omnes.* — *Matth. 9. Ioan. 11.* — *Facilitas Christi in suscitando à morte. Augustin. sermo. 44 de uerbis dom.* — *Consuetudo peccādi. Ambros. in psal. 1. Mors triplex.* — *Quartus mortuus nō excitatus.* — *Augustin. ser. 44. de uerbis do.* — *Chrysosto. hom. 27. in Matth. 1. Cor. 10. Hiero. 8. & psal. 40* — *Chrisosto. sermone de pœnitentia. Lachrymādū est nobis.* — *Periculum status peccatis.* — *1. Cor. 13.*

Item si mille claustra faceres, & mille hospitalia manu propria ædificares, & in illis omnes mundi pauperes bonis tuis pasceres, quandiu in peccato mortali persistis, in statu saluandorum nõ es. Item si corpus tuum ad cremandum dares ut Laurentius, ad excoriandum ut Bartholomæus, si crucifigereris ut Christus, & sic cum unico peccato mortali morereris, nunquam saluareris. Item si mille millia missarũ pro te dicerentur, si omnes sancti in cœlo cum omnibus Angelis prostrati ante Deum sanguineas funderent lachrymas, usque in diem nouissimum orantes pro te: non flecterent misericordiam Dei ad miserendũ tui, si decederes in peccato mortali, & ideo peccatori in morte animæ iacente plus ualeret una confessio bona, quàm omnia beneficia prædicta per eum facta, uel sibi impensa.

ORATIO.

DOMINE Iesu Christe, ueni in Naym, animam meam fluctuantem tentationibus, appropinqua portæ cohibendo, ne per sensus ueniant ad effectus, accede per gratiam, tange per correctionem, sistent portitores occasiones peccandi & opportunitates, dic animæ iacenti in peccatis, ut resideat per bonam uoluntatem: incipiat loqui per confessionem, surgat per bonam operationem: redde matri suæ, gratiæ nutriui, ut stet per stabilitatem, & sic plebem tuam, uires animæ affectiones, & cogitationes uisitet tua ueritas per cognitionẽ, uirtus per operationem, & bonitas per conseruationem. Amen.

De Scriba doloso, & duobus alijs Christum sequi uolentibus. Caput XLV.

Matth. 8. Luca. 9.

VIDENS autem Iesus turbas multas circum se, & se sequentes: iussit discipulos ire trans fretum, id est, ultra mare Galilææ in locum secretum, *& iuit ut cum eis transfretaret, & eos à turbis sequestraret.* Docẽs etiã prædicatorem Euangelij & omnes applausum populi declinare, & nihil ad ostentationem facere. Per hoc etiam innuit, quòd curæ mundi sunt fugiendæ, quia turbæ multæ, sunt multæ curæ, quæ turbant animã ex omni parte, & ideo dicit, circum se. Nam impediunt à posteriori, ne posteriora recolat: ab anteriori, ne se ad meliora extendat à dextris, ne desideret æterna: à sinistris, ne timeat supplicia: uel à posteriori, ne desiderentur defectus uitæ præteritæ: ab anteriori, ne considerentur pericula in statu prosperitatis: à sinistris, ne considerentur pericula in statu aduersitatis. Sicut enim faber quando uult sanguinem minuere equo, cooperit sibi oculos, & tunc percutit ubi uult: sic diabolus uolens hominem percutere, operit sibi oculos per curas & sollicitudines, & tunc uulnerat per peccatum, & extrahit sanguinem uirtutum, & ideo ab hac turba esset declinandum. Hæc est turba quæ impediebat Zachæum, in uidendo Iesum.

Cura uitanda.

Et in uia ascẽdens corporaliter, nõ spiritualiter unus scriba, id est, legisperitus, seu literatus ait illi: *Magister,* nõ dicit Domine, quia causa discendi, non seruiendi, uenit, nec quærens magistrum, sed ex magistro lucrum, *sequar te quocunque ieris.* Iste duplici de causa uolebat sequi Christum: scilicet causa cupiditatis, & lucri temporalis, ac iactantiæ, & uanæ gloriæ, multitudine enim & magnitudine signorum uisorum motus, uolebat sequi Dominum, ut disceret signa facere propter lucrum acquirendum, uel propter uanam gloriam consequendam. Hoc idem considerans non sequi à Domino quod Simon Magus uolebat emere à Petro. *Iesus autem uidens eius animum non respondit ad eius uerbum,* tantum, sed ad eius animũ dicens: *Vulpes foueas habent,* ad quiescendũ, & latitandum *et uolucres cæli nidos,* habẽt ad quos ascendũt, & cõfugiunt, *filius autẽ hominis,* id est, uirginis: (ecce à parte inferiori denominat genus suum, contra gloriantes de genere suo, & allegantes quod est in eo præcipuum,) non habet domicilium proprium, *ubi caput suum reclinet,* ad pausandum. q. d. Bruta habent sua latibula, & loca ubi possunt latere & quiescere: ego autem sum ita pauper quòd non habeo hospitiolũ proprium ubi percipiendo quietem caput reclinem, & ideo frustra uenis ad me propter lucrum temporale. Vnde Chrysost. Aspice qualiter paupertatem, quam Dominus docuerat, per opera demonstrat, non erat ei mensa, non candelabrum, nec domus, nec quicquam talium, Hæc Chrisost. Hospitiolum quidem habuit uirginis uterum, reclinatorium habuit præsepium non proprium, & crucis patibulum, sepulchrũ habuit sed alienum. Hic ergo remonetur cupiditas terrenorum, à uolentibus sequi Christum. Audita autem Christi paupertate non institit amplius ut sequeretur. Vnde Chrysost. Non autem respondet, sequar te pauperem, hoc enim Dominus forsitan concessisset: uel per uulpes, dolositas, & simulatio: per uolucres, inanis iactantia & elatio signatur, q. d. Dominus: Dolositas, & elatio latent in corde tuo, quia scilicet causa cupiditatis & uanæ gloriæ uis me sequi, & ideo te in societatem meam non recipio, quia filius hominis simplex contra dolositatem, humilis contra superbiam, non habet in te ubi caput reclinet. Caput enim Christi Deus est, Deus autem habitat in humili & simplici, & tremente sermones eius, & ipsa reclinatio capitis, non erectio humilitatis magistra est, quæ in illo locũ non habent. In tribus ergo iste reprehenditur à Domino, scilicet in dolositate: quia ficto animo & non simplici sequi uolebat, & in cupiditate, quia eum pro quæstu sequi intendebat, & in elatione, quia propter inanem gloriam ei adhærere cupiebat, sicut uulpes est animal fallax, insidijs intentum, & rapinis plenum: auis uerò alta petens & ascendens sursum, hic ergo sequi uolebat magistrũ, nõ ut uirtutes disceret, non ut paupertatem & humilitatẽ magistri imitaretur, sed ut fictus discipulus deciperet, & sub magistro humilitatis, & paupertatis, honorum dignitates ambiret, & diuitias cõgregaret.

Magister.

Scribæ intentio.

Act. 8.

Paupertas domini.

Chrysost. hom. 28. in Matth.

Reprehenditur Scriba.

Et

Ambitiosi & simoniaci Scribae similes. Philip. 2.

Et hunc ambitiosi & simoniaci in Ecclesia imitantur, qui cupiunt ad alta subuehi, quærentes quæ sua sunt, non quæ Iesu Christi, non ut ministrent, sed ut ministrentur. & ideo vulpi dolosæ, & uolanti aui merito comparantur. Per hunc etiam significantur quærentes intrare religionem, uel monasterium diuitias habentium, non ex deuotione, sed ut ex pauperibus diuites, & ex contemptibilibus honorati fiant. Ideo talibus dicitur: *Vulpes foueas habent, & uolucres cæli nidos*, id est, dæmones dolosi & superbi habent in vobis habitaculum, sed non Christus. Potest insuper dici, quòd *vulpes foueas habent*, id est, dolosi habent cautelas, ad quas refugium, ne in suis capiantur malitijs, *& uolucres cæli nidos*, id est, superbi quærunt eleuari in altis, *filius autē hominis non habet ubi caput suū reclinet*, in talibus, id est, ille qui secundum dictamen rationis uiuit, talia non quærit: ut ergo dicit Chrysostomus, Scriba hic non animo credēdi, sed simulata mente accessit ad Dominum, unde inspector cordium & secretorum cognitor Deus tentantem se potius, quam uerè ac fideliter sequi uolentem non immeritò refutauit: Nam ut ait Augustinus, Videbat eum dolosa simulatione tenebrosum, & uentosa elatione inflatum, non habere locum humilitatis, ubi doctorem se inclinantē exciperet, quia in discipulatu Christi nō illius gratiam, sed suā gloriā requirebat. *Dixit autem Dominus alteri*, cuius patrem iam mortuum sciebat, *sequere me*, qui ridit, *Domine*, quod est reuerētiæ, *permitte me*, q̃ ē obediētiæ: qa de discipulis suis ∫futuris dicitur, & si nōdū erat, *primū ire & sepelire patrē meū*, qđ ē opus misericordiæ: ubi Rabanus, nō discipulatū respuit, sed expleta primùm paterni funeris pietate, liberior hunc sequi desiderat, sicut Helisæus uocante se Helia. *Osculer*, inquit, *oro te, patrem meum & matrem meam, & sic sequar te. Iesus autem ait illi*, animo corripiendi, *sequere me*, non obstante patris tui funere, q.d. non est de charitatis ordine minus bonū maiori præponere, *& dimitte mortuos*: scilicet morte culpæ, *sepelire mortuos*, morte naturæ, *suos*, scilicet sibi astrictos uinculo propinquitatis uel naturæ, dicens autem suos, monstrabat quoniam hic nō eius mortuus, sed aliquis infidelium erat, cuius & sepultores per infidelitatem impietatis in anima mortuos intelligi uolebat. Infideles dicuntur mortui, quia fide carent, quę uita animę est, secundum illud. *Iustus ex fide uiuit*, hic ergo remouetur carnalitas propinquorū: per hoc enim quòd dixit ei, *sequere me*, & *dimitte mortuos sepelire mortuos suos*, ostendit quòd carnalis affectus à sequentibus Christum, est totaliter dimittendus. Et est hoc argumentum contra excusantes se de ingressu religionis, pp curam parentū. Itē contra procrastinantes, si.n. noluit ret ardari pro sepultura, multominus pro expeditione diuturna: Vnde Chrys. Alius intentione ficta dixit, sequar te, hic et sanctā rē petens non sinitur recedere, quia alij erant qui sepelirent, & hunc à magis necessarijs recedere non oportebat: hæc Chrysostomus. Et uide quomodo primū dolosum & superbum, qui fictè & simulata mente accesserat, respuit: secundum simplicem & deuotū, qui uerè & simplici mēte & puro corde quærebat, ad sui sequelam traxit, & absque dilatione se sequi iubens nec patrem sepelire permisit, quem fortè à sepultura prohibuisset, si alij qui sepelirent non fuissent, ac si ei diceret: Venisti ad uitam, uis redire ad mortem? ego sum uita, ego sum pater, & creator tuus: me sequere & *dimitte mortuos sepelire mortuos suos*, tu autem uade, & annuncia regnum Dei, non fabulas, non curiositates, uel aliquid huiusmodi. Non nego sepulturam esse de operibus misericordiæ, nec dico opera eius proximo non esse impendenda, sed pro maioribus esse postponenda. Annuncia regnum Dei, suscita mortuos in anima. Instruimur ergo hic ut pro maiori bono minus bonū deseramus, nā si meritoriū sit parētē sepelire, dignius est tamē uerba uitæ docere, piū quippe erat quod uolebat facere, sed docuit magister quid deberet præponere: maius enim est animas mortuorum prædicando ad uitam resuscitare, quàm corpus mortui in terra abscondere: maius est prædicando unum saltem uiuificare, quàm omnes mortuos sepelire. Vnde Ambrosius: Cùm religiosum humani corporis sepeliendi acceperimus officium, quomodo hic paterni quoque funeris sepultura prohibetur? nisi ut intelligas humana posthabenda diuinis, bonum studium, sed maius impedimentū, nam qui partitur studium, deriuat affectū: qui diuidit curam, differt profectum, ergo prius sunt habenda quæ maxima. Quomodo ergo mortui sepelire mortuos possunt, nisi geminam hic intelligas mortem: unam naturæ, alteram culpæ Est etiam mors tertia in qua peccato morimur, D. o uiuimus, non ergo paterni funeris sepultura prohibetur, sed necessitudini generis diuinæ religionis pietas antefertur. Illud consortibus relinquitur, hoc mandatur electis. Vnde & Chrysosto. Inconueniens enim erat, ut qui semel filio Dei credens uiuum, & cœlestem Deum patrem habere iam cęperat, de patre mortuo cogitaret, & ideo Dominus ostendit præferendam esse fidem & cognitionē Christi, huiusmodi pietatis officijs, propter quem uiuentes parentes iubemur relinquere. Iesus ergo prohibuit eum non iubens contemnere honorem, qui est ad eos qui progenuerūt, sed monstrans quoniam nihil cęlestibus negocijs magis nobis necessarium esse oportet: & quoniam cum fastidio uniuersorum his iungi oportet, & neque parum tardare, & si ualde ineuitabilia & incitantia fuerint quæ attrahunt. Etenim multomelius est regnum diuulgare, & alios eruellere à morte, quàm mortuum qui in nullo inde vtilitatem habet sepelire, & maximè cū fuerint qui hæc uniuersa complent. Nihil igitur aliud hic discimus, quàm quoniam neque contingens tempus perdere oportet, & si decem milia quę prouocant fuerint, omnibus, & maximè necessarijs, ipsis spiritualia præponere: Hæc Chrysost. Moraliter mortui sepeliunt mortuos, quando peccatores in peccatis suis mutuò fouendo celant, & operiunt semetipsos: Vnde secundū Gregorium, Per mortuos intelligi possunt adulatores, qui peccatores fouēt in peccatis, eosque amplius sepeliunt premendo terram, & terrenam adulationē super caput ipsorum, ut exerceantur in uitijs, instetis ligantes pedes eorum, ne in uiis Dei ambulent. *Et ait alter*, ad Iesum, *sequar te Domine: sed primùm permitte me renunciare his qui domi sunt*, uolebat renunciare eis, ne fortè quomodo fieri solet quærerent eum, licentiando se ab eis, & dicturus ualete, ac dispositurus familiæ. Sic Helisæus requisitus Heliam sequi dixit: *Oro te ut osculer primùm patrem meum, & matrem meam, & sic sequar te*: sic hodie multi faciunt qui inutiliter ingressum religionis, uel executionem melioris uitę differunt & dicūt, disponam prius de amicis, uel de rebus meis, & postea religionem intrabo, seu uitam emēdabo: quod Hiero. dissuasit cuidam, cumque ab hac periculosa dilatione reuocauit dicens: Nauiculæ herentis in salo funem potius præscinde, quā solue. Vnde & Chrysost. Ne dicam dissoluam uego-

cia

Margin notes: Chrysosto. ibidem. — Scriba dolosus. — Futurus discipulus. August. lo. 7 de verbis Do. — Rabanus in eum locum. — 3. Reg. 19. — Infideles sunt mortui. Abacuh. 2. — Religionis ingressus non differēdus. — Chrysost. hom. 28 in Matthæum. — Minus bonū pro maiori omittēdum. — Ambrosius in c. 9. Luc. — Mortuos sepelire mortuos suos. — Chrysosto. hom. 28. in Matth. — Gregorius lib 4. moralium c. 25. — 3. Reg. 19. — Religio non est differenda. — Chrysost. ibidem.

ciamea primùm, principium desidiæ hæc tardatio est. Quoniam uehemēter instat diabolus ingressum quem Deus uolens accipere, & si paruam uocationē & tardationem apprehenderit, magnam operatur pigritationem: propter hoc admonet quidam, ne tardaueris de die in diem, & hoc etiam remouetur conuenienti exemplo, cùm subditur: *Ait*, enim illi *Iesus. Nemo mittens manum suam ad aratrum*: scilicet pœnitentiæ qua cor euertitur, ut uirtutibus seminetur, mittens inquam pœnitendo, & Christum sequi proponendo, *& respiciens retrò*, facto uel proposito, ad statum pristinum redeundo, *aptus est regno Dei*, consequendo uel prædicando. Vnde Paulus regnum Dei habiturus, & ipsum alijs prædicaturus ait, quæ retrò sunt obliuiscens, quasi Dominus dicat ei: Vocat te Oriens, & tu attendis ad Occidentem. Hic ergo remouetur inutilis dilauo, quia cùm propositum mutandi uitam parentibus reuelatur, quandoque ab eis reuocatur.

Philip. 3.

Arator retrospiciens. Aratus & religiosi collatio.

Arator quippe retrò aspiciens facit sulcū tortuosum & ineptum: sic accipiens melioris uitę statum, & habens affectum redeundi ad statum pristinum, ineptus est ad regnum Dei adipiscendum. Talis est religiosus qui mundum reliquit, sed ad mundū mēte recurrit: nūc hos nūc illos, seu prius habita uel facta in corde reuoluēdo, & amorē seu delectationē ad huiusmodi flectendo. Vnde Maximus episcopus: Omnis enim arans si retro aspicit, aut tortuosum & inutilem facit sulcum, aut aratrum boum suorum uestigia vulnerabit: Ita & qui directo tramite ac spirituali uomere uitia mundana persulcans incedit ad regnum Dei: si aspectum suum ad impia & uana conuerterit, & iuges suos hoc est corpus atque animam vulnerabit, & optimi itineris periculosum nimis incurrit errorem. Vnde Augustinus: Apponit manum aratro, qui affectuosus est ad sequendum: retrò tamen respicit, qui dilationem petit occasionem redeundi ad domum cum amicis conferendi. Vnde & Bernardus: Si autem secuturus Dominum discipulus, qui uel domui renunciare uelit arguitur: quid fiet illis qui nulla utilitatis, nulla fidei ædificandæ gratia sæpius suorum quos in mundo reliquere domos reuisere non timent? hoc facit contra monachos in domibus parentum & secularium conuiuentes.

Bernardus epist. ad fratres. Monachi sint in claustro.

Chryso. ho. 28. in Mat.

Vnde etiam Chryso. Ostendit quòd qui sequi Dominū desiderat, qui manum in aratro ponit, id est, qui in spe crucis Christi Euangelica fide fundatus seculo renunciat, respicere retrò non debeat, id est, rursus ad ea quæ seculi sunt redire, ne per huiusmodi inanem seculi curam & uaná cupiditatem regno Dei efficiatur indignus: unde non immeritò & Apostolus admonet ne ad infirma & egena mundi reuertamur.

Bernardus ibidem. Apostasia cordis.

Vnde & Bern. Et hoc omnino timēdum est, ne quis aut corde solo, aut etiam corpore fiat apostata. Legimus enim de filijs Israel, quia corde redierunt in Aegyptum. Nam corpore reuerti clausum post eorum talos rubrum mare uetabat: hoc est quod ego uereor fratres, ne fortè sint aliqui quibus si pudor neget apostasiam corporis, tepor faciat apostasiam cordis: ut uidelicet in habitu religionis cor seculare gerant, & quicquid secularis consolationis inuenire potuerint, læti suscipiant: Hæc Bernar.

Religio obseruanda. Gregorius in regesto.

Qui ergo seculo renūciauit, nullatenus retrò respiciat: quia, ut ait Gregorius: Nil angelis charius, nil Deo acceptius, nil homini fructuosius, quàm in suscepta religione persistere, juraque obedientiæ obseruare & complere: &, ut ait Isidorus, atrociter in discussione diuini iudicij arguendi sunt, qui quod professione spoponderunt, opere implere contempserunt, & ideò cauti esse debemus ne mundo undique retrahente, & post dorsum ut retrò respiciamus strepente seducamur: & retrò cum uxore Loth, quæ in statuam salis uersa est, respiciamus.

Gene 9. Statua salis.

Vnde nota, quòd statua habet figuram humanam, sed non sentit nec mouetur, sic personæ quæ exierunt mundum, habentes cor adhuc ad negocia mundi, nō habent sensum uel motum alicuius boni operis. Item terra ubi sal seminatur efficitur sterilis: sic tales reddunt societatem, in qua sunt, sterilē. Item sal præbet saporem alijs, tamē per consumptionem sui: sic tales consumuntur in religione sine propria utilitate, & dant alijs exemplum conseruationis: secundum Bedam, etiam manum ad aratrum, mittit, qui quasi quodàm instrumento compunctionis, scilicet ligno & ferro dominicæ passionis, duritiam cordis sui emollit & euertit ad pœnitentiam: sicque ad bonos fructus ferendos terram cordis uomere pœnitentiæ aperit, recolens Dominicam passionē. Qui si ad relicta uitia desiderio rapitur, à regno Dei cum uxore Loth excluditur. Sancti enim posteriorū obliti semper in anteriora se extendunt: iuges suos, id est, corpus & animam quasi boues iugo Dei coniunctos, à iugo eius nō relaxantes, sed semper colla subdentes, ut fructum plus afferant.

Beda in c. 9. Luc.

Sepelire patrem impedit.

Et sciendum quòd quanuis sepelire patrem, & renunciare bonis uel amicis, per se non impediant hominem à perfectione & regno Dei, per accidens tamen & propter aliqua superuenientia imminet periculum retrocedendi à uia Dei: quia dum differt implere propositum, potest faciliter immutari ab eo quod proposuit propter intuitum eorum quæ dimisit: uel reuocari à proposito propter suasum parentum, seu aliorum quos reliquit, ut autem dicit Augustinus, in hoc capitulo, & hoc dicimus: quia quos uoluit Dominus hos elegit, obtulit se unus ut eum sequeretur & reprobatus est, alius non audebat, citatus est. tertius differebat, culpatus est. non sis ergo dolosus & superbus, ne cum primo reproberis, sed magis sis simplex & deuotus, ut cum duobus aliis eligi merearis.

De electione domini.

ORATIO.

DOMINE *Iesu Christe, magister bone, inspector cordium, & cognitor secretorum, exclude & remoue à me omnem dolositatem & simulationem, & fac me uerum & fidelem tuum discipulum, & sine fictione sequi te ueracem magistrum, Da etiam mihi ut propter carnalem quorumcunque affectum te sequi non differam, & minus bonum maiori non præferam. Præsta mihi Domine Deus meus, ne ad aratrum pœnitentiæ manum mittens, & te sequi per melioris uitę statum proponens, respiciam retrò, facto uel proposito, ad statum pristinum redeundo, ut non efficiar ineptus regno Dei consequendo. Amen.*

De eo quòd Dominus excitatus, imperauit uentis & mari. Cap. XLVI.

Matth. 8. Marc. 4

POST hæc Dominus Iesus, dimittens turbas, ascendit serò in nauiculam, ad transeundum lacum Genezareth, ut in locum remotum, propter causas suprà in principio præcedentis capituli dictas, cum discipulis iret. Vt enim dicit Remigius: Tria legitur Dominus habuisse refugia, scilicet nauis, montis, & deserti: & quotiens à turbis comprimebatur, ad aliquod istorum refugiebat. Vbi Origenes: Cùm multa magna & miranda Dominus ostendisset in terra, trãsijt ad mare, ut ibi excellentia opera demonstraret: quatenus terræ marisq; Dominum se ostenderet, & *secuti sunt eum discipuli eius*: transfretantes scilicet cum eo, non tantum gressus sequentes, sed magis sanctitatem concomitantes. *Secuti* quidem *sunt eum*: quia trahebantur suauitate sermonis eius, & admiratione operis, & benigna cõuersatione ipsius, ita ut esset eis difficile ipsum relinquere. *Et ecce motus magnus*, ut maius appareret miraculum, *factus est in mari*, non naturaliter & ex se, sed Christi imperio & uirtute, *ita ut nauicula operiretur*, scilicet ferè *fluctibus*, innundantibus. Et bene dicit operiretur, non submergeretur, quia nauicula Petri concuti potest, sed submergi non potest: cuius figura in arca Noë fuit, *ipse uerò dormiebat in puppi*, idest, in posteriori parte nauis, iuxta tabernaculum, super ceruical ligneum, ostendens secũdum Chrysostomũ, suam humilitatem. Nec mirum si dormiebât, ipse enim multum de nocte in orationibus uigilabat, multumq; de die in prædicationibus laborabat. Dormiebat quidem corpore, sed uigilabat deitate, Vnde ipse in canticis dicit: *Ego dormio & cor meum uigilat*. Vbi Chrysostomus: Ascendit paruam nauiculam, ut nauigaret ille qui totum mundum diuina uirtute gubernat. Dormit in somnũ, qui populum suum uigilia æterna custodit. Voluit autẽ Dominus dormire multiplici de causa. Prima, ut ueritatem humanæ naturæ in se demonstraret, in miraculis enim Christi semper aliquid ponitur ad ostendendam ueritatem humanitatis, & aliquid ad ostendendum ueritatem diuinitatis. Secunda, ut discipulorum fidem probaret, non quòd ipse corda eorum ignoraret, sed ut ipsi seipsos agnoscerẽt. Tertia ut discipuli magis timerẽt, & sic eos ad orationem prouocaret. Si enim, ut ait Chrysostomus, eo uigilante tempestas facta esset, uel non timuissent, uel non rogassent. Quarta, ut ueritatem diuinæ

Refugia domini tria.

Origenes hom. 6 in diuersos.

Nauicula Petri mergi nõ potest

Chrysosto. hom 29. in Matth.

Canti. 5.

Dormitio Domini & eius causa.

Chrysost. ibidem.

A naturæ, & suam potentiam demõstraret, quæ magis claruit in eo, quòd mox excitatus imperauit uentis qui ei parebant. Timẽtes ergo discipuli, & in periculo positi, accesserunt recurrentes ad ipsum, & suscitauerunt eum dicentes: *Domine salua nos*, tu enim potes, & nos indigemus: *quia perimus*, & in periculo constituti sumus. Vbi Origenes: O ueraces discipuli, saluatorem uobiscum habetis, & periculum timetis: uita uobiscum est & de morte solliciti estis. Et ideò quòd dixerunt salua nos, fuit fiduciæ: quia perimus, fuit pusillanimitatis: quod suscitauerunt, infidelitatis: propter quod increpando dixit eis: *Quid timidi estis modicæ fidei?* q.d. si haberetis fidem, nõ timeretis: sed faceretis quod uelletis, & uentos & mare

Origenes home. 6. in diuersos.

B placaretis. Vbi Cyrillus: In quo ostendit quòd timorem non facit tentationum inductio, sed imbecillitas mentis. Sicut enim aurum probatur in igne, sic in tentationibus fides. Redarguit ergo in eis duo, scilicet mentis pusillanimitatem, quia non debebant timere eo præsente quem uiderunt tot miracula facere, & cui qui adhæret perire non potest: ac fidei modicitatem, quia non credebant eum tantum posse in dormiendo, quantum in uigilando: uel tantum in mari, quantum in terra. Argumentum hinc habemus, quia modicæ fidei est, qui in aduersitate famis, pressuræ, & huiusmodi, constitutus murmurat, timet, & impatienter fert. Vnde fides maximè necessaria est in periculis: hæc est enim uictoria quæ uincit

Timore quid facit.

Modica fidei quis dicendus.

C mundum, id est, mundi pericula, fides nostra. Vt autem dicit Ambrosius. Oeconomia seruatur in Apostolis, ut aduertas sine tentatione neminem posse ex hoc uitæ curriculo demigrare, quia exercitium fidei tentatio est. Subiecti ergo sumus nequitiæ spiritualis procellis, sed quasi peruigiles nautæ gubernatorem excitemus. *Tunc surgens Iesus imperauit uentis & mari* sæuientibus, sicut Dominus creaturæ dixit: tace & obmutesce, *& cessauit tempestas, & facta est tranquillitas magna*, ita quòd nec semita nec uestigium alicuius turbationis remaneret, sic itaque utriusque suæ naturæ, scilicet diuinæ & humanæ ueritatem Dominus Iesus Christus dignatus est hic commendare: quasi enĩ

1. Ioan. 5.

Ambrosius l. c. 8. Luc.

D homo nauem ascendit, sed quasi Deus mare conturbat: quasi homo in naui dormit, sed quasi Deus uentis & mari imperat, & eorum furorem uerbo coercet. Nam sentiunt Dominum mandantem, quorum tamẽ insensibilis natura uidetur: unde dicuntur Deo obedire in animata, quia solo uerbo de his facit quod vult, secundum quem modum loquendi solet dici materia obediens, uel inobediens medicinæ. *Porrò homines*, secundum Hierony. non discipuli, sed nautæ & cæteri qui erant in naui, *mirati sunt*: ex effectu uirtutem deitatis eius cognoscentes, ac etiam confitentes, & admirando dicentes: *Qualis est hic*, & quantus, id est, quàm magnus, quàm potens, & quantæ dignitatis & potestatis. q.d. non est homo purus, sed uerus

Hieronym. in cap. 8. Matthæi.

E Deus. Vbi Chrysostomus: Somnus hominem, tranquillitas Deum ostendebat, ideò dicunt, qualis est hic. quia sicut homo dormit, sicut Deus miracula facit. Tria ergo admirantur, & hominem dormientem, & Deum imperantem, & creaturam obedientem. Vnde addunt: *quia uenti & mare*, quæ insensibilia sunt: *obediunt ei*, ad nutum obsequendo, sicut creatura creatori suo. In quo redarguuntur creaturæ rationales, quæ non obediunt creatori, cùm creaturæ insensibiles obediant ei. Qui ergo prius miracula in terra fecit, etiam in mari facere uoluit: ut Dominus terræ & maris appareat, & in signum quòd tota

Chrysost. hom. 29 in Matth.

Somnus & tranquillitatis significatio.

ei

ei seruit orbis machina, & cuncta ad nutum suum sunt creata. Per hoc autem quòd à discipulis excitatus & rogatus eos liberauit, ostenditur quòd semper vult rogari à nobis: sæpe enim exponit nos pressuris, quia vult ut eum oremus & sic liberemur ab illis. Vnde patet quòd multo melior est oratio, quàm lectio: secundum Chrysostomum, Christus fecit in mari magnam turbationem, ut magna turbatio magnum discipulis incuteret timorem, & magnus timor induceret eos ad clamosam orationem, & clamosa oratio induceret Christum ad magnam miraculi operationem, & magnum miraculum induceret homines ad fidem & admirationem. Vnde Augustinus: Ideò premuntur iusti ut pressi clament, clamantes exaudiantur, exauditi glorificent Deum. Iste autem clamor non tantum debet fieri uoce & corde, sed etiam opere, ut insistant ieiunijs & eleemosynis, & macerationi corporis. Mysticè istud potest exponi diuersimodè. Primò allegoricè pro ut pertinet ad totum corpus Ecclesiæ, ut nauicula intelligatur Ecclesia fidelium, quæ ad modum nauis in principio fuit arcta, quia paucos habuit credentes: in fine etiã, scilicet tempore Antichristi, erit angusta, quia tunc pauci erunt fideles: in medio autem est lata, quia modo fides est multum dilatata. In hac naui continentur fideles qui cum Christo per mare seculi ad regnum coelorum perueniunt. Hanc itaque nauem ascendit Christus per regimen & gubernationem, quia ipse est rector Ecclesiæ & gubernator, in qua discipuli continentur. Hanc autem ascendit in baptismo, quia baptismus est ianua sacramentorum. In Ecclesia ergo tanquam in naue sumus, & Dominus nobiscum propter sua sacramenta Sed contra Ecclesiam flant uenti uarij & ualidi malorum, & eleuantur fluctus contra eam, ut sic nauicula quasi operiatur fluctibus, submergi tamen non potest, & inter hæc omnia Christus dormire uidetur, & non attendere, quia secundum Origenem: Patientiam bonorum, & poenitentiam impiorum expectat: Christi enim dormitio, est diuina in tribulationibus permissio, qui excitatur, quando bonorum precibus pulsatur, accedamus ergo ad eum dicentes: *Exurge, quare obdormis Domine, exurge, & ne repellas in finem.* Ipse autem exurget, & imperabit uentis, id est, dæmonibus qui concitant fluctus, id est, malos huius mundi ad immittendum persecutiones sanctis, facietque tranquillitatem magnam, pacem Ecclesiæ, & serenitatem mundo per cessationem tribulationis conferendo, uel patientiã tribulatis dando. De ista naui sic dicit Chrysostomus: Non dubium est nauem istam Ecclesiam figurasse, quæ nauigantibus Apostolis, gubernante Domino, flante Spiritu sancto prædicationis verbo vbique discurrit: portans secum magnum inæstimabile precium, quo totum mundum sanguine Christi mercata est. Mare uerò seculũ intelligitur, quod à diuersis peccatis & uarijs tentationibus uelut quibusdam fluctibus æstuat: uenti autem, nequitiæ spirituales & immundi spiritus intelliguntur, qui ad naufragium Ecclesiæ per diuersas seculi tentationes uelut per fluctus maris desæuiunt. Dormire verò Dominus in hac naui intelligitur, cùm ad probationem fidei Ecclesiam suam pressuris & persecutionibus mundi istius tentari permittit. Excitatio uerò discipulorum excitantium Dominum & auxilium implorantium, ut liberentur, præces sanctorum omnium ostenduntur. Et quamuis infestatione inimici Ecclesia nel seculi tempestate laboret, quamuis tentationum fluctibus pulsetur, naufragium tamen facere non potest, quia Dei filium habet gubernatorem. Inter ipsos enim turbines mundi, inter ipsas seculi persecutiones, plus gloriæ ac uirtutis acquirit, dum in fide firma & indissolubili permanet Nauigat enim instructa fidei gubernaculo foelici cursu per huius seculi mare, habens Deum gubernatorem: angelos remiges, portans choros omnium sanctorum, erecta in medio ipsa salutari arbore crucis, in qua Euangelicæ fidei uela suspendens, flante Spiritu sancto ad portum paradisi, & securitatem quietis æternæ deducitur: Hæc Chrysostomus. Alio modo hoc idem potest exponi allegoricè, prout pertinet ad caput ecclesiæ, quod est Christus, ut nauicula quam Christus ascendit intelligatur arbor crucis, cum qua mare huius mundi pertransitur sine periculis cuiusque beneficio & auxilio fideles adiuti transfretatis & emersis mundi fluctibus, perueniunt ad littus & portum patriæ coelestis. Hanc nauiculam Christus in die parasceues cum discipulis suis ascendit, per quam mare præsentis seculi transiuit, non quidem quod ipsi tunc passi fuerint, sed quia tunc eis exemplum patiendi reliquit. Vnde ascendente eo in hanc nauiculam, sunt eum consecuti, quia omnes ad tormenta & usque ad mortem fuerunt eum imitati. Cùm ergo Christus in cruce positus fuisset, magnus motus in mari factus est, quia mentes discipulorum motæ sunt, quia à stabilitate fidei corruerunt, terræmotus magnus factus est, petræ scissæ sunt: & cætera signa quæ tunc facta sunt, ita quòd nauicula operta est fluctibus, quia tota uis persecutionis circa crucem Christi fuit, & mentes omnium contra ipsam fluctuabant, & facta est crux Christi Iudæis scandalum, gentibus autem stultitia. Sed inter has commotiones ipse dormiebat in cruce moriendo, quia sum dormire hoc loco mori est. Excitant autem discipuli Dominum, dum turbati mente maximis desideriorum clamoribus resurrectionem efflagitant, dicentes: *Salua nos*, resurgendo à mortuis: quia *perimus*, perturbatione tuæ mortis. Ipse uerò resurgens, & per resurrectionem excitatus primò increpat discipulorum modicam fidem: quia exprobrauit incredulitatem eorum & duritiam cordis. *Imperauit autem uentis*: quia diaboli superbiam strauit, imperauit *& mari*: quia uesaniam Iudæorum compescuit, *& facta est tranquillitas magna*, & consolatio: quia uisa resurrectione sedatæ sunt mentes discipulorum & gauisæ, nos uerò homines uidentes hæc omnia, & cognoscentes dicimus, *qualis est hic*, & quantus: discipuli ergo, id est, homines fideles debent eum sequi iuxta illud: *Si quis vult post me uenire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam & sequatur me.* Et quia per poenitentiam maximè crux tollitur, ideò etiam tropologicè seu moraliter per nauiculam poenitentia designatur. quia per ipsam homo ad portum salutis deducitur, & quicunque extra istam nauiculam inuentus fuerit, ad portum salutis non perueniet, sed ipsum unda infernalis innoluet, ideò significata est per arcam Noë: quia illi qui in eam ascenderunt fuerunt saluati, qui uerò non ascenderunt, fuerunt submersi. Tunc autem Iesus nauiculam hanc ascendit, quando quis salutis suæ auidus poenitentiam assumit, & sæpe contingit quòd quando quis poenitentiam inchoat grauis tentatio eum pulsat, nec Deus ipsum liberat, sed auxilium subtrahit: ideò recurrere debet ad eum per feruentem orationem, & tam perseueranter instare donec impetret

Dei

Orari vult Deus. — *Oratio melior lectione est.* — *Chrysost. hom. 29. in Matthæum.* — *Ecclesia est nauicula.* — *Origenes hom. 6. in diuersos.* — *Psal. 43.* — *Chrysost. hom. 29. in Matth.* — *Mare pro seculo.* — *Ecclesia nõ facit naufragium.* — *Nauicula est arbor crucis.* — *1. Cor. 1.* — *Mar. ult.* — *Luca 9.* — *Poenitentia per nauiculam.*

Dei miserationem. Tanta autem gratia sæpe eum cō sequitur, quòd ipse etiam in admirationem excitatur. Vnde secundum Bedam: Cùm signo Dominicæ crucis imbuti seculum relinquere disponimus, nauem cum Iesu conscendimus, mare transire conamur. Qui enim abnegans impietatem & secularia desideria crucifigit membra sua cum vitijs & concupiscentijs, & cui crucifixus est mundus & ipse mundo: quasi cum Domino nauem ascendens, mare huius seculi trāsire desiderat, sed nobis nauigātibus quasi inter æquoris fremitus obdormit Dominus, quando crebrescente vel immundorum spirituum, vel hominum prauorum, vel nostrarum cogitatio num impetu fidei splendor obtenebrescit, spei celsitudo contabescit, am oris flamma refrigescit, sed tunc ad Dominum recurramus, quatenus tempestatem compescat, tranquillitatem refundat, & portum salutis indulgeat. Potest etiam aliter tropologicè seu moraliter exponi, vt per nauiculam intelligatur quælibet fidelis anima: hęc nauicula mari exponitur, quia corpori sociatur, verè enim corpus nostrum mare est quia omnia opera eius amaritudinem habent annexam.

Beda in ca. 8. Luc.

Titum. 2. ad Titū. 2. & Galat. 5. & 6.

Anima fidelis per nauiculam intelligitur.

In hanc nauiculam Christus ascendit, cùm eam per gratiam inhabitat. Sequuntur autem eum discipuli, id est, virtutes tres theologicæ, & quatuor cardinales, & septem dona Spiritussancti. Ecce quàm pulchra Christi comitiua, quæ eum semper comitabatur, & quotidie cùm in animam fidelem ascenderit comitatur. Sed & hanc nauiculam commouent venti tentationum, id est, exteriores dæmonum impulsiones, & vndæ seu procellæ passionum, id est, interiores vexationes carnales, quæ frequenter insurgūt piè in Christo viuentibus, & nonnunquam est tātus tentationum impetus, quòd quasi anima operiatur fluctibus, ex quibus tinendum est virtutes & dona periclitari in ea: sed Christus in ea dormit cùm talia permittit, eo quòd somno nostro consopiatur in nobis, ita quòd uidetur nos dereliquisse, sed non est ita, imò ipse promisit dicens: *cum ipso sum in tribulatione, &c.* Et ideò redeunte anima ad se, virtutes & dona excitant Dominum exclamantes voce grandi, & dicentes: *Domine salua nos perimus*, tunc Christus omnem turbulentiam sedat: exteriores ventos dæmonum cō pescit, fluctus carnis contra animam se erigentis mitigat, & sic fit magna tranquillitas exterius, cùm tribulatio & tentatio cessat: vel interius cùm patientiam bonam præstat, & hæc trāquillitas virtutis melior est quàm tranquillitas corporalis, sicut dictum fuit Paulo: *Sufficit tibi gratia mea*, propter quod subiunxit: *Libenter igitur gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me uirtus Christi*. Tam magna autem fit tranquillitas, ita vt ipse totus homo miretur, & dicat: *Qualis est hic*, misericordissimus, potentissimus, & sapientissimus Dominus: *quia mare & uenti*, tentationū & passionum, *obediunt ei*, ad nutum. Quid igitur tam benignissimum, quam quòd Deus in hanc nauiculam de cœlo veniens pro delitijs habet esse cum filijs hominū? Quid iterum tam admirātissimæ utilitatis esse poterit, quàm quòd Deus cōiunctus animæ ipsam promouet ad salutem: qui descendens in animam dormire tunc dicitur, cùm subtracta gratia spirituali motus tentationis insurgunt. Vigilare verò & excitari tunc dicitur, cùm spiritualis gratia iam præsens sētitur, ad cuius præsentiam omnia tentationum genera cōquiescunt. Circa istud Aug. quasi de vno exēplum inducens, sic ait: Intrant venti in cor tuum, vtiq; vbi nauigas: vbi hanc vitam tanquā procellosum & periculo-

Psal. 90.

2. Cor. 12. Ibidem.

Prouerb. 8.

Augustin. sermone in dominica 4. post octa. uas Epiphaniæ & tracta. 49. in Ioan.

A sum pelagus transis, intrant uenti, mouent fluctus, turbant nauem. Qui sunt venti? Audisti conuitium, irasceris: conuitium ventus est, iracūdia fluctus est, periclitaris: dispōnis respōndere, disponis maledictum maledicto reddere, iā nauis propinquat naufragio, excita Christum dormientem: ideò enim fluctus, & mala pro malis reddere præparas, quia Christus dormit in naui. In corde enim tuo somnus Christi, obliuio fidei, nam si excites Christum, id est, recolas fidē: quid tibi dicit tāquā vigilans Christus in corde tuo, ego audiui dæmonium habes, & pro eis oraui. audit Dominus & patitur, audit seruus & indignatur, sed vindictā uis: quid enim? ego iam sum uīdicatus cùm tibi hæc loquitur fides tua, quasi imperat uētis & fluctibus, & fit tranquillitas. Hæc Augu. Et similiter de

B alijs quæ nos tentat uel tribulāt, intelligas suo modo, ut ex omni parte excludatur mala conditio: quia sicut modicum foramen existens in naui ponit eam in periculo nisi obstruatur: sic anima est in periculo damnationis propter unam malam conditionem, nisi excludatur, & ideò dicitur in Prouerbijs: *Omni custodia serua cor tuum*, & in Ecclesiastico: *Sepi aures tuas spinis, & ori facito ostia, & feras auribus*. Igitur quando tribulamur & tentamur debemus esse constantes in fide, & nihil hæsitare, quia licet circa nos, & facta nostra Dominus uideatur dormire, ipse tamen diligentissimus est super custodia nostra quotidie, qui & si

C iam sui corporis somno non dormiat, caueamus tamē ne nostri corporis somno unbis dormiat & quiescat. Dormit enim quando ab orationibus, & bonis operibus cessamus, & suscitandus tunc est in nobis crebris & deuotis precibus, & ipse facit tūc tranquillitatem, quia facit in tentatione prouentū, sed fatui ipsum magis ob dormire faciunt: in hoc s. quòd magis ad humanum consilium, quàm ad diuinū cōfugiunt. Vnde August. Nihil tam maximè suggeritur humano cordi ab inuisibiliter expugnantibus inimicis, nisi quòd Deus non est adiutor, ut requirentes alia adiutoria inueniamur inualidi, & ab inimicis ipsis capiamur. Hæc Augu. Volens ergo ad seruitutem Dei ac-

D cedere, secundum consilium sapientis, præparet se ad tentationes imminentes, cùm .n. quis à vitijs & peccatis se subtrahere uoluerit, ut soli Deo uacare, id est, intendere posit: cōmotio magna fit in mari seu mundo, id est, persecutio multiplex, cuius causa est triplex, scilicet impulsus uentorum hoc est tentatio à diabolo. Turbatio maris, hoc est tentatio à mundo. Commotio tempestatis, hoc est tentatio à carne, quas tentationes contra se sentit insurgere. Procella enim tentationis ex inuidia diaboli conatus uiri iusti à bono proposito commouere optat, aliquando prauorum per secutionibus exterius, aliquando impulsu malarū cogitationum interius, nonnunquam etiam ex propria fragilitate carnis stimulus: quia quantomagis quis

E Deo appropinquare uoluerit, & in Deū profecerit, tāto amplius sentit quod durius portet. In exemplo uidelicet Israelitarum, qui tunc durius à Pharaone sunt afflicti, quando per Moysen & Aaron ad terram promissionis sunt uocati: quod Dominus etiam suo exemplo ostēdit, quando post baptismum & ieiuniū tentationes diaboli pertulit, sæpe enim post conuersionem nos diabolus acrius tentat, quos à sua seruitute recedere considerat: sed ille qui non dormitat neque dormiet custodiens Israel, quasi dormit in naui, cùm mentem uiri iusti inter procellas tentationum durius permittit fatigari. Cumque sentit tentationes sua uirtute superare nō posse, accedit ad omnipoten

Prouer. 4. Eccles. 28.

Dormit cor pus nostrū. 1. Cor. 10.

Suggestio pessima.

Eccles. 2. Persecutionis causæ tres.

Matth. 4. Psal. 120.

tiam Dei recurrens, & suscitat Dominum cum mentis deuotione illi appropinquans, & suam fragilitatẽ humiliter recognoscit, ac diuinam potentiam, & Dei misericordiã deuotissimè totis viribus mẽtis implorare nõ cessat, quousq; in sui adiutorium diuinum excitet auxilium, tunc enim surgens imperat uentis & mari: quia tentamenta diaboli insurgentia contra mentem viri iusti conquiescere facit, & eum sibi liberè seruire permittit. Fit autem tunc magna tranquillitas: quia expulsis malarum tentationum radicibus, virtutes animæ, & ea quæ prius non sine formidine obseruabat, postmodum velut naturaliter per bonam consuetudinem custodire incipit gaudens cum propheta & cantans: *Declinate à me maligni, & scrutabor mandata Dei mei*: sicque transnauigato mari, & huius seculi fluctibus calcatis, ad portum feliciter peruenit paradisi.

Psal. 118.

ORATIO.

DOMINE Iesu Christe, impera suggestionum & tentationum flatibus & motibus: veni & gradere super cordis fluctus, vt serena & tranquilla fiant omnia mea. Requiescat in te Deus meus cor meum: cor mare magnum timens fluctibus dormiat ab omnibus quæ sub cælo sunt, vigilans in te, quatenus amplectar te vnum bonum meum, & contempler te lumen oculorum meorum, & lætabundus cãtem & dicam, ego dormio & cor meum vigilat: & illud, In pace in idipsum dormiam & requiescam. Amen.

Canti. 5. Psal. 4.

De duobus dæmoniacis, à legione obsessis. Cap. XLVII.

CVm autem Iesus & discipuli eius transfretassent, & mare Galilææ transmisissent, uenerunt in regionem Gerasenorum contra Galilæam. Gerasa quippe est insignis ciuitas Arabiæ trans Iordanem, iuxta monte Galaad: in quo Laban comprehendit Iacob, in tribu Manasse, non longè à stagno Tyberiadis, ex opposito Galilææ stagno interiacente, à qua ciuitate denominatur regio Gerasenorum, & cùm de naui essent ad terram egressi, *occurrerunt ei duo* homines dæmoniaci, *sæui nimis*: quia in se & in alios sæuiebant, non quia dæmoniaci aliquid possint, nisi quantum Deus eis permittit, *ita ut nemo posset per uiam illam transire*, hoc enim intendunt sæuiẽtes in nos dæmones: scilicet obstruere nobis viam vitæ, *exeuntes de monumentis*, in quibus habitabant, *& domicilium habebant*. Ideò in monumen-

Matt. 8. Mar. 5. Luca. 8. Gerasa ciuitas est Arabiæ.

A tis gentilium, ubi corpora eorum sepulta erant, dæmones habitabant, tanquam habituri super corpora eorum potestatem iam habebant. In monumentis etiam aliquando dæmoniaci habitant: vt per hoc dæmones terrorem hominibus de animabus defunctorum ingerant, & etiam quia in mortuis operibus, id est, in peccatis delectantur & gaudent: qui etiam vinciebantur catenis, & compedibus, & ruptis uinculis agebantur in deserto à dęmonibus. His similes sunt mali religiosi, quos uincula obedientiæ, & constitutionum non possunt tenere, quin exeant de monumẽtis, id est, de claustris, in quibus mũdo mortui debent esse, & hoc ad negocia secularia, vel inutilia, seu etiã mala, exercenda. *Et uirtutem Dei sentientes*, atque ex

Cur in monumentis habitent dæmones.

B magno timore, non ex humilitate *ante Iesum procidentes, eum adorauerunt*, & clamantes scilicet coacti voce magna: ut enim dicit Hilarius: Non est voluntatis cõfessio, sed necessitatis extorsio, quia timent eius præsentiam. dixerunt: *Quid nobis & tibi Iesu fili Dei?* quasi dicat, nihil est commune tibi & nobis: tu Deus, nos diaboli: tu humilis, nos superbi: tu uenisti saluare, nos perdere. Vnde Apostolus, *quæ conuentio Christi ad Belial?* id est ad diabolum: certè nulla, quia Christus omnia facit bene, diabolus omne malè, supra dubitans dixit: *si filius Dei es* hîc eruditus tormẽtis asserit, Iesu fili Dei: pęna enim oculos aperit, quos culpa claudit: non cognouerunt ex certa scientia Iesum esse filium Dei, sed ex coniecturis quibusdam opinabãtur, non

Hilarius canone. 8. in Matt. Con, esse coacta.

2. Cor. 6.

Matt. 4.

C tamen de hoc certi. Vnde Augustinus, quòd dæmones clamant, quid nobis & tibi Iesu fili Dei? magis ex suspitione quàm ex cognitione dixisse credẽdi sunt: *si enim cognouissent: nunquam Dominum gloriæ crucifigi permisissent.* Istis dæmoniacis, ex timore domini adorantibus & confitentibus, similes sunt qui timore gehennæ potius quàm amore iustitiæ Deo seruiunt: qui magis habent oculum sinistrum ad gehennam, vel ad commodum transitorium, quàm oculum dexterum ad cœlum, & incommutabile bonum non gratis colentes Deum. *Venisti ante tempus debitum torquere nos.* Sciebant enim in die iudicij sibi futuram damnationem, & se mittendos in abyssum, & torquẽdos, sed iam torqueri se dicebant: quia secundum Hiero-

Augusti. de quæstio. noui & ueteris testamenti.

Tormentũ dęmonum.

Hieronym in c. 8. Matt.

D nymum, Præsentia saluatoris, tormentum est dæmonum. Vnde Chrysostomus, Etenim flagellabãtur inuisibiliter pũcti & infixi, & intollerabilia patientes ex præsentia sola. Vel ideò torquebantur, quia suspicabãtur quòd exire & à læsione cessare cogerẽtur: nam secundum Hieron. Magnum tormentum est dæmonibus à læsione hominum cessare, propter odium quod erga nos habent, & tanto grauius dimittunt, quanto diutius possederunt. Caueat ergo læsus à diabolo, vt citò eius iugum disrumpat: quia tãto facilius quanto citius eius dominium euitatur. Et interrogabat Iesus de nomine, non quia ignoraret, sed vt multitudo dæmonum ex confessione eorũ appareret, &

Chrysost. hom. 29. in Matt.

Hieronym. in c. 8. Matt.

E magis credibile esset ꝙ tot dæmones in duobus hominibus fuissent, & ut cõfessa peste virtus curãtis gratior emicaret. Vnde dixerũt, *legio mihi nomen est*, quia multi sumus: legio autem propriè dicitur numerus determinatus armatorũ in exercitu, & cõtinet sex milia sexcẽtos sexaginta sex, & ĩde dicitur legio in dæmonibus, quia militant contra eos, & quia & si non possunt hominibus nocere in persona, saltem appetunt eis nocere in substantia: ideò rogabant Iesum si eos eijceret ne se expelleret extra regionẽ, id est, habitationẽ hominũ, vel in abyssum & infernũ locus .n. inferni debetur dęmonibus, permittũtur tamẽ inter ho-

Legio.

mines

Demonum locus.

mines habitare usq; ad iudicium, vt gloriosior sit victoria electorum in superatiooe dæmonum tentantium, *sed mitteret eos in porcos*, vt saltem sic in aliquo affligerent homines: quia ubiq; bomines in mœstitiam mittere student, & de perditiune eorum gaudent. Ecce dæmonum infirmitas, quia nil possunt nisi permissi: si ergo porcis nocere oon poterant, nisi permissi, multominus hominibus factis ad imaginē Dei: oportet igitur Deum solū timere, illos autē contemnere, in quo etiam apparet eorum uilitas, quia ingredi uolunt in porcos. *Et permisit*, Dominus concedendo eis petitionē ipsorum, quod patet per sequentē effectū: nam porcorū gregem, qui iuxta pascebantur inuaserunt, & duo milia in stagno Genezareth, seu Tyberiadis submerserunt: & sic dæmoniaci liberati sunt & curati, permisit autem boc Dominus non propter eorum persuasionē, uel ut impiā eorum impleret uoluntatem, sed propter multiplicē causam & utilitatē.

Cur Deus permiserit dæmonibus ingressum in porcos.

Quarū prima est, quia fortè homines illius terræ peccatis suis illud damnum sibi fieri demeruerant. Secūda, ut ex euentu & iacturæ magnitudine appareat hominibus quàm sint crudeles, & nocētes sibi subditis & obtemperātibus, & quòd homines qoos magis odiunt plus affligerent, si Deus permitteret & eis liceret. Vnde Chryso. & concessit eis, uolens furiam quam coo tra bomioes habent dęmones omnibus demonstrare, & quòd multo peiora uellēt hominibus infligere, si possent uirtute oon impediti diuina, & quia in hominibus hanc demonstrationem fieri eius pietas nō ferebat, ipsos in porcos intrare permisit: ut in illis uirtus & furor dæmonum uideatur.

Chrysosto. hom. 29. in Matth.

Tertia, secūndum Chryso. ut discant omnes quoniā neq; aduersus porcos audent uel possunt, nisi Deus concesserit uel permiserit.

Chrysosto. ibidem.

Quarta, propter salutē hominum, ut inde hominibus salutis occasio pręberetur, & ut homines regionis illius discerent Dei uirtutem, & in eius uenirent cognitionē: huius enim occasione pastores fugerunt, & hæc omnia hominibus in ciuitate Gerasa nunciauerunt. Quinta, propter dignitatē homini ostendendam. s. quanto dignior sit homo bestijs, cùm propter salutem duorum hominum perire permisit Deus duo milia porcorum: multum ergo peccāt, qui hominem perdere, uel mutilare noo formidant.

Hominis præstantia.

Sexta, ad contumeliam dæmonū, quia porcus animal est immundum. Elegerunt enim intrare in porcos, quia hoc magis sibi permitō putabant, & hoc magis congruebat: porci enim propter immunditiam, & serpentes propter astutiam, magis eis competunt.

Porci & serpentes dæmonibus apti.

Remigius in catena aurea.

Vnde Remigius: Ideò autem non petierunt mitti in homines, quia illum cuius uirtute torquebātur humanam speciē gestare uidebant: nec petierunt ut in pecora mitterentur, quia uelut munda animalia in templo Dei offerebantur. Petierunt autem ut in porcos mitterentur, quia nullum animal immundius est porco, & dęmones semper in spurcitijs delectantur. Septima, propter mysterium, nam porci qui non habent ad cœlū faciem sed ad terram, & in luto iacere delectantur significant illos qui Deum præ oculis non habent, sed uitijs sordidantur, & hi in potestatem dæmonum traduntur, & in infernum cum eis finaliter demerguntur, & nunc suffocati in aquis & uoluptatibus huius mundi, tunc suffocabuntur in abyssis & puteo inferni.

Porci terrenos signāt.

Glossa in Matt. c. 8.

Vnde glo. Nisi quis more porci uixerit, diabolus potestatem in eo non habebit, nisi fortè ad probandum, non ad perdendum.

Augustin. tractatu 6. in epist. Io.

Vnde Aug. Certi mysterij gratia, & certa dispensatione dimisit dęmones in porcos: ut ostenderet diabolum in eis dominari qui uitā porcorū gerunt.

Ambros. in c. 6. Lucæ

Vbi secundū Ambr. Clementiā Domini debemus aduertere quòd nullum prius ipse cōdemnat: sed unusquisq; ipse sibi author est pœnæ. Timeant ergo libidinosi, gastrimargi, qui immundi in sordibus luxuriæ & uoluptatum uiuūt: ne in potestatem diaboli etiam uiuentes Domino iubente vel permittente tradantur & postea cum eo in infernum demergantur. Dicitur etiam quòd dæmones nobiliores peccata detestantur uilia, quantomagis homo debet detestari ea? Patet autem ex hoc quàm detestabilis sit libido, gastrimargia, sicut & superbia: nō enim legitur diabolum in aliquod animalis organū intrasse præterquam porci, serpētis & hominis.

Dæmones turpia peccata abominantur.

Chrysosto. hom. 29. in Matthæū.

Vbi Chryso. Cùm porcini homines sunt, facilè capi possunt ab actionibus. Porcini sunt homines auidè comedentes per gulam, pingues ad luxuriam, in luto iacentes per accidiam, in terra fodientes per auaritiā, spumantes per iracundiam. Per porcos etiam significātur detractores, & referendarij, qui pascuntur de fecibus & immunditijs aliorum tanquam porci, referentes quę uident uel audiunt, rodūt uitam eorum, quos etiam dæmones intrant & demergunt in infernum Erubesce miser, de hoc detestabili officio pacis turbamento & discordiæ seminario, & insuper time de animæ periculo: quia diabolus in te potestatem accepit, quādo te ad boc officium perduxit, & qui nunc te suffocauit in hoc uitio, postea te suffocabit in inferno.

Detractores sunt porcis similes.

Timeat etiam & caueat auditor ne talibus consentiendo, & aures prębendo eis similis fiat, quia sicut super linguam detractoris, sic super aures auditoris diabolus sedet: & si non esset auditor, non esset detractor.

Auditor detractorū uituperatur.

Glossa in Matt.

Vnde glo. super illud: *Ventus Aquilo dissipat pluuias, & facies tristis linguam detrahentem*. Sic dicit: Si hilari uultu detractorem audieris, tu illi das fomitem detrahendi. si uerò tristi, dicit non libenter dicere quod didicerit oon libenter audiri. Aufer Domine opprobrium talium hominum pestiferorū, à religione seruorum tuorum.

Quid per dæmoniacū mysticè significetur.

Mysticè per dæmoniacum significatur diabolus, qui in monumētis & montibus, id est, fœdis & superbis habitat hominibus. Nomen eius legio dicitur, quia multis in malum associatur, eius autem eiectio per Christum, significauit dęmonū multitudinem deuincendam per ipsum: legio quoque ab hominibus pulsa porcos ingreditur, quia dæmones ab illis qui ad uitam æternam prædestinati sunt, per gratiā eiecti, malè uiuentibus, & terrenis intendentibus dominantur, quod tamen non faciunt nisi Iesus concedat, quia nec malos tētare possunt, nisi potētia diuina permittat. Grex uerò porcorū à legione ī mare proijcitur, dū per dæmones malorū uniuersitas ad infernalē amaritudinē perducitur.

Augustin. lib. 2. de consensu euāg. c. 24.

Chrysosto. hom. 29. in Matt.

Nō repugnat autē ꝙ Matthæus de duobus dæmoniacis, Marcus uerò & Lucas de uno loquūtur: sed secundū Augu. intelligas unū eorum fuisse personæ alicuius clarioris & famosioris. Vel secundum Chrysosto. Sæuioris & insaniæ maioris, pro quo illa regio maximè dolebat, quod uolentes significare duo Euangelistæ solū unū commemorandum iudicauerunt, de quo facti huius fama latius præclariusq; flagrauerat. Illi autē homines de ciuitate exeuntes, *uenerunt ad Iesum*. Vbi Titus: Illos autem ad saluatorem duxit damni necessitas, frequenter enim Deus homines damnat in rebus possessis, & confert beneficium animabus.

Damni tēporalis utilitas.

Et homines Iesum. ac facta uidentes conscij fragilitatis suæ uelut adhuc infirmi, & præsentia Domini indigni rogabant eum ex humilitate, ut à finibus eorum discederet, quia timore magno admiratio-

nis & reuerentiæ tenebantur. Reputabât enim se indignos tanto doctore & eius conuersatione, sicut Centurio reputabat se indignum tâto hospite: & sicut Petrus fragilitatis suæ memorauit, *exi à me Domine, quia homo peccator sum*. Vel fortè isti Geraseni ex peccatis suis territi timebant offendere præsentiam Christi, & per consequens incurere pœnam maiorē præcedenti, & per eum amplius quàm in amisione porcorum damnificari: sicut Oza tangens arcā Dei. *Ipse autem ascendit nauem*, vt infirmos desereret, quibus oneri suam præsentiam esse uidebat. Vbi Chrysost. Attende autem Christi humilitatem, postquam enim collatis à se talibus beneficiis emittebant eum, non obstat, sed discedit, & eos qui seipsos indignos sua doctrina promulgauerant, dereliquit: dans eis doctores liberatos à dæmonibus, & porcorum pastores. *Cumque Iesus nauem ascenderet: rogabat illum ex deuotione sanatus, ut cum eo esset*, quia gratus de beneficio sibi collocato eum sequi volebat. *Iesus autem non admisit* id est, non recepit eum ad discipulatum, propter præcedentis passionis horrorem: & ne ascriberetur dæmoni, quod iste faceret si discipulus Christi esset. Ex hoc loco accipitur, & consuetum est in Ecclesia, quòd dæmoniaci & furiosi post curationem non promouentur ad Ecclesiastica officia: sed Dominus eum quem curauerat secum ducere uoluit, ut iactantiæ causam vitare doceret: & propter fructum prædicationis ipsum ad suos remisit, vt per eum aliis procuraretur salus, & infidelibus esset exemplo ipse sanatus: vnde eum à sua sequela simpliciter non repellit, sed ipsum prædicatorem magnalium diuini constituit dicens: *Vade in domum tuam*, ad tuos quibus ex officio charitatis plus teneris, *& annuncia illis quãta tibi Dominus fecit*: & tui misertus sit, sanans te in anima & in corpore. Vnde Theophil. Vide saluatoris humilitatem: non dixit denuncia omnia quæ feci tibi, sed, omnia quæ fecit tibi Dominus: sic tu cùm bonum aliquod operaris, non tibi, sed Deo attribuas. Vnde & Chrysostomus. Licet autem alijs sanatis præcepit nemini dicere, conuenienter tamen huic præcepit quòd annunciet, quoniam omnis regio dæmonibus detenta sine Deo manebat. Vnde etiam Augu. Quòd autem ille sanatus cupit iam esse cum Christo, & dicitur ei redi in domum tuam, & narra quanta tibi fecit Deus: sic intelligitur, ut si quisque intelligat post remisionem peccatorum redeundum sibi esse in conscientiam bonam, sicut in domum, & seruiendum Euangelio propter aliorum salutem, vt deinde cum Christo requiescat. Nedum præproperè vult iam esse cum Christo, negligat prædicationis mysterium, fraternę redemptioni accommodatum. Et Gregor. Cùm enim quantumlibet parum de diuina cogitatione perceperimus, redire iam ad humana nolumus quietem contemplationis quęrentes: sed Dominus præcepit vt mens prius exsudet in opere, & postmodum refici debeat per contemplationem. *Et abiit*, non mente, sed corpore separatus à Domino, *& prædicauit in Decapoli*, id est, in regione decem ciuitatum, quanta sibi fecisset Iesus magnalia: & omnes mirabâtur, & per eum ad fidem ædificabantur. Ecce mutatio dexteræ excesi, quia ex infideli & dæmoniaco factus est prædicator fidelis & deuotus, operante Domino, & verè fidelis, quia ad gloriam Dei, & ad vtilitatem proximi effectus est talis. Quòd verò hîc dicitur de vno, intelligendum est etiam de alio qui erat cum eo, qui ambo volentes Christum sequi ad suos missi sunt, & ambo salutem sibi factam & magnalia Dei prædicauerunt, hoc quoque exemplo docetur quenquam suo proximo salutem sibi factam prædicare, & à diabolo se liberatum esse verbis, & operibus bonis demonstrare, & alios ad eandem salutem percipiendam uocare. Studeamus ergo & nos si nondum liberati sumus à diabolo liberari, & si iam nos liberatos esse cognoscimus, salutē alijs prædicemus, quam nos obtinuisse gaudemus, memores quod scriptum est, qui audit dicat veni. Sed multi hoc exemplum minimè sequuntur, & de his quæ ad corpora pertinent circa amicos suos solliciti sunt & inquirũt: sed de his quæ ad salutem animarum pertinent sollicitudinem nullam gerunt.

Luca, 5.

Chrysosto. hom. 29. in Matt.

Dæmoniaci non admittuntur ad ecclesiastica officia.

Deo attribuit Christus opus suum.

Chrysosto. ibidem.

Augustin. lib. 2. quæ. euangelicarum q. 13.

Dæmoniacus prædicator efficitur.

ORATIO.

DOMINE *Iesu Christe, amator hominum benignissime, supplico lachrymabiliter bonitati tuæ, libera me ab omnibus peccatorum sordibus, & dæmonum infestationibus, meque ab eis liberatum usque in finem misericorditer custodi illæsum: ut ad tuam gloriam & proximorum utilitatem ualeam uerbis narrare, & operibus demonstrare, quanta magnalia feceris animæ meæ per tuam gratiam liberatæ, quatenus cognoscentes cæteri, quia hæc mutatio dexteræ excelsi, omnes meo exemplo prouocentur, & te miserante ad meliora conuertantur. Amen.*

Psal. 76.

De curatione paralytici, per tectum dimissi. Cap. XLVIII.

ET *cùm Dominus Iesus ascendisset in nauiculam*, vt de terra Gerasenorum rediret in Galilæam: vnde illuc iuerat, secundum Chrysostomũ: Nauigio transierat qui poterat pede pertransire, nō semper enim voluit potentiam ostēdere in mirabilibus, ne incarnationis noceret mysterio. At contrà homines huius mundi si vllam habent potentiam, semper volunt ea uti magis quàm veritate iustitiæ: ideò etiam vehiculo nauis trãsire voluit, uos doceret naui & suffragio pœnitentiæ uti in mari seculi huius: vt in ciuitatem cœlestem perueniamus. Hæc enim nauis pœnitentiæ in ciuitatem cœlestem deducit, ideò sequitur: *Et uenit in ciuitatem suam*, scilicet Capharnaum, in qua frequentius conuersari solebat & miracula operari. Secundum Chrysostomum: Ciuitatem suam hîc dicit Capharnaum, quam, non nascendo, sed miraculis illustrando suam ipse fecerat. Alia quidem eum extulit, id est, extra in lucem duxit, ut Bethlehem. Alia autem nutritur, vt Nazareth. Alia autem diu

Matt. 9. Mar. 2. & Luce. 5.

Chrysosto. hom. 30. in Matt.

Christus quare potētiam non semper ostendit

Chrysosto. hom. 30. in Matt.

inha-

Capharnaum ciuitas Domini dicitur. Auguſtin. lib. 2. de conſenſu Euangeliſtarũ c. 25.

inhabitantem habuit, vt Capharnaum. Hanc enim ciuitatem magis frequentauit conuerſatione, & in miraculorum operatione: quia ſecundum Auguſtinum, erat quaſi metropolis & inſignior ciuitas Galilææ, vbi plurimorum concurſu fides & doctrina eius clarius pateret, & miraculis confirmata ad multos ſalubritet perueniret: vel quia, vt ſuprà dictum eſt, Capharnaum interpretatur villa pulchritudinis, & pinguedinis, & conſolationis, quæ ſunt occaſio peccandi multis, ideò ad ſui conuerſionem pluribus indigebat miraculis: vel ſicut metropolim regionis alicuius ciuitatem noſtram dicimus, exiſtentes tamẽ de ciuitate ſubiecta illi: ita & Capharnaum metropolis Nazareth Galilææ, ſita inter Nazareth & ſtagnum, dicitur ciuitas Domini, in Nazareth concepti & nutriti.

Paralytici oblatio.

Et cùm in domo doceret turbas, uiri quatuor portantes in lecto paralyticum, inuenientesque multitudine ianuam obturatam, & non valentes introire per eam, & illum inferre præ turba, *aſcenderunt ſupra tectum*, & nudantes illud per tegulas, *ſubmiſerunt illum cum lecto in medium ante Ieſum*, & hoc fuit ſignum magnum fidei ipſorum. Vnde poſt fidem eorum oſtendit Dominus diuinæ poteſtatis actum, & ſuper animam, & ſuper corpus ipſum. Et hoc tripliciter: Primò, in remiſsione criminis. Secundò, in cognitione cogitationis, & hæc duo pertinent ad animam. Tertiò, in ſubita curatione ægritudinis corporalis: nam videns Ieſus fidem illorum, ſcilicet offerentium, & etiam paralytici oblati: non enim ſe portari, & per tectũ ſubmitti ſuſtinuiſſet, niſi curationis fidẽ habuiſſet, dimiſit ei peccata, dicens: *Confide fili, remittuntur tibi peccata tua*, & non dicit remitto: ſed remittuntur, cauſa humilitatis & pietatis inſinuandæ.

Remiſſio peccatorũ exigit fidẽ in adulto.

Ex hoc patet, quòd fides Paralytici aderat: quia licet ſanitas corporalis, vel aliquid huiuſmodi detur alicui propter fidem alienam, remiſsio tamen peccatorum non datur alicui adulto ſine fide propria, & ideò bene filium vocat, quia iam credebat.

Hieronym. in c. 9. Mat.

Vbi Hieron. O mira humilitas, deſpectum & debilem, totiſque membrorum compagibus diſſolutum filium vocat, quem ſacerdotes non dignabantur attingere. Aut certè ideò filium: quia dimittuntur ei peccata ſua. *Et quidam de Scribis*, id eſt, legiſperitis, *dixerunt intra ſe*, id eſt cogitabant, quia extra dicere propter populum non audebant, uerbũ enim intrinſecũ, eſt cogitatio mentis. *Hic blaſphemat*, id eſt, quod Dei eſt ſibi vſurpat.

Blaſphemationes tripliciter fit.

Eſt enim blaſphemare, Deo iniuriã irrogare, quod fit tripliciter. Vel cùm Deo attribuitur quod ei nõ cõuenit. Vel ab eo remouetur, quod ei conuenit. Vel cùm homo ſibi quod propriũ eſt Dei, tribuit: & hoc modo tertio indicabant eũ blaſphemare, quia ipſum putabant hominem tantum & non Deum eſſe, dimittere autem peccata ſoli Deo conuenit. Sed Chriſtus conuenienter eos redarguit, oſtendens ſe eſſe Deum dupliciter. Primò, quia reſpondet eorum cogitationibus, quas cognoſcere per certitudinem ſoli Deo proprium eſt, dicens: *Vt quid cogitatis mala in cordibus ueſtris?* imponendo mihi falsò blaſphemiam, ſcilicet me non poſſe peccata dimittere, & quod Dei eſt vſurpare. q. d. quia poteſtate cogitationes ueſtras uideo, etiam peccata dimittere poſſum, quia cogitationes ſunt fons boni, & origo mali: ideò ſaluator noſter cùm uidiſſet malas Scribarum cogitationes, ne ulterius prodirent in peius, ſtatim redarguit eos dicens: *ut quid cogitatis mala in cordibus ueſtris*, dans nobis doctrinam: ut quàm citò perpenderimus nos mala cogitatione pulſari, ſtatim debeamus noſmetipſos reprehẽderemus. q. d. tibi ipſi hæc Chriſti uerba, ut quid cogitas mala in corde tuo? Deinde hoc etiam oſtendit ſanando paralyticum, per imperium tanquã propria uirtute: quod eſt eiuſdem poteſtatis, ſicut & peccata dimittere, licet enim paralyſis uirtute naturæ aliquando poſsit curari non tamen ſubitò, nec ita perfectẽ ut ſtatim homo poſsit lectum in quo iacet portare ut hic dicitur factum eſſe: unde ſubiungit, *quid eſt facilius* inter duo iſta, ſcilicet, *dicere dimittuntur tibi peccata tua, aut dicere ſurge & ambula?* hoc eſt ſolo uerbo efficere ut dimittantur peccata, an uerbo, efficere ut Paralyticus ſurgat ſanus, & ambulet? q. d. Si vobis hoc manifeſtius & maius uidetur, ſcilicet ſubita curatio corporũ quàm animarum, & poſſum horum primum, ergo & reliquum, quia æqualis poteſtatis eſt utrunque, & utrunque eſt uirtutis infinitæ.

In curanda paralyſi quomodo fuit miraculum.

Vnde ex hoc concludit uirtutem diuinitatis ſuæ, per factum dicens: *Vt autem ſciatis, quia filius hominis habet poteſtatem in terra dimittendi peccata, tunc ait Paralytico*, quod uerbum interponitur ab Euangeliſta: *Surge*, ſcilicet ſanus à lecto, *tolle lectum tuum*, in quo diu decubueras infirmando: ut quod fuit teſtimonium infirmitatis, ſit probatio ſanitatis, *& uade in domum tuam*, per te: non indigens ut prius portitore. Et fecit ſic, *magnificans Deum*, qui ſanauit eum. Magna uirtus, ubi ſine mora ſalus imperium comitatur, ut nemo iam dubitaret eum Paralytico dimiſiſſe peccata, qui eundem ſublato grabato ambulare præcepit. Vnde merito qui aderant ſtupentes & mirantes, relictis blaſphemiis ad laudem conuertuntur tantę maieſtatis, propter quod ſequitur: *Videntes autem turbæ*, ſcilicet miraculum factum in paralytico, *timuerunt*, reuerendo & admirando, *& glorificauerunt*, laudando *Deum, qui dedit poteſtatem talem*. ſcilicet dimittẽdi peccata, & curandi ſolo uerbo infirmos, *hominibus*, ad eorum ſcilicet ſalutem.

Gloſſa in Matthæũ.

Vel ſecũdum gloſſam, hominem tam potenter inter homines operantem. Et hãc poteſtatem dedit Deus pater Chriſto cauſatiuè, hominibus autem receptiuè.

Miraculorum cauſa in Chriſto tres.

Chriſtus quippe tribus de cauſis, miracula faciebat. Primò, propter illorum circa quos hæc faciebat utilitatem, quia eos in corpore & in anima curabat. Secundo, propter aliorum conuerſationem, quia multi uidentes ea conuertebãtur. Tertiò, propter Dei gloriam & honorem: & iſta triplex cauſa hic tangitur. Ex hoc tamẽ quòd timuerũt, uidetur quòd nec de Chriſto plenam cognitionẽ habebant, quia purum hominem eſſe & poſſe & hãc poteſtatẽ à Deo credebant. Vnde glo. Spectant ſurgentẽ increduli, imitantur abeuntem, & diuini operis miracula malunt timere quàm credere. Nã ſi crederẽt, nõ timerent, ſed diligerẽt. *Perfecta enim charitas foras mittit timorem.*

1. Ioan. 4. Peccata cur primo remiſit quàm ſanauit.

Conſidera hîc quòd Dominus curãdo Paralyticũ, icepit à morbo ſpirituali qui erat cauſa & radix morbi corporalis, quia primò remiſit peccata eius quæ fuerunt cauſa morbi, ad modũ boni medici qui primò remouet cauſam morbi: & tũc poſtmodũ intẽdit curationẽ. Infirmitas autẽ hæc fuerat inflicta paralytico propter peccata ſua, ut purgarentur: & ideò Dominus primò remouit causã, quia ceſſante cauſa, ceſſat & effectus, introductus ob illã causã. Nulla enim nocebit aduerſitas ſi nulla dominetur iniquitas.

Gloſ. ex Beda in c. 2. Marci. Infirmitates contingunt quintupliciter.

Vnde ſecundum glo. quinque modis infirmitates contingunt. Vel ut iuſtis merita, per patientiã augeãtur: ut Iob. Vel ad cuſtodiam uirtutum, ne ſuperbia tentet: ut Paulo. Vel ad corrigendum peccata: ut Mariæ lepra, & ſicut huic Paralytico. Vel ad gloriã Dei: ut cæco nato, ut Lazaro. Vel ad initiũ pœnæ: ut Herodi,

O 3 qua-

quatenus hîc uideatur quid in inferno sequatur. Hîc

Hierony. in c. 9. Matt.

ergo secundum Hieron. datur intelligi plerasque corporum debilitates euenire propter peccata. Et ideò prius peccata dimittũtur, vt causis debilitatis ablatis, sanitas restituatur, & fit visibilile signum, vt inuisibile probetur. Vnde & Beda: Curaturus autem hominem à paralysi Dominus, primò peccatorum vincula dissoluit: vt ostenderet eum ob nexus culparũ, artuum dissolutione fuisse damnatum: nec nisi his relaxatis, membrorum posse recuperatione sanari. Sed heu, nos econuerso magis satagimus de curatione corporis, quàm animæ: ideo sæpe destituimur vtrobique. Vnde Chrysostom. Nos autem si corporaliter patiamur, satagimus nociuum abiicere. Cùm verò malè sit animæ, differimus, atque ideò nec à corporis nociuis curamur. Abscĩdamus ergo fontẽ malorum, & cessabunt ægritudinum fluxus: Hæc Chrysosto. Ergo quia constat quòd propter peccata quandoque homo ægrotat, medicus ægrum visitans, primò eum ad pœnitentiam & confessionem monere debet: ne peccato tanquam ferro manente in vulnere, frustra sit emplastrum apponere. Vnde peccant medici, qui curá materialem adhibent corpori, prius quàm cura spiritualis sit adhibita animæ, ignorantes causam morbi, videlicet quòd pro peccato animæ, inflictus sit corpori. Vbi Chrysosto. Sed quia hæc ipsa Domini gesta spiritalium in se rerum continent rationem: cuius typum Paralyticus iste gerat, debemus aduertere. Figuram namque in eo populi Gentilium præostensam esse cognoscimus, qui peccatis grauibus animo dissolutus, quasi quadam insanabili infirmitate plagatus, in quatuor angulis mundi istius, velut in lecto iacebat. Vnde & in eo Paralytico, cui remissa sunt peccata, id ostensum est, quia populus Gẽtium, qui graui valetudine peccatorum laborabat, data sibi remissione, per medicinam cęlestem, integram & perfectam sanitatem, secundum corpus & animá æternæ salutis acceperit. Cui non immeritò, post remissionem peccatorum, reddita salute, iam dicitur, redi in domum tuam, id est in domum Paradisi: de qua Adam iam dudum expulsus fuerat: qui huius infirmitatis author extiterat, & meritò sequitur: Hoc viso, turbæ timuerunt, & magnificauerunt Deum, qui tantam potestatem dedit hominibus. Magnificatur enim Deus, qui vel Apostolis suis potestatem dimittendi peccata donauit: vel hominibus tantam gratiam cõcessit, ut post remissionem peccatorum, per meritum fidei atque iustitiæ, potestatem accipiant ad Paradisum redeundi. Vbi & Hilar. Videntes autẽ turbæ, timuerunt. Magni enim timoris res est non dimissis peccatis à Christo in mortem resolui, quia nullus est in domum æternam reditus, si cui indulta non fuerit venia delictorum, cessante autem timore, honor Deo redditur, quia potestas hominibus, hac vita data, fit per verbũ eius, & remissionis peccatorum, & corporũ resurrectionis, & reuersionis in cœlũ: Hæc Hilar. Moraliter per Paralyticum, qui priuatus est vsu membrorũ corporaliũ, significatur homo peccator, operibus meritoriis priuatus, & turpi marcens ocio. Talis enim priuatur gressu meritoriæ affectionis, & tactu bonæ operationis, & gustu suauitatis cœlestis, & visu diuinæ contẽplationis, & auditu diuini sermonis, & odoratu diuinæ consolationis. Et tunc iacet in lecto, quando superueniens, tenet eum praua consuetudo: hęc enim lectus dici potest hoc loco. Ipsũ quoque peccatum, more paralysis, facit tremulũ, per mali dilectionem: reddit insensibilem, per obstinationem: impedit loquelam, per desperationem. Vbi sciẽdum quòd sicut Dominus legitur resuscitasse tres mortuos (sed multò plus sunt) sic legitur curasse tres Paralyticos, licet etiam plures sint, scilicet Paralyticum in domo, Paralyticum iuxta probaticam piscinam, Paralyticum in lecto, vt in proposito. Et quia Paralyticus, vt dictum est, peccatorem signat: ideò notandum quòd tria genera peccatorum, scilicet peccator occultus, publicus, & consuetudinarius. Paralyticus in domo, est peccator occultus, Paralyticus iuxta piscinam, est peccator manifestus, Paralyticus in lecto, est peccator consuetudinarius, & hoc peccatum in cõsuetudine ductum, difficulter relinquitur: & Paralyticus hic in lecto iacere dicitur, id est, peccatum continuare dicitur. Prædictos peccatores quatuor exportant extra domum propriæ conscientiæ, & etiá extra Ecclesiá tá militanté, quàm triumphãtẽ. Primũ est, tepiditas boni, quando .n. homo incipit ex desidia tepescere in bono inchoato, talis dimittit Deum, & per consequens dimittitur à Deo. Secundum est, delectatio mali, quod coniungitur quasi socius eius: cùm enim Deus derelinquitur, statim anima in malo delectatur, & hi duo socij præcedunt. Tertium est, mali operatio, cùm delectatio ad opus ducitur. Quartum est, mali operis consuetudo, cùm ipsum malum frequentatur. Et hi duo sequuntur portantes peccatorem extra suffragia Ecclesiæ, quibus ipse priuatur. Sunt autem quatuor, quæ ipsum reportant & reconciliant. Primum est, vitæ breuitas: ut homo consideret quàm breuis sit vita præsens, & incerta. Secundum est, timor pœnæ gehennalis: ut homo consideret eius acerbitatem, diuersitatem, & æternitatem. Tertium est, consideratio culpæ: vt homo cõsideret quid grauedinis, quid immũditię, quid malitiæ sit in peccatis. Quartum est, spes veniæ: ut quamuis in multis offenderimus, nihilominus tamẽ veniam speremus. Qui hæc quatuor habuerit, ante Deum portabitur, & misericordiam consequetur. Vel portitores eius, vt sanetur à Christo, sunt quatuor suæ salutis procuratores, scilicet, monens secretè, prædicans publicè, orans pro eo, & inuitans exemplo: & sic isti offerunt eum Christo, sollicitantes pro ipso, & ipse offertur, quando eis conformatur consentiendo, & meritis eorum obicem non ponendo. Christus autem fidem illorum inspicit, cum preces eorum exaudit, & Paralyticus curatur, quando peccatum sibi dimittitur, & donatur sibi gratia, per quá ad actus meritorios restituitur. Et tunc suum malæ consuetudinis lectum tollit, quando ab ea per exercitium boni operis recedit, & sic procedens de virtute in virtutem, vadit in domum suam, quando bonis actibus, ad cœlestem festinat patriam, & populus eũ glorificat de mutatione tali, quoniá hæc est dexteræ excelsi. Illi verò qui inde murmurant, signant dæmones, qui inde valde dolent. Christus verò curans, quatuor imperat pœnitẽti. Primò, ante omnia ut confidat & spem de venia cõsequenda habeat, qué etiá iam filiũ per adoptioné vocat. Deinde volẽs eum sanare, iubet eũ surgere, & lectũ tollere, & in domũ suá abire. Surgere inquá à peccato, & mentis deiectione, in peccato enim malè delectando, peccator quasi in lecto quiescit: & ex peccato ita mens deiicitur, ut nunquam possit esse læta, quia semper præsumit sæua perturbata conscientia, tunc autem surgit, quando ista deserit. Tollere verò lectum, & portare, est ut peccatum quod erat sibi quieti & delectationi, incipiat sibi esse oneri & dolori. Abire quoque in domum suá,

vt in

Beda in c. 5. Luca. — *Confessio à medico suadenda est.* — *Paralyticus significat populũ Gentilem.* — *Hilarius canone. 8. in Matt.* — *Paralytic. significat peccatorem.* — *Peccatum paralysi cóparatur.* — *Paralyticos tres curauit Dominus Iesus. Peccatorũ tria genera.* — *Exportãtes paralyticum, id est, peccatorẽ.* — *Reportãtes eundem.* — *Salutis procuratores quatuor.* — *Psal. 76. Pœnitenti quatuor imperata à Christo.*

vt in cœlum meditatione pergat, vel cunscientiam suam, quæ domus animæ est, discutiat, & si quid ibi immundnm inuenerit, per os quasi per ostium, confitẽdo prouiciat: à qua humo per multitudinem peccatorum ita alienatur, quòd quasi ipsam perdat, & seipsum non cognoscat. Humo ergo Paralitycus, hoc est mollicie, & illecebris carnis, vel uoluptate seculi resolutus, & torpens, ac præ turba cogitationum & causarum seculi, videre Deum non valens, postquam supra tectum carnis ascenderit, vt spiritus dominetur carni, videt Deum, & ad cognitionem Dei verè redit, & tunc Deus eum sanat per gratiam, ab omni quod deliquit, & vocat filium per adoptionem, & iubet surgere de corpore negligentiæ, & se erigere à carnalibus desiderijs per pœnitentiam: & corpus in cuius desiderijs iacuit ad voluptatem spiritus attollere, ac carni dominari per continentiam: & ire ac tẽdere per bonam operationem, & hunestam conuersationem, in domũ suam, scilicet paradisum: quæ prima fuit hominis domus, hoc est in habitationem æternam, vel in bonam conscientiam segregatus à terrenis, & custodiens illam, vel ne iterum peccet ad internam sui custodiam. Vbi Beda: Spiritualiter de lecto surgere, est animam se à carnalibus desiderijs, ubi ægra quiescebat, abstrahere: Lectum verò tollere, est ipsam quoque carnem per continentię frena correptam spe cœlestium pręmiorum, delicijs priuare terrenis. Ipse est enim lectus, qui per singulas noctes lauatur à Dauid, id est, pro vniuscuiusque noxę maculis digno pœnitentiæ flumine castigatur. Sublato autem lecto domum ire, ad paradisum redire est. Ipsa est enim vera domus, quæ hominem prima suscepit, non iure amissa, sed fraude tandemque restituta per eum, qui frauduléto hosti nihil debuit. Vbi & Anselmus, sed & domum illam non pręteribis, vbi per tegulas paralyticus, ante pedes eius submittitur, ubi pietas & potestas obuiauerunt sibi. *Fili, inquit, remittuntur tibi peccata tua.* ò mira clementia: ò indicibilis misericordia. Accepit fœlix remissionem peccatorum suorum, quam non petebat, quam non præcesserat confessio, non meruerat satisfactio, non exigebat contritio. Corporis salutem petebat, non animę: & salutem corporis & animæ recepit. Verè Domine uita in uoluntate tua, si decreueris saluare nos, nemo poterit prohibere: si alıud decreueris, non est qui audeat dicere, cur ita facis? Pharisæe, quid murmuras? an oculus tuus nequam est, quia ipse bonus est: certè miseretur cui ipse uoluerit, ploremus & oremus ut uelit, bonus etiã operibus pinguescat oratio, augeatur deuotio, excitetur dilectio, leuentur puræ manus in oratione, quas non sanguis immunditiæ maculauit, tactus illicitus non fœdauit, auaritia non exaspe rauit, leuetur & cor sine ira & disceptatione, quod tranquillitas sedauit, pax composuit, puritas conscientiæ lauit: sed nihil horum Paralyticus ille legitur præmisisse, qui tamen legitur remissionem omnium peccatorum meruisse. Hæc est autem ineffabilis misericordiæ eius uirtus, cui sicut blasphemum est derogare, ita & hoc sibi præsumere stultissimum. Potest cuicunque uult & hoc ipsum efficaciter dicere quod dixit Paralytico: Dimittuntur tibi peccata tua: sed quicunque sine suo labore, uel contritione, uel confessione, uel etiam oratione, sibi hoc dicendo expectat, numquam ei remittuntur peccata. Hæc Anselmus.

Beda in ca. 5. Luca. De lecto surgere.

Psal. 6.

De eo quod paralyticus non petitã ueniam obtenuit.

Matt. 20.

Roma. 9.

A

B

C

D

E

ORATIO.

DOMINE *Iesu Christe, qui in passione tua nauiculam crucis ascendisti, in resurrectione transfretasti, & in ascensione in ciuitatem tuam uenisti: ecce timor de peccatis, de ira Dei, de periculo superuenientis infirmitatis, & de incertitudine mortis offerunt tibi animam peccati morbo dissolutam. Dic iacenti in peccatis, ut confidat de gratia remissionis, resurgat per contritionem & confessionem, tollat lectum suum per satisfactionem, ambulet per profectum uirtutum in domum suã æternam beatitudinem: ut turbæ fidelium uideant, timeãt, & glorificent Deum, qui talem potestatem dedit, ad hominum utilitatem. Amen.*

De Emorrhoyssa & Archisynagogi filia. Cap. XLIX.

POST hæc, *quidem princeps Synagogæ, nomine Iairus, accessit ad Iesum,* tã fidei, quàm corporis gressibus: & *adorabat eum,* faciendo sibi reuerẽtiam debitam, & procidendu ad pedes eius, quibus circumportauit omnibus salutem, *rogans,* pro unica filia, annorũ duodeci, dicens, *Domine, filia mea modò defuncta est,* & mortua. Hoc dixit secundum reputationem, quia enim desperabat filiam posse inuenire uiuam, de ea loquebatur ut iam defuncta, desiderans à Domino uel morientem sanari, uel mortuam suscitari. Sed Marcus dicit, quòd erat in extremis: tamen erat morti ita propinqua, quòd reputabatur mortua. Vnde secundum communem modum loquendi de illo qui sic est morti propinquus, dicitur quòd est mortuus, quia quod modicum distare uidetur, quasi nihil reputatur, *sed ueni,* & per misericordiam appropinqua, *& impone manum tuam,* adiutricem super eam, *& uiuet,* sanitate sibi restituta. Duo petit propter tertium, scilicet ut ueniat, & manum imponat, & sic filia reuiuiscat, ignorans scilicet quòd & absẽs liberare poterat. Sic moraliter, cùm quilibet non habeat nisi unicam animam, magis debet curare de eius sanatione, quia si eam amittit, totum amittit. Spiritualiter autẽ uenit Deus, per gratiã præuenientẽ: manum imponit per gratiã concomitantẽ: & tunc anima uiuit, per gratiã cooperantẽ. *Et surgens Iesus, sequebatur eum, & discipuli eius, & turba multa cum eo.* In hoc datur subditis forma obediendi, ac paribus mutuo obsequẽdi, & plãtis animas mortuas suscitãdi. Vnde Remigius: Mira autem pariter atque imitanda Domini humilitas & mansuetudo. Nam mox ut rogatus est, ro-

Matth. 9. Mar. 5. & Luc. 8.

Humilitas Domini.

Remigius in Matth.

gantem cœpit sequi. Hinc subditos & prælatos, pariter instruxit: subditis, exemplū obedientiæ reliquit: prælatis verò, instantiam & sollicitudinem docendi demonstrauit, vt quociens audierint aliquem mortuum in anima, statim adesse studeāt. Vnde & Chrys. Cùm rogatus esset Dominus à Iairo, ut ad suscitandam filiam ipsius veniret, non moratur: sed statim surgens, secutus est eum. Quo exemplo docuit nos, impigros in omni opere Dei esse debere. Et dum Iesus pergeret, *ecce mulier emorrhoyssa*, à morbo quē patiebatur sic dicta, *ab annis duodecim sanguinis fluxum passa, quæ in medicos erogauerat omnem substantiā suam, accessit retrò*. & à tergo: tum quia verecundabatur de infirmitate fœtida, tum quia secundum legem reputabatur immunda. tum quia ante faciem non potuisset accedere præ turba, tum propter mysterium cō fusionis, quam debet homo habere pro culpa sua, *& tetigit fimbriam uestimenti eius*, nō solum tactu corporali, sed & deuotione fidei, in quo laudāda est humilitas eius, quia indignam se reputabat tangere pedes Domini, vel plenitudinem vestimenti. Habebat enim Christus fimbrias iuxta consuetudinē Iudæorū secundū legis præceptum. Ecce quia nō habebat Dominus ianitores, vel stipatores, seu masserios, nec aliquem qui comprimentes eum verberaret. & ideo liberè mulier accedit, & turbæ comprimunt. Vbi Remigius: In quo fides eius admiranda est, quia desperans de salute medicorum, in quos sua erogauerat, intellexit cœlestem adesse medicum, & in eo totam suam intentionem collocauit, & ideo saluari promeruit. Vnde Rabanus: Docet mulier quantum sit corpus Christi, quod in fimbria tantam demonstrauit esse uirtutem. Quid ergo nos sperare debemus, qui nō solum corpus dominicum contingimus, sed conficimus & sumimus? Illa quidem medicinam accepit ex vulnere, væ illis quibus ipsa medicina, in vulnus conuertitur: *dicebat enim intra se*, firmiter scilicet credendo: *si tetigero tantum uestimentum eius, salua* ab infirmitate mea, *ero*: non quia vestimenta aliquam virtutem sanandi habebant, sed quia per hoc declaratur uirtus illorum quorum uestimenta sunt. Tangens autem, *confestim est sanata à plaga sua*. Et est notabile quòd accessit, accedens dixit, dicens tetigit, tangens curationem accepit: quia his tribus, scilicet uerbo, fide, & opere, omnis salus acquiritur. *Et cognoscens Iesus ex se exiisse uirtutem, dixit: Quis me tetigit?* Non quærit ex ignorantia ut doceatur: sed ut mulier sanata confiteatur, & per cōfessionem appareat fides eius, & à Christo commendetur: tum propter mulieris meritum, per humilem confessionem, tum propter astantium ædificationem, tum propter Dei laudem & glorificationem tum propter spem archisynagogi augendā, & eius de sanatione filiæ suæ assecurationem. Et dicentibus discipulis quòd turbæ eum comprimerent, dixit: *Tetigit me aliquis, nam & ego noui uirtutem de me exiisse*, id est effectum uirtutis in curatione infirmitatis. Nam licet turbæ, quæ in ipsum præ deuotione audiendi irruebant, eum comprimerent, & in tali pressura corporaliter tangerent: non tamen tangebant eum cum tali deuotione & fide, sicut ista mulier tetigerat, & de tali tactu, singulariter Dominus quærebat. *Videns autem mulier quia non latuit*, timens corde, *& tremens*, corpore ad maiestatem diuinitatis, cuius uirtutē in se experta fuit, *uenit, & ante pedes eius procidit*, ac causam tactus & sanationem corā hominibus indicauit, confitendo ueritatem de quantitate & prolixitate infirmitatis, & de perceptione integræ sanitatis:

Chrysosto. ho. 32. in Matth.

Emorrhoyssa.

Remigius in Matth.

Fides emorrhoyssa.

Rabanus in Matth.

Quæstionis Christi causæ.

A hoc enim Dominus sciri uoluit, ad laudē Dei, & aliorum utilitatem. Sed quærit Chrysosto. quare ipsam manifestat Deus, cùm ipsa latenter accesserit? Et respondens, ponit ad hoc sex rationes. Prima est, ut mulier sanguinaria, Christum tangens, non haberet inde conscientiæ remorsum. Secunda, ut mulierem emendet, quoniam æstimabat hoc latere Christum. Tertia, ut fidem eius ostendat omnibus, ad exemplar celeriter credendi. Quarta, ut monstraret se cognitorem omnium. Quinta, ut ostendat quòd ut Deus sistit sanguinis fluxum. Sexta, ut in fidem dirigat Archisynagogum. *At Iesus conuersus & uidens eam*, id est approbans ipsius fidem,

B dixit illi: *Confide filia, fides tua te saluam fecit*, id est hanc tibi salutem meruit. Cùm enim operatio miraculosa sit supra naturam, fidei attribuit eam, eo quòd fides est de his quæ sunt supra naturam. Vbi Hieronym. Non autem dixit, quia fides tua te saluam factura est, sed saluam fecit quasi dicat: In eo quod credidisti, iam salua facta es. Vbi & Chrysostomus. Quia formidolosa erat hæc mulier, propter hoc ait, confide, & filiam eam fecerat. Filiam uerò nocat sanatam fidei ratione. Fides enim Christi, Dei filiationem præstat. Notādum etiam quòd Dominus non dixit, ego sanaui te, sed fides tua: ut uitandam ostentationem doceat, & meritum fidei extollat. Vnde secundum Chrysostom. Dominus ait, quòd fides sua ipsam sa-

C nauerat, nolens suæ uirtuti, sed fidei eius sanitatis beneficium arrogare, docens per hoc in uirtuosis actibus nostris, non nostram, sed Dei laudem quærere debere, & prædicare. Et addidit Dominus: *Vade in pace*, quę scilicet prius eras in perturbatione, propter longam infirmitatem tuam corporalem. Vbi Chrysostom. Dicit autem ei, uade in pace, mittens in finem bonorū. In pace enim Deus habitat, ut cognoscat, quod non solum corpore curata est, sed etiam à causis corporalis passionis, id est, peccatis mutata. *Et salua facta est mulier, ex illa hora*. Vbi gloss. Intelligendum est ex illa hora, ex qua tetigit fimbriam, non ex

D illa hora, ex qua Iesus conuersus est ad eā, iam enim salua facta erat, ut ex uerbis Domini perpēdi potest. Ex uerbis Ambros. quibusdā uidetur quòd hæc mulier Martha fuerit, qui in quodam sermone, inter beneficia Christi, quæ enumerat, sic dicit: Dum largum sanguinis fluxum siccauit in Martha, dum dæmones expulit de Maria, dum corpus rediuiui spiritus, calore constrinxit in Lazaro. Sed ex istis uerbis Ambrosi. bene habetur, quòd Martha fuerit à Christo curata à fluxu sanguinis. Quòd autē Martha fuerit hæc mulier de qua hic agitur, non habetur ex uerbis illis. Et quòd hæc mulier non fuerit Martha, ex hoc uidetur, quia de hac muliere dicitur quòd omnē substantiam suam in medicos erogauerat Martha autē diues erat. Hoc etiam pater per Eusebium, quid dicit hanc

E mulierē fuisse quandam Cæsareę Philippi ciuē. Nam secundum eum, mulier emorrhoyssa postquā sanata est, fecit in Cæsarea Philippi, unde oriunda est, statuam æneam, in curia sua fieri, ad imaginem Christi, cum fimbrijs uestimenti, ipsamque imaginem, in magna reuerētia habebat, & deuotè adorabat. Fecit & ex opposito imaginem suam, flexis genibus, & manibus iunctis ac cācellatis, quasi præcaretur & supplicaret, uersus quam imaginem Christi, manum extendebat. Cōtigit autem quòd subtus imaginē Christi, creuit herba quædam, nullius efficaciæ & uirtutis, quæ cū fimbriā attingebat, tantæ uirtutis erat, quòd omnes infirmitates sanabat. Iterum dicit Hieronym.

quòd

Chrysosto. hom. 32. in Matth. Manifestãdæ occulte tangentis causa.

Fides argumentum.

Hiero in c. 9. Matt.

Chrysosto. hom. 32. in Matt. Fides efficacia.

Ambr. in c. 8. Luc. Martham emorrhoyssam dubitant quidam.

Eusebius lib 7. histo. ecclesia. cap 14. Statua ab emorrhoyssa erecta Christo.

Iuliani apostatæ statua deiecta fulmine. *Humilitatis custodiendæ doctrina.* *Bernardus sermone de quatuor modis orandi.*

quòd Iulianus apostata, cùm cognouisset quòd in Cæsarea Philippi esset simulacrum, quod scilicet sanguinis liberata profluuio fœmina fecerat, eo deposito, suam imaginem ibi collocauit, quæ fulminis ictu fracta est. Hic habes quoddam ualde notabile, ad humilitatis custodiam, sicut Bernard. hoc modo introducit, dicens Quilibet Domino perfectè seruiens, potest appellari fimbria, quasi ultima pars uestimenti Domini, propter suam humilem reputationem. Qui ergo ad tantum statum peruenerit, quod sciat se à Domino exaudiri, in liberandis infirmis, uel alijs miraculis, non extollatur propterea: quia non ipse sed Dominus facit. Quamuis enim hæc mulier tangeret fimbriam, ad cuius tactum se liberari confidebat, & sic contigit, non tamen à fimbria, sed à Domino uirtus liberationis exiuit. Et propterea ipse dixit, *sensi de me uirtutem exijsse*. Nota igitur hoc bene, & nihil boni tibi in perpetuum attribuas, quia totum est à Domino. Allegoricè mulier sanguine

Ecclesia Gentium.

fluens, sed à Domino curata, est Ecclesia de gentibus congregata, quæ fœdata fuit sanguinis martyrũ effusione, & idololatriæ pollutione, & his quæ carnis & sanguine geruntur delectatione. Quæ & fimbriam uestimenti Christi tetigit, quando fidem incarnationis Christi credidit: humanitas enim uestimentum diuinitatis est Christo. De quo dicitur quod in similitudine hominum factus est, & habitu inuentus ut homo. Et tunc à fluxu sanguinis sanata fuit: quia fundere sanguinem catholicum destitit, & ab Idololatriæ, ac carnis delectatione, & sanguinis effusione sanata fuit, ac ab eius pollutione cessauit.

Cur pergente Domino ad filiã archisynagogi sanata est.

Pergente autem Domino ad filiam Archisynagogi, mulier morbosa sanata est, quia sic dispensata est salus humani generis, ut primò aliqui ex Israel, deinde plenitudo gentium intraret, & sic omnis Israel saluus fieret. Emorrhoyssa autem sanata, Archisynagogi filia nunciatur mortua, quia dum gentilitas ad Deum cõuertitur, synagoga perfidiæ & inuidiæ, rectè mortua nunciatur. Hoc etiam significatum fuit in parabola de duobus filijs, quorum senior, de conuersione tristabatur iunioris.

Ambrosius in c. 8. Lucæ

Vnde Ambrosius: Quem autem putamus synagogæ principem esse, nisi legem, cuius contemplatione Dominus synagogam non penitus dereliquit? Ad hanc autem principis filiam, dum properat Dei uerbum, ut saluos faceret filios Israel, sancta Ecclesia est gentibus congregata, quæ inferiorum lapsu criminum deperiebat, paratam alijs fide præripuit sanitatem. Quid autem sibi vult, quòd hæc principis filia, annorum duodecim moriebatur & mulier ista fluxu sanguinis ab annis duodecim laborabat, nisi ut intelligatur quia quandiu synagoga uiguit, laborauit Ecclesia.

Hierony. in ca. 9. Matt.

Vnde & Hieronymus. Nota ergo quòd eo tempore hæc mulier, id est Gentiũ populus, cœperat ægrotare: quo genus credidit Iudæorum, nisi enim ex comparatione criminum, uitium non ostenditur. Moraliter etiam, per mulierem sanguinis fluxum patientem, persona peccatrix, à longo tempore, & de peccato in peccatum cadens, potest intelligi, quæ tamen remedium quærit à Domino, dicens ei: *Libera me de sanguinibus Deus Deus salutis meæ*. Dominus ergo quotidie mulierem sanguine fluentem sanat, dum animam diuersis uitijs corruptã, per gratiam curat.

Psal. 50.

Deinde, cùm nuncij ad Archisynagogum uenissent, dicentes eius filiam iam esse mortuam: dixit Iesus Archisynagogo, eum ad fidem confortando. *Noli timere*, in fide dubitando, *tantummodo crede & salua erit*, à morte. *Et ueniens Dominus Iesus ad domum principis*, inuenit filiam eius iam defunctam, & tibicines conductitios carmen lugubre canentes.

Cantuum musicorum excitationes.

Diuersæ enim melodiæ, diuersas passiones excitant in homine. Aliquæ enim excitant audaciam, ut patet in tubis bellicis. Aliquæ deuotionem, ut patet in canticis Ecclesiasticis. Aliquæ lætitiam, ut patet in diuersis instrumentis musicis. Aliquæ excitant fletum & deuotam lamentationem, & talibus utebantur antiquitus in exequijs magnarum personarum, ut prouocaretur multitudo ad fletum & luctum. Christianis tamen non conuenit tales habere, quia non debet inconsolabiliter flere, *& inuenit*, etiam turbam tumultuantem, in fletu, planctu, & vlulatu multo, quod uocatur tumultus, quia inde causatur sonus confusus, ac etiam in præparatione funeralium.

Mortua dormit Christo

Et dicebat *nolite flere: non est mortua puella*, id est in morte mansura, *sed dormit*, scilicet mihi: quia ita de facili possum eam suscitare, ut de somno excitare.

Beda in ca. 8. Lucæ.

Vnde Beda: Hominibus mortua erat, quia suscitare nequiuerant: Deo dormiebat, in cuius dispositione & anima recepta uiuebat, & caro resuscitãda quiescebat. Vnde mos apud Christianos obtinuit, quòd mortui qui resurrecturi esse non dubitantur, dormientes uocẽtur. *Et deridebant eum*, putantes quòd de dormitione somni diceret, & eam esse mortuam nesciret. Ecce deridetur in curijs principum, nec irascitur, nec arguit eos, quia quanto maior fuit derisio, tanto postea maior uirtutis ostẽsio.

Hiero in c. 9 Matth. Derisio uel aduersas se à bono.

Vbi Hierym. Non autem erant digni, ut uiderent mysterium resurgentis, qui resuscitantem indignis contumelijs irridebant. Quamuis autem Dominus deridebatur ab eis, non tamen destitit ab incœpto. In quo instruuntur boni, quòd cùm derideantur à malis, non ideo debent desistere à bono inchoato. Et cùm eiecisset turbam, scilicet lamentantium, & tumultuantium, & deridentium, qui propter incredulitatem & derisionem non erant digni uidere miraculum, *intrauit cum patre & matre puellæ*, quos in fide confortare tanto miraculo disponebat, *ac Petro, Iacobo, & Ioanne*, quos specialiter instrui uolebat. Hos enim quinque uoluit habere testes miraculi, ut in ore duorum parentum, uel trium Apostolorum, staret omne uerbum. In hoc etiam facto ostendit nobis Dominus, quia blasphemis & irrisoribus non sunt reuelanda mysteria, sed fidelibus qui honorant ea.

Chrysost. homi. 7. in Marcum.

Et secundum Chrysostomum: in hoc quòd turba eijcitur, & discipuli solum in domum intrant, & neq; hi omnes, erudit nos gloriã quæ est à multis, euitare. Vnde & Theoph. Mortuam suscitans eiecit omnes, quasi nos docens absque inani gloria esse & nihil ad demostrationẽ facere, non enim humilis Christus, ad ostentationem uolebat aliquid operari.

Discipuli à Domino admissi.

Prædictos autem tres discipulos, tantum permisit Dominus interesse suæ transfigurationi. Item agonis sui orationi. Item huic suscitationi. Primò, propter eorum dignitatem. Secundò, propter signandam trinitatis fidem. Tertiò, propter testium numerum sufficientem. Quartò, propter omnium statuum Ecclesiæ significationẽ, & commendationem. Per Petrum enim qui uxorem habuit, significantur coniugati: per Ioannem qui uirgo fuit, virgines: per Iacobum, qui nescitur virgo fuisse, uel uxorem habuisse, uidualis status. Patrem autem & matrem permisit intrare, propter eorum credulitatem, & propter eorum testificationem. *Et tenens manum puellæ ait illi: Tibi dico surge*. Per tactum & uocem eam curabat, vt ostenderet quòd humanitas esset instrumentum

Chrysosto. hom. 32. in Matt.

tum diuinitatis, miracula facientis. Vnde secundum Chrysostomum, manus Iesu uiuificatiua existens, mortuum corpus uiuificat: uox autem, iacẽtem excitat. *Et confestim surrexit puella, & ambulabat*: quia nulla mora inter uerbum eius, & factum erat. Vbi Chrysosto. In ambulatione eius, non solum suscitata, sed & perfectè sanata ostenditur. *Et iussit illi dare manducare*, ad demonstrandum quòd eam uerè suscitauit, & non ut uideatur phantasma esse, quod factum est. Mysticè, puella in domo mortua, est anima mortua per peccatum in cogitatione. Dicit autem Dominus, quòd puella dormit: quia qui peccant in præsenõ, adhuc per pœnitenõam resuscitari possunt. Tibicines sunt dęmones suggerentes, uel homines adulatores, qui fouent mortuam, & tenent hic corpus in carnis lasciuia & solatijs, quæ faciliter terminantur, ad luctum inferni & desolationis. Sed nos ad patriam tendentes, mortiferos sirenarum cantus, surda aure prætereamus. Vnde Vlysses fecit se ligari in malo nauis, & aures suas obturauit, ne deceptus sirenarum cantibus in mare saltaret. Turbæ tumultuantes, sunt affectiones, uel amici carnales, derisores, sunt seculares, uel detractores. Turba ergo foris eijcitur, ut puella suscitetur, q̃a anima intus iacens mortua, non resurgit, nisi prius affectiones carnales, & curæ seculares de corde expellantur: hæc enim impediunt, ne quis ad considerationem suæ salutis se colligat. Tibicines eijci debent, qui tanquam magistri in errorem animam demulcent. Derisores quoque eijciendi sunt, quia contemnendi, & minimè curandi. Et tunc puella suscitatur, quando Christus domum cordis ingreditur, ducens secum Ioanuem gratiam, Petrum cognitionem, & Iacobum supplantationem uitiorum. Qui uerò à spiritali morte, scilicet à uitijs, resuscitatus fuerit, non solum à sordibus scelerum exurgere, sed etiam in bonis ambulare & proficere debet, & mox cœlesti pane, scilicet uerbi Dei, & sacramento altaris, satiari necesse habet. Possunt autem hìc notari tria, scilicet peccatoris periculũ in filia, id est anima moriente: pœnitentis remedium in principe, id est in Ecclesia Deum rogante, creatoris beneficium, in Christo propitiante. Periculum sic procedit: nam morti appropinquat, cùm delectabile illicitum coocipit, in extremis laborat, cùm ad cõsensum accedit, sed moritur, cùm consenõt, & tunc opera sunt mortificata. Remedium quæritur, cùm princeps ad Christum accedit credendo, adorat diligendo, dominum appellat metuendo. Beneficium datur, cùm Christus surgit, preces exaudiendo, turbã eijcit, peccata expellendo, uel impedientia remouendo, domnm intrat, gratiam infundendo: prius.n. eijcitur culpa, & sic ingreditur graõa. Et insinuandum hnmilitatem, docens Dominus Iesus fugere ostentationem, & inanem gloriam, præcepit parentibus, ne alicui dicerent quod factum erat. Ostendens, ut dicit Grego. quòd largitor bonorum est, non antem cupidus gloriæ: datq; totum, nihil recipiens. Et tamen exiuit fama hæc, in uniuersam terram illam, scilicet prouinciæ Galilææ, ad manifestandam miraculi magnitudinem, & ueritatem ubique. Prohibuit quidem Dominus iactautiam, oon miraculi manifestationem, quia res ipsa se indicabat, & manifestam faciebat, ac si diceret: Nolite gloriari in bonis operibus nestris, sicut nec ego in eis. Vbi sciendum quòd Christus publicaci prohibuit opera miraculorum propter mundi honorem, & laudes hominum, seu oanam gloriam, sed non ad glorificandum Deum, & ad fidem probandam, propter quæ Dominus miracula faciebat: nõ prohibuit enarrare. Vnde & parentes puellæ, præceptum Domini seruauerunt, propter humanum applausum, ipsum miraculum non publicando, nec contra prohibitionem Dei fecerunt hoc ad Dei gloriam pædicando. Et similiter fecerunt duo à cæcitate curati, de quibus mox subiungitur, & plures alij de quibus alibi simile reperitur.

Tibicines.

Vlyssis prudentia.

Notanda tria in puella suscitatione.

Grego. lib. 19. moraliũ. ca. 18.

Miracula publicari uetat Christus.

ORATIO.

DOMINE *Iesu Christe, adoro pedes misericordiæ & ueritatis tuæ: deprecor te pijssime, sana tactu gratiæ tuæ animam meã sanguinolentam, & peccatis uarijs maculatam. Ac resuscita eam à morte uoluntatis, propositique pessimi & occulti: ac restitue me Deo & patri tuo, cui filium inter cohæredes tuos adoptasti. Ne memineris bone Domine iustitiæ tuæ, aduersus peccatorem tuum: neque iræ aduersus reum tuum: sed memor esto benignitatis tuæ, erga creaturam tuam: & miserationis tuæ, ergam seruum tuum Domine Deus meus. Amen.*

De duobus cæcis. & uno muto. Cap. L.

ET transeunte inde Iesu, scilicet de domo principis, *secuti sunt eum duo cæci,* misericordiam cum clamore in oĩa petentes: & deuota oratione dicentes: *Miserere nostri fili Dauid.* Vulgata enim erat fama apud Indæos, quia Christus nasciturus erat de semine Dauid, secundum carnem. Et ideo quia credebant ipsum esse Christum, ipsi Dauid promissum, vocant sic eum Dauid filium. Clamabant autem. quia ad literam non nidebant, quoniam propè est Dominus. Vbi Chrysostomus. Vide autem eorum desiderium, & à clamore, & ab ipsa interpellatione. Neque enim simpliciter accesserunt, sed magnè clamantes, & nihil aliud quàm misericordiam postulantes. Filium autem Danid nocabant, quia nomen honoris esse uidebatur. *Cum autem uenisset domum*, id est ad hospiriũ suum, in illa regione interrogauit eos, si crederent eum hoc posse facere. q. d. Confessi estis humanitatem me dicendo filiũ Dauid, si creditis quòd possum hoc farere ut Deus, opus enim est diuinitatis. Non interrogat quasi ignorans eorum fidem, quia omnia sciebat per certitu-

Matth. 9.

Chrysosto. hom. 33. in Matthæi.

titudinem, sed ut confessio exterior adderetur fidei interiori, & sic essent digniores illuminari, & mercede ampliori: quia secũdum Apostolum, *Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem.* Vnde Rabanus: Non quasi nescius interrogabat, sed ut fidem confessio promat, confessionem uirtus, salusque comitetur uirtutem. *Dicunt ei*, fidem confitẽdo: *Vtique Domine.* Vbi Chrysost. Non ultra filium Dauid uocant, sed altius extenduntur, & Dominũ cõfitentur, quod est nomen potestatis. *Tunc*, post cõfessionem fidei, *tetigit oculos eorum.* Vbi Raban. Confessio oris tactum meruit diuinæ pietatis. Fœlix tactus, ad quem tanta sequitur uirtus. Et dixit, *secundum fidẽ vestrã fiat uobis*, i. sicut fides mẽtem illuminat, ita oculis lucem restituat. *Et statim, illuminati sunt, & aperti oculi eorũ.* Ecce quanta est fides simpliciter credentiũ quæ meretur tot donorum collationem, & augmentum à Deo, ut omnia possibilia sint credenti. Nõ eos in uia curat, ut laudes hominum, & iactantiæ gloriã uitare doceat. Vnde Chrysostomus: Rursus autem hoc erudit nos gloriã multitudinis expellere: quia.n. propè erat domus, ducit eos illuc singulariter curaturus. Vnde & propter humilitatem etiam *comminatur eis, ne cui dicant*: ut ad fugiendam iactantiã, & inanem gloriam, nos instruat. Vt enim dicit Chryso. Iustus cùm laudatur in facie, flagellatur in mẽte. Sed *illi* cæci illuminati *exeuntes*, scilicet de domo, *diffamauerunt eum*, id est famam eius per miraculum factũ diuulgauerunt, *in tota terra illa*, & publicè nunciauerũt: & propter memoriam gratiæ non potuerunt beneficium tacere, sed non ingrati gratiæ Dei, facti sunt eius præcones & Euangelistæ. Vnde Hieronymus: Dominus quidem propter humilitatem, fugiens iactantiæ gloriam, hoc præceperat, & illi propter memoriam gratiæ non possunt tacere beneficium. Vnde & Chrysostom. Quod autem alteri dicit: Vade, & enarra gloriam Dei, non est contrarium illi hoc, sed & ualde conueniens. Erudit enim nosipsos quidẽ, de nobisipsis nihil dicere, sed & eos qui volunt nos, propter nos laudare prohibere. Si autem ad Dei gloriam refertur, non solũ non prohibere, sed & iniungere hoc facere. Vt enim suprà dictum est, solũ prohibet Dominus publicari beneficia ad laudẽ humanam, sed non prohibet hæc enarrari ad Dei gloriam. Vbi sciendũ ꝙ præceptum datur, uel ad exequẽdum, uel ad probandum, uel ad instruendum. Primũ obligat ad faciendum rem præcepti. Secundum, ad sequendum uoluntatem, seu intentionem præcipientis. Tertium, ad discendum aliquid ex præcepto. Et hoc tertio modo *comminatus est eis ne alicui dicerẽt.* Vnde non fuit simplex inhibitio dicendi, sed potius moralis instructio: ut exemplo sui, bona quæ faciunt homines uelint latere, sed tamen ut prosint alijs prodant inuiti: & ideo isti non sunt transgressi, quia non fecerunt contra intentionẽ præcipiẽtis. Vnde Deus iussit taceri, non simpliciter, sed propter gloriam, sed taceri non potuit, uerum est utiliter, propter aliorũ salutem. Nam nõ posse utiliter fieri, dicitur secundũ ius non posse fieri. De hoc ẽt habes suprà de curatione leprosi. Allegoricè, uterq; populus cæcus & sine lumine ueritatis erat, Domino per hoc seculũ transeunte: & nisi uterq; in domum, id est in sanctam Ecclesiam ueniat, & uerbo Dei credat lumen non meretur recipere. In ipsa enim Ecclesia, in quam uenit Christus per carnem, illuminantur cæci per fidẽ Christi incarnati. Vnde Remigius: Allegoricè autem per hos duos cæcos, duo populi designantur, id est, Iudaicus & Gẽtilis. De vtroque autem populo, in se credentes Christus illuminauit in domo, per quã intelligitur Ecclesia, quia absque unitate Ecclesię nullus saluari meretur. Illi autem qui crediderunt aduentum Domini, per uniuersum orbem diffamauerunt: Hæc Remi. Spiritualiter ẽt duo cęci sunt intellectus & affectus: duo aũt sunt oculi intellectus: dexter, fides diuinitatis: sinister, fides humanitatis. Duo similiter sunt oculi affectus: dexter, amor bonitatis, siue gloriæ diuinæ: sinister, timor iustitiæ uel gehẽnæ. Et sic ẽ quadruplex cæcitas in quatuor oculis. Prima ẽ, error circa diuinitatẽ. Secũda est, error circa humanitatẽ. Tertia est malignitas, contẽnens bonitatẽ, siue gloriã diuinã. Quarta est præsumptuositas, nõ uidens gehẽnã, & non timens iustitiã. *Egressis autem*, de domo, *illis*, scilicet duobus cæcis iã illuminatis, *obtulerunt ei*, homines illius terrę, *hominem mutum*, & quod peius est, *habentem dæmonium*. Hic secundum Chryso. non erat mutus à natura, sed à dæmone insidiante, & linguam tenente: & ideo, *eiecto*, & expulso per Dominum, *dæmonio, locutus est*: quia amoto impedimento, habuit loquendi officium, sicut prius. In quo, secundum Hilarium, rerum ordo seruatus est, nã dæmoniũ prius eijcitur, & tunc reliqua corporis officia succedunt. *Et miratæ sunt turbæ*, s. ex signorũ nouitate, *dicentes: Nunquam apparuit sic in Israel*, id est talia miracula nõ sunt uisa inter Iudæos. Vbi Chrysosto. Præponebant quidem cæteris eum, non quia curabat solũ, sed quoniam facilè, & velociter, & infinitas ægritudines & insanabiles sanabat. Pharisæi autem dicebant: In principe dęmoniorum eijcit dæmonia, quasi dicerent: Nõ est hæc potestas à se, uel à Deo, sed à diabolo. Vbi Hiero. Quia uirtutem negare non possunt, opus calumniãtur. Et Remigius: Scribæ namque & Pharisæi facta Domini negabant, quæ poterant: & quæ non poterant negare, in sinistram partem interpretabantur. Turbæ namque, id est deuoti & simplices, opera Dei confitebantur, & cum Dei reuerentia & laude admirabantur: sed Pharisæi inuidi & insidiantes, expulsionem dæmonis, principi dæmoniorum ascribebant, & opera Dei calumniabantur. Odium enim & inuidia, faciunt interpretari facta in deteriorẽ partem, & peruerti iudicia. Pharisæi autẽ odiebant Christum, quia acriter arguebat uitia eorum: & ideo miracula à Christo facta uirtute diuina, dicebant esse facta arte magica. Et eodem modo, eiectionem dæmonum factam per Christum, dicebant fieri uirtute cuiusdam dæmonis superioris, sibi familiaris & priuati, quem uocabant Beelzebub, cui inferiores dæmones obediebant ad nutum, de corporibus exeundo. Sed istud inferius de alio dæmoniaco, rationabiliter reprobatur à Christo. Mysticè autem, in turbis confessio nationum: in Pharisæis, infidelitas signatur Iudæorum. Et sicut in duobus cæcis signatus est vterq; populus, Iudæorum & Gentium, ita in homine muto & dæmoniaco, generaliter signatum est omne genus humanum. Vnde prædicatores obtulerunt Domino hominem mutum, id est genus humanum, mutum à confessione fidei, dæmonium habentẽ, & idololatriæ deditum. Sed *eiecto dæmonio*, & idololatria relicta, *locutus est mutus*, & Christum cõfessus. Per istũ etiam mutũ, signatur quilibet homo possessus à dæmone per peccatum mortale. Et dicitur mutus, quia loqui non potest meritoriè. Sed Deo curandus offertur, quando iusti pro eo deprecantur, & tunc dæmon eijcitur, quando peccatũ ipsius à Deo per infusionem gratię relaxatur, tuncq; soluitur eius lingua,

ad

Roma. 10.
Rabanus in Matt. c. 9.
Idem ibidẽ.
Fidei uirtus.
Chrysosto. hom. 33. in Matt.
Gloria uitanda.
Chrysosto. ho. 27. operis imperfe.
Hierony. in Matt. c. 9.
Chrysosto. hom. 33. in Matthæũ.
Gloria Dei nõ hominũ quærenda.
Præcepti dandi triplex ratio.
Remigius in Matt.
Oculi intellectus.
Cæcitas quadruplex.
Muti dęmoniaci curatio.
Chrysosto. hom. 33. in Matthæũ.
Hilarius canone 9. in Matthęũ.
Chryso. ho. 33. in Mat.
Hierony. in ca. 8. Matt.
Scribarum malitia.
Remigius in Matt.
Odiũ Pharisæorum.
Peccator cõfertur dæmoniaco.

ad Dei præconia persoluenda. Quando enim dæmone per peccatum possidetur quis, si conuertatur, & ad pœnitentiam redeat, mox uidebis mutum loquentem, Deum laudantem, seipsum accusantem, & ueritatem prædicantem. Pharisæi autem hoc dæmoniorum principi attribuentes, sunt homines maligni, bona aliorum deprauare & peruertere studentes. Dominus autem non desistebat à prædicatione, propter illorum deprauationem, docens nos accusatoribus nostris retribuere non accusationes, sed beneficia: Vnde Chrys. Voluit Dominus ipso facto accusationem redarguere Pharisæorum, dicentium *in principe dæmoniorum eijcit dæmonia*: dæmon enim con uitium passus, non benefacit, sed nocet eis qui eum inhonorant: Dominus autem contrarium facit, qui post conuitia & contumelias, non solū nō punit, sed etiam nec increpauit, quinimò beneficia præstitit. Vnde sequitur: *Et circumibat Iesus*, hoc est contra negligentes, *omnes ciuitates & castella*, id est omnia loca maiora, & minora: hoc est contra locorū, uel personarum acceptores. Vnde Theophilus: Non solum in ciuitatibus Dominus prædicabat, sed etiam in castellis: ut discamus parua loca non spernere, neq; magnas semper quærere ciuitates, sed uerbum Dei in vicis abiectis & uilibus seminare. *Circuibat, inquam, docens in synagogis eorum*, i. in locis communibus & debitis, ubi erat conuentus hominum, non in latibulis sicut mos est hereticis, *Et prædicans Euangelium regni*, id est legem nouam, quæ immediatè ducit ad regnū, quod non faciebat lex uetus, non fabulosa, inutilia, uel curiosa, *& curans omnem languorem*, prolixum: qui licet non sit multum uehemens, grauat tamen e diuturnitate, *& omnem infirmitatem*, i. uehementem, quæ grauat ex passionis acerbitate, ot non sermone tantum, sed & opere persuaderet. Ex quo patēt multa miracula hic in quodam generali conclusa, ad confirmationem legis Euangelicæ à Christo facta. Hic enim ponuntur miracula in generali, quia Euangelistæ non poterant omnia facta Christi scribere in particulari. Nam, ut dicit Ioannes, *multa alia signa fecit Iesus, quæ non sunt scripta in libro hoc*. Sicut enim in Ecclesia legitur, & dicitur in martyrologio & aliorum plurimorum sanctorum martyrum, & confessorum, atque virginum, hac. s. de causa: quia Carolus Magnus fecit inquiri diligenter obitus & actus martyrum, & aliorum sanctorum, & inoentum est quòd diebus singulis, occurrebant plus quàm trecenta festa, propter quod statutum est, ut in fine martyrologij, addatur clausula prædicta, ut saltem in generali, fiat memoria sanctorum, in die transitus eorum. Ita similiter Euangelistæ, qoia non poterant omnia miracula Christi in particulari scribere, ideo frequēter multa concludunt in quadā generalitate, sicut patet hic & alibi in diuersis locis Euāgelij. *Circuibat ergo Iesus*, non ad deuorandum & perdendum, sed ad maxima beneficia eis afferendum. Vnum quidem regni Euāgelium, aliud autem omnium ægritudinum curationem, in quorum primo salus animarum, in secundo salus corporū exprimitur, & illos quos corpore sanabat extrinsecus, ēt mente sanabat intrinsecus. Omnium quidem salutem affectabat, & bonum commune, magis quàm priuatum procurabat. Sed proh dolor, hodie bonum priuatum, magis quàm commune quæritur: & per hoc in magna parte mundus destruitur. Hoc autem procedit ex defectu charitatis, quæ non quærit quæ sua sunt, sed quæ aliorū: Vnde Chrysost. Hæc est perfecta gratia charitatis, quando quis

Chrysost. hom. 33. in Matt. — *Praua loca non sp. ruenda.* — *Languor.* — *Infirmitas.* — *Ioan. 20.* — *Sanctorum numerus. Carolus magnus martyrologii con fici iussit.* — *Mundi perditio in causa* — *1. Cor. 13. Luca. 18. Ioan. 10. Luca. 5.*

A alijs festinat amplius utilis & locrosus esse quàm sibi. Igitur ad tam pium Samaritanum, ad tam salutarem pastorem & medicum, in omni necessitate semper est recurrendum, & non solum animarū, sed corporū salus, ab ipso solo est quærenda, & in eo tota spes nostra est ponenda, ipse enim melius nouit & considerat quid cuilibet expediat. Vnde August. Bonum est ut de salute corporis non satagas, nisi ut à Deo il la petas. Si scit tibi prodesse, dabit illam. Si non tibi de derit, non tibi proderat habere illam. Nouit Deus quid nobis expediat, id agamus, ut sanum sit cor nostrum à peccatis. Et quādo forte flagellamur in corpore, ipsum deprecemur. Hæc fratres ideo dixi, ne quis quærat aliquid, præter auxilium Dei: Hæc Aug.

B Permittit quidem Deus tribulationes & tentationes aduenire, & scit quandiu debeant durare: ipse enim qui earum nouit principium & introitum, nouit etiā finem & exitum. Et ideo omnia patienter feramus, & ad ipsum solum recurrentes, omnia sibi committamus. Vnde Chrysost. Orationibus cum diligentia intendamus, & si non acceperimus, immoremur ut accipiamus. Ideo enim aliquandiu, & annoere præcantibus differt, & tribulationes irruere permittit, vt continuè ad ipsum refugiamus, nec ab eo aliquando discedamus. Quia si quales in tribulatione sumus, tales essemus etiam in requie, nequaquam egeremus afflictionibus erudiri. Et quid dico de nobis. Ete-

C nim omnes quicumque vmquā clariores induti sunt coronas, à tribulationibus & tentationibus induti sunt, & famosi effecti. Quæ omnia cognoscentes, ne festinemus in tempore inductionis mali, sed unum solum erudiamor, ut viriliter cuncta toleremus, nec de his quæ nobis accidunt, quæstionem curiositatis moueamus. Scire enim quando oportet solui tribulationes permittentis est eas adnenire: illatas autē, ferre cum omni gratiarum actione, nostræ est bonæ mentis opus. Quod si fiet, omnia bona sequentur. Vt igitur hæc consequamur, & probabiliores hic, & clariores illic fiamus, omne quodcumque superuenerit, æquo animo suscipiamus, gratias agentes ei qui super omnes scit magis id quod nobis expediat:

D & his qui genuerunt uehementius nos diligenti, & ad singula quæque discrimina, has utrasque excogitationes in nobisipsis cantantes, iustitiam comprimamus. Glorificemus autem in omnibus Deū, pro nobis cuncta facientem, nobisque omnia prouidentem. Sic enim facilè & eas qui uirtuti opponuntur expellemus insidias, & immarcessibiles consequemur coronas: Hæc Chrysostomus.

Matt. 6. August. in psal. 49. — *Tribulatio coronat.*

ORATIO.

DOMINE Iesu Christe, lumen claritatis æternæ, illumina oculos meos interiores, ne unquam obdormiam in morte anima, ut per tuā gratiam illuminatus, omnia quæ agenda sunt uideam, & per eandem adiutus ad implendum quæ uidero conualescam: ac inde tua beneficia enarrem, ad tui gloriam &

E *aliorum utilitatem. Aperi etiam Domine os meum mutum, peccata mea per infusionem gratiæ relaxando, & linguam meam ad tua præconia soluendo, ut loquendi gratia percepta me ipsum accusem, te Deum laudem, proximum ædificem, & prædicem ueritatem. Amen.*

De

De missione Apostolorum ad prædicandum cum potestate curationum. Cap. LI.

Mat. 9. & 10. Mar. 4. & Luce 9.

POSITA Euangelica legislatione, per Christi prædicationem, & descripta eiusdem legis confirmatione, per miraculorum operationem: nunc consequenter ponitur prædictæ legis promulgatio, per discipulorum missionem. Vbi Chrysostomus. Attende autem opportunitatem missionis. Post quam eum uiderunt mortuos suscitantem, mare increpantem, & cætera huiusmodi, & sufficienter uirtutis eius demonstrationem susceperant per uerba & opera, tunc eos emittit. Vnde & glo. Non ab initio misit illos, sed postquam uiderunt paralyticos curatos, & mortuos suscitatos. Quia ergo multi Iesum sequebantur, tum propter prædicationem audiendam, tum propter infirmitatum curationem habendam, Iesus enim ita pauper erat, quòd nec domicilium, ubi caput reclinaret, habebat: & ideo turbæ sequentes eum, fessi & uexati sub diuo, super terram iacebant. Propter quod *uidens*, intuitu clementiæ, *turbas*, ad se congregatas, uiscera misericordiæ expandens circa ipsas, *misertus*, & compassus *est eis: qui erant uexati*, labore corporali, & etiã spirituali, scilicet corporum & peccatorum, & abiectè iacentes, sicut oues pastorem, qui eos dirigeret, non habentes. In quo pontifices Iudæorum redarguit, qui magis lupi, quàm pastores erant. Vnde Hieronym. Vexatio gregis & ouium atque turbarum, pastorum culpa, & uitium magistrorum est. Sacerdotes enim & doctores illius temporis, intenti auaritiæ, non uacabant debito modo eorum doctrinæ, sed erant sicut lupi rapaces, spoliantes populum bonis temporalibus, per malum exemplum reuocantes à spiritualibus. Iesus uerò tãquam pastor bonus, pascebat eos continuè, uerbo doctrinæ suæ spiritualiter, & aliquando etiam temporali subsidio corporaliter. Sicut autem tunc, sic & hodie proh dolor, multi qui pastores dicuntur, attamen ea quę luporum sunt facere non uerentur. Non solum enim non emendant subditos, sed per negligentiam & mala exempla, nocent eorum profectibus. Mittunt collectores decimarum, & confiscatores rerum temporalium, non inquisitores hæreseon, & emendatores uitiorum, & ideo tot & tantæ hæreses, & sentes uitiorum in horto Ecclesiæ iam pullulant & crescunt, quòd uix eradicari & exterminari possunt. Vexatio ergo ouium, & negligentia pastorum, fuit occasio mittendi Apostolos ad prædicandum populo, & sanandum infirmos, ut non esset necesse quòd turbæ currerent post Iesum tanto labore. Et quamuis primò Apostolis, & postmodum septuaginta duobus discipulis, cùm eos mitteret, præcepta quædam Dominus dederit, tamẽ quia ferè omnia, & his, & illis, & non solum ipsis, sed & eorum successoribus & imitatoribus conuenire uidentur: ideo in sequentibus, simul ordine congruenti ponuntur. Considerans itaque Iesus uexationem ouium, & negligentiam pastorum, poterat dicere discipulis suis: *Messis quidem multa*, id est, multitudo præparata, ad hoc quod per fidem colligatur, & in horreum reponatur. Vnde & alibi dicitur. *Leuate oculos uestros, & uidete regiones, quia albæ sunt ad messem, operarij autem pauci*, id est doctores & prædicatores ueri, respectu tantæ multitudinis conuertẽdæ, quia adhuc nondum prædicauerant Christi discipuli. Messis, est turba credentium, in qua nunc sunt grana cum paleis, id est boni cum malis, sed in futura messione separabuntur. Dicitur enim uno modo messis, collectio hominum ad fidẽ: alio modo, collectio fidelium ad retributionem. Operarij sunt in Ecclesia, qui quærunt opus, non ocium: onus, non honorem: animas, non decimas: prodesse, non præesse. Pauci autem sunt operarij, sed multi conducticij: pauci operarij, sed multi mercenarij: pauci operarij salutem animarum quęrentes sed multi quæstuarij, lucrum temporalium sectãtes. Et ideo rogandus est Dominus, ut operarios multiplicet & mittat eos, quia etsi sunt qui bona audiant, desunt tamen qui dicant. *Rogate ergo Dominum messis*, scilicet me, qui secundum quod Deus, sum Dominus messis, *ut mittat operarios in messem suam*, id est prædicatores ad erudiendum populum, quia nullus fit aptus ad prædicationem uerbi diuini, nisi per gratiam Dei, & ab eo missus immediatè uel mediatè. Ecce optima & necessaria oratio, quã quotidie debemus Deo facere, ut mittat inquit, nõ ut ipsi se ingerant, sicut fures & latrones faciunt, in messem suã, id est in salutem animarum. Ad hoc enim mittuntur, sed multi conuertunt falcem suam in messem alienam, scilicet in temporalia, ad quæ non diriguntur. Dominus mittere proponit, & tamen rogari vult, & hoc propter rogantium excitandam charitatem, & augendũ meritum, quatenus fideles sui, non solum de operatione, uerumetiam de affectu & uoluntate remunerentur. Ex quo patet, quòd licet Deus uelit aliquid facere, vult tamen quandoque pro hoc, à iustis exorari. *Et conuocatis duodecim Apostolis, dedit eis potestatem*, eijciendi spiritus immundos ab obsessis *& curandi omnem languorem*, corporum, *& infirmitatem*, animarum: quæ quidem Dominus facit potestatiuè, sed discipuli fecerunt in eius nomine, id est inuocatione & uirtute. Vnde Beda. Benignus & clemẽs Dominus, non inuidet seruis atque discipulis uirtutes suas. Et sicut ipse curauerat omnem languorem, & omnem infirmitatem, Apostolis quoque suis, dedit potestatem, ut curent omnem languorẽ, & omnem infirmitatem. Sed multa distantia est inter habere, & tribuere, donare & accipere. Iste quodcunq; agit, potestate agit: illi si quid faciunt, imbecillitatẽ suam & uirtutem Domini confitentur, dicentes: In nomine Iesu, surge & ambula: Hæc Beda. Per istum numerum Apostolorum duodenarium, qui componitur ex denario & binario, significatur ꝙ Apostoli

&

Chryso. ho. 33. in Mat.

Missio discipulorũ opportuna.

Hiero. in c. 9. Matthæi

Pastorum culpa.

Ioan. 4.

Messis allegoricè.

Operarij.

Mitti debent prædicatores.

Orari uult Deus.

Beda in c. 9. Luca.

Miracula discipulorũ

Duodenarius Apostolorum numerus.

ad prædicatiooem Euangelij, dicens: *Nihil tuleritis in uia*, euotes ad prædicandũ, *neque aurum, neque argentum, neque pecuniam aliquam in zonis*, & bursis *uestris*, ad prouidendum, scilicet oobis, io uia de necessarijs, *neque sacculum, neque peram*, i. repositoriũ ciborũ, ad portandum in via, *neque panem*, qui magis uidetur necessarius inter alia, & multò minus cibaria delicata. *Neq; duas tunicas*, i. uestes superfluas, *habeatis*: quot quot enim sunt oecessariæ, pro una reputantur, *neq; calciamenta*, scilicet integra, qnia Apostoli sandalijs utebantur, *neque uirgam*. quæ scilicet itinerarijs præbet auxilium. Qui enim Domini habet auxilium, cur baculi, uel alterius rei quærat præsidium? Sed si prohibet uirgam & quædam alia, quę uidentur necessaria, quid de equis & equorum phaleris, oel cæteris superfluis. Vbi omnis cupiditas, & aoaritiæ occasio, & sollicitudo temporaliũ tollitur, omne superfluum amputatur, & sola necessaria eonceduntur. Denique expeditur uia, & fugit timor, crescit securitas. Vnde nõ immeritò poeta Iuuenalis ait: *Cantabit uacuus coram latrone uiator*. Hoc ergo totum dicit, ad excludendũ à prædicatione uerbi diuini sollicitudinem temporalium. Temporalia enim, in sui acquisitione molestãt animum, & adhuc plus in sui possessione turbant eũ, quia iã sunt quasi mẽbra, ipsi habenti incorporata, & ideo magis trahunt animum hominis ad inordinatã dilectionem sui. Et quia hoc suffocat uerbum Dei, ideo non debet esse in prædicatoribus Euangelij.

Cõtra pompo sos monachos.

Iuuenal. Satyra 10.

Tẽporaliũ sollicitudo præscribitur a prædicantibus.

Igitur, ut dicit Gregorius, tãta prædicatori debet in Deo esse fiducia, ot præsentis uitæ sumptus, quãuis non prooideat, tamen sibi hos non defecturos certissimè sciat, oe dum mens eius occupatur ad temporalia, minus alijs prouideat æterna. Et secundum Greg. Nazianzenum, horũ summa est, ut adeo uirtuosi existant, ꝙ noo minus propter vitæ modum, quàm propter eorum uerbum, Euangeliũ proficiat. Vnde & secundum Chrys. hoc etiam eis Dominus præcepit, ut per habitum ostenderent quantum à diuitiarũ desiderio distabant. Et secundũ Theophilum, ot uidẽtes eos prædicare paupertatem, acquiescant, cùm Apostoli nihil habent. Ita aotem expressè prohibuit possessionem temporalium, quia sic oportebat in primitioa Ecclesia, ut ostenderent omnia gubernari dispẽsatiooe diuina, & ostenderetor uirtus fidei, cõtra errores hominum, qui cursu siderum, uel fortuna, credebent agi omnia, & hoe adhue competit Apostolicis uiris, Apostolorum successoribus. Quidam tamen sunt qui potestati, non paupertati succedere uolunt: cùm tamen nõ potestati, sed paupertati regnum cœlorũ sit promissum. Tres ergo suot rationes, quare ho præcepit. Prima, ne sint quasi cupidi & ambitiosi. Secunda, oe sint solliciti quasi pusillanimes. Tertia, ot mittentis uirtutem ostenderet, quando nihil eis deest. Si quæritur an alij ad hoc obligantur: dicendum quòd eonsiliom est, noo præceptum. Sed certè noo auderet aliquis utile & sanum eonsilium repellere in facie eius, quãto magis illud, quod dedit magni consilij Angelus: & quicumq; huie consilio fiducialiter adhæreret, non dubiũ quin Deus sufficienter sibi prouideret. Quando enim missi fuerunt Apostoli ad prædicandum, sine sacculo & prouisione aliqua oecessariorum, fuit diuinitus eis lautè prouisum: quia nihil eis defuit, quando uerò relaxatum fuit illis prouidere sibi de oecessarijs in uia, passi sunt penuries multas postea. Hoc autem fecit Deus ad dandum fiduciam pauperibus prædicatoribus, ad exequendũ constanter prædicandi officium.

Gregorius hom. 17. in Euang.

Gregorius Nazianzenus, oratione de Paschate.

Chryso. ho. 33. in Mat.

Rationes paupertatis prædicatorũ, an alij seruare teneantur.

Vbi nota pulchrũ de duobus religiosis, ultra mare ad terram sanctam profectis, exemplum. Cùm. n. ultra mare, & redeũdo circa mare, adhuc inter ignotos essent, semper in Deo solo spem habebant, & nihil de necessarijs eis deficiebat. Cùm antem peruenissent ad dulce natale solum, dixit uous inter eos ad alterum: Modo pericula euasimus, quia iã in terra nostra, & inter notos somus. Et cùm sic ponerent spem in homine, inceperunt in necessarijs deficere, & maiorem passi sunt penuriam, quàm antè. Et qoia quodammodo nudos & expeditos, ad prædicandum discipulos Dominus miserat, seueritatem præcepti in sequenti sentẽtia temperauit, dicens: *Dignus est enim operarius*, id est prædicator, q̃ operatur opus Dei ad otilitatem proximi, *cibo suo*, id est oecessarijs ad uitã, quia io cibo intelligitur etiam uestimentum & domicilium, sine quibus decenter non uiuit genus humanum: quasi diceret: Tantum accipite, quantum in uicto & uestitu, nobis necessarium est. Vnde & Apostolus replicat: *Ordinauit Deus his qui Euangelium annunciãt, de Euangelio uiuere*. Et iterum: *Habentes uictũ & uestitum, his contenti sumus*. Hine est quòd diaconus procedit à presbytero, quasi missus à Domino, ad prædicandum Euangelium, cui subdiaconus fert puluinar quo liber sustentatur: quia alij debent prædicatorẽ sustentare. Dignus est enim operarios mercede sua, non solum æterna, quæ debetur in patria ad remunerationem, sed ẽt temporali, quæ debetur in uia ad sustentationem scilicet conuenienti uictu, ac uestitu, & domicilio. Hic est doplex honor, quo digni suot qui bene præsunt. Nam secuodum Gregorium, merces pręedicationis hîc inchoatur, & io cœlo perficitur: quia uni nostro operi, duæ mercedes debentur, una in uia, quæ nos in labore sustentat: alia in patria, quæ nos in resurrectione remunerat. Ergo q̃ noo operatur nec laborat, non manducet, nec mercedẽ exigat. Ecce quare præcepit eis nihil ferre, q. a omnia debẽtur eis pro labore. De iure enim naturali est, & diuino, ac etiam humano, ut illis qui seruiunt communitati in spiritualibus, s. in diuino cultu & doctrina, prouideatur à communitate in temporalibus necessaria. Noo ergo prohibuit eis ferre necessaria, ad sustentationem huius uitæ, sed ut demoostraret hæc eis deberi ab illis quibus prædicarent. Nec omnino & simpliciter præcepit eis illa: sed magis ad reuocandum eorum affectum ab inordinato amore temporalium, ut non quærerent superflua, sed eis sufficerẽt necessaria, quæ in eis non defectura Dominus ordinauit, dando eis potestatem sumẽdi eã ab his quibus euangelizabant: & sic carnalia meterent, qui spiritualia seminabant. Nec tamen inobedientes sunt, qui de suo iure eedunt. Vnde Augustinus: Apparet autem hæc non ita præcepisse Dominus, tanquam Euangelistæ uiuere aliunde non debeant, quàm eis præbentibus, quibus annunciant Euangelium. Alioquin contra hoe præceptum fecisset Apostolus, qui uictum de manuum suarum laboribus trãsigebat, ne cuiquam grauis esset, sed potestatem dedisse Apostolis, in qua scirent sibi ista deberi. Cùm enim à Domino aliquid imperatur, nisi fiat, inobedientiæ culpa est. Cùm autem potestas datur, licet cuique non uti. & tanquam de suo iure cedere: Hæc Augustinus. Et nota secundum Chrysost. quòd Matthæus & Lucas non calciamenta, oeque baculum portare permittit, quod ostendit perfectissimum esse. Marcus uerò iubet baculum assumere, & sandalijs calciari, quod dictum est permissiuè. Vnde & illud de

Religiosi peregrini.

Victus prædicatoribus accipiẽdus.

1. Cor. 9.

1. Timo. 6.

Gregorius hom. 17. in Euangelia. Prędicatorum merces

Augustin. lib. 2. de cõs. c. 30.

Viuere de suo licet prędicantibus. Potestate non uti licet.

Chrysosto. hom. 33. in Matthæũ.

dua-

Tunica duplex. Hieronym. in cap. 10. Matthæi.

duabus tunicis non portandis, exponit Hierony. nó ad literam: sed quòd una tunica dicatur uestimentú necessarium, secunda superfluum, ne alio uestitu aliud nobis futurorum timore seruemus. Sed si non propter timorem, multò minus propter ostentationem. In quo comprehenduntur, qui particas uestiunt, & arcas implent, & qui equos mutatorijs uestimentorum onerant. Vnde & Augu. Hoc de duabus tunicis intelligendum est, ne quisquam eorum præter eam quam esset indutus, aliam portádam, putaret sollicitus, ne opus esset, cú ex illa potestate posset accipere. In Matthæo etiam & in Marco, virga accipitur equiuocè. In Matthæo enim accipitur metaphoricè, ut sit sensus: Neque uirgam, id est nec minimas res. Vel non innitamini subsidio temporali, sicut corpus innititur baculo sustentanti, & similibus. In Marco autem, ubi dicitur; Nisi uirgam, tátum accipitur ad literam: per quam tamen intelligitur potestas accipiendi sumptus, qua uti potuerunt, uel non uti, secundum quod uoluerint. Vnde doctores Hebræorum, in signum doctrinæ, virgam in manu portabant: quia apud Iudæos consuetum erat prouideri eis de uictu à populo quem docebát. Ideo Christus uoluit, q hoc eis pro alia prouisione sufficeret. Per hoc enim ostendebatur, q populus cui prædicabát prouidere eis debebat. Igitur nó prohibet Dominus necessitatem, sed superfluitatem: & prohibet Euágelium annunciantibus, nimiam curam & sollicitudinem de temporalibus, ne uelint portare ultra necessaria aliud, timentes, quòd sibi deficiat. Item ut sub quanta festinatione ad prædicandum pergere debeát ostédatur adiunxit: *Et neminem per uiam salutaueritis*;

Augustin. lib. 2. de cõs. sol. ca. 30. Virga non portanda.

Salutare in uia quare nos prohibitum.

Non simpliciter salutationem prohibuit, sed cú mora & confabulatione, hanc fieri noluit, ne occasione salutationis impedirentur à cursu prędicationis: quo minus scitò saluté prædicarent auditoribus. Vel prohibuit ne salutarent, s. ex curiositate. Sicut quidá faciunt, qui non ex studio saluté optandi salutare consueuerunt. sed non prohibuit hoc fieri ex charitate, & ad consulendum, ac studio optandi salutem. Vbi ostenditur quanta diligentia & festinatione, prædicator uerbi diuini debet officium sibi iniunctú exercere, quia non debet ab officio huiusmodi, propter familiaritatem cum aliquo retardari. Et ideo prædicator multum debet plangere tempus, quo prætermittit fructum prædicationis: & similiter alij debent plágere tépus quo prætermittút spiritualia exercitia, ad eorum statum pertinentia. Item omnium eis aperiens domos de necessario cibo, fecit eos confidere, dicens: *In quamcumque autem ciuitatem aut castellum*, i. in quæcúq; loca maiora uel minora, *intraueritis, interrogate quis in ea dignus sit*, i. fidelis & bonę famę, & non suspectu ipse uel locus eius, ne infamia suscipiétis, fama & dignitas prædicatorum maculetur, & eórum prædicatio & doctrina deturpetur, ac tanquam suspecta impediatur. Vbi Hieronym. Testimonio uicinorum & per famam, eligédus est hospes, ne eius infamia, prædicatio lædatur. Ergo multò magis socius eligédus é dignus. Ité hoc dicit, ut sciat hospes, se magis gratiam accipere, q dare. *Et in quacumq; domum intraueritis*, causa hospitandi, *in eadem manete*, nó sine honesta causa inde exeúdo: nec curiosè & inutiliter discurrendo, *donec exeatis*, trásituri. s. aliò ad prædicandum. Non est tamen intelligendum, quod per hoc uelit excludere causas honestas exeundi, ut ad docendum, uel aliquid huiusmodi faciendú, cùm propter hoc intrauerint ciuitatem uel castellú, sed per hoc uult discursus uagos excludere, qui non debent esse in prædicatore: sed magis cessante necessitate exeundi, debet uacare contéplationi, ut ibi auriat qđ populo postea effundat. Ité hortatur eos ad temperantiam, dicens: *edentes & bibentes, quæ apud illos sunt*, id est non quærentes, nec quæri facientes extra domum, delicata & superflua, quæ apud illos non sunt: sed manducate quæ uobis sponte apponútur & offeruntur ab illis, quamuis modica sint & vilia, non quærentes lautiora uel plura etiam si apud illos sunt talia. Et certè quanto paucioribus & uilioribus utuntur, tanto amplius implent quòd hic dicitur: Dignum est, ut ibi maneant, & ab eis consequantur terrena, quibus offerunt cœlestia, *dignus est enim operarius mercede sua*, non solum æterna in patria ad remuneratiouem, sed etiam temporali, in uia, ad sustentationem. Item iubet ne de domo ad domú quadam uaga facilitate demigrent, & hospitem propter lautiora habenda non mutent, quem etiam ex hoc infamare possent. Vnde iubet hoc ideo secundú Chrysostomum, ne leues & vagabundi discursores uideantur & gulosi, quibus non sufficit vnius hospitis uictus necessarius, & ne contemnere & iniuriari, seu contristari uiderentur suscipientem, ut ingrati. Duo ergo hîc mandantur, unum de electione hospitij: aliud de impermutatione electi. Nec dicitur hic quin liceat prædicatori aliquando mutare hospitiú, uel cum alijs comedere, maximè ut nó grauet hospitem suum, dú tamen ad dignos diuertat & honestos, sed prohibuit Dominum mutatione hospitij, ratione triplici. Vna est uitatio leuitatis, quæ nullo modo debet apparere in prædicatore. Alia, suspitio gulositatis: quia consuerunt nouos hospites lautius procurare. Tertia, declinatio infamiæ hospitis: quia si dimitteretur, uideretur indignus. Item iubet ut cum benedictione intrent domum dicens: *Intrantes autem in domum, salutate eam*, scilicet familiam, scilicet homines habitantes in ea, ut sit lata relatio, scilicet antecedens pro continente, & relatiuum pro contentis, *dicentes: Pax huic domui*, id est familiæ, ut qui cibum & necessaria recipiunt, salutem pacis beneficium largiantur. Quia prædicator debet habitantibus in domo quam intrat pacem offerre & optare, & non solum optare, sed etiam Euangelium Christi, quod est Euangelium ueræ pacis, prædicare, & eos ad pacem internam & fraternam inducere: ac salutem habitantiú, bonis uerbis & exemplis procurare, ut appareat eos legatione fungi pro Christo Iesu, qui est uera pax, & saluos omnium. Ob hoc solis uicarijs Apostolorú. scilicet Episcopis præcipuis Ecclesiæ spósis, licet in principio missæ salutare populum, & dicere: Pax uobis, pax peccatorum, pax temporis, tandem pax æternitatis. Fit ergo introitus, cum optatione salutis: salus, cum optatione pacis. Et hæc duo sunt optanda hospitibus: salus, in amotione malorum: pax, in adoptione bonorum: salus, contra periculum damnationis: pax, quantum ad bonum reconciliationis. Hunc autem modum intrandi & salutandi, Dominus dedit: ut ex hoc ostenderet ad quid ueniret, pacem scilicet facere, bella sedare, prædicatores non de nugis, sed de salute animarum loqui debere, *& si fuerit domus illa digna*, recipiendi pacem oblatá, i. si fuerit eius familia ad uitam æternam prædestinata, *& ibi fuerit filius pacis*, i. amator uel obseruator, uel hæres pacis, ad pacem æternam ordinatus, *ueniet*, & requiescet, *super illam pax uestra*, à uobis nunciata, & eis optata, quia oratio uestra

Hieronym. in c. 10. Matt. Hospes eligendus.

Discursus uagi prohibentur.

Sobrietas & téperantiam præcipit.

Hospes non mutandus.

Chrysosto. hom. 33. in Matthæú.

Hospitiú nó mutádi rationes.

Pax uobis ab episcopis in principio missę dicitur.

Pax & salus.

ſtra & prædicatio habebit ibi effectum: recipientque pacificè ueſtram doctrinam, & ſequentur eam, quæ prouocat ad pacem æternam. *Si autem non fuerit digna*, id eſt ad uitam æternam non ordinata, & nullus doctrinam ueſtram receperit & ſecutus fuerit, uos tamen nō eritis ſine fructu, nec priuati merito ueſtro, quia, *pax ueſtra*, id eſt meritum & merces optatæ pacis, ad uos reuertetur: nam uobis à Deo recompenſabitur. Et quamuis non habeat quantum ad ipſos effectum: uos tamen habebitis mercedem inde apud Deum, à quo pro labore veſtri operis reddetur uobis præmium. *Et quicunque non receperint uos*, hoſpitio, neceſſaria uobis miniſtrando, *ueque audierint ſermones ueſtros*, veſtris monitis obtemperando, *exeuntes de domo*, uel ciuitate illa, *excutite puluerem pedum ueſtrorum in teſtimonium illis*, ſiue ſignum ſcilicet triplex, quia Iudæi ſigna quærunt, & mos fuit Iudæorum typicis & figuratiuis uti operibus. Primum, ut dicit Hieronymus, in teſtimonium laboris ſui, ſcilicet ꝙ ingreſſi ſunt ciuitatē, & prædicatio ad illos peruenit.

Signum triplex.

Hierony. in c. 10. Mat.

Excutite ergo puluerem, id eſt minima itineris & laboris, quæ pro illis ſuſtinuiſtis exponite: & erit eis occaſio maioris damnationis. Secundum ſignum eſt, quia puluis in pedibus, ſignum eſt laboris: excuſſio pulueris, inutilitatem ſignificat laboris: inutilia enim excuti ſolent & abijci. Excutiendo ergo puluerem, oſtendunt quia inaniter laborauerunt, & ideò inexcuſabiles erunt: nec iniuſtè damnabūtur qui ſalutem ſibi oblatam recipere noluerunt. Tertium ſignum eſt, ut oſtenderent ſe ab eis nihil terrenum quærere, nec etiam minimum de terrenis opibus accipere: ut nec etiam puluerem de terra ſua ſibi paterentur adhærere, cùm incorrecti fuerint, & Euangelium ſpreuerint. Ergo nihil unquam nec etiam neceſſaria accipiantur ab incorrectis, & à contemptoribus Euangelij & indignis. Vel *excutite puluerem pedum*, id eſt leuia peccata, quæ ſolent ex talibus accidere, etiam in hominibus perfectis. Moraliter pedes iubentur excuti in ſignum excuſſionis terreni appetitus, uel humanæ laudis. Prohibentur ergo in prædicatoribus & prælatis, ſarcinarū multiplicitas, uictus curioſitas, temporalium cupiditas, ueſtium ſuperfluitas, inſtabilitas, & malorum communicabilitas. Et ne leuis culpa uideatur Apoſtolos non recipere, ſubdit: *Amen dico uobis: tolerabilius erit terræ Sodomorum & Gomorrhæorum in die iudicij, quàm illi ciuitati*, id eſt habitatoribus illius ciuitatis, quæ ſpreuit uos & ſermones ueſtros. Huius ratio eſt ſecundum Hieronymum, quia illis non fuit prædicatum: huic autem cùm prædicatum ſit, non recipit Euangelium. Et ſecundum Rabanum, quia illi ſolum legem naturæ tranſgreſſi ſunt, ſed iſti etiam legem ſcriptam, & dicta Prophetarum & Apoſtolorum. Non ſit comparatio horum, quantum ad peccatum carnale, quo Sodomitæ grauius peccabant: ſed quantum ad peccatum inhoſpitalitatis, quo iſti magis peccabant, quia de illis dicitur quòd egeno manum non porrigebant: ſed iſti tantos poſt auditam ueritatem repellebant, & non eſt dubium quòd grauius peccatum eſt negare uictum ſeminantibus ſpiritualia, quibus tenentur homines de iure naturali, diuino, & humano, quàm manum non porrigere egeno ſimplici ſpiritualia non ſeminanti. Cui enim multum datum eſt, multum quæretur ab eo. Vnde Beda: Sodomitæ, etſi

Pulueris excuſſio.

Hieronym. ibidem.

Rabanus ſ. Matthæū.

Grauitas peccati prædicatorem repudiantis.

Ezech. 16.

Beda in c. 9. Luc.

in hoſpitales fuerint, inter cætera carnis animæque flagitia, nulli tamen apud eos tales hoſpites, quales Apoſtoli reperti ſunt. Et Loth quidem aſpectu & auditu iuſtus erat: non tamen ibi aliquid docuiſſe, aut ſigna feciſſe, perhibetur. Vnde & Remigius: Specialiter tamen Sodomorum & Gomorrhæorum mentionem facit: ut per hoc demonſtret, quia illa peccata ſunt Deo magis odibilia, quæ fiunt contra naturam, pro quibus deletus eſt mundus aquis diluuij, & quatuor ciuitates ſubmerſæ, & mundus quotidie diuerſis malis affligitur. Vnde ſecundum Hieronymum, uidens Dominus hoc peccatum in carne, penè deſiit incarnari, quia naturam, quam aſſumpturus erat, corruperant. Summa enim munditia, talem ſummam immunditiam maximè abominatur, & ſuſtinere non poteſt. Vnde etiam dicit Auguſtinus: Qui autem faciendo quod malum eſt, etiam mala conſuetudine ſe implicant: ut ipſa conſuetudo mali non eos ſinat uidere quia malum eſt: fiunt defenſores malorum factorum ſuorum: iraſcuntur cùm reprehenduntur, intantum ut Sodomitæ quondam dicerent Loth reprehendenti nequiſsimam uoluntatem, habitare ueniſti, non leges dare. Tanta enim ibi nefandæ turpitudinis conſuetudo erat, ut iam nequitia eſſet iuſtitia, & prohibitor potius reprehēderetur, quā factor: Hæc Auguſt. Quàm grauiter autem hoc peccatum Deus punierit, teſtatur mare mortuum, ſiue diaboli: & uerè mortuum, quia nil uiuum recipit, & diaboli, quia inſtinctu eius quatuor ciuitates, igne ſulphureo concrematæ, in illud ſubmerſæ ſunt. Vnde mare maledictum etiam appellatur, ſemper fumans, & tenebroſum de uaporibus, quaſi ſit inferni caminus. Eſt ultra Hiericho, non longè poſitum: diuiditque Iudæam & Arabiam, & habet in latitudine ſeptem leucas. Et licet quinque ciuitates fuerint deſtructæ propter hoc peccatum, tamen duæ nominantur tantum, quia maiores & famoſiores erant in multitudine populi, & turpitudine peccati.

Sodomitici criminis deteſtatio.

Sodomiæ abominatio.

Auguſtin. ſer. 44. in uerbis do.

Gene. 19.

Sodomiæ punitio.

Mare maledictum.

ORATIO.

DOMINE *Ieſu Chriſte, qui diſcipulos tuos id prædicandum mittens, dediſti eis poteſtatem curandi ac præcepta uiuendi & conuerſandi: dirige pedes meos in uiam pacis: & da mihi ſalutem mentis & corporis: & ut habeam in operibus iuſtitiam, in moribus diſciplinam: & in omnibus tuum timorem & amorem: mortifica in me omnia uitia: meque tuis donis interius & exterius reſtaura: ut ea quæ diſcipulis tuis præcepiſti, pro modulo meo merear imitari: & cum ipſis æterna gloria, de tua miſericordia munerari.* Amen.

De patientia in aduersis habenda. Cap. LII.

Matth. 10.

ET quia omnem sollicitudinem discipulorum abiecit, & signorum ostensione armauit, ac ferreos quosdam operatus est & fecit, ab omnibus huius uitæ negocijs eos eruens, & ab omni temporanea sollicitudine liberans: nunc post prospera, dicit etiam illa quæ debent eis contingere mala, ad præliandum contra mundum & diabolum: eos præparans, & ad patientiam contra aduersa toleranda instruens. Quia, ut dicit Seneca, cuius dolori est remedium, patientia. Et hæc præcipuè discipulis erat necessaria. Qui enim, ut dicit Gregorius, locum prædicationis suscipit, mala inferre non debet, sed tolerare: ut ex ipsa sua mansuetudine, iram sæuientium mitiget, & peccatorum uulnera in alijs, ipse afflictionibus uulneratus sanet.

Patientia prædicanti necessaria.

Dicit ergo: *ite*, scilicet ad prædicationis officium, *ecce ego*, Dominus & magister uester, qui uos elegi, uos docui: ego Dominus omnipotens, qui uos armaui: ego cui nemo resistere ualet: ego inquam qui Dominus sum messis *mitto uos*, homines electos, doctores instructos, milites armatos, medicos peritos, *sicut oues*, id est simplices & innocentes, per arma nos defendentes: ut lacte doctrinæ alios nutriatis, exemplo mansuetæ cōuersationis attrahatis, pro eis etiam corpora exponatis, *in medio luporum*, id est Scribarum & Pharisæorum, & aliorum crudelium persecutorum & detractorum: qui dicũtur lupi propter rapacitatem, & crudelitatem, & dissimilitudinem, quasi dicat: Sicut mansueti inter crudeles, ad patiendum itis, patientiam & innocentiam custodite. Non uos defendatis, quia oues estis, sæuiant illi qui lupi sunt. Mirabilis uenator est Dominus, qui per agnos, siue oues, capit & deuincit lupos: per patientiam, uincit potentiam. Et bene dicit, *in medio luporum*, ut patientia sit quasi centrum ad omnē iniuriam circundantem. Item *in medio*, per communem omnium conuersionem, ac propter ouium unitatem in fide, & luporum pluralitatem in erroribus. Et hæc unitas maximè facit uincere. Quia ut dicit Ambrosius, omnis pugna unanimiter aggressa, parit uictoriam. Dicit autem: *Ecce ego mitto uos*, ut dum mittentis potestas consideratur, periculi magnitudo non teneatur. Vnde Chrysostomus: Quæ igitur horum erat consolatio: Mittentis uirtus. Ideoque hoc ante omnia posuit, dicens: *Ecce ego mitto uos.* Sufficit hoc ad confitendum, & nullum formidandum superuenientium: uides authoritatem, uides potestatem, uides uirtutem inexpugnabilem: Hæc Chrysostomus. Mittit Dominus discipulos, sicut oues inter lupos, sed heu hodie multi prælati sunt inter suos, sicut lupi inter oues. *Estote ergo prudentes sicut serpentes*, cōtra scribarum astutiam & fallaciam, scilicet ad intelligendas & cauēdas fraudes & insidias, *& simplices sicut columbæ*, contra tyrannorum crudelitatem & malitiam, s. ad sustinendas, & ignoscendas læsiones & iniurias. Prudentia est necessaria, in præcauendis malis: simplicitas, in faciendis bonis, quasi dicat: Sicut serpentes residuũ corporis, pro capitis periculo exponunt, & caput in quo uita est, toto corpore occultando custodiunt, & lethale vulnus excludunt: ita & uos totius corporis periculo, caput uestrum, id est me, ac fidē & animam integrè & incorruptè seruate, & custodite. Et sicut columbæ sine felle & amaritudine malitiæ sunt, & nulli malum faciunt: ita & uos innocentiam custodiendo, malum inferre uel referre alijs nolite, ut per prudentiam, malum deuitetis: & per simplicitatem, nullli malum faciatis. Potest etiam prudentia serpentis considerari in tribus. Veterem enim pellem ad arctum foramen deponit: corpus pro capitis salute exponit: & cũ sit frigidæ naturæ, solem diligit. Pellis depositio pertinet ad insipientes, qui debent deponere, secundum pristinam conuersationem ueterem hominem, cum actibus suis. Corporis expositio pro capite, ad proficientes pertinet, qui pro mente defendenda, quæ est caput hominis, totum hominem morti tradunt. Solis dilectio pertinet ad perfectos qui insistunt diuinæ cōtemplationi, quia & illuminantur & inflantur. Sic. n. serpens propter duo diliget solem. s. propter calorē, quo natura vigoratur: & propter lucem, quia illuminatur: quia cũ senescit amittit uisum: sed ad radios solis, directè oculos opponens recipit eũ. In his tribus nos dominus noluit assimilari prudentiæ serpentis: sed non in uenenata complexione, non in anfractuosa deambulatione. Simplicitas similiter columbina debet esse in tribus scilicet cognitionis in iudicando: habet enim blandos oculos, & dulcem aspectũ. Affectionis in diligendo: figitur enim in amore ad genus suũ, unde & frequentat osculum. Intentionis operando: residet enim super fluenta aquarũ, ut accipitris insidia caueat per umbrā. Et secundum Remig. bene adiungit prudentiæ simplicitatē: quia simplicitas absq; prudentia, facile decipi potest: & prudentia periculosa est ad decipiendum, nisi simplicitate tēperetur. Vnde patet q; astutia vulpina vituperabilis est: & similiter ruditas bouina: sed mediũ est tenendũ, & medio modo est incedendũ. unde & Gre. Vtraque necessario in admonitione coniungit: ut simplicitatē columbæ, astutia serpentis instrueret: & rursus serpentis astutiā columbæ simplicitas tēperaret. Vnde & Chry. Estote ergo prudentes sicut serpētes, ad intelligendas fraudes: estote simplices sicut colũbæ ad ignoscēdas iniurias. Nolo uos esse semper quasi columbas ne propter simplicitatem nimiam per seductionem in laqueũ incurratis. Nolo vos esse semper sicut serpentes, ne ex corde contra aliquem uenena fundatis, sed secundum tempus & personas mutetis & mores. Et ut breuiter dicam, estote prudentes sicut serpentes ut omne malum intelligatis & caueatis: estote simplices ut columbæ, ut non faciatis ullum malum: quia intelligere malum laudabile

Venator mirabilis dominus.

Mittentis uirtus.

Prudentia & simplicitas necessaria sunt.

Prudentia serpētis tribus.

Serpenti assimilari debemus. Simplicitas columbina in tribus.

Prudenti a simplicitati adiũcta.

bile est facere autem uituperabile. Nec qui intelligit malum, ille facit malum, sed qui facit malum: Hæc Chrysosto. Et subiungit aperiendo quos lupos dixerit: *Cauete autem ab hominibus*, scilicet lupis deterioribus, id est, ab hominum persuasionibus, qui quærunt fraudulenter uos decipere, & uiolenter peruertere. Vbi se exponendo Dominus declarat, qui lupos non bruta, sed homines dixerit. Vnde Chrysost. ita dixit: Attendite uobis ab hominibus, quasi à quibusdam pessimis malis, & super omnia mala malis: ostẽdere volens, quia præ omnibus malis, homo est pessimum malum. Nam si bestiæ eum cõparare uolueris, peiorem inuenies eum. Bestia enim quamuis sit crudelis, tamen quia irrationalis est, declinabitur ab homine crudelitas eius. Homo autem crudelis, cum sit rationalis, non facilè euadetur crudelitas eius. Si comparaueris hominem serpenti, peiorem inuenies eum: quoniam serpens, etsi malitiam habet, tamen & hominis habet timorẽ. Ideo si quidem potuerit, mordet: si autem nõ potuerit, fugit. Homo autem malitiam habet serpentis, & timorem nõ habet sicut serpens. Ideo quandiu non habet tempus, latet sicut serpens: si autẽ tempus inuenerit, irruit sicut bestia. Adhuc autem omnis bestia, si quidẽ irritata non fuerit: in silẽtio transit. Homo autem non irritatus, insanit à quibus nõ fuerit irritatus. Et ut breuiter dicam, unaquæque bestia, unum & proprium malũ habet, homo autem omnia mala habet in se. Denique homo malus, peior est quàm ipse diabolus: diabolus enim si uiderit hominem iustum, nõ est ausus ad eũ accedere: homo autem malus, quamuis hominẽ sanctum uiderit, non solum illum non timet, sed adhuc magis contemnit: non enim diabolus præstat homini uirtutẽ sed homo diabolo. Arma ergo diaboli homo est malus. Sicut enim homo sine armis nõ potest aliquid facere contra hostem: sic & diabolus sine homine non ualet cõtra sanctos. Et iterum: Virtus diaboli, homines mali sunt: nec enim potest aliquod malum seminare in mundo, nisi per suos ministros: quia in sanctis non inuenit locum. Hæc Chry. Vnde Aug. Si Christianus es, ipse mundus inimicus est, absq; priuatis inimicitijs. Non enim est nobis colluctatio aduersus carnẽ & sanguinem: sed aduersus principes & potestates & spiritualia nequitiæ, id est aduersus diabolum & angelos eius: quia & quando patimur homines importunos ille instigat, ille inflãmat, ille tanquam vasa sua mouet. Attẽdamus ergo duos hostes: quem videmus, & quem non videmus: hominem uidemus, diabolum non uidemus: hominem diligamus, diabolum caueamus: pro homine oremus, contra diabolum oremus. hæc Augu. Vnde etiam legitur in uita sancti Columbani, quòd cum ipse per opaca solus inter deuia ambularet, & librum humeris ferens, de scripturis sacris secũ disputaret, subitò cogitatio in mentem ruit, quid eligeret, melius in hominum iniurias incidere, an ferarum sæuitiã sustinere: Cumque urgeret cogitationẽ illata seueritas, crebrò frontem ligno crucis armans, atq; orans, inter se ait: Melius esse ferocitatẽ bestiarum absq; alieno peccato, quàm hominum rabiem sustinere cum damno animarũ. Vnde interrogatus quidam à philosophis, quare horribilis homo grauior esset ei, quàm quodlibet pondus; taliter eis respondisse fertur Homo, inquit, horribilis pondus est solius animæ: alia verò põdera, animæ & corporis sunt. Vnde Sen. Quid est homini inimicissimum? Alter homo. *Cauete igitur ab hominibus*, uos malitiosè & insidiosè ad peccatum trahere nitentibus, ne uos decipiant, ne uos seducãt, ne uos blanditijs, & persuasionibus, ne uos minis & flagellis a ueritate deuiare faciant. *Tradent enim uos* primum, *in concilijs*, id est in locis priuatis, ubi cõuenientes consiliantur, quasi rationabiliter operentur, uos ibidem conueniendo, uel prohibendo, ne prædicetis in nomine meo, & deinde incorrectos *flagellabũt uos in synagogis suis*, i. in publicis conuentibus, & congregationibus ubi cõueniunt sub specie cuiusdam iustitiæ & sanctitatis: & tandem, *ad magistratus*, id est principes synagogæ, scilicet pontifices, *& ad reges*, id est ad maiores principes, *& præsides*, id est principes maiores, scilicet Romanorum, *ducemini*, scilicet uiolenter, non mansuetè: ut scilicet condemnemini ad mortem, quod non licebat Iudæis, quia erant subditi Romanis, *propter me*, id est confessionem nominis mei: ecce optimus titulus & honestissima causa patiendi: quia, ut dicit Beda, felix iniuria, cui Deus est causa. Vnde & Chrysost. Non enim parua consolatio est, propter Christum pati: quoniam non ut perniciosi & nociui hoc patiebantur. Et hoc *in testimonium illis*, scilicet Iudęis de eorum peruersitate, *& gentibus*, de earum correctione: illis ad accusationẽ, & gentibus ad compunctionem & correctionem, *in testimonium*, quippe saluationis electorum: & *in testimonium*, damnationis reproborum: quia contra illos, & pro istis, ferretis testimonium. Vnde Chrysosto. Ante reges & præsides stantes, in testimoniũ & illis gẽtibus, & dum apostoli accusantur, dum respondent in quibusque prætorijs, Christi ueritas prædicetur, Iudæorum perfidia demonstretur, & gentibus ad salutem credentibus mysterium reueletur. Et iterum: Mors quippè iustorũ, bonis in adiutorium est: malis in testimonium: ut inde peruersi sine excusatione pereant, unde electi exẽplum capiunt ut uiuãt: Hæc Chrys. Futuris ergo aduersis, ut præuisa minus lædant, a domino prædictis quia tot terroribus auditis discipuli turbari poterãt: coniungit contra terrores consolationem, dicens: *Cũ aut͠, inducent & tradent uos*, ad iudices: adducẽdo oppositiones contra vos, machinando, ut me negetis, *nolite cogitare*, & solliciti esse, uos præ sollicitudine anxiando: qualiter aut, *quomodo*, id est de modo proferendi, quoad formam, *aut quid*, id est de modo inueniendi, quoad materiam, *respondeatis*, interrogantibus, uel *loquamini*, discere uolentibus, *dabitur enim uobis*, scilicet a patre luminum, *in illa hora*, scilicet ad respondendum opportuna, *quid loquamini*, id est sapientiam in mente, & eloquentiam in ore. Non confidatis de scientia uestra & eloquentia, sed de diuina prouidentia, quia spiritus sanctus docebit uos: tunc sine præmeditatione uestra, quid loqui oporteat. *Non enim uos estis qui loquimini*, id est non ex solo ingenio uestro procedunt uerba uestra, sed ex spiritus sanctus gratia: *spiritus enim patris uestri est, qui loquitur in uobis*, ut in organis: quia sicut organa èmittunt modulationem ad motum temperantis, sic bonum quod prædicatur loquitur ad uoluntatem patris inspirantis. Per hoc autem, ut dicit Chrysostom. ad prophetarum eos dignitatem reduxit, qui scilicet Dei spiritu sunt locuti. Vnde Gregorius: Ac si membris suis infirmantibus dicat: Nolite pertimescere, uos ad certamen acceditis, sed ego præliabor, uos uerba editis, sed ego sum qui loquor. Hinc Paulus ait: *An experimentum quæris, eius qui in me loquitur Christus?* Securi ergo ibant, quocunque ducebantur. Secutus

Homo malus, pessimũ malũ & bestia peior.

Homo omnia habet mala, bestia unum.

Homo malus arma diaboli.

Eph. 6.

Hostes duo.

Homo horribilis grauissimum pondus.

Iniuria felix.

Mors iustorum.

Prophetarum dignitas apostolis collata

1. Cor. 3.

enim ad prælium uadit, qui talibus armis, & sub tali
principe pugnat: securus ad concilium pergit, qui ta

Chrysosto. ibidem. Sollicitudo ante iudicium.

li prolocutore causam suam defendit. Vnde Chryso
stomus: Cùm autem tradent uos, nolite solliciti esse
quomodo aut quid loquamini, mea est enim causa.
Ideò uos mihi tantùmodo personas præstate, & ego
uobis sensum. Nam sollicitum esse ante iudiciũ, non
est præparatio rei, sed desperatio de Deo. Sinite er-
go, ut in causa sua Deus loquatur pro uobis, q cõsciẽ
tiã interrogantis agnoscit. Nõ.n. est possibile, ut rex
qui milites suos mittit ad bellũ, nõ præstet illis arma
aduersus hostem. Qui ergo sollicitus est quid loqua-
tur, in sua sapientia sperat, quæ est prima causa ruinę.
Nam in persecutionibus uirtus Dei non requiritur,

Hierony. in c. 10. Matt.

B nisi præcesserit fides. Vnde & Hieronymus: Cùm er-
go propter Christum ducimur ad iudices, uolunta-
tem tantum nostram pro Christo debemus offerre.
Cæterùm ipse Christus, qui in nobis habitat, loqui-

Spiritus sanctus loquitur in bonis sed cum bonis.

tur pro se: & Spiritus sancti in respondendo, gratia
ministrabitur: Hæc Hieronymus. Per hoc tamen nõ
intendit excludere meditationem respondẽdi, & uiã
prouidendi de responsione, si tempus & scientiæ
facultas assit, sed promittitur securitas si ista deficiãt.
Quod frequenter contingebat in primitiua Ecclesia,
quia tunc sæpe fideles illiterati & simplices: subitò tra
hebantur ad iudices, & Deus prouidit illis. Vnde nõ
debent propter hoc conturbari, si ista deficiãt, quia
hominibus de Deo confidentibus, Spiritus sanctua
C non deficit in necessitate, cùm non possunt aliter oc

Simplex bene respondere potest.

currere. Et item, quia in tali casu sufficit ad salutem cõ
fiteri constanter in generali, fidem, quod potest face
re quilibet Christianus quantumcunque simplex. Et
patet ex prædictis quòd non loquitur hic de uerbis

Prædicator præcogitet dicenda.

prædicatoris. Debet enim prædicator uerbi diuini
præcogitare qualiter debeat uerbum Dei propone-
re: aliter tentaret Deum, si negligeret de hoc cogi-
tare, dum tamẽ de hoc tempus opportunum possit
habere. Hanc prohibet Dominus prouisionem, in
dicendis ornatum, & nimiam sollicitudinẽ, per mul-
tum temporis. Facile est enim ueritatem dicere, quę
sine ornatu persuadet ut recipiatur ubique. Et ne in
D auxilio amicorum confidant, subiungit grauiorem
persecutionem, quæ est ab amicis. Quia secundum

Gregorius hom. 32. in Euangelia. Amicorũ persecutio cur grauior. Hierony. c. 10. Matth. Persecutio fratrum. Chrysosto. ho 24. operis imperf.

Gregorium, plus in nobis ea tormenta sæuiunt, quæ
ab illis patimur, de quibus præsumebamus. quia
cum damno corporis, mala nos cruciant, amissæ cha
ritatis. Vnde ait: *Tradet autem frater fratrem, pater fi-
lium, & filius parentes in mortem*, scilicet infidelis fide
lem. Quia, ut ait Hieronymus, nõ est inter eos ullus
fidus affectus, quorum diuersa fides est. Vnde Chry
sostomus: Nemo speret in patronis, nemo in amicis,
aut parentibus: cùm etiam frater fratrẽ tradat in mor
tem, pater filium, & filius patrem. Vide quale tunc in
cendium persecutionis ardebit, ut nec sibiipsi parcat
E natura. Quomodo autem tunc patronorum, aut
amicorum fidem integram quæras: cùm uideris ami
citiam fraternitatis & paternitatis esse extinctam? Si
enim amicitia in ipsa natura deficiet, quomodo inue
nietur extra naturam? Hæc Chrysost. *Et eritis odio om
nibus hominibus*, humana sapientibus, scilicet amato
ribus mundi, qui inimici sunt Dei. Homo enim hîc
magis dicit uitium, quàm naturam, quia multum re
pugnat amor Dei, & mundi: distant enim plus,
quàm cœlum & terra: quasi dicat: Eritis odio non
solum inimicis, sed etiam amicis, non solum extra-
neis, sed etiam propinquis, s. parentibus & fratribus.
Sequentes enim Christum frequenter sunt odiosi

A alijs, etiam carnalibus fratribus. Et subditur, *propter
nomen meum*, quod additur propter consolationem
eorum, quia delectabile est propter amorem nomi-
nis Domini, esse odiosum. Quòd enim habetur odio
propter nomen Christi, causa est sufficiens patienter
persecutiones sustinendi: & ad hoc magnũ sequitur
præmium, quia non martyrem facit pœna, sed causa.
Et ne in tribulationibus deficiant, cõsolatur eos sub-
iungens: *Qui autem perseuerauerit usque in finem*, s. in
gratia permanendo, non finaliter succumbendo. Vel

Remigius eodem locũ.

secundum Remigium, qui præcepta fidei non dese-
ruerit, & in persecutionibus non defecerit, *hic saluus
erit*, quia finis non pugna, coronat: non.n. cępisse, sed
perfecisse, uirtutis est. In quo non modicã dat conso
B lationem inter persecutiones, & in tolerantia tribula
tionũ, quia non inchoantibus, sed perseuerantibus,
confertur præmiũ. Non n. coronabitur, nisi qui legi-

2. Tim. 2.

timè certauerit. Hoc significatur in signo Tau, quæ
est ultima litera, quo omnes saluandi signãtur. Dicit
enim hîc, in signũ discretionis, singularitatis, & pau-

Chrysosto. ho. 24. operis imperf.

citatis. Vnde Chrys. Quia incipere multorũ est, finire
paucorũ: semper in principio delectatio est, in fine
probatio. Cura bonæ fidei, est exitus bonus, quia nõ
incipere aliquod bonũ gloriosum ẽ, sed finire. Quod
propter Deũ fit, ęternum est, sicut Deus æternus est.
Cùm ergo conuersus fueris ad Deũ, & cœperis Deo
seruire, & opera iustitię facere, nec aliquãdo acta tua
C præterita recorderis, sed finem tuũ cogita, quia præ-
teritorũ operum bonorum consideratio, negligen-
tiã uel iactantiam operatur, cõsideratio antẽ finis ti-

Bernardus epist. 129. Perseuerantia laus.

morem. Vnde & Ber. Perseuerantia est uigor uiriũ,
consummatio uirtutũ nutrix ad meritũ, mediatrix ad
præmium, soror patientiæ, constantiæ filia, amica pa
cis, amicitiarũ nodus, unanimitatis uinculũ, sanctita
tis propugnaculũ. Tolle perseuerãtiam, ne obsequiũ
habebit mercedem, nec beneficium gratiam, nec for

Perseuerantia duplex.

titudo laudem. Denique non qui inceperit, sed qui
perseuerauerit, saluus erit: Hæc Bernard. Et nota
quòd duplex est perseuerantia. Vna est, continua-
tio in bonis operibus: hæc non est in præcepto. Alia,
perseuerantia uoluntatis in proposito bene agendi,
D & hæc est in præcepto. Et quia Apostoli adhuc erãt
infirmi, nondum uirtute ex alto induti docet eos tã-
quam teneros fugere, ut pluribus possint prodesse,
dicens: *Cùm autem persequebantur uos in una ciuitate, fu
gite in aliam*, ut amplius diuulgetur nomen uestrũ,
& uestra prædicatio audiatur, & ut uestræ infirmitati
prouideatur, & hostibus parcatur. Vnde Chrysosto.
Sciens in tentationibur infirmitatem humanæ natu-
ræ: *si quis uos*, inquit, *persecutus fuerit in ciuitate ista, fu
gite in alteram*. Non enim contemno timidos, nec eli
go tantũ fortes, quia non uirtutem hominum Deus
considerat, sed uoluntatem. Nã ille qui fugit, etsi uir
tute quidem dissimilis est, uoluntate tamen æqualis
E est. Nam sicut iste ideò passus est, ne se magis uidea-
tur amare, quàm Deũ: ita & ille ideò fugit, ne uictus
in doloribus, thesaurũ Christianitatis amittat: Hoc
autem mandat, non ut qui steterit peccet: sed ut
qui fugerit, non peccet. Infirmitati humanæ consu-
lit, non fidei promptioris uirtutem excludit. Dici-
mus autẽ ad cõsolationem fugientium Christiano-
rum, quoniam stare quidem fortis fidei est: magnæ

Remigius eodem locõ. Fugere possunt infirmi.

autem humilitatis, fugere: Hæc Chrysost. Vnde & Re
mig. Sicut præceptum perseuerandi in persecutioni-
bus, specialiter ad Apostolos pertinet, & ad eorũ suc
cessores uiros fortes: sic licentia fugiendi satis cõue-
nit infirmis in fide. Cuilibet condescendit pius magi

ster,

ster, ne si se ultro ad martyrium obtulissent, fortassis positi in tormentis negarent, leuius enim erat fugere, quàm negare. Sed quamuis fugiendo perfectæ fidei constantiam in se non ostenderent, tamen magis meriti erant: quoniam omnia pro Christo parati erãt deserere fugiendo. Nisi autem illis licentiam fugiendi dedisset, dicerent eos aliquia lienos esse à gloria regni cœlestis: Hæc Remigius. Vbi sciendum quòd persecutio aliquando est personalis, ut quando quis quæritur ad mortem: non quia fidelis principaliter, sed propter odium personæ determinatæ, & tunc est semper fugiẽdum: sicut Paulus quærebatur ad mortem in Damasco. Quod patet ex hoc, quia alij fideles permittebantur ibi pacificè habitare: sed quærebant solum Paulum interficere. Ideò dimissus à fratribus per murum, fugit persecutionem personalem non timendo persecutionem, sed potius declinando, ut multis prodesset. Itaque non est imperfectionis fugere, secundum dictamen rectæ rationis ad tẽpus salubrius: ut saluetur fugiẽs ad maiores fructus. Aliquando autem non solum est persecutio personæ, sed etiam fidei & iustitiæ: & tunc si homo percipiat probabiliter quòd ex fuga sua sequatur derisio fidei, & depressio iustitiæ: fuga est mala, & peccatũ mortale. Si autem non apparet hoc probabiliter, sed magis contrarium: vtpote, quia ex fuga tali potest alibi fieri utilitas Ecclesiæ, ex mansione autem non habetur nisi occisio ministrorum Ecclesiæ, & conculcatio articulorum fidei ab obstinatis infidelibus, tunc est fugiendum, & alibi proficiendum, qui enim non potest in uno loco proficere, debet ad alium transire.

Persecutio personalis. — *1. Cor. 11.* — *Persecutio fidei.*

Vnde Augustinus: Faciant ergo serui Christi, quod præcepit uel permisit, sicut ipse fugit in Aegyptum. Fugiant omnino de ciuitate in ciuitatem, quando eorum quisquam specialiter à persecutoribus quæritur: ut ab alijs qui non ita quæruntur, non deseratur Ecclesia, sed præbeant cibaria conseruis, quos aliter uiuere non posse nouerint. Cùm autem omnium, id est Episcoporum, clericorum, & laicorum est cõmune periculum, hi qui alijs indigent, non deserantur ab alijs quibus indigent. Aut igitur ad loca munita omnes transeant: aut qui habent necessitatem remanendi, non relinquantur ab eis, per quos illorum Ecclesiastica supplenda est necessitas: ut uel pariter uiuant, uel pariter sufferant quod eos paterfamiliàs uolet pati: Hæc Augu. Sed ne dicerent, Iussisti ne ad Gentes iremus, quid ergo faciemus si omnes ciuitates Iudææ circumiemus, & nos abiecerint? Hoc præuenit, hunc timorem remouendo, dicens: *Amen dico uobis, non consũmabitis ciuitates Israel*, prædicando scilicet ibi aduẽtum, uel fidem Christi, *donec ueniat filius hominis*, resurgendo scilicet à mortuis, quia denunciato aduentu Christi ab Apostolis per ciuitates Iudææ, immediatè passus est Christus, & à mortuis resurgens, apparuit discipulis. Vnde Rabanus: Prædicit quòd non ante prædicationibus suis, ad fidem perducerent ciuitates Israel, quòd resurrectio Domini fuerit perpetrata, & toto orbe terrarum, prædicãdi Euangelium potestas concessa. Vel si intelligatur de aduentu Christi ad iudicium, tunc intelligenda est consumatio prædicationis Apostolorum per totum orbem: quantũ ad conuersionis effectũ, quia ubiq; dispersi sunt filij Israel, secundum prædestinationem. Licet enim prædicatio Apostolorum, discurrerit per totum orbem tempore ipsorum: *quia in omnem terram exiuit sonus eorum*, tamen effectus cõuersionis fidelium, quantum ad eos qui generaliter conuertendi sunt ad fidem, habebit plenariè effectũ circa mũdi finem dicit: *Amen dico uobis, non consummabitis*, id est, complebitis *ciuitates Israel*, fugiendo, uel fidem prædicando, & ad fidem conuertẽdo: *donec ueniat filius hominis*, scilicet ad resurrectionem generalem, in gloria patris. Non enim conuertentur communiter filij Israel, donec prope finem mundi. Vnde Chrysostomus: Et quasi dicentibus eis, quandiu possumus fugere. Grauior est enim fuga lõga, quàm uelox mors consolans eos. Propterea Dominus ait: *Nõ consummabitis ciuitates Israel, donec ueniat filius hominis*. Si de Apostolis hoc tantum intelligitur dictũ, non procedit intellectus, cùm multò antè defuncti sint Apostoli, quàm Christus adueniat. Sed omnia quæ ad Apostolos loquitur, etiam ad illos loqui videtur, qui postmodum per illos fuerant credituri, usq; ad exitum mundi. Ipsi enim duodecim erant capita totius Christianitatis futuræ. Et quemadmodũ, quod in os miseris, per tota corporis membra dispargitur, sic & Apostolis quod dicebatur, ad totam plenitudinem Christiani corporis pertinebat. Sciebat enim Dominus quia notitia eius tot occupata fuerat ciuitates, ita ut penè omnes totius orbis terræ ciuitates Israeliticæ dicerentur: Hæc Chrysostomus. Deinde post ostensam magnitudinem tribulationis imminentis, hortatur discipulos ad eius tolerantiam, & consolatur eos suo exemplo, & procedit à minori sic: Si in magistro, in Domino, in patrefamilias blasphemias iniecerunt, & iniurias multas sine causa fecerunt, & ipse patienter & intrepidè sustinuit: multo plus fiet in ipsis qui sunt ut discipuli, serui, & famuli, & ipsi similiter debent patienter sustinere. Vnde dicit: *Non est discipulus super magistrum, neque seruus supra Dominum suum*, intelligendum est donec & quandiu fuerit discipulus, & seruus non est, inquam, super magistrum & dominum, secundum honoris naturam: vel *non est discipulus*, id est, non debet esse, *supra magistrum, nec seruus* debet uelle *supra dominum suum*: contraria, & quasi potentiora magistro, & dño suo operãdo: quasi dicat: Non dedignemini tolerare uos serui & discipuli quod ego tolero, uel tolerabo, Dñs & magister, quia dñs sum faciens quod volo, & magister docens quod utile scio. Mea exẽpla vos doceant, ad me respicere quid in me fieri uidetis, hoc in uobis ne formidetis. Qui me offendere & persequi non timent, nos quoque offendere & persequi non timebunt. Vndẽ Chrysost. Nunc incipit eos consolari in passionibus eorũ futuris suo exẽplo. Naturalis est res si pro Deo iniuriã patimur, ab aliquibus indignis irascimur & dolemus. Si uerò audierimus aliquam præclaram personam quæ similiter passa est, refrigeramur, & inflatio indignationis nostræ laxatur. Dicimus enim si uir ille qui clarior est quàm ego, passus est talia, planè ego iniuriæ meæ non debeo sentire dolorem. Quanto magis consolabuntur discipuli in passionibus suis cùm discipuli essent, & serui, recordante Christum Dominum & magistrum talia aut maiora perpessum: Hæc Chrysostomus. Et ideò debent Dominum non solum patienter, sed etiam gaudenter sequi: quia ut dicit Seneca, Malus miles est, qui imperatorem gemens sequitur. Et subiungit: *Sufficit discipulo*, id est, sufficere debet, *ut sit sicut magister eius, & seruo, ut sit sicut dominus eius*: iniurias suscipiens, & uindictam non quærens: mala recipiens, & beneficia conferens, uel sufficere debet ei si non plus conculcetur & contemnantur. Perse-

Augustin. epist. 180. Fugere quãdo liceat prælatis. — *Rabanus in Matthæũ.* — *Psal. 18.* — *Tribulatio toleranda.* — *Exemplum Christi.* — *Seneca epistola. 108*

ctus autem erit si sit sicut magister & dominus eius ipsum in suis imitando operibus, quia perfectio & assimilatio magistri. Vnde Beda: Si magister non suas vult uindicare iniurias qui Deus est, sed ipsos mauult insectatores patiendo reddere mitiores, eandem necesse est discipuli qui puri homines sunt, ut regulam perfectionis sequantur: Hæc Beda. Hoc autem dictum Domini in proposito est uerum, vbi de se loquitur, qui est magister & Dñs: imò pater omnium, se enim dicit magistrum & Dominũ: Apostolos autem & eorum imitatores usque ad finem seculi dicit discipulum & seruum. Huius magistri, & Domini imitatio, est humana perfectio. Vnde Augustinus: Summa Christianæ religionis, est imitari quem colis. Non autem dicit hoc Dominus de alio: si enim magister indoctus fuerit, non sufficit discipulo ignorantia magistri: & si Dominus miser fuerit, non sufficit seruo miseria Domini. Vel secundũ Chrysostomum: Non secundum ea quæ rarò contingunt, sed ab amplioribus & ab his quæ sunt in pluribus suscipit hunc sermonem. Et addit: *Si patrem familias*, id est, me qui paternam gero sollicitudinẽ, patris habens authoritatem. *Beelzebub uocauerunt*, i. me operari in Beelzebub dixerunt, *quanto magis domesticos eius*: scilicet uos in hoc etiam diffamabunt? Quòd enim Apostoli facerent miracula uirtute dæmonis, sępe dixerunt Iudæi & Gentiles, ut patet multipliciter ex Apostolorum legendis. Non ergo boni contristari debent, si fortè ab aliquibus prauis hominibus sine culpa detrahatur eis: quia ad consolationem nostram sua Dominus opprobria adducere dignatus est, dicens: *Si patrẽfamilias Beelzebub uocauerunt, quanto magis domesticos eius?* Sunt enim plurimi qui uitam bonorũ fortasse amplius laudant quàm debent, & ideò ne eis elatio de laude surreptat, permittit omnipotẽs Deus malos in obtrectatione prorumpere: ut si qua culpa ab ore laudantium in corde bonorum nascitur, per obtrectationẽ malorum ad pœnitentiam reuocentur. Sed inter uerba laudantium & uituperantium, ad mẽtem semper recurrere debemus: & si in ea non inuenitur bonũ quod de nobis dicitur, magna tristitia in nobis generari debet: & si in ea non inuenitur malũ quod de nobis dr, in magnam lætitiam resilire debemus. Vnde Gregorius: In omne quod de nobis dicitur, semper taciti ad mẽtem recurrere debemus interiorem testem, & iudicẽ quærere. Quid enim prodest si omnes laudẽt, cùm conscientia nos accuset? Aut quid poterit obesse si omnes nobis derogent, & sola nos conscientia defendat? Vnde Cato:

Cùm te quis laudat, iudex tuus esse memento.
Plus alijs de te, quàm tu tibi credere noli.

Sed vt dicit Gregorius: Qui non amat gloriã, non sentit contumeliam. Et de uirtutibus alijs & uitijs similiter iudicabis. Valde autem periculosum est hominẽ in præsentia sua laudari, quia oporteret eũ valde fortem in Deo esse, quòd non eleuaretur intus in corde: ut etiam consulit Horatius:

Quales commendes aspice, ne mox
Incutiant aliena tibi peccata pudorem.

Igitur loco gloriæ id amplectimur, si Domino nostro in passionum conditionibus adæquamur. Quia enim in igne tribulationis peccata purgantur, ideò sicut tunc caput Ecclesiæ Christum fluctibus passionum Deus exposuit: sic & corpus eius, scilicet Ecclesiam suam usque in finem seculi, ad probationem & purgationem tribulari permittit. Aspera enim & dumis ac sentibus plena & horrida est uia tutis uia. Sic Patriarchæ, sic Prophetæ, sic Apostoli, sic Martyres, sic Cõfessores & Virgines, & quotquot placuerunt Deo, per multas tribulationes transiere fideles, sic etiam omnia Christi mẽbra usq; ad diem iudicij pertransibunt. Vnde Augustinus: Nullus seruus Christi sine tribulatione est. Si putas non habere persecutiones, nondum cœpisti esse Christianus. Et subiungit Dominus concludendo, *ne ergo* domestici & imitatores mei, *timueritis eos*: scilicet persecutores, homines fragiles & peccatores, nec eorum blasphemias, uel sæuitias, omittendo ueritatẽ fidei propter persecutionis timorem: sed ferte patienter iniurias, propter Dei amorem. Ad tolerandum igitur patienter aduersa, multum iuuat, si quis Christum pro se passum cogitat. Vnde Augustinus: Noli esse pusillanimis, si enim pleno corde intuitus fueris quid pro te Christus passus fuerit, nec tu pusillanimitate deficies: sed magnanimiter & tu quicquid aduersi acciderit tolerabis, insuper & gaudebis, quia inuentus es in aliqua similitudine passionum regis tui. Et iterum si ille qui uerissimè dixerat: *Ecce uenit princeps mundi huius, & in me nihil inueniet*: dictus est peccator iniquus, Beelzebub insanus, tu dedignaris serue audire pro meritis tuis quod Dominus audiuit nullis meritis suis: Ille uenit ut præberet tibi exemplum, quasi gratis hoc fecerit si tu non proficeis. Quare enim ille audiuit, nisi cùm audire tu non deficeres? Ecce tu audis, & deficis. Frustra ergo ille audiuit, non enim propter se, sed propter te audiuit. Ideò enim prior ille sustinuit, ut nos sustinere discęremus, & si ille qui non habebat quod sibi obijciebatur: quanto magis nos qui & si non habemus peccatum quod nobis obiicit inimicus, habemus tamen alterum quod dignè in nobis flagellatur. Nescio quis furem te dicit, & non es fur: audis opprobriũ, non tamen sic nõ es fur, ut non sis aliquid quod Deo displiceat. Et iterum: Vnusquisque considerans conscientiam suam, si mundi amator est, mutetur: fiat amator Christi, ne sit Antichristus. Si quis ei dixerit quòd Antichristus sit, irascitur, iniuriam sibi factam putat. Dicit ei Christus, Patiens esto. Si falsum audisti, gaude mecum, quia & ego ab Antichristis falsa audio. Si autem uerum audisti, conueni cõscientiam tuam, & si audire times esse, plus time: Hęc August. Vnde & Grego. Tunc illata conuitia bene toleramus, cùm in secreto mentis ad mala perpetrata recurrimus. Leue quippe uidebitur quòd iniuria percutimur, dum in actione nostra conspicimus, quòd peius est quod meremur: Hæc Gregorius. Deinde Dominus hortatur discipulos ad tolerantiam, ex consideratione diuini iudicij, in quo omnia manifestabuntur: quia bona & mala omnium erunt omnibus manifesta, tale enim erit iudicium quod omnibus uidebitur iustum: quod non posset esse nisi merita, & demerita uiderentur ab omnibus manifestè. Vnde dicit: *Nihil enim est opertum*, in præsenti tempore quantum ad operata, quæ occultantur ex industria, *quod non reueletur*, in iudicio futuro, *& nihil est occultum*, nunc quantum ad cogitata quæ occultantur ex propria natura, *quod tunc nõ sciatur*: quia non solum opera, sed etiam cordis secreta quæ soli Deo sunt nota, tunc erunt nobis manifesta. q.d. secundum Hieronymum: Nolite timere persequentium sæuitiam, & blasphemantium rabiem, neque æmulemini simulatores, quia ueniet dies iudicij, in quo & uestra uirtus, & eorum nequitia omnibus

Marginalia (left): Augustin. lib. 8. de ciuitate c. 17. — Imitatio Christi, hominis est perfectio. — Chryso. ho. 35. i Mat. — Detractio quibusdam expedit. — Te ad quæsieris extra. — Gregorius epist. 45. lib. 8. — Laudari in præsentia periculosum est. — Tribulatur Ecclesia militans.

Marginalia (right): August. in psal. 55. — Passionis Christi memoria. — Augustin. in psal. 68. Ioan. 14. — Cõtumeliã & opprobria audire docemur. — Antichristi qui sint. — Grego. lib. 30. moralium ca. 17. Cõuitiorũ tolerandorum facilitas. — Hierony. in c. 10. Mat.

nibus demonstrabitur, & cuilibet secundum opera sua tam interiora quàm exteriora reddetur, quia tunc patientia martyrum præmiabitur, & nequitia persecutorum punietur. Nolite ergo Euangelium erubescere, sed tota intentione uerbo operam date, fixa mente retinentes illum extremæ retributionis diem, quo illuminabit Deus abscondita tenebrarum, & manifestabit cogitationes cordium: tunc enim erit uobis à Deo laus, & aduersarijs ueritatis pœna manet æterna. Consideratio huius manifestationis debet dare magnam audaciam in ueritatis prædicatione, & prædicatores monere ad prædicandum ueritatem securè. Propter quod subditur: *Quod dico nobis*, scilicet modo existentibus, *in tenebris*: scilicet timoris, id est, dum adhuc in timore carnali estis, *dicite*, id est, prædicate *in lumine*, id est, in fiducia securitatis: quod & fecerunt accepto Spiritusancto, *& quod in aure auditis*, id est, solo auditu percipitis, *prædicate*, opere complendo, existentes, *super tecta*, id est, corpora uestra, quæ sunt animarum domicilia. Vel *quod dico uobis in tenebris, dicite in lumine*, id est, quod auditis in mysterio, & ænigmate, prædicate apertius & manifestè, *& quod in aure auditis, prædicate super tecta*, id est, quod uos erudiui in paruulo Iudææ loco, audacter dicite in toto mundo: uel *quod dico uobis in tenebris*, id est, in locis priuatis, *dicite in lumine*, id est, in locis publicis & communibus: quia Apostoli postea in palàm populo prædicauerunt ea quæ seorsum à Christo didicerunt, *& quod in aure auditis*, id est, in secreto soli: *prædicate super tecta*, id est, publicè coram omnibus nulli abscondentes uerbum, quasi quis stet super tectum, & clamet in publicum. Et loquitur secundum modum in Palæstina, ubi domus non habent tecta cacuminata, sed plana, & ibi solebant sermones fieri ad populum inferius in terra positum. Considera hic, quia discipuli Domini exponuntur persecutionibus, nos autem in pace pigritamus, propter quod uenia digni non sumus. Vnde Chrysostomus: Quo utique erimus digni, in pace molliti & pigritantes? Nullo denique bellante occidimur, nullo persequente dissoluimur. In pace saluari iussi, & neque hoc possumus, quæ igitur nobis uenia? Non flagella, non carceres, non principes, non synagogæ, non aliud aliquid talium imminet, sed & contrarium uniuersum. Nos regnamus, etenim reges pij sunt, & honores multi sunt Christianis, & neque ita superamus. Si igitur fieret prælium ecclesiarum, & persecutio, excogita quanta esset derisio, quanta opprobria. Et ualde decenter: Cùm enim in palæstra nullus exercitatur, qualiter in agone erit clarus? Sta igitur aduersus passiones, fer utiliter dolores qui sunt mentis, ut & eos qui sunt corporis sustineas. Etenim beatus Iob, nisi bene esset exercitatus ante agones, non utique ita clarus in agonibus effulsisset: nisi meditatus fuisset extra omnem tristitiam esse, dixisset utique aliquid pertinax, nunc autem ad omnia stetit certamina. Hanc igitur fortitudinem, hanc mansuetudinem, & nos zelemus illius qui ante legem & gratiam fuit: ut æternis cum eo possimus communicare tabernaculis: Hæc Chrysostomus.

Super tecta prędicare.

Tecta Palæstinorum.

Pigritia nostra reprehenditur. Chrysosto. homelia in Matth.

ORATIO.

Domine Iesu Christe, clementissime, qui discipulos tuos ad præliandum contra mundum & diabolum sicut oues inter lupos misisti, & eis consolationem in tolerantia tribulationum præstitisti, confirma fragilitatem meam, & mihi contra mundi pericula, & insidias diaboli, præbe firmitatem: custodi me ab hostibus meis uisibilibus & inuisibilibus, & da mihi patientiam in aduersis & tribulationibus, ut te meum creatorem semper sentiam meum defensorem, & in præsenti uita semper à te defensus, post hanc ad te perueniam à peccatis omnibus absolutus. Amen.

De morte non timenda, & Christo confitendo. Cap. LIII.

Postquam Dominus excussit discipulis timorem persecutionũ, & infamiæ, seu maledictionis, consequenter aufert eis timorem mortis corporalis, quæ est ultimum omnium terribilium in hoc mũdo & finis. Et ut ait Chrysostomus: Non promittit eis ereptionem à morte, sed permittit mori, maiora largiens quàm si non fecisset hoc pati: suadere enim contemnere mortem, maius est quàm eruere à morte. Euacuat autem Dominus timorem mortis sex rationibus, quæ in serie literæ ponuntur. Prima est ex consideratione humanæ impotentiæ, quia homines non possunt lædere nisi in minimis, scilicet in corpore, & sic læsus proficit in magnis: scilicet in anima. Vnde ait: Dico autem specialiter uobis amicis meis, qui nihil terrenum cupitis: qui debetis alijs esse exemplum fortitudinis. *Nolite timere eos qui occidunt corpus*, id est, hominem in corpore tantum, & ad tempus. *animam autem non possunt occidere*, quin Deus eam corpori reddat, & ipsum corpus resuscitet. Vbi Chrysostomus: Nolite timere eos qui occidunt corpus, ne fortè propter timorem mortis, non liberè dicatis in lumine, qđ audistis in tenebris: nec fiducialiter prædicetis omnibus, quod ĩ aure soli audistis. Sicut ergo ex his uerbis ostẽditur, non solũ ille est proditor ueritatis, qui trãsgrediens ueritatẽ palàm pro ueritate mẽdacium loquitur: sed etiã ille qui non liberè pronunciat ueritatem, quam liberè nunciare oportet, aut non liberè ueritatem defendit, quam liberè defendere conuenit, proditor est ueritatis. Non solum ille transgressor est ueritatis, qui palàm denegat ueritatem:

Matt. 10.

Chrys. ho. 35. in Mat. Timor mortis expellitur sex rationibus.

Chrysosto. ho. 25. operis imperf. Vera taceri nolunt. Proditor ueritatis.

 tem:

A tem: sed etiam ille qui propter timorem eorum qui possunt occidere corpus, tacet ueritatem. Et quid dico, quia propter timorem mortis tacent homines ueritatem, propter miserum ventrem, & propter spẽ vani honoris tacent homines ueritatem. Sed fortè dicis: Si taceo veritatem ante aduersarios, nunquid consentio mendacio eorum? Dic mihi: Si princeps aliquis Romani imperatoris, uidens ciuitatem Romanam ab hostibus expugnari: cùm posit liberare, defendere neglexerit: num ipse videbitur tradidisse, quam potuisset liberare si voluisset? sic & tu uidens ueritatem Dei ab impiis expugnari, cùm posis eam defendere si loqui voluisses, tacẽs expugnasti per hoc ipsum quòd eam passus es expugnari. Et si propter timorem eorum, qui occidunt corpus tacere ueritatẽ B impietas est: quomodo non sit impietas maior tacere veritatem, propter miserum ventrem, & spem vani honoris, melioremque facere gratiam panis & honoris, quàm gratiã veritatis Dei. *Et nolite timere eos qui occidunt corpus*, quoniam corpus & si ab impijs occĩsum non fuerit propter Deum, à seipso post modicum morietur propter naturam: ergo occisi secundũ corpus ab impijs, nihil perduntnisi mortis dilationẽ, magis autem nec ipsam dilationem. Si enim verum est, quòd nec folium cadit de arbore sine præcepto Dei, & qa numerati sunt nobis dies ad uitã, credere debemus quòd uec moriuntur ante diem, nec transire possumus diem. Tamen ponamus quoniam & an- C te diem moritur, qui moritur propter Deum. Si ergo & gratis post modicum morituri sumus, nulla Dei causa proposita, quare nõ ante modicum in causa Dei cum gloria morimur, ut fiat sacrificium uolũtarium proposita causa Dei: vt offeramus Deo pro munere quod aliquando reddituri sumus pro debito. Ecce si mutuo acceperis, ut puta bouem, aut equum, aut asinum, nonne assiduè opus tuum operaris in eũ? Dicis enim apud te, hodie aut cras tollẽdus est à me, quia non est meus. Et in corpore corruptibili natus, quare nou ad utilitatem animæ tuæ uteris corporali corpore tuo, sciens quia post modicum tollendum est à te, quia non est tuum. Quæ est ista insi- D pientia nostra odire quod nostrũ est, & amare quod nostrum non est? Studere quod seruare non possumus, & negligere quod in æternum habebimus? *Nolite timere eos qui occidunt corpus*. Quid est timor mortis? Non dolor exeundi de corpore, sed desperatio uitæ post mortem, id est, timet mortem, qui non putat se uiuere post mortem. Vis scire: Ecce frequenter homines grauem dolorem patiuntur in infirmitate, & nou moriuntur, & tñ magis contenti sunt grauẽ dolorẽ pati, & nõ mori. Vides ergo quia nõ dolor mortis, sed mors ipsa timetur. Et iterum: Qui malæ conscientiæ est, semper pusillanimis ac timidus est: Hæc Chrys. Vnde ait Seneca: Timidum non facit animũ, E nisi reprehensibilis uitæ conscientia mala. Hæc Seneca: Sit ergo tibi singularis & superexcessiua fiducia in Christo, & eius promissis & uerbis in omni periculo & dubio, & in omni inopia cor ineffabiliter assecurans, ita quòd si omnia castra dæmonum, & tota synagoga peccantium, ac tota caterua mundanorum sapientium & principum te obsideãt, habeas omnes pro fumo uolatili, & pro stuppa, & pro spuma gracili & inani, & si in principio tentationis fortis fueris: postea minus uinci poteris. Vnde Chrysostomus: Omnis operatio inimici talis est. In primis grauis, & ferrè intolerabilis est impetus eius. Quia si quis forti animo sust inuerit eum, secundò inueniet eum infirmiorẽ. Et quãto plus repercussus fuerit, tanto magis frigescit. Vnde puto in persecutionibus Christianis si in primis quando comprehenduntur non denegauerint territi, nullis poterunt postea uinci doloribus: quia diabolus non tantũ habet in se uirtutis, quantum terroris: Hæc Chrysostomus. Secunda ratio est, ex consideratione diuinæ potentiæ, quia Deus potest potestate ordinaria, non ab alio delegata uel permissa, & animã & corpus perdere, quod plus est quàm corpus occidere. Vnde dicit: *Sed potius eum timete, qui potest corpus & animam perdere in gehennam*, quæ est mors animæ æterna. Manum enim omnipotentis nullus potest effugere, neque viuus, neque defunctus. Vnde in Ecclesiaste: B *Deum time, & mandata eius obserua, hoc*, id est, ad hoc, *est omnis homo*. Nullum siquidem summè pius perdit, sed perdere dicitur quando nõ saluat: sicut indurauit cor Pharaonis, i. uon emolliuit, sed indurari permisit. Vt autem dicit Gregorius: Magna securitas est nihil timere præter Deum, & stultus timor est, quo plus timetur humana indignatio quàm diuina. Nã, ut dicit Sapiens: *Qui timet hominem, citò corruet, qui sperat in Domino, sublevabitur*. Sed proh dolor, hodie à multis plus timetur offensa hominis, quã Dei, & magis damnum corporis, quàm animæ. Iustũ enim est ut timeamus non timenda, qui timere nolumus timẽda. Vnde Chrysost. Quia enim quæ oportet nõ time- C mus, propter hoc quæ non oportet formidamus. Timore igitur mundi expulso, seruite Domino timore gehennæ, donec illũ charitas foras mittat permanente casto timore, i. reuerentia sine fine Deo exhibẽda. Vt enim dicit Chrys. In natura creauit Deus timere carnalia mala, ut per timorem carnalium magis timeamus spiritualia. Et sciendum quòd multiplex est timor: scilicet humanus, mũdanus, naturalis, seruilis, initialis, filialis, siue castus. Duo primi sunt uitia, duo ultimi sunt uirtutes, duo medij uec uitia, nec uirtutes. Humanus timor ille est quo quis à bono declinat ad malum, ut uitet corporale periculum. Sicut Petrus qui ne mortem iucurreret, uitam negauit: im- D memor eius quod audierat à magistro, nolite timere eos qui corpus occidunt, animam autem nõ possunt occidere. Mundanus timor est ille quo quis à bono declinat ad malum, ut uitet temporale incommodum siue damnum. Sicut Herodes qui ne regnum perderet innocentes occidit, illic trepidans timore ubi non erat timor. Naturalis timor est ille quo quilibet homo naturaliter horret pœnam, & timet nocumentum naturæ. Sicut & ipse Christus, de quo legitur quòd Iesus cœpit pauere & tedere, contristari & mœstus esse. Seruilis timor est ille quo quis timet peccare propter gehennam, & non amore iustitiæ, sed formidine pœnæ cohibet manum, sed non E animum à peccato. Et de tali timore legitur: Timor non est in charitate, sed perfecta charitas foras mittit timorem. Initialis timor est ille quo quis timet gehennam, & cum hoc Dei offensam, ac declinat à malo partim amore iustitiæ, & partim formidine pœnę. De hoc timore legitur: *Initium sapientiæ timor Domini: Intellectus bonus omnibus facientibus eum*. Omnis isti timores sunt imperfecti, q a perfecta charitas foras mittit timorem. Sed filialis siue castus timor est ille, quo quis amore boni & uirtutum succensus purè timet offendere Deum, & ab eo separari, ac declinat à malo tantum amore iustitiæ. Iste timor est perfectus, & nõ expellitur per charitatem, imò augetur secundum augmentum charitatis. Et de isto timore legitur:

Ante diem mori.

Mutuo accepis anima corpus.

Timor mortis quid sit.

Chrysosto. ho. 25. operis imperfe.

Impetus aduersarij nostri.

Eccle. 12.

Securitas magna.

Prouer. 19.

Chrysosto. ho. 25. operis imperf.

Chrysosto. ibidem.

Timor naturalis.

Timor multiplex.

Humanus timor quis est.

Mundanus & naturalis timor quis est.

Psalm. 52. Mar. 14.

Seruilis timor quis s.

1. Ioan. 4.

Eccle. 1.

Filialis timor.

Psal. 18.

legitur: *Timor Domini sanctus permanens in seculum seculi*. Prohibet ergo Dominus ne timore humano vel mundano, & propter corporale periculum. vel temporale commodum de uirtute ad vitium declinemus. De timore seruili & filiali. seu casto, specialiter sic dicit Augustinus: Est timor seruilis, & est timor castus. Est timor ne patiaris pœnam. Est alius timor ne amittas iustitiam. Timor ille ne patiaris pœnam, seruus est. Non est magnum timere pœnam, sed magnum est amare iustitiam. Eam Deus innocentiam probat, qua homo non metu pœnæ fit innocens, sed amore iustitiæ. Nam qui timore non peccat, quamuis non noceat cui vult nocere: sibi tamen plurimum nocet & abstinens ab iniquo opere, sola tamen reus est voluntate. Et iterum: Inaniter putat victorem se esse peccati, qui timore pœnæ non peccat, quia etsi non impletur foris negocium malæ cupiditatis, ipsa tamen mala cupiditas intus est hostis. Nam quãtum in ipso est, mallet & non esse iustitiam puniente peccata. Inimicus iustitiæ est qui pœnæ timore non peccat, amicus autem erit si ex amore iustitiæ non peccauerit. Mandatum Dei si timore potius fit pœnæ quàm amore iustitiæ, seruiliter fit & non liberaliter, & ideò nec fit. Non enim bonus fructus est qui non de charitate procedit. Nemo inuitus facit bonũ, etiam si bonum est quod facit, quia nihil prodest spiritus timoris, vbi non est spiritus charitatis: Hæc Augustinus. Vnde & Chrysostomus: Qui in timore seruit Deo, pœnam quidem euadit, mercedem autẽ iustitiæ non habet: quia inuitus fecit bonum propter timorem. Vnde etiam dicit Horatius.

Augustin. tractatu 43. in Ioã.
Timor seruilis & castus.
Bonum nemo inuitus facit.
Chryso. ho 9. de uerbis Isaya.
Horatius in epistolis.

Oderunt peccare boni uirtutis amore,
Oderunt peccare mali formidine pœnæ.

Vnde dicit Seneca: Non putes virtutem hoc effecturam, quod efficit nimia formido. Tertia ratio est, ex consideratione diuinæ prouidentiæ: quia prouidẽtia Dei ordinatur vita & mors sanctorũ, quia & irrationabilium animaliũ, ergo non est eis timendum, siue viuant, siue moriantur. Vnde dicit: *Nonne duo passeres asse ueneunt*, id est, venduntur: (quia veneo, venis, habet sensum passiui sub voce actiua) *& tamen unus ex illis*, quantuncumq; sint parui precij & valoris, *non cadet super terram*, & in laqueum, id est, non morietur *sine patre vestro*, id est, sine Dei patris prouidentia in qua sunt omnia, quasi dicat: Nolite timere mortem, quia mori nõ potestis sine nutu & voluntate Dei patris quod liquet in minoribus. Si enim passeres qui parui & uiles sunt in auibus, & minimi precij sine Dei voluntate vel permisione non possunt mori, quantomagis vos qui pluris estis hoc est apud Deum maioris dignitatis & precij: quia rationales ac empti precio magno, & redempti sanguine Christi, non moriemini sine ordinatione Dei. Non est enim proportio valoris infinitorum passerum ad unũ spiritum. Et ita patet ratio secũdum appreciabilitatem. Item potest probari secundum æternitatẽ, & est sensus secundum Hieronymum: Si peritura sine Dei prouidentia non pereunt, vos qui ęterni estis timere non debetis quòd absque Dei prouidentia viuatis. Vbi Chrysostomus: Si ergo passeres in voluntate Dei positi sunt, non in potestate hominis, quos Deus ad usum hominum fecit: quantomagis vos nõ estis in potestate hominum, sed in uoluntate Dei, quos Deus ad suam gloriam fecit. Si passer euentu nec moritur, nec cadit, propter hoc ipsum quia opus Dei est, quãtomagis iustus homo non est in euentu positus, quia imago Dei est, sed aut à Deo traditus, aut à Deo liberatus euadit. Si in passeribus nihil sine ratione agitur, quorum duorum precium unus est assis: quantomagis in uobis sine Deo nihil agitur, quorum precium est sanguis meus. Si sic habentur passeres, quomodo habendi sunt filij? Ideoque non debetis timere homines, quia non est in uobis illorum potestas, sed Dei. Non enim quando volũt impij tunc possunt nocere sanctis: sed quando illis nocendi tempus concesserit, ut prouideat sanctis suis coronam. Quæ est ergo sapientia illum non timere qui dat potestatem, sed illum timere quia accipit? Si ergo non es traditus, sine causa times: & si traditus es, pariter sine causa times. Deo .n. liberante homo tibi nocere non potest, Deo autem tradente, homo tibi parcere non potest, & si uult. Nescitis quomodo Pilatus uolebat dimittere Christum: sed non potuit, quia Deus eum tradebat: Hæc Chrysostomus. Vnde dicit & Seneca: Vir bonus quicquid illi accidit, æquo animo sustinebit: scit enim id accidisse lege diuina, qua uniuersa procedunt. Mysticè secundum Hilarium: Duo passeres scilicet corpus & anima minimo precio uẽdũtur, cùm pro minima delectatione diabolo traduntur. Quarta ratio est ex consideratione resurrectionis futuræ, quæ solum pertinet ad hominem: quia Deus habet prouidentiã de minoribus, scilicet de capillis qui sunt extrema pars, & de superfluo hominis, ut corpore indebito numero redeant: ergo non est timendum de alijs maioribus si propter Deum morti tradãtur. Vnde dicit: *Vestri autem & capilli capitis omnes numerati sunt* apud Deum, & in Dei præsentia: & redibũt, quãtum sufficit ad ornatum corporis, in resurrectione futura, & longè magis corpus & partes corporis, etiam si à bestijs comesta fuerint, quantum sufficit ad debitam substantiam, in resurrectione redibunt. Quasi diceret: Mori ne timueritis, quia in plenitudine resurgetis. Vnde glo. Vt de tota taceã massa corporis, etiam minimæ particulæ futuræ resurrectioni seruantur. Meditatio huius resurrectionis multum facit ad tolerantiam martyrij: quia per resurrectionẽ redibunt in electis, non solum illa quæ sunt de necessitate humanæ naturæ, sed etiam ea quæ faciũt ad decorem, cuiusmodi sunt capilli. Non ergo nostrorum corporum casum pertimescamus, sed omnem curam in eum apud quem nec capillus perit, proijciamus: secundum Hiermonymum. Non dixit saluator quòd capilli omnes saluandi sunt, sed numerati, ubi scientia numeri demonstratur, non eiusdem numeri conseruatio: quod immensam Dei erga homines ostendit prouidentiam, & ineffabilem affectum significat, quia nihil nostrorum Deum lateat. Non ergo actu computationis, sed facilitate cognitionis sunt à Deo omnia numerata: quia cùm cognita sunt omnia, numerata sunt omnia. Bene etiam numerata dicuntur quæ seruat, quia illa quę uolumus seruare numeramus, unde capilli numerati sunt, ut seruẽtur ad resurrectionem gloriosam sicut numeratur pecunia ut seruetur. Mysticè, secundum Remigium, Christus caput est, inde prodeunt capilli: scilicet omnes iusti, qui pulchrè numerati dicuntur, quia nomina sanctorum scripta sunt in cœlis. Et secundum Cyrillum: Caput hominis est intellectus, capilli verò minutissimæ cogitationes, quæ patent Deo, & discutientur in iudicio. Et bene per capillos intelligũtur cogitationes: sicut enim capilli capiti, sic cogitationes cordi adhærent, & omnes istæ numeratæ sunt, ut bonæ remunerentur, & malæ puniantur. Omnia etiam opera nostra, siue bona, siue mala, Deo numerabilia sunt &

Passer non cadit sine Deo.
Hierony. in c. 10. Mat.
Chrysosto. homo. 25. operis imperfe
Hilarius canone. 10. in Matth.
Glossa in Matth.
Resurrectionis meditatio.
Hierony. in c. 10. Mat.
Capilli numerati.
Remig. in c. 10. Mat.

nota, ut ista remunerentur, illa puniantur. Deinde concludendo subiungit: Nolite ergo timere, scilicet mortem, quia multis passeribus meliores uos estis: scilicet quò ad statum naturæ, quia rationales & perpetui, quò ad statum gratiæ, quia per adoptionem filij: quò ad statum futurum, quia in gloria beatificandi, & pluris ac maioris reputationis estis apud Deũ, quia ad imaginem eius facti, quod non cõpetit creaturæ irrationabili. Quinta ratio est, ex consideratione beatæ retributionis, quia omnis qui confitebitur me, & fidem meam: coram hominibus scilicet malis, non timendo eos apud quos confessio Christi est odibilis: sed non est magnum confiteri coram bonis, confitebor & ego eum gloria & uita æterna dignum, coram patre meo rege summo, qui est in cœlis æternæ beatitudinis: ut approbet, ut recipiat, ut remuneret. Qui ergo Christum hîc confitebitur, id est, simul corde, & opere fatebitur, non recusans mori pro eo, & confessione nominis Christi, ac mandatis eius usque ad mortem fideliter firmiterque persistens: confitebitur & Christus eum de diuino iudicio coram patre suo pro eo attestans, ac ipso affectu remunerationem testimonij adiecit, dicens. Venite benedicti patris mei percipite regnũ: Non solum enim martyres, sed & confessores Christum confitentur. Vnde Anselmus quem olim uenerandi confessores, & doctrinis sacris, & operibus iustis confessi sunt coram hominibus: nunc confitetur eos coram patre suo, & sanctis angelis eius. Quanto autem melior est Deus homine, tanto melior est confessio eius confessione hominis. Sexta ratio est, ex consideratione futuræ damnationis: quia *qui coram hominibus*, ubi debet prodesse confessio nominis mei, *negauerit me*, non audens me confiteri, & ueritatem Euangelij, *negabo & ego eum coram patre meo*, tanquam indignum consequi gloriam in cœlo. Qui ergo hic Christum negauerit corde non credendo in eum, uel ore, quia non solum corde credere est necessarium ad salutem: sed etiam confiteri ore pro loco & tempore casu recurrente, uel opere: quia qui præceptis non obedit, & si ore confiteatur, factis tamen negat: hunc Christus negabit in tempore, scilicet extremæ necessitatis, quando dicet: *Nescio uos, & ite maledicti in ignem æternum.* Vbi Chrysostomus. Omnem rem possibilem quantum ad naturam carnalem mandauerat, nunc & pœnam proponit & præmium: ut modo timore pœnæ, modo desiderio præmij, uirtus animæ adiuuetur. Sed prius dicit præmium, postea pœnam: quia misericors Deus paratior est ad remunerandum quàm ad puniendum. Igitur, ut ait Augustinus. Ama quæ pollicetur omnipotens Deus, time quæ minatur omnipotens, & sic uilescit omnis mundus, siue promittens, siue terrens: qui mundus secundum Augustinum periculosior est blanditijs quàm molestijs, & magis cauendus cùm allicit se diligi, quàm cùm admonet, cogitque contemni.

Matt. 25. Cõfessores.

Oris confessio interdum est necessaria.

Matt. 25. Chrysosto. ho. 25. operis imperf.

Augusti. epist. 144.

ORATIO.

DOMINE *Iesu Christe, da mihi ut sic omnes cupiditates terrenas, & delectationes uitiosas despiciam, quòd nihil pro tuo nomine in terris pati timeam, sed tuum nomen & tua passio sic cordi meo semper inscribantur, ut palmam uictricem contra omnia aduersa & prospera anima mea habere merear, & sic te confitear corde, ore, & opere coram hominibus in terris: quòd tu secundum promissum tuum confitearis me coram patre tuo in cœlis, ubi de tua pietate & misericordia cum sanctis & electis tuis percipere merear gaudia, per te bone Iesu sic confitentibus repromissa. Amen.*

De quibusdam impedimentis perfectionis, & sequela Christi. Cap. LIIII.

ET quia Dominus Iesus ualde nos dilexit, & ita etiam diligi uult à nobis, ideò uehementiã amoris quem expetit ostẽdẽs cõsequẽter subiungit, dicẽs: *Ignem*, scilicet diuinum id est, feruorem Spiritussancti, ac charitatem Dei & proximi, *ueni*, per incarnationem, *mittere in terram*, id est, in homines ad consumptionem peccatorum, & innouationem animarum, *& quid uolo*, nisi ut mediante sufflatorio diuinæ inspirationis, uel humanæ prædicationis, uel secretæ meditationis: accẽdatur, id est, ardeat & augmẽtetur, quia charitas meretur augeri, ut aucta mereatur perfici. Vnde Gregorius: Ignis quippe in terrã mittitur, cùm per ardorem Spiritussancti afflata terrena mens à carnalibus desiderijs suis concrematur. Succensa autem à spirituali amore malum quod fecit plangit, & sic ardet terra, quando accusante se conscientia, cor peccatoris in dolore pœnitentiæ concrematur. Vnde Beda: Ignem quippe dicit Spiritussancti feruorem, qui secreta cordis illuminans continuis motibus ad superna prouocat, uitia concupiscentiæ carnalis quasi spinas tribulosque comburit: aurea dominicæ domus uasa probando meliorat, & lignum fœnum, stipulamque consumit, & qui ob hoc solum de sinu patris exiui, & ueni in mundum, ut homines à terrenis cupiditatibus ad cęlestia desideria succẽdã: quid uolo aliud quàm ut huius incendii iubar cunctas mundi plagas illustret: huius flamma deuotionis, usque in finem seculi fidelium semper augescat in corde, neque ullo infidelium, uel fluctuum, extinguatur incursu uel flatu: Hæc Beda. Vnde etiam Hugo de sancto Victore: Homines gratiæ sunt hi qui per aspirationẽ Spiritussancti sunt illuminati: ut bonum quod faciendum est agnoscãt, & inflammati ut diligant: Hæc Hugo. Si ergo te à uitiis purgaueris, accendes in te ignẽ diuini amoris, si dulcedinem diuini amoris in te perfectè gustaueris, de dulcedine temporali non curabis. Et subdit tempus missionis istius ignis, quia non pficietur eius missio donec ipse passus fuerit. Vnde dicit: *Baptismo autem habeo prius baptizari*, id est, secũdum Bedam, sanguinis proprii tinctione prius habeo perfundi, & sic corda credentium spiritus igne inflam-

Luc. 12. & 14. & Matt. 10.

Gregorius hom. 2. in Ezechiel. Ignis in terram missus.

Beda in c. 12. Luca.

Homines gratiæ qui sunt.

Beda ibidem.

Ioan. 7.

inflammare, quod est dicere, aotequam mitto spiritum: dabo me crucifigendum. Vnde dicitur, oon erat spiritus datus: quia Iesus nondum fuerat per resurrectionem, & passionis victoriam glorificatus. Quia enim passio Christi, quam ex magna charitate pro nobis sustinuit, est maximum charitatis incentiũ: ideò dicit se prius baptismo baptizandum, baptismum hîc appellans effusionem & tincturã sui sanguinis in sua passioοe benedicta, ex qno baptismus & alia sacramẽta Ecclesiæ habent efficaciam. q.d. vt ignis iste accendatur, qno à meis omnia terrena despiciantur, respersione proprij sanguinis perfundi habeo: vt baptizatus in sanguine meo alios baptizem in eo, vt eos magis io meum accendam amorem. Nihil enim est quod ita excitet, & accendat nos ad diligendum Deum: sicut quòd passus est pro oobis, & in sanguine suo lauit nos à peccatis nostris. Vt autem dicit Ambrosius: Tanta est Domini dignatio, & infundendæ nobis denotiones, & consummandæ perfectionis in nobis, & maturandæ pro nobis passionis studium sibi inesse testetur. Vnde sequitur: *Et quomodo coartor*, uel angor, & contristor *usque dum perficiatur*, per passionẽ meus baptismus & hominum salus, id est, qnanto desiderio affecto orationem meam & passionem pro salute generis humani consummari. Quasi diceret, multum: Per hoc ergo intelligitur magnum desiderium eius perficiendi nostram salutem per suam passionẽ. Vnde alibi: *Desiderio desideraui hoc pasca manducare nobiscum*, ut mihi uniremini per dilectionem. Vnde Ambrosius: Cùm enim in se nihil habuit quod doleret, nostris tamen angebatur ærumnis, & tempore mortis mœstitiam prætendebat, quam non ex metu mortis suæ, sed ex mora nostræ redẽptionis assumpserat. Vt autem dicit Beda: Quomodo post baptisma suæ passionis, post ignis spiritualis adnentum terra sit arsura, declarat subdens: *Nolite arbitrari*, id est, falso iudicio rationis opinari: *quia ueni mittere*, id est, procurare, uel coofirmare, *pacem in terra*, id est, concordiam prauæ colligationis suæ carnalis afflictionis. *Non ueni pacem*, scilicet talem, *mittere*, quia guerram constituit & hominem inimicum Dei facit: *sed gladium*, id est, separationem & præcisionem eius quę pacem inducit, & homioem Deo coniungit. *Veni separare filium aduersus patrem suum, & filiam aduersus matrem suam, & nurum aduersus socrum suam*, id est, secundum glosam. Veni priuatos carnis affectus extinguere, quibus ita inuicem diligunt, vt Deo minus seruiant, uel penitus à Dei seruitio se auertant. Vode loquitur hîc de separatione spirituali, scilicet ab amore amicorum inordinato, non de corporali quando est sine contumelia creatoris & offensa, & inimici hominis, qni scilicet sic operatus est ab aliis: vel fide, vel religione, & moribus sunt domestici eius, qui etiam ante separatiooem & si carnaliter diligunt, tamen spiritualiter odiunt dum cursum vitæ spiritualis impediunt. Deinde ostendit modum quo venit separare hominem ab amicis, & ponit primum impedimentũ perfectionis & sequelæ Christi, quod est inordinatus amor propinquorum, dicens: Qui amat patrem, aut matrem, vel filium, aot filiam plusquam me: quod fit multipliciter, cum propter eos ad fidem non uenit, vel acceptam dimittit, vel mortale committit, uel status sui periculo se exponit, non est me dignus: me scilicet in mundo habere hospitem, in iudicio testẽ, in regno remuneratorem. Secundum enim Augustinum. Peccator etiam non est dignus pane quo vescitur. Quasi diceret Dominus: Sic veni separare hominem à patre vel amicis, non quin patrem diligat, & in parentes pietatem seruet: sed oe paternam pietatem suæ saluti diuinæ religioni, ac pietatis cultui anteponat, & ubi patri vel matri non potest seruari honor aut pietas sine offensa Dei, & iactura proprię salutis: tunc odium in suos pietas est in Deum, & salubriter relinquitur pater & mater, quia præferendus est creaturæ creator. Charitas enim est sic ordinata quòd homo debet Deum diligere super omnia, etiã super seipsum, & ideò pro nullius quantumcunque amicitia debet retardari, quin prosequatur ea quæ pertinent ad honorem Dei. Sub Deo, & propter Deum quicquid amatur est amandum. Vnde Hierooymum. Hic ordo in omni affectu necessarius est. Ama post Deum, patrem: ama matrem: ama filios, si autem necessitas uenit vt amor parentum ac filiorum amori Dei comparetur, & non possit oterque seruari, etiam odium in suos, pietas in Deum est. Circa hoc primum impedimentum sequendi Christum, nota hîc vtile exemplum. Cùm enim quidam amore propinquorum detentus, per hoc à sequela Domini esset impeditus: quadam vice volens apponere remedium, coouocauit eos ad conuiuium, & ioter epulas rogauit vnum ex illis quem magis sibi fidelem esse credebat præ cæteris: vt si eum diligeret, digitum suum minimum pro eo in ignem mitteret: sed ille pœnam timens hoc facere renuit, nec fidem quam simulauerat ei exhibuit, & deinde cæteris omnibus per ordinem similiter requisitis, idem quod in primo, etiam repperit in eis. Tunc propositum suum aperiens omnibus dixit, quòd ob solum amorem eorum hactenus à sequela Domini retardatus esset: sed quia fidem in eis non inuenit, amplius retardari nollet, & quia ipsi minimũ membrum corporis noluerunt pro eo ad horam exponere igni transitorio, nec ipse totum corpus & animam pro eis exponere uellet igni perpetuo, & vale dicens omnibus illis, recessit ab eis. Deinde subiũgit de non diligendo corpore proprio plusq̃ Christum, & ponit secundum impedimentum, qđ est amor carnalis voluptatis, dicens: *Et qui non accipit crucem suam*, quotidie, *& sequitur me, non est me dignus*: quia nec meo cõsortio p gratiã, nec meo solatio per familiarem præsentiam, nec meo conuiuio per gloriã. Vt. n. dicit Bernardus. Declinata est diuina consolatio, & non datur admittentibus alienam, crucem autem accipimus, cùm propter fidem Christi martyrium sustinemus, passionẽ Domini per sanguinis effusionem imitando, aut cũ pœnitentiæ onus assumimus, concupiscentias carnis per eius afflictionem reprimẽdo, aut cùm proximis compatimur, necessitatem illius nostram compassionem putando. Io cruce enim omnia tormentorum genera designantur. Vnde crux à cruciatu dicitur, & cruciari dicitur qui quolibet modo affligitur, & quotidie ac semper crucem portare debemus, nt amorẽ Christi ostendamus, & semper nos Christum amare doceamus. Non sunt aduersa timenda, noo prospera & carnalia desideria sectanda, ut crux ipsi feratur quæ necessario in hac uita est ferenda. Vnde Augustinus. Crux Domini non tantum illa dicitur, quæ tẽpore passionis ligni affixione construitur: sed & illa quæ totius vitæ curriculo cunctarum disciplinarum virtutibus coaptatur: tota enim vita Christiani hominis, si secundum Euangelium viuat, crux atque martyrium est. Vbi Chrysostomus: Crucem suam tollit, qui paratus est ad omne periculum propter Deum: si necesse fuerit usque ad mortem, magis quam relinquere

Marginal notes (left column): *Passio Christi.* — *Baptismus eius.* — *Passio Domini inflãmat nos.* — *Ambrosius in cap. 12. Luca.* — *Desideriũ Domini.* — *Luc. 22.* — *Ambrosius ibidem.* — *Beda in c. 12. Luca.* — *Gladium mittit Dominus.* — *Impedimentum à sequela Domini.* — *Peccator indignus pane.*

Marginal notes (right column): *Charitas ordinata.* — *Hiero. in c. 10. Matth.* — *Exemplum de parentũ exigua fidelitate.* — *Corpus proprium minus Deo diligendum.* — *Bernardus sermo. 3. de natiuitate.* — *Crux assumenda.* — *Augustin. lib. de uita Christiana* — *Chrysosto. ho. 26. operis imperfec.*

linquere Christum. Ille talis & si misericordia Dei euadat, tamen quantum ad propositum suum quotidie cruciatur: ideò & si nihil tale passus fuerit, tamen mercedem accipiet: voluntas enim apud Deum remuneratur, non opus: quia voluntas ex arbitrio nostro procedit, opus autem Dei per gratiam consummatur: Hæc Chrysostomus. Et quia crucis acceptio posset fieri sinistra intentione, ideò additum est, *& sequitur me*: non mundum, per viam cupiditatis: non carnem, per viam voluptatis: non homines, per fauorem & gloriam vanitatis. Dominum enim sequitur, licet crucem ferre videatur, qui non propter Dei laudem & æternam intentionem: sed propter inanem gloriam, & temporale lucrum, aut commodum, imitatur Domini passionem, seu affligit carnem, seu proximo carnaliter cõpatitur, ut culpæ eius faueat: vel etiam qui in angaria vt rota fœnũ crucem portat. Quia verò, vt dicit Chrysostomus, præcepta hæc quæ iniungit, onerosa videbantur, ponit & vtilitatem eorum maximam, dicens: *Qui inuenit animam suam*, scilicet hanc præsentem vitam quæ causatur ab anima existẽte in corpore, & quærit eam saluam facere, scilicet potius Christum & nomen eius negando, vel amore eius cadendo: vel quodcunque opus iustitiæ deserendo, vel etiam carnis desideria sectando, vel alias uerbo, aut opere postponendo, quàm vitam præsentem temporaliter amittẽdo, *perdet eam*, æternaliter, quia perdet uitam æternam.

Chrysost. hom. 36. in Matt.

Vita præsens non amanda.

Vnde Remigius: Qui hanc præsentem vitam & lucem, ac eius delectationes & voluptates ad hoc desiderat: vt semper inuenire posit istam quam seruare cupit perdet, & animam suam æternæ damnationi præparat: *& qui perdiderit*, temporaliter, *animam suam*, id est, vitam hanc animalem, & paratus est perdere eam ad mortem temporalem, eam pro Christo exponendo, & omnia Christi amore postponendo: & ideò sequitur, *propter me*, scilicet diligẽdum in corde, confitendum in ore, imitandum in opere, non propter se ut latrones: vel propter fauorem humanum, vt superbi vane gloriantes, non propter temporalem mercedem, vt cupidi terrena sectantes, *inueniet eam* in futuro saluam: quia inueniet & accipiet pro transitoria æternam. Vnde Augustinus: Quisquis propter Deum hanc vitam, quæ nunc corporis viuificatione ex anima temporaliter mortalis, constat, libenter despexerit in futuro eandem corporis, non solum animæ, vitam æternam & immortalem recipiet: Hæc Augustinus. Animam ergo in hoc loco pro vita præsenti posuit, quia omnis vita nostra in anima est. Anima quippe dicitur, inquantum corpus animat, siue viuificat: Spiritus, dum spirat: mens, inquantum recordatur seu meminit: animus, dum vult: ratio, dum rectũ iudicat: sensus, dum sentit: memoria, dũ recordatur: voluntas, dum consentit. Hæc nomina diuersa sunt animæ, nec propter animæ pluralitatẽ sed propter effectuũ multitudinem. Vnde Aug. Anima ex eo dicta est, quòd animet corpus ad viuendum, hoc est viuificet: spiritus est ipsa anima, pro spirituali natura, vel pro eo quòd spiret in corpore: spiritus ad substantiã dicitur, anima ad viuificationem. Eadem est substantia, sed proprietas diuersa. Nã vnus & idem spiritus, ad seipsum dicitur spiritus, ad corpus anima: Hæc Augustinus. Spiritus ergo qui est substantia nostræ animæ, si desiderat ea quæ sunt corporis, in his perditur totum bonum eius: quia totum bonum spiritus nostræ animæ est in auertendo se à carne, & abstrahendo se à desiderijs concupiscentiæ: sic enim uincit passiones, & uirtute perficitur, & contemplationi coniungitur superiorum, & deputatur & mũdatur, ut sit honestati subiectum, & diuinæ sapientiæ speculum.

Augustin. de vita Christiana.

Anima acceptiones.

Augustin. li. de dogmatibus ecclesiasticis ca. 20.

Spiritus nostri bonum.

Qui ergo *animam*, id est, uitam præsentem in anima designatam *inuenit*, & amat inordinatè, in ea carnaliter uiuere cupiendo: unde & dicitur animalis homo, *perdet eam*, in futuro. Res enim perditur quæ finem debitum non consequitur: sicut medicina perditur, cùm per eam sanitas non acquiritur, & eodem modo uita præsens, quæ finaliter ad consecutionem uitæ æternæ ordinatur, rectè perditur, quando per ipsam ad æternam uitam nõ peruenitur, quòd illi contingit qui inordinatè ipsam diligit. Et econtrariò, *qui perdiderit*, uitam præsentem propter Christum negligendo: talis enim dicitur perdere non secundum ueritatem, sed tantum secundum hominum opinionem: *inuenit eam*, accipiendo pro transitoria æternam. Non debet ergo homo trahi à bono, propter dulcedinem præsentis uitæ, quæ est breuis & transitoria, & ad merendum æternam uitam ordinata: finis enim melior est his quæ sunt ad finem, imò ea quæ sunt ad finem, non sunt nisi propter finis assecutionem: ideò de ipsis non curatur, nisi quòd finis habeatur, propter quod non est curandum de uita præsenti, sed assecutione uitæ æternæ. Vnde Chrysostomus: Melius est pro tempore mori, & in perpetuum uiuere, quàm pro tempore uiuere, & in perpetuum mori. Si ille pro nobis mortuus est, qui mori non poterat, nisi uoluisset: quantomagis nos pro eo mori debemus, qui & si nolumus, mortales sumus. Si Dominus pro seruo mortuus est, & hoc sine premio, iustius est ut seruus pro Domino moriatur, & hoc cũ premio. Vnde & Augustinus: Non habebat ille quare moreretur, & mortuus est tu habes & quare mori dedignaris? Dignare equo animo pati per meritũ tuum, quod ille pati dignatus est, ut te à sempiterna morte liberaret.

Res quæ perditur.

Chrysost. ho. 26. operis imperf.

Moriẽdum pro uita cũ Deo habenda.

Circa prędictum secundum impedimentum, nota hîc pro ędificatione exemplum. Nam cùm quidam monachus deuotione motus, uitam austeram duceret, & parentes sui hoc cognito ad eum uenientes, ipsum super hoc arguerunt: tale eis dedit responsum, corde & memorię commendandum: Tanta & talia audiui, & legi de uita ęterna, quòd non curo quantum mihi constet, & quid expendam pro ea. Quia autem dicit Mattheus de non amare patrẽ, & huiusmodi, plus quàm Christum, hoc refert Lucas de odire, dicens: *Si quis uenit ad me*, id est, uult uenire per fidem credendo, uel statum perfectionis assumendo, *& non odit patrem suum, & matrem, & uxorem, & filios, & fratres, & sorores: adhuc autem & animam suam*, id est, animalitatẽ, & uitam animalem seu corporalem, eam contemnendo propter Deum, paratus si opus fuerit pro fide exponere, & eligens occidi potius quàm in Deum peccare: eiusque acquiescendo desideriis carnalibus, *non potest meus esse discipulus*, quod ualde damnosum est: quia ipsa est ueritas, & uera docet. Non quòd propinquorum naturã odiamus, sed ea quibus nobis in itinere Dei obsistũt, & nos impediunt: ne ad Christum, fide, & charitate accedamus. Nullus enim odio est habendus, etiam si sit malus. Vnde Boetius: Apud sapientes nullus prorsus odio locus relinquitur, nam bonos quis nisi stultissimus oderit, malos uerò odisse, ratione caret: nam siuti corporum langor, ita uitiositas quidem est quasi morbus animorum, cùm ægros corpore minimè dignos odio, sed potius miseratione iudicemus: multomagis non insequẽdi, sed miserendi sunt, quorum

Exemplum contemnẽdi mundum.

Lucæ 14.

Odium nullum sit in naturam, sed in uitia

mentes

mentes omni languore atrocior urget improbitas: Hæc Boetius. Vnde excluditur hic affectio carnalis, scilicet amor inordinatus parentum & coniunctorũ, & hoc est vnum impedimentum suprà secũdum Matthæum etiam dictum, quod obest sequelæ Christi, & uolentibus uenire ad ipsum. Vbi Ambrosius. Etenim si propter te Dominus suæ renunciauit matri, dicens: Quæ est mater mea aut qui fratres mei, cur tu Domino tuo cupias anteferri? sed neque ignorare naturam, neque seruire naturæ Dominus iubet: sed ita indulgere naturæ, vt uenerari authorem, nec à Deo parentum amore desistas. Vnde Gregorius: Quisquis iam æterna concupiscit, in ea quam aggreditur causa Dei extra patrem, extra vxorem, extra filios, extra cognatos, extra semeipsum fieri debet: ut eò uerius cognoscat Deum quò in eius causa neminem recognoscit. Amandi ergo sunt proximi, impendenda charitas omnibus & propinquis, & extraneis: nec tamen pro eadem charitate à Dei amore flectendum. Fideles quique compatiantur proximis per charitatem, & tamẽ de uia Dei nõ exorbitent per compassionem. Secundum impedimentum, etiam secundum Matthæum suprà positum, est amor carnalis uoluptatis, & hoc tangitur secundum Lucam, cùm subditur: *Et qui non baiulat crucem suam & venit post me, non potest meus esse discipulus.* Nã ut ait Chrysostomus, pfectus Christi discipulus est, qui omnia mala patitur, aut pati paratus est propter Christum. De his duobus impedimentis iam suprà dictum est latius, simile etiam habes infrà ante Domini transfigurationem, sed non est idem. Tertium impedimentum, est inconsiderata leuitas mentis, qua quis impeditur à perseuerantia uitæ assumptæ: dũ inconsideratè aggreditur uiam quam non potest perficere. Vnde huic qui aggreditur uiam perfectionis, necessaria est discretio, ut cõsideret si habeat illud quod ad hoc requiritur: quod est fortitudo animi ad relinquendum omnia, & sustinendum aduersa pro Deo: ne propter indiscretionem resileat ab incepto, & hoc ostendit per similitudinem de uolente ædificare turrim, id est, aggredi perfectionem Euangelicam & uitæ sublimitatem, per quam Christi sumus discipuli, qui ergo Christi discipulus esse & dici desiderat, sedeat prius & computet, id est, deliberans consideret si habeat sumptus requisitos ad perficiendum: si discipulorum uitam tenere, patientiam habere, laborem sustinere, & simul cum eis turrim uirtutum ædificare, contra hostes pugnare, & cætera quæ sequuntur agere ualeat. Magnam etenim turrim ædificare incipit, qui mundi honores, diuitias, & dignitates, cõtemnẽs, omnia relinquit, & Apostolorum uitam, ac monachorum conuersationem promittit: sed iste prius computare debet quàm arctam & laboriosam uiam aggrediatur, & quàm magnũ & difficile opus agere incipiat: Quia secundum Gregorium: Omne quod agimus, præuenire per studium considerationis debemus. *Sedens* igitur, id est, à uita ueteri & à tumultibus mundi & passionum quietatus & quiescẽs: *computet* & diligenter discernat erogandam esse substantiam temporalem, & cor à cupiditatibus auertendum, & animam contra seculi aduersa præparandam. Debet etiam cogitare si habeat sumptus spirituales uirtutum & bonorum operum: sumptus enim temporales potius spargendi sunt, antequam congregandi: *si habeat*, inquam, *ad perficiendum*, opus intentum, id est, humilitatem, patientiam, obedientiam, & perseuerantiam quæ consumat, tenere & custodire ualeat, sine quibus hoc ædificium perfici nõ potest. Sumptus quidem sunt ea quæ debes Deo, tibi, proximo. Aedificans ergo spiritualiter considera si piè, sobriè, & iustè uixeris: *ne posteaquam posuerit fundamentum*, quod consistit in obseruantia mandatorum, *& non potuerit perficere*, à bono proposito declinando, & in ædificio bonæ operationis deficiendo, irrisionem patiatur ab inimicis: scilicet malignis spiritibus, nostris bonis operibus semper insidiantibus, & ex nostris defectibus gratulantibus: *& omnes qui uiderint* eum deficere, *incipiant illudere ei*, aut homines in uita, aut dæmones in morte: aut Dominus in iudicio, & etiam sancti qui super eum ridebunt, dicentes, *quia hic homo cœpit ædificare*, iter perfectionis assumẽdo, *& non potuit consummare*, in incepto perseuerando. Sed quid ei cœpisse prodest, si saluus non erit? Non enim qui cœperit, sed qui perseuerauerit, hic saluus erit. Quartum impedimentum, est confidentia stultæ securitatis, dum quis confidit in securitate suarum uirium uel meritorum: quibus uiolenter credit cœleste regnum obtinere, & ex meritis saluari iustè, sed quia non potest, cùm nullus meritis suis ad gloriam pertingere possit, nisi seueri iudicis sententia temperetur per misericordiam: necesse est ut præmittens legationem lachrymarum & operum bonorũ, *roget ea quæ pacis sunt*, & ad pacem animæ pertinent: in conspectu enim eius omnis homo imperfectus est, & nullus iustus. Et hoc ostendit per similitudinẽ de rege uolente committere bellum aduersus alium regem, qui cùm non possit cum decem milibus occurrere, uenienti cum uiginti milibus quærit pacem. Si rex à rege pacẽ quærit, multomagis nos infirmos cum Deo pacem habere congruit. Hîc quippe accipitur rex, quicunque uult aggredi statum perfectionis, quia debet bene regere operationes & cogitationes suas omnesque sensus suos interiores & exteriores, & habet committere bellum ad rapiendum sibi cœleste regnum: quia regnum cœlorum uim patitur, & uiolenti rapiunt illud. Ecclesiam quasi committere bellum cum Deo, est aliquem confidere se ex meritis debere ab eo saluari. Sed quasi cum decem milibus Deo occurrit, qui offert opera & obseruantiam decem mandatorum quæ exterius gessit. Deus uerò cælestis duplicem obseruantiam exigit ab eo, scilicet mandatorum & consiliorum: quia prima non sufficit ad perfectionis statum acquirendum. Vel secundum Gregorium: Deus rex quasi cum duplo exercitu contra simplum uenit, quia nos uix in solo opere præparatos, simul de opere & cogitatione discutit: uel quia multo plura se pro nobis sustinuisse allegabit. Mittamus ergo ad eum nobis plancandum legationem, assentiendo ei in obseruantia consiliorum: uel offerendo munera lachrymarum, orationum & bonorum operum. Sicut ergo præmeditatio est necessaria ad cauendum inimicorum irrisionem, ita est necessaria ad impetrandam iudicis misericordiam. Vnde hæc similitudo eadem est quæ & superior, nihil enim aliud his uerbis admonemur: nisi ut ultra uires nostras nos non extendamus. Quintum impedimentum, est amor substantiæ temporalis, qui multum impedit perfectionem & sequelam Christi. Vnde subiungit inferens ex similitudinibus præmissis, sic ergo *omnis ex nobis qui non renunciat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus*: quia non potest quisq; Deo seruire simul & mundo, propterea, ut ait Prosper, voluit Deus cultores suos omnibus renunciare: ut exclusa mundi cupiditate, diuina in eis charitas pos-

Amor parentum exclusus. — *Ambros. in c. 6. Luc. Matt. 12.* — *Natura nõ seruiendum est.* — *Gregorius hom. 37. in Euangelia.* — *Chrysost. ubi supra.* — *Turris magna ædificatio.* — *Gregorius hom. 37. in Euangelia.* — *Sumptus ædificij spiritalis.* — *Matt. 10.* — *Rex hoc loco quomodo capiatur.* — *Gregorius hom. 37. in Euangelia. Deus rex placandus nobis.* — *Diuitiæ nõ amandæ.*

Augustin. in psal. 31.

tas posit augeri & perfici. Vnde Aug. Disce non diligere mundum, vt discas diligere Deú, funde ut implearis, auerte vt conuertaris: dilectio ergo temporalium, non possessio hîc reprehenditur: quia, vt dicit Augu. non damnat Deus diuitias, vnde meremur cęlum: sed cor appositum quod eas non expendit, sed recondit. Vnde Abrahã legitur multas possessiones habuisse, & tamen fuit perfectus. Non dixit ei Dominus, relinque omnia, sed ambula coram me, scilicet perfectè me amãdo, & sic esto perfectus. Sed quia difficile est diuitias habere in arca per possessionem, & non in animo per amorem: ideò consulit Dominus iuueni diuiti dicens: *Si uis perfectus esse, uade & uende omnia quæ habes, & da pauperibus, & sequere me.* Hac igitur conclusione secundum glo. ostenditur quòd ædificare turrim, facere cum fortiori pacẽ, nihil aliud est quàm esse discipulum Christi: præparare uerò sũptus, mittere legationem, nihil aliud est quàm renunciare omnibus, & ideò infert ex prædictis similitudinibus, quò sicut non potest ædificare qui non cõputat sumptus: nec securè occurrere qui non pręmittit legationem: sic *omnis ex uobis qui non renunciat omnibus quæ possidet non potest meus esse discipulus.* Hæc omnia sunt non solum temporalia, sed & amor proximorum, & ipsa anima quibus omnibus Deum præponere debemus, ut renunciemus temporalibus, & carnalibus propinquorũ affectibus, & animalitati nostræ, vt etiam ipsam animam, vitam scilicet pręsentem, pro Deo & proximo si opus fuerit, ponamus. Vnde dicit, *omnibus*. ut innuat quòd integra debet esse renunciatio, scilicet quò ad sua, quò ad suos, & quò ad se: secundum quod dictum est Abrahæ: *Egredere de terra tua, &c.* Vnde quidam ait:

Matt. 19.

Gen. 12.

Christe tuos, tua, te gratis accepimus à te.
Ergo meos, mea, me, meritò nunc exigis à me.

Istud quod dictum est Abrahæ, potest exponi de religioso, cui loquitur Deus, dicens: Egredere de terra: per votum paupertatis, quia sicut lutum & puluis adhærẽs fatigat & impedit ambulantes, sic terrena cupiditas post Dominum ire volentes. Et de cognatione tua, quantũ ad uotum castitatis: in cognatione .n. tangitur carnalitas, quę multum impedit castitatem. Et de domo patris tui, quantum ad uotum obedientiæ: quia monachus debet esse in religione sine patre, sine matre, sine genealogia. Ista tria significata fuerũt per munera Magorum: per aurum, uotũ paupertatis: per myrrham, castitatis: per thus deuotæ obedientię, humilitatis. Et veni in terram quam mõstrauero tibi, spiritualiter non dedero, quia adhuc quandiu sumus in hac vita non datur terra Paradisi, sed ostenditur. Et nota quòd secundum Bedam, distat inter renunciare omnibus, & relinquere omnia: paucorũ enim, scilicet perfectorũ, est relinquere omnia: hoc est omnia temporalia, & curas mundi postponere, & solis æternis inhiare: cunctorum autem fidelium est, renũciare omnibus: hoc est, sic gerere terrena, & tenere quæ mundi sunt, vt tamen per ea non teneantur à mũdo, sed tota mente tendant ad cœlestia. Vnde renunciare conuenit omnibus, eis qui licitè mundanis utuntur, relinquere uerò omnia, perfectorum est: ut Apostolorum & suorum sequacium. Omnibus ergo renunciat, qui quamuis aliqua possideat, omnia tamen si necesse sit pro Christi nomine amittere nõ timeat. Nam ipsi quoque Apostoli & uestimenta & calciamenta qualiacunque habebant quibus tamen iam renunciauerant: quoniam, si necesse esset ea simul cum ipsa uita perdere non timebant. *Habentes igitur uictum & quibus tegamur, his contenti simus*, hoc enim, ut ait Bernardus, est perfectio Euangelica. Et secundum cõsidera, quòd duplex est discipulatus Christi. Vnus est necessitatis, & sic in primitiua Ecclesia omnes dicebantur discipuli, qui nunc dicuntur Christiani. Alius est supererogationis, quo quis Christum sequitur in consilijs Euangelicis. Primo discipulatui necessarium est renunciare omnibus, quãtum ad affectũ, ne quis ita afficiatur ad bona temporalia, vt postponat æterna, & amore temporalium superatus ordine peruerso diligat creaturam super creatorem. Secundo discipulatui necessarium est omnia relinquere, nõ solum quantum ad affectum, sed etiam quantum ad tem in effectu, sicut Apostoli omnia reliquerunt per uoluntariam paupertatem: non ergo omnes tenentur omnia relinquere, quantum ad effectum, nisi perfecti, qui uoto paupertatis sunt astricti: omnes uerò tenentur renũciare omnibus quantum ad affectum, ne plus afficiantur ad ista quàm ad Deum. Similiter relinquendi sunt parentes & propinqui secũdum carnem, & amici secundum seculum, quia aliter non potest quis esse Christi discipulus. Quod quantũ ad primum discipulatum intelligendum est, sic quòd homo huismodi propinquos & amicos non amet nisi in ordine ad honorem Dei: & ideò si instigent ad aliquid quod sit contra diuinum honorem, tunc sunt odiendi & relinquendi. Sed quantum ad secundum discipulatum, relinquendi sunt realiter, quantum ad omnem conuictum mundanum, etiam in licitis, nisi quantum cedit ad honorem Dei. Tertiò, relinquendum est corpus propriũ, & uita corporalis: quod significat Dominus per animam, secundum unum sensum, cùm ait: adhuc autem & animam suam. Vbi, ut supra dictum est, anima accipitur pro uita animali, pro ut anima uiuificat corpus & delectatur in eo. Et sic secundum Aug. Anima est dupliciter odienda: Vno modo, ut homo mortem pro Christo non timeat: ut cum Christo in perpetuum uiuat. Alio modo, ut huius uitæ delectationẽ respuat: ut uoluptatẽ fœliciter in regno Dei inueniat. Et utrunque horum est necessarium, si uelimus esse discipuli Christi, quãtum ad discipulatum utrunque. Nam primo discipulatui necessarium est, ut quis in causa fidei interrogatus & exactus, mori pro Christo non timeat, secundum præparationem animi, quantum ad primum, & in delectationibus corporalibus ad peccandum nullatenus acquiescat quantum ad secundum. Secundo autem discipulatui necessarium est, ut quis etiam nõ exactus, cùm de fidei agitur ad mortem se offerat, & hoc quantum ad primum Rursus quantum ad secundum huic discipulatui conuenit: ut quis non solum non frangatur delectatione carnali, sed etiam ut corpus non nutriatur propter uoluptatem, sed propter solam naturæ necessitatẽ: nec hoc propter se, sed propter honorem diuinũ: ut ex hoc Deo expeditius seruiatur, ita quòd homo imaginetur quasi Deus sedeat in mente: expetendo corporis necessaria tanquã sui mancipij, & sic quicquid homo de cibo uel potu sumit, per hoc intendat non solum sua necessitati subuenire: etiam Deo principaliter ministrare, & propinquare pro sui mancipij sustẽtatione. Similiter est intelligendum de quolibet commodo corporali. Quartò, relinquenda est anima propria accipiẽdo pro nobiliori ui animæ, qualis est uoluntas: & secundũ hoc in proposito relinquere animã, nihil est aliud quàm uoluntatem propriam relinquere, & eam diuinæ uoluntati conformare. Quod contingit dupliciter secũdum

Monachus Melchisedech. Heb. 7.

Beda in ca. 14. Lucæ. Renunciare omnibus. Relinquere omnia.

1. Tim. 6.

Discipulatus Christi duplex. Bernardus epist. 1.

August in. lib. 50. ho. 37. Anima odienda est dupliciter.

Voluntas Deo subdenda.

dum duplicem discipulatum. Vno modo quantum ad diuina præcepta, quibus homo non uelit aliquali ter coutraire: & hoc est necessarium primo discipula tui. Alio modo, quantum ad quæuis diuina benepla cita, quibus homo uoluntatem suam in quãtum scit, & potest, per omnia conformat. Ita quod animus quasi sui, & omnium exteriorum oblitus: se totum in diuinam uoluntatem transformet, iuxta illud verbum Domini: *Qui uult uenire post me, abneget semet-ipsum*. Vbi dicit Basilius, quòd abnegatio sui ipsius est totalis sui obliuio, & recessus à proprijs voluntatibus: & isto modo relinquere animam propriam cõ uenit secundo discipulatui. Et uota quod hæc omnia prædicta propter Christum relinquenda, comprehenduntur in professione religiosorum: etiam hoc modo & aliter quàm suprà, nam relictio rerum exteriorum ac etiam propinquorum, & amicorum, comprehenduntur in uoto uoluntariæ paupertatis: relictio vitæ carnalis, & delectationis corporalis, intelligitur in uoto castitatis: relictio propriæ voluntatis, intelligitur in uoto obedientiæ.

Luce. 9. *Basilius in regulis fusius disputatis, interroget. 6.* *Professio religiosorum continet relinquenda.*

ORATIO.

DOMINE *Iesu Christe, splendor paternæ gloriæ, mitte in me ignẽ & feruorẽ Spiritus sancti, vt accendatur & augeatur, ac perficiatur in me charitas Dei & proximi. Da mihi affectionem carnalis propinquitatis, & amorem corporalis delectationis omnino relinquere: teque super omnia diligere, ac per considerationem & discretionem in omnibus agendis habere, & nunquam in securitate virium vel meritorum meorum confidere: sed legationem lachrymarum & bonorum operum semper ad te mittere, pacem que à te petere & reportare. Da etiam mihi vt omnibus renunciem ex affectu. & omnia relinquam in effectu, vt sic tuus verus sim discipulus. Amen.*

De consolatione discipulorum, inter onera præceptorum. Cap. LVI.

QVIA vero Dominus separat discipulos ab amicis & temporalibus bonis, dat eis pro consolatione alios qui eos charitatiuè suscipient, & ipsis domos suas aperient, ac necessaria ministrabunt vitæ, propter spem retributionis æternæ, dicens: *Qui recipit uos*, corporaliter, *me recipit*, spiritualiter: *& qui me recipit, recipit eum qui me misit*. Simile alibi habetur: ubi dicitur, *qui accipit si quem misero, me accipit. Qui autem me accipit, accipit eum qui me misit*. Quia inquit, uos mẽbra mea estis, & ego in vobis sum: *qui recipit uos me recipit*. Similiter autem quia ego & pater unum sumus, & ego sum in patre, & pater in me est: *qui me recipit*, in membris meis, *recipit eum qui me misit*, scilicet patrem. Et per consequens etiam recipit Spiritum sanctum, qui cum patre & filio per gratiam inhabitat recipientis mentem. Vnde manifestum est, quia & patrem & filium totamque trinitatem recipit, qui Dei nuncium ueneratur & recipit. Qui uerò Dei ministro iniuriam facit, Deo omnipotenti & trinitati inseparabili iniuriam facit. Et certè hoc magnum est præmium, quòd tu recipiendo hominem efficiaris totius trinitatis habitaculum. Et per hoc hortatur eos qui discipulos suos & nuncios recipiũt, ostendens magnitudinem præmij quam habebunt. Vnde Chrysostomus: Seipsum posuit in eis, ut ad susceptionem eorum omnem Christianum populũ prouocaret: sibi imputans acceptum quod eis foret datum: Hæc Chrysostomus. Sed studeant prædicatores & discipuli Domini, vt se tales exhibeãt, quòd cæteri bonorum operum eorum exemplo prouocati, beneficia charitati libentius eis impendant. Vnde dum quidam in prædicando exclamationem eõ modo dicam faceret, de hoc quòd charitas & affectus hominum multorum ad Deum & ad sanctos eius defecisset: & quòd Christus suam Martham in mundo iam non inueniret, quæ tot ut olim obsequia sibi faceret: post completum sermonem quædam matrona deuota ipsum adiit, eique quasi subsumachando dixit: O frater si Martha nũc ut olim inueniret suum Christum: vtinque Christus nũc quoque sicut olim inueniret suam Martham, intendens quòd si quidam de prædicatoribus essent sicut deberent: adhuc essent qui eis cum omni deuotione subuenirent. Et ut in suscipiendis discipulis vnusquisque credentium Christum se suscipere arbitraretur adiungit: *Qui recipit prophetam*, non simpliciter: sed *in nomine iusti*, id est, non ex affectu carnis, seu propter consanguinitatem uel affinitatem, aut quia amicus est, seu compatriota vel huiusmodi: nec propter lucrum vel commodum tẽporale, quia sic non recipit eum purè in Dei vel Prophetæ seu iusti nomine: sed quia Dei minister est, ac Christi fidem prophetat & nunciat, vel iustitiæ opera facit, *mercedem Prophetæ, uel iusti, à Deo*, cuius propheta ille est, & qui hunc iustificat, *recipit*. Recipitur enim quis dupliciter: vel intuitu doctrinæ suæ, sic dicit Prophetam: vel intuitu bonæ uitæ, sic dicit iustũ. Merito Prophetiæ & iustitiæ mercedem accipiet, qui intantum Prophetiam & iustitiam diligit: ut omnibus hominibus ex affectu seruiat, in quibus Prophetiam vel iustitiam esse cognoscit. Nam quasi operarios in Prophetia & in operibus iustitiæ sibi constituit, dum sua largitate eos sustentat, ne propter inopiam deficiant, qui enim spiritualia dona habentibus temporalia subsidia tribuit, in ipsis spiritualibus donis eis collaborat & cooperator existit: idcirco cum illis apud Deum præmia habebit, & princeps meriti eorum erit. Similiter qui sacerdotes pro Christi nomine, & quia sacerdotes sũt, veneratur & recipit, mercedem sacerdotij habebit. Eandem itaq; mercedem habebit recipiens de receptione, quam Propheta de Prophetia, & iustus de iustitia, & sacerdos de sacerdotio, & potest esse æqualitas quantum ad mercedẽ substantialẽ, si æquali operentur charitate. Vbi Chrysostomus Prophetæ doctores intelliguntur, iusti autem omnes

Matth. 10. *Ioan. 13.*

Trinitatẽ recipit qui Christum recipit. *Christum recipere.*

Chrysosto. ho. 26. operis imperf. *Contra prædicatores.*

Recipitur quis dupliciter.

Recipientiũ merces.

Chrysosto. ho. 26 operis imperf.

nes Christiani. Prophetæ ergo nomine voluit ostendere omnes prædicatores Christi, iusti autem nomine omnem hominem Christianum. In nomine Prophetæ, id est, quasi Prophetam Christi. In nomine iusti, id est, quasi iustum Christi seruum. Qualẽ autem mercedem habet ille, qui propter Deum peregrinatur, talem mercedẽ habet & iste qui suscipit propter Deum peregrinantem, & fiunt ambo æquales, & ille qui propter Deũ laborat, & iste qui propter Deum laborantem refrigerat: vt pote suscepisti sacerdotem, sacerdotis habes mercedem: suscepisti laicum iustũ, laici iusti habes mercedem: Hęc Chryso. Si ergo omnibus sufficis, omni petenti & indigenti sine personarum electione tribue, des naturæ, vel gratiæ, nunquam culpæ: si non omnibus sufficis, des tantum gratiæ: iuxta illud: Desudet eleemosyna in manu tua, donec iustum inuenias: tamen si opus fuerit, pasce fame morientem, alioquin si non paueris, occidisti.

Tribuendũ omnibus. Eccle. 19.

Et secundum Hieron. Ne quis posset se per paupertatem excusare ac causari & dicere, paupertas me retinet quòd hospitalis esse non possum, hanc excusationem leuissimo præcepto deleuit dicens: *Et quicunque potum dederit*, non dico aliud: *uni*, non pluribus: *ex minimis meis*, non solum maioribus: *calicem*, non lagenam: *aquæ*, non uini: *frigidæ*, non calidæ: *in nomine discipuli*, id est, intuitu isto, quia est discipulus meus & fidelis denuncians fidem Christianam: *amen dico uobis*, id est, fideliter & certitudinaliter promitto, *non perdet mercedem*, quam ex bono affectu potius meruit quàm ex actu, quia & actu meruit, & affectu: non enim inquit, de maiori obsequio, sed de minimo quoque mercedem suscipiet, quicunque in nomine discipuli uobis seruierit. Hoc autem de aqua frigida dicit, vt nemo excusetur excusando se per inopiam: non enim ait aquæ calidæ, ne in calida & paupertatis penuria de lignorum occasione quereretur: & ideò qui non habet vnde aquam calefaciat, saltem frigidam det pro Deo petenti. Quilibet ergo quantumcunque pauper potest aliqua pietatis opera facere, quia potest aquæ frigidæ potum dare. In his enim quæ datur propter Christum, non tantum pensatur quantitas doni quod datur, quantum pensatur quantitas bonæ voluntatis ex qua datur: non quãtum des, sed ex quanto, attendit Deus. Vtrunque quidem attendit, sed potius hoc quàm illud.

Hieronym. in ca. 10. Matthæi.

Aqua frigida.

Vnde Chrysostomus: Verè iustus iudex, qui enim & pro verbo ocioso constituit pœnam, iustum erat vt pro aqua frigida daret mercedem. Frigidam aquam ideò dixit, ut nec calefaciendi impendat laborem, non quia aliquid est quod dat, ideò habet mercedem, sed quia magnus est propter quem dat. Quid enim si aliquid amplius voluit dare & non potuit: nunquid iustum est vt secundum modicum opus angustetur larga voluntas? Melius est ergo vt opus extendatur secundum voluntatem, quàm larga voluntas angustetur secundum opus, quomodo ergo omnes pauperes volentes benefacere confortat, ita nolentes benefacere inexcusabiles reddit, qui enim aquæ frigidæ mercedem constituit: puto quòd sine opere nudæ volũtati reddet mercedem: Hæc Chrysostomus.

Chrysosto. ho. 26. operis imperfe. Iudex iustus Deus.

Et nota, quòd triplicem recipiendorum differentiam ponit, prophetam, & iustum, & minimum discipulum. In Propheta, prærogatiua doctrinæ. In iusto, prærogatiua vitæ. In minimo discipulo, prærogatiua supererogationis: secundum glosam enim minimi sunt, qui nil penitus ex hoc mundo habent, & ideò iudices cum Christo erunt. Vltimo autẽ loquitur de receptione discipulorum, quia hoc principaliter intendebant, quasi ex præmissis, cõcludere sic: maior est imitatio discipuli ad magistrũ, quàm prophetæ vel iusti: sed illorum receptio remunerabitur à Christo, ergo multo plus discipulorum Christi receptio. Magno ergo affectu recipiendi sunt discipuli propter Christum, qui tam minima beneficia non euacuat à mercede. Ea enim quæ fiunt Christi fidelibus, reputat sibi fieri Christus: & hoc tam in factis malis sicut ibi: *Saule, Saule quid me persequeris*, id est, fideles meos, quàm etiã ĩ bonis, sicut patet hic ex præmissis, q̃a dicit se esse receptũ in discipulis suis.

Recipiendorum triplex differentia.

Act. 9.

Vnde Benedictus in regula: Omnes superuenientes hospites tanquam Christus suscipiantur, quia ipse dicturus est, *hospes fui & suscepistis me*. Omnibus veniẽtibus siue discedentibus hospitibus inclinato capite Christus in eis adoretur, qui & suscipitur. Pauperum & peregrinorum maximè susceptio omni cura solicitè exhibeatur, quia in ipsis magis Christus suscipitur. Infirmorum cura ante omnia & super omnia adhibẽda est, vt sicut reuera Christo, ita eis seruiatur, quia ipse dixit: Infirmus fui & visitastis me. Et quòd fecistis uni de his minimis meis, mihi fecistis: Hæc Benedictus.

Matth. 25.

Igitur, vt dicit Chrysostomus, caueamus ne si nos duri in hospitum receptione fuerimus: post hanc vitam nobis hospitia sanctorum denegentur. Deinde ad commendandum obedientiam subiungit: *Qui uos audit audit me. & qui uos spernit, me spernit: qui autẽ me spernit*, in uobis, *spernit eum qui me misit*, scilicet patrem, quia ego & pater vnum sumus. Hoc addit saluator, ad ostendendum quòd doctrina discipulorum eius est deuotè & reuerenter audienda, saltẽ propter reuerentiam ipsius Dei, cuius principaliter est hęc doctrina: quia enim Christus in discipulis, pater uerò in filio, & filius in patre est, nõ potest vnus honorari sine alio, vel cõtemni. Igitur in audiẽdo Euangelij prædicatores, sciat se quisque non uiles personas quaslibet audire vel spernere: sed ipsum Dominum saluatorem & suum patrem. In discipulo enim magister auditur, & in filio pater honoratur. Quicũq; ergo es qui sacerdotes audire contemnis, & eorum uerbis & exhortationibus acquiescere despicis, saltem Deum ipsum non paruipendas, & eum audire non fastidias. Si despicis audire sacerdotem, audi vel Dominum in eo loquentem: per eum te admonentem, & ad uitam reducentem. In sacerdotibus enim & discipulis Christus loquitur: & in eis honoratur vel contemnitur.

Ibidem. Chrysosto. hom. 43. in Genesim. Hospitalitatem commendat. Obedientiã commẽdat.

Luca. 10. Prædicat in suis Dominum.

Vnde Apostolus: *An experimentum quæritis eius qui in me loquitur Christus*? Noli itaq; spernere discipulos & nuncios Christi, ne ad illum perueniat quod illis feceris: imò noli Deum spernere in discipulis & nũcijs suis. Hic ergo Christus nos instruit, vt præceptis Ecclesiæ & prælatorũ obediamus: ne ad Deum perueniat iniuria quã illis fecerimus, & ideò quilibet sic missum & propositum accipiat: vt in eo mittẽtem & proponentẽ attendat vt in Petro Christũ, scilicet in seruo Dominum, in Christo patrem, scilicet in vnigenito genitorem, & Deo ac prælato non in his quæ expressè docent vel dicũt: sed in his quæ nouerit eorum præcisè esse voluntatis, vel consilij, obediat. Vnde Augustinus: Magna est vtilitas hominis iubenti Deo, etiam incognita iussionis ratione, seruire: iubendo enim Deus vtile facit, quicquid iubere voluerit: de quo metuendum non est, ne non profutura recipiat: nec fieri potest vt uoluntas propria non grãdi ruinæ pondere super hominem cadat, si eam uoluntati superioris extollendo præponat. Et iterum: Suam uoluntatem homines faciunt, non Dei, quando

2. Cor. 13.

Augustin. sermone de obedientia. Iubẽti Deo seruire non cognita ratione.

do

do faciunt quod uolunt, non quod iubet Deus, ut di uinæ seruiant uoluntati: quando autem ita faciunt quod uolunt, quamuis uolentes agant quod agunt, il lius tamen uoluntas est à quo præparatur & iubetur quod uolūt. Volēs fac quod iuberis: atque ita & hoc facies quo d uis, & non uoluntatem tuam facies, sed iubentis. Vnde Bernard. Spiritum discretionis nihil ita extinguit sicut propria uoluntas: uoluntatem dico propriam, quæ non est communis cum Deo & hominibus: sed nostra tantum. id est, quando quod uolumus non ad honorem Dei, non ad utilitatem proximi, sed propter nosmetipsos facimus, non intendentes placere Deo, & prodesse proximis: sed satisfacere nobisipsis. Huic contraria charitas est, quæ est Deus, quid enim odit, aut quid punit Deus, præter uoluntatem propriam? Cesset uoluntas propria, & infernus non erit: ut autem ait Hieronymus: Tantum uirtuti adijciens, quantum uoluntati subtraxeris, & ergo non confidas in orationibus & operibus priuatis, contempto mandato superioris. Quia, ut dicit Augustinus, citius exauditur una oratio obedientis, quàm decem millia contemptoris. Et ideò, ut dicit Bernardus, grande malum est propria uoluntas, qua fit ut bona tua tibi bona non sint. Quando uerò magis, & quando minus meritoria sit obedientia, often dit Gregor. Obedientia aliquando si de suo aliquid habeat, nulla est, aliquando autem si de suo aliquid non habeat, minima. Nam cùm huius mundi successus præcipitur, cùm locus superior imperatur: is qui ad percipienda hæc obedit, obedientiæ sibi uirtutem euacuat, si ad hæc etiam ex proprio desiderio anhelat. Neque enim se sub obedientia dirigit, qui ad percipienda huius mundi prospera libidini propriæ ambitionis seruit. Rursum cùm mundi despectus præcipitur: cùm probra adipisci & contumeliæ iubentur, nisi hæc ex semetipso animus appetat: obedientiæ sibi meritum minuit, qui ad ea quæ in hac uita despecta sunt, inuitus nolensq; descendit. Debet ergo obedientia & in aduersis ex suo aliquid habere, & rursum in prosperis ex suo aliquid omnino non habere: quatenus in aduersis tanto sit gloriosior, quanto diuino ordini etiam ex desiderio iungitur, & in prosperis tāto sit uerior, quanto à præsenti ipsa, quam diuinitus percipit gloria, funditus ex mente separatur. hæc Greg. ut autem dicit Ber. Tria uincula debet habere uera obedientia, uidelicet celeritatem in iussione, iocunditatem in labore, perseuerantiam in operis executione. Quantum verò bonum sit obedientia: & per oppositum quantum malum inobedientia, ostendit Augustinus dicens: Perfectè Deus euidenterq; monstrauit quantum sit bonum obedientia, cùm hominem in paradiso positum ab ea re prohibuit, quæ nō erat mala. Sola ibi obedientia potuit tenere palmam, sola inobedientia incidit pœnam. Vnde & Bernardus: Inobedientia deum offendit: angelos alienat: eijcit à communione sanctorum, uitam æternam amittit, gaudium facit dæmonibus, æternum meretur supplicium. Et iterum: Non dabit inobedienti copiam sui tantus amator obedientiæ, qui maluit mori quàm nō obedire: & ne perderet obedientiam, perdidit uitam. Hæc Bernardus: *Cùm ergo consummasset Iesus*, sermones prædictos, *præcipiens duodecim discipulis suis*, modum scilicet prædicandi & uincendi prædictum, transit inde ut doceret & prædicaret in ciuitatibus eorū: scilicet discipulorum, quarum domini non erant: sed in quibus nati uel enutriti, seu morati fuerant: hoc est ut prædicaret Iudæis quibus missus erat. Prædicās

Bernardus sermo. 3. de resurrectione Domini. Voluntas propria & eius mala.

Hierony. 1 epist. Obedientiæ merita.

Bernardus in quadr. serm. 17. in cantica.

Gregorius lib. 35. mo ralium c. 13.

Obedientia in aduersis & prosperis.

Bernardus de præcepto & dispensatione.

Augustin. de se uera scientia bo ni & mali ca. 9. Inobedientia mala. Bernardus sermo. 46. in cantica.

A itaque ibidem Iudæis non Samaritanis, nō gentibus, fecit quod docuerat & mandauerat discipulis, ut secundum promissa prius offerretur Iudæis occasio salutis Hic ergo dat maioribus prælatis exemplum: ut ipsi prædicare non desinant, quamuis alios destinent ad prædicandum, ne alijs laborantibus ociosi fiant: & bonorum gloriosum fructum perdant. Sed heu, hodie multi prælati uicarios, non auditores, quærunt: & quiescere, non collaborare uolunt: opinātes quod sic suæ & subditorum animæ requiescant in pace. Immo, quod peius est, prædicationibus omissis, quidā uacant guerris & pugnis: & qui prædicando deberēt animas uiuificare, guerras faciendo non timent & corpora & animas perimere: & sic lotis extrinsecus manibus, sed pollutis intrinsecus cordibus ad altare

B accedere. Vbi Chrysostomus: Cùm consummasset Iesus præcipiens discipulis suis exijt ad prædicandum, ne laborantibus discipulis ociosus esset magister. Non enim uicarios operis sui illos ordinauerat, sed adiutores: & ideo festinantibus mercenarijs, necesse erat amplius ipse pater familias festinaret: nam in secularibus qui fuerit maior aut clarior, & habuerit secus se minores aut subditos, à deo omnia quæcunque necessaria fuerint ipsi adimplent: ille autem in suo honore constitutus tantummodo iussionibus præest, & omni labore securus est. In spiritualibus autem uiris non est ita: sed qui maior est, maiorem

C habet laborem: ideò prædicantibus Apostolis amplius laborabat Christus: miserat enim illos quasi Sol radios suos: quasi rosa suauitatis odores, quasi ignis scintillas suas dispersit: ut sicut Sol in radijs suis apparet. sicut rosa in odoribus suis sentitur: sicut ignis in scintillis suis aspicitur, sic in illorū uirtutibus Christi potentia cognoscatur. Quis enim uidens discipulos suos bene instructos, non scientiam magistri collaudet? Aut opera eorum magna considerans, non potentiam admiretur authoris? faciebat enim Christus miracula, faciebāt & discipuli eius: & inter mirabilium operationes maior uirtutum fama crescebat. Hæc Chrysostomus: Exeuntes autem xij. discipuli circumibant per castella euangelizantes, non solum

D procurationem recipientes & curantes in anima & corpore, non malo exemplo occidentes, & hoc ubique sine personarum acceptione. Exierunt ab arce contemplationis ad actionem prædicationis & curationis: inducendo homines uerbo & exemplo, ut pœnitentiam agerent de peccatis: sed heu multi hodie exeunt à latebris peruersæ cogitationis, ad actionem iniquitatis, corrumpendo homines uerbis & exemplis malis.

Prælati non prælati.

Contra prælatos.

Magister non cessat.

Exitus discipulorū.

ORATIO.

E DOMINE *Iesu Christe magister bone, da mihi Prophetas: scilicet qui doctrina te prædicant: & iustos, qui bona uita te demonstrant: ac discipulos, ac nuncios tuos, qui te quoque modo denunciant: sic pro nomine tuo uenerari & recipere, ac eis charitatis obsequia, & beneficia impendere: ut mercedem cum eis merear, te donante, meritis eorum obtinere. Da mihi etiā Domine Deus meus prælatos prædicatores & sacerdotes reuerenter audire, & eorum admonitionibus obediendo acquiescere: ut cum ueris obedientibus ualeam apud te gratiam inuenire. Amen.*

De quæstione Ioannis Baptistæ, & eius commendatione. Caput LVI.

Matt. 11. & Luca 7.

IOANNES autem Baptista in uinculis & in carcere constitutus, cùm per discipulos suos magis inuidia, quàm simplici corde stimulatos, audisset opera & miracula quæ faciebat Christus: plus de discipulorum salute quàm de suo periculo sollicitus, mittens duos de discipulis suis dubitantibus, ut ipsis reuersis crederetur ab alijs: quia in ore duorum uel trium testium stabit omne uerbum, *ait illi*, scilicet Christo, per discipulos suos missos. q. d. si mihi non creditis qui testimonium de Christo perhibui, uosipsi dicite ei: *Tu es qui uenturus es Christus*, & Messias in lege promissus, qui debes saluare Israel, *an alium expectamus*, ad saluandū? Ioannes interpretatur gratia, Ioānes ergo in uinculis est: cùm gratia in aliquo uinculis mundi, uel carnis, uel peccati ligata tenetur ne proficiat. Heu in multis hodie Ioānes tenetur uinculis: corpus enim carcer est impediens hominem à cōtemplatione ueritatis. Non autem ipse Ioannes dubitauit, nec dubitando quęsiuit qui de Christi pręsentia in utero matris exultauit, qui ei etiam ad baptismum uenienti dixerat: ego à te debeo baptizari, & tu uenis ad me, & in baptismo eum per columbam descendentem. ac per patris uocem & testimonium agnouit, & postea digito demonstrauit, qui etiam pro Christo ac fide eius, & iustitia positus est in carcere, & paratus mortem sustinere: sed morem dubitantis gerens quæsiuit, ut discipulorum dubitationi consulendo eos per Christum cōfirmaret, & Christi discipulos faceret: quos de Christo adhuc dubitantes nouerat, ut uidentes signa & correcti dictis crederent: scandalum enim patiebátur, quia Iesum præponi & præferri suo magistro audierant. Vnde Augustinus. Ite dicite illi, non quia ego dubito: sed ut uos instruam, quod ego soleo dicere, ab ipso audite: audistis præconem, confirmamini à iudice. Vnde & Hilarius: Ioannes igitur non suæ, sed discipulorum ignorantiæ consuluit: ut enim scirent non alium à se prædicatum, ad opera eius intuenda discipulos suos misit, ut authoritatem dictis illius opera conferrent. nec Christus alius expectaretur quàm cui testimonium opera præstitissent. Vnde etiam Chrysostomus: Ioannes in carcere sciens se esse iam in exitu constitutum, uolebat discipulos suos Christo adiungere, tanquam si prouidus pater moriens filios suos consignet fideli tutori, desiderabat enim uiuens plenam fidem uidere discipulorum suorum, & sine dubitatione aliqua credentes Christo. Sicut pater moriens si uiderit filios suos bonis moribus ornatos, & omni sapientia perfectos, quasi securus moritur, nihil de cætero timens de illis: sic & Ioannes uolebat discipulos suos perfectos uidere in Christo, ut iocundius moreretur. Magis autem non sicut pater filios suos cōmendauit Christo quasi tutori: sed quasi pedagogus alienos filios quos ad tempus accepit ut erudiret, eruditos uolebat Christo reddere, quasi proprio patri ipsorum: ideò interrogabat per discipulos suos, non ut ipse accipiens responsum à Christo audiret & diceret: sed ut missi discipuli oculis suis uiderent opera eius & crederent. Misit Ioannes discipulos ad Christum, ut miracula eius uiderent, qui tot fecit ut paucorum animas lucraretur, quia melior est apud Deum unus iustus, quàm totus mundus peccatoribus plenus. Hæc Chrysostomus. Sed secundum Gregoriū: Quærit Ioannes per discipulos: tu qui uenisti in mundum nascendo, es tu uenturus ad inferos moriendo? & potest dici quòd non simpliciter dubitauit de descensu ad inferos: sed de descensu in anima & corpore ad eos. Iesus autem amouit dubitationem discipulorū, & ostendit eis primò factis, & postmodum uerbis, quia ipse esset Christus, secundum illud: *cœpit Iesus facere & docere.* In quo pręedicatores & doctores instruxit: ut non solum uerbis, sed etiam factis doceant. In eorum enim pręsentia, & multorum qui ibi aderant, cęcos, surdos, claudos, & leprosos curauit, & alia miracula fecit: populo prædicauit, cuius euangelium primò pauperes receperunt: quia pauperes & humiles magis credunt euangelio, quàm diuites. Et per hoc respondit quæstioni Ioannis, uel magis discipulorum eius, ostendens per miracula sola diuinæ uirtuti possibilia quòd ipse esset uerè Christus. Hæc enim plenum perhibebant ei testimonium quòd esset Dei filius. Nam etsi ante euangelium aliqui similia egerunt, rari tamen fuerunt: & sua authoritate & iussione, sed ministerio & oratione hæc fecerunt. Vnde dicitur, *& respondens Iesus*: scilicet uerbis & factis, *ait illis: Ite & renunciate Ioanni quæ audistis*, ab alijs antequam ueniretis, *& uidistis*, pręsentialiter ad præceptū meum fieri postquam uenistis, & uos de me certificemini per eum potiusquam ipse: uel *quæ audistis*, in prædicatione: *& uidistis*, in miraculorum operatione. q. d. Videtis me, agnoscite me: uidetis facta agnoscite factorem. Cæcos illumino, mortuos suscito: pauperes ad fidem conuerto, & cætera facio quæ me facturum prophetæ nunciauerunt. Ipsa opera quæ ego facio testimonium perhibent de me. Vnde si mihi non creditis, uel operibus credite. Conferte opera quæ in me uidistis, cum prophetarum oraculis quæ legistis, ut & me illum de quo dixerunt esse cognoscatis. *Cæci uident*, ut impleatur illud propheticum, tunc aperientur oculi cæcorum, *claudi ambulant*, ut impleatur illud: tunc saliet sicut ceruus, claudus. *Leprosi mundantur*, ut impleatur illud: Languores nostros ipse tulit, cuius liuore sanati sumus. *Surdi audiūt*, ut impleatur illud: & aures surdorum patebunt. *Mortui resurgunt*, ut impleatur illud: Viuent mortui, interfecti mei resurgēt. *Pauperes euangelizantur*, id est per euangelium instruuntur & illuminātur, & ad fidem conuertuntur: ut impleatur illud, Euangelizare, uel ad annunciandum pauperibus misit me. Fit autem potius mentio de pauperibus, quàm de diuitibus: quia pauperes conuertuntur facilius. Vbi Hieronymus: Pauperes autem euangelizantes intel-

Marginalia: *Deut. 19.* — *Quæstio Ioannis.* — *Ioannes in uinculis.* — *Corpus carcer est.* — *Luca 1.* — *Matth 4.* — *Ibidem. & Ioan. 1.* — *Ioānes quęsiuit ut suos doceret.* — *Augustin. in quæstionibus ex nouo testā. quæst. 14.* — *Hilarius canone 11. in Matt.* — *Chrysosto. ho. 27. operis imperf.* — *Iusti precium.* — *Gregorius hom. 6. in Euang.* — *Act. 1.* — *Esaia 29.* — *Esaia 35.* — *Ibidem.* — *Esaia 29.* — *Pauperum cur mentio fiat.* — *Hierony. in c. 11. Mat.*

intellige, uel pauperes spiritu uel certè opibus pauperes, ut nullam inter nobiles & ignobiles, inter diuites & egenos, in prædicatione distantia sit. Narrate ergo Ioanni, quæ quidem audistis in prophetis per Messiam fienda, uidistis modo per me impleta: ea enim tunc agebat Christus, quę prophetæ loquentes de tempore Messiæ prædixerant eum facturum. Subtiliter ergo respondit, innuens talem rationem: Qui operatur opera omnem naturæ facultatem excedentia, & quæ prophetæ prædixerant de Christo, ille profectò Christus est: sed ego talia operor, ergo ego sum. Vtiliter ergo ad Ioannis discipulos respondit Dominus, potius per opera, quàm si dixisset ego sum: ut ipsa opera eius manifestarent eis quòd ipse esset Messias, potiusquam uerba: quia testimonium quod est de rebus & operibus: credibilius & ualidius est testimonio quod est à uerbis, & ualidior est uox operis, quàm sermonis. Noluit etiam apertis uerbis dicere, ego sum, propter arrogantiæ uitandæ exemplum: sed tamen euidentissimè ostendit se esse illum de quo quærebat eum. Moraliter per sex opera Christi mirabilia hic posita, quibus liberauit homines à corporalibus defectibus: possunt accipi sex mala à quibus quotidie spiritualiter liberat animas. Cæcitas, est ignorantia, & error rationis eligentis. Claudicatio, est infirmitas & curuitas affectionis mouentis. Lepra, est concupiscentia & immundicia concupiscentiæ carnalis. Surditas, est malitia & duritia obstinatæ mentis. Mors, est separatio animæ à Deo, per mortale peccatum. Paupertas, est defectus gratiæ & uirtutum. Hæc sex mala pro magna parte, nobis ex peccato primi hominis inflicta tollit fides & prædicatio Christi deuotè accepta. Nam ratio illuminatur, affectus certificatur, concupiscentiæ ardor extinguitur, obstinatio frangitur, peccatum fugatur, & gratia confertur. Quidam enim sunt cæci per ignorantiam: quos liberat Christus, illustrando mentem ad diuinorum cognitionem. Quidam sunt claudi, in affectu prauæ uoluntatis, qui bene uident quid agendum sit, & quomodo derelicto mundo Christus sequendus esset: sed nolunt, uel partim uolunt sequi mundum, partim Christum, claudicantes in duas partes, id est, uersus Deum & mundum: quos liberat Christus disponendo mentem ad diuinæ uoluntatis expletionem. Quidam sunt leprosi lepra luxuriæ, quæ corpus & animam maculat, uel alterius peccati contagione: quos liberat Christus depurãdo mentẽ omnimodo à culpabilibus defectibus quibuscunque. Quidã sunt surdi per cordis duritiã & immisericordiam, siue ad prædicationis uocem, siue ad pauperum clamorem: quos liberat Christus inclinando mentem ad uerbi Dei & pauperum obaudiitionem. Quidam sunt mortui per peccati mortalis obstinationem, quos liberat Christus uiuificando & renouando mentem, & hominem interiorem. Quidam sunt pauperes à cœlestibus gratijs & uirtutibus nudi & miseri, quos Christus liberat ditando mentẽ gratijs & uestiendo uirtutibus. Ista autẽ miracula spiritualia sunt maiora quàm corporalia: magis enĩ est, secundum August. iustificare impiũ, quàm creare cęlum & terram: plus est iustificare animã in æternum uicturam, quàm suscitare carnem iterum morituram: plus est in anima reformare imaginem Dei, quàm in corpore reformare materiã nostri limi. Deinde Dominus subiungit: *Et beatus est qui non fuerit scandalizatus in me*, scilicet in infirmitate & humanitate mea, dubitando de deitate & diuina potentia, credens me

Ratio responsionis Christi.

Sex opera Christi, et sex mala.

Cæci.
Claudi.

Leprosi.

Surdi.

Mortui.

Pauperes.

Iustificare impium. August. in tracta. 72. in Ioan.

A purum hominẽ esse: quia me uidet in passibili carne, beatus qui me pati uiderit, & non me negabit, cuius fidei nihil tentamenti affert, crux, mors, & sepultura. Vnde & latro fuit beatus, quia nõ fuit scandalizatus. q. d. Licet operer ut Deus mirabilia, quia tamen ut homo sum crucifigendus, cauendũ est ualde hominibus, ne in me mortem despiciant, qui signa uenerãtur. Et bene dixit in me, non à me: quia Christus nũquam fuit causa scandali actiuè, sed potuit esse quodammodo materia scandali & occasio. Vnde & dicitur petra scandali, petra enim nullũ scandalizat: quia naturæ suæ debitum facit, sed de petra cæcus, uel incautus scandalizatur qui læditur. In hoc ergo Dominus internuncios Ioannis qui eum Christu non cre-

B debant percutit, & à perfidiæ scandalo castigat. Hoc enim induxit ut Ioannis discipulos ad se traheret qui de eo offendebantur: quia Ioannes in operibus maior clarebat, quasi eis diceret: Videte ne scandalizemini in me, & ne in aliquo de me minus sentiatis. Sicut autem præcursor intendebat amouere à discipulis dubitationem de Christo, sic saluator uiceuersa à turbis de præcursore: commendans cum multiplici ter turbis, quę nesciebant mysterium secretũ, seu causam interrogationis, ne turbæ suspicarentur Ioannẽ malè motũ fuisse, & ideò discipulos misisse, ac per hoc minus crederent præteritis testimonijs Ioãnis. Audientes enim quæstionẽ à discipulis Ioannis Chri-

C sto propositã, putare poterant Ioannẽ leuem in fide, & mollẽ in uita: quia uidebatur prius dũ erat liber de Christo affirmasse, quę modo in carcere quasi aduersitate fractus uidetur quærere. Leuitas, ad hæsitationem rationis: mollicies ad concupiscentiã uoluptatis pertinet: & utraque Dominus à Ioanne cõcludit: & eum de cõtrarijs, & quibusdã alijs cõmendat. Magis autem uoluit cõmendare Ioannẽ in absentia discipulorũ eius, quàm in præsentia, ut eius cõmendatio nõ ex fauore humano, uel ex adulatione: sed amore ueritatis procedere uideretur. Et per hoc docuit nos fugere notam adulationis in cõmendatione aliorũ, & maximè magnorũ in præsentia eorũ. Vnde Chrysostomus, quàm bene recedentibus discipulis cępit lau-

D dare Ioannẽ. Non sicut quidã homines blanditores, qui libenter homines in facie laudant: aut quando uident amicos eius fideles, aut domesticos eius quos credunt nunciaturos illi quicquid audierint. Nã qui insipiens est, gaudet laudatus in facie: uir autẽ sapiẽs quãdo laudatur in facie, flagellatur in corde. Propter duas ergo causas homo in facie laudari non debet. Primũ, si sapientẽ illum putas, grauiter suscepturus est. Et quare illi laudibus tuis molestiam facis? Si insipientẽ illũ existimas, extollendus est: quare insipiẽtiam eius laudibus tuis nutris? Hæc Chrysostomus. Deinde consequẽter cõmendat Ioannẽ à multis, &

E primò à constantia fidei & mentis. Dicit ergo: *Illis autem*, scilicet discipulis Ioannis, *abeuntibus*, scilicet à Christo, & reuertentibus ad Ioannẽ, *dixit Iesus ad turbas. Quid*, id est, qualem, *existis in desertum uidere*, non modo: sed olim cùm adhuc Ioannes esset in deserto, nunc enim erat in carcere. Quasi diceret: Qualis creditis quòd sit ille quem iamdudum ante uincula frequenter, *existis uidere*? Vnde Chrysostomus. Ac si diceret, propter quid ciuitates dimittẽtes: cõuenistis in desertũ? nõ plebs tanta cũ tãto desiderio in eremũ ue nisset: nisi magnũ quẽdã & mirabilẽ, & petra solidiorẽ se uidere æstimãs. *Existis in quẽ uidere arundinẽ uẽto agitatam*? q. d. Nõ fuit mobilis sicut arundo, ut leuitate mẽtis & fidei de Domino ambigeret quem antea

Latro beatus.
Scandalizatus Christo, quid sit.

Commẽdat Ioannẽ in absentia à cõsilatia.

Adulatio uitanda. Chrysosto. ho. 27 operis imperf.

Laudari in facie.

Chrysosto. ibidem.

prædicauerat: sed ita constans quòd nec timore, nec fauore à ueritate declinabat. Non fuit arundo Ioannes, sed columna: non mouebatur uento: nec prosperis erigi, nec aduersis inclinari nouerat, sed inter aduersa & prospera immobilis permanebat, seruans in prosperis humilitatem, & in aduersis patientiam: non quatiebatur timore, nec flectebatur adulatione: nec eum blandum gratia, nec asperum ira cuiuslibet faciebat: uno eodemque vultu respiciebat illos qui eum laudabant, & illos qui eum uituperabant. Sic inimicos, & amicos diligebat: sic potentes & impotentes arguebat: arundo igitur uento agitata Ioannes non erat, quem à statu suæ rectitudinis nulla rerum uarietas inflectebat. Vnde Chrysostomus. Calamus est uacuus, & nullam habens uirtutem: & ideò qualis uis uentus leuis flauerit super eum: huc & illuc flectit eum: sic & homo carnalis & secularis in quo fidei nulla est medulla, & uirtus ueritatis non inuenitur in eo, qualiscunque tentatio uenerit super eum: curuat eum. Vnde & Grego. Discamus ergo fratres charissimi arundo uento agitata non esse: solidemus animum inter auras linguarum positum: stet inflexibilis status nostræ mentis, nulla nos detractio ad iram prouocet, atque ad remissionem inutilis gratiæ nullus fauor inclinet: non nos prospera eleuent, non aduersa perturbent, ut qui soliditate fidei figimur: nequaquam rerum transeuntium mutabilitate moueamur. Hæc Gregorius. Mysticè hic Ioannem laudat: ut sic ipse nec mortis timore, nec carnalis uitæ amore formam iustitiæ deseruit, sic nec nos utilia relinquamus pro uanis, uel æterna pro transitorijs, & crucem potiusquam phaleras mundi eligamus. Secundò commendat eum ab austeritate uitæ & pœnitentiæ: quia non fuit mollibus uestitus, nec delitijs usus. Vnde dicit: *Sed quid existis uidere hominem mollibus uestitum?* scilicet per carnis curam delitiosum? non dicat, non: quia, ut dictum est suprà, Ioannes habebat uestimentum de pilis camelorum, & esca eius erat locusta & mel siluestre: ut ipso conuersationis suæ testimonio contemneret mundum cum bonis & delitijs suis. Ad hoc etiam manebat in deserto: ut austeram uitam duceret, non solum uictu & uestitu, sed etiam ex loco: propter quod subditur: *Ecce qui mollibus uestiuntur*, & delitijs utuntur, non in deserto: sed *in domibus regum sunt*: quia ibi uita delitiosa agitur. Ad hoc enim multi magnatibus adulantur, ut cum ipsis commorantes delitijs utantur: sed homines ueritatis talia aspernantur. Vnde narrat Valerius Maximus, quòd quidam dixit Diogeni olera lauanti. Si tu Dionysio adulari uelles, ista non ederes. Cui respondit: Si tu ista edere uelles, Dionysio adulari nolles. & sequitur: hic ueredicus ueritatis annunciator, malens oleribus sustentari, quàm magnatibus adulari: sed heu hodie multi etiam religiosi contrarium faciunt, & pro modico maioribus & etiam alijs adulari non erubescunt. Et bene dicit, *in domibus regum*, non pontificum. Debent enim pontifices & omnes prælati Ecclesię, & etiam eorum familia indui ueste simplici & religiosa: non molli & preciosa. Vnde legitur de beato August. quòd uestimenta eius erant nec nitida plurimum, nec abiecta nimis. Vnde & Hieronymus: Ornatus & sordes pari modo fugiendi sunt: quia alterum delitias, alterum gloriam redolet. Quomodo ergo clerici & religiosi ęquè mollibus & delitijs utuntur, sicut & hi qui in domibus regum sunt: sed timeant & caueant sibi, quia non cęlesti sed terreno regi militant qui pro Deo perpeti aspera fugiũt: sed solis exterioribus deditI, præsentis uitæ mollitiem & delectationem quærunt. Si ergo uilibus uestimentis indui uirtus non esset, nequaquam Dominus Ioannem de uestimenti sui asperitate laudasset. Et si preciosis indui uestimentis peccatum non esset, nequaquam de pœna diuitis locuturus præmisisset, quia induebatur purpura & bysso. Quàm uerò periculosum sit uti mollibus uestibus, patet per Chrysostomum, qui dicit: Mollis uestis dissoluit rigidam animam: & si rigidum corpus assumat & asperum, facilè per huiusmodi mollitiem delicatum reddit & fragile. Facto autem corpore molliori, necesse est & animam participare læsionem, nam ut plurimum operationes ipsius consonant dispositionibus corporis. Hæc Chrysostomus. Mysticè per uestitos mollibus, possunt intelligi adulatores: quod bene significatur per indumentum: sicut enim indumentum adaptat se illi cuius est, sic adulatores adaptant se malis, ut qui timore persecutionis, uel amore laudis, peccantium uitia non redarguunt: & ut temporalia lucra uel commoda consequi possint, illis se conformare non metuunt. Sed secundum Gregorium: Ioannes sic mollibus uestitus non erat: quia peccantium uitia non blandiendo fouere, sed increpando castigare nouerat. Moraliter secundum Hieronymum, & Rabanum: Docemur hîc quòd prędicatores ueritatis declinare debent mollium palatia, quæ mollibus induti adulatores frequẽtant, qui uitã peccantiũ palpant, ungunt, & non pungunt. Itẽ notatur hic, quòd prædicatio ueritatis conuenit cũ duritia cibi & uestis: qui autẽ falsa prędicant, adulatores sunt, lucra sectãtur, diuitias quærũt, delitijs affluunt. Et tales sic mollibus uestiti, *in domibus regum sunt*, id est, secundum Gregoriũ, extorres regni cœlestis sub iure diaboli sunt, qui sunt reges tenebrarum. Per desertum quoque potest intelligi religio: quia sicut desertum fuit medium, & quædam uia inter Aegyptum & terram sanctam promissionis, sic religio est quoddam mediũ inter cęlũ & mundum, & quasi quædã uia directa qua itur ad cœlum. Per Ioannem existentẽ in deserto, intelligitur religiosus qui nõ debet esse arundo, i. hypocrita exterius: sicut arundo uirens & interius uacuus: sed exterius debet uirere per honestam conuersationem, & interius debet esse plenus per fidem & feruentẽ deuotionem. Itẽ non debet esse fragilis sicut arundo, & omni uento cedere: sed debet esse firmus, & omni tentationi resistere: & nec benedictione, nec maledictione debet moueri. Item non debet esse mollibus uestitus, id est adulator: sed seriosus ad uitia: & nullius in hoc personæ acceptor. Tertiò commendat saluator Ioannem ab excellentia personæ & claritate notitiæ: quia plusquam propheta fuit. Propheta quidem fuit: quia Christum præuidit & prædixit, quod & alij prophetæ fecerunt. Vnde suprà dictum est: Tu puer Propheta altissimi uocaberis. Item plusquam Propheta fuit. Primò, quia à Deo per Angelum prophetatus fuit. Secundò, quia in utero matris prophetare cœpit. Tertiò, quia filius † prophetarum fuit. Quartò, quia Christum à se & ab alijs præuisum & prædictum digito demonstrauit, quod alij non fecerunt. Nam secundum Gregor. Prophetæ officium est uentura prædicere: sed non etiam demonstrare. Quintò, secundum August. & Ambros. est maior prophetis: quia prophetæ Dominum uenturum prænunciauerunt, quem uidere desiderauerunt,

Chrysosto. ibidem. Calamus.

Gregorius hom. 6. in Euangelia. Arundo ne simus.

Commendatur a uestitu.

Vestitus Ioannis.

Domus diuitum uitandę.

Horatius lib. 1. epist. ad Senecã.

Vestis ecclesiasticorũ.

Hiero. lib. 1 contra Pelagianos tomo 2.

Chryso. ho. 29 in epist. ad Hebræos. Vestitus mollis. Vestiti molliter.

Gregorius homo. 6. in Euangelia.

Hierony. in c. 11. Matt. Prædicatores uitent palatia.

Gregorius hom. 6. in Euangelia. Desertum moraliter religio.

Ioannis cõmendatio à persona.

Luc 1. Ioãnes plusquam propheta.

† finis.

Gregorius hom. 6. in Euangelia. Augustin. lib. 2. contra literas petiliani. c. 37. Ambros. in c. 7. Lucæ.

runt,& non uiderunt : huic autem præstitũ est quod illi quæsierunt. Sextò, secundum Hieron. quia ad priuilegium prophetale etiam Baptistę accessit præmiũ, ut suum & prophetarum baptizaret Dominum. Septimò, quia angelus,& si non natura, tamen officio dictus est. Octauò, quia proximior Christo fuit,& penè cum ipso uenit: vnde Chryso. Omnes quidem prophetæ ante faciem Christi transmissi sunt: solus autẽ Ioannes sic missus est ante faciem Christi vt penè cũ Christo ueniret. Quantum præ cæteris prophetis Ioannes in tempore iuxta Christũ: tantum iustitia præ illis proximior erat Christo. Multæ quidem stellæ ante lucem præcedunt, nunciantes locis aduentum: nulla earũ Luciferi nomen habere meruit, nisi una: quia cum ipsa luce procedit. Sic omnes prophetæ ante faciem Christi præcedunt nunciantes aduentum eius: solus tamen Ioannes præcursor est appellatus: quia non solum aduentum eius annunciat, sed etiam illũ digito ostendit dicens. *Ecce agnus Dei.* Hæc Chrysost.

Hierony. 1 c. 11. Mat.

Angelus Ioannes.

Chrysosto. hom. 27. operis imperfe.

Ioan. 1.

Quartò commendat eum ab authoritate doctrinæ, & officij dignitate, cùm dicitur: *Hic est enim de quo scriptum est*, in Malachia, & sunt uerba patris ad filiũ Ioannem commendantis & dicentis. *Ecce ego mitto angelum meum*, id est nuncium scilicet Ioannem baptistam: qui etiam uitam duxit angelicam, *ante faciem tuam*, id est ante præsentiam tuam temporalem: & ante eiusdem potentiæ † manifestationem & cognitionem, *qui præparabit uiam tuam*, prædicando pœnitentiam: baptizando ad assuefactionem, te annunciando ac manifestando, ac corda audiorum ad recipiendũ te & tuam prædicationem peruia reddendo, *ante te*, id est ante ostensionem tuam ad mundum: sic officium prædicatorum est præparare corda auditorũ, ante aduentũ Domini ad iudiciũ, uel in mẽtẽ. Dictus est autẽ Ioãnes angelus, ꝓpter duo. Primò, ꝓpter officij dignitatem: quia nuncius. Officiũ enim angelorum, est arcana reuelare: sic officium Ioannis, arcana prædicere. Nam sicut angelus Gabriel natiuitatẽ saluatoris paucis annunciauit personis, scilicet uirgini, Ioseph, pastoribus, & Magis: ita Ioannes palam illũ toti mundo nunciauit. Vnde Beda: Angelus uocatur Ioannes, non naturæ societate, sed officij dignitate. Quo nomine, rectè appellari potuit homo ille, qui fuit missus à Deo, ut testimonium perhiberet de lumine, & uenientem in carne Dominum, mundo nũciaret. Et sacerdos angeli nuncupantur, Vnde Apostolus prohibet, ne mulieres, detecto capite orent, propter angelos Dei, id est sacerdotes. Et secundum Gregor. Vnusquisque fidelis, si à prauitate proximũ reuocat, & ad bonum exhortatur, si æternum regnũ uel supplicium erranti denunciat, profectò angelus, id est nuncius Domini est. Secundò dictus est angelus, propter uitæ angelicæ puritatem, quam duxit in solitudine, id est uirginitate, in contemplatione. Vnde Chrysost. Beatus Ioannes, qui talem meruit habere laudatorem. Audi nunc & intellige dignitatẽ: puto si non esset audacię dicere quòd gloriosior est Ioãnes, quia homo fuit, & propter meritum uirtutis angelus est uocatus, quàm si nomine angelus & natura fuisset. Angelus enim hoc ipsum quòd angelus est, non tantum est uirtutis præmium, quantum naturæ proprietas. Iste autem mirabilis est, qui in natura humana Euangelicã transgressus est sanctitatem. Et hoc obtinuit per gratiam Dei, quod non habuit natura. Hæc Chrys. Et ut summã uirtutum commendationis eius Dominus breuiter comprehendat, subdit: *Amẽ dico uobis, inter natos mulierum, non surrexit maior Ioanne baptista.* Signanter dicit, *natos*, non natas, ne uirgini matri Christi præferri, uel æquari quò ad sanctitatẽ intelligatur, quæ prælata est omnibus sanctis, & post Christũ sanctior fuit uniuersis. Dicit autẽ, *mulierũ*, non uirginis, ne Christo comparari uideatur: quia mulier ibi non solũ sexum, sed etiã corruptionem significat: secundum quẽ modum, beata uirgo mulier non fuit. Et si mulier aliquando in Euangelio nuncupatur, ibi mulier pro fœmina & sexu ponitur: nec cæteris prophetis, & patriarchis, cunctisq; hominibus præfertur hic Ioannes: sed æquatur, uel nullus ei anteponitur. Non enim statim sequitur, si alii eo meliores nõ sunt, ille maior alijs sit. Vnde non negat, quin æqualis sibi aliquando surrexit: utrũ uerò postea sanctior eo aliquis fuerit, uel adhuc futurus sit, indiscussum relinquitur. Vnde Chryso. Scriptura quidem nõ dicit Ioannẽ maiorem esse cæteris sanctis, sed cæteros sanctos nũ esse maiores Ioãne. Coæquauit enim cæteris, nõ præposuit. Et iterũ: Quod autẽ dicit tale est. Non peperit mulier isto maiorẽ. Et sufficit quidẽ hæc annũciatio Christi. Si autem uis à rebus ipsis discere: hîc excogita eius immensam conuersationẽ, & mentis altitudinẽ. Velut enim qui cęlitus descẽdisset, degebat in terra ferè nullã gerens curam de corpore, intellectualiter erectus in cœlũ, & soli Deo coniunctus, de nullo mundanorũ sollicitus: sicut enim in cęlo ita cõuersabatur, & naturæ necessitatibus superior effectus, extraneã quandã ambulabat uiam, in hymnis & orationibus omne pertransiens tẽpus, hominũ quidẽ nulli, Deo autẽ continuè soli colloquẽs. Neque enim uidit aliquẽ conseruorũ, neque uisus est alicui horũ: non lacte usus est, nõ lectulo, nõ tecto, nõ foro, non aliquo quoque potitus est humanorũ: sermo seuerus & leuis. Nam cũ populo Iudæorũ uiriliter & feruenter, cũ rege audacter, cũ discipulis leniter cõferebat: nihil frustra uel leuiter, sed omnia conueniẽter agebat: propter hoc dixit: Non surrexit in natis mulierũ, maior Ioãne Baptista: Hæc Chrysost.

Mulier.

Chrysosto. ho. 27. operis imperfe. Ioannis uita & cõuersatio.

Et quia multa est Ioannis cũ filio Dei collatio: ideò secundũ Chryso. ut copia laudũ Ioannis, Iudæis occasionẽ non daret pręferendi Ioannẽ Christo, subdit distinguendo excellentiã Christi, ab excellentia Ioãnis dicens: *Qui autem minor est*, scilicet ætate & multorum opinione *in regno cœlorum*, id est in ecclesia sanctorum militante, *maior* est illo scilicet dignitate & maiestate. Quod de Christo rectè accipitur, qui tunc in ecclesia militante, quæ à primo iusto incipiens, usque ad ultimum electum perdurat, minor à multis reputatur. Sed secundum Chrysostomum. Non putes quòd comparatiuè se dixerit maiorem Ioanne. Vt enim etiam dicit Ambro. alia est ista natura, nec cum humanis generationibus comparanda, non enim potest homini cum Deo ulla esse collatio: uel nouissimus Angelorum, qui in regno cœlorum, id est in ecclesia triumphante ministrat: seu minimus sanctorum, qui iam ibi cum Deo regnat, maior est eo, propter statum fruitionis: quia quilibet beatus, & comprehensor quantumcunque minimus, maior est actu, quàm quilibet uiator purus: licet aliquis uiator sit maior in potentia, aliquo iam beato. Vnde Hiero. Nos autem simpliciter intelligamus, quòd omnis sanctus qui iam cum Deo est, maior sit illo qui adhuc consistit in prælio. Aliud est enim coronã uictoriæ possidere, aliud adhuc in acie dimicare: intellige tamen quantum ad præmij securitatem, non quantum ad meriti magnitudinem. Deinde quasi declarando quòd erat plusquam Propheta, commen-

Christi cũ Ioanne cõparatio.

Chrysosto. hom 38 in Matthæũ.

Ambrosius in c. 7. Luca.

Hierony. in c. 11. Mat.

Commoda tur Ioãnes à temporis cõmoditate. Regnum cœlorum uim patitur.

dat eum à temporis commoditate, in quo venit: quia in tempore gratiæ, commodo, & utili humano gene ri. *A diebus enim Ioannis*, id est post quem cœpit Ioãnes prædicare consecutionem regni cœlestis per pœnitentiam, *usque nunc*, inclusiuè: quia tempus gratiæ, à tempore prædicationis Ioannis inchoatum, semper erit, quandiu nunc dici potest, & usque ad finem mundi durabit. *regnum cœlorum uim patitur*, à pœnitentibus, *& uiolenti*, illi scilicet qui non uidentur habere ius, sicut publicani & peccatores *rapiunt illud* exclusis scilicet filiis regni. A simili dictum est, sicut si aliquod regnum darum esset extraneis, quasi uiolentia uideretur inferri ipsi regno. Vnde Hilarius: Regnum cœlorum uim patitur, quia gloria Dei Israel patribus debita, à Prophetis prænuntiata, à Christo oblata, fide gentium occupatur, dum per pœnitentiam quam Ioannes prædicauit, fideles ad cœlestem patriam, quasi in locum alienum penetrantes. Vnde Chry. Vides ergo quia magnus est Ioannes, in cuius tempore, tanta gratia effusa est super terram, & quod in diebus omnium Prophetarum factum non est; in illius tempore factum est, & ipse factus est gratiæ huius minister: Hæc Chry. *A diebus ergo Ioannis regnum cœlorum* patuit pœnitentibus, à quibus, *uim patitur*, & uiolenter rapitur: quia primus pœnitentiam prædicauit, qua uelut quadam uiolentia nos affligendo, & pro peccatis satisfaciendo, regnum cœlorum, qua si uiolenti, non pigri rapimus & intramus. A quo eni per peccatum, alieni facti sumus, ui & uirtute pœnitentiæ acquirimus, & id quod nobis de iure non debetur, labore & uiolentia rapimus. Quasi rapere qui dem est, ubi nullum ius habemus, & quod Angelorum est possessio acquirere. Non potest enim homo natus in terra, rapere cœlum, nisi sibi faciat uiolentiam, coercendo à delectationibus proprium appetitum, & subiugando spiritui carnem suam. Vnde Hiero. Grandis est uiolentia, nos in terra genitos esse, & cœlorum sedem quærere: possidere per uirtutem, quod non tenemus per naturam. Vnde & Ambro. Eriderò faciamus uim regno cœlorum. Omnis enim qui uim facit, uehementi studio properat, non torpendi lentescit affectu, & ideò uim facimus naturæ, ut non ad terrena dimergat, sed ad superna se subrigat. Vnde Grego. Cùm peccatores ad pœnitentiã redeunt, quasi in locum alienum intrant, & uiolèter regnum cœlorum rapiunt. Et iterum: Recogitemus ergo fratres charissimi mala quæ fecimus, & nosmetipsos assiduis lamentis atteramus: hæreditatem iustorum quam non tenuimus per uitam, rapiamus per pœnitentiam, vult à nobis omnipotens Deus talem uiolentiam perpeti. Nam regnum cœlorum rapi vult nostris fletibus, quod nostris meritis non debetur. Vnde & Eusebius: Non sine uiolentia fieri potest, ut unusquisque iracundiam patientia, superbiã humilitate commutet: amore paupertatis & indigentiæ, affluentiam superet: uinolentiam sobrietate, luxuriam castitate commutet, & homo subitò in uirũ alterum transmutetur, & sic à talibus, per uiolentiam regnum cœlorũ diripitur. Vnde etiam in collatione abbatis Abraham, sic dicitur: Regnum etenim cœlorum non desides, non remissi, non delicati, non tenere, sed uiolenti diripiunt: qui non alijs, sed animę suæ præclaram inferunt uiolentiam, omni eam præsentium rerũ uoluptate fraudantes. Isto profectò sunt laudabiles uiolenti, qui uim faciunt perditioni suæ. Homo enim, ut scriptum est, in doloribus laborat si bi, & uim facit perditioni suæ. Perditio nostra, est oblectatio præsentis uitæ, & executio desideriorum uoluptatumque nostrarũ: quas si quis ab anima sua subtraxerit, ac mortificauerit, gloriosam profectò, & utilem perditioni suæ uim facit: abnegans dum taxat ei iocundissimas uoluntates: Hæc Abraham. Secundum Bernardum, Quidam regnum Dei mercantur, ut qui exercent opera misericordiæ, eleemosynam, & huiusmodi. Quidam furantur, ut qui faciũt occultas pęnitentias. Quidam compelluntur intrare, ut pauperes necessarij, non uoluntarij. Quidã rapiũt, ut pauperes uoluntarij, qui pauperes Spiritu sunt. Si autem adhuc dubitas regnũ consequi, fortè propter defectum meriti, uel auxilij, audi Augustinum dicentem tibi: Si quæris quomodo istud potest fieri, quibus meritis, quibus ue auxilijs, audi: Res ista est posita in potestate facientis, quoniam regnum cœlorũ uim patitur. Regnum cœlorum ò homo, aliud non quærit precium nisi teipsum: tantum ualet, quantũes: te da, & habebis illud: quid turbaris de precio? Christus semetipsum tradidit, ut te acquireret regnũ Deo patri: ita temetipsum da, ut sis regnum eius: ut non regnet peccatum in tuo mortali corpore, sed Christus in acquisitionem uitæ. Et iterũ: Venale habeo, quid Domine? Regnum, quo emitur? Paupertate regnum, dolore gaudium, labore requies, ignominia gloria, morte uita. Vnde & Chrysostomus. Qui seipsum donauit hominibus, quomodo regni sui societatem nõ dabit? Hæc Chrysostomus. Igitur non cures quid uel quantum modo constet, & quid uel quantum de cõmodis seu lucris temporalibus perdas, aut quid uel quantum de incommodis seu damnis temporalibus sustineas: ut regnum illud, de quo tam gloriosa dicta sunt, rapias & possideas. Deinde subditur, *omnes enĩ Prophetiæ & lex*, quæ erant de Christo uenturo, durauerunt, *usque ad Ioannem*, id est usque ad tempus Io annis, & etiam Christi: quia Christus & Ioannes fuerunt quasi contemporanei, extunc enim cessauerunt legalia & prophetica. Vbi Christi tempus ostẽditur, ut quem illi uenturum esse dixerunt, Ioannes uenisse ostenderet, non quòd tunc lex & Prophetia fuerit annihilata, imò impleta, & imperfectio eius amota: quia extunc prædicari cœpit perfectio Euangelica. Ita Ioannes initium est Euangelij, & terminus legis & Prophetarum. Lex enim & Prophetia ibi finit, ubi id quod præfigurauerat, & Prophetauerat, adimpletur. Nam usque ad Ioannem, lex & Prophetę figurãt & promittunt: sed extunc in antea figurata & promissa succedunt: quia in lege & in Prophetis, ueritas de Christo erat sub figuris & ænigmatibus: sed à Ioanne est manifestè ostensa, quem enim lex & Prophetę uenturum prædixerant, Ioãnes uenisse ostendit, dicens: Ecce agnus Dei. Et quamuis post Ioannem fuerant Prophetæ ut Agabus, & quatuor filiæ Philippi, non tamen de Christo in carne uenturo sunt uaticinati, ut præcedentes, de quibus tentum est hic sermo. Vnde Beda: Lex & Prophetæ, usque ad Ioannem, quia non potuit ultra uenturũ Prophetari, quòd Ioannes præconio iam uenisse clarebat. Vnde & Aug. Inter omnes diuinas authoritates, Euangelium meritò excellit. Quod enim lex & Prophetæ futurum prænunciauerunt: hoc redditum atque completũ in Euangelio demonstratur. Non obseruamus sacramenta, quę in lege & Prophetis præcepta sunt: quia mutata sunt, quia intelligamus quæ ibi prædicta sunt, & tenemus quæ ibi promissa sunt. Vnde etiã Chryso. Ergo finis promissionis, Ioannes est. Si autem finis promissionis Ioannes est, & initium beatitudinis ipse est. Que-

cun-

Marginal notes: *Hilarius canone 11. in Matthæũ.* — *Rapere.* — *Hiero. in c. 11. Matth.* — *Ambro. in c. 7. Lucæ.* — *Gregorius hom. 6. in Euangel.* — *Cassianus collatione 24. c. 26.* — *Vim facere perditioni.* — *Bernardus in sententiis.* — *Augustin. in psal. 93.* — *Ioannis & Christi tempus.* — *Lex usque ad Ioannẽ.* — *Beda in ca. 7. Lucæ.* — *Augustin. lib. 1. de cõsensu euãg.* — *Chrysosto. hom. 36. in Matthæum. Ioan. lans.*

A tunq; enim promissa sunt seculo isti, usque ad Ioannem promissa sunt. Ex illo autem iam non promittuntur futura, sed ea quæ promissa fu erant, adimplentur. Vsque adeum fuit spes, ex illo autem cœpit esse res. De commendatione etiam Ioānis, sic dicit Bern. Ioannes ubique maior, in omnibus singularis, mirabilis super omnes. Quis sic gloriose annūciatus est? Quis sic specialiter in matris utero, spiritu sancto legitur fuisse repletus? Quem legisti intra matris uterum exultasse? cuius natiuitatem uidisti ecclesiam celebrare? Quis sic puer eremum concupiuit? Quis ita sublimiter legitur conuersatus? Quis pœnitentiā & regnum cœlorum primus ostendit? Quis regem gloriæ baptizauit? cui se primùm trinitas sic apertè reuelauit? cui tale testimonium perhibuit Dominus

Bernardus sermone de natiuitate sancti Ioānis Bapt.

B Iesus Christus? Quem sic honorauit ecclesia? Ioannes patriarcha, imò patriarcharum finis & caput. Ioannes propheta, imò plus quàm propheta, quia quem uenientem nunciat, digito demonstrat. Ioannes angelus, sed & inter Angelos electus, saluatore attestante, cùm dicit: Ecce mitto Angelum meum &c. Ioannes Apostolus, sed & Apostolorum primus & princeps: quia fuit homo missus à Deo. Ioannes Euangelista, sed & Euangelij primus inceptor, prædicās Euāgelium regni. Ioannes uirgo, imò uirginitatis norma, pudicitiæ titulus, castitatis exemplum. Ioannes martyr, sed & martyrij lumen, inter natiuitatem si-

Ioānes omnis sanctus

Mat. 11. & Mar. 1. Ioan. 1.

C quidem mortemque Christi constantissima forma martyrij. Ipse uox in deserto clamantis, præcursor iudicis, præco uerbi. Ipse est Helias, usque ad quem lex & Prophetæ, lucerna ardens & lucens, amicus sponsi, sponsæ præparator. Silentio transeo cætera, sic nouem ordinibus Angelorum insertus est, ut etiam ad Seraphim apicem transferatur: Hæc Bern. Deinde Dominus subdit: *Et si uultis recipere*, & intelligere, *ipse est Helias*, non in persona, sed in Spiritu: quia fuit similis Heliæ, & hoc in tribus. Primò, in austeritate pœnitentiæ, quia de Helia scribitur quòd erat uir pilosus: quia habebat uestem hirsutam & asperam, & zona pellicea accinctus renibus. Similiter de Ioanne dicitur quòd habebat uestimentum de pilis camelorū, & zonam pelliceam circa lumbos. Secundò, in solidi-

Helia similis Ioānes. 4. Regū 1.

D tate constantiæ: de Helia enim scribitur, quòd ipse constanter arguebat regem Achab, & regem Ochoziam, & similiter Ioannes constanter arguebat Herodem. Tertiò, in authoritate doctrinæ, quia sicut Helias uenturus est, per prædicationem suam denuncians Christi aduentum secundum: ita Ioannes, ut suprà dictum est, præuenit primum. Et secundum Hieron. hoc dictū ipse est Helias, mysticum esse, & egere intelligentia, sequens Domini sermo demonstrat, dicens: *Qui habet aures*, cordis, *audiendi*, id est intelligendi, *audiat*, id est, intelligat: scilicet quia non dixit Ioannem esse Heliam in persona, sed in spiritu. Vel, *qui*

3. Reg. 21. & 4. Regū 1. Mar. & Luca 3.

E *habet aures*, ad officium audiendi exterius, *audiat*, interius adhibendo diligentiam, circa ea quæ dico & dixi superius. Vtitur autem Christus talibus uerbis, proponendo aliquod arduum uel mysticum, & hoc uel ut moueat intellectum ad intelligendum, uel affectum ad acquiescendum & exequendum.

ORATIO.

DOMINE Iesu Christe, quoniam tu es qui uenturus es ad saluandum nos, & alium non expectamus: da nobis ut uincti tuo amore & timore exeamus de arundineto uanitatis, & de molli uestitu uoluptatis, in desertum pœnitentiæ. Renuncia nobis per effectum misericordiæ tuæ, quia tu es ueritas, qua mente cæ-

A *ci uident: charitas, qua affectu claudi ambulant: humilitas qua superba leprosi mundantur: uerbum, quo surdi audiunt: uita, qua mortui resurgunt, & uirtus, qua pauperes euangelizantur: ut omnes ad te conuertantur. Amen.*

De increpatione & condemnatione infidelium Iudaeorum. Cap. LVII.

B

C PRAEMISSA igitur commendatione Ioannis, increpat & condemnat Dominus superbiam Iudæorum, qui prædicatione Ioannis moti non sunt: sed & ipsius Christi prædicationem despexerunt, & comparat eorum generationem peruersam & obstinatam: per quam tam prædicantes, quàm audientes comprehendit, *pueris in foro clamantibus, & eorum coæqualibus*, id est in partes æquales, diuisis, ac sibi inuicem improperantibus, & dicentibus: *Cecinimus nobis, & non saltastis: lamentauimus, & non planxistis*. Vbi sciendum quòd pueri Hebræorum, ad exercendum se in ludis honestis, inducentibus ad uirtutes, & retrahentibus à uitijs, talem ludum habere consueuerūt. Diuidebantur in medio ciuitatis, in duas partes æquales, & illi qui erant ex una parte, canebant car-

Matt. 11 & Luca 7.

Ludus Iudæorum. Cantilena Iudæorum.

D men lætitiæ, & alij ex opposita parte, carmen lugubre, deridentes transmutationem repentinam præsentis uitæ, & postea sibi mutuò exprobrabant, & exultantes dicebant alijs, quare sibi non congaudebant & econtrariò alii, quare sibi compatiendo non condolebant. Et hoc fiebat ad comprimendam uanam lætitiam hominum, & defectum compassionis & amicitiæ, adinuicem in hoc mundo: sicut uidemus frequenter fieri in eadem ciuitate, imò & in eodem uico, uel etiam eadem domo, quòd aliqui lætantur, & aliqui ex opposito tristantur, & quandoque modicum sibi inuicem compatiantur. Huic negotio, simile est negotium circa Iudæos, & postea Christi tem-

E pore factum. Multi enim Prophetarum, sedentes propter docendi & iudicandi authoritatem in foro, id est in ecclesia, ubi lex & iura promuntur, & canentes per gaudiorum æternorum promissionem, monuerunt Iudæos exultare pro spe futurorum, & exultare noluerunt. Multi etiam lamentantes, per tormētorum comminationem, monuerunt eos dolere pro peccatis & noluerūt. Propter hoc igitur poterant eos arguere Prophetæ, dicentes: *Cecinimus nobis, & nō saltastis*, ad laudes Dei assurgendo, *lamentauimus, & nō planxistis*, pœnitentiā agendo. Id est, inuitauimus nos ad exultandum pro spiritualibus bonis, & nō exultastis nisi in terrenis: monuimus ad pœnitentiā, & non

pœnituistis, nec doluistis. Eo modo etiam factum est tempore Christi. Ioannes enim ieiunans & abstinés, inuitabat eos ad dolendum pro peccatis, & dolere noluerunt: Dominus autem comedens & bibens cũ eis, inuitabat eos ad exultandum pro gratijs: quia mos comedentium est exultare, & noluerunt hoc facere. Sub similitudine ergo, eos increpat: quia nec habuerunt planctum compunctionis, ex pœnitentia prædicata à Ioanne: nec saltum exultationis, ex misericordia exhibita à saluatore. Ioannes enim prædicabat lamenta pœnitẽtiæ: Christus exultationem misericordiæ, sed generatio Iudaica non plorat cum Ioanne plorante, nec gaudet cum Christo gaudente. Per clamantes ergo, intelliguntur prędicantes, scilicet Ioannes & Christus, & per coæquales, ipsi quibus prædicant, scilicet auditores. Nam quòd ait: *Lamentauimus, & non planxistis*: ad Ioannem pertinet, cuius abstinentia à cibo & potu, luctum pœnitentiæ significabat, quòd autem ait, *cecinimus, & non saltastis*: ad ipsum Dominum pertinet: qui utendo cum cæteris cibo & potu, lætitiam futuri seculi & regni figurabat. Ioannes enim præcessit in typo præsentis uitæ, quæ debet esse in lamento: sed Christus secutus est in typo futuræ, quæ erit in gaudio. Vnde Psal. *Qui seminant in lachrymis, in exultatione metent.* Sed peruersi Iudæi, uidentes austeritatem Ioannis, per hoc moti non sunt ad pœnitentiam, & postea dulcedinem Christi, & tamen per hoc moti non sunt ad pietatem. Vnde Hiero. Dicunt ergo, cecinimus uobis, & prouocauimus uos, ut ad nostrum canticum bona opera faceretis, & noluistis: lamentauimus, & uos ad pęnitentiam prouocauimus: nec hoc quidem facere uoluistis, spernentes utranque prædicationem tam exhortationis ad uirtutes, quàm pœnitentiæ post peccata: Hæc Hiero. Doctor uel prædicator cantat, quandocunq; scilicet de uirtutibus & æternis gaudijs docet, uel prædicat, & tunc auditores extra uitia, ut mundum, saltare debent: quandoq; lamentatur, quandocunq; scilicet uitia & inferni dolores detestatur, & tunc auditores plangere debent, & pœnitere. Spiritualiter, pueri sunt prædicatores & doctores: pueri, per conuersationis humilitatem, per columbinã simplicitatem, & per uitæ puritatem, sedentes in foro: quia uenditores cœlestium, iudices animarũ, & præcones regularium † præceptorum, clamantes prædicando coæqualibus, secundum capacitatem auditorum doctrinam contemperando: canentes misericordiam peccatorum, gratiam iustorum, gloriam beatorum exprimendo. Triplex ergo canunt carmen, scilicet Nuptiale, pro unione Dei & animæ. Familiare, pro inhabitatione diuinæ præsentiæ. Triumphale, pro consummatione uictoriæ. Et non saltant mali saltu cõuersionis, quò ad primum: saltu deuotionis quò ad secundum: saltu contemplationis, quò ad tertium. Lamentant ostendentes culpam multiplicem, miseriam præsentem, pœnam æternam: sed mali non plangunt planctu compunctionis, pro culpa: planctu compassionis, pro miseria: planctu orationis, pro pœna. Deinde applicando similitudinem ad propositum, subdit increpationis duplicem rationem: quia non crediderunt Ioanni, ad pœnitentiam exhortanti: nec saluatori, ad misericordiam aduocanti. Nam nec prædicatio & pœnitentia Ioannis, eos ad luctum & pœnitentiam inflexit: nec prædicatio & conuictus Christi, eis placuit: sed remanserunt obstinati in peccatis, utriusq; prædicationem contemnendo, & utriusq; uitam in malum interpretando. *Venit enim Ioannes, non manducans, neque bibens*, id est in abstinentia maxima uiuens. Ille enim qui parum comedit, dicitur non comedere, secundum communem modum loquendi. Vel *non manducans neque bibens*, delicata: scilicet, uel *non manducans*, scilicet panem: *neque bibens*, scilicet uinum & siceram. Secundum Augustinum, Ioannes dictus est non manducans neque bibens: quia illo uictu quo Iudæi utebantur, non utebatur: hoc ergo Dominus, nisi uteretur, non in eius cõparatione manducans & bibens diceretur. Ecce uox puerorum lamentantium, id est Prophetarum, ad pœnitentiam uerbo & exemplo prouocantium, & tamen non credunt ei Iudæi, sed dicunt *dæmonium habet*: q. d. more dæmonum, non comedit neque bibit: uel dæmoniacus & insanus est, austeritatem eius, dæmoni attribuendo. Dæmoniaci enim possunt multa agere & pati, quæ non possunt alij. Vel non est hic homo à Deo, ita rigidus sibi & alijs, cùm Dominus sit suauis & mitis. *Venit filius hominis* scilicet uirginis: nõ hominum, scilicet uiri & mulieris, *manducans & bibens*, scilicet in mundo & in publico, cum alijs hominibus, id est cõmunem uitam inter homines ducens: hoc enim facere debebat, quia mediator Dei & hominum erat, & ideò talem uitam debuit communiter ducere, ut communiter uiuentes peccatores, accessum familiarem ad ipsum possent habere. Ecce uox puerorum gaudentium, id est prophetarum lætitiam promittentium, *& tamen dicunt* pueri generationis & Pharisæi malè interpretando. *Ecce homo*, nil habens diuinum *uorax* per auiditatem, *potator uini* per consuetudinẽ, *publicanorum* id est peccantium publicè, *& peccatorum*, id est peccantium occultè, *amicus* scilicet per malam societatem, cum illis manducans & bibens: quod tamen non faciebat ut eorum uitia amaret, sed magis ut sanaret, & eos alliciendo attraheret, & ad pœnitentiam conuerteret. Ipse enim homines attrahebat & uictus conformitate, & familiaritatis ostensione. Vbi Hiero. Si ergo ieiunium placet uobis: cur Ioannes displicuit? Si saturitas uobis placet: cur non placet filius hominis? Quorum alterum dæmonium habentem, alterum uoratorem nuncupastis & ebriũ: Hæc Hiero. Ecce pessima lingua, quæ & manducantes iudicat, & non manducantes, & ex utraque parte scindit, quia maledicit Deum & homines: nec est enĩ qui se abscondat à furore eius. Abstinentia quidem Ioannis, fuit alijs exemplum austeritatis & pœnitentiæ. Manducatio uerò Christi, fuit alijs exemplum condescensionis & misericordiæ. Per illos igitur qui utrumque in malum interpretantur, significantur detractores, bonos actus aliorum nequiter deprauantes. Sunt namque quidam peruersi, istis similes, de omnibus malè iudicantes. Dicunt enim, si quis studet & uacat humilitati, quòd hypocrita est: si patientiæ & mansuetudini, timidus est: si iustitiæ, impatiés est: si simplicitati, fatuus est: si prudentiæ, malitiosus est: si maturitati, flegmaticus est: si iocũditati dissolutus est: est: si religioni, singularis est: si societati, secularis est: si silentio & paci, melancholicus uel dissimulator est: si aliorum correctioni, turbator pacis & pręsumptuosus est: si dissimulat, negligẽs est: si instat uigiliis & orationibus, indiscretus est: si communi dormitioni, somnolentus est: si prędicationi & aliorũ saluti, appetitor laudis est: si desistit, remissus est: si habet gratiam hominum, adulator est: si adulari renuit, superbus est, & similiter ĩ multis alijs, temerè iudicant, & quæ bene fieri possunt, in malum interpretantur. Qui cum talibus habitat, potest dicere illud

Increpantur Iudæi.

Psal. 125.

Hieronym. in cap. 11. Matthæi.

Cantus doctorum. Lamentũ eorum.

† regaliũ.

Non manducãs Ioãnes.

Augustin. lib. 16. cõtra Faustũ cap. 31.

Hierony. in c. 11. Mat.

Lingua pessima.

Iudices iniqui & detractores.

Iob

Iob 30. Esaia 5. Venator dominus.

Iob: *Frater fui draconum, & socius struthionum.* Dominus ergo, & per se, & per Ioannem, conatus est Iudæos, in regnum introducere, ac si cum propheta diceret: *Quid debui facere uineæ meæ, & non feci?* Et secundù Chrysostomum, fecit sicut faciunt uenatores: qui per duas uias contrarias, alicui insidiantur animali, ut in alteram incidat & capiatur. Misit enim Ioannem, cũ uita austera, uenit ipse, cum communi uita: sed ipsi renuerunt, & utranque uiam salutis respuerunt, quia nec cum Ioanne lugere, nec cum Christo gaudere noluerunt. Istis Iudæis similes sunt multi, qui nec flagellis, nec beneficijs, à malo reuocari, uel ad bonum prouocari possunt & ideò cum superbis & peruersis Iudęis, in fasciculis simul colligati, pœnas meritò sustinebunt. Et licet Christus, qui est sapientia Dei patris, si prædicto modo reprobatus à Pharisæis & legisperitis, qui Dei consilium & uiræ documentum spreuerunt tamen iustificatus est, id est cognitus, & comprobatus iustus *à filijs suis*, id est discipulis, & ab eis qui regnum cœlorum fidei iustificatione diripiunt; qui sunt filij Christi per adoptionem, confitentes iustum sapientiæ opus ac Dei dispositionem & doctrinam. Deinde post communem Iudæorum increpationem, quasi nominatim increpat tres ciuitates Galilææ, sitas in littore laci Genezareth: quibus specialiter prædicauerat, & miracula fecerat, nec tamen conuerti nolebāt. *Tunc* enim, scilicet postquam increpauit Iudæos in communi, & uidit eos obstinatos, *cœpit*, in speciali, *exprobrare*, id est ad modum exprobrantis, mala futura prædicere *ciuitatibus, in quibus factæ sunt plurimæ uirtutes eius*: ut saltem operum magnitudini & multitudini crederent, *quia pœnitentiã non egissēt*. q.d. & doctrinam audierunt, & miracula uiderunt, & tamen credere noluerunt, sed peiores gentibus remanserunt. Exprobrat eis Dominus ad correctionem, & comminatur eis, *uæ*, id est æternam damnationem, prædicendo uentura, non optando mala, sicut & cùm dicitur: Maledicam illis, qui maledicent tibi, id est, qui malè facient, infligam eis pœnam. Maledictio enim in scriptura, nunquam est imprecatiua, sed prophetica. Vbi Chryso. Deplorat autem Dominus, ad nostrum exemplum: eo quòd effusio lachrymarum, & gemitus amarus super patientes, insensibilitatem doloris, non modicum antidotum est, & ad correctionem patientium, & ad remedium ingemiscentium super eos: Hæc Chrysostomus. Dicit ergo *uæ* scilicet damnationis æternæ imminet tibi *Corozaim* prope quam ciuitatem, Iordanis ingreditur mare Galilææ: & in qua nutrietur Antichristus; *uæ tibi Bethsaida* de qua ciuitate fuerunt Petrus & Andreas, Iacobus & Ioannes: & distat à Corozaim, quarto miliario, *quia si in Tyro & Sidone*, quæ fuerunt urbes Gentilium, idololatriæ & uitijs deditę: quæ tantum legem naturalem habebant, *factæ essent uirtutes*, id est diuina prodigia & miracula, quæ factæ sunt in uobis frequenter, & prædicatum eis fuisset sicut uobis: olim pęnitentiam quam uos non fecistis, ipsi egissent dolentes de peccatis in cinere, ex consideratione mortis, & cilicio, ex consideratione peccati pungentis: sedentes, id est in conscientijs se humiliantes. Vel in cinere humiliatio interior: in cilicio, exterior designatur: hæc addit: quia antiquitus erat mos sic agere pœnitentiam. *Veruntamen dico uobis* Iudæis, *quod Tyro & Sidoni*, licet non sint conuersi, *remissius erit in die iudicij, quàm uobis*: quia minus punięntur quàm uos Iudæi obstinati: nam minus peccauerunt illi. Gentiles enim, neque legem scriptam receperunt, neque prædicatores habuerunt, neque miracula uiderũt: sed tantum legem naturæ transgressi sunt. Iudæi uerò doctrinam audierunt, & miracula uiderunt, & post transgressionem legis naturalis & scriptæ, etiam legem gratiæ, & signa paruipenderunt: & ideò propter ingratitudinem punięntur, isti seuerius, & illi remissius: quia grauius est fidem auditam repellere, quàm mori in gentilitate. Et est argumentum, quòd cæteris paribus, maior erit pœna Christianorum, quàm infidelium, clericorum, quàm laicorum: sapientum, quàm simplicium: prælatorum, quàm subditorum: nam *cui multum donatum est, multum ab eo quæretur, & potentes, potenter tormenta patientur: & seruus sciens uoluntatem Domini, & non faciens, plagis uapulabit multis*. Deinde separatim exprobrat ciuitati Capharnaum: quia districtius alijs iudicāda: eo quòd bona à Domino acceperat crebriora. Itē quia duas alias arguerat, de omissione pœnitendi & negligentia: hanc uerò de contemptu & superbia. Vnde & aliis comminatus est pœnā in genere, cùm ait, *uæ*: huic autem in specie, quid apparet plus esse. Dicit ergo: *Et tu Capharnaum*, ponendo, ut suprà, continens pro contento. *nunquid* secundum opinionem tuam *usque in cœlum exaltaberis*? q.d. non. Imò propter peccatum superbiæ & ingratitudinis *usque in infernum descendes*. Nam qui se exaltat, humiliabitur. *Quia si in Sodomis*, qui tamen fuerunt homines pessimi, *factæ fuissent uirtutes* quæ frequenter factæ sunt in te, fortè permansissent usque in hanc diem: quia fecissent pœnitentiã, ut Niniuitæ fecerunt, ad Ionæ prædicationē. Dicit autem fortè, non ad denotandum dubitationem ex parte sua, sed ad denotandum mutabilitatem liberi arbitrij ex parte hominis. *Veruntamen dico uobis, quia terræ Sodomorum remissius erit in die iudicij, quàm tibi*: id est minorem pœnam sustinebunt, ratione incredulitatis, sed maiorem, ratione enormitatis peccati & criminis. Per istas ciuitates, quibus Christus frequenter prædicauerat, & miracula fecerat: significantur illi qui frequenter audiunt uerbum Dei, & uident exempla uirtutum, & tamen in peccatis suis obdurantur: propter quod, cæteris paribus, grauius alijs punientur. Specialiter autem per has tres ciuitates, assignantur tria in hominibus, quæ maximè aggrauant ingratitudinem in eis. Primum est, litteratura & sapientia, quod per Corozaim, quę interpretatur secretum mihi, uel misterium meum. Secundum est ordo uel prę latio, quod per Bethsaidam, quæ interpretatur domus pecudũ, & domus uenatorũ, seu domus frugũ. Sunt enim domus Domini peculiares, & refugiũ pecudum, i. subditorũ & cæterorum. Tertiũ est religio, quod per Capharnaum, quæ interpretatur uilla pulchritudinis seu consolationis, uel ager pinguedinis, & utinam interius sicut exterius. Et isti si inuenti fuerint negligentes, seu peccatores, & Christo inobedientes, durius quàm cæteri redarguentur, & acrius punientur. Vel per Corozaim, significantur huius seculi sapientes, per Bethsaidam, diuites: per Capharnaum carnales, qui specialiter Christum repellunt, sicut illæ ciuitates fecerunt. Vbi Chryso. Considerate Christiani: quia quædam miracula facta sunt in Corozaim, quædam autem in Bethsaida, alia in Capharnaum: apud nos autē Christianos, omnia facta sunt. Quæ enim facta sunt in Corozaim, forsitan Bethsaida non cognouerat: & quæ facta sunt in Bethsaida, forsitan Capharnaum nesciebat. Nos autem Christiani, quicquid ubique operatus est Christus, omnia Euangelio referente didicimus. Si ergo sic Christus

Marginalia (left): 1. Cor. 1. — Ciuitatū exprobratio. — Exprobrandi modus & intētio Domini. — Corozaim. Bethsaida. — Gentilium trāsgressio

Marginalia (right): Luca 12. Sap. 6. Luca 12. — Capharnaum. — Luca 14. & 18. — Fortè, dictum à Domino. — Ingratitudinem grauātia tria. — Miracula nobis omnia sunt facta, quæ scripta.

ſtus luget ſuper illas ciuitates, quia pęnitentiam non egerunt, quæ non omnia mirabilia uiderunt: putas quomodo quotidie luget ſuper nos Chriſtianos, qui quotidie uirtutes eius in eccleſia legimus & audimus, & tamen pœnitentiam peccatorum noſtrorũ non agimus? Si tempore Sodomitarum Chriſtus ueniſſet, & talia demonſtraſſet, forſitan conuerſi fuiſſent. Illi, quia Loth hominem iuſtum non audiuerunt, ſulphure & igne combuſti ſunt. Nos quæ & qualia expectant tormenta, qui ipſum contemnimus Chriſtum? Et uide quia non dixit, Tunc improperauit ciuitatibus: ſed tunc cœpit improperare. Si ergo tunc cœpit, & uſque n[illegible]c quotidie improperat talibus. Et quotiens legitur in eccleſia, improperans, improperat his qui tales ſunt in eccleſia. Væ ergo uobis Chriſtianis, quibus quotidie omnes ſcripturæ uociferantur, & uos tanquam aſpides ſurdæ, obturantes aures ueſtras non auditis uoces earum. Quidam enĩ dicunt: Peccata noſtra erubeſcimus confiteri. Dic homo, quid eſt peius facere malum, an dicere? Si ergo ante Dei conſpectum, facere malum non erubuiſti: quomodo ante cõſpectum hominis, erubeſcis dicere? Ad iracundiam Deũ excitare nõ timuiſti, & ad miſericordiam eum flectere dubitas: Hæc Chryſoſto.

Cœpit improperare, ſignater dictum.

Oportet igitur lectioni ſcripturarum uacare, & intẽdere: ita enim peccator ad melius poterit proficere. Vnde idem Chryſo. Debemus ſcripturas ſcrutari cũ diligentia, & non ſimpliciter: poterimus ſalute noſtra potiri, ſi ſemper eis immorabimur. Et ſi uehementer durus quis fuerit, & ſi nihil lucratus fuerit in alijs temporibus: tempus ſaltem lucrabitur hoc, & ſuſcipiet aliquam utilitatem. Quid igitur ais? quoniam audiens non facio, non paruum lucrum miſerum uocare ſeipſum, non inutilis hic timor. Si ingemueris ſolum quoniam audiens non facis: omnino ad faciendum uenies quandoque. Non enim eſt Deo loquentem & audientem Deum, loquentem non luctari. Et iterum: Quicquid quæritur ad ſalutem: totum iam adimpletum eſt in ſcripturis. Qui ignarus eſt: inuenit ibi quod diſcat. Qui contumax eſt & peccator: inuenit ibi futuri iudicij flagella quę timeat. Qui laborat: inuenit ibi glorias promiſsionis perpetuæ uitæ: quas manducando, amplius excitetur ad opus. Qui puſillanimis eſt & infirmus: inuenit ibi mediocres iuſtitię cibos: qui etſi pinguem animam non faciunt, tamen mori non permittunt. Qui magnanimus eſt & fidelis: inuenit ibi ſpiritaliores eſcas, continentioris uitę, quæ perducent eum propè ad Angelorum naturam. Qui percuſſus à Diabolo vulneratus eſt in peccatis, inuenit ibi medicinales cibos, qui eum pro pœnitentiam reparent ad ſalutem: Hæc Chryſoſtomus, ſecundum Bedam: Quare non olim, his qui credere potuerunt, uerùm Iudęis qui credere noluerunt, ſit euangelizatum: ipſius eſt ſcire cuius uniuerſæ ſunt uiæ miſericordia & ueritas. Quia ſecundum Anſel. alio modo, iuſtè damnat malos: alio modo, iuſtè parcit malis. Nam cùm damnat malos, iuſtum eſt, quia illorum meritis conuenit, cũ uerò parcit malis, iuſtũ eſt: non quia illorũ meritis, ſed quia bonitati ſuæ condecens eſt. Parcendo ergo malis, iuſtus eſt ſecundũ ſe, & miſericors, ſecundũ nos, nõ ſecundũ ſe. Non enim ideò eſt miſericors, quia miſerum cor habeat: ſed quia circa miſeros, cor pietatis impendit. Qui etiam ſecundum Auguſt. cuius vult miſeretur, non in iuſtitia ſed gratia, quem vult obdurat non iniquitate, ſed ueritate uindictę. Sic tamen miſericordia & ueritas obuiant ſibi, ut nec miſericordia impediat ueritatem, qua plectitur dignus: nec ueritas miſericordiam, quâ liberatur indignus. Deus quidem, ab æterno ſciens conuerſationem hominum malam futuram, & quia nec ſola ſeueritate poſſet ſaluari, nec ſola miſericordia peruenire ad profectum meritorum: decreuit quòd in unoquoque tempore prædicandum eſſet, unumquemque permittens ſuo iudicio, id eſt naturali legi, quæ dicit in corde, quod tibi fieri non uis, aliis ne feceris. Sed quia naturalis lex obtorpuit conſuetudine peccandi, prædicata eſt, quæ refrenaret peccãtes. Et quia iterum homo, non ſe per legis ſeueritatem cohibet, imò per interdictum reus tenebatur, prædicata eſt miſericordia, quæ ſaluaret confugientes ad eam, ut excæcaret refutantes, mittens ad promiſsionem Iudæorum, ut ipſi Iudæi, ſaltem æmulatione gentium conuerterentur. Et hæc eſt altitudo conſilij Dei, quo mira prouidentia, Iudæos & Gentes reduxit ad uitam quam perdiderant in Adam.

Sacra ſcriptura intendendũ eſt. Chryſoſto. hom. 32. in Ioannem.

Scripturarum laus & utilitas.

Bed. in c. 10 Luca. Iudicia Dei occulta. Pſal. 118. Anſelmus in proſologio c. 9. Rom. 9.

Auguſtin. in enchiridio c. 99.

ORATIO.

DOMINE *Ieſu Chriſte, qui nos uerbo & exemplo prouocaſti ad dolendum pro peccatis, & ad exultandum pro ſpiritualibus bonis: da mihi gratiam lachrymarum, & terram cordis mei aridam, irriguo cœleſti fecunda, ut plangam me quotidie in omni uita mea: ita ut efficiantur mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte, & mens mea oblita uanitatis & miſeriæ, ardeat in tuo amore: ita ut ſaltando ad bona opera, & laudes Dei aſſurgendo, nunc exultem in ſpe, & tandem ſemper te laudando, tecum gaudeam ſine fine. Amen.*

De reuerſione Apoſtolorum, ac miſsione, & reuerſione ſeptuaginta duo diſcipulorum. Caput. LVIII.

REVERTENTES *autem Apoſtoli* de prædicatione *ad Ieſum, nunciauerunt ei quę do cuerant* prædicando, & fecerant miracula, operando: oſtendentes quòd mandatum eius, fideliter executi fuerunt: & gratias referentes ſuper his, quæ acceperunt. Veniunt Apoſtoli ad Ieſum, riui ad fontem, ad locum unde exeunt flumina reuertuntur, ut iterum fluant. Ibant animalia de quiete contemplationis, ad laborem actionis, & reuertebantur iterum ad quietem contemplationis. Et compatiendo eis de laboribus ſuis, duxit eos, *ſeorſum in deſertum locum*, ut poſt laborem quieſcerent, *puſillum*, ſegregati à tumultu populorum: & ut

Marci 6. Lucæ 9. & 10. Matth. 14

Eccle. 1. Beda Sca. 6. Marci.

ut se colligerent in oratione, sicut dispersi fuerant in
prædicatione: *nec enim spatium edendi habebant*, præ
turbis quæ ueniebant & redibant. Vnde Beda: Vbi
magna temporis illius fœlicitas, de labore docentiũ
simul & discentium, studio demonstratur, quæ utinã
in nostro æuo rediret: ut tanta ministris uerbi frequẽ
tia, fidelium insistat auditorum: quæ nec liberum eis
curandi corporis spatium concedat. Nam quibus ne
cessaria curandi corporis hora negatur: quanto mi-
nus illecebris animæ suæ, carnis studendi facultas ad
est: quin potius à quibus uerbũ fidei, & salutare my-
sterium opportunè, importunè exigitur, horum ani-
mus consequenter, ad agenda semper, & cogitanda
cœlestia succenditur: ne ea quæ uerbis docent, factis
impugnent: Hæc Beda. Mysticè autem secundũ Hie-
ro. seorsum ducit Dominus quos elegit: ut inter ma-
los uiuentes, mala non intendant Et bene dicitur, ut
quiescerent pusillum: quia pusilla requies est hic, san
ctis & labor magnus: sed postea dicetur eis: ut requie
scant à laboribus suis: opera enim illorum, sequũtur
illos. Vnde dicit Gre. quòd tanto tunc maior requies
erit, quanto modo ob amorẽ conditoris sui, requies
nulla fuerit Et econtra intellige ò piger, quòd tanto
tunc minor requies erit, quanto nunc ob amorẽ car-
nis, requies maior fuerit. Et ideò ut tunc gaudere pos
sis dulcedine quietis, non abhorreas nunc gustare
amaritudinem laboris, attendens uerba Boëtij dicen
tis: Dulcior est apium melle labor, si malus ora prius
sapor edat. Quiescere ergo facit Christus discipulos
suos, ut discant omnes, & maximè qui præsunt, quòd
qui laborant in opere & sermone, requiem prome-
rentur. Per hoc etiam ostenditur, quòd prædicato-
res, post prædicationis discursum, redire debent ad
contemplationis secretum: & opera sua coram Deo
discutere, & diligenter examinare: ut de bonis gratias
agant & de defectibus ueniam petant. Admonemur
itaque hic in Domini factis, ut aliquando ab actione
quiescamus, & ad secretum contemplationis transea
mus: quia in actione exteriori, spatium contemplan-
di non habemus. Quę contemplatio, rectè desertum
dicitur: quia à multis deseritur, & à paucis inhabita-
tur: in qua requiescimus pusillũ, quia pro nostra fra-
gilitate, nõ diu diuinæ uisioni ualemus inhærere: nec
pro necessitate proximi, illius curam diu prætermit-
tere. Taceas ergo ad tempus, à proximorum ædifica
tione: ut tacendo discas, qualiter suo tempore utiliter
eloqui ualeas. Rogando tamen Deum quòd per seip
sum suppleat cordibus proximorum, interius ea in-
spirando, à quibus interim te abstineas, linguam per
silẽtium edomando. Vnde Grego. Nemo debet pro
pter contemplationem Dei, omnino postponere ne
cessitatem proximi: nec propter necẽssitatem proxi-
morum, contemnere contemplationem Dei. Quid
enim prodest, si amantes nosmetipsos, relinquamus
proximos? Vel quid rursus prodest, si amantes uel ze
lantes proximos, relinquamus nosmetipsos? Et *post
hoc Dominus Iesus designauit*, id est signanter elegit, &
ab alijs distinxit, ac instituit, *septuagintaduos*, discipu-
los, *alios*, pręter duodecim prædictos: in signũ quòd
post Christi resurrectionem & ascensionem in cœ-
lum, fides Christi prædicanda erat gentibus, septua-
gintaduarũ linguarũ: sicut antè duodecim tribubus,
secundum numerum duodecim Apostolorum. Pri-
ma ergo lingua, inter omnes erat Hebraica: quæ po-
stea in septuagintaduas fuit diuisa. Et sicut apostoli,
formam demonstrabant episcoporum, id est primi
ordinis & maiorum sacerdotum: sic & isti figurã ge-

Hierony. 1 c. 6. Marci. Electorum segregatio. Requies sã ctorum in terris pusil la. Apoc. 14. Gregorius in pastorale. Boetius. Quiescẽdũ interdũest. Gregori. in pastor ali c. 5. prima partis. Contẽplandum interdum. Prima lingua. Apostolorũ & discipulorum significatio.

rebant presbyterorum, id est secundi ordinis, & mi-
norum sacerdotum, scilicet curatorum. In primis ta
men ecclesię temporibus, utrique presbyteri, utrique
uocabantur episcopi. Qui ergo episcopi sunt, sunt
successores Apostolorum, ideò si gaudent de Apo-
stolico honore, debent eis similes esse in labore. Se-
ptuaginta quoque consurgunt ex ducta denarij per
septenarium, ideo significant impletionẽ decalogi,
cum septem donis spiritus sancti. Per binarium uerò
superadditũ, significatur maximè gemina charitas,
s. Dei, & proximi, quæ omnia debent esse in prædica
toribus Euangelij. *Et misit illos binos*, sic etiã secundũ
Orige. & duodecim bini & bini numerati fuerunt: ut
in eorum catalogo Matthæus ostendit. Misit autem
binos. Primò, propter duos populos conuertendos,
Iudæorum scilicet & Gentium. Secundò propter sa-
lutem duplicem operandam, corporis scilicet & ani-
mæ Tertiò, propter duplex mãdatum charitatis: scili
cet Dei & proximi, quæ debet esse in prædicatore
Euangelij. Quartò, propter geminã perfectionem,
scilicet uitæ & scientiæ prædicatori necessariã. Quin
tò, propter mutuã conseruationem, & securitatẽ cu-
stodię: ut unus esset custos castitatis alterius, & bono
rum cæterorũ. Sextò, propter mutuã consolationẽ,
& societatis emolimentũ. Septimò, propter confir-
mationem ueritatis prædicandæ ab ipsis, & eius testi
monium: ut in ore duorum testium, staret uerbum,
ante faciem suam, scilicet ante præsentiam, ut aduen-
tus Christi non lateret, & ut ei uiam & hospitium in
cordibus hominũ præpararent, *in omnem ciuitatem
& locum*, qui indifferenter Christus & discipuli eius
prędicabant in ciuitatibus & locis, paruis & magnis,
quò erat ipse uenturus, scilicet in Iudæam. Post resurre
ctionem tamen & ascensionẽ Domini. ad prædican-
dum etiã Gentibus missi sunt, secundũ Greg. Prædi-
catio præuenit, & sic ad habitaculum mentis Domi-
nus uenit: quia uerba exhortationis percurrunt, per
quã ueritas in mente suscipitur. *Et dicebat illis: Messis
quidẽ multa: operarij autem pauci.* Ista & plura alia quæ
sequuntur, modũ prædicandi & uiuendi discipulorũ
continentia, dicta sunt suprà de missione Apostolo-
rum: & ideo hic repetere, non est necessarium Exple
to autẽ ministerio legationis suæ, reuersi sunt lxxij. di
scipuli, *cum gaudio*; tum de fructu prædicationis suæ,
per quam populũ ædificauerant: tum de miraculorũ
operatione, quia dęmones eiecerant, gloriantes, & *di
cẽtes*, sibi, *in nomine*, & inuocatione nominis Christi,
nõ solũ languores & infirmitates, non solũ homines
iniquos, sed, *etiam demonia*, subiici: quæ tamen sunt
tantæ potestatis, ut non sit potestas super terrã, quæ
cõparetur eis. Vbi Beda Bene quidẽ professi sunt, de
ferentes honorẽ nomini Christi: sed infirma adhuc
fide, gaudebant in uirtutibus. Et quia discipulos, de
signorum operatione Dominus uidit elatos: qui ex
hoc nimis gloriabantur, tanquã infirmi & imperfe-
cti: ideo hæc gloria eorũ reprimitur, cũ subditur. *Et
ait illis: Vidi Satanam, sicut fulgur de cœlo cadentem*: quia
præsens erat qñ corruit, imò eũ præcipitauit. Fulgur
enim cadit celeriter, & manifestè, & cũ fetore & in-
flãmatione: sic dęmones de cœlo empyreo ceciderũt
in instanti. & uidẽtibus sanctis Angelis, & cũ fetore
proprij peccati. ad inflãmandũ homines per tẽtatio-
nẽ parati. Et causa huius ruinæ fuit elatio, siue super
bia de sua excellẽtia. q. d. saluator discipulis suis: Caue
re diligenter debetis, ne ex elatione & potestate con
cessa super dæmones, nimis eleuemini, & sic corrua-
tis. Satanæ ergo exẽplo deterrẽtur, & ad humilitatẽ
reuo-

Septuaginta. Binis cur mitti dicãtur. 2. Cor. 13. Gregorius hom. 17. Euangelia Reuersio discipulorum. Beda Sca. 10. Lucæ. Vidit casum Lucifero Dominus. Fulguris casus. Casus cõmẽtio facta.

câtur: ut qui hunc ob superbiã de cęlo recordarẽtur eiectũ, multo magis se de terra ęditos, si superbierĩt, humiliãdos; ut casum propriũ hoc exẽplo caueant:

1. Cor. 10.

& qui stat, uideat ne cadat. Et si ille ꝓpter superbiã de cœlo cecidit, multo minus superbus illuc ascendet: quia, ut alibi dicitur, turpius eiicitur, q̃ non admittitur hospes. Vnde Greg.

Grego. lib. 23. moralium cap. 4

Mirè autẽ Dominus, ut in discipulorũ cordibus elationẽ premeret, indiciũ ruinæ retulit, quod ipse magister elationis accepit: ut in authore superbiæ discerẽt, quid de elationis uitio formidarent. Vnde Isid. Quisquis iã ex deteriori, melior esse cœpit: caueat de acceptis extolli uirtutibus: ne grauius per uanã gloriã corruat, quã prius per lapsum uitiorũ iacebat. Itaq; non cõfidas in naturę dignitate, non superbias de sapiẽtia, nõ de honore, non de statu, nõ de potestate: quia in omnibus natura Angelica te excedit, & tamẽ ex superbia cecidit, & ex cęlo est eiectus, & tuis pedibus subiectus. Vt enĩ dicit Aug.

Augustin. in psal. 93. Humilitatis excellentia.

Melior est in malis factis humilis cõfessio, quã in bonis superba gloriatio. Et plus placet Deo humilitas in factis malis, quã superbia in bonis. Humilitas tamẽ non illa tantũ laudatur, quæ de cõscientia peccatorũ uenit: sed illa quæ ex uirtute descẽdit, Deo cara est. Igitur nõ debet homo gloriari in gratia gratis data, quæ malis & iniustis quãdoq; confertur: sed in gratia gratũ faciente, per quã in libro uitæ ascribitur, & cũ humilitate, in omnibus gratias agere. Vnde ait, *Ecce dedi uobis potestatem calcandi*, scilicet pede spirituali, *super serpentes & scorpiones, & supra omnem uirtutẽ*, & multiplicia spiritualia nocumẽta inimici, & omne genus immundorũ spirituũ, de obsessis corporibus eiiciẽdi, & nihil uobis nocebit, secundũ Bedã,

Bed. in ca. 10. Lucæ. Serpentes. Scorpiones.

Quia serpentes dente, & scorpiones cauda nocẽt. Serpentes enim morsu oris, & scorpiones punctione caudę, uenenũ fundũt. Ideo serpẽtes apertè sęuientes, scorpiones clãculo insidiãtes, uel homines uel dæmones significãt. Vel serpẽtes sunt qui inchoãdis uirtutibus uenena prauæ persuasionis obiiciũt: scorpiones, qui consummatas uirtutes, ad finẽ uitiare intendũt secũdum Theophilũ: serpẽtes sunt, qui uisibiliter nocẽt: uelut fornicationis, & homicidij dæmon: qui uerò inuisibiliter nocent, scorpiones uocãtur, sicut in uitiis spiritualib. Insuper etiã calcare serpentẽ, est subiicere rationi sensualitatẽ: quæ secundũ August.

Augustin. in psal. 41.

significatur per serpentẽ: & calcare scorpionẽ, est detestari detractorẽs & calcare omnẽ uirtutẽ inimici, est obiiçere omnẽ occasionẽ mortalis peccati. Veruntamen in hoc nolite gaudere, quia spiritus uobis infirmis subiiciuntur: nã malos spiritus arcere, & alia signa facere, aliquando cõcessum est, etiã malis hominibus:

Mali possunt malos spiritus arcere.

non ꝓpter seipsos, sed ad cõfirmationẽ fidei Christi prædicatæ per eos: & aliquãdo nõ est meriti eorũ qui operãtur, sed potius per inuocationẽ nominis Christi cõceditur: uel ad maiorẽ cõdẽnationẽ eorũ qui inuocãt: uel ad utilitatẽ eorũ qui uidẽt & audiunt: in quo semper honoratur Deus: per cuius nomẽ miracula fiũt, licet despiciãtur qui faciunt. Vnde Chryso.

Chrysostom. 23. in Matthæũ. Eiicere dæmones.

Eiicere dæmones, cõmune opus est, inter ministros Dei, & ministros diaboli. Veritatẽ cõfiteri, & iustitiã facere, priuatũ est opus tantũ sanctorũ. Ideo quẽ uideris dæmonia eiicientẽ, si nõ est confessio ueritatis in ore eius, nec iustitia in manibus eius; nõ est homo Dei. Si autẽ uideris ueritatẽ cõfitentẽ, & iustitiã facientẽ: & si dæmonia non eiiçit, homo Dei est. Et iterũ: Nõ signa pete: sed animæ sanitatẽ. Si autẽ signa vis facere, eruaris à delictis, & omnia explesti. Etenĩ magnus dæmõ est peccatũ: & si aufers, maiora decẽ mil

Peccatum dæmon est.

le dæmones abigẽtibus operatus es: signa enim multotiens aliis profuerunt, facienti autem obfuerunt, in elationem extollentia, & uanam gloriam, uel in alio aliquo modo. In operibus uerò nihil tale suspicari est, sed & participãtibus eis & aliis multis, prosunt.

Miracula omnibus concessa.

Hæc itaque cum magna diligentia operemur. Si enĩ ab inhumanitate, ad eleemosinam transmutatus fueris: siccam manum existentem extendisti. Si à spectaculis desistens, ad ecclesiam ieris: claudicantem pedẽ correxisti. Si autem destiteris oculos tuos à meretrice, & pulchritudine aliena: cęcos existentes aperuisti. Si pro satanicis uiis, didiceris psalmos spirituales: mutus existens, locutus es. Hæc itaque miracula sunt maxima: hæc signa sunt inopinabilia. Si hæc signa fecerimus, & ipsi magni quidem & mirabiles per hæc erimus, & perniciosos uniuersos ad uirtutem attrahemus, & futura fruemur uita. hęc Chryso. De hoc etiã habes suprà, circa finem sermonis Domini in mõte. Si ergo non est gaudendum in subiectione spirituũ: multo minus est gaudendum in subiectione hominum: & adhuc minus in subiectione rerum temporalium: de quibus tamen gaudent multi, etiam qui uidentur spirituales & deuoti. Et subiungit: *Gaudete autem, quia nomina uestra scripta*, & sine obliuione memoriæ tradita, *sunt in cœlis*, id est in libro uitæ, licet deleantur tanquam malum & eiiciantur in terris, & hominum reputatione. Econtra nomina malorum scribuntur, & magnificantur in terris: & ideo non in cœlis. In libro uitæ, aliquorum nomina dicuntur scripta dupliciter.

Nomina scribi in libro uitæ.

Vno modo, secundum præsentem iustitiam, quæ scriptura est delebilis. Alio modo, secundum æternam prædestinationem, quæ scriptura est indelebilis: & utroque modo nomina eorum erant scripta in cœlis, quia erant prædestinati: & cum hoc habebant gratiam Dei: quia ista gloriatio quam habuerunt de eiectione dæmonũ, non fuit mortale peccatum. Si autem & tuum nomẽ uis scribi in cœlis, stude ut bonum, & non malum operis: quia qualia opera facis, talibus nomen tuum inscribitur literis. Et ex his literis, elicietur iudicium: quia in Apocaly. dicitur:

Apoc. 20.

Iudicati sunt mortui, ex his quæ scripta erant in libris, secundum opera ipsorum. Vnde Beda:

Bed. in ca. 10. Lucæ.

Salubriter autem intelligendum est, quòd siue cœlestia, siue terrestria quis opera gesserit: per hæc quasi literis annotatus, apud Dei memoriam sit æternaliter affixus. Quædam autem sunt quæ scribuntur, quidem non in uita, sed secundum Hieronym. in terra: ut secundum hoc intelligatur duplex quædam conscriptio: horum quidem ad uitam, illorum ad perditionem. Quòd autem dicitur, de libro uiuentium, intelligitur de his qui digni putabantur in libro Dei conscribi. Et secundum hoc fieri dicitur scripturæ mutatio, quando à uirtute dilabimur in peccatum, uel econtra. hæc Beda. Gaudeant ergo discipuli Christi, non de humiliatione dæmonum, qui per superbiam, cœli sedem amiserunt: sed de sua sublimatione: quia in locum illorum electi sunt: ut unde illi ceciderunt sublimati, illuc isti ascendant humiliati.

Gaudiũ unde sit, & unde non.

Illud enim gaudium, uanum & temporale est: hoc autem, utile & æternũ. Illud, ad uanam respicit gloriã: hoc ad gloriã spectat æternã. Et illud quidem simul habere possunt & mali, & boni: hoc autem, non nisi boni. Et quia regressi discipuli de duobus gaudebant: primò, quia prædicationem eorum receperant illi ad quos missi fuerant: secundò, quia dæmonia subiiciebantur eis: ideo repressa superbia in discipulis, & audita fide eorum & illorum quibus prædicauerant uerbum salu-

tis,

tis, *exultauit*, Dominus Iesus in Diuis spiritus sancti: & gratias egit pro salute hominum Deo patri. vnde Theophil. Sicut benignus pater videns filios suos dirigi, gaudet: sic Christus exultat quòd discipuli tantis bonis facti sunt digni. Vnde & Cyrillus: Inspexit quidem per spiritus operationem, quam Apostolis tradidit, plurium acquisitionem. Vnde & in spiritu sancto lętatus dicitur, id est in effectibus qui per spiritum sanctum proueniunt. Quasi enim amator hominum, gaudij reputabat materiam conuersionem errantium: de quo gratias egit. hæc Cyrillus. Gratias ergo egit dicens: *Confiteor tibi*, id est, gratias ago & laudo te pater per æternam generationem, *Domine cęli & terræ*, inuisibilium & visibilium: per temporalem creationem, *quia abscondisti*, per iustitiam, *hæc*, scilicet mysteria fidei & arcana sapientiæ tuæ: quæ in aduentu filij sunt impleta, *à sapientibus & prudentibus*, secundum suam reputationem: & in oculis suis, scilicet Scribis & Pharisæis, & alijs superbis sapientibus quidem in diuinis: vt in lege & Prophetis: & prudentibus in mundanis, seu humanis vel, *sapientibus*, secundum mundi philosophiam humanam: de qua Apostolus: *Stultam fecit Deus sapientiam huius mundi*. Hæc autem est triplex: scilicet terrena, propter affectum terrenæ cupiditatis: animalis, propter affectum carnalis voluptatis: diabolica, propter affectum mundialis sublimitatis. Terrena, est in cupidis & auaris. Animalis, in voluptuosis & luxuriosis. Diabolica, in superbis & ambitiosis, *& reuelasti ea paruulis*, id est humilibus, & intellectum in obsequium fidei captiuantibus, scilicet piscatoribus: & alijs simplicibus se exaltare nescientibus: vt humiles ad te veniant: & superbi à te recedant. Christus in eo quòd Deus, est equalis patri: in eo quòd homo, confitetur: id est gratias agit Deo patri, imo indiuiduæ trinitati. Pulchrè autem sapientibus & prudentibus, non insipientes & hebetes: sed paruulos, id est humiles opposuit: vt secundum Grego. probaret se damnare tumorem & superbiam: non acumen ingenij & sapientiam. Et secundum Chrysost. vt erudiret per omnia nos ab elatione erui, & humilitatem zelare. Magnus honor ex hoc est humilibus uetis: quia fiunt de secreto consilio summi regis: vocati & admissi ad notitiam veritatis: vt enim dicit Beda, Humilitas est clauis conscientiæ, qua ad notitiam veritatis Christi poterit perueniri. vbi Chrysosto. Gratias agit, quia illuminati sunt rustici & simplices homines qui totum quicquid fecerint boni, imputant authori: non sapientes Iudæorum, qui prius sapientes videbantur in eloquiis Dei, cùm non essent sapientes: sapientia enim est, non eloquia Dei scire, sed secundum eloquia Dei viuere. Tu autem ad quascunque voluens personas potes dilatare tractatum: quoniam & omnibus sapiétibus, qui secundum sensum carnis sunt sapientes: & non secundum spiritum cordis: abscondit Deus semper mysterium veritatis: & reuelat illud paruulis. Sic ergo quòd Iudęis quotidie meditantes, legem Dei inuenire non potuerunt: piscatores & rustici inuenerunt, quotidie tractantes retia manibus suis. hæc Chrysosto. Non lætatur Dominus, quia est sapientibus occultatum: sed quia humilibus est reuelatum: quia hoc dignum est lætitia: illud autem męstitia. Vnde Chrysosto. Quid igitur in perditione lætatur: & quia non didicerunt hoc illi? Nequaquam. Reuelatum enim esse his dignum est lætitia: occultari autem ab illis non lætitia, sed lachrymis est dignum. Hoc deniq; & fecit lugens ciuitatē. Non ergo propter hoc lætatur, & gratias agit φ Dei mysteria latebant Scribas & Pharisæos: nō enim erat materia alacritatis, sed gemitus: sed quia quod sapientes non nouerant, humiles nouerunt. hęc Chrys. Accipitur ergo hic confessio, pro gratiarū actione & laude: quia (vt dicit Hiero.) confessio non semper pœnitentiam, sed & gratiarum actionem significat. Vnde & Aug. Non solius est confessio peccatoris, sed aliquando etiam laudatoris. Confitemur ergo siue laudantes Deum, siue accusantes nosmetipsos. hæc Augu. Et sic patet φ causa ex parte credentium fuit eorum humilitas: quæ ad sapientiam disposuit: quia vt dicitur in Prouerbijs: *Vbi humilitas, ibi sapientia*. Et vt dicit Ptolo. philosophus, qui inter sapientes est humilior, inter sapientes est sapientior. Ex parte autem non credentium, fuit eorum superbia: quæ est intellectus excæcatiua: sed ex parte Dei causa fuit simplex voluntas diuina. & hoc est quod subdit: *Ita pater factum est: quoniam sic placitum est ante te* id est tibi in conspectu tuo: ante quem scilicet nihil iniustum potest placere. Nullam verò aliam rationem reddere voluit filius: quia pater illos reprobauerit & hos elegerit: nisi solum beneplacitum ipsius patris: in exemplum, ne secreta Dei discutiamus: & in confusionem illorum qui de secretis Dei volunt quærere rationem. Vnde Grego. His Domini verbis exempla humilitatis accipimus: ne temerè discutere superna consilia de aliorum vocatione, aliorum ve repulsione præsumamus. Cùm enim præmisisset vtrunque: non mox rationem reddidit: sed sic Deo placitum dixit: hoc videlicet intendens φ iniustum esse non potest quod placuit iusto. In cunctis ergo quæ exterius à Deo disponuntur, aperta causa rationis est, occulta iudicia voluntatis. Vnde & Chryso. Non dicit, qua ratione sic ei placuit: sed tantum gratias ait patri: quia sic ei placuit. Sic & tu nunquam discutias consilia Dei in operibus eius, quid fecit, aut qua ratione fecit: sed quocumque modo rem suam voluit ordinare, gratias ei agas: sufficit tibi ad testimonium ipsa Dei natura: quia Deus sine ratione & sine iustitia nihil facit. Non enim ad discussionem suam, sed ad honorem suum creauit te: nec iudicem te voluit esse actuum suorum, sed seruum præceptorum. Boni enim Domini, est omnia prouidere quæ ad vtilitatem pertinent serui: boni autem serui est, fideliter operari, & non discutere Domini sui actus. hæc Chryso. Vnde & August. Quare illum trahit, & illum non trahit: noli velle diiudicare, si non vis errare. Vt autem dicit Prosper: Deus resistentem non trahit: iuuitumque non compellit: sed ex inuito: volentem facit: & infidelitatem resistentis inclinat, vt cor audientis obediendi in se delectatione genita ibi surgat vbi premebatur: inde velit, vbi nolebat. Hæc Prosper. Et licet in speciali non possit assignari ratio quare illum eligat, & illū dimittat: nisi eius simplex voluntas. Quòd tamen aliqui sint electi, & aliqui reprobati, bene potest assignari causa in generali: etiā ex parte Dei, vt in electis appareat Dei misericordia: in alijs autem, eius iustitia: quia sicut ad gloriam regis & decorem sui regni non solum pertinet aula in qua strenui milites honorantur: sed etiam patibulum in quo malefactores puniuntur: sic ad gloriam Dei non solum pertinet præmiatio bonorum, sed ēt punitio reproborum. Et quia dictum est de nocatione humiliū: consequenter ponitur huius vocationis medium. Christus enim mediator Dei est & hominum: debitus aūt processus est, vt ab extremo in extremum

Marginalia: Gratias cur egit Dominus. — Sapientia mundi. — 1. Cor. 1. — Gregorius. in ca. 9. 1. Regum. — Sapientia reuelata paruulis. — Chrysosto. homo. 39. in Matthęū. — Beda. — Humilitatis laus. — Chrysosto. hom. 28. operis imperfe. — Lętitię Christi ratio. Chryso. hom. 39. in Matth. — Confessio Domini. Augustin. in psal. 94. — Prouer. 11 — Secreta nō inquirēda. — Gregorius lib. 11. moralium. — Chrysosto. hom. 28. operis imperfe. — Iudicem nec Dei, nec operū eius esse licere. — Augustin. tractatu 26. in Io. — Deus nemi nem cogit. — Modus vocationis humilium.

mum procedatur per medium: ideo omnis processus gratiæ deriuatur ad nos per Christum: & hoc est quod dicit, *omnia mihi tradita sunt a patre*, quia secundum naturã diuinam, Christus habet esse à patre: & per cõsequens posse: licet habeat idem esse numero, & posse cum ipso: & sic omnia tradita sunt sibi à patre ab ęterno. Secundum autem naturam humanam, omnia tradita sunt in potestate Christi & Domino, à Deo patre. Vno modo, quãtum ad authoritatem: & sic sibi sunt tradita ab instanti conceptionis: quia eoipso quòd natura humana uerbo est unita: omnia creata sibi sunt tradita: alio modo, quantum ad effectum: & sic in iudicio omnia erunt subdita pedibus eius: quia tunc eius uoluntas perfectè implebitur in omnibus. Et quia secundum diuinam naturã est idẽ cum patre: ideo subdit: *Et nemo nouit filium, nisi pater: neque patrẽ quis nouit, nisi filius.* nec tamẽ per hoc excluditur spiritus sanctus: quia fit exceptio essentialis, nõ personalis: sed spiritus sanctus non est alterius essentiæ, quàm pater. Et quia Christus est mediator Dei & hominum: ideo notitia diuinorum ad nos deriuatur per Christum: propter quod subditur: *Et cui filius uoluerit reuelare*, nõ quòd isti quibus reuelatio fit mediante filio, habeãt notitiam comprehensionis sicut filius: quia hoc est impossibile creaturæ: illud enim quod comprehenditur, totaliter & perfectè cognoscitur. Et quia (ut dictum est) Christus est mediator Dei & hominum: ideo consequenter ostendit quòd familiariter & securè ad ipsum est accedendum. Vnde nos ad hoc inuitãs ait: *Venite*, credendo & obediẽdo, non pedibus sed moribus: non corpore, sed fide. Iste nãque spiritualis est accessus, quo quisque Deo appropinquat uerius ad me orandum per fidem, ad me comitandum per imitationem, ad me fruendum per glorificationem: ergo, *uenite*, uos clausi, *ad me*, ostium ueritatis, *uenite*, uos ægri ad me medicum salutis, *uenite*, uos naufragi ad me portum quietis. Fœlix terminus ad quẽ: sed infœlix terminus à quo. ideo ait: *Omnes qui laboratis*, siue secũdum naturam in qua nascimur: siue secũdum culpam, qua transgredimur: siue secundum pœnam, in qua morimur: specialiter tamen loquitur hîc de dolore infidelium in cultura idolorum. O tamen quantum laborat luxuriosus in uoluptatibus, auarus in cupiditatibus, ambitiosus in dignitatibus. *& onerati estis*, triplici onere: scilicet ueteris legis, pharisaicæ traditionis, diabolicæ seruitutis. O Dei nostri dignatio admirabilis, ò charitas ineffabilis, ò uerba dulcia, uerba deifica. Ecce inuitat inimicos, hortatur reos, allicit ingratos: ubi Chrysosto. Non autem dixit, uenite ille & ille: sed, omnes qui in solicitudinibus, qui in tristitijs, qui in peccatis estis: non ut expectam noxas: sed ut soluam peccata: uenite, non quoniam indigeo uestra gloria: sed quia uolo uestram salutem. Vnde dicit: *& ego*, non solum exonerabo: sed etiam, *reficiam uos*, triplici cibo: scilicet doctrinæ, eucharistiæ, & gloriæ. Vel reficiam uos, id est interna refectione: & iocunditate saturabo & recreabo: & in præsenti per gratiam, & in futuro per gloriam. Vbi Chrysost. Non dixit, saluabo solum, sed quod multò amplius est, reficiam uos, id est in omni quiete constituam. Ad ipsum quippe est ueniendum: qui est quies laborantibus: est subleuator oneratis: est refectio famelicis & deficientibus: & non uenit uocare iustos, sed peccatores ad pœnitentiam: Vnde Bernard. Mundus clamat, ego deficiam: caro clamat, ego interficiam: Christus clamat, ego reficiam, ad quem ibis? Iugum ergo

Tradita omnia Christo.

Diuinorũ notitia est nobis à Christo.

Onus triplex.

Chrysost. hom. 39 in Matthæũ.

Saturatio Domini.

Chrysosto. ibidem.

Bernardus de duo decĩ gradibus humilitatis.

Iugum Domini.

legis ac peccati & solitudinis temporalium quæ uobis laboriosa sunt & onerosa, abijcite, & ita, *tollite*, id est uoluntariè accipite, *iugum*, à iugendo dictum, iugum inquam Euangelicæ lectionis & eruditionis, eo quòd Gentes & Iudæos in unam fidem iungat: iugũ amoris & dilectionis, eo quòd homines Deo iungat: iugum crucis siue mortificationis, eo quòd carnem spiritui subijciat: *meum*, dicit: quia prius pro nobis illud tulit: primum docendo, secundum diligẽdo, tertium sustinendo, *super uos*, ne impleatis & in honore habeatis: ne fortè subtus ponentes & contẽnentes, pedibus uitiorum conculcetis. Vbi Chryso. O gratissimum pondus quod magis confortat portantes. Nam pondus terrestrium Dominorum atterit paulatim ministrantium uires: pondus autẽ Christi magis adiuuat baiulantem, quia non nos portamus gratiam, sed gratia nos, nec nos ad auxilium gratiæ dati sumus, sed gratia magis ad nostrum. Hæc Chryso. *Et discite à me*, magistro, docente uerbo & exẽplo. *quia mitis sum*, externus, in moribus, interius, in affectibus, corde, & non fictus pro humanis laudibus: *mitis sum*, quia nullum lædo, *humilis*, quia nullum despicio: sed, *corde*, quia nullũ decipio. Ecce tria imitanda: mititas, in conuersatione: humilitas, in cogitatione: ueritas, in intentione: quibus maximè generatur ac nutritur & conuersatur dilectio. q.d. *Discite à me*, quòd sitis mites moribus, ut neminem lædatis. Humiles mentibus, ut neminem contemnatis. Corde: ut quod extrà est in opere, sit & intus in corde: ne lateat serpens in specie columbæ. Meritò ergo iugum est tollendum, quia mitis est & humilis: libentius est enim quis sub iugo Domini mansueti & humilis, quàm rigidi & superbi. Considera hîc, quia Dominus inter cæteras suas uirtutes specialiter ad humilitatem nos remittit: ut hanc ab eo discamus: quia omnium uirtutum radix & fundamentum est: unde Ambro. Non dixit, discite à me quia potens sum. Nũ dixit: discite quia gloriosus sum sed, discite quia humilis sum. quod potestis imitari. Vnde Aug. Fratres mei, tota medicina nostra est ista: discite à me quia mitis sum & humilis corde. Discite, inquit à me non mundum fabricare, non cuncta uisibilia creare, non in ipso mundo miracula facere, & mortuos suscitare, sed quia mitis sum & humilis corde: Vnde etiam Bernard. Quid deinde author & dator uirtutũ Christus: in quo omnes thesauri sapientiæ & scientiæ sunt absconditi: in quo omnis plenitudo diuinitatis habitat corporaliter, nonne tamen ipse de humilitate tanquam summa suæ doctrinæ, suarumqne uirtutũ gloriatus est? Discite, ait, à me, non quòd sobrius, aut castus, aut prudens, aut aliquid huiusmodi: sed quia mitis sum & humilis corde: à me, inquit, discite: non ad doctrinas patriarcharum, non ad prophetarum libros uos mitto: sed meipsum uobis exemplum, me formam humilitatis exhibeo. Nescio quo pacto familiarius semper humilitati propinquare solet diuinitas. Denique illa se induit, ut appareret hominibus: substantiam, formam, habitum gestauit humilem: ipsius nobis commendans uirtutis excellentiam: quã speciali sui uoluit honorare præsentia. Vnde & Gregorius. Adhoc namque unigenitus Dei filius formã infirmitatis nostræ suscepit: adhoc inuisibilis, non solum uisibilis: sed etiam despectus apparuit: ad hoc cõtumeliarum ludibria, & irrisionum probra, passionũ tormenta tolerauit: ut superbum non esse hominem doceret Deus. Quanta ergo humilitatis uirtus est, propter quàm solam ueraciter edocendã, is qui sine

æstima-

Iugum.

Chrysosto. hom. 28. operis imperfe.

Põdus gratum.

Discẽda à Christo, mititas & humilitas.

Ambros. in psal. 118

Augustin. ser. 10. de uerbis Do.

Bernardus ibidem.

Coloss. 2.

Ibidem.

Superbiam uitandam docet.

Gregor. lib. 34. moral. c. 22. & 23

Humilitatis excellẽtia.

A

æstimatione magnus est, usque ad paßionem factus est paruus. Ecce quippe nouimus eum de suæ celsitudinis culmine: ut humano generi gloriam daret ad ima descendisse. Quia enim originem perditionis nostræ se præbuit superbia diaboli, instrumentum redẽptionis nostræ inuenta est humilitas Dei: quia igitur redemptor noster corda regit humilium: & Leuiathan rex dicitur superborum: apertè cognoscimus quia euidentißimum reproborum signum superbia est: ac contrà electorum humilitas. Cùm ergo quã quisque habeat cognoscitur, sub quo rege militet inuenitur: unusquisque enim quasi quendam titulum portat operis, quo facile ostendat sub cuius seruiat potestate rectoris: Hæc Grego. Et breuiter dicit Cassiodo. Tanta fuit in sancta incarnatione humilitas, quãta est in diuinitate incomprehensibilis maiestas.

B

Exemplum ut Deo seruiamus.

Elige ergo magis sub rege cœli, quàm principe mundi militare: & magis sub Dei, quàm hominis potestate seruire. Et ad hoc faciendum nota hîc utile exemplum. Cùm enim quidam miles Domino suo, scilicet cuidam Marchioni militando, diu ad uoluntatẽ deseruisset, tandem ad infirmitatem de qua & mortuus est peruenit. Quem & ipse Marchio in infirmitate eadem uisitans, exhibuit se paratũ ad omnia quæ pro eo facere posset, dicens, quòd nec auro nec argẽto pro ipsius necesßitate parceret. Cui miles gratias agẽs, dixit quòd eũ iuuare nõ posset, quia ipse secũdũ medicorum iudicium moriturus esset. Deinde idem miles aduocans simul in unum, nobiles, & alios qui circa Marchionem erant: admonuit eos, dicens: Charißimi, quia uidetis quòd Dominus meus Marchio cui diu ad nutum seruiui, iam me in necesßitate positum iuuare non potest: quamuis etiam uellet: & sic corpus & tempus, ac seruitium meum perdidi uanè, quod me pœnitet: rogo uos & admoneo, ut tali Domino studeatis seruire, qui nobis in necesßitatibus omnibus poterit subuenire.

C

Præmium seruientiũ Deo.

Deinde subiungit præmium, dicens: Et si iugum acceperitis & didiceritis obediendo, *inuenietis requiẽ animabus uestris*, scilicet in præsenti & futuro: quæ requies hîc inchoatur, sed in patria perficietur.

Chrysosto. hom. 28. operis imperf.

Vnde Chrysost. Non dixit, & inuenietis requiem, & tacuit, sed addidit, animabus: quoniam mandata Christi in hoc seculo animarum requies sunt, non corporum. Quoniam etsi laborant & tristantur in corpore, requiescunt & gaudent in spiritu & in spe. Ideo alibi dicit: Hæc autem locutus sum uobis, ut in me pacem habeatis, in hoc mundo autem tribulationes. Et ne ex iugo legis Euangelicæ tanquam graui & oneroso aliqui terreantur & timeant: & quare sub iugo Domini requiem animabus suis inueniant, subiungit dicens: *Iugum enim meum suaue est*, sed graue erat iugum legis propter multiplicitatem ceremonialium, propter austeritatem iudicialium, propter defectum sacramentorum iustificantium, sed non sic erat Euangelii iugum.

D

Onus Domini leue. Hiero. in c. 11. Matth.

Vnde & sequitur, *& onus meum leue*, quia sufficit Charitas pro huius oneris releuatione: Vnde Hierony. Nil amantibus durum, nullus labor difficilis. Amemus Christum, & facile nobis uidebitur omne difficile. Vnde etiam Quintilianus dicit, quòd nulla pœna est, nisi inuito, nullum habemus nisi de impatientia dolorẽ, & ut crudele aliquid sit metus facit.

Iugũ euangelij.

Quæritur autẽ qualiter iugum Euangelij suauius sit, quàm legis? cùm in lege adulterium, in Euangelio cõcupiscentia, in lege homicidium in Euangelio ira puniatur. Et respondetur secundum Hieronymum, quia in lege, opera requirebantur: in Euangelio, sola bona uoluntas præmium non amittit.

Quomodo leue.

Item cur dicit, onus leue, cùm superius dixerit angustam portam, & arctã uiam, quę ducit ad uitam. Et respondetur secundum Augustinum & Hilarium, quòd arcta uel angusta uia dicitur: quia angustat in initio, graue est enim cõsuetudinem dimittere, sed in processu temporis, ineffabili dilectionis dulcedine dilatatur: sicut stupentibus dentibus grauat in principio comedere, sed postea delectat. Suauis ergo & leuis est impletio Euangelij amanti, atque charitatem habenti, uel in progressu consuescenti, uel in respectu operum legis, uel respectu expectatæ mercedis.

Augustin. ser. 9. de uerbis Do. Hilarius canone 11. in Matth.

ORATIO.

DOMINE Iesu Christe, da mihi per sanctam discipulorum tuorum prædicationem sic gratia tua edoceri, quòd non in uanitatibus uel quibuscumque eleuationem & extollentiam mihi ingerentibus, sed in tua cruce & singulis humilitatem in me excitantibus mihi libeat gloriari. Ipsa sancta doctrina Euãgelica in profunda humilitate, & in omnibus uirtutibus cor meum confirmet semper & corroboret: ut à uitiis purgatus & uirtutibus ornatus merear in præsenti uita & in futura requiem animæ inuenire. quia inquietum est cor meum, donec requiescat in te Iesu bone. Amen.

C

De homine sauciato et uulnerato à latronibus. Caput LIX.

D

ET quia dixerat Dominus Iesus mysteria fidei & arcana sapientiæ absconsa superbis, & reuelata humilibus, consequenter omissa Iudæorum excęcatione ostẽdit discipulorum illuminationem, ut ostendat eos esse paruulos, quibus pater aduentus sui mysteria reuelauit.

Lucæ 10.

E

Vnde dicit eos beatos. quia in eis fuit completum quod antiquis patribus fuerat promissum. *Beati*, inquit, *oculi qui uident quæ uos uidetis*. Et per hoc beatos dicit: quia Dominum Iesum & corporaliter oculis exterioribus, & mentaliter oculis interioribus uidere meruerunt. Videntes enim Christum per fidem charitate formatam, beati sunt in spe, & si perseuerent, beati erunt in re. *Dico enim uobis quòd multi prophetæ* pollentes in cogitatione, *reges*, seu iusti pollentes in sanctitate. quos enim Lucas reges dicit, Matthæus iustos appellat, quia magni reges sunt, qui tentationum suarum motibus non consentiendo succumbere, sed regendo præesse nouerunt:

runt; *uoluerunt uidere quæ uos uidetis, & non uiderunt, & audire quæ auditis & non audierunt*, desiderauerũt enim uidere & audire eo modo, quo discipuli uiderunt & audierunt, sed non uiderunt, neque audierũt eo modo: quia non corporaliter, licet spiritualiter, sed discipuli utroque modo. Nam exterius uiderunt præsentiam corporalem, & miracula conspiciendo: interius uiderunt diuinitatem latentem, intelligendo: & exterius audierunt uocem, doctrinam percipiendo: & interius audierunt, per fidem assentiendo. Prophetæ siquidem & reges à longè aspicientes per figuras uel uisionum species, quasi per speculum & in ænigmate Christum uiderunt & audierunt per fidem, sed discipuli præsentem Dominum habentes, & ab ipso quæ uolebant interrogantes, docebantur per ipsum apertè, non per Angelos, aut uarias uisionũ species in ænigmate. Non beatificat eos, qui enim corporaliter & nõ mentaliter per fidẽ eũ uiderũt, ut Iudæi, qui increduli remãserunt, & quẽ corporaliter uiderũt, mẽtis oculis nõ uiderunt, & ideo eorũ oculi nõ beati, sed maledicti: sed eos beatificat, qui eum per fidẽ uidebant, non solũ exteriora conspiciendo, sed etiam uirtutem diuinitatis latentem intelligendo, quorum interiores oculi beati, per quos etiam præsentem cernere metuerunt. Viderunt enim Apostoli gratiosam præsentiam, in assumpta humanitate, uiderunt sanctitatem uitæ, in eius conuersatione, uiderunt eius potestatem, in miraculorum operatione, uiderunt eius gloriam in transfiguratione. Beati & illi qui licet corporaliter non uiderunt per fidem, tamẽ & mẽtis oculis uiderũt, & crediderũt, quòd per speciẽ & facie ad faciem quandoq; uiderũt. Vtrique beati per fidẽ, & hoc in spe: sed illi qui nõ uiderũt propter difficiliorem assensum, in quo maior strenuitas: isti qui uiderunt propter præsentialiorem aspectum, in quo maior delectabilitas. Vbi secundum Chrysostomum, utriusque testamẽti liquet ueritas, ut quod patres ueteris testamenti futurum præuiderunt, & uidere cupierunt, hoc in nouo est completum, & ab eodem spiritu & eadem fide antiqui uiderunt futurum Christum, quem Apostoli præsentem uiderunt, & nos credimus aduenisse, ut eadem fides probetur in nobis & in patribus, & idem author non authores contrarij fuerunt utriusque testamenti. Et notandũ quòd quadrupliciter uidetur Christus, scilicet oculo corporali, quomodo uisus est in carne. Ista autem uisio non beatificat, quia sic etiam eum uiderunt Iudæi & infideles. Secundò, ex uisione corporali oritur in mente admirabilis uisio, qua ipse creditur filius Dei. Vnde est illud: *Quia uidisti me Thoma*, scilicet oculo corporis, *credidisti*. uidendo me oculo fidei. Hæc uisio beata nõ est, sed huius beatitudinis mercatio, qua meremur beatitudinem. Tertiò, ex uisione fidei, oritur uisio qua Christus ipse uidetur oculo intellectiuæ contemplationis: & hæc uisio iam est aliqua beatitudinis participatio, inde uidetur & gustatur quoniã suauis est Dominus. Quarta uisio qua ipse uidetur sicuti est in lumine gloriæ. Hæc uisio beatificat intellectum: quemadmodum perfecta charitas beatificat uoluntatem nostram. *Et ecce tunc quidem legisperitus*, peritia literali, non intelligentia spirituali: uerba legis tenens, uim autem legis ignorans: *surrexit*, ut melius audiretur, uel ut bonus uideretur, *tentans eum* non ut addisceret, sed ut reprehenderet, *& dicens: Magister quid faciendo uitam æternam possidebo?* Magistrum uocat, non Dominum: quia vult scire, non seruire: audire, non obedire. Magistrum vocat, cuius non vult esse

Videre spiritualiter Christum.

Beati, non qui corporis sed mentis oculis Deũ uiderunt.

Videtur Christus quadrupliciter.

Ioan. 20.

Psal. 33.

A discipulus, & significat laudatores sanctorum, non imitatores. Et bene dicit, *quid faciendo*, quia non auditores legis, sed factores iustificabuntur, & non in sermone est regnum Dei, sed in uirtute. Et Dominus dixit ad eum. *In lege*, scilicet diuina, *quid scriptum est? Quomodo legis?* scilicet de habendo uitam æternam: hæc lex diuina, est lex legum: de qua fiet interrogatio in examine districti iudicij, secundum illud Apostoli: *Qui in lege peccauerunt, per legem iudicabũtur.* In hac ergo studere debemus, ut de ea respõdere possimus, sicut uir iustus, de quo in Psalmo dicitur: *Et in lege eius meditabitur die ac nocte*. Sed ut ait Hieronymus, tanquam maiora sint imperatorum scita, quàm leges Christi, ea amamus, euangelia contemnimus: secun- B dum Bedam. Iste tentando quæsiuit de uita æterna: si fortè diceret aliquid contra Moysen: & ideo Christus per uerba Moysi respondendo, confundit eum: per hoc ostendens quod detisores fidei catholicæ sunt confutandi, per illud quod tenent indiscussè, scilicet Iudæi per scripturas Hebræorum, & Sarraceni per legẽ Machometi. *Ille*, uerò, *respondens, dixit*, quod legerat, sed nondum impleuerat. *Diliges Dominum*, quia per suam potentiam te creauit, *Deum*, quia per suam sapientiam te docuit, *tuum*, quia per suam bonitatem se tuũ fecit, & sic te redemit: *ex toto corde tuo*, id est ex tota uoluntate tua: quia sicut ex corde oritur motus ad alias partes corporis: ita uoluntas mo- C uet animæ potentias, *& ex tota anima tua*, id est ex appetitu sensitiuo, qui mouetur per uoluntatem. Vnde pars sensitiua potest hic intelligi per animam, secundum quod scribitur in Gene. *Factus est homo in animam uiuentem*, id est, ut dicit glo. uitam animalem, id est sensibilem corpori dantem, *& ex tota mente tua*, id est ex toto intellectu, qui etiam mouetur per uoluntatem ad assentiendum his quæ sunt fidei: & ad meditandum de Deo dilecto, *& ex omnibus uiribus tuis*, uel ex tota fortitudine, seu uirtute tua, quod idẽ est: per quod notantur potentiæ motiuæ & executiuæ: quæ etiam mouentur per uoluntatem ad operandum ex dilectione uiriliter: & non remissè. Vbi Ma- D ximus: Cùm hac igitur intentione trinam ad Deum dilectionem lex pertractat: ut euellat nos à trina mũdi habitudine, qua respicitur ad possessiones, ad gloriam, & ad uoluptates: in qua etiam tentatus est Christus. Sequitur, *& proximum tuum*, id est, omnem hominem, *sicut teipsum*, id est eo affectu quo teipsum: uel ad quod teipsum: scilicet ad gratiam in præsenti, & gloriam in futuro. Vbi Basilius: Est igitur primum & præcipuum mandatum diuinæ dilectionis. Secundum autem primi cõpletiuum, & ab eo completum quo cõmonemur diligere proximum: Vbi & Chrys. Tu autem attende qualiter ferè cum eodem excessu postulat utrunque præceptum. De Deo enim ait, to- E to corde tuo: de proximo, sicut teipsum. Quod si diligenter obseruaretur, nec seruus esset, nec liber: nec uictor, nec uictus, nec diues, nec pauper, nec notus unquam esset diabolus. Potius enim paleæ ignis sustinerent immisionem, quàm feruorem charitatis diabolus, adeò cuncta superat dilectionis constantia. Vnde etiam Grego. Cùm autem dicatur: diliges proximum tuum sicut teipsum: quomodo alteri misserendo pius est, qui adhuc iniustè uiuendo fit impius sibimetipsi? De hac materia habes latius infrà, s. feria tertia post palmas. *Dixit illi*, Dominus, *Rectè respondisti. Hoc fac*, s. Deũ & proximũ diligẽdo. Et dicit, fac: quia nõ sufficit diligere, nisi dilectio demõstretur in opere: quia probatio dilectionis, exhibitio est operis.

Roma. 2.

Psal. 1.

Hieronym. epist. ad Nepotianũ de uita clericorum.

Beda in ca. 10. Lucæ.

Anima.

Gen. 2.

Triplex dilectio Dei.

Basilius in moralibus. Dilectionis mãdatum.

Gregorius lib. 19. moral. c. 20.

ris. *& uiues*: scilicet vita perpetua. Hæc est enim excellentior via eundi ad uitam æternam. q.d. Hæc dicis, sed non facis: & ideo ad uitam non uadis. *Ille autẽ uolens iustificare seipsum*, id est iustum ostendere secũdum apparentiam, putans se esse ante hominem, qui tautum videt exterius: & non ante Deum, qui videt interius, dixit ad Iesum: *Et quis est meus proximus?* In quo à dilectione proximi, nacuum se ostendit, quia proximum non nouit. Forsitan putabat quòd Christus diceret, Iudæus est proximus tuus: & tunc responderet, Deum & Iudæum diligo: & sic appareret iustus. *Suspiciens autem Iesus*, id est sursum aspiciens Iesus, proposuit ei parabolam de homine, qui descendens ab Hierusalem in Hiericho incidit in latrones. Ideo sursum aspexit, quia de rebus magnis locuturus erat. Vnde scilicet humanum genus descẽderat, dum per peccatum cecidit. Secundum aliquos est hic parabola, secũdum alios est res gesta: quia inter Hierusalem & Hiericho, erat quædam solitudo, ubi frequenter homines transeuntes spoliabantur, & occidebantur, à latronibus desertum illud inhabitantibus. Allegoricè. *Homo*, iste designat genus humanum: qui in primis parentibus *descendebat ab Hierusalem*, quæ visio pacis dicitur, id est, à paradiso & supernæ ac cœlestis beatitudinis pace & uisione, *in Hiericho*, quæ luna interpretatur, & mutabilitatem significat. id est, in defectum & miseriam huius vitæ mutabilis & erroneæ: quia à contemplatione superna & uita pacifica, quam in paradiso habuisset, ad mutabilitatem huius exilij, & terrenæ miseriæ per culpã corruit: *& incidit in latrones*, id est in potestates dæmonum, seu in diabolicas, uel etiam humanas tentationes, in quos non incidisset, nisi prius intus tumuisset. Vera est enim sententia, dicens: *Ante ruinam exaltatur cor: qui eum despoliauerunt*, vestem innocentiæ, & immutabilitatis, seu immortalitatis, per fraudulentiam auferendo. Veste innocentiæ, seu stola prima amissa, cognouit se esse nudũ: gloriaque immortalitatis perdita pelliceum, hoc est, mortale sumpsit indumentum. Vnde in signum mortalitatis, induit Deus primos parẽtes tunicas pelliceas, quæ de mortuis fiunt animalibus: *& plagis*, peccatorum, *impositis*, & illatis, id est naturalibus per peccatum vulneratis & debilitatis, *abierunt*, nõ ab insidijs cessando, sed eas occultando. Primò enim sensibiliter, in specie serpentis, diabolus decepit: sed pòst occultè & inuisibiliter tentauit: *semiuiuo relicto*, quia & si immortalitatis potest auferri, oculus tamẽ rationis remanet hominum, quo Deus potest cognosci. Vnde Beda: Semiuiuum reliquerunt, quia beatitudinem uitæ immortalis exuere, sed non sensum rationis abolere valuerunt. Ex qua .n. parte sapere & cognoscere Deum potest. uiuus est homo: ex qua uerò peccatis contabescit, & miseria deficit, mortuus idem, letiferoque est vulnere fedatus. Vnde & Theophilus: Ac semiuiuus dicitur homo, post peccatũ, quia anima immortalis est, corpus verò mortale: ita ut medietas hominis succumbat. Vnde Augustin. Semiuiuus enim habet uitalem motum, id est liberum arbitrium vulneratum, quo ad æternam, quam perdiderat, redire nõ sufficiebat. Et ideo iacebat, quia uires ei propriæ ad surgendum non sufficiebant, vt ad se sanandum medicum, id est Deum requireret. Vel semiuiuum reliquerunt, remanente uita naturæ, non vita gratię, iuxta illud Apostoli: Viuo autem, scilicet uita naturæ, iá non ego, s. vita culpæ: uiuit verò in me Christus, scilicet vita gratiæ. Fecerat enim Deus hominem ad imaginem suam, secundum rationem: ad similitudinem, secundum dilectionem: vt per vtrumq; Deo adhæreret, & inhærendo beatus esset. Sed diabolus humanæ beatitudini inuidens, cõtra duo bona prædicta, duo homini in originali, intulit principalia mala. In eo namque quòd factus erat ad imaginem, seu secundum rationem, vulnerauit eum per ignorantiam boni, in eo verò quòd factus est ad similitudinem Dei, secundum dilectionem, vulnerauit eum per concupiscentiam mali. Homo ergo vulneratus, semiuiuus relictus est: quia & si in humana natura possit diuina similitudo, quæ in dilectione est, penitus corrumpi: diuina tamen imago, quæ in ratione est, non potest penitus deleri. Quamuis enim tanta malitia possit affici, vt nil diligat boni: non tamen ignorãtia tanta excæcari potest, ut nil cognoscat veri. *Sacerdos*, autem, *& leuita*, descendentes, *eadem uia: uiso*, spoliato & vulnerato, *præterierunt*, & vitæ præsentis statũ tunc sanctè uiuendo pertransierunt: sed humanum genus per culpam vulneratum, sanauerunt minimè: quia sacerdotium legis & eius ministerium, peccata non curauerunt, sed solum ostenderunt. Impossibile enim erat sanguine vitulorum, & agnorum, & hircorum, auferri peccata hominum. Vel sacerdos & leuita, intelliguntur lex & Propheta, quæ hominem non sanauerunt: sed peccata ostenderunt, & reprehenderunt. *Samaritanus uerò iter faciens*, id est Christus, qui animas custodit per humanitatẽ, momentá vitæ huius currens: pro nobis enim factus est homo in mundo, *uenit secus eum*, id est vulneratum, quia in similitudine hominum factus, & habitu inuẽtus est ut homo: *& uidens eum*, oculo clementiæ, *misericordia motus*, est, ex compassione. *Et appropinquans*, homini vulnerato miserationis exhibitione, *alligauit uulnera eius*, quia redarguens peccata cohibuit, *& uinculis* gratię, *ligauit, infundens oleum*, mitigatiuum, spem ueniæ pœnitentibus promittendo: *& uinum* pungitiuum, terrorem pœnæ peccantibus incutiendo. Alligat ergo vulnera, dum præcipit, Pœnitentiam agite: infundit oleum, dum addit, appropinquabit enim regnum cęlorum: infundit vinum, cùm dicit, omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignẽ mittetur. Qua in re docuit nos Dominus, qualiter infirmis, & ad pœnitentiam uenientibus, mederi debeamus. Vulnera enim ligamus, quando per peccatorẽ, à peccato cessare iubemus. Oleum autem infundimus, quando misericorditer & blandè consolando, indulgẽtiam peccatori promittimus. Insuper & vinũ infundimus, quando asperè & austerè increpando ieiunare, & carnem macerare iubemus. Non sit igitur oleum sine vino: neque vinum sine oleo. Vnde Gregorius: Miscenda ergo est lenitas cum seueritate: faciendũ est quoddã ex utroq; temperamentũ: vt neq; multa asperitate exulcerentur subditi, neque nimia benignitate soluantur. Vnde & Bernardus: Semper punire, ferocitatis est: semper parcere, pusillanimitatis: nec hoc nec illud æquitatis habere, plus amaritudinis, quàm suauitatis, damnabile est: econuerso commendabile, utrumque tolerabile. *Et leuans, illum, in iumentum suum imposuit, ac ducens in stabulum, curam eius egit*. Iumentum dicitur hîc caro Christi: in qua ad nos uenire dignatus est. Huic iumento sauciatum impòsuit, fidem incarnationis inspirando: & peccata nostra, in corpore suo, super lignum portando: & iuxta aliam parabòlam inuentam quæ errauerat ouem, humeris suis impositam, ad gregem reportando. *Et duxit in stabulũ*, id est intra sanctã præsentẽ

R eccle-

Sursum aspicere. *Hiericho luna interpretatur.* *Prouer. 16.* *Semiuiuus derelictus. Beda in c. 10. Luca.* *Augustin. li. 2. quæst. Euãg. c. 19* *Gala. 2. Gen. 1. & 9.* *Sacerdos & leuita.* *Vulnerum curatio.* *Matth & Luca. 3.* *Matt. 3.* *Olei infusio.* *Vini infusio.* *Gregorius in c. 3. 1. Regum.* *Luca. 15.*

ecclesiam collocauit: vbi deposito onere peccatorũ, viator lassus reficitur:& refectus, salubri pascua reparatur. Non domum, sed stabulum vocat: quo nomine, fetores & miserias huius præsentis vitæ significat: ne homo in hoc exilio tanquã in patria gaudeat. Et vt bonus medicus & necessarius, *curam eius egit*, quandiu in hac vita cum eo fuit: quia circa ægrotum sollicitus fuit. *Et altera die*, post peractum ministerium redemptionis, scilicet post domini resurrectionem, quæ magis splendet, quàm tempus præcedens. Prima enim dies, fuit dies mortalitatis & passibilitatis: Altera dies, fuit immortalitatis & impassibilitatis: quando splendor lucis æternæ magis effulsit, *protulit duos denarios*, scilicet duo testamenta: in quibus & nomen & imago regis æterni continentur: & quorum precio, vulnera nostra curantur, *& dedit stabulario*, quia distribuit vtriusque testamenti scientiam, & prædicandi gratiam Apostolis: quibus sensum aperuit, vt scripturas intelligerent, ac prælatis & omnibus qui Ecclesiam gubernare debent: vt curam ægroti agerent & haberent. Qui etiam debet in hac cura aliquid supererogare: vt non solũ ea quę in duobus testamentis continentur studeant prædicare: sed & alia multa secundum ea quæ scripta sunt, laborent aliis prædicatione manifestare. Supererogat etiam, qui sine sumptibus, exemplo Apostoli, prædicat: & ab eis quibus prædicat, sumptus non accipit. Item supererogat, qui non solum præcepta, sed etiam consilia implet vel prædicat. In die autem iudicij cùm Dominus redierit, totum quod promiserat, tãquam debitor reddet, cùm fideli seruo dicet: quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam: intra in gaudium Domini tui. Quilibet ergo peccator, qui peccando mortaliter, à Deo, qui est pax nostra, tanquam ab Hierusalem se auertit & ad Hiericho, id est ad culpabilem defectum se conuertit: & sic à bono incommutabili, ad bonum commutabile descendit. Homine autem sic lapso in latrones, & spoliato, ac vulnerato, & relicto, quid aliud restat nisi flagitare? Vt samaritanus ille, id est custos animarum, Iesus Christus iter miserationis suæ, per nos faciat, latrones fugitet, spoliatos gratia restituat, & vulnera nostra liget, semiuiuos in integrum habilitet: & sic demum in cœlestem Hierusalem nos perducat. Moraliter per Hierusalẽ, status uirtutis designatur. Et ideò per hominẽ descendentem ab Hierusalem in Hiericho, designatur peccator, descendẽs à statu iustitię, in peccatum mortale: qui incidens in latrones, id est dęmones, spoliatur per eos gratuitis, & vulneratur in naturalibus, ac relinquitur semiuiuus: quia tollitur ab eo uita gratiæ, remanente uita naturæ. Sacerdos & leuita transeuntes, sunt mali ministri ecclesiæ: Samaritanus est confessor, & prædicator, motus ex charitate, alligans uulnera sauciati, per sanum consilium: infundens oleum misericordiæ, & uinum iustitiæ, & imponit illum in iumentum: quia non solũ mente præbet auxilium, sed etiã, prout potest corpore, quod est animæ iumentum. & ducit in stabulum & domum Ecclesiæ, ubi datur pabulum uerbi Dei, & sacramẽti eucharistię: & altera die, postquam duxit in stabulum, protulit duos denarios, per quos designatur gratia in pręsenti, & gloria in futuro: & dedit stabulario, id est dandos denunciauit bono curato, facienti debitum suum erga peccatorem sibi subditum: & ei curam peccatoris commendauit dicens, *curam illius habe*, debitum tuum exercendo: *& quodcũq; supererogaueris*, faciendo circa debitũ aliquod bonum, ad quod non teneris, *reddam tibi*: id est reddendũ denuncio, promittens ei uitam ęternã pro salario. Et interrogatus legisperitus à Domino, quis prædictorũ proximus fuisset ei qui incidit in latrones, respondit: *Qui fecit misericordiam in illum.* Vbi Cyrillus: Neq; .n. sacerdos, neq; leuita factus fuit proximus patiẽtis: sed ille qui est eius misertus. Inutilis est .n. sacerdotij dignitas & legis scientia, nisi per bona opera confirmetur. Vnde Beda: Iuxta literã manifesta est Domini sententia: nullũ nobis amplius, quàm qui miseratur esse proximum. Sic ciui Hierosolymitæ, non sacerdos, non leuita ex eadẽ gente: imò in eadem urbe nati & nutriti, sed externæ gentis accola, quia magis misertus est, factus est proximus. Deinde Dominus ex legisperiti responsione & confessione, ostendens omnẽ hominẽ misericordiam facientẽ esse proximum, & specialiter ipsum Dei filium, conclusit dicens; *Vade*, scilicet de uirtute in uirtutẽ, *& tu fac similiter*, proximo, sicut Samaritanus fecit Iudæo: quòd .s. omnem hominẽ. etiam inimicũ, proximũ reputes: & ei misericordiã affectu, affatu, & effectu impendendo necessitates eius, subleues: ut te proximũ diligere sicut teipsum manifestes. Vnde Chrys. quasi dicat: Si quem uides oppressum, non dicas, utiq; nequam est, sed siue sit Gentilis, siue Iudæus, & ope indiget, non cauilleris: ius habet auxilium, quicumque mala fuerit passus. hæc Chrys. Ex responsione quoq; legisperti, Dominus concludit quòd propinquitas generis non facit proximum, sed opus misericordiæ impensum. Ac si dicat ei: Tu ergo me dilige, & in me utrumque mandatum legis implere stude: quia sum Deus, & sum ille tuus proximus: & quicquid uales in proximi necessitate subleuãda, uel corporali, uel spirituali deuotus operare, ut manifesteris proximus esse. Vnde Bernardus. Vtramq; teneo dilectionẽ Dei & proximi, cùm te amo Domine Iesu, qui meus proximus es, quoniam homo es, & fecisti mecũ misericordiam. hæc Ber. Ex utraq; ergo Domini cõclusione legisperitus conuicitur: quia Christum Deum & hominem proximum non dilexit: qui suscipiens carnem nostrã per humanitatem factus est nobis proximus, & tot misericordiæ opera impendit: unde meritò diligi debet. Ad Dei .n. dilectionem in nobis excitandam, nutriendam, & augendã, nihil ita ualet sicut beneficiorum eius frequens & diligens consideratio. Magna ẽ igitur misericordia, quæ ignotis & extraneis nos proximos facit: magna est misericordia, per quã uita possidetur æterna. Ille quippe est proximus tibi, cui miserendo appropinquas: qui uerò nulli miseretur, nullum proximũ habet. In illo ergo mãdato, Diliges proximum tuum sicut teipsum, Dominus proximũ intelligit omnem hominẽ: hîc autem, eum qui implet legẽ naturalem: ut qui facit alij, quæ sibi fieri uult. Vbi Ambro. ergo quoniã nemo magis proximus, quàm qui uulnera nostra curauit: diligamus eum quasi Dominum: diligamus & eum quasi proximum. Nihil enim tam proximum, quàm caput membris. Diligamus etiam eum, qui imitator est Christi. Diligamus eum, qui inopiæ alterius corporis unitate compatitur. Neque enim cognatio facit proximum, sed misericordia: quia misericordia secũdum naturam est. Nihil .n. tã secũdũ naturam, quàm iuuare consortem naturæ. hęc Ambro. ad hoc quoq; faciendũ, hortatur nos Aug. dicẽs: Nunc cùm in hac uita, id est in hac uia sumus, inuicẽ onera nostra portemus: ut ad eam uitã quę caret omni onere, peruenire possimus. Dilectionis officium est inuicẽ onera

nostra

Supererogatio. — *Peccator uulneratus.* — *Proximus noster.* — *Beda in c. 10. Luce.* — *Dilectio utraque in Christo, qui Deus & proximus implẽda est.* — *Bernardus sermo. 50. in cantica.* — *Misericordia laus.* — *Ambrosius in cap. 10. Luce.* — *August. de uerbis apostoli c. 23. Dilectionis officium.*

nostra portare. Nihil enim sic probat amicum, quemadmodum oneris amici portatio. Neque vlla res officiosum istum laborem ad portãdum onera aliorum, facit libenter impendi: nisi cogitemus quanta pro nobis pertulit Dominus. Hinc admonens, ait Apostolus: *Hoc sentite in uobis, quod & in Christo Iesu.* Huic cogitationi, accedit etiam illa: quia homines sumus: & quòd ægritudinem, siue animi, siue corporis, quàm in homine alio videmus, etiam nos habere potuimus, aut possumus. Hoc ergo exhibeamus ei, cuius infirmitatem portare volumus: quod ab illo uellemus nobis exhiberi, si fortè nos in eo essemus, & ipse non esset. Ad hoc pertinet quod Apostolus ait: *Omnibus omnia factus sum, ut omnes lucrifacerem:* cogitando scilicet in eo uitio se esse potuisse, vnde cupiebat alium liberare. Deinde etiam illud cogitandum, nullum esse hominem, qui non posit habere aliquod bonum quod tu non habes, etiã si lateat: in quo sine dubio posit te esse superior. Vnde Apostolus: *Nihil per contentionem, neque per inanem gloriam:* sed in humilitate mentis, alter alterum existimantes superiorẽ sibi. istæ cogitationes deprimẽtes mentis superbiam, & acuentes charitatem, faciunt onera fraterna inuicẽ non solũ æquo animo, sed etiã libentissimè sustineri. Hæc Aug. Vnde & Grego. Si quisq; sua incommoda, quæ ab aliis portantur, considerat: ea quę ab aliis sustinet, leuius portat. Et iterũ: Quia illa interna pacis visio, ex sanctorum ciuiũ congregatione construitur: Hierusalem cœlestis vt ciuitas ædificatur. Quę tamen in hac peregrinationis terra, dum flagellis percutitur, tribulationibus tũditur, eius lapides quotidie quadrantur. Quæ videlicet ciuitas habet hic in sanctorum motibus, magnũ iam ædificiũ suum. In ædificio quippe, lapis lapidem portat: & qui portat alterum, portatur ab altero. Sic nũc in sancta Ecclesia, vnusquisque & portat alterum, & portatur ab altero. Nam vicissim se proximi tolerãt: vt per eos ædificium charitatis surgat. Omne autem pondus, fabricæ fundamentũ portat: quia redẽptor noster: de quo Paulus Apostolus ait: *Fundamentum aliud nemo ponere potest, præter id quod est positum, quod est Christus Iesus.* Omnia nostra tolerat: sed ĩ ipso malum non fuit quod tolerari debuisset. hæc Greg. Ex his uerbis Greg. colligitur, quòd quanto plura quis pro Deo portauerit, tanto erit ipsi fundamento, scilicet Iesu, propinquior: & quãto pauciora portauerit, tanto erit ab ipso fundamento remotior. Hæc igitur omnia bene considera & proximorum infirmitates, ac defectus & onera, non solũ patienter, sed etiam libenter pro deo porta & tolera. Vnde Anselmus: Qui bonis alterius arridet, sanctis consentit: qui uerò inuidet, diabolis. Siquidem magis puto, saluationẽ eius sperandam, qui parum boni facit, & factis aliorũ fauet: quàm qui multa, & inuidet. Et iterum: Charitas quæ colligit & uiuificat omnia mẽbra ecclesiæ, cùm nos uiderit de alterius ruina gaudere, statim nos præcidit de corpore. Forte igitur non dolemus de ruina proximorum nostrorũ: quia præcisi sumus à corpore. Si enim ibi essemus, sine dubio doleremus: quia tã diu dolet membrũ, quandiu in corpore continetur. Si autem abscisum fuerit, non dolere poterit, nec sentire. Ex his ergo homo potest perpendere, si est mẽbrum Christi. Et sicut dictum est de compassione, & congratulatione: ita intellige de communicatione: quia in corpore humano, unum membrum communicat alteri, indigenti suum officium & cibũ quẽ recipit: ita in corpore Christi, quod est ecclesia, quilibet debet alteri cõmunicare gratiã sibi diuinitus datam, ac cibum & etiam temporalia omnia à Deo recepta. Similiter intellige de consideratione: ut sicut membra inter se adunantur tanta amoris cõcordia, vt nulla ratione inter se valeant dissentire occasione aliquaita etiã sit inter vos. Similiter intellige de supportatione: vt sicut unum membrorum supportat alterum, & sustinet læsionem pro curatione, siue pro tectione alterius: & si læditur ab alio, sine ultione sustinet læsionem, sic debet esse in nobis. hæc Anselmus.

Philip. 2.

Gregorius hom. 17 in Ezechiel.

2. Cor. 3.

Anselmus lib. de simi litudini bus c. 45.

Charitas.

ORATIO.

DOMINE *Iesu Christe, custodi nos descendentes de contemplatione ad actionem, ne incidamus in latrones sensuum appetitus, nec spoliemur gratuitis, nec vulneremur in naturalibus, sacerdos & leuita superior, & inferior portio rationis non descendant eadem uia consentiendo in peccatum, sed potius ascendant sursum. Samaritanus uero gratia prædestinationis, se ut nos appropiet, nobis vulnera peccatorum liget, infundens oleum spem veniæ, & vinum timorem iustitiæ imponat in iumentum, ordinando rationem supra sensualitatem: ducat in stabulum in consideratione peccatorum: altera die resurrectionis det duos denarios: stolam animæ & corporis. Amen.*

De pœnitentia Mariæ Magdalenæ. Cap. LX.

POST hæc ascendit Iesus de Galilæa in Iudæam: ubi *quidam de Pharisæis,* scilicet Simon leprosus, uolens se iustificare, & de iustitia iactare, *rogauit Dominum Iesum, ut cum illo manducaret.* Cuius tamen simulatam iustitiam, benignus medicus non uitauit: sed magis curare voluit. *& ingressus domum Pharisæi discubuit.* Legitur autem Christum manducasse cum publicanis & peccatoribus, vt eos ad pœnitentiam prouocaret: sicut quando in domo Matthæi, cum publicanis comedit. Item cùm iustis cum diligentibus: vt eorum amorẽ & deuotionẽ nutriret & augeret: sicut dicitur de Martha & Maria. Item cũ cognatis & pauperibus: ut eorum inopiam suppleret: sicut habetur de nuptijs, vbi aquam in vinum vertit. Itẽ cum Pharisæis superbientibus: vt eorum superbiam reprimeret, & eorum vitia argueret: sicut in hoc loco facit. Aliquãdo etiã humiliter, & cũ gratiarũ actione; cùm inuitabatur, recipiebat ꝓ loco & tẽpore, ex pau

Luca 7.

Manducando cum peccatoribus ratio.

Marc 2. & Luca. 5. Luca. 10. & Ioã. 12. Ioan. 2.

pertatis amore: quia pauper erat, & de huius mundi substantia, parum habebat. Non immeritò talis & tãtus hospes est inuitandus: & cùm se inuitat, libentius suscipiendus: veniunt enim omnia bona pariter cum illo. Audiens autem hoc Magdalena, quæ iam fortè ipsum prædicantem audierat, tacta dolore cordis intrinsecus pro peccatis suis, & de eis plenè & perfectè contrita, amorisque eius igne accensa cum alabastro, id est tali vase unguenti, perrexit ad locum conuiuij. Vt enim dicit Beda, alabastrum est genus marmoris candidi, varijs coloribus intertincti, quod ad vasa vnguentaria cauare solent: eo quòd optimè seruare incorrupta dicatur. Iste Pharisæus, quandoque in euangelio Simon leprosus dicitur: cuius lepra non sine causa memoratur. Vnde Chrys. Non simpliciter autem lepræ Simonis meminit Euangelista: sed ut ostendat vnde cõfidẽs accessit hæc mulier: quia .n. lepra uidebatur valde immũda esse passio & abominabilis, vidit autem quòd Iesus curauerat illum hominem: confidit quoniam & animæ eius immunditiam facilè expurgabit. Hæc Chrysost. Et cùm mulier ad locum peruenisset, facie inclinata, & oculis in terram demissis, ante conuiuas transiens, non quieuit donec ad Iesum peruenirét: & tunc illico retrò ad pedes eius prostrata: quia se antè ponere non audebat, prę peccatorum suorum verecundia: & procumbens vultu super pedes ipsos, cum quadam confidentia: quia iam intensè, & super omnia eum diligebat, & in eius amore ardebat: cœpit fortiter fletibus & singultibus abundare: ac lachrymis largiter decurrentibus, pedes Domini balneare & lauare.

Beda in ca. 7. Luca
Alabastrũ quid est.
Chrysosto. hom. 81 in Matth.
Contritio Magdalenę

Vnde patet magnitudo contritionis, ex qua lachrymas pœnitentiæ, sanguinem cordis fundens, tãtum fleuit, quòd pedes vnius hominis lauare potuerunt: tandem à fletu cessans, capillis suis pedes Iesu lotos extersit, & amore crescente, osculabatur eos sępe dulciter & amanter: nec de hoc satiari potuit. Et quia propter itinera squalidi & lassi erant, eos etiam unguento precioso ungebat, ad refrigerium caloris, & mitigationem doloris, ex labore itineris. Et hæc quidem quæ dicta sunt, agebantur exterius: quæ uerò reuolnebat eius intentio, multò feruentiora erant quæ solus Deus inspiciebat. Vnde Grego. Nicenus: Indignitatem autẽ suam ostendens, stabat post tergum, deiectis luminibus, & effusa coma pedes amplectẽs, lachrymisq; eos perfundens, rebus tristẽ animũ ostẽdebat, veniam implorans. hæc Greg. In eo ergo quòd mulier retrò stat, deuotio & humilitas agnoscitur: in eo verò quòd lachrymis pedes rigat, vera pęnitentia & cordis compunctio demonstratur. Et quoniã easdem lachrymas capillis tergendo abscondit & delet, sese de illis non esse ostendit qui opera sua faciunt ut ab hominibus uideantur: in osculo, pacem, amorem, & dilectionẽ monstrabat: in vnguento verò, cordis intima blandimẽta, & deuoti obsequij affectionẽ significabat. Per alabastrum, pectus & cordis secretarium plenũ fide & charitate possumus intelligere: tale .n. alabastrum, huiusmodi vnguentum consueuit seruare. Vbi Grego. Cogitanti mihi de pœnitẽtia Mariæ: flere magis libet, quàm aliquid dicere. Cuius .n. vel saxeum pectus, illæ huius peccatricis mulieris lachrymæ, ad exemplũ pœnitendi non emolliant? Cõsiderauit namque quid fecit, & noluit moderari quid faceret. Super conuiuantes ingressa est: non iussa uenit: inter epulas, lachrymas obtulit. Discite quo dolore ardet, quæ flere & inter epulas non erubescit. Sed quia turpitudinis suæ lachrymas aspexit: lauanda ad fontem misericordiæ cucurrit: conuiuantes non erubuit. Nã quia semetipsam grauiter erubescebat intus: nihil esse credidu, quod uerecũdaretur foris. Hęc Greg. Mysticè, pedes dominici corporis sunt pauperes: quia sunt inferior pars corporis mystici, per deiectionẽ: & cruci affixi, per afflictionẽ. Diues ergo & peccator, volens obtinere ueniã in præsenti: & regni, quod pauperũ est, gloriam in futuro: debet secus pedes istos stare per familiaritatis exhibitionem, & amicitiæ acquisitionẽ: lachrymis rigare per cõpassionẽ: capillis extergere, ꝑ squalorẽ paupertatis: & refouere per temporalium, quæ per capillos designãtur communicationem, & miseriæ reuelationem: osculum dare, per affabilitatem, & blandam allocutionẽ, fraternitatisq; amorẽ: vnguento ungere, per miserendi hilaritatem, & cordis benigni dulcedinẽ, acconsolationis suauitatem. Aliter. n. secundum August. non possunt diuites dicere competenter, Pater noster, nisi se fratres pauperum cognoscant. Sed heu, multi faciũt his contraria: & ergo cũ Pharisæo, nec gratiã merentur, nec gloriam. Vnde Greg. Nos ergo, nos illa mulier expressit, si toto corde ad Dominum post peccata redeamus, si eius pœnitentiæ luctus imitemur. Quid autẽ unguento, nisi bonus odor opinionis exprimitur? Si igitur recta opera agimus, quibus opinionis bonæ odore ecclesiã respergimus, quid aliud in Domini corpore, nisi vnguentũ fundimus? Cõtra pedes Domini stetimus, cùm in peccatis positi, eius itineribus renitebamur. Sed si ad ueram pœnitentiã post peccatũ conuertimur, iam retrò secus pedes stamus: quia eius vestigia sequimur, quem impugnabamus. Lachrymis mulier pedes rigat: quod nos quoq; agimus si quibuslibet ultimis membris Domini, per compassionis affectũ inclinamur. Capillis pedes Domini tergimus, quando sanctis eius quibus ex charitate compatimur, etiã ex his quę nobis superfluunt, miseremur. Osculatur mulier pedes quos tergit: quod nos quoq; agimus, si studiose diligimus quos ex charitate continemus. Hæc Greg. Per hanc ergo mulierem peccatricẽ ad Domini pedes accedentem, significatur quælibet persona uerè de peccatis pœnitens, & contra: ad quod requiritur quòd sicut Deum offendit per culpam, ita ei seruiat per pœnitentiã: secundũ illud Apostoli: *Sicut exhibuistis membra uestra seruire immunditiæ, & iniquitati ad iniquitatem: ita exhibete nũc seruire iustitiæ in sãctificationem*: & sic fecit mulier hæc pœnitens. Vnde Grego. Liquet fratres quòd illicitis actibus prius intenta unguentum sibi pro odore suæ carnis adhibuit. Quod ergo sibi turpiter exhibuerat, hoc iam Deo laudabiliter offerebat. Oculis terrena concupierat: sed hos iam per pœnitentiã conterens, flebat. Capillos ad compositionem uultus exhibuerat: sed iam capillis lachrymas tergebat. Ore superba dixerat: sed pedes Domini osculãs, hoc in redẽptoris sui uestigia figebat. Quot ergo in se habuit oblectamenta, tot in se inuenit holocausta. Conuertit ad numerum uirtutum numerum criminum, ut totum seruiret Deo in pœnitentia, quicquid ex se Deum contempserat in culpa. Hæc Grego. Consimile inducit Hieronymus, de beata Paula, dicens: Cumque à nobis crebrius moneretur ut parceret oculis: ut eos euangelicæ seruaret lectioni aiebat, Turbanda est facies, quam, contra Dei præceptum purpurisso, & cerussa & stibio depinxit. Affligendum est corpus, quod multis uacauit delitijs: longus risus perpetuo compensandus est fletu. Mollia linteamina, & serica preciosissima, asperitate cilicij sũt cõmutan-

Gregorius hom. 33. in Euangelia. Pœnitentia Magdalenę.
Pedes Domini.
Augustin. ho. 42. lib. 50. homil. Fratres pauperum qui filij domini.
Gregorius hom. 33. in Euangelia. Vnguentum fũdere &c.
Pœnitẽs cõtraria faciat.
Rom. 6.
Gregorius hom 33. in Euangelia.
Holocausta Magdalenæ.
Hierony in epitaphio Paulæ ad Eustachiũ. Paulæ pœnitentia.

mutanda. Quæ viro & ſeculo placui, nunc Chriſto placere deſidero: Hæc Hieron. Hinc ergo habemus quomodo facienda ſit pœnitentia. In quo enim quis peccat, in eodem per contrarium pęnitentiam agat. Verbi gratia: Peccaſti nimis potando, pœnitentiam age à potu abſtinendo. Qui nimis comediſti vel pręcioſiora, ieiuna & comede uiliora. Et ſic de alijs ſuo modo. Conſpice igitur bene hanc mulierem, & eius deuotionem, & ſuper his moroſè meditare: quia factum hoc ſolenne fuit valde. Conſpice etiam Dominum Ieſum quàm benignè eam ſuſcipit, & quàm patiēter ſuſtinet quicquid facit. Ceſſat & quieſcit à comedendo, donec negocium compleatur: ceſſant & conuiuæ, & omnes ſuper hac nouitate mirantur. Sed *Phariſæus qui eum uocauerat*, non tamen inuocauerat, quod melius fuiſſet: fallaciter iuſtus, ac de falſa & putatiua iuſtitia veraciter ſuperbus: nullaque compaſsione naturæ motus, & ſuæ fragilitatis oblitus, de hoc murmurans, *ait intra ſe*, contra ſuum hoſpitem murmurando dicens: *Hic ſi eſſet propheta*, verus, ſciens occulta, *ſciret utique qua*, in perſona, *& qualis*, in uita, *eſt mulier quæ tangit eum*: & per conſequens non permitteret ſe tangi ab ea, *quia peccatrix eſt*: & ideò unguentum eius vitare deberet.

Pœnitentia agenda ſuo modo.

Reprehenſio iniqua Phariſæi.

Aegram reprehendit de ægritudine, quæ potius erat commendanda: quia languoris ſui remedium quærebat apud tantum medicum: quem etiam reprehendit de ſubuentione, de qua gratiarum actiones erāt referēdæ: qui ipſe quoq; de elationis vulnere ægrotabat, & ideò nec medicum pro ſubuentione requirebat. Neſcis, Phariſæe ſtulte, neſcis, nuper te mundauit à lepra, quem modo non credis eſſe prophetam. Et propheta quidem eſt, & optimè ſcit quia peccatrix eſt mulier quæ eum tangit. Ad hoc enim ipſe venit, ad hoc ipſe de cœlis deſcendit. *Non enim uenit uocare iuſtos, ſed peccatores ad pœnitentiam*: hoc ipſe teſtatur, eius verba ſunt hæc. Non horret ergo peccatores, qui pro peccatoribus factus eſt homo. Igitur ſecundum Gregorium: Neceſſe ſemper eſt, ut cùm peccatores quoſque conſpicimus, noſmetipſos prius in illorum calamitate defleamus: quia fuiſſe in ſimilibus aut lapſi ſumus, aut labi poſſumus, ſi lapſi non ſumus. Per iſtum Phariſæum qui Chriſtum notauit de ignorantia, & mulierem de immunditia, ſignificatur hypocrita de falſa iuſtitia præſumens & alios cōtemnens: quia ſecundum Gregorium, uera iuſtitia compaſsionem habet, falſa verò indignationem: propter quod iſte Phariſæus arguitur de pietatis omiſſione immodicis reſpectiuè, & mulier commendatur de maioribus ualde. Vnde Dominus Ieſus non verba Phariſæi audiens, ſed cogitationes inſpiciens, reſpondit cogitationi eius ad confutationem illius: per hoc enim quòd ad eius reſpondit cogitationem, quæ ſoli Deo eſt nota, oſtendit ſe plus quàm prophetam, & Dominum prophetarum, & propoſuit ei parabolam de duobus debitoribus, vt conuenientius concludat contra eum ex reſponſione ipſius. Cùm enim de ſua ſententia Phariſæus conuincitur: quaſi phreneticus funem portat cum quo ligetur. Iſti duo debitores erant Maria Deo debitrix quingentorum denariorum, & Phariſæus qui quinquaginta debebat: quia minus ſe peccaſſe credebat, & ideò Maria plus diligere debebat: quia maiorem remiſsionem acceperat: & plus diligebat, ideò maiora obſequia Chriſto præbebat. Exemplo igitur debitorum & feneratoris conuincit Phariſæum, quòd hæc mulier eſſet gratia diuini amoris iuſtificanda, & dignior amari, & peccata ſibi remitti, quæ plura grata Deo obtulit in hoc facto, quàm ſuperbus Phariſæus in conuiuādo: quia amor ī humanis plerunq; cauſatur ex donis pręcedētibus, & ꝑ cōſequēs maior amor ex donis maioribus. Vnde Dominus enumerans bona peccatricis, & mala falſi iuſti, redarguit Phariſæū ex defectu triplici. ſ. pietatis, quia non dedit aquā pedibus ſuis: qui tamen erāt feſsi & dolētes ex labore itineris, ac lutoſi, ſeu puluerizati: eo ꝙ incedebat ſine calciamentis. Vnde Titus, quaſi dicat, Facilis eſt vſus aquarū, nō eſt facilis lachrymarū effuſio: tu prōptis non es uſus, hęc effudit non prōpta: lauans lachrymis pedes meos, lauit lachrymas proprias. Secūdò redarguit ex defectu charitatis: quia nō dedit ei oſculū, quod eſt ſignum amicitiæ & dilectionis. Tertiò ex defectu hilaritatis, quæ deſignatur in nomine olei, quo nō unxit caput eius. tria .n. prædicta faciebant olim ſuis hoſpitibus, quia primò dabant oſculū in ſignū ſecuritatis: deinde lauabant pedes, propter laborē itineris: poſtea vngebant caput unguentis refrigeratiuis, contra æſtū caloris. Et prædicta tria. ſ. charitas, pietas, & hilaritas, requiruntur in hoſpitalitate uera & grratioſa: ex qua ad obſequiū magis tenebatur Phariſæus, quàm mulier ſuperueniens ab extrà. Vnde conſidera, ꝙ præfertur hîc deuotū obſequium largitioni cibi & potus, quos credibile eſt Phariſæū in domo ſua Domino præbuiſſe. Hinc poteſt elici argumentū, ꝙ cùm ſuſcipitur quis hoſpitio: magis meritorum eſt ei benignè miniſtrare, quàm ipſum cibū & potum exhibere. Et econuerſò laudat Dominus mulierē, de triplici perfectione, defectibus Phariſæi oppoſita, pro vt clarè patet in litera. Ex factis ergo mulieris apparet, ꝙ Dominum multū dilexit, & ideò ueniam reportans iuſtificata fuit: propter quod & ex peccatis multis ſibi dimiſsis magis in amore eius exarſit. Vnde volens Dominus monſtrare ꝙ omnia in dilectione cōſummantur, dixit Simoni: *Propter quod dico tibi, remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum: charitas enim operit multitudinem peccatorum.* Et tu plurimū dilige, vt tibi plurimum remittatur. Vnde Chryſo. Nam qui vehementer ſe ingeſſerunt malis, rurſus & bonis vehementer inſiſtent, conſcij ad quot debita ſe obligauerunt. *Cui autem minus dimittitur, minus diligit*: vt ſ. tu Phariſęe. Sed non ſuperbias ſi in paucióribus teneris, quia tu quoq; uenia eges: nullus .n. poteſt per ſemetipſum, à debito peccati liberari: niſi diuina gratia ueniā conſequatur. Igitur, ut ait Chryſo. Opus eſt nobis feruenti anima: quia nihil impedit hominem fieri magnū. Nullus ergo cōſtitutorū in peccatis, deſperet: neq; uirtuoſus dormitet. Nec hic confidat, ſæpe .n. meretrix præcedet eum: nec ille diffidat, poſsibile nanq; eſt eum etiam primos ſuperare: Hęc Chryſoſt. unde & Greg. Quid fratres mei, eſſe dilectionē credimus, niſi ignē? Et quid culpam, niſi rubiginem? Vnde nunc dicitur, *remittuntur ei peccata multa: quia dilexit multum*. Incendit planè peccati rubiginē: quia ardet ualde per amoris ignem. Et ſi durum eſt ualde quod coquitur, abundat tamen amoris ignis quo etiam dura conſumantur. Tanto nanque amplius peccati rubigo conſumitur, quanto peccatoris cor magno charitatis igne concrematur. Vbi Auguſtinus: Hic multa commiſit, & multorū debitor factus eſt: ille, gubernante Deo, pauca commiſit. Cui deputat ille quod dimiſit huic, & iſte deputet quod non commiſit. Nullum eſt enim peccatum quod facit homo, quod non poſſet facere & alter homo, ſi deſit rector à quo factus eſt homo. Vnde & Bernardus: Quis nō

Matth. 4.

Gregorius hom. 33. in Euange. Peccatores uiſo flendū nobis.

Greg. hom. 33. in Euangel.

Amoris mundani cauſa.

Phariſæi defectus tres.

Lachrymarum difficultas.

Perfectio triplex Magdalenæ.

Iacobi. 4.

Chryſo. ho. 6. in Matt.

Chryſoſto. hom. 68. in Matthæū. Matth. 21.

Gregorius hom. 33. in Euangel.

Auguſtin. lib. 50. homiliarum hom. 23.

videat quòd ſicut in multa peccata cecidi, ſic & ĩ multa alia cecidiſſem, niſi omnipotens pietas ſeruaſſet? Fateor & fatebor, *niſi quia Dominus adiuuit me paulominus habitaſſet in inferno anima mea*. videlicet cecidiſſet in omne peccatum anima mea. Myſticè fœnerator iſte Deum ſignificat, qui pro culpa pœnam: & pro donis gratiarum, meritum bonorum exigit. Debitores dici poſſunt Maria, & Phariſæus, quãtum ad propoſitum: vel populus gentium, & Iudaicus: vel peccator notorius & occultus. Vel clericus, & laicus: & ſic duo debitores ſunt duo populi, uel duo ſtatus peccatorum: primi debent quingẽtos denarios, quia plus peccant: ſecundi quinquaginta, quia minus. Sed non habent vnde reddant, quia nullus prædictorum poteſt abſolui proprijs viribus abſque gratia, & ideò donat utriſque, id eſt, donum gratuitũ dat, per quod eis debitum dimittit: non enim ſine dono Dei gratuito fit culpæ remiſsio. *Dixit autem Dominus ad mulierem, remittuntur tibi peccata*: ſcilicet non ſolum quãtum ad reatum & culpam, ſed etiam quantum ad reatus pœnam: & hoc fit ex vehementi amore Dei, & horrore peccati præteriti. O felix Maria, cui tot dantur munera. Nam primò datur ei peccatorum remiſſio: vt hîc dicitur: Secundò fit ſpiritualiter familiaris Domino, vt in ſequenti capitulo ſubditur. Tertiò fit ei dominicæ reſurrectionis prima apparitio: prout infrà de reſurrectione Domini narratur. Et accumbentes ſimul cum Domino, *dicebant intrà ſe*, in corde ſuo: *Quis eſt hic qui etiam peccata dimittit?* Hoc dicebant, quia humanitatem exterius apparentem, quæ non poteſt peccata dimittere, tantum videbant. Sed Dominus cogitationes eorum paruipendens, dixit ad mulierem, *Fides tua*, id eſt, à Deo tibi infuſa, *te ſaluam fecit*: quia iſta fides charitate formata fuit: & ideò habentem dignum vita æterna fecit: ſecundum Gregorium, Fides eam ſaluam fecit: quia hoc quod petijt, poſſe accipere non dubitauit. Spem enim iam ab illo acceperat, à quo ſalutem quærebat. *Vade in pace*, id eſt, in quiete & ceſſatione à vitijs, non diſcordando à gratia tui amoris. In pace ire præcipitur, ut in veritatis itinere perſeueret, & ab eo in vita ſcandali ulterius non declinet. Vnde Theophilus: Poſtquam autem ei peccata dimiſit, non ſiſtit in remiſsione peccati, ſed adiicit operationem boni. Vnde ſubditur: *Vade in pace*: id eſt, in iuſtitia. Nam iuſtitia eſt pax hominis ad Deum. ſicut peccatum eſt inimicitia inter Deũ & hominem. Quaſi diceret: Operare omnia, quæ ad pacem Dei te ducunt: Hæc Theophilus. In hoc ergo quòd dicitur, *uade in pace*: notatur quòd ipſa iuit ſollicite per bona opera, & quòd ipſa habuit pacem in conſcientia. O uerbum delectabile & ſuaue: quàm libenter id Magdalena audiuit, & quàm iocundè receſsit, & perfectè ad Deum conuerſa, deinceps honeſtè & ſanctè uixit, ac Domino Ieſu & matri eius perſeuerãter adhæſit. Et bene ait, in pace, poſt remiſsionem peccatorũ: quia iuſtificatis eſt pax, cùm conſcientia non remordet: ſed non eſt pax impijs & exiſtentibus in peccatis. Hic habes apertè quòd charitas reformat pacem inter Deum & peccatorem. Vnde & beatus Petrus dicit, quòd *charitas operit multitudinem peccatorum*. Sine quo profecto impoſsibile eſt placere Deo, cum qua ſine dubio placet quicunque, & ideò hanc præcipuè debemus Deo referre. Vnde Ambroſius: Quoniam nihil eſt quod dignè referre Deo poſſumus, quid enim referamus pro ſuſceptæ carnis iniuria? Quid pro uerberibus? Quid pro cruce, obitu, ſepultura? Væ mihi ſi non dilexerò. Audeo dicere, non reddidit Petrus: & ideò plus dilexit. Non reddidit Paulus: Reddidit quidem mortem pro morte, ſed alia non reddidit: quia multum debebat. Reddamus licet crucem pro cruce: funus pro funere, nunquid reddimus: quia ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo habemus omnia? Reddamus ergo amorem pro debito, charitatem pro munere: gratiam pro ſanguinis precio. Plus enim diligit, cui donatur amplius. Hæc Ambroſius. Nemo ergo deſperet, nemo de Dei miſericordia diffidat. Clemens eſt Dominus, qui ex corde conuerſis tam facilè miſeretur. Vnde ſi quid confeſsio & lachrymæ poſſunt videre vis: vide quid fides & dilectio operatur. Paruo temporis ſpacio iuſtificata eſt mulier, & ab omni peccato mundata, quæ uniuerſis uitijs plena, & tam peccatrix fuerat vt eam Phariſæus videre dedignaretur. Hanc igitur imitans peccator, peccata nunc defleat, vt eius lachrymas quandoque Deus abſtergat. Nam ut ait Bernardus: Fœlices lachrymæ quas benigna manus conditoris abſterget, & beati oculi qui in talibus liqueſieri fletibus potius elegerunt, quàm eleuari in ſuperbia, quàm omne ſublime videre, quàm auaritiæ petulantia famulari. Vnde & Chryſoſtomus: Sicut autem vbi uehemens hymber prorumpit, fit ſerenitas: ſic lachrymis effuſis apparet tranquillitas, & perit caligo reatuum. Et ſicut per aquam & ſpiritum purgamus, ſic per lachrymas & confeſsionem denuò mundamur. Vbi Anſelmus. Iam nũc ingredere domum Phariſæi, recumbentem ibi Dominum tuum attende: accede cum benigniſsima peccatrice ad pedes eius, laua lachrymis, terge capillis, demulce oſculis, foue unguentis. Nonne iam ſacro liquoris illius odore perfunderis? Si tibi adhuc ſuos negat pedes, inſta, ora, & grauidos lachrymis oculos attolle: tuiſque ſuſpirijs inenarrabilibuſque gemitibus extorque quod petis, luctare cum eo: ſicut Iacob vt ipſe ſe gaudeat ſuperari. Videbitur tibi aliquando quòd auertat oculos, quòd aures claudat, quòd deſideratos pedes abſcondat. Tu nihilominus inſta oportune, importuneque clama: *uſquequo clamabo & nõ exaudies*. Redde mihi Ieſu bone lætitiam ſalutaris tui, quia tibi dixit cor meum: quæſiui faciem tuam, faciem tuã requiram. Hæc Anſelmus: Nullus ergo peccator debet de clementia Dei deſperare: quia præſto eſt cunctis relaxare, & pœnitentes ad regnum cœlorum reuocare. Iſtud Deus per Manaſſem regem Iſrael olim præfigurauit, quem propter pœnitentiam ad gratiã reuocauit. Manaſſes infinitis Deum offenderat. Eſaiã qui eum de peccatis ſuis redarguit, ſerra lignea per medium deſecari fecit, & tot Prophetas ipſum arguentes trucidauit, quòd plateas Hieruſalem ſanguine prophetarum purpurauit. Tãdem ab hoſtibus eſt captus, & in exilium deductus, carceri deputatus, vbi cœpit pœnitere, & ex corde ſcelera ſua deflere. Et cum lachrymis orauit Dominum, dicens: Peccaui Domine ſuper numerum arenæ maris, & iam non ſum dignus videre cœli altitudinem, propter iniquitatum mearum multitudinem. Miſertus Dominus pœnitentiam eius acceptauit. Nam de captiuitate eum liberauit, & in regnum ſuum in Hieruſalem reuocauit. Per hunc peccator deſignatur: qui prophetas Domini ipſum arguentes cruciat, quando prædicatores & doctores audire recuſat. Et quamdiu talis perſeuerat in peccato mortali, tandiu eſt in captiuitate Diaboli: ſi autem ex corde egerit pœnitentiam, Deus paratus eſt eum ſuſcipere ad gratiam.

Pſal. 93.
Peccator non eſt ſoluendo.
Munera in Magdalenam collata.
Fides Magdalena.
Gregorius hom. 33. in Euangelia.
Theophilus in eum locum.
Iuſtitia eſt pax, &c.
1. Pet. 4.
Charitas pacis ſicut eſt Deo præcipuè offerenda.
Ambroſius in c. 7. Lucæ.
Deſperandum non eſt.
Bernardus in ſermo. de verbis euan. ecce relinquimus omnia.
Lachryma vis virtus.
Chryſoſto. ho. 6. in Matth.
Anſelmus in medit.
Gene. 32.
Abacuc. 1.
Manaſſes pœnitens.
4. Reg. 21.
In oratione eius in fine ſecundi paralip.

2. Reg. 11. 2. Reg. 12.

gratiam. Hoc idem præfiguratum fuit in rege Dauid, qui adulterium & homicidiũ perpetrauit. Cúq; redargutus à Natham peccaui diceret: statim Nathã respondit, Dominus transtulit peccatum, id est, dimisit. O quàm magna est pietas Domini, & quàm ineffabilis qui nullum pœniteotem despicit cuiuscũ que conditionis. Noo ergo propter immanitatem peccatorum nostrorum desperemus: quia diuersos testes diuinæ misericordiæ habemus. Neque ultrà peccatis seruiamus: quia magnam dignitatem amittunt miseri homines seruiendo peccatis, quidam carnis voluptates & concupiscentias, quidam aspirando ad honores, & excellentias: quidam pertinaci studio quærentes mundi facultates & diuitias. Et quia pauci sunt hodie qui istum trinarium nephandum non sequantur, certè miseri meritò dicuotur: quia illis rebus quæ eis deberent seruire & obsequi, seruiũt & obsequuotur. Tales proculdubio se uiles ostendunt oon nobiles, ooo dominos: sed potius garsiones & seruos. Exemplum de Diogene, de quo legitur ꝙ cùm quadã vice ratiooe suæ eminentes scientię & sapieotię imperator eũ visitaret, philosophus ei assurgere noluit. quod videns imperator iracũdia motus retrocessit, veneruntq; serui eius & dixerunt ad eum. Domine quare sic agere voluisti? non modicũ te imperator honorabat, quia te pauperẽ talis ac tantus visitabat, tu verò econuersò ipsum inhonorasti: quia ei assurgere noluisti. Quibus respondit: Non decet dignitatem meam, vt seruo serui mei reuerentiã faciam. Seruit iste seruo meo, scilicet mundo, qui mihi seruit, eo factus est ut mihi seruiat. Igitur non decuit me signum alicuius reuerentiæ sibi exhibere. Bene dominabatur iste mundo & imperabat, bene naturæ suæ dignitatem & præsidentiam obseruabat.

Diogenes in dolio iacens, & Alexander Magnus.

Mundus nobis seruire debet.

ORATIO.

O IESV bone spes pœnitentium, qui Mariæ peccatrici ad tuos pedes flenti, & eos lachrymis riganti, capillis tergenti, labiis osculanti, pietatis signum aperiens peccatorum veniam tribuisti: ne despicias Iesu misericors me peccatorem ad clementiæ tuæ uestigia prouolutum, rigantem lachrymis intimæ compunctionis: osculantem labiis deuotæ orationis: & fac me audire uocem tuam pietate & clementia, suauitate, & misericordia plenam, quam audire meruit & ipsa: vt dimittantur mihi peccata mea multa per tuam gratiam & ipsius merita. Amen.

De ministerio Marthæ, & ocio Mariæ Magdalenæ. Cap. LXI.

ET post hæc quadam uice, *intrauit Iesus in quodam castellum*: scilicet Bethaniã, quæ interpretatur domus obedientiæ, per quod sigoatum est quòd libenter intrat Dominus domum conscientiæ, vbi ei obeditur deuotè. Et venit ad domum Marthæ & Mariæ, ad illam enim domum frequenter diuertebat: & securè propter specialem ibi habitantium amicitiam & deuotionem. Sed Marthę domus hic appellatur cùm dicitur, *& mulier quædam Martha nomine, excepit illum in domum suam*: quia maior natu erat, & curam domus habebat. At illæ sorores toto affectu Iesum diligentes reuerenter, & alacriter eum susceperunt, de tanti hospitis aduentu gaudentes. Et Martha quidem se incõtinenti ad refectionem Domino, & discipulis suis procurandam parauit, & in ministerio laborauit, ut eis conuenienter prouideret: Maria verò ad pedes Domini se posuit: vt diligentiam, assiduitatem, solertiam erga auditionem ostenderet, & multam reuerentiam quam ad Dominum habebat. Illa stabat & satagebat vt pasceret Dominum, cibo utique corporali: hæc sedebat & audiebat, vt pasceretur à Domino suo cibo spirituali. Sanè quanto melior est anima corpore, tanto dulcior est cibus spiritualis in mente quàm carnalis in uentre. Vt autem dicit Augustinus: Quanto humilius sedebat, tanto amplius capiebat: confluit enim aqua ad humilitatem conuallis, denatat de tumoribus collis. Et cum Dominus more suo, nolens stare ociosus, verba vitæ loqueretur æternæ: per hoc dans exemplum discipulis, & cùm recipiuntur io domibus, suscipientes repleant sacris doctrinis, Maria oculis & auribus in eum intenta speciosissimam faciem eius contemplabatur, & in eius suaui sermooe reficiebatur, & vltrà quam dici posit in aspectu & verbis eius iocundabatur, nec quicquã aliud cogitabat: sed tantum dulcedini verbi diuini & operibus vitæ cootemplatiuæ intenta erat, & de illa mensa Domini opulenta micas de uerbo Domini colligebat. Martha verò in operibus uitæ actiuę occupata stetit, & substitit quasi fatigata & fessa labore ministerij cessans aliquantulũ, & molestè ferẽs quòd ipsa sola in oecessitatibus domus laboraret, soror verò eius ocio & quieti vacaret, & Domino hoc pmittenti conquerẽs postulauit ab eo, ut ad laborandũ secũ in mioisterio & iuuandũ illam compelleret: sed cõtrariam sententiã reportauit. Maria autem Martham adiuuat consilijs, opera eius dirigendo, & suffragijs pro ipsa orando. Ecce ꝙ sorores istę nec seruum oec ancillam habebant, qui eis seruirent: nec Dominus coquum vel hostiariũ qui eius cõmodo prouiderẽt: ex quo habes argumẽtum contra superbiam præsertim prælatorum. Martha de sorore conquerens ex illorum persona loquitur, qui adhuc diuinæ contemplationis ignari solũ quod didicerunt fraternæ dilectionis opus Deo placitũ ducunt: adeoq; cũctos qui Christo per cootemplatiooẽ deuoti esse volunt, huic mancipandos autumãt. Hanc ignarorum obiectionẽ soluit Hieron. in epistola, in qua inuitat nobilẽ & diuitẽ matronã ad eremum dicens: Quando finem habebit ista seruitus imperfecta? Nuoquid ooo habebit Dominus, vnde alet pauperes nisi per te? Iouenitur autem Maria accusata tripliciter: scilicet à Pharisæo, de præsũptione & temeritate, eo ꝙ peccatrix Christũ recumbentẽ tetigit. A Iuda, de prodigalitate:

Luca. 10.

Martha.

Magdalena.

Augustin. ser. 27 de verbis Do. Humilitas Magdalenæ.

Martha & Magdalenæ status.

Contr[illegible] los & igna[illegible]

Hieronym. epistol. ad Paulam & Eustochiũ. Accusatio Magdalenę triplex.

eo quòd preciosum unguentum effudit, ac caput & pedes Domini unxit. A sorore, de ociositate: sicut patet hîc, & ubique Maria tanquã patiens tacuit, & Christus semper pro ipsa respondit & eam excusauit, ostẽdens Pharisæo quòd factum Mariæ non erat præsumptionis, sed deuotionis: ostendens quoque Iudæ, & alijs discipulis, quòd illa effusio unguẽti non erat prodigalitatis, sed pietatis: ostendens etiam sorori, quòd sessio Mariç non erat ociosa: sed melioribus actibus occupata. Maria autẽ quæ in uerbis Domini quiescebat, & mira suauitate tenebatur, ad clamorem sororis quasi somno euigilans, de quiete sua timuit, & facie inclinata in terra siluit: ac causam suam tanquam ociosa iudici commisit, non parans respondendi sermonem, ne remitteret uel interrumperet audiendi intentionem. Et Dominus excusando Mariam, dixit ad Martham. *Martha Martha*, repetitio nominis signum est dilectionis, uel mouendæ intentionis: ut scilicet audiret intentius, *solicita es, & turbaris erga plurima*, ac circa multa es occupata: opera enim uitæ actiuæ sollicitudinẽ & distractionem mẽtis inducunt, & frequenter perturbationem ingerunt. Si ergo uis cum lętitia uiuere, noli multa agere: quia in multis actionibus minor eris. *Porrò unum est necessariũ*: scilicet Deo iugiter inhærere, secundum illud: Vnam petij à Domino, hanc requirã, &c. Vel *unum*, scilicet ipse Deus, qui unus est præ omnibus quærendus: uel *unum*, id est, unitas mentis ad Deum: quia per uitam contemplatiuam mẽs adhæret Deo, qui est simpliciter unus, sicut econtrà per uitam actiuam intendendo creaturis, quæ multæ sunt, anima diuiditur, & per multa distrahitur. Et tamen multa sunt necessaria tendentibus ad unũ, quod omnibus est præferendum. *Maria optimam partem elegit*, securam magis & digniorem quasi dicat. Non tu malam, sed illa meliorem. Ne ergo conqueraris de ocio sororis: quia maior est qui recũbit, quàm qui ministrat. Sed quomodo dicitur optima, cùm eam tantum sit consecutura in patria? Sed & illam optimitatem dulcedinis, & iocunditatis patriæ iã hîc pręgustauit, non sicut in futuro apprehendit. Nõ tamen reprehenditur pars Marthæ, quia & ipsa est bona: sed laudatur pars Mariæ, quia optima, cuius causam subiungit. quia *non auferetur ab ea*: hoc enim elegit quod semper manebit. In hac uita incipit & augetur, in alia uita plenius perficietur: quia quod non uidet per speculum in ænigmate, tunc uidebit facie ad faciem. Et amoris ignis qui hîc ardere inchoat, cùm ipsum quem amat uiderit, in amorem amplius inardescet. Charitas nunquam excidit: quia una & eadem charitas hic, & in patria remanet. Ignis est in Sion, & caminus in Hierusalem: ita & contemplatiua eadem est hîc & in patria: sed hîc iucunditas mentis est semiplena, & ibi erit perfecta. Non ergo cõtemplatiua auferetur quæ subtracta præsentis seculi lucta perficietur: actiua uerò sicut & fides euacuabitur quandoq; & auferetur: quia in æterna patria non erunt opera pietatis necessaria, in quibus ipsa exercetur. Maria ergo per Domini excusationem excusata, deinde securius sedit, & iocũdius quieuit. Vnde Augustinus: Dominus pro Maria respondit Marthæ, & ipse eius factus est aduocatus qui iudex fuerat interpellatus. Quę sententia interpellanti respondit, & susceptam defendit. Intenta erat Martha quomodo pasceret Dominum, intenta Maria quomodo pasceretur à Domino. A Martha conuiuium Domino parabatur, in cuius conuiuio iam Maria iocundabatur. Mira enim suauitate tenebatur, quæ profectò est maior mentis, quàm uentris. Excusata est, sedit securior. Non ergo Dominus opus reprehendit, sed munus distinxit: una est theorica, id est, contemplatio Dei, cui meritò uniuersa uirtutum studia postponuntur. Vnde & Ambrosius: Agat te sicut Mariam desiderium sapientiæ: hoc enim maius, hoc perfectius opus. Nec ministerij cura à cognitione uerbi cœlestis te auertat. Nec arguas eos & ociosos iudices quos uideas studere sapientiæ. Nec Martha tamẽ in bono ministerio reprehenditur, sed Maria, quòd meliorem partem sibi elegerit, antefertur. Iesus enim multis abundat, & multa largitur, & ideò sapientior quod principale aduertit, elegit. Deniq; Apostoli optimum non putauerunt relinquere Dei uerbum, & ministrare mensis. Hæc Ambrosius: itaque Mariæ pars, id est, contemplationis ocium Marthæ ministerio prælata est, quia dignior: scilicet Angelorum conuersationi uicinior, & quia securior, & quia quietior, & quia iocundior, & quia diuturnior: quia *non auferetur*. Illa uerò periculosior, propter lutum & puluerem pedibus actiuorum adhærentem, & laboriosior, propter solicitudinem & occupationem, proximis tamen utilior, propter instructionem & ædificationẽ. Actiua autem, quædam est prælationis & prædicationis: quædam ministerij & uitæ communis. Sicubi ergo legitur actiuam præferri contemplatiuæ, intelligendum est de actiua prælationis & prædicationis: in aliquo enim excedit actiua contemplatiuam, & in aliquo exceditur per illam. Vbi sciendum, quòd distinguitur duplex actio à doctoribus. Vna quæ cõsistit in exercitio uirtutum moralium, & ista disponit ad contemplationem. Vnde Gregor. Qui contemplationis arcem tenere desiderant, necesse est ut prius in campo actionis se probent. Sedatis enim passionum tumultibus per exercitium uirtutum moralium, disponitur anima ut libere possit eleuari in contemplationem uirtutis, ex quo patet quòd talis actio ordinatur ad contemplationem sicut ad finem: finis autem melior est, his quæ sunt ad finem. Et ideò de tali actione concedunt omnes quod contemplatio est melior. Alia autem actio est, quę sequitur contemplationem, procedens ex plenitudine contemplationis: sicut est docere, & in regimine animarum laborare: & huiusmodi opera facere: & de tali actione dicunt aliqui. quòd est melior ipsa contemplatione: & de ista actione nõ loquitur hic Christus, ut patet intuentibus. Alij uerò dicunt, quòd etiam in ista actione contemplatio melior est, quia id quod simpliciter præeligitur, uidetur esse melius absolutè, quàm id quod præeligitur in casu: sed cõtemplatio est per se eligenda: cura autem animarum in casu necessitatis fraternę est suscipienda. Vnde Augustinus: Ocium sanctum quęrit charitas, negocium iustum suscipit necessitas charitatis: quam sarcinam si nullus imponit intuendę ueritati uacandum est. si autem imponitur suscipienda est, propter charitatis necessitatem. Hęc Augustin. Hæ duæ sorores Domino dilectæ, scilicet Martha & Maria, duas uitas demonstrant spirituales, quibus præsens exercetur Ecclesia. Martha actiuam, qua proximo in charitate associamur. Maria contemplatiuam, qua in Dei amore suspiramus. Vnde non Maria, sed Martha Christum suscepisse dicitur in domo sua. Maria enim non habet domum, quia vita contẽplatiua omnem huius seculi spernit habere possessionem. Sufficit ei ad pedes Domini sedere, & uerbum Dei semper audire, ac mentem potius quàm uentrem nutrire. Sufficit ei remo-

Marginal notes: *Defensio eius.* — *Ecclesi. 12. & 38.* — *Psal. 26.* — *Luca 22.* — *1. Cor. 13.* — *Ibidem.* — *Contemplatiua vita manet.* — *Sapientiæ studentes non sunt ociosi.* — *Acto. 6.* — *Actiua uita.* — *Actio duplex.* — *Gregor. in c. 14. lib. 1. Regum.* — *Augustin. lib. 19. de ciuitate c. 19.* — *Ocium sanctum.* — *Vita duplex.*

remotis omnibus curis & sollicitudinibus lectioni & orationi assiduè insistere:& in Dei contemplatione uacare:crebra quoque lachrymarũ compunctione,pro peccatorum remissione, & æternæ uitæ susceptione,dulcissimè suspirare. Tales enim Prophetæ fuerunt. Tales & Apostoli. Tales & multi alij,omnia relinquentes, mundum fugientes, Domino adhærentes: tanquam nihil habentes, & omnia possidentes. Actiua verò vita dicitur, quia semper in actu semper in fatigatione & labore est: & uix aliquando in quiete potest esse. Vnde hic de Martha dicitur, quia, *satagebat circa frequens ministerium*. Videmus enim multos Ecclesiarũ præpositos & ministros, ac multos alios sollicitè discurrere, laborare, æstuare, & multis modis fratrũ & proximorũ necessitatibus, & misericordiæ operibus insudare: ut eos quoque non immeritò circa frequens ministerium satagere dicamus. Et ideò Maria sedet, quia contemplatiua, pacatis uitiorum tumultibus, optata iam in Christo quiete mentis perfruitur. Martha uerò stat, quia actiua laboriosa desudat in certamine. Vnde August. Remanserunt ergo in illa domo, quæ susceperat Dominum, in duabus fœminis duæ uitæ, ambæ innocentes, ambæ laudabiles. Vna laboriosa, altera ociosa: nulla facinorosa, quam cauere debet laboriosa: nulla desidiosa, quam cauere debet ociosa. Erant ergo in domo illa duæ uitæ & ipse fons uitæ. Hæc August. Hæ autem mulieres prudentissimæ totius Ecclesiastici exercitus duces & præuiæ sunt. Has cætera turba sequitur. alij post Martham, alij post Mariam vadont. Nulli enim cœlestem illam patriam ingrediuntur, nisi qui hanc uel illam sequuntur. Sed in his necesse est, ut unusquisq; uires suas cõsideret: & ad qđ opus aptior sit. Si enim ad contemplationem sit habilior, & ad orandum deuotior, totũ se transferat ad eremum, pro se & alijs oraturus: nec sic abscondit talentum in terra, sed in Domino, licet non prædicet: quia talentum orationis & deuotionis in quo amplius ualet, & meliorem sesentit, omnibus erogat, nec piger dici debet, qui totus in sancta deuotione & oratione, ieiunijs, & uigilijs, & lachrymis est. Et de actiua similiter suo modo accipe & intellige. Non tamen fit diuisio inter has species uitæ, quasi per opposita, sed per officia: conueniunt enim etiam eisdem, sed officia habent distincta. Actiuus enim sæpe est contemplatiuus & econuerso, qui tamẽ denominatur ab altera, cuius scilicet plura, & frequentius gerit officia. Sunt autem officia actiuæ legere, in publico prædicare, corripere, errantes reuocare, nescientes docere, pauperes sustentare & alere, petentibus consilium & auxilium dare, in opem de manu fortis eripere, infirmantis curam gerere, commissis nobis qualiter subsistere ualeant prouidere, quæ singulis quibusque expediant dispensare, opera pietatis omnia exercere. Officia contemplatiuę sunt, sibi & in secreto legere, in lege Dei meditari, secretò orare, suauitatem & dulcedinem patriæ cum angelis prægustare & præsentire, soli desiderio conditoris inhærere, exutam mentem à cũctis habere terrenis, eamque quãtum humana imbecillitas sinit unire cũ Christo, ut nil iam agere libeat: sed calcatis curis omnibus ad uidendam faciem sui creatoris animus inardescat: adeò vt conuersatio contemplatiui, iam quasi in cœlis sit, & nihil de terrenis sapiat. Cõtemplatiuus enim & uerè spiritalis homo tam fidelis debet esse in tota uita sua, & in omni opere suo, ac si singulis horis iudicari debeat corã Deo: & tam ardenti desi-

Contra sollicitudinẽ ecclesiasticorum.

Augustin. sermo. 27. de uerbis Domini. Vna duplex innocentia.

Deleslias una habendat.

Officia uitæ actiuæ.

Cõtemplatiuæ officia.

Cõtemplatiui fidelitas.

A derio uiuere & ardere, quasi singulis horis debeat iniungi Angelorum cœtibus ad fruẽdum Deo æternaliter, & qui habet cor in supernis eleuatum quando sedet, quando ambulat, quando requiescit, quando aliquid facit, cor à Deo non recedit: omnes ad Dei amorem exhortatur, deridet huius mundi gloriam & fœlicitatem: miratur hominum cæcitatem, & quàm stultum sit in transitorijs fiduciam habere ostendit. Contemplatiuus tamen pro oportonitate temporis & necessitate instante, alter alterius sumat officia, fitque de contemplatiuo actiuus, & econuersò, cum expedire uisum fuerit ecclesię. Vnde Cenomanensis scribens cuidã assumpto in prælatũ, cõquerẽti ademptã sibi esse cõtẽplationis requiẽ, & actiuę sollicitudinis sarcinã se inuitũ sustinere ait: Ad

B pedes Domini cum Maria sedebas: nunc cum Martha Domino ministras. Species Rachelis te allexit, sed nec fastidias Lyam lippam: quia gignit sibi sobolem. Maria à Domino fercula sumit: Martha Domino præparat, & apponit: hæc Deum reficit, illa à Deo reficitur: hæc ministrat panem hominum, illi ministratur panis Angelorum. In mensa eius nil fastiditur: in mensa Marthæ multa. Ibi audiebas canticum Angelorum: uidebas lilia uirginum, rosas martyrũ, uiolas confessorum: hic filium Dei de cœlis descendentem & dicentem: *gaudium maius est Angelis Dei super uno peccatore pœnitentiam agentem &c.* Videtur

C tibi contemplatiuam actiuæ debere præponi: tamen si sollicitè consideres, actiua materia est ad gloriam, sicut contemplatiua non descensus ad ruinam: quarum utranque in eodem & in diuersis inuenies. Christus enim docens in campestribus, in mõte orauit. Moyses in monte & in tabernaculo loquebatur cum Domino descendens de monte, & egressus de tabernaculo, loquebatur cum populo. Petrus cui dictum est in cœnaculo, macta, & manduca: prædicauit populo. Apostolus raptus in paradisum, factus est doctor gentium. Maria legitur tantum sedisse & audisse: nec aliquando sorori discurrenti subuenisse: licet eius auxilium quadam mentis amaritudine anxia soror postularet. Martha nequaquã legitur par-

D tem Mariæ suo miscuisse obsequia, & ideò sicut Dominus testatur: *Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea*. Per Mariam ergo signantur quorum conuersatio in cœlis est, ut qui dicunt: *Ecce elongaui fugiens &c.* Per Martham, negociosi sacerdotes reprehenduntur, in quibus turba negociorum cõtemplationis excludit sacrarium, & contriti cordis extinguit sacrificium. Neque enim fieri potest, ut aliquando loquatur cum Domino: quae etiam silens cũ toto fabulatur mundo. Talibus occurant inimica negocia, quorum recordatio illos sequitur usque ad sacra altaria, qoi illis furantur orationum suffragia,

E & defraudant suis temporibus ecclesiastica officia. Martha ministrauit, sed Christo, discurrit, sed pro Christo. Si nobis discurrimus, quærentes quæ nostra sunt aucupantes temporalia, nec Martha sumus, sed negociatores. Vnde sic discurris, iusta est tibi flendi & conquerendi ratio. Cæterùm si Martham simpliciter agis, bene agis. Si inter Lyam discurris & Rachelem: melius agis. Si cum Maria sederis, & audieris: optimè. Bonum est seminare quod illa fecit, melius est metere quod ista. Hæc icirco dixerim ut magnum reputes bonum sic alternare studia istarum, ut nunc quieti uaces, nunc proximorũ utilitati. Vna quippe & eadem est scala qua Iacob ascendentes & descendentes uidit Angelos. Rachelem diligas pro specie:

Lucæ 15. Vtraq; uita in eisdem.

Actuũ 10.

Psal. 54. Contra sacerdotes saeculariter agentes.

Vita actiua. Vita mixta Vita contemplatiua.

Gene. 28.

speciē: Lyā pro prole. Neutra ergo prælato est postponenda, sed utraque amplectenda. Vtram uerò alteri præponas, ignoro. Verùm hoc scio, quòd *duo sunt in lecto, unus assumetur, & alter relinquetur, &c.* Hæc Cenomanensis. Hęc autem historia quæ hîc tangitur, licet ad beatam Mariam non pertineat: tamen hoc Euangelium in die assumptionis eius legitur, quia ipsa est castellum in quod Dominus intrauit, uel quia uitas & officia istarum sororum habuit. Castellum quippe fuit corpus intemeratæ virginis Mariæ, quod intrauit Dominus Iesus in cõceptione. Quod bene dicitur castellum, propter septem, quæ constituunt nobile castrum. Primum est situs altus, ut uidelicet castrum sit in alto situm: per quod spiritualiter altitudo uitæ spiritualis accipitur, ut homo spiritualis sit eleuatus ab inquietudine & affectionibus eorum qui in mundo sunt, & in altitudine cœlestium desideriorum, & contemplatione diuinorum. Talis fuit beata virgo Maria, quæ altitudinem uitæ spiritualis excellentissimè in se habuit, quo ad omnia prædicta. Secundum est, murus clausus & firmus: per quem intelligitur firma clausura, & vigil custodia virginalis integritatis, quæ excellentissimè fuit in beata virgine, quam ita murus virginalis integritatis undique uallauit, ut nullus unquam libidinis accessus ad eam esset: nec sensus eius sola etiam cogitatione ab aliqua tangeretur libidine: unde in ea uerificatum est illud Canticorum: *Hortus conclusus es, fons signatus.* Tertium est turris, per quam intelligitur humilitas, quæ hominem prouehit in altum usque ad cœlum, iuxta illud: *Qui se humiliat, exaltabitur*: & sicut turris est ad protectionē omnium qui sunt in castro: sic humilitas protegit & conseruat omnes uirtutes in homine. Et hoc munimentum turris humilitatis, ualde conueniens est ad murum virginitatis, quæ duo inuicem se defendunt, & excellentissimè in beata virgine fuerunt. Quartum est fossatum, per quod intelligitur paupertas, quæ omnem terreneitatē euacuat ab anima: & hæc fuit in virgine Maria: de qua dicitur quòd nō erat ei locus in diuersorio, quo suum pareret filium. Quintum est armatura ad protectionem castri, & confugientibus ad id necessaria: per quam intelligitur abundantia pietatis, quæ est in virgine beata, qua protegit peccatores, & ab hoste compressos fugientes ad eam. Sextum est alimenta, sine quibus castrum conseruari nō pōt: per quæ intelligitur copia alimenti spiritualis, quam sufficientissimè in se beata virgo habuit: ipsa enim intra se continebat panem uiuū & uerum qui de cœlo descendit. Septimum est fluuius confluens, per quem intelligitur plenitudo gratiæ, quæ confluxit in beata virgine. Vnde Hieronym. Cæteris per partes: Mariæ autē se totam infudit plenitudo gratiæ. *Intrauit ergo Iesus in quoddam castellū*, scilicet in beatam virginem: in quam uenit ipse Deus ad expugnandum diabolum: *& mulier quædam Martha nomine*, id est beata virgo, *excepit illum in domum suam*, id est in uterum suum: *& huic erat soror nomine Maria.* Beata virgo Martha fuit & Maria, Martha propter studium bonæ actionis: Maria, propter ociū contemplationis. Martha enim & actiua in Christo filio suo fuit, quando omnia opera misericordiæ & pietatis circa illum exercuit, & curam eius obnixè sicut mater egit. In membris eius etiam quando Elizabeth cognatæ suæ præcursorem Domini parienti ministrauit, & ipsum præcursorē in cunabulo fouit, & in balneo lauit: aliaque obsequia utrique humiliter exhibuit. Fuit etiam Maria & contemplatiua audiendo angelum & Dominum: & cum eis loquendo, ac seruans & conferens ea quæ uidebat & audiebat in corde suo: quæ non nisi tēpore suo aperuit: cùm scilicet Euangelium scribi cœpit, & tūc docuit Apostolos ea quæ didicerat in quo actiua erat. Ideò dicitur hic, *& huic erat soror nomine Maria.* Quę stetit constans in fide, *& ait: Domine non est tibi curæ &c.* Ista Martha quæ conqueritur de sorore sua, est ratio inferior: attendens & uidens filium suū ad mortem comprehendi inter hæc sollicita naturali cōpassione, quasi satagebat eum liberare: sed Maria est ratio superior, contemplans diuinam uoluntatem, & attendens totum factum esse ex Dei ordinatione quasi, *sedens secus pedes eius, audiebat*, ea quæ filius suus prædixerat de sua passione, & conformans se diuinæ uoluntati consentiebat quòd sic fieret: ita quasi ratio inferior beatæ virginis conquerebatur de superiori. Sed quid respondit Dominus, audiamus: *Martha Martha sollicita es, & turbaris erga plurima*, quia beata uirgo sollicita fuit, quando Herode persequente in Aegyptum fugit: quando Iudæos filium suum persequentes cognouit: *sed unum est necessarium*, ut scilicet unus moriatur pro populo, & non tota gens pereat: & *Maria*, scilicet ratio superior, *optimam partem elegit*, scilicet in omnibus consentire diuinæ uoluntati: & ideò, *non auferetur ab ea*, quia sic oportuit Christum pati, & ita intrare in gloriā suā. Vnde Anselmus: Hoc castellum quod intrauit Iesus singulariter intemeratam virginem, eiusdem Iesu genitricem Mariam, per similitudinem accipimus. Castellum enim dicitur quælibet turris, & murus in circuitu eius: quę duo sese inuicem defendunt, ita vt hostes per murum ab arce, & à muro per arcem arceantur. Huiusmodi castello non incongruè virgo Maria assimilatur, quam virginitas mentis & corporis, ita quasi muros vndique uallauit, ut nulli unquam libidini esset ad eam accessus, nec sensus eius aliqua corriperetur illecebra. Et quia virginitatem cùm libido uincere non possit, solet impugnare superbia: est in eadem virginitate turris humilitatis, omnem repellens superbiam. Itaque hæc duo, murus videlicet virginitatis, & turris humilitatis ab alterutro muniuntur, ut nunquam in humili virgine fuerit nec superba virginitas, nec inquinata humilitas: sed semper in eadem permanserit & humilis virginitas, & virginalis humilitas. Duæ istæ sorores (sicut sancti patres plenissimè exposuerunt) duas in sancta Ecclesia vitas designant: Martha, scilicet actiuam: Maria uerò contemplatiuam. Ista laborat ad exhibenda indigenti omnia humanitatis officia: illa uacat, & uidet quoniam suauis est Dominus. Ista circa exteriora occupatur: illa interiora contemplatur. Sicut autem Maria singularis est mater Domini: ita & effectus istarum uitarum, quarum istæ duæ sorores typum tenent, in ea extitit singularis. Nunquam in aliqua persona, immò in omnibus, Martha sic est operata: nunquam sic alias Maria contemplationi vacauit: nūquam sic alias hæc uel illa quod suum est exhibuit. Alteram Martham & Mariam dico, eorum significantium intelligo. Sed iam uideamus actionem huius Marthæ: deinde conijciamus contemplationem huius Mariæ: & vt plenius id faciamus, quid alij per Martham operantur: & quid ista operata est conferamus. Alij hospitem quemlibet in domo sua suscipiunt: ista non quemlibet, sed proprium filium Dei, qui non habet ubi caput suum reclinet, non in

domo

Matth. 24.
Assumptionis Mariæ cur hoc Euāgelium.
Maria castellum.
Castelli nobilitas.
Cant. 4.
Luca. 14.
Luca 1.
Ioan. 6.
Hiero. ser. de assump. Plenitudo gratiæ Mariæ.
Maria Martha fuit & Magdalena.
Luca 2.
Anselm. in Euangelium Lucę, intrauit Iesus in quoddam castellū tomo 3.

domo, sed in vtero suscepit. Alij nudum quemlibet veste mutabili atque corruptibili undelibet cōposita operiunt, ista uerbum Dei, quod in eadem virgine carnem in vnitate personæ assumpsit, quæ sine fine incorruptibilis atque incommutabilis permanebit. Alij quemlibet esurientem, uel sitientem, cibo uel potu exteriori reficiunt: ista hominem Deū humanitus indigentem: non solum exterioribus cibis uel potibus pauit, uerumetiā interiori suo lacte aluit. Et ut breuiter sex illa opera misericordiæ percurramus, quæ si uni ex his minimis fiunt. Deus sibi facta cōfitetur: ista non quēlibet ex minimis sed summū Dei filium hospitem suscepit: nudū carne, uel etiā pannis, operuit: esurientem pauit: sitientem lacte potauit: infirmum per infantiam & iacentem non solum uisitauit, sed & balneando, liniendo, fouendo, gestando frequentauit: ut meritò de illa dicatur. *Martha autem satagebat circa frequens ministeriū.* Comprehenso & crucifixo, quasi in carcere posito, affuit: sicut scriptū est: Stabat aūt iuxta crucem Iesu mater eius. Inter hæc sollicita erat: & turbabatur cùm fugeret in Aegyptū à facie Herodis: turbabatur cùm Iudæos insidiantes, & mortem ei inferre uolentes, cognosceret. Ad ultimum turbata est ualde, cùm uidit filium suum talem comprehendi, ligari, flagellari, conspui, spinis coronari, derideri, colaphizari, crucifigi, mori, sepeliri. Vnde ei congruit quod dicitur: *Martha Martha sollicita es*, & turbaris erga plurima. Nemo uerò dubitat quin beata Maria filium uellet de omni tribulatione eripi, & seipsam in perturbatione adiuuari à diuinitate, quam eidem filio sciebat inesse per theoricam, quæ est pars Mariæ. Hoc est quod Martha conqueritur: quòd eam soror reliquit solam ministrare, & eius auxilium in ministerio flagitat. Hæc de parte Marthæ. Porrò de patre Mariæ, quæ optima prædicatur: quanta uel qualis fuerit in beata Maria quis dignè loquatur? Si talis est ut diximus: imò melior est, quàm diximus in beata Maria pars Marthæ, quæ tamen à Domino nō laudatur: sed tamen nō uituperatur, qualis est pars quam optimam Maria elegit, quæ sic laudatur: ut ab ea non auferri dicatur? O quā magna multitudo dulcedinis Dei fuit in beata virgine Maria, quando Spiritussanctus in eam superuenit: & uirtus altissimi ei obumbrauit, & de eodem Spiritusancto concepit: quid de eo nō sapiebat, in qua sapientia Dei latebat, & in cuius utero corpus sibi aptabat. Hæc autem non solum, *ad pedes*, sed ad caput, *Domini sedens: audiebat uerbum* ex *ore eius*. Hæc conseruabat omnia uerba angelorum, pastorum, magorū: nec non ipsius filij, sui conferens in corde suo. Nemo unquam sicut ista gustauit quàm suauis est Dominus: inebriabatur ab ubertate Domus Dei, & torrēte uoluptatis eius potabatur. Nec mirum, quoniam apud eam, imò intra eam, erat fons uitę de quo manabat tanta perfectio utriusque uitæ. Circa plurima, ut Martha, occupabatur: circa vnum, vt Maria delectabatur. *Porrò unum est necessarium*: quia plurima auferuntur, unum manet. Singulariter igitur partem Marthæ peregit, singulariter optimam Mariæ partem elegit. Sed pars Marthæ ei aufertur: iam enim non erit sollicita ut ministret ei sicut puero, cui omnes angelorum ordines ministrans sicut Domino. Iam non tristabitur fugiens in Aegyptum à facie Herodis: quia ipsa ascendit in cœlum, & Herodes descendit ad infernum à facie eius. Iam non turbabitur erga plurima, quæ fecerunt filio suo Iudæi: quia omnia subdita sunt ei. Iam filius Mariæ à Iudæis uel militibus non flagellabitur nec occidetur: quia Christus resurgens à mortuis, iam non moritur: mors illi ultra non dominabitur. Pars ergo Marthæ aufertur: sed bono suo: quia pars Mariæ ei præficitur, quę nō auferetur ab ea. Exaltata enim est super choros angelorum: repletum est in bonis desiderium suum. Videt Deum facie ad faciem sicuti est: gaudet cum filio suo in æternum. Hæc est pars optima, quę non auferetur ab ea. Cuius & nos participes simus, meritis & precibus eius, per Iesum Christum Dominū nostrū. Amen. Hæc Ansel. Ipsa ēt virgo Maria elegit optimā partem, & in gratia, & gloria. In gratia quidem in uita ista per omnimodam uirtutum superabundantiam, quia (vt dicit Hierony.) Sicut in comparatione Dei nullus homo bonus: sic in comparatione matris Domini, nulla inuenitur perfecta, quātumcunque uirtutibus eximia comprobetur. Ideò bene de ea canit ecclesia.

Nec primam similem uisa est, nec habere sequentem.

In gloria etiam elegit optimam partem: illam videlicet partem: quia in cœlo citra thronū Dei maiestatis sublimior: quia exaltata est super omnes choros angelorum, & hæc pars optima nunquam auferetur ab ea in æternum. De hac parte optima August. loquens ad eam dicit: Ad hanc usque gloriam tu virgo gloriosa prouecta es, ut superno regi nil superius habeas in supremis, quæ etiam angelicam trāscēdens dignitatem ad superni regis es sublimata cōsessum. Vbi enim rex filius tuus posuit quod ex te sumptum est, ibi posuit & te matrē ex qua sumptus est. Neq; enim fas est credere te esse alibi, quàm vbi id est quod ex te sumptum est. Hæc Augustinus. Moraliter exponitur istud de religiosis ut castellum sit ipsa religio: muri istius castelli est abbas & prælati cęteri: fossata sunt paupertas, quæ fossata diabolus, ut castellū possit capere conatur abundantia diuitiarū implere: aqua circundans hoc castellum, est fons lachrymarum: alimenta, sunt vigiliæ: ieiunium, disciplinæ quibus caro attenuatur, sed anima impinguatur: turris est contemplatiario. In hoc castello ē Martha, scilicet officiales qui sunt solliciti, & turbātur erga plurima: & Maria, scilicet claustrales in claustro circa pedes Domini residentes. Ad istud castellum uenit Iesus, quando aliquis causa hospitalitatis ad ipsam religionē declinat: Iesus enim recipitur, quādo aliquis noīe eius recipitur. Igitur Iesus in mēbris suis *intrat in quoddam castellum*, id est religionis locum, *& mulier quedam Martha*, scilicet cōpassio, & significat quòd officiales debent esse mites, benigni, & seduli circa hospitum receptionem, *& huic erat soror nomine Maria*, non domina, non ancilla: quia officiales in claustro non debent esse Domini claustralium, nec ecōuersò, sed omnes fratres: quia magister unus est Christus, & unus est pater Christus: una mater regula. *Quæ sedens secus pedes Domini*, vbi describitur officium claustraliū, s. sedere, tacere, meditari audire Dominum loquentem in scriptura, & in cordibus eorū. Sed Martha conqueritur: dicens. *Domine non est tibi cura, &c.* quia officiales qui sunt circa temporalia occupati, debēt de claustralibus qui uacāt contēplationi conqueri pacē contēplationis appetēdo, & tumultum negociorum mundanorum fugiendo. Vnde Bernardus: Fœlix domus & beata congregatio, ubi Martha conqueritur de Maria: nam Maria Martham æmulari indignum est prorsus: nam Maria optimam partem elegit, s. claustrales qui uacant contemplationi,

Opera misericordiæ. *Mat. 25.* *Iohan. 19.* *Maria turbatur.* *Pars Mariæ matris Domini.* *Martha pars ablata Mariæ matri domini.* *Magdalenæ pars permanens.* *Maria optimam partem elegit.* *Hiero. ser. de assump.* *In officio matutino.* *Augustin. sermone de assumpt.* *Moraliter de religiosis.* *Bernardus serm. 3. de assumptio.*

ni, quæ non auferetur ab ea: quia nullus hodie appellat contra claustralem, qui vult in claustro residere: sed bene appellatur contra eum qui vult abbas fieri, uel quæ non auferetur ab ea: quia uita actiua cum uita præsenti deficit: uita uerò contemplatiua, post hanc uitam proficit.

ORATIO.

DOMINE Iesu Christe, qui pro nobis uenisti in carnem per diuinæ naturæ & humanæ unionem: moueantur uiscera misericordiæ tuæ super me indignum seruum tuum peccatorem & reum, & illius Marthæ quæ te in uirginali utero suscepit hospitio, & illius Mariæ, quæ uerba tua conseruauit conferens in corde suo, scilicet illius clementissimæ genitricis tuæ fide meritis & precibus: ueni & in mentem meam per gratiæ infusionem, ut nil præter te diligam, nil quæram, nil etiam cogitare concupiscam: sed tu solus mihi sis spes & omne opus. Oro, ut & hic prælibare aliquatenus ualeam consolationis tuæ dulcedinem. Amen.

De muliere Samaritana. Cap. LXII.

ET abijt iterum Iesus in Galilæam, de qua uenerat in Iudæam. Antequam veniret autem in Galilæam *oportebat eum transire per Samariam* regionẽ, non ex intentione declinandi ad Samaritanos ne doctrinæ suæ uideretur cõtrarius, qui dixit discipulis suis: *In uiam gentium ne abieritis*, quia Samaritani partim erant Gentiles, sed ex uiæ dispositione & necessitate: quia Samaria media est inter Iudæam & Galilæam. *Venit ergo iuxta Sychem* ciuitatem regionis Samariæ: quæ corruptè Sychar dicebatur: nunc uerò Neapolis dicitur: quarto miliario à ciuitate quæ Samaria dicebatur: nunc uerò Sebaste dicitur: à qua tamen adhuc regio Samaria denominatur. Distat verò Sichem de Hierusalem xiij leucis ad Aquilonem. Vt autem in Genesi dicitur: Iacob ueniens de Mesopotamia emit agrum ab Emor principe ciuitatis Sychem, & ibi ad tempus habitauit iuxta urbẽ: sed propter raptum Dynæ filiæ suæ occisi sunt habitatores illius à filijs Iacob: & sic cessit in possessionem eius: quem locum dedit Iacob moriens filio suo Ioseph: sed tempore procedẽte uenit ad Samaritanos & Gẽtiles: *Erat autem ibi fons Iacob*, id est puteus non longè à porta Sychem australi: quem ipse foderat quando ibi habitabat: qui hactenus sic uocatus fuerat, sed ex euentu qui sequitur: postea puteus Samaritanę est denominatus: super quem ecclesia fuit constructa in modũ crucis: in cuius medio ipse puteus ẽ situs: ad cuius sinistram ostenditur mansio Iacob, & prędium quod dedit filio suo. Iste puteus est fons dictus, quia omnis puteus fons est: sed nõ omnis fons puteus. Fõs.n. dicitur vbicunq; manat aqua de terra: sed si in superficie scaturit, fons tantum, & propriè dicitur: si in profundo scaturit: ita puteus appellatur, ut nomen fontis nõ amittat: hîc autem fons pro puteo ponitur. *Iesus ergo fatigatus ex itinere* in quo apparebat ueritas humanæ naturæ, ex infirmitate: *sedebat supra*, id est iuxta *fontem*, seu puteum, propter loci aptitudinem, ad quiescendum & docendum, ut scilicet requiescere faceret corpus: quia sessio propter laborẽ facta est: ut dicit Chrysostomus. Et iuxta fontem erat locus aptus Christi doctrinæ, apud quem est fons aquæ sapientiæ, gratiæ, & uitæ: unde etiam propter authoritatem docendi sedebat: quia summus doctor erat: Hora autem erat quasi sexta. Hoc dicitur ad ostendendum causam fatigationis: quia per magnum tempus etiam prędicando laborauerat, nõ enim iumentũ habebat. Ista fatigatio Christi hora sexta fuit signum passionis eius futuræ tali hora. Fatigatur Dominus secundum carnem, cuius fortitudine conditi sumus: fatigatur, per quem fatigati recreantur: fatigatur, quo deserente fatigamur quo præsente firmamur. Suscepit enim omnia, quæ nostræ infirmitatis sunt sine peccato: ut nos à peccato liberaret, & nos quasi infirmus infirmos nutriret: Fortitudo namque eius nos creauit: infirmitas nos recreauit. Assumpsit non solum naturam humanam: sed etiã defectus circa naturã: quos uidelicet ipsum decuit assumere. Vnde cùm pœnæ sint exercitatiuæ virtutis perfectæ, & testificatiuę humanæ naturæ: non simulatiuè assumpsit pœnalitates tam corporales, quàm spirituales: quæ respiciunt nostram naturam in communi, sicut famem & sitim in absentia alimenti: tristitiam & timorem, in præsentia nocumenti: & cætera huiusmodi: ut est calor & frigus, lassitudo, & similia: Nec tamen omnes defectus assumpsit corporales, sicut sunt defectus ęgritudinum multiformium: nec omnes spirituales sicut sunt peccatum ignorantia, rebellio carnis ad spiritum. Christus quippe uolens ostendere ueritatẽ humanæ naturæ, permittebat eam agere: & pati quæ sunt propria hominis, volens etiam in se ostendere voluntatem diuinæ naturæ, faciebat & operabatur opera Dei. Vnde quando retrahebat influxum diuinæ naturæ uirtutis à corpore, esuriebat & fatigabatur: quando uerò ipsam uirtutem diuinam corpori exhibebat, sine cibo non esuriebat, & in laboribus non fatigabatur. Iuerunt autem discipuli in ciuitatẽ Sychem, ut cibos emerent. Hinc secundum Chrysostomũ, Euangelista ostendit Christi humilitatem, in eo quòd solus relinquebatur: etenim ita discipulos assuefecit omnem superbiam cõculcare. Vbi & nota Christi parsimoniã: nam ita parum de cibis curabat, quòd nihil comestibile secum ferebat. *Et uenit mulier de Samaria*, regione, scilicet de ipsa ciuitate Sychem, tũc Samaritanorum metropoli, *haurire aquã*, literaliter propter defectum corporalem: sed in mysterio, propter defectum spiritualis doctrinæ & gratiæ prædicto peiorem: inter quam & Christum dialogus fuit: quia plures locutiones mutuo habuerũt. Domino ergo potum petente, quasi fidem eius sitiente:

Ioan. 4. — *Matth. 10.* — *Samaria.* — *Sychem.* — *Neapolis.* — *Sebaste.* — *Genes. 34.* — *Puteus Iacob nũc Samaritanæ.* — *Fons, & puteus.* — *Chrysosto. hom. 33. in Ioannem.* — *Hora sexta fatigatio Christi.* — *Suscepit Christus infirmitatẽ nostrã.* — *Nõ omnes defectus nostros assumpsit.* — *Chrysosto. ibidem. Christi humilitas.*

te: quia & sitiebat aquã propter itineris fatigationẽ; & salutem hominis propter eius amorem: mulier notans eũ & cognoscens ex fimbrijs pallij ipsum esse Iudæum: dixit Iudæos non couti Samaritanis: quia Iudæi abstinent à rebus eorum. Ex habitu ergo quem portabat cognouit mulier quod Iudæus esset: quia sicut erant distincti ab alijs in cultu Dei, & in corporali circuncisione: ita etiam in ueste. Iudæi enim habebãt fimbrias in uestibus: per quas discernebãtur à Gẽtibus. Ergo & tu ex habitu cognoscaris esse Christianus: ex habitu & sobrietate ciborum & ædificiorum & huiusmodi clericus, uel religiosus. Sed heu hodie uix cognoscũtur, & abinuicem discernuntur clerici à laicis, & Christiani ab infidelibus. Et sciendum hîc, quòd sublatis decem tribubus in captiuitatem: rex Assyriorum misit proprios homines in odium Iudæorum ad incolendum regnum decem tribuum, scilicet terram Samariæ, & misit Dominus leones eos deuorantes: & ideò rex Assyriorũ habito super hoc consilio, misit unum de sacerdotibus captiuis, ut doceret eos colere Deum: qui cõsilio persuasi receperunt ob metum ferarum à Deo immissarum libros Moysi & Iosue discipuli eius, & legitima terræ: non autem prophetias: & inde illis circuncisio inerat: non tamen ab idololatria cessabant: quia cũ lege etiam idola colebant: & sic partim erant Gentiles, & partim Iudæi: qui primo Cynæi à fluuio uocati: tunc dicebantur Samaritani: quasi inter Gentiles & Iudæos medij. Hos igitur Iudæi execrantur abstinendo se à cibis & uasis eorum: supplantatoresq; uocaut: quia hæreditatem patriarchæ Iacob sibi uendicant: à quo etiam Samaritani Iacobitæ sunt dicti. Licet enim esset Iudæis præceptum ne iungerent fœdus & amicitias cum nationibus: tamen specialiter abominabantur Samaritanos: & eos habebant, tanquam excommunicatos. Tum quia terram eorum pro parte occupauerant. Tum quia eis multas molestias in reædificatione templi & ciuitatis fecerant: tum quia idola colebant: tum quia in monte & non in templo Dei orabant. Cumque colloquẽdo cum Iesu mulier accepisset ab eo, quòd quinque uiros, scilicet legitimos habuerat: & sexti concubina erat: qui non erat suus legitimus uir: licet hoc ab hominibus loci illius crederetur, ait: *Video*, scilicet per effectũ: hoc est per secreti reuelationem, *quia Propheta es tu*, quasi dicat, secundum Chrysostomum. In hoc quòd mihi occulta, dicis ostenderis Propheta esse. Et ideo conuertit se ad interrogandum eum de quodam dubio: quòd inter Iudæos & Samaritanos uertebatur, scilicet de loco debito orationis, qui apud eos alius & alius habebatur. Dicebãt.n. Iudæi propriũ locum adorandi esse Hierusalem, & templum à Salomone in monte Moria ædificatum: pro quo templo Iudæi se Samaritanis præferebant. Econtrà uerò Samaritani montem Garizim iuxta Sychem situm, iuxta fontem prædictũ ad dexteram: in quo patres eorũ adorauerunt: quia ante tẽpli ædificationẽ Iudæi in montibus adorare & sacrificare consueuerunt: & ideo probabile est, quòd Iacob & filij eius, qui prope locum illum manserunt: in monte Garizim orationes, & sacrificia fecerunt. Vbi est adhuc phanũ Iouis hospitale: de quo dicitur secundo libro Machabeorum: ut patet intuenti. Pro hoc ergo monte Samaritani, aduersus Iudæos se iactabant: qui adhuc celebris locus erat. Et uocabant Samaritani patres ueteris testamẽti patres suos: quia receperant libros Moysi: & in parte erant Iudæi. Sciendum tamẽ, quòd locus conuenientior erat in Hierusalem: quia erat à Deo electus, ut esset orationis, & sacrificij locus. *Iesus autem*, respondens, *dixit*, tempus uenisse, scilicet publicationis Euangelij: *quando neque in Hierusalem adorabunt homines*, *quia ceremoniæ cessaverunt Iudæorum*, neque, *in monte* illo: quia similiter cultus cessauit Gentilium: sed *ueri adoratores adorabunt patrem in spiritu & ueritate*. Dicit autem patrem: quia adoratio legis non erat patri, sed Domino: nos enim adoramus, ut filij per amorem: illi uerò adorabant, ut serui per timorem. Dicit etiam, *in spiritu*, per quod excluduntur figurales, & carnales cerimoniæ legis & Iudæorum. Et subdit; *& ueritate*, per quod excluditur falsitas & error idololatriæ, qui erat in cultu Gentilium: quia utrunque est amotum per Christum. A tempore enim prædicationis Christi incepit prædicatio Euangelij: per quam introductus est uerus cultus diuinus: & ex Iudæis & Gentibus factus est unus populus Christianus. Cùm ergo umbra ablata, lux ueritatis fidei radiauit: apparebat non esse Deum in locis materialibus: sed potius in puris mentibus. Quasi diceret: non præfero locum loco in adorando: ubique adoretur Deus, tantum, *in spiritu & ueritate*, id est in feruore spiritus, & ex dilectione, seu charitate, quæ est à spiritu: pro his quæ uerè sunt, id est pro æternis: uel *in spiritu & ueritate*, id est, in intimo cordis speciali adoratione, ac ueritate fidei, & eius cognitione. Nec puteis orationem esse meliorẽ ratione corporalis loci: sed magis ratione feruoris & desiderij. Cùm enim Deus sit spiritus, & non corpus: spiritualem locum, scilicet cor mundum & deuotum: ac puram mentem, & non fictam quærit: non corporalem locum & montem, uel templum in quo orandum sit: quia locus non est de substantia orationis, sed eius templum est spiritus purus: in quo oretur de ueris bonis, scilicet æternis: non de uanis & transitorijs. Qui sicut ubique est: ita ubique adorari uult & potest. vnde Dauid ait:

In omni loco dominationis eius benedic anima mea Domino. Vnde Theophilus: Samaritanorum erat opinio, quòd Deus loco concluderetur: & quòd in hoc loco Deum adorare oporteat: contra quos dicit: quòd, *ueri adoratores*, non localiter, sed spiritualiter adorant. Iudæis uerò omnia sub figura erant: & ideo dicit quòd ueri adoratores non in figura adorabunt, sed in ueritate. Quia enim Deus spiritus est: spirituales adoratores quærit: quia ueritas, veros. Vnde & Augustinus. O si inuenirem, dicebas, montem aliquem altum & solitarium: credo enim quia in alto est Deus: magnus me exaudiet ex alto. Quia in monte es, propinquum te Deo putas, & cito te exaudiri, quasi de proximo clamantem. In excelsis habitat, sed humilia respicit, prope est Dominus: quibus? fortè altis his qui obtriuerunt cor. Mira res est, & in altis habitat, & in humilibus propinquat. Humilia respicit: excelsa autem à longè cognoscit. Superbos longè uidet, eò illis minus propinquat, quò sibi uidentur altiores. Quærebas ergò montẽ? descende ut attingas. Sed si ascendere uis, ascende: noli montem quærere. Ascensus inquit, in corde eius. Hoc Psalmus dicit, in conualle plorationis, cõuallis humilitatem habet: ergò intus age totum. Et si fortè quæris aliquem locum altum, aliquem locũ sanctum, intus exhibe te templum Deo. Templum enim Dei sanctum est, quod estis uos. In templo uis orare: in te ora, sed prius esto templum Dei. Et sic

patet

Samaritanorum religio, ob leones introducta.

Cynæi.

Iacobitæ Samaritani odio habiti.

Chrysosto. hom. 31. in Ioannem.

Orandi locus.

Adoratio patris.

Deus ubique adorari uult.

Psal. 102.

Loco nõ circumscribitur Deus.

Augustin. tract. 15. in Ioannem.

patet quòd Christus instruxit mulierē de vero cultu diuino in proximo futuro: quia idololatriæ gentiū, & cerimoniæ Iudæorum conuertendæ erant in spiritualem nouæ legis cultum diuinum. *Et uenientes discipuli de ciuitate*, cum cibis emptis, *mirabantur quia cum muliere loquebatur*, non propter aliquā suspitionem: sed quòd talis & tantus doctor, ac Dominus orbis terræ dignatus est alloqui unam solam mulierem pauperculam & gentilem. Non mirabantur, quòd cum muliere loquebatur: quia mulieribus, quandoque loqui consueuerat: & quandoque in comitatu eas habebat, sed mirabantur clemētiam qua gentilem, & alienigenam erroneam docebat: ignorantes mysterium quòd mulier ista typum gereret Ecclesiæ de gentibus futuræ: quam quærebat qui uenit quærere, & saluum facere, quod perierat. Vnde Chrysostomus: Mirabantur quidem superabundantem Christi mansuetudinem & humilitatem: quoniam ita perspicuus existens sustinuit loqui cum tanta humilitate inopi, & Samaritanæ. *Nemo tamen illorum dixit ei: quid quæris, aut quid loqueris cum ea?* scientes quòd eius locutio cum muliere, nō erat inutilis & uana, quāuis hoc non uiderent, quod bene ex sequenti effectu patet. Nam, *mulier*, edocta à Christo ex feruore denunciandi quod audierat, *reliquit hydriam suam, & abijt in ciuitatem*, annunciare de Christo magnalia: monens ciues egredi ad uidendum hominem: qui dixit ei quæcunque fecerat, etiā occulta. Ex quo patet eius deuotio quam conceperat de Christo: quia oblita aquæ necessariæ ad uitam corporalem cucurrit ad denunciandum aquæ sapiētiæ necessariam ad uitam spirituale: nō curans de corporali commodo propter salutem. In quo etiam sequitur exemplum Apostolorum: qui relictis omnibus secuti sunt Dominum. Ex hoc discant Euangelizaturi: prius deponere curam, & onus seculi. unde Chrysostomus: Sicut Apostoli uocati dimiserunt retia: ita hæc dimittit hydriam, & Euāgelistarum opus facit: & non unum tantum uocat, sed ciuitatem integram. Vnde & Augustinus: Oportebat autem ut Christo credēs seculo renunciaret: & relicta hydria cupiditatem secularem se reliquisse demonstraret. Proiecit ergo cupiditatem, & properauit annunciare ueritatē. Discant qui uolunt euāgelizare, ut prius hydriam ad puteum proijciant. Hæc Augustinus: Item ex eo patet mulieris deuotio: quia non ueretur fateri suam turpitudinem, ut eos adducat ad Christi prædicationem. Vnde Chrysostomus. Non uerecundata autem est hoc dicere: anima enim cùm igni ta fuerit igne diuino, ad nihil eorum quæ sunt in terra de reliquo inspicit: neque ad gloriam, neque ad uerecūdiam, sed ad illam solā quæ detinet eam flammam. Et dicebat: *numquid ipse est Christus?* quasi dicat sic uidetur per effectum. Videtur enim magis Deus quàm homo: quia solus Deus nouit cogitationes & secreta hominum.

Nota hic quòd Christus hanc mulierem, & nos in ea ad tria induxit. Primò ad contemnendum amorem mundi cùm dixit: *Omnis qui biberit ex aqua hac:* scilicet materiali, *sitiet iterum*, licet ad tempus sitim auferat: amor enim mundanorum, scilicet diuitiarum, deliciarum, & honorum, sitim non extinguit, sed auget: de quibus dicitur in Prouerbio. *Sanguisugæ duæ sunt filiæ, quæ semper dicunt affer, affer.* Sanguisuga est mater superbiæ quæ est causa & initium omnium malorum: habet autem duas filias: scilicet cupiditatem, & uoluptatem: quia superbus non tantum honores ambit, sed etiam bona aliorū rapit, uoluptuosè uiuit. Ista autem quàm sint uacua & uana, in morte ostenditur Alexandri, qui cùm esset totius mundi Dominus, diuitijs plenus, & libidinosus: & eius ossa in uase aureo reposita fuissent, philosophi ibidem conuenerunt. Vnus ergo uolens suum Dominum ostendere uanum fuisse ait: Heri isti non suffeciebat totus mundus: hodie parua sepultura est cōtentus. Alius uolens ostendere uanum esse aurum & argentum congregare, ait: Heri iste faciebat thesaurum de auro: hodie aurum thesaurum faciet de ipso. Alius uolens ostendere uanum esse corpus delicijs nutrire, dixit: Heri iste nutriebat corpus suum diuersis delicijs: hodie uerò comeditur à uermibus. Secundò Christus inducebat istam mulierem, & nos in ista ad desiderandum amorem Dei, cùm ait: *Qui autem biberit ex aqua quam ego dabo ei*, scilicet de gratia spiritus sancti, *non sitiet in æternum*, quia amor spiritus sancti extinguit amorem mundanarum deliciarum, & honorum. Vnde Augustinus: Qui biberit de fluuio paradisi, cuius una gutta maior est Oceano: restat ut in eo omnis sitis mundi huius penitus extincta sit. Hæc Augustinus: Huius fluuij paradisi unam guttam perceperat Paulus: & statim extinxit in eo omnem superbiam: ita quòd ferocem lupum mutauit in agnum mansuetum. Perceperat Matthæus: & statim extinxit in eo omnem auaritiam: ita quòd rapacem conuertit in contemplatorem: nam qui prius rapiebat aliena, postmodum contempsit propria. Perceperat Maria Magdalena, & mox extinxit in ipsa omnē luxuriam: ita quòd corniculam nigram conuertit in columbā candidam. Tertiò inducebat eam, & nos in sui cognitionem. Gradatim autem mulier surrexit ad cognitionem Christi: nam primò dixit eum esse unius Deicultorem: in hoc quòd dixit eum esse Iudæum: & hoc fuit magnū. deinde dixit eū esse Prophetā, & hoc fuit maius: tandem dixit & credidit eū esse Christū, & hoc fuit maximum. Per hoc datur intelligi, quòd debemus à minimis & paulatim ascendere ad maiora. Iste gradus significatur in Marco, ubi dicitur: Vltrò terra fructificat. primò herbam, deinde spicam, deinde plenum fructum in spica. hoc est secundum glossam: timorem, pœnitentiam, & charitatem. Primum pertinet ad incipientes: secundum, ad proficientes: tertium, ad perfectos. De hoc habebis latius infrà post sequens capitulum in secunda parabola, quæ est de zizania. *Et exierunt*, homines de ciuitate uenientes ad Iesum, ut præsentialiter audirent eum. In quo datur intelligi, quòd si ad Christū uolumus ire, oportet nos ciuitatem exire, id est amorem carnalis cupiditatis deponere. *Interea*, scilicet dum mulier abesset, ac ciuibus prædicaret: & antequam Samaritani ad eum uenissent: *rogabāt eum*, quem fatigatum uidebant, *discipuli*, qui cibos attulerant ut manducaret, quia hora comedēdi, & locus ad hoc aptus erat, & similiter tempus aptum ad prandium in absentia aliorum. Habita autem occasione ex cibo corporali, incipit loqui de cibo spirituali, scilicet de conuersione Samaritanorum: qui per eius prædicationem sunt ei incorporati. unde subdit: *Ego cibum habeo*, ex patris ordinatione, *manducare*, id est mihi incorporare: *quem uos nescitis*, quasi dicat: alius cibus, scilicet conuersio gentium plus me delectat, quàm cibus per uos apportatus. Vbi Theophilus: Hominū salutem hic cibum uocauit: ostendens quantum desiderium habet nostræ salutis. Sicut enim nobis con cupisci-

Marginalia: Loqui cum muliere est summis Dominus. — Chrysosto. hom. 32. in Ioannem. — Chrysosto. ho. 33. in Ioannem. Hydria de musso. Augustin. lib. 83. quæstione 64. Samaritanæ deuotio. Chrysosto. hom. 33. in Ioannem. — Prouer. 30. Sanguisuga quid est. — Alexandri Magni sepultura. — Fons aquæ uiuæ. — Gutta fluuij uiui. — Gradus in cognoscendo. — Mar. 4. — Cibus Christi.

cupiſcibile eſt comedere: ita ei ſaluare nos. Hæc Theophilus. Dicant ergo hoc prælati eccleſiæ exẽplo Domini, cùm eis offeruntur exenia ciborum & huiuſmodi: ego cibum habeo manducare quem vos neſcitis, & contemnãt ublata eis, quia excæcant ocu los cordis. Et adiũgit: *Meus cibus est*, id eſt in hoc eſt mea refectio: & delectatio, ac firmitas ſuſtentatio: vt non curans de corporali commodo propter ſalutẽ: in quo etiam ſequitur exemplum Apoſtolorum, qui relictis omnibus ſecuti ſunt Dominum, *vt faciam uo luntatem eius, qui misit me*, ut perficiam & compleam opus eius, quod ſcio eum uelle in hominum conuer ſione & redemptione, qui vult omnes homines ſaluos fieri: & ad agnitionẽ eius uenire. Voluntas quippe patris eſt, ut in filium eius credamus: opus uerò patris eſt, prouiſio noſtræ redemptionis. Cibus ergo & potus, id eſt delectabilis refectio Christi, noſtra eſt fides, & noſtra eſt ſalus quã ipſe cum magno quærebat deſiderio: cuius delitiæ ſunt eſſe cum filijs hominum. Tunc ergo Deo cibum ſpiritualem offerimus, quando per præuenientem gratiam ab eo ſalutem noſtram poſcimus: cùm ſcilicet petimus, fiat uoluntas tua, ſicut in cœlo & in terra. Secundum Origenem: Omnis homo qui bene operatur, ad duo debet dirigere ſuam intentionem ſcilicet ad honorem Dei, & utilitatem proximi: quia *finis præcepti est charitas*, quæ continet amorẽ Dei & proximi: & ſic quã do aliquid facimus propter Deum, finis præcepti eſt Deus: quando uerò propter utilitatem proximi, finis præcepti eſt proximus. Facit ergo uoluntatem patris, docendo credere in ſe: facit opus eius, manifeſtando myſterium incarnationis, quouſque per paſſionem & cætera perficiat illud & compleat. Et quòd inſtet tempus hoc faciendi, oſtendit, dicens: *Nonne uos dicitis quia adhuc quatuor menses sunt, & messis uenit*: unde perpenditur (ſicut in ſcholaſtica historia dicitur,) quòd hyemis tẽpore hoc factum eſt. & uidetur quòd factum ſit in menſe Ianuarij: quia in illa calida regione ſunt meſſes tempeſtiuæ. unde in feſto Pentecoſtes offerebantur frugum primitiæ, quaſi dicat Christus licet tempus meſſis corporalis adhuc diſtet: tempus tamen meſſis ſpiritualis iã inſtat. Dicitur. n. meſſis materialis & corporalis collectio frugum, & ad huius ſimilitudinem meſſis intelligibilis & ſpiritualis dicitur uocatio & collectio hominum ad fidem per quam congregamur in Domini horreum. Vnde ſequitur: *Ecce dico nobis: leuate oculos uestros*, ſcilicet ſpirituales: *& uidete regiones*, ad fructum fidei diſpoſitas, *quia iam albæ sunt*, ſcilicet candore deuotionis ueſtitæ & maturæ, *ad messem*, & metendum. Hoc dicebat propter Samaritanos ad ipſum uenientes, quos uocauit ſegetes albas & paratas ad meſſem, id eſt paratos & diſpoſitos ad credendum. Ex ciuitate autem illa quæ di cebatur Sychem: multi Samaritanorum crediderunt in eum, propter uerbum mulieris teſtimonium perhibentis, quia dixit ei quæcunque fecerat, quæ & occulta erant. *Cùm ergo Samaritani*, audita fama Christi, *ad eum uenissent: rogauerunt ut ibi maneret*, ut ab eo inſtruerentur melius: & firmi in fide fierent. Ecce deuotio auditorum: quia accepta fide deſiderabant per eius doctrinam amplius informari ad ſuam confirmationem. In quibus omnibus econtrariò arguitur duritia Iudæorum, qui in omnibus fecerunt contrarium. unde Chryſoſtomus: Sic ergo ſolo mulieris teſtimonio credentes: & nullum ſignum uidentes, exierunt deprecantes

Intentio debita.

Origenes tomo 13. in Ioannem.

Messis, quid dicatur.

Samaritanorum deuotio.

Chrysosto. hom 33. in Ioannem.

A Christum, ut apud eos maneret. Iudæi uerò miracula uidẽtes, omnia egerunt ut à regione eorũ eum abijcerent. Et Iudæi quidem etiam uiſis ſignis incorrecti manſerunt: hi autem & ſine ſignis multã circa eum fidem demonſtrauerunt. Et acquieſcens Dominus petitioni eorum, quæ erat honeſta & deuota, manſit ibi: quia ſemper ſatisfaciat deuotis in oratione ſua. per duos dies: propter duo præcepta charitatis, quibus inſtruit credentes. Tertius autem dies, eſt dies gloriæ, & in hoc non manſit ibidem: quia Samaritani nondum erant capaces gloriæ. Sic & hodie quotidie mulier, id eſt eccleſia, his qui foris ſunt Christum annunciat: ueniunt ad Chri

B ſtum per famam, & credunt: & Christus manet per charitatem biduo apud illos: hoc eſt, dat eis duo præcepta charitatis, ſcilicet dilectionis Dei & proximi, in quibus pendet lex & Prophetæ. Rogemus eum & nos, ut & nobiſcum duos dies maneat: quatenus duo præcepta charitatis: duorumque teſtamentorum fidẽ & amorem, & tenere nos doceat. *Et multo plures, quàm in principio crediderunt*, propter ſermonem eius quem ſicut uerba uitæ præferebant uerbis mulieris, quia nunquam ſic homo eſt locutus. *Et mulieri dicebant, quia iam propter loquelam tuam non credimus*, quia nihil eſt in comparatione eius, quod uidemus. Licet enim ex doctrina alicuius inducatur quis ad credendum: fides tamen ſecundum ſe innititur diuinæ ueritati, ſeu uirtuti ad id quod credit fir-

C mandum. *ipsi enim*, exterius & interius audiuimus ſapientiæ uerba, ab ipſo qui eſt Deus & homo, *& scimus*, firmiter credendo, quia in fide eſt maior certitudo adhærentiæ quàm in ſcientia, & quia non ſufficit corde credere, ſed oportet fidem confiteri ore: ideo fidem ſuam confitentur dicendo, *quia hic*, per eminentiam ſingularem, *est saluator*, per efficaciam ſalutarem: *mundi*, per influentiam generalem. Conſpice nunc Dominum Ieſum, quia itinerando non utitur ſubiugalibus aut uecturis: ſed pedibus incede bat, ne grauis eſſet his ad quos declinabat, & quomo do fatigatos planè & moroſè incedit, ac tandem ad quieſcendum ſuper puteum ſe ponit. In hoc ergo ꝙ

D fatigatus eſt ex itinere, datur nobis exemplum nõ re fugiendi laborem pro aliorum ſalute: ſimulque datur & paupertatis exemplum, quia prædicabat & ſedebat ſic prout contigit iuxta puteum, ſuper nudum lo cum, quaſi dicat ſecundum Chryſoſtomum. Non in throno, aut puluinari, ſed ſimpliciter iuxta puteum: & ut cõtingebat ſuper terram. Sępe fatigatus eſt Dominus Ieſus, & tota uita ſua in paupertate & labore fuit. Vnde Pſalmiſta in perſona ipſius. *Pauper sum ego, & in laboribus à iuuentute mea*. Vnde Chryſoſtomus: Christus igitur in Samariam accedens facilem & delitioſam uitam abijciens, laborioſam uerò & ſtrictã ſequẽs nõ ſubiugalibus utitur: ſed ita ualidè & difficulter incedit ut ex itinere fatigetur. Ex hoc ubi-

E que erudit ſe operatorem eſſe, & non ſuperflua pete re, & non multis indigere. Ita enim vult à ſuperfluis alienos nos eſſe, ut & ipſorum neceſſariorum multa abſcindamus à nobis. Propterea dicebat: *Vulpes foueas habent: & uolucres cœli habitationes, filius autem hominis non habet ubi caput reclinet*. Propterea & in montibus quamplurimum conuerſatur, non ſolum in die ſed & in nocte, & in deſertis. Hæc Chryſoſtomus. Conſidera etiam quia diſcipuli non deferebãt victualia: ſed hora comẽdẽdi inſtante ibant ad comparandum ea. Vnde Chryſoſtomus: diſcimus autem Domini non ſolum circa itinera ualidum robur: ſed

etiam

Meditatio historia.

Fatigatio Christi.

Chrysosto. hom 30 in Ioannem.

Psal. 87. Chrysosto. ibidem.

Matth 8. et Luca. 9.

ët circa cibaria negligentiã. Non.n. discipuli eius deferebant victualia, sed uiaticula: & ostendit hoc alius Euãgelista dicẽs: Cùm de fermẽto Pharisæorũ eis loqueretur, quoniam illi æstimauerunt: quia panes nõ portauerunt, & cùm esurientes inducit, & incidẽtes spicas & comedentes, & cùm dicit eum ad fiscum propter esuriẽ uenisse: nihil aliud per omnia nos erudit, quàm hoc, s. contemnere uentrem: & nõ studiosam eius æstimare esse ministrationẽ. Intuere equidẽ eos & hic: neq; deferẽtes utique quid, neq; quia non portabant statim ab initio diei huius sollicitos, sed secũdũ tps secundũ quod oẽs pulmẽtũ accipiunt, escas cõparãtes: sed nõ ut nos qui mox è lectulo surgẽtes præ alijs hæc intendimus: coquos & mẽsæ positores uocantes, & cũ multo hoc scrutantes studio, & post illa ita alia tangentes, secularia ante spiritualia facientes, & quæ superuacua habere oportebat ut necessaria honorãtes, propter hoc omnia sursum & inferius sunt. Contrarium enim oporteret omnium spiritualium multam facientes rationem. Postquam compleuerimus, illa tunc tangere hæc. Hæc Chryso. Ambulauit ergo Christus sine equis, usque ad lassitudinem: sine expensis, usque ad esuriem: ac sine seruitoribus & pompis, usque ad ministrationem. Cõspice etiam quomodo nõ dedignatur cum neglecta & alienigena muliere loqui: monstrans q̃ mitis, quamque humilis sit. Non despicit personas uiles & humiles, tales enim interdum capiunt archana salutis plus quam diuites & nobiles. Item cõspice quomodo intentus erat studio spirituali, quia cum esset tẽpus comedendi: uoluit tamen differre ut intenderet prædicationi. & distulit refectionem corporis accipere, nolẽs comedere antequam illis de ciuitate prædicaret: quamuis iam esset hora sexta, & ipse etiam ex itinere fatigatus esset: uolens prius intendere cõuersioni Samaritanorum, & operari ea quæ erãt spiritus, quàm ea quæ erant corporis, quantumcunque tunc indigeret. In quo dans exemplũ alijs similiter faciendi: ostẽdit uerbo & facto quantum prædicator Euãgelij debet esse sollicitus de salute hominum, & postponere omne aliud negocium, & q̃ homo debet esse magis sollicitus de sui proximi salute spirituali, quàm de propria necessitate corporali. Item conspice quomodo fatigatus & famelicus sedet in terra nuda, nõ supposito puluinari, & reficitur cum discipulis sicut aliquis pauper de populo communi, nec ad magna hospitia in ciuitate declinat, sicut nos miseri. Non enim legitur, quòd ciuitatem tunc intrauerit: ne sibi contrarius esset qui discipulis dixit, & in ciuitates Samaritanorum ne intraueritis. Nec credas, quòd sola hac uice in terra comedit Dominus humilis & amator paupertatis, sed sæpe cùm ibat per mundum comedebat extra ciuitatem & uillam, ad aliquem riuum uel fontem: quantumcunque fatigatus foret & afflictus. Non habebat cara & exquisita cibaria, non uasa diuersa uel curiosa, non preciosa & delicata uina: sed habebat aquam puram de ipso fonte vel riuo, quæ uineas fecundat, & panem tanquam pauper sedens in terra humiliter comedebat, qui escam omni carni ministrat. Compatere sibi, quia uides cũ fatigatum, & sic humiliatum: ac sustentatione potus & cibi corporalis indigentem, & sicut cæteros de populo his nitentem. vnde Augustinus: esuriuit qui omnes pascit, sitiuit qui est fons sitientium, fatigatus est ex itinere, qui uiam nobis fecit in cœlum.

Meditatio operũ Christi. — *Mat. 10 a.* — *Augustin. li. 83. quæstio.*

ORATIO.

DOMINE Iesu Christe diues omnium bonorum & largitor opulentissime: da mihi fatigato in huius uitæ itinere cibum & potum, ut refectar a te: fons uitæ & omnium gratiarum uberrime, cor meum ab ubertate voluptatis tuæ inebria: ut obliuiscatur omnia ista transitoria. panis uiuus quo numquam deficis: da mihi hunc cibum spiritualem, ut tuam in omnibus faciam uoluntatem. mane apud me duos dies: quatenus duo præcepta charitatis, duorumque testamentorum fidem me amare facias & obseruare, ac tertia die, scilicet gloriæ, apud te semper manere. Amen.

De filio reguli sanato. Cap. LXIII.

DEINDE post duos dies quibus Dominus Iesus mansit apud Samaritanos, *exijt inde*. s. de Samaria confirmatis Samaritanis ĩ fide, *& abijt in Galilæam*, vbi fuerat nutritus: per quod significatur, quòd in fine seculi confirmatis gentibus in fide & ueritate, reuertetur ad Iudæos cõuertẽdos: *uenitq; iterum in Chana Galilææ, ubi*, in nuptiis, *fecit aquã uinum*, corã discipulis suis. *Et erat quidam regulus cuius filius infirmabatur Capharnaum, hic cum audisset Iesum*, ad partes sibi uicinas aduenisse, *abijt ad eum*, in Chana, ubi eum nouerat esse, *& rogabat eum ut descenderet*, s. in Capharnaũ, quæ erat in basso respectu loci ĩ quo Iesus erat, *& sanaret* præsentialiter, *filiũ eius*, quem diligebat: quasi non posset sanare nisi præsens esset. Secũdũ Theoph. Iste regulus interfuit miraculo facto in nuptijs, quando Christus aquã in uinũ mutauit: quia tunc credidit, sed tñ Christi diuinitatẽ perfectè non cognouit. Dicitur autem regulus multipliciter: Vno modo paruus rex q̃ paruo præest regno: & hoc modo non accipitur hic: quia tunc tẽporis non erat rex in Iudæa. Romani enim uolentes frangere Iudæorũ superbiam, abstulerunt ab eis regiam dignitatẽ: regnum Iudææ in quatuor tetrarchias diuidentes, ad præcauendum eorũ rebellionem. Alio modo, secundũ Chrys. dicitur regulus, aliquis de stirpe regia: seu generis existẽs regalis: nec hoc modo accipitur hîc. Tertiò modo dicitur aliquis regulus, regum officialis: & isto modo accipitur hîc: quia erat officialis imperatoris, deputatus ad custodiam Galilææ, propter quod manebat in Capharnaum, quæ erat metropolis illius terræ: uel fortè aliquis de familia Herodis Tetrarchæ, pollens aliqua principatus dignitate.

Ioan. 4. — *Regulus multipliciter dicitur.*

Regulus

A

Regulus iste auditis miraculis Christi, sperauit ab eo
impetrare sanitatem filij sui: & credidit ipsum posse
sanare filium suum à quo salutem quæsiuit: sed in fi-
de dubitauit in hoc, quòd præsentiam eius requirẽs,
non nisi præsentia corporali, & tactu eum posse sa-
nare putauit. non enim ubique præsentem eum esse
credidit, sicut Centurio, qui ait: *Domine non sum di-
gnus ut intres sub tectum meum, sed tantũ dic uerbo, et sa-
nabitur puer meus*. Agnoscens itaque Dominus cor
diffidentis: arguit hominem in fide tepidum, dicens.
Nisi signa, scilicet communia: *& prodigia*, scilicet si-
gna maiora quæ sunt sine exemplo, eo quòd similia
eis non sunt uisa uel audita: & ideo procul à digito,
id est à similium demonstratione dicta, *uideritis*, si-
cut increduli, *non creditis*, nam signa dantur infideli-
bus ad confirmationem doctrinæ, non fidelibus, qui
assentiuntur scripturæ. Non reprehendit eum de pe-
titione salutis filij sui, sed de defectu fidei. Veruntā-
men quia ex deuotione repetit petitionẽ dicens: *Do
mine descende priusquam moriatur filius meus*, ideo ex-
auditur à Domino. Iesus tamen ibidẽ remanens: &
propter semiplenam fidem eius se nõ deesse, sed ubi-
que sicut Deum præsentialiter esse indicans, solo ius
su & uerbo filium absens sanat, ut pater amplius cre-
dat dicens: *Vade*, non enim uoluit Iesus ire corpora-
liter: ut amoueret ab eo falsam æstimationem, qua
putabat ipsum posse sanare tãtum per præsentiã cor-
poralem, *filius tuus uiuit*, id est restitutus est perfe-
ctæ sanitati, de ianua mortis, cui appropinquauit: q̃a
mori incipiebat. *credidit homo sermoni Iesu*, quia fi-
des requiritur ad obtinendum Dei beneficium: &
ibat sine corporali præsentia Christi: credens, quia
ubique esset uirtus eius ad curandũ. Iam incipit cre-
dere, quia sermone sanat: & ita eum Deum esse &
præsentem ubiq; existere, quod nõ suprà credebat.
Ad informationem ergo nostram cessit Dominus
superbo regulo, ne iret cum eo ad filium suum: con
cessit humili centurioni, ut iret ad eius seruum unde
Gregorius: Quid est q̃ regulus rogat, ut ad eius filiũ
ueniat: & tamen corporaliter ire recusat: ad seruum
uerò Centurionis non inuitatur: & tamen se corpo-
raliter ire pollicetur. Reguli filio per corporalẽ præ-
sentiam non dignatur adesse: Centurionis seruo nõ
dedignatur occurrere. Quid est hoc, nisi quòd super
bia nostra retunditur: qui in hominibus non naturã,
qua ad imaginem Dei facti sunt, sed honores & diui
tias ueneramur? Cũq; pensamus quæ circa eos sunt,
profectò interiora minimè prouidemus. Dũ ea cõsi
deramus, q̃ in corporibus despecta sunt: negligimus
pẽsare qđ sunt. Redẽptor uerò noster, ut ostẽderet:
q̃a q̃ alta sunt hoĩ, sanctis despicienda sunt: & q̃ de-
specta sunt homini, despicienda non sunt: ad filiũ re-
guli ire noluit: ad seruũ Centurionis ire paratus fuit.
Increpata est ergo superbia nostra, quæ nescit pensa
re homines, propter homines. Hæc Grego. Non er-
go consideremus aut pensemus, quæ circa homines
sunt, sed quid sunt. Multi enim negligentes quod
sunt, sollicitè gloriam aliunde sibi quærunt. Vnde
Chrysostomus: Nabuchodonosor itaque plurimi
nunc inueniuntur imitari. Vt enim ille tunc de ima-
gine: sic modo alij de ueste preciosa: de equis, uel cur
rilius: de amplitudine domorum: de pulchritudine
columnarum: & picturis parietum opinãtur esse me
liores. Quia enim quod errant homines perdide-
runt: sollicitè huc illucque circumeunt, aliunde sibi
gloriam colligentes omni sanè irrisione plenissimã.
Hæc Chrysostomus: *Credidit ergo regulus sermoni Ie-
su*, non tamen integrè, neq; sanè: quod ostenditur ex
hoc quòd sequitur. Nam eo descendente de Chana
Galilææ in Capharnaum, quę magis est in ualle: cum
serui sibi occurrerent: & congaudendo filium suum
sanatum nunciarent: *interrogabat horam ab eis in qua
melius habuerat*. Quod fecit ad certificationem mira
culi respectu sui, uolebat enim scire utrum casu hoc
factum esset, uel ex præcepto Christi. *Et dixerunt ei,
quia heri hora septima reliquit eum febris*. Vbi Chry-
sost. Vide qualiter miraculum manifestum est: non
enim simpliciter: neque vt contigit à periculo erutus
est, sed repentè & simul: ut appareat non esse ex na-
turæ consequentia quod fiebat, sed actione Christi.
Vnde sequit: *Cognouit ergo pater quia illa hora erat in*

B

qua dixit ei Iesus, author salutis: *filius tuus uiuit*. & q̃ in
hora uerbi dominici sanatus esset, *& credidit ipse &
domus*, id est, *familia eius tota*. & hæc est conclusio
intenta. Ad hoc enim factum est illud miraculum, vt
regulus cum familia sua crederet in Christum: & ex
tunc perfectus in fide fuit, quia perfectè credidit. Vn
de secundum Aug. & Bedam datur intelligi & in fi-
de gradus esse sicut & in alijs uirtutibus, scilicet ini-
tium, incrementum, & perfectionem. Huius ergo re
guli fides initium habuit, quando Dominum roga-
uit, ut descenderet & filium suum sanaret: tunc enim
& credidit, & dubitauit. Credidit quidem quòd filiũ
suum sanare posset: sed non credidit quòd eum sana
re posset, nisi & corpore præsens esset. Deinde fides

C

eius accepit incrementum: quando scilicet credidit
sermoni Domini dicentis: *Vade, filius tuus uiuit*: Sed
perfectionem obtinuit: q̃n. s. serui sanitatem filij nun
ciauerunt: quia tũc perfectè credidit, & domus eius
tota. secundũ illud Lucę: *Hodie huic domui salus à Deo
perfecta est*. Iam ergo hic regulus Euangelista effici-
tur: dum ad fidem susceptã alios inducebat. Et ideo
signanter qui prius regulus in Euangelio est uoca-
tus: postea crescente fide homo est dictus: & conse-
quenter propter perfectam fidem pater est appella-
tus. Item notandũ q̃ tribus uicibus in hoc Euange-
lio de uita filij istius reguli habetur ostensio. Primò
per Dominum, qui dixit, *filius tuus uiuit*. Secũdò, per

D

seruos: qui nunciauerunt dicentes q̃ filius eius uiue
ret. Tertiò pater hoc cognouit, *quia illa hora*, i. septi-
ma sanatus esset: & hoc ad denotãdum q̃ triplex est
uita triplici morti opposita. Prima naturæ, quæ ha-
bet oppositam mortem naturæ. Secunda gratiæ, cui
opponitur mors culpæ. Tertia gloriæ, cui opponi-
tur mors gehennæ. Mysticè iste filius reguli, signifi-
cat humanum genus: filium reguli propagatum de
Adam: qui de rege factus est regulus, quando perdi-
ta charitate factus est malus. Hic filius reguli febre la
borabat: quando per diuersa uitia genus humanum
æstuabat: cuius salus inter Chana & Capharnaum
completur: ad dandum intelligere, quòd de zelo mi
sericordiæ diuinæ: quia Chana zelus interpretatur:

E

processit salus in nomine qui erat in Capharnaum:
hoc est, comessationibus & ebrietatibus deditus:
quia Capharnaum interpretata, pinguedo dicitur.
Horæ autem septem: sunt septem illustrationes so-
lis iustitiæ, qui est Christus, scilicet sanctificatio-
nis naturæ, in incarnatione: uisitationis hominum,
in natiuitatis humilitate: & condemnationis concu-
piscentiæ, in circuncisione: regenerationis nostrę, in
baptismo: sanctificationis pro nobis, in ieiunio:
eruditionis nostræ, in prædicatione & miraculis:
& redemptionis nostræ, in passione: quando hora se
ptima sol declinauit: & infirmitas sanata fuit. & hoc

Marginalia: *Matth. 8.* — *Prodigia.* — *Doctrina, quibus cedamus.* — *Gregorius hom. 18. in Euãgelia.* — *Ne te quęsiueris extra.* — *Chrysosto. ho. 23. ad popu. Antiochenum.* — *Chrysosto. ho. 34 in Ioannem.* — *Miraculi finis.* — *Augustin. in tractatu 16. in Ioã. Gradus in fide.* — *Luca 19* — *Regulus. Homo. Pater.* — *Mors, et uita triplex.* — *Mysticè.* — *Illustrationes solis iustitiæ.*

ſignificabatur in libro Regum, ubi dicitur: Vade lauate ſepties in Iordane, &c. Iordanis enim, humilis decurſus interpretatur: & ſignificat per ſeptem horas deſcendentem ad nos Dominum: in cuius gratia lauamur ad ſanitatem. Vel horæ ſeptem, ſunt ſeptem recordationes ſolis iuſtitiæ: quia in nocte in matutinis recolimus Domini captiuitatem: in prima illuſiooem: in tertia, productionem ad iudicinm: in ſexta, ſententiam: in nona, mortem: in ueſpera ſepulturam: in completorio, poſitionum cuſtodum circa ſepulchrum. his enim horis perducimur ad vitã & ſalutẽ. unde in Pſalmo: *Septies in die laudem dixit tibi ſuper iudicia iuſtitiætuæ.* Myſticè ẽt iſte cuius filius infirmabatur non rex, ſed regulus appellatur, nam ſicut in Pronerbijs dicitur: *rex qui ſedet in ſolio indicij, diſſipat omne malum intuitu ſuo*: Qui ergo ſeipſnm bene diſponit regere, ſedeat in ſolio iudicij diſcutiens omnia opera ſua: ut ſi quid intermiſceat, diſcretionis intuitu illud diſsipet: quoniam qui regnum ſuũ bene adminiſtrat, meritò rex dicitur. Vnde Seneca: Vis habere magnum honorem: dabo tibi imperium, impera tibi. Qui uerò malè regnum adminiſtrat: oon rex ſed regulus dici debet. Quilibet ita peccator poteſt dici regulus diminutiuè: quia deficit in ſuiipſius regimine: & tunc eius filius infirmatur, quando rationi ſenſibilis appetitus contrariatur: qui debet obedire rationi, ſicut filins ſuo patri: ſed cùm homo per rationem Chriſtum fideliter deprecatur: tunc iſte filius per uirtutem Chriſti ſanatur, per quem ſenſibilis appetitus ſub ordine rationis collocatur. Ipſa ergo ratio rex eſt in regno: quæ bene rex dicitur, quia totum corpus hominis per eam regitur: & affectus hominis ab ea dirigitur & informatur: nec non & filiæ, ſcilicet uires aĩæ, eam ſequũtur. Sed quandoque dicitur regulus, quando ſcilicet diminuitur in cognitione: & obſcura ſequitur inordinatas paſsiones, & non reſiſtit eis: & ideo filius eius. id eſt affectus infirmatur, id eſt deuiat à bono & declinat ad malum. Si enim ratio fuiſſet rex, i. fortis: filius eius infirmaretur: ſed quia regulus eſt, ideo filius eius infirmatur. Serui rationis, ſunt opera hominis: quia homo eſt Dominus actuũ ſuorum, & affectus partis ſenſitiuæ, quia obediunt rationi imperanti & dirigenti. Iſti autem ſerui annunciant quòd filius reguli, ſcilicet rationis, uiuit: quãdo relucet io opere quòd uires inferiores obediunt rationi. Per horam autem ſeptimam in qua puer à febre dimittitur, ſignãtur ſeptem dona ſpiritus ſancti: in quo omne peccatum dimittitur, & nita ſpiritualis in anima creatur: ac tota & perfecta ſalus mentis & corporis conſiſtit. Horæ etiam ſeptem quibus anima de peccato per pœnitentiã reſurgit, poſſunt dici iſtæ: Vna eſt in contritione, tres in confeſſione quæ eſt uera, ſimplex, & integra: & tres in ſatisfactione, ſcilicet ieiunium, oratio, & eleemoſyna. Iſtæ ſeptem horæ ſignificantur in lib. Regum, ubi dicitur quòd puer ab Helizæo reſuſcitatus oſcitauit ſepties, & redijt ad uitam: quia iſtis ſeptem reſurgitur à portis mortis ad uitam. Vbi Theophi. Regulus eſt omnis homo non ſolum quia regi uniuerſorum propinquus ſecundum animam exiſtit, ſed quia ipſe ſuper omnia principatum ſumpſit: cuius filius, id eſt mens febricitat uolupeatibus prauis & deſiderijs. Accedit autem ad Ieſum & deprecatur ut deſcendat, id eſt ut condeſcenſu miſericordiæ utatur: & peccatis parcat priuſquam à uoluptatum infirmitate mortificetur. Sed Dominus dicit, ualde: id eſt, profectum continuũ circa bonum oſtendas: & tunc filius tuus uiuet. Si antem ambulare ceſſaueris, mortificabitur tibi intellectus circa boni operationem. Hæc Theophilus: Quotidie etiam regulus pro filio infirmo ſanando intercedit: dum prælatus quiſque pro ſuo ſubdito uarijs tentationibus deprauato, ut à Domino ſanetur preces effundit. Infirmus uerò ſanatur, dum per culpam deprauatus, per gratiam ad iuſtitiam reuocatur. Debemus ergo rogare Deum, ut à peccatis ſanemur: quia nullus per ſe poteſt ad ſtatum redire iuſtitiæ: niſi à Deo ſanetur. In hoc autem qnòd infirmabatur Capharnaum: notantur tria quæ ſunt cauſa ſpiritualis infirmitatis. Capharnaum enim interpretatur ager pinguedinis, uel uilla conſolationis: erat etiam ciuitas magni honoris. Ex quibus habetur quòd ſæpe cauſa ſpiritualis infirmitatis eſt abundantia rei temporalis: & nimia conſolatio muodana: & nimia exaltatio terrena: quia proſpera plus nocent homini, quàm aduerſa. Vode Boetius: Plus hominibus reor aduerſam, qnàm proſperam prodeſſe fortunam. Vnde & Seneca: Tunc conſilia ſalutaria aduoca, cùm tibi alludit uitæ proſperitas. Tunc te uelnt in lubrico ſuſtinebis ac ſiſtere: nec dabis tibi impetus liberos, ſed circũſpicies quò eũdum ſit, uel quouſque: Hæc Seneca. In hoc etiam quòd erat filius reguli, datur intelligi, quòd nobilitas generis ſæpe eſt cauſa infirmitatis ſpiritualis: quia nobiles ſæpe efferuntur in ſuperbiam: ſæpe exercent rapinã: ſępe ẽt immergũt ſe in lutum luxuriæ, & laſciuiã. Cauendum ergo in proſperitate huius mũdi, oe ſpiritualiter infirmemur, quia tunc facilius & frequẽtius per peccatum arripimur. Vnde Chryſo. Quãdo proſperitate perfruimur, cùm in malignitate uiuamus: tunc magis nobis eſt, ac magis dolẽdũ. Nam ſemper quidem nos oportet metuere peccantes: maximè autẽ cùm nilul triſte perpetimnr. Qñ.n. per partes ab unoquoq; noſtrum pęnas exigit: leuiorẽ oobis ipſam animaduerſiooem facit. Quando verò patientius noſtra videtur diſsimulare delicta, ad maximam nos in talibus permanentes pœnã reſeruat. Sanatur autẽ filius hora ſeptima in uirtute uerbi Dei: hora enim ſeptima declinat ſol à meridie & uergit ad occaſum. Cùm ergo uitæ noſtræ uidemus trãſiſſe meridiem, & nos in declinatione poſitos: tempus eſt in uirtute diuinæ prædicationis relinquat nos febris, & ad Dominum conuertamur. Et ootandum quòd bene per febrem ſignificatur peccator: & febricitãs poteſt intelligi peccator. Sicut enim febricitans nunc habet calorem, nũc frigus & tremorem, ſic peccator habet modo cupiditatem, & inordinatum amorem boni tranſitorij, & hic eſt calor animæ: modo habet timorem, qui eſt frigus eiuſdem animæ. Vnde dicit Auguſtinus: quòd omnia peccata duæ res faciunt in homine, ſcilicet timor & cupiditas. Timor facit fugere omnia quæ ſunt carni moleſta: cupiditas appetere omnia quæ ſunt carni ſuauiã. Et ſecundum hæc duo duplicem pœnam habebit peccator in inferno: ſecundum illud Iob: *Ad nimium calorem tranſibit, ab aquis niuium.* Inter cætera etiam incommoda quæ patitur febricitans, eſt iſtud, q̃ habet palatum inordinatum: propter quod dulcia uideatur ſibi amara & inſipida, & econuerſò eodẽ modo peccator ſic habet inordinatum palatum, qnòd omnia ſpiritualia ſibi nidentur inſipida: dicitur autẽ febris à feruore: & ideò omnis inordinata paſsio, feruens igne maligno, febris eſt animæ. Sicut autem ſunt diuerſæ ſpecies febrium: ſic ẽt ſunt diuerſa genera

4 Reg. 5. — *Pſal. 118.* — *Pro. 20. b.* — *Imperare ſibi.* — *Horæ ſept.* — *4. Reg. 4.* — *Regulus quilibet.* — *Capharnaum quid interpretetur.* — *proſperitas nocet.* — *Seneca lib. de diuina prouidentia.* — *Chryſoſto. hom. 46. ad pop. Antiochenum.* — *Febris* — *Auguſtin. Pſal. 79. Peccatorũ origo.* — *Iob. 24.* — *Febrium ſpecies.*

genera peccatorum. Prima est ephemera, quæ dicitur ab ephemero pisce marino: qui eodem die quo nascitur, moritur: & significat motum inordinatæ passionis: & specialiter subitum iræ motũ, q debet finiri ante solis occasum, secũdum illud Apostoli: *Sol non occidat super uerecundiam uestram*. Secunda febris est tertiana, quæ uno die interrumpitur, qua laborant illi qui cùm peccauerint dolent de peccato: & sic habent unum diem pœnitentiæ, quæ est cõtritio: sed ad secundum diem confessionis non perueniunt, & ideo statim in idem redeunt. Tertia febris est quartana: ubi duo dies absq; accessione sunt. Quidã enim post accessionem peccati, duos dies pœnitentiæ, s. contritionem & confessionẽ assumunt: sed quia iuxta sacerdotis arbitrium ad diem tertium, scilicet satisfactionis non perueniunt: ideo rursus in peccati passionem incidunt. Quarta febris est quotidiana: eorum uidelicet quæ absque contritione aliqna frequẽtant mala: qui ad literam omni die gulæ seruiunt: aut mendacijs & litibus, seu iurgijs uocant. Sed hanc sequitur febris quinta. s. continua, quia frequentationem sequitur continuitas. & hac febre maximè laborant luxuriosi & inuidi & auari, qui propter cõsuetudinem difficulter possunt curari. Sexta febris est iam generatæ consuetudinis: quæ per ethicam intelligitur. Ethica enim dicitur, quæ in morem est deducta: *ethos* nanque mos appellatur. Hæc autem febris radicatur in membris: & naturalem humiditatem assumit & consumit: & specialiter significat seculi tristitiam quæ ossa exiccat: & mortem operatur. Vnde in Prouerbijs: *Spiritus tristis exiccat ossa*: i. robur uirtutum. Septima febris est acuta, quæ est defensio consuetæ iam nequitiæ: cùm quis iam non erubescit, nec timet, nec pauescit facere, quæ consueuit. De salute talis ualde timendum est: quia in tali febre solent medici desperare. *Hoc iterum secundum signum fecit Iesus*, in Chana Galilææ, ubi primò mutauit aquã in uinum: & nunc secundò sanauit reguli filium. Quãuis enim filius reguli, cùm sanaretur, Capharnaum fuerit: Iesus tamen in Chana hoc signum fecit: quia ibi corporaliter existens, uerbo eum absens sanauit. Mysticè autem per duplicem Domini aduentum in Chana, significatur duplex effectus uerbi Dei in mente. Primò enim lætificat: & significatur in miraculo uini: quod lætificat cor hominis. Secũdò sanat: & hoc significatur in cura infirmi. Item per hoc significatur duplex aduentus filij Dei: s. primus, qui fuit mansuetudinis ad lætificãdum: quia in natiuitate eius Angelus nunciauit pastoribus, & omni populo magnum gaudium: & hoc significatur per uinum. Secundus aduentus eius in mundum, erit maiestatis: quando ueniet tollere infirmitates: & pœnalitates nostras: & cõfigurare nos corpori claritatis suæ, & hoc significatur in cura infirmi.

Ephe. 4. — *Ethica febris.* — *Pro. 17.* — *Mysticè.* — *Psal. 103.b*

ORATIO.

DOMINE *Iesu Christe, qui de Iudæa Angelicæ confessionis & laudis: in Galilæam rotam huius mundi aduenisti: quoniam infirmus sum temporalium rerum pulchritudine tentatus: & ideo incipio mori tentatione fatigatus. Miserere mei priusquam moriar morte culpæ, uel corporis, aut gehennæ: ut uirtute uerbi, humilitate confessionis, ieiunio, oratione, pietate, & exemplo per gratiam tuam liberer a febre fomitis, & ægritudine peccati, & nulli succumbam inordinatæ passioni. Amen.*

A

De quatuor parabolis Domini ad turbas, & tribus ad discipulos habitis. Cap. LXIIII.

B

POST hæc Dominus Iesus iuit ad mare piscaturus homines in terra existentes: & præ turba ad eum congregata ascendens cum discipulis in nauiculam: & sedens in ea docebat turbas simplices & deuotas in littore stantes. unde Chrysost. ascendit in nauẽ ut post se neminem dimitteret: sed omnes auditores ante faciẽ haberet, & ut audiret eum populus, & uideret, & uisus delectaret auditum, & auditus uisum. vbi & Beda: Præfigurabat hæc nauis Ecclesiam in medio nationũ ædificandum: in qua Dñs dilectam sibi consecrat mansionem. Et proposuit Dñs turbis quatuor parabolas diuersas, diuersis conditionibus hominũ cõgruentes: ut pro uarietate morborũ, uaria esset medicina: alij. n. amaris, alij dulcibus, alij austerioribus, alij lenibus delectantur cibis. Vt. n. ait Hier. Turba nõ vnius sententiæ est: sed diuersarum in singulis uoluntatũ, & ideo loquit ad eã in multis parabolis, ut iuxta uarias uoluntates, diuersas reciperent disciplinas, & quasi diues paterfamilias inuitatos diuersis reficiens cibis: ut unusquisque secundum naturam stomachi sui alimenta uaria susciperet. Et sciendum secundum eundem Hieronym. quòd non omnia locutus sit eis in parabolis, sed multa. Si enim dixisset cuncta in parabolis, absque emolumento populi recessissent: perspicua miscet obscuris: ut per ea quæ intelligunt, prouocentur ad eorum notitiam quæ non intelligunt. In his autem quatuor parabolis, alijs tribus consequenter sibi succedentibus, ponitur decursus ecclesiæ à prædicatione Christi usque ad finem mundi. In prima parabola, quæ est de semine proiectio in terram, cuius quarta pars tantum fecit fructum: denotatur prædicatio Christi, & Apostolorum qui prædicauerunt Iudæis indifferenter bonis & malis, pauci comparatiuè crediderunt: pro maiori autem parte in infidelitate remanserunt. Prima ergo est de semine & verbo Dei quod ipse exiens à patre, quando de inuisibilitate patris mundo uisibilis apparuit seminauit in mundo, & in quatuor locis cecidit, scilicet in terram tripliciter malam nec ferentem fructum: & in terram bonam, facientem fructũ triplicem. Seminauit autem plura genera seminum. Primò seminauit legem naturalem in mente cuiuslibet hominis, sicut est: quod tibi fieri non uis, alijs ne feceris: & quod tibi fieri uis, alijs feceris. Itẽ seminauit per Angelos reuelationes: per Moysem legẽ

Matt. 13. Luca. 8. Marci. 4. — *Chrysosto. hom. 45. in Matthæũ. Bed. in c. 6. Ioannis. Nauis ecclesiam significat.* — *Hieronym. in cap. 13. Matthæi. Turba uarietas.* — *Hieronym. ibidem. Parabolicè quadã dñ taxat.* — *Parabola prima.* — *Seminum plura genera.*

C D E

ſcriptã, ſ. præcepta & ꝓhibitiones: per Prophetas promiſsiones & commmationes: ſed nunc exijt ſeminare per ſeipſum legem Euangelicam omnibus fidelibus. Non ceſſat etiam ſemper in noſtris animabus ſeminare: uon ſolũ cùm docet, ſed etiam cùm creat in eis ſemina bona uirtutum, ſcilicet donorum. *Exijt* ergo Dei filius de ſinu patris, nou ſecundum diuinitatem: quia ſic eſt ubique, ſed ſecundum humanitatem & carnis aſſumptionem. Vnde Chryſo. Exijt autem qui ubique eſt, nou localiter, ſed iucarnatione: & per amictum carnis propinquior nobis factus.

Chryſoſto. hom. 45. in Matthæũ.

Exijt inquam *qui ſeminat*, id eſt qui habet officium, ſcientiam, & gratiam ſeminandi *ſeminare ſemen ſuum*, id eſt doctrinæ uerbũ. Seminator ergo propriè Chriſtus eſt: prædicator enim potius eſt cophinus ſeminatoris, quàm ſeminator. *Et dum ſeminat*, id eſt doctrinam indifferenter ſpargit, *aliud cecidit ſecus uiam*, id eſt ſuper cor deuium, per errores: uagum, per laſciuias. attritum, per carnales affectiones: ac ſuggeſtionibus dæmonum, & varijs tentationibus uitiorum ad modum uiæ expoſitum, per carnis concupiſcentias: & horum omnium ſedulo tranſitu & frequenti meatu ſemen uerbi conculcatur, ne germinare poſsit, *& uolucres cœli*, ſcilicet aerei, i. dæmones qui uolucres cœli dicuntur: ſiue propter aeris inhabitationem, quia per aera diſcurrunt: ſiue propter naturam cœleſtem, quia cœleſtis ſiue ſpiritualis naturæ ſunt, ſiue propter uelocitatem ad malum: quia ad hoc ſemper intendunt, *comederunt illud*, id eſt ſua ſuggeſtione rapuerunt: & fructum impediuerunt, & ſic tollunt uerbum & memoriam verbi de corde: ut nec memoria, nec mens teneat quod opere exercere neglexit: ut impedito uerbo, impediatur fides, ne credẽtes ſalui fiant, quia fides ex auditu eſt. Hi ſunt qui audiunt: ſed in uerbi uirtute non afficiuntur. Vnde neque naſcitur, quia diabolus de corde eorum tollit. Verba ergo Dei mente retinenda ſunt, & ſicut ſemen ſub terra, ita uerbum Dei in memoria debet occultari ut fructificet. quia ſecundum Gregorium, ſicut de eius uita deſperatur qui languente ſtomacho alimenta non retinet: ſic æternæ mortis periculum formidare debet qui uerba uitæ, id eſt alimenta iuſtitiæ in memoria non tenet. *Aliud cecidit ſupra petram*, id eſt ſupra cor petroſum & durum ac rebelle, & proteruum per ſuperbiam, *& natum* ſtatim ſole & feruore tentationis orto, *aruit*, & uigorem †fidei perdidit, *quia non habebat profunditatem terræ*, id eſt ſtabilitatem patientiæ *& humorem* deuotionis & gratiæ. Hi ſunt qui audiunt, & aliquo modo afficiuntur: ſed nõ proponunt facere quod dicitur, unde non radicatur in eis uerbum per bonum propoſitum. In cordibus enim duris quandoque citò ad horam naſcitur germen compunctionis, cùm uerbum comminationis audiunt, & ſtatim feruore perſecutionis uel cuiuſlibet tribulationis & tentationis areſcit: cùm per impatientiam deſolantur & deficiunt: quia uerbũ prædicationis ſine humore gratiæ & amore uirtutis nõ proficit. Et hi radices non habent, ſcilicet profundæ firmitatis & firmi deſiderij, & ideò ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt: quia verbũ prius receptum renuunt. Et ſicut arbor quæ ſæpe tranſplãtatur, radices fixas non habet: ſic hi frequẽter de bono in malum mutantur: & ideò in bono non radicãtur. Tentatione nempe probatur ſi uerbum Dei radices fixerit: ſicut impetu uentorum apparet ſi arbor bene radicata ſit: tales inſtabiles ſunt de familia regis Saul, qui inter Prophetas erat Propheta, & inter ſtultos ſtultus.

Rom. 10. c.

Stomachus languens allegorice.

† uirorem.

Trãſplantatio frequẽs nocet.

Aliud cecidit inter ſpinas, id eſt in corda diuitiarum ambitione ſollicita & ſollicitudinibus earum lacerata: ac curis tẽporalibus nimis dedita per auaritiam, *& ſimul exortæ ſpinæ*, i. multiplicatæ diuitiæ, *ſuffocauerunt illud*, id eſt impedierunt fructum prædicationis, occupando mentem, ut in ea proficere non poſſet fructus ſpiritualis. Hi ſunt qui audiunt & afficiuntur, & proponunt bonum facere, ſed nõ perficiunt: quia ſuffocatur in eis bonũ propoſitũ, præualẽtibus in eis curis & diuitijs & uoluptatibus. Euntes enim à loco prædicationis ad mundana, ſuffocantur: à ſollicitudinibus, quæ important auarã acquiſitionem: & diuitijs quæ notant auaram conſeruationem: & uoluptatibus uitæ, quæ importãt laſciuam fruitionem: & fructum non referunt: quia hæc tria ſemen ſpirituale fructificare non ſinunt: ſicut ſpinæ ex condenſatione ſemen immiſſum ſuffocant, & oriri non permittunt. Diuitiæ quippe & honores ſpinæ ſunt: quia ſicut ſpinæ ſuis punctionibus corpus laniant & cruentãt, ac turpe fœdum in oculis hominum reddunt: ſic amor & ambitio diuitiarũ & honorum, cogitationum ſuarum punctionibus, ac curis & ſollicitudinibus: quæ ſunt ſpes acquirendi, ac timor perdendi, & ſollicitudo conſeruandi animam lacerant: & cùm uſque ad peccatum pertrahunt, quaſi inflicto vulnere cruentat: ac miſeram & infœlicem coram oculis Dei faciunt. Et tamẽ ſub his ſentibus, eſſe delitias multi reputant, & quando de ſpiritualibus cogitare incipiunt, ſtatim ſe temporalibus immiſcent: ac ſuffocati & emolliti rigorẽ uirtutum amittunt. Sicut ouis cõuerſans inter ſpinas, ſemper ibi de lana dimittit: ſic uacans curis temporalibus & mundo, multa bona ſpiritualia amittit. Vnde Chryſoſto. Quemadmodum ſpina undecunq; detineatur, pungit eum qui detinet: ita & ſecularia undecunque detineantur, contriſtant eum qui conſtringit ea & fouet. Sed nõ quæ ſpiritualia talia, ſed margaritæ alicui aſsimilantur, undecunque circumuolueris delectant oculos. hæc Chryſ. Vel diuitiæ dicuntur ſpinæ, quia pungũt animam in mundo, in iudicio, & in inferno. In mundo triplex eſt punctura: ſ. laboris, in acquiſitione: timoris, in poſſeſsione: & doloris, in amiſsione. In iudicio ẽt pungunt mentem: qñ Dñs dicet auaris: *Eſuriui, & non dediſtis mihi manducare: ſitiui, & nõ dediſtis mihi bibere &c.* Iſtæ puncturæ erunt ita pœnoſæ, quòd ipſi auari quaſi cupiant non eſſe: quia *dicent montibus, cadite ſuper nos: & collibus, cooperite nos.* In inferno ẽt iſtæ ſpinæ pungent animam perpetuo cruciatu: quia ex eis paratur ignis, quo peccatrix anima comburitur. Et nota ordinẽ iſtorũ prædictorũ triũ ſeminum non fructificantium. Primum non germinat: ſed conculcatur, & ab auibus comeditur. Secundũ germinat, ſed non multũ erigitur: quia humorem non habet. Tertium uerò iã in ſtipitẽ eleuatur, ſed nõ fructificat: quia à ſpinis ſuffocatur. *Aliud*, ſ. quartum, *cecidit in terrã bonam*: quæ eſt nigra per deſpectũ, pinguis ꝑ affectum, culta per uirtuoſum exercitium: & ſic fecunda per fructum, i. inter fidele & deuotum, *& ortum fecit fructum*, bonorum operum. Vbi Beda: Terra autem bona, eſt electorum conſcientia: quæ omnibus prædictis tribus terris contraria facit: quia & commendatum ſibi ſemen uerbi libenter excipit: & exceptum inter aduerſa & proſpera conſtanter ad fructus uſque conſeruat. hæc Beda. *Aliud autem fecit fructum centeſimum: aliud ſexageſimum: & aliud triceſimum.* Iſta uerò triplex differentia fructuum primò poteſt conſiderari quantũ

Diuitiæ ſunt ſpinæ.

Matt. 25. Lucæ 23.

Seminũ nõ fructificantium ordo.

Beda in c. 8. Lucæ. Terra bona.

Status trex fidelium.

ad

ad tres status fidelium: qui sunt incipientes, proficiẽtes, & perfecti. Incipientes sunt tanquam terra quæ profert fructum tricesimum: quia sufficit ut habeant fidem trinitatis, cum impletione decalogi. proficientes sunt tanquam terra quæ profert fructum sexagesimum: quia non tantum habent fidem trinitatis, & seruant decem præcepta: sed etiam exhibent sex opera misericordiæ. Perfecti sunt tanquam terra optima, quæ profert fructum centesimum: quia habẽt duplicem perfectionem, seruantes ueteris legis præcepta, & Euangelij consilia. Iste triplex gradus: scilicet incipientium, proficientium, & perfectorum, tangitur infrà in secũda parabola, ubi dicitur: Vltrò enim terra fructificat: primò herbam, deinde spicam, & deinde plenum fructum in spica. Secundò potest considerari quantum ad tres status saluandorum: scilicet virgines, uiduas, & coniugatos. Aliud ergo fecit fructum centesimum: scilicet in virginibus. Virgines enim nolunt multiplicari per opus carnale in alijs: sed per opus spirituale in seipsis: & ideo significantur per centenarium, qui fit ex ductu denarij in seipsum. Aliud autem fecit sexagesimum: scilicet in viduis & continentibus: sexagesimus enim cõstat ex denario ducto per senarium: in quo significatur decalogus cum senario operum misericordiæ. Aliud uerò facit tricesimum: scilicet coniugatis, propter fidem trinitatis, cum obseruantia decalogi. Vbi tanguntur tres gradus castitatis. Primus est, castitas coniugalis: per quem gradum uitatur illicitus concubitus, licito tamen concubitu retento in matrimoniali actu. Secũdus gradus est, castitas vidualis: per quem euitatur de cætero omnis concubitus: ut animus possit de cætero liberius Deo seruire: licet possit licitè matrimonium contrahere. Tertius gradus est virginalis, quę est superior istis: per quẽ omnis concubitus simpliciter euitatur: ut mẽs ipsa tanquã sponso suo soli Deo per amorem copuletur. Vnde Theoph. Qui in centũ fructificant, sunt qui perfectam habent uitam: ut virgines & eremitæ. Qui autem in sexaginta, qui mediocriter se habent: ut cõtinẽtes, & qui in cœnobijs sunt. Qui autem in triginta, qui parui quidem sunt secundum propriam uirtutem fructum ferentes: ut laici, & qui in coniugio sunt. Vnde & Augu. Centesimus fructus est martyrum, propter sanctitatem uitæ, uel contemptum mortis: sexagenarius, virginum, propter ocium interius: quia nõ pugnat contra consuetudinem carnis. Tricesimus uerò, coniugatorũ: quia hæc est ætas præliantium: ipsi enim acriorem habẽt conflictum, ne libidinibus superentur. Hæc August. Vel tricesimum fructum affert, qui detrimentum in exterioribus bonis constanter sustinet: sexagesimũ, quando sustinet detrimentum etiam proprij corporis, per flagellationem & incarcerationem & cætera huiusmodi: centesimum, quando contemnit etiam totam uitam per martyrium. Vnde Chryso. terra bona sunt, qui abstinent se à malis, & secundum uires suas faciunt bona: & est iste fructus eorum tricesimus. Si autem & omnia bona sua contemnant, & accedant ad seruiendum Deo, habent sexagesimum. Si autem & præceptum imperialis sententiæ de morte eorum processerit, habent centesimum: aut si bona eorũ percussa fuerint & filij, habent sexagesimum: si autem infirmitas aliqua corporis eis contigerit, & fideliter sustinuerint, habent centesimum. Nam Iob ante tẽtationem tricesimum habuit in facultatibus suis iustè viuendo: post damna substantiæ & filiorum, sexagesimum: post plagam autem corporis, centesimum fecit. Qui centesimum habet in se, & sexagesimũ habet, & tricesimum. Ecõtra qui tricesimum habet, sexagesimum nõ habet: & qui sexagesimũ habet, nõ ẽt centesimũ habet. Semper enim maius, quod minus est in se habet inclusum: illud autem quod minus est, maius in se non habet. Hæc Chrys. Item, ut dicit Remigius, semen uerbi Dei, tricesimum fructum facit, quando bonam cogitationem gignit: sexagesimum, quando bonam locutionem: centesimum, quãdo ad fructum boni operis perducit. Hi ergo per terrã bonam designati, in corde bono quod intendit verbum Dei audire: & optimũ quod intẽdit secundum hæc operari: audientes uerbum Dei deuotè, retinẽt fideliter in memoria, & fructum afferunt in patientia: s. usque ad finem, expectando præmia: qui secundum Grego. dum æquanimiter proximorũ mala tolerãt, & humiliter flagella suscipiunt: postmodum ad requiem sublimiter suscipiuntur. Et aduerte ꝙ bona terra habet cõditiones penitus oppositas alijs in quibus semen cecidit: Quia enim hi audientes uerbũ retinent: est contra eos qui sunt secus uiã: & uenit diabolus, & tollit uerbum de corde eorum, ꝙ autem fructum afferunt, sanctarum s. operationum, est contra eos qui sunt spinæ suffocantes Dei uerbum, quòd uerò hoc faciunt in patiẽtia est contra eos qui supra petrã: qui ad tẽpus credunt, & in tempore tẽtationis recedunt. Terra ergo mala in loca secus uiã petrosa & spinosa distinguitur: sed terra bona nõ subdiuiditur: quia una est ecclesia: una ẽ colũba mea: licet fructus & uirtutes eius subdiuidantur in centesimũ, sexagesimũ, & tricesimũ: ita ẽt & præmia diuersa sunt: q.a differt stella à stella in præmio, sicut & in merito. De semine itaq; tres partes, pro dolor, pereunt: ac una tantum saluatur & proficit: & neq; hoc æqualiter, sed cũ multa differentia. Quamuis.n. semen diuini uerbi de se sit fœcundum: fit tñ (ut uisum est) tripliciter infructuosum. Vnde Theop. uidẽ quomodo mali sunt plurimi, & pauci saluantur: quarta.n. pars seminis saluata inuenitur. Ex quo patet ꝙ exemplo Christi, prædicator uerbi diuini non debet cessare à prædicatione: licet uideat inde paucos proficere: quia faciens quod in se est, meritum suum non perdit. Vnde nota secundum Theoph. quòd nõ dixit, quòd seminans aliud proiecit secus uiam, & cætera: sed quòd semen cecidit. Qui enim seminat, docet rectum sermonem, sed sermo diuersimodè cadit in audientes: quia semen quodlibet recipitur secundum modũ & dispositionem terræ in qua seritur: quæ si sit fertilis & culta, profert bonum fructum. si autem sit sterilis & inculta, germinat spinas & tribulos, uel etiam nullum fructum: ita quòd secundum uariam dispositionem terræ, semen diuersimodè proficit ad fructum: sic in nobis secundum uariam dispositionem cordis nostri diuersimodè recipitur semen, quod Christus uerus agricola de cœlo nobis adduxit. Primùm ergo debemus uerbum Dei cum deuotione audire: ac cum gaudio & desiderio suscipere. Deinde intelligere: ac inter prospera & aduersa utiliter conseruare: & deniq; fructus facere, uel centesimum, uel sexagesimum, uel tricesimum. In secunda parabola, quę est de zizania, describitur status Ecclesiæ sequẽs immędiatè post mortem Christi & Apostolorũ: quia diabolus fidei in cordibus fidelium seminatæ inuidit: & ideò post Christi & Apostolorum dormitionem, per mortem aliquos inter fideles ad perfidiam hæresis commouit, quasi seminans zizaniam in medio tritici ad ipsius destructionem. Potest au-

Margin notes: *Perfecti.* — *Status saluandorum tres.* — *Gradus castitatis tres* — *Augustin. lib. de sancta virgin. ca. 45. tomo. 6.* — *Chrysosto. ho. 32. oper. imperf. Terra bona.* — *Remig. in Mat. c. 13.* — *Gregorius hom. 15. in Euãgelia.* — *Terra mala distinguitur.* — *Cecidit nõ factum est, semen.* — *Parabola secunda.*

Zizania.

tem omnis immunditia in ſegete zizania dici: ut lolium, ſterilesque auenæ, & huiuſmodi. Sicut ergo zizania boni ſemini: ſic hæreſes bonis ſcripturis ſuperſeminantur, & eis ſe admiſcent. Vnde Auguſt. Neque enim natæ ſunt hæreſes & quædã dogmata peruerſitatis illaqueantis animas & in profundum præcipitantis, niſi dum ſcripturæ intelliguntur non bene: & quod in eis non bene intelligitur etiam temerè & audacter aſſeritur. Et notandum quòd Chriſtus habet triplicem agrum ſuum proprium: in quo ſeminat triplex ſemen bonum. Primus ager eſt mundus, in quo Chriſtus ſeminauit ſemen uerbi Dei, ſiue doctrinam ueritatis. Secundus ager eſt eccleſia catholica: in qua Chriſtus ſeminauit fideles homines qui ſunt filij regni, id eſt ſancti & electi uiri, qui inter filios regni computantur. Tertius ager eſt anima: in qua Chriſtus ſeminat duplex ſemen bonũ. Primum ſemen eſt bona uoluntas: & hoc ſemen debet proferre fructum bonæ operationis. Secundum ſemen eſt cognitio ſui mundi, & Dei. Ex cognitione ſui, quaſi ex quodam ſemine oritur dolor, ſecundum illud Eccleſiaſtes: Qui addit ſcientiam: addit dolorem. Ex cognitione mundi oritur timor: quia ĩ medio laqueorum homo ingreditur. Ex cognitione Dei oritur amor: quia ipſe eſt creator, redemptor, & glorificator. Primum ergo ſemen ſeminat Deus in agro affectus: ſecundum, in agro intellectus: ſed inimicus diabolus ſuperſeminat zizaniam, ſcilicet errores in intellectu, & cogitationes malas in affectu. Hoc ſemen tripliciter extinguitur. Primò, igne contritionis. Secundò, per præciſionem confeſſionis. Tertiò, per eradicationem ſatiſfactionis. Studeat ergo anima fidelis, ut ſemen Dei in ea germinet ſanctis deſiderijs, & operibus uirtuoſis. Hic autem ager, ſcilicet anima, ſepitur fide, aratur prædicatione, compluitur pluuia gratiæ, & rore miſericordiæ. Secunda itaque parabola eſt de zizanijs & lolijs, bono ſemini ſuperſeminatis, quæ deſcribit cœtũ hæreticorum. *Simile eſt enim regnum cœlorum*, id eſt Eccleſia militans, ſeu ſtatus eius, *homini*, ſcilicet Chriſto, qui dat regnare in cœleſtibus: & cui ſeruire regnare eſt, *qui*, per ſe & Apoſtolos, *ſeminauit in agro ſuo*. id eſt in mundo, ſeu in Eccleſia labore & ſanguine Chriſti exculta, *bonum ſemen*, i. ſanctam doctrinã & fidem catholicam: ac eos quos filios regni uocat. Et nota hîc quòd in iſtis parabolis non fit comparatio perſonæ ad perſonam: ſed negocij ad negociũ, ſeu facti ad factũ ac ſi diceret: factũ quod agitur circa regnum cœlorũ & circa Eccleſiam, ſimile eſt tali facto uel negocio. *Cùm autem dormirent homines*, id eſt cuſtodes, interius, qui ad tutelam & cuſtodiam ſunt deputati: per quos ſignificãtur prælati, quorum ſomno. i. negligentia interueniente diabolus ſuperſeminat zizaniam, ſeu lolium. Dormiũt enim prælati tripliciter: uel cùm torpent inertia, uel cùm reſoluuntur laſciuia, uel cùm premuntur ignorantia ſiue culpa. Hæc autem dormitio non ſolum ſignificat ſuperiorem neglig ẽtiam, circa cuſtodiam gregis, ſed & negligentiã cuiuſlibet circa cuſtodiam ſuæ propriæ perſonæ & ſalutis. Vtramque enim negligentiã explorat diabolus: & ſic per ſuggeſtiones malas ſeminat zizaniam in cordibus humanis. *Cùm ergo dormirent, uenit inimicus*, id eſt diabolus, *& ſuperſeminauit zizaniam*, id eſt errores & ſequẽtes iniquitates, ac eos quos filios maligni Dominus interpretatur, *in medio tritici*, id eſt electorum: hoc eſt, hæreticos permiſcuit electis. Zizania alio nomine dicitur loliũ: & eſt fœminini generis in ſingulari: ſed neutri uel fœminini in plurali. Vnde eſt uerſus:

Eſt zizania, ſunt zizania plura, niaſue.

Et dicunt aliqui quòd zizania in ſingulari penultimam producit: ſed in plurali corripit. Vigilent ergo præpoſiti Eccleſiæ & ſubditi: ne per eorum negligentiam diabolus ualeat zizaniam ſeminare. *Cùm autem creuiſſet herba*, per profectum fidei: *& fructum feciſſet*, per effectum operis boni: quia fides ſine operibus mortua eſt: *tunc apparuerunt zizania* per manifeſtationem errorum & ſordium peccati, & perſecutionem fidelium Chriſti. Et cùm ſerui hoc Domino dicerent, *ait illis: Inimicus homo fecit hoc*. Diabolus dicitur inimicus homo: quia ſub ſimilitudine rationis humanæ hominem decipit. uel ex eo quòd homini à principio inimicatus ſit. uel ab euentu quia hominem uicit. ſicut ab Africa. dicitur Scipio Africanus: quia Africam deuicit. Serui iſti ſunt patres antiqui, qui fuerunt in primitiua Eccleſia: qui admirãtes perfidiam hæreſis inſurgentem in ea, acceſſerunt ad Deum per orationem, inquirentes unde oriretur talis perfidia: quibus fuit diuinitus reuelatum, quòd hoc erat ex diaboli opere, Deo permittente factũ: & hoc ut ſtabilitas probaretur fidelium. Diabolus quidem in mundo ſeminauerat tria ſemina peſtifera: ſcilicet ignorãtiam obtenebrantem, culpam infrigidãtem, & miſeriam ignominioſam. Ideo de cęlo uenit cœleſtis agricola, portans tria ſemina illis contraria: ſcilicet ſapientiam illuminantem, gratiam inflãmantem, & gloriam exaltantem Seminauit quoque Chriſtus ſanctam doctrinam & fidem catholicam: & ſuperſeminauit diabolus errores & iniqtates multiplices. Seminauit Deus in mundo pacem & fraternam charitatem: ſuperſeminauit diabolus inuidiam & malam uoluntatem. Seminat etiam Deus quotidie in agro interiori, id eſt mente, bona propoſita: diabolus ſuperſeminat deſideria carnalia. Seminat Deus in agro exteriori, i. in corpore munditiã & puritatem: ſuperſeminat diabolus immunditiã & carnalitatem. *Serui autem dixerunt*, id eſt ſancti patres per orationem diuinum conſiliũ quæſierunt. *Vis imus et colligimus ea?* ſeparando malos à communitate Eccleſiæ, per excommunicationem: & tandem dimittendo iuſtitiæ ſeculari, exterminandos per mortem. *Et ait: non, ne fortè colligentes zizania, eradicetis ſimul*, cum eis, *& triticum*, id eſt, illud quod eſt triticũ quò ad ſe: ſicut ſi aliquis fidelis dãnaretur ſola ſuſpitione, uel quod eſt triticum quò ad alios: ſicut ſi eradicatur non primò uictus: tunc alij fideles ſcandalizantur quia nõ ſeruatur ordo iuris: & ſic eradicatur triticũ, i. alij fideles per ſcandalum: uel quod eſt futurum triticum: quia modo eſt aliquis malus, qui cras erit bonus. Vbi prohibetur eradicatio feſtinata, damnoſa, & ſuſpicioſa. Feſtinata eſt, quam non præcedit admonitio. Damnoſa eſt, quando multitudo eſt in cauſa uel princeps: niſi fuerit cauſa manifeſta redundans in iniuriam Eccleſiæ. Vnde Auguſt. dicit quòd aliquando tolerãdi ſunt mali pro pace Eccleſiæ: quando timetur de Schiſmate. Suſpicioſa eſt, quando non habetur certitudo de alicuius hæreſi uel uitio. Tales ergo non ſunt excludendi: quia in his tribus modis prohibetur hîc eradicatio fieri. *Sinite utraque*, ſcilicet zizaniam & triticum, malos & bonos, *creſcere uſque ad meſſem*, id eſt uſque ad conſummationem ſeculi & diem iudicij. & hoc eſt intelligendum de illis qui non ſunt notorij neque pertinaces: neq; per eos imminet uniuerſale dãnum Eccleſiæ.

Marginalia: *Auguſtin. trac 18. in Ioannem.* — *Ager Chriſti triplex.* — *Semen bonũ duplex.* — *Eccl. 1.* — *Seminis extinctio.* — *Cõparatio ſimilitorum.* — *Zizania.* — *Iacob. 2. d.* — *Inimicus homo dicitur diabolus.* — *Eradicatio triplex.* — *Auguſtin. l. 3. cõtra Parmenianum 10. 7.*

Ecclesiæ. Hic datur pœnitentiæ locus, & discretionis exemplum. In hoc enim monemur ne occultorum iudicium nobis usurpemus: sed Deo illud reseruemus, qui tribuit unicuique iuxta opera sua.

1. Cor. 5.

Nec istud est contrarium Apostolo: qui ait: *Auferte malum ex uobisipsis*: quia hoc dictum Domini intelligitur de ambiguis. illud autem Apostoli, de manifestis. Hic etiam innuitur diuina benignitas, & patientia dilationis: sustinet enim patienter diuina clementia zizanias cum tritico, hoc est malos cum bonis. Sustinet autem eos tribus de causis. Prima, ut si uelint conuertantur, & per bonos adiuuentur. Secunda, ut iusti plurimũ Deo regratientur, quòd electi sunt per gratiam de numero pereuntium: & eorum comparatione, plus nitantur ad bonum. Tertia, ut bonis proficiant, & eis merita sua augeãt.

Sustinentur malis tribus de causis.

Mali prosunt bonis.

Prosunt enim mali bonis purgando: ut si qua est in eis peccati rubigo, eliminetur. Exercitando: ut uirtus in bonis latens manifestetur. Ac stimulando ut electi in uia huius exilij segnes nõ efficiantur, sed ad patriam suam festinent. Et coronando: quia dum tribulationes iustis ingerunt, lapides preciosos in corona cœlestis gloriæ apponunt. Seruiunt ergo mali bonis, prædictis modis: & ideo permittuntur uiuere cum eis. Deinde Dominus subiungit: *Et in tempore messis*, id est iudicij & finalis consummationis, *dicam messoribus*, scilicet Angelis: *Colligite primum zizania*, id est malos, à consortio bonorũ eos excludendo: & hoc quò ad pœnam damni: & sequitur pœna sensus: *& alligate ea in fasciculos ad comburendum*: quia ministerio Angelorum separabuntur tunc mali de medio iustorum: & mittentur in infernum, qui creditur esse in centro terræ: & terra uallatus undique. Et bene dicit, *in fasciculos*, non in uno fasce: quia unusquisque punietur pro modo peruersitatis suæ: & simul erunt immundi cum immundis, gulosi cum gulosis, auari cũ auaris, superbi cum superbis, & sic alij impij cũ suis similibus: ut qui socij fuerunt in culpa, simul torqueantur in pœna. Quò ad pœnam sensus, erunt plures fasciculi: sed unus erit quò ad pœnam damni. Et subditur: *Ibi erit fletus*, id est dolor uehemens ex damno: scilicet pro carentia uisionis diuinæ: & exponitur pro tristitia & dolore: quia fortè non erunt ibi corporales lachrymæ: *& stridor dentium*, id est passio urgens ex pœna sensus: & tormento, scilicet pro pœnarum acerbitate.

Fasciculi malorum.

Pœna inferni duplex.

In quo signatur duplex pœna inferni. Vna ex parte mentis: scilicet tristitia uehemens: quæ significatur per fletũ. Et alia ex parte corporis: quæ significatur per stridorem dentium. Vel fletus, ex calore dissoluente: & stridor dentium, ex frigore constringẽte. unde Iob: *Ab aquis niuium, transibit ad calorem nimium*. Deinde sequitur: *triticum autem*, id est fideles & electos, qui in area mundi sunt triturati flagellis & afflictionibus, & tentationibus uarijs: ita ut in eis nulla sit palea uel macula, *congregate in horreum meum*, scilicet cœlestium mansionum. Et tunc iusti fulgebunt sicut sol: & hoc per dotem claritatis, ex gloria animæ ad corpus redundante. Vbi Chrysostomus. Non quia ita solum sicut sol: sed quia hoc sydere aliud magis luculentum non noscimus, cognitis nobis utitur exemplis. hæc Chrysostomus.

Iob 24. c.

Chrysosto. hom. 48 in Matth.

Soli comparatur gloria iustorũ. Dotes solis quatuor.

Comparatur autem gloria iustorũ soli, maximè quò ad corpus: quia anima glorificata, multo pulchrior erit sole. In sole autem quatuor dotes corporis glorificati notantur: scilicet Claritas: quia in creaturis inferioribus nihil sole est clarius. Agilitas: quia exiens ab Oriente, statim apparet in Occidente. Subtilitas: quia transit per uitrum illæsum. Impassibilitas: quia radius eius non læditur, nec maculatur. Et subditur, in regno patris eorum: ergo tanquam filij regis accipient regnum decoris. O quàm gloriosum est regnum. in quo sancta societas: quia iusti. in quo perfecta claritas: quia fulgebunt. in quo perfecta delectabilitas: quia sicut sol: dulce enim lumen est & delectabile. in quo sublimis dignitas: quia in regno. in quo paterna charitas: quia patris eorũ. Hanc parabolam secundam tangit Marcus, faciens tantum mentionem de bono semine, quod ad solos electos pertinet: qui tanquam triticum & frumentum, in horreum æternæ beatitudinis colligentur, quando zizania & lolium in caminum ignis mittentur. Vnde comparat regnum cœlorum, id est Ecclesiam quæ à Deo regitur, & homines regit: homini iacienti semen in terram &c. Per semen intelligitur uerbum uitæ: quod homo scilicet Christus seminauit in corda humana: & dormiuit per mortem. *Exurgit*, autem semen, *nocte & die: ac germinat & crescit*, quia post somnum Christi, numerus credentium per aduersa & prospera germinauit in fide & creuit *in opere*, *dũ nescit ille*, hoc est nescire nos facit, quem scilicet fructum usque in finem afferat: & *terra ultrò fructificat*, quia uoluntate adducitur, ut fructum faciat, *primò herbam, deinde spicam, & tandem plenum fructum*. Ex semine enim isto recepto in aliquo homine, primò concipitur timor diuinorum iudiciorum, & significatur per herbam, quæ est quid imperfectũ: & quia ex timore cessat homo à malis, & incipit se exercere in bonis: ideo secundò concipitur spes diuinorum beneficiorum, quæ significatur per spicam, in qua est iam spes grani futuri. Tertiò ex hoc datur charitatiuus amor, qui habet opus perfectum: & ideò significatur per plenum granum: quia, ut dicit Apostolus, *Plenitudo legis, est dilectio*. Vel, *terra fructificat primò herbam: deinde spicam: deinde plenum fructum*: hoc est timorem, pœnitentiam, & charitatem. Illi qui generat herbam, id est timorem, sunt incipientes, qui debent incipere à timore. Sicut enim herba est principium spicæ: sic timor Domini est principium uitæ, & initium sapientiæ. Illi qui generant spicam, id est pœnitentiam duram, sunt proficientes: qui sicut delectati sunt in peccatis, sic debent se affligere in pœnitentia & lamentis. Illi qui producunt plenum fructum, id est charitatem, & bonorum operum plenitudinem, sunt perfecti, qui habent charitatem Dei & proximi: quia plenitudo legis est charitas: & tunc est homo dispositus, ut de statu gratiæ transeat ad gloriam. Et ideo Dominus tunc, *mittit falcem*, id est mortem, abscindendo iustos de præsenti uita, ut transferat ad gloriam: *quoniam adest messis*, id est collectio iustorum in patria. Secundum Gregorium. Semen homo iacit in terram: cùm cordi suo bonam intentionem inserit. Et postquam semen iactauerit, dormit: quia iam in spe boni operis quiescit. Nocte uerò exurgit ac die: quia inter diuersa & prospera proficit. Et semen germinat, & crescit dum ille nescit: quia & cùm adhuc metiri incrementa sua non ualet: semel concepta uirtus ad profectum ducitur. Et ultrò terra fructificat: quia præueniente se gratia, mẽs hominis spontanea ad fructum boni operis assurgit. Cùm ergo desideria bona concipimus: semen in terra mittimus. Cùm uerò operari recta incipimus, herba sumus: cùm autem ad profectum opus trahimus,

Spes.

Roma. 13.

Gregorius hom. 15 in Euãgelia.

mus, ad spicam peruenimus: cumque in eiusdem operis perfectione solidamur, iam plenum frumentum in spica proferimus. Omnipotens autem Deus in productum fructum falcem mittit, & messem suam desecat: quia cũ unũquemq; ad opera perfecta perduxerit, eius tẽporalem uitam per immissam sententiam incidit: vt granum suum ad cœlestia horrea perducat. Vide ergo ne sis tantum in herba uel spica, & maturitatem expectes in purgatorij pęna: non enim fructum immaturum congregat Deus in horreum suum. Nullus tamen qui ad bonũ propositum adhuc in mentis teneritudine esse conspicitur, despiciatur: quia frumentum Dei ab herba incipit ut granũ fiat. In tertia parabola, quæ est de grano sinapis, describitur Ecclesiæ status sequens immediatè post surrectionem hæresum, quia contra hæreses insurgẽtes, suscitauit Dñs in Ecclesia doctores sanctos literatos: ut per rationem & scripturam confutarent hæreticos: & licet primò fuerint humiles & abiecti: tamen diuina dispositione fuerunt postea exaltati. Tertia ergo parabola est de exaltatione Ecclesiæ: ac prædicationis fidei & Euangelij: in qua comparatur regnum cœlorum grano sinapis. *Simile est enim regnum cœlorum*, id est prædicatio Euangelij, quæ dicitur regnũ: quia docet regere manũ, cuius ciues sunt opera: regere os, cuius ciues sunt uerba: regere cor, cuius ciues sunt cogitationes & desideria: *grano sinapis*, qui calefacit in amore: uenenum expellit, id est errorem: caput purgat, id est mentem: quod accipiens homo, scilicet Christus à patre, *seminauit*: & per se & per discipulos suos, *in agro suo* id est in mundo, *quod minimum est omnibus seminibus*, id est omnibus disciplinis: uel quia uix ei in principio creditur: uel quia docet quæ in mundo minima & vilia reputantur: quia ampullositati uerborum non innititur, *cùm autem creuerit*, per diuulgationem, *maius est omnibus oleribus*, id est scientijs, physicis, naturalibus, & poeticis, quæ dicuntur olera: quia citò decidunt: nec fructum æternum, sed temporalem habent, *& fit arbor alta*, per eius sublimationem: fructifera, per eius vtilitatem: *ita ut uolucres cœli*, id est animæ credentiũ cœlos affectantium, *ueniant*, per fidem, *& habitent*, per amorem, *in ramis eius*, id est in dogmatibus: vel *uolucres*, id est prædicatores qui ut nubes uolant, *ueniant*, studendo, *& habitent*, meditando & operando, *in ramis eius*, id est diuersis expositionibus & sententijs. quatuor enim rami sunt: historia, tropologia, allegoria, anagoge. Vnde, *regnum cœlorum*, potest hic intelligi primitiua Ecclesia: quæ ratione humilitatis, paupertatis, & paruæ multitudinis, quæ uidebatur etiam abiecta: sed uirtute est magna: uel pro feruore fidei, quæ modica uidebatur propter scandalum crucis: sed feruida est propter calorem dilectionis, paruo, *grano sinapis*, comparatur, *quòd cum sit minimum*, quantitate: tamen est magnum in uirtute & calore, quæ creuit in arborem magnam: quia ubique orbis est expansa, habens stipitem per spem: & ramos exaltatos, per dilectionem Dei: dilatatos, per charitatem proximi. Alta est, quia ad cęlestia sustulit: ampla, quia totum mundum occupauit. Quam arborem ascendit Zachæus ut Christum uideret: quia nisi in Ecclesiæ & fidei arbore Christus non uidetur. *& uolucres cœli*, id est principes huius mundi, alta petentes, uel alti intellectu, scilicet huius mundi sapientes, *habitant in ramis eius*, & ei subiecti reguntur eius consilio. Vel *uolucres*, id est sancti, qui pennis uirtutum in alta ascendunt, & ad præmia cœlestium bonorum uolare contendunt, *habitant in ramis eius*, id est in diuersis eius sententijs spiritualibus. Rami Euangelicæ arboris, sunt dogmatum diuersitates: ut pro uarietate morborum, uaria sit medicina, in quibus unaquęque uolucrum, id est animarum iustarum requiescit. Volucres enim cœli sunt animæ fideles, quæ cor à terrenis leuantes ad cœlestia per desiderium uolant: & neglectis temporalium rerum cupiditatibus, sursum cor habent in cœlestibus: atq; in sanctorum dictis & consolationibus respirant: & requiescunt ab huius uitæ fatigationibus. unde Psal. *Quis dabit pennas sicut columbæ: & uolabo & requiescam?* Assumamus ergo & nos pẽnas columbæ: ut ad altiora uolantes possimus in ramis huius arboris habitare: & nidulos doctrinarũ nobis facere, terrenaq; fugientes, ad cœlestia festinare. Magnum quoq; & feruens sit nobis desiderium exaltãdi fidem nostrã: ut Dominus Iesus Christus ab omnibus timeatur, cognoscatur, & ametur. In quarta parabola quæ est de fermento describitur status Ecclesiæ sequens exaltationem prædictorum sanctorum: quia per diligentiam eorum ad prædicandum, iam fides ubique est diuulgata. In hac ergo parabola comparat regnum cęlorum fermento, *quod mulier abscondit in tribus farinæ satis*. Est autem satũ mẽsura in Palęstina capiens unum modium & dimidiũ. Regnum cœlorum est Ecclesia militans: in qua Deus per fidẽ regnat: uel doctrina fidei, quæ regnum cœlorũ prædicat: mulier autem Dei sapientia, uel diligentia sanctorum ad prædicandum vsquequaque fidem catholicam. Tria uerò sata farinæ sunt tres partes mundi: s. Asia, Africa, & Europa. uel tres linguæ, s. Hebræa, Græca, & Latina. Fermentum autẽ licet in scriptura frequentius accipiatur in malo, eo quòd est corruptiuum: tamen quia aliud est fermentum zizaniæ, & aliud fermẽtum tritici, hic accipitur in bono tantũ: & propter uirtutẽ alterandi significat uerbũ Euangelicum, quod ad fidẽ transmutauit magnã partẽ mũdi, & adhuc amplius transmutabit ipsum. Vnde in figura in pentecostem, quæ celebratur à Iudæis propter beneficiũ legis datæ quinquagesima die ab exitu de Aegypto, quæ fuit euãgelij figura, offerebantur duo panes de simila fermentata. Mulier ergo, i. Dei sapiẽtia, uel sanctorum diligentia, accepit fermẽtũ: quod propter calorem intrinsecum & inclusum, legem Euangelicam, quæ est lex amoris, & feruorem fidei significat: & abscondit seu posuit in tribus farinæ satis, donec fermentaretur totum. Hoc enim fermentũ positum fuit in tribus mundi partibus à tempore Apostolorũ: & amplius ponetur donec fermentetur totũ: & multiplicetur fides trinitatis per totum mundum: quia inde totum penè mundum iam fermentatum & uiuificatum in Ecclesiæ corpus creuisse uidemus: sicut modicum fermenti magnam farinæ massam transmutat in suiipsius uirtutẽ, ac uiuificat & crescere facit. Secundum Bedam: Mulier, id est anima sancta, abscondit per rectam intentionem à mundi laudibus occultando fermentum, id est dilectionem, in tribus satis farinæ, id est in tribus modis diligendi: scilicet ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente. uel in tribus animæ uiribus scilicet rationali, concupiscibili, irascibili: in quibus charitas siue doctrina absconditur, donec totam mentem in sui perfectionem commutet: quod quidem hic inchoatur: sed in futuro perficitur. Secundum Hilarium, farina est plebs ex diuersis collecta: tria sata, triplex status fidelium: scilicet Noe, Daniel,

Tertia parabola ad turbas. — *Parabola tertia.* — *Luca 19.* — *Arboris euãgelicę rami.* — *Psal. 54.* — *Parabola quarta.* — *Satũ quid est.* — *Fermentũ quid est.* — *Pentecoste.* — *Beda in c. 8. Luca.* — *Modi diligendi tres.* — *Farina. Hilarius canone 13. in Matth.*

niel, Iob. vel quia de tribus filijs Noë processit totum genus humanū: cui Dei sapientia fidem & Charitatem, & sanam doctrinam commendat in præsenti, donec totum fermentetur, id est donec in fine mūdi completo numero electorum fideles ad resurrectionis gloriam perueniant: & tunc perfecta calefient charitate: modo enim est ignis patuus: sed tunc erit caminus, *hæc omnia* .s. prædicta & talia multa, *locutus est Iesus ad turbas in parabolis*, & licèt alia multa sine parabolis dixerit turbis: tunc tamen nihil sine parabolis dixit eis: vt scilicet mouerentur ad interrogandum de auditis. Quia enim hominibus rudibus loquebatur de regno Dei: opus erat induci eos talibus parabolis: & rerum sensibilium eis cognitarum similitudinibus ad diuinorum arcana: ut ex his quæ animus nouit, surgat ad incognita: & exemplo visibilium, rapiatur ad inuisibilia: ac per ea quæ usu didicit, discat amare quæ non nouit: ut qui cœlestia capere non poterant, per similitudinem terrenam audita perciperent. Parabola enim Græcè, similitudo dicitur Latinè: per quam ueritas demonstratur: & in qua aliud dicitur, & aliud rationabiliter intelligitur. Vnde subdit admonitionem, *hæc dicens clamabat: Qui habet aures audiendi audiat*. Hanc admonitionem addit Dominus in locis pluribus. Nam secundum Hieronym. ubicunque ponitur hoc uerbum, designatur mysticus intellectus: quia sub verbis parabolicis, alius sensus est per intellectum requirendus. Et secūdum Bedam, aures audiendi sunt aures cordis & sensus interiores: scilicet aures intelligendi, obediendi, & faciendi quæ iusta sunt. Innuit ergo triplicem auditū: scilicet sentiendi, intelligendi, obediendi. Primus est exterior in corpore: de quo dicit, *qui habet aures*. Secundus interior in mente: de quo subdit, *audiendi*. Tertius vtrunque complectens: de quo addit, *audiat*. Primus auditus est sensitiuè. Secundus, intellectiuè. Tertius, affectiuè. De his dicitur in Psal. per ordinē: *Audi filia*, quò ad primum, *& uide*, quò ad secundum: *& inclina aurem tuam*, quò ad tertium. Et in Iob: *Auditu auris audiui te*. In hoc autem quòd Iesus hæc dicens clamabat, tangitur magnitudo affectus eius in prædicando. Clamor enim iste, signum erat magni affectus in ipso. De hoc clamore Christi, dicit Augu. Intonuit Dominus Iesus Christus clamās, dictis, factis, uoce, uita, descensu, ascensu, ut redeamus ad eum: clamat surdis, vt audiant: clamat dormientibus, ut euigilent: clamat transeuntibus, ut attendant: clamat ignorantibus, ut intelligant: clamat errantibus, ut redeant: clamat peccatoribus, ut pœniteant. Clamauit quippe prædicando, clamauit orādo, clamauit Lazarū resuscitando: clamauit tādē moriēdo: quotidie in cęlis existens clamat ad nos, dicēs: *Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam uos*. Et nos miseri adhuc tantos clamores contemnimus. hæc Augustinus. *Tunc dimisit turbis*, quæ eum non interrogauerunt: & secedens à tumultibus, *uenit in domum*, ut discipuli tanquam digniores haberent opportunitatem quærendi & interrogandi eum. *Et accesserunt ad eum discipuli eius*, tanquam familiares: non tam corpore, quàm discendi voluntate, quærentes, *quare in parabolis*, loqueretur turbis, cùm ipsi non caperent: & petentes ut eis parabolas exponeret. Quia enim percipiebant Christū mysticè loqui, quæsierunt intellectum, & sibi exponi. Qui respondens ait: *Vobis*, credentibus, uobis humilibus, vobis obedientibus, uobis mihi adhęrentibus & dilectis, uobis mundo abiectis & odiosis,

Parabola.

Aures audiendi.

Hierony in c. 13. Mat.

Beda in ca. 8. Luca.

Auditus triplex.

Psal. 44.

Iob. 42.

Clamor Domini.

Matth. 11.

A Vobis uolentibus, & simpliciter dignis, ac uestris sequacibus ad me accedentibus, *datum est*, diuinitus, & ex gratia Dei, non ex merito uestro, *nosse apertè* sine parabolarum inuolutione *mysteria regni Dei*, id est secreta & intelligentiā sacræ scripturæ quæ cōtinet statuta atque decreta illius regni seu abdita: & profunditatem ueritatis Euangelicæ: quæ ducit ad regnum cœleste. Vel *mysterium regni cælorum*, id est ecclesiæ militantis, siue triumphantis. Apostoli enim erant quasi fundatores ecclesiæ post Christū: & ideò ad ipsos pertinebat scire secreta ecclesiæ: de quibus erat processus ecclesiæ usque ad finem mundi: quia ista erant futura in diuina dispositione præordinata: & istud potest hîc uocari *mysterium regni cælorum* id

B est secretum ecclesiæ. *Cæteris autem*, qui foris sunt: qui clausis sensibus non curant intrare & cognoscere ueritatem, scilicet vulgaribus turbis, seu etiam Scribis & Pharisæis incredulis: non est datum neq; concessum ista intelligere & propter hoc loquebatur eis talia parabolicè, *ut uidentes*, id est uidere se reputantes, non uideant secundum ueritatem, *& audientes*, id est intelligere se putātes, *non intelligant*, sententiam interiorem: nam hęc est una causarum quare Dominus loquebatur in parabolis: ut scilicet ueritas occultaretur malis, & boni ad inquirendum exercerentur in eis. Vnde sequitur: *Qui habet*, scilicet amorem uerbi, *dabitur ei*, scilicet intelligentia uerbi amati, *& abundabit*, scilicet sensu intelligendi: quia habē

C tibus deuotionem & fidem, datus est uetus sacræ scripturæ intellectus. Dicitur enim in Luca, quòd aperuit eis sensum ut intelligerent scripturas: & ex abundanti reuelatus est eis ecclesiæ processus. Item *qui habet* opus, *dabitur* ei intellectus, *et abundabit* augmento profectus. Item *qui habet* gratiam, *dabitur ei* perseuerantia, *& abundabit* gloria: quia gratiam & gloriam dabit Dominus. *Qui autem non habet* scilicet amorem uerbi *id quod uidetur habere* scilicet naturali ingenio, uel literatum studio, *auferetur ab eo*: quia nulla uerę sapientiæ gaudebit dulcedine Vnde non habentibus fidem & deuotionem ad Christi doctrinam, intellectus scripturæ ueteris testamenti ablatus est propter eorum incredulitatem: & datus est Gen

D tibus propter eorum fidem. Item qui non habet opus: id quod uidetur habere, scilicet intelligentiæ, auferetur ab eo: quia fides sine operibus mortua est. Item sicut auarus multas habet opes & nullas: & sic qui non diuinam sapientiam habet, nullam habet: quia secundum Hierony. literas nescit, qui sacras ignorat. Secundum Ambro. intelligitur, quod habet, id est quod se putat habere. Seorsum autem, scilicet in domo, discipulis suis disserebat omnia. Vnde patet quòd non solum parabolas, de quibus eum interrogabant: sed etiam alia ibidem eis exposuit: licet de aliarum expositione mentio hîc non fiat. Et tunc etiam in parabolis locutus est discipulis: pro

E posuitque eis tres parabolas alias à prædictis In quarum prima quæ est de thesauro abscondito in agro: designatur status ecclesiæ sequens post prædictū: quia diuulgata fide in orbe terrarum per prędicationem sanctorum: multi ualentes & literati uiri, ut Augustin. & alij, ad fidem catholicam conuersi, inceperunt se exercere, & scientiam suam ad utilitatem animarum conuertere. Assimilat ergo regnū cœlorū, id est cœlestem patriam thesauro abscōndito in agro: qui ager omnibus uenditis emitur, ut thesaurus ibidem inuentus habeatur. Ager iste, labor est in exercitio uitę actiuę, & operibus omnibus misericordię in

Apostoli fundatores ecclesię.

Luca. 24.

Auferri à nō habēte.

Ambrosius sermo. 50.

Parabola prima discipulis dicta.

Thesaurus absconditus

in regimine ecclesię. Thesaurus autem absconditus, est præmium cœleste: cuius diuitiæ nondum omnibus apparent manifestè, secundum illud Psal. *Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ, quam abscondisti timentibus te.* Inuenitur tamen ipse thesauros, & si non ad plenum: quoniam sanctorum doctrina & prędicatio qualis quantaue sit, ex magna parte declaratur: hunc autem thesaurum inuentum abscondit, qui cognito qualis sit corde retinet, & mente diligit: eiusq́ue nullo modo obliuiscitur. *Et præ gaudio illius uadit* pedibus mentis ipsum affectando, *& vendit vniuersa quæ habet* temporalia ac voluptates carnis, & desideria terrena contemnendo. *Et emit agrum illum*, omnibus alijs dimissis in agro Dominico propter cœleste præmium laborando. & totaliter cœlestibus inhiando. Contemnere ergo secularia debet, vt totum possideat: & vt sit ei potestas vtendi thesauro cum agro: quia cœlestes diuitiæ non nisi damno seculi possidentur ab aliquo. Ad laudem virginum exprimitur ista parabola: & sic thesaurus in agro, est virginitas in carne. Circa istum thesaurũ consideranda sunt tria. Primum est, quòd inueniatur. Secundum, quòd inuentus abscondatur. Tertium, quòd absconditus cæteris præponatur. Non autem inuenitur in luxuriosis: non absconditur in uaniglorioſis: non præponitur in auaris: sic ergo habemus triplicem uirtutem: scilicet virginitatis, humilitatis, & paupertatis. Virginitas nouit thesaurum inuenire, vt habeatur: humilitas nouit thesaurum abscondere, ne amittatur: paupertas nouit thesaurũ omnibus præponere, ne vilipendatur. In secunda parabola quæ est de Margarita, declaratur status ecclesiæ immediatè sequens præcedentem: quia post statum prædictum inceperunt aliqui contemptis mundi diuitijs & honoribus, intendere vitę contemplatiuæ: sicut beatus Benedictus & alij sequentes eũ in diuersis statibus & gradibus religionũ. Et iste status figuratur per Margaritã quæ inuenitur in conchilijs maris: quia religio fundatur & nutritur in humore deuotionis. Ista autẽ margarita dicitur una & preciosa. Vna: quia hominem unit: Actiua autem vita magis diuidit: & propter hoc dicitur quòd Martha erat circa multa occupata: Maria verò circa unum intenta. Dicitur etiã perciosa: quia vita contemplatiua simpliciter & absolutè melior est quàm actiua: licet in casu actiua sit magis fructifera; propter quòd dicitur: Maria optimam partem elegit. Assimilat ergo, *regnum cælorum*, id est præsentem ecclesiam, *homini negociatori*: quia sicut homo ille venius margaritæ desiderio omnia uendit & emit eam: sic & iste, *inuenta una preciosa margarita*, scilicet dulcedine vitæ contemplatiuæ, *uadit*, ad forum spiritualium mercationum, *& uendit omnia quæ habet*, per contemptum terrenorum. *& emit eam*, per conatum & desiderium ęternorum. Moraliter in hac parabola, proponuntur nobis tria imitanda: scilicet officium sanctorum, studium morum, desiderium ęternorũ. Officium notatur, in negociando: studium, in quærendo: desiderium, in operando. Fœlix qui nouit negociari spiritualiter: siue quantum ad statum actionis, operibus misericordiæ intendendo: siue quãtum ad statum perfectionis, pro Christo omnia relinquẽdo: siue quantum ad statum supererogationis, per prædicationem animas Deo lucrificando. Item fœlix negociator, qui nouit quærere non nociua, sicut ambitiosi: non inutilia sicut curiosi: sed salubria, sicut sancti. Item fœlix qui inuentis bonis mercibus bene nouit lucrari: qui. s. abijt à se, per carnis mortificationẽ;

Psal. 30.

Virginum laus.

Secũda parabola ad discipulos. Margarita.

Lucæ. 10. g.

Moraliter imitanda tria.

vendidit terram pro cœlo, per omnium abrenunciationem: comparauit eam, per propriæ voluntatis subiectionem. Et quia iste status duraturus est vsque ad finem mundi: ideo non ponitur alia parabola post istam nisi illa quæ finem mundi significat: quæ est de sagena in mare missa. Igitur quia sub parabola thesauri & margaritæ, induxit nos ad æternæ beatitudinis amorem: consequenter sub parabola sagenæ, inducit nos in timorem: ut mala caueamus & bona sectemur. Assimilat ergo, *regnum cælorum*, quod hîc notat pręsentem Ecclesiã, *sagenæ*, quia piscatoribus est commissa: & per eam quisque ad ęternum regnum de præsentis seculi fluctibus trahitur, ne ęternæ mortis profundo mergatur, *missa in mare*, id est in mundum, qui dicitur mare propter magnitudinem, & propter amaritudinem, *& ex omni genere piscium*, id est hominum, *congreganti*, scilicet bonorum & malorum: quia missa in huius seculi fluctibus, nullum respuit: sed malos cum bonos capit: & omnis generis homines ad veniam vocat. *Quam cùm impleta esset*, quod erit in fine seculi, quando humani generis summa concluditur, & numeris electorum impletur, *educentes*, scilicet de mari & de fluctibus vitæ huius, & trahentes ad littus vitæ alterius: quia secundum Gloss. sicut mare seculum: ita littus maris est finis seculi: *& secus littus sedentes*, per immortalitatem, *elegerunt bonos in uasa sua: malos autem foras miserunt.* Nunc enim malos bonosq́ue communiter quasi permixtos pisces sagena fidei continet: sed littus indicat quos sagena Ecclesiæ trahebat. Nam sicut non distinguuntur boni pisces & malis, quandiu sagena est intra aquas: sic in Ecclesia militante permixti sunt mali cum bonis. Sed in fine mundi trahetur ad littus per apertum iudicium: quia tunc erunt manifesta abscondita cordium. Vnde subditur: *Sic erit in consummatione seculi*, id est in fine mundi. Et dicitur consummatio tripliciter: vel quia tunc completus erit numerus electorum: vel quia terminabitur status meritorum: vel quia cessabit successio rerum mutabilium. *Exibunt Angeli*, de cœlo empyreo ad conuocandum populũ iudicandum. *& separabunt malos de medio iustorum.* O quàm dura separatio quippe malis: quia irremediabilis, quia irreuocabilis. *Et mittent eos*, scilicet malos, *in caminum ignis*, inferni, torrendos & exsiccandos: & sic Ecclesia purgata offeretur Deo patri sine macula & ruga: tunc enim boni mittentur in vasa cœlestium mansionum: malis separatis & detrusis in infernum. Sic introductis prudentibus uirginibus, & exclusis fatuis, claudetur ianua regni cœlestis. Et subditur de pęnis malorum: cùm dicitur: *Ibi erit fletus*, præ ardore, *& stridor dentium*, præ frigore. Tunc serò mali pœnitebunt & ingemiscent: serò sibipsis irascentur & indignabuntur quòd tam pertinaci improbitate deliquerint. Apertè in multis locis sacræ scripturæ dicitur de tormentis malorũ, ne quis se excuset per ignorantiam: & totiens commemorantur supplicia gehennalia: vt sitiamus & anhelemus ad gaudia cœlestia. Deinde ponitur cõclusio principalis: ad hoc. n. in prędictis parabolis pscriptus est processus Ecclesiæ militantis: ut Apostoli qui ęrant ipsius fundatores post Christum intelligerent huiusmodi processum. Vnde subiungitur: *Intellexistis hæc omnia?* scilicet parabolas prædictas. q. d. ad uos pertinet intelligere eas. unde Gloss. Ad Apostolos fit sermo. quos non tantũ uult audire ut populos: sed etiam intelligere: Et est argumentum quòd non sufficit maioribus tantum audire ad faciẽdum: sed oportet etiã intelligere ad docendũ.

Parabola tertia. Sagena.

Mat. 25. a. Tormenta malorum.

Facere & docere decet.

Dicunt

Dicunt ei etiam, scilicet, intelligimus. Deinde utitur exhortatione ad alios docendum: cùm subditur: *Ait illis: ideo omnis Scriba* id est doctor: ut enim dicit August. Apostoli sunt Scribæ & notarij Christi, verbũ eius signantes in tabulis cordis: doctus & inspiratus in his quæ necessaria sunt sibi & alijs: *in regnum cælorum*, id est in Ecclesia militante. Vbi tria dicit: quòd sit doctus, per habitum scientiæ: scriba, per officium doctrinæ: in regno cœlorum, per meritum vitæ, *similis est homini patrifamilias*, id est mihi. Et intelligitur de similitudine imitationis, non æquiparationis, *qui profert de thesauro suo*, id est de scientia sua in corde abscondita, *noua & uetera*, id est authoritates noui & veteris testamenti: ex quibus testamentis contexta est Ecclesiæ sagena Vel secũdum Greg. *noua*, de suauitate regni: *& uetera*, de terrore supplicij: vt scilicet pœnæ terreant, quos præmia non inuitant. Vel, *noua* per admonitionem uirtutum: *& uetera*, per detestationem vitiorum. Ex quo patet quòd episcopi, qui sunt successores Apostolorum, debent habere notitiam vtriusque testamenti: in cuius signum portant mitram in capite cum cornu duplici. Et bene comparat eum patrifamilias: quia sicut paterfamilias habet pascere filios pane corporali: sic iste paruulos fideles pane spirituali. Hortatur ergo Dominus discipulos quòd parabolas intelligant: ut alios docere sciant: quia ideo similes ei erunt, si alios docebunt.

August. in. quæst. in Matth. q. 8.

ORATIO.

DOMINE *Iesu Christe fac me de ueteri uita exire: ne semen uerbi tui, quod in meo intellectu: boni propositi, quod in meo affectu: boni operis, quod in meo actu seminasti, comedatur à uolucribus inanis gloriæ: non conculcetur in uia assiduitatis: ne areat in petra dura obstinationis: & ne suffocetur in spinis sollicitudinis: sed potius in terra bona & optima cordis humilis compatientis & hilaris, centesimum fructum afferat in patientia. Fac etiam me hæc omnia in parabolis dicta intelligere & facere: ac verbo, vel saltem exemplo alios docere. Amen.*

De aduentu Domini in Nazareth: quando legit in synagoga eorum: & ipsi volebant præcipitare eum. Cap. LXV.

ET factum est cùm consummasset Iesus parabolas istas, transiit inde cum discipulis suis, & abijt per patriam illam, scilicet Galilæam, *& docebat in synagogis eorum*, tum propter plurium ibi conuenientium utilitatem: tum propter maiorem authoritatem: *& magnificabatur*, propter doctrinæ & miraculorum excellentiã, *ab omnibus*, id est pluribus, & de omni statu: non tamen ab omnibus uniuersaliter, cùm multi eum contemnerent, & sibi contradicerent. *Et uenit in Nazareth, ubi erat nutritus*, licet in Bethlehem fuisset natus. *Et*, die sabbati quando plures conueniebãt, *intrauit secũdum consuetudinem suam in synagogam*, quæ erat locus orationis & doctrinæ legis, quibus Iudæi secundum præceptum legis, uacare debebant in sabbatis. *Et surrexit legere*, ut non prędicaret seipsum verbo suo tantum: sed etiam testimonio sacræ scripturæ. Ergo non est legendum in Ecclesia nisi stando: psallere tamen possumus sedendo. *& traditus est ei*, à ministris, quorum officium hoc erat, *liber Esaiæ Prophetæ*, clausus: qui de Christo loquitur apertius. & secundum Hieronymum, non tam Propheta quàm Euangelista est dicendus. Mysticè autem secundum Gloss. ideo traditus est ei liber Propheticus, vt ostenderetur esse qui locutus est in Prophetis: & quòd omnes prophetiæ ad ipsum pertinent, & in ipso implentur, & per ipsum aperiuntur. Item ut in hoc ostenderetur quòd omnes prophetæ libros suos ei tradiderunt, id est illi ascripserunt quicquid dixerunt. *Et ut reuoluit*, id est aperuit librum, in quo intelligere dedit se illum esse qui aperiret scripturas, *inuenit*, non à casu, sed ex proposito: quia sciebat passus scripturæ loquentes de se, *locum ubi*, secundum translationẽ lxx. interpretum, *erat scriptum: Spiritus Domini super me*, &c. prout patebit infrà. Circa quod sciendum quòd Iudæi expectant illa quæ eis promittuntur in hac prophetia impleri per Messiam quem expectant futurũ, & toti mundo temporaliter dominaturum: & educturum Iudæos de captiuitate: & positurum eos in maxima gloria & honore super omnes gentes. Sed quia tempus aduentus Christi transiit: ideo Christus hunc locum conuenienter de seipso exposuit, dicẽs: *Spiritus Domini* scilicet patris, *super me*, scilicet requiescit tanquam ductor & præceptor: cuius exhortationibus semper obedio: *propter quod unxit me*, idem spiritus ab instanti conceptionis plenitudine gratiæ in regem, in pontificem, in prophetam, & in deitatis tabernaculum, *Euangelizare*, id est bona nunciare, *pauperibus*, id est humilibus quibus doctrina proficit: non superbis, *misit me*, quod & ipse perfecit, dicens: *Beati pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum cælorum*, & per hoc, *sanare*, non tantum corporaliter: sed & spiritualiter, *contritos corde*, uulneratos à peccatis: & *prædicare captiuis*, à diabolo peccatorum cùm carcere & uinculis, *remissionem*, scilicet ad pœnitentiam eos uocando, *& uisum*, id est ueram Dei cognitionem, *cæcis* id est Gentibus excæcatis per errorem, *dimittere confractos*, & depressos importabili pondere legis, *in remissionem*, scilicet per gratiam nouæ legis alleuiando, *prædicare annum Domini acceptum*, annũ scilicet benignitatis: quia nunc tempus acceptabile, nunc dies salutis. Iste annus est totum tempus Ecclesiæ, & specialiter annus passionis Christi, in quo Dominus placatus est humano generi, soluta emẽda primi peccati: *& diem retributionis*, extremi iudicij sententiam comminando secundum merita: ubi retribuetur unicuique secundum opera sua. Tanguntur autem hic sex conditiones, quas debet habere prædicator uel prælatus. Prima est, miserorum consolatio: ibi, *Euangelizare pauperibus*. Secunda est, pœnitentium confortatio: ibi, *sanare contritos*. Tertia est,

Matth. 13. Marci. 6. Lucæ. 4.

Hierony. in proœmio in Esaiam.

Liber traditus Christo.

Expectatio Iudæorum

Matth 5.

2. Cor. 6.

Annus.

Prædicatoris & prælati conditiones sex.

est, captiuorum visitatio: ibi *prædicare captiuis remissionem*. Quarta est imperitorum instructio: ibi, *cæcis visum*. Quinta est oppressorum reuelatio: ibi, *dimittere confractos*. Sexta est pigrorum excitatio: ibi, *prædicare annum Domini acceptum, & diem retributionis*. Reuolutum ergo librum legit: quia palam locutus est, & omnem veritatem docuit. Et deinde plicuit librum in quo legerat: in quo intelligere dedit, quòd non omnia omnibus sunt prædicanda. Hoc etiam fecit, ad ostendendum quòd libri sacræ scripturæ reuerenter tractandi sunt. Vnde & Iudæi hanc reuerentiam faciunt libris ueteris testamenti: quòd nullo modo iuxta illos sederet tam altè, quàm libri sunt positi: multo magis debemus nos reuerentiam libris Euangelij exhibere, quòd tantæ est reuerentiæ, ut secundum Chrysostomum, si Euangelium suscipere oporteret non lotis manibus: non vtique eligeres hoc facere. Ex quo patet quòd Christiani sunt multum reprehendendi: qui non solum libros veteris testamenti, sed etiam noui, & sacra Euangelia ita irreuerenter tractant, & quàdoque irreuerentius, quàm libros Gentilium damnatorum: seu uestes: & multa alia rerum transeuntium. Et bene dicit reuoluit & plicuit: nec dicit, aperuit & clausit: quia libri Iudæorum in rotulis sunt: *deditque ministro*, librum plicatum: quia alijs tradidit Euangelizandi officium: & pro captu audientium, commisit dispensandum verbum. *Et sedit*: vt sedendo exponere mature, quod stãdo legerat reuerenter & deuote. Stans ergo legit: quia dum nobis scripturas aperuit, in carne operatus est: sed postea sedit: quia se superne quieti restituit. Et instruimur hic: quia primò nobis est sedendum & flendum per humilitatem pœnitentiæ: deinde surgendum à uitijs per sereniatatem conscientiæ. Tertiò legendum. id est bene operandum, & prælato etiam prædicandum, & postea residendum, præmia quietis expectando: vt ea demum accipiamus, in quibus in æternum quiescamus. *Et omnium in synagoga oculi erant intendentes in eum*, propter efficaciam verborum, & aspectum humilem & decorum: quia in facie eius, quidam fulgor diuinæ gratiæ relucebat: qui animos intuentium attrahebat. Fuit enim pulcherrimus: vt pote virgo de virgine: non ex voluntate viri, sed ex Deo natus. Fuit & eloquentissimus. Et de utroque sic ei dictum fuerat per Prophetam: *Speciosus forma præ filiis hominum: diffusa est gratia in labiis tuis*. Et prophetiam quam legerat in seipso impletam ostendens, dixit ad illos: Attendite & intelligite, *quia hodie impleta est scriptura hæc in auribus uestris*, scilicet in me ipso. Impletam dicit esse scripturam: quia sicut illa prædixerat: sic ipse faciebat. quasi diceret: In me impletam & uidere potestis occulis: quia cæci vident, claudi ambulant, pauperes Euangelizantur: & audire etiam & intelligere auribus men tis: cùm vobis eam exposuerim ad me esse referendam Conspice bene Dominum quomodo humiliter suscipiens lectoris officium, benigno & placito vultu legit inter eos. Vt enim ait Ambrosius, ita ad omnia se curauit obsequia: vt nec lectoris quidem aspernaretur officium. Conspice etiam quomodo humiliter se manifestans dicit: *Hodie impleta est scriptura hæc in auribus uestris*. quasi diceret: Ego sum ille de quo loquitur. Igitur exemplo suo approbat officium lectoris in hoc loco. Officium ostiarij quando eiecit vendentes & ementes de templo. Officium exorcistæ, dæmones de obsessis corporibus expellendo. Officiũ acoliti, siue ceroferarij, se lumen mundi ostendendo & dicendo. Sic ergo patet Dominũ quatuor officia minorum ordinum in quatuor suis operibus exercuisse & approbasse: propter quod nullus, quantumcunq; magnus, debet dedignari minores ordines suscipere. vel eorum officia exequi & exercere. Cùm enim Christus ea exercuerit, nobis utique reliquit exemplum vt sequamur uestigia eius. Siquidem omnis Christi actio, nostra est instructio. Subdiaconatum verò exercuit, quando linteo se præcinxit, & pedes discipulorum lauit. Diaconatum exercuit, quando in cœna corpus & sanguinem suum ministrauit. Presbyteratum exercuit, quando in cœna panem & vinum in corpus & sanguinem suum mutauit. Deinde vt pontifex in ara crucis se obtulit. *Et omnes*, id est multi de omni populo, *testimonium illi dabant*, scilicet quò illa scriptura esset impleta: & quòd ipse esset ille de quo Esaias & alij Prophetæ scripserunt. & hoc erat signum veritatis: quia vt dicit Seneca, veritatis argumentum est, omnibus aliquid videri. *Et mirabantur in verbis gratiæ*, id est gratiosis, *quæ de ore eius procedebant*. Bonus .n. homo de bono thesauro cordis sui profert bona: ergo de thesauro gratiæ uerba gratiosa. In ipso autẽ erat thesaurus gratiæ: qa plenus gratiæ & ueritatis: de cuius plenitudine nos omnes accepimus. Deindepost attestationẽ simpliciũ de Christo, subditur: Scribarum & Pharisæorum detractio & æmulatio: cùm dicitur: *Et dicebant*, scilicet Scribæ & Pharisæi ei inuidentes: dicebant in quam despectiuè & eum deridentes. *Vnde huic sapientia hæc?* in doctrina & in uerbis, *& virtutes*, in operibus miraculosis: hoc dicebant, quia non viderant eum literas discentem, nec in lege studẽtem. quasi dicerent: Non habet hęc à Deo, vel exercitij studio: sed magis habet à diabolo: quod arguunt ex infirmitate & paupertate parentum, dicentes: *Nonne hic est fabri filius?* id est Ioseph, qui erat faber lignarius: cuius ipse putabatur filius: quia eum Maria Ioseph desponsata genuerat. Putabatur quidem: sed non erat. *Nonne mater eius dicitur Maria? & fratres eius*, id est consanguinei, *& sorores eius*, id est cognatæ, *nonne omnes apud nos sunt?* Secundum eum consuetudinem scripturarũ, consanguinei & propinqui Domini more Hebraico fratres & sorores eius solẽt appellari. *Vnde ergo huic omnia ista?* quasi dicerent: Si non habet ex exercitio, vel ex genere, ergo habet ex dæmone: & ideò sequitur: *Et scandalizabantur in eo*, id est conturbabantur & indignabantur: considerantes generis paupertatem & humilitatem: ac si sapiens & virtuosus non posset de pauperibus & humilibus procreari: cùm potius oporteret propter hoc maximè obstupescere, & ipsum honorare: quia maius miraculũ & amplior stupor erat quòd de talibus existẽs, talia loquebatur & faciebat: quia manifestè apparebat, quòd non ex humana diligẽtia sed à diuina gratia erat. Humilia .n. Dominus respicit: & alta à longè cognoscit. Irrationabiliter ergo mouebãtur, despicientes eum propter paupertatẽ & humilitatẽ generis: & attribuentes virtuti dæmonis, quod debebat attribui virtuti diuinitatis. Quia Dauid qui fuit radix regũ, & eximiũs Prophetarum, fuit pastor ouiũ, & cuiusdam agricolæ. Iesse filius. Sed & Moyses legislator valde à se deficientem habuit patrem: & in pluribus alijs simile poteris reperire: à quibus ergo oportebat admirari Dominũ, ab his qui contemnunt eum. Vnde & hoc quod ueritatis est, & honoris, pro uituperio inducunt: dicentes eũ fabri filium, seu fabrum. Sicut enim pater per filiũ in principio omnia fabricauit: sic ipse filius per quem omnia facta sunt,

Marginalia: Iudæorum reuerentia erga libros sacros. — Libri Iudæorum in rotulis. — Pulchritudo & præeminentia Christi. — Psal. 44. — Lector Dominus. — Ambros. libro .4. in Lucam. — Lectoris officium approbatum. — Officia quatuor minorum ordinũ exercuit Christus. — Diaconus. Dominus. Presbyter. — Matt. 12. & Luc. 6. Ioan. 1. — Pharisæorum detractio. — Fratres Domini. — Psal. 137. — Dauid.

ſunt, omniũ fabricator exiſtit: vt uerè & fabri filius, & faber dici poſsit. In illorum ergo errore veritas latet: nam utique fabri filius erat: ſed non illius cuius ipſi putabant: ſed fabricatoris omnium: qui fabricatus eſt auroram & ſolem, id eſt Eccleſiam primitiuam & ſequentem. Magna cæcitas eorum erat: quia eum in verbis & factis illius Chriſtum cognoſcere poterãt: & tamen propter generis notitiam eum contemnebant: & ex paruitate generis, & infirmitate carnis, uolebant ab eo excludere potentiam maieſtatis. Et quia auditis famoſis miraculis, ab eo frequenter in Capharnaum factis, illi de Nazareth indignati ſunt contra eum: nec credebant miracula eius eſſe vera: ipſe intuens eorum corda, obiectionem eorum tacitam ſibi ipſi obiecit: vt ad eam congruenter reſponderet. Vnde ſubditur: *Et ait illis Ieſus*: ſcilicet Scribis & Phariſæis. *Vtique dicetis mihi*, qui multos in Capharnaum curaui, *hanc ſimilitudinem*, id eſt obiectionem à ſimilitudine medici corporalis ad ſpiritualem ſumptam, *medice, cura te ipſum*, id eſt tuos compatriotas: quibus magis teneris impendere beneficium charitatis. Sicut enim medicus verus citius & libentius curat ſeipſum & alios ad ſe pertinentes quàm extraneos: ita dicebant & ei, Si tu faceres vera miracula: citius faceres ea in ciuitate tua: & potius inter propinquos tuos, quàm inter extraneos. Vnde ſubiungitur: *Quanta*, miracula, *audiuimus facta à te in Capharnaum, fac & hic in patria tua*. id eſt in tua ciuitate, vbi conceptus es & nutritus: tot & tanta vt credamus: quia quæ facis apud alienigenas, magis debes facere apud tuos compatriotas: magis enim teneris beneficia impendere tuis compatriotis, quàm alienis. quaſi dicant: Multa audiuimus à te facta miracula: ſed non credimus quod incerta vulgauit fama, cùm apud nos nihil tale feceris: quibus conuenientius talia impẽdenda erant beneficia quàm cæteris. Sed Dominus conſequenter reſpondens, oſtendit quòd non dimittebat inter eos facere miracula propter odium patriæ, vel defectum potentiæ: ſed propter eorum incredulitatem & malitiam. Quòd enim ibi miracula non faciebat, non erat propter hoc quòd patriam ſuam deſpiceret: quam ſua conceptione & educatione honorauerat: uel propter hoc ꝙ ipſe impotens eſſet: ſed quia ipſi indigni erant. Et ad hoc inducit ſacræ ſcripturæ exempla. Vnde ſequitur: *Ait autem Ieſus: Amen*, id eſt verè, *dico uobis: quia nemo Propheta acceptus eſt in patria ſua*, in qua natus eſt: *& in domo ſua*: ex qua ſecundum carnem proceſsit: & hoc ut in pluribus ac cum debito honore & reuerentia. Minus enim Helias & cæteri Prophetæ in ſuis ciuitatibus fuerunt honorati, quàm in alijs. Eſaias ſectus, Hieremias carceratus, & cæteri vituperati. Mos enim & penè naturale eſt, ciues ciuibus inuidere: & non præſentia uiri opera, nec uirtutes conſiderare: ſed infantiæ fragilitatem recordari: quaſi non & ipſi per eoſdem ætatis gradus ad maturam ætatem peruenerint: dum enim ciuis & contribulis ad alicuius virtutis vel probitatis eminentiam aſcendit, eiuſque fama creſcit: cõciues & contribuli qui nõ ſic laudantur, inde grauius ſauciantur, & æſtimant ſe contemni ſi eis in laude & fama probitatis, præſertim minor genere, præferatur. Hinc habemus in Ioſeph exemplum reſpectu fratrum ſuorum. Vnde contingit quòd facilius promouentur homines in terra aliena, quàm in patria propria. Idcirco igitur non curo patriam meam: quia ei acceptus non ſum: & quia fidem in ea non inuenio: & mihi ſicut ceteri non crediturũtoꝗ; minus me cognoſcit, quanto plus præ cæteris me notum habuit, *&* quia non erat acceptus eis: nec ei credebant: ideò, *uirtutes multas*, id eſt ſigna & miracula, *ibi facere non poterat* nõ de impotentia, ſed de inconuenientia: non enim conueniens fuit, quia digni non erant: & cauſa ſtatim ſubditur: ſcilicet, *propter incredulitatem eorum*, propter quam etiam Dominus, *mirabatur*: quia ipſum etiam præſentem habentes Chriſtum, agnitionem ſui verbis & ſignis eis ingerentem nihilominus increduli perdurabant. In hoc patet quòd fides maximè cooperatur in miraculis faciendis: quia propter incredulitatem ſubtracta ſunt illis. aliquas tamen virtutes ibi fecit, ſcilicet paucos infirmos fideles & deuotos manibus deificis impoſitis curando: quod patet ex hoc quod ſuprà dixerunt: vnde huic ſapientia hæc, & uirtutes? Pro tanto ergo non poſſe dicitur: quia noluit: ne decuit propter incredulitatem eorũ: ut negetur potentia non abſoluta, ſed ordinata ac cõgruitatis & decentiæ, qua ſe diſpoſuerat non facturũ: quia non erat decens & congruum quòd ibi miracula faceret & multa: fides enim credentium eſt meritoria, de congruo, quòd eis fiant miracula. Ideò autem aliquas uirtutes ibi fecit ut fideles cõfirmaret: & infideles excuſationem de peccato ſuo non haberent: dum opera diuinitatis in eo uiderent: nec fecit multas, ne infideles amplius damnarentur, id eſt plus punirentur: dum ſcilicet contemnerent. Vnde Chriſoſt. Pauca fecit ſigna: ne dicerent, hoſtis eſt nobis, & proprios deſpicit: ſi facta eſſent ſigna, & nos utique credidiſſemus. Propter hoc ergo fecit, ut quod ſuum eſt impleat: ſed continuit, ut non illos amplius condemnet. Ad ſui autem excuſationem quare ipſe Dominus in patria ſua ubi acceptus non erat, multas uirtutes non fecit: oſtendit exẽplo Heliæ & Heliſæi, quòd ſimiliter Prophetæ ueteres in maiori honore habebantur apud extraneos, quàm apud domeſticos: & quòd plura miracula faciebant apud alienos, quàm apud ſuos. Helias enim à Iudæis expellebatur & contemnebatur: à Gentibus autem & alienis recipiebatur & honorabatur: & ibi miracula operabatur. *Miſſus enim, ad uiduam in Sarepta*, urbe Sydoniæ prouinciæ, receptus eſt honorificè: ibiq; duo miracula fecit: quia farina & oleum non defecit: & filium uiduę mortuũ, ſcilicet Ionam Prophetã ſuſcitauit: non ergo in Iſrael ubi multę uiduæ erant, ſed in Sydonia operabatur miracula: quia uiduæ Iſrael non erant ita deuotæ, ſicut illa mulier Sareptana: & quia Helias perſecutionẽ patiebatur in terra Iſrael: quæ debuiſſet ſibi eſſe grata & gratioſa. Sarepta urbs Sydoniæ eſt, in littore maris: ante cuius portam oſtenditur locus ubi Helias uenit ad uiduam eiuſdem urbis. Deinde eſt quædam capella, ubi erat cenaculum in quo quieuit, & ubi filium uiduæ ſuſcitauit. Quare autem oratione Helię clauſum eſt cœlum, & facta fames oſtẽdit Baſilius dicens: Vt enim aſpexit ex ſaturitate non modicũ generari Dei opprobrium: per famẽ illis ieiunium intulit, quo culpam illorum quæ in immenſum creſcebat, cohibuit. Non ergo nunc mirentur homines ſi propter eorum laſciuiam fiat fames. Heliſæus etiam à Iudæis deriſus & contemptus: à Naaman Syro deuotè eſt quæſitus: quem à lepra ſua curauit, quia deuotionem eius agnouit, qui ante curationem bonus fuit: quia per illum Deus ſalutem Syriæ dedit, & poſt curationem adhuc melior ac ualde gratus Deo & Heliſæo fuit. Curauit ergo alienum & Gentilem: ſed non conciues & cõſortes, propter eorũ erga Deum ingratitudinem: quia regnum Iſrael declinauerat ad idolo-

Cæcitas Phariſæorum.

Medici curatio.

Propheta in patria non accipitur.

Fidei augmentatio.

Chryſoſt. hom 49 in Matth.

Sarepta Vrbs eſt.

Baſil orat. ſecunda de ieiunio. Heliæ oratione clauſum eſt cœlum. Heliſæi deriſio. 4 Reg. 2. & 4. Regum. 5.

idololatriam, colendo uitulos aureos quos fecerat Hieroboam. Si ergo isti famosissimi Prophetæ non fuerunt accepti compatriotis suis: non propter suam sed propter compatriotarum malitiam & inuidiam: multo fortius nec minores Prophetæ fuerunt accepti in patria sua. Ex quo patet uerum esse quod dixerat: *quia nemo Propheta acceptus est in patria sua.*

Moraliter.

Moraliter autem vidua (de qua dictum est) significat animam peccatricem: quæ priuata est amplexibus sponsi sui Christi: modò multæ viduæ tales sunt in mundo: tamē ad nullam mittitur Helias, nisi ad illam quæ est in Sarepta Sydoniæ.

Sarepta. Sydonia.

Sarepta interpretatur incendium, vel angustia panis: Sydonia, venatio inutilis: & significat animam peccatricem: quæ propter hoc quòd considerat quòd quicquid quæritur in mundo, est uenatio inutilis, siue diuitiæ, siue delitiæ angustiantur: quia perdidit illum panem verum quo reficiebatur: Christum scilicet qui dicit: *Ego sum panis uiuus: qui de cælo descendi.*

Ioan. 6.

& inçeditur per contemptum terrenorum, & desiderium supernorum. Ad talem animam venit verus Helias Christus: ut eam pascat & reficiat cum filijs suis, id est cogitationibus & affectionibus suis.

Naaman.

Similiter Naaman Syrus significat peccatorem: eo quòd peccatum sicut lepra inficiat hominem. Modo multi tales sunt in mundo: tamen ad nullum venit Helisæus nisi ad Naaman Syrum. Naaman interpretatur decorus, vel commouens me: Syrus sublimis, & significat peccatorem: qui commouet seipsum per contritionem: currit ad Iordanem, qui interpretatur riuus iudicij, id est ad confessionem: & ibi induit gratiæ decorem, & per hoc efficitur sublimis: quia per hoc eleuatur ad Deū.

Iordanis.

Ad talem venit verus Helisæus, id est Christus. *Et omnes in synagoga hæc audientes:* scilicet quòd eos indignos reputaret inter quos miracula faceret, indignati sunt: *& repleti ira:* qui ex Christi doctrina quiescere debebant à malitia. Per istos significantur illi qui persequuntur prædicatores & defensores ueritatis: eo quòd dicunt displicentia illis. Hoc autem factū probatur verbū Christi quod dictum est supra, *quia non est acceptus Propheta in patria sua.* Nam cùm audirent Nazareni quòd Prophetis Prophetam se comparabat: & quia eos de incredulitate notabat: & deuotionem Gentium, quas vt canes abominabantur, deuotioni eorum præferebat: creuit zelus: creuit ira: creuit inuidia. Et quod Dominus de eis dixerat & testabatur verbo: hoc ipsi ostēdunt & testantur facto, mala pro bonis retribuendo. Vnde, *surrexerunt*, & eum tanquam dignum morte, extra ciuitatem suam Nazareth eiecerunt, ut illum interficerent. Vnde dicit Ambrosius: Non mirum si perdiderunt salutem, qui de finibus suis eiecerunt saluatorem.

Ambrosius lib. 4. in Lucam ca. de indignatione Iudæorum.

Dominus autem qui docuerat exemplo sui omnibus omnia fieri, nec uolentes repudiat: nec inuitos alligat: nec eijcientibus reluctatur: nec rogantibus deest. *Et duxerunt illum usque ad supercilium montis:* super quem ædificata erat ciuitas eorum: *ut præcipitarent eum.* Nazareth quidem ædificata erat super montem, sed non in cacumine: unde extra ciuitatem, ad cacumen duxerunt eum ad præcipitandum. In quo (secundum Bedam) Iudæi discipuli peiores diabolo magistro sui ostendūtur: quia ille uerbo tentans ait: mitte te deorsum. isti facto, de supercilio montis eum mittere & præcipitare conabantur.

Bed. in c. 4. Lucæ.

Potentia Christi.

Iesus autem virtute diuinitatis, qua poterat se seruare illesum quando nolebat, *transiens, per medium illorum ibat:* & descendit de mōte non uisus ab eis quos deserebat, mente furentium subitò per Deum mutata vel obstupefacta. Etenim quando vult capitur: quādo vult labitur: quando vult suspenditur: quando uult non tenetur. Quòd capitur & tenetur à paucis, uoluntatis est: quòd à populo non tenetur, sed transit, maiestatis est: non ergo resistit, nec se uindicat: docent nos in hoc ut non quæramus uindictam de iniurijs nobis factis: sed per medium inimicorum transiens, canes hincinde latrantes contemnit, malens eos sanare quàm perdere: ut cassatam uidentes suam nequitiam, deinde desisterent ab eius morte. Tunc enim euadere uoluit: quia pœnitentiæ locum adhuc illis reseruabat: & quia nōdum hora passionis eius uenerat: nec tunc in loco passionis erat: & quia hoc genus mortis (qui crucifigendus præconizabatur) non elegerat. Adhuc ibi ostenditur locus, qui dicitur præcipitium & saltus Domini: scilicet per miliare à Nazareth, contra Meridiem, uersus Hierusalem.

Præcipitiū Domini & saltus. Beda in ca. 4. Lucæ.

Vbi, secundum Bedam: Cùm Dominus de manibus illorum elapsus per medium illorum de rupe descenderet: atque in ipsa rupe latere uellet: subitò ad tactum dominicæ uestis, saxum illud subterfugit: & instar ceræ resolutū quendam sinum quò dominicum corpus reciperetur effecit: tantæ utique capacitatis quantæ ipsum dominicum corpus extitit quantitatis: in quo uestigia pedum & uniuersa liniamenta & rugæ uestis quæ à tergo Domini fuerant: ueluti de manu sculptoris impressa seruantur. Saxea duricies sub descendente recedit: & quasi nolens lædere ei cedit, & sub pede pressa emollescit. Mira res. Lapis emollescit: & ipse homo emolliri nescit, sed lapidescit: agnoscit Dominum lapis emollitus: & ipse homo, à quo erat cognoscendus, erat fortius. Et notandum quòd quatuor modis est Domino mors intentata: quidā enim tentauerunt eum perimere gladio, sicut Herodes: quidam præcipitio, sicut hìc Nazareni: quidam lapidatione, sicut in templo Iudæi: quidam crucifixione, sicut in passione etiam Iudæi.

Quatuor modis mors intenta Christo.

Adhuc etiam Christus spiritualiter crucifigitur in nostra recidiuatione: lapidatur, in nostra obduratione: præcipitatur, in nostra desperatione: gladio perimitur, in blasphematione.

ORATIO.

DOMINE Iesu Christe, qui sic ad omnia te humiliasti obsequia, vt nec officium lectoris suscipere dedignareris: ac tandem post doctrinæ beneficium Nazarenis humiliter impensum, mala pro bonis patienter recepisti: cùm te ab ipsis præcipitare te uolentibus duci sine resistentia permisisti: da mihi bone Iesu hāc gratiam, vt te imitando ad omnia humilitatis obsequia me curuare appetam, & paratum gaudenter exhibeam: da etiam mihi iniurias patienter tolerare: & de ipsis uindictam non quærere: omnesque meos aduersarios ex corde diligere, & eis beneficia exhibere. Amen.

De decollatione Ioannis Baptistæ. Cap. LXVI.

Matt. 14. et Marc. 6.

POST hæc autem imminente paschali festiuitate, pasſio & mors Ioannis baptiſtæ eſt ſubſecuta: & ponitur motiuũ cõtinens multiplicem culpam. Herodias enim timens ne prædicatione Ioannis Herodes pœniteret:& ipſam fratri redderet:cum quo nõ ſine periculo remaneret:ideò cogitauit modum quo interficeretur Ioannes abſque ſeditione populi:& Herodes conſcius fuit eiuſdem doli. *Cùm igitur Herodes*, tetrarcha(qui aliquando rex dicitur, non à regia dignitate,ſed à regendi officio)diem natalis ſui celebraret coram principibus & primis Galilææ, *ſaltauit filia Herodiadæ*, id eſt tripudiauit in medio, ut uideretur ab omnibus: & hoc fuit ex diſpoſitione matris & Herodis: *& placuit Herodi.* quod tamen deberet erubeſcere: quia ſignum fuit impudicæ filiæ & diſſolutæ: *& cum iuramento promiſit ei dare quicquid ab eo peteret.*

Iuratio Herodis. Hieron. in cap. 14. Matth.

Secũdum Hieronymum: Ad hoc fortè iurauit, ut occaſionem apparentem ad occidẽdum Ioannem,& reprimendum populi ſeditionem haberet: ut uideretur facere inuitus, quod faciebat ſpontaneus. Et præmonita à matre, petijt pro munere dari in diſco, id eſt ſcutella, caput Ioannis baptiſtæ. Eſt enim in hoc loco diſcus, uas rotundum, deſuper extenſum. Quandoq; etiam menſa inferior diſcus dicitur: & aliquãdo mappa ſeu menſale diſcus appellatur. Vnde & animalia dicuntur Petro apparuiſſe in diſco: qui in actibus Apoſtolorum lintheum uocatur. Vnde Chryſoſtomus:

Diſcus.

Act. 10. Chryſo. ex marg. in Matt. loco hom. 16.

Hæc eſt mulier antiqua malitia, quæ Adam eiecit de Paradiſi delitijs: hæc cæleſtes homines facit terrenos: hæc humanum genus merſit in infernum: hæc vitam abſtulit mundo propter vnius arboris pomum: hæc malum fecit quod homines inducit ad mortem: hæc inuenit verum laborem & preſſuram, quæ nunc occidit Baptiſtam, deiicit pueritiam, perdit iuuẽtutem, allicit & inquietat mortuam ſenectutem. *Et contriſtatus eſt rex*, ſimulatoriè, non verè: vt poſtea videretur implere coactus, quod diſpoſuerat facere voluntarius. Dicitur ergo contriſtatus, id eſt triſtari viſus: quia ſecundum Bedam: Diſsimulator mentis ſuæ, triſtitiam præferebat in facie: cùm tamen lętitiam haberet in mente. ſcelus excuſabat iuramento: ut ſub occaſione pietatis magis impius fieret. Et ideò per ipſum Herodem ſignificantur illi qui ſub ſpecie religioſitatis, machinantur opus facere malignitatis. Per Herodiadem uerò ſignificatur luxuria: per ſaltatricem, diſſolutio libidinoſa: per quas Ioannis, id eſt hominis gratioſi frequenter procuratur mors ſpiritualis, & aliquando corporalis. Rex verò noluit eam contriſtare, *propter iuſiurandum*: quod tamen non erat obſeruandum: quia ſecundum Iſidorum: Non eſt iuramentum obſeruandum, vbi malum incautè promittitur:& in malis promiſsis, reſcindenda eſt fides. Quaſi diceret rex: Nõ eſt ex malitia quod ego facio: ſed, *propter iuſiurandum*, quod transgredi non licet. Fuit enim doloſus in promittendo: & ſacrilegus id ſoluendo: *& propter ſimul recumbentes*, coram quibus publicè iurauerat: vt omnes fierent ſceleris ſui conſortes, non correptores, non reſiſtentes. Ecce quàm de facili peccatum tranſit de uno in omnes. Similiter etiam qui ludum & ſpectaculum illud inſpiciebant: conſortes ſceleris cum facientibus fiebant.

Herodis diſsimulatio.

Beda in Marcum, cap. 6.

Spectãtiũ ſcelus.

Nam ſecundum Chryſoſtomum: Sicut ſi non eſſent inſpectores, non vtique eſſent qui talia exercerent: ita quia ſunt,& ipſi eorum quæ fiunt ignem vel ſcandalum ſentiunt. O quàm multi ſubditi hodie periclitantur in conſcientia,& anima, propter præſidẽtium facta minus iuſta. *Miſitque ſpiculatorem*, qui ex officio portabat ſpiculum quo amputabantur capita damnatorũ: *& decollauit Ioannem in carcere*, occultè pro uitanda populi ſeditione: *& attulit caput eius in diſco*: cruentas epulas in luxurioſum conuiuium, & tam digno ferculo indignum: *& dedit illud puellæ*, in præmiũ ſaltationis ſuæ: *& puella dedit* in ludibrium matri ſuę: vt illi mortuo illuderet, qui ſuum inceſtum reprehenderat:& vt in ſua poteſtate linguam haberet, quæ illicitas nuptias arguebat. Ecce quatuor crudelia: magna enim crudelitas quòd ſanctum caput eſt decollatum: maior quòd allatum & homicidium oſtentatum,& adhuc maior, quòd ſaltatrici datum: ſed maxima, quòd in poteſtatem adulteræ aſsignatum. Conuiuãte itaque Herode, paulo ante horam diei nonam, ſanctus Ioannes baptiſta eſt decollatus in cuſtodia, clamando voce magna: Domine Deus meus, tibi cõmẽdo ſpiritum meum: & nudus ſub aere admodum deſpectiuè iacuit, expoſitus ſpectaculis, donec tolleretur à diſcipulis. Per hoc quòd in conuiuio iuſſus eſt Ioannes decollari, ad ſaltatricis & ſuæ matris adulteræ petitionem: oſtenditur quòd multa mala fiunt propter crapulam,& mulierum malitiam. Vnde in Eccleſiaſtico: *Vinum & mulieres, apoſtatare faciunt ſapientes.* Secundum Remig in Herode minus peccatum factum eſt cauſa maioris peccati. Nam quia libidinoſam voluntatem non extinxit: ideo uſq; ad luxuriam peruenit & quia luxuriam non coercuit, ad reatum homicidij deſcendit. Sed cõtra Herodis impietatem, qui Ioannem propter ueritatem decollauerat, & inſepultum reliquerat: commendatur diſcipulorum religioſa & officioſa pietas: quia hoc audito, uenerunt,& tulerunt corpus eius de carcere: quod rex ipſis reddi iuſsit:& ſepelierunt illud reuerenter vt decuit: & uenientes nũciauerunt Ieſu, ſcilicet paſsionem Ioannis, ac etiam opera & doctrinam. In omnibus uerò oſtendunt diſcipuli deuotionem ſuam ad magiſtrum: & quòd uenerunt uelociter: & tulerunt reuerenter: *& ſepelierunt*, humaniter: & quòd, *nunciauerunt*, compatienter. Iſti erant diſcipuli Ioannis: qui ad Chriſti diſcipulatum tranſierunt, huius enim pietatis officio tranſire in Chriſti ſocietatem meruerunt. Vnde Chryſoſto. Tu autem mihi intende qualiter diſcipuli Ioannis iam magis familiares facti ſunt Ieſu. Ip ſi enim ſunt qui nunciauerunt quod factum eſt de Ioanne:& uniuerſos dimittentes ad ipſum confugiunt.

Crudelia quatuor in decollatione Bapt.

Eccl. 19. Remigius in Matt.

Diſcipulorũ Ioannis deuotio.

Chryſ. ho. 50. in Mat.

Chryſ. hom. 49. in Mat.

De loco necis Ioannis. Hierony. in cap. 14. Matthæi.

fugiunt. Secundum Hieronymũ & Iosephum: Ioannes occisus est Sebaste vrbe Palæstinæ: quæ olim dicta est Samaria: ubi Herodes fecerat domum regiam: sed sepultus est in Matheronta oppido Arabię trans Iordanem: in sorte duarum tribuum & dimidiæ. Sed hoc videtur contrarium Ecclesiasticæ historiæ: in qua dicitur quòd in Matheronta sit occisus: sed in Sebaste sepultus.

Caput Ioannis.

Caput verò fecit Herodias in Hierusalem deferri: & ibidem iuxta Herodis habitaculum cautè sepeliri: timens ne Propheta resurgeret si cum corpore caput sepultum esset: quod postea reuelatione beati Ioannis, duo monachi inuenerunt, saccis cilicinis inuolutum: vestibus (vt æstimatur) quibus in deserto fuerat indutus: & in Hierusalem inter Helisæum & Abdiam Prophetas fuit sepultus.

Decollationis Ioannis dies.

Decollatus est autem Ioannes, non eo die quo decollationis eius festiuitas celebratur, sed circa dies azymorũ paschæ Iudæorũ: in anno passionẽ Christi præcedente: cùm iam uno anno stetisset in carcere. Oportuit autem vt propter dominica sacramenta passionis & resurrectionis Christi, minor scilicet Ioannes, cedere maiori, scilicet Christo: & ob hoc decollationis festiuitas fuit alio tempore fieri instituta: scilicet eo die quo caput eius inuentum est, siue eleuatum.

Augu. sermone de decollatione Ioannis. Ioan. 3. Grego. ho. 6. in Euãg.

Vnde ait Augustinus. Factũ est Ioãni quod ipse predixerat: de Domino enim Iesu Christo dixerat: *Illum oportet crescere: me autem minui*. Iste minutus est in capite: ille creuit in cruce. Secundum Gregorium, decollatio Ioannis minorationem famæ illius qua Christus à populo credebatur insinuat: sicut exaltatio saluatoris in cruce, profectum designabat fidei: quia & ipse qui prius à turbis Propheta esse credebatur: Dominns Prophetarum & Dei filius à cũctis fidelibns est agnitus. Vnde Ioãnes quem oportebat minui: cùm diurnum lumẽ decrescere incepit natus est: Dominus autem eo tempore, quo dies crescere incepit.

Hieron. in cap. 14. Matthæi.

Vbi Hieron. Hoc iuxta literam factum sit: nos autem usq; hodie cernimus in capite Ioannis Prophetæ, Iudæos Christum, qui caput est Prophetarum perdidisse. Et iterum caput legis quod est Christus de corpore abscinditur proprio, id est Iudaico populo: & datur Gentili puellæ, id est Romanæ Ecclesiæ: & puella dat matri suæ adulterę, id est synagogæ credituræ in fine. Corpus Ioannis sepelitur: caput in disco collocatur: litera humata tegitur: spiritus in altari honoratur ac sumitur, Hæc Hieron. Ioannem etiam incarcerat, quãdo quis dona gratiæ quæ habet, ad terrena deflectit: aufert ei caput, quando bona quæ habet, de se non à Deo habere præsumit.

Meditatio.

Conspice nunc Ioannem reuerẽter, qualiter ad iussum uilis spiculatoris collum parat: humiliter genua flectit: & gratias Deo agens ceruicem extẽdit: & patienter ictus sustinet quousq; caput totaliter abscindatur. Sãctus ergo Domini pręcursor qui ante faciem eius baptismum in aqua præparauerat, baptizando. & baptismum in lachrymis compunctionis prædicando: modo præparat baptismum in sanguine passionis moriendo. Ecce quomodo uadit Ioãnes amicus intimus Domini Iesu: & consanguineus ac Dei maximus secretarius: & qualiter talis & tãtus vir ĩperãte nequitia ac si esset vilissimus malefactor, occubuit. O impietas: ò crudelitas: iustus decollatur: fit caput eius precium saltationis: in disco affertur: conuiuantibus apponitur: magnum quidem ferculũ, sed horribile ad videndũ.

Ioannis laus. Chrysosto. hom. 16. ex uarijs in Matthæi.

Vnde Chrys. Hodie nobis Ioannis virtus: Herodis feritas cùm refertur, concussa sunt viscera: corda tremuerunt: caligauit visus: habuit intellectus: aufugit auditus: aut quid cõstat in sensibus humanis quando virtutum magnitudinem operit criminum magnitudo. Ioannes stola virtutum, magisterium vitæ, sanctitatis forma, norma iustitiæ, virginitatis speculum, pudicitiæ titulus, castitatis exemplum, pœnitentiæ via, peccatotum venia, fidei disciplina. Ioannes maior homine, par angelis, legis summa, Euangelij sanctio, Apostolorum vox, silentium Prophetarum, lucerna mundi, præcursor iudicis, Christi mediator, testis Domini, totius medius trinitatis. Et hic tantus datur incestui, traditur adulteræ, addicitur saltatrici. Meritò ergo concussa sunt viscera: corda tremuerũt. Et iterum: Deus autem sustinuit. & iustum amplius coronans: & his qui postea iniustè patiuntur, multam derelinquens mitigationem.

Ioannis innocentia.

Audiamus igitur quicunque in virtute viuentes, mala patimur à perniciosis hominibus. Etenim Deus tunc sustinuit eum qui in eremo, eum qui in zona pellicea, eum qui in cilicino vestimento, cũ qui Propheta Prophetarum minor erat, eum qui nullum maiorem habebat, occidit à puella incontinente & corrupta meretrice: & hoc leges defendentem diuinas. Hęc itaque cogitantes feramus vniuersa viriliter quæcunque patimur. Quis enim non utique horresceret, sacrum illud caput sanguine stillans, videns in cœna præpositum? Si enim nos audientes hæc horrescimus: quid dignum erat visum illum tunc operari: quid pati eos, qui simul recumbebant nouiter occisi capitis sanguinem stillantem videntes in medio conuiuij? Sed non iniquus Herodes, neq; abominabilior eo mulier, neque sanguinis voratrix illa, passa est aliquid ob spectaculum istud. Hęc Chrysostom.

Gregorius lib. 3. moralium. ca. 5.

Vnde & Gregorius: Non sine admiratione grauissima perpendo quòd ille Prophetiæ spiritu intra matris uterum repletus: quo inter natos mulierum nemo maior surrexit: ab iniquis in carcerem mittitur: & pro puellæ saltu capite truncatur: & vir tantæ sanctitatis pro risu turpium moritur. Nunquid nam credimus aliquid fuisse in eius vita, quod illa sic despecta mors tergeret? Sed quando ille uel in cibo peccauit, qui locustas solummodo & mel siluestre edit: quando conuersatione sua offendere potuit, qui de eremo nõ recessit? Quid est quod omnipotens Deus sic uehemẽter in hoc seculo despicit, quos sic sublimiter ante secula elegit, nisi quod pietati fidelium patet, quoniã idcirco sic eos premit in infimis, quia videt quomodo remuneret in summis: & foras usq; ad despectũ deicit, quia intus ad incomprehensibilia perducit. Hinc ergo unusquisq; colligat quid illic passuri sint quos reprobat, si sic cruciat hic quos amat. Hæc Gregor.

Martyr Ioannes. Gregor. lib. 29. moralium. ca. 6.

Mortuus est igitur Ioãnes pro Christo: quia pro ueritate. Vnde Greg. Neq; enim Baptista Ioannes de confessione Christi, sed de iustitiæ ueritate requisitus occubuit. Sed quia Christus est ueritas: idcirco usque ad mortem pro Christo, quia .s. pro ueritate, peruenit. Ex quo patet quòd nõ solum pro fide, sed etiã pro ueritate iustitiæ martyr quis efficitur.

Augustin. lib. 13. de ciuitate ca. 8. Eccl. 4. Martyr fit multipliciter.

Vnde dicit Aug. ꝙ cùm mors pro ueritate iustitiæ suscipitur, martyres facit. Vnde & in Ecclesiastico dicitur: *Certa usque ad mortẽ pro iustitia.* Martyrẽ enim non facit pœna sed causa: id est. mors propter Christum suscepta. Vbi nota ꝙ multis de causis potest quis martyr fieri. scilicet pro iustitia, ut Abel. pro lege: ut Machabæi. pro assertione ueritatis: ut Esaias & Hieremias. pro arguitione peccati, uel etiam assertione ueritatis: ut Ioannes Baptista. pro salute populi: ut Christus. pro fide Christi: ut Stephanus. pro Christo: ut

Inno-

Innocentes pro libertate Ecclesiæ: ut Thomas Cantuariensis. Et non solum mors pro ueritate & alijs prædictis causis suscepta, sed etiam uera in aduersis patiẽtia, martyrem facit. Unde Gregorius. Duo quippe sunt martyrij genera: unum in mente: aliud in mẽte simul & actione. Itaque sine ferro martyres esse possumus: si patientiam ueraciter in animo custodimus. Patientia autem uera secundum eundem Gregor est iniurias fortiter sustinere: & postea uindictã non quærere: sed ex corde ei qui mala irrogat ignoscere, & contra eum nullo dolore morderi. Ille enim ueraciter patiens est, qui & ipsum amat quem portat: nam tolerare & odisse non est uirtus mansuetudinis: sed uelamentum furoris: ut etiam dicit Bernar. Vera patientia est pati uel agere contra quod libeat: sed non præter quod liceat. Insuper secundum Chrysostomum, Martyrium non sola sanguinis effusione, sed & abstinentia peccatorum & exercitatione præceptorum Dei perficitur. Unde & Bernard. Semper Christiani persecutionem patiuntur. Omnia quæ in mundo sunt persequuntur Christianum. Si comedero paululum, & corpusculum meum fuerit robustũ: sanitas corporis mei persequitur animam meam. Quocunque me uertero, persecutio mihi est. Si uidero mulierem, oculus meus persequitur me: cupit enĩ interficere animam meam. Si uidero diuitias, si aurũ, si possessiones, si delitias corporales, si pulchra uestimenta: quodcunque uidero persequitur animã meã. Adolescentulum libido persequitur. Non putemus tantum in effusione sanguinis esse martyrium Christianis ac religiosis Si ergo sunt martyria in pacis tẽpore, sunt & negationes Ego hodie qui uideor monachus, si rupero propositum meum, Christum negaui. Et si in pace Christum nego: in persecutione quid facerem? Hoc ergo dico: quia omni tempore sunt martyria: sunt & persecutiones. Hæc Bern. Sicut ergo patienter sufferre debemus iniurias ab alijs in nos delatas: ita & tribulationes infirmitatum, & pœnas quę nobis eueniunt, patienter sufferre necesse est. Multis enim calamitatum tentationibus mentes bonorum pulsantur: & multis modis à diabolo tentantur. Sed non amplius tentat eos, quàm Dei uoluntas permittit: & si nolens, tamen utilitati eorum seruit, quando eos tentationibus suis non decipit, sed potius erudit. Tentat autem eos aliquando per stimulos paupertatis non potest eos mouere, diuitias adhibet ad seducendum: & dum per contumelias & opprobria non præualet: laudes & gloriam adhibet. Si per salutem corporis non potest, ægritudines mittit: & dum per delectationes seducere eos non potest, per molestias quæ contra uotum eueniunt, eos conatur subuertere. Infirmitates uerò etiam quasdam aduersus eos qui tentandi sunt adhibet: ut per eas pusillanimes faciens, conturbet charitatem eorum quam habent ad Deum. Sed quãuis concitatur corpus, & febribus ualidissimis inflammetur: insuper etiam si intollerabili contritione affligatur: quisquis es qui hæc sustines, recordare futuri seculi pœnas, & æternum ignem, & perpetua tormenta: & hæc cogitans, non deficies ad ea quæ in præsenti contingunt. Insuper etiam gaude: quia uisitauit te Deus. *Quem enim diligit Deus, corripit: & flagellat omnem filium quem recipit.* Exulta uidens cui similis factus es. Nam Paulo Apostolo simile donum accipere meruisti: qui dixit: *Libenter gloriabor in infirmitatibus meis: ut inhabitet in me uirtus Christi.* Et rursum: *Quando enim infirmor: tunc fortior sum & potens.* Si frigore, si febribus castigaris: memor esto quod scriptura dicit: *Transiuimus per ignem & aquam:* quia residuum est ut inducaris in refrigerium. Clama etiam cum Propheta: *In tribulatione dilatasti me.* Perfectus enim eris per huiusmodi tribulationes Si fortè amittis oculos, non feras grauiter: extollentiæ enim instrumentum amisisti, sed interioribus oculis gloriam Dei speculari stude. Surdus factus es, non contristeris: quia auditum uanum amisisti. Manus tuæ ex aliqua passione debilitatæ sunt: sed interiores paratas habeas aduersus inimici tentationes. Infirmitas totum corpus tuum tenet: sed interiori homini sanitas crescit. Nihil enim aliud est ægritudo corporis, quàm sanitas mentis. Si infirmitas talis tibi fuerit, ut non possis stare ad orandum & psallendum, non contristeris inde: quia ipsa infirmitas orat pro te. Si ieiunas, non tibi inuenias occasionem, dicendo quia grauatus in ægritudinem incurristi: quoniã & qui non ieiunant, similes ægritudines incurrunt. Inchoasti aliquid bonis, non reuoceris per impedimenta inimici: quoniam ieiunia & labores nobis cõstituti sunt propter turpes delectationes. Hæc omnia nobis proficiunt ad destruenda corporis desideria. Quapropter discat non murmurare qui patitur, si ignorat cur patitur: & per hoc iustè se pati arbitretur, quòd ab illo iudicatur, cuius nunquam iudicia iniusta sunt. Qui ergo in flagellis murmurat: iustitiã iudicantis accusat. Qui uerò iustè recognoscit à iusto iudice pati quod sustinet (etiã si causam pro qua patitur ignoret) per hoc iam iustificatur, per quod seipsum accusat, & Dei iustitiam laudat. Igitur pro Christo, pro fide, pro ueritate, pro iustitia uiriliter usque ad mortem certemus: & ad sufferendum pro patientet aduersa, nos quotidie pręparemus. Et ideò martyres maximè commendantur: quia plura sustinuerunt propter amorem Dei: tentationes cõtra humanam uoluntatem. Unde Eleazar dum plagis perimetur, ingemuit & dixit: Domine qui habes scientiã sanctam: manifestè scis tu, quia cùm à morte possem liberari, duros corporis sustineo dolores: secundum animã uerò propter amorẽ tuũ libenter hæc patior. In martyrio enim non debetur præmiũ secundũ hoc quod ab exteriori infligitur: sed secundũ hoc quod pro Christo uoluntariè sustinetur: quia nõ meremur nisi per ea quæ sunt in nobis: & non per ea quæ sunt extra nos: sicut nec demeremur, nisi per ea quæ sunt intra nos. Quanto autẽ illud quod quis sustinet uolũtariè: difficilius est uolũtati sustinere: tanto uoluntas quæ propter Christũ illud sustinet, ostẽditur firmius in Christo fixa esse: & ideò excellentius ei præmiũ debetur. Ad efficaciã quippe merendi, tria ualẽt. Primũ est, difficultas operis: quod patet in martyrio: quia ut ait Gregorius, maioris meriti est aduersa patienter tolerare, quàm bonis operibus insudare. Secundum est, prõptitudo uolũtatis: quia secundũ Apostolũ, *Hilarẽ datorẽ diligit Deus.* Et secundũ August. Nemo inuitus benefacit: etiã si bonũ sit quod facit. Tertiũ est magnitudo charitatis: quia ipsa charitas põdus est sanctuarij: secundũ quod omnia quæ in tẽplo erant ponderabantur. Et ideò opus tantũ in conspectu iudicis ponderat, quantũ amor unde procedit. Opera autẽ bona meritoria sunt triũ. s. uitæ æternæ, augmenti gratiæ, remissionis pęnæ. Primum, scilicet substantiale præmium, uitæ æternæ respondet radici operis: scilicet charitati. Præmium uerò accidentale, scilicet augmentum gratiæ, respondet generi operis: quia operibus excellentibus, & operibus supererogationis meremur magis augmentum gratię, quàm operibus

T alijs.

Marginal notes: *Gregorius hom 35. in Euangelia. Patientia uera. Idem homilia 17. in Ezechiel. Bernardus epistol 7. Martyriũ perfectum. Chrysosto. in psal. 95. Tentationũ pulsatio. Heb. 12. 2. Cor. 12. Ibidem. Psal. 65. Psal. 4. Murmurandum non esse. Martyres maxime commendantur. 2. Machabeorum. 6. Merendi tres causa. 2. Corin. 9. Leuit. 27. Opera bona. Præmium duplex.*

alijs. Remissio autem pœnæ, respondet pœnalitati operis. Nam opera quæ magis sunt pœnalia, magis sunt meritoria remissionis pœnæ. Est enim regula in theologia, quòd pœna pœnæ est resolutoria. Sanctorum igitur pugnam & patientiam ante oculos ponamus: ut singula nobis aduersa & contraria faciamus pro Deo libentius, aut patiamur. Vnde Gregorius: Labores præcedentium sanctorum recolamus: & nō erunt grauia quæ toleremus. Vnde & Chrysostom. Sanctorum luctamina in corde nostro sicut in tabula describamus: & assiduè meditemur contra omnē spiritualium inimicorum armaturam: & eorum patiētiam nobis proponamus ad exemplum inuictæ uirtutis: ut istic æmulantes fortitudinem illorum, similiter illic eorum coronam possimus adipisci. Quātam illi patientiam in periculis corporalibus ostenderūt: tantam nos in passionibus irrationabilibus continētiam demonstremus, id est contra iram, uel auaritiā, uel inanis gloriæ concupiscentiam, & huiusmodi diuino timore munitis sensibus repugnantes: & consimilia figmenta diaboli destruentes in nobis. Si enim cupiditatum & uitiorū huiusmodi ignes uicerimus, sicut illi tyrannidis ignem uicerunt: poterimus iuxta ipsos pari gloria constituti similes haberi. Et iterum: Speculum est & spirituale bonorum uirorum memoria: & beatæ uitæ ipsorum historia: & scripturarum lectio: & quæ à Deo datæ sunt léges. Et si uolueris semel solum inspicere ad sanctorum illorū imagines: & turpitudinē uidebis mentis tuę, & videns nullo indigebis alio in liberationem sordis huius. Etenim in hoc utile est nobis speculum, & facilem facit transpositionem. Neque enim monstrat deformitatem solum: sed trāsponit eam ad pulchritudinem ineffabilem si uoluerimus. Hæc Chrysost. Vnde etiam Aug. Christum animo attende: attende Apostolos: attende animo tot martyrum milia. Ibi uidebis non solū uiros, sed etiam fœminas: postremò pueros & puellas nec imprudentia decipi, nec iniquitate peruerti, nec periculorum timore frangi, nec seculi amore corrumpi. Ita te non inuenientem quid excuses: non solum præceptorum ineuitabilis rectitudo, sed etiam exemplorum innumerabilis multitudo circundabit. Hæc Aug. Sed ue nobis miseris: qui nec flectimur præceptis, nec monemur exemplis. Vt enim ait Grego. Nos plerunq; à bono opere uerba reuocant: sanctos uiros à sancta intentione frangere nec tormenta potuerunt: nos ad præcepta dominica largiri, nostra saltem superflua, nolumus: sancti nō solum Deo suam substantiam contulerunt, sed pro illo etiam propriam carnem dederunt. Hæc Gregorius. Et magna quidem alacritate hoc multi fecerunt: & illam horam tanquam ad nuptias inuitati expectauerunt. Vnde Isaac abbas Syriæ dicit de multis martyribus, quòd in hac die qua præstolabantur coronam percipere martyrij: si præsciebant, hoc est ex reuelatione, uel ab aliquo amico suo, in illa nocte aliquid non gustabant: sed à sero usque ad mane stabant uigilantes in oratione, glorificantes Deum in psalmis, & hymnis, & canticis spiritualibus: & in lætitia & exultatione sperabāt horam illam: sicut illi qui sunt ad nuptias præparati, præstolātes occurrere gladio in ieiunio suo. Nos quoque qui ad inuisibile martyrium uocati sumus ad recipiendas sanctificationis coronas, uigilemus: nec in aliqua parte negationis signum nostris inimicis exhibeamus. Hæc Isaac. Vides ergo quia secundum doctorum consilium, debemus labores & agones sanctorum nobis ante oculos ponere in exemplum. Væ

Memoria sanctorū. Gregorius lib. 14. moral.

Speculum spirituale.

Induratio nostra,

Præsentia martyrum. Isaac abbas apud Cassianum collat. 9.

Sanctorum imitatio necessaria.

ergo illis qui gesta sanctorum tanquam apocrypha exsufflantes, non solum legere nolunt, sed quantum in ipsis est, nec inter alios legi permittunt. Et ideò tanquam illegitimi à sanctis patribus in religione Christiana degenerantes, sortem hæreditatis inter filios Dei non merentur: nec merita sanctorū qui pro Deo passi sunt, eis suffragantur. Contra quos pulchrè & congruè in quodam prologo passionis beatæ Anastasiæ, sic dicitur: Omnia quæ à sanctis gesta sunt, vel geruntur, si quis uoluerit studiose perquirere, & sibi & plurimis ædificationis exhibet fructum: & quasi arbor fructifera non sine causa probatur terram occupare dum uiuit: cùm ipse suis pomis ornatur: & omnis qui ex eo fructus percipit, saginatur. Scribimus, ut in gestis inuenimus, quid egerint: quid locuti: quid passi sint sancti. Ostenditis uos esse catholicos, qui Christi uictorias libenter legitis, libenter auditis. Interrogo uos, qui ista inter apocryphas literas exsufflandas censetis, per quos stat canon scripturarum omnium diuinarum: nunquid nō per eos qui pro ipso canone occidi magis optauere, quàm uici? Quid enim tenuerunt martyres? Fidem certam, quæ sacris uoluminibus, certo librorum numero, continentur. Agunt illis gratias apices sacratissimi: quia per eorū perseuerantiam perseuerant. Et ideò uolunt eorum gesta cōscribi, ut in conspectu Dei & hominum semper sancti laudentur: qui in conspectu incredulorū, pro eorum defensione, tormenta immania pertulerunt. Nihil ergo præter scripturas canonicas recipientes, eorum gesta studiose conscribimus: ostendentes dogma catholicum, per catholicos martyres custoditum, exemplum posteris damus: ædificationem credentibus tradimus: artem belli Christi militibus demonstramus. Constat eos quidem nolle pugnare, si necesse sit, qui nolunt legere pugnatores. Imperent silentium infideles: spectent pugiles diabolicos, qui athletas Domini spectare contemnunt: nos diuinas uirtutes loquimur, scribimus, prædicamus. Prohibeant æmuli, imperent silentium timidi, verberent contemnentes, legentes increpent, libenter hæc audientes accusent: gloriosos faciunt milites vulnera pro imperatoris laude suscepta, pro cuius amore etiam animas ponere libenter optamus. Triumphum Christi, ac uictoriā laboriosi exercitus, de occultis foras proferimus. Scimus enim quæ illi uisibiliter passi sunt: inuisibiliter nobis excitari quotidie: & negligenter pugnātes acrius vulnerari. Ergo ut arma pertractes: attende bellantes. Da mentem studijs: ut hostis incipiat te timere. hæc ubi suprà. Vides ergo impudens sanctorum detractor & Christianæ religionis impugnator, quia secundum hæc dicta, tanquam arbor infructuosa, terram occupas dum uiuis: & non te catholicum, sed infidelem esse ostendis: ideoq́ue timere habens ne meritò excidaris, & in ignem mittaris, ac partem cum infidelibus consequaris. Dà ergo miser gloriam sanctis: ut cum eis partem habere merearis.

Gloria militum.

ORATIO.

O BEATE *præcursor & alme Baptista, & magne amice Christi Ioannes: lucerna lucens & ardens: ora pro me misero ad Deum patrem misericordiarum: ut cor meum tenebrosum & frigidum illuminet & accendat, & ita ut te imitando pro Christo, pro fide, pro ueritate, pro iustitia patienter aduersa sustineam: & uiriliter etiam usque ad mortem certare non timeam: ut post hanc fragilem uitam, tuis meritis & preci-*

bus

bus intercedentibus, fœliciter peruenire ualeam ad regales nuptias immaculati agni, quem tu almo tuo digito populo ostendisti. Amen.

De refectione quinque milium hominum. Caput LXVII.

Matt. 14. Ioan. 6. & Luca 9.

CVM autem audisset Iesus necem Ioannis, propter doctrinam ueritatis, *assumptis discipulis ascēdit in nauiculam. & abijt trans mare Galilææ, in montem, & desertum locum seorsum*, deuotioni & doctrinæ aptum: iuxta Tyberiadem ciuitatem Galilæę: & ibi sedebat cum discipulis suis, & docebat eos: vt dicit Chrysostomus. Ascendit in montem, erudiens nos à tumultibus & ab ea quę est in mundo turbatione quiescere. *Secessit*, autem Dominus, & declinauit Herodis tyrannidem: non timens mortem: sed quia nondum uenerat hora suæ passionis: & ut parceret inimicis, ne homicidium Domini iungerent homicidio Ioannis: & ut ostenderet quòd aliquando ad tempus est cedendū humanæ malitiæ: quodque licitum est Christi fidelibus fugere in persecutione, ut se seruent pro multorum salute: & ut præberet nobis exemplum uitandæ temeritatis ultrò tradentium seipsos: quia nos omnes eadem constantia perseuerant in tormentis, qua se offerunt torquendos. Secessit etiam ut probaret fidem credentium, si scilicet sequerentur eum. Vnde sequitur: *Cùm, autem, cognouissent*, hoc, *turbæ*, simplices scilicet & humiles ac pauperes: non sapientes huius mundi, non potentes, non diuites, *secuti sunt eum*: non in iumentis & uehiculis: sed proprio labore pedum, & *pedestres*, ut ardorem mentis & desiderium suæ salutis ostenderent. Erubescebant etiam Dominum pedestrem, in equis sequi & quadrigis. Minores sequebantur: sed maiores persequebantur. Adhuc temporibus istis pauperes & populares magis currunt ad sermones, quàm diuites & potentes. Circa eos autem benignitas Christi multipliciter apparuit: qui uiscera misericordię in eis expādit. *Cùm enim subleuasset oculos: & uidisset eos*, uenientes ad se, descendens de monte, & obuiam eis exiens, curialiter illos excepit: *& misertus*, in corpore & anima, *curauit*, ut plena fides statim pręmium haberet. Nam quoscunque in corpore saluabat: eos pariter & in anima reformabat. Secūdum Bedam: Per hoc quod dicitur subleuasse oculos Iesus, datur intelligi quòd oculos non erigebat huc atque illuc: sed pudicè sedebat attentus cum discipulis suis. Et secundum Chrysostomum, Non simpliciter & ociosè sedebat: sed diligenter loquens eis aliquid, & eos ad seipsum conuertens. Quatuor autem beneficia fecit Dominus se sequentibus: excepit enim fatigatos, docuit inscios, sanauit infirmos, refecit famelicos: per hoc quantum deuotione credentium lætetur insinuans. Hæc sunt quatuor beneficia, quæ Dominus spiritualiter exhibet sequentibus eum. Primò suscipit ad pœnitentiam, operibus peccatorum fatigatos. Secundò illustrat per gratiā, tenebris peccatorum excæcatos. Tertiò sanat per iustificationem, iaculis peccatorum vulneratos. Quartò reficit per internam consolationem, pondere peccatorum debilitatos & desolatos. Sic etiam debet bonus prælatus facere subditis: scilicet suscipere dulciter, docere sapienter, sanare efficaciter, reficere spiritualiter. Qui ergo inter deserta Christum quærunt, & non fastidiunt, à Christo suscipiuntur: ac corporaliter & spiritualiter si indigent curantur. Sed nemo cibum Christi accipit, nisi antea sanatus fuerit: quia post remissionem peccatorum, tribuitur alimonia cęlestis. *Erat autem proximum pascha, dies festus Iudæorū.* Istud erat secundum festum paschale: & in eo nō fuit Dominus in Hierusalem. Sicut enim seruando legē ostendebat se esse uerum hominem de filijs Israel secundum carnem: sic aliquando prætermittendo obseruationem eius, ostendebat se esse Deum supra legem. Vbi nota, quòd istud Euangelium bis in anno in Ecclesia recitatur, scilicet in quarta dominica quadragesimæ: & hoc propter principium Euangelij, vbi dicitur, *erat proximum Pascha, dies festus Iudæorum*. & in ultima dominica ante aduentum: & hoc propter finem Euangelij: ubi dicitur, hic est Propheta, qui uenturus est in mundum. *Vespere autem facto, iam hora*, redeundi ad propria & comedendi: *præterit*, & ideo refectio necessaria fuit. In quo ostenditur desiderium saluatoris quod de salute animarum habebat: quia usque ad uesperam sermonem protrahebat: & turbarū deuotio, quæ dulcedine sermonis dominici tenebātur: nec propter noctem imminentem ab eo recedebant: quamuis alimenta non haberent. Tantum enim desiderabant audire Christum, quòd omiserant apportare secum alimentum, propter quod necessariū erat fieri miraculum. Vbi Chrysostomus. Turbarum fidem ostendit, quòd Dominum etiam famem patiētes, expectabant usque ad uesperam. *Cùm ergo subleuasset Iesus oculos*, misericordiæ suæ: *& uidisset*, miserationis intuitu, quia multitudo maxima uenit ad eū: totius mundi significabat multitudinem concurrentem ad Christum: incepit conferre cum Philippo de tantæ multitudinis refectione, qui secundum Chrysostomum magis rudis fuit, & magis indigens instructione: & cognouit referēte Andrea, quòd unus puer inter eos, quinque panes hordeaceos, & duos pisces tantum haberet: quos eo iubente in medium attulerunt, propter spiritualem refectionem, quam cōtinuè à Domino habebant, non multum de corporali refectione sibi curabant prouidere. In quo arguuntur successores eorum, qui de delicijs sibi prouidere non cessant. Vbi Chrysostomus: Addiscimus autem in hoc discipulorum philosophiam, qualiter contempserunt escam. Duodecim enim existentes, quinque panes habebant, & duos pisces: contemptibilia enim eis erant corporalia, & à spiritualibus possidebantur. Oportebat autem erudiri, discipulorū exemplo quoniam & si pauca habuerimus, oportet tribuere indigentibus. Iussi nanque discipuli afferre quinque panes: non dicunt, unde mitigabimus famem nostram? sed obediunt confestim. Et fecit turbas discūbere, id

Christi benignitas multiplex.

Chrysosto. hom. 43 in Ioannem. Beneficia fecit dominus quatuor sequentibus se.

Euangeliū bis recitatum.

Chrysosto. hom. 50 in Matthaū.

Chrysosto. hom. 43 in Ioannem.

Chrysosto. hom. 50 in Matthaū.

est ordinatè ad comedendum sedere, super fenum, id est super herbam agri uiridem:in quo ostenditur, quòd locus erat aptus adsedendum. Vbi innuitur probatio fidei turbarum : quia aliter non sedissent ad comedendum, nisi credidissent miraculum. *Discubuerunt ergo quinque milia uirorum*, perfectorum, absque paruulis & mulieribus. secundum modum enim Hebraicum soli uiri à uiginti annis, & suprà numerãtur: sed paruuli & mulieres tacentur. Hoc autem dicit Euangelista, ut appareat maius miraculum. *Accepit ergo Iesus panes*, & pisces in manibus gloriosis & uenerabilibus: quæ uim multiplicãdi habebant, ut sacratissimarum manuum tactu multiplicarentur, ac magna munera daturus prius in cœlum aspexit : ut omne datum optimum & donum perfectum desursum esse insinuaret: ut patrem suum honoraret, & non uirtute elementari, sed cœlesti hoc factum esse ostenderet. Deinde orauit, patri *gratias agens*, ut ostenderet quantum de nostris profectibus gratuletur, & secundum Chrysostomum, ut informaret nos ad agendas semper Deo gratias, cùm uel in carne reficimur, uel in anima : & non prius tangere mensam, donec gratias egerimus ei, qui cibum hunc nobis præbuit : & dat nobis escam in tempore oportuno. Similiter etiã, *benedixit*, ut sua benedictione multiplicarentur : sic enim in principio creationis rerum omnibus creaturis benedicens, contulit illis naturalem uirtutem : ut ex seinuicem naturaliter multiplicarentur: cuius benedictione semel accepta, usque hodie fructificare non cessant: in quo dat exemplum, quòd in principio mẽsæ debemus panem Deo offerre, & benedictionẽ supernam super ipsum elicere: & quòd non debemus ad mensam accedere, uel cibum sumere: nisi præmissa benedictione. Et istam benedictionem (ut creditur) Christus aliquibus uerbis expressit: quibus creaturã & sanctificauit, & multiplicauit: sed quę illa verba fuerint, Euangelistæ non ponunt: quia forte secretè ea protulit. *Et fregit*, in grossas partes, non scidit per minutias: ut nos doceret panem nostrum frangere debere, & dare pauperibus: & sic multiplicata est illa materia inter manus Christi frangentis: quia hoc fiebat uirtute deitatis: cuius organum & instrumentum est humanitas eius. Secundum Chrysostomum, Multiplicat panes & pisces, ad significandum, quòd tam mari, quàm aridæ dominatur. Fregit ergo, & frangẽdo multiplicauit. *deditque discipulis suis*, s. panes & pisces multiplicatos, ut ponerẽt ante turbas, in signũ quòd data sunt temporalia prælatis, propter pauperes pascendos & sic per discipulos distribuit: id est distribui fecit discumbentibus: officium enim prælati est ministrare, & non ministrari. Ipsos autem panes & pisces Dominus ita multiplicauit: ut omnes pro libitu suo comederent: & multa fragmenta superarẽt. unde sequitur: *Vt autem impleti sunt*, quia omnes mãducauerunt, & saturati sunt, quod significat cęlestem refectionem, in qua sancti plenè satiantur: *dixit Iesus discipulis*, ut fragmenta residua colligerent, unde postea cibum egentibus prębęrent: non sic diues epulo fecit, cuius reliquias canes nõ pauperes comedebãt : cui hodie multi sunt similes, idem vel peius facientes. In hoc quippe, quòd turbam pauit, dedit nobis exemplum, ut operibus misericordiæ insistamus: & licet hoc sit laboriosum: tamen est multum fructuosum. *Collegerunt ergo & impleuerunt*, de reliquijs, *duodecim cophinos*, hoc est magnas sportas, quæ circulis per quos brachia inseruntur dorso portantur: unusquisque enim Apostolorum implet cophinum suum : ut quolibet unum super humerum apportante, ineffabile uideretur miraculum. Hic Domini miraculum augmentatum est. Magnum enim miraculum esset, si de quinque panibus & duobus piscibus quinque milibus hominum satiatis, nil superesset. Sed signũ creuit iuxta admirationem: quia non solum quinque milia hominum satiati sunt: sed etiam tot fragmenta remanserunt, unde duodecim cophini replerẽtur. Hoc ergo etiam ad euidentiam miraculi facit, quòd plus remansit, quàm à principio fuit. Et secundum Cyrillum: Hoc factum est, ut hinc esset manifesta certificatio, quòd opus charitatis in proximos, uberem uendicet retributionem à Deo. & secundum Theophil. ut addisceremus quantum hospitalitas potest, & quãtum augentur nostra: cùm indigẽtibus subuenimus. *Illi ergo homines*, aliquid de ratione habentes, *cùm uidissent* potentiam diuinam per effectum probatam, *quòd faceret signum*, alias non auditum: in quo probauit se esse Deum: quia illa multiplicatio per Helisæum facta, multum deficiebat ab ista: *dicebant* magnificantes Deum, *quia hic est uerè Propheta* : imo secundum Augustinum: Ipse Dominus Prophetarum, de quo dicit Moyses: Prophetam suscitabit uobis Dominus de fratribus uestris: tanquam me audietis eum, secundum legis dictum uenturus est in mundum ad ipsum saluandum: sic autem non uenerunt alij Prophetæ: sed solum ad denunciandum istius aduentum. Vbi sciendum quòd Christus promissus erat in lege, tanquam Propheta cæteris excellentior : & ideo uiso miraculo prædicto, populus confessus est illum esse, de quo loquitur prædicta scriptura & sic confitebatur esse uerum Christum. Conspice igitur Dominũ Iesum, qualiter indigentibus misericorditer condescendit & subuenit, ac omnia ordinatè facit : & qualiter illos comedentes aspicit, & in eorum iocunditate lætatur: & quomodo illi super isto miraculo admirantur: & unus ad alterum inde loquitur, dicentes, *quia hic est uerè Propheta*, & plura alia ad laudem eius pertinentiã. Lætantur, & cum gratiarum actione manducant: non solum corporaliter cibum sumentes, sed etiam mentaliter, saltem aliqui ex eis, refectionẽ percipientes. Sta & tu à longè famem desiderij, & miseriam lachrymis prode : manum tanquam mendicus extende, si fortè de Dei donis & beneficijs saltẽ modicum quid merearis accipere. ubi consideranda est parsimonia uictus discipulorum Christi, in duobus: Primò in qualitate: quia pane hordeaceo utebantur, qui est cibus iumentorum. Secundò, in quantitate: quia duodecim uiri, & Christus cum eis: & fortè non nulli de alijs discipulis eos comitati, nõ nisi quinque panes hordeaceos habebant: in quo notatur mira inopia Christi & discipulorum, quòd paucos panes habebant, & uiles: unde & frequenter cum Domino passi sunt famem. In quo etiam apparet, quantum escam carnalem contempserunt, solis spiritualibus intendentes. Vnde Chrysostomus : Discamus autem hinc, qui uoluptati attendimus, quæ comedebãt mirabiles uiri illi & magni, & quantitatem eorum quæ inferebantur, & uilitatem mensæ eorum. Et iterum : Ioannes autem panes hordeaceos esse dicit, non inaniter hoc enarrans: sed tumorem preciositatis erudiens nos conculcare : talis enim prophetarum mensa erat. Et iussit eos super fenum iacere, philosophari turbas erudiens. Non enim nutrire corpora solum uolebat: sed & animam erudire. Et à loco igitur, & à nihil amplius panibus dando & piscibus, & ab apponendo omnibus eadem, & à faciendo communia,

Marginalia: *Fides turbę.* — *Iacobi 1.* — *Christus gratias egit. Chrysosto. hom. 50. in Matth.* — *Psal. 144. Gene. 18. & 9.* — *Christi benedictio.* — *Chrysosto. ibidem.* — *Luce 16.* — *Theophilactus in Lucam c. 9.* — *Augustin. tracta. 24. in Ioan. Deut. 18. c.* — *Christus promissus ut propheta.* — *Christi inopia.* — *Chrysosto. hom. 41. in Ioannem. Hordeaceus panis.*

nia,& à nihil alteri plus præbendo: & humilitatem, & parsimoniam,& charitatem quæ omnia æstimarēt communia, eos erudinit: & quod nidebatur in eremo Iudæis esse nurabile, dicebant quippe: nunquid & panem potest dare, uel parare mensam in deserto? hoc per opera ostendit, propter hoc & in desertum eos ducit:ut sine omni suspicione sit hoc miraculū: & nullus æstimet ex castello aliquo propè existenti, inferri aliquid ad mensam.hæc Chrysostomus:voluit etiam in deserto hoc miraculum facere: ut significaret se esse illum, qui quadraginta annis pauit populū in deserto:qui patribus erat promissus.Item in signū futuri,quia in regione & statu multorum:ubi nec seminatur,nec metitur pascit Deus seruos suos. Vnde secundum Theophilum: Addiscimus ex miraculo perpetrato non fieri pusillanimes in coartationibus paupertatis.Et bene panibus pauit hordeaceis: quia panis delicatus non hic, sed in futuro est gustandus. Quotiens autem Dominum legimus ex paucis panibus multas hominum turbas pauisse:non tantum est mirandum,quantum uenerandum. Non est mirum quia pauit: sed potius uenerandū, quia facere uoluit. Qui enim ex nihilo cuncta creauit: non est mirum, si ex paucis panibus multas turbas pauit.Mysticè per quinque panes,quinque libri Moysi:per duos pisces, Prophetæ & Psalmi intelliguntur.In his enim tribus, scilicet lege, Prophetis & Psalmis,totum uetus testamentum comprehenditur. per quinque autem milia uirorum,Dominum sequentium, designantur actiui omnes quinque sensibus interioribus & exterioribus,quæ possident bene utentes: per mulieres uerò & paruulos,significantur infirmi noudum pugnæ idonei, qui numero sunt indigni. Hi ergo prædicti rectè quinque panibus aluntur:quia tales necesse est legalibus adbuc præceptis institui: nam qui mundo ad integrum renunciant,quatuor sunt milia: & septē panibus refecti,hoc est Euangelica perfectione sublimes,& spirituali sunt gratia docti. Cùm ergo in hoc conuiuio Domini tantummodo viri fuisse dicuntur, mysticè monemur: ut si quàm suauis sit Dominus, gustare desideramus: uiri, id est fortes contra tentationes simus: uir enim à uiribus dicitur: & uirorum nomine illos scriptura sancta designare consueuit, qui uiriliter tentamenta uicerunt. Qui ergo cœnam Domini manducant, uirtute mentis & sensu uiri esse debent: non in concupiscentijs emolliti sicut fœminæ:nec puerilem sensum habentes,sicut pueri. Per discubitum autem, & sessionem corporis, intelligitur quies mentis:qui enim à Deo spiritualiter pasci desiderat: oportet quod sedeat, id est à curis superfluis, & turbationibus conquiescat. Secūdum Bedam quoque super fœnum discumbentes dominicis pascuntur alimentis, qui per continentiam calcatis concupiscentijs, audiendis implendisque Dei uerbis operam impendunt.Fœnum enim carnem significat, secundum illud: Omnes caro fœnum, nec ad mensam Dei dignè sedere poterit, qui carnem per seruitutem spiritui non subijcit. Qui ergo vult refici pane gratiæ spiritualis ,congruum est ut sedeat super fœnum, id est ut dominetur corpori suo, & mortificet carnem suam.Saluator autem non noua creauit cibaria, sed præsentibus benedixit:quia ueniens in carne,nō alia quàm quæ lex & Prophetæ prædixerant prædicauit: & ea mysterijs gratia grauida demonstrauit. Respexit in cœlum:ut illuc dirigendam mentis aciem,ibi lucem scientiæ doceat esse quærendam. Sed tripliciter impeditur quis ne oculos subleuet ad Deū. Primò, quando nimis occupatur circa sensibilia,id est terrenas diuitias:quia tunc oculus fœdatur puluere auaritiæ. Secundò, quando occupatur circa delectabilia, id est circa carnales delitias: quia tunc oculus excæcatur igne concupiscentiæ. Tertiò, quando occupatur circa sublimia,id est circa ambitiones mundanas: quia tunc oculus obscuratur fumo superbiæ. Fregit quoque,& ante turbas ponenda discipulis distribuit: quia clausa sacramenta legis & Prophetiæ sanctis doctoribus, qui hæc toto orbe prædicent patefecit.

In Exodi libro, & Numeris.

Mystic`.

Vir.

Beda in c. 9. Luca. Fœnum.

Oculorum subleuãdorũ triplex impedimentum.

Quod autem turbis supererat, à discipulis colligi uoluit:quia secretiora intelligentiæ,& sacratiora mysteria, quæ a rudibus capi nequeunt:non sunt negligenter omittenda:sed à discipulis Domini, & eorum successoribus diligenter inquirenda: & illis qui idonei sunt alios docere,committenda. Nam per cophinos duodecim, Apostoli, & sequentes uiri Apostolici, & doctores figurantur:foris quidem hominibus despecti:sed intus saluatoris cibi reliquijs cumulati. Cophinis enim seruilia & rusticana aguntur opera & officia: & Deus infirma mundi elegit, ut confundat fortia.Est autem Cophinus,secundum Isidorum:uas ex uirgultis factum: & de iuncis uel uiminibus, aut folijs palmarum contextum: aptum ad portandum purgamenta, & ad seruilia opera. Vnde in Psalm. de Ioseph dicitur:*manus eius in cophino seruierunt*.Sicut autem pauci panes & pisces fracti, in multas reliquias excreuerunt:sic cibus uerbi Dei,quanto magis distribuitur, tantomagis multiplicatur. Nec à casu, sed ex diuina dispositione impleti sunt duodecim cophini, secundum numerum duodecim Apostolorum: nec data sunt turbæ fragmenta portanda: sed discipulis, ut per hoc designaretur quòd fragmenta,& reliquiæ uerborum Christi, per Apostolos erant per mundū portanda:& per eos corda ieiuna pascenda, quia bene duodecim esse dicuntur:quia fides sanctæ trinitatis, in quatuor mundi partibus, per eos erat prædicanda.unde Ambrosius: His uerò panis quem frangit Iesus, mysticè quidem Dei uerbum est, & sermo de Christo,qui dum diuiditur augetur:de paucis enī sermonibus,omnibus populis redundantem alimoniá ministrauit. Dedit sermones nobis, uelut panes: qui nostro dū libantur ore,germinātur.Hæc Ambrosius. Moraliter per Apostolos, intelliguntur prælati: per quinque panes hordeaceos quinque bona spiritualia,quibus anima à Deo reficitur in pręsenti.Sicut enim in domo patrisfamilias solet esse multiplex panis,scilicet pauperum, famulorum, filiorum, dominorum,& amicorum:sic in Domo Dei, quæ est Ecclesia.sunt diuersa genera panum spiritualium. Primus est panis naturæ, & abstinentiæ corporalis: hic est panis pauperum, id est peccatorum: hunc enim panem largitur Dominus, etiam peccatoribus, qui uerè pauperes sunt.de quo in Genesi dicitur:*In sudore vultus tui, uesceris pane tuo*.& in Esaia: *Dabit tibi Dominus panem arctum, & aquam breuem*.Istum panem debemus pauperibus cōmunicare, si uolumus quòd facta nostra Deo sint grata: alias enim bona nostra opera Deo nō placent,nisi eleemosynis ornata sunt. Secundus est panis pœnitentiæ luctualis: hic est panis famulorum: de quo in Psalmo dicitur: *Fuerunt mihi lachrymæ meæ, panes die ac nocte*. Et iterum: *Cibabis nos pane lachrymarum, & potum dabis in lachrymis in mensura*, scilicet proportionis, id est pro modo culparum: quia quantum homo delectatus in peccatis, tantum debet se affligere, in pœnitentiæ lamentis. Hunc panem dat Dominus,

Cophinus.

Psal. 80.

Ambr. lib. 6. in Luca.

Moraliter.

Panis multiplex.

Gene. 3. Esaia. 30.

Psal. 41. Psal. 79.

per prælatos pœnitentibus:inducendo eos ad contri
tionem,& iniungendo pœnitentiam. Tertius est pa-
nis intellectualis & doctrinalis:hic est panis filiorũ:

Matth. 15.
Eccles. 15.

de quo in Euangelio dicitur: *Non est bonum sumere pa
nem filiorum.* Et in Ecclesiastico: *Cibauit illum pane ui-
tæ & intellectus.* Hunc panem ministrat Dominus fi-
delibus per prælatos & curatores, uerbum Dei semi
nando: unumquenque pro modulo suo pascendo.
Quartus est panis eucharistiæ sacramentalis : hic est
panis dominorum, de quo in Euangelio dicitur: *Ego

Ioan. 6.
1. Cor. 11.

sum panis uiuus, qui de cœlo descendi.* Et Apostolus: *Pro
bet autem seipsum homo: & sic de pane illo edat.* Hunc pa
nem dat Dominus per prælatos mundis & peccato
dominantibus: quia immundis & malis non est dan-
dus. Quintus est panis deuotionis internalis : hic est
panis amicorum : licet enim paterfamiliâs habeat in
domo sua panem bonum, tamen amicis superueni-
entibus quærit meliorem. de quo in Esaia: *Erit panis

Esa. 30.
Pisces duo.

terræ nostræ uberrimus & pinguis.* Duo autem pisces
dulcorãtes hos panes, sunt spes ueniæ, & amor Dei:
uel intellectus & operatio: quia sine eis nullus isto-
rum panum est sapidus. Istis uerò quinque panibus
& duobus piscibus, reficit Dominus animam in præ
senti effectiuè, & prælatus ministerio. O quàm fœlix
anima est illa, apud quam inuenti fuerint isti panes
& pisces, ut de ea dicatur: *est puer unus hic, qui habet
quinque panes & duos pisces.* Per puerum enim intelli-
gitur fidelis anima à puritate innocentiæ puer dicta,
quæ in quolibet fideli, etiam obnoxio peccatis, debet
per pœnitentiam reparari: ad quod assequendum re-
quiruntur quinque panes: & qui habet illos, est uerè
puer Euangelicus. Est & panis cœlestis, quem san-
cti manducabunt in mensa Christi, de quo in Luca

Luca 9.

dicitur: *Beatus qui manducat panem in regno Dei.* Et de
ista mãducatione dicitur in eodẽ: Et ego dispono uo
bis, sicut disposuit mihi pater meus regnũ: ut edatis
& bibatis super mẽsam meã in regno meo. Moraliter
etiã simul & allegoricè & anagogicè faciamus quin-
que panes pęnitẽtiæ, doctrinę, & refectionis æternæ.
Moraliter pœnitentiæ, quinque sunt panes, s. panis

Moraliter.

compunctionis ex consideratione peccati: panis affli
ctionis ex consideratione passionis Christi: quem il-
le comedit, qui considerando Christi passionem cor
de & corpore, se mortificando subijcit: panis compas
sionis, ex consideratione defectuum, & miseriarum
proximi: panis timoris & tremoris, ex consideratio-
ne futuri supplicij: & panis suspirij, & deuotionis ex
cõsideratione dilationis cœlestis gaudij & præmij.
Omnes isti panes sunt hordeacei: ideoque sunt cum
amâritudine sumendi. Pisces autem duo, sunt spes ue

Allegoricè.

niæ, & dulcedo uitæ æternę. Allegoricè autem panes
doctrinæ sunt quinque libri Moysi: hordeacei, pro-
pter literæ duriciem: reficientes tamen, propter spi-
ritualem intellectum reficiẽtem. Duo autem pisces,
sunt dulcedo prophetię, & dulcedo Psalmorum. Ana

Anagogicè.

gogicè uerò, refectionis æternæ sunt panes quinque
ad quos suspiramus: & ex quibus reficimur in æter-
nis: quorum unus est præsentia Dei. Secundus est,
pulchritudo uisionis faciei Dei. Tertius est, societas
Angelorum: inter quorum sortes, est sors nostrę bea
titudinis. Quartus est, consortium sanctorum, qui
cum Christo regnant in cœlis. Quintus est, dulcedo
internę beatitudinis, quam hîc parumper experimur.
In omnibus his hordeum est, dilatio suspirantis ad
ista. Dulcedo autem duorum piscium cõsolantium,
certitudo conscientiæ, & certitudo fidelitatis diuinę.
Item primus panis hordeaceus, qualis conuenit pec-
catori, uerè pœnitenti, est contritio in corde. Secun-
dus est, pudor in confessione. Tertius est, ieiunium
in carne. Quartus, oratio in mente. Quintus, pietas
in opere. Duo uerò pisces condientes hordeaceos pa
nes, sunt timor, qui capitur in salsissimo mari, id est
pœnis inferni: & spes quæ capitur in dulcissimo flu-
uio paradisi: cogitas quia non sunt condignæ passio
nes huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuela-
bitur in nobis. Insuper moraliter quinque panes si-

Moraliter
Quinque
dona Dei
sensuum.

gnificant quinque quæ Dominus dat nobis ad spiri-
tualem quinque sensuum refectionem. Primò dat
præsentia, quo pane reficitur uisus, dum uidet om-
nia transitoria esse, & caduca. Secundus panis quem
dat, sunt præterita, quo pane reficitur auditus, quan-
do audit, quòd omnia transeunt uelut umbra, & ideo
spernit ea. Tertiò dat futura: quo pane reficitur odo-
ratus, quando cogitat mortem futuram, & inferni
pericula: & ideo se comprimit operibus uirtuosis.
Quartò dat spiritualia æterna, scilicet bona cœlestia:
quo pane satiatur gustus, quando propter amorem
eorum omnia contemnuntur. Quintò dat flagella:
quo pane satiatur tactus, quando per flagella moue-
tur ad dilectionem Dei, & contemptum mundi. Et
pisces secundum istum modum significant cognitio
nem quæ illuminat intellectum, & dilectionem, quæ
inflammat affectum. Cognitio enim tribus primis

Cognitio
dat saporẽ.

dat saporem: quia cognitio præsentia intelligit: futu-
ra præuidet, & præterita recordatur. Dilectio simi-
liter duabus ultimis dat saporem: quia diligens Deũ
præ amore, & degustatione cœlestium: & in flagel-
lis Domini delectatur. Hoc autem facto miraculo,
*statim compulit Dominus discipulos ascendere in nauiculã
& præcedere trans fretum ad Bethsaidam,* ciuitatem An
dreæ & Petri & Philippi Apostolorum: ut ab illo lo-
co recederent, donec turbas dimitteret, sub forma ali
cuius benedictionis & ualedictionis: uolebat enim
separare se à turbis: quia sciuit quòd uenturi erant,
ut facerent eum regem: & ideo se à discipulis, inter
quos à turbis quęrebatur, separauit. Coegit eos, quia

Coactio
turba.

non libenter recedebant absque magistro suo, eius
societate & doctrina delectati. Vnde Chrysostomus:

Chrysosto.
hom. 50. in
Matthęũ.

Cùm autem dicat, coegit, multam discipulorum in-
stantiam ostendit: quia non de facili ab eo poterant
separari: & hoc quidem tum propter nimium affe-
ctum, quem ad eum habebant: tum quia sollicitaban
tur, qualiter ad eos ueniret. Et Hierony. Quo sermo-

Hierony. in
c. 14. Mat.
Bed. in c. 9.
Luca.

ne ostenditur inuitos eos à Domino recessisse, dum
amore præceptoris, nec puncto quidem temporis ab
eo uolunt separari. Rectè autem quasi inuiti, & retra
ctantes Apostoli à Domino recesserant: ne illo abe-
unte naufragia sustinerent. Et quia Christus erat pro
missus rex futurus ideo postquam confessi sunt eum
Christum: uoluerunt consequenter ipsum facere re-
gem: considerabant enim quòd ipse qui eos satiauit,
posset eorum necessitatibus subuenire: & sub tali re-
ge uidebatur eis non posse egere. Putauerunt forsitã
illum sic uenisse, ut iam regnaret: & nolebant præue
nire tempus eius, quod ipse apud se usque in finem
seculi occultabat. Vbi Beda: Turbæ uiso tanto mira-
culo intellexerunt pium atque potentem: & idcirco
uoluerunt eum facere regem: & homines nanque
uolunt habere regem pium ad regendum, & poten-
tem ad tuendum. Vnde & Chrysostomus: Nouit enĩ
eos, quia tam faciliter multos procurauit: & ideo sub
ipso ociosam & resolutam & gastrimarginosam pu-
tabant ducere uitã: qui omnibus abundarẽt, & nihil
laborũ, uel impensarũ impenderent: & ideo corruptã
corum

eorum nouit esse intentionem, & non consentiens resolutæ ociositati, & gulositati, fugit ab eis: quia quanuis bonum uellent, non tamen bene uoluerunt. Vnde etiam Augustinus: Fugit Christus cùm eum uoluerunt facere regem. Omnia enim bona terrena contempsit homo Christus, ut contemnenda monstraret: omnia mala sustinuit, ut nec illis quæreretur fœlicitas, nec in istis timeretur aduersitas. *Iesus ergo*, scrutator cordium: cognoscens uoluntatem eorum: postquam præcepit discipulis suis transfretare, *fugit ipse solus*, à turbis, *in montem orare*, & gratias patri pro beneficijs agere, & nobis in hoc formam dare: ita quòd illi non perpenderunt: nec eum inuenire tunc potuerunt. Sequere autem tu eum à longè, si fortè dignabitur te vocare: uel saltē aliquid de reliquiis refectionis & gratiæ tibi impartiri. *Fugit ergo Dominus in montem*, id est celeriter ascendit: noluit enim temporaliter honorari, exemplo suo nos docens, ut uanam gloriam fugiamus: & in bonis, quæ agimus humani fauoris retributionem uitemus. unde Chrysosto. Considerandum autē, quòd cum Dominus magna operatur, dimittit turbas: docens uos nūquam gloriam, quæ à multis est persequi: neque attrahere multitudinem. Et vt dicit Augustinus: noluit rex ab hominibus fieri: quia humilitatis viam ostendit miseris. Dedit itaque nobis exemplum humilitatis, & fugiendi honores, & acceptandi labores: quia quæsitus ad regnum & honores fugit: quæsitus ad passionem & mortem, ultro se obtulit: ut scilicet exemplo eius parati simus ad aduersa toleranda: cauti ad blandimenta declinanda: & ne nos aduersa fatigando deijciant, uel prospera emollien do decipiant: crebris precibus à Domino imploremus: & eius auxilium inuocemus, Omnem ergo laudem humanam fugias, cum honore, tā quam uenenum mortiferum, & omnem cogitatum suggerentem tibi appetitum cuiuscunque altitudinis, sub quocunque prætextu charitatis, in ipso principio & ortu suo, uelut caput draconis infernalis, tam citò mortifices cum baculo crucis. Præpara quoque teipsum ad quęcunque opprobria, quæcunque aspera, quæcunque aduersa, pro Christi nomine sufferenda: & in despectu tuo gaudeas: teipsum talem uerè & ex corde reputans, qui merito ab omnibus despici debeas: semper tibi Christi humilitatem & durissimam passionem reuocando ad memoriam: qui regnum fugiens, crucem uoluntariè est amplexus. omni confusione contempta. *Ascendit*, itaque Dominus, *in montem*, uelut in locum cęlo proximiorem: innuens ut ad sublimia uitæ uirtutum cliuum ascendamus, & cœlo proximi esse cupiamus: & orare, ut si bene orare uelimus, mentem sursum à terrenis leuemus: & solus, ut non in strepitu, sed in loco quieto oremus: & nos totos & uires nostras ad Deum colligamus. Et bene coniungit ista duo, scilicet solus, & orare: quia solitudo amica, & utilis est orationi, secundum illud: Tu autem cùm oraueris, intra in cubiculum: & clauso ostio, ora patrem tuum in abscondito: habemus hîc exemplum triplex, scilicet à terrenis recedendi, orandi, & nobisipsis uacandi. Et est notandus ordo: quia orationem præcedit dimissio turbarum: dimissa enim turba, scilicet tumultu hominum, affectionum cogitationum: ascendit in montem ad orandū, & comitatur solitudo: quia solus ascendit cum intentione orandi: & sequitur nobisipsis uacatio: quia, *uespere facto solus erat ibi*. In quo dat exemplum, quòd homo post sermonem, uel aliud opus bonum debet à turbis recedere & tumultibus, & redire ad locum solitarium, vt proprios defectus qui contrahuntur ex conuersatione cum hominibus, recolligat & abstergat: profectus uerò, si quos inuenit, Dei gloriæ ascribat: & debet ascendere in montem ad orandum, ut Deum orando quærat: non enim debet orans in terrenis desiderijs iacere. Nam secundum Bedam: Qui de diuitijs & honore seculi obsecrat: & in infimis iacet, uiles ad Deum preces mittit. debet etiam sibi uacare ut hauriat, quod postea docendo effundat: uel operando exerceat. Hic datur intelligi, quia cùm Dominus sederet in monte cum discipulis suis, & uideret turbas ad se uenientes, descendit de monte: & circa inferiora loca turbas pauit, & deinde fugiendo honorem regium, iterum in montem solus ascendit. Vnde Chrysostomus: Faciebat autē hoc, rursus erudiens nos neque turbis commisceri continuè, neque fugere multitudinem semper: sed alterutrum utiliter facere. Conspice nunc Dominum Iesum, quomodo fugit honorem, & ascendit in montem orare: uidelicet docens mundi prospera fugere, & contra ea Deū inuocare, & quomodo quęrit loca solitaria, & uadit ad ea: affligit se, & uigilias longas impendit, pernoctans in orationibus, & se humilians corā patre intercedit pastor fidelis pro ouibus suis. Orat enim nō pro se: sed pro nobis, tanquam aduocatus noster, & mediator apud patrem. Orat etiam ut det nobis orādi exemplum. Frequenter inde discipulos monuit, & hîc opere comprobauit. Non orat inquātum Deus, quia sic ei orare non competit: sed inquantum homo, & sic ei competit: quia aduocatus noster factus est, & ideo pro peccatis nostris interpellat.

Fuga Christi. — *Chrysosto. hom. 50. in Matth.* — *Augustin. tracta. 25. in Ioan.* — *Laus humana fugienda.* — *Orare competit solus.* — *Chrysosto. hom. 50. in Matth. Meditatio.* — *Oratio Domini pro nobis.*

ORATIO.

DOMINE *Iesu Christe fac me oculos mentis à carnalibus delicijs, à terrenis diuitijs, & à mundanis ambitionibus ad te subleuare: & super fœnum carnalis uoluptatis, temporalis possessionis, & mundialis gloriæ discumbere: ut merear satiari quinque spiritualium panum refectione: scilicet timore diuini iudicij, horrore peccati, dolore contritionis, pudore confessionis, & labore satisfactionis: ac duobus piscibus stabilitate scilicet propositi, & desiderio in melius commutandi & proficiendi: quos puer unus, scilicet humilitas habet, quæ gratiam & gloriam mereri solet. Amen.*

De ambitione, & quibusdam alijs clericorum & religiosorum defectibus. Cap. LXVIII.

CIRCA præmissa meditare & considera, quomodo Dominus uerè, & non fictè honorem regium fugit & declinauit: non sicut illi, qui ne apud homines uilescant, recusant orare quod corde desiderant. Sunt enim multi, & potissimè religiosi, qui dignitates se non appetere simulant: sed cùm offeruntur, manibus & pedibus promptissimi occurrunt, & læti suscipiũt: imò & quandoque uoluntariè se offerunt. Sunt etiã ex his aliqui, qui in dignitatibus positi fingunt se uelle eas non habere: sed nihilominus per se, & mediatores procurant, & occasiones quærunt sollicitè, quòd possint in ipsis officijs remanere. Non fuit huiusmodi simulatio & fictio in Domino, prout patet ex eius facto. Misit enim discipulos per mare: nec cum eis nauem intrauit, ne turbæ eum inter discipulos quærerent: & deinde ipsis non aduertentibus solus in montem ascendit, & sic manus eorum euasit. Vide cum quanto studio & cautela fugit, & declinauit honorẽ. Exemplũ dedit nobis, vt & nos ita faciamus. Non enĩ pro se, sed pro nobis fugit. Cognoscebat nãque quantæ sit temeritatis, si ad honores aspiceremus. Honor enim de maioribus est laqueis, & grauioribus ponderibus ad subuersionem animarum, siue sit honor prælationis, siue potentiæ, siue scientiæ, & similium. Vix enim fieri potest, quòd qui in honore delectatur in periculo uel præcipitio non sit: uel quod est peius, iam præcipitio collisus. Ambitio enim est uitium pessimum, ac causa & radix multorum aliorum uitiorũ. Multos quippe hæc passio sic excæcat, ut etiã ea quæ multis alijs manifesta sunt ipsi non uideant: sicque in foueam primæ culpæ, & deinde gehennæ cadant. Et quid prodest eis si mundum lucrentur uniuersum: se ipsos autem perdant, & detrimentum sui faciant? Si fortè blandiuntur sibi aliqui ambitiosi sub specie lucri animarum, quasi sic melius possent intendere saluti aliorum. Quibus Bernardus respondet dicens: Vtinam quisquis sic intrat, si fieri posset, tam fideliter ministraret, quàm fiducialiter se ingessit. Ac difficile fortassis & impossibile est: ut ex amara radice ambitionis, suauis fructus prodeat charitatis. Sed heu cũmuniter hodie honor & non onus, gloria & non pœna attenditur: & honoris nomen uirtutis tenetur. unde Bernardus: Curritur à clero passim ab omni ætate & ordine: à doctis pariter & indoctis, ad ecclesiasticas curas, tanquam sine curis iam quisque uicturus sit: cùm ad curas peruenerit. Multi non tanta fiducia, & alacritate currerent ad honores: si esse sentirẽt & onera. Grauari profectò metuerent: nec cum tanto labore, & periculo, quarumlibet affectarent infulas dignitatum. Nunc uerò quia sola attenditur gloria, & non pœna: purum esse clericum erubescitur in Ecclesia: seque uiles æstimant & inglorios, qui quocunque eminentiori loco non fuerint sublimati. Idẽ etiam Bernardus, quasi subsannando alloquitur ambitiosum, sic dicens: Age ergo quoniam durissimum judicium his qui præsunt fiet: & potentes potenter tormenta patientur: ascendit superbia tua semper: sequere regem tuum, omne sublime uideant oculi tui: festina multiplicare præbendas, in archidiaconatum uola: deinde spira ad episcopatum: nec ibi quidem requiem habiturus, quoniam sic itur ad astra. Quo progrederis miser? An ut ab altiori gradu sit casus grauior? neque enim sic paulatim decides: sed tanquam fulgur impetu uehementi, quasi alter Sathanas subitò deijcieris. hæc Bernardus, unde Hieronym. Lætamur ad ascensum: timeamus lapsum: non est tãti gaudij excelsa tenuisse, quanti terroris de excelsis cecidisse. hæc Hieronymus. Timeat ergo ambitiosus, & se corrigat: ne apud homines exaltatus, & ad tempus falsis florens bonis, apud Deũ humilietur: & in æternum ueris pereat tormentis. Quanto enim maiori honore sublimatus quis fuerit: tanto maioris uirtutis debitor erit, aut maiori supplicio subiacebit. Honores enim sunt, quasi quædam ligna ad augmentãdum ignem in futura pœna. unde Chrysost. Honoris siquidem magnitudo his, qui non digne uiuunt in honore, cumulus incipit esse pœnarum. hæc Chrysostomus. Et tunc ambitiosus nullam requiem habebit, sicut nec in præsenti habere uoluit. Cor enim ambitiosi nunquã quiescit: sed uel honorem, quem non habet appetit: uel eũ quẽ habet amittere metuit: & sic diabolus cor eius semper mouet & rotat, tanquam molendinũ quod nunquã pausat. Et nota circa hanc materiã, quòd præter simoniã & alia mala, quę frequẽter non sine graui scandalo cõmittuntur, sunt adhuc quædã mala: quibus hodie multi, quasi nõ mala sed licita essent, implicantur. Primũ malũ est, quia plerique antequam uocentur, promoueri ad dignitates & curas Ecclesiasticas, per se, & per alios sollicitè quærunt: nec uocationem humiliter expectant, sed ambitiosè præueniunt. Hi malè accedunt testante Apostolo, qui sic ait: *Nec quisquam sumit sibi honorem sed qui uocatur à Domino tanquam Aaron.* Quantumcunque enim sufficiens, quis fuerit & uirtuosus: profectò non erit dignus si non assumatur inuitus. Nã cùm quis honoris primatum ambit: ex hoc solo efficitur indignus: quia indebitè præsumit. unde Augustinus: Status superior, sine quo respublica non regitur, & si bene administretur, indecenter tamen appetitur. unde & Gregorius: Virtutibus pollens coactus ad regimen ueniat: uirtutibus uerò uacuus, nec coactus accedat. De his qui sese in patrimonium Christi ingerunt: sic dicit Bernardus: Audi querelas Domini, quid super hac temeritate loquatur. *Ipsi inquit regnauerunt, & non ex me, principes extiterunt, & ego non uocaui eos.* Quid istud temeritatis: imo quid insaniæ? ubi timor Dei? ubi mortis memoria? ubi gehennæ metus, & terribilis expectatio iudicij? hæc Bernardus. Vnde si aliquis ad primum locum in Ecclesia eligitur: tolerabile est licet periculosum: quia secũdum Bernardum, non omnes qui uocantur ad ministeriũ, eliguntur & ad regnum: sicut patet de Saule in regno, & de Iuda in sacerdotio electis à Deo: sed si se ingerit procurando se eligi, damnabile est & perniciosum omnino: nemo enim debet eligi, uel promoueri, seu præfici, nisi de quo spiritus sanctus inspirauerit: alioquin ipsi spiritui sancto iniuria fit. Vbi nota quòd cum sanctus Ludouicus rex Franciæ, à quodã deuoto quæreret, cur episcopi modo, sicut olim sancti nõ essent: ille (ut creditur) nutu diuino respondit: quia tunc episcopi per inuocationem & inspirationẽ spiritus sancti, ab electoribus canonicè eligebantur: nunc uerò per supplicationes & procurationes aliàs de eis prouidetur: & ob hoc modo sancti non sunt, sicut olim communiter fuerunt. Quo audito rex dixit, quòd de cætero nullatenus pro aliquo supplicaret. Non solum autem qui ad curas & dignitates se ingerunt, in periculo sunt: sed etiam qui ad eas cũ delectatione accedunt, uel in eis cum delectatione perseuerant. Vnde Gregorius: Vnusquisque superbus rector totiens ad culpã apostasiæ dilabitur. quotiens præesse hominibus delectatur, ac honoris sui singularitate lætatur. Vnde autem hæc uitiorum radix

Marginal notes: *Ambitiosi clerici taxantur.* — *Ioan. 13.* — *Honorum pericula.* — *Ambitionis malũ.* — *Marci 8.* — *Bernardus epist. 42.* — *Bernardus epist. 42. ad Hẽricũ Senonẽsem episcopum.* — *Onera honorum.* — *In ambitiosos.* — *Idẽ illud Euangelij Ecce nos reliquimus omnia.* — *Hieronym. in Clement. in cap. 44. Ezechielis.* — *Honores fecundij materia.* — *Chrysosto. ho. 25. ad populũ Antiochanũ.* — *Beneficia petentes.* — *Heb. 5.* — *Augustin. lib. 19. de ciuitate c. 19.* — *Osee 8.* — *Bernard. sermo. in illud Euangelij Ecce nos reliquimus omnia.* — *Idem ibidem.* — *Ludouici regis Francia quæstio.* — *Gregorius epist. 35. & in pastorali.* — *Luciferi imitatores.*

dix pullulat in corde regentium, nisi ex imitatione il lius qui despectis Angelorũ societatibus dixit: *Ascendam super altitudinem nubium, & similis ero altissimo.* Vnde magnopere curandum est: ut qui regendis hominibus præfertur: apud se penset, quia ad satisfaciẽdum districto iudici de sua tantummodo anima uix sufficit: & quot regendis subditis præsto est reddendæ apud eum rationis tempore, ut ita dicam, tot solus animas habet. Nam cui esse nunc iudicem libet, hunc uidere tunc iudicem non libet. Numerari enim culpæ nequeunt, quæ habendæ potestatis amore perpetrantur. Hæc Grgorius. non dicit qui iudex est: sed cui iudicem esse libet: animum uidelicet, non gradũ redarguens: & ad uoluntatem, non ad factum uituperationem referens. Cui autem uidere tunc iudicẽ non libet: de numero reproborum se esse non dubitet. Sicut enim electi tunc de uisione iudicis gaudebunt, quia appropinquat eorum redemptio, sic & reprobi de uisione iudicis dolebũt: quia appropinquat eorum perditio. Vnde & alio loco Euangelij, Dominus dicit: *Va*, id est æterna damnatio, *uobis*, scilicet imminet, *qui diligitis primas cathedras*: non dicit, qui habetis: sed, qui diligitis: non arguens eos qui his utũtur ex officij ordine: sed eos qui hæc dum habent amant, uel dum non habent affectant, quod procedit ex ambitione. Væ quippe in scriptura sacra, notat æternam damnationem, & gehennæ supplicium: sed heu huius seculi peregrinationem, & præsens exiliũ. unde & Chrysostomus: Hæc dictio uæ semper in scripturis dicitur de his qui non possunt euadere à futuro supplicio. Solent autem ambitiosi se excusãdo quandoque allegare illud apostoli, & dicere: *Qui episcopatum desiderat: bonum opus desiderat.* Quibus respõderi potest, quòd opus est bonum: sed desiderare est malum. Sic & dici potest: qui aurum furatur, bonam rem furatur: quia aurum bona res est, sed furari malum est. unde apostolus ipsum opus, scilicet bonũ & fructuosum, commendat: Christus uerò ipsum desiderare, tanquam malum & uanum, condemnat. Sic ergo patet ex Christi uerbis & cæteris scripturis, quòd ambitiosus non est in statu gratiæ & salutis. Patet hoc etiam ex quibusdam rationibus et causis: quia in tot humanis defectibus, nullus relinquitur ambitioso locus excusationis, & per hoc graue ei imminet periculum perditionis. Multi enim per infirmitatem uel ignorantiam: aut in toto aut in parte de peccatis excusantur: sed ambitiosus cui præesse libet, per nullum horum defenditur. Non quidem per infirmitatem: quia ducatum gregis libens suscepit & tenuit: & ideo tanquam aries in grege fortis præ cæteris esse debuit, nec per ignorantiam, quia magisterium aliorum assumere & tenere sibi placuit: & ideo ignorare non debuit qui magister esse uoluit. Talem ergo scilicet ambitiosum, & cæcitatem eius ualde plangere debemus: quia hominem ad Dei imaginem factum ipsum Luciferum (ut suprà per Gregorium dicitur) imitari uidemus. Et quia ambitiosus in tanto uersatur periculo, ideo qui scienter talem eligunt uel promouent, aut in statu suo fouent & defendunt: grauiter Deum offendunt: & se participes cum eo in culpa faciunt. Vnde timendum est consentientibus ambitioso, ne cadant cum eo sicut consentientes Lucifero ceciderunt cum illo. Ista maledicta pestis ambitionis, totam inficit religionem Christianitatis. & scandalum toti mundo parturit, non solum in clericis, sed & in religiosis. Væ ergo miseris ad quos Phariseorum. quibus Dominus uæ imprecabatur uitia trã-

Esaia. 14. — Diligere honorem. — Luce 11. — Va quid notet. Heu quid. — 1. Tim. 3. — Desiderare.

sierunt: qui per breue & incertum huius uitæ suæ curriculum, quo peccata plangere debuerunt, ad dignitatem, & honorem aspirare: uel pro his laborare, seu etiam certare Dei timore postposito non metuunt. Secundum malum est: quia sæpe carnales amici in beneficiorum collatione alijs melioribus, & dignioribus præferuntur: quorũ promotoribus uę damnationis Propheta comminatur dicens: *Væ qui ædificat Siõ in sanguinibus.* Multi enim qui pro amicorum carnalium promotione, & corpus & animam æternis exponunt incendijs: qui econuerso pro eorum liberatione extremum digiti uix ad horam ponerent in tormentis. Multis quidam prælatis, procurat diabolus amicorum carnalium multitudinem: ut eorum in carnali affectione & promotione, obscuret dignitatem & sanctitatem. Sæpe nanque nepotes prælatorum, & alij carnales amici, qui ante ipsorum prælatorum promotionem non apparebant, post promotionem eorum apparere incipiunt: quasi una die, scilicet promotionis nati uideantur. Sed super hoc potest Ecclesia dicere illud Esaiæ: Quis genuit mihi istos? Ego sterilis & nõ pariens, transmigrata & captiua, & istos quis enutriuit? Ego destituta & sola & isti ubi erant, scilicet ante prælati promotionem? Vnde ait quidam.

Cùm factor rerum priuaret semine clerum:
Ad Sathanæ notum successit turba nepotum.

Hi tales qui in promotionibus amicos carnales præferunt factis & operibus suis, illud Psalmistæ dicunt: *Hereditate possideamus sanctuarium Dei.* Et ideo timere habent maledictionem, quæ ibidem sequitur, quam non solum Ecclesia & alij: sed etiam ipsimet sibijpsis imprecantur sæpius, cùm orant dicentes: *Deus meus pone illos ut rotam: & sicut stipulam ante faciem uenti. Sicut ignis qui comburit syluam: & sicut flamma comburens montes. Ita persequeris illos in tempestate tua: & in ira tua turbabis eos. Imple facies eorum ignominia: & quærent nomen tuum Domine. Erubescant & conturbentur in seculum seculi: & confundantur & pereant.* Vbi nota uisionem de quodam pontifice nimis ad carnales amicos affecto quæ statim post mortẽ eius ostensa est cuidam legato Ecclesiæ in uiaiam posito. Quodam enim mane, cùm idem legatus excitatus à somno nellent orare, ut consueuerat: submissus est quidam lectus, in superficie aureis tapetijs circunseptus in camera ubi quiescebat: in quo residere uidebatur ipse defunctus, ad modum Pontificis ornatus, & in gyro eius multi de genere suo per eum promoti, & ditati choream ducebant: & cantilenas lugubres cantantes in hunc modum proclamabant: Maledicta promotio, & exaltatio tua: tu enim es perditionis nostræ causa. Ille uerò circunquaque respiciens: maledictionem similiter eis imprecabatur dicens: Maledicti nos à Deo, quia propter uos traditus sum igni perpetuo. Et hæc dicens, coopertorium aureum eleuauit, & flamma de lecto cum fumo fœtidissimo ascendit: & sic uisio disparuit. Hæc autem uisio prædicto legato, Angelo sibi referente ideo ostensa fuit, ut ipse à similibus abstineret: quia defuncti successor futurus esset. Post hæc quodam tempore, quidam pontifex alius promotioni carnalium amicorum nimis intentus, cùm ex infirmitate in qua per medicos neglectus fuerat, morti esset propinquus: quasi de salute corporis & animæ desperans, dixit pluribus circunstantibus & audientibus: Medici abstulerunt mihi corpus, & amici animam. Ecce qualem retributionẽ de amicis habuit, quos sic carnaliter dilexit & promouit. Sic & hodie multi religiosi carnalitatem nimis

Secundum malum: affectio carnalis. — Abacuc 2. — Esa. 49. — Psal. 82. — Visio pontificis. — Amici animã auferunt.

mis sequentes: non ea quæ spiritus & Dei sunt: sed quæ carnis & diaboli sunt, in electiunibus suis sapiunt & magis corpori quàm animæ prouidere sollici ti sunt.

Cocum præ latum sapientis.

Multi enim potius eligunt bonũ cocum, qui carnalibus uoluptatibus eorum satisfaciat, quàm uirum deuotum qui utilitatibus animarum proficiat: ut sic simul cum illo ducant in bonis dies suos, & quasi de alia uita desperati, recipiant bona in uita sua, ac si sic iretur ad astra.

Gulæ consuetudo. Seneca lib. de beata uita.

Hi tales similes illis sunt: de quibus Seneca sic dicit: Quidam uoluptatibus se immergunt, quibus in consuetudinem adductis carere non possunt: & ob hoc miserrimi sunt quòd eo peruenerunt, ut illis quæ fuerunt superuacua, facta sint necessaria.

B

His etiam talibus applicari potest, quod de quodam patre factum est. Qui cùm quadam uice melius solito se refocillet: nocte sequenti diabolus sibi assistens, uentrem eius suauiter quasi manibus contrectando deliniuit: & quasi cum subsannãdo dixit: Modo bene, modo bene.

Modo bene.

Ille autem diaboli illusionem intelligens, pœnitentiam de hoc excessu egit, & ad abstinentiam consuetam rediit. Istud etiam uerbum, scilicet modo bene, modo bene, potest dici cuilibet in hac uita prosperatè uel delicatè uiuenti. Et similiter istud Euangelij, *et quidem in hac die tua quę ad pacem tibi, nunc autem abscondita sunt, ab oculis tuis*, scilicet mala futuri temporis.

Lucæ 19.

Tertiũ malum, promotio malorũ.

C

Tertium malum est, quia plerunque causa mala mouente & alliciente: indigni, & quãdoque etiam mali & hostes Christi ad Ecclesiastica beneficia promouentur: & magis personis, quàm Ecclesijs: magisque utilitati priuatæ, quàm communi prouidetur: nec fiunt clerici uel prælati Deo, sed mundo. Vnde magna cura est multis, ut in domo sua officiales utiles præficiant: sed parua cura est eis, ut in domo Dei ministros idoneos instituãt: quia heu quasi nulla ministrorum Christi est electio: cùm tamẽ ministri hominum sæpe cum magno eligantur consilio. Proh dolor sæpe magis insufficientes assumuntur ad statũ clericorum, & ad ecclesiastica beneficia etiã curata:, quàm ad statum mæchanicorum, uel ad aliqua huiusmodi officia. Qui enim męchanicus esse uoluerit, necesse est ut ad suum officium spectãtia sciat, uel addiscat: sed plerunque in clericis hoc fallit.

D

Ignorantia nõ excusans

Quo modo ergo tales per ignorantiam poterũt excusari: maximè si ad dignitates & beneficia curata fuerint promoti? Vnde Bernardus: Quæ ignorantia excusare posit hominem, qui se magistrum infantium, doctorem insipiẽtium profitetur?

Bernardus in psal. Qui habitat. Matt. 4.

Talium quippe dum quis promouetur, rectè à diabolo supra templi pinnaculum eleuatur: cui diabolus quasi subsannando tunc loquitur: *Si filius Dei es, mitte te deorsum*. Iam inter filios Dei computatus es: iam ab his qui te non cognoscunt, uideris esse quod non es. Fac igitur aliquid unde lauderis: unde gloriosus habearis, & unde magnus ab hominibus uidearis. *Mitte te deorsum*:

E

Quid enim tam proprium diabolo, quàm suadere, ut unusquisque indignus Ecclesiæ se sibi submittat? Et reuera hi tales semper deorsum se mittunt: quia solas diuitias, dignitates & gloriam quęrentes, quotidie deteriores fiunt. Promotores etiam talium in quacunque dignitate, quasi supra templi pinnaculum constituti, se ad persuasionem & consilium diaboli deorsum mittunt, quando per carnalem affectionem, uel aliam causam malam eos excæcantem, talibus condescendendo: eos promouent: uel eorum promotionibus acquiescunt. Simia quippe ponitur in tecto: & latro in scalis coram populo, non ad sui honorem, sed ad derisionem: sic etiam est de indigno in Ecclesia

A

exaltato. unde Seneca: Locò ignominiæ est apud indignum dignitas. Vt autem dicit Gregor. Necesse est ut is qui præest, quæ exempla subditis præbeat solerter attendat, & tantis se sciat uiuere quantis præesse.

Gregorius lib. 24. moraliũ c. 30.

Et ideo ut idem dicit: Non debet hominum ducatũ suscipere: qui nescit homines bene uiuendo præire: neque ad hoc eligatur, ut aliorum culpas corrigat, qui quod resecare debuit ipse committit. Et iterum: Durum quippe est ut qui nescit tenere moderamina uitæ suæ: iudex fiat uitæ alienæ. Hæc Gregorius: Sic & hodie apud multos etiam religiosos in electionibus & prouisionibus timore Dei postposito, Iesus, id est uir bonus & dignus, ac Dei amicus, qui se & alios saluare studet, reprobatur, & Barrabas latro insignis, id est malus & indignus, ac Christi hostis, qui se & alios in anima perimit, eligitur.

B

Vnde qui in talibus promotionibus, faciendo uel consentiendo culpabiles sunt: ipso suo facto, uel consensu, cum Iudęis dicunt: *Non hunc, sed Barrabam*. Et ideo timeant tales, ne alienati à Iesu saluatore, partem sortiantur cum Barraba latrone.

Ioan. 18.

Tales quippe sic electi sunt subditis magis in ruinam & scandalum, quàm in resurrectionem & boni exemplum: & hoc fermentum prælatorum corrumpit totam massam subditorum: quia dũ caput ægrotat: cætera membra dolent. Aegrotãt quidem, sed non sanantur, quia morbum noli me tangere habere uidentur: & intacti remanentes, per eos

C

quorum interest debitè non corriguntur. Et ideo heu, iam apud plures de capite facta est cauda: de priore posterior, & de magistro discipulus: & utinam Christi, non diaboli.

Caput fit cauda.

Sed timere habent homines in his culpabiles, ne iustitia per eos neglecta ad supernũ iudicem quærelam suam dirigat: & ille uoces quærimoniæ eius suscipiens, iusto iudicio suo uindictam suam super præuaricatores rectitudinis inducat. Et istud in multis talibus factum nouimus. & adhuc frequenter fieri uidemus, sed quidam miseri sic sunt excæcati, quòd nec cognoscere defectus suos uolunt, unde talia flagella procedunt: & ideo sæpe grauiora eis superueniunt.

D

Quartum malum, beneficiorum pluralitas.

Quartum malum est, quia unus beneficio uno non est contentus, in aliorum clericorũ præiudicium & damnum: plura occupat, & alijs esurientibus ipse se pompis & uanitatibus inebriat. Pauperum enim necessitatibus subtrahitur, quicquid diuitum uanitatibus accedit: & multitudo seruorum, multitudinem pauperum facit. Vnde est quod communiter dicitur.

Horatius in principio epistolarũ.

Quicquid delirant reges plectuntur Achiui.

Et quod peius est, interdum unus ad unum etiam beneficium minus idoneus, plura occupat: & qui unicum quamuis modicum uix officium implere sufficeret, plurimorum stipendia sibi uendicat. Plura quidem beneficia habentibus, paratur uagandi & delin-

E

quendi materia: diuinus cultus & hospitalitas in ipsis beneficijs minuitur: Ecclesiarum commodis & honori detrahitur, quæ per hoc in spiritualibus & tẽporalibus multipliciter collabuntur.

Dispẽsatio.

Sed esto quòd tales habeant dispensationem, super pluralitate beneficiorum: nunquid dispensationem habere poterunt, super perpetrationẽ prædictorum malorum? Quę quidẽ mala tãta sunt, ꝙ sola ad damnationem sufficiunt: & reũ in infernũ detrudere possunt: ubi unus ut plures in beneficijs, erit unus ut plures in tormentis. Istos secundum Bernardum supra montem excelsum ualde diabolus ducit: quibus etiam omnia regna mundi, & eorum gloriam ostendit: & ostensa si prodentes eum adorent dare promittit, & reuera post

Bernardus in psal. Qui habitat. Matt. 4.

quam auaritiæ suæ consulendo, multa beneficia adepti sunt, eum adorant, eum colunt & uenerantur, eũ quasi Deũ sequuntur: & post eũ in tenebris demerguntur. Vbi nota quædam exempla de hac materia. Guilhelmus Parisiensis episcopus, in theologia regens. conuocationem fecerat magistrorum. Et proposita quæstione de pluralitate beneficiorum: solerti & longa disputatione probatum est, illo beneficia, dummodo unum quindecim libras Parisienses ualeret, ab uno teneri cum salute non posse. Hoc determinauit prædictus episcopus, hoc omnes alij magistri theologiæ determinauerunt: exceptis duobus, scilicet magistro Philippo Parisiensi Cancellario: & magistro Arnoldo postmodum Ambianensi episcopo. Quid autem prædicto Philippo contigerit audia mus. Agonizantem in morte Dominus Guilhelmus episcopus, tanquam bonus pastor uisitauit: rogans eum ut singulari opinioni de pluralitate beneficiorũ cederet, & omnia beneficia sua uno excepto in manus Ecclesiæ resignaret. Sed renuit, dicens se uelle experiri utrum esset damnabile plura beneficia ab uno teneri. Mortuus est ergo sic: & post paucos dies dicto Parisiensi episcopo in terra & miserabili forma apparuit, dicens inter cætera, propter pluralitatem beneficiorum se esse damnatum. Similiter alius quidam clericus magnæ literaturæ, apparens cuidam post mortem suam, dixit se damnatum ob hanc solam causam, quia duas tenuit præbendas. Super hac eadem quæstione Robertus Romanæ ecclesię cardinalis, & magister in theologia, interrogatus morti uicinus respondit: Dico iam migraturus à uita, quòd mortale & damnabile est, plura tenere beneficia.

Guil. Parisiensis qua die.

Philippi Cancellarij damnatio.

Hoc idem sanctæ memoriæ Petrus Cantor Parisiensis, & dixit, & scripsit. Hoc idem magister Guilhardus Cameracensis episcopus, uerbo huiusmodi confirmauit: Nollem, inquit, pro toto auro Arabiæ una nocte duo beneficia detinere, & hoc propter discrimen incertæ uitæ. Super hoc etiam narrante Bernardo, quondam domini Papæ pœnitentiario: cùm beatæ memorię Gregorius Papa nonus interrogaretur, si posset de plenitudine potestatis cum plurium beneficiorum detentoribus dispensare: respondit: Non possum, inquit, nisi tantum super uexatione detinentiom dispensare. Quod fortè ideo dixit: quia ut uisum est, plura mala ac peccata grauia & ineuitabilia inde subsequuntur, super quibus faciendis dispensatio cadere non uidetur: quia peccatum in nullo casu concedi potest. Quis ergo erit sapiens qui se fallat, & tanto discrimini committatur. Esto quòd multi dicāt hoc, & multi alij in contrarium opinentur, hoc solum tamẽ mortale ab Augustino doctorum maximo iudicatur, cùm quis incertitudinis periculo, aut mortalis peccati discrimini se committit. Sic & hodie multi religiosi non solum grangias, sed & Ecclesias non sine animarum periculo sibi incorporando multiplicare solliciti sunt, exponentes se periculo reddendæ rationis de animabus Ecclesiarum, quarum decimas & fructus percipiunt. Quintum malum est, quia plerique in beneficijs non resident, & fructus eorum percipientes debitum pro his laborem uel seruitium Ecclesijs non impendunt. Gaudent & se iactant, quia habent tot florenos sibi apportatos, sed timeant ne sint floreni eos ad infernum portantes. Frustra enim se iactant habere beneficium, ut mercedem cuius non exhibent operationem. Sed esto quòd tales habeant dispensationem, super absentia seu non residentia: nunquid dispensationem habere potuerũt super peccatis, & malis committendis quæ ineuitabiliter sequuntur ex eorum absentia & negligentia? Et ideo bene eis esset, si haberent uicarium in tormentis, sicut excusando se dicunt habere in beneficijs. Qui enim residere nolunt in beneficijs, timere habent ne residentiam perpetuam faciant in tormentis. Et hoc magis delinquunt prælati, & curam habentes animarum: quia ex illorum absentia maius sequitur periculum. Pauci quidem ex eis pastores, sed multi mercenarij sunt: quia non lucrum animarum, sed mercedẽ temporalis commodi, aut lucri, uel honoris quærũt. Istis bene congruit illud Bernar. ubi ait: Væ tibi clerice mors in olla, mors in huiusmodi delitijs. Peccata enim populi comedis, ac si propria minus sufficere uiderentur. Sumptus ecclesiasticos gratis habere te reputas: sed bonum erat magis fodere & mendicare. Et iterum: Indignus lacte & lana conuincitur, si non pascit oues: si non uigilat in custodia gregis, Iudiciũ sibi manducat & uestitur. Quid tibi insipiens delitiæ sapiunt: quid diuitiæ illæ cæcos delectãt oculos, quibus mereris tam graue iudicium, tam duræ temeptũm obligas rationi. Vniuersa siquidẽ usque ad quadrantem nouissimum exigeris. Hæc Bernardus: Et iterum super illo uerbo Prophetæ. *Peccata populi mei comedent.* Quasi dicat, peccatorum precia exigunt: & peccantibus debitam sollicitudinem non impendũt. Quem dabis mihi de numero præpositorum, qui non plus inuigilet subditorum euacuandis marsupijs, quàm uitijs extirpandis? Vbi qui orando flectat irã: qui prædicet annum placabilem Domino? Leuiora loquimur, grauiora grauius manet iudicium. Ministri Christi sunt, & seruiunt antichristo. Honorati incedunt de bonis Domini, qui Domino honorem nõ fecerunt. Hæc Bernardus: Sunt autem quidam qui Ecclesijs & ouibus suis proprijs derelictis, alijs deseruiunt Ecclesijs uel prædicant populis: sed per hoc de negligentia Ecclesiarum, & ouium suarum non excusantur apud Deum: quia reddent rationem de omnibus usque ad quadrantem nouissimum. Allegant etiam quandoque non residentes, quòd in Ecclesijs eorum sunt rebelles & tyranni, uel infideles & huiusmodi. In quo ipsos magis redarguunt: quia uident lupum & fugiunt cùm tamen pro illorum & Ecclesiæ utilitate deberent tunc potius residere. Sic & hodie multi in religione curam animarum habentes claustrum quasi carcerem fugiunt, & cum Satham circũeundo terram, & perambulando eam quasi uagi discurrunt: parum timentes, quòd ligatis uagit eorum pedibus proijciantur in tenebras exteriores. Primi quidem religionis patres urbes & palatia relinquentes, solitudinem petebant: dicentes cum Hieron. Oppidum mihi carcer est, & solitudo paradisus: sed isti uagi solitudinem deserentes, urbes & palatia quærunt, quasi intra se dicẽtes: solitudo mihi carcer est, & oppidum paradisus. Vnde talibus bene competit: & de eis scribi posset, quod de quodam huiuscemodi post mortem eius, quasi pro epitaphio, quidam uersificator sic scripsit.

Dispensatio papæ.

Quintum malum.

Bernardus in illud Euang. Ecce nos relinquimus omnia. 4. Reg. 4.

Osea. 4.

Matth. 5.

Claustri fuga.

Dum fuit in mundo, per mundum uexit eundo.
Hæc postrema dies, hæc sibi prima quies.

Epitaphiũ uagi.

Sextum malum est, quia multi fructibus beneficiorum & bonis Ecclesiasticis abuti non metuunt, ac patrimonium Christi, & res pauperum in usus superfluos & illicitos conuertunt. Quantumcunque enim utiliter in beneficio quis laboret, ultra tamen uictum & uestitum sibi uendicare non debet. Quicquid amplius est, pauperum est. Vnde Bernard. Sed esto,

Sextũ malum.

Bernardus super illud Euangely Ecce nos reliquimus omnia.

esto, studiosè quis & fructuosè laboret, uiuat de al-
tario ut alimenta & quibus tegatur habens, his con-
tentus sit. Nō superbiat, non luxurietur, denique nō
ditetur, nec ex clericatu ditior fiat: non sibi de bonis
Ecclesiæ ampla palatia fabricet, nec loculos inde con
greget, nec in uanitate aut superfluitate dispergat, nō
extollat de facultatibus Ecclesię consanguineos suos
aut nepotes, ne filias dixerim nuptui tradat. Res pau
perum non pauperibus dare, par sacrilegij crimē esse
dignoscitur. Nec .n. ordinauit Deus his q̃ Euāgelio
seruiūt de Euāgelio quęrere, aut hēre delitias, aut or
natū: sed uiuere ait Apostolus de eo, ut uidelicet sint
contenti alimenta corporis, nō gulę irritamenta, aut
incentiua libidinis: & quibus tegantur, non quibus
ornentur, accipere. Et iterum: Pauci admodum sunt
qui non quæ sua sunt quærant. Diligunt munera, nō
possunt pariter diligere Christum: quia manus dede
runt mammonæ. Intuere quomodo incedunt nitidi
& ornati circumamicti uarietatibus, tanquam spon-
sa procedens de thalamo suo: nonne quempiam ta-
lium repētè eminus procedentem aspexeris, sponsam
potius putabis, quàm sponsæ custodem. Vnde uerò
hanc illis exuberare existimas rerum affluentiam, ue
stium splendorem, mensarum luxuriam, congeriem
uasorum argenteorum & aureorum, nisi de bonis
sponsæ? Inde est, quòd illa pauper & inops, & nuda re
linquitur, facie miseranda inculta, hispida, exanguis.
Propter hoc non est hoc tempore ornare sponsam,
sed spoliare: non est custodire, sed perdere: non est
defendere, sed exponere: nōn est instruere, sed pro-
stituere: non est pascere gregem, sed mactare & deuo
rare: dicēte de illis Domino, *qui deuorant plebem meā ut cibum panis*: & *quia comederunt Iacob, & locum eius desolauerunt*. Hæc Bernardus: Sic & hodie multi reli-
giosi bonis monasterij abuti non uerentur: & diui-
tem purpura & bysso indutum imitando, quęrunt ad
induendum non quod utilius, sed quod subtilius in-
uenitur: non quod frigus expellat, sed quod superbi-
re compellat, & cum eodem diuite epulari quotidie
splendidè uolunt: & pro carnibus, à quibus abstine-
tur, studium suum in piscibus & delicijs uarijs po-
nunt. Et secundum quod de quibusdam dicitur, plus
in Salmone, quàm in Salomone student: quod, secun
dum Prosperum, non est delicias resecare, sed unam
in aliam commutare. Vnde & Augustinus: Qui sic à
carnibus se temperant, ut alias escas, & difficiliores
præparationis & precij maioris inquirant: multum
errant. Non enim est hoc suscipere abstinentiam, sed
inuitare luxuriam. Isti non intelligunt quòd in his ha
mum accipiunt: quia pœnam pro singulis exoluent,
& quantum se glorificauerunt & in delicijs fuerunt:
tātum de tormento & luctu habebunt. Vtinam mul
ti mercenarij, & pseudopastores hæc attenderēt: qui
plus de seipsis etiam sanis, quàm suis subditis etiā in-
firmis, solliciti sunt: plusquam sibi in uoluptatibus,
quàm subditis in necessitatibus condescendunt. Et
ideo sæpe huiusmodi mercenarij diris à Deo casti-
gantur flagellis: sed intelligere nolūt unde hęc flagel
la procedunt, conquerētes quandoque de percussio
ne, sed tacentes de causa mouente: secundum illud
quod cōmuniter dicitur: puer & quęritur, sed causa
tacetur. Quandoque etiam iusto Dei iudicio tales in
necessitate deseruntur ab alijs, ut sicut fecerunt, fiat
& ipsis: & utinam hæc saperent, & intelligerent, & se
emendarent. Septimum malum, quod præcedenti sæ
pe malo est annexum, est maledictum curiositatis ui
tium, à quo tam in faciendo, quàm utendo tanquam
à uenenoso serpente est omnibus Dei seruis abstinē
dum. Curiosa enim qui faciūt, & qui eis, uti uolunt,
mundo uiuunt & seruiunt: Talia nanque sunt orna-
menta mundi, & blasphemia Dei. Qui uerò in purita
te conscientiæ intendit uiuere: mirum quomodo in
faciendo uel utendo se audet hac fece fędare. Est enī
periculosum, & est ualde magnum uitium. Primò,
quia tempus ad laudandum Deum concessum perdi
tur, & contra ipsum in uanis expenditur. Multo enim
plus de tempore occupat curiosum opus, quàm ex-
pediat: & hoc ualde malum esse nullus sapiens igno-
rat. Secundò, quia facienti est causa uanæ glorię & la
ctantiæ. O quotiens cogitat & recogitat, ac mente re
uoluit, etiam quando non operatur, ac etiam quan-
do diuinis intendere debet: vt pulchrum opus faciat.
O quotiens illud aspicit, & inde se reputat, & apud
alios reputari vult & se iactat. Tertiò, quia etiam ei
cui facit, est causa & occasio superbiæ. Tali enim oleo
ignis superbiæ nutritur & magis accenditur. Nam si
cut rudia & grossa sunt humilitatis fomentum, sic cu
riosa & pulchra sunt superbiæ nutrimentum. Quar-
tò, quia est materia & occasio retrahendi animum à
Deo. Nam secundum Gregorium: Tanto quis à su-
perno amore disiungitur, quanto inferius delecta-
tur. Quintò quia est concupiscentia & uoluptas ocu
lorum. Ad nihil enim talia curiosa ualere uidentur: ni
si ut inde oculi pascantur, & per consequens etiam
animus ex eis distrahitur. Sextò, quia multorū aliorū
est laqueus & ruina. Nā talia respiciētes multis modis
offendere possunt, vel delectabiliter aspiciēdo, & simi
lia cōcupiscēdo, uel detrahēdo & maledicēdo: seu a-
lijs scādalū & malū exemplū inde trahēdo. Cogita er
go quotiens Deus offendi poterit antequam illa cu-
riositas deleta sit. De omnibus autem illis offensis ip-
se qui tale opus fecit, uel fieri procurauit, est in causa,
& per consequens in culpa. Ecce quot mala ex tali cu
riositate proueniunt. Adhuc est & aliud magnum
malum ualde: quia curiositas directè obuiat pauper-
tati. Et vltra omnia prædicta est hoc malum, quòd le
uis ac uani & inconstantis animi est indicium, & su-
perbiæ in corde latentis signum. Hoc autem malum
curiositatis non solum reperitur in clericis: sed etiam
plerisque religiosis. Quidam enim eorum relicta, &
quasi contempta antiquorum patrum simplicitate &
humilitate, nouitates seculares ī multis ad vsum per-
tinentibus adinueniunt, & diabolum adulterantem
cum suis satellitibus in religionem introducunt: vn-
de non uidentur filij religionis ueri & legitimi, sed
potius adulteri: quia à sanctis patribus degenerantes,
adulterinas nouitates & curiositates adinueniunt, &
quales sunt, talia opera faciunt. Vnde de eis illud vul-
gare dici potest.

Qualis erat mulier, tale coquebat olus.

Ministri ergo diaboli sunt: quia opus eius facien-
do sibi seruiunt. Et ideo propter nullum de mundo
tale opus quis facere debet, nec uelle pro se fieri etiā
si gratis fieret: quia nulla de causa peccato est consen
tiendum, & ab offensa Dei est omnibus modis absti
nendum. Nam ut dicit Anselmus: Omne peccatum
per præuaricationem Deum exhonorat. Si ergo pec
care, est Deū exhonorare: hoc homo facere non de-
beret, etiam si necesse esset perire omne quod Deus
non est. Mirum ergo ualde quomodo homuncio, ci-
nis & puluis, tam audacter Deum & tantam maiesta-
tem præsumit offendere. Vnde Bernardus: Tangit
montes & fumigant, & tam tremendam maiestatem
audet irritare puluisculus vno leui flatu dispergēdus,
&

Prælatorū pompa. — *Psal. 13. Psal. 78. Luca 16.* — *Augu. ser. de ieiunio.* — *Hamus in cibis & ue stibus superfluis.* — *Septimum malū, Curiositatis clericorū.* — *Curiositatis pericula & mala.* — *Grego. lib. 18. moraliū, cap. 6.* — *Curiositas religiosorum.* — *Anselmus de cōceptu uirginali. Psal. 103.*

& minimè recolligendus. Et si propter nullum alium curiosa facere deberes: quanto magis offendis si proprio motu ad solam complacentiam talia facis: uolēs magis complacere creaturæ, quàm creatori. Ex præmissis igitur apparet aliquantulum in quali & quanto periculo sit hodie status clericorum: & quanta per eos ueniunt scandala: quantamque persecutionem suscitant in Ecclesia. Illi enim uerè Ecclesiam persequūtur, qui uitijs & malis exemplis persequūtur. Illi acerbius sanguinem fundunt, qui Christum quantum in ipsis est in homine occidunt. Vnde Bernard. Si Dominus proprium sanguinem dedit in precium redemptionis animarum: nonne tibi uidetur grauiorem suscitare persecutionem, qui suggestione mala, exemplo pernicioso, scandali occasione, auertit ab eo animas quas redemit, ab illo qui sanguinem suum fudit? Et iterum: Quis obsecro laicorum auidius clericis acquirit temporalia: & ineptius utitur acquisitis. Cùm tantum fastum uideant laici in supellectile clericorum: nonne per eos potius inuitantur ad mundum diligendum, quàm negligendum? *Medice curate ipsum.* Si mundum prædicas contemnendum, contemnetur prius: & ad ipsum alios efficacius inuitabis. Da uoci tuæ uocē uirtutis: consonet uitā uerbis, & stati erit in ore tuo uiuax, & efficax sermo Dei, & penetrabilior omni gladio ancipiti. Non sic profectò est: sed sicut populus, sic sacerdos: sicut laicus, sic & clericus: uterque cupit, uterque diligit mūdum, & ea quæ in mundo sunt. Laicus tamē cum labore, sed clericus sine labore uolunt possidere totum mundum. Communicare uolunt cupiditati & superfluitati hominū, sed non labori. Peccare uolunt, sed non flagellari cū hominibus. Vnde timendum est quòd flagellentur cum dæmonibus. Quomodo seculares non expenderent substantiam suam uiuendo luxuriosè etiam in præsentia sacerdotum: quomodo non intenderent uanitatibus & lenocinijs huius seculi? quomodo nō essent insolentes & elati, cùm tantum fastum, tantam insolentiam uideant clericorum? Nonne in præsentia eorum irreuerēter abutimini eleemosynis pauperū? De patrimonio crucis Christi non facitis codices in Ecclesijs: sed pascitis pellices, impinguatis canes, adornatis equos. Et nunc in capitibus omnibus omnium platearum dispersi sunt lapides sanctuarij. Plateæ latę sunt: & lata est uia, quæ ducit ad mortem. Lapides ergo sanctuarij, id est sacerdotes sunt in capitibus: id est in introitu latarum uiarum: docent enim populos per praua exempla ingredi uias latas quæ ducunt ad mortem: & demergunt in profundum inferni. Dolor capitis in membra redundat. Et meritò clamat sancta Ecclesia hodie. *Ecce in pace amaritudo mea amarissima.* Multa est hodie & longè & grauior, quàm credi possit persecutio sanctæ Ecclesiæ: & talis incumbit qualis non fuit à principio. Multis modis persecutus est eam diabolus, sed nūquam grauius, quàm hodie: quia nunquam fuit maior perditio Christianorum, nec liberior aut securior transgressio diuinorū præceptorum: Ecclesiam incipientem persecutus est per tyrannos: proficientem persecutus est per hæreticos: iam lætam & florentem persequitur per motus illicitos. Hæc Bernard. Adhuc autem unum de clericis in fine subiungo exemplum: Clericus quidam in synodo episcoporum prædicare compulsus angustiabatur nō modicū, quidnam dignè posset coram tot Ecclesiæ prælatis prædicare. At ubi accessurus in oratione iaceret, uenit ad eum diabolus, & dixit: Quid angustiaris istis clericis prædicare? Dic eis istud, & non aliud: Princeps inferni salutat principes Ecclesiæ. Læti omnes nos eisdem referimus gratias, quia per eorum negligentiam ad nos ferè totus mundus deuoluitur: quia cū ipsis prælatis nobis eorū subditi pariter afferuntur. Inuitus quidem tibi dico, sed altissimi iussione coactus. Quàm uera ista sint, status proculdubio Ecclesiæ monstrat: qui nullam trium malorum quæ in mundo sunt, scilicet superbię, auaritiæ, luxuriæ, comparationem recipit in clericis & prælatis. Vide moderatores orbis, & reges magnos: uide duces, comites & barones, nihil uidebis in eorum cultu & apparatu tam singulariter exquisitum, tam pōposum. Eorum auaritiam si attendas, nullam mercatorum, nullam ciuium talem reperies. Qui tamen hęredes legitimos si haberēt, tolerabilior insania uideretur. De luxuria uerò eorum nihil diffinire præsumo: nisi quòd illam solus nouerit omnipotens, qui renū & cordiū scrutator est Deus. A qua quidem luxuria ualde terrere deberent eos, quorundam clericorum exempla, de quibus noui quosdam subitò & improuisè in latrina & fœtore uitam suam fœtidam terminasse: & quendam in ipso actu simul cum fine operis expirasse. Et si quæris de gula, quæ fomentum est luxuriæ: inuenies populum semel in anno carnispriuium facere, sed clerum quotidie. In sabbato quoque delitijs affluere mos erat Iudæis ueri sabbati ignaris: quos clerici in hoc satis imitātur, in festis diebus delicatius conuiuantes, nec aliter Diem festum, nisi plus solitò se ingurgitent reputantes. Vnde Hieronymus: cùm superbia propria sit dæmonibus, siue mulieribus luxuria, pecudibus: auaritia, mercatoribus: ex his factum est monstrum, quod est malus clericus. Similiter in religiosis inuenire poteris unum monstrum ex huiusmodi malis compositum. Quandoque enim præsidens est superbus & ambitiosus, diligens præesse, & quærens modis omnibus in officio remanere. Est etiam quandoque cum hoc concupiscentiæ carnis deditus: quærens frequenter occasiones uacandi delitijs & uoluptatibus. Est insuper quādoque concupiscentia oculorum, & auaritia cæcatus pro quæstu faciendo: discurrens & qualitercunque temporalia acquirens, uel acquisita recipiens. Et quia in se habet hæc tria ex quibus oriuntur omnia huius seculi mala: nam testante Ioanne. Omne quod est in mundo, aut est concupiscentia carnis, aut concupiscentia oculorum aut superbia uitæ: ideo expectare habet pro retributione condigna omnia seculi alterius incommoda. Si quis propter prædicta mihi ea scribenti irascitur, talis de seipso quòd huiusmodi sit confitetur. Multi enim cùm eis ueritas proponitur indignè ferunt: & cum aliter euadere nō possunt, respondent quòd de talibus sibi conscientiam non faciunt: & hæc est mala conscientia: quia ueritati & rationi contraria. Vnde notandum quòd quadruplex est conscientia: scilicet duæ bonæ, & duæ malæ: Prima est bona & tranquilla: & hæc est illius qui peccata præterita punit, & committenda diligenter refugit. De qua in Psalmo: *Beatus uir cui non imputauit Dominus peccatum.* Omne autem quod ipse non imputare decreuit, sic est quasi non fuerit. Secunda est bona, sed turbata: quæ se leuat, non tamen in dulcedine, sed in amaritudine repugnante sensualitate: ita ut dura uideatur ei uia recta, parca uita, longa uigilia, oratio prolixa, rudis uestis, cibus agrestis: & tamen retinet se freno timoris. Sed audiet iste à Christo cum Apostolis: *Vos estis qui permansistis mecum in tentationibus meis:* & illud Psalmi: *Cum ipso sum in tribulatione.* Tertia est

Periculum clericorū.

Scandalizantium malum. Bernardus sermo. 1. de conuersione Pauli.

Luca 4.

Heb. 4.

Thren. 4. Lapides sanctuarij.

Esaia 38.

Exemplū de clerico.

Luxuria clericorū. Psal. 7. c.

Mōstrū ex uitijs malus clericus est.

Tria capitalia mala 1. Ioan. 2.

Conscientia quadruplex.

Psal. 31.

Luca 22. Psal. 90.

est mala & turbata, quæ non tantum timet peccatū, quantum deprehendi in peccato: & minus timet Dei offensam, quàm peccati infamiā. De qua in Psalmo: *In operibus manuum suarum comprehensus est peccator.* Et iterum: *Imple facies eorum ignominia, & quærent nomen tuum Domine.* Quarta est mala & tranquilla, ac per hoc summè periculosa. Ista nec timet Deum offendere, nec hominē ueretur scandalizare: quæ cùm uenerit in profundum peccatorum, contemnit: & ideo in peccato quietè manet. Sed nihil est quo tantum prouocetur uindicta iudicis, sicut cū securitate peccare, & non desistere à peccatis. Talis est consciētia quorundam, qui cùm errant & malefaciunt, ita quòd etiam scriptura uel ratione conuinci possunt: postposito Dei timore, dicunt quòd non faciunt sibi conscientiam: putantes quòd Deus in iudicando eorum sequatur opinionem phantasticam, & relinquat iustitiam.

Psal. 9. Psal. 82. Prouer. 18. Peccare cū securitate.

ORATIO.

Iacobi 4.

DOMINE *Iesu Christe, qui superbis resistis, & humilibus das gratiam: da cunctis statum dignitatis & regiminis pro bono obedientiæ humiliter & sine ambitione suscipientibus, & sic in eo perseuerantibus, gratiam in præsenti, & gloriam in futuro: & resistere ambitiosis, sepiendo uias eorum spinis, ne prosperentur in eis: ita ut neque præesse hominibus delectentur, neque honoris sui singularitate lætentur, sicque tandem illuminati, & ad cor reuersi, à pestifero uitio ambitionis desistant, & tales esse desinant, ut te miserante in æternum non pereant. Amen.*

De eo quòd Dominus supra mare ambulauit: & Petrum ne mergeretur erexit.
Caput LXIX.

Matt. 14. Ioan 6. Marci 6.

INTERIM autem quòd Dominus orauit in monte solus, *nauicula*, in qua erāt discipuli, *in medio maris iactabatur fluctibus*, & laborabant in remigando, *quia uentus erat eis contrarius.* Ex quo aduerte quàm formidanda sit Christi absentia, quia illi qui Christi societate carent tentationibus exponuntur. Conspice igitur eos, & ipsis compatere, quia in magna sunt angustia & tribulatione. Tempestas enim eos inuasit, & tempus nocturnum est, & absque Domino suo sunt. Cùm autem à sero & deinceps, quasi per totam noctem laborassent: *uidens eos Dominus, oculis misericordiæ in mari laborantes,* quarta uigilia noctis, de monte descendit: *& ambulans supra mare*, eis appropinquauit. Diuiditur autem nox in quatuor partes, secundū quatuor excubias, seu uigilias quas faciunt in castris excubantes, & per uices quatuor sibi succedentes. Prima dicitur conticinium: quia tunc omnes dormiendo conticent & tacent. Secunda, intempestum: quia nondum est tempus ad surgendum uel operandum. Tertia, gallicinium: quia tunc excitatur gallus ad cantandum. Quarta, antelucanum: quia ante lucē. Vnde qualibet uigilia tres horas habet, quia (ut ait Hieronymus. Stationes & uigiliæ militares in trina horarum spacia diuiduntur. Patet ergo quòd quasi per totam noctem periclitati fuerunt, quia penè iam nocte finita Dominus ad eos uenit: & non mox, sed demum tamen eis succurrit: quia & si ad horam differre uidetur auxiliū tribulatis, tandē tamē eos cōsolari & corroborare non desinit. Vnde Teophilus: Permisit autem Dominus, periclitari discipulos, ut fierent patientes: unde non statim eis astitit, sed per totam noctem periclitari permisit: ut doceret eos patienter expectare, ut non à principio in tribulationibus sperarent subsidium. Et iterum: Vide quomodo non in principio periculi Dominus astitit, sed in fine: permittit namque nos esse in medio periculorum, ut certantes in tribulationibus probabiliores fiamus: & ut ad ipsum solum recurramos, qui potens est ex insperatis nos liberare. Cùm enim intellectus humanus sibi prouidere non poterit: tunc salus diuina aduenit. Cōsidera nunc Dominum quomodo fatigatus ex uigilia longa & oratione prolixa, solus descendit noctis tempore pedibus nudis de monte laborioso & fortè petroso: & uehementer ei compatere, & quomodo uadit supra mare firmo uestigio, & non infusis pedibus sicut supra terram: non quidem assumpta agilitate, sed corporis grauitate, & aquarū liquiditatē manente: cognouit enim creatura suum creatorem: cuius etiam potestate subiectæ sunt omnes tribulationes mundi. unde miraculosè hoc fecit: sicut quando uirgo manens, uirgo peperit: & quando manente corporis soliditate, per clausa ostia Dominus intrauit. Cùm autem appropinquauit naui, discipuli uidentes eum turbati sunt, & præ timore, *clamauerunt. putantes esse phantasma,* & apparitionem rei non existentis, vel alicuius spiritus nocere uolentis: & tamen iam uiderant eum tanta miracula fecisse, quòd credere deberent ipsum super aquas posse ambulare. Et quia (ut ex hoc apparet) paruæ fidei erant: ideo, *eos præterire uolebat*, id est ad modum uolentis se habebat, eo modo sicut post resurrectionem suam ambulans cum duobus discipulis, finxit se longius ire, quia non cognoscebatur: tales enim apparitiones fiunt communiter secundum dispositionem interiorem ipsorum quibus ostenduntur. Ideo etiam ad horam præterire uolebat, ut dilata gratia magis grata foret, & liberatio dulcior esset: sic & finxit se longius ire, ut desiderium accenderet. At benignus Dominus amplius eos uexari nolens, ne absorberentur à timore: quia propè est omnibus inuocantibus eum in ueritate: statim assecurauit eos dicens: *Habete fiduciam*, scilicet liberationis, contra desperationem tribulationis: *Ego sum*, liberator, non phantasma, *nolite timere*, quia possum nos de periculo aquæ eripere. Secundum Hieronymum non dixit quis esset: quia ex uoce sibi nota poterant magistrum agnoscere, uel ut intelligerent ipsum esse qui Moysi dixerat, *qui est misit me ad uos.* Vbi

Noctis quatuor partes. Conticiniū. Intempestū. Antelucanum. Vigiliæ tres. Hierony. in c. 14. Mat. Theophil. super eum locū. Meditatio uigiliæ dominicæ. Ioan. 20. Lucæ 24. Psal. 144. Hierony. in cap. 14. Matthæi. Exodi 3.

Chryso-

Chrysost. hom. 51. in Matthaeum. Chrysostomus: Non cognoscebant personam eius propter tenebras: statim autem in uoce cognouerūt eum,& timor solutus est. Vbi & Theophilus: cùm autem homines uel dæmones nos per timorem nituntur mouere: audiamus Christum dicentem: *Ego sum, nolite timere*: id est, ego semper assisto: & sicut Deus permaneo,& nunquam pertranseo. Non perdatis in me fidem, pro falsis terroribus. Tunc Petrus amore uehementi succensus, & stimulatus: cupiensque ad Dominum uenire,& illi propinquior esse dixit: *Domine si tu es*, scilicet liberator & saluator: *iube me uenire ad te super aquas*, quasi diceret secundum Hieronymū: *Hieronym. in eum locum Matt. 14.* Tu præcipe, & illicò solidabuntur undæ: leue fiet corpus, quod per se est graue. Et innuit illi Dominus, uoce & manu, ut ueniret. Et confisus de Domini potentia, insiliit in mare: cœpitque & ipse supra mare ambulare: ut ad Iesum posset uenire. Fœlix motus: quia *Ambulatio Petri super mare.* super aquas mundanæ prosperitatis per contemptū sed fœlicior terminus, quia ut ueniret ad Iesum salua torem animarum. Intantum enim desiderabat Christi societatem, quòd nolebat expectare aduentū eius usque ad nauem: sed uolebat occurrere super aquas, oblitus præ amore Christi aquæ periculum. Vbique *Petri feruor.* Petrus frequentissimæ & ardentissimæ fidei fuisse monstratur. Neque enim profundissimo pelago sese crederet: nisi fidem certissimam de Domino haberet. Sciebat enim saluatorem nostrum omnia posse: & nihil minus de potestate in mari, quàm in terra eū credebat habere. Et in hoc miraculum maius apparuit: quia non solum Christus uirtute diuinitatis super aquas ambulauit, sed etiam Petrus eadem uirtute ad ipsum uenit. Sed postea Petrus uidens uentum ualidum & uehemētem, timuit ex infirmitate hominis, & titubauit: & quia parum dubitauit, parum submersus fuit. Fides ardebat: sed humana infirmitas in profundum trahebat. Supra mare Dominus eum ambulare facit, ut diuinitatis suæ potentiam ostendat, mergi facit. ut propriam infirmitatem cognoscat: ne putet se æqualem Deo, & superbiat. Relinquitur ergo paululum tentationi: ut ita per orationem augeatur fides eius, credentis se Domini imperio posse liberari. *Petri hæsitatio.* *Et cùm cœpisset mergi*, statim Dominum inuocauit: & dextera Domini eum ne mergeretur erexit, ac naui restituēs dixit ei: *Modicæ fidei quare dubitasti?* In hoc enim paruitas fidei in Petro apparuit: quia ex quo ad præceptum Dei super aquas liquidas ambulauerat: de uento contrario timere non debebat. Vnde Chry*Chrysost. hom. 51. in Matth.* sostomus: ut igitur monstraret quoniam non uenti immissio, sed illius modica credulitas periculum operabatur: subditur, *modicæ fidei quare dubitasti*. In quo manifestat, quia neque uentus nocere potuisset, si fides firma fuisset. Modicæ fidei erat Petrus, respectu eius quæ expediebat ei: magnæ tamen & ardentissi*Hieronym. in c. 14. Matt.* mæ, respectu nostræ fidei, unde Hieronymus: Si Apostolo Petro qui confidenter saluatorem rogauerat, dicens: Domine, si tu es, iube me uenire ad te super aquas: quia paululum timuit: dicitur: modicæ fidei quare dubitasti? quid nobis dicendum est, qui huius modicæ fidei nec minimam quidem habemus particulam. Intrauit autem Dominus nauem, *cessauitque uentus*, & tēpestas, & omnia sunt pacata. In hoc Christus se ostendit Dominum aeris, sicut in deambulatio ne super aquas ostenderat se Dominum maris. Vnde datur intelligi, quòd Dominus patitur nos ad tēpus tribulari, ut uirtus nostra probetur: finaliter tamen & in necessitate non deserit, sed nobis proximus fit. *Et statim*, uirtute diuina, *fuit nauis ad terram*, ad quam

A ibant, scilicet Bethsaidam ciuitatem, *in terra Genezareth*. Quòd autem Ioannes dicit discipulos uenisse trans mare in Capharnaum: nō est contrarium, quia Capharnaum & Bethsaida in eodem littore sunt & uicinæ: & fortè discipuli uenerūt in confinio utriusque: medium autem ab utroque extremo possumus denominare. Vel uento compellente uenerunt primò Capharnaum: & postea inde Bethsaidam. Et sic à deserto Bethsaidæ, id est quod pertinet ad terminos ciuitatis Bethsaidæ: in quo deserto Dominus turbas pauit, migrauerunt usque ad ciuitatem Bethsaidæ: quia inter ciuitatem & desertum, pertinens ad ciuitatem, est mare, seu stagnum medium. Pluries legi

B mus discipulorum nauiculam fluctibus & uentis exagitatam, sed nunquam submersam. Semper enim Deus adest suis in tribulatione: quia promisit cum eis tunc esse. Vnde Bernardus: Quantumcunque sæuiat tribulatio, non memineris te derelictum: sed memineris esse scriptum cum ipso sum in tribulatione. Et ego aliud interim in tribulatione, quid requiram? Bonum mihi Domine tribulari dummodo ipse sis mecum, quàm regnare sine te, epulari sine te, gloriari sine te. Mysticè nauicula ista est Ecclesia, uel quælibet fidelis anima: quæ fluctibus persecutionū & tentationū seculi, modo in hæreticis, modo in tyrānis, modo in falsis fratribus tūditur & turbatur: cùm ad patriā cœlestē tendere conatur. Vetus contrarius, *Bernardus in psal. Qui habitat. Tribulatis bonis adest Deus. Psal. 90.* *Nauis Ecclesia.*

C est malignorum spirituum flatus: labor discipulorum in remigando, labores designat fidelium ad quietem patriæ cœlestis peruenire conantium, sed Dominus uidens laborantes pietatis intuitu corroborat, & aliquando manifesto adiutorio liberat. Non enim auferet auxilium, etsi differat: non derelinquit, etsi quandoque pressuras exponat. Diluculo autem appropinquante, Dominus supra mare ambulans & pressuras seculi cōprimens, uenit ad eos: quia cùm homo mentē ad superni lumen præsidij erexerit, aderit Dominus: qui sicut Lucifer matutinus omnes tenebras pellit, & pericula tentationū cessare facit: Deo enim præsente pacificatur anima, & fit tranquilla. Quia ue-

D rò hæc nauicula non torpentes uehit, sed fortiter remigantes significatur quòd in Ecclesia non desidiosi & molles, sed fortes & in bonis operibus perseuerantes, perueniunt ad portum æternæ salutis. Moraliter mare mundus est: nauicula, est pœnitentia uel crux Christi: motus autem maris, motus est tentationum ex flatu dæmonum: discipuli sunt in naui: quia pœnitentia, quæ est participatio crucis & passionis Christi, non continet nisi discipulos Domini. Iesus non est in naui: quia pœnitentia non indiget eo quod aquas concupiscentiæ calcauit. Hæc est secunda tabula post naufragium, ut dicit Hieronymus, sine qua nullus uenit ad littus solidæ æternitatis. Iesus author *Moraliter.* *Tabula secunda est pœnitentia. Hieronym. epist. ad Demetriadem. Esaie 41.*

E salutis inducit tranquillitatem, quia sedat tentationem: turbæ admirantur, quia nihil talis tranquillitatis in se experiuntur, quia non est pax impijs. Petrus ambulans super aquam nil mali passus est ab aqua, sed à uento, qui eum ferè submersit: sic homines ambulando super aquam mūdi, per contemptum diuitiarum, nil ab eis mali patiuntur: tamen debent timere periculum uenti superbiæ & elationis, propter contemptum huiusmodi exurgentis. Hoc debent timere illi qui in angusta pœnitentia uel religione sunt, & terrena dimiserunt: & pedibus, id est affectionibus & desiderijs quibus anima graditur, super aquas ambulant: ne uento superbiæ agitentur, & submergantur. Vnde primo homini dictum est: Dominamini uni- *Gen. 1.*

uersis

Nauis moraliter.

uersis quæ mouentur super terram. Item moraliter nauis est corpus humanum: in quo anima est sicut nauta in naui, quæ fluctibus passionum iræ & concupiscentiæ quæ in organis corporalibus sunt, frequenter impellitur, & aliquando periclitatur: nam motus passionis aliquando subuertit iudicium rationis. Sed quarta uigilia, quæ terminatur in luce matutina, Christus uenit quia dum mens ad superni luminis claritatem oculos erigit, passionum impetus conquiescit. Et tunc fit applicatio ad terram Genezareth, id est generantis auram: per quam significatur spiritus auræ lenis, ubi est Dominus, & sanantur infirmi à languore peccati. Sic ergo triplex hîc concurrit miraculũ: scilicet ambulatio super mare, subita tempestatis sedatio, & nauis multum à terra distantis ad portum deductio: ut discamus quòd fideles, in quibus est Christus, tumorem mundi premunt: fluctus tribulationum calcant: & uelociter ad terram uiuentium trãseunt. Vbi Augustinus: Attendite seculum quasi mare. Ventus ualidus & magna tempestas, unicuique sua cupiditas. Amas Deum, ambulas super mare: sub pedibus tuis est seculi tumor. Amas seculum: absorbet te. Amatores suos uorare nouit, non portare. Sed cùm fluctuat cupiditate cor tuum, ut uincas tuam cupiditatem: inuoca Christi diuinitatem: Disce calcare seculum: memento fidem in Christo. Et si motus est pes tuus, si titubas, si aquam nõ superas, si mergi incipis: Dic pereo, libera me. Dic pereo, ne pereas. Solus enim à morte carnis liberat te qui mortuus est in carne pro te. hæc Augustinus. Vbi & Beda: Nec mirãdum si ascendente in nauiculam Domino uentus cessauit: in quocunque enim corde Deus per gratiam sui adest amoris: mox uniuersa uitiorum & aduersantis mundi, siue spirituum malignorum, bella cõpressa quiescũt. Et ut ait Theophilus: Si uoluerimus Christum in nauiculam nostram suscipere, id est in cordibus uostris habitare: statim inueniemur in terra, ad quam ire uolumus, id est cœlum. *Cùm autem,* Dominus Iesus & discipuli eius, *trãsfretassent, uenerunt in terram Genezareth,* sic dictã à loci uicinitate: & gentes regionis illius cognouerũt Iesum: alij rumore & fama, alij facie & præsentia. Et perquirẽtes infirmos uniuersæ regionis illius, adduxerunt eos ad Iesum, *ut uel fimbriam uestimenti eius* mererẽtur tangere: scientes q̃ poterat eos curare: & consequebantur beneficia curationum, tam mente quàm corpore: quia illos quos Christus sanabat corpore, sanabat & mẽte. Vbi Chrysostomus: Nos autem non solum fimbriam aut uestimentum Christi habemus, sed etiam corpus eius ut comedamus. Si ergo qui fimbriam uestimenti eius tetigerunt, tantam acceperunt uirtutem: multo magis qui totum ipsum sument: Hæc Chrysostomus. Mira fides Gerasenorum, ut non tantum præsentium salute contenti sint: sed mittant ad alios per circuitũ, ut currant omnes ad medicum. Curre & tu pro quacunque infirmitate ad Iesum authorem salutis, ut beneficium curationis consequi merearis. Hoc autem facto Domini Iesu significatur, quòd prædicator euangelij debet curare languidos spiritualiter, medicina prædicationis, & sanctæ operationis. Mysticè transfretatio hæc significat transitum Christi ad Gẽtiles per Apostolos. Innuit ergo primò transitum Apostolorum ad gentilium conuersionem. Genezar enim interpretatur uitium natiuitatis, & significat gẽtilitatem: secundò, sequẽtem fidei cognitionem, quia cognouerũt eum: tertiò, fidelium multiplicationem, quia ad congregandum infirmos miserunt in uniuersam regionem. *Et audiuit Herodes tetrarcha famam de Iesu,* id est de doctrina & miraculis eius, ita ut & ipse, & quidam alij mirarentur in eo Ioãnem resurrexisse à mortuis. Et uerè de mortuis surrexit, qui de morte huius miseriæ corporalis, secundum spiritum, in uitam immortalem trãsiuit. Opinio enim omnium loquentium de resurrectione & immortalitate animæ, fuit: quòd post resurrectionem sit homo maioris & excellentioris potentiæ & uirtutis, quàm antè, dum adhuc grauaretur infirmitate carnis: & ideo licet Ioãnes Baptista non fecisset miracula in uita sua: Herodes tamen credens eum surrexisse à mortuis, asserebat eum facere miracula. Vnde Theophilus: Sciens Herodes quòd Ioannem iustum existentem sine causa occiderat: credebat eum à mortuis surrexisse, & quòd ex resurrectione suscepisset miraculorum operationem: Hæc Theophilus. Per hoc autem moraliter designatur, quòd resurgentes de morte culpæ, maiora uirtutum opera debent facere, quàm antè, ut sic ostendant se gratos de sua resurrectione. Moraliter quoque Ioannem decollat, qui bonum propositum ab aliquo aufert, uel in se necat. Herodes uerò inter dubium timidumq́ue uacillãs: optabat sępius & quęrebat uidere Iesum: magis ductus curiositate uidendi miracula, quàm deuotione: & ut si fortè sic Ioannem posset agnoscere: imò uolẽbat eum occidere. Per hũc significatur curiosi, qui facta miracula uidere quærunt & audire, sed non imitari. Tremebat quidem & formidabat Herodes Ioannem adhuc uiuum, pauperem prorsus & nudum: timebat etiam & formidabat eum iam occisum & mortuum. Vnde Chrysostomus. Sed nec abscissum eius caput securè poterat ac libenter aspicere: quia post mortem quoque Ioannis in illo terror uigebat. Tanta est uis quippe uirtutis, ut post mortem quoque sit uiuentibus fortior: adeo est imbecillis nequitia, etiã si honore regis inuetur: etiam si pręsidio multitudinis, atque uniuersa huius mundi potentia fulciatur: omnes tamen quorum pectoribus inest, cunctis omnino rebus fragiliores facit. Et iterum: Peccatores enim, scientes & nescientes, quenque strepitum pertimescunt: peccatum enim, nemine arguente, hominem prodit: nemine accusante condemnat: & timidum, & pigrum reddit delinquentem: Hæc Chrysostomus.

Miraculũ triplex. — *Augu. ser. 13. de uerbis domini. Amor seculi.* — *Beda in c. 6. Marci. Tẽtationũ cessatio.* — *Theophil. in Matthæũ.* — *Chrysost. hom. 51. in Matthæũ. Fimbria uestimenti Christi.* — *Gerasenorum fides.* — *Mysticè. Trãsfretatio.* — *Genezar.* — *Matt. 14.* — *Resurrectio defunctos maiores reddit.* — *Theophil. in Mat. c. 14.* — *Decollare Ioannem quis dicatur.* — *Ioannes erat timori etiam defunctus.* — *Chrysost. hom. 49. in Matth.*

ORATIO.

DOMINE *Iesu Christe, clementissime, dignare in nauiculam pectoris mei ascẽdere: & superbiæ uentositatem, ac uitiorum insurgentium procellas sedare: ne me in aliquo tentationum uentus subuertat, uel unda submergat. Da mihi in perturbatione consilium, in persecutione auxilium, in tribulatione solatium, in aduersitate fortitudinem, in omni tentatione uirtutem. Libera me à tempestatibus huius procellosi maris: & perduc me ad tranquillitatem quieti littoris: dans mihi nunc pacem temporis & pectoris post hoc æternitatis. Amen.*

De uerbis Domini propter quæ quidam retro abierunt. Cap. LXX.

Ioan. 6.

POSTQVAM ergo Dominus Iesus transfretasset cum discipulis à deserto usque ad Genezareth, *altera Die*, turbæ quas pauperat, non inuenientes eum in loco ubi hoc fecerat, intrauerunt naues superuenientes à ciuitate Tyberiade: quæ est iuxta idem desertum, & transfretantes, *uenerunt Capharnaum*. Et inuenientes Iesum, mirabantur quomodo illuc uenisset: cùm solam nauiculam uidissent: quam cum discipulis non intrauerat, & dixerunt ei. *Rabi quando huc uenisti?* qui scilicet nec discipulorum, nec aliam nauem intrasti. *Respondit eis Iesus*, non ad quæstionem eorum, sed ad intentionem. *Amen dico uobis*, licet uos quasi deuotos ostendatis, tamen, *quæritis*, & sequimini, *me*, scilicet aliqui ex vobis, etsi non omnes, *non propter signa quæ uidistis*, quibus me cognoscere potuistis: non propter sermonem quem audistis: non ut mihi uel signis meis, quæ facio credere uelitis: sed quia manducastis ex panibus & saturati estis. hoc est, non propter me, sed propter refectionem: ne pro victu oporteat uos laborare & habere sollicitudinem: quasi diceret, propter carnem me quæritis, non propter spiritum, quia scilicet ut saturemini iterum: sed deberetis esse magis solliciti de cibo spirituali, quo anima sustentatur: quia tanto melior est cibo corporali, quo corpus reficitur, quanto anima melior esse corpore dignoscitur. Considera modo quantæ suauitatis fuerunt panes illi quamuis hordeacei: quorum dulcedine illæ turbæ captæ adhuc dominum sequebantur, tam solliciti. Nec mirum: quia suauis & dulcis erat prouisor & dispensator panum illorum. Similiter quotidie multi quærunt Iesum, non propter Iesum: sed ut bene sit eis in hoc tempore & præsenti uita, ut assequantur commoda, & uitent damna. Multi etiam conficiunt Iesum, non propter Iesum, sed propter nummum. Hic latus obuiat intrantibus religionem, & assumentibus clericatum ex ignauia, vt sic ociosè, & sine labore panem manducent. Quibus ait Dominus: *Quæritis me*, ab ambitione plurium redditum ecclesiarum: celebratione plurium missarum: & propter alia huiusmodi, *non quia uidistis signa*, id est opera in quibus uelitis me imitari: de quibus ò Domine fac mecum signum in bonum, *sed quia manducastis*, ex redditibus & oblationibus, *nec tamen saturati estis*, quia secundum dictum commune, quò plus sunt potæ, plus sitiuntur aquæ. Ita etiam est de cupiditatis pane. Vnde Gregorius: de panibus enim fuerant saturati: & per eorum personam Dominus illos intra sanctam ecclesiam detestatur, qui per sacros ordines ad Dominum propinquantes, non in eisdem ordinibus uirtutum merita: sed subsidia vitæ præsentis exquirunt: nec cogitant quid uiuendo imitari debeant, sed quæ compendia percipiendo satientur. Satiatos quippe de panibus Dominum sequi, est de sancta ecclesia temporalia alimenta sumpsisse: & non pro signis Dominum, sed pro panibus quærere: est ad religionis officium non pro agendis virtutibus, sed pro requirendis subsidijs temporalibus inhiare. Vnde & Chrysostomus: Discamus assistere Iesu, sed non propter dationem sensibilium, ut non exprobremur, secundum Iudæos. Etenim quæritis me ait: nô quoniam uidistis signa: sed quoniam comedistis ex panibus & saturati estis. Propter hoc neque continuè facit hoc signum: sed secundò solú, vt erudiat eos non ventri seruire, sed spiritualibus adhærere continuè. His itaque adhæreamus & nos: & quæramus panem cælestem, & accipientes omnem proijciamus vitæ huius sollicitudinem. Vnde etiam Augustinus. Quàm multi non quærunt Iesum, nisi vt illis faciat bene secundum tempus. Alius negociationem habens: quærit intercessionem clericorum. Alius premitura potentiore: fugit ad ecclesiam. Alius vult pro se interueniri apud eum, apud quem parum valet. Ille sic: ille sic. Impletur quotidie talibus ecclesia. Vix quæritur Iesus propter Iesum. Vnde & Beda: Illi etiam qui in oratione quærunt nô æterna, sed temporalia: quærunt Iesum non propter Iesum, sed propter aliquid aliud. Et quia turbæ in hoc operabantur, scilicet sequendo Christum propter cibum corporalem: inducit eos ad opera meritoria, vt ad reficiendum quærant cibum spiritualem. Vnde satagens eorum satiare mentes, quorum satiauerat uentres, altiorem eis panem ostendit, & ait: *Operamini*, id est operando quærite: seu operibus mereamini, *non cibum qui perit*, scilicet corporalem, *sed qui permanet in uitam æternam*, scilicet spiritualem qui æternam tribuit vitam. Cibum qui perit operatur omnis ille qui intentionem spiritualem ad temporale refert lucrum: sicut illi qui Dominum sequebantur ad hoc quòd corporaliter pascerentur: qui autem laborem corporalem per intentionem refert ad spiritualia: hic *operatur cibum qui non perit, sed qui permanet in uitam æternam*, hic autem cibus est uerbi Dei & gratiæ, pro cuius deuotione sequi debuerant præcipuè. Opus ergo nostrum, id est principale studium & intentionem nostram, dirigamus ad quærendum cibum qui ducit ad uitam æternam, scilicet bona spiritualia. Ad temporalia autem nô debemus principaliter accedere, sed accessoriè solum ea procurare, ratione corporis corruptibilis, quod in hac uita oportet sustentari. Vbi Chrysosto. Quasi diceret, uos exquiritis escam temporalem: ego autem corpora uestra nutriui: vt per hoc exquireretis illam escam quæ non temporalem, sed æternam tribuit uitam. Et iterum: Sed quia quidam eorum qui uolunt pigrè nutriri, abutuntur hoc verbo: necessariû est inducere id quod est Pauli: *Qui furabatur, iam non furetur: magis autem laboret manibus suis unde tribuat necessitatem patienti*. Sed & ipse Corinthû ueniens morabatur apud Aquilâ & Priscillâ, & operabatur. Dicêdo ergo, ne

Panes hordeacei suauissimi.

Psal. 85.

Gregorius. lib. 23. c. 2 moralium.

Panum (ui) dator.

Panum sectatores.

Chrysosto. hom. 43 in Ioannem.

Iesus propter se quærendus.

Augustin. tract. 25. in Ioan.

Christi quæ sitores.

Cibum qui perit opera ri.

Chrysosto. hom. 43. in Ioannem.

Ephes. 4. Act. 18.

ne operemini cibū qui perit:nō insinuat quòd oportent pigritari, sed q oporteat operari & dare: hoc enim est cibus qui non perit. Operari autem cibum qui perit, est affici secularibus rebus. Hoc igitur dixit, quia illi nullam fidei curam habebant: sed solum volebant ventrem implere nihil laborantes: & hoc decenter cibum qui perit vocauit: Hæc Chrysostomus: Quem cibum permanentem filius hominis dabit vobis, id est paratus est dare, quia ad hoc uenit in mundum missus à patre. Hunc enim filium hominis Deus pater signauit, id est ad hoc ipsum specialiter assignauit & instituit, mittendo in mundum, ut daret vitam æternam mundo. Vnde infrà dicit: *Ego ad hoc ueni in mundum, ut testimonium perhibeam ueritati*: & hoc est dare cibum spiritualem. Operam ergo date, ut possitis cibum spiritualem habere. Quæritis me propter aliud: quærite me propter me, non propter aliud, qui sum cibus permanens in uitam æternam. Seipsum enim hunc cibum insinuat, ut statim patebit. Operamur ergo opus Dei, id est, quod ipse acceptat, & per quod consequi possumus hunc cibū qui non perit: dum per fidem veram, & bona opera nos Christo incorporamus, & efficimus eum nostrum mentis cibum: quem ipse per gratiam seipsum nobis dat, ut maneat uobiscū in æternum. Ipse enim est cibus quo uiuunt angeli: qui permanet in uitam æternam. Sed Iudæi quasi ingrati de cibo, quem eis Dominus dederat: manna quod patres in deserto comederant præferebāt dicentes: *Patres nostri manducauerunt manna in deserto*: sicut scriptum est: *Panem de cœlo dedit eis manducare*. Quasi diceret: Tu adhuc non fecisti similia Moysi: Moyses enim dedit manna, & annis quadraginta: Tu autem panem hordeaceum, & pauisti nos semel tantum. Vnde Augustinus: Attendebant itaque qualia fecisset Moyses: & adhuc aliqua maiora volebant fieri. Quasi dicant: Tu promittis cibum qui non perit, & non talia operaris qualia Moyses, panes enim hordeaceos ille non dedit sed manna de cœlo. Et *dixit eis Iesus. Moyses panem*, scilicet significatiuum de aere, quia descendebat ut ros uel pruina, & non uerum *panem de cœlo*, descēdentem vobis tanc, *dedit*: sed modo *pater meus dat nobis panem de cœlo uerum*: ipsum scilicet Dominum Iesum, quem ille panis figurabat: nam ille panis figura erat istius panis qui ueritas est. Vnde non diuiditur, sed distinguitur hic uerū contra falsum, quia panis ille uerus, non falsus fuit: sed contra figurale, & sic panis ille propriè non fuit panis uerus quia fuit figura panis substantialis dati in sacramento, & ideo iste panis est uerus, qui fuit per illū figuratus. *Panis enim Dei uerus*, nō figuralis, *est qui descendit de cœlo, & dat uitam mundo*: effectus namque panis est, uitam conseruare: & ideo ille est verus panis spiritualis, qui dat & conseruat uitam spiritualem: hoc autē cōpetit uerbo incarnato: cuius egressio à summo cœlo, id est à patre: unde uenit, *ut uitam daret mundo*. Panis corporalis non dat uitā: sed tantū præexistentē conseruat ad tēpus: panis uerò spiritualis ita uiuificat, q ipse dat uitam: nam anima incipit uiuere per hoc, q adhæret uerbo Dei: & ideo ipsum uerbū Dei principaliter dicitur panis uitæ: propter quod Christus dicit: *Ego sum panis uitæ*, id est dās uitā per diuinitatē: *qui de cœlo descendi*, per assumptā humanitatem: *ex quo si quis*, dignè, *manducauerit*, ac ei fide & dilectione coniunxerit se, *non morietur*, morte animæ, *sed uiuet*, non tantum in præsenti, & tunc uita gratiæ, sed etiam in futuro & in æternum uita gloriæ. Non sicut, *patres*, eorū qui similes istis erāt: *manducauerunt manna, & mortui sunt*, morte animæ: quia quod uidebant, intelligebant: quod non uidebant, nō intelligebant. Iusti autem qui similes istis non erant, non secundum animam mortui sunt: quia uisibilem cibum spiritualiter intellexerunt. Vnde erga deuotos habebat omne delectamentum suauitatis: malis autē erat insipidus: quorum anima nauseam habebat, super cibo illo quando edebant. Sic eucharistia dignè sumentibus, est vitæ spiritualis solatium: & indignè sumentibus iudicium. Ille ergo est uerè panis uitæ, seu uiuus & de cœlo descendens: qui potest præseruare à morte secundum animam: & dare uitam æternam: talis uerò panis est uerbum incarnatum: non autem datus à Moyse in deserto, quia multi qui ex illo māducauerunt, mortui sunt in anima, & morte æterna. Et tunc inter cætera dixit eis Iesus uerba spiritualia de corpore & sanguine suo. *Panis*, inquit, id est signatum per panem, *quem ego* summus sacerdos, *dabo*, sacramentaliter & spiritualiter, uel saltem spiritualiter manducanti, *caro mea est*, latens sub specie panis: pro mūdi totius uita sufficienter: & si in quibusdam non efficit, culpa eorum est. Et iterum: *Nisi manducaueritis carnem filij hominis*, uiuificam ad uitam gratiæ & gloriæ, *& biberitis eius sanguinem*, intima aspergentem & emendātem a *non habebitis uitam in uobis*, id est pignus uitæ, gratiæ, & gloriæ. Et iterum *Qui mādúcat carnem meam*, quæ pignus est uitæ, quia in carne est deitas quæ uiuificat *& bibit meum sanguinem potu spirituali*, qui inquam māducat & bibit ut debet, scilicet non solum sacramentaliter, sed etiam spiritualiter, *habet uitam æternam*, quia habet principium uiuificans in æternum. Et iterum, *Caro mea uerè est cibus*, inquantum est coniuncta uerbo Dei quod est cibus quo uiuunt angeli: *& sanguis meus uerè est potus*, quia totus purus, nihil habens de contrario admixtum: & cætera huiusmodi dixit tunc eis. Qualiter autem eius uerba intelligere debeamus, ipse Dominus exponit dicens: *Qui manducat carnem meam*, ut spiritualem cibum, *& bibit sanguinem meum*, ut spiritualem potum, *in me manet*, per uitæ conformationem, *& ego in illo*, per gratiæ inhabitationem. Profectò fides in corde tuo, est Christus in corde tuo: crede ergo in eum, & manducasti. Hæc fides p dilectionē operans est opus Dei, ut initiū & finis omnis boni: q a per fidem uerā homo incorporatur Deo. Vnde Aug. Credere in eū, est credendo amare, credendo diligere, credendo in eum ire, & eius mēbris incorporari. Ipsa est fides quā de nobis exigit Deus, quæ per dilectionē operatur. Credere ergo in eum, est manducare cibum qui manet in uitam æternam. Vt quid paras dentes & uentrem? Crede & manducasti: Hæc Augustinus. Caro enim Christi duplex est: spiritualis, scilicet ecclesia: et materialis, quam assumpsit de uirgine Maria. Comestio ergo fit duobus modis: scilicet spiritualiter, quando quis ecclesiæ unitur: & sacramentaliter quādo corpus & sanguis in altari sumitur. Vnde panis in altari, est sacramentum corporis Christi: quod est in ecclesia: & quod sumpsit de Maria. Et, *cùm hæc dixisset in synagoga*, ubi locus communis & publicus erat docendi, docens in Capharnaum: quæ erat metropolis Galilææ. Per quod ostenditur quòd Christus palam docebat: sicut habens doctrinam sanam, & non suspectam: & hæc dicendo charitatem suam nobis commendasset in dando corpus & sanguinem suum, *multi ex discipulis eius*, id est ex his qui eum sequebantur: ea tanquam carnales propter cæcitatem cordis non intelligentes: sed carnaliter accipientes

Cibus spiritualis qui non perit.

Ioan. 18.

Psal. 77.

Augustin. tracta. 25. in Ioan.

Verus panis.

Num. 21.

Panis sacramentalis.

Augustin. tracta. 26. in Ioan.

Credere in Christum.

Christi corpus duplex.

tes, & abhorrentes, murmurabant: & dixerunt (scilicet secretè) apud discipulos, *Durus est hic sermo*: atq; difficilis, *quis potest eum audire?* id est intelligere & obedire. Durum enim putabant, ad intelligendum inaudibilem, ad faciendum. Hoc autem, secundum Augustinum, Dominus dispensatiuè permisit, vt bene docentibus causam patientiæ & consolationis, cōtra malignantes eorum dicta, præberet: cum discipuli etiā uerbis Christi detrahere præsumāt. *Sciens autē Iesus*, qui scrutatur corda, *quia de hoc*, occultè *murmurarēt*, soluit qđ illos mouebat, & aperit vnde fuerunt scandalizati, si tamen intelligerent. Illi enim putabant eum erogaturum corpus & sanguinem suū: ipse autem dixit se ascensurum in cœlum utique integrum: ergo de spirituali manducatione hoc intellexit, non de carnali. *Cùm uideritis*, inquit, oculis cordis *filium hominis ascendentem*, vbi erat prius quàm assumeret carnem, certè uel tunc intelligetis, quia gratia eius non consumitur morsibus: & quia non eo modo quo putatis erogat corpus suum. Ipsi enim intellexerunt carnem, quomodo in cadauere laceratur, aut in macello venditur: non quomodo spiritu vegetatur. Vbi Augustinus. Filius hominis Christus ex virgine Maria hic esse cœpit in terra: vbi carnem assumpsit ex terra. Quid ergo sibi vult quod ait: cùm uideritis filium hominis ascendentem ubi erat prius nisi ut intelligamus vnam personam esse Christum Deum & hominem, non duas: ne fides nostra non sit trinitas, sed quaternitas. sic ergo erat filius hominis in cœlo, quemadmodum filius Dei erat in terra in suscepta carne, filius hominis in cœlo in unitate personæ. Vnde & Theophilus: Non ergo propter hos putes quòd de cœlo corpus Christi descenderit: sed quia unus & idem erat filius Dei & hominis. Deinde dicit: *Spiritus est qui uiuificat*, id est, uerba secundum spiritualem sensum intellecta uiuificant & uitam dant: *caro autem non prodest quicquam*, sine spiritu, id est secundum carnalem sensum intellecta nihil proderunt, imò nocent. Sicut scientia sine charitate inflat: sed per charitatem ædificat. *Verba quæ ego sum locutus uobis*, ad utilitatem vestram, de corpore meo manducando, & sanguine bibendo, *spiritus & uita sunt*, id est spiritualem habens intellectum: & spiritualiter & non ad literam intelligenda sunt, & uiuificant. *Litera enim occidit: spiritus autem uiuificat*. Nam sicut palea frumentum: sic & litera tegit spiritum. Hinc enim uoluit intelligere manducatores & potatores carnis & sanguinis sui: vt in illo maneant: & ipse ī illis. *Ex hoc autem multi discipulorum eius*, in doctrina eius non perfectorum: qui ad audiendum eius doctrinam ipsum sequentes videbantur: sed non erant uerè discipuli, *abierūt retrorsum*, & retrocesserunt, *& iam non cum illo ambulabant*, credentes, uel per pœnitentiam redeuntes. *Dixit ergo Iesus ad duodecim: Nunquid & uos*, quos specialiter elegi, *uultis abire?* Non petit quasi ignorans: sed ut ostendat se eis non indigere: quia ponit in eorum optione cum alijs recedere. *Et Petrus*, qui erat principalior, & obediens, ac firmus sicut petra, & in omnibus maximè ad interrogādum Dominum, eiq; respondendum promptus: ex feruore charitatis pro se & alijs, *respondit*: Domine in cuius ditione cuncta sunt posita, *ad quem ibimus*, quia non est dux ueritatis nisi tu. q. d. Similem tui inuenire non possumus: tu solus sufficis nobis, propter quem omnia reliquimus. Et cùm non sit similis tibi: non est à te, sed ad te eundū. unde Aug. Si nos repellis à te: da nobis alterū te, quē sequamur. In Petri responsione, exprimitur maxima dilectio ad Christū. unde Chryso. Petrus fratrum amator, amicitiæ cōseruator, pro toto respondet collegio: *Domine ad quem ibimus?* Hoc autem uerbum multæ amicitiæ est ostensiuum: iam enim Christus eis honorabilior erat, quàm patres & matres. *Verba uitæ æternæ habes*, id est uerba uitę æternæ promissiua, & ad eam inductiua: quibus qui non crediderit, in æternum peribit. Qui in ministratione corporis & sanguinis tui promittis uitam: etiam in uerbis prędicationis tuæ promittis eam: uirtus enim Dei est in Euāgelio. Moyses habuit uerba Dei, similiter & Prophetæ: sed rarò uerba uitæ æternæ: tu uerò promittis uitā æternam. Quid ergo aliud maius quærimus? Exprimitur enim in Petri responsione uera confessio fidei: cùm subditur: *Et nos credimus corde*, & cognouimus signorum uirtute: uel *credimus & cognouimus*: quia de credere procedit & intelligere: *quia tu es Christus*, quantum ad humanitatem: in qua unctus es unctione deitatis, ut rex & sacerdos: *filius Dei*, patris naturalis quantum ad diuinitatem: & per consequens æqualis ei in natura & potentia, id est (secundum Augu.) quia ipsa uita æterna tu es: & non das in carne & sanguine nisi quod es, scilicet uitam æternam. Panem ac carnem & sanguinem suum uocat hic Dominus fidelium societatem in corpore suo, quod est ecclesia. Panem: quia ecclesia quotidie reficit quos recipit: & in ea quousque ad plenam satietatem perueniatur, alter alterum uerbo & exemplo pascit. Vnde Dominus ad Petrū: *Pasce oues meas*. Caro autem & sanguis Christi ecclesia dicitur: quia incarnatione uerbi, fide & sacramētis unita, uiuit de spiritu Christi. Sicut enim corpus uniuscuiusque hominis uiuit de spiritu suo, id est de anima sua: ita fideles animæ uiuunt de spiritu sancto. Vnus ergo panis, & unum corpus, siue una caro & sanguis Christi, multi sumus. Conformitas etiam Christi & ecclesię, pariter & caro & sanguis Christi appellatur: eo quòd sit proprius effectus incarnationis uerbi, & finalis causa dominicæ passionis. Vnde Augu. Hunc itaque cibum & potum, societatē uult intelligi corporis & mēbrorū suorū, quod est ecclesia. Huius rei sacramētū, id est unitatis corporis & sanguinis Christi, in dominica mensa præparatur, & de mensa Domini sumitur. Qui accipit mysterium unitatis, & non tenet uinculum pacis: non mysterium accipit pro se, sed testimonium contra se. Hoc est ergo manducarę illam escam, & illum potum bibere, in Christo manere: & illum manētē in se habere. Ac per hoc qui non manet in Christo, & in quo non manet Christus: proculdubio non manducat spiritualiter eius carnem: nec bibit eius sanguinem: licet carnaliter & uisibiliter premat dentibus sacramenta corporis & sanguinis Christi: & tantæ rei sacramentū, ad iudiciū sibi manducat & bibit. Signū ergo quia māducauit & bibit hoc est, si manet & manetur: si habitat & inhabitat: si hæret & non deseratur. Manemus autē in illo, cùm sumus mēbra eius: manet autē ipse in nobis, cùm sumus tēplum eius. Hæc dicuntur ut amemus unitatē: & timeamus separationē. Hoc totum q̄ Dominus de carne & sanguine suo locutus ē, ad hoc nobis ualeat, ut carnē & sanguinē Christi nō edamus & bibamus tantū in sacramēto, quod & multi faciūt mali: sed usq; ad spiritus participationem manducemus & bibamus: ut in Domini corpore tanquam membra maneamus, ut eius spiritu uegetemur: Hæc Augu. Et secundū eundem, ille sacramētaliter manducat & bibit, qui ipsum sacramētū tantū sumit: spiritualiter uerò, q pertingit

Dur⁹ est sermo. — *Augustin. tracta 27. in Ioannem.* — *Augustin. ibidem.* — *Christus in cœlo fuit.* — *Theophilus in c. 6. Ioā.* — 1. Cor. 8. — 2. Cor. 3. — *Augustin. tracta 27. in Ioannē. Petri feruor.* — *Chrysosto. hom. 46. in Ioannem.* — *Augustin. tracta. 27. I Ioannem* — *Panis & sanguis, ecclesia est.* — Ioan. 21. — *Augustin. ibidem.* — *Manducandi corporis Christi forma.*

adrem ſacramenti. quæ eſt res duplex: vna ſignata & contenta: quæ eſt Chriſtus integer: qui continetur ſub ſpecie panis & vini. Alia res eſt ſignata & non contenta: & hoc eſt corpus Chriſti myſticum: quod eſt in prædeſtinatis vocatis, & iuſtificatis. Et ſciendum quòd nõnulli doctores aliqua de prædictis incidentaliter ad altaris ſacramentum referunt: ſed in continua expoſitione nullus: quia de ſacramento altaris propriè habetur infrà in cœna domini, quando hoc ſacramentum inſtituit.

ORATIO.

DOMINE *Ieſu Chriſte, ſufficiens ſalus animæ meæ: da mihi te ſolum deſiderare: deſiderando te propter te, non propter aliud, quærere: quærendo inuenire: inueniendo tenere: tenendo amare: amando peccata redimere: redempta non iterare. Illuſtra quæſo Domine cor meum lumine tuæ gratiæ diuinæ: vt te ductorem in omnibus uiis meis habeam: & ſemper te, qui es ſuper omnia, præ omnibus timeam & diligam: tuamque in omnibus faciam uoluntatem: nec unquam à te recedam: ſed ſemper tibi adhæream: quia tu ſolus ſufficis, & uitam æternam promittis: ad quam miſericorditer perducere me digneris. Amen.*

De tranſitu Domini & diſcipulorum per ſata. Cap. LXXI.

Lucæ 6. Matth. 12.

DEINDE cùm Dominus quadam die ſabbati *tranſiret per ſata*, ſeu blada, id eſt per campos vbi erant ſegetes, *diſcipuli eius*, vt homines eſurientes *uellebant ſpicas*, propter ciborum defectum & penuriã: *& manibus ſuis confricantes edebant grana*, conſolando famis inopiam. Ecce fercula Apoſtolorum, ſcilicet grana ſpicarum: erant enim columbę: quarum eſt grana comedere. Eſuriebãt tum ex paupertate, tum ex turbarum importunitate: in quo ſignatur quòd prædicatores & prælati debent poſtponere cibũ corporum propter ſalutem animarum. Vnde Beda: nõ habentes enim diſcipuli ſpatium manducandi propter importunitatem turbarum, eſuriebant ut homines, ſed uellentes ſpicas inediam conſolabãtur: quod eſt indicium auſterioris vitæ non præparatas eſcas ſed ſimplices quærere cibos. Vnde & Chryſoſto. Putas quantam occupationem doctrinæ habebant Apoſtoli: ut nec manducandi licentiam inuenirent. O beati Apoſtoli, in quibus tunc corpus quod ſuum eſt ſuggerebat: quando animus quid ageret non habebat. Carnales autem homines: nec tunc ſpiritualia curant: cùm nihil habuerint carnale quod agant.

Fames apoſtolorum.

Beda in c. 6. Lucæ.

Phariſæi autem uidentes, reprehenderunt Dominum de hoc: quaſi contra legẽ agerent diſcipuli ex doctrina magiſtri, & dicũt: *Ecce diſcipuli tui faciunt quod non licet eis facere ſabbatis.* Non arguebant eos agere contra legem, quaſi raperent alienum: quia ſecundum legem licitum erat famelico intrare ſegetem vel vineã proximi & comedere: non tamen falcem mittere, ſeu foras eijcere vel portare: ſed ſuper eo quòd ſpicas vellendo & fricando die ſabbati cibum præparabãt ſibi: quia præceptum erat in lege quòd cibaria præpararentur die præcedenti, & nõ in die ſabbati. ubi Chryſoſtomus: Iudæi ſcientes quia diſcipuli quaſi ſpeculum ſunt magiſtri: quia in diſcipulis magiſter videtur: propter hoc errorem diſcipulorum volentes in opprobrium Chriſti vertere, ita dicebant: Non propter iniuriam legis dolentes, ſed detractionis occaſionem inuenire cupientes, iſta dicebant. Nec enim poterant alijs contra legem agentibus contriſtari: cùm ipſi quotidie in legem peccarent. Nam qui alio peccãte dolet: ipſe circa iuſtitiam multum eſt perfectus. Nec enim poteſt aliquis alteri amplius miſericors eſſe quàm ſibi. Hæc Chryſoſto. Dominus autem confutat Phariſæos, diſcipulos rationabiliter excuſando: & quòd contra legem non faciebant oſtendendo. Et primò per exemplum: in quo duplex tangitur ratio. Prima eſt à ſimili, ex parte ſumẽtium: quia ſimilis neceſsitas fuit in diſcipulis, quæ fuit in Dauid, quando comedit conſecratos, *panes propoſitionis, quos non licebat ei edere, neque his qui cum eo erant*. Si ergo Dauid excuſatur, quia comedit in neceſsitate, quod alias non licebat: per conſequens & diſcipuli excuſantur, quia neceſsitas eis imminebat. Secunda eſt à minori, ex parte ſumptorũ: quia Dauid in neceſsitate comedit ſanctos panes licitè, quod licebat ſolis ſacerdotibus: ergo multo magis diſcipuli ſpicas communes omnibus. q.d. ſi neceſsitas ibi legem non habuit: nec hîc habere debet. Neceſsitas enim facit aliquid licitũ, quod aliàs eſſet illicitum. Et ideò diſcipulis eſurientibus, quod licitum non erat in lege: factum eſt licitũ famis neceſsitate. Sic hodie, ſi quis æger ieiuniũ fregerit: reus non habetur. Cùm ergo Phariſęi illa legũt, laudant miſericordiam factam in Dauid & ſuis: & quando iſta vident, reprehendunt tranſgreſsionem in diſcipulis: ex quo apparet quòd non legis iniuriam defendunt: ſed ſuam malitiam oſtendunt. Alia ratio eſt à maiori: quia ſacerdotes quorum intereſt maximè cerimonias legis obſeruare, uiolãdo ſabbatũ quãdoq; ſine crimine ſunt. vt dum in templo opera manualia circa ſacrificia faciunt, animalia occidendo, excoriando, hoſtias lauando, carnes coquendo, & conſimilia faciẽdo: vel etiã dum pueros circuncidũt. Ergo multo plus diſcipuli, qui nullius in hoc legis ſunt, vel ordinis, uellentes ſpicas in die ſabbati, & comedentes ſine crimine ſunt. Deinde poſt authoritates alienas, conuicit eos authoritate propria. Et primò per aſſertionem veritatis: & eſt ratio talis: quia potentius eſt templum ſpirituale quàm figurale: ſed figurale potuit defendere ſacerdotes ſibi ſeruientes: ergo multo plus ſpirituale, quod eſt Chriſtus: diſcipulos ſibi credentes: de quo templo dicit: Soluite templum hoc: *quia maior templo eſt hic*, ſcilicet Chriſtus: quia eſt templi Dominus. Secunda ratio eſt, in qua conuicit eos per affectũ pietatis: & eſt talis: Magis uult Dominus affectũ miſericordiæ & pietatis,

Deut. 23.

Diſcipuli ſpeculum ſunt magiſtri.

Dolere de peccato alieno.

1. Reg. 21.

Neceſſitas legem non habet.

Ioan. 2.

tis, quàm cerimonias veteris legis. Sed paſcere eſurientes, eſt opus miſericordiæ: & obſeruare ſabbatum, vel victimas offerre, eſt cerimoniale: ergo &c. Vnde magis vult Deus miſericordiam, qua quis ſubuenit alteri, vel ſibi indigenti, quàm ſacrificium: & opera miſericordiæ ſunt magis accepta Deo, quàm victimæ: hoſtia enim Deo placabilis, eſt ſalus hominum. Tertia ratio eſt, in qua conuicit eos per ſuæ poteſtatis oſtenſionem, & eſt talis: Dominus poteſt diſponere in his rebus quibus totaliter pręeſt: ſed Chriſtus præeſt totaliter & diſcipulis, & ſabbato: ergo poteſt diſpenſare cum diſcipulis de opere in ſabbato.

Sabbati Dominus.

Ipſe enim fecit ſabbatum propter hominem: vt in eo quieſcat, & Deo vacet: & non hominem propter ſabbatum: & ita, *Dominus eſt etiam ſabbati*. Et ideo ſecundum Ambroſium, ſicut poſuit ſabbatum: ita poteſt etiam deſtruere. Quia ergo ſabbatũ propter hominem fecit: & Dominus ſabbati eſt: magis curam adhiberi voluit ſaluti hominum, quàm cuſtodiæ ſabbati: permittendo diſcipulos ſpicas vellere, & famem repellere. Chriſtus itaque non ſubeſt obſeruationi legis: ſed præeſt, & eam mutare poteſt: & ideo non peccat qui ſecundum ordinationem eius obſeruat.

Ambroſius lib. 5. in Lucam. c. 6.

Gala. 4.

Quòd autem dicitur, factus ſub lege, ſubiectio illa erat voluntatis, non neceſſitatis: ideò quandoque ſe ſubiecit, propter humilitatem: quandoque ſe præfuiſſe oſtendit, propter authoritatem. Vbi Chryſoſto. Sabbatum non propter ocium factum eſt: vt omnino in die ſabbati vacent: ſed vt ociantes meditentur Deum, ſuum eſſe factorem: & per vacãtiam, Dei opera recordentur: vt dum vacãtiæ illius ratio quæritur, Deus rerum opifex demonſtretur. Ipſe enim legem dans ſabbati: nihil facietis, ait, præter ea quæ faciet anima: hoc eſt enim feſtum, ſi intendantur ſpiritualia, & ſecedant terreſtria, & vacemus vacatione ſpirituali: hæc Chryſoſtomus.

Chryſoſto. concione. 1. de Lazaro. Sabbati inſtitutio. Homines per ſpicas denotãtur.

Myſticè, per Apoſtolos intelligi poſſunt prædicatores & prælati: per eſuriem, fames ſalutis humanæ: per ſata, mundus in quo ſunt diuerſa hominum genera ſeminata: per diuerſas ſegetes, diuerſæ nationes: per ſpicas, homines: per paleas corpora: per grana, animæ: quia ſicuti in ſpica duo ſunt, ſcilicet granum & palea: ſic in homine corpus & anima. Diſcipuli ergo, id eſt prædicatores & prælati, eſurientes hominum ſalutem, debent tranſire per ſata, id eſt per mũdum prædicando: & euellere ſpicas homines à terrenis, quibus corde inhęſerãt, ſeparando: confricare manibus exemplo ſuæ operationis ad bonum prouocando: in qua ſeparatur vitium à virtute, ſcilicet palea à grano: & ſic manducare, Eccleſiæ incorporando: & ſabbato debent hoc agere, ſcilicet ſpe quietis æternæ, ad quam alios volũt inuitare. Et de hoc conqueruntur Phariſæi, id eſt dæmones, & infideles Phariſæorum conſortes. Vbi Beda: Vellere itaque ſpicas, eſt homines à terrena intentione, qua ſolum mentis quaſi radice fixerant, eruere. Fricare autem manibus, exemplis virtutum ab ipſa carnis concupiſcentia quaſi ſolliculis atque integumentis ariſtarum puritatem mentis exuere. Grana verò manducari, eſt emundatum quemque ab omni inquinamento carnis & ſpiritus per ora prædicantiũ Eccleſiæ membris incorporari. hæc Beda.

Vellere ſpicas.
Beda in c. 6. Lucæ.

Item per ſata, intelligitur ſacra ſcriptura: quæ diuinarum ſententiarum ſeminibus eſt ſeminata. Per diuerſas ſegetes, diuerſi libri: per ſpicas, ſententiæ. Item per ſata prædicatores cum Domino ambulant, cùm ſacras Scripturas deuotè ſtudendo & meditando inueſtigant. Eſuriunt, dum in eis panẽ vitæ pro ſe & alijs inuenire deſiderant: ſpicas euellunt, dum ea quæ ſibi vtiliora videntur in eis, colligunt: collectas confricant, dũ tandiu diſcutiunt, donec ſub paleis literæ, grana ſpiritualis intelligentiæ inueniant. grana verò ipſa manducant: cùm ſibi & alijs miniſtrãdo per impletionẽ operũ incorporant, & virtutes roborant: & hoc ſabbato faciunt, dũ à terrenis neceſſitatibus, & etiã turbidis cogitationibus quieſcentibus, Deo vacant: ſecũdum illud Eccleſ. *Sapientiã ſcribe in tempore vacationis*. Hoc Dominus ſabbati, ſcilicet Chriſtus, probat: ſed Iudęi vel adulatores, mentis refectionem & requiem animarum neſcientes reprobant: dicentes quia quieſcendum eſt ſaltem in ſabbato, non intelligentes quòd tunc magis debemus videre, quoniam ſuauis eſt Dominus, & requiem cœleſtem quærere operando.

Eccleſ. 38.
Pſal. 33. 85. 99. & 144.

Cõſidera nunc & intuere diſcipulos, & in tanta neceſſitate cõſtitutis compatere: quãuis ipſi gaudenter hoc faciant paupertatis amore. Quid enim eſt cogitare principes mundi præſente omnium conditore, ad tã tenuem paupertatem redactos, ut tali pabulo more animalium oporteat ſuſtentari? Vnde Chryſoſtomus: Tu autem admirare diſcipulos, qui ita erant oppreſſi, & nullam temporalium habebant curam: ſed contemnebant carnalem menſam, & fame oppugnabantur continua: & neque ita deſiſtebant à Chriſto. Niſi enim eos cogiſſet uehementer eſuries: nequaquam hoc feciſſent. Hæc Chryſoſtomus.

Cryſoſto. hom. 40. in Matth.

O quàm dulcis erat ille cibus eſurientibus, ſicut & illa aqua inſtar mellis ſitientibus obtinere uidebatur: de qua dicitur: De petra melle ſaturauit eos. Aſpiciebat eos Dominus, & eis compatiebatur: quia tenerrimè eos diligebat. Sed nihilominus gaudebat, tam propter eos quos in hoc multum mereri ſciebat, quàm propter nos quibus exemplum relinquebat. In hoc enim exemplo ad multas uirtutes proficere poſſumus. Nam hic mirabiliter paupertas relucet: pompa mundi contemnenda oſtenditur: ſumptuoſa & ſaporoſa ciborum præparatio deſtruitur: & gulæ uoracitas cum turpi unctuoſitate, & inſatiabili appetitu totaliter eneruatur. inſuper & beſtialitas multorum hominum hic cõfunditur: quia ut dicit Auguſtinus, appetere uoluptates corporis, & uitare moleſtias, ferinæ uitæ actio eſt. Igitur, ut ait Bernardus, Ridiculum eſt ſanctos honorare conuiuijs, qui Deo abſtinentijs placuerunt. Hîc etiam renouata uidetur primæ ætatis beata ſimplicitas: in qua homines fructibus arborum, ac herbis & aqua contenti uiuebant. Vnde Boetius.

Pſal.
Paupertas Voluptas.
Auguſtin. ſer. 49. ad fratres in eremo.
Bernardus in uigilia S. Andreæ.
Boetius lib. 2. de conſol. metro. 5.

Felix nimium prior ætas.
Contenta fidelibus aruis:
Nec inerti perdita luxu.
Facili quæ ſera ſolebat
Ieiunia ſoluere glande,
Somnos dabat herba ſalubres:
Potum quoque lubricus amnis:
Vmbras altiſſima pinus.
Vtinam modo noſtra redirent.
In mores tempora priſcos:
Sed ſæuior ignibus Ethna.
Feruens amor ardet habendi.

Hæc Boetius. Vnde & Hieronymus: Videns Deus quòd diligenter appoſitum eſſet ad malitiam cor hominis ab adoleſcẽtia: & ſpiritus eius in his permanere non poſſet: quia erant caro: opera carnis diluuio condemnauit: & auidiſſimam hominum gulam probans, dedit eis licentiam comedendarum carnium.

Gen. 8.
Hieronym. lib. 1. cõtra Iouinianũ tomo. 2.

Carnium esus.

carnium. Esum enim carnium vsque ad diluuiũ ignoratum fuisse scias: post diluuium autem quasi in cremo murmuranti populo coturnices ita dentibus uostris neruos & virulentas carnes ingestas. Vinum enim cũ carnibus post diluuium dedicatum est. Vnde etiam Petrus Damianus: Post mundi nascentis exordium, per mille ferè atque sexcentos annos humanum genus sine uini poculo & esu carnium vixit: nec tamen quispiam eorum quos scriptura commemorat languore contabuit. Hæc Petrus. Tunc ergo simplex erat cibus, & morbus rarissimus? nunc autẽ contrarium videmus. Vnde Seneca: Immunes erant ab istis malis, qui nondum se delitijs soluerant. Multos morbos multa fercula fecerunt: variusque ex discordi cibo morbus est. Innumerabiles esse morbos non miraberis, coquos numera. Ex istis non singulares morbi nascũtur: sed inexplicabiles, diuersi, multiformes, Vnde & Chrysostomus: Voluptas: & ingluuies sanitatis uostræ stabilitatem omnem subtrahit facilè. Et si ieris ad medicinalem locum: & accedẽs interrogaueris, omnes ferè ægretudinũ causas illinc inuenies existentes. Nam vilis quidem & parua mensa, sanitatis mater est. Propterea & medici ita eam vocarunt, non saturari dẽmum sanitatem uocantes: insatietas enim cibi, sanitas est: indigenter cibari matrẽ sanitatis dicentes. Si verò indigentia est mater sanitatis: manifestũ est quoniam plenitudo mater est morbi & ægritudinis: & generat passiones, & ipsorum superexcedens medicorũ artem. Etenim pedum dolores & capitis grauedinem, & caligines, & manum dolores, & tremores, & dissolutiones membrorum, & ictericiæ, febres longæ & flammæ, & his multò ampliora, non parsimonia & philosophica diæta: sed ex abundanti comestione & plenitudine generari apta nata sunt. Si verò vis & animæ ægritudines videre quæ hinc nascuntur: aspicias quoniam auaritiæ, luxuriæ, melancholiæ, desidiæ, incontinentiæ, inscitię, omnes hinc habent principium. Quæ omnia excogitantes, fugiamus & ebrietatem & uoluptatem: non eã tantum quæ in mensis est: sed & aliam omnem quæ est in rebus mundanis: & pro ea permutemus eam quę à spiritualibus est uoluptatem: & secundum Prophetã uolupetemur in Domino, in his quæ hic sunt, & futuris potiamur bonis. Hæc Chrysosto. Voluptates ergo corporis spernendæ sunt: quia dolores ingerendo nocent. Vnde Hora.

Morbi origo ex cibo vario.

Chrysosto. hom. 51. ad populũ Antiochenum.

Gulę mala.

Voluptas spernanda. Horatius in epistolis.

Sperne uoluptates: nocet empta dolore uoluptas.

Nec solum corpori nocent: sed & animam occidunt. Vnde Gregorius: Dum os delectatur in condimentis: anima necatur comedentis. Et ideo qui sapiens est, uoluptatem corporis in uoluptatem animi cõmutet. Vnde Rabanus: Si dulcedinem diuini amoris perfectè gustaueris: de temporali dulcedine non curabis. Vnde & Seneca: Animi uoluptates quisquis sequitur, & bene intelligit: omnium sensuum blandimenta contemnit. Si ergo sic hodie fieret, prout tunc discipuli, & in prima ætate communiter homines faciebant: non indigeremus apparatu rerum, nec supellectili uaria & pomposa: in quibus genus humanum est inextricabiliter intricatum. Vnde Chrysosto. Vbi enim coquorum ars utilis est, nobis nusquam sed & ualde inutilis & nociua, corpori & animæ nocens, & mater est uniuersarum ægritudinum & passionum: & lasciuiam, cum multa munificentia inducit. Vnde & Seneca: Si audire humanum genus uoluerit: tam superuacuum sciet sibi coquum esse quàm militem: Non desiderabis artifices,

Gregor. in pastoral. 3. parte c. 20.

Chrysosto. hom. 10 his qui delicias vacant.

Seneca lib. de paupertate.

si quęris naturam. Simplici cura constant necessaria: in delitijs laboratur. Vnde etiam Boetius: Si de eo quod naturæ satis est replere indigentiam uelis: nihil est propter quod fortunę affluẽtiam appetas: paucis enim minimisque natura contenta est. Cuius satietatem si superfluis urgere uelis: aut iniucundum quod infuderis, aut noxium erit. Quàm modicis autem natura contenta sit, ostendit Seneca, qui dicit, Panem & aquam natura desiderat: nemo ad hęc pauper est. Et Lucanus:

Boetius lib. 2. de cõso. prosa 5.

Discite quàm paruo liceat producere uitam:
Et quantum natura petat fluuium Cereremque.

Si uerò istis famem pro condimento, & salsa addideris: miro modo sapida reperies, quæ sine hac insipida uidentur. Vnde Ber. Prudenter sobrieq; conuersanti, satis est ad omne condimentum sal cum fame. Qua sola non expectata, necesse est alias atque alias de nescio quibus succis extraneas confici permixtiones: quæ uidelicet & palatum reparent, gulam prouocent, excitent appetitum. Hæc Bernardus. Igitur (ut dicit Seneca) uoluptatibus resistamus: quia facilius non recipiuntur, quàm exeunt. Et iterum: Proijce quæcunque cor tuum laniant: uoluptates præcipuè extirpa, & inimicissimas habe more latronum, qui in hoc nos amplectuntur ut strangulent. Et (ut idem dicit) ad rabiem cogunt uenire delitiæ: ut quicquid non ea uoluntate respondet, iram euocet. Ad debellandum autem uoluptates, multum ualet fugere earum occasiones. Vnde Seneca: Debellandæ sunt in primis uoluptates: & nihil delicatè, nihil molliter faciendum: his cogitationibus intẽtum loca seria sanctaque eligere oportet. Effœminat animos amœnitas nimia: nec dubiè aliquid ad corrumpendum uigorem regio potest. Sed quidam excusantes se, dicunt quia debiles sunt: & quia assuetis carere non possunt. Quibus idem Seneca respondet, dicens: Occurres hoc loco mihi illa uoce: Nimis dura præcipis: nos homunciones sumus: omnia nobis negare non possumus. Scis quare non possumus ista? quia nos posse non credimus. Nolle in causa est: non posse prætenditur. Et iterum: Molestum est, inquis, carere assuetis uoluptatibus: abstinere cibo, sitire, esurire. Hæc prima abstinentia grauia sunt: deinde cupiditas relanguescit: inde morosus est stomachus: inde quibus fuit auidus, tibi odium est: desideria ipsa moriuntur. Non est acerbum carere eo quod cupere desieris. Quemadmodum perniciosior est hostis fugientibus: sic omne incommodum magis instat cedenti & auerso. Hæc Seneca. Expedit autem ut non solum in delicatis, sed etiã in uilibus escis concupiscentia inordinata uitetur: ad cauendum murmur, quo Deus multum offenditur. Vnde Augustin. De nulla re magis Deum offendisse ille populus dictus est, quàm contra Deum murmurando. Sed ut sciremus non Dei creaturam esse culpabilem, sed inordinatam cupiditatem: non propter porcum, sed propter pomum mortem primus homo inuenit: & Esau primatus suos, non propter gallinam, sed propter lenticulam perdidit. Et iterum: Daniel ideò uir desideriorum appellatus est, quia panem desiderij non comedit: & potum concupiscentiæ non bibit: quia magis Christum quàm epulas desiderabat. Hæc Augustin. Et non solum corporis: sed & animi uoluptates sunt debellãdæ: quia (ut dicit Greg.) Incassum caro atteritur, si à prauis suis voluptatibus animus nõ refrenatur. Tu ergo hoc exemplo discipulorum animatus,

Condimentum facile famenti. Bernardus epistola 1.

Seneca epistola 51.

Seneca epistola 51.

Prima abstinentia dum taxat dura. Cupiditas in uilibus nocet.

Augustin. ser. de murmuratione Idem ser. 2. dominica prima quadragesima. Animi uoluptas refrenanda. Gregorius in psal. 3. Pœnitentialem.

pauper-

paupertatem totis amplectere viribus: quæ sic emicuit in præfatis mundi principibus, & similiter in Domino Iesu & sua matre, & in omnibus qui uoluerunt eos perfectè imitari. Spiritu autem eam complectere, & corde dilige: quia alias meritoria non esset. Laudabile quidem non est pauperem esse: sed in paupertate paupertatem amare, & paupertatis inopias propter Christum gaudenter & hilariter sustinere. Proh dolor, quia multi de paupertate solo nomine gloriantur: sed quo pacto vt eis penitus nihil desit. Dicunt se amicos Dominæ paupertatis: sed paupertatis sodales & amicos fugiunt toto posse: scilicet famem, sitim, frigus, contemptum, despectum, & huiusmodi. Et vt dicit Bernardus, uolunt esse pauperes sine defectu, humiles sine despectu, patientes sine contumelijs. Tu verò nunquam pro aliqua re ipsam paupertatem lædere velis: & nihil omnino vltra necessitatem habeas, vel habere desideres. Et si quæris, quæ sit illa necessitas? Respondeo tibi, quòd quanto intimius paupertatem dilexeris, tanto subtilius de necessitate iudicabis. Illa nanque necessaria sunt nobis, sine quibus esse non possumus. Vide ergo ea sine quibus commodè potes esse: & illa nec habere, nec appetere, nec procurare, nec à sponte dantibus recipere. Vnde Seneca: Circuncide superflua, & in arctum desideria tua constringe. Considera tecum quantum natura poscat, non quantum cupiditas expetat. Impone concupiscentiæ frenum: omnia quæ sunt blandimenta reiice. Hæc Senec. Sed multi in iudicando de necessarijs & superfluis decipiuntur & superfluis tanquam necessarijs vtuntur. Vnde Augustinus: Multa nos in facultatibus nostris superflua habere probamur, si necessaria sola retineamus: nam uana quærentibus nihil sufficit: & aliorum quodammodo retentor est, qui profutura pauperibus inutiliter habet. Vnde & Seneca: Quàm multa superuacua essent non intelleximus, nisi deesse ceperint. Tota mihi vita mentitur. necessaria indicat quorum magna pars superuacua est: quæ si quandoque necessitas abstulit, non sentimus ablata. Hæc Seneca. Non solum autem superuacua, sed & necessaria sunt quandoque contemnenda. Vnde iterum Seneca: Non te laudes si contempseris aureos lectos, & gemmeam supellectilem: quæ est enim virtus superuacua contemnere? Tunc te admirare cùm cõtempseris necessaria. Non magnam rem facis, si viuere sine apparatu potes: tunc te mirabor, si contempseris etiam sordidum panem: si tibi persuaseris herbam, ubi necesse est non pecori tantum, sed homini nasci. Et notandũ quòd abstractio à rebus mundanis (secundum Bernardum) fit tribus modis. Primus modus est, quòd quis solum in necessarijs contetur: & tanquam aduenam & peregrinum se reputans, victu & vestitu contentus, graue existimet alijs onerari: quia (secundum Gregorium) hoc ipsum grauiter tolerant, quòd festinantes ad patriam in itinere multa portãt. Secundus modus est, quòd quis nec in necessarijs delectetur: & in nullo ad temporalia sit affectus: sed tanquam mundo & mundialibus mortuus abundantiam & defectum, laudem & opprobrium ęqualiter accipiat. Mortuo enim si quid defuerit, non sentit: sic anima in suis affectibus mortificata, commodum & incommodum non discernit. Tertius modus, est quòd quis in vsu necessariorum non solum non delectetur: sed potius affligatur & crucietur: vt dicere possit cum Apostolo: *Mihi mundus crucifixus est, & ego mundo*. Talis nanque non solum mundo est mortuus, quia mundana non sentit: sed etiam mundo crucifixus, quia omnia velut stercora arbitratur. Tali pœna est res creatas pro quacunque necessitate prospicere: sed solum delectatur per amorem Deo dulciter adhærere. Nec tamen Dominum in paupertate perfectè imitari poteris quantumcunque te astrinxeris. Nec videtur quòd nostra paupertas suæ æquiparari possit, quantumcunque à nobis totis uiribus obseruata fuerit. Ad quod, omissis alijs quæ reddi possunt rationibus, scilicet & quia Deus est, & quia ditissimus, & omniũ Dominus, & quia perfectissimus, & huiusmodi similibus, hanc specialem adduco rationem: quia ipse non solum paupertatis penuriam, sed eius opprobrium assumpsit. Nam nostra paupertas, quia voluntariè & pro Dei amore assumpta est, reputatur & est virtuosa & ideò non opprobriosa, sed honorifica habetur, etiam apud malos. Ipsius verò non sic: non enim cognoscebatur, nec sciebatur quòd uoluntariè pauper esset: sed credebatur quòd necessaria paupertas eum teneret: & hæc opprobrium & contemptum parit. Cùm esset absq; domo & possessionibus & diuitijs, scientibus hoc uniuersis, magis habebatur contemptui à multis: huiusmodi enim pauperes quasi ab omnibus conculcantur: si sapientes sunt, non eis creditur: si nobiles, nihilominus deridentur & contemnuntur: immo quod plus est, sapientia & nobilitas, & omnis uirtus in reputatione hominum, in eis extincta videtur. Deijciuntur enim quasi ab omnibus: adeò vt nec amicitiæ antiquæ, nec sanguinis uincula ut plurimum eis prosint: cùm omnes ferè tales amicos uel consanguineos habere recusent. Vides bene quomodo nec eius paupertati æquiparari, nec eum imitari potes in tam profundæ paupertatis & humilitatis abiectione. Et propterea pauperes mundi contemnendi non sunt: qui ipsum Dominum repræsentant. Quantum etiam nostra paupertas à Domini paupertate distet: considerare potes ex pluribus quæ simul tangit Chrysostomus, dicens: Cùm nasciturus erat, non exquisiuit claram domum, neque matrem diuitem, sed pauperem, & sponsum tectorem habentem. Et in tugurio nascitur, & in præsepio ponitur: & discipulos eligens, non rhetores, non sapientes, non diuites, non nobiles, sed pauperes & ex pauperibus, & undique ignobiles elegit: & mensam apponens, quandoque quidem hordeaceos panes apponit: quandoque autem ipso tempore discipulos à foro emere iubet. Et sedilia faciens de fœno facit, Et uestimenta induens uilia: & à multis illo in tempore differentia circumamictitur: domum autem non habuit. Si autem transire de loco ad locum oportebat, ambulans hoc faciebat, & ita ambulans quòd fatigabatur. Et sedens non throno opus ei erat, neque puluinari, sed pauimento. Sic ergo Christus pauper erat: qui tamen Dominus omniũ, rex expectabilis erat. Hæc Chrysostomus. Attendamus hæc, & erubescamus nos miseri: quia talibus non contenti, Dominum contemnimus imitari. Et maximè hoc tempore malo, quo omnis qui panem habet, contentari deberet. Vnde Hieronymus: Iuxta miserias huius temporis, & ubique gladios sæuientes, satis diues est qui pane non indiget: satis potens qui seruire non cogitur.

Paupertatis sodales.
Bernardus sermone 4. de aduentu.
Necessaria nobis.
Seneca epistola 11.
Necessaria contemnenda. Seneca lib. de consolatione.
Abstinentia tribus modis fit. Bernardus serm. 7. in quadragesima.
Gala. 6. Philip. 3.
Paupertatis dominicæ excellentia.
Chrysosto. hom. 67. in Matth.

ORATIO.

DOMINE *Deus omnipotens: qui omnia quæ cœli ambitu continentur, sub pedibus hominis subiecisti: ut solus homo tibi subiectus esset totus: exteriora nempe pro hominis corpore cuncta creasti, ipsum verò corpus pro anima, animam verò pro te, ut tibi soli uacaret, & te solum amaret: qui etiam das iumentis escam ipsorum, ac uolucribus cœli, & piscibus maris pastum: da mihi huius uitæ necessaria ad salutem meam, & ad laudem tuam: ut sic per te prouisus, melius tibi uacare ualeam: da quoque mihi in omni defectu & penuria patientiam, ne pusillanimitate fractus deficiam. Amen.*

Psal. 146.

De manco manum aridam habente. Cap. LXXII.

Matth. 12. Lucæ 6. Marci 3. Hilarius canone 12. in Matth.

FACTVM est autem post hæc in alio sabbato, *ut intraret Iesus in synagogam eorum & doceret*. Nam secundum Hilariũ; præmissa in campo dicta sunt & gesta: & post hoc synagogam ingreditur. Sabbato intrauit synagogam ad docendum, propter maiorem populi frequẽtiam & conuentum. Vnde Beda: Sabbatis præcipuè Dominus in synagoga docet, operaturque virtutes, non solum propter insinuandum spiritale sabbatum: sed etiam propter celebriorem eo die populo conuentum: cui tunc moris erat, quia vacare à labore per legem iubebatur, legendis audiendisq; scripturis operam dare. Nam sicut hi quibus venãdi ars est, ubi feras, vbi pisces & volucres plus abundare didicerint: ibi maximè sua rhetia tendũt: ita Dominus semper docuit in synagoga & in templo, quo omnes Iudæi conueniebant: uolens omnes homines saluos fieri: & ad cognitionem veritatis venire.

Beda in ca. 6. Lucæ.

Hæc Beda. Ecce in Christo tria: scilicet Mentis stabilitas: quia licet Pharisæi insidiarentur ei: non tamen metuebat venire vbi erant: & hoc est contra pusillanimes. Doctrinæ veritas: quia in publico docebat: & hoc est contra hæreticos. Zeli immensitas: quia totum hoc propter salutem animarum faciebat: & hoc est contra eos qui inde quærunt uanam gloriam, vel temporale lucrum seu commodum. *Et erat*, in synagoga, *homo habens manum aridam*, & contractam: *& obseruabant*, id est dolose seruabant eum Pharisæi si sabbato curaret: ut illum arguerent vel accusarent. Vnde interrogabant eum maliciosè, si licet sabbatis curare? ut si diceret non, arguerent eum de immisericordia uel impotentia: si diceret sic, accusarent eum de sabbati transgressione. Vbi Beda: Quia solutionem sabbati quam in discipulis arguebant excusauerat, ipsum calumniari uolentes obseruabant: ut si in sabbato curet, trãsgressionis eum accusent: si non curet, crudelitatis aut imbecillitatis arguant. Vt enim ait Bernardus: In factis obseruatores, in uerbis exprobratores, in tormentis sustinuit illusores. Et uidens Dominus cogitationes eorum: iussit hominem infirmum surgere & stare in medio: ut miraculum esset magis manifestum: & euidentius argueretur cæcitas malignantium: & quasi repetendo quæstionem ab eis motam, sub alijs verbis hoc idem quæsiuit ab ipsis. Illis autem sic tacentibus, proposuit similitudinem de animali: & soluit quæstionem prius uerbo, ostendens per rationem quòd licitum est sanare hominem die sabbati. & est ratio talis: Magis subueniendum est homini quàm animali: sed animal si ceciderit in puteum uel foueam, extrahitur & liberatur die sabbati: ergo multo plus homo qui est nobilior & melior: cùm sit factus ad imaginem Dei, si in infirmitatem ceciderit, curatur die sabbati. Si enim hoc fit propter cupiditatem temporalium: multo magis debet istud fieri ubi salus quæritur animarum. Et sic ipsi uitæ communis & propriæ consuetudinis uincuntur exemplo. Vnde Chrysostomus: Vobis ouẽ licet in sabbato saluare: & mihi hominem non licet? Vobis manibus licet extrahere: mihi nec uerbo licet curare? Ecce nec medicinam conficio: nec manum meam super illum extendo. Dico uerbo, & sanatur infirmus: & legem sabbati uestri non transgredior: & sine opere opus uirtutis consumo. Hæc Chrysostomus: Sed auari Pharisæi plus diligunt ouẽ quàm hominem proximum: & laudant impendere subsidium in oue: & accusant beneficium charitatis in homine. Vnde Hieronymus: Sic soluit quæstionẽ propositam, ut interrogantes auaritiæ condemnaret. Si uos, inquit, in sabbato ouem & quodlibet aliud animal in foueam incidens eripere festinatis: non animali, sed uestræ auaritiæ consulentes: quanto magis ego hominem, qui multo melior est oue, debeo liberare? Vnde & Rabanus: Competenti ergo exemplo soluit quæstionem eorum: ut eos ostendat sabbatum uiolare in opere cupiditatis, qui eum uiolare arguunt in opere charitatis, legem malè interpretantes, qui dicunt in sabbato à bono feriandum, in quo à malis tantum feriandum est. Vnde opus seruile nõ facietis in eo, id est peccatum: quia qui facit peccatum, seruus est peccati. Sic in æterna requie à malis tantum feriabitur, non à bonis. Hæc Rabanus. Secundo soluit quæstionem facto, hominem habentem manum aridam sanando. Tunc enim ait illi, extende manum tuam: & cùm extenderet, statim restituta est sanitati. In quo patet perfectio sanitatis. Vbi Chrysostomus: Vt propositum legis, quam Iudæi non intelligunt, sanitas manifestat. Si enim Deus offenditur in opere sabbati, sine dubio infirmitas non fugatur: quia non potest iniuriã Dei beneuolentia sequi. Iste mancus, secundũ Hiero. in Euãgelio quo utũtur Nazaræi, cemẽtarius scribitur, istiusmodi uocibus auxiliũ precans: Homo cementarius erã, manibus uictũ quæritans: precor te Iesu ut mihi restituas sanitatẽ: ne turpiter mẽdicem cibos. Dominus Iesus maximè in sabbatis docebat, & operabatur uirtutes. Primò, ut ostẽderet ꝙ Euangelicũ & spirituale sabbatũ, melius & fructuosius ueteri sabbato succedebat. Secundò ut sabbato pluribus occurrentibus, proficeret pluribus: & saluator mũdi ex miraculorũ uirtute mani-

Christi præconia tria. Beda in c. 5. Lucæ.

Hierony. in c. 12. Mat.

Exo. 20. & Leuit. 23. Ioan. 8.

Hierony. in c. 12. Mat.

manifestus fieret. Tertiò, ot Dominus legis & sabbati probaretur. Quartò, ut malum intellectum Iudæorum de obseruantia sabbati auferret, dum bene operando sabbatum se non uiolare probaret, qui in sabbato curabat, & in hoc coram pluribus legisperitos confutabat. Circa quod sciendum, quòd aliqui sunt actus boni in genere entis, qui tamen ex se non habēt bonitatem in genere moris: sicut ædificare domum, uel huiusmodi: & talia non erant licita in die sabbati. Alij autem sunt actus boni in genere moris, secundum se: sicut sunt opera uirtutum: & talia licita sunt in die sabbati: de quibus erat sanatio manus aridæ: quia erat opus pietatis: & cum hoc erat ad gloriam Dei manifestandam, inquantum fiebat miraculose & supra naturam: & ideo talia possunt fieri in die sabbati, non solum licitè sed & laudabiliter. Mysticè, secundum Bedam & Rabanum, homo qui habebat manum aridam, humanū genus in bono opere arefactum, pro manu in primo parente ad pomū uetitum extensa: sed in miseratione Domini, saluti & bonorum operum fructibus, per innocentes Christi manus in cruce extensas, est restituta. Et bene manus in synagoga erat arida: quia ubi maius donū scientiæ, ibi transgressor maiori subiacet culpę: & grauius est periculum inexcusabilis noxæ. Sananda manus arida iubetur extendi: quia infructuosa debilitas animæ nullo melius ordine quàm eleemosynarum largitate curatur. Habebat autem homo dexteram manum languidam: quia ab eleemosynis torpebat: sinistram sanam: quia suæ utilitati intendebat. Sed ueniente Domino, dextera sanatur ut sinistra: quia quod congregauerat auide: modo distribuit charitatiuè. Mysticè etiam in hoc infirmo docuit quatuor necessaria pœnitenti: scilicet quòd surgat à culpa, per pœnitentiam: quòd stet in gratia, per perseuerantiam: quòd in medio, per boni exempli euidentiam: quòd extendat manum per bonam operationem. Extende ergo manum primò ad pauperes, in eleemosynarum largitione: secundò ad Deum, in feruenti oratione: quia secundum Gregorium: Frustra pro peccatis rogaturus ad Deum manus expandit, qui eas pro posse ad pauperes non extendit. Moraliter homo habens manū aridam, est peccator: habent enim quidam cor aridum, quia sine bona affectione, sine compassione: quidam linguam aridam, quia sine bona locutione, sine Dei laude: quidam manum aridam, quia sine bona operatione. Hæc autem triplex ariditas sumitur ex similitudine arboris aridæ: quia tunc est uerè arida: quando est sine succo, sine folijs, sine fructu. Cor habent aridum, inuidi: linguam, mali loqui: manum, auari. Iste ex obedientia diuina manum debet extendere ad proximum, per eleemosynarum largitionem. Ille lingua loqui ad Deum, per deuotam orationem. Alius cor eleuare ad cœlū, per sanctam meditationem: & sic sanatur peccator. Itē secundū Theoph. Aridam dexteram habet manū quisquis non operatur quæ sunt dexteræ partis: quia talis est impotens ad bona, sed potens ad mala. Ex quo enim manus constituitur in operibus prohibitis, extunc arescit in operibus bonis. Iterum uerò restaurabitur: quando in uirtute stans operabitur. Per manum enim, quæ est organum organorum, conuenienter intelligitur opus meritorium: & ideo manus est arida, quæ est ad hoc opus inualida: sed cùm ad uerbum Christi surgit per gratiam, tunc manum extendit per sanctam operationem. Potest etiam per hominem, manum aridam habentem, signari piger & ociosus: quia ad operandum est inualidus: sed cùm ad uerbum Christi stat in medio uirtutis: manus eius sanatur, & in bonis operibus exercetur. Specialiter tamen & præcipuè per hunc hominem auarus signatur: cuius manus ad opera pietatis & largitatis inualida reperitur. Huius manus sunt quinque digiti. Primus, inordinatum desiderium habendi. Secundus, labor acquirendi. Tertius, sollicitudo conseruandi. Quartus, studium multiplicandi. Quintus, infidelitas dispensandi. Sed ut sanetur, ei per gratiam dicitur: extende manum tuam: quia cùm ex Dei dono ad opera pietatis extenditur, tunc sanatur. Vnde Ambrosius: Audisti Domini uerba dicentis: extende manum tuam. Communis ista generalisque medicina est. Et tu qui putas manum habere te sanam: caue ne auaritia, caue ne sacrilegio contrahatur. Extende sæpius eam. Extende illam ad pauperem, qui te obsecrat. Extende, ut proximum iuues: ut uiduæ præsidium feras: eripias iniuriæ quem uides iniustè calumniæ subiacere. Extende ad Deum pro peccatis tuis. Sic manus extenditur, sic sanatur. Hæc Ambrosius. Igitur ò auare, qui manum aridam & contractam habens non vis dare, uis accipere: non uis largiri, uis prædari: extende manus tuas ut tribuas indigentibus: quia in hoc tibiipsi prouidebis, & thesaurizabis in cœlis. Vnde Chrysostom. Eleemosynam faciamus, & ne despiciamus à fame correptos. Etenim tibiipsi benefacies magis illis benefaciens. Nam his quidem præsentia porriges: tibiipsi uerò futuram gloriam prædæ ponis. Hæc Chrysostom. Inter omnia ergo opera misericordiæ prærogatiuam habet eleemosyna, quam totiens & tam attentè nobis inculcat diuina scriptura. *Pharisæi autem*, repleti insipientia, id est irrationabili iracundia, cùm magis deberent esse grati de diuino beneficio, *exeuntes*, de Sinagoga, & de conspectu Christi: & à lumine recedentes, *statim cum Herodianis*, principis secularis satellitibus, *consilium faciebant aduersus Iesum, quomodo eum perderent*, secundum Ambrosium: quomodo uitam perderent: non quomodo uitam inuenirent. Iam ergo de morte ipsius tractabant: & hic primò loquitur de procuratione mortis Christi, pro qua tunc primò consilium faciebant. Magna insipientia de nece eius tractare, cuius beneficijs plurimum indigebant, quos etiam ad hoc non eius culpa, sed liuor mouebat. Magna etiam eorum fuit obstinatio, quia nec uerbis Christi, nec factis, resilierunt à malo suo: sed amplius inuidia permoti, remanserunt in malo obstinati. Vnde Chrysostom. Pharisæi autem consilium acceperunt, scilicet à diabolo, ut perderent eum. Inuidentes enim Christo, nolebant eum facere signa ne gloriam acquireret, & discipulos congregaret: sed turpitudinem inuidiæ suæ, sabbati defensione tegebant: ut in prima quidem facie uiderentur sabbati iustitiam defendere: reuera autem suam exequerentur inuidiam. *Iesus autem*, sciens machinationes eorum, quia nihil eum latebat, recessit inde, *cum discipulis suis, & ad mare secessit*. Recessit autem inde propter multa. Primò, ut eis parceret & occasionem impietatis auferret: maiorique utilitati Ecclesiæ se seruaret. Secundò, quòd nondum uenerat tempus passionis suæ præfinitum à patre: needum impletæ erant Prophetarum scripturæ. Tertiò, quia non aderat locus, scilicet Hierusalem

Beda in c. 6. Luca.

Pœnitenti quatuor necessaria.

Gregorius epist. 37.

Theophil. in Matth.

Digiti quinque auari.

Ambrosius lib. 5. in Lucam.

Pharisæorum mala & cæcitas.

rusalem, extra quam non fuit locus passioni eius. Quartò propter dandum suis in persecutione fugiendi exemplum: ne fuga eorum imputaretur in peccatum. Quintò, propter humilitatis & patientiæ indicium, & cùm posset aduersarios suos nutu deijcere in abyssum. Sextò, ad ostendendum ueræ humanitatis signum: cùm licet ipse mortem non timeret, tamen tanquam homo fugit à consilio malignantium. In quo etiam nos docuit, ut ab illis recedamus quos bonis monitis semp deteriores fieri videmus: homines enim in malis obstinati, uix possunt per rationem compesci. Vnde Chrys. Sciens autem Dñs consilium eorum, non diu contendit, sed una reddita ratione recessit: ne magis insania eorū excitaret: quia nō potest fieri, ut malitia ratione placetur. Ignorantia quidem ratione placatur: malitia autem amplius excitatur. Sciens ergo paratos illos esse ad maleficiendum secessit: nō quasi timidus subtrahens se ab eis: sed quasi misericors parcēs eis: ne eos ad opus impium amplius irritaret: quamuis enim qui paratus est malum facere, apud Deum iam fecit: tamen qui intelligit paratum esse aliquem opus malum facere, & irritat eum, dans ei occasionem ut compleat malum, ipse particeps est peccati eius. Vt quid enim res mala per te exitum suum inuenit. Et qui sine te fuerat periturus, aut quantum ad uoluntatem suam iam perditus erat: ut quid per te impleta est perditio eius? Hæc Chrysostomus. *Et multi*, infirmi, *secuti sunt eum*, ex eo quòd uiderant prædictum hominem curatum, *curauit eos omnes*, remunerans fidem ipsorum. forsitan quia omnes digni fuerant curatione. Docti ergo uisis signis, persequuntur: indocti, opinione eius ducti, amando sequuntur: & ideo curari merentur. Vnde Remig. Quem Pharisæi unanimi consilio perdere quærunt: turba indocta unanimi dilectione sequitur: unde mox sui desiderij cōsequitur effectum: si uis & tu curari, si uis sanari, si uis à mortis periculo liberari: sequere & imitare Iesum, ipse enim neminem repellit: omnes qui eum sequuntur sanat. Per Pharisæos qui diuisi interpretantur, discoli qui dissensiones faciunt signantur: per Herodianos uerò superbi, q gloriosi in pellibus interpretantur. Isti uerò consilium faciunt contra Iesum: qui cum humilibus & charitatem habentibus commorantur: & ideo recedit ab illis se elongando, & humilibus eum sequentibus benefacit, beneficia salutis impendendo. *Et præcepit eis*, qui curati erant, *ne*, eum diuulgarent, *&, manifestum facerent*, ut inanē gloriā & gloriādi de se iactantiam declinaret, & ut nobis exéplū uitandi eam daret. Non prohibuit Dominus miraculorum prædicationes ad uolūtatem audientium, sed in beneficijs uanæ gloriæ appetitum. Vnde Ambrosius: Hic mysticè instruit nos, ne cùm magnum aliquid facimus, laudē foris quæramus. Vnde Chrysostomus: Vbi quidem propter alios alij curantur, nō præcepit eis ut nemini diceret: quale est ubi oculos cæci nati aperuit: & Paralyticum triginta & octo annis iacentē erexit. Vbi autē non propter alios, sed pp meritum ipsius curat hominē, præcipit ei ut nemini dicat, sicut & leproso mandauit. Ideo & istis præcepit ne vulgarent eum: quia propter ipsos solos curauerat eos: quia non æstimationem hominum miraculis uenabatur, sed credentium desiderabat salutem: Hæc Chrysostomus. *Et ueneruut in domum*, quandam ad hospitandum *& conuenit iterum turba*, ad audiendum Dei uerbum: & tunc ita feruenter intendebant prædicationi, quòd ipsi discipuli eius non habebant tempus panem manducandi. Hoc est contra illos qui dimittunt opus prædicationis, propter curam & saturitatem commestionis. Vbi Beda: O quàm fœlix occupatio saluatoris: quàm beata frequentia turbæ confluentis: cui tantum studij ad audiendum uerbum Dei, tantum fuit curæ ad obtinendam salutem. ut authori salutis cum his qui secum erant ne uescendi quidem hora, à solatio uitæ miseris impendendo, libera maneret. Vtinam Domine Iesu & in nostri temporibus æui, tantum gratiæ tuis fidelibus largiaris, qui doctores suos assiduitate discendi non solum ab appetitu carnalium uoluptatum, uerumetiā nōnūquā ab ipsa quoq; panis quotidiani perceptione prępediāt. Hæc Beda. *Et cùm sui*, scilicet Iudæi qui ex parte matris de cognatione sua erāt, uiderent insolitum feruorem in eo, & audirent altitudinem diuinæ sapiētiæ, quam capere non ualebant: æstimabant eum mente alienatum, & in furorem uersum sensu perdito loqui: & *exierunt tenere eum*, & ligare, ne sibi nel alijs posset nocere. Vbi Beda: Verè sicut ipse dicit alibi: Non est Propheta sine honore, nisi in patria sua, & in domo sua. Quem enim exteri quasi authorem uitæ, & sapientiam Dei adire & audire desiderant: hunc propinqui quasi mentis impotem esse ligandum decernunt. Allegoricè autem in eo quòd turba ad illum conueniente frequenti, ut furiosus à suis contemnitur: salus credentium de Gentibus approbatur: & inuidia Iudæorum & perfidia notatur: de quibus ait Ioannes: *In propria uenit, & sui eum nō receperunt*. Hæc Beda. Similiter & hodie qui ad sequendum Christum sunt feruidi, à mundanis hominibus insani reputantur: & per eos quātum possunt à bono retinentur. O quantum una non dico mensura, sed gutta huius uini ualeret, quæ hanc insaniam induceret. Fœlices qui hac laborant insania, ut de illis dici possit illud Sapientiæ: *Nos insensati uitam illorū æstimabamus insaniam*: utinam & ego miser unus de illis merear fieri: ac cum eis inter filios Dei computari: & inter sanctos sortem habere.

Recedendū ab obstinatis in malo

Ignorantiā ratione placatur, malitia excitatur.

Remigius in Matth. c. 12.

Pharisæi.

Laudis humanæ uitatio.

Beda in c. 3. Marci.

Beda ibid.

Ioan 1.

Sapien. 5.

ORATIO.

DOMINE Iesu Christe, rogo te per uiscera misericordiæ tuæ, ut me mancum, ad faciendum opera bona inualidum, digneris misericorditer sanare: & ad omne opus bonum, fortem & aptum facere. Fac me stare in medio uirtutum: ut te iubente & faciente, extendam ad iustitiam, non ad iniquitatem, manus meas: meque in bonis exercendo, tuum beneplacitum in omnibus faciam: & in malis arescendo, ab offensa tua omnino abstineam. Da mihi bone Iesu: ut præ omnibus diuitijs & delicijs seculi, intendam uerbo Dei, ac mea & aliorum saluti. Amen.

De dæmoniaco, cæco, & muto. Cap. LXXIII.

Matt. 12. *Luc. 11.*

POST prædicta, oblatus est ei homo dæmonium habens, cæcus, & mutus: sed Lucas mutum tantum, non cæcum dicit, tacens quòd Matthæus expresſit. Nec talia sunt in dæmone formaliter, sed solum effectiuè: quia effecerat hominem cæcum & mutum: & ideo ipso eiecto, uidit, & loquebatur homo. Vnde sequitur: *Et curauit eum*, in quo notatur à dæmonio liberatio: *ita ut uideret*, in quo cæcitatis illuminatio: *& loqueretur*: in quo loquelæ restitutio. Vbi Hieronym. Tria signa simul in homine perpetrata sunt: cæcus uidet: mutus loquitur: possessus, à dæmone liberatur. Quod tunc quidem carnaliter factum est: sed quotidie completur in conuersione fidelium: ut expulso dæmone primùm lumẽ fidei accipiant: deinde in laudes Dei tacentia prius hora relaxentur, Vnde & August. Dæmonium enim habens, cæcus & mutus est, qui nõ credit Deo: & subditus est diabolo: q̃ nõ intelligit, & non confitetur ipsam fidem: uel qui non dat laudem Deo. Vnde etiam Chrysostom. Ne aliquis putet quia sufficit homini fideli cognoscere Deũ, est & necessarium confiteri Deum: & ideo cæcum & mutum curauit: oculos ad cognoscendum: os ad cõfitendum Deum. Qui cognoscit, & non confitetur: ille etsi oculos mentis habeat curatos, tamen adhuc mutus est. Qui ergo uidens non facit præcepta Dei: & qui loquens non loquitur laudem Dei & gratiam: ille etsi loquitur & uidet quantum ad Deum: tamen & mutus & cæcus est. Non enim ille uidet Deum, qui scit Deum: sed qui timet & diligit Deum. Et qui orat & psallit, & non facit quæ laudat: ille corpore loquitur, animo autem tacet. Hæc Chrysostom. Spiritualiter dæmonium ille habet, qui in peccato mortali perseuerat. Quandiu enim peccatum in homine regnat, tandiu uictus & captiuus à diabolo possidetur & captiuatur. Vexat autem dæmoniũ triplex: superbia, in mente: concupiscentia, in carne: cupiditas, in rebus: quia omne quod est in mundo, cõcupiscentia carnis est, aut concupiscentia oculorum, aut superbia uitæ. Hoc autem triplex dæmonium facit mutum: nam cùm loquela data sit homini ad laudandum Deum, & gratias agendum: ad loquendum ueritatem: & ædificandum proximum: ad confitendũ peccatum; & ueniam de eo petendum. Primam loquelã aufert superbia: quæ quod Dei est, scilicet laudem, usurpat sibi. Secundam aufert auaritia: quæ soli sibi intendit, non proximo. Tertiam aufert luxuria, & maximè contra naturam. Vnde Sodoma interpretatur silentium, siue muta. Item facit cæcum: ut ad salutem suam pertinentia & sibi proficua non uideat: & eam lucem, quæ ait, Ego sum lux mundi, nõ sequatur: sed in tenebris ambulet. Hic dæmoniacus, cæcus, & mutus si Domino offeratur, si ad pœnitentiam conuertatur, mox Iesus curabit eum: ita ut eiecto dæmonio, uideat & loquatur. Abundat dæmonis malitia: superabundat diuina clementia. In isto dæmoniaco, malitia dæmonis multum abundauit: quia cum tenebat obsessum, ipsum fecerat cæcum & mutum: ac secundum Chrysosto. etiam surdum: sed Dei misericordia in ipso abundauit: quia dæmonium ab obsesso eiecit: loquelam sibi restituit: lumen reparauit: & auditum reserauit. Per hunc igitur hominem sic curatum, intelligere possumus peccatorem iustificatum: cui Deus spiritualiter quatuor beneficia supradicta concedit. Primum est, quòd diabolum ab eo expellit. Peccator enim diabolum in domum animæ suæ inducit: sed Christus eum expellit ut eam inhabitet. Domus autem animæ, tria habet solaria: unum superius, scilicet spiritum: aliud inferius, scilicet corpus: tertium medium, s. animam, Deus in superiori solario, s. spiritu habitat: quando ipse spiritus contemplationi uacat habitat in solario, medio, i. in anima, quãdo ipsa intendit internæ meditationi: habitat in solario inferiori, id est in corpore, quando ipsum corpus exercitatur & intendit mortificationi. Secundum beneficium est: quia Deus peccatori linguam aperit. Deus dedit homini linguam ad tria: scilicet ut Deum laudet, ut proximum ædificet, ut in confessione coram Deo se reprehendat & accuset. Peccator autem quia lingua sua ad ista tria non utitur: ideo rectè mutus dicitur. Cùm ergo Deum incipit laudare proximum ædificare, & se accusare tunc loquitur, & lingua ad debita officia utitur. Tertium beneficium est, quando Deus peccatori lumen restituit. Signum autem quòd ipse sic illuminatus est, quando uidet antè retrò, à dextris & à sinistris. Ille habet oculos retrò: qui considerat & cogitat peccata quæ fecit, quàm turpia, quàm multa, quàm grauia, & inde habet dolorem. Ille habet oculos ante se, qui videt & cogitat de iudicio Dei futuro, & inde habet timorẽ. Ille habet oculos à dextris: q̃ uidet & cogitat mundi prospera, quàm sint caduca & uana: & ad ea non allicitur per amorem: sed resilit per aspernationem. Ille habet oculos à sinistris, qui uidet mundi aduersa, quàm sint breuia & uilia: & ideo in eis non frangitur per impatientiam. Quartum beneficium est, quãdo Deus peccatori auditum restituit. Est enim peccator surdus: quia non audit Deũ admonentem, nec Deum benefacientem, nec Deum inspirantem, nec Deum comminantem: tunc autem surdus auditũ recipit, quando Deum in huiusmodi audit. *Et stupebant turbæ*, scilicet simplices, diuinam uirtutem in Christo admirantes. *Et dicebant*: *Numquid iste est filius Dauid?* quasi dicat sic, quia hic est Christus nobis promissus de semine Dauid. Moraliter eijcitur dæmonium, in contritione: loquitur qui prius erat mutus, in confessione: admirantur turbæ, in satisfactione: scilicet quando uident bene operari eos qui non solebant nisi mala facere. Scribæ autem & Pharisæi, scilicet literati & maiores inuidiæ nequitia pleni, audientes turbas, scilicet ipsum confitentes esse Christum, propter euidentiam facti: *dixerunt*, in corde & cogitatione. *In Beelzebub principe dæmoniorum*,

Hieronym. in c. 12. Matthæi.

Augustin. libro 1. de quæstionib. euang.

Moraliter.

Dæmoniũ uexãs mẽtem, triplex peccatũ est a. reus mutũ & cæcum.

Ioan. 8. b.

Chrysosto. hom. 4. in Matthæũ. Iustificato conferũtur quatuor beneficia.

Lingua cur data.

Oculos habet ante et retrò.

Moraliter.

niorum, eijcit dæmonia: & sic in spiritū (cuius opus est dæmones eijcere', & sanitates perficere) contumeliam inferebant. Quia enim factum mirabile negare non poterant: ideo modum faciendi calumniabátur: & sic factum infamare conabantur: dicentes Iesum Christum per aliquem dæmonem superiorem sibi, etiam familiarem & priuatum, eijcere demones inferiores de corporibus obssesorum. Nam ut ait Chrysostomus. Inuidia non quærit quid dicat: sed solum ut dicat. Sic & hodie, multi cùm non possunt aliorum uerba uel facta directè reprehendere: conantur intentionem & modum eorum infamare.

Inuidię mos.

Beda in c. 11. Luc. Beda ibid. Idolorum origo.

Vbi Beda: Turpis autem, quæ minus eruditæ uidebantur, Domini facta mirantibus, Scribæ & Pharisæi, uel negare, uel sinistra interpretatione peruertere laborabant: quasi non diuinitatis, sed immundi spiritus opera fuissent. Secundum eundem Bedam, nomina idolorum, à Belo habuerunt originem. Ninus .n. rex conditor, uel potius reparator Niniuę, Belo patri suo (qui fuit primus rexū Assyriorū) statuā post mortem eius consecrauit: ad quam confugientes qui forfecerant, ueniam merebantur. Vnde ipsam statuam cœperunt uenerari: & tandem instigante diabolo, diuini honores sunt ipsi statuæ attributi: & incepit cultus idololatriæ. Cuius simulacri consuetudinem Chaldæi suscipientes, uocauerunt Beel, Palæstini Baal, Moabitæ Beelphegor, secundum diuersitatem linguarum. Iudæi autem unius Dei cultores, in derisionem Gentium Beelzebub appellabant: quod sonat vir, seu princeps muscarum: propter multitudinem muscarum, quæ in templo eius erant, propter sordes immolati sanguinis: quem muscæ sequi solebant. In hoc simulachro dicebant Iudæi principem dæmoniorum habitare: tum quia in eo fuit principium idololatriæ: tum quia nullum idolum inueniebatur illo efficacius: tum quia cultus eius erat generalior apud omnes gentes. Licet enim quælibet natio habeat alios Deos speciales: hunc tamen tanquam uniuersalem Deum uenerabãtur omnes. Itaque in uirtute principis dæmoniorū, qui in hoc idolo habitabat, Pharisæi Dominum facere miracula dicebant.

Beelzebub.

Remigius I eū locum. Beel.

Zebub.

Vnde Remigius: Beelzebub autem ipse est Beel, & Baal, & Beelphegor. Beel fuit pater Nini regis Assyriorum. Baal dictus est: quia in excelso colebatur. Beelphegor à loco, id est à monte Phegai. Zebub, seruus fuit Abimelech filij Gedeonis: qui occisis. lxx. fratribus, ædificauit templum Baal: & constituit eum sacerdotem in ipso, ad abigendas muscas, quæ ibi congregabantur, propter nimium cruorem uictimarum. Zebub nanque musca dicitur: Beelzebub ergo uir muscarum interpretatur. Vnde propter spurcissimum ritum colendi, dicebant eum esse principem dæmoniorum. Nihil ergo sordidius inuenientes, quod Domino obijcerent: dicebant eum in Beelzebub eijcere dæmonia. Hæc Remigius. Hoc autem totum ex inuidia faciebant: de qua hic dicit Chrysosto. Tale quid est æmulatio: qua non utique erit malitia alia deterior. Sicut enim porcus gurgite, & dæmones iactura nostra: ita & æmulator proximi lætatur malis: & quemadmodum scarabæi nutriuntur stercore: ita & hic aliorum infortunijs. Hæc Chryso.

Chrysosto. hom. 42. in Matth. Aemulationis mala.

Dæmones prælati uirijs.

Vbi notandum quòd dæmones habent sua officia ualde ordinata in malū. Est enim unus dæmon, qui præest superbiæ, & uocatur Lucifer: & iste multos habet satellites qui sibi astant: & multos subiectos quibus principatur: scilicet superbos. Vnde Iob: *Iste est rex super omnes filios superbiæ.* Et hic expellitur per ueram humilitatem cordis.

Iob 41.

Alius qui præest luxuriæ: & iste uocatur Asmodeus: de quo dicitur in Tobia, quòd interfecit septem uiros Saræ. Iste enim odit legitimū matrimonium: & ideo per hunc modum uolebat trahere hanc puellam ad fornicationis uitium. Et iste dæmon multos habet satellites, qui sibi assistunt: & multos habet subiectos, scilicet omnes luxuriosos. Et hic expellitur per ieiunium & mortificationem corporis.

Asmodeus Tobię 3.

Tertius est qui præest auaritiæ: & uocatur Mammona. Vnde dicitur in Matthæo: Nō potestis seruire Deo & Mammonæ. Et iste multos habet satellites qui eum iuuant: & multos subditos super quos regnat: scilicet super omnes auaros. Et hic expellitur per temporalium abiectionem: quæ fit aut totaliter, sicut faciunt perfecti, qui omnia dimittunt: aut particulariter, sicut faciunt qui de sua abundantia pauperibus largiuntur.

Matt. 6.

Quartus est qui præest immundis cogitationibus, & rancoribus, & inuidijs, & malis affectionibus: & uocatur Beelzebub, id est muscarum: immittit enim muscas, id est cogitationes immundas, odia, & uoluntates malas, quæ dicuntur muscæ: quia ad animam citò uolant, & ipsam commaculant. Iste autem dæmon multos habet satellites qui eum adiuuant: & multos subditos, quibus præest. Et expellitur per confessionem & sacerdotalem absolutionem.

Iesus autem, *uidens cogitationes eorum*, probat pluribus rationibus quòd non in Beelzebub: sed in digito & spiritu Dei eijcit dæmonia: & quòd miracula quæ faciebat, non poterant attribui spiritui maligno: sed oportebat ea attribui spiritui diuino. Comparatur autem Spiritus sanctus digito, propter tria. Primò, propter processionem: quia sicut manus & brachium procedūt de substantia corporis, & digitus de manu & brachio, & etiam à corpore: ita filius à patre, & Spiritus sanctus à patre & filio. Secundò, propter partitionem: quia sicut in digito sunt plures articuli distincti: ita diuersa & distincta sunt dona Spiritus sancti. Tertiò, propter operationem: quia sicut manus & brachium operatur per digitos: sic filius per Spiritum sanctum: filius autem, manus & brachium patris dictus est: quia cuncta per eum operatur.

Digito comparatur Spiritussanctus.

Ad cogitationes uerò eorum respondit, & in hoc deitatem suam ostēdit: quia solus Deus cogitationes scit: ut uel sic compellerētur credere in eum, qui cordis occulta uidebat. Nam secundum Chrysostomum, Cùm eorum suspicio irrationalis esset: metu multitudinis non audebant eum diuulgare. Probat ergo primò ratione tali: quia si per dæmonem aliquē eijciebat alios: sequitur quod diuisio esset inter eos: & sic non posset diu stare potestas diaboli: & ex hoc sequitur aduentus Christi, per quem potestas dæmonis debebat auferri. Vnde dicit: *Omne regnum in se & contra se diuisum:* ut pote per discordias principum, contra se alternatim pugnantium, *desolabitur*, & dissipabitur: & omnis ciuitas uel domus diuisa contra se per contrarias uoluntates & operationes, non stabit: sed dissoluetur. Nam secundum Salustium, concordia paruæ res crescunt: discordia maximæ dilabuntur.

Chryso. ho. 42 I Matt.

Inductionem facit in tribus: in regno: in ciuitate: in domo: secundum triplicem unitatem, sub qua uiuunt homines. Aliqui enim uiuunt tantum sub una lege uel iure, & hi per regnū: alij sub una consuetudine, & hi per ciuitatem: alij sub uno uictu & societate, & hi per domum. Item à regno, ciuitate, & domo sumit exemplum, id est à magnis,

Vnitas triplex.

gnis, mediocribus, & paruis: ut per hoc rationem suam ostendat fortiorem & sufficientẽ. Vnde Chrysostomus. Nihil enim est in terra regno potentius: sed tamen per altercationem perit. Quid autem dicendum de ciuitate, uel de domo? Siue magnum siue paruum fuerit contra seipsum pugnans perit. Hęc Chrysostomus. Sed, *si Satanas*, per me & ad meum imperium expellit &, *eiecit Satanam*, dæmonum regnum diuisum est contra se, & discors sibi: quia contra se pugnãt: & ergo regnũ & potestas malitiæ ipsorum stare non potest: & ita finis mundi erit: quia usque ad finem mundi stabunt hîc, ad tentandum nos. Regnum enim Satanæ, est in malis hominibus, quos sibi subditos tenet: quod ante finem mundi non cessabit: tum propter diuinæ iustitiæ ordinationem, & hoc ad hominum excitationem: tum propter Prophetiarum nondum impletionem. Vnde Chrysostomus. q.d. Regnum cõtra se intestino bello diuisum, necesse est desolari: quod & in domo & in ciuitate uidetur. Quocirca & si Satanæ regnum in seipsum diuisum est: ita quòd Satanas ab hominibus Satanã repellat: desolatio regni dæmonum appropinquauit: regnum autem eorum in hoc est ꝙ homines subditos tenent. Si igitur ab hominibus pelluntur: hoc non est aliud, quàm regnum eorum dissolui. Si autem adhuc in hominibus potestatem tenent manifestum est quòd regnum maligni adhuc stat: & nõ est contra seipsum diuisum. Hæc Chrysostomus. Moraliter regnum diuisum, est anima hominis, mali, cuius sensualitas rebellat rationi: & hoc regnum desolatur: quia Christus qui est ueritas, inde recedit: & diabolus ingreditur. Itẽ per regnum in se diuisum, signatur oĩs congregatio carens concordia & pace: in qua sunt duo Satanæ: quorũ quilibet nititur suã partem ampliare: ut sic possit alteri parti præualere: & talis congregatio desolabitur, & concordia dissipabitur: quia si sint à se diuisi, per contrarietatem effectuum non potest durare: sed deficit domus & congregatio eorum. Sed heu uix inueniuntur aliqui homines, qui tantam concordiã habent in bono, quantam mali spiritus in malo. Cùm enim sint infiniti & innumerabiles: omnes tamen in eo concordant, ꝙ nihil nisi malefacere desiderant. Et utinam sic homines in bono concordarent: & ad faciendum bonum se mutuo animarent. Deinde probat idem hoc secunda ratione, quæ talis est: Eiusdem potestatis est eiectio dæmonum per me & per filios uestros: sed illi, secundum uos, non eijciunt dæmonia in principe dæmoniorum: ergo nec ego. Vnde dicit: *Et si ego in Beelzebub*, id est authoritate principis dæmoniorum, *eycio dæmonia*, à corporibus obsessis: *filij uestri*, i. exorcistæ, secundũ Bedã & Rabanum: uel Apostoli de eis nati, secundum Augustinum, & Hieronym. *in quo*, id est in qua potestate, *eyciunt*? q.d. Cùm non possitis attribuere eiectionem per filios uestros factam, nisi uirtuti diuinæ: per consequens nec eiectionem factam per me. *Ideo ipsi iudices uestri erunt*, s. exorcistæ, uos condemnantes de mendacio quod dicitis contra me: quia si in uirtute Dei eijciunt: multo plus & ego: cuius oppositum mendaciter affirmatis, hoc dæmoni attribuendo. Vel Apostoli de eorum stirpe geniti: qui sibi bene conscij sunt nil malæ artis à Christo didicisse: erunt iudices eorum in futuro: scilicet assessione & approbatione iudicij: quia sedebunt in duodecim solijs, iudicantes duodecim tribus Israel. Deinde elisa falsitate Pharisæorum, astruit ueritatem: quia ex quo non eijcit uirtute diaboli: sequitur quòd eijcit uirtute Dei, cùm aliud medium non possit dari. Dicit ergo: *Si*, id est quia, *in digito spiritu Dei eycio dæmonia*: & sic expello regnum diaboli, ut conclusum est ex prædictis: & expulsio unius contrarij, est introductio alterius; *profectò peruenit in uos regnum Dei*. id est ego Christus qui Deus debeo regnare in uobis: quare ergo me blasphematis? Vel *regnum Dei*, id est tempus gratiæ, ad merendum regnum gloriæ, quod uobis offertur, dum per uerba ueritatis, & miracula potestatis prædicatur, Vel *peruenit in uos regnum Dei*, id est aditus regni cęlorum patefactus est uobis & credentibus. Probato ergo quòd dæmon non est actor miraculi: deinde cõsequenter probat Christus multipliciter, quòd ipse non est minister diaboli, & prima ratio est talis: Minister non est potentior actore: sed Christus potentior est diabolo: ergo Christus non est minister diaboli. Hoc autem ostendit sic: Non enim, *potest quisquam intrare in domum fortis*, domum suam custodientis: *& bona eius diripere nisi prius*, tanquam fortior: *alligauerit fortem: & tunc* eo uicto *domum & uasa, arma & spolia illius diripiet*, auferet, *& distribuet*. Diabolus fortis est fortitudine naturalium bonorũ de quo scribitur in Iob, quòd non est potestas super terram, quæ ei comparetur. Arma eius sunt astutiæ & doli nequitiarum spiritualium: & omnes species peccatorum. Domus & atrium eius, est mundus in quo principabatur usque ad saluatoris aduentum. Vasa & spolia eius, sunt homines obsessi uel decepti à diabolo. Quo custodiente atrium suum, in quo sicut in domo habitabat: in pace fuerunt omnia sua: quia nemo sibi resistebat: & adhuc, *in pace sunt*, ad eum, *omnia quæ possidet*, id est omnes peccatores qui ei obediunt & fauent: quia secundum Gregorium. Illos pulsare negligit quos quieto iure possidere se sentit. Sed *fortior eo*, scilicet Christus, *superueniens*, id est desuper de cœlo ueniens, *uicit eum*, tentationibus eius uiriliter resistendo: & passionem ab eo procuratam patienter sustinendo: eoque in infernum relegato, & sub pede Domini contrito, *uniuersa eius arma*, id est callidissimas uersutias nequitiæ spiritualis, *in quibus confidebat*, abstulit, eas compescendo & detegẽdo: *& uasa eius diripuit*, id est peccatores diabolo subiugatos à potestate eius eripuit: *& spolia eius distribuit*, id est peccatores prius à diabolo captos, diuersis officijs Ecclesiasticis assignauit: quia quosdam Apostolos, alios Euangelistas, hos Prophetas, illos pastores & doctores ordinauit. Secũdum Bedam, distribuit spolia in regno Ecclesiæ tam militantis, quàm triumphantis, in diuersis dignitatibus & præmijs. Et quia Christus ista fecit, sequitur quòd potentior est dæmonibus: & ideò nõ est minister eorum: nec uirtute eorum egens ad eijciendum. Ex quo etiam concluditur quòd ipse sit uerè Christus: quia in aduentu Christi, potestas dæmonis erit diminuenda & arcenda. Non ergo debemus esse securi: quia aduersarius noster fortis, uictorisque uocibus comprobatur: nec debemus desperare: quia princeps noster fortior illo non dubitatur. Vnde Chrysostom. Non debet hostem timere fortem: qui habet principem fortiorem. Sed uigilemus & laboremus: ne fiducia principis fortioris contemnamus aduersarium nostrum. Nam si contendimus contra eũ, fortiores illo sumus: si aũt negligimus, ille fortior inuenitur. Fortem enim diabolum, nostra negligentia facit, non illius potentia: Hæc Chrysostom. Vnde & Greg. Diabolus cùm ei resistitur, est

debilis

Chry. ho. 42. i Mat. — *Regnum Satanæ. Chrysosto. ibidem.* — *Moraliter Regnum diuisum.* — *Beda in c. 11. Lucæ. Augustin. li. 1. de quæst. euãg. Hieronym. in cap. 12. Mat.* — *Mat. 19 d.* — *Christũ nõ esse ministrum diaboli probat.* — *Diaboli fortitudo.* — *Iob. 41.* — *Arma diaboli & diuitia.* — *Grego. lib. 34. moralium c. 12.* — *Bed in c. 11. Lucæ.* — *Gregor. in h. 3. c. 16.*

debilis sicut formica: cùm uerò eius suggestio recipitur, est fortis ut leo. Et Hieronym. Tentamenta si ad te respicias, grandia sunt; si ad Deum bellatorem fortissimum, ludus & umbra sunt. Deinde ponit secundam rationem, quæ talis est: Minister & author †concordant in uoluntate: sed Christus & diabolus habent contrarias uoluntates; ergo Christus non est minister diaboli. Et hoc est quod dicit: *Qui non est mecum*, in bono conueniens meæ uoluntati, *contra* seu aduersum *me est*. Et huiusmodi ē diabolus: quia Christus vult animas saluare: sed diabolus vult eas perdere. Christus vult homines à peccatis retrahere, & ad uirtutes reuocare: diabolus ad peccata trahere, & per uitia distrahere. Vnde Hieronymus. Diabolus qui cum Domino non est, contra ipsum est: quia ille vult animas tenere captiuas: quas Christus liberare desiderat. Deinde ad idem ponitur tertia ratio talis: Eadem sunt opera authoris † & ministri: sed non eadem Christi & diaboli: ergo Christus non est in operando eius minister. Et hoc est quod dicit. *Et qui non congregat, seu colligit mecum*, scilicet in fidei unitatem, in ecclesiæ sinum, in oliuæ supernum: *spargit, siue dispergit*, sicut lupus: & hic est diabolus, qui diuersas sectas & hæreses, ac schismata quantum potest introducit. Diuersa enim sunt opera Christi & diaboli: quia Christus colligit dispersa: sed diabolus dispergit colligata. Ille prædicat idola: hic unius Dei notitiam. Ille trahit ad malum: hic reuocat ad bonum. His ergo & alijs modis diabolus est contrarius Christo: & non est secum per concordiam in uoluntate & facto: & ideo non est secum, nec cooperatur sibi in eijciēdo dæmones & expellendo. Vnde Chrysostomus: Qui igitur non mecum est, neque mecum congregat, non erit mihi cooperator, ut mecum dæmones eijciat: sed magis quæ mea sunt spargere desiderat. Deinde post instructionem ueritatis subdit comminationem damnationis. Quia enim eos induratos sermonibus insuasibiles uidet, ad comminationes, terrores se conuertit: & blasphemiam spiritus sancti per quem peccabant, dicentes opus spiritus sancti in Beelzebub fieri: dicat omnino carere uenia in hoc seculo & in futuro: intellige tamen, nisi pœniteāt de peccato. Vnde Chrysostomus: Quia Dominus Pharisæi excusando responderat, iam eos terret: est enim hæc correctionis non parua pars, non solum excusando respondere, sed & comminari. Dicit ergo: quia non vultis acquiescere rationibus nec operibus: imò blasphematis, *ideo dico uobis* ueraciter & pro certo, *quòd omne peccatum & blasphemia*, scilicet procedens ex humana infirmitate, uel ignorantia, *remittetur hominibus* per pœnitentiam, id est remissibile peccatum est de se: quia non obuiat directè principio per quod fit peccatorum remissio: sicut obuiat peccatum in spiritum sanctum: cuius sex sunt species, scilicet Desperatio, Præsumptio, Obstinatio, Finalis impœnitentia, Inuidentia fraternæ gratiæ, Impugnatio ueritatis agnitę. Vnde subditur: *Spiritus autem blasphemiæ non remittetur*, id est difficilè & uix remittetur: quia uix aut nunquam tales pœnitent: & hoc peccatum non habet annexam excusationis rationem. Ex hoc patet differentia inter peccatum, blasphemiam, & spiritum blasphemiæ: quia duo prima sunt remissibilia: tertium non. Peccatum, in se nel in alterum: blasphemia, in Deum: quæ si est ex ignorantia uel infirmitate, dicitur simpliciter blasphemia: si est ex certa malitia, dicitur spiritus blasphemiæ. Vnde blasphemia erat in turbis: sed spiritus blasphemiæ in Pharisæis: qui scientes scripturas, ex inuidia impugnabant opera Christi: & ex certa malitia blasphemabant Deum: dicentes falsa de ipso quando miracula diuinitus facta attribuebant diabolo. quod erat impugnatio ueritatis agnitæ, quædam species peccati in spiritum sanctum. Blasphemia quippe est, per quā de Deo falsa dicuntur. Sed secundum Augustinum, rarò iam inueniuntur qui blasphemant lingua: sed multi uita. Quidam autem blasphemant ex coactione, & hi peccant in patrem per infirmitatem, quæ est contraria patris potentię: quidam ex deceptione, & hi peccant in filium per ignorantiam, quę contrariatur filij sapientiæ: quidam ex studio, & hi peccant in spiritum sanctum per malitiam, quæ est contraria bonitati spiritus sancti. Primum & secundum dimittetur dignè pœnitentibus: quia ex aliqua circunstantia remissione dignum est: scilicet quia per infirmitatem uel ignorantiam commissum est, quæ peccatum attenuant: sed tertium non remittetur, id est remissione dignum non erit: quia circunstantiam excusantem non habet. Inexcusabiliter enim meretur supplicium, qui si uoluisset potuit uitare peccatum. Vnde Bernardus: Potentia ad patrem, sapientia ad filium, charitas pertinet ad spiritum sanctum. Hoc est quod alibi dicitur: peccare in spiritum sanctum. Quando enim ex fragilitate peccamus, in patrem quasi contra potentiam peccamus: quando ex ignorantia peccamus: in filium quasi cōtra sapientiam peccamus: quando uerò ex maleuolentia peccamus, in spiritum sanctū peccamus, quasi contra dilectionem. Et ideo peccare in patrem & filium, hic siue in futuro remittitur: quia qui ex fragilitate uel ignorantia peccat, sicut aliquam excusationem habet in culpa: ita etiam aliquam remissionem habere debet in pœna: sine in hoc seculo, si pœnituerit, ut facilius consequatur indulgentiam: siue in futuro, si in malo perseuerauerit, ut tolerabiliorē sentiat pœnam. Qui uerò ex malitia peccant eorum delictum nullam excusationem habet: & ideo pęna eorum remissionem habere non debet: quia si pœnituerint in hoc seculo, plena satisfactione mulctandi sunt: si non pœnituerint, plena damnatione in futuro seculo: non quia pœnitentibus uenia denegetur: sed quia pleno peccato, plena retributio debeatur: Hæc Bernardus. Spiritus ergo blasphemiæ non remittetur homini: non quòd ei negetur remissio si pœniteat: sed quia hic blasphemus, exigentibus malis meritis, sicut nunquā ad remissionem, ita ad pœnitentiam peruenturus est. Vnde ait Ioannes: *Est peccatum ad mortem, non pro illo dico ut roget quis*. Secundum Gregorium: Peccatum ad mortem, est peccatum usque ad mortem, pro quo non est rogandū: quia scilicet peccatum quod hic non corrigitur, eius uenia frustra postulatur. Peccatum ergo in spiritum sanctum, est obstinatio uel pertinacia mentis in nequitia obduratæ, procedens ex præsumptione uel desperatione. Qui enim præsumit de misericordia Dei promittens sibi impunitatem, putans ita Deum peccata impunita relinquere, eo ipso obstinatur, id est pertinaciter in peccato obduratur, peccata peccatis superaddens. Et ita peccat contra iustitiam spiritus sancti: qui ita misericors est in iustitia, quòd est & iustus in misericordia: qui oleum habet cum uino, & uiceuersa. Qui autem propter magnitudinem sceleris desperat de misericordia Dei, tanquam magnitudo peccati sui excedat magnitudinē miseri-

Marginalia: † alias, actor. — Hieron. in cap. 12. Matth. — † alias actoris. — Chryso. in Matt. hom. 42. — Chrysosto. ibidem. — Peccatorū in spiritum sanctū species. — Augustin. tracta. 27. in Ioann. — 1. Ioan. 5. — Peccatum ad mortē. Gregorius li. 16. moralium c. 31.

misericordiæ Dei: inde obstinatur, peccata peccatis superaddens, de peccato in peccatum effrenata libertate tuens, quousque ad cumulum damnationis ueniat.

Cur in spiritum sanctū dictū.

Sed quamuis tota etiam trinitas peccata remittat: huiusmodi tamen peccatum ideo specialiter attribuitur spiritui sancto: quia spiritus sanctus, amor est patris & filij, & benignitas vtrorumq;. Qui autem desperat, uel præsumit specialiter facit illi iniuriam, cuius benignitati attribuitur remissio peccatorum: quia putat eum immisericordem uel iniustū: quia sicut ex misericordia peccata remittit: ita ex iustitia ea impunita non relinquit. Male ergo de iustitia vel misericordia spiritus sancti sentit: qui desperat uel præsumit.

Morbus incurabilis.

Sicut ergo morbus incurabilis dicitur, qui directè tollit remedia per quæ expellitur morbus & curatur: vt cùm tollit uirtutem naturæ uel uirium naturaliū: Deus tamen qui est super omnia potest curare eum: sic peccatum in spiritum sanctum contemnit & excludit illa per quæ peccatū debet curari & uitari, ut timorem diuinæ iustitiæ, & spē ueniæ: & huiusmodi: & sic ex sui natura dicitur irremissibile: Deus tamen sua benignitate, omne peccatum pœnitentibus remittit.

Irremissibile peccatū. Augustin. ser. 11. de uerbis domini.

Vnde dicitur irremissibile, quasi de difficili & uix remissibile. De hac materia sic dicit Augustinus. Dico charitati uestræ, fortè in omnibus sanctis scripturis nulla maior quæstio, nulla difficilior inuenitur, in eo quod ait: Qui blasphemauerit in spiritum sanctum, non habet remissionem in æternum: non quocunque modo blasphemauerit, reus erit huius irremissibilis delicti: sed modo quodam quem nos quærere atque intelligere uoluit, qui hanc sententiam ueram terribilemq; depromsit. In spiritu.n.sancto, quo ī unū Dei populus cōgregatur: eijcitur spiritus immūdus, q in se ipsum diuisus dicitur. Contra hoc donū gratuitum: contra istā Dei gratiam, loquitur cor impœnitens.

Impœnitentia.

Ipsa ergo impœnitētia, est spiritus blasphemiæ: *quæ non remittetur, neque in hoc seculo, neque in futuro.* Contra spiritum enim sanctum quo baptizantur, quorum peccata omnia dimittuntur, & quem accepit ecclesia, ut cui dimiserit peccata, dimittantur ei: uerbum ualde malum & nimis impium: siue cogitatione, siue etiam lingua sua dicit: quem patientia Dei, cùm ad pœnitentiam adducat ipse, secūdum duritiam cordis sui, & cor impœnitens thesaurizat sibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij Dei: qui reddet unicuiq; secundum opera eius. Hæc ergo omnino impœnitentia non habet remissionem neque in hoc seculo, neque in futuro: quia pœnitentia impetrat remissionem in hoc seculo, quæ ualet in futuro.

Cor impœnitens.

Sed ista impœnitentia uel cor impœnitens, quandiu quisque in hac uita uiuit, non potest iudicari: de nullo enim desperandum est, quandiu patientia Dei ad pœnitentiá adducit: nec de hac uita rapit impium, qui non uult mortem impij, quantum ut conuertatur & uiuat. Ideo autem omne prorsus peccatum & blasphemia remittetur hominibus: qua ubi hoc peccatum non fuerit cordis impœnitentis contra spiritum sanctū, quo in ecclesia peccata soluuntur, cuncta alia dimittuntur. Quomodo autem hoc dimittetur, quod etiā remissionem impedit aliorum. Omnia ergo dimittuntur eis, in quibus hoc nō est quod nunquam dimittetur. In quibus autem est, quoniam hoc nūquā dimittitur: nec alia dimittuntur: quia omnium remissio uinculo istius impeditur. Ideo peccatū omne atque omnis blasphemia dimittetur hominibus in hac congregatione, quam in spiritu sancto, & non aduersum seipsum diuiso cōgregat Christus. Ipsius aūt spiritus illa blasphemia qua fit ut corde impœnitēti huic tanto dono Dei vsque in finem uitæ istius resistatur, non remittetur. Vnum ergo suffugium est, ne sit irremissibilis blasphemia: cor impœnitens caueatur: nec aliter pœnitentia prodesse credatur, nisi ut teneatur ecclesia ubi remissio peccatorum datur, & societas spiritus in pacis uinculo custoditur: Hęc Augustinus. Deinde ad refellendum & corrigendum Pharisæorum errorem, inducit sententiam sub similitudine arboris: ostendens quòd miracula sua non sunt à uirtute maligna & diabolica: sed à uirtute bona & diuina. Vnde dicit, *aut facite arborē bonā, et fructum eius bonum: aut facite arborem malam, & fructum eius malū.*

Facere prò dicere & æstimare.

Loquitur vulgariter facite, id est dicite: secundum quod dicitur, iste facit bonum: id est, dicit. Arbor autem hic accipitur principium ipsorum operū, & fructus, ipsa opera. Inter arborē verò & fructū, semper est similitudo: quia arbor bona semper fructū bonū, & arbor mala fructum malum producit: ergo quia opera miraculosa quæ Christus faciebat, non erant mala & uana, sicut quæ fiunt arte magica, sed erāt bona & salubria: concludit quòd principium per quod talia faciebat, erat sanctum & bonum q.d. Considerate fructum arboris bonæ, & fructum arboris malæ, ut ex fructu cognoscatis utrū sit bona an mala: quia *ex fructu arbor cognoscitur.* Similiter considerate opus actoris, utrum sit bonum an malum: quia opus bonum, procedit à bono principio, & malum à malo: & sic ex bonitate operū quæ ego facio, potestis perpendere quòd uirtus per quam ea facio, non est mala, sed bona: & ex operibus quæ fiunt per artem magicā, cùm sint mala & uana, potestis perpendere quæ fiunt uirtute maligna. Opus ergo eiiciendo dæmonia, cùm sit bonum, non est à malo principio, quale est dæmonium: sed à bono principio, quod est spiritus sanctus. Malè ergo dicitis, quia ego in Beelzebub eiicio dæmonia.

Augu. ser. 12. de uerbis domini.

Vbi Augustinus: In hoc admonuit nos Dominus ut bonæ arbores simus: ut bonos fructus habere possumus. Vbi enim ait: Facite arborem bonam, & fructum eius bonum: est præceptum salubre, cui obedientia necessaria est. Quia autem dicit, Facite arborem malam, & fructum eius malum: non est præceptum ut faciatis, sed monitio ut caueatis: Hæc Augustinus. Deinde quasi explanando & aptando dictam similitudinem Pharisæis, ostendit falsitatis eorum radicem. Radix enim ista erat inuidia & odium: quia licet Pharisæi & legisperiti primò cognouerint Christum: tamen quia cœpit reprehendere uitia eorum, ideo conceperunt odium & inuidiam contra ipsum: ex quibus excæcati, ceciderunt à prima notitia in errorem: quia talia peruertunt iudicium rationis rectum: & extunc inceperunt omnia facta eius interpretari in malum, ad diffamandum ipsum. Ostendit ergo illos esse malam arborem ex mala radice, & malos fructus dare, cùm intentione cordis eorum malitia abundet inuidiæ, dicens: *Progenies seu genimina viperarum,* id est uenenati filij uenenatorum Iudæorum: quia uenenum inuidiæ ex uestris parentibus traxistis: qui persecuti sunt Prophetas ex inuidia: & uos ex eadem ratione persequimini me patrem Christum, & matrem ecclesiam, *quomodo potestis bona loqui, cùm sitis mali?* q.d. Non potestis de me bona loqui, inuidia prohibente: cùm enim sitis arbor mala, non poteritis fructum bonum ferre: utilia quidem alijs possunt loqui, sed non meritoria sibi. Vbi Chrysostomus: Non potest fieri ut alia ger

mina

mina producatur. nisi qualis fuerit radix in terra. Voluntas enim hominum, radix est: uerba autem & opera fructus sunt uoluntatis. Ideo quale cor unusquisque habuerit: talia & uerba loquitur, & opera facit: Hęc Chryso. Et ideo subditur: *Ex abundantia enim cordis os loquitur*: quia uerbū exterius, est significatiuū interioris conceptus. q. d. Cor uestrum plenum est ueneno, & eructat de pleno. A parte autem totū intellige. s. per locutionem oris, locutionē cordis, & locutionem operis. Per oris enim locutionem, uniuersa quæ actu, uel cogitatu, uel sermone de corde proferuntur Dominus significat. Nam uerbum pro facto quandoque poni solet. Vnde Esaias de Ezechia: *Non fuit uerbu quod non ostenderet eis*, i. res digna uerbo, Vbi Chryso. Et uide ad maiorem accusationem malorum: & maiorem laudem bonorum, quod dicit: *Ex abundantia cordis os loquitur*: cū homo locutus fuerit uerbum bonum uel malum: ne putes quia tātum boni uel mali habet in corde quantū ostendit in uerbo: sed multo amplius. Ex abundantia enim boni vel mali quæ est in corde, sermo procedit. Quod enim exterius dicitur, est superaffluentia eius quod intus est. In quo eos uehementer tetigit. Si enim quod dictum est ab eis, ita malum est: excogita radicem uerborum quàm est magna: Hæc Chrysosto. Et ideo ut dicit Gregor. Curandum est & omni custodia mens seruanda: non enim ante oculos Dei transuolant cogitationes nostræ: & nulla momenta tpis per annū transeunt sine statu retributionis. Et quia ex *abundantia cordis os loquitur*: ideo bene sequitur: *Bonus homo de bono thesauro*, i. de bona intentione & uoluntate: quæ sicut thesaurus absconditus latet interius in mente, *profert bona* cogitationis, locutionis, & operis: *& malus homo de malo thesauro suo profert mala*: quia contrariæ causæ habent contrarios effectus. Ac si dicat: Vos mali estis: ideo de thesauro cordis nostri non nisi mala profertis, secundum gloss. Thesaurus cordis, est intentio ex qua Deus iudicat opera. vnde aliquando minora maiorem, & maiora minorem habent mercedem. Sæpe enim maiora in genere, minori fiunt charitate, & econuersò. Sicut sæpe aliquis maiori charitate dat eleemosynam, quàm alius cātat missam: ideoq; hic magis meretur de eleemosyna, quàm ille de missa. Vnde paupercula uidua, dando duo minuta, parificata est diuiti Zachæo: quia Deus non pensat quantum, sed ex quanto de prædicta similitudine arboris & alijs iam tactis, habes etiā suprà circa finem sermonis Domini in monte: ubi plura de his uidere poteris. Postquam autem processit probando & arguendo, consequenter procedit comminando, ne credant paruum uitium malè loqui, & mala uerba nō puniri: Ita ergo malus profert mala uerba, quæ quidem non sunt paruipendenda, *quoniam de omni uerbo ocioso*, nō tantum pernicioso *reddent homines rationem*, quod erit ualde difficile: quia locuti sunt sine ratione: uel *reddent rationem*, id est soluent *in die iudicij*, pœnam: quod indicium erit terribile, quia sine spe ueniæ. Si autem dicitur quòd uerbum ociosum est, quod ratione uacuum est: ergo de eo non debet quæri, nec potest ratio reddi: respondendum quod licet ociosum sit ratione uacuum, tamen quia uerbū debuit habere rationem, ideo de ipso exigitur ratio, scilicet omissionis rationis. Et ex hoc patet quod longè magis uerbum nocinum & criminosum acriter punietur: & reddet homines in die iudicij condemnabiles: quale est uerbum eorum quo opera spiritus sancti calumniabantur, & blasphema-

Verbū pro facto

4. Reg. 20. Chry. sup. 12. Matt.

Gregor. 3. parte past. cur.

Thesaurus Cordis.

Luca 21. Luca 19.

Ratio reddenda de omni uerbo ocioso.

A bant, dicentes: *In Beelzebub eijcit dæmonia*. Et sic sensus secundum Hieron. Si ociosum uerbum non est absq; periculo eius qui loquitur, & in die iudicij reddet unusquisque rationem sermonum suorum: quāto magis uos reddituri estis rationem calūniæ uestræ? Caueant ergo sibi detractores, opera proximorum minuentes uel infamantes, dicendo illa esse facta in hypocrisi, uel pro uana gloria, uel aliquo indebito fine: & ita in Beelzebub dæmoniorum principe. Si. n. ita iudicat Dominus de verbo ocioso: quanto magis de nociuo & criminoso? Vt autem dicit Hiero. Ociosum uerbū est quod sine utilitate loquētis dicitur & & audientis: si omissis serijs de rebus friuolis loquamur, & fabulas narremus antiquas Cæterū qui scurrilia replicat, & cachinnis ora dissoluit, & aliqd profert turpitudinis: hic non ociosi sermonis, sed criminosi tenebitur reus: ideoq; in uerborū pondere probatio consistit humanę uitæ. Et iterum: Quicquid nō ædificat audientes: in periculum uertitur audientiū. Et Origenes: Inanis est omnis sermo, in quo nō est intrinsecus aliquid pro Deo, uel pro Dei mandato. Vnde etiam Gregorius: Ociosum uerbum est, quod aut ratione iustæ necessitatis, aut intentione piæ utilitatis caret. Et si de uerbo ocioso & cogitatione minutissima reddenda est ratio in die nouissimo: pensandum est quanta peccata sequantur multos. Sic. n. Deus uniuscuiusq; uias cōsiderat: sic gressus enumerat: ut nec minutissimæ cogitationes, aut renusissima uerba, quæ apud nos vilnerunt, eius iudicio indiscussa remaneant. Vnde & Chrysost. Ociosum uerbū intelligitur, nō malum, sed bonum quod nō operatur, id est quod non ædificat audientem. Si ergo pro bono uerbo & ocioso rationē sumus redditu: i: quid speramus de malo? Et si de malo uerbo rationem daturi sumus: quid speramus de opere malo? Hæc Chrysostomus. Et ideò cauendum est à uerbis ociosis & malis. *Ex uerbis enim tuis*, si fuerint bona, ac bonitate mentis cōsona, & sub debitis circūstantijs prolata *iustificaberis*, i. mereberis: uel tanquā iustus remunerareris, *& ex uerbis tuis condemnaberis*, si fuerint mala & prædictis contraria. Scriptū est. n. quia *mors & uita in manibus linguæ*. Et ideo ex sermonibus tuis iustificaberis vel condēnaberis, qd omniū est iustissimū: E: enim tu Dñs es: & dicendi, & non non dicēdi. Vnde Chrys. Mansuetum iudiciū: non. n. ex quibus alius dicit de te: sed ex quibus ipsemet locutus es, calculationes iudex feret: & tu Dñs es dicēdi. Et iterū Vnusquisq; hominum ex uoluntate sua sola, aut peccator, aut iustus cōstituitur. Conuincitur aūt uniuscuiusq; peccatoris uoluntas testimonijs tribus, i. cogitationū, uerborum, & operū: Hæc Chrys. Hic ergo docemur, ut os nostrū custodiamus: ne uerba ociosa uel mala loquamur: quia sicut uas quod non operitur, citò immundum fit: & quicquid est interius frigescit: sic est & de corde: nisi os quod est eius operculū, teneatur cū discreta custodia clausum. Et ut dicit Grego. Ab omni rectitudinis statu pereūt qui per noxia uerba dilabuntur. Et ideo frequenter oremus, dicentes: *Pone Domine custodiam ori meo: & ostium circumstantiæ labijs meis*. Vnde Chrysostomus: Magis utique virgine aliqua custodi linguā. Equus est regalis lingua. Si igitur imposueris frenum: & docueris ambulare cum bona compositione, quiescit super eam: & desuper sedebit rex. Si autē infrenatam dimiseris ferri, & saltare: diaboli & dæmonum sessio fit: Hæc Chrysostomus. Vnde & Origenes: Eorum qui uerba Dei loquuntur, os Deus aperit: illorū uerò qui loquuntur

Hierony in c. 12 Mat. Detractorum periculum.

Hieronym. ibidem.

Gregorius homo. 6. in Euangelia.

Chrysosto. homo. 43. in Matt.

Prouer. 18.

Chrysosto. homo. 43. in Matt.

Gregorius lib. 7. moraliū c. 25

Psal. 140. Chrysosto. homo. 46. in Matt.

Origenes homo. 3. in Exodum.

quuntur, mendacium, falsum testimonium, scurrilitate, turpitudines quoque & detractorum, & eorú qui ocia loquuntur, diabolus os aperit. Magnum ergo periculum est loqui de secularibus & uanis: cùm multa sint diuina & utilia de quibus loqui possumus. Vnde Ambrosius: Non mediocre periculum est, cùm tanta habeamus eloquia Dei, & opera quæ fecit: his prætermissis loqui quæ seculi sunt.

Ambro. in psal. 38. Augustin. ser. de detractione.

Et maximè à verbis detractorijs cauere debemus: ne malè loquamur de alijs. Vnde Augustinus: Vide quomodo irasceris si quis de te mala loquatur: quomodo irasceris alteri, quando de te malè loquitur: sic irascere tibi, quando de altero malè loqueris. Et non solum cauere debemus ne uerba detractoria loquamur: sed etiam ne audiamus: quia si non esset auditor, non esset detractor. Vnde Bernardus: Detrahere, & detrahentem audire, quid horum damnabilius sit, non facilè dixerim. Et iterum: Lingua detractoris, & auditoris, diabolus sedet super utranque. Cauendum est etiam ualde à uerbis contẽtiosis & rixosis: quia occasionem dant multis malis. Vnde Chrysostomus. Contentio, est altercatio longa. Nascitur autem ex uana gloria: quæ dicitur amor victoriæ? Nemo enim diu contendit, nisi qui uincere conspicuit. Gloriam tibi putas esse si uiceris: sed occidisti gladio amicum & amicitiã eius in ipso: & ideo quasi de amico occiso dabis rationem. Nam si hominem non occidisti ferreo gladio: amicum tamen occidisti gladio contiosi sermonis: Hæc Chrysosto.

Detractor non audiendus.

Bernardus ser. de custodia linguæ.

Contentio uitanda. Iudicatio uitanda. Chrys. ho. 43. in Matt.

Multum insuper debemus, ne proximum uerbo uel cogitatu iudicemus. Vnde Chrysostomus: *Ex sermonibus tuis condemnaberis*, ait: Non audis quoniam & Pharisæus uera locutus est: sed tamen ultimam dedit uindictam. Etenim habet iudicem qui deliquit. Ne igitur capias dignitatem unigeniti: illi iudicij thronus conseruatus est. Sed si uis iudicare: est tibi iudicium multum lucrum habens. Sedere fac in conscientia tua intellectum discernentem: & affer in medium omnia delicta tua: & inuestigia omnia peccata animæ: & expete cum diligentia noxas, & dic: Propter hæc & hæc tu facere ausus es? Et si hæc quidem fugerit omnia: quæ autem aliorum sunt inuestigauerit, dic ad eã: Non pro his te iudico: non pro his intrasti te accusatura. Quid enim si ille debeat: tu cur hæc & hæc deliquisti? Excusantẽ te accusa: quæ tuipsius sunt intuere, non quæ aliorum. Et continuè in hanc deduc agoniam. Deinde si nihil habere dicat: sed retardatur: dilania, flagella eã uelut quandam ancillam elatã & fornicatam. Et hoc secundum unamquãque diem constitue iudiciũ: & subscribe flumen ignis, uermẽ conscientiæ uenenum emittentẽ, & alia loca tormentorũ: & ne dimittas eam esse cum diabolo. Et si doluerit hæc audiens, ne subtrahas manum. Nõ enim morietur si percusseris: à morte aũt eã eripies. Et paruorũ magnas expete noxas: ut neq; prope magna deuiat. Si hæc feceris, secundũ unãquãque diem cum libera propalatione stabis secus tribunal illud terribile. Ita Paulus factus est purus. Propter hoc & dixit. *Si nosmetipsos iudicaremus: nõ utique iudicaremur*: Hæc Chrysostomus.

Accusa & iudica teipsum.

1. Cor. 11.

Moraliter autẽ in uerbis, siue in loquẽdo, attẽdẽda sunt quinque: s. quid, cui, ubi, quando, & qualiter dicatur. Isti sunt quinq; digiti in manu linguæ. Quid determinat Apostolus, dicens: *Sermo uester sit semper in gratia sale conditus*. i. gratus, utilis, sine ociositate. Ociosa sunt omnia quæ aut inutilia, aut inhonesta, aut nociua sunt. Inutilia sunt quæ nec loquentibus, nec audientibus prosunt. Inhonesta, quæ nec dignitati loquentis, nec audiẽntis conueniunt. Nociua sunt, quæ uel ad errorem, uel ad prauitatem ducunt.

Colos. 4.

Cui: determinat sapiens, dicens: *Cum stulto ne multum loquaris*. Qui ergo cũ alio loquitur: consideret an ꝓp se, uel propter alium loqui habeat. Si ꝓpter illum, utrum sit talis qui sua correctione indigeat, vel qui correctionem non recipiat. Vbi quædam enim sunt loca, ubi nullo modo, ut in sanctuario: quædam ubi rarò, ut in conuiuio: quædam ubi moderatè, ut in locutorio est loquẽdum. Quando: determinat Ecclesiastes, dicens: *Tẽpus tacendi, & tempus loquendi*. Tacendum est aliquando propter auditorum infirmitatem: aliquando propter uitandam præcipitationem: aliquando propter personæ alterius reuerentiam: aliquãdo propter auditorum indignitatem. Quomodo autem loquendum, id est quo gestu: quo sono: qua significatione. Sit ergo gestus simplex & humilis: sonus mitis & suauis: significatio uerax & dulcis. Conpendiũ autem omnium prædictorũ hoc esse uidetur: ut tardè & rarò quis loquatur. Vnde Seneca: Summa summarum hæc est tardiloquũ te esse iubeo. Et iterum: Quicquid dicturus es: antè quàm alijs, dixeris tibi: Magna est res: uocis silentij temperamentum. Et iterum: Quod tacitum esse uis, nemini dixeris: quia nõ poteris ab alio exigere silentium, si tibijpsi non præstas: Hæc Seneca.

Eccl. 52.

Eccle. 3.

Seneca epistola 40. Idem in Prouerbijs.

Sed heu sunt aliqui non solum seculares: sed & religiosi, qui quandoque etiã sine causa rationabili alijs irati toruos oculos & vultus ostẽdunt: ac insuper dentibus stridendo, uoces furiosas emittunt: & sic dæmonẽ qui intus eos possidet, alijs extrà produt. Hi tales bene in hoc Daciano in beatũ Vincentium sæuienti assimulãtur: de quo in sermone August. sic dicitur: Per furiosas. n. Daciani uoces: ꝑ truces oculos & minaces vultus, & totius corporis motus ille habitator eius interior monstrabatur: & per hæc signa uisibilia tanquam per sui uasculi quod impleuerat crepantis rimulas uidebatur: Hæc Augu. Tales ẽt quandoque suis linguis acutis parcunt: & se abscondentes taciturnitati insistunt: ac silentiũ quod boni ex religionis obedientia Deo sacrificant: ipsi ex peruersitatis malitia dæmonis, & non Deo, immolant. Vnde in collatione abbatis Ioseph, de amicitia sic de talibus dicitur: illud uerò quale est, quòd interdum patientes esse nos credimus, quia respondere contemnimus lacessiti: sed ita commotos fratres amara taciturnitate, uel motu gestuque irrisorio subsannamus, ut eos magis ad iracundiam vultu tacito prouocemus, quàm tumida potuissent incitare conuitia: in eo nos æstimantes minimè apud Deũ reos, quia nihil ore protulimus, quod nos notare hominũ iudicio aut condemnare potuisset. Ita igitur tacere nihil prodest: si idcirco nobis indicimus silentium: ut quod agendum conuitio fuerat: hoc taciturnitate faciamus: assimilantes quosdã gestus, quibus & ille quem curare nos oportuit, uehemẽtiore inardescat iracundia. Vtique enim tale silentiũ erit æqualiter noxium: quia sicut exaggerat in alterius corde tristitiam: ita in suo non permittit extingui. Nonnulli quoque cùm testificati fuerint, uel irati: ab ipso ẽt pertinaciter abstinent cibo. In quo planè sacrilegij crimẽ euidenter incurrunt: ieiunia s. quæ soli Deo pro humiliatione cordis, & purgatione uitiorum, sunt specialiter offerenda, pro diabolico tumore tolerantes. Quod tale est ac si orationes atque sacrificia non Deo, sed dæmonibus deferant: illam quoque Mosaicam increpationem merean-

Augustin. ser. de sancto Vincentio. 10. 10.

Cassianus colla. 16. c. 18. et 19.

Deu. 32. b.

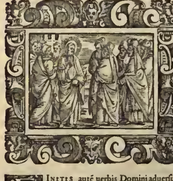
tur audire: *Sacrificauerunt dæmonijs, & non Deo: dijs quos ignorabant*. Hæc ubi suprà. Sic ergo prædicti miseri tam peruersè litigando, quàm malitiosè tacendo dæmonibus seruiunt: qui vtrobiq; se ingerēdo eis illudunt. Quorum illusiones non incurrerent, si non fictā, sed ueram humilitatem & charitatem haberēt: quia nec tunc ad tantam impatientiam deuenirēt. Et (quod adhuc peius est) tales sæpe absque fratris offensi reconciliatione accedūt ad altare: & sic accedētes iudicium sibi manducant & bibunt. Et insuper à diabolo excæcati, quandoque se excusando dicunt: quia nihil aduersus alium habent: non intelligentes quia secundū euangelium attendere debent, si alius aduersus eos quid habet? Aufer Dñe opprobrium talium peruersorum à religione seruorum tuorum.

1. Cor. 11.

ORATIO.

O Vera uirtus, eijce à me dæmonium per contritionem. O uerbum patris, sana mutum per cōfessionem. O intima lux, illumina cæcum per satisfactionem: & ut fortis armatus me non possideat, uniuersa arma eius, scilicet uires animæ meæ interiores, & corporis sensus exteriores in tuum conuerte obsequium. Opto etiam & desidero Deus altissime: ut quotiensc unq; malignus spiritus abominandas cogitationes blasphemiæ mihi immiserit: totiens ex uoto omnium desideriorum meorum ineffabilis laus & gratiarum actio tibi sit in perpetuas æternitates: & blasphemia sua secum sit in perditionem. Amen.

De Iudæis signū de cælo quærentibus: & de spiritu immundo olim eiecto ab eis. Cap. LXXIIII.

FINITIS autē uerbis Domini aduersus blasphemiā Scribarum & Pharisæorum quidā ex eis ꝓcaciores uolētes experiri volūtatē Christi, & capere eū, dixerūt: *Magister, uolumus à te signum uidere*, s. non quodcunque: sed de cœlo. Reputabant enim miracula Christi parua, eo ꝙ erant ut cōmuniter circa inferiora: ut pote circa sanitates corporū & similia. Ideo quærebant ab eo signa fieri circa corpora cœlestia, fortè manna descēdere, ut tēpore Moysi: uel sonare tonitrua, sicut tēpore Samuelis, quod magnū fuit in Palæstina tēpore æstatis, ꝑp defectum materiæ, & potentiam agentis, s. solis omnes uapores cōsumentis: uel ignē de sublimi descendere, ut tēpore Heliæ: uel solem stare: sicut tempore Iosuę: uel retrocedere, ut tempore Ezechiæ: uel alia huiusmodi, quasi non possent & illa calumniari & dicere, ex occultis & uarijs passionibus accidisse. Nam qui calumniatur eis quę oculis uidet, manu tenet, utilitate sentit: quid facturus est de his quæ de cœlo uenerint? Vtique respōdebit, & magos in Aegypto multa signa fecisse de cęlo: uel calumniabitur alio modo. Vnde Chrysosto. Cùm multa signa uidissent tanquā si nullum uidissent ita signum petebant. Verè enim nullū uiderunt: quia corporali aspectu uiderunt, non spiritali affectu. Vbi sciendum ꝙ aliqui malignantes detrahebāt miraculis Christi dupliciter. Vno modo attribuebant ea uirtuti dæmonis, ut uisum est suprà in præcedenti capitulo. Alio modo reputando ea parua, ut dicitur hoc loco. Isti enim ac si signa eius non uidissent, uel quasi quæ uiderant parua uel nulla fuissent, tentantes eum de cœlo signum quærunt non ex deuotione ut ex hoc credant, sed magis ex curiositate: & ut facilius quàm primis contradicant. Adulantes autem dicunt, magister: ut blanditijs alliciant, quem conuitijs blasphemauerant. Vnde Chrysostomus: Hi quos oportebat admirari & obstupescere, & credere: nunc à nequitia non desistunt. Vnde autem uerba & adulatione & ironia sunt plena, putabant enim allicere per hoc. Et nunc quidem conuitiantur, nunc adulantur, nūc autem dæmoniacum uocant, nunc magistrum utraque pernicioso consilio: & si contraria sint quæ dicebantur, propter hoc & eos, & uehementer tetigit: Hæc Chrysostomus. Et quia malè quærebant, ideo non dat eis signum: sed, *respondens ait illis: Generatio mala*, in opere: *& adultera*, in fide: qa relicto proprio uiro, scilicet Deo, idolis seruiebant: etsi idola non colebant, tamen à uero sponso Christo se alienabant, *signum de cælo quærit*, ad calumniam contra me quasi alia quæ uiderunt signa non fuerint. Vide qūo cùm Iudæi Christo conuitiabantur, dicentes in principe dæmoniorum eijcit dæmones: mansuctè eis respondet per rationes improbās dictum eorū: hîc uerò cū laudando adulantur, magistrum uocātes, asperè eos tangit: demonstrans, (secundū Chrysost.) quò vtraque passione erat superior: & neque conuitijs in irā conducitur, neque adulatione mollitur: in quo ostēdit amplectenda esse opprobria, & adulationes uitādas. Nam (ut ait Chrysost.) Vir sapiens in faciem cæditur, quando in facie laudatur. Non sic multi maiores huius temporis faciunt, qui bona suadentes contemnunt: & eis tanquam conuitiantibus irascuntur: sed mala suggerentes audiunt, & eorum adulatione molliuntur. Vtinam attenderent consilium sapientis, qui dicit: *Melius est à sapiente corripi, quàm stultorum adulatione decipi*, deinde subiungit. *Et signum non dabitur ei*, scilicet potestatis: & de cœlestibus quale petit ad calumniam: *nisi signum Ionæ Prophetæ*, quod fuit humilitatis & abiectionis contra eorum superbiam, quasi diceret: Tu generatio praua petis signū cœleste, & signum potentiæ uel gloriæ de sublimi: & tibi non dabitur, nisi signum terrenum, & signum passionis & infirmitatis, significatum signo & facto Ionæ Prophetæ. Ionas enim fuit Niniuitis signum dupliciter, scilicet uerbo & facto. Verbo, quia uiua uoce eis significauit quòd perirent nisi conuerterentur. Facto, eo quòd fuerit in uentre ceti, tribus diebus & noctibus. Vbi fuerunt tria, scilicet absortio, detentio, euomitio. Absorptio fuit signum mortis Christi: detentio, sepulturæ: euomitio, resurrectionis. Et sic dabitur eis signum, i. significatio

Marginal notes: *Math. 12.* — *Exodi. 16.* — *1. Reg. 12.* — *Iosue. 10.* — *4. Reg. 1.* — *4. Reg. 2.* — *4. Regum 20. b.* — *Chrysosto. hom. 44. in Matthæi.* — *Chrysosto. ibidem.* — *Chrysosto. ibidem.* — *Adulatores uitādi.* — *Eccle. 7.* — *Ionas fuit signum.*

A tio in facto Ionæ: ut scilicet connertantur & saluentur. Non hoc est dictum, quasi alia signa ante mortem Christi non fuerint data: sed quia mors & passio Christi fuit signum præcipuum & ultimum: & signum signorum, in quod omnia signa ducebãt: ideo dandum Iudæis dicitur, quia si illi crederent saluarẽtur: si non crederent damnarentur: sicut Ionas fuit signum Niniuitis, ut si uellent credere, saluarentur: si autem, subuerterentur. Non ergo dat eis signum diuinitatis de cœlo quod quærebãt: quia propter eorum curiositatem & malitiã uidere indigni erant: sed de abysso maris, & profundo inferni, quale Ionas à ceto uoratus, sed de abysso mortis liberatus: & accepit & dedit signũ uidelicet incarnationis, nõ diuinitatis: passionis, nõ glorificationis. Discipulis aũt suis signũ de cœlo dedit, quibus æternæ beatitudinis gloriam, & prius figuraliter in monte transfiguratus: ac postea ueraciter in cœlum subleuatus ostendit. Quia enim Iudæi terreni & infimi erãt, ideo de terrenis & infimis signum debebant habere. Vnde dat eis signũ de imò suæ passionis & sepulturæ dicens: *Sicut enim fuit Ionas in uentre ceti, tribus diebus & tribus noctibus: ita erit filius hominis in corde terræ, tribus diebus & tribus noctibus*, per synecdochen, accipiendo scilicet partem sextæ feriæ, & totam diem sabbati, & partem Diei Dominicæ resurrectionis, pro tribus diebus & noctibus.

Matt. 17.

Mar ult. Ionæ 2.

B Per istos qui quærebant signum de cœlo, signãtur curiosi & superbi. qui supra uires cœlestia rimantur, & nimis curiosè diuina scrutantur de cœlo: & cœlestibus ac secretis diuinis disputantes, uel de reuelationibus & uisionibus præsumentes, omissa uia scilicet præceptis domini & consilijs, quibus uenitur ad illa, propter quod opprimũtur à gloria, quia per hoc aliquando labuntur in erronea documenta: uel quandoque in peccata spiritualia & carnalia, propter quod dicitur eis, *generatio mala & adultera &c.* quia quærunt quæ non sunt scibilia, nec ad fidem uel mores utilia, & ideo non dabitur eis signum, nisi signum Ionæ prophetę, quem deglutiuit cetus: & sic deludit & deglutit eos diabolus. Deinde Iudæorum malitiã quam obstinatam, & obduratã, Dominus præuidit, exemplis quibusdam condẽnat, quia conuersio Niniuitarum & factum reginæ Austri ostendit istos in iudicio, quo omnes tam boni quàm mali surgent, grauius puniendos: & condemnabit eos, id est ostendet condemnandos: quia ex illorum facto apparebit iusta istorũ condemnatio. Vnde dicit: *Viri Niniuitæ*, qui sunt Assyrij, *surgent* scilicet in resurrectione generali, *in iudicio* futuro, *cum generatione ista*, scilicet Iudaica, quæ similiter tunc surget, *& condemnabunt eam*, id est condemnandã ostendent, scilicet primò ex comparatione populi ad populũ quia ibi Niniuitæ, Gentiles, & Barbari: hîc Iudęi populus Dei. Secundò ex comparatione prædicantis ad prædicantem, quia ibi Ionas propheta purus homo: hîc Christus Dominus Prophetarum, Deus & homo, ubi Ionas peregrinus hîc Christus conciuis suus. Tertiò ex cõparatione prædicationis ad prædicationẽ, quia ibi Ionas tñ tribus diebus: hîc Christus tribus annis prædicauit, ibi Ionas nullum miraculũ: hîc Christus multa fecit. Quartò ex cõparatione effectus ad effectũ, quia illi egerunt pęnitentiã: isti uerò non: sed ẽt addiderũt blasphemiam. Vbi Chrysostomus: Illi Prophetam susceperunt: isti Dominum Iesum repulerunt. Illi neque in lege instructi, neque prophetis admoniti ad Dominum conuersi sunt, cognoscentes suum peccatum: isti tot præceptis eruditi legis & Prophetarũ, à Dño recesserũt. Illi qui semp fuerũt populus diaboli, infrà tres dies facti sunt populus Dei: isti qui semper uidebanẽ populus Dei, infrà tres dies facti sunt crucifixo Christo populus Satanę.

Niniuitarum cum Iudæis comparatio.

Chrysost. ibidem.

Deinde subditur: *Regina austri*, i. regina Saba: cuius regnũ erat in australi parte respectu Hierusalem, quæ non dubitatur electa esse, & secundum quosdam dicebatur Sybilla, *surget*, id est resurget, *in iudicio*, extremo, *cum generatione ista*, pessima, *& condemnabit eam*, id est ostendet condemnandam: hoc est ex facto suo ostendetur iusta istorum condemnatio, *quia uenit à finibus terræ*, id est à longinquis partibus, *audi sapientiam Salomonis* qui tamen non fuit nisi solum forma Christi. Ex his aggrauatur Iudæorũ malitia: quia illa mulier, isti uiri: illa à remotis uenit, isti præsentem habuerunt: illa cum labore, isti sine difficultate. Illa laudauit alienigenam, isti condemnauerunt propriũ terrigenam. Illa ad ipsum uenit, quem sola fama cognouit: isti probatum miraculis contempserunt. Illa ad purum hominem: isti ad Deum & hominem. Illa cum muneribus: isti cum opprobrijs & vulneribus. *Et ecce plus quàm Salomon hic*, scilicet Christus præsentialiter positus: quia hic Deus, ille homo: ille scientiam habuit terrestriũ, hic omnium: ille ædificauit templum defectibile, hic indefectibile. Vbi Chrysostomus: Regina Austri cùm esset gentilis, & mulier ob tantam longitudinem itineris uenire ad eum, nec propter infirmiorem sexum impedita est: concupiscentia enim sapientiæ infirmitati dabat uirtutem: isti autem viri & sacerdotes quorum propriũ esse debuerat amare sapientiam ante oculos suos, & in medio gremio sapientiam positam cõtempserũt. Illa ad hominem cucurrit: isti à Deo recesserunt. Illa munera multa obtulit ut audiret eum: isti autem nec præmia regni cœlorum accipere uolunt nec credunt. Et iterum: Regina Austri uenit à finibus terræ ad audiendum Salomonem, & Christiani nolunt uenire de plateis ad audiendum Christum: multi etiam de ecclesia exeunt, & ibi Christum solum relinquunt: Hæc Chrysostomus.

3. Reg. 10.

Chrysost. ibidem. Regina Austri.

C D Mysticè hîc damnata plebe Iudęorum, ecclesiæ mysterium secretum exprimitur, quæ in Niniuitis, & in regina Austri de totius finibus orbis congregatur, & in illis fides gentium Israeli antefertur. Duæ enim sunt partes ecclesiæ, uel duo genera hominum in ea, unum quod peccauit: sed desistit per pœnitentiam, & hoc signatum est per Niniuitas, de quorum peccato legitur. Alterum quod mortaliter nõ peccauit, & hoc signatũ est per reginam Austri: de peccato cuius non legitur. Vnde Ambrosius: Ecclesia fidelium ex gentibus collecta, quæ Niniuitis per pœnitentiam præterita peccata delet, & in regina Austri quæ electa esse non dubitatur, per sapientiam cauet futura: in iudicio condemnabit generationem hãc nequam: damnabit autem non sine potestate, sed operationis exemplo, quia præfertur ecclesia synagogæ. Ex duobus igitur constat ecclesia: ut aut peccare nescias, aut peccare desistas: pœnitentia enim peccata abolet, sapientia cauet. Hæc Ambrosius.

Ambr. lib. 7. in Luc. in c. 11.

E Per Niniuitas etiam signantur peccatores ad uocem prædicatoris pœnitentiam agentes, & per reginam Austri simplices sapientiam Christi deuotè quærentes, quorum salus secundum sententiam saluatoris præponitur saluti eorum, qui uidentur iusti uel sapientes, & de sua iustitia uel sciẽtia præsumentes. Niniuitę quoque interpretantur germina pulchritudinis: ideo etiam significare possunt iuuenes existentes in sta-

Niniuitæ.

tu potiſsimo iuuentutis, qui ſolent de facili ad uitia declinare, & ad bonam intentionem de facili pœnitere, propter quod ſubditur, quòd fecerunt pœnitentiam ad prædicationem Ionæ, qui columba interpretatur: & ideo per eum ſimpliciter admonens ſignificatur.

Morale.

Per reginam uerò Auſtri, ſignari poteſt anima rationalis, quæ ſi bene regat uires inferiores per dictamen legis naturæ, dicitur regina: ſed ſi hoc facit ex charitatis feruore, tunc dicitur regina Auſtri, eo quòd ab Auſtro prouenit feruor caloris ſignans feruorem charitatis. Et hæc regina uenit ad uerum Salomonem Ieſum Chriſtum per deuotionem afferẽs ei aurum ſapientiæ, & gemmas uirtutum, & aromata bonæ famæ: iſtis utendo ad diuinũ honorẽ. Ex hoc facto igitur iuuenũ prędictorum, obſtinati ſenes: ex facto animæ bene & ex charitate ſe regentis, anima frigida & neligens: cõdemnabiles oſtenduntur: qui per generationem Iudæorum ſignãtur. Poſt hæc dominus contra Iudæos nolentes aſsimilari Niniuitis, quià eo pœnitentiam prædicante non pœnituerunt: uel reginæ Auſtri, quia eo docente non didicerunt, inducit exemplum ad arguendum ingratitudinem eorum: oſtendens eos ſimiles homini prius à dæmone obſeſſo: & poſt liberato, & iterum propter negligentiam plenius poſſeſſo.

Diabolus inuadens,

Nam primò diabolus habitauit in eis, quando erant in Aegypto uiuentes, ſecundum ritum Aegyptiorum, qui expulſus fuit ab eis, quando in figura Chriſti mactauerunt agnum, & ſanguine eius liniti ſunt: quando & legem acceperunt, quæ excludebat cultum dæmonum, & inducebat ad colendum unum uerum Deum: & ſic eiectus, tranſiit ad poſsidendum plenius gẽtiles, ſine lege & Prophetarum oraculis uiuentes, & ideo eos tenebat in idololatria ſubiectos. Sed adueniente Chriſti prædicatione & apoſtolorum, Iudæi pro maiori parte increduli permanſerunt: Gentiles uerò deuotè fidem Chriſti acceperunt: & ſic diabolus eiectus à gentibus, reuerſus eſt ad poſsidendum populum Iudaicum errore excæcatum, & facta ſunt nouiſsima huius populi peiora prioribus: qa peior eſt modo, *quàm a principio ante legem datam fuerit*, ſtatus eius.

Immundus ſpiritus.

Vnde ait: *Cum immundus ſpiritus*, ſcilicet diabolus immundum faciens, & immunditiam diligẽs uel inhabitans: dæmones enim dicuntur ſpiritus immundi, uel affectione: quia diligunt immunda, uel perſuaſione, quia ſuadens immunda, uel inhabitatione, qui inhabitant corda immunda, *exierit ab homine*, ſcilicet à populo Iudaico, quia ſecundum Ambroſium: In homine totius Iudaici populi comparatio eſt: à quo uiuente adhuc ſub lege naturæ immundus ſpiritus exierat per ſuſceptionem legis Moſaicæ,

Ambroſius in cap. 11. Lucæ.

ambulat per loca arida & inaquoſa, i. corda Gentilium prius humore gratię & uirore fidei, ac pinguedine ſpiritusſancti carentia ritum idololatriæ & maculas criminum eis immittẽdo, *quærens* in eis, *requiẽ*, id eſt perpetuam manſionem, appetens ibi finaliter manere per infidelitatẽ & dominationẽ, *& non inuenit*, quia adueniente Chriſto, & prædicantibus Apoſtolis, ſuſcepta Chriſti fide inde eiectus fuit. *Tunc dicit*, intra ſe. *Reuertar in domum meã*, i. ad populũ Iudaicum, *unde exiui*, eos dimittendo. *Et ueniens inuenit eam uacantem*, ab obſeruantia legis; & operibus uirtutum per negligentiam, ac fide & bonis operibus uacuam, & Chriſtum, hoſpitem non habentem, *& ſcopis mundatam*, ab operibus uitiorum ſuperficialiter, & ſecundum apparentiam: quia populus Iudaicus habebat quandam exteriorem munditiam: ſicut enim ſcopa non tollit tenaces ſordes, ſed ſuperficiales: ita ipſi quod de foris eſt ſcopabant & mundabant, ac munditiam exteriorem quærebant: ſed intus ſordidi manebant, & ornatam exterius per hypocriſim & boni ſimulationem propter legis apparentiã, & traditionum Phariſæorum obſeruantiam.

Matt. 23.

Tangit ergo tria quæ dant locum diabolo, ſcilicet ocioſitatem, ſanctitatis præſumptionem, & uirtutis ſimulationem. Similiter hodie timendum eſt eccleſiæ, ne olim expulſus ab ea diabolus eam inueniat uacãtem ab obſeruantia mandatorum Dei, *& ſcopis mundatam*, ſecundum exteriorem apparentiam, *& ornatam*, per exteriorem cultum & obſeruantiam humanarũ traditionum. Multi enim hodie plus attẽdunt ad cultum eccleſiæ corporalem, quàm ſpiritualem: quia parietes eccleſiæ & altaria ornantur, & de ornatione & purgatione miniſtrorum parum curatur. Sed ecõtrariò in eccleſia fuit primitiua: maior enim uis fiebat in ornatu ſpirituali & interiori. Et ideò multum diſtat nunc eccleſia in hoc tempore malo à ſtatu ſuo priſtino. Vnde Hieron. Chriſti eccleſia prius nata, & pòſt adulta, perſecutionibus creuit, martyrijs coronata eſt. Et poſtquã ad Chriſtianos principes uenit, potentia quidem & diuitijs maior, ſed uirtutibus minor ẽ facta.

Hieronym. aduerſus errores Ioãnis Ieroſolymitani. tomo 2.

Tunc, ut firmius poſsideat Iudæos, *uadit*, per conatum, *& aſſumit ſeptem alios ſpiritus*, per quos uniuerſitas dæmonum & uitiorum quibus tentat intelligitur, quia uniuerſitas hoc numero ſæpe deſignatur: hæc ſunt ſeptem gentes pugnantes contra filios Iſrael. Iſte autem ſeptenarius ſeptem donis ſpiritusſancti expellitur. Et addit, *nequiores ſe*, uel ꝓpter numerum, uel propter conatum, uel propter effectum quem inducunt: quia eos ad quos redeunt nequiores, quàm antè, faciunt. *Et intrantes*, ſeu ingreſsi, *habitant ibi* & ſic omnia cumulantur in eis uitia. Hæc eſt enim intentio dæmonum, ut non tranſeant ad horã uel tempus modicum: ſed ut immorẽtur uſq; ad obitum. *Et fiunt nouiſſima hominis*, ſ. populi Iudaici, *peiora prioribus*, quia Iudæi ante legem datam fuerunt peccatis irretiti, & à diabolo poſſeſsi: ſed poſt aduentum Chriſti in peccato ſuo obſtinati, ſunt peiores facti: quia eorum peccata propter ingratitudinẽ ſunt quaſi duplicata: deteriores. n. ſunt Iſraelitæ blaſphemantes Chriſtũ in conuenticulis ſuis, ꝗ olim fuiſſent in Aegypto ante notitiam legis: quia maior infidelitas eſt uenientẽ non ſuſcipere, quàm uenturum non credere. Deinde ſimilitudinẽ dictam, & quò tendat parabola exponit: quodq́ue hìc quaſi de uno homine per ſimilitudinem dictum de toto populo Iudaico intelligatur, oſtendit dicẽs: *Sic erit generationi huic peſſimæ*. ſ. Iudaicæ, prout ſuprà dictũ eſt de homine uno. Mala fuit generatio hæc in deſerto, quãdo uitulum adorauit, quando contra Dominum murmurauit, quando terræ promiſsionis detraxit: ſed peior in terra promiſsionis ante aduentum Chriſti, quando filios & filias dęmonijs immolauit: ſed peſsima poſt aduẽtum Chriſti, quãdo Dei filium ad eam miſſum crucifixit.

Moraliter De recidiuante. Prouer. 26.

Moraliter exponitur iſtud exemplum de homine qui poſt gratiam baptiſmalẽ, uel pœnitentialem, recidiuat in culpã, ſicut canis reuerſus ad uomitum, diabolus enim ab homine exit, quando in baptiſmo pompis illius, & præcedentium peccatorũ illecebris homo abrenunciat: uel quando per pœnitentiam & confeſsionem à peccatis mundatur, proponens ꝙ ab eis abſtineat: qui eiectus, *ambulat per loca arida & inaquoſa*, quia corda iuſtorũ ab omni carnalis cõcupiſcentię amore ſiccata & immunia tẽtãdo

explorat,

explorat, si quos ibi nequitiæ suæ gressus figere possit. Sed in eis, tanquam per gratiam Dei solidatis, requiem non inuenit: quia qui prauis cogitationibus & actibus pascitur, in mentibus fidelium omnia sua tentamenta cessare perpendit. *Et uolens reuerti in domum*, priorem: peccator enim est domus diaboli, sicut iustus templum Dei: *inuenit eam uacantem*, à bonis actibus per negligentiam, *& scopis mundatam*, à sordibus vitiorum, secundum apparentiam, *& ornatam*, simulatis virtutibus, scilicet exterioribus & apparentibus: non interioribus & veris. *Tunc assumit alios septem spiritus nequiores se*, id est vniuersa vitia diabolo nequiora: quia diabolus solum suggerit malum: habitus autem vitiosi intranei cum quadam violentia ad malum inclinant, & ingressi inhabitant vacantem & torpentem: à tot enim dæmonibus homo possidetur, quot vitijs subijcitur: singulis enim vitijs singuli dæmones præsidere dicuntur. *Et fiunt nouissima hominis illius peiora prioribus*, & hoc propter ingratitudinem doni & gratiæ præcedentis: grauiora enim sunt crimina post baptismum, vel pœnitentiam quia melius est, id est minus malum est viam veritatis non agnoscere, quàm post agnitam retrorsum conuerti: id est leuius est committere aliquod peccatum cum ignorantia, quàm idem cum scientia quò ad pœnam: minorem enim pro illo patietur pœnæ vindictam, quia per contemptum gratiæ, quam de se malè viuendo pellit, deteriora supplicia meretur: & vulnus iteratum tardius sanatur. vnde Chrysostomus: Hæc autem non solum ad illos, sed ad nos etiam dicta esse rationem haber, si illuminati, & à prioribus eruti malis, rursus ab eadem possideamur nequitia. Etenim difficilior iam erit pœna posteriorum peccatorum propter quod paralytico dixit Christus: *Ecce sanus factus es: noli peccare, ne deterius aliquid tibi contingat*. Et iterum. Cum semel aliquis liberatus à malis non sobrius efficitur, multo difficiliora patietur prioribus. Etenim difficilior iam erit pœna posteriorum peccatorum: hinc autem non solum pœnam excogita, sed etiam infinitam Dei longanimitatem. Sed ne confidamus, sed timeamus. Etenim Pharao si in prima plaga eruditus fuisset, non utique accepisset experientiam posteriorum: non utique postea simul cum ipso exercitu submersus esset. Sed non rubrum mare iam pertransire nunc est: sed pelagus est ignis: pelagus non tale neque tantum, sed multo maius & sylustrius. Ideo rogo ut compungantur sermones gehennæ audientes. Nihil enim delectabilius est dispositione hac, quare hac nihil amarius. Conuertit enim animas nostras, & erigit intellectum, & perniciosam concupiscentiarum captiuationem proijcit, & medicina nobis hæc fit. Excogitemus igitur & mittamus principium uel nunc, & ostium pœnitentiæ: & tangamus uiam arctam. Vsquequo lasciuia, usquequo remissio, non impleti sumus pigritantes, deridentes, tardantes? Non eadem rursus erunt mensa & saturatio, & superabundantia, & pecuniæ, & possessiones, & fabricationes. Et quis finis? Cinis, & puluis, & sepulchra, & uermis. Ostendamus itaque nouam quandam uiam, faciamus terram, cœlum: & omnino assumamus uirtutem, ut futuris potiamur bonis. Hæc Chrysostomus.

2. Pet. 2. — *Chrysost. hom 40. in Matthæū.* — *Ioan. 5.* — *Exod. 5. & sequen. ibidem.*

ORATIO.

DOMINE *Iesu Christe, magister bone, fac mecum signum gratiæ tuæ in bonum, ut me miserum quem cetus & draco ille magnus absorbuit peccatis spiritualibus & carnalibus tanquam diebus & noctibus, & hoc tribus: quia corde, ore, & opere, ac consuetudine, tu misericorditer de faucibus eius digneris liberare. Fac etiam me præterita peccata plangere, & futura cauere. Exicca me ab humore concupiscentiæ, ut quietem non inueniat in me, munda me scopis confessionis à uitiorum sordibus: & orna me ueris uirtutibus, ne me à bonis uacantem inueniat, & iteratò deterius peccare faciat. Amen.*

De muliere uocem de turba extollente: ac de matre & fratribus Domini eum quærentibus. Cap. LXXV.

FACTVM est autem cùm Dominus Iesus hæc diceret, respondens blasphemijs Iudæorum, *extollens*, id est ex corde tollens: ac constanter & altè proferens *uocem*, in Christi commendationem, & Iudæorum blasphemātium confutationem, *quædam mulier*, non diues, non potens, non nobilis, sed pauper, *de turba* & de communi plebe, & popularibus. Solent enim populares deuotiores esse maioribus, prorupit in laudem Christi contra uituperium Iudæorum. Et dicitur fuisse Sancta Marcella ancilla beatæ Marthæ: quæ nō potuit amplius blasphemias Iudæorum contra Christum sustinere, & contra blasphemos uocem extulit in laudem Christi & matris suæ: commēdans eius conceptum, & partum corporalem, & dicens: *Beatus est uenter qui te* beatum *portauit*, per quē omnes beatificamur, *& beata* sunt *ubera quæ suxisti*. Matrem beatificat & laudat ex filio, & non econuersò, quia gratia & gloria prouenit principaliter ab ipso. Vbi apparet magna confidentia, & audacia, & fides, & deuotio istius mulieris in duobus. Primò, in eo quòd non silenter & in aure loquebatur, sed extollens uocem in altum non timuit, suauitate enim uerborum Christi accensa fuit. Secūdò, in eo quod Scribis & Pharisæis Dominum tentantibus, simul & blasphemantibus ipsa magna fiducia Dei filium confitetur, ut & præsentium Iudæorum calumniam, & futurorum hæreticorum perfidiam confundat. Nam sicut tunc Iudæi blasphemantes, & cum in Beelzebub ejcere dæmonia dicentes, negabant eum esse Dei filium: ita postea quidam hæretici

Luca. 11. — *Marcella.* — *Fides & deuotio mulieris.*

negabant eum esse verum hominem, dicentes eum non veram carnem ex Maria virgine assumpsisse, sed corpus æthereum attulisse. Hæc autem mulier vtrosque confutat, quia & verum Dei filium patri consubstantialem aduersus blasphemantes confitetur, cum matrem ex filio tanquam principio ratione diuinitatis beatificat: & verum non phantasticum hominis filium matri consubstantialem testatur, cùm eum ventre portatum, vberibusque lactatum significat. Spiritualiter autem ista mulier sanctam ecclesiam signat, quæ inter turbas Iudæorum, paganorum, & hæreticorum credula voce dominum Iesum Christum confitetur: cuius reuera voce venter Mariæ virginis beatus prædicatur, qui totius mundi redemptorem portare meruit, sicut ipsa de se ait: Ex hoc beatam me dicent omnes generationes. vbi Beda: Et nos igitur extollamus vocē cum ecclesia catholica, cuius hæc mulier typum gessit: extollamus & mentem de medio turbarum, dicamusque saluatori: Beatus venter qui te portauit: & vbera quæ suxisti. Verè enim beata parens, quæ sicut quidam ait:

Beda in Lucam c. 11. Laus Mariæ.

Enixa puerpera regem,
Qui cœlum terramque regit per secula: cuius
Nomen ab æterno, complectens omnia giro:
Imperium sine fine manet, quæ ventre beato
Gaudia matris habens, cùm virginitatis honore.
Nec primā similem visa est, nec habere sequentem.

At Iesus confirmando verbum mulieris, & commendando laudem matris, ac fidem & constantiam eiusdem mulieris aliorumque similiū dixit: *Quinimmo: beati qui audiunt uerbum Dei, et custodiunt illud.* Per quod signauit beatam virginem se concepisse fœlicius, per fidem & deuotionem spiritualiter, quàm corporaliter. Ac si dicat: Iuxta tuam sententiam principaliter beata est illa cuius venter me portauit: sed non solum ipsa beata est, imò etiam omnes sunt beati inpræsenti in spe, & tandem in futuro in re, *qui audiunt uerbum Dei*, corde credentes, *& custodiunt illud*, opere adimplentes. Beata quidem & fœlix est mater mea: quæ me portauit & lactauit: sed magis ideo fœlix atque beata, quia uerbum Dei audiuit, audiendo credidit, credendo custodiuit: hoc enim nisi fecisset, nec fœlix, nec mater mea esse potuisset. Vnde Elizabeth ad eā ait: *Beata quæ credidisti: quoniam perficientur in te quæ dicta sunt tibi à Domino.* Beatior ergo fuit, quia uerbum spiritualiter mente concepit, auditu fidei suscepit, memoriterque ac studiosè operatione custodiuit, quia cōceptio spiritualis, qua Christus in corde concipitur, fœlicior est quàm carnalis. Fides enim per dilectionem operans beatitudinem æternā promeretur: non autem conceptio uel portatio sine fide, quia impossibile est sine fide Deo placere. Vnde secundum Augustinum: Beatior fuit Maria percipiendo fidē Christi, q̄ cōcipiendo carnē Christi: & fœlicius concepit Deū mēte per fidē, quàm corpore per carnis assumptionē. Nihil enim Mariæ materna propinquitas profuisset, nisi illum fœlicius corde quàm carne gestasset. Vnde Chrysost. Neq; cōcipere Christum, neque mirabilem illum fœtū parere habet aliquam utilitatem, virtute non existente: quoniam nulla huius ei utilitas si non uniuersa quæ oportet fecerit, & nihil partus ei profuisset, nisi ualde bona & fidelis esset. Si verò Mariæ nihil prodesset sine ea, quæ secūdum animam est uirtute, genitum ab ea esse Christum: multo magis nos & si patrē, etsi filium haberimus uirtuosum & nobilem: ipsi uerò lōgè erimus à uirtute illius, nobis prodesse poterit: Hæc Chrysostomus.

Lucæ 1. Beata Maria, ex fide præcipuè.

Augustin. libro de sancta virginitate c. 3.

A Vbi Beda: Pulchræ attestationi mulieris annuit, non eam tantummodo quæ uerbum Dei corporaliter generare meruerat, sed & omnes uerbum Dei spiritualiter auditu fidei concipere, & boni operis custodia, uel in suo, uel in proximorum corde patere, & quasi alere studuerint asserens esse beatos: quia & eadem Dei genitrix, & inde quidem beata, quia uerbi incarnandi ministra facta est temporalis: sed inde multo beatior, quia eiusdem semper amandi custos manebat æterna. Qua sententia sapientes Iudæorum tanquam indignos beatitudine clam percutit, qui uerbum Dei non audire custodire: sed negare & blasphemare quærebant: Hæc Beda.

Chrysost. ho. 45. in Matt. Beda in c. 11. Lucæ.

B Et secundum eundem tota uitæ cœlestis perfectio duobus his comprehenditur, ut verbum Dei audiamus & faciamus. Quem ergo beatitudo Mariæ delectat, uerbum Dei libenter audire & custodire studeat, & beatus erit. Quisquis enim uerbum Dei libenter audit, Christum concipit: si autem opere impleuerit, Christū parit: quem Maria portauit corporaliter, ipse poterat spiritualiter. Vnde Aug. Qui corde credit ad iustitiam, concipit Christum: & qui ore confitetur ad salutem, parit Christum. unde Dominus alibi: Si quis fecerit uoluntatem patris mei: ipse meus frater, & soror & mater est. Hac laude Christi matrisque eius cùm se audiret laudari à quadam muliere Robertus, fundans & ædificans monasteriū Præmonstratense ait ei: Et maledicta tu, & qui tibi suggessit uerba dominica, & laudem eius in me miserum retorquere, qui etiam modica laude capi consueueram.

Verbū Dei audire uolentes, be. ti esse nequeunt.

Rom. 10.

Matt. 7.

Robertus Præmonstratensiū fundator.

C Verbum Domini debet audiri reuerenter propter preciositatem. Si enim aliquis haberet particulam de ueste Domini, uel lachrymam quæ exiuit de oculis eius, vel stillā sanguinis quę exiuit de carne ipsius: valde reuerenter susciperet & seruaret: multo fortius uerbū Dūi quod nō solū egreditur de ore eius, sed de intimis cordis ipsius. Item patienter non cum tædio, uel murmure & detractione. Item obedienter, ut scilicet quod quis audit opere impleat. Mali libenter debent audire uerbum Dei ut corrigantur, nam uerbum Dei est medicina animæ contra morbum peccati.

Verbi Domini preciositas, & quō audiendum sit.

D Boni etiam, qui sunt in statu triplici, libenter debent audire uerbum. Incipientibus enim hoc conuenit ut erudiantur: & illis verbum Dei est lac. Proficientibus etiam conuenit audire uerbum Dei, ut dirigantur in uia profectus spiritualis. Perfectis etiam conuenit audire uerbum Dei, ut amplius perficiantur: quibus uerbum Dei est solidus cibus. Est enim uerbum Dei manna cœleste, & sapit cuilibet pro suo uelle. Vnde Origenes: Nūc ergo festinemus cœleste manna suscipere: illud enim manna prout quisque desiderat, talem saporem reddit in ore eius.

Verbū Dei audiendū.

Origenes hom. 7. in Exodum.

E Tu ergo si uerbū Dei, quod in Ecclesia prædicatur, tota fide, & tota deuotione suscipias: fiet tibi ipsum uerbum quodcunque desideras. Verbi gratia: Si tribularis, consolatur te dicens: *Cor contritum & humiliatum, Deus non despicies.* Si lętaris prospere, futurorum cumulat tibi gaudia dicēs: *Lætamini in Domino & exultate iusti.* Si iracundus es, mitigat te dicens: *Desine ab ira & delinque furorem.* Si in doloribus es, sanat te dicens: *Dominus sanat omnes languores tuos.* Si in paupertate consumeris, consolatur te dicens: *Dominus alleuat de terra inopem: & de stercore erigit pauperem.* Sic ergo manna uerbi Dei reddet in ore tuo saporem quemcunq; uolueris. Hęc Origenes. *Adhuc autem*, Dño Iesu prædicante, & q̄ suprà dicta sunt, *ad turbas loquente, mater eius & fratres,*

Psal. 50.
Psal. 31.
Psal. 30.
Psal. 102.
Psal. 112.

tres, id est consanguinei neuerunt: *quærentes eum*, licet enim Pharisæi essent mixti cum turbis, tamen principaliter prædicabat propter turbas erudiendas. Et quia faciliter eum adire præ turba non poterant, etiam ne fructum diuini uerbi impedirent, *foris stabant*, & miserunt ad eum uocantes ipsum. Fratres hic uocantur consobrini Domini secundum moré scripturæ, quæ sæpe consanguineos solet fratres nominare. Et cùm Dominus erat occupatus in officio prędicandi: primò unus, & post illũ plures de turba dixerunt ei: *Ecce mater tua, & fratres tui foris stant quærentes te*. Isti insidias tendebant, ac malitiosè & insidiando hæc dicebant, scilicet ad tentandum & explorandum, si carnis affectu prædicationem inceptam dimitteret, uel interrumperet, ut si spirituali operi præferret carnem & sanguinem, arguerent ipsum esse putum hominem, natum propter affectionem carnalem, & ut populus uidens quòd parentes carnales haberet, ipsum filiũ Dei non crederet, cùm Deus carnaliter non generet. Et ideo multas implicant circunstantias, quæ ipsum mouere poterãt ad cessandũ dicentes: *Ecce mater tua*, quæ pręcipitur honorari: *& fratres tui*, quos & natura & lex iubet diligi, *foris stãt*, expectantes te in loco exteriori, ubi uerecundum est stare, *quærentes te*, quasi propter te tantum uenerint, & ideo debes meritò ad eos egredi. Vnde Chrysostomus: Videns diabolus quia persuadebat populo Christus, esse se filium Dei, dicens: & ecce plus quàm Salomon hic: timens ne si filius Dei cognosceretur, qui putabatur homo, ipse derelinqueretur ab omnibus: ad conuincendos sermones eius, subintroduxit parentes ipsius carnales, ut per eorum contemplationem diuinitatis eius obscuraret naturam. Ideoque uenit aliquis, quasi diaboli aduocatus, qui humano ore uerba diabolica loqueretur dicens: *Ecce mater tua, & fratres tui foris stant uolentes loqui tecum*. ac si dicat: Quid gloriaris ò Iesu de cœlo dicens te descendisse, qui radices habes in terra? Ecce mater tua, & fratres. Non potes esse filius Dei, quẽ homines genuerunt: non potes in te filiũ abscondere, quem natura conuincit. Hæc Chrysostomus: Sic & hodie multis prælatis procurat diabolus propinquorum multitudinem, ut in carnali affectione obscuret eorum dignitatem & sanctitatem. Et bene dicitur foris stant: ad significandum, quòd carnales amici clericorum debẽt esse remoti ab eis, uel saltem à cordibus eorum, quantum ad carnalem affectum, & tamen in multis uidemus hodie contrarium. Mysticè secũdum Bedam: Mater & fratres Iesu possunt dici Synagoga, & Iudęi ex quibus secundum carnem est editus, qui foris stare dicuntur Christo prædicãte, quia Gentibus Christo credentibus Synagoga cũ Iudæis extra fidem mansit pro maiori parte. Et notandum de beata virgine, ꝙ tanquam pia mater filiũ quærebat paruulum, quia eius absentiam non sustinebat. s. quando eum amiserat: quærebat adultum, quia eius præsentia satiari non poterat, ut hîc petet: quærebat magistrum factum s. crucifixum: quia iam eius præsentiam amittebat, quando iuxta crucẽ stabat. Sed inuenit primò in medio doctorum interrogantem, nunc in medio populorum prædicantem: ultimo in medio latronum patientem. Primò, in tẽplo. Secundò, in domo. Tertiò, in patibulo. Ibi cupiebat inuenire, & ideo laborabat & dolebat in quærendo filium: hic cupiebat videre, & ideo stabat foris expectãdo eius aspectum: ibi cupiebat simul crucifigi, & ideo stabat iuxta crucem usque ad finem suum Iesus autem ad requisitionem matris uocatus, prædicationis officiũ, ꝓp matris affectũ (licet eã summè dil ligeret & honoraret) relinquere, uel interrũpere noluit: qa nobiliora sunt opera misericordiæ spiritualis, quã corporalis: & utilitas matris Ecclesiæ, præferenda est utilitati matris ꝓprię. In quo feruor Christi apparuit, quẽ in prædicãdo habuit. Vnde insidiãtes confutauit, & sicut qui intus prauã intentionẽ uidit, malignũ eorũ uerbũ rationabiliter repulit, ostendens ꝙ spiritualis occupatio carnali affectioni, & opus Dei negocijs familiarium personarum præponi debet dicens: *Quæ est mater mea, & qui sunt fratres mei?* Ac si diceret matri & proximis. Nescio uos in opere spirituali, & patris mei prædicatio non est propter uos dimittenda, seu etiam interrumpẽda. *Et*, quasi ad protestandum ueritatem: *extendens manus in discipulos suos*, qui in circuitu eius sedebant, *dixit: Ecce mater mea*, scilicet hi qui in me in suo corde concipiunt, & me per prædicationem in cordibus auditorum pariunt, *& fratres mei*, qui opera patris mei faciunt, & mihi in cœlo cohæredes erunt: quasi diceret in tantũ est mihi aliquis propinquus, in quantum est spiritualibus actibus intentus. Et ille est mihi magis propinquus, qui spiritualibus operibus est magis intentus. Spirituales proximos præfero carnalibus, & utiliora opera minus utilibus, adeo ut spirituali operi uacãs omnino carnales postponam affectus. Dominus se nosse matrem dissimulat, & per cognationem proximos, dicens sibi proximos esse per spiritum cõiunctos. Quo exemplo nobis monstrauit, quod uerbo docuit. s. qui amat patrem aut matrẽ plus quàm me, non est me dignus: id est, qui operi spirituali carnales præponit affectus. Qui ergo conferendis beneficijs & dignitatibus Ecclesiasticis, personas accipit, præferens carnem spiritui, & opus minus utile vtiliori: formam à Domino præscriptam relinquit, & maximè Deum offendit. Vnde Hieronym. Non matrẽ negauit, ne natus de phantasmate putaretur: sed Apostolus cognationi prætulit, ut & nos in comparatione dilectionis carni spiritum præferamus. Vnde & Ambrosius: Nec tamen iniuriosè refutantur parentes, sed religiosiores copulæ mentium docentur esse quàm corporũ: nec putet esse aliquis offendiculum pietatis, ubi mandatum legis impletur. Vnde etiam Chrysostomus: Non spernens generationem carnalem, neque erubescens humanam conceptionem tale dedit responsum: sed uolens ostendere quia præponenda est cognatio spiritalis carnali. Deinde Dominus Iesus, quasi rationem dicti sui reddit quasi dicendo: nec solum discipuli specialiter, sed etiam quicunque fideles, & iusti æternaliter sunt mater mea & fratres mei. *Quicunque enim fecerit*, corde, ore, & opere, *uoluntatem*, in præceptis ac consilijs & exemplis, *patris mei qui in cœlis est: ipse meus frater, & soror, & mater est*: frater & soror credendo, quia filius Dei est: dedit enim eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius. Frater quippe & soror dicitur, propter utrunque sexum qui ad fidem colligitur. Qui autem Christi frater & soror est credendo, mater eius fit prædicando: & in cordibus proximorum dicto, uel exemplo eum generando. Igitur qui filij & filię ac hęredes Dei sunt per gratiã, & fratres, & sorores, & matres, ac hæredes Christi sunt, qui est Dei filius per naturam. Hinc etiam eos & fratres, & sorores, ac matres uocat, quoniam quasi fratres, & sorores ac matres diligit. Et his quidem uerbis apertissimè monstratur quòd carnali amori spiritualis

Fratres Domini.

Chrysosto. hom. 45 in Matthæũ. Matt. 12. & Luc. 11.

Foris stant parentes.

Mysticè. Beda in c. 11. Lucæ. Maria Christum quæsiuit ter.

Non intermittenda officia diuina.

Matrem nosse dissimulat Dominus.

Hieron. in c. 12. Mat.

Ambrosius libro 7. in Lucam.

Ioan. 1.

Amor et spiritualis praeferendus carnali.

amor debet praeferri: & propinquitas charitatis pro pinquitati consanguinitatis. Eo enim amore & matrem & fratres, omnesque propinquos nostros diligere debemus, quo Christus matrē & fratres suos dilexit. Diligebat enim eos, non quia magis secundum carnem propinqui erant: sed quia uoluntatem patris eius magis faciebant. Ille ergo magis Christo est propinquior, qui est melior. quia ut dicit Hieronymus: Non in sexibus, sed in factis discernit. Et ut ait Gregorius: Apud Dominum non gradus elegantior, sed uitae melioris actio comprobatur. Hanc autem sententiam, secundum Chrysostomum, Dominus induxit, ut nullus de generis nobilitate, aut sanctorum propagine sine uirtute confidat: docens nos in nulla cognatione confidentes uirtutem negligere. Si enim Mariae nihil prodesset matrem esse nisi uirtus adesset: quis unq; alius per cognationem saluabitur? Vna enim nobilitas sola est uoluntatem Dei facere, & hic nobilitatis modus est illo melior & principaliter.

Gregorius epist.32. Chrysosto. hom 45. in Matthaeu.

ORATIO.

DOMINE *Iesu Christe, da mihi ut uerbum tuum audiam fide credendo, & custodiam opere adimplendo; fac me spiritualiter per auditum portare, & per custodiam nutrire idipsum Dei uerbum. Da mihi Domine Deus meus ut occupationem spiritualem omni affectione carnali, & opus Dei negocijs humanis, ac uniuersaliter utiliora minus utilibus, te rectore, te duce praeferam semper & praeponam. Fac me corde, ore, & opere tuam in praeceptis, consilijs & exemplis facere uoluntatē: ut merear seruitor tibi gratus fieri, & tandem inter Dei filios & haeredes per tuam gratiam computari. Amen.*

De increpatione Pharisaeorum, & legis doctorum. Cap. LXXVI.

Lucae 11. Matt. 23.

CVM autem Dominus iam praemissa loqueretur, *rogauit eum quidam Pharisaeus ut pranderet cum illo.* Inuitabant Pharisaei Dominum non ut reficerent: sed ut comprehenderent, accusarent, & perderent. Vnde ad domum Pharisaeorum non intrabat nisi rogatus, sed ad conuiuium Publicanorum bene ibat etiam non inuitatus. Supponendum est quòd Dominus post sermonem exiens de domo, in qua hospitatus fuerat & docuit, locutus est matri, decētem honorem exhibens ei: & deinde iuit ad domum Pharisaei, magis intendens reficere, quàm refici. Vnde Cyrillus: Sed Christus qui Pharisaeorum nequitiam nouerat: dispensatiuè condescendit, satagens commonere eos, ad similitudinem optimorum medicorum, qui grauius infirmantibus afferunt remedia suae industriae. *Et ingressus*, domum, *recubuit*; & requieuit, id est ad comedendum se posuit. Omisit autem lauare manus, ut illotum errorem corrigeret qui credebant, quòd illa lotio ad salutem necessaria esset: & ut per eam interior mundatio à peccatis fieret: & ut demonstraret quòd non lotis manibus manducare, hominem non coinquinat. Vnde Pharisaeus intra se murmurauit, & reputauit magnam esse culpam quòd secundum traditiones Iudaeorum non esset lotus ante prandium. Mira stultitia: filium Dei arguit, quia praecepta hominum non seruat, quia traditionibus hominum subiectus non erat. Dominus autem cogitationi illius respondit: ostendens per hoc se esse Deum, cui nuda & aperta sunt secreta cordium, & arguit ipsos Pharisaeos, qui quod foris erat à sordibus exterioribus mundabant: & quod intus erat, à macula rapinae, & iniquitatis & fraudis nō mundabāt: quia de mūditia exteriori in uasis & corporibus suis erant multum solliciti & diligētes, & de munditia interiori ipsius mentis negligentes, & non curantes: cùm tamen mentò deberet esse ecōuerso, quia interior munditia est necessitatis: exterior autē solummodo honestatis: unde non interior, sed exterior sine peccato omitti potest. Et ideo Christus exteriorem lotionem omisit, ut haberet occasionem arguendi Pharisaeos: de exteriori munditia tantum curantes, & interiorem negligentes: exterius simulātes iustitiam, & sanctitatē, intus retinentes nequitiam & iniquitatem. Sed ò Pharisaee mūda prius quod intus est, s. cor & animā à fraude & malis desiderijs ut mūdum fiat, quod est de foris, ut foris per opera ueraciter sanctitatē ostendere possis. Qui enim utrāque hominis naturam, s. corpus & animam fecit, utramque mundari desiderat. Vbi Beda: Hoc contra illos qui corporalia peccata, fornicationem uidelicet, immunditiā, libidinē, furtum, rapinam & caetera talia, quasi grauissima detestantur: spiritualia uerò quae non minus damnat apostolus, hoc est amaritudinem, iram, indignationē, clamorem, blasphemiam, superbiā, & auaritiam quae est idolorum seruitus, ut leuia contēnunt: Haec Beda. Per hoc etiam arguuntur illi qui de minoribus magnā uim faciunt, & de maioribus parū curant. Sicut aliqui religiosi plus ponderant fractionem silentij, uel aliquid eiusmodi, quā iniustum grauamen proximi, uel aliam etiam transgressionem praeceptorum Dei. Pharisaeis etiam similes sunt clerici, qui bene tonso capite & rasa corona in ueste alba & munda, & lotis manibus accedunt ad altare intus pleni auaritia & iniquitate, alijsque immunditijs multifariè: ac legem Dei postponentes, & traditiones hominum in exterioribus sollicitè custodientes. Deinde Dominus, quasi bonus pceptor, docet qualiter nostri contagium corporis mundare debemus, dicens: *Veruntamen*, do uobis salutis consilium, scilicet, *quod superest*, id est, de eo quod remanet post aliorum restitutionem, *date eleemosynam*, quia primò debet fieri restitutio, & de eo quod remanet eleemosynarum elargitio: uel secundū Bedā, de eo quod superest uictui & uestitui necessario. Neque enim ita facienda iubetur eleemosyna, ut teipsum consumas inopia: sed ut tui cura corporis expleta, inopem quantum

Beda in c. 11. Lucae. Eph. 5.

Pharisaeorum similes.

quantum uales sustentes. *Et ecce omnia munda sunt*
uobis, quia eleemosyna magnam habet uirtutem ad
Dan 4.
peccatorum remissionem. Vnde in Daniele dicitur:
Peccata tua eleemosynis redime. Vel, *ueruntamen*, con
silium & remedium, *quod superest*, & restat post tan-
ta scelera do uobis: hoc s. *date eleemosynam*, scilicet or
dinatè ut incipiatis à uobis. Quod dictum sic est in-
telligendum, ut prius homo sibi faciat eleemosynam
mundando se interius per fidem & baptismum cre-
dendo in Christum: & si post baptismum immundi
tia innocentiæ fuerit fœdata, emundet conscientiam
per pœnitentiam: qui enim vult ordinatè eleemo-
synam dare, id est misericordiam facere, à seipso de-
bet incipere, & eam primò sibi dare. Est enim elee-
mosyna omne opus misericordiæ. Vnde in Eccle-
siastico dicitur: *Miserere animæ tuæ placens Deo.* Nul-
lum enim opus hominis Deo placere potest, nisi ip-
Eccle. 30.
se prius placeat. Vnde in Gen. legimus q Deus prius
Gen. 4.
respexit ad Abel quàm ad munera eius. Et tunc su-
perest, ut qui propriæ subuenit miseriæ, subueniat &
alienæ dando eleemosynam procedentem ex fide
& charitate, & sic per misericordiam sui & proximi
omnia munda sunt: & nullam mentem inquinant &
immundam faciunt. Ergo misericordia & abolitio
peccati promittitur omnibus misericordiam facien
tibus. Quod itaque hic dicitur, *date eleemosynam*, ad
omnia quæ utili miseratione fiunt valet. Non enim
solum qui dat esurienti cibum, & cætera huiusmodi:
verumetiam & qui dat veniam peccanti, atque orat
pro eo: & qui corripit, & alia emendatoria pœna ple
ctit, eleemosynam dat. Vnde Agustinus: Facere elee
Augustin. ser. 30. de uerb. domini. Eleemosynã facere.
mosynam, est facere misericordiam. Si intelligis, à te
incipe. Quomodo enim misericors es alteri si crude
lis es tibi? Audi scripturam dicentem: Miserere ani-
mæ tuæ placens Deo. Redi ad conscientiam tuã qui
cunque malè aut infideliter viuis, & ibi inuenies mẽ-
dicantem animam tuam: inuenies egentem, pau-
perem, erumnosam: inuenies forte nec egentem,
sed egestate obmutescentem: quando inuene-
ris animam talem intus in corde tuo, illi fac prius
eleemosynam. In iudicio & charitate fac eleemosynã
cũ anima tua. Quid est iudiciũ? Displice tibi. Quid
est charitas? Dilige Deum, dilige proximum. Hanc
eleemosynam si prætermittis, quantumuis ames: ni-
hil facis, quando tecum non facis. Hæc Augustinus.
Et quia Pharisæi ex hypocrisi non solum quærebãt
exteriorem mundiciam, sed etiam apparentem iusti
tiam ac decimas dabant: & eleemosynam faciebant:
putauerũt Christum inaniter loqui, quasi eis qui e-
leemosynam non facerent, & eum in cordibus suis
deridebant. Non solum enim triticum, uinum & o-
leum: sed etiam res contemptibiles: scilicet ciminum
rutam, mentam, & huiusmodi decimabant: & de re-
siduo eleemosynam faciebant, quod non facile facit
Christianus aliquis, ut per hoc apparerẽ iusti, quasi
uolendo implere mandatum Dei de decimis reddẽ-
dis, etiam circa minima, ut per hoc crederentur mul
tum uoluntarij ad implendum diuina mandata, cùm
tamen essent transgressores in maioribus, & vt de eis
diceretur à uidentibus, quoniam omnium decimas
dant, qui etiam olerum decimas dare non neglĩgũt.
Dominus uerò cogitatum eorum sciens, subiunxit
dicens: *Væ*, scilicet damnationis, *uobis Pharisæis, qui*
decimatis mentam, & rutam, & omne olus, scilicet mi-
nuta & contẽptibilia fructuum vestrorum, *& relin-*
quitis grauiora legis, scilicet, *iudicium & iustitiam*, sub-
uertendo, *ac charitatem*, & opera misericordiæ omit-
tendo. Non est hoc facere misericordiam & eleemo
synam, *hæc*, enim, scilicet iudicium & charitatem:
oportet facere, primo loco: quia hæc præcepta sunt ad
Dei honorem, & illa scilicet decimam & eleemosynã
non omittere, quę sunt ad sacerdotum & proximi ne
cessitatem. Illa facite, & ista præponite. Non enim
per eleemosynam emitur impunitas in iniquitate ma
nentibus. Decimantes igitur & eleemosynam facien
tes, exteriora mundabant: sed quia iudicium & chari-
tatem relinquebant, interiora non mundabant.
Optimè autem coniunguntur iudicium & charitas,
quia iudicium sine charitate vergit in crudelitatem:
charitas sine iudicio in remmissionem: charitas cum
iudicio in æquitatem. Istud autem de decimatione
potest dupliciter intelligi. Vno modo respectu sui,
quia licet ministri templi acciperent decimas à popu
lo: tamen de illis acceptis à populo, & de his quæ ha-
bebant ex labore suo, decimas reddebant sacerdoti
summo: & ideo ad simulationem sanctitatis redde-
bant eis decimas de minimis. Hoc etiam faciebant ra
tione cupiditatis: vt per exemplum sui inducerẽt po-
pulum ad reddendum sibi decimas de omnibus us-
que ad minima. Alio modo potest intelligi respectu
aliorum, quos per doctrinam suam inducebant ad
decimas strictè sibi soluendas. Illud etiam quod de
omissione grauiorum legis additur, similiter du-
pliciter intelligitur. Vno modo respectu sui, quia ista
quæ erant magnæ necessitatis facere omittebant.
Alio modo respectu aliorum, quia alios ad talia ob-
seruanda inducere negligebant. Silimiter hodie fa-
ciunt sacerdotes Ecclesiæ & prælati qui solliciti sunt
Prælatorũ auaritia.
circa subiectos de redditione decimarum, & similiũ
quæ eis debentur, & parum curant si in maioribus
criminibus inuoluantur. Et quia honor est præmiũ
virtutis, & ex appetitu apparentis iustitiæ, sequitur
appetitus indebiti honoris: ideo consequenter ar-
guit arrogantiam & ambitionem Pharisæorum, com
minando eis uæ & pœnam æternam, dicens: *Væ*, id
est æterna damnatio imminet, *uobis Pharisæis qui dili*
gitis primas cathedras in synagogis. Non dicit qui ha-
betis cathedras: sed, qui diligitis: has enim appetere,
ambitionis est: iniunctas suscipere, charitatis. In quo
reprimit omnem indebitum appetitum honoris, &
instruit nos vt ambitione careamus, & primatum in
Ecclesia non ambiamus. Væ ergo miseris ad quos
Pharisæorum uitia transierunt: qui per breue & in-
certum huius uitæ suæ curriculũ quo peccata humi-
liter deplangere debuerunt, ad prioratum aspirare,
uel pro eo certare non metuunt. Et non solum uole-
bant esse doctores & magistri in synagogis, uolẽtes
vocari ab omnibus rabi, sed etiam quærebant, *saluta*
tiones in foro, causarum & negociorum, ex quo vide-
tur quòd iidem erant in synagoga magistri, & in fo-
ro aduocati. Sed non conuenit ut litibus intendant
Litibus abstineat clericus.
qui diuino officio mancipantur: nemo enim militãs
Deo implicat se negocijs secularibus. Vnde Raba-
Rabanus in Matth.
nus. Culpa non carent si in foro litibus intẽdant, qui
in cathedra Moysi & Synagogæ magistri cupiunt ap
pellari. Et quia vitia occulta puniẽtur adeo grauius,
quanto peccatores tales volunt alii præferri in hono
ribus: ideo post hæc arguit eorum simulationẽ, com
minando eis væ pœnę æternę, quia erant quasi sepul
chra quę non apparent, scilicet exterius qualia sunt
interius, quia aliquando exterius ornantur, & fœto-
re interius replentur: & homines ambulantes suprà,
nesciũt qualia sunt intrà. Sic quicunque decepti per
Pharisęorum & hypocritarum sententias eos imitan
tur,

tur, quasi suprà sepulchra ignoranter gradiuntur. Et bene comparat eos mortuorum sepulchris, quia anima mortua est in corpore hypocritę & peccatoris. Vnde sepulchrum dicitur, quasi semi pulchrum, & tales sunt hypocritæ exterius nitidi, & interius fœtidi. Tales non sunt filij sponsæ, id est Ecclesiæ, quæ dicit: Nigra sum, scilicet exterius: sed formosa sum, scilicet interius: sed isti econtrariò sunt dispositi. Hic reprehenditur quælibet sanctitatis simulatio falsa: vt abstineamus ab ea. Vnde Cyrillus: Per ea quibus illos reprehendit, nos facit meliores: vult enim ambitione nos carere, & non plus uenari apparentiam, quàm veram existentiam, quod tunc Pharisæi agebant. Vnde & Chrysostomus: Sed quòd tales extiterint Pharisæi non est mirabile. Si autem nos digni reputati fieri templa: fiamus repentè sepulchra solum fœtorem continentia, hoc est extremæ miseriæ. *Quidam autem legisperitus*, dicta à Christo contra Pharisæos in contumeliam legisperitorum, retorquet dicens: *Magister hæc dicens*, non tantum Pharisæis, sed, *etiam nobis*, legisperitis qui maiores sumus, *contumeliam facis.* Hic legisperitus ignorabat imperitus legem veritatis: quia redargutio culpæ, non est contumelia personæ: & qui erubescit redargui, cessat à culpa: nec offendat eum corripientis charitas, sed propria iniquitas. Vbi Beda: Quàm misera conscientia, quæ audito Dei verbo, sibi contumeliam fieri putat: & commemorata pœna perfidorum, se semper intelligit esse damnandam. Vnde mihi meisque similibus vnum superest suffragium Domino cum Propheta supplicare: *Vtinam dirigantur uiæ meæ, ad custodiendas iustificationes tuas: tunc non confundar, dum respiciam in omnia mandata tua.* Hæc Beda. Communiter scribæ & legisperiti erant doctores legis, quæstiones legis soluentes: Pharisæi verò, scilicet sacerdotes Iudęorum, diuisi ab alijs, quasi religiosi videbantur. Dominus autem liberrimus vitiorũ corrector, nec legisperitorum altitudinem verebatur: sed eos redargui, quia peccata eorum publica & manifesta erant, & ideo publicè eos arguendo, contumeliam eis non faciebat: prout iste legisperitus sibi imponebat. Sed non sic hodie nostri maiores faciunt qui in corrigendo personas accipiũt. Vnde Augustinus: Nostri principes cum pauperes delinquentes publicè arguãt & confundant, diuitibus maiora peccantibus, nec nutum faciunt. Quapropter Anaxagoras leges principum telis aranearum comparabat, quæ minora animalia capiunt, & maiora transmittunt. Vnde Chrysosto. Si possibile esset in diuites vindictam procedere: videres ex eis repleri carceres vniuersos. Sed cum omnibus suis hoc malum habent diuitiæ, quòd in malignitate peccantes ab vltionibus eruunt. Vnde etiam Valerius Maximus narrat, quòd Socrates videns unum duci ad suspendium risit, & interrogatus cur rideret, respondit: Video magnos latrones ducẽtes paruum latronem ad suspendium. Minuta sacrilegia puniuntur: sed magna triumphis extolluntur. Vnde & Augustinus: Remota iustitia, quid sunt regna nisi magna latrocinia? & latrocinia quid sunt nisi parua regna? Ideo eleganter & veraciter Alexandro Magno quidam pirata comprehensus, cum ab eo interrogatus quid sibi ut mare infestum haberet, ille libera voce respondit, quid tibi vt orbem terrarum? Sed quia ego exiguo nauigio facio, latro vocor: quia tu magna classe, imperator. Et reuera sic heu est & hodie: nam minores & pauperes pro leui transgressione grauiter puniuntur: sed maiores & potentes etiã

Simulatio proscribitur.

Chrysost. hom. 8 ... Mat.

Beda in ca. 11. Lucæ.

Psal. 118.

Augustin. lib. 4. de ciuitate c. 4.

Pirata responsum.

pro enormibus nihil patiuntur. Sed non glorientur quia in præsenti sic intacti permanent: nam in futuro pœnas debitas cum vsura recipient. Tunc potentibus qui hic perperam pauperes innocentes iudicabant: nullum erit consistorium, nullum tribunal: sed coram illis tunc iudicio stabunt, quos hic suo peruerso iudicio nedum iudicabant, sed & sæpius condemnabant. O quod iniustitiæ fiunt hodie in una ciuitate, de quibus non esse mirum si ipsa & tota patria redigeretur in nihilum. Aliter enim iudicant extraneo quàm domestico. Aliter minori quàm maiori. Aliter per carnẽ coniũcto q̃ remoto. Aliter pauperi q̃ diuiti: quod omnino & manifeste est contra legem Dei altissimi. Nullam quippe legem scriptam in iudicando respiciunt, sed secundum affectiones uarias quas ad diuersas personas habent, sententias uarias proferũt: dicentes sic vel sic mihi videtur. nec dicunt, sic vel sic in lege scriptum habetur. Quanta autem mala iniustitia inducit, patet ex bonis quæ iustitia facit. De quibus Cyprianus sic ait: Iustitia regis, pax populorum, tutamen patriæ, unitas plebis, munimentum gentis, cura lãguorum, gaudium hominum, temperies maris, aeris serenitas, terræ fœcunditas, solatium pauperum, hæreditas filiorũ, & sibimetipsi spes futuræ beatitudinis. Hæc Cyprianus. Horũ omnium contraria timenda & expectanda sunt de iniustitia: quia in lege veteri & Euangelica legitur populus punitus propter mala iudicia. Et heu iniustitia & malorũ consuetudo in multis locis intantum excreuit, quòd vix extirpari possit. Vnde quia mala consuetudo multa mala inducit; ideo apud Longobardos communiter dici consueuit, quòd melius est in ciuitatem ignem ponere, quàm malã consuetudinem inducere: quia ad extinguendum ignem omnes currunt, ad malam verò consuetudinem ampliandam omnes intendunt. Sed vtinam sequerentur doctrinam & consilium Senecæ, qui sic dicit de consuetudine: Bona consuetudo excutere debet, quod mala induxit. Et primò redarguit Dominus legisperitos de immoderata dominatione & inordinata austeritate, comminando eis, *uæ*, damnationis, quia alijs onera importabilia imponebant: & ipsi nec vno digito tangere sarcinas curabant, id est alijs imposita nec in minimis perficiebãt: alijs erant seueri, & sibi nimis propitij: contra ius naturale in alijs fieri volebant quod sibi nolebant: dicebant & non faciebant: docebant grandia, & non faciebant minora. Isti diuersa pondera habebant: aliter enim facta propria, & aliter aliena ponderabant. Vbi Theophilus. Quotiens enim doctor facit quæ docet alleuiat fascem tradens ad exemplum seipsum. Quando verò nil agit eorum quæ docet: tunc graues fasces uidentur eis qui doctrinam suscipiunt: vt pote quæ nec à doctore possunt portari. Per istos signãtur prælati, alijs imponentes grauia & magna, & pauca faciẽtes aut nulla. Vnde Gregorius Nicenus: Tales sunt modo multi iudices seueri peccantium, & debiles agonistæ: intolerabiles legislatores, & debiles portitores: nec appropinquare volentes nec palpare uitæ honestatem, quam irremediabiliter exigunt à subiectis. Deinde redarguit legisperitos, condemnando eos de simulata deuotione, & falsa religione: quia ob fauorem vulgi captandum simulabant se horrere & cõdemnare acta & peccata ac perfidiam patrum suorum, *monumenta Prophetarum quos occiderunt patres*, eorum per hypocrisim & non ex pietate, magnificè ędificando & ornando: quasi de morte innocentum Prophetarum dolentes & dicentes, quòd si fuissent in

Cyprianus lib. de duodecim abusionibus. Iustitia laudes.

Consuetudo mala plus nocet igne.

in, *diebus patrum*, suorum, *non*, essent, *socii in sanguine Prophetarum*, vt viderentur iustiores patribus suis, qui occiderunt illos: sed ipso opere testificabantur quantum paternæ nequitiæ consenserint persequendo Christum Dominum Prophetarum eis promissum, & ab ipsis Prophetis prænunciatum. Defectus aliorum videbant & nõ suos. Quia vt dicit hic Chrysostomus. Alter alterius culpam facile intelligit, suá difficilè. Secundum literalem sensum hoc faciebant vt viderẽtur horrere crudelitatem patrum suorum: & similiter faciunt qui vitia verbis detestantur, vt ab eis immunes ab ignorantibus videantur. Deinde redarguit legisperitos condemnando eos de praua & peruersa scripturarum expositione: quia gloriabantur se habere notitiam legis & prophetarum, quam Christus vocat clauem scientiæ: quia per hanc notitiam potuerũt in fidem & veritatem Christi intrare: sed ipsi malitia excæcati hanc clauem abstulerunt: dicta legis & Prophetarum, vel truncando, vel peruersè intelligendo & exponendo, ac Christi dogmata & opera denigrando: vt ipsi ad intellectum veritatis & fidem non intrarent, nec alios qui intrare desiderabant, intrare permitterent: quia peruersitate doctrinæ suæ prohibebant. Clauis ergo scientiæ est authoritas docendi, per quam debet intellectus nerus latens interius aperiri, & ipsi econtrariò claudebant peruersè interpretando, & alios in errorem ducẽdo: ut patet circa præceptum de honore parẽtum, quod per suam euacuabant doctrinam: & etiam circa alia plura Domini præcepta secundum Bedam. Omnis etiam doctor qui auditores quos uerbo ædificat, exẽplo scandalizat: nec ipse regnum Dei intrat, nec eos qui poterant intrare permittit. De præmissis redargutionibus Scribarum & Pharisæorum habes latius infrà feria tertia post palmas: ubi ponuntur multa similia, sed non sunt eadem, quia diuersis temporibus dicta. Vltimo exaggerat Pharisæorum & legisperitorum nequitiam & obstinationẽ, qui ex uerbis Christi nõ fuerunt emendati: sed magis peiorati, quia *cùm* Dominus, *hæc*, præmissa ad illos diceret, ueritate offensi cœperunt doctorem ueritatis persequi, & dolo sè sibi insidiari: quia cœperunt hæc grauiter insistere, id est resistere ac instare, *& os eius comprimere*, id est sermonem eius in pluribus interrumpere, seu uerba oris eius calũniari, *de multis insidiantes ei, &*, multa ab eo insidiosè, *quærentes*, ut eũ tererrent & stupe facerent: quia conturbati minus præuident, & sic ex uarijs quæsitis & obiectis aliquid calumniabile de ore eius extraherent: & in uerbis eum caperent ut accusare eum possent. Doctrina ergo ueritatis fiebant deteriores, qui inde debuerant fieri meliores. unde Beda: Quam uera perfidiæ simulationis & impietatis suæ crimina audierint, ipsi testantur, qui tanto intonante turbine, non ipsi resipiscere: sed doctorem ueritatis insidijs moliuntur aggredi.

Chrysosto. ho 41. operis imperfe.

Beda in ca. 11. Lucæ.

Pharisæorũ obstinatio.

Beda in ca. 11. Lucæ.

ORATIO.

DOMINE *Iesu Christe, da mihi ante prandium spirituale, scilicet ante perceptionẽ sanctæ eucharistiæ, per confessionẽ puram spiritualiter baptizari & lauari, ut ab inimicorum insidiis & accusationibus te protegente ualeam liberari. Da mihi uitare omnem hypocrisim & simulationem: omnem arrogantiam & ambitionem: ne peccem in te, uel in proximum meum per mendacem usurpationem perfectionis, per excellentiam singularitatis, per temeritatem iniusti iudicij, uel per prauitatem cuiuscunque mendacij, ne cùm Pharisæis in uanitate participem, sed te ueritate me ducente, per te uiam, ad te uitam misericorditer perueniam. Amen.*

De fratre petente diuidi hæreditatem, & de diuite uolente horrea ampliare. Cap. LXXVII.

QVIDAM autem de turba cognoscens Iesum esse iustum, dixit ei: *Magister dic fratri meo, ut mecum diuidat hæreditatem.* Non fuit iste expertus quàm bonum, & quam iocundum, habitare fratres in unum. Inconuenienter autem petebat, quia nec tempus, nec locus erat: & Christus temporalibus non intendebat: imo ea contemnere docebat, qui etiam tantum colligere & non dispergere uenerat: & ideo respondit dicens: *Homo*, scilicet carnalis & terrenus, humum sapiens, & secundum hominem ambulans, *quis me constituit iudicem*, scilicet litium, *aut diuisorem*, scilicet facultatum, *super uos*, scilicet qui fratres estis inter quos non iudex, sed pietas debet esse sequestra: quasi diceret: Nõ sum missus, siue constitutus ad iudicium terrenarum possessionum, sed cœlestium. Non sum dissensionis Deus, sed collectionis, & pacis, & unitatis: qui ueni homines pacificare cum Deo & Angelis. & ut multi cor unum & animam unam habeant: nõ ut diuidantur per diuersa, sed ut colligantur & habeant omnia communia: nec sit aliquis egens inter illos, sed diuidatur singulis, prout unicuique opus fuerit. Ille qui non colligit mecum, est fraternitatis diuisor & dissẽsionis author. ubi Beda: Qui magistro supernæ pacis gaudia commendanti terrenæ diuisionis uult ingerere molestiam: merito homo uocatur secundum illud. *Cùm sit inter uos zelus & contentio nonne homines estis?* ubi Ambros. Bene ergo terrena declinat, qui propter diuina descenderat. Nec iudex dignatur esse litium & arbiter facultatum, uiuorum habens mortuorumque iudicium & arbitrium meritorum: Non solum ergo quid petas, sed à quo postules intuendum est. Nec maioribus intento animo, putes minoribus obstrependum. Vnde non immeritò refutatur hic frater, qui dispensatorem cœlestium gestiebat corruptibilibus occupare hæc Ambrosius. Per hoc quòd Christus noluit se intromittere de diuisione hæreditatis terrenæ: ostendit quòd prædicatores Euangelij, & spiritualibus dediti, non debent se intromittere de negocijs secularibus, ob quæ minus solliciti sint de spiritualibus. Sic & Apostoli

Lucæ. 12. Psal. 132.

Christus litium iudex esse noluit.

Act. 4. Beda in ca. 12. Lucæ.

1. Cor. 3. Ambrosius libro. 7. in Lucam.

Prædicatores à secularibus abstineant.

[*Act.6.*] stoli ut possent uacare uerbo Dei, curam temporalium à se abiecerunt dicentes: *Non est aequum nos derelinquere uerbum Dei, & ministrare mensis*. Sed heu hodie personae Ecclesiasticae litibus & causis cousq; occupantur, ut his solummodo vacare videantur; vtiliora postponentes, & legem Dei: auaritia ad hoc tracti & inuitati. Primò quidē floruit Ecclesia in strage martyrum. Secuudò, creuit in persecutione haereticorum: nūc autem corruptione falsorum fratrum litibus & inutilibus crescere non desinit. Quāuis ergo Dominus poterat, tamen diuidere nolebatne, sicut multi faciunt, spiritualia propter temporalia intermitteret, & ne fauere videretur auarae cupiditati petentis, qui ad circunueniendum fratrem hoc petebat: & quem non tam ius, quàm res & amor habendi trahebat: quique terrena & non coelestia sapiebat, sicut terreni inter quos huiusmodi zelus, & contentio diuidendae haereditatis esse solet. Vnde & ex hoc consequenter auaritiam quae à Deo separat: statim reprehendit, & cauere docuit dicens, tam ad turbas quàm ad discipulos, quia auaritia commune vitium est tam clericorum, quàm laicorum: tam religiosorum, quàm secularium: tam minorum, quàm maiorum, quia omnes auaritiae student. Vnde eos, [*Beda in ca. 12. Luca.*] secundum Bedam, occasione huius stulti petitoris aduersus auaritiae pestem, quae radix omnium malorum est, praeceptis pariter & exemplis munire satagit dicens: [*1.Tim.6.*] *Cauete ab omni auaritia*, scilicet tam interiori quàm exteriori quae consistit in cupida acquisitione temporalium & tenaci retentione eorum. [*Beda ibidē.*] unde Beda: Dicit autem, *ab omni*, quia non nulla simpliciter ab hominibus geri videntur: sed internus arbiter qua intentione fiant, quia cernit, diiudicat. vel secundum Cyrillum, dicit ab omni, scilicet magna & parua. [*Matth.4.*] *Quia non in abundantiam diuitiarum cuiusquam vita eius est*, scilicet spiritualis, per quam coniungitur Deo, qui non in solo pane uiuit homo: nec etiam corporalis, quia temporalis uita diuinarum multitudine non protenditur: imo frequenter ex sollicitudinibus animarum, & delitiis corporum, minuitur. Vita hominis temporalis non consistit in abundantia rerum: quia quādoque plus minuitur & abbreuiatur in prosperitate, quam aduersitate. Vita etiam spiritualis nō consistit in abundantia: imo frequenter periclitatur. [*Chrysosto. de his qui vacant delitijs.*] vnde Chrysost. Neque enim animae soli, sed ipsi corpori sunt nociuae delitiae: eo quòd ex forti fit debile, & ex sano aegrotiuum: ex agili graue, ex formoso deforme, ex iuuene veternosum. [*Seneca de uita breuitate.*] vnde & Seneca: Potest nostra prouidentia longiorem prorogare huic corpusculo moram: si voluptates quibus maior pars perit, poterimus regere & coercere. Haec Seneca. Propter abundantiam quoque & superfluitatem ciborū & potuum, mors plurimum acceleratur. Plures enim ex repletione quàm ex attentatione moriuntur. vnde dicit Hipocrates quòd ex plenitudine, quaecunque aegritudines generantur. Vitae etiam pauperum nullus struit insidias. diuites autem in omni loco, cibo & potu timent eas. [*Theophil. in eum locum.*] vnde Theophilus: Hoc dicit Dominus refellens auarorum intentiones, qui vidētur coaceruare diuitias, quasi diu victuri. Sed nunquid te opulēna longaeuum efficiet? Quid igitur manifestè sustines mala tam incertae quietis. Nam dubiū est an debeas attingere senium, cuius gratia thesaurizas. Et ad detestandum auaritiam, & ad suum propositum declarandum, inducit similitudinem. [*Idem ibidem.*] vnde Theophilus: Dico quòd ex affluentia opum non protelatur vita humana: ad huius fidem parabolam subdit: *Hominis cuiusdam diuitis uberes fructus ager attulit*, id est abundantes & multo plures quam solito cursu consueuit: & cogitabat prae sollicitudine, quia abundantia diuitiarū inducit sollicitudinē, & per consequens animi anxietatem, quia non supplent indigentiam. *Cogitabat inquam intra se dicens*: non extra se proferens, ne audiretur: diues enim auarus omnem hominem timet: [*Diuites omnes formidolosi sunt. Augustin. ser. 20 de uerbis domini.*] nam secundum Augustinum: Videt diuitem, & aestimat praedonem: videt pauperem, & suspicatur furem. *Quid faciam quia non habeo quò congregem fructus meos*. Angustiabatur iste diues ex opulentia, infoelix in praesentibus bonis, infoelicior in futuris: ager enim ei non tam redditus, quàm gemitus attulit grauiores: & sollicitudo nimia creuit ei ex auaritia, & angustia ex satietate: *destruam horrea mea, & maiora faciam*: Non oportebat eum horrea dilatare: bene erant horrea parata, scilicet pauperum esurientium ventres, sed non meminit communis naturae, nec sciebat cogitare, nisi de congregatione temporali, non de coelesti, cuius horrea sunt pauperes Christi. *Et illuc inquit congregabo*, cùm econtrariò deberet dicere dispergam pauperibus, *omnia quae nata sunt mihi*, id est propter me solum, vel meo labore, *& bona mea*, in quo dicit mendacium, quia ex iniquitate dictum est meum & tuum: cùm omnia iure naturae essent communia. Bona sua reputant temporalia, cùm tamen hominis, vt homo est, sint bona spiritualia, & non terrena. unde Gregorius: Non est hominis terrena possessio, sed coelestis. [*Ambrosius lib.7. in Lucam.*] Et Ambrosius: Non sunt bona hominis quae secum ferre non potest: sola misericordia est comes defunctorum. Vnde dixit quidam philosophus, qui de incendio euaserat, Ego nihil perdidi: bona mea mecum sunt: animo enim illa porto, non humeris. Bona nostra, bona interna sunt. Vnde Seneca: Sapiens intra se omne bonum terminabit. [*Bias.*] Et dicit idem Seneca, quòd quidam capta patria & liberis amissis: cum ex incendio publico solus, & tamen beatus exiret: interroganti uictori num aliquid perdidisset, nihil inquit perdidi: bona mea mecum sunt. *Et dicam animae meae*, id est animalitati meae, uel mihimetipsi, secundum quòd totus homo denominatur, à parte digniori. *Anima mea habes multa bona*: imo habebatur ab eis, *posita*, id est reposita & congregata ad obseruandum auarè: non ad erogandum liberè, *in annos plurimos*. Vbi Cyrillus: Diues igitur non parat permanentia horrea, sed caduca: & quod stultius est, uitae sibi taxat longitudinem. Sed ò diues, fructus quidem habes in horreis, sed annos plurimos unde poteris obtinere? Hic arguitur habentium redditus sibi sufficientes reprehensibilis detentio, & collectio supra annum eorum, quae singulis annis redeunt & innouantur. Et subiungit: *Requiesce*, scilicet à labore, ubi pesti auaritiae pestem iungit desidiae, ut nec pro temporalibus Deum interpellet, ecce ocisitas: *comede*, ecce gulositas: *bibe*. ecce ebrietas: *epulare*: splendidè & superbè magno delitiarum apparatu, ubi praedictis malis etiam lasciuiā & uoluptatem addit, ecce commessationis celebritas. Hic ergo exprimuntur quatuor mala quae euenire solent ex diuitiarum abundātia. [*Ezech.16.*] *Haec fuit iniquitas Sodomae, superbia*, in epulatione, *saturitas panis*, in commestione, *& abundantia*, in ebrietate, & otium in requie. Vbi Beda: Cui simile est quod in Ecclesiast. legitur: [*Eccl.11.*] *est qui locupletatur parcè agendo, & haec est pars mercedis illius in eo quòd dicit inueni requiem mihi, & nunc manducabo de bonis meis solus: & nescit quod tempus praetereat & relinquat omnia*

nia

nia alijs. Secundum eundem Bedam non reprehenditur iste diues in eo quòd terram coluerit, & fructus seruare voluerit: sed quòd omnem uitæ suæ fiduciam in sua abundantia posuerit: fructusque natos fructus suos & sua bona computans, nihil pauperibus erogare constituerit, iuxta imperium Domini dicentis: *Quod superest date eleemosynam*, sed suæ in futurum eleemosynæ reseruare studuerit. Sed (vt dicit Basilius:) dum in abscondito loquitur, eloquia eius examinantur, unde sibi responsa proueniunt.

Luce. 11. *Basilius ho. 6. in ditescentes.*

Sequitur enim: *Dixit autem illi Deus*, id est contrariũ suæ cogitationi fecit: dicere enim Dei, facere est: secundum illud Psal. *Ipse dixit & facta sunt. Stulte*, qui non cogitas de Dei prouidentia & iustitia. Vbi Basilius: Audi côueniens tibi stultitiæ nomen, quod tibi nullus imponit hominum, sed ipse Deus, *hac nocte repetent*, scilicet exactores & dæmones, *à te animam tuam*, tamquam suam, & sibi per peccatum venditam & obligatam, vt de cætero tempus non habeas emendandi & te redimẽdi. Vnde in Ecclesiastico, *nihil iniquius quàm amare pecuniam, hic enim animam suã venalem habet.* Vbi Beda: Qui multa tibi delitiarum tempora promittebas, proxima hac nocte morte præreptus alijs congregata relinques. Hæc à Deo ad homines dicere est prauas eius machinationes subita animaduersione compescere. Dies enim exitus tã quam fur in nocte comprehendit, quando stultorum animas futura non præmeditantes eiicit. vnde & Grego. Eadem enim est nocte sublatus, qui multa fuerat præstolatus, vt scilicet qui in longum sibi subsidia colligendo prospiceret, subsequentem diem vel unum minimè videret. In nocte autem ablata est anima, quæ in obscuritate cordis est cuulsa. In nocte ablata est, quæ considerationis lucem habere noluit, vt quod pati poterat præuideret. hæc Gregorius. *Quæ autem parasti cuius erunt?* Quasi diceret, nõ erunt tua, quia non portabis ea tecum: solas enim diuitias virtutum portat homo secum. Vnde Chrysosto. Hic enim ea deseres, non solum nullum inde percipiens commodum, sed etiam sarcinam peccatorum portans super humeros proprios, & quæ quidem à te cõgesta sunt plerunque in manus inimicorum peruenient: à te uerò super his ratio requiretur. vnde & Ambrosius: Frustra enim congregat opes, qui se his nescit vsurum. Neque enim uostra sunt, quæ non possumus auferre nobiscum. Sola virtus comes est defunctorũ: sola nos sequtur misericordia, quæ tabernacula defunctis acquirit æterna. Hæc Ambro. Hęc quæstio. s. *quæ parasti cuius erunt*, potissimè potest fieri personis ecclesiasticis, quæ nõ possunt relinquere bona Ecclesiæ hæredibus suis. vnde in Ecclesiaste: *Vnus est, & secundũ non habet non filium, non fratrẽ, & tamen laborare non cessat: & non satiantur oculi eius diuitiis.* Et applicando ad propositũ, subiũgit: *Sic est*, videlicet similiter stultus, & ad similẽ finẽ ventúrus, ac in nocte & improuisè à diuinis iudicijs rapiendus, *qui sibi*, id est utilitati priuatæ, *thesaurizat*, scilicet bona temporalia non distribuens pauperibus, vt ab eis recipiatur in æterna tabernacula: talis enim in morte pauperrimus erit, quia thesaurizat, & ignorat cui ea congregabit: an tineæ demolienti, an furi effodienti, an hosti diripienti, an igni deuoranti: *& non est diues in Deum*, quia uacuus bonis spiritualibus, & sine thesauro meritorum: cuius expectatio non est Dominus, nec apud Deum est substantia eius. In Deum namque diues est, qui transitoria contemnens pauperibus tribuit: cuius expectatio est Dominus, cuius substantia, id est conscientia fides, & possessio qua sustẽtatur & pascitur est apud Deũ: non in sacculis & inferioribus terræ huius. Sed (ut dicit Gregorius:) tanto quisque minus dolet quòd desunt æterna: quanto magis gaudet, quòd assunt temporalia. vbi Beda: Si is qui sibi thesaurizat, & non est in Deum diues, stultus est & in nocte rapiendus: ergo qui vult esse in Deum diues: non sibi thesauriзet, sed possessa pauperibus distribuat: sic enim sapiens & filius lucis esse merebitur. Vnde bene & Psalmista, cùm de auaro quolibet diuite præmisisset: *sed & frustra conturbatur, thesaurizat & ignorat cui congregabit ea*: mox ubi cordis sui thesaurum locasset aperuit, dicens: *Et nunc quæ est expectatio mea: nonne Dominus, & substantia mea apud te est?* hæc Beda. Per istũ ergo diuitem intelligitur omnis homo congregans & conseruãs bona temporalia, ut inde ociosè & deliciosè uiuat: & frequenter contingit quòd tales subitò moriuntur: & sic à proposito suo defraudantur. Cum isto enim diuite, & multi hodie dicunt apud se: Epulare, lætare quiesce, plenus es bonis, utere, lætus eris: non curo qualia sint post me tempora: fiat tantum pax & fertilitas in diebus meis. Sed timeant tales ne subitò & improuisè animam ab eis rapiant dæmones exactores. Vnde bene de talibus & simılibus, sic dicit Augustinus: Gaudet piscis quando hamum non uidens escam deuorat. Sed cùm piscator eum adducere cœperit, uiscera eius torquentur primò: deinde ab omni lætitia sua per ipsam escã de qua lætatus est ad consumptionem trahitur. Sic sunt omnes qui de bonis temporalibus beatos se putant. Hamum enim acceperunt & cum illo uagantur, ueniet tempus ut sentiant quanta tormenta cum auiditate deuorauerunt. Hæc Augustinus. Quis intelligẽs hæc in diuitijs spem suam ponet: cùm & diuitiæ tam facile amittantur, & homo tã subitò moriatur? Qui enim ista bene attenderet: de facili ab auaritia caueret.

Psal. 148. *Basil. ibidem.* *Eccles. 10.* *Beda in c. 12. Luce.* *Grego. lib. 12. moralium c. 8.* *Chrysosto. ho. de Lazaro. Opum congestio.* *Ambrosius libro. 7. in Lucam.* *Eccles. 4.* *In Deum diues.* *Beda in c. 12. Luce.* *Psal. 38.*

Nam ut ait Hieronymus: Facilè contemnit omnia, qui se cogitat moriturum. *Diuitiæ ergo si affluant, noli cor apponere*: & si non affluant, noli sollicitus pro eis esse ne immunda peste maculeris auaritiæ. Nam ut ait Ambrosius: Omnes cupidi, omnes auari, Giezi læpram cum diuitijs suis possident. Et, ut dicit Chrysostomus: Qui auaritię seruit, & præsentibus compedibus constringetur, & futuris incendijs pręparatur. Dicitur tantum malum esse in inferno quòd semper sitiant, & nunquam satientur: & hanc pœnam auari iam sustinent, qui tantam cupiditatem acquirendi diuitias habent, ut nullo modo satientur. Vnde dicit Basilius de isto diuite, quòd borrea quidem crepabant præ copia conditorum: auarus tamen animus nequaquam implebatur. Quæ est ista auiditas hominum, cùm ipsius beluæ modum non habeant. Tunc enim beluæ rapiunt, quando esuriunt: parcunt uerò prædę, cùm saturitatem sentiunt. Inexplebilis est auaritia hominum: semper rapit, & nunquam satiatur; nec Deum timet, nec hominem reueretur: nec patri parcit, nec matrem agnoscit: non fratri obtemperat, non fidem amico seruat uiduam opprimit, pupillum inuadit. Quæ est insania hæc, acquirere aurum, & perdere cœlum? ut autem dicit Petrus Damianus: Auaritia quasi biceps est coluber: utroque consueuit ore modero, utroque pestiferum uirus influere, dum aut aliena res quæritur, aut habita delectabiliter possidetur. Aliena etiam, secũdũ Gregorium, rapere cõuincitur, qui ultra sibi necessaria retinere probatur. Vnde dicit hîc Basilius: An iniustus est Deus inæqualiter

Hieronym. ad Heliodorum. *Psal. 61.* *Ambr. lib. 7. in Luc.* *4. Reg. 5.* *Basilius ho. 6. in ditescentes.* *Gregorius lib. 15. moralium c. 10.* *Basilius ho. 6. in ditescentes.*

liter res nobis distribuens? Cur tu abundas: ille uerò mendicat, nisi vt tu bonæ dispensationis merita consequaris: Ille verò patiẽtiæ brauiis decoretur? At tu nonne spoliator es, quę dispensanda suscepisti propria reputando? Est panis famelici, quem tu tenes: nudi tunica, quam in conclaui conseruas: discalciati calcius qui penes te marcesſit, indigentis argentum quod posſides: quocirca tot iniuriaris, quot dare valeres. Vnde & Bernardus: Clamant nudi, clamant famelici: conqueruntur, & dicunt diuitibus: Nobis fame & frigore miserabiliter laborantibus, quid conferunt tot mutatoria, vel extensa in perticis, vel plicata in manticis? Nostrum est quod effunditis. nobis crudeliter subtrahitur, quod inaniter expenditis. Et nos enim Dei plasmatio, Christi nos sanguine redempti sumus. Nos igitur fratres uestri videte quale sit de fraterna portione pascere oculos uestros, vita nostra cædit uobis in superfluas copias. Nostris necesſitatibus detrahitur, quicquid accedit vanitatibus vestris. Duo denique mala de una prodeunt radice cupiditatis: dum & vos vanitãdo peritis: & nos spoliando perimitis. Vnde & Chrysostomus: Omnia quæ nobis Deus dat, per nos alijs dat: vt de eo quod accepimus partem impotentibus faciamus.

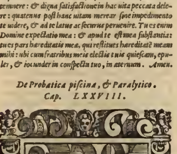
Bernardus epist. 42.

Chrysost. libro. 1. de prouid.

ORATIO.

NE renoces me Domine in dimidio dierum meorum: nec morte improuisa me perire permittas, sed spacium uera & fructuosæ, & tibi gratæ pænitentiæ mihi concedas, ut sic ualeam transitoria contemnere: & digna satisfactione in hac uita peccata delere: quatenus post hanc uitam merear sine impedimento te uidere, & ad te latus ac securus peruenire. Tu es enim Domine expectatio mea: & apud te est mea substantia: tu es pars hæreditatis meæ, qui restitues hæreditatẽ meam mihi: ubi cum fratribus meis electis tuis quiescam, epuler, & iocunder in conspectu tuo, in æternum. Amen.

De Probatica piscina, & Paralytico. Cap. LXXVIII.

POST *hæc ascendit Iesus in Hierusalem, ad diem festum Iudæorum*, scilicet Pentecostes: & hoc erat festum nouorum, quia in hac solennitate mensis primitiuorum offerebantur primitiæ frugum. Vbi notandum quòd apud Iudæos erant præcipuè tria festa, in quibus debebat quilibet ascendere ad locum statutum à Deo, sicut erat tunc templum: scilicet in solennitate azimorum in solennitate hebdomadarum, & in solennitate tabernaculorum. Prima solennitas, scilicet azimorum, quæ vocabatur Phase, fiebat annuatim in primo mense, hoc est in Martio: ad commemorandũ beneficium liberationis de Aegypto, quia Phase interpretatur transitus. Istud festum spiritualiter celebramus, quando iam dimisſis uitijs ad virtutes transimus. Secundum festum scilicet hebdomadarum, hoc est Pentecostes, fiebat in memoriam legis datæ quæ data fuit quinquagesima die ab exitu de Aegypto. Hoc festum nos celebramus, cùm legibus obtemperamus. Tertium festum, scilicet tabernaculorum, hoc est scenophegia fiebat ad rememorandum diuinum beneficium protectionis, & deductionis per desertum: vbi in tabernaculis habitauerũt sub umbra ramorum, ad signãdum quòd per aridam terram deserti eos duxerit ad terram promisſionis. Hoc festum nos celebramus, quando per hunc mundum quasi peregrini transimus: & sic transeundo virides ramos habere, & de virtute in virtutem proficere debemus. Ad dies festos Iudæorum Dominus ascendit homo cum hominibus solennitates celebrans, & cum eis dies festos agens, ne legi contrarius videretur, & ut populis undique tunc confluentibus fidei doctrinam annunciaret, & impartiretur: salutisque mysterium panderet, & veritatis lumen ostenderet: ac uirtutem suam manifestaret, & eos per doctrinã, & signa attraheret. *Erat autem in Hierusalem*, iuxta templum, *probatica piscina*, in qua aquæ pluuiales à templo & ædificijs templi stillantes colligebantur. Et dicebatur piscina: quia aqua non habens pisces in aliqua concauitate collecta, etiam piscina, quasi per contrarium dici solet. Et à πρόβατον Græcè, quod est ouis Latinè, dicebatur probatica, quasi ouina, seu ouiaria vel peculialis, quia ministri scilicet Nathinęi, qui aquæ baiuli in templo erant, exta, & cadauera pecudum, & præcipuè ouium quæ vt plurimum in sacrificijs offerebantur in ea ad sacrificium primò lauabant, & postea in luteribus in atrio sacerdotũ existentibus. cuius interpretationem ponit, in Hebraico dicens: *qui cognominatur Hebraicè Bethsaida*, id est domus pecorum, seu peculialis quia ibi corpora pecorum in porticu iacebãt donec lauarẽtur à ministris. Et *habbat quinque porticus*, & aditus in circuitu, ut per plura loca possent ministri ad aquam descendere, & inde hostias abluere. *In his*, scilicet porticibus, *iacebat*, in casulis, & locis ad quiescendum paratis, *magna multitudo languentium, cæcorum, claudorum, aridorum*, & aliorum infirmorum, *expectantium aquæ motum*. Et subditur causa. *Angelus autem Domini secundum tempus*, aliquod, id est in diuersis temporibus per interpolationem, *descendebat in piscinam, & mouebatur aqua*: ex descensu Angeli qui dabat virtutem sanatiuam aquæ illi, *& sanabatur*, vnus infirmus, scilicet qui primus descendebat in aquam post eius ab Angelo motionem *à quacunque detinebatur infirmitate*. Quia enim incertum erat tempus quo Angelus in piscinam descendere, & aquam moueri debebat ideo languentes continuè ibi iacebant vt parati essent. dicuntur autem languentes, diu ex quacũque infirmitate infirmati: quia languor est longus angor. Causa uerò descensus Angeli & ipsius miraculi asſignatur à quibusdam dicentibus quòd in piscina fuit lignum Dominicæ crucis: & propter eius præsentiam & reuerentiã fiebant ista: quod ibi per aquæ motionem emanauit tẽpore conuenienti, appropinquante pasſione Christi. Per hoc etiam ostendebatur

Ioan. 5.

Festa Iudæorũ tria.

Piscina probatica.

Languor.

Lignum crucis.

Piſcina uenerãda cauſa.

A tur quòd natura humana à morbo peccati per lignũ dominicæ crucis erat ſananda. Et quia hoc authoritate non probatur: ideo potius eſt dicendum quòd piſcina reuerentiam accepit, tum à facto, tum à myſterio. A facto autem duplici: ſcilicet ab ablutione ſacerdotum & hoſtiarum, & ab hoſpitalitate pauperum ibi receptorum. A myſterio autem quia ibi ſpiritus ſanctus dignitatem figuralium hoſtiarum oſtendere voluit, propter dignitatem paſsionis Chriſti, quæ in eis ſignificata fuit: & ideo Angelus locum illum viſitauit, & mouebatur aqua vt infirmi ex ipſo aquæ motu ſcirent gratiam curationis adeſſe. Mouebatur autem forti motu & turbatur, quia à fundo commiſcebatur quod relictũ fuit ex ablutione de carnibus B ſanctis cum aqua ſanctificationis & curationis, ut baptiſmus ſignificaretur cõmixtus cum paſsione Chriſti qui curationem ſpiritualem perfectam fuit exhibiturus. Voluit ergo Dominus expreſſam figuram baptiſmi in hac piſcina oſtendere, quæ conueniebat cũ baptiſmo in mutãdo & ſanando virtute occulta Dei ad motionem Angeli: ſicut baptiſmus ſub ſenſibili elemento mundat animam virtute occulta verbi: & aliquando cum hoc ſanat corpus miraculosè. Veruntamen quia figura eſt, deficit à figurato: ideo iſta piſcina non ſanabat niſi corpus, & una vice non ſanabat niſi vnum. Baptiſmus autem pertingit ad animã, & ſanat omnes quotquot veniunt ad ipſum: niſi ponant impedimentum. C hæc itaque piſcina ſanans infirmitates, inuiſibili virtute apparuit ante baptiſmum Chriſti, ad ſignandum virtutem huius baptiſmi, *quinque porticus habens*, id eſt aditus per quos ſignantur Lex, Prophetæ, Agyographa, Euangelium, & Apoſtolica doctrina: hæc enim quinque mentionem faciunt de Chriſti baptiſmate, quaſi ad ipſum præbentes aditum: tria prima figuratiuè, duo alia exhibitiuè.

Piſcina ſanans deficit.

Quinque de Chriſto teſtificant.

Per Angelum deſcendentem in piſcinam, ſignatur Chriſtus, qui dicitur magni conſilij Angelus. Ipſe enim deſcendens in Iordane vim regeneratiuam dedit aquis tactu ſanctiſsimæ carnis ſuæ. Sed quoniam diuina virtus non alligatur ſacramentis: ideo ad hoc ſignificandum languidus iſte de quo hîc agitur non D fuit ſanatus per deſcenſum in piſcinam: per Chriſti ſermonem cùm ei dixit: *ſurge tolle grabatum tuum, & ambula*. Multi erant ibi infirmi, ſed vnus ſanabatur: quia ſolus in vnitate fidei & Eccleſiæ, quæ vnũ Deũ colit, conſiſtens iuſtificatur vnus Dominus, vna fides, unum baptiſma. Væ ergo illis qui unitatem odiunt, & in hominibus partes faciunt. *Erat autem ibi*, paralyticus iacẽs ĩ grabato, & *triginta octo annos habẽs in infirmitate ſua.* In quo oſtenditur infirmi patientia, qui tot annis expectauit eripi, & nõ deſiſtebat: & per hoc dignior ad ſanandum apparebat. Iſte enim propter peccatum præcedẽs infirmitatem incurrerat, & diu punitus fuerat: & quia pœnam patienter ſuſtinue E rat, ideo dignũ erat vt ei ſubueniretur. Propter quod Dominus non ſolum oculo corporis, ſed etiam miſerationis eum videns, dixit ei: *Vis ſanus fieri?* quaſi diceret, in volũtate tua eſt: q̃a tu tibi per peccatum fuiſti cauſa infirmitatis, & ideo voluntatem ad me à peccato conuerte, ſicut ad authorem ſalutis, & curaberis. Non petit quaſi dubitans de uoluntate, ſed ut eum erigat in ſpem ſanitatis, de qua iã quaſi deſperabat: & ut magis excitet deſideriũ eius, quia per hoc dignior efficitur accipere Dei donum. *Reſpondit ei languidus*, oſtendẽs ſuum deſiderium. *Domine hominem non habeo, ut cùm turbata fuerit aqua, mittat me in piſcina. dum enim uenio ego, alius ante me deſcendit*, quaſi diceret:

Eſai. 9.

Ephes. 4.

Paralytici infirmitatis cauſa.

Multũ deſidero & bene habeo uoluntatem, ſed inopia tãta eſt quòd non habeo adiuuantẽ & portantẽ: & ego tam debilis ſum, quòd ita citò ſicut alij uenire nõ poſſum. Peccator enim omni deſtituitur auxilio humano, & hoc quidem facit peccatum in homine ipſo, quia tollit communionem ſanctorũ per quã deberet habere adiutorium ab alio, & uulnerat ipſam naturam per quam deberet habere auxiliũ in ſeipſo: hoc autẽ dicebat Paralyticus, quia uidebat Ieſum fortem, & aptum ad portandum eum: & magnum reputaret, ſi in hoc ei ſeruire uellet: ſed ſtatim contulit ei maius beneficium uidelicet ſanitatem perfectam. unde ſequitur: *Dicit ei Ieſus. Surge.* reſtitutus ſanitati, *tolle grabatum tuum*, reſtitutus priſtino uigori, *& ambula* ad declarationem diuini miraculi. Grabatum Siriacè dicitur à graba, quod eſt caput, quia eſt lectus portabilis in quo tantum capiti aliquid ſubſtratum eſt, & ſolum caput in ſtramento requieſcit, ſicut pauperes infirmi habere ſolẽt. *Et ſtatim ſanus factus eſt*, quia diuina uirtus infinita eſt, & in inſtanti operatur. ſanitas autem quæ uirtute naturæ reſtituitur in tempore eſt, & non in inſtanti acquiritur, *& ſuſtulit*, ſeu portauit, *grabatum ſuum & ambulabat*, in ſignum reſtitutæ uirtutis. Et ſic portat pœnitens onus peccati in quo prius requieuit, quando iniunctam ſibi pro peccato pœnitentiam ſuffert & ambulat, ſicut gradu corporis, ita profectu uirtutis. Grabatum enim in quo iacet peccator: eſt peccati delectatio; quia quandiu homo portatur ab iſto grabato, uel de eo ſurgere non poteſt, infirmus eſt: ſed cùm ſurgit de eo & portat eum: tunc eſt perfectæ curationis ſignum, ſed multotiens impeditur homo ne portet grabatũ ſuũ, propter peccati conſuetudinem. Sic ergo factum eſt miraculum, & intus in anima, & exterius ĩ corpore. Ad literã quippe præcepit ut ſurgeret, & tolleret grabatum & ambularet: ut oſtenderet perfectam ſanitatem homini reſtitutam. In omnibus enim miraculis ſecundum ipſius naturæ optimum, Dominus opus fecit perfectum: ſicut de aqua perfectum fecit uinũ, quia Dei perfecta ſunt opera. Nihilominus tamen hæc tria in iuſtificatione præcepit peccatoris. Primò, quòd ſurgat: recedendo à peccatis. Secundò, ut tollat grabatum: portando onus pœnitentiæ pro eo. Tertiò, ut ambulet: proficiendo in bonum, & de bono in melius: & eũdo de uirtute in uirtutem. Cõſidera hîc quòd triginta octo annos iſte infirmus habebat: & tamẽ non deſperabat: in quo peccatoribus exemplum datur patientiæ, & ut perſeueranter inſiſtent orationi cum ſpe ſalutis conſequendæ ab eo qui ait: *Petite & accipietis, quærite & inuenietis, pulſate & aperietur uobis.* unde Chryſo. Oſtenditur patientia Paralytici: triginta enim & octo annos manens hic, & ſecundum unumquenq; alios quidem erutos uidens: ſeipſum uerò detentum ægritudine, neque ita recedit, neque deſperauit. Et nimirum non ſolum præteritorũ triſtitia, ſed & futurorum deſperatio, ſufficiens erat eum (niſi patiens eſſet) abigere ab hoc loco. Sed tũc quidem infirmitas impedimentum uolẽti curari fiebat: nunc autem potens unuſquiſque eſt accedere. Non enim Angelus eſt qui turbat, ſed Angelorum dominator qui omnia operatur. Non eſt nunc dicere, laborantem hominem non habeo: non eſt dicere, in quo uenio deſcendere, alius ante me deſcendit: ſed & ſi orbis terrarũ uniuerſus ueniat, gratia non conſumitur, neque actio finitur, ſed ſimul manet, & talis qualis ante hoc: & ſicut ſolares radij per unamquanque illuminant diem, & non conſumuntur, neque

Peccator omni auxilio deſtituitur.

Grabatum literaliter quid.

Grabatum moraliter quid.

Pœnitens tria faciat.

Lucæ. 11.

Paralytici patientia.

Chryſoſto. hom. 16. in Ioannem.

neque à multa largitione minor eis fit lux: ita & multo magis spiritus actio in nullo minuitur à multitudine eorum qui potiuntur ea. Et iterum: Erubescamus dilecti & ingemiscamus in multa desidia. Triginta & octo annos habebat assistens Paralyticus: & non potitus est his quæ valebat, & non potiebatur: non à propria negligentia, sed præpeditus ab alijs, & vim patiens, & neque ita torpebat. Nos autem si decem diebus assiderimus studiosè pro aliquo rogantes: & non potiti fuerimus, negligimus de reliquo eodem uti studio. Et hominibus tanto quidem assidemus tempore militantes, & afflicti, & in fine multotiens ab ipsa spe excidentes: dominatori verò clementi, vbi omnino est recipere retributionem multo maiorem laboribus, nō sustinemus assidere cum decenti studio. Et quanto hæc supplicatio digna? Et si nihil suscipere esset hoc ipsum, scilicet continuè ei loqui, nonne infinitis dignum bonis esset æstimare? Sed laboriosum ais, continua oratio. Et quæ tibi gratia utique esset, ut eius rei susciperes mercedem: si non laboriosa hæc res esset? Quoniam circa illa magis anima affectuosè disponitur pro qbus laborauit. hęc Chrys. Considera etiam quòd sicut Dominus requisiuit infirmum si vellet sanus fieri: ita nobis sine nostro consensu salutem non dabit. Et faciliter consequitur homo veniā à Deo: dummodo velit, & obicem non ponat. Et ideo inexcusabiles sunt peccatores uoluntati Domini. & suæ saluti non consentientes: quia, vt ait August. Qui creauit te sine te: non iustificabit te sine te. Moraliter probatica piscina, id est ouilis in qua oues lauabantur. quæ in sacrificio Deo offerebantur, conuersationem designat sanctam, & religiosam: in qua lauatur anima quæ ouis debet esse per innocētiam, vt offeratur Domino per operationem bonam. Habet ista piscina quinque porticus, propter quinq; sensus corporis: per quos omnis nostra actio ad effectum, seu profectum ducitur. In his autem, id est sensibus nostris iacet multitudo magna languentium, quia multiplex est corruptio sensuum corporalium. Quotquot enim in aliquo sensu illicitos appetitus quis habet: tot in eodem sensu languentes continet. Aqua in qua languidi sanabantur significat compūctionem: Angelus verò qui mouebat aquam, spiritum sanctum. Angelus Domini descendebat in piscinam: & mouebatur aqua, & sanabatur infirmus. Sic spiritus sanctus quotiens in nos descendit, & in nobis excitat gratiam compunctionis, sanatur noster animus: vel sensus à quacunque detinetur infirmitate corruptionis. Circa istos infirmos prædictos notatur morbi diuersitas. Omne enim peccatum, aut fit per inertiam & desidiā, aut per ignorantiam, aut per infirmitatem humanam, aut per certam maliciam, aut per consuetudinem longam. Illi qui peccant per inertiam & desidiam: sunt languidi qui languēt propter inopiam & defectum gratiæ & boni. Illi qui peccant per ignorantiam intelliguntur per cæcos, quia cæci sunt qui lumen fidei non habēt: vel qui nec Dominum nec eius mandata cognoscūt: Illi qui peccant per infirmitatem humanam, intelliguntur per claudos: claudi enim sunt qui firmum gressum non habent, & in semita iustitiæ, ac bonorum operum gressus non dirigunt: uel qui quæ vident operari non possunt. Illi qui peccant per malitiam, intelliguntur per aridos: tales enim arefacti sunt ab humore gratiæ & voluntatis bonæ: nam aridi sunt, qui quicquid agant sine pinguedine charitatis sunt & operantur, uel qui in bona actione, uel eleemosynarum largitione manus non porrigunt. Illi qui peccant per consuetudinem inueteratam: intelliguntur per infirmū qui trigintaocto annos, in infirmitate sua habebat. Ideo autem potius sanauit istum inueteratum, quàm aliquem cæcū, claudum, uel aridum: ad innuendum quòd si Deus aliquando iustificat hominem, qui peccauit per cōsuetudinē longā: non debet desperare aliquis qui peccauit, aut per desidiam, ut languidus: aut per ignorantiam, vt cæcus: aut per infirmitatem, vt claudus: aut per malitiam, vt aridus. Quòd autem unus tantum sanatur de multitudine languidorum, signat quòd pauci saluantur de multitudine uocatorum: qui languerat surgit, ac grabatum domi reportat & ambulat: cùm anima à uitijs surgens, & à torpore ac praua cōsuetudine se erigēs, peccatorum remissione curata se ad internam sui custodiam cum ipso corpore refert: ne quid iterum vnde feriatur admittat, ac de virtute in virtutem ambulans: & in bono opere proficiens, vsque ad visionem Dei festinat. *Erat autem sabbatum die illa*, quando fiebant ista in quo non est licitum opera facere seruilia. Dicebāt ergo Iudæi illi qui sanatus fuerat. *Sabbatum est*, id est dies feriatus: *non licet tibi*, propter legis prohibitionem, *tollere grabatum tuum*, quasi dicerent: Si sanitas non erat differenda, nunquid & opus fuerat imperandum? Sic dicunt mali consiliarij, festum est, non licet tibi ieiunare, aut pœnitentiam facere. Isti falsum dicebant, quia opera corporalia quæ ad cultū & honorem Dei sunt, in sabbato licitè fieri possunt. Sicut sacerdotes corporaliter operabantur in tēplo, ipsum templum ornando: hostias lauando & immolando, & cōsimilia faciendo. Similiter portatio illius grabati erat ad magnificentiam diuini miraculi: sicut & modo illi qui de carceribus & huiusmodi liberātur: portant compedes suos publicè ad manifestationem suæ liberationis miraculosæ Sed tamen aliter se excusat iste sanatus, quia authorem sanitatis suæ obiiciens calumniantibus & authorem dominicæ legis prætendens, *respondit ei dicens: Qui me sanum fecit*, & per hoc se diuinam uirtutē habere ostendit, *ille*, tantæ authoritatis & uirtutis, *mihi dixit: tolle grabatum tuum & ambula*. & huic obediendū fuit, quasi diceret: Ille qui me diuina virtute sanauit: eadē uirtute & authoritate mihi præcepit: & per consequens sibi qui tantus est, & beneficiū mihi tale contulit, obedire teneor, nec sum transgressor. Quare enim non acciperem iussionem à quo acceperam sanitatem? Non cædit aduersarijs, nec timet prædicare eum qui eum sanum fecit. Sed quis uel ubi est qui nunc contra sæuitiam principum uel damnum propriū eum prædicet? Et quia curatū hominem qui per curantem se conuenienter excusabat calumniari non poterant: ideo Christum curantē calumniari nitentes, quærebant de eo: non quidē bona intentione ut proficerent, sed maligno animo ut perderent. Et hanc eorum malitiam ipsorum uerba manifestant: cùm .n. Dominus & sanauerit lāguidum, & tolli iusserit grabatum: primum uirtutis diuinæ ostensiuum, & irrefragabile signum subticent, & aliud quod trāsgressio legis uidebatur replicant, interrogando eum dicentes: *Quis est ille homo qui tibi dixit: tolle grabatum tuum, & ambula?* quasi dicerent: Malus homo est, qui talia præcepit. Non calumniantur de collatione salutis, sed de portatione lecti: & sic accipiebant quòd possent saltem apparenter reprehendere, non quod poterant laudare. Sic mali homines & maliciosè contra aliquem agentes, frequēter notāt & cōsiderāt in alijs, quod possint reprehendere

Orandum perseueranter.

Augu. ser. 15. de uerbis Apostoli

Moraliter.

Quinque porticus, quinque sensus.

peccati causa.

Saluandorum pauci tas.

Paralytici sanatio.

Peruersorū mos.

hendere & accusare: non quod possint laudare, & ad ædificationem trahere: si quid boni in eis uident, tacent: & mala si qua uident, manifestant: & quãdoque etiam bonum in malum conuertunt. Vbi Chrysost. Videamus quantum liuor malum, & qualiter animæ oculos excæcat, aduersus eius qui captus est salutem. Inuidi enim propriè rationem non faciunt salutis, & feris sunt deteriores. Illę quidem aut cibo indigentes, aut prius à nobis exacerbatæ aduersus nos armãtur. Hi uerò & benefaciẽtes multotiens his quæ sunt iniusta facientium benefactores disposuerunt. Igitur feris quidẽ hi sunt difficiliores, dæmonibus pares: fortassis autem illis deteriores. Illi enim ad nos quidem inexpiabilem habent inimicitiam: his autem quibus sunt eiusdem generis, non insidiantur. Hi uerò neque communionem naturæ uerecundantur, neque sibiipsis parcunt: prius enim quàm eorum quibus inuidẽt, suas ipsorum animas torquent, tumultu omni & tristitia implentes eas uanè & inaniter. Hæc passio, & fornicatione, & adulterio multum est deterior. Nam hæc quidem usque ad eum qui egit stant: liuor uerò tyranni Ecclesias integras euertit, & orbem terrarũ uniuersum læsit. Hæc homicidij mater est: Interfecit fratrẽ Cain, ita Iacob Esau, ita Ioseph fratres, ita homines uniuersos diabolus. Et nimirum alijs est difficilior: Etsi enim miserearis, etsi uigiles, etsi ieiunes: omnibus sordidior factus es inuidens fratri. Hæc Chrysostomus: Is autem qui sanus fuerat effectus, *ne sciebat*, de Iesu, *quis esset*, scilicet genere & patria: licet sciret in persona & præsentia, & quia diu languidus iacuerat: adeo & facta Christi, & eius famam ignorabat. *Iesus autem*, nolens se iactare de miraculo, *declinauit à turba constituta in loco*, permittens ab ipsis suum factum examinari, ut eo absente testimonium fieret insuspicabile: dans quoque exemplum non quærendi in bonis operibus laudem & fauorem hominum: ac declinandi aliquando consortia calumniari nolentium, & fugiendi oculos inuidorum in operibus nostris, ne ex hoc inuidia crescat in eis. *Postea*, propalato miraculo, & soluta turba, *inuenit eum Iesus in tẽplo*, quia ad agendum gratias de sanitate sibi collata frequentabat templum, quod est locus ad orandum. In turba positus nõ cognouit Iesum, sed pòst in templo inuenit, & cognouit eum. In quo mysticè datur intelligi quòd Iesus in multitudine hominum, & in turbine curarum temporalium de facili nõ inuenitur, sed in spirituali secreto, & in templo cordis, quod Deus inhabitare dignatur. Vnde Chrysostomus: Inuenit eum in templo, quod maximæ religionis est signum. Non enim secessit ad nũdinas & circuitiones: neque uoluptati aut negligẽtiæ & remissioni dedit seipsum: sed in templo conuersabatur. Iesum in turba non cognoscebat: cognouit in templo, in loco sacrato. unde & Augustinus: Difficile est in turba uidere Iesum. Solitudo quædam necessaria est menti nostræ. Quadam solitudine intentionis uidetur Deus. Turba strepitum habet, uisio ista secretum desiderat. Hæc Augustinus. In hoc ergo datur nobis intelligi: quia si gratiam conditoris cognoscere, & ad eius uisionem uenire uolumus: fugienda est turba cogitationum & effectuum prauorum: declinanda sunt conuenticula hominum malorum: & fugiendum est ad templum cordis nostri, & internæ orationis, id est ad secretum mundæ consciẽtiæ, ut nosipsos templum Dei studeamus facere, quos Deus inuisere, & in quibus manere dignetur. *Et dixit ei*: instruens eum ad cautelam futurorum. *Ecce sanus factus es*, Dei beneficio: *iam noli*, id est non uelis, *peccare*, de cætero: hoc est, habe uolũtatem firmam non peccandi: quia omne peccatum ex uoluntate, sicut ex radice, procedit. Deinde ponit & ostendit, quàm periculosa sit recidiuatio in peccatum, dicens: *ne deterius aliquid tibi contingat*, uel hîc, uel in futuro: quia in recidiuante nouissima fiunt peiora prioribus. Et istud periculum attenditur. Primò ex parte Dei, quia recidiuans grauiter peccat, propter ingratitudinem: & ideo à Deo grauius punitur. Secundo attenditur ex parte diaboli, quia sicut miles castrum quod semel perdidit, si postea illud recuperat fortius munit, & cautius custodit: sic diabolus fortius munit recidiuantem, quia septem spiritus nequiores se ibi ponit, & ad omnia septem peccata mortalia ipsum trahit. Tertiò attenditur ex parte hominis, quia recidiuans facilius postea in peccatum cadit: iam enim ex quadam mala consuetudine, peccare pro nihilo ducit. In his ergo uerbis suis innuit Dominus, quòd propter peccata Paralyticus languebat: & quòd infirmitas illa propter peccata inflicta fuerat. Vnde Chrisostomus: Vbi discimus quòd ex peccatis ei nata est hæc ægritudo. Quia enim sæpius anima in nobis ægrotante insensibiliter nos habemus: corpus autem si paruam susceperit læsionem, omne facimus studium ut ab infirmitate liberemur: propterea Deus punit corpus, pro his quæ anima deliquit. Cum his & illud discimus, quòd si grauem sustineamus pęnam pro prioribus peccatis: deinde in eadem inciderimus, grauiora patiemur: & hoc decenter: qui enim neque supplicio factus est melior, ut insensibilis de reliquo & contemptor, ad maius ducetur tormentum. Si autem hîc non omnes pro peccatis torquẽtur, non confidamus: nihil enim nos hîc pati pro peccatis, signum est maioris illic supplicij. Cauere ergo debemus, ne Deum in pœnis contemnendo, tanquam indurati, in peccato permaneamus: uel sanati à Domino, tanquam ingrati, in peccatum relabamur: ne propter contemptum uel ingratitudinem deterius nobis cõtingat: uel quia deteriores efficeremur, uel grauiori supplicio hîc, uel in futuro traderemur. Iesus ergo sicut exterius corpore, sic interius mente Paralyticum sanauit: præmonens ne iterum peccaret, & grauius iudicium incurreret: quasi diceret, Præcedens peccatum est tibi dimissum, ne iterum peccando constituas te magis reum. Quis enumerare sufficiat mira & magna opera Domini, exquisita in omnes uoluntates eius: quæ in materiam laudis suę, & in usum necessitatis nostræ creauit? Vidit Deus omnia quæ fecerat: & erant ualde bona, & nihil odit eorum quæ fecit. Solum peccatum, quod nihil est, odit, persequitur, & destruit. Vnde cùm sex diebus solo uerbo cuncta creauit: annis plusquam triginta ad destruendum peccatum in mundo laborauit. Hoc solum est quod ei displicet: quod oculos maiestatis eius offendit: quod ipsum mitem & suauem, nobis asperum & durum reddit: hoc est quod de Angelo diabolum fecit, de amico inimicum: de libero, seruum: de incorrupto, mortalem & corruptum: de beato, miserum: de ciue exulem & eiectum: de filio Dei, filium diaboli: hoc est quod nunquam impunitum est relinquendum. *Tunc abijt ille homo*, ad publicandam Christi uirtutem: *& nunciauit Iudæis, quia Iesus esset qui fecit eum sanum*. Ecce nunc in mente sanatus fide cognouit Dominum, & eo noto non est piger in annunciando illum. Vnde Augustinus: Nunc autem ille posteaquam uidit Iesum, & cognouit eum salutis suæ authorem:

Chrysost. ho. 41. in Matthæũ. Liuoris feritas & mala perssima.

Inuidia fornicatione peior.

Chrysost. hom. 37. in Ioannem.

Augustin. tracta. 17. in Ioannem.

Chrysost. hom. 37. in Ioannem. Peccatum causa morbi.

Psal. 110.

Peccati destructio difficilior quã mũdi creatio.

non fuit piger in Euangelizando quæ uiderat. Iste ergo nunciauit salutem ut sequatur, sed illi econtrà persequuntur. Vnde sequitur: *Propterea persequebantur Iudæi Iesum*, tanquam uiolatorem legis diuinæ: *quia hoc faciebat in sabbato*, agens cōtra Deum, qui requieuit in eo: opinantes quòd nihil penitus esset in sabbato faciendum, sed ab omni opere hominum uacandum, quantumcunque sit utile & diuinum. Malè de sabbato intelligebant: quia hominem in sabbato curare, ac pietatem & misericordiam exercere, peccatum esse putabant. Iudęi persequebantur Christum, opus eius bonum peruertētes in malum, & adhuc multos habent sequaces, frequenter seruos Christi propter opus bonum molestātes. Cùm ergo arguerent eum, & murmurarēt de hoc quòd in sabbato operabatur, excusans se, ait illis: *Pater meus*, qui est in cœlis, quanuis in sabbato cessauerit ab omni opere creationis, dispositionis, & ornatus: tamen, *usque modo operatur*, gubernando & instaurando quod corrūpitur in opere, & propagando: & per hoc non soluit sabbatum: ergo cùm & ego operor, restaurans & reparans corrupta, & sanans infirma, non soluo sabbatum: sed in operando, me patri conformo: & sicut in principio creando, disponendo, & ornando operatus sum cū ipso: ita facio & modo. ac si dicat: non tantum sex diebus primis (ut putatis) operatus est pater meus, creaturas nouas condendo & producendo, à quibus requieuit die septima: sed vsque modo, & semper vsque in finem continuè operatur, in esse conseruando & gubernando, ut condita permaneant. Non solum enim Deus omnia fecit: sed & facta, ne deficiant, in esse conseruat: ita quòd si se rebus subtraheret, & eas manu regiminis non retineret: sicut de nihilo facta sunt, sic in nihilum uniuersa tenderent & defluerent. Vnde sic Deus intelligendus est requieuisse ab omnibus operibus suis, ut iam nullam nouam creaturam conderet: nō ut conditas continere & gubernare cessaret: cū quo in cunctis pariter, *& ego*, operatus sum &, *operor*: quia sum uerbum patris, per quod omnia facta sunt, & conseruantur in esse: & ergo bonum est quod ago: nec mirum si hominem in sabbato sano, qui Deus cum patre omnia semper operor. In nullis enim quæ fiunt, operatio mea deest operationi patris: sed in omnibus simul ego cum patre operor: cùm diuina potentia nihil nisi per sapientiam suam faciat. Si ergo me in aliquo quod per me factum sit reprehēdere præsumitis, reprehendite & Deum patrem, pariter mecum operantem: cuius nos populum peculiarem esse iactatis. Vbi & Augu. Quomodo ipse pater & filius inseparabiles sunt: sic & opera patris & filij inseparabilia sunt: nō tantum patris & filij, sed etiam spiritus sancti: sicut æqualitas & inseparabilitas est personarum, ita etiam opera inseparabilia sunt. Hæc August. Hinc autem totius trinitatis opera indiuisa id est communia esse dicuntur: quia quicquid potentia geritur, idē sapientia moderatur, & bonitate conditur. Vnde bene in his quæ facimus, uel Deum facere exoramus, commemorationē trinitatis facimus, dicentes: In nomine patris, & filij, & spiritus sancti: uel In nomine sanctæ & indiuiduæ trinitatis: ut sicut personarum indiuisa est operatio: sic & earum sit inseparabilis inuocatio. Et sic Christus excusatur in sabbato operādo. Sed quia ex hac excusatione sequitur quòd Christus sit ęqualis Deo patri: ideo ex hoc uerbo magis persequebantur eum tanquam blasphemū, quia blasphemia maius peccatum est, & acrius punitur in lege, quàm uiolatio sabbati. Vnde subditur:

Ioannis 1.

Operatio trinitatis indiuisa.

Augustin. ibidem.

Propterea ergo magis, id est auidiori animo & feruentior zelo, quàm prius pro opere sabbati, *quærebant Iudæi interficere eum: quia non solum*, ut eis apparebat, *soluebat sabbatum: sed & patrem suum*, naturalem & sibi consubstantialem, *dicebat Deum*: non ut nos, qui adoptati patrem uocamus eum, æqualem se faciens & ostendens Deo per ęqualitatem naturæ & potestatis, quod illi blasphemiam esse dicebant. Cùm enim eum tantummodo hominem putarent, imponunt ei quòd rapinam faciat, se æqualem faciens Deo: quasi non esset, cùm reuera esset talis: quia ipse per naturam natus est ei æqualis. Duo quippe crimina in lege morte punita fuerunt: scilicet crimen solutionis sabbati: & magis crimen blasphemiæ. Et hæc duo ei imponebant: & propterea eum occidere quęrebant. Et quia excusauit se de primo, consequenter excusat se de secundo, probans se esse filium Dei & æqualem patri. Et ne Iudæi dicerent. Tibi non credimus: nullus enim sibi testans dignus est fide. Ideo ad confirmationem propositi multiplex inducit testimonium, scilicet Ioānis, & operum: ac patris, & scripturarum. Dicit ergo: *Si ego testimonium perhibeo de meipso testimonium meum non est uerum*: id est efficax secundum reputationem uestram, quanuis in se sit efficacissimum. Vnde secundum Chrysostomum: hoc quòd dicit, non est uerum: non quantum ad dignitatem suam: sed quantum ad illorū suspitionē loquebatur. Nota ergo quòd in testimonio sunt quatuor testes filij: quia in testimonio possunt quatuor reperiri: scilicet ueritatis demonstratio, ueritatis confirmatio, ueritatis immobilitas, & ipsa ueritatis ueritas. Demonstratio autem fiebat per Ioannem. Ipse enim Ioānes ad quem Iudæi miserunt: & quem magis omnibus fide dignum putabāt, testimonium perhibuit: non sibi, sed ueritati Christo, sicut amicus ueritatis. Confirmatio fiebat per opera fortissima. Quòd enī cæcos illuminauit: aures aperuit: ora mutorum resoluit: dęmonia fugauit: mortuos resuscitauit: hæc opera testimonium Christo perhibebant. Immobilitas patebat per attestationem patris, qui testimoniū perhibuit de Christo, quia uox patris audita est in baptismo: & in monte ipso Christo transfigurato. Veritas autem ostendebatur ex scripturis, quę mentiri nō poterant, eo quòd à spiritu ueritatis processerunt: scripturæ enim legis quæ datæ sunt per Moysen & Prophetas, perhibent de Christo testimonium. Et sic penes hæc quatuor, quæ omne testimonium ueritatis fulciunt: ista quatuor testimonia accipiuntur. Et quāuis essent per tot incontradicibilia inducti. & conuicti testimonia: tamen nolebant credere in eum. Vnde dicit. *& non vultis uenire ad me*, scilicet per fidem, id est non vultis credere in me: & à me quærere ueram salutem, ex sola malitia uestræ uoluntatis, quia nihil aliud impedit uos, nisi odium contra me conceptum à uobis: *non vultis*, inquā credere in me: *ut uitam æternam habeatis*: nunc in spe, & in futuro in re, quæ habetur per fidem formatam charitate. ita nec ueritas uos conuincit: nec promissio uitæ uos trahit. Deinde redarguit eorum duritiam & tarditatem ad credendū, dicens: *Ego ueni in nomine*, & ad honorem, *patris mei*: ut per me pater glorificetur: quod patet per prædicta testimonia: & non accepistis me: nec in me creditis: sed magis persequimini, quia dilectionem Dei non habetis. Et inde pœna peccati uobis hæc erit: quia alium, id est Antichristum in nomine suo uenientē, id est non habentem, prædicta testimonia & suam gloriam propriam quęrentem accipietis pro Christo

Philip. 2.

Chrysosto. hom. 39 in Ioannem.

Testes quatuor ueritatis.

Ioan. 1.

Matth. 3.

Duritia Iudæorum ad credēdum.

&

& uero Deo: ut secundum Apostolum credant men dacio qui noluerunt credere ueritati. q.d. Quia non accepistis me, id est, quia nō credidistis me esse Christum, hæc pœna infligetur uobis ut decepti pro Christo Antichristum recipiatis. Per hoc arguitur quòd Iudæi primi erunt qui ad Antichristum conuertentur. Iudæi enim in fine Antichristum recipient, & templum ei facient: quia faciet se circuncidi: & dicet se eis promissum: & ei adhærebunt quousque eius falsitas detegatur per Enoch & Heliam, secundum Augustinum. Antichristus cerimonias legis tentabit restaurare, vt Euangelium soluatque res Iudæos eum pro Christo recipere suadebit. Deinde causam infidelitatis eorum subdit, *qui gloriam humanam ab inuicem accipientes*, & acceptantes, id est ex superbia humanū fauorem captantes, *quæ à solo Deo est*, id est humilitatem quæ est uera gloria: uel gloriam cœlestem non quærebant. Non ergo, quia non est aperta ueritas nō credunt: sed quia superbia eos excæcat: qui laudari, & se super alios efferre desiderat. Ideo enim in Christum credere non poterant: quia cùm superba mens eorum gloriam & laudē appeteret, & se super alios efferret, reputabant ingloriū & dedecus in Christū credere, qui abiectus & pauper uidebatur: & ideo ei credere non poterant: sed ille in eum credere potest qui cor habens humile solius Dei gloriam quærit, & ei placere appetit. Ex quo apparet quòd multum periculosa est inanis gloria. Vnde Chrysostomus. Nihil ita deformat animam, sicut gloriam desiderare terrenā: nō enim est possibile qui hanc gloriā amat, gloriā quærere crucifixi. Vnde dicit & Tullius, quòd cauenda est hominū gloria, quæ aufert animi libertatē: pro qua magnanimis viris omnis debet esse cōtētio. Et ideo secundum gloss. magnum uitium est iactantia & humanæ laudis ambitio: quæ de se æstimari appetit quod in se non habet: & gloriam suam, nō Dei, quærit. Econtrà uerò, magna uirtus est humilitas, quæ se nihil reputat, & solius Dei gloriam quærit, eique soli placere appetit. Hæc est etiam causa cur man data Dei non impleamus: quia non humiles, sed superbi & ambitiosi sumus, præsumentes de industria & uiribus nostris: ut ad ea implenda æquaquam humiliari possimus. Vel hoc impediuit Iudæos à fide Christi in parte: quia solum attendebāt, & adhuc intendunt ad gloriam & exaltationem temporalem, dādam eis per Messiam. Videbant autem Christum pauperem & abiectum: & ideo non receperunt eum: non attendentes scripturas Prophetarū, quæ de eius paupertate & abiectione loquuntur. Gloria autem & exaltatio, quæ per Christum danda promittitur: illa est gloria cœlestis, quàm non intelligebant: & ideo gloriam quæ à solo Deo est, non quærebant: & propter hoc in infidelitate permanserunt. Ipse solus potest Christo pauperi & abiecto credere, qui non propriam, sed Dei gloriam quærit. Vbi de uitio uanæ & humanæ gloriæ sic dicit Beda: Hoc autem uitium caueri melius non potest, quàm ut ad conscientias nostras redeamus, nosque puluerem esse cōsideremus: & si quid boni nobis inesse deprehendamus: non nobis, sed Deo ascribamus. Hæc Beda. Vbi & Chrysost. Vanam gloriam fugiamus omni studio. Et qualiter eam superabimus, ais: Si ad aliā respexerimus gloriā quæ ex cœlis est, à qua eiicere nos hæc cogit. Quæ igitur nobis spes erit salutis, cùm iussi esse ab his exteri, quæ hic sunt exteri à cœlis sumus, & coram quæ illic sunt. Quid hac insensibilitate deterius fiet unquam, cùm secundum unamquanque diem, ea quæ

Antichristum Iudæi suscepturi primi. Augustin. in tractatu de Antichristo ca. 3.

Cur Iudæi Christū non crediderunt.

Chrysosto. hom. 37. in Ioannem. Gloria uitanda.

Gloria temporalis Iudæos expectans.

Beda li. ca. 3. Ioan.

gloria fugienda. Chrysosto. hom. 37 in Ioannem.

indicij, ea quæ regni audientes, eos qui sub Noe & in Sodomis erant imitemur, experientia rerum expectantes omnia discere. Et nimirum propter hoc omnia illa scripta sunt, ut si quis futuris decredit, ab his quæ facta sunt manifestam, & de futuris demonstrationem accipiat. Hæc igitur intelligentes, & præterita & futura, parum saltem respiremus à difficili hac seruitute, & aliquam animæ faciamus à difficili hac seruitute, & aliquam animæ faciamus rationem: ut & præsentibus & futuris potiamur bonis. Hæc Chrysostomus.

ORATIO.

DOMINE Iesu Christe, sana me languidum longo languore malè uexatum: & Paralyticum diutino corpore boni grauatum: da mihi ut surgam, recedendo à peccato: ac tollam grabatum, portando onus pœnitentiæ pro eo: & ambulem proficiendo in bonum, & de bono in melius, & eundo de uirtute in uirtutē: sanus quoque factus, tuo beneficio studeam à peccatis abstinere decetero: ne deterius mihi aliquid contingat, uel hic, uel in futuro. Da mihi etiam bone Iesu, ut te humilem sequens humanam & terrenam gloriam contemnam: ac laudari & me super alios efferri non cupiam: sed tui solius gloriam quæram: & tibi soli placere appetam. Amen.

De arbore infructuosa: & muliere curuata. Caput LXXIX.

ET relictis illis in incredulitate sua, *ibi* abiit Iesus, *in Galilæam*. Cum ue[illegible] ma neret & doceret, *aderāt* [illegible] *dam*, Iudæi *nunciantes* Christo qu[illegible] Pilatus quosdam, *de Galilæis*, scilicet ing[illegible] [illegible], dum sacrificarent, & in actu in sacrificijs occupat[illegible], interfecit: *& sanguinem eorum cum sacr*[illegible] [illegible]: quia morte cum sacrificijs concurrerit, sanguis interfectorum cum sanguine sacrificiorum mixtus fuit. Secundum Cyrillum, isti erant sequaces dogmatum Iudæ Galilæi, cuius mentionem Lucas in actis Apostolorum facit: qui dicebat quod illicitum esset Iudæis cognoscere aliquem Dominum præter Deum: & multi consenserunt ei, intantum quod prohibebant oblationes statutas à populo fieri pro salute Romani imperij. De quo Pilatus indignatus, uenit super eos sacrificantes, secundum ritum suum: & inter ipsas uictimas quas ritu legis se offerre putabant, eos occi

Luca 13.

Iudas Galilæus. Actuū 5.

Pilatus in[illegible] Galilæos.

dit: ita quòd sanguis offerentium, oblatis uictimis misceretur. Vnde ortæ sunt inimicitiæ inter ipsum & Herodem: quia Galilæi de Herodis potestate erant. Et quia aliqui de uulgo, illam occisionem subitam & horrendam, horribilibus peccatis ipsorum occisorū imputabant, credentes iustissimè eos talia passos esse: narrauerūt hoc saluatori, uolentes percipere quid ei super hoc uideretur. Dominus autem non negat: sed ponit eos peccatores fuisse, & propter hoc perijsse: non tamen asserit talia esse passos eos, tanquam peiores non patientibus: quia talis mors non est argumentum sufficiens quòd grauius peccassent cæteris omnibus: quia frequenter Deus peccata minus grauia punit in præsenti uita, & grauiora post uitam præsentem differt grauius punienda. Mysticè Pilatus signat diabolum, semper animas occidere paratum: sanguis exprimit peccatum: & sacrificia bonas actiones. Galilæi qui interpretātur transmigrantes, signant huius mundi uiatores: mors quoque istorum corporalis, signat spiritualem mortem eorum qui non purè offerunt sacrificia. Pilatus ergo sanguinem Galilæorum, cum sacrificijs eōrum miscet, quando diabolus preces, eleemosinas, ieiunia, cæteraque bona opera fidelium, uel mortifera carnis & sanguinis delectatione, uel odij meditatione: uel inuidiæ furore, uel humanæ laudis ambitione, uel sinistra intentione, uel alia qualibet nepharia peste commaculat: ut quamuis oblata Domino uideantur, nihil tamen prosint offerentibus, sed potius interdum fiant in peccatum. De Iuda enim qui inter sacrificia positus, proditionem Dominici sanguinis cogitabat, scriptum est: *Et oratio eius fiat in peccatum.* Et ait Dominus eis qui hæc sibi nunciabant, Iudæos non minus illis Galilæis scelera tos: & nisi de peccatis pœnituerint, similiter in corpore & anima perituros. Sola enim pœnitentia liberat à periculo: quia est secunda tabula post naufragium. Illi quidem Galilæi, non solū quia peccatores fuerunt, sed & in terrorem aliorum puniti sunt: quia frequenter mouentur homines ad penitētiam ex morte aliorum horrida & repentina. Vnde Chrysost. In hoc autem ostendit quòd illos permisit talia pati: ut uiuentes, alienis periculis territi, fierent hæredes regni. Quid igitur, dicens, ut melior ego fiam: ille punitur? Non ideo: sed punitur quidem propter alia crimina: fit uerò ex hoc uidentibus salutis materia. Deinde ponit aliud exemplum de decem & octo Hierosolymitis: qui dum ædificarent quandā turrim in Syloa, subitò cecidit super eos & oppressit: puniti que sunt instrumento suæ offensionis: quam ruinā aliqui imputabant enormitati peccatorum suorum: de quo similem sententiam dicit Christus, sicut & de primo exemplo supradicto. Vnde Beda: Illi etiam Hierosolymitæ à ruina turris oppressi, significāt Iudæos qui pœnitere noluerint, cum mœnibus suis esse perituros: illa turris signat illum qui est turris fortitudinis: quæ meritò est in Syloa, quæ interpretatur missus: signat enim eum qui missus à patre, uenit in mundum: qui omnes super quos ceciderit, conteret. Hæc Beda. Super quo dixit eis similitudinēm ficulneæ fructum non facientis, & terram inutiliter occupantis: quam Dominus uineæ succidi uoluit: quia tertio anno fructum in ea quærens, non inuenit: sed à cultore uineæ circa eam fodere, & stercora mittere uolēte: rogatus etiam ipso anno tertio, propter spem emendationis dimisit. Concludens quòd Iudei similiter essent præscindendi de uita præsenti, & puniendi, nisi fructum pœnitentiæ & bonorum operum facerent. In hac similitudine, quāta sit Dei patientia, quanta sit hominis negligentia, manifestatur. Ficulnea plantata in uinea, est synagoga erecta in domo Israel & plebe Iudaica: tres anni uisitationis, sunt legis edicta, Prophetarum contestationes, & coruscantis Euangelij gratia: in quibus Deus quæsiuit fructum bonorū operum à Iudæis, & non inuenit, nisi in valde paucis, qui quasi nihil computabantur, respectu tantæ multitudinis. Et quamuis cultores eius circa illam foderent ligone acutæ inuectionis eam humiliando, & terrorē diuinorum iudiciorum sibi immittendo, ac stercora mitterent: fœditatem & abominationem peccatorum suorum ei ostendendo, per quæ solent humilitas & compunctio suscitari: & homines de peccatis suis pœnitere: parum tamen cultores profecerunt: & ideo Iudæi succidi meruerunt. Dei etiam ager & uinea mundus dicitur: cuius arbores & uites sunt homines: & aliæ quidē fructuosæ, aliæ uerò infructuosæ. Huius verò cultores, sunt prælati & sacerdotes. Sed & cuiuslibet anima est arbor, uinea, ortus, & ager illius qui illam excolere habet ut fructus faciat. Sed (heu) in multis terram inutiliter occupantibus, fructus non inuenitur: & ideo timere habent pœnā quā eis Dominus non comminatur. Vnde Grego. Tertiò autem Dominus ad ficulneam uenit: quia naturam generis humani ante legem, sub gratia expectando, admonendo, visitando requisiuit: sed tamen in tribus annis fructum se non inuenisse cōqueritur: quia quorundam prauorum mentes nec inspirata lex naturalis corrigit: nec præcepta erudiunt: nec incarnationis eius miracula conuertunt. Sequitur: & timore audiendū est quod dicitur: *Succide eam: ut quid terram occupat?* Vnusquisque enim iuxta modum suum si fructū bonæ operationis non exhibet, uelut infructuosa arbor terrā occupat. Hæc Gregor. Cultores uerò sunt qui ficulneæ præsunt, & eius curam gerunt uel sancti qui intra Ecclesiā orant pro eis qui extra eam sunt: qui omnes interpellant Dominum pro ficulnea, dicentes: *Domine dimitte illam hoc anno*, id est tempore isto sub gratia, *vsque dum fodiam circa illam*, excolendo, & uitia reprehendendo: *& mittam stercora*, per fetorem peccatorum ad pœnitentiam suscitando. Circumfodere enim, est humilitatem pœnitentiæ & patientiā docere: fossa namque est humilis terra: stercus autem sordes sunt, & memoria peccatorūm, & fructū dant. Quid enim stercore sordidius? & tamen si bene utaris, quid fructuosius. Vnde Gregor. Ex stercore igitur ad fructum reuiuiscit arbor: quia de cōsideratione peccati, ad bona se opera resuscitat. Vel fossio, est peccatorum recognitio: peccator enim peccata sua cooperit, sed fodiendo uidebit abominationem peccatorum, & inde erubescet. Stercoratio autem, vel fimi appositio, est mortis recordatio: in morte enī homo stercus efficitur & putredo: ipsa namque mortis memoria à peccato præseruat, in bono opere solicitat, & gratiam Dei conseruat. Per arborem etiam fici moraliter potest quelibet persona in Ecclesia Dei ad fructificandum plantata signari: & per tres annos in quibus non facit fructum, inuentus & ætas media & senecta intelligi: propter quod meruit per mortē de præsenti uita succidi: per cultorem autem, Angelus custos huius hominis accipitur: qui rogat ut adhuc in senio uiuere dimittatur: ut per eius diligentiam circa talem hominem se emendet, & fructificet: alioquin succidatur, & in ignem mittatur. Potest etiam moraliter arbor fici dici religio: quam Dominus eius qui eam seruat, scilicet Christus, habebat

Margin notes: Mystic. — Psal. 108. — Chrysost. sermone 3. de Lazaro. — Beda in ca. 13. Luc. — Moraliter. — Gregorius ho. 31. in Euangelia. — Gregorius ibidem. — Moraliter.

bat plantatam in uinea sua, id est in Ecclesia: scilicet per Antonium, per Benedictum, per Augustinum: *& ue nit quærens fructum*, scilicet religionis & sanctitatis, profectum in illa scilicet religione: *& non inuenit nisi folia tãtum*, & nihil de ueritate religionis, præter uerba & exteriorem habitum. *Dixit autem ad cultorem ui neæ*, scilicet ad cœtum prælatorum & doctorũ: quorum officium est sarmenta amputare, spinas euellere, & cætera huiusmodi facere. *Ecce tres anni sunt*, scilicet tempus Antonij, Benedicti, & Augustini: *ex quo uenio quærens fructum*, scilicet uirtutum & operum: *& non inuenio*, illum: nimis enim prope uiam & mundũ erat: & ideo fructus usque ad maturitatem & finem seruare nõ poterat. Sed reuera omni religioso timor incutitur, cùm hic dicitur: *Succide ergo illam*, id est, succidendã annuncia: quia est infructuosa: *ut quid terram occupat?* & temporalibus utitur: quia locum quem tenet, operibus bonis non exercet. Ut enim dicit August. peccator non est dignus pane quo uescitur. *Et respondens*, prælatus: quia prælati debent se opponere pro subditis, *dixit*, scilicet orando pro eis: *Domine dimitte illam & hoc anno*, scilicet ut pœniteat & fructificet. (Sed heu quia concesso spatio pœnitentiæ multi abutuntur in superbia, se non emendando): *usque dum fodiam circa illam*, scilicet per increpationem humiliãdo: & ob amorem terrenorum reuocando: qui enim fodit, terram extrahit, & fossam, id est humilitatem facit: *& mittam stercora*, scilicet malorum quæ facit abominationem & fœditatem, & uilitatem ad memoriam reducendo. Sunt tamen multi qui nec sic pœnitere uolunt: sed murmurant cõtra illos qui eis peccatorum suorum abominationem ad memoriam reducunt: siue in prædicatione, siue in lectione, siue in correptione, siue in accusatione: & ideo timendum est eis ne succidantur: quia arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Tres etiam anni possunt significare tria uota communia omni religioni, super quibus Dominus quemlibet nostrum interrogabit cum exactione magna quomodo fuerint obseruata: sed timendum est multis, ne ista uota inueniat fracta, uel malè obseruata. Cultor etiam huius uineæ potest ipsa ratio esse, quæ debet fodere circa conscientiam suam, in faciendo foueam humilitatis: & ipsam euacuando ab omni appetitu mundi huius: & debet mittere circa illam stercora, considerando huius mundi miseriam: quia omnia mundana, secundum Apostolum, non sunt nisi stercora: & istorum consideratio & fossio prædicta, faciunt ficum conscientiæ religiosi fructificare. Et bene per arborẽ fici, intelligitur religio. Primò, quia sicut ficus sub uno cortice multa grana continet in quadam dulcedine: ita religio sub uno modo uiuendi, & sub una regula, multos habet homines concorditer uiuentes. Secundo, quia folia ficus habent quasi similitudinem manus humanæ: sic uerba religiosorũ, quæ per folia significantur, debent operibus adæquari ut quicquid dicunt, illud faciant. Tertiò, quia tauri ferocissimi dicuntur mansuescere, quando ficui alligantur: sic iuuenes insolentes & dissoluti mansuescunt, & Christi iugo humiliter subijciuntur, quando religionem ingrediuntur, & ceremonijs ordinis alligantur. Sed nota quòd in Hieremia dicitur: Quid tu uides Hieremia? Ficus bonas, bonas ualde: & ficus malas, malas ualde: quia quando religiosus est bonus, non est melior eo: & quando est malus, non est peior eo. Vnde August. Simpliciter fateor ex quo Deo seruire cœpi, quoniam sicut difficile expertus sum meliores, quàm qui in monasterio profecerunt: sic non sum expertus peiores, quàm qui in eis defecerunt. Docemur ergo hic & monemur, ut non simus steriles sicut arbor infructuosa: & terram inutiliter non occupemus: ne sine fructu bonorum operum inuẽti, succidamur, & in ignem mittamur. Quia (ut ait Bernard.) arbori infructuosæ duo debentur, securis & ignis. Potest autem per terram sterili ficu occupatam, Ecclesia significari: quæ noxia prælatorum & præpositorum umbra premitur, ne lumen ueritatis uideat: & exemplis eorum impeditur, ne sole dilectionis Dei calescat: de quibus bene dici potest: *Væ uobis Scribæ & Pharisæi: qui clauditis regnum cælorum ante homines*. Vnde Ambro. Inutiliter terram occupat, qui locum quem tenet, bonis operibus non exercet: qui exemplo prauitatis, impedimentum præstat cæteris. Sed ut ait Hieron. Qui uiderit se insufficientem esse, vel non proficere in loco in quo ministrare & alijs prodesse debet: tenetur cædere, ne melioris locum occupet. Vbi & August: Nihil est quod sic quisque cogitare debeat, nisi ut in semetipsum oculos conuertat, se discat, se discutiat, se quærat, & se inueniat: & quod displicet, necet: quod placet, aptet & plantet. Cùm enim se homo inanem inuenerit meliorum bonorum: ut quid est auidus exteriorum bonorum? Ecce quid prodest plena bonis arca, si inanis est conscientia? Bona uis habere: & bonus non uis esse. Non vides erubescere te debere de bonis tuis, si domus tua plena est bonis, & te habet malum? Quid enim est quod uelis malum habere, dic mihi? Nihil omnino. Non vxorem, non filium, non seruum, non villam, non tunicam, postremò non caligam: & tamẽ uis habere vitam malam. Rogo te præpone uitam tuam caligæ tuæ. Omnia quæ circumiacent oculis tuis elegantia & pulchra tibi chara sunt, & tibijpsi vilis es, fœdus es. Si possent tibi respondere bona, quibus plena est domus tua, quæ habere optasti, quæ perdere timuisti, nonne tibi clamarent: tu nos bona vis habere, sic & nos volumus bonum habere? Tacita voce interpellant contra te dominum suum: Ecce tanta bona dedisti huic: & ipse malus est. Quid enim prodest quod habet: quando eum qui omnia dedit non habet? Hæc Augu. Per hæc verba prædicta quendam lubricum à peccatis retraxit. Augustinus in quodam sermone suo. *Erat autem docens in Synagoga eorum*, in loco communi, ubi conueniebant Iudæi: &, *in sabbatis*, in quibus homines debent intendere diuino cultui ad audiendum verbum Dei: vt ibi prædictam similitudinem proponens, eam ad synagogam pertinere indicaret: & quod synagogam infructuosæ arbori compararet. Arboris enim succisio, significabat synagogæ excisionem quo ad quosdam reprobos & damnandos: sed mulieris de qua sequitur erectio, Ecclesiæ exaltationem & cuiuslibet fidelis animæ erectionem, siue ad fidem & gratiam siue ad gloriam. Vnde Ambros. Quàm clemens Dominus, quàm pius in utroque, cùm aut miseretur, aut vindicat: in synagogæ typo, arborem excidi iubet: in typo Ecclesiæ, fœminam saluat. Tunc ergo mulierem quandam, *quæ habebat spiritum infirmitatis*, id est infirmitatem à spiritu maligno inflictam & causatam: quia erat à Satana, *decem & octo annis*, uinculo infirmitatis alligata: & more brutorum incuruata: ita ut, *nec posset sursum respicere*, in cœlum, ad quod erat facta: quia terrena sapiens, & infima requirens, cœlestia & superiora cogitare nondum sciebat: cùm eam uideret, uocauit ad se, & sanauit: & cùm manus ei imponeret,

Spatio pœnitentiæ abutentes.

Vota communia religionis.

Religio per arborẽ fici intellecta.

Tauri ad ficũ ligati mansuescunt.

Hier. 24.

Augustin. epist. 137. Religiosi optimi aut pessimi.

Matt. 23. b.

Augustin. ser. 144. de tẽpore.

Augustini verba quibus lubricũ conuertit.

Ambr. lib. 7. in Lucam.

neret, *confestim erecta est: & glorificabat Deum*. pro beneficijs acceptis: solam enim gloriam retinet Deus de operibus suis, totam uerò utilitatem concedit nobis. In hoc ostendit Dominus suam humilitatē: quia infirmos non dedignabatur tangere, quantumcunque deformem uel grauem haberent infirmitatem.

Humilitas Domini.

Licet autem ista inclinatio mulieris intelligatur de inclinatione infirmitatis, quam diabolo uexante sustinebat: tamen accipimus eam moraliter sic: quòd utinam omnis mulier si haberet vultū & oculos ad terram demissos, quòd in perpetuum hominem non respiceret: quia aspectus eius ualde est periculosus. Hic erudimur ne uita nostra sit terrenis implicata, sicut mulier terræ erat inclinata. Quia, ut dicit Augustinus, quanto magis quisque terrenis occupationibus implicatur: tanto magis à sui conditoris uisione præpeditur. Et ut dicit Gregorius. Concupiscens uisibilia inuisibiles uirtutes amittit. Ille quippe homo curuus est, qui inclinatus ad culpam, sursum respicere non potest per iustitiam: quia terrenis uoluptatibus deditus, sola terrena & transitoria cogitat & diligit: ad cœlestia contemplanda, mentis oculos non erigit: & æternæ fœlicitatis diuitias non requirit. Hunc autem si Dominus per gratiam tangat: & suæ misericordiæ manum super eum ponat: statim per iustificationem erigitur, & terrenorum oblitus, cœlestia contemplatur. Vnde Gregor. Omnis enim peccator terrena cogitans, & cœlestia non requirens, sursum respicere non ualet: quia dum desideria inferiora sequitur, à mentis suæ rectitudine curuatur. & hoc semper uidet quod sine intermissione cogitat. Et quia ad cœleste desiderium non assurgit, quasi mulier inclinata, sursum respicere nequaquam potest. Vsitata etenim culpa obligat mentem: ut nequaquam assurgere possit ad rectitudinem. Conatur & labitur: quia ubi diu sponte persistit, ibi & cùm noluerit coacta cadit. Si ergo iam bona patriæ cœlestis agnouimus: displiceat nobis quòd curui sumus. Ponatur ante oculos mulier curua: & arbor infructuosa. Vnde & August. Ergo qui sterilis est, agat pœnitentiam, & faciat fructū dignum pœnitentiæ. Qui curuus est ut terram intueatur: terrena fœlicitate lætetur & erigatur. Si per seipsum non potest: inuocet Deum. Hæc August. Et meritò se erigere debet homo: habet enim faciem ad cœlum erectam: ut plus intendat cœlestibus & æternis, quàm istis temporalibus & caducis. Vnde Augu. Erecta in cœlum corporis forma: admonet quæ sursum sunt sapere. Beluas Dominus prostratas in faciem fecit, pastum quærentes de terra: te in duos pedes erexit: tuam faciem sursum attendere uoluit. Non discordet cor tuum à facie tua: ut habeas faciē sursum, & cor deorsum. Vnde & Basilius: Bestiæ terrestres sunt ad terram respicientes: sed cęlestis arbor homo, quantum figura corporalis plasmationis, tantum & dignitate animæ differt. Quadrupedum figura qualis est? Capite uel corpore ad terram respicit: super uentrē uadit: & quicquid uoluptuosum est, ex omni parte prosequitur. Tuum caput ad cœlum erectum est: oculi tui superiora contēplantur: ut si quando tu passionibus carnis teipsum conuitiaberis ventri seruiēs, & his quæ sub uentre sunt, comparatus es bestijs insipientibus, id est non sapientibus, & assimilatus es eis: alia ubi sollicitudo est digna, quæ superius sunt quærere: ubi Christus est, superque terrestria esse mēte: ut formatus es: ita dispone tuijpsius uitam. Vrbanitatem habes in cęlis: uera tua patria, quę superius est, Hierusalem. Vnde & Bern. Curuitas animæ est, quę gere & sapere quæ super terram sunt. Turpe est in humano corpore, quod est erectæ formę, beluinam mētem gerere. Et iterum: Corporis staturam dedit homini Deus rectam: forsan ut ista corporea exterioris uiliorisque rectitudo figmenti, hominem interiorē illum, qui ad imaginem Dei factus est spiritalis suæ seruandæ rectitudinis admoneret: & decor limi deformitatem argueret animi. Quid enim indecentius, quàm curuum recto corpore gerere animum? Peruersa res & fœda, luteum uas quod est corpus de terra, oculos sursum habere, cœlos liberè suspicere, cœlorumque luminaribus oblectare aspectus: spiritalem uerò cœlestemque creaturam suos econtrariò oculos, id est internos sensus atque affectus trahere in terram deorsum: & quæ debuit nutriri in croceis: hęrere luto quasi unam de suibus, amplexarique stercora. Hæc Bernard. Vnde & Boetius.

Aspectus mulieris.

Gregorius hom. 31. in Euangelia.

Gregorius ibidem.

Augu. ser. 31. de uerbis domini.

Augustin. ibidem.

Basil. ho. 9. in exameron.

Psal. 68.

Bernardus sermo. 24.

Curuitas animæ.

Qui recto cœlum vultu petis, exerisque frontem,
In sublime feras animum, ne grauata pessum
Inferior sidat mens corpore celsius leuato.

Boetius li. 5. de cōsol. metro. 5.

Et Ouidius:

Pronaque cùm spectent animalia cætera terram.
Os homini sublime dedit cœlumque tueri,
Iussit, & erectos ad sydera tollere vultus.

Ouidius 1. Metamor.

Nota etiam, ut dicit Aristotel. in libro de Animalibus, quòd aues claudant oculos cum palpebra inferiori: animalia uerò grossa, cum palpebra superiori. Per aues intelliguntur uiri spirituales: qui ad inferiora & terrena oculos claudunt, ac cœlestibus & superioribus intendunt. Per animalia uerò grossa, intelliguntur uiri mundani: qui habent oculos clausos ad cœlestia & spiritualia: & apertos ad terrestria & secularia. Per hanc mulierem curuam signatur peccatrix anima, & mens auara. Mulier: quia propter absentiā charitatis frigida. Inclinata: quia longo tempore, diabolo procurante, sic ad inordinatum amorem terrenorum est incuruata, quòd propter longam consuetudinem aspicere non potest superna, tanquam cœli oblita. Fratres enim fuerunt Manasses, id est obliuio, & Effraim, id est frugifer. Habens spiritum infirmitatis: quia ad spiritualia infirma. Decem & octo annis: quia ualde diuturna. Secundum enim Augustinum. Cùm cætera uitia, homine senescente, senescāt: sola auaritia iuuenescit. Sed Iesus eam tangit in sabbato, quando eius inspiratione quiescit à peccato: & sic erigitur sursum per cœlestium appetitum. In sanatione autem mulieris, fecit Dominus quinque: uidit misericorditer, uocauit, sanauit, tetigit, & erexit. Sic Dominus animam peccatricem perfectè curaturus. Primò, uidet eam per pietatem. Secundò, uocat eam per internam inspirationem. Tertiò sanat per peccati remissionem. Quartò, tangit per satisfactionis dolorem. Quintò, erigit ad superna, per amoris feruorē. Per archisynagogum uerò, de quo statim subditur, hypocrita qui se super alios extollit signatur: qui de hoc murmurat quādo malè iudicat & interpretatur. Propter quod meritò arguitur de murmure tali: quia cura maior circa humanam naturam, quàm circa animalia bruta debet adhiberi. Vnde sequitur: *Respondēs autem Archisynagogus*, id est princeps Synagogæ: qui ex inuidia nitebatur gesta Christi decolorare, *indignans*, de hoc facto, quasi ex legis zelo, *dicebat turbæ*, quòd non uenirent pro cura die sabbati: sed sex alijs diebus, in quibus licet operari: quasi indirectè arguens Dominum, turbæ dicebat: quia eum personaliter & directè arguere non audebat. Et respondit illi Dominus, uocans eos hypocritas, quòd bene

Palpebra auium.

Anima peccatrix.

Augustin. sermo. 48. ad fratres in heremo.

ne

ne licebat mulierem ipsam soluere à uinculo infirmi- A
tatis die sabbati: quia & ipsi bouem aut asinum tunc
soluunt à præsepio: & ducunt adaquare. Vbi Ambr.
Ambr. lib. 7. in Lucam.
Quàm dulcis parabola, facilis autem. Vinculum uinculo comparat: ut insimulatio Iudæorum actu ipsorum redarguatur. Nam cùm ipsi animalibus sabbato soluunt uincula: reprehendunt Dominum, qui homines à peccatorũ uinculo liberauit. Denique & Deus ab operibus mundi requieuit: sed non ab operibus sanctis: cuius sempiterna & iugis operatio est: sicut filius ait: *Pater meus usque modo operatur: & ego operor*.
Ioan. 5. c.
ut ad similitudinem Dei, secularia opera nostra non religiosa cessarent. Hæc Ambro. Archisynagogus ergo malè legem intelligebat: qui pietatis & misericordiæ opera in sabbato fieri nolebat. Lex enim non filiale & liberale, sed seruile & noxium opus sabbato prohibebat: præfigurans tempus quo nostra secularia opera, non religiosa & laudandi Deum cessabũt. B

Insignum etiam huius rei Dominus sabbato curabat: unde curatio & miraculorum operatio quæ ordinatur ad Dei gloriam, & uidentium deuotionem excitandam, poterat fieri in die sabbati: & conuenientius in die illa, quàm in alijs: eo quòd dies illa erat ordinata diuino cultui, & ad deuotionem populi. Sed ipsi opus charitatis, scilicet sanationem hominis, nõ uerentur postponere operi cupiditatis, scilicet pecoris: ideo bene eos hypocritas, id est simulatores uocat: quia cùm magistri plebium uideri appetunt, hominem bestię postponunt. Vnde Chrysosto. Bene dicit hypocritam principem Synagogæ, quia faciem habebat legis cultoris: mẽs uerò eius erat uersuti & inuidi. Non enim turbatur propter sabbatum, quia uiolatur: sed propter Christum, quia glorificatur. Hæc Chrysosto. Similiter hodie multi non solum seculares, sed etiam religiosi, sunt tales, magis de pecore, quàm de homine curantes. Vnde Bernard. Cadit asina, & est qui sublenet: perit anima, & non est qui curet. Ergo qui præponit curam equi, uel cuiuscunque pecoris sui, uel etiam corporis, libentius sumptus faciendo & laborãdo, ut liberetur à morbo, uel ab alijs periculis, quam pro anima Christiani ut sanetur & liberetur à diaboli laqueis: cùm eam multo magis teneatur diligere quàm corpus proprium: hypocrita est, & graue facit peccatum. C

Bernardus libro 4. ad Eugeniũ.
Exod. 20. Sabbata quomodo sanctificãda.

Et sciendum quòd quando dicitur, Sabbata sanctifices: istud potest tripliciter accipi. Primò generaliter: ut cessemus à uitijs & peccatis. Secũdò specialiter: ut cessemus ab operibus corporalibus, quæ impediunt uacationem ad Deum & eius cultum: ut sunt opera mechanica, & agricultura, ac mercantium, & placitantium & huiusmodi. D

Tertiò specialissimè: ut est in uiris contemplatiuis, qui ab omnibus mundanis se separant, ut totaliter Deo uacent. Prima uacatio est necessaria. Secunda, debita. Tertia, perfecta. *Et cùm hæc diceret, erubescebant omnes aduersarij eius*, confusa sua rationabili responsione: quia ueritati apertæ non poterant contradicere. *Et omnis populus*, scilicet simplices & humiles, *gaudebant*, in factis & dictis suis gloriosis, tanquam amatores ueritatis. *In ipsa die accesserunt quidam Pharisæorum dicentes illi*, scilicet Iesu: quidam fortè bono zęlo, scilicet ut sibi consulerent: quidam malo, scilicet ut probarent si timore mortis à doctrina cessaret: *Exi & uade hinc*, scilicet ad locum in quo Herodes partem non habet. Et ostendens se talibus non terreri, ait illis: *Ite dicite vulpi illi*. Per vulpem intelligitur malus prĩceps. Vulpes enim est animal dolosum, rapax, tortuose incedens, & fœtidum. Sic princeps malus, qualis erat iste Herodes, est dolosus per machinationem mali: rapax æris alieni: tortuoso incedens, peruersitate iudicij: fœtidus, per infamiam nominis sui. E

A Qui etiam nititur Christum occidere in se & in suis membris, quantum in ipso est. Vnde Bernard. Patet quantum noceat iniqua potestas: quomodo caput impiũ subiectos quosque suæ conformet impietati. Misera planè ciuitas, in qua regnat Herodes: quoniam Herodiana particeps erit malitiæ. Herodiana uerò malitia fuit, nascentem uelle extinguere religionem. Si quis ergo religionis, uel sanctitatis ortum, uel profectũ, uel consummationem impedit, uel persequitur: talis cum Herode Christum persequitur. Hæc Bernar.

Bernardus sermo. 3 de Epiphania.

Dicite inquam vulpi illi: Ecce eijcio dæmonia: & non possunt resistere, cùm sint maioris potestatis quàm Herodes: & ideo non habeo timere eum: *& sanitates*, scilicet in corpore & anima, *perficio hodie & cras*, id est paucis diebus, usque ad tempus passionis meæ: *& tertia die consummor*, per mortem. q. d. Herodes non poterit me impedire quin faciam quod intendo. B

Tangit autem intentionem in tribus dictis. Prima constitit in dæmonum expulsione. Secunda, in infirmitatum curatione. Tertia, in officij sui per crucis patibulum consummatione: tunc enim cõsummata sunt omnia de ipso in lege & prophetis dicta. Vnde dixit: *Consummatum est*. Et notãdum quòd aduerbia, hodie & cras, singulatim reddenda sunt uerbis: ut sit sensus, hodie eijcio dęmonia, & cras perficio sanitates. Primò enim est dæmonum eiectio: postea, sanitatis collatio: tertiò, sanitatis collatæ cõsummatio.

Dictæ tres

C Mysticè prima dieta fuit hostis expulsio. Secũda, naturæ vulneratæ perfecta sanatio. Tertia, hominis ad Deum recõciliatio.

Mysticè.

Moraliter, prima dieta consistit in abiectione uitiorum. Secunda, in collatione uirtutum, & exercitio morum. Tertia, in adeptione præmiorum. Vnde in Oseę: *Viuificabit nos post duos dies: & in die tertia suscitabit nos*, scilicet ad glorificandum. Vel isti tres dies significant tres partes pœnitentiæ: quæ sunt contritio cum dolore, confessio cum pudore, satisfactio cum labore.

Moraliter.
Osea. 6.

Et subiungit de loco passionis, ubi cõsummabitur per mortem, dicens: *Veruntamen oportet me*, nõ D facili necessitate: sed patris & mea uoluntate, *hodie & cras & sequenti cras*. id est paucis diebus, *ambulare*, scilicet ad locum passionis: *quia non capit*, id est non conuenit, absolutè intelligendo, non transitiuè: *non capit inquam Prophetam*, scilicet me, *perire*, id est occidi, *extra Hierusalem*, ubi mei Prophetæ sunt occisi: ibi ego caput Prophetarum, de quo omnes Prophetæ scripserunt, debeo immolari: ubi scilicet non dominatur Herodes, sed Pilatus. Ex quo patet quòd mors mea non est in potestate eius: sicut nec hora, nec tempus. q. d. Bene scio quando debeo mori, sed ipse non: bene scio locum passionis meæ, sed ipse non. Vtinam & hodie prædicatores & prælati, ac fideles cæteri à doctrina & confessione ueritatis, timore principum & E malorum hominum non cessarent: sed Christum imitando ueritatem coram hominibus confiterentur audacter, & defenderent.

ORATIO.

DOMINE *Iesu Christe, da mihi fructum bonorum operum feruenter facere, & in eis iugiter perseuerare: ne sine fructu inuentus merear succidi, & in ignem mitti. Da etiam mihi Deus meus, ut non sim deorsum inclinatus per culpam, sed sursum respiciam per iustitiam: nec à mentis rectitudine curuatus,*

tus, terrena & transitoria cogitem & diligam: sed ad cælestia contemplanda mentis oculos erigam, & æternæ fælicitatis diuitias requiram. O Domine, unde me per pietatem: uoca me, per internam inspirationem: sana me, per peccati remissionem: tange me, per satisfactionis dolorem: erige me ad superna, per amoris feruorem. Amen.

De hydropico, & exhortatione ad humilitatem & misericordiam. Caput LXXX.

Luca 14.

DEINDE ibat Iesus per ciuitates & castella, docens & indifferenter prædicans, nō personas accipiens. *Et factum est ut dum intraret domum cuiusdam principis Pharisæorum sabbato manducare panem,* necessitatis, nō delitias, non fercula uoluptatis.

Panis.

Nomine enim panis, uitæ necessaria, exclusis superfluis, designantur: paruis quippe erat contentus, nec receptori onerosus. Supponendum est quòd intrauerit ab eo inuitatus: quia Dominus non uenit ad conuiuium Pharisæorum, nisi rogatus: qui inuitabant eum, non ex deuotione, sed maliciose. Ad conuiuium autem publicanorum accessit etiam non rogatus. Pharisæi enim se iustos & sanos reputabant, nec medico egere: sed publicani se peccatores & infirmos confitebantur, & medico indigere, Ideo istos, ut illuminet, præoccupat: illos autem rogatus, ut se humilient, expectat. *Et ipsi obseruabant eum,* insidiando: ut uel in eius factis uiderent aliquid unde eum reprehendere & accusare potuissent: Magna malitia eorum, qui eum pascebant, & sibi insidias parabant; cum eo comedebant, & ipsum mordere uolebant: *Et ecce homo quidam hydropicus erat ante illum,* sperans de infirmitate sua remedium. *Et respondens Iesus,* non ad uerba: quia sibi quæstio nō proponebatur: sed ad cogitationes Pharisæorum & legisperitorum: quoniam cogitabant curationem in sabbato esse illicitam. In quo Dei sapientiam se habere monstrabat qui corda hominum intellexit, *dixit ad eos: Si licet sabbato curare?* Sic interrogat: ut ex dictis proprijs eos cōfutet. *At illi tacuerunt.* Vbi Beda: Sed meritò interrogati tacent: quia cōtra se dictum, quicquid dixerint, uidēt. Nam si licet sabbato curare: quare saluatorem an curet obseruant? Si non licet: quare ipsi sabbatu pecora curant? Tacebant ergo: quia nesciebant quid dicere debuissent. Iste hydropicus non petebat sanitatem: quia infirmitas pro eo loquebatur. Vel propter Iudæorum præsentiam, non audebat in sabbato petere curationē. *Ipse autem apprehensum eum sanauit,* tangendo: *ac dimisit,* liberè sine precio;

Beda in c. 14. Lucæ. Tacēt Pharisæi.

quia per impositionem manus ipsum curauit: & postea manum retraxit. Tetigit eum, non causa necessitatis, sed humilitatis: & ut diuinitatem in carne ostenderet, eum sanauit. Vbi Cyrillus: Neglectis ergo Iudæorum insidijs, liberat à morbo hydropicum: qui metu Pharisæorum remedia nō postulabat, propter sabbatum: sed solum astabat, ut ex aspectu misertus eius sanaret eum: quod Dominus agnoscens, non postulabat ab eo si uellet sanus fieri: sed protinus eum sanauit. Et respondens cogitationibus eorum, qui murmurando cogitabant factum illud esse illicitum: ostendit illud esse licitum, per exemplum animalis bruti: cuius periculo licitum erat, etiam secundum ipsos, succurrere in sabbato. Si enim licet tunc subuenire pecori, quod est opus cupiditatis: multo magis licet subuenire homini, propter quem facta sunt animalia bruta: & qui factus est ad imaginē Dei, quod est opus charitatis. Vnde Beda: Cōpetenti ergo exēplo soluit quæstionem: ut ostendat eos uiolare sabbatum in opere cupiditatis: qui eum uiolare arguunt in opere charitatis. His Pharisęis similes sunt hodie multi prælati: qui plus solliciti sunt pro salute bestiarum, quàm hominum, eius commissorum. Si patitur uel deficit bestia, statim remedia procurant: si frater uel subditus, parum curant: & multi habent de paruis curam magnam, de magnis paruam uel nullam. Mirum autem erat quòd de curationibus in sabbato eum arguebant. Habent enim in traditionibus suis determinata genera operum circiter .lxx. à quibus est uacandum in sabbato: inter quæ non est curatio, maximè quæ solo fit uerbo, sicut Dominus sæpe legitur curasse. Sæpe Dominus in sabbato docebat & curabat: siue ut plures qui ad sabbatum conueniebant, lucrifaceret: siue ut in sabbato cœlestis quietis omnes infirmitates curandas esse ostenderet: siue ut interdum à quiete contemplationis, propter salute animarum, nos subtrahendos esse doceret. Et ideo ad manducandum sabbato cum isto principe intrauit: non propter cibum, sed propter animarum lucrum: ubi etiam hydropicum istum in corpore & in mente curauit. Et non poterant ad hæc respondere illi tanquam uicti & confusi ratione euidēti. Mysticè, princeps iste fuit Moyses: domus eius, synagoga: hanc intrauit Christus, cùm uenit in mundum manducare panem, idest delectari in pœnitentia Iudæorum. Vnde in Apoca. *Si quis audierit uocem meam,* scilicet in prædicatione: & aperuerit mihi, scilicet in contritione, *intrabo ad eum,* scilicet in oris confessione: *& cœnabo cum eo & ipse mecum,* scilicet delectando in operum satisfactione. Istud etiam potest simili modo accipi de prælato & ecclesia domo eius: quam tunc intrauit, & quotidie intrat Christus. Et notandum quòd proprietates hydropici sunt septem: per quæ septem capitalia uitia designantur: & ideo iste hydropicus quemlibet peccatorem significare perhibetur. Habet enim hydropicus corporis tumorem: sic superbus cordis inflationem. Secundù habet spirituum compressionem: sic inuidus bona comprimit, ne publicentur & ueniant ad lucem. Tertiò, sitis ardorem: sic auarus quāto plus de diuitijs bibit, tanto plus sitit. Quartò, humorum indigestionem: sic iracundus per iram diminuit dies suos. Quintò, pedum pigritiam: sic accidiosus pigritiam affectionum & cogitationum ad bene operandū. Sextò, genitaliū inflationem: sic luxuriosus eorūdem tumefactionē. Septimò, oris fętorē: sic gulosus oris corruptionē. Specialiter autē hydropisis auaritiā designant: quia hydropicus quanto magis abundat humore

Hydropici curatio.

Beda in c. 14. Luca.

Pharisæorū similes.

Opera quibus abstinendū sabbato.

Curandi ī Sabbato causa.

Mysticè.

Apoca. 3.

Hydropici proprietates septem peccata eadem significantes.

humore inordinato, & quanto plus bibit, tanto amplius sitit: sic auarus, quãto est copiosior diuitijs quibus non bene utitur: & quò plus diuitias adeptus fuerit: tanto ardentius eas concupiscit: quia ut Iuuenali dicit.

Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit.

Ferocissima pestis est cupiditas: quæ eos quos capit, egenos efficere solet, dum finem inquirendi non inuenit: sed ut magis quò fuerit locupletata mendicat: Et iste auarus stat ante Iesum, cùm conuertitur ad Deum, paratus acquisita dispensare ad honorem diuinum: & sic recuperat sanitatem: quia de cupiditate mutatur in liberalitatem: & ideo ante Pharisæos hydropicum curat: & mox eos per exemplum animalis bruti sic conuincit: ut eosdem etiam auaritiæ condẽnet. Comparatur etiam hydropicus spiritualiter ei quem fluxus carnalium uoluptatum exul... ns aggrauat. *Hæ enim sunt duæ filiæ sanguisugæ: quæ semper dicunt, affer affer*: scilicet carnis uoluptas, & auaritiæ cupiditas. Designat quoque hydropisis specialiter superbiam: quia sicut in hydropico erat turgens corporis inflatio: sic in superbo est tumens mentis elatio: & ideo coram superbis Pharisæis curat hydropicum corporaliter: ut hoc exemplo ipsi discant curari spiritualiter: & per istius ægritudinem corporis, ostendit in illis ægritudinem mentis: quod enim iste in corpore, hoc illi gestabant in mente. Vnde intendens quomodo primos accubitus, id est primas & honorabiliores sedes in conuiuijs solennibus eligerent, hortatur eos ad humilitatem, proponens exemplum unius operis humiliter faciendi: ubi loci superioris arcetur appetentia: ut ad similitudinem eius fiant cætera: & docens humilitatem non solum apud Deum, sed etiam apud homines esse laudabilẽ. Non enim intendebat principaliter docere quod hic dicitur ad literam: sed mysticè aliud intendebat secũdum spiritualem intelligentiam. Monet ergo inuitatos ad nuptias, ut non in primo sed in nouissimo recumbant loco: iuxta illud Sapientis: *Quanto maior es: tanto te humilia in omnibus.* Vt enim ait Chryso. Nihil ita Deo amicum est, ut cum ultimis seipsum numerare: hoc enim philosophiæ uniuersæ principium est. Hoc autem non tantum corporaliter, sed & spiritualiter intelligi debet. Multi enim cum iactantia & superbia cordis recũbunt in nouissimo loco: non nisi ut iusti & humiles ab alijs uideãtur: & multi uerè humiles recumbentes in cornu, conscientia & corde reputant se in nouissimo loco esse. Vnde Chrysostomus. Iubet nos Dominus in ultimo loco recumbere: nõ solum vt corpore in nouissimo iaceamus: sed etiã animo, ut nouissimos nos esse omnium iudicemus. Sine causa loco se humiliat, qui corde se præfert. Vbi notandum quòd sunt quædam nuptiæ spirituales: & quædam cœlestes. Spirituales sunt quas facit Deus in præsenti cum anima in thalamo conscientiæ. Coniunctio autem animæ cum Christo, fit per fidem & dilectionem. Ex qua coniunctione uenit triplex bonũ: scilicet fidei, prolis, & sacramenti. Bonum fidei est, ne diabolum adulterum suscipiat. Bonum prolis est, ut sponsa Christi per bona opera se exerceat. Bonum sacramenti est, ut inter sponsum & sponsam diuisio nũquam fiat. Nuptiæ cœlestes sunt refectio uisionis diuinæ: ubi erit plena satietas: in nuptijs enim consueuerunt omnia abundare. Via autem ueniendi ad istas nuptias, est humilitas: quod notatur cùm dicitur: *uade & recumbe in nouissimo loco.* Et concludendo subiũgit rationem. *Quia omnis qui se exaltat* superbiendo, *humiliabitur*, uel hîc uel in futuro. Non dicit, exaltabitur: quia secundum Gregorium. Non potestas sed elatio in crimine est. *Et qui se humiliat*, uoluntariè: nõ qui humiliatur quasi ex necessitate, *exaltabitur*, in futuro: & quandoque etiam in hoc mundo. Hæc sentẽtia infallibiliter est uera in cõspectu Dei: in cuius iudicio superbi abiecti sunt, & humiles accepti: quamuis in iudicio hominum aliquando fit econtrà: ut superbi sint in gloria, & humiles contempti. Et si superbi exaltantur in hoc mundo, humiliabuntur in inferno: & si humiles abijciuntur in hoc mundo, exaltabuntur in cœlo. Vnde Cyrillus: Hoc dicitur secundũ diuinum iudicium, non secundum humanã consuetudinem, secundum quam plures concupiscentes honorem consequuntur. Alij uerò se humiliantes, inglorij remanent. Vnde & Theophi. Porrò non finaliter, nec omnibus hominibus est reuerendus qui se honoribus ingerit: sed dum à quibusdam honoratur, alij detrahunt ei, & quandoque etiam ipsi honorantes. Vbi nota quòd cum quidam superbus per procurationem suam exaltatus audiret in ecclesia legi hæc uerba euangelij: *Omnis qui se exaltat humiliabitur: & qui se humiliat exaltabitur*, hoc uerum esse non reputans: & quasi in uerba blasphemiæ prorumpens dixit, quòd si se humiliasset & non se exaltasset, ad statum illum nõ peruenisset: & statim in eodem loco cecidit: & à diabolo suffocatus expirauit. Heu quam multi hodie hoc dicunt corde uel facto, si non verbo: quasi nunquam exaltari possent, si ad hoc per se nihil facerent. Per primum ergo locum, non solum intelligitur hîc honorabilior sessio in conuiuijs solennibus: sed etiam quælibet dignitas in ecclesia, seu primatus. Ad dignitates enim nullus catholicus ad Christi & ecclesiæ nuptias inuitatus, se debet ingerere: sed alios meliores præponere quantum in se est: alioquin inuitator principalis, scilicet Deus, à quo est omnis potestas, deijciet eum à sua dignitate, saltem spiritualiter, sententia æternæ damnationis: aliquando etiam deijcit tales pœna damnationis temporalis. Si autem humiliter & ex corde refugiens (sicut faciebant antiqui patres: ut Gregorius & consimiles) dignitatem ex obedientia susceperit: & ex charitate fraterna bene exusus fuerit: tandem cœlestem gloriam obtinebit. *Quia omnis qui se exaltat*, præsumptione se dignitatibus ingerendo, *humiliabitur*, modo prædicto: *& qui se humiliat*, non fallaciter & fictè, sed ueraciter & ex corde *exaltabitur*: quia secundũ quod dicitur in Prouerbijs, *humilem spiritu suscipiet gloria*. Vbi sciendum, quòd humilitas meritoria cui debetur exaltationis gloria consistit in tribus. Primò, in propriæ æstimationis annihilatione: & hæc inducit contemptum sui, ita ut homo nihil reputet seipsum: & omnium quæ habet recognoscat datorem esse Deum. *Quid enim habes*, inquit apostolus, *quod non accepisti?* Secundò, cõsistit in dignitatum uilipensione: & hæc inducit honorem Dei, & hæc habetur quando homo in magnis uirtutibus, donis, & honoribus constitutus inde nõ extollitur: sed totum illi infundit & integrum restituit, à quo omne bonum fluit. Tertiò, consistit in aliorum sibi prælatione: & hæc inducit proximi appreciationem. quomodo seruare poterimus quod dicit Apostolus, honore inuicem præuenientes: nisi alios digniores nobis in uirtutum meritis æstimemus? Homo enim illum quo se digniorem æstimat, uix honorat: sed potius contemnit. Potest & hoc quod dictũ est de dignitate, etiam accipi de meritorum præsumptione. Vnde Beda. Mysticè quisquis nuptias Christi

&

Marginalia: *Auaritia fera pessima.* — *Prouer. 30.* — *Inuitat ad humilitatem.* — *Eccles. 3.* — *Humiliationis utilitas.* — *Chrysost. ho. 43. operis imperfe.* — *Nuptiæ spirituales.* — *Bona matrimonij spiritualis.* — *Nuptiæ cœlestes.* — *Superbi abiecti sunt Deo.* — *Superbi exemplũ.* — *Locum primum.* — *Prouer. 29 d.* — *Humilitas meritoria consistit in tribus.* — *1. Cor. 4.* — *Iacobi 1.* — *Roma 12.* — *Meritorũ præsumptio.* — *Beda in c. 14. Luca.*

& ecclesiæ inuitatus adierit, membris ecclesiæ per fidem coniunctus non se extollat quasi sublimior cæteris, gloriando de meritis. Dabit enim locum honoratiori post inuitato, cùm illorum qui se in Christo secuti sunt, agilitate præitur. Et cum rubore nouissimum locum tenet, quando de alijs meliora cognoscens, quicquid de sua operatione celsum sentiebat humiliat. Sed recumbit aliquis in nouissimo loco secundum illud, quanto magnus es humilia te in omnibus. Veniens autem Dominus quem humilem inuenerit, amici nomine beatificans superius ascẽdere pręcipiet Quicunque enim humiliauerit se sicut paruulus iste, hic est maior in regno cœlorum. Pulchrè autem dicitur, *tunc erit tibi gloria*, ne nunc quærere incipias quod tibi seruatur in fine. Potest etiam & hoc in hac uita intelligi: quia quotidie Dominus suas nuptias intrat superbos despiciens, & humilibus sæpe tanta sui spiritus onera præstans: ut discumbentium cœtus eos admirando glorificet Qui enim se de meritis eleuat humiliabitur à Domino, & qui se de beneficijs humiliat exaltabitur ab eo Hæc Beda. *Cùm ergo inuitatus fueris*, à Domino per prædicatores suos ad nuptias spirituales, quæ consistunt in coniunctione Christi & ecclesiæ, ad quas nuptias inuitati sunt omnes Christiani: quorum quidã cæteros dignitate pręcedũt: alij uerò merito uirtutum, & excellit unus vna uirtute, & excellitur alia: alij uerò excellunt sacra intelligentia, *non discumbas in primo loco*, aut meritorũ tuorum præsumptione, aut bonorum mundanorum ambitione, aut apetitu inanis gloriæ. Quare autem primus locus non sit ambiendus, probat ex tribus.

Matth. 18.

Locus primus nõ appetendus.

Primò, ex cõparatione dignioris, *ne fortè honoratior*, id est, dignior maiori honore: *sit inuitatus ab eo*, & talem debes tibi præponere. Dignior enim maiori honore est uirtuosior, & ideo quilibet quãtacunque dignitate polleat, habet incitatiuum fugiẽdi honorem si attendat quòd in congregatione esse potest aliquis eo honoratior. Non enim dignitati debetur excellentia honoris, nisi quia ipsa attestatur excellentiam uirtutis. Secundò, hoc idem probat ex indigni eiectione: quia locus sublimis indigno non est stabilis, sed sæpe inde eijcitur. Vnde dicitur: *Et ueniens*, per effectum, *qui te inuitauit & illum, dicat tibi*: facto scilicet te humiliando, & alium tibi pręferendo, *da huic locum*, quo reputabas te dignum. Hoc sępe euenit, quòd qui putabat se dignum honore, eijcitur à sua cogitatione, & expellitur inde. Tertiò, hoc idem probat ex cõfusione quæ sequitur. Vnde subditur: *& tunc incipias cum rubore nouissimum locum tenere*, erubescens scilicet, quando qui de te maiora præsumpsisti incipies humiliari, quasi deiectus in animo tuo, aut eiectus de tuo officio, aut deiectus post mortem in inferno. Deinde ostẽdit quid sit obseruandum ei qui vult honorem acquirere: quia debet humilia de se sentire. Vnde dicit: *Sed cum inuitatus fueris uade*, non te excusa, *& recumbe in nouissimo loco*, minorem te alijs reputando, & te esse in omnibus in imo merito, & si forte sis excellentior dignitate uel originis nobilitate. Et notandum, quòd triplex distinguitur nouissimum, scilicet statuũ, graduum, & locorum. Inter status locus nouissimus est incipientium, medius proficientium, supremus perfectorum. Inter gradus locus nouissimus est subditorum, medius prælatorum minorum supremus maiorum. Inter loca nouissimus est inferni, medius mundi, supremus cœli. Recumbe ergo aut in nouissimo primo, scilicet in statu incipientium te reputando per humilitatem, aut in nouissimo secundo, scilicet in gradu subditorum per Dei timorem, aut in nouissimo tertio, scilicet in inferno per iugem meditationem. Et adducit tria, propter quæ nouissimus locus est eligendus. Primùm est, quia ex hoc habetur gratia amicitiæ: *ut cum uenerit*, mentes uisitando, uel merita post mortem discutiendo, *qui te inuitauit ad nuptias dicat tibi, amice*, scilicet propter tuam humilitatem. Secundum est consecutio loci dignioris, *ascende superius*, & in præsenti per gratiam, & in futuro per gloriam: quia te humiliasti, & quia etiã amicus. Tertium est honoris gloria quæ sequitur dignitatem, *tunc erit tibi gloria*, honoris, *coram simul discumbentibus*, in eadem fide, uel in eadem beatitudine quiescentibus: tum quia humilis, tũ quia amicus principis, tum quia alto gradu sublimatus. Et nota quòd Dominus non intendit hic dicere, quomodo acquirere d[illegible]amus humanam gloriam: sed exemplo acquirendi gloriam istam humanam docet nos acquirere gloriam cœlestem, ita quòd sicut humilitas est necessaria ei qui cupit exaltari honore ecclesiastico: sic est necessaria ei qui cupit exaltari honore gratiæ & gloriæ. Sed differẽtia est: quia quicunque se humiliat ut exaltetur promotione ecclesiastica, peccat: est enĩ falsa humilitas in qua latet immunda superbia. qui verò se humiliat vt exaltetur donis gratiarũ & pręmio glorię, habet rectam intentionẽ. Quia ut dicit Hieronymus. Sancta superbia est uirtutes appetere. Vltimò assignat rationem dicti, quantum ad omnia præmissa. *Qui omnis*, siue laicus, siue clericus, siue religiosus, *qui se exaltat*, scilicet superbiendo, *humiliabitur*, sponte uel necessario, hic uel in futuro. *& qui se humiliat*, uoluntariè, non qui humiliatur quasi ex necessitate, *exaltabitur*, uel hîc uel in futuro: & hoc aut in officio, aut in merito, aut in præmio. Humiles dicti sunt ab humo cui prostrati sunt, eo quòd nihil inferius se nisi humum reputant, & se conculcandos omnibus exhibent, & propter hoc exaltari merentur: & ideo homo qui factus est de humo humiliari debet, & exaltatio non debetur ei nisi per humilitatis meritum: & talis humilitas ducit ad letabundum gaudium. Vnde Bernardus: Semper in corde tuo debes habere, quòd sis peccator uilissimus, & omni dono & gratia Dei indignus: nec ad hoc aliquo modo aptus, ut Deus orationem tuam exaudiat. Multum ergo debemus fugere superbiam, quæ nos derisibiles & inimicos Deo & hominibus constituit: & amplecti humilitatẽ, quę nos desiderabiles & amicos eisdem facit. Vnde Chrysostomus: Ne timeas honore tuo destructo si humiliaueris teipsum. Ita enĩ magis extollitur gloria tua: ita maior efficitur. Hęc regni est ianua Si uoluerimus magni apparere, non erimus magni: sed & omnibus dehonorabiliores. Qui enim derisibiles sunt, & omnibus inimici: & ab inimicis facilè captabiles, & immũdi: apud Deum hi maximi omnium sunt. Quid autẽ humilibus est delectabilius, aut beatius, cùm humiles Deo sint desiderabiles? Sed & ea quæ ab hominibus est gloria, hi maximè potiũtur: & omnes eos velut patres honorant, sicut fratres salutant, sicut propria membra amplexantur. Hæc Chrysostomus. Et quia Dominus instruxit inuitatos ad humilitatem: nunc instruit inuitantes ad misericordiæ pietatem, & ad pauperum ac debilium potius quàm amicorum & diuitum inuitationem: ut conuiuia faciant, non propter hominum fauorem & uanitatem, sed propter charitatem & pauperum necessitatem: arguens per hoc Pharisæos, quia faciebant conuiuia, non moti pietate, sed magis cupiditate, intendentes per hoc

Nouissimi loci appetẽdi rationes.

Gloriam cęlestẽ docet acquirere.

Humiliandi sua causa.

Alias apparere. *Hieron. in cap. 2. Sophoniæ.*

Humiles unde dicti.

Chrysost. ho. 66. in Matth. *Humilitatis præmia.*

consequi

consequi utilitatem, seu honorem temporalem. Vnde Dominus, ut pro refectione corporali rependeret spiritualem, scilicet documentum pietatis. *dicebat ei qui se inuitauerat*, & per hoc etiam alios assidentes qui erant in hoc culpabiles arguebat: *Cum facis prandium, aut cœnam, noli uocare amicos*, id est, propter amicitiam secularem, *neque fratres tuos*, id est, propter consanguinitatem, *neque cognatos*, id est, propter affinitatem, *neque uicinos*, id est, propter familiaritatem, *neque diuites*, id est, propter aliquam utilitatem consequendam: hæc determinatio scilicet diuites, omnibus prædictis uidetur debere subintelligi, & ita fratres, & cognatos, amicos, & uicinos pauperes sicut & alios egenos uocare potero, ut eis sicut & alijs pauperibus distribuam pro Deo. Et subditur causa, cùm dicitur, *ne forte & ipsi reinuitent te*. Hæc enim est consuetudo carnalium hominum: scilicet reinuitare inuitantes se, *& fiat tibi retributio*, ab homine, non à Deo: in præsenti, non in futuro: ista nanque reinuitatio intelligitur cuiusque boni temporalis recompensatio. Vnde dicit Ambrosius, quòd hospitalem remuneraturis esse, affectus auaritiæ est. Sciendum tamẽ, quòd si nocentur prædicti ad conuiuia propter charitatem mutuò nutriendam, meritorium est. Si autẽ ad lasciuiam uel ad gulam exercendam, uel ad inanẽ gloriam, peccatum est: & inuitans sustinebit pęnam. si autem ad reinuitandum. recepit mercedẽ suam. si autem ad beneuolentiam seu liberalitatem, indifferens est: & potest bene fieri & malè, prout ad finem ulteriorem ordinatur, qui potest esse bonus uel malus. Vnde hæc inuitatio permittitur nisi de patrimonio Christi, quod totum debet in usus pauperum expendi: sicut de testamento mihi commisso ad faciendum eleemosynam, non possum in alios vsus expendere quicquam. *Sed cùm facis conuiuium*, motus pietate, *uoca pauperes*, censu: qui non habent de suo ad uiuendum. *& debiles conatu*: qui potentiam non habẽt ad laborandum. *& claudos*, gressu: qui ire nequeunt ad mendicandum. *& cæcos*, uisu: qui non uident ad aliquod artificium operandum. *& beatus eris*: scilicet in præsenti beatitudine spei, & in futuro beatitudine rei: *quia* inuitati, *nõ habent retribuere tibi*: & ideo Deũ nunquã obliuiscentẽ habebis debitorẽ, pietas enim ad omnia utilis est; promissionẽ habens uitę quę nũc est, & futuræ. Vbi Chryso. Nõ ergo turbemur cùm nõ recipimus beneficij recõpensationẽ: sed cùm recipimus. Quoniam si receperimus, non amplius recipiemus illic: sed si minimè retribuit homo, tunc tibi Deus retribuet. Vnde sequitur: *Retribuetur enim tibi*: scilicet à Domino, *in resurrectione iustorum*. secũdum Bedam: Et si omnes resurgant, singulariter tamen & quasi propriè non immerito resurrectio iustorum dicitur, qui in ea immutandi sunt, & se beatos esse futuros non dubitant. Vbi Gregorius Nissenus: Non ergo negligas iacentes, quasi nullo sint digni. Cogita quid sint, & preciositatem eorum inuenies. Saluatoris induerunt imaginem, futurorum bonorum hæredes, regni clauigeri, accusatores & excusatores idonei: non loquentes, sed inspecti à iudice. Vbi & Chrysostomus: Deceret ergo eos sursũm in solario suscipere. Si non placet saltem deorsum: ubi sunt subiugalia & famuli. Christum suscipias, fiat saltem pauper æditu us. Vbi est eleemosyna, non audet intrare diabolus. Et si secum consedeas, mitte ei de mensa ferculа. Et iterum: Sed dicis: Immundus est pauper & sordidus. Laua eum, & fac tecum in mensa sedere. Si uestes sordidas habet, mundum indumentum exhibeas. Christus accedit per eum, & tu friuola loqueris: Hæc Chrysostomus. Moraliter, *cùm facis conuiuium*, id est, cùm accedis ad orationem, vt reficiaris pane lachrymarum, & inebrieris uino compunctionis, *noli inuitare amicos*, id est, noli orare tantum pro amicis & consanguineis tuis: & pro diuitibus, id est, pro iustis qui sunt diuites in uirtutibus: sed pro inimicis & peccatoribus, qui uerè pauperes sunt. Vnde subdit: *Sed uoca pauperes*, id est, associa in tua oratione peccatores: & subdiuidit in tria genera peccatorum, dicens: *debiles*, id est, peccantes ex infirmitate, *claudos*, id est peccantes ex malitia, scilicet qui habent pedem intellectus sanum: sed pedem affectus infirmum, *& cæcos*, id est, peccantes ex ignorantia. Prædicator etiã uerbi diuini facit spirituale conuiuium: sed si facit hoc propter honoris uel lucri temporalis consecutionem, non habebit à Deo mercedem: si uerò facit propter animarum salutem, recipiet cum iustis uitam æternam. Ex eo autem quòd Dominus hîc ait: *retribuetur in resurrectione iustorum: quidam de simul discumbentibus*, rudis & carnalis, motus uerbis Christi, credidit quòd resurrectio futura esset ad vitam cibis corporalibus indigentem, & quòd Christus promitteret escas corporales in regno cœlorũ, & dicit ei, *beatus est qui manducat panem in regno Dei*. Vnde Cyrillus: Homo iste animalis erat, non diligenter percipiens ea quæ Christus protulerat. putauit enim corporeas esse remunerationes sanctorum. Sed quidam dicunt, quòd per panem iste intelligebat beatitudinem uerã quæ consistit in uisione & fruitione deitatis Christi principaliter, & humanitatis secundariò, qui uocat se panem uitæ. Vnde Augustinus: uel quasi in longinqua iste suspirabat, & panis iste, scilicet quem desiderabat, ante illum discumbebat. Quis enim est panis regni Dei, nisi qui dicit: *ego sum panis uiuus, qui de cœlo descendi*? Noli parare fauces, sed cor: Hęc Augustinus. *Beatus igitur qui hunc panem*, qui refectio animarum est *manducabit in regno Dei*, uidendo scilicet & fruendo, de quo dicitur in Ecclesiastico. *Qui edunt me adhuc esurient*, non propter famis inediam: sed propter fastidij absentiam. Vnde Beda: Panis qui manducatur in regno Dei, non corporalis intelligendus est cibus, sed ille utique qui ait: *Ego sum panis uiuus qui de cœlo descendi: si quis manducauerit ex hoc pane, uiuet in æternum*. id est, si quis meę incarnationis sacramento perfectè incorporatus meæ diuinæ maiestatis uisione frui meruerit, hic perpetua uitæ immortalis beatitudine gaudebit. Hæc Beda.

Ambr. lib. 7. in Lucam.

Bona ecclesiæ expendantur in pios usus.

Chrysosto. hom. 7. in epistolã ad Colossen.

Chrysosto. loco citato.

Moraliter.

Conuiuiũ prædicatoris.

Augustin. ser. 33. de uerbis domini.

Ioan. 6.

Eccle. 24.

Beda in c. 14 Luc.

Ioan. 6.

ORATIO.

DOMINE *Iesu Christe, manu misericordiæ tuæ me apprehende, & protege: ne pręualeat in me hydropisis carnalis uoluptatis uel auaritiæ, aut superbiæ: & da mihi ut per ueram cordis, oris, & operis humilitatem in nouissimo loco recumbam minorem me alijs reputando, & per misericordiam indigentes inuitare nõ obmittam, eorum necessitatibus pro posse succurrendo. Largitor opulentissime Deus, da mihi misero panem cœlicum (qui tu ipse es) manducare in regno Dei: pro quo pane tibi Domine quotidie militamus, pro quo tota die mortificamur, ut in tua uita uiuamus. Amen.*

De inuitatis ad cœnam magnam. *Caput LXXXI.*

Luc. 14

ET quia nõnulli terrenis, vel voluptatibus mundi huius dediti, hunc panem de quo dictum est, fidetenus quasi odorãdo percipiunt, dulcedinem uerò attingere ueraciter gustãdo fastidiunt: ideo ad ostẽdendũ talium teporem cœlestibus epulis non esse dignum, subiungit dominus parabolam, in qua demonstrat diuinæ largitatis effluentiam, & arguit multiplicem Iudæorum ingratitudinem, qui præ cæteris gentibus fuerunt inuitati ad cœlestem beatitudinem Primò, per Prophetas. Secundò, per ipsum Christum. Tertiò, per Apostolos: & tamen renuerunt uenire per fidem: & ita uocati sunt Gentiles. Dicit ergo. *Homo quidam*, id est, Christus uerus homo & uerus Deus, qui dicitur homo rationem ueritatis naturæ humanæ, quidam, ratione singularitatis personæ respectu aliorum, *fecit cœnam magnam*, id est, præparauit futuram gloriæ & uitæ æternæ refectionem, & cœlestem seu æternam beatitudinem, quàm sanctis animabus ab æterno præparauit Dominus. Quæ uocatur cęna eo quòd est refectio ultima: quia sicut cęna paratur declinante die, post quam nulla refectio sequitur: sic uita æterna datur per diem præsentis uitæ, ubi nihil aliud expectatur. Item dicitur cœna magna imò sic maxima, ut eius immensitas in cor hominis non possit ascendere, *& uocauit multos*, quia vult omnes homines saluos fieri & beatos. Vocauit Dominus quosdam per Angelos, quosdã per patres, quosdã per Prophetas, quosdã per seipsum, quosdã per Apostolos, quosdã aliorũ prædicatorũ uerbis, quosdã inspirationibus internis, quosdã beneficijs & prosperis, quosdã flagellis & aduersis. *Et misit seruum suum*, id est, prædicatorẽ Euangelicum: & licet plures sint serui personarum statuum & habituum diuersitate, unum tamen debent esse fidei & charitatis unitate. *hora cœnæ*, id est, ultima ætate & tempore gratiæ. Hora cęnæ est finis seculi, scilicet ultima ætas. Nam etsi homines in alijs ætatibus ad cœnam inuitabantur, nullus tamen recipiebatur ad cœnam: sed omnes ad limbum descẽdebant, *dicere inuitatis ut uenirent*, id est, ad ueniendũ per bona opera se prępararẽt: *quia iam parata sunt omnia*. Ante aduentum Christi, nondum erat cęna Christi parata: quia nullus poterat ingredi vitam ęternam: sed agno Christo immolato apertus est regni cœlestis aditus, & tunc missi sunt Apostoli ad quos antè fuerant Prophetæ missi. Sicut enim Christus missus fuit à patre ut inuitaret ad cœnam: ita ipse seruos suos Apostolos suos misit & mittit prædicatores, ut dicãt nobis: uenite ad cœnam quia parata sunt omnia. Cõsistit autem illa cœna in tribus: scilicet in beata uisione diuinarum personarum in societate Angelorum, & in consortio sanctorum: quæ omnia ut hic dicitur sunt parata. *Et cœperunt se simul omnes excusare*, id est, per mala opera se retrahere: quia plus dilexerunt terrena & corporalia quàm cœlestia & spiritualia. Omnes se excusant, & si non uerbo saltem cogitatu uel facto, Omnes dicit, id est, pro maiori parte: quia pauci saluantur respectiuè secundum Gregorium. Multi uocantur, sed pauci ueniunt: quia multi qui per fidem ei subijciuntur, malè uiuendo eius conuiuio contradicunt. Sed uæ nobis: quia secundum eundem Gregoriũ, Ecce homo diues inuitat: & pauper occurrère festinat: ad Dei inuitamur conuiuium, & excusamus. Dominus clementer omnes inuitat; sed qui uenire nolunt excusant, & sic æternum conuiuiũ quod Deus non rogatus, sed gratis offert nolentibus, sibi intercludunt. Excusatio enim ista est indispositio uoluntaria: qua alij cadunt in superbiam, alij in auaritiam, alij in luxuriam. Primi signantur per uillam emptam uidentes. Secundi, per iuga boum empta probantes. Tertij, per uxorem ducẽtes: & omnes isti ad cœnam Dominicam sunt inepti. Vnde consequenter excusantium causæ subduntur, cùm dicitur. Primus dixit. *Villam emi, & necesse habeo exire, & uidere illam*, Vbi notantur superbi amatores mundi, in quibus est ambitio dignitatum & huiusmodi. in uilla enim empta dominatio notatur & superbia: quia superbi uolunt alijs dominari. Et alter dixit: *Iuga boum emi quinque, & eo probare illa*, Vbi intelliguntur auari & cupidi quinque sensibus, & terrenis nimis intenti: in quibus est cupiditas terrenorum & mũdanorum: per boues enim qui terram uersant, terrena signantur. Et alius dixit. *Vxorem duxi, & ideo non possum uenire*. Vbi notantur carnales & luxuriosi delitijs carnis dediti: in quibus est amor voluptatum carnalium, uxor enim ad uoluptatem carnis pertinet. Dicit autem secundũ Basilium, non possum uenire: eo quòd intellectus humanus vergens ad humanas illecebras, debilis est ad agendum diuina. Omnes ergo prædicti sunt indigni cœna nuptiarum agni. Vnde sunt uersus isti:

Villa, boues, uxor, cœnam clausere uocatis,
Mundus, cura, caro, cœlum clausere renatis.

Ad ista uerò tria uitia, reducuntur omnia à beatitudine cœlesti excludentia. Quia (ut ait Ioannes) *Omne quod est in mundo, aut est concupiscentia carnis, aut concupiscentia oculorum, aut superbia uitæ*. Vnde Augustinus: O qui ad cœnam Dei uenitis: nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt. Amor rerũ terrenarum, uiscus est spiritualium pęnarum †: quoniam omnia quæ in mundo sunt, concupiscentia carnis sunt, & concupiscentia oculorum, & ambitio seculi. Concupiscentia carnis, uxorem duxi: concupiscentia oculorum, quinque iuga boum emi: ambitio seculi, uillam emi. Tollamus ergo de medio excusationes uanas & malas: & ueniamus ad cœnam: quia intrinsecus saginabimur. Non nos impediat extollentia: non superbia extollat: non nos teneat curiositas illicita & auertat à Deo: non nos impediat uoluptas carnis à uoluptate cordis. Veniamus & saginemur: Hæc Augu. Secundum Chryso. Quamuis uideantur rationabiles excusantium occasiones esse: tamẽ hinc discimus; & si necessaria fuerint quæ detinent omnibus

Ingratitudo Iudæorum.
Cęna magna.
Vocatio domini.
Cęnę tempus.
Cœna cœlestis cõsistit in tribus.
Omnes pro plurimis.
Gregorius hom. 36. in Euãgelia.
Excusatio à cœna.
Villã emit amator mundi superbus.
Iuga boũ auarus.
Vxorem duxit carnalis.
1. Ioan. 2.
Augu. ser. 33. de uerbis domini.
Amor terrenorum.
† pennarũ.
Excusatio tollatur.
Chrysosto. ho. 42 operis imperf.

bus prima facere ſpiritualia. Excuſat quippe omnis qui plus terrena, quàm cœleſtia diligit: etiam ſi ſe ad cœleſtia tendere dicit. Quòd hodie clericis & religioſis multis obijci poteſt, qui curam & ſollicitudinem tantam habent de terrenis & omnibus quibus laici occupantur, ut nulla differentia inter hos & illos uideatur. Vnde Gregorius: Sed ecce inter hæc penſare poſſumus, quid ſibi corda noſtra reſpondeant. Occultis enim fortaſſe ſibi cogitationibus dicant: Excuſare nolumus: ad illud enim ſupernæ refectionis conuiuium & uocari & uenire gratulamur. Loquentes nobis talia, mentes noſtræ uerum dicunt: ſi non plus terrena, quàm cœleſtia diligunt: ſi non amplius rebus corporalibus, quàm ſpiritualibus occupantur: Hęc Gregorius. *Et reuerſus ſeruus, nunciauit hæc Domino.* Prædicatores exeunt ad prædicationem: reuertũtur ad Dei contemplationem: nunciant quid egerũt per interiorem confeſsionem. *Tunc iratus paterfamilias*, ſcilicet Chriſtus (cuius familia ſunt omnes Angeli, omnes electi fideles) contra ſuę cœnæ contemptores iræ non affectus, ſed effectus: quia punit ut iratus. Nã ſecundũ Auguſt. Ira Dei eſt uindicta peccati. Et iuſtè iraſcitur Deus de negligentiis hominum, quòd paratam pro eis æternæ uitæ cœnam contemnunt, & uilibus cibis mentem implent. Iratus (inquit) dixit *ſeruo ſuo*, ſcilicet prædicatori euangelico: *Exi* citò, ſcilicet ab oſtio ſtudij & cõtemplationis, ad publicum actionis & prędicationis, *in plateas & uicos*, ciuitatis. Per uicos & plateas ciuitatis, quæ ſcilicet clauſuram habent, intelligitur uocatio Iudæorũ qui clauſi erant legalibus obſeruantijs, & quaſi Dei ciues: ut potè eius legem tenentes: quorum quidam erant in plateis, id eſt in lata uia proſperitatis & uoluptatis: quidam in uicis, id eſt in anguſtia aduerſitatis & tribulationis. Vicus enim arctior eſt, quàm platea: & pauperes propter defectum gratiæ & uirtutis: ac debiles, propter defectum bonæ operationis: & cæcos, propter defectum ueræ cognitionis: & claudos, propter defectum rectæ affectionis & intentionis: hoc eſt humiles, qui ſe tales reputant, & intrare deſiderant, introduc huc: tales enim uult Dominus ad pœnitentiam uocari, & ad ſuum conuiuium introduci. Nam principibus & ſacerdotibus, ac legiſperitis Iudæorum, propter ingratitudinem & ſuperbiam dimiſsis à Deo, & relictis: humiles, ſimplices, & publicani illius populi ſunt uocati: ut patet in Apoſtolis & pluribus alijs ex decurſu Euangelij. Vnde Grego. Quia ergo uenire ſuperbi renuunt pauperes eliguntur: quia infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia: peccatores ſuperbi reſpuuntur, & peccatores humiles eliguntur: hos itaque elegit Deus, quos deſpicit mundus quia plerunque ipſa deſpectio hominem reuocat ad ſemetipſum. Pauperes ergo & debiles, cęcs & claudi, uocantur, & ueniunt: quia infirmi quique atque in hoc mundo deſpecti, plerunque tanto celerius uocem Dei audiunt, quanto in hoc mundo non habent ubi delectentur. Vnde & Auguſtinus: Et qui uenerunt niſi mendici, debiles, claudi, cæci? Illi autem non uenerunt diuites, ſani, quaſi bene ambulantes, & acutè cernentes, multum de ſe præſumentes: & ideo tanto deſpectiores, quanto ſuperbiores. Veniant mendici: quia ille inuitat qui propter nos factus eſt pauper, cùm diues eſſet: ut illius paupertate mendici ditaremur. Veniant debiles: quia non eſt opus ſanis medicus, ſed malè habentibus: Veniant claudi, qui ei dicant: compone greſſus meos in ſemitis tuis. Veniant cæci, qui dicant: *illumina oculos meos ne unquam obdormiam in morte*: Hæc Auguſtinus. *Et ait ſeruus: Domine factum eſt ut imperaſti*: ſed etiam eo modo ut imperaſti: & ſic notatur perfecta obedientia, ſ. in opere & in modo: *& adhuc locus eſt*, quaſi dicat: Multos introduximus de Iudæis, *ſed adhuc eſt locus*, ubi recipiantur Gentiles. hoc etiam ideo dicitur: quia eccleſia plures recipere ſemper eſt parata. *Et ait Dominus ſeruo: Exi citò in uias & ſepes*, id eſt extra Iudæam diſcurrendo ad Gentilem populum. Per uias enim & ſepes intelligitur uocatio Gentilium: qui tanquam agreſtes in uijs & ſepibus erant diſperſi, & direptioni hoſtium expoſiti in uijs, ſ. mundanæ proſperitatis, & ſepibus aduerſitatis: *& compelle intrare*, inſtantia & importunitate prædicationis. Vocantur enim, qui à malo retrahuntur feruentibus exhortationibus: compelluntur, qui trahuntur duris comminationibus. Vnde Iudæos monet uocari, & Gentiles compelli: quia Iudæis tanquam legem & Prophetas habentibus, letior uocatio debebat ſufficere, quę nõ ſufficiebat gentibus, *ut impleatur domus mea*, ſ. cœlũ & cœleſtis patria, ubi ſit æternum conuiuium debito numero prædeſtinatorum: qui numerus nõn remanebit inexpletus. Vel compelluntur intrare hæretici: qui per eccleſiam puniti reſipiſcunt: uel quicunque alij qui huius mundi aduerſitatibus fracti, ad Dei amorem redeunt. Fœlix neceſsitas, quæ ad meliora compellit. Multi enim qui in ſecuritate & proſperitate mundo uiuunt, inſtante aduerſitate & periculo ad Deum fugiunt. Vnde Chryſoſtomus: Multo laborioſius eſt in ſecuritate concupiſcentias uincere, quàm in periculo diuitias poſſe contemnere. Ipſe enim timor periculi adiuuat animum, & facilè uincitur delectatio corporalis. Quot enim ſunt qui in ſecuritate non fuerunt contenti pauperes eſſe: & tamen uidentes perſecutionem, magis contenti fuerunt bona ſua dimittere, quàm perire. Illos tales ſciens Deus, frequenter præcidit diuitias eorum: ut à ſollicitudinibus releuati, ſecurius & melius permaneant Deo: Hæc Chryſ. Liquet ergo (ut ait Gregorius) quòd alij uocantur, & uenire contemnunt: ut qui donum intellectus accipiunt, ſed eundem intellectum operibus nõ ſequuntur. alij uocantur & ueniunt: ut qui acceptam intellectus gratiam operando perficiunt. alij intrare compelluntur: ut quos eccleſia temporaliter punit.

In fine autem concludendo, ſubiungit, *Dico autem uobis*, cuius dicere infallibile eſt, *quòd nemo uirorum illorum qui uocati ſunt*, & ſe excuſantes uenire noluerunt, *guſtabit cœnam meam*, imò nec uidebit: ſed ſancti guſtant & uident etiam in præſenti, ſecundum illud Pſal. *Guſtate & uidete quoniam ſuauis eſt Dominus*. Implenda eſt enim domus Dei numero prædeſtinatorum: ſed ſuperbi peccatores qui uocati uenire noluerunt, ſeipſos irrecuperabiliter excuſarunt. Hæc ſententia Domini (ut ait Gregorius) ualde timenda eſt. Nemo ergo uenire contemnat: ne dum uocatus excuſat, cùm uoluerit intrare non ualeat. Et certè qui non intrauerit, famelicus & inanis à refectione diuinæ fruitionis & uiſionis remanebit. Ecce, quàm periculoſum eſt contemnere inuitationem Ieſu Chriſti: tales enim à refectione eius in præſenti per gratiam, & in futuro per gloriam, merentur excludi.

Hæc igitur omnia, & ad quæ uocati ſumus, diligenter conſideremus: & præſentia deſpicientes, ad futura nos pręparemus. Vnde Chryſoſtomus: Permaneamus igitur cuſtodientes eam quam initiò ſuſcepimus dignitatẽ. & futura quotidie regna quæramus. Omniaque præſentia, umbras eſſe prorſus ac ſomnia iudicemus.

Greg. hom. 36. ſ Euã.

Auguſtin. in pſal. 78. Ira Dei uindicta.

Iudæorum uocatio.

Gregorius hom. 36. in Euangelia. Pauperum electio. 1. Cor. 1.

Augu. ſer. 33. de uer. domini.

2. Cor. 8.

Matth. 9.

Pſal. 16. Pſal. 12.

Vocatio Gentilium.

Intrare cõpulſi.

Tribulatio num bona.

Gregorius hom. 36. in Euãgelia.

Pſal. 33.

Prædeſtinati ſolũ ad cœnam recipientur. Gregorius ibidem.

Chryſoſto. hom 5. ad populũ Antiochenum.

indicemus. Neque enim si rex terrenus aliquis, assumens te pauperem ac mendicum, repente sibi adoptaret in filium: tu iam ad tugurij tui respiceres utilitatem. Ita nunc igitur nihil præsentium putes esse preciosum. Longè quippe maiora sunt ad quæ uocatus es capessenda. Hæc Chrysostomus.

ORATIO.

Domine Iesu Christe, qui omnes homines uolens saluos fieri, refectionem cælestis beatitudinis omnibus præparasti: & multos ad eam uoluntarios uocasti: ne me miserum excludas ab illa gratia generali quam omnibus uenisti impartiri: & da mihi calcare omnem superbiam & ambitionē, auaritiam & cupiditatē, concupiscentiam carnis & uoluptatem ne hæc uel alia impedimenta, mihi æternum intercludant conuiuium: sed qui sum pauper in gratia & uirtute, & debilis in bona operatione, ac cæcus in uera cognitione, & claudus in recta affectione, misericorditer introducat in idipsum: Amen.

De scenophegia festiuitate Iudaorum. Caput LXXXII.

Ioan 7.

POST hæc ambulabat & manebat adhuc *Iesus in Galilea*, docendo in synagogis eorum: *non enim uolebat in Iudæam ambulare: quia Iudæi quærebant eum interficere.* Licet enim posset inter eos sine nocumento esse: uoluit tamen aliquando ante tempus passionis, se ab eis subtrahere. Primò, ratione sui: quia nondum uenerat tempus quo uolebat occidi. Secundò, ratione nostri: ut nostram consolaretur infirmitatem: dando nobis exemplum, quòd possumus aliquādo declinare persecutionem. Tertiò, ratione Iudæorum: ne manens in medio eorum, magis eos incitaret in odium. *Erat autem in proximo dies festus Iudæorum scenophegia*, id est festiuitas tabernaculorum, quando habitabant filij Israel in tabernaculis septem diebus, sub umbra ramorum, in similitudinem & memoriam tabernaculorum, in quibus habitauerunt patres eorum, cùm educti ex Aegypto peregrinarentur in eremo, uelut reminiscentes beneficia Domini, qui erant Dominū occisuri. Et est scenophegia dictio græca, composita à scenos quod est umbra: & phagin quod est comedere: quia in umbraculis comedebant, durante illa festiuitate. Et celebrabatur collectis fructibus anni in Septembri mēse septimo: quia illo tempore quo duæ erant colligendæ, exuerunt de eremi tabernaculis & uenerunt in terram promissionis, unde exploratores portauerunt in uecte uuas. Et tunc Iudæi habitabant

Scenophegia quid.

Num. 13.

in umbraculis: quia patres eorum per quadraginta annos habitabant in tabernaculis. Imminente igitur scenophegia, *fratres*, id est consanguinei Domini, nō Apostoli, sed alij propinqui eius cognatione ex parte uirginis Mariæ: quia uiderunt ipsum non esse paratū ad ascendendum, inuitabant eum ut ad diem festum in Hierusalem, quæ caput regni est, ascenderet: ibique gloriam miraculorum ostenderet, & se manifestaret. Christus enim habebat quosdam cognatos secundum carnem, qui more Iudæorum fratres dicebātur. Et dixerunt ad eum: *Transi hinc. & uade Iudæam*, hoc est Hierusalem Iudeæ metropolim: *ut & discipuli tui*, id est turbæ te sequentes, seu aliæ undecunque illuc conuenientes, *uideant opera tua*, & miracula. Ac sic (secundum Bedam) dicant: Tu signa facis: & pauci ea uidēnt. Transi ergo ad regiam urbem ubi sunt principes: ut uisis signis laudem consequaris ab eis: carnales amici gloriam eius quærentes: ut illius participes fierent: & per miracula eius magnificarentur, carnale consilium dabant, quò saluator noster mundi gloriam acquireret: & suum nomen longiùs dilataret: ideoq; non in occulto & abscondito: sed palam & in conuentu multorum, miracula Dominū Iesum facere admonebant. Est nanque proprium inanis gloriæ cupidorum: ut quicquid gloriosum suum uel suorum extiterit, ostendatur in publico. *Neque enim fratres*, id est, consanguinei, *eius*, humanam & mundanam gloriam requirentes fideliter, *credebant in eum*, æstimantes eum uanè gloriosum, & gloriæ hominū amatorem & cupidum. Facis inquiunt miracula, sed in abscondito: innotesce & appare hominibus, ut laudari possis ab hominibus. Putabant enim quòd laus & fauor mundi esset fructus uirtutum, & miraculorum suorum. Et quia suggerebant ei malum, scilicet gloriam mūdanam quærere: ideo recusauit, & eis nō acquieuit: ut daret nobis exemplum non quærendi gloriam huiusmodi, dicens: *Tempus meum*, id est gloriæ meæ manifestandæ, *nondum aduenit*: quia post resurrectionē manifestanda erit: *tempus autem uestrum*, scilicet mundanæ gloriæ, quo & mundi laudem, hominumque fauore & uana gloria decipiamini, *semper est paratum*: id est mundi gloria quā affectatis & quæritis, semper est parata uobis. Ea enim quæ omnibus horis mundus exhibet quæritis, scilicet honores, diuitias, & delitias: & ideo sicut uos tēpori parati estis, ita tempus paratum est uobis. Mundani ergo habent tempus gloriæ paratum: quia eadem amant quæ mūdus & mundo consentiunt: & ideo quod quærunt, semper inueniunt: sancti uerò, qui quærunt gloriam spiritualem, non habent hic tempus paratum: quia uituperāt quæ mundus amat, & mundum contēnunt. Et ideo dicit: *Nō potest mundus*, id est mundani, *odisse uos*: quia cum mundo conuenitis, & de amatoribus eius estis: & similium in uoluntate, & uoto, & opere non est odium, sed amor & amicitia. Vnde Chryso. Qualiter eos mundus odit, qui eadem cum mundo uolunt & pro eo student? *me autem*, & meos *odit*, propter dissimilitudinem quæ est in uoluntate, uoto, & opere: quia opera eius mala nō approbamus, sed magis redarguimus. Sicut autem duæ gloriæ, ita & diuersa sunt festa. Mundani enim habent festa tēporalia, scilicet gaudere, epulari & huiusmodi delitias exteriores: sancti uerò habent festa spiritualia, quæ cōsistunt in delectationibus spiritus. Et ideo bene subdit: *Vos*, qui gloriam mūndi & festa gaudiorum mūdanorū quæritis, *ascendite ad diem festum hunc*, in quo uideri & uidere in uanitate & concupiscentia uultis,

Beda in ca 7. Ioan. Amicorū carnalium consilium.

Chrysost. hom 47. in Ioannem.

Gloria & festum duplex.

id est ad festun lætitiæ temporalis. Vbi laus humana & uoluptas quæritur: vbi carnalia gaudia extēdūtur, *ego*, qui talibus non delector, *non ascendam*, scilicet vobiscum, *ad diem festum istum*: & hoc modo sicut uos vultis, scilicet quærens gloriam, *quia tempus meum*, id est gloriæ meæ secundum humanitatem, ad quam perueniendum est, impleta prius humilitate, *nondum est impletum*, non enim nisi impleta humilitate passionis, sequitur tempus gloriæ & immortalitatis. Vel *uos ascendite ad diem festum hunc*, id est ad principium solennitatis huius: quia Iudæi magis uacabant epulis & lætitiæ in principio festi quàm in fine. *ego autē non ascendam ad diem festum istum*, scilicet primum: *quia tēpus meum nondum est impletum*. Tempus enim aptum doctrinæ ueritatis, propter quam saluator uenerat, non erat sic in principio solennitatis propter prædicta, sicut circa finem: quia tunc paratiores sunt omnes ad doctrinam. Dicendo autem, uos ascendite, nō consulit nec præcipit nec eos ad talia inuitat: sed prędicit & præmittit, & ostendit quid ipsi quęrebant qui mundana ad hoc tantum sapiebant. Isti semper uolebant esse in festo, & non in uigilia, qui semper uolebant habere mundi laudem & uoluptatem, & nullam ferre mundi molestiam. Similes sunt multi in pręsenti uita, qui semper uolunt habere festa, & ideo in futuro facient vigiliam: uolunt enim modo esse in comessatione, & ebrietate, ac risu, & uanitate: & ideo sēper erūt in fame, & siti, & fletu, & tribulatione. Istud autē festū diabolicū triplici de causa nō est faciendū.

Festū diabolicum. Matth. 5.

Primò, quia hęc uita est uigilia: ideo debemus ieiunare, & peccata nostra plangere: ut possimus ad festum cœlestis patriæ peruenire. Vnde Matthæus. *Beati qui lugent*, ecce uigilia: *quoniam ipsi consolabuntur*, ecce festum. Sed uani homines uolunt hic festum facere: & ideo uenient ad uigiliam. Vnde Lucas. *Vę uobis qui saturati estis*, ecce festum: *quia esurietis*, ecce uigilia. Secūdò, quia ista uita est exilium: & stultus esset peregrinus qui in exilio positus uellet facere festum. sed debet expectare quousque ad patriam suam redeat: patria autem nostra, est regio cœlestis, quæ nos expectat: & quia peccatores de hoc exilio patriam faciūt, ideo à patria cęlesti exules & banniti semper erunt.

Labor bonus mūdi.

Tertiò, quia ista uita est locus laboris: & ideo serui Dei sunt in labore continuo, & de labore ueniunt ad quietem: uani autem homines uolunt esse in ocio, & ideo de ocio ueniunt ad laborem. Hîc ergo ostenditur discretio seu distinctio bonorum à malis: tempus enim gloriæ malorum semper est in pręsenti, ubi dies mali sunt, & mali florent: tempus verò glorię bonorū erit in futuro, quando cum Christo regnabunt: ad quam gloriam per passiones & tribulationes perueniunt. Dicant ergo deuoti alijs ad conuiuia & lasciuias eos inuitantibus: *Vos ascendite ad diem festum hunc*, nos qui talia non appetimus, non ascendimus. Non enim debet seruus Christi in talibus delectari: quia delicatus miles est, qui vult simul gaudere cum seculo, & regnare cum Christo, cùm dictum sit: *Væ his qui in bonis ducunt dies suos: quia in puncto horæ descendent ad inferni nouissima*: receperunt enim bona in uita sua.

Iob. 21. b.

Augustin. tracta. 28. in Ioan. Tēpus nostrum nō dū uenit.

Vnde Augustinus. Simus recti corde, tempus gloriæ nostræ nondum uenit. Dicatur amatoribus huius seculi, quales erant fratres Domini: Tempus uestrum semper est paratum: tempus nostrum nondum uenit. Audeamus enim & hoc dicere & nos. Et quoniam corpus Domini nostri Iesu Christi sumus quoniam membra eius sumus: quoniam caput nostrum gratanter agnoscimus, dicamus prorsus: quoniam propter nos & ipse dignatus est dicere, quando nobis insultant amatores huius seculi, dicamus eis: Tempus uestrum semper est paratum: tempus nostrum nondum uenit. Hæc Aug. Tempus etiam diuitum semper est paratum: quia est in bursa eorum: si enim est frigus, bene se induunt, uel aliter calefaciūt: si est calor, habent domos frigidas, uel subuentiones alias: & similiter in alijs defectibus corporum, promptum habent remedium: & ideo tempus eorum semper est paratum: pauperes uerò totū habent contrarium: sed aliter erit in alio seculo. *Hæc cum dixisset Iesus, mansit in Galilæa*, ex ratione supradicta. *Post quam autem ascenderunt fratres eius*, duobus diebus transactis, latēter ascendit sine eis. Sicut enim noluit esse in principio festiuitatis, ne fratribus suis malum persuadentibus uideretur fauere: sic noluit se omnino subtrahere: nec doctrinam salutis omittere, quam uenerat docere: *Ascendit ergo ad diem festum*: sed non ad illum ad quem fratres eius ascenderunt: nec ut illi, scilicet manifestè & cum magna comitiua: nec ut uideretur ab hominibus, ne occasionem maioris inuidiæ daret Iudæis: quia non cupiebat gloriari temporaliter: sed aliquid docere salubriter: homines corrigere: de festo ęterno admonere: amorem ab hoc seculo auertere: *sed ascendit quasi in occulto*: in hoc condescendens fidelibus qui timore mortis occultandi erant: & ne se hominibus ostendens, fauorem humanum quæreret: quia dies festus Domini, non exterius, sed interius: non facie, sed in mente agitur: de quo in Psalmo dicitur: *Quoniam cogitatio hominis confitebitur tibi. & reliquiæ cogitationis diem festum agēt tibi.* Sic ergo age diem festum, si ad tuam festiuitatem uis uenire Iesum. Qui enim agunt in manifesto, & ut ab hominibus uideantur: receperunt mercedem suā.

Psal 75. b. Festa secretō agenda.

Beda in 6. 7. Ioan. Mysticè.

Vbi Beda: Mysticè autem designatur quòd singulis quibusque carnalibus, humanam gloriam quærentibus, Dominus manet in Galilæa: quæ interpretatur transmigratio facta: id est in membris suis, quę transmigrant de uitijs ad uirtutes & in eis proficiunt. Postmodum uerò Dominus ascendit: quia membra Christi non huius uitæ, sed æternæ gloriam quærunt: occultè autem Dominus ascendit: quia omnis gloria eius ab intus, id est de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta: Hæc Beda. Nota quia dominus docturus miracula, imo in omnibus magnis operibus potentię & uirtutis suæ gloriam fugit: nolens socios habere: uel nuncios præambulos: ut patet hic & in pluribus alijs, quasi diceret: *Quanto maior es, humilia te in omnibus*. In operibus uerò humilitatis, turbam comite habuit, ueniens ad passionem: & discipulos præmisit, ut sibi asinam & pullum adducerent. Etiam comesturus agnum paschalem, præmisit qui prępararent locum: sed hoc fecit in tanti sacramenti mysterium: quod non debet sumi, nisi cum magna præparatione uirtutū & bonorum operum. *Iudæi ergo*, cōmuniter, *quærebant eum in die festo* antequam ascenderet: quia non uiderant eum adesse cum fratribus: *& dicebant: Vbi est ille?* scilicet talis & tantus prædicator, & miraculorum operator.

Eccles. 3.

Quærentiū dominum intentio.

Non nominant eum nomine proprio, tam quærentes eū animo bono, quàm malo. Quidam enim quærebant Deum desiderio addiscendi, ut eius doctrinam deuotè audirent: alij desiderio malignandi, ut eum interficerent: alij uana curiositate, ut eum uiderent. Illi ergo qui quærebant eum ex odio, dedignabantur eum nomine proprio nominare: quia nomen suum fuit eis graue. Sed illi qui quærebant eum ex deuotione, non audebant eū

nominare:

nominare uel ita reputabant eum famosum & authenticum quòd non oportebat nomen proprium exprimere. Vani autem non curabant de suo nomine. *Et erat murmur de eo in turba*, & dissensio propter contrarietatem opinionũ de eo: *quidam enim*, scilicet qui pia intentione quærebãt eum, *dicebant quia bonus est*, approbantes eius doctrinam & miracula: *alij autem*, scilicet qui mala intentione quęrebant eum, *dicebant, non sed seducit turbas*, dicta eius persequentes & opera. Vbi Chrysostomus: Illam quidem æstimo opinionem multitudinis esse: hanc uerò principum & sacerdotũ. Vides utique principatum corruptũ: eos autẽ qui principatui subijciuntur sanos iudicio. *Nemo tamen*, s. illorum qui dicebant quia bonus est, *palam loquebatur de eo propter metum Iudæorum*, s. principaliũ, ne extra synagogam & congregationem fieret aliorum. Ex quo patet quòd principes populi illius dicebant eum seductorẽ: & maior pars dicebat contrarium. Seducit turbas, clarius sonabant: sed bonus est, pressius susurrabant. Ecce quantum deprimitur ueritas, & extollitur falsitas. Quidam erant ibi formidolosi & timidi qui in Christum credebant, sed ueritatem dicere non audebant: & ideo in ueritate peccabant. Tribus enim modis (secundum Chrysostomum) in ueritate quis peccare potest. Aut ueritatem præ timore tacendo. Aut ipsam ueritatem in mendacium commutando. Aut ipsam ueritatem nõ defendendo. De primis dicitur: *alij dicebant quia bonus est: nemo tamen palam loquebatur de illo propter metum Iudæorum.* Vt dicit Augu. Vterque est reus apud Deum: & qui ueritatem tacet, & qui mendacium dicit: ille quia prodesse non uult: iste quia nocere desiderat. De secundis subditur: *alij autem non: sed seducit turbas.* De talibus dicit Apostolus: *Commutauerunt Dei ueritatem in mendaciũ.* De tertijs dicitur: *multum murmur erat de eo in turba.* Murmurabant quidem de eo quòd Pharisæi Christũ persequebantur, sed tamẽ eum non defendebant: nec apertè resistere audebant: cùm tamen dicat Sapiens: *Vsque ad mortem certa pro iustitia.* De omnibus seruis Christi, hoc idem dicitur Sed nõ mirum si de eis iniqui homines aliquando malè loquuntur: cùm de ipso Dei filio talia loquerentur. Vnde August. De omnibus seruis eius intelligendum hoc dicitur modo. Quicunque apparuerit in aliqua gratia spirituali: alij dicunt bonus est: alij, non: sed seducit turbas. Quod dictum est ergo de Domino, ualet ad consolationẽ nostram: de quocunque hoc dictum fuerit christiano: Hæc August. Sed si bene consideras, hæc malorũ derogatio commendatio est. Vnde Grego. Stultũ ualde est si illis placere quærimus: quos nõ placere Deo scimus. Peruersorum autem derogatio, uitæ nostræ approbatio: quia iam ostẽditur aliquid iustitię nos habere, si illis displicere incipimus, qui nõ placẽt Deo. In omni igitur quod de nobis dicitur, semper tacitè recurrere ad mẽtem debemus, interiorem testem & iudicem quærere. Quid enim prodest si omnes laudent, cùm conscientia accuset? Ad quid poterit obesse si omnes derogent: & sola cõscientia defendat? Vnde & Boetius: Itaq; nihil est quod admireris, si in hoc uitæ salo circumflantibus agitemur procellis: quibus hoc maximè propositum est pessimis displicere. Vnde etiam Seneca: Tam turpe est laudari à turpibus, quàm laudari ob turpia, uel esse turpem. Et iterũ: Nemo mihi plus uidetur æstimare uirtutem: nemo illo magis deuotus, quàm qui boni uiri famã perdidit ne cõscientiam perderet. Honesta turpitudo est pro bona causa: Hæc Seneca. *Iam autem die festo mediãte*, id est in medio solennitatis, scilicet die quarta: quando etiam Deus ab initio mundi coruscare fecit lumen in coelis, *ascendit Iesus in templum*, publicè: quia ibi erat locus communis aptus doctrinę, *& docebat*, quia in principio festi his, quæ festi erant magis intendebant, & ideo postea Christum attentius audiebant. Euangelistæ quandoque more Iudæorum dies septem, quibus celebritas durabat, diem festum propter unam festiuitatem appellauerunt. Octauus autem dies de integritate scenophegiæ non erat: & tamen totus celebris manebat. Fiebat enim in eo collecta ad opus pauperum: & in necessitates fabricæ & utensilium eius. Et quidam de turba dicebant eum uerè prophetam & Christum. Alij dicebant eũ habere dæmoniũ: quod patet manifestè falsum: quia dæmonia expellebantur per ipsum. Dominus autem non turbatus, sed tranquillus non reddidit maledictũ pro maledicto: sed tranquillè ad omnia respondit. In quo secundum Bedam nobis patientiæ reliquit exẽplum: ut quotiens nobis ab aliquo falsa obijciuntur conuitia, patienter tolleremus: & uera quę possumus non obijciamus, sed salutaria monita prędicemus. *Et quærebant apprehendere eum*, ad occidendum: sed repressi sunt diuina uirtute: *& nemo misit manus in illũ*, quia nihil ei facere poterant: nisi quantum & quãdo ipse permittebat: *quia nondum uenerat eius hora*, id est ab eo ordinata de captione sua. Voluit enim præmissa longa serie præconum, oportuno tempore nasci: & similiter prædicato euangelio opportuno tempore mori. *Quidam autem de turba*, humiles & pauperes, prędicatione & miraculis eius moti, *credebant in eum* uerba & factu eius glorificantes. Nõ dicit de principibus: quia quanto maiores erãt, tanto magis insaniebant. *Audientes autem principes & Pharisæi*, turbã de illo bona secretò murmurantem, & eum glorificantem: quia turbę non audebant confiteri palam: & propter contrarias de eo opiniones dissensionem in turba factam, inuidia commoti, *miserunt ministros*, s. satellites præsidis, quos ad hoc conduxerant, *ut eum apprehenderent.* Non sunt ausi ire personaliter ad capiẽdum Christum timore turbarum: sed miserunt ministros, tanquam periculis expositos: quia tales personæ pleni precio non timent se periculis exponere. Ipsi quidem maiores stantes in littore, non timent alios submergere. Insani audito murmure quòd Christus à turba glorificaretur, & tanta bona de ipso dicerent, doluerunt ualde, & quærebant eum occidere. *Dixit ergo eis Iesus*: erudiens ad salutem etiam pertinacium peruicaciã. *Adhuc modicum tempus uobiscum sum*, quid festinatis me interficere? paruum tempus, scilicet septem mensium, expectate: quod modo facere uultis, facturi estis, non modo: quia iam nolo. q. d. Non modo implebitis quod uultis: quia adhuc modico tẽpore uolo manere in populo, ad docendum, & miracula faciendum. In uanum laboratis & uos & principes uestri: quia non in uestra sed in mea potestate est ut me apprehendatis. Expectate dum tempus adueniat: citò uos relinquã & perfecto opere redẽptionis, propter quod uobiscũ sum, *uado*, quasi spõtaneus, s. per passionẽ & mortẽ, *ad eum qui misit me*, s. ad patrẽ. Implere debeo meã dispensationẽ, prædicãdo. s. & miracula faciẽdo: & sic peruenire ad meam passionẽ completo dispẽsationis officio. *Quæretis me & non inuenietis* Hoc secundum August. fuit post Christi ascensionem, quando multi Iudæi compuncti ad prędicationem Apostolorum crediderunt. Istud autem quotidie accidit: quia Christum multi quærunt & non inueniunt

Chrysosto. hom. 48. in Ioannem.

Augustin. tracta. 28. in Ioannẽ.

Roma. 1.

Ecclesi. 4.

Detractio commmunis est.

Augustin. tract. 28. in Ioannem.

Gregorius epist. 41.

Displicendũ malis.

Scenophegiæ duratio.

Beda in ca. 7. Ioãnis.

Quærent eum & non inuenient eum Christum.

uenient

ueniunt: quia quærunt eum non ibi vbi est: sed vbi non est. Christus nõ est in delitijs, nec in diuitijs, nec in honoribus: & ideo nõ ibi inuenitur. Vnde in Iob: *Non inuenitur in terra suauiter uiuentium*, quantum ad delitiosos: *abyssus dicit non est in me*, quantum ad auaros: quorum cupiditas nõ habet fundum: *& mare loquitur non est mecum*, quantum ad superbos, qui semper sunt tumidi & inflati. Inuenitur autem in humilitate, paupertate, & asperitate: quia ibi est, Ista enim tria Christus in hunc mundum veniens secum portauit: & cum istis nasci uoluit. Vnde in Luca: *Inuenietis infantem*, ecce quanta humilitas: *pannis inuolutum*, ecce quãta paupertas: &, *positum in præsepio*, ecce quãta asperitas. *In nouissimo autem die festiuitatis*, scilicet die septimo: qui sicut primus erat celeberrimus: & in quo maior erat populi concursus: vel *in nouissimo*, id est in octauo: quia peractis septem diebus festiuitatis tabernaculorum, in octauo die erat festum cœtus vel collectæ: & dicebatur illa dies sanctissima in lege: quia figurabat cõgregationem sanctorum in superna fœlicitate *stabat Iesus*, firmè, qui se nunquam deflectebat à rectitudine, *&*, constanter, *clamabat*, prædicando verbum Dei publicè. Vocat Dominus Iesus non utrunque loquendo: sed clamando uocis intentione: vt omnes possent eum audire. In quo ostendit sui feruoris desiderium, & affectus magnitudinem, ad nostram informationem & saluté. Secundũ Chrysost. Primo die laudibus & sacrificijs dediti erant: intermedijs diebus epulando coram Domino voluptati vacabant: in vltimo die feruentius audiebant: ut doctrinæ aliquid secum recedentes portarent: & ideo illo die Dominus magis doctrinæ instabat. & quasi uiatica salutis in doctrina dabat: quę percipiẽtes secum meditarentur vsq; ad aliud festũ, quo iterum doctrinam perciperent. Septem autem isti dies, significant septem festa cordis, quæ Dominus agimus: in quorum primo sacrificium laudis offerimus, quinque autem sequẽtibus refectiones coram Domino accipimus. Primò quidem in pane lachrymarum pro peccatis. Secundò, in confortatione conscientiæ, & refectione virtutis. Tertiò, in pane serenatæ conscientiæ à peccatorũ reliquijs. Quartò, in refectione desiderij. Quintò, in cõsolatione Spiritus sancti. Sextò, in refectione sacramenti. Septimò die surgit Iesus, reficiens in pane verbi. Quid autẽ docebat, subditur: *Si quis sitit*, scilicet intus, id est desiderat aquam gratiæ, doctrinam vitæ, & gratiam Spiritus sancti neminem compello: sed si quis multum desiderat, & feruens desideriũ habet, hunc ego voco: generaliter loquitur si quis, nullum excipiendo, cuiuscunq; status & conditionis: quilibet secundum suam sitim potum inueniet apud Deũ. *Si quis inquam sitit, ueniat ad me*, fontẽ aquæ viuæ: veniat autem, non corporis, sed fidei formatæ passibus: non pedibus, sed affectibus: non migrando, sed me amando, & ab amore mundi recedendo, *& bibat* abundãter aquam sapientiæ salutaris: & Spiritum sanctũ, nõ solum ad sufficientiam, sed etiam ad redundantiã: & tunc, *flumina aquæ uiuæ*, purgãtis mentes, ac vinificãtis, & semper agentis: scilicet doctrina sacra, & dona gratiarum, ac beneuolentia: quæ vult consulere proximis, *fluẽt abundanter de uentre eius*, interioris hominis. i. cõsciẽtia cordis ad alios per redundantiã: quia fides & bonitas vnius fidelis debet ad alios deriuari: non .n. fluunt aquæ viuæ de eius ventre: qui quod bibit, putat sibi soli sufficere. Si autẽ proximo consulere festinat: ideo nõ siccatur: q2 manat. Propter quod admonendo dicit Petrus: *Vnusquisque sicut accepit gratiam in alterutrum illã administrantes*: Dominus vocat illos sitientes qui sunt vacui ab amore mundi: ad aquas gratiæ. i. ad amorem Dei. Vnde Aug. Si habitat amor mundi in te: non est quo intret amor Dei in te. Vas es, sed plenus es: funde quod habes, ut recipias quod non habes: funde amorẽ seculi, vt amore Dei implearis Hæc Aug. Vocatur autẽ secundum Chrys. Spiritus sanctus flumen, quia sicut flumen non reuertitur nec stat, sed semper currit: sic & illi qui habẽt Spiritum sanctum, non reuertuntur ad peccata, nec stãt per ociũ, sed semper currũt ad fortia: dicitur quoq; Spiritus sanctus aqua viua, quando aliquis habet gratiæ continuationẽ & perseuerantiam: sine qua nihil valerent omnia præcedentia. Vnde Bernardus: Tolle perseuerantiam, nec obsequium mercedẽ habet: nec beneficium gratiã, nec laudẽ fortitudo. *Ministri* ergo sermonibus eius delectati, & doctrinæ suæ verbis capti redierunt, se excusantes & dicentes: quia, *nunquam sic locutus est homo sicut hic homo loquitur*: quasi dicerent. Ita bene loquitur, q̃ non videtur homo purus, sed plus: propter quod temerarium esset ponere super eum manus: vtinam & vos præsentes fuissetis, vtinam & vos eius verba audissetis: nunquam fortasse vlterius aduersus eum aliquid ageretis. Pharisæi ergo inuidia moti reputabant eos seductos: sicut & turbã, quæ de facili potest seduci, per ignorantiam, quos & maledictos dicunt. Secundum illud Deuteronomij: *Maledictus qui non permanet in lege*. In me (vt dicit Augu.) sit ista maledictio. Ita etiam & nunc est in Ecclesia, quòd simplices & laici, sunt aliquãdo deuotiores, q̃ alij. Secundum illud Esaiæ: *Cognouit bos possessorem suum, & asinus præsepe Domini sui: Israel autem me non cognouit*. Et quia Christi doctrina, ministrorum pręconia, populorum fides Pharisæos à sua malicia non trahebant: surgit ad hoc Nicodemus, qui ad Iesum nocte uenerat: qui & unus ex ipsis erat, & legis authoritate nititur eos à persecutione & captione Christi cõpescere: ac Christum in quem occultè credebat excusare ex lege, dicẽs: *Nunquid lex nostra hominem iudicat: nisi prius audierit ab ipso. & cognouerit quid faciat?* Nemo .n. secundum legem condemnatur: nisi ex se confessus, vel ab alijs conuictus: & præsens, non absens: quia in damnatione hominis non leuiter est procedẽdum. Nam etiam secundum leges ciuiles diligens inquisitio debet præcedere sententiam: Sed illi volebãt peruersè antè esse damnatores, q̃ cognitores. Credebat Nicodemus, si tantummodo Dominum Iesum vellent patienter audire, q̃ uerbum Christi esset tantæ efficaciæ, q̃ fortè similes fierent illis, qui ad tenendum eum missi fuerant, & ad uerba eius cõuersi sunt in eo facto ad quod missi erant, & crederent, sicut illi crediderunt. Et ideo volebat per hoc eos inducere ad audiendum Christum, ut conuerterentur per uerba eius: sicut etiam ipse fuit conuersus. Pharisæi uerò inuidia & iracundia agitati non recipientes de veritate persuasionem: sed magis Nicodemo contradicentes: tandem, *reuersi sunt confusi in domum suam*, & in propria, nullo perfecto negocio, uacui fide, & fraudati à malo desiderio suo, vel, *in domum suam*, id est in propriam cordis maliciam, scilicet in infidelitatem & impietatẽ suam: valde dolẽtes, quòd facere non potuerunt voluntatis suæ propositum: quia consilium eorum per diuisionem fuit dissipatum. *Iesus autem*, qui misericordiæ visceribus abundabat, *perrexit in montem Oliueti*, in cuius latere Bethania erat, & domus Marthæ in qua hospitari solebat: nam

Augustin. tracta. 31. in Ioannem.
Iob. 28.
Christi locus.
Luca. 1.
Chrysosto. hom. 50 in Ioannem.
Septẽ festa cordis.
2. Pet. 4.
Augusti. in 1. Ioan. tracta. 32.
Amor seculi fundendus est.
Chrysosto. hom 50. in Ioannem.
Flumen est spiritus sanctus.
Perseuerantia necessaria est.
Bernardus epistol. 129.
Deut. 27.
Esaia. 1.

Cõsuetudo Domini.

Dominus hanc sibi consuetudinem fecerat, vt per diem quando Hierosolymis erat in diebus festis in templo prædicaret: signa & miracula ostenderet: & in sero reuertebatur in Bethaniam, vt ibi hospitando quiesceret.

ORATIO.

DOMINE *Iesu Christe, da mihi corde & desiderio ascendere ad diem festum solennitatis æternæ: & me semper ad illam præparare, ut cum tempus uisitationis tuæ aduenerit: ad contemplandum te facie ad faciem merear illuc fœliciter peruenire. O fons aquæ uiuæ, sitio, & desidero ego miser gratiam tuã, uenio & suspiro ad te toto affectu requirens eam: da ergo mihi bibere, & tam abundanter de ea percipere, ut dona gratiarum & mihi sufficiant, & per beneuolentiam à me ad proximos fluant: eisque proficiant, ut tu uidens in me opus misericordiæ mouearis ampliorem gratiam mihi infundere. Amen.*

De muliere in adulterio deprehensa. Cap. LXXXIII.

Ioan. 8.

SEQVENTI autem die, *iterum diluculo uenit Iesus in templum*, in quo ostenditur in eo zelus animarum, *& omnis populus uenit ad eum*, in quo patet deuotio audientiũ, *& sedens docebat eos*, de salute animarum: *Scribæ uerò*, qui habebant notitiam scripturarum, *& Pharisæi*, qui videbantur præ alijs religiosi inuidentes & insidiantes ei: quia sciebant eum mansuetum, & misericordiæ prædicatorem: & ob hoc habere populi gratiam & fauorem, *adduxerunt ei mulierem in adulterio deprehensam*, & ob hoc secundum legem lapidandam: *& statuerunt eam in medio*, ut omnium ore condemnaretur ad mortem: tentando expectantes Christi sententiam, & quærentes quid de ipsa faciendum esset: vt si eam lapidari iudicaret, quasi crudelem & contrarium misericordiæ eum irriderent, & non habentem misericordiam quam populo prędicabat: propter quam etiam populus eũ diligebat: si autem dimitti decerneret, quasi contrarium iustitiæ, & præuaricatorem legis, quæ adulteram lapidari præcipit, cum ipsa adultera reum mortis iudicarent. Putabant Deum vel immisericordem esse in iudicando, uel iniustum. De iustitia facienda non curabant: sed Christum in sermone capere volebant. Ipse autem utramq; calumniam prudenter euitauit: quia & iustitiam in iudicio seruauit, & à misericordia nõ declinauit. Protulit enim iustum iudicium salua misericordia: & sic suũ sermonẽ temperauit, ut & legi non contradiceret, & pietatẽ non amitteret. Non tamen statim iudicauit: sed prius, *inclinans se*, humiliter à rigiditate iustitiæ, *digito scribebat in terram*, tanquã (secundũ Aug.) illos tales in terram scribendos significaret: non in cœlo. Secũdũ Alchuinum: Per terram cor humanum ostenditur, quod bonarũ vel malarum actionum solet reddere fructus: per digitum autem qui articulorum compositione flexibilis est, sublimitas discretionis exprimitur. Nos ergo ĩstruit ut auditis malis proximi: nõ statim ea temerè iudicemus, sed prius ad cõscientiã cordis humiliter reuersi digito discretionis ea sollicitè disquiramus: nos etiã ipsos si sine peccato sumus, intus discutiamus. Iudex igitur qui audit accusantes, non debet statim dare sentẽtiam, sed discutere & ea quæ audit debet in corde scribere, idest discretè ĩquirere, & quę agẽda sunt uidere. Digito quidẽ Dominus in terra scribebat, ac si eis diceret: Vos legis mihi testimonia affertis, & legis uerba narratis, qui legẽ ipsam non intelligitis. hic est digitus ille qui quondã ipsam legẽ scripsit in lapide. Præcepit enim lex mulierem huiusmodi lapidari: sed non sicut uos intelligitis, neq; à talibus quales uos estis: præuaricatores legis legem implere cupiebat. Vnde, *cùm*, in temeritate, *perseuerarent interrogantes eum erexit se*, ad eorũ importunitatẽ reprimendã: & ꝓposuit eis sñiam iustitię, dicẽs: *qui sine peccato est uestrũ primus in illã lapidẽ mittat*, sine peccato, i. sine crimine: põt .n. aliquis sine crimine esse, sed uix sine peccato: quasi diceret ascẽdat unusquisq; tribunal mẽtis suæ, & inueniet se peccatorẽ esse. Aut ergo istã dimittite, aut simul cũ illa pęnã legis accipite: puniatur peccatrix, sed non à peccatoribus: impleatur lex quã allegatis, sed non à legis præuaricatoribus. Prius iusti sitis: postea ream puniatis. Ecce plena iustitia, ut iustus mala puniat non reus. Vbi Aug. Non dixit, nõ lapidetur, ne contra legem dicere uideretur: absit autẽ ut diceret lapidetur, uenit .n. nõ perdere quod inuenerat, sed quærere quod perierat. Hæc August. Si quis ergo in mortali est, neminẽ iudicare debet: quia qui alium iudicat de illo, uel consimili, quo ipse tenetur obnoxius: seipsum in hoc damnat, uel damnandũ ostẽdit: ergo antequam aliquem iudicemus, conscientiam nostram uideamus, & iusta examinatione dirimamus. Rigor enim diuinæ iustitiæ exigit, ut nemo alium de crimine arguat, accuset, testimoniũ ferat, iudicet, si de pari uel de maiori redarguendus est. Sed nos hũc rigorem nimis temperamus, & magis quàm iustum est relaxamus. Audi de hoc Senecam: Te primùm exhibe bonum, & sic quære alterũ similem tui. Vide si adhuc malus es, & similibus parce. Hæc Seneca. Quid autem Dominus in terra scripsit, ad literam incertum est. Augustinus tamen dicit, quòd scripsit illud, quod uoce expressit, & eis respõdit, scilicet quòd qui sine peccato est uestrum, & cætera. Et sic ipse secundum modum iudicialem suam sententiam primò scripsit secundò protulit † Hieronymus autem in quadam epistola uidetur uelle eum scripsisse: terra terra, absorbè uiros istos abdicatos. Vel secundum Ambrosium: Terra, terram accusas: uel secundum quosdam: primò se inclinans scripsit uerba hæc: Terra, terra, terra, mea est æquitas: meum est iudicium, meum est iudicare illum uel illam: secundò uerò se inclinans scripsit, terra terram accusat: meum autem est iudicium: uel secundum glossam scribebat peccata eorum, ut eos ostẽderet ineptos ad huius sententiæ executionem,

Prudentia in Christi sermone. — *In terra scribendi ratio. Augustin. tracta. 33. in Ioãnem.* — *Sententia non præcipitanda.* — *Augustin. ibidem.* — *Lucæ. 16.* — *Rigor iustitiæ diuinæ.* — *Scriptum à Domino in terra. Augustin. ibidem.* — *† Hoc habet.* — *Ambrosius epist. 28.*

quæ

A

quæ illi legentes præ uerecundia exierunt. Et erat illa scriptura tantæ virtutis, quòd quilibet eorum cognoscebat in ea peccata sua. Non scribebat per singula, sed potuit facere uirtute diuina quòd in aliqua figura ab eo protracta quilibet eorum uidere sua propria peccata, & non alia. *Et iterum se inclinans scribebat*, eadem denuò, *in terra*, quasi diceret: Si ista est peccatrix, & uos similiter estis peccatores. Eadem denuò inclinatus scripsit: vt ostenderet maiorem sententiæ suæ firmitatem: & eos sua uisione indignos esse. Vnde cùm eos aelo iustitiæ percussisset, non est dignatus eos attendere: sed obtutum ab eis auertit. In quo docet nos, sicut prius ante correptionem alterius: ita & post nosipsos humiliter inuestigare, ne idẽ vel aliquid simile in nobis sit. Inclinauit se, & vultum aliò vertit: benignus Dominus etiam pro æmulis & aduersarijs suis, quasi dissimulans vt à stultitia sua declinarent, & vt eorum verecundiæ consulens liberam exeundi facultatẽ eis daret: quos citius exituros quàm plura interrogaturos præuidebat. Si enim eos intueretur in facie, magis erubescerent exire: fac simile, ac confusis condole, & in faciem noli respicere.

Bis scripsit in terra.

B

Hic instruimur ex Christi actione qualiter in iudicãdis proximorum defectibus fidelis quisque debeat se habere. Ad quod sciendum quòd primò debet homo ante oculos cordis peccata & defectus proprios scribere, vt sic seipsum iudicet: & tunc dignior sit alios iudicare. Quæstio: Vtrum peccator possit iudicare, & reprehendere alios? Ad qđ dicendum ꝙ iudicans aut est irretitus solum communibus peccatis & leuibus: & tunc ad corripiendum nõ redditur indignus, aut eodẽ peccato vel maiori de quo corripit alium, & tunc aut peccatum corripientis est manifestum aut occultum. Si manifestũ, tunc nõ põt corripere ꝑꝑ proximi scandalum. Si occultũ, aut pœnitet: & tunc põt cum humilitate corripere alios, ut & ipsi de suis peccatis pœniteant. Aut nõ pœnitet: & tunc nullo modo dignus est alios reprehendere: quia talis correctio non procedit ex charitate, vel vitij detestatione: quia alias prius detestaretur, in se quàm alio: nec homo dẽt plus diligere proximum quàm seipsum: immo in hoc casu in quo ipse alium iudicat, seipsum condemnat. Ex hac autem propriorum defectuum consideratione innascitur humilitas: & hæc humilitas docetur in inclinatione Domini deorsum vsque ad terram.

Iudicare quis debet seipsum: sed an peccator aliũ.

C

Secundò debet etiam homo antequam alium corripiat cum summa discretione disquirere duo primò personę dispositionem: an scilicet sic sit dispositus vt ex hoc emẽdetur, aut nõ: secundò facti qualitatem & circunstantiam: an scilicet factum quod reprehendit in alio, sit secundum se malum: & tũc debet corripere, aut ad vtrumlibet, vt scilicet bene fieri possit & malè, tunc est in meliorem partem interpretandum. Tertiò debet disquirere propriam intentionem: an scilicet ex charitate mouebatur ad talẽ correptionem, vel ex propria ostentatione, uel ex passione, vel suspitione: de talibus iudicijs temerarijs dicitur alibi: *Nolite iudicare, non iudicemini*. At illi, *discesserunt omnes unus post alium*, quia omnes peccatores se esse sciebant: quod & ipso abscessu de se confessi sunt, *incipiens à senioribus*, tum quia grauioribus implicati erant peccatis & criminibus: tum quia melius cognoscebant æquitatẽ sentẽtię prolatæ, & euanuerunt eorũ astutiæ. *Et remansit Iesus solus*, s. ab illis calumniatoribus, quia discipuli & multitudo populi manserunt cũ eo. *Et mulier stans in medio*. Relicti sunt duo, scilicet Iesus misericordia, & mulier miseria. Et meritò remansit misericordia cũ miseria: quia miseriæ necessaria est misericordia.

Iudicaturus disquirat duo aut tria.

D

Mat. 7.

E

Posito ergo timore iustitiæ, consequenter Christus ipsum temperat dulcore misericordiæ. Nam confutatis calumniatoribus, *erigens se iterum Iesus dixit: Mulier, ubi sunt qui te accusabant?* quasi diceret: Qui venerant ad quęrẽdum iustitiam, fugati sunt iudicio iustitiæ. Ille autem qui aduersarios repulerat lingua iustitiæ, leuans in illam oculos mansuetudinis, interrogauit eam, dicens: *nemo te condemnauit? Quæ respondit, nemo Domine*, iam enim recesserant, & quilibet eorum se similiter inquinatum sciebat. Vnde Augustinus: Ideo enim liberauit Dominus peccatricem: quia non erat qui iustè mitteret lapidem. Quomodo lapidaret, qui se lapidandum cognosceret? Hæc Augustinus. Et quia mulier territa poterat timere ne ipse qui sine peccato est, eam puniret: & timens ei dicere nemo quippe me cõdemnauit, tu autem qui sine peccato es si vis potes, quia tibi soli peccaui: ideo subditur Christi absolutio. Audiuimus ergo suprà uocem iustitiæ: audiamus nunc uocem misericordiæ. Nam dixit ei Iesus, *nec ego te condemnabo*: à quo fortè te damnari timuisti, quia in me peccatum non inuenisti: nec mirum, quia veni peccatores saluare non condemnare. Noli timere, sed secura sis: crede tantummodo meis consilijs: non abiicio peccatores, sed suscipio pœnitentes, quasi diceret: Illi dimiserunt te indamnatam propter peccata sua: & ego te absoluo ex misericordia mea. *Vade* absoluta à culpa & à pœna, *& iam amplius noli*, id est non uelis, peccare, hoc est non sit tibi voluntas peccandi.

August. tracta. 23. Liberatio peccatricis.

Psal. 50.

Vox misericordia dominica.

Magnum ergo peccatum est voluntas peccandi. Facta secura de præterito, caue de futuro: de leui quod commisisti: obserua quod præcepi, ut inuenias quod promisi. Ergo & Dominus damnauit, sed peccatum non hominem: saluando enim naturam, damnauit culpam, qui ergo amant in Domino mansuetudinẽ, timeant & ueritatem: etenim dulcis & rectus est Dominus. Erectus itaque dedit sententiam iustitiæ in accusantes: & iterum erectus sententiam misericordiæ circa accusatam: quia hoc utrumque facere diuinæ est potentiæ, & æque utrumq; propriũ est Deo, punire scilicet & parcere: & æque iustum est seruare misericordiam sicut iustitiam. Punit iustè, & parcit piè. Et sicut primò protulit iudicium iustitiæ salua misericordia: sic secundò protulit iudicium misericordiæ salua iustitia, scilicet ut misericors peccata præterita dimittens: & ut iustus ne amplius peccaret interdicens: nam uniuersæ uiæ Domini misericordia & ueritas. Sic ergo liberata est misera iubẽte misericordia. Licet autem Deus sit iustus, sit & misericors, tamen dicitur ei propriũ esse potius misereri, q̃ iustũ esse: quia nihil requiritur ad cõplendum opus misericordiæ, nisi uoluntas eius tantũ: sed ad cõplendũ opus iustitię requiritur etiã aliquid ex parte hominis, s. exigentia meritorũ. Vnde Anselmus: Occurrat iam nunc memoriæ mulier illa in adulterio deprehẽsa, & Iesus rogatus sententiã ferre. quid egerit, quod dixit recordare. In terrã oculos iecit: ne fortè accusatã respiciens nimiũ confunderet. Cùm .n. scribens in terra terrenos eos, non cœlestes, prodidisset: qui sine peccato, inquit, est uestrũ, primò in illam lapidẽ mittat. O mira & ineffabilis Christi bonitas. Quam condemnare iustè potuit, aduerte q̃ piè, & q̃ cautè liberauit. Cùm enim omnes sententia terruisset & expulisset de templo: imaginare quàm pius oculos in illam leuauerit, q̃ dulci & suaui uoce sententiã abso-

Psal. 24.

Bonitas Christi ineffabilis.

lutionis eius protulerit. Puta quòd suspirauerit, quòd lachrymatus fuerit cùm diceret: Nemo te condemnauit mulier & cætera. Fœlix (vt ita dicam) hęc adultera mulier: quæ de præteritus absoluitur, secura efficitur de futuris. Iesu bone te dicente: nec ego te condemnabo, quis condemnabit? Deus est qui iustificat, quis est qui condemnet? Andiatur tamen de cæterò uox tua: vade, & iam amplius noli peccare. Hæc Anselmus. Et quamuis Dominus Iesus mulierem à culpa absoluendo: & ne amplius peccaret interdicendo, nullam aliam iniungeret ei pœnitentiam seu pœnam: tamen hoc factum Christi non est trahendum ad conseqnentiam & in consuetudinem: ut exemplo Domini aliquis absque confessione, & pœnæ inflictione quenquam absoluat: quia Christus excellentiam in sacramentis habuit: & potuit conferre effectum sacramenti sine sacramento, quod nullus purus homo potest: imo debent sacerdotes in foro pœnitentiali imponere pœnitentiam, secundum conditionem peccantis, & peccati: quia non habent talem potestatem remittendi. Poterat etiam Christus illi mulieri tantam contritionem dare quòd sufficeret ad deletionem totins culpæ & pęnæ, & illam contritionem cognoscere: non sic autem alius sacerdos potest, qui nec mouet cor, nec videt. Simili modo qnotidie Dominus recipit adulteram, cùm per gratiam recipit quamlibet animam à diabolo corruptam per culpam. Per mulierem enim in adulterio deprehensam, significatur quælibet persona Christo per fidem desponsata: sed postea per mortale peccatum cum diabolo adulterata: per scribas verò & Pharisæos significantur dæmones qui dicuntur hic scribæ, quia peccata nostra retinent memoriter tanquam firmiter scripta: & Pharisæi, id est diuisi rectè dicuntur: quia à Christo & sanctornm consortio separantur. Hi mulierem ad iudicium adducunt, quia damnationem hominum sollicitè quærunt. Et quia Dominus non vult mortem peccatoris, sed vt magis conuertatur & viuat: ideò ei dicit, *uade & amplius noli peccare*, quia sibi sufficit vera pœnitentia de præteritis, & cautela contra recidiuam pro futuris.

Pœnitentia est iniungenda.

Moraliter.

ORATIO.

O Iesu clemens qui deprehensam in adulterio clementer ab accusatoribus liberasti, & à te incondemnatam in pace misericorditer dimisisti: stat coram te anima mea adulteratrix, quæ totiens à te uero sponso recessit, quotiēs suggestionibus adulterantis inimici consensit: accusat conscientia, accusant opera & actio praua: non intres Domine in iudicium cum ea: ne memineris iniquitatem eius antiquarum, libera ab accusatoribus peccatricem & ream, dimitte in pace sibi conscientiam à tuo tremendo iudicio absolutam: quia tibi proprium est misereri semper & parcere: & non est numerus tuæ misericordiæ. Amen.

De quibusdam uerbis Domini, pro quibus uolebant eum Iudæi lapidare.
Cap. LXXXIIII.

QVIS verò, secundū Alchuinum, Iesus mulierem absoluerat à crimine: ne aliqui dubitarent, an ille quem videbāt verum hominem, posset peccata dimittere: dignatur ipse apertius diuinitatis suæ potētiam demōstrare. Vnde dicitur: *Iterum ergo locutus est eis Iesus dicens: Ego sum lux mundi*, scilicet totius, non particulariter gentis vnius. Et ideò accedens ad eum per fidē & deuotionem, ab eo illuminatur ad salutem: ab eo verò recedens, obtenebratur ad gehennam. Christus secundum vtramq; naturam dicitur lux: quia secundum diuinitatē illuminat intus animam, & secundum humanitatem informat exterius vitam: & hoc tripliciter s. miraculis, prædicationibus, & exemplis: & primum est potentiæ, secundum sapientiæ, tertiū bonitatis. Ipse quippe est lux, quæ illuminat omnem hominem venētem in hunc mundum: quia ipse vniuersaliter omnes illuminat, & est solus lux per essentiā: quia ab ipso omnis notitia deriuatur: cuius participatione alij ab hac luce illuminati dicuntur lux, sed non per essentiam vt ipse, quia ipse est uerbum à patre progrediens, sicut lux à luce. Vnde secundū Aug. Lux mundi à patre egrediens nube carnis tegitur: & sic cōtēperata tolerāda hominibus efficitur, vt per hominē veniatur ad diuinitatē. Illa ergo luce illumināte illuminamur modo collyrio fidei, q de Adā cęci nati sumus: & sequitur tā uerbis q̄ exemplis obediendo: ut exclusis ignorantię, vel peccatorum tenebris, in futuro manifesta visione deitatis illuminemur. Itaq; subiungit: *Qui sequitur me*. s. credendo, amando, & imitando: *non ambulat in tenebris*, scilicet ignorātiæ: quia ego sum veritas: nec culpæ, quia ego sum uia: & per consequens non venit ad tenebras gehennæ, quia ego sum uita: fructus autem huius lucis subditur, *sed habebit lumen uitæ*, nunc & in futuro, quia habebit Christum Dei sapientiam: qui est lumen indeficiēs & inextinguibile: hic per fidem, & ibi per speciem. Vnde hoc quod dicit, *qui sequitur me*: pertinet ad meritū: quòd uerò dicit, *habebit lumen uitæ*, pertinet ad præmiū. Vbi Augu. Ergo fratres mei, quoniam Dominus breuiter ait: *Ego sum lux mundi, qui me sequitur nō ambulat in tenebris: sed habebit lumen uitæ*, q̄bus uerbis aliud ē quod iussit, aliud quod promisit: faciamus quod iussit, ne ipudēti frōte desideremus quod promisit: ne dicat nobis in iudicio suo: Fecisti ne quod iussi,

Ioan. 8.

Lux mūdi Christus.

Ioann. 1.

Augustin. tracta. 34. in Ioan.

Augustin. ibidem.

Sequendus est Christus.

A iussit, ut expetas quod promisi? Quid igitur iussisti
Domine Deus noster? dixi tibi ut sequereris me: er-
go modo faciamus, sequamur Dominum: soluamus
compedes quibus impedimur. Sequamur Christum
lumen mũdi: ne ambulemus in tenebris: tenebræ me
tuendæ sunt, sed morum non oculorum. Et si oculo
rum, non exteriorum, sed interiorum: vnde discerni
tur uon album & nigrum, sed iustum & iniustum.

Lucis æternæ iocunditas.

Hæc Augustinus. De superexcellentia autẽ istius lu-
minis nobis promissi dicit idem Augustinus: Tanta
est iocunditas lucis æternæ, ut etiam si non liceret in
ea amplius manere quàm vnius diei mora: propter
hoc solum innumerabiles anni huius vitæ pleni deli
tiis, & circunfluentia bonorum temporalium rectè
B meritoque cõtemnerentur. Deinde post aliqua iam
incipiens ad certamen passionis Iudæos prouocare,
dixit eis: *Cùm exaltaueritis*, scilicet in cruce, *filium ho-
minis* id est filium uirginis, secundum cuius carnem
debebat pati: & exaltari in cruce, in qua fuit extensus,
& exaltatus in aere, propter quod & exaltatus est à
Deo patre: *tunc cognoscetis*, scilicet aliqui ex vobis per
fidem: *quia ego sum* scilicet uerè Christus: *ego sum*, sub
carne Deus absconditus: ubi prædicit quosdã de eis
post passionem suam cogituros quis esset, & credi
turos in eum: prænuncians eis per quæ debeant per
uenire ad fidem, quia per suam passionem. Vnde Au

Augustin. tracta. 40. in Ioannem. Cognosce noluit, ne crucifigatur.

gustinus: Differo cognitionem vestram, ut impleam
C passionem meam: hoc oportebat impleri per manus
eorum, qui postea fuerant credituri. Quare hoc? ni-
si vt nemo desperaret in quocunque scelere malè si-
bi conscius, quando videt eis donari homicidiũ qui
occiderant Christum. Hæc Augu. Tribus modis nos

Offendimus Deum tripliciter.

offendimus Deũ, & ipsum humiliamus. s. malis cogi
tationibus, malis uerbis, & malis operibus. Quando
uerò conterimur: confitemur, & satisfacimus: tũc ip
sum exaltamus in anima, ipsum super omnia diligen
do, & per cõsequens cognoscimus ipsum super om
nia venerando. Si ergo uis cognoscere Deum, exal-
ta eum tribus modis prædictis: scilicet cordis contri
tione, contra malas cogitationes: oris confessione,
contra malas locutiones: & corporis satisfactione,
D cõtra malas operationes. Deĩde quibusdam Iudæis,
tunc in se credentibus, dicebat: *si uos manseritis in ser-
mone meo*, id est si perseueraueritis usque in finem in
fide, quæ in uobis cœpit esse per sermonem, à doctri
na & disciplina mea non recedendo: nullisque tenta
tionibus cedendo: tunc, *uerè discipuli mei eritis*, hoc di
xit quia aliqui eorum fictè credebant, & isti ueri di-
scipuli non erant: *& uos cognoscetis ueritatem*, quę mo
do carne tecta loquitur uobis, & latet vos: vel verita
tem doctrinæ quam ego doceo, & fidei quã modò
creditis, *& ueritas*, cognita, *liberabit uos*: id est liberos
faciet: quia in præsẽti liberat à seruitute culpæ, & dat
libertatem gratiæ: & tunc vera libertas inchoatur, &
E in futuro liberabit à seruitute miseriæ: & dabit liber-
tatem gloriæ, & tunc vera libertas perficietur. *Respon
derunt*, alij non credẽtes, & iactando dixerunt se esse,
semen Abrahæ & nemini unquam seruisse, quasi libe-
ri essent, & liberatione nõ indigerent. Sed manifestè

Seruitus Iudæorum.

patet dictum eorum falsum esse: quia primò in Aegy
pto fuerunt in magna seruitute, & iterum in Babylo-
ne. In terra etiam sua seruierunt regi Assyriorum, &
nationibus alijs: & iterum Romanis, soluentes tri-
buta eis. Dominus autem proposuit eis seruitutem
difficiliorem quàm hominum, dicens: *Amen dico uo
bis, quòd omnis qui facit peccatum*, cuiuscunque con-
A ditionis ille sit, siue nobilis, siue ignobilis, Iudęus vel
Græcus, diues uel pauper, imperator vel mendicus,
seruus est peccati. Vnde Chryso. Omnis qui diaboli se

Chrysosto. ho. 41. operis imperf.

quitur voluntatem, seruus est, etsi sit liber. Qui autẽ
Deo obedit, ille verus ĩgenuus est: etsi fuerit seruus.
Ingenuitatem enim spiritalem non sordidat seruitus
corporalis, nec turpitudinẽ spiritalem honestat cor-
poralis libertas. Seruitutem enim non Dei disposi-
tio, sed humana violentia introduxit. Omnis enim
homo liber creatus est, quẽ Deus in libero arbitrio
posuit, nisi ipse se fecisset seruum. Vnde & Augusti-

Augustin. tracta. 41. in Ioannẽ.

nus: Bonus etiam si seruiat, liber est: malus autem,
etiã si regnet, seruus est: nec vnius hominis, sed quod
est grauius, tot dominorum, quot uitiorum. Seruus

Seruitus peccati pessima.

B essem utinam hominis, non peccati. Et iterum: *Om-
nis qui facit peccatum, seruus est peccati*. O miserabi-
lis seruitus: Plerunque homines cùm Dominos ma-
los patiuntur, Venales se petunt: non quærentes Do
minum non habere, sed saltem mutare. Seruus pec-
cati quid faciat? quem interpellet? apud quem uena-
lem se petat? Deinde seruus hominis aliquando sui
Domini duris imperijs fatigatus fugiendo requie-
scit. Seruus peccati quo fugit? secum se trahit quo-
cunque fugerit. Non fugit seipsam mala conscien-
tia: non est quo eat, sequitur se, immo non recedit à
se. Peccatum enim quod facit, intus est: fecit pecca-
tum ut aliquam corporalem caperet voluptatem.
C Voluptas transit, peccatum manet. Præteriit quod
delectabat: remansit quod pungat. Mala seruitus.
Ad Christum omnes fugiamus: contra peccatum
Deum liberatorem interpellemus: uenales nos peta
mus, ut eius sanguine redimamur. Liberat ergo ab
hac seruitute solus Dominus. Qui illam uon habuit,
ipse de illa liberat. Solus enim in hac carne uenit sine
peccato. Hæc Augustinus. Peccator ergo, ut dictũ

Peccator seruus.

est, seruus est tot dominorum, quot uitiorum. Vn-
de legitur de Diogene Philosopho, quòd cum Ale-

Diogenis ad Alexandrũ responsum.

xander diceret se dominatorem orbis: ille ait: nequa-
quam es Dominus, sed seruorum meorum seruus.
Superbia. n. domina tua & ancilla mea, te circundu-
cit: ego autem eam suppeditaui: carnalis concupiscẽ
D tia & gula sunt Dominæ tuæ, & ancillæ meæ, quæ
te ducunt & tibi dominantur: ego autem eas suppe
ditaui & uici, & ideo tu es seruorum meorum ser-
uus. Deinde ostendit pœnam huius seruitutis, di-
cens, *Seruus autem*, scilicet culpæ, *non manet in do-
mo*, id est in ecclesia, *in æternum*. licet modo ad tem-
pus inquantum est de numero fidelium: quia mo-
do sunt admixti mali cum bonis: & in futuro abin-
uicem separabuntur, sicut oues ab hœdis: *filius au-
tem*, scilicet Dei naturalis: *manet in æternum*, quia
solus est sine peccato, & sic habet potestatem alios
liberandi à peccato: faciendo eos filios Dei per gra-
tiam adoptionis, ut secum maneant in domo liber-
E tatis: & hoc est quod concludit, dicens: *Si ergo fi-
lius*, qui uerè liber est, & potens in domo liberta-
tis: *uos liberauit*, à seruitute culpæ: *uerè liberi eritis*,
non à Barbaris, sed à diabolo: non à corporis capti-
uitate, sed ab animæ iniquitate, ut peccatum non do
minetur in uobis, quia in hoc consistit uera libertas.
Vnde dicit Gregorius: Quem conscientia defendit,

Gregorius epist. 39. lib. 9.

etiam inter accusatores liber est. Vnde & Boetius:
Liber est qui habet liberam conscientiam: patet ergo
q mundana libertas, de qua gloriabantur, non est ue
ra libertas: nec carnis nobilitas, est uera nobilitas. Sed
hodie heu sunt multi qui de carnali nobilitate & li-

bertate

bertate quærunt extolli: non uerecundantes de seruitute peccati. Secundum Augustinum: Qui ex amore peccat, non ex languore naturæ, nec ex ignorantia leui, seruus est peccati: alia enim sunt peccata infirmitatis, alia imperitiæ, alia malitiæ, infirmitas & imperitia contraria sunt uirtuti & sapientiæ: malitia contraria est bonitati. Deinde ostendit eos non esse filios Abrahæ, de quo gloriabantur: sed potius degeneres, quia cum operibus fidei non imitantur.

Augustin. tracta. 41. Peccati differentia.

Vera enim filiatio declaratur per imitationem paternæ conditionis, quia imitatio patris est signum ueræ filiationis: Iudæi autem non imitabantur facta Abrahæ, quia quærebant eum interficere, quod Abraham non fecit, ex quo saluator concludit quòd eius uerè filij non erant quamuis ab eo carnaliter descendissent. Vnde erant filij Abrahæ tãtummodo carne, sed non operum & fidei imitatione. Caro quidem illorum ex ipso erat, sed uita nõ erat. Ex hoc patet quòd frustra quis gloriatur: quia secundum habitum est filius Augustini, uel Benedicti, seu alterius sancti: nisi opera ipsius secundum suam possibilitatem studeat imitari. Videntes autem Iudæi quòd ex operibus filiationem arguebat: ideo dixerunt se filios dei, cuius legem & cæremonias seruabant: non sicut alij idololatriæ dediti, unde dicunt ei: *nos*, unius dei cultores, *ex fornicatione*, scilicet spirituali gentilitatis, *quæ* fornicatur cum multis dijs: *nati non sumus*, idola colentes sicut ipsi, sed in fide vnius Dei: fornicationem enim uocãt idololatriam, sicut & frequenter nominatur in sacra scriptura, quia anima separatur à deo per eam, *unum patrem*, spirituale, *habemus deum*, quem colimus: quia non colebãt pluralitatem deorũ, sicut gentiles. Sed hanc paternitatem saluator excludit: & deum nõ esse eis patrem ostendit, quia non diligunt, nec cognoscunt eius filiũ, scilicet ipsum Christũ ab eo missum: nã dilectio & notitia Christi, est signum filiationis dei: eorum enim quæ ab uno procedunt mutua est dilectio in illo à quo procedunt.

Filiatio uera.

Deum patrem habemus.

Deinde ostendit cuius sint filij, & dicit eos ex patre diabolo esse: non creatione, sed imitatione: qui desideria patris sui, scilicet diaboli, uolunt perficere, & innocentem occidere: quod probat consequenter, conditionis diaboli explicans, & postea ad ipsos applicans: unam autem conditionem diaboli primò tangit dicens: *Ille homicida erat ab initio*, mundi, & conditi hominis: primos homines malis suasionibus occidendo, & eis immortalitatẽ auferendo. Homo enim in specie humana reponitur per animam: & ideo magis propriè est homicida, quia animam per peccatum mortale occidit, quàm ille qui occidit corpus, per quod homo cum brutis conuenit. Vbi Augustinus: Noli ergo putare non esse homicidium, quãdo fratri tuo malè persuades. Si fratri tuo malè persuades, occidis: & vt scias quòd occidis, audi psalmum: *Filij hominum, dentes eorum arma & sagitta & lingua eorum machæra acuta.* Alia conditio diaboli tangitur, cùm subditur, *& in ueritate*, operis & iustitiæ, *non stetit*, id est in debita obedientia ad Deum: quia non est ueritas in eo. Res enim dicuntur veræ, inquantum conformantur veritati primæ: à qua suæ: qua ueritate & deuiauit diabolus per peccatum superbiæ, & deseruit ordinationem naturæ suæ: quæ erat ut Deo subijceretur continuè, nec stetit in ueritate uocis & loquelæ: quia mendax est, & pater, id est inuentor eius, scilicet mendacij: sicut Deus pater est ueritatis. Ante ipsum non erat mendacium: ab ipso, &

Filij diaboli.

Augustin. tracta. 42. in Iohannem.

Psal. 56.

Res uerae quae sint.

A per ipsum est factum, ut sit omnis homo mendax. Ille quidem dicitur mendax, non tantum pater mendacij, qui mendacium ab alijs in mentem refert, sed mendax est & pater mendacij, quia non solum refert illud, sed & facit: & propter hæc diabolus dicitur pater mendacij: quia primum mendacium adinuenit dicens mulieri: *Nequaquam moriemini*: Hanc ergo proprietatem, hanc nephariam hæreditatem filijs suis diabolus dereliquit, ut mentiantur & patrem suum diabolum mentiendo sequantur. Cùm enim mẽtiuntur à diabolo accipiuntur, & eum imitantur. Attendant mendaces illud verbum Christi dicentis: *Ego sum uia, ueritas, & uita.* quia recedendo à ueritate, recedunt à via & uita. Tales ergo tanquam illegitimi in religione Christiana meritò sunt habendi: quia à Deo patre degenerantes, facti sunt filii diaboli. O quàm multi sunt huiusmodi filii diaboli etiam religiosi, & quàm plenus est de eis mundus. Et utinam omnes tales characterem patris sui diaboli in fronte gestarent vt cognoscerentur, ne alii per eorũ mendacia deciperentur. Sed heu aliqui habent frontem meretricis, & parum erubescunt de mẽdaciis.

Mendacij pater.

Gene. 3.

Ioannis. 14.

B

Vt quid terram occupant tales pestiferi seductores, errantes & in errorem mittentes: ac si patrem suum qui uniuersum orbem seducit imitantes. Mendax ergo in loquendo, & mendacia fingendo, proprietatem diaboli assumit malè uiuendo. Vnde dicit Augustinus, Quòd diabolus non speciale nomen est, sed commune: & in quocũque opera diaboli fuerint inuenta, diabolus est appellandus: operis enim nomen est, non naturæ. Erubesco ergo ò Christiane, & maximè tu religiose, de hoc nomine: & ab omni mendacio abstine: quia in quolibet Christiano debet esse ueritas tanta, ut inter iuramentum & simplicem affirmationem nulla sit differentia. Et quia solent innocentes antequam subeant iudicium passionis, expetere iudiciũ examinationis: ideo dominus noster sciẽs Iudæos in mortem suam conspirasse, iudicium examinationis ab eis expetiit: ad ostendendam suam innocentiam, & Iudæorum malitiam, & ad conuincendam apertius eorum iudiciariam iniustitiam. Quamuis enim ultro mortem pati uoluerit: ipse tamẽ Christus suam innocentiam omnibus manifestam esse voluit. Vnde dicit: *Quis ex uobis*, coram quibus palam docui, & miracula fecit, *arguet*, & reprehendere potest me de peccato? quasi diceret: uos uultis me interficere: ostendite peccatum quo meruerim mortem: quod si non poteritis, manifestum erit, quòd me innocenter occiditis. Secundum Gregorium, Pensanda est mansuetudo dei qui uenerat peccata relaxare, quia non dedignatur ex ratione ostendere se peccatorem non esse, qui etiam ex virtute diuinitatis poterat peccatores iustificare. Et ideo cùm nõ possitis me de peccato arguere, *si*, id est, quia *ueritatem dico uobis*, quoniam scilicet dico me filium dei, *quare uos non creditis mihi*, & in me, ex quo non sum peccator sicut cæteri. Et subdit causam dicens: *Qui est ex deo*, nõ natura, sed fide: non ore, sed amore & per conformitatem uoluntatis, *uerba dei audit*, & hoc aure cordis, non solum corporis audit ea libenter & amat, quia quilibet libenter audit doctrinam ad quam affectum habet, quia quasi connaturalis est. Ille enim qui ueraciter in deum credit, ac ueraciter deum timet & diligit: dei verba libenter audit. Qui uerò non habet fidẽ nec amorẽ, sicut Iudęi erãt: uerba dei audire nõ possunt. In his uerbis domini unusqsq; cõsciẽtiam

Augustin. de quaestio. euangelicis ca. 90. Diabolus nomen commune officij. Veritas in Christiano

Gregorius hom. 18. in Euangelia. Mansuetudo Christi.

C

D

E

tiam suam probare potest, utrum ex deo sit an non: qui enim verba dei & cœlestem patriam desiderare, carnis desideria & mundi gloriam contemnere, alie na non appetere & propria largiri, & alia huiusmodi iubentis libenter audit, & libentius opere complet: nullo modo se ex deo esse dubitet. Qui verò væcors & durus verba dei audire contemnit: uel si hoc aure corporis audierit, & tamen nullo studio vel labore in opus mittere conatus fuerit: profectò se ex deo non esse ostendit. Et tales erant isti, quibus concludendo à Domino hic dicitur: *Propterea uos non auditis*, id est non recipitis uerba Dei ex ore meo, & mihi non creditis, *quia ex deo non estis*, propter vitium quòd à Deo nō est: sed à diabolo suggeritur, & à ma la uoluntate perficitur. Et quia non estis ex Deo, nō habentes fidem nec amorem: sequitur quòd sitis ex diabolo, non per creationem, sed per imitationem. Vnde Augustinus: Cùm dicit ex Deo non estis, noli attēdere naturam, sed vitium: ex Deo quidem sunt secundum naturam, sed ex Deo nō sunt vitio & pra ua affectione. Est autem secundum Gregorium triplex gradus malè affectorum. Nam sunt nōnulli qui præcepta Dei nec aure corporis, id est exteriori auditu percipere dignantur: quidam verò percipiūt, sed nullo mentis desiderio complectuntur, non habentes voluntatem implendi quæ audiunt: quidam autem libenter audiendo compunguntur, sed post lachrymas tribulationibus pressi aut delitijs allecti ad iniquitatem reuertuntur: hi profectò uerba Dei non audiunt, quia exercere in opere contemnunt. Licet ergo oēs sint filij Dei per naturam: illi tñ ex diabolo per vitium sunt, qui verba Dei non diligunt. Qui verò ex Deo generationis adoptione renati sunt, audiūt verba Dei & custodiunt. Dum terra est sub tecto & nō compluta, latet quos fructus sit ferre apta: sed si est sub aere nudo & compluta, patet quis fructus veniat ex ea. Igitur si diuinus sermo sit tibi grauis, & quasi sarcinat aures: time ne sis præscitus cum Iudæis quos imber verbi compluit, & ipsi spinas & tribulos exercuerunt: quo patuit quòd terræ maledictio proxima erat, quam ignis deuastare debuit. Et quia Iudæi conuicti sunt non esse filij Abrahæ vel Dei, sed diaboli: ideo nescientes contradicere veris, cōtradicunt iniurijs: & ingerunt conuicia, quia resistere non possunt ex veritate aliqua. Modus enim hominū qui nesciunt rationabiliter respondere, est ad conuicia se conuertere: & ideo Iudæi non habentes quid rationabiliter Christo responderent, ad conuicia se conuertunt. Vnde contradicentes dicunt eum Samaritanum esse, & dæmonium habere: licet enim Christus esset gene Iudæus & non Samaritanus: tamē uocant eum Samaritanum ex causis pluribus. Samaritani enim qui erant Gentiles, Iudæis infesti & odibiles erant, eo quòd terram eorum possidebant: & ideo vulgare erat apud Iudæos, quòd homines malos & eis odibiles etiam si Iudæi essent uocabant Samaritanos: talis autem erat Christus secundum opinionem eorum, quem credebant arguere eos propter odium: ideo vocabant eū Samaritanū, & quasi aduersariū. Vel qa Samaritani partim legē seruabāt, & partim non serua bant: videntes Iudęi Christū in aliquo legē seruantē, & in aliquo dissoluentē, uocabant eum Samaritanū, quasi à lege diuina alienū. Vel à Samaritanis cū quib. cōuersatus erat, eū Samaritanū quasi peccatorē uoca būt, qa peccatores illos reputabāt, nec eis coūti volebant. Dicebant ēt eū dæmoniū habere, propter mira bilia quæ faciebat, quæ magicis artibus imputabāt:

Augustin. tractat. 42. in Ioānem.

Affectorū gradus. Gregorius hom. 18. in Euangelia.

Conuiciorū de peccato modus.

Samaritanus cur uocatus Christus.

Dæmonium habere dicitur ſaluator.

A uel quia cogitationes & secreta eorum reuelabat & frequēter dicebat: quod dæmoni attribuebant, cui tñ cordiū occulta sunt abscōdita. Vel qa aliquādo quædam alta, & subtilia loquebatur quæ non intelligebant, credebant quòd quasi dæmonio plenus loqueretur, & eum arrepticium reputabant. Dominus autem hic, sicut & ubique, ad patientiæ & mansuetudinis exemplum nos prouocat: quia mansuetè iniuriam declinat. Accepta iniuria non irascitur, neque conuitijs cōuitia reddit, &, ut dicit Petrus, *cùm malediceretur non maledicebat*. Et attende quòd licet Dominus Iudæos sæpe docendo, uel corrigendo durè & asperè reprehenderit: tamen dura uerba uel facta inferentibus, nunquam vel hic vel alibi durè vel aspe

B rè respondit. Erudiens nos secundum Chrysostomum, quæ ad Deum pertinent, vindicare: quæ uerò ad nos, despicere. Vnde cùm in veritate eis responde re posset, uos dæmonium habetis: tamen noluit, sed malum quod in eis esse cognouit, patienter tacuit: imitabilem nobis patientiam ostendens, ut quotiens à proximis iniurias patimur, eorum etiam uera mala patiēter taceamus: ne forte talis correptio non ex dilectione, sed ex odio nata videatur. In his ergo, secundum Gregorium, superbia nostra confunditur, quæ si exagitata vel leuiter fuerit, atrociores iniurias reddit quàm acceperat: facit mala quę potest, & minatur facere quæ non potest. Duo quippe ei illata fuerant:

C vnū negauit, & aliud tacēdo consensit. Tacuit quod recognouit, & patienter repulit quod dictum fallaciter audiuit. Dæmonium se non habere respondit, sed tamen Samaritanum nō esse negauit. Quia enim Samaritanus interpretatur custos, & ipse præcipuè custos noster est: nō .n. dormitat qui custodit Israel: ideo se Samaritanum esse non negauit. Negauit autem dæmonium habere: diabolus enim honori Dei resistit: qui ergo honorem Dei quærit, alienus à diabolo est, & ideo Christus qui honorificat patrē suū, scilicet Deum, dæmonium non habet. Vnde ait: Sed honorifico Deum, *patrem meum*: declarando eius virtutem in miraculis, & omnia ei attribuendo, pro cuius honore, *uos me inhonorastis*, per falsa opprobria,

D & quod virtuti diuinæ attribui debet, dæmoni ascribendo. Imò in hoc quòd inhonorastis me, inhonorastis & patrem meum: qui enim non honorificat filium, non honorificat patrem qui misit illum. Item habens dæmonium, qui est rex super omnes filios superbiæ, superbus est, & se extollit quærendo gloriam suam: *ego autem non*, sic: non enim, *quæro gloriam meam*, sicut simulatores, qui se ostendunt. & quærunt uideri quod nō sunt. Et uerè nō qrit, qui semetipsum exinaniuit formam serui accipiens. Non quæsiuit in isto mundo gloriam, nec ullam magnificentiam: uenit enim ut doceret omnem mundi gloriam contemnendam. Inquantum homo est loquens dicit:

E *ego gloriam meam non quæro*, solus enim Deus est, qui potest gloriam suam quærere absque culpa & peccato: alij autem non nisi in Deo. Sed, *est qui quærat*, ueram & debitam gloriam meam, *& iudicet*, scilicet iudicio discretionis, id est à gloria uestra humana: & secundum seculum discernat & separet: scilicet pater meus qui me & glorificantes me remunerat, & uos, & omnes qui me non glorificant damnat. Cùm itaque filius Dei multa signa faceret, & virtutes multas ostenderet, gloriam suam non quæsiuit: ut nos eius exemplo instructi discamus de bono quod agimus non gloriari, & cum à patre omne iudicium, sibi datum esset: illatas iniurias

1. Petri. 2. Responsio Christi sum per mollis.

Chrysosto: hom. 54 in Ioannem.

Mala proximi tacenda. Impatientia nostra. Greg hom. 18 in Euā. Samaritanus.

Psal. 120.

Philip. 2.

Gloriam suam non quæsiuit Christus.

iniurias patris iudicio seruauit, ut nobis insinuaret
quantum nos esse patientes debemus, dum se ulcisci
non vult & ipse qui iudicat. Accepta ergo contume-

Ioan 5.

lia meditemur in opere uocē Domini illam, *ego non
quæro gloriam meam: est qui quærat & iudicet*, Et quia,

Gregorius hom. 18 in Euangelia.

secundum Gregorium, cū malorum peruersitas cre-
scit, non solum prædicatio frangi non debet, sed etiā
augeri: ideo Dominus postquā habere dæmonium
dictus est, prædicationis suæ beneficia largius im-
pendit. In quo ostenditur magna Christi benignitas:
quia illis à quibus tantum receperat conuitium, non
negauit suæ doctrinæ beneficium. unde dicit: *amen
amen*, id est fideliter, *dico uobis: si quis sermonem meum
seruauerit*, nō solum fide, sed etiam vita & opere: *mor
tem non uidebit*, id est non experietur, *in æternum*. hoc

B

est æternæ mortis amaritudinem. sed uitam habebit
æternam. Deinde ex his verbis Domini volentes o-
stendere eum habere dæmonium, dixerunt: *Abra-
ham mortuus est & prophetæ*, sed fundabant rationem
suam super falsum, scilicet quòd Christus dixisset de
morte temporali, qui tantum intellexerat de morte
æterna: & post pauca subiungit: *si ego*, scilicet solus,
sine patre meo, *glorifico meipsum*, scilicet inaniter:
& quæro gloriam meam præter regulam diuinæ
ueritatis, vt nos mihi imponitis, *gloria mea*, quam
dicitis meam *nihil est*, & falsa, quia falsum est non ens
& nihil. Gloria mundi nihil est, quia est fumus tran-
siens & ventus tumens, & ad nihil culpæ & ad infer-

C

num deducēs Sed gloria mea est à Deo patre, à quo
nullum falsum potest esse. *Est enim pater meus*, sub-
stantialis, *qui glorificat me*, uoce & per miraculorum
operationem: & postea glorificabit per resurrectio-
nis, & ascensionis gloriam, *quam nos dicitis: quia Deus
noster est*, per operum imitationē, sed hoc est falsum

Christi dies Abraha uisa.

quod probat dicēs: *& non cognouistis eum*, scilicet per
fidem formatam, in qua consistit Dei simulatio per
adoptionem. quia dicentes, *nunquid tu maior es patre
nostro Abraham?* reputabant Dominum eo minorē:
ideo ostendit se esse maiorem quàm Abraham: quia
Abraham ab eo tanquam à maiore bonum redem-
ptionis expectat sibi promissæ. unde dicit, *Abraham

D

pater uester*, secundum carnem, de quo scilicet gloria-

Gen. 18. Gene 22. Gene. 26.

mini: credens exultauit, in spiritu sperando, *ut uideret
diem meum*, intelligendo & cognoscendo tantum my
sterium, quia desiderauit cognoscere tempus aduen
tus Christi, quod est uidere Christum in spiritu: &
uidit in figuris & fide diem æternitatis, & diem futu
ræ temporalis ineę natiuitatis, quādo in figura trium
angelorum, sibi apparentium, cognouit trinitatis my
sterium: & quando dictum est ei, in semine tuo bene
dicentur omnes gentes terræ: & in oblatione Isaac;
in loco qui ideo dictus est Dominus uidet. Quia Do

Gaudium Abraha de Christo.

minus fecit Abraham videre occultum Christi my-
sterium, *& gauisus est*, propter beneficium à me ut à

E

maiore sibi promissum. Ineffabili nanq; gaudio exul
tare potuit, quādo & verbum apud patrem manens,
& idem aliquando in carnem uenturum non de pa-
tris gremio recessurum perspexit: quādo eum de stir
pe sua nasciturum præuidit, per quem non solum ip-
se saluaretur: sed etiam totus mundus redimeretur,
& facta eius de Christo repromissio impleretur.
Et cùm Iudæi solam in eo ætatem carnis non diui-
nam naturam pensantes & de uerbis suis mirantes di
cerent ad eum, *quinquaginta annos nondum habes, &

Esse & fieri.

Abraham uidisti?* qui scilicet ante mille annos est
mortuus: quasi dicerent, hoc est impossibile: no-
lens eos ab intuitu carnis ad deitatem trahere respō-

A

dit eis: *Antequam Abraham fieret*: scilicet temporali
generatione: *ego sum*, æternaliter manens. non dicit A-
braham esset, sed fieret: quia Abraham creatura fuit:
nec dicit ego fio, sed ego sum, quod est uerbum sub-
stantiuum: quia nō creatura, sed creator est omnium.
Vbi ostenditur eius æternitas cōiungendo uerbum
præsentis, scilicet ego sum, cum uerbo præteriti, sci-
licet antequam fieret: quia æternitas omni tempo-
ri assistit. Vnde deus solus habet esse perfectum:

Esse Dei.

quia illud perfectum est, cui nihil deest extra ipsum:
& ideo diuinum esse cùm totum simul sit, nec quic-
quam de illo præterierit aut futurum sit, perfectissi-
mum est: nostrum autem esse quia habet aliquid ex-
tra se imperfectū est: deest enim nobis aliquid quod

B

de nostro esse iam præterijt, vel quod futurum est.
Quando ergo ad substantiam diuinitatis Christus
est ante Abraham: sed secundum naturam assumptā
fuit post Abraham. Vnde Christus vidit Abraham
oculo diuinitatis, & Abraham uidit Christum ocu-
lo cordis, fide uidelicet illuminatus. At infideles in-
sensati Iudæi considerantes quòd æternitas non nisi
Deo conuenit & quòd se per æternitatem Deum es-
se profiteretur & ostenderet: istaque æternitatis uer-
ba intelligere & sustinere non ualentes, reputabāt ea
blasphemiam: quodque pro tali blasphemia esset la-
pidandus: & ideo secundum legis mādatum eum tan
quam blasphemum lapidare uolentes, *tulerunt lapi-

C

des vt iacerent in eum*, sicut in blasphemum & mor-
tis reum. Quia enim non ualebant sapientiæ quæ lo-
quebatur resistere: nec sciebant uerbis eius rationabi
liter cōtradicere loquendo: ideo conuertētes se ad la-
pides contradixerunt corporaliter persequendo: &
quem intelligere cuiusque sermoni resistere non po

Lapides Iudæis congruentes.

terant, eum lapidibus obruere quærebant. Lapides
enim cordis contra ueritatem, ac duri & inflexibiles
ad credendum erant: & eorum animus facto eorun-
dem consonabat. Vnde ad hoc significandum lex scri

Augustin. tractatu 43. in Ioannem.

pta est in tabulis lapideis per Dominum. Vbi Augu-
stinus: Tanta duritia quo curreret, nisi ad lapides sibi
similes? Sed Dominus qui solo uerbo eos superare

D

poterat, uindicare se noluit: quia pati uenerat, & ho-
stes suos non potestate sed humilitate uincere: & i-
deo abscondit se ut homo & ut humilis: *& exiuit de
templo*, quia commendanda erat patientia, non exer-

Domini absconsio.

cenda potentia. *Abscondit se* non timore mortis: ne-
que impotentia resistendi eis, sed cedens furori eorū
usque dum ueniret hora passionis, & docens nos fu
rore hostium quandoque & pro tempore declinare,
& exiuit de templo, ab eis, designans derelictionem
Iudæorum, & transitum ad gentes. Notandum
autem quòd Dominus aliquando fugiebat, aliquan

Fuga Domini.

do occurrebat, aliquādo se occultabat. Fugiebat qui
dem honores, ut quando uenturi erant ut facerent
eum regem: occurrebit suis crucifixoribus, quando

E

uolebant capere eum: abscondebat se sicut hic patet
à Iudæis furentibus, ut occasionem furendi subtra-
heret ab eis. Per ista tria exempla, dat nobis tria sa-
lutaria documenta: scilicet ut fugiamus mundi pro-
spera: desideremus pro Christo pati aduersa & uite
mus iurgia. Nos autem cōtrarium facimus, quia ho
nores appetimus & procuramus: aduersa fugimus
& uitamus: & litigijs nos immiscemus. Considera

Gregorius hom. 18 in Euangelia.

hic (ut ait Gregorius) saluatoris nostri mansuetu-
dinem & humilitatem: qui cùm potentia diuinitatis
nutu tacitæ mētis suos persecutores posset subitò in
pęnas mortis obruere, tāquā pauidus humiliter se ab
scondit. Hoc autē fecit propter tria. Primò, q̄a tēpus
mortis

mortis ſuæ nondum aduenerat. Secundò, quia tale genus mortis non elegerat. Tertiò, ut daret nobis intelligere, quòd liceat perſecutores declinare: & hoc quãdo eſt perſecutio perſonalis, ſecundũ illud quod dixit diſcipulis: Si uos perſecuti fuerint in una ciuitate, fugite in aliam. Sed quando non eſt perſecutio perſonalis: tunc prælatis non licet fugere, ut patet de mercenario & paſtore. Ideo etiam abſcondit ſe ab eis corpore, quia non merebantur eum uidere mente. Vnde Gregorius: Illis ipſa ueritas abſcõditur, qui eius uerba ſequi contemnunt, quia eam quam non inuenit humilem ueritas fugit mentem. Et Auguſtinus. Tanquam homo à lapidibus fugit: ſed uæ illis à quorum lapideis cordibus Deus fugit. Secundum Auguſt. Non abſcondit ſe in angulo templi quaſi timens, aut in domunculam fugiens, uel poſt murum aut columnam diuergens: ſed cœlica poteſtate ſe inuiſibilem inſidiantibus conſtituens, per medium illorum exiuit: à ſuis tamen diſcipulis uidebatur, quia illi eum ſequebantur. Hoc ergo exemplo ſuo Dominus non inſtruit ut locum iræ demus: & ut perſecutorum ac malorum ſæuitiam quantum ſine fidei periculo fieri poteſt fugiamus. Vnde Gregorius: Quid autem nobis hoc exemplo loquitur: niſi ut etiã cum reſiſtere poſſumus, iram ſuperbiẽtium humiliter declinemus? Quanta humilitate iram proximi fugere debeat perpendat homo, ſi furores iraſcentium abſcondendo ſe declinauit Deus. Nemo ergo ſe cõtra acceptas contumelias erigat: nemo conuicijs conuicium reddat. Imitatione etenim Dei glorioſus eſt iniuriam tacendo fugere, quàm reſpondendo ſuperare. Hæc Gregorius. Sunt autem multi qui Iudæorum duritiam reprehendunt, ſed ſuam minime attẽdunt. Vnde Gregorius: Quam multi ſunt hodie, qui Iudæorum duritiam, deteſtantur, quia prædicationẽ Domini audire noluerunt: & tamen quales illos arguunt fuiſſe ad fidem, tales ipſi ſunt ad operationẽ. Præcepta Dei audiunt, miracula cognoſcunt: ſed cõuerti à ſuis prauitatibus renuunt. Hæc Grego. Conſpice hic Dominum Ieſum bene, & cum uehementi dolore, quomodo uolens Iudæorum furori cedere abſcondit ſe: & intuere ipſum ac diſcipulos tanquam imbecilles mœſtè & inclinato capite recedere: & eis ex corde compatere.

Matth. 10. Ioan. 10.

Gregorius ibidem.

Auguſtin. tracta. 43. in Ioann.

Abſcondendi occaſio.

Gregorius hom. 18 in Euãgelia.

Gregorius ibidem.

ORATIO.

DOMINE *Ieſu Chriſte, qui ad audiendum uerbum Dei nos inuitas: doce nos cõtumelias & iniurias ſufferre, propriam gloriam non quærere: ueritatem uitæ, iuſtitiæ, & doctrinæ propter ſcandalum uitandum non omittere: propter iteratam contumeliam & iniuriam à prædicatione non deſiſtere. Ieſu Chriſte ſumma ueritas, bonitas, iuſtitia, miſericordia, largitas, munditia, ſobrietas, humilitas, charitas, qui lapidaris, & abſconderis à mendacibus & malitioſis, iniuſtis, impijs, cupidis, immundis, luxurioſis, ſuperbis & odioſis: ne exeas à templo animæ meæ: redde me corrigibilem, & tecum per omnia concordantem. Amen.*

De cæco à natiuitate illuminato. Cap. LXXXV.

ET præteriens inde Ieſus, in exitu templi, *uidit hominem cæcum à natiuitate*, qui ibi ſedebat mẽdicans eleemoſynam ab ingredientibus in templum: & diligenter intuitus eſt eum Ieſus, ut dicit Chryſoſtomus: quaſi uellet aliquid agere circa eum, ut ex hoc ſe miſericordem ad miſerum oſtenderet: & diſcipulos in admirationem, & ad quærendum prouocaret: & ideo diſcipuli moti ſunt ad quærendum de cauſa cæcitatis eius dicentes: *Rabbi quis peccauit: hic, aut parentes eius, ut cæcus naſceretur?* in uindictam ſcilicet talis ſui, uel parentum peccati. Putabant enim pœnam ſine culpa non infligi: & ideo crediderunt quòd peccatum ipſius, uel parentes eius eſſent cauſa huius cæcitatis. Ieſus autem non negat ſimpliciter ipſum peccaſſe, uel parentes eius: ſed ſolum ad id de quo eſt interrogatus, dicens: *Neque hic peccauit, neque parentes eius*, ſcilicet ut ideo cæcus naſceretur: quaſi diceret. Neque peccato proprio cæcus natus eſt: quia ante natiuitatem peccare non potuit: in quo apparet quæſtio Apoſtolorum ſimplex quantum ad hanc partem: nec mirum, quia adhuc rudes erant ante Spiritus ſancti receptionem, uel poteſt eſſe ſenſus talis: *Rabbi quis peccauit, &c.* Hoc eſt, utrum peccatum originale huius: an peccatum actuale in parentibus fuerit cauſa cæcitatis iſtius? Omnes enim filij iræ naſcimur: filius autem iræ meritò punitur. Et ſi obijcitur quia ſic quilibet puniendus eſſet, cum quilibet in originali concipiatur. Dicendum quòd miſericordiæ diuinæ eſt quando alicui parcitur: iuſtitiæ autẽ eſt, quando aliquis punitur. Vnde in Threnis: *Miſericordiæ Domini multæ quòd non ſumus conſumpti*. Et Apoſtolus: *Omnes peccauerunt, & egent gratia Dei*: & ſic quæſtio ad hanc parent fuit bona. Neque peccato parentum hoc contingit licet peccauerint. Vbi ſciendum quòd eſt duplex pœna, qua homines puniuntur. Vna ſpiritualis, quantum ad animam, qua nunquam filius pro patre punitur: quia anima filij non eſt ex patre, ſed à Deo, ſcilicet per creationem. Alia corporalis quantum ad corpus, qua filius, cùm quantum ad corpus ſit res quædam patris, pro patre punitur temporaliter: hoc eſt malus pater in filio, ut filium uidendo torqueatur. *Sed*, hæc cauſa cæcitatis huius, ſcilicet, *ut manifeſtentur opera Dei in illo*, in eius illuminatione mirabili: ac ſi dicat. Non eſt cæcus natus ad punitionem peccati: ſed potius cæcitas

Ioan. 9.

Chryſoſto. hom. 55. in Ioannem.

Threno 3. Romã. 3.

Pœna duplex hominis punientur.

citas ista est dispensatiua, ut manifestato opere mirabili, in eius illuminatione filius Dei manifestetur, & diuina eius uirtus declaretur: & sic ad fidem homines ædificentur. Vbi considerandum quod egrediens de templo studiosè uenit ad opus sui manifestatiuũ. Ipse enim uidit cæcum: & non cæcus accessit ad cũ.

Chrysosto. hom. 55 in Ioannem.

Vnde dicit Chrysostom. Quòd exiens de templo curauit cæcum, & absentationem furorem mitigans: per operationem signi duritiam & insanabilitatem eorum molliens: & his quæ dicta sunt fidem faciẽs. Et expuit in terram: ut ostenderet quòd uirtus sanatiua quodammodo erat ab eius humanitate, inquantum est organum diuinitatis: saliua enim fluit à capite: *& fecit lutum ex sputo*, ut ostenderet se esse illũ qui formauit primum hominem de limo: & liniuit lutum super oculos eius: sic & homo excæcatus per peccati delectationem apponere debet, pro remedio peccati utilitate: *& misit eum ad natatoria Siloe*, ad lauandum: ut cæcus transeundo sic per ciuitatem linitus luto, à multis uideretur: & per consequens miraculum magis, diuulgaretur & firmaretur, *quod interpretatur missus*: hoc addit euangelista uolens interpretari nomen Hebraicum, & ad designandum mysterium Christi, missi ad salutem hominum: & abijt & lauit, & uenit uidens: nõ uirtute luti uel aquæ: sed uirtute diuina qua fuit illuminatus.

Siloa quid est.

Est autem Siloa fons ad pedem & radicem montis Sion descendendo in uallem Iosaphat, qui non iubigus aquis: sed in certis horis per cõcaua terrarum ebullit, quia non singulis & continuis, sed interpolatis diebus, ter uel quater in hebdomada dulces aquas ex uisceribus suis emitit: de quibus cum exciperentur, quasi stagnum non longè à fonte constructum erat quam collectionem modo piscinam, modo natatoria scriptura uocat.

Fõs Mariæ.

Ibi est & fons virg. Mariæ, de quo ipsa aquã pro se, & pro suo filio hauriebat, & suos pannos lauabat. Erat autem sabbatum, quàndo hæc fiebant: & ideo Pharisæi hæc cognoscentes reprehendebant: sed errabant, quia opera ad Dei magnificẽtiam ordinata licitè in sabbato fiebant.

Augustin. tracta. 44. in Ioan. Ioan. 8.

Vnde Augustinus: Ipse potius sabbatũ custodiebat qui sine peccato erat. Sabbatum enim obseruare spiritualiter, est non habere peccatum: & hoc admonet Deus, quando commendat sabbatum: omne opus seruile, nõ facietis in eo. Quid sit opus seruile, à Domino audite: *Omnis qui facit peccatum, seruus est peccati*. Sed isti sabbatum carnaliter obseruabant, spiritualiter uiolabant. Hæc Chrysostomus. Ecce quomodo hi traditionibus suis innitebantur, ut nullo modo uiolari eas permitterent: & mandata Dei magis necessaria omittebant, colantes culicem, & glutientes camelũ. Sic & hodie multi suas tradiriones & instituta magis sequuntur & obseruant, quàm Dei mandata: similes in hoc Pharisæis in opere, sed timeant ne etiã in mercedis retributione. Et cùm schisma & dissensio inde fieret, cæcus illuminatus constanter & viriliter & contra maiores Iudæorum partem Domini defendit. In quo gratitudo eius magna apparuit: & per hoc etiam ostendit quòd quilibet gratanter & constanter beneficium diuinum recognoscere debet. Constans athleta & immobilis confessor ueritatis, apertè fatetur beneficium, ne incurrat ingratitudinis damnum. Annunciat gratiam, Euangelizat & confitetur liberè ueritatem ad gloriam Dei & laudem: hoc non nisi à Dño, nec à discipulis, nisi Deus esset in eis, fieret.

Veritatis præco.

Vnde Chry. Vides præconẽ ueritatis: uides quanta audiuit ex initijs, & quanta passus est, & per uerba, & per opera: & qualiter testatus est: nõ enim uerecundatus de priori cæcitate, neque formidauit furorem plebis, neque renuit ostendere seipsum, ut prædicet benefactorem: hæc autem scripta sunt, ut & nos imitemur.

Chrys. ho. 56. in Ioannem.

Et iterùm hæc ueritatis est natura, per quæ putatur insidias ab hominibus pati, per hæc fortior fit: per hæc claret, per quæ obumbratur. Mendacium uerò sibijpsi obuiat: & per ea per quæ lædere ueritatem uidetur, per ea clariorem eam ostendit: quod & nunc factum est, secundum eundem Chrysostomum.

Idem ibidem. Veritatis firmitas.

Ex ista cæci constantia apparet, quàm forte quid sit ueritas: quæ si despectos assumpserit, claros & fortes eos facit & ostendit: & quàm imbecille quid sit mendacium: quod etsi cum fortibus fuerit, imbecilles eos monstrat, & reddit. Tandem post longam concertationem maledixerunt ei, secũdum suam reputationem. licet magis esset benedictio, secundum ueritatem: & dixerunt: *tu discipulus illius sis*.

Augustin. tracta. 44. in Ioannem.

Vnde Augustinus: Maledictum est, si cor discutias, non si uerba perpendas. Tale maledictum sit super nos, & super filios nostros. Et sequitur, *nos autem Moysi discipuli sumus*. Moyses prædicauit seruantibus legem, fertilitatem, & bona temporalia, & propter hoc habet plures discipulos quã Christus, qui prædicauit paupertatem, & similia: *&* iniustè condemnantes, *eiecerunt eum foras*, extra synagogam, id est extra societatem Iudæorum, tanquam excommunicatum & reprobatum: quod apud eos erat maximũ opprobrium, sicut apud nos excõicatione & eiectio à societate & cõione Christianorũ. Ob confessionem quidem ueritatis: & quia Domino adhæsit immobilis, eiectus est foras à Iudæis. Ipse ne Deum contẽneret, uoluit contemni ab hominibus: nos uerò ne ab hoĩbus contemnamur, Deũ contẽnimus. Deinde cũ cæcus curatus foras à Iudæis eiectus esset, & ad Iesum uenisset, ab eo interrogatus & instructus & lumen fidei recepit: & fidẽ suàquam corde credidit, ore confessus est dicens: *Credo Domine*, & opere protestatus: quia *procidens adorauit eum*: adoratione & seruitute latriæ: per hoc eius diuinam uirtutem ostendens & uerbo opus adiungens: nam prostratio & adoratio debetur soli Deo & creatori: in signum quòd manu eius de nihilo sumus erecti: sicque cum credidit, & confessus est, uerum Deum & hominem. Quem ergo Iudæi repellebant, hunc Christus recipiebat: quanto magis enim quis propter Deum ab hominibus contemnitur, tanto magis à Deo diligitur: & quanto amplius ab illis eijcitur, tanto amplius ab ipso recipitur.

Chrysosto. hom. 58 in Ioannem.

Vnde Chrysostomus: Qui propter ueritatem & Christi confessionem iniuria opprimuntur, hi maximè honorantur: quod in cæco factum est, Eiecerunt enim eum ex templo Iudæi, & inuenit eum Dominus templi & eum suscepit: sicut agonotheta athletam multum laborantem, & coronauit: Hæc Chrysostom. Christus itaque hunc totum sanat: extra oculos, & intus cor aperit. Iã Dominus agnus missus ad tollenda peccata mundi, lauat inuncto faciẽ cordis: iam mentis oculos illuminat, & ille confitetur non tantum filium hominis, sed etiam Dei. *Et* commendando cæcum ex deuotione, & fidei illuminatione, *dixit ei Iesus. In iudicium*, scilicet discretionis non damnationis: *ego in hunc mundum*, qui complectitur bonos & malos, *ueni*, scilicet per assumptionẽ carnis, *ut*, simplices & humiles, *qui non uident*: id est se non uidere reputant & confitentur, ac medicum requirunt, ut *uideant*, & illuminẽtur per fidem & ueritatis

ritatis cognitionem: *ac* legiſperiti & ſapientes ſuperbi, *qui uident*, id eſt ſe uidere præſumunt, & iactant, ac medicum non quærunt, *cæci fiant*, amplius, ſ id eſt in ſua cæcitate permaneant, & indurentur per infidelitatem: & quantum ad intuendam ueritatem nolentes ſuſtinere ueritatis lucem, ut patet impletum in hoc cæco nato: & in Apoſtolis qui propter ſuam humilitatem à Chriſto ſunt illuminati. Sacerdotes autē & legiſperiti, propter ſuam ſuperbiam ſunt execęcati. Item exponitur hoc de illuminatione Gentiliū, per fidei ſuſceptionem: & obtenebrationem Iudæorum per fidei refutationem: quia antè reputabantur Gentiles cæci, & Iudæi uidentes: modo econuerſò Gentiles uident, & Iudæi cæci ſunt: unde non accipitur hîc iudicium condemnationis & præmiationis manifeſtum, quod in ſecundo aduentu expectatur futurum: ſed iudicium diſcretionis credentium, & non credentium occultum, quod in primo aduentu eſt factum, quaſi diceret: In hoc quòd te illuminaui, intellige ꝙ ego ueni ſeparare pauperes ſpiritu à ſuperbis, ut illi illuminētur, iſti cæcētur. Et notat hîc cauſam, quia ad hoc non uenit finaliter, ut aliquis excæcaretur: ſed notat terminum, quia aduentus eius fuit ad hoc terminatus: ſicut boni medici operatio in deſperatis terminatur ad mortē. *Et audientes Phariſæi*, repugnauerunt dicentes: *nunquid & nos cæci ſumus?* qui religioſi & literati in lege ſumus, & ſpiritualem uiſum illuminatum habemus. Sed ex eorum reſponſione eos confutat dicens: *Si cæci eſſetis*, id eſt ignorantes ſcripturas & prophetias de me: *non haberetis peccatum*, ſcilicet tantum quantum habetis: *nunc uerò quia dicitis uidemus*, id eſt reputatis uos intelligere ſcripturas, *peccatum ueſtrum manet*, id eſt aggrauatur, & magis punietur. Ex quo patet quòd ſcientes ſcripturas, & non obſeruantes eas, grauius delinquunt, & grauiorem pœnam incurrunt, ſecundum illud: Seruus qui ſcit uoluntatem Domini ſui, & non facit, uapulabit plagis multis. Poteſt etiam exponi de corporali uiſione miraculorum & operum Chriſti: quia ſi ea non uidiſſent, haberent aliquam excuſationem de hoc quòd ei non crediderunt: nunc autem quia uiderunt, ideo peccatum eorum aggrauatur & magis puniendi ſunt: uel *ſi cæci eſſetis*, ueſtra reputatione: id eſt ſi ex humilitate uos cæcos aduerteretis, ſeu reputaretis, recognoſcentes per humilitatem peccatum ueſtrum, & currētes ad ueniam & medicum, *non haberetis peccatum*, quia ego ueni auferre peccatum, quod remittitur per gratiam, quę nō datur niſi humilibus, & de ſe nō præſumentibus. *Nunc uero*, quia ſuperbè, *dicitis, uidemus*, id eſt uos uidere reputatis, ac ueniam & medicum non quæritis: *peccatum ueſtrum manet*: id eſt, non remittitur, & ī cæcitate infidelitatis ueſtræ permanetis. Myſticè cæcus iſte à natiuitate, humanum genus eſt, habēs cæcitatē ab Adā, unde ſecundum mentē cæci nati ſumus: hæc.n. cæcitas contigit in primo homine per peccatum: de quo omnes originem traduximus, non ſolum mortis, ſed etiam iniquitatis. Cæcus etiam ideo naſcitur omnis habens peccatum originale, quia priuatus eſt Dei uiſione. Cæcum ergo à natiuitate, id eſt omne genus humanum, Dominus in hunc mundum ueniens illuminauit. Spuit in terram, deitatem aſſocians naturæ humanę: ac de ſaliua & terra lutum fecit: contemperando terram ſapientiæ diuinæ: i. Deus homo factus eſt: per ſputum enim quod eſt ſaliua de capite deſcendens, ſignificatur uerbū, quod Deo capite omnium rerū procedit, & ſapientia quę ex ore altiſsimi prodijt: ſaliua enim eſt humor ſalſus: & ſal ſapientiam ſignificat: per terram uerò caro & humanitas, quam pro nobis ſuſcepit: liniuit autem ſeu unxit oculos, ſcilicet cordis ipſius cæci: id eſt generis humani, per fidem incarnationis Chriſti, quando fecit cathechumenum, quod interpretatur inſtructus: qui fidem habet, ſed nondum baptizatus eſt: & ideo mittit eum ad piſcinam, ut lauetur & illuminetur, id eſt baptizetur, & in baptiſmo plenam illuminationem recipiat. Vnde ſecundum Dionyſium: Baptiſmus dicitur illuminatio, quæ piſcina uocatur Siloe, quod interpretatur miſſus: quia quicunque baptizantur, oportet quòd baptizentur in Chriſto, qui eſt miſſus à patre: & tunc eum illuminat: niſi enim ille fuiſſet miſſus: nemo noſtrum eſſet ab iniquitate dimiſſus. Qui ergo de limo terræ hominem formauit, per idem genus luti humanum genus reformauit: & reformando ſignificauit. unde puluerem maſſans de ſputo, liniuit ſuper oculos cæci: quaſi dicat ei, ego ſum qui puluerem de terra accipiens hominem plaſmaui. In facto etiam huius cæci illuminati ſignificatur modus curationis, cuiuſlibet peccatoris iuſtificati: qui bene per cæcum intelligitur: peccatum enim mentis oculos obtenebrat & obſcurat. Vbi notādum quòd cæcitas ſpiritualis cauſatur tribus modis. Primò, à puluere cupiditatis terrenæ. Secundò, ex igne carnalis concupiſcentiæ. Tertiò ex tumore ſuperbiæ. Plerunque etiam peccator, uel ex conſuetudine peccandi, uel ex obſtinatione mentis, uel etiam ex obcæcatione diaboli, peccatum ſuum non uidet: quia uidere nō uult: nec peccatum, reputat peccatum. Vnde Gregorius: Cùm in graui peccato miſer homo labitur, ſuadet ei diabolus ne pœniteat, ne confiteatur peccatum: leue & modicum in corde affirmat, miſericordiam prædicat, longum ſpatium uitæ promittit, ut permaneat in peccato ſuggerit: ut ſic eum in contemptum Dei, & deſperationem ſui inducat, & perdat. Ad huius cæci illuminationem tria neceſſe eſt concurrere. Primum eſt, diuinæ gratiæ præuenientis reſpectio. Et ſecundum eſt, cordis de peccatis compunctio. Tertium eſt, pura peccatorum confeſsio: hæc tria per ordinem deſignauit Dominus in curatione iſtius cęci. Primum ſignificauit in eo quod dicitur, quòd uidit cæcum oculo, ſcilicet miſericordiæ & gratiæ pręuenientis, quæ ante omnia præexigitur, ad conuerſionem peccatoris: homo enim per ſe poteſt in peccatum labi, ſed per ſe reſurgere non poteſt ſine auxilio gratiæ Dei. Niſi ergo Dominus peccatorem oculo miſericordiæ reſpiciat, reſurgere non ualebit. Secundum deſignauit Dominus per hoc, quòd expuēs in terram, fecit lutum ex ſputo, quo liniuit oculos cæci. Per ſputum uel ſaliuam, quæ à capite in os defluit, intelligitur diuina ſapientia, quæ ex ore altiſsimi prodijt: per terram autem, intelligitur corpus humanum, quæ duo commixta fuerunt in Chriſto: ſcilicet uerbum æternum, quod per ſaliuam: & caro humana, quæ per terram intelligitur: & hoc benedictum lutum eſt remedium cęcitatis noſtræ, ſi tamē ſuper oculos cordis noſtri liniatur: quod fit quādo peccator ad conſiderationem Dei, per peccatum offenſi, ad recognitionem utilitatis ſuæ, propter peccatum, inducitur, tunc enim nobile lutum Chriſti, ſupra uile lutum peccatoris ponitur, ex quo compunctio cauſatur. Prædicto igitur luto ſuo, tunc Deus luteos oculos peccatoris liniuit, quando eum ad cōſiderationem ſuæ offenſæ, & uilitatis peccati, ac miſeriæ

Excæcandi alicuius cauſa non uenit Chriſtus.
Lucæ 12.
Myſticè: Cæcitas mentis.
Dionyſius li. de eccle. hierarchia
Cæcitatis ſpiritualis cauſa.
Illuminationi neceſſaria.
Cōpunctio cordis.

A B C D E

ſeriæ ſui ſtatus inſtigat & inducit. Vt autem peccator plenè illuminetur ad rectam cogitationem, & ueram compunctionem: oportet quòd ex gratia Dei conſideret hæc ſeptem. Primò, ut conſideret peccatum quod commiſit, ut poſsit uidere peccati multitudinem, & omiſsionem boni, & commiſsionem mali cogitatione, locutione, & operatione, quinque ſenſibus contra decem præcepta, contra ſeptem ſacramenta, in operibus miſericordiæ: & tunc dicat: peccaui ſuper numerum arenæ maris, & cætera. Item peccati magnitudinem, quòd tam magna peccata fecit, & contra tam magnum Dominum, & dicat: pater peccaui in cœlum, & coram te: & non ſum dignus, & cætera. Item peccati turpitudinem, quòd tam turpia peccata fecit. Secundò, ut uideat tempus quod amiſit: uide ergo quot dies, quot menſes, quot annos inaniter conſumpſiſti. Et quia ſecundum Bernardum: Omne tempus perdidiſti, in quo de Deo non cogitaſti. Tertiò, ut uideat pulchritudinem animæ, quam polluit, quæ pulcherrima fuit & digniſsima, quia ad imaginem Dei creata: & quòd ſe ſic turpiter uilificauit. Quartò, ut uideat gratiam quam amiſit: & quanta bona per peccatum perdidit. O quàm multam gratiam multi negligunt: Deus enim ſemper paratus eſt dare, ſed pauci uolunt accipere. Quintò, ut uideat iram Dei, quam prouocauit: & quòd beneficijs Dei ita ingratus fuit. Sextò, ut uideat pœnam, quam meruit, quæ eſt æterna, amara, & diuerſa. Septimò, ut uideat gloriam, quam perdidit, quæ eſt infinita: pro cuius guſtu ad unam horam, ſecundum Auguſtinum, contemnenda eſſent omnia. His ſeptem conſideratis, bene durum & lapideum cor haberet homo, qui non amara contritione compurgeretur de peccatis ſuis. Tertium, quod eſt pura peccatorum confeſsio: deſignauit Dominus per hoc quòd iſtum cæcum ſic linitum miſit lauare ſe per confeſsionem apud ſacerdotem. Quamuis enim Deus dimittat peccatum ad contritionem peccatoris: obligat tamen eum ad confeſsionem homini uice Dei faciendam. Et talis abſolutio facta in confeſsione (ſecũdum Auguſtinum) reducit hominem ad baptiſmi puritatem. Præmiſsis autem tribus peractis, tunc incipit peccator uidere: & ſic à ſua cæcitate diuina gratia curatus procidat humiliter, & adoret ſuppliciter gratias agens Deo. Signũ uerò eſt quòd peccator ſic illuminatus eſt, quando clarè uidet & cognoſcit. Illa autem cognitio in duobus conſiſtit. ſ. in cognoſcendo Deum, & in cognoſcendo ſeipſum. Cognoſcere Deũ in præſenti, eſt cognitio ſuæ potentiæ & ſuæ bonitatis Cognitio autem potentiæ generat in nobis timorem, qui timor facit recedere à malo: cognitio bonitatis generat in nobis amorem, qui amor ducit nos ad bonum faciendum. Cognitio autem noſtri generat in nobis humilitatem, quæ eſt mater omnium uirtutum. Et ſic patet quòd hæc duplex cognitio, ſcilicet Dei & noſtri, eſt cauſa totius noſtræ ſalutis: nam cognitio potentiæ Dei generat timorem, qui facit uitare malum: cognitio bonitatis Dei generat amorem, qui facit operari bonum: cognitio noſtri generat humilitatem, quæ nos conſeruat in euitatione mali & in operatione boni. Tempus igitur obſeruemus, & ab intemporaneis abſtineamus: ne cum cęcis Iudæis illud in uanitatibus conſumentes, cum ipſis in cæcitate maneamus. Vnde ait hoc loco Chryſoſt. Dedit tibi uitam Deus ut ſe coleres, tu eam in caſſum & inutiliter conſumis. Quæris quòd ſit damnum? Si parum argenti temere conſumpſeris, id omnino damnum appellas: ſi totos dies in diaboli operibus conſumpſeris, nihil amiſiſſe opinaris. Opus eſt in ſacrificijs & orationibus uitam omnem impendere: tu ad clamores, perturbationes, obſcœna uerba, contentiones intempeſtiuas uoluptates magicas uitam tuam temere conſumis, & in tuum conuertis detrimentum, & cum hæc commiſeris, quod damnum acceperis interrogas, neque intelligis omnia potius amittenda quam tempus. Aurum amiſſum, poterit recuperari: amiſſum tempus difficulter. Breue nobis in præſenti uita præſtatur, quo niſi in neceſſarijs utamur, quid illuc migrantes faciemus. Dic quæſo ſi cui filiorum tuorum præciperes, ut aliquam artem diſceret, ille autem uel domi uel alibi tempus fruſtra conſumeret, poſſet ne apud magiſtrum excuſari? Nonne diceret, conuenimus, tempus ſtatuiſti. Si tibi non curæ eſt, ut apud me arti incumbat filius, quomodo eum erudiemus? Et qua gratia nobis breue tempus præſcripſit Deus? O ſtultitiam, ò inſipientiam, pro quo maximæ gratiæ habendæ ſunt, quod labores nobis & ſudores minuit, quod requiem nobis & æternitatem largitur, id reprehendis, & moleſto fers animo. Hæc Chryſoſto. Vnde & Seneca: Etiam ſi multum ſupereſſet ætatis, parcè diſpenſandum erat ut ſufficeret neceſſarijs: nunc quæ dementia & ſuperuacua diſcere in tanta temporis egeſtate? Eo magis itaque indignor aliquos ex hoc tempore quod ſufficere ne ad neceſſaria quidem poteſt, etiam ſi cuſtoditum diligentiſsimè fuerit: in ſuperuacua maiorem partem erogare. Non tam benignum ac liberale tempus natura nobis dedit, ut aliquid ex eo uacet perdere. Et uide quàm multa etiam diligentiſsimis pereant. Aliud ualitudo ſua cuique abſtulit, aliud ſuorum. Aliud neceſſaria negocia, aliud publica occupauerunt. Vitam nobiſcum diuidit ſomnus. Ex hoc tempore tam anguſto & rapido & nos auferente, quid iuuat maiorem partem mittere in uanum? Hæc Seneca.

Cõſiderãda peccatori ſeptem. *2. Par. 36. in oratione Manaſſes.* *Luc. 15.* *Cognitio clara.* *Cognitio duplex.* *Temporis uſus.* *Chryſoſto. hom. 57. in Ioannem* *Seneca epiſtola 50.*

ORATIO.

DOMINE Ieſu Chriſte, qui illuminaſti oculos cæci nati: illumina quæſo oculos cordis mei ne in tenebris offendam, uel unquam in morte obdormiam. Deus uita mea: quàm uanè conſumpta ſunt, quàm infructuosè lapſa ſunt tempora mea, quæ dediſti mihi ut facerem uoluntatem tuam in eis, & non feci. Quot anni, quot menſes, quot dies, quot horæ perierunt apud me: in quibus ſine fructu uixi coram te? Fiat amande pater hoc reſiduum temporis mei fructuoſum & ſanctificatum in gratia tua: ut in diebus æternitatis inueniat locum, & computabile ſit ante te. Amen.

De pastore ouium. Cap. LXXXVI.

Ioan. 10.

ET quia cæci & increduli Pharisæi & Iudæi non accedentes ad lucem Christũ qui est uia, ueritas, & uita: nec intrantes in ouile ouium ut oues Domini fierent: iactabant se uidere sine Christo, & per consequens posse ad ueritatem peruenire sine eo: ideo Christus qui suprà incœpit disputare contra superbiam & iactantiam eorum: nunc ut hanc magis retundat proponit contra eam, similitudinem humilitatis de ouili & ostio eius: quorum utrunque est humile, nec admittit nisi humiliantes se, ac si eis diceret. Si uultis intrare per humile ostium in humile ouile ouium: oportet ut uos humilietis, nec tam alta de uobis sentiatis. Et non tantum inducit hanc similitudinem ad humilitatis insinuationem: uerumetiam ut ostendat per quod ostium in ouile ouium sit intrandum; & exprimitur in ea distincta conditio furis & pastoris ouium, propter diuersum ipsorum ingressum & officium. Dicit ergo. *Amen amen dico uobis qui non intrat per ostium in ouile ouium, ille fur est & latro.* Non enim uenit propter bonum: ideo quærit indebitum ingressum: *qui autem intrat per ostium, pastor est ouium.* quærens bonum earum. *Huic ostiarius aperit,* quia scit eum ouibus beniuolũ: *& oues uocem eius audiunt,* id est cognoscunt: quia bruta animalia suos benefactores recognoscunt: *& proprias oues uocat nominatim,* quia distinctè eas cognoscit, quod alienus non facit: & educit eas ad pastum uitæ huic necessarium, *& cùm proprias oues emiserit, ante eas uadit,* quia communiter solent pastores præcedere greges, & ad pastorum gressum oues diriguntur: ideo subditur, *& oues illum sequuntur, quia sciunt,* & cognoscunt, *uocem eius: alienum autem,* id est furem, *non sequuntur,* sed fugiunt ab eo, quia non nouerunt uocem alienorum pastores se mentientium. Ostendit itaque Christus Pharisæis: quia nec sapientia, nec obseruatio legis, nec bona uita quicquam ualet nisi per eum: & quòd impossibile est eos uidere sine Christo, & ad ueritatem peruenire sine eo, dicens: *Qui non intrat per ostium,* id est per Christum: *in ouile ouium,* id est in ecclesiam & congregationem fidelium: *ille fur est & latro,* quales sunt omnes infideles, & etiam mali fideles. Vbi Augustinus: Intrat per ostium, qui intrat per Christum, qui imitatur passionem Christi, qui cognoscit humilitatem Christi. *Qui autem intrat per hostium,* id est per fidem Christi & humilitatem, & alias eius uirtutes, *in ouile ouium,* ad pascendum eas, *pastor est ouium,* secundum ueritatem. Non omnis qui intrat per ostium pastor est, quia & oues intrant: ueruntamen unitas uniuersitatis ecclesiæ uerbo & exemplo pascit quotidie. *Huic,* scilicet pastori, *ostiarius,* Spiritus sanctus reuelando, *aperit,* ostium ueritatis ad rectè intelligendum, & iustitiæ ad bene operandum, ut oues pascere possit, *& oues uocem eius audiunt,* id est doctrinam recipiunt: *& uocat eas nominatim,* condescendendo familiariter subditis singulis: ut ex familiaritate unicuique det ausum ueniendi ad se, & educit eas per instructionem de tenebris erroris in lumen ueritatis, & ex mœrore seruitutis in regnum libertatis, *& cùm proprias oues emiserit,* de tenebris ignorantiæ ad lumen uitæ, & de carcere culpæ ad libertatem gratiæ: *ante eas uadit,* per exempla bonorum operum & uitæ, *& oues illum,* ac uestigia eius, *sequuntur.* per imitationem & rectam operationem, *quia sciunt uocem eius,* id est cognoscunt & in ea delectantur: *alienum autem,* uoce & uita, *non sequuntur,* recipientes eius doctrinam uel exempla: quia uerba inducunt ad errorem, & exempla ad malum, *sed fugiunt* ab eo tanquam à latrone & inimico, *quia non nouerunt,* approbando, *uocem,* & doctrinã, *alienorum,* quia alieni aliena loquuntur: & ideo non cognoscuntur. Ouile ergo ouium commune est ecclesia catholica, sub uno pastore Christo: ecclesiæ autem congregationes particulares cõtinentes sunt etiam ouilia & caulæ ouium: sicut conuentus religiosorum & ecclesiarum conuentualiũ & parochialium: in quibus fecit Deus accubare suas oues: hoc est fideles simplices & mansuetos, subiectos & humiles. *Qui ergo non intrat per ostium;* hoc est qui per principia religionis Christianæ non uenit, sicut per principia ueritatis non uenit hæreticus; per principia gratiæ non uenit simoniacus: per principia libertatis non uenit potenter uel armatis precibus intrusus: per principia simplicitatis non uenit dolosus, *sed ascendit aliunde,* quidam enim ad intrandum desuper per scalas ascendunt, sicut ambitiosi cũ Lucifero ac cum Datan & Abiron, quos propter ambitionem uiuos terra absorbuit: quidam parietem irrumpunt, sicut auari cum Simone Mago: quidam fundamenta suffodiunt, sicut hæretici cum Ario: *ille fur est & latro.* quia in hoc differũt, quia fur est qui in furuo hoc est in nigro, id est in tenebris (scilicet ignorantibus hominibus) alienam rem contrectat inuito Domino. Latro autem est qui uiolentiam infert & manifestè contrectat Domino inuito. Et ideo fur est qui ouile ouium suffodit, ac oues & utilitatem ouium clã inuito Dño contrectat: & iste est occultus & subdolus, uel hypocrita, uel hæreticus: quia uterq; oues & utilitatẽ ouiũ furatur. Latro aũt est qui uiolentiã facit ut rapiat. & tales sunt qui potenter se intrudere uolũt. Fur ergo & latro per ostiũ nõ intrat, quia uel ambitiosè ascendit aliũde, uel dolosè suffodit occultè, uel uiolentia irrumpit manifestè, ut intrudat se. *Qui autem intrat per ostium,* in catholicam uitam & dignitatem, *pastor,* uerus, *est ouium.* & iste introitus est ueritatis, libertatis, gratuitæ bonitatis, & simplicitatis. Intrat autem ostium ueritatis per catholicam fidem: intrat ostium libertatis per supernam uocationem: intrat ostium gratuitæ bonitatis, nulli propter hoc faciens aliquam promissionem: intrat ostiũ simplicitatis, non obtinens per aliquam dolositatem. Christus autem est ostium ueritatis & libertatis & gratuitæ bonitatis & simplicitatis. Si uerò aliquis

Intrare per ostium.

Ouile est ecclesia.

Fur quis dicitur. Latro quis dicitur.

Ostiũ ueritatis Christum &c.

quis aliter intrauerit dicetur ei illud: *Amice, quomodo huc intrasti non habens uestem nuptialem?* & eijcietur extra oues in tenebras exteriores. Huic uero pastori ostiarius aperit, qui est triplex: Christus quidem exemplo, scriptura, doctrina, & Spiritus sanctus inspiratione: isti enim sunt ostiarij ecclesiæ. Christus dat claues, hoc est ligandi & soluendi potestatē: scriptura docet claues uoluere, & seras reserare: unde etiam una clauium est authoritatis discernendi, quæ est scientia: spiritus autem sanctus dignitatem & idoneitatem confert ad intromittendum: sicut ianitor fidelis, cui committitur custodia rerum. Talis ergo ostiarius exemplo Christi, doctrina scripturæ, & dignitate Spiritus sancti aperit tali pastori: aperit autē ostium humile, ad quod superbi impingunt: uero pastori humili, ut non impingat: aperit ostium arctum, per quod auari intrare non possunt: pauperi paupertate spiritus, ut non constringatur: ut humilem & constrictum in uita recipiat, & alios repellat.

Ostiarius triplex. Claues ecclesiæ.

Hic ēt nota quòd tribus modis munera captantur in officijs ad quæ à plerisque festinatur. Est enim munus à corde scilicet, fauor & gratia: munus ab ore, scilicet popularis adulatio: munus à manu, scilicet præmij donatio. Qui ab his se excusserit, & sine horum intentione intrauerit, beatus erit: quia autem horum intentione ingreditur, fur est & latro. *Hoc prouerbium dixit eis Iesus*: prouerbium dicitur, quando uerbum pro uerbo ponitur. Sic est in parabola, quando per uocem unam rem significātem aliud designatur. Et quia illi non intellexerunt, consequenter exponit dicens: *Ego sum ostium ouium*, per doctrinam & exemplum, per quod ostium est intrandum. *Omnes quotquot uenerunt*, non per me, & non intrantes per ostium: sed præter me diuinā authoritatē & suspicationem, non cum intentione diuinæ gloriæ quærendæ: sed quippe non à Deo missi, sed propria sponte ingerentes seipsos impudicè, *fures sunt*. alienum, s. oues Dei, sibi usurpando, *& latrones*, malo exemplo & peruersa doctrina quantum in se est occidendo. *sed non audierunt eos oues.* id est fideles in ouili ecclesiæ permanentes: illi scilicet de quibus dictum est: Nouit Dominus qui sunt eius. Deinde probat se esse ostium, quia officium ostij est saluare ea quæ sunt intra domū, & quòd per ipsum sit ingressus & egressus: sic autem est de Christo, quia per ipsum fideles seruantur & saluantur, & similiter per ipsum est ingressus ad fidem & egressus ad gloriam. Per Christum enim qui solus est ostium, *si quis introierit*, & perseuerauerit, *saluabitur*, quia non est aliud nomen sub cœlo datum hominibus in quo oporteat nos saluos fieri: *& ingredietur*, hic ad fidem & ecclesiam, *& egredietur*, ab ista miseria ad gloriam & uitam æternam, à fide ad spem, à credulitate ad contemplationem: *ingredietur*, etiam per studium contemplationis, & secretum orationis: *& egredietur*. per exercitium, boni operis, & exemplum bonę actionis: *& sic inueniet* in æterna refectione *pascua* uiriditatis, s. mel diuinitatis, & lac humanitatis: quia beati reficiuntur interius in aspectu diuinitatis, & exterius in aspectu humanitatis Christi, per quam sunt saluati: & ideo dicit *pascua* in plurali. Vel in ecclesia militante inueniet pascua, scilicet doctrinæ & gratiæ: & in ecclesia triūphante, s. gaudij & glorię.

Munera captantur tripliciter.

Vnde Augu. Quamuis ergo & hîc in ipso ouili non desinit pascua: inuenient tamen pascua, ubi saturentur: qualia inuenit cui dictum est, hodie mecum eris in paradiso. *Fur non uenit*, ad populi salutem, sed magis ad eius destructionem: scilicet *ut furetur*, quod non est suum sibi usurpando: non de præceptis Christi suos sectatores instruens, sed suis exemplis eos uidere suadens, *& mactet* prauo exemplo, & mala doctrina ad malum trahendo: *& perdat* in æternam damnationem mittendo. *Ego ueni*, non sicut fur, sed pro hominum salute missus à patre: *ut* ingredientes in ouile, *uitam*, gratiæ *habeant*, in præsenti per fidem in spe: quia iustus ex fide uiuit: *&* egredientes de corpore, uitam gloriæ, *abundantius habeant*, in futuro per spem in re: quia gloria, est gratia consummata.

Augustin. tract. 45 in Ioannem. Pascua inuenienda.

Abacuc 2. Gregorius hom. 14 in Euangelia.

Vnde Gregorius: Oues ergo eius pascua inuenient: quia quisquis illum corde simplici sequitur, æternæ uiriditatis pabulo nutritur. Attendamus ergo animum fratres: inardescat ad superna uostra desideria. Ab ęternæ solennitatis gaudio, nulla nos aduersitas reuocet: quia si quis ād bonum propositum ire desiderat, eius desiderium quælibet uiæ asperitas non immutat. Nulla nos prosperitas blandiens seducat: quia stultus uiator est, qui in itinere amœna prata conspiciens, obliuiscitur quò tendebat. Vt si cœlestis pastoris ueraciter oues sumus, quia in uia delectationis non figimur, æternis pascuis in peruentione satiemur. Hæc Gregorius.

Christus pastor.

Deinde ostendit se etiam esse pastorem: hoc autem patet per hāc rationem, quia sicut per pastorem grex gubernatur & pascitur: ita etiā per Christum fideles reguntur, & spirituali cibo, ac etiam corpore & sanguine suo reficiuntur: sed ad differentiam mali pastoris, & furis, addit *bonus*. Bonus quidem non solum in natura & gratia: sed & in pastorali cura, quia implet boni pastoris officia. Vnde Chrysostomus: Pastorem seipsum, & ostium, indifferenter prædicat. Quia enim adducit nos patri, ostium se dicit: quia uerò procurat, pastorem: & ponit conditiones boni & mali pastoris: quia bonus & uerus pastor, qui attendit ad præmium gloriæ: debet habere affectionem, ad gregem intantum, quòd pro eo, si necesse est sustineat mortem. *Bonus enim pastor animam suam* propriam, id est uitam corporalē, *dat* cùm opus est: semper aūt paratus est dare: pro *ouibus suis* & earum salute.

Chrysosto. hom. 58. in Ioannem.

Bonus pastor quis sit.

Si hæc est descriptio boni pastoris & signum ualde timendum est de paucitate bonorum pastorum. Cadit enim bestia proximi, & multi eam subleuant: cadit anima iusti, & non est ex omnibus charis eius qui eam releuet: cùm tamen quilibet plus tenetur diligere animam proximi, quàm corpus proprium. Sed quomodo pro ea corpus meum ponam; qui nec rem temporalem dare uolo ut eam à peccato eripiam? Et nota quòd mori pro grege dominico potest esse tripliciter: aut pro ipso de bono in melius promouendo: & sic est supererogationis, quantum ad omnes prælatos: sed ad opera supererogationis nullus tenetur, nisi uoto se astrinxerit. Aut pro ipso ab imminente periculo liberando: & sic tenetur quilibet prælatus, quia suscepit curam dominici gregis: & de manu eius requiretur sanguis. Aut pro ipso in extremo articulo necessitatis constituto: qui non potest euadere damnationem, nisi homo morti se exponat, & sic est necessitatis: sicut uēdere sua, & dare pauperibus in extrema necessitate existentibus.

Mori pro grege dominico tripliciter possumus.

Sed sciendum quòd si est persecutio generalis, quæ populo indicitur: tunc debet pastor se opponere, & animā suam ponere, ne totus grex dispergatur: si uerò est persecutio personalis, & ipse solus quæritur: tunc licet fugere persecutionem, exemplo Christi, qui à facie Herodis fugit

Fuga pastoris non mala.

in

in Aegyptum: & exemplo Pauli, qui dimissus fuit per murum: oues namque pastori in cœlo sedenti orationibus commendabat: se autem utilitati earũ fugiendo seruabat. Hinc ait Dominus: *Si uos persecuti fuerint in una ciuitate, fugite in aliam.* Aliquando autem debet fugere, nec animam suam ponere: sed patienter expectare, quando s. tm̃ lana, i. temporalia diripiuntur, non personæ. *Mercenarius autem* à mercede dictus, uel q̃a mercede conductus est, uel quia mercedẽ terrenã sperat, *& qui non est* propriè *pastor*, quia nõ attendit ad præmium gloriæ cœlestis, sed ad commodum rei temporalis. Talis enim, secundum Gregorium, meritò nomẽ pastoris perdit, eo quòd terrenam substantiam plus quàm oues diligit: & ideo eius, *non sunt oues propriè*, sed tantum usurpatiuè, quod probat per effectum: quia *uidens lupum uenientem*, scilicet diabolum, ut oues rapiat, uel hæreticum ut decipiat, uel tyrannum ut corporaliter affligat: & timens damnum rerum uel corporis incurrere. *dimittit oues*, direptioni patere, *& fugit* tacendo, non resistendo, & auxiliũ debitum subtrahendo. Dum enim sola exteriora commoda requirit, interiora & etiam exteriora gregis damna negligenter patitur: & contra hæc nullo zelo accenditur, nullo feruore dilectionis excitatur: quia mercenarius est, solum curans de mercede ac lucro & commodo temporali, *& non pertinet ad eum*, idest ad eius curam, *de ouibus*, de quarum perditione non sollicitatur & curat: quia non amore earum, sed pro sua mercede temporali laborat: nam secundum Augustinum. Non diligit in ouibus Christum, sed lac & lanam: *& lupus rapit*, ad malum & periculum pertrahendo: *& dispergit oues*, ab vnitate charitatis, & Ecclesiæ separando, uel affligendo. *Sed bonus pastor* aduersus prædictos lupos, *animam suam ponit*, quia resistit tentationibus diaboli, arguendo & increpando uitia resistit fallacijs hæreticorum, prædicando uera: resistit persecutionibus malorũ, orando & implorando cęleste beneficium. Bonus pastor quærit utilitatem ouiũ: sed malus pastor & mercenarius, commodũ proprium: *bonus pastori uidens lupum uenientem*, id est tentationẽ diabolicam, deceptionẽ hæreticam, uel sæuitiam tyrannicam: opponit se, & subditos contra hunc lupum triplicem tuetur & defendit: sed malus pastor fugit & dimittit oues, nec aduersarijs resistit. Vnde in Zacharia: *O pastor & idolum derelinquens gregem*: quasi diceret, Non es pastor, sed similitudinem & idolum geris pastoris: bonus pastor non quærens, quæ sua sunt, sed quæ Iesu Christi, supra gregem suum sollicitè vigilat: cogitãs quotidie quam rationem de commissis Deo reddat. Vnde Augustinus dicebat: Et pertinetis ad curam nostram, vt rationem de vobis bonam reddamus: tota autem ratio nostra, quę est scitis. Dñe scis quia dilexi, scis quia nõ tacui, scis quia ex animo dixi: scis quia fleui cùm dicerẽ, & nõ audiret: ipsa puto q̧ integra ratio mea est. Hæc Augu. Mercenarius verò, sua non q̃ Iesu Christi quærens, supra gregem non vigilat: nec de grege sollicitus cogitat quam rationem de eo reddere valeat, quia non propter Deum, sed propter mercedem temporalem, quam hic recipit, Deo militat. Vnde Grego. Mercenarius quippe est qui locum pastoris tenet, sed lucra animarum nõ quærit. Terrenis commodis inhiat: honore pręlationis gaudet: temporalibus lucris pascitur: impensa sibi ab hominibus reuerentia lætatur. Istæ sunt etenim mercedes mercenarij, vt pro eoipso quòd in regimine laborat, hic quod quærit inueniat: & ab hæreditate gregis in posterum

Matt. 10.

Mercenarius unde dictus.

Gregorius hom. 14 in Euãgelia.

Augustin. tracta. 45. in Ioannẽ.

Zacha. 2.

Augustin. sermo. 49. de uerbis domini.

Gregorius hom. 14 in Euangelia.

A alienus existat. Hæc Greg. Deinde quod dixerat probat per signa dicens: *Ego sum pastor bonus*, & subditur signum huius: *& cognosco oues meas*, non solum scilicet notitia visionis, qua omnia nuda & aperta sunt oculis eius, sed etiam notitia approbationis & dilectionis, qua cognoscit solum dignos vita æterna promissa eis: cognoscit etiam Christus oues suas per imaginem & similitudinem suam, quam eis impressit: per arma & vestimenta virtutum, quibus fideles ornauit, per signa bonorum operum, quibus eos decorauit: per doctrinam suam, & specialiter per charitatẽ adinuicem, qua eos informauit: quæ omnia in eis inuenit. *Et cognoscunt me meæ*, quia uerè fideles cognoscunt Christum, notitia per dilectionem operante: B & ideo decipi non possunt: beneficia quoq; eius manifestè cognoscunt. Boni ergo pastoris signum est, mutua cognitio ipsius & ouium suarum: quod prouenit ex hoc quia pastor frequenter & sollicitè oues suas uisitat: & sic particulariter cognoscit eas, & indiuidualiter & conditiones earum ac diligit, & oues ex frequenti imaginatione beneficij pastoris ipsum attendunt, & specialiter recognoscunt, ac diligunt. Sic autem est de Christo & uerè fidelibus, & ergo est pastor bonus, & uerus. Secundum signum boni & ueri pastoris est, affectio quam ostẽdit ad oues: quæ non potest esse maior quàm se exponere pro ouibus: sic autem est de Christo & fidelibus: & ideo C subdit, *& animam meam pono pro ouibus meis*; solis enim ouibus Christi, proficit passio eius. Vnde Petrus Rauennas: Ecce pastor bonus animam suam pro ouibus suis dat, quod utique facit uis amoris, q̃a nil durum, nil amarum, nil graue, nil letale computas amor uerus: quod enim ferrum, quæ vulnera, quæ pœna, quæ mortes amorem præualent superare perfectũ? Amor est impenetrabilis lorica: respuit iacula, insultat periculis, mortem ridet Hæc Petrus. Sed cùm homo habeat tria, s. res, propinquos, & personam propriam: ista tria pro ouibus sunt ponenda: sua autem pro ouibus non ponunt, qui temporalia eis non tribuunt: suos non ponunt, qui consanguineos insufficientes promoueri faciunt: personã D non ponunt, qui malis non resistunt. Christus autẽ ista tria pro ouibus posuit. Vnde in Hieremia: *Reliqui domum & familiam meam* scilicet Angelos: *dimisi hæreditatem meam*, scilicet cœlestem substantiam: *dedi dilectam animam meam in manus inimicorum meorum*. Tertium signum boni & ueri pastoris est: quia oues omnes ad ouile deducit. Vnde Christus ne crę deretur quòd pro solis Iudæis mori deberet, subiungit: *Et alias oues habeo*, iam in prædestinatione ex gẽtibus mihi credituras, *quæ non sunt ex hoc ouili*. scilicet de synagoga Iudæorum, sed de populo Gentium: *& illas oportet*, id est opportunum est: *me adducere*, in fidem & Ecclesiam cum populo Iudæorũ: E quod factum est per prædicationem Apostolorum Christo principaliter operante in prædicatione eorum. secundum Chrysostomum hoc quod dicit, oportet, non est necessitatis demonstratiuum, sed confirmatiuum eius q̧ omnes oues suas saluas faceret. Et subddit, *& uocem meam audient*, & ad fidem uenient: quia Gentiles ad prædicationem Apostolorum deuotè fidem receperunt: *& fiet unum ouile*, & fidelium receptaculum, id est una Ecclesia ex Iudæis & Gentibus collecta: *& unus pastor*, qui in cœlo est Christus, quia ipse est pax nostra qui fecit utraque unum, in terra autem est Papa Christi uicarius. Bonus etiam pastor gregem suum pascere debet.

Cognitio gregis, signum primum boni pastoris.

Amor uerus, secundum signũ.

Petrus rauẽnas Chrysologus sermone 40. Tria pro ouibus ponenda.

Hiere. 12.

Signum tertium boni pastoris.

Chrysosto. hom. 59. in Ioannem.

debet. Vnde & à pascēdo nomē accepit: hinc ait Dñs Petro, quando pastorem Ecclesię ipsum instituit: Pasce oues meas. Secundò debet ipsum diligere: ideo Petrus quando debuit præfici Ecclesiæ, fuit examinatus de charitate: Petre amas me? Tertiò debet gregem à lupo custodire & defendere. Vnde Dominus ait Petro, *& tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos*: scilicet contra quorumcunque luporum turbationes. Hæc autem tria per quandam excellentiam facit nobis Dñs noster, ut meritò bonus pastor dici debeat: etenim nos pascit, nos diligit, nos defendit: ostēdit itaq; Christus sub metaphora prædicta, quòd per eum tanquam per ostium sit intrandum, & quòd ipse pastor bonus sit sequendus: bonum ergo pastorem Christum sequamur: sub eius disciplina maneamus, & uocem præceptorum, ac consiliorum eius audiamus, ut ab ipso pasci mereamur.

Ioan. 21.

Luca. 22.

Pastor bonus dominus.

Quanta uerò fuerit huius pijssimi pastoris ad perditas oues sollicitudinis cura, quantaque clementia: ipse bonus pastor alibi in parabola pastoris & ouis centesimæ perditæ: multaque cura quæsitæ, ac tandem inuentæ, & in humeris cum gaudio reportatę, pia metaphora indicat, sed hic sermone expresso apertè declarat cùm dicit: *bonus pastor animam suam dat pro ouibus suis*, & in eo illud propheticum uerè & perfectè impletur: sicut pastor gregem suum pascet: nam propter hoc labores, lassitudines, & inedias passus: inter Pharisæorum insidias & pericula multa Euangelizando regnum Dei, ciuitates circuibat & castella, noctes ducebat in oratione peruigiles, nec Pharisæorum ueritus murmur & scandalum, publicanis se præbebat affabilem: asserens propter malè habentes se uenisse in mundū: ad pœnitentes quoque paternum prætendebat affectum: apertum eis ostendens diuinæ misericordiæ signum. Audite hæc pastores, & ab uno pastore boni pastores esse discite: quod ipse fecit, hoc & uos, si necesse fuerit, facite. Vt autem Hugo dicit, anima pro ouibus ponit, qui periculosum regiminis locum ascendens, clauso silentij ostio claustralium gregem in pace custodit: animam ponit, qui sulus inter mūdana pericula exteriora negotia curans, necessaria quærit: animam ponit, qui ad sustinenda iurgia rei familiaris exit: qui inter adulantium & detrahentiū linguas medius incedit: qui pro infirmis laborat, & laborantes pascit, consolatur pusillanimes, & cum superbis increpando contendit. Hæc Hugo. Nempe ad onus curæ pastoralis portandum, & salutem proximorum quærendam, hortatur Bernardus ad quendam abbatem, sic scribens: Pascas uerbo, pascas exemplo: pascas & sanctarum fructu orationum. Manent itaque tria hæc: uerbum, exemplum, oratio: maior autem his est oratio: nam etsi uocis uirtus sit opus: operi tū & uoci gratiam efficaciāque promeretur oratio. Quid causaris te aliquorum, qui tecum sunt, magis grauari consortio, quàm frui solatio? Denique inquantum grauaris, intantū lucraris, & inquantum iuuaris, intantum tua tibi præmia minuit: elige ergo quos eligas: an qui grauādo iuuāt, an qui iuuando grauāt. Hi tibi promeritores, illi fraudatores meritorum existunt. Nāq; socij laboris, proculdubio & mercedis participes erunt. Sciens ergo te missum iuuare, non iuuari: illius te & agnosce uicarium, qui uenit ministrare, & non ministrari. Beati si sic permanserimus usque in finem: semper & vbique quęrētes non quæ nostra sunt, sed quæ Iesu Christi. Hæc Bernardus. Sed ad hęc facienda necesse est habere cor bene sibi conscium, & conscientiā securam. Vnde idē Ber. In oībus actis, uel dictis suis, nihil suū q̄s quærat: sed tm̄ aut Dei honorē, aut salutē ꝓximorū, aut utrunq; nec purè ualet Dei, uel proximi quærere lucra, qui propria non contempserit. Bona obliuio si teipsum nescias, ut proximo prosis. Sanè in tanta obliuione, sui necesse est cor bene esse cōscium sibi: quo se in lucra securius foras extendat cū securam intra se reliquerit conscientiam. *Quid enim prodest homini si mundū uniuersum lucretur: animæ autē suæ detrimentum patiatur?* Sed & ordinis exigit ratio, ut qui ad sui mensuram proximum iubetur diligere: prius seipsum diligere norit. Itaque duo sunt, quæ post peccata bonam reddunt conscientiam: pœnitere de malis, & abstinere à malis hoc est (ut uerba loquar beati Gregorij) & commissa flere, & flenda nō committere: horum neutrum sufficit. Vtriusque uirtutis bene conscius animus, securè iam seipsum deserat: & quodammodo perdat, ut alios lucrifaciat. Hæc Bern.

Animam pro ouibus ponere.

Bernardus episto. 201.

Orationis excellentia

Matt. 16.

Conscientiam bonam faciūt duo.

Caueant autem pastores ne subditos scandalizent, uel occasionem ruinæ eis præbeāt. Væ enim æternę damnationis eis imminet, per quos scandala ueniunt, & animarum pericula procedunt: nam secundum Grego. tot mortibus prælati digni sunt, quot ad subditos suos perditionis exempla transmittunt. Et secundū Aug. Qui animas ad peccandū inflammāt, & Deo subtrahunt magis peccant, quàm qui carnem Christi crucifixerunt. Et secundum Isidorum: Qui exemplis uitam moresq; bonorum corrumpunt: deteriores sunt his qui substantias aliorum prædiaque diripiunt. Non præsumant tales de quibusdam iustitijs & operibus suis, nec sperent saluari, alijs neglectis: Nam ut ait Grego. Nihil ei sua iustitia suffragatur: de cuius manu anima pereuntis exigetur. Vnde & Chrys. Sacerdos & si propriam bene dispensauerit uitam: aliorum uerò non cum diligentia curam habuerit, cum perniciosis in gehennam uadit. Hæc Chrysost. Attendant etiam pastores, quia subditorū culpas Deus per ipsos leuius uindicat, sed prælatorū mala per semetipsum grauius damnat. Vnde Grego. Qui modo subditorum culpas per præpositos ulciscitur: tunc præpositorum mala per semetipsum feriens damnat. Attendant autem subditi ne propter negligentes & malos pastores à cursu certaminis sibi propositi deficiant, sed aspicientes in Iesum totius boni speculum: etiam talium iudicium patienter suscipiant: quia tunc postmodum non habebūt aliud iudicium, cùm non puniat Deus bis in idipsum. Vnde super illud uerbum Esaiæ: *Nunquid tota die arabit arans, ut serat?* dicit† glosator arans. De milio autem & uitia non dicit textus an trituretur. quia subiecti quotidie de suis actibus infirmis, per prælatos iudicantur. Et si præsens iudicium patienter susceperint, ac de cætero mores suos emendauerint, non ultra iudicabuntur: alioquin & ipsi iudicabuntur. Attendant etiam subditi & humilientur, quia defectus & negligentia pastorum, sæpe prouenit de meritis subditorum: & à Deo idcirco permittitur, quia bonos pastores habere non merentur. Vnde Grego. clero Mediolanensi, pastorem ab eo postulanti, inter cætera scribit: Veruntamen quia antiquæ meæ deliberationis intentio est, ad suscipienda pastoralis curæ onera pro nullius unquam misceri persona: orationibus prosequar electionem uestram, ut omnipotens Deus talem uobis pastorem præbeat, in cuius lingua & moribus exhortationis diuinæ pascua ualeatis inuenire. Sed quia

Gregor. 3. parte pastoral. admonitione 5.

Chrysosto. ho. 11. operis imperf.

Prælatorū culpa.

Gregorius lib. 12. epist. 32.

Esaia 28,

† alias glosator Herueus. de milio &c.

iuxta

A iuxta meritum plebium ſolent ſuperno iudicio perſonæ prouideri paſtorum: uos ſpiritualia quærite: cœleſtia amate, temporalia & fugitiua deſpicite: & certiſsimum tenete, quia placentem Deo paſtorem habebitis: ſi uos in ueſtris actibus Domino placetis. Hæc Gregorius.

ORATIO.

DOMINE *Ieſu Chriſte paſtor bone, qui pro ouibus tuis poſuiſti animam tuam in precium, carnem in cibum, & ſanguinem in potum: qui factus es nobis oſtium in Eccleſiam militantem & triumphantem, ut per te ad ſaluandum introeamus ad te: cognoſce me inter oues tuas, & miſericorditer nos reſpice* B *in uiam ſalutis dirigendo, ut cognoſcamus te, & tibi conformemur te imitando: non audiamus uocem alienorum, ſcilicet mundi carnis, & diaboli: ſed tantum tuam, obediendo tuis præceptis & cõſilijs, ut uitam habeamus gratiæ, & abundantius habeamus gloriæ, & apud te paſcua inueniamus refectionis æternæ. Amen.*

De Encænijs in quibus uoluerunt Iudæi Ieſum lapidare. Cap. LXXXVII.

Ioan. 10. FACTA *ſunt autem encænia in Hieroſolymis, & hyems erat.* Encænia dicuntur ab en, quod eſt in, & neos quod eſt nouum, interpoſita ce ſyllabica adiectione, & ſonat innouationes, quando.ſ. aliqua res noua ſuo uſui applicatur, uel aliqua res à communi uſu ad celebrem & diuinũ uſum dedicatur: quod enim Latinus dicit dedicationem, Hebræus uocat inchoationem uſus nouæ rei, ſeu innouationem. Vnde & uſus habebat hoc uerbum, ut ſi quis noua ueſte indueret, encæniare diceretur: *Encænia unde dicãtur.* Eſt igitur encænio, as, are, id eſt initiare & aliquid de nouo facere. *Encænio.* unde ueſtem nouam encæniat, qui primò eam ueſtem portat: & epiſcopus Eccleſiam encæniat, quãdo eam dedicat: hîc igitur encænia uocantur feſtũ dedicationis tẽpli: quia in dedicatione tẽpli applicatur diuino uſui, quod feſtum annuatim ſolenniter celebrant Iudæi. Et dicitur encænia encæniorum in plurali: quia iſtud feſtũ per plures dies ſolebat agi, hoc autem non ad primã, neque ad ſecundam, ſed ad tertiam ſpectabat dedicationem. Legitur enim triplex dedicatio templi, facta a diuerſis temporibus. *Dedicatio templi triplex.* Prima à Salome decima die Septembris, quæ celebrabatur eadẽ die, quotannis uſque ad euerſionem templi factam à Babylonis. Secunda, tempore Eſdræ à Neemia, & Zorobabel, &

A ab his qui redierunt de Babylonica captiuitate reparato templo, ab eis facta eſt duodecima die Martij, & eadem die quotannis celebrabatur, quouſq; illud polluit Antiochus, ponens in templo idolum Iouis. Tertia propter hanc contaminationẽ, facta eſt à Iuda Machabæo, qui templum prophanatum à gentibus mundauit, quintadecima die Decembris: & eadem die exinde celebrata eſt quotannis, & hæc dedicatio tempore Chriſti celebrabatur, unde hîc agitur. Tunc, *ambulabat Ieſus in templo*, ſcilicet, *in porticu Salomonis*, id eſt in porticu tẽpli, ubi Salomon ad orandum ſtare ſolebat. *Templum.* nomine enim templi non ſolum corpus ipſius, ſed etiam porticus, & atria, ſeu loca circunſtantia, & ad domũ domini pertinentia, intelliguntur: B in quibus populus ſtabat ad orandum, non in templo: non enim licebat ingredi templum, niſi ſolis templi miniſtris. Alij autem orabant extra in porticibus, ſeu atrijs templum cingentibus: ubi rex Salomon ſibi oratorium fecerat, quod hic appellatur porticus, in quo oratorio die dedicationis columnam, ſeu baſem æneam, habẽtem quinque cubitos longitudinis, & tres cubitos latitudinis, & tres cubitos altitudinis erexit, ſuper quã genibus flexis orauit: qui locus etiam regis oratorium dicebatur. *Oratoriũ regis.* Vbi Theophilus: Satagas tu quoque dum hyems imminet. i. uita præſens turbinibus iniquitatis concuſſa, ſpirituales encænias tui templi celebrare, ſemper C renouando teipſum, & aſcenſiones in corde tuo diſponens: tunc Ieſus erit præſto in porticu Salomonis, pacificum ſtatum tibi tribuens ſub regimine proprio: in ſeculo autem futuro nemo renouationis ſolennia perficere poterit. *Circũdederunt eum ergo Iudæi*, cõprimentes. animo circumueniẽdi & perſequendi, ut citius eum in uerbis caperent, *& dicebant ei: Quouſque animam noſtram tollis*, id eſt crucias, dimittendo nos in ſuſpẽſo dubitationis: certificandi enim ſumus de te. Adulatoriè loquuntur, uolentes per hoc oſtendere ſe deſiderare ſcire ueritatem de ipſo: quaſi dicerent, anima noſtra eſt in ſuſpenſo deſiderij, quandiu uinctos nos derelinquis. *Spes quæ differtur affligit animam:* *Prouer. 13.* per hoc innuentes quòd uellent eius dicto ſta- D re, & eũ libenter ſicut Chriſtũ recipere: cùm tñ contrarium haberẽt in corde. *Si tu es Chriſtus.* i. rex & unctus: quem enim nos regem dicimus, Iudæi appellãt Chriſtum. i. unctum: quia unctio debebatur regibus, *dic nobis palàm*, ut ſciamus quem ſequamur: palàm. u. annunciandũ eſt de ueritate, quaſi dicerent, peccamus ſi tu es Chriſtus & Meſsias in lege promiſſus, & tibi non credimus. Inſidioſè hæc ab eo quærebãt, ut ſi ſe Chriſtũ diceret, quaſi ſe regẽ faciens, Cæſari contradiceret, mox teneretur: & Romanorum miniſtris occidendus traderetur. Vnde gloſa Non ueritatẽ deſiderabant, ſed calumniam præparabant: & quia dolo loquebãtur, ideo reſponſum tẽperauit dicẽs: *Loquor* E *uobis*, ut uerbum Dei, & dico uobis ueritatem, & qui ſim probo per opera, *& non creditis mihi. Opera quæ ego facio in nomine patris mei*, & ad gloriã eius, confitẽdo eum, & gloriã eius non aliã ubi quærẽdo: eiq; omnia tribuendo, *hæc teſtimonium perhibent de me*, & de mea deitate: quia ſcilicet non poſſunt niſi à Deo fieri, & ideo manifeſtè apparet ꝙ à Deo ueni, quaſi dicat: Vultis à me audire ſi ego ſum Chriſtus: & ego reſpondeo uobis, quòd non oportet ut ego dicam uerbis, quia *opera quæ ego facio, illa teſtimonium perhibent de me*. Etſi operibus nõ creditis, qualiter verbis credetis? & ſic nõ dixit expreſsè ſe eſſe Chriſtum, quod quærebant: ſed dixit aliquid æquiualens, uel

maius, quod tamen eis non sufficiebat: ut ueritatem responderet, & calumniæ malitiam excluderet. Sic ergo temperauit responsum ut nec illis sit calumniç locus: & fidelibus propter quos hæc referuntur, manifestè appareat quòd ipse sit Christus: non homo tantum, ut illi putant, sed uerbum patris, & Dei filius. Illi enim Christum purum hominem credunt uenturum, sed præ omnibus regnaturum: non ergo propter illos tantum respondit eis: sed & propter posteros fideles. Alia testimonia quòd sit uerus Deus, & uerus homo, ponit Ioãnes dicens: *Tres sunt qui testimonium dant in cœlo: pater, uerbum, & Spiritus sanctus. Et tres sunt qui testimonium dant in terra: spiritus, aqua, & sanguis.* quòd enim Christus fuerit cęlestis, id est, uerus Deus, testimonium dedit pater, quando dixit, *Hic est filius meus dilectus*. Testimoniũ dedit spiritus sanctus, quando in specie columbæ super ipsum baptizatum descendit. Testimonium dedit ipse filius quando dixit, ego & pater unum sumus. Quòd autem fuerit terrestris, id est uerus homo, tres testes sunt: scilicet spiritus, id est anima quã in cruce emisit. Aqua, quæ de eius latere, & sanguis qui de eius uenis effluxit. Causa autem incredulitatis eorum subditur, *sed uos non creditis: quia non estis*, nec esse uultis, *ex ouibus meis*, id est, innocentes & humiles: sed superbi & maligni, & ideo Dei iudicio excæcati. *Oues meæ*, id est humiles quibus reuelatur ueritas à me, *uocem meam audiunt*, credẽdo corde, & obediendo opere, *& ego cognosco eas*, non solum notitia uisionis: sed etiam approbationis, *& sequuntur me*, imitando hic in præsenti per gratiam, & in futuro per gloriam: ideo sequitur, *& ego uitam æternam do eis*, hic in pastu mei corporis & sanguinis, & in futuro in dulcedine fruitionis, *& ideo non peribunt in æternum*. quia prædestinatio de eis frustrari nõ potest. *Et*, ideo, *no rapiet eas quisquam de manu*, id est, potestate *mea*, per uiolentiam hic trahendo ad culpam, uel in futuro ad pœnam: quod probat dicens, *Pater meus quod dedit mihi, maius omnibus est*: id est, deitas quam habeo à patre: quia omnia excedit in infinitum. Vnde Augustinus: Dedit mihi, ut sim uerbum eius: ut sim unigenitus filius eius, ut sim splendor lucis eius. Et nemo potest rapere de manu patris mei per uiolentiam, cùm sit infinitæ potentiæ ergo nec de manu mea continente eas & conseruante. *Ego enim & pater unum sumus*, scilicet in uirtute & potentia, sicut in deitate & essentia. Notandum autem, quòd ex hoc uerbo saluatoris, *ego & pater unum sumus*: excluduntur duo errores contrarij circa articulum sanctissimæ trinitatis. Sabellius enim posuit in Deo unitatem personæ, sicut & essentiæ: & hoc remouetur cùm dicitur: *ego & pater sumus*: si.n. pater & filius essent una persona, dixisset sum in singulari. Arius autem econtra posuit diuersitatem essentiarum, sicut & personarum: & hoc excluditur cùm dicitur, unum: si enim pater & filius haberent diuersas essentias, non diceret unum neutraliter, sed plura igitur per, *ego & pater sumus*, discretio & æqualitas personarum exprimitur, per, *unum*, unitas diuinæ substantiæ intelligitur. In theologia enim per neutrum genus dicitur substantia diuina, per masculinum personæ, per fœmininum notio. Vnde patet, quòd nõ debet in hymno cantari unus patri cum filio, sed unum: quia pater & filius non sunt unus in persona, sed una in substantia. Vnde Augustinus, utrunque audi, & unum sumus, quòd dixit unum, liberat te ab Ario. quòd sumus, liberat te à Sabellio. Si unum ergo non diuersum. si sumus: ergo pater & filius. Oues ergo Dei per signa quatuor cognoscuntur, quæ hic per ordinem tanguntur. Primò, per bona opera quę faciunt, cognoscuntur quia oues Christi sunt. istud signum ponit Dominus de se, qui est pastor, cùm dicit, *opera quæ ego facio, testimonium perhibent de me*. Notandum tñ est, quòd sunt quædam opera quæ hominem sanctum ostendunt, sed non faciunt: sicut sunt opera miraculorum, quæ etiam aliquando mali faciunt uirtute fidei. Alia sunt opera quæ sanctum faciunt, sed non ostendunt: sicut est simplicitas & humilitas sanctorum hominum, & cæteræ uirtutes eorum quæ faciunt hominem sanctum coram Deo: sed sæpe reddunt despicabilem coram mundo. Alia sunt opera quæ hominẽ sanctũ faciunt, & ostẽdunt: sicut sunt opera pietatis, quæ ex charitate fiũt. Secundũ signũ est, quod oues Christi sunt, quando uocẽ eius audiũt. vnde subditur: *oues meæ uocem meam audiunt*. Quatuor autẽ uoces iste pastor dat ouibus suis. Prima, est exterior exhortatio. Secunda interior inspiratio. Tertia, est beneficiorum elargitio. Quarta, est corporalis flagellatio: sed multi sunt qui istas uoces non audiunt, ideo Dominus conqueritur dicens: *Vocaui*, scilicet per exteriorem exhortationem, *& renuistis extendi manum meam*, multa bona faciendo, & non fuit qui aspiceret: despexistis omne consilium meum quo uobis bona proposita inspirabam, & increpationes meas neglexistis, per quas aliquando uos arguebam, & flagellabam: ideo subditur magna comminatio, ego quoque in interitu uestro ridebo. Tertium signum est, quod aliqui sint oues Christi, quãdo Christus qui est pastor eas cognoscit. unde sequitur: *& ego cognosco eas*. Cognoscit autem, ut etiam suprà dictũ est fideles suos per imaginem & similitudinẽ suam, quam eis impressit: per arma uirtutũ, quibus eos ornauit: per signa bonorum operum, quibus eos decorauit: per charitatẽ adinuicẽ, qua eos instruxit. Quartum signũ est, quod sint oues Christi, quando ipsum uerum pastorẽ sequuntur. vnde subditur: *& sequuntur me*, mali autem nolunt sequi Christum, sed ab eo fugiunt & se auertunt: boni uerò sequuntur ipsum per imitationem bonorum operum. Christum etiam quidam sequuntur fictè, sicut hypocritæ: quidam lẽtè, sicut tepidi, & negligentes: quidam sollicitè, sicut amore Dei feruentes. Hæc aũt prædicta Dñi uerba quando dixit, ego & pater unũ sumus, *Iudæi*, cætera ferentes iam nõ tulerũt: sed *lapides sustulerunt*, & hoc durissima intentione fecerunt. *ut lapidarent eum*, sicut blasphemum, moti liuore inuidiæ, non amore iustitię: quia absq; legis ordine: quia enim duri erãt, & profunda Dñi uerba intelligere non poterant, lapidibus similes ad lapides currebãt. *Respondit eis Iesus*, dulciter eos reprimendo, *multa bona opera ostendi uobis*, ad uestrã utilitatẽ, *ex patre meo*. hoc est uirtute patris mei facta: scilicet ueritatem docendo, infirmos curando, & alia miracula faciendo, *propter quod horum, operum, me lapidatis*, cùm tamen ob hoc me honorare deberetis. Vbi sciendum, quod sunt qui reddunt mala pro malis, & istud est prohibitum: quia Deus uindictam sibi reseruauit, & dicit: Mihi uindictam, & ego retribuam. Alij sunt qui reddunt bona pro bonis: & istud est quoddam naturale debitũ, & nõ meritoriũ: quia & publicani hoc faciunt. Alij sunt qui reddunt bona pro malis: & istud est perfectæ charitatis indicium: sic fecit Christus, & docuit suos discipulos. Alij sunt qui reddunt mala pro bonis, & istud est ualde iniquum: & tales erant Iudæi circa Christum,

&

Marginalia: Responsi tẽperatio. — 1. Ioan. 5. — Matth. 3. — Ibidem. — Ioan. 10. — Augustin. tract. 48. in Ioãnem — Persona in Deo plures — Essentia una. — Vnus & unum. — Augustin. tract. 36. in Ioãnem. — Oues Dei signa quatuor. — voces Christi quatuor — Prouer. 1. — Deut. 32. & Ro. 12.

& ideo eos arguit dicens: multa bona opera, & cæt. *Responderunt ei Iudæi, dicentes: De bono opere non lapidamus te, sed de blasphemia: quia tu homo cùm sis, facis teipsum Deum.* Asserens enim se esse unum cum patre, innuit se esse Deum: non autem ipse seipsum fecit Deum, sed pater generans eum, fecit ipsum Deũ. Dominus autem nolẽs eorum furorem temperare, *respondit eis*, se non esse blasphemum, dicendo se esse Deum, uel Dei filium naturalem, quod probat primò per scripturam: quia scriptura sacra, cùm sit inspirata, non potest esse falsa: & hæc tribuit hominibus sanctis, & Prophetis deitatẽ participatiuè: ergo multo magis, *quem pater sanctificauit*, id est, sanctum ab æterno genuit, secundum deitatem: & iam sanctificauit, id est, plenitudine gratiæ repleuit, quãtum ad humanitatem, *& misit in mundum*, ad saluandum & sanctificandum ipsum, sicut erat per Prophetas dictũ: potest dici Deus propriè, cùm tamen dicatur homo Deus, & uerbum Deus dissimiliter: quia homo adoptione, uerbum naturaliter. Si inquit, adoptiui filij dij dicuntur: quare naturalis filius Deus non dicatur? Scriptura quidem sacra attribuit hominibus sanctis deitatem participatiuè dictam, sed Christo attribuit Deitatem propriè dictam: secundum enim August. tribus modis dicitur Deus: natura, ut Deus omnipotens: adoptione, ut particeps deitatis: de quibus in Psalmista dicitur, dij estis: opinione, seu nuncupatione, ut idola & Dæmones. Deinde hoc idem ostendit per rationem, scilicet ex operibus patris quæ faciebat.

Filij Dei participatiuè. — *Psal. 81.*

Omnia enim, secundum Philosophum, determinantur proprio operei & ideo per propriam operationẽ certificamur de natura rei, Christus autem faciebat opera diuinitatis propria: scilicet miracula, totam facultatem creaturæ transcendẽtia, & uirtute propria: non solum obsecrando diuinam potentiam, sed aliquando imperando: ex quo concluditur, quòd in eo uerè erat natura diuina, & per consequens non erat blasphemus dicendo se esse Deum, uel filiũ Dei: ac si diceret, non tantum per uerba me esse filiũ Dei credatis: sed etiam per opera, quæ & modo quo ea facio, & facto ipso ostendunt in me naturam & uirtutem Dei esse. *Si non uultis credere uerbis*, fidem adhibete *operibus*, ut merito fidei, amplius cognoscendo opera ueniatis ad fidem deitatis, *ut cognoscatis & credatis quia in me est pater* per naturæ inseparabilitatem, & sui consensus uolũtatem in omnia facta mea, *& ego in patre*, sicut à quo habeo naturam, & ueritatem, & opera. In eo est pater, & ipse in patre, inquãtum est una natura amborum sicut una operatio. Qui ergo magis diligit, uel credit, amplius cognoscit. Vide hic mirabilem Iudæorum insaniam. Ipsi uolebant scire si esset Christus: & quia uerbis & operibus hoc probabat, eum lapidare uolebant. Ipsi verò nec verbis, nec operibus inducebantur ad credẽdum, sed tãquam obstinati, *quærebant* studiosè, *eum apprehendere*, non bona apprehensione, scilicet ad credendum & intelligendum: sed mala, scilicet ad sæuiẽdum & occidendum. Tu apprehendas ut habeas, illi apprehendere uolebant ut non haberent. *Et exiuit de manibus eorum*, uirtute diuina transiens per ipsos, sicut alias fecerat: ut ostenderet se non posse detineri: nisi quando uellet: & ut daret nobis exemplum declinandi malorum sæuitiam, quando sine fidei periculo fieri potest. Non enim apprehenderũt: quia manus fidei non habuerunt. Et relicta Iudæa, propter incredulitatem eorum, *abijt iterum trans Iordanem, in locum ubi Ioannes primum baptizauerat: & ibi*, ad tempus cum discipulis suis, *manebat*, ut populi uenientes ad ipsum, recordarẽtur de testimonio Ioannis, & de testimonio Dei patris, & alijs ibi factis & dictis: & sic habita primorum & nouissimorum collatione, confirmarentur in fide ipsius. Conspice igitur tam eum, quàm discipulos suos mœstos recedere, & eis toto posse compatere. *Et multi uenerunt ad eum*, non tam corpore, quàm mentis deuotione, & crediderunt in ipsum, ex corde. Ecce isti apprehenderunt permanentem, ut haberent: sed iniqui Iudæi apprehendere uoluerunt descendentem, ut non haberent. Mysticè autem secundum Theophilum, recedẽs ab Hierosolymis Dominus, hoc est, à plebe Iudaica, ad loca fontes habentia se transfert: id est, ad Ecclesiam ex gentibus, quæ habet fontem baptismi, per quem multi ad Christum accedunt, quasi transeuntes Iordanem. Sciendum est hic, quòd mali Iudæi sunt non solum illi qui literæ legis & circuncisioni carnis innitentes Christum blasphemãt, sicut isti de quibus hic dicitur: sed etiam omnes mali Christiani, qui solo nomine Christiani sunt: & solum nomen habent Christi, à quo appellantur Christiani: qui uerbis confitentur Christum, factis autem negant: de quibus etiam uerificatur quod hic dicitur: *quia sustulerũt lapides, ut lapidarent Iesum.* Vnde Ambrosius. Quod fecerunt tunc Iudæi persequentes: hoc uerè faciunt hodie mali Christiani malè uiuentes: Christum enim lapidant & occidunt. Quid est Christus? Veritas, pax, & iustitia. Qui ergo pro falsitate ueritatem derelinquunt, pro discordia odiunt unitatem & pacem, pro temporali precio relinquunt iustitiam: nil aliud facere uidẽtur quàm lapidare, crucifigere, & occidere Christũ: quia ipsius dona extinguunt in seipsis. Hæc Ambrosius. Et tales sunt in triplici genere. Quidam enim lapidant Iesum corde, quidam ore, & quidam manu. Primi sunt, corda sua prauis cogitationibus, & malis uoluntatibus indurantes: secundi sunt, uerba blasphemiæ in Deum & sanctos proferentes: uel præceptis maiorum & prælatis suis recalcitrãtes: tertij sunt, per oppressionem uiolentiæ proximos lædentes. Primi ergo lapidant Dominum Iesum: quælibet enim mala cogitatio, & mala uoluntas, est unus lapis qui iacitur contra eum. Vnde Beda: Quotquot malas cogitationes quis assumit, quasi tot lapides in Christũ mittit. Et ideo beatus Ambrosius nos admonet dicens: Videte fratres ne per opera, uel cogitationes malas, lapidetis Iesum. Sed dices, quomodo tã graue iudicatur peccatum cogitationis, si ad opus non procedit? Ad hoc dicendũ, quod totã ratio peccati est in corde: actus autẽ exterior non aggrauat peccatũ, nisi extensiuè. Et quia Christus habet domicilium suum in corde, dicente Apostolo: Vos estis tẽplum Dei uiui: hinc est quòd sicut Christus inuitatur ad templum suum, per cogitationes & uoluntates bonas: ita expellitur per malas. Et secundum hoc quælibet mala uoluntas, est quasi lapis quo Dominus Iesus lapidatur, & expellitur de templo suo. O quàm detestabile est Dominum domus lapidare, & eijcere de hospitio suo? Nam sicut dicit Apostolus: Quis cõsensus templi Dei, cum idolis? Quid autem aliud sunt cogitationes quas quis format in corde quasi quandam imaginationem contra honorem Dei, nisi quædam idola: Et cum talibus idolis, Christus in eodem templo habitare dedignatur. Vnde ad conseruandam Christi præsentiam in templo suo, hortatur nos Apostolus Petrus: Dominum, inquit, Iesum sanctificate in cordibus uestris. Ille Dominum Ie-

Iudæi mali qui dicãtur. — *Titum 1.* — *Lapidãtes Christum triplices.* — *Beda in c. 10. Ioãnis.* — *1. Cor. 6.* — *Ibidem.* — *1. Pet. 3.*

fum in corde suo sanctificat: qui nihil nisi quod sanctú & Deo placitum est, in corde uersat. Secundò lapidant Dominum Iesum multipliciter, secundum quòd blasphemia in Deum multis modis committitur. Primò enim committitur, quádo Deo negatur quod sibi conuenit: sicut qui negaret in Deo omnipotentiam, & omnem scientiam, uel prouidentiam. Et ad hanc speciem blasphemiæ pertinent illi qui in aduersis successibus dicunt in animo suo, uerè Deus non curat res humanas, uel similia: de quibus dicit Augu. Item illi de quibus dicit Bern. qui nellent Deum peccata sua uel uindicare non posse, aut nolle, aut ea nescire. Vult ergo eum non esse Deum, qui quantum in ipso est vult eum aut impotentem, aut iniustum, aut insipientem esse. Crudelis planè, & omnino extranea malitia: quæ Dei potentiam, iustitiam, sapientiam perire desiderat. Qui autem uult Deum esse iniustum, uult Deum non esse Deum: & qui Deum desiderat non esse, nonne quantum in se est Deum lapidat & occidit? Hæc Bernardus. Secundo modo, blasphemia in Deum committitur quando Deo attribuitur quod sibi non conuenit: sicut illi qui dicunt Deum esse authorem peccati. Ad quam speciem blasphemiæ pertinent illi qui peccata sua in Deum retorquent, dicentes: Deus sic uoluit ut adulterarer, furarer, uel occiderem, & ut sic confunderer & turbarer: & ita omnia fato ascribunt. Ad hanc etiã pertinẽt lusores, qui cum non ad uotum prosperantur Deo maledicunt, & conuitia in sanctos proferũt. Similiter & illi qui iurant per Deum uerbis execrabilibus & uituperosis: scilicet per nares Dei, per iecur Dei, uel per brachia Dei, & similia quæ sunt execrabilia auditui. Tertio modo, blasphemia in Deum cõmittitur, quando illud quod Dei est aliquis sibi uel alteri creaturæ attribuit: sicut illi qui sibi diuinum honorem usurpare præsumpserunt, vt Simon Magus & omnes idololatræ. Et ad istam speciem pertinẽt ambitiosi, ac superbi, & uanè gloriosi: qui sibi gloriam attribuunt, quasi eã ex seipsis & meritis suis habeant, cùm tamen gloria sit Dei propria. Item ad hanc partem pertinent iracundi, qui sibi usurpant uindictam quæ propria est Dei. Similiter & illi temerarij, qui præsumunt & uolunt de aliorum cordibus iudicare, cùm hoc sit proprium Dei tantum. Præter hæc est & aliud blasphemiæ genus, quod committitur in sanctos regnantes cum Christo, & in quibus regnat Christus. Vnde in eis Christus laudatur, ac etiam blasphematur: & in prælatos qui seruiunt Deo in subditis, & uice Dei supra subditos positi sunt: ac per hoc in eis Deus honoratur, ac etiam blasphematur. Tertij similiter lapidant Dominum Iesum, sicut Iudæi lapidauerunt Stephanum: sic enim mali Christiani spiritualiter nunc lapidant Stephanum, imò ipsum Christum, quando ui opprimunt & affligunt proximum. Lapis enim dicitur à lædendo: & ideo cùm proximus qui est membrum Christi læditur, ipse Christus in membro suo lapidatur. Sed sæpe tristitia taliter oppressorum conuertitur eis in gaudium, sicut lapides quos mittebant Iudæi contra Stephanum ad afflictionem carnis, dulces illi fuerunt ex gaudio mentis, & conuertebantur in lapides preciosos ad coronam capitis: quia posuit Deus in capite eius coronam de lapide precioso, & cætera. Posset etiam dici, quòd uniuersaliter homo Christianus in omni peccato mortali lapidat Christum. Vnde Ambrosius. O quàm pauci sunt in tanta multitudine Christianorum, qui Iesum non persequantur & lapident & occidant. Huiusmodi ẽt lapidatio sic declaratur. Cùm enim Christus sit aduocatus noster, & propitiatio pro peccatis nostris, qui interpellat pro nobis apud patrem: idcirco ipse de peccatis dolet & luget, sicut econuerso de nostra conuersione gaudet. Quotienscunque enim peccamus, Christum contristamus & lædimus, ac per hoc eum quodammodo lapidamus. Et intelligenda sunt hæc sanè, non quòd Christus in corpore suo iam glorioso lædatur sensibiliter, cùm corpus illud sit impassibile: uel quòd in ipsum cadant passiones animæ, uel partem sensitiuam, & quasi sic peccatis nostris lapidetur. Sed huiusmodi lapidatio est metaphorica, sicut & crucifixio: quemadmodum dicit Apostolus de quibusdam baptizatis & prolapsis, rursum crucifigentes in semetipsis filium Dei. Vbi glosa: Non quòd crucifigant filium Dei, sed quia similes sunt crucifixoribus: crucifigunt autem in semetipsis, id est, quantum in ipsis est. Sic in proposito quando mortaliter peccamus, Christum lapidamus & lædimus & contristamus: quia quantum in nobis est, cum gaudio quod ipse de nobis expectat priuamus. In quo etiam sensu loquitur Bernardus in persona Christi sic alloquens peccatorem. Nonne propter te vulneratus sum? Nunquid non pro iniquitate tua afflictus sum? ut quid addis afflictionem afflicto? Magis aggrauant me vulnera tui peccati, quàm vulnera corporis mei. Hæc Bernardus. Sed uæ omnibus istis Dominum Iesum lapidantibus: quia abscondit notitiam suam talibus, exit de templo cordium eorum, & manifestat se amatoribus suis, & habitat in illis.

Blasphemiarum species.

August. in psal. 31.

Bernard. in Cant.

Lapidãtes opere.

Lapis unde dicitur.

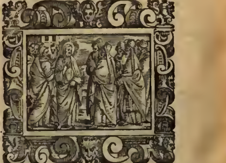
Psal. 20.

Heb. 6.

ORATIO.

DOMINE *Iesu Christe, fac me encænia & innouationes in templo cordis mei spiritualiter celebrare: semper meipsum renouando, & ascensiones in corde meo disponendo. Da mihi bona opera facere, quæ testimonium perhibeant de me: ac uocem tuam audire credendo corde, & obediendo opere: teque per imitationem bonorum operum sequi, & inter oues tuas à te misericorditer cognosci. Custodi etiam me Domine, ne unquam malis cogitationibus & uoluntatibus, aut locutionibus uel operibus, quasi lapidibus te à me expellam: sed semper te per gratiam in me habitare sentiam. Amen.*

De traditionibus Pharisæorum, etiam contra Dei mandatum. Cap. LXXXVIII.

Matt. 15. & Marci 7.

QVIA verò scribæ qui putabant se habere perfectionẽ scientiæ, & Pharisæi qui simulabãt se habere perfectionem uitæ, Dominum Iesum in templo reprehendere non potuerunt: uenientes ab Hierosolymis in Galilæam eum insequuntur. In quo nimia apparet malitia eorũ: quia descendẽtes ab Hierusalẽ ciuitate sancta, relinquẽtes templum sequebantur eũ: & quia seniores populi & legisdoctores erant, & nõ ad sciendum, sed ad reprehendeudum Dominũ uenerant, obseruando & insidiando ut eum caperẽt in sermoue uel facto. Vude ut saltem ex discipulis magistrum tanquam contemptorem doctrinæ seniorũ arguant, & sic eum populo odiosum reddant: uidentes discipulos eius communia gentilibus non lotis manibus manducare: quia Iudæi communia Gentilibus immunda reputabant: ei dicebant: *Quare discipuli tui transgrediuntur traditiones seniorum? Non enim lauant manus, cùm panem manducant:* Vbi Beda: Spiritualia enim Propbetarum uerba carnaliter accipientes, quæ illi de cordis & operis castigatione præcipiebant dicentes: lauamini, mundi estote: & mundamini qui fertis uasa Domini. isti de solo corpore lauando seruabant. Superstitiosa ergo hominum traditio ob manducandum panem præcipit crebrius lauare: sed necessarium est eos qui panem de cœlo descendẽtem participare desiderant, crebro eleemosynis, lachrymis, & alijs iustitiæ fructibus sua opera purgare. Hæc Beda. Isti gerunt typũ eorum qui plus zelant transgresiiouem humanarum traditionum quàm diuinorum præceptorum, plus decretalium q̃ Euangeliorum, plus consuetudinũ q̃ utilitatum. Per istos ẽt multum sollicitos de mũditia exteriori & modicum de interiori, signantur bypocritæ & simulau, arguẽtes alios de leuibus, cùm tamen sint infecti grauibus: uidentes festucam in alterius ocnlo, & non trabem in suo. His quoque similes sunt multi, qui uolunt habere exteriora pulchra, interiora autem habent fœtida. Discipuli autem Domini instructi ea quæ uirtuti tantũ sunt operari, nou lotis manibus manducabãt: quia hoc uon pertinere ad ueritatem uitæ intelligebant. Vnde Chrysostomus: Ideo autem discipuli nõ lotis manibus mauducabant: quia iam superflua despiciebant, ea solum quæ sunt necessaria attẽdentes, & neque lauari neque nou lauari pro lege habentes: sed ut coutingebat alterutrum facientes. Qui enim & ipsum necessarium cibum contemnebant, qualiter circa hoc studium haberent? Et quia hæc traditio, scilicet iubere manus lauari, nou erat coutraria legi: ideo Dominus aliam traditiouem legi contrariã du citiu medium, & quasi clauum clauo retundẽs dicit eos deficere: quia faciebant transgredi mandatũ Domini propter mandatum bominum, quod non erat faciendum: quia secundum Bernar. nihil placet Deo quodcunque ei obtuleris, neglecto eo quod teneris. Vude, *respondens ait illis, quare & uos transgredimini mandatum Dei, propter traditionem uestram?* quasi diceret secuudum glosam: Si uos cõtemnitis mandata Dei pro traditionibus hominum, quare arguitis discipulos meos, qui mandata hominum dimittunt vt præcepta Dei custodiam? Et Dominus quidem uon reprrhendit munditiam corporalem: sed hoc reprehendit, quòd relicta munditia interiori putabant sufficere tantum exteriorem. Deinde boc quod dixit, probando subdit: *Nam Deus dixit, honora.* scilicet necessaria dando, & reuerentiam exhibendo: nam bonor iste non solum intelligitur reuerentia, sed etiam

Luca 6.

Beda in c. 7. Marci. Esaię 1. Eiusdẽ 52.

Chrysosto. hom. 52. in Matthæũ.

Bernardus de præcepto & dispen.

Honoratio parentum.

necessariorũ administratio, *patrem & matrem*, in quibus ẽt proximus qlibet intelligitur: sed illi noĩantur quibus obligamur. *Et qui maledixerit patri, uel matri,* non tam uerbo uel signo, quàm facto, *morte moriatur.* Dominus enim imbecillitati & penuriæ parentũ consulens, hoc per Moysen præcepit: & ideo uæ illis qui parentes debiles uel pauperes cõtemnunt, & debitis obsequijs, scilicet reuerentia & necessariorum, exhibitione defraudant. Hanc autem legem Pharisæi cupidi per suam doctrinam falsam subuertẽtes vt suæ auaritiæ consulerent, & sub nomine pietatis impietatem inducerent: docebant filios parentum, & dicebant ꝙ melius erat bona parentibus administrando Deo fauere & offerre: tum quia est pater principalis & spiritualis, tum quia licet per talem oblatiouem parentes sustinerent detrimentum corporale, consequebantur tamen bonum spirituale, inquãtum illud quod erat in eorum uecessitatem cõuertendũ, Deo offerebatur: ut ita parentibus suis ab eis necessaria exigentibus ea uegare possent, & ditiores frequẽtius offerrent: ex quo parentes egeni fiebant, & oblatio filiorum sub prætextu religionis in lucra sacerdotum cedebat. Vnde instruebant filios q̃d egenis parentibus responderent & hoc est quod saluator dicit: *Vos autem*, scilicet aduersatiuè, *dicitis*, id est, in traditione uestra alios instruitis falsò, scilicet exponendo mandatum Dei pro lucro uestro, *quicunque dixerit*, id est dicere poterit, *patri uel matri*, ò pater & mater qui indiges & petis muuus à me, *munus quodcunque est ex me*, id est, ex mea deuotioue Deo scilicet consecratum & oblatum, *tibi proderit.* scilicet ad utilitatem animæ, magis quàm si darem tibi quia tunc prodesset soli corpori. Vel potest legi interrogatiue sic, *munus quodcunque est ex me*, id est, ex meis rebus iam deuotum Deo, *tibi proderit?* quasi dicat: Quod uoui Deo uis tuis usibus applicare, & tibi prodesse? absit, quia sacrilegium faceres si acciperes. Sic dicebant parentibus: ut illi timentes accipere quod Deo uidebant mancipatum, & sacrilegij crimen iucurrere, inopem magis uellent uitam ducere quàm de sacramentis comedere. Et est hic constructio defectiua. unde est sensus. *Quicunque dixerit*, &c. licite, & bene potest dicere illud, & implet præceptum diuinum & legem, & est dignus uita æterna & regno cœlorum. quod tamen est falsum: quia secundum ueritatem est transgressor præcepti & hoc est quod subditur, *&*, sic p uestras suasioues filius postea, *non honorificabit patrem suum & matrem.* illud quod erat sibi debitum subtrahendo, *&*, ita ꝙ, *irritum fecistis mandatum Dei* de parentibus honorandis & sustentandis, *propter traditionem uestram*, quæ uestræ seruit auaritiæ: quasi diceret mandatum pietatis deseritis propter cupiditatem impietatis. Sed uide ne hac authoritate (ut plurimi faciuut) abutaris, supra modum de rebus Ecclesiæ & pauperum erogaus pareutibus. Ad maiorem autem intellectum est considerandum, quòd pater per se tenetur filijs prouidere: quia est causa eorum quantum ad esse, & ideo debet eis uutrimentum & documentum. Filius autem tenetur prouidere parentibus de uecessarijs per accidens: scilicet si illi indigeant, & ipse sit potens. Et ideo si pater iam necesitatem incurreret: bona de quibus filius potest ei administrare, iam sibi debita sunt. De alieno autem nullus potest Deo facere sacrificium, & ideo talia offerre nou est licitum: quia hoc est transgredi præceptum de honore parentum. Secus autem si filius bona sua uouisset ante-

Parentum sustẽtatio.

quam parentes in necessitate positi essent: quia tunc non esset licitum de eis prouidere parentibus. Deinde redarguens eos de sanctitatis simulatione subdit, *hypocritæ, bene prophetizauit de uobis Esaias dicens. populus hic labijs me honorat. cor autẽ eorum longè est à me*: quia ostendebaur sanctitatem in uerbis & exteriori conuersatione, cùm tamen corrupti essent mala intentione. Hoc potest dici de illis qui bene docent, & malè uiuunt: labijs enim & non corde Deũ honorare, est bene loqui, & malè uiuere. *Sine causa*, & frustra, *colunt me*, non habentes fructum inde: sicut enim medicina dicitur frustra, & sine causa propinari, quæ non confert sanitatem: sic cultus diuinus qui non ducit ad fœlicitatem: *docentes doctrinas & mandata hominum*, & per hæc transgredi Dei mandatum propter auaritiam & lucrum. Et confutatis superbis & superstitiosis, Scribis & Pharisæis q ad partem uidentur sibi prędicta contra discipulos dixisse: conuertit se ad turbam humilem & simplicem, uolẽs eos à falsa doctrina Pharisæorum reuocare: & conuocatis eis dixit: *Audite* exterins aure corporis, *& intelligite* interius aure mentis: audite uocem, & intelligite uirtutem. *Non quod intrat in os*, corporis, scilicet cibus corporalis, *coinquinat hominem*, spiritualiter: scilicet in anima & apud Deum, nisi inquantum per delectationem malè afficitur quis ad cibũ, uel alias esset sibi prohibitum: quia non intrat in cor eius, hoc est in animam, quæ causa est omnis immũditia spiritualis. Vnde corporales sordes non coinquinant spiritualiter, & ideo non est curandũ utrum lotis, uel non lotis manibus corporalis accipiatur cibus: *sed quod procedit ex ore*, cordis: & ab interiori radice uoluntatis, *hoc coinquinat hominem*. scilicet uerba malæ cogitationis, quæ sunt malitiæ interioris significatiua: quia ex cibo secundum se non est culpa, sed ex his quæ procedunt ex ore cordis & corporis: & ideo os ipsum est diligenter custodiendũ. Et quia non sufficit custodia humana, petẽda est custodia diuina: sicut petebat Propheta dicens: Pone Domine custodiam ori meo. *Tunc*, scilicet, quando audierũt illorum religione euacuari, *accesserunt discipuli*, simplicitate moti & dixerunt ei: Scis quia Pharisæi, quorum magna est religio in cibis, audito hoc uerbo, qđ scilicet euacuat discretionem ciborum, & traditionẽ seniorum: scandalizati sunt: id est indignati, uel offensi. Istud non erat scandalum actiuum, quia neque ex facto, neque ex dicto minus recto: sed potius passiuum, quia audito uerbo ueritatis, pietatis, & æquitatis scandalizati sunt: quia oculis ægris odiosa est lux, Vnde non dicunt, tu scãdalizasti, sed scãdalizati sunt. Et propter tale scandalum aliorum ueritas uitæ iustitiæ, & doctrinæ non est dimittenda: quia procedit ex ipsius scandalizati malitia. Vnde Gregorius Si de ueritate scandalum oritur rectius oriri permittitur quàm quòd ueritas relinquatur. *Et Dominus respondens ait: Omnis plantatio*, traditionum humanarum, id est doctrina ab homine inuenta, quæ lege Dei nõ est consona, *quam non plantauit pater meus cœlestis*, imò consuluit tepiditas carnalis, *eradicabitur*, cum plantatoribus suis: & hoc à fundamento Christo, per reprobationem: à fidelibus, per separationem: à terra uiuentium, per priuationem: quia non habet firmum fundamentum & radicem. *Sinite illos*, in præcipitium damnationis ire, & doctrinam illorum euitate: *Cæci sunt*, in se carentes uero intellectu legis, *& duces cæcorum*, in regimine aliorum: quia alios suo errore excæcant, & eos ad præcipitium ducunt. *Cæcus autem*, ut prælatus, *si cæco*, ut subdito, *ducatum præstet: ambo in foueam cadunt*, sicut obliquitas lineæ, procedit ex obliquitate regulæ. Vnde Gregorius: Cùm pastor per abrupta uitiorum graditur, consequens est ut grex in præcipitium ducatur. Et Bernardus. Ridiculosa res est, imò magis periculosa, speculator cæcus, doctor inscius, pcursor claudus, prælatus negligens, præco mutus. Sed heu quia sicut claudi uolunt præire, ita fatui præesse. Deinde Petro exigente exposuit discipulis parabolam prædictam. Quia *omne quod in os intrat*, id est, aliqua pars de omni quod intrat in os, *in secessum* per euacuationem tã quam superfluum, *emittitur*, & aliud tanquã necessarium retinetur, & neutrum istorum coinquinat hominem spiritualiter. & iste modus loquendi frequẽs est in scriptura, ut Michæa: Omnes sanguini insidiantur: id est, de omnibus multi: & similia. *Quæ autem procedunt de ore, intus nascuntur, & de corde exeunt*, id est, de cordis immunditia, sicut fumus de igne, & fœtor de latrina: *& ea hominem*, iam inquinatum cogitatione praua: *coinquinant*, id est simul & magis inquinant locutione sordida: quia sunt conceptus mentis, & malæ cogitationis significatiua. Ex cogitationibus enim malis proueniunt & mala uerba, & mala facta: & in actu interiori principaliter est culpa, cuius ea quæ extrà apparent sunt testimonia. Vnde subiungit: *De corde enim*, in quo est sedes animæ, & de libero arbitrio, *exeunt cogitationes malæ*: sicut principia malitiæ: & ex cogitationib. malis mali actus, & uerba procedũt ulterius, s. *homicidia, adulteria, fornicationes furta, falsa testimonia, blasphemia, auaritia*, inquantum aliqua iniustè detinentur, *nequitia*, cùm malum affectamus, & implere non possumus: *dolus*, qui consistit in deceptione proximi: *impudicitia*, in cogitationibus, in uerbis, in aspectu, in tactu, & quantum ad quamlibet corruptionem mentis & corporis: *oculus malus*, id est odium & adulatio: nam qui odit, oculum inuidum & malum habet ad eum quem odit: & adulator non recto oculo uidens quæ sunt proximi, ad malum ipsum deducit: superbia, in uerbis, factis, uel signis: stultitia cũ scit malũ, & non cauet: uel stultitia est cũ nõ rectè sentitur de Deo: cõtrariatur. n. sapientiæ, quæ est diuinarum rerum cognitio. Omnia hæc mala, & huiusmodi transgressiones præceptorũ Dei, in corde generantur, & abintus à corrupta uolũtate procedunt, ac spiritualiter hominẽ coinquinãt: i. immundum, & impurũ reddunt. Hoc. n. in culpã homini imputatur, quod in sua potestate existit: talia autem sunt quæ procedunt ab interiori uoluntate, per quam homo est actuum suorum Dñs: & ideo causa immunditiæ spiritualis non est nisi mala uoluntas. Igitur Scribarum & Pharisæorum uerba maledicta, quæ ex iniqua uoluntate contra Christum & discipulos eius procedunt, illa eos coinquinant. Nõ lotis autem manibus manducare, & huiusmodi transgressiones superstitiosarum traditionum, non coinquinant hominẽ immunditia spirituali, nec faciunt impurum: quasi diceret, Ex quo nullus cibus coinquinant spiritualiter hominem: ergo à minori non lotis manibus manducare non coinquinat eum: & sic ostendit quòd spiritualia literaliter intelligi non debent. Vnde quando præcipitur in scriptura lotio absolutè, magis de spirituali quàm de corporali intelligendum est lotione. Sed ut dicit Chrysostomus. Videmus multos ut intrant Ecclesiam lauantes manus & os: qualiter autem mundam offerant animam, curam nullam facientes. Marcus pro non lotis ponit

Margin notes: Esaia 29. — Intrant per os, nõ coinquinat. — Psal. 140. — Gregorius hom. 7. in Ezechiele. — Gregorius 2. parte pastoral. — Abusiones. — Micha. 7. — Odium. — Peccata in corde generantur.

Communis p immũdo.

ponit cõmmunibus:& pro coinquinat, ponit cõmunicat, iuxta Hebræorũ idioma, qui commune immũdum dicebant. Iudæi enim partẽ se Dei esse iactitantes, cõmunes cibos uocant quibus omnes utũtur homines: quos ideo quia in lege probibiti erant, immũdos iudicabant. Commune ergo quod cæteris hominibus patet, & quasi de parte Dei non est immundũ appellant. Ex eo autem ꝙ dictũ est, de corde exeunt cogitaoones malę, &c. colligitur ꝙ etsi diabolus quãdoq; immittit homini cogitationẽ mali, cogitationẽ tamen malam non potest immittere: quæ mala fit tãtum per consensum qui est in corde. Vnde quando dr̃ cũ misisset diabolus in cor Iudæ: & in Psalmista: *Immissiones per Angelos malos*: immissio accipitur ꝓ suggestione: aliter enim nõ potest illabi animæ. Vbi Hiero. Ex hac sententia arguendi sunt, qui cogitationes à diabolo immitti putant: & nõ ex propria nasci noluntate. Diabolus adiutor & incensor malarũ cogitationum esse potest, author esse non potest. Si autem semper insidijs positos leuem cogitationum nostrarum scintillam suis fomitibus inflammat, non debemus opinari cum cordis quoq; occulta rimari: sed ex corporis habitu & gestibus æstimare, quid uersemus intrinsecus. Verbi gratia, si pulchram mulierem nos crebrò uiderit aspicere: intelligit cor amoris iaculo vulneratum. Vnde & August. Internas animæ cogitationes diabolum non uidere certi sumus: sed motibus eas corporis & affectionum indicijs, ab illo colligi experimento didicimus. Secreta autem cordis solus nouit ille ad quem dicitur: *Tu solus nosti corda filiorum hominum*. Hæc Augu. Solet quippe diabolus antequam ueniat præmittere sui aduentus præcursorẽ, s. mali cogitationem: quam si quis in corde susceptã nutrierit, diabolus in corde suo habitaculum præparauit. Et quamuis diabolus quandoque sit adiutor, & occasio malarum cogitaoonum, non tamen omnium: quia quandoque procedunt ex nobis tantum. Vnde August. Nõ omnes malę cogitationes nostrę, à diaboli instinctu excitantur: sed aliquotiens ex nostri arbitrij motu emergunt, bonæ autem cogitationes semper à Deo sunt. Qualiter aũt cogitationibus malis resistendũ sit docet Anselmus dicens: Quomodo autem prauam uoluntatem, aut malam cogitationem à uobis excludatis, hoc paruum consiliũ quod uobis do, intelligite & tenete: nolite litigare cũ peruersis cogitationibus, uel peruersa nolũtate: sed cũ uobis infestæ sunt, aliqua utili cogitatione & noluntate mentem uestram donec illæ euanescant fortiter occupate. Nunquam enim expellitur cogitatio uel uoluntas, nisi alia cogitatione uel uoluntate, quæ nõ concordat illi. Sic ergo uos habete ad inutiles cogitationes: ut toto nisu intendendo ad utiles mẽs uestra dedignetur eas saltem recordari, uel aspicere. Cùm autem vultis orare, aut in aliquam bonam meditationem intendere, si uobis tunc importunæ sunt cogitationes quas non debetis suscipere, nunquam propter illarum importunitatem bonũ quod incepistis uelitis dimittere: ne instigator earum diabolus gaudeat, quia vos ab incepto facit deficere: sed eo quẽ dixi modo illas contemnendo eas superare: neque doleatis, nec tristemini de illarum infestatione, quamdiu illas, sicut dixi, cõtemnendo nullum eis assensum præbetis, ne occasione tristitiæ iterum redeant ad memoriam, ut suam importunitatẽ resuscitent. Hanc enim habet mens hominis cõsuetudinem: & hoc unde delectatur aut contristatur sæpius ad memoriã redeat, quam hoc quod negligendũ sentit aut cogitat. Similiter se debet habere persona in sancto proposito, studiosa in quolibet motu indecenti corpore uel anima sicuti est stimulus carnis, iræ, inuidiæ, uel inanis gloriæ. Tunc enim facillimè extinguuntur, cùm & illos uelle sentire, aut de illis cogitare, uel quid eorũ suasione facere dedignamur: neq; timeatis ꝙ huiusmodi motus, uel cogitationes uobis ad peccatum imputentur, si nullatenus uoluntas uestra se illis associat: quoniam nihil damnationis est his qui sunt in Christo Iesu, qui non secundum carnem ambulãt. Secundum carnem enim ambulare, est carnis uoluntati cõcordare. Carnem autem uocat Apostolus omnem uitiosum motum in anima, vel in corpore, cùm dicit: *Caro concupiscit aduc. sus spiritum, & spiritus aduersus carnem*. Facilè quippe huiusmodi suggestiones extinguimus, si principium earum secundum prædictum consilium cõterimus: difficilè uerò postquam caput earum, intra mentem admittimus. Hæc Ansel. Vnde & Hier. Ad peccatũ quod opere perpetratur nũquã peruenies, si incendia uitiorum statim in mente iugulabis: & paruulos Babylonis ad petram allides: in qua serpentis uestigia nõ reperiuntur: & tandẽ Deo promittis si mei non fuerint dominati, tunc immaculatus ero. Hæc Hiero. Ad uitandum ẽt cogitationes malas, multum habere ualet cor unitum cum Deo: quia hoc ipse à nobis pręcipuè requirit. Vnde Hugo. In omni creatura quæ sub cęlo uanitatibus humanis occupatur, nihil humano corde sublimius, nil nobilius, nihilq; Deo similius reperitur: quare nihil aliud quærit à te nisi cor tuum. Et uniuersaliter in omni tẽtatione remedium salubre est Deo inhærere. Vnde Augu. Cùm inhæsero tibi exonero me, & omnino nusquam erit mihi labor & dolor. Moraliter autem in hoc euangelio ponit Dñs quædam ad increpationem pharisæorum, quædam ad instructionem discipulorum. Increpat uerò Pharisæos, de tribus principaliter. Primò, de impietate, cũ dicitur: *quare & uos transgredimini*. Secundò, de simulaoone, cùm subditur: *hypocritæ, bene prophetauit de uobis Esaias*. Tertiò de superstitione, cùm subiungitur: *& conuocatis turbis*. In primò suggillantur tyranni, qui mala statuta faciunt. In secũdò falsi fratres, qui simulant exterius quod intus non sunt. In tertiò hæretici, qui prohibẽt homines à cibis quos Deus creauit, & non abstinẽt à falsis Doctrinis, quibus se & alios corrumpunt. Circa secundum ponit triplicem instructionem: unam in destructionem gulositatis, cùm dicit, *omne quod in os intrat*: aliam in refrenationem oris, cùm subdit, *quæ autem procedunt de ore*. Tertiam in custodiam cordis, cùm subiungit: *de corde enim exeunt, &c.*

Cogitatio mali. Cogitatio mala.

Psal. 77.

Hieronym. in cap. 15. Matthęi.

Augustin. de ecclesiasticis dogmatibus cap. 81.

3 Reg. 8.

Augustin. ibidẽ. c. 82.

Cogitationes unde.

Cogitationibus malis resistendum qd.

Princip. obsta.

Ambulare secundum carnem. Caro. Gala. 5.

Psal. 18.

Augustin. in soliloq.

ORATIO.

Domine Iesu Christe, da mihi sic mandata Dei sine transgressione seruare, ut ea omnibus & singulis præferam: & ab eis quacunque occasione non recedam: da etiam mihi in omni quod in os corporis intrat, gulositati resistere, ac interiori cordis munditiæ præcipuè intendere: & os cordis ac corporis diligenter custodire. Et quia non sufficit custodia humana nisi assit diuina, ideo te Domine suppliciter peto: pone tu custodiam ipsi utrique ori meo, ne aliquid in illud intret uel inde procedat, quod me spiritualiter in anima et apud te maculare ualeat.

De muliere Chananaa, & eius filia.
Cap. LXXXIX.

ET relictis Scribis ac Pharisæis calumniatoribus, propter ingratitudinem eorum *egressus inde* Iesus, scilicet à partibus Iudæorum, abijt & *secessit in partes Tyri, & Sidonis*, ut Tyrios Sidoniosque curaret, & gentibus benefaceret. Tyrus enim & Sidon urbes fuerunt Chananæorum, & gentilium, sitæ tamen in terra promissionis prope montem Libani in corde maris: quia filij Israel non potuerunt totaliter expellere, & exterminare gentiles de terra promissionis. Et cum ingressus esset quandam domum causa quietis ex labore uiæ, accessit ad eum, *mulier*, Gentilis nó edocta per Prophetas & legem, *Chananæa* natione, Syrophenissa genere: quia Chananæi quandoq; Syriam & Phœnicem tenebant, vt dicatur Syrophenissa; quia à Syris & Phenicibus descenderat. Syria quippe est nomen generale prouinciæ, Phœnis nomen cuiusdam specialis contratæ, in illa prouinciæ sitæ: & ideo componitur Syrophenissa, id est de tali contrata oriunda, à finibus illis egressa, non solum à ciuitatibus pro peccatorum dimissione: sed à finibus per elongationem, & occasionum uitationem: quia istud in finibus gestum est gentilium ubi mulier sequebatur Iesum. *Mulier à finibus illis*, scilicet gentilium & peccatorum *egressa*, significat animam peccatricem, à finibus peccatorum per pœnitentiam se auertentem. Non enim sufficit homini à peccatis se auertere, nisi etiam exeat à finibus peccatorum, qui sunt occasiones peccandi & causæ. Vnde Aug. Fines peccatorum exire, est causas peccatorũ excindere, & eorũ suggestionibus aditũ nõ indulgere. Vbi notandũ, ꝙ quando suprà dixit dominus: *In uiam gentium ne abieritis*, scilicet ad prædicandum: istud uerbum, prohibet inuitationem, non receptionem si ueniret: unde Dominus mulierem exterius non inuitauit: sed uenientem recepit, & hoc significatur in aduentu Magorum, qui à Domino sunt recepti quasi primitiæ gentium. Ista enim mulier famam & miracula Iesu audiuerat: ideo firmiter credebat ꝙ filiam suã sanare poterat. Vnde *clamauit dicens ei: Miserere mei*, quia misera sum: & in hoc quòd dicit, mei patet uehementia affectus sui: quia malum alienum, scilicet filiæ reputat suum: sic debet facere prælatus quilibet *domine* propter naturam diuinam, *fili Dauid*, propter humanam: sed simul *domine fili Dauid*, propter personam in duabus naturis unitam, quasi diceret: ex

Matt. 15.
Tyrus & Sidon.
Syrophenissa.
Matt. 10.

diuina habes potestatem, quia potens es Domine: ex humana uoluntatem, quia Dauid mansuetudinem: ex unione commisionem, quia ideo Deus factus est filius Dauid, ut nos saluet. Filium autem Dauid appellat: quia Christum promissum Iudæis descendere de genere Dauid audiuerat. Magna fides Chananææ hic notatur: quia uerum Deum, & uerum hominem Iesum confitetur: Deum credit ubi Dominum uocat, hominem credit ubi filium Dauid dicit. Nihil ex merito postulat, sed solum Dei misericordiam efflagitat dicens: *miserere*, quasi diceret: non allego meritum, non peto iudicium, non obliuiscor defectum: sed postulo beneficiũ, & ideo, *miserere mei*. Vnde Chrysostomus: Miserere mei Domine fili Dauid. O præclara confessio. Euangelista fit mulier, deitatem eius, & dispensationem annuncians: confitetur enim & damnationem, & incarnationem eius: miserere mei. Vides philosophiã mulieris dicentis, miserere mei. Non, inquit, habeo conscientiam bonorum operum: nec rectæ uitæ fiduciam. Ad misericordiam confugio, ubi cessat iudicium: ad misericordiam confugio, ubi ineffabilis salus est: miserere mei. Modicus sermo, sed immensum benignitatis continet pelagus: ubi enim misericordia postulatur, ibi uniuersa comprehensa sunt bona. Hæc Chrysostomus. Et ut magis eum ad cõpassionem moueat, totum ei dolorem enarrat dicens: *Filia mea*, non ancilla, non extranea, sed filia: quod est mihi grauius, *malè uexatur*, non quocunque dolore: sed *à dæmonio*, quod est ei periculosius. In quo uulnera medico detegit, & magnitudinem & qualitatem morbi qui premit. *Iesus autem non respondit ei uerbum*, non propter indignationem: sed ut eius constantiam probaret, & probatam manifestaret, & ut ex perseuerantia in prece ostenderetur fides eius, & deuotio dignior exauditione: & in illo silentio secundum Augustinum, Christus exiuit domum cum discipulis; quos mulier sequens in uia nihilominus instabat & perseuerabat clamans, intantũ ut & discipuli misterij ignari misericordia moti importunitate mulieris uicti rogarent pro ea dicẽtes: *Dimitte eam*: quã tenes non exaudiendo, *quia clamat post nos*, præ angustia quæ eã tenet premẽdo. Fac qđ ipsa petit, & sic recedat: moti enim erant ad hoc, uidẽtes eius fidem & deuotionem. *Iesus autem respondens ait: non sum missus nisi ad oues domus Israel*, i. ad Iudæos *qui perierunt*, scilicet per infidelitatem à Deo recedentes, ad illos potius uenire debuit quibus promissus fuit. In hoc uitat scandalum Iudæorum quantum est in se, & reddit eos inexcusabiles. Loquitur de sua missione ad prædicandum in persona propria, quia non fuit missus nisi ad Iudæos primò & personaliter: sed ex consequenti & per apostolos ad gentes, & ideo Iudæis tanquam eorum apostolus principaliter missus, in propria persona tantum prædicauit, & miracula fecit: nisi in casu ex aliqua causa speciali etiam circa alios hoc ageret: ut scilicet ecclesiam in fide gentium esse fundandam ostenderet, sicut habetur hic & supra ubi Christus prędicauit Samaritanis deuotè cum recipientibus, post mortem autem Christi prædicata est fides publicè gentilibus. *At illa* misera misericordiã sequitur, repulsa nõ erubescit, importunè clamat, saluatorem adoratione latriæ adorat, *dicens: Domine adiuua me*, se adiuuari postulat: infirmitatem enim filiæ suam reputat, & per consequens etiam sanitatem, quasi diceret: Si usque modo non fui, tamen modo uolo esse

Chananaa fides.
Confessio Chananaa
Chrysosto. ho 17. ex uarys in Mat. locis
Perseuerãtia cõmendatio.
Augustin. li. 2. de consensu Euangelist. c. 49

ouis

ouis Dei:in ſignum huius adoro te ſicut ouis paſtorem: & ideo, *Domine adiuua me*, ſicut paſtor adiuuat ouem ſuam debilem & infirmam. *Qui reſpondens ait: Non eſt bonum*, quia eſt contra ordinem iuris, & etiá naturæ, *ſumere*, & auferre, *panem*, id eſt, uerbum Dei & ſalutis, ſeu doctrinam & mirationem miraculoſam *filiorum*, id eſt, Iudæorum: quia promiſſa ſunt Iudæis, tanquam ſpiritualibus filijs propter cultum vnius Dei, *& mittere canibus*, id eſt, dare gentilibus qui ante conuerſionem dicebantur canes ratione immunditiæ, ratione idolatriæ, ratione ſæuitię in ſanctos. *At illa dixit*, ecce humilitas mulieris quæ tanto plus magnificatur, quãto maior fuit obiurgatio. quæ quanta fuit patet ex tribus: quia non filia, non pane digna, ſed potius canis eſt dicta: & ipſa conceſſit omnia. Vnde ſequitur, *etiam Domine*: quaſi diceret, uerum dicis: quia ſum canis. Canem me uocans, canis tuus eſſe uolo: ergo me canem tuum nutri: quia non poſſum relinquere menſam Domini mei. Domini canes non expellũt: & ſi expelluntur per unam portam, ipſi reuertuntur per aliam. Si ergo ſum canis non debes me expellere à te: & ſi expellis me à te, protinus redibo ad te. *Nam & catelli edunt de micis, quæ cadunt de menſa Dominorum ſuorum* quaſi diceret: Domine, non peto panem, ſed micam: quia iſtud quod peto, eſt tibi quaſi mica parua: & quia conſuetudo eſt quòd Domini dant canibus & catellis ſuis ſaltẽ micas, ergo da mihi iſtam micam quam peto: ſcilicet filiæ meæ curationem. Vel, *etiam Domine*, id eſt, bonum eſt in caſu: unde non eſt contririetas in verbo Chriſti & mulieris: quia verbum Chriſti eſt intelligendum, quod non erat regulariter & vniuerſaliter bonum cum Chriſtus eſſet apoſtolus Iudæorum, ſed uerbum mulieris intelligendum eſt in caſu, ſcilicet propter petentis deuotionem: & vt oſtenderet eccleſiæ gentium futuram fundationem, *nam & catelli edunt &c.* quaſi diceret: Si catelli aliqua modica, ſcilicet micas cadentes de cibo filijs conceſſo percipiunt: ita etiam gentiles aliqui ſaltem modicum de beneficijs Chriſti percipere debent. Vnde ſic intelligi poteſt, *nam & catelli*, id eſt, gentiles immundi & miſeri, *edunt*, id eſt, edere debent, *de micis*, id eſt, de reliquijs, *quæ cadunt de menſa Dominorum ſuorum*, id eſt: Iudæorum, quibus menſa ſcripturæ & fercula miraculorum, & alia quæ ad ſalutem noſtram pertinent poſita ſunt. quaſi diceret: debemus habere aliquam micam tuæ largitatis. Vnde & ſi non uis facere nobis ſicut Iudæis varia miracula: ſaltem unũ fac, ſana filiam meam. Nõ peto panem integrum cum filijs in menſa patris: ſed micas & reliquias ſub menſa eius cum catulis, quaſi diceret: Nõ in dignitate mea, ſed tantum in miſericordia tua confidens gratiã tuã peto. In me ſeruetur iſta ſimilitudo panis & canis, & ſi indigna ſum vt panem integrum præbeas: uel micam tribue filiam meam ſanando, quod quaſi mica reputabitur reſpectu mirabiliũ quę feciſti. Vbi Chryſo. Vide mulieris patientiam & humilitatem: Deus enim vocat Iudæos filios, & illa Dominos: nec doluit de inimicorum laudibus, nec de ſuo moleſtata eſt conuicio: imò amplius ſe humiliauit. Nam Deus gentiles vocat canes, & iſta catellos. ille panem, hæc menſam dixit. Vnde & Hiero. Mira ſub perſona mulieris chananitidis eccleſię fides, patientia, humilitas. Fides, qua credit ſanari poſſe filiam ſuam: patientia, qua totiens contempta precibus perſeuerat: humilitas, qua ſe nõ canibus ſed catulis comparat. Scio me, inquit, filiorum panem nõ mereri, nec integros capere cibos poſſe, nec ſedere ad menſam cum patre: ſed contenta ſum reliquijs catulorum, ut per humilitatem micarum ad panis integri veniam magnitudinem. Hæc Hieron. Et nota hic triplicem mulieris petitionẽ. In prima, petit liberari dicens, *miſerere mei Domine fili Dauid*. In ſecunda, petit adiuuari dicens: *Domine adiuua me*. In tertia, petit ſatiari dicens, *nam & catelli edunt &c.* In prima confitetur ſe miſeram: ideo ait, *miſerere*, in ſecũda infirmam: ideo addit, *adiuua me*, in tertia mendicam: ideo ſuperaddit, *nam & catelli &c.* quaſi diceret, & ſi à menſa, non tamen à micis excludas. Hic enim eſt ordo: primo fit homo miſer per peccatum, ſecundo impotens ad reſurgendum, & tertio medicus ad releuandum. In illis ergo petitionibus ſignificatur ordo effectuũ gratię. In prima petit gratiam remiſsionis, & hæc pertinet ad gratiam iuſtificantem. In ſecunda gratiam operationis, & hæc ad gratiam operantem. In tertia gratiam conſolationis, & hæc ad gratiam conſummantẽ. Et quia ſic prudenter habuit ſe: ideo tandem benignum audire reſponſum meruit. Tunc enim, *reſpondens Ieſus ait illi, O mulier, magna eſt fides tua*, quod patet ex uerbo & facto ſuo: quia non fuit retardata à feruore petendi, primo propter taciturnitatẽ, nec poſtea propter eius negatiuam reponſionem, nec propter illatum conuicium. Iam te non uoco canem, ſed mulierem fidelem: quia tanta eſt fides tua, quòd me ſuperauit & uicit, & ideo *fiat tibi ſicut uis*, quaſi diceret: Fides tua hoc meretur, quod patet ex facto cum ſubditur. *Et ſanata eſt filia eius ex illa hora*, ex qua ſcilicet Dominus dixit, *fiat tibi ſicut uis*. dicere enim Dei eſt facere: quia enim à feruore petitionis non refriguit, ſed perſeuerauerit, & ualde ſe humiliauit: ideo diuina pietas ſe amplius continere non potuit, quæ ſemper in orationem humilium reſpexit, & preces eorũ non deſpexit. Igitur quia magnã fidem habuit, hoc quod petijt impetrauit: imò plus obtinuit quàm poſtulauit. Nam poſtulauit filiæ ſuæ corporis ſanitatem: & non ſolum hanc ei obtinuit, ſed etiam mentis iuſtificationem & ſibiipſi plenam conuerſionem. Sæpe enim propter magnam fidem petẽtis Deus plus exaudit, & plus concedit quàm ille petit. Vnde Chryſoſt. O mulier, magna eſt fides tua: non uidiſti mortuum ſuſcitatum, nec leproſum mundatum: nec prophetas audiſti: nec legem meditata es: neque mare in diuiſionibus ſcindi uidiſti: nihil horum contemplata es, inſuper & deſpecta & contempta es à me, & non receſsiſti, ſed perſeueraſti petendo: & quia magna eſt fides tua, copioſa effuſa eſt gratia, *& ſanata eſt (inquit) filia eius ex illa hora*, non ex qua uenit mater in domum eius: ſed ex qua Domini ſermo proceſsit. Et iterum: Chananęam mulierem magno dono impletam remiſit. In hoc euidenter oſtendit, quoniam Deus etiam illa qui nobis parata non ſunt, dare poſſit, ſi vehementius poſtuletur: non eſt, inquit, bonum tollere panem filiorum & dare canibus: & tamen dedit: quia illa uehementer exegit. Iudæis uerò è regione monſtrauit, quia deſidioſis nec illa quidẽ tribuat, quæ eis fuerant præparata. Deniq; illi nihil acceperunt, imò etiam propria perdiderunt. Et ideo quia minimè quęſierunt, ne ſua quidem acceperunt: illa uerò quia uehementer incubuit uendicare, & rẽ filiorum accepit canis: tantum quippe bonum eſt fides ſedula, & deprecatio perſeuerans. Et iterum: Tu autẽ intende qualiter Apoſtolis uictis, & non perficientibus ipſa perficit: tam magnum quid eſt inſtantia orationis, etenim pro noſtris noxijs à nobis mult

magis

Miſſus ad Iudæos Chriſtus.

Chananæa humilitas ex tribus.

Chryſo. ho. 53. in Mat. Humilitas & patiẽtia Chananeæ.

Hierony. in c. 15. Mat.

Petitio triplex Chananææ.

Fides Chananææ.

Chryſoſto. hom. 17. ex uarijs in Matt. locis.

Matt. 15.

magis rogari, quàm ab alijs pro uobis. Hæc Chryso. De Sarepta ad duas leucas est Sidõ ciuitas, ante cuius portam ostenditur una capella, in loco ubi locutus est Dominus Chananææ: & deinde sanauit filiã eius in via, quæ ducit Cæsaream Philippi in Ituræam: sicut autẽ fides matris cooperatur filiæ, sic fides ecclesiæ paruulis qui baptizantur in eius fide. Vnde secundum Remigium: Datur hîc exemplum catechizandi, & baptizandi infantes: vt fideles pro suis paruulis Deo fidẽ promittãt: quatenus sicut fide istius mulieris sanata est filia eius, ita & fide catholicorum virorum peccata paruulis relaxentur. Per fidẽ enim ecclesiæ, & confessionem, seu responsionem offerentium in baptismo, liberantur à dæmonio paruuli, qui necdum per se sapere, vel aliquid agere possunt boni aut mali. Allegoricè autem, secũdum eundẽ Remigium: Hæc mulier sanctam ecclesiã signat de gentibus congregatã. Per hoc enim quòd Dominus relictis Scribis & Pharisæis, uenit in partes Tyri & Sidonis: signat quia relicturus erat Iudæos, ac transiturus ad gentes. Est autem hæc mulier egressa à finibus suis: quia sancta ecclesia recessit à pristinis erroribus & vitijs. Rogat quoq; pro filia, id est, pro populo suo nondũ credente, vt & ipsi absoluantur à fraudibus diaboli. Et si ad primã petitionem ecclesiæ Dominus salutẽ animæ differt dare, non est desperandum, vel à petũdo cessandum, sed magis precibus insistẽdum, & ad Deum, & ad sanctos recurrendum: & tunc perficietur oratio, vt sequatur effectus quantumcunq; fuerit Chananæus, gentilis, canis & immundus. Meritò autem magna dicitur fides ecclesiæ de gẽtibus: quia cùm gentes nec lege fuerint imbutæ, nec Prophetarum vocibus instructæ: ad prædicationẽ mox Apostolorum, in auditu auris obedierunt. ideoque salutem impetrare meruerunt. Moraliter autem filia est anima, vel conscientia cuiuslibet intra ecclesiam diabolo mancipata: pro qua mater ecclesia orat, vel ipse homo pro fœdata cõscientia. Vnde Rabanus: Si quis conscientiam habet alicuis uitij sorde pollutam, filiã habet à dæmonio vexatam. Et si quis bona quæ gessit peccatorum peste fœdauit, filiam habet immundi spiritus furijs agitatam. Ideoque necesse est, ut ad preces lachrymasque confugiat: sanctorumq; intercessiones & auxilia quærat. Vnde & Chryso. Imitare Chananæam, uir mulierem. Sed forsitan dicis: Non habeo filiam quæ dæmonio plena sit: sed habes animam peccatis refertã. Dicito & tu: miserere mei Domine, quia anima mea malè à dæmonio uexatur: grãdis enim dæmon peccatum est. Hæc Chrysosto. Malè autem uexatur, anima, quando uexatio non sentitur. peius, quãdo morbus desperatur: pessimè, quãdo medicus contemnitur. Secundum Theophilum quoq; unusquisque nostrum cùm peccat, mulier est anima eius peccatrix: id est, fragilis, infirma: cuius filia est operatio praua, quæ filia à dæmone est possessa: quia actus praui dæmonum sunt. Peccatores nos autem existens, nuncupamur catelli impleti immunditiis: propter quod non sumus digni panem Dei recipere, aut participes fieri immaculatorum mysteriorum Dei. Si uerò cognoscentes nosmetipsos per humilitatem esse catulos, humiliter confiteamur peccata nostra, tunc sanatur filia: quia deletur operatio praua. Secundum uerò Augustinum, per mulierem Chananæam potest intelligi ratio superior, quę legibus æternis inspiciendis & consulendis intendit: per dæmonem autem intelligendum est ipsa sensualitas, quæ etiam per serpentem signatur. Sic ergo pariformiter filia mulieris Chananææ uexatur, quando per sensualitatem inferior ratio ad consensum peccati mortalis impellitur, cuius sanatio per matrem, id est, rationem superior à Domino petitur: nam ratio superior ad optima deprecatur. Et sicut Dominus distulit exaudire petitionem mulieris Chananææ, ut eius fides clarius appareret: sic & Dominus aliquando dimittit impulsum rationis inferioris per sensualitatem diutius protrahi, ut augeatur meritum tentati: propter quod Paulo petenti stimulum carnis à se auferri dicit Dominus, uirtus in infirmitate perficitur. Imitemur ergo & nos ecclesiæ filij hanc mulierem, quæ de gentibus credendo mater nostra in fide effecta est: quia de gentilitate uonimus. Habeamus fidem, ut unum & trinum Deum credentes, quicquid iustè ab eo petimus, nos impetrare posse credamus. Habeamus constantiam, ut si diuina dispensatio preces nostras tardius exaudierit, tamdiu præces pręcibus iungamus, quousque hoc quod petimus impetremus. Et si ad impetrandum nos idoneos non sentimus, spiritualium fratrum orationis adiutorium quæramus: ut sicut ista mulier Apostolis pro se interuenictibus quod petebat promeruit, ita & nos cõmunibus precibus magis quàm singularibus & propriis adiuuari credamus. Habeamus humilitatem, ut aliis de nobis maiora existimantibus, uos minores iudicemus, exemplo huius mulieris: quæ cùm à Domino canibus comparata esset, ipsa de se humilius sentiens, catellis se coæquauit: hanc humilitatem in corde habebat, qui despectus ab aliis dicebat: Ludam & uilior fiam plus quã factus sum, & ero humilis in oculis meis. Oremus instanter Dominum, ut sanet filias nostras: oremus, ut sanet à peccatis, & liberet uostras animas quę malè à dæmoniis & uitiis uexantur. Clamemus humiliter & perseueranter ad eum, dicentes cum Chananæa, miserere mei Domine fili Dauid: & Domine adiuua me. Illa enim anima à dæmonio uexatur, quæ peccare non cessat, & in crimine perseuerat: quæ si bene conuersa fuerit, & de Christi misericordia non desperauerit, dicetur ei à piissimo Domino, fiat tibi sicut uis: & sanabitur ex illa hora: quia peccator quacunque hora conuersus fuerit & ingemuerit, uita uiuet & non morietur. Noli ergo desperare, uel à petendo cessare: quia si corde integro, fideli, & puro, in oratione perseuerans, coram Deo tuo humiliaueris, reputans te indignum omni beneficio suo: certissimè credas, quòd quæcunque petieris obtinebis. Et sicut Apostoli rogauerunt pro Chananæa, sic & Angelus pro te rogabit: & orationem tuam Deo offerens utilitatem tuam procurabit.

Sidon & capella eius. — *Remigius in Matth. Catechizandi argumentum.* — *Allegoricè.* — *Moraliter de anima.* — *Rabanus in c. 15.* — *Chrysosto. hom. 17 ex uariis in Mat. locis.* — *Theophil. in eum locum.* — *Peccatores catelli sũt.* — *Augu. ser. 74 de tempore.* — *2. Cor. 12.* — *Dauid. 2. Reg. 6.* — *Ezech. 18.*

ORATIO.

DOMINE *Iesu Christe, te rogo & obsecro, miserere mei, & adiuua me in meis necessitatibus, ac tentationum & tribulationum uexationum, & si Domine quia canis sum, & apud te uix ut canis, non sum dignus integrum à te panem, id est, magnitudinem donorum tuorum recipere: saltem da mihi micas paruulas, id est, aliquantulum de gratia tua, sine qua anima mea malè dęmonio uexatur, cùm ipsa uerò quãtumcunque praua fuerit, à peccato & dæmonio liberabitur. Nam gratia tua existens in anima, & delet omnia peccata, & Deo facit animam filiam adoptiuam. Amen.*

De

De surdo & muto, à dæmone possesso.
Cap. XC.

Marci. 7.

Decapolis.

Mare Galilææ.

ET iterum, *exiens Iesus de finibus Tyri, uenit per Sidonem ad mare Galilææ inter medios fines Decapoleos.* Decapolis nomen est regionis decem urbes continétis, & dicitur à Decas quod est decẽ, & polis quod est ciuitas, & huius regionis una pars est vltra Iordanem, & alia citra. Igitur mare Galilææ, quod est quidam lacus per quem transit Iordanis fluuius, respicit vtriusq; partis regionis prædictæ fines, & terminos. *Et adducunt ei* per fidei suæ deuotionem, *surdum & mutum.* Non erat iste talis à natiuitate, nec ab infirmitate superueniente: sed à dæmone ipsum obsedente, ac eius auditum & loquelam impediente, & in ipso tria miracula concurrunt: quia auditus & affatus fuit ei redditus, & à dæmone fuit liberatus. *Et deprecabantur eum, ut imponat illi manum,* omnipotentẽ quæ condiderat eum: efficax est enim manus Christi ad saluandum. Sanatur quem tangit Iesus, sanatur quem tangit saluator: quia ipse est salus & uita, non aliúde quærit herbas: ipse est & medicus, & medicina. Tangit, & sanat: respicit, & medetur. Moraliter omnis Christi actio, nostra est instructio: si ergo tu vis curari, sequaris exemplarem instructionem medici. Exeas de Tyro .i. de peccato, per cõtritionem: interpretatur enim angustia: venias per Sidonem, idest confessionem: interpretatur enim uenatio: & confessio venatur circunstãtias peccatorum ad mare Galilææ transmigrando per satisfactionem, à delectationibus carnis ad opera satisfactoria per medios fines Decapoleos, obseruando scilicet decem præcepta: conducant autem te timor & amor. *Et apprehendens eum Iesus de turba seorsum misit digitos suos in auriculas eius, & expuens tetigit sputo linguam eius.* Christus aliquando sanauit infirmos tangendo eos corporalititer, vt ostenderet humanitatem suá esse deitatis instrumẽtũ: quia per humanitatẽ faciebat miracula instrumẽtaliter, sed per deitatem principaliter: *& suspiciens in cœlum ingemuit,* ex compassione: ut quærens à Deo auxiliũ, ostẽderet se uerum hominẽ, *& ait effeta: quod est, ad aperire,* s. tam in vinculis auriũ, q̃ in uinculis linguę, vt audias & loquaris perfectè. In quo ostendit se esse verũ Deũ, curando per imperiũ. Hoc vno sermone curauit eum: quia statim ad eius imperiũ, *apertæ sunt aures eius:* & soluta est lingua eius, & loquebatur rectè. Mysticè per surdum, & mutũ accipitur genus humanum, quod monita salutis nõ audierat: & à laude Dei cessabat, pro quo deprecabantur Patriarchæ & Prophetę incarnationem Christi desiderantes, vt imponat illi manũ misericordiæ, quæ hominẽ sanat per aduentum eius in carnẽ: sed & varia peste, & omnium fere morbo in primo parente percussum est genus humanũ. Cæcatur, dũ uidet non videnda. Surdus fit, dum audit non audiẽda. Dum odorat, emũgitur. Obmutescit, dum loquitur. Mancus fit dum manum erigit, & ad vetitum pomũ extendit. Incuruatur, dum superbia erigitur. Hydropicus fit, dum concupiscit. Claudus fit, dum progreditur. Lepra suffunditur, dũ virtutibus nudatur. Dæmone impletur, dum deitatem appetit. Moritur, dũ audacter peccatũ excusat. Circa sanationẽ istius languidi, plura hîc tãguntur. Primum est, eius adductio ad Deum, per preces patrum sanctorũ. Secundum est, apprehensio, vt enim genus humanũ liberaret, naturam nostrã apprehendit. Tertium est, ipsius à turba sequestratio, vt doceret nos fugere inanẽ gloriam, in actibus nostris. Quartum est, digitorum immissio, vt doceret in eius membris diuinitatem habitare. licet potẽs esset etiam verbo sanare. Digiti etiã, qui in aures mittuntur, dona spiritussancti sunt: de quo dicitur, digitus Dei est hic. Et ita digitos in auriculas mittit: cùm per dona sancti spiritus aures cordis ad intelligẽdum verba salutis aperit, & præceptis suam gratiam obediendi tribuit. Quintum est tactus linguæ eius cum saliua, ut ostenderet q̃ omnia membra sacri corporis eius diuina existunt & sancta, & etiam sputum quod vinculum soluit: etenim omne sputum superfluitas quędam est: sed in Domino omnia sunt diuina. Saiua etiam ex capite in os defluens diuina sapientia est, quæ vincula labiorum soluit. Et sic expuens linguam tãgit, cùm ad fidei confessionẽ & prædicationem sapientiam dat, & ora relaxat. Sextum est, aspectus in cœlum, ut inde cunctis infirmãtibus medelam, ac omne remedium quęrendum esse ostenderet, & in cœlum thesaurum cordis nostri erigere, & ad Deum intentionem nostram semper dirigere doceret. Septimum est, gemitus, non quia ipsi opus esset cum gemitu aliquid petere à patre, qui cuncta petentibus dat cum patre: sed ut gemere nos doceret, & gemẽdi exemplum nobis daret, cum pro nostris seu aliorum excessibus & erroribus, uel desiderio patriæ cœlestis supernæ, pietatis præsidia inuocamus. Ingemuit etiam, nostram causam suspiciens in seipso: ac naturæ misertus humanæ, & compassus miseriæ tantarum infirmitatum, in qnas genus humanum incidit propter peccatum. Octauũ est, Christi imperium, cùm ait, effeta, quod est Hebræum, & idem quod adaperire imperatiuum passiui uerbi: id est, sis apertus: quod licet propriè loqnendo ad solas aures reseratur, tamen per uerbum istud Dominus intellexit, quòd utraque infirmitas curaretur: quod patet per effectum subsecutum. Vbi secundum Bedam, utraq; natura unius & eiusdem est Christi manifestè distincta. *Suspiciens enim in cœlum,* quasi homo Deum precaturus, *ingemuit.* sed mox uno sermone, quasi potens diuina maiestate curauit. Aures deniq; infirmi ad audiendum aperiuntur, & lingua ad loquendum soluitur: dum surdus qui pręceptis diuinis aures cordis non commodat, & mutus qui clausa in diuinis laudibus ora tenet, per gratiam Dei iustificatus utrunque operatur. Vinculum quoque linguę soluitur quando ad orationem, ad proximi ędificationem, ad peccati confessionem, & ad Dei laudem lingua utimur. Hinc igitur docemur, ut quosli-

Sensus moralis.

Tangendo sanat.

Sanandi modus.

Exodi .8.

Gemitus Christi

Effeta.

Beda in c. 7. Marci.

nt quoslibet peccatores quotidie per prędicationē nostram Deo adducere studeamus, & pro illis iugiter exoremus. Deprecatio enim adducentium, significat ecclesiæ intercessionem. Vnde Beda: Surdus & mutus est, qui nec aures habet audiendi verba Dei: nec os aperit pro loquendis: quales necesse est, vt hi qui loqui iam & audire diuina eloquia didicerunt: domino saluandos offerant. Vnde & Gregorius. Sed cui aures cordis ad obediendum apertę fuerint, ex subsequenti proculdubio etiam linguæ eius vinculum soluitur: vt bona quæ ipse fecerit, etiam facięda alijs loquatur. Vnde & bene subditur: *Et loquebatur rectè.* Ille enim rectè loquitur Dominum confitendo, vel alijs prædicando: qui prius obediendo fecerit, quæ loquendo admonet esse facienda. Quilibet etiā peccator, quò ad Deum surdus est: qui obturat aures suas ne audiant Deum sibi loquentem, siue per prędicationem, siue per scripturam, siue per instinctum internum: his enim tribus modis Deus loquitur nobis, & surdi sunt qui eum non audiunt. Sunt etiam muti, qui Deo per multa beneficia eos ad se vocanti non respondent per gratiarum actionem, & debitam recognitionem: quātum ad vtrumque defectum conqueritur Dominus per Esaiam dicēs: *Locutus sum,* inquit, *& nō audierunt. uocaui, & non erat qui responderet.* Surdus igitur est inobediēs & mutus, laudes debitas Dei omittens, & nec aures, nec os ad Dei verba audienda & pronūcianda aperiens: sed tactu Christi utrumque tollitur impedimentū, quia cùm Christus sua gratia tāgit cor hominis, fit humiliter obediens, & deuotè Deum laudans: talis verò adducitur & sanatur in prouincia, vbi sunt decem vrbes, decalogum significantes. Qualiter autem peccator de vtroque defectu, per diuinam clementiam curari habeat, processus sanationis huius īfirmi declarat, in quo plures concurrunt circunstantiæ signāter attendendæ. Primò enim infirmus ad saluatorem adducitur. Secundò, saluator pro illius saluatione rogatur. Tertiò, infirmus à saluatore comprehenditur, & à turba sequestratur. Quartò, saluator digitos in auriculas eius mittit. Quintò, linguam eius saliua sua tangit. Sextò, in cœlum suspicit. Septimò, gemit. Octauò dicit, effeta: & sic nono infirmus perfectam sanitatem recepit. Et hæc omnia circa sanationem huius infirmi gesta corporaliter, explentur in saluatione cuiuslibet nostrum spiritualiter. Primò ergo ad saluationem peccatoris exigitur, ut saluatori adducatur: quod fit pluribus modis. Aliquando virtute prædicationis: aliquando correptione infirmitatis, & præcipuè cum timetur ne sit ad mortem. Aliquando hoc fit exemplo alterius, uitam præteritam corrigentis. Aliquando fit eleemosynarum largitione. Aliquando ductu propriæ conscientiæ. Secundò saluator rogatur, nam sæpe precibus sanctorum salus alicui impetratur: Deus enim vult rogari, licet tamen velit facere. Tertiò, infirmus à turba sequestratur, quod fit cùm Dominus quemlibet impium iustificans de societate malè viuentium diuidit, uel à consuetis malis moribus euocat & retrahit: quia secundū Hieronymum: Seorsum semper à turbulentis cogitationibus, & actibus inordinatis sermonibusq́; incompositis, quasi de turba educitur qui sanari meretur. Hic datur documentum pœnitentibus, abstrahendi se à prauis mundanorum hominum societatibus. Sed quia non oēs qui per pęnitentiam adducuntur ad Deum, possunt se segregare à turbis fuga corporali, saltem hoc debent facere abstractione mentali, & sufficit ad salutem. Quartò, saluator digitos suos in auriculas peccatoris mittit: quod fit quādo Deus considerationem peccatorum suorum ei immittit, quasi omnia peccata sua in corde suo digito Dei scripta uideat. Quintò, saluator saliua sua linguam hominis tangit, cùm ipsum ad confessionem instruit.

Beda ibidē. Surdus & mutus.

Gregorius hom. 10. in Ezechielem.

Locutio Dei ad nos.

Esaiæ. 65.

Sanādi peccatorum modus.

Adduci ad saluatorem

Turba fugienda nobis.

Hierony. in c. 7. Marci.

Et rectè cognitionem veritatis digito Dei per aures immissam, debet sequi confessio, quæ per tactum linguæ significatur. Est autem triplex confessio: scilicet peccatorum, fidei, & laudis diuinæ. Sextò, saluator in cœlum suspicit: docens per hoc peccatorem conuersum oculos, intentionis & desiderij, sursum ad cœlestia debere erigere. Quid enim prodesset à terrenis fore ereptum: sed non animum habere ad cœlum erectum? Septimò, saluator ingemiscit infirmum sanandum: docens per hoc nos gemere debere pro incolatu præsentis miseriæ, dicendo cum Dauid: *Heu mihi quia incolatus meus prolongatus est.* Pręmissis septem peractis, dixit saluator, effeta: quasi per hoc verbum dans peccatori plenam absolutionē, à pœna & culpa. Vnde mox sequitur: *Et statim apertæ sunt aures eius, et solutum est uinculum linguæ eius: & loquebatur rectè.* Et sic peccator restitutus est perfectæ sanitati, & non restat ei nisi euolare. *Et præcepit eis,* non præcepto obseruationis, sed instructionis: ad humiliandum se in factis exemplo ipsius, *ne cui dicerent:* & per hoc non iactare bona sua disceret: quia iactantia in omni opere bono prohibuit. Pręcepit ne cui dicerent. Primò, vt doceret non esse gloriandum in uirtutibus, sed in cruce & humiliatione. Secundò, vt doceret quòd beneficia largientes, de eis laudem propriam non debent quærere. Sed quia accipientes conuenit laudare benefactores, ideo bene subditur: *Quanto autem,* ex abundantiore humilitate, *eis præcipiebat, tanto magis prædicabant* gloriam ipsius & dilatabant: quia humilitas semper gloriam præcedit. Per hoc autem ostenditur, quòd beneficiatus de beneficijs debet se gratum ostendere, & benefactorem laudare, quāuis hoc benefactor non quærat, aut velit. Vnde Theophilus: Docemur autem ex hoc, cùm alicui beneficia elargimur, minimè applausus & laudes appetere: cùm verò accipimus beneficia, benefactores prędicare & laudare, quamuis nolint. Per hoc etiam monemur, ut frequenter prædicemus Christi gloriam, qui ab ipso mandatum habemus, dum eos quibus datum erat præceptū silentij, prædicasse conspicimus. Vnde August. Hoc habet. Sciebat ille qui omnia nouit antequam fiant, quia magis prædicarent: sed hoc præcipiendo pigris uoluit ostendere quanto studiosius, quantoque feruentius prædicare debeant, qui iubentur vt prædicent: quandoquidem illi qui prohibebantur tacere non poterant.

Psal. 119.

Pręcipiendi ne cui dicerent forma & causa.

Theophilus in eum locum.

Beda in ca. 7. Marci.

Et quantum ipse ex humilitate non dilatari præcipiebat, *eo amplius admirabātur dicentes,* & eum laudādo prædicantes: *Bene omnia fecit,* & facere probauit: quia, *& surdos fecit audire, & mutos loqui,* quotquot voluit & sibi placuit. Licet enim hic non exprimat nisi vnum surdum, & mutum esse curatum: tamen plures fuerunt surdi, & muti, ac cæci, & claudi, aliiq́ue infirmi curati: ut patebit in capitulo sequenti, sed inter illos erat vnus cuius cura fuit mirabilior inter cæteros: quia in ipso, secundum Hieronymum, tria concurrerunt miracula: scilicet in reparatione auditus & loquelæ, ac liberatione à dæmone. Et notanter dicitur, *bene omnia fecit:* quia non sufficit bona facere, nisi bene fiant: bene autem fiunt, quando Dei adiutorium postulatur, & quan-

Hieronym. in cap. 7. Marci. Bene facere.

do

Gloriam nō quęrēdam esse.

do humana gloria fugitur. Hic ergo docemur vanam gloriam fugere, & hominū iactantiam declinare. Qui si aliquid dignum laude aliquando fecerimus: hoc non ad vulgi fauorem extollere & prædicare, imò humiliter abscondere & cælare debemus. Et hoc totum vertitur in contrarium: quia plus laudantur illi qui facta sua abscondere volunt, quàm illi qui ea pro vana gloria manifestare contendunt. Si gloriam mundi fugis, ipsa te sequitur: & si eam sequeris, ipsa te fugiet. Vnde Augustinus: Virtutes habenti magna uirtus est contemnere gloriam: quia contemptus eius in conspectu Dei est, iudicio autem non aperitur humano. Et qui contemnit iudicia laudantium, contemnit etiam suspicantium temeritatem. Neque est vera virtus, nisi quæ ad eum finem tendit ubi est bonum hominis quo melius non est. Vnde & Chrysostomus: Versuta est & uana gloria, & ad ea quæ valde sunt manifesta excæcat mentem eorum, qui ab ea capiuntur. Ebrietas enim quædam profunda est, ideoque difficilè reducibilem eum, qui captus est facit hæc passio. Hæc eorū quæ capiuntur animam abscindēs à cœlis terræ affigit, & lucē respicere veram non dimittit. Hæc passio auaritiam genuit, liuorem, accusationem, insidias: hæc eos qui nihil mali passi sunt, aduersus eos qui nihil mali fecerunt armat, & irritat. Neque amicitiam nouit, qui in hanc ægritudinem incidit: non verecundari ob aliquem vniuersaliter scit, sed ab animo eius eiiciens bonum, ad omnes bellatur, instabilis & sine amicis existens. Vigilemus itaque dilecti, & sumamus sensum humilitatis nobis à Deo datæ. Contemnamus multorum gloriam: nihil enim ita derisibilem & dehonorabilem facit vt hæc passio, nihil ita confusione plenum. Quoniam gloriam quidem cupere ingloriatio est: gloria autem vera est hanc despicere, & nullam eius facere curam: sed ad id quod Deo placet omnia dicere & facere. Ita enim poterimus & mercedem recipere, ab eo qui nostra videt diligenter, cùm eo solo contenti fuerimus inspectore. Nos verò talem habentes Dominum, precor alios ne inquiramus inspectores, qui prodesse quidem nobis nihil: nocere verò ex inspectione eorum possunt, & omnem euacuare laborem nobis. Sed unde habemus mercedes suscipere, hunc vocemus laudatorem eorum quæ fiunt, hunc inspectorem. Nihil nobis & humanis oculis sit. Si enim volumus & hanc potiri gloria, tūc hac fungemur cùm eam quæ à Deo est quærimus solam. Hæc Chrysostomus.

Augustin. lib. 5. de ciuitate c. 19.

Chrysosto. hom. 2. in Ioannem. Vitanda gloriæ difficultas. Gloriationis mala.

ORATIO.

DOMINE *Iesu Christe, qui finaliter malos deseris, ueni per Sidonem prædicationis, ad mare contritionis, Galilææ confessionis, satisfactionis, & transmigrationis, inter medios fines decapoleos charitatis, in decalogo proficientis, & apprehende nos seorsum à turba tentationis multiplicis. Mitte digitum discretionis in auriculas nostri intellectus, & gustum sapientiæ in os nostri affectus: ut ad confitendum soluantur uincula linguæ nostræ, & loquamur rectè, uerbo & opere non discordante à uoluntate, uitemus que laudes hominum: ut & surdi audiant per conuersionem, & muti loquantur per confessionem. Amen.*

De refectione quatuor milium hominum. Cap. XCI.

DEINDE *ascendens Iesus in montem, & desertum locum &: sedebat ibi*, ad quiescēdū, *& accesserunt ad eum turbæ multæ*, quia de multis ciuitatibus, & castellis & villis uenerant ad impetrandum sanationem infirmorū, *habentes secum mutos, claudos, cæcos, ac debiles, & alios multos*, infirmos: quod addit Euangelista ad includendum omnia infirmitatum genera, quæ hic non sunt nominata, *& proiecerunt eos ad pedes Iesu*, ut fidem & deuotionē non solum uerbo: sed & facto ostenderent. Fœlices pedes Iesu ubi peccata purgantur: vt ibi, stans retro secus pedes Iesu. Vbi morbi curātur: ut hic. Vbi verba sancta discuntur: vt ibi, quæ sedens secus pedes Domini. Vbi gaudia renouantur: ut ibi, accesserunt & tenuerunt pedes eius. *Et curauit eos*, solo uerbo. Ille enim solo uerbo poterat curare, qui totum mundum solo uerbo de nihilo potuit creare, *ita ut turbæ mirarentur, uidentes* omnes sanatos, & glorificabant Deum Israel: quia secundū Chrysostomum, Multitudo eorum qui curabantur, & facilitas sanationis eos in stuporem mittebat. Hic enim in quodam generali multiplicant multa miracula, & diuersorum generum, quæ propter multitudinem in particulari describi non poterant: quia si in particulari explicarētur, unum magnum librum implerent: propter quod dicit Ioannes, quòd si omnia facta Christi essent scripta, totus mundus non posset capere libros, qui scribendi essent. Ponit ergo hic multiplicitatem infirmorum, & specialiter tāgit quatuor: scilicet, *mutos, claudos, cæcos, & debiles*. Spiritualiter mutos habemus, ex defectu boni sermonis: claudos, ex defectu boni operis: cæcos, ex defectu ueræ cognitionis: debiles, ex defectu bonæ uoluntatis. Et notādum, quòd secundum Origenem, primo est debilitas in uoluntate, deinde sequitur cæcitas in ratione, & sic claudicat in operatione: & ex his sequitur mutitas à diuina laude: sed hic ordinantur secundum magnitudinem nocumenti. Vbi glosa: Muti autem sunt, qui non laudant Deum. Cæci, qui non intelligunt uiam vitæ. Claudi, qui per deuia boni operis, & non rectè cūtes. Debiles sunt, qui infirmi sunt in bonis operibus. Mutos ergo curat, cùm eorum linguas in laudem sui creatoris soluit. Cæcos illuminat, cùm ignorātibus cognitionem suæ salutis infundit. Claudos sanat, cùm in uia iustitię gressus eorum dirigit. Debiles fortificat, cùm pigros & accidiosos operari

Matt. 15. Marc. 8. & Luca. 9.

Chrysosto. hom. 53. in Matthęū. Miracula multa simul facta. Ioan. ulti.

Origenes cōment. in c. 15. Mat.

Glos. in eū locū Matt. Muti. Cæci. Claudi. Debiles.

operari bonū uiriliter facit. Turbæ uerò mirantur & Deum glorificāt, cùm ex talibus mutationibus quæ sunt dexteræ excelsi Deum laudāt. Vbi & Rabanus: Ascendit autem in mōtem: vt scilicet auditores suos erigat ad superna & cœlestia meditanda. Sedebatq; ibi, ut demonstraret non nisi in cœlestibus requiem esse quærendam. *Ego autem sedente in monte*, id est, in cœlorum arce: accedunt turbæ fidelium, deuota mē te illi appropinquantes, ducentes secum mutos, & cæcos, & alios infirmos, eos ad pedes Iesu proiiciūt: quia peccata confitentes ipsi soli curādos subiiciunt. Quos ita curat, ut turbæ mirentur & magnificent Deum Israel: quia fideles quādo uiderint eos qui spiritualiter ægrotauerant, diuersis operibus virtutum ditatos, laudem Deo decātant. *Cùm ergo turba multa esset* cum Iesu, *nec haberent*, quod manducauerent, *conuocatis discipulis*, loquebatur eis de hoc quod facturus erat: secundum glosam, prius Christus infirmorum debilitates abstulerat. postea verò sanatis cibos offert: quia prius remouenda sunt peccata, & postea anima verbis Dei nutrienda. Voluit autem Dominus prius discipulos conuocare, & cum eis loqui pluribus de causis. Prima, secundum Hieron. vt magistris tribuat exemplum non semper spernere cum minoribus consilium, & de agendis quandoque eos consulere. Secunda, secundum eundem, vt ex collocutione intelligant signi magnificentiam. Tertia, ut ostendatur magnitudo misericordiæ suæ, quæ diutius intrinsecus latere nō potuit. Et ait illis: Misereor super turbam. Ecce verbum miræ dulcedinis & amoris, procedens ex intimis cordis medullis, & pertingens suo vigore vsque ad intima nostra. Neq; enim alius est qui nostris miseriis sit sic miserator, quemadmodum conditor noster, cuius miserationes super omnia opera eius. Hoc verbum dixit Apostolis, ut eorum animos ad pietatem & misericordiam induceret & inclinaret. Secundum glosam, Cōpatitur vt verus homo, pascit vt Deus. Et subiungitur ratio miserationis duplex, scilicet longanimitas: *quia iam triduo sustinent me*. pro curatione suorum quos attulerunt expectando, & perseuerant mecum me sequēdo, uerba mea audiendo, miracula uidendo. Alia verò ratio miserationis est, necessitas: quia, *non habent quod manducent*, & tamen non sollicitantur: & ideo congruit eis prouidere. Ex quo patet eorum deuotio, & quanto ei adhærebant desiderio, audientes sua uiuem doctrinam, cōtemplantes gratiosam faciem: videntes eius opera mirabilia, ad quæ intantum afficiebantur, vt quasi extra se rapti de alimoniæ defectu solliciti nō essent, & per tres dies ad loca propria non redirent, manentes cum Christo in loco deserto, & sub diuo ac sine cibo: sed non poterant in victu deficere, quia erant cum Iesu saluatore. Cibaria quippe quæ de domibus suis apportauerant, iā consumpta erāt, & in deserto loco victum acquirere nō poterant: & ideo prima die vel secunda hoc miraculum non fecit, tum quia alimenta adhuc habebant, tum quia miraculum magis apparuit quando eis victus omnino defecit. *Et si dimisero eos ieiunos*, sic labore & fame affectos, deficient in via, & ideo refectio est eis necessaria. Tanta est creatoris uirtus, vt si creatura deseretur omnino deficeret. *Quidam enim ex eis de longè uenerunt* & à domibus suis longè distabāt, q sortè die præcedēti etiā parū comederāt. Fama Christi à remotis diffusa erat, & ideo multi de longè uenerāt. *Et dixerunt ei discipuli. Vnde istos poterit quis hic saturare panibus in solitudine?* Quasi dicerēt, locus est desertus & multū distans villæ: & ideo nō possumus per humanā prouidentiā necessaria habere. Ipsi hoc infirma cogitatione dixerunt: non enim adhuc intelligebāt, neq; uirtuti eius propter priora miracula credebāt. *Et interrogauit eos. Quot panes habetis?* Nō interrogauit Dominus quasi nesciens quid haberent: sed ad hoc, ut cùm septem respōderent, ob pauciores panes dicerent, eo magis miraculum diffamarēt & notius fieret, & ut ex eorum responsione de modo prouideret. *Qui dixerunt, septem*: quod erat quasi nihil respectu tantæ multitudinis: *&* paucos pisciculos, nō multos, nec magnos, q a pauci erant in numero, & parui in quātitate. In quo apparet sobrietas & tēperantia discipulorū, quia nō utebantur carnibus, sed piscibus: & illis nō magnis, sed paruis, & ipsis paucis. Omnia ista dicuntur ad maiorem declarationem miraculi, q ex tam paruo cibo potuerit tanta multitudo satiari, & hoc fuit per multiplicationem cibi in manibus Christi. *Et praecepit turbae super terram discumbere*. In alia pastione circa pascha herba super terram erat, nunc autem iam herba defecerat: quia secūdum Origenē, & plures alios, in hyeme, scilicet in die epiphaniæ hoc miraculum factum est, quando & plura alia miracula per Dominū sunt facta. *Et accipiens septem panes & pisciculos*, ut multiplicarentur cōtactu manuum beatarum, *& gratias agens*, in quo dedit nobis exemplum gratiarum actionis, ostēdens nos differre à bestiis ut cognoscētes à quo, & q d datur gratias patri luminum referamus: à quo est omne datū optimum, & omne donum perfectum: *benedixit*, ut benedictione sua crescerent, *& fregit*, per minutias, ad distribuendum inter plures: sed modo unus solus totum colligere conatur, quod in omnes indigētes à Christo frangitur, *& dedit discipulis*, non ut sibi retinerent, sed ut tanquam ministri distribuerent, *& turbæ apponerent*: & manducauerunt quatuor milia hominum, absq; mulieribus & paruulis, *& saturati sunt*, nec mirum: quia bonum prouisorem habuerūt. De fragmētis quoq; residuis, *tulerunt discipuli septem sportas plenas*, ut darent pauperibus: in quo bene apparet eos fuisse saturatos. Ecce quantum ualet eleemosyna, & cōmunicatio mutua: quia res distributæ crescunt & superabūdant, coacernatæ uerò putrescunt, & inopiam faciunt. *Et dimisit eos*. Magna namq; suauitate uerbi, & admiratione uehementi uirtutis Christi detinebantur: ita ut nisi Christo iubente non redirent. Mysticè hoc miraculo designatur, quòd uaim uitæ præsentis alter incolumes transire nequimus, nisi nos gratia redemptoris nostri alimento suo misericorditer reficiat. Triduo autem turba Dominum sustinet: quia tertium tempus est quo fidei Christianæ gratia data est. Primū tempus est ante legē. Secundū, sub lege. Tertium, sub gratia. Et quia restat quartū quo ad cœlestem Hierusalem uenturi sumus: dicit se turbam reficere, ne deficiāt in uia: in præsenti enim uita quasi in uia sumus, qua ad patriā pergimus. Igitur ne fideles in uia deficiant, per prælatos & doctores pane eucharistiæ, & doctrinæ pascendi sunt: quo septiformis gratia spiritualiter augetur. Et quia ad hoc turba sustinuerat Dominum, ut infirmos sanaret, ideo si infirmitates tuas spirituales uis sanari, exemplo turbæ sustine Dominum triduo. Vt primus dies, sit dolor contritionis. Secundus, pudor confessionis. Tertius, labor satisfactionis. Illud est triduum quo in desertum itur, ut Deo gratum sacrificiū offeratur. Vel secundū glosam: Turba triduum Dominū sustinet, cùm multitudo fidelium peccata sua

Marginal notes: *Rabanus in eum locum Mat.* — *Hieronym. in c. 15 Mat. Discipulos alloquendi causa.* — *Domini misericordia.* — *Populi feruor.* — *Discipulorum sobrietas.* — *Iacobi. 1.* — *Mysticè. Gratia Dei opus est nobis.*

sua per poenitentiam declinans ad bonum se in opere, in locutione, & cogitatione conuertit. Inuenitur nihilominus triduum multiplex, scilicet poenitentium, operantium, cõtemplantium, prælatorum, prædicatorum. Pœnitentium: contritio, confessio, satisfactio. Operantium: cogitatio sancta, locutio vera, actio bona. Contemplantium: meditationis, lectionis, & orationis. Prælatorum: discretio in intellectu, zelus in affectu, iustitia in effectu. Prædicatorum: paupertas, castitas, & obedientia. Quidam autem de prope veniunt: vt qui baptismalem innocentiam seruauerunt: quidam de longinquo, vt qui post multa flagitia penituerunt, quia quanto plus quis errauit, tanto longius à Deo quis recessit. Sed discipuli reputabant quasi impossibile, quòd quis eos saturaret panibus, qui non inueniebantur in solitudine. Vbi moraliter notandum, quòd cùm panis animæ sit cognitio veri, & amor boni: in rei veritate non inuenitur in solitudine præsentis seculi: vnde quis esurientem animam pascat, & satiare possit. Panis enim veritatis mũdanæ sciẽtiæ multis est admixtus erroribus: quia diminutæ sunt veritates, à filiis hominum. Rursus panis amoris creaturæ multas habet amaritudines. Vnde Aug. Miser est omnis animus vinctus amicitia rerum mortalium, & dilaniatur cùm eas amittit. Nec est igitur hic panis cognitionis, nec amoris, qui animam nostram satiare possit. Et cùm dominus cognosceret discipulos habere septem panes, & paucos pisciculos, accepit eos in manus suas: in quo ostendit se panum, & omnium dominum & factorem: quia in manu eius sunt omnes fines terræ, & gratias egit Deo patri à quo sibi potestas est, vt & ipse quantum de salute generis humani congaudeat, ostenderet, & nos ad agendas Deo semper gratias de omnibus à Deo datis informaret. Deinde benedixit, in quo virtutem multiplicationis eis dedit. Quia verò fregit, cùm dare vellet discipulis: apertionem designat sacramentorum, quibus nutriendus erat mundus. Vel etiam fregit, ut multiplicationem panũ sua uirtute fiendam ostenderet. In eo autẽ quòd dedit discipulis, ut turbæ apponerent: eos honorauit, significans q spiritualis dona scientiæ tribuens Apostolis per eorum ministerium uoluit ecclesiæ suæ per orbem uitæ cibaria distribui. Et hoc signatum est, in distributione panum, ut hic & suprà in solutione mortuorum: ut ibi, soluite eum & sinite abire: & in adductione uehiculorum: ut ibi, soluite & adducite mihi. Eorum enim ministerio, & fit adductio ad fidem, & solutio ad reconciliationẽ, & distributio ad refectionẽ. Dedit panes, quia panis est cibus quo sustentatur uita: pisces uerò dedit in condimentum cibi, ad ostẽdendum q pani uerbi Dei addendum est condimentum boni exempli: magis enim suadent opera, q̃ uerba. Et appofuerunt turbæ: in qua appositione creuerunt per nouæ materiæ creationem, & ad illos additionem, non enim creuerunt per rarefactionẽ: quia runc corpus illorum fuisset subtilius & rarius corpore aliorum. Vnde Augustinus: Nil absurdius quàm dicere, quòd aliquid crescat nullo suppeaddito, & non rarescat. Studeamus ergo & nos ceptum panem diuinæ scienuæ, per prædicationem alijs apponere: ne per nostram negligentiam in uia deficiant, & fame pereant. Conuersi nanque peccatores in præsentis uitæ uia deficiunt si in sua conscientia sine doctrinæ pabulo ieiuni & uacui dimittantur. Neigitur lassentur in huius peregrinationis itinere, pascendi sunt sacra admonitione. Hoc uerò inter hanc refectionem, & illam de quinque panibus & duobus piscibus discat, quòd ibi per quinq; panes significatur doctrina ueteris testamenti secundum quinque libros Moysi, hic per septem panes doctrina noui testamenti, in quo plenius & reuelatur & datur septiformis gratia spiritus sancti. Item propter septem beatitudines, & propter septem sacramenta: & propter septem uirtutes, scilicet tres theologicas & quatuor cardinales: propterea illi hordeacei, isti triticei erant: quia delitiolior, sapidior, & manifestior est doctrina noui testamenti quàm ueteris. Ibi per duos pisces, duæ personæ quæ populum pascebant intelligiguntur, scilicet rex & sacerdos qui ungebantur: hic per paucos pisciculos intelliguntur sancti fluctibus seculi tunsi, qui de turbulentis fluctibus erepti, in refectionem nobis internam exemplo suæ uitæ, ac sopore mortis ac patientiæ præbent: doctrinamque noui testamenti tanquã panem condiunt: quorum ipsa scriptura fidẽ, uitã, & passiones continet: q dicuntur pisciculi, propter humilitatẽ: sed pauci, propter paucitatẽ: quia stultorum infinitus est numerus: & multi sunt uocati, pauci uerò electi. Ibi super fœnum, sed hic non iam super fœnum, sed super terram discumbit: ad ostendendum quòd in ueteri lege terrena promittebantur, sed in noua lege illa cõtemni, & subiugari docentur: quia conuiuæ noui testamenti, diuitias & delitias ac etiam ipsam carnẽ, quæ fœnum est, calcare & relinquere iubentur: quos omni cupiditate æternali, remota spei permanẽtis firmamentũ, tanquã terræ sterilitas nullo fœno interposito cõtinet. Ibi fuerunt quinque milia hominum, iuxta numerum panum, & iuxta numerũ quinque sensuũ quibus inhærebant: hic quatuor milia, q significãt spirituales, propter quatuor euãgeliorum perfectionem, uel propter quatuor cardinaliũ uirtutum, quibus in hac uita spiritualiter uiuitur, exercitationem. Per quatuor etiam milia hominum, qui Christum sunt secuti, significatur multitudo credentiũ in Christum, de quatuor partibus mundi. Erant autem tot, exceptis paruulis & mulieribus, qui non numerãtur in lege: neminem cuim dimittit Christus ieiunum: sed omnes uult sua gratia saturare. Ibi cophinos æquales discipulis fecit. ut sicut duodecim erant Christi Apostoli, sic duodecim fragmentorum cophini: hic uerò panibus, ut sicut fuerant septem panes, sic septem sportæ. Quod autem turbis saturatis Apostoli fragmẽta colligunt, & septem sportas implent: triplici de causa factum est. Primò, propter mysterium: quia sunt aliora perfectionis præcepta & consilia, quæ communis turba nequit seruanda & implẽdo attingere, quorum executio respicit uiros spirituales propriẽ: & ideo Apostoli sustollunt & implẽt septem sportas, id est, perfectos septiformis spiritus gratia illustratos, & tamen turba saturata esse memoratur: quia etsi sua relinquere nequeunt, tamen audiendo mandata ad uitam sempiternam proficiunt. Secundò, propter exemplum: ut ea quæ nobis supersunt, uel quæ ieiunando nobis subtrahimus, pauperibus erogemus. Tertiò, propter documẽtum: ut ex hoc instruamur, q illis qui sunt pauperibus misericordes, bona temporalia multiplicẽtur. Vnde datur intelligi, quòd pauperes magis pascunt eleemosynarios, quàm econuerso, uel spiritualia bona eis impetrando, uel bona temporalia multiplicando. Quãuis autem, ut uisum est, hæc refectio à superiori in pluribus distet, tamen utraque in monte celebrata est: quia utriusque testamenti scriptura rectè intellecta altitu-

Triduum multiplex. *Panis cognitionis.* *Augustin. in psal. 26.* *Fractionis causa.* *Ioan. 11. Matt. 21.* *Multiplicatio panum.* *Augustin. lib. 10. de Genesi ad literam, c. ult.* *Panum numerus mysticus: & discretio à consimili miraculo alibi facto.* *Fragmentorũ collectionis causa.* *Cur utraque refectio in monte facta fuerit.*

altitudinem nobis cœlestium præceptorum & præmiorum docet, & altitudinem Christi qui est mons in vertice montium, cõsona voce prædicat. Considera nunc hic quos Dominus pascere dignatur, & quibus gratię suę alimentum impartiatur. Vtique qui in deserto eum quęrunt, & cum eo triduo perseuerant: quod fit cùm fideles trinitatem credentes, ac contriti & confessi pro peccatis suis secundum posse satisfacientes, se ad Deum in cogitatione, locutione, & opere conuertunt: ac Dei bonitatem expectantes necessitate tentationis imminente nõ recedunt. Quorum miseretur Deus, & pascit eos septem panibus, id est, septem donis Sancti spiritus, ne deficiant in via mundi huius: quibus & septẽ dotes per septem sportas remanentes significatæ reseruantur, post hanc vitam dandæ: quę sunt clara Dei visio, fruitio, tentio quantum ad animam: impassibilitas, agilitas, subtilitas, claritas quantum ad corpus. Vnde Ambrosius: Gratiæ cœlestis impartitur alimentum, sed quibus impartiatur aduerte. Non ociosis, non in ciuitate quasi in Synagoga, vel seculari dignitate residentibus: sed inter deserta quærentibus Christum. Qui enim non fastidiunt, ipsi excipiuntur à Christo. Diuidit ergo escas Dominus Iesus. Et ille quidem vult dare omnibus, negat nemini: dispensator enim est omnium. Sed cùm ille panes frangat & det discipulis, si tu manus non extendas tuas ut accipias tibi escas, deficies in uia. Nec poteris in eum culpam referre, qui miseretur & diuidit. Sed his diuidit qui cũ eo etiam in deserto permanent, qui primo & secundo die, & tertio non recedunt. Non vult ieiunos dimittere, nec vult vt deficiant in uia. Noli ergo deficere à disciplina Dei, neq; fatigeris cùm habeo incre paris. ne fatigeris nũc, ne postea fatigeris. Hęc Amb. Cõsidera etiã utilitatẽ & parsimoniã mẽsæ eorũ, & voluptatẽ sperne: q. inimica ẽ & corporis & animę. Vnde Chryso. Nihil ita corpori inimicum & nociuum est, ut voluptas: nihil enim ita rescindit & suffodit, id est, corrumpit. Et primùm pedes punit, qui portauerunt nos ad perniciosa illa conuiuia: deinde manus quæ ministrant ventri ligans, quia talia & tanta attulerunt cibaria. Multi autem & ipsum os peruerterunt, & oculos & caput. Hæc Chrysostomus, Vnde & Horatius:

Ambrosius in cap. 8. Luca.
Gratia quibus impertitur.
Chrysosto. ser. contra luxum & crapulam. tom. 5.
Voluptatis detestatio.
Horatius in epistolis.

Sperne uoluptates, nocet empta dolore uoluptas.

De aliis ad meditationem pertinentibus patet supra, in alia pastione de quinque panibus. Adhuc autem hic per septem panes, intelliguntur septem pœnitentiæ partes. Primus panis, est malæ uitæ sollicita emendatio. Secundus, vera & humilis defectuum accusatio. Tertius, contra excessum commissum iugis indignatio. Quartus, non relabẽdi anxia trepidatio. Quintus, amplius proficiendi affectio. Sextus, sanctorum virorum imitatio. Septimus, suorum malorum & aliorum punitio. Istæ sunt septem spicæ, pullulantes in culmo uno. Isti sunt septem gradus in scala, per quam in cœlum ascenditur: septem peccatorum mortalium culpa diluitur: septiformis Spiritus sancti gratia infunditur, & uirtutum septenarius acquiritur. Sed cum istis panibus erant pisciculi pauci, saltem duo: qui significant timorem & amorem, qui cum istis panibus debent edi. Primus piscis, est timor pœnarum inferni, & iste capitur in aquis inferni. Secundus piscis est amor & desiderium æternorum, & iste capitur in fluuio paradisi: & dicuntur pisciculi, nõ pisces: quia timor est paruulus, eo quòd hominẽ paruulum & humilem reddat: & amor ra-

Partes pœnitentiæ septem.
Pisciculorũ significatio.

tione status, quia paruus est respectu amoris futuri seculi. Insuper sciendum, quòd sunt septem panes mystici cuiuslibet status: scilicet, incipientium, proficientium & perfectorum: de quibus Dominus pascit fideles secundum diuersitatem statuum eorundem. Primos septem panes beatus Bernardus proponit claustralibus, qui gerunt formam incipientiũ, quantum ad initium suæ cõuersionis. Primus est panis uerbi, in quo vita hominis est: quia nõ in solo pane uiuit homo, sed in omni verbo, quod egreditur ex ore Domini. Et vt taceamus de verbo vocali, quo Deus aliquando locutus fuisse legitur Moysi, Abrahæ, & aliis: siue per Angelos, siue per se, siue alio modo: ad præsens dicere possumus quòd verbum egreditur ex ore Dei dupliciter. Vno modo immediatè, quando uidelicet Deus loquitur per instinctum ad cor hominis, inspirando ei quid facere debeat. Hoc modo Deus loquitur peccatoribus & hominibus mundanis, instigando eos ad pœnitentiam. Alio modo loquitur Deus per aliquem hominẽ, scilicet prælatum vel prædicatorem, uel doctorem, vel aliquem amicum: per quem quasi per referendariũ Deus verba sua trãsmittit ad aures hominis. Est & tertius modus quo Deus loquitur hominibus, præcipuè claustralibus, scilicet per scripturam, quæ ad omnia recipienda sunt sicut verba Dei, cuius inspiratione sunt scripta, ad pascẽdum videlicet legentes pane vitæ spiritualis. Secundus panis, secundum eundem Bernardum, est obedientia, qui bene comitatur primum. Quid enim prodest verba Dei audire, nisi quis eis velit & secundum ea uitam sua dirigere? Tertius panis est meditatio, & hic bene comitatur duos præcedẽtes. Nam postquam verba Dei cõmendata sunt cordi, & eis homo statuit obedire necesse est hominem continue meditari qualiter vitam suam secundum Dei beneplacitum disponat. Quartus panis est orantium lachrymæ, qui panis bene adiungitur præcedẽti. Cùm enim meditatur peccatorum suorum sarcinam, præsentis incolatus miseriam, & uitæ æternæ gloriam suam imbecillitatem, & Dei erga se bonitatem: ĩ tali meditatione exardescit ignis deuotionis, & resoluitur cor in lachrymas cõpunctionis: & tunc recurrit ad præsidium orationis. Quintus panis est labor pęnitentiæ, & hic panis utique necessarius est incipientibus etiam post alios præmissos: quia secundum Aug. Nõ sufficit mores in melius commutare, & à malis factis recedere: nisi & de his quæ facta sũt satisfacias Deo per pœnitentiam, laborem, & dolorem. Sextus panis est iocunda vnanimitas socialis: & hic bene dicitur panis: quia pascit & confortat in vita spirituali uiuentes in congregatione: quantum ad claustrales: etiam uiuẽtes in communione Ecclesię, & quantum ad alios incipientes. Septimus panis est eucharistia: & de hoc pane satis dicitur alibi in diuersis locis. Prolatis septem panibus incipientium, consequenter degustandi sunt alij septem proficientiũ. Vbi sciendum ꝙ sicut dicit Apostolus: Non est uolentis, neque currentis, sed miserentis Dei: oportet enim currere uolentem in uia profectus spiritualis, totaliter inniti diuinæ misericordiæ: & de bonis iam præstitis misericordias Domini cum gratiarum actione iugiter ante mentis oculos habere, & sic semper ad meliora poterit proficere. Propter quod beatus Bernardus omnes miserationes Domini erga se recogitans, reducit eas ad septem panes, quibus eũ Dominus misericorditer reficere dignatus fuit. Et nos de eisdẽ panibus uesci debemus, si i uita spirituali

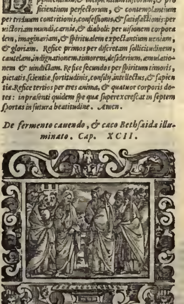
Panes mystici septẽ. Incipientiũ panes.
Bernardus serm. 1. de septem panibus.
Matth. 4.
Verbum ex ore Dei.
Proficientiũ panes septem.
Rom. 9.

Psal. 18. mali proficere uelimus, ut dicamus cum Psalmista: Veniant mihi miserationes tuæ, & uiuam. Primus panis, uel prima misericordia, secundum Berna. est præseruatio à multis peccatis, in quæ incidisset si cũ Dei misericordia non custodisset: huius panis secundum eundem Bernar. tria sunt fragmenta. *Bernardus sermo. 2. de septem panibus.* Tribus inquit modis à peccatis me memini conseruatum: occasionis subtractione, resistendi data uirtute, & affectionis sanitate. Secundus panis est, pia Dei dissimulatio circa peccantem: quia tardabat ultionem, & indulgẽtiam cogitabat: habet & hic panis tria fragmenta: uidelicet longanimitatem, quam exhibuit: electionem prædestinationis, quam impleri uoluit: & charitatem nimiam, qua nos dilexit. Tertius panis est miseratio, qua conuertit ad pœnitentiam. Hic etiam panis habet tria fragmenta: quia cor concutit, excitans illud ut aduertat suorum uulnera peccatorum, & uulnerum dolorem sentiat: terret, deducens ad portas inferi, & præparata iniquis supplicia monstrans; & spem dat intelligentiæ. Quartus panis est indulgentia peccatorum, quòd uidelicet Deus pœnitentem eum misericorditer suscepit. Et hic panis habet tria fragmenta. Quia, ut dicit Bernardus: *Bernardus ibidem.* Sic ex toto Deus indulsit, & tam liberaliter omnem donauit iniuriam: ut iam nec damnet ulciscendo, quod est primum: nec confundat improperando, quòd est secundum: nec minus imputando, quod est tertium. Quintus panis est continentia à peccando, seu uirtus continendi & emendatius uiuendi, ne recidiuum pateretur. Et hic panis etiam habet tria fragmenta. Nam hæc continentia habet tres oppugnatores, scilicet carnem, mundum, & malignum spiritum, quibus resistere nostra uirtute non ualemus: sed pane isto diuinæ misericordiæ confortati, habemus in Domino hanc uirtutem. Sextus panis est gratia promerendi: qua uidelicet minus bonæ conuersationi indulget. Quam gratiam dicit Bernardus in tribus maximè constare, tanquam fragmentis: uidelicet in odio præteritorum malorũ, in contemptu bonorum præsentium, & desiderio futurorum. Septimus panis est spes obtinendi: qua Deus donat homini indigno & peccatori de sua totiens experto bonitate usque ad cœlestia speranda præsumere. Cuius etiam tria, secundum Bernardum, sunt fragmenta. *Bernardus ibid. ser. 3. Sperandorum.* Tria, inquit, considero, in quibus tota spes mea consistit: charitatem adoptionis, ueritatem promissionis, potestatem redditionis. Refecti duobus septenariis panum, à beato Bernardo nobis appositis, uidelicet incipientium, & proficientium: festinemus nunc utcunque gustare septem alios à Spiritu sancto nobis proponendos, *Perfectorũ panes septem. Dona Spiritus sancti.* quibus reficiuntur animæ perfectorum: qui panes sunt septem dona Spiritus sancti: fœlix anima quæ his saturari meruerit. Et bene hæc dona nomine panum describuntur, quia delectabiliter reficiunt animam in præsenti, & satiant in futuro. Primus panis est timor Domini: timor inquam filialis: nã timor seruilis incipientium est. Et hic est timor castus quo quis ex timore timet à Deo separari: & ideo declinat à malo, quod contrariatur Deo. Sed quia oportet etiam benefacere: sequitur secundus panis, qui est donum pietatis, quo monet nos Spiritus sanctus ut operemur bonum ad laudẽ Dei, & ad utilitatem omnium proximorum: & hæc est pietas quæ ad omnia utilis est: & procedit ex pio corde, quo Deus tantum inuenitur: corporalis autem exercitatio, scilicet sine pietate ad modicum utilis est. Tertius panis est donum scientiæ: hoc donum comitatur duo prædicta, quia ut dicit Chrysostomus, nemo potest cauere malum, nisi cognitum: neque bonum facere quod ignorat: & hoc datur per donum scientiæ, quo datur homini rectũ habere iudicium de istis inferioribus, ad cognoscendum quid noxium, & quid expediens sit ad salutem. Quartus panis, est donum fortitudinis. Et bene fortitudo sequitur scientiam. Nam cognito per donum scientiæ quæ mala cauenda sunt, & quæ bona prosequenda, opus est spiritu fortitudinis quo possit prosequi, quæ cognouit tam in uincendo mala, quàm in aggrediendo bona. Hoc dono dotati fuerunt sancti martyres: quos nulla tormenta poterant superare. Quintus panis est donum consilij, per quod homo dirigitur, quasi consilio à Deo accepto, in his ad quæ humana ratio non sufficit. Et bene consilium sequitur fortitudinem: quia secundum Gregorium: *Gregor. lib. 6 moraliũ. c. 9.* Valde fortitudo destruitur, nisi per cõsilium fulciatur: quia quò plus se posse conspicit, eo uirtus sine moderamine in præceps ruit: & mens quæ intus sedem consilii perdidit, foras, se per desideria innumerabiliter spargit. Sextus panis est donum intellectus: & illud donum sequitur donum consilij, & duo bona facit in anima. Primum, quia illustrat intellectum ad sanè capiendum consilium Spiritus sancti speculatiuè. Secundum, quia deputat affectum ad agendum practicè consultum. Septimus panis est donum sapientiæ, *Sapientia, quasi sapida scientia dicitur.* quod sequitur donum intellectus, & omnia dona alia, quæ sine sapientia nihil sunt. Sapientia est cognitio suauitatis diuinæ per experientiam habita. Vnde dicitur sapientia, quasi sapida scientia. Nam per donum sapientiæ iuuatur homo, non solũ ad cognitionem diuinorum, sed etiam ad gustationẽ eorundem.

ORATIO.

DOMINE *Iesu Christe, miserere super turbam pœnitentium, & incipientium iustorum, & proficientium perfectorum, & contemplantium per triduum contritionis, confessionis, & satisfactionis: per uictoriam mundi, carnis, & diaboli: per uisionem corporalem, imaginariam, & spiritualem expectantium ueniam, & gloriam. Refice primos per discretam sollicitudinem, cautelam, indignationem, timorem, desiderium, æmulationem & uindictam. Refice secundos per spiritum timoris, pietatis, scientiæ, fortitudinis, consilij, intellectus, & sapientiæ. Refice tertios per tres animæ, & quatuor corporis dotes: in præsenti quidem spe quæ superexcrescat in septem sportas in futura beatitudine. Amen.*

De fermento cauendo, & cæco Bethsaidæ illuminato. Cap. XCII.

Matt. 16. & Marc. 8.

ET post miraculum de passione ostẽsum, *dimissa turba*, statim, *ascendit*, Iesus cum discipulis, *in nauiculam*, fugiens turbę applausum & reuerentiam, & ut à turba remotus doctrinæ uacaret discipulorum: dans in hoc nobis simile faciendi doctrinam & exemplum. *Et uenit in fines*, seu partes, *Magedā*, seu, *Dalmanutha*, quod secundum Augustinum, idem est secundum rem, & eadem terra dupliciter uocata: Sed secundum alios sunt duæ regiones distinctæ: sed in extremitatibus coniunctæ: & ideo existens in confinio utriusque dicitur esse in fine istius uel illius: & in tali loco erat Iesus. *Et accesserunt ad eum*, non tanquam deuoti & simplices, ut addiscerent: sed tanquam inuidi & insidiantes, ut ipsum tentarent, *Pharisęi & Sadducęi tentantes*: scilicet si possent eum capere in aliquo, & *rogauerunt eum ut ostenderet eis signum de cœlo*, declarando, scilicet tempus aduentus sui ex aliquo cœlesti signo. Ac si dicant: Si de cœlo uenisti, proba in hoc quòd signa de cœlo ostendas. Vbi aduertendum, quòd aliqui Scribæ & Pharisæi, omisso studio legis & Prophetarum, studebant in Astrologia: vnde & usque hodie aliqui eorum in hoc sunt ualde curiosi: & quia astrologi aliquando per considerationem astrorum uolunt iudicare de inchoatione legum & sectarum diuersarũ: ideo isti per astra uolebant prænosticare de aduentu Christi, quod erat impossibile: quia ad talia non se extendit uirtus cœli: licet se extendat ad prænosticandum de futura dispositione aeris ut siccitate, & pluuia, & huiusmodi. Vel ad cognoscendum ipsum esse Christum in lege promissum, petebant de cęlo signũ maiestatis suæ, ut fulgura & pluuias, uel huiusmodi simile: uel quod in exemplum Moysi manna cœlitus emisso omnem populum reficeret multo tempore, uel quòd solem stare faceret sicut Iosue, uel retrocedere sicut Esaias, uel quòd daret ignem de cęlo, sicut Helias Dominus uerò, *respondens*, & eos redarguens, *ait. Facto uespere dicitis*, id est aliquid de futura temporis dispositione prædicere per considerationem cœli potestis, uidelicet, *serenum erit: rubicundum est enim cœlum*, quia talis dispositio in uespere frequenter est signum serenitatis futuræ: licet impediatur quandoque, *& mane*, scilicet dicere potestis: *hodie tempestas erit*: rutilat enim cœlum, quia hoc ut plurimum est tẽpestatis signum. Et est ratio talis: Ex signis cęli in quibus non estis edocti scitis iudicare tempora prænosticando de serenitate uel pluuia: multo magis ex scriptura legis & prophetarum in qua estis edocti, debetis cogitare me esse Christum ab eis promissum. Vnde sequitur arguitio eorum. *Faciem ergo cœli*: id est dispositionem aeris, *diiudicare nostis*, prænosticando de futuris per signa, quę tamen sunt fallibilia: *signa autem temporum*, scilicet aduentus mei à prophetis prædicta à me in effectu exhibita (primus enim & secundus aduentus Christi sunt quasi duo tempora) *non potestis scire*; facultatem nobis hæresi & inuidia auferente. Ex dictis enim prophetarum & uisis miraculis quæ nemo alius fecisset, saluatoris aduentum cognoscere debuerunt: & iudicare quòd ipse esset Christus in lege promissus. Moraliter hic reprehendit Dominus istos, qui per signa apparentia in cœlo quæ sunt fallibilia, de futuris iudicabant: & ex his quæ habebãt in scripturis de Christo, quæ quidem scripturæ sunt infallibiles, iudicare nesciebant: & significãt illos qui de factis aliorum se intromittere volut, & de propriis conscientiis in quibus possem legere non iudicant. Vnde Hieronymus: Vix inuenies qui irreprehensibilem uitam suam exhibere uelit, ut libenter non reprehendat alienam: tamque huius mali libido mentem hominum inuasit, ut etiam qui procul ab aliis uitiis recesserunt: in illud tamen quasi extraneum laqueum diaboli incidant. Istud etiam dicitur contra illos qui solliciti sunt futuram aeris, uel aliarum rerum qualitatem considerare, & de tempore suæ mortis uel futuri iudicii nolunt cogitare. Sed ut dicit Augustinus; Laudabilior est animus, cui nota est infirmitas propria, quàm qui cœlorum constellationes, & terrarum fundamenta scrutatur. Moraliter, uesper est hominis senectus: mane, iuuentus: rubor, est feruor charitatis: serenitas, tranquillitas mentis. Quando ergo in mane iuuentutis rubet cœlum, signum est futuræ tribulationis. Vnde in Eccle. *Fili accedens ad seruitutem Dei sta in iustitia, & timore: & præpara animam tuam ad tentationem*. Quando uerò in sero & in fine rubet charitas: signum est serenitatis futuræ, quæ sequitur tempestatem. Vnde in Tob. *Post tempestatem tranquillum facis*: & in Salom. *Extrema gaudii luctus occupat* & ecõuerso, & in Ioan. *Tristitia uestra conuertetur in gaudiũ*: similiter quando est serenitas prosperitatis in uita præsenti: signum est pœnæ & tempestatis in uita futura: & econuerso quando est serenitas in uespere & tardè, scilicet in uitæ fine, signum est serenitatis, & consolationis uitæ futuræ. *Et*, Dominus, *ingemiscens spiritu*, quia sicut de hominum salute lętatur, ita super eorum dolet erroribus, *ait: Generatio mala*, quo ad morum peruersitatem, *& adultera*: quo ad fidei uiolationem, recedens à Deo uero sponso animarum, per infidelitatem, *signum quærit*, quò ad maiestatis iudicationem: *& signum non dabitur ei, nisi Ionæ prophetæ*, id est signum infirmitatis. De quo Psalmista dicit: *Fac mecum signum in bonum*, & cætera. Hoc enim est signum passionis, per quod omnis homo est adiutus, & consolatus. Simile habes suprà, ubi plura de hac uideas materia. Et tanquam obstinatos relinquens. Pharisæos & Sadducæos, quò ad corporis præsentiam & gratiæ effectum: *& ascendens iterum nauem*, cum discipulis suis, *abiit*, ab illis, *trans fretum*, id est ultra stagnũ Genezareth, relicto strepitu mundano. *Et cùm uenissent discipuli trans fretum obliti sunt panes accipere*, id est fragmenta panum septem sportarum, *& non habebant, nisi panem unum*. Causa autem huius obliuionis potuit esse multiplex: una, prohibitio sollicitudinis de crastino. Alia, occursus pauperum, quibus reliquias dimiserunt: tertia, spes de Domino, quia iam uisis miraculis certi erant quòd nihil eis deficeret: quarta, interna dulcedo unius & ueri panis habentis in se omne delectamentum, quem secum habebant: illo enim capti, de exteriori pane non cogitabant. Vnde Beda: Vnus panis quem secum habebant in naui. Mysticè ipsum panem uitæ Dominum, uidelicet saluatorem designat: cuius amore, quia semper intus reficiebantur in corde, minus de terreno pane, quo corpus pasci solet, curabant. Hæc Beda. In quo ostenditur in eis feruor & desiderium supernę doctrinæ, & contemptus delitiarum mundi huius: cùm etiam circa uitæ necessaria parum fuerunt studiosi, & eorum deuotio ad pręsentiam Christi, quia sic inseparabiliter adhærebant ei, quòd necessaria uitæ fuerant obliti: & quàm modicam carnis curam habebant, in reliquis necessariis, qui nec uiaticum sumpserunt intentione dominici comitatus. Vnde Remigius: Tanto enim amore magistri detinebantur, ut nec etiam ad punctum uellent ab eo recedere. Animaduertendum est ergo, quantum alieni essent ab appetitu delitiarum,

Marginalia (left): Magedam Dalmanutha. — Augustin. lib. 2. de cõsensu Euangelist. c. 51. — Signum de cœlo. — Astrologi Iudæi. — Exod. 16. Iosue. 10. 4. Reg. 20. 4. Reg. 1. — Moraliter. Scripturę potius quã astrologię credas. — Hieronym. epist. ad Celantiam de institutione matrisfamilias.

Marginalia (right): Vesper moraliter. — Eccle. 2. — Tob. 3. — Prouer. 14 — Ioan. 16. — Psal. 85. — Beda in ca. 8. Marci. — Remigius in Matth.

tiarum, cùm tam paruam haberent de neceſſarijs curam, ut etiam obliti ſint panes accipere, ſine quibus humana fragilitas ſubſiſtere non poteſt. Hæc Remigius. Horum ergo diſcipulorum exemplo, & tu magis cura de cibo mentis, quàm uentris: & magis de uirtute animi, quàm uiatico corporis. Nam ſecundū Chryſoſtomum, hoc loco: uirtutis poſſeſſio omnem triſtitiam & ſollicitudinem expellit, ac lætitiam & ſpē magnam immittit: deoque & hominibus acceptabiles facit. *Et dixit eis*, Ieſus, *intuemini*, per diligentem conſiderationem mentis, *& cauete*, per fidei puritatem: *à fermento*, id eſt à corruptione & doctrina corrumpente, *Phariſæorum & Sadducæorum*: fermentum enim quandoque propter corruptionem ſignificat doctrinam malam, ut hic: quandoque propter calorem incluſum ſignificat feruorem fidei, ut ſuprà: *& à fermēto*, & corruptione, *Herodis*, ſcilicet prauis moribus. Et ſic habetur triplex fermentum. Primum, Sadducæorum, qui dicunt non eſſe reſurrectionem: neque Angelum: neque Chriſtum: prophetas ſpernunt; ſpe præſentium Deo ſeruiunt. Secundum, Phariſæorum, qui decreta legis diuinæ traditionibus hominum poſtponunt: legem prædicant uerbis, & impugnant factis: in quorum doctrina duo erant, ſcilicet peruerſitas doctrinæ, & ſimulatio uitæ. Tertium eſt Herodianurum, quod eſt adulterium, homicidium, temeritas iurandi, ſimulatio religionis. Primum eſt erroris. Secundum, ſimulationis. Tertium, praui moris. Primum corrumpit rationem. Secundum, intentionem. Tertium, operationem. De his tribus dicit apoſtolus; Non in fermento ueteri, quantum ad primum: neque in fermento nequitiæ, quantum ad ſecundum: & malitiæ, quantum ad tertium. Vel ſecundum quoſdam fermentum Herodis uocat etiam doctrinam corruptiuam Herodianorum, dicentium Herodem Chriſtum. Iſti Herodiani, ſecundum eos fuerunt quidam Iudæi: fingentes quandam ſectam nouam, dicentes de Herode Aſcalonita, quòd erat Meſſias: moti falſo intellectu illius, quod dicitur in Geneſi: *Non auferetur ſceptrum de Iuda*, & cætera. Vbi dicitur quòd ablatio regni, à tribu Iudæ erat ſignum aduentus Meſſiæ. Iſte autem Herodes obtinuit regnū illud, cùm tamen alienigena, quia pater eius fuit Idumæus, & quia Meſſiam promiſſum intelligebant illi regnare temporaliter: nec uidēbant alium tunc regnare in Iudæa, niſi Herodem: ideo dixerunt eum eſſe Meſſiam, cùm tamē prophetia Iacob prædicta eſſet, ſecundum ueritatem de Chriſto, tempore Herodis nato, intelligenda. Ab his ergo omnibus monet diſcipulos cauere, ne in his conſentiant, uel hæc in eis approbando, uel in his eos imitando. Non enim uiuendum eſt in fermento ueteri, quantum ad peruerſam doctrinam: neque in fermentu malitiæ, quantum ad morum prauitatem: & nequitiæ, quantum ad ſimulatam iuſtitiam: ſed in azymis ſynceritatis, quò ad uitā & intentionem: & ueritatis, quò ad doctrinam. *At illi*, id eſt diſcipuli dictum Domini intelligentes de pane fermentato, & materiali, *cogitabant intra ſe dicentes*, quodam occulto murmure: quia hoc ideo dicit, *quia panes non accepimus*: non uult quòd de pane Phariſæorum fermentato accipiamus. Putabant enim ſe eſſe tacitè notatos de panum obliuione: & quòd ad literam de pane fermentato loqueretur, ne ab eis acciperent, eo quòd panes ſecum non accepiſſent. Errabant Apoſtoli in duobus: quia & de panum defectu dubitabant, eo quòd panes non attulerāt: & quia uerbum Domini de fermento ad literam capiebant.

Chryſoſto. hom. 54 in Matthæū.

Fermētum triplex.

1. Cor. 5.

Herodiani.

Gen. 49.

Apoſtolorū error duplex.

A Primò ergo arguuntur de primo: ſcilicet quòd timebant panis defectum materialis. *Sciens autem Ieſus*, cogitationes eorum, tanquam Deus, arguit eos de fidei modicitate, quia eo præſente & cum eo timebāt poſſe egere, dicens: *Quid cogitatis modicæ fidei, quia panes non habetis*: & me dixiſſe de panibus terrenis, de quibus dubitare non deberetis. Panem uitæ, quæ eſt cauſa omnium panum, ſecum habebant: & [illegible] de panum defectu dubitare non debebant. Hoc autem, ſecundum Chryſoſtomum, Dominus facit, ut ſollicitudinem eſcarum ab eis abiiciat: quaſi diceret. Ex factis meis præcedentibus, & doctrina debetis ſic eſſe illuminati, quòd uerbum meum intelligeretis non de pane materiali, quia de hoc poſſum uobis ſufficienter prouidere. Quod probat duplici exemplo, in quo B magnam multitudinem ſatiauit paruo cibo. Vnde ſubdit: *Nondum intelligitis*, ſcilicet myſterium. Nam ſi per panes intelligitur doctrina ſana: neceſſariò per fermentum intelligitur corrupta, *neque recordamini*, ſcilicet uirtutis in multiplicatione panum. Vnde ſequitur, *quinque panum*, ſcilicet diſtributorum, *in quinque milia hominum: & quot cophinos ſumpſiſtis*, de reſiduo: *neque ſeptem panum*, ſcilicet diſtributorum, *in quatuor milia hominum*, & quot ſportas ſumpſiſtis fragmētorum. Reducit eos ad memoriam miraculorū de quinque & ſeptem panibus, ut confidant quòd ipſe paſcet eos qui pauit turbas. Quaſi diceret: Non eſt uobis ti- C mendum, cùm de tam paucis panibus, tantas feci abundare reliquias. Vnde Chryſoſtomus: Per hoc in memoriam eis reducit ea quæ præterierunt, & ad futura attentiores facit. Deinde arguūtur de ſecundo, ſcilicet quòd habebant defectum intellectus ſpiritualis: cùm dicitur. *Quare non intelligitis*, ſcilicet, *quia non de pane dixi uobis*. Quaſi diceret, non eſt uobis dubitandum de pane materiali, quia ita poſſum eum multiplicare ſicut uidiſtis: nec de illo ego ſollicitor, nec loquor uobis: ideo potius de alio pane & fermento intelligere debuiſtis: ſcilicet doctrinæ peruerſæ, quæ more fermenti ſe ueri panis ſubſtantiam ſimulat habere. Sed reuera totam ſubſtantiam eius cui admiſcetur corrumpit, & ad ſaporem ſuum trahit. Hoc eſt de D quo Apoſtolus, dicit: *Modicum fermentum totam maſſam corrumpit*. Ab iſto ergo ſicut à nociuo cibo ſummè eſt cauendum. Vnde Ambroſius: Cibus corporalis nociuus cum magna ſollicitudine cauetur: quanto magis ſpiritualis? *Tunc intellexerunt, quia non dixerat cauendum à fermento panum*, ſcilicet materialium: ſed à doctrina Phariſæorū & Sadducæorum, quæ ratione prædicta uocatur fermentum. *Et uenerunt Bethſaidam, ubi cæcum ei adducunt: rogantes ut illum tāgere*, & firmiter credentes quòd ad tactum eius ſanus fieret. *Et apprehenſa manu eius eduxit eum extra uicum*, id eſt extra uicinitatem & tumultum malorum. *Et expu-* E *ens in oculos eius, impoſitis manibus ſuper oculos interrogauit eum, ſi quid uideret. Et aſpiciens*, id eſt aſpicere incipiens, *ait*, uideo homines uelut arbores ambulantes. Non enim diſtinguere poterat lineamenta humanorum corporum, uidebat obſcurè corpora eorum moueri de loco ad locum: & poſtea perfectè illuminauit eum. Nam, *iterum manus ſuper oculos eius impoſuit, & clarè omnia uidit*. Per hoc arguitur ignorantia diſcipulorum, facto quòd ipſis præſentibus illuminauit cæcum: primò imperfectè, & poſtea perfectè. Certum eſt enim quòd Chriſtus poterat eum ſtatim perfectè illuminare: ſed per talem modum uoluit facere, ut deſignaret diſcipulos adhuc in parte obſcuratos caligine ignorantiæ, & ad clarè intelligendum

Chryſoſto. hom. 54 in Matthæū.

Chryſoſto. ibidem.

1. Cor. 5.

Ambroſius in c. 9. Luc.

Cæci illuminatio.

Cur primo imperfecte illuminatus ſit cæcus.

indigere maiori illuminatione. Vnde & post resurrectionem suam aperuit illis sensum, ut intelligerent scripturas. Alij dicunt illuminationem huius cæci successiuè factam, propter paruitatem fidei huius cæci & offerentium ipsum Christo: & potest esse quòd ista causa & prædicta concurrerunt ad istum effectum in ipso. Per hoc etiam signatur quòd Dominus aliquando d[illegible] suam gratiam augmentando prius datam. *Et mittens illum in domum suam iussit, ut nemini diceret*, ad uanitatis iactantiam, ut mundi gloriam nos doceret fugere: sed tamen dicere poterat, & debuit, ad prædicationem laudis diuinæ: hoc nondum intelligunt, qui omnia opera sua, ut ab hominibus uideantur, faciunt. De quibus Dominus ait: *Receperunt mercedem suam*. Ne ergo hic recipias mercedem, & recipiendo perdas æternam: uitiositatem tuam potius enarra, quàm uirtutem: exemplo Apostoli dicentis: qui fui blasphemus, & persecutus sum Ecclesiam Dei. Vnde Augustinus: Vis uirtutes tuas augeri, prodere noli, fuge uideri quod esse meruisti. Quod manifestando potes amittere, tacendo custodi. Vbi Beda: Cuncti qui à Domino curantur languores, spiritualium sunt signa languorum, quibus anima per peccatum æternæ morti propinquat. Sicut enim in surdo & muto à Domino sanato: sanatio mentis insinuatur eorum, qui neque audire uerbum Dei, neq; loqui nouerant: & mox in refectione turbæ esurientis, quæ Dominum secuta fuerat suauitas figuratur illa qua diligentium se & quærentium solet corda nutrire: ita & in hoc cæco paulatim curato à Domino, illuminatio designatur cordium stultorum, ac longe à uia ueritatis aberrantium. Rogabant autem eum ut illum tangeret: scientes quia tactus Domini, sicut leprosum mundare, ita etiam cæcum illuminare ualeret. Tangimus autem Dominum nos, cùm ei fide integra & syncera adhæremus: tangit nos, cùm mentem nostram afflatu sui spiritus illustrat, atque ad cognitionem nos propriæ infirmitatis studiumque bonæ actionis accendit. Apprehendit manum cæci, ut eum ad excusationem bonæ operationis confortet. Eduxit extra uicum, ut à uita vulgari segregatus

Matth. 6.

1. Tim. 1.

Beda in ca. 8. Marci.

Tangimus Dominum.

A uoluntatem sui conditoris, qua illuminari meretur, liberius sedulo corde scrutaretur. Quisquis enim lumen æternitatis uidere desiderat: non exempla turbarum, sed ducatum necesse est semper sui redemptoris sequatur. Ideo autem cæcum hunc paulatim, & non repentè curat, quem mox uno uerbo, si uellet, poterat curare, ut magnitudinem humanæ cæcitatis ostenderet: quæ quasi pedetentim, & per quosdam profectuum gradus ad lucem diuinæ uisionis solet peruenire. Sputum quippe ab intus de capite Domini procedit: manus uero sunt membra corporis, exterius posita. Expuens ergo in oculos cæci Dominus, Imponit manus suas ut uideat quia cæcitatem generis humani, & per inuisibilia diuinæ pietatis dona, &

B per exhibita foris sacramenta assumptæ humanitatis absterfit. Quòd autem eum in domum ire præcepit, mysticè admonet omnes qui cognitione ueritatis illustrantur, ut ad cor suum redeant: & quantum sibi donatum sit, sollicita mente perpendant: donatis collatisque sibi beneficijs digna operum executione respondeant. Quia verò eum (sicut & multos alios quos sanauit) sanationem suam silentio tegere iubet: exemplum suis tribuit ne de his quæ faciunt mirandis, fauorem vulgi requirant: sed diuinis tantum aspectibus, ubi & merces restat, sint placere contenti. Hæc Beda.

Mysticè.

C

ORATIO.

DOMINE Iesu Christe, fac mecum signum infirmitatis & passionis tuæ in bonum, ut inde per te me adiutum gaudeam & consolatum. O panis uitæ, da mihi semper tuo amore refici: ut minus sollicitèr de pane uel quocunque solatio temporali. Da mihi, ut à fermento peruersæ doctrinæ, ac simulatæ iustitiæ, & actionis prauæ caueam: & in his nec actiuè nec passiuè te offendam. O splendor paternæ gloriæ illumina cor meum lumine tuæ gratiæ diuinæ: meque de omnibus erroribus & laqueis erue, ac dirige in uiam ueritatis & iustitiæ, ac salutis æternæ. Amen.

Finit prima pars vitæ IESV CHRISTI.

SECVNDA PARS VITAE CHRISTI DOMINI NOSTRI.

DE CONFESSIONE VERAE FIDEI, *quam Petrus fecit pro omnibus.* *Caput* I.

Matth. 16 & Mar. 8.

PRIMA pars libri huius, quæ præcedit, nullam de passione mentionem expressè facit. Secunda uerò pars, quæ hic sequitur, frequenter de passione facit mētionem: & totam continet passionem: & eorum quæ ultrà sunt seriem. Post præmissa ergo, *uenit Iesus*, tanquā saluator: ubiq; lumē doctrinæ spargēs, ubiq; perditos quęrēs, vbiq; pęnitētes saluans: *in partes*, & fines ciuitatis, quę, *Cæsaria Philippi*, uocabatur: sed nunc Paneas dicitur. Philippus tetrarcha frater Herodis ciuitatē illā renouauit & ampliauit: & extunc eā Cæsareā Philippi, in memoriam sui nominis, & in honorem Tyberij Cæsaris, qui ei quartam partem regni dederat appellauit. Et est sita in pede montis Libani, ubi hincinde in decliui latere montis oriuntur duo fontes Ior & Dan dicti: qui post modicum ad radicem, & pedem Libani confluentes, efficiunt Iordanem, qui post longos circuitus ingreditur mare Galilęæ, propè Corozaim ciuitatem. Dicitur etiam Cæsaria Philippi, ad differentiam Cæsareæ Palęstinæ: ubi Cēturio Cornelius dicitur habitasse. Est & alia Cæsarea, Metropolis Cappadocię, quæ est in regione Turciæ. In ista autem ciuitate, scilicet Cæsarea Philippi, & in confinibus eius, habitabat Gētium populus: & ideo ex hoc quòd Christus mysterium suæ incarnationis hic reuelare uoluit: ostenditur quòd fundamentum ecclesiæ in fide Gentiū sit. Hæc enim ciuitas est Phœnicis regionis Gentium, & terminus Iudææ ad Septentrionem, ad quam tributum census capitis deferebatur: pro quo sub Cæsare Augusto uniuersus orbis descriptus dicitur. Congruum autem fuit, ut in loco in quo orbis tributum soluit: rex regum, & Dominus orbis tributum fidei exigeret, quod soluitur de capite animę, id est de mente. *Et cùm esset solus orās in uia: interrogauit discipulos suos*, non quia dubitaret, uel ignoraret, & ut aliquid disceret: sed ut eos ueritatem instrueret & doceret, & errorem hominum per responsionem discipulorum eliminaret. Item, ut eis occasionem merendi daret: & nos fideli eorum confessione, in fide solidaret. Item, ut fidem illorum per sequētem approbationem & promissionem in ipsis fortius confirmaret, ac differentiam Apostolorum & populorum cōfirmando ostenderet. Exploraturus autem fidem discipulorum, prius vulgi sententiā inquirit: quia confirmaturus eos in fide, prius opiniones & errores aliorum à mentibus eorum remouere uoluit, ut de ueritate eos melius informaret. Si doctor euangelicus debet errores destruere: ut melius possit ueritatem astruere. Volens ergo Dominus errores exponi, ut eis expulsis discipuli ueritatem proferant, non vulgi opinione, sed ex Domini reuelatione, *interrogauit eos dicens: Quem dicunt homines*, & turbæ vulgares, *esse filium hominis?* id est uirginis. Hoc soli Christo conuenit Adam enim fuit filius terræ: alij filij hominum, quia ex utroque gignuntur parente: sed solus Christus fuit filius unius hominis, quia nō nisi unum parentem habuit in terra, sicut unum in cœlo. Vocat se etiam non solum filium Dei, sed hominis, ratione humilitatis: quod est contra illos, qui semper uolunt se à digniori nominare: & maiores suæ parentelæ, tacitis cæteris, allegare. secundum Hieronymum, non dicit, quem me dicunt esse homines? licet de se intelligeret, ne iactanter de se quærere uideretur: sed dicit, secundum Chrysostomum, filium hominis: quia dispensationem incarnationis credi vult, & in confessionem deuenire. Similiter prælati ac doctores, magni homines, deberent inquirere de fama sua à collateralibus suis: quia bona fama doctoris & præsidentis, multum facit ad doctrinæ & ædificationis fructum: mala ad detrimentum. Vnde Origenes: Interrogauit Christus discipulos: ut nos semper scrutemur qualis opinio sit apud homines de nobis: ut si quid malè dicitur de nobis, occasiones illius præcidamus: si quid autem boni, eius occasiones augeamus. Sed & discipuli episcoporum, apostolorum instruuntur exemplo: ut qualescunque opiniones audierint foris de episcopis suis, referant eis. In hoc autem quòd Dominus ab apostolis quæsiuit de fide turbarū: dedit intelligere quòd prælati reddituri sunt rationem de fide subditorum. Et quia de Christo erant ua

Cæsaria Philippi. *Iordanis ortus.* *Interrogandi ratio in Christo.* *Filius hominis.* *Hierony. in c. 16. Mat.* *Chrysost. ho. 55. in Matthaeū.* *Fama nostra nobis curanda.* *Origenes tracta. 1 in Matthaeū.*

Opiniones omnes de Chriſto.
Luca 1. e.
Luca 9. a.

riæ opinionis in populo:ideo diſcipuli reſponderunt dicendo, quòd alij dicerent eum eſſe Ioannem Baptiſtam, qui in utero matris poſitus ſentiebat Domini præſentiam:& propter baptiſmum & vitę eminentiā: cuius opinionis fuit Herodes,& ſui ſequaces. Vnde Theophilus: Multi nanque putabant quòd Ioannes à mortuis ſurrexiſſet, ſicut & Herodes credebat: & poſt reſurrectionem ſuam miracula perpetraſſet. Alij uerò dicerent eum eſſe Heliam, propter zelum

4. Reg. 1. b.c.

ueritatis quem habuit:& propter potentiæ euidentiā quia ignem de cœlo poſuit:& quia ad cœlum raptus, creditur inde eſſe uenturus. Alij Hieremiam pro ſan-

4 Reg. 2.
Hiere. 1. b.
In Threnorum libro.

ctitate:qui ſanctificatus fuit in utero matris, & propter patientiam in aduerſis, & propter beneficiū miſericordiæ:quia populi peccata planxit, & lamētatus fuit. Alij autem unum de Prophetis, ſcilicet Heliſæū, propter excellentiam ſapientiæ: habuit enim duplicē ſpiritum Heliæ, uel quia ſurrexit unus alius de antiquis prophetis prioribus. Et ſic patet diuiſio erroris habiti, de Ieſu, à diuerſis. Sic adhuc hodie uariantur homines inquirendo ſalutem, ſiue beatitudinem.

Vnuſquiſque enim ponit beatitudinem in eo quod

Auguſtin. 1. de doctrina chriſtiana.

diligit:& hoc pro Deo colit: quia ſecundum Auguſtinum, hoc ab homine colitur, quod præ cæteris diligit. Deinde exigit, à diſcipulis propriam de ſe confeſſionem, dicens: *Vos autem*, ab alijs diſcreti, qui non

Mat. 13. b.
Ibidē. 5. b.
Ioan. 15. b.

eſtis de turba, ſed mei diſcipuli: quibus datum eſt noſſe myſterium regni Dei, qui eſtis lux mundi: quibus omnia quæcunque audiui à patre meo nota feci, *quē me eſſe dicitis*, quaſi diceret: Si alij errant opinione falſa de me: uos tamen nō debetis errare, qui tandiu mecum fuiſtis:& meam doctrinam audiſtis,& miracula

Petri reſpōſio.

tanta uidiſtis. *Et reſpondit Petrus*: pro omnibus, ſcilicet pro ſe,& pro alijs: quia omnes unum ſciebant, & idem ſentiebant: licet alij apoſtoli etiam ſcirent: iſte tamen tanquam ſenior, ac princeps & caput aliorum, fit os totius collegij: ac prę omnibus & pro omnibus reſpondit, qui omnibus præeſſe & prodeſſe debuit.

Ex quo patet quòd precipuè ad Petri ſucceſſorē pertinet certificatio dubitationum de fide,& pertinentibus ad eandem. Petrus igitur non à parentibus, ſed à patre cœleſti edoctus: Dei filium & hominem

Papę eſt decidere de dubijs fidei.

uidens, utrunque complexus eſt: ac ueritatem diuinæ & humanæ naturæ, id eſt uerum Deum & hominem, in eodem ſuppoſito confitetur, dicens: *Tu es*

Pſal. 44 b.

Chriſtus filius Dei uiui: quaſi dicat, *tu es Chriſtus*, id eſt homo ſecūdum quòd unctus es oleo gratiæ præ participibus tuis:& ſic confitetur eius humanitatem, in qua unctus eſt oleo gratiæ præ alijs: & es filius Dei, naturalis ſcilicet, & non adoptiuus ſicut alij, & per

Deum uiuum.

conſequens eiuſdem naturæ cum Deo patre: & ſic confitetur eius diuinitatem:& addit, *uiui*: id eſt incōmutabilis,& æterni: quia Hebræi conſueuerunt uocare Deum uiuum, ad differentiam & diſtinctionē falſorum deorum, qui non uiuunt: quos ſcilicet gentes, uel de mortuis hominibus, uel de inſenſibili materia & ſubſtantia ſibi inſtituerunt. *Reſpondens autem Ieſus*,

Bariona.

Petro:& in Petro omnibus, mercedem ueræ cōfeſſionis, *Dixit ei: Beatus es Simon Bariona*, id eſt filius Ioanna: Bar enim idem eſt quod filius: Iona autem ponitur per diminutionem, pro Ioanna, ſubtracta media ſyllaba. Vnde Bariona hic accipitur, ac ſi filius Ioannis diceretur:& propter hoc etiam Petrus, quandoque Simon Ioannis dicitur. ſecundum Chryſoſtomū,

Chryſoſto. ho. 55. in Matthaū.

hoc dicit, ut oſtendat quoniam ita naturaliter eſt Chriſtus filius Dei: ſicut Petrus filius Ioannæ, eiuſdē ſubſtantię cum eo qui genuit. Beatus inquam es, propter confeſſionem ueræ fidei, quæ ducit ad beatitudinem, *quia caro & ſanguis non reuelauit tibi*: id eſt nō parentes tui, uel homo mortalis, aut humana doctrina iſtam ueritatem, & tantum arcanum fidei te docuerunt, *ſed pater meus qui eſt in cœlis*: & per conſequens tota trinitas: quia indiuiſa ſunt opera trinitatis. Vbi Chryſoſtomus: Sermo iſte conuenit & ad

Chryſoſto. ibidem.

omnes, ut ſingulis quibuſque dicatur. Beatus es quoniā caro,& ſanguis non reuelauit tibi: ſed pater meus qui eſt in cęlis. Tu dicis, & uerum dicis: quia ego ſum Chriſtus filius Dei uiui. *Et ego*, qui ſum ueritas immobilis, *dico tibi*, pro te,& pro ſocijs tuis, cuius dicere, eſt facere: *quia tu es Petrus*, à me petra dictus, id

Petri nominatio.

eſt confeſſor ueræ petræ, qui eſt Chriſtus, ac fide fortis & doctrina ſtabilis Meritò propter fidei fortitudinem, & fidelem Chriſti confeſſionem hoc nomen Petrus accepit, qui in petram Chriſtum credidit. Simon quippe antea uocabatur: ſed hoc nomen Petrus à Domino ei impoſitum eſt, ut eccleſiam ſignificaret. Quia enim petra Chriſtus, Petrus eſt populus Chriſtianus. *Et ſuper hanc petram*, quam modo cōfeſſus es, & quam tu modo in fidei fundamento poſuiſti, id eſt ſuper Chriſtum, *ædificabo eccleſiam meam*: Pe-

1. Cor. 10. a.

tra enim erat Chriſtus, ſuper quod fundamentum etiam ipſe ædificatus eſt. Huic ſententiæ apoſtolus concordans ait: *Fundamentum aliud nemo poteſt ponere præter id quod poſitum eſt Chriſtus Ieſus*. Acſi dicat;

1. Cor. 3.

non eſt aliud fundamentum, niſi illa petra, quam Petrus poſuit fundamentum, cùm diceret: *tu es Chriſtus filius Dei uiui*. Super hanc enim petram ædificatur tota Dei eccleſia. Item, *ſuper hanc petram*, id eſt ſuper hanc fidem & confeſſionem, ſeu huius fidei & ueritatis firmitatem: tanquam ſupra fundamentum firmum, *ędificabo eccleſiam meam. Et portę inferi*, quę ſunt ſuggeſtiones dęmonum, delectationes vitiorum, doctrinæ hereticorum, tormenta ac blandimenta perſecutorum: ac praua malorum opera, colloquia, & exēpla: quę iter perditionis oſtendunt, & ad tartara ducunt: *non præualebunt aduerſus eam*, ſcilicet eccleſiam ſic firmatam, quia à fide & charitate Chriſti non ſeparabunt eam. Ex quo patet quòd eccleſia conſiſtit in illis perſonis in quibus eſt notitia & vera confeſſio fidei & ueritatis. Deinde claues regni cœlorum ſe Pe-

Clauium promiſſio.

tro daturum Dominus promiſit, ſed tunc non dedit: quia ſi ſtatim dediſſet: nunquam in Petro prauitas confeſſionis, de qua ſtatim ſubditur: uel error negationis, de quo in paſſione dicitur, locum inueniſſet. Sicut autem pro omnibus Apoſtolis Petrus reſpondit, ita in eo omnibus claues regni Dominus promiſit, dicens. *Et tibi*, qui præ cæteris confeſſus es, *dabo claues*, id eſt iudicij poteſtatem, *regni cœlorum*, id eſt eccleſiæ pręſentis, quę dicitur regnum cęlorum, quia ad uſum poteſtatis eius dignè miniſtratum ſequitur aditus uel clauſio regni cœlorum. Vnde Beda: Cla-

Beda in ca. 8. Marci.

ues autem ei non modo dantur, ſed promittuntur: necdum enim fabricatæ ſunt ſuper incudem crucis, nec in eo ſanguine temperatæ. Ego quoque earum miniſterio cum in actu perfectionis fuerint, adhuc in ardentis paſſionis fornace, primo latroni & homicidæ aperiam ianuam paradiſi: ut & tu in eo exemplo publicanos & meretrices intrare permittas.

Tu enim ſuper eos iudicium exercebis, qui confitebuntur culpam, & expectabunt pœnam. Et ideo habebis ordinariam iuriſdictionem, & iudiciariam poteſtatem, ad quod duo requiruntur: authoritas cognoſcendi uel arbitrandi de culpa: & poteſtas abſoluendi uel etiam iudicandi: quæ duo

ſub

ſub nomine clauium tibi dabo. Hæc Beda. Claues ergo regni cœlorum ipſam diſcretionem, qua dignos uel indignos diſcernat: potentiam qualiter uel ſoluat. Clauis quippe eſt poteſtas quædam ſpiritualis ſupernaturaliter à Deo data & infuſa, nō innata & acquiſita. Et dicit hic gloſa quòd duæ ſunt claues, ſcilicet ſciētia diſcernendi, ac poteſtas ligandi & ſoluendi. Vnde ſciendum quòd ſicut in ſole potentia liquefaciendi & indurandi una eſt in radice, ſed duæ in effectibus: ſic tantum una eſt clauis in radice, ſed duę in effectibus. Clauis enim dicitur poteſtas iudicandi in foro animarum, non corporum: poteſtas autem iudicādi ex duobus integratur: ex poteſtate diſcernendi in cauſæ examinatione, & poteſtate diffiniendi in cauſæ determinatione per ſententiam condemnatoriam uel abſolutoriam. Prima poteſtas dicitur hic ſcientia, non ut eſt habitus cognitionis: ſed authoritas & poteſtas diſcernendi & iudicandi per ſcientiam præhabitam. Alia dicitur potentia admittendi ad regnum, uel excludendi, ſecundum uerum iudicium præhabitum: quia debent indigni excludi, & digni recipi. Vnde Bernar. Petrus claues accepit in ſcientia & poteſtate ſibi data deſuper: & hæ claues ſunt poteſtas aperiendi & claudendi: atque inter admittendos & excludendos diſcretio. Deinde ſubiungit. *Et quodcunque ligaueris ſuper terram*, id eſt ipſo ſuper terram uiuente, *erit ligatum & in cælis*, id eſt cœleſtis curia approbabit & confirmabit. Et ſimiliter, *quodcunque ſolueris ſuper terram, erit ſolutum et in cælis*. Hoc eſt ſecundum gloſam, quemcunque indignum remiſsione iudicaueris dum uiuit, indignus apud Deum iudicabitur: & quemcunque ſoluendum iudicaueris dum uiuit, remiſsionem à Deo conſequetur. Hæc autem ſoluendi atque ligandi poteſtas, non ſoli Petro ſed & cæteris Apoſtolis data eſt à Domino: & non tantum Apoſtolis, uerum etiam in epiſcopis & presbyteris omni eccleſiæ. Ita tamen quòd poteſtas authoritatis eſt in ſolo Deo, qui aperit per gratiæ infuſionē: poteſtas excellentiæ in Chriſto, qui aperit per paſsionis meritum: poteſtas miniſterij in prælatis eccleſiæ, qui aperiunt per ſacramentorum miniſterium. Sed ideo Petrus ſpecialiter claues regni cœlorum, & principatum iudiciariæ poteſtatis accepit: ut omnes per orbem credentes intelligant: quia quicunque ab unitate fidei uel ſocietate illius quolibet modo ſemetipſos ſegregant, tales nec uinculis peccatorum abſolui, nec ianuam regni cœleſtis ingredi poſſunt. Et ſecundum gloſam ſpecialiter eam poteſtatem Dominus Petro conceſsit, ut ad unitatem nos inuitaret. Ideo enim eum principem Apoſtolorum conſtituit: ut eccleſia unum principaliter Chriſti haberet vicarium, ad quem diuerſa membra eccleſię recurrerent: ſi fortè inter ſe diſſentirent. Quòd ſi diuerſa capita eſſent in eccleſia, unitatis uinculum rumperetur. Hic ergo Petrus eligitur eccleſiæ prælatus: ſed poſt cum alijs Apoſtolis hanc promiſſam poteſtatem accepit. Vbi Apoſtoli epiſcopi ſunt ordinati, quando poſt reſurrectionem Dominus inſufflans in eos dixit: Accipite ſpiritum ſanctum, & cętera. Sed paſtorem omnium fidelium & Apoſtolorū principem, ac ſuum uicarium in tota eccleſia præfecit cum ei dixit. *Paſce oues meas*. Hæc prædicta epiſcopi & prælati audiant, de munere gaudeant, de poteſtate non ſuperbiant. Si enim ſic ligauerint ut Petrus, ſi ita ſoluerint ut Petrus: quicquid ligauerint ligatū erit, & quicquid ſoluerint ſolutum erit. Imitentur ergo illum in diſcretione & iuſtitia, quem imitari nolūt in ligandi ac ſoluendi poteſtate. Ideo enim hæc ſoli

Clauium poteſtas duplex.

Bernardus ſermo. 69. in cantica.

Poteſtas his quibus data.

Vnus Chriſti uicarius

Ioan. 20.

Ioan. ulti.

Petrus imitandus, & emendus.

A Petro dicta ſunt: ut omnes alij ſe in illo quaſi ſpeculo uideant, ſic uiuendo, ſic ligando, ſic ſoluendo, & à pace & concordia non recedendo. Non præſumāt quicquam contra iuſtitiam & ueritatem: attendentes uerbum Apoſtoli dicentis: Non enim poſſumus aliquid contra ueritatem, ſed pro ueritate. Et ſecundum Origenem: Sit irreprehenſibilis qui alterum ligat uel ſoluit: ut inueniatur dignus ligare uel ſoluere in cœlo. Quodcunque ergo ligauerint uel ſoluerint in terra iuſtè & diſcretè, ac utraque claue cooperante & non errante: ligatum & ſolutum erit & in cœlo. Si tamē iniuſtè agit prælatus, ſententia etſi ligat quo ad eccleſiam militantem: non tamen quo ad triumphantem. Sed ſiue iuſtè ſiue iniuſtè proferatur, ſemper ſententia B paſtoris timenda eſt: ne fortè culpa quæ non ſit ex opere, fiat ex elatione. Vnde Gregorius: Sub magno moderamine paſtores eccleſiæ, uel ſoluere ſtudeant, uel ligare. Sed utrum iuſtè uel iniuſtè obliget paſtor, paſtoris tamen ſententia gregi timenda eſt. Ne is qui ſubeſt: & cùm iniuſtè forſitan ligatur, ipſam obligationis ſuæ ſententiam ex alia culpa mereatur. Paſtor ergo uel abſoluere indiſcretè timeat, uel ligare. Is antē qui ſub manu paſtoris eſt, ligari timeat iuſtè, uel iniuſtè. Nec paſtoris iudicium temere reprehendat: ne & ſi iniuſtè ligatus eſt, ex ipſa tumidæ reprehenſionis ſuperbia, culpa quę non erat fiat. Hæc Gregorius.

Origenes tractatu 1. in Matth.

Gregorius hom 26. in Euangelia.

Tunc poſt confeſsionem diſcipulorum de filio Dei, C factam in Petro dicente, tu es Chriſtus filius Dei uiui. *Præcepit Ieſus diſcipulis ſuis*, ut nemini dicerent, & reuelarent, *quòd ipſe eſſet Ieſus Chriſtus*: ut ſecundum quòd ipſi de Chriſto intellexerant, alijs non prædicarent. Hoc præcepit Chriſtus cauſa humilitatis, quia de ſe non magna, ſed humilia prædicari uoluit: & cauſa non impediendæ ſuæ paſsionis, quia ſi prædicaretur, & crederetur Chriſtus, non crucifigeretur: & cauſa non ſcandalizandæ ſuæ congregationis: quia ſi primò immortalitas, & magna de eo prædicata fuiſſent: & poſtea puſilli, & adhuc infirmi in fide eum flagellari, crucifigi, & poſt multa ignominioſa morte mori uidiſſent, ſcādalizati de eorum prædicatione fuiſſent. Vnde iſta prohibitio fuit ad tempus, ſcilicet uſque D poſt reſurrectionem: ne ſi ante paſsionem prædicaretur, irritaretur fides in cordibus credētium, propter futurum ſcandalum paſsionis: ſicut patet factum in ipſis Apoſtolis. Inſtabat enim tempus paſsionis, tēpus ignominię & oſtendendę infirmitatis, ſed poſt reſurrectionem habita perfecta uictoria mortis, erat tempus prædicandi gloriam ſuæ maieſtatis. Quando enim ceſſauit cauſa, ſcilicet ſcandalum paſsionis, ceſſauit & effectus. Vnde Chryſoſtomus. Quia ſi manifeſtè eſſet agnitus filius Dei: nemo auſus fuiſſet manus in eum inijcere: & neque crucifixus fuiſſet: neque reſurrexiſſet à mortuis: propterea adhuc infernorum regnum eſſet in terra, & dominatio diaboli, totum E mundum teneret. Vnde & Ambroſius: Multis ex cauſis iubet tacere diſcipulos: ut fallat principem, ut declinet iactantiam, doceat humilitatem, ſimul ne rudes & imperfecti adhuc diſcipuli maioris prædicationis molibus opprimantur. Prohibentur ergo diſcipuli eum euangelizare Dei filium, ut euangelizēt poſtea crucifixum. Hæc eſt fidei gloria, ſi uerè intelligas crucem Chriſti. Alię cruces nihil mihi proſunt: ſola crux Chriſti mihi utilis eſt. Et uerè utilis, per quam mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo. Si mihi crucifixus eſt mundus, ſcio quia mortuus eſt, & nō diligo eū: ſcio quia præterit, & non concupiſco eū: ſcio quia corruptela cōſumit hunc mundū, & quaſi fetidū uitu:

Vetatio nomen dicendi.

Chryſoſto. ho. 55. in Matthæū.

Ambroſius in c. 9. Lucæ.

Crucis Chriſti utilitas.

quasi leuem caueo, quasi nocitutum relinquo. Hæc Ambrosius. Modum autem alloquendi, & ad ecclesiam ac fidem uocãdi, siue Gentiles, siue Iudæos describit hoc loco idem Ambrosius dicens: Cùm aliqui ex gentibus uocantur ad ecclesiam, ita præceptorum seriem formare debemus: ut primò unum Deum authorem mundi omniumque esse doceamus, in quo uiuimus, & sumus, & mouemur: cuius & genus sumus, ut non solum propter munera lucis & uitæ, uerumetiam propter cognitionem quandam generis diligendus à nobis sit. Deinde opinionem illam quæ est de idolis destruamus, eo quòd nun possit auri, ar gentiq́ue uel ligni materia, uim in se habere diuinam. Cùm unum Deum esse persuaseris, tunc iudicio eius astrues per Christũ nobis salutem datam: incipiens ab illis quæ gessit in corpore, etiam diuina describẽs: ut plusquam homo uideatur uictam huius uirtute mortem: mortuumq́; ab inferis resuscitatum. Paulatim enim fides crescit, ut cùm supra homines fuisse uideatur, Deus esse credatur. Nam nisi probaueris quòd facere illa sine diuina uirtute non potuit: quẽadmodum potes probare in eo uim fuisse diuinam? Tali Athenienses informauit præcepto Apostolus: talis nobis apud Gentiles ordo seruandus est. At nerò cum Iudæos alloquerentur Apostoli, ipsum Christum esse dicebant, qui propheticis nobis esset promissus oraculis: quem nõ prius eum authoritate sua Dei filium nominabant: sed uirum iustum, uirum à mortuis suscitatum. Illum uirum de quo dictum est in prophetis, *filius meus es tu, ego hodie genui te*. Ita ergo, & tu ad ea quæ difficilè creduntur authoritate di uini sermonis addisce: & promissum eius aduentum prophetarum uoce designa: resurrectionem quoque multo antè compertam scripturarũ testimonijs edoceto, non usitatam eum ceteris, ut in ipsa suscitati corporis assertione æternæ testimonium diuinitatis acquiras. Cùm enim cæterorum corpora corruptionẽ probaueris subisse post mortem hunc uniq; de quo dicitur: *Non dabis sanctum tuum uidere corruptionem*, cùm probas humanæ fragilitatis expertam: probas humanę conditionis merita supergressum Deo magis, quàm hominibus conferendum. Quia si ad sacramenta fidelium tendens catechumenus imbuendus sit: dicendum, quia unus Deus ex quo omnia, & unus Iesus per quem omnia, non duos Dominos esse dicendos. Perfectum quidem patrem, perfectum esse filium, sed unius patrem & filium esse substantiæ uerbum æterni Dei: oon quod profertur, sed quod operatur: ex patre genitum non uoce editum. Hæc Ambrosius. Vt autem Apostoli melius tenerent præceptum Domini, ne ante resurrectionem euangelizarent: simulq́ue oe horrerent mortis periculum, si regni gloriam diligerent, prędixit eis tunc passionem suam, ostendens, *quia oporteret*, id est conueniens esset, secundum ordinationem diuinam, *filium hominis*, scilicet, *eum ire Hierosolymam*, ad operandum salutem in medio terrę: quia preordinatum erat à Deo patre, quòd ibi compleretur mysterium redemptionis nostræ. Vnde istud oportet opem portat, opes apportat. Oportet inqnam non propter sua, sed propter oo stre peccata. Et ideo in Psalm. dicitur: *Quæ non rapui, tunc exoluebam*. Et est notabile quòd ipse loquens de sua passione ominat se filium hominis, non filium Dei: quasi uellet dicere quòd passurus erat, non secũdum naturam diuinam, sed humanam. Modus autẽ nostræ redẽptionis subiungitur cum dicitur, *& multa pati*: factus enĩ fasciculus myrrhæ, id est cumulus

Act. 17.
Vocãdorũ Iudæorum modus.
Psal. 2.
Psal. 15.
Catechumeni informandi modus.
Oportet.
Psal. 68.
Fasciculus myrrhæ.
Cant. 1.

amaritudinis, quia ex multis passioonum generibus compositus est myrrhæ fasciculus. Multa inquam pati: quia comprehendi, colaphizari, conspui, accusari, denudari, flagellari, & reprobari: *à senioribus*, qui debebant habere præeminentiam uitæ: *& scribis*, qui ui debantur habere prærogatiuam scientiæ, *& principibus sacerdotum*, qui habebant excellentiam authoritatis & potentiæ, quia ab istis iudicatus est ad mortem, & prælidi traditus: & occidi in cruce à gentibus, quæ eum crucifixerunt proprijs manibus: & tertia die resurgere, tanquam uirtute propria: non suscitari pote state aliena: quod dixit ne nimis de eius morte tristarentur, & sic spe resurrectionis confortarentur. Ad hoc ignominiam suæ passionis, & suæ resurrectionis gloriam prædixit, ut suo exemplo timorem passionis tolleret: & eos ad considerandum suæ resurrectionis gloriã eleuaret. Vbi Hierony. Est autem sensus: Tunc me prædicate, cùm ista passus fuero. Quia oon prodest Christum publicè prædicare, & eius uulgare in populis maiestatem, quem post paululum flagellatũ uisuri sunt & crucifixum. *Et assumens eum Petrus*, seorsum, & dncens separatim, ne coram aliis nideretur arguere magistrum: *increpauit eum*, amantis affectu dicens: *Absit à te Domine* sic pati, *non erit tibi hoc*, scilicet quòd intereat filius Dei uiui: quasi diceret: Indecens est quòd tu Dominus maiestatis, tam ignominiosè patiaris. Increpauit Petrus Dominum potius quàm cæteri, quia non uult confessionem suam destrui: nec putat filium Dei posse occidi uel mori: uel potius propter feruoris amorem hoc fecit quo præ cæteris ardebat. Et bene assumpsit eum Petrus secretò, relinquens nobis exemplum similiter arguẽdi maiorem: quia inferior non debet in publico arguere superiorem. *Dominus autem conuersus*, id est facie uersa ad Petrum, quem præcedebat, ut sic conuersus eum aspiceret & efficacius argueret: *dixit ei*, arguendo ipsum: *uade post me*, conformitate uoluntatis: & retro noo contra me, *Satana*, id est aduersariè & contrariè: quia meæ uoluntati & uiæ salutis communis aduersaris, & contraria loqueris: Satanas enim interpretatur aduersarius, siue contrarius, quasi diceret, noo aduerseris mihi: sed applica uoluntatem tuam meæ uoluntati: & noli impedire passionem meam, sed magis sequere, & post me eundo uestigia mea imitare. Vbi Origenes. Beatus autem ad quem conuertitur Christus: etiam si corripiendi causa conuertitur. Et subiungit Dominus: *Scandalum est mihi*: id est, das mihi occasionem offensionis, & me offendis, quia in isto facto, *non sapis ea quæ Dei sunt*, dispositionẽ Dei de mea passione considerando, *sed ea quæ hominum*, qui præsentia appetunt huma[illegible] pro me aelando, & me affectu humano diligendo. Ergo sapere debemus oon humana, sed diuina: non carnalia, sed spiritualia: non terrena, sed cœlestia. Vt dicit Origenes: Omnem discipulum peccantem, scandalum sibi appellat. Petrum autem quem Dominus antè ita magnificauerat, Satanam uocauit, eo quòd propter amorem carnalem quem ad Dominum habebat, dissuasit ei de sua passione, ut non fieret. Maximi nanque ardoris & amoris legimus fuisse Petrum in Dominum saluatorem nostrum. Vt enim legitur in itinerario Clementis: Petrus adeo afficiebatur ad Christi corporalem præsentiam, qnam feruentissimè dilexerat quòd post Christi ascensionem quonẽcunque dulcissimæ præsentiæ ac societatis & allocutionis Christi, & sanctissimę conuersationis memor erat: totus in lachrymas resol uebatur ita ut genæ eius adustæ lachrymarum fluxu uiderenn-

Passionis prędicãdæ causa.
Hierony. in c. 16. Mat.
Arguendi maioris forma.
Satanas.
Origenes tractatu 1. in Matth. Scandalũ esse.
Origenes ibidem. Petrus Satanas dictus.
Clementis itinerariũ.

uiderentur. Ex zelo igitur Christi uolebat impedire eius passionem: & quia iste zelus erat indiscretus; nã Christi passio erat à Deo pręordinata ad humani generis salutem: ideo duram meruit reprehensionem. Quia ergo affectum non regulauit, ut uellet quod Christus uolebat: & uoluntatem suam non conformauit uoluntati diuinæ cui aduersari uidebatur: meritò reprehenditur & Satanas, id est aduersarius appellatur. Hoc ergo exemplo Domini habeas & tu omnes pro aduersariis, qui pro corporali alleuiatione & consolatione à bono & exercitio spirituali te uellent retrahere. Sicut autem Petrum quem antè probauit hic increpat: sic nemo ob bona prius facta immunis sit à correptione, propter mala quæ facit. Non est ergo in cruce Domini uerecundandum, sed potius gloriandum: quia est nostræ salutis signum, & bonorum nostrorum principium. Vnde Chrysostomus. Vt coronam ita circũferamus crucem Christi. Etenim omnia quæ secundum nos sunt, per ipsam perficiuntur: & si regenerari oporteat, crux accedit: & si pasci mystico illo cibo, & si consecrari, & quocunque aliud facere, ubique symbolum id est signum uictoriæ nobis assistit. Propter hoc & in domo, & in muris, & in ianuis, & in fronte, & in mente cum multo inscribimus id studio: salutis enim quę pro nobis est, hoc est nostrum signum. Quando igitur signaris, excogita omnem conditionem crucis, uel causam: non enim simpliciter digito insigniri eam oportet, sed cum multa fide: & nullus prope te stare poterit immundorũ dæmonum uidens ensem & gladium in quo plagam & pestiferum vulnus accepit: & arma per quæ omnem uirtutem eius Christus soluit.

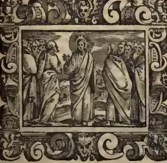
Gloriandũ in cruce Domini.

Chrysost. ho. 55. in Matthæũ.

ORATIO.

DOMINE Iesu Christe, quem beatus Petrus uerum Dei filium est confessus: te quoque ego indignus toto corde & ore confiteor: quia tu es Christus filius Dei uiui æterni: & rogo te Domine clementissime, da mihi ut opere te confitear, & factis non negando fidelis inueniar: quatenus benedictionem tuam consequar cum Petro, ac firmus in fide & opere permaneam cum ipso. Da etiam mihi rex meus & Deus meus, ut conformitate uoluntatis te sequendo beneplacitum tuum in omnibus perficiam: omni modò ab offensa tua abstineam: & sic usque in finem te largiente perseuerem. Amen.

De exhortatione ad sequendum Christum, & suæ passionis exemplum. Cap. II.

POSTQVAM Dominus discipulis mysterium suæ passionis secretò prædixit, cõuocat turbam cum eis: & tam ipsos discipulos quàm omnes, ad sui imitationem, & passionis tolerantiam inuitat, quasi diceret: Nolite prohibere passiones, quia oportet sustinere eas omnes saluari uolentes: & ideo hic ad omnes generaliter loquitur & omnes hortatur: quia imitatio passionis ad omnes pertinet, uel per martyrium, uel per pœnitentiam. Vnde ait: *Si quis*, quod notat uarietatem, *vult post me uenire*, per affectum interiorem, per imitationem exteriorem, ad patrem superiorem: & bene dicit vult: quia neminem cogit sed consulit, & vnumquemque suo arbitrio relinquit, vt seruitium sit gratius Domino, & præmium sit gratius seruo. Vnde Chrysost. Cùm autem saluator sit pius & benignus: nullum inuitum aut coactum habere vult famulum, sed spontaneos & gratias agentes ei pro famulatu. Et ideo neminẽ cogendo, aut necessitatem imponendo, sed persuadendo & benefaciendo uniuersos uolentes attrahit. Et iterum: Si quis aurum daret, aut thesaurum exponeret, omnes currerent: multomagis ad ea quæ sunt in cœlis. Hæc Chrysosto. Et subdit Dominus: *Abneget semetipsum*, per propriæ voluntatis renunciationem, nõ tantum sua uel suos: sed suum intellectum, suum affectum, suum sensum, *& tollat crucem suam*, per mortificationem corporis sui, per compassionem proximi: & si necesse fuerit, per sustinentiam martyrij, *& sequatur me*, scilicet me habens lucem in intentione, contra fauorem humanũ: me sequens ducem in operatione, cõtra errorem diabolicum: me expectans mercedem in remuneratione, contra temporale commodum. Rectus ordo, ut qui vult sequi dominum primò abneget semetipsum, & sic tollat crucem, ut primò uoluntas eius sit prompta ad omnem miseriam sustinendam. Et notandum quòd primus homo tria perdidit per peccatum: scilicet libertatem, fœlicitatem, & dignitatem: quę tria docet hìc dominus per tria recuperare. Libertatẽ: cùm dicit, abneget semetipsum: fœlicitatem, cùm subdit, & tollat crucem suam: dignitatem, cùm addit, & sequatur me. Vel abneget se in prosperitate, & malum declinando tollat crucem suam in aduersitate, & bonum operando: & sequatur me uitæ conformitate, & in Deum omnia ordinando. In uerbis autem Domini prædictis excluduntur sex genera pœnitentiæ inutilis: & est prima uiolenta, contra quod dicit siquis vult: secunda diminuta, quãdo scilicet homo dat sua Deo, & se mundo, contra quod dicit, abneget semetipsum: tertia delicata, quia sic uolunt aliqui facere pœnitentiam, ut nullam sentiant afflictionem: contra quod dicit, tollat crucem: quarta mutuata, quando aliqui gloriantur de passionibus patrum, uel fratrum suorum, ipsi uerò nihil talium faciunt: contra quod dicit, suam, non alienam. Quinta momentanea, quando aliqui una die abstinent: & aliis diebus delitiis uacant, contra quod dicit, quotidie. Sexta simulata, quę est hypocritarum: contra quod dicit, & sequatur me: non fauorem mundi. *Si quis etiam vult post me uenire*, hoc est, si quis vult attingere perfectionẽ uitæ Christianę: faciat ea quę sequuntur, scilicet, *abneget seipsum & tollat crucem suam, & sequatur me*. Vbi tria exprimuntur, in quibus perfectio uitæ Christianæ consistit. Primum est, sui abnegatio: secundum est, crucis portatio: tertium, uitæ Christi imitatio. Quãtum ad primum sciendum quòd ad sequendum Christum oportet hominem tria abnegare: scilicet, sua: secundũ illud:

Matth. 16. Marci 8. & Luca 9.

Chrysosto. hom. 56. in Matthæũ. Inuitũ nõ vult Dominus.

Hominis primi, seu Adę iactura, & amissio triplex.

Perfectio uitę Christianę in tribus.

Lucæ 14. Lucæ 14.

illud: *Qui non renunciat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus.* Et suos, secundum illud: *si quis uenit ad me, & non odit patrem,* &c. *non potest meus esse discipulus.* Et semetipsum secundum quod hic dicitur, *abneget semetipsum*, scilicet uetustatem & peccatá abij ciendo, & ad meliora mutando: ut desinat esse quod erat, & incipiat esse quod non erat: & alter ex altero efficiatur, ac uoluntatem propriam abnegádo: quod plus est, quàm abnegare res ipsas, & abijcere. Vnde Prosper: Quid eis prodest qp facultates suas abiiciunt qui uoluntates proprias non relinquunt? cùm sit longè præstantius uoluntatibus proprijs renunciare, quàm rebus. huiusmodi ergo abnegatio debet fieri omnibus desiderijs carnis, & mundi concupiscentiis perfectè relinquendo: & in bonis actibus nullam com placentiam propriam vel humanam captando, sed so lum diuinum honorem in omnibus quæ agimus intendendo, ut sic ueraciter possimus dicere cum Chri sto: *non ueni facere meam uoluntatem, sed eius qui misit me.* Quantum ad secundum sciendum quòd crucem tollere tripliciter potest intelligi: scilicet per carnis mortificationem, per proximi compassionem, per martyrii sustinentiam. Vnde Hila. Sequendus est dominus cruce assumpta etiam passionis, & si non forte, tamen uoluntate comitandus est. secundum Maximum episc. duo abstinentiæ & crucis sunt genera: unum corporale: scilicet à delectationibus, & ab aliis quæ decipiunt sensus uiriliter reuocare, ac nolenter abstrahere & coercere. Aliud spirituale, quod est spe ciosum & sublimius, scilicet motus animi regere, & perturbationis illius placare. Impetus uitiorum refrenare, & contra ea quotidie litigare, ac rixam quodam modo, cum interiori homine conserere. Hæc Maximus. Hoc etiam de cruce tollenda potest & aliter exponi dupliciter. Vno modo de cruce corporali: & sic conuenit martyribus, & per hanc crucem intelligitur omne genus martyrij, scilicet mortis, & cuiuslibet alterius pœnæ uel periculi pro Christo sustinendi animi tentatio & præparatio. Tunc enim, secundum August. crucem nostram tollimus quando pœnalitates quaslibet pro Christo uoluntariè assumimus. Alio modo exponitur de martyrio spirituali, quod conuenit religiosis, & perfectis: de quo martyrio dicit Apostolus: *Mihi mundus crucifixus est, & ego mundo*: id est, secundum glo. Mundi concupiscentiæ non habent in me dominium, nec mundus iam mihi se ingerit, & ego contra eum sum fortis. Et nota quòd nō sine causa utrunque dixit, scilicet sibi mundum crucifixum, & se mundo. Plerunq; enim contingit ut homo mundum non teneat, sed tamen mundus eum in suis occupationibus astringit: & mortuus est homo mūdo: & mundus eum quasi uiuus concupiscit. dum in alio intentum in suis actibus rapere contendit. Sed secundum Grego. nec Paulus à mundo gloriam quærebat, nec ipse à mundi gloria quærebatur: ideo & se mundo & sibi mundum esse crucifixum gloriabatur. Sunt autem tria in mundo, quæ nobis debent esse crucifixa, & nos eis: Quia ut dicit Ioannes: *Omne quod est in mundo: aut est concupiscentia carnis, aut concupiscentia oculorum, aut superbia uitæ.* Horum trium crucifixio fit per tria uota religiosorum, qui uerè martyres sunt spirituales. Primum ergo martyrium consistit in temporalium uoluntaria relictione. Secūdum in concupiscentiæ carnis reluctatione: & quàto fortior fit ista pugna, tanto gloriosior uictoria martyrii. Tertium in propriæ uoluntatis abdicatione: quia secundū Grego. per obedientiam mactatur uoluntas propria, &

Voluntatis renunciatio. Ioan. 6. d. Cruce tollere. Hilarius canone 16. in Matth. Abstinentia & crucis genera. Gala. 6. Crucifigi mūdo &c. Gregorius lib. 5. moralis c. 2. Crucifigenda in mūdo tria sūt 1. Ioan. 2. Gregorius in ca. 15. 1 Reg.

A per uictimam caro aliena: & ideo obedientia dicitur melior quàm uictima. Quantum ad tertium de uitæ Christi imitatione: sciendum quòd Christum sequi nihil aliud est quàm eius uestigia imitari, & eius uitæ conformari. Ipsum autem imitari debemus triplici uia, qua nos præcessit: in defiicer paupertatis, humilitatis, & asperitatis. Christus enim in suo ingressu nobis reliquit exemplum syncerissimæ paupertatis, in progressu exemplum profundissimę humilitatis, sed in egressu exemplum acerbissimæ pœnalitatis: & quia in his tribus debemus Christi uestigia sequi, ideo ad iugem eorum memoriam nos innitat, dicens: Recor B dare paupertatis meæ, quantum ad primum: & transgressionis meæ, id est profundissimæ humilitatis, quantum ad secundū: & absinthii & fellis, id est amarissimę passionis, quantum ad tertium. Et nota q̄ uòd omnia in quibus deuoti sectatores perfectionis euāgelicæ Christum debent imitari, & eius similitudini conformari, possunt & hoc modo ad tria reduci: scilicet secundum tria bona quæ à Deo recepimus: ut sunt res exteriores, corpus proprium, & ipsa anima: quæ omnia oportet relinqui propter Deum, si uolumus ipsius Christi esse perfecti imitatores. Perfectus enim Christi imitator, primò debet relinquere mundum, & omnes res temporales: & etiā cum hoc omnium terrenorum occupationem & sollicitudinem penitus debet postponere. Hoc autem fit per uolun C tariam paupertatem, quam Christus altissimè seruauit: quia in tota uita sua pauperrimus fuit. Secūdò debet relinquere corpus, quod quidem relinquitur tribus modis: Primò, per carnis macerationem: per quā corpus uigiliis, ieiunijs, & orationibus atteritur, ne caro lasciuiat, & contra spiritum se erigere pertinaciter non præsumat. Secundò, per temporalis commo di abiectionem: quia qui nimis delicatè nutrit seruū, scilicet corpus suum, postea inueniet eum contumacem: & ideo debet semper in rigore teneri, ut magis subiiciatur spiritui. Tertiò, per pœnalitatum uoluntariam perpessionem, sicut Apostoli & martyres, qui pro Christo uolūtariè sunt passi. Et omnia ista Chri D stus fecit: & seipsum in exemplum dedit. Quartò, debet relinquere animam suam, per propriæ uoluntatis abdicationem: ut uoluntatem suam diuinæ uoluntati conformet: quòd nihil aliud uelit, nisi solum illud quod diuinæ uoluntati beneplacitum fuerit: hoc enī fecit ipse Christus qui dixit: *Non ueni facere uoluntatē meam: sed uoluntatem eius qui misit me.* Vnde ad uoluntatem diuinam ita habeas regulam & mensuram omnium actionum tuarum, sic quòd in omnibus actionibus & desiderijs tuis, nihil concupiscas, nisi quòd honor Dei in te amplietur, & in omnibus alijs creaturis. Sed est sciendum, quòd nullus potest uiuere uita Christi, nisi etiam moriatur morte Christi: ideo sicut Christus per hoc quòd ex nimia charitate se asE sumptioni nostræ carnis inclinauit, seipsum exinaniuit: & per consequens claritati diuinæ qua patri consubstātialis existit, quodammodo mori uoluit: ita qui libet ad istam perfectionem tendens debet per uerā humilitatem & plenarium contemptum sui mori sibijpsi, seipsum usque ad nihil deijciendo, & seipsum nihil reputando, ut uiuere possit soli Deo Homo enī ad perfectionē tendens debet seipsum, hoc est quod uidetur habere à seipso, nihil reputare: quod autem habet à Deo, pura dona Dei, quibus conformatur uitæ Christi, debet summè reputare: & cum summa diligentia custodire, ut uerè possit dicere cum Apostolo: *uiuo autem iam non ego, uiuit uerò in me Christus.* Vnde

Imitatio Christi in triplici uia. Threno 3. Tria in quibus imitamur Christum. Triplicia bona. Ioan. 5. e. Viuere uita Christi. Mori pro Christo. Colos. 3.

de de talibus mētibus perfectis sic mortuis sibiipsis, dicit Apostolus: *Mortui estis, & uita uestra abscondita est cum Christo in Deo.* Signanter autem dicit, & uita uestra abscondita est cum Christo in Deo: quia uita illa qua mens per amorem continuum & beatificum perfectè unitur Deo in patria, illa est in præsenti abscondita: quia propter necessitatem mortalis uitæ talis amor continuus, & non interruptus in præsenti uita haberi non potest. Sed hoc euidenter apparebit in uita beata, ubi obiecto beatifico cōtinuè fruemur: & in solo Deo iugiter delectabimur, propter quòd bene subditur: Cum autem Christus apparuerit uita uestra: tunc & uos cum ipso apparebitis in gloria. Est autem sciendum quòd mors ista spiritualis, qua homo per contemptum sui moritur sibi, quibusdam gradibus perficitur. Primus est, quòd homo per humilitatem reputet se omnibus viliorē. Secundus est, quòd hoc uerbis proprijs fateatur. Tertius est, quòd etiam ab alijs dici æquanimiter patiatur. Quartus est, quòd homo æquanimiter ferat cùm ab alijs contemptibiliter tractatur. Quintus est, quòd homo non solum nō doleat: sed etiam diligat, quòd ab alijs contemnatur. Et omnes isti gradus propriæ despectionis perfectè relucebant in Christo. Sequamur ergo & imitemur non diabolum ut ambitiosi & superbi: non mundū, ut cupidi & auari: non carnalem appetitum, ut uoluptuosi & lubrici: sed Dominum Iesum Christū. Qui enim Deum non sequitur: ei quidem neque se abnegare, neque crucem tollere prodest. Vis sequi Christum? Sis Deo obediens, & proximum diligens: ac propter Deum omnia sustineas & facias: & malum declinando circa uirtutes insistas: hac enim uia Christus incedit: per hāc ergo uiam ambula si uis eum sequi in uita præsenti, & cum eo gaudere in patria. Sed heu pauci hodie Dominum sequi nolunt: & tamen multi ad eum peruenire cupiunt. Vnde Bernard. O quàm pauci post te uolunt ire Domine: cùm tamen peruenire ad te nemo est qui nolit: congregnare cupiunt, sed non compati: non curāt quærere, quem tamen desiderant inuenire: cupiunt te cōsequi, sed nolūt sequi: optāt extrema istorū, non curātes principia eorū. Et quia Dominus monuit ad sustinendum, pro cōfessione fidei, martyriū: cōsequenter tollit huius cōfessionis triplex impedimentum. Et primò primū, quod est nimius amor suiipsius, dicēs: *Qui enī uoluerit animam, id est animalitatem, suam*, scilicet uitā præsentem alimonijs indigentem, *saluam facere*, id est in præsenti custodire: martyrium declinando, uel corpus in pœnitentia non macerando: hoc est potius saluare tempore persecutionis quàm me confiteri. scilicet eligēs potius Deum offendere, quàm pro eo mori: uel tempore pacis declinatē seruare, potius quàm per pœnitentiam affligere: *perdet eam*, in futuro, scilicet uitam uel animam: & pro uita momētanea incurret mortem æternam. Vnde fugiendo mortem, incurret mortem: & seruando uitam, amittit uitam. *Qui autem perdit animam suam*, id est animalem & præsentem uitam perditioni & morti, si necesse est, exponendo: eligens potius pro Deo mori, quàm eum offendere, uel per pœnitentiam se affligendo, eligens potius sic Deum placare, quàm se delicatè fouendo ipsum magis irritare: & hoc non propter mundi uanitatem, uel erroris defensionem, aut desperationem: sed propter me, id est antequam contra mea facit mandata, *inueniet eam*, in futura gloria, & pro uita mortali inueniet æternam. Istud dictum Domini de anima & uita saluanda, & perdenda, simile est secundum Gregoriū acsi diceretur agricolæ: frumentum si seruas, perdis: si seminas, renouas. Igitur, ut dicit Cas. Væ carni, quę hic superata non fuerit: nam quæ in hac conuersatione uincitur, illic sine dubio coronatur. Vnde Bernard. Qui uoluerit animam suam saluam facere, perdet eā. Et quidē prudētius eā perdis ut custodias, quàm custodis ut perdas: quid hic uos dicitis obseruatores ciborum, morū neglectores? Hippocrates & sequaces eius docent animas saluas facere in hoc mūdo: Christus & eius discipuli perdere. Quē nam uos ex duobus sequi, magistrū aut seruū eligitis? Epicurus atq; Hippocrates, corporis alter uoluptatem, alter bonā habitudinem præfert: meus magister utriusque rei contemptum prædicat. Quid enim tibi aliud sonuit cum clamatum est: qui amat animam suam, perdet eam? Perdet autem dixit: siue ponendo ut martyr, siue affligendo, ut pœnitens. Quanquam martyrij genus sit, spiritu facta carnis mortificare, illo nimirum quo membra cæduntur ferro: horrore quidē mitius, sed diuturnitate molestius. Hæc Bernard. Deinde tollit secundum impedimentum quod est nimia cupiditas lucri & desiderij terreni, dicens: *Quid enim prodest homini, si uniuersum mundum lucretur*: de quo nihil secum moriens portare poterit nisi peccatum: imò quātò plus acquisiuit de mundo, tanto plus acquisiuit de inferno. Vnde in Apocalypsi dicitur: Quantum glorificauit se, & in delitijs fuit, tantum date illi tormentum & luctum: *animæ uerò suæ detrimentum patiatur*: scilicet amittendo gloriam, incurrendo pœnam æternam, & perdendo humanam substantiam: quasi diceret, nihil proficit, imò per talia multum perdit: scilicet id quod est immortale & diuinum in eo: & ideo anima cum sit immortalis, præponenda est omnibus corruptibilibus & transitorijs: nam anima rationalis imagine trinitatis insignita, preciosior est cunctis terrenis. & ideo stultus est qui plus pecuniam quàm seipsum diligit: quod facit qui propter illam tormentis æternis se exponit. Vnde nimis stultus est auarus, imo peior quàm diabolus: quia auarus plus diligit nummū, quàm animā suā uel aliorum: sed diabolus plus diligit unam animā, quàm totum mundū. Quapropter dixit Christo præsumens decipere eum, si cadens adoraueris me, dabo tibi mundum istum. Et ideo ut dicit Origenes, Duobus propositis, magis est eligendum ut mundum perdamus, & lucremur animas nostras. Vnde & Ambrosius: Valde timendum est ne propter auaritiam pecuniæ, uel propter amorē carnalis uitæ salutem animarū quærere negligamus: quia nihil prodest lucrificare temporalia, si perdantur æterna. Et dat Chryso. exemplum: Si egens in ultimis malis positus uideres seruos in lasciuia agere, quod lucrum æstimares te eorum Dominū esse? sic quid lucratur anima tua misera carne lasciuiēte, si futuram damnationem expectat? Sed magna heu hodie cæcitas & amentia in hominibus reperitur. quia secundum Augu. Si quis argentum auro præponit, dementissimus iudicatur: si uerò aurum Deo præponit à nullo reprehenditur. Exponit etiam prædictum Domini uerbum de illis qui animas aliorum lucrari nolunt, & suas negligunt. Vnde Chryso. Si alterius sollicitus contemnans te, similis es eis qui metalla fodiunt & necantur. Et quia posset aliquis dicere: & si animam perdam, tamen ex multis quæ lucrabor eam redimā: quod falsum est. Vnde dicit: *Aut quam commutationem*, id est redemptionem, *dabit homo pro anima sua*, scilicet damnata: quasi diceret: si pro ea totus mundus daretur, non per hoc liberaretur. Et ideo

non

Coloss. 3. — Mors spiritualis perficitur gradibus. — Bernardus sermo. 21. in cantica. Sequentes Christum pauci sunt. — Anima perdenda. — Gregorius hom. 32 in Euangelia. — Bernardus sermo. 30. in cantica. — Lucri terreni detestatio. — Apoc. 18. — Auarus peior est diabolo. Matth. 4. — Origenes tracta. 2. in Matthæū. — Chrysosto. hom. 56 in Matthaeū. — Chrysosto. ibidem.

Anima perdita irrecuperabilis.

non potest comparari lucrum mundi ad detrimentum animæ, per quod homo perdit eam & uitá æternam. Nam perditis diuitijs, possunt per alias diuitias compensari: & si mors infligitur, potest compensari per uitam immortalé, quæ in resurrectióne expectatur: sed si anima per culpam perdatur, non expectas in alia anima recompensari: quia non poteris aliam animá, sed neque aliquid aliud, quasi commutationé pro ea dare, ut liberes eam de æterna morte. Deus autem pro animabus hominum dedit commutationem, sanguinem filij sui preciosum. Perdenda est igitur anima & uita præsens in hoc seculo propter dominum, non saluanda propter lucrum & desiderium terrenum. Quapropter, ut ait Augustinus. Voluntariè nunc pro Christo postponamus quandoque dimittenda, ne (quod absit) pro trásitorijs amittamus æterna. Si enim tibi diceretur: sis toto hoc mense diues & potens, & fac quicquid uelis: utere carnis uoluptatibus sicut placet: ea tamen conditione, ut oculi tui postea eruantur, omne solatium tollatur: toto tempore uitæ tuæ in fame & siti, in omni cruciatu & omni miseria uiuas: numquid illud tale bonum hoc tenore susciperes? Et quidem tota hæc uita nec mensis est, nec unius Diei uel horæ spaciú, ad illius æternæ infœlicitatis comparationem, cuius miseriæ neque finis est, neque pęna similis inuenitur. Vnde Isidorus. Si haberes sapientiam Salomonis, si pulchritudinem Absolonis, si forotudiné Sampsonis, si longitudiné Enoch, si diuitias Crœsi, si potestatem Theboinam: quid prodesset tibi si tandem caro daretur uermibus, anima dæmonibus, cum diuite crucianda sine fine? quasi diceret, nihil. Duo quippe sunt tempora ecclesiæ: unum persecutionis, & tunc anteq̃ Deú negemus ponenda est anima, & præsens uita. Aliud pacis, & túc frangenda sunt desideria terrena & lucra cótènenda. Nulla ergo múdi aduersitas animá tuá frangat, nulla prosperitas alliciat, nulla fallacia seducat à pceptis & mádatis Dei, & à charitate quę est in Christo domino nostro. Omnibus modis & in omnibus debemus semper beneplacitum Dei facere, & ab offensa eius abstinere.

Pœna æterna.
Animę perditio maxima.
Tempora duo sunt ecclesię.

Deinde tollit tertium impedimentum ad confitendú fidem Christi, quod est pudor seculi. Nam secundú Gregorium. Sæpe ex humana uerecundia præpedimur ut rectitudinem quam seruamus in mente, uondum exprimere ualeamus in uoce: & tanto Dei facié ad iustitiæ defensionem negligimus, quanto humanas facies contra iustitiam ueremur. Et secundum eundem sunt qui dicunt: Nos non erubescimus Deú confiteri, sed ad professionem fidei non sufficit uox professionis Christiani: dum uerentur à proximis despici, dum dedignantur iniurias tolerare, dum erubescunt si iurgium contigerit, priores satisfacere.

Pudor seculi amouendus.
Gregorius hom. 32. in Euangelia.

Hoc ergo impedimentum tertium tollit. Primò, ex fructu. Secundò, ex pœna: quia Christus confitentes confitebitur & recognoscet: & erubescentes erubescet: id est, non cognoscet eos de suis in secundo suo aduentu & iudicio cum uenerit in maiestate sua, scilicet humana: id est, in forma humana glorificata: & patris, id est maiestate diuina, quæ sibi & patri est communis, quam tamen habet à patre suo: & sanctorum Angelorum, qui apparebunt cum eo: Tunc enim erubescent infideles, ignorabit fatuas uirgines, obiurgabit misericordes. Vnde patet quòd non solum iudicabit filius in forma deitatis: sed etiam pater, & filius, & spiritus sanctus, quorum est una maiestas: in forma tamen uisibili solus filius apparebit, ut ex hoc solus filius hominis iudicare dicatur. Indiuise itaque iudicant pater & filius: nec non & spiritus sanctus. Verú quia potentia sapientiæ cedit in discretione iudicij, ubi æquitas magis est examinanda: & considerandú quid cuique debeatur pro meritis: quamuis & potentia sit exercenda, nec bonitas subtrahenda: ideo specialiter discrimen iudicij attribuitur sapientiæ, quia iudicium est per sapiétiam diuinam: sapientia autem tota communicatur filio, & ideo etiam solus filius dicitur iudicare. Tempore ergo persecutionis nó erubescat Christianus fidelis pro Christo affligi: & si opus fuerit morte affici, ac substantijs nudari, & honoribus deiici. Tempore uerò pacis cùm uitia maximè subrepunt, carnem refrenet ne lasciuiat, & pro Christo nó uereatur à proximis despici, iniurias uerború pati, prior proximo satisfacere ut ueraciter probetur sequi humilitatem capitis sui, & ipsum confités mereatur ab eo recognosci. Et ne abnegandum se, & tollendum crucé auditores terreantur ideo tristibus læta subiungit dicens: *Filius enim hominis*, id est uirginis, qui ita se uocat propter sui humilitatem, propter carnes ueritatem, propter matris puritatem, siue integritatem, *uenturus est*, ad iudicandum orbem, *in gloria patris sui cum angelis suis*, in forma gloriosa iudicabit. Qui prius uenit humilis: uenturus est per manifestationem gloriæ & uirtutis. *Et tunc reddet*, sine temporis dilatione: *unicuique*, sine personarum acceptione: ubi non personæ, sed opera considerantur. Vnde sequitur, *secúdú opera sua*: sine diminutione: iustis quidem præmium, scilicet gloriam animæ & corporis: alijs autem supplicium, scilicet pœnam utriusq;. Hìc est locus merendi & liberandi animam: ibi mittendi & recipiendi, secundum merita. Ambula hìc dum lucem habes, ne ibi tenebræ te comprehédant. Suscipe hìc mortem, ut ibi suscipias uitam immortalem. Noli timere, quia tristibus læta succedunt. Times morté, audi gloriam triumphantis: uereris crucem, ausculta angelorum ministeria. Attende & hic uerbum Bernardi, qui dicit: uis scire quæ debeas Iesu Christo? Debes ei uitam tuam: quia ipse uitam suam posuit pro tua. Et quia rudes erant apostoli, ne eum sic uenturú dubitarent, & fatigati expectatione deficerét: promittitur in præsenti consolatio, ut citius credant de futuro. Vnde bonus magister ne discipuli desperatione frangantur, aut tædio, subiungit eos consolando. *Amen dico uobis*, ut securi de hoc sitis: *sunt quidam de hic stantibus*, discipulis, *qui non gustabunt mortem*, temporalem, quæ est quidá gustus respectu mortis æternæ: uel gustus dicitur, quantum ad bonos, qui nó permanent in morte: *donec uideant*, oculis corporalibus, *filium hominis uenientem in regno suo*. id est in ea claritate regni, quam habebit cum ad iudicandum ueniet: ut qualis est uenturus postea, præsenti quoque tempore demonstretur & appareat: hoc est donec uideát similitudinem gloriæ quam corpora electorum, qui cum nunc cófitentur habebunt in ecclesia triumphá te, ut per hoc speretur æterna futura in re. Vnde secúdum glosam, in corpore mortali ostendit eis non immortalitatem, sed claritatem futuræ immortalitati similem: & ita sensus est, donec uideant regnum Dei: id est, imaginationé gloriæ regni Dei. Cum Christo hic stantes sunt in statu gratiæ, qui pro ipso patienter passiones sustinét: & isti mortem culpæ uel gehennæ non gustant, sed cum ipso ad gloriam æternam transeunt. Hác piam promissionem eis fecit, ut per uisam gloriam futuræ resurrectionis, & contemplationem gaudij manentis, ad aduersa transeuntis seculi fortius ferenda animaret. Visionem autem promissam distu

Confitendus Christus, si non erubescentia.
Iudicabit pater & spiritus sanctus, ut filius.
Bernardus ser. de quadruplici debito.
Gustatio mortis.
Stantes cú Christo.

lit,

lie, ut eam uehementius desiderarent, & desideratam magis acceptarent, & gratam haberent.

ORATIO.

DOMINE Iesu Christe, da mihi ut meipsum sic abnegem quòd in prosperitate & in omnibus quæ temporaliter delectant a malo declinem, & nihil nisi honorem tuum quæram meaque uoluntati renuncians, tibi & propter te omni creatura obediam. Da etiam mihi, ut tollam crucem meam afflictiones & pœnalitates per me uoluntariè assumendo & ab aliis illatas patienter sustinendo, ac proximis in necessitatibus compatiendo, & in omni aduersitate bonum facere non desistendo. Da etiam mihi, ut te sequar uestigia tua imitando, & tuæ uitæ me conformando post te ueniam ad supernam patriam pertingendo. Amen.

De transfiguratione Domini. Cap. III.

Matth. 17. Luca 9. & Mar. 9.

DEINDE quod iam suprà promisit, soluit cùm dicitur: *Et post dies sex*, secundũ Matthæum, nõ numerando extremos, uel *die octaua* secundum Lucam, numerando diem primum quo promisit, & ultimum quo soluit: *assumpsit Iesus secum Petrum & Iacobum, & Ioãnem, & duxit illos seorsum in montem ualde excelsum*, scilicet Thabor: quarto miliario à Nazareth contra Orientem, ut ibidem oraret. Matthæus & Marcus ponunt tantum dies medios, sed Lucas etiam extremos. Illi sex, quia post sextam mundi ętatem animę sanctorum in beata expectatione requiescent. Lucas octo, quia in octaua resurrectionis corpora sanctorum in gloriam immortalitatis resurgent. Hic ergo post sex ætates quiescendum esse ab omni labore: & ibi octauo tempore resurgendum designat. Vnde secũdum Hieronymum & glosam, hoc bene mysterio conuenit: nam sicut Christus post sextam sabbati, qua crucem ascendit: & post septimam sabbati, qua in sepulchro quieuit, octaua die resurrexit: sic & nos post sex mundi ætates, quibus pro Domino patimur & laboramus, & post septimam quietis animarum, quę interim in alia uita geritur, octaua ætate resurgemus.

Hierony. super c. 17. Mat.

Transfiguratio nis dominica tempus.

Transfiguratio ergo fuit in octaua die, quia facta est ad ostendendum discipulis suis gloriam resurrectionis futuræ, quæ erit in octaua mundi ætate, & propter hoc figurata est hic per octauam diem. Assumpsit autem secum tres tantum, ut in ore trium staret testimonium. Item in signum quòd qui nunc fidem trinitatis firmiter seruabunt: tunc in æterna uisione gaudebunt. Istos autem tres, scilicet Petrum, Iacobum, & Ioannem, specialiter assumpsit: quia istos familiariter diligebat. Hoc autem fecit ad designandũ quòd quicunque vult gloriam Dei uidere, oportet quòd fidem agnoscat, sicut Petrus: quòd uitia supplãtet, sicut Iacobus: quòd ad bene operandum gratiam habeat, sicut Ioannes: quia omne meritum consistit in credendo uerum, in declinando malum, in faciendo bonum. Item ad commendationem omnium statuum ecclesiæ: nam per Petrum significantur coniugati, uel etiam prælati: per Iacobum, pœnitentes uel actiui: per Ioannem, uirgines uel theorici.

Assumptio num trium causa.

Et pulchrè ostensurus discipulus resurrectionis gloriam, seorsum eos duxit, ut intelligamus quia si eiusdem resurrectionis participes esse cupimus, à turbis malignorum hominum, & tumultibus seculi diuisi esse debemus.

Cur seorsum duxerit discipulos.

Pulchrè etiam eos in montem excelsum duxit, & non uallem: ut discamus gloriam non in profundo huius seculi, sed in regno supernæ beatitudinis esse quęrendam: & quòd ad illam gloriam futurę resurrectionis peruenire, & in decore suo Christum uidere merebimur: si ima & terrena deserentes: ac sublimia & cœlestia desiderantes, mente in cœlestibus habitemus. Necesse est enim omnibus qui Deũ contemplari desiderant: ut non in infimis uoluptatibus iaceant, sed semper ad cœlestia se erigant.

Cur in mõte duxerit discipulos.

Ascendit autem in montem, ut oraret: innuens oraturos in montẽ uirtutum ascendere, & sursum non in imis corda habere: ac continuis precibus insistere. Et bene mons iste dictus est Thabor, quod accessio lucis interpretatur, quia omne quod manifestatur, in lumine manifestatur.

Thabor.

Effectus autem orationis ostendit, propter quid orauit, scilicet propter gloriam futuræ resurrectionis manifestandam Apostolis. Dum enim oraret transfiguratus est coram eis. Non dicit transfigurauit se, ut notetur actio fieri ex potentia trinitatis, sed in natura humanitatis. *Et bene dum oraret facta est altera species vultus eius*, feruor .n. & deuotio orationis, dispositio est ad transfigurationem, & extasim mentis. Vnde Petrus dum oraret factus est in extasi mentis. Conspice bene ista, & te pręsentem exhibe, quia magnifica sunt ualde. *Resplenduit enim facies eius sicut sol*, imò plusquam sol, sed nihil habet clarius cui comparetur, *Vestimenta autem eius facta sunt alba sicut nix*: & sic perfusa lumine, ut alba extrà apparerent. secundum Augustinum. Candor uestium procedebat à faciei splendore: & ista fuit uera mutatio in facie, sed non in ueste. Non substantiam ueræ carnis amisit, nec corporis ueritatem subtraxit: sed splendorem addidit. Vnde Lucas dicit, quòd *facta est species vultus eius altera*, non alia.

Acto 10. Candor uestium:

Augustin. lib. 3. de mirabilibus sacræ scripturę c. 10.

In carne ergo mortali immortalitatis & resurrectionis suæ uel nostræ gloriam: non in se, sed in seculi claritate sicut uoluit ostendit, ut illius gloriæ quam prædicabat certiores non redderet. Ecce quantum pignus beatitudinis nostræ habemus: non enim erat aliud transfiguratio, nisi secundi aduentus prænunciatio: in quo & ipse Christus & sancti eius lucebunt sole clarius: unde non assumpsit claritatis dotem, sed dotis similitudinem.

Transfiguratio domini sponsam ungei nostrã.

Nam ut Leo papa ait. Illam ipsius deitatis ineffabilem & inaccessibilem uisionem, quæ in æternam uitam mundis corde seruatur, nullo modo adhuc mortali carne circundati intueri poterant & uidere.

Leo Papa ser. de trãsfiguratione domini.

Splendor autem faciei significat claritatem diuinitatis; fulgor uerò uestium, claritatem humanitatis eius.

Splẽdor faciei Christi.

Item

Item claritas faciei repręſentat futuram claritatem capitis Chriſti:fulgor autem ueſtium,deſignat futuram claritatem membrorum eius, ſcilicet ſanctorum qui ſuperabuntur à claritate Chriſti, ſicut candor niuis ſuperatur à fulgore ſolis. Candor ergo ſignificat gloriam futuræ reſurrectionis,propter quod Angelus dominicæ reſurrectionis nuncius,in ueſte candida apparuit. *Beda in ca. 9. Luce.* Et ſecundum Bedam: Veſtitus Domini ſanctorum illius chorus accipitur, qui in terris deſpectus uidebatur. *Moraliter.* Moraliter circa transfigurationem Dominus tria fecit, quia diſcipulos aſſumpſit, montem aſcendit,orationem præmiſit,ad ſignificandum quòd ad gloriam non peruenitur,niſi per uirtutis ſocietatem,per uitę altitudinem,per orationis deuotionem. Fœlix ergo qui talem comitatum aſſumpſit. *Petrus. Cognitio triplex.* Petrum, ſcilicet qui interpretatur agnoſcens, ut ſit in eo cognitio:quæ debet eſſe triplex, ſcilicet Dei,ſui,& proximi.Cognitio Dei, generat dilectionem, & cauet deſperationem, cognitio ſui generat humilitatē, & cauet præſumptionem:cognitio proximi, generat compaſsionem & cauet crudelitatem. Et ſicut ſuam fragilitatem,ſic & mundi vanitatem agnoſcat,& agnitam cōtemnat. *Iacobus. Supplantatio triplex.* Iacobum qui interpretatur luctator, vel ſupplantator: ut ſit in eo lucta & ſupplātatio, quæ etiam debet eſſe triplex:ſcilicet carnis, mundi,& diaboli: ut contra concupiſcentias carnis & mundi, ac inſtigationes diaboli fortiter luctetur, & eas deuictas ſub planta proſternat:non enim coronabitur niſi qui legitimè certauerit. In ſignū huius Iacob poſt luctam accepit benedictionem. *Ioannes. Gratia triplex.* Ioannem qui interpretatur gratia,ut in eo ſit gratia,quæ ſimiliter debet eſſe triplex, ſ. incipiens, proficiens, & perueniens. *1. Cor. 15.* Vnde Apoſtolus: *Gratia Dei ſum id quod ſum*, quantum ad primam:& gratia eius in me uacua non fuit, quantum ad ſecundam: ſed illis omnibus abūdantius laboraui:non autem ego ſolus,ſed gratia Dei mecū: quantum ad tertiam. Ioannes etiam priuilegio ſingularis amoris Dei dotatus fuit: ſic bonum diuinum ſu per omnia diligat & in omnibus tranſitoriis nihil niſi amorem diuinum concupiſcat. *Petrus. Ioannes. Iacobus. Mōtis aſceſio.* Item Petrus alio nomine dictus Simon,qui interpretatur obediens,ſignificat obedientiam. Ioannes: in quo gratia, ſignificat munditiam. Iacobus qui luctator, uel ſupplantans,ſignificat paupertatem uoluntariam: & iſta tria faciūt uidere claritatem diuinam, ſicut iſti uiderunt transfigurationem. Fœlix qui talem montem,id eſt eminentiam uitæ aſcendit: in quo ſunt tres gradus, ſcilicet abiectio ſui,mortificatio carnis, contemptus mundanę proſperitatis:de quibus ſuprà proximo capitulo: *ſi quis vult poſt me uenire abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam,& ſequatur me.* *Ioan. 16.* Fœlix qui ſic orationi inſiſtit piè,fideliter,& perſeueranter:donec appareat gloria in facie clerici,qui transfigurantur in ſolem dū lucent,per ſcientiam: ardent, per charitatem: illuminant,per exemplum & doctrinam: in ueſtimentis laici: quibus ſufficit albedo niuis per munditiam mentis, carnis, & operis. *Apparitio Moyſi & Heliæ, & eius cauſæ.* *Et apparuerunt illis Moyſes*, iam mortuus, ſecundum animam in corpore aſſumpto, uel ſibi adaptato, ſicut quando apparent Angeli in corporibus aſſumptis: *& Helias*, adhuc uiuus in anima & corpore proprio, allatus de paradiſo. Apparuerunt cum Chriſto iſti duo potius quàm alij: alter mortuus,alter adhuc uiuus: in ſignum quòd uiuentium & mortuorum,ſeu uitę & mortis ſit Dominus. Et quòd iuſti tam mortui,qui per Moyſen:quàm uiui, qui per Heliam: qui tempore iudicij uel uiui in carne reperiendi,uel à morte reſuſcitandi ſunt: regna-

A

turi ſunt in gloria cum illo. Item ut oſtendant ipſum eſſe, quem legis & prophetarum ſcripta prædixerūt & promiſerunt: & ut hunc appareat quòd lex & prophetæ à doctrina Chriſti non diſcordant: & quòd finis legis & prophetarum, in ſuo ſermone, Chriſtus erat & eius gloria,propter quam uenerant: & ut ipſe oſtenderet ſe eſſe ſupra legem,quam Moyſes legiſlator dedit: & ſupra prophetas, inter quos Helias prædicator præcipuus fuit. Per Moyſen quidem ſignificatur lex: per Heliam prophetæ; & per Dominum Euangelium. Apparuit ergo Dominus medius inter Moyſen & Heliam, tanquam ipſe & Euangelium haberent à lege & prophetis teſtimonium. Item unus mortuus,& alter uiuus apparuit:ut ſignificent Chri-

B

ſtum moriturū,& iterum uicturum:uel ut nos mortui ſimus mundo,uiui autem Deo. Item ut ex omni parte Chriſtus teſtimonium haberet:de cęlo patrem in uoce,de æthere nubes,de paradiſo Heliam,de terra Apoſtolos,de inferno Moyſen, *Et loquentes cum eo*, dicebant exceſſum eius, quem completurus erat in Hieruſalē,id eſt paſsionem, in qua fuit exceſſus amoris, doloris, & humilitatis. Amor fuit ſupra menſuram: ſecundum illud Ioannis: *maiorem hac dilectionem*, *Ioan. 15.* & cætera. Dolor,ſupra conſuetudinem: ſecundum illud Threnorum: *O uos omnes qui tranſitis*, & cætera. *Thren. 1.* Humilitas, ſupra uirtutem: ſecundum illud Threno. *Threno. 3.* *Recordare paupertatis*, & cætera. Loqui autem ipſorū

C

eſt, talem gratiam redemptionis futuram per Chriſtum, teſtimonijs legis & prophetarum præfiguratā eſſe oſtendere. *Locutio cū Christo.* Et notandum quòd non loquebantur de tali materia, tanquam indicantes Chriſto quæ neſciret: ſed eum adorabant de aduentu eius in carne: & quia myſterium paſsionis, quod ipſi prædixeram, uiderunt in Chriſto complendum: & læti fuerunt, quia uidebant redemptionis ſuæ, totiuſque humani generis diem appropinquare. Compatiebantur nihilominus Chriſto: quia tam glorioſa facies debebat ſic conſpui: & ſic inuidioſe tradi, & iudicari, & crucifigi. *Gaudiū in transfiguratione.* Notandum etiam quòd gaudium magnum factum eſt Apoſtolis & Prophetis, non ſolum de transfiguratione Chriſti, ſed etiam (ut dicit Effrē) de mu-

D

tua uiſione,quia utriuſque teſtamenti principes cōgregati ſunt,cum Deo Abrahā. Videbat enim Moyſes dux Iudæorum, principem Chriſtianorum Petrum:conſiderabat Helias caſtus,uirginem Ioānem: & uterque in Iacobo laudabat martyrij priuilegium. *Petrus uerò & qui cum illo erant, grauati erant ſomno*, oppreſsi à gloria: quia ſplendore incomprehenſibilis deitatis premuntur ſenſus humani corporis. *Et euigilantes uiderunt maieſtatem eius: & duos uiros*, ſcilicet Moyſen & Heliam, quos cognouerunt prædictæ claritatis illuſtratione. *Moyſi & Heliæ ab Apoſtolis cognitio. Ambroſius in c. 9. Luce.* Vnde quærit Ambroſius: Quomodo apoſtoli cognouerunt Moyſen & Heliam, quos nunquam uiderunt? & reſpondet, quòd per maieſtatem ſuper eos uenientem: in quo innuitur quòd

E

in futura gloria alter alterum, quem nunquam uidit, cognoſcet. *Helias.* Secundum gloſam: Hic Helias dicitur eximius prophetarum: ſed contra de Dauid hoc dicitur *David.* in prologo ſuper Pſalterium,& de Moyſe in gloſa ſuper Exodum. Et ſoluitur, quia Moyſes fuit eximius: Domini familiaritate, ſignorum oſtēſione, legis promulgatione. Helias eximius: uitæ auſteritate, arguendi authoritate, uitæ diuturnitate. Dauid eximius: prophetiæ ſublimitate, regia dignitate, & ſpeciali ei facta promiſsione. *Tunc Petrus*, tanquam feruentior, *dixit ad Ieſum: Domine bonum eſt nos hic eſſe*, ſcilicet in monte, & in contemplationis dulcedine. Cœleſtis enim

dulce-

Rabanus in c.17. Mat.

dine gustata, uilescunt infima. Vnde Rabanus: Quò amplius quis degustat dulcedinem uitæ cœlestis, eo amplius omnia alia fastidit in infimis. *Si uis faciamus hic tria tabernacula*, ad manendum scilicet hic continuè: *tibi unum. Moysi unum, & Heliæ unum*. Non loquebatur de tabernaculo pro se & sociis suis faciendo: quasi supponens se & socios suos, tanquam discipulos, cum magistro mansuros in suo tabernaculo. Petrus optando commendat Christum, & se in monte manere ex modico gustu participationis futuræ gloriæ, quam in Christo uiderat: ut per hoc discamus quòd nihil sit difficile pro Christo pati, nec tormenta nec crus, nec mors, ut ad montem cœlestis gloriæ perueniamus. Si enim sensibilis uisa Christi gloria, sic Petrum in monte impressionibus, & intemperiebus subiecto illexit, ut diceret bonum ibi manere: quid æstimandum est de illa ineffabili & intelligibili gloria æterna in cœlo, ubi nulla intemperies: nulla peregrinæ impressionis molestia: ubi nullum malũ, sed omne bonum obtinebitur. Vnde Beda: O quanta fœlicitas, uisioni deitatis inter angelos adesse perpetuò, si tãtum transformata Christi humanitas, duorumque sanctorum societas ad punctum uisa, delectat: ut eis ne discedant Petrus præstare uelit obsequium. Vnde & Remigius. Visa Domini maiestate, & duorum seruorum, Petrus adeo delectatus est, ut cuncta temporalia obliuioni traderet, & ibi in perpetuũ uellet manere. Si autem Petrus sic accensus est: quanta erit sua uitas & dulcedo uidere regem in decore sito, & interesse choris sanctorum omnium, & angelorum? Hæc Remigius. Sed errauit Petrus, *& nesciebat quid diceret*, hoc petendo; tum quia in uia patriam requirebat, & umbram futuræ gloriæ quam uiderat, ueram æstimabat gloriam, oblitus regnum Dei nõ esse sanctis promissum in terra, sed in cœlo: tum quia in gloria tabernacula manu facta necessaria credebat, ignorans domum manu factam non esse necessariam in illo seculo futuro: tum quia se & coapostolos adhuc carne mortali circundatos esse non aduertebat, & absque gustu mortis immortalis uitæ statum subire uolebat: tum etiam quia suam & proximorum salutem non attendebat. Vnde August. Quid dicis sancte Petre? mundus perit, & tu secretum quæris. Vides tot gentes in unum cõuenire, & tu quietẽ diligis. Vides tenebras mundi, & tu lumen abscondis. Nemo quippe accendit lucernam, & ponit eam sub modio: & cætera. Vnde & Damasce. Non est tibi, inquit, Petre bonum quòd Christus ibi moretur: quoniam si ibi mãsisset, nequaquam tibi facta promissio consequeretur effectum. Neque enim claues obtinuisses regni, nec mortis tyrannis abolita esset. Et ut dicit Chrysostomus, quia audiuit quòd oportet eum Hierosolymam ire & multa pati, adhuc timet pro Christo: sed post increpationem non audet apertè dicere rursus, propitius esto tibi: sed idem occultè per alia signa insinuat. Quia enim videbat multam quietem & solitudinem, cogitauit conuenientem ibi esse stationem ex loci dispositione: quod significat dicens, *Bonum est nos hic esse*. Vult etiam semper hic esse: ideo tabernaculorum meminit dicens: *Si uis faciamus hic tria tabernacula*. Cogitauit enim quòd si hoc fieret, non ascenderet Hierosolymam: & si non ascenderet Christus, non moreretur: ibi enim sciebat scribas insidiari ei. Hæc Chrysost. Et licet Petrus, ut homo, stupefactus nesciret quid diceret: in hoc tamen suã deuotionem ostendit, & in siti sibi ardoris monstrat indicium. Vnde inebriatus Petrus erat, qui de una gutta uini cœlestis quã

Fruitio diuinitatis Petro. — Beda in ca. 9. Marci. — Remigius in Matth. — Petri error in optando. — Matth. 5. — Chrysosto. hom. 57 in Matthæũ. — Petri ardor. — Petri inebriatio.

A biberat, quasi tres tabernas facere uolebat: sicut enim ex passionis magnitudine, ut timoris uel mœroris† aliquis prorumpit in aliqua uerba sine præmeditatione: ita similiter ex magnitudine deuotionis & delectationis expertæ dixit Petrus illa uerba, quæ tamen non erant rationabilia: quia in solo aspectu humanitatis Christi non consistit essentia beatitudinis, & ideo illud non debebat sufficere pro finali beatitudine. In monte Thabor est grande monasterium grandi sylua circundatum, tres habens ecclesias, iuxta quod Petrus ait: faciamus hic tria tabernacula. Tria tabernacula contemplatiuus moraliter facit, quando legem, & prophetias, & Euangelium practicè legendo disponit: scilicet corde credendo, ore confitendo, & opere

B adimplendo. Sciendum autem quòd ista transfiguratio significãs gloriam sanctorum, primò describitur à maiestate Dei: quia tota trinitas ibi apparuit, pater in voce, filius in humana carne, Spiritus sanctus in nube: per quod datur intelligi quòd gloria sanctorum consistit in fruitione beatæ trinitatis. Sicut enim Petrus ebrius ex dulcedine illius claritatis uoluit facere tria tabernacula: ita habet homo tria tabernacula in anima sua, quæ nec Moyses, nec Helias, sed sola beata trinitas delectabiliter inhabitat: secundum illud Ioannis, *Ad eum ueniemus, & mansionem apud eum faciemus*. Hæc autem sunt: memoria intelligentia, & uolũtas. Nam filius habitat in tabernaculo intelligentiæ,

C implendo ipsam Dei plenissima & lucidissima cognitione: Spiritus sanctus in tabernaculo uoluntatis, implendo ipsam sapidissima & suauissima dilectione; pater in tabernaculo memoriæ, implendo ipsam cogniti & dilecti perpetua refectione, & securissima intentione: quibus actibus anima in Deum quasi totaliter transformatur, & quodammodo deiformis efficitur. Tunc uerificatur, secundum quandam prægustationem, illud quod dicitur alibi: Intra in gaudium Domini tui. Secundò describitur ista transfiguratio, à societate cunsortij: quia ibi fuerunt Moyses, & Helias, Iacobus, Petrus, & Ioannes. In cœlesti igitur gloria habemus socios, omnes ueteris & noui testamenti sanctos. Beati ueteris testamenti distinguuntur in

D duos ordines: scilicet, Patriarchas, qui intelliguntur per Moysen: & Prophetas, qui per Heliam. Sancti autem noui testamenti distinguuntur in tres: scilicet in martyres, qui per Iacobum: in confessores, qui pleni sapientia Dei intelliguntur, per Petrum: qui interpretatur agnoscens: in uirgines, qui per Ioannem. Vel potest dici, quòd Christus uoluit habere testimoniũ sui aduentus ab illis qui sunt in cœlo, scilicet, à patre: & ab illis qui sunt in mundo, scilicet à Petro, Iacobo, & Ioanne: & ab illis qui sunt in terrestri paradiso, scilicet ab Helia: & ab illis qui sunt in inferno, scilicet à Moyse. Vel per sex personas signantur sex bona quæ

E Deus confert contemplantibus: quia in contemplatione primò mens illuminatur: quod signatur in Petro, qui interpretatur agnoscens. Secundò, caro supplantatur: quod signatur in Iacobo, qui interpretatur supplantator. Tertiò, gratia augetur & augmẽtatur; quod significatur in Ioãne, qui interpretatur in quo est gratia. Quartò, mundus contemnitur: quod significatur in Moyse, qui interpretatur assũptus ex aquis. Quintò, cor amore inflammatur: quod significatur in Helia, qui raptus fuit in curru igneo. Sextò, dulcedo cœlestis prægustatur: quod significatur in Iesu. Vnde Petrus qui unam guttam prægustauerat dixit, Domine bonum est nos hic esse: nesciens quid diceret. Tertiò describitur ista transfiguratio à glorificatione

† alias, amoris. — Thabor monasteria. — Transfigurationis describendæ forma. — Tabernacula animæ. Ioan. 14. — Matt. 25. — Transfigurationis socij. — Cœlicolarũ ordines. — Contẽplationis sex bona. — Glorificatio Christi.

tioue subiecti, cùm dicitur: *resplenduit facies eius sicut Sol, uestimenta autem eius facta sunt alba sicut nix*: per quæ signatur beatitudo & gloria, quibus sanctorum corpora induentur. Duminus igitur Petro nou respondit: nam licet ex seruore deuotionis loqueretur, tamen quia imprudenter interrogauit, ideo responsionem Domini nō meruit: nondum enim ut iu hac gloria consisteret tempus erat, Qui autem vult Domino facere tabernaculum, præparet penetralia cordis sui, & inueniet locum Dominuo, tabernaculum Deo Iacob: quia uerò malè materiale tabernaculum ex frondibus & teutoriis quæsiuit, æstimans in æterna illa gloria temporalia tabernacula necessaria, ubi nulla aduersitatis aura est timenda, ubi Deus omnipotens templum est & domus Ecclesiæ, ideo nubis lucidæ accipit obumbraculum. Vnde sequitur: *adhuc eo loquēte*, & de tabernaculorū uisibiliū cōstructione cogitante, *ecce nubes lucida obumbrauit eos*: quia maiori luce & uera cognitione suffudit: ut intelligerent electis in ęterna tabernacula receptis non esse necessaria corporalia tabernacula: & eos non esse protegēdos tegmine domorum, ubi nubis & Spiritus sancti gloria protegentur, & in abscondito faciei Domini abscondentur. Et intelligas quòd cùm Petrus loqueretur, interim antequam uerba compleret, discesserunt Moyses & Helias, & mòx nubes subsecuta est, quasi interrumpuntur uerba eius obumbrationem nubis. Quærebat Petrus terrenum tabernaculum, & affuit cœleste obumbraculum: & ista nubes non fuit causata ex istis caliginosis uaporibus, sed ex uehemētia lucis processit: quia sicut fumus est ab igne, ita ista nubes fuit à luce. Ad instruendas autem mentes apostolorū, de cognitione diuinitatis unigeniti filij Dei, post Moysi & Heliæ testimonium, *uox*, patris, *de nube*, modo tonitrus testimonium perhibuit, *dicens: Hic est filius meus*, nō adoptiuè, sed per naturam: *dilectus*, filius meus, scilicet naturalis & proprius, non aliunde creatus, vel adoptiuus: hoc est, secundum Ambrosiū, non Helias filius, non Moyses filius: sed hic est filius quem solum uidetis. Recesserunt enim illi ubi cęperat Dominus designari: ut ille solus demonstraretur, ue errarent Apostoli. *In quo mihi bene complacui*: id est, In quo meū beneplacitum de redemptione mundi cōplere coustitui: uel secundū Chryso. in quo delector, in quo requiesco, quem accepto: quia oīa quæ sunt patris cum diligentia, exequitur, & est una eadēque uoluntas ipsius & patris: quare & si crucifigi vult ne contradicas. *Ipsum audite*, magis, quàm Moysen, uel Heliam: quia Christus finis est legis & prophetarum. *Ipsum audite*, ut supremum & singularem magistrum, qui docebit uos omnia necessaria ad salutem. *Ipsum audite*: quia ueritas est, ipsum quærite quia uita est, ipsum sequimini quia uia est. Ac si, ut ait Remigius, alijs uerbis diceret, recedant umbræ legales, & typi prophetarum, & solum coruscum lumen Euangelii sequimini. Fœlices ergo Apostoli, qui non solū Domini claritatem uidere meruerunt: sed etiam uocem patris iutonantem audierunt. Nec ab hac fœlicitate nos ex toto alieni erimus, si quem illi crediderunt & nos credimus: & quomodo illi uixerunt, amādo uiuimus: & quem dilexeruut, totis uisceribus amamus. Sed quia humana fragilitas in præsentia maiestatis opprimitur: quia pondus diuinitatis & conspectū maiestatis glorię ferre uon ualet: ideo dum audirent uocem terribilem de nube, *ceciderunt in facies suas*, nō sicut mali retrorsum. Vnde Remigius: In eo uerò quòd sancti discipuli in faciem ceciderunt, sanctitatis fuit indicium: impij enim retrorsum cadunt: ut Heli. Hæc Remigius. Cadunt ergo iusti in faciem, modo propter timorem, vt hic, modo propter humiliationem: ut magi procidentes adorauerunt eum, modo propter gratiarum actionem: ut seniores ceciderunt in conspectu throni in facies suas. *Et timuerunt ualde*, quia se errasse cognouerunt, quia nubes lucida apparuit: quia uocem quasi tonitrualem, scilicet patris, cuius maiestati timor debetur, audierunt. Ad hanc uocem, ut dicit Effrem, fugerunt Prophetæ, ceciderunt Apostoli & timuerūt. Tonitruum quidem terribile fuit: unde de ipsa uoce terra sub ipso contremuit. Sed quos humana fragilitas grauabat, benignè pius magister uerbo pariter & actu consolatur & erigit. Nam clementer, *accessit Iesus*, quia per se surgere non poterant, *& tetigit eos*, familiariter & dulciter, ut tactu debilitata membra solidaret: *dixitque eis*, ut metum & timorem fugaret. *Surgite*, contra casum: *& nolite timere*, coutra metum. Beati illi quos tangit Iesus, beati illi quos tangit salus & uita. Illi enim surgunt, illi sine timore & securi fiunt. Rogemus ergo eum ut & nos tangat, & à somno stuporis & insipientiæ excitet: atque ad se uidendum nobis oculos aperiat. Dulcis amicus est: quia piè cousolatur, & potenter adiuuat. Ad tactum ergo & consolationem Iesu miseratoris, qui prostratis dexterā ad beneficium auxilij porrigit, & iacentes erigit: discipuli surgentes nec Moysen, nec Heliam uiderunt: sed solum Iesum in figura consueta, qua conuersari solebat inter eos. secundum glosam: Si Moyses & Helias perseuerassent, uox patris uideretur incerta, cui potius testimonium dedisset: & ideo recesserunt illi, ue ad eos uox patris fieri putaretur: sed ut ad solum Iesum pertinere intelligeretur. Allegoricè ablata nube uiderūt Moysen & Heliam euanuisse, ac solum Iesum remansisse: quia postquam legis & prophetarū umbra discessit, quæ quasi nube Apostolos texerat, uiderunt eum, & scriptura illis reuelata fuit: & euangelium, in quo utrunque reperitur, solum remansit. Notandum autem, secundū glosam, quòd bene conuenit mysterium secundæ regenerationis, quæ scilicet erit iu resurrectione, ubi caro resuscitabitur: cum mysterio primæ quæ est in baptismate, ubi anima resuscitatur. In baptismate enim Christi operatio trinitatis ostensa est: fuit enim ibi filius incarnatus, apparuit in specie columbæ spiritus sanctus, & pater fuit ibi in uoce declaratus. Et similiter in transfiguratione, quæ est sacramentum secundæ regenerationis, tota trinitas apparuit: pater iu uoce, filius in homine, Spiritus sanctus in uube. Nam gloriam illius, quam modo in baptismate credentes confitemur, in resurrectione uidentes collaudabimus. Nec frustra Spiritus sanctus hic in lucida uube, illic in columba apparuit: dona enim sua per species declarare solet. Innocentiam autem in baptismate donat, quæ per auem simplicitatis designatur: daturus est autem claritatem & refrigerium iu resurrectione, & ideo in uube refrigerium: & iu fulgore nubis claritas resurgentium corporum figuratur. Qui enim nunc simplici corde fidem quam percipit seruat, tūc luce apertæ uisionis quod crediderat coutemplabitur, ipsaque quam lustrabitur in perpetuum gratia protegetur. *Et descendens Iesus cum discipulis de monte, præcepit eis*, præcepto instructionis: ut nemini dicerent uisionem de gloria transfigurationis, ante suam resurrectiouem à mortuis. Primò, secundum Hieronymum, ne dictum esse iucredibile, propter rei magnitudinem, uideretur. Secundò, secundum Thomam,

Nubes quæ apparuit.

Filius Dei Christus.

Ambrosius in c.9. Luc.

Chrysosto. hom 17 in Matthęū.

Remigius in Matth. Cadere in facies & retrorsum.

1. Reg. 4. Matth. 2.

Apoca. 4. Vocis Domini metus.

Tactus Christi.

Allegoricè

Regenerationum congruentia.

Hierony. in c. 17. Mat. Vetandi necessitatis causę.

Thomas. 3. parte q. 45. ar. 3. Remigius in Matth.

mam, ne homines audientes tam gloriosa de eo dici, scandalizarentur postea videntes eum crucifigi. Tertiò, secundum Remigium, ne prædicatio gloriæ passionis fructum impediret, quia si maiestas illius fuisset diuulgata in populo, plurimi resistendo principibus sacerdotum passionem eius impediuissent: & sic redemptio humani generis retardata fuisset. Quartò, secundum Hilarium, quia tunc debebant esse testes diuinitatis Christi, cùm essent Spiritu sancto repleti: & ad tantæ visionis testimonium perhibendum consortati. Quintò, secundum Damascenum, quia alii discipuli adhuc imperfecti fuissent tristati, quòd hanc visionem non uidissent: & Iudas magis incitatus ad proditionem saluatoris fuisset. Sextò, quia resurrectio Christi multum fuit dubitabilis: ideo reseruata fuit ista uisio, illo diuulgando tempore quando maximè oportebat ipsi resurrectioni testimonium perhibere, cui præstabat argumentum non modicum ipsa gloria transfigurationis, ipsa quoque visio magis credibilis videbatur, quando etiam visibiliter per resurrectionem factam monstrabatur. Septimò, vt daretur nobis exemplum ea quæ ad laudem & gloriam nostram spectant esse occultanda, quamdiu sumus in hac mortali vita, & ad faciendum hoc quod in Ecclesiastico dicitur: *Ne laudes hominem in uita sua:* & in eodem, *Ante mortem ne laudes quemquam*. Per hoc etiam ostendit quòd secreta & mysteria diuina non sunt semper, sed loco & tempore debitis publicanda: & dedit exemplum viris sanctis, non facilè publicandi reuelationes sibi factas. Sicut Paulus annis quatuordecim tacuit raptum suum. Fuit autem transfiguratio Domini facta circa Veris principium. Vnde Euangelium de transfiguratione legitur in Ecclesia sabbato quatuor temporum, post primam in quadragesima dominicam. Festum verò transfigurationis Domini celebratur sexto Kalendas Augusti: quia tunc ab Apostolis fuit transfiguratio prædicata & publicata, quam tacuerant usque ad diem illam, propter prohibitionem à Domino eis factam. In descensu montis Thabor contra Occidentem, ubi est vna capella vbi Dominus dixit Apostolis, *nemini dixeritis uisionem, &c.*

Hilarius canone 17. in Matth.

Eccl. 18.

2. Cor. 12.

Transfigurationis tempus.

ORATIO.

IESV redemptor perditorum, saluator redemptorum, animæ lachrymosæ & post te currentis dulce solatium, & suaue refrigerium: da mihi omne delectamentum extra te respuere & obliuisci, ut tuo sapore merear iocundari: & ueniat oro tempus ut quod nunc credo, reuelatis oculis tandem aspiciam: quod nunc spero & à longè saluto, apprehendam: quod pro uiribus meis desidero, ulnis animæ amplectar & deosculer, & in claritatis tuæ abysso totus obscondar, ut in uelamento alarum tuarum sit pax mihi per æuum. Amen.

De sanatione lunatici. Cap. IIII.

SEQVENTI autem die Iesus rediens de monte vbi transfiguratus fuerat, venit ad discipulos quos inferius dimiserat, & occurrit ei turba quæ circa ipsos erat. Similiter si prælati vellent ad subditos descendere per humilitatem, compassionem, & affabilitatẽ: multa turba occurreret eis per pœnitentiam. Sed quia semper stant in alto per elationem, seu ambitionem, vel curiositatem: ideo pauci ei occurrunt: id est, pauci ad eos accedunt, & pauciores ab eis sanantur: nullum .n. legitur Dominus in monte sanasse. *Et accessit ad eum* quidam de turba, petens misereri vnico filio lunatico, secundum lunæ innouationem magis patienti: & spiritum immundum habenti, quem eiicere non potuerunt eius discipuli. Qui eum apprehendens ad terram allidebat, & volutando per diuersa, membra vexans dissipabat: sicque ad ostendendum uehementiam passionis spumabat, ac dentibus stridebat: & languens arescebat, & vix descendebat dilanians eum. Qui etiam sæpe eum vexando clamare faciebat, & nunc in ignem, nũc in aquam mittebat: ita vt dudum periisset, nisi prouidentia eum conseruasset. Et cùm iubente Domino adductus esset, statim spiritus conturbauit eum: videns enim se cito eiiciendum, faciebat peius quod poterat in eum. Deinde increpante eum Domino, & præcipiente ut exiret ab eo, & ne amplius in eum introiret: quem etiã ab effectu malitiæ, siue surdum & mutum uocabat: quia surdum & mutum eum fecerat: statim discerpens eum exiit ab illo. Et factus est sicut mortuus: sed Iesus tenens manum eius eleuauit illum, & surrexit sanus, & reddidit illum patri eius. Moraliter iste lunaticus significat peccatorem, quem diabolus primò apprehẽdit per peccati delectationem. Secundò, clamare facit, per peccati ardens desiderium. Tertiò, mutum facit, ad peccati & diuinæ laudis confessionem. Quartò, surdum, per obdurationem, ad uerbi monitionẽ. Quintò, lunaticum, per mentis instabilitatem, & cõtinuam in malum variationem. Sextò, elidit & volutat, per eius in diuersa peccata præcipitationem. Septimò, dissipat, per diuersarum cogitationum varietatem. Octauò, stridere facit dentibus, per iram & indignationem: ac spumare, per gastrimargiam & libidinem. Nonò, in ignem luxuriæ mittit, uel etiam elationis: quia ignis sursum tendit & alta petit, necnon in aquam voluptatum & cupiditatum submergit. Decimò, aridum

Matt. 17. Marc. 9. et Luca. 9. & 17.

Christus nullum sanauit in monte. Lunaticus

Moraliter. Peccator lunatico similis.

Gastrimargia, id est, gulositas.

reddit, per ocium seu ignauiam, & indeuotionem. Vndecimò, uiæ discedit, per peccati consuetudinem. Duodecimò, dilaniat & dilacerat, per naturaliū vulnerationem. Dum autem puer ad Deum accedit, conturbatur: quia sæpe post peccata ad Deum conuersi magis à dæmonio impugnantur, ut vel per tædium uirtutum & labores pœnitentiæ excutiat, & ad vitia reducat: uel de sua ex pulsione se vindicet. Sic in primitiua Ecclesia multa grania certamina illis apposuit, quos suo regno subtrahere noluit. Non autem puer uim patiens, sed diabolus uim inferens, increpatur: quia qui peccantem vult sanare, uitium odiendo debet arguere & depellere, sed hominem amando resouere & confortare. Exiens verò dæmon ab homine nunquam reuertitur, si homo cor suum claue humilitatis & charitatis serrauerit. Exiturus autem discerpsit eum: quia dum de corde expellitur, acriores in eo tentationes generat. Et liberatus à dæmone uelut mortuus videtur: qui enim terrena desideria subegit, vitam in se carnalis conuersationis extinguit: & mundo mortuus apparet. Quem autem hostis mortuo similem reddidit, hunc saluator piæ dexteræ tactu leuauit: in quo ostenditur Dei auxiliū, & surrexit: in quo monstratur hominis studium, primò enim Deus nos iuuat: deinde à nobis requiritur ut bonum operemur. *Et cùm in domum introisset, discipuli secretò interrogabant Iesum, quare ipsi non potuerunt eycere illum: & dixit propter incredulitatem eorum.*

Incredulitas discipulorum.

Non dicuntur discipuli increduli propter defectum fidei, sicut Iudæi, sed propter remissionem feruoris: nam fidem remissam habebant, non sicut granum sinapis: quia non cum debito feruore credebant, ut præcipuè ipsi facere debebant. Nihil enim impossibile erit habēti feruētem fidem, & per dilectionem operantem, cui nunquam sufficit quod bene gessit.

Granum sinapis.

Granum quippe sinapis est modicū feruidum, amarum, & veneni expulsiuum. In hoc ergo quòd hic comparat fidem grano sinapis, innuit quòd debent habere fidem modicam, per humilitatem: feruidam, per deuotionem: amaram, per tribulationum perpessionem: veneni erroris expulsiuam, per sinceritatem.

Ambrosius sermo. 1. & 2.

Secundum Ambrosium. Granum sinapis res est simplex, & si teritur uim suam fundit: sic fides simplex videtur, & si atteratur aduersis, gratiam suæ virtutis effundit. Deinde reducit eos ad humilitatem, monēdo ne quis de operibus glorietur: sed humiliet se Deo, cui iure obsequium debetur dicens: *Cùm feceritis omnia quæ præcepta sunt nobis, dicite,* non tantum ore, sed & corde: ne sit tantum vocalis humilitas, sed & realis: *Serui inutiles sumus: quod debuimus facere, fecimus:* nec uos iactetis, quia bene seruistis: nihil enim fecistis quod non debuistis: quasi diceret, *Dicite*, gratiam nō meruimus: sed debitum seruitium soluendo pœnas uitauimus. Sed ecōtra superbi cùm nequaquam omnia, sed modicum quid eorum quę præcepta sunt faciunt, non solum mox de sua iustitia præsumunt: sed & infirmos quosque despiciunt: non enim sumus nostri, sed serui: quia precio magno empti: & ergo Christo cuius precio empti sumus, seruire tenemur, & nihil omittere quod debemus: nec aliquid facere quod non debemus. Vnde Seneca: Sapiens nihil facit quod non debet, nihil prætermittit quod debet. Non dicūtur inutiles serui facientes iure debiti mandata Dei, quin fructum recipiant uitæ beatæ: sed dicuntur inutiles, quia Dominus bonorum nostrorum non indiget: vel quia, *non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis:* uel quia

Serui inutiles.

Roma. 8.

quisque magis debet se æstimare imperfectū, quàm quòd statum attigerit perfectionis. Vnde Beda: Hæc est igitur in hominibus sola fidei perfectio, si omnibus quæ præcepta sunt impletis imperfectos se esse nouerint: & quandiu peregrinantur à Domino, sem per sibi in esse mala quæ defleant, semper meminerint deesse bona quæ gratia eius iuuāte proficiāt.

Beda in ca. 17. Lucæ.

Et iterum: Quia sine me nihil potestis facere, non tēporum longitudine laborum merita pensare debetis: sed amore & famulatu spontaneo nouis semper studiis augere priora. Hæc Beda. & bene dicit, *quod debuimus facere, fecimus.* Vnde Beda. Re uera debuimus, quia qui non uenit ministrari, sed ministrare: debitores sibi nos fecit: ne nostris uidelicet operibus confidentes, sed de eius semper examine pauentes, cum propheta dicamus: Quid retribuemus Domino, pro omnibus quæ retribuit nobis? Hæc Beda. Attende hic bene quòd seruus inutilis reputatur, qui hoc solum facit quod facere tenetur. Quantumcunque etiam perfectionem attingas, sem per sentias & dicas? Domine Deus meus Iesus Christe nihil ualeo, & malè tibi seruio. Debemus ergo nū quam à bono opere cessare, & tamen totum meritū nostrum insufficiens respectu mercedis ęternæ reputare. Vnde Psalmista: *Qui coronat te in misericordia & miserationibus.* Non ait, in meritis & in operibus tuis: quia eius misericordia præuenimur, ut humiliter Deus seruiamus: eius munere coronamur, ut sublimiter cum illo regnemus. Et ideo cùm omnia fecerimus, reputemus nos parum aut nihil fecisse Domino, respectu mercedis quam expectamus ab eo. Vnde dicebat beatus Franciscus, etiam post multos & magnos labores, fratres incipiamus seruire Domino: quia usque nunc parum profecimus. Et si præceptis impletis nos humiliare debemus, quanto magis cùm de illis multa omisetimus. Si.n. inutilis est qui omnia perfecit, quid de illo dicendum qui ea facere despexit? Vnde Ambrosius. Non te iactes si bene seruisti: quia facere debuisti. Obsequitur sol, obtemperat luna, seruiunt Angeli. Vas gentium electus à Domino: nō sum, inquit, dignus vocari Apostolus: quia persecutus sum ecclesiam Dei. Deinde alibi nullius se ostendens conscium culpæ subiecti, sed non in hoc iustificatus sum. Et nos ergo non à nobis laudes exigamus, ne præripiamus iudicium Dei & præueniamus sententiam iudicis: sed suo tempore suo iudicio reseruemus. Hæc Ambrosius. Bonum est itaque semper in timore stare, & nihil de se præsumere: quia quā tumcunque bene quis seruierit, nescit tamen si odio, uel amore dignus sit. Vnde Bernardus: In ueritate didici nihil æquè efficax esse ad gratiam promerendā, retinendā, recuperandā, q̄ si omni tēpore coram Deo inueniaris non altum sapere, sed timere. *Beatus homo, qui semper est pauidus.* Si adest gratia, time ne nō dignè opereris ex ea. Si subtracta gratia, time q̄ relinquit te virtus tua & custodia. Si reuersa est gratia, time ne forte contingat recidiuum pati: & contingant tibi deteriora. Hæc Bernardus. Vnde & Apostolus hortatur nos, ne inuacuum gratiam Dei recipiamus. Ille enim gratiam Dei inuacuum recipit, qui se in bonis operibus non exercet. Vnde si uolumus quòd gratia Dei in nobis non remaneat vacua, necesse est ut eam bonis operibus & virtuosis exercitijs nutriamus: & nos à uitijs custodiamus. Debemus etiam in præceptis Dei, & in omnibus operibus nostris attendere, nō solum ut faciamus, sed etiam vt ea secundum volūtatem Dei diriga-

Ioan. 1.

Bed. ibid.

Psal. 115.

Seruus inutilis.

Psal. 102.

Ambrosius lib. 8. sl Lucam ca. de uirtute fidei.

1. Cor. 15.

1. Cor. 4.

Eccl. 9.

Bernardus sermo. 54. in cantica.

Prouer. 28.

2. Cor. 6.

Gratia recipere inuacuum.

Basilius de institutione monachorũ c. 3.

dirigamus. Vnde Basilius ponit exemplum de fabro faciente securim, uel quiddam aliud: qui semper meminit eius qui iniunxit opus, & retinet in corde suo cuius magnitudinis, vel qualitatis, vel formæ ille iniunxerit fieri securim: & in illud semper intendens quod sibi meminit à Domino operis iniunctum: ad hoc dirigit manuum ministerium, vt forma operis cum eius qui iniunxit animo & uoluntate conueniat. Sic & nos omnem conatum & omne studium in actibus nostris habere debemus, vt secundum voluntatem Dei, qui opus iniunxit, nostrum dirigamus opus: & tunc poterimus implere illud Apostoli: *siue manducatis, siue bibitis, siue aliud quid facitis, omnia ad gloriam Dei facite*. Et subdit Dominus, ostendens quomodo proteruitas diaboli superetur & dicit: *Hoc genus dæmoniorum*, in spiritu & carne simul secundum causam radicatam, quale supradictum est, *in nullo*, potestatis remedio, id est, in nulla potestate, scilicet ministrorum, *potest exire*: ita quòd non habeat potestatem in homine, *nisi in oratione*, quæ curat pestes spiritus, *& ieiunio*, quod curat pestes corporis, quæ scilicet oratio & ieiunium sunt effectus fidei feruentis, ac per charitatem formatæ & operantis. Vnde videtur quòd ex crapula & ebrietate morbum illum incurrisset. Hæc etiam poterat esse alia causa, propter quam discipuli non potuerunt eum eiicere. Dæmones enim non sunt æquales in virtute naturali: & ideo unus alio difficilius potest expelli. Ad expulsionem autem istius requirebatur in expellente subiectio carnis ad spiritum quę fit per ieiunium: & eleuatio spiritus in Deum, quæ fit per orationem: talia autem non erant adhuc in Apostolis, quia pro tempore illo non competebat eis ieiunare propter præsentiam sponsi: nec erant adhuc in Deum perfectè eleuati: quia fuerunt rudes & imperfecti vsquequo post passionem receperunt pleniorem gratiam spiritus sancti. Vel, *non eiicitur*, ministrorum potestate, *nisi in oratione*, iniuncta, *& ieiunio*, iniuncto: & hoc omiserunt Apostoli, & sic fuit error clauis adhibendæ ad dæmonem excludendum: sicut adhuc multi erant, eo quòd clauibus secundum debitum ordinem potestatis non utuntur: quòd enim minister usurpet sibi potestatem diuinam & absolutam, hoc dicit esse Hieronymus de supercilio pharisæorum, & de superbia Luciferi, qui sine merito suã sedem voluit collocari in summo: secundum Chrysostomum dicit, genus hoc, non tantum lunaticorum, sed vniuersaliter omnium dæmoniorum, non eiicitur nisi per orationem & ieiunium: quia semper diabolus peccatorem inhabitat, nisi per pœnitentiã ad Dominum conuertatur: & quantomagis differtur, tanto difficilius expellitur. Vbi Hieronymus: Dũ autem docet Apostolos quomodo nequissimus dæmon possit expelli, omnes instruit ad uitam: ut scilicet nouerimus grauiora quæque, uel immũdorum spirituum, vel hominum tentamenta ieiuniis & orationibus esse superanda, iramque Domini cùm in ultionem nostrorum scelerum fuerit accensa, hoc remedio singulari posse placari. Hæc Hieronymus. Per ieiunium enim, ut dictum est, curantur pestes corporis: & per orationem, pestes mentis: & sic quęlibet tentatio superatur cum eis. Vel per ieiunium, intelligitur declinatio malorum: & per orationem, operatio bonorum. Et sic accipitur ieiunium hic generale pro abstinentia, non solum ab escis, sed ab omnibus temporalibus delectationibus & vitijs. Vnde dicit Augustinus, quod perfectum & magnum ieiunium est non solum à cibo: sed ab omnibus iniquitatibus & illicitis voluptatibus seculi abstinere. Vnde Bernardus: Si sola gula peccauit, sola ieiunet, & sufficit. Si verò peccauerunt cætera membra, cur non ieiunent & ipsa? Ieiunet ergo oculus à curiosis aspectibus & omnia petulantia, ut bene humiliatus coerceatur in pœnitentia, qui malè liber vagabatur in culpa. Ieiunet auris nequiter pruriens à famulis & rumoribus: quæcunque ociosa sunt, & ad salutem minimè pertinentia. Ieiunet lingua à detractione & murmuratione, ab inutilibus, varijs, & scurrilibus uerbis. Interdum quoque ob grauitatem silentij ab ipsis, quæ videri poterant necessaria. Ieiunet manus ab ociosis signis, & operibus omnibus quæcunque non sunt imperata. Sed multomagis anima ipsa ieiunet à uitijs, & propria voluntate sua. Etenim sine ieiunio hoc, cætera à Domino reprobãtur, sicut scriptum est: Quia in diebus ieiunij vestri, inuenitur voluntas vestra. Non solum autem ab illicitis: sed ab ipsis quoque licitis oportet nos ieiunare, si ea nobis quæ prius commisimus illicita, volumus condonari. Hæc Bernardus. Et secundum Bedam, sicut ieiunium generale est non solum ab escis, sed à cunctis illecebris abstinere carnalibus, imò ab omnibus vitiorum passionibus: sic & oratio generalis non solum in verbis est, quibus diuinam clementiam inuocamus, verumetiam in omnibus quæ in obsequium nostri conditoris fidei deuotione gerimus, teste Apostolo qui ait: *Sine intermissione orate*. Hæc Beda. Tunc quippe sine intermissione oramus, cùm ea solum opera gerimus quæ nos pietati commendent authoris. Semper enim orat, qui semper bene facit, & in bono perseuerat.

1. Cor. 10. — Dæmoniorũ potestates diuersæ. — Hieronym. in c. 16. Matthæi. — Chrysost. hom. 59. in Matth. — Hieronym. in ca. 17. Matthæi. — Ieiunium perfectum. August. tractat. 17. in Iohan. — Bernardus sermone 3. in quadragesima. — Esa. 58. a. — Beda in ca. 9. Marci. — Oratio generalis. 1. Thessa. 5.

ORATIO.

DOMINE *Iesu Christe, qui nos humilitatem uerbo & exemplo docuisti: da mihi ut nunquam alta, sed semper humilia de me, corde sentiam, ore proferam, & opere ostendam. Eripe me & custodia à malignis spiritibus, & defende ab omnibus inimicis uisibilibus & inuisibilibus: & præsta mihi ò Saluator meus & Deus meus, ut ieiunijs & orationibus conuenienter intentus cunctas immundorum spirituum, & prauorum hominum tentationes ualeam te iuuante superare, & ab hostibus mentis & corporis merear te miserante liberari, & semper saluus esse. Amen.*

De tributo pro Domino & Petro soluto; & de quæstione discipulorum, super maioritate eorum. Cap. V.

ET

Luca. 9. Matt. 17. & 18. & Marci 9.

ET quia ex his quæ Dominus egetat & dixerat in Hierusalem, Iudæi quærebát eum occidere, ideo ante pascha nolebat in Iudæam ambulare: quia nondú hora eius uenerat, ut ostenderet quod aliquádo per secutionem fugere licitum fidelibus suis esset. Vnde Augustinus: Non perdiderat potestaté, sed nostram consolabatur fragilitatem. Futurum enim erat ut aliquis fidelis se absconderet, & ideo præcessit in capite, ne membro postea obiiceretur pro crimine.

Augustin. tracta. 23. in Ioanné.

In Galilæa igitur, in terra vbi erat conceptus & nutritus, conuersabatur cum discipulis suis. Et secundú Chrysostomum, ne discipuli dicerent qua de causa continuè hîc conuersamur: rursus de passione eis loquitur, ut quasi assueti circa negocium mortis Christi, minus cùm uenerit scandalizarentur. Et cum morte sua etiam prædixit suam resurrectionem, ne in passione eius incurrerent desperationem. Vnde dixit ad eos: *Ponite in cordibus vestris sermones istos*, scilicet qui sequútur de mea passione & resurrectione: quia eorum recordatio & memoria vtilis est valde. Filius enim hominis tradendus est, scilicet à patre per charitatem nimiam: à seipso, per obedientiam voluntariam: à diabolo, per suggestionem iniquam: à Iuda, per cupiditatem maximam: à Iudæis, per inuidiam dolosam: à Pilato, per pusillanimitatem indebitam: *in manus hominum*, id est, diuersarum nationum quasi humanitus sentientium: scilicet Iudæorum & gentium, & diuersorum statuum: quia militum, regum, principum, sacerdotum, religiosorum, & populorú, *& occident eum*. Magna iniquitas quòd homines occidant hominum saluatorem: & ne his auditis tristitia absorbeantur, subiungit: *& tertia die resurget*: ut tristibus læta succedát. *Et contristati sunt uehementer*: quia eius societas ita erat eis dulcis & grata, quòd nó est mirum si contristati sunt passione eius audita. ut enim ait Hieronymus: Pro dilectione magistri nihil de eo sinistrum & humile patiuntur audire. Contristati sunt, non attendentes ad id quod dixerat, & tertia die resurget: & neque uox patris audita, neque resurrectio prænúciata potuit eos cohibere à tristitia.

Chrysosto. hom. 59. in Matthæú.

Traditio Christi diuersa.

Hierony. in c. 17. Mat.

Prosperis tristia admiscet Dominus.

Vnde Hieronymus: Semper prosperis admiscet tristia, ut cùm repentè uenerit, nó terreant Apostolos: sed à præmeditatis ferantur animis. Si enim contristat quòd accidendus est, debet lætificare quòd die tertia dicitur resurrecturus. Si tristia semper acciderent, quis sustineret? si prosprera, quis contemneret? Hæc Hieronymus. At illi ignorabant verbum istud, scilicet de eius passione, & erat velatum ante eos, ut non sentirent illud apertè quod, secundum Bedam, non tam ingenii tarditate, quàm de pio saluatoris amore contingebat: quia carnales adhuc & rudes ac mysterij crucis ignari spiritualia non capientes, qué verum Deum cognoscebant moriturum credere nequibant: nec intelligebant quomodo in una persona mori, & non mori, poterat. Galilæa interpretatur uolubilis, & ideo per hoc quòd Dominus ibi prædixit passionem suam discipulis, significauit quòd memores esse debemus mortis Christi, ac etiá nostræ quádiu sumus in uolubilitate præsentis uitæ. *Et cùm uenissent Capharnaum accesserunt, qui didragma accipiebant*, exactores scilicet tributi ex parte Cæsaris Augusti, *ad Petrum*, quia secundum Hieronymum, præ signorum magnitudine non audebant aggredi Dominum, *& dixerunt ei: Magister uester non soluit didragma*. quasi diceret, dic ei, ut soluat: non faciebant mentioné de Apostolis, quia non accipiebant nisi à capitaneis. Capharnaú erat ciuitas principalis in Galilæa, & ideo ibi manebant qui tributú colligebant ex parte Romanorum: quibus Iudæa erat subiecta: & quilibet capitaneus domus soluebat didragma: idest, duplex dragma: & in soluendo dicebat, Ego profiteor me esse sub Romano imperatore. Et quia Dominus nutritus erat in Nazareth, quod est oppidú Galilçæ, subiacens urbi Capharnaum: ideo ibi ab eo exigitur tributú. Capharnaum quod villa consolationis, uel ager pinguedinis interpretatur, & ubi tributum à Christo petitur, significat illum q dat se delectationibus & solatijs huius múdi, à quo diabolus petit tributú sibi dari, & uix euadet quin soluat aliquod tributum peccati. Et notandum, quod dragma dragmæ fœminini generis, est moneta habens imaginé regis, & ualebat decem nummos usuales, de qua in Luca dicitur, quæ mulier habens dragmas decé, &c. Ité est genus ponderis, & sic accipitur in medicina. Sed drama dramatis neutri generis, est genus carminis, ubi alii incipiunt & alij respondent, & sic dicitur dulcia cantica dramatis Item est quarta pars stateris. Stater verò est idé, quod siclus qui habet vinginti obolos, didragma media pars: & dragma quarta pars est, & ideo vnus stater sufficiebat ad solutionem pro duobus: quia taxatio cénsus erat didragma, id est, denarius qui pro capite soluebatur. Vnde vt sequitur: stater de ore piscis afferri iubetur. Obolus, ut dicitur, valebat tátum quantum unus paruus turonensis, quorú duodecim valent unum turonensem grossum, sic quilibet capitaneus soluebat annuatim quasi decem turonenses paruos.

Bedain c. 9. Marci.

Tributi à Christo exactio.

Dragma, quid.

Luca. 15.

Stater, quid.

Obolus.

Dominus autem hoc quod de petitione tributi Petro dictú erat intelligens, misit eum ad mare, ut hamum mitteret, & *piscem qui primus ascenderet*, id est, quem caperet, illú tolleret & stateré valenté duo didragma, *quæ dimidiam unciam faciunt*, de ore eius sumens pro Domino & pro se solueret. Ex quo diuinitas eius patuit, cùm futura contingentia certitudinaliter prædixit. Vnde Hieronymus: Quid primùm mirer hìc nescio, an præsentiam stateris in ore piscis, an magnitudiné virtutis: si ad verbum eius mox stater in ore piscis creatus est. Spiritualiter piscis est Christus, mare múdus: hamus mors, stater inuétus in ore piscis, precium redéptionis nostrę prçnunciatę Christi ore: & sic solutum est tributum, & nos liberati sumus. Moraliter pęnitenti dicitur: *uade ad mare*, id est, amaritudines peccati cósideratione, *& mitte hamum*, in contritionis cópunctione, & aperto ore in confessione inuentú staterem da in satisfactione, & sic liberatur peccator à tributo diaboli exactoris. Soluit anté Dominus tributú nó ex debito: quia secundú utráque naturam erat filius regis, & per cósequens liber à tributo: quia regum filij in omni regno sunt liberi, sed ex humanitate tantú hoc fecit subdendo se minori, & soluendo quod non debebat: & ne quæstores census scandalizaret, docens per hoc nos esse humiles, & vitare ne scandala per nos fiant. Voluit etiam pro Petro dare tributum, in signum quod Petrus fuit caput aliorú: quia census dabatur pro capite seu capitaneo tantú. Didragma, ut dictú est, continet duplex dragma, & per unum potest intelligi pœnalitas corporis: scilicet fames, sitis, & huiusmodi: per aliud pœnalitas méntis: scilicet timor, tristitia, & huiusmodi. Hoc autem duplex dragma debet reddere quilibet imperatori omnium pro peccato primorum parentum, quod facit patienter tolerando pœnalitates prædictas: licèt autem Christus non haberet peccatum, tamen reddere voluit pro salute omnium. Et quia carnem

Hierony. in cap. 17. Matthæi.

Spiritualiter.

Moraliter.

Tributi à Christo solutio.

nem

nem assumpsit similem peccatrici, sed non peccatū: ipse quidem redemptor corpus & animam in precio posuit, & sic bina dragmata soluit: eodemque precio ecclesia libera facta fuit, & per Petrum ecclesiæ præfecit: ideo etiam pro eo censum soluit. Vbi Hieronymus: Et pulchrè idipsum datur precium: sed quia diuisum est pro Petro, quasi pro peccatore precium reddebatur, Dominus autem noster peccatum non fecit. Ostenditur autem similitudo carnis, dum eodem & Dominus & seruus precio liberantur. Dominus ergo tributa non debebat, sed qui carnis humilitatem assumpserat, omnem iustitiam implere volebat. Ille propter eximiam charitatem pro nobis crucem sustinuit, & tributa reddidit: nos autem infelices pro illius honore tributa non reddimus, & quasi filij regis à vectigalibus immunes sumus. Hæc Hieronymus. Et nota quòd Dominus suprà non vitauit scandalum pharisæorum, quando de escis disputabat. Hic autem uitat scandalum eorum qui tributū colligebant: quia illi sapientes, isti simplices erant: illi ex certa malitia, isti ex ignorantia offendebant. Scandalum ergo quod oritur ex malitia, est contemnendum: sed quod oritur ex ignorantia est vitandum, salua tamen triplici veritate: scilicet iustitiæ, vitæ, doctrinæ: & tale erat scādalum istud quod hîc vitauit: quia illi qui hîc colligebant tributum, erant gentiles legem & prophetas ignorantes, & propter hoc ignorabant quòd Christus esset immunis à tributo, tum quia filius Dei secundum naturam diuinam: tum quia filius David secundum humanam: & talia scire illi non tenebantur. Dare autem tributum non fuit contra ueritatem iustitiæ, uitæ, uel doctrinæ: ideo propter scandalum vitandum voluit Christus hoc dare. Scandalum quippe est dictū uel factum minus rectum, præbens occasionem ruinæ: scandalum enim Græcè obicem sonat Latinè. Vnde sicut obex in uia de se habet dare ambulanti occasionē ruinæ corporalis: sic dictum vel factum minus rectum habet dare occasionem ruinæ spiritualis. Si ergo obiicitur de pharisæis, quòd scandalizati sunt ex verbo Domini, ut suprà est dictum, & tamen illud verbum non erat minus rectum: dicendum quòd obex dupliciter accipitur, aut ex natura rei quæ obiicitur: ut si quis lapidē magnum vel lignum proiiciat in via: aut ex vitio ambulantis in ea: vt si quis modicum lapillum aut florem proiiciat in ipsa via: primò modo dicitur scandalum actiuum, & hoc est mortale peccatum: secundò modo passiuum, & potest esse veniale peccatum, vel etiam opus meritorium. Vnde bonum opus de se non præstat occasionem ruinæ, sed ex vitio accipientis illud non rectè. Igitur, ut ait Gregorius, considerandum est: quia inquantum sine peccato possumus uitare proximorum scandalum, debemus. Si autem de ueritate scandalum sumitur: utilius nasci scandalum permittitur, quàm veritas relinquatur. Cōsiderandum hîc, quia Dominus cuius sunt omnia tantæ paupertatis fuerit, ut unde tributum solueret non haberet. Licèt enim loculum haberet, & Iudas pecuniam in eo portaret: ea tamen quæ sibi ad usus pauperum data erant, in usus suos seu alios conuertere nephas reputauit, nobisque exemplum utile in hoc tribuit & reliquit. Ergo si uiuēs de patrimonio Christi inutiliter expēdit res pauperum, tenetur ad restitutionē & satisfaciendū. Sed quomodo ea restituet, cùm nō habeat alia nisi de patrimonio Christi? Nū apparet nisi proprijs manibus hoc elaboret: uel necessitatem suam restringat & coartet, ut de residuo pauperibus restituat quæ dilapidatur, uel saltem deuotorum subsidium ad hoc faciendum imploret. Quia uerò in redditione tributi & æqualitate precij Petrus fuerat Domino cōparatus: æstimantes discipuli Petrum eis præferri, & omnibus esse prælatum, quia à capitaneis colligebatur tributum: cogitabant quis eorum esset maior. Apostoli ex multis præsumebant Petrum à Christo præferri: ut quando ei claues regni cœlorum daturum, & ecclesiam supra petram fidei (à qua ipse nomen acceperat) ædificaturum se promisit: & quando ipsum cum Iacobo & Ioanne assumpsit, ubi transfiguratus fuit: & propter tributum quod pro se & pro ipso soluit & eū sibi quasi parificauit: & ex his maior omnibus uidebatur: & ideo ad quærendum mouebantur. Ista autem quæstio multotiens fuit inter discipulos Christi uentilata. Primò enim de ea cogitauerunt, ut dicit hîc Lucas. Secundò, de cogitata disputauerunt in uia dum irent Capharnaum, incipientes conquærere inter se quis eorum maior esset: ut dicit Marcus. Tertiò, disputatam magistro determinandam proposuerunt, ut dicit Matthæus: & nihilo minus de ipsa contenderunt, ut infrà in cœna Domini dicit Lucas. Cùm enim uenissent Capharnaum, & Dominus pro se & Petro æquale tributum solueret: cæteri Apostoli priorem cogitationem augebant, & ex præteritis & ex isto, *intrauit cogitatio in eos*, ut Lucas dicit, *quis eorum esset maior*. Dominus autem uidens in mente discipulorum super hoc cogitationem exortam, priusquam augmentum susciperet radicitus eam euellere uolens quæsiuit de conquisitione quam, ut Marcus refert, habuerunt in uia. Et tunc, *in illa hora*, uidentes se deprehensos ab ipso de contentione maioritatis, *accesserunt ad eum* ut Matthæus dicit, respondentes & *dicentes: Quis putas maior est in regno cælorum*: id est, in collegio iustorum: uel merito in ecclesia militante, uel præmio in ecclesia triumphante. Et uolens Dominus desiderium gloriæ humilitate sanare, ait illis: *Si quis uult primus esse*, merito uel præmio, *erit* & sit, *omnium nouissimus & omnium minister*, humilitate & obsequio: ut nouissimus sit corde, & minister actione. Vnde Ambrosius: Quicunque uult fratrem præuenire regnando, prius eum præueniat obsequēdo: uincat eum obsequijs ut possit uincere sanctitate. Si enim te non læsit frater, obsequium meretur ut diligas. Quod si forsitan læsit, magis obsequiū meretur ut uincas. Hæc enim nostræ Christianitatis summa est: ut amantibus uicissitudinē, lædentibus patientiā rependamus. Qui ergo fuerit patientior ad iniuriā, potentior constituetur in regno. Hæc Amb. Secundum glos. Contentio ista potuit esse ex humilitate, uolebat .n. unus aliū præuenire in honore. Vnde glos. Causa cōtentionis nobis incognita est: sed nō est credibile, quin se inuicē honore præuenire certarēt. Nō asserit glosa quòd ita fuerit: sed quòd ita esse potuerit. Secūdū verò Chrys. Contentio ista fuit elationis. Vnde dicit quòd passi sunt aliquid humanū discipuli de principatu contendentes. Et licèt fuerit ista cōtentio de principatu, non tamen ibi fuit peccatū secundū ipsum: quia nō de principatibus terrenis contēdebāt, sed de spiritualibus in cœlo. Vnde Matt. *Quis putas maior est in regno cælorum?* Hoc infirmitatis erat: ut dicit Chrys. Nos autē ad infirmitatē eorū nondū peruenimus, non .n. quærimus, *quis maior est in regno cælorū*, sed quis maior, quis copiosior, quis potentior in regno terræ. Et quia in moralibus magis mouent facta quàm uerba: uolens Do-

Margin notes: *Hieron. in 17 Mat.* — *Scandalū uitatio à Christo.* — *Scandalū, quid.* — *Gregorius hom. 7 in Ezechielē.* — *Paupertas Domini.* — *Petri prælatio.* — *Maioritas inter discipulos.* — *Ambrosius sermo. 10.* — *Lex Christianorum.* — *Contentio qualis fuit.* — *Chrysostomus hom. 59. in Matthæum.* — *Chrysosto. ibidem.*

Facta in moralibus, plusquam verba monent. *Martialis Christi discipulus.*

minus superbiam eorum retundere, & eos de humilitate docere, proposuit eis humilitatis exemplum sensibile, *& aduocans paruulum*, ætate & malitia, quem tradunt quidam fuisse Martialem, qui postea à beato Petro missus in Galliam prædicauit Lemouicensibus fidem catholicam, quorum primus episcopus & apostolus fuit: qui in uertice humilitatis & puritate simplicitatis præ omnibus excellere videbatur, *statuit eum*, pro exemplo, *in medio eorum*, ut ab omnibus videretur & atten̄e cōsideraretur: cui quilibet se commensuraret & imitando conformaret. Et meritò paruulum aduocat ut qui maiores uideri volunt eius exemplo instruantur, & eum in humilitate & innocentia imitentur. Et amplexās eum, quod

Amplexatio Christi. Cant. 2.

B signat solos humiles dignos esse suo amplexu & dilectione, qui verè possunt gloriari & dicere: leua eius sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me. Vt magis discipulos à superbia ad humilitatem reuocet, sub assertione cōtestatur eis pœnam, nisi ab elatione & inordinato appetitu honoris retrocedant. *Amen, inquit, dico uobis: nisi conuersi fueritis*, à vestra elatione & maioritatis ambitione, *& efficiamini* gratia & per virtutem, *sicut paruuli*, sunt natura & per ætatem: scilicet mites & innocentes, simplices & humiles, ac parui vestra reputatione non solum maiores, *in regno cœlorum*, non eritis: verumetiam illud, *non intrabitis*, quia nec i ecclesiam per meritum, nec

Paruulum esse oportet.

C in gloriam per præmium: utrobique enim Christus est ostiū: & q̄a ostiū humile & mansuetū est, oportet intrantem humilē & mansuetum esse. O q̄ terribile est verbum istud. Et quis est hodie sicut paruulus? Certè rara auis ē in terris. Rari sūt illi hodie: & ideo

Superbia è cœlo deiecta in ipsū non recipitur.

multum possumus formidare. Si enim diabolus pro pter superbiam de cœlo eiectus est, multo magis superbus illuc nō intrabit: quia turpius eiicitur, quàm non admittitur hospes. Et quia dæmones inde eiecti sunt per superbiam, ideo oportet homines illuc venire per aliam viam contrariam: scilicet per humilitatē. Per paruulum ergo vult intelligi humilē, eo

1. Reg 15.

modo loquēdi quo dicitur Sauli cùm esses paruulus in oculis tuis. Vnde dicens sicut paruli, non vult q̄

D efficiamur paruuli sensibus, sed malitia: non ætate, sed conditione: ut uidelicet, formam virtutis quā natura duce puer obseruat, nos pro nomine Christi iu uante rationis industria sequamur: quia, ut ait Ambrosius, non virtus est, non posse peccare: sed nolle.

Ambrosius in cap. 18. Luca. Nolle peccare. Hieronymus in cap. 18. Matt. Paruuli cō ditiones.

Vnde Hieronymus: Non præcipitur Apostolis ut ętatem habeant paruulorū, sed innocentiam: & quod illi per annos possident, hi possideant per industriā, ut malitia non sapientia paruuli sint. Ac si dicat, sicut iste paruulus cuius uobis exemplum tribuo, nō perseuerat in iracundia, non læsus meminit, non uidens pulchram mulierem delectatur: nō aliud cogitat, & aliud loquitur, sic & uos nisi talem habueritis innocentiam & animi puritatem, regnum cœlorum non

Leo papa ser. 7. Epiphania.

E poteritis intrare. unde & Leo Papa: Amat Christus infantiam humilitatis magistram innocentiæ regulam. Non ad lubrica infantiæ, & ad imperfecta nobis primordia reuertendum est, sed aliud quod etiam graues annos deceat: unde sumendus est uelox com motionum transitus, citus ad pacem recursus. Nulla memoria offensionis, nulla cupiditas dignitatis. Amor sociæ dilectionis, æqualitas naturalis. Vnde

Hilarius canone 18. in Matt.

etiam Hilarius: Paruuli patrem sequuntur, matrem amant, proximo mala uelle nesciunt, curam opum negligunt, non insolescunt, non odiunt, non mentiuntur: dictisque credunt, & quod audiunt uerum habent. Et hæc omnium affectionum assumpta nobis, & consuetudo & uoluntas cœlorum iter præmium præstat. Reuertendum igitur est ad simplicitatem infantium: quia in ea collocati speciem dominicam circumferemus. Hæc Hilarius. Et notandum quòd pueritia usque ad quartum decimum annum durat, per quod intelliguntur quatuordecim proprietates, quæ debent esse in homine, qui statuēdus est iuxta Christum. Prima est, quòd puer pauci est contentus: & in hoc est sobrietas. Secunda, quòd puer sedet in puluere: & hæc est humilitas. Tertia est, quòd non sentit motus carnis: & in hoc est castitas. Quarta est, quòd libenter dat de pane suo: & in hoc est liberalitas. Quinta est, quòd parentibus statim obedit: & hęc est uera obedientia. Sexta est, quòd pueri mutuò se diligunt: & in hoc est mutua charitas. Septima est, quòd nō confidit in se: sed in parentibus, ad quos omnes clamores reportat: & in hoc est confidentia in Deo & constantia. Octaua est, quòd non est sollicitus de aliquo: & in hoc est uera spes in Deo. Nona est, quòd uerax est: & in hoc est ueritas quæ omnem fallitatem & mendacium excludit. Decima est, quò citò placatur & pro minimo: & in hoc est benignitas. Vndecima est, quòd personatos homines expauescit: & in hoc est uerecundia & reuerentia. Duodecima est, quòd nō pudet puerum etiam mendicare panem: & in hoc est recognitio propriæ paupertatis & fragilitatis. Tertiadecima est, quòd simplex est: & in hoc est simplicitas & innocentia. Quartadecima est, quòd hilaris est: & in hoc est hilaritatis gratia. Isti sunt anni & proprietates pueri spiritualis, quos qui haberet Christus eum apprehenderet, & iuxta se statueret. Dein de Dominus postquam exclusit, quòd non superbi & bonorum appetitores: sed parui & humiles intrabunt in regnum cœlorum, concludit responsionem ad præmissam Apostolorum quæstionem dicens: *Quicunque ergo humiliauerit se sicut paruulus iste, hic maior est*, id est, erit, *in regno cœlorum*. Ac si dicat uis esse maior in regno cœlorum, sis hic minimus per humilitatem: quia quāto hic humiliaberis & minor fueris, tanto ibi exaltaberis & maior eris. Arguamus ergo sic si simpliciter ad simpliciter, & magis ad magis: si ergo paruus per humilitatem est magnus in regno cœlorum, & paruulus erit maior: igitur si hic minor es alijs in humilitate, eris in regno cœlorum maior in dignitate illis quos excedis in humilitate. Qui enim hic fuerit humilior, erit maior per gratiā: quia humilitas est recta dispositio ad gratiam suscipiendam: Deus enim superbis resistit, humilibus autem dat gratiam: & talis erit maior in cœlo per gloriam. Moraliter paruulus in medio statuitur, cùm uerè humilis in statu dignitatis ponitur: quia tunc sic lucerna super candelabrum ponitur, alis in exemplū, & paruulus honoratus plus reputat se indignū. Et nisi alij à superbia conuersi fuerint, & efficiantur sicut pauuli imitantes eius humilitatem, & non aspirantes ad dignitatē, non intrabunt in regnū cœlorū. Nā angusta est porta, & ideo inuidi & grossi p super biā transire nō possunt per ipsam: sed tantū humiles & graciles, spiritū inflatum non habentes. Et ad refrenationē zeli & superbiæ in apostolis, qui honorari cupiebant, inducit eos non ad quærendum honorem, sed ad exhibendum: non quibuscunque sed paruulis & humilibus & abiectis eis honorādo, & obsequia charitatis eis exhibendo dicendo: *Et qui susceperit unum paruulum talem*, humilem s. & fidelē meæ inno-

Pueritia duratio. Pueritia cōditiones quatuor decim.

Humilitas

Iacobi. 4.

Moraliter.

innocentiæ imitatorem, *in nomine meo*, id est, propter amorem meum & nomē quia Christianus est, & meo nomine insignitus: uel ad mei nominis inuocationem ipsum ad hospitium recipiendo, & necessaria ministrando: & per hoc intelliguntur omnia alia beneficia quæ propter Deum impenduntur proximo, *me suscipit*, inhabitante in illo, & illum qui me misit: scilicet patrem meum, quia ego in patre & pater in me est. Nam Deus ab eo verò suscipitur, qui ei conformatur. Vnde Ambrosius: Qui enim imitatorem Christi recipit, Christum recipit: & qui imaginem Dei recipit, Deum recipit. Hæc Ambro. Qui inquam talem suscipit affectu ad compatiendum, affatu ad consolandum, effectu ad seruiendū, patientia ad sufferendum: me suscipit. Magno ergo honore suscipiendi sunt pauperes & humiles, siquidem in ipsis Deus suscipitur. Vnde Theophilus: Vide quantum valet humilitas: patris nanque & filij inhabitationem meretur, & etiam spiritus sancti. Quasi dicat dominus, secundum Chrysosto. Non solum si tales efficiamini, mercedem magnam accipietis: sed & si alios tales propter me honoraueritis, ista mihi humilitas & simplicitas valde est honorabilis. Vel secundum Hieronymum, me cùm delatum fuerit apostolis, se putent honoratos: adiecit non illos sui meritò, sed magistri honore suscipiendos: quia principalius illi fit, cuius gratia & honore fit. Et quia dixerat dominus: *Qui susceperit unum paruum talem in nomine meo, me suscipit*: significans quòd humiles suscipiendi essent, intellexit Ioannes quòd eos non in nomine eius recipiant, qui non sincere ambulant. vnde dixit ei: *Magister uidimus quemdā in nomine tuo*, id est, inuocatione nominis tui, *eijcientem dæmonia*, & prohibuimus eum: ne scilicet hæc in nomine tuo ageret: quia te nō sequitur nobiscum: id est, sicut nos: scilicet mente & corpore, & non obsequitur in uita, nec relinquit omnia: quasi diceret, Hic in nomine tuo recipi non debet. *Iesus autem respondit. Nolite prohibere illum*, quasi diceret: Non debetis bona, uel signa, facientē prohibere: quia mecum est. *nemo enim faciens uirtutem in nomine meo, citò*, & de facili, *loquitur malè de me*: existens ingratus mihi de tantis beneficijs. *qui enim non est aduersum nos*, prorsus & manifestè *pro nobis est*, quodāmodo ex parte: scilicet inquantum aduersus nos non est, & contraria doctrinæ nostræ non docet, quamuis tamen ex nobis non sit. Nā licet signa facientes quandoque despiciantur: Deus tamen, cuius inuocatio uirtutes facit, honoratur. secundum Theophilum, Discipuli prohibuerunt eum, non quidem inuidentes, sed operationem miraculorum diiudicantes: non enim cum eis miraculorum potestatem acceperat: neque enim dominus eum miserat sicut illos, neque Iesum in omnibus sequebatur. Sed, vt dicit Cyrillus, oportebat magis pensare, non hunc ipsum esse miraculorum authorem: sed gratiam quæ est in eo, qui in uirtute Christi miracula perficit. Multæ sunt differentiæ donorum Christi: sed quia tradiderat saluator potestatem apostolis, ut spiritus immundos eiicerent, putauerunt nulli aliorum, sed sibi solis licere concessam gerere dignitatem: & ideo accedunt sciscitantes, si liceat & alijs hoc agere. Hæc Cyrillus. Sed voluit dominus illum qui se non sequebatur ab operatione miraculorum non prohiberi: vt discipulos seruaret in humilitate ne gloriarentur, ne superbiendo gauderent in miraculorum operatione, nec suæ virtuti ascriberent, sed Christi, dum viderent eum qui Christū nō sequebatur eiicere dæmonia: ut quos humiliare cōnatus est exemplo pueri, eos etiam humiliet exēplo illius qui Christum non sequebatur. Et quamuis nō esset tantæ perfectionis, ut in omnibus Christum sequeretur ut Apostoli: sicut nec modo omnes fideles sequuntur Christum, per religionis ingressum: tamē in Christum credebat, & ideo dicitur esse cum eis, & non contra: quia nomen Christi non blasphemabat, ut Iudæi, quos dixit contra se esse. secundū Ambro. Non reprehenditur Ioannes, quia ex amore faciebat: nam præcipua deuotione diligens Deum, & à Deo dilectus, putauit eum excludendum esse à beneficio eiectionis dæmonum & huiusmodi, qui nō utebatur officio discipulatus, & obsequio sequendi Christum: sed docetur infirmorum esse, firmorūq; distātiam: quia Dominus etsi remuneret fortiores, non tamen excludit infirmos: & neminem à bono, quod ex parte habet, esse arcendum: sed ad hoc potius quod nondum habet, esse prouocandum & inuitandum. Hæc Ambro. Tales etiam ob salutem admittendi censentur aliorum, & non tam propter illos quàm propter aliorum vtilitatem est gaudendū: quia licèt sibi quandoque noceant, multis tamen in ecclesia prosunt. Vnde Beda: Hac doctus sententia dicit Apostolus: Sed siue occasione siue veritate Christus annuncietur, & in hoc gaudeo: sed & gaudebo. Itaque in hæreticis & in malis catholicis non sacramenta communia (in quibus nobiscum sunt, & aduersum nos non sunt, & Dominum non sequuntur nobiscum) detestari & prohibere debemus. Hæc Beda. Et non solum talis eiectio dæmonum facit ad declarationem virtutis Christi: sed etiam quia beneficia diuina non solum dantur per maiores, sed etiā aliquādo per minores & imperfectos, ut in hoc etiā declaretur uirtus nominis Christi, quæ per magnos & paruos indifferenter potest operari. Vnde Theophilus: Mirare autem Christi virtutem: qualiter per indignos, & non discipulos eius gratia operatur. Sic & per sacerdotes sanctificantur homines, quamuis sacerdotes sancti non fuerint. Hæc Theophilus. Si ergo à malis fiat opus bonum de genere, non prohibendi sunt hoc facere: licèt enim opus tale nō sit meritorium sine charitate: tamen est dispositiuum ad emendationem vitæ. Per istum qui non erat de societate apostolorum, signatur laicus bonus, qui nō habet prædicandi officium: tamen bonis uerbis & exemplis agit ad expulsionem dæmonis de cordibus proximorum, quamuis non sequatur Christum per statum religionis & clericatum. Ecce quanta inuitatio ad humilitatem, ad quam inuitat tanquam ad virtutem Christianissimam: sed tamen ad eam uenire differimus, nisque ad horam supremam, superbientes quādiu ualemus, licèt per superbiam dæmones efficiamur.

Suscipitur à quo deus.

Ambrosius in cap. 9. Lucæ.

Hieronym. in cap. 18. Matthæi.

Miraculorum author.

Ambrosius in cap. 9. Lucæ.

Beda in c. 9. Lucæ. Philip. 1.

Beneficia Dei per quos dentur.

ORATIO.

DOMINE *Iesu Christe, da mihi ut uadam ad mare, recogitando peccata in amaritudine animæ: & mittam hamum, in cordis contritione: & aperto ore, in confessione: stateram soluam, in satisfactione: & sic liberer à tributo diaboli & eius exactione. Da etiam mihi ut conuersus ab elatione, efficiar sicut paruulus & humilis in oculis meis: sicque per arctam uiam, & angustam portam merear intrare in regnum beatitudinis. Paruulos quoque & humiles propter nomen tuum, suscipiam charitatis obsequia exhibendo: ut te in eis suscipiens, à te suscipiar in cælo.*

De pusillis & paruulis non scandalizandis exterius, & non contemnendis interius. Cap. VI.

Mat. 18. Marc. 9.

POSTQVAM ergo Dominus reuocauit Apostolos ab elatione & altercatione ex susceptione honoris, quē humiliantes seipsos recipiunt: & consequenter reuocat eos ex pœna, quam quicunq; ex aecelo contenderint, aut minoribus scandalum posuerint: incurrunt. Nam, secundum Chrysostomum, sicut qui hos honorant, propter Deum mercedem habebunt: ita vtique qui dehonorāt, id est, scandalizāt, vltimam vindictam sustinebunt: scandalizat autem, qui suo dicto vel facto, minus recto, occasionē cuiquam dat ruinæ in peccatum: ac verbo vel exemplo propellit ad malum. Et primò mouet vitare scandalū actiuum, siue alienum: & postea passiuum, siue proprium. Est ergo sensus: Vos Apostoli nolite altercare de primatu honoris: quia ex hoc pusillos & paruulos non ætate, sed fide, ac nuper cōuersos & in Christo natos scandalizabitis & perdetis: unde dicuntur pusilli, qui à superba altitudine se humiliantes, patiētia & humilitate sponte sua pusilli fiunt & paruuli: q adhuc sunt in fide infirmi, & de leui ad illicita per mala exempla possunt prooocari. Tales autem scandalizandi non sunt: minores enim citò scandalizantur: maiores verò non faciliter scandala, id est, offendicula recipiunt. Rectè ergo qui scandalizari potest, pusillus dicitur, & paruulus est: quia nullus scandalizatur, aut ex dicto uel facto alterius in peccatum ruit, nisi inquantum pusillus & paruæ virtutis fuerit. Nam magnus & perfectæ uirtutis, id est, robustus in fide & charitate: quicquid viderit, vel audierit, aut passus fuerit, non declinat de facili à fide & veritate: nec ex dicto vel facto malo alterius in peccatū ruit: quia, ut ī Prouerbiis dicitur, *Non contristabit iustum quicquid ei acciderit*. Dicit ergo: *Qui autem scandalizauerit unum de pusillis istis, qui in me credunt: expedit ei ut suspendatur mola asinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris.* Mola asinaria dicitur, quā trahūt & voluunt asini vel equi cum rota in molendinis: & per hanc intelligitur quicunq; grauis & pōderosus lapis, quasi diceret: Multo utilius & melius est innoxium, & pœnitentem etiā noxium, grauissima pœna vitam finire temporalem, q̄ scandalizando & perdendo fratrem mortem mereri æternam. Et eligibilius est temporaliter affligi, quàm æternaliter cruciari. Vbi Hieronymus; Secundum ritum prouinciæ loquitur, quo maiorum criminum ista apud veteres Iudæos pęna fuit, ut in profundo ligato saxo demergerētur: expedit autem ei, quia multo melius est pro culpa breuem recipere pœnam, quàm æternis seruari cruciatibus: nō enim iudicat Deus bis in idipsum. Hæc Hieronymus. Hoc etiam de onere peccati potest accipi: quia, *expedit ei*, scilicet peccatori, *ut suspendatur mola asinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris*. Mola asinaria, est onus pęnitentiæ: mare, est amaritudo contritionis. Peccatori ergo magis expedit cum mola asinaria: id est, graui pœnitentia demergi in profundum maris, id est, amaræ & cordialis compunctionis, quàm reseruari æternæ damnationi. Hoc quicunque diligenter voluerit aduertere, non videbitur ei onus pœnitentiæ graue, sed valde leue. Et subiungit: *Væ mundo*, id est, mundanis hominibus, *à scandalis*: id est, propter scandala quæ faciunt alijs. Quia si tam graue est scandalizare pusillos, quòd ei qui scandalizat unum pusillum, magis expedit mola asinaria in profundum maris demergi, quod non est paruum væ, longè maius uæ scilicet æternum imminet ipsi mundo, id est, mundi amatoribus & peccatoribus, *ab scandalis*, id est, pro scādalis quæ non cauent, nec proximos scandalizare timent: ac tanta & tam magna inferunt scandala, nedū paruis, sed & magnis. Prælatorum autem & religiosorum scandalum periculosius est & grauius: quia eorum factum magis trahitur in exemplum. Sed quia posset ab eo quęri, si ita malum est alios scandalizare: quare permittis scandala euenire? Respondit, *Necesse est enim*, id est, expediens & utile ad aliorum probationem, *ut ueniant scandala*, id est, bonæ & Deo placentis conuersationis impedimenta. Et ideo dicit Apostolus: *Oportet hæreses esse, ut qui probati sunt manifesti fiant in uobis*. Vnde Hieronymus: Sicut necesse est ignem calere, niuem uerò frigere: ita etiam necesse est, ut iniquitas mundi erroribus pleni scandala pariat, perfectorum uerò charitas pietatis operibus luceat. Hæc Hieronymus. Non est necessitas absoluta: sed tantum ex suppositione, scilicet supposita tanta ut appareat mundi iniquitate. Nulla enim necessitas cogit humana corda esse iniqua, quæ tamen quia iniqua sunt, necessariò mouēt scādala. unde secundum Chrysosto. Non destruit libertatem arbitrij, neq; necessitati aliquarum rerum supponit: sed quod omnino futurum est, prædicit: neque enim quia prædixit; propter hoc fit: sed quia omnino futurum erat, propter hoc prædixit. Scandala quidem sunt prohibitiones rectæ uiæ, & *necesse est ut veniant*: id est, omnino ueniēt. Sed quia iterum posset argui, si necesse est ut ueniant scandala: ergo qui faciunt scandala non sunt puniendi: respondet, quòd imò: dicens, *Veruntamen væ*, scilicet æternæ damnationis, *homini illi per quem*, causaliter, & cuius uitio, *scandalum venit*. si tamen sine peccato euitare potest, qui quod necesse est, ut in mundo fiat, uitio suo facit ut per se fiat. Si enim, ut ait Chryso. necessitas esset, non dixisset uæ homini: unde eos miseros dicit, qui ex electione perniciosi sunt. Vnde Theophilus: Quærunt aliqui si necesse est ut ueniant scandala, cur Dominus arguit scandalorum authores? Quicquid enim parit necessitas, ueniale est. Sed attende, q̄ necessitas ista ex libero arbitrio sortitur originem: uidens enim Dominus qualiter homines innituntur malo, nec proponunt aliquid boni, dicit q̄ quantum est ex consequentia eorum q̄ uidentur, necesse est contingere scādala. Sicut si medicos uidens quenquā malè diæta utentem, dicat, ne

ecsse

Chrysosto. hom. 59. in Matthæum.

Prouer. 12.

Mola asinaria.

Hierony. in cap. 18. Matth.

Expedit malis temporaliter puniri.

1. Cor. 11. Hieron. in cap. 18. Matt.

Chrysost. hom. 60. in Matth.

Chrysosto. ibidem.

esse est hunc ægrotare. Et ideo inducenti scandala uæ dicit, & pœnam ei comminatur. Vbi & Hierony. Cùm necesse sit in isto mundo fieri scandala, unusquisque suo uitio scandalis patet. Simulq́; per generalem sententiam percutitur Iudas, qui proditioni animum præparauerat. Hæc Hieronymus. Et si aliquando utiliter scandalum quis faciat, non tamen iudicabitur à Deo secundum utilitatem quæ inde prouenit, sed secundum exitum quem scandalizans intendit. Bona fuit crucifixio Christi, non tamen benefecerunt qui eum crucifixerunt. Semper iudicat Deus opus ex nequitia peccantium, non ex euentu commodorum inde prouenientium, quæ ipse solus facit & utiliter disponit. ut autem dicit Chrysostomus: Per scandalizantis pœnam, brauium saluantis addisce. Nisi enim unius animæ salus sibi nimium curæ esset, non comminaretur scandalizantibus tantá pœnam. Et meritò *uæ illi per quem scandalum uenit*, quia uiam ad uæ alijs præstruit. Sicut enim qui intoxicaret fontem, causa esset mortis omnium potántium & morientium ide eo: sic est & de scandalo. De huiusmodi sic dicit Gregorius: Quantumcunque exemplum malæ conuersationis (etiam si illi nó sequantur) quis præbuerit, se pro tantis rationē nouerit redditurum. Vnde & Chrysostomus. Si uir aut muliér se ornauerit, & uultus spectantium ad se prouocauerit: etsi nullum inde proueniat damnum, iudicium tamen patietur in æternum: quia uenenum obtulit, etsi non fuit qui biberet: pulchritudo enim uenenum animabus infundit. Magnum ergo peccatum est scandalum, & ideo summopere est cauendum. Vnde Augustinus: Magis peccant qui animas ad peccandum inflámant, & Deo subtrahunt, quàm qui carnem Christi crucifixerunt. Vnde & Isidorus: Deteriores sunt qui siue doctrinis, siue exemplis, uitam moresque bonorum corrumpunt, his qui substantias aliorum prædiaque diripiunt. Deinde quia egit de scandalo actiuo quod facimus, prohibens ne scandalizemus credentes: nunc agit de scandalo passiuo quod patimur, monens ut caueamus scandalizantes: quia sæpe nihil uel parum distat in uitio scandalizare & fallere, uel scandalizari & falli. Cauendum est igitur, ne quis scandalizetur ab alio uel à seipso. Alius autem potest præbere materiam scandali tripliciter: aut per adiutorium, quod signatur per manum: aut per seruitium, quod per pedem: aut per consilium, quod per oculum. Secundum uerò quòd aliquis præbet sibi materiam scandali, potest esse uel per actionem propriam, quæ per manum; uel per effectum, qui per pedem: uel per cognitionem, quæ per oculum designatur. Ad fugiendum ergo peccatum scandali, inducit metaphoram membrorum, & arguit: Intantum graue est peccatú scandalizantium, quòd si nobis sint coniuncti, ut præoptata & charissima membra corpori: sicque sint nobis necessarij, ut manus & pes, uel ut oculus, quòd ipsi qui sic scandalizant & offendiculum nitę ponút, omnino nobis relinquendi & fugiendi sunt. Dicit ergo: *Si autem manus tua*, id est, adiutor tuus quantumcunque tibi utilis, qui tibi operosè ut manus ministrat: ac pro te operatur & adiutorium impendit, & qui te sicut dextera tua defendit, *uel pes tuus*, id est, discursor tuus, qui in usus tuos discurrit, & te in labore uel sollicitudine supportat: & ut pes infirma tua portat, *scandalizat te*, id est, lædit te in causa animæ: *abscinde eum*, quò ad effectum, scilicet affectum ipsum rumpendo, *& proijce abs te*, quò ad effectú,

Hieronym. in c. 19. matth.

Iudicat intentionem Deus, non euentum.

Chrysosto. hom. 60. in Matthæ.

Saluantis alicuius præmium.

Gregorius 32. moral.

Chrysosto. hom. 8. in 1. Timot.

Scandalū passiuū notandum.

Tripliciter alius nos scandalizat.

scilicet societatem eius deuitando: & intelligitur, si castigare non potes. Et subdit rationem dicens: *Bonum*. id est, melius *est tibi ad uitam ingredi debilem*, id est, sine perniciosó adiutore uel socio: *uel claudum*, id est, sine pernicioso sustētatore uel amico, & adiutorio, ac supportatione istorum priuatū, *quàm duas manus uel duos pedes habentem*, id est, duo adiutoria uel duas supportationes, scilicet tuiipsius, & amici scandalizātis, *mitti in ignem æternum. Et si oculus tuus*, id est, consultor uel prouisor & gubernator ad perspiciendum acutus, qui te ut oculus ducit, uel dilectus sicut oculus, *scandalizat te*, id est, in errorem uult ducere, *erue eum*, separando à uoluntate, *& proijce abs te*, separando à societate. *Bonum*, id est utile *est tibi cum uno oculo*: scilicet simplici ueritate, ut non nisi tuam ipsius prouidentiam, ac consilium & gubernationē habeas *ad uitam intrare, quàm duos oculos habentem*, id est duplicem prouisionem, uel duplex consilium: scilicet tuiipsius & mali amici, *mitti in gehennam ignis*. secundum Augustinum, per oculum intelligimus dilectum amicum consiliarium: quia oculus iter demonstrat, quod uerò dexter est, intelligitur consiliarius in rebus diuinis: sinister autem oculus est consiliarius in terrenis, ut sit iste sensus: Quicquid illud est quod ita diligis ut pro dextero oculo habeas, si scandalizat te: id est, impedimento est tibi ad ueram beatitudinem, eiice etiā & proijce abs te: quia occasiones peccandi sunt fugiendæ. De sinistro autem scandalizante superfluum erit dicere: quandoquidem nec dextero parcendum est. Dextera autem manus accipitur dilectus adiutor in diuinis operibus, quæ huic uitæ & corpori sunt necessaria. Similiter suo modo est de pede. Et subdit Dominus de ipso igne prædicto. *Vbi uermis*, id est, remorsus & cauterium conscientiæ *eorum non moritur*, nec quiescit mœrore rodens, & mordens animam quòd non sit operata bonum: unusquisque. n. suiipsius accusator fiet, rememorans quæ in uita gessit. Vbi Ambrosius: Quæ pœna grauior, quàm interius uulnus conscientiæ? Nonne hoc magis fugiēdum est quàm mors, quàm dispendium, quàm exilium: & ignis gehennæ exterius corpus urens non extinguitur, nec deficit: est enim ignis afflictiuus, non consumptiuus: & ideo materia eius semper durabit, nec habet contrarium à quo corrumpi possit. Vnde Beda. Sicut autem uermis est dolor interius accusans, sic ignis pœna extrinsecus sæuiens. Et est sensus præmissorum in summa: Societas amicorú, uel necessariorum, quantumcunque uideatur utilis esse, tamen præscindenda est, & remouenda si sit occasio ruinæ animæ tuæ. Melius est enim sine huiusmodi amicis uel necessariis esse in paradiso, quàm habere tales & postmodum esse in inferno. Nihil. n. est, quod contra salutem animæ debeamus diligere. Vnde Cassiodorus: Iustitia non patrem, non matrē nouit, personam non accipit, solum Deum considerat, & attendit. Rumpe ergo omnem affectum carnalem, & separa eum à te, si maior & potentior es: si minor, separare ab eo, & inquantum potes deuita societatem eius quem castigare nequis: nihil enim tam nociuum ut perniciosa societas. Et ideo incmendabiles quantumlibet amici nobis uitandi sunt: ne si cum perditis in hac uita partem habere uolumus, simul in futura cum illis pereamus. Vnde Hieronymus: Melius est ut propinquitate & emolimentis carnalibus careas, quàm dum uis tuos lucrificare cognatos & necessarios, causas habeas ruinarum.

Bonum pro melius.

Augustin. li. 1. de sermone Domini in mō te c. 24.

Oculus, amicus dilectus.

Ambrosius libr. 1. officiorū c. 4.

Beda in c. 9. Marci.

Salus summè diligenda.

Cōsanguinei & amici saluti posthabendi.

Hieron. in c. 18. Matthæi.

narum. Itaque non frater, non uxor, non filij, non amici, non omnis affectus qui nos excludere potest à regno coelorum, amori Domini praeponatur. Nouit unusquisque credentium quod sibi noceat, uel in quo sollicitetur animus ac saepe tentetur: melius est uitam solitariam ducere, quàm ob uitae praesentis necessaria aeternam uitam perdere: melius est solum saluum fieri, quàm perire cum pluribus. Haec Hieronymus. Et nota, secundum Augustinum, quòd etiam hoc ipso separantur à quibus se parantur, quòd eis mala suadentibus, hoc est scandalizantibus, non consentitur. Sed quaeritur, quid dimittendum est pro scandalo? & dicendum, quod illud de quo quaeritur aut est malum in se, siue mortale, siue ueniale: & de tali non est dubium quin dimitti debet: aut est indifferens, & hoc similiter debet dimitti: aut est bonum: & tunc aut est bonũ praecepti, & hoc homo non debet dimittere: quia pro uitando peccato alterius, nullus debet peccare: aut bonum supererogationis: & hoc quamuis posset dimittere pro scandalo alterius, non tamen totaliter, sed aliquando ad tempus intermittere: quia est de uitae perfectione & ueritate, etsi non necessitate: unde ueritas uitae, iustitiae, & doctrinae, non simpliciter est propter scandala dimittenda. Vnde est uersus.

Dimittendũ pro scãdalo.

Iustitia, uita, doctrina scandala cadunt.

De hoc uide plura in capitulo praecedenti. Et notandum quòd multas humilitatis excellentias legimus in hoc loco: habet enim humilitas excellentiã. Primò, in sanctorum collegio: quia est exemplar populi sancti. Vnde *aduocans paruulum, statuit in medio eorum.* Secundò, in officio: quia ostiaria paradisi, unde *nisi conuersi fueritis, & efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum coelorum.* Tertiò, in praemio, quia est de maioribus regni. Vnde *quicunque humiliauerit se sicut paruulus iste, hic maior est in regno coelorum.* Quartò, in primatu seu fastigio: quia est uicaria Christi. unde *qui susceperit unum paruulum talem in nomine meo, me suscipit.* Quintò, in iudicio: quia est praecipua ultrix opprobrij. vnde *qui scandalizauerit unum de pusillis istis, expedit ei &c.* Sextò, in hoc exilio: quia eius ministri comites & adiutores sunt Angeli beati. vnde sequitur, *Videte ne contemnatis unum ex his pusillis, quia Angeli eorum, &c.* Postquã ergo docuit uitare scandalum: consequenter docet uitare cõtemptũ, qui est quasi radix ipsius scãdali: quamuis enim pro uitando scandalo Dominus omnes carnales affectus praeceperit respuere, non tamen usquequaque ut despiciamus illos de quorum salute possumus spem habere: de qua solliciti debemus esse: unde dat specialem causam non contemnendi pusillos & paruulos, sed honorandi, & salutem eorum quaerendi: quia ipsi sunt Deo multum chari, quod ostendit ex duobus: dicit ergo *uidete ne contemnatis unum ex his pusillis*, ac si dicat, secundum Hieronymum, Quantum in uobis est nolite contemnere: sed post uestram salutem etiam illorum quaerite sanitatem. Si autem perseuerantes in peccatis uideritis: melius est uos saluos fieri, quàm perire cum multis. & primò ostendit hoc ex honorabili angelorum custodia dicens: *Dico enim uobis quia Angeli eorum*, id est, eis assignati in coelis, *semper uident faciem Patris mei qui in coelis est*: id est, uisione manifestationis Dei perfruuntur. Facies enim Dei, secundum Augustinum, manifestatio eius intelligenda est: & ideo possunt renũciare iniurias illatas eis quos custodiunt. Et est ratio à maiori: quia paruuli nõ cõtẽnuntur à maioribus,

Humilitatis excellentiae.

Contẽptus uitandus.

Hieronym. in c. 18. Matthaei.

Augustin. lib. 22. de ciuitate, cap. ult. Facies patris coelestis.

A a Deo patre coelesti & Angelis beatis: ergo nec à minoribus, & hominibus miseris, debent contemni: ac si dicat: uos illos non debetis contemnere, sed honorare, quos Deus pater coelestis sic honorat & significat, qui ad ipsorum ministerium & custodiam Angelos beatos deputat non est enim spernendum ab homine, quod apud Deum tantae est curae: si ergo contemnitis, Angeli nunciabunt & pater meus ulciscetur de nobis. Vnde Hieronymus! Magna dignitas animarum, ut unaquaeque habeat ab ortu natiuitatis in custodiam sui Angelum delegatum: sic itaque Angeli existentes circa ministerium nostrum, quia ibi sunt ubi operantur, uident Deum in coelo facie ad B faciem: quamuis enim mittantur, tamen uident patrem: quia semper Deo inhaerent per apertam uisionem: & quia ubique Deus praesens est, ideo & in terra eum cernunt. Missi ergo ante Dominum sunt: quia quocunque ueniunt, intra ipsum qui ubique est currunt: & cùm ad nos ueniunt, sic exterius implent ministerium, ut tamẽ nunquam interius desint per contemplationem: licet enim mittantur in ministerium pro salute hominum, tamen non recedunt à contemplatione diuina: sed astant Deo per contemplatione iugẽ & continuã. Et bene dixit *qui est in coelis*, quia licet Deus sit ubiq; per essentiam, praesentiã, & potentiã: tamen specialiter dicitur esse in coelis, ubi adest beatis per apertam uisionem: non ergo debent C contemni, sed honorari quos Deus sic honorat: quia contemptus ipsorum ascendit ad contemptum Dei, cuius imaginem habent. In eis quoque contemptis, contemnuntur Angeli eorum ministri & custodes. Deinde subiungitur alia ratio, sumpta ex redemptione Christi. Vnde Chrysostomus: Ne dicas ille faber est, ille sartor, ille agricola: ab Angelis qui eis missi sunt uenerabiles sunt: sed quòd maius est ratione redemptionis dominicae. Secundò ergo, pusilli non sunt contemnendi, sed honorandi: quos sic Deus dilexit, quod pro eis (qui in Adam omnes peccauerant & perierant) saluandis misit filium suum in similitudinem carnis peccati. unde ait: *Venit enim* & de coe- D lo descendit *filius hominis*, saluator hominum *saluare quod perierat*, scilicet genus humanum, non tantum magnos: sed etiam pusillos. ac si dicat, Vos non debetis contemnere & perturbando perdere quos ego ueni saluare: quia ego pro hominibus, homo fieri dignatus sum. Vnde & Apostolus: *Noli contristare & perdere fratrem tuum, pro quo Christus mortuus est.* non sunt ergo contemnendi pusilli, qui tanti sunt apud filium Dei qui pro eis uenit mori: nec debet seruus contemnere, quos Dominus tantum dilexit: sed exemplo eius omnem curam ut saluemur adhibere, pro quibus saluandis Dominus uenit. Et haec ratio, seu cogitatio, secundum Chrysostomũ: Maior est priore: graue est contemnere, quem Deus E honorat Angelo custode: sed grauius, propter cuius salutem Dei filius uoluit in mundum uenire. De praedicto Angelorum ministerio sic dicit Bernardus: Fidelis paranymphus, qui mutui amoris conscius, sed non inuidus, non suam quaerit, sed Domini gloriam. Discurrit medius inter dilectum & dilectam nota offerens, referens dona: excitat istam, placat illum. Interdum quoque, licèt rarò, repraesentat eos pariter sibi: siue hanc rapiens, siue illum adducens. Siquidem domesticus est & notus in palatio, nec ueretur repulsam, & quotidie uidet faciem patris. Vnde Anselmus: Milia milium ad complenda patris ministeria alacri discursu iugiter meant inter coelum & ter-

Hieronym. in c. 18. Matthaei. Angeli custodes hominum.

Chrysosto. hom. 60 in Matthaeum.

Roma 14.

Chrysosto. ibidem.

Angelorũ ministerii. Bernardus serm. 31. in cantica.

Anselmus in epist. ad Hebraeos.

terram, quasi apes negociosæ inter alnearia & flores, suauiter disponentes omnia populus accinctus, nesciens labem, uel inobedientiæ moram. Hæc Anselmus. Vides quàm fideliter Angeli nostri nobis seruiunt, & quàm solliciti circa nos sunt: unde magnam eis reuerentiam debemus, & quotidie eos laudare, ac eis gratiarum actiones referre: nihilq́ue illicitum uel turpe in eorum præsentia, qui nobiscum sunt, cogitare, uel loqui, aut operari. Ad hæc nos monet Bernardus dicens: *Angelis suis mandauit de te, ut custodiant te in omnibus uijs tuis*. Quantam tibi debet hoc uerbum reuerentiam inferre, afferre deuotionem, conferre fiduciam: reuerentiam pro præsentia: deuotionē, pro beneuolentia: fiduciā, pro custodia. Cautè ambula, tibi assunt angeli, sicut eis mādatū est, in oībus uijs tuis. In quouis diuersorio & in quouis angulo angelo tuo reuerētiā habeto, ne audeas illo præsente quod uidente me nō auderes. Quid retribues Domino pro omnibus quæ retribuit tibi? siquidem ei soli honor & gloria. Quare ei soli? quia ipse mandauit, & omne datum optimum non nisi ab illo est: ueruntamen & si ille mandauit, ipsis quoque qui ei ex tanta charitate obediunt, & nobis subueniunt in tanta necessitate ingratos esse non licet. Simus ergo deuoti, simus grati tantis custodibus: redamemus eos quantum possumus, quantum debemus. Hæc Bernardus. Et ideo cum omni attentione & deuotione distinctè, & alacriter officium diuinum exoluas: & in omnibus scilicet cogitādo & uerba proferendo uidendo & audiendo, stando, & sedendo, supplicando, & ueniam sumendo. nec non in alijs singulis ad interiorem & exteriorem hominē in hoc officio spectantibus, sic reuerenter & humiliter te habeas quasi Deum, ac beatam uirginē & omnes angelos & sanctos corporalibus oculis coram re uideas, recogitans quòd sine dubio præsentes sunt angeli sancti, in quorum conspectu psallis Deo ibi & ubique præsenti. Vnde qualiter homo in oratione possit intentionem suam recolligere, docet Basilius dicens: Quomodo nō obtinebit quis ut in oratione sensus eius non uagetur, si certus sit assistere ante oculos Domini. Recogitet ergo homo se stare, seu pronum iacere ante conspectum Dei: & secū loqui, & iuuabitur à uagatione mentis. Vnde Hieremias: *Recordare quòd steterim in conspectu tuo, ut loquerer pro eis bonum*: imò recordari timet stare ante conspectum Dei. Hæc Basilius. Et quia homines beatis spiritibus sociandi sunt, idcirco hìc nota quòd quicunque in ecclesia est (& maximè in religione) fideliter, humiliter & deuotè ministret & q propter Deum infirmis & peregrinis seu pauperibus & sibiin uicem charitate fraterna subueniūt: in primo gradu cōsistunt angelicis spiritibus coæquati. Qui uerò oratione & deuotione familiarius Deo intēdunt: & proximis suā doctrinā, consiliū, auxiliumq́; impendunt, in secundo gradu, archangelicis spiritibus inserūtur. Et qui se exercent in patientia, obedientia, & uoluntaria paupertate, & humilitate, omnesq́ue uirtutes fortiter peragunt, tertium gradum cum uirtutibus conscendunt. Qui autem uitijs & concupiscentijs reluctante, diabolum cum cunctis suggestionibus contemnunt, in quarto gradu cum potestatibus triumphum gloriæ obtinebunt. Qui uerò in ecclesia animarum curas & prælaturas sibi commissas bene regunt & ministrant, animarum lucris die noctuq́ue inuigilantes, & talenta sibi credita summo conamine duplicantes, hi cum principatibus in quinto gradu gloriam regni pro labore suo possidebunt. Qui autem diuinæ maiestati reuerenter cum omni humili subiectione se inclinant, & pro eius gloria omnem hominem reuerentur & diligunt: & siquidē seipsos, quia ad imaginem Dei facti sunt: Deo etiā quantum possunt se conformant, carnem suam spiritui subijcientes, & incentiuum mortificantes, animo suo dominantes, & ad cœlestia transferentes: hi cū dominationibus in sexto gradu exultabunt. Qui uerò sedule meditationi & contemplationi inseruiunt, ac cordis munditiam, & mentis tranquillitatem amplectendo quietissimum in se Deo exhibent habitaculum, qui meritò paradisus Dei appellari dicuntur: iuxta illud: *Delitiæ meæ sunt esse cum filijs hominum*: de quibus etiam dicit, *Ambulabo in eis, & habitabo cum eis*: in septimo gradu thronis sociantur. Qui autem scientia & cognitione cæteris eminent, qui singulari beatitudine Deum facie ad faciem mente illustrata conspiciunt: & ea quæ ex ipso fonte omnis sapientiæ hauriunt, per doctrinam & illuminationem aliorum in ipsum refundunt. In octauo ascensionis gradu, cum cherubicis spiritibus locabuntur. Et qui Deum toto corde & mente diligunt, & igni æterno qui Deus est se totos immergunt: eiq́; simillimi facti iam non suo, sed diuino amore sicut dilecti ab ipso sunt, diligunt omnia in Deo, & tā inimicos quàm amicos diligunt propter Deū: quos quidē ab amore nihil potest disiungere, seu impedire: quia quò magis inimici in eos insurgunt, eo ualidius in amore unitiuo conualescunt, nihil etiā consolationis & cōmodi temporalis requirunt: nisi quod ad laudem & gloriam Dei spectat, amore etiam tam feruenti accensi & inebriari, ad Deum per mille mortes transire exemplo apostolorum & sanctorum non formidant. Omnibus enim pœnis & tribulationibus spretis, & propter feruorem dilectionis in carne mortali, & uita præsenti omnem tolerant gaudēter molestiā. Feliciter quidem in semetipsis ardentes & alios accendentes, ita ut si possent omnes homines in deifico amore inflammarent, & perfectos facerent ut cū ipsis arderent: hi etiam aliorum uitia & peccata tanquam propria lugēt nec quæ sua sunt quærunt, sed solius Dei patris faciem desiderabilem hianti semper animo super omnia diligunt & exquirunt: isti meritò in nono gradu cum Seraphim computabuntur. Inter quos & Deum nulli intersunt spiritus, qui ipsum uicinius contemplentur, & ipsi immediatius appropinquare uideantur.

Bernardus sermo 12. in Psal. Qui habitat. Psal. 90.

Angelorū præsentia.

Iacobi. 1. c.

Sensuum in orando collectio.

Basilius in regulis breuioribus.

Hiere. 18.

Prouer. 8.

Leui. 26.

ORATIO.

DOMINE *Iesu Christe, magister & rector bone: omnia interiora & exteriora mea guberna propitius & rege, ne unquam alijs de me, uel mihi de alijs scandalum proueniat: sed omnem occasionem scandali tua gratia à me abscindat penitus & excludat. Da etiam mihi ut nullum de pusillis seu paruulis præsumam contemnere: sed potius omnes studeam honorare, quos tu sic honorare dignatus es, quòd ad eorum ministerium & custodiam angelos beatos deputasti, & tu ipse pro eis saluandis de cœlo in mundum uenire, & mori uoluisti. Amen.*

De tribus parabolis: scilicet ouis, & dragmæ, & filij prodigi. Cap. VII.

DEINDE ne quis scandalizet & contemnat pusillos, & ad ostendendum quanti sint pusilli apud patrem, subdit tres parabolas per ordinem: sed secundum Lucam duplex fuit occasio, siue causa harum trium parabolarum: scilicet appropinquatio publicanorum & peccatorum, ac murmuratio Scribarum & Pharisæorum, *Erant enim appropinquantes*, ad Iesum saluatorem, *publicani & peccatores*, qui salute indigebant, *ut audirent illum*, quia rationabiliter peccata reprehendebat: quia non cum austeritate, sed benignè eos admonebat, & spem ueniæ promittebat. Libenter debent omnes ad Christũ accedere & appropinquare: quia omnia remedia in eo poterunt inuenire. De quibus sic dicit Ambrosius: Omnis anima accedat ad Christum quia omnia Christus est nobis. Si uulnere curare desideras, medicus est. Si febribus æstuas, fons est: si grauaris iniquitate, iustitia est. Si auxilio indiges, uirtus est: si mortem times, uita est: si cœlum desideras, uia est: si tenebras fugis, lux est: si cibum quæris, alimẽtum est. *Et murmurabant Pharisei*, simulata sanctitate ab alijs diuisi, & Scribæ, legis notitia doctores populi, *dicentes: quia hic peccatores recipit, & manducat cum illis*: quasi dicant hic creditur bonus & sanctus, & tamen ad suam conuersationem & gratiam recipit peccatores: & quod amplius est, manducat cum illis tanquam amicus. Si cognouissent Scribæ & Pharisæi, quòd venit in hunc mundum peccatores saluos facere, nequaquam murmurassent: nam eos recipiebat, ut conuersando cum eis à peccatis conuerteret, & illuminaret, ac saluaret. Christus ergo peccatores pœnitentes recipiendos esse ostendit: & super hoc tres parabolas adducit: Tria enim sunt quæ hominem ad miserendum consueuerunt inducere: scilicet simplicitas, propinquitas, & necessitas. Ista tria similiter Deum inducunt ad miserendum. Primò, nostra simplicitas, & ad hoc pertinet prima parabola de oue errante. Homo enim est simplex respectu hostis tam astuti, id est, diaboli. Vnde clamat Psalmista: *Erraui sicut ouis quæ perijt, require seruum tuum* &c. Secundò, nostra propinquitas quam nobiscum contraxit: & ad hoc pertinet secunda parabola de dragma amissa: in qua est imago regis, & suprascriptio nominis: sic & homo est ad imaginem Dei formatus, & habet suprascriptionem Christi, quia à Christo dicitur Christianus: & ideo debet nostri misereri, iuxta illud Apostoli: *Nemo carnem suam odio habet*, &c. Tertiò, nostra necessitas & paupertas: & ad hoc pertinet tertia parabola de filio prodigo reuertente, qui dixit: Quanti mercennarij in domo patris mei sunt, qui habent panem: ego autem hic fame pereo. Quando enim homo cognoscit suam miseriam & infirmitatem, tunc Deus sibi exhibet suam pietatem. Vnde dicitur ibidem, quòd pater uidens eum, misericordia motus est super eum. Respondendo ergo scribis & Phariseis murmurantibus subdit dominus primò parabolam unius ouis ex centum errantis, quam quæsitam & tandem inuentam (quia propter infirmitatem ambulare nõ potest) pastor bonus in humeris suis ad gregem reliquum reportat: & ueniens domum conuocat amicos & uicinos, ad congratulandum sibi super inuentione ouis quæ perierat. Sententia itaque huius primæ parabolæ, secundum Lucam, talis est in summa: Si quis ouẽ perditam postea inuentam libenter recipit, non debet mirari uel indignari si peccatores recipio ad pœnitentiam, qui prius amissi erant per culpam: uel referendo ad pusillos (de quibus dictum est suprà) talis est huius parabolæ sententia: sicut non est uoluntas pastoris, ut pereat de ouibus suis: sic non est uoluntas patris cœlestis ut pereat unus, nec etiam multi de pusillis: nec etiam de alijs, & ergo pusillus non est contemnendus: si autem perit, non uoluntate eius perit: quia nec uoluntate approbationis, uel cõsilij, uel præcepti eius peccat, eo tamen authore dãnatur: quia omnis pœna ab ipso est. In hac tamen parabola, secũdum sensum mysticum, tanguntur septẽ in speciali. Quorum primum est, hominis & angelorum creatio: ibi, *quis ex uobis homo qui habet centum oues*. Secundum, hominis creati præuaricatio: ibi, *& si perdiderit unam ex illis*. Tertiũ, filij Dei ad quærendum ouem perditam, scilicet hominem, incarnatio: ibi, *nonne dimittit nonaginta nouem in deserto*. Quartum, ipsius per Christi passionem inuentio: ibi, *& cum inuenerit eam imponit in humeros suos gaudens*. Quintum, in cœlum eius ascensio: ibi, *& ueniens domum*. Sextum, angelorum ad congratulandum inuitatio: ibi, *conuocat amicos dicens eis, congratulamini mihi*. Septimum, sensus mystici expresio: ibi, *dico uobis quòd ita gaudium erit in cœlo, &c.* Vnde secundũ Gregorium: Quia centenarius perfectus est numerus. ipse Deus cẽtum oues habuit, cùm angelorum & hominum naturã creauit & possedit: sed una ouis tunc errauit & periit cùm homo peccando pascua uitæ reliquit. Et intelligitur per unam ouem homo, & sub nomine uno uniuersitas omnium hominum à principio usque ad finem mundi sentienda est quia unus creatus est homo unde omnes prodirẽt, & in unius hominis errore omne hominum genus oberrauit. *nonaginta autem nouem* id est, nouem ordines angelorum (idem enim significat numerus simplex & compositus) *dimisit* ratione humanitatis assumptę *in deserto* siue in montibus & excelsis, id est, in cęlo, quod & diabolus & homo desernit quando peccauit. Cœlum quippe dicitur desertum, id est derelictum: tum quia fuit derelictum ab angelo, qui in eo fuerat creatus: tum quia fuit derelictum ab homine, qui ipsum fuerat habiturus. Item quia instar deserti in eo sunt dulces cantus auium, id est, angelorum: ibique sunt rosæ martyrum, ac uiolæ confessorum, & lilia uirginum. Et ut perfecta summa ouium reintegraretur in cœlo, hominem perditum quærebat in terra. Et inueniens ouem humeris suis impo-

Lucæ 15. — *Ambrosius li. 3. de uirginibus.* — *Miserationem inducentia.* — *Psal. 118.* — *Ephe. 5.* — *Lucæ 15.* — *Ouis errãs* — *Summa parabolæ ouis perditæ.* — *Mysticè Septem notanda.* — *Grego. ho. 34 in Euã.* — *Cęlum desertum.*

imposuit, & ad gregem reportauit. Cùm ergo pastor pius ouem perditam reperisset, non puniuit, nō uerberauit: non urgēdo ad gregē duxit: sed superponens humiliter humeris, & portans clementer, gregi annumerauit. Tunc uerò humeris reportans ouem imposuit, quando naturam humanam suscipiens peccata nostra ipse portauit: quia pro homine redimendo humanam naturam suscepit, & in brachijs suis in cruce extensis peccata hominum, id est pœnam peccatorum nostrorum portauit. Et secundum Ambrosium: Humeri Christi crucis brachia sunt: illic mea peccata deposui, in illa patibuli nobilis cruce quieui. Et attendendum quòd Christus gaudens imposuit ouem humeris suis: quia licet magnus fuerit dolor passionis & mortis, quo genus humanum requisiuit & humeris imposuit, hunc tamen laborem & dolorem lætanter sustinuit: ut perditam ouem recuperaret. Inuenta autem oue ad domum uenit: quia reparato homine ad cœleste regnum rediit, ad quod cum oue reuersus est cùm cœlum ascendit, & captiuam captiuitatem secum duxit, & conuocat amicos & uicinos: scilicet angelorum choros qui amici eius sunt, quia uoluntatem eius continuò custodiunt: & uicini, quia claritate uisionis eius assiduè perfruuntur: *dicens illis: Congratulamini mihi*, & simul mecum: *quia inueni ouem meam quæ perierat*. secundum Gregorium non dicit, Congratulamini inuentæ oui, sed mihi: quia uidelicet gaudium eius est uita nostra, & cùm nos ad cœlum reducimur, solennitatem lætitiæ illius implemus. Vel ideo congratulandum est sibi quia non frustra laborauit, nec frustra mortuus ex quo ouem perditam inuenit: oui uerò non est congratulandum, quia nullis suis meritis inuenta est: & subiungit concludendo. *Dico uobis quòd ita gaudium erit in cœlo super uno peccatore pœnitentiam agente, quā super nonaginta nouem iustis qui non indigent pœnitentia:* non dicit pœnitentiam cogitante, quæ est pœnitentia pro crastinorum: nec dicit pœnitentiam docente, uerbosorum prædicatorum: nec dicit pœnitentiam ostendente, quæ est pœnitentia hypocritarum & simulatorum: sed dicit pœnitentiam agente, quæ est pœnitentia deuotorum. Non est ergo gaudendū solum de redemptione generis humani: sed quacunque hora conuertitur unus peccator, fit gaudium angelis Dei, eo quòd numerus eorum suppleatur ex conuersione peccatorum. Vnde Augustinus. Qui per pœnitentiam peccatum diluit, angelicæ fœlicitatis in æternum coosors erit: hunc est quòd so per conuersione peccatoris uelnt de suo consorte, angeli in cœlo gaudere dicuntur: Nam ut dicit Origenes. Nos angelis in cœlis occasionem gaudij præbemus, cùm super terram ambulantes cōuersationē in cœlis habemus. Secundum Ambrosium: Angeli quoniam rationabiles sunt, non immeritò hominum redemptione lætantur, quanquam hoc quoque proficiat ad incentiua probitatis, si unusquisque conuersionem suam gratam fore credat cœtibus angelorū, quorum aut affectare patrocinium, aut uereri debet offensam: & in igitur angelis esto occasio lætitiæ gaudeant de reditu tuo. Vnde Beda: Ouem ergo Dominus inuenit quando hominem restaurauit, & super eam inuentam maius gaudiū est in cęlo, quàm super nonaginta nouem quia maior materia diuinæ laudis est in restauratione hominum, quā in creatione angelorum. Mirabiliter enim angelos creauit, sed mirabilius homines restaurauit. Hæc Beda. Quāuis ergo pastor multo plus diligat oues nonaginta nouem, quàm solam centesimam: tacitis tamē alijs, de restaurata multis modis se gaudere ostēdit. Sic quoque saluator de reparatione hominis magis gaudet: hoc est magis & pluribus argumētis ostendit se gaudere, q̄ de angelorū stabilitate: usitatissimū etenim est ut quāuis eum plus nō diligamus, maiorem tamē lætitiam de illo faciamus, quem de maiori periculo liberari uidemus. Sicut ergo pastor gaudet speciali gaudio de inuentione unius ouis: non quia magis illam solam quàm omnes alias diligat, sed quia in ea habet specialem rationem gaudendi, quam in aliis non habebat: sic Deus de reuersione peccatoris habet specialem rationem gaudij, quam non habet de cęteris in iustitia permanentibus: cæteris tamē paribus permanentes in iustitia sunt Deo magis dilecti. Per hominem centum oues habentem significatur præsidēs monasterio, uel Ecclesiæ, habens subditos in quocū que numero: quia sæpe in scriptura ponitur numerus determinatus pro indeterminato: & si perdiderit unam per apostasiam, uel occasionem aliam, nonne dimittit alias in deserto, id est, in obseruatione claustrali uel Ecclesiastica, quæ desertū dicitur, eo quòd asperitas ibi uidetur, & à multis deseritur: & uadit ad illam quæ perierat, ut ad bonum reducat, & gaudet de illius reductione plus quàm super aliis non errantibus: non quia plus diligat eam cæteris, sed quia specialem rationem gaudēdi habet, de reductione eius, quam non habet de aliis: tamen non errantes semper sunt plus diligendi, cæteris paribus. Et nota secundum Dionysium, quòd Dominus numerū electorum determinauit in decem: nouem quidem ordinibus angelorum, propter trinitatem: in nouenario enim numero trinarius fit tertiò repetitus: & uno ordine hominum propter unitatem, ut unitas in trinitate ab angelis & hominibus laudaretur, coleretur, adoraretur. Voluit autem numerum electorum constare ex angelis & hominibus: quia uoluit à creatura spirituali & corporali laudari. Hæc Dionysius. Ad idem subdit parabolam unius dragmæ ex decem perditæ, pro qua mulier accendit lucernam, & euertit domum, & quærit diligenter donec inueniat: & super inuenta cum amicis & uicinis gaudet. Dragma hoc loco est nūmus certæ quantitatis, ualens decem denarios usuales, habens in se regis imaginem & superscriptionem: quem nos debemus offerre: scilicet nosmetipsos, in quibus est imago regis. Vnde secundum Dionysium: Homo microcosmus, id est, minor mundus dicitur. Habet enim ex terra carnē: ex aqua sanguinem, ex aere flatum, ex igne calorem. In cuius substantia spirituali imago & similitudo Dei exprimitur: imago in forma accipitur, similitudo in qualitate consideratur. Diuinitas enim consistit in trinitate, cuius imaginē tenet anima, quæ habet memoriam, intellectum, & uoluntatem. In Deo consistunt omnes uirtutes: cuius similitudinem tenet anima, quæ capax est omnium uirtutum. Hæc Dionysius. Igitur dragma, scilicet homo ad imaginem Dei factus: pro cuius requisitione sollicitatur diuina sapientia & sponsa eius scilicet mater nostra ecclesia, pro cuius quoque inuentione lætatur tota cœlestis curia quamuis pusillus non est contemnendus: quia non uult pater cœlestis ut pereat unus de pusillis. Sētentia autem huius parabolæ, secundum Lucam, talis est in summa: Si mulier cum tanta diligentia dragmam perditam quærit, & de inuenta gaudet, & ad gratulandum amicas & uicinas conuocat: multo fortius Deus hominem perditum debet cum magna diligentia

Ambrosius in cap. 15. Luca. — *Gregorius hom. 34. in Euangelia.* — *Gaudium angelorū.* — *Augustin. lib. de mirabilibus Sacra scripturæ. Origenes in Lucam.* — *Ambrosius in c. 15. Luca.* — *Bed. ibidē.* — *Gaudium pastoris & Christi.* — *Dionysius de ecclesiast. hierarc.* — *Dragma perdita.* — *Summa parabolæ de dragma perdita.*

ligentia quærere, & de eius inuentione gaudere: & sicut nullus debet murmurare contra mulierem quærentem dragmam perditam, sic nullus debet murmurare contra Dominum quærentem peccatores: siue eos alloquendo, siue cum eis comedendo. Vbi tamen secundum sensum mysticum, notantur sex in speciali. Primò, angelorum & hominum creatio: ibi, *quæ mulier habens dragmas decem*. Secundò, hominis creati præuaricatio: ibi, *& si perdiderit unam*. Tertiò, filij Dei ad quærendam dragmam perditam incarnatio: ibi, *nonne accendit lucernam*. Quartò ipsius per Christi passionem inuentio: ibi, *& quærit diligenter donec inueniat*. Quintò, angelorum ad congratulandum inuitatio: ibi, *& cùm inuenerit conuocat, &c.* Sextò, inuitationis ratio: ibi, *quia inueni dragmam quam perdideram*. Vnde secundum Gregorium: Qui significatur per pastorem, ipse etiam significatur per mulierem: ipse enim Deus, ipse & Dei sapientia: dicitur aũt mulier, quia cum dolore nos parit. Angelorum uerò & hominum naturam ad recognoscendum se Dominus cõdidit, & ad similitudinem suam creauit. Decem ergo dragmas habuit, quia nouem sunt ordines angelorum: sed ut compleretur electorum numerus, homo decimus est creatus. Et quia imago exprimitur in dragma: mulier dragmam perdidit, quando homo qui conditus ad imaginem Dei fuerat, peccando à similitudine sui conditoris recessit. Quotidie adhuc ista dragma perditur, uel in puluere diuitiarum, uel in luto luxuriæ, uel in diuerticulo erroris cuiuscunque. Accendit autem mulier lucernam: quia Dei sapientia apparens in carne lumen deitatis accendit in testa nostræ mortalitatis ad quærendum hominem perditum, ad reducendũ eum ad beatitudinem. Ista uerò lucerna accensa refulsit miraculis, inflammauit dictis, illuminauit exẽplis: collocatus enim erat homo in obscuris & umbra mortis: unde istam oportuit accendere lucernam. *Et euertit domum*, conscientiæ: quia mox ut eius diuinitas per carnem claruit, omnis se nostra cõscientia concussit. *Et quærit diligenter*, diligenter enim quæritur quòd intimè diligitur: sic uerò ostendit Christus dilectionem suam ad nos, ut animam suam pro nostra redemptione poneret. Vnde subditur *donec inueniat*, quia non destitit quærere donec inueniret: quæsiuit enim usque ad contumelias, usq; ad minas, usque ad flagella, usque ad mortem, usque etiam ad inferna. Nec mirum si eam inuenit, quam ubique etiam usque ad inferna cum diuinitatis lucerna ardenti quæsiuit. Euersa ergo domo inuenitur dragma, quia cùm perturbatur hominis conscientia, reparatur in homine similitudo creatoris, tũc enim consueta relinquuntur uitia, ut reluceat imago conditoris, *& cùm inuenerit, cõuocat amicas & uicinas*. Scilicet uirtutes, quæ amicæ sunt, ut exequentes uoluntatem ipsius: & uicinæ, quia ei per gratiam continuæ uisionis appropinquant. quas ad congaudendũ inuitat, & gaudij participes facit, quia congaudent de peccatoribus ad cum conuersis, cùm Deus de seipso habeat gaudium & angeli gaudeant in eo. Gaudent tamen etiam de conuersione pœnitentium, quã do illud quod prædestinauit impletur: nec illud gaudium est Deo nouum: non temporale, sed æternum: angeli uerò quibus effectus prædestinationis innotescit, de nostra conuersione temporaliter gaudent. Christus etiam gaudet super conuersione peccatoris, propter duo. Primò, quia per pœnitentiam ira sua placatur. Secundò, quia precium sanguinis sui in eo non frustratur. Est autem tantum gaudium Christo de conuersione peccatorum, quòd si non sufficeret sua passio, rursus pati & mori esset paratus. unde beatus Dionysius in epistola quadam scribit, quòd cùm quidam infidelis hominem fidelem à fide auertisset, Carpus quidam uir magnæ sanctitatis adeo molestè hoc ferebat, ut utrumque igne comburi Deum rogaret: cui circa noctis medium apparuit Christus in aere, cum multitudine angelorum, in terra uerò apparuit fornax cum serpentibus accensus, ad quam trahebantur illi duo homines. Carpo ergo petente ardenti desiderio ut mitterentur in fornacem, & molestè ferente dilationem: ecce Christus miseratus descendebat à solio in terram, & extensis manibus homines il los eripuit: eleuataque manu dixit Carpo, iterum percute me lancea, paratus sum rursum pati & mori pro hominibus saluandis. Et subiungit Dominus concludendo, *ita dico uobis gaudium erit angelis Dei, super uno peccatore pœnitentiam agente*, nam anima uitiorum laqueis capta & stricta, cùm se corrigit, & priora peccata relinquit: tam cœlicolas quàm christicolas hilares facit. Vnde Bernardus: Denique gaudent in conuersione & pœnitentia peccatorum, salutem hominum sitientes, quia lachrymæ pœnitentium sunt uinum eorum: hoc certè uinum lætificat cor hominis: hoc cõstat & angelos bibere cum lætitia. Hæc Bernardus. Et si angelis tantum gaudium est pro peccatore, qui propria peccata damnat, quantum est eis gaudium pro iusto, qui aliorum peccata plangit? Considera hic quanta debet esse pęnitentia, ut per eam accendaris, nec torpeas: & totam domum, id est, mentẽ & conscientiam euertas, ut dragmam usque ad nouissimũ puluerẽ inquiras diligenter, non pigrè, non morari donec inuenias. Moraliter mulier potest dici præsidens, tum propter fœcunditatem, tum propter pariendi difficultatem: huius mulieris dragmæ sunt animæ Dei imagine insignitæ: quarum si unam perdiderit, debet accendere lucernam: scilicet orando, meditando, sanctè uiuendo: & uertere domum conscientiæ peccatoris, feruore prædicationis, terrore comminationis: & quærere diligenter, donec inueniat: quod fit quando ad pœnitentiam reducit. Tertiam quoque de eodem & expressius addit parabolam: scilicet de filio prodigo, qui facultatibus cõsumptis & perditis, ad patrem reuersus susceptus est ab eo & honoratus: quia homo non solum est ouis chara pastori, non solum dragma preciosa mulieri: sed uiscerosæ charitatis filius charissimus patri. Deus enim pater hominem ad imaginem & similitudinem suam creauit, ut post angelos expressiori similitudine præ cæteris creaturis filius Dei diceretur. Ideo nullus quantumcunque pusillus est contemnendus, cùm sit summi regis filius: præsertim ille cui dedit fidem & gratiam, per quam est filius adoptionis. Et si post susceptam fidem & gratiam, quæ ipsi ex dono Dei contingebat, uixerit luxuriosè: per culpã, gratiam perdendo: uel spiritualiter fornicatus fuerit, fidem deserendo: adhuc non est contemnendus, adhuc à Christi & ecclesiæ gremio non est eijciendus: quia si pœnituerit, & humiliter redierit, adest Deus pater miserator & misericors, qui non lætatur in perditione filiorum, & occurrit pœnitenti, & dat osculum pietatis & amoris. In cuius receptione gaudet tota cœlestis curia: qui enim mortuus fuerat infidelitate & culpa, uiuit fide & gratia:

Margin notes: *Sex notanda.* — *Gregorius hom. 34. in Euangelia.* — *Dragma decem.* — *Quæstio dragma.* — *Dionysius Areopagita Epist. ad Demophilum.* — *Angelorũ gaudium.* — *Bernardus sermo. 38. in cãtica.* — *Moraliter.* — *Filius prodigus.*

tia: & qui perierat errore inuentus est Christo pasto re omnium requirente. Per hanc ergo parabolam datur intelligi benigna peccatorum à Deo receptio. Ex quo secundum Lucam uult habere, quòd nullus debet indignari si benignè recipit peccatores. In hanc autem parabolam sex tanguntur. Primò status naturæ, & utriusque filij communis propagatio: ibi, *homo quidam habuit duos filios*. Secundò, lapsus culpæ, & adolescentioris à patre recessio: ibi, *dixit adolescentior patri*. Tertiò, locus pœnitentiæ, & eiusdem postmodum reuersio: ibi, *in se autem reuersus*. Quartò, munus gratiæ, & reuertentis à patre benigna susceptio: ibi, *cum autem adhuc longè esset*. Quintò stimulus inuidiæ, & de eius iocunda susceptione senioris indignatio: ibi, *erat autem filius eius senior*. Sextò, uirtus doctrinæ: & indignationis eius rationabilis sedatio: ibi, *pater ergo illius*. Potest autem hæc parabola exponi de populo Iudaico, & Gentili. Vel de innocente seu iusto tepido, & de peccatore pœnitente deuoto. Iudæo inquam uel iusto conquerente de Domino, dante maiorem gratiam uel deuotionis feruorem Gentili, uel pœnitenti, quàm sibi. *homo* ergo iste de quo hic dicitur, Christus est: qui habuit duos filios, id est duos populos: scilicet Iudaicum & Gentilem qui sunt filij Dei quantum ad eius imaginem: uel eius filij sunt omnes Christiani per eius baptismum regenerati: quorum tamen aliqui sunt iusti, & aliqui peccatores. *Et dixit adolescentior*. i. Gentilis populus: unde & populus Iudaicus uocatur in Exodo filius Dei primogenitus. Vel *adolescentior*. i. peccator, qui iuuenis est moribus: & petijt à patre portionē suę substantiæ, ut recederet à Dei patris lege: & ageret pro libito uoluntatis suæ, ac regeret se propria uoluntate. *& diuisit illis substantiam*. quia dona sua omnibus largitur, licet diuersimodè: & dimittit quemlibet agere secundum arbitrij libertatem. *Adolescentior uerò filius profectus est in regionem longinquam*: non localiter, à Deo patre cœlesti qui ubique est, recedens, sed per multiplicationem peccati se à patre, & patria cœlesti elongans: *& ibi*, scilicet in regione peccati, *dissipauit substantiam suam* per peccatum bona gratiæ perdendo, & bona naturæ peiorando: *uiuendo luxuriosè* luxuria interiori, q̄ est fornicatio spiritualis, & maxime idololatria & luxuria exteriori, quæ est fornicatio corporalis & manifesta. Peccator ergo à patre suo celesti recedit, qn̄ mortaliter peccat: & tunc in regione lōginqua est: q a lōgè est à peccatoribus salus, & talis luxuriosè consumit suā substantiam, quādo sensus suos, & uires conuertit ad malitiam: *& postquam consummasset*, id est consumpsisset *omnia* ornamenta naturæ, tam naturalia quàm gratuita: *facta est fames ualida in regione illa*, quia in regione peccati fit magnus defectus pabuli diuini: & fames bonorum operum atque uirtutum: *& ipse cœpit egere*, scilicet spiritualibus bonis & uirtutibus eorum fonte relicto: nam existens in mortali peccato fit egens omni spirituali bono: *& abijt*, scilicet profectu erroris, & de malo in peius ruendo, *& adhæsit uni ciuium regionis illius*: scilicet diabolo, qui est ciuis in regione umbræ mortis: *& misit illum in uillam suam*, id est in cupiditatem mundanam, uel in peccatorum societatem, in qua dominatur sicut in propria uilla: *ut pasceret porcos*, id est uitia quæ fœtida sunt & immunda: *& cupiebat implere uentrem* animæ scilicet affectum, *de siliquis*, i dest cibo porcorum, qui est carnalitas: *& nemo illi dabat*, scilicet ad satietatem: quia

Sex notanda.

Iudaicus populus.

Exodi 4.

Psal. 118.

Mali insaturabiles.

A uenter impiorum est insatiabilis: dæmones enim ad hoc student, ne unquam saturitas malorum proueniat. *In se autē reuersus*, id est ad propriam conscientiam, per rationis dictamen, à qua recesserat sequendo sensualitatem: homo enim in peccando extra se egreditur: quia limites rectæ rationis transgreditur: & ideo pœnitendo ad se reuertitur. Debet autem pœnitens, secundum Gregorium, recognoscere ubi fuit, quia in peccato: & ideo debet dolere: ubi erit, quia in iudicio: & ideo debet timere: ubi est, quia in miseria: & ideo debet gemere: ubi non est, quia in gloria: & ideo debet suspirare. *In se ergo reuersus, dixit*, pœnitēdo de peccatis & dolendo: *Quanti mercenarij*, id est Deo seruientes pro mercede æter-

B na *in domo patris mei*, id est in ecclesia, seu congregatione iustorum, *abundant panibus*, spiritualibus, scilicet uerbi diuini, & eucharistiæ sacramenti: ac pluribus uirtutibus & donis: *ego autem hic fame pereo*, id est penuria omnis boni, quo priuatum me sentio. *Surgam* de luto culpæ, per infidelitatis uel peccati derelictionem: quia iacebat: *& ibo* per conatum bene operandi, & meliorationem uitæ: quia longè aberat. *& ad patrem meum* à quo recesseram: quia sub principe porcorum erat. *& dicam ei*, recognoscendo culpam, & petendo ueniam: *pater*, scilicet ex natura quam dedisti mihi, *peccaui*, scilicet malè uiuendo *in cœlum*, id est coram cœlesti curia: scilicet

C angelis sanctis: & ideo multum debeo dolere & flere, quia eos contristaui. Specialiter peccator peccat in angelum custodem suum, quia spernit eius consilium: *uel in cœlum*, quod scilicet per culpam meam amisi, & per meam negligentiam non quæsiui: *& coram te*, scilicet uidente & sciente, id est in ipso conscientiæ meæ conclaui: qui tu solus, qui index meus es, penetrant oculi: & ideo multum debeo erubescere & timere, quia peccaui ante oculos iudicis cuncta cernentis. Hic docetur modus confitendi, qui est quòd omne bonum attribuamus Deo: quod notatur ibi, *pater* à quo scilicet omne bonum habemus: & omne malum quod facimus attribuamus nobisipsis, quod notatur ibi, *peccaui in cœlum, & coram te*.

D *Iam non sum dignus uocari filius tuus*: primò quia à te recedens te contristaui: secundò, quia imaginem patris non honoraui: tertiò, quia substantiæ meæ prodigus extra disciplinam uixi: quartò, quia seruum alterius, scilicet diaboli me feci: quintò, quia degener in moribus pascendo porcos extiti: sextò, quia ingratus te contempsi. *Fac me* per condignam satisfactionem, *sicut unum de mercenarijs tuis*: scilicet bonum, qui seruit pro æternis: non malum, qui seruit pro temporalibus. Quasi diceret: Paratus sum ammodo tibi satisfacere, & seruire spe mercedis æternæ: mercenarius enim laborat pro mercede. Ecce ergo post contritionem & confessio-

E nem, satisfactionis oblatio: hæc est pœnitentia meditantis in confessione peccati, nondum tamen agētis: postquam itaque ad necessitatem famis peruenerat, in se reuersus pœnitentiam agere incipiebat: quia necessitas ipsum compellebat. In quo notare possumus Dei clementiam, quia etiam peccatores compellit agere pœnitentiam. Intantum enim nostram salutem diligit & quærit, quòd omnibus modis quibus potest nos attrahit: quosdam per prædicationem, quosdam per inspirationem, quosdam per beneficiorum largitionem, quosdam per flagellationem. Vnde dicit Beda: Prodigus iste postquam in semet reuersus diræ famis supplicia formidabat:

Gregorius hom. 34 in Euangelia.

Peccare in cœlum.

Indignitas peccatoris

Beda in cap. 15. Lucæ.

dabat: uelut iam seruus effectus etiam mercenarij statum de mercede iam cogitans concupiscit. Ad filij affectum, qui omnia quæ patris sunt sua esse non ambigit, aspirare nequaquam præsumit: sed mercenarij statum iam pro mercede seruitutis desiderat. Hæc Beda. Distat autem inter mercenarium, seruum, & filiū. Seruus enim est, qui supplicia metuens solo timore pœnæ præsentis uel futuræ temperat se à uitijs, & declinat à malo. Mercenarius autem, qui causa mercedis & desiderio regni cęlestis obedit mādato, & cauet offensas. Filius uerò, qui seruat ius hæredis, nō pro lucro seruit mercedis: sed gratia ipsius boni & amore uirtutum succensus, quicquid est illi contrarium, toto detestatur desiderio. *Et surgens* implendo quod deliberauerat, *uenit*, id est uenire cœpit, se ad pœnitentiam per bona opera disponendo *ad patrem suum*, eius gratiam requirendo. Est autem pater redeuntibus clemens. Nam sequitur: *Cùm autem adhuc longè esset*, id est attritus & motus ad pœnitendum. Non tamen perfectè contritus: ad quod requiritur gratia Dei præueniens: ideo subditur, *uidit illum pater*, ipsius, oculo clementiæ. vt dicit Chrysostomus: Sensit pater pœnitentiam: non expectauit recipere confessionis uerba, sed præuenit petitionem misericorditer agens. Vnde subditur: *Et misericordia motus est*, misericorditer ei inspirando motū pœnitentiæ. *Et* uelociter *accurrens*, ipsum præueniēdo per misericordiam inchoantem: *cecidit super collum eius*, cum amoris amplexibus constringendo, per misericordiam concomitantem: *osculatus est eum*, dulciter ipsum sibi perfectè reconciliando per gratiam subsequentem. Occurrit quippe Deus pœnitenti per gratiam præuenientem, & recipit eum per clementiam omnia scelera dimittentem. Vnde Gregorius Nissenus: Confessionis meditatio placauit ei patrem ut obuiam ei iret, & oscula conferret. Vnde & Chrysostomus: Quid enim est aliud quod occurrit, nisi quia nos peccatis impedientibus nostra uirtute ad eum peruenire non poteramus: ipse autem potens ad inualidos peruenire, descendit? Osculatur autem os eius per quod emissa de corde confessio pœnitentis exierat, quam pater lætus excipit. Incipit autem iam peccata confiteri. Vnde sequitur: *dixit ei filius, Pater peccaui in cœlum, & coram te: iam nō sum dignus uocari filius tuus.* quod intellige ut suprà: sed hîc iam non facit mentionem de statu mercenarij: quia postquam suauissimum osculum recepit: extunc statum mercenarij dedignatur: sed ut dicit Beda, Pater occurrens non contentus minora concedere, vtroq; gradu sine dilatione transcurso pristinæ filiorum restituit dignitati: nec iam de mercede cōductoris, sed de hæreditate fecit cogitare parentis. *Dixit autem pater*, scilicet Deus, *ad seruos suos*, id est apostolos & ecclesiæ ministros, quibus Christus præcepit benignè recipere pœnitentes & cōfitentes. *Citò proferte stolam primam*. i. citò proferendam & restituendam uerè pœnitentibus innocentiam nunciate & promittite: *& induite illum*. i. ostendite uerè & certificate illum induēdum: *& date annulum*. i. fidei signaculum docete dādum *in manu*. i. in opere *eius*: ut per opera fides clarescat, & per fidem opera confirmentur: annulus. n. rotundus, cùm non habet principium neque finem, significat fidem æternæ trinitatis, quo fidelis anima Deo desponsatur: hunc annulum debent ministri Ecclesiæ in manu dare, docendo ipsum habendū in opere: *fides enim sine operibus mortua est* & similiter opus sine fide non sufficit: *& calciamenta*. i. sanctorum exē-

Mercenarius, seruus & filius.

Chrysosto. hom. de patre & duobus filijs.

Occursus Dei.

Chrysostomus ibidē.

Beda in c. 15. Luc.

Stola prima.

Iacob. 2. d. Cal. iam l se.

A pla, *in pedes eius*. s. in intellectu & affectu. Secundum Chrysost. Ad non tangendum terrena, & ad corrigēdum uiam, ut per lubricum mundi istius iter, fixus & immaculatus incedat. *Et adducite uitulum saginatum*, i. Christum, quem secundum Chrysostomum, uitulum nominat, propter hostiam & immolationē corporis immaculati. Saginatum autem dicitur, propter gratiarum pinguedinem & plenitudinem: quia pinguis & opimus omni spirituali uirtute intantum est, ut pro totius mundi salute sufficiat, *& occidite*. Hoc est secundum Augustinum, Mortem eius insinuate: tunc enim cuique occiditur, cùm credit occisum. Hic ergo uitulus filio reuertenti adducitur & occiditur, quando Christi passio Gentili populo B & cuilibet peccatori prædicatur: aut quando in sacramento eucharistiæ ministratur: hic uitulus semel occisus est in re, sed multotiens in sacramentali repręsentatione: quotidie uerò immolatur credentium fide, & prædicantium recordatione. *Et manducemus & epulemur*, quia peccator uerè pœnitens ad mensam Christi cum alijs Christianis recipitur: & non solum filius reuersus reficitur, sed etiam pater & serui eius: quia refectio Dei & sanctorum est salus peccatorum: & ideo bene dicit pluraliter, *manducemus & epulemur*. Vnde Ambrosius: Epulantem autem inducit, cùm dicit epulemur ut ostenderet quoniam paternus est cibus salus nostra: & patris est C gaudium nostrorum redemptio peccatorū, *quia hic filius meus mortuus erat*: spiritualiter per infidelitatē, & morte culpæ: *& reuixit*, per fidem & uitam gratiæ. Vel mortuus erat, per separationem à Deo tāquam à patre: & reuixit, reuertendo ad Deum tanquam ad patrem suum: quia secundum Augustinū, Vera mors, quam homines non timent, est separatio animæ à Deo, qui est uera uita animarum: *perierat*. scilicet recedendo à consortio sanctorum, quasi à fratre, *& inuentus est*, quia matri ecclesiæ restitutus per baptismum, uel pęnitentiam. Et nota hîc circa receptionem peccatoris, quòd pater de cœlis recipit pœnitentem uelociter: quod notatur cum dicitur *accurrens cecidit super collum eius*: quia Deus D pronus est ad miserendum, & tardus ad puniendum: cuius natura & proprietas est misereri & parcere: secundò recipit dulciter, recōciliando eum per gratiam sibi: ideo dicitur, *cecidit super collum eius*: tertiò recipit honorabiliter, dando *stolam primam*, id est restituendo innocentiam quam in baptismo induerat, sed per peccatum perdiderat: *& annulum in manu eius*: id est gratiam bene operandi quia non sufficit habere innocentiam, nisi fiant opera bona: sed quia in operando sæpe aduersa occurrunt: ideo subditur *& calciamenta in pedes eius*: id est constantiam contra aduersa: quartò recipit lætanter. Vnde dicit, *manducemus & epulemur*, Deus enim ipsi pœnitenti E consolationes & dulcedines infundit, & in conuersione peccatoris ipse Deus & angeli, & oēs sancti gaudēt. *Erat autem filius eius senior in agro*, id est Iudaicus populus in cultu unius Dei occupatus erat, legem obseruando, uel Christianus in iustitia perseuerans remisse tamen operando. *Et cùm ueniret & appropinquaret domui*: scilicet ecclesiæ: *audiuit symphoniam & chorum*, scilicet pœnitentes Deum laudātes, & in domino gaudendo epulantes: *interrogauit unum de seruis, quæ hæc essent*. s. festa ecclesiæ uel gaudia. *Isq; dixit illi: Frater tuus*. i. Gentilis populus, uel peccator *uenit*. s. ad fidē & pęnitētiā: *& occidit pater tuus*. i. Deus q. est pater omnium per creationē, *uitulum saginatum*. i.

Christum:

Chrysostomus hom. de patre & duobus filijs.

Augustin. li. 2. quæst. euāg. c. 33.

Ambrosius in cap. 15. Luca.

Augustin. ser. 72. ad fratres.

Recipiendi peccatoris modus.

Christum: quod intellige (ut suprà dictum est) *quia saluum ipsum recipit*, s. Gentilem populum & peccatorem. Indignatus est autē frater senior: talis enim aliquando miratur q; Deus respicit magis peccatorem conuersum, dando ei uirtutem fortius operādi: & talis admiratio potest dici indignatio largè loquendo inquantum talis non uidetur dignus tanto bono, & nolebat introire. s. ad conuiuium, id est in ecclesiam, uel peccatorum communionem, propter indignationem. Pater ergo illius, scilicet Deus uolens pacificare & amouere hanc admirationem, seu indignationē & cupiens hunc saluare: *Vult enim omnes homines saluos fieri:* egressus scilicet de domo synagogæ in ecclesiam uel de rigore iustitiæ ad misericordiam: cœpit rogare illum, per se, scilicet interna inspiratione: & per suos uicarios scilicet apostolica prædicatione, & aliorum eruditione: ostendens iusto quòd hoc non prouenit ex parte ueteris peccatoris pœnitentis: sed ex infinita bonitate Dei conferentis, secundum sua uera iudicia facultatem omnium transcendentia: & quòd quicquid operatur iustè fit: licet hominibus aliquando aliter uideatur: *at ille respondens dixit patri suo* indignationis suæ causam ostendendo, *ecce tot annis seruio tibi*, scilicet legis iustitiam sectando, uel pro te mala sustinendo, & bona faciendo: *& nunquam mandatum tuum præterivi*, quod scilicet est de uno Deo colendo, uel à iustitia incepta recedendo: *& nunquam dedisti mihi hædum*, quia omnia beneficia ueteris legis modica sunt, & quasi nullius reputationis respectu beneficiorum nouæ legis, *ut cum amicis meis epularer*, scilicet cum prophetis, patriarchis, & angelis: uel hœdum, id est tantam peccatorum exprobrationem & abominationem ut epularer per deuotionis feruorem. *Sed postquam hic filius tuus uenit, qui deuorauit substantiam suam*, scilicet temporalem & spiritualem *cum meretricibus* id est cū carnalibus uitijs & spiritualibus: *occidisti ei uitulum saginatum*, scilicet Christum: uel dedisti ei magnæ deuotionis pinguedinem, quasi diceret, secundum ordinationem tuam hoc fuit. *At ipse*, scilicet pater: *dixit illi*. s. filio suo seniori, tanquam pius pater ipsum placare uolens. *Fili tu semper mecum es*, scilicet per legis obseruantiam, uel per iustitiæ custodiam, *& omnia mea tua sunt*, scilicet bona gratiæ in re, & bona gloriæ in spe: quasi diceret, tāquam iure hæreditario per debitum remunerationis tibi omnia mea debentur. *Epulari autem & gaudere oportebat, quia frater tuus hic*, scilicet unde congaudere deberes, nō indignari, *mortuus fuerat*, scilicet per priuationem fidei, quæ est animæ uita: uel per amissionem innocentiæ & iustitiæ: *& reuixit*, per susceptionem fidei, & recuperationem innocentiæ, *perierat* propter morum amissionem, *& inuentus est*, quia redditus matri ecclesiæ propter emendationem. Mouet eum gaudere: quia in hoc apparet optimè bonitas hominis, quando scilicet libenter uidet emendationem & correctionem fratris. Vnde Augustinus: Nihil ita probat spiritualem uirum, sicut peccati alieni curatio: cùm liberationem potius quàm insultationem: potius auxilia, quàm conuitia meditatur & quantum facultas tribuit, suscipit. Vbi Chrysostomus: Hæc ergo parabola ad hoc est cōposita, quod peccatores non diffidant reuerti: scientes quòd magna consequētur, unde introducit alios turbatos in eorū bonis: nō ut iudicet eos liuore tabescētes, sed tanto decore honoratus redeuntes, ut etiam inuidiosi possint alijs fieri. Hæc Chrysostomus. vnde Dionysius: Verè optimus, & super optimus, Iesus Christus, qui redeūtibus amabilem se exhibet: accedentibus quoque occurrit & obuiat: & totus totos amplectens salutat: & in humeros tollit, quos uix ab errore cōuertit, nec de prioribus illos accusat: sed diē festum agit, & amicos conuocat, & ut sit omniū lætāntium habitudo: optimos quoque angelos in lætitiam suscitat. Hæc Dionysius. Quotidie Deus filiū recipit reuertentē, dum quemlibet peccatorem recipit pœnitentem: & alia supradicta circa eum facit, dū gratiā in baptismo receperat, & per culpā perdiderat, iterum illi reddidit. Igitur non debemus fratrem nostrū peccatorē contemnere, uel derelinquere, sed reuertētem dulciter recipere: ac charitatem circa eum ostendere, & benignè tractare: uel saluator noster iratus nos peccatores meritò cōtēnat, ut iustè derelinquat: considera nunc quantum operatur pœnitētia, & quāta sit circa pœnitentes Dei misericordia. Vnde Bernardus. O fœlix pœnitentium humilitas: ò bona spes cōfitentium, quàm facilè uincis inuincibilem, quàm citò tremebundum iudicem conuertis in pijssimum patrem. Et iterum: O quæ & qualis & quanta est misericordia Dei, quæ peccatorem conuersum non minus diligit, quàm eum qui nullam peccati maculam contraxit. Hæc Bernardus. Tres igitur parabolæ uno fine clauduntur, de quibus Ambrosius sic loquitur: Non ociosè sanctus Lucas ex ordine tres parabolas posuit. Ouis quæ perierat, & inuenta est: dragma quæ perierat, & inuenta est: filius qui erat mortuus, & reuixit: ut triplici medio prouocati uulnera nostra curemus. Spartum.n. triplex non corrumpetur. qui sunt isti? pater, pastor, mulier. Nonne Deus pater Christus, pastor? Mulier, ecclesia? Christus te in corpore suo reuehit, qui tua in se peccata suscepit: quærit ecclesia, recipit pater: quasi pastor reuehit, quasi mulier inquirit, quasi pater nestit: prima misericordia, secunda suffragatio, tertia recōciliatio. Singula singulis quadrant. Redemptor subuenit, etiam suffragatur, author reconciliatur. Eadem diuinæ operis misericordia: sed diuersa pro meritis nostris gratia. Ouis à pastore lassa reuocatur: dragma quæ perierat inuenitur: ad patrem filius suis uestigiis redit, & plena condemnati erroris regreditur pœnitentia. Oues sumus, oremus ut super aquam refectionis nos collocare dignetur. Oues inquā sumus, pascua petamus: dragma sumus, habeamus precium: filij sumus, ad patrem redire festinemus: nec uerearе ne te non recipiat. Non enim delectatur deus perditione uiuorum. Iam occurrens uenienti tibi cadet super collum, dominus erigit elisos. Osculū dabit quod est pignus amoris: stolam, annulum, calciamēta proferri iubebit. Tu adhuc iniuriā metuis, ille restituit dignitatem. Tu supplicium uereris, ille osculum defert: tu conuitium times, adornat ille cōuiuiū: facilè reconciliatur, quando intensè rogatur. Et ideo discamus, quali pater obsecratione sit ambiendus. Pater, inquit, quàm misericors, quàm pius, q nec offensus patrium dedignatur nomen audire: *pater*, inquit, peccaui in cœlum & coram te. Hæc est prima confessio apud authorem naturæ: apud solem misericordiæ, arbitrū culpæ. Sed & deus nouit omnia: uocem tamen tuæ confessionis expectat. Ore enim confessio fit ad salutem. Confitere magis ut interueniat pro te Christus, quem aduocatū habemus apud patrem: roget ecclesia, illachrymet populus: nec uerearе ne non impetres: aduocatus spondet ueniā: patronus promittit gratiā: reconciliationem tibi paternæ pietatis pollicetur assertor: crede, quia ueritas est:

Indignatio senioris. — *1. Timo. 2.* — *Iudicia Dei.* — *August. in epistolam ad Galatas capite 6.* — *Chrysost. hom. de patre & duobus filijs.* — *Bonitas Christi.* — *Dionysius epistola ad Demophilum monachum.* — *Pœnitentiā uis. Bernardus de gradibus humilitatis.* — *Ambrosius in cap. 15. Lucæ.* — *Oues sumus.* — *Roma. 10.*

acquiesce, quia uirtus est: habet causam ut pro te interueniat ne pro te gratis mortuus sit. Habet & causam ignoscendi pater, quia quod uult filius, uult pater. Occurrit tibi: quia audit te intra mentis secreta tractatem. Et cùm adhuc longè sis uidet & accurrit: uidet in pectore tuo, accurrit, ne quis impediat complectitur quoque. In occursu præsentia est, in amplexu clemētia, & quasi quidam patrij amoris affectus supra collum cadit, ut iacentem erigat, ut oneratum peccatis atque in terrena defluxum reflectat ad cœlum in quo suum quærat authorem. Cadit in collum tuum Christus, ut ceruicem iugo exuat seruitutis, & collo tuo iugum suaue suspendat. Hæc Ambrosius. Cōsidera nunc ex præmissis, quàm multis modis inducit nos deus: ut pusillos & humiles diligamus, nec aliquem ex his cōtemnamus: sed salutem eorum cū diligentia quæramus. Vnde Chrysostomus: Vides per quot inducit nos ad uilium fratrum diligentiam, ne uuque contemnamus tales animas. Etenim hæc omnia dicta sunt propter hoc: omnia ergo sunt tolerabilia, propter salutē fratris. Ita enim studiosissimū quid Deo est anima, ut neque proprio filio suo pepercerit: ideo rogo mane apparente confestim exeūtes à domo, hanc unam intentionem habeamus, & idem ad omnes studium, ut eum qui periclitatur eripiamus: non dico hoc solum sensibile periculum, sed id quod est animæ. i. à diabolo hominibus infertur. Hæc Chrysost.

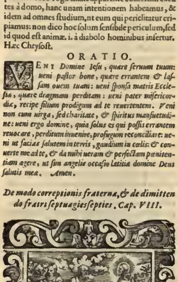
Occursus Dei.

Chrysosto. hom. de patre & duobus filijs.

ORATIO.

VENI *Domine Iesu, quære seruum tuum: ueni pastor bone, quære errantem & lassam ouem tuam: ueni sponsa matris Ecclesia, quære dragmam perditam: ueni pater misericordiæ, recipe filium prodigum ad te reuertentem. Veni non cum uirga, sed charitate, & spiritus mansuetudine: ueni ergo domine, quia solus es qui possis errantem reuocare, perditum inuenire, profugum reconciliare: ueni ut facias salutem in terris, gaudium in cœlis: & conuerte me ad te, & da mihi ueram & perfectam pœnitentiam agere, ut sim angelis occasio lætitiæ domine Deus salutis meæ. Amen.*

De modo correptionis fraternæ, & de dimittendo fratri septuagiessepties. Cap. VIII.

ET quia Deus gaudet de peccatore conuerso, consequenter dat modum reducendi peccatorem ad ouile dominicum: & quomodo percūti per culpam, succurratur per correptionem fraternam. Circa hanc uerò correptionem fraternam est sciendum, quod corripere peccantem præceptum est affirmatiuum: & est omnium in omnes, quia secundum glosam, ita peccat qui fratrem suum peccare uidet & tacet: sicut qui peccanti nō indulget. Ista. n. correptio ordinatur ad emendationē fratris peccantis: & ideo est actus charitatis, & pertinet ad oēs, quia ut dr̄ in Ecclesiastico: *Vnicuique mandauit deus de proximo.* & ideo sicut qlibet tenetur proximū ex charitate diligere, ita tenetur defectus eius charitatiuè ad emēdationē eius corrigere. Plus tn̄ ad hoc ligantur prælati quā alii: quia prælati ex zelo charitatis, & ex officio prælationis: sed alij tantū ex zelo charitatis. Itē prælati habent corripere uerbo & flagello, alii tantū uerbo. Et cū sit præceptū affirmatiuū ligat semper, sed non ad semper exequendū: sed pro loco & tempore, quādo licet & expedit: & homo credit quod correptio sit utilis apud illum quem corrigere intēdit. Sunt aūt quinque casus in quibus absoluitur homo ab isto præcepto. Primus est cum non sit aliqua spes correctionis. Vnde Hiero. Frustra niti, & nihil quam odium quærere, extremæ demētiæ est. Secundus, cum timetur defectus probationis, & criminaliter agitur: ubi scilicet actor ad talionem, si in probatione deficiat, obligatur. Tertius, cùm prælato tanquam iudici notum est factum: quia ille notorius est, uel cōuinctus. Quartus, cùm meliori operi, uel ad minus æque bono uacat, sicut monachi facere debent. Quintus, cùm multitudo uel potestas est in culpa: ubi correptio plus noceret ecclesiæ, quàm prodesset. Vnde est versus:

Matt. 18. Luca 17. Correptio fraterna.

Eccle. 17. Corripiendi forma.

Hierony. epistola. ad Dom. & Rogat. to. 3.

Non spes, non testis, plebs, præsul scit, monachus sum.

Ostendit ergo hic debitū modū correptionis huius, & quis ordo in processu eius sit seruādus. Quia peccatū fratris aut est tibi soli cognitū, aut alijs paucis ē notum aut publicum. Si tu solus sis, nō ut Deus per confessionem, sed ut homo per certā cognitionem, debes ipsum corrigere amicabiliter, secretè, & seorsum. vnde dicit: *Si peccauerit in te.* i. secundum Augustinum, te sciēte, *frater tuus.* s. proximus, *corripe* & increpa *eum*, dulciter & charitatiuè monēdo secretè *inter te & ipsum solum*, ut non deducatur in publicum, quod est occultum: ut sic sis emendator, nō criminis proditor: intendens correctionem, parcens pudori: ne si publicè correptus semel pudorem aut uerecundiam amiserit, in peccato permaneat: & pertinacior effectus difficilè emendabilis maneat: fortè enim præ uerecundia incipiet defendere peccatū suum: & quē uis facere correctionem, facis peiorem. Peccat ergo frater in illos quibus scientibus peccat: quia quantum in eo est, exemplo corrumpit, quos testes suæ iniquitatis efficit. Corripe, inquam, eum: non laudes adulando: non occidas, conuitiando: non sileas, uerecundando: non negligas, pigritando: non dissimules inimicitias uel damna temporalia metuēdo: non iuues, obsequium præstando. Vnde dicit Seneca: Amici uitia si feras, facis tua. Bis peccas, cum peccanti obsequium accommodas. Hæc Seneca. *Et si te audierit* pœnitendo, & à peccato cessando, *lucratus eris illum*, animam eius saluando, & eius reuocatio cædet tibi in lucrum spirituale: scilicet salutis animæ tuæ: quia (ut dicit Hieronymus per salutem alterius, nobis quoq; acquiritur salus. Et certe libenter ac patienter debet quis recipere correptionem, propter animæ suæ utilitatem. Vnde Seneca: Moneberis libenter, & reprehenderis patienter: si meritò obiurgauit te aliquis, scito quia profuit: & si immeritò,

Augu. ser. 16. de uerbis Domini.

Peccare in te.

Corripiendus peccator.

Seneca in Prouerbijs

ritò, scito q à prodesse noluit. Nõ acerba, sed blanda
uerba timeas. Hæc Seneca. *Si autem te non audierit*, ta
ceas & cesses donec aliam uiam procedendi habeas.
Alia autẽ uia potest haberi dupliciter: quia illud pec-
catum aut est iterabile, aut non. Si sit iterabile: de
bes aliquibus bonis qui uelint prodesse aliquid disce
re, per quod possunt eum deprehendere, ut tecũ pos
sint eum corripere. Si autem non sit iterabile: nihilo-
minus coram talibus potes eum corripere ut de illo
pœniteat, & de simili sibi timeat: nec es proditor fra
terni criminis sicut dicit Augustinus. Si ergo per
primam uiam peccator non emendatur: *adhibe tecum
unum uel duos*: ita quod (secundum Hieronymum) cũ
peccator non audit corripientem in secreto, primò
debet adhiberi unus, qui (secundum Augustinum)
uult prodesse non obesse: *quod si nec illum audierit, ad
hibeatur & tertius*, uel corrigẽdi studio: ut scilicet aut
admonitione, aut pudore corrigatur. Vel conueniẽ-
di eum sub testibus, ut de peccato conuincatur, uel
secundum glosam: Si dixerit non esse peccatum, pro
bent contrarium: *ut in ore duorum uel trium stet omne
uerbum*. Si ergo peccatum omnino est occultum, tũc
frater corripiatur occultè. Si autem est publicum,
tunc debet corripi publicè: quia tunc non solũ opus
est, ut ipse emẽdetur: sed & alij quos scandalizauit in
ipsa punitione ædificentur, & eius exemplo alij ti-
meant, & à malis coerceantur. Et si non prosit secũ-
da uia: addit dominus tertiam, quæ habet uim coa-
ctiuam, dicens, *quod si eos*, scilicet tecum corripientes
& commonentes, *non audierit*, se corrigẽdo: *dic Eccle
siæ*, id est prælato per denunciationem publicam, si-
bi intimando: ut qui prius eras corrector, propter
eius pertinaciam fias accusator: & tunc sunt testes ut
qui emẽdari noluit correctione fraterna, in iudicio
conuictus coerceatur à malitia. Quos autẽ nõ potes
corripiendo, aut monẽdo, uel accusando conuerte-
re: studeas saltem orando acquirere: deinde ad pœ-
nam peccantis publicè procedit dicẽs: *Si autem & ec-
clesiam non audierit*: præceptum prælati contemnen-
do, *sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus*: in numero fra
trum non computandus. i. separetur à communione
fidelium per excommunicationem & censuram ec-
clesiasticam: & deuita eum tanquam hæreticum
& excommunicatum, ut uel saltem pudore corri-
gatur, & opprobrijs saluetur. Ethnicus dicitur
Gentilis. ἔθνος enim Græcè: gens est Latinè. Pu-
blicanus dicitur, qui lucra seculi sectatur per fraudẽ,
furta, & periuria: uel qui publicorum exactor est
uectigalium. Proponuntur autem isti in exẽplum:
quia apud Iudæos, quasi excommunicati habentur,
non enim eis coutuntur: & in hoc culpa eius & perti
nacia, magis detestabilis ostẽdit. Detestabilior enim
est in eodem genere peccati, & paribus alijs circun-
stantiis, qui sub nomine fidelis agit opera infideliũ,
quàm qui apertè Gentiles sunt. Nec tamen ideo ne-
gligenda est salus eius. Nam & ipsorum Gentilium
& Publicanorum salutem semper inquirimus. Pri-
ma ergo correptio, est amoris: secunda, timoris: ter-
tia, pudoris, quia primò frater reuocãdus est amore:
& si hoc nõ proficit, reuocandus est timore: & si hoc
non sufficit, reuocandus est pudore. Sanè prædictus
ordo fraternæ correptionis, intelligitur tantum de
criminalibus. Solent autem claustrales se in suis ca-
pitulis accusare non præmissa admonitione: caueat
tamen accusans, ne hoc ad infamandum, sed ad corri
gendum faciat: quia aliter grauiter peccaret. Fœli-
cior est qui seipsum accusat, & excusationem aliun-

Augustin. ibidem.

Hieron. in c. 18. Mat.

Glossa in Matthæũ.

Ethnicus. Publicanus.

Correptionis triplices differentia.

Accusandi se forma.

dè non expectat. Et ne quis superbus sequestratio-
nem, uel excommunicationem talem contemneret:
potestatem tribuit apostolis, ut sciant qui à talibus
damnãtur eorum sententiam non contemnendam:
quia robur & firmitatem habet à deo confirmãte in
cœlo, quod minister eius facit in terra. Vnde dicit:
Amẽdico nobis, quæcunque ligaueritis super terram. i. in
ecclesia militante, ab ea excludendo: *erunt soluta & in
cœlo*. i. in ecclesia triumphante: quia talis sententia cõ
firmabitur diuino iudicio, *& quæcunque solueritis su-
per terram uocando ad ecclesiæ unitatẽ: erunt soluta & in
cœlo*: per diuinã approbationẽ: ac si dicat, Sẽtẽtia uestra
firma stabit in abijciendo cõtumacẽ, & in recipiendo
pœnitentẽ: adhibita tamen debita diligentia in feren
do sententiam. Siue autem iustè, siue iniustè profera
tur: semper sententia pastoris timẽda est, ne fortè cul
pa quæ non fit ex opere, fiat ex elatione. Hoc dicit ad
commendationem authoritatis ecclesiæ, & ad terro
rem peccatorũ: ut coerceantur à malis, & pœniteant
de commissis: quando audiunt quòd hic in terra pro
pter culpam ligati, ligantur & in cœlis. Quod uerò
hîc generaliter omnibus dicitur, dictum fuit suprà
Petro singulariter: in quo tamẽ omnes intelligũtur.
Deinde ut peccatores non contemnant pœnam qua
ab ecclesia excluduntur, ponit duo commoda ex uni
tate & communione ecclesiæ: quibus ab ecclesia præ
cisi, & excommunicati priuantur. Primũ tangit, cùm
dicit. *Si duo ex nobis consenserint*, in bono: per unionẽ
fidei, & nexum charitatis, *super terram*, ubi est oppor
tunitas merẽdi uel demerẽdi, & de alijs iudicandi: *de
omni re quamcunque petierint*, cũ fide & sine hæsitatio
ne, *fiet illis*: merito unitatis *à patre meo cœlesti*. Sæpe
ergo orantes exaudiuntur, concurrentibus conditio
nibus adhoc requisitis: ut sorent pro se, ac piè, & per
seueranter, & petant expedientia. i. ad salutem perti-
nentia, ac dei ordinationi cõuenientia: & si digni sunt
ipsi qui petunt. Et ideo si non exaudiuntur, ideo fit
quia in aliquo horum deficiunt. Sæpe etiam pro alijs
exaudiuntur: etsi non oratio eorum in sinum eorum
conuertetur. Vbi Origenes: Et ista est et causa pro-
pter quam non exaudimur orantes. quia non consen
timus nobis per omnia super terram, neque dogma
te, neque conuersatione. Sæpe enim in musicis, nisi
fuerit conuenientia uocum, non delectat audiẽtem:
sic in ecclesia, nisi consensum habuerit, non delecta-
tur deus in ea: nec audit uoces eorum. Vbi & Hiero-
nymus: Possumus autem & hoc spiritualiter intellige
re: quia nisi spiritus & anima corpusque consenserint,
& non intra se bellum diuersarum habuerint uolun-
tatum, de omni re quam petierint impetrẽt à patre.
Nulli dubium est quin bonarum rerũ postulatio sit,
ubi corpus uult habere ea quæ spiritus. Hæc Hiero
nymus. Secundum commodum est, quia *ubi duo uel
tres*, multo magis ubi plures, *congregati fuerint*, id est
uniti per fidem & charitatem: non diuisi, per discor-
diam & dissentionem: non dispersi, per terrenarum
rerum concupiscentiam: non segregati, per singu-
laritatem, *in nomine meo*, id est ad salutem propriam
uel alienam quærendam, ad gloriã nominis mei ma-
nifestandam. Vnde Rabanus: In nomine Domini
congregati sunt, qui ipsius gloriam æmulantur: ip-
sius spiritu feruent, ipsum in omnibus & per omnia
fidei oculis & mundo corde non desinũt intueri. *Ibi
sum in medio eorum*: fauens eis, & acquiescens bonæ
uoluntati & petitioni eorum, ac iuuans eos in omni
bus. Ipse enim qui est pax & charitas, ac summum &
commune bonum, sedem atque habitationem sibi

Sententia pastoris.

Excõmunicatio etiã iniusta timenda.

Cõmunionis commoda.

Exaudiri orantes.

Origenes tractat. 6. in Matth.

Hieronym. in cap. 18. Matthæi.

in bonis atque pacificis collocauit: qui cum patre coelesti unus Deus, quæ iustè petunt in fide & gratia cõgregati, concedit & facit. Vbi Chrysostomus: Non dicit simpliciter, ubi congregati fuerint: sed addit, in nomine meo: quasi dicat, Si quis propter me, principalem amicitiæ causam ad proximum habuerit, cum eo ero: & sic in alijs uirtuosus erit. Vbi & Rabanus: Amat medium mediator Dei & hominum, qui in medio doctorum inuentus est. medius stetit ad baptismum: medius pependit in cruce: resurgens quoque stetit in medio discipulorum: medius quoque ad iudicium ueniens, separabit agnos ab hœdis. Hæc Rabanus. Ecce præmium concordiæ, ad quã totus iste sermo uocat. Vnde Hieronymus: Omnis superior sermo nos ad concordiam prouocauerat, igitur & præmium pollicetur, ut sollicitus festinemus ad pacem, cùm se dicat inter duos uel tres medium fore. Hæc Hieronymus. Considera nunc quantam charitatem & diligentiam circa proximum ostendere debemus, ut ipsum ab errore reuocemus. Non est enim maior charitas, quàm fratrem peccantem corripere, & pro eo mori. Sed heu in paucis uera charitas & dilectio, quæ propter Christum est, experitur: & in multis dilectio & amicitia ficta reperitur. Vnde hîc ait Chrysostomus: Plures uidemus alias habẽtes amicitiæ occasiones, hîc enim quando diligitur diligit: ille autem quoniam honoratus est, ille autem quoniã in alio quodam negotio seculari fuit utilis, ille autẽ propter aliud tale: propter autem Christum difficile est inuenire aliquem propriè, & ut oportet, diligere eum proximum quem diligit: sed omnia perscrutantes, inuenimus apud multos amicitias poeticas. i. fictitias, magis quàm hoc. Hæc Chrysostomus. Quia uerò Dominus suprà loquens de correctione fraterna, induxit ut peccãti & pœnitenti remittatur iniuria: ne dubitetur de numero, quærit Petrus caput discipulorum quotiens fratri peccanti sit remittẽdum: & petit si sufficiat ad salutem dimittere septies peccanti in eum. Cui interrogationi benignus & misericors Dominus respondit, ꝙ nõ *solũ septies, sed septuagiesseptiès* remittendum sit. Secundum Augustinum: Solet per septẽ cuiuslibet rei, aut temporis uniuersitas indicari. Vnde in Psalmo canitur: *Septies in die laudem dixi tibi*, nihil aliud est, quàm *semper laus eius in ore meo*. Vndenarius uerò trãsgressionem significat: quia vbi trãsgrederis denarium, in quo decalogus consistit, ad undenarium uadis: transgressio autem peccatũ est. Omnem ergo transgressionem & iniuriã, ac omnia peccata intelligi & dimitti noluit, quando septuagiesseptiès dixit: ꝙ ex numero uniuersitatis, & numero transgressionis, id est ex septem & undecim compositum est: quia si undecim ducas septies, fiũt septuagiesseptiès. Vel ponitur hîc numerus determinatus pro indeterminato: ac si, secundum eundem Augustinum, diceret: Totiens quotiens, hoc est omnino quotienscunque peccauerit, totiens dimittas. Ille uerò numerus potius ponitur, quàm aliquis alius: quia ab Adam usque ad Christum fuerunt septuagintaseptem generationes: & ideo sicut Christus totius humani generis deleuit culpas: sic & homo omnes suas debet dimittere iniurias. Si enim Christus milia peccatorum inuenit, & tamen omnia donauit: noli subducere misericordiam. Vnde secundum Chrysostomum, cùm dicit, Septuagiesseptiès: non numerum certum & determinatum ponit: sed quasi infinitum, quod continuè & semper est, significauit. Et secundum Hieronymum: Septuagiesseptiès accipitur pro septiesseptuaginta uel septuagiesseptem, id est, quadringentisnonaginta uicibus, vt totiens peccanti fratri dimittas in die, quotiens ille in die peccare non poterit, uel quotiens peccauerit: ut non sit modus in te: nec numerus in remittendo, sed semper dimittas. Et sic prima expositio refertur ad omnem iniuriam: secunda ad omne tempus. Vnde Beda: Septenario numero non ueniæ dandæ terminus ponitur: sed uel omnia peccata dimittenda, uel semper pœnitenti dimittendum præcipitur: Solet enim sæpe per septem cuiuslibet rei, aut temporis, uniuersitas indicari. Et iterum: Cautè intuendum est, quia non passim peccanti: sed pœnitentiam agenti dimittere iubemur. Et primò quidẽ peccantem misericorditer increpare, ut si cui postmodum habeamus iustè dimittere. Qui ergo uidens fratrem peccare tacuerit: non minus Dominici præcepti transgressor est, quàm is qui eidem pœnitenti ueniam dare noluerit: quia qui dixit. Si pœnituerit, dimitte: præmisit, Si peccauerit, increpa. Itaque uenia fratri post increpationem largienda est: sed illi utiq; qui pœnitendo ab errore conuertitur, ne uel difficilis uenia, uel remissa sit indulgentia. Hæc Beda. Peccantem itaque ut conuertatur corripiamus, & pœnitentem socia charitate colligamus, donantes nosmetipsis, secundũ apostolum, sicut Deus in Christo donauit nobis. Vnde Ambro. Discas frequenter ignoscere, nec indignationẽ tenere: nihil. n. est quo possit offendi, cui ignoscendi est consuetudo. Disce donare iniurias tuas: q persecutoribus suis Christus ignouit. Hæc Ambro. Vtrum autem teneatur quis remittere iniuriã inimico non petẽti, est distinguendũ. Ex iniuria. n. oritur primò rancor, in affectu: secũdò, rancoris signũ, in effectu. Primũ tenetur quilibet statim remittere, ẽt si iniurians non petat ueniã. Secundum tenetur remittere ueniam ueraciter petenti. i. parato emendare secũdum suam facultatem: & tenetur ei dicere aue, & subuenire sibi si indiguerit, quod non petenti facere non tenetur, nisi perfectus fuerit: licet ergo non agatur hîc nisi de dimissione pœnitentis, tamen & pœnitenti & non pœnitenti, tenetur quilibet rancorem odij dimittere: alioquin non habetur charitas, & in articulo necessitatis necessaria etiã ministrare. Perfecti uerò qui omnia reliquerunt: & pœnitentibus, & non pœnitentibus, tenentur ueniam dare: obuios in uia salutare: circa articulum necessitatis necessaria ministrare: & multa in hunc modum facere, ad quæ non tenentur imperfecti.

Vtrum uerò ille cui facta est iniuria, debeat amicitiã quærere. Sciendum quòd duplex est debitum. Primum est necessitatis, sine quo non est salus. Secundum: est perfectionis. Quantum ad primum debitũ, non tenetur quis reconciliationẽ quærere: sed de secundo dicit Chrysostomus, quòd talis debet reconciliationem quærere, ut duplicem coronam assequatur: unam, quia iniuriam passus est: alteram, quia prior rogauit. Vnde iterum ibidem Chrysostomus: Excogita quantum noxius es, & non solum non moram facies ad remissionem qui tibi iniustitiam fecerat: sed & curres ad eos qui te contristauerunt, ut fiat tibi remissionis occasio, ut inuenias curationem propriorum malorum. Mercedem ineffabilem determinat Deus, ut præuenias illum qui iniusta tibi fecit: qui si rogatus reconciliatus fueris, non adhuc Dei præcepto facta est amicitia, sed studio illius. Itaque sine corona abscedis illo brauium accipiente. Sed mala passus es. Sed nihil tantum quantum si-

bijpsi

Chrysosto. hom. 61. in Matt.

Hieron. in cap. 18. Matt.

Chrysosto. hom. 61. in Matt.

Augustin. sermo. 15. de uerbis Domini.

Psal. 118.

Psal. 33.

Vndenarius.

Septuagiesseptiès.

Augustin. ibidem.

Chrysosto. hom. 62. in Matt.

Hieron. in cap. 18. Matt.

Beda in c. 17. Lucæ.

Coloss. 3.

Ambrosius in cap. 17. Lucæ.

Remissio integra.

Chrysosto. ho. 11. operis imperf.

Bonus malum ne patiatur.

biipsi operaberis malum rememorans. Sed non possibile est uirum bonum aliquod malum pati. Si autē dixeris quoniam inflammatus es contumeliæ memorans: recordare si aliquod factum est tibi bonum ab eo qui te contristauit, & quot tu aliis fecisti mala. Malè tibi dixit, & cōfudit: reputa quoniam & tu aliis dixisti. Qualiter igitur potieris uenia, in quibus alijs non parcis? Sed nulli maledixisti: sed audisti dicentes, & acceptasti: neq; hoc est innoxium. Nihil autē ita dilectionē conseruat, ut nō meminisse eorū qui in nos peccauerunt. Hæc Chrysostomus. Aduertendum autē, φ licet offensa sit semper remittenda, non tamen iniuria. Si enim ex remissione iniuriæ & pœnæ debitæ, sequeretur pronitas in eo cui remittitur ad facilius peccandum: non esset bonum ei remittere. Similiter si ex tali remissione esset scandalum aliorum, & omissio iustitiæ. Et sic in casibus consimilibus intellige. Dimittamus ergo debitoribus nostris debita pœna peccati, si pœniteant in nos peccasse: dimittere uerò quod quis in Deum peccat, non est nostri arbitrij. Sed, ut dicit Hieronymus, Nos econtrariò in Dei iniuria benigni sumus: in nostris contumelijs odia exercemus.

Offensa semper, sed nō semper iniuria remittenda.

ORATIO.

DOMINE *Iesu Christe, mihi indigno propitius concede, ut fratrem peccantem uerbis opportunè corripiendo emendem: & si non uerbis, saltem orationibus & bonis exemplis hoc facere non desistam. Da mihi etiam ut in unitate ecclesiæ & charitate fraterna permanendo, merear in orationibus exaudiri, & te per fauorem & auxilium in medio nostrum experiri, qui habitationem tibi in pacificis collocasti. Insuper & hoc tribue mihi, ut quotienscunque peccauerit frater in me, totiens dimittam ei: ita quòd nec rancor interius, nec rancoris signum exterius in me ualeat aliqualiter reperiri. Amen.*

De rege qui uoluit rationem ponere cum seruis suis. Cap. IX.

Matt. 18.

QVÒD autem dimittendum sit fratri peccanti: & non tantum septies, sed septuagiessepties: & quòd hoc non debeat alicui graue aut difficile uideri, si attendatur quod Deus maiora remittit in se peccātis: ostendit Dominus per exemplum: quia magis sumus debitores Dei, & plus offendimus eū quàm homo possit offendere proximū: tanta enim est offen-

A sa, quantus est ille qui offenditur: Deus aūt est infinitus, & ideo offensa in ipsum cōmissa quandam habet infinitatem: & nō quotiēscunque offendimus, totiēs ipse paratus est remittere: dum tamen uelimus ueraciter pœnitere; ergo si ipse qui est Dominus, & rex omnium, dimittit seruo: multo fortius & nos debemus dimittere peccanti in nos fratri & proximo. Et ideo pro exemplo ponit parabolā, de rege qui uoluit rationem ponere cū seruis suis: & in fine applicat parabolam ad propositum, dicens: *Sic & pater meus cœlestis faciet uobis.* Similiter enim Deus ponit rationem cum seruis, i. hominibus: nam omniū actus Deus discutit diligenter, & merita cuiusq; examinat: & hoc per scripturas, per creaturas, per confessores, per illuminationem propriæ conscientiæ, uolens rationem B de factis humanis exigere. Potest ergo parabola ad propositum aptari, & sic exponi: *Simile est regnum cœlorum*, i. status ecclesiæ militantis, seu præsentis temporis, quæ regnum cęlorum dicitur: tū quia legibus cœli subiicitur, tum quia de ea ad cęlum peruenitur, *homini regi*, i. Christo, qui est uerus homo, & uerus Deus: rex regum, & Dominus dominantium, *qui uoluit rationem ponere cum seruis suis*, i. hominibus: quorum est Dominus: quia ad ipsum pertinet examinatio meritorum quorumlibet, & singulorum. Et notandum φ Dominus ponet nos ad rationem de omnibus bonis nobis commissis, & bonis omissis. Item C de malis à nobis commissis, & de malis à nobis dimissis. De primo ē parabola de uillico iniquitatis: & ista computatio multū timenda est: multa enim bona nobis cōmissa sunt, & magni ualoris, s. bona naturæ, gratiæ, & fortunæ: de quibus oībus oportet reddere rationem, qualiter eis usi sumus. Et si nō haberemus reddere rationem nisi de tempore, multū esset nobis timēdum: omne enim tempus homini impensum, requiretur ab eo qualiter fuerit expēsum: & una hora temporis potest homo absolui à debito, & regnum cœlorum lucrari. De secundo est parabola de talentis: & hæc etiam computatio multum est timenda, cùm Dominus dicat ibidem, inutilem seruum proiiciēdum in tenebras exteriores. De tertio, D computatio etiam multum est timenda: cùm Dominus positurus sit rationem etiam de cogitationibus, & uerbis ociosis. De quarto est parabola præsens: & hæc computatio multum est timenda, propter uitium ingratitudinis, quod est ualde periculosum. *Et cùm incipit ponere rationem*, id est merita & conscientias examinare: in qua examinatione modo sumus, sed postmodum dabitur de nobis sententia, secundum merita: *offertur ei unus debens decem milia talenta*: id est obligatus ad magnam pęnam, propter multa peccata. In debito istius denotatur grauitas, & numerositas peccatorum: & accipitur determinatus numerus pro indeterminato. Vnde Augustinus: Quia lex in decem præceptis commenda- E tur ille debebat decem milia talentorum, per quod omnia peccata designātur, quæ scilicet contra legem fiunt. *Cùm autem non habet, unde reddat*: id est cùm non potest uiribus suis Deo satisfacere pro peccatis. Homo enim per se potest ruere, sed non resurgere: per se offendere & peccare, ac per hoc debitum contrahere, sed non per se satisfacere, nisi gratia Dei accedente: & si homo pro uno tantum peccato non sufficit satisfacere, multo minus pro decē milibus peccatorum talentis: *iubet eum Dominus uenundari*, in seruitutem pœnæ: quia secundum Remigiū: Precium huius uenditi, supplicium est damnati: &

Tanta est offensa, quantus offensus.

Ratio de omnibus reddenda.

Augustin. ser. 15. de uerbis Domini.

Remigius s. eum locū. Matt.

uxorem eius, id est concupiscentiam, ex qua concipiuntur mali filij: *& filios eius*, id est mala opera: in homine enim spiritus est uir, sensualitas mulier: per quorum commixtionem filij, id est opera, generantur: uxorem ergo & filios uenūdari, est pro cōcupiscentijs interioribus, & malis operibus exterioribus pœnam soluere. quod est preciū eius: *& omnia quæ habet*, scilicet temporalia: quia tota substātia sua pro magnitudine delicti traditur quandoque extraneis: uel omnia quæ spiritus habet, sunt uires animæ & corporis: & etiam bona exteriora, quæ omnia in pœnam commutantur: ut pœna dominetur ei quantum, ad omnia in quibus peccauit. Vnde subditur, *& reddi* tunc enim debitum peccati redditur, cùm pro eo pœnæ precium exoluitur. *Procidens autem seruus ille*, id est peccator, per pœnitentiam & humilitatem sui: qui prius quasi collum contra Deū erexerat, obnixè *rogat eum dicens: Patientiam habe in me*, donando mihi uitæ & pœnitentiæ spatium condonando delictum, relaxando supplicium, *& omnia reddam tibi*: opera meritoria faciendo, & me emendando: tua patientia expectatus, tua gratia præuentus, tua misericordia adiutus. *Misertus autem Dominus*, quia misericors & miserator Dominus paratus ẽ misereri & parcere uerè pœnitentibus: *serui illius*, sic procidentis in contritione; sic dicentis in confessione, sic promittentis de satisfactione: *dimittit eum* liberum à captiuitate culpæ *& debitum dimittit ei*, relaxando reatum pœnæ æternæ: dimittit totum, quia plus dat q̃ rogetur. Vnde Chrysostomus: Vide misericordiã Dei. Petierat dilationem, & accepit omnium peccatorum remissionem: *egressus autem* de obligatione peccati, *seruus ille* à debitò quidem liber, sed iniquitatis seruus, & misericordiæ inuentæ oblitus: *inuenit unum de conseruis suis*, id est de peccatoribus & hominibus, qui sunt serui Dei cum ipso. Omnes enim conserui, & unius Domini serui sumus, & nos & angeli: *qui debebat ei centum denarios*, id est parum offendit eum, & in modico tenetur respectiuè: quia offensa in hominem, modica est respectu offensæ commissæ in Deum: inuenit autem in animo per recordationem iniuriæ: & tenens suffocat eum, stringendo & arctando: quia crudeliter coegit eum reddere & satisfacere. Ille debitorem tenet, qui offensum tenet in memoria: qui iram & odium seruat in corde. Suffocare, est strangulare uel stringere per gulam: & & quia gutture loquimur, ille suffocat proximum, q. uerba excusationis non audit. In quo ostenditur austeritas in repetendo uindictā à proximo, Vnde Remigius: Cooseruum suffocare, est in fratrem per uindictam exardescere. Tenens ergo suffocat eum, dicens: *redde quod debes*: scilicet tormentum pro iniuria, pro uerbis uerbera. *Et procidens* per pœnitentiā, *rogat eum dicens: patientiam habe in me*, id est parce mihi, *& omnia reddam tibi*. Quasi dicat paratus sum secundū possibilitatem meā satisfacere: &, ut dicit Remigius, emendabo iudicio uel cōsilio ecclesiæ quod deliqui. Attende q eadem uerba protulit conseruus supplicans, quibus supplicando à Domino remissionẽ meruerat malus seruus. Sed, ut dicit Chryos. hæc uerba ingratus seruus reueritus nō est, quibus saluatus est. Ille autem non uult habere patientiam, præstādo dilatioonem: nec vult dimittere sine uindicta rancorem, ostendens crudelitatem in modo repetendi uindictam. Vnde August. Non talem inuenit iste conseruum, qualem ille inuenerat Dominum. Petijt ille dilationem, & meruit remissionem: iste qui misericordiam petebat dilationis sensit pœnam suffocationis. *Sed abijt* in uia Cayn, à naturali pietate recedendo: & à familiaritate & amicitia proximi se alienādo: *& mittit eum in carcerem*, crudeliter affligendo *donec reddat debitum* plenariè & ad nutum satisfaciendo: hic carcere infernus potest intelligi: Totiens uero peccantem in nos proximum in carcerem mittimus: quotiens eius culpæ non indulgemus: quantum enim in nobis est dū non parcimus, carceri dānatus. *Videntes autem conserui eius*, scilicet angeli, qui secundum Apocalypsim cōserui sunt nostri: quia eiusdem Domini sumus serui *quæ fiunt*, scilicet crudeliter à seruo in cōseruum suum: omnia enim opera quæ agimus, & supplicia quæ patimur uident: & coram Deo repræsentant. Tres enim testes habemus à quibus non abscondimur: scilicet Deum, angelos sanctos: & dæmones. Videntes inquam contristantur de ingratitudine & culpa serui, de afflictione & pœna conserui. Angeli enim contristantur ad culpam, lætantur, ad pœnitentiam, & ferunt animas ad gloriam *& narrant Domino suo omnia* ad Deum referendo, conquerendo, & auxilium implorando. Vel isti conserui sunt ecclesiarum ministri, & quiq; fideles & iusti: qui uidentes crudelitatem hominum erga proximos, uel aliquem fratrem remissionẽ peccatorum ademptum noo uelle misereri conserui sui, contristantur: quia ad eandem uirtutẽ pertinet gaudere de bono, & contristari de malo: & narrant Domino quia in oratione petunt à Domino talia iudicari ad declarationem iustitiæ, non ex liuore uindictæ. Vel Domino narrare est dolores & contritiones cordis in suo affectu Deo demonstrare. Vel cùm ueniunt ad Dominum, i. ad prælatum, qui uicem Dei gerit in terris: denunciant ei mala facta ad finem correctionis. *Tunc uocat eum Dominus* per sentẽtiam mortis: & de hoc seculo migrare iubet, ut de omnibus rationẽ reddat. Vnde Remigius: Hæc uocatio non fit modo intus in conscientia, sed fit exterius in iudicio. *Et ait illi, Serue nequam*, quia non est æquus: sed iniquus recipiendo misericordiā, & reddendo immisericordiā seu iniuriā: *omne debitum dimisi tibi*, i. magnam offensam in me commissam. In hoc (secundum Chrysostomum) patet magnum esse peccatū ingratitudinis: nam primò quando debitor erat decem milium talentorum, nō eum nequam appellauit: non sibi insultauit: sed ubi incurrit uitium tantæ ingratitudinis, animo irato ait ei: *serue nequam*, quia peior es effestus quam primò. Nam (secundum Gregorium) Sicut boni contumelijs efficiuntur meliores: sic semper reprobi de beneficio efficiuntur peiores. Nonne ergo oportuit & te misereri conserui tui? remittendo parua, *sicut & ego tui misertus sum*, remittendo maiora: nulla quippe interueniēte satisfactione, sed ob hoc solū, *quia rogasti me* rogasti dilationem sed meruisti remissionẽ. Oportuisset quidem ut tali prouocatus beneficio totum etiam debitum relaxares roganti: sed tu etiam quod minus est facere noluisti, quia dilationem cōcedere recusasti. Vbi Chrysost. Si graue uidetur damnū, afficere debuit lucrum: si graue uidetur præceptum, cogita præmiū: si graue sit remittere ei qui contristauit, grauius est incidere in gehennam. Secundum Remigium: Seruus iste nullum responsum legitur dedisse Domino: in quo demonstratur quòd in die iudicij, & statim post hanc uitam cessabit omnis peccati excusatio. *Et iratus Dominus* non per affectum, sed similitudinẽ affectus hominis irati, id est ad modum irati se habens pœnam inferendo *tradet eum tortoribus*,

Chrysosto. hom. 62. in Matt.

Remigius in cap. 18. Matt.

Chrysosto. hom. 62 in Matt.

Augustin. sermo. 15. de uerbis Domini.

Testes inuisabiles tres.

Remigius in eum locum.

Chrysosto. hom. 62. in Matt.

Gregorius lib 8. moral. c. 25.

Chrysosto. hom. 62. in Matt.

A **B** **C** **D** **E**

A

tortoribus, id eſt dæmonibus & miniſtris tartareis, qui in hoc ſunt diuinæ iuſtitiæ executores: quia tortores patimur in pœna, qoos paſsi ſumus ſuaſores in culpa, *quoaduſque reddat* per pęnâ *uniuerſum debitum* commiſſum per culpam: & hoc erit æternaliter & in perpetuum. Quouſque enim ponitur pro infinito, ſicut donec ponitur ibi, non cognouit eam donec peperit: & eſt ſenſus, ſemper ſoluet & nunquam perſoluet: neque reddet aliquando, ſed ſemper pœnâ luet: nunqoam enim reddere poterit, quia æternaliter dânatus erit. Nam in inferno ſemper eſt reddito abſque acquiſitione, cum pœna ſemper maneat ſine fine: qa ibi non eſt locus redemptionis uel ſatisfactionis: ſed condemnationis & punitionis. Quòd autem hanc totam ſimilitudinem ad hoc attulerit ipſe Dominus,

B

eam modo quo dictũ eſt ad propoſitum adaptando exponit dicens: *Sic & pater meus cæleſtis faciet uobis* uniuerſum debitum à uobis exigendo, & uos tortoribus cruciando tradendo. Secundum Chryſoſtomum. Non dicit pater ueſter, ſed pater meus: non enim dignum eſt hominis talis uocari patrem Deũ, qui ita pernicioſus & odioſus eſt. Vbi Hieronymus. Formidoloſa ſententia: ſi parua fratri non dimittamus, magna nobis à Deo non dimittentur. Et quia unuſquiſque poteſt dicere ore, nihil habeo contra eum: habet Deum iudicem qui ſimulationem fictæ pacis aufert, dicens: *Si non remiſeritis unuſquiſque fratri ſuo*, non ſolum ore, ſed etiam de cordibus ueſtris: non ficta pace, ſed uera & integra dilectione.

Chryſoſto. ibidem.

Hieronym. in cap. 18. Matthęi.

C

Quia non ſufficit labijs dimittere: niſi ora & corda conueniant. Quidam enim dimittere nolunt omnino: quia & malitiam ſeruant in corde, & uindictam dum poſſunt exercent in opere. Alij etſi remittunt quantum ad uindictam: ſeruant tamen conceptum odium quantum ad malitiam. Sed quiſquis ſibi à Dño remitti deſiderat, oportet ut vtroq; modo fratri remittat: ut nec opere exerceat uindictã, nec corde reſeruet malitiam. Quia ſecundum Grego. Si hoc quod in nos delinquitur ex corde non dimittimus: illud rurſus à nobis exigetur, quod nobis iam per pœnitentiam dimiſſum fuiſſe gaudebamus: ubi ergo non fuerit charitatis perſeuerantia, nulla eſt ſufficiens pœnitẽtia. Vnde à peccatis ſoluto dicitur: *Vade & amplius noli peccare*. Seculares quoque leges

Gregorius lib. 4. dialogorum. cap. 60.

D

Ioan. 8.

propter ingratitudines quoſdam reuocant manumiſſos ad priorem ſeruitutem. Sed ex his uidetur quod peccata dimiſſa redeant propter iteratam peccati perpetrationem. Ad hoc dicitur communiter quod redeunt per aggrauationẽ peccati ſequentis: non quod peccatum ſequens ſit æquè graue ſicut omnia præcedẽtia: ſed quia grauius eſt ex comparatione præcedẽtium. Vnde exigitur quod dimiſſum fuerat nõ in ſe, ſed quantum ad ingratitudinem dimiſsionis: & ideo dicũtur omnia redire, quia ingratitudo eſt reſpectu dimiſsionis quæ omnium fuit: & ita quodâmodo reſpectu habet ad omnia dimiſſa. Non ergo redeunt

Peccatorũ reditio.

E

quantum ad maculam & reatum: ſed quâtum ad ingratitudinem. Qui enim poſt acceptam remiſsionẽ ad peccatum redit, magis delinquit quod ingratus tã to beneficio extitit: & ita ingratitudo peccatum recidiuationis aggrauat. Quidam uerò dicunt quod peccata redeunt in quatuor caſibus. ſ. propter odium fraternum, propter apoſtaſiam à fide, propter contẽptum confeſsionis, & propter dolorem de pœnitentia habita. Vnde ſunt verſus.

Caſus in quibus peccata redeunt.

Frater odit, apoſtata ſit, ſpernitque fateri
Pœnituiſſe piget, priſtina culpa redit.

A

Faciliter ergo & meritò in te peccanti dimittes, ſi quâtũ tibi dimitti deſideras ueraciter attendas. Quia ſecundũ Chryſ. Et ſi ſeptuagieſſepties dimiſeris: & ſi omnia ſimpliciter peccata cõceſſeris continuè proximo: quantũ gutta aquæ ad pelagus infinitũ, tâto magis & multo plus deficit tuus amor ad infinitâ honitatẽ Dei, cuius in neceſsitate conſtitutus es, cũ iudicaberis & noxas tribueris. Et ideo bene peccata in Deũ decẽ millibus talentis, & peccata in proximũ centum denarijs cõparauit qa ẽt eadẽ peccata multo grauiora cõmiſſa ſunt in Deũ, q in proximũ. Docemur ergo hoc loco, ut ſicut Dñs nobis dimittit maiora peccata: ſic nos dimittamus cõſeruis noſtris minora in nos cõmiſſa: alioquin à nobis exiget debita uniuerſa. Vn

Chryſoſto. hom 62. in Matt.

B

de Augu. Omnis homo debitor eſt Dei: & debitore habet fratrem ſuum. Ideo Deus iuſtus conſtituit tibi regulam in debitore tuo, quã faciet & ipſe cum ſuo. Vnde & Chryſoſt. Hæc igitur omnia intelligentes, & hæc decem milia excogitantes, ſaltem hinc feſtinemus ad dimittendum proximis parua & uilia. Audiamus immiſericordes & crudeles, quoniam non alijs ſumus crudeles, ſed nobiſmetipſis. Cùm memorari malorum nis, excogita quoniam tibi ipſi malorum rememoraris, non alij: quoniam tua ligas peccata, non proximi. Duo itaq; hinc quærit: & cognoſcere aduerſum peccata noſtra, & alijs dimittere: & illud propter hoc, ut facilius hoc fiat. Qui enim ſua in-

Auguſtin. ſermo. 15. de uerbis Domini. Chryſoſto. hom. 62. in Matth.

C

telligit, facilius ignoſcit conſeruo: & non ſimpliciter ab ore dimittere, ſed & à corde. Ne igitur dicas quoniam conuitiatus eſt, & detraxit, & decem milia operatus eſt mihi mala. Quanto enim dixeris, tanto magis monſtras eum benefactorem: dedit enim occaſionem abluendi peccata tua. Quare quanto maiora iniuſta tibi fecit: tanto maiorum peccatorum dimiſſionis cauſa tibi conſiſtit. Si enim uoluerimus, nullus iniuſta nobis facere poterit: ſed & inimici maximè proderunt nobis. Vide ergo quanta lucraris mãſuetè inimicorum ferens imprudẽtias: primum quidem, & maximum, peccatorum remiſsionem: ſecundum, patientiam, & perſeuerãtiam: tertium, manſuetudinem, & amorem hominum: quartum, ab ira cõ-

D

tinuè eſſe liberum, & à triſtitia quæ hinc eſt. Cum his & uenerabilis eris & ipſe inimicis, & ſi dæmones fuerint: magis antem neq; habebis iam inimicum ita diſpoſitus. Quod autem eſt maius & primum, Dei amicitiam: & ſi peccaueris, uenia potieris. Et iterum: nõ memoriam malorum habeamus in eos qui lædunt: nam nobis proſunt maximè, niſi noſipſos uindicauerimus. Rapuit ille: gratias egiſti tu pro iniuſtitia, & glorificaſti Deum, infinitas fructificaſti mercedes. Si autem oraueris pro eo: Deo factus es ſimilis. Vides qualiter maximè lucramur ab aliorum perſecutione. Nihil ita Deum lætificat, ut non reddere malum pro malo: immo reddere contraria iniun-

E

ctum eſt nobis, beneficia & orationes. Non eſt quid difficilius quàm memoria malorum. Hæc igitur ſcientes humiliemur, & debitoribus noſtris etiam gratias agamus: fiunt enim nobis, ſi Philoſophari uolumus, maximæ non ſolum indulgentiæ, uerumetiam mercedis occaſio. Pauca ſiquidem damus, plurima recepturi. Quid igitur expetis cum uiolentia, cùm deceret, & ſi ille uellet dare, ei concedere: ut à Deo totum accipias. Nunc autem omnia facis & litigas, ut nihil tibi dimittatur tuorum. Quotcunque ergo debitores habes & pecuniarum, & laborum omnes dimittentes liberos Deum expete remuneratorem. Cuncta igitur & pe-

Iniuria nō sit magnanimo.

cunias & peccata debitoribus nostris debemus, ut nobis retribntio optata proueniat. Quodq; neglexerimus per aliam explere uirtutem: hoc de obliuione admissæ in nos malitiæ adipiscentes, æternis potiamuc bonis. Hæc Chrysostomus. Attende & hîc Senecam, qui dicit: Si magnanimus fueris, nunquam indicabis tibi contumeliam fieri. De inimico dices: Non nocuit mihi, sed animum nocendi habuit: & cùm illum in potestate tua uideris: uindictam putabis uindicare potuisse. Scito enim honestum & magnum uindictæ esse genns, ignoscere. Et iterum: Iniuriarum remedium est obliuio. Hæc Seneca. Et nota hîc, quòd secundum numerum gradus apostolici duodenum, sunt duodecim modi remissionum. Primus est baptismus. Vnde in Euangelio: *Nisi quis renatus fuerit*, & cætera. Secundus est, charitas. Vnde etiam in euangelio: *Remittuntur ei peccata multa*, & cætera. Tertius est, eleemosyna, & charitatis opera. Vnde Propheta: *Sicut aqua extinguit ignem, sic eleemosyna peccatum*. Quartus est, fletus & lacrhymæ: dicente domino: *quia fleuit in conspectu meo, non indicam mala in diebus suis*. Quintus est, confessio, & pœnitennia. Vnde Psal. *Dixi confitebor, &c.* Sextus est afflictio corporis. Vnde Apostolus: Tradidi huiusmodi hominē in interitum carnis, ut spiritus saluus sit. Septimus est, emendatio morum, uel abrenunciatio uitiorum. Vnde in euangelio: *Ecce sanus factus es: iam amplius noli peccare*. Octauus est, intercessio sanctorum. Vnde Iacobus: *Infirmatur aliquis, inducat presbyteros, &c.* Nonus est, misericordiæ & fidei meritum. Vnde in euangelio: *Beati misericordes quoniam, &c.* Decimus est, connersio & salus proximorū. Vnde Iacobus: *Qui conuerti faceret peccatorem, &c.* Vndecimus est, mutua remissio & indulgentia. Vnde in euangelio: *Dimittite, & dimittemini*: & in hoc loco præsenti. Duodecimus est, passio martyrij pro fide ecclesiæ. Vnde latroni pœnitenti *mecum* ac patienti dicitur à Dño, *Amen dico tibi, hodie eris in paradiso*. Ex hoc loco, & pluribus aliis euangelij locis, salubria habemus remedia contra malum desperationis: & ideo non desperet aliquis, cū multos habeamus portus salutis. Si enim desperasti propter peccati magnitudinem: habes Petrum qui negauit fidem, quod est maximum peccatum: & tamē Deus respexit eum. Si desperasti, propter peccati multitudinem: habes Mariam Magdalenam, quæ septem habebat dæmonia, id est uniuersa peccata, & tamen de ea dictum est: dimissa sunt ei peccata multa. Si desperasti propter peccati turpitudinem, habes mulierem in adulterio deprehensam, cui dictum est: uade & amplius noli peccare. Si desperasti, propter peccati infamiam: habes Matthæum publicè in telonio sedentem, & tamen dominus dixit ei: sequere me. Si desperasti propter peccati diuturnitatem: habes latronem qui perseuerauit in malo usque ad mortem: & tamen dictum est ei à Domino, *Hodie mecū eris in paradiso*. Si desperasti propter peccati crudelitatem: habes Paulum apostolum lapidantem Stephanum, de quo dictnm est: *Vas electionis mihi est iste*. Si desperasti propter peccati recidiuationem, seu peccati iterationem & magnitudinem: habes hîc authoritatem expressam de dimittendo fratri septuagiesseptíes. Vnde Bernardus: Omnino propter mansuetudinē quæ in te prædicatur, currimus post te Domine Iesu: audientes quod non spernas pauperem, peccatorem non horreas. Non horruisti confitentem latronem, non lachrymantem peccatricem, non Chananæā supplicantē, non deprehensam in adulterio, non sedentem in telonio, non supplicantem publicanum, non negantē discipulum, non persecutorē discipulorum, non ipsos crucifixores tuos. Tam ualidus deniq; es ad iustificandum; q̃ multus ad ignoscendum. Currit sponsa, currunt adolescentulæ: sed quæ amat ardentius, currit uelocius, & peruenit citius. Vnde & Chrysostomus: Liberi quippe nos arbitrii creauit deus, ut uolnntate nostra cū adiutorio Dei, quod uolumus faciamus. Si publicanus es, potes fieri euangelista: si blasphemus es, potes fieri apostolus: si latro es, potes paradisi colonus effici: si magus es, potes Deū adorare. Nec est ulla malitia, quæ pœnitentia non soluatur. Et ideo tanquā præcipua malignitatum elegit Christus, ut nemo usq; in finē semetipsum despiciat. Noli mihi dicere, perij: noli mihi dicere, peccaui. Et quidem medicum habes satis fortiorē te, & potentiorem q̃ infirmitas tua est. Medicum habes uoluntatē tuam (si uolueris) emendantem, & potentē, & cupientem. Cùm.n. nō subsisteres, fecit te: & quia peruersus es effectus, multò magis emendare te poterit. Sed forsitan dices: Quomodo poterit peccator similis esse sanctis? Noli requirere qua arte: noli scrutari rationē, sed crede clementiæ & benignitati diuinæ. Sed dicis: grādia sunt peccata mea: & immēsa scelera mea. Et quis est sine peccato? Sed ego inquis pessimè, & super oēm hominem. Sufficit tibi, ad placandū deum, peccare desinere, & benefacere. *Dic ut prior*, inquit, *iniquitates tuas ut iustificeris*. Recognosce quia tu peccasti: & si agnoueris, initiū correctionis factū est tibi. Suspira, mœstus esto, effunde lachrymas. Nec.n. aliud quid effudit meretrix illa: sed lachrymis pœnitenniā sociauit, & ipsa comite peruenit ad fontem. Hæc Chryso. Vnde & Greg. Ab spei ergo certitudine nulla nos malorū nostrorum qualitas, nulla quannitas frangat. Idcirco.n. omnipotens deus electos suos in quibusdā lapsibns cadere permittit: ut aliis in culpa iacentibus si toto ad eū corde cōsurgant, spem ueniæ reddat: & eis per lamēta pœnitentię uiā pietatis aperiat. Quia qui multos à suis iniquitatibus iam sanatos aspicimus: quid aliud quā supernæ misericordiæ pignus tenemus? Et iterū: Quid itaq; in hac re debemus aspicere, nisi immēsam misericordiā conditoris nostri: qui nobis uelnt in signo ad exemplū pœnitētiæ posuit eos, quos per pęnitētiā uiuere post lapsum fecit. Etenim nihil in his aliud uideo, nisi ante oculos nostros posita spei, & pęnitētiæ exēpla. Omnipotēs deus ubiq; oculis, quos imitari debeamus obiicit: ubiq; exēpla suæ misericordiæ opponit. Vnde & Aug. Quæcunq; necessitas cogit peccatorē ad impęnitentiā, nec criminis quantitas, nec tēporis breuitas, nec uitæ enormitas, nec horæ extremitas excludit à uenia si perfecta fuerit uoluntatis mutatio: sed in amplissimos sinus mater charitatis filios prodigos suscipit reuertentes. Et iterū: Pater tradidit filiū suum, quo redimeret seruos: misit Spiritū sanctum: quò seruos adoptaret in filios: filiū dedit in preciū redēptionis, Spiritum sanctum in priuilegiū adoptionis se totū seruat in hæreditatē adoptatis. Nemo ergo de dei pietate diffidat: quia maior est dei misericordia q̃ nostra miseria, & quisquis ad eū toto corde clamauerit, exaudiet illū: quia misericors est. Tardius siquidē ei uidetur peccatori ueniā dare, q̃ ipsi peccatori accipere. Sic.n. festinat reū absoluere à tormēto cōscientię suę, quasi plus cruciet eum cōpassio miseri, q̃ ipsum miserum cōpassio sui. Vnde etiā Chrysostomus: Crede mihi: talis est

erga

Seneca. — *Luca 7.* — *4 Reg. 21.* — *Eccle. 3.* — *Psal. 31.* — *1 Cor. 5.* — *Ioan. 5.* — *Iacob. 5.* — *Matth. 5.* — *Iacob. 5.* — *Luca 6.* — *Luca 23.* — *Ioan. 18.* — *Luca 7.* — *Ioan. 8.* — *Matth. 9.* — *Luc. 23.* — *Actuū 9.* — *Bernardus sermon 22. in cantica.* — *Chrysost. ho. 14. ex uarijs in Mat. locis.* — *Medici potentia.* — *Esa. 43.* — *Luc. 7.* — *Gregorius hom. 20. in Euangelia.* — *Augustin. ser. de pœnitentia.*

erga hominem pietas dei, quòd nunquam ſpernit pœnitentiam, ſi ei ſyncerè & ſimpliciter offeratur: etiam ſi ad ſummum quis venerit malorum, & inde velit reuerti ad veritatis viam, ſuſcipit libenter & amplectitur, & facit omnia quatenus ad priorem reuocet ſtatum. Vnde ſuper illo verbo Cain: *Maior eſt iniquitas mea, quàm ut ueniam merear:* dicit Auguſtinus: Mentiris, inquit, Cain, mentiris: maior eſt dei pietas, quàm omnis iniquitas. Ecce expreſsè apparet quòd deſperauit: & ideo dicit Auguſtinus: quòd ipſe plus turbauit deum in deſperatione, quàm in fratricidio: ſicut Iudas in diſperatione, quàm in proditione. Vnde Bernardus: O res confuſa, ò res monſtruoſa, peccator deſperans de dei miſericordia: cùm cuncta peccata originalia mortalia, venialia ab origine mũdi commiſſa, diuinæ miſericordiæ comparata, ſunt quaſi una gutta ad pelagus totius maris. Et breuiter dicendo, ſecundum Auguſtinum & Gregorium: Si vnus homo omnium hominum peccata perpetraſſet, & velut Cain & Iudas deſperaſſet, præterea deus illi veniam denegare iuraſſet: ſi miſer ille contritus veniam rogaſſet, deus pius illi veniam non denegaſſet. Et teſtante Auguſtino & Hieronymo, peccata præterita non nocent, ſi non placent. Multum etiam ſperare debemus in merito Chriſti, ſine quo nõ poſſumus ſaluari. In merito enim Chriſti radicata ſunt omnia merita noſtra, ſiue ſatisfactoria pœnæ, ſiue meritoria vitæ æternæ: quia nec ab offenſa creatoris ſumus digni abſolui, nec immẽſitatem præmij, quod deus eſt, digni ſumus aſſequi: niſi per meritum hominis dei. Et præcipuè in merito paſsionis Chriſti eſt ſperandum: quia hæc eſt miſeris ſpeciale ſolatiũ. Vnde Bernardus: Paſsio tua Domine vltimum refugium. ſingulare remedium deficiente ſapientia, non ſuffragante iuſtitia, non ſufficiente ſanctitate: ſuccumbentibus meritis, illa ſuccurrit. Nõ ſolum autem à deſperatione, ſed etiam à vana ſpe eſt cauendum: quia utrobique magnum eſt periculum. Vnde Auguſt. Ex utroque homines periclitantur & ſperãdo & deſperando. Quid igitur agit deus cum periclitantibus vtroque morbo? Illis qui ſpe periclitantur, hoc dicit: *Ne tardes conuerti ad Dominum, neque differas de die in diem: ſubitò enim veniet ira illius, & in tempore uindictæ diſperdet te. Illis qui deſperatione periclitantur, quid dicit? In quacunque die iniquus conuerſus fuerit, omnes iniquitates eius obliuiſcar.* Propter illos ergo qui deſperatione periclitãtur, propoſuit eis indulgentiæ portum. propter illos verò qui ſpe periclitantur, & dilationibus illuduntur, fecit diem mortis incertum. Quando veniet ultimus dies, neſcis. Ingratus es: quia hodiernum habes in quo corrigaris, & craſtinum expectas, fortè non addetur. Et iterum: Ne deſperando augeamus peccatum, datus eſt nobis pœnitentiæ portus: rurſus ne ſperando augeamus peccatum, datus eſt nobis dies mortis incertus. Et iterum: Latro agnouit, Petrus negauit: in Petro demonſtratur quemquam iuſtum non de ſe debere præſumere: in latrone, nõ impium conuerſum deſperare debere. Timeat ergo bonus, ne pereat per ſuperbiam: & malus ne deſperet, propter multam malitiã. Hæc Auguſtinus. Vnde Gregorius: Habete fratres mei fiduciam de miſericordia conditoris noſtri: & ad miſericordem iudicem, dum adhuc expectat, cum lachrymis venite. Conſiderantes nanque quòd iuſtus ſit, peccata veſtra nolite negligere: conſiderantes verò quòd pius ſit, nolite deſperare. Et iterum: Sic autem nos miſericordia eius refoueat, ut nullo modo negligentes reddat ſic peccata perturbent, ut mens in deſperationem non proruat. Quia & ſi præſumentes metuimus, & metuentes ſperamus, æternũ regnum citius adepturi ſumus. Vnde etiam Chryſoſtomus: Ne rideamus qui ſtamus: ſed dicamus nobiſ ipſis: *Qui æſtimat ſe ſtare, videat ne cadat:* neque deſperemus ſi cecidimus, ſed dicamus nobis: *Nunquid qui cadit non reſurget?* Et enim multi in ipſum cœli verticem aſcenderunt, & à ſcæna & ſcurrilitate ad angelicam tranſlati ſunt urbanitatem: & tantam oſtenderunt virtutem vt dæmones abegerint, & multa ſigna operati fuerint. Et horũ quidẽ plenæ ſunt ſcripturæ, & plena vita patrũ exemplis nobis. Et iterum: Nullus eorum qui in malitia ſunt, diffidat: nemo in uirtutibus exiſtens dormitet, neque hîc confidat: multotiens enim meretrix pertranſibit: neque ille deſperet: poſsibile enim eſt ei, & primos tranſire. Hæc Chryſoſtomus.

Gen. 4. — *Bernardus de conuerſione Pauli* — *Hieron. in cap. 16. Marci.* — *Bernardus ſermo. 22. in cantica.* — *Auguſtin. tracta. 33. in Ioanem.* — *Eccle. 5. Ezech. 18.* — *Mortis incertitudinis cauſa.* — *Chryſoſto. ad Theodorũ lapſum. 1. Cor. 10. Hier. 8.*

ORATIO.

V*AE mihi miſero: quia cùm ad peccata quæ feci inſpicio, & ſupplicia intelligo, quæ pro his pati debeo, non paruum timorem habeo. Quid ergo remanebo quaſi deſperatus ſine conſilio, ſine adiutorio? Ad te fontem pietatis & miſericordiæ Ieſu Chriſte curro & feſtino: in quo iam tot & tantos peccatores ablutos video & agnoſco. tuamque ineffabilem miſericordiam exoro, ut mihi ſic concedas in præſenti mecum, & cum miniſtris tuis computationem facere: ac conſeruis meis peccata ſua dimittere, & mea emendare, ut in futuro quando perſonaliter rationem ponere nolueris cum ſeruis tuis, dimittas mihi quæ tibi debeo & proximus. Amen.*

De cauſa dimittendi uxorem, & de paruulis domino oblatis. Cap. X.

POST hæc venit Dominus Ieſus de Galilæa, *in fines Iudææ trans Iordanem.* Omnis quippe prouincia Iudæorum generaliter dicebatur Iudæa, ad diſtinctionem aliarum gentium: veruntamen meridiana eius plaga, in qua habitabant tribus Iuda & tribus Beniamin, ſpecialiter dicebatur Iudæa ad diſtinctionem aliarum regionum quæ in ipſa continebantur prouincia: ſcilicet Samaria, Galilæa, Decapolis. & reliquæ aliæ ſitæ in ea. Narrantur ergo ea quæ in hac prouincia, ſcilicet Iudæa fecit, & docuit, ac paſſus eſt Dominus: & primò quæ trans Iordanem ad Orientem,

Matth. 19. Mar. 10. & Luca. 18. — *Iudæa.*

A

tem, ubi habitabant duæ tribus, ſcilicet Manaſſe: deinde quæ circa Iordanem, quando uenit Hierico, & Bethaniam, & Hieruſalem. *Et ſecutæ ſunt eum*, de Galilæa, *turbæ multæ*. Ex quo patet deuotio populi ad eum, quia multi ſequebantur cauſa ſuæ prædicationis audiendæ: aliqui cauſa curationis impetrandæ. Vbi Chryſoſtomus: Et ſecutæ ſunt eum turbæ multæ, quaſi teſtimonia ſalutaris doctrinæ eius: quaſi oues paſtorem in manu ipſius genitæ & nutritæ: perducebant eum, quaſi paruuli filij patrem eius peregrè proficiſcentem. Ipſe autem tanquam pater proficiſcens bona pignora charitatis filijs ſuis reliquit: pro exilijs, remedia ſanitatum. Hæc Chryſoſtomus.

Chryſoſto. hom. 63. in Matthæū.

Vnde ſequitur, & curauit eos ibi: ſcilicet in Iudæa, & non antè in Galilæa: ut gentes in eam miſericordiam

B

ſeu veniam, quæ Iudææ parabatur admitteret: & in ſignum quòd ex Iudæa gentibus ſalus eſſet. ſecūdum Origenem: Sanauit dominus turbas trans Iordanem, ubi baptiſmus dabatur: quia omnes à ſpiritualibus infirmitatibus in baptiſmo ſaluantur. Et ſic patet quòd euangeliſta in uno verbo, multa miracula ſanitatum includit: quia propter multitudinem miraculorum, non poterant omnia in particulari deſcribi. Deinde ſubditur narratio de triplici religioſorum perfectione: ſcilicet continentiæ, obedientiæ, & paupertatis: & primò de continentia, cùm dicitur: *Et acceſſerunt ad eum*, ſcilicet Ieſum, *Pharifæi*, qui in

Origenes tractatu 7. in Matth.

C

populo Iudæorum prædijs videbantur religioſi: *tentantes eum*, ſcilicet capere in verbis. Notanda eſt mentium diſtantia in turbis & Phariſæis. Hæc conueniūt vt doceantur, & ſui infirmi ſanentur: hi accedunt vt ſaluatorem & doctorem veritatis tentando capiant & decipiant: has deuotio pietatis, illos ſtimulus adduxit liuoris. *Et dicentes: Si licet homini dimittere uxorem ſuam quacunque ex cauſa?* id eſt ex leui cauſa. Hanc autem quæſtionem proponunt Chriſto, ad capiendū eum, quia reſponſio ad utranque partem calumniabilis videbatur. Quia ſi diceret vxorem pro libito voluntatis dimittendam, & aliam ducendam: pudicitiæ prædicator & aſſertor videretur laxare frena carnali concupiſcentiæ, & ſibi ipſi contraire. Si autem diceret quòd non: videretur contra Moyſen dicere, qui

Quæſtio Phariſæorum captioſa.

D

libellum permiſit repudij. Sed ipſe ſic reſponſionem temperat, vt decipulam eorum tranſeat: & reſpondit ſola fornicationis cauſa vxorem eſſe dimittendam: libellum verò repudij ob duritiam & malitiam cordis eorum à Moyſe fuiſſe permiſſum: id eſt nulla lege punitum. Permiſit autem hoc, non ſicut bonum & licitum, ſed propter maius malum euitādum: quia maluit permittere diuortium quàm ob odium uxorem, vel deſiderium ſecundarum nuptiarum fieri homicidium. Iſta autem permiſſio, non abſoluebat eos à peccato: ſed tantum à pęna legali, quia non fuit imperium dei, ſed hominis diſſimulatio in tollerando minus malum ne maius fieret. Deus enim nō eſt ſibi

Deut. 24.

E

contrarius, ut aliud antè iuſſerit, & aliud nunc imperet. Moyſes quidem nec præcipiendo, nec concedēdo, nec indulgendo hoc mandauit: ſed diſpenſando, ſuſtinendo, & permittendo conſilio Spiritus ſancti, ne peiora fierent hoc tolerauit. Sic apoſtoli permiſerunt ſecundas nuptias propter incontinentiam hominum, & malas eorum voluntates. Iuxta enim primariam inſtitutionem, non fuit niſi vnica unici: ſed propter incontinentiam hominum, tranſeunt modo ad ſecundas nuptias. Vnde cum de duobus malis minus toleratur, huius permiſſio dicitur diſpenſatio, quaſi diuerſorum penſatio: quando duo mala

A

quaſi æquè librantur, vt videatur quod eorum peius ſit & præponderat. Eſt autem triplex permiſſio: ſcilicet cōceſſionis, ut cùm abbas cōcedit monacho propter infirmitatē ueſci carnibus, illicitis quidem propter uotum, ſed nunc licitis propter conceſſionem abbatis, & cauſam neceſſariam. Indulgentiæ, ut permiſſio ſecundarum nuptiarum. Vnde apoſtolus: *Vxor uiro defuncto nubat cui vult in Domino, hoc autem ſecundum indulgentiam dico*: quia ſi culpa eſt, uenialis eſt. Suſtinentiæ, ut permiſſio libelli repudij, quod ſuſtinuit Moyſes nō Deus: quia Deus hoc crimē puniuit temporaliter uel æternaliter, quod Moyſes non puniuit temporaliter. Eſt enim permiſſio ſuſtinentię, quando Deus permittit nos peccare, qui

Permiſſio triplex.

1. Corin. 7.

B

non concedit illud fieri: nec diſpenſat, ſed ſuſtinet, id eſt per patientiam expectat. Solam ergo fornicationem ponit Dominus cauſam diſſidij: iubens cæteras moleſtias pro fide coniugij, & caſtitate ſuſtineri. Et intellige diſſidium, quantum ad cohabitationem, & debiti redditionem: non tamen quantum ad uinculū matrimonij, quod non ſoluitur niſi per mortem, & ergo nec uir nec mulier poteſt contrahere altero uiuente. Vnde Rabanus: Vna ergo ſolummodo carnalis eſt cauſa, i. fornicatio: una ſpiritualis hoc eſt, timor Dei, ut uxor dimittatur: nulla autem cauſa eſt ut uiuente ea quæ relicta eſt, alia ducatur. Spiritualiter per uxorem quæ non dimittitur niſi propter

C

fornicationem, intelligitur anima, cuius uir eſt Chriſtus, qui nunquam animam niſi propter fornicationem peccati dimittit: per quam Chriſtus à nobis recedit. Moraliter qui dimittit uxorem ſuam ſpiritualem, ſcilicet Eccleſiam: & ducit, ſcilicet pinguiorem, mœchatur: non enim quærit ſpiritualem fructum, ſed temporalem lucrum. Propoſito ergo quod eſt neceſſitatis in uirtute continentiæ, conſequenter ponitur illud quod eſt ſupererogationis & conſilij, ſcilicet continentia ab omni actu uenereo. Diſcipuli enim hoc audientes quòd uinculum matrimonij eſt indiſſolubile, & moti ex uerbis eius, dixerunt ei: *Si ita eſt cauſa homini cum uxore*, quòd non poſſit eam niſi modo prædicto dimittere, *non expedit nubere*: ac

Moralis.

D

ſi dicant, Melius eſt ſimpliciter continere, propter onus & graue pondus uxorum, & multa incommoda quæ poſſunt inde uenire. Vnde Chryſoſt. Leuius eſt contra concupiſcentiam præliari, & contra ſeipſum, quàm contra mulierem malam. Vnde & Hieronym. Graue pondus uxor eſt, ſi excepta cauſa fornicationis non licet eam dimittere. Quid enim ſi temulenta fuerit, ſi iracunda, ſi guloſa, ſi uaga, ſi morboſa, ſi iurgatrix, ſi maledica: timenda erit huiuſmodi, & erit uolumus nolumus ſuſtinenda. Cum enim liberi eſſemus, uoluntariè nos ſeruituti ſubiecimus. Et dixit dominus reſpondendo diſcipulis: *Non omnes capiunt verbum iſtud*, continentiæ, ſcilicet ut impleant

Chryſoſto. hom. 63. in Matth.

Hierony. in cap. 19. Matthæi.

Nō omnes capere.

E

& ſe contineant: quia non omnes capere uolunt, nec omnes acceptum habent. Audiet enim luxurioſus & diſplicet ei: *ſed quibus datum eſt*, à Deo ex ſpeciali munere: quia ſtatus altus eſt: ad quem non ualemus, niſi ex gratia, aſcēdere. Vnde dicit Sapiens, quòd nemo poteſt eſſe continens, niſi Deus det: ac ſi dicat, Non caſu, ſeu fortuna uirgines fiunt: ſed qui à Deo petunt & laborant ut accipiant. Vnde Hiero. Nemo putet ſub hoc uerbo, uel fatum uel fortunam introduci, quòd hi ſunt uirgines, quibus à Deo datum ſit: aut quos quidem ad hoc caſus adduxerit. ſed his datum eſt qui petierunt, qui uoluerunt, qui ut acciperent laborauerunt. *Omni enim petenti dabitur, & quærens*

Sapiē. 8.

Hierony. ibidem.

rens

Luca.18. Chrysosto. hom 63.in Matth.

rens inueniet, & pulsanti aperietur. Vnde & Chrysost. A Non dixit, non omnes possunt: sed, non omnes capiunt: id est, omnes capere possunt, non tamen capere uolunt. Si enim quidam in pugna cadunt: nos cadentium negligentiæ imputare debemus, non difficultati uirtutis. Quòd autem dicit, quibus datū est: non hoc significat, quoniam quibusdam datur, quibusdam non datur: sed illud ostendit, quia nisi auxilium gratiæ acceperimus, nihil ex nobis ualemus.

Luca.11.

Quoniam autem uolentibus gratia non negatur, in euangelio Dominus dicit: *Petite, & dabitur uobis: quærite, & inuenietis. pulsate, & aperietur uobis*. Debet autem uoluntas præcedere, & sic sequitur gratia. Nam gratia sine uoluntate nihil operatur, nec uoluntas sine gratia. Nam & terra non germinat, nisi pluuiam susceperit: nec pluuia fructificat sine terra. B Hæc Chrysosto. Et ne omnem continentiam putarent laudabilem & meritoriam, consequenter distinguit eam triplicem. Prima est contracta à natura: secunda, à casu, siue uiolentia. tertia, à uolūtate & gratia. *Sunt enim Eunuchi*, id est continentes: & est Græcum uocabulum, secundum Isidorum, *qui sic nati sunt*, sine instrumentis: siue frigidæ naturæ, qui propriè dicuntur castrati, quasi castè nati. *Et sunt Eunuchi qui* facti sunt ab hominibus, quibus secantur genitalia: qui propriè dicuntur Spadones, à spata genere ferri quo eunuchizantur. Et istæ duæ non sunt laudabiles, & nec meritoriæ, nec demeritoriæ: quia necessitate fiunt, non uolūtate nisi in quantum per uo- C lūtatem acceptātur. Secundum Hier. Inter hos secūdos computantur & hi qui specie religionis simulāt castitatem, scilicet hypocritæ & appetentes uanam gloriam ab hominibus ex quocunque suo opere.

Continentia triplex. Eunuchi.

Spadones.

Hieronymo. Io. & prauo- tato.

Et sunt Eunuchi, id est continentes, *qui seipsos castrauerunt, non per membrorum abscissionem: sed per concupiscentiæ repressionem: & se castitati, seu castè uiuere uoluntariè, deuouerunt: propter regnum cælorum*, qui propriè dicuntur Eunuchi, id est bene uiuentes: ab eu quod est bonum & nuchos quod est uictoria quasi boni uictores: & hi merentur: & ratione uoluntatis, quia spontanea: & ratione actionis, quia bona: & ratione intentionis, quia recta: ista enim tria perficiunt meritum. Hæc ergo tertia continentia, quæ est per uo- D luntatem reprimentem concupiscentiam ab actu uenereo, uictoriosa dicitur & laudabilia, & tota est meritoria. Vnde Chrysostomus: Illa est gloriosa continentia: non quam transgredi non potest necessitas debilitatis corporis, sed quam complectitur uoluntas sancti propositi. Et iterum: Cum autem dicit qui se castrauerunt, non membrorum dicit abscisionem: sed malarum cogitationum interemptionem. Etenim concupiscentia habet fontes præcipuè à proposito incontinendi, & mente negligente. Et si ipsa sobria fuerit, naturalium motuum nullum est nocumentum. Nec ita abscisio membri comprimit tentationes & tranquillitatem facit, vt cogitationis fre- E num. Sed quia talis status altus est, nec possunt omnes ad hoc attingere, sed solum perfecti: ideo infert Dominus hortando milites suos, dicens: *Qui potest capere*, & implere, *capiat*, cum adiutorio Dei, ut sit castus uel intelligat quæ dico: uel qui potest pugnare contra carnem, pugnet, ac superet & triumphet. Et est uox hortantis ad continentiæ brauium, non iubentis, quasi diceret: Vnusquisque consideret an uirginitatis & pudicitiæ præceptum implere queat. Tantum bonum non est necessitatis, sed supererogationis: nec est hoc præceptum, sed consilium: cui-

Chrysosto. hom 32. operis imperfecti. Idem ho. 63 in Matthæum.

A libet offertur, nemini imponitur: qui potest continere, contineat. Habito itaque de perfectione continentiæ, siue castitatis: consequenter agitur de perfectione obedientiæ, siue humilitatis: & hoc commendatione paruulorum, per quos designantur humiles & obedientes: quia sicut paruuli non propria uoluntate, sed alterius ducuntur: ita humiles & obedientes, alterius uoluntate & imperio mouentur. Vnde dicit Beda: Quòd hæc lectio humilitatis magisterio plena micat: quæ uidelicet innocentes ac simplices ad domini gratiam pertingere posse demonstrat. Dum ergo Dominus Iesus de castitate dissereret: *tunc oblati sunt ei paruuli*, ex deuotione offerētium, *vt manus eis imponeret & oraret*: id est ut manu, & uoce benediceret. Consuetudo enim fuit B apud ueteres, ut paruulos benedicendos offerrent senioribus: & impositio manuum ortum habuit ab antiquis patribus, qui uolentes benedicere paruulis, imponebant eis manus. Videntes igitur Iudæi Christum moribus senem, uita sanctum, doctrina sapientissimum, & de castitate loquentem: & habentes eum sicut prophetam: obtulerunt ei infantes, ut eis manus imponens & orans benediceret: manu per tactum, & uoce per orationē. In quo datur intelligi, quòd paruulis sufficit per fidem aliorū ad Christum afferri. *Discipuli verò*, labori magistri compatiētes, propter eius dignitatem, prohibebant, & *increpabant*, offerentes: non quòd nollent infantibus à salua- C tore, & manu, & uoce benedici: sed quia timebant eum post tam longos sermones, importunitate offerentium grauari & offendi. Christus autem etsi fatigabatur corpore, non tamen animo: quia ei placebat, & præualuit ac uicit fortis eius affectus, quo hominum salutem cupiebat, ut nullus à consecutione suæ salutis prohiberetur. Sic fatigatus ex itinere non curans famem aut cibos, ad conuersionem Samaritanorum, quorum salutem famescebat, se conuertit. Vbi Origenes: Hæc ergo debemus attēdere, ne æstimatione sapientiæ excellentioris & profectus spiritualioris, contemnamus quasi magni pusillos ecclesiæ: prohibentes pueros venire ad Iesum. Hæc Origenes. Paruuli etiam possunt dici pauperes & generis D infimi: per discipulos autem impedientes ne Christo offerantur, possunt accipi ecclesiæ rectores, vel religiosi: qui propter paupertatem, vel generis infirmitatē repellūt tales à promotione vel receptione, quāuis sint apti & digni, propter quod impedientes arguuntur ore Christi. Vnde dominus indignè ferens dixit discipulis: *Sinite paruulos venire ad me*, apud quē non est personarum acceptio: *& nolite eos prohibere*, cōminationibus terrendo, vel malis exemplis corrūpendo: quia isti sunt figura & forma verè humilium: quorum familiaritatem ego uolo, & consortium. In quo dedit prælatis exemplum corrigendi ostiario suos pauperum accessum prohibentes. Vnde E Chrysostomus: Nolite vetate pueros: nam si sancti futuri sunt, quid vetatis filios ad patrem uenire? Si autem peccatores futuri sunt: ut quid sententiam condemnationis profertis, antequam culpam uideatis? Nam quales modo sunt, meum est: quales autem postea futuri sunt, ipsorum erit. Quod ergo meum est, honorate: quod autem illorum erit, miseremini. Et subiungit: *Talium est enim regnum cælorum*, non dicit istorum, sed talium, vt non tam ætatem quàm humilitatem & innocentiam commēdet. Non omnium, sed talium, id est similium, & illorum qui similem habent humilitatem & innocentiam,

Beda in c.10. Matthæi.

Manuū impositio. Gene.27. & 49.

Origenes tractatu. 7. in Matt.

Chrysosto. ho. 32. operis imperfecti.

tiam, per studium & laborem: & qui tales sunt per mores & virtutes, quales sunt paruuli per naturam & ætatem. Puerorum enim anima, ab omnibus malis est pura: & magistra innocentiæ, & humilitatis: & nullus potest intrare in regnum cœlorum, nisi fuerit innocens & humilis: quia nihil inquinatum intrabit in illud. Vnde secundum Hieronymum. Non ait istorum, sed talium, ut ostenderet non ætatem regnare, sed mores: & his qui similem haberent innocentiam & simplicitatem præmium repromitti. de quibus apostolus: *Nolite pueri fieri sensibus, sed malitia paruuli estote, sensu autem perfecti.* Vnde Ambro. Non ætas præfertur ætati: alioquin obesset adolescere. Cur ergo pueros aptos dicit esse regno cœlorũ? Fortasse quia malitiam nesciant, fraudare non nouerint: referire non audeant, scrutari ignorent: opes, honorem, ambitionem, non appetant. Sed non ignorare ista virtus est, sed contemnere. Non enim virtus est non posse peccare, sed nolle. Non igitur pueritia: sed æmula puerilis simplicitatis bonitas designatur. Vnde etiam Chrysosto. Et nos itaque si volumus fieri hæredes cęlorum, virtutem hanc cum multa possideamus diligentia. Etenim ab omnibus malis pura est pueri anima: & eorum qui contristauerunt non memoratur: sed vt ad amicos accedit, sicut nullo facto: & quantumcunque à matre flagellatus fuerit, hanc inquirit, & præ omnibus eam appreciatur. & si reginam ostenderis cum diademate, nó præponit hanc matri cilicio superindutæ: & necessarijs nihil plus inquirit: non tristatur in quibus nos, puta damno pecuniarum, & talibus: non lætatur in quibus nos, in temporaneis his: non respicit ad pulchritudines corporum, propter hoc dixit: *Horum enim est regnum cœlorum* vt electione hæc operemur, quæ à natura pueri habent. Hæc Chrysostomus. Sunt autem decem proprietates bonæ in pueris: quas qui imitatur, regnum cœlorum consequetur, quæ sunt: innocentia, munditia, obedientia, simplicitas, humilitas, veritas, malorum illatorum immemoratio, fortuitorum nulla reputatio, & pręsentium ualde paruorum ad sufficientiam acceptio. Deinde paruulos sibi oblatos Dominus dulciter suscepit, *& complexans eos*, & in vlnis detinens, in signum, quòd simplices & humiles, puros & deuotos diligit, *& manus eis imponens*, vt viris continentibus gratiam sui auxilij conferendam significaret: *benedixit illos*, aliqua vocali benedictione, quæ scripta non est, ut humiles sua benedictione dignos ostenderet. Sic spiritualiter quotidie humilibus manus imponit cùm eis gratiam, & auxilium tribuit: quia humiles spiritu digni sunt eius gratia & benedictione: Deus enim superbis resistit: humilibus autem, qui se manibus & potestati eius subiiciunt dat gratiam. In quo humilium dignitas ostenditur, qui tanta bona merentur. Vnde dicit Hieronymus: Quòd humilitas sola obseruatrix est custosque virtutum: & nihil est quod ita Deo gratum faciat & hominibus, quantum si vitæ merito magni, sed humilitate infimi videamur. Et bene humiles, paruulis & innocẽtibus comparauit: quia humilitas maculas peccatorum lauare, & innocentiã reddere cõsueuit. Vnde Bernardus: Decor animę humilitas est. Non à me ipso hoc dico, cum propheta prior dixerit: *Asperges me hyssopo & mundabor*. humilis herba ac pectoris purgatiua humilitatem significans. Hac se post grauem lapsum rex propheta lauari confidit: & sic inuenit quendam innocentię recuperatæ cãdoré.

Et sciendum quòd Christus manus imponendo paruulis instituit, & initiauit sacramentum confirmationis; cuius ministerium postea contulit Apostolis. Vnde paruuli in frontibus chrismate consignantur ab Episcopis, qui in Ecclesia Dei locum obtinent apostolorum: per impositionem enim manuũ apostolorum, conferebatur spiritus sanctus, ad robur, & confirmationem fidelium: cuius impositionis manuum locum obtinet prædictum Sacramentum. Cósidera nunc quantum Christus simplicitatem, & humilitatem, ac innocentiam paruulorum diligit: quibus tanta familiaritatis & beneuolentiæ signa ostendit: & studeas pro posse paruulos imitari, & virtutes eorum habere, ut valeas cum ipsis regnum cœlorum possidere.

Hieron. in cap. 19. Matt. — *1. Cor. 14.* — *Ambrosius in ca. 18. Luce.* — *Chrysosto. hom. 63 in Matthæũ.* — *Puerorum decem proprietates.* — *Iaco. 4. & 1. Pet. 6. b* — *Hieronym. epistola ad Celantiam.* — *Psal. 50.*

ORATIO.

DOMINE *Iesu Christe, qui nos ad continentiam es hortatus: da quod hortaris, & tribue mihi fragili castitatem mentis & corporis: & qui paruulos uenire ad te uoluisti, & eis manus imponens benedixisti: præsta mihi misero ut sim paruulus in oculis meis: quatenus gratiam inueniam oculis tuę maiestatis: & quod paruuli possident per naturam, ego consequar misericorditer per gratiam tuam, ut meritis omnium paruulorum, & humilium tibi placentium, ego ultimus omnium te rectore, te duce merear ad te peruenire: & à te benedictione in cœlestibus munerari. Amen.*

De perfectione paupertatis. Cap. XI.

HABITO de perfectione castitatis, & obedientiæ, seu humilitatis: consequenter agit de perfectione paupertatis. *Et ecce enim un: s* adolescens genu flexo ante Iesum: *interrogauit eum, dicens: Magister*, propter doctrinam sanam: *bone*, propter vitam sanctam: *quid boni faciendo vitam æternam possidebo?* Secundum Bedam, audierat iste à Domino tantũ similes paruulis dignos esse regno Dei: & ideo certior esse desiderãs de ingressu regni, non per parabolas, sed apertius postulat sibi exponi, quibus meritis, vel operibus vitam æternam posit consequi. *Iesus autem respondit ei*, primò quantum ad eius cogitationem, quia iste cogitabat Iesum esse purum hominem: licet crederet eum esse sanctum, bonum doctorem: & ideo quasi respõdẽs eius cogitationi, dixit ei: *Quid me dicis bonum?* quasi diceret, Ex quo me credis purum hominẽ: non debes me uocare bonũ. *Nemo enim bonus, nisi solus & unus Deus*: hoc ẽ dictũ: Deus est solus bonus essentialiter, per se, & à seipso: & nullus alius: quia alij participatiuè

Matt. 19. Mar. 10. Luce. 18. — *Beda in cap. 10. Mar.*

Chrysosto. ho 33. operis imperfecti.

cipatinè per ipsum & ab ipso. Vnde Chrys. Hoc autẽ dicens nõn excludit homines à bonitate: sed à cõparatione bonitatis diuinæ. Quasi diceret Dominus: Quare me dicis bonũ, cùm non credas me esse Deũ? Si verò confiteris bonum: credas etiam esse Deum. Solus enim Deus natura est bonus. Deinde consequenter respondet eius interrogationi, dicens: *Si autem vis ad vitam ingredi, serua mandata*: quasi diceret, hoc sufficit ad salutem: quod amplius est, non est necessitatis, sed supererogationis. quia secundum Bedam: Iustitia legis custodita, non solum bona terræ, sed & vitam conserebat æternam, suo tempore consequendam. Et quia adolescens hæc audierat, sollicitus factus interrogauit, quæ essent hæc mãdata quorum obseruantia est necessaria. hoc autem, secundũ Chrysostomum, non tentans fecit: sed æstimans alia quædam præcepta esse, præter legalia, quę uitę ei causa fierent. Iesus autem quasi infirmo cõdescendens, legis præcepta clementissimè exposuit dicens: *Non homicidium facies*, manu occidendo: ore iubendo, uel consulendo, vel etiam detrahendo: quia per detractionem occiditur proximus in conscientia aliena, in qua viuebat per bonam famam: nec corde mortẽ alterius desiderando, uel odium retinendo, aut beneficium subtrahendo: & per hoc præceptum decalogi, prohibetur nocumẽtum proximi in persona propria. *Non adulterabis*, per hoc prohibetur nocumentum proximi in persona, sibi coniuncta. *Non furtum facies*. per hoc prohibetur nocumentum proximi in possessa. *Non falsum testimonium dices*, per hoc prohibetur nocumentum, proximi in fama. *Honora patrem tuum & matrem*, eis subueniendo: & reuerentiam exhibendo, & per hoc præceptum affirmatiuũ intelligitur omne beneficium proximo reddendum: quia nomine patris & matris, intelligitur omnis proximus. Et hoc est, quòd subditur: *Et diliges proximum tuum sicut teipsum*, id est, ad id quod diligis teipsũ, scilicet ad gratiam & gloriam, vel, *sicut teipsum* id est nõ uerbo tantum sed opere & veritate. Proximus autẽ noster est, omnis qui nobiscum conuenit in natura, quem debemus sicut nosipsos diligere. Quam sententiam Dominus inducit, ut ostendat quòd finis præceptorum est charitas: quia obseruantia mandatorũ non est meritoria vitæ æternæ, nisi fiat ex charitate. Inter hæc præcepta ordinantia in proximum, non tãguntur præcepta de non concupiscendo rem proximi, vel eius vxorem: quia reducuntur ad pręcepta de non adulterari & non furari: & sub illis possunt intelligi. Vel quia intelliguntur in hoc quòd dicitur: *diliges proximum tuum*, qui enim verè proximũ diligit, nec rem eius nec vxorem concupiscit. Enumerat autem hîc non omnia mandata: sed solummodo præcepta secundæ tabulæ quæ ordinant hominem ad proximum, in quibus implicat & supponit præcepta primæ tabulæ ordinantia hominem ad Deum: quia homo magis tenetur Deo quàm proximo: & ideo si obseruantia mandatorum secundæ tabulæ est necessaria ad salutem, multo fortius obseruantia mandatorum primæ tabulæ est necessaria ad eãdem. Vnde bene dicit apostolus, ꝙ qui diligit proximũ legem impleuit: quia in dilectione proximi ĩtelligitur dilectio Dei ut finis propter quem proximus diligitur, quia proximus diligitur propter Deum, & non econuersò. Per prædicta etiam ostẽdit saluator, ꝙ obseruãtia præceptorum cerimonialium & iudicialium non erat amplius necessaria ad salutem, sed sufficiunt decẽ decalogi præcepta. Quorum primum est: Non adorabis Deos alienos: id est, verum Deum coles & super eum nihil amabis. Multi enim hodie sunt, qui sibi Deos alienos faciunt. Nam sicut dicit Aug. hoc ab homine colitur, quod prę cæteris diligitur. Superbus igitur pro Deo habet superbiã, luxuriosus luxuriã, auarus auaritiam. Secundum: Nõ assumes in vanum nomen Dei tui in os tuũ: id est, nõ blasphemabis nec iurabis indebitè ĩ nomine sui. Talis iniuriã facit Deo, quẽ in testimoniũ suæ falsitatis inuocat, quasi Deus mendacium diligat: & sibi, qui in iudicio Dei puniendum se obligat si non est ita sicut iurat: & proximo, quia per falsam iurationem ipsum decipit & defraudat. Tertium: Diem sabbati sanctifices: ut in eo mortaliter non pecces, & mala vites. Contra istud præceptũ peccat qui causa cupiditatis in sabbato opus seruile facit, uel aliquod peccatum committit, uel opera misericordiæ dimittit: quia à bonis operibus non est vacandum. Quartum: Honora parentes tuos. s. obediendo, obsequendo, subueniẽdo, & animabus eorum miserendo. In hoc etiam præcipitur honor patrum spiritualium. s. prælatorum. Quintum: Non occides, opere, uerbo, negligẽtia, cogitatione, auxilio, cõsensu, malo exemplo, uel aliqua occasione. Homicidium etiam aliquando fit corde per odium, aliquãdo ore per uerbum detractorium, aliquando opere per factum. Et istud ultimum est triplex: quidam n. occidunt corpus tantum: quidam animam tantum, quando scilicet eam trahunt ad peccatum: quidam utrunq; quando scilicet aliquis interficit seipsum, uel alium in peccato mortali existentem. Sextum: Non mœchaberis operando, cogitando, loquendo, uel in iurisdictione tua fornicationem sustinendo. Per hoc autem quòd dixit non mœchaberis: prohibetur omnis carnalis appetitus & corruptio, præter eam quæ est matrimonij. Septimum: Nõ furaberis: aliena quomodolibet tibi attrahendo, uel re aliena inuito Domino utendo. Per furtum intelligitur omne malum ablatum: siue occultè faciendo in acceptis, siue fraudem exercendo in mercationibus, siue mercedẽ non soluendo operarijs. Octauum: Non dices falsum testimonium contra proximum tuum: omne mendacium, dolum detractionẽ, adulationem, calumniã, & doctrinam erroneam deuitando. Nonum: Nõ desideres domum, uel agrum, vel aliam rem proximi tui: tali videlicet mente, quòd uelles tibi cum suo dãno adoptare. Decimum: Non concupisces vxorem, seruum, ancillam proximi tui: corde consentiendo, ore solicitando, opere concupiscentiam perficiẽdo. Hæc qui perfecerit saluari poterit. Cùm autem ille adolescens hæc omnia à iuuentute sua se seruasse responderet: quod tamẽ in multis religiosis via aliquis hodie reperiret. *Iesus intuitus eum dilexit eum*: propter bonam conuersationem suam præteritam, & ostendit sibi vultum amicabilem: *&*, instruẽs eum de perfectione, *dixit illi, Vnum tibi deest*, quod ad statũ perfectionis, scilicet bonum paupertatis. Quia etsi mandatorum obseruatio sufficit ad salutem: non tamen ad euangelicam perfectionem, sed ad hanc etiam requiritur obseruatio consiliorum: in qua primum est abrenunciatio temporalium, & ideo de hac tantum hic facit mentionem. Vbi Origenes: Non tamen intelligendum est quòd in ipso tempore quo bona sua tradiderit pauperibus, fiat omnino perfectus: sed illa ex die incipiat speculatio Dei adducens eum ad omnes uirtutes. Et subdit Dominus, dicens: *Si uis*, quia hoc est in tua libertate: *perfectus esse*, id est ad statum perfectionis ascẽdere super communem

Beda in cap. 10. Marci.

Chrysosto. hom. 64. in Matt.

1. Timo. 1.

Rom. 13.

Dei præcepta.

Augustin. lib. 10. de ciuitate. cap. 4.

Origenes tracta. 8 [illegible] Matth.

nem statū saluti necessarium, quia hoc est de perfectione vitæ, *uade*, per affectum contemnendu temporalia, *& uende*, per effectum ea relinquendo. & hęc *omnia*, non partem tantum vt Ananias & Sapphira, quod est contra proprietarios, *quæ habes* & iustè possides: quod est contra raptores & usurarios eleemosynas de alieno facientes: illa enim habemus quæ iustè possidemus. Illa ergo quæ iustè possidentur vendenda sunt: quæ verò iniustè, reddenda sunt illis quorum fuerunt: *& da*, non uende quærendo munus à manu, uel à lingua, uel ab obsequio, *pauperibus*, non diuitibus, à quibus similia accipies: nec amicis carnalibus, nisi fuerint indigentes: nec histrionibus & malè utentibus, quod est contra simoniacos & ambitiosos, qui dant aliis ut acquirant beneficia & dignitates: & hoc fac propter Deum, non propter ostentationem: quia abiicere temporalia propter ostentationem, nō est meritorium. *&*, sic dando, *habebis thesaurum*, id est quēdā beatitudinis, *in cœlo*, locum tutissimū. Hoc autē nō dicitur, qa paupertas sit maior virtus q̃ continentia vel obedientia: sed dicitur per quandam correspondentiam, quasi thesaurus cœlestis sic respondeat voluntariæ paupertati, sicut exaltatio humiliationi. Vnde Chrysostomus: Bene autē non vitæ fecit ęternæ mentionem, sed thesauri dicēs: & habebis thesaurum in cœlis: quia enim de pecuniis erat sermo & de abrenunciatione omnium, ostēdit quòd reddit plura his quæ præcepit relinquere, quanto maius est cœlū quàm terra: in thesauro enim copiam retributionis ostendit. *Et ueni*, relictis omnibus, *& sequere me*, me imitando, & sicut ego ambulo ambulando: quia in sequela Christi per opera charitatis consistit perfectio principaliter & completè: in paupertate autem voluntaria consistit inchoatiuè per modum remouentis prohibens, & disponentis: quia per hoc aufertur cura temporalium, quæ à dilectione Dei impedit animum. Vnde glosa: Relinquere omnia, est uia ad perfectionem: sed in sequendo consistit perfectio. Magna certè gloria est sequi dominum, & ideo ualde est appetēdum. Ad perfectionem ergo non sufficit homini relinquere sua, nisi Dominum sequatur: id est, nisi relictis malis faciat bona. Vnde Theophilus: Cum paupertate enim & cæteras virtutes hominem habere oportet: ob hoc ait, & ueni sequere me: id est, in cæteris esto meus discipulus, & iugiter me sequaris. Vnde & Hieronymus: Facilius sacculus contemnitur, quàm uoluntas. Multi diuitias reliquentes, Dominum non sequuntur. Sequitur autem Dominum, qui imitator eius est & per vestigia illius graditur. Vbi & Rabanus: Ecce duas vitas hominibus propositas audiuimus: actiuā ad quam pertinet non occides, & cætera legis mandata: & conteplatiuam ad quam pertinet si vis perfectus esse, &c. Actiua ad legem pertinet, contemplatiua ad euangelium: quia sicut vetus nouum præcessit testamentum, ita bona actio præcedit contemplationem. Actiuis enim conuenit obseruatio præceptorum quæ in lege traduntur, contemplatiuis obseruatio consiliorum quæ in euangelio docentur. Et notandum, quòd multiplex est perfectio: scilicet sufficientiæ, quam omnes habent existentes in charitate: ordinis, cuius proprium est seruare continentiā: religionis, cuius proprium est renunciare omnibus: prælationis, ad quos pertinet ponere animam pro ouibus suis: & securitatis, cuius proprium est habere mortem in desiderio, & uitam in patientia. Ad primam perfectionem tenetur quilibet: ad ultimam verò nullus tenetur: ad tres verò medias tenentur aliqui ex causis. Vnum ergo signum perfectionis posuit: cùm omnia relinquere consuluit, ut nudum Christum nudus sequatur. Vnde (secundum Theophilum) dicens omnia, summam paupertatem suadet: si quid enim restiterit, illius seruus est. Et secundum Ambrosium: Talem voluit adolescentem illum Dominus ad paradisum redire: qualis Adam fuerat de paradisi sublimitate deiectus. Nudus enim incola Adam paradisi fuit. Quamuis ergo cum possessione diuitiarum posit quis ad uitam ingredi seruando mandata: tamen ad perfectam sequelam Christi vt perfecto amore & integro affectu tendat in Deū, deest sibi unum, scilicet quòd relinquat diuitias affectu: ut sit pauper spiritu, quæ paupertas includit humilitatem, sine qua non est paupertas vera: quia uanum est habere bursam vacuam, & cor plenum superbia. Includit etiam contemptum diuitiarum effectu: quia difficile est ualde habenti diuitias, ne amore earum aut detineatur, aut distrahatur & impediatur à perfecto amore Dei: ne Christum liberè & expeditè sequatur. Nam qui diuitijs implicatur, mittit pedes in rete, ne posit coram Deo perfectus ambulare, & liberè Christum sequi: quia diuitiæ viscosiores sunt visco, & uix euellitur animus occupatus ab eis & detentus. Nimia ergo dilectio terrenarum possessionum est huius perfectionis impedimentum. Quod bene patuit in hoc iuuene, qui, *cùm audisset uerba Domini*, de perfectione paupertatis voluntariæ, *abiit tristis*, seculi tristitia mortem operante, impeditus à perfectione quam querebat terrenarum possessionum amore, ob quod non poterat ad perfectionem uoluntariæ paupertatis ascendere. Vnde causa tristitiæ redditur, cùm subditur: *Erat enim multas habens possessiones*, spinas producentes & tribulos, semētem dominicam suffocantes. & ipse nihilominus habitus à possessionibus, & diues ualde diuitiis fallacibus, ob quarum inordinatum amorem tristabatur de persuasione abrenunciationis earum: tristabile enim est amata abiicere. Ad temporalia enim pasibiliter afficitur, cuius cor in priuatione eorundem aliqualiter contristatur. Nam plerunque cùm temporalia assunt nobis, putamus quòd ea nō diligamus: sed cùm abesse ceperint, inuenimus qui sumus. Hoc enim sine amore nostro aderat, quid sine dolore discedit. Iste iuuenis cùm audiret, quòd quęcūque haberet uenderet, & daret pauperibus: abiit mœrens: quia & diuitias seculi & uitam æternam habere volebat: quod difficile erat ut fieret: quoniam in possessione diuitiarū absq; superbia elationis & absq; proprietate uoluptatis vix stare quis potest: sicut etiam difficile esset, quòd homo in cacumine verticis alicuius montis staret, & tempestate validi venti quassatus non caderet. Vt uerò dicit Augustinus: Hic adolescens laudabilis quidem est: quia non occîdit, non adulteratus est. Vituperabilis autem: quia contristatus est in uerbis Christi vocantis eū ad perfectionē. Adolescens quippe erat secundum animam, & propterea relinquens Christum abiit. Hæc Augustinus. Sed tale rete frustra iacitur ante oculos pēnatorum: scilicet contemplantium perfectorum, qui tanto minus contristantur quòd desunt temporalia, quanto magis appetunt æterna. Nam ut ait Gregorius: Tanto quisque minus dolet quòd desunt æterna, quanto magis gaudet quòd assunt temporalia: & qui minus dolet quòd desunt temporalia, certius expectat ut asint æterna. Et ideo secundum Gennadium;

Propria uēdenda & danda perfectis.

Chrysosto. hom. 64. in Matth.

Hierony. in cap. 19. Matt.

Ambrosius in cap. 18. Lucæ.

Augusti. epist. 34.

Prouer. 1.

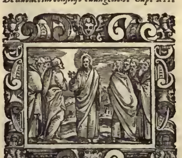
nadium: Bonum est facultates cum dispensatione pauperibus erogare: sed melius est pro intentione sequendi Christum, omnia & totum simul donare, & absolutum à solicitudine cũ Christo egere. Vt enim dicit Chrysosto. Non similiter detinentur qui pauca habent, & qui multis abundant: quoniam adiectio diuitiarum maiorem accẽdit flammam, & violentior fit cupido. Non solum autem diuitiarum possessio, sed etiam rerum aliarum diuersitas hominem à Dei contemplatione & perfecto amore impedit & auertit. Vnde Augustinus: Temporalium rerum multiformitas ab unitate Dei hominem per carnales sensus diuerberat, & mutabili varietate eius affectum multiplicat. Quem ergo delectat libertas, ab amore mutabilium liber esse appetat: & quem regnare delectat, uni omnium regnatori Deo subditus hæreat. Et iterum: Duo sunt amores: mundi, & Dei. Si mundi amor habitat, nõ est quo intret amor Dei. Cùm exhauseris cor tuum ab amore terreno, hauries amorem diuinum. Vnde & Gregorius. Cum cupiditate terrenæ substantiæ Deus non diligitur: quia terrenus amor oculum mentis sordidans excæcat, ne diuina claritas videatur. Nec mirum: Quomodo enim diligere potest quem nescit? Aut quomodo scit, ad quem nesciendum oculum cordis claudit? Vnde etiam Chrysostomus. Fumo similes sunt humanæ res. Nihil enim ita contristat animæ oculum & turbat, ut uitæ huius curarum turba, & concupiscentiarum multitudo: hæc enim fumi huius sunt ligna. Vnde & Anselmus. Si vis esse quietus, nil seculi appetas. Semper requiem mentis habebis, si à te mũdi curas abieceris. Qui curis terrenis implicat, à Dei amore se separat. Et ut in paucis multa intelligas, attende pauca uerba Augustini sic dicentis: Nihil plus noui esse, quàm ista sensibilia fugienda. Cui concordat Dionysius, qui sic dicit: Derelinque sensus, & omnia sensibilia. Qui habet aures audiendi hæc pauca uerba prædicta, audiat, & corde intelligat: quia multa in eis latent, quæ uanis & dissolutis non apparent. Vnde cuidam de sermonis abundantia sollicito, dictum est in spiritu: Si uis scire omnia prædicanda, nũc separa te ab exterioribus: purifica te à temporalibus: liberũ fac te à carnalibus: & erige te ad cœlestia, & manifestabuntur tibi diuina. Ecce in his uerbis totũ est inclusum quod est prædicatum: imago enim tua, imago Dei est: depone ergo ab ea omne quod sibi accidens est, & apparebit tibi in ea quod diuinum est. Vt autem utiliter ad temporalia & æterna perfectè te habeas, scito quòd temporalia debes aspicere sub sensu quadruplici. Primò, scilicet vt tanquam peregrinus & aduena sentias omnia ut extranea & aliena: ita quòd tua uestis sit tuo sensui extranea, ac si esset alicuius de Græcia vel India. Secundò, ut in tuo usu omnem abundantiam timeas ut uenenum, & mare submergens. Tertiò, ut in tuo sensu omnem inopiã & egestatem, sentias ut mensam, & aram, & scalam vitæ æternæ: & ut speculum imaginem crucis Christi. Quartò, ut diuitias & apparatus diuitũ ita sẽtias tibi difformes, quod in eorum memoria uel aspectu nullatenus valeas delectari uel lætari: quòd si uideris te in eis congaudere, à Christi gloriosa paupertate te æstima alienum fore. Huic autem connectitur quòd in pauperum & despectorum memoria, uel aspectu tanquam in Christi pauperis expressa imagine totus læteris, & eis quasi regibus cum summa alacritate & reuerentia associeris. Considera etiam hic quòd ad perfectionem non sufficit quædam opera bona, & quasdam uirtutes habere: sed oportet omnia pro posse perficere. Vnde Chrysostomus. Completus est Dei homo ad omne opus bonum, expletus non: ut hæc quidem habeat, illa uerò non habeat. Qui enim talis est, non est complectus. Quæ enim utilitas, dic mihi, cùm orat quis intensè, nõ misereatur autẽ abũdè? Aut cùm miseretur quis abũdè, auarus autem & uiolẽtus existens? Aut cùm nõ auarus aut uiolẽtus existẽs, ad ostẽtationẽ uerò fit hominũ q̃ vident? Aut cùm misereatur quidem in id quod Deo uidetur, eleuetur autem hoc ipso & magna sapiat? Aut cùm humilis quidem fuerit, & ieiunijs intendens, auarus autem & negociator, & terræ affixus, & matrem omnium malorum inducẽs animæ? Radicem enim omnium malorum, dixit Paulus auaritiam. Horreamus igitur hanc, fugiamus hoc peccatum. Hoc orbem terrarum instabilem fecit: hoc omnia cõfudit: à beata seruitute nos abducit Christi. Non est enim possibile, ait, Deo seruire & mammonæ: contrarium enim iniungit Christus. Hæc Chrysosto. Et nota circa pręmissa, quòd perfectio paupertatis non consistit in maiori defectu rerum temporalium, sed in maiori abstractione sollicitudinis earum. Quanto enim modus uiuendi in paupertate minorem habet sollicitudinẽ, tanto paupertas est perfectior: non autem quanto paupertas fuerit maior. Non enim paupertas secundum se bona est: sed inquantum liberat ab illis, quibus homo impeditur quo minus spiritualibus intendat.

Chrysosto. hom. 64. in Matt. — *Augustin. tractatu 2. in epistol. Ioannis.* — *Gregorius in cap. 8. Cantici Cãtic.* — *Chrysosto. epistola ad Eutropiũ.* — *Anselmus epistola ad Hugonem.* — *Opera bona omnia facienda.* — *Chrysosto. hom 64.* — *1. Timot. 6. b.* — *Matt. 6. d* — *Paupertatis perfe.*

ORATIO.

DOMINE Iesu Christe, da mihi misero & fragili, qui tua mandata hactenus negligenter & malè seruaui, saltem ammodo ea obseruare: ut cum obseruatoribus eorundem merear ad uitam ingredi. Da etiam mihi clementissime Domine, ut ad perfectionem tendendo omnia tẽporalia, propter affectu te contemnã, & effectu relinquam: relictisque omnibus te sequar, te imitando, & per tua uestigia gradiendo: ut te rectore, te duce ad te thesaurum meum desiderabilem & indeficientem ualeam latus peruenire, & de tua uisione semper gaudere. Amen.

De duodecim consilijs euangelicis. Cap. XII.

ET quia dictum est de præceptis, quæ sunt necessaria ad salutem, uideamus & de consilijs quæ requiruntur ad perfectionem. Vnde & præceptis, & prohibitionibus tenemur: sed de consilijs & permissionibus

Consilia ad perfectos pertinent.

nibus non tenemur. Nam consilium pertinet ad perfectos, præceptum autem ad perficiendos: sed permissio pertinet ad imperfectos, prohibitio verò ad peruersos. Ad obseruantiam quidem præceptorum utilis est obseruantia consiliorum. Aliquando enim fortitudo terræ in ingressu illius cõsistit, & ideo passus ille bona custodia indiget: quia obtento ingressu faciliter residuum hostes obtinent. Sic est in terra animæ, quia totá fortitudo eius consistit in ingressu, scilicet in occasionibus peccatorum, & propter hoc necessaria est bona custodia circa ipsum. Propter custodiam autem istius ingressus dantur eõ silia, quæ continent & custodiunt mandata, ac retrahunt hominem ab incautis respectibus, & discursibus, & alijs periculis. Sunt autem duodecim consilia

Consilia duodecim. *Matt. 19.*

B euangelica, quæ Christus adiecit ad præcepta. Primum, est paupertatis, quæ consistit in abdicatione proprietatis. Vnde est illud: *Si uis perfectus esse, uade & uende omnia quæ habes, & ueni sequere me.* Et illud: *Qui non renunciauerit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus.* Secundum, est obedientiæ. Vnde est illud: *Si quis uult post me uenire, abneget semetipsum.* Et illud: *Super cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisæi, quæ dicunt facite.* Tertium, est castitatis. Vnde est illud: *Sunt eunuchi qui seipsos castrauerunt propter regnum cælorum.* Et illud: *Audistis quia dictum est antiquis, Non mœchaberis, ego autem dico uobis, qui uiderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est in corde suo.* ubi ostenditur quod non solum damnabilis est consensus in opus mœchiæ, sed & consensus ad delectandum in corde. Hæc tria consilia prædicta, sunt specialia omnis perfectæ religionis, & substantialia: qa suos obseruatores elongant à malo, nõ solum quantum ad culpam: sed etiam quantũ ad causam. Omne nãq; malũ oritur ex triplici radice. s. ex cõcupiscẽtia carnis, & cõcupiscẽtia oculorũ, & superbia

Lucæ 14. *Lucæ 9.* *Matt. 23.* *Matt. 19.* *Matt. 5.*

C vitæ. Prędicta uerò tria cõsilia nos elongãt perfectè ab hac triplici radice. s. paupertas, à cõcupiscẽtia oculorũ: castitas, à cõcupiscẽtia carnis: & obedientia, à superbia vitę. Quartũ cõsiliũ, est charitatis. Vnde est illud: *Diligite inimicos uestros.* Istud quãtũ ad dilectionẽ affectus, ẽ pręceptũ: sed quãtũ ad dilectionẽ effectus, est consilium: quia inimico velle gratiam & gloriam, est necessitatis: sed impendere opera beneficentiæ, & ostendere illi signa beneuolentiæ, est cõsilij & perfectionis. Sanè negare ei signa familiaritatis, quando ueniam petit, uel ad familiaritatem non simulatoriè se ingerit, uel quãdo necessitas exposcit, uindicta ẽ: quia tunc inter amicos est computandus: sed quòd aliquis ultro se ad familiaritatẽ eius ingerat, hoc est perfectionis. Quintum consilium, est mansuetudi-

Tres sunt malorum radices. *Lucæ 6.*

D nis. Vnde illud: *Si quis te percusserit in maxillam unam, præbe ei & aliam.* id est, paratus sis & aliam percussionem sustinere patienter: & istud est consilium patiẽtiæ, respectu læsionis corporum. Et illud: *Qui tecum uult iudicio contendere, & tunicam tollere, relinque ei & pallium:* & istud est respectu ablationis rerum. Cũ contentione & fraude, nulli licet sua repetere: cum charitate licet imperfectis, perfectis autẽ non: quia non repetere est infirmis consilium, perfectis uerò præceptum. Illis autem qui renunciauerunt proprietati, non licet repetere sua: sed ut congregationis. Sextum, est misericordiæ & erogationis. Vnde est illud, *Omni petenti te tribue:* non propter se, sed propter bonum commune. Et illud: *Si uis perfectus esse, uende omnia quæ habes, & da pauperibus.* Dare superfluum in extrema necessitate, est

Matt. 5. *Ibidem.* *Lucæ 6.* *Matt. 10.*

E necessitatis & debiti: sed dare quibus egemus, est consilij. Septimum, est de simplicitate verborum: Vnde est illud: *Sit sermo uester est est, non non:* id est, sit affirmatio vel negatio est in ore, sit etiam in corde. Et illud: *Audistis quia dictum est antiquis, Non periurabis: ego autem dico, non iurare omnino.* Iurare, quantum ad infirmitatem pertinet, permissionis est: non iurare autem, quantum ad perfectionem pertinet, consilij est. Octauum, est de uitanda occasione peccandi. Vnde est illud: *Si oculus tuus scandalizat te, erue eum & proijce abs te.* Vbi secundum Augustinum. Nullum membrum ad literam præcipitur erui, sed occasio peccandi: quia non solum peccata, sed & occasiones peccandi sunt fugiendæ. Nonum, est de rectitudine intentionis, & simplicitate operis vel finis. Vnde est illud: *Attendite ne iustitiam uestram faciatis coram hominibus, ut uideamini ab eis.* Et illud: *Sic luceat lux uestra coram hominibus, ut uideant opera uestra bona, & glorificent patrem uestrum qui in cœlis est:* Decimum, est de conformitate operis & doctrinæ. Vnde est illud: *Qui fecerit & sic docuerit, hic magnus uocabitur in regno cælorum.* Et illud: *Alligant hominibus onera grauia, digito autem suo nolũt ea mouere: dicunt enim, & non faciunt.* In prædicatione aliquando asseritur censio generaliter de his quæ pertinent ad statum salutis, aliquando Deo asseritur censio secundum statum perfectionis, ut pote religionis. Primo modo tenetur facere quod dicit prędicator, cùm asserat omnes ad hoc teneri. Secundo modo non tenetur, nisi ipse perfectionem illam uouerit. Existens autem in peccato notorio, peccat quando prædicat: quia scandalizat. Existens autem in peccato occulto, si prædicat & non studet ex suo delicto compungi, adhuc videtur peccare: quia videtur contemnere. Vndecimum, est de uitanda sollicitudine. Vnde est illud: *Nolite solliciti esse.* Et illud: *Nolite cogitare de crastino.* Vbi sciendum, quòd quadruplex est sollicitudo. Prima est laudabilis: & est prouidentiæ spiritualis, quo ad animam, quomodo quis Deo placeat omnem sollicitudinem suam proijciens in eum. Secunda est etiam laudabilis: & est prouidentiæ temporalis extraterna charitate, qualis competit prælatis & religiosis officiatis: qui præsunt in sollicitudine. Tertia est tolerabilis, & est curę temporalis, quo ad corpus. Quarta est uituperabilis: & est superfluæ thesaurizationis, quo ad auaritiam. Prima consulitur consilio isto. Secunda præcipitur. Tertia permittitur. Quarta prohibetur. Duodecimum cõsilium est de fraterna correptione. Vnde est illud: *Si peccauerit in te frater tuus, corripe eum, &c.* Corripere fratrem quandoq; est cõsilium: vt quando aliquis corripit fratrem de venialibus, & illum cum quo nihil facere habet nisi cõmunem charitatem, quandoque est præceptum: ut quã do corripitur de mortali, & isto secundo modo pertinet ad omnes, & obligat semper: sed nõ ad semper: quia pro loco & tempore. s. quando uacat & licet, & creditur quod utilis sit correptio. Et ad hoc præceptum maximè tenentur prælati, quo ad eos quorum curam gerũt. Omnia præmissa Domini præcepta & consilia facilia sunt uolenti, & Dei timorem præ oculis habẽti. Vnde Chryso. Sit tibi timor Dei, omni necessitate uiolentior. Si enim velis occasiones semper obijcere, nihil de eis quæ sunt imperata custodies: & ita prorsus omnia quæ sunt præcepta calcabis. Quia si legem uolueris custodire Christi: necessitatẽ quidem nullã quæ te ab obseruatione eius impediat aliquãdo patieris. Noli igitur ò homo ĩ ociũ reclinare,

Matt. 5. *Ibidem.* *Matth. 5.* *Augustin. lib. 1. de sermo. domi. in mon te.* *Matth. 6.* *Ibidem. 5.* *Ibidem.* *Matt. 23.* *Matt 6.* *Sollicitudo quadruplex.* *Matth. 18.* *Corripere proximum, quando sit præceptum, uel consilium.*

nec

nec dissoluas bonam animi uoluntatem: neque enim quæ imperantur onerosa sunt. Tantummodo uelle sufficit, & totum quod iubetur impletum est. Quòd si mihi consuetudinem tuam opponis ut legem, per hanc ipsam te admoneo quàm sit facilis ista correctio. Si enim in aliam consuetudinẽ ex alia te conuerteris: hoc quod tibi difficile uidetur, effeceris. Quia si cut ad uitiandum consuetudo est uiolentia: ita fit potens ad corrigendum. Et iterum: Si in usum semel bonæ Philosophiæ transeas, etiam si postea aliquis tibi torpor obrepat, nõn tamen facilè poteris horũ quippiam quæ præcepta sunt transgredi, bona scilicet cõsuetudine firmitatem iam imitante natura. Quàm enim facile est dormire, comedere, bibere, respirare: tam nobis facilia erunt bona consuetudine, etiã operâ uirtutis. Hæc Chrysostomus. Vnde & Tullius: Optima forma uiuendi eligenda est, quam iocundã reddit consuetudo. Tantum etiam delecteris & complaceat tibi in præceptis & consilijs Domini, ut si nõ sine grauamine uel difficultate ualeant fieri, coneris tamen ob honorẽ ipsius legislatoris seruare quantum ipse uires dabit: quia etsi propter ipsum pati non elegeris, nihilominus aliter patieris. Vt enim dicit Augustinus: In hoc mundo non timere, non dolere, nõ periclitari impossibile est: sed plurimum interest qua causa, qua expectatione, quo termino quisque patiatur. Vnde Chrysostomus si non propter Christum elegerimus aliquid pati dolorum, necesse est eos omnino & aliter sustinere. Neque enim si propter Christum non mortuus fueris, immortalis eris: neque si propter Christum non proieceris pecunias, ferens eas abibis. Hæc expetit à te, quæ & non expetente eo dabis. Hæc te vult facere tua uoluntate, quæ & ex necessitate te oportet facere. Expetit autem solum propter eum fieri: quia continget & hęc transire à necessitate, quæ secundum naturam fit. Ergo non iniustè auertit & punit Deus, cùm in omnibus seipsum nobis præbeat, nos autem resistimus. Ego, inquit pater, ego & amicus & frater & soror & mater: & omne quodcunque uolueris ego sum: solum familiariter te habeas ad me: quia omnino necesse est te pati, elige pati propter me. Ego inops propter te, & peregrinus propter te, in cruce propter te, in sepulchro propter te, superius propter te interpello patrem, inferius pro te ligatus, ueni à patre: omnia mihi es es, & frater, & cohæres, & amicus, & membrum. Quid plus uis? Quid eum qui te diligit auertis? Quid huic mundo laboras? Quid uase hauris perforato? Hoc enim est in præsenti uita laborare. Quid flammam incẽdis? Quid aërem impugnas? Qui inaniter curris? *Vanitas enim uanitatum, & omnia sunt uanitas.* Ita humiliemus nosmetipsos, & potiores efficiamur, ut qui dignè hic uiximus, futuris fruamur bonis. Hæc Chrysostomus. Prædicta autem duodecim consilia, duodecim lapidibus preciosis possunt adaptari. Primum enim consilium, quod est paupertatis, significatur per lapidem saphirum. Saphirus enim flaui coloris est, sicut cœlum serenatum: sic pauperes colorẽ cœlestem habent, pro quanto à terrenis totaliter elongati solis cœlestibus intendunt. Item Saphirus dicitur ardorem interiorẽ refrigerare, & oculos purgare: sic sancta paupertas ardorem cupiditatis rerum temporalium, quia communiter homines mundani æstuant, ita in animo istorum pauperum refrigerat, ut omnia terrena bona arbitrentur ut stercora. Et ideo facit eos habere oculos mundos & limpidos ad contemplandum cœlestia: qui non sunt terrenorum puluere obfuscati.

Chrysosto. hom. 16. in Genesi. Consuetudo bona. Contra 1. os-fis.

Patiendi merita.

Chrysosto. hom. 77. in Matthaeum.

Eccl. 1.

Duodecim consilia, duodecim lapidibus comparata. Saphirus paupertas.

A Item saphirus fugat squinantiam, & morbum qui dicitur noli me tangere: & uniuersaliter ualet ad apostema calida. Sic paupertas spiritus, tumores & infectiones uitiorum non compatitur: sed ea fugat & sedat. Secundum consilium, quod est obedientia, significatur per lapidem topazium. Topazius in colore est auro similis: sic obedientia. Color enim auri nobilissimus est, sine quo nulla pictura est perfecta. Et certè sine qua obedientia nulla perfecta uirtus est: quia secundum Augustinum, Sine obedientia omnia uacua, & cum obedientia omnia plena charitate reperiuntur. Item topazius bullientes aquas compescit: sic obedientia aquas humanæ fluxibilitatis compescit. Nam ex naturali fomite in nobis incentiua uitiorum ebulliunt, quibus obedientia frenum imponit. Item topazius iram restringit, & certè obedientia iram & omnem passionem animi mitigat: quia quæcunque passio uel tentatio in animo irrepserit, superueniente maiorum obedientia restringitur in homine obediente. Tertium consilium, quod est castitas: significatur per lapidem smaragdum. Smaragdus enim est à tota specie amator castitatis, & nullo modo sustinet coitum nisi rumpatur. Vnde & gestatem se ad castitatem inclinat. Est autem uiridis præ omnibus rebus uirentibus: cuius etiam fulgore uicinus aer uirere cernitur, nec eius uiror sole uel luna, uel umbra obfuscatur. Sic castitas inter alias uirtutes uiret.

C Vnde & virgo dicta est à virore: & ipsa castitas est uiror omnium uirtutum, ita ut etiam proximas exemplariter & uirtualiter uirere faciat: nec obscuratur sole, id est, æstu cuiuslibet tentationis: nec obfuscatur luna mundanæ gloriationis, nec umbra carnalis delectationis. Item smaragdus motus lasciuos compescit, uisum refocillat, gratum hominem in uerbis reddit, & hæc tria ad literam efficit castitas ut patet. Item smaragdus tempestates auertit, & caducũ morbum curare dicitur: sic castitas tempestatem carnalis impugnationis reprimit, & morbum eius: unde homo quasi caducus & amens efficitur, compescit. Quartum consilium, quod est charitas, prout extenditur ad dilectionem inimicorum, signatur per carbunculum.

D Carbunculus enim se habet ad alios lapides sicut aurum ad cætera metalla, & dicitur aliorum lapidum uirtutem habere: sic charitas excellit omnes uirtutes, & complectitur in se uirtutes uniuersas. Carbunculus etiam est calore igneus, sicut carbo uiuus nocte magis lucet quàm die, & circa se noctem quasi in diem mutat: sic charitas ignis est, & magis lucet in nocte aduersitatis, quàm in die prosperitatis: imò etiam noctem aduersitatis & tribulationis, uertit in diem consolationis. Item carbunculus fugat uenenum aereum & vaporosum, sic charitas sua benignitate omnem malitiam infectiuam uincit. Quintũ consilium, quod est mansuetudo, signatur per amethistum.

E Ametistus enim est coloris violacei, & habet virtutem refrigerandi & leniendi, unde operatur contra ebrietatem: sic mansuetudo refrigerat calorem iracundiæ, & lenit appetitum uindictæ: unde & ebrietatem mentis, qua aliqui rapiuntur extra modũ rationis, ex crapula animi sedat: & hominem trãquillum reddit. Item ametistus reprimit malas cogitationes, & confert insensibilibus intellectũ: sic & mãsuetudo: quia vt dicit Ambro. Mansuetus homo cordis est medicus. Et Psalmista: *Docebit mites uias suas.* Sextũ cõsiliũ, quod est misericordia, signatur per onichinũ. Onichinus in colore & magnitudine est ad similitudinẽ vnguis humani: p vngues aũt in scriptura

Topazius obedientia.

Augusti. sermone de obedientia.

Smaragdus. Castitas.

Carbunculus. Charitas.

Amethistus mansuetudo.

Psal. 24.

Onichinus Misericordia.

ultimatæ operationes designantur; & certè consiliũ misericordię extendit se etiam usque ad ultimum possibilitatis nostræ: imò perfecta misericordia non habet ultimum, & nunquam impletur: quia si misereatis quantum potes, plus tamẽ uelle debes. Item Onichinus appositus infirmo oculo, sponte sua, quasi res sensata, intrat sine læsione & circuit oculum, & penetrat interius omnes partes, quousque eius cõtrarios humores prorsus excusserit: sic misericordia naturaliter ex seipsa oculum cordis subintrat, & cùm pium cor intrauerit, emundat ipsum ab humoribus uitiosis. Vnde Dominus: *Date inquit, eleemosynam, & ecce omnia munda sunt uobis*. Onichinus etiam ualet contra scabiem, & dealbat faciem: sic misericordia scabiẽ peccatorum abstergit, & faciem animę dealbat: quia sicut aqua extinguit ignem, ita eleemosyna extinguit peccatum. Et ut dicit Chrysostomus: Eleemosyna illustrat animam, & eam bonam efficit & decoram. Septimum consilium, quod est simplicitas uerborum, significatur per iaspidem. Iaspis enim bonus est, uiridis, translucens, & rubeas habens uenas: sic sermo noster debet esse uiridis, ut semper aliquid boni germinet, quod est contra uaniloquos: debet esse transparens, ut in uerbis appareat intentio cordis, quod est contra dolosos & mendaces: debet etiam habere uenas rubeas charitatis ad proximum, ad quem & de quo est sermo, quod est cõtra susurratores, detractores, conuiciatores & calumniatores. Item iaspis fugat febrem & hydropisim, & stringit fluxum sanguinis: sic simplicitas uerborum fugat febrem iracũdiæ: *quia responsio mollis frangit iram*, curat hydropisim auaritiæ, nam apud mercatores & alios temporalibus lucris inhiantes, uerborum simplicitas reputatur fatuitas. Stringit etiam fluxum sanguinis, carnalis uidelicet concupiscentiæ, quæ ex simulatis colloquiis sæpe excitatur. Octauum consilium, quod est uitatio occasionis peccati, significatur per Chrysolitum. Chrysolitus enim micat ad solem quasi stella aurea: & si ponitur in igne, resilit ab igne: sic cautela occasionis peccandi micat in anima, quasi stella aurea, dirigens hominem in factis suis instar stellæ maris, ut sine offensione peccati pertingat ad portum: & per hanc cautelam mox ut homo aduertit se esse in periculo, resilit fugiendo à tali oportunitate, quasi ab igne. Itẽ Chrysolitus repellit stultitiam, & confert sapientiam: sic uitare occasiones peccandi, est magnæ sapientiæ: sicut contrariò quærere oportunitates peccandi, magnæ stultitiæ est. Nonum consilium, quod est rectitudo intẽtionis, ac simplicitas finis, signatur per berillum. Berillus enim est coloris pallidi & transparentis, & illi optimi sunt qui maculas interius non habent: sed bona opera nostra debẽt esse pallida, scilicet spiritualia & transparentia, ut uideantur ab hominibus pro bono exemplo & Dei gloria: & hoc tunc solum est laudabile, quando intentio est pura intus in corde: ita quòd non sint maculæ intentionis sinistræ. Item berillus si sit rotundus, & opponitur soli, ignem accendit in carbone mortuo: sic bonum opus, si sit bene rotũdatum, id est, ex omni parte debitis circunstãtijs coæquatum, & non obligatum uel distortum à fine debito, & si directè opponatur soli, ita ut tota intentio dirigatur ad lumen, tunc accendit carbones mortuos: id est, opera nostra prius per peccata mortificata reuiuiscere facit: uel etiam quia eius ardor accendit proximos mortuos pro peccatis, qui eius exẽplo accẽduntur ad pœnitentiam. Item berillus ualet contra squinantiam & glandes: sic rectitudo intentionis ualet contra tumefactiones hypocrisis & uanæ gloriationis. Item berillus ualet contra pericula hostium, & reddit hominem inuictum: sic quia hostes nostri dæmones nituntur bona opera nostra uitiare per inanem gloriam, & superbiam spiritualem (quia secundum Augustinum, bonis operibus insidiantur ut pereant) contra hoc Berillus rectę intentionis reddit hominem inuictum. Item Berillus amorem inter coniuges reconciliat: & certa bona opera nostra, recta intentione simpliciter in Deum directa, reconciliant animam cũ Deo sponso suo. Decimum concilium, quod est cõformitas operum ad doctrinam, signatur per Lyncurium. Lyncurius est lapis qui fit ex urina Lyncis, nam ut Plinius dicit: urina huius animalis in lapidem durescit. Lynci comparatur doctor, uel prædicator, propter acumen uisus intellectus: cuius doctrina prius debet esse in seipso digesta, per operationem sibi incorporata: & tunc quasi ex abundantia uitæ suæ stillare in preciosum liquorem doctrinæ, ad profectum aliorum: sed ipse debet prius id quod purius est sibi incorporasse: sicut postquam id quod purius est in urina, conuersum est in substantiam aliti, extunc liquor urinalis egreditur: unde sicut malum signum est in natura, quãdo liquor urinalis indigestus & crudus emittitur: sic malum indicium est in moribus quando id quod docetur, prius opere non impletur. Item Lyncurius confert constipatis, & uentrẽ soluit: sic cùm aliqui pleni malis humoribus peccatorum, per confessionem eos egerere nequeunt, sępe tales ex prædicatione exemplaris uiri, cuius uita plus prædicat quàm doctrina, remedium consequuntur. Vndecimum consilium, quod est uitatio sollicitudinis, signatur per lapidem Achatem. Achates est nigri coloris, cum albis uenis intermixtus. In nigro colore designatur humilitas, & despectus mũdi: quæ sunt in istis qui à sollicitudine temporalium sunt abstracti. Nam ipsi mundum despiciũt, & à mundo despecti sunt. Sed in hac uita non potest esse omnimoda abstractio ab omni sollicitudine: sed propter necessitates corporis parua sollicitudo permittitur etiam perfectis: & hoc significatur per uenas albas intermixtas. Itẽ Achates uenena fugat, sitim sedat, uisum fouet: sic uitatio sollicitudinis uenena mundani contagij fugat: nam omnia ista mundana uenenosa sunt, & uix absque contagio animæ tractari possunt. Item sollicitudo temporalium sitim prouocat, quia multũ attrahit: & auarus non satiatur, sicut qui nunquam dicit sufficit. Sed ab istis, scilicet ueneno & siti, uitatio sollicitudinis per oppositum præseruat. Quæ etiam fouet uisum intellectualem: quia quãto minus disgregatur ad temporalia, tanto fortificatur ad spiritualia. Duodecimum consilium, quod est fraterna correptio, significatur per Sardium. Sardius est coloris rubei, sed atri: sicut terra rubea. Sic fraterna correptio debet esse rubea ex charitate, qua fieri debet: sed quia charitas ista semper est cum dolore & compassione, propter delictum fratris: ideo rubor ille est turbulentus. Item Sardius restringit fluxum sanguinis: sic correptio fraterna restringit fluxibilitatem peccãdi, pro quanto per huiusmodi correptionem multi restringuntur à peccando. Item Sardius accendit animum ad gaudium, & acuit ingenium: sic correptio fraterna fratrem bonum ex postfacto facit gaudentem: acuit etiam ingenium, quia secundum Apostolum, *omnia quæ arguuntur à lumine manifestantur*.

Margin notes:

- Luce. 11.
- Iaspis, sermo.
- Prou. 15.
- Chrysolitus. Occasionis peccandi uitatio.
- Berillus, intentionis rectitudo.
- Lyncurius, doctrina cõ[...]
- Achates. humilitas.
- Sardius. fraterna correptio.
- Ephe. 5.

ORA-

ORATIO.

DOMINE Iesu Christe, Rex meus & Deus meus, qui me creasti & redemisti, & insuper ad me regendum non solum præcepta dedisti, sed & concilia addidisti: regnum quæso in me constitue, & me rege. Illa bonitas & charitas tua, quæ te coegit ad creandum & redimẽdum, ipsa cogat ad regendum. Quid enim prodesset quod composuit & refecit bonitas & charitas tua: si non me regat dextera tua? Rege ergo me Domine, & regna in me: ut te rectore, te duce, ualeam non solum quæ præcipis, sed & ea quæ consulis lætus adimplere. Amen.

De difficultate & impossibilitate intrandi diuitem in regnum cælorum. Et de præmio relinquentium omnia, & sequentium Christum. Cap. XIII.

Matt. 19. Marc. 10. Luca. 18.

VIDENS autem Iesus iuuenem tristem factum ex paupertatis persuasione, & abiisse: occasione huius habentis diuitias, ingreditur sermonem de auaro, sub diuitis nomine: & ut discipulos confirmet in assumpta perfectione: nec eis graue sit quòd relictis omnibus secuti sunt Christum, ostendit quomodo diuitiæ faciunt difficultatem ad perfectionem, & regnum consequendum, dicens: *Amen dico uobis: quia diues difficile intrabit in regnum cælorum*: quod scilicet est pauperum: non dicit impossibile, sed difficile: quia difficile est diuitias possidere, & non teneri nimis earum amore: quia, ut dicit Augustinus: Bona terrena diliguntur arctius adepta, quàm concupita: aliud est enim nolle incorporare quæ desunt, aliud iam incorporata diuellere: illa enim uelut extranea iam repudiantur: ista uelut membra præscinduntur. Et ut dicit Chrysosto. Appositio diuitiarum maiorem apponit flammam, & uehementior fit cupido. Vbi ergo difficile ponitur, non impossibilitas prætenditur: sed raritas demonstratur. Difficilè enim diuitiæ habitæ contemnuntur, & uix aliquis res seculi sine seculi uitijs assequitur. Hæ enim sunt spinæ & tribuli, qui suffocauerunt semen Dei. Quare tutum est nec habere, nec amare diuitias: quia ut ait Beda, Qui hîc multiplicandis diuitijs incumbunt, alterius uitæ gaudia quærere contemnunt. Vnde Hiero. Superflua est cura de rebus corruptibilibus, quæ cum angustia prodeunt, adeptæ paruo tempore subsistunt, subsistentes sollicitudinem ingerunt, recedentes dolorem faciunt: & quod peius est, ingressum regni frequenter impediunt. Deinde quasi impossibile hoc ostendit, & quo modo diuitiæ faciunt impossibilitatem ad consequẽdum perfectionem, & regnum cœlorum, dicens: *Facilius est camelum per foramen acus transire, quàm diuitem*, scilicet inordinatas diuitias amantem, *intrare in regnum cælorum*: scilicet portam angustam & arctam. Verbum terribile diuitibus: quorum nulla bona sunt in cœlo, sicut pauperum nulla bona sunt in mundo. Vnde Ambrosius: Nam ideo nudi accedimus ad lauacrum: ut nudi ad cœli ianuam properemus. Quàm autem incongruum & absurdum est, ut quem nudũ mater genuit, nudum suscepit ecclesia, diues intrare uelit in cœlum. Hæc Ambrosius. Vbi attende, quòd quando quis vult habere diuitias: & non quidem in eis confidendo, uel finem & spem constituendo: sed tamen utendo eis afficitur, & cum amore citra Deũ eas possidet, ita quòd à perfecto amore Dei & libera sequela Christi aliqualiter impeditur: sic difficilè regnum cœlorum ingreditur. Sed quando quis confidit in diuitijs, & in ipsis finem & spem constituit, ut inde superbiat & lasciuiat retinens eas cupidè & inordinatè, cum amore supra Deum: nec ad egenos manus extendens: sic impossibile est eum intrare in regnum cœlorum. Vnde quod dixit difficile, respectu diuitis, primo modo: dicit impossibile, respectu diuitis, secundo modo. Quomodo ergo plurimi diuites regnum Dei intrauerunt: nisi quia Deo inspirante pro nihilo diuitias habuerunt? Nunquid Dauid in diuitijs confidebat, qui de seipso canens ait: *ego uerò egenus sum & pauper*. Alios quoque hortatur dicens: *Diuitiæ si affluant, nolite cor apponere*. Vnde Augustinus: Diuitem ergo hic appellat cupidum rerum temporalium, & de talibus superbientem: his diuitibus cõtrarij sunt pauperes spiritu, quorum est regnum cœlorum. Hæc Augustinus. Aliud est diuitias habere, aliud amare. Multi habent, & non amant: multi non habent, & amant. Item alij habent, & amant: alij nec habere nec amare se gaudẽt: qui ultimi tutiores sunt, & cum apostolo dicere possunt: *Mihi mundus crucifixus est, & ego mundo*. Vnde quidam philosophus ait: Licet inter diuitias esse pauperem: nec maior est ille, qui sic utitur fictilibus sicut argento: nec minor ille qui sic argento sicut fictilibus utitur. Vel facilius hic, minus significat positiuo sui contrarij: id est, minus difficile est. Potest enim Deus facere ut transeat camelus per foramen acus, nullo obstante: auarum uerò, qui hic nomine diuitis intelligitur, ponere in gloriam, etsi potest de potentia, non tamen de iustitia, quæ reclamat. Oportet enim auarum amorem opum dimittere, si vult ad uitam intrare. Vel camelus non potest intrare per foramen acus, nisi diuidatur per multas partes minutas quòd est facilius, quàm diuitẽ in diuitijs confidentem, & per amorem eis inhærentem intrare in regnum cęlorum: quia illud est aliquo modo possibile, istud impossibile. Vel ut dicitur, quædam porta erat in Hierusalem, quæ dicebatur Acus, per cuius foramen non nisi deposito onere & flexis genibus poterat intrare camelus: sic & nec diues per uiam arctam potest intrare in regnum cœlorum, nisi depositis diuitijs, uel per abiectionem eas relinquẽdo: uel saltem per subiectionẽ eas non amando. Vel per camelum, cuius vnicum & singulare officium est onera portare, hi intelliguntur qui peccatorum pondere prægrauantur. *Facilius est ergo camelum*. i. aliquẽ valde peccatorẽ, *transire per foramen acus*. i. per arctã & angustam viam, quæ ducit ad uitá, *quã diuitẽ*, cupidũ, *intrare in regnum cælorum*, quia ille facilius à peccatis, quàm iste à diuitiarum spe separari potest. Quòd au-

Diuitiarũ amor.

Augusti. epist. 34.

Chrysosto. hom. 64. in Matthæũ.

Beda in ca. 10 Marci.

Hierony. in cap. 13. Matth.

Difficile est saluari diuitem.

Ambrosius sermone 14. Diuitias habere.

Psal. 69. b
Psal. 61. c

August. lib. 1 de quæstio. Euang. ca. 26.
Galat. 6.

tem nomine diuitiarum auarum significasset, hinc patet: quia, *discipuli*, inopes & pauperes, *hæc audientes*, & iam hominibus compatientes, affectuque charitatis salutem illorum zelantes, quærunt admirando, *dicentes: Quis ergo poterit saluus esse*? cùm penè omnes cupiant diuites fieri. Intellexerunt enim, secundum Augustinum, omnes qui diuitias cupiunt vel amant: etiã si non habeant, uel adipisci nequeant, in diuitum numero deputari: & sic multi sunt diuites, & pauci pauperes. Plures enim rebus sunt pauperes, quàm diuites: & ita plures saluari possent, si de possessoribus opum dixisset. Hoc autem dicebant, quia pauci sunt qui diuitias non diligant, uel non appetant. *Iesus autẽ aspiciens*, illos oculo modesto & mansueto, clementia sua seueritatem sententiæ temperat: & timidam eorum mentem mitigat, & eos consolans ait: *Apud homines*, quorum scilicet est per se cadere, non per se resurgere, *hoc impossibile est*: ut per se à suis cupiditatibus conuertantur & saluentur: quia non possunt ad hoc attingere ex uirtute propria, sed solum ex gratia diuina: *apud Deum autem omnia sunt possibilia*, qui per gratiam potest affectum à diuitijs separare: & hominem à cupiditate terrenorum, ad charitatem cęlestiũ conuertere. Vnde non est hoc sic intelligendũ, quòd diues cum sua cupiditate, & superbia in regnum Dei sit intraturus: sed possibile est Deo, ut à cupiditate & superbia ad charitatem & humilitatem conuertatur, & sic intret Compositam Deus non facit, diuisam facit. Vbi Chrysost. Neque etiam hoc ideo dicitur ut resupinus iaceas, & sic ab impossibilibus abstineas: sed ut magnitudinẽ iustitiæ considerans, insilias Deũ rogãs. Fugiamus ergo pessimam auaritiam, quę nos terræ affigit: nosque intrare in regnum cœlorum, & saluari non permittit. Vnde Chrysostomus: Quid igitur tota mente auidi diuitijs inhiamus, quandoquidẽ nos istæ in cœlum euehere non possunt: Rege cœlorum inclamante nobis atque dicente: quia difficile sit nos cum diuitijs diuinæ illius inhabitationis intrare uestibulum, si non impendimus omnia. Et quanam hoc, inquis, ratione possibile est? Si scilicet alium, id est cœlestis regni amorem, intra tuum pectus inclu-seris. Qui enim concupiscit illius regni gloriam, facilè irridebit auaritiam. Qui semel Christi seruus effectus est, non erit mammonę famulus: cuius certè è regione sit Dominus: itaque soluamus aliquando hos pessimos arctissimosque nodos. Si enim insensibiles materias non uincimus, quemadmodum incorporeas possumus superare uirtutes? Hæc igitur intelligentes fugiamus morbum hunc omnino lętalem, & uenenatissimos auaritiæ morsus caueamus. Hęc Chrysostomus. Et quia Dominus dixit iuueni, quòd omnia relinqueret, si perfectus esse uellet: Petrus pro se & alijs apostolis respõdens ait: *Ecce nos reliquimus omnia*. Et quia non sufficit tantũ relinquere, iungit quod perfectum est, *& secuti sumus te*: sequi enim Christũ, est fidei dilectione & deuotione ipsum imitari. Ille, inquit, diues neque omnia dimittere, neque sequi te uoluit: cui etiam quid responderis audiuimus. De nobis autem quid dicis, qui & omnia reliquimus, & omnibus omnino postpositis te secuti sumus. Igitur fecimus quod iussisti illi. *Quid igitur erit nobis*? & quid dabis præmij? Adolescenti sua portio maneat, mundus: scire cupio quid sit nostra portio, Deus. Illa enĩ omnia reliquerat Petrus, de quibus dictum est, *Vanitas uanitatum, & omnia uanitas*: alia autem omnia retinuerat, de quibus dictum est, *Deus est omnia in omnibus*. Licet Petrus non omnia, imò ualde pauca habuerit, tamen omnia reliquit: quia nihil sibi retinuit: & uoluntatem habendi, quæ capax omnium uolitorum est, dimisit. Nemo enim omnia habere potest. Velle autem potest: quia uolũtas etiam impossibilium est. Licet ergo esset pauper in actu, tamen habebat multa in potentia: & quia per paupertatem uoluntariam non solum relinquuntur possessa in actu: sed & possibilitas acquirendi & possidendi alia: & ista possibilitas aliquo modo se extendit ad omnia: ideo conuenienter Petrus dixit, quòd omnia reliquit: quia omnẽ cupiditatem dimisit. Non autem ad iactantiam, sed ueridicè & ad nostram instructionem loquitur Petrus, ut det fiduciam pauperibus, ne solos diuites qui diuitias possunt relinquere, æstiment ad perfectionis gratiam peruenire. Possunt nempe peruenire & pauperes, qui quę habent saltem animum & affectum habendi relinquunt. Maius quidem est habendi uoluntatem, quàm ipsum habere derelinquere. Nam ut dicit August. Multus mortuus est mundus, ipsi tamen uicissim mundo mortui non sunt: bona enim seculi diligunt: & tamen ipsa quæ diligunt, minimè consequuntur. Item dicit hoc Petrus, ut diuitum superbiã reprimat: ne qui plures diuitias reliquerunt, suam humilitatem deserant, & pauperes contemnant, ac cæteris perfectiores se dicant. Non enim qui plura reliquit: sed qui maioris dilectionis affectu relinquendi omnia, Christum consequitur, perfectior est dicendus. Vnde putandum, quòd Petrus magis confidens de animo & affectu suo, quàm de quantitate ipsarũ rerum relictarum, fiducialiter & confidenter ait: ecce nos reliquimus omnia. Vnde Origenes: Et si enim minima cum fratre reliquit, sed non minima sunt æstimata apud Deum: considerantem quoniam ex tanta plenitudine dilectionis illa minima reliquerunt, ut etiam si multas habuissent possessiones, omnes reliquissent. Item dicit hoc Petrus, nõ tantum pro se, sed & pro omnibus: interrogans, quid ergo erit nobis? ut audito præmio omnes alliciat ad perfectionem & Christi sequelam. Vnde Bernard. Dixit Simon Petrus ad Iesum, Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te. Hæc nempe sunt uerba, quæ & contemptum mundi in uniuerso mundo, & uoluntariam persuasere hominibus paupertatem. Hæc sunt quæ monachis claustra replẽt, deserta anachoritis. Hæc, inquit, sunt uerba quæ Aegyptum spoliant, & optima quæque eius uasa diripiunt. Hic sermo uiuus & efficax cõuertens animas felici æmulatione sanctitatis, & ueritatis promissione fideli. Omnia sanè, dixerim non tantum possessiones, sed etiam cupiditates, & eas maximè: plus enim mundi concupiscentia, quàm substãtia nocet. Et hæc fugiendarum causa diuitiarum præcipua est, quòd aut uix aut nunquam sine amore ualeãt possideri. Limosa siquidem & glutinosa nimis, non modo exterior, uerumetiam interior substantia nostra uidetur: & facilè cor humanum omnibus quę frequẽtat adhæret. Age ergo qui relinquere omnia dispo-nis, te quoque inter relinquenda numerare memento: imò uerò maximè & principaliter abnega teipsum, si deliberas sequi eum qui exinaniuit propter te semetipsum. Pone grauissimã sarcinam, pone illa quĩque non hominum planè iuga, sed boum, quę tibi insipienter emisti: alioquin sequi sponsum & uenire ad nuptias spirituales, quinaria hac pressus & oppressus corporis sensualitate non poteris. Hæc Bernardus. Et respondens Dominus tangit triplex præmium quod consequuntur relinquentes omnia, & sequentes Christum: & per eandem uiam ambulantes

Augusti. lib. 2 de quæst. euã. cap. 47.

Chrysost. hom. 64. in Matthæũ.

Auaritia fugiam suadet.

Chrysost. hom. 9 in Matthæũ.

Omnia relinquere. Eccle. 1. 1. Cor. 15.

Augusti. in Psal. 142.

Origenes tracta. 9. in Matthæũ.

Bernardus sermone de uerbis euãgelij. Ecce nos reliquimus omnia.

bulantes secum. Primum est, quia cum Domino iudicabũt. Vnde dicit: *Amen*, id est, fideliter, *dico uobis*, quibuscunque fidelibus, *quòd uos qui* dimissis omnibus terrenis, *secuti estis me*, imitatione uiuendi, *in regeneratione*, id est in iudicio, tempore regenerationis generis humani. Duæ enim sunt regenerationes. Prima animarum ex aqua & spiritu in baptismo. Secunda corporum in generali resurrectione, quę quidem resurrectio dicitur regeneratio uel secunda generatio: quia terminatur ad esse acceptum secundario, *cũ sederit filius hominis*, ad iudicandum mundum: quia sicut in forma hominis iudicatus fuit, ita in forma humana iudicabit, *in sede maiestatis suæ*, manifestam potentiam ostendendo, qui in primo aduentu sedit in sede humilitatis latendo & maiestatem occultando, *sedebitis & uos super sedes duodecim iudicantes duodecim tribus Israel*. In duodecim apostolis uniuersitas significatur iudicantium: scilicet perfectorum qui propter euangelium omnia sua dimiserunt, & secuti sunt Dominum: in duodecim tribubus uniuersitas iudicandorum, bonorum & malorum. Vbi Gregorius. Felix paupertas uoluntaria relinquentium omnia, & sequentium te Domine Iesu. Felix planè quæ tam securos imò gloriosos facit in illo singulari fragore elementorum, in illo tremendo examine meritorum, in illo tanto discrimine iudiciorum. Hæc Gregorius. Et sciendum quòd multiplex est iudiciũ. Est enim iudicium principalis authoritatis, quo iudicabit tota trinitas. Est iudiciũ promulgationis, quo iudicabit Christus homo sententiam proferens. Est iudicium assessoriæ dignitatis, quo iudicabunt sancti & perfecti in loco eminentiori sedentes sicut assessores iudicis: iudicabuntur verò non dando uocem, sed assensum: non authoritate, sed assessoria dignitate. Quia enim communem statum iustorum transcenderunt uiuendo, seruantes non solum præcepta quæ sunt necessitatis, sed etiam consilia quæ sunt supererogationis: ideo specialem honorem habebunt in iudicio. Vnde Beda: Iusta prorsus & digna retributio: ut qui pro Christi amore omnem mundi gloriam contempserunt, ei associentur in iudicio: ut uelut assessores iudici mundanæ conuersationis assistant. Et qui ab eius amore nulla in hoc mundo poterant ratione diuelli, illuc cum Christo perueniant usque ad fastigium iudiciariæ potestatis. Hæc Beda. Est etiam iudicium comparationis, quo minus mali iudicabũt magis malos: ut, *Niniuitæ surgent in iudicio*, &c. Est autem & iudicium approbationis, quo omnes electi quorum exemplo cæteri damnabuntur iudicabunt: quia sententiam iudicis approbabunt & laudabunt. Est quoque iudicium retributionis, quo iudicabuntur omnes & boni & mali. Est & iudicium dispositionis, quo iudicati sunt infideles: qui enim non credit, iam iudicatus est. Qui ergo nunc uidentes scabella peccatorum superborum & sedes, tunc erunt iudices & sedentes. Quod bene intuens propheta ait: *quia illic sederunt sedes in iudicio*. Tunc erunt primi nouissimi, & nouissimi primi. Quia illi qui sunt hic primi in honore alios iudicantes iniustè: tunc erunt nouissimi & inferiores, ac iudicio aliorum subiecti: & econtrario qui sunt hic nouissimi & despecti, tunc erunt primi & iudicis assessores. *Et hæc est mutatio dexteræ excelsi*. Vnde Bernar. Iudicent nunc & præiudicent superbiæ filij cum rege suo: sedeant cum eo qui sibi latera aquilonis elegit: exaltentur & eleuentur sicut cædrus Libani, transibimus & ecce non erunt. Opprimant nunc quos possunt, blasphement, congregent maledicta: uenient super nos maledicta opprobria opprobrantium Christo: quoniam merces uestra copiosa est in cœlis. Hæc Bernar. Secundum præmium est: quia centuplum recipient in hoc tempore. Vnde dicit: *Et omnis qui reliquerit domum*, scilicet propriam, *uel fratres & sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorẽ, aut filios*, id est propinquos, *aut agros*, id est possessionem terrenam. Vbi tangit abdicationis actum quantum ad tria, scilicet quantum ad propriam dominationem, quæ intelligitur per domum: quantũ ad carnalem cognationem, quæ intelligitur per cõsanguineos siue propinquos: quantum ad temporalem possessionem, quæ intelligitur per agros. Et patet ordo: quia difficilius est relinquere propriam dominationem quàm cognitionem, & cognationem quàm possessionem exteriorẽ, *propter me*, & amorem meũ, seu propter nomen meũ dilatandum: & propter euãgelium, id est, doctrinam meam prędicandam uel obseruandam: non propter uanitatem mundi (sicut hypocritæ & philosophi) nec propter lucrum, ut ambitiosi sperantes promoueri, *centuplum accipiet*, in hoc tempore. Hoc centuplum spiritualium rerum est: uidelicet uirtutum & consolationum internarum, quas per experientiã cognoscimus magis, quàm per doctrinam. Cùm enim anima gustat odorem paupertatis, castitatis uirorem, patientiæ cæterarumque uirtutum saporem, & in eis delectatur: nonne centuplum tibi recepisse uidetur? Et si ulterius ascendat ut uisitationem sponsi recipiat, eiusque præsentia glorietur: nonne tunc recipit plus, quàm millecuplum omniũ quæ pro eo dimiserat? Vnde Bernar. Nemo sanæ mẽtis ampliorẽ esse in uitijs credat, quàm in uirtutibus delectationẽ. Et iterum: An non omnia possidet, cuius omnia cooperantur in bonũ? An nõ centuplũ habet omniũ qui impletur spiritu sancto, qui Christũ habet in pectore: nisi quòd longè plus, quàm centuplũ est uisitatio paracliti spiritus & præsentia Christi. Et iterum. Centuplum est adoptio filiorum, primitiæ spiritus, deliciæ charitatis: gloria conscientiæ, quæ est regnum Dei quod intra nos est. Hæc Bern. Vides quomodo uerum est, quod loquitur ueritas. Non fallit quin centuplum reddat in hoc seculo, & non tantum semel sed pluries & sæpe, animæ sibi deuotæ: adeo ut sic afficiat eam, quòd nõ solum id quod reliquit, sed & totum mundũ arbitretur ut stercora: ut sponsum lucrificari possit. Vnde Chrysost. Et nos itaque si gustauerimus sicut oportet fructus spirituales: de reliquo neque æstimabimus aliquid præsentia esse, uelut quadam optima ebrietate futurorum concupiscentia rapti. Gustemus itaque ut à tumultu præsentiũ liberati, æternis fruamur bonis. Vnde & Hieronymus. Qui ergo propter fidem Christi, & prædicationem euangelij omnes affectus carnis cõtempserint, atque diuitias, & seculi uanitates: isti centuplũ recipient. Sẽsus iste est: quia qui carnalia pro saluatore dimiserit, spiritualia recipiet: quæ cõparatione & merito sui ita erunt, quasi paruo numero centenarius numerus cõparetur. Vnde & Augu. Hoc etiam quod hic dicitur, centuplũ accipiet, exponens quodãmodo Apostolus ait: quasi nihil habentes & omnia possidentes. Cẽtum enim pro ipsa uniuersitate ponitur. Vnde Cyrillus: Si domũ quis dimittat, recipiet mansiones supernas. Si patrẽ, patrem habebit cęlestẽ. Si à germanis recesserit, in fratrẽ hunc recipiet Christus. Cùm dimiserit cõiugẽ, inueniet diuinã sapientiã, à qua procreabit spirituales fructus. Pro matre, inueniet Hierusalẽ cęlestẽ, quæ est mater nostra. Hæc Cyrillus. Loco etiã

Regenerationes duę. — *Iudicium multiplex.* — *Beda in cap. 10. Marci.* — *Matth. 12.* — *Psal. 121.* — *Matth. 20.* — *Psal. 76.* — *Bernardus sermone in hæc uerba, Ecce nos reliquimus omnia.* — *Secundum præmium.* — *Abdicatio domus.* — *Centuplũ.* — *Bernardus ibidem.* — *Hierony. in cap. 19. Matthæi.* — *Augustin. lib. 20. de ciuitate cap.* — *2. Cor. 6.* — *Centum.*

paucorum amicorum, recipiet multo plures amicos spirituales:& pro paucis bonis temporalibus, recipiet multa: secundum illud Actuum, erant illis omnia cōmunia. Vnde in collatione abbatis Abrahæ: Manifestum est enim eum qui aliquid secularium, uel affectuum, uel bonorum Christo suadente contempserit, à fratribus atque consortibus propositi sui qui ei spirituali glutino colligantur, centuplo gratiorē etiā in hac vita recipere charitatem. Centuplum etiam fratrum parentumue recipiet quantitatem, quisquis patris unius uel matris, seu filiorum pro Christi nomine charitate contempta, in omnium, qui Christo deseruiunt, dilectionem sincerissimam transit: pro uno scilicet tot incipiens habere patres fratresque, feruētiore atque præstantiore sibi affectione coniunctos. Multiplicata etiam domorum atque agrorum possessione ditabitur, quisque una domo pro Christi dilectione reiecta, innumera monasteriorum habitacula, tanquam propria possidebit in quacunque orbis parte uelut in suæ domos iure succedens. Hæc Abraham. Tertium præmium subiungit, cum dicit: *& uitam æternam possidebit*, scilicet in futuro. Vnde Augu. Quia multum amant homines uiuere in hac terra, promissa est illis uita: & quia multum timent mori, promissa est illis æterna. Hoc sufficere uisum est humanæ infirmitati, ut diceretur habebis uitam æternā. Amemus uitam æternam:& ex eo nouerimus quantum pro uita æterna laborare debemus, cùm uideamus homines amatores præsentis uitæ temporalis atque finiendę, sic pro illa laborare, ut quando uenerit mortis metus, quicquid possunt faciunt, non ut auferant, sed ut differant mortem. Hæc Augustinus. Felix paupertas quæ recipit centuplum in pręsenti, & uitam æternā in futuro: quod magna debet esse Christi pauperibus consolatio. Vnde Bernardus. Centuplum, inquit, accipiet, & uitam æternam possidebit. Illud in uia: hoc in patria. Illud consolatio præsentis laboris, hoc futuræ felicitatis consummatio est. Sic nimirum operarijs huius seculi, solet cibus in opere, merces in fine dari. Sic militantibus & stipendia ministrantur pro necessitate temporis, & nouissimum donatiuum maius erogatur pro quantitate laboris. Sic & filijs Israel donec terram promissionis intrarēt, in deserto manna non defuit:& ab ecclesia post quęsitum regni cœlestis aduentum quotidianus panis quotidie petitur in oratione, quam ipse saluator instituit. Hæc Bernardus. Considera ergo bene hanc retributionem, & gaude, & gratias age Deo qui te ad talem adduxit negociationem, ut hic de uno lucreris centuplum, & nihilominus postea uitam æternam. Et in hanc paradisum sæpe ingredere: quod consequi poteris ex studio orationis, & humilitate. Quid igitur est insaniæ, quòd homines simpla pro centuplis uita æterna tractantur relinquere? Cùm itaque sancti terrena omnia ut aurum & argentum abiecerint, cur eorum reliquias populo causa quæstus ostendendo cogimus eos illa mendicare quæ hîc spreuerunt: unde ubi nos habemus sanctum, in Græco habemus, ἅγιον, quod sonat sine terra: quia sancti non terrenis dediti sunt: nec in terra sed in cœlis conuersationem habent. Et ideo ad pedes Apostolorum aurum & argentum ponebatur ex præcepto eorum: ut sic docerent esse contemnenda. Imitemur ergo discipulos Domini, relinquendo diuitias ac gloriam, & omnia quę sunt mundi: quia sic ipsi præcipuè effecti sunt magni. Vnde Chrysostomus. Quid est quòd magnos Apostolos ostendit? Pecuniarum contemptus, gloriæ despectio, ab omnibus uitæque huius negocijs exemptio. Quia si non hæc habuissent: sed serui passionum essent, & si decem mille mortuos suscitassent, nō solum nulli profecissent, sed & seductores utique æstimati essent. Ita uita est quę ubique fulget, & spiritus attrahit gratiam: signa verò si nō uigilauerimus, obsunt multotiens. Hęc igitur quibus facti sunt Apostoli magni, zelemur:& ab uniuersis desistentes uitæ huius negociis, apponamus nosmetipsos Christo: ut Apostolorum consortes efficiamur. Hæc Chrysost.

Act. 4. Cassianus collatione 24. ca. 26. — Tertiū præmium. — August. in psal. 62. — Bernardus loco prænotato. — Retributio cōsideranda. — Act. 4.

ORATIO.

DOMINE *Iesu Christe, da mihi misero & indigno quòd propter te & amorem tuum, ac propter nomen tuum glorificandum, diuitias ac delitias, ac pompas, & omnia quæ mundi sunt nec non & meipsum inter omnia ualeam relinquere: omnibus que exclusis tibi soli adhærere: & pro modulo meo te sequi qualicumque imitatione uiuendi: ut te rectore, te duce, laqueos & insidias omnium inimicorum meorum uisibilium, & inuisibilium merear euadere: ac præmia quæ relinquentibus omnia, & te sequentibus promisisti, misericorditer obtinere. Amen.*

De denario diurno. Caput XIIII.

ET quia non sufficit prædicta relinquere, si homo corpore deficiat, & nō perseueret: ideo ne quis torpeat cùm bene cœperit, infert Dominus & dicit: *Multi autem erunt primi nouissimi, & nouissimi primi.* Multi enim ascendunt & descendunt de stato in statum meliorem, & peiorē. Multi prius feruidi, postea torpent: multi prius frigidi, subitò inardescunt: sunt enim multi qui opera perfectionis bene & frequenter præ multis inchoant: sed torpentes in progressu, à diuino amore tepesfiunt, & in bonis operibus segnes fiunt. & ab eis deficiunt: uel in uitia funditus labuntur & cadunt:& econuerso aliqui tardè uel tepidè inchoātes, ita feruidè & bene operantur, quòd meritis præcedunt illos qui eos præcedere uidebantur. Et sic qui primi fuerunt inchoando, fiunt nouissimi, vel nulli in perseuerando: uel qui fuerunt in primo & excellenti statu, erunt in nouissimo. Vide Iudam de Apostolo in apostatā uersum, & latronē in cruce confessorem factum. Vide simile de Iudæis & gentibus: quia Iudęi primi fuerūt uocatione, & nouissimi facti sunt cōuersione:& gentiles econuerso. Sic & nouissimi per humilitatē, fiunt primi per gloriā:& primi per superbiā,

Matth. 19. & 20. — Primi nouissimi.

fiunt

fiunt nouisſimi per abiectionem finalem: multi enim in ſeculo deſpecti, in futuro ſunt glorificandi: & multi apud homines glorioſi, in fine ſunt damnandi. Deinde hanc ſententiam confirmat per ſimilitudinem, proponens parabolã, in qua docet nos fugere ociũ, & inuitat ad laborem. Quæ parabola ſpecialiter pertinebat ad diſcipulos: quia continuè laborare in agro dominico, præcipuè pertinet ad prælatos. Vt autem facilius appareat quid in parabola lateat, attendenda ſunt ſex. Primò, quia homo paterfamilias eſt Deus pater: qui homo dicitur, non proprietate ſubſtantię, ſed pietatis affectu: dicitur enim homo, quia eſt humanus, id eſt, benignus, manſuetus, & miſericors circa homines: & dicitur paterfamilias, per creationem & prouidentiam, qui ita gubernat omnia, ſicut paterfamilias ſubditos in domo ſua: de cuius familia eſt omnis creatura. Secundò, quia operarij ſunt prædicatores, & etiam omnes rectè uiuentes: ſed multi hodie tantum uerbarij non operarij ſunt: quia dicunt, & nõ faciunt. Tertiò, quia denarius eſt uita æterna operarijs Domini promiſſa. Quartò, quia uinea allegoricè, eſt ſecundum Gregorium eccleſia.

Sex conſideranda in hac parabola.

Moraliter, anima, ſecundum Baſilium: iuſtitia generalis, ſecundum Chryſoſto. Quintò, quia horę ſunt ætates hominis. Sextò, quia procurator uineæ eſt Chriſtus, ſecundum quod homo: inquantum autem Deus, eſt paterfamilias cum patre: quia unum cum patre. Dicit ergo: *Simile eſt regnum cælorũ*, id eſt, præſens eccleſia uel iuſtorum uita, *homini patrisfamilias*, id eſt, Deo uniuerſæ creaturæ: & fit hic comparatio non tam perſonæ ad perſonam, quàm negocij ad negocium: & eſt ſenſus, negocium quod fit in eccleſia pręſenti, ſimilari poteſt negocio quod ab homine patrefamilias quandoque fit, *qui exiit*, per ſui manifeſtationem, & ſuæ bonitatis diffuſionem. ut enim dicit Gregorius, quando non cognoſcitur, in ſecreto eſt: quando uerò cognoſcitur, de occulto procedit ad notitiam: eo ergo frequentius exiit, quò amplius ſui notitiam dedit: *primo mane*, id eſt, in prima mũdi ętate, ſcilicet ab Adam uſque ad Noe, *cõducere operarios*, id eſt iuſtos ei ſeruientes, nomen ſuum aliis manifeſtantes, *in uineam ſuam*, id eſt, in eccleſiam militantẽ, cuius palmites ſunt iuſti à primo Abel uſque ad ultimum electum. Vel ſecundum Chryſoſtomum. *Conducere operarios in uineam ſuam*, id eſt acquirere rectè uiuentes in operibus iuſtitiæ: & ſic iuſtitia eſt uinea, & palmites uirtutes. uel ſecundum Baſilium, Per uineam anima ſiue conſcientia ſignificatur, in qua laborandum eſt, ut amputemus palmites luxuriantes carnalis concupiſcentiæ: proiiciamus lapides ſuperbiæ, & extirpemus ſpinas auaritiæ. Per uineam etiam intelligere poſſumus pęnitentiam, in qua per diuerſas horas operarii conducuntur: dum alij in pueritia, alii in iuuentute, alii in ſenectute cõuertuntur. Ergo paterfamilias, per dominationem: exiit, per manifeſtationem: conducere, per multiplicem inuitationem: operarios, non tantum locutores: quia melior eſt prædicatio facti, quàm uerbi: in uineam ſuam per bonorum meritorum multiplicationem. Sic Adam primò poſitus eſt in paradiſo: ſed quia non coluit, eſt eiectus: ſic populus Iudaicus in ſpeciali cultu diuino poſitus, eſt eiectus. Sic & nos politi ſumus: & ſi neglexerimus, ſimiliter proiiciemur. Ruina præcedentium, admonitio debet eſſe ſequentium. *Conuentione autem facta cum operarijs ex denario diurno*. Iſta conuentio eſt uitæ æternæ pro labore promiſſio: quæ quidẽ uita æterna dicitur denarius, Primò, ratione nominis: denarius enim à decem dicitur, ex eo quòd olim decem nũmos uſuales ualebat: in quo ſignificatur precium pro uſu & obſeruantia decalogi promiſſum: & ideo illa uita denarius dicitur: quia pro decalogi obſeruatione datur. Secundò, ratione figuræ: quia in denario eſt figura ſpherica & rotunda ubi non eſt inuenire principium & finem: in quo ſignificatur uitæ æternitas, & plena æternitatis poſſeſſio. Tertiò, ratione imaginis: in denario enim imago regis eſt ſcripta: in quo animæ ad Deum notatur conformitas plena: imago enim Dei in beatos imprimitur per aſſimilationem ad Deum, & transformationem in ipſum. Quartò, rationem ſcripturæ: in quo notatur plena ſcientia & cognitio ueritatis, quæ ibi erit in beatis. Et uocatur iſte denarius diurnus, tum quia tota uita hominis, tota etiam uita præſens reputatur quaſi una dies, in qua nunquam à bono opere eſt deſiſtendum: tum quia non niſi operanti in die gratiæ, & non in nocte culpę redditur: tum quia in die gloriæ primò dabitur. *Et miſit eos in uineam ſuam*: quaſi ab initio miſit ad uocandum homines ad fidem redemptoris, & inuitauit ad uiuendum iuſtè, & bene operandum. *Et egreſſus*, per maiorem manifeſtationem, *circa horam tertiam*, ſcilicet à tempore Noe uſque ad Abraham, *uidit*, per miſerationem, *alios ſtantes in foro ocioſos, & illis*, etiam ad uineam inuitatis mercedem promiſit. ſecundũ Chryſoſtomum. Per forum mundus accipitur, in quo calumnię, iniuriæ, contentiones, diuerſorum negociorum difficultates ſemper tumultuoſæ, & omnia uenalia ſunt. In iſto foro animæ hominum uenales exponuntur. Mercatores duo ſunt, Deus & diabolus: quidam ſic cæci ſunt ut uendant propriam animam diabolo pro uili precio: quia pro modica præſentis uitæ delectatione, ut guloſi & luxurioſi: quidam pro honoribus & gloria mundi, ut ſuperbi & uanè glorioſi: quidam pro diuitiis & bonis temporalibus, ut raptores & auari. Talem mercatorem fugiamus & uendamus animas noſtras Chriſto: qui nos emit ſanguine ſuo precioſo. Ocioſitas eſt debiti operis defectus. Vnde ſecundum Chryſoſtomum. Peccatores mortui ſunt, non ocioſi: qui diabolo ſeruit, mortuus eſt: qui opus Dei non operatur, ocioſus eſt: qui aliena tollit, mortuus eſt: qui ſua non dat, ocioſus eſt. Coluiſti miſericordiæ uitam, ſi de tuis des: ieiunii, ſi quod manducaturus fueras diurno, dederis impotẽti ſi ieiunas, & ſi nemini das, ocioſus es: & ſic de aliis. *Iterum autem exiit*, per ampliorem manifeſtationem, *circa ſextam*, ſcilicet ab Abraham uſque ad Moyſen, *& circa nonam*, ſcilicet à Moyſe uſque ad Chriſtum, *& fecit ſimiliter*: inuitando, & mercedem promittendo. *Circa undecimam uerò*, id eſt, in ultimis temporibus, ſcilicet à tempore Chriſti uſque ad finem mundi: *exiit per clariorem manifeſtationem, cum Chriſtus apparuit*: & inuenit alios ſtantes, non proficientes, non ſe humiliantes, ſcilicet gentiles, *& dixit illis: Quid hic*, in loco tam periculoſo, tam tranſitorio, tam fœtido, *ſtatis*, cùm potius ire deberetis: quia uita breuis, uia longa, uirtus debilis, *tota die*, cùm habeatis temporis opportunitatem, mercedis ſecuritatem & immenſitatem, *ocioſi*, vobis nihil proficientes, proximis non ſubuenientes, hoſtibus non reſiſtentes, & impoſterum non prouidentes, cùm multa mala docuit ocioſitas. Quaſi dicat Dominus ocioſis: Curtãto tempore pro ſalute ueſtra negligitis laborare? *Dicunt ei: quia nemo nos conduxit*: id eſt nullus propheta, nullus doctor ad nos inſtruendum uenit: *dicit illis, Ite & uos*, ſcilicet gentiles, *in uineam meam*: mente credendo, ore con-

Gregorius hom. 19. in Euang. Baſilius cap. 5. Iſaya. Chryſoſto. hom. 34. operis imperfe.

Gregorius hom. 19. in Euang.

Chryſoſto. hom. 34. operis imperfecti. Baſilius in cap. 5. Iſa.

Denarius diurnus. Denarius unde dicatur.

Chryſoſto. ho. 34. operis imperf. Forũ, id eſt mundus. Mercatores duo.

Chryſoſto. ibidem.

 fitendo,

Chrysosto. ibidem.

sitendo, opere laborando: quia (secundum Chrysostomum) qui non operatur in hoc seculo, non manducat in futuro: imò dies iste, est dies operationum: dies qui sequitur, est dies feriarum. Et interponitur hîc coniunctio copulatiua, scilicet & quia gentiles Iudæis adiuncti sunt, ut una ecclesia ex ambobus fieret. Ista parabola principaliter & communiter exponitur, secundum diuersas mundi ętates, ut iam uisum est suprà.

Morale.

Moraliter autem potest exponi de uocatis ad gratiam, secundum diuersas ætates hominum, & sic in mane seu in prima hora, intelligitur pueritia: in tertia, adolescentia: in sexta, iuuentus, seu uirilis ætas: in nona, senectus: in undecima, senium, seu decrepita ætas. In quibus qui in bonis operibus laborare uegligit: tota die, id est, tota uita ociosus stat. Ergo quolibet tempore, qualibet ætate, uocat Deus homines ad gratiam & gloriam: quia semper aliqui, ad uitam bonam perducuntur, & à Domino præmiantur: si enim uera, nunquam sera erit pœnitentia. Nota hîc uerbũ cuiusdam hominis sibiipsi opponentis, & dicentis: Iam es in hora nona, quid igitur ociaris? Nunc es in undecima, quid igitur stas? Quam aliam expectas? Sed ne in undecima homo dedignabitur seruitute tua:

Aetates sex hominis.

secundum Isidorum sex sunt ætates hominis. Prima ętas, est infantia, & protenditur in septem annos. Secunda, est pueritia, tendens usque ad quartumdecimum annum. Tertia, est adolescentia, quæ protenditur usque ad uicesimum octauum annum. Quarta, est iuuentus finiens in quinquagesimo anno. Quinta senioris: id est, grauitas, quæ est declinatio iuuentutis in senectutem: nondum senectus, sed iam non iuuentus: quæ ætas à quinquagesimo anno incipiens, in septuagesimo terminatur. Sexta est senectus, quę nullo annorum tempore determinato finitur, sed post illas quinque ætates, quantumcunque uitæ est, senectuti deputatur. Senium autem est pars ultima senectutis, dicta quòd sit terminus sextæ ætatis. Septima uerò est in quiete animarum, usque ad diem iudicij. Et tunc in resurrectione erit octaua ætas. *Cùm sero factũ esset*, id est, cùm finito opere finis mundi, uel uitę huius aduenit.

Chrysosto. loco praeallegato.

Vbi secundum Chrysostomum, Cõsidera quòd non mane, imò serò reddit mercedem: quia solum remunerat perseuerantem operarium & fidelem, *dicit Dominus uineæ*, id est, Deus pater qui Dominus est, *procuratori suo*, scilicet Christo: pater enim omnia dedit in manus eius. *Voca operarios*, & non ociosos ante tribunal, *& redde illis mercedem*, scilicet æternam: uoca inquam eos de labore ad requiẽ, de mœrore ad iocunditatem, de bello ad pacem: *incipiens à nouissimis usque ad primos.*

Augusti. sermo. 59. de uerbis Domini. Chrysosto. hom. 34. operis imperfecti.

Denarius datur primò nouissimis: quia secundum Augustinum, licet detur omnibus simul, illi tamen qui post unam horam, uel paucas ipsum recipiunt, dicuntur prius recipere quàm illi qui post multas horas expectauerunt, & postea receperunt. Et secundum Chrysostomum Iustitia fuit omnibus reddere: sed nouissimis primò, hoc non fuit iustitiæ contrarium: sed misericordiæ ostensiuum: dum tamen aliis reddatur. unde secundum eundem, vt ostendat Deus inæstimabilem misericordiam suam. Primùm nouissimis reddit mercedem, postea primis: nimia enim misericordia ordinem non aspexit. Domini ergo misericordia, quæ in suis donis plus aspicit cor, & præfert operi, & tempori, supplet in nobis damna ipsius operis & temporis. Vnde Bernardus. Exaggera quantum uis merita, & extolle sudores:

Psal. 62.

melior est misericordia Domini super uitas: ex ea sanè operis & temporis damna mihi resarcio. Et sic ex præcepto patrisfamilias acceperunt nouissimi, & similiter primi singulos denarios: id est, singula præmia iuxta conuentionem: scilicet æternitatem, seu uitam æternam. secundum Augustinum.

Augusti. de sacr. uirg. cap. 26. Denarij multiplicitas.

Iste unus denarius, qui omnibus datur, est una uita æterna, quæ omnibus percipietur, quæ æqualis erit omnibus: nulli longior, nulli breuior. quia in eo nõ uiuit unus alio minus, seu prolixius, meritorum tamen diuersitate fulgebunt, alij magis, alij minus. Hic ergo denarius unus, est in se multiplex, propter differentiam accipiẽtium: quia ibi erunt multæ diuersitates meritorum. Et accipientes primi murmurabant aduersus patrem familias dicentes: *Hi nouissimi*, scilicet gentiles, uel martyres, uel in bonis feruẽtes, *una hora fecerunt*: quia modico tempore labores sustinuerũt: deuotio enim uoluntatis, temporis spatium breuiauit, cùm merito passionis Christi, *& pares illos nobis fecisti*, scilicet in præmio, *qui portauimus pondus diei & æstus*.

Põdus diei quid significet.

Pondus diei, significat opus iustitiæ: æstus uerò, calorem tentationum quas conflat malignitas dæmonum, cupiditas temporalium, delectationes motuum carnaliũ. Portauimus ergo põdus: quia iustitiam seruauimus, & non succubuimus. Potest dici, quòd ista murmuratio erit admiratio de tanta Dei bonitate in sanctorum remuneratione. Vbi notãdum quòd duplex est murmur: scilicet conquestionis, & admirationis.

Murmur duplex.

Nunc uerò sancti non murmurant tanquam de aliorum gloria cõquerentes: sed quia uident quòd Deus tam copiose remunerat tardè uenientes, quàm sibi longo tempore seruientes: quasi murmurare dicuntur, Dei super hoc liberalitatem & misericordiam admirantes: quia illi nouissimi, quasi pro nihilo & sine labore uitam æternam uidentur acquirere. Vnde & Petrus murmurare potuit, quòd latro citius ipso ad regnum peruenit.

Retributio iusta, & misericordia abundans.

Vbi sciendum, quòd ista retributio iusta est, quantum ad præcedentes, quia datur eis precium conuentum: & misericordia quantum ad sequentes, quia pro modico labore ęqualem prioribus accipiunt mercedem. Non igitur iniustè agitur cum primis: sed misericorditer dispensatur cum ultimis. Munerat primos per iustitiam, extremos secundum sui bonitatem. Et æquale accipiunt præmium: ut ostẽdatur, secundum Apostolum, quòd non ex operibus saluati sumus.

Galat. 2.

Itaque non quotitatem nec quantitatem operum uel laborum, sed potius cor & charitatẽ attendit Dominus in remunerando: quia non considerat quantum, uel quandiu, operatus fueris: sed ex quanto. Hinc etiam colligitur quòd sera pœnitentia, si fuerit uera, nec tollit gratiam, nec diminuit. Et licet postremi æqualiter remunerentur cum primis, non tamen stultè differas conuerti: uel bene operari usque ad undecimam horam & ultimum temporis: ne tunc nimis oneratus peccatis, habens cor impœnitens, exonerari non possis: uel si pœnitens ad multam pro peccatis satisfactionem tenearis. Si tamen usque ad undecimam distulisti bene uiuere: nec tunc desidiæ, sed magis, quàm prius exercitationi animæ intende.

Cicero. 1. offic.

Vnde Tullius: Senibus labores corporis minuendi exercitationes animæ augendæ uidentur: & ita nihil magis cauendum est senectuti, quàm ne languori desidiæque succumbat.

Murmur claustralium.

Moraliter isti murmurantes figuram tenent quorundam claustralium, qui eo quòd diutius fuerunt in claustro murmurant, si eis præponantur iuniores, uel parificentur. Vnde docentur hic seniores claustrales non debere murmurare, si uideant aliquos iuniores eis æquari, uel etiam in officiis præferri, & plus honorari. Item datur hîc documentum

cumentum quòd religiosi non debent facere comparationes sui ad alios, quasi ipsi plus seruiant Deo, quàm seculares: quia sæpe uidemus quòd quidam secularium æquantur meritis quorundam religiosorũ, uel etiam eos excedunt per meritum: *At ille respondēs uni eorum dixit*: quod autem uni dixit, omnibus dixit. Vel uni: quia una & æqualis erat omnibus occasio murmurandi. *Amice, non facio tibi iniuriam*: quia iniuria non habet locum ubi est mera gratia: & ideo si facit & dat gratiam uni, non facit iniuriam alteri. *Nonne ex denario*, & pro mercede *conuenisti mecum* à principio? *Tolle quod tuum est*, quasi diceret: paratus sum tibi reddere mercedem tuam, *& uade intra in gaudiũ Domini tui. An non licet mihi quod uolo facere?* quasi diceret sic: quia uoluntas Dei nullo modo distorta esse potest, unde signanter dicit, quod uolo: quia enim vult, ideo licitum: nos quia licitum, ideo uolumus. Et ut non solum licita, sed etiam benignitate plena ostendatur uoluntas diuina, addit: *An oculus tuus*, id est consideratio tua, *nequam est*, & inæqualis, *quia ego bonus sum*, scilicet ex natura bonitatis meæ abundanter communicans? unde dicit, nequam, non propter culpam, sed propter considerationis inæqualitatem: quia illa admiratio procedit ex comparatione diuinæ iustitiæ, magis, quàm eius misericordiæ infinitæ. Vbi Gregorius: Stulta est quæstio hominis, contra Dei bonitatem. Conquerendum quidem esset, si non daret quod deberet: non si dat quod non debet. Vnde & Chrysostomus. De eius dato nemo iustè murmurat, qui amplius dat quàm homo desiderat. Vltimò concludens parabolam, dicit: *Sic*, scilicet ut ostensum est, *erunt nouissimi primi, & primi nouissimi*: ut nulla sit differentia temporis clausa. Sæpe enim illi qui ad pęnitentiam tardè ueniunt, citius remunerantur quàm illi qui tempestiuè ueniunt: quia citius de corpore exeunt: vel sępe illi qui tardè ad pęnitentiam ueniunt, tempore præcedunt alios in feruore: sicut in itinere consueuit, ut qui tardius exierunt, uelocitate moram compensent. Vel illi qui sunt nouissimi in oculis suis sunt primi in oculis Dei. Vel illi qui nouissimi iudicio hominum sunt, sæpe sunt primi iudicio Dei: quia Deus non considerat exteriora hominis, sed interiora cordis. Quamuis autem audieris in parabola omnes accepisse singulos denarios: non tamen putes omnes ad fidem uocatos, uitam æternam accepturos. Vnde additur sententia ualde metuenda: *Multi enim*, de primis, de tertijs, sextis, nonis, & nouissimis, *sunt uocati*, scilicet ad fidem & meritum: sed de his omnibus, *pauci sunt electi*, ad beatitudinis præmium & regnum. Multi sunt de ecclesia militante, qui non erunt in ecclesia triumphante. In quo paucos ostendit esse eos qui saluantur, ad comparationem eorum qui per singulas horas uocantur: quia secundum Gregoriũ ad fidem plures ueniunt, plures ecclesiæ parietes implent, sed ad cœleste regnum pauci perducuntur. Hoc figuratur de filijs Israel, quorum multi ad terrã promissionis fuerunt uocati: sed pauci ad intrãdum fuerunt electi. Et similiter de Gedeone, qui plures ad bellandum uocauit, sed paucos elegit quos secum duxit: quia, *lata est uia, & spaciosa porta, quæ ducit ad perditionem, & multi sunt qui intrant per eam: sed arcta est uia, & angusta porta, quę ducit ad uitam: & pauci sunt qui intrant per eam*. Dupliciter autẽ uocat nos Deus. In præsenti ad laborem, in futuro ad requiem: unde necesse est ut quicunque futuram remunerationem desiderat, præsentem non refugiat laborem: quia illi qui pro Deo fideliter suscipiunt laborẽ, feliciter peruenient ad remunerationem: quando audient Deũ dicentem, *Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam uos*. Et tanto maiorem remunerationem accipient, quanto maiorẽ laborem sustinent: quia teste Apostolo, *Vnusquisque mercedem secundum laborem suum accipiet*. Omnes ergo qui uocati sumus, nouimus: utrum uerò electi, adhuc ignoramus. Et ideo tanto sollicitiores esse debemus in bono opere, quanto inexcusabiles nos esse scimus de uocatione. Vnde Gregorius. Duo ergo sunt, quæ sollicitè pensare debemus. Primũ est, vt de se quisque minimè præsumat: quia etsi iam ad fidem uocatus sit, utrum perenni regno dignus sit, nescit. Secundum uerò est, vt unusquisque proximum, quem iacere fortasse in uitiis conspicit, desperare non audeat: quia diuinæ misericordiæ diuitias ignorat. Quid enim sit hodie, aspicimus; sed quid cras futurus sit unusquisque, nescimus. Plerunque & qui post nos uenire cernitur, per agilitatẽ nos boni operis antecedit. Et uix enim cras sequimur, quem hodie, præire uidebamur. Vnde & Chrysostomus: Hęc parabola posita est, ut qui tardè conuertũtur non desperent: sed auidiores fiant, quoniam in hac uita non est ita sera pœnitentia, quin si corde perfecto fiat, posit tanto feruore procedere, ut mereatur multis prioribus non sic feruentibus in præmio anteferri. Hæc Chrysostomus. Nullus ergo desperationi, nullus locus restat excusationi: siquidem in omni ætate & in omni hora peccator suscipitur: peccator enim quacunque hora conuersus fuerit & ingemuerit, uita uiuet, & non morietur. Et quia incerta est in omnibus ætatibus cuilibet hora uocationis suæ, paratus unusquisque debet esse in bona operatione: ut sicut incertus est exitus, sic certus sit in bono opere animus: ne fortè si quando potest nõ vult bonum operari, tunc incipiat uelle quando non erit posse. Debemus ergo omni die sic uiuere, tanquam illa die morituri: ut sic residuum temporis nostri possimus expectare securi. Vnde Seneca: Sic ordinandus est dies omnis, tanquam cogat agonem atque expleat uitam. Ille beatissimus & securus sui possessor est, qui crastinum sine sollicitudine expectat. Inter cætera mala, hoc habet stultitia propriũ, quòd semper incipit uiuere. Quid est turpius, quàm senex uiuere incipiens. Considera, quàm pulchra res sit cõsummare uitam ante mortem. Deinde expectare securè reliquam sui temporis partem. Nullus enim uitam in crastinum spectat. Non enim uiuunt: sed uicturi omnia differunt. Hæc Seneca. Multum quippe iuuat ad uincendam delectationem peccati, recordatio mortis & finis nostri. Vnde Sapiens: *In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, & in æternum nõ peccabis*. Et Gregorius. Nil tantum ad domandum desiderium carnalium appetitum ualet, quantum ut unusquisque mortem penset. Et Bernardus. Saluberrimum est remedium redeundi ad Dominum, habere præ oculis mortem. Multum etiam iuuat nos desides & pigros, Iesum & studiosos aspicere, si uolumus non desides fieri & pigritari, sed feruere potius & proficere: inde enim exempla & bona multa poterimus reportare.

Voluntas Dei, licitũ facit. — *Gregorius hom. 19. in Euang.* — *Chrysosto. ho. 34. operis imperf.* — *Paucis saluandi.* — *Gregorius hom. 19.* — *Matt. 7.* — *Vocatio Deimin.* — *Matth. 11.* — *1. Cor. 3.* — *Gregorius ibidem.* — *Chrysosto. hom. 65 in Matthæ.* — *Ezech. 18.* — *Vita incertitudo.* — *Seneca epist. 13.* — *Stultitia proprium.* — *Eccl. 7.* — *Gregorius lib. 16. moral. ca. 31.*

ORATIO.

Domine Iesu Christe, summe paterfamilias, *tu me primo mane in uineam tuam duxisti, dum me à iuuentute mea ad fidem & tuum seruitiũ misericorditer uocasti, & ad laborandum pro denario uita*

ta aeterna mecum conuenisti: sed ego miser tota die uita mea ociosus steti, & negligenter uiuendo debitum meum non feci. Domine quia bonus es & misericors, fac me saltem in undecima hora resipiscere, & dignos fructus pœnitentiæ facere: ut apud te mercedem quantulamcunque merear inuenire. Amen.

De uillico iniquitatis. Cap. XV.

Luca. 16.

DEINDE ponit parabolam, secundum rem gestam, de uillico iniquitatis diffamato apud Dominum suum ex dissipatione bonorum suorum: quia ea inutiliter in illicitis consumpserat & superfluis, nó timens offendere Dominum suum. Quæ parabola, sicut & prædicta, specialiter pertinebat ad discipulos: quia officium uillicationis, & periculum reddendæ rationis maximè pertinet ad prælatos. Est enim uillicus propriè, gubernator & custos uillæ: sed hîc accipitur pro œconomo, id est, curatore & dispensatore: qui scilicet uniuersam substantiam domus dispensat. Oeconomus enim tam pecuniæ, quàm frugum & omnium quæ Dominus possidet dispensatorem designat. Hic timens amoueri ab officio, & egere, clam fecit misericordiam cum debitoribus Domini sui: vt cùm amoueretur, reciperent eum in domos suas, memores sui beneficij. Et ideo dicit, quòd *homo quidam erat diues qui habebat uillicum*, & infrà in fine applicat parabolam ad propositum, dicens: *& ego uobis dico, &c.* Similiter enim, *homo quidam*, id est, ipse Deus pro nobis humanatus diues: quia gloria & diuitię in domo eius, *habet uillicum*, id est dispensatorem, cui tradidit bona ad dispensandum. Huius ergo Domini, id est, Christi triplex est uillicus, scilicet in spiritualibus, prælatus: in temporalibus, princeps terrenus: in utrisque, quilibet Christianus. Quilibet enim homo est uillicus Dei, cui triplex uilla commissa est gubernanda, qui fructus cuiuslibet uillæ prudenter debet dispensare. Prima uilla, est mundus iste, cuius fructus sunt bona temporalia: quæ quilibet custodire debet, ne mali rapiant, & ut sibi commissa seruis Domini sui distribuat. Secunda villa, est corpus proprium, quod est custodiendum: ne quando ingrediatur mors ad animá per portas sensuum: bona etiam ipsius corporis ut sanitas & fortitudo, &c. ad Dei seruitium & honorem sunt dispensanda. Tertia uilla, est anima quæ à prauis cogitationibus est custodienda, cuius omnes uirtutes debent distribui ad cognitionem & honorem & amorem Dei. *Et hic*, scilicet triplex & prædictus uillicus diffamatus est apud illum, scilicet Deum: quia nihil latet eum, *quasi dissipasset bona ipsius*, malè eis vtendo: scilicet res temporales in illicitis & superfluis expendendo, corpus suum uoluptatibus dando: animá immundis cogitationibus implendo. Et bene dicit, ipsius: quia bona nostra, Dei sunt authoritate: sed nostra sunt, utilitate. Fit autem hîc diffamatio uel accusatio remorsu conscientiarum, uel euidētia operum, uel per Angelos qui uobis ministrant, & omnia opera nostra Deo renunciant. *Et uocauit illum*, scilicet inspirationibus interioribus, prædicationibus exterioribus, euidentibus beneficijs, multiplicibus flagellis: & incutiendo timorem æternæ damnationis, *& ait illi*, eum ante mortem corripiendo & monendo. *Quid hoc audio de te?* bonorum dispensatore. *Redde rationem uillicationis tuæ*: & dum uiuis cogita qualiter debes operari. Oportet enim reddere rationem, aut in uita, aut post mortem. Iam enim ultrà, scilicet à tempore mortis tuę non poteris uillicare, nec quicquam boni agere. Tunc enim non poterit quis Deo satisfacere de rebus per eleemosynas: nec de corpore per ieiunia, nec de anima per orationes. Tria uerba dicit hîc Christus peccatori, magnæ angustiæ & anxietatis: quæ si continuè insonarent auribus nostris, nullo modo peccaremus. Primum est rigidæ reprehensionis: cùm dicitur: *Quid hoc audio de te?* sic ditato gratiarum muneribus, sic præuento benedictionibus dissipatore rerum mearum tibi commissarum. *Quid hoc audio*, clamorem de terra resonantem tam horribilia scelera, tam antiqua uitia, qui tanta bona dissipasti: quia temporalia malè expendisti, corpus inquinasti, & animam peccatis inueterasti. Secundum uerbum est anxij timoris, cùm subditur: *Redde rationem uillicationis tuæ*. O uerbum strictum. O uerbum anxium. O uerbum durum, discussionis districtæ tunc faciendæ, quando exigetur à nobis ratio de occultis cordium cogitationibus, de ociosis sermonibus, de nostris operibus: tunc aperti erunt libri cœlestes, tunc apertus erit liber conscientiæ, in quo leget memoria quicquid homo cogitauit, dixit, & fecit: tunc examinabûtur omnia, & tunc discutietur de tota uita nostra. Tertium verbum est amari doloris, cùm additur: *Iam non poteris uillicare*. In futura enim vita tollitur omnis uillicatio hominum: ita ut ulterius nec bene, nec malè possint operari. Magnus igitur est dolor animæ, quando proximáte hora mortis, audit sibi dici, quòd ulterius non possit uillicare. Puto quòd totum mũdum daret, ut sibi concederetur spatium unius horæ quo pœniteret, & aliquid boni ageret: sed non datur, quia tempus illud est reddendæ rationis, non exercẽdæ uillicationis. Audiamus ergo hæc uerba tria seueri iudicis, & ante iudicium placemus eum, ut non pereamus.

Timens autem uillicus de uocatione in morte uel in iudicio, & reddenda ratione, *ait intra se*, in sua cogitatione. Intra se loquitur, qui nullum amicum inuenit, cum quo consiliari possit. *Quid faciam: quia Dominus aufert a me uillicationem?* id est, omnium uillarum prædictarum custodiam, scilicet tam rerum, quàm corporis & animæ, & hoc erit in morte. Sæpe enim contingit, quòd tales timore mortis ducuntur ad pœnitentiam, & ad cogitandum de uita futura. Sic semper cogitare debet peccator secundum Iob: Quid faciam cùm surrexerit Deus ad iudicium, & cùm quæsierit, quid respondebo illi? Non ait, quid dicam: sed, quid faciam, quia apud districtum iudicem non excusant uerba suasoria, sed facta meritoria. *Fodere*, per

pœniten-

Villicus quis dicitur.

Villa triplex nobis commissa.

non ualeo: id est, proprio labore & pœnitentia non possum de peccatis satisfacere, & ad uitam beatam uenire. *Mendicare*, per orationem, *erubesco*: quia uerecundum debet esse huius mundi diuitibus petere suffragia spiritualia, & non rependere in temporalibus. In alia uita anima non potest operari opera quibus adiuuetur ad gloriam. Vnde Chrysostomus. Vita præsens habet exercitium mandatorum, futura uerò solatium. Si nihil operatus es hic, frustra in futuro speras. Item nec bona ipsa potest ab aliis mendicando impetrare: quia nõ dabitur ei. Huius signum sunt uirgines fatuæ, quæ petentes oleum, à prudentibus sunt expulsæ: sed nec diues epulo mendicans guttam aquæ meruit recipere. *Scio quid faciam*: quia scilicet antequam tollat per sententiam mortis à uillicatione, debita relaxabo debitoribus Domini mei, & distribuam eis de facultatibus ipsius, *ut cùm amotus fuero à uillicatione*, scilicet in morte: *recipiant me in domos suas*: id est, per eorũ merita & suffragia recipiar in uita beata, ne cogar fodere, aut mendicare frustra. Et in domos pluraliter, propter diuersitatem præmiorum: quia ibi mansiones multæ sunt. In has domos nullus potest ingredi, nisi per ostium misericordiæ, uel spiritualis, uel corporalis. In cuius signum Salomon in ingressu sancta sanctorum, fecit duo ostiola de lignis oliuarum: per oleum enim misericordia designatur. Nota quòd mansiones cœlestes sunt pauperum: quia illis datę sunt: pauperum enim spiritu est regnum cœlorum. Vnde si diuites illud habere volunt, oportet ut à pauperibus emant. Diuites enim habẽt domos in terra, pauperes in cœlo: libenter ergo diuites recipiant pauperes in domos suas in terra, ut à pauperibus recipiantur in cœlo. Vnde Augustinus. Præbe terram, & accipe cœlum. Vbi considerandum est, quòd ut suprà dictum est, tres uillæ commissæ sunt homini: scilicet mundus, corpus, & anima: quorum fructus debet dispensare ad honorem Dei. Corpus nanque suũ debet distribuere ieiuniis, uigiliis, & cęteris laboribus pro Deo assumptis: & tunc sanitas, fortitudo, pulchritudo, quæ sunt bona corporis, optimè erunt dispensata. Si uerò corporis labores sustinere non possit, dicens cum uillico, *fodere non ualeo*: saltem bona animæ, quæ sunt amor, cognitio, & memoria, ita distribuat orando, meditando de lege Domini, & cunctos etiam inimicos amando, ut orationibus sibi recompensetur, quod laboribus efficere nõ potuit. Et si rursus orare erubescit, ut pote qui nescit: dicens quemadmodum & hic uillicus dicebat, *mendicare erubesco*: qui enim orat, mendicat, quia suffragium petit: tunc certe non restat, nisi ut prouideat sibi taliter de bonis terræ uillæ Domini, scilicet de bonis temporalibus eleemosynas largiendo, quòd alis dispensatio omnem defectũ excuset corporis & animæ. Ieiunium enim, quod distribuit bona corporis: & oratio, quæ distribuit bona animæ: atque eleemosyna, quæ distribuit bona mundi: sunt opera quibus habetur uita æterna. *Conuocatis itaque singulis*, seorsim his ab illis, *debitoribus Domini sui*: quia religiosi & pauperes quantumcunque iusti, sunt debitores Dei: fecit circa eos misericordiam de bonis temporalibus sibi traditis ad dispensandum, dans ipsis oleum & triticum: oleum quippe compassionis, & triticum subuentionis. Ad hoc ergo tendit ista parabola, ut sicut dedit de bonis Domini oleum & triticum: sic & nos demus pauperibus de bonis à Deo nobis traditis, oleum compassionis interioris, & triticum subuentionis exterioris: quia bonorum nobis datorum non Domini, sed tantum dispensatores sumus. In hoc autem quòd plus dedit de oleo, quàm de tritico: significatur quòd plus debemus cõpati affectu, quàm possumus subuenire effectu. *Et laudauit Dominus uillici*, non Dominus omnium, *uillicum iniquitatis*, id est, uillicum iniquum: non quòd aduersus eum fraudulenter, sed pro se prudenter, secundum prudentiam huius seculi, non tamen bene uel meritoriè egisset: non enim laudauit eum de fraude quam fecit, sed de prudentia & ingenio, quo sibi in futurum prospexit: est nanque prudentia, quædam sibi in posterum prouidentia. Sic diuites huius mundi non sunt landabiles de deceptione in illicitis actibus: sed de hoc quòd prudenter se conuertunt ad distribuendum bona, in piis operibus: ut per hoc prouideãt sibi in futurum: quia secundum Ambrosium, Sola misericordia est comes defunctorum. Cui etiam prudentissimè non solum Dominus uillici, sed etiam Dominus omniũ applaudere uidetur, subiungens ad quid hanc similitudinẽ dederit: *Quia*, inquit, *filij huius seculi*, & tenebrarum, id est homines temporalibus intenti, & amatores mundi, *prudentiores sunt filijs lucis in generatione sua carnali*: id est in secularibus ad quæ uidentur geniti: id est magis astuti & seruidi sunt in carnalibus & temporalibus negociis agendis, quàm filij lucis & uitæ æternæ: id est, homines spiritualibus deputati, & amatores cęlestium sint in spiritualibus negociis exercendis. Prudentiores sunt illi in malo, quàm isti in bono. Vix enim inueniuntur aliqui, qui tantam prudentiam & curam habent in acquirendis bonis æternis & permanentibus, quantam calliditatem & solicitudinem isti habent in acquirendis bonis temporalibus & fugitiuis. Pro his enim die noctúque uigilant, angustiantur, laborant, & modis omnibus tales diuitias coacervare non cessant. Sicut bubo & cattus clarius uident de nocte, quàm homo, non ad legendum litteras, sed ad capiendum mures: sic filij seculi acutius uident, quàm filij lucis: non ad sciendum legem Dei, sed ad acquirendum bona mundi. Audiant hæc filij lucis, & à filijs tenebrarum, scilicet huius seculi, uinci erubescant. Ideo enim hæc scripta sunt, ut audiendo prudẽtiores fiant, non autem ut iniquitatis uillicum imitantur, fraudem uel iniustitiam in aliquo agant. Vbi Beda: Audiant sapientes huius seculi, ut stultam sapientiam deserere, & sapientè Dei stultitiam discere queant: quanti eorum sapientiam diuina æquitas æstimauerit: quos non uerè prudentes, sed in generatione sua prudentes esse commemorat. Iuxta hoc quod alibi dicitur, *uæ qui sapientes estis in oculis uestris, & corã uobismetipsis prudentes*. Nec nõ & amatores uitę æternæ filios lucis appellando: non aliud eos qui sapientes sunt ut mala faciant, bene autem facere nesciẽrũt, quàm filios esse tenebrarum arguit: filij autem lucis, & filij huius seculi uocantur, quomodo filij regni & filij perditionis: cuius enim quisque agit opera, eius cognominatur & filius. Hæc Beda. Sed heu nos (ut ait Hieronymus) seruentissimi sumus in terrenis, frigidissimi in cœlestibus: & summã in rebus paruis exhibemus alacritatem, ad maiora tepescimus: celerem habituræ finem res fine quæruntur, cœlestes diuitias immortales honores, pigra quadam dissimulatione negligimus. Hæc Hieronymus. Vbi notandũ, quòd quædam est sapientia nociua: & ista est carnalis, quam habent auari, in acquirendo diuitias: superbi, in acquirendo honores: luxuriosi, in acquirendo delitias. Vnde Iacobus: Non est ista sapientia desursum descendens: sed terrena, quò ad auaros: animalis, quò

Ioan. 14.

Mansiones cœlestes pauperũ sunt. Matth. 5.

Laudatio uillici.

Prudẽtia.

Prudentes seculi.

Beda in cap. 16. Luc.

Esai. 5.

Hierony. ad Heliodorum.

Sapientia nociua.

Iacobi 3.

quò ad luxuriosos: diabolica, quò ad superbos. Quantum autem ad istam sapientiam, uerum est quòd filij huius seculi sunt prudentiores filijs lucis quia filij lucis eam aspernantur & fugiunt. Secunda sapientia est superflua, quæ est de impertinentibus ad salutem. Ista sapientia est mundana & secularis, siue sit philosophica & physica: siue scientia legũ & decretalium, quæ pro tanto dicuntur superfluæ: quia sine illis potest salus esse. Quantum etiam ad istam sapientiam, filij seculi sunt sæpe prudentiores, quàm filij lucis: quia uiri spirituales parum curant de talibus scientijs. Tertia sapientia est necessaria, quę est de expedientibus ad salutem: & ista est sapientia diuina, quæ consistit in uera Dei & boni cognitione.

Sapientia superflua.

Sapientia necessaria.

Quantum autem ad istam sapientiam, filij lucis sunt prudentiores, quàm filij huius seculi: imò in rebus diuinis filij seculi uidentur esse stulti, filij autem lucis sunt ualde sapientes & prouidi. Qui autem sunt filij seculi, non apparet manifestè: sed tamen potest de hoc aliqua coniectura haberi. Vna est, quia communiter filius habet inclinationẽ & artificium patris: & ideo quando persona tota est mundana, & ad negocia mundi inclinata, signum est quòd pertinent ad filios seculi. Secũda coniectura est, quia filius assumit arma patris: sic persona quæ in seipsa assumit arma mundi, quæ sunt superbia, auaritia, gula, luxuria: hæc uidetur pertinere ad generationem mundi. Filij autẽ lucis similiter cognoscuntur duplici coniectura. Prima est, quando persona cum omni deuotione sustinet uisitationem Dei, qua uisitatur per flagella: uel alio quocunque modo: & quando non permittit aliquid in corde suo, quod est contrarium Deo: signum est quòd est filius Dei. Secunda coniectura est, quia communiter pulli auium comedunt libenter cibum, quo consueuerunt uti parentes eorum, & in ipso potissimè delectantur: sic quando homo libenter degustat coelestia, quæ fuerunt cibus Christi, & ei sapiunt talia, ac continuè conatur qualiter impleat uoluntatẽ diuinam, iste est propriè filius Dei. Deinde quasi à minore, infert concludendo propositum. *Et ego uobis dico. Facite uobis*, id est, ad uestram utilitatem, *amicos de mammona iniquitatis*, scilicet de temporalibus diuitijs: sed non eo modo quo fecit uillicus iniquitatis, non defraudando aliena, sed largiendo uestra, *ut cùm defeceritis*, meritis proprijs & præsenti uita, *recipiant uos in æterna tabernacula*: id est, per sua merita & suffragia impetrent apud Deum, uos finaliter recipi in uita beata. Ad hæc tabernacula propheta suspirans ait: Quàm dilecta tabernacula tua: quasi diceret Dominus, Si sibi in futurum etiam cum dolo & fraudulenter prouidens laudatur: multomagis laudandi eritis si sine dolo & legitimè uobis prouideritis. Vbi Gregorius. Si nos eorum, scilicet pauperum, amicitiis ęterna tabernacula acquirimus: dantes pensare debemus, quia patronis potius offerimus munera, quàm egenis bona largimur. Mammona mammonę lingua Syra, diuitiæ dicuntur: & mammon mammonis Satanas, qui opibus seducit, appellatur. Et est aduertendum, quòd non dicuntur hîc diuitiæ iniquitatis: quia iniquè & de malo acquisitæ: de illis enim nõ præcepit Dominus fieri eleemosyam, cùm nunquã bonus usus iustificet malè acquisita: & ideo talia sunt restituenda, non in eleemosynis danda. Potest tamen de diuitijs iniquo affectu, uel actu malè acquisitis fieri eleemosyna, ut de acquisitis per meretricium, uel lenocinium, uel diebus festiuis laborando, uel huiusmodi. Si uerò diuitiæ non de malo sunt acquisitę, nihilominus dicuntur mammona iniquitatis, pluribus de causis. Primò, quia non sunt ueræ diuitiæ, nec seruant quod promittunt: sed falsæ, quia fallunt & decipiunt. Promittunt enim securitatem, & dant timorẽ: sauetatem, & dant esuriem: stabilitatem, & dant subitam deiectionem. Secundò, quia iniqui in eis confidunt, ac fidem & spem in eis constituũt. Tertiò, quia iniquus mammon præest eis qui tentat homines cupiditate, ut seruiant auaritiæ: quod est idolorum seruitus, & sæpe faciunt homines iniquos: ut semper desiderent amplius. Quartò, quia sunt multarũ iniquitatum materia: propter diuitias enim multa cõmittuntur iniqua, & expenduntur in multis illicitis & superfluis. Quintò, quia ut plurimum acquiruntur iniquè: in pluribus enim prædecessoribus necesse est aliquẽ reperiri, qui iniustè usurpauerit aliena: unde vulgata communi dicitur sententia: Omnis diues aut iniquus est, aut hæres iniqui. Sextò dicuntur mãmona iniquitatis. i. inæqualitatis: quia inæqualiter possidẽtur: nam unus habet ad superabũdantiã, alius ad sufficiẽtiam, alius ad necessitatẽ extremẽ, alius ad totalẽ penuriã. Septimò, quia iniquè retinentur: quod enim ultra necessaria uitæ retinetur, nec proximi necessitatibus erogatur: pecunia est iniquitatis, id est, contra æquitatem: in ea enim non seruamus æquitatem quã proximo debemus, quẽ sicut nos diligere iubemur. Pauperes ergo recipient nos in suas domos cœlestes, si nos eos receperimus in nostras domos terrestres. Vnde Augustinus. Omnia bona sua dedit Deus duobus hominibus: diuitibus terrena, pauperibus cœlestia. Sed Deus uolens utrunque saluare, cõstituit ut hîc diuites in sua hæreditate recipiant pauperes: & pauperes in sua hæreditate eos collocent, & uterque per alium collocetur. Et si non omnes pauperes possunt nos recipere in domos cœlestes, tamen quia largimur his, recipiemur ab Angelis & Sanctis: quia largiendo pauperibus Angelorum nobis cæterorumq; sanctorum gratiam comparamus: & quamuis bonũ sit eligere pauperes bonos, & alijs præferre in datione eleemosynæ, tamen qui dat indigenti peccatori, nõ quia peccator: sed quia homo est: non peccatorem nutrit, sed iustum: quia culpam non diligit, sed naturam. Qui autem eleemosynam accepturus est, attendat bene si indigeat: alioquin non accipiat ne rapinã committat. Vnde Hieronymus. Monache si eges & accipis, das potius, quàm accipias. Si autem nõ eges, & accipis: rapis. Porrò non indiget monachus, si habeat quod naturæ sufficit. Et hanc sufficientiam Apostolus certa diffinitione describit: habentes, inquit, alimenta & quibus tegamur his contenti sumus. Vnde in collatione abbatis Abrahæ. Noueris autem te ex hoc non leui affici detrimento: quia cùm sis sani corporis, ac robusti: stipe sustentaris aliena, quę iustè solis est debilibus attributa. Misericordiæ ergo operibus insistamus: quia multa bona & in uita, & in morte, nobis inde comparamus. Vnde Hieronymus: Nõ memini me legisse malè mortuum, qui libenter exercuit opera pietatis: habet enim multos intercessores, & impossibile est multorum preces non exaudiri. Vnde & Leo papa: Quicquid in cibos pauperum, in curationes debilium, in precia captiuorum, & in quęlibet opera pietatis impenditur: non minuitur sed augetur. Nec unquam apud Deũ perire poterit, quod fidelis benignitas erogauerit: dum quod cuique tribuit, id sibi ad præmium recondit. *Beati enim misericordes: quoniam ipsorum miserebitur Deus*. Nec delictorum memoria erit, ubi testimonium pietatis affuerit.

Filij seculi per coniecturas.

Mãmona iniquitatis.

Psal. 83.

Gregor. lib. 21. moral. cap. 14.

Mãmona.

Eleemosyna de quibus fiat.

Diuitiæ iniquæ.

Bonorum diuisio.

Augusti. lib. 50. hom. 14.

Hierony. in Psal. 145. 1. Tomo. 6.

Cassianus collat. 24. cap. 12.

Opera misericordia.

Hierony. ad Nepotianum.

Leo sermone de eleemosina.

Matth. 5.

Hæc

Hæc Leo papa. Religiosus uerò, & qui non habet unde posſit eleemoſynam dare materialem, nihilominus ex corde poteſt facere eleemoſynam Deo ualde gratam: uidelicet ad hoc uoluntatem habendo, ſeu etiam illatas ſibi iniurias proximo indulgẽdo, uel aduerſitati alienæ ex corde compatiendo. Igitur o monache, o clerice, o laice, dum uiuis cogita qualiter debeas operari: ut ſcias & habeas quid in iudicio posſis reſpondere: ubi audies, redde rationem uillicationis tuæ. Villici enim ſumus, non Domini, rerum temporalium & ſpiritualium nobis ad neceſſarios uſus proximorum commiſſarum. Et ſi eas proximis nõ diſtribuimus, alia retinemus. Vnde Chryſoſtomus: Opinio quædam erronea aggenerata mortalibus auget crimina, minuit bona. Ea uerò eſt opinari, quòd ea quæcunque posſidemus in uſu uitæ, posſidemus ut Domini. Et ideo etiam oportunè ea apprehẽdimus, tanquam bona præcipua. Sed contrarium eſt. Non enim nos ut Domini in uita præſenti collocati ſumus in propria domo, ſed tanquam hoſpites & aduenæ: quò nolumus ducimur, & quò non putamus: & qui nunc locuples eſt, in breui fit mendicus. Ergo quicũque ſis, noueris te eſſe diſpenſatorem alienorum: & tranſitorij uſus & breuis tibi iura conceſſa ſunt. Abiecto ergo ab anima domini faſtu, ſumas humilitatem, & modeſtiam uillici. Hæc Chryſoſtomus. Attende & aliud quod tibi dicetur: iam enim non poteris uillicare & operari. Vnde Chryſoſtomus: Quotidie talia per effectus nobis exclamat Deus, oſtendens nobis feruentem in meridie ſoſpitatem, priuſquam aduesperaſcat exanimem, & alium inter prandia expirantẽ, & diuerſimodè ab hac uillicatione diſcedimus. Sed fidelis diſpenſator, qui de propria diſpenſatione confidit: deſiderat cum Paulo diſſolui & eſſe cum Chriſto. Is autem cuius ſunt uota terrena, anxiatur in exitu. Hęc Chryſoſtomus. Cogita etiam quòd tunc fodere non ualebis, & mendicare erit confuſionis. Vnde Beda: Ablata quippe uillicatione fodere non ualemus: quia finita hac uita, in qua tantum licet operari, nequaquã ultrà bonæ conuerſationis fructum ligone deuotæ compunctionis licet inquirere. Mendicare confuſionis eſt, illo ſcilicet pesſimo genere mendicandi, quo uirgines illæ fatuæ mendicaſſe feruntur, & de quo Salomon ait: *Propter frigus piger arare noluit: mendicabit ergo æſtate, & non dabitur ei.* Hęc Beda. Vt autem idem dicit Beda, ſi hi qui præbent eleemoſynam de iniquo mammona, faciunt ſibi amicos, à quibus in æterna tabernacula recipiantur: quantomagis hi qui ſpirituales largiuntur epulas, qui dant conſeruis cibaria in tẽpore ſuo: certisſimè debent ſpe ſummæ retributionis erigi.

Domini nõ ſumus hic.

Philipp. 1.

Beda 1. cap. 16. Lucæ.

Prouer. 20.

Prouer. 31.

Poſtquam ergo Dominus præmiſit de diſpenſatione pecuniæ corporalis, ſubdit de diſpenſatione pecuniæ ſpiritualis dicens: *qui fidelis eſt in minimo*, & in diſpenſatione minorum, ſcilicet temporalium: *& in maiori*, id eſt, in diſpenſatione maiorum, ſcilicet ſpiritualium, *fidelis eſt. Et qui in modico*, ſcilicet in carnalibus, *iniquus eſt*, ut non bene pro neceſſitate proximorum expendat: *& in maiori*, ſcilicet in ſpiritualibus, *iniquus eſt*, ut non pro utilitate communi diuidat: quaſi diceret, qui bona temporalia quæ ſunt minima bene diſpenſauit in eleemoſynis, & in alijs pijs uſibus, dignus eſt ut ſibi committatur diſpenſatio ſpiritualiũ quæ ſunt maiora: quia fidelitas diſpenſationis primę, eſt argumentum fidelitatis ſecundæ. Et qui modica, ſcilicet bona temporalia non bene diſpenſauit: ſed in illicitis conſumpſit, uel male retinuit: indignus eſt ut ſibi comitatur diſpenſatio maiorum, ſcilicet ſpiritualium; quia infidelitas prima, eſt argumentum ſecundæ. Hic habes argumentum, quòd auarus non eſt bonus prædicator, uel prælatus. Vnde ſubdit: Si ergo in iniquo mammona, ſcilicet in bonis temporalibus & diuitijs, fideles non fuiſtis diſpenſando, quæ ſunt magis bona ſecundum apparentiam, quàm ſecundum ueritatem: quod uerum eſt, ſcilicet bona ſpiritualia, quæ ſunt uera bona, quis credet uobis? id eſt, tradet uobis ad diſpenſandum? quaſi dicat, nullus ſapiens. Vnde habes exemplum de quodam epiſcopo, qui quatuor caſeos tradidit ad cuſtodiẽdum nepoti ſuo: & quia malè cuſtodiuit, ideo curam animarum tradere ſibi noluit. *Et ſi in alieno fideles non fuiſtis*, ſcilicet in temporalibus, quæ ſunt aliena à nobis, quia ſunt extra nos: *quod uerũ eſt*, ſcilicet bona ſpiritualia, quę ſunt habentibus intrinſeca, *quis dabit uobis ad diſpẽſandum?* quaſi dicat nullus ſapiens hoc faceret. Qui enim fidelis non eſt in diſpenſatione bonorum fortunæ, & diuitiarum corporalium, quæ reſpectu ſpiritualium falſæ diuitiæ ſunt, & à nobis alienæ, quia extra naturam noſtram ſita: nihil enim intulimus in hunc mundum, & nihil hinc auferimus: posſuntque nobis auferri etiã nolentibus: diſpenſationem bonorum gratiæ, & diuitiarum ſpiritualium, quæ ueræ diuitiæ ſunt, & noſtra quia propriè homini deputata (ad ea enim habenda nati ſumus, nec posſunt nobis auferri nolentibus) nullus ei credere uel dare debet: quia in eis etiam infidelis eſſet. Vnde Ambroſius. Alienę à nobis diuitię ſunt: quia præter naturam ſunt. Neque nobiſcum naſcuntur, neque nobiſcum tranſeunt. Neque enim noſtra ſunt quæ non posſumus auferre nobiſcum. Sola uirtus eſt comes defunctorum, ſola nos ſequitur miſericordia. Et ut dicit Auguſtinus. Poteſt homo inuitus amittere bona temporalia: nunquam autem, niſi nolens, perdit æterna. ſecundum Bedam: In minimo eſt fidelis, qui habet uiſcera pietatis, & opera miſericordiæ: dando eleemoſynas, & diligendo proximos: in maiori eſt fidelis, qui omnino adhæret creatori: & unus ſpiritus cum eo deſiderat fieri. Sed qui fratrem non diligit quem uidet, nec egeni miſeretur, quomodo diliget Deum quem non uidet: & quomodo ſeipſum Deo tribuet? Valde ergo conſiderandum eſt, in electione prælatorum & præpoſitorum quales in modico fuerunt: & quid pietatis & miſericordiæ habuerint: quoniam qui in modico fideles non ſunt, in magnis quoque fideles non erunt. Vnde præcepit Apoſtolus Timothæo, & Tito: ut in eligendo epiſcopo ſemper præconſiderent ſi fidelis fuerit, & non auarus in diſpenſatione rei familiaris: ſæpe enim auarus in erogatione pecuniæ corporalis, auarus eſt in erogatione talenti ſpiritualis: ut nil uerè faciam, niſi pro pecunia: uel pro perſonis, & iuxta acceptionem perſonarum. Comitatur enim eum ſæpe auaritia & cupiditas uſque ad ſpiritualia. Et ideo tales ſi promouentur in eccleſia, non eſt ex Dei ordinatione, ſed magis ex permisſione quadam diuina. Demus igitur aliena, ut ſuſcipiamus noſtra: præbeamus parua, ut recipiamus magna: ſeminemus in benedictione, ut metamus benedictionem: ſed qui parcè ſeminat, parcè & metet. Si bene diſpenſamus bona minora, ſcilicet fortunæ & naturę: merebimur promoueri ad bona maiora, ſcilicet gratię & glorię.

Auari detestatio.

1. Timo. 6.

Ambro. in cap. 16. Lucæ.

Diuitię alienæ à nobis.

Beda in cap. 16. Lucæ.

1. Timo. 3. & ad Titum 1.

2. Cor. 9.

ORATIO.

DOMINE *Ieſu Chriſte, animam meam fac uirtutum uillam: ne uillicus tuus, ratio mea, diſſipet bona tua mihi credita, quia poſt mortem neſcio,*

bationis noscit. Continus aspicit hos, & eminus arcet illos. Diuitibus sunt nomina in culmine mundi, sed pauperibus sunt nomina in aula Dei. *Qui iacebat ad ianuam eius ulceribus plenus*, vt ex uicinitate magis appareret duritia diuitis exeundo, & reuertendo eum uidentis: & patientia pauperis ex uisione diuitis. Vbi

Chrysosto. ho in euangelium de diuite.

Chrysostomus: Infœlicissime hominum mortē corporis tui uides iacere ante ianuam, & non misereris. Si Dei præcepta non consideras: saltem miserere cōditionis tuæ: & time ne & ipse talis efficiaris. *Cupiens saturari de micis*, non dicit de preciosis, *quæ cadebant de mensa diuitis*: quodammodo dicēs ad diuitem. Sufficiunt mihi micæ mensæ tuæ: quas abijciendo proiicis inde. Præbe de superfluo eleemosynam: fac de nō damno lucrū, in quo nimia duritia apparet, eo quòd perire permittebat unde pauper subleuari poterat. *Et nemo illi dabat*, quia tali Domino talis familia: & ideo conformabantur ei in mētis duritia. Cùm ergo ante ianuam iacere ex uisione pauperis diuiti non miserenti, cumulus damnationis infertur: & rursus ex uisione diuitis tentatus quotidie pauper probatur.

Quem ad maiorem ipsius probationem paupertas simul & ęgritudo, & uisa diuitis copia & nulla sibi adhibita cōsolatio afficiunt. Vbi

Chrysosto. ibidem.

Chrysostomus: Aegrotatio habet aliquod solatium, si opes babet. Si autem ad infirmitatis magnitudinem accedat & paupertas, duplex est infirmitas. Quanta ergo in isto pœna est, in quo inter tanta vulnera non meminit dolores plagarum, sed famis? *Sed & canes ueniebant, & lingebant ulcera eius.* Vnde talis pietas in lingendo ulcera pauperis, arguit duritiā diuitis: quia magis curiales erant canes pauperi, quàm eorum Dominus. Et nec à se canes remouere poterat, nec uisitator erat qui remoueret. Qui etiam si mordendo punxissent, non esset qui illos amouisset. *Factum est autem ut moreretur mendicus*, in patientia, quæ opus perfectum habet probatus, *& portaretur*, secundum animam, *ab Angelis in sinum Abrahæ*, de mendico diues factus, id est ad requiem, & lymbum sanctorum patrum: ubi descendebant animæ iustorum morientium, antequam generale impedimentum gloriæ per passionem Christi esset amotum: qui sinus (secundum Augustinū) ideo Abrahæ dictus est, non quòd ipsius tantum sit, sed quod ipse multarum gentium pater sit, quibus ad imitandum positus est. Vbi Chrysostomus: Non suffecerat ad portandum angelus unus pauperem, sed propterea plures ueniunt ut chorum lętitiæ faciant. Gaudet unusquisque angelorum tantum onus tangere: libenter talibus oneribus prægrauantur, ut ducant homines ad regnū cœlorum. *Mortuus est autem diues*, quia diuitiæ non possunt à morte saluare: *& sepultus est in inferno*, scilicet damnatorum, id est in profunditate pęnarū infernalium: de diuite mendicus factus. Diues iste tanquam diaboli parrochianus ad cœmiterium infernale à dæmonibus est deductus, & ibi est sepultus. Ibi sepelientur parrochiani diaboli sine thure, & sine aqua benedicta ad modum asini. Vnde in Hiere. de quolibet reprobo dicitur, *sepultura asini sepelientur*. Sepultura asini est talis quia excoriatur, & pellis à Domino possidetur: carnes à canibus lacerantur, ossa pluuijs & grandinibus derelinquuntur. Sic quando aliquis moritur iniquus, parentes posside nt substantiam terrenam, uermes lacerant carnem suam, supplicia infernalia lacerant eius animam, quę naturam ossis habebit, quia consumi nunquam poterit. Et notandum quòd pluribus modis cognoscitur aliquis, cuius parrochianus sit: scilicet si ab eo baptismum suscipiat, si ei primitias & decimas reddat, si eius missas & horas audiat. Qui ergo aqua concupiscennæ baptizatur, in qua character diaboli imprimitur: de quo in Apocalypsi dicitur. Qui initia operum & consummationem tanquam primitias & decimas diabolo reddit, uel bona temporalia in illicitis consumit: qui lasciuis cantilenis, & eroneis carminibus, seu uerbis detractorijs & malis intendendo, tanquam horas diaboli audit: diaboli parrochianum se ostendit, & in eius cœmiterio sepelietur in morte, sicut etiam diues iste est sepultus. Sed qui baptizatur aqua pœnitentiæ, ubi imprimitur character Christi, scilicet Thau: de quo dicitur in Ezechiele. Qui initium & consummationem bonorum operum Christo reddit, qui eius sermones & uerba libenter audit deportabitur ab angelis in requiem Christi: cuius parrochianum se ostendit. Meritò autem pauper deportabatur ab angelis, & angelica ei deputabantur officia: cui tam crudeliter denegata sunt humanitatis obsequia, & meritò diues sepultus est in inferno, ut sustineat cruciatum nolendo, qui in præsenti uita crucem portare noluit pœnitendo. *Eleuans autem oculos suos*, spirituales, non corporales, quia ibi erat anima eius non corpus, *cùm esset in tormentis*, multiplicibus, quia eius oculi aperti erant per pœnam qui antè clausi fuerant per culpam, *uidit Abraham a longe*, quia multum etiam ante apertionem ianuæ cœlestis distabat status electorum à statu reproborum, intantum quòd impossibilis erat transitus ab uno in alium, *& Lazarū in sinu eius* ad cumulum suæ pœnæ, quem in prosperitate positus dedignabatur uidere. Sinus Abrahæ (de quo hic dicitur) ante passionem erat in lymbo inferni, sed modo est in cœlo: sicut enim trāslatus est Abraham de lymbo: sic & sinus ipsius cum eo. Erat nanque in superiori margine inferni locus aliquantulum habens lucem pro spe futuræ claritatis, sine omni pœna materiali in quo erant animę electorum, usque ad descensum Christi ad inferos: scilicet ad eundem locum, qui locus propter sui tranquilitatem sinus est dictus: sicut & sinus maris, dicitur locus quietus à uentis & tempestatibus: & dicebatur Abrahæ, quia ipse fuit prima uia credendi, & primus publicè prædicauit fidem unius Dei. Hunc locum appellauit Iob tenebras, respectu uisionis diuinæ: uel pro tædio expectandi saluatorē, dicens: *In tenebris straui lectulum meum.* Secundum Bedam: Sinus Abrahæ, est requies beatorum pauperum, quorum est regnum cœlorum, quò post hanc uitam recipiuntur. Et secundum Augustinum: Sepultura inferni, pœnarum profunditas est: quę superbos & immisericordes, post uitam banc uorat. Qui in præsenti nolunt tenerę locum primum: in futuro retrudentur in locum nouissimum. Vbi Chrysostomus: Sicut autem pauperi, dum uiueret, grauiorem pœnam reddebat iacere ante ianuam diuitis, & aliena bona prospicere: sic diuiti mortuo augebat exercitium accubitus in gehenna, & prospectus delectationis Lazari, ne sola tormentorum natura, sed & collatione honoris illius intolerabilius sentiret supplicium. Aliorum diuitiæ, eorum qui in paupertate sunt, tormenta sunt. *Et ipse clamans præ dolore*, dixit: *Pater Abraham, miserere mei.* Hunc sero & pro nihilo patrem uocat, quem in operibus misericordiæ imitari noluit: & petit misereri sui, qui nec suimet misertus est, nec Lazari. *Et mitte Lazarum ut intingat extremum digiti sui in aqua, & refrigeret, &c.* Lazarum petit mitti sibi æstuāti, cui ipse micas panis noluit mittere esurienti. Vocat

Sinus Abrahæ. — *Augusti. lib. 4 de origine animæ cap. 15.* — *Chrysosto. ubi supra.* — *Diues.* — *Hiere. 22.*

Apoc. 19. d. — *Ezech. 9. a.* — *Sinus Abraha.* — *Sinus.* — *Iob 17.* — *Beda I cap. 16. Luc.* — *August. lib. 2. quæst. Euang. cap. 38.* — *Chrysosto. concione 2. de Lazaro.*

A — B — C — D — E

erat autem extremum digiti sui modicum suffragium meritorum: & guttam aquæ, modicum quid refrigerantis misericordiæ. Vnde notandum quòd lingua & digitus metaphoricè dicuntur in animabus separatis: quales erant animæ Lazari & diuitis: sicut enim in Deo, qui spiritus est, manus dicitur uirtus eius operatiua: similiter in Lazaro hic per digitum intelligitur uirtus eius auxiliatiua: & per linguam diuitis, uirtus conceptus mentis expressiua. Vnde non in uera, sed imaginaria lingua punitur, dum per imaginationem in memoriam peccata linguæ reuocat. Et similiter plura alia (de quibus hic dicitur) mentaliter fieri intelliguntur. Quamuis animæ corpora non habeant: tamen in membris pati dicuntur: quia exutæ à corporibus tales affectus in se sentiunt pro peccatis, ac si in corpore paterentur in membris. In lingua ergo cruciari dicitur id est in anima, quæ pro peccato linguæ amplius torquebatur, quia per eam plus peccauerat, secundum duo officia naturæ, in quibus lingua deseruit, scilicet gustum & loquelam, in quibus epulones frequenter offendunt. Per linguam quidem in officio gustus peccauit, quia epulabatur quotidie splendide: & similiter in officio loquelæ, quia inter epulas splendidas magis relaxatur lingua ad loquendum inepta. Et ideo expedit ualde in mensa sobrietatem, & silentium obseruare. Vnde Basilius: Quantum possumus delitias mundi, & ciborum epulandiam fugiamus: ne quando cruciati in flamma, quæramus guttam aquæ, & nullum refrigerium consequamur. Plenus nihilominus, ut uisum est, iste diues fuit uitijs: in eo enim erat auaritia, quia diues erat: non quia diuitias habebat, sed quia auarè retinebat: & illicitè expendebat. Item in eo fuit uana gloria, quam habuit in utendo ueste preciosa. Hoc autem quàm grande sit peccatum patet ex historia Romanorum, ubi legitur, quòd ille qui primus apud eos purpura indutus fuit, à fulmine percussus interiit. Non debet homo de uestibus gloriari, imo magis dolere, respiciendo ad peccatum suum: nam ante peccatum ueste non indigebat, quia decore innocentiæ indutus erat: sed perdita innocentia, aduenit Dei ira, & tunc uestis sibi facta ad cooperiendum miseriam peccati & defectuum nostrorum. Vnde in Genesi: *Fecit quoque Deus Adæ & uxori eius tunicas pelliceas*: scilicet extra paradisum post lapsum & peccatum. In signum huius aliqui religiosi non utuntur nisi pellibus, in memoriam transgressionis primorum parentum, & in signum mortalitatis: quia pelles sunt de animalibus mortuis. Quatuor autem modis potest esse reprehensio circa uestes. Primò, quando sunt nimis preciosæ. Secundò, quando sunt curiosæ. Tertiò, quando non sunt status personæ conuenientes. Quartò, quando quis habet diuersa uestium mutatoria, ita quòd à tineis demoliuntur, & Christus in pauperibus nudus relinquitur. Item fuit in eo peccatum gulæ, quia, *epulabatur quotidie splendide*. Facit autem gulosus iniuriam naturæ: nulli enim animali tam magnum corpus habenti dedit natura tam paruum os & collum, sicut homini: ut per hoc ad cibi & potus parcitatem, & temperantiam nos moneret. Erat & sine misericordia, quia ulcerosi pauperis noluit misereri: & ideo frustra misericordiam petijt, qui misericordiam non fecit: & ideo etiam tanquam à Deo non cognitus caret nomine, qui Deum cognoscere noluit in paupere. Non enim reprehenditur ex eo quòd diues erat: sed quòd diuitias auarè retinebat: & nihil pauperi dare uolebat: ac eas in uestibus curiosis, & epulis delicatis malè expendebat: nimisque diuitias amabat, & circa eas cor suum posuerat: nec reprehenditur ex eo quòd aliena abstulit, sed quòd sua non dedit: nec dicitur quia quempiam oppressit, sed quia in acceptis rebus se extulit. Vnde Chrysost. Non autem quòd diues erat torquebatur, sed quia misertus non fuit. Non accusatur, quia res alienas culerit, non quia adulter fuerit, non quia aliquod malum fecerit: sola in illo condemnatur superbia. Vnde & Grego. Hinc colligendum, est qua pœna mulctandus sit, qui aliena diripit, si inferni damnatione percutitur, qui propria non largitur. Hæc Gregor. Pensent ergo non solum seculares, sed & religiosi, qui temporalia illicitè sibi attrahunt, uel detinent, qua pœna puniendi sunt, si damnatur qui propria non dedit. Qui enim aliena, seu illicite acquisita, & reddenda detinent: contra Dei mandata peccant: sine quibus nemo potest ad uitam ingredi, uel saluari. Et tamen multi credunt, sed stultè, quòd reatu tantæ iniuriæ non obstante, animæ eorum requiescant in pace. Nam quia conscientia sæpe formatur secundum id ad quod homo afficitur: ideo multi pecunias & temporalia nimis diligentes, de illicite acquisitis conscientiam non faciunt: sicque Dei præcepta contemnendo, & per consequens mortaliter peccando Deum grauiter offendunt, & omnia sua in bonis exercitia perdere non metuunt. Et maximè hoc attendant Domini terrarum, & potentes, qui parum timent terras aliorum sibi attrahere, & minus potentes ui uel dolo opprimere: nec ad Deũ cuncta cernentem curant respicere. Si arbores solum in altum & non in latum crescerent, nec se dilatarẽt, una aliam non impediret: sed quia crescunt in latum & se dilatant, una impedit aliam: ita quòd una quandoque abscinditur, propter aliam sibi uicinam. Sic reges & potentes qui habent & quærunt dominium, si solum crescerent in altum uersus cœlum, & erigerent se ad Deum, unus non impediret alium: & quia dilatant se plus debito ad terrena, propter hoc unus alium impedit, & aliena sibi attrahit, ac ea sæpe hæredibus suis relinquit. Sed non gaudeant de hoc uel glorientur: quia ueniet tempus quo ipsi tanquam parrochiani diaboli, cum diuite in inferno sepultura asini sepelientur, & alij per eos iniuste oppressi ad requiem cum Lazaro suscipientur. Audiant hoc terreni & miseri, quos puluis terræ nunc excæcauit, quia uexatio tunc intellectum eis dabit. Vnde Augustinus: Audiant ista diuites, qui noluut esse misericordes. Audiant irrogari sibi supplicia, qui noluerunt erogare subsidia. Audiant pauperem refrigerantem, audiant diuitem pœnis grauioribus æstuantem. Pensentur ergo pro diuitijs, pœnæ, refrigerium, pro paupertate: pro purpura, flamma, refectio, pro oudinate: ut salua sit æquitas statheræ, & non mentiatur modus illius mensuræ, in qua, inquit, mensura mensi fueritis: ità metietur uobis. Ideo negatur misericordia diuiti, quia ipse dum uiueret noluit misereri: ideo rogans diues, non exauditur in tormentis, quia rogantem pauperem non exaudiuit in terris. Et iterum regnum cœlorum, ueritate attestante, didicimus non diuitum, sed pauperum esse. Si igitur regnum est pauperum: restat ut infernus sit diuitum. Quisquis igitur uis regnare cum Christo, elige paupertatem cum ipso, & requiescas cum Lazaro mendico. Nemo enim potest gaudere cum seculo, & regnare cum Domino. Qui igitur vult epulari cum diuite, præparat se inter epulas vermibus gehennæ. In qua pro gaudio momentaneo ardebit perpetuo cum capite

Marginal notes: *Digitus & lingua animarum.* *Animarũ passio.* *Basilius de laudibus ieiunij. Diuitis uitia.* *Gene. 3.* *In uestibus quatuor reprehendenda.* *Gulosi detestatio.* *Chrysost. hom. 2. in epist. ad Philippen.* *Gregorius hom. 40. in Euang.* *Augustinus sermone 25. de uerbis Domini.*

A

pite suo diabolo. Infœlix commercium, pro tam breui gaudio cœlesti priuari à regno. Fœlix paupertas, per quam cœlestis acquiritur hereditas. Fœlix commercium, pro perituris æterna suscipere: & quod inestabile bonũ est, sine fine cũ Christo regnare. Ecõtrà inef sabilis miseria, perpetua pati supplicia. Hæc Augustinus. Vnde & Chrysostomus: Instruimur autẽ quàm sit utile in diuitijs non confidere. Ecce diues indiget paupere, qui quandoque esuriebat. Mutantur res, & notificatur omnibus quis esset diues, & quis esset pauper. Sicut enim in theatris cùm aduesperascit, & altã tes recedunt: exeuntes & amictum induentes, qui reges & prætores uisi fuerant, omnibus vultibus uidentur ut sunt: sic adueniente morte, & soluto spectaculo, uniuersis laruis ægestatis, & diuitiarum depositis: ex solis operibus diiudicantur, qui iam verè sint diuites, qui pauperes, qui gloriosi, qui ue inglorij.

Paupertas fœlix.

Chrysosto. concione. 2. de Lazaro.

B

Hæc Chrysostomus. Videtur etiam esse de statu hominum, sicut de ludo Scacorum. In illo enim ludo sunt reges & milites, senes & iuuenes, magni & parui, & cætera huiusmodi: quorum in ipso ludo continua fit de loco in locum mutatio, & quasi quædam mutua adinuicẽ oppugnatio, sed completo cursu ludi & temporis, omnia proiiciuntur in saccum, & maiora quæque, & magis grauia cadunt in profundum. Sic diuersarum conditionum homines in diuersis locis ponuntur, & frequenter de loco in locum mutantur, ac sæpe mutuo se impugnant, & sibiinuicem aduersantur: sed completo cursu eorum, mittuntur in terræ saccum, & maiores ac de onere peccatorum magis graues: descendunt cum diuite in inferni abyssum. *Et dixit illi*, scilicet diuiti Abraham. *Fili*, scilicet genere non imitatione & uocat eum filium ut dolor eius augeatur de perdita hæreditate: *recordare*, sed melius esse præuidisse: *quia recepisti bona in uita tua*, id est, illa quæ uera & sola putaueras esse bona, scilicet temporalia: quæ sæpe dantur quibusdam in signum diuinæ reprobationis: & hoc sibi dicitur ad augmentum suę pęnæ & infœlicitatis, ut cogitet statum præteritæ fœlicitatis, quia (ut dicit Boetius) in omni aduersitate fortunæ, infœlicissimum est genus infortunij fuisse fœlicem.

Vita præsens instar ludi scacorum.

C

Boetius lib. 2. de conso.

D

Et Lazarus similiter mala, scilicet transitoria recepit in uita sua: non mala secundum æstimationem suam, sed diuitis: qui inopiam, & famem, & ęgritudinem existimabat mala. Et horum recordatio malorum fuit Lazaro consolationis augmentum. Vnde Boetius: Dulcior est apum mage labor. Si malus ora prius sapor edat. Forte diues iste aliquid boni habuit, quod fœlicitas transeuntis uitæ remunerauit: & Lazarus aliquid mali, quod ignis inopiæ purgauit. Et ideo, secundum Gregorium. Si honorem uel diuitias, seu aliquid aliud exterioris boni uel prosperitatis in hoc mundo accipimus, pertimescere debemus, ne nobis pro quorundã nostrorum actuum bonorũ recompensatione Dominus dederit, & à retributione boni intimi repellat: & si pauperes fortè reprehensibiles conspicimus, despicere non debemus, quia fortasse eos caminus paupertatis purgat. Habent iusti bona mundana, sed in recompensationem meritorum suorum non recipiunt, quia ad æterna sanctis desiderijs ęstuãtes, quæ assunt minima bona reputant. Iniusti uerò omne gaudiũ suũ fœlicitatem transitoriam putantes, exteriora sola summa bona æstimant. Vnde Chrysostomus: Dixit etiam recepisti bona in uita tua, quasi debita: quasi diceret: Si quid boni fecisti, unde pręmium deberetur, omnia recepisti in illo mundo: epulans, ditatus, oblectatus successibus prosperis. Hic autem si quid

Dulcia quando.

Gregorius hom. 40. in Euang.

Bona iustis data.

E

Chrysosto. hom. 2. de Lazaro.

A

mali commisit, uniuersa recepit paupertate, fame, & extremè oppressus miserijs, & uterque uestrum huc nudus accessit: hic quidem de peccatis, propter quod & consolationem sortitur: tu verò à iustitia, propter quod & immitigabilem perfers pœnam. Vnde sequitur: *Nunc autem hic consolatur*, scilicet æterna consolatione: pro modica tribulatione, & propter meritum patientiæ: *tu uerò cruciaris*, scilicet æterno cruciatu pro temporali delectatione, & propter defectum misericordiæ. Vt enim dicit Gregorius: Iustum est ut in se dolorem inueniat, qui relicto vero gaudio in se, & in mundo gaudia uana quærebat. Vnde Bernardus: Quantos, inquit, uidetis & ipsi Lazaros esurientes, nudos, ęgrotos: & plus de iumentis uestris, plus de eorum phaleris quàm de istorum miserijs cogitatis. Sed ad tremendum Abrahæ iudicium ueniamus.

Gregorius hom. 40.

Bernardus sermone de uerbis euangе. Ecce nos reliquimus omnia.

B

Non .n. Abrahæ sed Domini sententia est: *Memento, inquit, fili quòd recepisti bona in uita tua, & Lazarus similiter mala. Nũc autẽ hic cõsolatur: tu uerò cruciaris.* Hæccine cruciatuũ causa tota est, ꝙ in hoc seculo bona recepit. Ipsa planè: neq; enim ad hoc nos paradiso voluptatis animaduersio diuina eiecisse uidetur, ut alterũ sibi hic paradisum adinuentio humana pararet: sed ut in cinere & cilicio miseriam suæ subuersionis deploraret. Cæterùm si sic cruciandi sunt qui in uita sua bona receperunt: & habentibus consolationem præsentem, uæ repositum est sempiternum: quisnam eorum poterit esse finis, si secundum multitudinem consolationum suarum, dolores apprehenderint animas miserorum. Consequens enim uidetur ut bona omnia, & omnem seculi huius recipientibus consolationem, nihilominus uniuersum uæ, & uniuersi maneant cruciatus. At uerò & illud æquè ex eadem Abrahæ sententia coniiciendum uidetur, eos qui contrario ducti spiritu uitæ præsentia omnia bona respuunt, & eligunt mala: omnia bona Domini, & omnem habituros consolationem. Et iterum: Si de pœnarum diminutione solatium præbere uoluero: crudelis ero, & non misericors. Quantum enim subtraham de pœna: tantum de corona furabor. Tantum minus erit de fructu, quantum de semine subtraxero. Renuat ergo consolari anima nostra huiusmodi consolatione: sed memor sit Dei, & consoletur in eo. Apud ipsum nanque ipsa quoque tribulatio, magna quædam consolatio poterit inueniri. Hæc Bernardus. Sic ergo huius uitæ fœlicitas diuitem infœlicem fecit: quia, ut dicit Augustinus. Nihil est infœlicius infœlicitate peccantium, qua pœnalis nutritur impunitas, & mala uoluntas uelut hostis interior roboratur. Vnde Seneca: Breuem tibi formulam dabo qua te metiaris, qua te perfectum esse iam sentias. Tunc habebis tuum bonum, cùm intelliges infœlicissimos esse fœlices. Et iterum: Nihil est infœlicius & demetius eo cui nihil unquam euenit aduersi: non licuit illi se experiri. Et iterum: Te iudico miserum, quia non fuisti miser: transisti sine aduersario uiam: nemo scit quid tu potueris, nec tu quidem ipse. Hæc Seneca. Infœlicitas uerò huius uitæ Lazarum purgauit, & fœlicem fecit. Pluribus quippe modis purgamur in ista uita. Quibusdam enim est purgatio cruciatus corporis, quos eis mali inferunt: aliquibus afflictiones carnis, quas sibiipsi per ieiunia, uigilias, & alios labores ingerunt: quibusdam verò charorum uel rerum amissio: aliquibus dolores, uel ægritudo: quibusdam uictus, uel uestitus ægestas: aliquibus ipsius mortis acerbitas. Deinde subiungitur: *Et in his*

Abrahæ iudicium.

C

D

Augustin. epist. 5.

Seneca lib. de prouidentia.

E

omnibus, id est inter hæc omnia quæ petis unum est quod impedit, scilicet, *quòd inter nos & uos, chaos magnum firmatum est*: id est distantia magna meritorum & statuum firmata est rigore diuinæ iustitiæ: ut impossibilis sit transitus ab uno statu in alium, ideo subditur, *ut hi qui uolunt hinc transire ad uos, non possint: neque inde huc transmeare*: quia animæ separatæ sunt extra statum meriti & demeriti. Vnde Chrysostomus: Videre possumus, transire non possumus: & nos videmus quod fugimus, & vos uidetis quod perdidistis: & nostra gaudia accumulant uestra tormenta, & vestra tormenta accumulant nostra gaudia. Hæc Chrysosto. Quòd damnati uellent uenire ad locum electorũ, si esset possibile, non est dubium: sed quòd electi vellent ire ad locum damnatorum, non uidetur: unde est dicendum, quòd non uellent ire illuc ad manendum: uellent tamen illuc uenire, si esset possibile, ad propinquos suos liberandum. Istud tamẽ velle intelligitur secundum uoluntatem naturalis compassionis, non autem secundum voluntatem deliberatiuam, in qua conformantur simpliciter diuinæ iustitiæ, dispositioni diuinæ voluntatis. Noli ergo diuitem imitari in superbia vitæ: quia ut dicit Gregorius: Illic eos à sorte humilium iudex separat, qui se hic in superbiæ cornibus exaltant. Neque in concupiscentia carnis: quia ut dicit idem Gregorius. Non possunt qui hic uoluptatibus suæ carnis seruiunt, illic in ouiũ grege numerari. Neque in concupiscentia oculorũ: quia ut idem Gregorius testatur, Regnum cœlorum percipere nequeunt, qui hic toto desiderio terram quærunt. De qua auaritia etiam Chrysostomus hoc loco dicit: Vbicunq; abieris, philargios & auaros punitos uidebis: & nunc quidem audient, Chaos est inter nos & uos: nunc autem. Ite maledicti in ignẽ æternum, quia paratus est diabolo, & angelis eius: & ubique abactos eos aliquis videbit, & nusquam locũ habentes, quàm in gehennam. Quæ itaque rectæ fidei nobis est utilitas ad salutem, hæc cùm audierimus? Illic est stridor dentiũ, & tenebræ exteriores, & ignis paratus: hic autem sunt inimicitiæ, accusationes, detractiones, pericula, solicitudines, insidiæ, & ab omnibus odio haberi etiam ab his qui videntur adulari. Philargium denique vniuersi simul contristant, & improperium ultimum est auaritia. Si enim pecunias despicere non sustinet: quomodo superabit unquam concupiscentiam, & gloriæ insaniam, & furorem, & iram? Hæc Chrysostom. Postquã ergo, ut dicit Gregorius, ardenti diuiti de se spes tollitur: eius animus ad propinquos, quos reliquerat, recurrit. Vnde sequitur: *Rogo ergo te pater, ut mittas eum in domum patris mei. Habeo enim quinque fratres, ut testetur illis ne & ipsi ueniant in locum hunc tormẽtorum.* Nõ dixit hoc charitate ductus, quam ante mortem nõ habuit, nec postea acquisiuit: sed timore seruili, ne in ipsorum consortio eius pœna augeretur: quia fuerat eis occasio peccandi, tum ratione diuitiarum, quas eis dimiserat ad abusum: tum exemplo malæ uitæ, quod eis dederat ad sequendum. Vnde Gregorius: Qua in re notandum est, ardenti diuiti quanta supplicia cumulantur. Ad pœnam nanque suam ei cognitio seruatur & memoria. Cognouit enim Lazarum, quem despexit: & fratrum suorum meminit, quos reliquit. Vt enim peccatores in supplicio amplius puniãtur & eorum vident gloriam quos cõtempserunt, & de illorum pœna torquentur quos inutiliter amauerunt. Petenti autem diuiti, ut Lazarus mitteretur: ab Abraham protinus respondetur, *Habent Moysen*, qui docuit moralia & agenda: *& Prophetas*, qui docuerũt mystica & credenda: & ista sufficiunt ad salutem: ideo sequitur, audiant illos. Et ex hoc patet quòd iste diues & fratres eius erant de gente Iudæorum, quia Gentiles nõ habebant doctrinam Moysi & prophetarum: ut enim dicit Chrysostomus, Vocat hic Moysẽ & Prophetas: scripta Mosaica & prophetica. Sed (vt dicit Gregorius:) Qui Dei uerba despexerat, hęc audire non posse suos sequaces æstimabat. Vnde sequitur: *At ille dixit: Non pater Abraham, sed si quis ex mortuis ierit ad eos, pœnitentiam agent.* In quo implicat quòd extra pœnitentiam erant, & per consequens in uia ueniendi ad inferni tormenta. Quasi diceret, plus credent mortuo quàm scripturæ: modò ex nuncio sic mirabiliter eis apparente. Sed mox diuiti sententia ueraci respondetur: *Si Moysen*, qui fuit tantæ authoritatis, *& Prophetas*, qui fuerunt tantæ sanctitatis, *non audiunt*: auditu interiori: *neque si quis ex mortuis resurrexerit, credent ei.* Hoc patuit per effectum quia Lazaro resurgẽti, & Christo testimonium perhibenti, non crediderunt: sed magis eum occidere uoluerunt. Similiter nec Christo resurgenti crediderunt: sed magis falso suaserunt ipsum non resurrexisse, & corpus à discipulis suis furatum fuisse. Vnde Gregorius. Quia si uerba legis despiciunt, redemptoris pręcepta qui ex mortuis resurrexit: quanto difficiliora sunt, tanto hæc difficilius implebunt. Vbi & Chrysosto. Cõsidera quòd quisque mortuus seruus est: quæcunque verò dicũt scripturæ, dicit Dominus. Vnde & si resurgat mortuus, & si cęlitus descenderet angelus, omnibus magis sunt dignæ fide scripturæ. Nam angelorum Dominus, uiuorum & mortuorum iudex eas instituit. Hæc Chryso. Hæc ergo præmissa considerantes, tolleremus quæ temporaliter molestant, & refrenemus nos ab his quæ temporaliter delectant. Vt etiam dicit Hiero. Miseriæ delitiis & delitię miserijs cõmutantur: & in nostro arbitrio est, uel diuitem sequi, uel Lazarum. Vnde & Chrysostomus: Si quando ægrotamus, si pauperes sumus, si frigore conficimur, si hospitium non habemus: lætemur & gaudeamus, Lazarum cogitemus, accipiamus mala in uita nostra, & diuitis nos tormenta terreãt, & pauperis exempla prouocent. Deprecemur Dominum ut latronem, & istũ Lazarum pauperem imitemur. Si persecutio uenerit, imitemur latronem: si pax fuerit, imitemur Lazarũ, & egestas propter Christum bene tolerata facit martyrium. Et iterum: sed dices non est aliquis, qui hic & illic uenia perfruatur: hoc quidem difficile est, & de numero impossibilium. Nam si paupertas non urgeat: urget tamen ambitio. Si ægritudo nõ stimulet, ira inflammat. Si tentationes non imperant: emergũt sæpe cogitationes iniquæ. Non est autem paruus labor iracundiam refrenare, compescere illicita desideria: ostentationes sedare, despectionem remittere, vitam asperam ducere, talia, uerò non agentem impossibile est saluari. Hæc Chrysostomus: Si ergo temporales miseriæ terrent, aut delitiæ delectant: æternæ tibi in mentem ueniant, & oculis tuis occurrant, ut si facilius temporales miserias perferre: & æternas euadere, ac temporales delitias fugere, & æternas consequi merearis. Vnde Gregorius: Si bonum diligitur, mens in bonis melioribus, id est cęlestibus delectetur. Si malum metuitur, mala animæ æternæ proponantur. Vt dum illic esse conspicit, & amplius quod diligat, & amplius quod pertimescat, hîc omnino non adhæreat. Vnde & Augustin. In præsenti uita & delitiæ tẽporales dulces sunt,

Gregorius in 1. Reg.

Chrysosto. hom. 32 in Mattha.

Gregorius hom. 40. in Euang.

Timor diuinus.

Gregorius ibidem.

Lazaro nõ est creditũ.

Gregorius ibidem.

Chrysosto. concione 4. de Lazaro.

Hierony. in apolog. ad Pammachium.

Chrysosto. hom. de diuite.

Gregorius ho. 40. in Euang.

&

A & temporales tribulationes amaræ ſunt. Quis non bibat tribulationis poculum, metuens ignem gehennalem? Et quis non cõtemnat dulcedinem ſeculi, inhians bonis vitæ æternæ? Et iterum: Si fortè tentant fluctus cõcupiſcẽtiæ, intuearis quod promiſit Deus & dulcedo promiſſorum facit te contemptorem dulcedinum ſeculi. Pro eo quod promiſit Deus, contẽnis tẽporalem fœlicitatem: promiſit requiem patere moleſtiam, minatur ignem, contemne tẽporales dolores. Hæc Auguſtinus. vnde etiam Chryſoſtomus. Mala carnalia ideo à Deo creata ſunt, non vt timeantur, ſed ut per eorum timorem mala ſpiritualia magis timeantur. Bona carnalia ideo creata ſunt, ut per huiuſmodi bona carnalia intelligantur ſpiritualia, & B magis diligantur. Hæc Chryſoſtomus. Vt autem tẽporales fęlicitates & voluptates melius contemnas, cogita chariſsime, & uide quid beatitudinis, ſiue in ſpe, ſiue in re fœlicitates pręteritæ & uoluptates in te effecerint, & ſic iudica de futuris: Pro his enim omnibus, non niſi tormentum remanebit & luctus.

Apoc. 18. Vnde in Apocalypſi: *Quantum glorificauit ſe & in delitijs fuit: tantum date illi tormentum & luctum.* Requiem ergo Lazari & pœnam diuitis conſiderantes pauperes non deſpiciamus, nec inimici oculo aſpiciamus, ſed ut patronos & aduocatos in die iudicij ipſos honoremus, & eorum indigẽtijs pro uiribus ſuccurramus: imò dominatorem omnium nudum circum euntem, & ianuas ex ianuijs tranſmutantem, & C ſemper ad exitus ſtantem, & manus extendentem, deſpici uel honorari ĩ eis certiſsimè ſciamus. Ipſe enim

Matth. 25. dicit: *Quicquid uni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis.*

Gregorius hom. 40. in Euang. Vnde Gregorius: Fratres mei & requiem Lazari, & pœnam diuitis cognoſcentes, ſolerter agite, culparum neſtrarum interceſſores quęrite, atq; aduocatos vobis in diem iudicij pauperes procurate. Cùm quoſlibet in hoc mundo abiectos aſpicitis, etiam ſi qua reprehenſibilia eorum eſſe videantur nolite deſpicere. Quia fortaſſe quos morum infirmitas uulnerat, medicina paupertatis curat. Quorũ ſi qua ſunt talia q̃ debeant iure reprehendi panem pariter detis, & verbum: panem refectionis cum uerbo correptionis. Et D duo à nobis alimenta percipiat qui unum quærebat, dum exterius cibo, & interius ſatiatur eloquio: pauper ergo cùm reprehẽſibilis cernitur, moneri debet, & deſpici non debet: ſi uerò reprehenſionis nihil habet, uenerari ſummopere. Et iterum neceſſe eſt, ut cùm naturæ noſtræ cõſortes exteriora non habere conſpicimus, q̃ multa deſint nobis interiora bona, penſemus. Quatenus ſeſe ſuper inopes cogitatio noſtra non eleuet, cùm ſolerter uidet, quia nos tanto uberius quanto interius indigentes ſumus: negantur electis in hac uita bona terrena, quia & ęgris quibus ſpes uiuendi eſt, nequaquam à medico cuncta quæ appetunt conceduntur. Dantur autem reprobis bona quæ appetunt, qa & deſperatis ægris omne quod E deſiderant non negatur. Vnde & Ambroſius: Continuus ſucceſſus temporalium æternæ reprobationis

August. in ſoliloq. eſt indicium. Vnde etiam Auguſtinus: Tu conſolatio ſempiterna, quæ ſolis illis te tribuis qui conſolationẽ huius mundi, pro conſolatione tua contemnunt. Nã qui hîc cõſolantur, indigni tua conſolatione habentur: ſed qui hîc cruciantur, à te conſolantur: & q participant paſsionibus participant cõſolationibus. Nemo enim poteſt in utroque ſeculo conſolari, nec poteſt quis hîc & in futuro gaudere: ſed unã neceſſe eſt perdere, qui alteram uult poſſidere. Hæc Augu. Hæc igitur præmiſſa, bene cõſiderata & diuitibus & A pauperibus ualde ſunt neceſſaria: quia & illis dant timorem, & iſtis conſolationem. Audiant hîc diuites pœnas ſuas, & pauperes gaudia ſua: ut illi terreantur, & iſti mulceantur. Sed heu parum hæc attendimus, & memoriam eorum cum ſonitu tranſire permittimus.

ORATIO.

DOMINE *Ieſu Chriſte, cùm ſim omnino pauper uirtutibus, plenus peccatorum ulceribus, mendicus ante ianuam tuæ miſericordiæ poſitus, cupiens ſaturari de micis exemplorum quæ cadunt de menſa diuitũ filiorũ tuorũ, qui induũtur purpura paſſionũ, & epulantur quotidie ſplendidè ferculis uirtutum. Ve-* B *niant canes doctores tui, ut lingãt uulnera peccatorũ meorũ, ut moriens mundo, deporter ab angelis in ſinum contẽplationis cœleſtium: audiam Moyſen & prophetas, declinando à malo, & faciendo bonum: ut ex mortuis operibus reſurgens, ſperem uitam habere æternam.*

De reſuſcitatione Lazari. Cap. XVII.

D CVM autem eſſet Ieſus cum diſcipulis trans Iordanẽ, in loco ubi Ioannes primùm baptizauerat: contigit Lazarum fratrem Mariæ & Marthæ infirmari in Bethania, quæ inde per diætam, uel circa, diſtabat. Sorores ergo eius curationem fratris ſui deſiderantes, *miſerunt* nuncium *ad Ieſum*, ut ipſas à dolore, & illum à languore liberaret, *dicentes: Domine, ecce quem amas infirmatur*. Nihil amplius mandant ei. Sufficit enim amanti inſinuare neceſsitatem amici, abſq; alicuius petitionis additamento ſpeciali. Qui enim proximum in neceſsitate deſerit, nec ei ſuccurrit: amicus eius non eſt: nec eum diligit. Vnde Augu-

Ioan. 11.

Auguſtin. tracta. 49. in Ioãnem. ſtinus: Non dixerunt, ueni & ſana: non auſæ ſunt di- E cere, ibi iube, & hîc fiet: ſed tantum, *ecce quem amas infirmatur*: quaſi dicerent, Sufficit ut noueris: non enim amas & deſeris. Vnde & Chryſoſtomus:

Chryſoſto. hom. 61 in Ioannem. Per hoc enim ad miſerendum uolunt attrahere Chriſtum. Ideo autem non iuerunt ad Chriſtum, ſed mittunt, quia confidebãt de Chriſto vehementer, & quia à luctu detinebantur. Et ſecundum Theophilum: Quia mulieres erant, quas non decet de facili domum exire. Magnam autem ſpem de Chriſto habebant: diligebat enim Chriſtus Martham actuoſam, & Mariam contemplatiuam, quæ triſtes erant: & Lazarum, qui in figura pœnitentium languebat, quique ei officium huma-

nitatis sæpe exhibuerat. Hoc addit euãgelista, ad ostẽdendũ quare nõ oportuit quòd Martha & Maria irent personaliter ad Christum: quia Christus erat familiaris Lazaro, & eius sororibus, & ibi frequenter veniebat ad hospitandum. Vnde Augustinus: Ille languens, istæ tristes, omnes dilecti. Habebant ergo spem, quoniam diligebantur ab eo qui erat dolentium consolator, languentium sanator. Spiritualiter Lazarus, qui interpretatur à Deo adiutus, pœnitentiæ significat uitam: in die enim salutis, hoc est in die pœnitentiæ, quando uerus sol illuxit, auxiliatu Deus & adiuuat. Martha autem prouocans interpretatur, quæ signat uitam actiuam, in qua tam virtutis delectatione, quàm exempli boni ostentatione semper homo ad meliora prouocatur. Maria uerò interpretatur illuminatrix, & signat uitam contemplatiuam, qua homo illuminatur. Secundum illud Apocalypsis 12 *Mulier amicta sole, & luna sub pedibus eius.* luminare noctis huius vitæ, quod splendorem huius mundi signat, sub pedibus proijcit. Hæc tria sunt quæ Dominus libenter uisitat, scilicet pœnitentes, actiuos, & contemplatiuos. Pœnitentes, in gratia compunctionis: actiuos, in profectu uirtutis: & contemplatiuos, in puritate ueritatis. Hic nota quod illi qui Christo plus sunt dilecti, quandoque plus infirmantur, & grauiora mala sustinent quàm alij. Sicut enim medicus timens de morbo periculoso, ut de acuta, inducit tertianam, ut acuta euitetur: sic Christus inducit infirmitates corporales, ut morbus animæ periculosus declinetur, quia sumus proni ad peccandũ, & ad malum faciendum. Vnde Hugo: Præsciens Dominus quosdam multa posse peccare, flagellat eos ne peccent: quia utilius est eis frangi languoribus ad salutem, quàm remanere incolumes ad damnationẽ. Hæc Hugo. Sed attendant hi qui infirmantur, uel tribulantur ut se corrigãt: quia ille qui iacit sagittam vel lapidem post signum, quanto iacit frequentius, tãto propinquius: ita quòd in fine quandoque signum tãgit: sic post nos, qui in mundo sicut sagittæ signũ sumus. mors uel Deus iacit frequẽter per infirmitates & tribulationes: sed quãto frequẽtius iacit post nos, tãto directius & periculosius, nisi corrigamur. Cùm ergo Dominus per nuncium sororum Lazari, accepisset eũ infirmari, dixit: *infirmitas hæc non est ad mortem:* id est, ad detinẽdum eum in morte, *sed pro gloria Dei:* scilicet, *ut glorificetur filius Dei per eam,* in ostensione uirtutis suæ, & per resuscitationem Lazari declaratur in Christo ueritas deitatis: & hic erat finis Ifirmitatis. *Et mãsit adhuc duobus diebus,* trãs Iordanẽ, *in eodem loco,* ubi erat expectando mortem Lazari, qui in eodem die mortuus fuerat, quo Dominus nuncium recepit. Distulit sanare, ut posset resuscitare. Ad maiorem enim miraculi certitudinem & euidentiam expectauit, ut illius quatriduũ compleretur, ac mirabilius & gloriosius suscitaretur. Vnde Chrysostomus: Mansit duobus diebus, ut scilicet expiraret & sepeliretur, ut nullus posset dicere quoniam nondum defunctum eum suscitauit, sed stupor fuit & non mors. Et postea inter alia, *dixit discipulis suis: Lazarus amicus noster dormit, sed uado ut à somno excitem eum.* Mortem eius uocat dormitionem & somnum, quia citò erat surrecturus. Vnde secundum Augustinum: Domino qui poterat suscitare dormiebat, alijs mortuus erat: quia tam facilè imò facilius est Christo suscitare mortuum de sepulchro, quàm alteri dormientem de lecto. Vbi sciendum quòd somnus accipitur multis modis, quandoque pro somno naturæ: Vnde in

Augustin. tracta. 49. in Ioann. — Lazarus. — Martha. — Maria. — Apoc. 12. — Chrysosto. hom. 61. in Ioannem. — Augustin. tracta. 49. in Ioann. — Somni acceptiones.

A Iob: *Securus dormies.* quandoque pro somno mortis: Vnde Apostolus: *Nolumus uos ignorare de dormientibus.* quandoque pro negligentia. Vnde in Psalm. *Ecce non dormitabit neque dormiet:* quandoque pro somno culpæ, Vnde Apostolus: *Exurge qui dormis:* quandoque pro quiete futura, Vnde in Psalm. *In pace in idipsum, dormiam & requiescam.* Mors uerò dicitur somnus, propter spem resurrectionis: & ideo mors consueuit appellari dormitio, ab eo rempore quo Christus mortuus est & resurrexit. *Discipuli autem,* intelligentes de somni dormitione, & timentes reuerti in Iudæam, ubi uolebant eum lapidare: *dixerunt ei, Domine, si dormit saluus erit.* dormitio enim infirmi, signum est salutis. Vnde Chrysostomus: Discipuli
B autem impedire uoluerunt eius aduentum in Iudæam. Vnde dixerunt: Domine, si dormit saluus erit. Solet enim esse somnus ægrotantium salutis indiciũ: quasi dicant, Si dormit, non igitur utile est quòd tu uadas ad excitandum eum. Stultum enim erat ire per tot stadia, ut Lazarum à somno excitaret. *Tunc ergo dixit eis Iesus manifestè, Lazarus mortuus est.* & gaudeo, scilicet non de morte eius absolutè, *sed propter uos,* id est propter ædificationem & utilitatem uestram, *quia non eram ibi: ut credatis,* scilicet amplius & fortius quàm prius: & ex miraculo sumentes experimentum diuinitatis meæ, in illius resurrectione in fide magis roboremini, cuius mortem etiam ego absens uobis annũ
C cio & reuelo. Vide mirabilem bonitatem, ac dilectionem & solertiam Domini circa discipulos, qui indigebant adhuc maiori robore & uirtute. Vnde Augustinus: Gaudeo, inquit, pro uobis: nam cum illic non extiterim, confert ad maioritatem fidei uestræ: quoniam si astitissem, ægrotantem curassem: quòd esset modicum signum ad meæ uirtutis indicium. Quia uerò me absente superueniet mors, potius in fide mea corroboramini, cùm uidebitis me posse & defunctũ putrescentem resuscitare. Et secundum Chrysostomum, dicit hoc ut iam inciperent admirari, quia Dominus poterat dicere mortuum, quod nec uiderat, nec audierat: ut cognoscentes eum nil latere, magis in eum crederent. Perrexerunt ergo Dominus & di-
D scipuli eius, & uenerunt prope Bethaniam, quæ erat iuxta Hierusalem quasi stadijs quindecim: de quibus octo faciunt unum miliare: nec statim intrauit, ostendens se ad miracula facienda non ingerere, & ut probaretur deuotio fœminarum sanctarum sibi occurrẽtium, scilicet Marthæ & Magdalenæ. Vbi dũ adhuc esset extra castellum, Martha audiuit quia Iesus uenit: ipsa enim curam domus habebat: & ideo primò nũciatur ei aduẽtus Christi per aliquem qui cum præuenerat: dimittensque sororem suam & Iudæos, qui de Hierusalem & alijs uicinis locis ad consolandum eas uenerant, quia nobiles dominæ erant: sola iuit & Christo reuerẽter, & deuotè occurrit. Vnde & Theo-
E philus: Primò itaque non pandit sorori, uolens astantes hoc latere, quibus notum fore aduentum Christi nolebat. Vnde & Chrysostomus: Non autem assumit sororem obuiam Christo uadens. Vult enim singulariter Christo loqui, & quod factum est ei annunciare: Cùm verò eam in bonam spem duxit, tunc abijt & uocat Mariam. Hæc Chrysostomus. *Martha ergo dixit ad Iesum: Domine si fuisses hic,* localiter præsens: *frater meus non fuisset mortuus,* cùm mors locum habere non debeat ubi est vita. Et post dialogum de resurrectione cum Domino habitũ: *abiit & uocauit Mariam sororem suam silentio, dicens: Magister adest, & uocat te.* Vbi Aug. Aduertendum quod suppressam uocem

Iob. 11. — 1. Thess. 4. — Psal. 120. — Ephe. 5. — Cantic. 5. — Psal. 4. — Chrysosto. hom. 61. in Ioannem. — Augustin. tracta. 49. in Ioannem. — Chrysosto. hom. 61. in Ioannem. — Chrysosto. ibidem. — Augustin. tracta. 49. in Ioann.

cem silentium uocauit. Ideo autem occultè sororem uocat, quia si sciuissent Iudæi Christum aduenire: recessissent, & non fuissent testes miraculi. Hæc Augustinus. Maria verò, *ut audiuit surgit* à quiete contemplationis: *citò* per desiderium cordis, *& uenit*, ex magna deuotione *ad eum*, extra castellum in locum, ubi ei Martha occurrerat. *Iudæi ergo*, Hierosolimitæ & alij, *qui in domo erant, cùm uidissent Mariam festinanter abire, secuti sunt eam, credentes quia iret ad monumentum ut ibi ploraret*, & nescientes quòd illic Iesus esset. Diuina autem prouidentia factum est ut eam sequerentur. quia secundum Augustinum: Hęc occasio fecit ut plures ibi essent quando Lazarus suscitatus est, ut tam grande miraculum quatriduani mortui resurgentis testes plurimos inueniret. *Maria ergo cùm uenisset ubi erat Iesus*, uidens eum cecidit ex deuotione, *ad pedes eius*, apud quos misericordiã, & peccatorũ ueniã se nouerat alias consecutã. *Et dixit ei*, sicut & Martha dixerat, *Domine si fuisses hic, non esset mortuus frater meus*. Ex hoc autem quod Maria sic festinauit ad eum, patet secundum Augustinum. Quòd non illam præuenisset Martha, si ei notus fuisset aduentus Iesu. Per hoc etiam quòd Martha & Maria obuiauerunt Domino, non expectantes aduentum ipsius, datur intelligi, quòd cùm volumus Deo reconciliari, debemus ei occurrere per pœnitentiam, antequam ad nos ueniat per uindictam: quia nos peccatores sumus & meruimus percusionem & pœnam. Cessat autem ut dicit Ambrosius diuina uindicta, si confessio pcurrat humana: & cùm volumus Christo frui, eum uenientem anticipemus: nõ expectantes quòd ipse nobis condescendat, sed nos potius ad eum festinemus. *Iesus ergo ut uidit Mariam & Iudæos, qui cum illa uenerant plorantes*, de morte amici, *fremuit spiritu & turbauit seipsum*: humanum demonstrans affectũ in luctu amicorum. Fremebat, extrà sonum lugentis emittens. turbabatur intus, miseriam conditionis humanæ considerans. Turbauit se, quem alius turbare non potuit. Nos turbamur ex necessitate, ipse autẽ ex uoluntate. Sic omnes defectus huiusmodi suscepit, quia uoluit. Vnde Augustinus: Turbatus est Christus, quia uoluit: esuriuit, quia uoluit: in illius potestate erat sic uel sic affici, uel nõ affici. Et nota quòd fremitus cõsurgit ex indignatione ad obiectum. Iste ergo fremitus Christi procedebat ex indignatione eius contra diabolum, per cuius suggestionem mors intrauit in mundum, quem erat citò debellaturus. Turbatio autem illa procedebat ex compassione Lazari & sororũ eius, quia ut uerus homo ex quadã naturali affectione flebat cũ flentibus, ut nos instrueret quòd aliorum miserijs compati debemus. Istæ tamẽ passiones & consimiles non erant in Christo uitiosæ, sed magis uirtuosæ: quia non erant præuenientes iudicium rationis, sed magis sequentes, & per ipsum excitatæ. Iste uerò fremitus & hæc turbatio nos docet, quid nos quoque in tali re agere debeamus: quãdo uel pro nobisipsis, uel pro alijs i peccatis turpiter degentibus Deũ oramus. Est autem fremitus, impetus iræ contra uitia prorumpens: turbatio uerò, quædam tristis cũ gemitu cordis commotio. Et quia fides de Christo, Christus ẽ: in corde fremit Christus, & turbatur in homine, quando peccator computat quæ bona accepit, quæ mala reddidit: & de peccans se increpat, & reprehendit. *Et dixit eis Iesus, Vbi posuistis eum?* Interrogat, nec ignorat: in quo mysticè innuit se huiusmodi peccatorẽ nescire, cuiusmodi per Lazarum significatur. Vnde glosa: Qui absens sciuit

Augustin. ibidem.

Maria deuotio.

Ambrosius in Psal. 118.

Turbatio & fremitus Christi.

Augustin. tracta. 49. in Ioannem.

Interrogatio Christi.

mortuum, sciuit ubi esset sepultus. Sed sic dicens, signat se quasi nescire perditum hominem. Vnde dicitur: Non noui uos: & Adam ubi es? *Dicunt ei: Domine, ueni & uide*: uenit Dominus per compassionem, & uidit oculis misericordiæ: quia, ut ait Augustinus, Videt Dominus, quando miseretur. Et affectum suũ lachrymis demonstrans, *Iesus lachrymatus est*: humanitus ex pietate: mysticè docens hominẽ propter peccatum fletibus indigere, & significans eos qui peccati morte sopiuntur, ut reuiuiscere queant plangẽdos esse. Vnde Alchuinus: Quia fons pietatis erat, flebat pro parte humanitatis, quem resuscitare poterat per potentiam diuinitatis. Et Augustinus. Quare autem fleuit Christus, nisi quia homine flere docuit? Lachrymemus igitur & nos pro nobis, & omnibus illis quos in fœtore vitiorum iacere sentimus: si fortè nostris lachrymis nos & eos Dominus resuscitare dignetur. Vt autem ait Augustinus: Legitur Christum super Lazarum fleuisse, in orationibus pernoctasse, ex itinere fatigatum fuisset: nunquam autem risisse, aut prosperatum fuisse. Vnde & Chrysostomus: Flentem quidem illum frequenter inuenies: nũquam uerò ridentem, sed nec leuiter saltem subridentem, uel gaudentem. Et nota quòd Dominus non fleuit Lazarum mortuum: sed ad huius uitę miserias & ęrumnas resuscitandum. Vnde nec pro nostra, nec pro aliorũ morte tristari debemus. Quomodo enim ab eo pręmijs honorabimur ad quem uenimus inuiti? Nam secundum Apostolum: *Coronam iustitiæ reddet Dominus his, qui diligunt aduentum eius*. Et quid tantopere uitam desideremus, in qua quãtomagis quis fuerit, tanto maiori sarcina peccatorum oneratus erit. Vel certè Dominus mortem fleuit, quam homo peccando incurrit, ac miserias & ærumnas humano generi pro culpa indictas. Si enim peccatum non processisset, sine dubio mors secuta non fuisset. Secuta est ergo mors etiam corporis, quam præcessit mors animæ. *Et Iesus rursum fremens in semetipso*, etiam indignatus contra malitiam Iudæorum, de factis suis iniquè murmurantium, *uenit* motus misericordia, & cõpulsus compassione *ad monumentum*, quod *erat spelunca habens lapidem superpositum*. Et dicitur monumentũ, quasi monẽs mẽtem, scilicet illius qui aspicit, ut pro anima sepulti oret, ac de morte propria præcogitet, & ad eandem se disponat. Rursum fremuit, ut det intelligere eos qui à peccatis debent resurgere, in continuo luctu persistere. Secundum illud Psal. *Tota die contristatus ingrediebar*. Sępe ergo se ploret peccator, sæpe fremat Christus & turbetur in homine, si uult reuiuiscere. *Et iussit Iesus tolli lapidem superpositum*, ut omnes uiderent mortuum, fœtidũm, & corruptum. Sed contendebat Martha dicens ad eum, *Domine iam fœtet, quatriduanus enim est*. Timebat remoto lapide potius fœtorem excitari, quàm fratrem resuscitari, quasi diceret: Licet aliquando resuscitati sint mortui recenter & post paululum: tamen ꝙ iam quatriduanus ex fœtore resolutus resuscitetur, non est sic auditum. Et hoc uidetur processisse ex admiratione Marthæ & eius ignorantia, quia eiusdẽ uirtutis est resuscitare recẽter mortuũ, & quatriduanum. Vide mirabilẽ amorẽ istarum sororũ erga Dominum Iesum: nolebant enim ꝙ etiã fœtor nares eius tãgeret ad modicũ. Deinde sublato lapide, *Iesus eleuatis oculis in cœlũ*, patri pro exauditione sua gratias egit ad fidei ædificationẽ, ut circũstantes hoc audiẽtes, & uirturẽ Dei in eo uidentes, crederent eũ filiũ Dei. Vnde Hilarius: Nũ prece eguit: nobis orauit, ne filius ignoraretur.

Matth. 6. & Gene. 3.

Augustin. tracta. 49. in Ioannem.

Augustin. ibidem.

Augustin. sermone 2. de Assumptione Mariæ.

Chrysost. hom. 62. in Ioannem.

2. Timo. 4.

Monumentum.

Psal. 37.

Hilarius lib. 10. de trinitate.

Cùm enim ſibi non proficeret deprecationis ſermo, ad profectum tameu noſtræ fidei loquebatur. Nou iuops ergo auxilij, ſed nos ſumus inopes doctrinæ. Ideo etiam orauit, ut in neceſsitatibus ad orationis ſuffragium eſſe recurrendum nos doceret. Et notandum quòd orare patrem, & exaudiri, conuenit Chriſto ratioue humanitatis, in qua eſt minor patre: non autem ratione diuinitatis, in qua eſt ei æqualis. Oraturus uerò gratias pro exaudiiione egit, quia iam ſe auditum cognouit. Vnde Origenes: Erat enim oraturus pro reſurrectione Lazari, ſed præueniens illius orationem, qui ſolus bonus pater eſt, exaudiuit dicenda. Pro impletione ergo orationis, ſubdit gratiarum actiones, dicens: *Pater gratias tibi ago, quoniam exaudiſti me.* Hæc Origenes: Per hoc quòd Ieſus oculos eleuat in cœlum, oſtendit nobis formam orãdi, q̃ eſt per eleuationẽ mentis in Deũ. Vnde inſtruimur, ut in oratione leuemns ſurſum ad Deum oculos mentis noſtræ, erigẽdo & remouendo illos à præſentibus rebus, memoria, cogitatione, & intentione. Oculos etiam ad Deum leuamus, quando nou confidentes de meritis noſtris, de ſola miſericordia Dei ſperamus Per hoc autem quòd in principio orationis gratias agit, datur nobis exemplũ, ut cùm orare volumus, ante quàm futura petamus, pro receptis beneficijs Deo gratias referamus. Deus enim ex gratiarum actione de præteritis prouocatur ad præſtanda beneficia ſequentia facilius. Deinde, *uoce magna*, potius uirtute, quàm clamoris intentione, *clamauit: Lazare ueni foras*, ſcilicet quantum ad corpus de ſepulchro, & quantum ad animam de inferno, & ſic Lazarum uocis ſuæ virtute ſuſcitauit. ubi ſecundũ Origenem, eſt conſiderandum, quòd mora tollendi lapidem adiacentem, ex ſorore defuncti cauſata eſt: & ideo tandiu reſuſcitatio fratris dilata eſt, quandiu Chriſtum per uerba detinuit: ſed ſtatim cùm Chriſti mandatum obediẽdo exequitur, frater reſuſcitatur: ut ꝑ hoc diſcamus nihil interponere inter iuſſa Chriſti, & executionem ipſorum, ſi cupimus quòd ſtatim ſequatur ſalutis effectus. Secuudum illud Pſalmiſtæ: *In auditu auris obediuit mihi.* Et nota quòd uox Chriſti magna dicitur propter virtutis magnitudinẽ: nã tanta uirtus eius fuit quòd ſuſcitauit Lazarum à morte, quemadmodum ſuſcitatur dormiens à ſomno, uel ſopore. Vox etiam iſta magna, repræſentatiua eſt illius uocis magnæ, quæ erit in communi reſurrectione, per quam omnes de monumentis reſuſcitabũtur. Tanta enim erat virtus huins nocis Chriſti, ut abſq; temporis dilatione uitam conferret: ſicut erit in reſurrectioue communi, quando in ictu oculi mortui audientes turbam reſurgent. Clamauit, inquam, Lazare ueni foras: quẽ ſecundum Auguſtiuum, ideo ex proprio nomine uocat, quia tanta erat uirtus uocis eius, quòd pariter omnes mortui cogerentur exire, niſi per expreſsionem nominis uirtutem ſuam ad vnum determinaſſet. Et non ſolum ſuſcitatus eſt Lazarus, ſed prodiit & exiuit, licet eſſet ligatus manus & pedes inſtitis, id eſt faſcijs, quibus antiqui mortuos inuolnebant: & facies eius ſudario ligata erat, ne ſcilicet horrorem faceret. In quo virtus diuina & miraculi certitudo declaratur: ideo enim ligatum & coopertum reſurgere iuſsit, ut miraculum magis approbaretur. Vnde Dominus diſcipulis præcepit, ut eum qui foris ligatus apparebat ſoluerent, & ſinerent abire: ut per opera uitæ oſtenderetur uerè ſuſcitatus, & non phantaſticè. Hic eſt notandum, quòd mors animæ, eſt animæ à Deo derelictio dãnoſa: quod fit per peccatum mortale, quo Deus repellitur ab anima. Vnde ſecundum Auguſtinum: Mors animæ, fit cùm deſerit eam Deus: ſicut corporis, cùm id deſerit anima. Quatuor autem progreſsibus mors animæ perficitur, & ſic quatriduanus mortuus dici meretur. Prima eſt: quaſi titillatio delectationis in corde. Secunda, conſenſio. Tertia, factum. Quarta, conſuetudo. Sed Deus ab hac morte animam ad uitam reſuſcitat per gratiam, qua anima Deo reconciliatur. Quia ſicut corpus uiuit ex coniunctione animæ: ſic anima dicitur uiuere ex unione Dei, per gratiam. Et hæc uiuificatio ſignificatur in reſuſcitatione Lazari de ſepulchro. In reſuſcitatione enim Lazari plura facta ſunt, quæ myſticè ad reſuſcitationem peccatoris cõcurrunt. Nã eo ordine quotidie peccator reſuſcitatur, quo Lazarus reſuſcitatus dicitur: & talis fit quotidie proceſſus in reſuſcitatione animæ à morte peccati, qualis fuit in reſuſcitatione Lazari de fœtore ſepulchri. Primum ergo quod requiritur ad reſuſcitationẽ peccatoris, eſt notitia diuina actualis, qua Deus reſpicit peccatorem, in aliquo tempore certo: & hæc ſignificatur per hoc qnòd ſorores Lazari miſerunt nuncium ad Ieſum, ſibi de infirmitate Lazari notificando. Secundum eſt auxilium, quod Deus porrigit homini, ut liberum arbitrium moueatur in Deum: vt anima per peccatum à Deo auerſa, conuertat ſe ad ipſum: non enim eſt uolentis uelle, neque currentis currere, ſed miſerentis Dei hæc donare: & ideo requiritur auxilium diuinum, ut nos melius ad gratiam diſponamus: & hæc porrectio diuini auxilij ſignatur per hnc quòd Ieſus ad Lazarum ire eſt dignatus. Tertium eſt, motus liberi arbitritij noſtri: quia ſecnndũ Auguſtinum, licet Deus creauit te, ſine te: uon tamẽ iuſtificabit te, ſine te: & ideo ex parte noſtri requiritur motus liberi arbitrij, qui duplex eſt: Vnus, quo mouetur ſuper peccatum, nt ſcilicet peccatum diſpliceat. Alius, quo mouetur in Deum per fidem & ſpẽ, qno Deum ſibi reconciliari deſideret: & hi duo motus notantur per occurſum duarum ſororum, ſcilicet Marthæ & Mariæ, ita quòd primus motus intelligatur per Martham, quæ prior occurrit: ſecundus, per Mariam, quæ uenit nocata per Marthã: ſic enim hîc ex primo motu prouocatur ſecundus. Quartum eſt, cognitio peccati in quam Deus quærendo redncit hominem, ut homo ſe cognoſcere ſtudeat, quem Deus quærendo quaſi neſcire ſe ſignificat: & hoc ſignatur per hoc quòd interrogauit, nbi eum poſuerunt. Quintum eſt, gratia contritionis, quæ ſequitur motionem liberi arbitrij, & cognitionem peccati: & hæc ſignificatur per lachrymationem Chriſti, quæ quidem lachrymæ proceſſerunt ex fonte diuinæ miſericordiæ, & his lachrymis quotidie peccator perfunditur, cùm ſibi hæc gratia infunditur: Chriſtus enim uon eſt lachrymatus pro morte Lazari corporali: ſed pro morte peccatoris ſpirituali, qui in Lazaro repræſentabatur. Caueat ergo peccator ne lachrymas Chriſti contemnendo gratiam ſibi euacuet, ſed potius cum Chriſto flente peccata ſua defleat, & ſic effectum lachrymarum Chriſti ſuſcipiat. Sextũ eſt, propoſitum cauendi peccata in futurum, & hoc notatur in eo quòd præcepit amoueri lapidem. Tunc enim lapis de ſepulchro tollitur, cùm durities propoſiti peccandi, & moles malæ conſuetudinis de corde amouetur. Et cùm lapis deponitur, tunc fœditas cadaueris detegitur. Vnde dixit Martha, *Domine iam fœtet.* ſic duritia cordis amotà, videtur utilitas peccati: ex quo ſeqtur peccati abominatio, & cõcipitur propoſitum

Origenes tomo 28. in Ioannẽ. *Orandi forma.* *Origenes ibidem.* *Pſal. 17.* *1. Cor. 15.* *Auguſtin. ſermo. 3 2. de uerbis Domini.* *Anima mors.* *Auguſtin. lib. 13 de ciuitate c. 2.* *Mortis animæ progreſſiones.* *Peccatoris reſuſcitatio.* *Roma. 9.* *Auguſtin. ſermo. 15. de uerbis Apoſtoli.*

positũ ulterius non peccandi. Septimũ est, gratiæ infusio, qua iustificatur impius: & hoc notatur cùm clamauit uoce magna, dicens: *Lazare ueni foras.* Clamor magnus signat multitudinem diuinę uirtutis, quę exigitur in iustificatione impii: quia, secundum Augustinum, maior est iustificatio impii, quàm creatio cœli & terræ. Voce enim magna clamauit, quia difficilè surgit quem moles malæ consuetudinis premit: sed tamen post magnam uocem surgit, id est per magnam Dei gratiam uiuificatur & iustificatur dum pœnitet. Datur etiam per hoc intelligi, quòd Christus uocat peccatorem foras exire de conuersatione peccati, & de occultatione eius, per confessionem faciendam sacerdoti. Octauum ergo est, peccatorum confessio, quam Deus administrat uoce magna clamando: id est, magna gratia uocando: & hoc notatur in eo, quòd Lazarus prodiit de sepulchro: prodire enim, est de occulto per confessionē uenire. Sed adhuc peccator non est totaliter solutus, antequam superueniat absolutio sacerdotis: quod significatur per hoc quòd *prodijt ligatis manibus & pedibus.* Nonum ergo, est sacramentalis absolutio: quæ significatur per hoc quòd Christus dixit discipulis, *soluite eum.* Potuisset quidem immediatè simplici uerbo ipsum met soluere, sicut fecit ipsum de monumento prodire: sed uoluit suos discipulos in hoc cooperatores habere, quia uult hoc ministeriũ sacerdotibus communicare. Suscitat Iesus, quia per seipsum uiuificat interius. Soluunt discipuli quia ministerio sacerdotum absoluuntur uiuificati: Christus enim per se intus uiuificat, ministris potestatem soluēdi tribuit. Mortuus ergo procedens adhuc ligatus, est confitens adhuc reus. Vt autem absoluantur peccata eius, ministris mandatur ut illum soluant. Sicut ergo Dominus Lazarum suscitauit, priusquam à discipulis solueretur: sic in contritione peccatum dimittit, & peccatorem uiuificat, priusquam à sacerdote absoluatur: cui tamen postea se ostendere tenetur. Decimum & ultimum est, satisfactio, quæ signatur in hoc, quòd Iesus subdidit, *& sinite eum abire.* Non dicit, facite eum ad sepulchrum redire. Sic sacerdos debet principaliter pro satisfactione iniungere homini, quòd de sepulchro, & de profundo peccatorum & malæ consuetudinis longè abeat: & nullatenus recidiuet: & amplius non peccet. Dixit enim, sinite abire: non stare, nec iacere sine exercitio spirituali: quia in uita Dei stare, retrocedere est, sed debet ambulare de uirtute in uirtutem.

Augusti. tracta. 17. in Ioan.

Item mysticè per Lazarum languentem, significari etiam potest grauem tentationē patiens: & per eius sorores, personæ pro eius alleuiatione deuotæ Christum precantes, quæ non semper exaudiuntur: sed talis patiens aliquando per actum peccati mortalis mori permittitur, ab eo qui est tantæ bonitatis & potentiæ, quòd scit & potest bona de malis elicere. In hoc autem quòd Dominus uadit ad eum suscitandum, ostenditur eius clementia: in quantum homines in peccatis existentes & quasi mortuos, ac per se ad Deum accedere non ualentes, misericorditer pręueniendo attrahit: & peccatorem non solum mortuum per culpam, sed etiam aliquando fœtentē per infamiam, & sepultum sub lapide per obstinationē, sic reducit ad uitam gratiæ, quòd non solum tollitur obstinatio & mors culpæ, sed etiam fœtor infamię, & reducitur suauis odor bonæ famæ. Nulla enim desperationi datur occasio, cùm Lazarus iam fetens, & quatriduanus resurrexit à mortuis & monumento. Locus autem infirmi erat Bethania, quæ interpretatur domus obediētiæ, per quod datur intelligi quòd si infirmus sit Deo obediēs, potest ab eo de facili curari. Et secundum Anselmum: In Bethania, quod domus obediētiæ interpretatur, Lazarum suscitauit: ostendens omnes qui bonæ uoluntatis studio huic mundo morientes in sinu obedientiæ requiescunt, in uitam æternam à Deo resuscitandos. Ista autem Bethania erat Marthæ & Mariæ, per quas duplex uita, scilicet actiua & cōtemplatiua significatur: ut sic per hoc intelligi detur, quòd per obedientiam homo perfectus in uita actiua & contemplatiua redditur.

Mysticè.

Bethania.

Dicitur autem de Lazaro, quòd postea nunquam risit: nunquam in gestu signa iocosa ostendit: pro eo quòd uitæ huius ærumnis, quas moriēs euaserat, reditus fuit. Magis enim quàm antè factus amator uitæ illius, pœnitebat eum uitæ istius. Vnde Augusti. O si possemus excitare homines, & cum ipsis pariter excitari, ut tales essemus amatores uitæ permanentis, quales sunt homines amatores uitæ fugientis. Creditur autem hoc factum ea die qua in ecclesia solet legi, scilicet feria sexta ante Dominicam de passione Domini. Monumentum verò Lazari demonstrat ecclesia ibidem in honore beatæ Mariæ Magdalenæ constructa: & grande monasterium magna oliuarũ sylua circundatum, ubi erat abbatia sancti Lazari, cũ abbatissa & monialibus ordinis sancti Benedicti.

Lazarus non risit deinceps.

Augustin. tracta 49. in Ioannem.

Lazari monumentum.

Multi ergo Iudæorum qui uiderant mirabilia, *quæ fecerat Iesus, crediderunt in eum.* Nec mirum, quia illud signum fuit diuinæ uirtutis manifestè ostensiuum, & tale miraculum non est à seculo auditum, scilicet quòd mortuus quatriduanus in monumento, resuscitaretur ad uitam. Vnde secundum Augustinum: Excedit omne miraculum, quod Iesus circa Lazarũ fecit: quem ab ipso inferni inquilino, destructa lege tartarea, redire ad superos iussit. *Quidam autem ex ipsis Iudæis abierunt* eadem die *ad Pharisæos, & nunciauerunt eis quæ fecit Iesus*, & celebris erat sermo de eo apud multos: alij bono, alij malo ad eo moti nunciauerunt: quia sicut ex signis uisis boni conuertuntur & proficiunt, ita frequenter mali obdurantur, & deficiunt. Boni quidem nunciauerunt eis, ut mitigarent eos circa Iesum, & prouocando vt crederent: mali verò ut concitarent eos contra Iesum, & prodendo vt sæuirent. Per bonos illi signantur qui bona in alijs sicut in se amant, & omnia in bonum interpretantur: per malos autem illi qui videntes seruorum Dei opera, odijs insequuntur, & infamare conantur.

Augustin. serm 104. de tēpore.

ORATIO.

BENIGNISSIME *Iesu, qui quatriduanum Lazarum iam fœtentem à sepulchro resuscitasti, & à uinculis soluere, ac liberè abire fecisti. moueantur obsecro uiscera misericordiæ tuæ super me miserum, peccati delectatione, consensu, & perpetratione mortuum: mole malæ consuetudinis oppressum & sepultum: iamque quatriduanum & fœtidum: & me à sepulchro uitiorum resuscita: ut per confessionem foras ueniam: resuscitatum à uinculis peccatorum & mortis, solue: solutum ab omni seruitute liberum in libertatem gloriæ filiorum Dei ire concede. Amen.*

De conspiratione Pontificum & Pharisæorum contra Iesum. Cap. XVIII.

Ioan. 11.

PRAEDICTO itaque miraculo de resuscitatione Lazari publicato, pontifices qui erant maioris authoritatis, & magis literati & Pharisæi, qui uidebantur præ alijs religiosi: ex quibus factum eorum grauius erat: moti sunt ad tractandum publicè de morte Christi ex ira & inuidia quam de fama & gloria eius habebant: & ad hoc faciendum, *collegerunt consilium* sabbato mox sequēti, *aduersus Iesum*: timentes si dimitterent eum sic uiuentem, & signa talia facientem, per ipsum amittere & locum & gētem, eo quòd omnis turba post eum iret: eique crederet & ipsa sacra eorum & uana & abolenda esse doceret. Concilium à conciliando est dictum, quia conciliati & congregati erant in unum malum consensum. Et hoc erat primum concilium, quod habuerunt contra Iesum. Prius quidem quærebant eum interficere, nunc autem sententiam firmauerunt, & quærentes concilium, apertè de morte eius tractauerunt. Videbant enim Christum à populo tanquam regem honorari: & quia mandatum Romanorum erat, ut nullus nisi per eos deberet rex nominari. Omnis enim qui se regem facit, contradicit Cæsari: ideo timebant quòd si Christum tanquam regem haberent, Romani ipsos rebelles reputarent, & uenientes contra eos ciuitatem & locum destruerent. Vel timebant etiam, ne si Christi doctrina procederet: templum & uniuersa religio, ac reuerentia eius nilipēderetur, & Iudæi nullius momenti fierent: & ideo Romani ciuitatem eis auferrent, eosq; in seruitute dispergerent. Vel certè timebant, ne si omnes in Christum crederent, nemo remaneret qui aduersus Romanos ciuitatem, templumque defenderet: quoniam contra ipsum templum, & contra suas paternas leges doctrinam Christi esse sentiebant. Pontifices & Pharisæi sibi consulebant, nec tamen credere uolebant. Plus enim perditi homines cogitabant quomodo alteri, scilicet Christo, nocerent ut perderent: quàm quomodo sibi consulerent ne perirent. Timebant & consulebant. *Sed trepidauerunt timore, ubi non erat timor*. Si enim Christo credidissent: si enim non occidissent: nec locum, nec gentem amisissent. Sed quia Christum occidere non timuerunt: & locum, & gentem perdiderunt. Nam & Romani post Domini passionem, & glorificationem, tulerant eis locum, & gentem: expugnando, occidendo, & transferendo. Temporalia perdere timuerunt, & æterna non cogitauerunt, & sic utranque amiserunt. Quæ ut fugiuri egerunt: hæc, quia egerunt, non effugerunt. Quid uobis profuit ò insani Iudæi, quòd tantū scelus commisistis? Nunquid quia Christo Domino, ut docuit, seruire noluistis: ideo Domino caruistis? Dum enim illi seruiunt reges, quibus uos seruitis: facti estis mali serui bonorum seruorum Christi. Per quos conterit contumaciam uestram, per ipsos dissipat consilia uestra, per ipsos retribuit scelera uestra in capita uestra. Ipse autem Dominus quem interemistis, non uos seruos, sed liberos esse cupiebat: quando dicebat, *si uos filius liberauerit, uerè liberi eritis*. Vos autem Dominum Deum regem & ipsam ueram libertatem non solum repudiastis: uerumetiam negare cupientes clamastis, *Non habemus regem nisi Cæsarem*. Considera quot sunt hodie homines, etiam religiosum habitum gestātes, qui Iudæos imitando, temporalia perdere metuunt: & æterna non attendunt, sic quòd utraque non immeritò amittunt. Sūt enim plerique etiam religiosi qui temporalia quandoque minus iustè & obliquè acquirentes, uel sic acquisita possidentes, ea dimittere trepidāt, & pro his æterna amittere nō formidant. Et quia nunc cum Iudæis tenebras diligunt interiores, scilicet culpæ: ideo tunc cum eis in tenebras mittētur exteriores, scilicet gehēnæ. Religiosus ergo cupidus, vel vanus, est lamētabilis: quia miserabilior est quodāmodo omnibus creaturis, scilicet carens Deo & mundo. Tunc Caiphas, quia pontifex fuit, quid eis faciendum erat decreuit, & propter authoritatem officij locutus est, dicens: *Expedit ut unus homo*, etiam si bonus & iustus esset, *pro populo moriatur*, & populi conseruatione, *& non tota gens pereat*: si ille in uita maneat: quia bonum commune magis est eligendum, quàm particulare. Hic patet manifestè quòd passio inuidiæ & liuoris contra Iesum, & passio timoris perdendi gentem & locum, subuertebat in eis rationis iudicium: quia in nullo casu licitum est interficere innocentem & iustum: per hoc enim non procuratur, sed magis destruitur commune bonum. Propter quod iudicio Dei illud malum, quod credebant per mortem Christi euadere, scilicet destructionem loci & gentis, hoc per mortem Christi incurrerunt: quia in pœnā huius peccati Romani locum & gentē destruxerunt, quod per Tytum & Vespesianum anno quadragesimo secundo, post passionem Christi, est factum. Prophetizauit autem Caiphas utilem humano generi mortem Christi licet nesciens. Quamuis enim esset intentio Caiphæ dare solummodo consilium de morte Christi, pro temporalis periculi euasione circa populum Iudæorum: tamen verbum suum sic sonabat, quòd Christus erat moriturus pro gēte & populo: et quod sic protulit fuit prophetia quodammodo de futuro, quòd Christus erat moriturus pro salute spirituali, non solum Iudæorum, sed etiam omnium gentium, qui credituri erant in ipsum, & per fidem congregandi. Vnde Theophilus: Hoc ipse quidem praua dixit intentione: sed tamen spiritussancti gratia ore eius usa est ad futuri præsagium. Hæc Theophilus. Non tamen sequitur, quòd quicunq; prophetat sit propheta: nam quandoque alicui cōceditur actus alicuius rei, cùm tamen conditio ei non conceditur. Vnde Origenes: Non quicūq; propheta est: sicut nō quicunq; ius prosequitur iustus est, s. q facit aliquod opus propter humanam gloriam. Hæc Origenes. Expediens autem & necessariū fuit Christum pro nobis pati & mori,

Marginalia: Concilium. — Timor Pharisæorum. — Psal. 13. — Ioan. 8. — Ioan. 19. c Religiosi ficti. — Caipha prophetia. — Origenes tomo 30. S Ioannem. — Expediens Christum mori, tripliciter.

mori, ratione triplici. Primò, ad ostendendum circa nos iudicium diuinæ dignationis & pietatis. Secundò, ad exoluendum precium nostræ redemptionis: quod fuit preciosus immaculati Iesu Christi sanguis. Tertiò, ad præbendum exemplum nostræ imitationis, ut sequamur uestigia eius. Insuper & alia ratione triplici expediebat Christum mori. Primò, quia homo mortuus erat: & ideo expediebat, ut Christus mortem nostram destrueret, & hominẽ uiuificaret. Erat autem homo mortuus quadruplici morte.s. naturæ, culpæ, gehennæ, & ex priuatione uisionis diuinæ. Primam destruxit, per suam gloriosam resurrectionem. Secundam, per sui sanguinis effusionẽ. Tertiam, per inferni expoliationem. Quartam, per suæ uisionis restitutionẽ. Secundò, quia homo erat perditus: ideo expediebat ut Christus ad nos ueniret, ac mortem subiret, & sic hominem perditum inueniret. Tertiò, quia homo erat à Deo diuisus & dispersus: ideo expediebat ut Christus homines in unum congregaret, & ad Deum reuocaret. Caiphas ergò prophetizauit quidẽ.i. uerba prophetiæ protulit: nec tamen erat propheta: quia inspirationem propheticam non accepit, & donum prophetiæ non habuit, sicut & Balaam. Vnde secundum Augustinum: Docemur etiam homines malos prophetiæ spiritu futura prædicere, quod tamen euangelista diuino tribuit sacramento .i. uirtuti ipsius sacramenti.s. summi sacerdotij, quia Caiphas non à semetipso hoc dixit, sed cũ esset pontifex.i. summus sacerdos anni illius, & ministerium habens in manibus, non metiis suis prophetizauit & spiritu Dei locutus est, quia ipso ignorante dictum propheticum protulit non ratione meriti sui, sed dignitatis officij: & fortè unctio pontificalis contulit ei quendã sensum prophetandi. Vnde Chrysostomus: Vide autem quanta Spiritussancti uirtus est: à mente enim mala ualuit uerba proferre prophetiæ. Vide etiam quanta est pontificalis uirtus potestatis. Pontifex enim effectus, etsi indignus existens prophetauit, nesciens quid diceret. Ore enim solum usa est gratia, contaminatum cor non contigit. Hæc Chrysosto. Ob quam authoritatem solum credimus malum prælatum exaudiri: & fortè, quia præco ecclesiæ est, & in eius uoce dicit, Oremus: cùm multæ authoritates faciant in contrarium: ut illa, qui suis premitur, aliena non diluit: & huiusmodi. Dicitur autem Caphas fuisse pontifex anni illius: quia licet Deus constituerit summum sacerdotem vnũ, cui mortuo unus succederet: per ambitionem tamen postea euenit vt plures essent, & per annos singulos suis uicibus ministrarent. *Ab illo ergo die*, quasi utili accepto cõsilio *cogitauerunt* magis diffinitè quàm prius, ut Christum quàm citius possent interficerent: & dicentes, ut inuentus duceretur in Hierusalem: licet enim ante habuissent instinctum & uoluntatem interficiẽdi ipsum: tamen ex consilio Caiphæ diffinierunt firmo proposito hoc quàm citius possent adimplere. O prauum consilium, ò pessimi duces populi, ò consiliarij nequissimi. Quid agitis miseri? Quid vos furor exagitat tantus? Quæ ordinatio est hæc? quod propositum? quæ causa accusationis Domini nostri Iesu Christi? Nonne ipse in medio uestrum est, quẽ tamẽ nescitis: & intelligit omnia uerba uestra, & scrutatur renes & corda? Sed sic fieri oportet ut deliberastis, quia tradidit eum pater suus in manibus uestris. Quia ergo Iesus iam destinatus erat morti: ideo ab ipso sabbato, quo concilium collegerũt, inchoamus memoriam dominicæ passionis in diuino officio:

Mors quadruplex.

Num. 22. Augustin. tracta. 49. in Ioannẽ.

Pontificalis uirtus.

Consilium prauum.

A maximè in hymnis: & subticemus gloria patri in introitu missæ, & responsorijs: & quasi post horam eiusdem consilii publicum luctum incipiens ecclesia, & suo compatiens Domino sicut membra capiti, ex tunc quasi lugendo recitat uexillum regis, mysteriũ crucis, clauos & lanceam perforati corporis, & his similia usque ad diem passionis, nõdum tamen plenè, quia nondum traditus erat Dominus in lanistarum manus. Vnde dominicam & hebdomadam illam de passione Domini appellamus. Diuulgatum autem fuit istud consilium de occisione Christi habitum. Sed sapiens Dominus uolens dare locum iræ: & etiã quia nondum erant omnia completa, necdum uenerat hora eius qua tradendus erat, & crucifigendus: B post concilium cautius se obseruans, palàm apud eos ambulare desiit, neque ad aliquam ciuitatem populosam abijt, sed in regionem iuxta desertum, ubi pauci de Iudæis erant, & non frequentia insidiantiũ in ciuitatem Effrem, quæ erat parua & parum populosa, ac magis secreta: & ibi morabatur cum discipulis suis, usque ad tempus suæ passioni propinquum. Sed stetit ibi paucis diebus, cum ipsis discipulis, se occultans ad tempus. Vbi Chrysost. Ipsi autem quando omnes lætabantur, & festum celebrabant, tũc occultantur & in periculis sunt: sed tamen permanebãt cum eo. Secundum illud: *Vos estis qui permansistis mecum in tentationibus meis*. Et sic fugit Dominus ante C faciem nequissimorum seruorum: & hoc non fecit propter potentiæ defectum, sed ut aliis daret uiuendi exemplum. Vnde Augustinus: Non quia potentia eius defecerat, in qua si uellet, palàm cum Iudæis conuersaretur, & nihil ei facerent: sed exemplum discipulis demonstrabat, in quo appareret nõ esse peccatum, si fideles eius oculus persequentium se subtraherent, & furorem sceleratorũ latendo potius euitarent, quàm se ostendendo magis accenderent. Secundum Origenem: Honestum & laudabile est imminente iam periculo & agone confitendi Iesum, non euitare confessionem, nec recusare subire mortem gratia ueritatis. Sed nullus debet tradere occasionem tantæ tentationi: & hoc propter duas ra- D tiones. Primò, quia ualde præsumptuosum est periculis se ingerere, propter inexperientiã propriæ uirtutis, quæ & quandoque fragilis inuenitur: & propter futuri euentus incertitudinem. Secundò, ne nos ingerentes persecutoribus occasionem præstemus eis, ut magis impij & noxij fiant, & nos de eorũ delicto demus responsum, & luamus pœnas. *Proximum autem erat pascha Iudæorum*. Hoc subditur, ad ostendendum quòd Christus paruo tempore in ciuitate se occultauit, quia ante pascha in Hierusalem uenit. *Et ascenderunt multi de regione Hierosolymam ante pascha, ut sanctificarẽt & mundarent seipsos* orationibus & sacrificijs ante festum, ad digne comedendum E agnum paschalem, quem nullus comedere debebat, nisi mundus. Præceperat enim Dominus per Moysen, ut undique de tota Iudæa conuenirent ante pascha in Hierusalem: & ibi secundum legẽ ante esum agni paschalis se mũdarẽt, ut sic purificati, solẽnitati & esui agni mundi interessent. Vnde Theoph. Ascenderunt autem ante pascha ut purgarentur: quoniam quicunque peccauerant, pascha nõ celebrabant, nisi prius expiarentur balneationibus & ieiunijs, ac rasura: quinetiam quasdam deputatas oblationes offerẽdo. Hæc Theophilus. Vbi informantur qui debent communicare: quia confessione, oratione, & ieiunio ante debent purificari. Si enim hoc fiebat de agno figurali:

Chrysost. hom. 49. in Ioannem.

Luc. 22. e. Fuga Domini.

Augustin. tracta. 49 in Ioannẽ.

Origenes tom. 32. in Ioannem.

Cõmunicaturi quid agere debeant.

figorali: multomagis se debet homo sanctificare bonis operibus ad dignè recipiendum uerum agnum, immaculatum corpus Christi. Sed Iudæi obliti suæ sanctificationis, tractabãt de nece ueri agni: & ipsum agnum ad immolandum quærebant in ipso loco orationis, festo sanguinem innocentem miscere cogitantes. Vnde Chrysostomus: Hi uenerant in exterioribus se mundare, & in interioribus per homicidium & sanguinem se coinquinare. Insidiabantur ei, & tẽpus festi tempus faciebant ocisionis. Hæc Chrysostomus. *Quærebant ergo Iesum, & colloquebantur adinuicem in templo stantes: Quid putatis, quia non uenit ad diem festum?* quia enim mirabantur quòd in tanta congregatione ad docendum non uenerat: ideo quærebant non quidem bene & ad honorandum, sed malè & ad occidendum. Sed est notandum, quod quando est dies festus, & agitur sanctè, semper Dominus est in die festo: secũdum illud: *Vbi duo uel tres congregati fuerint in nomine meo*, in medio eorum sum: & ideo nos congregati in domo Dei, quæramus Iesum, mutuò nos consolando, & exorando ut ad diẽ festum nostrum veniat, & nos sua præsentia sanctificet: quando uerò non rectè agitur festum, tunc nõ uenit Iesus secundum illud Esaiæ, *Festiuitates uestras non feram*. Et subdit euangelista, quasi respondens quæstioni eorum, *Dederant enim Pontifices & Pharisæi mandatum, ut si quis cognouerit, ubi sit Iesus, indicet* potestati publicæ, *ut apprehenderent eum*, scilicet ministri potestatis ad occidendum: propter hoc enim ab eis, sicut ab ingratis & obstinatis recesserat, vsque ad tempus quod suæ passioni dispositum erat. Sed, ut ait Augustinus: Nos qui scimus ubi Christus est, quia ad dexteram Dei patris indicemus Iudęis, ut sic utinam apprehendant eum per fidem. Conspice igitur prædictos nepharios in suo concilio pessimo æstuantes, & Dominum Iesum ac discipulos tanquam pauperes, & imbecilles recedentes. Quid tunc putas Magdalenam dixisse? Sed & qualis animi mater Domini Iesu erat, cùm sic eum recedere uideret, & audiret causam quare, quia scilicet eum occidere uolebant? Potes hic meditari dominam & sorores eius, tunc cum Magdalena remansisse, & Dominum Iesum eas omnes de cita sua conuersione, tunc consolatum fuisse. Considera nunc quomodo Dominus suos aduersarios, quos solo nutu perdere poterat tanquam imbecilles, recedendo declinabat: nec se saltem uerbis excusando defendebat, ac eius mansuetudinem & humilitatem imitando omnem depone amaritudinem & furorem, quia sic & corporis & animæ habebis requiem.

Chrysost. hom. 64 in Ioannem.

Matt. 18.

Esaia 1.

ORATIO.

DOMINE *Iesu Christe, magni consilij angele, qui concilium malignantium contra te fieri permisisti: nec illis resistere per potentiam, sed magis cedere per patientiam uoluisti: ne derelinquas me in errante iudicio, aut noxio consilio mei arbitrij uel hominum, neque in potestate aut tentatione dæmonum: sed tuipse clementer me intus & foris dispone & rege, ac dirige in uiam salutis æternæ. Da mihi Domine ut quicquid contra me diabolicæ aut humanæ moliuntur aduersitates redigantur ad nihilum, ut illæsus & de omni periculo ereptus, lætus tibi referam actiones gratiarum. Amen.*

De decem leprosis, à Domino curatis. Cap. XIX.

FACTVM *est autem cùm complerentur & appropinquarent dies assumptionis* Domini Iesu, id est à mundo ad patrem, per passionem & mortem, non diuertit, sed *firmauit faciem suam*, id est uoluntatem (nam per faciem designatur animi uoluntas) in locum passionis, & *ut iret in Hierusalem*, quia ibi oportebat uerum agnum immolari, ubi figuralis agnus solebat offerri. Assumptionem Iesu dixit Lucas, non solum secundum tempus quo assumi debebat per passionem de hoc mundo ad patrem, quia oportuit pati Christũ, & ita intrare in gloriam suam: sed etiam secundum præceptum de agno paschali, qui decimo die mensis primi assumebatur de grege, & ad domum inferebatur & seruabatur usque ad uesperam quartidecimi diei, & tunc immolabatur. In hunc modum Christus decima die, id est ramis palmarum: uenit ad locum passionis, scilicet in Hierusalem: ubi tanquam uerus agnus erat pro nobis immolandus: mansitque ibi & circa, usque dum passus est, ut sic ueritas figuræ responderet. Ex quo patet quòd tempus suæ passionis præuidit quasi Deus, & quòd spontaneè non coactè est passus: unde *firmauit*, id est non leuiter uoluit, sed firmiter & constanter disposuit, *ut iret in Hierusalem*, ad sustinendum mortem, ut ostenderet se sponte passurum & suo exẽplo discipulos animaret ad passionem. Sic & tu omne opus bonum, firmus & stabilis debes assumere, nec propter tentationes ab eo dimittere. Instante ergo tempore passionis, quo transmigraturus erat de mundo ad patrẽ præstat dorsum Galilææ, & faciem in Hierusalem conuertit, ac firmata & imperterrita mente locũ quo pati decreuerat petit. Non huc & illuc ibat: sed iter uersus Hierusalem tenebat. Vnde qui superius pluries excitauit, & hortatus est discipulos & alios ad martyrium, & sui sequelam, uerbo: hîc hoc idem facit facto, eos tanquam magister & ductor præcedẽs, & quasi facto suo, dicens: *Si quis uult post me uenire abneget semetipsum: & tollat crucem suam, & sequatur me.* Appropinquante ergo tẽpore passionis suæ Dominus Iesus, qui pluries fugerat, incipit reuerti. Sicut enim in superioribus ad nostram instructionem usus est prudentia, ostendens quòd pro loco & tempore furorem persequentium, cautè debemus declinare: ita nunc utitur fortitudine: quia debito tempore imminente sponte redijt ut se passioni offerret, &

Luc. 9 & 17.

Assumptio Christi.

in

in manibus persequentem traderet. Sic aliàs fuit usus temperantia, cùm fugit honorem quando turbæ uoluerunt eum facere regem, & econtrariò fuit usus iustitia, cùm uoluit tanquam rex honorari quando populus cum ramis arborum occurrit eidem. Satis tamen modestè eûdem honorem uoluit, & ideo asellum ascendit. Istis igitur quatuor uirtutibus usus est Dominus uirtutum propter nostram instructionem, à quibus omnes aliæ uirtutes morales descendunt & deriuantur: propter quod cardinales ac principales esse dicuntur. Non ergo æstimandus est fuisse inconstans uel uarius, sicut nec aliquis alius qui secundum diuersos casus in diuersis se exercet uirtutibus. *Et factum est, dum pascha celebraturus iret in Hierusalem, transibat per mediam Samariam & Galilæam*. Samaria erat terra gentium, Galilæa Iudæorum. Et ideo Christus uadens ad passionẽ, transiit per Gentes & Iudæos, dans intelligere quòd fructus suæ passionis in omnes erat futurus, atq; fide nominis eius post mortẽ & Iudæos & Gentiles unũ debebat efficere populum. Quia ergo erat discordia inter Iudæos & Samaritanos, ipse inter utrosq; & per medium utriusque terræ transiit, ut tanquam mediator eos pacificaret, qui ad saluandos Gentiles & Iudæos uenerat. *Et* in gressu cuiusdam castelli in terminis Samariæ: *occurrerunt ei decem uiri leprosi*, quia audierant famam de mirabilibus Christi. In ingressu urbis, & tamen ante ingressum occurrerunt ei: quia ritu legis Mosaicæ quasi immundi erant ab urbibus & oppidis exclusi, nec poterant cum alijs commorari. Conuersabantur autem adinuicem, quia com munitas passionis fecerat eos unanimes: & præstolabantur simul transitum Iesu solliciti donec aduenientem eum uiderent. *Qui steterunt à longè* tum propter Christi reuerentiam, tum quia non debebant appropinquare hominibus, ne eos inficerent eo quod lex Iudæorum lepram immundam non tangendam iudicat. Lex euangelica lepram non extremam, sed internam, esse immundam affirmat. Et secundum Theophilum: A longè stant, quasi uerecundantes de immunditia: putabant enim quòd Christus eos quemadmodum alij fastidiret. Sic ergo abstiterunt loco, sed facti sunt proximi deprecando: propè enim est dominus omnibus inuocantibus eum in ueritate. *Et leuauerunt uocem suam* ex magnitudine affectionis, & magno desiderio sanitatis, & clamauerunt, *dicentes: Iesu præceptor miserere nostri*, quia solo præcepto & uerbo potes nos curare. Si Iesus, ergo uult: si præceptor, ergo potest: si misericordiam inuocant, ergo se miseros & indigentes ostendunt: & sic petitio fuit digna, & ex parte petentium, quia miserandi: & ex parte eius à quo petebatur, quia Iesus uolens, & præceptor potens: secundum Titum, Dicunt nomen Iesu, & lucrifaciunt rem. Nam Iesus interpretatur saluator. unde sequitur. *Quos ut uidit* benignitatis & compassionis & misericordiæ oculis: *dixit: Ite ostendite uos sacerdotibus*. Lex enim præcepit, ut emundati à lepra sacerdotibus se præsentarent: non ut sacerdotes eos mundarent, sed ut eos mundos esse iudicarent, & ut mundati pro sua emundatione sacrificium in lege determinatum offerrent. *Et dum irent*, ut sacerdotibus se demonstrarent, *mundati sunt* ex fide & obedientia ad Christũ, meritoriè de congruo, sed diuina uirtute effectiuè. Quatuor ex causis mundati sunt, antequam ad sacerdotes peruenirent. Primò, quia Christus nouerat sacerdotum superbiam: contempsissent enim eos

Psal. 144. d.

A aspicere: ne ergo scandalizarentur, præuenit eos sanare. Secundò, bonum obedientiæ eorum hoc meruit. Tertiò, hoc meruit eorum fides. Quartò, uoluit ostendere quòd non uirtute legis, aut sacerdotũ erant mundati, sed Dei imperio. *Vnus autem* eorum qui Samaritanus & Gentilis erat, *ut se mundatum uidit* suam sanationem uirtuti Christi deputans: *rediit cum magna uoce Deum* ex fidei & deuotionis magnitudine *magnificans*: & tanquam gratus beneficiũ recognoscens, *cecidit* per humilitatem *in faciem ante pedes Iesu*, per deuotionem ei reuerentiam exhibens, *et adorauit eum*, gratias pro beneficio accepto sibi agẽs. Vbi exprimitur fides eius & deuotio, ac beneuolentia, & grandis affectio. Dedit autem ei fiduciam appropinquandi Domino iam suscepta purgatio. B Cæteri uerò qui Iudæi erant permanserunt ingrati, nec ad agendum gratias sunt reuersi: quia decepti à sacerdotibus quibus se repræsentauerunt, quique doctrinæ Christi & miraculis detrahebant, secundum eorum informationem attribuerunt suam sanationem obseruantiæ legis, cùm se sacerdotibus ostendebant, & non uirtuti Christi, licet à principio fideliter & deuotè petiuissent ab eo sanari. *Et dixit Iesus: Nonne decem mundati sunt, & nouem ubi sunt?* Non interrogat Dominus quasi nesciẽs, sed ingratos quærit quasi ignorans, & de eorum ingratitudine dolens: & eos requirendo ostendit sibi ignotos, id est reprobatos. C Sicut enim ingratus nõ recognoscit Dei beneficium, ita nec Deus notitia approbationis recognoscit ipsum: recognoscentem uerò se recognoscit & ipse. Vnde Beda & meritò eos saluator, quasi ignotos ubi sunt inquirit. Scire enim Dei, eligere: nescire, reprobare est. Hæc Beda. Magis autem dolendum est de eo, qui aliquam incurrit ingratitudinis culpã, quàm de beneficio perdito. Et ideo quasi plangendo subditur: *Non est inuentus qui rediret & daret gloriam Deo, nisi hic alienigena*: alterius, scilicet gentis, qui non erat de Iudæis. Et hoc dictum est uel à Christo, & tunc erant uerba quasi lamentantis: uel dictũ est ab euangelista in confusionem Iudæorum, qui non sunt reuersi ad Christum. Et nota quòd in hoc D quòd iste alienigena rediit: & alij, qui erant Israelitæ, reditum neglexerunt: præfigurata fuit uocatio & fides Gentium, qui uenturi deuotè erant ad fidem Christi, ac repudiatio & perfidia Iudæorum, qui in suo errore erant remansuri. Dominus autem & in his & in omnibus quos sanauit in corpore, sanauit & in anima: & hi postquam fuerunt sanati in corpore, & iustificati in anima, ac boni facti: postea corruerunt à gratia, & facti sunt mali & ingrati. Deinde eorum ingratitudinem magis confutat: dũ alienigenam, qui redierat, laudando commendat: quia enim humiliter ante Deum infirmitatem suã cognouit: ideo Dominus consolans eum, dixit: *Surge*, scilicet, à peccato in quo iacuisti cessando, *& uade* de uirtute in uirtutem, in cõuersione quam incepisti pro E ficiendo: *quia fides tua*, qua intellectum Deo subdi- disti, *te saluum fecit*: & ad salutem non solum corporis, sed & animæ reduxit: quia ipsa est initium iustificationis, & dat fiduciam regni cœlestis. Vbi Beda: Si autem fides saluũ fecit eum qui se ad agendas saluatori gratias inclinauit: ergo pdidit eos qui de acceptis beneficijs Deo gloriã dare neglexerunt. Mystice per lepram, quæ est corruptio carnis, signatur peccatum mortale, quod est corruptio animæ. Primò quia communiter in lepra uox efficitur inualida: sic in peccatore uox est inualida: Deus peccatores non audit,

Beda. Scire & nescire Dei

Beda in c. 9. Luca. Lepra peccatum.

audit, & cum multiplicant orationem non exaudit. Secundò, quia in leproso copore multa ulcera minuta, dura & rotunda crescunt: sic in corde peccatoris multæ compunctiones & anxietates diuersorum peccatorum & circunstantiarum consurgunt: minuūt semper affectionem hominis ad Deum, & reddunt hominem durum & rebellē Deo & eius mandatis, & per hoc fiunt corda hominum peccatorum rotunda & ductilia, scilicet ad uolūtatem diaboli. Tertiò, quia eorū anhelitus corrūpitur, & eius fœtore sępius alij inficiuntur: sic operatio & cōuersatio peccatoris ita est corrupta, quòd conuersantes infirmantur ex uitioso eorum conuictu. Quartò quia lepra quanto studiosius reprimitur, tanto plus turpior postea ebullit: sic peccatum quanto plus occultatur, tātò fortius crescit: & ideo turpius apparebit. Per denarium uerò numerum uniuersitas significatur: numeri nanque sequentes usque ad centum sunt ipsius & partium eius replicationes, & sic consequenter per decem leprosos occurrētes Christo, significatur uniuersitas peccatorum pęnitentium. Vel leprosi signāt eos qui peccant contra decem præcepta decalogi, uarietate peccatorum, quasi maculis lepræ distincti & respersi. Valde deterior est lepra animæ, quàm lepra corporis: quia peior est corruptio spiritus, quàm carnis. Debet autem peccator uolens sanari, & à peccatorum lepra curari, eo modo se habere quo se habuerunt illi leprosi. Primò itaque uenire debet ad Iesum per fidem: non enim abhorret pius Dominus aspicere maculam lepræ nostræ, qui pro nobis in cruce uelut leprosus reputatus est. Secundò debet stare, surgendo à peccatis, & cessando ab eis. Tertiò debet stare à longè, suam uilitatem humiliter considerando, & ualde erubescendo. Quartò, debet leuare uocem, de profundo corde in contritionis uerba prorumpendo, & peccata sua nō aliena cōfitēdo. Quintò, debet dicere Iesu præceptor, Dei misericordiā implorādo: quæ maximè est peccatoribus opportuna. In hoc autē q Dñs uidens leprosos, dixit eis: *ite ostendite uos sacerdotibus*, manifestè à Domino Iesu confessio præcipitur, per quam lepra interior saluti ostenditur. Ac si eis diceret: Ite à cōtritione ad cōfessionē: ostendite uos sacerdotibus. Quia licet peccata remittantur in cōtritione, dicente Propheta: *Dixi*, i. firmiter statui, *confitebor, & tu remisisti mihi*: tñ tenetur homo ea cōfiteri. Vnde *dum irent mundati sunt* in uia: quia Deus uirtute cōtritionis peccatorē mundat iterius, priusquā à sacerdote absoluatur exterius: & nihilominus se sacerdotibus ostēderunt. Sic & tu, si habes maculā lepræ ex aliquo crimine, dū uidente te Domino oculis misericordiæ, uadis ostēdere te sacerdoti per confessionē uocis, obuiat ipsa salus, & sanaberis à lepra transactæ iniquitatis. Non tamen idcirco omittas te offerre illis, quorū indicio mundus habeberis: alioquin ex contemptu & negligentia, immundus remanebis. Vnus autem qui redijt, uniuersalis Ecclesiæ unitatē, seu illos qui in unitate Ecclesię sunt designat, quæ pro beneficio gratiæ, grates referre non cessat: nouem uerò qui remāserunt, illos qui extrà sunt exprimunt: seu qui post acceptā remissionē criminum à perfectione decalogi, per unitatē sub tractam deficiendo, grates pro gratia reddere contēnunt. Decē igitur mundātur, sed unus gratias refert: quia multi in confessione mundantur, sed non omnes Dominum laudant. Qui enim tanquam canes reuertuntur ad uomitum, hi sunt nouem qui post adeptam sanitatem, non laudabant Dominum. Et quia pauci sunt respectiuè qui grati sunt de beneficijs largitatis diuinæ, & remanēt in reparata sanitate: ideo tñ unus reuertitur dans gloriā Deo. Deo. n. gloriā dare, est pcepta peccati sui curatione in bonis operibus perseuerare. Et hic est Samaritanus, q. interpretatur custos: nā illi sunt grati Deo, qui se custodiūt à peccati recidiua. Et est alienigena, dicēs cū Apostolo, non habemus hic manentem ciuitatem, sed futurā inquirimus. Hinc colligitur, quia hi qui deberēt esse magis grati Domino & familiares, ut literati, prælati & diuites, quibus scientiam dedit, uel opes: magis sunt ei ingrati: seseque elongant ab eo, nec referunt sibi gratias sicut simplices & pauperes, quibus tot bona non contulit: quasi diceret: *Labia nostra* & *diuitiæ à nobis sunt, quis noster Dominus est?* Ipse autem unus gratias agendo in faciem cecidit, quia sola unitas Ecclesiæ cadit in faciem adorans. Inde est quòd quandoque prostrati oramus, ubi quatuor prætendimus: infirmitatem corporis, quia de puluere sumpti sumus: infirmitatem animi, quia casum ex nobis, non erectionem à nobis, sed à Deo habemus erubescentiam de malis, quia præ multitudine peccatorū oculos ad cœlum leuare non audemus: prudentiam, quia in faciem cadimus, & uidemus ubi cadimus. i. q in terrenis affigimur. Quandoque uerò flexis genibus ut Salomon, sed erecto capite & eleuata facie oramus, quasi dicētes pro desiderio patriæ, trahe me post te. Quandoque autē stantes oramus, nos spem in cœlestibus habere designantes, & quasi dicentes, nostra conuersatio in cœlis est: & illud, in domū Domini lætantes ibimus. In primo ergo exprimimus conditionem nostram: in secundo, desiderium: in tertio, spem. In memoria quoque resurrectionis dominicæ tempore Paschali & diebus dominicis, exemplo sanctarum mulierum, inclinatis in terram uultibus oramus, nos terram & puluerem esse cum Abraham recolentes. Vnus ergo reuersus in faciem ad pedes Iesu cecidit, ac nobis humilitatis, & pœnitentiæ exemplum ostendit. Vnde secundum Bedam: In faciem cadit, qui de perpetratis malis erubescit. Ibi enim homo cadit, ibi confunditur. Qui in faciem cadit, uidet quò cadat: qui retrò, lapsum suum non uidet. Boni ergo faciem cadunt, quia humiliant se in his uisibilibus, ut ad inuisibilia erigantur. Mali retrò cadunt, quia cadunt in inuisibilibus, ubi modo non uident, quid eos tunc sequatur. Ad pedes etiā Iesu cadit, & gratias agit, qui se ad percipienda Dei beneficia humiliat, qui nihil sibi uirtutis attribuit, qui bona quæ habet, de misericordia Dei se habere intelligit. Et secundum eundem, qui deuotus ante Dominum cecidit, surgere & ire præcipitur: quia qui in firmitatem suam agnoscens humiliter iacet per diuini uerbi cōsolationem surgere ad fortia opera, & crescentibus quotidie meritis ad perfectionem passim proficere iubetur. Hūc autem fides saluum facit, quē ad gratias agendas inclinat: & econtra perfidia illos damnat, qui de acceptis beneficijs ingrati sunt, & Deo dare gloriā negligunt. In hoc ergo capitulo ingrati de beneficijs reprehenduntur à Dño. Multū est laudabilis uirtus gratitudo, & ualde acceptabilis Deo gratiarum actio, ac detestabile uitium ingratitudo. Vnde Augustinus: Quid melius animo geramus, aut ore promamus, aut calamo exprimamus, quàm ut Deo gratias agamus? Hoc nec dici breuius, nec agi fructuosius potest. Et iterum: Scio quòd ingratitudo displiceat tibi, quæ radix est totius mali spiritualis, & uentus urens & exiccans omne bonū: obstruens

Marginalia: Denarius numerus. — Lepra animæ. — Psal. 31. — Gloriam Deo dare. — Cant. 1. a. — Philip. 3. d. — Ps. 121. a. — August. in solilo.

obstruens fontem diuinæ misericordiæ super hominem, qua & mala mortua iam reoriuntur, ne ultrà bona adipiscantur. Vnde & Bernardus: Dignū est semper gratias agere, quia Deus nunquam cessat benefacere. Et iterum: Disce in referendo gratiam non esse tardus aut segnis, disce ad singula dona gratias agere. Diligenter, inquit, considera, quę tibi apponuntur, ut nulla uidelicet Dei dona debita gratiarum actione frustrentur: non grandia, non mediocria, non pusilla. Denique iubemur colligere fragmenta ne pereant: id est, nec minima beneficia obliuisci. Nunquid non perit quod donatur ingrato? Ingratitudo inimica est animæ, exinanitio meritorum, uirtutum dissipatio, bonorum dispersio, beneficiorum perditio. Ingratitudo est uentus urens & siccans sibi fontem pietatis, rorem misericordiæ, fluenta gratiæ. Qualis uerò debeat esse gratiarum actio: docet idem Bernardus dicens: Non tantū uerbo & lingua, sed opere & uirtute exhibeamus nosmetipsos gratos: non enim gratiarum dictionem, sed gratiarum actioné exigit à nobis Dominus Deus noster. Vnde etiam Chrysostomus: Agamus igitur ei iuges gratias: & non modo uerbis hoc nostris, uerumetiam operibus nostris, imò ipsius principaliter impleamus. Agamus uerò gratias non de proprijs tantum, uerumetiam de alienis bonis. Ita enim & inuidiam poterimus extinguere, & alere charitatem. Neque iam illis poteris inuideré, de quorum bonis gratias Deo referendo lætaris. Quid igitur magnum reposcit, qui pro liberalitate in nos sua, solummodo gratos sibi esse nos præcepit? Ingratitudinis autem uitiū ex arrogantia potissimum gigni sole, tcú se aliquis dignum esse beneficijs æstimat. Humiliatus uerò atque contritus, non pro bonis solum: sed pro his quæ contraria æstimantur esse, gratiarum actiones mittet Deo: & quodcumque patietur, nihil se dignum æstimabit passum esse. Hæc Chrysostom. Et hæc est magna causa quare Deum non diligimus, quia eius beneficia non recognoscimus. Vnde Hieronymus: Vis scire quare Deum non diligis? quia eius beneficia non recognoscis. Quanto magis in bonitate eius ascendis, tanto plus in amore eius inardescis. Hæc Hieronymus.

Bernar dus ser. 51. in cantica.

Idem ibid.

Chrysosto. hom. 2. in epist ad Roma.

ORATIO:

DOMINE *Iesu Christe, de tua pietate confisus ad te pium medicum, ego quasi leprosus, uarietate peccatorum respersus, confugio ad te fontem misericordiarum: ego immundus maculis uitiorum curro, & supplex te exoro, quatenus digneris meam sanare infirmitatem, lauare fœditatem, & me dirigere ad salutem. Da mihi ut semper beneficia tua in corde habeam, & de uniuersis gratias tibi agam. Sed quia homo mortalis, cinis & puluis, nec unum pro mille gratias referre sufficit: referant tibi grates pro me virgo Maria, & omnes ciues super cælestes, atque omnis creatura quæ diuinæ laudis sit materia. Amen.*

De Samaritanis hospitium Domino negantibus. Cap. XX.

VT autem aduentus Domini Iesu non lateret, *misit nuncios suos*, scilicet Iacobum & Ioannem, *ante faciem suam*, in ciuitaté Samaritanorum: ut ibidem hospitium & cætera necessaria, quæ non magni constabant, sibi præpararent. Hęc ciuitas Samaria nunc Sebaste dicta, iam peccatis exigentibus, nec unicam habet domum, nisi tantum duas Ecclesias: unam in monte, vbi quōdam fuit regis palatium: secundā in honore sancti Ioannis Baptistę, in qua sepultus fuit inter Abdiā & Helisęum. Samaritani uerò qui æmulabantur templo Hierosolymitano, & inuidebant euntibus in Hierusalem adorare: quia uidebant Christum cum discipulis habere faciem seu vultum, id est, prætendere similitudinem & signum cunctis in Hierusalem, ad festum paschale, causa orationis faciendæ: ideo eos, ex æmulatione propter locum adorationis, noluerunt hospitio recipere: quia dicebant locum adorationis esse apud eos in monte Garizim, & non in Hierusalé. Vnde suprà mulier Samaritana, quasi æmulando dixit Domino: *Patres nostri in monte hoc adorauerunt: & uos dicitis, quia Hierosolymis locus est in quo oportet adorare.* Item quia ex uestimentis Christi, & discipulorum eius, cognouerunt Samaritani quòd fuerunt Iudæi. Iudæi autem erant Samaritanis odiosi, eo quòd contemnebant eos, nolentes comedere & bibere cū eis: non enim coutuntur Iudæi Samaritanis, sicut & Hebræi Aegyptijs. Vnde Hierony. Hostili inter se Samaritani atque Iudæi discordant odio. Videntes itaque Dominum ad hostes suos pergere Samaritæ, eū recipere noluerunt. Quanquam alia subijciatur intelligentia: quia uoluntas Domini fuerit, non suscipi à Samaritanis: quia festinabat Hierusalem pati, & sanguinem fundere: ne occupatus susceptione Samaritica, & doctrina gentis illius, passionis differret diem, ad quam uenerat sustinendam. Hæc Hieronymus. Sicut autem Domino in Hierusalem tendenti restiterunt Samaritani: sic si mens tua in cœlum tendat, habebis semper qui rixas, odia, & bella gerant: non tamen irrepat uindicta menti tuæ: sed quantum poteris stude utilis esse. Vnde sunt uersus.

Hierusalem ciues, gentes odere forenses,
Quotquot non recipit mœnibus illa suis.

Si ergo in his quæ secundum Deum operari desideras, aliquos tibi obsistere, seu te impedire uideas, noli contentionibus desæuire: sed te ipsum in te ipso restringe,

Luca 9.

Sebaste.

Samaritani.

Hieronym. quæst. 5. ad Algasiam

restringe,& te cum Deo tuo recollige:sibique dicas, Domine uim patior, responde pro me. Nec de hoc contristeris:quia nihil possunt nisi quòd Deus scit finaliter pro bono tuo esse expediens:imò quanquam ad præsens non uideas,uidebis finaliter, si tamen patienter portaueris, quòd illud in quo tibi eos impedimentum præstare credebas, erit tibi iuuamen ad tuum propositum exequendum: sicut de Ioseph & multis alijs est factum. Quia secundum Chrysostomum. Si legem Christi custodire uolueris necessitatem quidem nullam, quæ te ab obseruatione eius impediat,aliquando patieris.Si etiam in his quæ secundum Deum desideras, te uideas quodammodo diuinitus impediri,uel per infirmitaté, uel quocúq; alio mó contingente:de hoc nullatenus conturberis,sed totú æquanamiter feras, & te ex toto illo cómittas, q melius nouit quàm tu ipse,quid tibi expediat: qui te ad se continuè subleuat, dummodo teipsum ex toto illi committas:quamuis fortè hoc ipse nó uideas. Ad hoc ergo sit totum tuum studium,ut teipsum in pace & cordis tranquillitate possideas: & pro quocunque euentu non doleas,nisi de solo peccato proprio uel alieno:seu etiam de his quæ te inducerent ad peccatum, & quæ possent alienare seu elongare à Deo uel medium facere inter te & ipsum Deum: quæuis enim tibi occurrens aduersitas eius nutu & prouidétia geritur,cuius uirtute res creatæ sunt,& in suo esse conseruantur.Cùm igitur tribulatio aduenerit,ei obuiam hospiti tanto, benignè eum recipiendo: & dic corde iocundo: Bene ueneritamica mea tribulatio.Qui enim aduersa libenter pro Deo patitur:Christo passo assimilatur, & ideo ab eo tanquam à consimili nexu dilectionis præcipuo constringitur. Porrò de inuoluntarijs tribulationibus scire debes,quòd licet inuoluntarium, inquantum huiusmodi, non sit meritoriú: ueruntamen si prudés animus hoc quod inuoluntariè illatum est uoluntariè pati uoluerit: & uoluntatem suam hactenus rebellem ad uirgam Dei inclinauerit,uirtutem faciens ex necessitate,haud dubium quin salubre & meritorium fiet,& ad spirituale uirtutum incrementum proficiet hoc quod antè pestiferum uidebatur. Patiamur ergo libenter & uoluntariè:quia uera salus nostra est in cruce, nec extra cam aliqua salus inuenitur. In quacunque enim anima crux,id est,tribulatio non est:nulla patientia est: & ubi patientia non est: uera salus non est. Cor autem patiens est, cui gaudium est quod despicitur: & quod in pœnis & quibusque aduersitatibus lætatur, exultans pro eo quòd passioni Christi & humilitati suæ aliquid adijcere ualeat, & q habeat unde Deo aliquid sacrificet. Et ideo omnes pœnas & aduersitates occurrentes unias eum pœnis & aduersitatibus Christi, & ex unione ipsorú dulcescant: & Deo in summa patientia redoleant. Omnia ergo quæ tibi aduenerint, siue læta, siue tristia ex nimia charitate, à Deo tibi esse donata certissimè scias: & omnino. credas q omnia ex tanto amore Christi tibi prouenniant,ut nihil aliud tibi, aut aliter euenire uelles,aut uelle deberes:& ideo pro singulis ei gratias & laudes agas.Irati itaque Iacobus & Ioannes contra Samaritanos, uoluerunt ignem è cœlo ad consumendum. eos impetrare,dicentes: *Domine si uis dicimus ut ignis descendat de cælo*, id est, de alto sicut fulgura,& huiusmodi quæ omnia ueniunt de cœlo aereo, *& consumat illos*: te recipere nolentes. O quanta fiducia eorum in Domino erat, qui solo uerbo se posse credebát ut ignis de cœlo descenderet, ac huiusmodi uindicta

Impedimentum ad salutem nullum.

Patientia laus.

Fiducia Apostolorú.

A quæ laudata est in Helia,in istis est à Domino reprobata: quia hoc non appetebant ex charitate & amore correctionis eorú uel finiédæ in illis malitiæ,sicut ille: sed ex impatientia potius & indiscretione & appetitu uindictæ. In quo innuit Dominus,quòd non ualet zelus,nisi sit discreta uolútas. Vnde uerbis Apostoli Petri Ananias,& uxor eius exanimes ceciderút: non odio,sed iusta uindicta:& Paulus quendam peccatorem tradidit satanæ in interitum carnis,ut anima esset salua. Vnde Beda: Reprehendit in istis Dominus non exemplum prophetæ sancti, sed uoluntaté uindicandi, quæ adhuc erat in rudibus: animaduertens eos non amore correctionem,sed odio desiderare uindictam. Hæc Beda. Vnde dicit eis: *Nescitis cuius spiritus estis*, scilicet Spiritus sancti,qui bonus est & suauis: hoc est, non bene recognoscitis cuius spiritu signati estis, & ideo uultis per odium exercere uindictam,quod nó licet Dei seruis. In nouo.n.testamento, quod est amoris, procedendum est suauiter & benignè, non sicut in ueteri testó, quod est timoris ubi procedebatur asperè & rigidè. Vnde glo sa:cuius spiritu signati estis, eius & acta imitemini, nunc piè consolantes, & in præsenti patiétiam habétes:sed in futuro iustè iudicantes, cùm sedebitis super sedes duodecim. Et subiungit Dominus, *filius hominis non uenit animas perdere*, per rigorem iustitiæ statim inferendo pœnam mortis, sicut uos uultis, quinimo perditio est ex uobis, *sed uenit saluare animas*, per misericordiam & pœnæ relaxationem: sicut expedit miseris: saluantur enim melius clementia, q̃ sæuitia. Et in hoc datur exemplum prælatis,ut nó statim cú impetu peccata puniant: sed magis tps & locú expectét,nec sp in peccátes uindictá exerceát. Vnde Ambrosius. Quia uerò discipulos increpauit: quia ignem super eos descendere gestiebant, qui non receperant Christum: ostenditur nobis non semper in eos qui peccauerunt uindicandum:quia nonnunquá amplius prodest clementia tibi ad patientiam, lapso ad correctionem. Denique Samaritani citius crediderunt, à quibus hoc loco ignis arcetur. Dominus autem nec in hos indeuotè Dominum refutantes proprium commouetur:ut ostenderet quia non habet ultionis studium perfecta uirtus: nec ulla sit iracúdia, ubi plenitudo est charitatis: nec excludenda infirmitas, sed iuuanda. Procul à religiosis indignatio, procul à magnanimis cupiditas ultionis: procul à prudentibus cósiderata commotio & incauta simplicitas. Hæc Ambrosius. Per Iacobum & Ioannem,qui adhuc imperfecti erant significantur homines imperfecti, quærentes nimis durè uindicari: sed magister perfectionis prohibet hoc fieri. Et quia Samaritani noluerunt Dominum Iesum, & discipulos eius intra ciuitatem suam recipere ad hospitandum: *abierunt in aliud castellum*. Circumibat enim Dominus Iesus ciuitates & castella prædicando, & faciendo miracula sicut suprà dictum est: Vide nunc quomodo Dominus Iesus cuius est terra, & plenitudo eius, exclusus ab uno loco patienter fert & transit ad alium: & habe patiétiam si similia tibi euenerint:imò gaude quia datum est tibi in tantillo imitari Dominum tuum. Hæc igitur omnia considerantes omné amaritudinem & iram à nobis excludamus, & non ulciscentes nosipsos Deo totum committamus. Vnde Chrysostomus: Nunquam insidiemur alijs: quoniam aduersus nosipsos acuimus gladium,& profundiorem nobisipsis plagam damus. Sed contristauit te quis,& uis in eum ulcisci: ne ulciscaris. Ita enim uindica-

B

C

D

E

Act. 5.

1. Cor. 5. b

Beda in c. 9. Lucæ.

Spiritus cuius simus.

Ambrosius in cap. 9. Lucæ.

Ira uitanda.

Chrysosto. hom. 50 in Ioannem. Vltio uitanda.

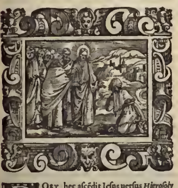
dicare poteris, si non uindicaueris, non si uindicasti. Quoniam non uindicans, Deum ei constituis inimicum: uindicaris autem non adhuc. *Mihi enim uindictam, & ego retribuam, dicit Dominus.* Si enim famulos habemus, & si adinuicem dissidentes, non nobis litem commiserint finiendam, & si infinitæ accesserint, non solù nõ uindicamus: sed auxiliamur dicẽtes & flagellum totum nobis committere oportebat: quia uerò teipsum præueniens uindicasti ne me molestes de reliquo: multomagis Deus qui enunciauit sibi cedere omnia, hoc dicet. Qualiter autem non inconueniens est, si à pueris quidem nostris tantam expetimus obedientiam, dominatori uerò non cedimus ea quæ uolumus famulos nobis cedere. Si enim dic mihi odis eum qui peccauit: cuius gratia & ipse peccas, & in eisdem cadis? Conuitiatus est, ne reconuitieris: percussit, ne repercutias: contristauit, ne recontristes: quia nullum lucrum si factus es illi rursus par. Ita enim confundere poteris, si cum humilitate feras & mansuetè: ita confundens abscidere poteris ab ire. Nullus malo malum sanat: sed bono malum.

Deut. 23. f.

ORATIO.

DOMINE *Iesu Christe, qui de Samaritanis, hospitium tibi negantibus, non te uindicasti: sed patienter ferens, humiliter ad alium locum declinasti: præsta mihi indigno ò dulcis hospes animæ, ut uitijs cunctis expulsis, gratum tibi in corde meo hospitium ualeam præparare: & si quando ob mea demerita ibi receptus non fueris, noli mihi irasci, & à seruo tuo in ira declinare, aut uindictam de me sumere: sed tu qui non uenisti animas perdere, sed saluare, reconcilia me tibi per tuam misericordiam, & da ut tibi per dignam præparationem cor aperiam tibique placeat ad me seruum tuum intrare, & me misericorditer benedicere. Amen.*

De petitione filiorum Zebedaei. Cap. XXI.

POST hęc ascẽdit Iesus uersus *Hierosolymam*, quæ respectu totius terræ promissionis sita est in alto: & pp hoc ab alijs partibus illuc ueniẽtes ibant ascendendo, & præcedebat discipulos suos: ut, secundum Theophilum, ostenderet quòd ad passionem præcurrit, & non refugit mortem pro nostra salute. Illuc ibat passurum pro nobis, & nos præcedens & nos instruens, quòd ipsum in operibus pœnitentiæ sequi debeamus: *& sequentes discipuli timebant:* quia nondum perfecti usque ad tolerantiam martyrij erant. Et ut dicit Beda, meminerãt sermonis eius quo se passurum multa à summis sacerdotibus & scribis, & occidendum esse prædixit: metuentes ne uel ipsi cum eo occiderentur: uel saltem ille, cuius uita & magisterio gaudebant, inimicorum manibus occumberet. Et diuertens se à uia *assumpsit* & ad partem traxit seorsum, *& secretò duodecim discipulos suos*, tanquam perfectiores, typum prælatorum gerentes, non infirmos qui possent scãdalizari: quia noluit omnibus secreta sua mysteria indicare: & tunc eis iam quarta uice mysterium suæ passionis & resurrectionis prædixit. Quia, ut dicit Theophilus, Conueniens erat passionis mysterium propinquioribus sibi reuelare. Vnde Chrysostomus: Omnis gloria Dei, & omnis salus hominum, in Christi morte posita est. Nulla enim res est quæ amplius ad salutem hominum pertineat, quã mors ipsius. Nec est aliud aliquid propter quod magis Deo gratias agere habeamus, quàm propter mortem ipsius. Ideo cùm plurima turba fidelium sequeretur eum, in uia duodecim apostolos solos tulit in secreto, & illis tantummodo mortis suæ annunciauit mysterium: quia semper preciosior thesaurus in melioribus uasis includitur. Et notãdum, quòd Christus passionem suam, & mortem pluries discipulis suis prædixit: primò, postquam Petrus confessus fuit eum filium Dei: secundò postquam transfiguratus fuit in monte: tertiò, ibidem postquam curauit lunaticum: quartò, in præsenti loco: quintò, in monte Oliueti, dicens: *Scitis quia post biduum Pascha fiet, &c.* Et hoc fit propter plura. Primò, ut colloquendo cum charissimis amicis suis, reuelaret illis secreta suæ mentis: quia secreta mysteria sunt tantum maioribus reuelanda & detegenda, cuiusmodi erant apostoli. Secundò, ne de memoria laberentur, sed mortis iugiter meditationem haberent: ut exercitati expectatione cùm ueniret persecutio & crucis ignominia, facilius ferrent, & non turbarentur uehementer: quia tribulatio præcognita & expectata leuior inuenitur: uel uidentes eum mori ignominiosè, non scandalizarentur. Tertiò, ut non dubitarent eum resurrecturum sicut prædixerat: cùm uiderent ea quæ de passione sua prędixerat impleta. Quartò, ut scirent quoniam passionẽ præuenit, & spontaneus ad eam accessit. Quintò, ut essent testes quòd scienter pateretur & uoluntariè: ut pote qui præuenit mortem, & potuisset fugere. Mysticè: frequenter prædixit discipulis passionem suam: per hoc significans quòd multotiens esset passurus in membris suis. Vnde in actibus: *Saule Saule quid me persequeris*, & Petro imminente passione sua dixit, uado Romam iterum crucifigi. O quotiens & quãtum hodie Dominus in electis suis patitur, qui per malos multipliciter, & crudeliter sæpius affliguntur. Et ait illis specialiter, tanquam suis secretariis & amicis: *Ecce ascendimus Hierosolymam*, ad locum passionis: quasi diceret, iam in promptu est ut patiar, quoniam tribulatio proxima est, & attende quod & suprà. Et hic facit mentionem de loco passionis, scilicet Hierusalem: quia secundum scripturas in medio terræ operaturus erat salutem. Terra autem Hierusalem in medio mundi est posita, cui ab Oriente adiacet Arabia, quæ tempore filiorum Israel solitudo erat uastissima, id est, desertum, eremus, terra inuia & inaquosa: in qua detinuit eos Dominus quadraginta annis manna ad manducandum eis pluens, & aquam de rupe producens:

Matth. 20. Luc. 18. et Marci 10.

Beda in c. 10. Marci.

Chrysosto. ho. 35. operis imperf.

Matth. 26.

Act. 9.

Psal. 73. Hierusalem situs.

producens: qua Arabiam mare mortuum diuidit à Iudæa. A meridiè uerò adiacet Aegyptus,& sic filijs Israel de Aegypto ad Iudæam redeuntibus, magnus erat circuitus: quia per Arabiam circunduxit eos Dominus. Ab Occidente quoque adiacet mare magnum,& à Septentrione Syria & mare Cyprium. In hoc ergo quod dicit,ecce ascendimus Hierosolymam,apparet uoluntas patiendi:quia sponte sua uenit ad passionem. Vbi Chrysostomus: Acsi dicat, uidete quia uoluntariè uado ad mortem:nemo me uocat ad Hierosolymam,nemo admonet,nullius potestatis præceptum timeo,nullius uiolentiæ necessitate compellor. Cùm ergo uideritis me in cruce pendē tem,ne æstimetis me hominem esse tantum: nam & si posse mori hominis est,uelle tamen mori hominis non est. Hæc Chrysostomus. Hic Dominus ostendit quòd in prælatis debet esse uigor ad tolerandum martyrium, si necesse sit, pro grege sibi commisso: & hoc docet per exemplum sui, qui uolūtariè uenit in Hierusalem ad suscipiendum mortem pro salute mundi. Et subiungit: *Et consumabuntur omnia, quæ de filio hominis*,id est virginis, *per prophetas sunt scripta*.& bene dicit, oīa: nam tria prædixerant de Christo,scilicet quid esset acturus,quid passurus, quid ꝓ utroque recepturus. Congruè autem se filium hominis nominat, ubi se passurum prædicat: ut intelligatur quòd secundum humanam naturam, non secundum diuinam,passurus erat. Deinde explicat quæ uē tura super eum erant, & seriatim ordinem passionis enarrat; *Tradetur enim*,scilicet, à Iuda, *principibus sacerdotum, & scribis & senioribus: & condemnabunt eum morte*,id est,per falsos testes,iudicantes eum esse reum mortis,nullo iuris ordine seruato. Et quia non habebant potestatem interficiendi, eo quòd iudiciū sanguinis esset eis ablatum per Romanos, qui eis dominabantur, ideo subiūgit: *Et tradent eum*,s.principes & scribæ cum accusatione criminis *gentibus*: scilicet. Pilato præsidi,& suis militibus, ministris Romanorum,ad perficiendum illud quod ipsi non poterant, scilicet mortem Christi. Et ipsi gentiles illudent ei, uerbis & contumelijs: & conspuent eum, oris immunditijs:& flagellabunt eum,virgis & nodis:& occident eum, crucifigēdo clauis ferreis. Iniuria nimia ubi falsi tradunt ueritatem, fatui illudunt sapientiā, rei flagellant innocentiam, miseri conspuunt gloriam,mortui occidunt uitam. Vnde Bernardus: Heu fratres charissimi libertas captiuorum traditur, gloria angelorum illuditur,speculum sine macula & cādor lucis æternæ conspuitur, Dn̄s omniū flagellatur & uita hominū occiditur. Quid instat nisi,vt oēs eamus,& cum eo moriamur? Et iterum: Traditur,tanquam reus: ad illudendum, tanquam fatuus: ad flagellandum, tanquam malefactor:ad conspuendum, tanquam vilis:ad occidendum, tanquā præuaricator legis. Hæc Ber. Mysticè dn̄s traditur à simoniacis, illuditur ab hypocritis,flagellatur à tyrannis, conspuitur à blasphemis,occiditur ab hæreticis & apostatis. Et ne apostoli eius morte audita absorberentur præ tristitia,conturbarentur cùm uiderent morientem: nunciat eis suā resurrectionē, ad eorum consolationem dicens: *Et tertia die resurget*. Ecce tēpus & gloria resurrectionis,quā passioni annectit, ut tam cita & certa resurrectio scandalū crucis euacuet. Ideo etiā passio & resurrectio coniunguntur,ut in passione naturę humanitatis,& in resurrectione natura diuinitatis comprobetur. Et ut dicit Augu. Passione ostēdit, quid sustinere pro ueritate: resurrectione, quid sperare in tribulatione debeamus. Sequere ergo nūc & tu cum discipulis,& associa dominum tuum,ad ignominiam passionis, vt tandē peruenire merearis ad gloriam resurrectionis:quia,secundum apostolū, *si compatimur & glorificabimur*. Prædixit ergo eis & passionis suæ pœnam,& resurrectionis gloriā:ut cùm morientem cernerent,etiam resurrecturum non dubitarent:& eius resurrectionem fiducialius expectarent. At ipsi nihil horum intellexerunt.s.manifestè & perfectè:quia adhuc rudes erant & imperfecti:cuius rationem triplicem assignat Beda dicens, Discipuli cuius uitam maximè desiderabāt, mortem eius audire nō poterāt: & quem non solum hominē innocētem, sed & uerum Deū esse sciebant, hunc nullatenus mori uel posse putabant:& quia per parabolas eum sæpe loquentem audire consueuerant, quotiēs aliquid de sua passione dicebat, hoc non ita ut sonabat intelligē dum,sed amore dictante ad aliud quid allegoricè referendum esse credebant. Hæc Beda. Et nota ꝙ sicut Christus assumpsit discipulos,& duxit eos Hierosolymis,ac secreta eis reuelauit: sic spiritualiter adhuc assumit discipulos & ducit Hierosolymis,quādo uocat hominem ab amore mundi,& ducit ad religionē in qua est pacifica conuersatio:sicut & Hierosolyma interpretatur pacifica,in qua religione multa secreta eis reuelat. Et illa quinq; quæ enumerat de Christo, spiritualiter cōtingunt religiosis,quæ & Christus patitur in eis. Primò, moriuntur mundo, quando amor seculi funditus in eis extinguitur,ita ꝙ parentes, diuitias,delitias,honores,& omnia quæ in mundo sunt, propter Christum contemnunt. Secundò, illuduntur quia iam ab hominibus infatuantur, ita ꝙ religiosus potest dicere illud Psal. *Videntes me deriserunt me, locuti sunt labijs & mouerunt caput*. Tertiò, flagellantur linguis detrahentium: quia heu iam ubi conueniunt seculares, semper rodunt & flagellant religiosos per detractiones. Quartò, crucifiguntur à seipsis, quādo totum cor suum ad crucem Christi configunt,& cogitantes de passione Christi carnem suam crucifigūt & affligunt iejunijs & disciplinis & similibus. Quintò, tertia die resurgent:quia terminata omni miseria ad æternam lætitiā peruenient. Prima, quidē dies est fidei Christianæ,quam habuerunt in seculo. Secunda dies, est religionis sanctæ qua seruierunt Deo:sed in his duobus diebus adhuc mortui sunt. Tertia uerò dies, est gloriæ,in qua ab omni miseria resurgent. Poteris ēt prædicta de Christo enumerata, & aliter accipere & sic orare: Ignosce mihi ò munditia summa,ꝙ ego corpus tuum indignè sumēdo totiens tradidi te,libidinosis motibus meis tanquam incircuncisis. Ignosce mihi ò summa ueritas:quia ego totiens illusi tibi uotum meum transgrediendo, & proximis mentiendo. Ignosce mihi ò uera patientia, quòd totiens flagellaui te peccata mea iterando, & te offendendo. Ignosce mihi ò summa sapientia, quòd ego totiens faciem tuam conspui, quando ueritatis cognitionem quam de te habui per turpitudinem fœdaui uitæ meæ. Ignosce mihi ò uera uita, quòd ego te totiens occidi, quando per peccatum mortale te ab anima mea expuli: fac me tertia die resurgere per ueram contritionem, puram confessionem, & dignam satisfactionem. Et quia dominus Iesus dixit, se triduo resurrecturum: filij Zebedæi putantes imminere regnū Iesu in Israel, & eū illico in proximo regnaturum tēporaliter & in pace: sicut Dauid & Salomon regnauerunt ad complendum in primo aduentu, quod promittitur in secundo,

Chrysosto. ibidem.

Bernardus sermone de passione.

Augustin. lib. 20. de ciuitate, cap. 49.

Roma 8.a.

Beda in c. 18. Luc.

Mors. passio & resurrectio religiosorum.

Psal. 21. b.

cindo, suggesserunt matri suæ ut peteret munus sine
nomine, quo concesso peteret eis consessionẽ à dex-
tris & à sinistris eius in regno suo: id est, quòd essent
collaterales, & maiores præ cæteris ĩregno suo post
eum: quia enim erant eius cognati germani, uolebãt
post eum esse primi. Nec mirum si talia apostoli cre-
debant, & appetebant, qui adhuc carnales erant, & nõ
dum perfectè illuminati, nec confirmati per gratiam
spiritus sancti. Vt ait Chrysostomus, intra tẽpus uo-
cationis apostolorum, & passionis Domini mortuus
est Zebedæus, & sic ista secuta est Iesum cũ filiis suis.
Sexu fragilis, & iam ætate defecta, Christi uestigia se
quebatur: quia fides nunquam senescit, & religio fati
gationem non sentit. Hæc Chrysostomus. Tria antẽ
petit, quæ desiderãt matres filiis: quietem, cum dicit,
dic ut sedeant hi duo filij mei: honores cùm subdit, *unus
ad dexteram tuã, & alius ad sinistram*: diuitias, cùm
addit, *in regno tuo*. Et ut dicit Chrys. alij filiis suis mili-
tiã cõparãt, alij diuitias, alij honores: nemo filiis suis
comparat deum. Perditionem illorum magno precio
comparant, salutem autem illorum nec dono accipe
re uolunt: sed si uiderint illos honoratos, lætantur: si
uiderint pauperes, tristantur: si uiderint peccantes,
non tristantur: ut ostẽdant quia corporum amatores
sunt, nõ animarum. Hæc Chrysost. In tribus autem
deficiebat ista mulier: in ordine, in intentione, in ma-
teria. In ordine erat peruersitas: quia ante meritum
petebat præmium: *dic inquit ut sedeant*, qui nondum
laborauerunt. In intentione carnalitas: credebat enĩ
hoc sibi deberi ex lege carnis: ideo dicit, *hi duo filij mei*,
scilicet cõsobrini tui. In materia uanitas: quia pompã
quærebat: iõ subdit, *unus ad dexterã tuã, & unus ad sini
stram tuam in regno tuo*. ut ait Chrys. Nõ solũ prędicens
discipulis suis de passione sua futura: sed ẽt aptans pe-
tituræ mulieri locũ, declinauit seorsum ab tinere, do
nec mulieres retrò ueniẽtes occurrerẽt. Nec ẽt credi
bile est mixtim cum ipso ambulasse mulieres: sed lon
go interuallo separatim inter se ambulabãt: Christus
cum discipulis suis primi, sequentes autem de longè
mulieres. Et cùm mater secundum informationem fi
liorum peteret pro eis, Iesus non respõdit matri pro
simplicitate eius: sed filiis per eam petẽtibus, qui uer-
ba posuerunt in ore matris. Sciebat enim ipsam mis-
sam à filiis, & informatam de petitione facienda pro
eis: propter quod eis imputauit: quia quod per alios
facimus, quodammodo per nosipsos facimus. Vnde
respondens duobus filiis, quorum consilio mater pe
tebat, ostendit eos errare dicens, *Nescitis quid petatis*:
scilicet mediãte matre uestra quam submisistis. Qua-
si diceret: Prælationem quæritis in cœlo, quæ nulla
ibi erit: & malè quæritis: regnare enim uultis, qui non
meruistis: & nec honore, sed onere peruenitur ad re
gnum quod quæritis. Attendãt ergo qui regnum cœ
lorum à domino petunt, & parum pro hoc laborant,
quod Christus suis discipulis & nepotibus responde
rit. Vnde Beda: Nesciunt quid petunt, qui sedẽ glo-
riæ à domino, quàm nondum merebantur inquirũt:
desiderabant enim regnare sublimiter cum Christo.
sed prius erat pati humiliter ꝓ Christo. Vbi & Chry
sostomus: Intelligere ergo debemus & nos, ut non
illud à deo petamus, quod nos bonũ esse iudicamus:
sed orantes in potestate dei ponamus, ut illud exau-
diat, quod ipse nobis expedire cognoscit. Et iterum:
Non enim solum debemus cogitare qualem gloriã
consequamur: sed quomodo euadamus ruinam pec
cati: quia & in seculari bello qui semper de præda ui-
ctoriæ cogitat, difficilè uincit. Ideo petendum erat,

Chrysost. ho 35. operis imperf.

Chrysost. hom. 66. in Matthæũ.

Beda in c. 10. Marci.

Chrysost. ho. 35. operis imperf.

Petendum quid.

da nobis exemplũ gratiæ tuæ, ut omne malum uinca
mus. Hæc Chrysostomus. Per istos qui petierunt à
Christo præ cæteris discipulis honorari, eo quòd e-
rant eius consanguinei, significantur ambitiosi: qui
habentes prælatum consanguineum, uolunt per hoc
in ecclesia præ cæteris promoueri. Quibus bene rñ-
detur, *nescitis quid petatis*. Nã honores ecclesiæ non
sunt dispensandi ex propinquitate sanguinis: sed ex
idoneitate personarum, ratione scientiæ & uirtutis.
Et uniuersaliter de oĩbus ambitiosis optimè potest
dici, quòd nesciunt quid petant: quia tales si promo
uentur male intrant & possident. Cognoscens igitur
dominus eorum ignorantiam & errorem: quia indi-
scretè petebant, præsumentes peruenire sine merito
ad gloriam tantam, reduxit eos ad uiã, scilicet ad hu-
militatem, & nos inuitat ad eam, per quam uenitur
ad sublimitatem potius quàm per ambitionem. Vbi
ostendit, quòd in prælatis debet esse tenor humilita-
tis: quia non debent appetere, uel gaudere præesse
aliis. Vnde dixit eis: *Potestis bibere calicem, quem ego
bibiturus sum?* i. passionem martyrij & mortem cru
delem sustinere propter deum, quam ego pro uobis,
& multis ex charitate passurus sum uoluntariè, ac si
bibam illam ut delectabilem calicem, per quem de-
beo uenire ad regnum, non temporale (ut creditis)
sed æternum. Per calicem, ferè ubique passio & mar-
tyrium intelligitur: tum quia sicut calix est uas, quo
bibitur ad mensuram, sic passio cum mẽsura bibitur:
eo quòd non permittit dominus hominem tentari
supra id quod potest: tum quia citò sicut potus tran
sit: illud enim quod in præsenti est tribulationis, mo-
mẽtaneum & leue est: tum quia delectat, nam passio
& tribulatio à fidelibus pro consolatione recipitur, &
in ea gloriantur. Est autem multum delicatus, qui
non potest bibere potũ, de quo bibit dominus suus.
Hanc autem passionem quam Matthæus calicẽ uo-
cat, Marcus & calicem & baptismum nominat, di-
cens: *Potestis bibere calicem quem ego bibo, aut baptis-
mo quo ego baptizor*, scilicet ꝓ uobis *baptizari?* scilicet
propter me. Tincturam sanguinis sui in sua benedi-
cta passione, pro peccatorum emundatione uocat
hic baptismum. Vnde Theoph. Calicem autem & ba
ptismũ crucẽ noĩat: calicẽ quidẽ tanquã potũ suaui-
ter ab ipso susceptũ, baptismũ uerò, tãquã emũdatio
nẽ nostrorũ faciẽtẽ peccatorũ. Hæc Theop. quasi di
ceretis, Ante humilitatẽ passionis exaltari non pote
ritis: si uultis conregnare crucifixo. incũbit uobis tol
lere crucẽ eius exẽplo: quia nemo nisi tollat crucẽ suã
per martyrij passionẽ, vel proximi cõpassionẽ, uel car
nis mortificationem, regnabit cũ crucifixo. Vbi Gre
go. Iam locum celsitudinis quærebant: ad uiam illos
ueritas reuocat, per quam ad celsitudinem uenirent.
Ac si dicatur: Iam uos locus delectat celsitudinis: sed
prius uia exerceat laboris. Per calicem pertingitur ad
maiestatem. Si mens uestra appetit quod demulcet,
prius bibite quod dolet. Sic per amarum poculũ con
fessionis, peruenitur ad gaudium salutis. Vbi & Chry
sostomus: Per modum interrogationis attrahit eos,
ut ex communione, quæ est ad ipsum, audiores fie-
rent. Ac si dicat: Vnde de honore & coronis loqui-
mini, ego autem de agonibus & sudoribus disputo.
Nõ.n. est hoc præmiorũ tempus: sed occisionis, præ
liorum, & periculorum. Et iterum: Nunquid nescie-
bat Dominus, quia passionem ipsius poterant imi-
tari? Sed ideo eis dicit, ut domino interrogãte: & eis
respondentibus omnes nos audiamus: quia nemo
potest cum Christo regnare, nisi passionem illius

Gregorius hom. 7. in euange.

Chrysost. hom. 66. in Mat. Idem ho. 35. operis imperf.

2.Timo.2.

fuerit imitatus. Sicut ait apostolus: *Si commortui sumus & conuiuemus. Si sustinemus et cõregnabimus.* Res enim preciosa, uili precio nõ comparatur. Magnum laborem necesse est nobis impendere, si uolumus ad regna cœlestia peruenire. Passionem autem Domi-

Passionis dominica susceptio.

ni dicimus suscipere nos debere: non solum persecutionem gentilium, sed omnem laborem & molestiã quam patimur contra peccata certantes. Nam si Gẽtiles defecerint, qui persequantur: nunq d ideo prompta uoluntas, fidelium debet sine fructu & sterilis permanere? Ideo & si gentiles non habes qui te persequantur, habes principẽ gentilium diabolum, qui hominem persequi non cessat. Si ergo principem potes uincere in peccato, non est magnum superare principes eius in corpore. Ecce ostendam tibi magnam & insufferribilem persecutionem in corpore tuo. Incipe resistere desiderijs tuis, & tunc intelliges quàm fortes sunt spiritus desideriorum malorum q te persequuntur. Hæc enim pugna periculosa, & hęc est gloriosa uictoria, qui potuerit odire quod amat, & amare quod odit. Hæc Chrysostomus. Vnde &

Hieronym. in cap. 20. Matt.

Hieronymus: Non solum effusio sanguinis pro nomine Christi martyrium reputatur: sed deuotæ quoque mentis seruitus, quotidianum martyrium est. Illa corona de rosis & uiolis, ista de lilijs. Et illi respondentes *dixerunt ei: Possumus* loquuntur sicut inexperti propriæ fragilitatis: quod per effectum patuit, quia in passione Christi fugerunt timore mortis. Vbi Chrysostomus: Responderunt autem

Chrysosto. hom. 66. in Matt.

promptè expectantes in eo quòd petiẽrũt exaudiri. Iesus autem *ait eis: Calicem quidem meum bibetis, & baptismo qui baptizor baptizabimini*: id est passiones propter me sustinebitis, uel actu, uel uoluntate Nam dissimiliter passi sunt, unus sustinendo actu, alter affectu: unus occisus, alter in feruentis olei dolium, & etiam in exilium, quod est quædam mors ciuilis missus. Vbi Chrysostomus: Dominus autem eis prophetat magna bona, id est, martyrio dignos efficiendos.

Idem ibid.

Deinde dominus subiungit: *Sedere autem ad dexterã meam* in gaudio æternitatis, *& ad sinistram* in perfruitione humanitatis, *non est meũ*, ex ordine iustitię quæ respondet meritis, *dare uobis*, ratione consanguinitatis, uel sicut adhuc estis indispositi: quia ex superbia regnum temporale quæritis, *sed quibus* ex meritorũ ordine *paratum est*: id est, propter merita ab æterno dispositum, *à patre meo cœlesti*, scilicet humilibus & ad hoc dispositis, sicut uos aliquando eritis. Præordinauit enim Deus quòd nullus ad regnum perueniat, nisi bene meritus & dignus fuerit. Non est enim personarum acceptor Deus: ut scilicet personaliter aliquem accipiat, sine meritis in dando salutem æternã: quia, secundum August. dilectio æqualis facit non acceptatore personas. Vnde Beda: Non est meum uobis dare. i. superbis: hoc. n adhuc erant alijs paratum est, & vos alij estote. i. humiles, & uobis paratum est. Vnde & Chryso. Paratum est, quippe regnum cœlorum Deum diligentibus: sicut conuiuium paratur amicis, mundum contemnentibus: sicut domus Dei uel hospitale paratur pauperibus, qui non habent domos alias: ueris humilibus sicut paruulis paratur cibus, & uestitus misericordiam egenis impendentibus: sicut paratur honor pro honore, bonum pro bono finaliter perseuerantibus: sicut operarijs paratur merces reddenda in sero post opus. *Et audientes decem* alij scilicet apostoli, *indignati sunt de duobus fratribus*, qui se à decem separauerant: trahentes Christum seorsum, & ignorantes mensuram

Augustin. li. 1. de trinitate c. 12. Beda in c. 10. Marci. Chrysosto. ho. 66. in Matth.

suã, uolebant socijs suis præferri: quia adhuc ipsi decem erant carnales sicut & illi duo alij. Vbi Chrysostomus: Quemadmodum isti carnaliter petierunt: sic & illi carnaliter contristati sunt. Nam sicut isti si spiritualiter sapuissent, non fuerant petituri ut essent super omnes: sic & illi si spiritu aliter intellexissent, non fuissent contristati ante se esse aliquos: nam uelle quidem esse ante omnes, uituperabile est: sustinere autem alterũ super se nimis est gloriosum. Et iterum: Si indignati sunt quia isti ausi sunt hoc per matrem petere: quantomagis turbarentur si petitio eorum fuisset suscepta. Et ideo neque dixit, non sedebitis: ne duos confunderet: neque dixit, sedebitis: ne cæteros irritaret, sed tanquam benignus pater sic respondit, ut inter fratres concordia non rumperetur, & omnes sperare faceret dicens: *non est meum dare, sed patris*. Nam quod uni aut duobus specialiter non promittitur, à cunctis speratur. Hæc Chrysostomus Vt autem dicit Theophilus, tunc sic imperfectè se habebant apostoli, sed postea in primatibus sibi cedebant adinuicẽ: uide quia ex hoc q procurabatur promotio duorum fratrum, alij decem apostoli fuerant indignati: sic est de multis hodie qui eo ipso quòd uident alios promoueri, inuident statim & indignantur. Humilis autem Dominus, ac pius pater, & mitis magister, nec cupiditatis & ambitionis duos arguit postulantes, nec decem reliquos indignationis increpat & liuoris: sed ipse misericors & benignus, qui est pax nostra utraque faciens unum, quos ad apostolatum uocauerat, & affectu seiunctos aspexit, duos per superbam postulationem, decẽ per indignationis turbationẽ, ad se tanquam ad salutis medium, quo mitigarentur: tanquam ad pacis uinculum, quo unirẽtur: tanquã ad uirtutis magistrum, quo instruerentur uocauit, ut ab errore reuocaret, ut pacem reformaret: ut regulam debitæ prælationis erudiret: ut non esset denarius sine binario charitatis. Et vtrosque reprimẽs cœpit eos docere de humilitate, per quam honor cœlestis acquiritur & terrenus contemnitur dicẽs: *Reges & principes gentium dominantur*, uiolenta dominatione & potestatis ambitione *eorum*, id est populorum subditorũ: & est hic relatio ad intellectũ: *& qui maiores sunt potestatem exercent in eos*, scilicet humiliantes eos per suam potentiam & angariantes. Quasi diceret: Apud terrenos habet locum dominatio, & dominij executio: quia desiderare primatũ, & usurpare honorem gentium est: & nõ tantum regere suos subiectos, sed etiam uiolenter eis dominari Vnde Chryso. Ostendit autem in hoc, q gentile est primatus cupere, & sic gentium comparatione eorũ animã æstuantẽ conuertit. Et quia nihil sic corda hominũ ab unitate pacis separat, sicut superbia: ideo Dominus ad humilitatẽ eos reducit docens hos & illos non uenturos ad regnũ, nisi per humilitatẽ. Non, inquit, ita erit inter uos sicut est inter mundi huius potestates, ut ille cæteris dominetur, qui maior cæteris uidetur. Maioritas enim in regno meo non eodẽ modo acquiritur, sicut in regno terreno: quia in regno terreno acquiritur per ambitionẽ & potestatẽ, sed in regno meo acquirit̃ contrario modo scilicet per humilitatẽ. Quasi diceret: Vos more sęcularium petitis, & vultis per prælationẽ uenire ad requiem & regni possessionem: cùm econtra ad summam uirtutum ascendatur nõ imperando, sed ministrando: & ideo non ita erit inter uos, sicut inter eos. Nã in regno terreno prælati

Chrysosto. ho. 35. operis imperf.

Indignatio discipulorum.

Chrysosto. hom. 66. in Matth.

Maioritas in regno Dei.

sunt

sunt Domini: sed uestrum regnum non est terrenū, sed spirituale: unde per oppositum debet in nobis esse, quia prælati Ecclesiæ sunt ministri. Vnde & Origenes: Inter uos autem qui estis mei, non erunt hęc. Quoniam qui principes sunt spirituales, principatus eorum in dilectione subditorum debet esse positus, non in timore corporali. Vnde subdit: *Sed quicunque* siue nobilis, siue ignobilis, *uoluerit inter uos maior fieri*: sanctitate & dignitate, *sit uester minister*, non primatum ambiendo, sed humiliter ministrādo, & se in obsequijs humilitatis exercendo, *& qui uoluerit inter uos primus esse*, id est, primatum habere: *erit uester seruus*, & omnium nouissimus: non ex conditione, sed ex charitate: non ex pusillanimitate, sed ex humilitate. Vnde Beda: In quo docet eum maiorem esse qui minor fuerit, & illum Dominum fieri qui omnium seruus sit. Frustra igitur aut illi immoderata quæsierāt: aut isti dolent super maiorum desiderio, cum ad summitatem uirtutū non potentia sed humilitate ueniatur. Vbi etiam Chryso. Fructum humilitatis posuit primatum cœlestem, & in primatu terrestri fructum posuit confusionem cœlestē: ut quicunq; desiderat primatum cœlestē, sequatur humilitatem terrestrem, quicunque autem desiderauerit primatum in terra, inueniet confusionem in cœlo: ut iam inter se uos Christi non sit de primatu certamē, nec festinet unusquisq; eorū quomodo aliis maior appareat: sed quomodo inferior uideatur. Quoniam nō qui maior fuerit in honore, ille est iustior: sed qui iustior fuerit, ille est maior. Conuersatio ergo melior est desideranda, non dignior gradus. Et opus quidē desiderare bonum est: quia nostræ uolūtatis & nostra est merces: primatū autem honoris cōcupiscere, uanitas: hoc. n. consequi iudicium Dei est, pp quod ex primatu honoris nescimus si mercedē iustitiæ meremur. Neque enim apostolus laudem habebit apud Deum, quòd apostolus fuit: sed si opus apostolatus sui bene impleuit. Primatus etiam fugientem desiderat, desiderantem se horret. Volens ergo Dominus & duorum illorum ambitionem extinguere, & iustorum decem apostolorum inuidiam: introducit differētiam inter principes mundiales & Ecclesiasticos, ostēdens quoniam primatus in Christo, nec ab aliquo appetendus est non habente: nec alteri est inuidēdus habēti. Quoniam principes mundi ideo fiunt, ut dominentur minoribus suis ut seruificent eos, & spoliēt eos, & comedant eos, & usque ad mortem abutantur uita eorum ad suas utilitates & glorias. Principes autem Ecclesię fiunt, ut seruiant minoribus suis: & ministrent eis quęcunq; acceprunt à Christo: ut suas utilitates negligant, & illorum procurent: & si opus fuerit, neq; mori recusent pro salute inferiorum. Si ergo hæc ita se habent, secularem quidem primatum desiderare etsi ratio non est, uel causa est: quia si iustū nō est, uel utile est. Primatum autem ecclesiasticum cōcupiscere, neque ratio est, neque causa: quia neque iustum est, neque utile. Quis enim sapiēs ultrò se subiicere festinat seruituti, dolori, labori, & (quod maius est) tali periculo, ut det rationem pro omni Ecclesia apud iudicē iustum, nisi fortè qui nec credit iudicium Dei, nec timet: ut abutens primatu suo ecclesiastico seculariter, conuertat in eum secularem. Hæc Chryf. Et quia in moralibus magis mouent facta quàm uerba: ideo q; cœpit facere & docere, ex his quæ egit dēmōstrat q̄ docuit: ut si dicta paruipenderent, erubescerent ad opera: & induceit suiipsius exēplum, siue dat seipsum eis in exemplum: dicens: *Sicut filius hominis non uenit in mundum ministrari*, & ministerium ab alijs accipere, uel temporaliter dominari. Non enim legimus discipulos eum discalciasse, non manicas, cum lauaret tenuisse: non genibus prouolutos ante eum hoc uel hoc egisse, uel aliud huiusmodi sibi fecisse: sed omnes simul comedebant, sibique sine prælatione seruiebant. Erubescant ergo qui hæc à seruis suis quærunt: quia in hoc Christum præire contendunt. *Sed* potius uenit *ministrare*, & ministerium aliis impendere: sicut patet in lotione pedum, in distributione panum, in restitutione sanitatum: in discursu ad prædicandum. Vbi Orige. Nam etsi angeli & Martha ministrauerunt ei: non tamen ideo uenit ut ministraretur, sed ut ministraret. Ecclesiarum ergo principes imitari debent Christum accessibilem, & pueris manus imponentem, & discipulis pedes lauantem, ut & ipsi similiter faciant fratribus. Non autem tales sumus ut etiam principum mūdi excedere superbiam uideamur, uel non intelligentes uel cōtemnentes mandatum Christi, & quærimus sicut reges acies præcedentes, & terribiles nos & accessu difficiles maximè pauperibus exhibemus: nullā affabilitatem habentes, uel habere ad nos permittentes. Hæc Origenes. Et non tantum prædicto modo ministrare uenit: sed etiam *dare animam suam*: id est, uitā *in redemptionem pro multis* .i. pro his qui credere uoluerunt. Pro omnibus quidem, quantum ad sufficiētiam: sed pro multis, non pro omnibus, quantum ad efficaciam. Non solum ergo quodcunq; ministerium exhibuit Christus: sed ministrauit nobis id quod summè ē pretiosum, & eximiæ charitatis .s. seipsum in pretium nostræ redemptionis. Vnde Bernard. Bonus minister qui carnem suam in cibum, sanguinem in potum animam ministrat in precium. Vnde & Beda: Et hoc quoque maioribus ecclesiæ præcipuum genus ministrandi, imitando ostendens ut non solū misericordes, eleemosynæ, doctrinæ salutaris, spiritualis exempli ministeria fratribus impendamus: uerumetiam sicut ille pro nobis animā suam posuit, ita & nos pro inuicem animam ponere discamus. Vnde etiam Chrysost. Rex cœlorum existens, homo uoluit effici, & contemni, & conuitia pati: neque in his suffecit, sed ad mortem uenit, & animā dedit precium redemptionis, pro multis ēt inimicis. Tu quidē si humiliatus fueris, pro temetipso facis, ipse autem pro te. Quantumcunque ergo humilitatis fueris, non potes tantum descendere sicut dominator tuus. Et iterum: Ad hoc enim ad imaginem Christi facti sumus, ut imitatores efficiamur uoluntatis eius & conuersationis. Sed in hoc sumus imago eius, ut quod ei bonum uidetur, & apud nos sit bonum: & quod ei malum uidetur, & apud nos sit malum: quicunque autem Domino humilitatem studente iactātiæ studet, non est imago eius. Et qui domino paupertatem amante, diuitiarum amator est in hoc seculo: repellit à se Christi similitudinem. Nō est uerus discipulus, qui non imitatur magistrum: nec est uera imago, quæ similis non est authori. Hæc Chryso. Humilia igitur te ipsum, & imitare magistrum & Dominum tuum. Vituperabile enim ualde est, ut discipulus se erigat, ubi magister se inclinat: & quòd seruus sit superbus, ubi Dominus est humilis: quia non est discipulus super magistrum, nec seruus super Dominum suum. Quia enim homo per superbiam cecidit, necesse est ut per humilitatem resurgat.

Origenes tracta. 12. in Matt.

Beda in c. 10. Marci.

Chrysosto. ho 35. operis imperf.

Principes mundi & ecclesiæ.

Primatus ecclesiastici appetitio.

Origenes tract. 12. in Mat.

Principes ecclesiarū.

Bernardus sermo. 54. in cantica.

Beda in c. 10. Marci.

Chrysosto. hom. 66. in Matt.

Christi imaginem gerere debemus.

Matt. 10.

ORATIO.

DOMINE Iesu Christe, qui pro nostra salute calicem passionis bibere, & baptismo sanguinis perfundi noluisti, & non temporaliter dominari & ministrari, sed humiliter seruire, & ministrare, ac uitam tuam pro nostra redemptione dare uenisti. Da mihi misero, pro meo modulo, tui calicis & baptismi, cum patientia & gaudio spiritus participem fieri, & te magistrum ac Dominum in humilitatis operibus imitari, & non solum in operibus misericordiæ ministerium proximi impendere: sed etiam uitam, si necesse est, pro eis ponere, & tandem ad regnum electis tuis paratum feliciter peruenire. Amen.

De uno cæco ante ingressum Hierico illuminato. Cap XXII.

Marci. 10. et Luc. 18

FACTVM est autem ut appropiuquaret Dominus Iesus Hierico, quæ est urbs inter Galilæam unde ascendebat, & Hierusalem quo ibat: distans duabus leucis a Iordane, & septem à Hierusalem, & sita ad eius partem Orientalem. Hæc ciuitas quondam nobilis nunc autem humilis, ad solum destructa est: & sola domus Raab, in signum fidei remanet eius enim adhuc parietes sine culmine durant. Iuxta Hierico fons est dulcis ad potandum, pinguis ad rigandum, qui quondam amarus ad potandum, & sterilis ad rigandum, per Heliseum sanatus est: hic fons sub monte Quarentanæ oritur, & deinde Hierico, quæ duobus miliaribus inde distat, deriuatur. Ad hanc ergo ciuitatem Dominus declinauit, ut secundum Hieron. sanaret in ea multos malè habentes. *Et tunc cæcus quidam, qui sedebat iuxta uiam mendicans cùm turbam prætereuntem audiret*, & Iesum transire perciperet: misericordiam cum clamore non tantum exteriori, sed etiam interiori petebat dicens: *Iesu fili Dauid miserere mei*. In quo cæcus iste utranque naturam in Christo cõfitetur: scilicet humanam in eo quòd dicit, *Iesu fili Dauid*: à Dauid enim carnem suscepit. Diuinam, in eo quòd dicit, *miserere mei*: propriú est enim Deo misereri creaturæ suæ quam condidit. secũdum illud Psal. *Miserationes eius super omnia opera eius*. Vnde Cyrillus: Iste cæcus in Iudaismo nutritus, non ignorauit ꝙ de progenie Dauid Deus secundum carnẽ nasceretur: & ideo ei ut Deo & homini loquitur. Et licet increparetur à turba prætereunte, & doctrinã Christi auscultante: ipse tamen multo magis clamãdo pe-

4. Reg. 2.

Hieronym. cap. 10. Marci.

Psal. 144.

Pietas Christi.

A tebat sibi misereri, timẽs ne ex increpatione impediretur auditio & exauditio petitionis suæ. Iesus uerò tandem propter suam benignitatem stetit, quia cæcus eum sequi non potuit: & iussit eum adduci ad se, ne turba prohiberet, & ut occasionem sanandi haberet. Magnæ pietatis in Christo signum fuit, quando ipsum cæcum expectare noluit, & ad se adduci fecit. Vnde Cyrillus: Sistit autem Christum uox, & inuocantes in fide respicit. Et ideo uocat cæcum, & accedere iussit: ut scilicet qui prius fide eum tetigerat, appropinquet & corpore. Sic deberent facere nostri principes, cùm uiderent pauperes conquerentes: scilicet stare, & facere uocari ad se, ut audirent eorum querimonias: facerentq; eis iustitiam expedire. *Et in*

B *terrogauit eum*, quid uellet: non quòd hoc ignoraret, sed ut eius confessione approbaret: & secundũ Ambrosium, ut sciremus nisi confitentem non posse saluari: & ut cor eius ad orationem excitaret, & lumen quod ex sua bonitate largiturus ei erat, ad sui petitionem tribueret: quia non sanat inuitos, sed uoluntarios. Vnde Augustinus: Qui creauit te sine te, nõ iustificabit te sine te. Vnde & Ambrosius: Vult omnes homines saluos fieri: sed si accedant ad eum: nõ enim sic vult ut nolentes saluentur, sed uolentes: nõ enim uera salus est si nolenti tribuatur. Itẽ secundum Cyrillum, interrogauit, ut scirent astantes quòd non

C pecuniam, sed diuinam efficaciam à Deo petebat. Vide & hic Domini clementiam: quia non dedignatus est non solum stare, sed & alloqui personam uilem & pauperem. *At ille* respondens, *dixit Domine ut uideam*: ubi miseriam & necessitatem suam insinuat, ac remedium & reuelationẽ: nec aliquid aliud præter hoc postulat. Voluit ergo Dominus audire confessionem, qui tamen non ignorat mentis intentionem: ut cognoscamus non nisi confitentem posse sanari ab infirmitate spiritus. Vnde hunc cæcum saluare noluit quandiu clamauit in generali, miserere mei: sed postquam specialiter insinuauit miseriam, cuius releuationem sibi misericorditer fieri postulauit, tunc eum sanauit. Petiit enim ut uideret *& Iesus,*

D uerbo potẽtissimo, quo dixit fiat & factum est: *dixit illi, respice*. Breue uerbum, sed in operatione efficacissimum, & quia in fidem credentium uerbum Domini operatur, ideo subiungitur: *Fides tuas saluum te fecit*. Ex fide enim impetratur salus corporalis, & spiritualis, & æternalis. *& confestim uidit & sequebatur illum magnificans Deum* .i. magnum dicens illum: non magnitudine molis, sed uirtutis. Non sufficit lumen recepisse, nisi ẽt lumen sequatur, ne ambulet in tenebris. Ecce ergo signum illuminationis perfectæ & in anima & in corpore. Vnde secundum Cyrillum, patet ꝙ iste cæcus à duplici cæcitate liberabatẽ, s. corporali, & intellectuali: neque enim eum ut Deũ glo-

E rificasset, nisi uerè uidisset. Vbi & Theophilus: Grata enim erat anima cæci, in eo quòd sanus effectus Iesum non reliquit: sed secutus est eum. Et non solum fuit illuminatus cæcus: sed & alijs factus est occasio glorificandi Deum, & omnis plebs illuminata est, ut diuinum aliquid in Christo cognosceret. Vnde sequitur *& omnis plebs ut uidit dedit laudem Deo*, glorificando facta Dei: congratulando utilitati proximi. Hoc enim sibi retinet Dominus de beneficijs suis, scilicet gloriam. Vnde ait: *Gloriam meam alteri non dabo*, nobis autem reliquit vtilitatem. Et nota, secundum glosam quatuor causas istius laudis. Prima, est pro exauditione clamoris istius pauperis. Secunda ꝓ potentia & misericordia illuminantis. Tertia, pro

Ambrosius in cap. 18. Lucæ.

Augustin. sermo. 15. de uerbis Apost.

Interrogandi causa in Christo.

Cæci liberatio.

Esa. 42.

eius

impetrato munere lucis. Quarta, pro merito fidei eius qui illuminatus est, secundum Gregorium, qa carnales adhuc discipuli, non ualebant capere uerba mysterij, uenitur ad miraculum: ante eorum oculos cæcus lumen recepit, ut eos ad fidem cœlestia facta solidarent. Et secundum Theophilum: Ne incessus Domini esset inutilis, fecit cæci miraculum hoc documentum discipulis suis dans, ut in omnibus simus proficui: & nihil nobis ociosum. Mysticè, secundum Gregorium, cæcus à Domino illuminatus, est genus humanum: quod in parente primo claritatem supernę lucis ignorans, damnationis suæ tenebras accepit. Hierico autem interpretatur luna, quæ dum menstruis momentis decrescit, defectum nostræ mortalitatis designat. Cùm igitur conditor noster appropinquat Hierico, cæcus ad lumen redit: qa dum diuinitas defectum nostræ carnis suscepit, humanum genus lumen quod amiserat recepit: qui æternæ lucis claritatem nescit cæcus est. Si autem iam in redemptorem credit: qui dixit, ego sum uia: iuxta uiam sedet. Si uerò credit & exorat ut æternũ lumen recipiat, iuxta uiam sedet & mendicat. Quisquis ergo cæcitatis suæ tenebras agnoscit: quisquis hoc quod sibi deest lumen æternitatis intelligit, clamet medullis cordis, clamet & uocibus oris, dicens, *Iesu fili Dauid miserere mei.* Illi autem qui Iesum uenientem præcedunt, & cæcum increpant, designant carnalium desideriorum turbas, tumultusq́ue uitiorũ: quæ priusquam Iesus ad cor nostrum ueniat, cogitationẽ nostram dissipant, & uoces cordis in oratione perturbant, ne Iesus ad cor illuminandum accedat. Sicut enim turba cæcum impedit, ne lumen corporale recipiat: sic spiritualiter turba phantasiarum & cogitationum frequenter impediunt, ne lumen gratiæ recipiant. Sed in eo quòd cæcus, quẽ turba increpat, magis clamat: datur nobis exemplum quòd quãto plura nobis occurrunt impedimenta, tanto magis est clamandum: & quanto grauiori tumultu cogitationum premimur, tanto orationi attentius est insistendum. Vnde Hieronymus: Comminãtur autem multi ei ut taceat: quia peccata & dæmonia compescunt clamorem pauperis. Sed ille magis clamabat: quia grauescẽte bello manus ad lapidem adiutorij, hoc est Iesum Nazarenũ, cum clamore lauandæ sunt. Vnde & Cyrillus: Increpabant eum ut taceret: sed per inhibitiones huiusmodi non impediebatur eius audacia. Nouit enim fides omnibus repugnare, & in omnia triũphare: utile est enim pro cultu diuino pudorem deponere. Nam si causa pecuniæ sunt impudentes nõnulli, quare pro animæ salute non decet bonam induere impudentiam? sed cùm cæcus primò clamaret, Iesus transire dicitur: cùm autem multomagis clamaret, stat Iesus: quia cùm adhuc turbas phantasmatum in oratione patimur, Iesum aliquatenus transeuntem sentimus: cùm uerò orationi uehementer insistimus, Deus in corde figitur, & lux amissa reparatur. Ex quo docemur quòd si in oratione primò senserimus Iesum nos quasi pertranseuntem. post paululum instãter perseuerantes, sentiemus nobiscum stantem. Interrogat autem cæcum, quid uelit ut eum ad orandum excitet: qa peti uult hoc quod & nos petere & se concedere prænoscit. Pius enim Dominus sua dona gratuita nostra vult esse merita: nec vult bonum nostrum inuitum & coactum, sed spontaneum & uolũtarium: & quod nobis sponte largitur, vult nostris petitionibus tribuere. Et ideo quãuis sciat quid nobis necesse sit antequam petamus, importunè tamen nos ad petendum inuitat dicens: *Petite autem & accipietis, quærite & inuenietis, pulsate & aperietur nobis.* In cæci autẽ petitione discimus, quia in oratione non aurum, non argentum, non fugitiuos honores: nõ longiturnam uitam, non uindictam inimicorum: non aliquod temporale sed ineffabile lumen quærere debemus: hoc est, ut ipsum qui illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum uidere possimus, iuxta quod ipse admonet dicens: *Quærite primùm regnum Dei & iustitiam eius, & hæc omnia adijcientur uobis.* Ad illud lumen autem uidendũ profectò uia fides est: quia fides eum saluum fecit: uidens autem cõfestim præeuntem Iesum sequitur, qñ quis bonum quod intelligit intuitu eius operatur & eum imitatur. Quanto ergo quisque plus à Deo illuminatur, tanto amplius & perfectius in bonis operibus exercere se debet: sicut iste cæcus recepto lumine non piger remansit, nec retrò redijt. Et hic talis non solum in Deum proficit: sed etiam alios ad laudem Dei accẽdit. Vbi Gregorius: Si ergo fratres charissimi cæcitatem iam nostrę peregrinationis cognoscimus, si credẽdo in redemptoris nostri mysterium iuxta uiam sedemus: si exorando quotidie ab authore nostro lumen petimus, si tandem lucem iam per intellectum uidendo illuminati post cæcitatem sumus, Iesum quem mente cernimus opere sequamur. Aspiciamus quò graditur, & eius uestigia imitando teneamus. Ecce cùm sit Dominus & creator angelorum, suscepturus naturam nostram in uterum uirginis uenit. Nasci tamẽ per diuites noluit, parentes pauperes elegit, prosperari in mũdo noluit: opprobria, irrisionesq; tolerauit: sputa, flagella, alapas, spineam coronam, crucemq́ue sustinuit. Et quia rerum temporalium delectatione à gaudio æterno cecidimus, cum qua amaritudine illuc redeatur ostendit. Quid itaque homo pro se pati debet, si tanta Deus pro hominibus pertulit? diuerso quippe itinere ambulat si gaudia delectationesq; appetit, cui dux suus uiam amaritudinis ostẽdit: Si ergo retributionis gaudium in peruentione quærimus, pœnitentiæ amaritudinẽ in uia teneamus. Sic itaq; fit ut non solum nostra in Deũ uita proficiat: sed hæc ipsa nostra conuersatio ad laudem Dei, & alios accendat. Hæc Greg. Hæc etiam quæ de cæco dicta sunt, ad unumquemq; peccatorem hoc modo referri possunt. Qui enim criminale peccatum committit in opere, cæcus est in mente. Sed si iter ueritatis ingredi cupiens pro æterna uita cœperit cogitare, & ad Deum post peccatũ flendo, & ueniam petendo redire, secus uiã sedet, & mendicat. Prætereuntes uerò silentium cæco imponere uolunt: quia immundi spiritus acrius contra eũ quẽ ad ueniam redire uiderint consurgunt, & ne peccator ad pœnitentiam redeat contradicunt. Nec solum immundi spiritus: sed etiam ipsa consuetudo peccandi durius incipit rebellare, cùm senserit post assueta mala ad uirtutes hominẽ uelle redire. Sed quò acrius se sentit impugnari à malignorum spirituum tentatione, seu ab ipsa peccãdi consuetudine, eò fortius debet exemplo huius cæci pugnare in oratione clamando, per desiderium, ad Deum: clamor enim magnus, magnum indicat desiderium. Et uerè expedit peccatori clamare: quia longè distat à Deo. lõgè enim à peccatoribus salus. Et secundum Hugo. Si ad primas lachrymas, uel preces Deus non exaudit, homo preces iterare non desinat: magna enim munera sunt multis precibus comparanda. Neque enim diuina pietas adiutorium se petenti negabit, si

Gregorius hom. 2. in euangelia. — *Idem ibid.* — *Ioan. 14.* — *Hieronym. in cap. 10. Marci.* — *Matt. 7.* — *Orandi modus.* — *Matt. 6.* — *Gregorius hom. 2. in euange.* — *Psal. 118.*

ille orando à petitione non defecerit. Nec de suis meritis aliquid præsumat, sed in illius misericordia confidat cui per prophetā dicitur: *In Deo faciemus uirtutem, & ipse ad nihilum deducet inimicos nostros.* Quantam autem misericordiam Dominus pœnitentibus exhibeat, quale auxilium pugnantibus contra peccatum præbeat, consequenter declaratur. Qui. n. prius transibat pp tentationes quas in oratione patimur, si in oratione perseuerauimus, quasi stans nos ad se adduci iubet quando tranquillitatem mentis redditam dulcedine suę contemplationis, uel tenuiter manifestat. Et quia in oratione ante omnia æternā gloriam quærere debemus, rectè cæcus lumen à Domino petisse fertur. Et quoniam quicunque non negligit pœnitere de uenia, non debet desperare: rectè dicitur fides tua te saluum fecit. Quacunq; enim hora peccator uerè pœnitendo ingemuerit, & conuersus fuerit saluus erit. secundum Augu. Si Hierico lunam, & ob hoc mortalitatem interpretatur, morti propinquans Dominus Iudæis solis lumen euangelij iusserat prædicari: quos significauit iste unus cæcus ante ingressum Hierico illuminatus, quem Lucas commemorat. A mortuis autem resurgens atque ascendens, & Iudæis & gentibus quos duos populos significare videntur duo cęci post egressum Hierico illuminati: de quibus Matthæus narrat.

Psal. 59.

Ezech. 18. Augustin. li 2. q. euange. cap. 48.

ORATIO.

BENIGNISSIME *Iesu non personas hominum respicis: omnes expectas creator: omnium misereris redemptor: omnibus indulges saluator. Quis igitur nisi suæ salutis immemor tardabit ad te cōuerti, sic benignissimè expectantem, sic ad ostium pulsantem, & per gratiam introire uolentem? Da ergo domine Deus meus mihi cæco & misero, ut a te uocatus aperiam tibi cor meum, peccatum inde expellendo, & te per gratiam recipiendo: ut illuminatus te sequar nunc in operibus uirtuosis, & post hæc de tua uisione semper gaudere merear in cælis. Amen.*

De Zacchæo & eius conuiuio. Cap. XXIII.

DEINDE eadem die Dominus Iesus ipsam urbē Hierico ingressus, ambulabat per eam, turba nō modica stipatus. Hierico significat mundū, quem intrauit in incarnatione, ambulauit in sua cōuersatione: sed perambulauit in sua passione, ex qua perambulatione facta est salus domui ecclesiæ, mundus est perambulandus: quia per eū est citissime transeundū, & nullo modo per inordinatum amorem uel affectionē est ibi sistendum uel inhærendum. Vix enim est aliquis qui non inficiatur, si circa mūdi negotia implicetur. *Zacchæus*, autem qui erat non tantum publicanus: sed & *princeps publicanorum*, & primus inter illos qui uacabant publicis actibus. i. exactionibus & uectigalibus quæ implicant ad peccatum, *ac diues*, quia in acquirēdo auarus, & temporalibus implicatus: ex quo in eius uocatione apparet maior Dei misericordia, & diuinę pietatis abundantia. Desiderabat ex deuotione *uidere Iesum*: beati enim oculi qui uident ipsum, *& non poterat præ turba*, sequēte eū, *quia statura pusillus erat*, & corpore secundum quantitatem, & mente secundū humilitatem. Ex quo patet deuotio popularium ad Christum: quia tanta turba sequebatur eum. *Et præcurrens*, id est præ alijs currens, *ascendit in arborem sycomorum ut uideret Iesum*, inde transeuntem. Vnde Beda: Quæ impossibilia sunt apud homines, possibilia sunt apud Deum. Ecce enim camelus deposita gibbi sarcina per foramen acus transit: hoc est diues & publicanus relicto onere diuitiarum contempto cēsu fraudum, angustam portam, arctamq; uiam quæ ad uitam ducit ascēdit. Qui mira deuotione fidei ad uidendum saluatorem, quod natura minus habebat, ascensu supplet arboris: atque ideo iustè quamuis ipse rogare non audeat, benedictionem dominicę susceptionis accipit quam desiderabat. Hæc Beda. Sycomorus est arbor ī foliis moro similis, & in alijs ficui: sed stipite distans, & altitudine præstans. Vnde & à Latinis celsa dicitur: Et interpretatur ficus fatua: quia arbor est sterilis: sicq; dr̄ sycomorus. i. sicut morus: uel scribitur sycomorus pro ficomoro, uitio scriptorū. Vnde secūdū Iosephū, potius deberet dici ficomorus: quia cōponitur ex natura fici, quò ad lignū: & ex natura mori, quò ad folia. Sycomora quoq; dicūtur quædam poma ficis similia, fructus autē mori liquorem sanguini similem habet: unde dicitur q̄ ostenderunt elephantis sanguinem vuæ, & mori, ad acuendū eos in prælio, scilicet corporali. Et ideo morus crucē signat cuius fructus ipse Christus dicitur ī ea sua sanguine rubricatus, qui sanguis nobis per recordationem ostensus acuit nos in prælio spirituali. Dominica enim crux credentes alit, ut ficus: ab incredulis irridetur ut fatua: quia Iudæis est scandalum, gētibus uerò stultitia: sed credentibus uirtus Dei est. Hæc ergo arbor in quam pusillus statura Zacchæus ut exaltari posset ascendit: arbor fidei & crucis est, ad quam multi uenientes & in eam ascendentes, quamuis statura paruuli fuissent: & nondum in scientia & perfectione multum creuissent, inde tamen Iesum uidere & cognoscere meruerūt. Huius arboris fructus sanguineus est: per quem martyres significantur, qui tam firmiter huic arbori inhęrent: ut potius occidi & proprio sanguine cruentari, quàm à sua arbore, id est, à Christi fide & cruce ualeant separari. Hāc debemus ascendere per fidem & meditationem, aliter Iesum uidere non possumus: quia statura pusilli sumus: non enim sufficiunt nostra merita, sine merito passionis crucis Christi. Hanc pusillus, ut exaltari possit, ascendit: dum quilibet humilis, & proprię infirmitatis conscius, terrena relinquendo, & prauos actus deserendo, altioraque petens & in Domino confidens, in uirtute crucis gloriatur clamans cū apostolo: *Mibi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi*: cui lignum crucis est gloria, salus, uita, & per hanc laudabilem fatuitatē Dominum

Luca 19.

Beda in c. 19. Luca.

Zacchæi in arborem ascendentis imitatio.

Galat. 6.

cernere

1. Corin. 1.

cernere meretur. *Nos enim,* inquit apostolus, *prædicamus Christũ crucifixum, Iudæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam.* Ecce sycomorum: ascende & tu lignum ubi pro te pependit Iesus, & uidebis Iesum.

Augustin. sermone 8. de uerbis apostoli.

Vnde Augustinus: Apprehendit Zacchæus sycomorum: ascendat humilis crucem: parum est, ascendat: ne de cruce erubescat, in fronte illam figat ubi sedes pudoris est. Ibi omnino ibi, in quo membro erubescitur, ibi figatur: ubi non erubescatur putas quia irrides sycomorum. Et ipse efficit uidere Iesum. Hęc Augustinus. Quicunq; etiam humiliatur propter Iesum, hic infatuatur iuxta mundum: qui solus tamẽ sapiens est: Quia quod stultum est hominibus, sapientia est Dei: & hic Dominum uidere meretur.

1. Cor. 1.

Vnde Gregorius: Si ueraciter sapientes esse, atque ipsam sapientiam contemplari appetimus, stultos nos humiliter agnoscamus. Relinquamus noxiam sapientiam, discamus laudabilem fatuitatem. Hinc euangelicæ historiæ uerba testantur: quia Zacchæus cũ uidere pręturba nihil posset, sycomori arborem ascendit, ut trãseuntem Dominum cerneret. Sycomorus quippe, ficus fatua dicitur: Pusillus itaque Zacchæus sycomorum subijt: & Dominum uidit: quia qui mundi stultitiam humiliter eligunt, ipsi Dei sapientiam sublimiter contemplantur. Pusillanimitatem nanque nostrã ad uidendum Deum turba præpedit: quia infirmitatem humanæ mentis, ne luci ueritatis intendat, curarum secularium tumultus premit. Sed prudenter sycomorum ascendimus, si prouidè eam quę diuinitus præcipitur stultitiam tenemus. Quid enim in hoc mũdo stultius, quàm amissa non quærere, possessa rapiẽtibus relaxare, nullam pro acceptis iniurijs iniuriam reddere, imò & adiunctis alijs patientiam præbere. Quasi enim Sycomorum nos ascendere Dñs præcipit, cùm dicit: Qui aufert quæ tua sunt ne repetas. Et rursum: Si quis te percusserit in dextram maxillã, præbe ei & alteram. Per sycomorum Dominus transiens cernitur: quia per hanc sapientem stultitiam, & si necdum solidè ut est iam, tamen per contemplationis lumen Dei sapientia, quasi in transitu uidetur. Qui uerò in elata ad conspiciendum Deum adhuc cogitationum suarum turba deprehensi sunt, sycomori arborem non inuenerunt. Hæc Greg. Vbi & Theophilus: Sed facile hoc est ad moralem utilitatẽ retorquere. Quisquis enim pluribus in malitia præest, paruus est statura spirituali, & non potest uidere Iesum præ turba. Nã perplexus à passionibus & secularibus rebus, non aspicit Iesum ambulantem: id est in nobis operantem: nullum opus eius cognoscens. Ascendit autem super sycomorum, id est super uoluptatis dulcedinem, quæ significatur per ficum deprimẽs eam: & sic sublimior factus uidet, & uidetur à Christo. Hæc Theophilus. Per sycomorum etiam potest intelligi religio: quia Latini sycomorum celsam nominant: est enim procerior & altior moro, & habet fructus subdulces, qui nunquam ad maturitatem perueniunt.

Gregorius ad finem lib. 27. moral.

Sycomorus

Pusillanimitas Centurionis.

Matth. 5.

Status religiosorum.

Sic status religionis est altior & procerior: quia in contemplatione consistit & statum mundi transcendit. Habet etiam fructus subdulces: fructus scilicet abstinentiarum, uigiliarum, ieiuniorum, & huiusmodi qui licet de se sint duri & asperi, tamen sunt subdulces: quia sustinẽtur amore dulcedinis paradisi, & nunquam in maturitatem perueniunt: quia fructus maturi sunt dulciores: & uera religio de mũdana dulcedine nõ curat. Sed sycomorus ficus fatua dicitur: quia ad literam ingrediens religionem fatuus reputatur. Vnde potest dicere illud Amos: *Armentarius ego sum uellicans sycomoros.* Istam arborem Zacchæus pusillus, humilis scilicet religiosus ascendit, ut uideat Iesum: scilicet ut lucretur uitam æternam, quæ in uisione Dei consistit: sed quia paruus altè non potest ascẽdere sine scala, uel gradibus: ideo sunt tres gradus in scala religionis.

Amos 7.

Gradus ascendendi.

Vnus est abrenunciatio propriæ uoluntatis, per uotum obedientiæ. Secundus est, abrenunciatio proprietatis exterioris, per uotum paupertatis. Tertius est promissio perpetuæ castitatis, per uotum continentiæ: Et istos tres gradus, tres alij gradus ex parte ipsius ascendentis præcedunt. Primus est, contemptus terrenorum. Secundus, obliuio generis. Tertius, odium mundi. Et ista tria fuerunt dicta Abrahæ ã Domino. *Egredere de terra*: ecce gradum primum. *& de cognatione tua*: ecce gradum secundum. *& de domo patris tui*: ecce gradum tertium. *& ueni in terram quam monstrauero tibi*: id est, in religionem.

Gene. 12.

Hi sunt tres gradus, quibus ascendebatur ad thronum Salomonis. Iste thronus est religio in qua Dominus residet, tanquam in throno & cathedra speciali. Vnde & Petrus Rauennas uocat religionẽ paradisum, quæ propria mansio Dei est, dicens: Iuxta sentẽtiam cordis mei si paradisus in hac uita præsenti ẽ: aut in claustro, aut in scholis est: quicquid enim extra hæc duo est, plenũ est anxietate, inquietudine, amaritudine, formidine, sollicitudine, & dolore. *Et cùm Iesus uenisset ad locum,* ubi erat sycomorus, *suspiciens uidit Zachæum,* non tantum uisu corporis, sed & respectu pietatis, approbans illius deuotionem & desiderium. Bonum fuit ei uidere Christum; sed melius uideri à Christo. Vbi Beda: Vidit Iesus uidentem se: quia eligit eligentem se, & amauit amantem. Hunc sanè ordinem proficiendi, hoc est super fidem dominicæ incarnationis ad cognitionem diuinitatis perueniendi quasi sycomorum Iesu faciem speculandi doctor egregius ostendit, cùm ait: Non enim iudicaui me scire aliquid inter uos, nisi Christũ Iesum, & hunc crucifixum. Hæc Beda.

Beda in c. 19. Lucæ.

Cognoscens ergo & acceptans Iesus desiderium Zacchæi, eum ut descenderet uocauit dicens: *Zacchæe festinans descende: quia hodie in domo tua oportet me manere.* In domo quidem materiali, propter refectionem Christi & discipulorum suorum: & ad ostendendum benignitatem peccatori reuertenti, & in domo conscientiæ spirituali per gratiæ infusionem necessariam peccatori. Illud ẽt dixit Christus cuilibet nostrum: uult enim manere in domo cõsciẽtiarum nostrarum, & ideo debet præparari ad eũ recipiendum. Vnde de ista dicit Psalmista: *Domum tuã decet sanctitudo Domine. Gloria enim nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ.*

Psal. 92.

2. Cor. 1.

Bene debet domum suam spiritualem emundare & ornare, qui uult tantum hospitem recipere: scilicet regem gloriæ, quem nec cœlum, nec terra potest capere: ut ibi maneat: id est, per gratiam inhabitet, & non transeat. Vbi Beda: Quòd autem descẽdere de sycomoro Zacchæus, & sic in domo sua Christo mansionem pręparare iubetur, hoc est quod apostolus ait: quia & si cognouimus secundum carnem Christum: sed iam nunc non nouimus: si enim mortuus est ex infirmitate, sed uiuit ex uirtute Dei. Hæc Beda.

Beda in c. 19. Lucæ.

Verba prædicta Domini Iesu, moraliter exponi possunt de fideli anima, quæ domus Dei dicitur: quia in ea Christus per gratiam manere dignatur: & hoc hodie, id est in uita pręsenti per gratiæ prælibationem, ac etiam hodie: id est, in æternitate per gloriæ beatam fruitionem. Licet autem Christus in qualibet fideli anima habitet

Moralis.

2. Cor. 5.

Anima abstractio triplex.

per fidem, specialiter tamẽ ad hoc eligit mentes eleuatas & abstractas, Debet autem anima talis esse abstracta tripliciter: scilicet à desiderio rerum temporalium, à uoluptate delectationum carnalium, uel commodi corporalis:& à seipsa, per abdicationẽ propriæ uoluntatis. Per hæc enim tria abstrahitur anima ab omni impeditiuo salutis, contra illa tria de quibus dicitur: *Omne quod est in mundo, aut est concupiscentia oculorum, aut concupiscentia carnis, aut superbia uitæ:* Hanc triplicem abstractionẽ docuit saluator dicens: *Qui vult uenire post me, abneget se*, quantum ad tertiũ: *& tollat crucem suam.* quantum ad secũdum: *& sequatur me*, uidelicet relictis, omnibus, qnantum ad primum. Et hæc triplex abstractio de Zacchæo, cui hæc uerba dicta sunt, s. *in domo tua oportet me manere:* potest intelligi, Quamuis enim principium euãgelij ipsum diuitem appellauit, in processu tamen enm uerũ pauperem Christi factum esse commemorat. Nam in eo quòd dixit: *Ecce dimidium bonorum meorum do pauperibus, &c.* innuit abstractionem primam, scilicet à rebus temporalibus. In eo autem ꝙ Zacchæus ascendit in arborem sycomorum, significatur abstractio à commodo tẽporali, uel delectatione carnali: sycomorus enim est ficus fatua:& signat carnalis delectationis dulcedinem, quæ fatua est, quã ascendẽs per hanc abstractionem sub pedibus deprimit & calcat. In hoc autem quòd ipse ad unam Domini nocẽ, *festinans descendit: & excepit illũ gaudens*, innuitur abstractio propriæ uoluntatis. Et hæc tria se inuicem perficiunt: ita quòd alterum sine alijs perfectum non est. Si enim quis sit abstractus à sollicitudine temporalium, & sit deditus uoluptati carnis: nihil ualet: & sic intellige de alijs suo modo. *Et festinans descendit, & excepit illum gaudens*, & exultans de tanti hospitis aduentu. Iam enim quia Dominum in cor suum susceperat Zacchæus, in domo eius dignatus est suscipi Dominus In quo facto Dominus innuit, ꝙ uotis minorum annuit:& affectus pios prosequitur& perficit.

1. Ioan. 2. *Luca 9.* *Benignitas Domini.*

Vide hic benignitatem Domini: plus enim dedit Zacchæo quàm ille desideraffet: quia dedit ei seipsum, quod ille petere ausus non fuisset: uide etiã uirtutem orationis quia desiderium magna uox, & magna oratio est. Et ideo dicit propheta: *Desiderium pauperum exaudiuit Dominus.* Et alibi Dominus ad Moysen, quid clamas ad me? cùm ille ore taceret, & tantũ corde loqueretur. Vnde Augustinus. Tota uita boni Christiani sanctum desiderium est: quod autem desideras, nondum uides: sed desiderando capax efficieris, ut cùm uenerit quod uideas, implearis: hæc est uita nostra ut desiderando exerceamur. Tantum autẽ nos exercet sanctum desiderium, quantum desideria nostra amputauerimus ab amore seculi. Hæc Augustinus. *Et* uidentes Pharisæi & alij malignãtes Iudæi, quòd intrauerat domum publicani, *murmurabant dicentes: quia ad hominem peccatorem diuertißet.* Isti peccabant dupliciter: scilicet falsè iudicando de Zacchæo: quia iam peccator non erat, sed uerè pœnitens. Et similiter de Christo: quin non mirum erat si diuertebat ad eum quem iustificauerat: quia cor pœnitentis est Christi diuersorium, ubi pascha manducat. Irrationabiliter etiam murmurabant: quia nullus potest rationabiliter murmurare, si medicus dignatur ægrotũ uisitare. *stans autem Zacchæus*, ad obediendum Domino promptus, non titubans propter aliorum murmurationem & detractionem, sicut multi qui ad modicum nerbum aliorum bonum deserunt iam inchoatum, *dixit ad Dominum, Ecce dimidium bonorum meorum do pauperibus:* & si quid aliqnem defraudaui, reddo quadruplum: scilicet de dimidio residuo quod adhuc retineo. Lex enim in aliquibus præcepit restituere duplum, in aliquibus quadruplum, in aliquibus quintuplũ:& ideo per hoc ꝙ hic restitutio media exprimitur, aliæ duæ extremæ intelliguntur. Ex hoc antem quòd dimidium bonorum suorum dedit pauperibus, patet quòd non omnia bona sua erant malè acquisita: qui de illis non posset fieri eleemosyna. Sicut autem Zacchæus dixit, do pauperibus, & reddo quadruplum: sic debent facere uolentes dare eleemosynam, uel reddere malè acquisita dicentes: do, uel reddo: nõ dabo, uel reddam seu in testamento meo ponam. Vbi Beda: Et hæc est sapiens illa stultitia quã de sycomoro publicanus quasi fructum uitæ legerat: rapta uidelicet reddere, propria relinquere, uisibilia contemnere: pro inuisibilibus etiam mori desiderare, seipsum abnegare, & eius qui necdum uidebatur Domini uestigia sequi concupiscere. Hæc Beda.

Psal. 9. *Exod. 14.* *Augustin. tractat. 4. in epist. D. Ioan.* *Beda in c. 9. Luca.*

Conspice igitur Dominum & discipulos cum illis peccatoribus comedentes, ac familiariter & domesticè conuersantes, ut eos ad se attraherent, & de peccatoribus iustos facerent. Et quia Iudæi murmnrabant, quòd ad hominem peccatorem diuertisset, & cum eo maneret, ut ipsorum æstimationem & murmur redarguat, & compescat quẽ intus curauerat, etiam à culpa sanatum annunciat *dicens, quia hodie salus huic domui facta est.* & omni ægritudine, omni morbo, omni uitiorum contagione fugata sanata est, & tota interius & exterius sanctificata: qa per Dñi ingressum facta est Zacchæo salus, & q fuerat peccator, per Dñi redemptionẽ est iustificatus. & salutẽ consecũtus: quia suscepto medico saluus factus est ab auaritia & omni morbo. Vbi Theophilus. Ipsum Zacchæũ signat assecutum fuisse salutẽ: per domum, habitatorem designans: sequitur enim, eo ꝙ & ipse sit filius Abrahæ: non enim uocasset Abrahæ filium, inanimatam fabricam. Hæc Theophilus. Vel eo quòd & ipse, qui huius domus habitator est, iam non publicanus sit: sed filius Abrahæ factus, scilicet non natus: i. non secundum carnem, sed secũdum fidem, non genere, sed fide & operum imitatione. Abrahæ nanque filij sunt, quicunqne Abraham imitantur, & opera Abrahæ faciunt: Zacchæus quippe, sicut & Abraham, in fide creuit: & Abraham quidem angelos, Zacchæus nerò angelorum Dominum hospitio suscepit. Vnde Beda: Filius Abrahæ dicitur Zacchęus, non quia de eius stirpe generatus: sed quia eins est fidem imitatus, ut sicut Abraham terram cognationem domumq́ue patriam ob spem futuræ hæreditatis Domino iubente deseruit: ita & ille quòd thesaurum in cœlis acquireret, bona sua pauperibus partiendo, relinquit. Et pulchrè dicit, & ipse: ut non solum eos qui iusti perseuerant, sed & eos qni ab iniustitia resipiscunt, ad filios promissionis pertinere declararet. Hæc Beda. Et reddit causam quare ad domũ publicani diuertit: quia hoc fecit ut medicus ægrotum curaret, & ut Deus peccatorem iustificaret, & ut pastor ouem perditam reportaret: & ut saluator quod per culpam perierat, saluaret: Quia ad hoc Dei filius *uenit de cœlo in mundum*, per carnis assumptionem factus homo, & *filius hominis*, id est virginis, *ut quæreret* per doctrinam, *& saluum faceret* per gratiam, *quod perierat* per culpam, scilicet ouem centesimam dragmam decimam, filiũ iuniorem. Perierat enim in homine innocentia naturæ, similitudo gratiæ, adoptio gloriæ: propter primum

Beda ibid. *Gene. 12.* *Perdita in homine.*

mum comparatur oni perditæ: propter secundum, dragmæ perditæ: propter tertium, filio prodigo. Tria autem prædicta venit Iesus reparare. Vnde ait & alibi: *non ueni uocare iustos: sed peccatores ad pœnitentiam*. Vbi Chrysostomus: quasi diceret: Quid me criminamini si rectifico peccatores? tam enim procul est à me odium peccatorum, quòd eorum causa aduenerim. Nam medicus veni, non iudex: ob hoc conuiua fio languentium, patiorque fœtorem, ut præstem remedium. Vbi & Beda: Pius sanè magister qui murmurantibus turbis sua mysteria nō dedignatur exponere: à Deo scilicet peccatorum pœnitentiā non esse respuendam: ut ipsa Dei filius ob hanc maximè quærendam sit destinatus ad terras, qui ut pietatis suæ nobis dispensationem inculcet, sępisimè se filium hominis appellat. commendans sollicitè nobis, quod factus est benignè pro nobis, ut autem dicit idem Beda: Mysticæ Zacchæus, qui interpretatur iustificatus, credentem ex gentibus populum significat, qui per occapationem temporalium depressus erat & minimus: sed à Domino sanctificatus: qui intrantem Hierico saluatorem videre voluit, dum fidē quam mundo attulit, participare quæsiuit. Hæc Beda. Per diuitem etiam istum, scilicet Zacchæum, qui quærebat videre Iesum, sed impediebatur per turbā, & staturæ suæ paruitatem, intelligi potest quilibet diues, qui de salute sua sollicitatur: sed per turbationem phantasmatum circa negocia tēporalia, & per propriam imperfectionē impeditur: propter quod ascendere debet in arborem, id est ad Christum per orationem: quæ secundum Damascenum, est ascensus mentis in Deum & sic Iesum videre meretur, & partem bonorum suorum pauperibus dare, & si quē defraudauit fideliter restituere. Per pharisæos autem murmurantes intelligi possunt maledici, bonorum deprauantes, & quæ bene fiunt in malum interpretantes. Sed de his non est curandum, nec ideo à bono opere cessandum, imò potius & fortius ei insistēdum. Et quia erant prope Hierusalem, quæ est caput regni, & existimabant aliqui pharisæorum & etiam discipulorum, quòd statim cùm esset in Hierusalem manifestaretur regnum eius super Iudæos: à multis enim credebatur futurus rex Israel, secundum quòd dixerunt Magi, Vbi est qui natus est rex Iudæorum? & ipsi Apostoli quærebant ab eo: Domine si in tempore hoc restitues regnum Israel? Ad hunc ergo errorem remonendum, inducit parabolam de homine nobili, qui abijt in regionem longinquam, & dedit decem seruis suis, decem minas ad negociandū. Quæ quia in sententia concordat cum alia parabola quæ infrà de talentis dicitur: ideo hæc ibidem simul cum illa coniungitur.

Lucæ. 5. *Chrysosto. in cap. 9. Matth.* *Beda I cap. 19. Lucæ.* *Beda ibidem.* *Oratio, quid. Damascenus lib. 3. de fide cap. 24.*

ORATIO.

DOMINE *Iesu Christe, qui Zacchæum in Sycomorum ascendentem misericorditer respexisti, ac eum ad te uocans, & in domum ipsius diuertens ab omni uitio sanasti: Concede mihi pusillo & misero, ut in arborem pænitentiæ ualeam ascendere, ubi me oculis misericordiæ digneris aspicere, & ad tuam gratiam uocare: donans mihi ut domum conscientiæ meæ ad te recipiendum dignè præparem, & per te totus interius & exterius perfectè saner. Et qui uenisti de cælis quærere & saluare quod perierat in terris, tu me qui per culpam perieram requiras bone pastor, & saluum facias pie saluator. Amen.*

De duobus cæcis post egressum Hierico illuminatis. Cap. XXIIII.

POST hæc egrediente Iesu cum discipulis ab Hierico, turba multa desiderantium andire doctrinam eius, *secuta est eum* pauci enim audebant propter latrones ingredi desertum. Quòd turba plurima sequebatur Iesum, suæ sedulæ & studiosæ doctrinæ est indicium. Vnde Chrysosto. Testimonium studiosi agricolæ est messis fęcunda, assidui autem doctoris documentum ecclesia plena. Neminem labor itineris impediuit: quia amor spiritualis fatigationem nō sentit. Neminem possessionum suarum sollicitudo retraxit: quia ingrediebantur in possessionem regni cęlestis. Verè enim nō habet super terram quod amet, qui bonum cęleste in ueritate gustauerit. Sicut enim qui preciosum manducauerit cibum, postmodum ei hæc esca communis ingrata uidetur: sic & qui semel dulcedinem Christi bene gustauerit, terrenorū bonorum de cætero non multum sentit saporem. Nimirum hæc est illa rosa in campis Hierico, de qua Sapientia loquitur per Salomonem: *Sicut palma exaltata sum in Cades. & quasi plantatio rosæ in Hierico.* Ergo hæc est illa speciosissima rosa, sanctitate iustitiæ candida, & passionis sanguine rubicūda. Sicut enim rosa antequā videatur sentitur, & antequam inueniatur tenetur in odoribus suis: sic & Domino transeūte de longè, duo cæci antequam uiderent diuinitatem eius fragrantia senserunt. Hæc Chrysosto. Vnde sequitur: *Et ecce duo cæci sedentes secus uiam*, ut eleemosynam peterent à trāseuntibus, non remotè à via salutis, *audierunt* à trāseūtibus, *quia Iesus*. Nazarenus omni flore virtutum uernans, *transiret*. O felix auditio, rumor leuis. Multi enim reges & prophetæ noluerunt audire, & non audierunt. Et misericordiam cum clamore petebant dicentes: *Domine miserere nostri fili David*: tua compassione nostram miseriam remouendo. Vocant eum filium Dauid: quia credebāt eum esse Christum, per prophetas promissum: & notum erat apud omnes Iudæos, quòd Christus de semine Dauid erat nasciturus. Cum magna desiderij intentione clamauerunt: & magno desiderio illuminari postulauerunt: confessi Dauid filium per carnem, Deum etiam in eo esse nouerunt per inspirationem. Vbi Chrysostomus: Opportunè autem oblati sunt ante faciem Christi duo cæci, ut apertis oculis quasi testes uirtutis eius ascenderent cum eo in Hierusalem: hi currentium strepitum audiebant, & personas

Matt. 20. & Mar. 10. *Chrysosto. hom. 36. operis imperfe.* *Eccl. 24.* *Lucæ. 18.* *Filius David.* *Chrysosto. ibidem.*

ſonas non nidebant, nihil ſolum habentes de toto corpore præter uocem:& ideo quia pedibus eum ſequi non poterant, uoce ſequebantur. Hæc Chryſoſtomus. De uno iſtorum tantum, ſcilicet famotiori Marcus mentionem faciens, de alio tacuit minus noto. Vbi Auguſtinus. Hoc autem factum & Marcus commemorat, ſed uno cæco factum. Nam duorũ cæcorum quos Mattheus interpoſuit, unum fuiſſe in illa ciuitate famoſiſsimum, ex hoc ſatis apparet, quòd & nomen eius & patris eius Marcus commemorauit. *Barthmeus enim Thimei filius*, ex aliqua magna fœlicitate deiectus notiſsimæ & famoſiſsimæ miſeriæ fuit, quòd non ſolum cæcus uerumetiam mendicus ſedebat. Hinc eſt ergo quòd ipſum uoluit cõmemorare Marcus, cuius illuminatio tam claram famam huic miraculo comparauit, quàm erat illius nota calamitas. Vnde & Beda: Et bene Marcus, qui gentibus ſcribebat euangelium, unum dicit illuminatum, ut eorum quos inſtituebat ad fidem ſaluationi figura congrueret. Matthæus verò, qui Hebræis ſuum ſcribebat euangelium, & quod in gẽtium quoque notitiam erat peruenturum, rectè duos dicit illuminatos, ut ad utrumque popolum unam eãdemque fidei gratiam pertinere doceret: qui etiam in ſequenti lectione de aſino, in quo Dominus ſedere dignatus eſt, eandem euangelicam ſeruare ſcripturam curauit. Hæc Beda. Barthimeus, qui filius pinguedinis interpretatur, ſignificat hominem in delitijs carnalibus nutritum: ideo dicitur cæcus, ſcilicet ſapientiæ lumine priuatus: de qua dicitur in Iob, *quòd non inuenitur in terra ſuauiter uiuentium*: quia delitiæ carnales hebetant intellectum. Et talis cùm audit de ſaluatore, debet clamare per orationem deuotam, ut ab illo recipiat ſapientiæ lumen, qui dat omnibus affluenter, ſaltem de neceſſarijs ad ſalutem. *Turba autem*, doctrinam Chriſti auſcultans, uidens ſordidas ueſtes, non conſcientiæ claritatem, *increpat eos ut tacerent*: quia per clamorem ſuum turbam ab audiendo Chriſti doctrinam impediebant. Et hi ſignificant eos, qui à bono opere retrahunt alios. Habemus autem triplicem turbam impedientem: unam à carne, aliam à mundo, tertiam ab inferno: quia carnalia deſideria & perſecutiones, ſcilicet mundi & diaboli, nobis obſtant: ut taceamus à confeſsione peccati, ab ædificatione proximi, à laude Dei. Infœlix hæc turba omni bono obſiſtit. Turba deſideriorum carnis, increpat alliciendo: turba tyrannorum mundi, increpat perſequendo: turba dæmonum inferni, increpat decipiendo. Sed quomodo tacebunt in oratione cæci per ignorantiam mentis, præcipuè de proprio ſtatu mendici per defectum uirtutis: & extra uiam, ſcilicet ſalutis. *At illi magis clamando inſiſtebant*, donec ſtrepitum turbæ uincerent, timentes ne ex increpatione aliorum impediretur auditio, & exauditio petitionis ac uocum eorum: & miſericordiam petebant, *dicentes: Domine miſerere noſtri fili Dauid*. In hoc & nos exhortamur ad orationis continuationem, & in ea perſeuerantiam. Vbi Chryſoſtomus: Innitabantur uiti magis quàm concupiſcebant. Talis eſt natura fidei, quanto magis uetatur, tanto magis accenditur: propter quod ſerui Dei in perſecutionibus non uincuntur: virtus enim fidei in periculis ſecuta eſt, & in ſecuritate periclitatur. Quid enim aliud ſic uigorem fidei in omnibus laxat, quàm longa tranquillitas? Et iterũ: Primò enim clamabant: quia cæci erant. Secundò, magis clamabant: quia ad lumen accedere vetabantur. Chriſtus autem permittebat eos uetari, ut plus

Auguſti. lib. 2. de cõſenſu euãg. cap. 65.

Beda in ca. 10. Marci.

Iob. 28.

Turba triplex nos impediens.

Chryſoſto. ho. 36. operis imperf.

A eorum deſiderium appareret. Hinc autem diſce, quia ſi abiecti fuerimus, cum ſtudio accedentes ad Deũ, per noſipſos aſſequamur quod petimus. Hæc Chryſoſtomus. Vnde Auguſtinus. Bonos enim Chriſtianos uolentes facere præcepta Dei, Chriſtiani mali & tepidi prohibent: clament tamen illi, non deficiant. Cùm enim quiſque Chriſtianus cœpit bene uiuere: mundumque contemnere, in ipſa ſui nouitate patitur reprehenſores frigidos Chriſtianos: ſed ſi perſeuerauerit, ipſi iam obſequuntur qui antè prohibebant. Hæc Auguſtinus. *Et* quia pulſanti aperietur, *ſtetit Ieſus expectans eos*: quia illi ſequi non poterant: quò enim pergerent, non uidebant: *& uocauit eos*, ne turbæ prohiberent ſi non uocati uenirent. B Et interrogauit eos quid uellent, nõ tamen hoc ignorans: ſed ut ex reſponſione & confeſsione cæcorum manifeſta debilitas & uirtus remedio cognoſceretur: quia ad miraculorum operationem uult habere ſanandorum confeſsionem, ut ex hoc magis appareat euidentia miraculi ad aliorũ utilitatem. Et cùm illi dicerent, *Domine ut aperiantur oculi noſtri: miſertus eorum Ieſus*, fons ueræ lucis, *tetigit oculos eorum, & confeſtim*, id eſt ſubitò *uiderunt*. ex quo patet quòd talis illuminatio fuit miraculoſa non naturalis: quia natura non operatur in inſtanti. Vbi Chryſoſtom. Tetigit autem ut homo carnaliter, ſanauit ut Deus. Et iterum: Quandiu dixerunt fili Dauid, ſuſpenſa eſt ſanitas: mox ut dixerunt, Domine, ſanitas eſt infuſa: C q̃a ſaluare nõ poterat filius Dauid, ſed filius Dei. Hęc Chryſ. Spiritualiter, ſecundũ gloſ. oculos tangit, cum radijs ſuæ lucis conſcientiam illuſtrat: & confeſtim uidemus ad Deum contemplandum, ad nos cognoſcendum, ad proximum iuuandum. Notandum autem quòd triplex eſt modus illuminationis: Illuminati enim leguntur aliqui uerbo, ſicut cæcus de quo dictum eſt ſuprà: aliqui tactu, ut iſti de quibus fit hîc mentio, aliqui unguento, ſicut ubi lutum fecit ex ſputo. Verbum, eſt prædicatio: tactus. eſt interior inſpiratio: unctio, ſacramentorum inſtitutio. Sic ergo illuminat per eloquia ſacræ doctrinæ, per chariſmata gratiæ, per ſacramenta eccleſiæ. *Et ſecuti ſunt eum*, non tam pedibus, quàm uirtutibus, ac fide & moriD bus: quia illi qui à Chriſto illuminati ſunt corporaliter, ab ipſo etiam illuminati ſunt mentaliter. Quoſcunque enim Chriſtus ſanauit corpore, ſanauit & mente: quia totum hominem ſimul fecit ſaluum. Vnde Chryſoſto. Bonum munus obtulerunt Chriſto ſanati: quia ſecuti ſunt eum. Hoc enim Deus à te requirit, ſecundum prophetam, ſollicitum ambulare cum Deo tuo. Et iterum permiſit eos ſequi, ut recens miraculũ oſtenderet eum non ex infirmitate mori. Hæc Chryſoſtom. In hoc autem quòd ſecuti ſunt eum, patet eorum gratitudo: quia non reſilierunt poſt beneficia donata ẽis à Domino: quod tamen multi faciunt qui poſt beneficia ingrati exiſtẽtes ad uomitum reuertuntur, & ad malum redeunt. E Vbi Chryſoſtom. Sed non illi fuerunt tales: ſed & ante donationem fuerunt perſeuerabiles, & poſt dationem grati. Hos & nos zelemur: & ſi tardauerit dationem Deus, & ſi multi ſunt qui adducunt, ne deſiſtamus petentes: ſic enim maximè Deum attrahemus. Vide itaque & hîc qualiter uehementem eorum concupiſcentiam, non inopia, non cæcitas, non audiri, non à turbis increpari, non aliquid aliud prohibuit. Tale quid eſt anima feruens & laborans. Hæc Chryſoſt. Tu ergo exiſtens extra uiam, & cæcus, clama ad Ieſum, ut te illuminare dignetur ad

ipſum

Auguſtin. ſermo. 18. de uerbis Domini.

Chryſoſto. ho. 36. operis imperf.

Modus illuminandi triplex.

Chryſoſto. hom 36. in Matth.

Mich. 6.

ipſum uidendum, ac fide & imitatione ſequendum: quia hoc pręcipuè eſt nobis neceſſariū. Vbi Aug. Tota igitur fratres opera noſtra in hac uita eſt, ſanare oculum cordis, unde uideatur Deus. Ad hoc ſacroſancta myſteria celebrantur, ad hoc ſermo Dei prædicatur: ad hoc exhortationes morales: id eſt, pertinentes ad corrigendos mores: ad emendandas carnales concupiſcentias, ad renunciandum, non uoce tantum, ſed mutata uita huic ſeculo: ad hoc agunt, quicquid agunt, diuinæ ſacræque literæ, ut purgetur illud interius ab ea re quæ nos impedit ab aſpectu Dei. Hæc Auguſtin. Vbi & Origenes: Et nos ergo ſedentes iuxta ſcripturarum uiam, & intelligentes in quibus cæci ſumus: ſi ab effectu petierimus, tanget oculos animarum noſtrarum, & recedet à ſenſibus noſtris tenebra ignorantiæ: ut eum uideamus & ſequamur, qui dedit nobis poſſe uidere propter nihil aliud, niſi ut eum ſequamur. Hæc Origenes. Per duos cæcos iſtos ſignificantur duo populi: ſcilicet gentiles, qui erant excæcati per idololatriam: & Iudæi, per doctrinam peruerſam, mandatum Dei tranſgredientes propter traditiones hominum: qui ſedebant ſecus uiam, quia uidebantur habere legis notitiam, ſed uiam, quæ eſt Christus, ignorabant: quorum alter naturalem, alter ſcripturæ legem habebat. Qui audierunt de tranſitu Ieſu, poſtquam exijt de Hierico: id eſt, de hoc ſeculo: ſed Ieſu eorum oculos mentales tangente, illuminati ſunt multi de Iudæis, & de gentibus plures, eum per fidem & opera ſancta ſequentes. Et prius quidem unum, poſtea duos cæcos illuminat: quia unum prius populum, deinde duos uocat. Vnde Beda: Quòd autem appropinquans Hierico, unum illuminauit, ac proficiſcens de Hierico duos: hoc intimauit, quòd ante paſsionem ſuam uni tantum populo Iudæorum prædicauit: poſt reſurrectionem uerò atque aſcenſionem ſuam, per Apoſtolos & Iudæis & gentibus diuinitatis ſuæ & humanitatis arcana patefecit. Hæc Beda. Plura ad expoſitionem & meditationem pertinentia, ſuprà de uno cæco poſita poſſunt hîc applicari: & econuersò plura hîc poſita ibi aptari.

Auguſtin. ſerm. 18. de uerbis Domini. — *Origenes tracta. 13. in Matt.* — *Matt. 15.* — *Beda in c. 10. Marci.*

ORATIO.

LVX lucis, & fons luminis Domine Ieſu, qui duorum cæcorum ad te clamantium affectu miſericordia miſertus, oculos corum tangere, & ſic eos illuminare dignatus es: tange quaſo oculos meos ſpirituales, & radijs tua lucis conſcientiam meam illuſtra, ad te contemplandum, ad me cognoſcendum, ad proximum inſtruendum & iuuandum. Illuſtra cor meum lumine tua gratiæ diuinæ: ut te ductorem in omnibus uijs meis habeam, te imitando ſequar, & te qui es ſuper omnia præ omnibus timeam & diligam, tuamque in omnibus faciam uoluntatem. Amen.

De effuſione unguenti ſuper caput Ieſu. Cap. XXV.

APPROPINQVANTE tempore in quo Dominus pati diſpoſuit, appropinquauit ipſe loco in quo eiuſdem paſsionis diſpenſationem facere uoluit: ut per hoc intimaret, quòd uoluntariè & ſua ſponte pateretur & mortem ſubiret. Igitur *ante ſex dies* ſolennis *Paſchæ*, id eſt, ſexta die ante paſcha, ſcilicet ſabbato ante ramos palmarum, *uenit Bethaniam*. Intelligas hîc diem paſchæ non decimamquartam primi menſis, in qua ad ueſperam immolabatur agnus paſchalis: ſed quintamdecimam, ſcilicet illā in qua paſſus eſt Chriſtus, quæ tota erat feſtiua & ſolennis. Vnde Theophilus: Decima autem die menſis agnū Iudæi capiunt immolandum in feſto paſchæ; extunc enim feſtiuitatis prælibant ſolennia: quapropter in die quæ eſt nona menſis, & præcedit ſextum diem ante paſcha, epulantur ſplendidè, & exordium feſti hanc diem conſtituunt: quo fit ut Ieſus quoque pergens Bethaniam conuiuaretur. Hæc Theophilus. Ideo autem uenit Bethaniam, ut Lazari reſuſcitatio renouaretur: ac memoriæ omnium arctius imprimeretur, & ut inexcuſabiles Iudæi de morte tanti ſuſcitatoris tractantes confunderentur: & ex memoria miraculi ibidem facti turba populi moueretur, ad eum honorificè recipiendum in Hieruſalem ante ſuam paſsionem, ſicut fuerat prædictum per Zachariam prophetam dicens: *Exulta ſatis filia Sion, iubila filia Hieruſalem, ecce rex tuus uenit tibi, &c.* Sciens ergo Dominus Iudæos conſpiraſſe in mortem appropinquante paſcha, in quo agnus paſchalis immolabatur, reuertendo uenit quaſi agnus ad uictimam: ut ſic agnus verus immediatè poſt immolationem agni paſchalis immolaretur, pro nobis: ut ueritas figuræ ſuccederet, & uerum paſcha haberemus. Et erat in domo Simonis prius leproſi, tunc autem mundati: quia fuerat leproſus, & à Domino ſanatus, ſed tamen adhuc priſtinum nomen ad memoriam miraculi retinebat, ut uirtus curantis appareret: ſicut adhuc dicitur, Matthæus publicanus, licèt eſſe publicanus deſierit. Hinc colligere poſſumus, quòd licèt à peccato noſtro mundati fuerimus, ſemper tamen ipſum in memoria ad pœnitentiam habere debemus. Hunc Simonem leproſum tradunt fuiſſe beatum Iulianum, ſic poſtea uocatum, & factum Cęnomanenſem epiſcopum: cui iter agentes dicunt pater noſter, ut bonum habeant hoſpitium. *Fecerunt autem cœnam ibi*

Ioan. 12. Matt. 26. Marci. 14. — *Zacha. 9.* — *Simonem leproſum, S. Iulianū Cænomanenſē fuiſſe ferunt.*

Domino:

Domino: *& Martha ministrabat: & Lazarus*, inuitatus à Simone, *unus discumbentium erat*. Piè credendũ est quòd cœna honesta & absque luxu fuerit, quam fecerunt ei qui prædicator & amator parsimoniæ extitit. *Martha ministrabat ibi*: quia, secundum quosdam domus Marthæ erat possessione, sed Simonis habitatione alias ibi nõ ministrasset. Vel potest dici, quòd iste Simon erat Marthæ vicinus: & propter hoc ipsa ministrabat in domo eius, sicut homines solent facere in domibus amicorum suorum: & maximè propter reuerentiam ipsius Christi comedentis ibidem. *Lazarus uerò erat unus ex discumbentibus cum eo*, inuitatus à Simone & hoc factum est ad declarationem ueri miraculi de eius resuscitatione: ut ex hoc quòd post suscitationem cibum sumeret, non phantastica sua suscitatio esse probatur. Vnde Augustinus: Ne putarent homines phantasma esse factum: quia mortuus resurrexit. Lazarus unus erat ex recumbẽtibus: uiuebat, loquebatur, epulabatur: ueritas ostendebatur, infidelitas Iudæorum confundebatur. Et secundum eundem: Lazarus dum discumbit in conuiuio, conuiuis interrogantibus eũ tristia loca, pœnarumque sedes alta nocte obscuras, indicauit diligenti narratione per ordinem: & ita inferi, longis temporibus ignorati, tandem inuenerunt proditorem. Quòd autem ante sex dies uenit, hoc mysterio conuenit. Primò quidem, quantum ad numerum: numerus enim senarius perfectus est: vnde & Deus opera creationis perfecit sex diebus: & propter hoc docuit, quòd sex diebus quodammodo compleretur opus passionis quo omnia sunt restaurata. Secũdò, quantum ad figuram: quia decima die mensis primi tollebatur agnus, & seruabatur usque ad quartamdecimam. Vnde & Dominus sexta die ante quintãdecimã Hierusalem intrare voluit, quasi ad locum immolationis accedens. Quòd uenit Bethaniam, quæ interpretatur domus obedientiæ, etiam congruit mysterio. Primò, quantum ad causam passionis: quia, secundũ Apostolum, *factus est obediens patri usque ad mortem*. Secundò ad fructum passionis, quem consequũtur illi soli qui obediunt ei: quia secundum eundem Apostolum, factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis æternæ. Vnde Hierony. Passurus Dominus pro omni mundo, & uniuersas nationes suo sanguine redempturus, uenit & moratur in Bethania, in domo obedientiæ: hinnulus ceruorum semper ad lectum suum redit, & filius obediens patri usque ad mortem, obedientiam à nobis petit. Hęc Hieronymus. Quòd uenit ubi fuerat Lazarus mortuus, quem suscitauit, significat quia in domo obedientię; illi qui sunt spiritualiter mortui in peccatis, resuscitãtur reducti ad uitam iustitiæ: quia secundum Apostolum, *Per unius hominis obedientiam iusti constituuntur multi*. Quòd fecerunt ibi cœnam Domino, conuenit etiam mysterio: quia Dominus in domo obedientiæ spiritualiter reficitur, delectatus in obediẽtia nostra, & Martha ministrabat & satagebat circa frequens ministerium: per quam significantur prælati, qui in ecclesiis ad ministerium instituuntur: secundum illud Apostoli, *Sic nos existimet homo ut ministros Christi*: & Lazarus resuscitatus erat unus ex discumbentibus; per quem significantur subditi ministerio prælatorum à peccatis ad statum iustitiæ reducti, qui cũ alijs iterum spiritualiter cum Domino merẽtur epulari. *Maria uerò unxit caput & pedes Iesu, & extersit capillis*, per quam significantur contẽplatiui: de ea enim dicitur alibi, ꝙ sedens secus pedes Domini audierat verbum illius. Vnde Alchuinus: Mysticè quòd ante sex dies uenit Bethaniam, significat quòd ille qui sex diebus omnia fecerat, sexta die hominem creauit, ipsa sexta mundi ætate, sexta feria, sexta hora, redimere mundum uenerat. Cœna autem dominica fides est ecclesiæ, quæ per dilectionem operatur. Martha ministrat, cùm fidelis anima, opera suæ deuotionis Domino impendit. Lazarus unus est ex discumbẽtibus, cùm hi qui post peccatorum mortem suscitati sunt ad iustitiam, una cum eis qui in sua permanserunt iustitia de præsentia ueritatis exultant, & cœlestis gratiæ munere aluntur. Et bene in Bethania celebratur, quæ interpretatur domus obedientiæ, nam ecclesia est obedientiæ domus. Hæc Alchuinus. *Maria ergo accessit ad Iesum*, tanquam ad fontem misericordiæ lauantem infirmitates nostras: *& fregit*, id est, aperuit alabastrum contentiuum, *unguenti nardi pistici preciosi*, id est, nasculum alabastrinum, scilicet pixidem de alabastro, (quod est genus marmoris candidi, & varijs coloribus intertincti, in quo bene & incorruptè seruantur unguenta) plenam unguentum precioso, *& effudit unguentum super caput Iesu recumbentis*: id est, ad mensam sedentis: sicut effunditur aqua rosacea propter refrigeriũ & odorem, *& etiam unxit inde pedes eius*, apud quos etiam alias tantam gratiam inuenerat, *& capillis suis extersit*. Ordine alio factũ fuit quàm hic scriptum sit: quia primò lauit pedes & extersit, & postea unxit. *Et domus impleta est ex odore unguenti*, effusi: quia enim de re aromatica erat, longè lateque poterat odor eius diffundi. Non est uerisimile quòd esset aliquid grossum sicut unguenta communiter dicta: quia indecens esset tale quid ponere super caput hominis sedentis in mensa, & ideo dicendum quòd hîc uocatur unguentum liquor preciosus de re aromatica expressus, sicut aqua rosacea exprimitur de rosis: aliter dicitur quòd fuit lachryma fluens naturaliter de arbore aromatica, quæ est multum preciosa, & ualet ad multa medicinalia: dicunt etiam aliqui, nardus est herba nigra faciens spicas in cacumine, & propter hoc dicitur nardi spicati: quia de illis spicis extrahitur liquor prædictus per artificium: uel, secundum alios, fluit per naturam. Alij dicunt, quòd est frutex uel arbor paruula, & inde fluit uel extrahitur liquor modo prædicto. Pistici, secundum quosdam, nomèn est loci ubi crescit arbor unde talis liquor exprimitur: sed melius dicitur, pistici, id est fidelis: πίςις enim Græcè, fides est Latinè, hoc est dictum, quòd iste liquor erat purus & uerus, non habens aliquid aliud admixtum, nec sophisticatus. *Preciosi*, quia ualebat trecentos denarios, id est, nummos usuales: erat enim ille liquor refrigeratiuus, & confortatiuus membrorum, & cõsolidatiuus, & ualde odoriferus, ualens ad alleuiationem laboris, & cõtra æstum solis, & distẽperiem aeris, & ad multa medicinalia. Ex quo patet preciositas unguenti, & deuotio ac pietas Mariæ, quæ labori Christi compatiens, & pedes & caput eius unxit: & rem tam preciosam in obsequium eius expendit. In quo & nos docemur ꝙ ea quæ preciosissima sunt apud nos, Deo offerre debemus. Et quod alia uice, peccatrix adhuc existens, fecit in eadẽ domo ex contritione, scilicet quãdo cõuersa est, & peccata ei multa dimissa sunt, eo ꝙ multum dilexit: nunc iustificata & familiaris Domino effecta, facit ex deuotione: sed tunc tantum pedes unxit, & gradatim à pedibus ad uerticem perueniens, nũc & caput & pedes ungere meruit: tunc unxit Dominũ unguento pœnitentiæ, nunc uuguento deuotionis,

Augustin. tracta. 50. in Ioann. Lazari de inferis reuersio. — *Gene. 1. & 2.* — *Figura. Exod. 12.* — *Bethania.* — *Philipp. 2. 1. Corin. 1.* — *Hierony. in ca. 14. Marci. Cantic. 2. & 8.* — *Roma. 5.* — *1. Corin. 4.* — *Luca. 10.* — *Mysticè.* — *Galat. 5.*

tionis. Ibi rudiméta pœnitentiũ, hîc iustitia perfecta-
rum designatur animarum: diligebat enim Iesum su
per omnia, & de obsequendo eidẽ non poterat satia
ri. Frãgrantia fidei caput Domini & pedes, quasi o-
dore aromatum perfudit, qui diuinitatem, & huma-
nitatẽ eius digna laude attollit: nũc de pedibus ad ca
put ascendens, nunc ad pedes à capite per fidem de-
scendẽs. Secundum Apostolũ: *Caput Christi est Deus.*
Itaque caput Christi ungit, qui ad honorẽ Dei om-
nia opera sua facit. Secundũ illud Apostoli: *Omnia, in
gloriam Dei facite.* Qui uerò uestigia Christi sequitur
pedes eius ungit. Item caput Cristi ungit, qui ipsum
Christum ueneratur: pedes uerò, qui eius fidelibus
obsequitur. Vbi Augu. Quæcunq; anima fidelis vis
esse: cũ Maria unge pedes Domini precioso unguen
to. Vnguentũ illud iustitia fuit: ideo libera fuit. Vnge
pedes bene uiuendo, dominica sectare uestigia. capil
lis terge: si habes superflua, da pauperibus: & pedes
Domini tersisti. Capilli enim superflua corporis vi-
dentur. *Domus autem impleta est odore*: mundus imple
tus est bona fama. Nam odor bonus, bona fama est.
Qui malè uiuũt, & Christiani uocantur, iniuriã Chri
sto faciunt. De quibus dictum est, ꝙ per eos nomen
Dei blasphematur. Si per tales nomẽ Dei blasphema
tur, per bonos nomẽ Dei laudatur. Audi Apostolũ:
Christi bonus odor sumus, inquit, *in omni loco*. Dicitur
& in Canticis Canticorum: Vnguẽtum effusum no-
men tuum, Hęc Augustinus. ubi & Beda: Mysticè au
tẽ hæc deuotio Mariæ Domino ministrantis, fidem
ac pietatem designat ecclesiæ sanctæ, quæ loquitur
in amoris cantico, dicẽs: *Dum esset rex in accubitu suo,
nardus mea dedit odorem suum.* Quæ nimirum uerba,
& semel iuxta literam manibus Mariæ compleuit, &
quotidie in omnibus suis mẽbris, spiritualiter imple
re non desinit, quæ toto diffusa orbe gloriantur, &
dicunt: Deo autẽ gratias qui semper triumphat per
nos in Christo Iesu, & odorem notitiæ suæ manife-
stat per nos in omni loco: quia Christi bonus odor
sumus Deo. Qui cùm potentiã diuinæ uirtutis eius
(quæ illi una cum patre est) digna reuerentia confi-
tetur, laudat, & prędicat: caput profecto illius unguẽ
to perfudit precioso. Cùm uerò assumptæ mysteria
humanitatis, æquè digna reuerentia suscipit: in pedes
utique Domini unguentum nardipisticum, id est fi-
dele, ac uerum perfudit: qui illam eius naturã qua ter
ram contingere: hoc est inter homines cõuersari di-
gnatus est, pia prædicatione commendat, ac deuotis
ueneratur obsequiis. Domus autẽ impleta ẽ ex odo
re unguenti: quod significat odorem sanctitatis Chri
sti implesse ecclesiam, ad quem odorem omnes festi-
nant. Vbi & Origenes: Qui eleemosynas & alia huius
modi, quæ ad utilitatẽ hominum fiunt, facit in Chri
stianos. pedes Domini ungit. Qui autem castitati stu
det, & in ieiunijs & orationibus permanet, & cæteris
quæ tantum ad gloriam Dei proficiunt: ungit caput
Christi. Aut doctrina, quę necessaria est hominibus:
hoc est unguẽtum, quo pedes Domini unguntur.
Agnitio autem fidei, quæ ad solũ pertinet Deum, est
unguentum quo ungitur caput Christi. Capillis au-
tẽ pedes extergit, qui ea quæ fluunt à mente tanquã
capilli à capite, in obsequiũ Dei retorquet. Vnde in
Canticis: *Vulnerasti cor meum soror mea sponsa, in uno
oculorum tuorum. & in uno crine colli tui*, hoc est, chari
tate affecisti me, propter simplicitatem oculorũ tuo-
rũ me contemplantiũ, & propter simplicitatem tua-
rum cogitationum, q̃ in me cõtinuè diriguntur. Hoc
a. modo deuotionis extergitur à pedibus Christi

1. Cor. 11. et Ephe. 5. 1. Cor. 10. — Augustin. tracta. 10. in Ioan. — Capilli. — Odor bonus. — Roma. 2. — 2. Corin. 2. — Beda in c. 14. Marci. — Cant. 1. — Origenes tracta. 35. in Matth. — Cantic. 4.

quicquid ĩ eis est lassitudinis & tarditatis, quibus ad
nos aliquando tardat venire. Et notãdum ꝙ hac die,
.s. sabbato, Maria lauit pedes Domini unguẽto: in me
moriam huius rei, eodẽ sabbato Dominus Papa con
sueuit vacare, & intendere pauperibus, dãdo eleemo
synas, & pedes pauperum lauando: quia in cœna Do
mini, propter officij magnitudinem, ad hoc non ua-
cat intendere, & mãdatum celebrare: pauperes enim
sunt pedes Domini sedentis in cœlo, adhuc deambu
lantes in terra, Cuius rei occupatione, eadem die sta
tionem ad missam celebrandam non facit, sicut cæte
ris diebus quadragesimę facere consueuit: & ideo ua
cat hoc sabbatum à proprio missæ officio. Indigna-
batur autem & murmurabat de hoc facto Mariæ, *Iu
das Scariotis, dicens: Vt quid perditio hæc unguenti facta
est?* putabat enim unguentum perditum, propter hoc
ꝙ non habebat apud se precium: in quo uerbo non
solum increpabat mulierem, quare hoc faciebat, sed
& Christum qui hoc fieri permittebat: ecce quod in
obsequium Christi ponebatur, perditum reputaba-
tur. Simile aliqui faciunt, qui omne quod ex deuotio
ne Deo in oratione uel meditatione impenditur, per
ditum esse dicunt: quia nos utilitati proximorum in-
tendere non cernunt. Similiter si aliquis religionem
intrat, talem multi fatuum reputant: si autem actibus
secularibus se implicet, talem prudẽtem esse dicunt.
Vnde cõmuniter dicitur de persona cum debilis est,
& infirma, quòd nihil ualet nisi ad dãdum pro Deo.
Res etiam sæpe pro Deo non dantur, donec deterio
rare uidentur. Vnde dicitur.

Panem mucíditas, uinumque tonitrua, uestem,
Tinea pauperibus: sed confert musca scutellam.

*Poterat enim unguentum istud uenundari, plusquam
trecentis denarijs.* In hoc insinuatur occasio uenditio
nis Christi ab ipso Iuda pro triginta denarijs uendi-
ti: nam, secundum quosdam, consuetudo Christi e-
rat quòd decimam partem eorum, quæ sibi dabãtur
pauperibus erogabat: uel cùm Iudas procurator Do
mini esset, credebat secundum consuetudinem suam
accipere sibi decimam partem datorum Domino:
& ideo uoluit uendi istud unguentum, ut haberet tri
ginta denarios, qui sunt decima pars trecẽtorum pro
pter quod Iudæ uisum est, quòd in unguento super
Christum effuso triginta denarios perderet: unde ab
illa hora cogitauit, ut Christũ triginta denarijs uen-
deret, & sic prædam suam recuperaret. Vel secundũ
alios, ibi triginta argentei, pro quibus dominum uẽ-
didit, ualebant trecentos denarios vsuales, & sic recu
perauit totum precium unguẽti. *Et dari pauperibus.*
Ecce sub prætextu pietatis, zelat affectu non pietatis
sed, cupiditatis. Hoc .n. dixit simulãs pietatẽ, ad operi
endã suã cupiditatẽ. Per hunc designantur detracto
res bonorum operũ, sub specie pietatis denigrantes,
quidam etiam alij discipuli indignè ferebant & quasi
de perdito unguento murmurabant: isti quidẽ moti
pietate propter pauperes indignabantur, non inten-
dentes esse perditũ simpliciter, sed in comparatione
ad subleuationẽ pauperũ: audierãt enim à Domino,
Misericordiam uolo, & non sacrificium: & ideo fortè cre
debant ꝙ dare pauperibus esset magis bonum. Iudas
uerò motus cupiditate, propter lucra sua: quãuis e-
tiam sub prætextu, id est uelamento seu specie, pieta-
tis indignabatur: dicebat enim hoc, non quia de ege
nis pertineret ad eum, id est non quia compateretur
pauperibus, uel curaret de eis: sed quia dolebat ꝙ un
guentũ non fuerat sibi traditũ, ut eius præciũ furãdo
sibi retineret. Vnde Theophilus: Discipuli plures

Sabbato pedes Domini loti. — Iuda quidã simulat. — Matth. 9. — Iuda auaritia. — Discipulorum reprehensio.

muli e rem

mulierem arguerunt, eo q; sæpe Christũ audierant de eleemosynis dicentem: Iudas uerò non eadem intẽtione indignè tulit, sed propter amorem pecuniæ, & turpe lucrum. Vnde & Ioannes ipsum solum cõmemorat, tãquã fraudulenta intentione mulierẽ arguentem: cuius ex hac occasione, furandi consuetudinẽ credidit intimãdã. Hæc Theophilus. Licèt enim portabat ea, quæ dabantur pro Christo ad dandum pauperibus: non tamen hoc faciebat, sed sibi retinebat: unde mussitatio eius cũ crimine ponitur, quòd non curam pauperum habuerit, sed suo furto prouidere uoluit: *quia fur erat, & loculos* id est, bursas Domini, *habens* & custos eorum existens, ea quæ mittebãtur in loculis, donata in eleemosynã à fidelibus, ad

B

usum & necessitatem discipulorum & pauperũ, furto asportabat: portabat quidem ministerio, sed asportabat furto.

Loculi dominici.

Habebat loculos dominicos, ad ea q̃ dabantur mittenda: & loculos proprios, ad ea quæ furabatur reponenda. Et secundum August.

Augustin. tracta. 50. in Ioan.

Ea quæ furabatur, dabat uxori & filijs suis. Sic multi habentes loculos & facultates ecclesiæ, ea q̃ diuino cultui & pauperibus erogare deberent, subtrahunt, & sibi retinẽt: ac inde ditati & inclyti fieri student. Multi etiam bona ecclesiæ, quæ sunt pauperum, dant filijs & meretricibus, ac sacrilega crudelitate surripiunt pauperibus, & expẽdunt in illicitis. Vnde de sacerdotibus Belis legitur, quomodo filij & uxores eorum comedebant illa quæ super altare ponebãtur: & rex credebat

C

Danie. 14.

quod Bel ea comedisset. Multi etiam custodes loculorum monasterij existentes, bona ad usum fratrũ deputata largiuntur quibus nõ debent: & magis in suis superfluitatibus, quàm aliorum necessitatibus expẽdunt, ac alias illicitè & malè consumunt. Et quia omnes prędicti loculos Christi cum Iuda fure portant, & eum in scelere sequuntur: ideo etiam post eum in tenebras demerguntur. Dominus, cui Angeli ministrant, condescendens infirmus, loculos habebat, in quibus oblata fidelium seruabantur, suorum & indigentium necessitatibus profutura: in signum q̃ ecclesia loculos erat habitura: & in hoc datur forma ecclesiæ seruandi necessaria. Sanè cùm doceret uiam pau-

D

pertatis: non habebat loculos propter propriam vtilitatem, sed ad pauperum suorum sumptus & necessitatem.

Augustin. ibidem. Loculos cur habuerit Christus. Matt. 6.

Vnde Aug. Habebat Dominus loculos: & à fidelibus oblata cõseruans suorum necessitatibus, & alijs indigentibus tribuebat: tunc primum ecclesiasticæ pecuniæ forma est institnta, ut intelligeremus q̃ præcepit nõ cogitandum esse de crastino: nõ ad hoc fuisse præceptum, ut nihil pecuniæ seruaretur à sanctis: sed ne Deo propter ista seruiatur, & propter inopiæ timorem iustitia deseratur.

Nicolaus tertius de uerborum significat. in. 6. cap. 3.

Vnde & Nicolaus tertius, in declarando regulam fratrum minorum, Dicimus q̃ abdicatio proprietatis omnium rerum, tam in speciali q̃ communi meritoria est, & sancta: quam

E

Christus, viam perfectionis ostendens, & uerbo docuit, & exemplo firmauit. Nec his quisquã putet obsistere, quòd interdum dicitur Christum loculos habuisse. Nam si Christus, cuius perfecta sunt opera, in suis actibus uiam perfectionis exercuit, q̃ interdum infirmorum imperfectionibus condescendens, & uiam perfectionis extolleret, & imperfectorum infirmas semitas non damnaret. Sic infirmorum personam Christus suscepit in loculis, sic & in non nullis alijs: non tantum carne, sed & mente condescẽdit infirmis.

Egestas Christi.

Egit ergo Christus, & docuit perfectionis opera, egit etiam & infirma, sicut interdum in fuga patuit & loculis. Sed utrunq; perfectè, perfectus exi-

A

stens: ut perfectis & imperfectis uiam salutis ostenderet. Hæc Nicolaus. Sed quare Dominus furi loculos commisit, & auarum suum dispensatorem fecit? videtur enim quòd ei occasionem peccandi dederit.

Loculi cur Iudæ traditi.

Dicendum quòd Iudas primò fuit bonus, quando uocatus fuit ad Apostolatum, & officium dispensationis sibi traditum: sed postea lapsus est id peccatum. Et quãuis Christus sciret eum futurum furem, & malum: tamen pluribus de causis tradidit sibi illud officium. Primò, ut eius ecclesia exemplo sui fures & malos cum patitur toleraret: nõ est enim bonus, qui malos tolerare nõ potuit. Secundò, ut ei occasionem proditionis auferret, cùm ex loculis mitigationem concupiscentiæ haberet. Tertiò, ut doceret quòd mi-

B

noribus temporalia sunt tradenda, sed maioribus spiritualia cõmittenda. Quartò, ut nos instruens ostenderet quàm parum temporalia curaret, quando bursam pecuniæ furi & deteriori tradidit: claues autem ecclesiæ cum magna examinatione commisit Petro:

Ioan. 21.

quod est contra illos qui suas animas, uel aliorum illis committunt ad regendum, quibus bouem uel asinum non committerent ad uendendum.

Victus Christi.

Ex præmissis ergo patet, quòd Christus & discipuli eius de eleemosynis & oblationibus fidelium tanquam pauperes uiuebant. Sed Dominus pro Maria respondit, & ea more solito defendit, dicens: *Quid molesti estis huic mulieri?* quasi diceret, sine causa murmuratis: *opus e-*

C

nim bonum operata est in me. & ergo non debetis eam reprehendere: non est perditio unguenti, ut uos dicitis, sed opus bonum: id est pietatis & deuotionis obsequium. Vnde de bono opere lapidatis eam, contra rationem & iustitiam. *Sinite illam*, nunc de hoc unguento facere quod poterit, *ut in diem sepulturæ meæ seruet illud*, scilicet quod tunc pro ipsa præparabit: illud enim reseruabit, quia non potuit expendere præuenta acceleratione resurrectionis meę. Vnde dimittenda est nunc facere, quod tunc facere non poterit: & illud unguentum in loco istius nunc in me expensi tunc seruabit, uel præcepit partem istius unguẽti ad sepulturam suam reseruari. Vnde creden-

D

dum est, quòd ipsa hoc fecit edocta à spiritu sancto: quia enim cognouerat eum in proximo moriturum, ipso hoc dicente, ideo unguentum parauerat, cuius partem nunc expendit, & partem ad officium sepulturę reseruauit: *nam pauperes semper uobiscum habebitis*, q̃bus benefacere potestis, & recuperare quod modo neglectum dicitis: *me autem non semper habebitis*. s. præsentia corporali, ad habitãdum uobiscum in carne passibili, quæ indiget unctione tali: quasi diceret, poterit recuperare ad benefaciendũ pauperibus; sed non ad ungendum corpus meum.

Christum non semper haberi.

Bonis & malis loquitur, de præsentia corporis sui. Sedet enim ad dexterã patris, postquã in cœlum ascendit: & secundum corpus nõ est hîc, qui præsentia maiestatis sem-

E

per est hic. Si tamen ad bonos pertines, semper habes Christum in præsenti per fidem, per signum, per baptismatis sacramentum, per altaris cibum & potum.

Matt. 28.

Vnde alibi dicit eis, *Ecce ego uobiscum sum, usq; ad consummationem seculi*: quia erit cum fidelibus præsentia spirituali & sacramentali. *Quod habuit*, id est quod potuit, *hoc fecit*: uel, *quod habuit*, facere ex officio pietatis, *hoc fecit* in opere deitatis: *præuenit enim ungere corpus meum in sepulturam meam*, futurã designandã: q̃a in hoc facto præfigurauit eã de propinquo futurã: quasi diceret, Sinite ut faciat viuo dum potest, quod uolet facere mortuo, sed non poterit.

Sepulturæ significatio.

Vnde Alchuinus: Significat se mortuum & ad sepeliendum aro-

matibus

matibus esse ungendum. Ideo Mariæ, cui ad unctionem mortui corporis præuenire non liceret, donatum est uiuenti adhuc impendere obsequium, quod post mortē celeri resurrectione præuenta nequiuerit. Vnde & Theophilus: Præuenit ea quasi à Deo ducta ungere corpus meum, in signum sepulturæ futuræ: in quo proditorem cōfundit: ac si ei diceret, Qua conscientia mulierem confundis, quæ in sepulturam corpus meum ungit, & teipsum non confundis qui te in mortem trades? *Mittens enim hæc unguentum hoc in corpus meum, ad sepeliendum me fecit*, & p hoc meā sepulturam pfigurauit. Quod uos putatis perditionē esse unguenti: officium est, & significatio sepulturæ. Mysterium est quod agitur, in quo mors & sepultura mea citò fieri significatur. In proximo enim passurus sum: ideoq; mihi hoc obtulit ad sepeliendum. Nec mirum si me unguento perfuderit, & mihi bonum odorem fidei suæ dederit, cùm ego pro ea mox fusurus sim sanguinē meum, & daturus animā meā. Patientia ergo Domini arguit Iudam auaritiæ, & nō pauperū causa dixisse quod dixit: sed obsequium Mariæ cōmendauit ostendens q̄ esset moriturus, & ad sepeliendum aromatibus ungendus. *Tunc dixit eis Iesus, opus hoc*, cōmemorandū *in* dulcē *memoriam eius*: id est, ad laudem eius recitandum, tanquā factum uirtuosum *ubicunque in toto mundo prædicatum fuerit hoc euangelium*: id est hoc factum mulieris pertinens ad Christi euangelium: nondum enim euangelia erant scripta: quasi diceret, uos insipienter eam reprehenditis, pro eo facto pro quo ipsa laudanda est in uniuerso mundo, ubicunq; prædicatum fuerit hoc euāgelium: id est, ubicunq; dilatabitur ecclesia per mundū, quia memoriale sēpiternū habebit, ex hoc quod mihi fecit. Vbi Theophilus: Prophetat autē Dominus consequenter duas prophetias. s. q̄ euangelium eius prædicabitur in uniuerso mūdo, & q̄ opus mulieris laudabitur. Hæc Theophilus: Et hoc Domini

Beda in c. 14. Marci.

dictum iam patet adimpletum. Vbi Beda: Notādum autē, quia sicut Maria gloriam adepta est, toto orbe quocūq; ecclesia sācta diffusa est, de obsequio quod Domino pia deuotione exhibuit: ita econtrariò ille qui obsequio eius detrahere temeraria lingua non timuit, perfidiæ nota longè lateq; infamatus: & Deo simul atq; hominibus meritò factus exosus: sed Dominus bonum laude digna remunerans, futuras impij contumelias tacendo præterijt. Hæc Beda. Nihilo

Iudæ proditionis origo.

minus tamen & Iudas indignatus remansit, & inde proditionis causam & occasionē assumpsit. hinc habemus argumentum, q̄ maius bonum quandoq; obmittendū est, pro minori bono quod iterū recuperari nō poterit. Et præfertur hic bonū quod uī minus,

Bona opera non consulenda fieri.

ei quod uī maius: in genere dico, non quò ad charitatē. Vbi sciendū q̄ multa bona opera sunt, de quibus si peteretur consiliū antequā fiant, non consuleremus q̄ fierēt: quia fortè possent fieri meliora: postquam tamen iam incipiunt fieri, non sunt prohibēda. Et se

Chrysosto. hom 81. in Matth.

cundum Chrys. Fortè Iesus antequam effunderet unguentum, elegisset potius illud dari pauperibus: nūc uerò quia iam factū erat, exprimit dicens, sinite illā. Item quandoq; faciendum est illud quod est minus necessarium: & potest præponi magis necessario, si remanet locus implendi quod est magis necessariū: præsertim si tollatur locus faciendi id quod est minus necessarium, & immineat casus q̄ illud minus necessariū non posset alias recuperari: & ideo fortè Do

Pauperes semper habendi.

minus permisit sic fieri. Vnde & dixit q̄ pauperes, nō autem ipsum, semper haberent. In hoc autē quòd dicit pauperes sēper habebitis uobiscū: datur intelligi familiaritas, quā diuites debent habēre ad pauperes: q̄ pauperes maximè facti sunt propter diuites. Circa ista Anselmus, ad sororē suā scribens, sic dicit: Gaude quæso huic interesse conuiuio, singulorum distingue officia. Martha ministrabat, discūbebat Lazarus, ungit Maria: hoc ultimū tuū est: frange ibi alabastrū cordis, & quicquid amoris, quicquid desiderij, quicquid affectionis habes, totū effunde super caput spōsi tui: adorans in homine Deū, & in Deo hominē. Si fremit, si murmurat, si inuidet proditor, si perditionē uocat deuotionē, non sit tibi curæ. Pharisæus murmurat inuidens pœnitenti: murmurat Iudas de effusione unguenti: sed Iudex accusationē non recipit, accusatam absoluit. Sinite, inquit, illam: bonum enim opus operata est in me: laborat Martha, parat hospitium peregrino, esurienti cibum, sitienti potum, uestem algēti: ego solus Mariæ, & illa mihi totum præstare quod habet: à me quicquid optat, expectet. Hęc Anselmus. Cōspice igitur Dominum Iesum cœnātem in domo Simonis, cum illis amicis suis: quia fortè consanguinei uel multum domestici erant eiusdē Simonis, & conuersantem cum eis paucis diebus, scilicet usque ad tempus passionis suæ: sed amplius in domo Marthæ: hæc enim domus erat suum refugiū speciale. Ibi cū discipulis suis comedebat & dormiebat: ibi & mater eius cum sororibus quiescebat: quā omnes multum honorabant, & maximè Magdalena, quæ eam semper associabat, nec ab ea ullatenus recedebat. Lazarus quippe, & Maria Magdalena, & Martha ex patre & matre geniti īsignes & diuites fuerūt:

Diuisio bonorū Lazari & sororum.

& Lazaro pars eorum, quæ in Hierusalē parētes habuerūt, scilicet quidam uicus: & Mariæ Magdalon castellum, seu oppidum Galilææ ad duas leucas de Bethsaida, contra Meridiem, & secundò miliario à stagno Genezareth: & Marthæ Bethania in partē de hæreditate parētum cessit & euenit: sed tamen propter hospitalitatis gratiam, simul cum Martha manebant, quia ipsa prudentior ad dispensandū erat: & ideo etiā in receptione Domini, sola aliquādo Martha legitur nominata. Conspice etiam ipsam dominam, quia de dilectissimo filio suo timore perterrita erat, nec se ab eo illo tempore separabat. Et cùm Dominus defendens Magdalenam à murmure proditoris, dicens: *mittens hæc unguentum hoc in corpus meum, ad sepeliendum me fecit*: an non credis quòd huius uerbi gladius matris animā pertrāsiret? quid enim de morte sua expressius dicere poterat? Similiter & omnes alij erāt perterriti, & anxij cogitationis pleni, colloquentes adinuicē unus cum altero, hincinde in ore illorū qui habent dura & aduersa tractare. Compatere ipsis, & tunc libēter cum eis conuerseris. *Cognouit ergo* per famam publicam, *turba multa ex Iudæis*. qui ex tota terra uenerāt ad diem festum, *quia illic*, scilicet in Bethania, *esset Iesus*, Bethania enim prope Hierusalē, quasi ad duo miliaria erat, & ideo de facili hoc cognoscere poterant: *& uenerunt illuc non propter Iesum tantum, sed etiam ut Lazarum uiderent* suscitatum. In hoc innuitur duplex causa. Vna, propter ipsum Iesum reuerenter uisitandum: alia, ut uiderent Lazarum suscitatum. Et hoc propter duo: Primò, quia illud quod factum circa ipsum audierant, ualde mirabile erat: & hoc homines uidere desiderant. Secundò, quia sperabant Lazaro referente aliquid de alia uita percipere, & audire: cuius cognitionis desiderium homini est innatum. Curiositas tamen magis eos adduxit quàm charitas, nec tantum amore duce-

bantur

Curiositas Iudæorum.

bantur quantum admiratione: quia sicut se cupiditas hominum babet, noua uidere & audire cupiebant. Sed illa curiositas mala non erat, ex qua ad fidem induci poterant. Nos e contrà si cognoscimus Iesum obedientis animæ domum, in qua inhabitet inuenisse: ueniamus illuc contemplatione, non propter hominem tantum, quem in anima suscitatum uidemus: sed ut uitã bonam imitemur, & per hoc ad uisionẽ Iesu perueniamus. *Cognouerunt autem principes sacerdotum*, dolentes de manifestatione gloriæ Christi, *ut & Lazarum interficerent*, ad occultandum miraculum, quia multi ex Iudæis propter illum abibant & credebant in Iesum, conuicti signo maximo: & inducti ad credendum. In quo uidebantur manifestè Deo obuiare: ipse enim uiuificauerat Lazarũ: & isti uolebant occidere eum, ex quo & maxima patet malignitas eorum. Stulti & maligni Iudæi eum occidere uolebant, quem nuper Dominus suscitauerat, acsi iterum eum resuscitare non posset. Vnde Augustinus: O stulta cogitatio, & cæca sæuitia. Dominus Christus, qui suscitare potuit mortuum, non posset suscitare occisum? Ecce utrumque fecit Dominus, & Lazarum mortuum, & seipsum suscitauit occisum. Vbi & Chrysostomus: Nullum autem miraculum Christi, eos ita furere fecit: hoc enim mirabilius erat, & coram multis factum est: & erat inopinabile, mortuum quatriduanum uidere ambulantem & loquentem.

Iudæorum stulta cogitatio.

Augustin. tracta. 50. in Ioan.

Chrysosto. hom. 65. in Ioan.

ORATIO.

DOMINA *Iesu Christe, qui pro omni mundo passurus, uenire & morari in Bethania, id est in domo obedientiæ, & ibidem cœnare uoluisti, ac caput, & pedes tibi ungi permisisti: da mihi ut in uera obedientia perseuerando, per hanc tibi refectionem facere merear spiritualem: quia tu in nostra delectaris, & quodammodo pasceris obedientia. Fac etiam me ibidem caput tuum, & pedes ungere: caput quidem, diuinæ uirtutis tuæ potentiam digna reuerentia & laude confitendo: pedes uerò, assumptæ humanitatis mysteria similiter dignè suscipiendo: uel caput, te Christum uenerando: & pedes, tuis fidelibus obsequendo: ut tuam gratiam consequar sic agendo. Amen.*

De sessione Domini super pullum & asinam. Cap. XXVI.

Ioan. 12. Matth. 21. Mar. 11. et Luca. 19.

A FREQVENTABANTVR mysteria, implebantur scripturæ per Dominum Iesum instante tẽpore, quo uolebat per proprij sanguinis effusionem mundo conferre remedium. Igitur, *in crastinum*, id est in die sequenti, scilicet dominica, summo mane parauit se ad eundum in Hierusalem nouo & inconsueto modo, sed sicut fuerat prophetatum. Imminente itaque paschali tempore, quo immolabatur agnus: ipse tanquam uerus agnus ad locum passionis accessit, pro salute mundi uoluntariè immolandus: facto ostendens quòd erat paratissimus se humiliare, & obedire usque ad mortem contemptibilissimam & acerbissimam pro omnibus. secundum Bedam: Præceptum B legis erat, ut decima luna primi mẽsis agnus, siue hędus in domo recluderetur usque ad decimam lunam eiusdem mẽsis, quando ad uesperam immolabatur: unde & uerus agnus, ex omni grege sine macula electus, pro populi sanctificatione immolandus, ante quinque dies, id est, decima luna Hierosolymã ascendit, ut sic ueritas figuræ responderet. Cumque Dominus Iesus pergere uellet: mater, ut creditur, pro affectu eum retinebat. Similiter & discipulis, & alijs intolerabile uidebatur, quòd illuc iret, & ut poterant eũ retrahebant. O Deus quomodo diligebant eum? & quomodo erat eis amarũ quicquid læderet ipsum. Ipse uerò aliter disposuerat, qui uniuersorum salutẽ sitiebat: cœpit igitur ire, & illa parua sed fidelis disci- C pulorum comitiua post ipsum incedere: *& uenit Bethphage*, in medio itineris, quæ erat uiculus, seu uilla parua sacerdotum, in latere & descensu seu decliuio montis Oliueti uersus Hierusalem, distans uno miliario à Bethania, quæ est in alio latere montis eiusdem, & uno à Hierusalém: unde Bethphage locus sacerdotum, bene domus buccæ seu maxillarum interpretatur: quia maxilla propria erat pars sacerdotum in lege, quorum erat prædicare, & uerbum Dei proponere. Sacerdotes enim qui per hebdomadam in templo deseruiebant, completo officio uicis suæ, illuc ad manendum diuertebant, ubi etiam pecora sua alebant. Licèt enim non habebant hæreditatẽ ad excolendum, habebant tamen domos ad nutriendum D animalia: & ad manendum tempore quo non uacabant cultui diuino in Hierusalem. In hoc quòd Dominus uenit in montem Oliueti, significatur, quòd per solam pietatem ueniebat ad passionem, & non per necessitatem. Secundum Hieronymum iste mõs uocatur mõs olei chrismatis, & luminis: in quo significatur triplex effectus dominicæ passionis, in oliua uenia indulgentiæ, in chrismate unctio gratiæ, in lumine splendor gloriæ. Ibi ergo Dominus expectans, *misit*, inde, *duos discipulos*. secundum Chrysost. & Glo. hi fuerunt Philippus & Petrus: quorũ primus Samariam quasi asinam: secundus Cornelium, quasi asinæ pullum adduxit: tales enim debent mitti ad prę E dicandũ. s. qui habent agnitionẽ ueritatis. seu sciẽtiã ad intelligendũ: & splendorẽ honestatis, seu gratiam ad docẽdum. Petrus. n. interpretatur agnoscẽs. Philippus, os lãpadis. Misit autẽ discipulos, quasi disciplinatos, propter ædificationẽ tẽpli: † sed duos, propter firmitatẽ uerbi: quia ĩ ore duorũ uel triũ, stat omne verbũ: & pluribus alijs de causis destinauit hunc numerũ, sicut & binos misit ad prædicandũ. Vnde Hiero. Misit duos, propter societatẽ, propter duplicẽ humilitatẽ cordis & corporis: & propter duplicẽ geminã charitatẽ, Dei & proximi. Et iterũ: Siue propter theoricã & practicã, id est scientiã, & opera. Vnde & Beda,

Bethphag.

Oliueti mons.

Chrysosto. ho. 37. operis imperf.

Duo cur missi.

† alias, aut 8 plu.

Hierony. cap. 11. Marci.

Beda in c. 11. Marci. da. Recte antem duo mittuntur, siue propter scientiā ueritatis, & munditiam operis: seu propter geminę dilectionis: Dei uidelicet & proximi sacramentum, toto orbe prędicandum. Vnde etiam Chrysostomus: *Chrysosto. ho. 37. operis imperf. Matt. 22. Matt. 7.* Duos autem misit Apostolos, quia per duo generalia mandata omne genus hominum de peccato absolui tur. Qualia? *diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo: & proximum tuum sicut teipsum.* In his duobus omne peccatum expellitur, & omnis iustitia consummatur. Aut certè illa duo: *Quod tibi non uis fieri, alteri ne feceris: & quod uultis ut faciant uobis homines, facietis eis & uos similiter.* Vnde & Remigius: Duos quippe misit, propter duos ordines prædicatorum missos Iudæis & Gentibus, siue duo sunt præcepta charitatis, siue propter duo testamenta, siue propter literam & spiritum. *Et dixit eis: Ite in castellum,* scilicet in Hierusalem: *quod contra uos est,* id est coram nobis est: & uobis ex opposito positum ad radicem alterius montis, scilicet Sion. Hoc etiam dicit, quòd contradictionem futuram in Hierusalem contra Apostolos præuidebat. Et dicit castellum, quia usus sacræ scripturæ est, aliquando castellum pro ciuitate, & ciuitatē pro castello ponere. *Castellum pro ciuitate.* Vel dicitur castellum, propter loci situm & fortitudinem: quia triplici muro, ac propugnaculis & fortalitiis, ad modum castri clausa erat Hierusalem. Vel uocat eam sic despectiuè: iam enim nomē ciuitatis amiserat, quia ex libertate temporali in seruitutem gentiū redacta, & Romanis subiecta erat. Itē de libertate spirituali redacta erat in seruitutē peccatorum: & de frequētia populorum in paucitatem habitatorum: & ideo dicitur diminutiuè castellum. Itē non uocat Hierusalem ciuitatem, quia non erat ibi ciuium unitas, sed multiplex discordia inter eos, sed uocat eam castellum, quia munita erat armis militiæ cōtra Christum. *Et statim* scilicet ante portam, & introitum ciuitatis, *inuenietis asinam & pullum eius, super quem nullus sedit,* in biuio & loco publico alligatos, & ad ministeria pauperum deputatos. Mos quippe erat in illis regionibus, ut in singulis ciuitatibus & uiculis, asinus, uel quodlibet animal, ad opus uel ad sedendum aptum, præparatum haberetur pro pauperibus, qui propria iumenta non habebant: & si cui necesse esset opere uel itinere unius diei, eo uteretur: de cuius sustentatione habitatores urbis communiter cogitabant: sed cùm quis eo utebatur, pro tempore illo pabulum ei dabat, & post usum ad locum determinatum reducebat. Mos igitur iste tunc Hierosolymis seruabatur, ubi in loco publico ligata erat asina, & cum ea pullus, qui pariter ad opera communia nutriebantur. Nondum enim quisquam eum ascenderat, & qui asina utebatur, utrique de pabulo prouidebat, *Soluite & adducite mihi.* Vbi Chrysostomus: Ecce *Chrysosto. ho. 37. operis imperf.* igitur quàm humile & contemptibile animal Christus rex regum elegit ad insidendum, cùm Hierusalē ingrederetur. *Et si quis uobis aliquid dixerit, dicite quia Dominus,* scilicet omnium, *his opus habet: & confestim,* *Idem ibidem.* sine contradictione, *dimittet eos.* Dicit enim Chrysostomus: quòd uirtus Christi mouit & præparauit cor Domini, id est custodis illorum animalium, ut mox ad uerbum eorum daret eis, quamuis ignotis. *Mysticè.* Mysticè castellum mundus, discipuli uerò prædicatores: mundus uerò est contra prædicatores: quia mundus amat diuitias, honores, & delitias: ecōtrà prędicatores prędicāt paupertatē, abiectionē, & asperitatē. Asina, populus Iudaicus ꝓpter stultitiā: pullus, populus Gētilis propter lasciuiā, & peccādi cōsuetudinē. Dicit ergo discipulis, *Ite,* ad prædicationis officiū, ad sacramētorū ministeriū: *in castellum,* i. in mundū, qui multipliciter impugnat Deum. s. erroribus, in incredulis: fictionibus, in hypocritis: uoluptatibus, in impudicis: uanitatibus, in superbis: cupiditatibus, in auaris & ambitiosis. Vnde Ioannes: Totus mundus in maligno, id est, in malo igne positus est. *1. Ioan. 5.* *Quod contra uos est:* dissimili conuersatione, tumida mentis obstinatione, pudibūda oris obiurgatione. *Et statim inuenietis,* quia sine magna sollicitudine quærendi: *asinam alligatam, & pullum cum ea:* quorum, secundum glosam, unum ad Iudæos, scilicet asina: alterum ad Gentes, scilicet pullus refertur. Igitur Iudæa secundum Deū, & in spiritualibus mater est gentium, quia de Sion exiuit lex. *Mich. 4. Miseria triplex Iudæ.* Ecce triplex miseria conditionis peccatorum, quæ debet nos monere ad quærendum. Bestialis similitudo, quia de homine iumentum est factus: & ideo dicit, *asinam & pullum eius.* Spiritualis ligatio, quia de libero factus est captiuus: & ideo dicit, *alligatam:* talis multitudo: quia stultorum infinitus est numerus: & ideo dicit, *statim inuenietis,* ubique enim occurrunt peccatores. *Ecclesiast. 1. Chrysosto. hom. 37. operis imperfecti. Asinus similes.* Vt autem dicit Chrysostomus: Propter quasdam similitudines animalibus his assimilati sunt homines, Deum, uel Dei filium non cognoscentes: est enim animal hoc immundum, rude, stultum, & infirmum: sic fuerunt homines ante Christi aduentum, & alligati praue consuetudine peccati, quod uinculum fortius est cæteris, quia licet alia uincula uetustate putrescant, & corrumpantur, uinculum tamen peccati sua uetustate fortificatur: super quem nemo sedit, quia nulli uult obedire: soluite, monitis uestris ab erroribus & peccatis enodando & extrahendo, & solutos ostendendo: & adducite mihi, in fide & moribus informando: ut soluti à uinculis me sequantur imitando: sicut enim auis quæ portat secum uinculum, non potest bene ad prædam suam uolare, nec etiam post prædam suam potest currere canis uinculatus: sic nec peccator post Christum uinculo peccati ligatus. *Et si quis uobis aliquid dixerit,* impedire uos uolens, *dicite quia Dominus* omnium, cui omnia seruire debent, *his opus habet:* & operam eorum desiderat: non propter suam necessitatem, sed propter nostram utilitatem: uult enim nostram conuersionem, propter nostram salutem. *Et confestim,* id est sine contradictione, *dimittet eos:* cognito mandato superioris.

Morale. Moraliter castellum Domino & suis Apostolis, ac suę gratię muneribus contrariū, potest dici cor hominis peccatoris, rationibus & excusationibus quasi muris & propugnaculis cōtra Deū munitum: ac per turrim elationis, & per murum obdurationis, & per seram pertinaciæ firmatum. *Asina ligata.* Asina in eo ligata, est anima uinculis peccatorum præpedita: pullus lasciuus, est affectus lubricus & malus: duo discipuli, sunt timor & amor ordinatus: quia asinam & pullum soluunt, dum ea peccatis absoluunt, & Dominum desuper stratis uestibus sedere faciunt: dum eandem animam omnibus uirtutibus, & donis imbuunt. Vbi Chrysostomus. *Chrysosto. ibidem. Anima ligata per se dissolui nequit.* Ligata erat asina, id est diabolici erroris uinculo impedita, ut non haberet libertatem ire quò uellet: nam omnes homines antequam peccemus, liberum habemus arbitrium, si uolumus sequi uoluntatem diaboli, an non. Quòd si semel peccantes obligauerimus nos operibus eius: iam omnino nostra uirtute euadere non possumus: sed sicut nauis fracto gubernaculo illuc ducitur, ubi tempestas impulerit: sic & homo diuinæ gratię auxilio, perditæ per peccatum, non quod uult agit, sed quod diabolus uult.

A Et nisi Deus ualida manu misericordię soluerit eum, usque ad mortem in peccatorum suorũ uinculis permanebit: ergo nostra quidem uoluntate & negligentia alligamur: per Dei misericordiam absoluimur. Et sic homo, priusquam peccet, liberum habet arbitriũ utrum uelit sub regno esse diaboli: cùm autem peccando tradidit se sub regno ipsius, iam non potest de potestate eius exire. Sed prima uoluntas eius, in necessitatem conuertitur. Et hoc est quòd homines seculares & peccatores dicere solent: Nunquid uolumus esse sancti? & quis non vult esse iustus? sed non possumus: uerum quidem est quod dicunt, sed non habent excusationem, quia primum potuerunt nõ esse sub potestate diaboli si uoluissent. Postquam uerò

B posuerũt thronũ diaboli in cordibus suis: iam nõ potest eos de potestate diaboli eripere, nisi solus Deus. Hæc Chrys. Vnde Bernardus: Difficilis prorsus res, & soli diuinæ uirtuti possibilis, susceptum semel peccati iugum à seruis † suis excutere: quoniam qui facit peccatũ, seruus est peccati. Nec etiam liberari potest ab isto iugo nisi in manu forti: hæc est magna misericordia, magis necessaria peccatoribus. De qua dicitur: *Miserere mei deus, secundum magnã misericordiam tuam. Et secundum multitudinem miserationum tuarum, dele iniquitatem meam*. Hæc Bernardus. Studeat ergo Iesus, à diabolo ut citò eius dirumpat iugum: quia tãto facilius quãto citius eius dominium euitatur. *Hoc autem totum factum est, ut* pręter humilitatis exemplũ,

Bernardus sermo. de triplici misericordia. † alias, à ceruicibus. Peccati iugũ abijcere solius Dei est. Ioan. 8. Psal. 50.

C in hoc facto ostensum, etiam *adimpletur* consecutiuè non effectiuè, quod dictum est per prophetã *Zachariam*, dicentẽ: *Dicite filiæ Sion*, scilicet ciuitati Hierusalem: hoc est habitantibus in ea. *Noli timere*: immo exulta & iubila, ubi dat securitatem, & excludit timorem humanum & seruilem. *Ecce rex tuus*, id est, Christus, *uenit tibi mansuetus: sedens super asinam, & pullum suum subiugalis*: id est asinæ sub iugo & onere positæ & domitæ: nõ super utrumque simul, sed successiuè. Et bene dicit, *filium subiugalis*: quia populus Gentiũ exemplo Iudæorum credidit: uel à Iudæis ad Gentes uerbum Domini emanauit. In tali aduẽtu, & tam humili significatur regis clementia, quæ subditis ualde

Zach. 9.

Subiugalis filius. Aduentus humilis Domini.

D est accepta: quasi diceret, non ueniet in fastu regio propter quod posset esse odio suis: sed ueniet in mansuetudine, propter quod est magis diligendus. Noli ergo timere regis oppressionem, sed magis exultans agnosce regem tuum mentes regentem: & ad regnũ cœlorum perducentem. Secundum Chrysosto. Consueuerunt homines timere reges uenientes, propter nouitates bellorũ, & exactiones, & seruitutes atque iniusta grauamina: sed noli timere Hierusalem, quia iste rex ueniens non est talis, sed mansuetus & humilis: non in multitudine exercitus & equorum ingrediens, sed cum humili turba asinæ insidens. Signum quippe aduentus Christi in Hierusalem ad redẽptio

Chrysosto. hom. 67. in Matt.

E nem populi, fuerat in Zacharia prædictum, & celebri fama diuulgatum: uidelicet quòd Christus uenturus erat in Hierusalem in paupertate & humilitate, sedẽs super asinam & pullum eius: & ideo legisperiti hoc uidentes in ipso completum, ostenduntur contemptores suæ maiestatis: quia eum non receperunt, sed magis tanquam deceptorem persecuti sunt. Hoc autem non solũ impletum est, quia erat prædictum, sed etiã antè prædictum est, quia erat implẽdum. Vnde cùm dicit, *ut impleretur*, hic, ut, consecutiuũ est, non effectiuum. Circa hoc autem, quòd Hierusalem dicitur filia Sion: est sciendum, quòd mons Sion pars est sublimior ciuitatis Hierusalem uersus Meridiem, & ali-

Sion.

A quantulum etiam ad Occidentem: in quo erat rupes prærupta quę Mello uocabatur: in cuius angulo quodam & colle satis eminente erat arx & turris Dauid, ad quam mille clypei pendebant: omniumque fortiũ armatura: ubi Dauid habitauit, & eam ciuitatem Dauid appellauit. Vnde ciuitas Hierusalem dicitur filia montis Sion: quia in eo erat fortalicium ciuitatis, scilicet turris Dauid defendens & protegens ciuitatem, sicut mater filiam. Vnde canitur: *Vrbs fortitudinis nostræ Sion*. Vt ergo propheta omnem excusationem ignorantiæ à Iudæis auferret, cùm Domini aduentũ prædiceret: ipsam qualitatem Domini aduenientis ostendit, ac si diceret: O uos Iudæi, quòd ille aduentus Domini in carnem venturus est: his signis regem

Turris Dauid. Prouer. 10.

B uestrum cognoscite, cùm uideritis eum uenientem mansuetum, non superbum, sed humilem: non armorum splendore terribilem, vt quõdam ad uestram destructionem Nabuchodonosor & Antiochus uenerunt, sed ad restaurationem: non ut auferat à te temporale regnum atque terrenum, sed conferens tibi (si credideris) cœleste & sempiternum regnum: non ut ducat te in terram alienam uinctum, sed ut restituat te in propria liberum, quòd autem tuus ait tale est, acsi diceret: *Tuus* inquam, non alienus, nõ extraneus, sed proprius tibi promissus, ex te natus, & in te nutritus: & tibi, hoc est ad tuam salutem & utilitatem ueniens, *uenit, inquam, tibi*, non sibi, sicut prælati multi

Tuus rex quid.

C potius ueniunt ad uisitandum propter lucrum suum, quàm propter salutem subditorum, scilicet ut suas procurationes accipiãt, magis quàm ut defectus corrigant: quòd uerò subiungit *mansuetus*, ostendit suam mansuetudinem nõ solum in uerbis, sed etiam in subiugalis sessione. Vnde Chrysostomus: Sciens autem propheta malitiam Iudæorum, quia contradicturi erant Christo ascendenti in templum: ideo antè pręmonuit, ut per hoc signum cognoscerent Iudæi regẽ suum, dicens, *Ecce rex tuus uenit tibi mansuetus, sedens super asinam & pullum eius*. Cùm ergo uideritis eum in templo o Iudæi, nolite dicere nõ habemus regem nisi Cæsarem: nolite superbè agere contra eum: quia rex tuus uenit tibi, sedẽs super asinam. Si intellexeris,

Chrysosto. ho. 37. operis imperf.

Tibi uenit quid.

D tibi ueniet: si non intellexeris, ueniet contra te, id est, si intellexeris ueniet ut saluet te, & sub pedibus tuis subiiciat gentes. Si autem non intellexeris, ueniet ut perdat te: & de tẽplo sanctitatis expellat, & aliam spõsam de gentibus castiorem inducat in cubiculum sanctitatis: uis cognoscere mansuetudinem uenientis? considera speciem aduentus eius. Non sedet in curru aureo preciosa purpura fulgens, nec ascendit super feruidum equum discordiæ amatorem & litis: qui gloriæ iactantia pectus habet repletum, & gaudet ad uocem tubæ: sed sedet super asinam tranquillitatis & pacis amicam. Non autem uides in circuitu eius splẽdentes gladios: aut cætera ornamenta armorum ter-

E ribiliũ. Sed quid? Ramos frondentes, testimonia pietatis & pacis. Venit ergo mansuetus, non ut propter potentiam timeretur: sed ut propter mansuetudinem amaretur. Hæc Chrysostomus. Mysticè, *dicite*, o prædicatores, *filiæ Sion*, id est ecclesiæ militãti: sicut enim Hierusalem dicitur filia Sion, quia ab hoc mõte sicut à matre protegi uidetur: sic ecclesia militans filia ecclesię triũphantis dicitur, quia ab ea sicut à matre protegitur. *Ecce rex tuus uenit tibi* .i. ad utilitatẽ tuã, nõ suã: *sedẽs super asinã & pullum*. i. in præcordiis utriusq; populi: quasi diceret, pędicate mũdo aduẽtũ Christi in carnẽ, ut cognoscatur & credatur, ut recipiatur & colatur. *Euntes autem discipuli*, tanquam ueri obedientes

Mysticè.

entes, non refutauerunt hoc officium ut paruum: sed *fecerunt sicut præcepit illis Iesus, & adduxerunt asinam & pullum: & imposuerunt super eos uestimenta sua, & eum desuper sedere fecerunt*. Sic quoque, ut dicit Basilius, decet nos & infima opera plurimo cum affectu & studio aggredi: scientes quòd quicquid intuitu Dei fit non est paruum, sed dignum regno cœlorum. Vestimenta apostolorum, quibus turpitudo carnis cooperitur, & ornata sessio Domino paratur: apostolica instituta, & exempla ac doctrinam uirtutum significant: quibus corda hominum instruxerunt, ut Deum habitatorem habere possent: quibus receptis à Iudæis & Gentibus, sedit in eis Christus: quia nisi anima his instructa fuerit & ornata, Deum sessorem habere non meretur. Vnde Bernardus: Domino quoque sessuro super asellum, uestes suas discipuli substrauerunt: significantes saluatorem seu salutem nequaquam insidere nudæ animæ: quam non uidelicet uestitam inuenerit doctrina & moribus apostolorum. Hæc Bernardus. Christus ergo super asinam & pullum sedit, propter ueritatem præallegatæ prophetiæ, quæ hoc expresse dicit. Et primò sedit super asinam: secundò post aduentum turbæ de Hierusalem, sedit super pullum: qui quia indomitus & lasciuus erat, & super eum nemo adhuc sederat, nec adhuc applicatus humanis usibus fuerat, propter inquietudinem & inconsuetudinem forsan recalcitrabat: & ideo Christus rex mansuetus descendit: & deinde super asinam sub iugo domitam iterum ascendens sedit. Hoc autem factum est in figura, quia per asinam significabatur populus Iudaicus, qui sub lege laborauerat, & iugum legis traxerat, ac multis uinculis peccatorum alligatus erat: per pullum populus Gentilis, qui iugo legis subiectus non fuerat, nec quis eum iugo Domini coercuerat, ac diuersis dogmatibus & erroribus subditus erat. Ad hoc ergo Christus ueniebat, ut utrumque populum sibi per fidem catholicam subiugaret: sedens autem primò super asinam, secundò, super pullum, deinde iterum super asinam: significauit quia de Iudæis transiuit ad Gentes: & iterum in fine mundi de Gentibus transibit ad Iudæos ut postquam plenitudo Gentium intrauerit, omnis Israel saluus fiat. Hoc mysterium etiam notatur in delatione missalis à cornu ad cornu altaris. Vel secundum glosam: Non ad literam super utrumque in tam breui spatio sedit, sed spiritualiter intelligendum est, quia in præcordiis utriusque populi sedet. Vnde & Chrysostomus: Sedet super asinam & pullum eius, ut & in Iudæis sederet, & in Gentibus. Sedere autem super iumenta, est in præcordiis eorum habitare, ut dicat illis Christus: *Tollite iugum meum super uos, & uidete quia mitis sum & humilis corde*. Non est autem contrarietas quòd Matthæus dicit asinam & pullum: cæteri autem tantum dicunt pullum, quia unus quandoque dicit, quod alius tacet & prætermittit. Matthæus quidem scribens Hebræis, Hebræorum eloquio rectè asinam & pullum refert, simul Domino adductos: sciebat enim notitiam Dei uenturam ad Iudæos & Gentes: sed cæteri euangelistæ scribentes ecclesiæ Gentium Græco sermone, solummodo mentionem pulli faciunt: quia quod gentium salutem specialiter respicit, attendunt. Moraliter per asinam potest intelligi caro nostra pigra, stolida, lasciua: ab anteriori debilis, id est ad spiritualia: à posteriori fortis, id est ad temporalia: per pullum carnalis affectus, & uanum desyderium nostrum quæ ligantur, id est uoluptatum illecebris irretiuntur, sed ea soluere & subijcere debemus, ut Deus ibi sedeat: illique dicamus, *ut iumentum factus sum apud te*: onus taxa, & portabimus: & econuerso audiamus: *Empti estis precio magno, portate Christum in corpore uestro*: per illos ergo qui asinam & pullum ad Christum deducebant, pœnitentes significari possunt, qui carnem suam dant Deo, per mortificationem: & animam, per contritionem: sicut enim per asinam caro, sic per pullum animus designatur. Ad ostendendam ergo suam humilitatem & mansuetudinem, Dominus non super superbum & feruidum: sed humilis super humile, & mitis super mite animal sedit: quia non in superbis & asperis, sed in humilibus & quietis tantum requiescit, non curru uel equis utens, non scutiferos circunducens, sed magnam utilitatem & mansuetudinem hinc ostendens. Ergo etiam in exterioribus necesse est ut humilitatem prætendas, si Christum sequi desideras in equitatura, in ueste in cibo, in domicilio, & in omni apparatu. Et secundum Chrysostomum, quia contingebat quosdam infirmiores existentes, subiugali opus habere, hîc mensuram nobis sapientiæ posuit: monstrans quòd super equos & mulos, aut hos iuncto ferri necesse non est, sed sufficit asino uti, & ultrà non procedere, & ubique eo quod necessitatis est contentum esse. Interroga autem Iudæos, quis rex super asinam delatus intrauit Hierosolymam? Sed non utique alium habent dicere quàm hunc solum. Hæc Chrysostomus. Vnde Dominus legitur alibi equitasse, uel mulum ascendisse: sed modo tantum asinasse: & tamen eadem hebdomada legitur morte turpissima condemnatus fuisse. Quid fiet de multis prælatis, qui cum equorum multitudine equitant: & hoc de patrimonio crucifixi & bonis ecclesiasticis? hoc enim est contra Christi exemplum hîc eis ostensum. Item est contra illud Deuteronomii: *Cùm fuerit rex constitutus non multiplicabit sibi equos*. Si non licet regi: quanto minus pontifici? Si non laico, quanto minus clerico? Si non de redditibus proprii patrimonii: quanto minus de patrimonio crucifixi? Sed non superbiant qui equis uel curribus uehuntur: quia & ligna, & lapides, & aliæ res uiles plerunque sic ducuntur. Vnde Chrysostomus. Quid tibi arrogas, & magna sapis o homo, quoniam excelsus super equum ueheris, quia te trahunt mularum quadrigæ? & quale istud est: nam & saxa ita plerunque & ligna gestantur. Speciosa ueste circundaris: sed respice pro cultu uestium uirtutum decore fulgentem, & uidebis te quidem putrefacto iam fœno similium, illum uerò arbori admirabiles fructus ferenti, maximaque præbenti cernentibus uoluptatem. Hæc Chrysostomus: Conspice nunc bene, & considera quomodo Dominus mundi incedebat. Quamuis enim iustissimum foret eum honorari: honoris tamen tempore talibus dextrariis & phaleris usus est, & in hoc suo honore honorabilem pompam mundi non modicum uituperauit: non fuerunt hæc animalia ornata frenis, & sellis deauratis, & phaleris sericatis, more stultitiæ mundialis: sed quibusdam uilibus pannis & funiculis: cùm tamen esset rex regum, & Dominus dominantium. In hoc ergo facto utile humilitatis exemplum Dominus suis reliquit: sed filij superbiæ proh dolor parum hoc attendunt. Vnde legitur, quòd cùm Heraclius Christianissimus Imperator: reuertens à cæde Codroes regis Persarum, per portam, per quam Christus in die

Bernardus sermo. 27. in cantica.
Chrysosto. ho. 37. operis imperf.
Matt. 11. d
Concordia euangelistarum.
Moraliter.
Psal. 72.
1. Corin. 6.
Humilitas etiã in exterioribus habenda.
Chrysosto. hom. 67. in Matt.
Contra prælatorũ pompam.
Deut. 17.
Humilitas Christi.
Heraclius Hierusalẽ ingrediens.

palmarum intrauit, in equo regio & ornamentis imperialibus decoratus ingredi uellet: repentè lapides portæ descenderunt, & inuicem, quasi unus paries se clauserunt: super quo cunctis stupentibus, angelus Domini signum crucis in manibus tenens super portam apparuit, dicens: Cùm rex cęlorum Christus per hanc portam ad passionem intraret: non cultu regio, sed humili asello ingrediens: humilitatis exemplum suis cultoribus dereliquit; his uerò dictis angelus Domini abscessit. Tunc Imperator lacbrymis perfusus, discalciatus, & usque ad camisiam spoliatus: crucem Domini accipiens, usque ad portam humiliter baiulauit Moxque lapides ad suum locum redierunt, & intrantibus cunctis ingressum patefecerunt. Mysticè secundum Remigium: Saluator noster asino sedens Hierosolymam tendit, quando ecclesię uniuersali, vel cuique animæ fideli præsidens, & eam in hoc seculo quasi iumentum regit: & post hanc uitam ad uisionem cœlestis patriæ introducit.

ORATIO.

DOMINE *Iesu Christe, qui ad passionem spontaneus aduenisti: aduení & mihi misero per gratiam in corde meo. Et qui me tunc reparasti per crucem: iterum lapsum repara per eandem beatificam passionem. Largire mihi Domine, ut in omnibus humilitatem & mansuetudinem custodiam: ac tibi carnem & spiritum totaliter subijciam, & ut iumentum apud te fiam: quatenus in me sedens, & me quasi iumentum regens, nũc ad intima pacis gustum, supernęque pacis desiderium ducas, & tandem ad eiusdem pacis uisionem introducas. Amen.*

De gloriosa Domini susceptione. Cap. XXVII.

Matt. 21. Marci. 11. Luc. 19 & Ioan. 12.

ET cùm appropinquaret Iesus ad descensum montis Oliueti, multi descendentium cum eo, ex quibus plures de Hierico fuerant eum secuti, *substernebant uestimenta sua in uia: alij autem cedebant ramos* uirides *de arboribus* fructiferis, quibus mõs Oliueti consitus est: *& sternebant in ea*, ut uiam ornarent, & ne iumentum in lapidem offenderet, ne calcaret spinam, ne laberetur in foueam. Mons enim Oliueti mons uberrimus est, & decorus, arboribus plenus, & maximè oliuarum, à quibus & nomẽ accepit. Turba autem multa, quæ conuenit ad diem festum in Hierusalem de omnibus tribubus Israel: quia omnes tenebãtur uenire in Hierusalem in paschali solemnitate: ac pueri, ac plebecula Hierosolymorum, cùm sciuerunt Iesum aduenire, *tollentes ramos oliuarum, & palmarum, exierunt obuiam ei*, reuerenter usque ad montem Oliueti: & ut regem cum hymnis & canticis, ac uestium suarum & armorum stratione, ac lætitia magna eum honorificè susceperunt: & ab illo loco usque Hierusalem, cum hymnis & laudibus deduxerunt: canentes, gloria, laus, & honor tibi sit, rex Christe redemptor. Quod diuina dispensatione factum est, ad designandum uictoriam, quam Christus erat in proximo habiturus, qua erat moriendo mortem superaturus, & trophæo crucis de diabolo mortis principe triumphaturus. Hæc processio in arca fœderis præfigurata fuit, qua Dauid in iubilo deduxit. Post Lazarum suscitatum, & unguentum super caput Iesu effusum, odore famæ eius iam resperso in populo per circuitum, præsciens ipse turbam obuiam sibi uenturam, ascendit asellum, ut inter applausus occurrentium populorum miræ præberet humilitatis exemplum. Inter alia quippe Christi miracula, maximè miraculum auditum de Lazaro ad hanc deuotionem & honorificam obuiationem eos commouit: quia, secundum Augustinum, inter omnia miracula quæ fecit Dominus noster Iesus Christus, Lazari resuscitatio præcipuè prædicatur. Istud enim euidentius & mirabilius signum erat: & ideo ultimò ipsum reseruauit, ut magis eorum memoriæ imprimeretur. Miraculis ergo trahebantur, qui uerbis non mouebantur. Vbi Origenes: Pulchrè autem turbas, laudantes Deum, ad descensionem montis occurrisse legimus, ut operatorem mysterij spiritualis significarent sibi uenisse de cœlo. Vbi & Beda: Descendente etiam Domino de monte oliuarum, turbæ descendunt, quia humiliato misericordiæ authore, necesse est eos qui misericordia indigent, eius uestigia imitari. Cùm autem turbæ obuiantes peruenissent ad Christum, facta sibi reuerentia præcesserunt, alijs sequentibus ipsum: & sic erat Christus in medio eorum. Vnde sequitur: *Turba autem quæ præcedebant, & quæ sequebantur clamabant, dicentes: filio Dauid osanna*, quod est uox exultantium pariter & laudantium, uel obsecrantium: magis affectum indicans, quàm aliquam rem significans: sicut racha interiectio indignantis dicitur, nihil expresse designans. Vnde secundum uocem, neque Græcus, neque Latinus interpretari potuit: sed secundum sensum interpretantur quidam saluifica, uel saluum me fac. Et est osanna uerbum Hebræum, ex corrupto & integro compositum. Dicitur enim osanna, i littera subtracta, quasi osianna: osi ergo corruptum, anna est integrum: osi autem apud eos interpretatur salua, uel saluifica, uel saluum fac: & anna est interiectio obsecrantis, sicut apud nos heu dolẽtis: nam sicut apud nos à dolente dicitur heu, sic apud illos ab obsecrante dicitur anna, & ualet apud nos utinam, quod est aduerbium optandi. Et ideo osanna tantum ualet, quantum vtinam saluemur, vel obsecro salua. Et quia hæc interiectio in Latino non habetur eloquio: posuit pro ea noster Hieronymus, obsecro. Vnde in Psalmista. Vbi septuaginta interpretes transtulerunt. *O domine saluum me fac*, in Hebræo scriptum est, anna Adonai osianna. Quod interpres noster Hieronymus diligentius elucidans, ita transtulit: obsecro Domine, salua obsecro. Idem nanque signato Domine, per ipsam interiectionem obsecrationis: quod obsecro domine, per ipsum verbum obsecrationis. Est ergo osanna, quasi osianna, id est salua obsecro: &

Oliueti mons.

2. Reg. 6.

Miraculũ summum

Augusti. tracta. 50. in Ioan.

Origenes tracta. 24 in Matt.

Beda 1 cap. 19. Lucæ.

Psal. 117.

est una

est una dictio, uel duæ per subtractionem unius literæ, & significat quòd aduentus Christi salus sit mundi: cui enim salua, siue saluifica, clamabant, utique saluatorem credebant. Vnde & conuertendo sermonem inter se, subiungit, dicentes, *Benedictus*, id est gloriosus sit: uel, secundum Bedam, Benedictus, id est ab omni peccato singulariter immunis, & immunes faciens: *qui uenit*, per carnis assumptionem, id est incarnatus est, *in nomine Domini*, id est in nomine patris & à Deo patre missus ad explendũ eius volũtatẽ, & ad glorificandũ eũ, quia filius nõ in noĩe suo, sed in nomine patris uenit: eum glorificando, & in omnibus operibus non suam, sed patris gloriam quærendo. Vnde alibi: *Ego*, inquit, *ueni in nomine patris*. In hoc ergo confitentur & laudant Domini aduentum: benedictio namque quæ fit à nobis, in Deo confessio sola est: & laudatio bonorum, quæ præstita sunt ab eo. Benedictio uerò quę fit à Deo, in nobis impletur, dum eius beneficiis implemur. Vbi sciendum quòd benedicere, est bonum dicere. Aliter autem Deus benedicit nobis: & aliter nos benedicimus Deo. Deus enim benedicendo nobis, beneficium nobis impendit, & bonos nos facit: nam suum dicere, est eius facere: quia ipse dixit facta sunt, nos autem benedicendo Deo, non eum bonum facimus, sed tantummodo eius bonitatem confitemur & laudamus: dicere enim hominis, non est suum facere, sed tantum fateri. Et addunt, *rex Israel*. In quo confitentur eius potentiam, tamen diminutè: quia credebant ipsum regnaturum temporaliter, & liberaturum eos à tributo: ipse autem uenit ad regnandum spiritualiter, & ad liberandum totum genus humanum à diabolo, quod erat maius illo. Ad literam ergo credebant quòd uenisset regnaturus temporaliter super eos in regno Dauid, & redempturus ipsos à seruitute Romanorum, & restituere regnum temporale quod à Romanis erat usurpatum. Cuius contrarium ipse dixit coram Pilato: *Regnum meum non est de hoc mundo*: sed, supple, de cęlo: & ideo applaudebant ei tanquam suo regi. Vnde subiungunt, & benedictum, quod scilicet uenit, regnum patris nostri Dauid: quod scilicet restitutum est nunc in aduentu tuo: quasi dicerent, hoc est de quo dictum est: Dabit illi Dominus Deus sedem Dauid patris eius. Regem uerò eum in testimonium suæ damnationis uocauerunt: ex hoc enim patet, quòd proprium dominum occiderunt. Vbi August. Quid autem magnum fuit regni seculorum regem fieri hominũ? Non enim rex Israël Christus ad exigẽdum tributum, uel ferro exercitum armandum, hostesque uisibiliter debellandos: sed rex Israel quòd mentes regat, quòd in æternum consulat, quòd in regnum cœlorum credentes, sperantes, amantesque perducat. Quòd ergo rex esse uoluit Israel, dignatio est non promotio: miserationis indicium, non potestatis augmẽtum: qui enim appellatus est in terra rex Iudęorum, in cœlis est dominus angelorum. Et iterum: Noli timere, illũ agnosce qui à te laudatur, & noli trepidare cum patitur: quia ille sanguis funditur, per quem tuum delictum deleatur, & uita redimatur. Hæc Augustinus. Deinde iterum uerba conuertentes ad ipsum, repetunt, *osanna*, id est salua obsecro. Bis dicunt osanna, quia saluator est Christus secundum naturam utramque: secundum diuinam, effectiuè: secundum humanam, meritoriè. Et ad sciendum de qua salute intelligatur, determinãt ubi se uelint saluari: scilicet, *in excelsis*: id est, in cœlestibus, non in infimis & terrenis. Salua in excelsis, qui

Beda in c. 11. Marci.

Ioan. 5.

Ioan. 18.

Luca. 1

Augusti. tracta. 51. in Ioan.

A prius saluabis ab inferis. Ecce duplex salus: una in liberatione pœnæ, alia in collatione gloriæ: ubi manifestè ostenditur quòd aduentus Christi non tantum hominum, sed totius mundi salus est, in cęlis & in terris, & terrena iungens cœlestibus: *ut omne genu sibi flectatur: cœlestium, terrestrium, & infernorum*. Christus enim ueniebat ad dandam salutem cœlestem & æternam: & fortè licet sublimitatem regni æterni & temporalis petebant, tamen nescientes propheticè eum regem cœli & angelorum prædicabant. Et hoc diuina ordinatione significabatur uerbis laudãtium, cùm dicebant, *osanna in excelsis*: quod est salutẽ æternam à Domino petere: licet hoc non intelligerent: sicut & Caiphas dixit mortem Christi futuram pro sa-B lute mundi, licet non intelligeret quid diceret. Vbi Chrysost. Ex his ergo uerbis colligimus, quòd Deus est: nam osanna, saluos fac interpretatur: salutem autem Deo scriptura attribuit. Et notãdum, quia quòd dicitur in excelsis, signum est quòd in inferioribus non est salus, sed multiplex periculum: sed in excelsis, quæ sola cœlestia sunt: salus sine periculo inuenitur. Vel in hoc quod dicitur hîc, in excelsis: significatur per primũ osanna quòd Christus est rex in terra uniuersa per fidem & gratiam: & per hoc quòd hic ad secũdum osanna additur, in excelsis, significatur quòd non tantum in terris, sed etiam in cœlestibus Christus regnat: quia per ipsum ea quæ in cœlis & in ter-C ris sunt restaurantur. Consideranda est autem, iuxta ordinem personarũ, qualitas meritorum. Qui enim uestimenta sua super asinam imposuerunt, ut Iesus mollius sederet, Apostoli fuerunt: qui sua doctrina mentes hominum, ut habitaculum Dei essent, præparauerunt. Per istos significari possunt, qui per suas exhortationes animam erudiunt, à peccatis abstrahunt, uirtutibus ornant & componunt, ut sic ibi Dominus sedeat, & quiescat. Qui autem uestimenta in uia strauerunt, ne pes asinæ impingere, sancti martyres sunt: qui dum corpora sua, animarum uidelicet tegumenta, propter Deum ad supplicia tradunt, & proprio se carnis amictu exeunt, quasi uestimẽta sua sternunt: iter simplicioribus suo sanguine ostendentes, D per quod ad cęlestem Hierusalem peruenire possint. In uia denique uestimẽta sternunt, qui exempla martyrum secuti, corpora sua per abstinẽtiam edomant, ut Domino iter ad mentem parent, uel exempla bona sequentibus præbeant: quia ergo uestimentum animæ, est corpus: hoc uestimentum substernimus, aut per martyrium, aut per ieiunium, aut etiam per boni operis exercitium & exemplum, aut per continentiæ propositum. Vel uestimenta animæ diuersorum colorum, sunt uarietates diuersarum uirtutum: quæ tunc in uia sternimus, quando ea in exemplum alijs præbemus. Felix illius anima, cuius uirtutes confundunt & extinguũt in alijs uitia contraria. Vestimẽ-E ta etiam, ob aduentum Christi, in uia sternere, est antiquam conuersationem peccati deponere. Qui uerò ramos de arboribus cædebant, & sternebant in uia, ut iter asinæ planum & decorũ redderent: sancti confessores sunt: qui dum uerba & sententias, uel exempla patrum præcedentium de scripturis carpentes, in uia Dei, ad auditoris animum uenientis, humili prædicatione submittunt, quasi de spiritualibus arboribus ramos cædentes, cęlestis patriæ iter decorãt. Vel per illos qui ramos oliuæ ferebant, significantur qui circa opera misericordiæ se exercitãt: oliua.n. Dei misericordiã significat. Et per illos qui ramos palmarũ ferebant, significantur qui circa uictoriã tentationum

Salus duplex.

Philip. 2.

Ioan. 11.

Chrysosto. hom. 65. in Ioannem.

Salus in excelsis.

Officia Domino exhibita ab Apostolis.

Vestimentorũ significatio.

Bernardus sermo. 1. in Ramis palmarum.

Obsequiũ triplex.

intendunt: palma enim uictoriam designat. Notat autẽ Bernardus, hic triplex obsequium Christo exhiberi. Primum quidem à iumento, cui Dominus insidet. Secundum, ab his qui uestimenta in uia prosternunt. Tertium, ab his qui ramos de arboribus cædũt. Prælati ramos de arboribus cædunt, cùm de fide & obedientia Abrahæ, de castitate Ioseph, de mansuetudine Moysi, cæterorumque sanctorum uirtutibus prædicant. Seculares uerò homines uestimenta prosternunt in uia, cùm expendunt Christi obsequium, non siquidem corpora, sed quæ adiacẽt & necessaria sunt corporibus, quasi uestimenta: cùm eleemosynas largiuntur de terrena substantia. Religiosi sunt iumẽtum, iuxta apostolum, glorificantes & portantes Dominum in corpore suo. Hi sunt qui dicere possunt, ut iumentum factus sum apud te, & ego semper tecum: omnes reliqui ex eo quod abundat sibi mittũt, & quasi sine labore obsequuntur Domino: solum uerò iumentũ semetipsum exponit eius obsequio. Omnes tamen (si suo quisque fideliter intentus fuerit ministerio) proculdubio in processione sunt saluatoris, & cum eo in sanctam ciuitatem ingrediuntur. Tres enim propheta uidit saluandos: Noe, in arcæ fabricã ramos cædentem: Iob, huius mundi substantiam bene dispensantem: Danielem, in uili edulio & labore abstinentiæ factum quasi iumentum. Cui autem in illa processione sit Iesus propinquior: cui de tribus ordinibus sit salus uicinior: facilè credo quisque potest aduertere. Hæc Bernardus. Turbæ autem præcedentes & sequentes utriusque testamenti significant fideles, una uoce clamantes. Præcessit quippe Iudaicus populus, secutus est Gentilis: & quia omnes qui fuerũt, uel sunt fideles, in Christum mediatorem Dei & hominum crediderunt & credunt: & qui præeunt, & qui sequuntur, clamant, salua nos obsecro. Vnde Beda: Sed qui præibant, & qui sequebantur, clamabant, osanna. Osanna autẽ Lingua latina, salua nos dicitur: ab ipso enim salutem & priores quæsierunt, & præsentes quærunt: & benedictum qui uenit in nomine Domini confitentur: quoniã una spes, una fides est præcedentium atque sequentium populorum: quẽ enim priores nostri ex Iudaico populo crediderunt, atque amauerunt uenturum: hunc nos & uenisse credimus & amamus, eiusque desiderio accendimur, ut eum facie ad faciem contemplemur. Vnde & Chrysost. Qui præcedebant, seniores erant: id est, patriarchæ & prophetæ, cæterique sancti, qui ante aduentum Christi de aduentu eius & prædixerunt, & cognouerunt. Sequentes autem, iuniores id est apostoli, martyres, cæterique doctores, qui post ascensum Christi de resurrectione eius, & de ascensu, uel de operibus eius prædicauerunt & prędicant. Et diuersi quidem in temporibus fuerunt, tamen in omnibus unus exultationis spiritus fuit. Et illi quidem prophetantes, de Christo uenturo clamauerunt: *Benedictus qui uenit in nomine Domini*: isti autẽ laudantes clamant de aduentu Christi, iam adimpleto osanna, & cætera. Hæc Chrysosto. Facta etiam Christi, quia quasi media inter facta ueteris testamenti & noui sunt, ideo tam turba quæ præcedebat, quàm ea quę sequebatur, eum laudabat: inquantum facta Christi sunt regula & exemplar eorũ, quæ in nouo testamento fiunt, & quæ à patribus ueteris testamenti præfigurata sunt. Vnde etiam Bernardus: Præcedebant aliqui, & uiam Domino parabant: ipsi sunt qui uiam parant Domino ad corda uestra, qui uos regunt, & dirigunt uestros gressus in uiam pacis. Alij sequebantur, & hi sunt qui propriæ inscien-

[Margin: 1. Corin. 6. Psal. 72. — Tres saluandi. — Beda in c. 11. Marci. Præeuntes & sequentes Christum. — Chrysosto. ho. 37. operis imperf. — Facta Christi media. — Bernardus sermo. 2. in Ramis palmarum.]

A tiæ conscij, deuotè sequuntur, & adhærent semper uestigiis præcedentium. Erant quoque discipuli tanquã domestici lateri eius adhærentes: ipsi sunt qui in claustris soli deo uiuunt, semper adhærentes ei: & eius beneplacitum considerantes. Hæc Bernardus. Per istos etiam qui clamabant, dicentes: osanna filio Dauid: & cætera, significãtur contemplatiui, qui magis deuotioni per orationem sunt intenti. In præmissis ergo instruemur ut operibus & officijs, quæ nobis magis competunt insistamus: non enim omnibus omnia competunt: & ideo in ista processione Christi, non unus omnia faciebat, sed alij asinam & pullum adducebant: alij uestimenta sua eius imponebant: alij uestimenta in uia sternebant: alij ramos cædebant, alij iu-

B bilabant: & ideo unusquisque illud officium debet assumere, ad quod uidet magis idoneum se esse. Surge igitur saluatoris filia, tanquam una de filiabus Hierusalem, intuens regem Salomonem in honore, quem sibi mater synagoga in ecclesiæ nascentis ministeriũ reuerenter exhibuit, ut insidẽtem aselli tergo uniuersorum Dominum, uelut cum ramis oliuarum, atque palmarum pietatis operibus, uirtutumque triũphis iugiter comiteris. Vnde Anselmus: Insidentem asello cœli & terræ Dominum comiteris: tãtaque fieri pro te obstupescens puerorum laudibus tuas inferas: clamans & dicens, osanna filio Dauid: benedictus qui uenit in nomine Domini. Quòd populus Christo eũ

C laudibus obuiauit, hoc olim per regem Dauid præfiguratum fuit: cui populus post cædem Goliæ obuiãs laudes exhibuit. Dauid Christum præfigurauit: qui Goliam, id est diabolum aduersarium nostrum superauit. Hierusalem uisio pacis interpretatur: per quam fidelis anima designatur: ad hanc saluator noster omni hora paratus est uenire, & nos ei in occursum per contritionem debemus ire. Cui etiam laudes decantamus, quando peccata nostra in confessione recitamus: & ramos palmarum in manibus portamus: quãdo corpora nostra in satisfactione castigamus: insuper & uestimenta nostra in uia sternimus, quando tẽporalia pauperibus erogamus: & cũ floribus ipsum honoramus, quãdo misericordiæ operibus, & diuer-

D sis uirtutibus nos oramus, Christum Iesum, qui uenit in nomine Domini benedicimus, quando pro beneficijs uobis collatis gratias agimus. Regem eum, & Dominum protestamur: si omnia opera nostra cum timore Dei, & reuerentia operamur. *Pharisæi ergo*, inuidia concitati: *dixerunt ad semetipsos*, id est inter se & adinuicem. *Videtis quia nihil proficimus*: laborando & faciendo contra eum. *Ecce mundus totus post eum abit*, sermo est hyperbolicus, ad exprimendum quòd multi sequebantur Christum: prophetabant, sed nescientes: per hoc enim significatur quòd totus mũdus erat eum secuturus. Hoc quidem secũdum Augustinum,

E est uerbum Pharisæorum inuidentium ut dicant, *nihil proficimus*, scilicet in malitia nostra nõ ualentes impedire eum: & secundum eundem, Quid mirum & quid inuidet cęca turba, quia post eum abit mundus, per quem factus est mundus? Chrysostomus autem uult, quòd hæc sunt uerba Pharisæorum credentium, tamen occultè, propter metum Iudæorum: & quòd dicunt hoc ut retraherent eos à persecutione Christi: ac si dicerent, quantumcunque insidiamini, tanto hic augetur, & gloria eius intenditur. Quid ergo non desistitis à tantis insidijs? quod quidem quasi idem est cum consilio Gamalielis: de quo habetur in Actibus. *Et quidem de turba Pharisæorum*, ex inuidia quam contra ipsum conceperant, deuotionem

[Margin: Cantic. 3. Figura in Dauid. 1. Reg. 18. — Augusti. tracta. 51. in Ioan. — Chrysosto. hom. 65 in Ioannem. — Act. 5. f.]

nem populi ad ipsum, uidere & laudem eius audire non volentes, *dixerunt ei: Magister increpa & cohibe discipulos tuos*, & turbas te laudantes. Magistrum nocant, quem tamen ipsi docere nolunt: quasi dicerent, Si tu iustus & bonus esses, talem applausum sustinere non deberes. Vilescat in ore tuorum laus tua: ideo eos increpa. Vbi Beda: Mira Iudæorum dementia, quem magistrum appellandum non dubitant, quia uera docentem nouerant, huius ipsi discipulos quasi melius edocti redarguendos autumant: eumque corrigere quos instituit suadent, quem signis approbantibus Deum clarescere uident. Hæc Beda. Dolebant isti de laudibus Christi. Et primò de hoc, quòd turbę dicebant ipsum benedictum, cùm ipsi reputarent eũ peccatorem. Secundo quia turbæ dicebant eum regem, cùm ipsi reputarent eum ualde ignobilem. Tertiò, quia turbæ dicebant eum uenisse in nomine Domini, cùm ipsi reputarent eum non esse à Deo, uel missum ab eo. *Quibus ipse respondit*, & prophetizando de futuro se rationabiliter excusauit. *Dico uobis, quia si hi tacuerint, lapides clamabunt*. Quod & factum est. Nam quem homines uel timore, uel perfidia confiteri trepidabant: hunc durissima etiam elementa apertè prædicabant. Crucifixo enim Domino discipulis, & notis eius præ timore repressis: & laudem Christi tacentibus, terra mota, petræ scissæ, & monumenta aperta, quasi perhibentes testimonium sanctitatis ipsius Christi morientis, eum Deum & totius mundi Dominum clamabant & protestabantur. In quo apparet duritia Iudæorum & hominum, quia elementa compatiuntur creatori suo, & recognoscunt eum. Vel mysticè, *si tacuerint hi*, id est Iudæi, *lapides*, i. Gentiles ad modum lapidis duri, *clamabunt* laudes Christi: quod factum est mortuo Christo: quia Iudæis mutis factis à laude eius, Gentiles qui duri, steriles, & infructuosi erant: ac ligna & lapides adorabant, ad Christum conuersi ipsum laudabant & prædicabant: quia Centurio & alij, qui erãt cum eo, uisis tot signis sanctitatem Christi confessi sunt, dicentes: Verè filiùs Dei erat iste: uerè hic homo iustus erat: quotidie Gentiles clamant, & in Christi virtute laudare nõ cessant, Iudęis ex magna parte cæcatis, & laudẽ Christi tacentibus. Vel moraliter, *si tacuerint hi*, id est clerici, *lapides*, id est layci, *clamabunt*, & Deũ bonis operibus laudabunt, quod etiam quotidie in plerisque uidemus impleri. Sed illi qui Christũ cum tanto triũpho susceperunt: nõ diu post contraria in eo fecerũt. Turba enim mobilis est, & more fluctuum & uentorum mouetur: quem modo ueneratur: cõtra eum postea clamat & insurgit. Vnde Bernardus? Ab eodem populo, in eodem loco, & ipso tempore, paucis diebus interpositis: primò cum tanto triũpho susceptus, postea crucifixus est. O quàm dissimile est, tolle tolle crucifige eũ: &, benedictus qui uenit in nomine Domini, osanna in excelsis: quàm dissimile, rex Israel: &, non habemus regem nisi Cæsarem: quàm dissimile, rami uirentes, & crux: flores, & spinæ: cui prius uestimenta prosternebantur aliena, ecce suis exuitur, & sors mittitur super ea. Væ tibi amaritudo peccatorũ nostrorum, propter quæ diluenda tanta amaritudo necessaria est. Hæc Bernardus. Et quamuis Christus sæpe Hierusalem ascenderit, nunquam tamen aliquẽ honorem sibi exhiberi uoluit, nisi modo cùm ad passionem iuit: ut ex hoc detur intelligi quòd in morte sanctorum non est dolendum, sed potius gaudendũ, & quod sua passio erat sibi in gaudium, & in magnũ festum: & persecutiones propter Christum debemus gaudenter appetere, mundanos autem honores uitare: sicut fecit ipse qui regium honorem fugit, & ad locum passionis gaudenter accessit. Sed cur Christus uadens ad mortem, tantum honorẽ recipere uoluit, cùm alias honorem regium respueret? Ad quod dicẽdum, quòd hoc ideo fecit ut se non meritum pati demonstraret: & ut ille qui est in magnis honoribus uel diuitijs constitutus, semper memoriã mortis habeat: quia uadit ad mortem, & nihil hinc præter saccũ portabit secum: & qui tenet corpus suum in delitijs & ornatibus, cogitet quia uadit ad mortem, ubi uermes corpus comedẽt & lacerabunt. Item ut doceret quòd regnum suum de hoc mundo non esset, ad quod profecto triũpho passionis & gloria resurrectionis peruenit. Vnde Beda: Legimus in euãgelio Ioannis, quia refectæ de quinque panibus & duobus piscibus turbæ, uoluerunt rapere Iesum, & cõstituere eum regẽ: sed ne hoc perficere possent, ipse in montem fugiendo prædicauit. Nunc autem ubi passurus Hierosolymam uenit, non refugit eos qui se regem faciunt: qui agmine glorifico, & hymnis Dei filio ac rege dignis, ad ciuitatem regiam ducunt: non reprimit uoces eorum, qui regnum patriarchæ Dauid in eo restaurandum, & priscę benedictionis dona recuperanda concinunt: ut quid ergo quod prius fugiendo declinauit, modo libens amplectitur: regnumque quod adhuc uicturus in mũdo suscipere noluit, iam exiturus per passionem crucis de mundo, non negauit suscipere: nisi ut apertè doceret, quia non temporalis & terreni in terris, sed æterni in cœlis rex esset imperij, ad quod profecto regnum per contemptum mortis, & gloriã resurrectionis, & triumphum ascensionis perueniret: hinc est enim quòd post resurrectionem apparens discipulis, ait: *Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra: & cætera*, eiusdem loci. Hæc Beda.

Beda 1. cap. 19. Luc. — *Dolor Iudæorum.* — *Marci 15.* — *Mobilitas turbæ.* — *Bernardus sermo 2. in Ramis palmarum.* — *Honorem cur moriturus suscepit Christus.* — *Ioan. 6.* — *Beda in c. 11. Marci.* — *Matt. 28.*

ORATIO.

GENARALE *gloriæ signum Domine fecisti, quãdo ante sex dies Paschæ ueniens in Hierusalẽ, tuæ clementiæ & sereni uultus gloriam reuelasti, ut occurrerent tibi obuiam turbæ, cum floribus & palmis lætantes: & quam uidebant maiestatem confitentes, dicendo osanna filio Dauid: benedictus qui uenit in nomine Domini. Precor & obsecro Domine, per sacramẽta & opera tua, noli me reprobare à pueris tuis: sed ostende mihi lumen gloriæ tuæ: ut repleatur os meum tua laude, & cantem gloriam tuam tota die. Amen.*

De fletu Domini super Hierusalem, & ingressu in eam. Cap. XXVIII.

Luca.19. Matt.21.

IMMISCVIT autem Dominus cum prędicta lætitia & fletum: nec suæ miserationis oblitus, cùm turba depromeret canticum, ipse super excidium ciuitatis assumpsit lamentum: miserebatur enim eorum qui omnes homines saluari vult: quod nobis non patuisset: nisi per aliquod humanum signum euidens fieret. Effusæ enim lachrymę sunt signũ tristitiæ: unde istud euangelium in mense Augusto decantatur: quia ciuitas Hierusalem in isto mense prius à Nabuchodnnosor: deinde à Romanis destructa fuisse inuenitur. Fleuit etiam, & tanto honore sibi exhibiro lachrymas uoluit commiscere, ut ostenderet, quia humana lætitia citò in fletum conuertitur: & quòd omnia gaudia & honores mundi lachrymis, & doloribus sunt admixta. In cęlo quidẽ sunt omnia pura: in mũdo omnia mixta: in inferno omnia lugubria .i. flebilia uel lutulenta .i. luto plena, sordida. uel fętida Itẽ ad dandũ exẽplũ prælatis, quòd quando assumuntur ad honores, pro cura populi potius debent flere suam imperfectionẽ, & populi defectinnem, quàm gaudere de sublimatione temporali. Item ut lætitiam mundanam salubri tristitia temperemus: est enim mundana lætitia, sicut uinum parum, quod cirò inebriat, nisi temperetur meditatioue mortis, uel recordatione aduersi futuri. Vnde Ecclesiasticus: In die bonorum, ne immemor sis malorum. *Vt ergo appropinquauit*, non solum corporis gressu, sed etiam compassionis affectu, *Hierusalem*, in qua diu uiguerat cultus diuinus: *uidens*, nõ tantum oculo corporis, *ciuitatem*, & exteriorem eius pulchritudinem: sed etiam oculo diuinitatis ipsam impiam ciuitatem in suam necem cõspirantem, prędidens eius casum & subuersionẽ nnn de sua morte, quam ille machinabantur: sed de illius ruina & perditione *fleuit*, scilicet fletu compassinnis, *super illam*: tũ propter mala culpæ, quæ ibi multiplicata fuerant: tũ propter mala pœnæ, quæ super ciuitatem & populum futura imminebant, *dicens: Quia si cognouisses*, scilicet ea quæ ego super te uentura cognosco, *& tu*, scilicet fleres mecum ruinam tuam, quæ modo exultas: sicut ego, inquit, fleo qui omnia uideo, & futura cognosco: sic & tu fleres, si nunc uentura uideres: quæ modo, quia nescis quod imminet, exultas: quia fons pietatis erat, lachrymas continere nou poterat: nec ædificia planxit parietum, sed subuersionem animarum. Cur uerò modo exultat, ostenditur cùm subditur: *Et quidem in hac die tua*, id est in hac tua prosperitatis claritate, & in hoc modico tempore tibi prospero, in quo facies uoluntatem tuam: assunt tibi ea, *quæ ad pacem tibi sunt*: nnn pectoris, nec æternitatis, sed temporis solum & modico tempore duraturam: & ideo nunc gaudes, quia imminẽtia non uides. Cùm enim se carnis uoluptatibus daret, & uentura nõ prospiceret: in die sua quæ ad pacem ei esse poterant, habebat. Est namque mundana pax, quam diligunt impij, ut sine timore peccent, & liberè suis uoluptatibus uacent: de qua in politicis dicitur, quòd rubiginem contrahunt, sicut ferrum pacem ducentes. Et attende quia tempus prosperitatis significat hic nomine diei singulariter: Postea uerò dies aduersitatis pluraliter, quia modica fuit prosperitas in comparatione aduersitatis. Cur autem bona præsentia ad pacem habuerit, manifestatur cùm subiungitur. *Nunc autem*, quasi modico præsenti tempore prosperitatis & pacis, *abscondita sunt ab oculis tuis*, tam corporalibus, quàm spiritualibus, scilicet mala quæ uentura sunt tibi: præsens enim prosperitas facit ne consideretur & præcaueatur futura aduersitas: cito autem manifestabuntur & in breui, quia gaudium hypocritæ instar est puncti. Si enim à cordis eius oculis mala imminentia abscondita non essent, sic læta in præsentibus prosperis non fuisset. Cuius pœna, quæ de Romanis principibus imminebat: adiuncta est, cùm dicitur. *Quia uenient dies*, tribulationum, *in te*, id est contra te: *& circundabunt te inimici tui*, scilicet principes Romani, *uallo*, & circuitu, scilicet concatenatura de lignis & palis facta: & hoc factum fuit in uindictam, quia caput Christi Iudæi circundederunt spinea corona: *& circundabunt te*, sua potentia corporali, & hoc in uindictam: quia Iudæi circundederunt Christum horto cum gladijs & fustibus: *& coangustabunt te undique*, scilicet concludendo, & prohibẽdo introitum & exitum, ita ut nulla sit euasionis uia: tanta autem fuit ciuitatis angustia, ut carnes filiorum manducarent: & hoc in uindictam, quoniam sitienti Christo acetum in cruce dederunt. *Et ad terram prosternent te*, turres & loca munitiora diruendo: & cuncta ædificia ad terrã deiiciendo: & hoc in uindictam, quia corpus Christi mortuum oportuit sepeliri in terra, *& filios tuos*, id est Iudæos qui in te sunt geniti, seu habitatores tuos *prosternent*, ad terram: aliquos occidendo, aliquos captiuando: & hoc in uindictam, quia Christi filios Apostolos persecuti sunt: *non relinquent in te lapidem super lapidem*, scilicet funditus euertendo: & post omnia in perpetuum sunt dispersi, quia noluerunt sub alis Christi in fide ecclesiæ congregari. Cui etiam ex qua culpa fuerit pœna illata, subiungitur, *eo quòd non cognoueris*, quia malitia & inuidia excęcante, cognoscere noluisti, *tempus uisitationis tuæ*: id est, mei aduẽtus in carnẽ: ueni enim uisurus, & saluaturus te: quod si cognosceres, & in me crederes, esses pacata Romanis, & ab omnibus erepta periculis. Si enim tempus gratiæ in aduentu Christi cognouisset, Christo credidissent, nec supradictas calamitates sustinuissent: sicut omnes qui in Christum crediderunt, tunc euaserunt. Secundum sensum allegoricum, ciuitas hæc est ecclesia, quæ tempore Antichristi, sic angustiabitur & prosternetur, quòd pauci audebunt se Christianos confiteri quam ecclesiam Christus uisitat, quandocunque ad bonum eam excitat. Sed ecclesia pro maiori parte non cognoscit hoc cũ effectu: propter quod Antichristi persecutio super eam uenit, ad purgationem electorum, & damnationem reproborum.

Allegoricus sensus.

Secundum uerò sensum moralem, ista ciuitas est anima peccatoris, super quam flet Christus fletu compassionis. Si uerò consideraret anima statum suæ culpæ, & quem statum pœnarum in futuro expectet: ipsa cum Christo semetipsam plangeret. Sed peccati delectatio tollit mortis repentinæ considerationem: districti iudicij timorem, & pœnarum inferni anxietatem: quæ uallatur in morte, & angustiabitur à spiritibus malignis, ut euadendi aditum inuenire non possit: & eius filij prosternentur .i. cogitationes quibus promittebat sibi longam uitam, honores, diuitias: & huiusmodi frustrantur. & non relinquetur in ea lapis super lapidem, quia omnis ab illa cogitationum suarũ constructio dissipabitur, eo quòd non cognouerit tempus uisitationis suæ, cùm Dominus eam inuitaret ad emendationem uitæ. Vnde secundum Gregorium, quòd iuxta historiã Dominus semel egit, hoc quotidie per electos suos in ecclesia agit: plangit enĩ reprobos qui nesciunt cur plangantur: sed in malis exultant & lætantur: qui si damnationem suam, quæ eius imminet, præuiderẽt: semetipsos cum lachrymis electo-

Moralis.

Eccl. 11.

Pax mundana.

Dies aut singulariter & pluraliter dicitur.

Gregorius hom. 39. in euang.

electorum plangerent, qui in peruersitate sua diem suam hic habet cum pace, quia transitorio gaudent in tempore, & nulla uenturæ pœnæ terrentur formidine. Supplicia autem sequentia: nunc ab oculis eorum abscondita sunt. Quia futura quæ temporalem lætitiam perturbant præuidere refugiunt. Vnde & si qua est præsentis temporis, ita est agenda lætitia, ut nunquam amaritudo sequentis iudicij recedat à memoria. *Venient autem dies*, quando ad ultionē & supplicia ducentur. *Quia non cognouerunt tempus uisitationis suæ*. Peruersam enim animam Deus uisitat quotidie præcepto, aliquando flagello, aliquando uerò miraculo: ut & uera quæ nesciebat, audiat: & aut dolore compuncta tedeat, aut beneficijs deuicta, malū quod fecit erubescat. Sed quia superbiens contemnit, & uisitationis suæ tempus non cognoscit: illis in extremo uitæ inimicis traditur: cum quibus in æterno iudicio damnationis perpetuæ societate colligatur: unde cogitandum ualde est, quantum erit nobis terribilis hora nostræ resolutionis, qui pauor mentis: quanta tūc omnium malorum memoria, quæ obliuio transactæ fœlicitatis, quæ formido & cōsideratio iudicis. Quid ergo esse nobis de præsentibus ad delectationem debet? quando simul cunctis transeuntibus non ualet transire quod imminet, quando & hoc funditus finitur, quod diligitur: & illud incipitur, ubi dolor nunquam finitur. Præter hanc sententiam Gregorij, possunt prædicta & aliter accipi: nam moraliter in culpa peccator primo uallatur, per hostis suggestionē exteriorem. Secundò circundatur, per interiorem carnis impulsionem. Tertiò coangustatur, per delectationis inflammationem. Quartò ad terram prosternitur, per cōsensum interiorem. Quintò filij occidūtur, per operum bonorum mortificationem. Sextò omnino diruitur, per peccati perpetrationē exteriorem. In pena uerò, primò uallatur per exteriorem tribulationem. Secundò circundatur, per proprij corporis infirmitatem. Tertiò angustiatur, per animi & conscientiæ anxietatem. Quartò ad terram prosternitur, per salutis desperationē. Quintò filij occiduntur, per propinquorum dolorem & desolationem. Sextò totaliter euertitur, per mortem. In morte quoq; uallatur & circundatur à dæmonibus: coangustatur à peccatis: dæmones enim omnia peccata non solum operis, uerumetiam locutionis & cogitationis ad memoriam sibi reuocant: ut ad desperationem trahant: tunc etiam ad terram prosternitur, quia corpus incineratur, & anima in infernum detruditur: & filij, id est opera uel imitatores eius, ut sint secum in pœna, sicut fuerunt in culpa: & lapis super lapidem non relinquitur, id est, cogitatio super cogitationem quæ contra eum non adducatur. Quia secundum Gregorium, Ab anima peruersa omnis constructio cogitationum dissipatur: tunc enim ut in Psal. dicitur: *Omnes cogitationes impiorum peribunt*: & omnes machinationes cessabunt. Fleuit ergo nunc bonus Dominus Iesus: sed & pro summę pietatis dulcedine referanda, ipse fons totius misericordię non solum semel, sed pluries fleuit, & ex illis piissimis oculis ad omnium expiationem peccatorum lachrymarum flucta uberrimè manando effudit. Legitur enim Dominum Iesum fleuisse. Primò ex infantuli necessitate, in natiuitate, secundū illud Sapientiæ: *Primam uocem similem omnibus emisi plorans*. unde cantat ecclesia: Vagit infans inter arcta positus præsepia. Secundò, ex immēso amore, in Lazari suscitatione, ex nimia compassione. Tertiò, in hac solenni processione. Quartò, ex intimo dolore, in sua passione preces cum lachrymis offerens ad Deum. Hęc sunt quatuor flumina de paradiso egredientia, ad totius mundi ablutionem, refrigerationem, potationem, & fœcunditatem. Hi quatuor fletus saluatoris possunt referri ad quatuor species fletus, quæ quasi quatuor fluuij paradisi animam irrigant & fœcundans. Primus est fletus, pro incolatu præsentis miseriæ. Secundus est fletus compunctionis. Tertius, compassionis. Quartus, pro dilatione patriæ. Primam fletus speciem, significat fletus infantiæ saluatoris. Vnde Augustinus: Puer qui nascitur incipit à ploratu, lachrymæ sunt testes miseriæ: nondum loquitur, & iam prophetizat. Fletus in cruce, signat fletum compunctionis, quem debent habere illi qui sunt in cruce pœnitentiæ. Vnde Augustinus: Sciat se culpabiliter durum, qui deflet mortem amici, uel damna rei temporalis, & dolorem peccati non ostendit in lachrymis. Fletus super destructione ciuitatis, signat fletum quo flere debemus super miserorum calamitatibus, & animarum ruinis, & perditionibus. Vnde Iob: *Flebā super eo, qui afflictus erat*, &c. Fletus super Lazarum, qui ad uitam erat reuocandus: & cui gloria erat differenda: signat fletum pro dilatione patriæ. Vnde Psal. *Heu mihi quia incolatus meus prolongatus est*. In fletu autem Domini, ostenditur quantum flere debeant qui peccant, quando sic fleuit qui nunquam peccauit. Vnde Cassio. Vbi princeps tanta afflictione plangebat, quis illo flente non fleret: eo gemente non gemeret? Et notandum quòd septem mala quasi uentura sunt peccatori, per quæ si ea cogitaret, ad fletum incitari posset. Primum est, spoliatio omnium, quæ fit ei in morte, de quibus nihil secum feret. Secundum est, occursus inimicorum, qui apprehendent eum inter angustias. Tertium est, amissio status pęnitendi & misericordiam consequēdi. Quartum est, magna confusio, cuius confusionis causa poterit esse operum denudatio, uel beneficiorum Christi exprobratio, uel Dei & sanctorum derisio. Quintum est, separatio reproborum ab electis. Sextum est, exclusio à gloria. Septimum est, gehennalis pœnæ miseria. Et ualde flendum est pro peccatis, propter multa quę peccata inducunt peccātibus. Per peccata enim homo Deum offendit, consortiū sanctorum & angelorum amittit, suffragia ecclesiæ perdit: animam interficit diabolo se subiicit, & in infernum se demergit. Conspice igitur bene ipsum Dominum Iesum nunc flentem: & si potes fleas cum eo: flet enim largiter & fortiter, quia non simulatè, sed uerè de ipsis dolebat. Corde enim amaro dolebat & flebat illorum periculum æternale & excidium temporale, quia non cognouerunt tempus uisitationis suæ: quando per incarnationis mysterium uisitauit eos oriens ex alto, ut ipsum Dominum ac prædicationem eius reciperent, sed magis usque ad mortem eum persecuti sunt. O cor durum uæsanum & impiū, & tanquam uera uita priuatum, omnino plangendū: cur more phrenetici, flente super te sapientia patris, in tantis miserijs lętaris & rides? Considera lachrymātem medicum tuum, & ut luctum unigeniti fac tibi planctum amarum. Deduc quasi torrentem lachrymas per diem & noctem: non des requiem tibi, nec taceat pupilla oculi tui. Conspice etiam discipulos, quàm libenter & diligenter uadunt semper iuxta eū, cum timore tamen & reuerentia. Ipsi sui barones & milites, comites, domiceli, & dexteratores. Nec debes credere quòd ipso flente alij se potuerint à lachrymis continere. Nobis fratres istæ lachrymæ Domini

sunt

Visitat io Domini. — *Pena peccatoris.* — *Demonum in morte uexatio.* — *Gregorius hom. 39 in euang.* — *Psal. 145.* — *Fletus Christi.* — *Sapien. 7.* — *Ioan. 11.* — *Hebr. 5.* — *Augustin. sermo 26. de uerbis Apostoli.* — *Iob. 30.* — *Psal. 119.* — *Mala septem peccatori uentura.* — *Contemplatio.*

fiunt ut magistrum imitemur: & ab hoc tanto praeceptore nostro discamus quid in nostrorum inimicorũ morte, & ruina agere debeamus. Vnde & ipse ait:

Lucae 6.

Diligite inimicos uestros: benefacite his qui oderunt uos, & orate pro persequentibus uos, & calumniantibus uos. Non tantum muros ciuitatis perituræ, sed & animarum ruinam & perditionem flebat Iesus: nobisq́; exẽplũ dabat quid in tali negocio facere debeamus, cùm peccatorem aliquem in æternam damnationem ruere uidemus: de tali enim Domini nostri Iesu Christi exempla sequentes, nos quoque flere debemus: & tãto amplius flere, quanto ipse de seipso flere ignorat.

Compassionis uirtus.

Si enim suas infirmitates intelligeret, & calamitates quæ ei superuenturæ sunt cognosceret, utique & ipse plus alijs de se fleret. Iste fletus Domini compatientis ciuitati de miseria, quæ illi imminebat præfiguratus fuit olim in lamentationibus Hieremiæ, qui desolationem eiusdem ciuitatis, per Romanos futuram, deflebat: sic & nos in afflictione proximorum, etiam inimicorum, ex compassione flere debemus: exemplo Christi, qui compassus est suis inimicis. Plus est compati afflictis, quàm bona temporalia erogare: & impossibile est illum gratiam & misericordiam non mereri, qui scit afflictis compati, & eorum peccata deflere. Intrauit ergo Iesus Hierosolymam, cum isto triumpho & honore turbarum, per supradictam portam auream, quę est ad pedes templi, à parte uallis Iosaphat. Hoc, secũdum Chrysostomum, ipse faciebat, non pompam quandam ostendens: sed & prophetiã implens, & discipulos, propter mortem contristatos, consolans: & monstrans quoniam hoc pati nolens. Vbi Rabanus: Hic introitus eius in Hierusalem fuit ante quinque dies Paschæ: ubi notanda est concordia, non solum in rebus, sed etiam in temporibus ueteris & noui testamenti. Decima enim die mensis primi agnus, qui in Pascha immolaretur, domum introduci iussus est: quia & Dominus decima die eiusdem mensis: hoc est ante quinque dies Paschæ, ciuitatem in qua pateretur, erat ingressurus. *Et cùm intrasset Iesus Hierosolymam*, ut exhiberet salutem: *commota est uniuersa ciuitas, dicens, quis est hic?*

Psal. 23.

per hoc significatũ fuit quòd intrante Iesu in Hierusalem cœlestem, angeli dicturi erant, quis est iste rex gloriæ? Vnde Origenes:

Origenes tracta. 15. in Matt.

Sed & quando intrauit Iesus Hierosolymam neram: admirantes uirtutes cœlestes, dicebant: Quis est iste rex glorię? Hęc Origenes. Dicebant ergo, *quis est hic*: quasi dicerent, iste nõ est talis ac tantus quòd talia deberent sibi exhiberi. Mirabantur enim turbæ frequentiam, nescientes de eo ueritatem: cui obuiam cum laudibus occurrunt. Vnde Chrysostomus:

Chrysost. ho. 38. operis imperf.

Meritò commonebantur, uidentes rem mirabilem. Homo laudabatur quasi Deus, sed Deus laudabatur in homine: puto autem quòd nec ipsi qui laudabãt, sciebant quid laudabant: sed spiritus subitò ingressus in eos, nesciente anima, ueritatis uerba fundebat. Hæc Chrysostomus. Principes itaque sacerdotum, & maiores indignabantur de reuerentia Christo exhibita: & ob hoc tota ciuitas dicitur esse commota: quia factum maiorum, dicitur esse factum totius ciuitatis, uel alterius communitatis. *Populi autem*, id est simplices & vulgares, quasi rationem de contrario reddentes, *dicebant: hic est Iesus propheta à Nazareth Galilaeae*: immo Dominus prophetarum: & ideo scilicet meritò debet honorari. Ecce confessio Dei à minoribus incipit, ut ad maiores perueniat. Vbi Hieronymus:

Hieronym. in cap. 21. Matthaei.

Alijs autem ambigentibus uel interrogantibus, uilis plebecula confitetur. *quia hic est Iesus propheta à Nazareth Galilaeae.* A minoribus incipiunt, ut ad maiora peruenient: prophetam enim eum dicũt, quem Moyses sui similem dixerat esse uenturum: à Nazareth autem Galilææ, quia ibi educatus fuerat: ut flos campi nutriretur in flore uirtutum. Hæc Hieronymus. Et postquam Dominus ingressus est Hierusalem, remisit animalia ad locum suum. Memoriam huius processionis dominicæ, recolit ecclesia illa die. Egrediuntur enim fideles cum ramis, quasi obuiam Domino, extra muros uel septa, usque ad crucem aliqui uadunt: in qua & ramos quos gestant affigentes deponunt, quasi diceret ecclesia: *Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi.*

Galat. 6.

Quandoque autẽ ideo eunt, & usque ad crucem: quasi sic ostendatur eis nõ esse sperandum in quantalibet gloria mundi: quia extrema gaudij luctus occupat:

Prouer. 14.

& deinde cum cruce in ciuitatem regrediuntur, pro eadem significatione illa die gaudio processionis subditur euangelium dominicæ passionis: fortè quia & Dominus exultationi inseruit lamentum, & nos processioni passionem: quia passio fuit causa euersionis, pro qua fleuit.

Triũphus Christi.

In proximo ergo bella acturus, & de hostibus triũphaturus, cũ triũpho & gloria, & ad impiã ciuitatẽ, & ad locũ certaminis Dñs uenit: & certus de uictoria ante bellũ, quod fieri nõ solet, triũphum suscepit: unde & rami palmarũ, cũ quibus gloriosè susceptus est, propinquam uictoriam super principem mundi signãt. Hodie ergo mater ecclesia, duas recolit processiones.

Processiones duae diuersae.

Prima fuit, quia Iudæi Christum à monte Oliueti, usque Hierusalem cum ramis oliuarum & palmarum, & magnis canticis associauerunt: & ista processio magnæ reuerentiæ, & honoris fuit: & hanc ecclesia in euangelio hodierno repræsentat. Secunda est, quia Iudæi Christum ad Hierusalem ad montem Caluariæ, cum magnis opprobrijs & irrisionibus deduxerunt: & ista processio fuit magnæ ignominiæ & doloris: & hanc reprę̈sentat ecclesia in passione hodierna. In istis processionibus ostẽditur magna in Iudęis multiplicitas uoluntatis. Nam in prima cum magna reuerentia & deuotione ipsum supra asellum posuerunt. In secunda ipsum cum magna ignominia in patibulo suspenderunt. In prima, uestimenta sua in uia strauerunt: in secunda, Christum suis uestibus expoliauerunt. In prima ramos oliuarum & palmarum sibi obuiam portauerũt: in secunda spinas acutissimas eius capiti affixerũt. In prima appellauerunt eum regem: in secunda negauerunt eum, dicentes: *non habemus regem nisi Caesarem.*

Ioan. 19.

In prima appellauerunt eũ saluatorem dicentes: osanna, id est salua obsecro: in secũda negauerunt ipsum saluatorem: quòd dixerunt qui seipsum saluare non poterat. In prima dixerũt ipsum esse benedictum: & in nomine Domini, scilicet patris uenisse in mundum: in secunda dixerunt ipsum esse malefactorem: & ideo se tradidisse eum & crucis patibulo affigendum. Ecce quanta instabilitas in istis fuit: quia quem tantum honorauerunt, post modicũ ignominiosè tractauerunt.

Processionis causa. Bernardus sermo. 2. in Ramis palmarum. Idẽ sermone primo.

Sed propter gloriæ processionem, maiorem habuit ex consequenti uituperio confusionem. Vnde Bernardus: Quid fuit quod processionem habere uoluit, qui mox futuram nouerat passionem? Processio quidem meritò reprę̈sentatur hodie, quia hodie facta fuit. Passio uerò cur addita est, quam sexta feria constat esse secutam? fortè ut amarior esset passio, quam processio præcessisset. Et iterum: Non sine causa tam noua processio mira quadam coniunctione additur passioni. Nam processio plausum habet: passio uerò planctum. Videamus

Alphonsus 1.

mus quid conferat ista coniunctio. Vtique ut discamus in nulla unquam huius seculi lætitia habere fiduciam: scientes quoniam extrema gaudij luctus occupat: sed in die bonorum, non immemores simus malorum. His enim mixtum est præsens seculum, non secularibus tantum, sed etiam spiritualibus uiris. Ideo qui cœpit prius facere quàm docere: non modo uerbis, sed etiam exemplis ostendens, quia, *omnis caro fœnum, & omnis gloria eius quasi flos fœni*: processionis uoluit gloria sublimari, quãdo sibi imminere cognouit diem ignominiosissimæ passionis. Spiritualibus autem spiritualia comparantur: in processione quidem, cœlestis patriæ repræsentamus gloriam: in passione uerò, monstramus uiam. In processione rapiemur in nubibus obuiã Christo in aera, quando suscipietur in cœlesti Hierusalem Christus Dominus applaudentibus & acclamantibus undique populis utriusque testamenti, quasi qui præcedebant & qui sequebantur: benedictus qui uenit in nomine Domini. In processione considerasti quò properandum sit, disce in passione quò eũdum sit. Tribulatio enim præsens, uia uitæ est: uia gloriæ, uia regni. Tolerabilem proinde laborem passionis, reddit gloria processionis: quoniam amanti nihil est difficile. Hæc Bernardus.

Esa. 40.
1. Cor. 2.
1. Thess. 4.

ORATIO.

DOMINE *Iesu Christe, qui uerbo & exemplo magis docuisti nos flere quam ridere: obsecro te per beatissimas lachrymas, & omnes miserationes tuas, doce me ut peccata mea & pericula imminentia semper uideam & cognoscam: ne inimici mei, scilicet dæmonum suggestiones, temporalium rerum pulchritudines, & carnales uoluptates circundent, coangustent, & ad terram prosternant me: ne filios, scilicet sensus, cogitatus, & actus meos, & ordinem uirtutum destruant: ut inde laudem te, & confitear nomini tuo altissime. Amen.*

De eiectione uendentium & ementium de templo. Cap. XXIX.

Matt. 21.
Marci. 11.
Luca. 19.
Ioan. 2.

VENIT autem Iesus directè ad templum & intrauit in ipsum. Vbi nota quod templum accipitur aliquando pro domo templi, quod diuidebatur in duas partes: una pars uocabatur sanctum, ubi prope ostiũ sancti sanctorum erat altare incensi, seu thimiamatis, auro tectum: mensa propositionis, & candelabrum: alia pars erat sanctumsanctorum, ubi erat arca testamenti, & duo cherubin. Illam partem quæ dicebatur sanctum, intrabant quotidie sacerdotes ad offerendum incensum, & nulli alij. Intra sanctumsanctorum solus summus pontifex intrabat, & semel in anno. Aliquando autem accipitur templum largè, pro quadam platea quadrata ante templum, muro clausa & dicebatur atrium sacerdotum, ubi sub diuo erat altare holocaustorum ære coopertum: & istud intrabant non solum sacerdotes, sed etiam Leuitæ eos in excoriatione, & ablutione hostiarum & consimilibus adiuuantes: vulgares autem homines illud non intrabant, sed ad ostium illius atrij animalia uiua sacerdotibus offerebant. Ista autem duo loca non intrauit Christus, quia non erat sacerdos, nec leuita. Sed præter ista duo loca erant adhuc duo alia, ubi homines sub diuo in oratione erant, & in uno uiri, & in alio mulieres orabant, & ista atria uocabantur nomine templi: & de hoc dicitur quòd Iesus intrauit in templum Dei: ac Petrus & Ioannes ascendebant in templum ad horam orationis nonam. *Intrauit autem Iesus* protinus *in templum*, præcipuè propter tria. Primò, secundum Bedam, ut doceret nos formam religionis, quam sequamur: scilicet ut quocunque pergimus, primò domum orationis, si ibi est, adeamus: & per orationes Deo commendati, sic ad agenda negocia secedamus. Secundò, quia locus publicus erat, ubi posset inueniri: ostendens se non inuitè, sed sponte pati. Tertiò, ut ostenderet quòd ruina urbis & populi, pro qua fleuerat, maximè ex sacerdotum culpa fuit: & inde radix perditionis processit. Hoc profectò innotuit, cùm post malorum imminentium enarrationem protinus templum ingressus est, ut de illo uendentes & ementes eiiceret: in signum quòd sacerdotes, tanquam indigni, essent de templo & officio eiiciendi. Sicut enim templum est in ciuitate: ita uita sacerdotum in plebe. Vnde secundum glosam: Simonia sacerdotum, causa fuit destructionis Iudæorum. Sacerdotes enim auaritię suæ consulentes, in porticibus & atriis templi hostias cuiuscunque generis uendebant: ne uenientes uictimas non habentes nihil offerrent, si hostias pręstò non inuenirent: & hoc faciebant ut uendita iterum oblata reciperent: & ne pauperes non solum hostias, sed & unde emerent non habentes, excusationem pecuniæ non habitæ prætenderent: posuerant ibi nummularios, qui mutuam sub cautione & spe alicuius doni pecuniam darent: sed quia lex non patiebatur ut à fratribus suis usuras acciperent: ideo quod non audebant dare ad usuram, dabant nomine collibiorum, ut sic pro nummulariis collibistas facerent. Collibia autem dicuntur apud eos uilia munuscula, ut ciceris, & vuæ passæ, & pomorum, & his similia. Collibistæ igitur licet pro illa accommodatione pecuniæ, non reciperent pecuniam ultra sortem: recipiebant tamen munera uel xenia, quasi quod in nummo non licebat, in his rebus quę nummis coemuntur liceret: quod prohibuit Ezech. dicens: *Vsuram & omnem superabundantiam non accipietis.* Sic & hodie multi prædictis sunt similes, usuram & simoniam sub nomine charitatis, uel gratitudinis palliantes. Valde periculosum est munera accipere: quia hoc est libertatem uendere. Vnde Seneca: Quædam gratuita nobis uidentur, quæ carissimè constant: pro quibus nosmetipsos impendimus, quæ emere nollemus si nobis domus nostra pro illis esset danda: si amœnum aliquod fructuosum ue prædium: ideo nihil est cuiq; se uilius. Nostri essemus, si ista nostra non essent: quisquis

Altare holocaustorum.
Act. 3.
Beda sup. 21. Matt. Cur Christus templũ ingreditur.
Simonia destruxit Hierusalem.
Collibia.
Ezech. 22. Vsura palliata.
Seneca.

quisquis nostrum tutam agere uitam uolet, ista uiscata beneficia deuitet, in quibus miserrimi fallimur. Sapiens cùm primò uidet munuscula, à theatro surgit, & scit magna paruo constare: uilem prædam, magno incommodo luimus. Beneficium accipere, libertatem uendere est. Hæc Seneca. ubi Chrysostomus: Hoc erat proprium boni filij, ut ueniens primò ad domum curreret patris, & illi honoré redderet qui genuit eum. Et tu imitator Christi factus cùm in aliquam ingressus fueris ciuitatem, primum ante omnem actum ad ecclesiam curras: & hoc erat boni medici, ut ingressus ad infirmam ciuitatem sanandam, primum ad originem passionis intenderet. Nam sicut de templo omne bonum egreditur: sic & de templo omne malum procedit. Quemadmodum medicus quando primum ingreditur ad infirmum, de stomacho eius interrogat, & eum componere festinat: quia si stomachus sanus fuerit, totum corpus ualidũ erit: si autem dissipatus fuerit, totum corpus infirmum est: ita si sacerdotium integrum fuerit, tota ecclesia floret: si autem corruptum fuerit, fides marcida est. Cor enim & stomachus, sacerdotium intelligitur: quia in rebus spiritualibus per eas totus populus gubernatur. Sicut enim cor sapientiæ locus est: ita sacerdotes receptacula sunt sapientiæ spiritualis. Et sicut stomachus accipiens cibum, coquit eum in semetipso, & per totum corpus dispergit: sic & sacerdotes accipiunt scientiam sermonis, per scripturas, ex Deo: & coquentes eam in se: id est, tractantes & meditantes apud se: uniuerso populo subministrant. Videte ergo sacerdotes quomodo uos componatis in uerbo & opere, quoniam sicut in corpore si aliquod infirmitatum fuerit membrum, non omnino languet & stomachus: si autem stomachus languescit, omnia membra inueniuntur infirma: sic si aliquis Christianorum peccauerit, non omnino peccant sacerdotes: si autem sacerdotes fuerint in peccatis, totus populus conuertitur ad peccandum. Ideo si unusquisque Christianorum pro suo peccato dat rationem, sacerdotes autem non tantum pro suis: sed & pro omnium peccatis daturi sunt rationem. Vidit arborem pallentibus folijs marcidam, intellexit studiosus agricola, quia læsionem in radice habet. Nam uerè quemadmodum cùm uideris arborem pallentibus folijs marcidam, intelligis quia aliquam culpam habet erga radicem: ita cùm uideris populum indisciplinatũ & irreligiosum, sine dubio cognosce quia sacerdotium eius non est sanum. Hæc Chrysostomus. Valde ergo deflendi sunt clerici quãdo cadunt: quia eorum casus est magis periculosus. Vnde Chrysostomus: Nihil intantum destruit ecclesiam Dei: sicut clericos laicis esse deteriores. Cernens ergo Dominus in domo patris sui negociationem seu latrocinium istiusmodi: ardore spiritus concitatus, fecit sibi flagellum de funiculis, & eiecit ipse Dominus templi uendentes & ementes de templo, cum hostijs suis: & mensas trapezitarum, & cathedras uendentium columbas euertit: nec aliquod uas Deo nõ dicatum & sacratum, mercandi gratia per templum transferri permisit. Interdixit quidem de uasis mercationis, & humanis usibus applicandis: non de uasis Deo dicatis: quia uasa diuino cultui deputata, debebant ibi, & non alia esse. Ergo nec cophini, uel alia utensilia communia, per ecclesiam debent deportari. Vnde Beda: De uasis dicit illis, quæ mercandi gratia inferebantur. Cæterum absit, ut uasa Deo dicata Dominus eiiceret de templo, uel introferri prohiberet in templum: sed potius ubi futuri sibi examinis insigne prætendit exemplum, immunda & prophana eliminata uasa de templo, ac ne amplius inferantur prohibet, quando non solum de ecclesia omnes repellet, ac deturbabit reprobos: uerumetiam ne ultrà ad turbandam ecclesiam intrent æterno eos uerbere compescit. Sed & in præsenti hæc est uera domus Domini: id est, cordis fidelium purificatio, ut non tantum peccata, quæ inerant, diuinitus immissa compunctio tollat: sed etiam ne ultrà repetantur, diuina in eis gratia perseuerans adiuuet. Hæc Beda. Et hæc fuit secunda eiectio. Bis enim legitur Dominus hoc fecisse, ad significandum, quòd eiiciendi sunt tales ab ecclesia militante per sententiam, & à triumphante per pœnam. Vbi Theophilus: Hoc etiam Dominus fecit in principio prædicationis suæ: & nunc iterum illud fecit quod ad crimen & in maximam redargutionem Iudæorum redundat: quia non fuerũt ex priori admonitione castigati: & cùm Dominus hoc totiens fecerit, ipsi minimè se correxerunt. Vnde Chrysostomus: In quo minor est excusatio Iudæorum: quoniam cum bis hoc idem fecisset, morabantur tamen in sua dementia. Hæc Chrysosto. Vnde in prima eiectione eiecit tantum uendentes: & ex hoc nobis datur fiducia impetrandi: ut quid enim uellet Dominus ibi nos orare: nisi ipse uellet nos audire? hîc autem durius agendo, etiam ementes qui numero erant plures. In prima etiam expulsione, eos appellauerat negociatores: sed ut statim patebit, hic acrius reprehendendo, appellat latrones: dans per hoc exemplum prælatis, quòd durius debent arguere secundum peccatum, quàm primum: quia grauius est (cæteris paribus) ratione ingratitudinis. Hîc etiam & in prima eiectione maior seriositas, & rigor & austeritas de Christo exprimitur, quàm nusquam alibi de eo legitur: quia secundum Chrysostomum, in proprijs iniurijs esse quempiam patientem, est laudabile: iniurias autem Dei dissimulare, nimis est impium. Vnde Christus iniurias suas patienter sustinuit: iniurias autem patris sui nullatenus dissimulauit. Hæc flagellatio & eiectio malorum de templo, olim præfigurata fuit in Heliodoro, qui cùm audacter manu armata templum intrasset, ut illud spoliaret: quidam aduenientes eum flagellauerunt, & tanquam mortuum reliquerunt. Heliodorus flagellatus fuit propter templi spoliationem, Iudæi propter usuræ palliationem. Moraliter autem per hunc actum Christi datur intelligi, quòd Deus quotidie suam ecclesiam intrat, & qualiter ibi unusquisque conuersetur attendit. Caueamus ergo ne in ea risibus & fabulis uel aliis illicitis uacemus: ne improuisus ueniens nos flagellet, & de ecclesia sua ac demum de regno eiiciat & expellat. Nam qui peccata peccatis addit, quasi funem quo hîc uel in futuro flagellatur, uel ligetur, connectit. Funiculi ergo quibus mali eiiciuntur, sunt incrementa actionum malarum: quia funiculis peccatorum suorum unusquisque constringetur. Vnde Augustinus: Ergo quando aliquid patiuntur propter iniquitates suas, hi qui uel fictè bonum, uel apertè malè faciunt in ecclesia: agnoscant quia Dominus fecit flagellum de resticulis peccatorum suorum, & admonet eos ut mutent se, ne sint negociatores: ne tandem audiant, ligate illis manus & pedes, & proiicite in tenebras exteriores. Hæc Augustinus. In hoc quòd Dominus expulit de templo boues, & oues, & nummularios, & uendentes columbas euertit, mysticè designatur quòd prælati constanter

Marginalia: Chrysosto. ho. 37. operis imperf. Templum primò petendum. — Sacerdotes cordi & stomacho similes. — Chrysosto. hom. 40. operis imperfecti. — Vasa à Domino proscripta templi. — Beda cap. 11. Marci. — Eiectio secunda ementium. — Chrysosto. hom. 68. in Matt. — Austeritas in hoc facto Christi. Chrysosto. hom. 5. operis imperf. Heliodorus. — Morale. — Prouer. 5. d — Augusti. tracta. 10. in Ioannẽ.

A B C D E

ter

ter debent reprimere hypocritas, pelles ouinas simulantes, tyrannos cornu suæ potentiæ bonos uentilantes: usurarios & simoniacos dona spiritus sancti, quæ per columbam intelliguntur, uendentes. Maximè autem ex hoc facto Domini enormitas simoniacæ prauitatis ostenditur: quia nusquam alibi corporaliter restitisse, & alios impulisse uel eiecisse narratur. Si igitur eum in hoc quoque imitari uolumus, si non aliter possumus, etiam violenter simoniacos ab ecclesia pellere debemus: si tamen uires suppetát, quibus hoc sine ecclesiæ detrimēto facere ualeamus. Audite hæc simoniaci, audite negociatores nephandi: aut à negocijs cessate, aut de templo exite. Vos nūmularii estis, uos columbas & gratiam sancti spiritus uenditis, uos sine nummo, & precio nihil agitis. Omnes quidem simoniaci à templo Dei uel ante humanos, uel ante Dei oculos eiiciuntur, & Dei dono priuantur. Similiter clerici & religiosi, qui in templo Dei sunt deputati: si secularibus & terrenis negocijs se implicent, merito eiectionem à Deo, & eius indignationem timere debent. O quanta mala geruntur hodie in ecclesia: quæ si Dominus inuenisset, utique grauiter tunc puniuisset. Vnde Beda: Eiecit commercia rerum humanarum de domo illa, in qua diuinas tantū res agi, hostias & orationes Deo offerri, uerbum Dei legi, audiri, & decantari præceptum erat. Et quidem credēdum est: quia ea tantum uendi uel emi repererit in tēplo, quæ ad ministerium necessaria essent eiusdem tēpli: iuxta quod alias factum legimus, cùm idem templum ingrediens inuenit in eo uendentes, & ementes oues, boues, & columbas: quæ nimirum omnia non nisi vt offerentur in domo Domini, eos qui de longè uenerant ab indigenis comparare credendum est. Si ergo Dominus nec ea uolebat in templo uenundari, quæ in templo uolebat offerri: uidelicet propter studium auaritiæ, siue fraudis, quod proprium solebat esse negociatorum facinus: quanta putas animaduersione puniret, si inuenisset ibi aliquos risui uel uaniloquio uacantes: aut alii cuilibet uitio mancipatos? Si enim ea quæ alibi liberè geri poterant, Dominus in domo sua (uidelicet temporalia negocia) geri non patitur: quanto magis ea quæ nusquam fieri licet plus cęlestis iræ merentur, si in ædibus Deo sacratis aguntur? Hæc Beda. Moraliter tempore isto sancto, appropinquante paschate Iudæorum, id est confitentium, *ascendit Iesus Hierusalem*, id est, cor humanum uel animam sanctam, & deuotam, per gratię sublimationē eleuatam: nam Hierusalem in alto sita est. Vnde dicitur, ascendit. Templum in Hierusalem, est eminentior pars animæ: puta superior pars rationis, quę soli Deo & æternis debet intendere: illuc ascendit Deus per effectum sacramenti, uel etiam sua præsentia spirituali animam uisitando. Sunt autē quatuor præcipuè quæ Christus in templo spirituali non patitur, designata per quatuor quæ inuenit in templo materiali: & sunt quatuor defectus etiam in uiris religiosis quandoque reperti. Primum, est nimia sollicitudo temporalium in acquirendo ipsa & conseruando: hoc significatur per æs quod Christus effudit de templo. Non autem sollicitudo temporalium simpliciter prohibetur: sed nimia. & ne in templo sit, id est, in mente quæ solis æternis debet uacare. Vnde quando temporalia in hoc templo habētur, peccatur moraliter: quia creatura ponitur loco creatoris, & temporalia, loco æternorum. Secundum est, incautus usus temporalium, & incircunspecta consideratio de euitandis periculis: quod signatur per bouem, qui cùm libenter herbas comedit, quandoque nociua in herbis absconsa deuorat & deglutit. Sic plerúque accidit cùm utimur temporalibus, uolendo accipere id quod est necessarium: quia latet sub necessitate superfluitas & uoluptas. Tertiū est timor inordinatus, & stolidus: quod signatur per ouem, in qua plus abundat priuatio intellectus quàm in alijs quadrupedibus: & si tempore tonitrui remanet sola & fuerit impregnata, abortit præ timore. Sic homines nimis timidi, abortiunt fructum profectus spiritualis. Quartum est, inexpeditio uel tarda progressio, in expletione operum uirtuosorum: & hoc significatur per columbam, quæ nimis deliberat de uolatu, collum undique circunflectendo & circunspiciendo ad quam partem ire uelit: sed sæpe interim sagitta eam percutit, uel accipiter rapit: sic accidit hominibus pigris & inexpeditis. Sed talia à Christo in suo ingressu à tēplo animæ expelluntur: facit enim flagellum de funiculis tribus, quorum primus est infirmitas corporalis: secūdus, tribulatio cordialis: tertius, ex instinctu diuino admonitio spiritualis. Hoc flagello Christus prædicta quatuor ab anima fugat & eiicit: & nihilominus cathedras & mensas euertit, ne facilē ingressum habeat: *& dixit eis*, quos de tēplo eiecerat, *Scriptum est*, scilicet in Esaia: *Domus mea*, id est, nomini & cultui meo dedicata, *domus orationis uocabitur*, non rapinæ uel furti, non negociationis & uanę locutionis, uel spectaculi. Et ex hoc datur nobis magna fiducia impetrandi. Vt quid enim uellet Dominus ibi nos orare, nisi ipse uellet nos exaudire? In hoc etiam ostendit se illis Deum esse: quia templum solius Dei est domus. Vbi Ambrosius. Deus enim templum suum non mercationis vult esse diuersorium: sed domicilium sanctitatis. Et Origenes: In quo non debent uendere & emere: sed orationibus tantum uacare, qui congregantur in domo orationis. Nemo ergo, ut ait August. in oratorio aliquid agat, nisi ad quod factum est: unde & nomen accepit. Sed heu nunc domus Dei, domus dissolutionis & cupiditatis potest uocari. Ideo subditur: *Vos autem fecistis illam speluncam latronum*: latrones enim non curant nisi de lucris temporalibus, quocunque modo acquirant: & ideo in speluncis se abscondunt. Vnde Gregorius. Domus orationis, spelunca latronum facta fuerat: quia ad hoc in templo assistere nouerant, ut aut non dantes munera studerent corporaliter persequi, aut dantes spiritualiter necare. Templum quoque & domus Dei est ipsa mens, atque consciētia fidelium. Quæ si quando in læsione proximi, peruersas cogitationes profert: quasi in spelunca latrones resident. Et non iam domus orationis, sed spelunca latronis est, quando relicta innocentia & simplicitate sanctitatis, illud conatur agere, unde ualeat proximo nocere. Hæc Gregorius. Spelunca latronum, dicitur esse locus, ubi spolia quæ latrones rapiunt congregantur: & hoc fecerunt sacerdotes de templo: quia non curabant de cultu Dei, sed magis de excoriatione populi: & hoc per astutias varias & exquisitas. Similiter & hodie clerici plus curant de suo lucro, quàm de ecclesiæ seruitio. Sicut enim magni latrones in speluncis suis existentes, quando sciunt trāsire aliquos parum habētes, nō exeunt de speluncis: sed mittunt famulos suos ad expoliandum illos: quando uerò sciunt transire homines multum pecuniosos, currūt illuc de primis ad illos. Sic multi canonici & clerici, quando sciunt lucrum magnum, currunt ad ecclesiam: sed quando lucrum est modicum, remanēt in domibus, & se subtrahunt, ac clericos suos ad ecclesiam mittunt. Et

nota

Simoniaci expellendi.

Clerici secularibus dediti.

Beda in c. 11. Marci.

Morale.

Quatuor ex templo animæ pellenda.

Ouis.

Funiculus flagelli triplex.

Esaia 56.

Ambrosius in cap. 19. Luca.

Origenes tomo 11. in Ioan.

Augusti. sermone de templi dedicat.

Spelunca latronum.

Gregorius ho. 39. in euang.

Clerici latronibus similes.

Ecclesia usus quadruplex.

nota quadruplicem nſum eccleſiæ i quia primò eſt domus reconciliationis, qnò ad pœnitentes: ſecundum illud Geneſis, non eſt hîc aliud, niſi domus Dei & porta cœli. Secundò, orationis, quò ad proficientes; ſicut dicitur hîc. Tertiò inſtructionis quò ad perfectos: ſecnndũ illud Eſaiæ: *Venite aſcendamus ad montẽ Domini, & ad domũ Dei Iacob, & docebit nos.* Quartò, iubilationis & laudis, quò ad omnes ſecundũ illud Pſal. *in eccleſiis benedicite Deo*: & illud, *Beati qui habitãt in domo tua Domine.* Sed fit ſpelunca latronũ, ſecundũ quadruplex latrociniũ: uel ſcripturarũ, quando corrumpuntur, nt ab hæreticis: uel gratiarum, quando ſacramenta uenduntur, nt à ſimoniacis: uel præbendarum, quando emuntur, ut ab ambitioſis: uel pecuniarum, quando malè expenduntur, ut à uoluptuoſis. Vel ſecundum Hieronymum: Latro eſt, & templum Dei in latrocinium ſeu latronum ſpecum conuertit, qui lucrum de religioſis ſectatur. Hoc lucrum ſectantur aliqui per ſtudium ſcientiæ, ut quæſtuarij aduocati: aliqui per fortitudinem potentiæ, ut nobiles: aliqui per oblationem munerum, ut diuites mundi. De his omnibus dicit Ioannes: Quotquot uenerunt, fures ſunt & latrones. *Et acceſſerunt ad eum cæci & claudi in templo*, teſtes uocis & laudis puerorum, *& ſanauit eos*: ut quod pueri clamabant uerbis & ore, ipſe oſtẽderet factis & opere, quaſi etiam teſtis ipſorum. Clamabant enim oſanna, id eſt, ſaluifica: quibus per opera reſpondit, quia ſalutem tribuit. Ac ſi diceret: Bene clamatis ſaluatorem: quia ecce do ſalutem. Moraliter cæci ſunt ignorantes, claudi uerò rectitudinẽ iuſtitiæ dimittentes: & iſti curantur per Ieſum, & per bona conſilia & hortamenta ſectatorum eius. Conſidera nunc quòd Dominus cum magno honore receptus, propter exhibitam ſibi reuerẽtiam non dimiſit iuſtitiam: quia mox templum intrauit, & omnes uendentes, & ementes inde eiecit: nec propter ſeueram iuſtitiam omiſit ſuam miſericordiam, quia mox cæcos & claudos ſanauit: propter quod datur intelligi, quod iudex & prælati propter impenſum ſibi fauorem, non debent dimittere iuſtitiæ rigorem: nec propter rigorem iuſtitiæ, debent dimittere dulcedinem miſericordiæ. *Videntes autem* & admirantes *principes ſacerdotum & ſcribæ mirabilia quæ fecit Ieſus*, in tantæ multitudinis de templo eiectione, in cæcorum & claudorum ſanatione, & pneros clamantes in templo, ipſum ſcilicet eſſe uerum Chriſtum, & dicentes: oſanna filio Dauid (ipſi enim pueri & cæteræ turbæ cum laudibus Chriſtum uſque in templum deduxerunt) moti contra ipſum rãcore & inuidia, indignati ſunt: quia mali de laude bonorum dolere conſueuerunt. Vbi Chryſoſtomus: Qui ingrediebatur nt homo, laudabatur ut Deus. Qui celabatur in carne, demonſtrabatur in uoce. Quem malitia ſacerdotum, quaſi hominem, blaſphemabat: hunc innocentia paruulorum, quaſi Deum, exaltabat. Quãtum autem ille glorificabatur, tantum ſacerdotes inuidia torquebantur, & illius honor fiebat illis tormentum. Sic enim eſt res, quando boni in ſua uirtute laudantur, mali in ſua inuidia cruciantur. Hæc Chryſoſtomus. Cumque manus non auderent timore populi in eum iniicere, nec miracula manifeſta impugnare: arguebant tamen eum de applauſu quem ſuſtinebat circa ſe, & teſtimonium populi atque puerorum clamantium, oſanna filio Dauid, uertebant in calumniam: quòd uidelicet hoc non dicitur niſi ſoli filio Dei. Vnde dixerunt ei, *audis quid iſti dicunt?* Quaſi dicerent: Talem laudem de te meritò non deberes ſuſtinere: quia ſi tu iuſtus & bonus eſſes, talem gloriam & applauſum declinares. Vbi Chryſoſtomus. Et nimirum hoc Chriſti erat dicere ad eos: Non auditis quid hi dicunt? Sicut enim Deo cantabant illi pueri. Et iterum & uos uidetis quę ego facio. Illos loquentes attenditis, & me facientem nõ conſideratis. Ego factis interpretor uoces illorum. Hæc Chryſoſtomus. Ieſus autem dixit eis: *Vtique*, ſcilicet audio, & audire debeo: quia hoc eſt ex diuina præordinatione, ſecundum quod ſcribitur in Pſal. *Nunquid enim legiſtis ibidem: Ex ore infantium & lactentium perfeciſti laudem.* Et bene dicit, perfeciſti, laus enim inchoata fuit à turbis in uia. Profert autem de Pſalmo exemplum, ut tacente Domino teſtimoniũ ſcripturarum firmaret dicta puerorum: quaſi diceret, Vos qui eſtis legiſperiti, debetis ſcripturam hanc ſcire: & per conſequens me non reprehendere. Vbi Chryſoſtomus. Intelligimus quia infantes dicebantur, non ætate, ſed ſimplicitate cordis. Infantes enim lactentes nec intelligere aliquem, nec laudare poſſunt. Lactentes enim dicebantur, quoniam quaſi lactis ſuauitate, ita mirabilium delectatione excitati, clamabant ſicut ſcriptum eſt: ſed exaltaui animam meá ſicut ablactantes ſuper matrem ſuam: Lac enim dicitur opus miraculorum: quia miracula nullum laborem uidentibus ponunt, ſed uidentes admiratione delectant, & ad fidem molliter inuitant. Pani autem eſt doctrina perfectæ iuſtitiæ, quam accipere non poſſunt, niſi exercitati ſenſus circa res ſpirituales. Hæc Chryſoſtomus. Et omnis ſimplex doctrina lac dicitur: quia delectat, & faciliter capitur, ſicut lac ſine dolore gentium ſugitur.

Gene. 28. — Eſaie 2. — Pſal. 67. — Pſal. 83. — Latrociniũ quadruplex. — Hierony. in Matt. cap. 21. — Ioan. 10. — Moraliter. — Honor non repreſſit iuſtitiam. — Chryſoſto. hom. 38. operis imperfecti. — Pſal. 8. — Chryſoſto. ho. 38. operis imperf. — Pſal. 130.

ORATIO.

GENERALE *terroris tui Domine ſignum feciſti, quando flagello de funiculis facto omnes de templo eiecisti: prætendens in oculis flammam tuæ diuinitatis, precor & obſecro Domine te, da mihi te terribilem præſentem attendere, ut ſancto te timore timeam timore. Magna enim ſunt iudicia tua Domine & inſcrutabilia: quæ cùm conſidero, contremiſcunt omnia oſſa mea: quoniam non ſecuratur homo uiuens ſuper terram: ſed in futurum omnia reſeruantur incerta, ut ſemper ſeruiamus tibi piè & caſtè in timore, & exultemus tibi cum tremore. Amen.*

De duobus minutis uiduæ, & de Phariſæi & publicani oratione. Cap. XXX.

Lucæ 21. Mar. 12. & Luc. 19. Gazophylacium.

ET sedens Iesus contra *gazophylacium*, id est diuitiarum repositorium, *aspiciebat eos qui mittebant*, & ponebant munera sua, id est, oblationes in illud. Erat autem gazophylacium arca, foramen desuper habẽs, iuxta altare ad dexteram posita, in qua mittebatur & seruabatur pecunia pro sustentatione ædificiorum tẽpli, & alijs quæ erant ad templum & ministerium necessaria: nec non pauperibus & uiduis inde nutriendis, ac pro sacerdotibus & ministris. Dicitur autem gazophylacium porticus, ubi tales arcę & oblationes seruabantur: de quo etiam alibi in euangelio dicitur: *Hæc locutus est Iesus in gazophylacio, docens in templo.*

Ioan. 8. Beda in c. 21. Lucæ.

Vnde Beda: Quia sermone Græco phylaxe seruare dicitur, & gaza lingua Persica diuitiæ uocantur: gazophylacium locus appellari solet, quo diuitiæ seruantur, quo nomine & arcam in qua donaria populi cõgregabantur ad usus templi necessarios, & porticus in quibus seruabantur appellabãt. Hæc Beda. Et cùm multi diuites multa mitterent, *uidens quandam uiduã pauperculam mittentem æra minuta duo*, id est, duos nummos æreos, ualentes quadrantem, seu quartam partem sicli, scilicet obolos quinque, quos cum sudoribus ad diuturnum uictum acquisierat, *dixit* discipulis quòd plus omnibus misisset: quia miserat de penuria sua, & sibi necessaria omnia quæ habuit, & totum uictum suum: id est, omnia necessaria corpori, sine quibus non est uiuere, se de cætero in totum committens Deo. Alij uerò ex superabundanti sibi & superfluo miserunt: quod non debebant retinere, sed erogare. Non dicit quòd miserunt quod abundat: sed ex eo quod abundat illis, & ex abundanti: ad denotandum quòd non dederunt totum superfluum, sed partem modicam. Sacerdotes quippe qui erant auari, docebant quòd ille qui plus offerebat in templo, absolutè loquendo, plus habeat de merito: quod falsum est: quia quantitas meriti non accipitur secundum quantitatem doni absolutè, sed per comparationem & facultatem dantis, & promptitudinem suæ uoluntatis & deuotionis. Vnde secundum doctrinam sacerdotum, multi diuites iactabãt munera multa & magna: sed secundum Christi sententiam uidua hæc pauper plus omnibus misit: non absolutè loquendo, sed considerata facultate & bona uoluntate sua: non effectu ponderis, sed effectu deuotionis: non plus in quantitate, sed in charitate, ut dicatur plus, quia ampliori desiderio & feruore: quod enim potuit, misit: & quòd nõ potuit, desiderauit: item plus comparatione, quia totum dedit: item plus dati qualitate, quia de sibi necessario: item plus diuina acceptatione, quia Christus plus approbauit.

Munerum pretia.

Vidua plus dedisse probatur cæteris.

Profertur ergo diuitibus uidua paupercula: quia plus est pauperi dare modicum, quàm diuiti dare multum: sicut plus est puero ferre pondus paruũ, quàm forti uiro ferre magnum: & Deus plus attendit dantis affectum, quam donum: & plus ponderat quantitatem deuotionis quàm muneris. Vnde Hieronymus: Non quantum, sed ex quanto, dederis, considerat Deus. Et Gregorius. Cor namque & non substantiam pensat Deus, nec perpendit quantum in eius sacrificio: sed ex quanto proferatur. Vnde etiã Chrysostomus: Non etiam paucitatem oblati: sed copiam affectus intuitus est Deus. Quod si nequis tantum offerre, sicut & uidua: offer saltem totum superfluum. Hæc Chrysostomus. Si autem bina minuta, quæ uidua misit in arcam, plus omnibus muneribus Deo placuerunt: sic amor Dei & proximi omnia uincit, qui semper in arca cordis seruari debet: per duo etiam minuta animam & corpus accipere possumus, quæ deuotè Deo offerre debemus.

Hierony. in cap. 12. Marci. Gregorius

Moralit.

Moraliter autem hæc uidua pauper, dici potest persona simplex, carens diuitijs & scripturarum notitia: quę tamen apud Deũ plus meretur orationibus, & uita, quàm potentes in temporalibus & magna scientia. Vnde cùm Augustinus legisset uitam Antonii, dixit: Simplices & indocti rapiunt cœlum, & nos cum literis nostris demergimur in infernum. Ista quoque uidua signat cuiuslibet fidelis animam, quæ nunc debet se reputare uiduam quandiu est ab amplexibus sponsi sui Christi separata: & sicut uidua ducit semper uitam lugubrem, & induit uestes uiduitatis suæ: sic anima deuota debet esse in luctu pœnitentiæ, & corpore & mente in humilitate. Hæc debet offerre Christo duo minuta: scilicet affectum compassionis uerbi & facti: & quandoque uerbum compassionũ bene ualet factum, & quandoque melius est quàm datum. Vnde Theophilus: Vidua ista anima hominis est, relinquens Satanam, cui erat adiuncta, quæ mittit in templi ærario duo minuta, carnem scilicet & mentem: carnem quidem, per abstinentiam: mentem uerò, per humilitatem: ut sic audire ualeat quòd totum uictum suum posuit, nihil de suo relinquens mundo.

Augusti. lib. 8 confessionum cap. 6. & 8.

Beda 1 cap. 21. Lucæ.

Vbi & Beda: Hic nobis locus moraliter quidem intimat, quam sit acceptabile Deo, quicquid bono animo attulerimus. Iuxta uerò leges allegoriæ, diuites Iudæos designant de iustitia legis elatos. Vidua pauper, ecclesiæ simplicitatem designat, quæ rectè paupercula uocatur: quia uel superbiæ spiritum, uel concupiscentias temporalium: uel peccata tanquam mundi diuitias abijcit. Vidua uerò, quia uir eius pro ea mortem pertulit, hæc in gazophylacium æra mittit minuta: quia in conspectu diuinæ maiestatis cum dilectione Dei & proximi, seu fidei orationisque munera defert: quę considerata propriæ fragilitatis minuta, sed merito piæ deuotionis accepta, cunctis superborum Iudæorum operibus præstant: ex abundantia sibi Iudæus mittit in munera Dei, qui de iustitia sua præsumens hæc apud se orat, quasi non apud Deum: Deus gratias ago tibi, quia non sum sicut cæteri hominum raptores, iniusti. Omnem autem uictum suum ecclesia in Dei munera mittit: quia omne quod uiuit, non sui meriti, sed Dei esse muneris intelligit dicens, *Deus propitius esto mihi peccatori*. Hæc Beda.

Lucæ 18.

Ibidem.

Dixit autem tunc Iesus & ad quosdam, quasi singulares, & se aliis præponentes, *qui in se confidebant*, & de propriis meritis præsumebant, *tanquam iusti*, pro operibus suis exterioribus, *& aspernabantur cæteros*, tanquam iniustos, & sic dupliciter superbiebant: scilicet quia de meritis confidebant, & quia cæteros despiciebant, ideo iusti non erant: quia humilitatem sine qua nullus iustus est, non habebant: parabolam de pharisæo apparente iusto, & publico ascendentibus in templum & orantibus. In templum ascendebant: quia templum in alto situm erat, & ascensum quindecim graduum habebat, *ut orarent*, quia hic est finis debitus eundi ad ecclesiam, scilicet ad orandum, non ad confabulandum, non ad uanitates uidendum. Pharisæis quippe loquebatur Dominus: qui inde pharisæi, id est, diuisi dicuntur, quia apparentes iusti, se præ cæteris meliores esse putabant. His autem unum pharisæum Dominus opposuit, in quo quasi in speculo cæteri quales erant uidere potuissent. Et fortasse idem ipse pręsens ibi erat, de quo Dominus ista dicebat. Vbi Theophilus: Causa igitur confidentium in se, non autem totum attribuentium Deo, sed ob hoc cæteros contemnentium,

Publicanus et Pharisæus orantes.

temnentium, parabolam proponit: ostendens quòd iustitia quamuis hominem approximet Deo, si tamẽ assumat superbiam, ad infirmum deiicit hominem. Est autem superbia, Dei contemptus. Quotiens enĩ aliquis non Deo, sed sibi ascribit bona quę facit: quid est aliud quàm Dei negatio? Hęc Theophilus. Pharisæus superbus se iactabat, & iustificabat: alios accusabat, & se eis præferebat, dicens: *Deus gratias ago tibi, quia non sum sicut cæteri hominum. Ieiuno bis in sabbato:* id est, in septimana: *decimas do omnium quæ possideo:* Hæc autem sunt indicia superbiæ: quam Deus à longè cognoscit, sed non ignoscit. De utraque parte iustitiæ se laudat: quarum una est declinare à malo, altera facere bonum. De prima se laudat dicens, non sum sicut cæteri hominum. De secunda dicens, ieiuno bis in sabbato. Pharisæus ergo bene dicitur quasi diuisus, quia gestu, habitu & conuersatione erat à cæteris distinctus. Vnde dicebat: *non sum sicut cæteri homines:* & uerum dixit, non quidem in iustitia, sed in superbia. Malè quippe incepit: debuit enim incipere à sui accusatione: secundum illud Prouerb. *Iustus in principio accusator est sui:* in medio supplicare, & orare: in fine, gratias agere. Sicut sacerdos facit in missa sua. Primò enĩ accusat se in generali confessione. Secundò, Deum suppliciter deprecatur multiplici oratione. Vltimò Deo regratiatur dicendo, ite missa est: uel, benedicamus Domino: & respondetur, Deo gratias. Ipse autẽ non se accusauit, sed laudauit: nõ Deum rogauit, sed laudanti insultauit, nec gratias agendo Dei dona, sed sua merita pensauit. Publicè quidem arguere uitia omnibus licet: nulli autem, nisi paucis, ut ad certam personam descendant: in quo pharisæus reprehensibilis erat. Secundum Bedam: De uerbis elati pharisæi, quibus humiliari meruit. possumus è diuerso humilitatis formam, qua sublimemur, assumere: ut sicut ille consideratis & peiorum uitiis & suis uirtutibus est elatus ad ruinam: ita nos non nostra solum pigritia, sed & meliorum uirtutibus inspectis humiliemur ad gloriam. *Et publicanus*, humilis, *à longè stans*, propter timorem, quasi non esset dignus, appropinquare, *nolebat nec oculos in cælum leuare*, propter pudorẽ: quia iudicabat se indignum præ uerecundia peccatorum, quasi pro peccatis non audens respicere cœlum: *sed percutiebat*, propter contritionis dolorem, *pectus suũ*, tanquam totius mali originem: *dicens*, per humilem confessionem, *Deus*, qui omnia potes, *propitius esto mihi peccatori.* ecce sui accusatio, & pura confessio, & ista faciunt ad peccatorum remissionem. Hæc enim sunt indicia humilitatis, quam Deus de propè aspicit & cognoscit. Meritò autem pectus percutiebat: quia ibi peccauerat, ubi fons & fouea & origo mali erat. Ibi enim est cor, bonorum omnium atque malorum secretarium. Inde omnia bona, & omnia mala procedunt. Hoc ergo publicanus percutiebat: quia, secundum Augustinum, est arguere quod latet in pectore, & euidẽti pulsu occultũ peccatũ castigare: ac pectus percutiendo se de ipso quodãmodo uindicabat, & dicebat *Deus propitius esto mihi peccatori.* Non attendas huius praui cordis consilia, dele peccata, & propitius esto. Nihil in me est unde tibi placere & ueniam consequi debeam, quoniam corde & corpore, cogitationibus & operationibus tibi peccaui. Omnibus iniquior ego sum, & nisi per misericordiam tuam saluari non possum. Ideoque, *propitius esto mihi peccatori.* Publicanus, quasi publicus peccator dicitur: Publicani enim dicebantur exactores uectigalium publicorum, & exactio tributi erat contra legem: ideo exactores peccatores uocabantur. Iste ergo sicut humilis appropinquare non audebat, ut Deus ad eum appropinquaret: non aspiciebat, ut aspiceretur: percutiebat pectus suum, pœnas de se exigens ut Deus parceret: confitebatur, ut Deus ignosceret: & non minus se accusabat, quàm pharisæus se iustificabat. Sed quo fructu, qua mercede? quia ignouit Deus quod ipse agnouit, & iustificatus inde recessit. Vnde sequitur: *Amen*, id est uerè, *dico uobis, descendit*, scilicet de domo Dei, *hic* scilicet publicanus, *iustificatus*, id est, de impio per gratiam factus iustus: *in domum suam ab illo:* id est, plus quàm ille: uel *ab illo*, id est, præ illo remanente in fecibus suis: & meritò magis quàm ille: quia habebat ille iustitiam suam præsumptam, hic uerã: ille apud se de operibus, hic uero apud Deum ex fide iustificatus est: ille enim superbè de bonis gloriabatur, hic humiliter mala confitebatur. Sed secundum Augustinum, melior est in malis factis humilis confessio, quàm in bonis superba gloriatio. Et hic est argumentum quòd melior est peccator humilis, quàm iustus superbus: quia eo ipso quòd peccator se humiliat, iam non est peccator: & iustus eo ipso quòd superbit: iam non est iustus. Vnde Augustinus: Enumerationi meritorum præfertur confessio peccatorum. propter quod dicitur: *Gaudium est Angelis Dei super uno peccatore pœnitentiam agente quàm super nonaginta nouem iustis, qui non indigent pœnitentia:* id est qui non reputant se indigere illa. In quo miro modo reprimitur superbia humana, ut non de suis meritis homines præsumant. Vbi Beda, quantam ueniæ fiduciã dignè pęnitentibus præbet, quòd publicanus qui reatum suæ nequitię perfectè cognouit, fleuit, confessus est: & si iustus ad templum uenit, iustificatus à templo rediit. Vbi & Ambrosius: Introduxit pharisæum & publicanũ in templo orantes, & docuit etiam si bona cætera habeat, quo magis superbus offendat, quã humilis qui nulla uirtutũ dote subnixus sit. Studuit enim diabolus supplantare bonis operibus intentos: quantum laborauit pharisæus ille ne raperet aliena, ne iniustus esset, ne adulteraret, ne peccaret sicut publicanus: ut bis in sabbato ieiunaret, ut decimas daret omnium quæ acquireret? Quis nostrum hæc fecit? Aduertit hoc diabolus, & perfodit eum ulcere graui, ut mente carnis inflatus, in eo in quo laudabilis fore crederetur, ibi reprehensibilior iudicaretur. Hæc Ambrosius. Hic ergo ostẽditur, non ex operibus esse gloriandum: sed humiliter in gratia confidendum. Vnde Basilius: Cùm accesseris ad prædicandum Dominũ, prosterne te humiliter in cõspectu eius: nec postules quicquã quasi ex gratia meritorũ tuorũ. Et si est tibi cõscientia alicuius boni operis, cela illã: ut te silentiũ agẽte, multipliciter tibi restituatur à Dño: & peccata tua citò produc in mediũ, ut deleat ea Deus, cùm cõfessus fueris ea. Nõ te iustifices orans, ne sicut pharisæus ille exeas condẽnatus. Memẽto publicani, ut ita sicut ille ueniã delictorum tuorum inuenias. Hæc Basilius. Vbi & Chrysosto. Geminas aurigas & duas bigas, in stadio positas, sermo præsens proponit. In altera quidem iustitiam cum superbia, in altera peccatum & humilitatem. Et uides bigam peccati superare iustitiam, non propriis uiribus, sed humilitatis coniunctæ: illam uerò deuictam non fragilitate iustitiæ, sed mole & tumore superbiæ. Nam sicut humilitas per sui eminentiam peccati pondus superat, & saliens attingit Deum: sic superbia ob sui molem de facili iustitiam deprimit. Si ergo plura facta strenuè geras, putas autem te posse præsumere,

Marginal notes: *Pharisæi iactantia.* — *Prouer. 18.* — *Beda 1 cap. 18. Lucæ.* — *Humilitatis indicia.* — *Augusti. sermo. 36. de uerbis Domini.* — *Publicani, qui dicebantur.* — *Confessio humilis.* — *Lucæ 15.* — *Superbia repressa. Beda in c. 18. Lucæ.* — *Ambro. in c. 18. Lucæ.* — *Chrysosto. concione de publicano & pharisæo. Humilitatis potentia.*

mere, tota caruisti oratione. Si uerò mille feras in cō scientia fasces reatuum: & hoc solum de te credas quòd es infimus omnium, multam obtinebis ante Deum fiduciam. Hæc igitur fastus inflatio ab ipsis cœlis potest deprimere non cauentē, humilitas uerò & ab ipso abysso reatuum hominum sublimare. Hæc enim præ pharisæo publicanum saluauit, latronem ante apostolos in paradisum duxit: illa uerò incorporea ingressa est potestate. Cęterum si iuxta delicta humilitas tam facilè currit, ut superbiam iustitię transeat: si iustitiæ cōiunxeris eā quò nō ibit? Assistit ipsi tribunali diuino, in medio angelorum, cum fiducia multa. Rursus si factus coniunctus iustitiæ eam deprimere potuit, si coniunctus sit peccato, in quantam gehennam detrudet? Hæc dico non ut negligamus iustitiam: sed ut fastum uitemus. Hæc Chrysost. Deinde suæ sententiæ causam assignans, scilicet quare publicanus magis iustificatus descendit, consequēter inferendo subiungit: *Quia omnis* generaliter sine exceptione. s. siue laicus, siue clericus, siue religiosus. Itē siue paruus, siue mediocris, siue quātūcunq; magnus *qui se exaltat* superbiendo, sicut fecit pharisæus *humiliabitur*, & deiicietur: uel in hoc seculo per miseriam uel in futuro per pœnam æternam: *& qui se humiliat.* sponte per ueram pęnitentiam & peccatorum confessionem *exaltabitur*, in gloria per remunerationem. Nam secundum Sapientem: *Ante ruinam exaltatur cor, & ante gloriam humiliatur*. Et ut uulgariter dicitur: non est uallis quæ non habeat collem, nec est collis quæ nō habeat uallem. Sicut ergo Publicanus, se humiliando, est exaltatus: ita & pharisæus, se exaltando, est humiliatus. Sicut enim in statera materiali una parte depressa, altera eleuatur, & econuerso: sic in statera diuinæ iustitiæ decretum est, ut qui eleuantur per superbiam in præsenti uita, deprimantur per pœnam confusibilem in futuro: Et econuerso qui se deprimunt in præsenti ob Dei reuerentiam: eleuabūtur in futuro ad gloriam. Si ergo sic reprehēditur & confunditur qui superbè gratias agit, & cætera bona facit: quid de illo erit qui gratiam impugnat, & non bona facit: Certum itaque tene superbe, quia si humiliatus non fueris Deo: uelis nolis humiliaberis diabolo. Et ideo caueat quisque ne sibi superbia dominetur: quia ut ait Augustinus: Væ homini cuius auriga superbia est: necesse est enim ut in præceps eat. Si cōsideremus exitum rei in Lucifero superbiēte, & Christo humiliante: in Eua elata, & in uirgine humiliata: in diuite purpurato, & in Lazaro ulcerato: in Pharisæo se extollente, & Publicano pœnitēte, uidebimus manifestè quàm uerum sit quod hic Dominus dicit: quia omnis qui se exaltat humiliabitur: & qui se humiliat exaltabitur. Et ideo bene dicit quidam philosophus: Inter sapientes sapientior est, qui humilior est. Hic autem uersiculus scilicet *omnis qui se exaltat humiliabitur, & qui se humiliat exaltabitur*, toties à Domino in Euangelio iteratur ut deprimat superbiam, quam super omnia uitia detestatur: & humilitatē cōmendat, quā super omnē uirtutem & sæpius laudare dinoscitur. Radix enim omnium malorum superbia & custos omnium uirtutū humilitas est. Vnde Theophilus: Quia enim superbia plus quàm aliæ passiones uexat hominum mentes: ideo crebrius de hac monet. Vnde Chrysostomus: Simus itaque humiles, ut simus excelsi: etenim cum abundantia multa humiliatur despectio. Nihil enim ita Deus auertit sicut superbiam: propterea & à principio omnia fecit ut hanc auferat passionem: propter hoc mortales facti sumus & in miserijs & planctibus, propter hoc in labore & sudore, in laboratione continua & miseria. Etenim à despectione peccauit primus homo, petens Dei æqualitatem: propter hoc neque quæ habebat mansit habens, sed ab his cecidit. Tale enim quid est despectio, quòd non solum nobis adiicit correctionem uitæ: sed & quæ habemus abscindit, & his officit: sicut humilitas non solum eorum quæ sunt nihil abscindit: sed & quæ non sunt adiicit. Hanc itaque zelemur, hanc persequamur: ut & præsenti potiamur honore, & futura fruamur gloria. Mysticè per Pharisæum Iudaicus populus designatur, qui ex beneficijs legis & prophetarum susceptis de sua sanctitate præsumens Gentiles aspernabātur, per Publicanum uerò Gentilis, qui peccata sua Apostolis prædicantibus recognoscens, humiliter ea confitebatur: propter quod Gentilis iustificatus est per fidei Christi receptionem, & Iudaicus damnatus per suam obstinationem Vnde Beda: Typicè autem Pharisęus est populus Iudæorū, qui ex iustificationibus legis extollit merita sua. Publicanus uerò Gentilis est, qui lōgè à Deo positus confitetur peccata sua, quorum unus superbiendo recessit humiliatus, alter lamentando appropinquare meruit exaltatus. Moraliter hi duo homines signant uniuersitatem hominum, scilicet iustos Pharisæus, & impios Publicanus: uterque debent ascendere in templum ad orandum: impius pro uenia, iustus pro perseuerantia. In templum autem spirituale quod est Deus debemus ascendere orando: quia secundum Damascenum, Oratio est ascensus mentis in Deum. Et secundum Augustinū. Oratio est pius affectus mentis in Deum directus. *Principes autem sacerdotum* scilicet pontifices, qui spiritualibus præerant: *& scribæ*, qui doctrinæ legis & Prophetarum intendebant. *Et principes plebis*, qui cū temporalibus disponendis præsidebant: moti contra Iesum inuidia & rancore, *quærebant eum perdere*, qui tamen uenerat eos saluare: excogitātes diuersas uias, & modos quomodo possent illum occidere. Vnde Bernar. O bone Iesu, totus mundus uidetur cōtra te cōiurasse: & hi in persecutione tua primi sunt qui uidentur regere populū, dirigere principatum, *& non inueniebant quid facerent illi*: id est, causam rationabilem eum occidendi, cùm esset iustus & innocentissimus, nec etiam audebant timore populi: quia *omnis populus audiebat illum, & admirabantur super doctrina eius*. Vnde Beda: Quærebant illum perdere, uel quia quotidie docebat in templo: uel quia latrones eiecerat de templo: uel quia ueniens illuc quasi rex & Dominus, à credentium turba laudem hymni cœlestis accepit: uel quia suo magisterio neglecto, plures ad eum audiendum confluere cernebant. Vbi & Cyrillus: Decebat autē, ex his quæ Christus dixerat & fecerat, eum adorare ut Deum: sed ipsi nequaquam hoc facientes, quærebant eum occidere. Sed ut ait Greg. redēptor noster pdicationis uerba nec indignis nec ingratis subtrahit. Nam subditur: *Et erat tunc docens quotidie in templo*: reddens eis bonum pro malo. Quia enim erat proximus passioni, instabat docendo: Ecce optima commutatio: quia de domo negociationis facta est schola ueritatis, templum orationis, locus deuotionis. Vbi Gregorius: Nuncusque agitur quod factum fuisse perhibetur. Cùm enim mentem fidelium ad cauenda subtiliter erudit, & quotidie ueritas in templo docet. Et stetit Iesus publicè in tēplo prædicans populo, & respondens principibus usque quasi sero: & tota die ipse & sui ieiunarunt. *Et circum-*

Prouer. 16. — Superbia detestatio. — Chrysosto. hom. 6. ex uarijs in Matt. — Mysticè. — Beda in c. 18. Luca. — Typicè. — Moraliter. — Damascenus lib. 3. de fide cap. 24. — Bernardus sermo 29. in cantica. — Beda in c. 19. Luca. — Gregorius hom. 39. in euangelia. — Gregorius ibidem.

Marci. 11.

circumspectis omnibus cùm iam uespertina esset hora, quę erat hora declinandi ad hospitium: & nullus eum inuitaret, uel colligeret: relictis illis *exijt de ciuitate*, & redijt *in Bethaniam cum duodecim*, ut quod in urbe magna non inueniebat, in agro paruo haberet hospitium: ibique mansit apud Martham, & Mariam, & Lazarum, & docebat eos de regno Dei: Vbi arguitur duricies & ingratitudo Iudæorum, qui doctorem quem gloriosè & honorificè ut regem & gaudiosè susceperant: & qui per totam diem usque ad uesperam eos doctrinam pauerat, hospitio non susceperunt, & famescentem non pauerunt. Circunspexit enim Dominus, qui nihil de proprio vbi hospitaretur habuit, sed omni beneuolētia indiguit, si quis eū in domum suam uocaret aut reciperet: & nullus est inuentus benedictione pacis Christi dignus. Vnde in hoc quòd dimisit eos corporaliter, ostendit facto eos propter ipsorum cæcitatem esse dimittendos à Deo spiritualiter.

Iudæorum ingratitudo.

Vbi Hieronymus: Hinc autem intelligendum est quòd Christus fuerit tantæ paupertatis, & ita nulli adulatus sit, ut in vrbe maxima nullum hospitem, nullamque mansionem inuenerit: sed in uico paruulo apud Lazarum, sororesq; eius habitauerit. Eorū quippe vicus Bethania est. Vbi & Chrysostomus: Et relictis illis, tāquam excęcatis per inuidiam, abijt foras extra ciuitatém in Bethaniam ut recedendo compesceret, quos respondendo non potuit: quia malitia non instruitur sermonibus, sed excitatur. Malum enim hominem melius locum dando potes uincere, quàm respondendo. Nam si contendis irrationabilem placare: & illum non placas, & te ipsum subuertis. Et mansit ubi apud Lazarū, & sorores eius: ut illic requiesceret corporaliter, ubi & spiritualiter repausabat. Nam sanctorum virorum est, non ibi quærere mansionem, ubi clariores sunt viri, sed vbi fideliores: nec gaudent ubi epulæ largæ sunt, sed ubi sanctitas floret. Hæc Chrysostomus.

Hierony. in cap. 11. Marci.
Adulari noluit Christus.
Chrysost. ho. 38. operis imperf.

Vbi etiā Beda. Bene autem dicitur, quia circunspectis omnibus exiuit in Bethaniam. Inspicit quippe internus arbiter omnium corda, & cùm in contradicentibus, ac resistentibus veritati, non inuenit ubi caput reclinet: secedit ad fideles, & in eis qui obediunt uerbo mansionem sibi una cum patre facere gaudet: Bethania namque domus obedientiæ dicitur. Hæc Beda.

Beda in c. 11. Marci.

Nota ergo ex præmissis quòd Christus tria loca intrauit: scilicet Hierusalem, templum, & Bethaniam: per quę loca significatur mens humana, quæ debet esse pacifica, & tunc est Hierosolyma, quæ interpretatur uisio pacis; debet esse Dei habitatio grata, & tunc est templum Dei uiui acceptum: debet etiam esse ad obediēdum prona, & tunc est Bethania, quæ interpretatur domus obedientiæ. Ingrediēte autē Domino in primum locū, scilicet Hierusalem, tota ciuitas est cōmota: quia intrante Domino animā, per gratiā pręuenientem, omnes uires animæ debent commoueri, per dolorem & contritionē peccati. Cùm verò intrauit templū, eiecit uendentes & ementes, ac mensas & cathedras euertit: quia postquam Christus intrauit in cor hominis: per gratiam præuenientē, mouendo ipsum ad contritionem, intrauit postea in ipsum per gratiā proficientem, purgando illud: & eiiciendo inde peccata per confessionem. & tunc Christus sanat illud, dando indulgentiæ remissionem: unde subditur ibi de infirmorum sanatione. Deinde Christus intrauit Bethaniam, quæ interpretatur domus obedientiæ, quia postquam intrauit cor per gratiam præuenientem & proficientem, inducendo ipsum ad contritionem & confessionem, consequenter intrat per gratiam perficientem ipsum per obedientiæ satisfactionem: ille enim uerè obedit, qui de omnibus peccatis suis plenè satisfacit.

Bethania quid interpretatur.

Conspice igitur nunc bene Dominum, quia ualdè humiliter uadit per ciuitatem cū illis paucis, qui sic honorificè uenerat mane cum multis. Ex quo potes considerare, quia parum est curandum de humano honore, qui sic terminantur in breui: & quia in cursu huius uitæ risus dolore miscetur, & extrema gaudij luctus occupat. Potes etiā considerare, quomodo sui gaudebant quando honorabatur à turbis, & multo magis quando Bethaniam redierunt illæsi: quia maximè timebant quando Hierusalem ibat, quòd tunc qualibet die faciebat. Quamuis enim alias sæpe, maximè tamen à pręcedenti die sabbati, usque ad uigiliam cœnæ locutus est Iudæis, & operatus est palam in Hierusalem.

Contemplatio.
Prouer. 14.

Erat autem tunc quotidie docens in templo: propter doctrinæ authoritatem, loci celebritatem, ac populi frequentiam, & auditorum plurium utilitatem: *noctibus uerò exiens morabatur in monte Oliueti*. scilicet in Bethania, quæ erat in latere montis eiusdem, uigilans, & orans, ac docens discipulos, & consortans. In hoc dedit exemplum prædicatoribus & doctoribus Euāgelij: ut diebus doceant, & noctibus sint in oratione Dei, ut ibidem hauriant quod auditoribus infundant in mane sequēti. Siue etiam in prosperitate simus, quæ per diem significatur: siue in aduersitate, quæ per noctem intelligitur: semper doceamus & oremus, ac bonum faciamus inquantum ualemus. Vnde Sapiēs: *Mane semina semen tuum, & uespere ne cesset manus tua: quia nescis quid magis oriatur, hoc an illud: & si utrumque simul, melius erit*. Per mane enim, itelligi potest tēpus pacis & prosperitatis: & per uespere, tempus tentationis & aduersitatis: in quibus semper bonum operari, nec tempore hoc uel illo à bono opere cessare debemus: quia quid horum maiorem fructum nobis afferat, ignoramus. Et hęc facere debemus in mōte Oliueti, id est, in culmine misericordiæ ad proximum: non enim meretur impetrare misericordiam à Deo, qui non facit misericordiam cum proximo.

Luca. 21.
Prædicatorum exemplum.
Eccl. 11.

Et est notabile, quòd imminente morte magis instabat Christus prædicationi: quod est contra multos, qui in senectute dant se ocio & quieti, cùm adhuc possent multorum prodesse saluti. *Et omnis populus*, attractus efficacia & dulcedine doctrinæ suæ, *manicabat*: id est, mane festinabat *ad eum in tēplo*, ut audiret ab eo uerba vitæ: hoc est, mane cum festinatione accelerabat uenire ad locum prædicationis suæ. à mane enim, dicitur manicare. Vbi Cyrillus: Populo autem ante lucanum uenienti ad eum, congruum erat dicere: *Deus Deus meus, ad te de luce uigilo*. Et quia Dominus sic diebus & noctibus tunc præcipue laborauit, ideo tota illa septimana pœnosa dicitur: quia per totam illam laborauit recreando, sicut per primam mundi hebdomadam operatus est creando. Et quia una septimana cuncta creauit, multo labore hanc septimana hominem refecit. Vnde Beda: Quæ uerbis præcipit Dominus, suis confirmat exemplis. Nā qui nos ante repentinum iudicij uniuersalis aduentum, ante incertum singulorum nostrorum exitum, delitiis simul & curis huius uitæ neglectis, ad uigilandū hortatur, & orandum: & ipse impendente suæ tēpore passionis doctrinæ uigilijsq; & precibus instruit, pariter & exēplo: insinuans hoc esse dignè Deo uigilare, dicto uel facto proximis quibusq; uiam ueritatis ostēdere: & eos pro quibus passurus erat, vel ver-

Psal. 62.
Beda in c. 21. Lucæ.

bo

bo ad fidem pronocans, uel patri oratione commendans. Et nos quoque cùm inter prospera sobriè, & iustè, & piè conuersamur: inter aduersa uerò nunquam de diuinæ misericordiæ celsitudine desperamus, diebus profectò cunctis in templo docemus: & fidelibus operis boni formam præbemus, noctibus verò in monte Oliueti moramur: quia in tenebris angustiarum gaudij spiritualis consolatione respiramus: iuxta eum qui dixit: *Ego autem sicut oliua fructifera in domo Domini, speraui in misericordia Dei mei:* id est, sicut is qui misericordiæ fructum quibus voluit impendit, ei à Domino miserendum esse nõ ambigo. Et ad nos quoque audiendos omnis populus manicat: cùm vel discussis operibus tenebrarũ, vel euictis Dei gratia nebulis pressurarum, sicut in die honestè ambulantes, no in commessationibus & ebrietatibus nos filij lucis imitantur. Hæc Beda.

Psal. 51.

ORATIO.

DEVS *omnipotens praesta mihi pauperi tibi derelicto, ut duo de minuta, scilicet corpus & animam, quæ de te habeo, tibi cum deuotione offeram: ut utroque tibi seruire & placere ualeam. Miserere supplici tuo, quia non sum sicut innumeri serui tui, iustitia merito gloriosi, uelut etiam multi post flagitia pœnitendo tibi facti deuoti. O Deus propitius esto mihi peccatori, & respice me oculis misericordiæ quibus publicanum respexisti: ut per ueram cordis, oris, & opera humilitatem coram te merear iustificari: & cum hominibus exaltari. Amen.*

De maledictione ficulnea, & grano frumenti: & de principe mundi. Cap. XXXI.

SEQVENTI autem die, scilicet feria secunda, iterum *mane* & diluculo exiens Iesus à Bethania, & rediens in Hierusalem, *esuriit*, secundum suspicionem discipulorum, eo quòd ad arborem accessit. Vbi nota morem studiosi operatoris, dum dicitur *mane* reuertisse in ciuitatem ut prædicaret, & ut aliquos Deo patri acquireret. *Esuriit* autem, non quasi homo, indigens cibum corporalem: sed quasi Deus misericors humanam salutem. Vnde ista esuries naturalis non fuit: quia in sero præcedenti comederat, nec adhuc hora comedendi erat: sed sicut maledictio arboris, de qua subditur, figurabat maledictionem infructuosi: sic ista esuries significabat desiderium Christi de salute populi. Et ideo adhuc mane esurit, qui iustitiã esurit. *Et uidens arborem fici,* inter Bethphage & montem Oliueti, *secus uiam: accessit ad eam,* & nullum in ea fructum nisi tantum folia inueniens, maledixit ei, dicens: *nunquam ex te fructus nascatur in sempiternum: & statim aruit.* Venit Dominus ad ficulneam, non causa inueniendi fructus, quibus esuriens reficeretur: sciebat quòd in Martio tempus ficuum non esset: sed adiuit propter miraculum, ut Apostolos ad fidem confirmaret. Vnde secundum Chrysost. Maledixit Dominus ficulneæ, non quia fructum in illa non inuenit cùm non esset tempus ficuum: sed discipulorum gratia: ut confiderent, & ut discerẽt quod posset, etiam Iudæos persequentes siccare, & in momento exterminare. Ideo neque in alia planta, sed in omnium humidissima miraculum hoc fecit: ut & hinc maius appareat hoc miraculum. Ad hoc enim Dominus miraculum fecit, ut discipulos in fide solidaret: quia ut ait Hieronymus, Dominus passurus in populis, & baiulaturus scandalum crucis, uoluit discipulorum animos signi anticipatione firmare. Quod etiam in signum synagogæ maledictæ, & arefactæ Iesus fecit: in qua fructus iustitiæ non inuenit. Arbor enim fici, est synagoga, propter multitudinem granorum sub uno cortice: id est, hominum sub una lege: & una, propter uniformitatem ritus: quia secus uiam erat, quia legem habebat, sed non in uia: quia non credebat in Christum, qui est uia: ad quam uenit, per præsentiam corporalem, & per doctrinam spiritualem. *Et nihil inuenit in ea* licet multum quæsierit exemplis, doctrinis, signis, & miraculis, *nisi folia*, id est, uerba legis: & traditiones Pharisæorum absque ullis fructibus. Sancti enim habent & folia uerborum, & flores morum, & fructus operum. Per talem etiam arborem uirentem folijs, & carentem fructibus, possunt intelligi hypocritæ, & simulati, existentes extra uiam iustitiæ, & non in uia positi per simulationem uirtutum folijs circundati, sed à fructu iustitiæ alieni: quia exteriorem apparentiam sanctitatis habẽtes interius sunt uacui ab operibus ueritatis, & infructuosi: & ideo à Domino maledicti fiunt aridi, & humore deuotionis priuati. Vnde Chrysostomus: Folia ueritatis, sunt species tãtummodo sanctitatis in homine, aut sine fructu uerba religiosa. Quicũque ergo religiosus, id est, arbor rationabilis profitetur se esse Dei: & iustitiã non operatur: est arbor tantummodo folia habens sine fructu. Secus uiam autem, est iuxta mundum: mundus enim uia est communis, per quam omnes transeunt qui nascuntur. Quicunque ergo homo fidelis, id est, arbor rationabilis, iuxta mundum uixerit: nunquam potest in se iustitiæ fructus tenere. Trãseuntes enim & retranseuntes dæmones, uel ministri ipsorum per uiam, id est uagantes per mundum istum excutiunt eos. Sicut ergo difficile est arborem iuxta uiam positam fructus suos usque ad maturitatem seruare: sic difficile est uirum fidelem iuxta istum mundum uiuentem, in ramis, id est, in actibus suis iustitiam immaculatam usque ad finem seruare. Si uis ergo fructus iustitiæ ad finem tenere, recede de uia, & planta re in loco secreto: ut nec mundus tecum aliquid habeat commune, nec tu cum mundo. Hæc Chrysostomus. Cùm itaque esuriens Dominus ficus quæsiuit, aliquid aliud se quærere significauit, non enim ficus, sed fidem: neque fructus arboris, sed fructus operis quæsiuit. Ex hoc ergo, secundum Bedam, patet quòd sicut Dominus multa dixit in parabolis: ita & fecit. Cur enim in ficu fructum quæreret, cu-

Matt. 21. Marc. 11. Ioan. 12.

Esuries Christi.

Chrysost. hom. 68. in Matt. Ficulnea maledictio & eius causa.

Hierony. in cap. 21. Matthæi.

Chrysost. ho. 39 operis imperf.

Beda in ca. 11. Marci. Parabolas fecit & dixit dominus.

ius tempus nondum esse quilibet homo sciret,& ob
id eam æternæ sterilitatis maledictione damnaret?
quia plebem quam docebat verbo, terruit facto: ne
quis habens folia, id est, uerba iustitiæ sine fructu
operum, mereatur excidi & in ignē proiici. Vnaquæ
que enim arbor non de floribus, non de folijs, sed de
fructu suo cognoscitur: sic unusquisque homo non
de ęstimatione famæ, uel sermonis pompa: sed de sua
rum testimonio probatur actionum. Hæc autem ma
ledictio ficus maximè in nobis timenda est: quia fo-
lia, id est, uerba non vertimus in opera. Iam enim se-
curis ad radicem posita est. Et ingressus Iesus in ciui
tatem, uenit in templum. secundum suam consuetu-
dinem: quia semper locum Dei uisitare consueuit, &
patri exhibere honorē. *Erant autem Gentiles quidam
ex his qui ascenderant in Hierusalem, ut adorarent in die
festo*: quia templum pro sui sanctitate in reuerentia à
Gentilibus in circuitu Iudæorum erat, & eius famo
sitas non tantum Latinos & Iudæos: sed etiam Gen
tiles trahebat, ut de Eunucho Candacis reginæ pate
bat. Isti ergo qui Christi miracula audierant: ideo
eum uidere, & eius doctrinam audire uolebant. Et
accesserunt ad Philippum, quia uidebant eum pium &
mansuetum: & se non reputabant dignos, ut uenirēt
per seipsos, *& rogabant eum dicentes: Domine, uolumus
Iesum*, & saluatorem omnium *uidere*. Et congruen-
ter ad Philippum accesserūt prius: quia ipse prius prę
dicauit Gentibus, scilicet Samaritanis. In his Gentili
bus præfigurabatur conuersio Gentium, per prædi-
cationem Apostolorū in proximo secutura: & quòd
Gentes ministerio eorum ad fidem conuersæ desyde
rent Iesum glorificatum in patria. *Venit Philippus
& dixit Andreæ*, quia Andreas primus Christi erat
discipulus, & magis familiaris Domino quàm Phi-
lippus: & etiam quia Philippus per Andream conuer
sus fuerat: & ideo de cōsilio & auxilio eius circa hoc
agere uolebat. In quo datur nobis exēplū omnia fa-
ciendi de consilio maiorum, *Andreas rursum & Phi
lippus dixerunt*, ambo simul hoc Domino *Iesu*, tāquā
superiori. Mysticè Philippus, qui os lampadis dicitur
signat veritatem. Andreas autē uirilis, quæ duo intel
lectū & affectum Christo adducunt in conuersione
animarū. Iesus uerò audiens deuotionē Gentiliū, qui
iam erant dispositi ad credendū: uidensq; eos prospe
rare ad fidē: & intelligens in eis quodāmodo inchoa
ri Gentiū conuersionē, prænunciauit suæ passionis
tēpus imminere, post quā passionē immediatè Gen
tes erāt recipiēdæ dicēs: *Venit hora ut clarificetur filius
hominis*: quasi diceret, Iudęi nolunt credere, quos pri
mùm uoluit lucrificare: plenitudo Gentium creditu
ra est, quia ueniunt Gentes ad credendū, qbus filius
est clarificādus. In passione quippe sua fuit filius cla-
rificatus per signa ostensa: fuit etiā clarificatus in sua
resurrectione & ascēsione. Itēq; in gentium conuer
sione: quia deitatē eius confitentur ubique. Verunta
men per congruum ostendit exemplū, q mors eius
debeat præuenire conuersionem Gentilium, dicens:
*Nisi granum frumenti cadens in terram, mortuum fuerit,
ipsum solum manet*: quia non facit fructus multiplica-
tionem, nisi per sui corruptionem: id est, nisi ego mo
riar, fructus cōuersionis Gentiū non sequetur. *Si au
tem mortuū fuerit, multum fructum affert*, id est, me mor
tuo per humanitatem multiplicabitur fides per gen-
tium conuersionē: ac si expressè dixisset: Isti Gētiles,
qui modo uolunt uenire ad me per præsentiā corpo
ralē, post mortem meam uenient ad me per fidem.
Ipse enim erat granū iaciēdum in corpore terræ per

Act. 8. a.

Clarificatio Christi.

passionis humilitatem, unde messis copiosa debebat
exurgere. Passio qppe Christi multū attulit fructū,
scilicet fructum remissionis peccatorū, fructū con-
uersionis Gentiū, fructū gloriæ regni cœlorū. Et qa
Christus se cōparauit grano frumenti, mos est eccle
siæ de hoc grano. s. tritico tantū confici corpus Chri
sti. Moraliter homo in terra cadit, quando per humi
litatē se deprimit: sed eam nō cooperit, quando vult
humilitatē manifestari, & non occultari: & talis hu-
militas nō fructificat: sed quādo talis humilis vult q
humilitas lateat, tunc fructificat. Ad hoc. n. q granū
frumēti fructificet, nō sufficit q in terrā cadat: sed o-
portet q agricola ipsū cooperiat. Prædicit etiā Chri
stus suam passionem & eius fructū: ut videntes mo-
rientem non ideo perdant fidē, & ex passione nō ter
reantur: sed magis imitentur, quoniam oportet nos
imitari eū qui reliquit nobis exēpla ut sequamur ip-
sum. Vnde cōsequenter discipulos & omnes exhor-
tatur ad passionis suæ sectanda uestigia, dicens: *Qui
amat animam* id est uitam *suam*. s. in hoc mundo, & ad
bona mūdana: & carnis desideria: uolendo sibi huius
modi delectabilia, ut mundo uiuat, & non Deo: vel
eam cùm necesse est pro Deo non ponendo, *perdet
eam*, scilicet in uita æterna, & quantum ad bona æter
na possidēda. Et per contrariū *qui odit animam suam*,
id est uitam, *in hoc mundo*, denegando sibi bona præ-
sentia, & sustinendo mala: vel etiam cùm necesse est
ponendo pro Deo, *in uitam æternam custodit eam*: id
est, uiuet æternaliter cum eo. Vbi Augustinus. Si ma
lè amaueris, tunc odisti: si bene oderis, tunc amasti.
Fœlices qui oderunt custodiendo, ne perdant aman
do. Et quòd debeamus ipsum imitari in passione, o-
stēdit per rationem, inducens exemplum de se: ut si-
cut ipse fecit, ita & nos si opus fuerit faciamus, & di-
cit: *Si quis mihi ministrat*, hoc est nomine & affectu
quærit esse meus minister, *me sequatur*. id est, me imi-
tetur: sequi enim imitari est. Quasi diceret, rationabi
le est, quòd minister sequatur Dominum: si quis me
non sequitur, nō mihi ministrat: quia secundū Chry
sostomum, oportet eum qui ministrat, sequi eū cui
ministrat. Oportet ergo discipulos Christi qui ei mi
nistrant, sequi Christum per mortem, si oportuerit:
& per bona opera, imitando ipsum. Illi quippe Chri-
sto ministrant, qui non sua, sed quæ Iesu Christi quæ
runt: & quæcunque bona siue in temporalibus, si-
ue in spiritualibus propter Deum faciūt. Ministrant
autem Christo Episcopi & clerici, inquantum eius
sacramenta fidelibus dispensat. Vnde Apostolus:
*Sic nos existimet homo, ut ministros Christi & dispensato-
res ministeriorum Dei uiui*. Item quilibet fideles in quo
cunque ordine constituti, qui mandata seruant Chri
sti. Vnde apostolus. *In omnibus exhibeamus nos sicut
Dei ministros*. Ministrat enim Christo unusquisque
monendo, docendo, corripiendo, beneuolētiam, e-
leemosynam, & cætera misericordiæ opera impen-
dendo. Et subiūgit huius sequelæ brauium, seu prę-
mium: quia si quis Christo dignè ministrauerit, &
ipsum secutus fuerit, erit ubi Christus est. Et certè
magnum est præmium esse cum Christo: sine quo
nusquam est bene, & cum quo nusquam est male. Et
deinde manifestius hoc dicit. Nam qui ministrauerit
Christo, mandatis suis obediēdo, ipsum sequēdo, &
uestigia eius imitando: hic honorabitur à patre cœ-
lesti: scilicet ut sit cum filio eius, non æqualis diuini-
tati, sed cōsociatus ęternitati. Et certè magnus honor
est, quòd homo miser efficiatur beatus: exhęredatus
hæres Dei, cohæres autem Christi. Beatus ille quem

Passionis Christi fructus.

Moraliter

Augustin. tract. 51. in Ioan.

Sequendus est Christus.

Chrysost. hom. 66. in Ioan.

1. Corin. 4.

2. Corin. 6.

Deus

1.Corin.2.

Deus honorificabit: ille .n. ditabitur illis bonis quæ nec oculus uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ præparauit Deus diligentibus se. Honor .n. datur homini ab alijs hominibus in uita præsenti, in testimonium uirtutis: sed honor datur hominibus à Deo in gloria cælesti, in præmium uirtutis. O Deus meus misericordia mea, author & dator omnium uirtutum: da nobis nunc in eis exercitium continuum, & tandem pro eis præmium sempiternum. Et quia discipulos hortatus fuerat ad tolerantiã mortis, exẽplo sui quẽ sequẽdũ proposuit, cõsequenter confortat eos ut nõ turbentur & retrahantur propter infirmitatem naturæ: quia recta ratio nõ obstãte turbatione animæ, secundum passiones partis sensitiuæ, dirigit eam in bonas & uirtuosas operationes, ut uelit fortis sustinere mortem, & quæcunque contraria propter Deum & bonum uirtutis: sic enim in Christo fuit, quòd non obstante turbatione sẽsualitatis passus est, quod recta ratio suadebat. Vnde ait: *Nunc anima mea*, sensualis *turbata est*: id est, affecta est quantum ad sensitiuam, passionibus timoris & tristitiæ ac naturali horrore, qui tamen est de uoluntate. Anima enim hic accipitur pro sensualitate: id est, pro appetitu sẽsitiuo, ĩ quo sunt passiones, nõ autem in oratione. Ac si dicat: Non uos turbet uel retrahat sensualitatis turbatio à recta & debita operatione: quia etiam anima mea turbata est imminente passione, & tamen hoc nõ obstante mori eligo, obediens patri pro uestra salute. Quia enim hortatus fuerat alios imitari mortem suam, ne fortè aliquis ediceret, securè potes mortem subire: quia nihil mali sẽtis: ideo contrarium uoluit ostendere per talem turbationem, & per consequens non esse recedendum ab eius imitatione propter naturalem animæ horrorẽ.

Passiones ĩ Christo.

Nam si nullam passionẽ sensisset in anima, nõ fuisset sufficiens exemplum hominibus ad mortem sustinendam. Huiusmodi autẽ passiones aliter fuerunt in Christo, & aliter sunt in nobis. In nobis enim sũt ex necessitate, inquantum quasi ab extrinseco commouemur & afficimur: in Christo non fuerunt ex necessitate, sed ex imperio rationis: ad ostendendũ humanæ naturæ ueritatem, & ad dandum nobis exemplum non recusandi mortem, & ad merendũ, nostrã redemptionẽ, cùm in eo nulla passio fuerit, nisi quã ipse uoluntariè concitauit. Nam intãtum inferiores uires erant subditæ rationi in Christo, ꝙ nihil aliud agere & pati poterãt, nisi quod ratio nolebat: quę permisit agere animæ & uiribus inferioribus quæ propria erant. Sic ergo turbata est anima Christi, quòd nec supra rationem, nec contra, sed secundum rationis ordinẽ turbatio in ea fuerit. Deinde uolens ostẽdere quòd non uenit uoluntatem infirmæ carnis, sed uoluntatẽ patris facere, ait: *Et quid dicam*, in hac & de hac turbatione, nõ dicit, quid faciam: quia sciebat q̃d facturus: sed docet quid dicere, & quo fugere, & quẽ inuocare, & in quẽ sperare debeamus. s. in patrẽ qui saluat solus: quasi diceret. Non habeo quid dicã creptionẽ quærẽs: sed scio quid agã: quia passurus sum. Vnde non recedã à cœpto proposito propter timorẽ periculorum, sed ex ratione sensualitatẽ superans, uoluntatẽ meã uoluntati diuinæ cõformabo. In quo dat exemplũ nobis, ut similiter faciamus. Et hoc est quod dicit. Et ò tu, *pater saluifica*. & saluũ fac *me ex hac hora* passionis. Non dicit in hac hora in qua pater eũ morti exposuit: sed *ex hac hora*, quia inde eum glorificauit. Propterea enim uoluntariè ueni in hanc: scilicet horã passionis & mortis, *propterea ueni in mun-*

A *dum*, ut patiar propter patris obedientiam & humani generis salutem, quasi diceret: Saluationem quæro, sed passionem non recuso. Et tu pater per hanc passionẽ clarifica nomen tuum: me suscitando, quod est gloria nominis tui & clarificatio. Vbi Augu. Docuit te quem inuoces, cuius uoluntatem tuæ uoluntati præponas, hominis infirmitatem: ut doceat dicere cõtristatum, non quod ego uolo, sed quod tu uis.

Augustin. tracta.52. in Ioan.

Ex hac autem supportatione turbationis in Deũ, homo triplicem percipit utilitatem. Prima est, ꝙ turbatio alleuiatur. Si enim ex eo ꝙ quis amico conqueritur turbationem suam, alleuiationem recipit, quãto fortius propter compassionem mutuam à Deo recipiet? Secũda est, quòd turbatio meritoria efficitur. Si B enim meritorium est Deo offerre rem temporalem, quam portas in bursa: multomagis si offers id quod geris in animo. Tertia est, quòd homo postea notabilem recipit consolationem: sicut patet de multis à tribulatione liberatis, sicut & hic. Nam statim uenit uox de cœlo pro consolatione. Vnde sequitur: *Venit ergo uox de cælo*, à Deo patre, *dicens*: *Et clarificaui, & iterum clarificabo*: id est clarum genui ab æterno secũdum diuinitatem, & clarum etiam faciam secundum humanitatem. Vel secundum hominem clarificaui in natiuitate, quando angeli cecinerunt: Gloria in excelsis Deo: & Magi adorauerũt, & in baptismo, & in transfiguratione, & in miraculis in uita per

Luca.2.

C eũ factis: *& iterum clarificabo*, per signa deitatis: in passione, in qua triũphabit de diabolo: & in resurrectione: & in ascensione, & in totius mundi conuersione, & maximè in iudicio. Et quidam de turba magis rudes stantes & audientes, sonumque uocis non significationem percipientes, *dicebant tonitruum factum esse*: id est, aliquid per modum soni confusi tamẽ hoc dicebant factum propter Dominum: *alij autem*, magis perspicaces articulationem uocis intelligentes *dicebant quòd angelus ei locutus sit*. Credebant enim eũ esse hominem purum, & ideo dicebant angelũ ei esse locutum: sicut aliquãdo in scriptura dicitur, quòd angeli prophetis loquebantur. Sed uox illa fuit pater-D na, & formata à tota trinitate, cùm eius opera sint indiuisa. Veruntamen fuit uox patris, quæ fuit formata ad repręsentandum personam eius. *Et respondit Iesus, & dixit*: *Non propter me*, scilicet instruendum, qui testimonio vel consolatore vel clarificatore alio à me non indigeo, *hæc uox* testificans *uenit* de cęlo: *sed propter uos*, in instructionem uestram, qui instructione indigetis & testimonio: scilicet, *ut credatis*, quia ego ex Deo sum. Vnde ostendit hanc uocem nihil sibi indicasse quod antè nescisset: sed ignorantibus quibus indicari oportebat, & propter instructionem populi circunstantis ut cognoscerent ipsum Iesum esse Christum, cui de cœlo dabatur testimonium. Sicut ergo anima eius non propter eum, sed E propter alios uoluntariè turbata est: sic ista uox non propter eum, sed propter alios aliqua dispensatione diuinitus facta est. Et quia dixit uox, & clarificabo: consequenter modum ostendit clarificationis, dicens: *Nunc*, scilicet in hoc tempore passionis rectum *iudicium est*: non condemnationis, sed discretionis *mundi*: id est, pro mundo contra diabolum: hoc est, nunc pro mundo à potestate tenebrarum liberando iudicabitur, & separabitur mundus à potestate diaboli, & eripietur: & hoc est iudicium discretionis quo discernuntur & separantur multi à potestate inimici. A tempore quoque passionis Christi discreti sunt fideles credentes, ab

obstinatis contra fidem: in futuro autem erit iudi-
cium condemnationis infidelium, & præmiationis
credentium. Vnde exponendo subdit effectum iudi
cij: *Nunc princeps huius mundi*, id est, amatorum muo
di, & malorum hominum qui habitant in mundo:

Princeps mundi.

scilicet diabolus qui ab Adam usque nunc fuit domi
natus, & adhuc dominatur in malis mundo deditis
(& dicitur princeps mundi, non quia sit Dominus
substantiæ mundi, sed hominum mundialiter viuen
tium, inquantum se ei subiiciunt per peccatum) *ey-
cietur*, & repelletur *foras*: à redemptis & liberatis, &
potestatem homines post se trahendi perdet hoc iu-
dicio: per Christum & virtutem passionis eius, per
quam aperta est ianua gloriæ, à cuius consecutione
diabolus non potest impedire, & post se trahere san
ctos sicut antè faciebat. Per passionem etiam Do-
mini data est homini virtus resistendi diabolo, quia

Passionis dominicæ efficacia.

per eam fortiores sumus ad resistendum: nec modo
ita facilè homines seducere vel adeo tentare potest
vt prius, nec permittitur facere quātum potest & vel
let. Iustum est enim quòd sicut princeps mortis per
peccatum hominem sibi subiecit ad mortem: sic qui
Christum procurauit interfici iniustè, meritò & di-
gnè eiicitur, ne deinceps iustis hominibus per Chri
stum redemptis principetur. Permittitur tamen ten
tare homines, ad exercitium, & meritum electorū.
Et declarat modnm per quē eiicitur foras: quia per
mortem crucis & resurrectionē. Vnde subdit: *Et ego
si*, id est, cùm (non dubitat futurum esse quod uenit
implere) *exaltatus fuero à terra*: scilicet in cruce: *om-
nia*: scilicet electa & prædestinata ad salutem, ex qui-
bus diabolus eiicitur, *traham ad me ipsum*: ut sim ca-
put, & illa membra, spoliando illum qui decipiendo
iniustè deprædatus fuerat. Vel omnia genera homi-
num: quia de omnibus generibus hominum aliqui
sunt tracti: scilicet de omnibus linguis, de omnibus
ritibus, de omnibus ætatibus, & de omnibus gradi-
bus: & sic traxit ad se omnia, quia homo dicitur om
nis creatura. Nam amore, quo pro nobis passus est,
trahit nos ad seipsum: ex amore enim ostenso in cru
ce ad genus humanum, habet vim attractiuam men
tium, sicut lapis magnes attrahit ad se ferrum. Chri-

Exaltatio Christi.

sti autem crucifixio ideo dicitur exaltatio: quia cor
pus eius fuit exaltatum in cruce, sicut uexillum in ae
re, ad debellandum aereas potestates: & quia se hu-
miliauit usque ad mortem crucis, ideo Deus exalta-
uit illū: & ipse exaltatus exaltauit suos. Per passionē
ergo habuit victoriam de diabolo. Vnde hoc ipsum
omnia trahere, est principem mundi huius eiicere:
non enim est conuentio Christi ad Belial, & lucis ad

2. Corin. 6.

tenebras. Et nota quòd Christus noluit mori in ali-
qua domo, nec sub tecto, sed in aere uoluit exaltari
ex causa triplici: Aer quidem elementum est com-

Cur in aere mori uoluit.

mune: & potest homo habere propriam terram, a-
quam, uel proprium ignem, sed nemo potest habere
proprium aerem Christus ergo uoluit in aere exalta
ri. Primò, ad innuēdum quòd sicut aer est commu-
nis, sic & Christi passio: nam passiones aliorum san-
ctorum fuerūt propriæ quia quilibet passus est pro
pter se, passio autem Christi communis fuit: angelis,
qui sunt reparati: hominibus quia inde sunt saluati.
Secundò, ad innuendum quòd sicut aer est medius
inter cœlum & terram, sic Christus etiam fuit media
tor inter Deum & hominem: quia cum Deo conue
nit ratione naturæ diuinæ, cum homine ratione na-
turæ humanæ. Erat autem quædam discordia inter
Deum & hominem: & ideo uenit Iesus, & se osten-
dit mediatorem. Tertiò, ut ipsum aerem mundaret:
sanctificauerat enim terram, triginta annis super eā
ambulando: sanctificauerat aquam, in ipsa se baptiza
ri faciendo: sanctificauerat ignem, Spiritum sanctū
in specie ignis mittendo. Restabat ut sanctificaret ae
rem: non sub tecto, sed in aere moriendo. Pluribus

Christus cur in cruce mori uoluit.

etiam de causis noluit mori morte crucis. Vna, pro-
pter mortis turpitudinem: ut hominē nec ipsa mor
tis turpitudo à perfectione iustitiæ repellat. Item qa
hoc genus mortis per modum exaltationis conue-
niebat fructui, causæ, & figuræ passionis. Fructui
quidem conueniebat: quia per passionem exaltan-
dus erat à patre. Causæ autem passionis conuenie-
bat dupliciter: scilicet ex parte hominnm, pro quo-
rum salute moriebatur: ipsi enim perierant, quia deie
cti & demersi erant ad terrena: & ideo uoluit mori
exaltatus, ut nos eleuaret ad cœlestia. Et ex parte dæ
monum: ut scilicet eos qui in aere principatum & po
testatem exercebant, ipse eleuatus in aere conculca-
ret Figuræ verò conueniebat: quia Dominns serpen

Nume. 21. & Ioan. 3.

tē in deserto fieri præcipiebat: quia sicut ille serpens
exaltatus fuit in palo, ita & Dominus in cruce. Cùm
autem Dominus tanta & tam magna signa fecisset
coram eis, in miraculis, & in doctrina, & in reuelatio
ne secretorum cordis, & futurorum contingētium,
per quæ declarata erat diuinitas eius: non tamen cre
debant in eum, scilicet pro maiori parte: & in hoc
completæ sunt scripturæ prophetarum, eorum
obstinationem & excæcationem prædicentium.
Consueuerant enim dicere, quod signum ostendis
nobis ut credamns tibi? sed ecce cùm tanta signa fe-
cisset, non crediderunt ei. *Verumtamen multi ex prin-
cipibus*, id ē, legisperitis & sacerdotibus, *crediderunt
tunc in eum*, propter miracula & impletionem scri-
pturarum: sicut & Nicodemns, unus eorum, qui alias
uenerat ad Iesum nocte: & Gamaliel, & Ioseph ab
Arimathia, & alij quàm plures: *sed propter Pharisæos
non confitebantur*, manifeste, timentes, *ne de Synagoga
eycerentur*, quia iam conspirauerant quòd confiten-
tes ipsum esse Christum, de societate Iudæorum ex-
pellerētur: quod apud eos ualde ignominiosum erat.
Eiectio enim de synagoga reputabatur magna, sicut
apud nos eiectio per excommunicationem de Ec-
clesia. Causa uerò & radix huius defectus, scilicet qua
re non confitebantur, erat superbia & inanis gloria:
dilexerunt enim gloriam hominum, & honorem mun-
danum in dignitatibus & laudibus humanis, *magis
quàm Dei gloriam* & meritū pro Dei gloria sperandū:
cui soli debetur honor & gloria. Ex hoc enim quòd
publicè confitebantur, amittebant gloriā hominū, li
cet ex hoc consequerētur gloriā Dei: isti autē magis
elegerunt priuari gloria Dei, nolentes publicè con-
fiteri, q̄ gloria hominum, cupientes à mundanis ho-
norari: non attēdentes ad dictum apostoli, *si homini-

Gala. 1.

bus placerem, Christi seruus non essem*. Isti hodie mul-
tos habēt sequaces. s. pro mundi gloria se & sua pro-
digaliter exponētes, & parū aut nihil pro Dei gloria
promerēda facientes. Vnde eorū fides insufficiēs erat: nō
.n. sufficit corde credere ad iustitiā, sed oportet etiā
ore confiteri ad salutē. Et in hoc humana gloria est
paruipendenda, & omnis pœna patienter toleranda:

Roma. 10.
Gala. 7.

quia omnis pœna quæ pro iustitia sustinetur, est me
ritoria, ut cum Apostolo quilibet dicat: *Mihi autem
absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi: per
quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo*. Secū-

August. sermo. 15. de uerbis Domini.

dum Augustinum, Dominus crucem suam in fron-
tibus credentium fixit, ubi quodámodo sedes est ve-
recundiæ:

Crux in frōtibus fixa.

recundiæ: ut de nomine eius fidelis non erubescat, & magis Dei gloriam quàm hominum diligat. Vnde ille qui euãgelium legit, & etiam illi qui audiunt, signo crucis se signant. Post hæc autem tandem Dominus *Iesus*, qui scrutatur corda hominum, cognoscẽs furorem illorum, & malitiam quã iam de eo occidendo conceperant, & uolens eos præuenire, non expectauit ut in opus irent, sed *abijt*, recedẽdo à persecutoribus suis: quia iam non recipiebant eius doctrinam: & *abscondit se ab eis*, mitigans illorum inuidiam & furorem: quia nondum uenerat hora passionis suæ. In quo nobis exemplum dedit, ut cùm de aliquorum malitia nobis constat, etiam antequã patrare opere tentent, fugere debeamus. Abscondit se ab eis, faciem cognitionis suæ eis subducendo: quod excæcationem eorum, & transitum fidei à Iudæis ad gentes significabat. *Et cùm uespera facta esset, egrediebatur* Dominus cum discipulis duodecim *de ciuitate. & redijt in Bethaniam.* ibi mites & iustos de regno Dei docens, in die contra peruersos & malos asperè loquens, eosque pro moribus prauis redarguens, & nos enim in hoc imitari erudiens.

ORATIO.

DOMINE *Iesu Christe, da mihi ut non solum folia, hoc est uerba & æstimationem iustitiæ: sed ut fructus operum habeam, ne à te unquã maledictionem incurram. Da mihi ut tãquam uerus tuus minister, pro modulo meo te sequar: ut ubi tu es, & ego esse merear. Trahe me post te bone Iesu: non trahat dulcedo seculi, sed trahat me suauitas amoris tui. Sic tecum in cælo iugiter intentio mea sit, mecum in terra continuè protectio tua. Adhæream tibi inseparabiliter, seruiam tibi perseueranter: quæram te fideliter, inueniam te fæliciter, possideam te æternaliter, rex meus Deus. Amen.*

De duobus filijs, quorum unus in uineam iuit, alius ire neglexit. Cap. XXXII.

Matth. 21. & Mar. 11.

ET cùm tertio sabbati, hoc est feria tertia, iterum *mane*, reuertendo ad ciuitatem Hierusalem, *transiret* Dominus & discipuli eius circa locum vbi ipse maledixit ficulneæ: *uiderunt* discipuli *arborem aridam factam à radicibus*, id est, fundamentis, quæ erant sacerdotes & scribæ, amplius quàm prima die: & mirati sunt de subita arboris exiccatione. Nec mirum si continuò aruit, quia sermo Domini maledicentis quasi flamma ad radices descendit. *Et cùm uenisset in templum*, id est, in atrium templi, ubi conueniebant homines ad orandũ, & uerbũ Dei audiendũ: ut doceret, oraret, & exẽplũ daret: *accesserunt*, nõ ut docerentur cũ populo, sed ut docentẽ caperẽt in verbo: *ad eum docentem*, id est, dũ doceret, quãdo præcipuè impediendus non erat, *principes sacerdotum*, quos non excusat ignorantia: *& seniores populi*, à quibus egressa est iniquitas. Secundũ Chryso. Dicebant sacerdotes apud se: nos sumus colũbæ tẽpli, ecce super illum tota recumbit ecclesia: nos sumus quasi tacentiũ scripturarum lingua uisibilis, & ecce ille resonat in medio tẽpli, & nos contẽpti quasi cithara dissipata tacemus: nos fuimus patres, modo iste generat filios, & nos steriles sumus: quasi dicerent, multũ uilificamur. *Accesserunt inquam dicentes: Dic nobis* quia ad officium nostrum pertinet hoc inquirere & scire, *in qua potestate hæc facis?* scilicet an propria, an aliunde tibi commissa? quis tibi dedit hanc potestatem ut ista facias? Quasi dicerent: Quid est quòd eiicis de templo quos uis cùm non sis ostiarius, & doces nobis inconsultis? Quærunt qua authoritate ista facit: quia authoritatem eiiciendi de tẽplo habebãt ostiarij, & docẽdi in templo sacerdotes & legisdoctores ad hoc à principibus sacerdotum assignati, & non alij. Christus autem neutram authoritatem uidebatur habere: sed magis usurpare. Subintelligunt enim eum operari per diabolũ, & diaboli esse quod facit: sicut supra dixerunt, quòd in Beelzebub dæmonia eiiceret. Quasi uellent dicere. Secundum Chrysosto. Tu de sacerdotali familia non es: senatus hoc tibi nõ donauit neque Cæsar: in qua ergo potestate hoc facis? nunquid in Beelzebub principe dæmoniorum? Iesus autem oppositioni reddidit oppositionem nõ solutionẽ, quasi clauũ clauo retundens: & qui aperta responsione tentatorum calumniam confutare poterat, prudenter eos interrogat: ut ipsi uel suo silentio uel sua responsione & sententia conuincantur. Calumnians enim melius interrogatione quàm directa ratiocinatione uel responsione ad inconueniens ducitur. Ille namque est optimus modus respondendi & concludendi contra malignantes, quando ex suis proprijs uerbis & responsis arguuntur. Per hoc quoque ostendit Christus quòd malignantibus quales isti erant, non sunt secreta Dei reuelanda: sed eorum malitia prudenter est declinanda. Interrogauit ergo eos *de baptismo Ioannis, unde erat: de cælo an ex hominibus*, id est, ex Dei præcepto & diuina ordinatione, an ex hominis adinuentione & humana institutione. *At illi*, stupefacti ad interrogationem, *cogitabant intra se*, uiam respondendi: sed non habebant, uidentes ex quacunque responsione suam confusionem. Nam si dixissent baptismum Ioannis de cælo, id est, ex cælesti & diuino instituto esse, patenter conuincebantur: quia non crediderunt Ioanni dicenti ipsum Dominum de cælo uenisse, & perhibenti ei testimonium de potestate. Qui enim credit Ioanni, credit utiq; & Christo: quia Ioannes Christo testimonium perhibuit ipsum prædicando, & Dei filium esse nunciando. Quasi uellet dicere: Ille mihi testimonium perhibuit quẽ confitemini habuisse prophetiam de cælo, & ab illo audistis in qua potestate hæc facio: quia ille hoc demonstrauit testimonium mihi perhibendo. Si autem dixissent de terra & institutione humana: periculum mortis incurrissent ad populum, ut tanquam blasphemi essent lapidandi: quia populus qui pro maiori

Chryso. ho. 39 operis imperf.

Quæstio de potestate Christi.

Luca. 11.

Chrysosto. ibidem.

Calumniãtes quomodo respondendum.

Baptismus Ioannis unde fuit.

ri parte Ioannis baptiſmum ſuſceperat, eum ex uita & doctrina ac Christi teſtimonio prophetam ſanctum & uerum à Deo miſſum reputabat, & per cõſequens uerba eius & facta à Deo eſſe ſentiebat. Viderunt ergo (ut ait Beda.) Quodlibet horum reſpõ-

Beda in c. 11. Marci.

diſſent in laqueum ſe caſuros, timentes ſcilicet plebis lapidationem: ſed magis timentes ueritatis confeſsionem. Et mendaciter dicentibus eis ſe neſcire ait Ieſus: *Neque ego uobis dico: in qua poteſtate hæc facio.* Nõ dico uobis quod ſcio: quia non uultis fateri quod ſcitis. Quia ergo dicebant ſe neſcire quod tamẽ ſciebãt, noluit eis de ſe aperire ueritatem de hoc quod quærebant: & iuſtiſsimè confuſi ſunt. Ex ſua enim taciturnitate compulſi ſunt à ſua petitione ceſſare. Nam ſe-

Chryſoſto. ho. 39 operis imperf. Beda ibid. Veritatis occultandæ cauſæ.

cundum Chryſoſto. Mendacia ſi non habent quem decipiant, ipſa ſibi mẽtiuntur. Duabus quippe de cauſis (ſecũdum Bedam) occultatur ueritas: quia auditores minus capaces ſunt ad intelligendum. Vnde dicitur: *Multa habeo uobis dicere, ſed nõ poteſtis portare modo,* uel quia ex odio & contemptu indigni ſunt quibus aperiatur. Vnde dicitur: *Nolite ſanctum dare canibus neque mittatis margaritas ante porcos,* & hic utrumque concurrebat. Et tertia cauſa addi poteſt, ſ. aſsiduitas prædicandi: aſsidua enim prædicatio uileſcit. Voluit ergo Christus oſtendere de facto & exẽplo, quòd licet uti cautelis contra cautelas malorum inſi-

Ioan. 16. Matth. 7.

diantium bonis. Vnde dicit Chryſoſtomus: Quòd interrogantem oportet docere, tentantem confundere. Quòd autem aperienda erat ueritas ſuæ poteſtatis & prædicationis alijs & non ipſis, & quare: indicauit per parabolam duorum filiorum, quorum

Chryſoſto. ho. 39 operis imperfecti.

oni pater dixit: *uade in uineam meam, qui reſpondit nolo. Poſtea tamen pœnitentia motus iuit: dixitque alij pater uade in uineam meam, qui reſpondit uado, ſed non iuit.*

Filiorum duorum parabola.

Homo iſte qui duos filios habuit eſt Deus: ſcilicet pater: qui dicitur homo ratione mãſuetudinis quam ad hominem habuit, qui etiam omnes homines paterno affectu creauit: & cùm ſit natura Dominus, tamen magis uult diligi quaſi pater, quàm timeri quaſi Dominus. Primus filius tempore & origine, non dignitate & Dei cognitione, eſt populus Gentium, alter populus Iudæorum: quia Gentes erant ex tẽpore Noe, Iudæi autem ex Abraham. Operari autẽ uineam eſt facere iuſtitiam, quam generaliter quidẽ in natura omnium hominum Deus plantauit: ſpecialiter autem Iudæis eam in libro uitæ dedit, cuius diuerſæ uites ſunt diuerſæ iuſtitiarum ſpecies. *Primo filio,* primũ dixit per naturalis legis impreſsionem & notitiam, *uade operare:* id eſt, in tempore huius ſeculi, fac legis naturalis iuſtitiam quæ eſt: Hoc facias alij quod tibi uis fieri, & quod tibi non uis fieri ne feceris alteri: operare inquam *in uineam,* id eſt in Eccleſiam, extra quam non eſt locus operandi meritoriè. Locutus eſt autem ei non facie ut homo: ſed in corde ut Deus ingerens intellectum ſenſibus: quia nunquam Deus deſtitit homines incitare ad bonum per occultos inſtinctus. Vnde Chryſo. Poſuit Deus ſpiritum ſcientiæ boni & mali in hominibus: ut quotiẽſcunque peccamus, ille in ſilentio quaſi factũ noſtrũ accuſet, qui in conſcientia tacite ad animam loquitur dicens: Malum eſt hoc, & hoc bonum eſt. *Ille autem,* ſcilicet primus filius licet in cogitatu ſuperbè, *reſpondit nolo:* quia bonum relinquendo & malum eligẽdo apertè contumax fuit: legi enim naturali non obediuit, & libero arbitrio abuſus eſt. Vnde Chryſo. Quo modo dixit nolo? in cogitatu. Qui habens intellectũ boni & mali relinquit bonũ, & ſequitur malum in cogitationibus ſuis, contra Dominũ reſpondere uidetur: quia nolo: id eſt, contra intellectum ſuũ creatum ſibi à Domino, facit. Hæc Chryſo. Sed poſtea in aduentu ſaluatoris ad prædicationẽ Christi & Apoſtolorum, credens, pœnitentia ducta ua operatus eſt in uinea Dei, & ſermonis contumaciá labore correxit: quia ſummo Deo colla ſubmiſit, & nunc cultu fidei Deo placet. Alteri autẽ filio poſtea dixit (per Moſaicæ legis dationem) vade & operare in uinea mea, & fac iuſtitiæ opera. Qui reſpondit, uado: quia primùm Deo ſeruire uouit, & ſe ad ſeruiendum Deo, per ſuſceptionem legis Moſaicæ, obligauit, dicens Moyſi, Omnia præcepta Domini faciemus: ſed non iuit: &

Chryſoſto. hom. 13 ad popu. Antioch.

Chryſoſto. ho. 40. operis imperf.

Exod. 24.

quod ore reſpondit, opere non impleuit, quia in ſeruitio Dei non remanſit, & legem ſuſceptam non obſeruauit, nec non ad idololatriam & ad infinita mala declinauit: & nunc Christi cultum negat. Induxit autem hanc parabolam, eos interrogando: ut propria reſponſione illos impietatis miniſtros argueret, & proprio iudicio condemnarentur. Cùm ergo quæſiſſet, quis ex duobus fecit uoluntatẽ patris? & illi reſpõdiſſent, primus: non intelligentes de ipſis dictam parabolam. & neſcientes quia in reſponſione exprimerent condemnationem ſuam: intulit, & ex reſponſione propria eos confutauit, confirmans prolatam ab ipſis ſententiam, & dicens: *Amen dico uobis quia publicani & meretrices,* ſcilicet nõ qui tales ſunt, ſed qui fuerũt, *præcedent uos in regno Dei:* id eſt, in eccleſia militante, per fidem & pœnitentiam: & in triumphante per gloriã: nobis extrà derelictis, per infidelitatem.

Publicani & meretrices.

Primus enim filius, qui fecit uoluntatem patris, dignus eſt miſericordia. Secũdus, quia neglexit, dignus eſt reprobatione & pœna. Quaſi diceret: Non ſolum Gentiles meliores ſunt uobis Iudæis, ſicut & ipſi iudicaſtis: ſed & peſsimi de gẽtilibus, ſcilicet publicani & meretrices, qui inter uos manifeſtè ſunt turpiſsimæ uitæ, erunt maioris meriti apud Deũ quàm uos: quia melius eſt non promittere, & facere iuſtitiam Dei, quàm promittere, & mentiri. Et ſecundum Auguſt. Simulata æquitas duplex eſt iniquitas: & hoc uitium potiſsimè vigebat in ſacerdotibus & Leuitis. Igitur, ſecundum Origenem, potes uti parabola ipſa ad eos qui modicum aut nihil promittunt, operibus autem oſtendunt: & contra eos qui magna promittunt, nihil autem uel parum ſecundum ſuam promiſſionem agunt. Nam hodie heu multi, etiam religioſi, non ſolum legis ſcriptæ, ſed etiam legis naturalis iuſtitiam derelinquunt: & ideo non miſericordia cum filio primo, ſed potius pœna cum ſecundo digni ſunt. Vbi Chryſoſtomus. Puto quòd ex perſona omnium uirorum peccatorum, publicani ponantur: & ex perſona omnium mulierum meretricum, meretrices. Quamuis enim multa ſint peccata in uiris & mulieribus, præter iſta: tamẽ præcipuè auaritia in uiris abundat: fornicatio autẽ in mulieribus. Mulier enim quæ in domo ſua ſedet incluſa, facilè peccatum fornicationis incurrit: quia hoc uitium facilè ex uacantia & ocio naſcitur. Nam qui ſollicitudinibus animum habet occupatum, non facilè fornicationi operam dat. Nam diffinitio amoris hæc eſt, animæ uacantis paſsio. Vir autem qui in actibus rerum diuerſarum eſt aſsiduè, auaritiæ peccatum facilè incurrit: in fornicationem autem non facilè, niſi fortè multum ſit laſciuus. Nam occupatio uirilium ſollicitudinum, ſuggeſtionem uoluptatis plerunque excludit. Vnde proprium eſt hoc adoleſcentium nihil agentiũ. Hæc Chryſoſtomus. Deinde ſubiungit cau-

Auguſti. in Pſal. 63. Origenes tracta. 18. in Matt.

Chryſoſto. ho. 40. operis imperf.

Virorũ & mulierum præcipua peccata. Amoris cauſa. Amoris deſcriptio.

ſam

ſam reprobationis Iudæorum, quæ eſt contemptus credendi: quem aggrauat & ſanctitas Ioannis, & exẽplum conuerſionis peccatorum: quia publicanis & meretricibus Ioãni credentibus, & ad prædicationẽ eius pœnitentiam agentibus: ipſi non crediderũt Ioanni, doctrinam eius audiendo, & opera eius imitando: qui uenit ad eos in uia iuſtitiæ: quia opera perfectionis faciebat, & Chriſtum (qui eſt ipſa iuſtitia) annunciabat. Et non ſolum hoc non fecerũt: ſed nec poſtquam publicanos & meretrices credẽtes & pœnitentes uiderunt, confuſi ſunt, aut cõpuncti ut crederent: uel illorum exemplum ſequerentur, quibus ipſi exemplũ eſſe debuerãt: ex quo ſequitur aggrauatio peccati ipſorum: quia nec præcedere, nec ſequi illos in fide & pœnitentia uoluerunt. Laici etiam & ſacerdotes, duo filij poſſunt intelligi: & populus, prior filius: & ſacerdos, ſecundus. Vnde Chryſoſtomus: Duos etiam filios dicit: laicorum conditionem, & ordinem ſacerdotum. Quis eſt prior filius? Populus. Prior enĩ populus creatus eſt: deinde ſacerdotes, qui regerent populum. Non enim populus propter ſacerdotes creatus eſt: ſed ſacerdotes ꝓpter populũ. Deniq; populus Dei, ex tẽpore Abrahæ cœpit: ſacerdotes autem, de tempore Aaron. Et populares per hoc ipſum quòd ſingularem ſuſcipiũt uitam, denegare uidentur obedientiam Deo. Sacerdotes autem magis uidentur obediẽtiam promittere Deo: præcipuè per hoc ipſum, quòd ſpecialiter in miniſterio Dei cõſtituuntur. Nam qui doctor populi cõſtituitur: ſine dubio profitetur talem ſe fore, qualem oportet eſſe doctorem Sacerdos, & omnis clericus, & ſi ſpecialiter non promittat: tamẽ per hoc ipſum quòd doctor conſtituitur aliorum, tacitè promittere Deo uidetur in omnibus obauditurũ ſe Deo. Et melior eſt laicus, qui in prima facie ſecularẽ profitetur uitam, reuera autem ſtudet uiuere ſpiritualiter: quàm ſacerdos, qui in prima quidem facie profitetur uitam ſpiritualem, reuera autem complectitur uitam carnalem. Et melior eſt laicus ante Deum pœnitentiam agens, quàm clericus permanens in peccatis: Laicus autem in die iudicij ſtolam ſacerdotalem accipiet: ideo & in chriſmate ſic unguntur omnes ſicut in ſacerdotio: ſacerdos autem peccator, ſpoliatus ſacerdotij dignitate quam habuit, erit inter infideles & hypocritas. Vnde & modo ſecularis homo poſt peccatum facilè ad pœnitentiam uenit. Nam occupatus negligẽtia ſeculari: dum ſcripturis non ſatis attendit, ſemper quæ in ſcripturis poſita ſunt noua ei uidẽtur: ideoq; cùm audierit aliquid de gloria ſanctorum, aut de pœna peccatorum, quaſi nouum aliquid audiens expaueſcit: & dum bona concupiſcit, aut mala timet, compunctus ad pœnitentiam citò recurrit. Nihil autem impoſsibilius, quàm illum corrigere qui ſcit omnia: & tamen contemnens bonum, diligit malũ. Omnia enim quæ ſunt in ſcripturis, propter meditationem quotidianã ante oculos eius inueterata & uilia æſtimantur. Nam & quicquid terribile eſt, uſu uileſcit. Propterea clericus, q ſemper meditatur ſcripturas: aut omnino obſeruaturus eſt, & erit perfectus: aut ſi ſemel cœperit illas cõtemnere, nunquam excitatur in illis ut timeat. Quis aliquando uidit clericum citò pœnitentiam agentem? Et ſi deprehenſus humiliauerit ſe, non ideo dolet quia peccauit: ſed confunditur, quia perdidit gloriã ſuam Putaſne Dominus, quaſi crudelis, clericis pœnitentiam denegauit, dicẽs: *ſi ſal infatuatum fuerit, in quo ſalietur?* Sed quaſi naturale eſſe cõſiderans: quia non eſt qui doceat illum errantem, qui errantes alios corrigebat. Ideo, non dico populares, quia ſecundũm rationem uerbi uitam ſuam diſpenſant: ſed publicani & meretrices, qui deſiderijs mundialibus & uoluptatibus carnalibus ſeipſos mancipauerunt, præcedent uos in regno Dei: quia illi conuerſi deſinunt eſſe quod erant, uos denegatis in opere, quod uidemini profiteri in uerbo: tanquam arbores folia ſine fructu habentes: non paſcentes Dominum ſuũ, ſed deludentes. Hæc Chryſoſtomus. Per primum etiam filium, qui primò renuit patris præceptum, ſed poſtea fecit: ſignificantur peccatores, qui malè uiuendo Deo ſeruire negant: ſed poſtea pœnitentes uiriliter operantur. Per ſecundum uerò filium, qui facere uoluntatem patris promiſit, & non fecit: ſignificantur illi qui operari uirtuosè promittunt, ſed non faciunt: de quibus ſunt multi religioſi, profitentes ſeruare magna, ſcilicet euangelica conſilia: cùm tamen non ſeruent etiam præcepta: propter quod ſeculares, etiam peccatores tamen poſtea pęnitentes, eis coram Dño præponuntur, cùm dicitur: *quia publicani & meretrices præcedent uos in regno Dei.* Nullus ergo peccator diffidat, nullus iuſtus præſumat: cùm peccatores per pœnitentiam quandoque alios in regno Dei præcedant.

Chryſoſto. ibidem.

Secularis facilis ad pœnitentiã conuerſio, clericorum difficilis.

Lucæ 14.

ORATIO.

DOMINE *Ieſu Chriſte, doctor bone, da mihi ueritatem corde credere: & ore atque opere, prout oportet, confiteri: malignorum ſpirituum & hominum cautelas, & aſtutias ſapienter declinare. Da mihi legis naturalis, cordibus noſtris impreſſæ, & legis ſcriptæ in libris nobis datæ, iuſtitiam facere, & tuam in omnibus uoluntatem adimplere: ut non cum ſecundo filio pœnam, ſed cum primo miſericordiam apud te merear conſequi: ac cum uerè pœnitentibus gratiam in eccleſia militante, & gloriam in triumphante miſericorditer inuenire. Amen.*

De locatione uineæ, & ſanguinarijs uinitoribus. Cap. XXXIII.

AD idem propoſuit eis aliam parabolam de hoĩe patrefamilias, *qui plantauit uineam: & circundedit ei ſepem, & fodit in ea torcular, & ædificauit turrim, & locauit eam agricolis* ſeu colonis: *& peregrè profectus eſt.* Illi autem ſeruos ſuos ad recipiendum fructus miſſos malè tractauerunt, & occiderunt: & nouiſsimè filium

Matt. 21. Mar. 12. & Luc. 20.

filium missum hæredem cognoscentes, & hæreditatem habere uolentes, apprehenderunt: & extra uineam eijcientes etiam occiderunt. Et interrogati q̃d faceret Dominus uineæ colonis illis, dixerunt: *Malos malè perdet, & uineam suam locabit alijs agricolis qui reddant ei fructum temporibus suis: quibus ipse dixit quia auferretur ab eis regnum Dei, & daretur genti facienti fructus eius.* In hac parabola describit multipliciter malitiam & ingratitudinem Iudæorum, quibus Deus paterfamilias qui natura Dominus, beneuolẽtia pater homo mansuetudine, non natura similitudine, non ueritate: multa beneficia contulit: quia domus Israel & synagoga uinea est, ex electis personis patriarcharum & prophetarum, sicut ex viribus optimis quam de Aegypto transtulit, & in terra promissionis *plantauit*, cui *sepem circundedit*, custodiam quidem triplicem, scilicet angelicam super muros Hierusalem: & humanam, scilicet protectionem bellicorum uirorum: & terrenam, scilicet munitionem murorum: *& fodit in ea torcular*: id est, legem iustitiæ, timorem comprimentem, & malos torquentem & hoc fodit signis, minis, & promissis: *& ædificauit turrim*, scilicet templum ad cultum Dei: quod dicitur turris, propter altitudinem ædificij, propter securitatem refugij, pp̃ dignitatẽ priuilegij, respectu aliarũ nationum: *& locauit eam agricolis & operarijs*, s. sacerdotibus & principibus, qui debent extirpare uitia tanquam spinas, & inserere uirtutes tanquã bona semina, ac seruare cultum diuinum, & iustitiam in hominibus: *& peregrè profectus est*: non loci mutatione, quia Deus est ubique, sed quia uinitoribus liberum arbritrium reliquit: uel propter longanimitatẽ, quam in expectando ut à peccatis conuerterentur habuit, uel propter ipsorum negligentiam: quia secundum Ambro. Qui ubique præsens est, diligentibus præsentior, & negligentibus absentior est. *Cùm autem tempus fructuum appropinquasset*, quia post legem susceptam debebant facere fructum bonorum operum *misit seruos suos*, id est, primos prophetas *ad agricolas*, id est, ad reges & sacerdotes principaliter, & ad alios subiectos eis consequenter: *ut acciperent fructus*, per prædicationem suam eos ad fructum bonorum operum reducendo: *& agricolæ apprehensis seruis*: quia multi reges & sacerdotes prophetas sibi missos à Domino turpiter comprehendentes, *malè tractauerunt & occiderunt. Iterum misit alios seruos plures prioribus*, multiplicando scilicet prophetas ad populi correctionem, *& fecerunt eis similiter*: quia ipsi ingrati Deum inhonorauerunt, & similiter illos prophetas persecuti sunt & interfecerunt. *Sed nouissimè*, id est, in ultimis temporibus *misit filium suum*, pro nobis incarnatum, quem hæredem uniuersorũ & principem & cognoscentes, *eiecerunt extra uineam*, negãdo: uel quia extra portam Hierosolymorum occiderunt crucifigendo, *uolentes habere hæreditatem*, & tẽporalem scilicet possessionem: *cogitabant enim intra se*, si istum populus habeat Dominum, necesse est ut amittamus consuetudinem hostiarum quæ ad nostrum parata est lucrum: si autem occidemus eum, sic semper tenebitur consuetudo offerendarum hostiarum: & sic fiet nostra possessio, & erit nostra hæreditas. Venit autem Dominus ad iudicandum, & istud factum uindicandum, quando ex eius ordinatione uenit contra eos exercitus Romanorum: & malos malè perdidit, quando ciuitatem & templum per Romanos destruxit, ac populum occidi & captiuari fecit. Vel hæreditas Christi, est ecclesia, quam

Iudæorum ingratitudo & malitia.

Ambrosius in cap. 20. Lucæ.

Ecclesia est hæreditas Christi.

A Iudæi præcipuè moliebantur: dum fide eius extincta iustitiam quæ ex lege est persuadere gentibus conabatur. Hæc fecerunt, ut sic ingrati mali malè perdantur, & meritò damnentur: & ab eis regnum Dei, scilicet Christus, scriptura sacra, seu scripturarum intelligentia, fides, ecclesia, & uita æterna auferatur: & hoc pertinet ad Iudæorum reprobationem: sed quod sequitur, pertinet ad gentilium conuersionem: & uinea ecclesiæ locetur alijs agricolis: quia ecclesiã suam Christus regendam tradidit apostolis, & alijs discipulis: *qui reddant ei fructum temporibus suis*: quia ad prædicationem eorum credidit multitudo gentium: uel regnum cœlorum detur alijs, scilicet gentibus ab Oriente & Occidente, ab Austro & B Aquilone uenientibus: qui facient fructum cordis, credendo. & oris, confitendo: & operis, seruiendo: & corporis, patiendo: *& recumbent cum Abraham, Isaac & Iacob, in regno Dei*: & ipsi Iudæi, *eijcientur in tenebras exteriores*. Mysticè totum potest exponi de ecclesia, hoc modo: quia *homo*, id est Christus, *plantauit uineam*, id est ecclesiam sanguine suo, & de latere suo formatam: in qua tot sunt differentiæ palmitum, quot differentiæ hominum: *& circundedit ei sepem*, id est, euangelicam doctrinam, uel angelorum custodiam: *& fodit in ea torcular*, id est crucem Christi, uel martyrum patientiam: *& ædificauit turrim*, scilicet matrem Christi, uel contempla C tionem Christi confessorum & doctorum, uel fidem de qua ecclesia se defendit contra hostes: *& locauit eam agricolis*: id est, prælatis, quorum uarijs ministerijs regitur & gubernatur. *& profectus est*, ut supra exponitur: *& misit seruos*, id est, bonos ad arguendum malos: *& aliquos ceciderunt, & alios occiderunt*, ut patet de multis. Deinde mittitur Christus filius inuisibiliter à patre, quando aliquem instigat ad bonum: sed aliqui sunt ingrati, eius instinctum non solum repellentes, sed etiam pessimè agẽtes: propter quod, quantum in eis est occidunt eum. De quibus dicit apostolus: *Rursum crucifigentes filium Dei*, & sic ex Dei iustitia perduntur, & uinea alijs locatur, cùm eorum loco boni surrogantur. Potest etiam per ui D neam istam intelligi anima rationalis, homini per Deum locata: quia ad hoc infunditur corpori, ut ipso mediante fructum bonorum operum faciat: & multa merita acquirat, quæ bona facta per hominem, sunt tanquam uites. Et in quolibet bono hominis, siue sit bona cogitatio, uel bona operatio, uel locutio, crescũt quinque uuæ: quarum quatuor remaneant homini, quinta uerò debetur Deo: quæ vuæ sunt cordis iocunditas, culpæ remissio, æternæ mortis uitatio, æternæ gloriæ acquisitio, quinta vua est gloria Dei: istã non nobis, sed Deo dare debemus. Potest insuper exponi de religione, cuius fundatio est maximè in triplici uoto, quod dicitur diuina plan E tatio: sepes, regula & constitutiones: torcular, lectio & studium scripturæ: turris, prædicatio: agricolarũ locatio, prælatorum præfectio est: fœlices qui bene colunt, & non negligunt: augent, & non diminuũt: conseruant, & non destruunt. Quilibet etiam nostrũ de populo est uinea, & idem est etiam cultor: quilibet enim nostrum colit seipsum. Vnde Hieronymus: Locata est autem nobis uinea, & locata est ea conditione, ut reddamus fructum Domino temporibus suis: & sciamus unoquoque tẽpore quid oporteat nos uel loqui, uel facere. *Principes autẽ sacerdotum, & scribæ, & Pharisæi*, cognoscentes quòd de ipsis dixerit parabolam istam, *uoluerunt eum* quasi men

Mysticè. Ecclesia.

Hebr. 6. Vinea. Anima.

Vinea. Religio.

Hieron. in cap. 21. Matthæi.

A dacem *tenere*, ad occidendum: sed diuinæ reuerentiæ humanum timorem præferentes, *& timentes turbas*, non processerunt in factum: *quoniam* turbæ, *sicut prophetam habebant eum*. Sed quem nũc turbæ quasi prophetã habent, & colunt: postea contra ipsum cru cifige, crucifige eum clamant: quia turba mobilis est nec in proposita uoluntate persistens. Vbi Chryso. Omnis homo malus, quantum ad uoluntatem suam, & manus suas mittit in Deum, & occidit eum. Qui enim Deum ad iracundiam excitare non dubitat, qui præcepta eius conculcat, qui nomen eius contemnit, qui blasphemat: qui murmurat contra Deum, & turbato uultu aspicit contra cęlum: qui in ira sua manus audacter subleuat contra eum: nonne si posset fieri manus mitteret in Deum, & occideret eum, ut iam

Chrysosto. ho. 40. operis imperf.

B licenter peccaret? Vide nunc obstinationem pontificum, & maiorum, in malo: quia audientes doctrinam Christi, nõ fuerunt contriti: sed magis ex hac indignati, & ad occidendum eum incitati. Multi sunt tales hodie, qui indignantur quando reprehenduntur: quia pauci sunt qui ueritatem suæ correctionis uelint audire, imò & persequuntur reprehẽdentes eos pro ipsorum salute. Vide etiam quomodo pontifices & maiores retrahebantur à malo propter populum, cùm tamen deberet esse per contrarium. Hæc plebs quasi asina Balaam fuit, quæ ipsum errantem corripuit. Hoc quotidie geritur in ecclesia, cùm quilibet

Num. 22.

C solo nomine fatetur eam quã non diligit ecclesiasticæ fidei & pacis unitatem: sed erubescit uel timet impugnare propter bonorum multitudinem. Sed licet ab occidendo Dei filio ad modicum, donec ueniret hora eius, timore humano potuerunt retardari: nũquam tamen diuino amore uoluerunt cohiberi Prædicationem enim Christi contemnentes, propter cupiditatem temporaliũ, conspirauerunt in ipsius mortem, ne perderent ciuitatem & templum: in quo quidem templo hauriebant pecuniam populi sub obtentu cultus diuini. Vnde occiderunt filium, ut haberent hæreditatem, & pacificè possiderent templum & ciuitatem: ne occasione eius Romani uenirent, & eis locum & gentem auferrent: cõtrarium tamen eis

D accidit, quia in uindictam mortis Christi & locum & gentem perdiderunt. Vbi Chrysostom. Quandoque igitur detentus, per medios eos transiit, non apparens: quandoque autem apparens, dolentem eorum concupiscentiam detinet: hi autem neque sobrij fiebant, neque uerecundabantur: ita semel eos dilectio principatus, & uanę gloriæ repleuit cupido, & præsentia petere. Nihil ita aduersus proximum caput impellit, & in præcipitationes fert, & nihil ita facit à futuris excidere, sicut affixum esse tẽporaneis. Nihil ita facit & his potiri, sicut omnibus illa præhonorare. *Quærite enim (ait Dominus) regnum Dei, & omnia adijcientur uobis*. Neq; ita sollicitus sis de tuis,

Chrysosto. hom. 69. in Matt.

Terrenorũ cupiditas. Matt. 6.

E sed dimitte ea Deo: si enim tu inde sollicitus fueris, ut homo sollicitus eris. si autem Deus prouiderit, ne sollicitus sis de eis, dimittens spiritualia quæ maiora sunt: quia ipse non ualde eis prouidebit: ut igitur ualde eis prouideat, ei soli omnia concede. Si enim & ipse ea attrectaueris, dimittens spiritualia, non multam ipse eorum faciet prouisionem. Vt tibi igitur hæc bene omnia disposita sint: & à sollicitudine eripiaris uniuersa: adhæreas spiritualibus, despice secularia. Ita enim & terram habebis cum cœlis: & futuris bonis participabis. Hæc Chrysostomus. Hæc per Chrysostomum, iam dicta maxime & præcipuè ad monachos spectant, de quorum uita idem Chryso-

Chrysosto. hom. 69. in Matthæũ.

A stomus hoc loco narrat: eamq́ue ad secularium uitã comparat, dicens: Quæ uidetur ita onerosa esse uita & difficilis, eam quæ monachorum est dico, & cruci fixorum: multum hac quæ uidetur esse mitis & mollis, dulcior est & delectabilior: & tantum est mediũ, quanta est portus & pelagi continuè à uento percussi differentia. Intuere autem à conuersationibus confestim primordia tranquillitatis. Foros enim & ciuitates, & eos qui in medio sunt tumultus fugientes, uitam quæ est in montibus elegerunt, quæ nihil habet commune ad præsentia: & iam quæ sunt regni illius meditantur in silentio, & quiete multa: & cum omnibus his Deo sunt cõiuncti: quoniam opus mo

Monachorum & secularium instituta quantum differant.

B nachorum habebat Adam ante inobedientiã, opus est eis id quod erat & Adæ ante peccatum, quando gloriam illam indutus erat: & Deo cum libera præsentia copulabatur: & regionem illã quæ multa erat plena puritate habitabat. Quo enim hi deterius illo sunt dispositi, quando ante inobedientiã positus est operari paradisum, nulla cura erat ei secularis, sed neque his Deo loquebatur cum pura conscientia, hoc & hi: & multo ampliorem habent liberam præsentiã illam, quanto & maiori potiuntur gratia per Dei largitionem: hi orbis terrarum luminares, surgentes à lectulo clari & lætantes, & chorum unum statuentes, in præclara conscientia consonant: uniuersi sicut ex uno ore hymnos ad uniuersorum canunt

C Deum, laudantes eum, & ei gratiam pro omnibus soluentes pro proprijs & communibus beneficijs. Quare, si uidetur, Adam dimittentes interrogamus, quo ab angelis hic distat chorus, qui in terra cantant, & dicunt: *Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ uoluntatis*. Deinde postquam cantica illa dixerunt, genua flectentes Deum quem hymnis laudauerunt, rogant & petunt, præsentium quidem nihil: nulla enim eis horum est cura: stare autem cum libera præsentia ante terribile tribunal, cum uenerit iudicare uiuos & mortuos unigenitus filius Dei, & nullum audire illã terribilem uocẽ quæ dicit nescio uos. & cum pura cõscientia, & multis di-

Lucæ 2.

Matt. 7. d

D rectionibus laboriosam hanc expleant uitam, & difficile nauigent hoc pelagus cum tranquillitate. Deinde surgentes, & perficientes iam sanctas illas & continuas orationes oriente radio, ad opus adit unusquisque, multum stipendium egentibus hinc congregantes. Magnus est illic qui uile opus rapit. Non est ibi meum & tuum: sed abiectum est inde hoc uerbum, quod decem milium est causa præliorum. In nullo eorũ tabernacula deterius cęlis disposita sunt: etenim angeli descendunt ad eos, & angelorum Dominator. Et mensa apud eos est ab omni auaritia munda, & philosophia plena. Non sanguinum torrentes sunt apud eos: neque carnium incisiones, neque dulcamina, neque uapor coctorum indecenter

E implens odoratum, neque fumus inconueniens, neque cursus & tumultus, & turbationes, & clamores aggrauantes, sed panis & aqua: hæc quidem ex fonte puro, ille autem à laboribus est iustis. Si autem & aliquid munificentius comedere uoluerint, extremitates arborum: hæc munificẽtia fit, & maior hęc delectatio quàm in regalibus mensis. Angelorũ est hæc mensa ab omni turbatione eruta. Et sedile eis fœnum simpliciter supponitur, sicut in eremo prandens Christus fecit. Multi autem neque tegmen hic faciunt, sed pro tecto cœlum habent, & lunam pro lumine lucernæ, non indigentes oleo, neque ministro: sol desuper ipse dignè lucet. Hanc & angeli mensam

de

de cœlo contemplantes lætantur & exultant, hæc igitur ſcientes & deponentes anaritiam uniuerſam: innadamus ſuperius, cum ſtudio uniuerſo regnum rapientes, ut & futuris fruamur bonis. Hæc Chryſoſtomus.

ORATIO.

DOMINE *Deus paterſamilias omnipotens, qui uineam eccleſiæ tuæ prælatis locaſti ad colendum: ut uitia tanquam ſpinas extirpando, & uirtutes tanquam bona ſemina inſerendo, fructum in ſe, & ſubditis facerent bonorũ operum: da propitius omnibus & prælatis, & ſingulis ſubditis ut fructum cordis, oris, & operis tibi reddant: & ubertate fructum maieſtati tuæ placeant: ac tandem poſt laborem præſentis uitæ, cum electis tuis, qui bene & fideliter laborauerunt in regno tuo, te miſerante requieſcant. Amen.*

De inuitatis ad nuptias, & non habente ueſtem nuptialem. Cap. XXXIIII.

Matt. 22. & Luc. 14.

ET quia maiores Iudæorũ, intelligentes de ſe dici parabolas, quærebant Dñm tenere & occidere, hanc eorum ſciens uoluntatem: nihilominus increpat ſæuientes, nec timore ſuperatur, quo minus arguat peccatores. Hinc habes argumentum, ꝙ ſi prædicatio tua non fuerit ſemper conſecuta effectuum, non ideo deſiſtas à prædicatione & redargutione: maximè ſi ſpes eſt tibi de eorũ, qbus prædicas, correctione. Quia igitor oſtenderat ꝙ regnũ auferet à Iudęis, & dabitur genti facienti fructus eius: ideo ſubiungit nunc parabolam de inuitatis ad nuptias regis, quas fecit filio ſuo: quorum quidam uenire neglexerunt, quidam uerò miſſos contumelijs affectos occiderunt: & de alijs bonis & malis uocatis qui uenerunt, & ad nuptias intrauerunt, hanc parabolam inducit, ut Dei longanimitatem, & patientiam multam ad Iudæos oſtendat, quos præ cæteris honorauit: & primò ad nuptias filij ſui uocauit: cui carnem noſtram, & eccleſiam deſponſauit: & ut reprobationem Iudæorum, & uocationem gentium demonſtraret. Quia enim Iudæi ad fidem uocati uenire noluerunt: meritò ipſis reprobatis alij introducti ſunt, & impletæ ſunt nuptiæ diſcumbentium, quia fides catholica diffuſa eſt per orbem uniuerſum. *Simile eſt regnum ergo cælorum homini regi*, id eſt, negocium

Parabolę ſum.

Iudæi ad nuptias uenire noluerunt.

A præſentis eccleſiæ: ſeu factum in eccleſia militante circa Chriſtum: ſimile eſt negociũ quod potuit fieri per hominem regem in celebratione nuptiarum. Iſte homo rex eſt Deus pater, qui dicitur rex: quia regnat in cœlo per gloriam, in mundo per gratiam, in inferno per iuſtitiam. Et dicitur homo propter conformitatem, quæ eſt inter Deum & hominem. *Qui fecit nuptias filio ſuo* triplices. Primas celebrauit in uirginis utero, in copulatione diuinæ naturæ & humanæ: de quibus dicit Grego. ꝙ nuptiarum thalamus, fuit uterus uirginalis. Secundas fecit in mundo, in coniunctione Chriſti & eccleſiæ: de quibus dicit Apoſtolus: *Sacramentum hoc magnum eſt: ego dico, in Chriſto, & in eccleſia.* Tertias fecit in fideli amico, in conB iunctione gratiæ & fidelis animæ: de quibus Oſee: *Sponſabo te mihi in fide.* Aliæ ſunt nuptiæ cœleſtes, in quibus & multa fercula apponẽtur, ſecundum Auguſtinum: ſcilicet uita, ſalus, & uirtus, & copia & gloria, & honor, & pax, & oĩa bona. *Et miſit ſeruos ſuos* pręcedentes, ſcilicet prophetas *uocare inuitatos ad nuptias*, per ſcripturas legis, in qua eſt promiſsio de incarnatione Chriſti, ſcilicet ipſos Iudæos: *ad nuptias*, id eſt, ad fidem incarnationis Chriſti: promiſſam in patriarchis, figuratã in lege, prædicatã in prophetis: prophetæ namq; clarius denunciauerunt ea de Chriſto, quæ obſcurius poſita erant in lege: hortabantur C enim populũ Iudaicum expectare Chriſti aduentũ, ac per fidem & opera tendere ad ipſum: & nolebant uenire credendo ſcripturis inuitantibus, obediendo ſeruis uocantibus, congaudendo nuptijs regalibus. *Iterum miſit alios ſeruos* ſequentes, ſcilicet Ioannem Baptiſtam, & apoſtolos, *dicens: dicite inuitatis* ſcilicet Iudæis uocatis à tẽpore Abrahæ: *Ecce prandium meum paraui*, id eſt myſterium incarnationis impleui, ac ſacramenta eccleſiæ & doctrinam Chriſtianam, quibus reficiatur anima, diſpoſui: *tauri mei*, ſcilicet patres ueteris teſtamenti, qui ſub iugo legis laborabãt, & inimicos cornibus uentilabant: *& altilia*, quaſi altilia, ab alendo dicta, ſcilicet, patres noui teſtamenti pinguedine charitatis ſaginati, pennis uirtutum alati, D ad ſuperna mente erecti, *occiſa ſunt* quia ſancti occiduntur pro ſalute populi: *& omnia parata ſunt*: quia quicquid quæritur ad ſalutem, iam adimpletum eſt in ſcripturis: uel omnia quæ pertinent ad myſterium noſtræ redemptionis, uel introitus regni, eſt per fidem meæ incarnationis apertus, qui antè fuerat clauſus: *uenite ad nuptias* credendo, diligendo, operãdo. *Illi autem neglexerunt*, quia Iudæi prædicationẽ Chriſti & apoſtolorum contempſerunt: nam pauci, cõparatiuè, de Iudęis crediderunt. Neglexerunt quidẽ, quia Dominum non timuerunt: qui enim Dominũ timet, nihil negligit. *Et abierunt alius in uillam ſuam, & alius negociationem ſuam* ambitione ſeculi tanquam E uillæ Domino detenti, & ob pecuniæ cupiditatem negociatione occupati. Vbi Chryſoſtomus: O miſerrimus mundus, & miſeri qui eum ſequuntur: ſemper enim mundialia opera homines excluſerũt à uita: *Reliqui uerò tenuerunt ſeruos eius, & contumelijs affectos occiderunt.* quia Ioãnes Baptiſta eſt ab eis incarceratus & occiſus: nec non Stephanus & Iacobus & alij diſcipuli: & ſimiliter multi in teſtamento ueteri: quia quod eſt grauius, nonnulli uocati gratiam non ſolum reſpuunt, ſed etiam perſequuntur. *Rex autem cùm audiſſet iratus eſt*, quia à Domino meritò pro talibus ſunt puniti: *& miſſis exercitibus ſuis*: ſcilicet Romanorum, ſub principibus Tito & Veſpaſiano, qui ex diuina ordinatione uenerunt contra Hieruſalem

Deus rex.

Nuptiæ triplices.

Gregorius hom. 38. in euang.

Epheſ. 5.

Oſee 2.

Chryſoſto. ho. 41 operis imperf.

lem quadragesimosecundo anno post Christi passionem *perdidit & homicidas illos*, qui in ultionem sanguinis Christi, & suorum discipulorum ab exercitu Romanorum sunt trucidati & captiuati: *& ciuitatem illorum succendit*: quia tunc Hierusalem est succensa, & templum in ea. *Tunc ait seruis suis*, scilicet apostolis & discipulis per diuinam reuelationem: *nuptiæ quidẽ paratæ sunt*, id est mysteria Christi impleta sunt: & omne sacramentum incarnationis, & humanæ dispẽsationis iam peractũ est, & completum: ut natiuitas, prædicatio, passio, & huiusmodi: *& qui inuitati erant* per legem, per prophetas, per Apostolos, scilicet Iudæi *non fuerunt digni*, propter suam incredulitatẽ. *Ite ergo ad exitus uiarum*, id est ad Gentiles, extra uiam errantes, & dispersiones gentium: *& quoscunque inueneritis*, id est cuiuscũque sexus uel ætatis, cuiuscunq; status uel dignitatis, cuiuscũque professionis uel cõditionis, sine acceptione personarum, *uocate ad nuptias*. id est ad fidem incarnationis: quia nullus uolẽs fidem Christi recipere, est repellendus. *Et egressi serui cõgregauerunt omnes quos inuenerunt, malos & bonos*: quia in ecclesia militante admixti sunt mali cũ bonis: *& impletæ sunt nuptiæ discumbentium*. quia ut prædictũ est)' fides catholica diffusa est per orbem uniuersum: uel *impleta sunt* & quantum ad numerũ, & quãtum ad meritum, & quantum ad præordinationem diuinam, quod erit in fine mundi, quando complebitur numerus electorum. *Intrauit autem rex*, scilicet Deus, ad iudicium: tota enim trinitas iudicabit: id est reddet unicuiq; pro meritis, ut uideret discũbentes: id est, in fide quiescentes: attendendo scilicet uitam fidelium, & discernendo merita & demerita eorum: fideles enim pertinent ad iudicium: nam *qui non credit, iam iudicatus est*. Intrat autem dupliciter, scilicet generaliter in in futuro iudicio, & specialiter in morte cuiuslibet hominis. Et nota ꝙ discumbere in nuptijs Christi, est sacramentis ecclesiæ participare, fidem Christi habere, & beneficiis Dei atque gratiis eius perfrui. *Et uidit ibi hominem*, id est totum cœtum malorum, qui in malitia sociati sunt in unum, *non uestitũ ueste nuptiali*, id est habentem fidem Christi, non opera. Nam secundum Hieronymũ. Vestis nuptialis præcepta sunt Domini, & opera quæ complentur ex lege, & euangelio nouiq́ue hominis afficiunt uestimentum. Iste homo habens fidem sine operibus, ad nuptias ecclesiæ portat os & dentes: obmittens uitæ compositionem & mores. Vel *non uestitum ueste nuptiali*, id est habentem fidem sine charitate. Dicitur autem charitas uestis nuptialis, quia tegit turpitudinem peccatorũ: quia protegit à frigore tentationũ, quia ornat munere donorum & uirtutum. Et ut dicit Augustinus: Diuidit inter filios regni & perditionis. Vbi Gregorius: Rectè charitas nuptialis uestis uocatur, quia hanc in se conditor noster habuit, dum ad sociãdæ sibi ecclesiæ nuptias uenit. Qui ergo per charitatem uenit ad homines: eandem charitatem innotuit uestem esse nuptialem. Sciendum uerò est, quia sicut in duobus lignis, superiori uidelicet & inferiori, uestis texitur: ita in duobus præceptis charitas habẽtur in dilectione scilicet Dei, & in dilectione ꝓximi. Duo ergo necesse est, ut charitatis præcepta custodiat, quisquis habere in nuptiis uestem nuptialem curat. Quatenus nec ex compassione proximi, contemplationem relinquat Dei, nec plusquam debet inhærens contemplationi Dei, compassionẽ abiiciat proximi. Sciẽdum quoque est ꝙ ipsa dilectio proximi in duobus præceptis subdiuiditur: cùm quidam sapiens dicat: Omne quod tibi oderis fieri, uide ne alteri facias: & ꝑ semetipsam ueritas prædicat dicens: *quæcunque uultis ut faciant uobis homines, & uos eadem facite illis*. Charitas autem uera est, cùm & in Deo diligitur amicus, & propter Deum diligitur inimicus. Magna sunt hæc, alta sunt hæc, & multis ad exhibendum difficilia: sed tamẽ ista est uestis nuptialis. Quisquis hãc recumbens non habet: iã sollicitus metuat ingrediente rege, quando mittatur foras. Hæc Gregorius. *Et ait illi*, Vnumquenque hominem in iudicio particulari, cùm moritur uniuersorum iudex interrogat, quomodo in fide Christiana se habuerit: sed in fine mũdi loquetur toti humano generi: *Amice* fidei participatione, sed non operatione: debiti obligatione, sed non solutione: nomine, nõ re: uocatur ergo peccator amicus, propter fidem informem: quæ notitia quædã est, & Dei donum, licèt non sufficiat ad salutẽ. Vocatur etiã amicus, propter naturam, qua ad imaginem Dei est factus: uel quia fuit inuitatus. *Quomodo huc intrasti* inter congregationem, scilicet fidelium sacramenta ecclesiæ suscipiendo, fidem ecclesiæ confitendo, *non habens uestem nuptialem*? scilicet opera, sine quibus fides est mortua: uel *uestem nuptialem* scilicet charitatem quia absque tali ueste nemo ad communionem fidelium debet accedere: quoniam dignũ est, ut conuiuantes ipsi sponso in habitu sint conformes, qui uestẽ induit charitatis. Charitas dicitur uestis: tum quia operit delicta, tum quia calefacit desideria, tũ quia sine ea non placent Deo opera nostra. Dicitur autem nuptialis: quia matrimonia fiunt propter amicitiam reformandam, confirmandam, & augendam. In matrimonio igitur filij Dei, ꝙ fecit cum natura humana, amicitia inter Deũ & nos est reformata, perpetuò confirmata, & etiam augmentata. Et nota ꝙ existentium in nuptijs Christi, plurimi sunt induti sacco auaritiæ: aliqui sunt induti purpura superbiæ: aliqui auro inanis gloriæ: aliqui pellibus ouiũ simulatæ iustitiæ: aliqui armis iracundiæ: aliqui habẽt uestimentum sordidum peccato luxuriæ: aliqui laceratum dissecatione inuidiæ: aliqui incompositum negligentia accidiæ: aliqui molli intuitu complacentiæ, aliqui nimis affluentes, uoracitate gulæ. De quibus omnibus in Sophonia dicitur. Visitabo super omnes qui induti sunt ueste peregrina. *At ille obmutuit*: propter timorem accusationis, propter erubescentiam iniquitatis, propter ignorantiã excusationis præ confusione non habens qui responderet: quia Deo nullus respondere potest: sed propria arguente conscientia conuincitur, & mutus afficitur. Per hoc ꝙ ille obmutuit, monstratur ꝙ in illo ultimo examine omne genus excusationis cessabit. *Tunc dixit rex ministris*, id est, Angelis, diuinę iustitiæ executoribus: uel isti ministri sunt maligni spiritus, qui deputati sunt ad pœnam damnatorum: quia secundũ Origenem: Meritò ipsi sunt pœnæ authores, qui fuerunt culpæ suggestores: *ligatis manibus & pedibus*, id est ablata potestate bene operandi, & ad salutem reuertendi, ac gratiam recuperandi (Vel pedes sunt facultas liberi arbitrij, manus uerò sunt potentia operis: & utrunq; est ligatũ in damnatis) *mittite* & proiicite eum, sic ligatum, *in tenebras exteriores*, à uisione Dei: & quia sunt extra omnem diem, & extra ambitum diuinæ misericordię. Vel *exteriores*, id est corporales, & localiter extra ipsũ positas: quia habuerat in seipso, dum hîc uiueret, interiores: id est mentales. Tenebræ enim ignorantiæ, ducunt ad tenebras culpę: & hæ ad tenebras pœnæ. Vnde secundum Gregorium: Interiores tenebras, dicimus

Ioan. 3.a — *Hieron. in cap. 22. Matt.* — *Vestis nuptialis.* — *Charitas, uestis nuptialis dicatur.* — *Augustin. tractatu 5. in epist. Ioannis.* — *Gregorius hom. 38. in euangelia.* — *Dilectio proximi.* — *Matt. 7.* — *Charitas uera.* — *Amicus ꝑ naturã uocatur peccator.* — *Iacob. 2.* — *Charitas cur uestis dicta.* — *Indumenta peccatorum.* — *Sopho. 1.a* — *Cur obmutuit nõ habens uestẽ nuptialem.* — *Origenes tracta. 30. in Matt.* — *Tenebræ exteriores.*

Gregorius hom 38. in euang.

mus cæcitatem mentis: exteriores uerò tenebras, æternam noctem damnationis. Qui ergo nunc in uitio ligantur sponte, tunc in supplicio ligabuntur inuite: & ligabit ibi pœna, quos hîc à bonis operibus ligauit culpa. Et quid ibi sustinebit, qui hîc bene uiuere contempsit: subiungit dicens: *Ibi erit fletus*, s. oculorum, per illicitas concupiscentias & in uanitate mundi hîc vagantium: *& stridor dentium*, in edacitate modo gaudentium: quatenus singula membra supplicio subiaceant, quæ hîc singulis uitijs subiecta seruiebãt.

Stridor dentium.

Vel *fletus & stridor*, i. dolor mẽtis & corporis, ad quę reducitur omnis pœna infernalis: fletus enim à tristitia originatur: & stridor dentium causatur à contrarijs causis, s. ex ardore ignis, & frigore infernali. Vnde dicitur in Iob: *Ad nimium calorem trãsibit, ab aquis niuium.* In fletu etiam & stridore, magnitudo tormentorum, & doloris immensitas significatur. Vel certè stridor dẽtium prodit indignãtis affectum: eo quòd sero unumquemque pœniteat, serò ingemiscat, serò sibi irascatur, ꝙ tam peruicaci improbitate deliquerit. Et quia in conuiuio nuptiali nõ initium, sed finis quæritur: consequenter repulso uno (in quo omne malorum corpus imprimitur) generalis sententia, & parabolæ conclusio infertur: *Multi autem sunt uocati*, ad fidem catholicam: *pauci uerò electi*: ad gloriam, scilicet comparatiuè, respectu illorũ qui uocati sunt ad fidem: quia inter multos fideles habentes fidem, pauci sunt electi qui habent fidem formatam. Rursus omnes homines uocantur ad fidem, sed pauci sunt electi: quia pauci sunt fideles respectu infidelium. Tale est quod dicit: Non unus tantum de uocatis eiectus est de nuptijs, sed intelligendum est de multis: quia per illum unum intelligitur uniuersitas malorum, qui habent fidem sine operibus charitatis.

Iob 24.

Augustin. lib. contra donatistas cap. 20. tomo 7.
Matt. 7.
Timendũ cuique.

Nam secundum Aug. Homo ille qui inde proiectus est, non unum hominem significat, sed multos: quia ille unus corpus malorum est. Vnde alibi dicitur: *Lata est uia quæ ducit ad perditionem, & multi sunt qui ingrediuntur per eam: & arcta est uia quæ ducit ad uitam, & pauci sunt qui inueniunt eam.* Et hoc multũ deberet nos terrere, & ad humilitatẽ mouere, quia est nobis incertũ, utrũ simus de illo paruo numero electorũ.

Gregorius hom. 38. in euangelia.

Vnde Grego. Tanto ergo sibi unusquisque metuat, & in humilitate se deprimat, quãto si sit electus ignorat: quia quod sæpe dicendum est, & sine obliuione retinendum: multi sunt uocati, pauci uerò electi. Hęc Greg.

Fletus & stridor septies repetita in euãgelijs.

Et notandũ ꝙ hoc uerbũ, ibi erit fletus & stridor dentium, in septem locis euãgelij legitur: & hoc contra septem uitia maximè prælatorũ, secundum ꝙ ubiq; in præcedenti litera redditur causa. Prima causa est, quia malè intrauerunt, s. per nummũ, non per Deũ: per cupiditatẽ, non per charitatẽ. Vnde dicitur hîc: *quomodo huc intrasti non habens uestem nuptialem?* & sequitur: *ibi erit fletus & stridor dentium*. Secunda, quia malè uixerunt, non sicut pastores, sed sicut prædones: non sicut episcopi, sed sicut epicuri. Vnde suprà de sagena: Malos autem foras miserunt, & sequitur: *ibi erit fletus, & stridor dentium.* Tertia, quia alios scandalizauerunt, sicut lapis subitò occurrens pedi, facit ipsum cespitare & offendere. Vnde suprà: *Et colligent de regno eius omnia scandala*: & sequitur: *ibi erit fletus & stridor dentium*: Quarta, quia in docẽdo & regendo inutiles fuerunt. Vnde infrà: *Seruum inutilem proijcite in tenebras exteriores*, & sequitur: *ibi erit fletus & stridor dentium.* Quinta, quia subditos & superbia uerbi & auaritia facti oppresserunt. Vnde infrà: *Si dixerit seruus malus, moram faciet Dominus meus*, & cætera: *partem suam ponet cum hypocritis*, & sequitũ: *ibi erit fletus & stridor dentium.* Sexta, quia magna de se præsumpserunt credendo & maiora iactando. Vnde suprà. *Nonne mãducauimus corã te, & bibimus*, &c. & sequitur: *ibi erit fletus & stridor dentium.* Septima, quia non pęnituerũt: elatio enim superbiæ repugnat humilitati pœnitentiæ. Vnde supra de Centurione. *Filij autem regni eijcientur foras in tenebras exteriores*, & sequitur: *ibi erit fletus & stridor dentium.*

Matt. 13. ibidem.
Eiusdẽ 25.
Matt. 24.
Luce 13.
Matt. 8.

Has ergo Christi & ecclesiæ nuptias, tota mente diligamus: harũ gaudijs cœlestibus indefessa bonorũ intẽtione iungamur: has quia per fidẽ uocati intrauimus, mundo dilectionis habitu celebrare curemus: nostręq; actionis simul & cogitationis maculas ante diẽ extremi discriminis, ipsi sollicitius examinãdo diluamus: ne fortè tũc ingrediẽs rex, si uiderit nos nuptialẽ charitatis uestẽ non habere, eiiciat nos & ligatis à facultate bene agẽdi manibus nostris ac pedibus in tenebras mittat exteriores. Si quis enim tempore iudicii fuerit inuentus sub nomine Christiano non habens opera Christiani, statim corripietur: & audiet istud à rege sibi dici: *amice quomodo huc intrasti non habens uestem nuptialem?* quasi diceret: Vt quid Christianus es effectus, cùm opera tua non sint Christiani? Nullus itaq; de uocatione p̃sumat, donec de adeptione finis securus existat. Oẽs quidem uocat Deus uoluntate antecedente, secundũ quã uult omnes homines saluos fieri: *& pauci sunt electi*, quia pauci beatitudinem consequuntur respectu eorum qui condemnantur. Nonnulli quidem uocati, nec incipiunt: nonnulli uerò in bonis quæ incœperunt minimè persistunt: & multi fidem percipiunt, sed respectu malorũ pauci sunt qui in gratia vsq; in finẽ perseuerant.

Vocat omnes Deus.

Nemo autem Christianum se iudicet, nisi qui Christi doctrinã seqtur, & imitatur exemplum. Qui malè viuunt & Christiani uocantur, iniuriam Christo faciunt. Vnde Augu. Nemo sine causa quodcunq; nomen sortitur. Sutor ut dicatur, necesse est vt calciamẽta conficiat. Vocetur quis faber, aut alius artifex: artis peritia fiat. Huiusmodi exẽplis cognoscimus nullum sine actu nomẽ: sed omne nomen ex actu. Christiani ergo nomen ille frustrà sortitur, qui Christum nõ imitatur. Quid. n. tibi prodest uocari quod nõ es, & nomen usurpare alienum? Sed si Christianum te esse delectat, quæ Christianitatis sunt gere, & meritò tibi nomen Christiani assume. Tu ergo qũo Christianus diceris, in quo nullus Christiani est actus? Christianus iustitiæ, bonitatis, integritatis, patientię, castitatis, pudicitiæ, pietatis, hmilitatis & innocẽtiæ est nomen: & istud nomen qũo tibi defendis & uendicas, cui de tã pluribus rebus nec paucæ subsistunt? Christianus ille est, qui non nomine tm̃ sed opere est, qui uiam Christi sequitur, qui Christũ in omnibus imitatur. Sicut scriptum est: Qui dicit sese in Christo manere: debet sicut ille ambulauit, & ipse ambulare. Christianus est, qui die noctuq; Deo deseruit, qui indesinenter eius præcepta meditatur & cogitat, qui pauper mundo efficitur ut Deo locuples fiat, qui inter homines habetur in glorius, ut coram Deo & angelis gloriosus appareat, qui in corde suo nihil simulatum uidetur habere nec fictum, cuius simplex & immaculata est anima, cuius conscientia fidelis & pura est, cuius tota in Deo mens, cuius omnis spes in Christo est, qui cęlestia potius quàm terrena desiderat, qui humana spernit ut possit habere diuina. Hęc Augustinus. Vnde & Leo Papa. Frustra appellamur Christiani, si imitatores nõ sumus Christi. Qui ideo

Augustin. lib. de uita Christiana cap. 1.
Christiani qui dicantur.
Leo sermone de humilitate.

uiam

uiam se esse dixit, ut conuersatio magistri esset forma discipulis : & illam humilitatem eligeret seruus, quam sectatus est Dominus. Vnde Cyprianus: Christianus nemo rectè dicitur, nisi in Christo moribus coæquatur. Vnde & Anselm. Inter infideles cõputãtur, qui quod uouerunt non impleuerunt. Quicunque & Christum non sequitur: non solum Christiani nomen amittere, sed & Antichristus dici meretur. Vnde Augu. Quisquis factis negat Christum, Antichristus est: magis mendax est Antichristo, qui ore profitetur Christum, & factis negat. Ideò mendax, quia aliud loquitur & aliud agit. Quis est qui nõ credit q̃ Iesus sit Christus? Qui nõ uiuit quomodo præcipit Christus? Multi enim dicunt credo: sed fides sine operibus non saluat. Et iterum: Omnes negant Christum in carne uenisse, quia uiolant charitatem Iesu: non enim opus erat ut ueniret nisi per charitatẽ. *Maiorem hac dilectionẽ nemo habet, quàm ut animã suã ponat pro amicis suis.* Quisq; uiolat charitatẽ: quodlibet dicat lingua, uita ipsius negat Christũ ĩ carne uenisse, & iste est Antichristus ubicunq; fuerit, quocũque intrauerit. Hæc Augu. In hoc ergo maximè nos Christiani Gentiles scandalizamus: quia charitatem & uitam uirtuosam non habemus. Vnde Chrys. Nihil aliud est quod scandalizat Gentiles, quàm q̃ non amor est. Cùm enim multiplicata fuerit iniquitas, frigebit amor. Vitam autem nihil ita facit claram ut amor. Nihil ita conuertit Gentiles ut uirtus animi: nihil ita scãdalizat ut malitia. Cùm enim uiderit auaritia utentem sapientem eum qui contraria iubet: & his qui eiusdem sunt tribus ut foris utentem, eum qui iubet inimicos amare: delirationem dicit ea quæ dicta sunt. Cùm autem uiderit trementes mortem qualiter suscipiet eos qui de immortalitate faciunt sermones? Cùm uiderit diligere principatum, & alijs seruientem pasionibus: firmus in suis manet dogmatibus, nihil magnum imaginans. Nos enim sumus causa manendi eos in errore. Nam dogmata quidem quæ apud seipsos sunt, olim contempsissent: sed & nostra similiter admirarentur: ea uita autem nostra prohibentur. Nam per uerba quidem philosophari facile est: multi enim & apud eos hoc fecerunt: inquirunt autem eam quæ fit per opera demonstrationem. Ostende enim mihi fidem tuam, ait, per opera tua. Cùm autẽ magis fera diuellimus proximorum substantias: iacturam nos uocant orbis terrarũ. Quare & nos horum uindictam dabimus: non pro quibus malè agimus solum, sed pro quibus blasphemantur nomen Dei. Vsquequo pecunijs, & uoluptati, & alijs sumus alligati pasionibus? Desistamus igitur de reliquo, & uirtutem capiamus omnem, & futuris fruamur bonis. Hæc Chrysostomus.

Cyprianus ad Iubaianum. — *Antichristus qui.* — *Augustin. tract. 6. in ep. Ioan.* — *Ioan. 15.* — *Chrysosto hom. 10. in 1. Timo. et sermone de scandalo tomo 5.* — *Iaco. 2.*

ORATIO.

DOMINE *Iesu Christe, rex cælestis gloriæ, qui nos per nuncios tuos: scilicet per sacram scripturam, infirmitates, periculum uiuendi, mutationem fortunæ, & gratuitam uoluntatem, ad nuptias tuas uocasti: da nobis charitatis uestem nuptialem, ne à confessione peccati, & à laude Dei unquam obmutescamus: ne à resurrectione spiritualis gaudij: scilicet pace, & securitate, separemur: & da nobis uestem pietatis, & bonæ operationis: ne ligatis manibus & pedibus, in tenebras exteriores mittamur. Amen.*

De quæstione super tributo soluendo, & de muliere septem uiros habente.

Cap. XXXV.

TVNC, scilicet post prædicta, & eadem feria tertia *abeuntes Pharisæi* ad Herodianos: *consilium inierunt*, ut ex collatione communi melius perpenderent qualiter Iesum decipere possent: & *eum* quem capere non poterant in malo opere, *caperent in sermone*: quia facilius capitur homo in uerbis, quàm in factis. *Et miserunt discipulos* de secta sua, *cum Herodianis*: id est, ministris Herodis, qui ex parte Cæsaris præerat tributis: ut discipuli caperent in sermone, & ministri raperent eum ad puniendum in corpore. secundum Chrysostomum: Ne fortè Pharisæi, Christo noti & suspecti, circumuenire eum non possent: quia eorum dolis sibi in uerbis caueret, mittũt discipulos, quasi ignotos, ut facilius deciperent & minus erubescerent deprehensi: & propter hoc eos & Herodis ministros simul mittunt: ut quodcunque dixerit reprehendatur. Et circundant eum: sicut apes mel in ore & aculeum in tergo portantes, & adulatoriè commendant in eo triplicem ueritatem dicentes: *Magister, scimus quia uerax es*: quantum ad uitam non hypocrita: ecce ueritas uitæ. *& uiam Dei* qua itur ad Deum, *in ueritate doces*: quantum ad sanam doctrinam. ecce ueritas doctrinæ. *& non est tibi cura*, id est, timor uel fauor, *de aliquo*: quantum ad iustitiam: id est, non attendis aliquem, ut accipias personam. vnde exponendo subiũgit: *non enim respicis personas hominum* sed indistinctè dicis maioribus & minoribus ueritatem: ecce ueritas iustitiæ. Sed econtrà multi moderni faciunt: qui pauperes delinquentes publicè arguũt & cõfundunt, sed diuitibus maiora peccãtibus nec nutum faciũt. secundum Chryso. Inter omnia peccata sacerdotum maximum est q̃ personas respiciant, & non causas. Et ideo iustos & pauperes despiciẽtes, iniquos & diuites promouent & exaltant. Vt autem dicit idem Chryso. Magistrum eum uocant, & ueracem magistrum, ut quasi uenerando eum deciperent: & ut quasi honoratus & laudatus mysterium sui cordis simpliciter eis aperiret, tanquam uolẽs eos habere discipulos. Hæc est enim hypocritarum prima simulatio, laudatio: laudant enim quos perdere uolunt, ut per delectationem laudis paulatim corda hominum ad simplicitatem benignæ confesionis inclinet. Hæc Chrysostomus. Istis similes sunt qui hominibus in præsen

Matt. 22. Marci 12. Luca 20. — *Chrysosto. hom 71. in Matt.* — *Veritas triplex I Christo.* — *Personarũ acceptio, summũ sacerdotum malum.* — *Idem hom. 42. operis imperfecti.* — *Hypocrita detractores.*

tua

tia adulantur,& in absentia detrahũt. O quàm plenus est mundus his,& illis pestiferis hominibus: à quibus custodiat suos Deus. Vnde secundũ Augustinũ, duo sunt genera persequentium: scilicet uituperantium, & adulantium: & plus persequitur lingua adulatoris, quàm manus interfectoris. Et mellitis uerbis, eũ interrogare uolentes, subiungunt: *Dic ergo nobis, quid tibi uidetur?* Quia certi sumus ꝙ non dimittis ꝓpter maiestatem Cæsaris uel timorem aut fauorem cuiuscunque hominis, quin ueritatem, & iustè quod uerũ est, diffinias. Et interrogant eum, dicentes: *Licet censum Cæsari dari an non?* hanc quæstionẽ, apud Iudæos ortã, Christo malitiosè proposuerunt: ut si tributum negaret, & diceret non esse licitum, caderet in manũ præsidis: & statim caperetur tanquã contrarius imperatori. Si autem tributum concederet, & diceret esse licitũ: caderet in manũ populi, tanquam contrarius eorũ libertati diuino honori: & sic totũ eorum artificiũ erat undique habens præcipitium. Dicebãt quidã, qa Romani pro republica militabãt, eos in securitate & quiete tenẽtes, ꝙ liceba dari tributum Sed ecõtrà Pharisæi asserebant, ꝙ qui seruiebant summo Deo, & sibi oblationes & decimas reddebant, nulli homini tributa soluere debebant. Sed sapientiæ fons dolos eorum fugit: sic enim respõdit, ut Deo & Cæsari sua iura seruarent. Vnde *cognita* & deprehensa *neq* *itia* & dolositate *eorum*, nihil enim latet Deum, qui scrutatur renes & corda: laudes ipsorum respuit, & durè eis respondit, dicens: *Quid me tentatis hypocritæ?* quasi diceret: Non quæritis ueritatem addiscere, sed me uerbis capere: & propter hoc eos hypocritas uocat: quia aliud prætendebant, & aliud intendebant, secundum Chrysostõ. respondet non secundum uerba eorũ blãda: sed secundum conscientias eorum, asperè: docens nos durè refellere adulantes: & secundum eundem, Pharisæi blandiebantur, ut perderent: Iesus autẽ confundebat, ut saluaret: quia utilior est Deus Domini iratus, quàm homo propitius. Et subiungit: In hoc autem quod Christus laudes respuit, dat intelligere ꝙ nullus debet nelle laudari: & in hoc ꝙ adulatores suos durè reprehendit, docemur ut adulationes uitemus. *Ostẽdite mihi numisma census:* i. denarium qui ꝓ censu datur annuo, & erat de argento: uocabaturq; denarius, quia ualebat decẽ numos usuales: & habebat imaginẽ Cæsaris, & nomen eius. Propriè tamen numisma est ipsa inscriptio imaginis: & numus est, cui inscribitur. Et illis offerentibus ei denarium censualem *ait: Cuius est hæc imago?* quantum ad figuram: *& inscriptio,* quantum ad scripturã. Non de ignorantia interrogat: sed vt competenter ad eorum uerba respondeat. Voluit Dominus uidere materiã quæstionis, ut nos tacitè informaret ne simus præcipites in sententiando: sed maturè inquiramus, & prius examinemus antequã diffiniamus, *dicunt ei, Cæsaris:* f. Tiberij, priuigni Augusti Cæsaris: sub quo Augusto natus est Dominus. *Tunc* ex præmissis inferendo quæstionis determinationem, *ait illis: Reddite ergo quæ sunt Cæsaris Cæsari.* f. tributum & pecuniam, per quam eos fitemini uos illi subiectos. Vbi secundum Chrysost. Illa dicit solum quæ non nocent pietati: quia si aliquid tale est, non Cæsaris sed diaboli est uectigal: *& quæ sunt Dei Deo:* scilicet secundum Hieronymum, decimas, primitias, oblationes, & hostias. Sicut & ipse reddidit tributa pro se & Petro: & Deo reddidit quæ Dei sunt, patris faciens uoluntatem. Vel debemus reddere mundo suos honores, eos despiciendo: suas delitias, eas abhorrẽdo: & suas diuitias, eas contemnẽdo: Deo autem decimas & oblationes. Vel secundũ Ambro. Sicut Cæsar exigit impressionẽ suæ imaginis, sic & Deus animam lumine uultus sui insignitam: sicut enim denarius imagine regis, sic signatur homo ad imaginem & similitudinem Dei: quam peccando corrumpit. Et iterum: Cùm alia sit imago Dei, alia mundi: si non uis esse obnoxius Cæsari, noli habere quæ sunt mundi. Si uis terreno regi nihil debere: omnia tua relinque, & Christum sequere. Et bene prius quæ Cæsari sunt reddenda decreuit: neque enim potest esse quis discipulus Domini, nisi prius renunciauerit mundo. Sed omnes renunciamus uerbis, non renunciamus affectu. Nam cùm sacramenta recipimus, renunciamus. Quàm grauia sunt uincula, promittere Deo, & non soluere? Maior est contractus fidei, quàm pecuniæ. Redde promissum dum in hoc corpore es, priusquam ueniat exactor & mittat te in carcerẽ. Vnde & Hiero. Numum habentem Cæsaris imaginem reddite coacti Cæsari: uosmetipsos libenter Deo. Signarum est enim lumen uultus Dei super nos, non Cæsaris. Hæc Hieronym. Relictis ergo quæ mundi sunt: corpus, animã, intellectum, uoluntatem, rationem, & omnia quę in nobis sunt Deo (à quo accepimus) non dico debemus, sed tanquam debitum reddamus: ut non comparati bestijs, sed rationabiliter in omnibus procedamus. Quia secundum Hilarium: Condignum est, ut et nos totos reddamus, cui debere nos recolimus & originem & profectum. Non est itaque inconueniens, nec contradictio, quòd homo sit subditus homini in temporalibus, & Deo immediatè in spiritualibus: utrumque enim bene se compatitur, nec alterum alteri præiudicat. Sed magis fœlix est & beatus, qui à temporalibus & perniciosa seruitute eorum est erutus, & Deo soli subiectus: quia hic maximè est liber, & princeps & regibus regalior: & neque diuitiarum timet tyrannidem, neque principatus timorem. Mysticè autem Deo debemus reddere triplex tributum, siue rationem, quam postulat: scilicet de corde, perfectam dilectionem: de ore, feruentem & frequentem gratiarum actionem: de corpore, uoluntariam uitiorum mortificationem. In præmissis ẽt tria mysticè notãtur. Primò q̃ritur ostẽsio denarij. Secundò interrogatur superscripptio oblati. Tertiò sequitur diffinitio, cui debeat reddi. In denario sunt tria: materia, pondus, & superscriptio cum imagine. Materia, est operatio bona, uel mala: argentea, uel stannea. Pondus, est intentio recta uel praua. Imago attenditur in affectu interiori: & superscriptio, in effectu exteriori. Imago enim diaboli, est culpa imago Dei, gratia: superscriptio, est exterior conuersatio: & humilis ad imitationem Christi, uel superba ad imitationem diaboli. Huius denarij ostensio fit in morte. O quàm metuenda quęstio: ostendite mihi numisma census hominem scilicet interiorem, sacco carnis uelarum, exterior simulatione obumbratum, diu ad pœnitentiam expectatum: fœlix qui poterit dicere *Concidisti saccum meum, & circundedisti me cum lætitia.* Sed interrogatio fiet in iudicio de imagine. O quàm horrenda interrogatio, immo increpatio, malorũ: cuius est imago hæc, & superscriptio? Quilibet portat imaginẽ eius cuius babet opera. f. uel Dei, uel imperatoris, mũdi & diaboli. Sed diffinitio fiet in retributione: *reddite ergo quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo:* qa ibunt hi in supplicium, illi in gaudium. *Et* qui missi fuerant à Pharisæis audientes sapientissimam respõsionem Domini

Marginal notes: *August. in Psal. 69.* — *Psal. 7. c* — *Chrysost. ho. 42. oper. imperf.* — *Chrysost. hom. 71 in Matt.* — *Hieron. in cap. 22. Matthæi.* — *Matt. 17.* — *Ioan. 6.* — *Ambrosius in cap. 20. Lucæ.* — *Hieron. in cap. 22. Matt.* — *Psal. 4.* — *Hilarius can. 23. in Matt.* — *Tributum Deo reddendum.* — *Imago cuius.* — *Psal. 29. c*

mirati

mirati sunt, quia calliditate & insidijs præualere nõ potuerunt: & *relicto eo*, sicut consuli, *abierunt*. Vnde Hieronymus: Qui ad tantam credere sapientiam debuerant, mirati sunt ꝙ calliditas eorum insidiandi locum non inuenisset: & relicto eo abierunt, infidelitatem pariter cum miraculo reportantes. Deinde cùm abijssent Pharisæi, *accesserunt ad eum Sadducæi*: ut quia ratione eum superare nõ poterãt, saltẽ per ipsam frequentiã sensum eius subuerterẽt: & tædio eũ superarẽt. Tres erant sectæ inter Iudęos ab alijs differentes: s. Pharisæi q erant ab alijs diuisi quãtũ ad habitũ & traditiones, q traditionibus Moysi traditiones suas præferebant: & secundum legem uocabantur Pharisæi, id est diuisi: à Phares, id est diuisio. Alij erant Sadducæi, qui ab alijs differebant quantum ad doctrinam: quia ipsi sibi iustitiam, & quod nõ erant uendicabãt: vnde & iusti propter exteriorem sanctitatem appellati sunt. Ipsi enim resurrectionem negabant. animã mortalem esse, & cum corpore interire dicebant: ac neq; angelum, neq; spiritũ esse credebant: sed libros Moysi recipiebant. Alij erant Essei, qui ab alijs differebant in uita & modo uiuendi: quia ferè monasticam uitam ducebant, coniugia uitabant, omnia in communi habebant. De duabus autem primis sectis hîc dicitur. Sadducæi ergo accedẽtes ad Iesum quandam fabulam fictam de muliere, quæ septẽ uiros habuerat, ei proponebant: quærentes eum cuius esset in resurrectione: per quã ostendere uolebãt resurrectionẽ nõ esse. Putabãt.n ꝙ si futura esset resurrectio, tũc celebrandæ essent nuptiæ sicut modo: & q a inconueniens vr̃ ꝙ detur oĩbus septẽ simul: quia uni mulieri nunquam licuit plures uiros habere, sed bene econuerso, ꝑꝑ fœcunditatem: uel ꝙ detur alicui eorũ determinatè: quia qua ratione esset unius, eadẽ ratione esset & alterius: intendebant concludere resurrectionẽ nullam esse. Quã quæstionẽ eis soluendo, euacuat Dñs eorum opinionẽ: & ostendit errorem, dicẽs: *Erratis* in hoc, scilicet ꝙ resurrectionem negatis: *nescientes scripturas*, quæ resurrectionem asserunt, ac modũ resurrectionis instruunt, & ostendunt. Vnde etiam sequitur, quòd nesciant *uirtutem Dei*, quæ poterit corpora suscitare, & post mortem uiuificare: quia potuit omnia de nihilo facere. Errabant ergo, quia & scripturis contradicebant, & uirtuti Dei derogabant. *Erratis* etiam putantes ibi celebrandas esse nuptias. *In resurrectione enim* generali, *neque nubent*, scilicet uiri: id est, non accipient uxores: *neque nubentur*, scilicet mulieres: id est, non accipientur à uiris. Vt dicit Hieronymus. Latina consuetudo hîc Gręco idiomati non respondet. Nubere enim propriè dicuntur mulieres, & uiri uxores ducere: sed hîc simpliciter intelligamus quòd nubere de uiris, & nubi de mulieribus dictum sit: unde non erit carnalis, sed spiritualis cõuersatio: & hoc est quod subditur, *sed sunt sicut Angeli Dei in cælo*: non in natura angeli, sed sicut angeli, in proprietate spiritualitatis, & immortalitatis, incorruptibiles scilicet & ingenerabiles: non quòd sint spiritus, sed quòd sint spirituales, ac uitam & conuersationem spiritualem habentes, & sine labe corruptionis uisione & fruitione Dei uiuentes. Cessante enim causa, cessat effectus: nuptiæ autem ordinatæ sunt ad procreationem filiorum educandorum ad cultum Dei, quousq; numerus prædestinatorũ sit cõpletus: q cõpletus erit in resurrectione, & ꝑꝑ hoc tunc erimus sicut Angeli, semper contemplationi uacantes: & hoc est quod debet corda mouere ad deuotionẽ, uidelicet consideratio illius beatæ uitæ, quam post modicum expectamus. Secundum Bedam, mysticè per septem uiros reproborũ uniuersitas designatur: quorum uxor est mundana conuersatio, quę discedunt sine liberis quia tota hac uita, q̃ septẽ diebus agitur steriles sunt à bonis operibus: qbus morte misera præraptis ad ultimũ, & ipsa mundana conuersatio, quam illi sine uitali opere transegerãt, quasi uxor infœcunda transibit. Potest etiam nomine huius mulieris intelligi ecclesia quæ uiro desponsatur, quando prælato committitur: septenarius autem uirorum non generantium ex ecclesia filios, significat uniuersitatem malorum prælatorum, uel clericorum, secundum differentias septem ordinum ecclesiasticorum: quorum primus est ostiariorum, secundus lectorum, tertius exorcistarum, quartus acolitorum, quintus subdiaconorum, sextus leuitarum, septimus sacerdotum. Hi filios non generant, quia in ecclesia Dei fructum non quærunt: & ideo dęmonium eos occidit. Mulier quoque ista moraliter loquendo potest dici peccatrix anima, septem capitalium uitiorum uniuersitati desponsata. Resurrectio autem spiritualis est, à morte culpæ ad uitam gratiæ, quæ est arra gloriæ: & ideo quando hæc resurrectio firmata est, per propositum cauendi recidiuum, firmatum professione religionis, & etiam obseruatum: tunc est similitudo ad angelicam uitam: quia per castitatem fit conformitas angelicæ puritati. Angeli quoque similiter nihil possident in hoc mundo: & obediunt continuè ipsi Deo. Mali ergo sunt desides: qui ex suis operibus bonis non reliquerunt semel, & aliquid memoria dignum: & adhuc peiores sunt, qui memoriam sui de malis operibus suis reliquerunt. Postquam autem Dominus respondit ad eorum interrogationem: & ipsorum confutauit errorem, statim subdit de resurrectione, confirmando ueritatem resurrectionis authoritate scripturæ. Probaturus ergo resurrectionem corporum, inducit authoritatem de Exodo sumptam: & probat primò perennitatem animarũ, quuam illi negabant: qua probata consequenter probat resurrectionẽ corporum quę cum animabus bona mala ve gesserunt. Dicitur enim in Exodo à *Deo: Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob*. Quando hoc Deus dicebat: iam illi mortui erant: *Deus enim non est mortuorum*, id est omnino non existentium, *sed uiuentium*, & existentium: ergo ipsi uiuunt & existunt. Ratio talis est: Deus nõ dẽ Dñs rerum non existentium, uel eorum quæ sunt nihil: quia creaturæ ad Deum est realis relatio, quæ nõ potest fundari in nihilo: sed Deus dicitur Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob, qui mortui sunt: ergo ipsi existunt: non enim dixit, ego fui: sed, ego sum: tã quam illi præsentes existant: sed non corpore, ergo anima & ideo anima non moritur cum corpore, sed est æterna. Et per hoc probat resurrectionem corporum ex ueritate iustitiæ. Nã cùm dicat se Dũ Abraham, & aliorum qui seruierunt ei in corporibus suis: iustum est, ut remunerentur cum corporibus ipsis in quibus meruerunt. Et uniuersaliter omnium corpora & animæ bona uel mala simul recipient, quæ simul meruerunt. Quia enim homo meruit, uel demeruit, anima simul & corpore: ideo in futuro punietur, uel remunerabitur, simul in utroque. Hoc autem non potest fieri, nisi fiat resurrectio corporum. Et ideo constat futuram esse corporum resurrectionem. Vnum ergo probat Dominus expresse, scilicet quòd animæ semper uiuant, nec cum cor-

Hieron. in cap. 22. Matth.

Sectæ Iudæorũ tres.

Sadducæi.

Essei.

Hieronym. in cap. 22. Matt.

Nubere & nubi.

Beda in 20. Lucæ. Septem uiri.

Animas nõ mori probat.

Resurrectionẽ corporum probat.

poribus intereant: alterum per consequens. s. quòd corpora resurgant. Item propter naturalem appetitum & inclinationem animarum ad corpora sua: qa naturale est animabus desiderare sua corpora, ut cũ ipsis glorificentur, cum quibus meruerunt: & ideo ne à suo desiderio fraudentur, necesse est ut eis sua corpora reddantur, quia anima non potest esse perfectè quieta, nec beata, nisi uniatur cum corpore, ad cuius unionem habet inclinationem naturalẽ, & ita corpora resurgent. Vbi Hieronymus. Cùm autem dicit, Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Iacob, ter Deum nominando trinitatem intimauit: cùm autem dicit, Non est Deus mortuorum: unum Deum iterans, unam substantiam significauit. *Et audientes turbæ mirabantur in doctrina eius.* Vnde Remigius: Non quidem Sadducæi, sed turbæ mirantur. Hoc ẽt quotidie agitur in ecclesia. Cùm enim diuina inspiratione aduersarij ecclesiæ superantur: turbæ fidelium lætantur.

Hieron. in cap. 22. Mat.

ORATIO.

DOMINE *Iesu Christe, doce me astutias seductorum intelligere & cauere: necnon ueritatem uitæ ac doctrinæ & iustitiæ semper custodire. Da mihi insigniri tua imagine, non inimici: ut ea quæ mundi sunt relinquendo, & tibi soli adhærendo, reddam tibi ea quæ de tua gratia à te percepi, in ipsis tibi fideliter seruiendo: præsta etiam mihi ut carnalem & mundanam conuersationem (quæ sterilis est,) fugere, ac spiritualem & cœlestem sectari ualeam, & gloria resurrectionis innouatus, cum Angelis Dei in cœlo immortalitate frui merear, & perpetua tui uisione. Amen.*

De primo & magno, ac secundo, & simili legis mandato. Cap. XXXVI.

PHARISAEI *uerò audientes* & gaudẽtes *quòd* sapiẽti respõso Iesus *silentium imposuisset Sadducæis*, nõ habẽtibus quidam plius dicerent contra responsionẽ eius: *conuenerunt in unum* ad ipsum alio modo inuadẽdũ; & uenerunt in magna multitudine, ad magis eum terrendum. Vnde Chrysostomus. Cõuenerunt ut multitudine uincerent, quem ratione superare non poterant: à ueritate nudos se esse professi sunt qui multitudine se armauerunt. Hæc Chrysostomus. Recedentibus Pharisæis, uenerunt Sadducæi: & iterum recedentibus Sadducæis, uenerunt Pharisæi, tentantes eum frequenti congressu fatigare & subuertere: licèt enim contrarij essent in opinione de

Matt. 22. Mar. 12.

Chrysosto. ho. 42. operis imperf.

animæ immortalitate, & mortuorum resurrectione: tamen conueniebant in Christi persecutione. Vnde Hieronymus: Quod de Herode & Pontio Pilato legimus domini nece eos fecisse concordiam: etiam nunc de Pharisæis cernimus, & Sadducæis: qui inter se contrarij sunt, sed ad tentandum Iesum pari mente consentiunt. *Et unus ex eis* scriba & *legisdoctor accessit* tentans Iesum capere in sermone, dixit: *Magister, quod est mandatum magnum in lege.* i. præcipuum. Interrogauit tentans, non scire desiderans: non ut disceret, sed ut deciperet. Vnde Chrysostomus: Magistrum uocat, cuius non uult esse discipulus. De mandato magno interrogat, qui nec minimũ obseruat. Ille enim debet interrogare de maiori iustitia, qui iã minorem compleuit. Hæc Chrysostomus: De hoc autem interrogauit, quia circa hoc erant opiniones: quidam enim dicebant sacrificia & oblationes magis placere Deo, quàm opera charitatis. Alij dicebant cõtrarium, quod magis est uerum. *Et ait illi Iesus: Diliges Dominum Deum tuum.* Vt dicit Chrysosto. Non dicit, time: sed, dilige: timere, inquit, seruorum, diligere est filiorum. Non dixit etiam cognosce, sed dilige. Cognoscere, inquit, Deum proprium est humanæ naturæ: diligere autem, religiosi cordis & recti. *Diliges* inquã, *Dominum Deum tuum ex toto corde tuo*: id est, ex toto intellectu sine errore, ut nullum in cõfessione diuinitatis locum errori relinquas: *& in tota anima tua.* i. tota uoluntate sine contrarietate & contradictione, ut nihil contrariũ ei uelis: *& in tota mente tua.* i. tota memoria sine obliuione, nihil reminiscẽs quo minus de Deo sentias, *& ex tota uirtute* seu fortitudine *tua*: ut uires tuæ, & totũ posse sibi seruiant, & ad ipsum expendantur. Vnde Aug. Deum ex toto corde diligere præciperis, ut oẽs cogitationes tuas: ex tota anima, ut omnem uitam tuam: ex tota mente tua, ut omnem intellectum tuum in illum conferas à quo habes ea quæ confers. Nullam ergo uitæ nostræ partem reliquit quæ uacare debeat, & quasi locum dare, ut alia re uelit frui, sed quicquid aliud diligendum uenerit in animum, illuc rapiatur quo totus dilectionis impetus currit. Tunc est enim optimus homo, cum tota uita sua pergit in incommutabile bonum. Vnde & Chrysostomus: Quid est diligere Deũ ex toto corde? Vt cor tuum non sit inclinatum ad ullius rei dilectionem amplius quàm Dei. Pro quanta enim parte cor tuum fuerit ad aliquam rem, pro tanta minus est ad Deum. Quid est in tota anima Diligere Deum? id est certissimum animum habere in ueritate, & firmum esse in fide. Qui enim credit apud Deum esse omne bonum, & nihil boni esse extra ipsum: his ex tota anima diligit Deum. quid est ex tota mente diligere Deum? id est, ut omnes sensus tui, qui pertinent ad mentem, Deo uacent. Cuius enim intellectus Deo ministrat: cuius sapientia circa Deũ est: cuius cogitatio ea q̃ Dei sunt tractat: cuius memoria, quæ bona sunt recordatur: tota mente diligit eum. Hæc Chrys. Secundum Bernar. Toto corde: id est sapienter, contra suggestiones diaboli, ne seducamur. tota anima dulciter contra delectationes carnis, ne alliciamur. tota mente: fortiter contra pressuras mundi, ne opprimamur. Hæc enim sunt tria, quæ præcipuè retrahunt ab amore Dei: diabolus, caro, & mundus. Et subiungit: *Hoc est maximum, & primum mandatum.* Maximum dignitate, quia de maximo, scilicet Deo diligendo primum ordine, quia præceptum de diligẽdo Deum, præcedit præceptum de diligendo proximum. Et uerè istud est nobilius &

Hieron. in cap. 22. Mat. Luc. 23.

Chrysosto. ho. 42. operis imperf.

Chrysosto. ibidem.

Augustin. lib. 1. de doctrina Christiana, cap. 22.

Diligere ex toto corde quid sit. Chrysosto. ho. 42. operis imperf.

Bernardus de diligendo Deo.

utilius

utilius inter omnia mandata. In hoc enim omnia mãdata implentur. Hoc etiam mandatum diligẽdi Deũ est magnum, quia mandat hoc lex naturalis in mente omnis creaturæ rationalis diuinitus indelebiliter expressa. Maius: quia remandat, & repetens iterum mandat hoc lex Mosaica à Deo iterum data, & per angelos ordinata. Maximum: quia cõfirmat illud lex euangelica, per ipsum filium Dei tradita. Et primũ mandatum, intentione iubentis: finis enim in quolibet, ea quæ ad finem sunt in intentione præcedit. Vnde Apostolus: *Finis præcepti est charitas*: finis non terminans, uel consummans, ad quẽ omne præceptũ ordinatur. Et iterum: *Plenitudo legis est dilectio*. Et Psal. *Omnis consummationis uidi finem: latum mandatum tuũ nimis*. Vel primũ in necessitate obseruationis. Ad hoc autem quòd istud mandatum possit perfectè impleri, quatuor requiruntur. Primum est, diuinorum beneficiorum rememoratio: quia enim quæ habemus siue exteriora, siue corpus & animam, omnia à Deo habemus: ideo oportet quòd sibi de omnibus quæ habemus seruiamus, & eum corde perfecto diligamus. Nimis enim ingratus esset, qui cogitãs alicuius beneficium eum non diligere. Secundum est, diuinę excellentiæ consideratio: Deus.n. maior est corde nostro: & ideo si toto corde & omnibus virib. ei seruiamus, adhuc sufficientes nõ sumus, nec satisfaciamus. Vnde in Ecclesiastico: *Glorificate Dominum quantum potestis: superualebit adhuc*. Maior est enim omni laude. Tertium est, mundanorum & omnium temporalium abdicatio. Magnam enim iniuriam facit Deo, q aliquid ei adæquat: quod fit quãdo res tẽporales & corruptibiles simul cum Deo diligimus. Nihil enim aliud vult quòd diligamus, quàm eum: quia ipse solus sine consortio uult possidere cor nostrum. Vnde dicit Augustinus: Domine, minus te amat, qui præter te aliquid amat. Et Hierony. Nimis est auarus, cui nõ sufficit Deus. Quartum est. omnimoda peccatorum uitatio: quia nullus potest Deum diligere in peccato existẽs, scilicet mortali: ideo dicitur, *Nemo potest duobus Dominis seruire*. Vnde si in peccato manes, Deum non diligis. Non diligit Deum superbus, uel amator uanæ gloriæ: qui puluerẽ uanæ gloriæ quæ nihil est, Deo præponit. Nec uoluptuosus, qui pro momentanea delectatione eum deserit: nec auarus, qui pro nummo, uel nihilo eũ amittit. Deinde addit: *Secundum autem simile est huic*: non æquale, sed simile: quia est de actu simili, scilicet de dilectione: uel de re simili Deo s. de homine, qui ad similitudinẽ Dei factus est: scilicet, *Diliges proximum tuum sicut teipsum*: idest, ad id ad quod teipsum: scilicet ad iustitiam & salutem, ad gratiam in præsenti, & gloriam in futuro, & ad eandem beatitudinem ad quã diligis te. Vnde sicut, non denotat æqualitatẽ gradus, quia primò & plus tenetur homo se diligere, quàm proximum, cæteris paribus: sed denotat similitudinem boni optati: ut uelit proximũ sicut se esse in gratia & amore Dei. Et cùm dicitur, *secundum*, non est ordo: nisi quantum ad materiam, quæ est Deus & proximus. Vnum enim est præceptum de dilectione, uel etiam est ordo causalitatis, quia amor proximi causatur ex amore Dei. Et ideo dicit Apostolus: *Qui diligit proximum, legem impleuit*. Quia causa intelligitur in causato, & non econuerso. Dilectio igitur in Deum, origo est dilectionis in proximum: & dilectio in proximum, cognitio est dilectionis in Deum, ac etiam nutrimentum. Vnde Gregorius: Per amorem Dei amor proximi gignitur: & & per amorẽ proximi, amor Dei nutritur. Hæc Gre-

1. Timo. 1.
Roma. 13.
Psal. 118.
Primo mãdato implẽdo quatuor necessaria.
Eccle. 43.
Augustin. in soliloq.
Matth. 6.
Secundum mandatũ.
Roma. 13.
Gregorius li. 7 moralium ca. 15.

A

rius. Et similiter dilectio in seipsum, præcedere debet dilectionem in proximum. Vnde Augustinus: Vide prius si iam nosti diligere teipsum: & committo tibi proximum, quem diligas sicut teipsum. Si autem nondum nosti diligere te, timeo ne decipias proximum sicut te. Et iterum: Manifestum est autem omnẽ hominem proximum esse deputãdum, quia erga neminem operandum est malum. Qui autẽ amat homines: aut q a iusti sunt, aut ut iusti sint, amare debet. Sic enim & seipsum amare debet, aut quia iustus est, aut ut iustus sit. Sic enim diligit proximum sicut seipsum, sine ullo periculo. Hæc Aug. Vnde modus diligendi proximum attenditur secundũ quatuor causas. Primò, secundũ finalem s. ut diligatur proximus

B

propter Deum. Secundò, secundum materialem. s. ut diligatur bonum, non malum. Tertiò, secundum formalem: scilicet ut ordine debito, citra Deum & supra temporalia. Quartò, secundum efficientem sine mouentem: quia ut homo, non quia pater tantũ, uel filius, uel domesticus, uel amicus: & his modis debet homo diligere seipsum. Et nota secundum August. Quòd primò diligendus est Deus. Secundò, anima propria. Tertiò, anima proximi. Nota etiam quòd amor proximi falsus est, per hæc seu huiusmodi: uidelicet, si impedit amorem Dei. Si aliquid fiat ꝓpter amorem proximi, quod sit contra amorem Dei. Si aliquis dissimulet in eo quẽ diligit, plusquã in eo quẽ

C

nõ diligit sic. Si aliquid in eo placeat, qđ in alijs displiceat. Si patienter nõ sustinet, ꝙ aliũ sicut se uel plus diligat. Et infert *in his duobus*. s. mãdatis dilectionis: *tota lex pendet & prophetæ*: quia totus decalogus & monitiones siue cõminationes hic finẽ habent: hoc.n. ut charitas introducatur intendunt. Tota quippe scriptura legis & prophetarum, ad dilectionem Dei & proximi ordinatur: quicquid enim præceptum est in lege & prophetis, hoc fine præceptũ est, ut Deus & proximus diligatur. Et propter hæc omnia mandata & scripta legis & prophetarum nõ sunt nisi quædam explicationes istorum duorum mandatorum: quia omnia ad hæc duo sunt ordinata. Item omnia præcepta ad hæc duo referuntur. Primum enim pręceptum, scilicet dilectionis Dei ambit & implet omnia mandata primæ tabulæ: quia in ea continentur tria mandata de dilectione Dei, quæ scripta erant in una tabula: & secundum præceptum, scilicet dilectionis proximi, ambit & implet omnia mandata secundæ tabulæ: quia in ea continentur septem alia mandata de dilectione proximi, quæ in secunda tabula erant scripta. Nam qui Deum diligit: idola spernit, Dei nomen in uanum non assumit, & diem sabbati sanctificat. Et qui proximum suum diligit: honorat patrem & matrem, non occidit, non furatur, non mœchatur: non falsum testimoniũ dicit, nec uxorẽ proximi uel aliam rem eius concupiscit. Nam secundum Chrysostom. sicut odium facere suggerit omne malum, sic dilectio omne bonum. In tribus autem dilectio Dei extenditur: ut omnes affectiones, & omnis ratio humana qua intelligimus & discernimus, in Deum referantur, & diuinis rebus occupentur: ut nihil remaneat in homine quod non diuinæ dilectioni subdatur. Item duo sunt erga proximi dilectionem seruanda, ut & beneficij impensione foueatur: & nulla malitia lædatur, vnum affirmatiuum. De quo Matth. septimo. *Quæcunque*, scilicet licita decentia, expedientia *uultis*, scilicet uoluntate rationali, ratione distinguente inter debita & indebita: *ut faciant*, uel dimittant cor-

D

E

Augustin. sermo. 43. de uerbis Domini. proximus quis sit.
Modus diligendi proximum.
Augustin. cap. 27. li. 1. de doctrina Christiana.
Chrysosto. ho. 43. operis imperf. Dilectio dei extra.
Dilectio proximi. uult duo.

A

de, ore, opere, *uobis* uel pro uobis, *homines*, inquantum homines, non bruta: *& nos facite illis* in simili casu, uoluntate, opere pleno affectu. Secundum hanc regulam dilectio proximi causat & efficit imperando omnes motus omnium uirtutum tendentes ad proximum, interiores. Aliud negatiuum, de quo Tobiæ.iiij. *Quod ab alio oderis* rationabiliter *fieri tibi* corde, ore, opere: *uide ne alij feceris* uoluntate uel opere, affectu, uel effectu: secundum hāc regulam dilectio proximi causaliter reprimit & cohibet omnes motus & actus uitiorum respectu eius. Licet igitur diuersa sint præcepta, quibus aut utiliter quæ appetenda sunt cupimus: aut quæ uitāda sunt utiliter præcauemus: unum tamen sunt in radice charitatis: quia omnia in dilectione Dei & ꝓximi facere debemus.

Charitatis excellētia.

B

Rectè itaq; dicit legem & prophetas referri ad duo mandata charitatis, quia ex hac dependent, & ibi finē habent. O charitas regula ordinis electorum: lex uniuersalis, uniuersus ligans, uirtus uirtutis, canon canonum, lex legum, non constitutio populi, sed principis placitum, sanctio regis regum: quam non solū edidit, uel condidit iubendo, sed & edixit & promulgauit personaliter docendo, & adimpleuit seruando. Ecce lex Domini conuertens animas: mater & origo legum diuinarum, magistra & domina humanarum, rationabilium & æquarum, hostis & inimica iniquarum. Cuius obseruantia per gratiam in hac uita initiatur, & continuata usque ad mortem in alia consummatur.

Psal. 18.

C

Et quia ut ait Chryso. Iudæi æstimantes Christum hominem purum esse, tentabant eum: neque tentassent, si Dei filium credidissent: ideo uolens Christus eis ostendere, quia Deus erat: talē interrogationem eis proposuit, ut ipsa interrogatio eis ostenderet quis esset. Quia enim ad passionem uenturus erat, opinionem falsam Iudæorum corrigit, qui Christum filium Dauid, nō Dominum eius esse dicebant.

Chrysosto. hom 72. in Matt.

Et ut dixit Hieronym. Palàm eis de se loquitur, ut inexcusabiles sint. *Congregatis ergo Pharisæis*, qui ad tentandum uenerant, *interrogauit eos Iesus*, Quasi eis diceret, hucusq; quæstionibus uestris satisfeci: tempus est ut in aliquo respondeatis mihi. Interrogat ergo de illo, quem credebant esse uenturū, quia præsentem credere nolebant: cuius filius debeat esse, dicens: *Quid uobis uidetur de Christo?* id est Messia, in lege promisso, quem uenturum creditis, *cuius filius est?*

Hieronym. in cap. 22. Matth.

D

Dupliciter errant Iudæi circa Christū. Primò quidem circa personam: non enim credunt eum fuisse Christum, qui uenit in mundum, natum ex virgine: sed adhuc expectant eum. Item errant circa eius naturam, quia non credunt etiam quem expectant, esse Deum, sed purum hominē. De isto secundo errore eos interrogat, cuius filius sit: & hoc ideo fortè quærit, quia ex quo totam legem direxerat ad duo mandata dilectionis: tāquam artificiosus legislator, vult ostendere Christus hæc duo mandata, reduci in unum diligibile, quod est Christus.

Christū nō nouerunt. Iudæi.

E

Nihil enim diligitur tanquam Deus & proximus, nisi ipse Christus, *Dicunt ei, Dauid*: secundum illud Psalm. *De fructu uentris tui ponam super sedem tuam.* Credebant illum fore purum hominem, de genere Dauid. Vnde dicunt, Dauid solum: scilicet diuinitatem negando.

Psal. 131.

Ait illis, arguendo in contrarium: *Quomodo ergo* si Christus est purus homo, ut uos creditis, *Dauid* cui occulta sapientiæ diuinæ manifestata sunt, *in spiritu*, scilicet sancto & prophetico, non de corde suo proprio *uocat eum Dominum suum?* quod non liceret, si esset filius eius: dicēs: *Dixit Dominus Domino meo*, i. pater filio. Ipsi autē sic exponūt, *Dixit Dominus* creator cœli & terræ *Domino meo*, id est Messiæ.

Christum seu Messiā non esse purum hominem.

A

Quòd ergo iste Messias non sit purus homo, probatur tripliciter ex hoc verbo. Primo ex eo quòd Dauid vocat eum Dominum: & hoc sic. Nullus pater filium suum, qui trahit naturam suam ab ipso, testatur Dominum suum: sed Dauid, Spiritu sancto inspiratus, testatur Dominum suum Christum: ergo nō solum habet naturam quam traxit ab ipso, sed altiorem, secundum quam dicitur Dominus eius: scilicet diuinam: quia non est homo filius & Dominus alterius, secundum eandem naturam: ergo est alia natura secundū quam est filius, & hæc est humana: alia secundum quam est Dominus, & hæc est diuina.

B

Secundò probatur idem sic, quando Dauid hoc dixit, nōdum Messias homo erat: quomodo ergo Dominus eius erat, qui nondum erat? & qui non ante eum, sed post extitit? ergo oportet ponere aliam naturam, secundum quam ante eum erat. Tertiò probatur idem ex hoc, quod sequitur: *Sede à dextris meis*: impossibile est enim purum hominem, sedere à dextris Dei. Dicat ergo Dauid: *dixit Dominus* scilicet Deus pater: *Domino meo*, id est Christo filio suo: cuius dicere, est æqualem sibi filium generare: ergo *Domino meo*, non secundum quòd temporaliter homo factus est: sed secūdum quòd patris æternus filius: sede quietè regni potitus, *à dextris meis*, id est in æqualitate mea, secūdum quòd Deus: vel in potioribus bonis, secundum quòd homo: quia vt sic in gloria præest angelis: *donec ponā*, inclusiuè, non quòd postea non sedeat, quia semper sedebit: *inimicos tuos*, & inobediētes tibi, *scabellum pedum tuorum*, id est donec homines rebelles tibi subiugauero: uel bona & uoluntaria subiectione, scilicet vt credant te uerum Deum & hominem sponte, uel coacta subiectione: ut in die iudicij puniantur & credant inuitè: ita ut uelint nolint subiecti sint tibi, sicut scabellum pedibus est subiectum. Hæc enim subiectio complebitur in iudicio, quando omnia perfectè subijcientur homini Christo.

C

Si ergo Dauid uocat eum Dominum, secundum ueritatem: quomodo filius eius est, scilicet tantum: cùm filius propagatione subiectus sit patri: & maximè secundum consuetudinem patrum antiquorum. Potius enim parentes sunt & dicuntur Domini filiorum, quàm filij Domini parentum: filius enim debet esse subiectus patri, & non dominari.

D

Quasi diceret: Cum secundum naturam humanā sit filius Dauid: & per cōsequens eo inferior: oportet ponere in eo aliam naturā, per quam sit Dn̄s eius & eo superior: & hæc est diuina: ergo in Christo sunt duæ naturæ. s. diuina & humana. Est itaque filius Dauid & Dominus: sed filius inquātum homo, Dominus inquantū Deus: & sic restat ꝙ Christus est homo & Deus.

Parentes filiorū Domini sunt.

Non ergo errabant, nec reprehenduntur, quia Christum filium Dauid dicunt: sed quia ipsum purū hominem, & non Dei filium credunt: Christus autē non tantum Dauid, sed & Dei filium se esse probauit, & per authoritatem Dauid eos conuincit.

E

Et nemo poterat ei respondere uerbum, quia non poterant scripturam negare, & irrefragabile erat argumentum: *neque ausus fuit quisquam ex illa die eum amplius interrogare*, quia planè testimonio & ratione erant conuicti. Vnde Hieronymus. Ideo confutati sermonibus ultrà non interrogant, sed apertissimè comprehensum Romanæ tradunt potestati. Ex quo intelligimus uenena inuidiæ posse quidem superare, sed difficilè posse quiescere.

Hieronym. in cap. 22. Matt.

ORA-

ORATIO.

DOMINA *Deus sanctificator meus, misisti mihi legem tuam, ut toto corde, tota anima, tota mente, & ex omnibus uiribus meis te diligam, sed nec hoc ualeo, nisi tu dederis mihi, cuius est omne donum bonum, & omne datum optimum. Iubes te diligi. Da quod iubes, & iube quod uis. Da etiam mihi diligere proximum, sicut meipsum: ut hic gratiam, & ibi gloriam consequamur in idipsum. Da insuper mihi bone Iesu, ut te Christum nobis missum Deum & hominẽ corde credam, ore confitear, & opere contester: ut tibi nunc subiectus sponte tecum gaudeam sine fine.*

Iacob. 1.

De scribis & Pharisæis in doctrina audiendis, sed non in uita imitandis. Cap. XXXVII.

Matt. 23. Mar. 12. Luca 20.

CONFVTATIS autem & tacentibus Scribis & Pharisæis, qui dolosè interrogabant Dominum, ut tentarent eum: ne plebs & alij idonei sine pane doctrinæ euanescerent, *locutus est Dominus*, eadem feria tertia *ad turbas*, scilicet ad simplices & imperfectos, & ad discipulos suos magis doctos & perfectos. Vnde Chrys. Postquã Dominus sacerdotes responsione prostrauit: & incorrigibilem conditionem eorum ostendit: sicut & clerici si malè fecerint inemendabiles sunt, laici uerò delinquentes facilè emendãtur: tunc conuertit sermonem ad populum. Infructuosum namque est uerbum in quo sic alter confunditur, ut alter non erudiatur. Locutus est ergo ad eos instruens, & docens Scribarum & Pharisæorum doctrinam audiendam, sed eorum uitam non imitandam: & nihilominus hortans eos subiici illis propter sacerdotij & nominis dignitatem, non opera sed doctrinam considerantes. Multaque eorum crimina annumerans, & & alios ab eis dehortans. Vnde dicit: *super cathedram Moysi*, i. authoritate dicendi & iudicãdi, *sederũt*, scilicet indignè, *Scribæ & Pharisæi*. Cathedra doctorum est: & ideo dicuntur sedere super cathedrã Moysi, qui docent quod docuit Moyses. Vbi Chrysostomus. Multi sacerdotes, & pauci sacerdotes: multi in nomine, & pauci in opere. Videte ergo quomodo sedeatis super eam: quia non cathedra facit sacerdotem, sed sacerdos cathedram. Non locus sanctificat hominem, sed homo locum. Non omnis sacerdos sanctus est, sed omnis sanctus sacerdos. Bene quidem docendo, & malè uiuendo, Deum instruis quomodo debeat te condemnare. Vt autem dicit idem Chrysostom. Ne aliquis dicat,

Chrysosto. ho. 43. operis imperf.
Cathedra Moysi.
Chrysosto. ibidem.
Idẽ ibid.

A quoniam propter hoc desidior factus sum ad agendum, quia malus est doctor: ideo hanc destruit occasionem, cum subdit. *Omnia ergo* ad cathedram pertinentia, *quæcunque dixerint uobis*, id est ad uestram utilitatem: *seruate* corde, *& facite* opere, id est doctrina. Non tamen simpliciter quæcunque: sed illa tantum quæ Moysi cathedræ doctrinæque conueniunt, & quæ à uera fide non discrepant, neque diuinis repugnant mandatis. Vnde Chrysosto. Omnia ait, quæ corrigunt mores, & meliorem faciunt uitæ modum: & noui testamenti concordant legibus, & non dimittunt de reliquo sub iugo legis esse. Hæc Chryso. Ex quo patet quòd etiam malis prælatis & doctoribus bona docentibus, est honor obe-

Chrysosto. ibidem.

B dientiæ exhibendus, nisi in his quæ manifestè sunt contra Deum, & sunt habendi in reuerentia, quandiu tolerantur in officio suo: quod patet per exemplum Dauid, qui uenerabatur Saulem, licet sciret eũ malum, & à Deo reprobatum: & per hoc auditoribus tollitur excusatio non bene agendi. Nam obediendo malis prælatis & doctoribus, Deus in eis honoratur, cuius personam gerunt: non enim sua, sed quæ Dei sunt dicunt: *secundum uerò opera eorum*, quæ præter id quod oportet nequiter faciunt, *nolite facere*: quia non sunt imitandi in malis, sed tantum in bonis. Vbi Chrysostomus. Si bene uixerint, eorum est lucrum: si bene docuerint, uestrum. Accipite ergo

1 Reg. 24. & 26. & 2. Reg. 1.

C quod uestrum est: & nolite discutere quod alienum est. Hæc Chrysosto. *Dicunt enim & non faciunt*: quia uita doctrinæ non concordat. Docebant enim bene uiuere, secundum legis præcepta, & ipsi per præuaricationem legis malè uiuebant. Contra quos dicit Augu. Bene docere, & malè uiuere, non est aliud q̃ se sua lingua dãnare: de talibus. n. qui dicũt, & non faciunt, põt dici illud Genesis: *Vox quidem, uox Iacob est: manus autem manus, Esau.* Vbi Chrys. Maximè accusatione dignus est qui doctrinæ authoritatem habens, legem trãsgreditur: primò quidem, quia præuaricatur qui alios corrigere debet: deinde q a peccans maiori pœna dignus est, propter honorem: tertiò, quia plus corrumpit, uelut in ordine doctoris peccans.

Chrysosto. ibidem.
Augustin. sermone 3. de uerbis Domini.
Gene. 27.
Chrysosto. hom 73. in Matt.

D *Alligant autem onera*. s. suarũ traditionum & legum, ut sit quasi fascis importabilis. Vnde subdit *grauia*, quantum ad affectum: *& importabilia* quantum ad effectum: *& imponunt in humeros hominum*, non in suos, per coactionem obseruãtiæ præceptorum: quia supra legis præcepta, constituerunt ex suis traditionibus multa quæ erant subditis grauia & importabilia: *digito autem suo*, id est læui motu uel tactu, *nolunt ea mouere* & tangere. Ecce qualiter eorum reprehensionem aggrauat: non enim dixit, nõ possunt: sed nolunt: nec dicit, pleno opere & manu: sed, digito & modico tactu: nec dixit, portare: sed, mouere: id est, neque propè fieri neque tangere: quia modicum conatum ad agendum talia nolebant appone-

E re, & nec minora eorum quæ ipsi præcipiebant uolebant opera adimplere. Vbi Chrysosto. secundum consequentiam autem, tales sunt etiam sacerdotes, qui omnem iustitiã populo mandant, & ipsi nec modicam seruant: uidelicet non ut faciẽdo sint iusti, sed ut dicendo iusti. Tales sunt & qui graue pondus uenientibus ad pœnitentiam imponunt, ipsi autem nec minimum faciunt. Et sic dum pœna præsentis pœnitentiæ fugitur: contemnitur pœna futuri iudicij. Si enim fascem super humeros adolescentis, quem non potest baiulare, posueris: necesse habet ut aut fascem reijciat, aut sub pondere confringatur.

Chrysosto. ho. 43. operis imperf.

Sic & homini cui grane pondus pœnitentiæ imponis, necesse est ut aut pęnitenniam tuam reijciat: aut suscipiens dum ferre nou potest scandalizetur, & amplius peccet. Deinde & si erramus modicá pęnitentiá impouentes: nonne melius est p.p misericordiam dare ratiouē, quàm propter crudelitatem? Vbi paterfamlias largus est: dispensator nō debet esse tenax minister. Si Deus benignus, ut quid sacerdos est austerus? Vis apparere sãctus: circa tuã uitá esto ansterus: circa aliorũ aũt benignns. Audiãt te homines parua mandantē: nideãt grãdia facientē. Talis est aũt sacerdos qui sibi indnlget, & alios exigit: quēadmodũ malus descriptor tribuni in ciuitate, q se reuelat & onerat imponētes. Et iterũ: In qno duplicē eorũ malitiá ostēdit: unã quidem in hoc, q sine uenia expetũt à subiectis summam diligenniam uitæ. Alia uerò in hoc, quod sibiipsis multam concedunt licentiam. Oportet autem bonnm principem econtrariò se haberein his quidem quæ secuudum seipsum sunt, grauem iudicem esse: in subiectis autē, mansuetũ. Hęc Chrysostomus. Imponendo ergo modicá pœnitentiá, melius est animas mittere in purgatorium, quàm in infernum: sed tamen in quibus tenentur, saltem est eis innotescendum. Igitur, ut ait Hiero. hoc generaliter dicitur aduersus omues magistros, qui grandia iubent, & mindra nō faciunt. Hæc est autem quædam causa non modica, quæ hodie mouet subditos cõtra maiores & prælatos: quia dicunt, & non faciuut. Imponunt onera alijs, & ea digito non tangunt. Talinm uerba apud subditos parum proficiunt, quando in eis non uidentur q̃ docent & præcipiunt. Quicunque ergo proximorum animabus utilis esse desiderat: studeat prius ī se habere quicquid alios docturus est: alioquin parum proficiet. Nam eius uerbnm inefficax erit, nisi prius bomines in eo comperiãt esse ea quæ docet. Ex præmissis patet, q ille qui legem aliquam constituit: licet uon sit subditus legi, quantum ad hoc, quòd per hominem puniatur si contrarium fecerit: tamen obligatus est ad legem implendam, & grauius pnnietur à Deo, si fecerit contrarium: quia transgressio eius est grauior ,ppter scãdalum. Propter quod dicit sapiens: Patere legem quá ipse tuleris: & ut alibi dicitur, q quicquid iuris in altero statuit, ipse eodem uti debet. Pater ergo ex prædictis, q illi statum ecclesiæ in generali, seu aliquē statum eius in speciali, regunt: & subditos onerant grauibus statutis, sine magna & euidēti necessitate, abutuntur sua potestate: sicut faciebant Pharisæi & Scribæ. Prælatorum enim tot sunt inhumanæ sententiæ & mandata lignaq; uetita, quod uix possit aliquis trãsire per huius muudi umbram, quin incidat in peccatum & offensam. Vnde ait Augu. loquens de religione Christiana, Ipsam religionē nostrá, quá Dominus noster Iesus Christus in paucissimis sacramentorũ celebrationibus uoluit esse liberam, qnidam seruilibus premunt oneribus: adeo vt tolerabilior sit conditio Iudæorum, qui non humanis præsumptionibus, sed diuinis subijciuntur institutis. Deinde secundum Chrys. Postquam Dominus arguerat Scribas & Pharisæos crudelitatis & negligentiæ: cõsequenter arguit eos inanis gloriæ, q̃ fecit eos à Deo recedere, & propter quá uon possunt Christo credere. Vnde subdit: *Omnia uero opera sua faciunt*: ea. i. intentioue, & eo fine *ut uideantur ab hominibus*: & sic habeãt gloriam inter homines. i. propter gloriam humanam: quia uideri in bonis propter gloriam diuinam nou est malũ, sed magis meritoriũ. Non autē potest credere Christo cœlestia prædicanti, qui gloriam terrenam quærit, & eam cœlestibus præponit. Nō solum ergo desides & remissi erant ad bene operandum: sed etiam uanè gloriosi, & in suis operibus laudem appetentes hominum, ut essent in reuerētia & honore apud populum. Tales autem nullam mercedem de operibus suis recipiunt: quia non studēt ut Deus glorificetur, sed ut ipsi in his quæ agunt laudentur & remunerentur. Et ideo non solum nullam mercedem, sed etiam pœnam recipiunt, qui de bono malnm faciunt. Vnde Chryso. Quemadmodum uermis de ligno nascitur, & lignum à uerme consumitur, & tinea de ueste à qua corroditur, sic diabolus insidiatur, & occasionem quærit: nt qui cogere hominem ad malum non potest, studeat ut ex bonis operibus malũ inanis gloriæ nascatur: & quod bonum erat, ex inani gloria sit malum. Igitur ut ait Hieronymus, quicunque ita facit quod libet ut uideatur ab hominibus, Scriba est & Pharisæus. Deinde quod Dominus generaliter dixerat, scilicet opera sua faciunt ut uideantur: consequēter in partes diuidit, dicens: *Dilatant enim phylacteria sua: & magnificãt fimbrias, & uolunt ambulare in stolis.* Circa hæc secuudum Hieronymum, est sciendum, quod Dominus cùm dedisset mãdata legis per Moysen, ad extremũ intulit, dicens: *ligabis ea in manu tua: & erunt semper ante oculos tuos.* Et est sensus: Præcepta mea sint tibi semper iu opere, semper in meditatione: sint in manu tua, ut opere complcantur: & sint ante oculos tuos, ut die ac nocte mediteris in eis: qa spiritualiter per manus est intelligenda operatio, & per oculos iugis meditatio. Sed hæc Pharisæi malè interpretantes scribebant in membranis & chartis decalogum Moysi: id est, decem legis uerba, siue præcepta: complicantesq; ea, & quasi coronam capiti facientes, ligabant in fronte, ut semper ante oculos mouerentur. Et similiter iu sinistro brachio circumligabaut, ut semper in mann haberent. Et dilatabant has membranas, id est eas laniores faciebaut, & decalogũ in eis de grossiori litera scribebant. Et hæc omnia faciebant in signum religionis, nt per hæc religiosi apparerent, & recordatores & obseruatores decalogi ab hominibus uiderentur. Et hæ chartæ dicebãtur phylacteria, à phylaxe quod est seruare: & thera quod est lex, quasi conseruatoria legis: quia erant quædam signa seruandæ legis: eo quòd quicunque ea habuissent, quasi ob custodiam & munimentum sui haberent. Iusserat etiam Moyses, ut in quatuor angulis palliorum, iuxta pedes facerent fimbrias hyacinthinas ad populum Israeliticum discerneudum à cæteris populis in habitu exteriori, sicut erãt religione discreti: & ponerēt in eis uittas hyacinthinas, quæ etiam cum filis apponebantur, ut nidentes eas recordarentur mandatorum cœlestium, ac uana & iu utilia non cogitarent. Sunt igitur fimbrię legis, mãdata: uittæ uerò hyacinthinæ sanctæ c ogitanones: q̃ si simul iunctę fuerint, ab omni uanitate oculos auertunt, & tota mente ad cœlestia diriguut. Videntes enim hyacinthum, cœli recordamur: quia unius coloris sunt cœlum & hyacinthus. Istiusmodi erat fimbria breuis & parua ex lege præcepta: quam mulier sanguine fluens tetigit in pallio Domini, & statim est sanata. Per huiusmodi etiam fimbriam creditur Samaritanam cognouisse de Domino, quòd Iudæus esset. Superstitiosi uerò magistri, gloriam ab hominibus captantes, & lucra sectantes & ostentationem, maiores fimbrias alijs, in palijs suis faciebãt, & acutissimas in eis spinas ligabant: ut uidelicet

eundo,

Pęnitentia modica imponenda. Hieron. in cap. 23. Matt.

Augustin. de uera religione.

Chrysosto. hom. 73. in Matt. Vana gloria Scribarum.

Chrysosto. ho 43. operis imperf. Vana gloria malũ.

Hieron. in cap. 23. Matt.

Hieronym. ibidem. Deut. 6.

Phylacteria, unde dicta.

Fimbrię legis, sunt mandata.

Matt. 9.

eundo, uel ſedendo eis pungerentur, & quaſi ſic cõmoniti memores mãdatorum, & beneficiorum Dei eſſent: & hac commonitione ad officia Dei, & ad miniſteria ſeruitutis eius traherentur: non intelligentibus eis quòd hæc in corde portanda ſint, non in corpore: alioquin & armaria, & arcæ libros habent, & Dei notitiam non habent. Pro tanto autem hæc faciebant, quia hominibus uideri, & opinione ſanctitatis ab eis honorari, ac lucra habere cupiebant. *Et uolebant in ſtolis ambulare*, id eſt, cultioribus ueſtimentis ad publicum procedere, ut per hoc honorabiliores uiderentur, & magis uenerarentur: quod in diuite reprehenditur, qui byſſo & purpura induebatur.

Luca 16.
Stola.

Stolæ erant camiſiæ lineæ longæ, quibus ſcribæ utebantur, ut ſanctiores apparerẽt: & dicebãtur ſtolæ, à thelon quod eſt longum: quia uſque ad pedes deſcẽdebant. Hæ ſtolæ adhuc hodie multas ſimulationes & hypocriſes faciunt: ac pleroſq; incautos decipiũt. *Amabant quoque primos recubitus, & ſedes in cœnis & conuiuijs*: & hoc duplici de cauſa, ſcilicet ratione gulæ quia ibi primò ſeruitur, & fercula meliora ponuntur: & rõne ſuperbiæ, ut ſic in loco honorabiliori poſiti, principaliores & maiores Domini uiderentur. *Ac primas* & digniores *cathedras in ſynagogis* & congregationibus, ubi conueniebant homines ad audiẽdum uerbum Dei: *& primas ſalutationes in foro*, id eſt loco patenti. Primas quidem tempore, ac factas alta uoce: & inclinato capite *uocari ab hominibus rabbi*. id eſt, magiſtri: ut dicit Chryſoſtomus. Vocari uolunt, non eſſe nomen appetunt, & officium negligunt. Et notandum quòd tripliciter cõueniunt homines: uel ad tractanda carnalia, ſicut in cœnis: uel ſpiritualia, ſicut in ſynagogis: uel temporalia, ſicut in foro: & ubique nolebant principatum habere, & gloriam in publico quærebant ſibi exhiberi. Ecce ergo quatuor generaliter in hac ſerie, quæ reprehenduntur in magiſtris & prælatis, in quibus non ſunt imitandi. Primũ eſt, defectus bonæ operationis: quia *dicunt, & non faciunt*. Secundum, auſteritas prælationis: quia *onera grauia alijs (non ſibi) imponunt*. Tertium, oſtẽtatio ſingularis actionis: quia *omnia opera faciunt, ut uideantur ab hominibus*. Quartũ, affectus ambitionis & laudis: quia *amant primos recubitus, & primas cathedras, & ſalutationes*. Et nota, ſecundum Bedam, quòd Dominus non arguit & uituperat eos, quibus hæc ex officij ordine competunt, & fiunt: ſed illos qui hæc habita, ſiue non habita indebitè amant & appetunt: animum uidelicet, non gradum redarguens: & ad uoluntatem, non ad factum uituperationem referens. Sine cauſa enim loco ſe humiliat, qui corde ſe præfert & exaltat: unde non prohibet magiſtros primò ſedere, nec doctrinam ſuper cathedram, nec ſalutationes in foro, nec nomina magiſtri uel patris: ſed ambitionem, & uanam gloriam: ne quis hæc appetat, uel glorietur in eis. Si autem, dicit Chryſoſtomus, diligere talia eſt incuſatio, quàm malum eſt ſtudere, ut his aliquis potiatur. Vt ait Beda: Væ miſeris illis, ad quos Phariſæorum uitia tranſierunt: qui per breue curriculum uitæ ſuæ, quo peccata plangere debuerant, pro prioratu certare nõ metuunt. Et ſciendum ſecundum eundem, quòd duplici ratione à uanæ gloriæ cupidis attendere iubemur: ne ſcilicet eorum uel ſimulatione ſeducamur, æſtimantes bona eſſe quæ faciũt: uel æmulatione ad imitandũ inflammemur, fruſtra gaudentes in bonis laudari quę ſimulant. Deinde reuocat diſcipulos ab hac ſuperbia & ambitione: dicens: *Vos autem nolite*, id eſt non uelitis & affectetis *uocari rabbi*: nec uocemini, id eſt nec appetatis uocari magiſtri, propter uanam gloriæ ambitionem, *& patrem nolite uocare uobis ſuper terram*, propter adulationem. Non honorem, uel nomen magiſtri, aut patris, inhibet: ſed ne quis indebitum, uel indebitè ſibi uſurpet, uel alteri attribuat: *unus eſt enim magiſter*, & pater principalis omnium ſingulariter, & per excellentiam, *qui eſt in cœlis*: cui eſt cura de omnibus licet aliquis poſſit uocari pater, uel magiſter in terra, ratione generationis, doctrinæ, uel ætatis: tamen ſolus Deus naturæ author, eſt pater & magiſter principalis: quia ab eo habemus quod ſumus, & ſcimus.

Chryſoſto. ho. 43. operis imperf.

Chryſoſto. ho. 43. operis imperf.

Magiſtrorũ quatuor uitia.

Beda in c. 20. Luca.

Chryſoſto. hom. 43. operis imperfecti.

Beda in c. 12. Marci.

A uana glorię cupidis attendendum.

Vbi Chryſoſtomus: Vos autem nolite uocari rabbi: ne quod Deo debetur uobis præſumatis. Nolite & alios uocare rabbi: ne diuinum honorem hominibus deferatis. Vnus eſt enim magiſter omnium, qui omnes naturaliter docet. *Et patrem nolite uocare uobis ſuper terram*: qui non eſtis filij terreni. Ex eo enim cęleſtem te pfeſſus es habere patrẽ, ex quo patrẽ tibi uocaſti de cœlo dicens: *Pater noſter qui es in cœlis*. Ex quo enim cœleſtẽ te profeſſus es habere patrem: uocando patrem Deum, turpe eſt ut iterum te profitearis terrenum, tibi patrem uocando ſuper terram. Et iterum *ne uocetis patre in terra*: non ut dehonores eos qui te genuerunt, ſed ut omnibus illis præponas cũ qui te fecit, & inſcripſit te inter filios ſuos. Hęc Chryſoſtomus.

Matt. 6.

Omnes autem uos fratres eſtis: quia filij Dei per creationem, & gratiæ adoptionem, ad unam uocati hæreditatem: ſcilicet ad regnum cœlorum. Secundum Hieronymum: Omnes Chriſtiani, fratres uocantur ſpecialiter: & omnes homines, ex uno patre Deo nati, communiter: non ſolum autem Dominus primatus cupere prohibet, ſed ad cõtrarium auditorẽ inducit. Vnde ut in amorem humiliatis diſcipulos ducat oſtendens formam humilitatis, ſubiungit: *Qui maior eſt ueſtrum*, uel merito ſanctitatis, uel officio dignitatis, *erit & ſi miniſter ueſter*, & alios præueniat obſequendo: non ſuperbè dominando, paratus ad officia humilitatis, ſecundum decentiam ſui ſtatus. Vnde & Papa uocat ſe ſeruũ ſeruorũ Dei. Bene agentibus per humilitatem ſit ſocius: contra delinquentes zelo iuſtitiæ ſit erectus. *Qui autem ſe exaltauerit*: in præſenti per elationem & arrogantiã: *humiliabitur* in futuro per damnationem & pœnam. *& qui ſe humiliauerit* in præſenti, non nequiter ſed veraciter: *exaltabitur* in futura gloria mirabiliter. Et notandum quod propter triplicem gradum humiliatis hoc uerbũ ter ponitur in euãgelio: ſcilicet ſuprà, ubi monet ut inuitati recumbant in nouiſſimo loco: & iterum, de Phariſæo & Publicano orantibus in templo, & tertio, in hoc loco. Eſt enim triplex humilitas: ſcilicet cordis, operis, & oris: quam tria nutriunt & cuſtodiunt. Primã, aſsiduitas cordialis ſubiectionis: quam non habuit Lucifer. Secundam, conſideratio propriæ fragilitatis: quam non habuit Adam. Tertiam, benignitas orationis: quam non habebit Antichriſtus.

Hiero contra Heluidium tomo 2.

Luca 14. Ibidẽ 18.

ORATIO.

DOMINE Ieſu Chriſte, pie aufer à me defectum bonæ operationis, ut merear bona non ſolum docere & dicere, ſed etiam facere & operibus adimplere: remoue à me auſteritatẽ ac crudelitatem, ne grandia iubendo, & minora non faciendo, me reuelare uidear & alios onerare. Exclude à me glo-

riam inanem & oſtentationem: ne opera mea ut ab hominibus uidear faciam, & gloriam humanam in eis non quæram. Elonga etiam à me ambitionis & laudis affectum: ne prima loca & ſalutationes amem, uel magiſtri nomen: ut me ſic humilians in hoc ſeculo, merear à te exaltari in futuro. Amen.

Quibus debetur uæ æternum. Cap. XXXVIII.

Matt. 23. Mar. 12. Luca 20.

POST hæc Dominus, q legi & præceptis euangelicis obedientibus dat benedictiones, ipſis Scribis & Phariſæis inobedientibus comminatur uæ maledictionis: & in omnibus effectibus hypocriſis ipſorum hanc dictionem uæ præponit, quæ maledictionẽ ſignificat. Væ quippe in ſcriptura ſacra notat æternam damnationem, & gehennæ ſupplicium: ſed, heu, huius ſeculi peregrinationem, & præſens exilium. Vnde ſecundum Origenẽ. Sicut in ueteri lege ponuntur benedictiones obſeruantibus legem, & maledictiones trāſgredientibus eam: ita in euangelio ponuntur beatitudines reſpectu iuſtorum, ut habitum eſt ſuprà in ſermone Domini in monte: & hîc econtrariò ponũtur maledictiones, contra hypocritas falsò iuſtitiam ſimulantes. Et ponit octo uæ iuxta octo in quibus ipſorum hypocriſis & fictio patet: ad oſtendendũ, quæ in eis cauenda eſſe docet. In primo redarguit eos de ſuperbia & auaritia: quia regnum cœlorum claudebant ante homines, & nec ipſi intrabant, nec intrare ſinebant uolentes. Vnde dicit *uæ, i.* æterna damnatio *uobis* imminet, *Scribæ* qui putatis uos peritos in lege: *& Phariſæi*, qui dicitis uos prælatos in ſanctitate: *hypocritæ* ſimulātes quod non eſtis, *qui clauditis regnum cœlorum ante homines, i.* qui ueſtris prauis expoſitionibus ueritatem ſcripturarũ abſconditis, uel malo exẽplo alios ſcandalizatis: *uos autem non intratis*, quia intelligere & credere non uultis: *nec introire uolentes*, id eſt credere cupientes *ſinitis intrare*, imò facitis errare. Dupliciter enim impeditur ingreſſus alicuius ĩ domum: uno modo, quando clauis tollitur: alio modo, quando obſtaculum ponitur. Spiritualiter autẽ ſecũdum Chryſoſto. regnum cęlorum ſunt ſacræ ſcripturæ: quia in eis regnum cœlorum eſt inſertum. Iſte ergo claudit hoc regnum alteri, qui clauem portat, & non aperit: ſcilicet qui habet ſcientiam, & docere contemnit, uel negligit: iſte uerò obſtaculum ponit, qui per malum exemplum alios impedit ne intrent, uel intrare uelint. Quamuis ergo Scribæ & Phariſæi per ſcripturas cognoſcerent & ſcirent Chriſti aduentum tamen ipſi conſiderabant, quod ſi Chriſtus creditus fuiſſet, conſuetudo ſacrificiorũ & oblationum ceſſaret: & ſic ipſi oblationibus ſacrificiorum fraudarentur: & ideo praua expoſitione, & peruerſa interpretatione ante conſpectum populi claudebant ianuam legis & prophetarum, qui de aduentu Chriſti manifeſtiſsimè locuti fuerāt, ut à fide Chriſti homines retraherent. Malis quoque operibus & exemplis ſimplices à fide auertebant: & ſic eos ſcandalizantes, regnum cœlorum ante illos claudebant. Primò quidem ipſi cognitionem de Chriſto habuerunt: ſed poſtea per inuidiam cæcati perdiderunt, & in errorem conuerſi ſunt, & multos alios errare fecerunt. Vel, ſecundum alios, regnum cœlorum hîc accipitur pro æterna beatitudine: oſtium, per quod intratur ad ipſam, Chriſtus eſt, ſecundum quod ipſemet dicit: *Ego ſum oſtium: per me, ſi quis introierit, ſaluabitur.* Clauis, eſt doctrina. & ideo per ſanam doctrinam aperitur hoc oſtium, & per falſam doctrinam clauditur. Igitur quia Phariſæi & Scribæ authoritates, quæ ſunt in lege & prophetis de Chriſto, corrumpebant: ideo regnum cęlorum ante homines claudebant: eos à fide & notitia Chriſti uero auertendo, & in errorem mittendo. Ipſi non intrabant, quia à cognitione quam de Chriſto habuerunt per odium & rancorem in errorem conuerſi ſunt: *nec introeuntes*, id eſt intrare uolentes, *quales erant ſimplices populi*, ſinebant intrare: quia per eos fuerunt decepti, & à fide Chriſti pro maiori parte auerſi. In ſecundo redarguit eos de gula, & gaſtrimargia: quia ſub ſpecie cultus diuini & religionis *oratione longa*, ſcilicet in uerbis, ſed breui in affectu & ſentẽtijs, *orātes* ut ſanctiores apparerent, & maiora dona reciperent: comedebant ſubſtantiam pauperum: ſcilicet *domos uiduarum*, affectum pietatis ad eos habentium, bona earũ ſibi attrahentes, & conſumentes ſub ſimulatione & falſa ſpecie ſanctitatis: quia ſua ſuperſtitione nihil intendebant, niſi ut prædam de ſubiecta plebe facerẽt: & magis de uiduis, quæ facilè decipiuntur, non habentes virũ qui conſulat, & habentes dandi libertatẽ, quod uoluntas ſuggerit. Et ex hoc factum eorũ aggrauatur: quoniam non à diuitibus, ſed à uiduis uentrem implebant: & illarum inopiam attrahebant, quā emendare oportebat. Vbi Chryſo. Dum Iudaicos ſacerdotes confundit, Chriſtianos ſacerdotes monet non permanere cum uiduis amplius quàm cum cæteris: quia & ſi uoluntas mala non eſt, ſuſpitio tamen mala ẽ. Deinde & huius rapinæ modus erat grauior: ut enim dicit Chryſoſtom. Qui malum facit, dignus eſt pœna: ſed qui à religione cauſam accipit malitiæ, grauiori eſt obnoxius pœnæ. Vnde ſequitur: *Propter hoc*, ſcilicet non ſolum propter rapinam: ſed etiam propter ueſtram ſimulationem, *amplius accipietis iudicium*, & maiorem damnationem. Vbi Chryſoſtomus. Primùm quidem pro eo, quod figmentum ſanctitatis aſſumitis: auaritiam enim ueſtram religionis colore depingitis, & quaſi diabolo præſtatis arma Dei, ut armetur iniquitas dum pietas æſtimatur. Vnde & ſecundum Bedam: Non tantum ait, accipient damnationem: ſed adiunxit, maiorem: ut inſinuet illos qui orant ut uideantur ab hominibus, damnationem mereri: ſed eos qui hæc prolixius, quaſi religioſiores agendo, non ſolum laudes ab hominibus, ſed & pecunias quærunt, prolixiori damnatione plectẽdos. Iſtorum ergo oratio fit in peccatum: ut non ſolum pro alijs intercedere non poſsint: ſed nec ſibi ad ſalutem proficere: imò pro ipſis orationibus

magis

Ve quid notat. Heu.
Origenes tracta. 25. in Matt. Matt. 5.
Væ octies poſitum. Væ de ſuperbia.
Chryſoſto. ho. 44. operis imperf.
Ioan. 10.
Chryſoſto. ibidem.
Idem hom. 74. in Matthæum.
Idem hom. 44. operis imperfecti.
Beda in c. 20. Lucæ.

magis damnabuntur. Vnde & Isid. Dupliciter damnantur hypocritæ: vel pro occulta iniquitate, uel pro aperta simulatione. Ex illo enim condemnãtur, quia iniqui sunt: ex isto, quia ostendunt quod non sunt. Vnde secundum Augustin. Simulata æquitas, non est æquitas sed duplex iniquitas: & ideo plectenda maiori pœna. In tertio redarguit eos de inani labore, & nequitia: quia multi eorum circumeunt *mare & aridam*, ciuitates & uillas, lustrantes orbem, *ut* ex gentibus *unum proselytum faciant*, id est aliquem de gentilitate ad Iudaismum trahant & conuertant: & non propter misericordiam, ut eos saluent: sed aut propter uanam gloriam, ut pietati fidei, & cultui Christianæ religionis obsistant: aut propter auaritiam, ut additis in synagoga Iudæis, sacrificiorum oblatio adderetur eis. Proselyti dicuntur, qui relicto gentilitatis errore, ad Iudaismum conuertuntur: quorum raritas per unum significatur. Vbi patet labor uacuus, quia pro uno circumeunt mare & aridã multi: sed unus de mille Christus circuit ciuitates & uillas, & sequuntur eum turbæ multæ. Patet etiam nimia eorum nequitia: quia pro quo laborant, ut ad se trahant, deteriorem se faciunt, *& gehennæ*, seu perditionis *filium* duplo quàm seipsos. Qui antè dum ethnicus erat, simpliciter errabat, & semel filius gehennæ erat: sed postea uidens eorum uitia, & corruptus in moribus, per malam eorum uitam reuertitur ad gentilitatem, & sic præuaricator & apostata à lege quam seruare promiserat, in moribus & fide peccat, & maiori pœna dignus: quia *melius esset illi ueritatem non agnoscere, quam post agnitam retrorsum conuerti*. Similiter faciunt illi qui multum laborant ad hoc quod possint aliquem ad religionem adducere: & cùm adductus est, per mala exempla faciunt eum apostatare: & fiũt nouissima eius peiora prioribus: quia (ut hîc ait Hieronymus,) non eo studio seruamus quęsita, quo quærimus. In quarto redarguit eos de stultitia & fraudulentia: quia ut populum ad dandum & offerendum inuitarent: ea quæ erat propter templum & altare, præferebant in honore & sanctitate ipsi templo & altari sanctiora: dicentes, quod si quis iuret per templum, uel altare, nihil est: id est, nihil debet, nec obligatur isto iuramento, & conuictus mendacij non tenetur reus periurij, nec est obligatus in aliquo: *si autem iuret in auro templi*, id est in pecunia, quæ offerebatur sacerdotibus in templo, *uel in dono* & oblationibus, id ẽ in hostia & uictimis quæ offeruntur Deo super altare: *debet*, id est obligatur, & conuictus statim illud in quo iurauit tenetur exoluere: & hoc studiosissimè solebant repetere. Sãctio ergo istorum erat talis quòd iuramentum per creaturas non erat obligatorium: nisi solum cùm iurabatur per aurum & dona templi, & altaris: in quo non attendebant Dei timorem, sed suam cupiditatem. Vnde decipiebant populum, dicentes aurum & dona sanctiora esse, quàm templum & altare: ut homines promptiores fierent ad offerenda dona: sed errabant, quia maius est quod sanctificat, quàm quod sanctificatur: ergo & tẽplum maius est quàm aurum, & altare maius quàm donum: quia tẽplum & altare quodammodo sanctificant in eis oblata: quia erant Deo dicata, ergo & iuramentum per templum & altare maius est, quàm per aurũ templi uel donum altaris. Vnde uocat eos cæcos duces, quia in errore erant, & alios in errorem ducebant: & iste error maximè ex cupiditate procedebat. Item conuincit eos alia ratione, quia in iuramento quod fit

Augustin. in Psal. 6.

Vę de inani gloria.

Proselyti qui dicuntur.

Ethnici conuersi grauiorum, dũ retrocedunt, peccant.

2. Petr. 2.

Hieron. in cap. 23. Matt.

Va de fraudulentia stultitia.

Iuramentũ per creaturas.

A per templum, uel altare, continetur iuramẽtum per aurum, uel per donum: qui enim iurat per altare, ex quo deriuatur oblatorum sanctificatio, iurat etiam in contentis in illo: & qui iurat per templum, iurat etiam in habitãte in ipso: & ideo iuramentum per tẽplum, uel altare, magis est obligatorium, quàm per dona templi uel altaris. Similiter quia Iudæi consuetudinem habebant per cœlum iurare: ideo ad reprehensionem eorum subdit: *Et qui iurat per cœlum, iurat in throno Dei, & in Deo qui sedet super eum*. Non ergo sicut arbitrantur euadunt periculum ex eo quòd nõ iurant per Deum, sed per thronum Dei, scilicet cœlum. Qui enim per subiectam creaturam iurat, implicitè iurat per creatorem creaturæ præsidentem: & ideo iuramentum per creaturas licitum, est obliga-B torium. Adhuc multi insipientes Christiani eodem uitio & simili errore laborant: qui putant maius esse iurare per euangelium, quàm per Deum: & cùm per euangelium iurare timeant, per Deum tamen frequenter ex usu uitioso iurare non formidant: cùm tamen tota sanctitas euangelij à Deo ueniat. Scripturæ enim propter Deum factæ sunt, non Deus propter scripturas: & ideo maior est Deus qui sanctificat euangelium, quàm euangelium quod sanctificatur ab eo. In quinto redarguit negligentiam, & segnitiem quam habebant circa magna & utilia, ad salutem animarum pertinentia: gerentes magnam solicitudinem & diligentiam circa minuta & tempora-C lia, quia decimabant omne olus, & minimas res: sed in iudicijs iustitiam, in pauperes misericordiam, & in Deum fidem, quæ magna sunt, prætermittebant. Fides importat debitum ordinem hominis ad Deum: iudicium autem importat debitum ordinem hominis ad proximum, in his quæ habent rationem debiti: misericordia autem, in his quæ habent rationem doni: & in his tribus intelliguntur omnia illa, quæ ad salutem sunt multum necessaria. Quòd autem dicit *decimatis*, potest dupliciter intelligi. Vno modo respectu sui: quia licet ministri receperunt decimas à populo, tamen de illis acceptis à populo, & de his quæ habebant ex labore suo, decimas reddebant sacerdoti summo. Ad simulationem quippe sanctita-D tis reddebant eis decimas de minimis, & ratione cupiditatis: ut per exemplum sui inducerent populum ad reddendum sibi decimas de omnibus usq; ad minima. Aliter potest intelligi respectu aliorum, quos ad strictè soluendum decimas inducebant, quas ab eis usq; ad minima extorquebant. Et ne aliquis crederet quòd de minimis rebus non essent decimę dandæ: subiungit, quod principalibus oportet facere hæc maiora, scilicet *iudicium & misericordiam*, ac ea quæ sunt fidei agere tãquam magis necessaria, *& illa*, scilicet minora, scilicet decimationem minimarum rerum *non obmittere* tanquam bona minora: quia pręceptum Dei est de omnibus, tam minoribus quàm E maioribus decimas dare, & omnia præcepta legis tam maxima quàm minima oportet implere. Deinde has simulationes eorum arguit, quia erant duces habentes regere populum, cæci peruertentes intellectum scripturarum, *colantes* & purgantes *culicem*, id est minora cum diligentia disquirentes & tractantes: *camelum autem glutientes*, id est maiora subticentes, & pro nihilo reputando obmittentes. Culex quippe animal paruum est, ab aculeo dictum: habet enim in ore fistulam ad modum stimuli, quo pungit carnem & sugit sanguinem, per quod minor trãsgressio intelligitur. Camelus uerò est animal magnum

Iurare per euangeliũ.

Va de ignauia circa salutaria.

Culex.

Camelus.

gnum & deforme: per quod maior pręuaricatio deſignatur. Vbi Chryſo. Quoniam ſcribarum & Phariſæorum ad quos loquebatur: quidam erant ſacerdotes, quidam autem populares: non eſt incongruũ ut duplicem huius loci faciamus traditionem, ut vna pertineat ad populares, qui decimas dant: alia autem ad ſacerdotes, qui decimas accipiunt. Etenim ipſe ſermo dubius eſt, qui dicit: *Væ nobis qui decimatis*, quia & qui accipit decimas, rectè decimare dicitur, & qui dat. Scribæ ergo & Phariſæi minimorum olerum decimas dabant, ut per hoc uidentes eos, dicerent homines. Putas quomodo omnium rerum ſuarum decimas offerre non prætermittunt, ut etiam contemptibilium olerum decimas dare non negligant. Putas quomodo omnia præcepta Dei vita eorum conſummat, ut nec in modicis his negligere acquiſcant. quod non erat uerum. Nam minorum quidem rerum decimas offerebant, oſtentandæ religionis gratia: in iudicijs autem erant iniuſti, in fratribus ſine miſericordia, in Deum ſemper increduli liquãtes culicem, camelum autem glutientes: quoniã à modicis quidem delictis ſe abſtinebant, magna autem alacriter committebant. Nunc ueniamus ad ſacerdotes. Hi ergo auaritia pleni: ſi quis de populo decimam alicuius rei uel minimæ non obtuliſſet, ita eum corripiebant quaſi magnum crimen feciſſet. Si quis autem in populo aut in Deum peccabat, aut alterum lædebat, aut aliquid tale faciebat, nemo curabat corripere eum, quaſi nullam culpam feciſſet. De ſuo quidem lucro ſolicitè agebant: de gloria verò Dei, & ſalute hominum, negligebant. Sic & modo fit: Quia omnes de ſuo honore ſoliciti ſunt: de honore autem Dei, nullus. Et portiones quique ſuas vigilanter aſpiciunt & defendunt: ſed circa obſequiũ eccleſiæ, curam impendere non attendunt. Si populus decimas non obtulerit, murmurant omnes: & ſi peccantem populum viderint, nemo murmurat contra eos. Ipſi ſunt qui docent populum, ſuo exemplo liquare culicem, & camelum glutire: id eſt, à modico peccato ſe continere, maiora autem committere. Hæc Chryſoſtomus. O quantum adhuc hodie cæcitas Scribarum & Phariſæorum regnat (proh dolor) in prælatis tam religioſis, quàm ſecularibus: qui ſolicitè curant de ſolutione decimarum & cenſuum quæ eis debentur, & parũ curant ſi ſubditi in maioribus inuoluantur criminibus: qui minora ſubtiliter diſcutiunt, & maiora ſubticent: ac magnam in minimis, ſed paruam uel nullam in maximis diligentiam adhibent: puta ſi quempiam de clericis ſuis uel monachis deprehendunt in cæremonijs exterioribus offendere, aſpere redarguunt: & ſi ſuperbus eſt, aut inuidus, uel detractor, uel ſeminator diſcordiæ, & turbator pacis, ſub ſilentio prætereunt: plus punitur aliquis pro omiſsione unius conſtitutionis uel admonitionis, ac de tranſgreſsione decretalium & conſtitutionum hominis, quàm euangeliorum & mandatorum Chriſti. Curam animarum negligunt, & negocia exteriora agunt: non curant fructum animarum, ſed excreſcentiam diuitiarum: per mundum diſcurrunt, gregem ſibi commiſſum non cuſtodiũt. Cuſtodiat eum, qui cuſtodit Iſrael. In ſexto arguit eos ſimulationis & mendacij: quia plus curabant lauare ſordes exteriores, quàm interiores: plus corporũ & uaſorũ, q̃ morum & uitiorũ. Phariſæi enim quando debebant aſcendere in tẽplum, ad oſtentationẽ mundiciæ primò lauabant utenſilia domus, ac ueſtimenta, & conſimilia: & parũ curabant de interiori mundicia intrinſecus. Sic etiam foris oſtendebant hominibus ſanctitatẽ in habitu, in ſermone, in philacterijs, in fimbrijs, in orationum longitudine, & cæteris huiuſmodi intrinſecus autem in conſcientia & mente erant *pleni rapina*, per affectum ambitionis: *& immundicia*, per uoluptatem carnis: uel *rapina*, id eſt auaritia *& immundicia*, id eſt ſordibus uitiorũ: quia quod bibebant & mãducabant, alijs auferebant: & per hoc cibus & potus eorum immundiciam peccatorum habebat. In hoc uerò multum errabant, & magna cæcitas eorum erat, quia plus curandum eſt de mundicia interiori, quàm exteriori: quia exterior non eſt Deo accepta, niſi per interiorem. Tales ſunt etiam modo multi, qui ſunt ſicut fimus niue dealbatus, exterius decorati, & intus iniquitate pleni. Vnde ſi quis interiora exterius euolueret, multum fœtorem, multamque ſaniem inueniret. Vnde in Ezechiele: *Fili hominis fode parietem, & uidebis abominationes*: mundandum eſt ergo quod intus eſt calicis & paropſidis: id eſt, cor purgãdum eſt à uitijs, quia per interiora calicis & paropſidis intelligit metaphoricè interiora mentis: ex cuius mundicia dependet bonitas mundiciæ exterioris: & ideo ſequitur, *ut fiat quod deforis eſt mundum*, id eſt uera ſit oſtenſio ſanctitatis, non malicia diſsimulationis. Vnde Origenes: Hic ſermo nos inſtruit, ut feſtinemus eſſe iuſti, non apparere. Qui enim ſtudet ut appareat iuſtus, quæ à foris ſunt mundat, & quæ uidentur curat: cor autem & conſcientiam negligit. Qui autem ſtudet ea quæ intus ſunt, id eſt cogitationes mundare: conſequens etiam eſt, ut ea quæ à foris ſunt faciat munda. Et notandum quòd in triplici uæ poſitum eſt nomen cæcitatis, eo quòd triplex cæcitas arguatur in eis. Primò in docendis, ſcilicet in uæ quarto. Secundò in corripiendis, ſiue in eligendis: ſcilicet in uæ quinto. Tertiò in agendis, ut hic in uæ ſexto. In ſeptimo demõſtrat hoc idem per exemplum ſepulchrorum: ut quomodo ſepulchra dealbata calce leuigata ſunt forinſecus, & ornata marmoribus, ac diſtincta auro & coloribus: *intus autem plena ſunt oſſibus mortuorum*, & ideo horribilia: & omni ſpurcitia, ſcilicet putredine & fœtore, & ideo abominabilia. Vnde dicitur ſepulchrũ, quaſi ſemi pulchrum: ſic & ipſi mundiciam, & iuſtitiam in habitu ueſtris, & humilitate uerborum oſtẽdentes, exterius dealbati ſunt, propter boni ſimulationem: intus autem pleni ſunt hypocriſi, id eſt amore vanæ laudis, quantum ad intentionem ſimulationis: & iniquitate, id eſt odio ueritatis, quantum ad affectionem malignitatis. Exterius habent conuerſationem honeſtam, ut cooperiant malitiam occultam. Iſti ſignificantur per Bel, qui exterius erat æreus & intus luteus. Vbi Chryſoſtomus: Meritò quidem iuſtorum corpora templa dicuntur, quia in corpore iuſti anima dominatur & regnat, quaſi Deus in templo, uel certè quia ipſe Deus in corporibus habitat iuſtis. Corpora autem peccatorum, ſepulchra dicuntur mortuorum, quia anima mortua eſt in corpore peccatoris: nec enim uiuens putanda eſt, quæ nihil uiuum, aut ſpiritale agit in corpore: uel quia mors ipſa in corporibus habitat peccatorum. Sicut ergo ſepulchrum, quandiu clauſum eſt, pulchrum uidetur à foris: ſi uerò apertum, horribile: ſic ſimulatores bonorum, quandiu non cognoſcuntur, laudabiles ſunt: cum autem cogniti fuerint, inueniuntur abominabiles. Dic hypochrita ſi bonum eſt eſſe malum, ut quid non uis apparere quod uis eſſe? Si bonum autem eſt eſſe bonum, ut quid non uis eſſe

quod

Marginal notes: *Chryſoſt. ho. 44 operis imperf.* — *Matt. 23.* — *Minora vitia, & non maiora caſtigantes.* — *Væ de ſimulatione & mendacio.* — *Ezech. 8.* — *Origenes tracta. 25. in Matt.* — *Cæcitas triplex & eius uæ.* — *Sepulchrũ.* — *Chryſoſt. ho. 45 operis imperf.*

quod uis apparere? Nam quod turpe eſt apparere, turpius eſt eſſe: quod autẽ formoſum eſt apparere, formoſius eſt eſſe. Ergo aut eſto quod appares, aut appare quod es: quia manifeſtum malum à ſapientibus non reprehenditur, dum inſania æſtimatur. Hæc Chryſoſtomus. Vnde & Bernardus: Quem dabis de filijs Adam, qui quod eſt nõ dico uelit, ſed vel patiatur videri? In octauo arguit eos filios eſſe homicidarum: quia propter opinionem bonitatis, & gloriæ in populos, ut iuſti viderentur, ſepulchra & memorias prophetarum & occiſorum ambitioſè ędificabant, & magnificè ornabant, quos maiores eorum interfecerũt: & dicebant quòd ſi fuiſſent in diebus patrum ſuorum, nõ eſſent ſocij eorum in ſanguine prophetarum: id eſt, ad effundendum ſanguinẽ eorum: nec feciſſent ea quæ patres ſui fecerunt: in quo teſtantur ſe filios eorum qui prophetas occiderunt. Scelera patrum, propter ſpeciem ſanctitatis, verbo ſuo reprobant: & perſequendo ſanctos, ut Christum & ſuos, eadem ſcelera faciunt: & ſic facto approbant quia filij ſunt non ſolum carne, ſed etiam imitatione: non ſolum quantum ad naturam, ſed etiam quantum ad mores. Non enim eos incuſat quoniam ſepulchra ædificant: ſed intentionem eorum reprehendit, quia non propter honorem eorum qui occiſi fuerant, nec propter amorem pietatis & ueritatis hoc fecerunt: ſed propter amorem uanæ laudis, quam in hoc quærebant. Vnde Chryſoſtomus: Qui martyrum eccleſias ædificant & ornãt, bonum opus facere uidentur: ſed ſiquidem & alias iuſtitiam Dei cuſtodiunt, ſi de bonis eorum pauperes gaudent, ſi aliorum bona per uiolentiam non faciunt ſua, ſcito quia ad gloriam Dei ædificant. Sin autem quis non intelligat, quia non ad gloriam Dei faciũt ædificia illa? ſed propter æſtimationẽ humanã ædificant altaria martyrũ, ubi pauperes paſſi uiolentiam ab eis interpellant contra eos? Non enim gaudent martyres quando ex illis pecunijs honorantur, in quibus pauperes plorabant. Qualis eſt iſta iuſtitia, munerare mortuos, & ſpoliare uiuentes: de ſanguine miſerorum tollere, & Deo offerre? Illud non eſt Deo offerre, ſed uelle uiolentiæ ſuæ ſocium facere Deum: ut cùm oblatam ſibi pecuniam de peccato libenter acceperit, conſentiat in peccato. Vis domum Dei ædificare? da fidelibus pauperibus unde viuant, & ædificaſti rationabilem domum Dei. In ædificijs enim homines habitant, Deus autem in hominibus ſanctis. Quales ergo illi ſunt qui homines ſpoliant, & ædificium martyrum faciunt: habitationes hominum componunt, & habitationes Dei diſturbant? Quæ eſt autem iuſtitia ſanctos colere, & contemnere ſanctitatem? Primus gradus pietatis eſt, ſanctitatem diligere, deinde ſanctos: quia non ſancti ante ſanctitatem fuerunt, ſed ſanctitas ante ſanctos. Sine cauſa ergo iuſto honorat, qui iuſtitiam ſpernit. Non poſſunt ſancti amici eſſe illorum, quibus Deus eſt inimicus. Dicebant apud ſe: Si benefecerimus pauperibus, quis illud videt? Et ſi uiderint, non multi vident: & ſi multi viderint, pro tempore vident. Tranſit tempus, & cum tempore tranſit beneficij memoria. Melius eſt ergo ædificia facere quæ aſpiciant omnes, non in hoc tempore ſolum, ſed etiam in poſterum. O inſipiens homo, quid prodeſt tibi poſt mortem iſta memoria, ſi ubi es torqueris, & ubi non es laudaris? Hæc Chryſoſto. Deinde probat quòd ſint filij homicidarum: & oſtendit eos non ſolum genimina uiperarum, quo ad malitiam in imitatione malorum, ac paternæ nequitiæ imitatores: ſed etiam parentibus deteriores: & quòd fictio erat hoc quod dicebant, ſcilicet quòd non cõmunicaſſent operibus eorum, ſi in tempore illo fuiſſent. Vnde dicit: *Et uos implete*, id eſt implebitis, *menſuram patrum ueſtrorum*. Secũdũ Hier. & Chryſ. Non iubet uel pcipit: ſed quod futurũ erat, prædicit & oſtendit. Menſurã enim patrum ſuorum implere cupiebãt, & iã impleuerunt: quia quod illis defuit, iſti ſuppleuerunt. Nec ſolum impleuerunt, ſed menſuram multum exceſſerunt: quia illi occiderunt homines, iſti Dei filium: illi ſeruos, iſti Dominum: illi miniſtros, iſti regem: illi membra, iſti caput: illi prophetas, iſti prophetarũ magiſtrum, qui à prophetis prædictus eſt: ſcilicet Christum. Deinde poſtquam oſtendit in Phariſæis multiplicem culpam, oſtendit conſequenter pœnã dicens: *Serpentes* uenenum inuidiæ habentes: *genimina uiperarum*, quia uenenum malitiæ à patribus traxerunt: *quomodo fugietis à iudicio gehennæ?* quaſi diceret, nullo modo, quia erant in malitia obſtinati. Nõ ſolum autem hanc pœnam meruerunt propter mortem Chriſti, ſed etiam propter occiſionem Apoſtolorum & diſcipulorum eius: & propter hoc ſequitur: *ideo*, ſcilicet quia dicitis, non eſſemus ſocii eorum: id eſt, homicidarum: ut oſtendam ueſtrum mendaciũ: *Ecce ego mitto*, ſeu mittam *ad uos* inſtruendos & reuocandos ad me, *prophetas & ſapientes & ſcribas*. ſcilicet Apoſtolos, qui ſpiritu prophetico pleni erant: & corda ſapientia diuina erudiebant: & tanquam ſcribæ docti de theſauris ſuis noua & uetera proferebant: *& ex illis occidetis, & crucifigetis, & flagellabitis in ſynagogis*, & congregationibus *ueſtris: & perſequemini de ciuitate in ciuitatem*, quod & fecerunt: & quos illi ideo quia non uiderunt non occiderunt, iſti uidentes eorum deſiderium impleuerunt: & ſic mores patrum iniquorum ſequendo, ſe filios eorũ eſſe teſtati ſunt. Deinde ut oſtendat quoniam non impunè hoc faciunt, timorem eis ex his incutit dicens: *Vt ueniat* cõſecutiuè: quia eſt conſecutio æquitatis: *ſuper uos*, id eſt generationem ueſtram & omnium malorum uobis conſimilem, *omnis ſanguis iuſtus*. id eſt, debita ultio pro omni effuſione ſanguinis iuſtorum, *à ſanguine Abel iuſti*, cuius munera narrantur à Deo accepta, *uſque ad ſanguinem Zachariæ filij Barachiæ*, id eſt, Ioiadæ ſacerdotis, qui propter ſuam iuſtitiam dictus Barachias, qui interpretatur benedictus Domini, *quem occidiſtis*, id eſt, ueſtra generatio uobis ſimilis occidit *inter templum & altare*, ſcilicet holocauſtorum, quod erat extra templum: ſcilicet in atrio ipſius templi. Sed licet multi poſt & antè ab hac generatione ſint occiſi, tamen potius nominat iſtos duos quàm alios: ut in uno laici, ſcilicet in Abel qui fuit paſtor ouium, & in campo necatus: in alio clerici, ſcilicet in Zacharia, qui fuit altaris officio mancipatus, & in atrio templi occiſus, intelligantur: & per hos duos omnes ſancti martyres, laicalis ſcilicet & ſacerdotalis ordinis, deſignantur. *Amen amen dico uobis, uenient omnia*: ſcilicet ſcelera & ſcelerum punitiones *ſuper generationem iſtam*: ſcilicet ueſtram & omnium malorum: & ſi non omnes ſint uno tempore, tamen omnes ſunt unum corpus diaboli. Deinde conuertit ſermonem ſpecialiter ad Metropolim ciuitatem Hieruſalem in qua erant magis culpabiles: eam pii patris affectu plangendo. & ex hoc auditores erudiendo dicens: *Hieruſalem Hieruſalem*. Hieruſalem uocat habitatores, non ædificia ciuitatis, ponendo continens pro contento: & alloquitur hic populum Iudaicum,

sub

Va homicidarum.

Chryſoſto. ho. 45. operis imperf. Templa nõ ſunt ex malè acquiſitis facienda.

Hierony. in cap. 23. Matt. Chryſoſto. hom. 75. in Matt. Menſurã patrũ implere.

Gene. 4. 2. Par. 24.

Gene. 4.

ſub nomine ciuitatis metropolitanæ. Geminatio verò huius uerbi Hieruſalem, miſerentis eſt, & miſeriã vocantis, ac valde diligentis. Vel geminat propter vehementem reprehenſionem, & maiorem exprobrationem. Vel quia ſactos affligebant dupliciter: & corporaliter, & ſpiritualiter. *Quæ occidis prophetas*, Dominum etiam occiſura prophetarum: *& lapidas eos qui ad te*, id eſt, ad tuam vtilitatẽ & iuſtructionem, & ad increpandum ſcelera tua, *miſſi ſunt*. Ideo incurabilis eſt plaga: quia eos abiicis, qui tibi ſalutem offerunt. Vnde Chryſoſtomus: Quomodo ſanetis, quæ nullum ad te medicum peruenire permittis? Sanctis meis non peperci, ut tibi parcerem peccatrici. Illorum vitam neglexi, ut mortem tuam viderem.

Chryſoſto. ho. 46. opo. in imperf.

Omnes medici ſpirituales in te defecerunt, & tu curata non es. Si de morte tua gauiſus fuiſſem, nunquã ad te miſiſſem prophetas. Si te perdere voluiſſem, nũquam ad te ipſe ueniſſem: ego quid faciam, ſi tu ipſa viuere non vis? Hæc Chryſoſt. *Quotiens uolui*, ego qui mortem peccatoris nolo, ego qui omnes peccatores ſaluare uolo: non quidẽ ſemel uel bis, ſed multotiens. Primò p legem naturę. Secũdo, per legem ſcripturæ. Tertiò, per legẽ gratiæ. Itẽ in mane pueritię, in tertia adoleſcẽtię, in ſexta iuuẽtutis, ĩ nona ſenectutis, in veſpere decrepitæ ætatis, *congregare*, ſub cultu unius Dei per fidem & charitatẽ, *filios tuos*: ſcilicet Iudæos, prædicationibus prophetarum & miraculis, & te mihi adiungere & meis. Multi ſunt diſperſores, ſed pauci ad bonũ cõgregatores: diſpergit. n. diabolus, diſpergit mũdus, diſpergit carnalis affectus, diſpergunt tentatores. Sed Dñs uult cõgregare in unitatem fidei, in unitatẽ charitatis, in unitatẽ ſupernæ ciuitatis. Sequitur: *quemadmodum gallina cõgregat pullos ſuos ſub alas*. Ponit exemplum de gallina, ad oſtendendum affectũ ſuum ad populum: quia inter alias aues uidetur magis affici ad nutritionem & conſeruationem pullorum. tam magnum enim affectum io filios habet, ut eorum infirmitate affecta infirmetur & ipſa, & eos alis protegens contra miluum pugnet. Sic & Dei ſapientia per carnis ſuſceptionem infirmata protegit nos, & defendit à Diabolo, ac nutrit & conſeruat ſua gratia. Et noluiſti quinimò neglexiſti, contradixiſti, impediuiſti: qa prophetas à Deo miſſos, poſtea Ioannem Baptiſtam, & ultimò Dominũ noſtrum Ieſum Chriſtum, & eius diſcipulos contempſerunt: imò & occiderũt: ac ſi diceret, Ego uolui, ſed tu noluiſti. Ego quod meum eſt feci: ſed tu quod tuum erat non feciſti. Ego pro tua ſalute prophetas ad te miſi: ſed tu eos interfeciſti. Ego ad te ipſe veni, & tu me recipere noluiſti. Tibi ergo imputandum & tuæ malitiæ, non mihi. O quotiens monet nos Deus: modo blãditijs, modo increpationibus: nunc ſic, nunc ſic. Et parum aduertimus. Et ideo valde timenda eſt nobis pęna quæ ſequitur. Tandem enim ex multiplici eorum culpa, multiplicem eis comminatur pœnam. Primò, temporalem, quam plus timebant & ſemper formidabãt, ſubuerſionẽ ciuitatis, & templi deſertionem, dicens: Ecce relinquetur uobis à Deo domus veſtra, ſcilicet templum & ciuitas, deſerta: quia per Romanos fuerunt deſtructa: deſerta quidem & nudata auxilio Chriſti, quia habitatorem Chriſtum reliquerunt ac perdiderunt: & hæreditatem præripere geſtientes, hæredem occiderunt. Ergo Chriſtus erat qui antea eis præſidebat, & eos manutenebat ac gubernabat, & ab hoſtium manibus eripiebat. Item deſerta angelorum cuſtodia: quia audita eſt uox in templo, Tranſeamus ab his ſedibus. Myſticè etiam domus

Zech. 18. 1. Timo. 2.

Deſerta Hieruſalemà Deo.

Iudæorum deſerta & uacua derelicta eſt: id eſt, indigni habitudine Sancti ſpiritus remanſerunt: quia in incredulitate perſeuerantes, Chriſtum hoſpitem nõ ſuſceperunt. Vbi Chryſoſtomus: Deſerta eſt à ſanctis, deſerta à ſanctitate, à fide, à charitate, à gratia & ſpiritu. Deſerta denique ab ipſo Deo, & à bonis omnibus quæ ſunt Dei. Vbi & Origetes: Semper etiam eis qui noluerunt congregari ſub alas eius, cõminatur Chriſtus: ecce relinquetur uobis domus ueſtra deſerta: id eſt, anima & corpus. Deinde comminatur eis pœnam æternam, quæ eſt carentia ſuæ viſionis: niſi à ſuis conuertantur nequitijs, dicens: Dico enim uobis. Non me & faciem meam uidebitis amodo ab hoc: ſcilicet tempore paſsionis meæ, donec dicatis benedictus qui venit in nomine Domini: id eſt, donec etiam inuiti confiteamini me eſſe Chriſtum benedictum filium, à patre miſſum, à prophetis prædictum: quod erit in aduentu charitatis ad iudicium. Vnde Zacharias: *Aſpicient me quem confixerunt*. Reuera enim poſt paſsionem ſuam uiſus eſt à diſcipulis & amicis ſuis. ſed non à Iudæis. Vel non videbitis me: id eſt, niſi dicatis pœnitendo, & me Dei filiũ p fidẽ cõfitẽdo, *benedictus qui uenit in nomine Domini*: id eſt, hic eſt benedictus qui uenit in mundum, per incarnationem miſſus à patre: in quo innuitur conuerſio reliquiarum ante aduentum ad iudicium: tunc enim Iudæi qui in fine mundi credituri ſunt in Chriſtum, laudabunt & confitebuntur ipſum. Et his dictis exiens Dominus Ieſus de templo cum diſcipulis, receſsit à Iudęis. Vbi Origenes: ſed & unuſquiſque cùm ſit tẽplũ Dei, propter ſpiritum Dei inhabitantem in ſe, ipſe ſit cauſa ſuæ deſertionis, ut egrediatur Chriſtus ab eo.

Hieruſalẽ ab angelis deſerta. Chryſoſto. ibidem.

Origenes tracta. 26. in Matth.

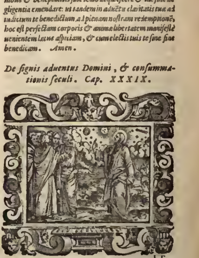
Zacha. 12.

Origenes ibidem.

ORATIO.

DOMINE *Ieſu Chriſte, qui legi & præceptis tuis obedientibus das benedictiones, & inobedientibus maledictiones: da mihi de tua largitate ipſis tuis præceptis ſemper obtemperare, & errores hypocritarũ in omnibus euitare: da mihi tuis monitionibus & beneplacitis ſine tedio acquieſcere & me ſine negligentia emendare: ut tandem in aduẽtu claritatis tuæ ad iudicium te benedictum ad plenam noſtram redemptionẽ, hoc eſt perfectam corporis & animæ libertatem manifeſtè uenientem lætus aſpiciam, & cum electis tuis te ſine fine benedicam. Amen.*

De ſignis aduentus Domini, & conſummationis ſeculi. Cap. XXXIX.

Matt. 24. Marci 13. Luce. 21.

ET cùm Dominus Iesus eadem feria ter tia egressus esset de templo : ipso egres su designans quod diceret, scilicet do mum Iudæorum deserendam: id est, ciuitatem & templum: discipuli admirantes si templum tantæ pulchritudinis & fortitudinis destrueretur: id est, ad nihilum redigeretur: *ostenderunt ei ædificationes templi*, non ignotas, sed tanquam admirandas: ut propter nobilitatem & magnificentiam ædificiorum, quæ ad diuinum cultum facta erant, flecteretur ad misericordiam, & mitigaret pœnam comminatam. Videbatur etiam eis quòd nec rapi, nec euerti posset, uel dirimi. Non respiciebant ad templi sanctitatem, sed ad ædificiorum preciositatem & fortitudinem: sic hodie multi plus attendunt ad cultum Ecclesiæ corporalem, quàm spiritualem. Vnde Hieronymus. Gemmis altaria fulgent, & ministrorū Dei nulla electio est. Sed contrarium fuit in primitiua Ecclesia: quia maior vis fiebat in ornatu spirituali, quàm in materiali. Vnde Augustinus. Olim erant parietes Ecclesiæ uiles, & viri preciosi: modo econuerso. Ecclesiæ quippe ornatus non est in ædificijs & redditibus: sed in humilitate, hospitalitate, & pietate. Et respondens Iesus, dixit non solum hæc destruenda fore: sed & quòd in eis non relinqueretur lapis super lapidem, qui non destrueretur & comminueretur, quantumcunque preciosa & fortia viderentur: hoc autem factū est à Romanis quadragesimosecūdo anno post passionem Domini. Similiter erit de magnis & sumptuosis palatijs, quia non relinquetur lapis super lapidem in eis. Secundum Bedam: Diuinitus procuratū est & prouisum, ut patefacta Euāgelica gratia per orbem, tēplum ipsum cum suis ceremonijs tolleretur: ne quis adhuc paruulus & infirmus in fide, si uiderit illa permanere quæ à Deo sunt instituta, à sinceritate fidei ad Iudaismum laberetur. Aufertur ergo umbra, & palmam tenet veritas per orbem declarata. Omnis enim compositio mandatorum, sic est destructa, ut Iudæi nihil impleant, & capite sublato membra inter se pugnent. Vnde Chrysostomus: Illa Hierusalem figuralis, typum gerit Hierusalem spiritualis: id est, Ecclesiæ. Nam nisi templum istud destructum fuisset, obseruantia legis non facilè fuisset compescēda. Ideo autem destructum est, ut si velint Iudæi postmodum seruare legem, non possint: aut de pascha, aut de sacrificijs, aut de cæteris festiuitatibus. Ceciderunt corporalia & figuralia, ut surgerēt spiritualia & vera mysteria. Hæc Chrysostomus. Et uadens Dominus ipsa die cum discipulis in montem Oliueti, & sedens ibi *contra templum*, in loco ubi postea cōstructa est ecclesia: interrogatur ab eis de tempore destructionis Hierusalem & templi, & de signo aduentus sui, & consummationis seculi: quæ putabāt sequi statim destructionem ciuitatis & templi. Istæ quæstiones fuerunt ei factæ in monte Oliueti: & hoc rationabiliter: quia ex illo loco tēplum & ciuitas clarissimè uidētur, & occasione huius de destructione ibi quæritur. Similiter & iudicium extremum futurum est circa illum locum: ideo conuenienter fit ibi quæstio de futuro iudicio. Et respondens Iesus dixit eis signa prædictorum, & eos circa quodlibet in necessarijs & utilibus instruxit: nec dicebat quod eos scire non expediebat. De signis docet, de tempore intimandum non putat: quia incertitudo temporis inducit terrorem, & ita præparationem: sed ignorantia signorum posset inducere in errorem. Et quamuis plura ex his signis possint referri simul ad euersionem urbis & templi,

Ornatus Templorum.

Hierony. epist. ad Nepotianū de uita clericorum.

Beda in cap. 13. Marci.

Chrysosto. ho. 48. operis imperf.

A & ad Christi aduentum ante consummationem seculi (secundum enim Chrysostomum, Dominus nō separatim quæ signa pertineāt ad hoc uel ad illud ponit, ut eadem uideantur ad utrumque pertinere) quia tamen euersionem urbis & templi iam completam & præteritam dignoscimus, ideo ad instructionem nostram omnia ad ea quæ restāt referamus: quia post sunt omnia de aduentu Christi & consummatione seculi intelligi, & per apostolos omnium credentiū personæ signari. Nam dicit hæc discipulis, non tanquam eis qui durare deberēt in uita ista usque ad finem mundi: sed in personis eorum dixit hæc omnibus posteris eorum credituris, quasi unum corpus existentibus cum ipsis. Sed antequam eis ad interrogata respondeat, mentem eorum ut non seducantur

Chrysosto. ibidem.

B confirmat. Vnde Chrysostomus: Neq; enim de Hierosolymæ destructione, neque de secundo suo aduentu, statim respondit: sed de malis quibus statim obuiandum erat. Præmunit ergo Dominus fideles, ne seducantur: id est, seorsum à ueritate fidei ducantur. *Multi enim pseudo Christi: & pseudo prophetæ*, id est simulati & falsi, uenient, asscribentes sibi nomē Christi ex præsumptione, *& dicentes se Christum esse: & se ducent multos*, per falsam doctrinam, per simulatam vitā, per signa mirabilia. Vnde Athanasius dicit: In una quaq; hæresi, diabolus figuratus dicit: Ego sum Christus, & apud me est veritas. Multi etiam uidētur hoc

Chrysosto. hom. 76. in Matt.

Athanasius oratione prima cōtra Arianos.

C dicere facto: quia statuta sua districtius faciunt obseruari quàm præcepta Dei, uolētes magis sibi quàm Deo obediri. Sed non est uēturus Christus, nisi præcedant signa ab eo prædicta. Quæ ideo nobis Dominus prænunciat, ut nos ab amore mundi compescat, & timorem nobis incutiat, ac semper uigilantes & paratos nos inueniat: quia minus iacula feriunt quæ ante præuisa sunt. Et præmittit Dominus primò in generali signa priora: scilicet prælia, quantum ad hostes extraneos: & seditiones, quantum ad domesticos. Deinde subdit in speciali eorum multitudinem, tāgēs mala septem: quæ sunt inimicitiæ populorum, quia surget gens cōtra gentem: discordia principum, quia

Signa communia.

Mala septem, præcessura aduentum Christi.

D regnum aduersus regnum: commotio locorum per loca: infectiones morborū, quia pestilētiæ: defectus victualium, quia fames: terror cœlestium impressionum, quia terrores de cœlo: nouitas euentuum mundanorum, quia signa magna erunt. Per hæc autem septem quæ hic tanguntur, possunt intelligi septem mala, quæ hodie Ecclesia Dei patitur: quorum primum est discordia ecclesiarum. Secundum, impugnatio hereticorum. Tertium, turbationes secularium. Quartum, exempla malorum. Quintum, defectus Doctorum. Sextum, fulminationes sententiarum. Septimū, mōstruositas ordinationum ecclesiarum. Multa ergo mala præcedent, ita ut impleatur quod dicitur: Pugnabit pro eo orbis terrarum cōtra insensatos: ut qui cōtra authorem omnium procaciter pugnauerunt, iu-

Sapien. 5.

E sto tunc Dei iudicio ab omnibus oppugnentur: & qui in cunctis deliquerunt, in cunctis feriantur. *Oportet*, & conueniens est *primùm hæc fieri*, tanquam à Deo ordinata, malitia hominum exigente & Deo bonum inde eliciente: scilicet ad probationem & vtilitatem bonorum, & ad destructionem & perditionem malorum: quia *hæc omnia initia* & quasi præconia *sunt dolorum* futurorum: *sed nondum statim est finis*, & consummatio eorum: quia ista sunt signa remota, non propinqua: uel quia ista sunt temporalia, sed consummatio dolorum erit æterna. Magnitudo enim malorum, iudicium generale præcedentium,

Malorum magnitudo.

tium, est figura sequentium incomparabiliter grauiorum. Nam, ut dicit Gregorius, per crebra mala quæ præueniunt, indicantur mala perpetua quæ sequuntur: quia multa debent mala præcurrere, ut malum ualeant sine fine nunciare. Spiritualiter, secundum Ambrosium, sunt & alia bella quæ uir sentit Christianus, scilicet diuersarum prælia cupiditatum, studiorum conflictus: multo etiam grauiores sunt hostes domestici, q̃ extranei. Et secūdū Chrysostomū: Spiritualiter in ecclesia pestilentiæ carnalium uitiorum, fames uerbi diuini, terręmotus tribulationum erunt: quia ecclesia multum in fine tentabitur. Deinde subdit quo merito hæc omnia contingent: quia ante hęc omnia: scilicet hæc prædicta, erunt persecutiones sanctorum, quibus inijcientur manus ad capiēdum: qui q̄ue tradētur ad tribulationes, & mortē etiam à propinquis & amicis: & erunt odio omnibus hominibus, humum & terram, seu humana non diuina sapiētibus: amicus enim Dei, inimicus est mundi: & in tali odio erunt propter nomen Christi, ac confessionem huius nominis, & assertionem ueritatis: quod quidem iocundum & gloriosum est sanctis: quia fœlix est iniuria, cum Deus est in causa: quia ad hanc sequitur magnum præmium, & gloria immensa. Qui etiam post dura quæ prædicuntur de afflictione mortis, protinus consolantur de gloria resurrectionis: quia etiam capillus minimus de capite eorū non peribit. & ideo multo magis cætera maiora non peribunt: & hoc addit ad declarandum ueritatem futuræ resurrectionis: nam quicquid siue ad substantiam, siue ad decorem corporis facit, in resurrectione redibit. Secundum sensum spiritualem, capillus de capite dicitur non perire: quia nec minima mentis cogitatio bona, manebit irremunerata. Vnde Beda: Non solum ossa nostra, id est, fortia gesta uel dicta remunerantur: sed etiam capilli, id est, minutissimæ cogitationes bonæ, quæ de corde quasi capillus de cerebro exeunt, apud iustum iudicem digna mercede donabuntur. Vnde Propheta: *Reliquiæ cogitationum diem festum agent tibi.* Similiter nec cogitationes malæ remanebunt impunitæ. Et quia grauia sunt quæ sancti in persecutionibus pati habebunt, ideo cōsequenter ad tolerantiam cōfortantur: in prædictis enim maximè necessaria est patientia: quia in patientia possidebūt, id est, custodient animas suas. Custos enim omniū virtutum patiētia est: in qua animas, quæ corpus possident, possidemus: cùm ipsas animas ad patiendum ratione regimus. Qui autem impatiens est, animam suam non possidet: quia animi sui furorem & irā cohibere non potest. Vnde Beda: Sic enim conditi mirabiliter sumus, ut ratio animam, & anima possideat corpus. Ius verò animæ à corporis possessione præpeditur, si non prius anima à ratione possidetur. Custodem igitur conditionis nostræ patientiam Dominus esse monstrauit: quia ipsa nos possidere nosmetipsos docuit. Hæc Beda. Magna igitur est uirtus patientiæ, sine qua anima perditur, & per quam possidetur. Qui enim patienter suffert tentationem, accipiet coronam: sed qui perdit patientiam, perdit & coronam. Vnde & Gregorius, eam commendans, dicit: Ego virtutem patientiæ signis & miraculis esse maiorem puto. Et Salomon. *Melior est patiens, uiro forti: & qui dominatur animo suo, expugnatore urbium.* Vnde & Seneca: Tormenta patienter ferre, optabile est: hoc enim fortitudinis pars est. Non enim pati tormenta optabile est: sed pati fortiter, quod est virtus. Cùm aliquis tormenta fortiter patitur, omnibus uirtutibus

Gregorius hom. 35. in euang. — *Ambrosius in ca. 21. Luca.* — *Chrysosto. hom. 76. in Matt.* — *Capillus nō peribit. &c.* — *Beda in c. 21. Luca.* — *Psal. 75.* — *Luca. 21. A Patientia laus.* — *Beda ibidem.* — *Gregorius hom. 35. in euangelia.* — *Prouer. 16.*

A vtitur: fortasse cùm una in promptu sit, & maxime appareat patientia, illic est indiuiduus comitatus virtutum. Quicquid honeste fit, una virtus facit: sed ex cōsilij sententia. Hæc Seneca. Igitur, ut ait Chrysostomus. Iniuriæ hominum nullum faciunt damnum: sed magis patientiæ lucrum. Quia uerò tot terroribus auditis sancti turbari poterunt, timentes quid tunc respondeant: consolationem supponit de dando eis impræmeditatis os & sapientiam, ac dicendi & respondendi materiam, quibus nullus poterit resistere uel contradicere: quia nō ex ingenio vel arte eorum procedent verba, sed ex Spiritus sancti gratia. Tunc multi scandalizabuntur: id est, discedent à fide, & ruent in errores timore uel immanitate tormētorum: aut potētis seu muneribus seducti. B *Et quoniam abundabit iniquitas,* & malitias in falsis Christianis: ideo *refrigescet,* & deficiet *charitas*, id est, uera dilectio erga Deū & proximum, in multis alijs ab igne diuini amoris, licet totaliter non cadat in eis. Ex abundantia enim iniquitatis oritur tepiditas charitatis pro tribulatione, quæ calere uidebatur ante tribulationem & in pace. Denique, ut ait Ambrosius, tunc iustus in deserto: iniquus in regno. Vel in eisdem in quibus abūdat iniquitas, refrigescit charitas. Nam, ut ait Remigius, quātomagis ab unoquoque iniquitas suscipitur, tāto amplius in corde ipsius ardor charitatis extinguitur. *Qui autem perseuerauerit* in fide ueritatis, in amore boni-C tatis, *usque in finem*, & terminum vitæ præsentis: quocunque tempore incipiat, & quocunque tempore recipiat, *hic saluus erit.* quia non cœpisse, sed persistere virtutis est: & non inchoatio tolerantiæ, sed perseuerantia coronatur. De hac materia persecutionum habes latius supra post missionē apostolorum. Sed hęc prædicta more insolito, & multo uiolentius tūc fiēt, quàm euenire soleant: ita ut pro signis habeantur. *Et prædicabitur hoc Euangelium regni, in uniuerso mundo.* Prædicatio noui testamenti dicitur euangelium, ratione suæ perfectionis & bonitatis: videlicet quia bonum honestum, quia bonum iocundum, quia bonū utile: & dicitur euangelium regni, ratione suæ dignitatis: vel finaliter, quia ad regnum ducit, quod lex nō D faciebat. Vel causaliter: quia reges facit. Vel materialiter: quia de regno disserit: & hoc *in testimonium omnibus gentibus*. id est, in accusationem his qui non crediderunt: qui enim crediderunt, testabuntur aduersus eos qui non crediderunt: & eos condemnabunt: *& tunc ueniet consummatio*, cùm ad fines orbis terræ sermo pietatis peruenerit: ne aliquis excusare se possit. Secundum Augustinum. Prædicatio euangelij in toto mundo, quamuis fuerit completa quo ad omnes mundi partes, non tamen quo ad omnes homines, in omnibus partibus mundi existentes. Vnde in omnem terram, sed non in omnes omnis terræ exiuit sonus eorum: nisi forsitan per communem in generali relatum aliorum, & quod nondum in omnibus fue-E rat completum expectatur complendum. Vnde & Hieronymus: Signum dominici aduentus est, in toto orbe euangelium prædicari, ut nullus sit excusabilis: quod aut iam nunc est completum, aut in breui credimus esse complendum. Non enim puto aliquā remansisse gentem, quæ Christi nomen ignoret: & quā quam non habuerit prædicatorem, tamen ex uicinis nationibus opinionem fidei non potest ignorare. Hæc Hieronymus. De prædictis signis sic dicit Chrysostomus: est quippe res ista prorsus ambigua, & omnino nescimus an etiam nostra ætate hæc omnia finiantur: & dies ille metuendus adueniat, atque horri-

bile

Chrysosto. hom. quod nemo læditur nisi à seipso. — *Ambrosius in cap. 21. Luca.* — *Euangeliū regni.* — *Augustin. epist. 80. Euangelij diuulgatio.* — *Hieronym. in cap. 24. Matt.* — *Chrysosto. hom. 76. in Matt.*

bile illud nobis ostendatur tribunal. Nã & signa multa prorsus impleta sunt, & euangelium toto iam ferè orbe personuit: & prælia terrarũ, tremores & fames, ut prædictum fuerat, acciderunt: nec grande iam medium est. Quæ omnia considerantes, ad eam nos qua hinc abscessuri sumus perfectionem paremus. Nam licet communis illius finis nondum instet dies peculiaris: tamen iste uniuscuiusque nostrum finis in proximo est. Et si enim senex sit aliquis, etsi adolescens, morti tamen in qualibet ætate vicinus est. Hæc Chrysostomus. Causa verò & radix omnium malorum in mundo, est superbia & præsumptio. Populus enim contra regem erigitur, clericus contra sacerdotem, monachi contra abbatem, filij contra parentes: iuuenes contra seniores superbiendo diuersa sentiunt. Malum ergo superbiæ, quod supernam angelorũ curiam corrumpendo destruxerat, præsens quoque seculum inordinatè peruertẽdo destruet. Vnde Petrus Damianus, cuidam de fuga mundi congratulando, sic scribit: Magnas Deo gratias debes, qui te hoc tempore de mundo elegit, quo in eo difficilè quis saluatur. Iam sterile aratrum per littus dicitur arenosum. Iam illud propheticum videtur impletum. *Non est ueritas, non est misericordia, non est scientia Dei in terra. Maledictum, & mendacium, & homicidium, & furtum, & adulterium inundauerunt.* Et illud: *Omne caput languidum, & omne cor mærens: à planta pedis usque ad uerticem non est in eo sanitas.* Non est huis temporis, ut qui puritatis & innocentiæ tramitem tenere desiderat, ecclesiæ baiulare regimen acquiescat: cùm videlicet omnes penè per uitiorum abrupta præcipites, & tanquã furentes equi, per uoluptatum suarum campos ferũtur effrenes. Claustra uocant: euangelium clauditur, & per ora ecclesiastici ordinis forensia iura decurrũt. Pauci sacrarum meditãtur eloquia scripturarum: sed omnes scita legum & forense litigium. Et reuera tam immanis pressura incumbit ecclesijs: ut tanquam Babylonicæ legionis acies circunfusa, & Hierusalem cũ ciuibus suis uideatur obsessa. Iam non oculum pro oculo, iuxta legem, sed referunt cum fœnore læsionem: & disciplina uindictæ, quę sub gentili dudum seruabatur imperio, nunc Euãgelio pœnam terribiliter intonante nescitur. Ideoque pro uirga taurearn, pro scutica clauam, pro uerbo ferrum, pro uecte adhibẽt gladium. Erubescunt nunc non excedentem iniuriæ vicem: dedignantur illati discriminis æquitatem: uideri uictores atque terribiles ambiunt: triumphalis gloriæ titulos cõcupiscunt. Sic itaque dum vnus parumper irascitur, alter ad insaniam prouocatur. Et quid aliud inter hæc tot flagitiorum mala perpendimus, nisi quòd venturo citius antichristo uia iam sternitur, per quam inoffensis nequitię suæ vestigijs gradiatur? Nam sicut dicit apostolus: Mysterium iam operatur iniquitatis. Hæc Petrus.

Osea. 4. ibidem. *Esaia. 1.* *Exod. 21.* *Antichristi aduentus.* *2. Thes. 2.*

ORATIO.

DOMINE *Iesu Christe, iudex omnium uentur, da mihi constantiam in fidei ueritate, ne seducar à simulatis & falsis hominibus: nec succumbam in tribulationibus: sed in confessione tui nominis, & assertione ueritatis ualeam fortiter persistere, & pro hac odia hominum & aduersa gaudenter sustinere. Tribue mihi uirtutem patientie, & ut abundante iniquitate non refrigescat in me ardor charitatis: sed usque in finem vita præsentis perseuerem in fide veritatis, & amore bonitatis, quatenus te miserante saluus fiam, Domine Deus salutis mea. Amen.*

De aduentu & persecutione antichristi. Cap. XL.

POST prælia autem & seditiones, & alia quæ præmissa sunt, sequitur aduentus antichristi: quia ut pax præcessit Christum, ita discordia præcedet antichristum. Et ut ait Chrysostomus. Sicut ante ignẽ fumus præcedit, & ante victoriam pugna: sic & ante gloriã Christi, tentatio antichristi. Vnde subiungit: *Cum uideritis*, scilicet oculis corporis ĩ successoribus uestris, *abominationem desolationis: quæ dicta*, id est prædicta, *est à Daniele propheta*, dicenre: Erit in templo abominatio desolationis: *stantem in loco sancto*, id est in templo Dei: *qui legit*, scilicet dictam prophetiam, *intelligat* eam tunc impleri, & cõsummationem instare. Nam ibidem dicitur & usque ad consummationem & finẽ perdurabit desolatio. Hoc impletum est quando Aelius Hadrianus imaginẽ suã statui fecit vbi steterat arca testamenti: & hoc fuit signum destructionis & desolationis ciuitatis & templi: hoc etiam de abominabili antichristo potest intelligi: qui dicitur abominatio, ratione superbiæ qua se confert Deo, ex hoc quòd aduersus Deum veniens honorem Dei sibi vẽdicat: & dicitur, desolationis: quia tunc erit maxima electorum desolatio, quando cultus Dei destruetur: vel quia terra & cultus Dei per ipsum desolabitur. *Tunc enim* (vt ait apostolus) *reuelabitur*: id est, manifestabitur *homo peccati filius perditionis, qui aduersatur & extollitur supra*, id est cõtra, *omne quod dicitur Deus: aut quod colitur*: ita ut in templo Dei sedeat, ostendẽs & ostentans se tãquam sit Deus. In loco enim sanctificationis stabit: ut vbi sanctorum precibus Deus inuocabatur, ibi ab infidelibns receptus Dei honore venerabilis dignus videatur. Cuius species iam pręcedit: quia iam mysterium iniquitatis operatur in membris suis. Moraliter prælatus malus est idolum abominationis, & desolationis. Vnde in Zacharia: *O pastor & idolum, derelinquens gregẽ.* Dicitur autẽ abominatio, propter fastidiũ respectu Dei: abominabilis enim est Deo propter prauitatem cordis, propter impietatem operis, propter indignitatem oblationis: unde totus est abominabilis. Sed additur, desolationis: propter dispendium, siue damnum respectu proximi. Desolatur enim popnlum: uel per negligentiam officij, uel per corruptionem exempli, uel per subtractionem temporalis subsidij: sed stat in loco sancto, propter monstrum respectu officij: est enim figura antichristi, qui sedebit in templo Dei: & ideo

Matt. 24. Marci. 13. Luca. 21. & 17. *Chrys. ho. 49. operis imperfecti.* *Daniel 9.* *Aelius Hadrianus.* *Abominatio dicitur Antichristus.* *2. Timo. 2.* *Moraliter.* *Zacha.*

iam

iam antichristi sunt multi. *Tunc qui legit intelligat*, uidelicet ecclesiæ destructionem, prælati damnationẽ, populi periclitationem. Vbi Beda: Iuxta verò sensus spirituales cùm viderimus abomiuanonem desolationis stare vbi non debet, hoc est hereses & flagitia regnare inter eos qui cœlestibus mysterijs uidebantur esse consecrati: cùm operantes iniquitatem, loquentes mendacium, viros sanguinum & dolosos, quos abominabitur Dominus, pacem fideliũ turbare perpenderimus: tunc quicunque in Iudæa, hoc est in confeßione veræ fidei persistimus, non terrenis infimisque actibus mancipari, sed tanto altius virtutum culmen debemus ascendere, quanto plures ampla & errabunda vitiorum sequi itinera videmus. Hæc Beda. Vnde consequenter monet, ut *tunc*, scilicet veniente antichristo, *qui in Iudæa sunt fugiant*: quia Iudæi eum primitus suscipient, & ibi propter corporalẽ antichristi præsentiam maior persecutio erit: *fugiant inquam ad montes*. id est, ad loca secreta, & deserta, ubi latitare poßint. Vnde Hilarius. Iudæam deserit monet & trãsfugi in montes, ne admixtione plebis illius quæ creditura est antichristo, vis aut contagio afferatur. *Et qui in tecto sunt*, id est, in eminentia perfectionis, *non descendant aliquid tollere de domo sua*: per cupiditatem rerum secularium: propter quas sæpe etiam perfecti deiiciuntur à culmine perfectionis, tempore persecutionis. Hæc Hilarius. *Et qui in agro sunt*, laborantes pro fructu bonorum operum, quantum ad actiuos, *non reuertantur tollere tunicam suam*: id est, nõ redeant ad occupationes seculi peccatum implicantes, quæ intelliguntur per tunicam. Ad literam uult ostendere, quòd propter instãtiam tribulationum & malorum præsentium, ac propter expectationem iudicij & malorum futurorum, non uacabit alicui intẽdere negocijs temporalibus: sed melius est quòd saluet vitam suam quàm rem possessam, & cogitet quo modo occurrat iudicis conspectibus. Mysticè autem distingui possent prædicta tria, per tres status hominum. Per eos qui in Iudæa sunt, intelligi potest status incipientium, qui tantũ in confeßione fidei manent. secũdum illud apostoli: *Corde creditur ad iustitiam*. Per illos qui in tecto sunt, status proficientium, qui iam supra carnem, quæ est domus animæ: supra mũdum, qui est domus hominum: supra aerem qui est domus dæmonum ascenderunt. Secundũ illud Psalmistæ. *Et factus sum sicut passer solitarius in tecto*. Per illos qui in agro, status perfectorum, qui in se perfecti iam alios perficere conantur. secundum illud Canticorũ, egrediamur in agrum. Secundum hæc triplex est consiliũ admonitionis. Primis enim datur consilium ascendẽdi ad montes: sic & qui in Iudæa sunt, id est, in confeßione fidei, licet imperfecti (Iudæa enim confeßio interpretatur) *fugiant ad montes* æternos, id est, ad scripturas apostolorum & prophetarum: uel ad culmina virtutum, ut illuminentur à Deo. Vnde Psalmista. *Illuminans tu mirabiliter a montibus æternis*. Secundis datur consilium non descendendi: sic & qui in tecto, id est, qui animo excedit carnem & mundum, per cœlestem conuersationem, non descendat tollere aliquid de domo sua: id est, non inclinet se ad carnalia desideria, nec redeat ad actus pristinæ conuersationis mundanæ: secundum illud apostoli: *Carnis curam ne feceritis*. Tertiis datur consilium non reuertendi: sic *& qui in agro* id est, qui operatur ĩ ecclesia sicut bos in agro Domini. non reuertatur tollere tunicam suam: id est, rem aliquam temporalem qua se exuit: ut nudus nudum Christum sequeretur. Secundum illud Canticorum. *Expoliaui me tunica mea*. Secundum enim Augustinum. In tribulationibus cauendũ est, ne quisquam deuictus ad carnalem uitam de spirituali sublimitate descendat: aut qui profecerat in anteriora se extendens, deficiendo in posteriora respiciat. Et bene dixit quòd non est reuertendum retrò, per defectum perseuerantiæ in bono, & ut hoc facilius faciatis memores estote vxoris Loth, quæ quia retrò respexit, naturæ suæ munus perdidit. Fugiens enim Satanam & Sodomam, per intemperantiam respexit eas & mortua statua salis, seu columna est effecta. Secundum Augustin. Hæc vxor Loth significat eos qui in tribulatione retrò respiciunt, & à spe diuinæ promißionis se auertunt. Et ideo statua salis facta est, ut exẽplo admonendi homines ne similia faciant, tanquam condiat & erudiat cor eorum ne fatui fiant. Quærit Augustin. quare mulier ista fuit punita, respiciendo & uidendo Sodomitas, non autem Abraham. Et respondet, quòd Abraham respiciebat, Dei sententiam approbando: ista autem, in peccatis eorum delectando. Et ne homines in persecutione retrò aspiciant fidem negando, & uitam bonam deserendo, ut vitam corporalem saluent: consequenter admonendo inducit, quòd quicunque quæsierit sic animam suam, id est, vitam corporalem, saluam facere timore mortis deficiendo in antichristi tribulatione: scilicet Christum negando, uel bona deserendo, & retrò ad mala eundo, perdet illam, incurrendo damnationem æternam: *& quicunque* permanens fortis in confeßione fidei & tribulatione *perdiderit animam suam*: id est, vitam corporalem, æstimans eam ut occisionis ouem & præ eligens mori quàm cadere à fide & virtute, *uiuificabit eam*: id est, uita æterna eam dignam faciet quam inde merebitur, & in præmium recipiet. Væ autẽ prægnantibus & nutrientibus in illis diebus: quia ad literam prægnantes non possunt bene fugere aggrauante pondere, nec similiter nutrientes propter curam qua circa paruulos sunt occupatæ. Mysticè prægnantes sunt, qui fœtum mali propositi conceperunt: & nutrientes, qui partum mali operis fouent & nutriunt: & sic notatur in conceptione peccatum in corde: in nutritione, peccatum in opere. Vel prægnantes sunt, qui bona proposita quæ conceperunt, non impleuerunt: nutrientes, qui peccata sub spe lõgioris uitæ usque ad mortem deduxerunt. Vel secundum Augustinum: Prægnantes sunt auari, qui aliena concupiscunt, & spem habent adipiscendi: sicut mulier prægnans in spe est prolem habendi. Nutrientes verò sunt, qui quod concupierunt poßident, & possessa nutrire student, ea detinendo & augendo: & sic animæ cupidæ temporalium, prægnantes sunt in acquirendo: & nutrientes, in poßidendo. Et nota secundum Augustinum quòd quadruplex est charitas: scilicet incipiens, quæ nascitur: proficiens, quæ nutritur: perfecta, quæ roboratur: perfectior, quæ mortẽ desiderat. Prægnantes ergo sunt, qui bonum opus conceperunt, sed non fecerunt: nutrientes, quæ facere ceperunt, sed non perfecerunt. Istis autem prægnantibus & nutrientibus væ, quia cito scandalizabuntur in antichristi persecutione: uel amore malè inflãmante, uel timore malè humiliante, uel modo utroque. Deinde hortatur vt oremus, *ne fiat fuga nostra hyeme uel sabbato*. id est, ne aut in frigore peccatorum, aut ocio bonorum operum reperiamur: utrumque enim multum impedit hominem à fuga antichristi, imò magis facit approximare sibi: sicut econtrariò diuertendo à malo, & faciendo bonum, homo

appro-

Marginal notes: Beda in c. 13. Marci. — Hilarius canone. 25. in Matth. — Mysticè. — Roma. 10. — Psal. 101. — Cantic. 7. — Iudæa. — Psal. 75. — Roma. 13. — Cantic. 5. — Augustin. epistola 80. — Gen. 19. — Augusti. lib. 22. contra Faustũ cap. 41. — Prægnãtes — Augustin. sermon. 20. de uerbis Domini. Idẽ tractatu 5. in epistolam Ioannis.

Defectus duplex.

homo approximat Deo. Spiritualiter signatur hic duplex defectus: scilicet charitatis in hyeme, & bonæ operationis in sabbato. In hyeme, est gelicidiũ amoris: in sabbato, cessatio boni operis. Vel ne tunc incipiamus peccata nostra fugere, & pœnitentiam facere, quando iam nõ licet ambulare & bene agere. Ambulare enim longius, sabbato non licet: hyems quoque ad ambulandum impedimentum est.

Tribulatio sub antichristo ubi.

Erit enim tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi usque modo, neque fiet ulterius talis tribulatio. Tunc .n. omnes persecutiones conflabuntur in unũ: scilicet infidelium, hæreticorum, tyrannorum, & falsorum fratrum. Hi sunt quatuor uenti, & quatuor bestiæ pugnantes in mari. Tunc creberrima & acerrima tormenta longè latèque inferuntur fidelibus: sed in illis regionibus tunc fideles sunt nexandi vehemẽtius, ubi Dominus fuit crucifixus. Et ut dicit Haymo super Apocalypsim, Illa tribulatio non per partes, sed simul totum examinabit mundum: soluentur enim tũc dæmones, qui modo ligati sunt, ne possint nocere quantum uellent. Sicut autem antichristus crudelior erit omnibus persecutoribus, ita sancti tunc fortiores erunt omnibus martyribus. Illam uerò tribulationem, Dominus sciens infirmitatem humanam, abbreuiabit propter electos, secundum moderamen suæ æternæ sapientiæ, & affectũ suæ misericordiæ: ne mora temporum fides concutiatur credentium, & malitia mutet intellectum: quia non durabit nisi per tres annos cum dimidio.

Duratio persecutionis.

Vt enim dicitur in Daniele: *Durabis per tempus & tempora & dimidium temporis*: id est, tribus annis & dimidio: in quibus regnabit antichristus, quantum & prædicauit Christus. Et iterum in Daniele: *Dies mille ducenti nonaginta*: id est tres annos & dimidium, & in Apocalypsi dicitur, quòd *data est ei potestas facere menses quadragintaduos*: id est, tres annos cũ dimidio. *Et nisi abbreuiati*, id est, breues à Deo præstituti *fuissent dies illi*, quibus scilicet operabitur antichristus, *non fieret salua omnis caro iusti*: id est, homo: quia nisi hoc esset, rarus aut nullus pressuras sustinere, & per patientiam saluari posset: quia infirmitas humana diu tribulationem sustinere non potest: sed propter electos breuiabuntur: ne ex tribulationis magnitudine cadant à ueritate.

Danie. 7. Apoca. 11.

Breuiatio dierum.

Breuiabuntur autem non mensura, sed numero: quia breuiari dies, non breues dies sunt intelligendi: sed pauci. Vnde dies accipiuntur pro tempore: quia tempus illius persecutionis erit breue. Quæ ergo spes electis, nisi gratia Dei, quæ dat patientiam pijs, & citius demit potentiam impijs. Quanto enim erit hæc tribulatio cæteris quæ præcessere pressurarum pondere grauior, tanto erit temporis breuitate moderatior: ut salui fiant electi, qui soli in horreo cœlesti sunt reponendi. Vnde dicit Rabanus, quòd talis tribulatio tũc erit in circuitu areæ Domini, ut omnibus uelut cribro examinationis paleis sequestratis, solum frumentum in horreis Domini remaneat colligendum. *Tunc* scilicet tẽpore antichristi, & in illa pressura *si quis uobis*, imitatoribus meis *dixerit, Ecce hic*, id est, in hac patria vel natione, vel secta, uel persona: *est Christus: aut illic*, id est, in alia à prædictis: *nolite credere*, & nolite ire pede intellectus, eorum doctrinæ credendo: neque sectemini pede affectus eorum uitam imitando, quia multi discipuli antichristi uenient ad seducendum populum dicentes, quòd ipse sit uerè Christus in lege & prophetis promissus. *Surgent enim pseudochristi*, qui se eum qui est Christus esse mẽtientur: sed reuera erunt antichristi: id est, falsi Christiani, peruertentes doctrinam Christi, & mentientes de Christo: *& pseudoprophetæ*, peruertentes doctrinam legis & prophetarum: uel usurpantes sibi diuinas reuelationes: scilicet antichristus & discipuli eius, qui sunt mẽbra eius: *& dabunt signa*, aliquid magnum signantia: *& prodigia*, hominibus admiranda, quæ digito produntur: & propter admirationem demonstrãtur: uel signa, quæ aliquid significant de præsentibus: & prodigia, quæ aliquid produnt & manifestant de futuris: quia uirtute dæmonũ multa miracula fieri possent quãdo Deus permittit, ita ut in errorem ducantur si fieri potest, etiam electi & prædestinati: id est, si aliquo modo fieri posset ut Dei præfinitio mutaretur. Sed non seducuntur: quia perire non possunt quos Deus ad uitam præordinauit.

Gregorius lib. 31. moralium cap. 27. Concussio fidelium.

Vnde Gregorius: Quia electorum cor & trepida cogitatione concutitur, & tamen eorum constantia non mouetur: una sententia Dominus utrumque cõplexus est. Quasi enim iam errare est, in cogitatione titubare. Sed, si fieri potest, subiungitur: quia fieri nõ potest ut in errorem electi capiantur. Hæc temporibus antichristi propriè congruunt. Cuius enim non paueat & concutiatur fides, quando non solum tormenta crebriora & acerbiora, quam prius consueuerant, inferentur fidelibus: sed quod grauius est, signorum quoque operatio eos qui tormenta ingerent: nõ eos qui sustinebunt concomitabit: & persecutor ueritatis, erit operator uirtutis: idemque ipse qui tormentis sæuit ut Christus negetur, prouocat miraculis ut antichristo credatur. Nec mirum si ista tũc mali operantur, quando à Deo permittuntur. Soluetur enim, ut ait Augustinus, tunc satanas: & per antichristũ in omni uirtute sua mirabiliter quidem, sed mendaciter operabitur.

Augusti. lib. 20. de ciuitate cap. 19. Gregorius hom. 35. in euangelia. Chrysosto. hom. 77. in Matthæũ. Idem ibidem.

Vnde Grego. Pensemus quæ erit humanæ mentis illa tentatio, quando pius martyr & corpus tormentis subijcit, & tamen ante oculos eius miracula tortor facit. Et Chryso. Sicut in aduentu Christi ante illum prophetæ, & cum illo apostoli in Spiritu sancto faciebant uirtutes: sic & in aduẽtu antichristi pseudochristiani, & ante illum, & cum illo in spiritu maligno facient uirtutes. Et subiungit: *Vos ergo uidete, ecce prædixi uobis omnia*, ut præscij uigiletis, quia moniti estis: quasi diceret. Ad hoc ista prædico nunc, ut caueatis pro tunc, & pericula sequentia præuideatis, quia præmoniti estis: & ut minus noceant uobis iacula quæ præuidistis. Vnde Chrysostomus: Propterea dicit, ecce prædixi uobis: ut excusationem ignorãtiæ tollat ab omnibus, & præcedens contestatio prænidere faciat pœnam sequentem. Misericordia enim est, mandatis præuenire periculum. Non vult enim quenquam perire, qui omnibus mõstrat perditionis aduentum. Hæc Chrysostomus.

Tempus in diei ignoratur. Lucæ 17.

Non est igitur credẽdum alicui, uel de persona ut ipse sit Christus: uel de tempore futuri iudicij: neque fides adhibẽda his qui calculant, & certũ tempus determinant quando Deus uenturus sit: quia hoc à nemine potest sciri uel obseruari. Vnde interrogatus Dominus de aduentu regni Dei, respondit: Non uenit regnum Dei, & dies iudicij, cum obseruatione: scilicet temporis: neque ab angelis, neque ab hominibus potest obseruari quando ueniet.

Regnũ Dei & eius aduentus.

Per aduentum regni Dei intelligitur aduentus ad iudicium: quia ueniet tanquam rex ad iudicandũ, & quia tunc manifestabitur Dei regnum, & cessabit omne aliud regnũ. Et addit, *ecce enim regnũ Dei intra nos est*: quia donum gratiæ est in mente. regnũ gratiæ intra nos est, quando omnes uires & motus in nobis diuinę gubernationi obediũt: secus quãdo rebellant. Ac si dicat: Non curetis scire quando ueniat regnum

Dei, & omittite quæstionem de regno gloriæ: quia eius aduentus sciri non potest: sed quærite regnum gratiæ, quod intra uos esse potest, & parate uos intra uos per fidem cum dilectione operantem: quia intra uos est regnum Dei. Nam in nobis cum Dei gratia est, ut regnum Dei capiamus, nisi nos obicem ponamus. Vbi nota, quòd triplex est regnum Dei. Primũ est circa nos, uel in quo nos .s. regnum militantis ecclesiæ. Secundũ intra nos .s. regnum gratiæ: quo uidelicet Deus regnat in anima. Tertium est regnum glorię: quo Deus regnat cum sanctis in gloria. Vel regnũ Dei dicit seipsum, in cordibus fidelium regnantem. Vnde Beda: Dicit regnũ Dei intra fideles positũ: qui enim quandoque uenturus est iudex omnium, nunc etiam regnat in cordibus fideliũ. Vnde & Ansel. Qui uerè iustus est, Deum in se manentem habet, *Templũ enim Dei sanctum est, quod estis uos*: Vt ait apostolus. Summa igitur diligentia considerandũ est, cum quanta ratione & reuerentia sensus nostros & mẽbra corporis nostri mouere debemus, quibus diuinitas ipsa pręsidet. Demus igitur (vt dignũ est) tãto inhabitatori omne imperiũ cordis nostri, ut nihil ei repugnet in nobis: sed omnes cogitationes & uoluntatũ motus, omnia uerba & uniuersa opera nostra illius nutũ attendant, eius uolũtati deseruiant, ad rectitudinis eius regulã dirigantur. Sic enim uerè regnũ eius erimus: & ipse in nobis manebit, & nos in illo manẽtes bene uiuemus. Vos estis, *ait Apostolus*, corpus Christi, & mẽbra de membris. Serua igitur corpus ea dignitate qua decet. Oculi tui Christi sunt. Non igitur licet tibi oculos Christi ad aliquas uanitates conspiciendas dirigere. Os tuum, os Christi est. Non ergo licet ubi os Christi, non dico ad detractiones, non dico ad mendacia, sed neque ad ociosos sermones aperire: quod ad solas laudes Dei, ad ędificationem proximi debes paratũ habere. Sic de cæteris Christi mẽbris, tuæ custodiæ cõmissis intellige. Hæc Ansel. Deinde subiungit: *Si ergo dixerint uobis, ecce in deserto est Christus* .s. tanquã homo religiosus in loco deserto, quasi sub specie sanctitatis uos decipere uolẽtes: *nolite exire*, à uestro loco & proposito ad uidendũ eum, uel ad sequẽdum per operis imitationẽ. *Et si dixerint, ecce in penetralibus*, & in locis occultis est: sub specie cognitionis diuinorũ arcanorũ, malitiã eius palliantes, & uos decipere uolẽtes: *nolite credere*. Vel secundũ Hiero. Si quis promiserit uobis quòd in deserto gentiliũ & philosophorũ dogmate Christus moretur: aut in hæreticorum penetralibus, & occultis seu obscuris conuẽticulis, quæ Dei pollicẽtur arcana, nolite credere. Nõ enĩ Deus in secundo aduẽtu in deserto uagabitur, nec in penetralibus, aut in aliquo angulo terræ, uel in occulto loco, seu in aliquibus obscuris latitabit: sed de cęlo ueniẽs manifestè omnibus ubiq; apparebit, quia licet aduẽtus Christi in carnẽ fuerit occultus, tamẽ aduentus eius ad iudiciũ erit ita manifestus, ꝙ non poterit aliquẽ latere tanquã incognitus. In primo enim aduẽtu uenit in humilitate, & paucis cognitus, & à multis despectus & reprobatus: sed in secũdo aduentu ueniet manifestus & gloriosus, in potestate orbẽ iudicaturus. Nã ut ait Aug. Occultũ oportebat cũ uenire vt iudicaretur, manifestus autẽ ueniet ut iudicet: quasi diceret: Nolite eis credere: quia dies aduentus mei ita clara erit, ꝙ nullus de ea dubitare poterit. Ad quod similitudinem fulgoris introducit. *Sicut enim fulgor*, & splẽdor solis, *exit ab Oriente, & subitò apparet* ubique *usque in Occidentẽ*, oculis .s. omniũ manifestus: & nõ in una parte uidetur & fulget, sed in omnibus, nec annũciante uel præcone indiget, sed in instanti momẽto tẽporis in orbẽ terrarũ uniuersum apparet, *ita aduentus filij hominis*, ad iudiciũ generale, erit subitus, & coruscus, & manifestus omnibus, & ita patẽs & clarus ꝙ nullus dubitare poterit: & non hic uel illic, sed simul ubiq; propter effusionẽ & splendorẽ gloriæ apparebit. Stultu est ergo eũ credi esse, uel quærere in paruo loco & in abscõdito, qui totius mũdi lumẽ est. Vnde Ambro. Christus sicut fulgur coruscans per uniuersum mundum luminis sui globos spargit. Et ideo nec in desertis uagatur, nec aliquibus locis clauditur: quia cœlũ & terram ego impleo dicit Dominus. Sed luce fulgoris fulget, ut in illa nocte resurrectionis gloriã uidere possimus. Et ut dicit Chrysostomus: Sicut fulgur secundum qualitatẽ fulgoris sui non digne aspicitur: sic & dum uenerit Christus secundũ mensuram gloriæ eius, non poterant eum sufficienter aspicere. Et sicut iam instruxit discipulos de modo apparitionis suę: quia sicut fulgur manifestè ueniet: sic nunc cõsequẽter instruit eos de loco in quo uenturus est. Vnde subiungit. *Vbicunque fuerit corpus*, id est, Christus in humanitate: quia iudicabit in forma humana, scilicet gloriosa: *ibi congregabuntur & aquilæ*: id est, sancti occurrentes obuiam Christo ad iudicium uenienti, quibus, innouata est iuuentus ut aquilæ: Christus dicitur corpus ad denotandũ carnis ueritatem, & ostẽsionis speciẽ, in qua uidebit eum omnis oculus. Electi uerò dicuntur aquilę: propter resurrectionis innouationem, & uisionis subtilitatem, qua solem iustitiæ irreuerberatis oculis uidebimus: quasi diceret, secundum Chrysost. Dum in glorioso corpore aduenerit filius hominis, non oportet in angulis æstimare eum esse: quia tanta erit obsequentium sibi sanctorũ multitudo, ut unicuiq; pateat quòd ipse est Christus Dominus, caput totius ecclesiæ, & super omnem principatum & uirtutem, & super omne quod nominatur in hoc seculo & futuro. Per aquilas enim multitudinẽ angelorum & sanctorum uniuersorum ostẽdit. Ideo enim sancti aquilis assimilantur: quia sicut filij aquilarum ad solem probantur ut siquidem recto aspectu intendere potuerint contra radios solis, intelligantur esse legitimi: si autem non potuerint, cognoscantur adulterini: sic & filij Dei ad Christi iustitiam probantur. Si enim potuerint pleno corde iustitię eius uerba suscipere, intelliguntur esse legitimi: si autem non potuerint, cognoscũtur de diabolo esse nati. Hæc Chrys. Quia ergo aduentus Christi erit ita publicatus & manifestus, & quantum ad modum & quantum ad locũ: ideo ipse non indiget preconibus & nuncijs talibus qui uobis annuncient dicentes, hic uel illic est Christus. Igitur nolite talibus credere.

Regnũ Dei triplex.

Beda in ca. 17. Luca.

Anselmus in 1. Corin.

1. Corin. 3.

1. Cor. 13.

Christus alius non quærẽdus.

Hierony. in cap. 24. Matthæi.

Augusti. in Psalmũ nonum.

Ambro. sermo. 18.

Hiero. 23.

Chrysosto. hom. 49. operis imperf.

Christus corpus dicitur.

Chrysost. ibidem.

Aquilis assimilantur sancti.

ORATIO.

DOMINE Iesu Christe pie, da mihi uisis mundi abominationibus, & sæuientibus tribulationibus ad montes & culmina uirtutum fugere: & in cœlestibus conuersando de spirituali sublimitate ad carnalia desideria & actus pristinæ conuersationis mundanæ non descendere uel me inclinare, & in anteriora me extendendo, & pro fructu bonorum operum laborando, in posteriora & ad temporalia quibus me exui non respicere. Da etiam mihi ut nullis seductoribus credens, regnum gratiæ (quod intra nos potest esse) quæram, & ad regnum gloriæ perueniam. Amen.

De remedijs contra spirituales nouissimi temporis tentationes, & exercitio mentis in Deum. Caput. XLI.

Remedia contra tentationes spirituales.

ET quia, ut dictum est, ante aduentum Domini uenient multi pseudochristi & pseudoprophetæ: id est, simulati & falsi: & seducent multos, qui antè uidebantur etiam perfecti: ideo hic consequenter ponuntur aliqua remedia contra quasdam tentationes spirituales, quæ isto tempore abundant: ad probandum & purgandum electos, quæ etiam in cordibus quorundam seminantur à diabolo, & præparant locum antichristo. Dupliciter autem ueniunt prædictæ tentationes. Primò, per suggestionem & illusionem diaboli: qui decipit hominem in regimine quod debet habere erga Deum, & in hoc quod est Dei. Secundò, per corruptam doctrinam, & modum uiuendi aliorum, qui iam uenerunt per tentationes huiusmodi: propter quod ostendendum est, primò quod regimen debes habere apud Deum, & ad id quod Dei est: & post quomodo debes regi erga alios, quantum ad doctrinam, & modum uiuendi eorum.

Tentationum duæ causæ.

Primum remedium contra tentationes spirituales istius temporis, quas procurat diabolus in cordibus illorum qui uolunt se dare Deo per orationem & contemplationem, uel per alia opera perfectionis, est istud: ut non desideres uisiones aut reuelationes: nel sentimenta quæ sunt supra naturam, & supra cursum illorum qui Deum diligunt, & timent per uerissimum amorem: quia istud desiderium esse non potest sine radice, & si ne fundamento superbiæ & præsumptionis: uel sine intétione alicuius uanę curiositatis circa secreta Dei: uel sine fragilitate & defectu fidei: propter quæ iustitia Dei dimittit animam quæ habet desiderium huiusmodi, & uenit quandoque talis in tentationem & illusionem diaboli. Per hunc modum seminat diabolus maiorem partem tentationum spiritualium istius téporis, & radicat in cordibus illorum qui sunt nuncij antichristi, prout uidere poteris in subsequentibus.

Reuelationes ueræ.

Vnde debes scire quòd ueræ reuelationes, & sentimẽta spiritualia secretorum Dei, non ueniunt per antedictum desiderium, neque per aliquod conamen uel studium quod anima habeat in se: sed tantum ueniũt per puram bonitatem Dei in animam, quæ est in magna humilitate, & magno timore, ac reuerentia Dei. Item scias quòd exercitare se in magna humilitate, ac timore magno, ac reuerentia Dei, propter hoc ut homo habeat uisiones ac reuelationes & sentimenta supradicta: est habere in se radicem & fundamentum, ac finalem intentionem quam habet antedictum desiderium: & ex hoc in eodem delicto uenit homo, in quo est per desiderium supradictum. Secundum remedium est, quòd in tua oratione uel contemplatione non sustineas in anima tua aliquam consolationem magnam uel paruam, ex quo tibi uidetur quòd fundat se in præsumptione & æstimatione superbiæ tuiipsius: & postquam ducit te in ambitionem tui proprii honoris uel gloriæ, siue istius uitæ, siue alterius. Quia anima quæ se sentit in tali consolatione, uenit in plures errores & mala: & Deus per suum iustum iudicium permittit diabolo posse augmentandi & accelerandi prædictam consolationem: & imprimit cum illa in anima falsissima & periculosissima sentimenta, & alias illusiones qua anima imbuta dicta consolatione credit & reputat esse ueras reuelationes. O quot personæ per istum modum sunt deceptæ? Et propter hoc caueas, quòd in tua oratione vel contemplatione non sustineas aliquam consolationem, nisi illam quæ uenit per perfectam notitiam & completum sentimentum tuæ nihilitatis & imperfectionis, & quæ facit perseuerare dictam notitiam & sentimentum tui in te, ac magnitudinem & altitudinem Dei per altam reuerentiam, & cum magno desiderio honoris & gloriæ Dei: sic quòd antedicta consolatio fundetur & totaliter sit in his prædictis, uel similibus, aut æqualibus. Et idem quod dictum est de diuina consolatione, intellige etiam de feruore & ardore perfectionis, quæ possunt esse in eisdem modis. Tertium remedium est, quod omne sentimentum quantumcunque altum, & omnis uisio quantumcunque secreta tibi appareat, quæcunque etiam sit, si ducit cor tuum in opinionem contra aliquem articulum fidei: uel contra bonos mores, & maximè contra humilitatem vel contra honestatem: fugias eam & horrescas: quia sine dubio ex parte diaboli uenit. Et si appareat tibi aliqua uisio, de qua sis certus quòd ueniat ex parte Dei: & quòd illud quod inducit uisio, est placitum Deo, noli te firmare in dicta uisione. Quartum remedium est, quòd propter altam uitam, uel propter magnam deuotionem, aut propter præclarum intellectum: seu propter aliquam aliam sufficientiam quam uides in aliquibus personis, non sequaris eorum consilia, uel modos: ex quo cognoscis claré & rationabiliter, quòd eorum consilia non sunt secundum Deum & ueram discretionem per uiam Iesu Christi & sanctorum monstratam, & perfectam scripturam in dictis sanctorum notificatam. Nec propter hoc timeas, quòd spernendo talia consilia dictarum personarum, pecces per superbiam & præsumptionem: solum quòd facias propter zelum & ueritatis amorem. Quintum remedium est, quòd fugias & uites familiaritatem illarum personarum quæ dictas tentationes seminant & diffundunt: & illas personas quæ easdem sustinent & laudant, & noli eorum uerba uel etiam collocutiones audire, neque eorum modos uelis uidere: quia tibi demonstrabunt magnum signum perfectionis in pluribus uerbis & modis, per quę si uis accipere: & eos tanquã diuinales sequi, uenies in pericula & præcipitia errorum & inhonestorum morum eorundem. Post hæc uide remedia quæ debes attendere circa aliquas per-

Remedia cōtra ſeminatores tētationum.

ſonas, quæ per ſuam uitam & doctrinam ſeminant dictas tentationes. Primum remedium eſt, quòd non habeas magnam æſtimationem uiſionum, aut ſentimentorum: uel raptuum eorum: imò ſi ducunt te in aliquid quod ſit contra fidem, vel cōtra ſcripturas ſanctas, aut contra bonos mores, vel contra vitas ſanctorum, ſeu uerba eorum ſanè accepta: abhorreas eorū uiſiones & ſentimenta tanquam ſtultas dementias, & eorum raptus ſicut rabiamenta. Tamen ſi ducunt in hoc quod eſt ſecundum fidem, & ſecundum ſcripturam, & ſecundum ſanctos, & ſecundum bonos mores: noli ſpernere, quia forſitā ſperneres hoc quod eſt Dei. Non tamen totaliter confidas: quia ſæpe & maximè in tentationibus inducitur ſeu abſconditur falſitas ſub ſpecie ueritatis, & malitia ſub ſimilitudine bonitatis: ut diabolus poſſit melius & ſæpe mortalē errorē diffundere. Et ideo uidetur plus placere Deo, quàm uiſiones & ſentimenta ac raptus, quæ ſecundū quod dictum eſt habent ſimilitudinem ueritatis & bonitatis: dimittas ire pro tanto quantum ualent. niſi cōtingat aliquibus perſonis ratione ſanctitatis & humilitatis eorum probatæ certiſſimè & manifeſtè, de quibus eſſet certum & manifeſtum quòd non poſſent decipi per illuſiones uel ingenium diaboli. Et tunc quanuis ſit pium uiſionibus & ſentimentis talium perſonarum conſentire, tamen ſecurum eſt non totaliter per rationem ueridicam eis credere: ſed ſolum quia concordant cum fide catholica & ſacra ſcriptura, ac bonis moribus & uita & uerbis ſanctorum, & cum ratione fundata ſupra prædicta. Secundum remedium eſt, quòd nullam expoſitionem ſcripturæ & uerborum ſanctorum uelis accipere: niſi concordaret uitæ Ieſu Chriſti & ſanctorum: quod tamen intellige quantum ad illos nobis propoſitos ad imitandū non quantum ad imitandum priuilegia & ſingularitates eorum. Et iſtud dicitur contra aliquos nuncios ſeu diſcipulos antichriſti, qui palliant & defendunt ſuos errores & periculoſos modos uiuendi, exponendo ſacram ſcripturam ſecundum eorum propriam affectionem: ducentes in exemplum aliquos exceſſus & ſingularitates quas aliqui ſancti fecerunt. Tertium remedium eſt, quòd ſi per reuelationem, uel ſentimētum: uel per alium modum cor tuum moueatur ad faciendum aliquod opus, & maximè opus graue vel notabile, & non tibi conſuetum, de quo non habeas certitudinem an Deo placeat, imò & rationabiliter dubitas: contrahas moram ad faciendum dictum opus, uſquequo inſpexeris omnes circunſtantias, & maximè finales, & cognoſcas quod Deo placeat: non tamen quòd tu iudices per tuam opinionem, ſed ſi poteſt per teſtimonium certum ſcripturæ, uel per exēplum ſanctorum patrum imitabile. Et bene dictum eſt, imitabile. Quia ſecundum Gregorium, aliqui ſancti fecerunt aliqua opera in quibus non debemus eos imitari, quanuis eſſent in eis bona: ſed debemus ea habere in reuerentia. Et ſi per teipſum non poteſt uenire in notitiam an Deo placeat uel non, petas conſilium à probatis perſonis in uita & doctrina & conſilio veritatis. Quartum remedium eſt, quòd ſi tu es immunis à prædictis tentationibus ſic quòd nunquam eas habueris: uel quantumcunque eas habueris liberatus fueris, dirige cor & intellectum ad Deum, recognoſcendo humiliter gratiam tibi factam, & quam tibi multotiens ſuper hoc facit. Et caueas tibi ne hoc quod per puram gratiam & bonitatem Dei habes, velis aſcribere tuæ uirtuti uel ſapientiæ, ſeu merito tuo, aut bonis moribus tuis: neque quod factum fuerit à caſu ſeu à fortuna: quia (ut dicunt ſancti) hoc eſt principalius per quod Deus beneficium ſuæ gratię aufert & ſubtrahit homini, permittit eum ſubiici tentationibus & illuſionibus diaboli. Quintum remedium eſt, quòd te, ſeu tuo corde, exiſtente in tentatione ſpirituali, per quam es in dubio: non incipias tua propria uoluntate aliquid notabile tibi inconſuetum antè: ſed tuum cor & tuam uoluntatem refrenando expectes humiliter cum timore & reuerentia Dei, uſquequo Deus cor tuum clarificet: quia ſi exiſtendo in dicto dubio inciperes ex tua propria uoluntate aliquid notabile, tibi inconſuetum, non poſſes exire ad finē bonum. Sextum remedium eſt, quod propter tentationes antedictas, ſi habeas, non dimittas aliquod bonū quod tu incepiſti dum in tentationibus illis nō eras: & maximè non debes dimittere, orare, aut confiteri uel opera facere humilitatis: licet conſolationem non inuenias in ipſis. Vnde ſcriptū eſt: Mane ſcilicet proſperitatis & gratiæ, ſemina, ſcilicet opus bonum: & ueſpere ſcilicet aduerſitatis & tentationis, ne ceſſet manus tua ſcilicet à ſeminando. Septimum remediū eſt, quòd omnes imaginationes & errores quæ te uenire faciunt quaſi in dubium alicuius ueritatis, expellas à corde tuo: & à memoria tua cum ſummo ſtudio & conamine, tantum cor & intellectum conuertendo in puritate & ueritate radicum noſtræ fidei, & in uita ſanctorum, & in ueritate ſanctarum ſcripturarū, de quibus ſi humiliter & diſcretè ad eaſdem conuerſus fueris: poteris lumen extrahere ad certè cognoſcendum hoc, in quo prius dubitaueras. Et iſtum modum debet homo tenere in tentationibus ſpiritualibus, quæ non ſunt de principalibus fidei articulis: ſed de aliquibus ueritatibus ipſi fidei proximis. Octauū remedium eſt, quòd te exiſtente in antedictis tentationibus habeas firmā & certam ſpem, quòd de iſtis tentationibus Deus te ad aliquod bonum adducet, & cor tuū clarificet, & credas firmiter quòd Deus permittit te uenire in prædictas tētationes, propter exercitium tuæ uirtutis, & ut te humilies. Attamen ita ſe habeat ſpes ſupradicta, quòd negligentia non includatur in ea: ſic quòd tuum poſſe facias de expellendo à te tentationes prædictas. Et ſimiliter ſic ſe habeat credulitas prædicta, quòd ſuperbia non includatur: ſed quòd dubites quòd illæ tentationes ueniant propter tuam culpam. Nonum remedium eſt, quòd ſi habeas antedictas tentationes multum abſconditas & ſecretas, non eas teneas, imò eas reueles tuo ſapienti & diſcreto confeſſori, & aliquibus ſingularibus perſonis: ſed non multis, de quibus perpendere poſſis quòd ratione experientiæ tentationum quas habuerunt: uel ratione luminis ſapientiæ & ſanctitatis poſſunt tibi dare conſilium & auxilium, ac conſolationem. Iſtud remedium commēdant multi ſancti: quia narratur in uitis patrum, quòd quidam monachi qui per magnam uitam erant alti: quia contemnebant cōſilium & auxilium ſanctorum patrum, ſuper tentationibus eorum ueniebant ad finem malum. Et contigit aliquibus aliis, quòd Deo uolente prodebant tētationes propter eorum ſimplicitatem, & humilitatem quam habebant in petendo conſilium, & auxilium ſuper tentationibus ſuis finem ſalubrem inueniebant, & citius liberabantur. Decimum remedium eſt, quòd ſi antedictas tētationes habeas, leua cor & intellectum tuum ad Deum: quærēdo humiliter hoc quod ei fuerit honorabilius, & tuæ animæ ſalubrius ſuper tua tētatione, ſubiiciendo tuā uoluntatē uoluntati diuinæ: ſic ut ſi ſibi placet quod perſeueres in tentatione,

tatione, similiter & tibi placeat solum vt Deum non offendas. Vndecimam remedium est, quòd nisi per aliam uiam possis euadere prædictas tentationes debes eas obliuisci, & per quandam negligentiam fugere & dimittere, considerans quòd non sunt tentationes per diabolum procuratæ: sed passiones, & fragilitates, seu debilitates quæ sunt communes statui huius uitæ. Et quia suprà & in sequentibus multis modis hortatur Dominus ut uigilemus, & ad incertum eius aduentum nos præparemus. ideo ut continuè ad opera uirtutum ascendas, uel saltem uehementer ascendere desideres, ponuntur hic consequenter aliquæ rationes per quas poteris sentire pigritiam & nihilitatem boni quod incepisti, & cor tuum excitare & mouere ad maiores perfectiones omnimodæ uirtutis quam non incepisti. Prima ratio est: quia si aspicias quomodo Deus est dignus amari & honorari, secundum suam bonitatem & sapientiã, & alias suas nobiles perfectiones, quæ sunt in eo sine numero & sine termino: uidebis quòd hoc quod credidisti facere multum & magnum ad honorem Dei: & secundum suam uoluntatem est minimum, & quasi nihil in respectu quod deberet esse secundum quòd Deus est dignus. Ista ratio idcirco primò ponitur: quia principaliter debemus attendere in omnibus operibus nostris honorem, & reuerentiam, & amorem Dei: quia in se dignus est amari, & honorari per omnem creaturam. Secunda ratio est: quia si attendas quot despectus & uituperia, quot egestates & penurias, quot dolores & passiones sustinuit filius Dei amore tui, ut ames Deum, & honores: cognosces quia parum est quod fecisti ad Deum amandum & honorandum, secundum hoc quod facere deberes. Ista ratio est altior & perfectior quàm aliqua sequentium: & ideo ponitur secundò. Tertia ratio est: quia si cogitas innocentiam & perfectionem quam deberes habere secundum Dei mandatum, per quod teneris esse absque omni uitio, & sine omni culpa, & in plenitudine totius uirtutis, sicut est quòd deberes amare Deum ex toto corde tuo, & ex omni mente tua: & ex totis viribus tuis, uidebis manifestè infirmitatem & distantiam in qua es à prædicta innocentia & perfectione.

Exercitiũ mentis in Deum.

Rationes de pigritia.

Deut. 6.

Quarta ratio est: quia si cogitas multitudinem & largitatem beneficiorum Dei, & gratiarum corporalium & spiritualium communium tibi & aliis, uel quæ singulariter tibi sunt datæ, senties quòd hoc quod facis propter Deum, est nihil ad recompensandum dicta beneficia & gratias Dei: & maximè si Dei liberalitatem attendas ad bonitatem. Quinta ratio est: quia si cogitas altitudinem & nobilitatem remunerationis & glorię promissę & paratæ illis qui faciunt opera uirtutum ad honorem Dei, quæ gloria tanto maior dabitur, quanto opera erunt uirtuosiora & maiora: cognosces pro tanto tuum meritum nihil esse in comparatione tantæ gloriæ, & desiderabis facere opera uirtuosiora quàm antefeceras. Sexta ratio est: quia si attendas pulchritudinem & gratiositatem quam habent uirtutes in se, nobilitatem quam anima recipit per ipsas uirtutes. Si attendas etiam uilitatem & turpitudinẽ quam in se habent uitia & peccata, & nihilitatem quam anima recipit per ea: conaberis (si sapiens es) ad amplius acquirendum uirtutes, & amplius fugere uitia & peccata quàm unquam conatus fueris. Septima ratio est: quia si attendas altitudinem & perfectionem uitæ sanctorum patrum, uel eorum multas & perfectas uirtutes: cognosces imperfectionem & infirmitatem uitæ tuæ & operum tuorum. Octaua ratio est: quia si cogitas magnitudinem & multitudinem offensarum quas fecisti contra Deum, cognosces quòd omnia opera quæ facis quantumcunque bona, nihil sunt ad satisfaciendum per uiam iustitię offensis Dei. Nona ratio est: quia si speculeris diuersitatem & periculum tentationum carnis, mundi, & diaboli: conaberis ad assumendum maiorem firmitatem & altitudinem in omni uirtute quàm unquam feceris: ut possis esse in maiori securitate contra dictas tentationes. Decima ratio est: quia si cogitas districtum iudicium Dei finale, & cum quo apparatu bonorum operum, & cum qua satisfactione de offensis Dei debes uenire ad dictum iudicium, uidebis quòd parum est quòd fecisti per bona opera uel per misericordiam secundum quod facere debuisse. Vndecima ratio est: quia si cogitas breuitatem uitæ tuæ, & necessitatem tuæ mortis dubiæ, postquam non habebis spacium faciendi opera meritoria uel pœnitentiam: cognosces quòd cum maiori corde & studio deberes facere bona opera, & pęnitentiam quàm nunc facis. Duodecima ratio est: quia si aduertas qualiter si incipias bonam uitam, in quouis gradu, sine conamine & desiderio ascendendi in maiorem & altiorem uitam, non potest esse sine fundamento præsumptionis & superbiæ huius quod incepisti: nec potest esse sine inclusione magnæ tepiditatis & negligentiæ, & ex quo hæc duo mala includuntur, non potest esse sine magno periculo ueniendi in multa spiritualia uitia: non dubium quòd si uelis dictorum malorum esse liber, & immunis, quantumcunque altam uitam inceperis: tu conaberis ad ascendendum ad altiorem uitam & perfectiorem. Tredecima ratio est: quia si cogitas abyssalia iudicia Dei, facta super aliquos, qui diu perseuerauerant in magna sanctitate & perfectione: sic quòd Deus eos deserebat propter aliqua occulta uitia quæ non credebant habere: non dubium quòd quantumcunque altam uitam inceperis, omni die eleuabis tuas affectiones & intentiones, deserendo omne uitium plus quàm feceras antè: appropinquando ad perfectam & integram sanctitatem: timendo ne fortè sit in te aliquod uitium occultum propter quod sis dignus deseri à Deo. Quartadecima ratio est: quia si recogitas pœnas infernales damnatorum paratas peccatoribus cunctis, credo quòd leuis erit tibi omnis pœnitentia, & omnis humilitas paupertatis uituperium: & omnis labor quem in uita ista propter Deum possis sustinere, ut euadas pœnas supradictas, & conaberis continuè ad tenendum altiorem & perfectiorem uitam, timendo periculum ueniendi ad pœnas illas. Prædictæ quatuordecim rationes plus in breui tactæ sunt quàm explicatæ, ut addiscatis in paucis magna cogitare: sic quod quælibet ratio sit tibi materia considerationis spaciosæ. Attamen scias quod si uelis proficere cum dictis rationibus, debes eas formare, non solum per intellectum: imò est necessarium quòd per affectionem moueas tuam uolũtatem ad hoc quod dictant ipsæ rationes. Et nota quòd conclusio cuiuslibet rationis debet esse in duobus. Primò, in sentimento propriæ imperfectionis & nihilationis: deinde in desiderio & conamine ueniẽdi in altiorẽ uitã, & maiorẽ perfectionem: sic quòd non sit sentimentũ propriæ imperfectionis & nihilationis sine desiderio, & conamine maioris perfectionis & uitæ altioris, nec maior perfectio & altior uita sine sentimẽto propriæ imperfectionis & nihilationis.

ORATIO.

DOMINE Iesu Christe, mitis & humilis corde: funda cor meum in uera humilitate, & exclude à me omnem motum præsumptionis & superbiæ: ut nunquam uisiones desiderem, aut reuelationes: nec per aliquas tentationes seducar spirituales, quæ me ducere quoquomodo possent in errores. Fac me Domine piissime quotidie ad opera uirtutum ascendere, & semper in bono proficere, ac continue in altiorem uitam tendere & suspirare: ut sic uigilando, & sollicite agendo ad incertum tuum aduentum me ualeam præparare. Amen.

De orando & expectando aduentum Domini, & de posterioribus signis aduentus eius, & consummationis seculi. Cap. XLII.

Luca. 18. & 21. Matth. 24.

POSTQVAM ergo Dominus ærumnarum & periculorum meminit, consequenter horum remedium subdit: quòd est oratio præmeditata, ac ingis & assidua. Vnde in libro Paralip. *Cùm ignoramus quid agere debeamus, hoc solum residui habemus ut oculos nostros dirigamus ad te.* Quia enim dixerat Dominus de suo futuro aduentu, qui subitò ueniet, & cuius tépus certum latet, sollicitos nos vult esse & dispositos, ne dies illa nos inueniat imparatos. Inter cætera autem quæ nos præparant ut securè & dignè aduentum Domini expectemus, est orationis sedulitas & assiduitas: ut iusti iudicis misericordiam imploremus, & orantis humilitas: ut iudicem per humilitatem flectemus, & eius rigorem temperemus: quia ei semper humilium placuit oratio. Vnde in Ecclesiastico: *Oratio humiliantis se nubes penetrabit, & donec appropinquet non consolabitur: & non discedet donec aspiciat altissimus.* Oratio autem superborum exaudiri non meretur: orans enĩ defectum proprium confitetur: quod superbiæ repugnat: quia defectum suum magis celare quàm prodere affectat. Docet ergo Dominus quoniam oportet iugiter & semper orare, & ab oratione non deficere: quia multum ualet oratio iusti assidua. Sed quis potest semper orare? Ergo hoc intelligendum est de quotidianis horis canonicis, iuxta ritum ecclesiæ constitutis, & oremus semper scilicet pro tempore & horis debitis, & sic semper non importat continnitatem temporis: quia oportet interrumpi tempore dormitionis & quarundam necessitatum corporis: sed importat instantiam orationis temporibus & horis ad hoc congruis. Aut certè quicquid iustus facit & dicit secundum Deum, ad orationem est reputandum. Nam semper orat, qui semper bene facit, seu in bono perseuerat; nec desinit orare, nisi cùm desinit iustus esse. Orat enim non solum lingua: sed & cor & cogitatio, desiderium, sensus, manus, oculi & omnis operatio bona. Hæc enim si orare cessauerint, omnis linguæ oratio inutilis est. Et hoc modo semper & sine intermissione possumus orare, & ab oratione non deficere. Vnde Augustinus: Qui Deum laudat lingua, non semper potest: qui moribus Deum laudat, semper potest. Multum autem ualet apud Deum oratio cũ lachrymis: quia hãc Deus magis diligit & citius exaudit. Vnde angelus ad Tobiam, *quando orabas cum lachrymis ego obtuli orationem tuam Domino.* Et Dominus per Esaiã ad Ezechiam: *Audiui orationem tuã, uidi lachrymas tuas.* Nam ut ait Hieronymus, oratio Deum lenit, lachryma cogit: hæc ungit, illa pungit. Vnde Bernardus: O humilis lachryma: tua est potentia, tua est regni gloria, ante faciem iudicis sola intrare non uereris: quicquid petieris impetrabis, accusatori silentium imponis, & quandoque sententiam ab ore iudicis rapis: uincis inuincibilem, ligas omnipotentem. Et ad probandum efficaciam orationis assiduæ, proponit parabolam de perseuerantia in oratione & eius exauditione, inducens exemplum de iudice, *qui Deum non timebat* offendere, *& hominem non reuerebatur*, publicè scandalizare: nec diuino timore mouebatur, nec humano pudore: & de uidua petente uindicari de aduersario suo: scilicet ut faceret sibi iustitiam de eo, quam tandem ob solam importunitatem precum suarum exaudiuit, ne eum sugillaret: id est, suggerendo sua importunitate offenderet: & fecit uictus tedio, quod nolebat facere beneficio: motus ad faciendum iustitiam, non propter amorem iustitiæ, sed ad euitationem suæ molestiæ. Ex quo patet aliquos hodie peiores isto esse: quia nec Dei timore, nec hominum pudore, nec aliqua importunitate uolunt grauatis iustitiam facere. Hanc parabolam Dominus ideo proposuit, ut ostendat quanto certiores de exauditione esse debeant qui Deum fontem iustitiæ & misericordiæ perseueranter rogant, cùm apud iniquum iudicem ualuerit perseuerantia deprecantis ipsum: quia per importunitatem precum obtinuit petitionis effectum. Sic enim multo fortius *Deus*, qui est bonus & iustus, exaudiet preces, & faciet uindictam electorum suorum, in pressura & tribulatione existentium, & *clamantium ad se die ac nocte*: id est, orantium instanter pro sua liberatione & declaratione diuinæ iustitiæ. Aduertendum tamen quòd sancti uiuentes in terra non petunt à Deo de aduersariis uindictam per gehennæ pœnam, sed quòd conuersi ad iustitiam desinant esse mali. secundum illud in Prouerbiis, Verte impios & non erunt, scilicet impii. Vel quod amissa potestate quam nunc habent, desinant iustos persequi, uel quia ad bonos pertinet bona spiritualia & æterna suis persecutoribus optare: & hoc modo pro eis orare: sed quia pœnę temporales sunt quædam medicinæ, & ualent ad emendationem uitæ, & ad declarationem diuinæ iustitiæ; ideo ad sanctos bene pertinet petere à Deo hoc modo uindictam de suis persecutoribus: non ex motu iræ, sed ex zelo iustitiæ: & sic non est contra illud quòd dicitur: *Orate pro persequentibus nos, &c.* Deinde post orationem subiungit Dominus de fide interrogationem dicens. *Veruntamen*

Margin notes: 2. Para. 20. — Eccle. 35. — Orare semper. — August. in Psal. 47. — Tob. 12. — Esaia 38. — Sanctorum petitio. — Matth. 5.

tamen cùm uenerit filius hominis, scilicet Christus ad iudicium, putas inueniet fidem super terram? quasi diceret, parum inueniet, respectuē loquendo de fide formata charitate. De fide post orationem inter rogat: quia si fides deficit, oratio perit. *Quomodo enim inuocabunt in quem non crediderunt?* Ergo ut oremus, credamus: & ut ipsa fides qua oramus non deficiat, oremus: quod autem quærit Dominus an in aduentu suo inueniat fidem, non facit dubitando, quia omnia nouit: sed quærit arguens & increpans infidelium multitudinē: quia in aduentu suo multos ab antichristo seductos reperiet à fide corruisse, respectu quorum paucos inueniet in uera fidei confessione persistisse: tunc enim secundum Bedam, tanta erit raritas electorum, ut non tam ob clamorem infidelium, quā ob torporem aliorum totius iam mundi fit accelerāda ruina: *quia enim abundabit iniquitas, refrigescet & deficiet charitas multorum.* Et quia præmuniuit Dominus fideles contra aduentum antichristi & suorum pseudoprophetarum, ac insuper monuit eos orare semper in tantis malis ad expectandum aduētum suum, nunc consolatur eos per suum propinquum aduentum. Vbi sciendum, quod cùm triplex sit aduentus Dei saluatoris nostri: uidelicet in carnem, in mentem, & in iudicium: primi duo sunt amoris, tertius est timoris: tertium celebramus propter primum, & primum propter medium. De aduentu enim ad iudiciū mentio fit isto tempore in officio: ut timore nobis immisso ad uenerandam futuram festiuitatē natalis Domini in carnem nos sollicitius præparemus. De aduētu in carnem ideo festa recolimus, quatenus per ea uerbum æternum mentaliter concipere mereamur, dum ipsa mentalis conceptio est maxima gratia omnium donorum quæ in hac uita, secundum legem cōmunem animæ deuotæ per gratiam cōferuntur. Vnde dicit Augustinus, quod beatior fuit Maria concipiendo Christum mente, quam carne. Et quia dicit idem August. quod timoris est præparare locum, & quòd introducit charitatem sicut seta filum: ideo ecclesia celebrans aduentum Domini in carnem, pariter & in mētem, qui sunt aduentus amoris, simul mētionem facit in officio de aduentu eius ad iudicium, qui est aduentus timoris: ut uidelicet per timorē introducatur, ac per hoc nos moueamur ad amorosum nostri hospitii præparationem: quatenus uerbo æterno mentaliter in nobis concepto, dicamus cum propheta, à timore tuo Domine concepimus spiritum salutis. Consolatur ergo eos Dominus de suo aduentu propinquo: quia statim non immediate sed paruo tempore elapso post tribulationē antichristi & pseudoprophetarum, quæ durabit per tres annos cum dimidio, & etiam post mortem ipsius antichristi apparebunt signa manifesta propinqui iudicii: quia post tribulationem illam antequam appareant signa ista, erit tempus breue, scilicet quadraginta dierum, uel circà, ad refrigerium bonorum, & ad pœnitentiam malorum, in quo pœnitere poterunt illi qui per antichristum fuerunt decepti. Et sciendum quod appropinquante finali iudicio in omni creatura apparebit turbatio. Vniuersitas autem creaturarum reduci potest ad quatuor genera: uidelicet ad naturam cœlestē, elementarem, rationalem, & intellectualem. Primò, ergo describitur turbatio in natura cœlesti, uidelicet *in sole, luna, & stellis*, in quibus erunt aliqua apparentia insolita, & naturæ suæ repugnantia: & ideo dicuntur signa quæ in eis erunt. *Sol enim & luna obscurabuntur, & stellæ cadent de cælo*, non à situ suo, quod naturaliter impossibile est fieri, cùm terra non sufficeret earum magnitudini, & corpora cœlestia maneant in natura sua integra: sed propter nimiam scintillationē quæ erit in aere, cadere uidebuntur à suo lumine, nō quod eo priuentur cùm sit eis naturale: sed quia uincuntur à maiori lumine. Hæc enim luminaria obscurari & cadere dicuntur, comparatione maioris lucis superuenientis: quia in glorioso Christi aduentu apparente ueræ gloriæ lucis, omnia mundi lumina tenebris comparantur & umbris. sicut stellæ non apparēt sole oriente, & lumen candelæ non lucet in die. Vnde Beda: Sydera in die iudicij uidebuntur obscura, non diminutione suæ lucis accedente, sed superueniente claritate ueri luminis: hoc est summi iudicis cum uenerit in maiestate sua, & patris, & sanctorum angelorum. Quamuis nil prohibet intelligi ueraciter solem tunc & lunam cum syderibus cęteris ad tempus suo lumine priuari: quomodo de sole factum constat tēpore dominicæ passionis, luna enim tunc temporis cum esset plena sub abdito terræ latebat. Cęterùm peracto die iudicii & clarescente futuræ gloria uitæ, cū fuerit cœlum nouum & terra noua: tunc fiet quod Esaias propheta dicit: *Et erit lux lunæ sicut lux solis, & lux solis septempliciter sicut lux septem dierum.* Hæc Beda. Mysticè ecclesia speciosā ut luna, electa ut sol, & quæ noctem mundi illuminat ut stellæ: tunc non apparebit impijs ultra modum sæuientibus: & cedent persequentibus: ac cadent multi qui gratia fulgere uidebantur, & quidam fideles firmissimi turbabuntur. Moraliter uerò per solem status perfectorum designantur, eorū enim est ad modum solis influere aliis & illuminare. Per lunam status proficientium significatur: ad quos pertinet exterioribus exercitiis uirtuosis quæ sunt circa mutabilitatem humanorum actuū insistere, ad similitudinē lunæ quæ inter planetas specialiter habet influentiam super mutabilitatem istorū inferiorum. Per stellas uerò status incipientium accipitur, ad quos pertinet præterita peccata deplangere & à futuris cauere: stellæ enim emissione radiorum aerem impurum depurant: & earum uirtute auferunt à mundo inferiori pestilentiæ corruptela. In quolibet istorum statuum, ut uerbum æternum concipiatur in mente, debent certa signa præcurrere. In sole nanque legimus accidisse signum stationis, signum retrogradationis, & signum obscurationis. Et in sole quantum ad perfectos, primò debet esse signum stationis: & hoc per mentis in Deo stabilitationem, ne uariis cogitationibus euagetur, secundum illud Psal. *Iacta cogitatum tuum in Domino.* Secūdò, signum retrogradationis per contemplationis & actionis alternationem, secundum illud Ezechielis: *Animalia ibant & reuertebantur.* Animalia enim, id est sectatores euangelicæ perfectionis: uadunt ad uitam contemplatiuam, in qua quia diu immorari non præualent reuertuntur ad actiuā. Tertiò, signum obscurationis per propriæ gloriæ exinanitionem, ut in suis oculis nihil se esse reputent. Sic semetipsum obscurauit apostolus dicens: *Ego sum minimus apostolorum.* Et sequitur: *Gratia Dei sum id quod sum.* In luna quantum ad proficientes debet apparere signum conuersionis in sanguinem, per passionis iugem recordationem. Vnde eis dicit Christus in Threnis: *Recordare paupertatis meæ, & absynthij & fellis.* Et respōdere debet homo illud quod ibi sequitur: *Memoria memor ero & tabescet in me anima mea.* In stellis uerò quantū ad incipiētes debet esse signū casus & propriæ deiectionis per defectū multipliciū humilē recognitionem. De quo casu exponi potest

Rom. 10.
Beda 1 cap. 18. Luc.
Matth. 24.
Aduentus Domini triplex.
Augusti. tracta. 10. in Ioann. Idem tracta. 9. in epist. Ioan.
Turbatio uniuersalis.
Turbatio cœli.
Stellarum casus.
Beda in c. 21. Luca.
Esaia 30.
Mysticè.
Moraliter.
Signa perfectorū in sole.
Psal. 54.
Ezech. 1.
1. Cor. 15
Signa in luna.
Thren. 3.

potest illud Prouerb. *Septies in die cadit iustus, & resurgit.* Iostificatus enim per gratiam Dei omni tempore quod per septenarium numerum innuitur, debet cadere per propriam recognitionem: & tunc semper post lapsum resurgit per diuinę miserationis subleuationem: quotiens enim quis pro suis defectibus ingemuerit, totiens diuinæ propitiationis gratiam sibi amplius cumulabit. Hæc autem signa facere in quolibet statu non est ex nobis, sed ex supereffluentia diuinæ bonitatis. Ideo sapiens orat: *Miserere nostri Deus omnium, & ostende nobis lucem miserationum tuarum.* Et subdit: *Innoua signa, & immuta mirabilia.* Secundò describitur turbatio in creatura elementari, cùm dicitur: *Et in terris pressura gentium præ confusione sonitus maris & fluctuum.* Nam ex impressione corporum cęlestium fiet commotio elementorum. Terra enim commotione commouebitur: & in aere caligo & uenti, tonitrua & fulgura, coruscationes & uariæ tempestates generabuntur. In mari quoque & fluctibus generabuntur spiritus procellarum: & ab intus & ab extrà concutientes mare & fluctus, ex quorum confractione generabitur maximus & horribilis sonus, & præ nimia aquarum hincinde agitatione absque ordine, quasi sonus confusionis apparebit. Et insuper aderit etiam incendium ignis qui præcurret faciem iudicis: ita ut mare & omnia credantur consumi omnino, dicente Petro: *Elementa calore soluentur, & terra & omnia quæ in ea sunt opera exurentur.* Ex quibus omnibus corda hominum nimio terrore concutientur, & homines attoniti quasi fugere uolentes, & propter tenebras horrendas se mutuò uidere non ualentes: discurrendo se inuicem prement, & impingendo comprimentur: vt fiat pressura gentium, & ruat unus super alium ex concursu multorum timētium ab aquis absorberi, & ab igne & tempestatibus consumi: & secundum hoc propriè dicitur pressura, quasi premens suram. Maximè autem huius pressurę causa erit sonitus maris & fluctuum: quia mare inusitato modo terribiliter fremet, & littus maris uehementius agitabitur tempestate. Tertiò describitur turbatio in creatura rationabili, id est homine, cùm subditur: *Arescentibus*, id est, deficientibus, *hominibus*, à uigore suæ corporalis uirtutis & colore, in diebus enim illis efficientur homines aridi & stupidi & palescentes & uelut amentes, & contabescēt in seipsis: ita ut alter alterum non alloquatur, uel audiat seu attendat, *præ timore*, scilicet malorum præsentium, *& expectatione* malorū adhuc restantium, *quæ* inquam timor & expectatio *superuenient uniuerso orbi*, quasi diceret: nec natio nec prouincia excludetur ab his angustiis. De his autem sic dicit Esaias: *Eritque repente, & confestim uisitabitur à Domino exercituum in tonitruo, & commotione terræ, & uoce magna turbinis & tempestatis & flammæ ignis deuorantis.* Et sic implebitur quod dicit Dauid de impio. *Quæsiui & non est inuentus locus eius*, quasi diceret: Quæsiui impio locum in mundo, & non inueni. Nā iudicio imminente cœlum tonitruis & fulguribus repellet impium, aer depellet per turbinem, mare per tempestatē, terra eum excotiet per commotionē: ut in toto mundo locum non inueniens sepeliatur in flamma ignis deuorantis in inferno. Quartò ponitur turbatio in creatura intellectuali cùm infertur. Nam uirtutes cœlorum, id est, angelicæ potestates mouebuntur. Ille autem motus erit multipliciter: quia mouebuntur quodam motu admirationis uidentes inusitatos effectus accidere præter ordinem naturalem. Item mouebuntur ex diuina uoluntate ad faciendū miraculosas transmutationes in elementis, ad incutiēdum hominibus terrorem iudicis uenientis. Item mouebuntur ad peccatorum uindictam & separationem, expetendo ab eis ultionem: quia separabunt malos de medio iustorum, & mittent eos in caminū ignis. Item possunt dici moueri ex magno timore, uidebunt enim totum orbem iudicari, & Luciferū qui eorum princeps fuit. Vnde dicit Chrysosto. quòd ualde decenter commouebuntur & concutientur uidētes tantam transmutationem fieri, & conseruos suos puniri, & orbem terrarum terribili assistentem iudicio. Est autem in angelis timor cuiusdam reuerentiæ & admirationis respectu Dei: quia scilicet admirantur Dei maiestatem eis incomprehensibilem, & ad modum trementium se habebunt. De tali timore dicitur in Iob: *Columnæ cœli contremiscunt & pauent in aduentu eius.* Quid ergo facient uirgulta deserti, ubi timore concutitur cedrus Libani paradisi? Vnde non est mirum si homines qui in natura & sensu sunt terrestres arescent: cùm etiam angelicæ potestates quæ de se securæ sunt mouebuntur. Moraliter cœlorum nōmine possunt intelligi animę sanctę, in quibus Deus per gratiā cōcipi dignatur & habitare. De quibus dicitur: *cœlum mihi sedes est.* anima enim iusti sedes est sapientię. Huius cœli uirtutes sunt animæ uires. Sicut autem in aduentu in iudicium uirtutes cœlorum corporalium mouebuntur: sic in aduentu uerbi æterni in mentem omnes uirtutes & potentiæ animæ mouebuntur ad operationes superexcedētes, superiorque & inferior portio rationis mouebuntur de exercitio bonæ operationis, ad studium orationis & contemplationis. Iudicium diuinum præcedent signa & mirabilia, iram Dei in peccatores designantia, & ad ostendendam Dei paratam contra eos uindictam. Et sicut offenso Domino turbatur eius familia cōtra offendentes, sic creatura Dei turbatur contra peccatores. Et secundum Bedam: Quomodo impulsæ ad casum arbores fragores motusque sui præmittere solent indicia, sic termino mundi appropinquante quasi pauentia nutant & gemunt elementa & omnis creatura. Et ut dicit Chrysostomus, sicut homo cùm moritur patitur phantasias & turbationes maximas, qui est microcosmus siue minor mundus: sic macrocosmus siue maior mundus deficiens totus conturbabitur. Modum enim deficiēdi in maiori mundo, ex minori oportet accipere. Nota hîc Dominum breuiter quædam tetigisse signa diē iudicij præcedentia. Dicitur autem in scholastica historia quòd Hieronymus, in annalibus libris Hebręorum inuenit signa quindecim dierum ante diem iudicij: sed utrum dies illi continui futuri sint an interpolati, non expressit: hoc autem multam habet dubietatem. Prima die eriget se mare quadraginta cubitis super altitudinem montium stans in loco suo quasi murus. Secunda, intantū descendet ut uix uideri possit. Tertia, marinæ beluæ, scilicet balenæ & huiusmodi apparentes super mare dabunt rugitus vsque ad cęlum. Quarta, ardebit mare & aquæ omnes. Quinta, herbæ & arbores dabunt rorem sanguineum. Sexta, omnia ruent ædificia. Septima, petræ adinuicem collidentur. Octaua, fiet generalis terræmotus. Nona, æquabitur terra. Decima, exibunt homines de cauernis, & exibunt velut amentes, nec mutuo poterunt loqui. Vndecima, surgent ossa mortuorum, & stabunt super sepulchra sua. Duodecima, cadēt stellę de cœlo secundū quosdā quo ad apparentiam. Tertiadecima, morientur homines uiuētes ut cū mortuis resurgāt.

Eccle. 36.

Terræ & maris signa.

2. Petri 3.

Hominum turbatio.

Esaie 29.

Psal. 36.

Virtutum cœlestium motus.

Chrysosto. hom. 77 in Matthęū.

Iob 26.

Moraliter.

Esaię 66.

Beda I cap. 21. Lucæ.

Chrysosto. hom. 48. operis imperfecti.

Quartadecima, ardebit cęlũ & terra .i. superficies aeris & terræ. Quintadecima, fiet cęlũ nouũ & terra noua, & omnes homines resurgẽt. O cor nequã si ad hęc audita non molliris: nec ad pœnitentiam prouocaris, durius es lapide: durius adamãte. Hæc enim signa terribilia quæ præcedunt, terribilius iudicium quod sequitur ostendunt. Vnde Chrysostomus. Terribile est illud iudicium, & ineuitabilis est pœna, & intolerabile illud tormentum. Si autem uis neq; hîc dare uindictam: decerne de te ipso, & expete à teipso noxas. Audi Paulum dicentem: *Quoniam si nosmetipsos iudicaremus, non utique iudicaremur*: si hoc feceris uiam præuenies, & ad coronam deuenies. Et qualiter expetemus uindictam à nobisipsis, ait Bernardus: Luge, ingemisce amarè, humilia teipsum, uitupera te, rememora peccatorum secundum speciem. Qui enim facit hoc, ita compungetur ut neque uita dignum seipsum esse æstimet: qui autem hoc æstimat, cera omni mollior erit. Neque igitur parua hæc æstimes esse: sed congrega omnia, & sic ut in libro scribe. Si enim tu scripseris Deus delebit: sicut si tu nõ scripseris, Deus & inscribet & uindictam expetet. Multum igitur melius est à nobis inscribi & diuinitus deleri, quàm ecõtrariò nobis obliuione tradẽtibus Deum ea ante oculos nostros offerre secundum diem illam. Vt igitur hoc non fiat, omnia cum diligentia recogitemus: & inueniemus multis nosipsos obnoxios. Qualiter igitur est saluari ars? Contraria his formata ponẽtes. Attendamus igitur & per omnia vulnera expurgemus: Ita enim poterimus & ignoscentia delictorum potiri, & promissis perfrui bonis. Hæc Bernardus.

Chrysost. hom. 43. in Matthęũ. 2. Cor. 11.

ORATIO.

DOMINE *Iesu Christe, da mihi imitari signa in sole, luna, & stellis: hoc est bonorum operum exempla in te sole iustitiæ & matre uirgine, & in omnibus sanctis tuis: ut fiat in terra carnalitatis meæ pressura gentium, id est, motuum incircuncisorum præ confusione sonitus confessionis & maris contritionis, & fluctuantium, afflictionum, arescentibus in me humanis concupiscentijs, præ timore gehennæ & expectatione gloriæ quæ superuenient uniuerso orbi quando unicuique secundum opera sua dabit: uirtutes etiam cœlorum scilicet potentiæ animæ moueantur de uirtute in uirtutem, ut paratus inueniar in aduentu tuo. Amen.*

De aduentu Christi iudicis. Cap. XLIII.

ET tunc scilicet post prædicta signa per Dominum tacta, *apparebit*, hora qua non putatur, hora enim iudicij ignoratur, *signum filij hominis*: scilicet signũ crucis, *in cœlo*, hoc est in aere qui aliquando in scriptura cœlum uocatur: ut passus in humilitate ignominiam crucis, ostendat in sua ueniens maiestate salutarẽ fructum & dignitatem eiusdem gloriosæ crucis. Filium hominis non filium Dei se hic appellat: quia non in forma Dei sed hominis iudicabit. Secundum Chrysostomum: Crux apparebit sole luculentior existens, ut non sit necessitas accusationis cùm uiderint crucem, sed per se sine excusatione condemnabile eorum efficiatur peccatum: quemadmodum si quis lapide vulneratus, ipsum ostendit lapidem, uel uestimenta sanguine madefacta. Et secundum eundem Chrysosto. Non erit crux lignum, in quo scilicet passus est Dominus: sed lux in modum crucis splendidior sole. Per hoc autem signum crucis intelligi possunt etiam alia signa, & instrumenta suæ passionis & mortis: ut claui, lancea, corona, & flagella: quæ quasi uexilla, triumphi, & uictoriæ in iudicium deferentur. Quidam autẽ per hoc intelligunt cicatrices seu stigmata, & testimonium passionis in carne Iesu: ut impleatur illud Zachariæ: *Videbunt in quem transfixerunt*. Vnde Hieronymus: Signum autem hic crucis intelligamus, ut Iudęi uideant in quem compunxerunt: aut vexillum fidei uictoris triumphantis secundum Chrysostomũ: Quẽadmodum ingrediente rege in ciuitatem, exercitus antecedit, qui signa atque uexilla regalia præferens annunciat regis introitum: ita Domino descendente de cœlis, præcedet exercitus angelorum & archangelorum, qui signum crucis ut triumphale uexillũ prę ferentes, diuinum regis cœlestis ingressum terris trementibus nunciabunt. *Et tunc*, scilicet cùm triumphale uexillũ uidebunt, *plangent se*, inconsolabiliter, serò accusante conscientia, *omnes tribus terræ*: id est, aliqui de omnibus tribubus, & nationibus: scilicet mali uel omnes tribus terræ, id est, omnes homines terreni & iniqui, qui terrena dilexerũt, & ea Deo proposuerunt: qui cum terrena uoluntate decesserunt, quibus grauis & tristabilis erit aduentus iudicis quem terrenis postposuerunt. Et rectè dicit, tribus terræ: quia, ut dicit Hieronymus, hi plangent qui municipatum non habent in cœlis: sed scripti sunt in terra. Vbi Chrysostomus: Plangent Iudæi, plangent gẽtiles, plangent Christiani, qui magis dilexerunt mundum quàm Christum. Non sic tribus Domini. *Illuc enim ascenderunt tribus tribus Domini, ad confitendum nomini Domini. Plangent autem se*, id est, suam culpam quam commiserunt, suam stultitiam quam non correxerunt, suam gloriam quam amiserunt, suam pęnã quam incurrerunt. Et iterum: *Tunc plangent se omnes tribus terræ*, qui magis dilexerunt mundum quàm Christum, cùm audierint eum hæc uerba dicentem ad se: Ego propter vos homo factus sum, propter vos alligatus, & delusus, & cæsus, & crucifixus, ubi est tantarum iniuriarum mearum fructus? Ecce præmium sanguinis mei quod dedi pro redemptione animarũ uestrarum: ubi est seruitus uestra quã mihi pro precio sanguinis mei debetis? Ego super gloriam meam uos habui cùm essem Deus apparens homo, & uiliorem me omnibus rebus uestris fecistis. Nam omnem rem uilissimam terræ amplius dilexistis, quàm iustitiam meam, & fidem. *Tunc plangent se omnes tribus terræ*: quia nec resistendi uirtus est contra eum, nec fugiendi facultas ante faciem eius, nec pęnitendi locus: ex angu-

Matt. 24. Luca 21.

Chrysost. ho 77. in Matthęũ.

Idem ibidem.

Zacha. 12.

Hierony. in c. 24. Mat.

Chrysost. hom 77. in Matth.

Hierony. in cap. 24. Matthæi. Chrysost. hom 77. in Matthęũ. Psal 121. Planctus terrena amantium.

A ex angustia enim omnium rerum nihil eis remanet præter luctus. Meritò plangent se: quia tunc neque pecuniæ diuitibus prosunt ad eleemosynam faciendã, neque parentes iusti pro filiis intercedente, neque ipsis angeli pro hominibus, sicut solebant, *facere uerbũ*: quia non recipit natura iudicij misericordiam, sicut nec tempus misericordiæ iudicium, dicente propheta: *Misericordiam & iudicium cantabo tibi Domine*: misericordiam in priori aduentu, iudicium in secundo Hæc Chrysostomus. Vnde & Effrem: Vtique si sciremus quid immineat uel incumbat, ò fratres iugiter plangeremus Deum obsecrantes. Si enim omnis creatura contremiscet, & ipsa agmina sanctorum angelorum expauescent in aduentu eius: quid tunc dicemus si hoc paruo tempore negligenter ac segniter vixerimus? Ipse namque pro hac negligentia nostra rationem à nobis exquiret, ac dicet propter uos incarnatus sum: & in terris palam cõuersatus: propter uos flagellatus sum, consputus, palmis cæsus, crucifixus, aceto potatus paradisum uobis aperui, regnum cęlorum uobis obtuli, spiritum sanctum uobis misi, quid ultrà debui uobis facere, & non feci? humilem uoluntatem uestram solummodo quæsiui, non uos cogi: ne causa uestræ salutis, esset occasio necessitatis. Dicite mihi peccatores, secundum carnem passibiles, ac mortales, quid passi estis propter me dominatorem uestrũ, qui etiam impassibilis pro uobis passus sum? Hæc Effrem. Et tunc uidebunt oculis corporalibus, tam fideles quam infideles, filium hominis in specie humana: quia in forma hominis iudicabit. Vnde August. Visio quippe filii hominis exhibetur & malis: nam uisio formæ Dei non nisi mundis corde: quoniam ipsi Deum uidebunt. Et quia filium Dei secundum id quòd in forma Dei æqualis est patri, uidere iniqui non possunt: oportet autem ut iudicem uiuorum & mortuorum coram quo iudicabuntur, & iusti uideant & iniqui: ideo oportebat ut filius hominis acciperet iudiciariam potestatem. Vnde & Beda: Ea forma electis apparebit, qua in mõte apparuit. reprobis uerò in ea forma, qua in cruce pependit. Videbũt, inquam, eum uenientem ad iudicium in nubibus cœli, sicut in nube ascendit, scilicet in aere super locum unde ascendit. Vnde Chrysosto. Quia enim sicut in actibus apostolorum legitur: *Nubes suscepit illum ab oculis eorum*: & illic dictum est ab angelis: sic ueniet quemadmodum uidistis eum ascendentem in cœlũ: meritò credendus est, non solum in eodem corpore quò ascendit, uerumetiam in nube uenturus. Vnde & Orige. Sicut eo ascendente in cœlum nubes eum tulit, propter honorem ascendentis: ita eum deferet ad iudicium: ueniet autem cum potestate magna. Primus enim Christi aduentus, fuit in ostensionem infirmitatis. Secundus erit in ostensionem potestatis, & maiestate, id est, gloria: tunc enim totus Christus cũ membris gloriosus apparebit, indutus lumine sicut uestimento: ueniet inquam cum uirtute multa & potestate contra inimicos, ad puniendum & deprimendum eos: ac gloria magna & maiestate, propter bonos ad præmiandum & glorificandum ipsos, ut qui in primo aduentu uenit ut seruus cum infirmitate & humilitate: in secundo ueniet ut Dominus cum fortitudine & regia maiestate. Vnde Cyrillus: Primam enim apparitionem prosecutus est cum infirmitate & humilitate nostra: sed secundam celebrabit cum propria potestate & maiestate. Vbi & Gregorius: In potestate & maiestate visuri sunt quem in humilitate positum audire noluerunt: ut uirtutẽ eius tanto tũc districtius sentiant, quanto nunc ceruicem cordis ad eius patientiam non inclinant. Vbi & Chrysosto. Si quando rex terrenus processum aliquem, aut expeditionem mandat in populo: dignitates omnes mouentur, & exercitus excitatus tota ciuitas feruet: quanto magis rege cœlesti exurgente iudicare uiuos & mortuos, uirtutes angelicæ commouebuntur: terribiles ministri terribiliorem Dominum præcedentes. Ante ipsum pro candelabris fulgura uiua præcedent, & pro tubis horrenda tonitrua uociferabũt. Qualis rex, talis est præparatio regis. Hæc Chrysostomus. Filius ergo hominis in iudicio apparebit: quia dignum est ut ipse filius Dei, qui in forma hominis iniustè iudicatus est in eadem forma hominis in iudicio iustè iudicet. Et in carne eius uidebuntur cicatrices vulnerum, ut uideant reprobi in quem pupugerunt. Vnde Chrysosto. Vulnera seruauit, ut in die iudicij proficiant ad testimonium passionis cõtra Iudęos, & omnes qui denegantes filium Dei crucifixum in corpore iudaizant. Et tunc uiui rapientur aliqui, cùm Dominus ueniet, ut dicatur iudicare uiuos & mortuos: ac iudex uiuorum & mortuorum: Et secundum Augustinum: Illic tunc morientur, & in momento resuscitabuntur, quia *statutum est hominibus semel mori*. Et secundum Apostolum: *omnes resurgemus. & ergo omnes morientur*. Vt enim ait Augustinus. Erit resurrectio mortuorum omnium hominum, sed una & in simul: non prima iustorum, & peccatorum secunda. Et tunc, scilicet ante resurrectionem communem mittet angelos suos cum tuba & uoce magna: id est tam aperta & tam intensa uoce, quæ à mortuis audiatur ubique. Vnde Remigius: Hæc autem tuba non reuera corporea est intelligenda, sed angelica uox: quæ adeo magna erit, ut ad clamorem illius omnes mortui de terræ puluere consurgãt. Vel tuba, est potestas suscitandi mortuos: & uox, est uox Christi uocantis mortuos ad iudicium, ex cuius virtute suscitabuntur, & ut in iudicio sint omnes. Vbi Chrysostomus: Verè magna uox tubæ terribilis, cui omnia obaudiunt elementa: quæ petras scindit, inferos aperit, clausuras tenebrarũ pertransit, portas æreas conterit, uectes adamantinos confringit, uinçula mortis dirumpit, & de profundo abyssi animas liberatas corporibus assignat. Hæc omnia citius consummat in opere, quàm sagitta transit in aere: dicẽte Apostolo: *In momento, in ictu oculi, in nouissima tuba: canet enim tuba, & mortui resurgent incorrupti*. In illa uoce puluis iam dissolutus corporum mortuorum in noua membra constringitur In illa uoce quasi vna persona obnoxia totum mare discutitur, ut si quid apud se retinet de humanis ossibus, sine contradictione restituat Hæc Chrysostomus. Et congregabũt angeli ad iudicium electos specialiter ab uniuersis regionibus & locis, in quibus putrefactione resoluti sunt ut triticum uentilatum de area totius terræ & orbis: qui specialiter adducentur ministerio angelorum, quia erunt conciues eorum. Et non solum congregabunt electos, quorum corpora leuia: sed etiam reprobos, qui corpora ponderosa habebunt: & ideo sicut angelus Abacuch, sic eos portabunt. Sed electos congregabunt ad gloriam, reprobos ad damnationem. Et electi occurrent Domino ad iudicium uenienti: Reprobi uerò uenient, sed in magna distantia. Vt ait Remigius. Et secundum Chrysostomum, Primò resurgent & resuscitatos angeli congregabunt, congregatos autẽ rapient nubes, & hæc omnia in instanti momento fient. In ualle autem Iosaphat, scilicet in aere iudicabitur omnis homo: quia

Margin notes: Plãctus iusti ratio. — Psal. 100. — Beneficiorũ Dei exprobratio. — Augusti. lib. 1. de trinitate cap. 13. — Beda in 21. Luca. — Acto. 1. — Origenes tracta. 30. in Matth. — Aduentus terribilis. — Gregorius hom. 1. in euangelia. — Chrysosto. hom. 49. operis imperfecti. — Chrysosto. ho. 49. operis imperf. — Augusti. lib. 20. de ciuitate cap. 20. — Hebr. 9. — 1. Cor. 15. — Tuba prima. — Chrysosto. hom. 49. operis imperfecti. — 1. Cor. 15. — Congregatio corporũ. Dani. 14. — Chrysosto. hom. 77. in Matthæũ. Iudicij locus. — 1. Cor. 15. Idem ibidem.

Iudicij recordatio. Chrysostomus habet simile quid piam hom. 2. in 2. Thessalo.

mo: quia iudicij discrimen erit in aere, dicente Apostolo: Simul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Christo in aera. De hac die sic dicit Chrysostomus. Heu mihi de illa die terribili, cùm deceret nos lætari, cùm hæc audiamus, sed dolemus & tristes sumus. Qualibus ergo uidemus Christum oculis? Si enim patrem aliquis, non utique ferret uidere, conscius sibiipsi peccati in ipsum patrem infinitè mansuetum: qualiter respiciemus eum tunc, qualiter sustinebimus? Etenim repręsentabuntur tribunali Christi, & omniũ diligens erit inuestigatio. Hæc Chrysostomus. In omni autem tentatione multum ualet illam diem resurrectionis & iudicij, & nobis & aliis ad mentem reuocare, quia hoc præcipuè consueuit animam curare. Vnde Chrysostomus. Si auari esse uoluerimus, & si rapere, & si inconueniens quid agere: confestim diẽ illam in mẽtem mittamus & iudicium subscribamus, & omni freno uehementius detinebit inconuenientem impetum hęc cogitatio, & dicamus ad nosipsos: resurrectio est, & iudicium nos expectat terribile. Et si uiderimus aliquem elatum, & in pręsentibus bonis inflammatũ idem semper dicamus, ostendentes quoniam omnia hîc manent. Et si alium dolentem uiderimus & contristantem, & ad illum idem loquamur: ostendentes quoniam finem habebunt tristia. Et si pigritantem & dissolutum, rursus idem superincantemus: ostendentes ei quoniam necesse est pigritiæ noxas dare. Sufficiens est hoc uerbum omni ferramento, magis nostram curare animam. Etenim est resurrectio præ ostiis non longè, neque procul: adhuc autem parum quantulumcunque qui uenit, ueniet & non tardabit, & omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, & bonos & malos: hos quidem, ut ante omnes uerecundentur: eos uerò, ut ante omnes clariores efficiantur: hæc igitur secundum unamquamque subscribamus nobis diem. Si hæc semper reuoluimus, nulla solicitudo præsentium nos mordere poterit: rerum etenim quæ uidentur temporanea, ea uerò quæ non uidentur non temporanea sunt. Continuè igitur & ad ipsos loquamur, & adinuicem resurrectio est & iudicium, & noxę eorum quę gesta sunt. Et ne irritemus Deum, sed audiamus eum dicentem. *Timete eum qui potest & corpus & animam perdere in gehennam*: ut propter timorem facti molliores, & à perditione hac eruti digni efficiamur regno cœlorum. Hæc Chrysostomus.

Matth. 10.

ORATIO.

DOMINE *Iesu Christe, qui ad iudicandum cum potestate & maiestate magna es uenturus: angelis signum gloriosæ crucis tanquam uexillum triumphale præferentibus, tu animam meam huius sanctissimæ crucis impressione consigna: tu me huius uirtute purifica: & per hanc me totum sic uendica tibi, ut nihil aduersarij ualeant in me reperire: quatenus te ad iudicium ueniente ego hoc uenerabili inueniar signatus stigmate, ut tibi crucifixo configuratus in pœna consors fieri merear, & tui resurgentis in gloria.*

De electorum consolatione ex appropinquante redemptione, & de similitudine ficulneæ. Caput XLIIII.

DEINDE post præmissa contra reprobos dicta, mox ad electorum consolationẽ Dominus conuertit uerba, quia dies iudicij licet in reprobis sit terribilis: tamen electis debet esse consolabilis: tunc enim ad gloriam transferentur optatam. Vnde hortatur eos, dicens: *His autem*, scilicet signis prædictis, *fieri incipientibus*, & apparentibus, scilicet cùm plagæ mundi crescent: cùm terror iudicij commotis uirtutibus ostendetur, cùm peccatores tabescent præ timore & expectatione malorum: uos electi, *respicite* per fidem, id est diligenter attendite, & mentis oculos aperite credendo & nullatenus dubitando, *& leuate* per spem, *capita uestra*, id est mentes uestras à terrenis ad cœlestia expectatione gaudiosa erigite, & corda uestra exhilarate, ac gaudete cum lætitia qui in tristitia fuistis: quoniá post tribulationem horum dierum, post pressuras & terrores malorum appropinquat redemptio uestra plena & perfecta, quam expectatis: quia dum finitur mundus, cuius amici non estis: propè est redemptio quam quæsistis: redemptio inquam uestra, id est sanctorum: sed econtrariò appropinquabit perditio malorum. Hæc autem redemptio erit plena ab omnibus malis liberatio: tunc enim ab omnibus seruitutibus, scilicet peccatorum alligatione, fomitis infectione, sensuum illectione, passionum infestatione, dæmonum tentatione, malorum hominum persecutione, necessariorum solicitudine, & ab omnibus huiusmodi erimus liberi, quando ponemur in libertatem gloriæ filiorum Dei. Hęc enim redemptio non est aliud, nisi perfecta libertas animæ & corporis, ut tunc iusti dicere possint Christo illud Apoca. *Occisus es & redemisti nos Deo nostro in sanguine tuo, & fecisti nos Deo nostro regnum*. Hoc quippe ad consolationem electorũ cedit, quòd uideant Christum uenire, ut eis præmia largiatur quæ suis promisit. Sed uæ uobis ambitiosis, qui primas cathedras diligitis: scilicet qui ad dignitates diligitis accedere, uel in ipsis dignitatibus diligitis perseuerare: quia tunc non erit vobis pars neque sors in sermone isto, nec cum electis cõsolatio: nam Christum iudicem uenientem non libenter nec gaudenter uidebitis qui nunc præesse & iudices esse diligitis. Quod bene Gregorius in Moralibus attestatur dicens: Nam cui esse nunc iudicem libet, huic uidere tunc iudicem non libet. Non dicit qui iudex est: sed

Luca 21. Matt. 24. Mar. 13.

Roma. 8.

Apoc. 5.

cui

cui esse iudicem libet, animum uidelicet non gradum redarguens, & ad uoluntatem nõ ad factum uituperationem referens. Quis autem cogitare uel dicere ualeat, quæ tunc læuitia bonis, & quæ tunc tristitia malis erit? Vnde Grego. Qui Deum diligunt, ex mundi fine gaudere atque hilarescere iubentur, quia uidelicet eũ quem amant mox inueniunt dum transit is quem nõ amauerũt. Absit.n. ut fidelis quisque qui Deũ uidere desiderat de mũdi percussionibus lugeat: quẽ finiri eisdẽ percussionibus suis nõ ignorat. Scriptũ namq; est. *Quicunq; noluerit amicus esse huius seculi, inimicus Dei cõstituetur.* Qui ergo appropinquãte mũdi fine nõ gaudet, amicũ se illius esse testatur, ac ꝑ hoc inimicus Dei esse conuincitur. Ex mundi enim destructione lugere eorum est, qui radicem cordis in eius amore plantauerunt, qui sequentem uitam non quęrunt. Hæc Gregorius. Dicit autem hæc ad discipulos, non tanquam ad eos qui durare deberent in uita ista usque ad mundi terminum: sed quasi uno corpore existente ipsis & nobis & posteris usque ad consummationem mundi credituris in Christum. Quamuis ergo diem illam nemo sciat: proximam tamen esse dubitare non poterit, postquam tanta & talia signa fieri incipient. Cuius rei gratia subdit parabolam, id est similitudinem ad propositum congruam, de ficulnea & alijs arboribus. Sicut enĩ ex pullulatione & fructu foliorum & florum in arbore prope esse æstas agnoscitur: ita ex ruina mundi quæ fructus eius est, & signis prædictis, propè esse cognoscitur aduentus iudicis, & regnum Dei quæ æstas erit iustis ex hyeme, & peccatoribus hyems ex ęstate. Secundum Chrysostomum: Plus de ficu quàm de alia arbore similitudinem ponit, quia penè post omnes arbores uernat, & sic magis è uicino æstatem nunciat. Vel similitudinem à ficu sumit, quia illa si mala est, mala est ualde: & si bona est, bona est ualde: sic iudiciũ ualde malũ est malis, & ualde bonũ est iustis. Vel quia dulcedo ficus dulcedinem futurorum significat gaudiorum. Hac similitudine (secundum Gregorium) despiciendus mundus ostenditur, cuius fructus ruina est, quia ad hoc crescit ut cadat, ad hoc germinat ut quæcunque germinauerit cladibus consumat. Moraliter homo arboribus in hoc assimilatur, quia sicut arbores post hyemem fructificant, & æstate fructus colligitur: sic homo post tribulationem fructum habet, qui per tolerantiam passionum acquiritur, & hic fructus in æstate claritatis æternæ colligitur. Et conuenienter regnum Dei comparatur æstati. Primò quia ęstas est tempus lucidum, sic regnum cœlorum. Secundò quia æstas est tempus fructiferum, sic in regno cœlorum. Tertiò quia æstas est tempus iocundum: sic regnum cœlorum. Quartò quia est tempus tranquillum: sic in regno Dei cessabit nubilum tribulationum. Et confirmans præmissa assertione certificatoria subiungit: *amen*, id est uerè *dico uobis: quia nõ præteribit generatio hæc*, id est non deficiet hæc sexta ętas omnium hominum malorum & bonorum, hoc est genus humanum: uel specialiter generatio hæc scilicet Iudæorum, quæ non deficiet ex toto, quia potest opprimi & dispergi, non tamen destrui & annihilari ob memoriã crucifixi: uel generationem Christianorum dicit ecclesiam, uolens discipulos consulari, ne crederent quod in illis temporibus fides deficeret, *donec omnia*, quæ circa Christi aduentum prædicta sunt *fiant* & fuerint cõsummata. Vel secundum Chrysostomum: donec impleatur omne mysterium uocationis sanctorum: quia quantumcunque fideles opprimantur tempore Antichristi: tamen aliqui permanebunt in fide stabiles usque ad finem mundi, ubi de prædicta die aduentus Domini nos quasi præmonendo, sic dicit Gregorius: Illum ergo diem fratres charissimi ante oculos ponite, & quicquid modo graue creditur in eius comparatione leuigatur. Illum diem tota intentione cogitate: uitam corrigite: mores mutate: mala tentantia resistendo uincite: perpetrata autem fletibus punite. Aduentum namque æterni iudicis tanto securiores quandoque uidebitis: quanto nunc districtionem illius timendo præuenitis. Hæc Gregorius. Et addit quandã protestationem ad assertionem præmissorum, dicens: *Cœlum*, scilicet non æthereum, sydereum: sed aereum, à quo & aues cœli & nubila cœli cognominantur: hoc est inania hæc & nubilosa uentosi aeris spatia, *& terra transibunt*, id est, suo modo mutabuntur: scilicet quo ad mutationem qualitatis, & eius quam nunc habent imaginis: non quo ad destructionem substantię, secundum quam subsistent sine fine: quia quo ad qualitatem in melius cõmutabuntur, & forma priori deposita innouabuntur: ut dicatur cœlum nouum, & terra noua: præterit enim huius mundi figura: sed quo ad substãtiam & essentiam semper manebunt immobilia. *Verba autem mea* fundamentum æternæ ueritatis habentia, hoc est uerborum sententiæ *non transibunt*, sine effectu impletionis: sed sicut dicuntur, sic sine ulla diminutione implebuntur. Ac si diceret: Ecce quanta est stabilitas verborum meorum, quia facilius est ea quæ uidentur esse ualde stabilia & durabilia destrui, quàm uerborum meorum quæ uidentur per prolationem transire aliquod decidere. Facilius est quòd tota natura subuertatur: quã quòd intellectus uerborum meorum, effectu non compleatur. Plus enim repugnat diuinæ ueritati à ueritate uerba sua deficere, quàm quodcunque creatum in nihilum redigi. Augustinus distinguit triplex cœlum. Primum aereum, in quo aues uolitant. Secundum æthereum in quo sydera stãt. Tertium empyreum, in quo Deus & sancti habitant. Primum transibit, non quidem secundum substãtiam, sed secundum qualitatem: quia innouabitur & depurabitur per ignem. Secundum etiam transibit, quia à motu cessabit, & habebit claritatẽ quam habet sol: & soli dabitur alia claritas, & lunæ similiter. Cessabit ergo motus cœli & transmutatio in elementis, quia ista ad complendum numerum electorum sunt ordinata: & ideo isto completo in iudicio cessabunt, sicut ad quæ sunt ad finem habito fine cessabũt. Moraliter circa hoc nota quòd quia mundus iste quantum ad omne sui appetibile transit, quia secundum Ioannem, *mundus transit & concupiscentia eius*: hinc est quòd quicũque his mundanis adhæret, ille est in continuo transitu cũ ipso mundo. Et pręcipuè triplicem facit transitum miserabilem. Primò à culpa in culpam. Secundò de culpa in pœnam. Tertiò de pœna in pœnam. Boni autem fugientes mundum & ea quę in mundo sunt, faciunt triplicem transitum commendabilem. Primò quidem transeunt à culpa ad pœnitentiam. Secundò à pœnitentia ad sapientiam. Tertiò à sapientia ad uitam æternam. Qui hunc triplicem

Idem in secundũ Psal mum pœnitentialem. *Iacob. 4.* *Ficulnea similitudo.* *Chrysosto. hom 78. in Matth.* *Gregorius hom. 1. in euangelia.* *Moraliter.* *Chrysosto. hom. 78. in Matthæũ.* *Gregorius hom. 1. in euangelia. Dies iudicij.* *Cœlum aereum.* *1. Cor. 7.* *Verborum Dei stabilitas.* *Augusti. de cognitione ueræ uitæ c. 43.* *Cœlum triplex.* *Cœlorum transitus. Motus cœli cessatio.* *Moraliter.* *1. Ioan. 2. Transitus mundanorũ, & deuotorum.*

plicem facit transitum, ille est uerus Hebræus: & hic celebrat uerum Pascha uel Phase, quod est transitus Domini. Moraliter etiam nota quòd sicut transitus cœli & terræ corporalis ponitur in argumentum aduentus Christi in iudicium, sic transitus cœli & terræ spiritualis est argumentum aduentus uerbi æterni in mentem. Vnde sciendum quòd per cœlum & terrã, quæ sunt extrema mundi corpora, possunt intelligi anima rationalis & corpus quę sunt duo extrema: scilicet spiritualis & corporalis natura. Igitur adueniente uerbo æterno in mentem, *cœlum & terra transibunt*, id est ultrà ibunt, quia scilicet extra uel supra communem hominum statum eleuabuntur & innouabũtur: hoc enim efficit eius aduentus in nobis quod innouabimur, tã secundum animã, quàm secundum corpus: ut exuentes ueterẽ hominẽ cum actibus suis, induamus nouũ hominẽ, qui secundũ Deũ creatus est. Renouabitur autẽ homo secundũ animam per reformationẽ imaginis deformatæ uetustate defectuum culpabilium, ad quam reformationem imaginis deformatæ anima peruenit triplici transitu. Nam primò transibit ab obliuione memoriæ, ad acquirendã uerbi æterni præsentiam per iugem memoriæ recordationem. Secundò transibit ab obfuscatione intelligentiæ, ad contemplandam sapientiam per luculentã intelligentiæ perscrutationem. Tertiò transibit à torpore ignauiæ, ad degustandam ecclesiæ dulcedinis affluentiã per ardentem amoris inhæsionem. Secũdum corpus etiam homo innouabitur triplici transitu. Primò corpus transibit à carnalium oblectatione ad sensualitatis debitam suppressionem: ut uidelicet corpus quantum ad appetitum animalem & sensitiuum, sit subiectum imperio rationis. Secundò transibit à sensibiliũ diuagatione ad similium corporalium & specierum imaginabiliũ quietationem. Tertiò transibit à passionum molestatione ad pœnalitatum & afflictionum æquanimem tolerationem. Igitur quando sic cœlum & terra in nobis transierunt, certissimum argumentum est quòd uerbum æternum nullatenus nos transiuit, sed amorosè in mentem nostram declinauit. In quocunque enim homine cœlum & terra, id est, anima & corpus transierint per gratiæ innouationem, illum uerbum æternum non transibit: imò ad Deum uenit per mentalem eius conceptionem. Et quia ad præcauendum tanta mala suprà tacta, necessaria est digna præparatio: ideo generalem subdit admonitionẽ, dicens, *Attendite uobis*, id est diligenter cauete, *ne grauentur corda uestra*, id est deorsum premãtur ad nitia: ita quòd leuare nõ possitis capita uestra in crapula & ebrietate & curis huius uitæ, id est ex superfluitate cibi & potus, & superflua terrenorum solicitudine. Crapula enim sensum ligat, cura secularis sensum distrahit & suffocat: *& superueniat in uos* repentina dies illa scilicet iudicij, *& repentinus interitus* uos auferat nescientes: & ideo hæc uitanda sunt & cauenda. *Tanquam laqueus enim*, scilicet insperatus, qui euadi nullo modo poterit, & perpetuo retinens quod semel ceperit, *superueniet in omnes qui sedent super faciem omnis terræ*, id est qui delectabiliter & per amorẽ quiescunt in terrenis, & huiusmodi illecebris. Peccator enim primò capitur laqueo culpæ, sed tãdem capietur laqueo pœnæ. Sancti quidem transeunt super terram, tanquã hospites & peregrini: sed mali sedent & quiescunt in terra, tãquam ciues & domestici. Vnde Theophilus: Capiet enim dies illa sedentes in superficie, quasi impremeditatos & inertes. Quodquot verò sunt solertes & agiles ad bonum, non sedentes & ociantes in terre nis, sed surgentes ab eis, sibi dicentes: surge, uade, quoniam non est hic tibi requies: talibus non est illa dies ut laqueus & discrimen: sed ut dies festiuus. Vnde Beda: O stultam pręsumptionem cordis humani, quæ lamentabilem finem cupiditatis, ebrietatis, & crapulæ, nec ipso iudice contestante prędideat, sed edictum regis æterni in more serui nequam, postquã didicerit spernat. Et certè si quis nobis peritus ac sapiens medicus præciperet, attendite, inquiens, uobis ne quis, verbi gratia de illius herbæ succo auidius sumat: quod si fecerit, repẽtinus ei superueniet interitus: quãto quisque studio pręmonentis medici mandata seruaret, ne uidelicet uetitum gustando periret: ac nunc animarũ simul & corporum saluator, ac Dominus iubet ebrietatis herbam & crapulæ uitandam: nec non & curarũ secularium solicitudines, ut mortiferos succos esse cauendas: & quanti tamen nostrum his non solum sauciari, sed etiam consumi non timent? Nulla credo alia causa, nisi quia fidem quã medici prębent dictis, Deo præbere contemnunt. Si enim credidissent, credendo utique timerent: timendo autem imminens periculũ cauerent. Vnde & Chrysostomus. Si dixero tibi abstine te à delitiis, & iciuna: non facis, quia non credis. Si ęgrotãti tibi medicus dixerit, abstine te ab hoc, obaudis: quia credis te saluandum si seruaueris. Et frequenter illud amas quod manducare uetaris, & uincis desiderium uentris, propter desiderium sanitatis. Multo magis iciunare poteras, si crederes iocunditatem illã futuram Hæc Chrysostomus. Maior insania non potest esse, quàm mortẽ animæ nõ formidare. Quia (ut ait Chrysost. Quanto preciosior est anima quàm corpus, tãto miserabilior perditio animarum quàm corporũ. Deinde monet omnes, dicens: Vigilate itaque omni tempore, non uigilia sensus: quia nullus posset hoc sustinere, sed uigilia intellectus, de qua in cãticis dicitur: *Ego dormio, & cor meum uigilat*: & omni tẽpore orantes, non quòd oratio sit semper cõtinua, quia oportet eam sæpe interrumpi somno, & aliis necessitatibus corporis: sed continuitas intelligitur quòd nõ interueniat mortale peccatum impediens ipsius effectum & opus bonũ: & ideo subditur ut digni habeamini fugere, id est cauere salubriter omnia ista quæ uentura sunt, & stare securi in iudicio ante filium hominis, sedentis scilicet ad indicandum: id est, coram Christo in forma humana iudicante, quia illi qui tũc inuenientur sine peccato mortali, erunt salui: ut dicit glosa. Hæc est summa beatitudinis: scilicet in præsentia iudicis securum consistere. Mali autem cadent ante eum ita quòd amplius non resurgent: quia pœnam quãlibet mallent sustinere, quàm ipsum uidere. Vbi August. Hęc intelligitur illa fuga, quæ non debet fieri in hyeme, uel in sabbato. Ad hyemem pertinent curę huius uitæ, quæ tristes sunt uelut hyems: ad sabbatũ uero crapula & ebrietas, quæ carnali lętitia, luxuriaq; cor submergit atque obruit, quod malum sabbati nomine signatur: quia illo die Iudæi delitijs affluunt, dũ spirituale sabbatum ignorant. Et secundum Hierony. Omni tempore opus est uigilia mentis ante mortem corporis, ut in præsentia summi iudicis consistamus. Hoc enim est nostra beatitudo. Vbi Beda: Qui ante filium hominis stare: eique (iuxta Apocalyp. Ioannis) die noctuque in templo eius seruire desiderat, nec ab eius aspectibus in ignem æternum maledictus abiici: non solũ ab illecebris secularibus castigari, sed & orare & uigilare, & hoc non quibusdam diebus, sed omni tempore facere debet. Iuxta quod Psalm. ait: *Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo:*

Margin notes: *Ad Ephe. 4.* — *Animę transitus.* — *Corporis transitus.* — *Laqueus peccatorũ.* — *Beda l. cap. 21. Lucæ.* — *Credendũ Deo ut medico.* — *Chrysost. sermone de ieiunio.* — *Cant. 5. & 1. Thes. 5.* — *Augusti. lib. 2. de cõ sensu euãg. cap. 77.* — *Hierony. in cap. 13. Marci.* — *Beda in 6. 21. Lucæ.* — *Psal. 33.*

men:sic nãque,merebitur habitare in domo Dñi,& in seculũ seculi laudare illum. Hæc Beda. Cur autẽ monuit ut uigilemus & soliciti simus, declarat protiuus cùm subdit: Nescitis enim quando tempus sit: scilicet iudicij, siue mortis propriæ. Et quia dixerat Dominus aduentum,& regnum suum propè esse: ne discipuli æstimarent quòd ex signis prædictis posset dies & hora sciri, determinatè subiungit: De die autem illa & hora, scilicet quando ad iudicium ueniet, nemo in ecclesia, id est, nullus hominum scit determinatè, neque angeli cœlorum sciunt: quia non est de pertinẽtibus ad beatitudinem: neque filius scit, nisi solus pater. Secundum plures doctores intelligendum est quod homo, uel angelus, nec sibi, nec aliis scit diem iudicij, sed filius in patre scit, sibi quanuis aliis nesciat, id est nullum scire faciat. Pater autẽ solus scire dicitur, quia solus facit filium scire. Nota quidem est hæc regula loquendi, ut ibi: Tentat uos deus ut sciat: id est scire uos faciat, si diligitis deum. Et ibi: Nũc cognoui quoniam times deum, id est nunc feci ut cognosceres. Vt enim dicitur dies lætus, quia lætos facit: & frigus pigrum, quia pigros reddit sic dicitur filius nescire, uel scire nobis quibus missus est, quæ scire uel nescire nos facit: scit itaque in se, & sibi non nobis. Vnde per hoc quod dicitur: Nisi solus pater, à quo fons omnis cognitionis est, non excluditur filius, uel spiritus sanctus qui in eodem fonte habitant, sed magis includũtur, quia una est trium personarũ notitia. Sicut ergo principium mundi à solo deo fuit præcognitum, quia mundus immediatè ab ipso factus est: ita & finis mũdi soli deo est cognitus, & homini Christo reuelatus, ad quem pertinet iudicare de omnibus. Nobis autẽ hoc uult esse cælatum, quia secundum Hieronymum, Non expedit nobis, immo nec expediebat apostolis scire diem & horam illam iudicii, ne pigriores simus, sed semper incerti de temporibus futuris, & aduentu iudicis: sic quotidie uiuamus cum timore, & semper uigilemus soliciti, quasi in proximo, & altera die iudicandi simus, ac pendulæ expectationis incerto, semper eum credamus futurum quem ignoramus quando uenturus sit. Signa quidem appropinquationis aduentus eius, scire possumus & debemus, sed diẽ præcisum nescimus. Vbi Chrysostomus. Ecce senectutis signa cognoscimus: diem autem ultimũ ignoramus: sic & labentis seculi signa scimus, finem eius nõ agnoscimus. Sicut enim quando uidemus hominem senẽ, scimus quia propè moriturus est: quando autem, nescimus: sic & cùm mundum perturbatum uidemus, casurum cognoscimus, diem autem ignoramus. Vnde & Augustinus: Finis quidem seculorum est ætas sexta mundi, uidelicet ab aduentu domini usque in finem seculi. Senectus uerò tantum temporis solet tenere, quantum omnes ætates cęteræ. Nam cum anno sexagesimo senectus dicatur incipere: & hominis uita possit usque ad annos centũuiginti peruenire, manifestum est solã senectutem tam longam quàm omnes ætates priores esse posse: frustra igitur annos qui remanent huic seculo conaremur diffinire: omnium enim de hac re calculantium digitos & peritiam numerandi resoluit, & quiescere iubet, qui ait: *Non est uestrum nosse tempora uel momenta, quæ pater posuit in sua potestate.* Hæc August. Non est quippe nostrũ nosse tempora ultrà quàm reuelatur, uel traditur per scripturas: quia hoc est præsumptionis. Sed secundum scripturas nosse, est eruditionis: quanuis ergo reuelatum fortè fuit alicui tẽpus aduentus Antichristi: non tamen sequitur ut sciat de die iudicii. Nescitur enim quanto interstitio post Antichristum futurum sit iudicium. Quia licet scriptũ sit quòd quadraginta dies dabuntur sanctis ad pœnitendum post Antichristũ: nescitur tamen utrum statim post illos dies quadraginta futurum sit iudicium. Creditur tamen quòd nocte resurrectionis dominicæ erit generalis resurrectio: scilicet in nocte Paschę. Ideo secundum Isidorũ: In primitiua ecclesia fideles tota nocte illa uigilabãt, quasi iudicem expectantes. Quo autẽ anno dies iste uenturus sit, penitus ignoramus. Istud verò quod hic ad literam exponitur, de die iudicii generalis moraliter potest intelligi de die iudicij particularis, qui est dies mortis cuiuslibet hominis: diẽ enim mortis suæ nullus scit, nisi deus sibi reuelauerit: & ideo est nobis uigilandum de hac die, sicut de illa sollicitè cogitandum: quia qualis quisque exierit de hoc mundo, talis præsentabitur etiam in futuro iudicio.

Filiũ nescire diem iudicij. — *Scire I Deo* — *Deute. 13.* — *Gene. 22.* — *Dies iudicij cur ignotus.* — *Hierony. hom. 75. in Matth.* — *Chrysosto. hom. 10. operis imperfecti.* — *Senij uniuersique mũdi cõparatio.* — *Augusti. lib. 83. quæst. quæst. 58.* — *Acto. 1.* — *Tẽpus resurrectionis generalis.*

ORATIO.

DOMINE *Iesu Christe, ueni ad me in nubibus pœnitentiæ. & cor meum in pluuiam lachrymarum resolue: eijce in potestate uitiorum dæmonia, & maiestate in me regna. Fac me ò nostra redemptio ad te respicere interioribus oculis, & leuare caput mentis: da mihi uidere ficulneam sentire scilicet tuæ charitatis dulcedinem, & omnium uirtutum arbores producant in me fructum bonorum operum: ut mihi propè sit æstas regni cœlorum. Præsta mihi cauere omnia uitia, & uigilare in oratione continua: ut merear mala uentura fugere, & in iudicio ante te securus stare. Amen.*

De die domini iuxta exemplum Noe, uel Loth subitò uenturo, ac de uno assumpto, & alio relicto. Cap. XLV.

POST hæc declarat incertitudinem diei Domini: *introducens* terrorem insperati diluuii: & hortans ut uigilemus, & nos pręparemus bene operando, ne dies Domini inueniat nos imparatos. In hac autem comparatione temporis iudicii, & ipsius diluuii, implicantur duo iudicia generalia: unum quod præcessit, scilicet per aquam in diluuio: aliud quod futurum est, scilicet per ignem in generali incendio. Ponitur ergo cõparatione, quantum ad incertitudinem utriusque, quò ad tempus determinatum, & etiam quò ad incredulitatem multorum carnalium. *Sicut enim in diebus Noe,* eo fabricante arcam, & prædicante diluuium futurum: *Erant homines comedentes & bibentes,* ac matri

Matth. 24. & Luc. 17. — *Iudicium per aquam & ignem.*

monia

monia facientes: id est gulæ, & ebrietati, ac luxuriæ dediti: & sine timore lasciuientes securi: & eis credere nolentibus, ac uanitatibus uacantibus, & nihil timentibus, subitò ueniens *diluuium* submersit & *perdidit omnes*: præter Noe & cum eo in arca existentes: sic & circa diem iudicij hominibus, uacantibus uoluptatibus & uanitatibus, ac in securitate existentibus, & de nullo timentibus, aduentus Christi subitò & insperatè ueniet: & omnes quos reperiet extra arcam, id est ecclesiam, perdet, & condemnabit: sed in ecclesia per fidem, & operationem existentes, custodiet & saluabit. Vt dicit Beda: Non hic coniugia, uel alimenta damnantur: sed immoderatus licitorum usus arguitur. Neque enim quia hæc agebant, sed quia his se totos dedendo dei iudicia contemnebant, aqua perierunt. Hæc Beda. Interitus quidem illorum erat subitaneus, non quia ante minimè nunciatus: sed quia à nullo creditus. Vnde Maximus episcopus: Noe & si tacebat uoce, opere loquebatur: si silebat lingua, fabricatione clamabat: Nam utique cùm operaretur opus nouum, & nulli aliquando compertum, admonebat cunctos nouis periculis noua tabernacula præparari: loquebatur ergo opere, & dicebat illud euangelicum Domini dictum: Si mihi non creditis, operibus credite. Hæc Maximus. Sed peruersi homines arcam in tot annis constructam uidentes, sine dolore lætabantur: nihil futurorum præuidentes, & iudicia Dei contemnebant: non euigilantes, sed in malitiis dormitantes, & subitò à diluuio absorpti sunt, & repentinus interitus tulit omnes in magna securitate existentes, & nihil timentes. Sic domino fabricante arcam ecclesiæ, extra quam non est salus, prædicatur aduentus Domini ad iudicium inopinatus. Multi quoque hoc tempore pœnitentiam agentes, & exempla pœnitentiæ aliis ostendentes: & si tacent uoce, tamen cum Noe loquuntur opere, dicentes: *Si nobis non creditis, uel operibus credite*. Sed reprobi contemnentes lasciuiũt: & in die qua non putant ueniet dominus, & perdet eos. Et cùm dicent pax & securitas, quasi securi existẽtes, & de nullo timentes, ueniet super eos repentinus interitus: & non effugient tribulationem imminentẽ. Vbi Beda: Mysticè autem Noe arcam ædificat: cùm dominus ecclesiam de uiris fidelibus, quasi lignis leuigatis adunando construit: quam perfectè consummatam ingreditur, cùm hanc in die iudicij præsentia suæ uisionis æternus habitator illustrat. Sed cùm arca ædificatur, iniqui luxuriantur: cùm uerò intratur intereunt: quia qui sanctis hic certantibus insultant, eis illic coronatis æterna damnatione plectentur. Hæc Beda. Sic multi de morte sua non cogitant, quãuis certitudinaliter sint morituri: & frequenter uenit mors, quando nullum timetur periculum: subitus enim erit aduentus filii hominis ad iudicium generale, uel particulare uenientis. Vnde Chrysostomus: Et quid mirum si periturum mundum audiunt, & non credunt. Ecce morituros se esse quotidie audiunt homines, quotiens mortuos alios uident, & tamen non credunt se morituros. Si enim crederent se morituros, non facerent ea pro quibus moriuntur morte digna. Si ergo illud quod quotidie fieri uident in aliis, in se futurum esse non credunt: quomodo illud credent futurum, quod adhuc nunquam factum est? Hæc Chrysostomus. Hoc idem etiam ostendit ex similitudine facti in diebus Loth. Similiter enim sicut tũc factum est, scilicet quòd impii igne & sulphure perierunt: sic impii in die aduentus Christi peribunt. Quia homines illius temporis edebant

Beda 1 cap. 17. Lucæ. Licitorum immoderatus usus damnatur.

Ioan. 10.

Beda ibid. Arcã Noe fabricat.

Chrysosto. hom. 10. operis imperfecti.

Similitudo de Loth sumpta.

A & bibebant. Ecce peccatum uoluptatis: emebant & uendebant, ecce peccatum cupiditatis: plantabant & ædificabant, ecce peccatum nimiæ securitatis: & in securitate erant usque in diem illam qua *exijt Loth à Sodomis*, qua dominus *pluit ignem*, contra immoderatum ardorem: *& sulphur*, contra fœtorem: *de cœlo*, scilicet aereo, *& perdidit omnes* illos, & adiacentes ciuitates. Vbi Beda: Prætermisso dominus illo maximo, & infando Sodomorum scelere: sola ea quæ uel læuia, uel nulla putari poterant delicta commemorat: ut intelligas illicita qua pœna feriantur, si licita & ea sine quibus hæc uita nõ ducitur, immoderatius acta, igne & sulphure puniuntur. Hæc Beda. Si quando filius hominis reuelabitur, qui modo occultatur, scilicet in B aduentu suo futuro, erunt homines in securitate, nihil timentes de futuro iudicio usque ad tẽpus illud, quo Christus in humanitate gloriosa uidebitur ueniẽs ad iudicium: ueniet enim quando homines non aduertent periculum. Secundum Chrysostomum, hoc totum dixit, ostendens qualiter repentè ueniet & inopinatè, & pluribus lasciuientibus, & sine solicitudine existẽtibus. Vbi Beda: Pulchrè dicit, reuelabitur: quia qui interim non apparẽs omnia uidet, tunc apparens omnia iudicabit: apparebit autem iudicaturus eo maximo tempore, quo cũctos iudiciorum eius oblitos huic seculo conspexerit esse mancipatos: quia licet mundi terminus olim præfiniuo sit uenturus in tem- C pore: frigente tamen circa finem charitate multorũ, tanta crebrescet humani generis iniquitas, ut meritò debeat cum ipso, quem inhabitat orbe deleri. Nã & nunc quidem innumeros adeo commessationi & ebrietati, emptioni & uenditioni, cæterisque mundi rebus inhærere uidemus, ut palã districtu iudicis irã eos prouocare non lateat. Sed tamen quod sine graui mœrore sapiens quisque saltem cogitare non ualet, peiora iam iamque superuentura formidamus: quod enim de una quondam peccatrice gente delenda dictum est: *nec dum completa sunt peccata Amorraeorum*, de tota proculdubio prauorum massa damnanda cõstat esse sentiendum. Mysticè, secũdum Bedam, Loth qui interpretatur declinans, est populus electorum, D qui dum in Sodomis, id est inter reprobos ut aduena moratur, quantum ualet eorum scelera declinat. Exeunte autem Loth de Sodoma, perit: quia secundum Chrysost. Quandiu sunt homines fideles, stat iste mũdus: & cùm sancti de mundo deficiunt, est utique casurus: sic etiam egredientibus Israelitis de Aegypto, exterminatus est Aegyptus. Hæc igitur prædicta audientes timeamus actus nostros, & ab ocio ac lasciuiis ammodo abstinentes, & de præteritis pœnitentiam agentes, ad illam diem Domini nos sine cessatione præparemus. Deinde post certitudinem temporis iudicij, ostendit incertitudinem salutis iudicandorum, ne quis de suo statu præsumat, uel se eleuet, quia E in omni statu erunt aliqui electi, & aliqui reprobi. *Tunc* enim in illa nocte tribulationis, quia Antichristus hora tenebrarũ est: & similiter est in nocte mortis *duo erunt in agro*, id est in agricultura prælationis, qui præsunt ecclesiis: & operantur in ecclesiæ ministerio tanquam in agro Dei, ut surgat & proficiat messis huius agri dominici, *unus assumetur*, scilicet ad gloriam, ut prælatus bonus & utilis: *alter relinquetur* ad pœnam, scilicet prælatus malus & inutilis. Item *duæ erunt molentes in mola*, id est in exercitio actionis, quæ in modum molæ uoluitur solicitudinibus, & pertinet ad populos qui fœminarum nomine designãtur, quia tanquam infirmi à præpositis reguntur, *unus assumetur* ad

Beda in c. 17. Lucæ. Licitorum immoderatus usus.

Chrysost. hom. 78. in Matth.

Beda in c. 17. Lucæ.

Gen. 15. A

Beda ibid.

Chrysost. hom. 1. operis imperfe.

tur ad

tur ad gloriã, ſcilicet iuſtus, *alter relinquetur ad pœnam* ſcilicet iniuſtus. Item *duo erunt in lecto*, id eſt in quiete contemplationis, qui ocium & quietem eligunt: & neque negocijs eccleſiaſticis, neque ſecularibus occupatĩ: ſed uelut ad hæc infirmi ſecedũt ad ocium & quieti eſſe diligũt: nõ ſe magnis actionibus cõmittentes, & quodãmodo in ſtratu infirmitatis Deum rogãtes *unus*, ſcilicet bonus: *aſſumetur* ad ſalutem: *alter* ſcilicet malus relinquetur ad damnationẽ. In quolibet ergo iſtorum ſtatuum oſtenditur aliquos eſſe electos, & aliquos reprobos: in quolibet .n. ſunt boni & mali. Quia ſecundũ Auguſt. In omni conditione, & gradu optimis mixta ſunt peſſima. Et qui boni fuerint aſſumentur ad gaudia æterna ubi eſt Chriſtus: quia *ubi eſt corpus*, i. dominus in corpore, ſcilicet Chriſtus, qui eſt homo corporeus, & aquilarum, id eſt animarum ſanctarũ præda: *ibi congregabuntur & aquilæ*: ſpirituales in corpore, ſcilicet ſancti & electi, qui eius paſsionẽ humilitatemq; imitãdo, tanquã de eius carne ſaturãtur: quorum per reſurrectionem, ut aquilæ iuuentus renouabitur: mali uerò cum diabolo ad pœnã æternã relinquentur Et ideo ut dicitur in Oſeæ: *Conſolatio abſcondita eſt ab oculis meis, quoniam ipſe inter fratres diuidet.*

Oſea. 13.

Cùm ergo dicitur quòd de agro, & de mola, & de lecto unus aſſumetur, & alter relinquetur: nõ de duobus hominibus dictum eſt, ſed de duobus generibus affectionũ Nec alia uidentur eſſe genera hominum, quibus conſtat eccleſia, quàm iſta tria habentia binas differentias, propter aſſumptionem & relictionẽ. Vnde Chryſoſt. Quando iuſti quidẽ aſſumuntur, peccatores autẽ relinquuntur: omnes iuſti in uno homine figurantur, & omnes peccatores in uno. Videat unuſquiſq; modo qualis ſit, & talem ſe faciat quòd debeat aſſumi, & non relinqui: quia boni tantũ aſſumentur, mali uerò relinquentur.

Chryſoſto. ho. 50. operis imperf.

Hi autẽ tres ordines, quò ad ſaluandos, ſignificantur per tres uiros qui ſaluauerũt animas ſuas, & quos ſolos liberandos Ezechiel propheta prænunciat. ſ. Noe, qui ſignificat ſtatũ prælatorum, per quos eccleſia regitur: ſicut per illum in aquis arca gubernata eſt, quæ figuram eccleſiæ geſtabat. Et Iob, per quem ſignificatur ſtatus actiuorum: qui uxorem, & filios, & amplas terrenarum copias habuit, & curam domus propriæ exercuit. Et Daniel uir deſideriorum: per quem ſignificatur ſtatus contemplatiuorum, qui nuptias contẽpſit, & cœlibem uitã elegit, & in aula regia abſtinentiæ deditus fuit. De clericis uerò qui negocia ſecularia, & cauſas ciuiles tractant, dubitari poteſt, ſub quo horum ſtatuũ comprehẽdi poſſint & debeãt.

Ordines ſaluandorum tres Noe.

Iob.

Daniel.

Clerici negociatores.

Et quia ut dictum eſt ſuprà, incerta eſt dies Domini, & de die illa nemo hominum ſcit: & ut iam uiſum eſt, incertitudo eſt ſalutis in quocunq; ſtatu quis fuerit. Ideo ex præmiſſis concludit, ne torpeamus in peccatis dormitando, ſed ſoliciti ſimus, & uigilemus contra mortis incertitudinẽ, bonis operibus iugiter inſiſtendo, dicens: *Vigilate ergo* & ſemper in ſolicitudine ſitis, *quia neſcitis qua hora*, uel in mane pueritiæ, uel in tertia iuuẽtutis, uel in ſexta ſenectutis; uel in ſero ſenij *Dominus ueſter uenturus ſit* ad iudiciũ particulare, in cuiuſlibet morte: ſiue ad iudicium generale in reſurrectione: ne cum uenerit ſubitò & ex inſperato, dormientes uos inueniat & imparatos. Vnde Eccleſiaſt. *Neſcit homo finem ſuum: ſed ſicut piſcis capitur hamo, & ſicut auis comprehenditur laqueo, ſic homo capitur in tempore malo.* Vnde & Ber. Nihil morte certius & nihil hora mortis incertius. Nã neſcimus quomodo, aut quãdo, aut vbi moriemur, quoniã mors ubiq; expectat nos. Idcirco debemus eſſe parati ut cùm corpus reuertetur ad terram, de qua ſumptum eſt, ſpiritus redeat ad Deum qui miſit illũ.

Eccle. 9.

Bernardus ad milites templi.

Vnde etiam Gregorius: Nemo in huius uitæ itinere torpeat, ne in patria locum perdat Quia enim adhuc hodie licet benè agere ſcimus: utrum cras liceat ignoramus. Vnde & Chryſoſt. Qua ratione ab unoquoq; homine abſconditus eſt dies mortis ipſius uidelicet ut ſemper benefaciat: ſemper mortem ſuam ſperans: eadem ratione & ab omnibus hominibus abſconditus eſt dies aduẽtus Chriſti, uidelicet ut non una generatio ſaluetur ſciens aduentum eius, ſed omnes, dum in ſingulis quibuſque generationibus aduentus eius ſperatur. Hæc Chryſoſt.

Chryſoſto. ho. 11. operis imperf.

Quia ergo tempus iudicij, & etiam mortis eſt incertum: ideo debemus ſemper eſſe parati ad ipſum expectandum: & ſemper eſſe in continua ſollicitudine ne improuiſi inueniamur in morte. Vnde Bernardus contra negligentes ſe parare. Miſer quare omni hora te non diſponis? Cogita te mortuum, quẽ ſcis de neceſsitate moriturũ: diſtinguè qualiter oculi uertentur in capite: uenæ rumpentur in corpore, & cor ſcindetur dolore. Hæc Bernard.

Timenda hora mortis & iudicij.

Bernardus ſermo. 26. in cantica.

Habeamus, igitur in memoria: quia mũdus fallax, vita breuis, finis dubius, exitus horribilis, iudex terribilis, pœna interminabilis: & hęc ſemper nos terreant, & ad uigilandum inducant. Vnde Baſilius: Semper ante oculos tuos uerſetur ultimus dies. Cùm diluculò ſurrexeris, ne ad ueſperam te confidas peruenire. Et cùm quieſcens lectulo membra tua cõpoſueris, de lucis non confidas aduẽtu: & facillimè poteris refrenari ab omnibus uitijs. Semper cor tuum cœleſtia promiſſa meditetur, ut ipſa te ad uirtutis uiam prouocent. Eſto nunc talis in operibus tuis, qualem te uis futurum poſtmodum. Hæc Baſilius.

Baſilius orat. 3. de peccato.

Hæc itaque ſcientes, & illam diem ſemper ſuſpectam habentes: faciamus nunc de nobiſipſis iudicium, præoccupando faciem Domini in confeſſione & iuſtitia: perficiendo dignos fructus pœnitentiæ, ut Deũ nobis propitium inueniamus & benignũ. Vnde Bernard. *Si noſmetipſos diiudicauerimus, non utique iudicabimur.* Bonum iudicium quod me ab illo diſtricto diuinoq; iudicio ſubducit & abſcondit. prorſus horreo incidere in manu Dei uiuẽtis: uolo uultui iræ iudicatus præſentari, nõ iudicãdus. Iudicabo proinde mala mea, iudicabo & bona. Mala melioribus curabo corrigere actibus, diluere lachrymis, punire ieiunijs: cæteriſq; ſanctæ laboribus diſciplinæ. In bonis de me humiliter ſentiam, & iuxta præceptum Domini ſeruum inutilem me reputabo: qui quod facere debui tantum feci: ſcrutabor ego uias meas, & ſtudia mea, quò is qui ſcrutaturus eſt Hieruſalẽ in lucernis, nihil inſcrutatũ in me, ſiue indiſcuſſum inueniat. Neque .n. iudicaturus eſt bis in idipſum.

Bernardus ſermo. 55. in cantica.

Naum. 1.

Vnde & Chryſoſt. In proprijs peccatis non erubeſcamus homines: ſed timeamus, ut oportet, Deum: qui & nunc uidet quæ fiunt, & tunc punit eòs qui non pœnitentiã hic agunt. Qui enim uerecundiã hominum inſpicit nunc ſolum: Deo autem inſpiciente non uerecundatur agere aliquod inconueniens: neq; vult pęnitere & tranſmutari: in illo die uniuerſo orbe terrarum conſiderante exemplificatur. Omnia enim ut in imagine tũc ſtabunt ſecundũ oculos noſtros, ut per ſe condemnatus unuſquiſq; ſit. De reliquo igitur, ſi nõ vult quis diuulgari, quæ ſua ſunt in illa die, ſanet iam vulnera: inſtat enim de reliquo noxarum tempus. Si nius ſemper parati, non ſemper horum poteſtatẽ habebimus. Quocirca hic pœniteamus, ut ita propitium Deum inueniamus ſecundum futuram diem, & multa potiamur eius clementia, Hæc Chryſoſtomus.

Chryſoſto. ſupra.

ORA-

ORATIO.

DOMINE Iesu Christe, da mihi incertudinem diei aduentus tui uigilando & bene operando praeuenire: ne uoluptatibus & uanitatibus uacans, subitò imparatus inueniar illa die: praesta mihi ut tunc inter electos tuos merear tua gratia connumerari, & cum ipsis ad gaudia aeterna misericorditer assumi, & sic cum eisdem electis & sanctis tuis, quorum per resurrectionem renouabitur ut aquilae iuuentus, ego te miserante, ubi tu in corpore glorioso es cõgregatus, de tua satiari merear uisione, & exultans te iugiter laudare sine fine. Amen.

De vigilia patrisfamilias, custodientis contra furem domum suam. Cap. XLVI.

Matt. 24. Luca. 12.

DEINDE probat per exemplum, q̄ sit uigilandũ. Magis enim uigilãdum est pro aeternis, quàm pro temporalibus: sed paterfamilias hora suspecta de aduentu furis vigilaret pro corporalibus: ergo & nos omni hora (quia omnis hora est suspecta) debemus vigilare pro spiritualibus: & sẽper esse soliciti, ut in morte inueniamur parati. Si ergo patrefamilias solicitus est de domo custodienda: multo fortius nos debemus esse soliciti de uita aeterna, ne perdamus eã quod erit, si inueniamur per gratiae carentiam. Secundũ Chrys. Confundit hic desides: quia non tantũ studiũ faciunt pro anima, quantũ alij pro pecunia, qui fures expectant ne perdant: alli enim vigilant ut resistant furi, hi autẽ non vigilant ut inueniantur parati. Exponitur autem haec similitudo, secundũ Chrys. dupliciter. Primò modo uocat furem, diabolum: domũ, mentẽ: quã si intrauerit per negligentiam ianitoris rationis, spoliat domũ illã vestimentis iustitiae, auro sapientiae, argento innocẽtię. Domũ ergo suã quis sinit perfodi, cùm suggestioni cõsentiẽs virtutibus spoliatur, & uiribus lęditur. Secundũ hanc uiã notantur tria de patrefamilias videlicet scire, vigilare, & nõ sinere. Debet ergo scire insidias furis: id est, cognoscere ꝓ̄tudẽter: vigilare, ad sui custodiã: id est, cauere solerter: nũ sinere, id est resistere fortiter, ne perfodiatur domus fossorio diaboli: qui primò percutit suggestione, secundò fodit delectatione, tertiò perdit cõsensu: primũ vix potest caueri, secundũ magis, tertium maximè. Alio modo exponendo, uocat furem mortis diem, quia occultè, sicut fur: domũ, corpus: ianuam, os, & aures: fenestras oculos. Et est sensus: *Quia si sciret paterfamilias, qua hora fur ueniret*, id est mors q̄ fur dicitur: & meritò, uel propter improuisum aduentũ, & occultũ introitum, uel propter scrutinium, & spoliationẽ rerum omniũ: *uigilaret utique*, ne moreretur ĩ peccato & culpa: quia mors peccatorũ pessima: *& non sineret domum suam perfodi*: id est, cum violentia animã à corpore extrahi, sed sponte exire. Vnde Chryso. Quoniam animae peccatrices in corpore quasi in proprio domicilio delectantur, ueniens cum sententia Dei, angelus mortis perfodit corpus, & animam violenter auellit ab eo. Animae autem iustae, quae non delectantur in corpore, sed quasi in exilio ibi sunt: veniente sententia, non perfodiuntur nolentes, sed uocantur gaudentes. Vnde & Gregori. Nesciente patrefamilias fur domum perfudit: quia dum à sui custodia spiritus dormit, improuisa mors veniens carnis nostrae habitaculum irrumpit: & eum quem Dominum domus dormientem inuenerit, necat: quia dum ventura damna spiritus minimè praeuidet, hunc mors ad suppliciũ nesciẽtem trahit. Furi autem resisteret, si vigilaret: quia aduẽtum iudicis qui occultè animas rapit, praecauẽs, ei pœnitendo occurreret, ne impœnitens periret. Et iterũ: Horam verò ultimam Dominus noster idcirco nobis noluit esse incognitã, ut possit semper esse suspecta: ut dum illam praeuidere minimè possumus, ad illam sine intermissione praeparemur. Haec Greg. Deinde concludit ex praedictis, & admonet nos ut parati simus: quia si tanta adhibetur diligentia pro custodia rei paruae: multo magis adhiberi debet pro custodia animae. Vnde dicit: *Ideo & uos estote parati*, sine macula cordis, oris, & operis: *quia qua hora non putatis*, id est insperatè, *filius hominis uenturus est*, ad iudicium particulare, in morte, vel ad iudicium generale, in mundi fine. Igitur quia nescimus diem, vel horam illam unã, quando occultè & furtim venturus sit Dominus: vigilemus non una die, uel una hora: sed semper omnibus diebus & horis, quasi semper sit venturus: ne in illa die & hora dormientes & imparati inueniamur. O quàm fœlix: quia nouissima prouidet, qui sibi à peccatis cauet, qui seipsum non negligit, qui se omni tẽpore ad mortem praeparat & disponit: ut quãdocunq; mors uenerit, paratum eum inueniat, gaudenterq; ipsum recipiat: quasi qui liberatoris sui aduẽtum desideratum expectat, dicens cum Apostolo: *Cupio dissolui, & esse cum Christo*. Deinde generaliter subiungit, *quod autem uobis dico: omnibus*, scilicet praesentibus & futuris: tam rectoribus ecclesiae, quàm subditis: *dico, vigilate*, per solicitudinẽ quam sibi quilibet impendere debet, ut cõmune omnium praeceptum nouissimi per primos audiant. Vbi ostendit q̄ non loquebatur tantum discipulis, sed pro omnibus fidelibus, praesentibus & futuris. Quãuis enim dies ille non omnes inuenturus sit in hac uita: tamen ad omnes quodammodo pertinet: videlicet, quia tunc unicuiq; dies ille ueniet, cùm uenerit ei dies ut talis hic exeat, qualis illo die iudicandus est. Talis enim praesentabitur iudicio: scilicet in parte electorum vel damnandorum: qualis inuenietur in morte, quantum ad gratiam & meritum, uel culpam & demeritum. In quocunque statu quenq; inuenerit suus nouissimus dies, in eo comprehendet eum mundi nouissimus dies: quoniam qualis in die isto quisque capitur & moritur: talis in die illo praesentabitur & iudicabitur. Vnde Augustinus: Nemo quaerat nouissimum diem quando futurus sit. Sic vigilemus omnes bene uiuendo, ne nouissimus dies cuiuscunque nostrum inueniat nos imparatos, & qualis quisque hinc exierit suo nouissimo die: talis inueniatur in nouissimo seculi die: & ideo vigilare debet animo omnis Christia-

Chrysosto. hom. 78. in Matt.
Desidiũ & pigrorũ increpatio.
Fur.
Idem hom. 51. operis imperfecti.
Psal. 33.
Idem ibidem.
Gregorius hom. 13. in euangelia.
Nouissima prouidenda.
Philip. 1.
Qualis quisque moritur, talis iudicabitur.
Nouissimus dies.
Augusti. episto. 80.

nus, ne imparatum eum inueniat Domini aduentus. Imparatum autem inueniet dies ille, quem imparatum inuenerit suæ vitæ huius vltimus dies. Vbi inueniemur, ibi iudicabimur. Hæc Augustinus. Qualem ergo Dominus in morte quemque inuenerit, talem illo die iudicabit, qui etiam in morte iudicium suum cognoscit. Vnusquisque enim Christianus in morte Christum videbit, & tunc cognoscet an de electis, vel damnatis sit. Vnde Lotharius: qui postmodum

Innocentius tertius lib. 3. de contēptu mundi. Zacha. 12.

Innocentius tertius est dictus, in libro de miseria cōditionis humanæ, sic ait: Videat ergo tam bonus q̄ malus, antequam anima egrediatur à corpore, Christum in cruce positum. Malus videt Christum ad erubescentiam & confusionem, ut erubescat se non esse redēptum sanguine Christi sua culpa exigēte. Vnde de malis dicitur: *Viderunt in quem pupugerunt*: quod intelligitur de aduentu Christi ad iudicium: & de aduentu ad diem mortis. Bonus verò uidet ad exultationem. Vnde & Christus de Ioanne euangelista, ait:

Ioann. 21.

Sic eum uolo manere donec ueniam, ad obitum ipsius.

Aduentus Christi ad homines uq.

Quatuor ergo leguntur aduentus Christi ad homines: duo scilicet visibiles, duo inuisibiles. Primus aduentus visibilis fuit in infirmitate corporis, scilicet in carne. Alius aduentus visibilis erit in maiestate Dei, scilicet ad iudicium. Primus aduentus inuisibilis fit in mente iusti per gratiam. Secundus aduentus inuisibilis est in obitu cuiusque fidelis. Vnde dicitur obitus, quia obuiam uenit Christus. Hos quatuor aduentus repræsentat ecclesia in quatuor dominicis de aduentu: non solum numero dierum, sed etiam ratione officiorum. Hæc Lotharius. Eia ergo aduocata nostra illos tuos misericordes oculos ad nos conuerte: & Iesum benedictum fructum ventris tui nobis post hoc exilium ostende, benignum. O clemens, O pia, O dulcis Maria. Postquam ergo Dominus in communi nos ad indefessam vigilātiæ curam admonuit, consequenter specialem rectoribus & principibus in expectatione & aduentu suo solicitudinem mandat: & quòd uigilandum sit, ostendit per secūdum exemplum de seruo patrisfamilias: qui solicitus est regere domum sibi commissam, non solum in præsentia Domini: sed etiam in absentia eius: ut sic ueniens Dominus eum remuneret: si autem in contrarijs actibus ipsum inueniat, æternaliter puniat. Vnde dicit: *Quisputas est fidelis*, intentione Domino, propter Dominū,

Fidelis dispensator.

seruiens: oues Christi non ad lucrum temporale, sed pro amore Christi pascens: *seruus*, id est humilis affectione: non suam, sed Domini gloriā quærens: *& prudens*, in officij executione: qui subditorum capacitatem, uitam, & mores discutiat: *quem constituit Dominus*, qui scilicet sit uocatus à Deo, & ipse nō se ingesserit: *super familiam suam* regendam & pascendam, *ut det illis*, non subtrahat negligenter, pigritia, uel occasione alia, nec uendat symoniacè nummo, scilicet cupiditatis terrenę, uel laudis humanæ. det inquā *in tempore oportuno*, scilicet necessitatis & tribulationis, id est habita tēporis opportunitate, non indiscretè: *tritici mensuram*, id est cibū animæ & corporis, scilicet diuini uerbi uel exēpli, uel temporalis subsidij, electū ad usum hominum, & mensuratū pro qualitate auditorū & indigentiū. Quòd autē dicit quærēdo, quisputas: non est ignorantis, nec signat hæc interrogatio impossibilitatē perficiendæ uirtutis: sed difficultatē, & rei raritatem: rarus est enim talis, & difficile est ista in uno inuenire, non autem impossibile. Vnde Theophilus. Sicut enim in dispensationibus facultatū, siue aliquis incautus sit fidelis Dominus existēs: siue etiā prudens sit & infidelis, dispereunt res Domini: sic & in rebus diuinis opus est fidelitate & prudentia. Duo ergo, secūdum Chrysostomum, expetit ab huiusmodi seruo: scilicet fidelitatem: ut nihil quod Domini

Chrysosto. hom 78 in Mattha.

sui est, sibi proprium furando faciat, aut uanè consumat: & prudentiam, ut ad id quod oportet, quæ data sunt dispenset. Debet autem familiam Domini pascere magis quàm se: & dare eis cibum triplicem prædictum, secundum mensuram, & capacitatem singulorum: & hoc in tempore, quia prædicatio neque debet esse assidua ne uilescat: neque nimis rara, ne subditi insolescant. Idem etiam panis esurienti quidem appetibilis est, satiato autem non multum utilis. Prælatis ergo incumbit uigilare super se, & super gregem suum, & cuilibet fideli pro modulo suo. *Beatus enim ille seruus, quē Dominus* in suo aduentu, *& cùm uenerit* in morte ipsius, quærens seruitij rationem, *inuenerit ita facientem*: id est bona spiritualia & corporalia fideliter & prudenter, ac bene ministrantem: hoc est in actibus charitatis se exercentem, ac pro se & sibi commissis uigilantem: quia per talia meretur æternam beatitudinem. Nam *super omnia bona sua*, id est super omnia cœlestis regni gaudia, & in Dei gloriam ultrà quam nihil melius est *constituet eum*: quia in beatudine æterna consequetur bonum infinitum, quod includit omnia bona: beatitudo enim est status omnium bonorum aggregatione perfectus. Bona quippe præsentia sunt particularia, sed bona cœlestia sunt communia & perfecta: quia nunc ex parte cognoscimus, ex parte diligimus: sed tunc perfectè. Constituetur autem super omnia, non ut solus, sed ut præ cæteris possideat præmia, & gaudia æterna: tū pro sua uita, tum pro suæ gregis custodia. Nam secundū Chryso. Ex propriis meritis habebit auream, & ex aliorū

Corona duplex.

acquisitione aureolam: primum, quia bene uixit: secūdū, quia alios bene uiuere docuit. Vnde Apostolus:

1. Timo. 5.

Qui bene præsunt, duplici bonore digni babeantur: maximè qui laborant in uerbo & doctrina. Vnde dicit Augu

Augustin. episto. 66.

sti. Quòd apud Deum nihil beatius episcopi, uel presbyteri, aut diaconi officio, si eo modo militetur, quo noster imperator iubet. Iste seruus de quo hic dicitur est quilibet Christianus, qui est dispensator Domini

Dispensatio Christiani.

sui: quod tripliciter intelligi potest. Vno modo in dispensatione spiritualiū: quod propriè pertinet ad prælatos. Alio modo, in regimine temporaliū: quod pertinet ad principes seculares & iudices. Tertio modo, in bono usu gratiarū à Deo sibi collatarum: ut quando aliquis in quo ratio uires inferiores debito modo regit, uitam uirtuosè peragit: & hoc pertinet ad omnes. Cùm ergo dicitur quisputas ē fidelis seruus &c. potest responderi hic est bonus prælatus, uel bonus princeps & iudex, uel etiam bonus simplex Christianus: quia ut dicitur ī Ecclesiastico: Cuilibet mādauit Deus de proximo suo ut det illi cibū, id est auxiliū, in tempore necessitatis: ad quod quilibet prædictorum tenetur. Vnde Chryso. Hæc autē nō de pecuniis

Chrysost. hom 78. in Matt.

dicta sunt solū, sed & de sermone, & de uirtute, & de pecuniis, & de omni dispensatione quæ unicuiq; cōmissa est: hęc & ad principes seculares aptabitur utiq; parabola. Vnūquēq; enim his quæ habet ad cōmunē utilitatē uti oportet: & si sapientiā habuerit, & si pricipatum, & si diuitias, & si aliquid aliud quodcunque: non nocumentū conseruorū, neque in perditionem suiipsius. Hæc Chrysosto. Deinde secundum Chryſ.

Idem ibidem.

Non solum ab honore quo munerat bonos, sed etiā à pęna qua minatur malis, erudit auditorē: cū subdit: Si autē seruus, id est homo malus, nihil cogitando de

Domini

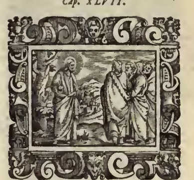
Domini aduentu in morte uel iudicio, & promittendo sibi longam vitam, dixerit in corde, id est præsumpserit, ac si in corde suo diceret, moram faciet Dominus meus venire. id est iudiciũ aut mors longe est à me (hoc quippe dicunt illi qui non cogitant de morte) & cœperit, quãtomagis si perseuerauerit, uoluptatibus & illecebris, ac malis operibus & charitati cõtrarijs occupari, & conseruos quos fouere & defendere debuit, percutere: scilicet iniurijs lacescendo, uel prauo uerbo & exẽplo corrũpendo, & peccare faciẽdo: sicq; cum securitate vixerit peruersè: veniet Dominus serui illius, scilicet in morte, vbi est iudicium particulare, uel in extremo examine, ubi erit iudiciũ generale, in die qua non sperat, & hora qua ignorat: *de die enim & hora illa nullus hominum scit.* Et sic exprimit malorum prelatorum, qui in hoc seruo intelliguntur, uitam & demeritum in sex, quæ sunt propria eorum: scilicet præsumptio, minorum oppresio, gastrimargia, luxuria, contẽptus, & negligentia: & diuidet eum separando animam à corpore in morte: & à cõsortio sanctorum in examine: ponetq; partem eius duplicẽ, scilicet corpus & animã, uel partẽ, id est retributionẽ cũ hypocritis, id est falsis Christianis in agro, uel in mola, & in lecto derelictis: & cũ infidelibus qui nec fidem habuerunt, separando eum à beatis: & coniungendo eum damnatis, & potius dicit, cum hypocritis quàm cum alijs: ut similitudo pœnæ respondeat similitudini culpæ: hypocrita enim aliud est, & aliud ostẽdit: sic qui in agro, uel ĩ mola, seu in lecto erãt: & idẽ facere, ac boni esse videbantur, sed exitus diuersæ voluntatis apparet cùm derelinquuntur, & cum damnatis sociantur. Ecce malorum seruorum remuneratio, scilicet æterna damnatio. Vbi Chryso. Diuidet eum de consortio Christianorum, ut neque cum sanctis glorificetur: neque cum his qui mediocriter deliquerunt, mediocriter puniatur. Et iunget eum hypocritis infidelibus: ut quorum imitatus est mores, ipsorum puniatur interitu. Quoniam sacerdos quemadmodum super omnem populum glorificatur, si bene fecerit: non solum propter suam iustitiam, sed & propter omnium: quia causa est ipse iustitiæ uniuersorum: ita & peccans super omnes punitur: non solum propter suum peccatum, sed propter omnium: quia ipse causa sit omnium ad peccandum. Hæc Chrysostomo. Deinde de pœna eorum subdit, dicens: *Ibi erit fletus*, ex uehementia caloris: *& stridor dentium*, ex uehementia frigorum. Vnde Iob: *Maledicta pars eius in terra: ad calorem nimium transeat ab aquis niuium.* De hac pœna satius habes supra eadẽ feria tertia, de non habente vestem nuptialem. Attende ergo hæc ò serne male: & emendare stude: quia nunc est tempus emendationis & laboris: postea erit retributionis & mercedis.

Matt. 24. *Vita prælatorũ sex.* *Luca. 17.* *Chrysosto. ho. 51. operis imperf.* *Iob. 24.*

ORATIO.

DOMINE *Iesu Christe, da mihi inceßabiliter diem transitus mei, & diem iudicij cogitare: ac nouissima prouidere, ut uigilem solicitè pro spiritualibus, & æternis: mihi cauendo à peccatis, & insistendo operibus bonis: meque ipsum non negligam, sed omni tempore ad mortem me præparem, & disponam. Præsta Domine, ut mihi quotidiano actu prouideam & procurem consummationem, & ut tota uita mea talis sit in conuersatione, ut liber merear esse in fine: teque in morte uel iudicio uenientem gaudenter recipere, & tecum sine fine gaudere. Amen.*

De lumbis præcinctis, & lucernis ardentibus. Cap. XLVII.

ET quia ad vigilandum multipliciter Dominus monuit, consequenter quædam ad vigilandum nos præparantia, seu ad vigilantes pertinentia, describit: monens, ut *sint lumbi* nostri, tam mentis quàm carnis, *præcincti* cingulo castitatis: *& lucernæ ardentes in manibus* & operibus nostris. Lumbi mentis sunt uoluntas, seu affectus, & intellectus: ex quibus procedunt cogitationes malæ, & desideria praua. Lumbi verò carnis sunt, ex quibus prodeunt carnales concupiscentiæ, & opera impudica: & utrique lumbi sunt præcingendi, id est coarctandi ab illicitis cogitationibus, & operibus. Cinctorium primorum est, diuinæ legis meditatio assidua, quæ fit per studium sacræ scripturæ. Cinctorium secundorum est iustitia, quæ fit per rigorem disciplinæ: & ita per primum fluxus cogitationum, & desideriorum inutilium reprimitur in mente: per secundum fluxus concupiscentiarum carnalium, & operum restringitur in carne. Lucernæ ardentes sunt doctrinæ claræ & lucidæ: & exempla bona ex charitate, quæ debent esse in manibus nostris, ut impleamus opere. Lucernæ ergo, per bonorum sermonum & operum euidentiam: ardentes, per æternæ charitatis feruorem: & lucentes, per sanctæ conuersationis splendorem sint in manibus nostris: id est, in operibus bonis: sicut Ioannes erat lucerna ardens & lucens. Vbi Gregorius: Lumbos præcingimus, cùm carnis luxuriam per continentiam coarctamus: lucernas ardentes in manibus tenemus, cùm per bona opera proximis nostris lucis exempla monstramus. Et Fulgentius: Iubens Dominus ut sint lumbi nostri præcincti, mandat & mala desideria atque opera fugiamus: iubens ut sint nostræ lucernæ ardentes, monet ut bona diligamus & faciamus. Prius ergo præcinge lumbos, & tunc accende lucernam: prius declina à malo, & tunc fac bonum: prius quiesce agere peruersè: & tunc disce benefacere. Nam (ut ait Augustinus) non nobis infert Deus bona sua, nisi mala auferat nostra: & intantum illa crescunt, inquantum ista minuuntur: nec illa perficientur, nisi ista finiantur. Item monet ut tanquam fideles & prudentes, ac de nostra custodia soliciti & vigiles, Dominum à nuptiis in cœlo per copulationem angelorum factis reuertem, id est aduentum eius ad iudicium particulare in morte, uel generale in

Lucæ. 12. *Lũbi præcingendi.* *Lucernæ ardentes.* *Ioan. 5.* *Gregorius hom. 13 in euangelia.* *Psal. 36.* *Esa. 1.*

resurrectione, tum timore & amore expectemus: sicut antiqui patres expectabant eum venturum in carnem. Quem bene expectamus, dum in eius aduentum in omnibus nosmetipsos præparamus: *ut cùm uenerit & pulsauerit, confestim ei aperiamus*, & ipsum suscipere parati simus. Vbi Gregorius: Ad nuptias quidem Dominus abijt, cùm resurgens à mortuis, & ascendens in cœlum, supernam sibi angelorum multitudinem nouus homo copulauit. Qui tunc reuertitur, cùm nobis per iudicium manifestatur. Venit quippe, cùm ad iudicium properat: pulsat verò, cùm iam per ægritudinis molestias mortem esse uicinam designat. Cui confestim aperimus, si hunc cum timore suscipimus. Aperire etenim iudici pulsanti nō vult, qui exire de corpore trepidat: & uidere eum, quem contempsisse se meminit, iudicem formidat. Qui autem de sua spe & operatione securus est, pulsanti cōfestim aperit: quia lætus iudicem sustinet, & cùm tempus propinquæ mortis agnouerit: de gloria resurrectionis hilarescit. Hæc Gregorius. Talis quippe potest dicere cum Apostolo: *Cupio dissolui, & esse cum Christo*. Qui eiusmodi est, omnibus huius mundi fœlicibus est fœlicior, & regalibus regalior. Vnde Anselmus: Hoc unum dico, omnibus huius mundi præstare delitiis, honoribus, atque diuitiis: si ob conscientiæ serenitatem, fidei firmitatem spei certitudinem mortem non timeas. Quod ille poterit maximè experiri, qui aliquo tempore sub hac securitate suspirans, ad liberioris conscientiæ auras euasit. Hæ sunt futuræ beatitudinis tuæ primitiæ salutares: ut morte superueniente naturalem horrorem fides superet, spes temperet, conscientia pura repellat. Hæc Anselmus. Sed hoc solis perfectis conuenit: nunquid ergo imperfecti, qui uitam habent in desiderio, & mortem in patientia, damnabuntur? Absit. Multi enim saluandi sunt in charitate imperfecta, qui scilicet ædificant lignum, fœnum, stipulam: & de corpore exire timēt, propter cremabilia, quæ secum ferūt. Sed quia Deum istis temporalibus, quibus adhærent, præponunt: de vita æterna certi sunt. Sed de his licèt sint saluandi, non loquitur hic, sed de perfectis qui uitam habent in patientia, & mortem in desiderio. Deinde subiungit præmij & retributionis magnitudinem, quia vigilantibus promittit beatitudinem. *Beati enim serui illi*, in præsenti, beatitudine spei: & in futuro, beatitudine speciei: *quos cùm uenerit Dominus*, in eorum morte, uel in extremo examine: *inuenerit uigilantes*, in statu gratiæ: & non dormientes, in statu culpæ. Vbi Gregorius, vigilat, qui ad aspectum veri luminis, apertos mentis oculos tenet. Vigilat, qui seruat operando quod credit. Vigilat, qui à se corporis & negligentiæ tenebras repellit. Hæc Gregor. Sed ueniens Dominus quid vigilantibus seruis exhibeat audiamus. *Nam præcinget se*, id est ad retributionem præparabit: *& faciet uigilantes discumbere*, id est in æterna quiete refoueri & quiescere: ut edant super mensam suam in regno suo: *& transiens*, id est de iudicio ad regnum rediens, *ministrabit illis*: quia suæ lucis illustratione, & diuinitatis contemplatione fideles satiabit: quem enim in humanitate in iudicio cernemus, etiā in diuinitate post iudicium videbimus: *ministrabit illis*, lac humanitatis, & vinum deitatis, & manna dulcissimum, quod in cor hominis non ascendit. Faciet itaque illos discumbere, quasi fessos refocillans: & ministrabit illis, spirituales delitias apponens. Vnde Dionysius: Discubitum enim opinamur quietem à multis laboribus, & copiosam donationem omnium bonorum: hoc est enim quòd Iesus facit eos recumbere, dans eis perpetuam quietē, & distribuens eis bonorum multitudinem. Moraliter pulsat Dominus hominis animum, cùm eum inducit ad melius propositum: cui confestim aperit, per bonum consensum, & sequentem effectum: & tali seruo ministrat Dominus gratiam in præsenti, & gloriam in futuro. Delectatur quippe Dominus esse cum hominibus: ideo quærit, ubi mansionem apud eos inueniat. Pulsat ergo ad ostia cordium multipliciter: ut si pro uno, non aperiatur ei saltem pro altero. Pulsat per doctorum verba, per bonorum exempla, per collata beneficia, per illata flagella, per promissiones premiorum, per minas tormentorum, per passiones suas & sanctorum: quidam autem sunt qui pulsanti Domino respondere nolunt. Quidam humiliter respondent, sed tamen eum abire faciunt: quidam aperiunt, sed diu apud se quiescere eum non permittunt. Quidam licèt aperiant, & eum recipiant: tamen superuenientibus alijs hospitibus, eum quasi pauperem eiiciunt: aut quia domus plena est vtensilibus, non inuenit ubi caput reclinet. Quidam autē Dominum pulsantem recipiunt, & alios hospites excludūt: & insuper ei delectabilem præparant mansionem, ut à nullo inquietetur: & illi multa bona, per talem hospitem consequuntur. Primi sunt, qui ita sunt duri, ut ad nullam prædicationem, uel beneficiū cor eorum ualeat aliqualiter molliri. Secundi sunt, qui se peccatores humiliter confitentur: sed adhuc non habent uoluntatem deserendi peccata. Tertij sunt, qui in aliquo se emendant, & in aliquo non: ut qui usuras & res alienas amplius accipere nolunt, sed acceptas refundere recusant. Quarti sunt, qui pro tēpore compunguntur uel se emēdant, sed citò recidiuant: ut faciunt qui alijs hospitibus superuenietibus, pauperes hospites eiiciunt. Hospites superuenientes, sunt delectationes carnis, mundi, & huiusmodi: uaria utensilia, sunt occupationes superfluæ, quæ cordis libertatem angustant: & spiritum sanctum extinguunt. Sed ut dicitur: turpius eiicitur, quàm non admittitur hospes. Quinti & ultimi sunt, qui bona inchoant, & ad finem proficiendo perducunt. Apud istos mansiones Dominus facit, & eos ualde diligit. In nocte ergo huius seculi, semper debemus vigilare: & contra hostes soliciti esse, ac expectare iudicem, & Dominū omnibus in qualibet ætate paratis lucē perpetuā ministraturum. Et ideo si in prima vigilia & ætate negligentes fuimus: nec sic desperare, & à bono opere cessare debemus. Nā longanimitatis suæ patientiam, insinuans Dominus, subdit: *Et si uenerit in secunda uigilia*, & ætate: *& si in tertia uigilia*, & ætate venerit in morte, uel iudicio: *& ita inuenerit* eos, scilicet vigilantes, & in bono perseuerātes: *beati sunt serui illi*, nunc in spe, & postea in re. Vbi Gregorius. Prima vigilia primæuum tempus est vitæ nostræ: id est, pueritia. Secunda, adolescentia uel iuuentus. Tertia autem senectus accipitur. Qui ergo vigilare in prima vigilia noluit, custodiat, uel secundam: & qui in secunda noluit, tertiæ vigiliæ remedia non omittat: ut qui cōuerti in pueritia neglexit, saltem in tempore iuuentutis, uel in senectute resipiscat. Sed, ut ait idem Gregorius: Nemo hanc longanimitatem Dei negligat: quia tanto districtionem iustitiam in iudicio exiget, quanto longiorem patientiam ante iudicium prorogauit. Vnde Alchuinus: Satis est alienus à fide, qui ad agendam pœnitentiam tempus senectutis expectat: timendum est enim ne dum expectat misericordiā, incidat in iudi-

Gregorius hom. 13. in euangelia. Nuptiæ Domini.

Philipp. 1.

Vita in patientia. Mors in desiderio.

Gregorius hom. 13. in euangelia.

Discubitus cælestis. Dionysius in epistola ad Titum.

Moraliter. Pulsatio Domini.

Hospites.

Vigiliæ tres.

Gregorius hom. 13. in euangelia.

in iudicium. Sed heu hodie homines florem iuuentutis in uanis consumunt: & fecem senectutis in agendo pœnitentiam uix expendunt. Vnde Seneca de talibus loquens, sic ait: Quemadmodum ex amphora primum quod est syncerissimum effluit, grauissimũ quoq; turbidumq́; subsidet: sic in ætate nostra quod est optimum in primo est: idq́ue exhauri in alijs potius patimur, ut nobis fæcem seruemus. Vigilias hic uocat à similitudine excubantium in nocte: quia in huius mundi nocte semper debemus solliciti lucẽ uẽturam, id est aduentum iudicis expectare: quia nescimus quando Dominus veniet, an mane, id est in iuuẽnte: an gallicantu, id est in uirili ætate: an media nocte, id est in senectute: an sero, id est in senio. Et quia in quolibet horum statuum aliqui moriuntur, & Domini aduentus est nobis incertus: ideo in quolibet statu, & omnibus ætatibus vigilare debemus: & parati esse per iustitiam ad recipiendum mortem: ut in morte Dominum nenientem recipiamus per bonam uoluntatem. Et ne quis confidat de status dignitate, aut scientiæ claritate, si malè seruierit, subiungit quòd *seruus*, ut non sit discretio in genere: *qui cognouit uoluntatem Domini*, bonam: & adimplendum obligãtem: *& non se præparat* ad bonum, *nec facit eius uoluntatem* ipsam in opere adimplendo, & etiã in opere potissimo, ac magis beneplacito Domino: *plagis uapulabit*, id est punietur *multis*: quia peccauit in multis, & quia contempsit non faciendo quod faciendũ sciebat: talis enim non ex ignorantia, sed ex certa sciẽtia peccat, & scienter peccans magis Dominum contemnit, & plus offendit, ac viuus in infernum descendit. Ecce quò scientia aggrauat culpam. Vnde Gregorius: Vbi donum maioris scientiæ: ibi transgressor maiori subiacet culpæ. Et Chrysostomus: Leuior culpa est, ueritatem non apprehendere, quàm contemnere apprehensam. Non enim similiter in omnibus omnia iudicantur, sed maior cognitio fit maioris pęnę occasio. Vnde sacerdos eadem peccans cum pópulo, multo grauiora patietur. *Seruus autem qui non cognouit*, scilicet uoluntatem Domini, sed scire potuit si negligens non fuisset, *& fecit* peccata *digna plagis*, & punitione *uapulabit paucis*, & minus punietur cæteris paribus, qnàm qui scientet peccat, & ex certa malitia: quia talis peccat ex ignorantia, quæ diminuit de peccato, nisi fuerit affectata: sicut cùm aliquis vult ignorare illud, quod tenetur facere vel vitare, ut licẽtius possit peccare. Ex magna enim libidine peccandi prouenit, cùm aliquis vult illud ignorare, cuius sciẽtia posset eum à peccato impedire, uel retrahere: multi quidem æstimantes se minns uapulaturos, si nesciant quid operari debeant: auertunt aurem, ne nerbum Dei, & neritatẽ audiant uel intelligant: sed cùm possent scire, si studium uellent adhibere, non ut nescientes, sed ut contemptores iudicabuntur: quia nõ cognoscere dicendus est, qui apprehendere vult, sed non ualet. In talium persona dicitur in Iob, qui dixerunt Deo, *Recede a nobis: scientiam uiarum tuarum nolumus*. Vnde Beda: Multi hanc sententiam malè intelligentes nolunt scire quid faciant: & quasi minus se uapulaturos æstimant, si nesciant quid operari debuerant. Sed aliud est nescisse: aliud est scire noluisse: nescit namque, qui apprehendere uolet, & non ualet: qui autẽ ut nesciat aurem à uoce ueritatis auertit, iste non nesciens, sed contemptor dicitur. Vnde & Chrysostomus. Non est eis excusatio condẽnationis ignorantia ueritatis, quibus fuit inuenẽdi facilitas, si fuisset quęrẽdi facultas: nam veritas, salus, & uita cognoscentium se magis debet quæri, quàm quærere. Vnde etiam Bernardus, Multa scienda nesciuntur, aut sciendi incuria, aut discendi desidia aut uerecundia inquirendi: & quidem huiusmodi ignorantia non habet excusationem: Et iterum: Frustra sibi de infirmitate, uel ignorantia blandiuntur, q ut liberius peccẽt, libenter uel ignorát, uel infirmantur. Hæc Ber. Sed pauci per ignorantiã excusantur: qa, ut ait Leo papa, Intonante quotidie auribus nostris eloquio Dei, omnis homo quid diuinæ iustitiæ placeat, scire conuincitur. Vnde & Beda: Nemo igitur ex eo quòd dictum est, seruũ nescientem uolũtatem Domini vapulare plagis paucis, interpretandum de remedio nesciendi præsumat: qui (ut alia taceam) ex eo ipso quòd homo est, nec mala quæ caueat, nec bona potest ignorare quæ appetat. Vt autem hic dicit glosa, Inter omnes pœnas mitissima est eorum, qui præter originale peccatum nullum addiderunt: minor postea eorum, qui ex ignorantia peccauerunt: postea eorum qui ex infirmitate, tamen scienter: postea eorum qui ex malitia. Et nota quòd licet grauius sit peccare ex certa sciẽtia: periculosius tamen est peccare ex ignorantia. Deinde reddit causam iam dictorum, quia ab *omni cui plus datur*, & cui plus committitur de gratijs, plus exigetur & quæretur in hoc tempore: ut non solum sibi, sed etiam aliis proficere conetur, & in die iudicij qnando de omnibus commissis ratio exigetur. Quanto enim Dominus plura dona, & bona homini confert: tanto magis, & maiore contemptu Dominum offendit cùm peccat: & ideo magis punietur, quia potẽtes potenter tormenta patientur, & fortioribus fortior instat cruciatus. Et ergo meritò cognoscẽs plus, & nõ cognoscens minus vapulabit: quia isti plus illi minus est commissum: hoc specialiter potest intelligi de his quæ data sunt prælatis ad regimen aliorum, uel generaliter de his quæ data sunt unicuique ad regimẽ proprium: & hoc siue sint bona naturæ, siue fortunæ, siue gratiæ. Vnde Beda, Multum sæpe datur etiam quibusdam priuatis: quibus etiam cognitio dominicæ uoluntatis, & exequendi quæ cognoscunt facultas impeditur: multum autem commendatur illi cui cũ sua salute dominici quoque gregis pascendi cura cõmittitur: maiori ergo gratia donatos, si deliquerint, maior uindicta sequetur. Vnde & Chrysosto. Quanto enim maius aliquis beneficium accipit, tanto magis est obnoxius pœnæ ingratus existens: & neq; honore melior effectus: propter hoc utique & diuites pauperibus magis puniuntur, mali existentes: quoniam neque in copiositate facti sunt mansueti. Hæc Chrysostomus. Et non tantum reddemus rationem de his quæ accepimus, sed etiam de his quæ accipere potuimus, si per nos non stetisset, quod intelligentes & desides ualde terrere deberet.

Seneca epist. 108. — *Gregorius hom. 13. in euang.* — *Chrysosto. hom. 27. in Matth.* — *Ignorantia affectata non excusat.* — *Iob. 21.* — *Beda in c. 12. Luca.* — *Chrysost. hom. de Zachæo.* — *Bernar. in epist. 77.* — *Beda in c. 12. Luca.* — *Ex ignorãtia peccatur periculosius.* — *Sapien. 6.* — *Beda in c. 12. Luca.*

ORATIO.

DOMINE *Iesu Christe, qui iussisti & lumbos restringere, & lucernas ardentes tenere: tuipse lumbos nostros præcinge, ut nulla nobis dominetur iniquitas, & ad nullum declinemus peccatum. Lucernas nostras tuipse fac ardere, ardentesque custodi: ut non refrigescat nostra charitas, sed semper ad tuam iustitiam faciendam omnis nostra cogitatio, locutio, & operatio dirigatur. Fac me Domine uigilanter & solicitè aduentum tuum expectare: ut lætus te suscipiens ad gaudia æterna ualeam, te miserante peruenire. Amen.*

De decem virginibus. Cap. XLVIII.

Math.25.

POSTQVAM Dominus ostendit quędam antecedentia iudicium, & monuit ad uigilandum: consequenter describit ipsum iudicium. Et quia uniuersitas iudicanda distinguitur in tres status: scilicet actiuorũ, contemplatiuorum, & prælatorum: ideo tres ponit parabolas ad istas tres pertinentes. Prima est de decem virginibus: & pertinet specialiter ad contemplatiuos: virginitas enim uitam contemplatiuam significat, quia castitas mentem à carnalibus eleuat, & sic ad contemplationem veritatis disponit: numerus autem denarius uniuersitatem contemplatiuorum significat, quia numeri solum usque ad decem procedunt, uel decem propter operum legis obseruantiã. Nihilominus tamen ad omne genus hominum potest hæc parabola referri. Et primò circa uitam contemplantium, & consequenter etiam aliorum ponitur meritum & demeritum. Secundò, examinationis iudicium. Optat quippe Dominus vt nos, cùm uenerit, inueniat præparatos: & cum eo ianuam cœlestis regni intremus, & ne excludamur improuidentia fatuitatis, & claudatur ianua sponsi cœlestis, vnde vigilare oportet, quia nescimus quando sponsus veniet. Et cur sit opus vigilare, docet: & ad hoc parabolam de decem virginibus inducit. *Simile est regnum cælorum*, id est præsens ecclesia militans specialiter, quantum ad statum contemplantium: & nihilominus quã tum ad statum aliorum, *decem uirginibus* continentibus: quarum *quinque erant fatuæ*, quia vanitati quinque sensuum seruierunt: & opera sua bona de genere, non ad finem debitum ordinantes, propriam gloriã, & fauorem, seu laudem hominum, uel quęstum principaliter in eis intenderunt: *& quinque prudentes*. quia ueritati pro æternis seruierunt: & opera sua bona ad finem debitum, scilicet ad gloriam Dei principaliter, & ad perfectionem sui, & ad ædificationem proximi, consequenter ordinauerunt. His rectè ecclesia similis perhibetur: quia in ea boni & religiosè, & mali superstitiosè conuiuentes permixtim continentur: qui per quinque prudentes, & per quinque fatuas virgines: per quinque partitam sensuum continentiam à carnis illecebris, & uoluptatibus significantes, intelliguntur. Quicunque enim opera sua bona pro vana gloria, uel quæstu faciunt, fatui quidem sunt: etsi prudentes esse videantur. Inde enim & uirgines dicuntur: quia bona operantur, & boni ab hominibus uidentur. Sunt enim in actione virgines, & intentione corrupti: quia bona quæ agunt, non casta &

Status tres iudicandorum.

Virginibus similis ecclesia.

syncera intentione faciunt: & meritò dicuntur virgines fatuæ, quia bonum opus de genere perdunt, propter defectum intentionis rectæ: magna quippe fatuitas est difficilia & ardua aggredi, & sustinere sine fructu & utilitate. Magna enim fatuitas est ieiunare, uigilare, carnem affligere, orare, & similia facere: & nullam aliam mercedem, nisi uanam gloriam expectare. De talibus enim Dominus ait: *Receperunt mercedem suam*. Prudentes verò totam intentionem ad Deum referunt: & pro operibus suis à Deo, cui soli placere cupiunt, mercedem recipiunt: prudentiam quippe magna est, ex modicis magna, & ex temporalibus acquirere sempiterna. Et in his diuiditur totus mundus & tota fidelium multitudo: quia, ut dicit Hiero. Sancta ecclesia virgines prudentes habet, pro Deo bene operãtes: & fatuas uana gloria laborantes: videat ergo unusquisque ut bonum opus bene, & bona intentione, faciat: quia non bonum facere, sed bene facere laudabile est: non enim uerbis meremur, sed aduerbijs: id est, non in eo quod aliquid facimus, sed in eo quod benefacimus. Hæc Hierony. *Omnes verò accipientes lampades suas*, id est opera bona de genere boni *exierunt obuiam sponso & sponsæ*: ad hoc enim debet ordinari exercitium vitæ nostræ, ut homo possit securè & decenter Christo ad iudicium uenienti obuiare. *Sed quinque fatuæ acceptis lampadibus*. id est operibus suis: *non sumpserunt oleum secum*: id est non habuerunt spirituale gaudium, quod oritur ex operibus bonis, propter Deũ factis, & hoc propter defectum rectæ intentionis. Vt enim dicit Augustin. Qui non propterea gaudet, quia *intrinsecus* Deo placet, non habet oleum secum: *prudentes verò acceperunt oleum in uasis suis*; id est intra conscientias: *cum lampadibus*, id est cum bonis operibus. Hoc est, ut dicit Augustin. Lætitiam bonorum operum in corde atque conscientia posuerunt: quia propter rectitudinem intentionis gaudent in Domino de suis operibus bonis. Dicitur autem gaudium istud oleum: quia nutrit & fouet charitatis ignem. Ex hoc enim quòd aliquis delectatur in opere, fortius & melius operatur: & per consequens disponitur, ut ei maior charitas infundatur. Omnes quippe uirgines tam fatuæ, quàm prudentes acceperunt oleum in uasis cum lampadibus: fatuæ autem solum in lampadibus, non in vasis, ita quod vasa habuerũt uacua: sic ĩ ecclesia quidã accipiũt oleum in lãpadibus, quasi uideantur ab hominibus boni: interius autem sunt bonitate uacui & mali. *Moram autem faciente sponso*, id est Christo differente iudicium: scilicet donec impleatur numerus electorum, *dormitauerunt omnes*, quantum ad languorem corporis: *& dormierunt*, quantum ad somnum mortis, uel dormitauerunt per inertiam & negligentiam. Vnde Chrysosto. Tardante consummatione seculi: non solum peccatores, sed iusti & spirituales ad negligentiam sunt deuoluendi: & ad carnalia delectamẽta transituri, ut impleatur illud Psal. *Saluum me fac Deus, quoniam defecit sanctus: quoniam diminutæ sunt ueritates à filiis hominum*. Et bene comparatur mors somno, quia à morte erit ad uitam excitatio. Deinde ponitur examinationis iudicium circa prædicta opera cõtemplantium, & aliorum, cùm dicitur *media autem nocte*; id est subitò, nullo sciẽte aut sperante: quia dies domini sicut fur ita in nocte ueniet: nam quia tempus iudicij est nobis occultum, ideo signatur per mediã noctem quia illa quæ fiunt nocte media, sunt hominibus occulta. *clamor factus est* tubantium angelorum:

Matth.6.

Virgines duplices.

Oleum lampadum.

Augusti. sermo.22. de uerbis Domini.

Idem ibid.

Chrysosto. hom.52. operis imperfecti.

Psal.11.

rum:

rum: excitans mortuos & conuocans adiudicium.

Clamor ad iudicium.

O quantus clamor,quia non erit anima ita altè in cœlo,nec ita profundè in inferno , nec corpus in sepulchro, quin audiat hunc clamorem , & contremiscat. Ad literam,media nocte(secundũ quosdam)fiet iudicium:qua angelus Aegyptum deuastauit,& Dominus infernũ spoliauit : eademq; hora electos suos de hoc mundo liberabit:sed secundum alios,de die celebrandũ dicitur:quia nox illa sicut dies illuminabitur.

Resurrectio omnium.

Tunc surrexerunt omnes illæ uirgines fatuæ & prudentes,quia omnes scilicet boni & mali resurgent, ut in iudicio appareant:*& ornauerunt lampades suas*,id est aptauerunt rationes operum suorum reddendas:cogitando & numerãdo apud se opera sua, pro quibus expectabant remunerationem:iste enim ornatus nõ est aliud nisi recursus ad mentem,cõgitando de iustitia operum suorum,& bonitate circunstantiarum,ac reddenda ratione eorum: hoc enim commune est fatuis & prudentibus : sed in fatuis est uana fiducia , in prudentibus uera.

Lampadis ornatus.

Ad veritatem quippe ornatus lampadis tria exigũtur: uidelicet claritas vitri, in quo significatur puritas quò ad seipsum: plenitudo olei,in quo misericordia ad proximum : inflammatio ignis, in quo fides cum dilectione ad Deum:quæ omnia in prudentibus sunt,& in fatuis deficiunt. Sed fatuæ sua fiducia deceptæ dicunt sapientibus : *date nobis de oleo uestro*:quasi dicerent,Iustitia uestra sufficiens est uos glorificare,& nos excusare:excusetis ergo nos,uel feratis testimonium de operibus nostris quæ uidistis : quia continentes & fideles,*quia lampades nostræ extinguuntur*, id est opera nostra quæ videbantur nobis lucere,& clara hominibus foris apparere,in aduẽtu iudicis intus obscurantur:quia oleo veræ gloriæ,& intentionis rectæ priuantur.

Augustin. sermo.22. de uerbis Domini. In iudicio nõ erit patrocinium. Idem ibid.

Nam secundũ Aug. Quorum facta aliena laude fulciuntur,eadẽ subtracta deficiunt. *Responderunt prudentes, dicentes : Ne fortè non sufficiat nobis & uobis*. Ista petitio vana, & responsio negatiua,signant quòd nullus tunc ad alium quãtumcunque iustum poterit pro auxilio habendo accurrere:nec aliquis quantũcunq; iustus poterit alium iuuare , sed vix sibi soli sufficit sua iustitia . vnde Augu. Vnusquisq; pro se rationem reddet: nec alieno testimonio quisq; adiuuabitur apud Deũ,& vix sibi quisque sufficit ut ei testimonium perhibeat conscientia sua.

Hieronym. in cap.25. Matt. Augustin. sermon.22. de uerbis Domini.

Vnde & Hiero.Hoc non de auaritia,sed de timore dicunt: quia unusquisq; de operibus suis mercedẽ accipiet:nec possunt in die iudicij aliorum uirtutes, aliorũ vitia subleuare: *ite potius ad uendentes & emite uobis*:quasi dicerent,secundum Augu.crimen eorum commemorando, videamus nunc quòd uos adiuuẽt qui uobis laudes uendere consueuerunt: & uos in errorem inducere,ut non coram Deo,sed ab hominibus gloriã quæreretis. Exprobratio est fatuitatis præteritæ,in hoc quòd bona opera de genere , dederunt pro fauore laudis humanæ:quia uenditores,sunt adulatores:quasi dicerent eis: Cõsiderate quid ualuit vobis,pro tali fauore cõtinẽter viuere.

Idem ibidem.

Dum autem irent emere:tropicè loquitur,id est si adhuc viuerent & inuenirent,irent emere:in quo implicatur quòd remanet affectus & habitus uanitatis præteritæ : id est secundũ Aug. dum inclinarent se in ea quæ foris sunt, & solita gaudia requirerent,*uenit sponsus*:scilicet ille q iudicat, id est Christus: ut remunerationem bonorum faciat,*& quæ* per opera charitate formata,paratæ erãt, scilicet prudentes virgines : quibus(secũdum Aug.) bonum testimonium coram Deo conscientia perhibebat:intrauerunt cũ eo ad nuptias, scilicet ad cœlestis regni gloriam:& fatuis exclusis,& ad pœnam relictis:*clausa est ianua*:id est aditus ad regnum cœlorũ, qui non est alicui possibilis post iudicium . Ianua inquam triplex est,scilicet misericordiæ, ad indulgendum,quæ modo omnibus aperitur:gratiæ,ad merẽdum,quæ modo omnibus offertur:gloriæ,ad intrandum , quæ modo omnibus pœnitentibus reseratur: ergo clausa est exclusis reprobis, inclusis electis,operibus consummatis.

Idem ibidem. Chrysosto. Timor omnium in iudicio: ubi nulla intercessio.

Non enim,ut ait August.post iudiciũ patet precũ aut meritorũ locus. Vnde & Chryso.ita est terribile illud iudiciũ,ut nec innocentia sibi cõfidat. Tantus timor erit omnium,etiam sanctorũ, ut nemo speret se iustum inueniendum: sed adhuc timeat ne fortè reus existat. Quomodo ergo pro peccatoribus tunc intercedãt sancti,cùm timeant ipsi de se? Nam sicut tempus misericordiæ iudicium nõ recipit,sic & tempus iudicij misericordiã non recipit:ubi autem locũ misericordia non habet, nec intercessio ualet.

Gregorius hom.12.in euangelia.

Vbi etiã Greg. O si sapere in cordis palato possit,quid admirationis habet quod dicitur, *uenit sponsus*:quid dulcedinis,*intrauerunt cum eo ad nuptias*:quid amaritudinis,*& clausa est ianua*? Tunc regni ianua lugentibus clauditur , quæ modo quotidie pœnitentibus aperitur: quia nequaquã tunc ueniã inuenit, qui modo tẽpus ueniæ apertũ perdit. Ibi à Domino non potest mereri quod petit, qui hîc noluit audire quod iussit. Hæc Greg. *Nouissime* per nimis tardam & infructuosam pœnitẽtiam *ueniunt & reliquæ uirgines,dicentes,Domine Domine, aperi nobis*: per hoc quòd uocant eum Dominũ, significatur ꝙ crediderũt in Christũ.

Hierony. in cap.25. Matt.

Vnde Hierony. Egregia quidem in Domini appellatione confessio : idemq; repetitũ indicium fidei est. Sed quid prodest uoce inuocare , si operibus neges? non humanis verbis hæc aguntur,sed conscientiæ sibi loquuntur. Et quia fides eorum fuit informis,& secũdum Aug.magna eius seueritas post iudiciũ,cuius ante iudicium ineffabilis misericordia prærogata est:

Augustin. sermo.22. de uerbis Domini.

ideo *respondens ait: Amen dico uobis , nescio uos* : id est nõ cognosco, scilicet notitia approbationis , qua soli electi à Deo cognoscuntur : quasi diceret, Ideo uos desero , quia vitæ meritum in uobis non cognosco.

Idem ibidem.

Nescit eas & repellit,quia secundum Aug.non intrãt in gaudium eius,qui non coram Deo,sed ut placerẽt hominibus , uisi sunt aliquid secundũ præcepta eius operari. In fine autem intẽtam conclusionẽ infert ad nostrã instructionẽ, dicens: *Vigilate itaque* ad habendum fidẽ charitate formatam : & uos ad mortem & iudicium solicitè parando : antequam ueniat sponsus uos ad hoc subitò uocando : *quia nescitis diem neque horam* , mortis uel iudicij : sed de utroq; incerti estis. Ecce quò parabola tendit, ut quia ignoramus diẽ iudicij,& etiã mortis nostræ dubiæ, solicitè testimoniũ bonæ conscientiæ nobis præparemus:ne si iudex nos inueniat imparatos, cum fatuis virginibus foris remaneamus. Singulorũ enim discutientur actus, accusante uel excusante conscientia unumquenq;.

Hierony. in cap 25. Matth.

Vnde Hierony. Ex hoc autem ꝙ infert, vigilate, itaq; quia nescitis diem neque horam: intelliguntur uniuersa quæ dicta sunt esse præmissa, ut quia ignoramus iudicij diẽ, soliciti nobis lumẽ bonorum operum præparemus: vigilia enim opus est mentis, ante mortem corporis.

Augustin. sermo.22. de uerbis Domini.

Vt autem dicit Augustin. Non solum illius ultimi tẽporis , quo uenturus est sponsus, sed & suæ quisque dormitionis diem & horam nescit . Quisquis autem paratus est usque ad mortem (quæ omnibus debetur) paratus inuenietur etiã cùm illa uox media nocte sonuerit , qua omnes euigilaturi sumus. Itaq; ut dicit

Chrysosto. ho. 52. operu imperf.

Chrysosto. reuocemus ad memoriam exemplum, quod de virginibus refertur, quæ exclusæ sunt à thalamo sponsi, propter olei defectum. Ponamus nosmetipsos illis quæ excluduntur, & inde quis dolor, quæ pœna sit, si cogitemus posse etiam nos eadem pati cùm negligimus. Est ne aliquis ita lapideus qui hoc exemplo non moueatur, & timeat ne similia incurrat? Hæc Chrys. Igitur vigilemus, & opera lucis agentes in uigilia huius vitæ ornemus lampades nostras & opera: ut habentes oleum ac gloriam & gaudium in conscientiis nostris, præparati intremus cum sponso ad nuptias regni cœlestis. Vnde dicit hic Chryso. Quòd Iudæi exituri de Aegypto expediti & præcincti agnum iussi sunt manducare, & ad eundem parati: ostendentes nobis quoniam quicunque nostri agni eucharistiam manducant: ita debent esse expediti, quasi quotidie exituri de mundo. Ad hoc ergo tendit parabola ut ad futura oculos cordis aperiamus: mala euadamus, deserendo culpam, bona promereamur, sectando iustitiam: & cum omni diligentia quotidie expectemus Domini aduentum: cuius nescimus diem neque horam. Vbi Grego. Quia post peccata Deus pœnitentiam suscipit, si sciret quisque de præsenti seculo quo tempore exiet, aliud tempus uoluptatibus atque aliud pœnitentiæ aptare potuisset. Sed qui pœnitenti veniam spondet, peccanti diē crastinum non promisit. Semper ergo extremum diem debemus metuere, quem nunquam possumus præuidere. Illa hora est nostri exitus semper intuenda: ista redemptoris admonitio ante mentis oculos est semper ponenda, qua ait: vigilate quia nescitis diem neque horam. Hæc Grego. Illi ergo qui expectant ut in ultima hora conuertantur, falli possunt: qui verò in bono perseuerant, falli non possunt. Omnis enim homo in eo iudicatur, in quo inuenitur: & ergo nunquam nisi in bono iudicantur, qui semper in bono inueniuntur. Igitur, ut ait Richar. debet anima perfecta, & assiduè summorum contemplationi dedita omni hora peregrinationis suæ terminum & ergastuli huius egressum, cum suo desiderio expectare: & ad illud diuinæ contemplationis spectaculum, quod in futura uita speramus, animum suum suspendere: & in eiusmodi expectatione uehementi desiderio anhelare, ut id quod interim uidet per speculum, & in ænigmate, mereatur facie ad faciem uidere,

Idem ibidem. Exod. 12. & 13.

Parabolæ scopus.

Gregorius hom. 13. in euang.

ORATIO.

DOMINE *Iesu Christe, sponse bone: da mihi cum prudentibus uirginibus bona opera, & intentione recta facere, ac eis vigilanter perseuerare: ut paratus inuentus, ad nuptias tuas ualeam gaudenter intrare. Peto Domine ut notum facias mihi finem meum antequam ueniat: & ne me antè finiri sinas, quàm peccata mea dimittas: ut in hora exitus mei ultio diuina super me non ueniat, & potestas tenebrarum mihi non occurrat, nec noceat: sed talem me dies examinationis reddat, qualem me fons regenerationis exhibuit. Amen.*

De talentis & bonis, à Domino seruis traditis. Cap. XLIX.

SVBIVNGIT secundam parabolam de talentis, quæ specialiter pertinet ad prælatos: quia licèt omnes, maximè tamen prælatos inducit, ut uigilantes gratiis & donis à Deo receptis bene utantur ad Dei gloriam, & sui perfectionem, & proximi ędificationem: & fructum afferant, exemplo seruorum qui de talētis lucrati sunt: & à Domino ueniente remunerati: nec abscondant in terra, uel sudario, prædictis utendo ad mundi gloriam uel temporale lucrum, seu carnale commodum: ne ut seruus piger & torpens damnentur: ac foras extra conuentum sanctorum in tenebras exteriores, & infernales eiiciantur. Et primò circa statum prælatorum specialiter, & nihilominus aliorum describit meritum & demeritum propriæ actionis. Secundò, iudicium discretionis: ideo dicit, dico uobis ut uigiletis benefaciendo, & in bonis perseuerando, quia nescitis diem aduentus sponsi & iudicis, sicut hominis peregrè proficiscentis incertus est reditus seruis suis: spōsus enim prædictus: *sicut homo peregrè proficiscens*, secundum corpus, scilicet ad cœlestem patriam carnem nostram portans: peregrinatio enim fuit cœlum carni, uel quia à nobis non videtur in præsenti: *tradidit seruis bona sua*, scilicet quinque talenta, duo, & unum, ad fructificandum: *unicuique secundum propriam virtutem*, scilicet susceptiuam, ne quem grauaret, nec cuiquam deficeret. Et est argumentum inde quòd Deus non præcipit impossibile: *& profectus est statim*, liberam eis potestatem operandi permittens: *abiit autem* per affectum uoluntatis *qui quinque talenta acceperat*: id est donum quinque sensuum, & exteriorem scientiam, quinque sensibus acquisitam: *& operatus est in eis*, per exercitium exterioris operis: *& lucratus est alia quinque*, quia merita sua multiplicauit: ex creaturis creatorem, ex corporalibus spiritualia, ex temporalibus æterna cognoscēs: ac fructum ædificationis in proximis faciens: *similiter qui duo acceperat* .s. intellectū scripturarum & operationum: *lucratus est alia duo*: scilicet bonum sapientiæ à se diffundendo in proximum per uerbum prædicationis, & bonum operationis per exemplum ædificationis. *Qui autem unum acceperat*, scilicet solā intelligentiam scripturarum: *abiens fodit in terra* curiositate terrenæ intentionis & carnalis actionis: *& abscondit pecuniam Domini sui*, sine ædificatione proximi. Gregor. talentum in terra abscondere, est acce-

ptum

Matt. 25. & Lu. 19.

Impossibile non præcipitur.

Gregorius hom. 9. in euangelia.

ptum ingenium in terrenis actibus implicare, & nō lucrū spirituale quærere In his ergo tribus seruis significatur omnia genera hominum, quibus competit negociatio actiuæ uitæ: scilicet imperfecti, perfecti, & mali. Imperfecti, qu ia pluribus indigent, designantur in illo qui accepit quinque: perfecti, in illo qui accepit duo. Mali in eo qui accepit unum. Illi autem duplicant talenta, qui ex eis faciunt opera bona: illi uerò abscondunt, qui ociosè uiuunt, uel ex eis temporali tantum lucra quærunt. Examinationis iudiciū circa prædicta ponitur, cùm dicitur, *post multum temporis*, scilicet in secundo aduentu: *uenit Dominus seruorum illorum*, requirens à singulis de commisso rationem, exquirens merita, & exigens quod tradidit cum usura. Quid quisque accepit, consideret: & quod lucrū de acceptis reportet, penset. *Et accedens qui quinque talenta acceperat*, i. præparans se & cōfidēs de reddēda ratione: *obtulit alia quinque talenta: & qui duo acceperat, obtulit alia duo*: multiplicata n. talēta sunt multiplicata merita: q̄ offerunt, cū à Deo acceptantur: *obtulit, inquam dicens: Domine quinque, uel duo talenta tradidisti mihi*: confitetur gratificè, & totum ei deputat, quia ab ipso accepit: *ecce alia quinque, uel duo superlucratus sum*: id est multiplicata sunt merita ex gratia tua, cum usu liberi arbitrij. *Et ait illi utrique Dominus eius, Euge*, quod est interiectio gaudentis: id est, secū dum Chrysostomum. Bene sit tibi serue, per propriā humiliationem quò ad teipsum: bone, per diuinā assimilationem quò ad Deum: & fidelis, per utilem dispensationem quò ad proximum: uel *bone & fidelis*, quærens in actibus suis gloriam Domini sui, nō suā: *quia super pauca fuisti fidelis*. s. super bona uitæ præsentis: *super multa te constituam*, s. bona uitæ sequentis de qbus Psal. dicit. *Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ Domine quam abscondisti timentibus te.* Vnde Chrysostom. Pauca sunt quæ in hoc seculo nobis præstātur, multa quæ in illo seruantur. Et Hieron. Omnia quæ in præsenti habemus, licet magna uideantur & plurima, tamen comparatione futurorum parua & pauca sunt: *intra in gaudium Domini tui*: & suscipe quę nec oculus uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit: & bene dicit *intra*, ut ex omni parte gaudium sursum, ex uisione Dei: deorsum, ex consideratione inferni: interius ex gloria conscientiæ: exterius, ex decore omni creaturæ. Gloriosè consummato cursu certaminis in gaudium Domini sui intrabit, qui centum milibus prædicans, uel unam animam lucratam Domino suo reportauerit: nec ideo minus gloriosè si nullam dummodo fideliter pro posse faciat quod faciendum est pro salute. Nempe miles strenuus in certamine commendatur, si constanter & legitimè certauerit: etiam si Domino suo triumphum non obtinuit: sic & doctor gentium, repositam sibi habere coronam iustitiæ gloriabatur non minus, quàm si oes quos conuerterat, in uera fide & unitate sanctæ matris ecclesiæ perstitissent. *Accedens autem qui unū talentum acceperat, ait: Domine nescio quia homo durus es*: grauiter puniens delinquentes, *metis ubi non seminasti, & congregas ubi non sparsisti*. Seminat Deus notitiam, in prædicatione ueritatis: spargit uirtutes, in exemplo bonitatis: metit ergo ubi semen legis uel euangelij non ministrauit & colligit ubi bonitatis exēpla in patribus ueteris uel noui testamenti non sparsit. In prælatis & ecclesiæ non solum requirit bona in persona propria, sed etiam in aliena: scilicet in subditis eorum: quia eorum officium est alios & maximè subditos inducere ad bonum: *& timeas*, scilicet aggredi altioris uitæ statum, ne ipse periclitaret quærēs salutem aliorum, *abscondi talentum tuum in terra*: hoc est non sum usus notitia mihi data propter æterna, sed propter terrena: *ecce habes, quod tuum est*: quasi diceret sufficit mihi quia tenui quod habui, nec alijs ministraui. Iste timor serui pigri, non est nisi pusillanimitas bene agendi. Vt autem dicit Chrysostomus. Et si talentum non perdidit, reus tamen est damni: sicut qui causa seminandi semen accipiens tempore seminationis nō seminauerit, Dño suo damnū fecit: & si semen nō pdidit, quantū poterat lucrū facere si tpe oportuno seminasset. *Respōdens aūt Dominus, dixit ei: serue male*, pp calumniam respectu Dñi: *& piger*, in multiplicatione respectu proximi: *sciebas quia meto ubi non semino: multo magis ubi semino: et cōgrego ubi non sparsi*: multomagis ubi sparsi: quasi diceret, pro omisione ueritatis & uirtutum iudico illos quibus non prædicaui, nec exemplum bonitatis proposui: ergo multomagis te cui talentum notitiæ meæ ad negotiandum commisi: & ex hoc te accuso, quo te excusas. Oportuit ergo ad tuum meritum, & ad aliorum commodum: *te pecuniam meam*, id est sermonem uel legem, dare gratis ad mensam: id est ad aliorum refectionem internā: *& committere nummularijs*, id est auditoribus, qui quod audiunt operantur: uel potius docere alios, qui postea alijs ministrarent: *& ego ueniens* ad discutiendum merita *recepissem quod meū est cum usura*: id est te & ipsos quos mihi acquisiuisses: hæc enim est usura spiritualis, scilicet lucrum animarum, quæ maximè placet Deo. *Tollite itaque ab eo talentum*, id est donum sibi traditum, scilicet naturalis ingenij uel notitiæ: & loquitur permissiuè, q̄a Dominus auferri permittit intelligentiam, uel per uitia, uel per dæmones, quando homo infatuatur in eligendo malum, uel infatuatur propter scientiæ abusum, uel nō recipit mercedem, sed pœnam quia bona diuinitus collata non cedent malè operātibus, uel ociosis ad gloriam, sed magis ad confusionem: *& date ei qui habet decem talenta*, quia damnatio reproborum cedet ad gloriam electorum, secūdum illud: *Lætabitur iustus cùm uiderit uindictam*, ex quo patet q̄ nō pmittit Deus fieri malū, nisi inde eliciat aliquod bonum: iussit autem potius dari illi qui habebat decem, quàm illi qui habebat quatuor: quia minus habuit qui quinque acceperat quàm qui duo: per quinque enim significatur exteriorum scientia, secundū quinque sensus: sed per duo operatio uoluntatis & intellectus: oportuit ergo illi qui habuit exteriorum scientiam, & administrationē, dari intellectum interiorum, qui per unum intelligitur talentum: *omni enim habenti*, & bene utenti *dabitur* incrementum eius quod habet *& abundabit*: habenti enim sollicitudinē ministrandi uerbum Dei, dabitur gratia *& abundabit* in efficaci doctrina. Item *habenti* charitatem, *dabitur* augmentum charitatis: *& abundabit* usque ad perfectionem. Item habenti meritum, dabitur prēmiū, & abundabit: quia remunerabitur supra cōdignum. Augetur enim gratia qui laborat in ea: nam laborando meretur augeri, & ei qui reperitur in gratia dabitur gloria & abundabit: non solum de sua & aliorum glorificatione: sed etiam de impletione iustitię in malorum reprobatione. *Ab eo autem qui non habet* studium uel charitatem, & bonum doni collati usum, *& quod uidetur habere* naturali ingenio uel studio literarum, ac donum sibi collatum, *auferetur*. Item ei qui non habet fidem, ut in Deo non credenti: etiā quod uī hēe. s. legis scientia, auferetur ab eo. Item ei qui

Chrysosto. hom. 79. in Matt.

Psal. 30.

Chrysosto. ho. 53. operis imperf.

Hieron. in cap. 25. Matt.

Gaudium saluandorum.

1. Cori. 2.

Pusillanimitas.

Chrysosto. ho. 53. operis imperf.

Talentum malis creditum.

Psal. 57.

Habenti dabitur.

qui in morte non inuentus fuerit in gratia, bona naturæ & gratiæ cedent ei ad pœnam. vt autem dicit August. Omnis res quæ danda non deficit: si habetur & non datur, non habetur quomodo habẽda est: & ut idem dicit, dare habenti, fuit misericordiæ: auferre non habenti iustitiæ: prudẽter ergo & fideliter laborantem, ac bonum usum in Dei munere habentem ampliori gratia Dñs donat: & ocia sectantem, ac munere Dei nõ bene utentẽ, eo quod dederat priuat. Vnde dicit Grego. quod quisquis charitatem habet, etiã alia dona quæ percipit: quisquis charitatem non habet, etiã dona q̃ percepisse uidebatur amittit. Deinde inutilem seruum talento priuatum iubet mitti tenebras exteriores. i. corporales: quia (ut ait Hier.) Dominus lumen est: q ab eo foras mittitur, caret lumine. Exteriores tenebræ, sunt corporis: interiores, sunt mala animæ. Vnde Grego. Interiores tenebræ, sunt cæcitas mentis: exteriores, æterna nox damnationis: quia ergo hîc sponte cecidit in cæcitatem mentis, illic proijcietur in noctem damnationis. Vnde & Raban. Per pœnam in exteriores tenebra cadit, qui per culpam suam sponte in interiores cecidit: ibi coactus patitur tenebras ultionis, qui hîc libẽter sustinuit tenebras uoluptatis. Hæc Raba. *Ibi erit fletus* proueniens ex fumo caloris: *& stridor dentium*, ex passione frigoris: uel *fletus & stridor dentium*, id est dolor mentis & corporis: & ad ista reducitur omnis pœna infernalis. ecce quia non solum qui mala operatur, sed & qui bona non facit ultima pœna punitur: possunt etiam per quinque talenta, intelligi bona naturæ, bona gratiæ, bona scientiæ, bona potentiæ, & bona opulentiæ: & dicuntur talenta, quia per bonum usum talium potest homo sibi acquirere cœleste præmium: & aliqui habent omnia ista à Deo collata: alij plura istorum: alij unum tantum. Aliqui etiam sunt qui talenta multiplicant & geminant, bene utendo prædictis ad sui perfectionem & proximi ædificationem: alij abscondunt in terra; qui utuntur ad mundi gloriam & lucra temporalia. De eodem quoque Lucas ponit parabolam, de homine nobili, s. Christo: qui non solum secundum diuinitatem, uerumetiam secundum humanitatem ex nobili genere ortus est: quia secundum diuinitatem, Dei patris: & secundum humanitatem, Dauid regis filius: qui *abijt in regionem longinquam*, ascendens in cœlum empyreũ, *accipere sibi regnum* super ordines angelorum, *ac reuerti*. s. ad iudicium generale, in mundi fine: & ẽt ad iudicium particulare, in cuiuslibet hominis morte: & priusquam illuc ascenderet, *uocatis*, per electionis gratiam: *decem*, propter decalogi obseruãtiam: *seruis suis*, propter obedientiam omnimodã: uel *decem seruis suis*. i. Christianis & fidelibus uniuersis: quorum uniuersitas numero denario designatur, ꝓpter perfectionẽ denarij: *dedit illis* gratis decẽ mnas, i. talenta seu libras. s. spiritualem decalogi intellectũ: ad negociandum, donec ueniat ad iudicium: quas ueniens exiget cum usura & excrescentia. secundum Bedam: Mna decem dragmis appenditur. Decem ergo mnæ centũ dragmas. i. centum libras faciunt: qua numerus perfectorũ designatur, & sacræ scripturæ sermo: quia uitæ cœlestis perfectionem suggent, quasi numeri centenarij pondere fulgescit: uel per decem mnas intelligitur uniuersitas donorum Dei propter perfectionem ipsius denarij. Mutuauit ergo nobis Deus aliqua dona ad negociandum, ut multiplicentur per fructus bonorum operum: quia tempus meriti currit usque ad iudiciũ; de quibus quærit lucrum meritorum, redditurus cumulum præmiorum. Hoc profecto negocium, ut ait Grego. tunc uerè nos agimus, si uiuendo & loquendo proximorũ animas lucramur, si infirmos quosq; cœlestis regni gaudia prædicãdo in superno amore roboramus, si ꝓteruos ac tumidos gehẽnæ supplicia terribiliter insonando flectimus, si nulli cõtra ueritatem parcimus, si supernis amicitijs dediti, humanas inimicitias non timeamus. Hæc Grego. Vsura quippe est, quod ex mutuo ultra sortem accipitur. Et certè Dñs dando nobis pecuniã suæ gratiæ & doctrinæ, exigit eam cum usuris & excrescentia. Primò, ut cùm tribuit doctrinam fidei ad credendum, exigit ut quod credis, ore cõfitearis. Secundò, ut quod confiteris, opere compleas. Tertiò, ut exauditis in lege Domini meditando, & legendo, & orando etiam alia intelligas. Quartò, ut quod cõpleueris docere non cesses: his enim partibus denarius uitæ fundatur æternæ. Vnde Gregorius: Inquantum nos profecisse pensatis, etiam alios trahere uobiscum satagite: in uia Dei habere socios desiderate: & si ad Deũ tenditis, curate ne ad eũ soli ueniatis. Hinc enim scriptum est: Qui audit, dicat ueni: ut qui in corde uocẽ superni amoris susceperit, foras etiam proximis uocem exortationis reddat: Hæc Gregor. *Accepto autem regno*, Dominus seruorum illorum rediens, *iussit eos uocari* ad se, ut sciret quantum quisq; negociatus esset. Et cùm primus ueniens cum mna sua alias decem, & alter cum mna sua alias quinq; acquisitas obtulisset: congratulans ei Dominus dixit primo, *eris potestatem habens super decem ciuitates*: alteri uerò, *& tu esto super quinque ciuitates*. i. gaudebis. s. tu uterq; de fœlicitate omniũ qui per tuam doctrinam uel uitæ tuæ exemplum conuersi sunt ad bonum. seruis autem bonis mnas cum lucro reportantibus piger seruus mnam suam sine lucro obtulit, quã in sudario ligatũ habuit: quia molliter & delicatè uiuendo doctrinam commissam non enumerauit, ac gratiam sibi datam, in hac carne laboribus & fatigationibus traditam, torpescens: & percepta dona sub ocio torporis & ignauiæ abscondit: & sic ipsam mnã sine operibus tanquam mortuam & sepultam in sudario habuit: Sudarium enim est pannus in quo inuoluuntur corpora mortuorum & ideo mna in sudario reposita, signat donũ Dei à bonis operibus ociosum tanquam mortuum. Illis ergo qui de donis suis bene operando lucrum fecerunt, commendatis à Domino & remuneratis: pigrum q in bonis operibus torpendo mnam suã in sudario ligauit, reprobat Dominus & damnat, uario tamen modo secundũ quantitatem meriti uel delicti: quia gradus sunt & in gaudijs & in tormẽtis. Iste *homo peregrè profectus*. s. Christus ad patrem ascendens, secũdum Marcum, *reliquit* corporaliter *domum suam*. i. ecclesiam, quam tñ nunquam diuinæ potentiæ præsidio destituit, *& dedit seruis potestate cuiusque operis*: quia dans fidelibus octo talenta, secundum Matthæum, & decem mnas, secũdum Lucam, tribuit eis facultatem insistendi operibus bonis dimittens eos agere secundum libertatem suæ uoluntatis: *& ianitori*, q ducit in domũ cęli, *præcepit uigilare* ei s. qui prædicat, & præest: cui dr, si nõ annunciaueris iniquo iniquitatem suã, sanguinem eius de manu tua requiram. Vnde Beda Ianitori aurẽ præcepit ut uigilaret: quia ordini pastorum commissæ sibi ecclesiæ iubet curam impendere: non solum autẽ rectores ecclesiæ, sed omnes uigilare præcipimur, ianuas cordiũ custodientes ne antiqui hostis mala suggestio intret, ne nos Dominus dormientes inueniat.

Hæc

Augustin. cap. 1. li. 1. de doctrina Christiana.

Gregorius hom. 9. in euangelia.

Hieronym. in cap. 25. Matth.

Gregorius lib. 9 moral. c. 46.

Hominis nobilis parabola.

Beda in c. 19. Lucæ.

Gregorius epist. 39. lib. 2.

Vsura quid est.

Ezech 3.

Beda in c. 19. Lucæ.

Hæc Beda. Ianitor etiam est ratio, quæ debet esse uigil ad claudendum ostium consensus, diabolo: & ad aperiendum Christo: qui ad ostium pulsat, quando ad bonnm inuitat Negociemur ergo fideliter de bonis naturæ, gratiæ, & fortnnæ nobis datis: qnia de omnibus rationem reddemus. Fugiamus pigritiam: quia piger locum diabolo præparat: & ociosus quasi puluinar est diaboli, in quo requiescat. Omnibus quoque modis quibus possumus nosmetipsos emendando, nel alios adiuuando, talentum Dominicum erogare, & erogando multiplicare studeamus: utpote de quo in districto iudicio rationē redditnri sumus: nec se aliquis ab hac negociatione excusare poterit: quia nullus est qui talentum non acceperit. Vnde Gregorius: Sciendum uerò est, ꝙ nullus piger ab hac talenti acceptione securus est: nullus namqne est qui ueraciter dicat talentum minimè accepi, non est unde rationem ponere cogar. Talenti enim nomine cuilibet pauperi etiam hoc ipsum reputabitur, quod uel minimum accepit: alius namqne accepit intelligentiæ donum prædicationis ministerium debet ex talento: alins terrenam substantiam accepit, erogationem talenti debet ex rebus: alius didicit artem qua pascitur, ipsa ars ei in talenti acceptione reputatur: alius familiaritatis locum apnd diuitem meruit, talentum profectò familiaritatis accepit: habens igitur intellectum, curet omnino ne taceat: habens rerum affluentiam, uigilet ne à misericordiæ largitate torpescat: habens artem qua regitur, magnopere studeat nt usum atque utilitatem illius cum proximo partiatur: loquēdi locum apud diuitem habens, pro pauperibus intercedat. Tantum quippe ab unoquoque nostrum uenturus iudex exigit, quantum dedit. Consideremus ergo quæ accepimus, atqne in eorum erogatione uigilemus: nulla nos spirituali opere terrena cura impediat, ne si in terra talentum absconditur, talenti Dominus ad iram prouocetur. Vnde Augustinus: Vnusquisque quod habet præstet alteri, quicquid plus habet largiatur inopi. Alius habet pecuniam: pascat pauperem, uestiat nudum, ędificet ecclesiam, operetur de pecunia quicquid boni potest. Alius habet consilium: regat proximum, pellat tenebras dubitationis luce pectoris. Alius habet doctrinam: eroget de cellario Domini ministret conseruis cibaria, confortet fideles, reuocet errantes, qnærat perditos, quantum potest faciat. Est quod sibi erogent pauperes: alius claudo pedes accommodet, alius cæco suos oculos duces prębeat, alius uisitet infirmum, alius sepeliat mortuos sunt ista in omnibus, ut prorsus difficilè inueniatur aliquis qui non habeat unde aliquid alteri præst: & illud extremum & magnum quod ait apostolus, *Inuicem onera uestra portate, &c.* Vnde etiam Chrysostomus, omnia inseramus ad proximorum utilitatem: talenta enim hæc sunt uniuscuiusque uirtus, siue in præeminentia, siue in pecunijs, siue doctrina, siue in qualicunque tali negocio: nullus dicat quoniam unum talentum habeo, & non possum facere: potest & per nnum approbatus esse: non enim es uidua illa pauperior, non es Petro & Ioanne rusticior, qui & idiotæ & illiterati fuerunt: sed tamen quoniam desiderium monstrauerunt, & ad communem utilitatem omnia fecerunt, cœlos apprehenderunt: nihil enim est ita Deo amicum sicut ad communem ntilitatem uiuere: propter hoc sermonem nobis dedit Deus, & manus, & pedes, & corporis uirtutem, & intellectum, & sensum: ut omnibus his ad nostram ipsorum salutem, & ad proximorum utilitatem utamur: non opus est multis hic nobis sermonibus, neque longa circumitione. Instat enim beatus Paulus ratiocinium ferens & dicens, dissolui & cum Christo esse melius est: manere autem in carne, magis necessarinm est propter uos: & ei qui ad Christum erat discessioni, præposuit proximi ædificationem. Hoc enim maximè est esse cum Christo, uoluntatem eius facere: uoluntas autem eius nihil est ita, sicut quod expedit proximo. Si enim in secularibus nullus sibiipsi uiuit: sed & artifex, & miles, & agricola, & negociator ad id quod communiter expedit sunt, & ad quod proximo prodest conficiunt uniuersi, multomagis in spiritualibus hoc oportet facere: hoc enim maximè est uiuere. Qui sibiipsi uiuit solum, & omnes despicit, superfluus est, & neque homo, neque generis nostri. Hæc Chrysostomus. Ex prædictis uidetur quòd aliquis fidelis in charitate manens, qui absque suo scandalo utilis est, uel esse potest proximis quo ad uitam æternam, peccat mortaliter si se transfert ad eremum, uel monasterium, ubi alios non instruit uerbo uel exemplo, nec curam quam posset & deberet circa proximos, gerit: quia ita abscondit talentum, & est seruus piger: de infirmis enim non loquimur, qui de facili scandalizantur: quia eis est tutum fugere consortium prauorum, & laqueos diaboli. Sed econtra uidetur quia præualet actiuæ contemplatiua: Dominus enim dicit Marthæ, *Mariam optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea.* Et Hieronymus in pluribns locis epistolarum suarum usque adeo præfert actiuæ cōtemplatiuam, ut uiros religiosos, & multis utiles uocet ad eremum, quasi nihil boni in mundo agerent, habito respectu ad uitam monachorum & anachoritarum. In his ergo uidetur necessarium ut quisque uires suas consideret, & ad quod opus ipse sit aptior penset: si enim ad contemplatiuam habilior, & ad orandum deuotior, tutè se transferat ad eremum, oraturus pro se & alijs: & ita plus proderit eis in eremo pro ipsis orando, quàm in mundo eis prædicando: nec abscondit pecuniam Domini sui in terra, sed in Domino: licet non prædicet: quia talenta orationis & deuotionis, in quo amplius ualet, & meliorem se sentit, omnibus erogat: nec piger dici debet qui totus in sancta deuotione & oratione, ieiunio, uigilia, & fletu est: ueruntamen si quis uideret gregis sibi commissi periculum imminere, & nullum idoneum in curam gregis sibi successurum, periculum esset gregem deserere, & ad eremum se transferre: licet habilior ad orandum sit, dummodo de suo scandalo non præsumat: prælatus quidem qui idoneus est ad prædicandum, & plures instruere potest: ac sibi & alijs in tali officio utilis est, talis fraternam charitatem non obseruat si populū sibi commissum relinqueret, & se ad eremum transferret: cùm utilior in agro prædicationis, quàm in eremo esse possit in his uerò qnemque in charitate manentem Spiritus sanctus intus docebit, quid ei melius faciendum sit, & solliciti circa hæc inquisitoris qnæstioni satisfaciet.

Gregorius hom. 9. in euangelia.

Augustin. sermo 22. de uerbis Apostoli.

Galat. 6.

Chrysosto. hom. 79. in Matt.

Philip. 1. Cum Christo esse.

Luca 10.

Hieronym. epist. ad Paulinum ad Rusticū & ad Nepotianum tomo 1.

ORATIO.

DOMINE Iesu Christe, qui nobis tua dona misericorditer tradidisti: monens ut uigilãtes & sollicitè agentes ex eis fructum afferamus, da mihi indigno seruo tuo de donis à te receptis uigilanter negociari, & ea per fructus bonorum operum multiplicare: eisque ad tui gloriam, proximi ædificationem, & mei perfectionem sic bene uti, ut cum seruis tuis bonis et fidelibus merear remunerari, ac te iubente intrare gaudium fœlicitatis æternæ, & suscipere quæ præparasti diligentibus te, bone Iesu. Amen.

De uentilatione areæ in extremo iudicio. Cap. L.

Matt. 25.

POSTREMÒ ponit tertiam parabolam, quæ pertinet ad actiuos, quorum est se exercere in actibus misericordiæ, pro quorum exercitio uigilantes in talibus remunerabuntur: desistentes autem à talibus, condemnabuntur: & describit uentilationem areæ, quæ fiet in extremo iudicio, ac modum ipsius diuini iudicij. De hoc euangelio dicit Augustin. Si quis esset qui de tota sacra scriptura nihil aliud sciret nisi solummodo lectionem istã præsentem, hoc solũ sibi sufficeret ad salutẽ: quia continentur hîc merita & demerita, præmia & supplicia bonorum & malorũ: cõditiones autem iudicis in hoc aduentu secundo ponit, per oppositum conditionum eius in aduẽtu primo. Venit.n. primò in humilitate, apostolorũ pauperum societate, & propria infirmitate. Secũdò ueniet in maiestate angelorũ societate, & iudicis dignitate. *Veniet ergo filius hominis*, s. uirginis ad iudiciũ, *ĩ maiestate sua*: q a tunc iudicaturus apparebit in forma hominis gloriosa, qui in primo aduentu iudicandus apparuit in forma passibili & infirma. Vnde Remigius: In maiestate deitatis iudicaturus adueniet, qui in humilitate serui iudicandus apparuit: itaque tradendus in proximo cruci, promittit gloriam triumphantis: ut secutura scandala hac promissione compensaret, & ut melius illa paterẽtur discipuli, & libentius sub tantæ gloriæ expectatione. Vnde & Chrysostomus: *Deus manifestè ueniet*: manifestè inquit, non iam cælatus in corpore sicut antea: ut uix eum etiam boni cognoscerent, sed manifestus in gloria, ut ẽt mali eum confiteantur inuiti: ut qui contempserunt eũ in humilitate, cognoscant eum in potestate: & qui scire noluerũt quàm dulcis est misericordia eius, sentiant quàm grauis est ira ipsius. Hæc Chrysostom. In forma ergo humana ueniet, ut ab omnibus uideri possit: si enim in forma diuina ueniret, non posset uideri à malis: quia talis uisio non est sine delectatione maxima, quæ tunc non competit eis: & ideo dicit *cum ueneris filium hominis*, in famulatu autẽ eius uenient omnes angeli eius cum eo, propter iudicis honorem, & tanquã testes actuum humanorũm, & executores sententiæ ferẽdæ per ipsum. Vnde Chry. Omnes enim angeli cum ipso aderunt, testantes & ipsi quantum administrauerunt missi à dominatore ad salutem hominum, *Tunc sedebit super sedem maiestatis suæ*: id est in ecclesia, in qua apparebit cum omnipotentia sua: per quod significat potestatem iudiciariam quæ Christo homini est data: *& tunc congregabuntur ante eum* tanquam ante iudicem suum, *omnes gentes*: omnis temporis, omnis conditionis, omnis ætatis: quia nullus poterit tunc latere uel se abscõdere. Vnde Chrysostomus: Vbi illuminatio euangelij ad omnes gentes prædicata peruenit, tunc omnes gentes inexcusabiles factæ sunt: & ideo tunc iustè ad iudicium congregabuntur omnes. *Et separabit eos ab inuicem*, scilicet bonos à malis, *sicut pastor segregat oues ab hædis*: de die sunt simul in pascuis oues & hędi, sed in uespere pastor eos segregat: sic in uita præsenti sunt in ecclesia simul boni & mali: sed in uespere mortis, seu mundi, separabit Christus bonos à malis, sicut oues ab hædis. Separabit, inquam, merito omnia merita discernẽda loco: loca uaria assignando, uocabulo diuersis nominibus appellando hos hœdos, illos oues. In ouibus intelligitur innocentia bonorum: propter simplicitatem, mititatem, fœcunditatem. In hœdis intelligitur peruersitas malorum: propter fœditatem, impetuositatem, sterilitatem. Vnde Chrysostomus: Deinde à nominibus uniuscuiusque modum ostendit, hos quidem hędos uocans, hos autem oues: ut horum quidem infructificationem ostendat: nullus enim ab hœdis fructus fit, horum autem multum quæstum: etenim multus ouium est quæstus, & à lana lacteque, & ab his quæ parturiuntur, à quibus uniuersis desertus est hœdus. Et iterum: Oues, homines iusti, propter mansuetudinem, quia ipsi neminem lædunt: & propter patientiam, quia cùm ab alijs læsæ fuerint, sustinent: hœdos autem homines peccatores dicit: quia in capris hæc naturaliter insunt uitia, libido prę cæteris animalibus, superbia, rixa, inuidia, concupiscentia, gulæ, & clamoribus super omnia garrulæ, in omnibus his uitijs peccatores abundant, & ideo hœdis sunt assimilati. Hæc Chrysostomus. *Et statuat oues*, seu bonos, *à dextris* suis, *hædos autem*, seu malos *à sinistris*. In ipsa positione dextræ & sinistræ, iam ex tunc utraque pars cognoscere poterit cui misericordia, & cui miseria immineat. Vnde Chrysosto. Iustos quidem ad dexteram constituet, peccatores ad sinistram: ut unusquisque meritorum suorum conditionem ex ipsius loci qualitate cognoscat. Meritò iustos ad dexteram collocabit, quia nunquam cognouerunt sinistrã. merito impios ad sinistrã, quia nunquã cognosce reuoluerũt dexterã partẽ. Vias.n. quæ à dextris sunt, nouit Dominus: peruersæ autem sunt quæ ad sinistram sunt: & iterum à sinistris, sunt qui quærunt temporalia: à dextris, qui quærunt æterna. Vnde & Remigius, in dextris æternæ beatitudinis confirmabuntur, qui amauerunt æterna: in sinistris æternæ miseriæ, qui cupierunt præsentia. Nã & ipsa transitoria Dei dona, respectu æternorum, di-

cuntur

Augustin. Euangelij huius utilitas.

Chrysosto. ho. 54. operis imperf.

Chrysosto. hom. 80. in Matt.

Idem ho. 54. operis imperfe.

Idem homil. 80. in Matt.

Dextera & sinistra. Idem ibidem.

Ecclesi. 10. Rex Christus.

Ioan. 19. Benedicti. Rabanus & cap. 25. Matt.

cūtur eſſe ſiniſtra: æterna uerò in dextera, quia ſunt potiora. Hinc eſt illud. Cor ſapientis in dextra eius, & cor ſtulti in ſiniſtris illius. *Tunc dicet rex his qui à dextris eius erunt*, id eſt bonis (hîc non dicit, filius hominis, ſicut ſuprà: ſed, rex: ad cuius apicem pertinet ſubditos regere, leges condere, tranſgreſſores legis punire, & obſeruatores præmiare: quod tunc apparebit manifeſtè. Tunc non quæret Pilatus, *ergo rex es tu?* tunc non dicent Iudæi, *non habemus regem niſi Cæſarem*. Dicet inquam, rex, *uenite benedicti patris mei*, id eſt, à patre meo, qui à patre benedictionem gratiæ accepiſtis: quia non niſi benedicti primò per gratiā & meritum uocantur ad beatitutinem æternam & præmium: non dat enim Deus pacem pectoris: uel, ſecundum Rabanum, dicuntur benedicti, quibus ꝓ bonis meritis debetur æterna *benedictio*: *poſſidete*, id eſt æternaliter tenete, *paratum uobis regnum cœlorum*: locum ſanctorum, *à conſtitutione mundi*. Vbi Chryſoſtomus, antequam enim uos naſceremini, ait, hæc uobis præparata ſunt & præaptata: quia uidi uos tales futuros. ſecundum Remigium, rex regum ſine ſtrepitu uerborum loquitur: id eſt manifeſtabit conſcientias & merita, dicetq́ue per collationem gloriæ: uenite, beneficio patris mei promoti ad obtinēdum regnum uitæ, prædeſtinatum uobis à conſtitutione mundi. Hæc Remigius. Ante mundi conſtitutionem paratum fuit per prædeſtinationem: à conſtitutione mundi, per creationem: ab aſcenſione, per apparitionem. Attende hic dulciſsimam inuitationem Domini, cùm dicit: uenite benedicti patris mei: ò quàm fœlices & beati qui hoc dulce inuitatorium ad ſe directum meruerint audire, & à Domino inuitati regnum eius percipere: frequentemus ergo nunc & cantemus deuotè inuitatorium eccleſiæ dicentes: Venite exultemus Domino: ut tunc cum electis mereamur audire inuitatorium domini, & regnare ſine fine cum eo. Et commemorabit dominus ſex opera miſericordiæ, in ſe capite & in membris ſuis propter eum facta: quæ ſunt, paſcere eſurientem, potare ſitientem, collocare hoſpitem, ueſtire nudum, uiſitare infirmum, conſolari uinculatum: & per hæc intelligitur ſeptimum, quod eſt in Tobia. ſ. ſepelire mortuos. Vnde verſus.

Benedicti. Rabanus in cap. 25. Matt. Chryſoſto. hom. 80. in Matt.

Opera miſericordiæ.

Viſito, poto, cibo, redimo, tego, colligo, condo.

Et ſecundum quoſdam non erit aliud hæc commemoratio: niſi quia omnes ſcient merita ſua, pro quibus ſaluabuntur uel etiam damnabuntur. Vbi Chryſoſtomus: Putas quanto gaudio extolluntur ſancti, quando in conſpectu omnium angelorum quod fecerunt hominibus fatetur ſe accepiſſe, nam tale uidetur opus eorū nō quale datum eſt: ſed qualis perſona illius eſt qui accepit. Hæc Chryſoſto. Sed iuſti, quaſi laudem fugientes, interrogabunt, quando hæc ſibi fecerint. ſecundum Remigium: In conſcientijs ſuis ita reſpondebunt, non dubitantes uel diffidentes de uerbis domini. ſed uel ſtupentes pro magnitudine maieſtatis regis, uel quia paruum uidetur eis omne bonum quod fecerunt comparatione præmij. Vnde Apoſtolus: *Non ſunt condignæ paſſiones huius temporis ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis*: Vnde Chryſoſtomus: O humilitas, quæ ne poſt mortem deficies. Homo enim malus etiam falſis honoribus delectatur, uir autem bonus etiam ſibi debitam laudē fugit: ſic & ſancti debitam ſibi laudē repellentes dicent, quando te uidimus eſurientē? Hæc Chryſoſt. *Et reſpondens rex, dicet illis: Amen dico uobis, quandiu*, id eſt, eo & quanto tempore *feciſtis*. i. opera miſericordiæ exhibuiſtis, *uni de his fratribus meis minimis: mihi feciſtis*. Fratres ſunt, quia fecerunt uoluntatem patris minimi uerò, quia fuerunt humiles & abiecti. Vbi Chryſoſtomus: O bonitas Chriſti: quandiu in corpore cōtemptibili erat in mundo, fuerat uériſimilis ratio, ut propter ſimilitudinem uiſionis fratres ſuos homines appellaret: quid autem dicamus, quod in illa gloria conſtitutus, adhuc contentus eſt eos dicere fratres, quibus ſufficeret ad laudem ſi uel bonos ſeruos illos uocaret. Et iterum: propter hoc enim ſunt fratres: quia humiles, quia abiecti & contemptibiles: hos enim tales maximè in fraternitatem uocat. Vnde & Auguſt. Minimi ergo qui ſunt Chriſti, hi illi ſunt qui omnia dimiſerunt & ſecuti ſunt eum, & quicquid habuerunt pauperibus diſtribuerunt: ut Deo ſine ſeculari compede expediti ſeruirent, & ab oneribus mundi liberos velut pennatos ſurſum numeros tollerent. Hi ſunt minimi: quare minimi? quia humiles, quia non elati, non ſuperbi. Apprehēde minimos iſtos, & graue pōdus inuenies. Hæc Auguſtinus. Chriſtus itaq; in eſurientibus eſurit, in ſitientibus ſitit, in infirmis ægrotat, & in alijs ſimiliter patitur: magna ergo reuerētia ſuſcipiēdi ſunt minimi pauperes Chriſti: cum magna ueneratione ſeruiendum eſt eis, ſiquidem Chriſtus in eis ſuſcipitur & honoratur. Vnde Gregorius: Ad tribuendum ergo pigri cur eſtis, quando hoc quod iacenti in terra porrigitis, ſedenti in cœlo datis? Hæc præmiſſa ſunt opera miſericordiæ, ad corporis miſerias pertinentia: ad animas uerò ſpectat, ut eſurientem & ſitiētem iuſtitiam pane uerbi Dei reficias, & potu ſapientiæ refrigeres: errantem per hæreſim uel per peccatū in domum matris eccleſiæ Dei reuoces: innocētem à malis protegas: nudum à bono opere, uirtutibus ornes: infirmum in fide, corrobores: tribulatione ſeu carcere triſtitiæ oppreſſo ſubuenias compatiendo, uel conſolando: qui enim hæc facit, ueram dilectionem & charitatem adimplet: & hæc maiora ſunt quàm alia præmiſſa: quia ut ait Gregorius, plus eſt uerbi pabulo uicturam in perpetuum mentem reficere, quàm uentrem moriturę carnis terreno pane ſatiare. Vnde Chryſoſt. ſi hæc omnia corporaliter corporibus Chriſti miniſtrare magnæ beatitudinis eſt, quæ omnino poſt modicū ſunt peritura: putas quantæ beatitudinis eſt hæc omnia ſpiritualiter animabus periclitantibus miniſtrare, quibus uiuificatæ poſsint uiuere in æternum. Quanto melior eſt anima quàm corpus, tanto meliora ſunt, quæ ad ſalutem animarū quàm quæ ad ſuſtentationem corporum miniſtrantur. *Tunc dicet rex & his qui à ſiniſtris eius erunt*, id eſt reprobis: qui ſiniſtra, id eſt, temporalia quandiu vixerunt ardenter amauerunt. *Diſcedite à me*. O infœlix diſceſsio. O dura ſeparatio. O miſerabilis conditio: quia à me fonte uitæ indeficientis, à me lumine gloriæ beatificantis, à me torrente uoluptatis innundātis, à me plenitudine ubertatis inebriantis, *maledicti*, primò maledictione culpæ, ſed modo maledictione pęnæ æternæ: *in ignē æternum*, ſine fine uos arſurū: *qui paratus eſt diabolo & angelis eius*, ut qbus colligati fuiſtis in culpa, ſociemini in pęna. O cōſortiū malū horribile qdē ad imaginandū, horribile amplius ad uidēdum: ſed adhuc horribilius ad cohabitandum: non portaſtis, inquit, clauem crucis: ideo in regnum nō intrabitis: nō nauigaſtis in naue crucis, ideo ad portum non peruenietis: ſed pœnam damni & ſenſus habebitis. Dum mali permixti ſunt bonis, uidentur eſſe cum Deo: ſed tandem diſcedent ab eo, & mittentur

Chryſoſto. hom. 80. in Matt.

Rome. 8.

Chryſoſto. ho. 54. operis imperf.

*Idem ibidem. Bonitas Chriſti ** in iudicio.*

Auguſtin. ſermo. 35. de uerbis Domini.

Gregorius hom. 29.

Chryſoſto. hom. 80. in Matt.

Diſceſsio. à Deo.

Conſortiū diabolicū.

tur

tur in ignem æternum: nec uidebit impius gloriam Dei. *Discedite*, inquit, qui adhuc commixti fuistis bonis in mũdo, à mea facie ab omni mea misericordia, ab omni gloria: *maledicti*, sed non addit patris mei: qa ex patre est benedictio, ex nobis uerò maledictio. Vbi Chrysostomus, quasi qui non sufferat præsentiã illorum uel aspicere: sic dicit, *discedite à me*: nã Deus qui in sanctitate delectatur animarum, peccatrices animas aspiciens quasi grauatus non suffert: tanquã si dicat eis, quasi putredo & spurcitia estis: nec tãdiu uos sustineo, quandiu statis in iudicio meo. Et iterũ Ite maledicti, non à patre meo: neque ipse eos maledixit, sed propria opera: *in ignem æternum, qui paratus est*. non uobis, sed *diabolo & angelis eius*: quia uerò uosipsos in ignẽ misistis, uobisipsis reputate: sed ne unquam hæc patiamur ò unigenite fili Dei scilicet faciem illam mansuetã uidere auersam à nobis & tranquillum illum oculum non ferentem uidere nos, neque accipiamus aliquam experientiam illius pęnę incurabilis: scilicet excidere à regni gloria, & comburi in gehenna. De hac etiam exclusione & separatione sic dicit idem Chrysost. Ponamus illud ante oculos, quanti doloris est excludi & proijci à regno cœlorũ, quod (ut mihi uidetur) ipsa grauius est gehẽna: nã & si ille ignis non arderet, & immortalis illa pœna non esset parata, hoc solum quòd alieni efficimur à Christo, & excludimur à bonis æternis nonne omni pœna cruciabilius diceretur? Hæc Chrysostomus. Et commemorabit iudex opera misericordiæ prædicta, ab ipsis reprobis sibi non facta: sed reprobi quasi se excusantes respondebunt & interrogabunt, quando hæc sibi non fecerunt. Verùm, ut ait Rabanus, & si se excusare satagunt, tamen Deum fallere non possunt. unde respondit illis dicens: *quandiu non fecistis uni ex minimis his, nec mihi fecistis*. Augustinus: Christus caput est ecclesiæ, corpus eius ecclesia: in nostro corpore caput sursum est, pedes in terra. In aliqua constipatione hominum, quando aliquis tibi pedem calcat, nõne dicit caput calcas me? quomodo ergo lingua, quam nemo tangit, dicit calcas me: sic Christus caput quem nemo calcat, dicet: *Esuriui, & non dedistis mihi manducare. &c.* Vbi Chrysostomus, Et uide qualiter leuia iniungit: non enim dicit, in carcere eram, & non eripuistis me: infirmus, & non curastis me: sed non uisitastis, & non uenistis ad me. In esuriendo etiam non petit mensam preciosam: sed necessarium cibum. Omnia ergo sufficientia sunt ad pœnam. primò quidem, facilitas petitionis: panis erat. Secundò, misericordia eius: pauper enim erat qui petebat. Tertiò, comparatio naturæ: homo enim erat. Quartò, desiderium promissionis: regnum enim promisit. Quintò, dignitas eius qui accipiebat: Deus enim erat q per pauperes accipiebat. Sextò, superabundantia honoris: quoniam dignatus est ab hominibus accipere. Septimò, iustitia dationis: ex suis enim à nobis accipit: sed contra uniuersa hæc homines per auaritiam excæcantur. Hæc Chrysostomus. Et reuera per auaritiam homines ad opera misericordiæ excæcantur, & ad ea duri & quasi insensibiles redduntur: sicut enim charitas quæ directè opponitur auaritiæ, uult omnibus subuenire & benefacere: sic auaritia suadet à talibus abstinere, & non operibus misericordiæ intendere. Suggerit enim quasi consulendo ipsi misero quem possidet, ut de talibus non curet: quia tantũ constaret, & tantũ damnum inde reciperet. Hic siste tu miser auare, qui alijs in necessitate positis non curas succurrere, & maximè tu crudelis præsidens seu prælate, & specialiter religiose, qui infirmis tibi commissis de ministris & custodibus, uel quibuscunque alijs necessarijs non studes prouidere: attende & uide, quia hoc terribile iudiciũ in quo de operibus misericordiæ disceptatio fit, tibi specialiter imminet: quia præcipuè immisericordes arguet iudex & puniet: tunc audies correptiones durissimas, quibus non poteris contradicere: qui modo abijcis monitiones mollissimas quibus non ueteris repugnare, tunc erit hora tua qua tibi instabit horrẽda miseria, ut cum maledictis eas in ignem æternum diabolo & angelis eius paratum. Illuc perges derelictus à cura & custodia diuina, qui hic tuos infirmos dereliquisti sine cura & custodia humana: & tunc nihil eorum quæ contra charitatem seruasti, & necessitatibus indigentium crudeliter subtraxisti, te à miseria liberabit: sed tua crudelitas te sine fine immaniter cruciabit. Tunc boni poterunt contra te sumere parabolam, & dicere ad exaggerandum tuam miseriam, Quomodo cessauit exactor, quieuit tributum? cessauit exactor, quia talis necessaria subtrahendo quasi exactionare eos uidebatur: quieuit tributũ, qđ alij defectum patiẽdo, quasi soluere cogebantur: qd tibi miser tũc proderit tua crudelitas & auaritia, pro qua habebis pati tãta & talia sine fine mãsura? tũc per pœnã, sed nimis tardè aperiẽtur oculi tui, qui modo per auaritiam contra opera misericordiæ sunt excæcati: & tunc sola uexatio dabit intellectum, qui modo circa uexatos habes cor induratum. Hæc pauca ò auare, impie, crudelis, & dire tyranne diligenter attende: & dũ adhuc uales te emendare, stude ut mala perpetua possis Deo auxiliante euadere. amen Sufficiẽtia aũt prędictorũ operũ misericordię, hoc modo accipitur: homo enim in uita præsenti primò indiget ex parte corporis alimento, sine quo non potest esse scilicet cibo & potu: & sic est duplex opus misericordię scilicet pascere esurientem, & potare sitientem. Secũdò, indiget alimento, sine quo non potest bene esse: scilicet indumento & domicilio: & sic iterum est duplex opus misericordiæ, scilicet uestire nudum, & & colligere uel recipere hospitem. Tertiò, indiget post uitam istam sepultura: & sic est quintum opus misericordiæ: scilicet sepelire mortuos. Ista autem quinque prædicta, sunt omnibus cõmunia. Alia sunt duo opera misericordiæ, quæ impenduntur alieni ex aliquo accidente superueniente: ut si aliquis incurrat infirmitatem, uel capiatur ab hostibus, & sic accipiuntur duo opera misericordiæ, quæ sunt uisitare infirmos, & redimere captiuos. Et nomine redemptionis intelligitur omne beneficium eis impẽsum. Ista autem septem impensa fidelibus propter Christum, reputat ipse Christus sibi facta, & econtrariò fidelibus denegata: quia sibi reputat denegata. Fideles sunt eius membra, ꝓpter quod facientibus opera misericordiæ, reddit uitam æternam: denegantibus autem ea, reddit pœnam. Aduertendum tamen quòd cùm dicitur: *Domine quando te uidimus esurientem, &c.* non est quæstio procedens ex ignorantia: quia iusti cognoscent quòd opera misericordiæ facta membris Christi, ipse sibi reputat fieri: & pro talibus se saluari: & similiter mali scient se pro cõtrario damnari: sed & quæstio admirationis, pro magnitudine gratiæ quæ fiet electis, & pro magnitudine miseriæ quæ infligetur reprobis. Sic itaque iudicium sine misericordia fit ei qui non fecit misericordiam. Quid ergo merentur qui aliena rapiunt, si æternaliter damnantur qui de suo non dederint? si talia sustine-

Chrysost. ho. 54. operis imperf. — *Dolor ex sententia iudicis.* — *Rabanus in cap. 25. Matt.* — *Augustin. Quomodo Christus ī mēbris sit.* — *Chrysost. hom. 80. in Matt.* — *Auaritia excæcat.* — *Contra auaros.* — *Quæstio admirationis.* — *Iacob. 2.*

ſtinebunt immiſericordes, qualia paſſuros putamus crudeles? Vnde Chryſo. Ex loco ſciendum eſt, quòd non tantum pro eo ꝙ peccauerunt homines condẽnandi ſunt: ſed etiam pro eo bene non faciunt: ſi autẽ pro eo quod bene non faciunt ſic condemnantur, putas quales pœnas exoluent pro eo quod peccant? & dignè: Deus enim hominem ideo fecit ut benefaciat, & ad gloriam Dei pertineat: non ideo tãtum ut non peccet, nam ſi non faciat bonum, nec eſt cauſa qua creatus eſt: ſine dubio enim ſi creatus non fuiſſet peccatum non fieret ſuper terram: nam qui intelligit myſterium diuinæ diſpenſationis, quare factus eſt homo cognoſcit: quia meritò quaſi peccans cõdemnetur qui iuſtitiam non facit. Hæc Chryſoſtomus. ſicut autem melius eſt opera miſericordiæ circa animam, quàm circa corpus facere. ſic peius eſt ea circa animã quàm circa corpus negligere. Vnde Chryſo. Si hæc corporaliter corporibus non præſtare impietatis eſt, quæ & ſi accipiũt ea nõ poſſunt uiuere ſemper: putas quantæ impietatis eſt hæc omnia ſpiritualiter animabus periclitantibus nõ miniſtrare, quæ poterant uiuere in æternum ſi hæc eis miniſtrata fuiſſent? quantum enim melior eſt anima q̃ corpus, tãto grauius eſt peccatũ animabus laborantibus ſpirituales eleemoſynas non prętare, q̃ corporibus corporales. In eccleſia ergo non ſolum ſunt pauperes corporaliter eſuriẽtes, aut debiles corporaliter, aut peregrini ſecũdũ corpus: ſed ẽt ſpiritualiter pauperes ſine cibo iuſtitiæ, ſine potu agnitionis Dei: ſine ueſtimẽto Chriſti, maximè taliter pauperes ſunt qui corporaliter uidenť diuites eſſe: qm̃ plerũq; in abundãtia rerũ inopia iuſtitiæ inuenitur. Sunt peregrini in hoc mũdo: ſunt debiles animo, ſunt mente cæci, inobedientia ſurdi, & cæteris paſsionibus ſpiritualibus ægrotãtes: quorum animæ omnem eſcã ſpiritualem abominantes appropinquauerunt uſque ad portas mortis. Qui ergu habet non unde faciat eleemoſynas corporales, faciat ſpirituales: ex gratia uerbi quam accepit à Deo, & inuenit retributionem dignam à Chriſto, q. omnia tam corporalia quàm ſpiritualia data quaſi in ſe facta commemorat, quæ cũ hominibus fiunt: hæc diximus ut ſciant doctores & quantum beatitudinis ſibi acquirant, ſi diligentes fuerint circa uerbum: & quantũ dãnationis, ſi fuerint negligentes. Hæc Chryſoſtomus. *Et ibunt hi* ſcilicet reprobi, in ſupplicium æternum, *iuſti autem in uitam æternam*. Vnde Chryſoſtomus: Propter hoc utique & hi iuſtè puniuntur & illi coronantur, & ſi decem milia bona fecerint: gratiæ enim hæc eſt munificentia pro tam paruis & uilibus cœlum tantum & regnum, & tam magnum eis dari honorem. Hæc Chryſoſtomus. Aeternum eſt ergo ſuppliciũ malorũ, & ſimiliter præmium bonorum: ſicut enim peccata actualia tranſeunt actu, & remanent reatu: ita bona opera tranſeunt actu, & remanent merito. Vnde Hiero. Prudens lector attende, quòd & ſupplicia æterna ſint: & uita perpetua metum deinceps non habeat ruinarum. Et notandum quòd potius fit diſceptatio de operibus miſericordiæ, quàm de operibus iuſtitiæ: cùm tamen magis teneamur ad opera iuſtitiæ: quia opera miſericordiæ faciliora ſunt: quia natura ad hæc inclinat, & ideo magis arguenda ubi deficiunt, & minus remuneranda ubi aſſunt. Et ergo ſi iſta remunerantur, & alia: item potius arguit de omiſsione, quàm de commiſſione: cùm tamen maioris criminis ſunt commiſſa: & ideo magis arguenda: quia puniẽdo quod minus eſt, innuit amplius faciendum de maioribus. Si enim omiſſa arguit, multoplus commiſſa: item magis arguit de peccatis in proximum, quàm in Deum: quia ſi peccata in proximum cõdemnantur, multomagis peccata in Deum: ut blaſphemia & idololatria. Item cùm ſeptem ſint opera miſericord[illegible]: unum, ſcilicet ſepulturam mortuorum, de q[illegible] intantum Tobias commendatur, omittit: quia minus eſt neceſſaria inter cætera opera miſericordiæ. Item cùm ſit miſericordia corporalis & ſpiritualis, potius defectum arguit operum corporalium, quàm ſpiritualium: quia opera corporalia ſunt euidentiora, uel per hoc etiam ſignificantur illa. Poteſt autem quæri utrum illa diſceptatio & ſententia erit uocalis, uel mentalis tantum: & uidetur quòd uocalis: quia, ut dicit Auguſtinus per quot dies hoc iudicium tendatur, incertum eſt: ſed ſi mentaliter fieret tantũ, ſtatim expediretur. Ecõtra, quidam dicunt, quòd iudicium erit mentale, & non uocale, aliter multo tempore protenderetur. Vnde Sapiens: *Diſrumpet illos inflatos ſine uoce*: alij dicunt: quia & mentale erit interius, uocale exterius: quia iudicabit Chriſtus non tantum vt Deus, ſed ut homo: ideo eius iudicium erit non diuino modo tantum, ſed humano. Ex hoc autem maius gaudium ſenſibile bonorum, & maior dolor ſenſibilis reproborum erit: vnde non fruſtra erit hoc, ſed utiliter ſicut & corporalis apparitio hominum. Huic opinioni adhærendo dicendum ad obiectum, quòd diſrumpet illos ſine uoce excuſationis ſufficientis, uel appellationis: ſed nõ ſine uoce diſceptationis generalis. Vnde Auguſtinus: Quære cauſas uel tantæ mercedis, uel tanti ſupplicij: percipite regnum: &, ite in ignem æternũ. Quare illi percepturi regnum? Eſuriui enim, & dediſtis mihi manducare. Quare iſti ituri in ignem æternum? Eſuriui enim & nõ dediſtis mihi manducare. Quid eſt hoc rogo? uideo de his qui percepturi ſunt regnum: quia dederunt tanquam boni & fideles Chriſtiani, qui uerba Domini non contemnentes, & cum fiducia promiſſa ſperantes fecerũt hoc: quia ſi non feciſſent, uitæ ipſorum bonæ ſterilitas iſta non utique conueniſſet: fortè enim caſti erant, non fraudatores, non ebrioſi, abſtinentes ſe ab operibus malis: ſi hoc non adderent, ſteriles remanerent: feciſſent, enim declina à malo: non feciſſent, & fac bonum. Scriptum eſt: *Sicut aqua extinguit ignem, ſic eleemoſyna peccatum*. Item ſcriptũ eſt: *Include eleemoſynam in corde pauperis, & ipſa pro te deprecabit dominum*: & alia multa ſunt diuini eloquij dogmata quibus oſtenditur multum ualere eleemoſynam ad extinguenda & delenda peccata. Proinde illis quos dãnaturus, imò plus illis coronaturus eſt ſolas eleemoſynas imputabit dicẽs: Difficile eſt ut ſi examine uos & apprehẽdã, & ſcruter diligẽtiſsimè facta ueſtra, nõ inueniã unde uos dãnem: ſed ite in regnum. Eſuriui enim, & dediſtis mihi manducare: non ergo itis in regnum, quia nõ peccaſtis, ſed quia peccata ueſtra eleemoſynis redemiſtis. Rurſus & illis, Ite in ignem æternum: ſine dubio uidebunt ſe iuſtè damnari pro ſceleribus ſuis, & quaſi eis diceret, non inde unde putatis: ſed quia eſuriui & non dediſtis mihi manducare. Si .n. ab illis oĩbus ueſtris factis auerſi, & ad me conuerſi illa omnia crimina atque peccata eleemoſynis redemiſſetis, ipſæ eleemoſynæ modo liberarent uos, & à reatu tantorum criminum abſoluerẽt: Beati enim miſericordes, quoniam ipſis miſericordia præſtabitur. *Iudicium ſine miſericordia ei qui non fecerit miſericordiam*. Sicut ergo boni quibus paratum eſt regnum à conſtitutione mundi, antequam fierent ad

uitam

Margin notes (left column): *Chryſoſto. ho. 34. operis imperf.* — *Chryſoſto. ibidem.* — *Idē ibid.* — *Pauperes in eccleſia.* — *Chryſoſto. hom. 80. in Matt.* — *Hieronym. in cap. 25. Matt.*

Margin notes (right column): *Iudiciũ an erit mentale, an uocale.* — *Auguſtin. lib. 20. de ciuitate cap. 1.* — *Sapien. 4.* — *Auguſtin. de rectitudine catholicæ cõuerſationis.* — *Pſal. 36.* — *Eccle. 3.* — *Eccle. 29.* — *Matth. 5.* — *Iacob 2.*

uitam æternam erant prædeſtinati: ſic mali qui mittentur in ignem paratum diabolo & ſuis, à conſtitutione mundi antequam fierent ad mortem erant præſciti. Eſt differẽtia inter prædeſtinationem & præſciẽtiam: quia prædeſtinatio eſt præcognitio bonorum, cum cauſalitate eorundem: ſed præſcientia dicit præcognitionem reſpectu malorum ſine cauſalitate, quę potius reſidet penes liberum arbitrium. Fit autem cõditionaliter prædeſtinatio Dei, nihilque ſine aliqua conditione prædeſtinatum eſt: prædeſtinatum eſt enim ut ſaluaretur mundus: ſed per aquam baptiſmatis, & mortem filij Dei, prædeſtinati ſunt omnes boni ad gloriam: ea tamen conditione ſi fidem tenuerint: ſi charitatem, ſi humilitatem, ſi patientiam, ſi miſericordiam & pietatem, & his ſimilia habuerint: tales enim eos futuros pręuidit quos Deus ad uitam prædeſtinauit: & quaſi prædeſtinãdo eis diceret: Ego quidem ad uitam nos prædeſtino, ſi tamen tales & tales fueritis: ſi mandata mea cuſtodieritis, ſi fidẽ & miſericordiam habueritis, & ſi in bono tandem inuẽti fueritis. Qui ergo talis eſſe non vult, qui mandata Dei cuſtodire non nititur: ideo non uenit ad prædeſtinationem, quia non ſeruat conditionem. Noli igitur attendere ad prædeſtinationem Dei quam ignoras: attẽde ad verba quæ audis & intelligis: ſicut enim prædeſtinatione ſua uerus eſt Deus, & mutari non põt: ita & uerba eius uera ſunt, & mutari nõ poſſunt: ſed audiamus quæ ſint hæc uerba: *Peccator*, inquit, *quacunque hora conuerſus fuerit & ingemuerit uita uiuet & non morietur*. Et iterũ: *Si uolueritis & audieritis me, bona terræ comedetis: quod ſi nolueritis, gladius deuorabit uos*. ſimiliter in euangelio, inquit, *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, &c.* Et iterum: *Si dimiſeritis hominibus peccata eorum, dimittet uobis pater ueſter cæleſtis, &c.* Nec quæras aliam prædeſtinationem. In his enim uerbis omnis & uitæ & mortis prædeſtinatio & præſcientia conſiſtit: ſi hæc feceris, eſto ſecurus, & crede indubitanter quia ad uitam æternã prædeſtinatus es. Quòd ſi indurato corde hæc facere nolueris, & in hac malitia perſeueraueris: ꝓ certo ſcias te ad mortem præſcitum. Quamuis enim nullus homo ad peccatum ſit prædeſtinatus: omnis tamen homo, aut ad gloriam, aut ad ſupplicium eſt præuiſus. Nullus ergo dicat fruſtra ſe orare Deum, & alia bona facere: quia prædeſtinatio diuina (quæ eſt præparatio gratiæ in præſenti & gloriæ in futuro) cum ſit æterna, ſicut ab æterno prædeſtinauit aliquem ad beatitudinem, ita præordinauit modum per quem daret ſibi illam beatitudinem: ſcilicet per merita ſua & orationem. Prædeſtinatio enim taliter eſt inſtituta, ut precibus & laboribus obtineatur: & ideo non fruſtra orat Deum: quia oratio eſt illud per quod ex ordinatione diuina debet cõſequi gratiam & gloriã: & eadẽ ratio eſt de omnibus alijs bonis, quia cadũt ſub ordine diuinæ prędeſtinationis. Vnde ſicut Deus aliquem ſaluandum præuidet, ſic & modum quo ſaluari debeat: propter hoc ſtultus eſt qui dicit, uolo facere quod mihi placuerit: quia ſi ſaluari debeo, ſaluabor: uel ſi damnari debeo, damnabor: ſicut ſtultus eſſet infirmus qui diceret, uolo comedere & bibere qđ mihi placuerit: quia ſi curari debeo, curabor: & ſi mori debeo, moriar: ſic enim inutiles eſſent medicinæ. Sanè ſi Deus dimittit liberum arbitriũ (quod ſe habet ad utrumlibet) in malum cadere, hoc non permittit niſi iuſtè: rurſus ſi præueniat per gratiam, nulli facit iniuriam. Vnde ſecundum Auguſtin. Liberum arbitrium, eſt libertas eligendi bonum uel malum: & hoc in paradiſo homo habuit liberum, nunc uerò captiuum: quia bonum non uult niſi gratia Dei præueniatur, nec poteſt, niſi eum ſequatur. Cùm ergo malos damnat & reprobat, operatur ſecundum iuſtitiam: quando uerò prædeſtinat & ſaluat, agit ſecundum gratiam & miſericordiam, quę nõ excludit iuſtitiam. nullam autem neceſsitatem infert prouidentia Dei rerum euẽtibus: ſed ſicut ſe habent res ad utrũlibet, ſcilicet fieri & non fieri: ſic ſe prouidentur habere quæ prouidentia (ſeu quod idem eſt præſcientia Dei) ex ſua ſapientia præſcientijs omnia antequam ſint, omnino ineuitabilis eſt: & nullo modo poteſt falli: & ideo omnia præuiſa à Deo neceſſe eſt fieri: quia non poteſt ſimul eſſe ꝙ præuiſa ſint, & non fiant: ſed non ſequitur quòd neceſſario fiant. Sic quoque dicimus, me uidente te currere: neceſſe eſt ut curras, hoc eſt, non poteſt ſimul fieri ut uideam te currere, & non curras: & ex hoc nequaquam prouenit quòd neceſſariò curras. Vnde Boetius: Duæ ſunt etenim neceſsitates: ſimplex una, ueluti ꝙ neceſſe eſt omnes homines eſſe mortales: altera uerò, conditionis: ut ſi aliquem ambulare ſcias, eum ambulare neceſſe eſt: hanc etiam neceſsitatem non facit propria natura, ſed cõditionis adiectio. Nulla enim neceſsitas cogit incedere uoluntariè gradientẽ: quãuis eum tunc cùm graditur neceſſarium ſit incedere. Quæ igitur cùm fiunt carent exiſtendi neceſsitate, eadem priuſquam fiant ſine neceſsitate futura ſunt: nã ſicut ſcientia præſentium rerum nihil his quæ fiunt, ita præſcientia futurorum nihil his quæ futura ſunt neceſsitatis importat. Eodem modo ſi quid prouidẽtia præſens uidet, id neceſſe eſt, tametſi nullã naturę habeat neceſsitatẽ. Hæc Boetius. Et ideo hæc duplex eſt. Si Deus præuidet hoc, neceſſariò euenire oportet: q̃a coniunctim uera, diuiſim eſt falſa: & eſt ibi neceſsitas conſequentiæ, & non conſequentis. Exemplum habemus Boetij, ſi aliquis uideat aliquẽ facientem rotã, neceſſe eſt ꝙ ille faciat rotã: nec tamẽ uiſus eius cauſa eſt illius factionis. Sic Deus præuidet mala iſtius opera nec tñ cauſa eſt quare iſte malè operetur: ueruntamen fiet ſi præuiſum eſt. Quando autem Deus facit aliquã rẽ, non fit in ipſo Deo mutatio: ſed in re certa quã operatur. Vnde qñ fecit prædicari ſubuerſionẽ Niniuæ, & prædici mortẽ Ezechiæ, quorũ neutrũ accidit, in talibus non mutauit Deus conſiliũ quod ab æterno ſecũ fuit: ſed ſentẽtiã, quæ reſpectũ ad ipſa negocia habuit: quia Niniue ſubuertẽda erat ſecundum merita, & Ezechias moriturus erat ſecũdũ cauſas inferiores, uel ẽt ſecundum merita: ſed hæc nõ impoſuerunt neceſsitatem diuinæ potentiæ. Prædeſtinatio igitur licet certa ſit, libertatem tamẽ arbitrij non tollit: unde bonorũ ſaluatio eſt neceſſaria neceſſitate conſequentiæ uel conditionata, non neceſsitate conſequentis, uel abſoluta. Iſta.n. propoſitio prædeſtinatus poteſt damnari: falſa eſt in ſenſu compoſito, eſt tamen uera in ſenſu diuiſo. Sic ergo excluſum eſt ſophiſma quod multos in errorem duxit, ut omnia ex neceſsitate fieri putarent. Si ergo dicis q̃d adhuc faciendum eſt? Reſpondebo, quia hoc ſolum ſupereſt conſilium, ut curamus, & contendamus placere ei qui nos uocauit dicit enim Auguſt. ſic præordinata eſt diuina prędeſtinatio, ut ad eam per bonorũ operum perſeuerantiam perueniamus, hinc Bernar. ipſa cœleſtis regni prædeſtinatio, ita ab omnipotenti Deo præordinata ẽ: ut adhoc electi ex labore perueniãt, quatenus mereãtur precibus obtinere, quod ipſe omnipotens Deus ante tẽpus diſpoſuit donare.

Prędeſtinationis & præſcientię diſcrimen.

Ezech. 18.

Iſaiæ 1.

Marci. 16.

Matt. 6.

Oramus non fruſtra.

Auguſtin. lib. 1. de libero arbi.

Libertas arbitrij.

Prouidẽtia Dei non cogit.

Neceſſitas duplex.

Boetius li. 5. de conſolatiõe, proſa ſexta.

Mutatio non cadit i Deum

Iona 3.

Eſa. 38.

Prædeſtinatio nõ tollit libertatem arbitrij.

Ybi

Exemplum praeuci & salutis.

Vbi nota exemplum utile,& aptum ad propositum. Fuit in quodam monasterio frater quidā religiosus & deuotus,cui sępe reuelationes fiebāt diuinitus:qđ quidem alter eiusdem monasterii frater sciens, institit apud eundē ut Deum oraret,quatenus sibi digna retur ostēdere si ipse de numero saluandorū esse:& cùm ille uix precibus uictus orationi instando hoc à Deo postularet,ostensum est sibi φ ille frater de numero damnandorum esset:unde timens fratrem aliū turbare,per aliquot dies hoc sibi cælauit:sed tandem eidem requirenti(licet inuitus) aperuit.Ille autē hoc audiens,& scripturas intelligens, statim respōdit, benedictus Deus:nec tamen sic desperabo, sed pœnitētiam quam per ingressum religionis assumpsi, de cætero duplicando,& triplicabo donec gratiam & misericordiam apud Deum altissimum qui pius est inueniam, & post multos dies iterum fratri prædicto diuinitus est reuelatum, quod ille frater de numero saluandorum esset:quod cùm eidē fratri retulisset, il le lætus effectus de reuelatione, fortior factus est in opere:ac uiriliter agēs,& de uirtute in uirtutē quoti die proficiens perseuerauit in bono sine cessatione. Vtinam multi animati hoc exemplo manū suam ad fortia mitterent,& non desperarent uel deficerent: quia sic agendo,& in hoc perseuerando , Deum sibi propitium utique inuenirent.

ORATIO.

DOMINA *Iesu Christe,iudex uiuorum & mortuorum in extremo iudicio me à dextris collo care digneris, & tunc auditam fac mihi illam dulcissimam uocem tuam,quam promisisti electis tuis dicens. Venite benedicti patris mei percipite regnum,& fac ut non timeam ab auditione mala quam comminatus es reprobis dicens, Ite maledicti in ignem æternum.O unigenite fili Dei miserere nostri ne unquam illam pœnam intolerabilem experiamur , scilicet excidere à regni gloria & cōburi in gehenna,Deus meus misericordia mea. Amen.*

Matt.25.c. Ibidem.

De pascha,& diuersis huius nominis acceptionibus. Cap. LI.

Pascha Domini.

NVNC,secundum Hiero.aspergamus de sanguine librum nostrum, & limina domorum,& funē circundemus coccineū domui orationis nostræ: & coccum in manu nostra ut zara ligemus,ut uaccā russam in ualle occisam enarrare possimus:iā enim instat ut ad passionem Domini ueniamus:quam & ex affectu inspicere, & in effectu imitari debemus.Iuxta illud Exod. *Inspice & fac secūdum exemplar quod tibi in monte mon stratum est*,Christus est tanquam liber exemplaris,ad cuius exemplar totam uitam nostram ducere & cor rigere debemus.etsi Christus sæpius in scriptura dicatur mōs,rōne summitatis,siue excellētissimę perfe ctionis,maximè tñ exaltatus in cruce mōs dicitur,ra tione sublimitatis meriti suæ sacratissimæ passionis. In hoc ergo monte Christo,scilicet crucifixo,monstratum est nobis exemplar diligenter inspiciendum & efficaciter imitandum. Nō enim sufficit Christia no Christum passum inspicere:nam & hoc fecerunt Iudæi & gentiles sui crucifixores:sed exigitur etiam secundum exemplar monstratum operari & facere. Et hoc est quod indicitur cuilibet fideli in uerbis propositis,inspice & fac:quasi diceret, inspice exem plar dominicæ passionis ipsam tibi per intimam compassionem uisceraliter incorporando: & fac secundum illud exemplar,ipsum efficaciter imitando. Et utrumque horum docet beatus Petrus, *Christus* inquiens,*pro nobis passus est*: ecce primum , quod est diligenter cordis oculo inspiciendū: *nobis relinquens exemplum , ut sequamini uestigia eius*: ecce secundum, quod est efficaciter in facto imitandum. Circa primū sciendum est,φ si nos omnia quæ Christus in mundo passus est,uellemus enarrare,innumerabilia utiq; essent præsertim cū tota uita Christi in terris quædā passio fuerit. Nimirum cùm etiam tota uita cuiuslibet Christiani,si secundum euangelium uiuat,quædam crux atque martyrium sit,ut August.dicit quā to magis hoc indubitabile est de ipso Domino Christo,qui euangelium condidit, & in seipso perfectissimè adimpleuit. Exordiendo enim à primordio nati uitatis suæ, inspice quàm pauper natus fuit , qui nec domicilium neq; uestes habuit:sed in uili diuersorio natus,in præsepi super fœno exiguo ante bruta animalia reclinatus,pannis uilibus inuolutus fuit: octauo die circuncisus fuit, & iam sanguinem suum pro nobis fundere cœpit : deinde psecutionem Herodis fugiens in Aegyptum deportatus,& deinde rediens per totam pueritiam & adolescentiam suam parentibus subiectus, & non dubium in magna paupertate educatus fuit:dehinc adueniēte tempore ostēsionis suæ , inspice quomodo tempore magni frigoris baptizatus in aquis frigidis mergi uoluit, & quomodo tempore ieiunii quadraginta dierum continuato ma ceratus fuit:& quantas tunc à diabolo tētationes sustinuit,quantas etiā iniurias & contumelias à Iudæis frequenter passus fuit, nunc dicentibus ipsum à dæmone obsessum,nunc samaritanum, nunc uoratorē & uini potatorem,nunc de fornicatione natum,nūc blasphemum , nunc populi seductorem:& alia multa blasphemantes dicebant in eum, nihilominus ad facta iniuriosa sæpe attentabant procedere: nunc uolentes eum lapidare, nunc de supercilio montis pręcipitare . Inspice etiam cum quanto labore uixerit, quia quotidie erat prædicans in templo : & in synagoga: & de ciuitate in ciuitatem, de terra in terram perambulauit: in oratione sæpe pernoctauit, infirmos multos curauit, obsessos à dæmone liberauit: mortuos suscitauit,multitudinem esurientem pauit: & nihilominus in his omnibus naturæ legibus subiectus fami,siti,& cæteris infirmitatibus hominis absque tamen peccato expositus fuit. Ecce quomodo tota uita sua in laboribus & passionibus fuit : sed omnibus talibus passionem,de qua nunc tractandū

Gene.39. Numer.19. & Deute.21. Exod.25. Christus mons.

1.Pet.2.

Passus est Christus innumerabilia. August. sermo.2.de martir.Apostoli.

N 2 est,

est,antecedentibus omissis:inspice diligenter quid in hac sustinuit,& præcipue articulos & puncta passionis,in quibus singulis Christus notabiliter passus fuit. Circa secundum est sciendum, quod secundum Augustinum,non solum quicquid boni Christus in terra gessit,sed & quicquid mali sustinuit,totum disciplina morum fuit:unde passio Domini in se cõplecti tur omnem perfectionem hominum,in hac uita possibilem:quoniã omnia opera perfectionis quæ Christus unquam in euangelio docuit, ipse in semetipso in sua passione perfectissimè adimpleuit: itaque in cruce Domini,est finis legis & scripturæ:in passione eius,summa omnis perfectionis:in morte ipsius,est consummatio omnis sermonis. Vnde apostolus dicebat, *Non indicaui me aliquid scire inter uos, nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum.* Nempe quia hoc scire, est omnia scire quæ ad salutem spectant. Nam si de paupertate uoluntaria agitur,quis unquam pauperior Christo nudo pendente in cruce:quia nec habebat ubi caput suum reclinaret.Si de obedientia & humilitate loquimur,quis unquam intantum se humiliauit & exinaniuit,sicut Christus? qui factus est obediens usque ad mortem crucis:tanta uilia & magna opprobria sustinuit pro nobis.Si de castitate uirginali mentio fiat,quis castior eo cuius mater uirgo est, cuius pater fœminam nescit? Si de charitate sermo fuerit: quis unquam maiorem uel tantam charitatē habuit, quàm Christus, qui in passione sua posuit animam suam pro ouibus suis; & tam horrenda supplicia pati uoluit pro nobis, cùm tamen liberare potuisset solo nutu uoluntatis. In passione ergo Domini relucet exemplar perfectionis omnium uirtutum,prout iam suprà est tactum:item in ea relucet perfectum remedium & antidotum contra omnem spiritualem morbum:nam per hoc quod pati uoluit mortem exprobratissimam, habemus remedium contra superbiam. Quòd latronibus se associare uoluit, remedium præbet contra inuidiam Quòd contra ipsum blasphemãtes obticuit,remedium præbet contra iram. Quòd in cruce distendi,& clauis cruci affigi uoluit:præbet remedium contra accidiam,quæ non sinit amplecti pœnitentiæ crucem. Per eius uerò nuditatem & paupertatem,habemus remedium contra auaritiam. Per fellis & aceti degustationem, habemus remedium contra gulam. Per uulnerum inflictionem,& summi doloris afflictionem,habemus remedium contra luxuriam:& hæc sunt septem sigilla librum uitæ,consignãtia quæ Christus nobis in passione aperuit,& postea nobis uitæ aditum reserauit:prædicta ergo in passione Christi adimpleta uidemus: denique si de patiētia agitur:tota passio excellentissimam Christi patientiã demonstrat. Si de contemptu mũdi, & abstractione à rebus mundialibus loquimur, quis unquam elõgatior & abstractior ab omnibus terrenis, quàm Christus in cruce supra terram, & super omnia terrena eleuatus & abstractus? Si de abstinentia & ieiunio, seu uictus inedia mentio fiat, Christus nihil in passione sua nisi fel, & acetum, uel uinum mirrhatum gustauit. Si de corporis castigatione agitur, cuius unquã corpus intantum castigatum fuit, quantum corpus Domini in cruce? Si de efficacia orationis sermo fiat: quis unquam efficacius Christo orauit qui ex uehementi attentione orationis guttas sanguineas sudauit. Si de eleemosynarum largitione,& alijs misericordiæ operibus loquimur, quis unquam maiorem eleemosynam dedit, quàm ipse Christus: qui proprium corpus suum in cibum, & sanguinē suum

August. sermone de utilita. Pœnitentiæ.

1. Cor. 2.

Exemplar uirtutũ, & antidotum uitiorum, in passione Domini.

Patientia Christi.

Abstinentia & ieiunii. Castigatio corporis. Orationis efficacia. Eleemosynarũ largitio, & cætera misericordiæ opera.

Dilectio inimicorum.

A in potum nobis pauperibus in eleemosynam perpetuam dedit, infirmos etiam uisitauit, dum infirma discipulorum corda confortauit:& ægros multos curauit, captiuos multos in limbo redemit, mortuos de sepulchris suscitauit. Si de dilectione inimicorum agitur in cruce pendens pro suis crucifixoribus orauit. Si de dimissione offensarum loquimur, quis unquã liberalius dimisit debita debitoribus suis quàm Christus? qui latroni non solum debita dimisit, sed & paradisum sibi promisit:& sic de similibus inducẽdo: per singula opera supererogationis, quę omnia in passione Christi (si bene aduertimus) supererogãter adimpleta inuenimus: similiter & nos, si perfecti imitatores Christi esse uolumus, adimplere uel in facto, uel

B in desiderio, uel in ministerio debemus. Nam sicut dicit Hieron. Singula ea quæ circa Dominum in passione gesta sunt, quamuis Iudæi & alii quæcunque fecerunt alia mente fecerunt: nobis tamen credẽtibus mystica afferunt sacramẽta. Sic etiã Caiphas quãdo dixit, expedit unum hominem mori pro populo, nesciuit quid diceret, & tamẽ prophetauit: similiter est de singulis gestis passionis dominicæ: quæ non inspicere debemus, & secundum exemplar illorum facere. *Cùm itaque consummasset Iesus sermones,* omnes pdictos de secundo aduentu, ubi se uenturum ad iudicium in claritate prædixit: consequenter se passurum ostendit, ut sacramentum crucis admixtum

C esse gloriæ æternitatis admoneat: quasi qui compatitur crucifixo, non timeat de iudicio, coniuncta enim sunt ut causa finalis & effectus, gloria æternitatis & meritum pasionis. Post aduentum ergo maiestatis subdit humilitatem passionis, ut causam illius: passionis enim effectus uel causa finalis, est gloria æternitatis. Vnde apostolus, *Christus factus est obediens usque ad mortem, propter quod Deus exaltauit illum.* Incipit ergo narrationem de pascha & sua passione, qua Christus in ipse pascha nostrum fueratim molandus, & eadem die scilicet feria tertia in sero, & ibidem, scilicet in monte Olíueti, *dixit discipulis suis: Scitis quia post biduum,* id est, feria quinta ad uesperã,

D *pascha fiet,* & agnus paschalis immolatur. Et ego addo quod nescitis: scilicet φ tunc *etiam filius hominis,* id est uirginis, *tradetur ut crucifigatur,* & pascha faciet transeundo. Ex quo patet, φ non fuit ex ignorantia traditus: sed ex sua præscientia & uoluntate. Bene autem dicit, *filius hominis:* quia secundum formam humanã tentus & crucifixus est, non secundum diuinã, in qua semper immortalis est: & bene impsonaliter posuit, *tradetur:* quia uno traditionis uerbo diuersæ uoluntates exprimuntur: nam Deus pater tradidit filium propter charitatem, & generis humani utilitatem: e cõtra Iudas Iudæis propter auaritiam & lucri sui cupiditatem. Item spiritus sanctus propter suam benignitatem: econtra Iudæi Pilato propter inuidiã & mali-

E gnitatẽ. Item filius seipsum: ut impleret beneplacitũ diuinum: econtra Pilatus cruci, ut satisfaceret peruersæ uoluntati Iudæorũ. Item diabolus propter timorẽ, ne per Christi doctrinam & miracula euelleretur genus humanum de manu sua: non aduertens quia magis erat per ipsius mortem eripiendum, quàm fuerat per doctrinam & miracula ereptum. Ecce opus commune, sed uoluntates diuersæ ualde: ergo pater & filius & spiritus sanctus non solum amandi, sed et glorificandi: Iudas autem & alii non solum detestãdi, sed etiam condemnandi sunt: quia quod pater & filius & spiritus sanctus bona, hoc illi mala intentione fecerunt. Prædicit autem discipulis se tradendum præ-

Hieron. in Matth.

Matth. 26.

Matth. 26.

Philip. 2.

Traditiõ Christi diuersa uoluntate.

præmuniens eos ne prius quàm andiant quæ euentura fuerant, subitò uidentes tradi ad crucem magistrũ, obstupescant. Et q̃a hoc nomen pascha in diuersis locis reperitur, & diuersa per ipsum significantur ideo ne in æquoco erremus, diuersas eius acceptiones uideamus. Sciendum ergo, ad solutionem multarum contrarietatum, q̃ pascha appellatur primò, tota septimana, seu septem dies azimorum, quibus Iudæi panes azimos, hoc est sine fermento, comedebant: nã ἀ, sine: & ζύμη, fermentum significat: unde in actibus uolens post Pascha producere eum populo, primus & ultimus dies illius septimanæ, magis solennes erãt q̃ medij. Secundò, dicitur hora immolationis agni, scilicet uespera qua agnus immolabatur, quæ est initium primi Diei azimorum, qui solẽnior erat: ut hic, *Scitis quia post biduum pascha fiet*, unde cantat ecclesia, quartadecima die ad uesperam pascha Domini est, &c. Dies autem præcedens illam horam, nec pascha dicebatur, nec solennis erat. Tertiò, dicitur primus azimorum, qui erat celeberrimus: scilicet quintadecima luna primi mẽsis, quãdo egressus populus Israel est de Aegypto: ut ibi, *Appropinquabat dies festus Iudæorum qui dicitur pascha*: & ibi, *Ante diem festum paschæ*. Quartò, dicitur festiuitas epulæ paschalis: ut in Paralip. *non fuit phase simile huic in Israel*. Quintò, dicitur agnus paschalis, qui paratus comedebatur ut, *Vbi uis paremus tibi comedere pascha?* & ibi *Venit dies azimorum, in quo necesse erat occidi pascha*. Sextò, panes azimi, uel quicunque cibus paschalis: ut ibi, *Non introierunt prætorium, ne contaminarentur, sed manducarent pascha*: id est, panes azimos, seu paschales: quia ad comedendum azima, septem diebus oportebat eos mũdatos esse: & ideo quolibet septem dierum non poterãt in prætorium introire. Septimò, dicitur ipse Christus per agnũ paschalẽ signatus: vt ibi, *Pascha nostrum immolatus est Christus*, ipse enim est uerum pascha nostrũ. De p̃dictis paschæ acceptionibus sũt isti versus:

Pascha accipitur multipharium. Actu. 12.

Luca 22. Ioan 13. 2 Par. 35. Matth. 26. Luca 22. Ioan. 18. 1. Cor. 5.

Hebdomas, hora, dies, epulæ, agnus: azima, Christus.
Pascha solent dici: uelut exemplis patefeci.

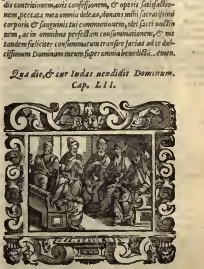
Communiter tamen pascha uocatur dies in qua immolabatur agnus. Delinatur autem pascha, schæ, uel paschatis: & dicitur pascha non à passione, sed à transitu. Prima enim origo huius uocabuli paschæ ex Hebræo habetur: quia pascha dicitur quasi phase, quod in Hebræo idem est quod transitus. Dicebatur autem pascha Iudæorum transitus, propter duo: q̃a ea nocte qua immolatus est agnus, angelus exterminator uidens sanguinem agni in foribus Israelitarũ, pertransiuit, non percutiens eos: & quia filij Israel fugientes illa nocte de Aegyptiaca seruitute, mare rubrum transierũt, & deinde ad terram promissæ olim hæreditatis & pacis uenerũt, & ideo festum istud bene pascha uocatur: quo transitu præfiguratus est etiã transitus Christi de hoc mundo ad patrem: & transitus noster de uitijs ad uirtutes, & de terrenis ad cœlestia. Et ideo similiter pascha Christianorum mysticè dicitur transitus: quia in eo Dominus per mortẽ transiuit de hoc mundo ad patrem: & significat q̃ eius exemplo fideles Christum sequentes, uel pœnitentiam & martyrium assumendo, secundum illud, *Transiuimus per ignem & aquam*. uel mentis desiderio ad cœlestia anhelando: secundum illud, *Transite ad me omnes qui concupiscitis me*: transituri sunt pro Christi sanguine fuso ad patriæ cœlestis promissionem. Sanguis enim Christi debet poni super utrumq; postem: scilicet super intellectum, deuotè recogitando: & super affectum, deuotè per pœnitentiam imitãdo. Vnde secundum August. signum crucis à nobis repellit exterminatorem, si tamẽ cor nostrum Christum habeat inhabitatorem: cuius sanguine illinitis postibus nostris, id est, cuius crucis signo signatis frontibus nostris à perditione huius seculi tanquam à captiuitate Aegyptiaca liberamur: & agimus saluberrimum transitum, cum à diabolo transimus ad Christum: & ab isto instabili seculo ad eius fundatissimum regnũ secundum Bedã, quia paschæ dies in azimis panibus est celebrari præceptus: & uno die agno immolato ad uesperam: septem ex ordine dies sequũtur azimorum, Iesus semel pro nobis passus est, & de hoc mundo transiens per omne nobis huius seculi tẽpus, q̃d septem diebus agitur, in azimis sinceritatis & ueritatis præcepit esse uiuendum, & quasi pascha perpetuũ faciendo semper ex hoc mundo transeundum, totoque semper nisu desideria seculi quasi Aegypti retinacula fugere, & quasi à mundana conuersatione secretam solitudinem iter nos admonet subire uirtutum. Post hæc Dominus Iesus rediit cum discipulis duodecim in Bethaniam, & mansit apud Lazarũ, & Martham, & Mariam sorores eius: docens eos more solito & confortãs. Et deinde non uenit in Hierusalem, sicut antè fecerat, usque ad diem cœnæ: & sic Iudæi locum suũ habebant tractãdi liberius de sua morte.

Pascha unde. Pascha cur transitus. Psal. 65. Exod. 15. Augusti. tracta. 50. in Ioan. Cruc. Beda in ca. 22. Luca.

ORATIO.

DOMINE *Iesu Christe, qui die tertia ante tempus passionis & mortis tuæ, discipulis tuis pascha & transitum tuum ex hoc mundo prædixisti, da mihi per omne tempus uitæ meæ in azimis sinceritatis & ueritatis uiuere, meque de hoc mundo transire non permittas antequam per triduum pœnitentiæ scilicet cordis contritionem, oris confessionem, & operis satisfactionem, peccata mea omnia deleas, donans mihi sacratissimi corporis & sanguinis tui communionem, olei sacri unctionem, ac in omnibus perfectam consummationem, & me tandem fœliciter consummatum transire facias ad te dulcissimum Dominum meum super omnia benedictũ. Amen.*

Qua die, & cur Iudas uendidit Dominum. Cap. LII.

TVNC, scilicet quarta feria sequenti, principes sacerdotum qui audierant Iesum dixisse, nõ me uidebitis ammodo: uidẽtes eũ abijsse: & putãtes ipsũ uelle ab eis fugere, *congregati sunt cũ senioribus populi*, q̃ erãt iudi-

Matth. 26 Marci. 14. & Luc. 22

ces ordinarij, in atriũ Caiphæ: *& quærebant consilium ut eum dolo tenerent, & occiderent*, quia nullam mortis causam in eo inuenire poterãt, nisi eam dolosè cõfingerent. Prius quidem determinauerãt ipsum interficere, & deliberauerant de facto: sed nunc quærebãt consilium de faciendi modo, & qualiter possent facere occultè, & sine populi seditione, qui se debuerant parare ad paschalem agnũ, & secundum ritũ legis purificari ut esu agni digni fierent: contra uerum agnũ, magis & potius se armãt, & hoc faciunt ex dolo & cõsilio, timentes ne eis auferatur populi auxilio. Vnde dicunt habito consilio, *Non in die festo*. s. azimorum: id est, in solẽnitate paschali imminẽti de ꝓximo, supple est capiẽdus ad occidendum: qđ non dicebant ꝓpter reuerẽtiam festi, sed ne tumultus fieret in populo: propter diuersa studia ipsius populi, s. diligentia Christi & odientis, credentis & non credentis. Multi enim propter solennitatẽ paschæ uenerant in Hierusalem: & quia aliqui reputabant Iesum esse uerum Christum, timebant si durãte solennitate paschali in eum manus mitterent, ne populus q eum diligebat illis consurgens, innocentem defenderet: & sic ipse manus eorum euaderet. Timebant quidem plebem, nõ uitantes scandalum, sed impetum: nec seditionẽ metuentes, sed ne de suis manibus tolleretur cauentes: propter quod consulebant mortem suam differri usque post festum: postea tamen mutauerunt istud cõsilium, quia inuenerunt opportunitatem capiendi cũ secretè per discipulum. Attende hic, q a maiores principaliter quærebãt Iesum ꝑdere: à principibus enim & senioribus egressa est iniquitas in Babylone. Sic & hodie maiores præ cæteris contra eum insurgunt, & maiora scandala quàm cæteri faciunt. Vnde Bernar. O bone Iesu, & totus mundus uidetur contra te coniurasse: & hi in persecutione tua primi sunt qui uidetur regere populum, dirigere principatum. *Intrauit autem satanas in Iudam*, id est, in Iudæ animam: qui Scarioth est dictus, quia de hac uilla fuit oriundus. Intrauit inquam non impellens, sed patulũ inueniẽs ostium: nam oblitus omnium quæ uiderat, ad solam auaritiam dirigebat intuitum. *Intrauit autem*, non ꝑ essentiam, & essentialiter in animam illabendo. quia secundum Augu. sic solus Deus intrat in animam, qui creauit eam: sed intrauit per effectum suggestionis, uenditionem & traditionem Christi suggerẽdo, & secundò post buccellam per effectum plenioris possessionis eum suæ seruituti subiugando. Ex quo patet quòd in omni peccato mortali diabolus intrat hominem, ut ipsum denuo uel amplius quàm antè possideat. Iudas ergo audiens eos cõgregatos ad tractandum de Christi morte, qui etiã audierat à Christo se tradendum ut crucifigeretur in pascha tunc instanti: & apud se cogitans, & dicens in corde, in proximo morietur homo iste, & ad lucrum meum possum eum tradere: *abijt*, à Christo, & facta societate, non tantum corpore, sed etiam mente recedendo & apostatando, & ueniens ad consilium proditor, dixit eis: *Quid uultis mihi dare, & ego uobis eum tradam*: occultè scilicet & sine strepitu. *Et gauisi sunt* quia ille modus capiendi Christum, per suum discipulum uidebatur magis conueniens & secretus, propter quod mutauerunt consilium prædictum: scilicet differẽdo mortem eius usq; post festum. Quia enim traditorẽ inuenerunt, in ipsa festiuitate Christum occiderunt. hoc autem, secundum Leonem Papam, diuino intelligimus dispositum fuisse consilio. Oportebat enim ut manifesto implerentur effectu, quæ diu figurato

Consilium Iudæorum.

Maiorum malitia.

Bernardus in ea uerba qui uult uenire post me.

Introitus satanæ in animam Iudæ.

Augusti. lib. de dogmatibus ecclesiast. cap. 83.

Leo Papa sermone 7. de passione.

fuerant promissa mysterio. Et pepigit Iudas cum eis de Christo tradendo pro triginta argenteis, eodem precio quo Ioseph uenditus est à fratribus suis: in uẽditione enim Ioseph præfigurata fuit uenditio Christi. Iudas ad congregationes iuit, ubi Christum uendidit: sic multi ad spectacula uadunt, ubi Christum pro modica tentatione & modico precio uendunt. Ipse dedit pro triginta argenteis: sed peccatores dant sæpe pro precio minori. Vbi dicit Leo papa, quòd anima lucri cupida etiam pro exiguo perire non metuit: nullumque in illo corde est iustitiæ uestigium, in quo sibi auaritia fecit habitaculum. Infœlix mercator Iudas, qui tantum dedit pro tanto, Deum pro nummo, uerum pro uano, æternum pro transitorio. Quia enim audierat Dominum tertia die moriturum, & eum in morte detineri putauit: mortem imminentẽ lucratiuam sibi facere uoluit. Cùm enim esset fur, & loculos habens: & uideret unguentum super caput & pedes Domini effusum, quod putauerat esse uendendum, & precium sibi tradendum: quod perdiderat in effusione unguenti, uoluit recuperare in uenditione magistri. Illi quippe triginta argentei ualebant trecentos denarios usuales: quilibet enim decem ualebat, & ita in uenditione Christi recuperauit ualorem unguenti ꝑdicti, & recompensauit damnum trecentorum denariorum de quo dixerat: quare hoc unguentum non uenijt trecentis denarijs & datum est egenis? Et fortè hæc cã fuit quare Matthęus hic factum Mariæ recitauit: ut. s. congruenter factum Iudæ quo Dominum uendidit narraret, tanquã cõtinuans effectum ad cãm, quia hoc factum fuit occasio uenditionis Christi. Iudas itaq; unus de duodecim: numero, nõ merito: nomine, non munere: corpore, nõ animo à principibus non inuitatur, non cogitur, nulla necessitate constringitur: sed ꝓpria sponte processit, & ꝓpria malignitate consilium sceleratæ mentis inijt: nec in uenditione magistri certam postulauit summam, ut de re cara fieri solet, sed quasi uile tradens & uenale exponens mancipium, in potestate ementium posuit quantum dare uellent. Cùm enim uilia exponuntur, solet quærere uenditor ab emptore, quantum dabis? cùm autem cara, ecõuersò dicit, tãtum dabis.

Mysticè autem per Iudã significantur iudices ac prælati & sacerdotes, q iudicia ac beneficia & sacramẽta uẽdere nõ cessant dicẽtes sæpe, & si nõ uerbo, tñ facto. *Quid uultis mihi dare, & ego uobis eũ tradã*? Vnde Bern. Quanti hodie de his qui animas regere susceperunt, quod sine miserabili gemitu non est dicendum, Christi opprobria, flagella, clauos, lanceã, crucem, mortem in fornace auaritiæ cõflant: hoc solo à Iuda differentes ꝙ ille omnium horum emolumentum denariorum numero compensauit: isti uoratoria ingluuie lucri infinitas exigunt pecunias, his inhiant, timent ne amittant, in harum amore quiescunt: animarum apud eos nec casus reputatur, nec salus: cùm sint de patrimonio Christi nimium impinguati, incrassati, dilatati, non compatiuntur super contritione Ioseph. Hæc Bernard. Propter auaritiam uerò Iudas factus est talis: quia ut Leo papa dicit, Anima lucri cupida, &c. ubi suprà. Ex hoc autem articulo uenditionis Christi, tria trahuntur notabilia documenta. Primũ est, ut nobis caueamus ne & nos tam detestandum facinus, scilicet uenditionis Christi, nunquam perpetremus: quod utiq; diuersis modis incurrimus. Vnde Beda: Multi hodie Iudæ scelus, quod Dominum & magistrum deumq; suum pecunia uendiderit, uelut immane & nepharium exhorrent,

Gene. 36.

Leo Papa sermo. 9 de passione. Iudæ infœlicitas.

Argentorũ triginta ualor.

Leo Papa sermo. 9 de passione. Venditio Christi committitur. Beda in ca. 14. Marci, Ioan. 14. 1. Ioan. 4.

rent, nec tamen cauent. Nã cùm pro muneribus falsum contra quemlibet testimonium dicût, profectò quia ueritatem pro pecunia uegant: Dominum pro pecunia uêdunt: ipse enim dixit, ego sum ueritas. Cû societatem fraternitatis discordiæ peste cômaculant, dominum produnt: quia Deus charitas est. Qui etiã si nullus pecuniã det, Dominum argentis uendunt: quia principis seculi imaginẽ, id est exẽpla hostis antiqui, neglecta côditoris ad quã creati sunt, imaginẽ sumunt. nam secundú Hiero. Sicut Ioannes baptista, qui non pro Christi confessione, sed pro defensione ueritatis occubuit: ideo tñ pro Christo: quia pro ueritate martyrium suscepit. ita econtrariò qui charitatis & ueritatis iura spernit, Christum utiq;, qui est ueritas & charitas, prodit. Imò uniuersaliter, sicut dicit Orige. Omnes qui pro têporalibus & mûdialibus rebus iustitiã deserunt, Deú qui est iustitia uẽdunt. Similiter Deum uendit, qui iustitiam uel consilium uendit: quia ipse est iustitia, ac spiritus, & angelus consilij. Ille ẽt Dominú uendit, qui eius timore & amore neglecto, terrena ac caduca, imò etiã criminosa plus amare & curare côuincitur. Dominú ẽt pro têporali pecunia uendit, qui bona sua pro uana gloria expendit. Item Deum uêdunt simoniaci, qui gratiam Dei quæ est in sacramẽtis & in alijs sacratis, & spiritualibus rebus, cômutant. Et quia simoniæ peccatú est tã in dante, q̃ in recipiente: ideo nô solú peccauit Iudas in uendendo Christum, sed ẽt Iudæi in emẽdo Christum. Emit aût à me Christum, qui dando mihi aliqđ têporale, aufert mihi Christû: uerbi gratia, si adulator dat mihi laudẽ falsam, ex qua cor meum extollitur, aufert mihi Christû: & ego côsentiens ꝓ uana laude uendo Christû. Itẽ dans mihi pecuniã, qua allicit me ad peccatû mortale, aufert mihi Christum: & ego côsentiendo uendo Christum. Nec tñ ille emendo retinet sicut nec ego, sed nec mihi nec tibi. Sic fuit de Iuda & Iudæis, quorum neuter Christum retinuit: sed acquisitus est nobis Christianis. Vnde Raba. Exulta Christiane: in commercio inimicorum tuorum uicisti. Quod Iudas uendidit, & Iudæus emit, hoc tu acquisisti: noster enim Christus, nô Iudæorum, q eum emerunt. Secundum est, ut ẽt & nos uendi & uilipendi pro laude Dei patiamur: qui enim uendit rẽ aliquã id pro quo rem uendit, plus appreciatur, q̃ rẽ ipsam. Vnde si q̃s te minoris ualoris in corde suo & factis æstimet, q̃ forte sis, non turberis: & maximè in causa Dei. Si enim ipse Dominus & saluator noster, q est summum bonum, & infinitæ bonitatis, in quo sunt omnes thesauri reconditi, dignatus est ꝓ nobis tam uili & exiguo ꝑcio æstimari, ac uendi & uilipendi iniustè: nos q ueraciter uiles, & ob hoc uilipẽsibiles sumus, si conditionis nostræ miseriã aspicere uolumus, cur nô ꝓ Christo uilipendi, imò nihilipẽdi patiamur iustè? unde Psal. *Ego propter te sustinui opprobrium.* Tertium documentum est, ꝙ homo debet uendere seipsum ꝓ regno. Si enim regnum cęlorum uenale est, & tãtum ualet quantum habes: sed tu nihil habes melius teipso: uende ergo teipsum pro regno cęlorum, sicut Christus uoluit uẽdi, ut nobis acq̃reret regnum cælorum. In recolẽdo istum articulum, recogitet homo uilitatẽ suã: quia si iusto precio æstimari deberet, uix unum obolum ualeret: imò nihil, in côparatione Christi, q tã exiguo & uili precio uenditus est. Itẽ recogitet an ipse unquam Christum uendiderit: ipsum & mandata eius, pro re temporali uel pro delectatione transitoria deserendo. Item recogitet qualiter ipse Christum sic uenditum gratis sua mera bonitate acquisiuit. Item q̃a Christus adhuc hodie uenalis est, ideo sicut Iudas neq̃ter uendidit Christum, sic tu ꝑcôtrariû eú eleemosynis eme ipsum: uel si aliud non habes, da ꝓeo cor tuum: hoc enim desiderat præ omni re mundi: iuxta illud Sapiẽtis, *præbe fili, cor tuum mihi.* Itẽ q̃libet, quantumcunq; ꝑfectus, non præsumat de se: cû audit Christi apostolum, magistrum & Dominû suum, imò Deum & creatorem omnium, ꝓdidisse. Et q̃a quarta feria Dominus fuit uẽditus, sic sexta feria fuit crucifixus, ideo in memoriã huius uenditionis Domini, ꝑ totum annum ieiunijs pęnitẽtialibus feria quarta secundû post sextã tenet locû. Hinc est ẽt ꝙ multi quartis & sextis ferijs ieiunare côsueuerunt: multi quoq; abstinent à carnibus quarta feria: quia tunc caro Christi fuit uendita, extunc etiam post feriã quartã illã, qua fuit uenditus, tribus diebus sequẽtibus initia & fines horarum omittimus, quasi nobis ablatus sit alpha, & omega, & impijs traditus. Facta igitur pactione q̃rebat opportunitatem, scilicet loci, & temporis, & societatis, ut traderet eum occultẽ & sine turbis: scilicet q̃n populus nô erat circa eum, sed secretus erat cum discipulis, quod & fecit tradens eum post cœnã, & de nocte eum in horto esset cum eis, ne per concursum & impetum populi tolleretur qui de die eum sequebatur. Considera nunc quomodo Dominus Iesus toto uitæ suæ tempore usque hodie pro Iudæis laborauit: sed ipsi tãquam ingrati mala pro bonis Domino reddiderunt, & post multas côtumelias usque ad ipsius emptionem & mortem sæuierunt. Vnde Ansel. Demum uenisti Domine ad oues quæ perierant domus Israel, diuini uerbi lampadem palam extollens, ad illuminationem orbis terræ, & regnum Dei annunciãs cunctis obtemperantibus uerbo tuo, sermonem sequentibus signis confirmasti, & uirtutẽ diuinitatis tuæ ostendisti in cunctis malè habentibus: omnia oĩbus gratis exhibens, q̃ saluti ipsorum congruebãt, ut omnes lucrifaceres. Sed obscuratum est insipiens cor eorum Domine, & proiecerunt sermones tuos retrorsum, nec attẽderunt ad oĩa mirabilia q̃ operatus es in eis, exceptis paucis nobilibus athletis, quos inter infirma & abiecta mundi elegisti, ut per ipsos fortia & alta mirificè expugnares: nec solum ingrati gratuitis tuis beneficijs extiterunt, sed ẽt côtumelijs affecerunt te Dominû dominantium, & fecerunt in te quæcunq; uoluerunt. Te enim faciẽte opera in eis, q̃ nemo alius fecit, q̃d dixerunt? nô est hic homo à Deo. In prĩcipe dæmoniorû eijcit dæmonia, dæmoniû habet. seducit turbas, uorax est & potator uini, amicus publicanorû & peccatorû. Quid fles q̃d suspiras, ò homo Dei, dû sustines uerborum iniurias? Non audis quãta ꝓp te in Dominum Deum tuum ceciderunt opprobria? Si patremfamilias Beelzebub uocauerunt, quanto magis domesticos eius? Hæc quidem & his similia blasphemantes, & aliquotiens de lapidibus impetentes, Iesu bone patienter sustinuisti, & factus es coram eis, sicut homo non audiens: & non habens in ore suo redargutiones. Nouissimè autẽ & iustum sanguinem tuum bone Iesu à discipulo tuo filio perditionis, triginta argenteis appreciati sunt: ut præcipitarent animam tuam in mortem sine causa. Hæc Ansel. Verè magna deberet nobis esse confusio, quod patientiã in aduersitatibus non habemus. Iesus innocens tot & tanta ac etiam passionem & mortem patienter pro nobis sustinuit: & nos peccatis aggrauati, & ira Dei digni non possumus paruas iniurias & grauamina modica sustinere, & multotiẽs nec uerba leuia

Hieron. in Marcũ. — *Origenes tracta. 35. in Matth.* — *Consiliũ ad dẽs, Deum uendit.* — *Simonia tã in emente, quàm in uendente.* — *Rabanus in cap. 26. Matth.* — *Vendi debemus pro Christo.* — *Psal. 68.* — *Vendi debemus pro cælo.* — *Meditatio.* — *Emendus Christus.* — *Prouer. 23.* — *Feria quarta ieiunio & abstinentijs celebrãda.* — *Meditatio passionis.* — *Anselmus in medit.* — *Opprobria quæ Christus passus fuit.* — *Psal. 38.* — *Patientia nobis necessaria.*

Chryſoſt. de proditione Iudæ.

pro eius nomine tolerare. Vnde Chryſoſt. Chriſtus exprobratus contumelias fert, tu uerò ubique honorari uis, & non fers opprobrium Chriſti. Conſidera etiam hic, quàm periculoſum ſit peccatis locum dare, ac principia & introitus eorum non repellere: quia frequenter à minoribus diabolus incipit, ut ad maiora mala inducat. Si enim Iudas cupiditate & auaritia, ac Iudæi uanæ gloriæ & inuidiæ reſtitiſſent, nũquam ille ad proditionem, nec iſti ad eius occiſionẽ perueniſſent: ſed quia minora contempſerunt, ideo conſequenter ad maiora deciderunt: ut enim eccleſiaſticus ait: *Qui ſpernit modica, paulatim decidet.*

Eccl. 19.

ORATIO.

IESV *clementiſsime, qui labores in prædicando, fatigationes in diſcurrendo, conuicia & opprobria, iniurias & anguſtias pro noſtra ſalute pertuliſti: ac tandem ab uno diſcipulorum tuorum uendi, & à Iudæis appreciari triginta argenteis, ſic quoque uili precio uendi uoluiſti: da mihi tantæ patientiæ & humilitatis exemplum imitari, atq; opprobria, iniurias & omnia, quæ mihi illata fuerint patienter tua gratia tuoque conſilio ſuperare: & pro nulla re tranſitoria te nequiter commutare, uilipenſiones quoque meas, & anguſtias pro tui nominis gloria æquanimiter tolerare. Amen.*

Meditatio in primis ueſperis de cœna Domini. Cap. LIII.

Lucæ 22. Matth. 26. Marci 14. 1. Petr. 1.

ADVENIENTE iã & imminente tempore miſerationum & miſericordiarum Domini, quo diſpoſuerat plebem ſuam ſaluam facere, & eam non corruptibilibus auro & argento, ſed precioſo ſanguine ſuo redimere: uoluit cœnam facere cum diſcipulis ſuis notabilem, antequam ab eis per mortem diſcederet: in ſignum, & memoriale recordationis, & ut myſteria quæ reſtabant compleret. Hæc autem cœna præfigurata fuit in panibus, quos Abimelech Dauid porrigebat: & magnifica ualde fuit, & magnifica ſunt, quæ Dominus ibi fecit: ad quæ intuenda te præſentem, cum attẽtione ſumma exhibe: quia ſi hoc dignè & uigilanter feceris, non patietur benignus Dominus te ieiunum redire. Circa ipſam igitur cœnã principaliter quinque, quæ ibi notabiliter facta ſunt, meditanda occurrunt. Primò, ipſa corporalis cœnatio. Secundò, pedum diſcipulorum per Dominum Ieſum ablutio. Tertiò, charitatiua proditoris correptio. Quartò, ſacratiſſi-

Cœna Domini.
1. Reg. 21.
Quinque in cœna Domini notanda.

A mi ſacramenti inſtitutio. Quintò, pulcherrimi ſermonis per ipſum compoſitio. Circa primum attende, q̃ *prima die azimorum*, id eſt, eadem die in cuius ueſpera erat agnus immolandus, & cum azimis edẽdus, ſcilicet quartadecima die ſeu luna menſis, id eſt, quæ erat feria quinta, & paſchæ uigilia Dominus Ieſus requiſitus à diſcipulis ſuis, ubi uellet ſibi iuxta legẽ parari paſcha: id eſt, paſchalem agnum: præmiſit ad hoc faciendum Petrum & Ioannem ad amicum ſuum in monte Sion, ubi erat cœnaculum grande ſtratum, iubens ut paſcha pararent ibi: & per omnia manifeſtãs quòd uſque ad extremum uitæ non eſt aduerſatus legi. Per Petrum ſignatur actio bona, per Ioannem cõtemplatio deuota, quæ præparant paſcha, id eſt, diſponunt ad corpus Chriſti ſanctum debitè ſumendum.

B Præparant autem in cœnaculo: id eſt, in homine per deuotionem eleuato, grandi lõgitudine longanimitatis: lato, latitudine charitatis: ſtrato, uarietate uirtutis. Mittẽs autem diſcipulos dixit eis: *Ite in ciuitatem, & occurret uobis homo amphoram aquæ portans.* Ad literam tulit amphoram ſeu lagenam aquæ, ut in tãto feſto haberet apud ſe aquam expiationis, qua mundaret ſe: & ſignificat quòd ubi Chriſtus cœnaturus eſt, lagena aquæ lachrymarũ in expiatione debet præcedere: per aquã enim uiuifici fontis baptiſma deſignatur. Vnde Beda: Paraturis paſcha homo amphoram aquæ portãs occurrit, ut oſtẽdatur myſteriũ paſchæ Domini celebrandũ pro ablutione mũdi. Aqua lauacrum gratiæ, lagena fragilitatem deſignat eorum per quos eadẽ erat gratia mũdo miniſtranda. Et ſubdit:

Aqua amphora.
Beda in ca. 22. Lucæ.

C *Sequimini eum in domum quam intrat, & dicite Domino domus, magiſter dicit. Tempus meum*, ſcilicet patiẽdi *prope eſt, apud te faciet paſcha*, dicit magiſter: quaſi diceret uolo parari apud te, quæ exigũtur ad comeſtionẽ agni paſchalis: & ideo prouide mihi de loco & cibo: unde creditur q̃ ille erat diſcipulus Chriſti: ſed occultus, & ideo ꝓuidit de loco, & agno & alijs neceſſarijs in cõuiuij celebratiõe paſchalis. In quo apparet maxima paupertas Chriſti: q̃a ita pauꝑ erat q̃ nec domicilium, nec ſuſceptaculum habebat, nec unde paſchalẽ cibũ emere poſſet: & ideo diſcipuli interrogabãt ubi

Paupertas Chriſti.

D paſcha parare deberent. Audiant hæc & erubeſcant quibus cura eſt in ædificãdis magnis domibus & ambitioſis, & congregãdis theſauris, cognoſcãt Chriſtũ omnium Dominum, quia locum ubi cœnaret uel ẽt caput reclinaret, aut cibum quem acciperet, uel pecuniã unde emeret nõ habebat. Attendant ſe parũ diſtare ab infidelibus, idola & opera manum hominũ colẽtibus. Studiũ enim ponere & delectari in magnis & pulchris ædificiis, uel in theſauris, q̃d aliud eſt quàm colere ligna, uel lapides, uel argentum & aurum cum gẽtibus? *Euntes autem diſcipuli inuenerunt ſicut dixerat illis, & parauerunt paſcha*: id eſt, refectionẽ paſchæ in mõte Sion, & cœnaculo oſtẽſo eis. Ibi paſcha manducauerunt: ibi poſt reſurrectionẽ Domini diſcipuli ꝓ-

E pter metũ Iudæorum latuerunt, ibi ſpiritũ ſanctũ in die Pẽtecoſtes receperũt, ac multa & magna ibidem per Dominũ facta ſunt. Hic mõs Sion, mõs coagulatus, mons pinguis, mons in quo beneplacitũ eſt Deo habitare in eo. & multa ac mira operari quaſi fauus diſtillãs dulcedine, & flos redolẽs ſuauitatis odorẽ: pias mẽtes ſui recordatione afficit, cõfortat & reficit, ac ſanctitatis ſuæ ꝓeminẽtia cõſolat̃ & paſcit. Appropinquãte aũt ueſpera, ipſe Dominus cũ alijs diſcipulis ciuitatem intrauit, & ad ipſum locum perueniens ad ueſperam illius Diei paſcha celebrauit: quia illa hora agnus paſchalis comedi cõſueuit. Hora quippe ueſpertina

Pſal. 67.

ſpertina debebat agnus paſchalis immolari, & hoc in figura & ſigno, quod in ueſpera mundi & in fine ſeculorum immolādus eſſet uerus agnus, ſcilicet Chriſtus. Solennitates etiam Iudæorum incipiebant à ueſpera, & terminabantur in ueſpera: quia ipſi ſecundū lunam quæ de ſero primò apparet dies numerabant, & eos de uno ſero in aliud computabant. Sic ergo aliquid factum in uigilia feſti, poteſt dici in feſto factum, quem quidem modum tres euangeliſtæ ſeruātes, dixerunt cœnam eſſe factam prima die azimorum: quia facta fuit die præcedenti ad ueſperam, quæ iam ad primam diem azimorum pertinebat: in qua ſcilicet ueſpera fermento de domibus ſuis abiecto, Iudæi agnum immolare, id eſt, occidere ſolebāt. Ioānes uero accipit diem feſtum paſchæ, non pro illo cuius feſtum ſolum celebre erat, quæ erat dies præcedens: ſed pro illo die qui totus celebris erat, & ideo dicit cœnam factam ante diem feſtum paſchæ. illa autē ueſpera qua comedebatur agnus paſchalis cū azimis confecit Chriſtus corpus ſuum. ex quo patet quod confecit de azimo & non de fermento, cūm tunc nō eſſet fermentatum in domibus Iudæorum: quia tūc tenebantur ueſci panibus azimis, ſcilicet à ueſpera de cimiquarti diei primi menſis, uſque ad ueſperam uicesimiprimi diei eiuſdem menſis: unde patet quod Ioannes non contradicit alijs, ſed magis conuenit cum ipſis. Quamuis autem typicus agnus figuram ueri agni geſtabat, illa tamen nocte quā immolabatur agnus typicus, non fuit Chriſtus uerus agnus immolatus. Ipſe enim legalia uoluit obſeruare, ne legi contrarius uideretur: & ideo uoluit more Iudæorum paſcha celebrare, & nocte illa agnum comedere antequam moreretur. Præceſſit ergo immolatio agni typici immolationem agni ueri, ut ſic Chriſtus qui eſt agnus uerus immolaretur pro nobis immediatè poſt immolationem agni figuralis: & ſic ueritas figuræ ſuccederet & reſponderet. Qui etiam licet die ſequenti crucifixus fuerit: hac tamen nocte qua agnus immolabatur myſteria corporis & ſanguinis ſui celebranda diſcipulis tradidit, & à Iudæis tentus & ligatus eſt: & ſic ipſius immolationis, id eſt, paſſionis ſuæ exordium ſacrauit. Quando autem Chriſtus uerus agnus fuit immolatus: ſcilicet in paraſceue ſancta, tunc apud nos eſt tempus non gaudij, ſed mœroris, propter Chriſti paſſionem: & ideo eccleſia illa die non ſolennizat paſcha ſed differt uſque ad diem reſurrectionis: quia ſicut ait apoſtolus, *paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus*. Aſpice igitur nunc Dominum Ieſum in aliqua parte domus manentem, & cum diſcipulis ſalubria colloquentem. Et interim in cœnaculo parabatur pro eis, per aliquos ex ſeptuagintaduobus diſcipulis. Legitur enim quod beatus Marcialis Lemouicarum apoſtolus cū aliquibus aliis ex ſeptuagintaduobus fuit ipſo ſero ibi ad miniſtrādum Domino Ieſu, & duodecim recumbētibus. Sed & aquam portauit ipſi Domino Ieſu, quando lauit pedes diſcipulorum. Cùm autem omnia eſſent parata in cœnaculo, intrauit cœnaculum Dominus Ieſus, & diſcipuli cum eo. Omnes lauāt manus, & deſertur eis agnus paſchalis aſſus, benedictioneq́; per Dominum, comedunt eum cum ſucco lactucarum agreſtium. In ſolennitate quippe paſchali quatuor erant: agnus paſchalis, panis azimus, uinū & ius lactucarum agreſtium: non enim niſi cum amaritudine & compunctione cordis dignè acceditur ad uerum agnum. Dicit autem Comeſtor in ſcholaſtica hiſtoria, quod nūquam legitur Dominum comediſſe carnes,

Corpus de azimo ſe... fectum.

1.Cor.5.

Marcialis Chriſti diſcipulus.

Ad agnum paſchalem neceſſaria.

Hiſtoria ſcholaſtica euangelica.

A niſi agni paſchalis: quod tamē fecit in typo & figura. Diſcumbebat ergo Ieſus cum duodecim diſcipulis ſuis: Dominus cum ſeruis, magiſter cū diſcipulis, pater cum filiis quaſi cum ſocijs, quaſi cum amicis. Vnde in Pſal. *Filij tui ſicut nouella oliuarum, in circuitu menſæ tuæ*. Hæc refectio ſignificat refectionem æternam in ueſpere, id eſt, in fine mundi futuram. O quā fœlices illius recubitus commenſales. Sed quomodo diſcumbentes cœnabant cùm lex præceperit, quod ſtantes erecti paſcha comedere deberent? Poteſt dici ſecundum Theophilum, quod prius manducauerūt paſcha, & fecerunt ut lex mandabat. Deinde ſecundū communem uſum diſcubuerunt manducantes quoſdam alios cibos: unde dicitur poſtea, quod Ieſus ſurrexit à cœna. Et edentibus illis dixit Dominus, *Deſiderio deſideraui*, id eſt, ualde deſideraui, *hoc paſcha*, ſcilicet typicum & legale, *manducare uobiſcum antequam patiar*: id eſt, moriar. Geminatione uerbi notat intētionem duplicis deſiderij: ſcilicet ut finiat uetus teſtamētum, & inchoet nouū, quod erat ſibi in deſiderio. Cogita quàm longo tempore hoc deſiderium Domini fuerit protelatum, & noli deficere ſi quandoque ad tempus tuum differtur deſiderium. Ipſe etiā omnibus diebus uitæ ſuæ, poſt nos cucurrit in ſiti feruentiſſimi deſiderii ſalutis noſtræ. Et nos ſi quandoque non ualemus habere deſideria bona, ſaltē habeamus uoluntatem habendi deſiderium. Iuxta illud: *Concupiuit anima mea deſiderare iuſtificationes tuas*: & tunc acceptabit uoluntatem pro facto. Dicit autem hoc Dominus ut ſe uoluntariè pati oſtendat, cuius paſſionē immolatio agni typici & paſcha Iudaicum præfigurabat: & ut demonſtret affectum quem habet ut legalia ceſſent & ueritas euangelii currat ſecundum Bedam. Deſiderat primò typicum paſcha cum diſcipulis mā ducare, & ſic paſſionis ſuæ myſteria mundo declarare: quatenus & legalis paſchæ probator exiſtat, & hoc figuram ueri paſchæ fuiſſe docendo uetet ultrà carnaliter exhiberi. In cuius rei figura defecit manna poſtquam comederunt filii Iſrael de frugibus terræ promiſſionis, nec niſi ſunt ultrà cibo illo. Vnde ſubdit; *Ex hoc*, ſcilicet tempore, *non manducabo illud*, ſcilicet uetus & legale paſcha, *donec* ſacramētū dominici corporis & ſanguinis in hoc ueteri paſcha ſpiritualiter intellectū, *in regno Dei*, id eſt, in eccleſia militāte, *impleatur*: id eſt, inſtituatur, uel inſtitutum celebretur. quaſi diceret: non comedam uel celebrabo amplius in figura & ſigno, ſed in ueritate & ſignato. Ipſe enim poſtea ſumpſit uerum corpus ſuum ſub ſacramento, & & nihilominus hodie in eccleſia uetus & figurale paſcha impletū māducat: quia ea quæ lex rudi populo carnaliter obſeruanda præcepit, ipſe in mēbris ſuis, hoc eſt in ipſa eccleſia ſpiritualiter exercet. In hoc igitur regno comedit corpus ſuūid eſt. nos illud in eo comedere facit: ſicut poſtulat, pro nobis, id eſt, poſtulare nos facit. Sacramētum enim euchariſtiæ, quod nos per fidē ſpiritualiter manducamus, & ipſe manducat nobiſcum incorporando nos ſibi per iſtud ſacramentū quod alloquens Auguſt. dicit, Cibus es grandium; non mutaberis in me, ſed tu me mutabis in te, unde donec non ponitur hic excluſiuè, ſed incluſiuè. *Et accepto calice*, ſcilicet uini quō ad paſcha Iudaicum, *gratias egit & dixit, accipite & diuidite inter uos*. Gratias egit: quia iſtabat cōpletum deſiderium, ut poſt immolationē agni typici ſequeretur immolatio agni ueri, ſcilicet Chriſti: & quia uetera trāſibant & noua fiebant omnia, dum uinum & azima in corpus & ſanguinē Domini eius benedictione trāſubſtātiabātur.

Pſal. 127

B

Deſiderii Domini.

Pſal. 118.

C

Beda in ca. 22. Luca.

D

E

Auguſti. lib. 7. confeſ ſio. cap. 10.

Vnde ait: *Non bibam amodo de genimine uitis*, scilicet materialis, id est, de uino quod generatur in uite scilicet typicum potum, *donec ueniat regnum Dei*, quod intellige ut suprà de cibo est dictum. Vnde Beda: Sicut suprà typicum agni esum, sic etiam potum paschæ typicum negat se ulrà gustaturum, donec ostensa & manifesta resurrectionis suæ gloria regni Dei fides mundo aduenıat: ut per duo maxima legis edicta, esum uidelicet potumque paschalem, spiritualiter immutata, disceres omnia legis sacramenta, uel iussa quæ carnaliter sonare uidebantur, ad spiritualem iam obseruantiam fuisse transferenda. Et sic secundum Augustinum. Lucas de duplici calice mentionem facit. Primò de calice uini prædicto: quò ad pascha Iudæorum. Secundò, de calice sanguinis sui: de quo infrà est dicendum. Calix Domini argenteus duas hinc, & inde habens ansulas, sextarij gallici mensuram capit. Legale igitur pascha cessauit, & impletum fuit in regno ecclesiæ, quando diuina sapientia parauit mensam noui sacramenti: ubi posuit panem corporis, & miscuit uinum sanguinis sui. Legalia enim habuerunt cursum suum & obligationem usque ad Christi pasionem, in qua oblatum est unum perfectum sacrificium, euacuatiuum legalium: & ideo usque tunc Christus legalia seruauit, & similiter alijs seruanda mandauit: Vnde dicit Augustin. quod legalia tantum fuerunt ante pasionem Domini uina, post pasionem mortua: sed postquam claruit ueritas euangelij per mundum, sunt sepulta. Nostra uerò sacramenta usque ad finem mundi in suo uigore manebunt. Et nota, quod in Exodo determinantur multa, quæ requiruntur ad esum agni typici: & adhuc requiruntur ad esum agni ueri. Debet enim comedi uerus agnus, scilicet Christus primò à circuncisis: per ueteris conuersationis depositionem. Secundò, cum lactucis agrestibus: per amaram de peccatis omnibus cordis contritionem. Tertiò, sine fermento peccati, cum panibus azimis: per conscientiæ sinceritatem. Quartò, renibus accinctis: per castitatem. Quintò pedibus calciatis: per affectionum à terrenis elongationem: cuius signum potest esse, quòd Deus prius lauit pedes discipulorum, quàm daret eis hoc sacramentum. Sextò, cum baculis in manibus: per suiipsius custodiam diligentem. Prædictæ conditiones requiruntur ad declinationem mali. Sed quantum ad operationem boni requiritur. Primò, quod in domo una comedatur: per ecclesiasticá unitatem Secundò, quod à uicinis: per fraternum amorem & cõcordiam. Tertiò, quod non crudus sine amoris igne, nec coctus aqua sine deuotionis sapore: sed assus igni per deuotionis feruorem præcedentem. Quartò, quod festinanter: per spiritualem auiditatem & delectationem concomitantem. Quintò, quod totaliter: per fidei integritatem, uorando caput cum pedibus & intestinis: id est, per ueram fidem incorporando & credendo in Christo diuinitatem, quæ est caput eius: & humanitatem, s. carnem quæ tanquam pes eius est: infima in ipsa natura, & animam, quæ est media, sicut eius intestina. Sextò, quòd sine osium comminutione: per simplicem sacramenti uenerationem.

Beda in c. 20. Luca.

Augustin. li. 3 de consensu euangelist.

Idē lib. de spiritu & litera.

Exod. 12. Agni comedendi conditiones.

ORATIO.

DOMINE *Iesu Christe, qui hora uespertina cœnam ultimam cum discipulis in cœnaculo grandi strato fecisti, & eos sacratissimo corpore & sanguine tuo cibasti: fac pectus meum cœnaculum grande stratum: amplifica spem & charitatem in corde meo: magnifica longanimitatem spem, & charitatem, patientiam & humilitatem: da mihi ut te quem cœli & terra non capiunt, pro modulo suo capiat cor meum contritum & humiliatum: ut per inhabitantem gratiam tuam omnia tibi placentia cogitem & perficiam, & omnia contraria odienda declinem, & sic perseuerando usque in finem consequar tunc dignam sacro sancti corporis & sanguinis tui perceptionem.*

De ablutione pedum. Cap. LIIII.

CIRCA secundum uerò diligenter attende. Præmissis namque ita se habentibus, *sciens Iesus quia uenit hora eius*, non fatalis, sed impletionis sacramentorũ à Deo patre ordinata *ut transeat ex hoc mundo ad patrem*: nõ per loci mutationem, sed sicut dicitur à patre uenisse assumẽdo naturam nostram mortalem, ita dicitur ad patrem redisse, faciendo ipsam per immortalitatem in sua resurrectione paternæ gloriæ consortem: *cum semper dilexisset suos qui erant in mundo*, non suos sola creatione: sed suos etiá electione: scilicet discipulos, *in finem dilexit eos*, id est in fine specialia & maiora signa dilectionis: & quãto amore dilexerit eos, ostendit ponẽdo animá suá pro eis. *Vel in finem*, id est, perseueranter & in mortem, non quod morte terminaretur dilectio: sed intantũ dilexit quod usque ad mortem dilectio eum perduxit: in quo exemplum dedit, ut omnes in Dei & proximi charitate usque in finem permaneát: uel *in finem*, id est, in Christũ qui est finis perficiens & consummans, *dilexit eos* utique, vt & ipsi de hoc mũdo ubi erant: ad caput suum, quod hinc trãsisset eius dilectione transirẽt. Per Iesum qui salus interpretatur: bonus prælatus significatur, finis uerò ultimus est beatitudo vera quæ consistit in clara Dei uisione & fruitione perfecta. Licèt autem omnis homo debeat ad hunc finem proximum diligere, prælatus tamen qui est Christi uicarius, specialiter tenetur erga suos subditos hæc facere. *Et cœna facta*: scilicet agni paschalis, *cum diabolus misisset in cor*, id est, in uoluntatem Iudæ, non directè tanquam uolũtatem mouens: sed indirectè tanquam ei suggerens *ut traderet eum*, scilicet Iesum cõsentiens iniquitati: die enim præcedenti eum uendiderat suggestione diaboli.

Ioan. 13.

Diabo-

Diabolus nō immittit, cogitationes malas.

Diabolus quippe nō est immissor cogitationum malarum, sed incensor: quia tentatio praua ex homine est, quam diabolus nō immittit, sed immissam ab homine magis intendit, & accendit tentatione hominis percepta per aliqua signa exteriora. Aliter enim non potest hominem deiicere, nisi homo seipsum deiiciat, & hosti arma reddat: id est, nisi suggestioni consentiat: nam secundum Augusti. per diabolum suggestiones immittuntur, & humanis cogitationibus miscentur: his ergo ita factis, *sciens*. Iesus ut Deus, quia omnia dedit ei pater in manus: id est, in potestatem, etiam ipsum traditorem & persecutores: ex quo patet in Christo plenitudo scientiæ & potestatis, & quia à Deo exiuit in mundum veniens, nec patrem deserens, *& ad Deum uadit*, omniaque acquisiuit patri reducens, & non nos reliquens. sciens se esse regē regum, & Dominum dominantium, nec oblitus se esse Dei filium naturalem, & non ignorans suam sublimitatem, quamuis talis esse, & talē se sciret, tamen in magnæ suæ pietatis indicium, in magnæ nostræ exemplum humilitatis, non Dei Domini sed hominis serui impletofficiū: humiliat se ut ministret, quia venit ministrare & non ministrari: ac *surgit à cœna* volēs lauare pedes discipulorum. Ex quo uniuersum conculcat tumorem, dum is qui exit à Deo, & ad Deum uadit, pedes lauare voluit. Locuturus quippe euangelista, de tanta Domini humilitate prius eius celsitudinem uoluit commendare ad exaggerādum ipsius Domini humilitatem, & admonendum nos vt quanto magni sumus, humiliemur in omnibus, & de donis Dei nunquam superbiamus. Ac si per hoc dicatur homini. Si ille qui filius Dei erat, & patri æqualis, suam à Deo inclinauit maiestatem, ut humiliaret se ad pedes hominis: quid debet facere miser homo, qui est terra & cinis? surgunt etiam statim & discipuli, ignorantes quo uelit ire. Ipse autem descendit cū eis in alium locum, inferius in eadem domo subtus cœnaculum. Nam in superiori parte domus Palæstini faciebant cœnacula, & inferius cubicula. Sunt autem in monte Sion duæ capellæ, ubi erant canonici regulares cum abbate, secundum regulam beati Augustini, Domino ministrantes: una superior, ubi cęna facta fuit, & Spiritus sanctus super discipulos descendit: alia inferior, ubi Christus pedes discipulis lauit: & eis ianuis clausis apparuit, cui est contiguū cœmiterium, quod dicitur bonorum uirorum possessio: ubi sepultus fuit beatus Stephanus, Nicodemus, Gamaliel, & Abiba cum alijs viris sanctis: vbi etiam est sepulchrum Dauid & Salomonis, & aliorum bonorum regum Iuda & Hierusalem. Veniens ergo Dominus inferius cum discipulis, omnes ibi sedere fecit: aquam sibi afferri iubet, deponit uestimenta, ut conuenientius hoc ministerium exhibeat. Vbi nota quatuor depositiones vestium Christi. In cęna deposuit eas, & resumpsit: ad columnam nudatus est, & reindutus: in illusione militum nudatus est, & reindutus: sed ab Herode non legitur nudatus: ad crucem nudatus est, nec reindutus. Prima spectat ad apostolos, quos in breui resumpsit. Secunda, ad illos qui resumpti sunt in die pentecostes, & paulatim resumuntur. Tertia in reliquias, quæ resumentur in fine. Quarta, ad peruersam medietatem nostri temporis, quæ nunquam resumetur. Depositis igitur vestimentis suis *lintheo se præcinxit*, disponens se ad lauandum, & nihil omittens de his quæ ad istud requiruntur officium. *Deinde mittit aquam in peluin* lapideam, proprijs manibus, non per aliorum ministerium: & tam charitatiuè, tam honestè, tam officiosè præparatus uenit lauare pedes discipulorum lutosos: quia discalciatis incedebāt: *& tergere lintheo quo præcinctus erat*: ut per omnia humilitatis officium impleret. Et quid mirum si hoc fecit qui multo maiora facere dignatus est? Vnde August. Posuit autem uestimenta sua, qui cùm in forma Dei esset, semetipsum exinaniuit: præcinxit se lintheo, qui formam serui accipiens, habitu inuentus est ut homo: misit aquam in peluin, ut lauaret pedes discipulorum, qui in terram sanguinem fudit, quò immundiciam dilueret peccatorum: lintheo quo erat præcinctus pedes quos lauit tersit, qui carne qua erat indutus euangelistarum vestigia confirmauit. Et lintheo quidem ut se præcingeret, posuit uestimenta quæ habebat: ut autem formam serui acciperet, quando semetipsum exinaniuit, non quod habebat deposuit: sed quod non habebat accepit. Hæc Augu. Et ut omnia ratione & ordine faceret, & faciendo nos instrueret, *uenit* ministerium inchoando primò, *ad Simonem Petrum*: ipse enim inter alios maior erat, & ideo ab ipso inchoandum fuit. Et tunc Petrus ex consideratione diuinitatis & maiestatis Christi territus, quòd etiam quilibet eorum expauisset, expauit, & totus stupefactus recusat: & rem sic suo iudicio indecentem declinat. Non decet, inquit, nun conuenit: *tu* Dominus, ego seruus: tu Deus, ego homo: tu creator, ego creatura: & *tu mihi* misero, pauperrimo, humillimo piscatori *lauas pedes*, sordidos, & ifimum in corpore membrum manibus his quibus cæcis oculos aperuisti, leprosos mundasti, & mortuos suscitasti: id est, uis lauare pedes mihi peccatori, tu qui es filius Dei: quasi diceret, hoc indecēs est, & nullo modo sustinendum. Simile uerbum dixit in principio conuersionis suæ, exi à me, quia homo peccator sum Domine. Sicut est Dominus humilis ad seruiendum, ita seruus non suscipiendo seruitium, quasi diceret secundum Bedam: Tu Deus deorum, tu rex angelorum, tu filius altissimi, & speculum sine macula maiestatis Dei: tu quem adorent angelicę potestates, tu Deus æterne mihi vermiculo lauas pedes? tu ante me curuaris., ante quem curuantur qui portant orbem: tu ante me flecteris, ante quem flectitur omne genu, cœlestium, terrestrium, & infernorum. Et in hoc Petrus significat discipulum ignorantem, & indiscretè loquentem de facto superioris sui cuius ignorat rationem. Frequenter enim contingit, quòd aliquid indicatur irrationabilissimum ab ignorante causam, quod tamen rationabilissimum est secundum ueritatem: propter quod dixit ei Iesus: *Quod ego facio, tu nescis modo*: hoc meum factum, exēplum est & mysterium: exemplum quidem humilitatis exhibendæ, mysterium autem interioris mundationis. Dupliciter ergo potest intelligi. Vno modo: *quod ego facio*, id est, quomodo ego facio exemplum *tu nescis modo*: id est, nō intelligis, *scies autem postea*, tunc scilicet quando exposuit eis dicens, scitis quid feci uobis, &c. Aliter enim non potuit superbię nostræ tumor curari, nisi per maximam humilitatem redemptoris nostri: & tamē post totum istud adhuc cum Lucifero superbiunt multi vicarij, & successores Christi. Alio modo potest intelligi, *quod ego facio tu nescis modo*: id est, hoc mysterium est & secretum, & significat interiorem mundationem, quæ non potest fieri nisi per me: quod non intelligis modo *scies autem postea*: tunc scilicet cùm spiritum sanctum accipies. Res enim est sacramentalis ad instructionem ecclesiæ, & fiet tibi manifesta oportuno tempore.

Augustin. tracta 55. in Ioan.

Humilitas Domini in lauandis pedibus.

Cœnacula Palæstinorum.

Vestes quater depositæ à Christo.

Augustin. tracta 55. in Ioan. Philip. 2.

Petrus lotionem refugit.

Luca. 5.

Et

Et in hoc docemur bene iudicare, & loqui de factis superioris boni, nisi Deo ꝑmittēte erraret manifestè. Petrus autem de tanta filij Dei inclinatione perterritus, & usque ad suos pedes humilem Christum uidere nolens, in eadem adhuc uoluntate persistit: non ex obstinatione, sed ex humillima, quam ad Christum habuit reuerentia, dicens: *Non lauabis mihi pedes in æternum*: id est, nunquam lauabis, o unquam hoc patiar: hoc enim in æternum non fit, quod nunquam fit. Ac si diceret, absit à me quo sustineam hoc à magistro, à Domino, & à Deo meo: licèt autē Petrus bono zelo hoc faceret, tamen indiscretè faciebat: quia cùm Christus non posset errare, non debebat uoluntati eius aliquo modo resistere. Et ideo comminatur ei Dominus dicens: *Si non lauero te*, id est pedes tuos, *non habebis partem mecum* in beatitudine. Siue hoc intelligatur de lotione mystica & interioris maculæ ipsius affectus, quę quia necessaria est, ideo pręcipitur: siue de lotione materiali & corporali pedum ipsius Petri, quæ e conuerso ideo est necessaria, quia præcipitur, non potuit in Petrum amplius intonare quàm ut minaretur repulsam. Et ideo Petrus audita comminatione Christi, ad tantæ comminationis terrifico uerbum expauescens, sapienter mutat consilium in melius, dicens: *Domine non tantum pedes meos*: id est, affectus: *sed & manus*, id est opera & *caput* id ē, cogitationes mentis: quasi diceret non ex proteruia recusaui, sed quia consideraui opera tua & expaui: pedes sunt pars corporis inferior, manus media. caput superior: & ideo per expressionem istarum partium, intelligitur totum corpus. Territus Petrus de periculo salutis ex Domini responsione, ac perturbatus amore & timore, plus expauit Christum sibi negari, quàm usque ad suos pedes humiliari: & se totum offert abluendum. Si tibi, inquit, placet si aliter fieri non potest, seruus tuus sum, totum me tuæ uoluntati subiicio, & *non pedes tantum, sed & manus, & caput* ad lauandum tibi offero: & prius sustinerem à te per totum corpus lauari, quàm à te separari. Non mihi neges capiendam tecum partem, cùm nullam tibi negē abluendam mei corporis partem. Quamuis enim durum esset Petro sustinere seruitium magistri: grauius tamen erat ei ab ipso separari. Secundum Augustinum: Totus homo abluitur in baptismo: & errauit Petrus, ne nos erraremus cùm se totum Deo obtulit abluendum: quem Deus correxit, ostendens semel baptizatum non esse rebaptizandum. unde *dixit ei, Qui lotus est*, scilicet per baptismū: *non indiget, nisi ut pedes lauet*, id est affectus, & motus sensualitatis inordinatos: *sed est mundus totus*, scilicet præter pedes quibus terram tangit, quos lauare opus habet. Ex quibus uerbis intelligimus apostolos baptizatos, etsi nō legimus quis baptizauit eos. Erant autem baptizati baptismo Christi: qui licèt non baptizauit turbas, baptizauit tamē discipulos suos, sibi familiares & domesticos: ut haberet baptizatos seruos, per quos baptizaret cæteros. Sed cùm baptismus abstergat etiā sordes pedum, uidetur quòd qui lotus est, id est baptizatus: non indiget ut pedes lauet. Ad hoc dicendum, ꝙ si statim post baptismum de hoc mundo transiret: nō utique hac ablutione indigeret: quia cùm sit mūdus totus, statim euolaret. Sed qui post baptismum uiuit in hac vita mortali, nō potest ad tantum culmen perfectionis ascendere, quin etiam inordinati motus sensualitatis de affectibus terrenis insurgant: & ideo oportet quòd pedes lauet, uel per martyrium, quod est baptismus sanguinis, uel per pœnitentiā, quod est baptismus flaminis, ut euolare possit. Vbi nota quòd interioris hominis caput, est ratio superior, qua anima est coniuncta Deo: siue pars contemplatiua, quæ intendit superioribus & æternis. Manus, siue ratio inferior, quæ uacat operibus actiuæ uitæ: pedes verò, sensualitas, & sensus corporis, ac mentis & animæ affectiones inferiores. Ipsi enim nos fecerunt extra nos: & ipsi frequenter sicut pedes maculantur nobis post baptismum, in quo totus homo abluitur: quia ex conditione mortalis vitæ sæpe maculas contrahunt ex terrenis & temporalibus: & ideo lauandi sunt sæpius: unde necesse est, ut crebra ablutione confessionis & lachrymarum emundentur pedes affectuum de terrena cogitatione terrenorum, in cogitatu & amore eorum. Qui enim non lauatur post baptismum per pœnitentiam, non habet cum Iesu partem. Vnde dicit Augustinus, quòd humani affectus, sine quibus in hac mortalitate nō uiuitur, quasi pedes sunt, ubi humanis rebus afficimur: ut si dixerimus quoniam peccatum non habemus, nos ipsos decipimus. Sciebat ergo Dominus apostolos mundos quò ad caput, quia Deo coniuncti erant per fidē & charitatem, & quantum ad manus, quia eorum opera erant sancta: sed tamen quantum ad pedes, affectus aliquos terrenorū ex sensualitate habebant, & sordidi erant: & ideo quantum ad illos lotione indigebant. Vnde Bernardus. Qui lotus est, non indiget nisi ut pedes lauet: lotus enim est, qui grauia peccata nō habet cuius caput, id est intentio & manus, id est operatio & conuersatio, munda est: sed pedes, qui sunt animæ affectiones, dum in hoc puluere gradimur ex toto mundi esse non possunt, quin aliquando uanitati, aliquādo uoluptati, aliquando curiositati plus ꝙ̄ oporteat cedat animus, uel ad horā. In multis.n. offendimus omnes. Veruntamē hęc cōtēnat aliquis: q̄a impossibile est cū eis saluari; & impossibile est ea diluī, nisi ꝑ Christū, & à Christo: q̄a si nō lauerit ea Christus, non habebimus partē cum eo. Nemo tamen pro eis desperet: quoniam si uiderit nos Dominus humiliter pro eis esse solicitos, ignoscet faciliè: imò & libenter. De minoribus enim istis peccatis pia dispensatione nobiscum agitur, ut non penitus auferantur, sed in illis nos erudiat Deus: & cùm minora cauere non possumus, certi simus quòd non nostris uiribus maiora superemus: semper timorati & omnino soliciti simus, quomodo eius gratiam non amittamus: quam nobis tantopere, & tam multipharie necessariam esse sentimus. Hæc Bernardus. Deinde Dominus subiūgit, *Et uos mundi estis*: qui à me mō dati. Secundum Augustinum, Erant mundi, quātum ad manus & caput: non quantum ad pedes. Et sequitur, *sed non omnes*. Duo enim sunt præcipua, quibus homo à peccatis mundatur, scilicet eleemosyna, & charitas. Contra primum, Iudas erat fur: contra secundum, Christi proditor: & ideo non mundus erat. Sic ergo per pedum ablutionem designauit Dominus mundiciam spiritualium pedum, quæ maximè requiretur, ex eucharistiæ perceptione. Et ideo uoluit lauare pedes discipulorum suorum, antequam daret eis sui corporis sacramentum: ad designandum ꝙ spiritualis munditia requiritur ad ipsum percipiendum. Vnde Anselmus: Corpus & sanguinem suum discipulis suis, in cœna mystica tradens, eorum pedes humiliter lauit: docens sacrosancta mysteria mūdis operibus, & pia mentis humilitate celebranda. Mysticè etiam significatus eius sanguinis effusio, per hoc quod misit aquam in peluim: & peccatorum nostro-

Lauādi sumus a Christo. — *Augustin. tracta. 56. in Ioan.* — *Baptizati erant Apostoli.* — *Ratio, interioris hominis caput.* — *Augusti. tracta. 56. in Ioan. 1. Ioan. 1.* — *Bernardus sermone in cœna Domini.* — *Iacob. 3.* — *Minora peccata cur nō penitus auferantur.* — *Augustin. tracta. 56. in Ioan.* — *Anselmus in sermone euang.* — *Mysticè.*

nostrorum ablutio, per hoc quòd cœpit lauare pedes discipulorum: ac pœnarum nostrarum in seipso susceptio, per hoc quòd tersit pedes lintheo, scilicet corporis sui, quia peccata nostra pertulit in corpore suo super lignum. Alij autem discipuli audita reprehēsione Petri, de hoc quòd recusauerat huiusmodi lotionem: non fuerunt ausi ultra aliqualiter recusare eam. Considera nunc bene singulos actus, in hac benignissima lotione pedum, omni dilectione & humilitate plena: & cum admiratione conspice quæ gerūtur, quia sunt deuota. Inclinat se summa maiestas, & humilitatis magister, usque ad piscatorum pedes. Stat incuruatus & genibus flexis coram ipsis sedentibus: lauat proprijs manibus & abstergit, ac deosculatur pedes omnium. Sic ergo usque ad pedes discipulorum Dominus omnium seipsum humiliat, & supplex humilitatis ministerium exhibet, propter humilitatis formam: non solum verbo, sed exemplo cōmendandam & docendam. Sed & illud superexaltat humilitatem. & ad maximum cumulum humilitatis accedit, quòd & ipsi proditori suo eadem obsequia præbet. & illi non dedignatus est pedes lauare, cuius manus iam præuidebat polluendas in scelere: in quo Dominus infirmitatem nostram consolatur, ut siquando contingat nos ab amicis prodi: uel à famulis aut aliquibus uilioribus malum aliquod pati, non scandalizemur respicientes Iudæ exemplum, qui infinitis potitus bonis, in contrarium remunerauit benefactorem, ac Dominum & magistrum. Sed ò cor nequam, & ipsa duritia durius, si sic ad tantam humilitatem non molliris, si sic Dominum maiestatis non uereris: si sic usque ad ipsius semper tibi beneficij, semperque innocentis interitum sæuis. Sed væ tibi miser. Tu quidem obduratus, quod concepisti parturies: non tamen ipse sed tu peribis. Admiranda est igitur tāta humilitatis & benignitatis & profunditas Domini Iesu. Vnde Anselmus: Et te quidem perditissimi proditoris tui perfidia non latebat: quando in hac cœna ablutionis, etiā coram ipso genuflexo procumbens, maledictos pedes eius veloces ad effundendum sanguinem tuum, sanctissimis manibus tuis attrectare, lauare, & extergere dignatus es. Et tu adhuc extento collo ambulas. O terra & cinis, adhuc superbia te eleuat, adhuc impatientia te exagitat. Intuere humilitatis & mansuetudinis speculum, uniuersæ facturæ creatorem, & tremebundū iudicem viuorum & mortuorum: ante pedes hominis, etiam traditoris sui, genua curuantem: disce ab eo qui mitis est, & humilis corde. Confundere in superbia tua, erubesce in impatientia tua. Et iterum: Cùm autem surgens à cœna lintheo se præcinxerit: misitq; aquam in peluim: cogita quæ maiestas, quæ potestas hominum pedes lauat & extersit, quę benignitas proditoris uestigia sacris manibus tāgit. Specta & exspecta, & ultimo omnium tuos ei præbe pedes abluendos: quoniam quē non lauerit, non habebit partem cum eo. Hæc Anselmus. Hoc autem expleto ministerio, quod ad humilitatem pertinebat obsequij, & ad purificationem cœnæ corporis sui: *reaccepit uestimenta sua. & redijt ad locum cœnæ*: quia mutat officium, mutat & habitum, ad seruiendum uestimenta deposuit: ad docendum resumit & sedet. Vt enim dicitur in Ecclesiastico: *Amictus hominis enunciat de illo*. Per hoc autem ostendit quòd superior post actū humilitatis debet resumere debitum officium authoritatis. Mysticè autem, secundum Alchuinum, impleta redemptionis nostræ purgatione, per sanguinis sui effusionem accepit uestimenta sua: tertia die de sepulchro resurgens, & eodem corpore iam immortali vestitus, & ascendens in cœlum in dextera paternæ diuinitatis recumbens, inde uenturus est ad iudicandum. Et cùm recubuisset iterum ad cœnam corporis sui faciendam, docuit eos quare hoc fecerit in exemplo: scilicet mutuo sibi seruiendi. Vnde dixit: *Scitis quid fecerim uobis?* id est quātam humilitatem exhibuerim uobis. Interrogat, ut eos attentos reddat. Deinde eos ad imitandū suū exemplum cōfortat, dicens: *Vos uocatis me magister, & Domine: & bene dicitis* quia uerū est quod dicitis. *Sum etenim* magister & Dominus, quia Dei virtus, Dei & sapientia, Magister, inquam, propter sapientiam, quam doceo verbis: Dominus, propter potentiam, quam ostendo miraculis. Quia dicit magna de se non est arrogantia, sed veritas quæ prodest auditoribus, sicut facit & Paulus. August. Vituperabile est quòd quisque se commendet, propter periculum superbiendi. Nam periculosum est sibi placere, cui cauendum est superbire: ubi ergo non imminet periculum superbiendi, non est uituperium propria cōmendatio. In Christo autem hoc periculū nō timebatur: ille enim qui super omnia est, quantūcunq; se laudet, nō se extollit excelsus. Itē quia aliquādo laudabile est quòd homo se commendet, quando scilicet cedit ad vtilitatem fidelium: & sic Apostolus cōmendauit se. Sed ualde est nobis utile & necessarium ut cognoscamus Deum. vnde expedit nobis quòd magnitudinē suam nobis reuelet: & ideo oportet quòd ipse se nobis laudet: non est igitur ueritas, quādoq; tacēda pro uitanda iactantia. Gregorius, Incauti sunt humiles, q se mēdacio illaqueant: dum arrogantiam uitant: quia contra ueritatem se erigunt, quam relinquunt. Qui enim necessitate cogente vera de se bona loquitur: tanto magis humilitati iungitur, quāto veritati sociatur. Tūc arguit à minori. *Si ergo ego laui pedes uestros, Dominus & magister*: de quo minus uidetur, & quod minus erat debitum: *& uos* sibimet discipuli multo fortius *debetis* hoc exemplo prouocati *alter alterius lauare pedes*: & ad omne obsequium humiliari: quia magister sum, meam doctrinam recipite. Et quia Dominus, meum mandatum custodite. Hic per unū obsequium accipiuntur synecdochicè omnia alia obsequia fraterna: quasi diceret, Debetis nobis mutua obseqa humilitatis & charitatis exhibere. s. inuicem ministrare, inuicē iniurias dimittere, pro inuicem orare. Chryso. Non in lauando pedes hanc leg scribit solum: sed & in alijs omnibus, quæ circa nos non monstrauit. *Exemplum enim dedi uobis, ut quemadmodum ego feci uobis*, humiliando me sub uobis, *Ita & uos* inferiores *faciatis* uobisinuicem: & maximè in casu necessitatis: quasi diceret, Non solum hoc feci propter pedum corporalium emundationem, sed propter humilitatis eruditionem: & ad hoc feci ut ostenderem uos ad hoc teneri. Secundum Chrysostomum: Christiana religio potius attendit modum quàm opus: quia Dominus non attendit quantum, sed ex quanto: id est potius hoc, quàm illud. Et bene docuit humilitatem exemplo. Nam in moralibus & in actibus hominū, plus mouent exempla quàm verba. Illud enim homo agit & elegit, quod sibi videtur bonum. Vnde magis ostendit quis illud esse bonum, quod ipsemet eligit, quàm quod docet. Et inde est quòd quando quis docet aliquid, & aliud facit: magis suadet alijs quod facit, quàm id quod docet: & ideo maximè necessarium est ex ipso facto dare exemplum. *Non est seruus maior Domino suo: neque Apostolus*, id est missus,

Cōtemplatio. — Psal. 13. — Contra superbiam. — Matth. 11. — Eccl. 19. — Mysticè. — 1. Cor. 1. — August. tra. 58. in Ioann. — 2. Cor. 11. — Gregorius in. 1. Regū. Mentiendū non est, ut humiles videamur. — Chrysost. hom. 70. in Ioan. — Idem ibidem. — Facta plus quàm verba mouent.

fus, seu nuncius, *maior eo qui misit illum*: & ideo sicut ego Dominus, & magister & mittens me humilio uobis: ita & uos humiliare debetis: & facere æqualibus uestris, quod me uobis minoribus facere uidistis: quasi diceret, secundum Chrysostomum. Si à me hæc facta sunt, multomagis à uobis oportet hæc fieri: debitores enim nos constituit Deus ipse incipiens. Qui sedet super cherubin, pedes lauit proditoris. Tu uerò homo, terra & cinis existens: & puluis & lutum, extollis teipsum, & magna sapis. Ecce quantum exemplo & uerbo eos ad humilitatem inuitauit: & doctrinæ suæ de humilitate factum & exemplum humilitatis præmisit: & in hoc conuenientem modum docendi ostendit. secundum illud: *Cœpit Iesus facere & docere*. Hic etiam aperuit in hoc quòd Petro dixit: *Scies autem postea*. Augustinus, Hoc est beate Petre quod nesciebas, cùm tibi lauare pedes non sinebas: hoc tibi postea sciendū promisit, quando ut sineres terruit te magister tuus, & Dominus tuus lauans pedes tuos. Didicimus fratres humilitatem ab excelso: faciamus inuicem humiles, quod humiliter fecit excelsus Hæc August Et ad literam & ad mysticum sensum, hoc mandatum Domini debet impleri: ad literam quidem, ut per charitatem seruiamus inuicem: non solum in lauando pedes fratrum, sed & in omnibus necessitatibus adiuuando, & opera misericordiæ exercendo. Quod si non fiat ad literam, scilicet manu, saltem faciamus corde: ut in illorum numero simus quibus dicitur: benedicite sancti & humiles corde Domino. August. Multo melius est, & sine controuersia uerius: ut etiam manibus fiat, ne dedignetur quod fecit Christus facere Christianus. Cùm enim ad pedes fratris inclinatur corpus, etiam in corde ipso uel excitatur, uel si iam inerat confirmatur ipsius humilitatis affectus. Hæc Augustinus. Sed excepto isto morali intellectu: nihilominus hoc etiam ad mysticum intellectum, & spiritualiter facere debemus. In lotione enim pedum, datur intelligi ablutio maculàrum. Tunc ergo spiritualiter lauas pedes fratris tui, cum Christum imitando abluis, quantū in te est, maculas eius. Hoc autem fit tripliciter: remittendo scilicet ei offensam, sicut ille nobis pœnitentibus peccata dimittit: itemq; orando pro peccatis eius, sicut ille lauit nos à peccatis interpellando patrem pro nobis: & iste duplex lauandi modus communis est omnibus fidelibus. Tertius modus pertinet ad prælatos, qui lauare debent remittendo peccata authoritate clauiū. Nostrum est ergo donante Domino ministeriū charitatis, & humilitatis adhibere: illius est exaudire, ac nos ab omni contaminatione peccatorum mūdare. Deinde quòd dixit sequenti præmio confirmat, dicens: *Si hæc scitis*: quæ feci & doceo: *beati eritis*, hîc in spe, & in futuro in re: *si feceritis ea*, quia beati qui audiunt uerbum Dei, & custodiunt illud: & intellectus bonus facientibus ea. Quia scire bonum, & non facere: non pertinet ad beatitudinem, sed ad condemnationem. Secundum illud: *Scienti bonum & non facienti, peccatum est illi*. Vnde & Chrys. Beatitudo nō copulatur cum scientia: sed cum opere & lumine scientiæ.

Idem ibid.
Actuū. 1.
Augusti. tracta. 58. in Ioan.
Humilitas Christi imitanda.
Augusti. ibidem.
Luca. 11.
Psal. 110.
Iacob. 4.
Chrysost. hom. 70. in Ioan.

ORATIO.

O Mitis *Iesu, & uera humilitatis exemplum, qui lauisti pedes discipulorum tuorum: peto & obsecro Domine purga meos affectus, ut utroque pede, gemina uidelicet charitate purgatus, & accensus ad te purificatorem meum accedam securus. Purifica me in finem dierum, & emunda ab omnibus maculis peccatorum: ut dimissis negligentijs, & peccatis meis inimici die mortis confusi abscedant, qui meum calcaneum obseruabunt. Dirige Domine pedes meos in uiam pacis: ut de manibus omnium inimicorum liberatus: benedicam te cum electis tuis omnibus in secula seculorum. Amen.*

De charitatiua correptione proditoris, & egressu eius. Cap. LV.

Circa tertium autem dolens, & mæstus ausculta. *Cùm enim hæc dixisset Iesus, turbatus*, id est cōtristatus est, non carnaliter, sed *spiritu*: id est spiritualiter & ex imperio rationis: quia ipse spiritu suo & potestate fecit in se istā pro passionis turbationē: & hæc turbatio in parte sensitiua existens, nō erat contraria rationi, sed magis conueniens ei: uirtuosum enim est cōtra uitia turbari: spiritualis turbatio ad pietatem, & misericordiā spectat, sed carnalis furorē et irā excitat: spiritu igitur turbatur Iesus, & misericorditer, siue cōpatiēdo discipulo qui eū tradit, & tradendo perit, siue ut nos doceat quid agere debeamus, quādo in magnū facinus, aliquē hominem ruere uidemus: sic & sancti misericorditer & ex charitate turbantur, cū urget eos iā zizania à tritico ante messes separare. Moraliter ergo instruit prælatos nō debere, quantúcunq; etiam flagitiosos, nisi cum magna cōpassione & dolore, à liminibus sanctæ matris ecclesiæ separare. Vnde Aug. Turbetur planè Christianus, non miseria, sed misericordia: timeat ne pereant homines, conturbetur cùm perit aliqs Christo. Concupiscat homines acquiri Christo: lætetur dū acquiritur aliquis Christo: timeat & sibi ne pereat Christo, contristetur se peregrinari à Christo. Concupiscat regnare cum Christo, lætetur cùm sperat se regnaturū esse cum Christo. *Et edentibus illis, dixit: Amen dico uobis, quia unus ex uobis* duodecim, q. ubiq; mecum estis, quorum pedes laui, quibus tāta promisi, *tradet me* Dominum, me magistrū, me saluatorē, unus ex uobis: numero, nō merito: corpore, non animo: specie, non uirtute. Maxima ingratitudo Iudæ fuit tradere suum commēsalē, imò Dominum & nutritorē: unde & alius euangelista sic dicit: *ecce manus tradentis me mecum est in mensa*. Hoc idem posset Dominus hodie dicere de sacerdotibus multis qui mēsam Domini indignè attingere præsumunt, qui rursum quantum in se est merito peccatorum filium Dei crucifigēdum tradunt. Per hoc enim quòd in mensa denunciauit suum proditorē, designauit quòd multi proditoriè ueniunt ad suā mensam. Maius autē

Ioan. 13.
Matt. 26.
Marc. 14.
& Luc. 22.
Exclomunicando rare.
Augustin. tracta. 60. in Ioan.
Contra sacerdotes scelestos.

peccatum

A

peccatum est tradere Christum regnantem in cœlis peccatoribus membris,q̃ ambulantẽ in terris peccatoribus Iudæis. Vnde Beda: Sed & hodie quoq; & in sempiternũ, uæ homini illi qui ad mẽsam Domini malignus accedit: q insidijs mente conditis, qui præcordijs aliquo scelere pollutus mysteriorũ Christi secretis participare non metuit. Et ille enim in exemplum Iudæ, filium hominis tradit, non quidẽ Iudæis peccatoribus, sed tamẽ peccatoribus mẽbris, uidelicet suis, quibus illud inæstimabile & inuiolabile Domini corpus uiolare præsumit. Vę, inquam, illi homini de quo Iesus, qui altaribus sacrosanctis inter immolandũ, ut pote proposita consecraturus adesse non dubitatur, astantibus sibi ministris cœlestibus cõqueri cogitur: ecce, inquit, manus tradentis me mecum est in mensa. Hæc Beda.

Beda in 22. Luca.

B

& ut dicit Origenes. Tales sunt omnes in ecclesia, qui insidiantur fratribus suis, cum quibus ad eãdẽ mensam corporis Christi frequenter fuerũt.

Origenes tracta. 35. in Matth.

Prædixit autẽ Dominus de proditore: & sic eum quodãmodo reuelanit triplici de causa. Primò, ut sic ostẽderet se Deum, qui futura contingentia præuidebat. Secundò, ut ostenderet se spontaneè pati, quia præcauere poterat mortẽ, quam pręsciebat. Tertiò, ut proditor pœniteret, qui se non latere audiebat. Vnde Hierony. qui de passione prædixerat, & de proditore prædicit: dans locum pœnitentiæ: ut cùm intellexisset sciri cogitationes suas, & occulta cordis consilia, pœniteret eum facti sui: & tamen non designat eum specialiter, ne manifestè coargutus impudentior fiat: sed mittit crimen in numero, ut cõscius pœnitentiã agat. Hæc Hierony.

Hierony. in cap. 26. Matthei.

C

Et notandum ꝙ à mali perpetratione solet aliquis quatuor modis retrahi, quibus ex magnitudine misericordiæ suæ tentauit Dominus proditorẽ discipulum à tanto scelere perpetrando ad pœnitẽtiam reuocare: scilicet pudore, cùm dicit, *unus ex uobis tradet me: &, manus tradentis me mecum est in mensa*, timore, per comminationẽ supplicij: cùm dicit, *uæ autem homini illi per quem filius hominis tradetur*: ut qui pudore non uincitur, timore corrigatur. beneficii exhibitione, cùm illũ ad mensam suam recipit, & ei pedes lauat. affectus ostensione, in blanda allocutione, cùm dicit: *amice ad quid uenisti?*

Quot modis reuocetur aliquis à malo agendo.

D

Sic exẽplo Christi bonus prælatus subditis etiam malis debet exhibere beneficia, ut quantũ in se est eos à sua reuocet uita mala. Sed Iudas nullo horum frangitur, ne hominem tradat, quem Dei filium nouerat. Passionem ergo Iesu Christi piè considerare uolenti, occurrit primùm perfidia prodiroris, qui tantæ fuit fraudis veneno repletus, nt magistrum & Dominum proderet: tantæ cupiditatis flamma succensus, ut Deum argento venũdaret: & preciosum Christi sanguinem vilis mercedis precio compensaret: tantæ deniq; ingratitudinis, ut eum qui omnia sibi commiserat, & ad culmẽ apostolici honoris prouexerat venundaret ad mortem: tantæ duritiæ, ut nec familiaritate conuiuij, nec humilitate obsequii, nec suauitate colloquii, nec mulcebritate

E

osculi à concepta malitia potuit reuocari. O mira benignitas Christi in discipulnm durũ: Domini in seruũ nequissimum. Verùm licèt inexplicabilis fuerit prodiroris impietas: in immensum tamen eã exuperat agni Dei dulcissima mansuetudo, in exẽplũ data mortalibus, ut iã nõ dicat ab amico exuperata humana infirmitas: *si inimicus meus maledixißet mihi sustinuissem utiq;*: qa ecce homo unanimis, q dux videbatur & notus: qui panes Christi edebat, & in sacra illa cœna dulces capiebat cibos: magnificabat sup eũ supplãtationẽ, & leuauit calcaneum suum contra eum: qa conabatur suppeditare ipsum.

Psal. 40.

A

Sic hodie multi prælati, clerici, & religiosi q lautè niuunt de patrimonio crucifixi: leuant calcaneum contra Christum mẽbris suis, supplantantes ea, & affligentes calumniis, & exactionibus iniustis. Cum autẽ Iesus dixit eis, unns ex uobis me tradet: hæc uox in corda ipsorũ ut gladius acutus intrauit: luctusq; intolerabilis chorũ illum sanctũ tũc assumpsit, & tristati comedere cessauerunt, & inspiciebant seipsos inuicẽ, quasi nono stupore percussi, hæsitantes de quo diceret: Nõ solum propter mortẽ magistri sui futurã sunt contristati: sed qa quilibet timebat de se, ne esset ille q debebat eũ tradere. Erant ergo admirati, quia quilibet eorũ præter Iudã sentiebat se totalitet firmatũ in cõtrarium dicti ipsius Christi.

Vnus nostrum me tradet.

B

& similiter de suis sociis, sicut de se cogitabat: veruntamen propter firmitatẽ uerborũ Christi magis eius dicto, q̃ suis conscientiis credebant: & non hæsitabant de euentu rei, sed de illo p quẽ hoc eueniret. *Contristati ergo ualde cœperunt singuli dicere*, unusq; q; pro se, *Numquid ego sum Domine*. s. qui tradet te. Et certè nouerant undecim Apostoli, ꝙ nihil tale cõtra Dominum cogitauerant: sed plus magistro q̃ sibi credebant, & timẽtes fragilitatem suam, tristes quærunt de peccato cuius non habent conscientiam: ut dicitur in Psal. *Delicta quis intelligit?* Quilibet etiam debet sibi timere de futuro, quãtũ cũq; sit sanctus, *Et respondens, ait: Qui intingit mecum manũ in paropside, seu catino, hic me tradet.*

Psal. 18.

C

Ecce humilitas Christi & patientia, qua proditorẽ ad mensam & scutellam admittit. Et secũdum Hieron. In hoc mira apparet Domini patientia, quia primùm dixerat, unus ex uobis me tradet: perseuerat proditor in malo: manifestius arguit, & tamen nomine proprio non designat. Vnde p hoc nerbum Christi non potuerũt determinatè perpendere quis esset: quia omnes duodecim de eodẽ vase in circuitu cum Domino edebant: minores autem discipuli seorsum in alia mensa comedebãt; quasi diceret, unns ex duodecim me tradet. Et ex hoc satis apparet ꝙ alii discipuli pręsentes erant. Quod autem Matth. *paropsidem*, Marcus *catinum* dicit, unus quadraturam uasis: alter quod esset fictile opns designat.

Hierony. in cap. 26. Matthei.

D

Est .n. paropsis uas quadratum, habẽs pares apsides, id est latera & extremitates: catinns uerò vas fictile, seu luteũ ad immittẽdum liquorem, & ad plura alia aptum.

Paropsis. Catinus.

Aspice nunc bene discipulos, & compateretur tã Domino q̃ eis, quia in magno dolore sunt positi. Ille antem proditor ne uerba hæc ad eum pertinere uidetentur, comedere non cessauit. Cæteris enim contristatis ac retrahentibus manus, & interdicẽtibus cibos ori suo: Iudas temeritate & ĩpudentia, qua proditurus erat magistrũ, manũ cũ eo mittit in paropsidem, ut audacia bonam conscientiam mentiretur.

Audacia Iuda.

E

Et debes scire ꝙ ipsa mensa erat in terra, & more antiquo in terra sederunt ad cœnã in cœnaculo strato, quasi iacendo recũbentes. Erat autem ut creditur quadrata, de pluribus tamen tabulis facta. Et prout narrauit ille qui eam Romæ in ecclesia Lateranensi mensurauit: in uno quadro est duorũ brachiorum & triũ digitorum: & in alio duorũ brachiorũ & palmi: ita ꝙ licèt strictè & arctè, tamẽ ut creditur tres discipuli in uno quadro sedebant, & Dominus humiliter in angulo, & Ioannes iuxta eum erat: ita quòd omnes de uno vase comedere poterant. Vbi aduerte conuiuium humilitatis & charitatis, quia cum pauperibus illis discipulis, & Iuda proditore in eãdem mensam, eodẽ cibo & potu, eodẽ catino & calice magister & Dominus participat. Nõ sic hodie multi religiosi faciunt, qui dissimiliter à fratri-

à fratribus refici non erubescunt. Et addit Iesus, prædicendo pœnam damnationis traditoris, *Filius quidem hominis uadit*, ad passionē volūtariè: *sicut scriptum est de eo*, oblatus est, quia ipse uoluit. *Væ autem homini illi, per quem filius hominis tradetur.* Væ: id est, æternaliter peribit. quia uæ in scriptura sacra æternam damnationem notat. Licèt enim Iudas post factum pœnituerit: hoc tamen inutiliter fuit, quia per desperationem se suspendit. Hieronymus. Iudas autem nec primò, nec secundò correptus, à proditione retrahit pedem: sed patientia Domini nutrit impudentiam suam: & ideo pœna prædicitur, ut quem pudor non vicerat, corrigant denunciata supplicia. Et ne mitissimam pœnam eius intelligeremus, adiungit: *bonum ei erat, si natus*, scilicet in utero *non fuisset homo ille*: tot & tantis criminibus fœdatus: qui patrem occidit, matrē stuprauit, Christum prodidit, seipsum suspendio interemit: quia, secundum Hierony. Melius erat ei non esse, quàm ad tormenta esse: multo enim melius est non subsistere, quàm malè subsistere: bonum enim accipitur hic pro minus malo. Minus autem malum est non esse simpliciter, quàm esse damnatum: quia & si non sit minus malum ratione pœnæ adiunctæ, quę non priuat totum esse creatum: tamen minus malum est ratione culpæ mortalis, quæ inseparabiliter adhæret damnatis, & ipsa non solum priuat quoddam esse creatum sicut pœna: sed etiam priuat bonum infinitum, scilicet diuinum, propter quod esse miserū, in miseria culpæ mortalis æternaliter, hoc est peius quàm sit non esse simpliciter. Et quia cæteri discipuli eum tristes interrogauerant: interrogat eum & ipse quem conscientia remordebat, ne tacendo se crimen suum prodere videretur. Si enim ipse alijs de hoc quærentibus tacuisset, suspectum se eis reddidisset, unde dixit: *Nunquid ego sum rabbi?* non uocat eum Dominū, sicut alij, quia iam à se excusserat iugum Domini, alijs sub eius iugo remanentibus. Et secundum Hiero. Nō Dominum, sed magistrum vocat: quasi excusationē habeat, si Domino denegato saltem magistrum prodiderit. *Et ait, tu dixisti*: quasi diceret, secundum Rabanum, Tu prodidisti te, non ego. Eadem ratione confutatus est proditor, qua Pilatus iniquus iudicator. Nondum corā eis eum exprimit, nec delictum suum in hoc alijs publicauit, sed conscientiæ Iudæ se eius delictum scire significauit: poterat enim per hoc uerbū mētem Iudæ sic mouere, quod alios latebat: unde potest sic intelligi: Ego non dico, sed tu dicis. Vel potest exponi de assertione cordis, quasi diceret: Ore interrogas, quasi nescius: sed corde dicis, & ratū habes te esse proditorem. Ecce miser homo vides Dominum omnia scire, nec tuam conscientiam eum latere: cessa igitur, & confitere. Hic admonemur ut peccantem primò cum mansuetudine arguamus: pòst si peccauerit grauius, ad ultimum grauissimè. Hanc enim formam nobis Dominus reliquit, qui primò dixit: *unus ex uobis me tradet*: secundò *qui intingit mecum manum in paropside, hic me tradet*: tertiò, *tu dixisti*. *Erat autem Ioannes recumbens*, id est reclinatus, sermonibus istis territus, & seipsum sustinere non ualens, eo quòd terrore erat resolutus: *in sinu*, siue supra pectus *Iesu*, quia inclinatè, quasi ante pectus, & prope os eius appodiauit se super Dominum, sicut innixus super dilectū suum: & sic erat idoneè positus ad interrogandum aliquid secretè ab eo, & audiendum. Cùm ergo ista quæstio à singulis fieret: *innuit illi Petrus: & dicit ei, quis est de quo dicit?* id est non uerbis & sonando, sed tantummodo nutu corporis, & innuendo dixit ei ut secretò quæreret à Domino, quis esset de quo dixerat. Vel primò *innuit*, & deinde non contentus nutu, dixit. Nota Petri reuerentiā, propter quā licet maior, & princeps apostolorum non interrogat Dominum per se, sed per minorem. Et cùm Ioannes submissa voce hoc quęreret, Dominus Iesus familiariter ei, tāquā singulariter dilecto, submissa uoce aperuit, & proditorem suum tacitè expressit, ne alij audirent: cui scilicet panem intinctum porrigeret. Ioāni igitur, ut secretario suo expressit aperto signo: non tamen nomine nec omnibus: in hoc nos instruens non debere crimina proximorum propalare alijs. Ideo enim, secundū Chrysosto. Noluit Christus Iudam proditorem publicare, ut nos doceret quòd peccata occulta aliorū publicare non debemus: quia sicut est mortale peccatum innocēti falsum crimen imponere: sic verum crimen occultum, alijs reuelare. Et statim bucellam tantum intinctam, non consecratam, Iudę porrexit: quę corpus suum non erat, quia qui verum panem de cœlo tradere insidiosè studebat: non illo, sed alio intincto reuelari merebatur. Et ideo statutū est, quòd eucharistia intincta non detur fidelibus: & etiam pro hæresi tollenda, quæ dogmatizauit totū Christū sub utraque esse, & neutra tātum forma. Dominus per bucellam intinctam suum exprimit traditorē: fortassis per panis intinctionem, illius significās fictionem: quasi sicut panis intinctus habet colorem, & saporem in superficie alium quàm interius: ita Iudas simulabat se exterius Christi discipulum & diligere magistrū, cùm tamen interius proditor eius esset & proditionem tractaret. Ioannes autem stupefactus, & cordialiter gladiatus, ue sus Dominum magis se inclinauit, & supra pectus eius recubuit. Petro autem Dominus nō dixit, nec ipse Ioannes, quamuis ad nutū eius quęsisset: quia erat ita feruidus, quòd statim in proditorem insurrexisset, & eum īterfecisset. Sed hoc noluit Dominus ne dispensatio consilii diuini impediretur: quòd autem Petrus Ioanni interrogationem cōmittit: habet etiā rationem mysticam. Per Petrum enim, designatur vita actiua: per Ioannem, contemplatiua. Petrus ergo per Ioannem à Christo instruitur, quia actiua vita, de diuinis, per contemplatiuam informatur. Vnde habes hic argumentum, & figuram, quòd contemplatiuus nō intromittit se de actibus extrinsecis: vindictā etiam non expetit de ipsis Dei offensis: sed inde interius gemit, & per orationē ad Deum se conuertit, ac fortius per contemplationem approximans, eique adhærens omnia suæ dispositioni cōmittit: & hoc de tempore uacationis intellige, cùm copiam sponsi habet apud se. Nam aliquando ipse contemplatiuus ex zelo Dei & animarum, uel ratione officii immiætis, exterius exit: & similiter quādo sponso, ut reuocetur auidius, & teneatur fortius, ad tempus recedēte non sentit solitas consolationes, in actiuam se reducit, ut uel sic sponso fructificet. Nō enim decet contemplatorē esse desidiosum. Hinc etiā potest colligere quòd contemplatiuus secretum Domini non debet reuelare: nisi fortè fraternæ salutis ut geret zelus, uel supernæ reuelationis dictaret instinctus. Nunc ergo conspice Domini benignitatem, quomodo dilectum suum discipulum in sinu supra pectus suum retinet: in quo & magna humilitas eius claret. O quàm tenerrimè se inuicē diligebant: & ideo de pectore & sinu, id est secreto sapientiæ Domini sacramentum diuinitatis, & specialiter euangelium quod scripsit hauriebat: & bibens inebriatus est. Vnde Anselmus. Quisnam ille est, rogo te, qui supra pectus eius recubuit, & ī sinu eius caput reclinat?

Esaia. 53. *Hieron in cap 26. Matth.* *Iudæ scelera.* *Hierony. ibidem.* *Hierony. ibidem.* *Arguendi forma.* *Chrysosto. ho. 3. in Ioan.* *Cōtemplatiuus officiū.* *Ioannis in Chrystum amor.* *Anselmus de passione Domini.*

clinat? Fœlix quicunq; es. O certe ecce iam uideo. Ioānes est nomen eius. O Ioannes quid tibi dulcedinis, quid gratiæ & suauitatis, quid luminis & deuotionis hauriebas ab illo fonte? Ibi certè omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ Dei absconditi sunt. Ibi fons misericordiæ. ibi domicilium pietatis, ibi fauus æternæ suauitatis: unde tibi o Ioannes omnia ista? Nunquid tu sublimior Petro, Andrea sanctior, aut certè omnibus Apostolis gratiosior? Speciale hoc priuilegiū uirginitatis, quia virgo es electus à Domino, atq; inter cęteros magis dilectus. Iam nunc exulta virgo, accede propius, & aliquā huius dulcedinis portionē vēdicare non differas. Si potiora non potes, dimitte Ioanni pectus, ubi se cū uino lætitiæ in diuinitatis cognitione inebriat: tu currens ad humanitatis ubera, lac exprime quo nutriaris. Hæc Anselmus. Conspice etiā alios discipulos multum mæstos, ad prædictā uocem Domini non comedentes, seseq; inuicē aspiciētes, & super his consilium capere nescientes. Cùm ergo Iesus panē intinctum Iudę dedisset: *post buccellam*, per quam vidit eum designatum: *intrauit Satanas in eum*, nō tunc primò & de nouo, cùm iā Christū prius vendidisset: sed ad amplius, quasi proprium ac sibi iā traditum plenius possidendum, & suæ seruituti subiugandum, & ad quęcunque vellet noxia agenda trahēdum in quem antè introiuerat, quasi alienum, ad tentandum & decipiendum. Intrauit in eum, ut totum eum occuparet: & quē malignis cogitationibus obligaret, iam ipso impietatis opere possideret. Ingratus enim beneficiorum Christi, factus est in potestate dęmonis magis quàm antè: sicut Apostoli, qui iam post resurrectionem acceperant Spiritum sanctum insufflante Domino: postea iterum ipsum plenius acceperunt in die Pentecostes. Vbi sciendum q; Satanā intrare hominem, potest dupliciter itelligi: quia uel intrare in corpus hominis: sicut patet in dęmoniacis, & & sic potest essentialiter intrare in hominem: uel intrare in mentem ita q; menti essentialiter illabatur, & sic nullus potest intrare in hominem, nisi solus Deus. Anima enim rationalis non habet dimensiones quantitatis, ut aliquid in ea esse dicatur, quasi infra dimensiones eius contentum, & sic nihil potest in ea esse nisi quod ei dat esse quod est ibi per uirtutem suam: vbi autem est virtus Dei, ibi est & essentia Dei: in Deo enim idem est uirtus & essentia: & ideo Deus essentialiter est in anima, cuius solius est implere naturā, siue substantiam ab eo creatam: dicitur tamen Satan illabi menti humanæ, per affectum & effectum malitiæ: scilicet inquātū homo ab eo seductus sequitur eum ad perpetrandum malum quod suggerit: & sic per fraudulentam deceptionē, & maliciā habitare dicitur in eo quem implet: & hoc modo intrauit in Iudam, ut plenius possideret, & ad perpetrandū malū īduceret. In cuius cor prius miserat ut deciperet, & ad præbendū assensum malo induceret. A simili, quando ostiū est ita forte, q; latro nec uiolenter, nec latenter potest intrare: tunc quandoq; latrunculū per fenestram submittit, q; postea ostium latroni aperit: & sic latro intrat Latro, est diabolus: domus fortis, uolūtas: latrūculus, mala cogitatio vel delectatio. Quādo ergo diabolus potest intrare per aliquam cōplacentiā: hic aperit ostium consensus: & sic diabolus intrat, & spoliat animā bonis suis. Vnde Origenes: Cauendum nobis est, ne diabolus intrudat in cor nostrum aliquid ignitorum telorū suorum: nam si introduxerit, insidiatur deinde ut & ipse introeat. In hoc autem quòd buccella sumpta amplius introiuit Satanas in Iudā, per-

Virginitatis priuilegium.

Satanā intrare in hominem.

Origenes tomo. 3. 2. in Ioannem.

A pende quantum est malum commensalem alicuius post esse ingratum, & beneficij immemorem. Deinde ponitur proditoris permissio: non enim poterat aliquid facere nisi Christo permittente. Ideo dixit ei: *quod facis*, scilicet uoluntate: *fac*, id est facies *citius*. Et bene dicit, *quod facis*, quia uoluntatis crimen pro facto reputatur. Festinat Dominus in bonum salutis fidelium quod Iudas operatur, sed non sibi. Multi quippe bonum, ut Iudas faciunt: sed omnino nihil eis proficit, quia bonum facere non intendunt. Non tamen Dominus impellit Iudam ad proditionis culpam: sed ostendit se sitire salutem nostram. Vnde non dicit hoc, præcipiendo facinus, uel consulendo t quia præceptum diuinum, uel consilium, non potest B esse de faciendo malum: sed tantum prædicendo & permittendo, dans in se potestatem, quia uidit eius animum præ nimio desiderio implendi quòd cœperat acceleratum, non posse quiescere: sed implere non poterat, nisi ipse Dominus permitteret. Dicit etiam hoc Dominus, crimen proditionis exprobrando: ut ostenderet quòd dum ipse beneficia cōferret, ille mortem intentaret. Dicit insuper hoc, ad opus nostræ redemptionis anhelando: non tam in perniciem perfidi sæuiendo, quàm ad salutem fidelium festinādo. *Cùm ergo* Iudas *buccellam* de manu Domini *accepisset: exiuit continuò* ad quærendum cohortem quæ Christum caperet. In quo significatur quòd sacerdos C sumens corpus Christi indignè, magis elongatur à Deo: quia enim bono malè usus est, hæc præsumptio peccatum auxit, ut ingratus beneficiis Domini, apertè ab eo recederet. *Erat autem nox* quod expresśit euāgelista, ad ostendendum oportunitatem temporis ad peragendum proditionem: & ad denotandum in Iuda mentis tenebrositatem. Vnde congruit hoc bene sacramento: erat enim qui exiit filius noctis, faciēs opere tenebrarum: ibatq; in noctē seu tenebras & mortem: quia ergo Iudas ex bonorum societate non profecit, ob hoc maiori pœna dignus fuit. Vnde Chrys. Sicut boni & perfecti duplici sunt digni honore, quoniam & benigni sunt facti, & nihil à malis nocumenti senserūt: sic & mali duplici sunt digni pœna: & quia D mali facti sunt, cùm possent effici boni, quod ostendunt qui facti sunt boni: & quia nihil à bonis lucrati sunt. *Cùm ergo exisset* Iudas *ad procurādum Christi mortem*, dixit Iesus: *Nunc clarificatus est filius hominis*: id est eiecto tenebroso remanserunt soli mundi, cum suo mundatore. Nunc, inquit, quia caligo noctis & tenebrarum recessit à discipulis meis: nunc filius hominis clarificatus est in eis, nunc nihil caliginis & tenebrarum sentit in ipsis. Vnde Anselmus: Hoc quoque erat mansuetudinis tuæ Domine Iesu, quòd perfidum illum in cetu fratrum palàm detegere, & confundere noluisti: sed leuiter admonitum, accelerare iussisti quod parabat. In omnibus his non est auersus furor E eius malignus à te, sed egressus foras satagebat circa frequens maleficium. Tunc clarificata est familia tua Christe in modū societatis angelicæ. Hæc Anselmus. Possunt etiam hìc res significantes tanquam illæ quæ significātur accipi. *Nunc*, inquit, clarificatus est filius hominis in se: in causa, non in effectu: quia modo inchoata est traditio passionis, cuius merito ex congruo datur ei claritas resurrectionis & ascensionis. Similiter in corpore mystico est clarificatus: quia Iudæ exitus malorum à bono signat segregationem: *& Deus clarificatus est in eo*: quia scilicet non quæsiuit nisi gloriam patris. Hoc ergo facto separationis Iudæ à societate Christi, & Apostolorū præfigurata

fuit

Commensalis proditoris iniquitas.

Chrysost. sermone de uirtutibus & uitiis tomo. 5.

Egressus Iudæ.

Anselmus de passione Domini.

fuit reproborum ſeparatio tempore iudicii à conſortio Chriſti & electorum: quia tunc apparebit gloria magna Chriſti: membraque adhærebunt capiti, & paleæ amouebuntur concremandæ igni inextinguibili. Vnde Auguſtinus: Exeunte immundo, omnes mundi cum ſuo mundatore manſerunt. Tale aliquid erit cum zizanijs à tritico ſeparatis: iuſti ſicut ſol fulgebunt in regno patris ſui. Hoc futurum præuidens Dominus, diſcedente Iuda, tanquam zizanijs ſeparatis, remanentibus tanquam tritico Apoſtolis ſanctis, nunc inquit, clarificatus eſt filius hominis: tanquam diceret, Ecce in illa mea clarificatione quid erit, ubi malorum nullus erit, ubi bonorum nullus peribit.

Auguſti. tracta 63. in Ioan.

ORATIO.

DOMINE *Ieſu Chriſte, paſtor bone, qui diſcipulum tuum à ſuis erroribus ad pœnitentiam multis modis reuocare uoluiſti: reuoca me ab imys & erroribus meis uniuerſis. Da mihi ſaluator meus poteſtatem & fortitudinem uincendi diabolum continuè uigilantem: & contra me dimicantem, ne me fraude ſua nequiſſimè trahat ad tenebrarum foueam, ſed tuo adiutorio ſuffultus perueniam ad claritatis gloriam, ubi iuſti in modū ſocietatis angelicæ clarificati fulgebunt ſicut ſol, in regno patris ſui. Amen.*

De inſtitutione ſacramenti Euchariſtia. Cap. LVI.

CIRCA quartum verò meditando obſtupeſce illam chariſsimam dignationem, & dignatiſsimam charitatem, qua nobis tradidit & reliquit ſemetipſum: ſcilicet ſacratiſsimum corpus & ſanguinem ſuum verè in cibum & potum: ut quod erat futurum in proximo ſacrificium Deo placẽs, & redemptionis noſtræ inpreciabile precium, eſſet uiaticum noſtrum & ſuſtentamentum: quia hoc ſacramentum quod per excellentiam dicitur euchariſtia, id eſt bona gratia, quotidie reficit & renouat feruentia corda & deuota. Volens ergo Dominus Ieſus finem dare legalibus ſacrificijs: & nouũ incipere teſtamentum, ſeipſum noſtrũ facit ſacrificiũ: & poſt cœnam legalem, mox ſpiritualẽ cœnam Chriſtianorum præparat: ut de lege ad euangelium: de ueteri & tranſitorio teſtamento, ad nouum & æternum teſtamentum: de figura ad veritatem, de carnalibus ad ſpiritualia tranſeat. Beda: Finitis veteris

Matth. 26 Marci. 14. & Luc. 22

Euchariſtia.

Beda in ca. 22. Luce.

A Paſchæ ſolẽniis, quę in cõmemorationem antiquę de Aegypto liberationis agebantur, tranſit ad nouum, quod in ſuæ redemptionis memoriam eccleſiam frequentare deſiderat: pro carne & ſanguine agni, ſuæ carnis & ſanguinis ſacramentum in panis & uini figura ſubſtituens: ſacerdos in æternum factus, ſecundũ ordinem Melchiſedech. Et *cœnantibus illis*: id eſt cœnam agni typici perficientibus & conſummantibus, uel poſt eſum agni typici adhuc in cœna reſidẽtibus, antequã ſurgerẽt de cœna: *accepit Ieſus panem* azimũ, nõ fermentatum: *& oculis ad patrem eleuatis, gratias agens*, pro ueteribus terminatis, & nouis inchoandis: *benedixit*, dicendo illud quod ſequitur: ſcilicet, *hoc eſt corpus meum: ac fregit*, ſcilicet poſt conſecrationem:

B *deditque diſcipulis ſuis, dicens*: ſcilicet priuſquam frangeret, uel ſimul quãdo frangebat: *accipite*, ſcilicet *ex hoc omnes: hoc eſt corpus meum, quod pro uobis tradetur*. Eccleſia addidit, enim: & ideo ſemper eſt dicendum. *Et ſimiliter accipiens calicem*, nõ ueterem ut prius, ſed nouũ: *& item gratias agens benedixit: ac dedit illis, dicens: Accipite & bibite ex eo omnes: hic eſt ſanguis meus, qui pro uobis effundetur*. Quibus uerbis hoc ſacramẽtũ inſtituit & tacitè pręmiſſum deſtituit. Vnde creditur cùm Dominus dixit, *hoc eſt corpus meum: hic eſt ſanguis meus*: mutaſſe panem & uinum in carnem & ſanguinem: & tunc eandem uim cõtuliſſe illis in poſterum: & ideo cùm proferuntur in canone, ex uirtute eorũ

Enim, non omittendũ in conſecratione.

C fit tranſſubſtantiatio: quia uerba conſecrationis efficiunt quod figurant. Si enim verbum Chriſti tãtæ eſt virtutis, quòd fecit de nihilo omnem creaturam: non eſt mirum ſi unam creaturam conuertat in aliã. Chryſoſtomus: Sicut illa uox quæ dixit, creſcite & multiplicamini, & implete terram: ſemel quidem dicta eſt, ſed omni tempore ſentit effectum ad generationem operante natura: ita & uox iſta ſemel quidẽ dicta eſt, ſed per omnes menſas eccleſiæ, uſque in hodiernum diẽ, & uſque ad eius aduentum præſtat ſacrificio firmitatem. Hæc Chryſoſto. Eſt autem ibi altare, vbi Dominus ordinauit ſacramẽtum euchariſtiæ. Ob cuius inſtitutionẽ eſt, quòd in hac die cùm omnes horæ ſint flebiles, ſola miſſa eſt ſolemnis: tanquam in ſuo nata-

Chryſoſto. ſermone de proditione Iuda tomo. 3.

D li, ſcilicet in die ſuæ inſtitutionis. Eadem quoque die chriſma conficitur, quo frontes liniuntur: quia eadẽ die poſtes agni ſanguine linebantur. Aſpice nunc bene quomodo diligenter ac fideliter, & deuotè Dominus prædicta facit: & propriis manibus illã dilectã & benedictam familiam ſuam cõmunicat. Nõ enim eſt intelligẽdũ, ꝙ diſcipuli ſumptũ corpus de manu Domini ſibi miniſtrarent: ſed q conſecrauit, ipſe & miniſtrauit. In cuius ſignum omnes religioſi deberent in die cœnæ recipere corpus Chriſti, de manu prælati ſui. Sumpſit etiam ipſe ſacramentum corporis & ſanguinis ſui, nõ propter ſui indigentiam, & ut aliquem à ſacramento conſequeretur effectum: ſed gratia exẽpli, ſcilicet ut alijs daret manducandi exemplum.

E Sumpſit autem modo illud ſacramentali tantum, non ſpirituali. Per hoc autem quòd Chriſtus morti propinquus, non ſolum agnum typicum, ſed etiã corpus ſuum uerum ſacramentaliter cum Apoſtolis manducauit: oſtenditur quòd quilibet Chriſtianus, periculo mortis imminẽte, debet (ſi poteſt) ſacramẽtaliter communicare: & ſi non poteſt, communicet ſaltem fide. Secundum illud verbum Auguſt. Crede, & manducaſti. Attende etiam ſacramenti dignitatem, & reuerentiam, & ordinem circa ipſum: quoniam primò gratias egit pro tanto myſterio, circa quod diuina uirtus operatur ſecretius: & pro tãto beneficio,

Chriſtus ſuũ corpus ſumpſit.

Auguſti. tracta. 25. in Ioan.

neficio, ut corpus & sanguinem suũ det nobis: & per hoc ostẽdit φ in sumptione, & ante sumptionẽ huius sacramẽti, præexigitur deuotio & oratio, ac mẽtis in Deũ eleuatio. In hoc etiã tribuit nobis exemplũ, glorificandi Deũm omni bona inchoatione. Beda: Et sicut de ueteribus terminãdis egerat: sic & de nouis incipiendis gratias agit: nobis pariter exẽplum tribuẽs, in omni boni operis inchoatione, uel perfectione, patrẽ qui in cœlis est, esse glorificandũ. Deide *benedixit*, dicẽdo uerba quæ sequuntur: *hoc est corpus meũ*: hoc, scilicet quod sub specie panis uidetis quod nũc do, & quod nũc sumitis quod pro nobis, & uestri redẽptione traditur: ad flagellandum, & crucifigendum. Ex quo uidetur quod ly hoc, non demonstrat speciem panis simpliciter, nec corpus Christi simpliciter, sed corpus Christi sub specie panis apparens. Vnde etiam uidetur quòd nulla alia intelligatur benedictio, quam sacrorũ uerborũ prolatio. Transmutatio autẽ fit in ultimo instãti prolatæ orationes. Vnde ly hoc, demõstrat corpus Christi, nõ pro tẽpore pro quo profertur, sed cõpleta oratione: ut cum dicitur, hoc est bonũ uerbũ, Deũ time. Et tũc fregit, ut secundũ Bedã, ostenderet corporis sui fractionẽ .i. passionẽ, non sine sua spõte & opere futurã. Frangimus & nos, in signũ quia fregerit: sed nihilominus integer pòst manet: pane.n. in corpus Christi trãssubstantiato, frãgi dicitur: non φ corpus Christi, quod integrũ sub qualibet parte manet, frangatur: sed accidẽtia, sub quibus corpus manet, frãgũtur. Debet autẽ fractio fieri in tres partes: in signũ φ fractus est tripliciter Christus .s. flagellis ante passionẽ, clauis in passione, lãcea post passionẽ. Itẽ propter tres partes ecclesiæ: nã prima pars notat sanctos in cœlis. Secũda, saluãdos, qui sunt in pœnis. Tertia tincta, uiuos quos adhuc hæc uita sustẽtat in terris. *Dein de dedit discipulis suis*, ad usum, ut ad se species panis conuerterẽt, & ipsi in Christũ conuerterentur. Vnde Augustinus: Dictũ est à Dño, Nec tu me mutabis in te, sicut cibũ carnis tuę: sed tu mutaberis in me. Et ait, *Accipite et comedite*: ubi utrãq; huius sacramẽti innuit comestionẽ: sacramentalẽ .s. & spiritualẽ: ut accipiant mẽte & corpore, & comedãt fide & ore, ac gustẽt & nideãt deuotione: quoniã suauis est Dñs. Est.n. manna in sapore habẽs omne delectamentũ, & omnis saporis suauitatẽ: ac sibi incorporẽt, recogitantes ferrẽtes in corde preciũ redemptionis suæ. Nõ est ergo sic intelligendũ, φ prius frangeret & daret discipulis: ac postea diceret uerba cõsecrationis: sed magis econuerso: quia Christus dedit corpus suũ cõsecratũ Apostolis: & ideo prius dixit uerba consecrationis. Per Iesum, qui salus interpretatur, bonus Prelatus Christi uicarius, & de sua subditorumque salute solicitus, intelligitur. Hic accipit panem, cùm diligenter studet sacram scripturam: gratias agit & benedicit, quando Deo attribuit eius diligentiam. Frangit autem & dat, deuotè prædicando eam. Econtrã de ignorante & negligente, dicitur in Threnis: Paruuli petierunt panem, & nõ erat qui frangeret eis. *Et accipiens calicem*, cum uino aqua mixto, passionem suam præsignantẽ: *gratias egit*, pro redemptione humano generi collata per illam: nec nõ in aduersis, & pro aduersis, quòd nõ pro se, sed pro nobis hæc tulit mõstrans in hoc ut Dominũ laudemus, quando flagella uidemus, & gratias agamus in omni tribulatione: quæ significatur nomine calicis. Vnde Chryso. Gratias egit, docens nos qualiter oportet hoc mysterium perficere: & erudiẽs nos quodcunq; patimur cum gratiarum actione ferre. Vnde & Beda: Qui nihil dignum percussione exhibuit, humiliter in percussione benedicit: ut hinc uidelicet ostendat quid unusquisque in flagello culpæ propriæ facere debeat, si ipse æquanimiter flagella culpæ alienæ portat: ut hinc etiam ostendat quid in correptione faciat subditus, si in flagello positus patri gratias agit æqualis. Deinde *benedixit dicens*, *hic est sanguis meus*: qui scilicet sub specie uini apparet: *noui testamenti*, scilicet & ad noui testamenti confirmationem: quia sicut uetus testamentum confirmatum est in sanguine animalium immolatorum, ita nouum testamentum sanguine Christi est confirmatũ: in quo apparet excellentia noui testamenti, respectu ueteris. Et addit, *quod pro uobis & multis* redimendis; & in cœlestem hæreditatem introducendis *effundetur in remissionem peccatorum*. Dicit autem, pro multis, efficienter: sed pro omnibus, sufficienter: quia sanguis Christi pro omnibus effusus fuit quantum ad sufficientiam: sed non fuit effusus pro omnibus, quantum ad efficientiam: quia non omnes emundat, quanuis omnes emundare sufficeret, si fide & dilectione, ac sacramentorũ perceptione uirtutes eius attingerent. Deinde *dedit eis, dicens: Bibite* ex hoc *omnes*, ut sitis passionis meæ repræsentatores: id est, imitamini meam passionem: quia nisi compatiamini, non conregnabitis. Bibit autem ipse primò sanguinem suum: inducẽs eos etiam ad bibendum. Et notandũ quòd sicut tunc, ita & in primitiua ecclesia homines qui missæ intererant, sumebant sacramentum unitatis. nunc autẽ quia non possunt omnes dignè sumere, sumunt aliud saltem signum unitatis, id est osculum pacis: quod tradens sacerdos & dicens: Accipe uinculum pacis: idẽ est, acsi diceret, *sumite ex hoc omnes*, uel *Accipite, & diuidite inter uos*. Per calicem persecutio signatur in scriptura. Hic calix sumitur, patienter tolerando, & datur alijs, ad simile exhortando. Aduertendum autem φ istud sacramentum sub duplici specie, scilicet panis & uini, est institutum: quia ordinatur ad corporis & animæ salutem: uel ad significandum perfectam animæ refectionem: sicut ex cibo & potu fit perfecta corporis refectio. Separatim tamen fit corporis & sanguinis consecratio, quia in passione fuit sanguis separatus à corpore. Hoc autem sacramentum institutũ est, quasi quoddam memoriale illius passionis: & ideo consecratio corporis & sanguinis fit sub speciebus distinctis. Considerandum tamen quòd sub utraq; specie est totus Christus indiuisus: scilicet corpus & sanguis, ac anima & deitas: ac per hoc utrobique est unũ, & simplicissimum sacramentum: aliter tamen & aliter. Sub specie nanque panis, est tantum corpus ex ui conuersionis uel sacramenti: cætera autem sunt ibi ex concomitantia reali, seu naturali & inseparabili: quia sanguis est ibi, per connexionem: & anima, per coniunctionem: & deitas, per unionem. Ista enim quatuor non possunt diuidi, nec abinuicem separari. Similiter sub specie uini, est tantum sanguis ex ui conuersionis & sacramenti: cætera autem ex concomitantia sunt ibi. Et licet in primitiua ecclesia populus sub utraque communicaret: postea tamen prouidè ordinatum est, ut non communicaret sub specie uini, propter periculum effusionis: & quia sub specie panis quodammodo sanguis accipitur, inquantum ibi continetur. Eucharistia itaque formaliter & perfectissime est unum sacramentum, materialiter uerò plura: quia ibi concurrunt duo, scilicet cibus & potus: & propter hoc quandoque exprimitur pluraliter, sicut in collecta: Purificent nos quæsumus Domine sacramenta quæ sumpsimus: & subditur pòst singulariter, & prę-

Marginalia: Beda in ca. 22. Luce. — Hoc quid demonstret. — Beda ibidem. — Fractio in tres partes. — Augusti. lib. 7. confessionum cap. 10. — Psal. 33. — Fractio post consecrationem. — Tren. 4. — Chrysosto. hom. 83. in Mattheũ. — Beda in ca. 22. Luc. — Pro multis. — 1. Tim. 2. — Sacramentũ cur sub duplici specie institutum. — Cur nõ amplius sub utraq; communicamus.

Aquæ significatio.

sta ut hoc tui corporis sacramentum &c. Panis quippe sacramentũ est corporis, & uinum sanguinis. aqua uerò quæ apponitur, notat similitudinem, uel illius aquæ quæ fluxit de Christi latere, uel fidei ecclesiæ: vt neq; Christus sine ecclesia, neq; ecclesia sine Christo sit: sed eius carni & animæ uniatur & cõformetur. Et ideo uinum aquæ mixtũ offertur, ut ostendatur quia caput & mẽbra .i. Christus & ecclesia, unum corpus sunt. Sunt autem tria in sacramento ista considerãda: unum, quod tantũ est sacramentum .s. species uisibilis panis & uini: alterum, quod est sacramentum & res .s. caro Christi propria & sanguis: tertium, quod est res & non sacramentum: uidelicet mystica Christi caro .s. ecclesiæ unitas Res ergo significata & cõtenta in hoc sacramẽto, est uerum corpus Christi, quod traxit de uirgine: res non contenta, sed tantum significata, est corpus Christi mysticum, quod coniungitur capiti per charitatem. De hoc corpore Christi mystico, scilicet unitate ecclesiæ, dictum est supra de uerbis Domini, pro quibus quidam retrò abierunt. Est etiã corpus dominicum sacramentum incarnatæ diuinitatis.

Tria in hostia.

Augusti. in epist. 23.

Augu. Illud corpus uisibile & palpabile, sacramentũ est inuisibilis formæ id est panis cœlestis, quo uiuũt angeli. Cùm enim nihil gessit in corpore anima Christi, nisi quantum verbum cui vnita est inspirabat: quis non iudicet corpus esse sacramentum inhabitantis diuinitatis? Et iterum: Christi uisibilis forma nobis modo inuisibilis, res est uisibilis sacramenti altaris: & inuisibilis forma cœlestis panis, quo uiuunt angeli, res est uisibilis & palpabilis formæ Christi. Est ita Christus & sacramentũ, & res sacramenti Multa mirabilia sunt in hoc sacramẽto. Primum, quòd ibi est corpus Christi in tanta quantitate, sicut fuit in cruce: & sicut iam est in cęlo: nec tamen excedit illius paruæ formæ terminos, uel quantitatem. Vnde mirum est quomodo sub tam modica specie tantus homo lateat. Secundum est, quòd ibi sunt accidentia sine subiecto: quia enim in Deũ non cadit accidens: ideo accidentia quæ prius erant in subiecto, scilicet in pane, postea sunt sine subiecto. Tertium est, quòd panis ita cõuertitur in corpus Christi, quòd tamen nõ est materia corporis, nec etiam animæ. Quartum est, quòd corpus non augetur ex multarum hostiarum consecratione: & ecõuerso non minuitur ex earum sumptione. Quintum est, quòd idem corpus simul in pluribus locis .i. sub omnibus hostijs consecratis est. Deo enim conuenit esse ubiq; simpliciter & propriè: creaturæ uerò in loco uno tantum esse: corpus uerò Christi medio modo habet se. Cùm enim sic creatura, non debet coæquari creatori in hoc, quod sit ubiq;: cùm uerò sit unitũ diuinitati, debet in hoc alia corpora excellere, ut simul & semel posit in pluribus locis esse, sub isto uidelicet sacramento. Sextũ est, quòd cùm diuiditur hostia, nõ diuiditur Christi corpus: sed sub qualibet parte totus est Christus. Vnde hęc fractura in forma est panis, non in Christi corpore: quia totus Christus indiuisus sumitur sub qualiter parte. Sicut integro speculo tota & unica forma relucet in tota: & in fracto speculo fit unius & eiusdẽ formæ numero, & totius integræ formę ad quamlibet speculi fracturam reflexio Septimũ est, quãdo tenetur hostia in manibus, & uidetur oculis, corpus Christi nec tãgitur manibus, nec uidetur oculis: sed hoc totũ tantũmodo circa species agitur, sicut & quando diuiditur. Octauum est, quòd cum non sit ibi panis uel uinũ, tamen accidẽtia eadem habent effectũ, quem prius: ut satiare, inebriare, & huiusmodi. Nonũ est, quòd statim cũ desinunt illæ species, tunc etiã ibi desinunt esse corpus Christi & sanguis. Hugo: quandiu sensus corporalis afficitur, corporalis præsentia non aufertur: sed deinceps Christus transit de ore ad cor, & manet virtus ac pręsentia spiritualis tantũ. Et licet post sumptionẽ desinat ibi esse corpus & sanguis Christi: cauere tamen debet cõmunicans ne post communionẽ spuat, maximè ante comestionem in loco immundo: uel vbi posit sputũ pedibus conculcari: & hoc propter periculum, & ob reuerentiã tanti sacramenti. Tandẽ quoq; Dominus in amoris recordationẽ subiunxit: *Hoc* .s. sacramentũ *facite* .i. cõficite uel celebrate: accipite & date, *in meã* .i. in passionis meæ *commemorationẽ*: quia eucharistiæ, consecratio, est quædã dominicæ passionis rememoratio. Hoc exponit Apostolus dicens: *Quotiescunque manducabitis panẽ hunc, & calicẽ bibetis, mortẽ Domini annunciabitis donec ueniat.* .s. ipse Dñs ad iudicium. Pascha enim legale fuit in præfiguratione paschæ futuri: sed euangelicũ fit in cõmemoratione præteriti .s. passionis Christi. In memoriã ergo illius beneficij inexpressibilis Christus instituit sacramentũ altaris, dicẽs itaq; *hoc facite in meã commemorationẽ*. ordinauit eos in sacerdotes: & dedit eis potestatẽ conficiendi sacramentũ corporis & sanguinis sui. Hoc igitur colit ecclesia, passumq; Christũ retractat, cũ illud corpus Dñi consecrat & sacerdos cùm leuat corpus Dñi, repræsentat quod Christus in cruce sit leuatus. Illud enim corpus est quod & ipse sacrauit, quod crucifixum est & mori sustinuit. Hoc est illud memoriale, quod animã gratã, cùm ipsum suscipit manducãdo & bibendo, vel etiã fideliter meditando debet totã ignire & inebriare: & in ipsum Dñm præ amoris & deuotionis uehementia totaliter transformare Nihil enim maius, carius, dulcius, uel utilius nobis reliquere potuit quàm seipsum. Ipse nanq; quẽ in sacramento altaris, hodie per eum instituto, sumimus: ille idem est qui de uirgine incarnatus & natus ubera eius suxit, qui pro te crucifixus mortẽ sustinuit, & qui resurgens & ascendens sedet à dextris Dei. Ipse est qui creauit cęlum & terrã, & qui gubernat & moderat uniuersa. Ipse est à quo depẽdet salus tua: in cuius uoluntate & potestate est, tibi dare paradisi gloriã. Ipse in tali hostia modica sic oblatus: tibiq; exhibitus, ipse Dñs Iesus, de quo loquimur, filius est Dei uiui. Vnde excellẽter eucharistia .i. bona gratia dicitur: quia in hoc sacramento non tantũmodo augmentũ est uirtutis & gratiæ: sed ipse totus sumitur, qui est fons & origo totius gratiæ. Hieronymus. Hanc ultimã memoriã nobis reliquit: quemadmodũ si quis peregrè proficiscens aliquod pignus ei quẽ diligit reliquit: ut quotienscunq; illud uiderit, possit & eius beneficia & amicitias memorari. Quẽ si ille perfectè dilexerit, sine ingenti illud desiderio, uel fletu non potest uidere. Ideo hoc saluator tradidit sacramẽtũ, ut per hoc semper cõmemoremur, quia pro nobis mortuus est. Nam & ideo cùm accipimus, à sacerdotibus cõmonemur, quia corpus & sanguis est Christi, ut nõ simus ingrati tanti eius beneficij. Hæc Hiero. Institutũ est igitur hoc sacramentũ altaris, Primò, in recordationẽ dominicę passionis & liberationis. Secũdò, in signũ præcipuæ dilectionis & imitationis. Tertiò, ĩ robur cõfirmationis, cõtra lapsus humanę infirmitatis. Quartò, ĩ purgationẽ spiritus hoĩs: & nutrimẽtũ uitæ spiritualis. Quĩtò, in uiaticũ præsentia peregrinationis. Sextò, in pignus & arrã habẽdæ hæreditatis. Septimò, in remedium satisfactionis pro peccatis. Vnde sanguine Christi corpus & animam linimus, quia sanguis agni super utrumque postem domus,

Christus sacramentum est.

Mirabilia in Eucharistia.

1. Cor. 11.

Leuatio hostia.

Monumentũ, seu memoriale Domini. Idem est in eucharistia Christus.

Instituendi sacramenti causa.

Recipienti duo requisita necessaria. mus, liberauit Hebraeos ab angelo exterminatore. In hoc autem sacramento duo requiruntur ex parte recipientis: scilicet desiderium coniunctionis ad Christum, quod amor facit: & reuerentia sacramenti, quę ad donum timoris pertinet. Primum, ad quotidianã huius sacramenti frequentationem inuitat: sed secundum retrahit. Vnde si aliquis experimentaliter cognosceret, ex quotidiana sumptione feruorem amoris augeri & reuerentiam non minui: talis deberet quotidie communicare: si autem sentiret per quotidianam frequentationem reuerentiam minui, & feruorem non multum augeri, talis deberet interdum abstinere, ut cum maiori reuerentia & deuotione postmodum accederet. unde, quantum ad hoc, unusquisque est suo iudicio relinquẽdus. Modus autem sumendi, tripliciter diuiditur. Comestio enim alia fit ore, & est sacramentalis: alia fit corde, & est realis: alia fit ore & corde: in altero sacramentum, in altero res sacramenti. Sola sacramentalis tantum, malorum est: qui etsi sub uisibili specie elementorum corpus Christi accipiant, tamen quia nec uerè credunt, nec diligunt, panis cœlesti couniri non possunt. Sola realis tantum bonorum est: qui etsi sub uisibili sacramento carnem Christi non sumant, tamen fide & dilectione panem cœlestem manducant, & ei couniuntur. Augustinus. Quid paras dentes & uentrem? Crede, & manducasti. Realis uerò & sacramentalis comestio iunguntur, cùm accipit aies in pane quod pependit in ligno, accipientes in calice quod manauit de latere, pertingũt mente usque ad esum panis uitae. Oris, inquam perceptio & intorporatio, sacramentum est comestionis cordis, qua manducamus cum Domino carnem suã, & bibimus cum eo sanguinem suum: hoc est per efficaciam carnis suae & sanguinis sui manemus in eo, & ipse in nobis. Itaque alij accipiunt corpus Domini ad mortem, quia non attingunt panem uitae: alij accipiunt ad uitam, quia aduniuntur cum uerbo. Chryso. Credimus itaque quoniam & nunc illa cœna est, in qua & ipse recubuit: nihil enim illa ab hac differt. Neque enim hanc quidem homo operatur, illam autem ipse, sed hanc & illam ipse. Cùm ergo sacerdotem dãtem tibi uideris, non sacerdotem aestima esse qui hoc facit: sed manum Christi esse quae extenditur. Sicut igitur cùm baptizaris, non ipse sacerdos baptizat, sed Deus est qui detinet tuum caput inuisibili uirtute: ita & nunc. Nullus itaque Iudas assit, nullus auarus, nullus inhumanus accedat, nullus crudelis & immisericors, nullus uniuersaliter immundus: si quis nõ est discipulus, discedat. Non recipit eos qui non sunt tales hęc mensa: cum discipulis enim meis, ait, facio pascha: haec est illa mensa, & nihil minus illa habet. Hoc illud est cœnaculum ubi tunc fuerunt: hic ad montẽ Oliuarum exierunt. Exeamus & nos in manus pauperum. Haec enim regio mons est Oliuarum: oliuae enim sunt plantatae in domo Domini, id est pauperũ multitudo stillat oleum, quod hîc est utile nobis. Ita enim & Deum propitium habebimus, & multam assumemus mercedem. Haec Chrysostomus. secundũ Bedam: si quem mouet cùm cœnatus saluator apostolis suum corpus, ac sanguinem tradidit: quare nos ieiuni eadem sacramenta percipiamus? audiat, quia tũc necesse erat typicum pascha prius consummari, & sic ad uerum pascha transire, ac uerè paschae sacramenta substitui: nunc autem in honorem & pro reuerentia tanti sacramenti placuisse magistris ecclesiae, primò nos dominicae passionis participatione muniri, & spiritualibus epulis satiari: deinde terrenis dapibus cor-

Sumptio & comestio triplex.

Augusti. tracta. 25. in Ioan.

Chrysosto. hom. de proditione Iudae tomo 5.

Beda in c. 22. Lucae.

A pus refici. Sunt autem tria sacrificij genera: unum, dominici corporis: alterum, contriti cordis: tertium, mortificatae carnis. Oportet ergo sacrificium humilitatis, praecedere in mente: afflictionis in carne: ut deuotio habeatur in dominici corporis consecratione & receptione. Appropinqua nunc & tu ad hanc cœnam mendicans, ut eleemosynam inde accipias: ad quod te hortatur Anselmus, dicens: Iam nunc ascende cum eo in cœnaculum stratum grande & salutaris cœnae interesse delicijs gratulare. Vincat iracundiam amor, timorem excludat affectus, ut saltem de micis mensae illius eleemosynam praebeat mendicanti, uel à longe sta, & quasi pauper attendens in diuitem ut aliquid accipias, extende manũ, famem lachrymis

B prode. Haec Anselmus. Cœna Domini olim in manna praefigurata fuit, quod Deus filijs Israel in deserto dedit. Dedit Iudaeis figuram ueri panis: scilicet panẽ materialem & temporalem: nobis autem ueritatem, scilicet supersubstantialem & aeternalem. Manna creatum fuit à Deo in cœlo aereo: sed panis nobis datus, scilicet Christus descendit de cœlo uero. Cœna Domini etiam praefigurata fuit in agno paschali: quem Deus primò praecepit filiis Israel manducare, quando decreuit eos de captiuitate Aegyptiaca liberare. Ita Christus sacramentum eucharistiae tunc primum instituit, quando nos à diabolica potestate eripere uoluit. Quando filij Israel agnum Paschalem manduca-

C bant, succincti erant, baculos in manibus tenebant, & stabant. Ita communicantes debent esse succincti, per mentis & corporis castitatem: & tenere baculos, per rectae fidei firmitatem. Debent etiam erecti stare in bona uita, quam inchoauerunt: & non se iterum reponere in lutum, de quo iam surrexerunt. Agnus comedebatur cum lactucis agrestibus, quae sunt amarę: & nos debemus corpus Domini mãducare cum amaritudine contritione. Qui comedebant agnum, tenebantur pedes suos calceare: sic communicantes debẽt pedes suos, id est affectus & desideria custodire: cauẽdo ne aliqua maculentur sorde. Agnus Paschalis non fuit coctus aqua sed assatus igne: & manducans debet esse ignitus charitate. Christus rex, & sacerdos uerus,

D eucharistiam sub specie panis & uini dedit: & hoc sacramentum instituit, quod olim Melchisedech rex & sacerdos Dei altissimi figurauit: quapropter Christus sacerdos, secundum ordinem Melchisedech appellatur: quia hoc sacramentum in oblatione Melchisedech praefigurabatur. *Facta est autem & contentio*, id est disquisitio, *inter discipulos: quis eorum uideretur esse maior.* Vbi sciendum quòd cùm Apostoli audierunt Christum, praedicentem traditionem sui ad mortem: coeperunt quaerere inter se, *quis eorum esset maior:* id est aptior & conuenientior ad praecedendum alios loco Christi, & ad tenendũ eius locum. Et ideo Christus de hoc eos docuit, uidelicet quòd ille esset ad

E hoc aptior, qui esset verè humilior: reuocando eos ab affectu superbae dominationis & primatus, exemplo regum gentium, & per contrarium dominorum terrenorum. Gentiles enim & terreni Domini appetũt primatum, dominantur subiectis, & *benefici uocantur:* quia blandi sermones à subditis eis offeruntur. Vnde Dominus nolens discipulos suos imitari, subiungit: *uos autem non sic facere debetis, sed qui maior est in nobis*, scilicet per uirtutum excellentiam: *fiat sicut minor*, per humilitatem: *& qui praecessor*, scilicet dignitate, vel etiam sanctitate: *fiat sicut ministrator*, humili sui reputatione, vel humili officij executione, & exhibitione pro loco & tempore. Sed heu ho-

Anselmus de passione Domini.

Cœna figurata in manna.

Manna.

In agno paschali cœna figurata.

Agni sumendi modus.

Gentium imitatores.

die multi habentes nomen Christianorum, Gentiles imitantur: appetentes primatum habere, & subiectis dominari: seque ab eis superuacuis laudibus extolli, & benefici uocari. Specialiter autem in ecclesia fit frequenter contentio pro dignitatibus obtinendis: & nō solum inter seculares, sed etiam inter religiosos. sicut canes contendunt ad obtinendum os carnibus plenū & medullis: propter quod uiliores canibus uidentur quidam religiosi qui contendunt pro officiis præsidē di: cùm tamen nihil habeant annexum, nisi miseriam & laborem. Et quia monuit discipulos ad humilitatē, superbiam secularium dissuadendo: consequenter facit hoc, eos ad sui exemplum inuitando. Nam secundum iudicium humanū *maior est qui recumbit, quàm qui ministrat*: licet secundum iudicium Dei sæpe sit aliter: ipse autem qui contrarius est mundo, *in medio eorum est, sicut qui ministrat*: quamuis maior sit eis: ut etiam iam in lotione pedum ipsorum ostenderat, & ideo est imitandus. Et ex hoc intendit concludere, quòd ille est aptus ad succedendum sibi in regimine ecclesiæ, qui est fundatus in uera humilitate. Vt enim humilitate superbiam curaret, ipse Deus ad nos descendere & humilis fieri uoluit: ostendens exemplo quòd meritò eum imitando humiliari debeat & homo. Vnde Augusti. Quid superbis homo? Deus propter te humilis factus est. Puderet te fortasse imitari humilem hominem: saltem imitare humilem Deum. Hæc Augusti. Humilieris ergo ministrando, & abiectiora ministeria, & quæ alij dedignantur lætanter cùm opus est suscipiendo. *Ait Iesus: Omnes uos scandalum patiemini in me &c.* Prędicit quod passuri sunt, ut cùm passi fuerint ne desperēt salutem, sed agentes pœnitentiam liberentur. Scandalum enim dubitationis passi sunt, dum quasi impotentem teneri, ligari, & duci uiderent. Et signanter dicit, in nocte: quia qui scandalum patiuntur, in nocte & in tenebris sustinent: & ipsi Apostoli in aduersitate Dominum reliquerunt. *Petrus autem* quia cęteris feruentior erat, quod Iesus prædixit præuidendo, ipse denegat amando. *Et respondens, ait: Et si omnes scandalizati fuerint in te, ego nunquā & cætera.* Infirmus uoluntate, iactat suam uoluntatē: sed non uires cognoscens gloriæ conscius Petrus pręsentis affectus, sed nescius futuri casus, non credit se ab eo posse deficere. Intantum Petrus affectu & charitate Christi efferebatur: ut & imbecillitatem carnis suæ, & fidem uerborum Christi non contueretur. Sed non mentitur, quia credit uerum esse quod promittit: & sic in mente habet: mentitur autem qui falsum uoce signat, cum uoluntate & intentione fallendi. Dixit tamen falsum, quia accidit contrarium. Cōmuniter enim accidit quòd illi qui alijs in uirtute se præferunt, turpius alijs cadunt. *Respondit ei Iesus: Amē dico tibi, quia tu hodie in hac nocte priusquam bis gallus uocem dederit, ter es me negaturus.* Hiero. Petrus de ardore fidei promittebat: & saluator, quasi Deus, futura nouerat. Hæc Hiero. Nemo ergo in se, nemo in uiribus suis confidere potest: quia omnis constantia, omnis uirtus & fortitudo, non hominis sed Dei est. Beda: Qui solus nouit quid sit in homine: ne quis fidelium suo uel de statu incautè confidat, uel de casu incautius diffidat: quasi Deus modum, tempus, ac numerum negationis eius prædicit. Vnde & Remigius: Moraliter instruimur, ut quantum confidimus de ardore fidei, tantum timeamus de carnis fragilitate. Istud uerbum Domini, de negatione Petri Marcus (ut præmissum est) plenius cæteris expressit. Post primam enim negationem Petri statim gallus cantauit,

Petrus nō mentitur falsum dicens.

Hierony. in cap. 26. Matth.

Beda in ca. 22. Luca.

Remig ius in cap. 26. Matth.

A & ante secundum gallicantum bis iterum negauit. & ita trina negatio Petri ante primum gallicantum est inchoata, & ante secundum completa. Alij uerò euangelistæ, dicentes: priusquam gallus cantet, ter me negabis: de inceptione trinæ negationis agunt: id est, trinam negationem inchoabis, sed Marcus de completione eius scripsit. *Et ait illi Petrus: Etiam si oportuerit me mori tecum, non te negabo.* Intellexit enim quòd timore mortis prædiceret eum esse negaturum: & ob hoc dicebat, quòd licet periculū mortis immineret, nullo tamē modo ab eius fide diuelli posset. *Similiter,* id est eodem amore & feruore, *& omnes discipuli dixerunt,* ac feruorem intrepidum ostenderunt, & per B ardorem mentis damnum mortis non timuerunt: sed non perseuerauerunt: quia uana fuit præsumptio humana sine protectione diuina. Chrysostomus. Hinc ergo magnum discimus dogma: quòd non sufficit desiderium hominis, nisi diuino aliquis potiatur auxilio. Et nota quòd multiplex est ratio quòd Deus permisit Petrum cadere. Prima, ut nullus de se præsumat. Secunda, ut plus Christo, quàm sibi quisque credat. Tertia, ut comprimeret eius audaciam. Quarta, ut alij exemplo eius instruerentur, humanam fragilitatem excogitantes & Dei ueritatem. Quinta, ut Petrus aliíque pręlati discerent, qualiter subditis compati deberent. Sexta, ut error hæreticorum confunderetur, dicentium quòd charitas semel habita non amitti C tur, nec amissa iterum haberi potest: cuius contrarium omnino in Petro patuit.

Chrysost. hom. 83. in Matth.

ORATIO.

O PIE *Iesu, qui transiens de hoc mundo ad patrem, postquam cœnasti, corpus tuum & sanguinem discipulis ob tui memoriam dedisti, & nobis sumendum reliquisti: placuitque tibi ut tuo refecti corpore, & potati sanguine, essemus os de ossibus tuis, & caro de carne tua. Peto ergo Domine, & obsecro per uirtutem huius ineffabilis sacramenti, ut dignum me facias gratia tua, & tanta redemptione non frauder: & fac me* D *tanti mysterij tua miseratione participem: ut per participationem ueniam merear peccatorum optatam, & gratiam proficiendi in fide, spe, & charitate percipiam, & ad gaudia sempiterna pertingam. Amen.*

De sermone Domini in cœna. Cap. LVII.

E

Ioã.13 & ſequen. uſque ad 19. Matth.26. Mar.14.

CIRCA quintum uerò ad omnem cumulum ſupereffluentem attende alia dilectionis inſignia. Poſt egreſſum enim Iudæ, cùm ſcilicet mundi cum mundatore remanſiſſent: & poſt alia ſupradicta Dominus Ieſus diſcipulos conſolando fecit eis ſermonẽ pulcherrimũ: ignitis plenum carbonibus dulcedinis & amoris, ſcilicet uerbis dulciſsimis de cœli melle mellitis, & de Dei lumine luminoſis: quem ſcripſit Ioannes ſpecialiter à Deo delectus & his potatus. Anſelmus: Tũc demum diuiniſsimi eloquij uberrima inundatione conuentus ille ſacer ex ore tuo Domine potatus eſt. Siquidem corruptus ille uter foras miſſus fuerat, quẽ huius lympidiſsimi liquoris infuſione ſciebas indignum. Ex huius autem ſermonis ornata ac ueneranda & utili magnitudine, quinque meditanda principaliter aſſume. Primùm qualiter prædicens diſcipulis diſceſſum ſuum, confortat eoſdem. Dicebat nanque: *Filioli adhuc modicum uobiſcum ſum*: id eſt modico tempore, ſcilicet uſque ad captionem uel mortem: quia tunc fuit eis ſubtractus: uel ſecundum quoſdam, uſque ad aſcenſionem quia uſque tunc apparuit eis corporaliter. Dicens autem, filioli, oſtendit teneritudinem amicitiæ, & dilectionis ad eos. Diminutiua enim ſecundum Priſcianum, aliquando pro familiaritate, & amore dicuntur. Sic ergo nunc eos uocat præ amoris teneritudine, quia cùm amici abinuicem recedũt, affectu amoris maxime inardeſcunt. Et iterum: *Adhuc modicum*, ſcilicet tempus erit, *& mundus me iam non uidet*, id eſt amatores mundi. *Vos autem uidebitis me*, & boni quidem cæteri: quia ſolis bonis poſt reſurrectionem apparuit in carne. Et iterum: *Non turbetur quod ueſtrum*, ſcilicet de meo receſſu per mortem, cùm ſit ad meam glorificationem, & ſpiritus ſancti miſsionem. Et in hoc docemur nõ turbari de noſtris amicis in confeſsione fidei decedentibus: nam eſt via ad eorum glorificationem & noſtram ſubuentionẽ: quia amici noſtri exiſtentes cum Deo, multoplus nos iuuare poſſunt, quàm uiuentes in mundo. *Non turbetur inquam cor ueſtrum*, quia dixi me moriturum, ſed ſtabiliatur fide credentes me reſurrecturum: *neque formidet*, propter tribulationum inſtantiam ne dimittatis fidei conſtantiam: ſed perſeuerate fortes uſq; in finem. Dominus intẽdebat animos diſcipulorum confortare contra duo: ſcilicet contra unum, quod imminebat in præſenti, quod erat eius paſsio: & aliud quod timebatur futurum, ſcilicet ſuperuentura eius tribulatio. Vnde dicit eis: *Non turbetur*, & triſtetur *cor ueſtrum*: ſcilicet de malo præſenti, quantum ad primum, neque formidet, & timeat, ſcilicet de futuro, quantum ad ſecundum. *Creditis in Deum, & in me* per conſequens *credite*: qui ſum Deus, & quem etiam confeſsi eſtis Deum. Vnum ſupponit: ſcilicet fidem eorum in Deum: hac enim iam inſtituti erant per eũ, & aliud præcipit, ſcilicet ut credant in ipſum: quia eſt Deus, & non homo tantum: ſecundum Auguſtinum, Ne mortem Chriſti tanquam hominis timerent, & ideo turbarentur, conſolatur eos etiam ſe Deum eſſe conteſtans qui poſsit hominem ſuſcitare, *In domo patris mei manſiones multæ ſunt*, id eſt diuerſæ participationes beatitudinis: quia ſecundum differentias meritorum, ſunt etiam diſtinctiones præmiorum, quaſi diceret. Iam certi eſtis de paſsione mea, & tamen à me expectate uitam æternam, ſecundum Auguſtinum, meritò turbabantur, quando quidem fidentiori dictum erat quòd negaret Dominum: ſed cùm audiũt de manſionibus cœli, à perturbatione recreantur: certi poſt pericula ſe apud Dominum manſuros: quod ſignificant multæ manſiones. Et iterum: *Vado parare uobis locum* tam pulchrum, tam delectabilem moriendo, reſurgendo, in cœlos aſcendendo. Et *iterum uenio* in iudicio apparendo, *& accipiam uos ad meipſum* ad beatitudinem corporis & animæ, *ut ubi ego ſum & uos ſitis*, ſcilicet in æterna beatitudine. Iam ut dixerat paratæ erant manſiones, ſcilicet in prædeſtinatione, ſed tamen adhuc parandæ erant ab eo redemptionis opere, & ab ipſis meritoria operatione. O Domine, para quod paras: nos ſcilicet tibi, & te nobis: ut ſi multitudo manſionum pro diuerſitate meritorum. Alius plus, alius minus participes tui erimus. Et iterum *non relinquam uos orphanos*: in quo indicat ſe eſſe patrem illis: *uado & uenio ad uos*, ſpiritum, ſcilicet mittendo: hoc autem dicit, ne putaretur ſpiritum mittere ſine ſe. Et iterum: *Pacem*, ſcilicet pectoris *relinquo uobis*: quæ triplex eſt in homine, ſcilicet ad ſeipſum, ad Deum, & ad proximum: *pacem meam*, ſcilicet æternitatis, *do uobis*: ſi in pace prima perſeueraueritis. ſecundum Auguſtinum: Pacem nobis relinquit in hoc ſeculo, qua hoſtem uincamus: & qua nos inuicem diligamus. Pacem ſuam dabit nobis in futuro: quando ſine hoſte, & ſine diſſenſione regnabimus. Et bene dicit *pacem meam*, ad diſtinguendum pacem ſanctorum à pace mundi, quæ eſt magis apparens & ficta, quàm uera. Vnde ſubiungit: *non quomodo mundus dat, ego do uobis*: quia mundus dat carnaliter, ego ſpiritualiter: mundus temporaliter, ego æternaliter: mundus exterius, ego interius. Et iterum, *ſi diligeretis me, gauderetis utique*, de receſſu meo, *quia uado ad* exaltationem meam: ſcilicet *quia uado ad patrem, qui maior me eſt*. Auguſtinus, quia naturę humanæ gratulandum eſt, eo quòd ſic aſſumpta eſt à uerbo unigenito, ut immortalis conſtitueretur in cœlo: atque ita fieret terra ſublimis, ut incorruptibilis puluis ſederet ad dexteram patris. Quis non hic gaudeat, qui ſic diligit Chriſtum: & ſuam naturam iam immortalem gratuletur in Chriſto, atque ipſum ſperet futurum eſſe per Chriſtum? Et iterum: *Expedit*, id eſt utile eſt *uobis ut ego uadam*: ſcilicet ad patrem aſcendendo, ut ſpiritualiter me cognoſcatis, & carnaliter iam me noſſe deſiſtatis: ne uerbo carnem facto, quaſi lacte contenti ſitis. Et uerè expedit: *ſi enim non abiero, paracletus non ueniet ad uos: ſi autem abiero, mittam eum ad uos*. Si hanc carnalem dilectionem à vobis abire non fecero: non eritis digni ut paracletus ueniat ad uos: quandiu enim de me carnaliter ſentietis, nõ eritis idonei ut ſpiritũ ſanctum recipiatis. Non quòd poſitus in terra non poſſet dare, ſed quia illi nõ ſunt idonei accipere, niſi eum ſecundũ carnem noſſe deſiſtant: quò magis ſpirituales effecti magis ad cęleſtia amplectenda eius deitate anhelant. In tantũ enim mundus eſt ſpiritus, quòd in nullo quieſcit niſi in eo qui omnino eſt ſpiritualis nullo carnali ſolatio impeditus. Bernar. Delicata eſt diuina conſolatio, & non datur admittentibus alienã. Hugo: Idcirco nimirũ Dominus Ieſus diſcipulis ſe ſubtraxit corporaliter, ut eum diſcerent amare ſpiritualiter. Aſcendit ſiquidẽ in cęlum, ut corda poſt ſe traheret, ut dilectio pergeret poſt dilectum. Sed & uſq; hodie Chriſtus amicos ſuos, quaſi quadam corporali pręſentia conſolatur in ſcriptura ſacra, & eccleſię ſacramentis, atq; aliis uiſibilibus exercitijs, uirtutum, quorum aliquãdo diſpenſatoriè ſubtrahit vſum, ut ſpiritualis amoris dulcedinem, tanto purius percipiant, quò nihil

Anſelmus in medit. Cur poſt Iudæ abitum ſermo habetus.

Filioli.

Auguſti. tracta.67. in Ioan.

Idem ibidem.

Auguſti. tracta.77. in Ioan.

Idem tractatu.78. Humana naturæ fœlicitas ex incarnatione Dominica.

Amor terrenus amouendus eſt.

foris habent etiam in opere uirtutis ad quod mentem suam per intentionem effundant. Hæc Hug. Pensandum ergo est, quia si præsentia carnis filij Dei impedit spiritus receptionem: quantomagis carnalis affectus in nobis impediat eandem? Hæc & his similia eis dicebat, quę corda ipsorum totaliter penetrabant. Non enim de suo discessu aliquid pacifice tolerare poterant. Secundò circa sermonem mediteris, qualiter cordialiter & instanter Dominus Iesus instruxit discipulos pluribus uicibus in charitate seruanda, dicens: *Mandatum nouum do nobis*, quo scilicet dispositi ad meam sequelam eritis: uidelicet *ut diligatis inuicem sicut dilexi nos*: hac enim via sequendus est Dominus. Non dicitur nouum, quantum ad substantiam, quia fuit datum in ueteri lege: quæ etiam præcipit proximos diligere, non tamen pro eis mori: sed dicitur nouum, quantum ad mandati formam: sicut ipse dilexit nos, qui etiam mori dignatus est pro nobis. Vnus modus renouandi uinum uetus est, quando amisit colorem & saporem, ponendi ipsum cum uino nouo & forti: quia ibi recipit colorem & saporem ex feruore uini, & sic dicitur renouari. Mandatum de dilectione fuit ualde antiquum, & iam quasi nulli sapiebat: ideo passio Christi, in qua fuit maximus feruor dilectionis, quasi uinum fortissimum illud mandatum renouauit: dicitur etiam nouum mandatum ab effectu, quia animam renouat, & hominem nouum facit: dilectio enim talis confert nouitatem, & aufert uetustatem. Et iterum *in hoc*, scilicet signo, quasi in meo proprio charactere *cognoscent*, omnes apertè, *quia mei estis discipuli*: disciplinis meis imbuti, & de schola mea instructi: non si dęmonia eiiciatis, uel alia signa faciatis: sed si dilectionem habueritis adinuicē: hoc est enim quod maximè desiderat Dominus. Quicunque connumeratur militiæ alicuius regis, debet portare insignia eius. Insignia autem Christi sunt insignia charitatis: quicunque ergo vult annumerari militiæ Christi, debet charitatis charactere insigniri. Augusti. tanquam dicens: Alia munera mea habent uobiscum etiam non mei: non solum naturam, uitam, sensum, rationem, & eam salutem quæ hominibus pecoribusque communis est, uerumetiam sacramenta, prophetiam, scientiam, fidem, distributionem rerum suarum pauperibus, & traditionem corporis sui ut ardeant: sed quoniam charitatem non habent, ut cymbala concrepant: nihil sunt, nihil eis prodest. Hic est fons cui non communicat alienus: Dilectio sola discernit inter filios Dei & filios diaboli. Signent se omnes signo crucis Christi: respondeant omnes, amen: cantent omnes halleluia, baptizentur omnes, intrent ecclesias, faciant parietes basilicarum: non discernuntur filij Dei à filijs diaboli, nisi charitate. Quicquid uis habe, hoc solum si non habeas, nihil tibi prodest. Alia si non habeas: hoc habe, & implesti legem. Hæc Augusti. Et iterum: *Hoc est præceptum meum ut diligatis inuicem, sicut dilexi uos*: id est ut diligatis opere, ut quod tibi uis fieri facias alteri: & quod tibi non uis fieri, nec tu alteri facias. Vbi notandum quòd tripliciter dilexit nos Christus: Gratuitè, quia in dilectione nos præuenit: ipse enim incepit, nec expectauit quòd nos inciperemus diligere. Sic ergo & nos debemus prius diligere proximos, non expectantes præueniri, seu beneficiari. Et multomagis debemus Deum rediligere: quia secundum Augusti. nulla est maior ad amorem inuitatio, quam præuenire amando: & nimis durus est animus qui dilectionem, & si nolebat impendere, nolit & rependere. Di-

Præsentia carnis Christi impediebat spiritus aduentum.

Mandatū nouū quid?

Insignia militum Christi.

Augusti. tracta. 65. in Ioan.

Augusti. tract. 5. in epistolam Ioan.

Dilexit nos Christus tripliciter.

Augusti. in epistolā Ioan.

A lectio ergo Dei causa est dilectionis nostræ: sed non econuersò, non enim quia nos diligimus Deum, diligit nos: sed quia diligit nos, diligimus eum: & quia eum, & proximum. Et quia per charitatem Christus ad nos redimendos uenit, sectemur charitatem: ut per hanc, qua ad nos Christus descendit dilectionis uiam, etiam nos ad ipsum possimus ascendere. Item efficaciter, quod patet per opus: dando seipsum, & ponendo animam pro nobis: quia probatio dilectionis, exhibitio est operis. Nos ergo hoc exemplo efficaciter & fructuosè inuicem diligamus. Secundum illud Ioan. *Non diligamus uerbo, neque lingua: sed opere & ueritate*. Et multo magis Deum diligamus, ut

B sermonem & mandata eius seruemus. Item rectè, quia hanc dilectionem ad nostram beatitudinem ordinauit, & ut ad Deum nos traheret: non sicut homines sese inuicem carnaliter, & pro commodo terreno diligentes. Sic ergo & nos in proximis, non quod beneficij est, seu dilectionis: sed quod Dei est debemus diligere: & inuicem ad hoc ut Deum habeamus. Sunt enim amici naturæ, & sunt amici fortunæ, & sunt amici gratiæ, & hi ultimi soli approbantur à Deo. Licet enim in dilectione proximi, includatur dilectio Dei, tanquam principalior: quia proximus non est diligendus, nisi propter Deum: tamen saluator hic magis facit mentionem expressam de dilectione proximi, quàm Dei: cùm dicit, inuicem: quia intendebat apostolos inducere ad ædificationem, & consolationem

C fidelium: & ad perferendas tribulationes persecutorum: ad quod necessaria est charitas proximi, quæ tamen ut dictum est, includit charitatem Dei. Et iterum: *Maiorem hac dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis*. Dilectionem uocat hic signum, & probationem dilectionis, id est exhibitionem operis, trāsferens de causa ad effectum. Et quidem nullum maius dilectionis argumentum est, quàm ponere animam pro amicis: hoc enim est ultimum signum amoris: ultra quod non est aliud inueniri. Amor namque per quatuor signa potest manifestari. Primò, per uerba: quando enim cor abundat in amore, tunc os abundat in sermone: quia ex abun

D dantia cordis os loquitur. Secundò, per collata beneficia: & istud est maius signum quàm primum: quia multi seruirent de uerbis suis, qui non seruirent de suis rebus. Tertiò, per obsequia personalia: & istud est adhuc maius signum quàm primum uel secundum: multi enim seruirent de sua substantia, qui non seruirent de sua persona. Quartò per aduersa, quando scilicet quis pro amore amici se exponit morti: multi enim darent personam ad seruiendum, qui non darent animam suam ad moriendum. In hoc ergo quòd Christus pro nobis crucifigi & mori uoluit, infinitam nobis charitatem ostendit. Gregorius: Mori etiam pro inimicis Dominus uenerat, & tamen posi-

E turum se animam pro amicis dicebat: ut nobis ostenderet, quia cùm diligendo lucrum facere de inimicis possumus, etiam, ipsi amici sunt qui persequuntur. Consequens ergo est, ut quemadmodum Christus animam pro nobis posuit, sic & nos animas pro fratribus ponamus. Quatuor enim sunt diligenda per ordinē ex charitate .s. Deus, anima, proximus, & corpus. & ideo cùm charitas sit ordinata, pro ipso Deo (qui est primū & maximū diligibile) ex charitate debent alia tria exponi, sicut minus pro maiori. pro anima uerò propria debet proximus & corpus propriū contēni, & pro salute ꝓximi debet uita corporalis exponi. Et iterū. *Hæc mādo uobis ut diligatis inuicē*. quia aliter

1. Ioan. 3.

Amici triplices.

Dilectio summa.

Amoris signa quatuor.

Matth. 12.

Gregorius hom. 27. in euangelia.

Gradus charitatis quatuor.

ter nullum ſolatium habebitis, niſi in uobis inuicem habeatis, ſed abſque dilectione: ſolatium, & conſolationem in uobis inuicem habere non poteſtis. Præceceptum dilectionis ſemper inculcat, & tanquam ſola dilectio præcipiẽnda ſit, eam ſemper commendat. Et reuera ille qui ait: habe charitatem, & fac quæcunque uis: quaſi ſolam charitatem uiſus eſt præcepiſſe & meritò: quia ipſa ualet, ſine uſibus multarum uirtutum: ſed cætera omnia non ualent ſine ea. Vnde ſecundũ Gregorium, de dilectione quaſi de ſingulari mandato Dominus loquitur: quia omne mandatum de ſola dilectione eſt, & omnia unum præceptum ſunt. Quicquid enim pręcipitur, in ſola charitate ſolidatur: Multa ſunt per diuerſitatem operis unum in radice dilectionis. Et plura alia huiuſmodi ad dilectionem incitantia Dominus dicebat, quę Ioannes hic conſcripſit. De dilectione fraterna nullus apoſtolorum, tantum loquitur quantum Ioannes, & hic & in epiſtolis ſuis. Legitur etiam de eo quòd iam ſenex effectus portabatur ad eccleſiã à diſcipulis ſuis, ut fideles inſtrueret: quibus hoc tantum dicebat. Filioli diligatis inuicem, & in hoc eſt perfectio diſciplinæ Chriſtianæ. Vnde dicitur ſpecialiter à Deo dilectus: non ſolum propter priuilegium uirginitatis, ſed etiam propter ſpecialitatem charitatis. Tertiò, circa ſermonem mediteris: quomodo monuit eos ad obſeruantiam mandatorum ſuorum, dicens: *Si diligitis me, mandata mea ſeruate*: implendo ea facto, & opere: quaſi diceret, nõ oſtendatis amorem quem habetis ad me fletu ſolum: ſed in obedientia mandatorum. In hoc enim mundi huius poteſtates ſuos amicos & fideles probant & cognoſcunt, ſi eis obediunt, & eorum mandata cuſtodiunt: quia ſecundum Gregorium, probatio dilectionis exhibitio eſt operis. Et iterum: *Qui habet mandata mea & ſeruat ea, ille eſt qui diligit me*: ſcilicet opere & ueritate, & non tantum lingua & ſermone: hoc eſt ille habet ueram dilectionem ad me. Auguſti. Qui habet in memoria, & ſeruat in uita: qui habet in ſermonibus, & ſeruat in moribus. Qui habet audiendo, & ſeruat perſeuerãdo, *ipſe eſt*, inquit, *qui diligit me*. Opere eſt demonſtranda dilectio: ne ſit infructuoſa nominis appellatio. Vnde & Ioannes, *qui dicit quia diligit Deum, & mandata eius non cuſtodit, mendax eſt*. Et iterum: *Si quis diligit me*, id eſt dilectionem in me tendit: *ſermonem meum ſeruabit*, id eſt mandata mea ad faciendum ea: quia obedientia procedit ex amore, qui eſt in corde. Sermonem ergo & uerba Dei tunc ſeruamus, quando facimus quæ præcepit, & diligimus quæ promiſit. Qui autem uerba tenet per memoriam, & non cohæret illis per obedientiam: non ſunt ei in beneficium, ſed in damnationis teſtimonium. Grego. Verè diligimus, ſi mandata eius ſeruamus: uerè diligimus, ſi à noſtris nos uoluptatibus coarctamus. Nam qui adhuc per illicita deſideria defluit, profectò Deum non amat: quia ei in ſua uoluptate contradicit. Ille ergo uerè amat, cuius uidelicet mentem delectatio praua, ex conſenſu non ſuperat. Nam tanto quiſque à ſuperno amore diſiũgitur, quanto inferius delectatur. Hæc Gregorius. Et iterum: *Si præcepta mea ſeruaueritis, manebitis in dilectione mea*: id eſt, ex hoc ſcietis uos dilectos à me, & quòd in dilectione mea qua uos diligo, & in gratia mea manetis, ſi præcepta mea ſeruaueritis. Seruatio enim mandatorum, eſt effectus & ſignum diuinæ dilectionis: non ſolum eius qua nos diligimus, ſed & eius qua ipſe diligit nos: ex hoc enim quòd ipſe nos diligit, monet nos & adiuuat ad implẽdum eius mandata, quæ impleri non poſſunt niſi per

Charitatis excellentia.

Gregorius hom. 27. in euangelia.

Gregorius ibidem.

Auguſti. tracta. 75. in Ioan.

Gregorius hom. 27. in euange.

Mandatorum obſeruatio.

A gratiam. Oſtendit ergo, ſecundum Auguſtinum, nõ unde dilectio generetur, ſed unde monſtraretur: ut nemo ſe fallat, dicendo quòd Deum diligat, ſi eius præcepta non ſeruat. Nam intantum Deum diligimus, inquantum eius præcepta ſeruamus: inquantũ autem minus ſeruamus, minus diligimus. Nemo præcepta ſeruat, qui non diligit: & nemo diligit, niſi qui ſeruat. Nec prius ſeruamus præcepta, ut nos diligat Chriſtus: ſed niſi nos diligat, ea ſeruare nõ poſſumus. Et iterum: *Vos amici mei eſtis, ſi feceritis quæ ego præcipio uobis*: id eſt, ſi opera oſtenditis amicitiæ & dilectionis: quia impletio præceptorum eſt ſignum dilectionis: & præceptum eſt ſignum ſuæ uoluntatis: & ideo ſi ea quæ præcepit non facerent, uoluntates nõ B conſonarent: & ſic amici non eſſent. ſecundum Gregorium. Amicus, quaſi animi cuſtos dicitur. Vnde nõ immeritò qui uoluntatem Dei in præceptis eius cuſtodire dicitur, illius amicus uocatur: & ſecundum eundem, Magna eſt miſericordia redemptoris, & dignitas hominum, eſſe amicos Dei. Sed audiſti gloriam dignitatis, cùm dicitur: *uos amici mei eſtis*: audi & laborem certaminis, cùm ſubditur: *ſi feceritis, quæ ego præcipio uobis*. Vnde & ait Auguſtinus. Cùm ſeruus bonus eſſe non poſſit, niſi præcepta Domini ſui fecerit: hinc amicos ſuos uoluit intelligi, unde boni ſerui poſſunt probari. O magna bonitas Dei. Cùm ei pro conditione reddere debeamus obſequia: utpote C ſerui Domino, famuli Deo, ſubiecti potenti, mancipia redemptori, amicitiarum nobis præmia promittit, ut à nobis obſequia debita ſeruitutis extorqueat: ut quos nolle ſeruire conſpicit, ſponte ſuorum beneficiorum poſſit promiſſionibus inuitare. Hæc Auguſt. Nullus ergo ſine operis atteſtatione credat ſe Deum diligere: ſed, ut ait Gregorius, de dilectione conditoris lingua, mens, & uita requiratur. Nunquã eſt Dei amor ocioſus: operatur etenim magna ſi eſt: ſi uerò operari renuit, amor non eſt. Nemo itaque debet credere quòd Deum diligat, qui eum ſæpe corde non cogitat, qui eum ſæpe ore nõ laudat, qui eius mandata opere non ſeruat. Gregor. Si ab aliquo quęratur, utrum Deum amat: liberè reſpondet, ita: ſed D conſtat ut ipſe dicit quòd probatio dilectionis, exhibitio eſt operis: ergo ſi uerè Deum diligis, quærendum eſt à corde, ab ore, ab opere. Primò à corde, quia quod amat de eo ſæpe cogitat. Vnde luxurioſi ſæpe cogitant de delitijs carnis, auari de diuitijs, ſuperbi de eminentijs, & uiri uerè ſpirituales de diuinis. Si ergo non ſæpe de Deo cogitas, non credas te uerè amare eum. Item homo maximè de eo cogitat, quòd præ cæteris amat: ergo ſi de mundo magis quàm de Deo cogitas, mundum magis quàm Deum amas. Secundò, ſi Deum diligis, à lingua tua requiras: quia ex abundantia cordis os loquitur. Nam idem eſt uerbũ cordis & oris, ſed in corde eſt nudum, in ore ueſtitũ: E lingua ergo libenter illum nominat, quem cor amat: & ideo ſi plus de mundo, quàm de Deo fatur: magis mundum, quàm Deum diligere conuincitur. Tertiò, an Deum diligas, ab opere tuo requiras: non enim poteſt ignis eſſe, & non ardere. Si ergo ignis diuinus eſt in corde tuo, non poteris uacare ocio: ſed ſi odio uacas, ignem non habes: quia ut dictum eſt, charitas non eſt ocioſa: operatur enim, ſi eſt: ſi operari renuit, charitas non eſt. Ad hoc ergo quòd quis Chriſtum ueraciter diligat: neceſſe eſt ut Deo amãdo nihil pręponat, & proximum ſuum ſicut ſe diligat, ac dilectionem corde, ore, & opere oſtendat: hoc etiam quod dictum eſt, *Vos amici mei eſtis*: dupliciter poteſt in-

Auguſti. tracta. 85. in Ioan.

Gregorius homi. 27. in euange.

Auguſti. tracta. 85. in Ioan.

Gregorius hom. 30. in euange.

Amor Dei nõ eſt ocioſus.

Idẽ ibidẽ.

Luca 6.

Diligere ueraciter Deũ, quomodo poſſimus.

telligi, secundum quòd amicus dupliciter dicitur: scilicet qui amat, & qui amatur: & secundum utrumq; uerum est quod subdit: *si feceritis quæ ego præcipio uobis*. Quia & qui Deum amant, mandata eius seruant: & quos Deus amat, mandata illi us seruant, in quantum conferendo eis gratiam suam adiuuat ad seruandum. Sed, ut uisum est, mandatorum obseruatio non est diuinæ amicitiæ causa, sed signum: scilicet quòd Deus diligat nos, & quòd nos diligamus eum. Et plura alia huiusmodi Dominus tunc dicebat. Quartò, circa sermonem mediteris, qualiter dando eis confidentiam circa pressuras, quas eis prædixit esse uenturas, præmunit & hortatur ipsos ad patientiam, ne deficiant in tribulationibus, dicens: *Si mundus uos odit*, id est mundani, & amatores mundi, qui diuitijs, delitijs, & honoribus sunt dediti: *scitote* ad consolationem uestram, *quia me priorem uobis odio habuit*. Vnde scriptum est, odio habuerunt me gratis: quasi diceret, secundum Chrysostomum, Scio hoc esse durum & difficile: sed propter me patiemini: & ideo non dolere, sed & lætari oportet: & sufficit uobis in consolationem propter me hæc pati: grandis consolatio membris ex capite, quia non debent conditionem capitis refutare. Vnde Augustinus: Cur se membrum supra uerticem extollit? Recusas esse in corpore, si non uis odium mundi sustinere cum capite. Deinde ostendit, cur odit eos mundus, scilicet quia non sunt de mundo: id est, parte eius: nihil enim commune cum terra est eis, sed cœlestium facti ciues: & propter hoc mundi odium patienter est sustinendum. Vnde Chrysostomus: Hoc est uirtutis augmentum, à mundo odio haberi: unde dolere oportet si à mundo diligeremini: hoc enim esset malitiæ uestræ ostensiuum. Gregorius: Nam peruersorum derogatio, uitę nostrę approbatio est: quia iam ostenditur nos aliquid iustitiæ habere, si illis displicere incipimus qui non placent Deo. Et quia exemplo sui, quo aliud maius & melius non est, monuit ad ferenda odia mundi: subdit quare cum debeāt imitari: quia ille Dominus, ipsi serui. *mementote, inquit, sermonis mei, quem dixi uobis: Non est seruus maior Domino suo. Si*, pro quia, *me persecuti sunt*, quia sum Dominus: *& uos persequentur*, qui serui estis: persequentur nos in quibus ego sum, & per consequens me in uobis. Non potest placere seruus, quibus displicet Dominus. Chrysost. quasi diceret: Nō uos turbari oportet si communicabitis meis passionibus, quia uos nō estis me potiores. Et iterum: *Mundus quidem*, id est mundani, in delitijs, diuitijs, & ambitione uiuentes: *gaudebit*: tanquam de me triumphauerit: quia in triduo mortis Christi Iudæi mundo dediti sunt gauisi, credentes extinxisse totam sectam Christi: *uos autem contristabimini*, de mea morte & absentia, *sed tristitia uestra uertetur in gaudium* in resurrectione, & apparitione, seu præsentia & ascensione, & maximè in spiritus sancti missione. Contristati enim sunt de morte Domini, sed mox de resurrectione lætati. Nam post lachrymationem & fletum, infudit Deus exultationē & gaudium. Vbi notandum quòd si cui promitteretur, ab eo qui esset uerax & potēs facere promissum, quòd omnes illius lapides uerteret in aurū: utique il le congregaret hinc unde lapides, quàm posset plures & maiores. Nunc igitur promittitur nobis ab ipso qui ueritas est, & potens super omne quod est, quòd tristitia nostra uertetur in gaudium. ideo multum libenter debemus sustinere tristitias, & pressuras huius mundi, in augmentum nostri gaudij: unde non dixit, post tristitiam uestram uobis erit gaudium: sed

Patientię et mandatio.

Chrysosto. hom. 76. in Ioannem.

Augusti. tracta. 87. in Ioan.

Odia mūdi sola auda.

Chrysosto. hom. 76. in Ioannem.

Gregorius hom. 9 in Ezechielem.

Chrysosto. hom. 76. in Ioannem.

Tristitia libenter ferenda.

A ait, *tristitia uestra uertetur in gaudium*, ita quòd hoc ipsum, quod est tristitiam habere, in cumulum gaudij conuertetur. Ad ostendendam autem & mœroris & gaudij immensitatem, inducit similitudinem, declarādo quod dixerat per exemplum mulieris, in dolore partus tristitiam habentis: sed in natiuitate pueri gaudium superueniens absorbet in eo omnem tristitiam præcedentem. Deinde hoc paradigma, quod de muliere proposuit Dominus, exponit, & similitudinem adaptat, dicens: *Et uos igitur nunc quidem tristitiam habetis*, scilicet tempore meæ passionis & mortis, quasi iam parturientes: *iterum autem uidebo uos, & gaudebit cor uestrum*: scilicet post meam resurrectionē, *& gaudium uestrum nemo tollet à uobis*: quia uita Christi quæ

B fuit materia huius gaudij, erat deinceps immortalis, non amplius auferēda per mortem. Tristitiam enim habuerunt passo Domino: sed post resurrectionem gauisi sunt uiso Domino, & gaudium eorum non tollebatur ab eis: quia etsi postmodum persecutiones, & tormenta pro Christo passi sunt: spe tamen resurrectionis & uisionis illius accensi, libenter aduersa quæ que ferebant: imò gaudium existimabant, cùm in tētationes uarias inciderent. Possunt autem & hæc ita intelligi, ut in discipulis uniuersæ loquatur Dominus ecclesię, uelut etiam ibi: *ecce ego uobiscum sum, usque ad consummationem seculi*. Mundi enim amatores gaudēt, quia in præsentibus delectantur, nulla alterius uitæ

C gaudia sperantes: sed boni in ærumnis huius uitæ tristantur, & plorant pro peccatis proprijs, & alienis, pro huius mundi incolatu & dilatione regni cœlestis & per huius uitę tribulationes & angustias, ad ęterna contendunt gaudia cœli: quia per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei. Dicens ergo Dominus, *iterum autem uidebo uos*: secundum promittit aduentum, quo ad uniuersam uidelicet ecclesiam, ad remunerandum ex integro. Ac si diceret, iterum uidendus apparebo uobis æterna uisione, eripiā uos ab aduersarijs, assumam uos ad meipsum, coronabo uos uictores, probabo me semper uidisse uos decertantes. Alchuinus: Mulier autem sancta ecclesia est, propter fœcunditatem honorum operum, & quia spi

D rituales Deo filios generat: hæc mulier dum parit: id est dum in mundo uirtutum profectibus insistit, dū undiq; tentatur & affligitur, tristitiam habet de hoc, quia uenit hora ut patiatur: quia nemo carnem suam odio habuit. Sed cùm peperit, id est cùm deuicto laboris certamine ad palmam peruenerit, iam non meminit pressuræ præcedentis, propter perceptæ gaudium retributionis: quia natus est homo in mundum. Sicut enim mulier nato in hoc mundo homine lætatur: ita ecclesia nato in uitam æternam fidelium populo, exultatione repletur. Beda: Nec nouum debet uideri, si natus dicatur, qui ex hac uita migrauerit. Sicut enim cōsuetè nasci dicitur, cùm quis de utero matris

E procedens in hanc lucem progreditur: ita potest natus appellari, qui solutus à uinculis carnis ad lucem æternam sublimatur. Vnde sanctorum solennia non funebria, sed natalitia uocantur. Deinde concludit conclusionem principaliter intentam: ad hoc enim dixit prædicta omnia, ut firmarentur contra tribulationes eius imminentes, & aduersa. Vnde ait: *Hæc omnia quæ dixi, in sermone isto, locutus sum uobis*, scilicet ad hunc finem, *& ideo ut in me pacem habeatis*: aduenientibus tribulationibus futuris: quia sicut graue quietatur in loco proprio, ita cor humanum in Deo. Et inde est quòd homines mundani, qui Deo per amorē non sunt coniuncti, habēt tribulationes absque pace: sed

Matth. 28.

Act. 14.

Mulier parturiens ecclesia est.

Ephe. 5.

Beda hom. dominica iubilate.

sed sancti, qui Deum per amorem habent in corde, etsi ex mundo habent tribulationes, in Christo habēt pacem. Hic finit sermonem suum, ut pius patet utilio ra ponens in fine: scilicet de pace ad quam omnes eo natur inuitare. Vnde glosa: Non solum quæ in cœna, sed etiam quæ ab initio prædicationis suæ, & maximè quæ in cœna hac de causa dicit, ut in illo pacem habeant: pacem pectoris in præsenti, pacem æternitatis in futuro. Hæc pax est pro qua Christiani facti sumus, pro qua sacramentis imbuimur, pro qua flagellis & aliis modis erudimur, pro qua spiritus pignus accepimus, pro qua in eum credimus & speramus, & amore eius accendimur. Hæc est in pressuris consolatio & liberatio, ut hac in fine fœliciter regnemus cū Christo. In hoc ergo sermonem concludit, quia ipse est consummatio uitæ, & beatitudo patriæ. August. Hæc pax finem temporis non habebit: sed omnis piæ nostræ intentionis, actionisq; finis ipsa erit. Et subiūgit: *In mundo pressuram habebitis*, scilicet ab humanis hominibus uos persequentibus: in me autem pacem: quasi diceret, secundum Gregorium: Sit uobis de me interius, quod consolando reficiat: quia erit de mundo exterius, quod sæuiendo grauitet premat. Sancti enim uiri non habent tribulationes puras, quia habēt consolationem Dei admixtam: sed mali habent eas puras, non habentes consolationem istam. *Sed confidite*, id est fiduciam in me habete: quia ego pro uobis uici mundum, & non præualebit: quasi diceret, recurratis ad me, & habebitis pacem in me: Christus uicit mundum, diripiendo & auferendo arma eius quibus impugnat: hæc autem sunt eius concupiscibilia: *Nam omne quod est in mundo, aut est concupiscentia carnis*: quam destruxit per afflictionem & laborem: *aut concupiscentia oculorum*, quam destruxit per paupertatē: *aut superbia*, quam destruxit per humilitatem. In hac uictoria Christi debent confidere sancti, quia consideratione eius armati, & uirtutibus muniti, faciliter superant tentationes mundi: propter quod dicit Petrus Christo in carne passo: & uos eadem cogitatione armamini. Qui ergo sicut Christus ista concupiscibilia uincit mundum. Et hoc, secundum Ioannem, facit fides nostra: quia cùm sit substantia sperandorū, quæ sunt bona spiritualia & æterna, facit nos contēnere bona corporalia & transitoria. Et alia plura his similia tunc dicebat. Quintò, circa sermonem meditēris, qualiter ipse Dominus Iesus, eo qui erat ad discipulos sermone finito (de quo, secundum Bedam, in cœna locutus est usque ibi: surgite eamus hinc) deinde stando usque ad hymni finem, cuius hoc initium est, tandem *sublevatis oculis*, aspiciens in cœlum se ad patrem conuertit: & uerba ad ipsum dirigens orare cœpit. Christus non tantum orauit ad aliquid impetrandum, sed etiam ad dandum nobis orandi exemplum: & ideo oratio sua hic describitur optimis circunstantijs disposita. Primò, respectu præcedētium, quia post sermonem, & discipulorum instructionem, conuertit se ad orationem: ad ostendendum quòd complementum boni operis est à Deo requirendum: & ut quos instruimus uerbo, iuuemus orationum suffragio: quia sermo diuinus maximè habet effectum in cordibus audientium, cùm fulcitur oratione, per quā diuinum imploratur auxilium: & ideo finis sermonis nostri debet ad orationem terminari. Secundò, respectu præsentium: qui orando principaliter oculos leuauit ad cœlum, ad denotandum quòd in oratione mens debet eleuari in Deum: quia secundum Damascenum, Oratio est ascensus mentis in Deum. Inter alias autem partes corporis: dispositio interior mentis maximè relucet in oculis: ubi enim amor, ibi oculus. Chrysosto. Propter hoc in cœlum oculos leuauit, ut stantes sursum aspiciamus, non oculis carnis solum, sed & mentis. Sancti ergo quandoque erecti & eleuantes oculos ad cœlum orant, non ut superbi, sed ut humiles: ut orationem ad Deum dirigendam, & cœlestia tantum petenda esse ostendant. Vnde Psal. *Ad te leuaui oculos meos, qui habitas in cœlis*. Et non solum oculos, sed & operationes nostras in Deum referre debemus: secundum illud Threno. *Leuemus cor da nostra cum manibus ad Deum in cœlis*: per manus enī designantur operationes. Tertiò, respectu sequentiū: quia articulo passionis sibi imminente, & pressuris discipulorum prædictis orauit ad patrem suum: ad designandū, quòd pressuris & tribulationibus imminentibus debet homo per orationem recurrere ad Deum: sicut Moyses, Susanna, & alij plures clamauerunt ad Dominum cùm tribularentur: & liberauit eos. Orat autem Christus primò pro se, deinde pro membris. Pro se orat, tum secundum humanam naturam, tum secundum diuinam: secundum humanam naturam, pro clarificatione in passione, pro clarificatione resurrectionis, pro clarificatione ascensionis, pro clarificatione iudicij quam habebit in eo post illud Secundum diuinam naturam orat pro notitia, & manifestatione claritatis patris & filij: in quibus intelligitur nexus & amor amborum, scilicet spiritus sanctus: quia medium sæpe intelligitur in extremis. Horum trium eadem est claritas, natura, essentia, eadem potentia, scientia, bonitas. Postulat ergo ipse Christus claritatem suam, ab æterno patre habitam, ad humanam cognitionem & notitiam peruenire: ne ipsum purum hominem arbitrantes, de passionis ignominia uerecundiam recipiant, ac de resurrectionis gloria desperantes à fide deficiant. Pro membris dupliciter orat. Primò, pro membris credentibus, & iam capiti adhærentibus: secundò, pro credituris per uerbum iam credentium. Orat ergo pro discipulis & mēbris iam credentibus, & recommendat eos patri dicens: *Pater sancte serua eos*, conseruando à malo, & custodiendo in bono: *in nomine tuo*, id est, in fide ac cōfessione, & ueritate & uirtute nominis tui: *quos dedisti mihi*, pro fundamento ecclesiæ per eos fundandæ, per spiritualem amicitiam eos mihi coniungendo, *ut sint unum*, & unió per charitatem, *sicut & nos sumus unum*, per naturam: ita quòd, sicut, non importat æqualitatem, sed quandam similitudinem & imitationem longinquam. Sum ego filius tuus per naturam: sicut & illi filij tui & fratres mei per gratiam. Vel secundum Augustinum: Vt quemadmodū pater & filius non tantum æqualitate substantiæ, sed etiam uoluntate unum sunt: ita & hi non tantum per hoc quòd eiusdem naturæ sunt, sed etiam per eandē dilectionis societatem unum sint. Cuiuscunque perfectio nihil aliud est quàm participatio diuinæ similitudinis: in tantum enim boni sumus, in quātum Deo assimilamur. *Ego pro eis rogo*, quò ad efficaciam: *quia tui sunt*, per æternam prædestinationem: *non pro mundo*, id est, mundi dilectoribus, & perditis secundum tuam præscientiam. Hoc dicitur, quia efficacia suæ orationis tantummodo ad electos se extendit. Quanuis enim in se sit efficax pro omnibus, tamen mali ponunt sibi impedimentum, ne sint participes ipsius. Et licet iam non essent de mundo, adhuc tamen necessarium erat eos esse in mundo: ideo subdit, *non rogo ut tollas eos de mundo*, uel propter aliorum salutem, quia adhue

Marginalia: Pacis commendatio. — August. tract. 104. in Ioannem. — Gregorius, lib. 26. Moral. ca. 12. — 1. Ioan. 2. — Fides. — Damascenus lib. 3. de fide cap. 24. — Chrysosto. hom. 79 in Ioannem. — Psal. 122. — Threno. 3. — Oratio Christi pro se & suis. — August. tract. 107. in Ioan. — Oratio pro apostolis.

præcipuè (ut dictum est) tendit. Et multa alia Dominus Iesus discipulis dicebat, quæ uerè corda deuota scindebant. Si ergo in sermone quæ dicta sunt attentè discusseris, & diligenter meditando ruminaueris, in eorum dulcedine requiescens: meritò inardescere poteris ad tantam dignationem, benignitatem, prouidentiam, diligentiam, & charitatem: & circa alia per Dominum hoc sero gesta. Ex quibus poteris colligere fasciculum contra omnẽ tentationem & aduersitatẽ, salubre consolationis remedium. Inter omnia enim memorialia Christi, præcipua recordatione constat esse dignissimum finale illud sacratissimæ cęnæ conuiuium, in quo non solum agnus paschalis proponitur ad edendum: uerumetiam agnus immolatus, qui tollit peccata mundi, sub specie panis præbetur in cibum. In quo quidem conuiuio mira dulcedo bonitatis Christi refulsit, quando cum pauperculis illis discipulis & Iuda proditore, eadem mensa & scutella cœnauit. Mirum claruit humilitatis exemplum, dum pedes piscatorum & proditoris sui rex gloriæ præcinctus lintheo studiosissimè lauit. Mira patuit munificentiæ largitas, dum sacerdotibus illis primis, & per consequens toti ecclesiæ & orbi terrarum corpus suũ sacratissimum, & sanguinem uerè in cibum dedit & potum. Mirus tandem emicuit dilectionis excessus, quando in fine diligens suos tam dulci exhortatione confortauit in bono, Petrum specialiter præmonens ad fidem & robur, & Ioanni conferens pectus ad recubitum dulcem & sacrum. O quàm mira sunt hæc omnia repleta dulcedine, illi duntaxat animæ quæ ad tam celebre uocata conuiuium, tanto mentis currit ardore, ut possit illud propheticum cantare: *Quemadmodum desiderat ceruus ad fontes aquarum, &c.* Conspice ergo Dominum dum loquitur, quomodo efficaciter, deuotè & delectabiliter loquens, imprimit discipulis suis quæ narrat: & pascharis in amenitate aspectus & uerborum eius. Conspice etiam discipulos, quomodo sunt mœsti, lacbrymantes & suspiria dantes. Pleni enim sunt tristitia, ut de hoc ipsa ueritas testimonium fert dicens: *Quia hæc*, scilicet de recessu meo, *locutus sum uobis, tristitia impleuit cor uestrum*: & doletis me corporalibus subtrahi oculis. Inter alios autem conspice Ioannem, eidem familiarius cohęrentem, qualiter attentè & diligenter hunc dilectum suũ aspicit, & tenerius anxiatus omnia uerba eius recolligit. Ipse enim solummodo ea describens tradidit nobis. Benedictus ipse Ioannes, qui supra pectus Domini recumbẽs hæc potauit, & memoriter retinens nobis ea scripsit. Nullus sic fideliter & familiariter Domino adhæsit, ut Ioannes. In cœna iuxta eum sedit, licet esset iunior aliorum: & quando captus fuit, secutus est eum in atrium principis sacerdotum: & nec in crucifixione nec in morte, nec post mortem eum dimisit, quousque sepultus fuit. Et quia Dominus uidebat discipulos formidare & timere: tum ratione temporis, quia nox erat: tum ratione loci, quia in ciuitate manifestè sistebant, ita ut frequenter circumuoluerent oculus ad ostium domus, quasi imaginantes & expectãtes inuadi & capi ab hostibus: & propter hoc minus intendentes his quæ dicebat: ideo ut melius uerba quæ dicturus erat intelligerent, & ut ad locum unde tradendus erat ueniret, inter alia eis discumbentibus dixit: *Surgite eamus hinc*: scilicet ad locum aliũ magis securum & secretum: ubi æstimantes uos securos attentius audiatis uerba mea, & melius attendatis ad ea quæ sunt uobis dicenda: ad locum unde tradendus sum ad mortem, ad separationem à uobis corporaliter in hoc mundo, ad angustiam & passionem meã: & quicunque uoluerit post me uenire, abneget semetipsum: & tollat crucem suam, & sequatur me. Et ora eum ut non sinat te à suo latere separari: sed concedat tibi secum ire, & eum sequi, siue ad mortem, siue ad uitam. O quantus pauor in discipulos intrauit, nescientes quo uel qualiter ire deberent, & de ipsius separatione plurimum formidantes. Meritò autem de tanto conuiuio gratiæ reddendæ erant Deo: & ideo post cœnam hymnum, id est, canticum diuinæ laudis dixit: & gratias egit, sicut & ante cœnam fecerat: ut scilicet addiscas, & ante cibum & post cibum gratiarum reddere actiones. Vnde Chrysostomus: Audiant quicunque uelut porci simpliciter manducantes cum ebrietate surgunt, cùm deceret gratias agere, & hymnum concinere, & mensam desinere: audiant quicunque ultimam orationem in sacris mysterijs non expectant: ultima enim oratio missæ, illius hymni est signum. Gratias ergo egit antequam sacra mysteria discipulis daret, ut & nos gratias agamus: hymnum dixit postquam dedit, ut & nos hoc ipsum faciamus. Hæc Chrysost. Vbi & Beda: Simul etiam & hoc ostendit, quòd amplectibile erat sibi pro nobis mori: quia cùm tradendus erat Deum laudare dignatus est, docet & nos cùm in angustias incidimus, propter multorum salutem non contristari: sed Deo gratias agere, qui in nostra tribulatione operatur multorum salutem. Tandem multis completis mysteriis, & hymno dicto, pro sacramenti institutione, & nouę uitæ denunciatione, hora completorii egreditur de loco cœnæ, cum discipulis suis, ad locum extra ciuitatem, ad quem sciebat uenturum proditorem, ultrò se offerens passioni: ut ostenderet se uoluntariè subire mortem, & desiderare nostram redemptionem. Ille enim locus erat aptus ad capiendum Christũ: quia erat à ciuitate remotus, & ipsi quærebant capere eum sine strepitu turbarum. Precedit ipse, tu eum sequere, & cõspice discipulos euntes post eum, & cum eo, quomodo quilibet qui magis potest, magis eidem approximat, & congregatim pergentes (sicut moris est pullorum pergere post gallinam) impellunt eum modo unus, modo alius ex desiderio appropinquandi & audiendi uerba ipsius. Ipse uerò libenter & patienter sustinebat ab eis, & tunc locutus est eis complendo sermonem, eundo per uiam & in horto. Et iuit cum illis uersus Orientem, *trans torrentem Cedrõ*, & uallem Iosaphat, quæ est inter Hierusalem & montem Olіueti à Septentrione in Austrum porrecta, per cuius uallis medium currit idem torrens Cedron. Est autem cedron genitiuus pluralis, qui Latinè cedrorum dicitur: de quibus arboribus copia ibi erat in ripis torrentis eiusdem: unde sic appellatur. In hac ualle est parua campi planities irrigua & nemorosa, plenaque delitijs. Vallis uerò nomen accepit à rege Iosaphat ibi sepulto: ubi à parte montis Sion in pede mõtis Oliueti: in ipsam uallem descendendo, est turris sepulchrum eius continens. Cuius ad dexteram de rupe montis Oliueti, excisa & separata domus duo cauata habet sepulchra, scilicet Simeonis senis: & Ioseph sponsi Mariæ uirginis. Et *uenit cum illis in uillam, quæ dicitur Gethsemani*, ad radicem, seu pedem montis Oliueti iuxta campum, qui Gethsemani dicebatur: unde & uilla sic uocatur, vbi est ecclesia adhærens rupi, sub qua apostoli erant somno prægrauati, & intra erant canonici regulares cum abbate, secundum regulam beati Augustini, Domino seruientes. Et intrauit cum ipsis in hortum, qui in fine uillæ erat, & ad uillam pertinebat,

Cœnæ excellentia.

Miranda in cœna.

Psal. 41.

Ioanni benedictus.

Chrysost. hom. 83. in Matthæũ.

Beda in ca. 14. Marci.

Vallis Iosaphat.

Ioseph sepulchrum.

Introitus in hortum.

ſinubat, ubi traditorem ſuum & armatos expectabat, ſciens omnia quæ uentura erant ſuper eum, ſecundū altisſimæ diſpoſitionis arcanum. Et qui perſecutores ſuos, & omnia in manu ſua accepiſſe ſe nouerat: quia omnia dedit ei pater in manus, ſponte in manus perſequentium ſe ponebat. *Sciebat autem & Iudas traditor locum, quia frequenter Ieſus cum diſcipulis ſuis illuc uenire conſueuerat*, cauſa orandi ſecretius extra tumultum ciuitatis, & cauſa ſecretius loquendi cum diſcipulis familiariter inſtruendis. Itaque tradendus à diſcipulo, conſueti ſeceſſus locum & Iudæ notum adiit, quò facillimè reperiri poſſet: manifeſtum ſedans ad capiendum, ne morte timere, uel inuitus crucifigi putaretur. Vnde bene dicitur, quòd *hymno dicto exierūt*, ſecundum conſuetudinem, *in monte Oliueti*: id eſt, uerſus montem Oliueti: quia conſuetus erat illuc ire, & morari de nocte, cauſa orationis. Nam ſecundum

Chryſoſto. hom. 84. in Matthæū. In oratione pernoctare ſolitus erat Dominus. Completorium unde dictum.

Chryſoſtomū, conſueuerat frequenter extrà in oratione pernoctare, & ſtratus mollitiē declinare: &, ſecundum eundem, conſuetudo Chriſti erat, maximè in ſolennitātibus, poſt cęnam diſcipulos ſeorſum ducere, & purum à tumultibus locum inquirere, ne mens impediretur ab auditione, & aliqua ſublimia de feſto docere, quę non erat phas alios audire. Completoriū poteſt dici: quia in ipſo completur curſus diei. Similiter Dominus noſter Ieſus Chriſtus, completo curſu prædicationis, & cœna illa ſingulari tam glorioſisſimè celebrata & facta cum diſcipulis ſuis, de qua cœna & de ſacratisſimo dono corporis & ſanguinis eius, ibi tradito debes frequenter deuotisſimè cogitare: & quòd lotis diſcipulorum pedibus, ac facto ſermone & dicto hymno, id eſt, gratiarum actione, exiuit cum diſcipulis ſuis uerſus montem Oliueti, ubi capiendus erat & ab amicis ſeparandus. Et quando complendum erat quod propheta dixerat, *percutiam paſtorem & diſpergentur oues gregis*. Vade & tu ſemper

Zacha. 13. Myſticè.

cum eo, & noli eum deſerere, ne & ipſe deſerat te. Myſticè, Egreſſus eſt Ieſus extra ciuitatem, ut nos egreſſuros de mundanis, & mundi habitatione ſignificaret, quando ſacrificium Deo offerre uolumus: & ut tumultum hominum fugere doceret, quando orare uel familiaria cum noſtris tractare intendimus. *Egreſſus autem iuit trans torrentem Cedron*, qui interpretatur triſtis męror, & ſignificat uiam paſsionis, quam Chriſtus perambulare uoluit: quia ſicut torrens torrore caloris ſolis cum impetu deſcendit, ſic Chriſtus calore charitatis & luce ueritatis ſuccenſus fluctus paſsionum impetum propriæ uoluntatis ſuſtinuit. Per hoc ergo quòd Chriſtus iuit illuc imminente ſua paſsione, ſignificatur quòd Chriſtianus ire uolens ad martyrium, debet imminens ſupplicium præcogitare, & per patientiam ſe armare. quia ſecundum Gregoriū,

Gregorius hom. 35. in euangelia.

Minus feriunt iacula quæ præuidentur: & tolerabiliora ſunt mala quæ præſciuntur. *Et uenit in uillam Gethſemani*, quæ interpretatur uallis pinguedinis: quæ interpretatio oſtēdit, quàm humilis, quàm deuota fuit Chriſti oratio quam ibi fecit in ualle enim humilitas, & in pinguedine deuotio notatur: ſecundum Remi-

Remigius in cap. 26. Matth. Cur in horto orauit & captus eſt.

gium, Dominus appropinquans paſsioni in ualle pinguedinis orauit, ut demonſtraretur quia per uallem humilitatis & pinguedinem charitatis pro nobis mortem ſuſcepit. Humiliauit enim ſe uſque ad mortem, & ex charitate poſuit pro amicis animam ſuam. In horto etiam orauit & capi voluit, ut oſtenderet quòd ſatisfacere uenerat pro peccato primorum parentū commiſſo in horto: id eſt, in terreſtri paradiſo: uel quòd per paſsionem ſuam nos in hortum paradiſi corrandos introducit. Dicitur etiam poſt communionem in montem Oliueti exiſſe & oraſſe: quod repręſentat proceſsio fratrum, quando poſt refectionem exit in oratorium, ad gratias agendum. Per quod etiā datur intelligi, quòd virtute dominici ſacramenti aſcēditur ad culmen gratiæ & gloriæ. Signanter autem, ſecundum Orige. hymno dicto exierunt in montem Oliuarum: per hoc deſignans quòd poſt perceptionem tanti ſacramenti fidelis homo nihil debet agere in conualle, nec circa aliquod terrenum ſe occupare. Sed, ſecundum Hieronymum, debet aſcendere in mōtem Oliueti: id eſt, in uirtutum ſublimia, ubi eſt laboris refectio, & doloris ſolatium, ac ueri luminis notitia apprehenditur. Orauit ergo Dominus in monte Oliueti, ſiue in horto ad radicem eiuſdem montis: quod totum uiuū eſt, & plenum figuris. Cùm enim in monte orat: ſurſum nos, & pro cœleſtibus habere cor in oratione, & ſublimia tantum orando inquiri debere docet: cùm in ualle, & hoc in ualle pinguedinis, docet nos in oratione humilitatem & internæ deuotionis ac dilectionis pinguedinem ſeruare: & ut non geſtemus cor aridum à charitatis pinguedine. Meritò autem paſſurus Dominus aſcendit in illum montem, unde erat aſcenſurus in cœlum, ut per hoc oſtenderetur quòd per tolerantiam paſsionis aſcenditur ad quietem cœleſtis manſionis. Vnde Hieronymus: In monte quidem Oliueti Ieſus uigilat & orat, tenetur ac ligatur: ac inde ad cœlos aſcendit, ut nos ſciamus quia inde ad cœlos aſcendimus: unde uigilamus & oramus, ligāmur, & non repugnamus in terra. Hic mons Oliueti omni acceptione eſt dignus, in quo Dominus frequenter morari & orare, ac multa & mira operari dignatus eſt. Eſt autem in hoc monte ecclefia, in qua cum abbate nigri monachi eſſe ſolebant. Potes autem meditari, quòd Dominus Ieſus dedit nobis in iſto ſero exemplum quinque magnarū uirtutum: ſcilicet humilitatis, in lauando pedes diſcipulorum: charitatis, in ſacramento corporis & ſanguinis ſui, & in ſermone qui eſt monitis charitatis plenus: orationis, in orando in horto tribus uicibus: patientiæ, in ſuſtinendo proditorem ſuum, & multa opprobria, quando fuit captus & ductus ut latro: obedientiæ, in eundo ad paſsionem & mortem ex patris præcepto. In his ergo uirtutibus & aliis eum pro poſſe imitari coneris.

Egreſſus in Oliuetum.

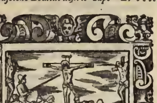
Origenes tracta. 35. in Matt.

Hierony. in cap. 14. Marci. Oliueti mons dignitas. Quinque uirtutum exempla.

ORATIO.

BENIGNISSIME *Ieſu, qui pro credentibus & crediturìs in te, ante tempus paſſionis patrem ſuppliciter exoraſti: rogo Domine tuam clementiam & miſericordiam pro illis, & pro me, & pro omnibus mihi conſanguinitate, affinitate, familiaritate, beneficio, oratione, recommendatione, uel quocunque coniunctis, ſeu cordi meo inſertis: & uniuerſaliter pro omnibus fidelibus, tam uiuis quàm defunctis. Vt nobis uiuis & gratiam in præſenti, & gloriam in futuro exhibeas: ac defunctis miſericordiam & requiem æternam indulgeas: & tu qui omnium redemptor es, etiam eorum ſaluatorem te oſtendas. Amen.*

De passione Domini nostri. Cap. LVIII.

OCCVRRIT nunc, ut passionem Domini nostri Iesu Christi tractemus, de qua ad minus septies in die recordari deberet Christianus. Vnde dicit Bernar. Quòd quotidiana lectio Christiani, debet esse recordatio dominicæ passionis: & quòd nihil ita accendit cor humanum, quemadmodum sæpe & sedulo recogitata passio & humanitas saluatoris. Qui ergo in cruce & passione Domini desiderat gloriari, sedula meditatione debet in ea persistere: quæ præcipuè inter cætera debet cordi nostro esse infixa: ut sicut in suo corpore cicatrices & vulnera semper tenet, & de eius corpore non delentur: ita & in corde nostro per memoriam nostri teneri, & nunquam de eo deleri debet. Cuius quidem passionis mysteria, & quæ circa eum facta sunt, si toto mentis intuitu perspicerentur, in nouum utique statum meditantem adducerent. Nã ex profundo corde & totis uiscerum medullis eam perscrutanti, multi passus insperati occurrerẽt ex quibus nouam compassionem, nouum amorem, nouas consolationes, & per consequens nouum quendam statum dulcedinis susciperet, quæ sibi præsagia & participalia gloriæ uiderentur. Vnde quædam monialis deuota in tãtum circa passionem Christi erat affecta, ut nunquam crucifixi imaginem inspicere posset, nisi cadens in terram quasi totaliter absorpta à se deficeret. Oportet ergo quòd quis præsentem se exhibeat affectuose diligenter & morose omnibus & singulis quæ circa dominicam passionẽ contigerunt: & quòd illuc totam mentis aciem uigilantibus oculis cordis, oblitisque aliis curis & sollicitudinibus exterioribus dirigat perseueranter. Et scias quòd si in hac scientia (quæ super omnes alias scientias est) uolueris proficere, cum magno studio oportebit te à cibo & potu delicato abstinere, & ad necessitatem tantum parcè de utroque sumere. Cœna quoque nocturna siue potus, multum impedit orationem & contemplationẽ: quapropter esset pro posse abstinendum. A uestibus quoque ac lectis mollibus & delicatis abstineas, & in uestitu sicut & in uictu humilieris, grossioribus utẽdo & uilioribus. Oportet etiam quòd caueas à multiloquio, ac lætitia uana & inepta: quia non deceret eũ qui vult Christi dolorem sentire, in uerbis, risibus, lusibus & gaudio uano se inutiliter occupare. Necessarium enim erit, ut aliquando ita cogites te præsentem cogitatione tua, ac si tũc temporis ibi præsens fuisses quando passus fuit: & ita te habeas in loquendo, in uiuendo, in dolendo, ac si Dominum tuum coram oculis tuis cerneres patientem. Ita enim & ipse Dominus in spiritu tibi præsens erit, sicut à te cogitabitur præsens esse: & accipiet tua uota, & acceptabit tua facta. Et (ut breuiter dicam) oportebit te à delectatione & consolatione carnali, cum magna diligentia elongari, & ut amara & dura tibi dulcescant, & suauia fiant si in Christi doloribus & passione consolationem, & dulces animæ tuæ dapes cupis inuenire. Non enim bene conueniunt consolatio carnis, & cõtemplatio dominicæ passionis: sed contraria quasi nomina sortiuntur, nec possunt simul caro & spiritus delectari: imò, secundum apostolum, sibi adinuicem aduersantur. Vnde Bernardus. Crux Christi uoluptati aduersatur, & uoluptas cruci: & quomodo possunt excusari uoluptatum amatores, ut non sint Christi persecutores? Rei enim fiunt mortis Christi: & si non ut persecutores, tamen ut tantæ rei contemptores. Et iterum: *Mihi absit gloriari, nisi in cruce Domini mei Iesu Christi: per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo.* Non solum, inquit, mortuus mundo: sed & crucifixus, quod est ignominiosissimum genus mortis. Ego illi, & ipse mihi. Omnia quæ mundus amat crux mihi sunt: delectatio carnis, diuitiæ, honores, uanæ hominum laudes. Quæ uerò mundus reputat crucem: illis affixus sum, illis adhæreo, illa toto amplector affectu. Quanuis in his apostoli uerbis, illud quoque non incongruè possit intelligi, crucifixum ei mundum reputatione: ipsum uerò mundo crucifixum, compassione. Crucifixum enim uidebat mundum obligationibus uitiorum, & ipse crucifigebatur ei per compassionis affectum. Hæc Bernardus. Et quia, ut dicit Gregorius, sine delectatione anima nunquam potest esse: nam aut infimis delectatur aut summis: ideo heu multi consolationem diuinam non inuenientes, protinus inhiant ad aliam, & sic sibi iustè subtrahunt diuinam. Vnde Bernardus: Renuit cõsolari anima tua in aliis, si uis in Dei memoria delectari. Cuius ad alias consolationes mens inhiat, & nõ penitus in caducis & transitoriis renuit consolari, ipse sibi profecto cœlestis subtrahit gratiam consolationis: quam si digna deuotione, pleno affectu, desiderio uehementi petere, quærere, pulsare, satageret, sine dubio petens acciperet, quærens inueniret, pulsanti aperiretur. Non ergo quæras consolationem aliã, si cupis habere diuinam: quia, ut idem dicit Bernard. Delicata est diuina cõsolatio, quæ non datur admittẽtibus alienã: nec duplici uia, nec duplici affectu quæras diuinã consolationẽ: quia indignũ te redderes ad eandẽ. Vnde iterum Ber. Indignus benedictione cœlesti conuincitur, qui dubio quærit affectu, duplici petit intentione: aliud sibi refugium parãs, si fortè eam non obtinere contingat. Hæc Bernardus. Manna defecit filijs Israel postquam comederunt de frugibus terræ: per manna quod habebat in se omne delectamentum, & omnis saporis suauitatem, significatur suauitas Iesu: quæ deficit filijs Israel, id est, claustralibus, cùm incipiunt comedere de frugibus terræ, id est, dare se terrenis consolationibus. Vnde Augustinus: Si animus habet unde delectatur extrinsecus, sine delectatione manet intrinsecus. Ideo uir sanctus debet dicere cum propheta: *Renuit consolari anima mea*, scilicet exterius: & ideo ibi sequitur, *memor fui Dei, & delectatus sum*. Vnde Richardus: Nunquam intellectus ad cœlestium contemplationem perfectè attrahitur, nisi caro in necessarijs fortiter retrahatur. Vnde & Gregorius: Si à carne hoc quodlibet abscindi

Bernardus sermone de passione.

Proficere uolẽs i Passionis dominicæ scientia, quid facias.

Galat. 5.

Bernardus sermo. 6. in quadragesima.

Galat. 6.

Gregorius lib. 18 moral. cap. 6.

Bernardus sermone de passione.

Manna defecit.

Augusti. sermo. 19. de uerbis Apost.

Psal. 76.

Richardus

Gr

A B C D E

scindimus, mox in spiritu quod delectet inueniemus. Compatiaris igitur saluatori nostro Iesu, memoriam passionis & vulnerum eius in corde tuo habendo: certissimè confidens quòd eius consolationis socius in futuro efficieris, si eius tribulationis in præsenti socius inueneris. Nec enim pro ipso piè lugentibus gloriã suam negabit, qui nec Magdalenæ dolenti & ipsum quærenti resurrectionem suam occultari noluit.

Psal. 125. Roma. 8. Ioan. 6. Bernardus tractatu de diligendo Deo.

Quod bene propheta innuit dicens: *Qui seminant in lachrymis, in exultatione metent.* Vnde Apostolus: *Si tamen compatimur, ut & simul glorificemur.* Vnde & Bernardus. Qui manducat carnem meam, & bibit sanguinem meum, habet uitam æternam. hoc est, si compatimini, & conregnabitis. Sed non solum corde, uerum etiam corpore compatiendum est Christo.

Ambrosius in cap. 9. Roma. 2. Can. 1.8. Ibidem.

Vnde Ambrosius: Qui autem compatitur, non persunctoriè compatiatur: sed ut tribulationes Christi in corpore suo impleat, sicut implebat & Paulus. Vnde & in Canticis: *Pone me ut signaculum super cor tuum*: diligendo, scilicet me per affectum & mihi te conformando per affectionem dilectionis: & ut signaculum super brachium tuum, diligendo etiam me per effectum, & mihi te conformando per amorem operationis: signaculum enim formam suam imprimit rei quæ sigillatur. Et meritò debes me diligere utroque modo: quia fortis est ut mors dilectio: hoc est, tam fortiter te dilexi, quòd pro amore tuo mortuus sum. & dura sicut infernus æmulatio: quia in nullis tentamentis hostium à nostræ salutis cura reuocare potuit, sicut infernus nullus miserorum cruciatibus mitigatur.

Crucis locatio & eius significatio.

Per multas ergo tribulationes oportet nos intrare in regnum cęlorum: quod bene figuratur per hoc quòd crux ponitur inter chorum & cancellos ecclesiæ, ut qui chorum intrare uoluerint, uadant sub cruce: quia ab ecclesia militante ad triumphantem, nemo nisi per crucem potest intrare.

Memoria passionis.

Multum quippe placet Deo, quòd homo memoriam passionis & vulnerum eius portet in corde suo. Narratur enim quòd cùm quidam eremita sanctissimæ uitæ instanter Dominum exoraret, ut sibi ostenderet quod sibi inter cætera seruitia magis acceptaret: uidit hominem nudum trepidantem frigore, & crucem magnã super se baiulantem, & sibi quis esset interroganti dicentem: Iesus Christus ego sum: Rogasti enim me ut tibi ostenderem quod inter cætera seruitia mihi magis complaceret, & nunc tibi dico quòd hoc: scilicet quòd quis homo iuuet me portare crucem meam, & vulnera, & passionem in corde suo. Et hæc dicens euanuit.

Crux Domini nobis baiulãda.

Crucem Domini debemus baiulare, & iuuare eum portare: & hoc in corde, per recordationem & compassionem: in ore, per crebram & deuotam gratiarum actionem: in corpore, per flagellationem & castigationem: ut saluatori nostro corde, ore, & opere gratias agamus. Cuidam etiam seni matronæ reclusæ multitudinem & numerum omnium vulnerum Christi scire cupienti, & pro hac re flebiliter Deũ oranti, uox cœlica missa dixit:

Vulnerum Christi numerus. Oratio quindecim Pater noster.

Quinque milia quadringenta nonaginta vulnera mei corporis extiterunt: quæ si venerari volueris, orationem dominicam cum salutatione angelica quindecies quotidie in memoriam passionis meæ replicabis: sicque anno reuoluto unumquodque vulnus uenerabiliter salutabis. Hæc oratio ualde placet Deo, prout postmodum reuelatum fuit cuidam solitario. Et accipitur hic numerus secundum annum bisextilem, ut semper sufficere possit: quia minor numerus quem quidam ponunt, scilicet quinque milia quadringenta septuaginta quinque alijs annis tantum, sed non hoc sufficit. De numero vulnerum Christi sunt uersus isti.

D. notat quingenta quæ undecies notant mille quingenta, unde demuntur decem. Numeri mysterij.

> *Mittitur ut legitur olim, uox cœlica lenis.*
> *Cor refouendo senis flebilis, ut sequitur:*
> *D. duc undecies decem dempta simplice, Christi,*
> *Vnde tulisti vulnera cuncta scies.*

Tot quippe fuerunt vulnera Christi, accipiendo uidelicet quamlibet plagam flagellationis pro vulnere uno: & puncturam cuiuslibet spinæ pro uno. Cuius quidem numeri partes singulæ congruunt mysterio passionis Dominicæ. Millenarius enim, qui est ultimus limes numerorum, ultimam & supremam perfectionem in hac uita homini possibilem insinuat, quã utique Christus in sua passione & summè adimpleuit. Quinarius autem ad quinque sensus refertur: in quibus omnibus Christus passus fuit, ut sensus nostros nostris peccatis corruptos reintegraret. Centenarius etiam perfectionem notat. Et ideo per quadringenta perfectio noui testamenti, quod in quatuor euangeliis consistit accipi potest: quod quidem testamentum in sanguine passionis Christi dedicatum est. Nonagenarius uerò, qui constat ex ductu denarij in nonenarium, designat nouem ordines angelorum. Inter quos ducimur per obseruantiam præceptorum decalogi, & hoc non nisi per meritum passionis Christi.

Bona ex meditatione passionis.

Multa quidem & magna bona proueniũt homini passionem Christi frequentanti, & se circa eam sedulo occupanti. Si enim ad diuinitatis cognitionem peruenire desideras, restat ut per assumptam humanitatem, & humanitatis passionem tanquam per uiam regiam gradatim ascendere ad altiora discas. Quia non datur peruenire ad diuinitatis altitudinem, uel inusitatam dulcedinem, nisi tractis pio quodam fidei ac dilectionis affectu, per humanitatis Christi amaritudinem. Et quanto hac neglecta quis ascenderit altius, tanto cadit profundius. Hæc est uia per quam itur. Hæc est porta per quam introitus ad desideratum finem conceditur. Per fructiferam namque ac uenerabilem Christi passionem, cunctorum nobis spiritualium bonorum materia copiosissimè ministratur: ubi enim est gloriatio nostra, ubi spes & lætitia cordis nostri? Reuera in Christo uno summo & uero bono, & preciosissimo eius passionis thesauro. Et ideo tam impreciabilem thesaurum delectat iugiter in corde retinere, & continuè de ipso loqui, ac omni tempore mente & corpore cum ipso occupari: utinam quoque & in cordibus nunquam marcescat, sed semper rediuiua pullulatione nouus existat. Fœlix proinde tu ò gloriosissimum lumen ecclesiarum, qui arcanum diuinitatis attingens, abyssum claritatis diuinæ oculis purioribus intuendo introisti: ac uerba quæ non licet homini loqui audisti, & tamen ad ima descendens affectu quodam mellito passionis huius ob preconium de cordis thesauro in medium eructasti dicens:

1. Cor. 2.

Nihil arbitratus sum me scire inter uos nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum. O uerbum mellifluum, dulcius super mel & fauum, deuotis mentibus iugiter ruminandum, de quo liquor emanat, qui miseris largiter gaudia salutis propinat. Cæterùm quicunque æternam salutem, & præmiorum magnitudinem desiderat habere: arcem quoque cunctarum uirtutum optat conscendere, scientiam etiam atque sapientiam obtinere, inter prospera & aduersa æquanimiter stare, & securam uiam ambulare, necnon amaritudinem passionis Christi eiusque consolationis potum suauissimum desiderat prægustare, debet Iesum Christum, in-

quam

Passio Christi doctiuum efficax.

quam crucifixum, iugiter in suo corde portare. Frequens passionis huius memoria indoctum quemquã reddit doctissimum, ac imperitos & idiotas facit proficere in magistros: magistros inquam non scientiæ quæ inflat, sed charitatis quæ ædificat. Ipsa est uelut quidam liber uitæ, in quo omnia saluti necessaria inneniuntur. Hic liber de omnibus docens mellea quadã dulcedine perunctus sentitur. Fœlix qui eius studio seriose intendit: quia contemptu mũdi & in amore Dei proficiet, cunctarumque uirtutum ac gratiarum incrementum sumet.

Passionis memorãdæ modus.

Memoria passionis Christi debet fieri nõ perfunctoriè, nec cum festina acceleratione, maximè cùm tempus aderit sufficiens & opportunũ: sed cum matura & morosa ac præcordiali rememoratione, & flebili quadam compassione. Nisi enim hoc dulcissimum lignum dentibus affectuosæ discretionis masticatum fuerit, sapor eius licet immensus nequaquam mouebit.

Deuotionis excitandæ modus.

Quòd & si quidem flere cum flente, aut dolere cum dolente non potes: saltem affectu deuoto de tantis beneficijs tibi per eam gratuitò exhibitis gaudere & gratias agere debes. Quòd si nec affectu compassionis, nec gratulationis desiderio moueris: sed dura quadam affectione te in eius recordatione deprimi sentis: nihilominus in duricia cordis tui ad laudem Dei, memoriam huius salutiferæ passionis qualitercunque percurre, & quod à te habere non potes, ipsius manibus pijssimis committe. Percutebis silicem: interiori uidelicet recordatione, & corporali nihilominus labore, te exercens ad pietatẽ, per extensionem manuum, seu oculorum ad crucifixum subleuationem, uel pectoris tunsionem, aut genuflexiones deuotas, seu disciplinas & flagellationes: uel cætera similia pietatis officia continuando, donec egrediantur aquæ lachrymarum largissimæ: ut & ratio bibat denotionis aquas, & corpus animale eius experientia accensum ad gratiam habilitetur.

Solatia ex passione quatuor.

Porrò passionis Christi freqnentem meditationem inter alia innumerabilia ad quator præcipuè tibi noueris prodesse solatia: uidelicet ad tria principalia uitia, quæ in mũdo sunt, repellenda: ad tribulationem & pęnitentiam mitigandũ, ad tristitiam inordinatam repellendam, & ad pœnam purgatorij diminuendam. De primo patet in Threnis, ubi dicitur: *Recordare paupertatis meæ transgressionis*: id est, uilitatis transgredientis omnes alias nilitates & fellis.

Threno. 3.

Concupiscentia ergo carnis debet crucifigi, per crucifixi amaritudinem. Concupiscentia oculorum, per eius paupertatem: superbia uitę, per eius uilificationem. Sed noluptuosi contrariantur cruci Christi: quia Christus in ea sustinuit amaritudinem. Item uanè gloriosi: quia Christus in ea sustinuit ignominiam. Item auari quia Christus in ea sustinuit paupertatem. De secundo etiam ex hoc apparet, quia cibus aliquãdo de se insipidus, per salsam appositam, uel condimentum fit sapidus: sic tribulatio & pœnitentia de se sunt insipida: sed apposita salsa passionis Christi, quæ fuit amara, efficiuntur dulcia & sapida.

Exemplũ doloris pellendi.

Tertium autem, scilicet, qualiter dolorem animi expellat, exemplo tibi potius quàm uerbo monstrabo. Erat nainque quidam quem circa cõuersionis suę initia quædam tristitia inordinata lætaliter oppressit: ita ut nec legere, nec orare nec quicquã boni pro tũc facere posset. Qui dum die quadam in cella residens, ab hac passione grauiter urgeretur: & incredibili dolore affligeretur, facta est ad eum desuper quasi uox intellectualis, dicens: Quid hîc sedes ociosus, & in te ipso tabescẽs? Surge nunc & meam deuotè pertracta passionem, & in amaritudine tuum deuinces dolorẽ: quo audito ille frater surrexit, & se ad meditandum passionem contulit: & extunc medicina hac salutari sanatus, per eius continuam replicationem, nequaquam plus de cætero talem unquam sensit animi passionem.

Purgatorij relaxatio p passionem Christi.

Quartum uerò, scilicet qualiter hęc utilissima meditatio pœnam purgatorij relaxare habeat, tibi indicabo. En author naturæ nil inordinatum in sua natura relinquit, sed nec diuina iustitia quicquam impunitum dimittit: quod non aut hîc, aut in futuro debitę correctioni subiiciat. Quando igitur putas quòd finẽ habitura esset pœna alicuius peccatoris, qui multis criminibus obnoxius condignam satisfactionem pro quolibet mortali, pro millesima parte non impleuisset, quam exoluere in locis purgatorij decedens cogeretur usque ad minimũ quadrãtem. O nimis longa miseræ animæ expectatio. O diutina & acerba nimiũ cruciatio, dolor perseuerans & immensus, pœnitẽtia granior omni terrestri cruciatu. Sed uide quòd hanc pœnam leuissima & breuissima satisfactione compẽsare posset, quicunque ipsam de thesauro passionis agni immaculati recipere sciret. Hic namque thesaurus preciosissimus, propter charitatem maximã personamque dignissimam, ac dolorem immẽsissimum, sufficiens est & superabundans. Et ideo taliter posset se homo ad hunc applicare, & de eius merito & satisfactione tam deuotè ad se trahere: ut si mille annis purgari deberet, in breui de toto liberaretur. Si ergo uis pœnam purgatorij longam & acerbam in temporalem, breuem, & leuem commutare: studeas hæc facere. Primò omnium, debes corde compuncto & spiritu contribulato cum gemitu cordis enormitatem peccatorum tuorum grauissimè ponderare, confitẽdo aduersum te iniustitiam tuam Domino, amarissimè recogitando quid feceris, quem offenderis, quid ue merueris: peccaui, inquiens, Domine super numerum arenæ maris. Deinde debes teipsum coram oculis æterni iudicis humiliter despicere, & uilem æstimare: ita ut cum publicano oculos immũdos nec audeas ad cœlum leuare, nec labijs pollutis nomen illud gloriosum nominare: sed neque teipsum hominem, sed uermem immundum æstimare, & opera tua satisfactoria quasi nullius momenti sint annihilare, & sic miser & miserabilis ante fores gratiam iudicis, & cũ profundo gemitu cordis tui petere: & dicere, *Pater mi, peccaui in cœlum & coram te, & non sum dignus uocari filius tuus: fac mihi sicut uni ex mercenarijs tuis.*

Lucæ 15.

Postea meritum passionis Christi debes cum summo affectu extollere & magnificare, cogitando quoniam apud eum copiosissima est redemptio: & quòd minima gutta preciosissimi sanguinis, qui per omnes partes corporis sui vulneribus repleti largiter effluxit, pro redemptione & satisfactione totius mundi sufficisset: sed copiose ipsum effundere uoluit, ĩ argumẽtum magni amoris, & superefluentissimæ pietatis, in solamen omnium miserorum. Tandem debes humili quidem, sed feruido affectu manum auxiliatoris quærere, & misericordissimi redemptoris meritum infinitum in subsidium postulare, nihil hæsitans: quia pronior est fons ille pietatis iugiter scaturiens ad miserẽdum, quàm tu ad petendum? O uerbum gratiosum & præcipuũ, miseris peccatoribus cum summa exultatione suscipiendum, eo quòd in Christi passione sic in promptu inuenimus unde possimus peccata abluere, pœnas delere, gratiam inuenire, & gloriam sempiternam promereri. Memoriam igitur passionis Christi semper debes in corde tuo habere, & omnes tribulationes & aduersitates quas pateris ad ipsam

ſam referre: Ipſiusq́ue ſimilitudinem, quantum poſſibile eſt induere. Et cùm ex occulta diſpenſatione tibi conſolatio interna ſubtrahitur, & deſolatus relinqueris: debes inſtar ueri crucifixi non aliunde conſolationem quærere, ſed patienter expectare, & ſurſum ad patrem qui in cœlis eſt reſpectum habere: teipſum deſerendo, & omnem cogitatum tuum in ipſum iactando. Tunc ſine dubio quanto fuerit maior hominis exterioris preſſura, & deſertio hominis interioris cum uoluntate Deo unita: tãto ſimilior crucifixo, & amabilior patri per amando eris: quia reuera hoc eſt punctum aduerſitatis, per quod milites probatiſsimi in acie Chriſti cõſtituti ſtrictiſsimè examinantur. Item omnia infortunia & cuncta triſtabilia clementiæ Dei debes committere: & ſic te liberè in omni facto tenere, quaſi homo qui in procinctu migraturus eſt de hoc mundo. Refugium quoque continuum in uulnere lateris Ieſu Chriſti debes quærere, tanquam columba in foraminibus petræ: quia in hoc loco ſemper inuenies copioſiſsimam peccatorum remiſsionem, gratiarum plenitudinem, & à cunctis malis imminentibus ſecuram protectionem.

Narratio historia passionis.

Ad narrationem itaque propoſiti accedamus. Si igitur uigilanter attendiſti præmiſſa, quæ de uita Chriſti ſunt dicta, hîc multo uigilantius totum apponas animum, totam uirtutem: quia hîc maximè apparet illa eius charitas, quæ corda noſtra deberet totaliter concremare. Non ſolum autem illa pœnalis & mortalis crucifixio Domini, ſed & ea quæ eandem præceſſerant, ſunt uehementiſsimæ compaſsionis, & amaritudinis, & ſtuporis.

Passio in generali.

Quid enim eſt cogitare quòd ipſe Dominus noſter, ſuper omnia benedictus Deus, ab hora qua de nocte cum facibus & armis tanquam latro quæſitus fuit, & captus, uſque ad ſextam crucifixionis ſuæ ſcilicet horam, fuit in bello cõtinuo doloris, magnis opprobrijs, & tormentis. Non enim ſibi datur uel modica requies: ſed in quolibet bello & conflictu audi & uide: Alius eum tradit, alius comprehendit, alius ligat, alius ducit, alius impellit, alius exclamat, alius inſurgit, alius vexat, alius circumuoluit, alius interrogat, alius contra eum falſos teſtes inquirit, alius inquirentem aſſociat, alius falſum teſtimonium contra eum dicit, alius accuſat, alius deludit, alius blaſphemat, alius in eum expuit, alius oculos uelat, alius in faciem cædit, alius colaphizat, alius ueſte alba induit, alius ſpernit, alius illudit, alius ad columnam eum ducit, alius dum ducitur percutit, alius uociferatur, alius eum inſultanter ad vexandum ſuſcipit, alius in eum impetum facit, alius expoliat, alius eum ad columnam ligat, alius flagellat, alius eum purpura in contumeliam veſtit, alius ſpinis eum coronat, alius arundinem in manu eius ponit, alius furibũdè reaccipit ut ſpinoſum caput feriat, alius nugatoriè genuflectit, alius ut regem ſalutat. Hæc & multa ſimilia non ſolum alius, ſed & alij plurimi intulerunt. Ducitur & reducitur de iudicio in iudicium, de opprobrio in opprobrium, de ſupplicio in ſupplicium: ſpernitur & reprobatur, voluitur & circumflectitur, huc atque illuc tanquam ſtultus & imbecillis, ſed & tanquam latro & impijſsimus malefactor, modo ad Annam, modo ad Caiphã, modo ad Pilatum, modo ad Herodem, & iterum ad Pilatũ: & ibidem modo intus, modo foris. Deus meus quid eſt hoc? Nonne hoc tibi uidetur duriſsimum, amariſsimum, & cõtinuum bellum? Sed expecta parumper, & duriora uidebis. Aſtant contra eum, conſtant & uiuaciſsimè principes, Scribæ & Phariſæi, & milia populi. Acclamatur ab omnibus unanimiter vt crucifigatur. Crux humeris ſuis iam fractis & laceratis imponitur, in qua crucifigatur. Concurrunt undique ciues & aduenæ, tam maiores quàm etiam uiliſsimi ribaldi, uiniq́ue potatores: non ad compatiendum, ſed ad deridendum. Nemo eſt qui eum recognoſcat: ſed luto & immũdicijs eum impetunt & affligunt. Et dũ ſuam portat ignominiam, factus eſt illis in parabolã. Contra eum loquebantur qui ſedebant in porta, & in eum pſallebant qui bibebãt uinum. *Psal. 68.* Impellitur & anxiatur, trahitur & acceleratur: & ſic fatigatus, flagellatus, cruciatus, totusq́ue maceratus, & opprobrijs ſaturatus uſque ad ſummum non ſinitur requieſcere, non eſſe in ocio. Vix poteſt refocillare ſpiritum quouſque perueniatur ad Caluariæ locum. Et hæc omnia cum impetu & furore fecerunt. In ipſo autem loco finis & quies negocio, de quo tractamus imponitur. Sed quæ eſt illa quies? Crucifixio, & lectus doloris. Ecce qualis. Aſperior bello eſt. Vides ergo quomodo uſque ad horam ſextam paſſus eſt longum & durum bellum. Verè intrauerunt aquæ uſque ad animam ſuam. *Ibidem.* & uerè circundederunt eum canes multi & feroces & terribiles, qui dirè & ut gladiũ bis acutũ exacuerunt in eum linguas & manus ſuas. *Psal. 21.*

Tria principalia in passione.

In paſſione autem Chriſti tria fuerunt in ſummo, ad quæ rediguntur cætera omnia, & in quibus pœnitentiæ ſumma exprimitur: & ueræ patientiæ perfectio experitur. Primum, eſt rerum ablatio & nudatio. Secundum, contemptus & irriſio. Tertium, pœna & corporalis afflictio: quæ omnia in Chriſto Domino fuerũt in ſummo. Nudatus eſt à crucifixoribus, ita ut nec femoralia in eo remanerent: quod nulli unquam latronum factum fuiſſe legimus: & panniculis à pia matre ſua non incongruè creditur inuolutus. Nudam ergo crucẽ ita nudus aſcendit, ut ſi per ſepulchrũ illius terram matrẽ omniũ corporum uelimus intelligere, rectè poſsit ei & ad literam cõuenire quod ſanctus Iob ait: *Nudus egreſſus ſum de utero matris meæ, & nudus reuertar illuc.* *Iob. 1.* Vnde Ambroſius. *Ambrosius in cap. 23. Lucæ.* Reſtat igitur conſiderare crucem Dominus qualis aſcendat. Nudũ uideo. Talis ergo aſcendat, qui ſeculum uincere penſat, ut ſeculi adiumẽta non quærat. Victus eſt Adam qui veſtimenta quæſiuit, uicit ille qui tegumenta depoſuit. Et talis aſcẽdit, quales nos (authore Deo) natura formauit. Talis in paradiſo homo primus habitauerat, talis ad paradiſum homo ſecundus intrauit. Hæc Ambro. Sed quis narrare ſufficiat qualia & quanta ludibria, qualis & quantus, à quibus & à qualibus paſſus ſit? Hæc enim & à parte patientis, & à parte inferentis, & à parte illatorum penſanda ſunt: nec aliter (& utinam) vel ſic dignè penſari poſsint. Vide qualia paſſus eſt. Etenim cum gladijs & fuſtibus tanquam ad latronem exierunt comprehendere eum: traditus, captus eſt, ligatus, uelatus, cõſputus, alapis & colaphis cæſus, accuſatus: in ueſte alba illuſus, flagellatus, purpura in opprobrium indutus, ſpinis coronatus, arundine pro ſceptro ĩſignitus, & capite percuſſus: deriſoriè adoratus & ſalutatus, ac multis aliis illuſionibus & contumelijs affectus, & demum cruci eſt affixus. *Ioan. 18.* Ad cõſummandã quippe hominis humilitatem, uniuerſa in eum contumeliarum genera exercebantur.

Passio uix tota scripta.

Sed quis nouit quanta paſſus eſt? Credimus enim ſanctos euangeliſtas breuitatis cauſa irriſionum tãtum ſpecies, non etiam numerum expreſsiſſe. Quis enim ſcire, quis narrare ſufficeret, quot & quotiens in tanta multitudine quæ tunc ibi erat, eum irriſerunt?

Locus passionis.

In augmentũ etiã irriſionis & uerecundiæ, confuſionis

nis & ignominiæ accedit, ubi & quando passus est. Vbi? utique inter cognatos, & notos, in Hierusalem, in ciuitate regia, famosa & populosa, extra portam, in loco punitionis sceleratorũ, scilicet in loco Caluariæ fœtido & immundo: ubi occidebantur homicidæ & latrones. Vbi? in medio latronum, in cruce quasi ad spectaculum eleuabatur flenobus amicis, & insultantibus inimicis. Quando? In præcipua solennitate Iudæorum, ad quam propter reuerendam templi & pulchritudinem, & propter ipsam festiuitatem confluebat non solum ex Iudæa, uerumetiam ex diuersis gentium nationibus maxima multitudo: & quæ maximè illa die ad tantum spectaculum concurrebat: coram quibus Dominus noster ludibrio expositus, omnibus spectaculum est factus. Sed de afflictione corporali, quid dicturi sumus? Caro enim Christi beatissima atque mundissima, quanto natura purior, quanto ab omni labe peccati sincerior fuit, tanto utique passibilior extitit ad tormenta. Vnde in persona ipsius Hieremias lamentabatur, dicens: *O uos omnes qui transitis per uiam, attendite & uidete si est dolor, sicut dolor meus*: quasi diceret, Non. Quamuis enim multi martyres multa & magna tormentorum passi sunt genera, nullus tamen in carne ex peccato corrupta tã sensibilis esse potuit ad tormenta: quinetiam cùm ipse martyres suos in passionibus nõ solum roborauerit: verumetiam ipsum dolorem mitigauerit, aut certè in refrigerium & oblectamentum frequenter conuertit. Et quãuis hæc martyribus suis Christus ex potentia diuinitatis contulerit beneficia, piè tamẽ credimus, & fiducialiter confitemur, eum, non sibi, hoc est suæ humanitati beneficium hoc præstitisse: sed in carne illa mundissima, quantum dolorem naturaliter sustinere potuit, tantum usque ad exitum animæ sustinuisse, & uim doloris uirtute patientiæ tolerasse. Ecce qualia & quanta passus sit, uidimus. Sed iam qualis & quantus sit, qui hæc passus est, uideamus. Nonne ipse est innocens manibus & mundo corde: qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius? Nonne ipse mitis est, & humilis corde? Nonne ipse est qui fecit cœlum & terram, mare & omnia quæ in eis sunt? Nonne ipse est qui cuncta quæ fecit tenet, regit, gubernat, & protegit? Nõne ipse est qui intuetur abyssos, cuius oculis omnia nuda sunt & aperta, qui nouit omnia antequam fiant? Nonne ipse est qui nouit cogitationes angelorum & sanctorum omnium: & quas ipse nec inspirat, nec informat, dæmonum & hominum peruersorũ? Nonne ipse est qui uult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem ueritatis uenire? Ipse quippe est Dei filius, Deus uerus, summè potens, sapiens, & bonus. Videamus etiam à quibus & à qualibus hæc omnia passus sit. In augmentum enim doloris & dedecoris non hæc ab extraneis, sed à domesticis passus est: nec à quibuslibet uicinis & notis, sed à filijs & fratribus: de quibus ipse dixit, *Non est bonum sumere panem filiorum & mittere canibus*. Iudæos utique filios uocans, & gentiles canes: & Dauid in persona ipsius loquens ad patrem: *narrabo*, inquit, *nomen tuum fratribus meis*: id est, Iudæis, ex quibus erat secundum carnem. Qui etiam filij & fratres quales fuerint, ostendit in Esaia: Vbi ait: *Filios enutriui & exaltaui, ipsi autem spreuerunt me*. Et in Canti. *Filij matris meæ pugnauerunt contra me*. Contra quos in euangelio sæpe inuehitur, & uæ æternæ damnationis eis comminatur. Ecce qualia & quanta, qualis & quantus, à quibus & qualibus passus est Dominus: ut ex omnibus aduertamus quantum ipsi Domino qui pro nobis nequam mancipijs, hæc omnia uoluntariè passus est, unusquisque debeat Christianus. Lætali duritia laborat, qui taliter amantem non amat. Ad intrandum autem ad saporem dominicæ passionis, & ad compatiendum Domino nostro Iesu crucifixo, hæc attende. Primò studeas, quantum potes, te unire illi per feruentem amorem: nam quanto feruentius eum diliges, tanto magis suæ passioni compatieris: & quanto plus ei compassus fueris, tanto plus erga eũ tuus affectus accendentur: unde sic se mutuò augebunt dilectio & compassio, donec uenias ad perfectionem, nisi hoc remanserit propter aliquam tuam miseriam: & præcipuè studeas abiicere omnem præsumptionem, diffidentiam, & negligentiam. Debet enim homo tam nobile opus aggredi humiliter, confidenter & instanter, & cũm quanta potest munditia cordis. Et quamuis homo sibi uideatur indignus, tamen nequaquam desistat: quia ipse Christus pro peccatoribus crucifixus ẽ. Primò igitur sic uniaris sibi amore, ut cor tuum intret in ipsum totaliter: & extra ipsum reputa nihil esse, ac de te extra ipsum tãquã de nihilo curabis. Tota cura tua uertatur ad pręsens circa Dominũ tuũ passum, nec de te aliqd exhibeas alteri: nã eius es qcquid es. Sic ergo totaliter trãsformatus in ipsum, nõ possum credere quin eius uulneribus uulnereris & perfundaris eius contumelijs, illusionibus, & opprobrijs. Et ad hæc omnia addas orationem, ut quasi continuè depreceris Dominum Iesum Christum, ut suis uulneribus uulneret mentem tuam: & ad ipsa uulnera quasi semper dirige cordis affectum, ut per tuam nimiam importunitatem, à sua misericordia impetres quod intendis. De modis autem exercitij passionis Iesu Christi scire debes, quòd circa passionem Domini potest homo se habere sex modis. Consideret eam primò, ad imitandum. Secundò, ad compatiendum. Tertiò, ad mirandum. Quartò, ad exultandum. Quintò, ad resoluendum. Sextò, ad quiescendum. Primò ad imitandum consideret: nam imitatio Christi, est summa & perfecta religio perfecti. Hæc est regula & exẽplar perfectionis omnis uitæ & uirtutis, scilicet Christum imitari in passione, & in morte. Sit ergo nostra regula uiuendi, passio saluatoris: nam tanto amplius desolamur, quanto ab hoc exemplari & regula amplius elongamur. Semper ergo, quantum in nobis est, uelimus ab omnibus conculcari, deijci, & vilipendi, illudi, persecutionem pati, flagellari, & in diuinis obsequijs ab omnibus exprobrari. Simus nudi cum nudo, & nihil penitus cupiamus habere: imò habere aliquid sit nobis grauissima pœna & dolor intensus. Abhorreamus delectabilia & dulcia degustare, & potius uelimus uilibus & amaris cibari quia ipse fuit felle & aceto potatus. Et ut breuiter dicam, consideremus quæ pro nobis sustinuit & qualiter se in passionibus habuit, & nos pro modulo nostro quantum possumus conformemur eidem. Secundò debemus considerare eam ad compatiendũ. Debemus enim considerare ipsius flagella, illusiones, & opprobria: & in corde nostro ruminare et imaginari, quanta sit deiectio & contemptus erga Dominum nostrum: quantus dolor, quanta uel afflictio in corde & corpore suo: et quòd ratio passionis et compassionis suę peccata nostra sint. Magnam habemus materiam flendi, et causam lugendi, si intimè cogitemus quòd sumus occasio necis unigeniti filij Dei, rei lesæ maiestatis eius. Consideremus quãta túc

Tẽpus passionis.

Passionis grauitas.

Trenno. 1.

Quis & qualis Christus qui passus est.

A quibus passus.

Matt. 15.

Psal. 21.

Esaie. 1.

Canti. 1.

Saporis dominicæ passionis excitatio.

Modi mouendi se in passione.

amaritudine repletus erat angelorum dulcedo: quantum etiam aggrauabat eum non tantum pœnæ illatio & noſtra ingratitudo, ſed etiam aſsiſtentis matria afflictio: quam ſic diligebat, & quaſi deficere præ cõpaſsionis dolore videbat. Iam ergo transfigant cordis noſtri intima eius conuitia, flagella & uulnera: nec in nobis ſit quod non perfundatur ex compaſsione, & non affligatur dolore immenſo. Tertiò conſideremus quis, quæ, & pro quibus paſſus eſt: & multum mirari debemus. Quis, ſcilicet Dei filius, Deus uerus, ſummè potens, ſapiens, & bonus. Sed quæ? peregrinationem, fugam, famem, ſitim, frigus, calorem, tempeſtates, horrores, perſecutiones, obſeruationes, uincula, flagella, illuſiones, & dolores. Cõſpuitur gloria, cõtẽnitur iuſtitia, iudex iudicatur, inoffenſus inculpatur, innocens infamatur, Deus blaſphematur, Chriſtus conculcatũr, vita occiditur, ſol obſcuratur, luna denigratur, ſidera diſpergũtur. Sed pro quibus hęc patitur? pro ſceleratiſsimis inimicis, pro nequiſsimis mancipijs, pro contẽptoribus diuinæ maieſtatis, & pro ingratis diuinæ pietati. Ergo talis & tãtus, talia & tanta, pro tam uiliſsimis & abiectis paſſus eſt. Sed à quibus? à ſpecialiter dilectis, quibus omnem benignitatem oſtendit & à uiliſsimis, à ſtultiſsimis, ab impijs, maximus, ſapiẽtiſsimus, ſummè pius: & à ſanie fœtidiſsima ſplendor æternus. Et in his omnibus in diuinæ pietatis admiratione eleuemur. Quartò conſideremus eam ad exultandum. Exultare in ea debemus de redemptione humana, reſtauratione angelica, & clementia diuina. De redemptione humanã ſine dubio nimis gaudere debemus, facta per Chriſti paſsionem & mortem Quis quæſo nõ exultet & gaudeat, cùm cernat ſe per hanc redemptum à damnatione æterna, à culpæ ignominia, à poteſtate diabolica. Exultemus etiam quòd per Chriſti paſsionem reſtaurata eſt angelica ruina. Magna precioſitas debet eſſe nobis cùm uidemus per Chriſti mortem tam nobile collegiũ reparari de nobis. ut fiat unum ouile & unus paſtor, & ſimus unum de uno. Præcipuè autem exultare debemus cernentes in prædictis omnibus ſummam Domini noſtri clementiam. Vbi quæſo magis apparet benigniſsima Domini clementia, quàm in paſsione ſua? ubi tam turpia & grauia ſuſtinere voluit pro inimico ſuo liberando & glorificando, qui puniendus erat quadam morte æterna. Quintò conſideremus beatiſsimam Chriſti paſsionem, ad cordium noſtrorum reſolutionem in Chriſtum: hoc eſt per perfectam transformationem in ipſum: quod fit quando non ſolum imitatur, compatitur, admiratur & exultat ſed etiam totus homo quodammodo conuertitur in ipſum, ſcilicet Dominum Ieſum Chriſtum crucifixum: ut iam quaſi ubique & ſemper ſibi crucifixus occurrat. imò tunc uerè in ipſum reſoluitur, quando ex ſe exiens homo, & ſuprapoſitus vniuerſo, imò totus ſupra ſe totum abſtractus ab omnibus, totus eſt conuerſus in Dominum ſuum paſſum, ut non uideat ſentiatque intra ſeipſum niſi Chriſtum crucifixum, illuſum, exprobratum & paſſum pro nobis. Sextò conſideremus illam beatiſsimã paſsionem, ad quietem dulcoris: quod fit cùm iam reſolutus ut dixi ſitibundus eandem paſsionem ruminare nõ ceſſat, intrans ſecundum poſſe in illum paſsionis theſaurum humiliter & deuotè, & liquefit amore deuoto, & feruida deuotione deficit à ſe & quieſcit in Chriſto crucifixo. Sed quanto plus deficit à ſe amore & deuotione, tanto plus eidem dilecto pro ſe mortuo inhæret, & plus requieſcit in ipſo. Et ſic mutuo ſe auget adhæſio & amoris deuotio, donec totus deficiens abſorbeatur ab illo camino amoris paſsionis dilecti. Sicut in amplexibus ſponſi ſponſa quieſcit, quæ clamat & dicit: *Adiuro uos filiæ Sion, ne euigilare faciatis dilectã, donec ipſa uelit.* Sic circa paſsionem Domini debet eſſe imitatio ad purgationem & directionem, compaſsio ad unionem & amorem, admiratio ad mẽtis eleuationem, gaudium & exultatio ad cordis dilatationem, reſolutio ad perfectam conformationem, quies & pauſatio ad deuotionis conſummationem. Docet autem paſsio Chriſti tria, ſcilicet quàm odioſa ſint Deo uitia, quàm lachrymoſa inferni ſupplicia, quàm gratioſa cœli gaudia. Chriſtus enim paſſus eſt pro culpis delendis, pro ſupplicijs nobis auferendis, & pro gaudijs cœli conferendis. Hæc in quadam generalitate ſunt dicta: ſed uideamus diligenter ſingula. Non enim nos decet tædere, illa cogitare quæ Chriſtum Dominum nõ tæduit tolerare. Et prout dicitur non ſolum ſemel pro omnibus hæc tolerare: ſed etiam iteratò pro peccatoribus ſingulis ſi neceſſe eſſet omnia ſuſtinere deliberauit & paratus fuit. O Deus meus miſericordia mea. Quid eſt hoc? Quis ad tantam pietatem non obſtupeſcit? Vnde ſanctus vir Carpus dicebat ſe aliquando contriſtatum à quodam infidelium, qui quendam bonum ab eccleſia ſeduxerat. Cumque ſtaret in diuino colloquio, indignatus non eſſe iuſtum: dicens: ſi uiuerent impij ſubuertentes rectas uias Domini, petijt à Deo igne cœleſti utrumque immiſericorditer conſumi. Et uidit ſubitò in uiſione Ieſum humaniformiter in dorſo cœli, angelis ipſi aſtantibus dicentem ſibi, Carpe Carpe paratus ſum pro hominibus reſaluandis iterum pati.

Canti. 2.

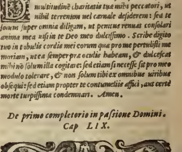
Tria quæ paſſio docet.

Carpi uiſio.

ORATIO.

DVLCISSIME *Domine Ieſu infunde obſecro multitudinẽ charitatis tuæ mihi peccatori, ut nihil terrenum uel carnale deſiderem: ſed te ſolum ſuper omnia diligam, ut penitus renuat conſolari anima mea niſi in te Deo meo dulciſſimo. Scribe digito tuo in tabulis cordis mei eorum quæ pro me pertuliſti me moriam, ut ea ſemper præ oculis habeam, & dulceſcat mihi nõ ſolum illa cogitare: ſed etiam ſi neceſſe ſit pro meo modulo tolerare, & non ſolum tibi ex omnibus uiribus obſequi: ſed etiam propter te contumeliis affici, aut certè morte turpiſſima condemnari. Amen.*

De primo completorio in paſsione Domini. Cap LIX.

Reaſſume

Matt. 26. Mar. 14. Luca. 22. & Ioan. 18.

RESVME igitur à principio passionis meditationes istas, & prosequere per ordinem usque ad finem, & attende ad singula ac si præsens esses. Conspice itaque Dominum Iesum attentè cùm à cœna exiens hora completorij, in hortũ cum discipulis suis vadit, ultimo nunc ab eis associandus itinere, quomodo affectuosè, socialiter ac familiariter eis loquitur, & eos ad orationẽ hortatur: & cùm intrasset in hortũ cùm discipulis suis, dixit *Sedete hic*, id est expectate, nõ mouemini: sicut nec loco, ita nec mẽte: *donec uadam illuc & orem.* & uos etiam orate ne intretis in tentationẽ, per consensum: nec scilicet succumbatis tentationi. vt ait Hierony. separantur in oratione, qui separantur in passione. Et Chrysostomus: Cõsuetudo enim ei erat sine eis orare, hoc antẽ faciebat, erudiens nos in orationibus quietem constituere nobis ipsis, & solitudinem multã quærere. Vnde & Cyrillus: Semotim orat, ut discas quòd animo attento & corde quieto colloquẽdum est cũ Deo sublimi: hæc autẽ dixit octo apostolis, quia Iudas ibi nõ erat: & tres secũ duxit, scilicet Petrum, Iacobum, & Ioannem. Per hoc ꝙ Christus uolens orare, assumpsit Petrum, Iacobum, & Ioannẽ: docet nos ꝙ omnis uolens deuotè orare, debet habere tres comites: scilicet fidei firmitatem, designatã in Petro, qui interpretatur agnoscens: & temporalium abdicationem, ea sub pedibus per contemptum ponendo: & nihil de temporalibus dum orat cogitãdo: hoc designatur in Iacobo, qui dicitur supplãtator: ac ponere se in statu gratiæ, & habere gratiæ feruorem, quæ designatur in Ioãne, qui interpretatur in quo est gratia. *Assumpto igitur Petro & duobus filiis Zebedæi*, specialiter tanquam de suis secretarijs & màgis familiaribus: ut quibus in transfiguratione ostenderat gloriam suę maiestatis, eisdem reuelaret etiam tristitiam suæ passionis: & qui viderant gloriosa, viderent & humilia, *cœpit*, ille cuius sunt omnia, & ĩ quo aduersarius nihil habebat: qui peccatũ non fecerat morte sibi imminente, *contristari & pauere*: quid ergo nos oportet facere? Vnde Hieronymus: In hoc pauere & tristari docemur ante iudicium mortis: quin non possumus per nos dicere nisi per illum, uenit princeps mundi huius, & in me non habet quicquam. Hæc autem tristitia domini maximè fuit: quia tunc *ait illis: Tristis est anima mea usque ad mortem*. Vsualiter dictum est, id est, multũ tristis est anima mea: quia tristitia tantum intensa erat, quãtum esse poterat. vel tristis est usque ad timorem mortis, & pro timore mortis: quia mortem naturaliter timebat: uel usque, potest esse exclusiuum: tristabatur enim donec se & suos morte liberaret: mors quippe corporis, absolutio est doloris in Christo & suis: uel potest esse inclusiuum, scilicet donec post mortem suam redirẽt apostoli ad eius fidẽ. Vnde Anselmus: Dato autem charitatis & patientiæ salutari mandato, & disposito fratribus regno patris tui, ad locum proditori tuo notum cũ illis diuertisti, sciens omnia quæ uentura erant super te. Ibi animæ tuæ tristitiam, quam ex imminente passione sponte assumpsisti, sicut & cætera quæ passus es in auribus fratrum profiteri non erubuisti, dicens: tristis est anima mea usque ad mortem. Et iterum præcedit ipse ad montem Oliueti, tu eum sequere. *Et licèt assumpto Petro, & duobus filiis Zebedæi*, ad secreta secesserit: uel à longè intuere quomodo in se nostram transtulerit necessitatem. Vide quomodo ille cuius sunt omnia, *pauere cœpit & tædere*, tristis est inquiens anima mea usque ad mortem. Vnde hoc Deus meus? Ita compateris mihi exhibens hominem, ut quodammodo uidearis nescire quòd Deus es? Hæc Anselmus. Assumpsit autem Christus istum pauorem & tristitiam propter plura, Primò, secundum Hieronymum, ut ueritatẽ assumpti hominis probaret. Naturale enim est homini timere mortem. Ex hac naturali tristitia verè contristatus est Dominus. Sed sciẽdum, quòd quædam est tristitia & quidam timor rationem submergens, & hominem contempto Dei præcepto in peccatum ducens: sicut Petrus timore negauit Christum, de huiusmodi loquuntur expositores, quando dicunt Christum non timuisse: quippe qui ad hoc uenerat ut pateretur, & Petrum temeritatis arguerat, cùm eum uellet auertere à passione, dicẽs: *Absit à te Domine, non erit tibi hoc*. Est & alius timor moderatus, qui naturaliter inest omni homini, & est sine peccato, sicut & fames, & sitis, & tales passiones fuerunt in Christo. Vnde ipse naturaliter horruit mortem, & pœnas acerbissimas, quas præsciuit se passurum de proximo. Aliter tamẽ huiusmodi passiones fuerunt in Christo quàm in nobis. In nobis enim plerunque huiusmodi passiones præueniunt iudicium rationis, & imperium uoluntatis. In Christo autem semper sequebantur rationem & uoluntatem: unde uolens esuriuit & sitiuit, uolens timuit & contristatus est. Nihil enim coactum in Christo consideratur: sed omnia uoluntaria creduntur. Ista ergo tristitia ita fuit naturalis, quòd tamen fuit uoluntaria & rationalis. Et ideo signanter dicunt hic euangelistæ quòd cœpit contristari, & quòd cœpit pauere: nõ dicunt, fuit contristatus, uel pauefactus: quia ipse motus tristitiæ non ei dominatus est: sed ipse eum statim assumpsit, & uolũtati diuinæ subiecit. Aliud est enim contristari, & aliud incipere contristari. Vnde contristat cum propassio: sed passio non dominatur eius animo. Propassio enim dicit inceptionem, sed passio continuationem. Quia ergo timor & tristitia inceperunt surgere in parte sensitiua, sed nondũ peruenerũt ad eius animum siue mentem. ideo dixit: *tristis est anima mea usque ad mortem*, ubi anima sumitur pro parte sensitiua, in qua sunt passiones: non autem in ratione, sicut etiam alibi dixerat: Nunc anima mea turbata est. Poterat quidem Christus natura non mori: sicut Adam potuit non mori ante peccatum: in eo enim nullum culpæ debitum, nullius peccati fuit vestigium. Sed sicut ueram humanitatem: ita & humanas infirmitates nostras assumpsit, quæ à Deo non separant: uelut econtra ignorantia, impotentia, concupiscentia, & huiusmodi faciunt. Et nota quòd compassio turbans potest in anima tripliciter accidere: aut præter imperium & iudicium rationis, ut motus subitus, qui appellatur propassio: aut contra imperium & iudicium rationis, ut motus progressiuus usque ad perturbationem rationis: vel à sua rectitudine, ut in malis: uel à sua tranquillitate, ut in bonis imperfectis: aut secundum imperium & iudicium rationis, ut motus à ratione imperatus & ordinatus: ut turbatio pœnitentis & compatientis. Primo modo, passiones sunt in omnibus puris hominibus etiam perfectis. Secundo modo, in imperfectis solum. Tertio modo, in Christo: quia in eo totaliter subdita erat sensualitas rationi, & ratio inferior superiori, & superior Deo: nec tamen una potentia impediebat aliam in opere suo naturali. Contristabatur etiam Christus, secundum Hieronymum, non solum timore imminentis mortis, quam

Hierony. in cap. 14. Marci.
Chrysost. hom. 84. in Matth.
Orationis comites.
Hierony. in cap. 26. Matth.
Anselmus in meditat.
Hierony. in cap. 26. Matth.
Matth. 16.
Passiones nõ uitiosa, quæ nos præueniũt, sequebãtur Christum.
Ioan. 12.
Passio turbans accidit tripliciter in anima.
Tristitiæ Christi causa.

ipsa natura abhorret & recusat: sed & propter infœlicitatem Iudæ, & scandalum discipulorum, & deiectionem Iudæorum, & euersionem Hierusalem misertus his & compassus. Et possumus etiam addere quòd ideo tristabatur: quia præsciuit quòd tam acerbę passionis suæ flagella & vulnera & mors amarissima, in multis adhuc hodie miseris & obstinatis peccatoribus frustrari deberent. Secundò, assumpsit pauorem & tristitiam pro nobis membris suis, ut ipse uostras tristitias in se vinceret, sicut & mortem nostram sua morte destruxit: & sicut suscepit tentationem & passionem, ut uos à tentatione & passione liberaret. Tertiò quoque huiusmodi pauorem & tristitiam assumpsit, nobis in exemplum, & doctrinam moralem ut sequitur: ex hoc enim articulo qui est pauoris & tristitiæ assumptio, plura habemus documenta.

Documenta ex pauore Christi.

Primum est, ut nos exemplo Christi discamus timores & tristitias ac passiones alias in nobis insurgentes freno rationis cohibere, ne usque ad animam pertingant: sed in inferiori parte animæ sub uoluntatis imperio constringantur: ut dictum est de Christo. Secundum est, ut eius exemplo discamus nos desperare non debere: si aliquando nobis surrepat tristitia, timor, uel pusillanimitas in obsequio & opere diuino. Vnde Augustinus: Moriturus tristatus est Christus; ut doceret martyres suos non debere desperare, si in hora passionis surrepat tristitia quã tamen uincant.

Augusti. sermone de passione.

Tertium est, ut nos discamus contristari pro proximis & necessitatibus eorum, sicut Christus tristatus fuit non pro se, sed pro alijs, ut dictum est secundum vnum intellectum. Quartum documentum est, ut exemplo Christi discamus tristitias & turbationes nostras ad Deum cum oratione referre, sicut fecit & ipse Nam statim ut dixerat, tristis est anima mea, iuit ad orandum. Quintum documentum est, quòd nos orare uolentes deuotè, debemus secedere ab hominibus ad aliquem locum secretum, sicut fecit Christus, dans uobis exemplum. Sextum est, quòd omnes tristitias, tribulationes, pęnas, aduersitates, & infirmitates uostras etiam si petamus ab eis liberari, sicut Christus fecit, semper post orationem committamus uoluntati diuinæ: ac per hoc eas quasi in cor Christi reponamus, orantes ut ipse eas in unione suæ passionis perficiat, & offerat eas Deo patri ad laudem & gloriam suam. Et ex hoc nostrę tribulationes, & passiones multum nobilitantur. Nam sicut passio Christi in cęlo & in terra infinitum attulit fructum: sic pœnæ & quæcunque tribulationes nostræ hoc modo Christo commissæ, in unione passionis suæ tam fructiferæ erunt, ut angelis in cœlo gloriam, iustis in terris meritum, peccatoribus ueniam, purgandis animabus conferant releuamen. In recogitando istum articulum studeat homo semetipsum contristare cum gemitibus, cõpatiẽdo, Christo de sua tristitia propter nos assumpta, & si ĩ aliqua turbatione uel aduersitate sit, ueniat illam cum tristitia & aduersitatibus Christi ut ex unione ipsarum dulcescant, & Deo in summa patientia redoleant. O Domine Iesu Christe qui tristari pro me misero uoluisti, da mihi omnes tristitias meas ad te iugiter sufferre: tuque eas in unione tuæ tristitiæ mecum digni sufferre.

Contristemur cum Christo.

Deinde Dominus Iesus uolens se etiam sequestrare à tribus apostolis secum assumptis, dixit eis: *Sustinete hîc*, expectando: *& uigilate mecum*, non cum diabolo vel cũ mundo, tanquã amici speciales præ cæteris, qui debent in angustijs assistere amicis. Sustinete pondus tentationis, vigilantes à somno infidelitatis, & torpore mẽtis, ne ingrauante diabolo obrepat uobis. Cæteris quidẽ iussi sedere ibi, quasi inferiores ab agone isto seruans eos securos: uos autem quasi firmiores usque huc adduxi, ut collaboretis mecum in vigilijs & orationibus: sed nolo uos progredi ulterius, nondũ enim potestis. Propter hoc manete hic vigilãtes, sicut & ego vigilo, ut unusquisq; in gradu suę uocationis consistat: quia & omnis gratia, quamuis magna fuerit, superiorẽ habet. *Et progressus est ab eis pusillum*. s. quãtum iactatus est lapidis, *& positis genibus procidit in faciem suam*, super terram ut humilitatẽ mentis ostenderet habitu corporis, & orabat corde, *dicens* ore: *Abba pater, si possibile est*, salua congruentia redemptionis humanæ, & si moritur mors me secundũ carnem non moriente, *transfer calicem hunc*, id est, experimẽtũ passionis, *à me*. Quasi diceret: Si possibile est siue morte mea temporali saluari genus humanum, transfer calicem amaræ passionis à me.

Oratio Christi.

Per orationem offerebat spiritum Deo patri, quæ quidẽ oratio ex pluribus ostenditur perfecta. Primò, quia solitaria erat: est enim oratio, eleuatio mẽtis in Deũ: quod melius fit quãdo homo est sequestratus ab alijs. Secundò, quia humilis, cùm in faciem suam procidit. Tertiò, quia deuota, cùm ad Deũ patrem recurrit. Quartò, quia recta: cùm uoluntatem suam uoluntati diuinę submittit. Quintò, quia charitatiua cùm interim dulciter discipulos uisitauit.

Perfectio orationis Christi.

Quia dicit *Abba pater*, utriusq; populi patrem & saluatorem Deũ esse innuit & ostendit. Idẽ enim significat Abba, quod pater: sed Abba est Hebræũ, pater uerò Græcũ & Latinum. Ergo utroq; primus ipse inuocat, ut utrumque populum in eum crediturum, & ab utroq; eũ inuocandum esse doceat: quia non est distinctio Iudæi & Græci.

Abba pater.

Quia autem dicit, *si possibile est*, ad potentiam Dei pariter & iustitiam refert. Quoniam quantũ ad iustitiam eius qui non solum potens est, sed etiam iustus, non sunt possibilia, nisi ea quæ iusta sunt. Vnde & uerus homo horrebat mortem: & uolũtate sensualitatis vellet non mori si de iustitia posset fieri. Habebat autem iustitia patris ut Christus pateretur, & à constitutione mundi hoc uostræ salutis sacramentũ erat ab eo præostensum. Angustia ergo mortis, & tolerantia passionis non placebat Christo per se, & tanquam finis qui per se appetitur: ideo simpliciter loquendo pati nolebat, sed propter obedientiam patris, & salutẽ humani generis, passionẽ & mortẽ noluntariè sustinebat: sicut infirmus uoluntariè recipit potionẽ amarã, non propter potionẽ, sed propter sanitatem consequendam. Hæc uoluntas, non moriendi, gloriosos martyres facit. Nõ enim vult sensus carnis nisi quod delectat: si autẽ delectaret eos mori, nõ inde viderentur mereri. Sed quia hanc uoluntatẽ nõ moriẽdi Deo subijciunt: & quod naturaliter fugiũt, propter Deũ uolũt: ideo merentur: vnde & Christus subdit dicens: *Veruntamen non quod ego uolo*, humano affectu: *sed quod tu*.

Possibilia apud Deũ.

Martyrũ gloria.

Quod enim ex humana infirmitate trepidanter reuocat: reuertẽs in seipsum, per obedientiam & fortitudinem mentis cõfirmat. Nõ, inquit, hoc fiat quod humano affectu loquor, sed ad quod missus sum, & propter quod ad terras tua uoluntate descendi. Vnde alibi: *Non ueni facere uoluntatem meam*, scilicet quam temporaliter sumpsi ex uirgine: *sed uoluntatem eius qui me misit*, quam uidelicet communem habui æternus cum patre, & quam semper approbo animæ ratione. Non meã, non propriã: non meã, nõ filij hominis: nõ meã, q̃ resistat Deo. Et utiq; uolũtas Christi, non erat cõtraria uoluntati patris:

Ioan. 5.

Voluntas Christi.

tris: sed qui uenerat obedientiam docere, non inueniretur obediēs si propriā faceret uoluntatem. Quāto ergo magis nos non iudicabimur obedientes, si faciamus proprias uoluntates: Vnde Augu. Filius unicus dicit, non quæro uoluntatem meam: & homines uolunt facere uoluntatem suam. Ille tantum se humiliat, qui est æqualis patri: & tantum se extollit qui in imo iacet, & nisi manus ei porrigatur non surgit. Et iterum. Transfigurat in se suos: & qui nihil aliud vult quàm pater, docet eos priuatam uoluntatem corrigere, & dirigere iuxta diuinam. Vnde Hiero. Vsque in finem non cessat docere nos patribus obedire, & voluntatem eorum uoluntati nostræ præponere. Ostēdit itaque, secūdum Bedam, Dominus Iesus, ut cùm mors uel aliud quod fieri nolumus imminet, sic per infirmitatem petamus ut non fiat, quatenus per fortitudinem parati simus ut uoluntas conditoris nostri etiam contra nostram uoluntatem fiat. Nam sicut multum confidere non debemus, ne nostram uirtutem videamur profiteri: sic multū pusillanimiter agere & diffidere non debemus, ne Dei adiutoris nostri impotentiam videamur pronunciare. Et iterum: Multi adhuc infirmi contristantur futura morte: sed si habeant rectum cor, uitent mortem quantum possunt: sed si non possunt, dicant quod Dominus dixit, *pater si fieri potest transeat à me calix iste.* ecce habes uoluntatem humanā: uide iam rectum cor, *sed non quod ego uolo: sed quod tu.* Hæc Beda. *Et rediens*, de loco in quo orauerat, *ad tres discipulos suos*, scilicet Petrum, Iacobum, & Ioannem, *inuenit eos dormientes*, iam vicina tentatione incipiebant oculi eorum languescere: quia dormitio erat quasi præfiguratio negationis & fugæ. Vnde Beda: Somnus corporis, præfiguratio erat quòd in proximo grauandi erant somno infidelitatis. Et Petro ironicè dicit sic: *Simon dormis?* quasi diceret, Si erat faciendum? nel, si implebes quod promiseras? *Non potuisti una hora uigilare mecum?* quasi diceret, Quia una hora non potuisti vigilare mecū, quomodo mortem spernes tu qui spondes mori mecum? Non ostendis tantum feruorem facto, quantum uerbo. In hoc apparet tua infirmitas. Per hoc quòd dicit, una hora: ostendit, quòd breuis est molestia tentationis, respectu remunerationis. Vt ergo dicit Tullius: Omnia quæ breuia sunt, tolerabilia debent esse, etiam si magna sint. Quamuis autem omnes dormirēt Petrum tamen potius increpabat: quia enim præ cæteris fuerat gloriatus, ideo præ cæteris erat increpandus. Item quia inter eos principalis erat, ideo in ipso alios reprehendebat. Item quia in eodē defectu prælatus magis est increpandus, quàm alij: cæteris paribus. Qui etiam iam infirmitate depressus, non Petrus uel Cephas, sed antiquo nomine Simon à Domino hic uocatur. *Vigilate*, attentè, oculis mentis & corporis: *& orate* deuotè, uerbis cordis, & oris: *ut non intretis in tentationem*, negandi me, & recedendi à me. Non dicit, ne tentemini, quia impossibile est hominem non tentari: sed, *ne intretis in tentationem*, & incidatis in eius profundum: id est, ne tentatio uos superet & includat, per consensum uel opus: tentationis enim initium, est suggestio mali: mediū, consensus in delectationem, uel opus: consummatio, est opus ipsum. Ad euitandum autem tentationē, & ad resistendum eidem, recurrēdū est ad orationem. Oratio enim est eleuatio mentis in Deū: quanto autem mens in Deū eleuatur, tanto facilius tentatio ab ea separatur. Et sicut fur, audito clamore, fugit, & vicini veniūt ad succursum: ita clamor orationis diabolum fugat, & sanctos ad succurrendū excitat. Vnde Isidorus: Hoc est remediū eius qui vitiorum tentamentis æstuat, ut quotiens quolibet uitio tangitur, totiens orationes fundat: quia frequens oratio impugnationem uitiorum extinguit. Et sicut seruus qui sentit furē in domo, & non clamat, fauet furi & proditor est Domini sui: sic qui scit tentationem esse in corde, videtur Christum prodere, & diabolo consentire, nisi statim per orationem exclamet. Et ideo quia diabolus semper tentat, semper debemus orare, & nūquam deficere. Sed oratio debet ordinari non ad hoc ut non tentemur, sed ad hoc quod non intremus in tentationē. Multum autem ualet ad expulsionem tentationis cogitatio, & timor æternæ mortis. Vnde Aug. Timor de futura morte mentē concutit, & quasi conclauatos omnes corporis motus superbiæ ligno crucis affigit. *Spiritus quidem* de se & natura sua, *promptus est*, in me & in uobis *ad confitendum*: *caro autem infirma*, in uobis, non autem in me, ad tolerandū: quia caro corrupta semper deprimit, & aliquando vincit spiritum: & ideo est orandū. Nam quasi promptum habuisti spiritū, in promittendo mori etiam pro me: sed nunc patet carnis infirmitas, ad sustinendum imminentem tentationem. quia ipsa dormitio corporalis, indicium est & quasi prænuncia uestræ infirmitatis: nōdum enim uirtute ex alto induti estis. Vbi Hierony. Hoc autem aduersus temerarios dictū est: qui quicquid crediderint, putant se consequi posse. Itaq; quantum de ardore mentis confidimus, tantū de fragilitate carnis timeamus. Hæc Hierony. Tu Domine qui mandasti quod vigilemus & oremus, da nobis gratiam ad hoc faciendum: quia licèt spiritus promptissimus sit, caro tamen infirma est, & tota pigra & tota somnolenta: nec potest sustinere ut uix per unam horam perfectè tecum uigilet, & tecum oret, ne cadat in tentationem. Deinde *iterum secundò abijt & orauit dicens: Pater mi, si non potest hic calix transire nisi bibam illum, fiat uoluntas tua.* Ostendit hic, ut ait Chrysosto. quoniam valde concordat uoluntati Dei: & quoniam ubiq; hanc sequi oportet, & hanc inquirere. Vellet quidē trāsire calicē, quia homo est: sed perficit dispensatiotē, quia patri obediens est. Vnde & Leo papa: Hæc uox capitis, salus est totius corporis: hæc nos omnes fideles instruit: omnes cōfessores accēdit, omnes martyres coronauit. Nā quis mundi odia, & tētationū turbines: quis posset persecutorū superare terrores: nisi Christus in omnibus, & pro omnibus patri diceret, fiat uoluntas tua? Discant igitur hanc uocem omnes ecclesiæ filij, ut cùm aduersitas uiolentiæ alicuius tētationis incumbit: superato tremore formidinis, accipiant tolerantiam passionis. *Et venit sus denuò, inuenit eos dormientes præ tristitia, erant enim oculi eorum grauati*, & depressi: interiores quidem, languore terroris & tristitiæ: exteriores verò, uigiliarum longitudine: nam tristitiæ magnitudine somnum non poterant uincere: timentes tum pro capite, tum pro se: sed sicut dormiebant mente, ita & corpore: quia ex torpore animæ, quandoque prouenit somnus naturæ: *& ait illis*: Quid dormitis? scilicet in tanti constituti periculis, cùm sit tempus uigilandi, propter instantiam grauissimæ tentationis uobis imminentis. *Surgite*, à torpore mentis: *uigilate*, animi uigilantia: *& orate*, *ne intretis in tentationem*: scilicet per consensum: id est, ne tentatio uos superet, & intra suos casses teneat. *Et abijt iterum, & orauit tertiò, dicēs eundem sermonem* orationis, scilicet *pater mi, &c.* Tertiò Christus idem orauit, ut orationis frequentiam

Aug. in tra. 2... Ioan.

Hierony. in cap. 14. Marci.

Beda in c. 14. Marci.

Idem ibid.

Oratio ... mirum.

Augusti. in Psal. 118.

Promptitudo spiritus Petri.

Hierony. in cap. 26. Matth.

Chrysosto. hom. 84. in Matth.

Leo sermone 7. de passione.

tiam oſtenderet, & nobis ſpei longanimitatem exhi-
Orationes iteranda.
beret. Iterat orationem, oſtendens quòd oratio de-
bet eſſe continua. Similiter iterat viſitationem diſci-
pulorum ſuorum: quia operã charitatis debent ora-
tioni eſſe coniuncta. Et ſic prælatum inſtruit & ſibi
& gregi intendere, & nunc contemplatiuam, nũc acti
uam uitam exercere. Huic noo obſtat, quod dicitur
Eccle. 7.
in Eccleſiaſtico: *Non iteres uerbum in oratione tua*:
quia illa authoritas ſic intelligenda eſt, non iteres: id
eſt, ita ſis diligens in proferẽdo intergè & deuotè uer
ba orationis tuæ, ut poſtea propter omiſsioñe uel ne-
gligentiam oon oporteat iterare: ſed tamen iterare
propter deuotionem, uel inſtantiam, bonum eſt. Sic
& eundem ſermonem, in prædicando diuerſis, bo-
num eſt quandoque iterare. Cùm autem oraret &
Christus ab angelo confortatus.
anxiaretur Dominus Ieſus, *ecce angelus* princeps Mi-
chael aſtitit confortans in eo motum ſenſualitatis, ſe
cundum quam minoratus eſt paulominus ab angelis
illum ſcilicet motum qui exhorrebat mortem. Sta-
tim poſtquam Chriſtus ſe uoluntati patris ſubmiſit,
angelus eum coofortauit. In quo innuitur quod licet
quandoque non fiat quod petitur: quia fortè non ex
pedit: ſemper tamen oranti mentalis conſolatio con-
fertur. Et, ſecundum Theophilum, ut nubis innote-
ſceret orationis uirtus, quatenus eam in aduerſis prę
ponamus, orans Dominus ab angelo confortatur.
Pſal. 8.
Et humilis Dominus reuerenter & humiliter ſuſcipit
hanc confortationem, etiam à ſua creatura, conſide-
rans ſe eſſe minoratum paulominus ab angelis, dum
eſt in hac lachrymarum valle: & ſicut contriſtabatur
vt humo, ſic ex verbis angeli ſui fuit confortatus ut
homo. Nec putandum quòd hic angelus, uel alius,
fuerit in eius cuſtodiam deputatus: quia hoc non de
Beda in c. 22. Luca. Matth. 4.
cuit, & Chriſtus noo indiguit. Secundum Bedam t
Alibi quòd angeli ei miniſtrauerint, hîc quòd ange-
lus eum confortauerit dicitur: ut utraq; natura deſi-
gnetur. Nam diuinæ naturæ angeli miniſtrant, huma
Angelus in forma humana.
nam uerò confortant. *Apparuit autem ei Angelus*, vi
ſione corporali in aſſumpto corpore humano, con-
ſolans eum per modum ſeruientis: non propter ſe &
ſui indigentiam, ſed magis propter diſcipulorum aſsi-
ſtentium conſolationem, & ad confirmandum fidem
in eis, quòd Chriſtus ſit maior angelis, ratione deita-
tis: ac propter noſtram inſtructionem, ad oſtenden-
dum ſcilicet quòd angeli aſsiſtunt nobis orantibus,
confortantes nos in oratiooe: & ut ex ſua poſt triſti-
tiam conſolatione ſciremus quòd tribulatis pro Chri
Pſal. 93.
ſto oon deeſt diuina conſolatio: iuxta illud Pſalmiſtę,
Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, conſolationes tuæ lætificauerunt animam meam. Nam, ſe
Beda ibid.
cundum Bedam, creator non indigebat creaturæ ſub
ſidio: ſed homo factus ſicut nobis & propter nos eſt
contriſtatus, ſic nobis & propter nos eſt cõfortatus.
Sed & ipſe Dominus ratione ſe confortabat, dicẽs ad
patrem: Nun ſicut ego uolo, ſed ſicut tu. Aiunt autẽ
Michaelis ſermo.
quidam Michael aſtitiſſe oranti & dixiſſe ſe patri ora-
tionis tenorem retuliſſe, omnesque procidentes an-
gelos pro hoc ipſo oraſſe: & reſpondiſſe patrem, no-
uit dilectus filius meus quòd humani generis redem
ptio, quam ſic optamus, ſine ſui ſanguinis effuſione
Cõfortatio Angeli qualis.
decenter fieri noo poteſt. Angelus autẽ poſt hæc con
fortauit eum: vel de ſui præſentia, ſicut amicus de ſua
præſentia confortat amicum. Vnde confortauit: id
eſt, ad modum confortanõs ſe habuit: ſcilicet ei aſsi-
ſtendo: uel fortè aliqua uerba conſolatoria dicendo:
quia ſcilicet hîc uinceretur Lucifer ſicut victus eſt in cę
lo: uel quia magnanimum magna ſuſtinere deceret:

A

uel quia paſsio citò tranſiret, & eius fructus eſſet per-
petuus: ſcilicet redemptio humani generis, & reſtau-
ratio angelicæ ruinæ, uel aliquod ſimile. uel ſecundũ
quoſdam, ut dicit Theophilus, iſta angelica confor-
tatio, fuit Chriſti glorificatio: dicebat enim angelus
glorificans eum, Domine tua eſt uirtus. tu potes cõ
tra mortem & infernum genus liberare humanum:
& ſimilia. Ieſu qui in oratione poſitus ab angelo cõ-
fortari uoluiſti, da mihi per uirtutem orationis tuæ,
ut oranti mihi ſemper aſsiſtat angelus tuus me con-
fortans. Hic animaduerte contra impatientiam no-
ſtram, quia Dominus Ieſus pluribus uicibus ora-
uit, antequam à patre acciperet reſponſionem, & cõ-
fortationem. Sicut autem ter fuerat tentatus in tri-

B

bus locis, ſic ter orauit: noo in eodem loco, ſed in tri
bus diuerſis locis, diſtantibus abinuicem per iactum
lapidis. Et (ut dicitur) adhuc ipſis locis ueſtigia ec-
cleſiarum ſunt, quæ ibi factæ fuerunt. *Et factus in ago nia prolixius orabat*: oſtendens & docens quòd nos
in agonia, uel quacunque neceſsitate conſtituti, de-
bemus ad orationem confugere: & in magnis peri-
culis ac maiori neceſsitate, magis & inſtantius ora-
tioni inſiſtere. Agonia iſta poteſt dici certamen con
tra mortem, uel mortis anxietas, quam quaſi præ-
ſentem præuidebat: & ideo dicitur tunc fuiſſe in ago
nia, ſicut infirmi in extremis laborantes dicuntur eſ
ſe in agone. Vel poteſt dici certamen & reluctatio

C

ſenſualitatis ac rationis: quia agonizabat & certabat
in eo mirabili pugna ſenſualitas, naturaliter mortem
horrens & recuſans: ac ratio uoluntati diuinæ ob-
temperans, & ipſam mortem pro ſalute humana ze-
lans: quia uirtute diuina quælibet pars permitteba-
tur agere uel pati quod proprium erat ſibi. Iam ta-
men uincebat mortem animo dum etiam mori uo-
lebat, quam poſt uicit actu ipſo, ſcilicet reſurgen-
do. Sed heu colluctatio carnis ad ſpiritum, ſiue ſen-
ſualitates ad rationem, quoſdam hominum facit re-
troire uel exorbitare: ut illos qui peccant mortaliter:
& quoſdam lętè incedere, ſiue in uia morari, ut illos
qui peccãt uenialiter. Vnde in huiuſmodi pugna pro
Orandum prolixius.
lixius eſt orandum, ut oratio ſit recta, & uoluntas cõ

D

ſtans, ac ſenſualitas rectæ orationi & ratio diuinæ vo
luntati non obſiſtat, ſed obediat: & dicamus, nõ mea,
ſed tua uoluntas fiat. In ſtatu mortis, diſtrictum iudi
cium & ea quæ homo nunquam antea recoluit, ei ve
niunt in animum. In cuius figura Chriſtus appropin
quante morte, factus eſt in agonia. Vnde Grego. Ap
Gregorius lib. 24. moral.
propinquante etiam morte, noſtræ mentis in ſe certa
men expreſsit, qui uim quandam terroris & formidi
nis patimur, cùm per ſolutionem carnis æterno iudi-
cio appropinquamus. Nec immeritò tunc anima ter
retur: quoniam poſt puſillum hoc inuenit quod in
æternum mutare oon poſsit. Si enim conſideremus
quòd uiam uitæ præſentis nequaquam ſine culpa trã

E

ſire potuimus & quòd nec hoc ipſum ſine reatu no-
ſtro eſt quod laudabiliter geſsimus, ſi remota pieta-
te iudicemur: meritò in agonia conſtituimur. Et cùm
Sudor ſanguinis Christi.
Dominus prolixius oraret, interim ſudor feruentiſsi
mus, in modum ſanguinis erumpens in hac agonia,
ſiue certamine uſque in terram abundanter currebat.
Ex feruore enim orandi, & ex apprehenſione immi-
nentis periculi, ac uehementi anxietate ſenſualitatis,
quæ permittebatur agere & pati quod erat proprium
ſibi, inflammabatur cor & corpus, ut apertis poris
efflueret ſudor rubicundus & ſanguineus. Iſte ſan-
guis fuit verus & naturalis, quantum ad ueritatem
ſuæ exiſtentiæ, & de puriſsima Chriſti carne: ſed mi-
raculoſus

raculosus & non naturalis, quantum ad modum profluentiæ: quia, secundum Bedam, cōtra naturam est sanguinem sudare. Sic etiam oportet dicere de sanguine & aqua lateris Christi, iam mortui, quòd fuit verus sanguis & uera aqua: sed miraculosè effluxerunt de mortuo corpore. Ad hunc suauissimi sudoris balsamum, ægrotus proficuum, festina ne tardaueris, ut inde sanari mereatis. Vnde Anselmus: Quid stas? accurre, & suauissimas illas guttas lambe, & puluerem pedum illius linge: noli dormire cum Petro, ne merearis audire, sic non potuisti una hora uigilare mecum? Hæc Anselmus. Surgit igitur tertiò ab oratione in qua stabat, flexis in terram genibus, totus sanguine madefactus: quem conspice tergentem sibi uultum, uel fortè etiam in torrente lauantem, totum que afflictum reuerenter cerne, & considera quanta tunc fuerit animæ suæ angustia: cuius testes sunt guttæ sanguineæ decurrētes in terram, & ei intimè compatere: quia non sine ingenti acerbitate doloris hoc sibi potuit contingere. Nunquam enim aliquis mortalium, ob motus horrorem auditur sudorem sudisse sanguineum. Vnde patet eius nunquam similem fuisse dolorem. In hoc quidem apparet quanta fuerit amaritudo passionis Christi, cuius sola cogitatio tantum naturam immutauit quòd præ angustia sanguinem sudare cogeit. Hæc pugna eius & anxietas, martyrum certamina, & agones significans, plurimū consolatur & confortat pusillanimes & infirmos, & ad amorem incitat tepidos & ingratos. Vnde Anselmus: Positis quoque genibus in terra, procidisti in faciem tuam adorans in agonia, & dicens: Abba pater mi, si possibile est trāseat à me calix iste. Et angustias quidem cordis tui dulcissimi certissimè indicabat sudor ille sanguineus, qui orationis tempore de sanctissima carne tua guttatim decurrebat in terram. Domi nator Domine Iesu unde animæ tuæ tam vehemens tristitia: vnde tanta sudoris anxietas, & tam anxia supplicatio? Nonne uolūtarium omnino sacrificiū Deo patri obtulisti, & nihil inuitus pertulisti? utique Domine. Arbitramur autem quòd & hoc quoque ad consolationem infirmorum membrorū tuorum assumpsisti, ne fortè desperet quis, si caro infirma remurmuret, ubi ad passionem promptus est spiritus. Nimirū & ut maiores erga te amoris & gratitudinis stimulos haberemus, naturalem carnis infirmitatem huiuscemodi indiciis in te expressisti: quibus doceremur, quia verè languores nostros portasti, & non absque sensu doloris passionum sentes percurristi. Vox enim illa vox carnis fuisse uidetur, non spiritus, eo quòd subiū xisti: *Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma.* Hæc Anselmus. Voluit autem Dominus sanguinem sudare, pluribus rationibus. Prima est, secūdū Augustinum, ad figurandum quòd de corpore suo toto, quod est ecclesia, sanguis effundendus, & emanatura erant sanctorum martyria. Secunda est, secūdum Bedam, ut per terram sanguine irrigatam, declararet terrenos homines sanguine suo redimendos & mūdandos. Tertia est secundum Glosam, ut totum mundū peccatis mortuum ad uitam resuscitaret: ideo sudorē suum sanguineum ad terram decurrere uolebat. Itē, secundum Bernardum, non solum oculis, sed quasi membris omnibus fleuisse uidetur: ut totum corpus eius, quod est ecclesia, totius corporis lachrymis purgaretur. Insuper etiam sanguis decurrebat in terram: ad ostendendum quod pro terra, id est, ecclesia adhuc militante in terra, orabat: & sanguinem suum fundebat: & ipsam suo irrigatam sanguine fecundabat. In sudore autem notatur feruor: in sanguine, precium: in decursu, abundantia: in guttis, particularis efficacia, quamuis esset uniuersalis sufficientia. Ex isto articulo, qui est sudoris sanguinei defluxio, habetur documentum salutiferum, quòd & nos in oratione debemus ita esse intenti & feruidi, ut ex uehementia intentionis, & feruore deuotionis, sudemus quasi sanguinem: per configurationem passionis Christi, & ardorem dilectionis ad Deum. Quod fit, dum quis orans in tanto ardore deuotionis accenditur, quòd pro amore Dei sibi oportet sanguinem suum fundere non uereatur: & talis sic incalescit spiritu, ut totus sanguis in corpore, quasi spiritui alludens, pronum & promptum se exhibeat ad exsudandum: quia verò caro ex infirmitate sua tam uehementem ardorem deuotionis sufferre non præualet: ideo sudorem quasi sanguinem euaporat, uel saltem pro sanguine ardentes lachrymas per oculos effundat. Et quoniam nos tam vigorosam orationem effundere non ualemus, adiungamus orationem nostram orationi Christi, qui est aduocatus noster apud patrem, & ipse interpellat pro nobis, imò orat nobiscum. Et illa oratio est efficacissima, & Deo patri accepta, quæ scilicet in unione orationis Christi offertur. Quām efficaces etiam sint lachrymæ orationis, & maximè illæ quæ in recordatione passionis Christi funduntur, patet ex quadam reuelatione facta cuidam personæ, de qua legitur quòd apparens ei Dominus in spiritu ait: Si quis in recordatione meæ passionis lachrymas cū deuotione fuderit, suscipere uolo ac si ipse pro me passus sit. In recolendo istum articulum procidat homo in faciem super terram, orando intentè, & cogitet angelicam præsentiam sibi tunc adesse: recogitet etiam agonem suum, & conetur quantum potest habere lachrymas ex cōpassione & amore Christi: quas si habere non potest per oculos, fundat saltem lachrymas cordis. Et sicut Christus Dei filius imminente sibi passione horrenda, cum præ angustijs superuenturæ mortis guttas sanguineas interram funderet: nihilominus tamen liberè uoluntatem suam uoluntati patris commisit, & quod cœperat deuotè perfecit: sic quilibet deuotus in omni aduersitatis pressura, & tribulationis angustia (licet fortè naturam reluctantē habeat) se paternæ voluntati cōmittat: & hoc quod occurrit, deuotè suscipiat. O pie Iesu, qui factus in agonia guttas sāguinis mirabiliter desudasti: da mihi ut recordatione tuæ passionis accē sus, lachrymarū guttas pro sanguine, in cōspectu tuo merear dulciter desudare. Respice nunc qualiter iacebāt discipuli dormiētes: & qualiter Dominus ostendit eis modū orādi in gestu corporis, & in uerbo pio, & per angelum ibi apparētem: quē modū & tu tenere debes: scilicet te prosternendo, ac proprium defectum & fragilitatem recognoscendo, & cadendo in faciem tuam, non post faciem ut ea quæ rogas corā te habeas, & in mente teneas, non retrò: ut unum ore dicendo, & aliud corde cogitando: & ut humilitatem mentis ostendas habitu corporis (casus enim in terrā, docet nos magis humiliari, si posset fieri) & quòd uoluntas patris semper præcedat, & quòd nō tepidè, sed cum magno feruore ores, sicut Dominus fecit: & quòd non parum, sed prolixè & distinctè, non sicut illi qui festinanter horas soluendo: & si non uerbo, facto tamen dicunt expediamus nos de istis: quia habemus facere alia magis necessaria, quasi festinantes ad uiliora & maiora. Et uide quomodo stati ade rit

Beda in c. 22. Lucæ.

Anselmus in speculo euangelici sermonis.

Dolor passionum domini nica.

Idem ibid.

Beda in c. 22. Lucæ.

Bernardus sermone de passione.

Documentum.

Oratio cū lachrymis efficaciter.

rit tibi angelus qui te adiuuet & confortet,& oratio
nem tuam Deo præsentet: propter exemplum enim
nostrum ille angelus apparuit confortans Dominũ.

Orandum frequenter.

Et semel, sed frequenter est orandum, sicut ipse o-
stendit nobis per trinam orationem suam: docens
vt non deficiamus,sed in oratione permaneamus,do
nec impetremus ea quæ postulare iam cœpimus.
Et tu ora pro mortuis, pro uiuis, tam peccatoribus

Dominus cur ter orauit.

quàm iustis. Vel orauit ter, ut & nos de peccatis præ
teritis veniam, de præsentibus emendationem, & de
futuris cautelam à Deo postulemus. Vel vt hæc tria:
scilicet ueniam, gratiam,& gloriam, in oratione pe-
tamus: uel ut contra trinam concupiscentiæ, seu cu
piditatis tentationem orationis clipeo tueamur.
Vel ut ad trinitatem,scilicet patrem,& filium, & spiri
B tum sanctum orationem dirigamus. Per hoc etiã do
cuit nos orare perfectè:quia perfectio consistit in tri
bus: scilicet in principio,medio,& fine. Cópatere nũc
Domino, & admirare profundissimam humilitatem
suam:quia cùm sit Deo patri suo coæqualis & coæter
nus,prostratus tamen Deum orat, & tanquam quili

Orare quomodo Christo cõuenit.

bet de populo homũculus. Orare quidem patrẽ con
uenit Christo ratio humanitatis,in qua est minor pa
tre:non autem ratione deitatis, in qua est æqualis pa-
tri:ut homo rogat patrem,qui vt Deus est unus cum
patre. Considera etiam perfectissimam eius obedien
tiam. Quia enim pater uult quòd moriatur,ipse hanc
obedientiam reuerenter suscipit & exequitur. Vide
C tertiò indicibilem ad nos charitatem,tã patris,quàm
filij:pro nobis enim hæc mors indicitur & sustinetur
propter nimiam ipsorum charitatem quã ad nos ha-
bent. *Venit autem*, post hæc Dominus Iesus *ad discipu
los suos*, & quasi compatiens eis,propter tentationem

Dormire cur permisit Apostolos.

de proximo eis imminentem, *dixit eis: Dormite iam &
requiescite*: quasi diceret, Parum potestis hoc facere.
Qui ibidem aliquantulum dormierũt. Iubet eos dor
mire ut ostendat suam ad eos compassionem, quia
grauati erant:& ut cognoscant suam infirmitatẽ,quia
cum ipso uigilare non poterant:& ut somno recreati
fugere possent de manibus eorum qui statim Chri-
stum erant capturi:& in figura,quòd in proximo in-
fideli tatis somno erant grauandi. Considera in Chri
D sto mansuetudinem piam:quanto enim magis appro
pinquat ad mortem,tanto magis ostendit cordis sui

Vigilia Christi.

dulcedinem. Bonus pastor vigilabat super custodia
pusilli gregis sui. O grandis amor. Verè bonus & pius
est hic pastor. Verè in finem dilexit eos, cùm in tanta
agonia positus illo modico tẽpore quietem eorum
procurat:nõ sic hodie multi pastores faciunt, qui sub
ditis vigilantibus & in agonia positis, dormiunt sua-
uiter & quiescunt. Dum ergo uidebis discipulos dor
mientes in tanto periculo,& Dominum uigilantem,
si deuotus es, multa inuenire poteris quæ dicas tam
Domino tuo, quam discipulis suis. Videbat tandem
à longè aduersarios suos ueniẽtes cum facibus & ar
E mis, nec tamen discipulos excitauit, nisi cùm propè
& quasi iuxta eos fuerunt. Tunc autem euigilans di-
scipulos, dixit eis: *sufficit*: scilicet quia iam quieuistis,
& satis dormistis: ergo parum est dormiendum. Vn-
de quidam patres, non nisi stando uel sedendo som-
num capere consueuerunt permodicum. Ter disci-
puli dormiunt: ter Dominus orans suscitat: quæ tri-
na dormitio & suscitatio, tres mortuos quos Domi
nus suscitauit significat. Et subiunxit: *Venit hora,
& filius hominis tradetur in manus peccatorum*. vbi

Origenes tracta. 35. in Matth.

Origenes: Sed & nunc Iesus in manus peccatorum
traditur, quando hi qui uidentur in Iesum credere,
A habent eum in manibus suis, cùm sint peccatores: sed
& quotiensceunq; iustus, habens in se Iesum, in pote-
state factus fuerit peccatorum: Iesus est traditus in
manus peccatorum. Hæc Origenes. *Surgite eamus*: sci
licet obuiam Iudæ proditori,& suis complicibus: *ec-
ce qui me tradet, propè est*: quem nolo declinare, quam-
uis possem hoc facere: acsi diceret, Non nos inue-
niant latentes, ac quasi timentes & retrahentes: ultrò
eamus eis obuiam, & pergamus ad mortem: ut pas-
suri confidentiam & gaudium uideant,& passionem
omnino uoluntariam sciant. Vltrò nos debemus of
ferre, quando non expedit mortem effugere: ubi o-
stenditur Christi desiderium ad nostram redemptio
nem: quia non solum proditorem cum turba uenien
B tem expectauit, sed etiam eis occurrit: ubi etiam do-
cet, ut si tribulari nos oportet, cum gaudio & confi-
dentia sustineamus. Moraliter quoque monet nos

Moraliter.

ad tria. Primò, ad tentationes nos præparare: cùm
dicitur, *surgite*. Secundò, in bonis operibus profice-
re: cùm subditur, *eamus*. Tertiò, omni hora quasi
tentationem proximam expectare: cùm additur, *ec-
ce propè est. Et adhuc eo loquente cum discipulis suis; ecce
Iudas* mercator pessimus: *unus de duodecim*: scilicet

Iudas aduenit.

numero, non merito: quod dixit ad ostendendum
immane facinus illius, qui de apostolica dignitate
proditor fuerat factus: *accepta à præside cohorte* mili-
tum Gentilium, quorum intererat capere malefacto
res, cum tribuno qui præerat eis: ac turba plurima Iu
C dæorum ministrorum, accepta à pontificibus & prin
cipibus sacerdotum, crudeli utique & pessima socie
tate impiorum, tanquam ad tenendum reum, antece
debat eos tanquam ductor eorum, qui nolebant cõ-
prehendere Iesum: & uenerunt illuc *cum laternis & fa
cibus*, ut si in tenebris latere uellet: his quæreretur:
nec non *cum gladijs, fustibus, & armis*, ut captionem
eius impedire uolentibus his resisteretur. secundum
Hieronymum. Incumbit uirtuti seculi, qui desperat

Hierony. in cap. 14. Marci.

de adiutorio Dei: habebat itaque fulcimentum ab
utraque curia, scilicet imperatoris & pontificis, qua-
si seruato ordine legitimæ potestatis, ut nemo tenẽti
bus auderet obsistere: cùm hic milites præsidijs, in-
de ministri Pharisæorum, qui in lege summi & iudi-
D ces uidebantur, illum tenerent: uel etiam si quis au
deret, contra tot non posset: timebant enim plebem,
ne per hanc defenderetur contra eos: & ideo etiam
nocte traditur, ut sine turbis quæ in die frequenter
propter instructionem aderant, inueniretur. Ante-
quam autem Iudas cum turba ueniret ad hortũ, ubi
Iesus cũ discipulis erat, dedit eis signum dicens: *Quẽ-
cunque osculatus fuero, ipse est*, scilicet Christus: *tenete
eum, & ducite cautè*: scilicet cauendo à populo, ne eũ
de uestris manibus eripiat: populus enim communis
deuotionem ad eum habebat: hoc autem fecit Iudas,
& propter Romanorum milites, qui Christum non
cognoscebant: & propter alios, ne loco Christi cape
E rent Iacobum minorem, qui in facie Christo simılli-

Iacobi minoris similitudo ad Christum.

mus erat: propter quod specialiter frater Domini di-
cebatur: & quia timebat ne se trãsformaret, & de ma
nibus eorum elaberetur: quia pluries detentus ab ip-
sis pertransiit, nescientibus eis: & ideo osculari eum
noluit, ut in osculando teneretur ne euaderet. Et
cùm uenissent ad hortum *tunc Iesus sciens omnia quæ*
ex dispositione diuina *uentura erant super eum, proces-
sit* ultrò *in occursum illorum*, sicut paratus ad passio-
nem. Ex quo patet, uoluntariè eum captum fuisse &
passum: discipuli quoque sequebantur eum timen-
tes: sed ipse confortabat eos ne timerent. Vnde
Anselmus:

Anſelmus in ſpeculo euangelici ſermonis.

Anſelmus: Quàm promptus, bone Ieſu, ſpiritus tuus ad paſsionem fuerit, euidenter oſtendiſti, quando venientibus unà cum proditore tuo uiris ſanguinum, & quærentibus animam tuam cum laternis, & facibus, & armis: per noctem ultrò occurriſti. *Et dixit* Ieſus occurrẽtibus, offerens ſe uoluntariè eis: *Quem quæritis?* Non interrogat, quaſi ignarus uoluntatis eorũ: ſed mori paratus interrogat, ut ſciant eſſe eum quem quærebant. *Reſponderunt ei, Ieſum Nazarenum*. Non erat quærendus ad mortem, quem profitentur eſſe ſalutis authorem: nec erat perſequendus, quẽ dicunt eſſe florem honoris & honeſtatis. *Dixit eis Ieſus*: ſemetipſum manifeſtans & offerens: *Ego ſum*: ſcilicet quem quæritis. quaſi diceret. Quid pro ſigno ſumitis oſculum proditoris? quid quaſi latentem me quæritis cum facibus & laternis? *Ego ſum* Non ſe occultauit, nec ſe abſcondit, ſed magis quęrentibus obuiam iuit, & ſe oſtendit. Vbi Chryſoſtomus; Fecit autẽ hoc

Chryſoſto. hom. 82. in Ioannem.

Ieſus, oſtendens quoniam non ſolum comprehendere eum non poſſent: ſed nec uidere in medio exiſtentẽ, niſi ipſe cõcederet. Hęc Chryſoſtomus. Virtute .n. diuina factum eſt, ut uenientes ad capiendum eum, primò non cognoſcerent: etiam ſuus diſcipulus qui uenerat ad tradendum: quod maximè eſt potentiæ eius oſtenſiuum; vt per hoc ſecundò oſtenderetur ꝙ de uoluntate ſua caperetur: quia incognitus ab eis recedere poterat, ſi voluiſſet. Sed & manifeſtius patet ꝑ hoc quod ſubditur, quia audito uerbo uirtutis & diuinitatis, quod eſt ei cum patre & ſpiritu ſancto cõmune, à uoce tonitrui huius formidantes, *abierunt retrorſum, & ceciderunt in terram*, reſupini, tam Iudas q̃ alijs, potentia diuinitatis ipſius deiecti: ita erat eis importabile quod dicebatur. Item ideo, ut etiam quantum in ſe eſt, daret Iudæis materiam conuerſionis, uiſo potentiæ ſuæ miraculo: & iden cùm ſtatim ad oſtenſionem ſuæ potentiæ conuerſi non fuerũt, ſe eis capiendum ſponte obtulit. *Ceciderunt retrorſum*, & reſupini, ſicut cadunt iniqui: non antè & in faciem, ſicut cadunt iuſti: qui autem ante ſe cadit, uidet quò cadat: qui autem retrò cadit, non uidet ſui caſus periculum. Iniqui ergo retrò cadunt, quia non uident ſui caſus miſeriam. & quod eos ſequatur: iuſti uero qui in iſtis uiſibilibus ſemetipſos ſpontè deiiciunt, ut in inuiſibilibus erigantur: in faciem ſuam, & antè cadere dicuntur: quia caſum uident, & timore compũcti humiliantur. Hinc ergo penſandum eſt, quàm aſpera erit uox irati, cuius uerba dulcia pati non potuerunt: hoc autem factum eſt ex diuina ordinatione, ut ꝑ hoc declararetur uirtus ſuæ diuinitatis. Vnde Auguſtinus exclamans ait: Vbi nunc militum cohors, & miniſtri principum ac Phariſæorum, ubi terror, & munimen armorum? Nempe una uox dicentis, *Ego ſum*, tantam turbam odijs ferocem, armiſque terribilem, ſine telo ullo percuſsit, repulit, ſtrauit uirtute diuinitatis latentis. Deus enim latebat in carne: quid iudicaturus faciet, qui iudicãdus hoc fecit? quid regnaturus poterit, qui moriturus hoc potuit? hęc Auguſtinus. Poterat Chriſtus omnes hoſtes ſuos deſtruere, ſi uellet ſe defendere: ſed noluit niſi ad modicum eos proſternere, hoc ideo fecit, ut oſtenderet ſe mortẽ uoluntariè ſuſtinere: & ſi uellet reniti, non poſſent eum capere, uel tenere. Hæc hoſtium Chriſti uictoria, fuit olim in Sampſone & Sangar, & Dauid præfigurata. Sampſon cum mandibula aſini ſtrauit mille uiros: & Sangar cum uomere interfecit uiros ſexcentos: & Dauid uno impetu, occidit uiros octingẽtos. Sed ſi iſti Dei adiutorio tot hoſtes proſtrauerunt, nõ

Verbi Chriſti uirtus.

Auguſti. tracta. 112 in Ioannem.

Figura uictoria Chriſti.

Iudic. 15.

Ibidem 3.

2. Reg. 23.

A eſt mirum quòd coram Chriſto omnes hoſtes corruerunt. Et cùm tremuli ſurrexiſſent, *iterum eos interrogauit, quem quæritis?* quæſtionem iterat, ut fideles ſua paſsione liberandos oſtendat. *Illi autem* adhuc in malitia ſua perſeuerantes, *dixerunt, Ieſum Nazarenum*, non enim cognoſcere, uel capere poterãt eum, donec ipſe uellet: propter hoc ſubditur, *Dicit eis Ieſus*: dixi uobis, quia ego ſum: qui uoluntariè me offero: & tunc habuerunt ipſius notitiam, & capiendi licentiam, propter quod ſequitur: Si ergo me quæritis, ſcilicet comprehendere, faciatis id quod intenditis: ſed tamen *ſinite hos*, ſcilicet diſcipulos meos, *abire*, quia non eſt tempus modo, quòd tollantur de mundo. In quo patet quòd ipſe dedit eis poteſtatem capiendi

B eum: nam ſicut ex ſua potentia diſcipulos ſuos ſeruanit, ita & multo magis ſeipſum ſeruare potuiſſet: quaſi diceret, Sic do uobis poteſtatem me capiendi: ut tamen meis diſcipulis non faciatis aliquid mali. Hoc dixit: quia ſeruandi erant diſcipuli, ut uerbum ſalutis per eos diuulgaretur. Vſque ad ultimam horã eius, quam ad eos habuit dilectionis conſeruantiam demonſtrauit: per hoc oſtenditur quòd ſuperiores debent ſuos ſubditos fideliter adiuuare: & pro eorum defenſione ſe mortis periculo exponere (ut ait Auguſtinus.) Faciunt quod iubet: ſinunt eos abire quos non uult perire, & impletur quod dixerat, *quia quos dediſti mihi, non perdidi ex eis quenquam*. Tũc *accedens* ille nequam, & Dominum ſuum ſubdolè ſalutans *di-*

Auguſti. ibidem.

C *xit, aue rabbi: & oſculatus eſt eum*. Acceſsit tanquam domeſticus, ſed fur erat: ſalutauit tanquam diſcipulus, ſed inſidiator erat: oſculatus eſt tanquã amicus, & inimicus erat. Dicitur quòd erat conſuetudo Iudæorum: in aduentu ſuo oſculari, ad ſignificandum quòd ingreſſus erat pacifiſus: & ꝙ moris erat Domini Ieſu diſcipulos, quos emittebat, in oſculo pacis recipere redeuntes: & propterea proditor illis oſculum in ſignum dedit, & alios tanquam dux exercitus, & ductor ad malum præcedens, cum oſculo ficto rediit, quaſi diceret: Nõ ſum ego cum iſtis armatis: ſed rediẽs more ſolito te oſculor, & dico: aue rabbi, o uere proditor. Huic ſimiles ſunt multi prælati,

Oſculandi conſuetudo

Iudæ ſimiles.

D qui uerbo uel facto alios ſcandalizando, & poſt ſe trahendo antecedunt ad malum: & ideo etiam antecedunt ad infernum. Iudas beneficijs Chriſti abutẽs mala pro bonis reddebat: cui etiam ſimiles ſunt, qui ſimilia facere non erubeſcunt. Secundum Bedam, Suſcepit oſculum Dominus, non quòd ſimulationem nos doceat: ſed ne proditorem fugere uideretur, & plus afficeret proditorem, cùm amoris officium nõ negaret: ſimul & illud Pſalmiſtæ, complẽs: Cum his qui oderunt pacem eram panificus. *Et* ſuſcepto oſculo *dixit illi Ieſus: Amice ad quid ueniſti?* Vocat eum amicum, ſecundum ſtatum priſtinum: amicabiliter enim fuit electus à Domino in apoſtolum, ac ſi diceret: Ad quod ſcelus dilapſus es, ut diſcipulus traderes

Beda in ca. 14. Marci.

Pſal. 119.

E magiſtrum, & dum eſſes apoſtolus, factus es traditor. uide quid feceris, & conſidera finẽ tuũ malũ: uel amice, quia diligo te: ſed inimice, quia me tradis? uel uocat eum amicum ironicè, improperans ſimulationes. Tanquam ſecundum Auguſtinum diceret: Oſcularis, & inſidiaris: noui quare ueneris: amicum fingis, cum proditor ſis: oſtendis amicitiam ſigno, & agis proditionem de facto. Amicitiæ ſignis proditores utuntur, ut eorum dolus latẽtius peragatur. Vnde apertius ei dixit: *Iuda oſculo filium hominis tradis*: id eſt, in ſigno charitatis, proditionem homicidij facis. Infelix ſignum ubi per pacem bellum, pro oſculũ homi-

Auguſti. ſermone de paſſione.

Ambro. in cap. 22. Luce.

homicidium, per salutationem condemnatio procuratur. Vbi Ambrosius: Illud plus consutat ingratum quod eum tradiderit, qui cùm esset Dei filius, ꝓpter nos filius hominis esse noluisset: quasi diceret, ꝓpter te susce pi ingratè, quod tradis hypocrita. Et secundū eundem, quasi amantis affectu corripuit proditorē & ideo etiam secundum Chrysostomum, proprium nomen posuit, quod magis dolentis erat & reuocantis, quàm prouocati ad iram. Vnde Anselmus. Signo quod acceperant à duce flagitij, teipsum manifestasti. Nam accedēs tem ad osculum sanctissimi oris tui cruentam bestiam auersatus non es: sed os in quo dolus inuentus non est, ori quod abundauit malitia dulciter applicuisti: ô innocens agne Dei, quid tibi & lupo illi? *Quæ conuentio Christi ad Belial?* sed & hoc benignitatis tuæ erat Domine, ut omnia illi exhiberes, q̄ praui cordis sui pertinaciam emollire potuissent. Nā & ueteris amicitiæ illum commonuisti, dicens: Amice, ad quid uenisti? Et horrore sceleris sui cor impiū ferire uoluisti, cùm diceba: Iuda osculo filium hominis tradis. Hæc Ansel. Hoc idem potest dici indignè sumentibus corpus Christi, scilicet *Iuda osculo filium hominis tradis.* Moraliter Iudas est mundus: qui quando ad libitum dat diuitias tunc ridet: quādo dat solatia, & delitias, tunc osculatur: quando dat honores, tunc amplexatur: sed omnibus istis modis nos decipit, & morti æternæ nos tradit Teste beato Iob, q̄ dicit: *Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad infernum descendunt.* Vide hic maximam mansuetudinem Domini, quia osculum proditori suo dedit, & uerbis blandissimis alloquens amicum ipsum uocauit. O quod sunt hodie tales, qui uidentur amici esse Domini, & nō sunt eius amici. Amicis enim suis omnia nota facit, scilicet mundum contemnere, carnem domare, & diabolum cum suis tentationibus uincere. Sed multi abeuntes retrò post concupiscentias suas, cum Iuda proditore abierunt ad pœnas. Quot sunt etiam hodie, qui inter se uidentur amici: sed sunt ficti, & peiores quàm inimici aperti. Inimicus enim manifestus melior est quàm amicus fictus. Ille dum timetur, facilè uitatur: iste præualet dum non cognoscitur. In isto articulo traditionis exprimuntur tria quæ specialiter traditionem istam reddebant Christo multum dolorosam, & factum Iudæ aggrauabant ualde. Vnū est, quòd fiebat à suo seruo, à suo discipulo, & uno ex duodecim, de toto mundo ad tantam dignitatē apostolatus specialiter electus ab eo. Vbi, secūdum Ambrosium, seruus Dominum, discipulus magistrum, electus authorem prodit. Secundum est, quòd signo pacis & amicitiæ, scilicet osculo, tam fraudulenter & dolosè tradebatur. Vnde Ambro. Amoris pignore uulnus infligis, & charitatis officio sanguinem fundis, & pacis instrumento mortem irrogas. Tertium est, quòd illud fœdum os proditoris, ut pote cuius cor Sathanas, & omni spurcitia eum repleuerat: tam amorosum & mellifluum os uerbi æterni contingere audebat. Et tunc, secundum Chrysostomum, Agno miti basia lupus dedit uenenosa. Ex hoc articulo tria habemus documenta Primum est, ut caueamus ne & nos Christi proditores efficiamur: quia ut dicit Origenes, Omnes proditores ueritatis, amare ueritatem fingentes, osculi signo utuntur: omnes et hæretici, sicut Iudas, Iesu dicūt, aue rabbi. Item Christum quis dolosè salutat & tradit osculo: in proximo nel etiam in seipso. In proximo quidem, dum quis ꝓximum diligere se simulat, & malum contra eum machinatur; quam traditionem sibi Christus assumit.

Anselmus in speculo euang. sermonis. 2. Corin. 6.

Moraliter.

Iob 21. Amici fraudulenti.

Traditionis tria amara.

Ambro in cap 22. Luce.

Idem ibidē

Chrisosto. hom 74. in Matth. Origenes tracta. 35. in Matth.

A Iuxta illud: *Quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis.* Item Christum dolosè cum Iuda salutat, & osculatur, qui proximo suo promittit & non seruat: uel fraudulenter adulatur. In seipso etiam Deum salutat, & osculo tradit: qui ore dicit se nosse Deum, & credere in eum, factis autem negat. Item cum Iuda Dominum salutat, & osculo tradit, qui cum mortali peccato ad corpus Domini accedit. Secūdum est, ut discamus patienter ferre malorum hominum fraudulentias: sicut Christus patienter sustinuit proditoris sui fallacias. Tertium est, ut calumniatores nobis malū imprecantes non odiamus: sed amantis affectu, exēplo Christi, eos corripiamus. In recolendo hunc articulum de falso osculo Iudæ, poterit homo per contrarium cum syncera fide & deuotione osculari pedes crucifixi, indignum se reputans osculo oris, ad quod ille infœlix Iudas accedere præsumpsit: quòd si imaginem crucifixi ante se non habeat, osculetur terram, repræsentando hoc idem: & aliter prout Deus inspirabit. *O Domine Iesu, qui a Iuda osculo* tradi pertulisti: da mihi nunquam in proximo, uel in memetipso te tradere, & calumniatoribus meis, & insidiatoribus fraterni amoris officium non negare. Ista iniqua salutatio Christo facta, olim fuit in Ioab & Amasa præfigurata Ioab Amasam salutans, dolosa mēte fratrem uocabat: & Iudas Christum salutās, iniqua intentione magistrum appellabat. Ioab dextera mentū Amasi quasi deosculans tenebat, & in sinistra gladiū educens ipsum perimebat: sic Iudas, quasi dextra mentū Christi tenuit, Aue rabbi, blandè sibi dicens, & quasi sinistra gladium eduxit, & ipsum perfodit, insidias, sub uerbis blandis occultans. Iudam & Iudæos, malum pro bono reddentes, olim Saul præfigurauit: qui genero suo Dauid malum pro bono reddidit. Dauid hostem Saülis, scilicet Goliam superauit, & in multis ei utilis fuit: sed Saul sibi tanquam hosti insidias parauit, & ei mortem inferre affectauit. Sic Deus Pharaonem, & inimicos Iudæorum sæpe deuicit, & semper eis profuit: nunc autem in mortem eius arma parant & ad occidendum eum se armant. Similes etiam sunt Cain, qui fratri suo sine causa inuidit: & ipsum qui nihil mali fecerat, occidit. Cain eduxit fratrem suū uerbis blandis & eductum crudeliter interfecit, sic & Iudas uerbis blandis Christum, fratrem nostrum, & patrem salutauit, & hostibus ad interficiendum nequiter præsentauit. Et cùm Petrus cæteris ardentior, seruo pontificis, cui nomen erat Malchus, qui ad Christum capiendum magis de propè se ingerebat, & ferocius instabat: auriculam dextram ob zelum amputasset: putans eum magis lædere & grauiter uulnerare, uel ei caput amputare & interficere: sed diuina dispositione ictus declinauit, & relapsus est ad aurem: Dominus eū à læsione aduersariorum compescuit dicēs: *conuerte gladium tuum in locum suum, seu uaginam,* quasi non esset locus defensionis, sed patientiæ: nec ei licitus usus gladij materialis: quasi diceret, Noli eo uti ad defensionem meam: quia non licet uiris apostolicis uti gladio materiali. Vbi considerandum, secūdum Chrysostomum, quòd licèt Christus Petro & alijs discipulis prius præcepit, dicens: *Si quis te percusserit in una maxilla, præbe ei & altam.* Ex sermone tamen Christi, quem fecit post cœnam, Petrus in tātum amorem exarserat, quòd de illo præcepto non recolens, solum magistri sui defensionē intendebat. Ex hoc autem quòd Christus defensionē prohibuit, ostenditur promptitudo eius, quam ad patiendum habuit: recondi gladium præcipit, ut patiētiam, non uindi-

Matth. 25.

Figura proditorij osculi. 2. Reg. 20.

1. Reg. 20. & alibi.

Gene. 4.

Patri fraternos.

Chrysosto. hom. 85. in Matth.

Rabanus in cap. 26. Matth. Ambrosius sermo 86.

uindictam doceat. Vnde Rabanus: Oportuit ut author gratiæ fideles patientiam suo doceret exemplo, & potius ad sustinendum aduersa fortiter instrueret quàm ad uindicandum prouocaret. Prohibet ergo Dominus defensionem armorum, ne clericus armis pugnare præsumat. Vnde Ambrosius: Arma mea sũt lachrimæ & orationes: aliter non possum, nec debeo resistere. Sed hoc hodie prælati parum attendũt, qui regalia à regibus ad pugnandum accipiunt: cùm potius reges ab eis cilicia ad pœnitendum accipere deberent. Et adiecit Dominus, *Omnis enim qui acceperit gladium*: id est usus fuerit gladio: scilicet propria authoritate, & nulla superiori aut legitima potestate uel iubente, uel concedente, seu iniustè, & pro crudelitate uindictæ, non iustè & amore iustitiæ: *gladio peribit*: id est ipsa uindicta erit ei causa perditionis, quia dignus est gladiari. Quicunque molitur lædere aliũ, seipsum proprio iaculo percutit: & incidit in foueam quam fodit. Et subdit Dominus, *An putas quia non possum rogare patrem meum, & exhibebit mihi plusquã duodecim legiones angelorum*: tanquam sibi dicat, per aliam uiam possum euadere, si uellem: non indigeo auxilio duodecim apostolorum, qui possem si uellẽ habere duodecim legiones angelorum. Cùm ergo posset accipere legiones, nolebat accipere: ut per patientiam eius implerentur scripturæ, prophetantes de ipso, quoniam ita eum pati conueniebat ad nostrã redemptionem: quia & si nostræ liberationis alius modus fuisset possibilis, nullus tamen ita conueniẽs: & ideo non erat locus defensionis & resistentiæ, sed magis patientiæ. Non solum autem minis eum cohibuit: sed & aliter consolatur eũ, dicens: *Calicem quem dedit mihi pater, non bibam illum?* quasi dicat, Si rectè sapis, debes uoluntatem tuam diuinæ uoluntati cõformare: aliter enim erit Satanas, non sapiens quæ Dei sunt. Secundum Chrysost. In eo quòd ipsam mortẽ calicem dicit quàm sit grata & acceptabilis pro salute mortalium mors, ut uidetur edisserit. Iesus autem seruum sanauit, auriculam eius tangendo, & ei restituendo: ut adimpleret quod prędixerat, *Benefacite his qui oderunt nos*. In quo maxima Christi saluatoris charitas, & pietas apparet, & benefica uirtus eius ostẽditur: quam exhibet, hostem suum, qui ad ipsum cõprehendendum uenerat, sanando, & per hoc inimicos eum persequentes ad fidem admonendo, & insuper discipulos in fide confirmando, & nos. quia noluit quenquam propter se lædi: & ut inimicis nostris benefaciamus instruendo. In quo etiam suam uirtutem & potestatem reuelat, quòd non de necessitate, sed uolũtariè captus esset. Vbi Beda: Nunquã enim pietatis suæ Dominus obliuiscitur, qui etiam hostes suos non patitur uulnerari. Illi iusto mortem inferũt: iste persequentium uulnera sanat: mysticè docens & ipsos, si cõuertantur, posse sanari, qui in suę sunt mortis consensione uulnerati. Tunc Iesus conuertit se ad turbam, non impatienter, sed rationabiliter eam alloquendo: dicens lamentabiliter, & quasi ad lamentum auditores prouocando: *Tanquam ad latronem existis, cum gladijs & fustibus comprehendere me*: quasi diceret sine causa fecistis hoc. Cuius rationem assignat, dicens: *Quotidie* id est frequenter, pacificè, & sine armis *apud nos eram docens in templo*: in loco ubi potestatẽ habetis, & tunc sine uiolentia armorum me comprehendere potuistis, *sed non me tenuistis*: tunc nec cepistis, quia nolebam: sed nec nunc possetis nisi permitterem, & me sponte uestris manibus subijcerem. Vbi Remigius, ac si diceret: Latronis officiũ est nocere, & latitare: ego uerò nemini nocui: sed plures sanaui, & in synagogis semper docui. Vbi & Hieronymus, Stultũ est, inquit, eum cum gladijs & fustibus quærere, qui ultro se tradebat uestris manibus: & in nocte quasi latitantem, & uestros oculos declinantem, per proditorem inuestigare, qui quotidie in tẽplo docebat: ideo autem, ut dicit Chrysostomus, eũ in templo non tenuerunt: quia non ausi erant ꝓpter turbam, propter quod & Dominus foras exiuit, ut ex loco & tempore daret aptitudinem se capiendi. Hic, secundum Anselmum, mansuetudo Domini notanda est, quæ tam dulciter persecutores suos allocuta est, tam dulci allocutione redarguit: ut ipsorum nequitiam compesceret, & nos ad imitationem suæ benignitatis utiliter inuitaret. Et subdidit Dominus: *Sed hæc est hora uestra*, id est uobis concessa ad me comprehẽdẽdum, *& potestas tenebrarum harum*: quia diabolus princeps tenebrarum incitabat eos ad hoc faciendum: & hæc potestas est tenebris data, id est diabolo, & Iudæis insurgendi in Christum. & ideo aduersum me in tenebris congregamini: & potestas uestra qua contra lucem armamini, in tenebris est. ut autem ait Theophylus, Peractis cunctis quæ sufficienter se habebant ad prohibendum Iudæos, cùm illi hoc nequaquam discernerent, tunc duci se permisit. Vnde dicitur *cohors ergo* militum, *& tribunus*, qui eis pręerat, *& ministri Iudæorum* accesserunt, sicut lupi ad agnum, unanimiter & impetuosè: & manus sacrilegas miecerunt in Iesum, omnium saluatorem, irreuerenter & indebitè: & tenuerunt eum, in ipso permittente: & quando enim uoluit tentus est, & non antè: & sic fuit captiuatus propria uoluntate. Nam, ut dicit Remigius, frequenter eum comprehendere uoluerunt, sed nõ potuerũt: sicut nec nũc potuissent, nisi ipse uoluisset Sicut enim eos solo uerbo prostrauit: sic solo uerbo eos fugare, uel annihilare potuisset, si uoluisset. Ex quo patet obstinatio eorum: quia non fuerunt auersi à suo malo, uisis prædictis signis: sed magis attribuebant artibus magicis. Cogita hic quòd si pœnale est cuilibet homini capi, pro eo quod per captiuitatem adimitur homini libertas, tam cõditionis, quia redigitur in seruitutem captiuatoris, secundum leges ciuiles: quàm actionis, quia captus nõ potest facere quod uult. quantomagis pęnale fuit Christo, qui est Dominus cœli & terræ: & quem cœli & terra capere non poterant, uiolentorum, quantum ex parte ipsorum erat, manibus capi & teneri. Ex hoc articulo habemus morale documentum: quòd sicut Christus amore nostri semetipsum uoluntariè tradidit captiuum Iudæis: sic & nos pro eius amore nosipsos: id est omnes sensus nostros debemus captiuare in obsequium Christi: uidelicet ut oculi captiuentur ab illicito uisu, aures à noxio auditu, lingua ab ociosis & nociuis locutionibus, manus à malis operibus, pedes à uano & uago incessu, maximè ad peccandũ: sicut n. Christus fuit captiuatus, ne quò uellet posset abire: sic homo seipsum debet captiuare, ne sequatur concupiscentias carnis, & sensualitatis appetitum ad nociua trahentem. Cor etiam captiuetur à malis cogitationibus: intellectus ab erroneis sensibus, & falsis dogmatibus: uoluntas ab omnibus à diuina uoluntate discrepantibus. Vnde Apostolus: *In captiuitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi*: ubi per omnem intellectum possunt omnes sensus, & uires animæ ad operationem intellectus deseruientes accipi. Aliud documentum est huic connexum: quòd homo libenter debet esse captiuus Christi, ut mortem

Chrysost. hom. 82. in Ioannem. Matth. 5.

Beda in cap. 22. Lucæ.

Remigius in Matth.

Hieronym. in cap. 26. Matthæi. Chrysost. hom. 85. Matt. Anselmus in medit.

Captio Christi.

Remigius in Matt.

Documentũ morale.

2. Cor. 10.

Captiui debemus esse Christi.

mortem euadat æternam. Sicut enim homo in belli periculo constitutus, libenter dat se alicui nobili & benigno Domino captiuum, ne ab aliis ferocibus occidatur: sic nos in hac uita sicut in bello constituti quia militia est uita hominis super terram, tradamus nos benigno Domino Christo captiuos: qui non est Dominus mortuorum, sed uiuorum: ne ab hostibus æterna morte crudeliter occidamur. In recolẽdo hũc articulum recogitet homo, se quasi in cãpo bellico cum hostibus conclusum: nec posse euadere potentiam aduersariorum, id est dæmonum: nisi se tradat Christo benignissimo Domino in seruitutem captiuum: & sic aliquo gestu corporis tradat se totum Christo captiuum, clamans, & dicens ad eum: Iesu quia à Iudæis sponte capi, & teneri uoluisti: da mihi omnes sensus uiresque in obsequium tuum iugiter captiuare: ut à morte perpetua bonitate tua merear præseruari. Deosculatio & comprehensio Christi pfigurata fuit in Ioab: qui Amasam deosculans interfecit. Tenentes autem Iesum: dulces illas manus suas uinculis strinxerunt: & ligauerunt eum ignominiosè quasi latronem, & morte dignum à quo potius solui uelle debuerũt, quia omnium uenerat absoluere uincula infirmitatum & peccatorũ, ac mortis & inferni. Et erant fortè in eis qui postea liberati ab eo dixerũt, *Dirupisti Domine uincula mea.* Ecce adest Ioseph ligatus uenditus à fratribus: & Sampson uinctus à Dalidaid est à synagoga. Vnde Anselmus: Sed ecce iam proditorem præeuntem impiorum turba prosequitur: & osculum præbẽte Iuda manus iniiciunt in Iesum. Dominum suum tenent ligatum, & illas dulces manus uinculis stringunt. Quid fecerat? Scio occupat nunc cor tuum pietas: omnia uiscera tua zelus inflammat. Sine rogo patiatur, q pro te patitur. Quid optas gladiũ? Quid irasceris? Quid indignaris? Si instar Petri cuiuslibet auriculã absciderisː si ferro brachiũ tuleris: si pedẽ truncaueris: ipse restituet omnia qui etiam, si quẽ occideris absque dubio suscitabit. Hæc Anselmus. Ligauerunt autem eum propter tria. Primò, ne manus eorum effugeret: dixerat enim eis Iudas, quòd eum tenerent, & caute ducerent. Secundò, ut eum morte dignum ostenderent: quia mos erat Iudæis, ut quem morte dignum iudicarent, uinctũ præsidi traderent. Tertiò, propter mysterium, licèt ipsi hoc ignorarẽt: quia enim Christus nos peccatis ligatos, & in lymbo uinculatos soluere debebat: ideo ipsum pro nobis ligari oportebat: cuius uinculis liberati sumus. Voluit quippe Christus, tanquam latro comprehendi, & ligari. Adam enim cum latrocinio furtum commisit, quando pomum sibi uetitum attrectauit: nam furtum est contrectatio rei alienæ inuito Domino: & huius rei causa, totum genus humanum à diabolo comprehensum tenebatur ligatum: pro cuius satisfactione Iesus, tanquam latro uoluit comprehendi, q incomprehensibilis est: & ligari, qui ligatos uenit soluere, & uincula eorũ dirumpere. Et nota quòd Christus filius Dei, tãquam latro cum latrone: scilicet Barraba est captus, inter latrones crucifixus: à latronibus occisus, propter latrones passus: soluens quæ nõ rapuit. Legitur autem Dominus ter ligatus. Primò, statim cùm captus esset, & duceretur ad Annam. Secundò, cùm de Anna duceretur ad Caipham. Tertiò cùm duceretur ad Pilatum. Nam secundum Bedam potuit fieri, ut ad horam solueretur, quatenus discuteretur, & post hæc discussus iterum ligaretur. Quartò potest addi, quòd etiam ligatus fuit ad columnam cùm flagellaretur: licèt hoc in euangelio non exprimatur. Insuper in cruce clauis fuit affixus & sic etiã ligatus. Ex hoc articulo trahuntur plura documenta salubria. Primum est, quia sicut dictum est Dominus ligari uoluit: ut ipse peccatorum nostrorum uincula solueret: ideo nos debemus esse grati de solutione nostra, & cauere ne rursus eũ nostris peccatis ligemus, quod fit quotienscunque mortaliter peccamus. Manus etiam Christi uidentur cum funibus peccatorũ colligere, qui non credunt Deo, quòd possit eis necessaria sua dare. Secundum est, quòd Christus ligari uoluit: ut nos sibi alligaret uinculo charitatis, unde studeamus & nos sibi tam fortiter charitate astringi, ne leuiter ab ipso possimus separari: ipsa enim charitas est uinculum, in quo anima Deo alligatur. Tertiũ documentum est, ut nos ligemus omnia membra nostra: & ipsam linguam funibus præceptorum Dei, ne laxentur ad aliqua contraria diuinis præceptis, uel diuinæ uolũtati: ut nihil operemur, aut loquamur, quo Deus uel proximus offendatur. Quartum est, ut simus uinculo fraternæ charitatis proximis colligati, ita ut omnem gratiam diuinitus acceptã studeamus eis impartiri: sicut apostolus omnes fideles hoc uinculo sibi colligatos habuit: eosque socios sui gaudij esse cupiuit. *Quintum est, quòd nos uolentes sequi* Christũ, debemus nosmetipsos ligare uinculo professionis obedientiæ, propter eum qui pro nobis uoluit ligari: ita ut amplius pro nostro uelle nos mouere non possimus: & sic cum Isaac colligati, & in altari mactationis propriæ uoluntatis positi, quotidie in holocaustum uiuum Deo immolemur. Ad cõformandum se huic articulo, recogitet homo qualiter Dominus ligatus fuit p uincula peccatorũ nostrorũ soluenda: & ut uinculo charitatis nos sibi alligaret: & poterit in recompensam aliquam seipsum Deo ligare aliquo bono proposito, uel etiam uoto. Quo si iã ligatus sit in religione, uel alias: desideret à Deo adiuuari ad perficiendum huiusmodi obligationem ad laudem suam. O Iesu qui iniquorum manibus ligari uoluisti, absolue quæso nostrorum uincula peccatorum atque ita charitatis uinculo, præceptorumque tuorum funibus me constringe, ne unquam mẽbra corporis, aut uires animæ meæ laxentur, ad quæuis contraria tuæ uoluntati. Capto autem & ligato Domino: *discipuli omnes* perterriti *relinquentes eum fugerunt*: & magistrum suum, sicut latronem ad uictimã deduci dimiserunt: sicut prædixerat eos scãdalum in se passuros. Cõprehenso pastore, disperguntur oues: capto magistro, fugiunt discipuli. Vnde Beda: Impletus est sermo Domini, quo dixerat, quòd omnes discipuli scandalizarentur in illo in ipsa nocte. Et Hieronymus. Tunc adimpletum est, *Elongasti à me amicum & proximum. & notos meos à miseria.* ut autem dicit Theophilus, Permisit eos Dominus cadere ut nõ in seipsis confidant. Vnde Remigius: In hoc facto demonstratur fragilitas apostolorum. Qui enim de ardore fidei promiserant se mori cum eo: timore fugiunt, immemores suæ promissionis. Quod etiam uidemus impleri in his, qui pro amore Dei magna se pmittunt facturos, & postmodum non implent: non tñ desperare debent, sed cum apostolis resurgere, & per pœnitentiam resipiscere. Vbi & Rabanus. Mysticè autem sicut Petrus, qui culpam negationis pœnitentiæ lachrymis abluit: recuperationem eorum ostẽdit qui in martyrio labuntur: ita cæteri discipuli, qui articulum comprehensionis fugiendo præuenerunt cautelam fugiendi, docent eos qui se minus idoneos ad toleranda supplicia sentiunt: quibus tutius latere, quàm

Iob 7.
Luc. 20 g.
Meditatio.
2. Reg. 20.
Psal. 115.
Ligandi Christi causa tres.
Furtum quid.
Latronibus associatus Christus. Ligatus ter.
Documenta ex ligatione Domini.
Beda in ca. 14. Marci.
Hierony. ibidem.
Psal. 87.
Remigius in Matth.
Rabanus in Matth.

quàm se discrimini certaminũ exponere. Sed quare
non comprehenderunt apostolos, & maximè Petrũ,
qui percusserat cum gladio? Dicendum quòd nihil
eos detinuit: nisi uirtus diuina, quæ etiam prostrauit
eos rasupinos. Tunc omnes discipuli peccauerunt: &
in fide per illud triduum extincti fuerunt: præter bea
tam uirginem, in qua sola fides ecclesiæ inconcussa
permansit: ob cuius repræsentationem in matutinis il
lius tridui omnes candelæ, extinguuntur excepta vna
sola, quæ remanet accensa. In huius signum etiam de
nudantur altaria, quia Christus per altare designatus
relictus fuit ab apostolis, signatis per ornamenta. In
illo etiam triduo officium nocturnum altè cantatur,
per quòd prophetiæ de Christo signantur: diurnę ue
rò horę sub silentio dicuntur, quia apostoli tunc præ
dicare non audebant: unde & campanæ non pulsan-
tur, quia tunc sonus prædicationis cessauit. A parte
montis Sion in uallem Iosaphat descendendo, sunt ca
uernæ apostolorum, ubi latuerunt tẽpore passionis
Christo relicto. *Adolescens aũt quidem sequebatur Ie-
sum, amictus sindone*, id est lincea ueste quæ innocen-
tiam significat *super nudo*, scilicet corpore: quia non
habebat aliud indumentum super tunicam & ab ex-
trà, quàm solam sindonem, qui dicitur fuisse Ioãnes.
Vnde Beda: Iuuenem istum nil uetat intelligi fuisse
Ioannem, cuius longa post hæc in carne uita indicio
est. Hic cum teneretur ab impijs, reiecto uestimen-
to elapsus manibus tenẽtium: nudus profugit ab eis:
quorum scilicet & præsentiam detestabatur & facta:
non à Domino, cuius amorem etiam absens corpo-
re fixum seruauit in mente: nondum fuit in eo perfe
cta charitas, quæ foras mittit timorem: sed pro tãto
plus aliis de amore habuisse uidetur, quia plus cæte
ris magistrum sequebatur. In facto autem suo, secun
dum Bedam, designat illos qui ut securiores ab in-
cursibus hostium fiant, quicquid in hoc mundo pos-
sidere uidentur abijciunt: ac nudi potius Deo famu-
lari, quàm adhærendo mundi rebus materiam tentan
di, & à Deo reuocandi aduersarijs dare didicerunt:
iuxta exemplum beati Ioseph, q̃ relicto in manibus
adulteræ pallio, foras exiluit; malens nudus Deo, q̃
indutus cupiditatibus meretricis seruire. Sic Paulus
primus eremita, uidẽs alios deficere in exquisitis tor
mentis fugit, & ad solitudinem se transtulit. Et tu nu
dus euola ad uexillum crucis, potius quàm diuitijs al
liciaris, & detinearis à mundo, quò minus Christum
imiteris. Vnde Hieronym. Qui uult effugere manus
iniquorum, relinquens mente quæ mũdi sunt, fugiat
post Iesum. Ioannes uerò mox recuperato & resum
pto uestimento redijt, & Dominum ut prius seque-
batur. Potuit enim fieri, ut sub dubia noctis luce sese
turbis ducentium Iesum, quasi unus ex ipsis immi-
scuerit donec ad atrium pontificis: cui notus erat, p-
ueniret. Ioannes sudario simplici, & tenui erat super
uestitus: sed nunc uestes extendimus in particis: & pli
camus in capsis, ac uestium deportãdarum habemus
summarios, quadrigas & currus: & etiam earum cau
das post nos trahimus, uel portare facimus. Ex hoc
articulo, scilicet fuga discipulorum, trahuntur qua-
tuor documenta. Primum est, quòd nos caueamus,
ne & nos unquam à Christo, fugiamus. Fuit autem à
Christo, qui propter timorem humanum, uel ex ten
tatione diabolica, uel alias propter quamcunque paſ
sionem, seu affectionem corruptam relinquit iusti-
tiam aut ueritatem: nam Christus est iustitia & ueri
tas. Et uniuersaliter in omni peccato mortali fugit
homo à Deo. Secundum est, quòd si nos aliquando
ex fragilitate ad horam à Christo recedamus peccã
do: non ideo debemus desperare, sed cum apostolis
resurgere, & per pœnitentiam resipiscere. Tertium
est: quia (ut supra dictum est) ex fuga cæterorum di
scipulorum docetur cautela fugiendi minus idoneis
ad toleranda supplicia & aduersa, sicut ex pœnitẽtia
Petri ostẽditur reparatio lapsorum in martyrio pro
pter illa. Quartum est, si interdum hi qui uidẽtur ami
ci nostri, & proximi recedãt à nobis tempore neces
sitatis, uel aduersitatis, æquanimiter hoc feramus: me
mores, quòd & apostoli recesserunt à Christo his in
cumbentibus. In conformando se isti articulo reco-
gitet homo, quantum se elongauerit à Deo peccan-
do, & ruminet illud Psalmistæ: *Quoniam qui elongant
se à te, peribunt, perdidisti omnes qui fornicantur abs te*,
mihi autem adhærere Deo bonum est: ac oret Deũ
dicendo. Iesu qui electos discipulos tuos omnes à te
fugere permisisti, suscipe me fugitiuum seruum tuũ,
& tene uirtute omnipotentiæ tuæ, nec sine me abs te
propriæ uoluntatis arbitrio euagari. Attende nunc
diligenter, & uide quomodo Dominus Iesus patitur
se capi & ligari, & à discipulis derelictũ duci ad mor
tis suppliciũ: ac si esset malefactor, & omnino ĩpotẽs
ad se defendendum. Cum quanto clamore putas ma
nus in eum iniecerunt: quàm crudeliter eum ligaue-
runt, quàm dirè strinxerunt, & quàm irreuerẽter tra
xerunt: considera etiam quomodo discipulis suis fu-
gientibus, & errantibus compatitur: & quis fuit do-
lor quem discipuli amantissimi habuerunt, quando
oportuit quòd à magistro suo dilectissimo separarẽ
tur. O quàm inuiti, ò quàm tristes, ò quam desolati,
ò qualiter plorantes, ò quales uoces & clamores, ge-
mitus & suspiria dantes, sicut orphani & timore per-
territi recedebant. Et perpendere potes, quòd recedẽ
tes dicebant. O magister bone, ò dulcis pater, ò beni-
gne Domine, quomodo ita separamur à te? quomo
do pater sancte filij tui fugiũt à te? quò ibimus Domi
ne? hæc & multa alia dicere poterant. O quotiens re-
trò respiciebant, uidẽtes qualiter Dominus suus liga
tus & sine honore trahebatur. O quotiens se in terrã
piicebãt, & ad cęlũ, clamabãt. Ex hoc. n. magis, & ma
gis eorũ dolor augebat: q̃a uidebãt magistrũ & Do-
minũ suũ sic uiliter trahi, & canes illos pessimos mor
dentes, & ad uictimã eũ trahentes, quasi agnũ mãsue
tissimum sine clamore & resistentia sequi. Quis enim
tũc doloris aculeus discipulorum corda penetrauit?
quando uidebant dilectissimum magistrum, & Do
minum suum tanquam malefactorem duci ad mor-
te? cùm & ille impijssimus Iudas pœnitẽtia ductus,
tanta postmodum fuerit ex hoc repletus amaritudi
ne, ut maluerit mori quàm uiuere: cogitare potes si
Domina mater sua ibi fuisset, quid fecisset? O Domi
na mea, quàm mala, & quàm amara erit tibi dies cra-
stina quando audies, & qñ uidebis tã crudele specta
culum? O Domine Iesu, quæ anima hæc cogitans po
test sustinere quòd non rumpatur præ dolore? Con
spice igitur eum quomodo ducitur ab illis nequissi-
mis de torrente sursum uersus Hierusalem festinãter,
& cum impetu: manibus retrò e regione dorsi ligatis:
& ut dr̃, catena collo suo ĩposita, exchlamidatus tuni
ca, nõ curiosè succinctus, capite discoopertus, & cur
uus ex fatigatiõe, & uehemẽti acceleratione ĩcedẽs:
& quomodo agnus innocẽs inter lupos ibat morda
ces. O q̃ violenter eũ impellebant per uallis Iosaphat
medium, & ad montis ascensum, quàm fatigatus, &
molestiis afflictus transiit per torrentem Cedron:
vt adimpleretur scriptura quæ dicit: de torrente, ama

Margin notes:

Fides in sola Maria. Candelarũ extinctio.

Beda in c. 14. Marci.

Beda ibid.

Gene. 39.

Paulus primus eremita.

Hierony. ibidem.

Documenta ex fuga apostolorũ. Fugere à Christo.

Psal. 72.

Contemplatio.

Catchword: ræ

Psal. 109. tæ scilicet passionis, in uia bibet. Et sic cum impetu tanquam contra latronem stridentes, & eum percutientes duxerunt eum per portas aureas, per quas in die palmarum intrauerat: quæ modo clausæ sunt: *& adduxerunt eum*, ligatum tanquam morte dignum *ad Annam primùm*, id est primò. Pluribus autem de causis ducebāt eum primò ad Annam. Quarum una est, quia domus Annæ prior eis in uia occurrebat: & ideo turpe ei esset, & contemptus uideretur si domum suā antepositam præterissent: uel fortè illuc diuertebant, ne in uia longiori tumultus in populo fieret. Vel ministri faciebant hoc de uoluntate Caiphæ, uolēs Annam socerum suum honorare ut diuino iudicio, qui erant affines sanguine, sociarentur in scelere. Itē quia Annas senior fuit quàm Caiphas: iudicium autem primò referebatur ad seniores, ut magis iustum appareret coram hominibus: ideo fecit eum Annæ primò præsentari, ut excusabilior esset, si ab Anna condemnatum ipse postmodum condemnaret. Item quia hi duo sacerdotium uicissim à gentibus emebant: & sibi per annos uicissim succedebant, & utilitatem in communi habebant: & ideo fecit eum præsentari Annæ tanquam coniudici, ad quem scire de iudicio pertinebat: & ut Christus magis dignus morte, & per cōsequens ipse Caiphas minori culpæ uideretur: si alterius quoque consacerdotis sui sententia, & coram iudicibus pluribus Christus condemnaretur. Et licèt isti pontifices Iudæorum, non haberēt iudicium sanguinis, habebant tamen iudicium examinis: quia ipsi examinabant causas ad ritus Iudæorum spectantes: & postea miserūt ad præsidem Cæsaris causas instructas. secundum legem unus summus sacerdos per totam suam uitā officio pontificii fungebatur, cui post mortem filius succedebat, ut generationis in sacerdotibus series texeretur. Postmodum uerò inuidia & ambitione principum crescente, non solum patri nō succedebat filius, sed nec ultra annum quis officio fungebatur pontificatus, & hoc ipsum pecunia procurabat à Romanis. Vnde hi duo, scilicet Annas & Caiphas principes sacerdotum erant: licèt de tribu Leui nōn essent: & per uices annuas alternatim sacerdotium ministrabant: quod quolibet anno pro suis uicibus ab Herode emebant, & erat tunc annus Caiphæ cùm passus est Dominus, quia *erat pontifex anni illius*, id est administrationem anni illius habebat, quā uis iudicium & utilitas iudicij communiter amborū esset. Non ergo mirum si iniqui pontifices iniquè iudicauerunt: & officium pontificatus, tam nequiter adepti, rem sic nepharium gesserunt. Sæpe enim qui per auaritiam uel ambitionem ad sacerdotium & dignitatem accedit, per iniustitiam in eis seruatur, & sceleratum initium funesto fine consummatur. Vide simonia, ambitione, & schismate sacerdotium synagogæ deperisse: caueat hæc ecclesia, ne sibi contingat simile. Circa hunc articulum, scilicet ductionem Christi, est considerandum, quòd Christus in processione passionis suæ nouies hodie ductus fuit. Primò. n. mox ut captus fuit & ligatus, duxerunt eum ad Annam. Secundò, ab Anna ad Caipham. Tertiò, à Caipha ad Pilatum. Quartò, à Pilato ad Herodem. Quintò, ab Herode reductus est ad Pilatum. Sextò, milites duxerunt eum intrò in atrium prætorii, ubi illuserunt ei. Septimò, Pilatus duxit eum foras de prætorio portantem coronam, & uestem purpuream. Octauo, duxit eum foras prætorium, ad locum ubi sedit pro tribunali. Nonò, duxerunt eum ad crucis patibulum: & in qualibet istarum ductionum

Pontificum iurisdictio.

Annas & Caiphas.

Ductus est Christus nouies.

Visitatio nouem templorum.

A semper singulares pœnas, & contumelias passus est, sicut de singulis in suis locis patebit. Has nouem ductiones usque ad meridiem factas repræsentant fideles, qui hodie usque ad nonam circumeuntes uisitāt nouem ecclesias, in memoriam quòd Christus post quam captus fuit ductus est ad nouem loca. Et meritò fideles hodie sanctorum ecclesias uisitant, ut ab ipsis beneficia obtinere ualeant: nam hodie sancti ualde liberales esse debent quia hodie de carcere fuerūt liberati, & in cœleste imperiū sublimati. Si quis enim de carcere liberaretur, & in imperium sublimaretur, illam diē multum diligeret, & in illa die multum liberalis esset: sic & de sanctis credendum est. Fuit autem

B ductio Christi uiolenta: quia manu armata, & cū turba. Fuit & ignominiosa: quia ducebatur uinctus, sicut malefactor, & morte dignus. Fuit etiam dolorosa: quia quantumcunque ipse uoluntariè cum eis iret: tamen in fune eū trahebāt ac impellebant, & pressuris obruebant: ita ut dicere posset illud Paralip. *Ex omni parte angustiæ me premunt.* Ex hoc articulo habentur quatuor documenta. Primum est, quòd fideles in die parasceues nouem ecclesias, secundum nouem ductiones, in prima ecclesia rememorari debent, quid Christus passus fuit coram Anna. In secunda, quid coram Caipha. In tertia, quid coram Pilato: & sic deinceps, ut uidere potes in ordine supradicto. Secundum est,

C quòd si quando forsitan causa Dei ducamur ad pœnam: cùm patientia toleremus, amore & exemplo eius, qui pro nobis ductus est innocens, sicut ouis ad occisionem. Tertium est, quòd licèt nos aliquando ducamur ad malum pœnæ: nunquā tamen patiamur nos duci ad malum culpæ: quia talibus ductionibus nullatenus consentire debemus: imò nec ad huiusmodi inuiti trahi, uel duci possumus: & ideo si quando inducamur ad tentationem: nequaquam tamen ducamur in tentationē, per peccati consensum. Quartum est, ut nos simus de facili ducibiles ad uiam iustitiæ, sicut Christus ualde faciliter, imo desiderāter ducebatur ad passionem: non repugnans nec renitens, nec remurmurans, & sicut ouis os suū non aperiens.

D In conformando se isti articulo, recogitet homo quā exprobrabiliter, sicut fur uel latro Christus ductus fuit: & poterit etiam mentaliter uisitare nouem ecclesias, sicut deuotio dabit. Item formet sibi homo propositum se uelle cum gratia Dei ducibilē esse ad omne diuinum beneplacitum: & oret, dicens: Iesu qui uinctus uelut malefactor ab iniquis de loco ad locū exprobrabiliter duci uoluisti: da mihi uirtutem, ut ad nullum à spiritu maligno, uel homine malo seducar peccatum, sed spiritu tuo bono ducar ad omnia tua beneplacita uoluntati. *Sequebatur autem Iesum Simon Petrus, & alius discipulus*, scilicet Ioannes, sed à longè ex timore. Licèt enim isti sicut & alij primò ex ti-

E more fugissent: postea tamen ex deuotione Iesum secuti sunt: quia feruentiores alijs erant, & præ cæteris Christum diligebant: & quia maior eos adinuicē uis dilectionis uniebat. Quòd Ioannes & Petrus Dominū ad passionē euntē sequuntur, significat ecclesiā de Iudæa & Gentibus Domini passionem secuturam: id est, imitaturam sed à longè & differenter: ecclesia enim pro se patitur, sed ille pro ecclesia: & passio sanctorum à longè imitatur passionem Christi, quia nō est dolor similis dolori eius. Mysticè per hos duos discipulos duæ uitæ intelliguntur, qui Christum sequūtur: scilicet actiua, quæ per Petrum: & contemplatiua, quæ per Ioannem significatur: & actiua quidem sequitur Christum obediendo, contemplatiua verò cogno-

1. Paralip. 13.

Documenta quatuor.

Vita duplex.

cognoscendo & contemplando. Et quia Ioánes erat notus pontifici, introiuit cum Iesu in atrium pontificis: quia propter notitiam permissus est intrare cum aliis. Causa autem suæ notitiæ hæc esse poterat: quia fortè missus à patre suo pisces ad domum pontificis pluries portauerat. Vel fortè quia aliquis de cognatione eius ibidem seruiebat: uel, secũdum aliquos, de Dauid descenderat, quas genealogias sacerdotes habebant. *Et dixit Ioannes ostiariæ, & fecit introduci Petrum*, qui ex timore stabat foris ad ostium, quasi præsagiens futuræ negationis factum. Vnde in Psalm. *Qui uidebant me foras fugerunt à me.* Mysticè autem Ioannes intrauit cum Iesu, quia uita contemplatiua est ei familiaris: sed Petrus foris stabat, quia actiua uita circa exteriora occupatur. Per hoc autem quòd Ioannes fecit introduci Petrum, mysticè intelligi datur quòd per contemplatiuam introducitur ad Christum uita actiua: sicut enim ratio inferior dirigitur per superiorem: ita actiua per contemplatiuam. Sequere & tu eũ usque ad atrium principis, & intra cum eo si poteris: ut singula quæ fiunt uidere merearis. Atrium uocabatur platea sub diuo inter primam portam & secundam, ubi erant ministri principis circunsedentes ad ignem: inter quos stabat Petrus calefaciens se. Intus autem erant in consilio principes sacerdotum & scribæ, & seniores: & Dominus cum eis, sicut agnus inter lupos. Hæc trina negatio Petri fuit inchoata: sed postea in domo Caiphæ consummata: & ideo propter continuationem materiæ, simul omnes tres infra sunt positæ. Ibidem ergo Domino Iesu in bello & conflictu duro & aspero permanente: tu aliquantulũ non sine compassione & gemitu dormitabis & quiesces: si tamen poteris hoc facere.

Ioan. ca. 18. tus pontifici. — *Psal. 30.* — *Negationis Petri initium.*

ORATIO.

DOMINE *Iesu Christe, qui in agonia sanguinem sudasti: da mihi in ærumna peregrinationis huius tecum sudare, ut ociosa non marcescam requie, sed in sudore uultus mei uescar te pane uiuo: tuique sudoris sanguinei balsamum me ægrotum sanet, & cœlesti curiæ locum repræsentet: & qui Iudæ osculo te tradi in manus impiorum, & ligatum adduci ad Annam permisisti, ac uincula mortis æternæ nobis abstulisti, non permittas me tradi in manus crudelium: & rumpe uincula conscientiæ meæ malæ, ut securus decantem:* dirupisti uincula mea tibi sacrificabo hostiam laudis. *Amen.*

Psal. 115.

De matutinis. Cap. LX.

HORA matutinali excitaberis à somno tuo, plenus lachrymis, & dolore confectus: propter ea quæ post completorium cogitasti, & tunc meditaberis, & in spiritu tuo uidebis qualiter Dominus tuus sedet inter inimicos despectus & inhonoratus, & à suis discipulis, & amicis derelictus: & tot malis hominibus sociatus. O Domine Iesu, quomodo ita sedes tam contẽptus & desolatus: ubi sunt discipuli tui, & amici? O unicum bonum meum. O singulare gaudium meũ, quid faciam cùm te sic uideam? Certè Domine sedebo in terra tecum, & associabo te, quia non video hic qui diligat te: sed potius inimicos tuos insanos & dementes, qui odiūt te. Iesu ergo statuto & stãte ligato ante Annà pontificẽ *interrogauit* dolosè *Iesũ pontifex de discipulis suis*: fortasśis ubi essent, & cuius gratia eos colligit, ut uideret si posset eum deprehendere quòd ab eo seducti fuissent: *& de doctrina eius* non cognoscendæ ueritatis amore, sed ad uidẽdum si posset ibi falsitatem uel calumniam, & aliquid dictum contra legem inuenire: & sic causam haberet qua posset accusare eum, & tradere Romano præsidi ad damnandum. Duo enim imponebantur Christo à Iudæis: scilicet falsa doctrina & noua, ac seductio & attractio hominum ad se: & ideo põtifex examinat eum de utroque; uidelicet si esset seductor hominum & doctor falsæ doctrinæ & primò de discipulis eius, quos uidebatur seduxisse. Secundò, de doctrina eius, quasi notans eam falsam esse: dicitur autem Annas pontifex, non quia tunc actu esset, sed quia antè fuerat, & post esse debebat. Iesus uerò de discipulis omnino tacuit: quia tunc de ipsis nihil boni dicere potuit, qui iã fugerũt: dans nobis exemplum quòd malum de aliis non debemus dicere, nec peccatum alterius propalare. Sed de doctrina sua respondit: ostendẽs quòd nõ mala uel suspecta, sed bona & sana erat: quod declarat ex loco, & auditorum testimonio, dicens: *Ego palam locutus sum mundo*: id est in publico & multis audientibus: *ego semper docui in templo & synagoga* Iudæorum, locis publicis & Iudæis præsentibus, *& in occulto locutus sum nihil*: scilicet ideo ut occultaretur & non innotesceret multis: *quid me interrogas?* à quo ueritatem audire non desideras: *interroga eos qui audierunt*: de quorum dictis nõ habeas inuidiam uel suspicionem: quasi diceret, Paratus sum testimonium eorum subire, quod tibi magis quàm dictum meum est credibile. Vnde Chrysostomus. Quid agit me de discipulis meis interrogas? Interroga inimicos meos, qui insidiãtur mihi hi dicant. Hæc enim est ueritatis inaltercabilis demonstratio, cùm inimicos quis eorũ quæ dicit inuocat testes ipsos: ita Dominus responsionem temperauit, ut ueritatem taceret ne se defendere uideretur: dans nobis formam temperatè respõdendi hostibus: ita ut nec ueritatem celemus, nec eos contra nos dictis prouocemus. Tunc unus ministrorum pontificis qui dicitur fuisse Malchus cuius sanauerat auriculam, ingratus accepti beneficij *dedit Iesu alapam*: repræsentans peruersos qui beneficijs impensis mala rependunt: & dixit, *sic respondes pontifici*? Ille enim minister sceleris accepit respõsionem Iesu: quasi notasset pontificem de stulta interrogatione: & dãs sibi alapam, ad improperium, uoluit uindicare quod placabiliter non responderat pontifici, planè confitẽdo, uel negando: quia alapa ut plurimum pro uindicandis offensionibus uerborum solet dari. In hac alapa impleta est prophetia illa: *Dabit percutienti se maxillam.* Est enim alapa, percusio in maxillam: sicut colaphus,

Matth. 26. Marci. 14. Lucæ 22. & Ioã. 18. — *Chrysosto. hom. 82. in Ioan.* — *Thren. 3.*

A colaphus,est pcusio in collum. Ipse uerò Dominus longanimis & patiens,malum pro malo nō reddidit: sed hanc contumeliam,sicut multas alias,quæ sequū tur,pro nobis cum omni patientia & mansuetudine tolerauit:& patientiam docuit,humiliter uultu placido,& submisso sermone modestè respondēdo, & ueritatem ostendendo:ac ministrum,cui qnamlibet pę nā solo iussu irrogare poterat ,blandè & charitatiuè corripiendo.Si inquit , *male* & contra ueritatem *locutus sum*,& habes reprehendere quæ dixi , demonstra *& testimonium perhibe de malo*:& proba me mendacē. *Si autem bene*,& non habes reprehēdere,*quid me cædis* iniustè?Quid ista responsione uerius,mãsuetius,& iustius? Hinc colligimus nos posse increpare nobis iniuriantes,& arguere,ita tamē quòd moderatè & peca B tè.Respondendum est enim , quãdoque stulto iuxta stultitiam suam , ne sibi sapiens uideatur.O uerax & pie Iesu : quænam anima tibi deuota hæc cernens & audiens,ualeat se cōtinere à lachrymis & dolorē occultare æternæ passionis?Vnde Chrysostomus:Vnus dedit alapam Iesu hæc decēti. Quid hoc fiet utiq; stultius?horreas cœlum,excessum mentis patiaris terra: dominatoris longanimitate, & seruorum indeuotione.Vnde & Augustinus : Si cogitemus, quis accepit alapam,nonne uellemus eum qui percussit aut cœlesti igne consumi, aut terra dehiscente absorberi , aut correptum dæmonio uolutari, aut aliqua huiusmodi qualibet pœna,uel ēt grauiore puniri?Quid.n.horum per potentiam iubere non potuisset per quē fa- C ctus est mundus: nisi patientiam nos maluisset docere qua uincitur mundus?Hæc Augustinus.Sed, secū dum eundem Augustinum,dicet fortè aliquis:Quia cœpit Iesus facere & docere:cur non fecit quod docuit,præbendo alteram maxillam?Dicendum, ꝙ dicta & præcepta sacræ scripturæ ex factis Christi, & sanctorum debent interpretari:sic ergo sacra scriptura interpretanda est,secūdum quod Christus, & sancti eam seruauerunt.Christus autem qui utique præcepta quæ docuit prius impleuit,& in homine quem suscipere dignatus est , uiuendi nobis exemplum tribuit;nō præbuit isti aliam maxillam,nec Paulus(ut in D actibus legitur) hoc fecit:ostendens percutienti maxillam non actu ipso præbēdam esse alteram, sed animo paratam esse ad patiendum si opus sit.Fieri enim potest,ut alteram maxillam uisibiliter homo prębeat & iratus .Sed beatus est qui in omnibus quæ iniustè pro iustitia patitur,potest ueraciter dicere: *Paratum cor meum Deus,paratum cor meum*. Vnde istud Christi præceptum:de præbendo maxillam aliam : & similiter de non resistendo malo,& plura alia,non dãtur & intelliguntur absolutè & ad literam, sed magis secundum animi præparationem: ut homo habeat animum præparatum ad hæc faciēda,ubi uiderit expedire ad Dei honorem,& ecclesiæ utilitatem: aliàs autē E non:& hoc Dominus seruauit, qui paratus erat dare aliã maxillã(si opus fuisset) percutienti : quia totū corpus suū pęnis acerbissimis præbuit & occisioni , imò aliqñ expedit iniuriantibus respōdere ad ipsorū & aliorum instructionem sicut fecit hic Christus:Et ut in Actibus legitur Paulus . Et aliquãdo ēt facto resistere,ne detur occasio agendi malè.Sic ergo excusatio Domini,qua sic respondit, utilis ad instructionē fuit.Et multis aliis conuitiis ibidem fortè eum affecerunt:de quibus euangelistæ tacent . Ex hoc articulo alapizationis, habentur tria documēta . Primum est, quia Christus pro nobis alapizari uoluit, ut nos ora nostra cōpescamus,ne quid contra diuinum honorē

Prouer. 26.

Chrysosto. hom 82. in Ioan.

Augusti. tracta. 113 in Ioan.

Augusti. & Idem ibidem.

Psal. 56.

Præcepta nō secundū literā intelligenda.

Acto. 23.

A loquamur: & etiam ut ad bonum loquendū uel agendum excitemur:sicut aliqñ aliquis percutitur,ut à torpore excitetur.Secundum est , ut & nos discamus in iniuriis & contumeliis nobis illatis patiētiam habere, imitatione Domini . q in hoc specialiter exemplū magnæ patiētiæ dignatus est nobis pbere.Et sicut Christus eadem nocte omnes illusiones & uerecundias, ab iniquis sibi factas,patienter sustinuit:sic homo cōtumelias & opprobria,ac cuncta mala in uerbis , seu factis,ab importunis hominibus sibi illata patiēter ferat amore sui redēptoris,similia & multo maiora pp ipsum patientis.Tertium est ꝙ cōsilia euangelica nō semper oportet seruare ad literã:sed aliquando secundū animi præparationem & maxime ubi de hoc ex fa B ctis Christi & sanctorum informationē habemus & authoritatē.Ad conformandū se isti articulo,poterit homo sibipsi dare alapam moderatã ad repræsentãdum alapam Christi , pro oībus uerbis suis ociosis , uel etiam prauis & mendosis:& orare,dicens.Iesu q ab Annæ ministro cædi alapa uoluisti:da mihi quæso gratiam tuam,quæ me à tua laude nunquã cessare faciat , & ab ocioso sermone cōpescat. *Et misit Iesum Annas ligatū*,quasi reum & morte dignū,& iam corã eo condemnatū *ad Caiphã pōtificem*,quia Christi examinatio principaliter pertinebat ad ipsum: *& cōuenerunt omnes sacerdotes*, id est principes sacerdotum,*& scribæ*,id est legisperiti : *& seniores* id est iudices ordi- C narii:ad examinandū Christū:& iudicandū & ad tractãdū de ipsius condēnatione & morte.Cùm aūt prę sentatur cōsilio malignãtium aduersus eū : illi quasi leo capta præda exultãt Bene potes cogitare q̄ malè eū receperūt,& quomodo sine honore fortè in terra uiliter corã ipsis sedere fecerunt.*Petrus autē* & hic *usq; in atrium*, id est usquequo peruenit ad atrium *principis sacerdotum,sequebatur eum* ,ex deuotione & amore:quãuis à lōgè,pp timorē.Quem charitas trahebat timor retrahebat.Verùm,secundū Bedã,in hoc maxima nobis est admiratione uenerãdus , ꝙ Dominū non reliquit,etiam cùm timeret.*Et ingressus intrò*,scilicet in ipsum atrium,deductus per ostiariam similiter D ut suprà:*sedebat cum ministris ad ignem,quia frigus erat*, sicut solet esse in Martio. Post mediam noctem *ut finem* negocii *uideret*, & quid pontifex de Domino iudicaret.*Principes autem sacerdotum & omne consilium*, qa uerū *testimonium* inuenire nō poterãt, *falsum quærebant*,procurando & subornãdo : *& non inuenerunt* unde eum tanquam morte dignum coram Pilato accusare possent, licèt multi falsi testes ad id procurandū accessissēt,quorū testimonia nō erãt cōueniētia: & sic defecerunt scrutantes scrutinia : mentita est.n. iniquitas sibi:ut regina aduersus Ioseph , & sacerdotes aduersus Susannam: quia ignis sine materia deficit . Vbi Origenes:Falsa enim testimonia tunc locū habent,quando cum colore aliquo proferuntur,sed E nec color inueniebatur, qui posset contra Iesum adiuuare mendacia , quod maximam laudem exhibet Iesu,qui sic omnia irreprehensibiliter dixit & fecit,ut nullã uerisimilitudinē inuenirent in eo reprehensionis,mali & multi astuti.Hæc Origenes.Sed de omniū testimoniis solum duorum testimonium exprimitur. de quibus subiungitur, *Nouissimè autem* scilicet post multorum falsa testimonia : *duo falsi testes dixerunt* : *Nos audiuimus eum dicentem , Possum destruere templum Dei hoc manufactum,& post triduum aliud non manufactum ædificare*.Ex hoc aūt conabantur probare,ꝙ ipse diuinã potētiam quasi Deus sibi usurparet: sed falsi testes erant:quia & sensum,& uerba Christi

mutabant:

Petri timentis charitas

Beda in ca. 14. Marci.

Psal. 26.

Gene. 39.

Danie. 13.

Origenes tracta. 35. in Matth.

mutabant:ad quod Christus nihil respondit:quia mẽtiebantur apertè:non.n.dixerat de hoc templo Salomonis,sed proprij corporis. Vnde Hierony. Falsus testis est,qui non eodem sensu dicta intelligit quo dicuntur. Dominus.n.dixerat de templo corporis sui: sed in uerbis calumniantur:& paucis additis, uel mutatis,quasi iustam calumniam faciunt: saluator dixerat,soluite hoc templum:illi commutant & aiũt,possum destruere templum Dei:uos(inquit)soluite,nõ ego: quia illicitũ est ut ipsi nobis manus inferamus: deinde illi euertunt,& post triduum ædificabo illud, ut propriè de templo Iudaico dixisse uideatur: Dominus autẽ ut ostenderet animale & spirans templum: dixerat,& ego in triduo suscitabo illud:aliud est suscitare:aliud est ædificare. Hæc Hieronymus. Dicẽs aũt Dominus;soluite:non dicit præcipiendo, sed prædicendo eis quid essent facturi:prædicens mortẽ suã,in qua corpus eius quod erat templũ deitatis, solutum est. Vnde sẽsus est,soluite:id est,soluetis corpus meũ per mortem,quam mihi inferetis,& in tribus diebus excitabo illud. Excitare est enim à somno mortis reuocare, quod propriè competit templo spirituali.s. suo corpori, sed reædificare propriè competit tẽplo materiali. Non maius tamẽ miraculum erat, tẽplum manufactum in tribus diebus reædificare,q̃ seipsum post mortem die tertia resuscitare. Item possent dici falsi testes ex falsa intentione:quia intendebãt mortem innocentis procurare. Ex hoc articulo.s.de latione falsi testimonii,sumuntur tria documenta. Primũ est,ꝙ nos falsum testimonium imò omnem falsitatẽ & mẽdacium summè detestemur:quia mendacijs & fallaciis Christus morti est addictus:& nos quotiens cunq; falsum testimonium & mendacium cõtra proximum proferimus, Christum (quantum in nobis est) morti addicimus. unde quã detestabile sit istud crimẽ,ostẽdit Isidorus,dicẽs: Testis falsidicus tribus personis est obnoxius. Primùm Deo,quem periurãdo contemnit:consequenter iudici, quẽ mentiendo fallit: postremùm innocenti, quem falso testimonio lædit. Secundũ est,ꝙ nos discamus incriminationes, si nobis inferantur,amore Dei patienter sustinere: sicut Christus pro nobis ad omnes falsas ĩcriminationes simpliciter tacuit:quia secundum Augustinum, Aperta mendacia non sunt responsione digna. Tertium est, ut nos fallacias studeamus, quantum cum Deo possumus,declinare:ad hoc.n. Dominus falsos testes sustinuit,ut nos ab eis eriperet:sicut etiã mortem sustinuit,ut nos à morte liberaret. Ad cõformãdum se isti articulo,gratias homo referat Christo ꝙ falsos testes cõtra se admisit,ut nos ueritate fulciret, & sic oret: Iesu qui à Iudæis falsis testimoniis accusari uoluisti:da mihi nemini falsas calũnias inferre, & illatas pro tuo honore patienter sufferre. Vidẽs autẽ Caiphas princeps sacerdotum,ꝙ Iesus tacebat, & ꝙ testimonia cõtra eum producta ad eius cõdemnationẽ non sufficiebãt:perturbatus,quia non inueniebat locum calumniæ, & unde posset Iesum iustè cõdemnare:sicq; irà commotus,& uæsania mentis agitatus, *surgens* ex impatientia *in medium* de solio sacerdotali, ait illi: *Nihil respondes ad ea, quæ isti aduersus te testificantur?* motu corporis insaniã mẽtis demonstrat: cũ temperantia & grauitas in verbo, opere, & gestu iudicem & prælatum deceat. secundum Bedam: Ad responsum prouocat: ut ex occasione sermonis locũ accusandi inueniat. *Iesus autem tacebat, et nihil respondit*. Primò, ut ostẽderet suã iustitiam, quia & illi indigni erant,& ea q̃ contra ipsum dicebantur erant falsa, & responsione indigna. Secundò,suã misericordiã:ne illi amplius peccarent,si in malicia pdurarent. Tertiò, suã sapientiã:quia sciebat (ut Deus) ꝙ q̃cquid respõdisset,traxissent in calumniã, & responsio excusationis, nullo audiente, fuisset inutilis. Quartò,suã patientiam:ut exemplum daret contemnere calumniantiũ uoces,& potius fortiter silere, q̃ sine ullo ꝓfectu defendere. Hinc colligimus,porcis,& canibus, & detractoribus,uel quibuslibet; non esse respondendum, cùm nulla secutura sit utilitas, sed potius incõmoditas. Quanto aũt magis Iesus ad indignos respõsione eius tacebat, tanto magis pontifex furẽs eũ ad respõdendũ prouocabat,ut ex uerbis eius occasionem calumniandi captaret. Tunc.n *princeps sacerdotum* rursus interrogans dixit ei: *Adiuro te per Deum uiuum, ut dicas nobis si tu es Christus filius*.s.naturalis, *Dei benedicti*: Qui ad eum capiendum,quasi latronem miserat, nunc de furto & usurpatione deitatis examinat. Nõ tñ ueritatem Dei desiderat sed magis calumniam parat Ad hoc aũt Iesus respondit,ꝑ reuerentiam diuini nominis inuocati, *Et dixit illi: Tu dixisti, quia ego sum*. Veritatẽ eis respondit,ut inexcusabiles essent, & ne nomen Dei spernere uideretur. Et adiecit Dominus Iesus. *Veruntamen dico uobis, Amodò uidebitis* oculis corporeis, *filium hominis*.s.me quem modo cõtemnitis & ignominiosè tractatis,in die iudicij *sedentem*, ut iudicem, *à dextris uirtutis*,id est,maiestatis *Dei* patris,id est ĩ æqualitate & plenissima potestate patris. Hoc est,secundũ Hieronymũ, In uita regnãtem sempiterna,& uirtute diuina, *& uenientem*.s.ad iudicium secundum formam humanã *in nubibus cœli*,sicut ascẽdit,ubi uidebit eum oĩs oculus,& qui eum pupugerunt. Quasi dicat,uos me ut purum hominẽ contemnitis,& quasi impium condẽnatis,sed tñ propter hoc me exaltatum super omnes cœlos, & iudicem uidebitis. *Tũc princeps sacerdotum*, qui surrexerat in furore, magis insaniens *scidit uestimenta sua*, in rabie, quia secundũ Bedã, Quẽ de solio sacerdotali furor excusserat,eundem rabies ad scindendas uestes prouocat. Et in hoc facto Caiphas prophetauit,quamuis ipse nesciuerit. Bis.n.nesciens prophetauit:semel uerbo,qñ dixit, Expedit ut unus homo moriatur ꝓ populo, altera uice facto, ut patet in hoc loco, quia secundum Hieronymum, Per hoc ostendit Iudæos sacerdotalem gloriam perdidisse, dum enim uestem sibi discidit,ipsum quo tegebatur, uelamentum legis abiecit. Vnde & Beda. Altiori autem mysterio factum est, ut in passione Domini pontifex Iudæorum uestimenta sua scinderet: hoc est Ephod, cùm tunica Domini, nec ab ipsis qui eum crucifigere militibus scindi potuerit. Figurabatur enim quòd sacerdotium Iudæorum, pro sceleribus pontificum esset scindendum,& à statu suæ integritatis soluendum & auferendum,cùm soliditas ecclesiæ,seu fidei (quę uestis Dei solet appellari) nunquam ualeat scindi, uel disrumpi. Hoc est iam oculis cernere, quia uidemus Iudæos sacerdotii gloriam perdidisse & sedem à cæremonijs uacuam esse, ecclesiam uerò & fidem eius, quia supra petram fundata est, in sua soliditate permanere. Hæc Beda. Mos quippe erat Iudæis scindere uestimenta,in signum doloris & detestationis criminis,cùm aliquid blasphemię, & quasi contra Deum audiebant,sicut Paulus & Barnabas sciderũt uestes, cùm cultu diuino se honorari uidebant. Hoc autem tam enorme peccatum,princeps sacerdotum imponebat Christo,dicens exclamando: *Blasphemauit*, scilicet attribuendo sibi quod Dei est. Blasphemia enim

Hierony. in cap. 26. Matth.

Excitare quid est.

Documenta de falso testimonio.

Testis falsidicus tribus obnoxius.

Mendacia aperta.

Conformatio.

Tacendi ratio in Christo.

Quando nõ respondendum.

Hierony. in cap. 26. Matth.

Beda in ca. 14. Marci.

Hierony. in cap. 26. Matth.

Beda in ca. 14. Marci.

est,attribuere creaturæ quod folius Dei est,uel Deo quod solius creaturæ est. *Quid adhuc egemus testibus?* Quasi diceret,pro nihilo laboramus quęrẽdo testes. *Ecce nunc*,id est in aperto & coram omnibus *audistis blasphemiam*. O miser & princeps nequam!: non dixit Christus blasphemiam,sed ueritatem:tuipse blasphemas,qui quod Dei est Deo non attribuit:sed filium Dei puram creaturam credis:& ideo blasphemia tua tecum est in perditionẽ.Sicut ergo Christus in mortis discrimine ad Caipham ductus ueritatem non deseruit: sed constanter se Dei filium cum omni modestia confessus fuit:sic uerus ipsius seruus,pp nullum temporale periculum debet ueritatem deserere : sed usq; in mortem constans perseuerare. Ex hoc articulo,impositionis blasphemiæ,sumitur documentũ q nos debemus esse ab omni blasphemia puri & immunes,tã quò ad nos q̃ quò ad alios. Quũad nos quidẽ, ut nihil committamus,uel dicamus quo nomen Dei blasphematur. Quod fit multipliciter, ut siue quis expressè maledicat Deo,uel sanctis , siue quis blasphemet baptismum,uel alia ecclesiæ sacramenta. Blasphemat ẽt uerbum Dei qui contẽnit : & spiritum sanctũ blasphemat, qui sacris canonibus derogat. Christus igitur licèt non solũ à blasphemia,sed ẽt ab omni peccato purissimus fuerit , blasphemiam tñ sibi imponi ptulit ut nos puros à blasphemia custodiamus. Quò ad alios etiã,ut nos aliis blasphemiã non inferamus: ita q per os nostrum nunquã uerbum blasphemiæ, uel maledicti exeat cõtra aliquẽ etiã maledictione dignum : sicuti iste Caiphas eo ipso blasphemus fuit, quo blasphemiã creatori imposuit: & potuisset Christus respondere,nõ ego sed tu blasphemas:sed noluit Dominus per os suum exire aliqđ blasphemiæ uerbum,nobis in exẽplum. De quo ẽt pulchrã doctrinã habemus in epistola Iudæ,ubi dr̃ q *Michael archãgelus cùm altercaretur cũ diabolo de Moysi corpore,nõ est ausus iudiciũ blasphemiæ inferre diabolo:sed dixit,imperet tibi Dominus*. Sup quo uerbo dicit Hierony. Si Michael non fuit ausus diabolo, certè maledictiunis dignissimo,iudicium inferre blasphemiæ:quantomagis nos ab oĩ maledicto puri esse debemus? Merebat̃ diabolus maledictũ,sed per os angeli blasphemia exire nõ debuit:Hęc Hierony. Si igitur diabolus,licèt uoluntate malus,in substãtia tñ bonus,ab angelo nõ blasphematur,quia aliquid proferret aduersus bonam naturã,quæ Dei est creatura,quãto magis ab hominibus blasphemia est cauenda in quamcunq; creaturam, & maximè in creatorem. Ad conformandum se isti articulo per contrarium benedicat homo Deo dicẽs illud : *Sit nomẽ Domini benedictũ; ex hoc nunc & usq; in seculum* : uel aliquid huiusmodi. Iesu qui blasphemiæ crimen falso tibi imponi uoluisti:custodi ne unquam per me nomen tuum uerbo,uel facto blasphemetur, nec per os meum blasphemia,uel maledictũ proferatur. Cùm autẽ princeps sacerdotũ dixisset : *ecce nunc audistis blasphemiam*:adiecit, *Quid uobis* nunc secundũ legem de hoc *uidetur*? Tunc illi omnes condemnauerunt eum:& *respondentes dixerunt,reus est mortis*:cum tñ ueritatẽ dixisset eis. Ipsi erant accusantes:ipsi discutientes:ipsi sententiam proferentes.secundum Bedã: Sentẽtia sua se condẽnant, qui eum morti adiudicãt: quem & oris,& operis sui testimonio Deum esse cognoscere possunt. Et quidẽ in hæc uerè respõdissent, supposita ueritate facti: omnis.n.qui blasphemat nomen Dei,secundum legem reus est mortis: quia debet lapidari : sed quia factum super quo fundabatur quæstio fuit falsum:ideo responsio fuit falsa,ac pro-

Documentũ uitanda blasphemiæ.

Blasphemia multipliciter fit.

Blasphemia nec creaturam inferenda.

Iudæ 1.

Hierony. in apologia aduersus Rufinum.

Psal. 112.

Cõdẽnatio ad mortẽ.

Beda in ca. 14. Marci.

A phana, & iniqua. Ex hoc articulo , condemnationis Christi ad mortem,habemus duo documẽta. Primũ est,ut caueamus ne unquam illa uox Iudęorum,reus est mortis,quæ Christi auribus innocenter insonuit nostris mentalibus auribus insonet : & in nobis locũ ueraciter habeat:nam de quocunq; existente in mortali peccato uerum est dicere,reus est mortis. Secundum est,ut si qñ nos propter Christum à persecutoribus condemnemur ad mortem,non perturbemur: sed potius gaudeamus respiciẽtes ad mercedem. Ad conformandum se isti articulo, recogitet homo qualiter ipse sæpe propter demerita sua reum mortis se fecerit:sed dei misericordia sit hactenus cõseruatus pro sua emendatione,uel alias prout Deus inspirauerit. B Iesu qui prophanã impiorum uocem.s.reum te esse mortis, minimè timuisti : custodi me ne in oculis tuis ęternæ mortis reus inueniar. *Tunc* qui circunstabãt omnes, ferè insimul irruerunt super Dominum Iesum,& illudebãt ei. *Alij spuebant in uultum eius* benignissimum,tanquam in hominem uilem & pestiferum,& morte dignum.s.cõfessum se esse Deo ęqualem:ut compleretur quod dictum est : *Faciem meam non auerti à confusione sputorum*. Proprium.n.Iudæorum erat,in cõtemptum ad uituperium & despectũ, spuere in faciem eius quem abiiciebant Et tam horribiliter & incessanter in facies hominum spuebant, ut quandoq; eos suffocarent. Quid turpius? quid de- C spectius ? quid ignominiosius & uituperiosius,q̃ in faciem expuere:& maximè in illam faciem speciosissimam,in quã desiderant angeli prospicere?O quàm cæca æmulatio infœlicium Iudæorum,qui nõ exhorruerunt turpissimis sputis suis maculare & deturpare faciem tam amabilem . Et nõ tantum simplicibus saliuæ sputis:sed uerisimiliter ẽt execrationibus suis fœtidissimis. Vnde Matthæus non dicit, spuerunt : sed, *expuerunt* quasi excreando spuerunt. Marcus autem dicit, *conspuerunt*:quia non tantum unus,sed plures simul conspuerunt Et sic illa facies benedicta facta est,ita abominabilis,quasi esset leprosa , ex sputis & uerberibus,quę ei ut subditur. *in faciem cum palmis dederunt* . Hoc est cõtra illos qui adulterinis coloribus D ornare suas nituntur facies. Ex hoc articulo cõsputionis in faciẽ,sumuntur duo documenta. Primũ est, q nos diligenter caueamus ne & nos unquã , cum Iudæis,Christi faciem conspuamus: quod modis pluribus fit. Primò nanq;,secundum Hieronymum,faciẽ Christi cõspuunt,qui conscientiã suã fœdis cogitationibus & actionibus polluunt. Quia enim Christus cõscientiam sanctam inhabitat, in qua Dei facies, id est imago relucet:hinc est, q qui conscientiam suam peccatis polluit,quasi sputum in Christi faciem proiicit Et ideo dicit Hieronymus, q Dominus noster in faciem suã conspui uoluit,ut sputaminibus susceptis faciem animæ uostræ lauaret. Secundò,secundũ Rabanum, E illi in faciem Christi expuunt : qui præsentiã gratiæ eius execrãdis uerbis ,ex interna cæcæ mẽtis insania cõceptis,respuunt , & eum in carne uenisse negant. Tertiò,secundum Gregorium,in faciem Christi conspuunt , qui iustos & sanctos in præsenti uita confutant,& in eorum contumelias fluxa uerba,quasi fluentes saliuas mittunt . Quartò potest dici, q ad literam Christum in faciem conspuunt, qui eucharistiam indignè sumunt. Quicunque enim polluta conscientia corpus Christi in os suum accipiunt:hi saliua sua peccato infecta,sacramentum cõtingunt,madefaciunt & deglutiunt,ac per hoc in faciem Christi conspuunt. Quintò in faciem Christi conspuunt,qui

præla-

Documẽta duo.

Spuere in faciem.

Esa. 50.

Hierony. in cap. 14. Marci.

Idẽ ibidem

Rabanus in cap. 26. Matth.

prælatos ſuos contemnunt. Item ſextò in faciē Chriſti deſpectiuè conſpuunt, qui gratias Deo de quolibet ſibi dato munere non agunt. Secundum documētum eſt, ut nos iſta ſputa turpiſsima, & alia facta exprobrabilia paſsionis Chriſti, nobis ad magnam gloriam reputemus. Vnde Chryſoſtomus: Attende ꝙ euangeliſta, cum ſumma diligentia ea quæ uidentur eſſe exprobratiſsima exponit: nihil occultās uel omittēs, aut uerecundans, ſed gloriam exiſtimās maximā, dominatorem orbis terrarum pro nobis talia ſuſtinere. Hæc aūt legamus continuè, hæc noſtræ menti inſcribamus, & in his gloriemur. Hæc Chryſoſtomus.

Chryſoſt. hom 86. in Matthæū.

Et ſi quidē iſtud documētū poſsit referri ad ſingula puncta dominicæ paſsionis, ꝑcipuè tñ ad iſtud quod ſic exprobratiſsimū fuit. Ad conformandū ſe huic articulo formet homo in mēte ſua Chriſtū, tā horribiliter ſputis in facie deturpatū: & regratietur ſibi pro magna gloria noſtra. Recogitet ēt quotiēs ipſe faciē illam ſpecioſiſsimā in conſcientia ſua polluit. Itē quotiens indignè cōmunicando ſputi ſui contactu Chriſtū ſordidauerit. Ieſu q immūdis Iudæorū ſputis pulcherrimā faciē tuā maculari voluiſti: da mihi tuę imaginis faciē in me nunquā meis ſordidis actibus, tuā maculari uoluiſti: da mihi tuæ imaginis faciem in me nunquā meis ſordidis actibus, aut cogitationibus inquinari. *Alij uelabant faciem eius*, qđ uelamen manet uſq; hodie ſup corda eorum: qa ab eis faciē ſuam abſcōdit. O inſana cæcitas: & cæca inſania infœlicium Iudæorum: qa illam deſiderabilem faciem, quam aduēturam patres eorum, & ꝓphetæ cum longo ſuſpirio deſiderauerāt: ipſi infœlices cùm p̄ſentem habuerūt, tam ignominioſè uelauerūt. Velauerūt, inquam (ut ait Beda) non ut ipſe illorum ſcelera non uideat: ſed ut à ſeipſis faciē & gratiā cognitionis eius abſconderent. Oſtenderunt per hoc ēt neſcienter, ꝙ in faciem Chriſti nullus infidelis & auerſus à Deo intueri pōt: qa eſt ab eis uelata. Et ſimilis rō eſt de falſis Chriſtianis. Sed ſicut dicit Apoſtolus: Cùm qs cōuerſus fuerit ad Deum, tunc auferetur uelamen. Ex hoc articulo, uelationis faciei, habentur plura documenta. Primū, ꝙ nos ſummè caueamus, ne uelamen ante Chriſti faciem ponamus. Sed heu multi Chriſtiani velamē ante Chriſti faciē ponūt, quales ſunt q infronitè peccant. quaſi Deus eos nō uideat, quales ēt ſunt q ſub uelamine cuiuſdā liberatis liberè peccant. Item uelamen ante Chriſti faciem ponunt, q imaginem Dei in ſe uelamine culpæ & ignorantiæ obtegunt & obſcurāt. dicit.n. Hieronymus, ꝙ ideo Chriſtus pro nobis uelari uoluit, ut uelamine faciei ſuæ uelamen culpæ, & ignorātię à cordibus noſtris auferret. Inſup faciē Chriſti uelant, q à ſeipſis gratiā cognitionis eius abſcōdunt. Item oculos Domini omnia uidentis uelāt: q malum pro bono dant uel uendūt. Item hic eſt documentum, ꝙ & nos debemus interdū facies noſtras uelare, ne oculi noſtri uideāt uanitatem, uel ſaltē oculos habere defixos in terram: & ſic faciem quaſi habere uelatam, ne capiatur in exteriorum aſpectu & concupiſcentia. Ad conformandum ſe huic articulo, recogitet homo, quomodo omnia nuda & aperta ſunt oculis Dei, ut ex hoc trahatur à peccādo. Itē memoretur, quomodo ipſe luminoſam faciē imaginis Dei in ſe obtexit, & obſcurauit peccatis. Ieſu q faciē tuam gratiſsimā uelari uoluiſti: illuſtra q̄ſo faciem tuam ſuper indignū ſeruum tuum, & imaginem tuam in me non ſinas obſcurari: uelamen quoq; culpæ & ignorātiæ à corde meo digneris auferre. *Alij colaphis eum ceciderunt*: id eſt in collo ꝑcuſſerunt. Solent in collo percuti fatui, & deſpectibilis pſonis. Vnde in hoc ꝙ Iudæi Chriſtū colaphizabant, non tam attenditur læſio ꝑcuſsionis q̄ maxima cōtumelia deſpectiōis. Ex hoc articulo colaphizationis tale habetē documentum: ꝙ caueamus ne & nos aliqñ Chriſtum colaphizemus. ſecundū Bedam, oēs falſi Chriſtiani Chriſtū colaphizant: q ore cōfitentur Chriſtum, factis aūt negāt. Colaphus datur à retrò. Illi ergo colaphizant Dominum Chriſtū, qa ei blandiuntur, ore eum confitentur: ſed retrò, quò deberent eum ſeq per bonam uitam, colaphizant eum, malis operibus Chriſto contradicēdo. Item ſecundum Auguſtinum, Colaphis Chriſtū cædunt, q ei honores p̄ferunt. Item à tergo Chriſtū colaphis uerberat: qui proximum poſt tergum ſuum infamat. Item eſt documētum, ꝙ ſicut Chriſtus ꝓ nobis eſt colaphizatus: ſic & nos colaphizationes ſuas ſpirituales quas plerunq; nobis infligit, non ſolū patienter, ſed & prudenter portemus: ſicut fecit Apoſtolus, q dicebat: *Datus eſt mihi ſtimulus carnis meæ: angelus Satanæ qui me colaphizet: &c.* Ad cōformandum ſeſe huic articulo. poterit homo ſibiipſi dare colaphū, in memoriam colaphorū Chriſti & ſic orare, Ieſu qui à Iudæis colaphizari uoluiſti: da mihi ſic te ore confiteri, ut cōtrariis operibus nullatenus colaphizē. *Alij palmas in faciem ei dederunt*, & faciem eius ꝑcuſſerūt. Dr̄ autem palma (ſecundum Papiam) manus extēſa, uel applicata: ſicut pugnus dr̄ manus comploſa. Manibus ergo extēſis & palmis, eum in faciē ꝑcuſſerunt ex qua ꝑcuſsione plus affligitur homo, q de ꝑcuſsione in collo. In facie.n ſunt oēs ſenſus: & ſunt ibi membra tenera, facilè læſibilia Vnde ueriſimile eſt, ꝙ ex tali paſsiōe fluxerit ſanguis p nares & os, licèt hoc ab euangeliſtis non exprimatur. O q̄ horrendum ſcelus impiiſsimorum Iudęorum, quòd faciem tam formoſam, tam crudeliter uerberibus affecerunt. ſecūdum Hieronymum: uoluit alapis expalmari: ut nos eū in laudem noſtris manibus, ſcilicet operibus & labijs applauderemus. Ex hoc articulo, percuſsionis in facie, habentur plura documenta. Primum eſt, ꝙ nos exemplo Chriſti diſcamus patienter ſuſtinere, ſi quis nos in faciem cædat: ſicut Apoſtolus quoſdam in hoc commendat. Quod non ſolum accipiendum eſt ad literam, ſicut in ꝓpoſito Chriſtus ad literā cæſus fuit in faciem, ſed etiam myſticè, quia ſicut dicit gloſa ibidem, in faciem cęditur, in cuius os iniuria irrogatur. Nā & iſto modo Chriſtus in faciem cæſus fuit, pro quāto multas iniurias, & improperia ei in faciē obiecerunt. Sicut ergo Dominus noſter ab oībus talibus increpationibus, blaſphemijs, ꝑcuſsionibus, & ſputis, faciē nunqnā auertit: q immo uoluntariè ad omnia illa faciem ſuā eis pro nobis obtulit: & ſic nos caſu ingruente ſuſtinere ſimilia pro Chriſto non recuſemus. Secundum documentum eſt, ut caueamus ne & nos demus palmas in faciē Chriſti. quia ſecundum Auguſtinum, illi palmas in faciem Chriſti dant, qui perfidia cæcati eum in carnem non ueniſſe affirmāt: tanqnā p̄ſentiam eius exterminantes & repellentes. Item in faciem Chriſti illi ſacerdotes palmas dāt, qui pollutis manibus corpus Chriſti tangunt, & contrectant. Item faciem Chriſti alapis contundit, qui proximum in præſentia ſua confundit. Ad conformandum ſe huic articulo, recogitet homo quotiens ipſe imaginem Dei in ſe offenderit, & paratus ſit ſecundū præparationē animi, pro Chriſto libenter uelle in faciem cædi: nō ſolum uerbaliter, ſed etiam realiter caſu oportuno. Item recogitet ſacerdos, quotiens manus ſuas pollutas in faciem Chriſti iniecerit: corpus

Beda in ca. 14. Marci.

2. Cor. 3.

Hierony. in cap. 14. Marci.

Colaphizatio.

Beda in Marcum cap. 14.

Auguſti. lib. 1. de quæſtionibus euang. cap. 44.

2. Cor. 12.

Hierony in cap 26. Matthæi.

2. Cor. 11.

Percuſſio in faciem Chriſti.

Auguſti. lib. 1. de quæſtionib. euang. cap. 44.

A suũ indignè tractãdo. Iesu qui Iudæorum manibus faciem tuam speciosissimam cædi uoluisti: da mihi imaginis tuæ faciem in me semper illibatã, illæsamq́; conseruare: neq̃ iniquitatum mearum sceleratis manibus meis uioletur. *Et ministri alapis eum cædebant*: hoc est, in maxillas eum percutiebãt. de quo poteris meditari, sicut dictum est suprà de alapizatione corã Anna pontifice facta. Percutientes autem eum in capite, interrogabant eũ, dicentes: *Prophetiza nobis Christe, quis est qui te percussit?* Sed in qua nam parte capitis ꝑcusserint eũ, tunc qñ hoc dicebãt, de hoc euãgelistæ diuersimodè loquũtur. Vnde potest dici, quòd cùm uelassent faciem eius, quilibet eorum percussit eum ubi uoluit: aliqui in collo, alij in faciẽ, alij in maxillas:

B & sic *percutientes interrogauerunt eum, dicentes: Prophetiza nobis Christe, quis est qui te percussit?* Et hoc derisoriè dicebãt, quasi in contumeliam eius, qui se prophetam à populo haberi uolebat: & quem populus magnum prophetam reputabat: per hoc. n. designabant ꝙ falsus propheta esset: & ꝙ ignoraret quis eum percussisset. Vnde Theophilus dicit, ꝙ Dominus prophetarum, ut pseudopropheta deluditur. Et quoniã ipsi cum illis uerbis irridebant, & quasi ludibrium de eo faciebant: idcirco eis nihil respõdebat. vt enim dicit Hieronymus: Stultũ erat uerberantibus respondere, & prophetare cędentem, cùm palàm percutientis insania uideretur. Ex hoc articulo ludibriosæ expetitionis prophetandi, habentur quatuor documenta.

Hierony in cap 26. Matthæi.

C Primum est, ꝙ non illudamus Christo, putantes mala nostra non uideri ab eo. Nam, secundum Bedam, Quicunq; reprobis actibus eum exacerbant, dũ suas cogitationes & opera tenebrarum ab eo uideri non putant: quasi illudẽtes dicũt, quis est qui te percussit? Secundum est, quòd consideremus nosmetipsos, si unquam manu praui operis Christum ꝑcusserimus: quod si nescimus, expetamus pia fide à Christo qđ Iudæis irrisuriè ab eo exegerunt: ut prophetizet nobis, docendo nos cognoscere culpas nostras. Tertiũ est, quod nos cauere debemus: ne à Christo prophetiam, uel miraculum tentatiuè expetamus. Vnde Augustinus, Quantis mecum suggestionum machinationibus agit inimicus, ut signum aliqđ petã? Sed ob

Beda in ca. 14. Marci.

Augusti. in soliloq.

D secro te Domine, ut quemadmodum à me longè est ista cõsensio, ita sit semper longè atque longius ipsa cogitatio. Quartũ est, ꝙ indignis non est effundendũ donum Dei. Vnde licet Christus esset uerus propheta, noluit tamen prophetizare irrisoribus suis. Sic & doctores pro tempore & loco debent uerbum Dei subtrahere auditoribus indignis. Ad conformãdum se huic articulo, recogitet homo quantam irrisionem & infatuationem Dominus noster in hoc facto est passus: & quomodo Iudæi ludum quasi puerorum fecerũt de eo: & oret dicẽdo, Iesu qui ludibrijs Iudęorum percussus in capite prophetizare exactus fuisti: prophetiza tu mihi obsecro Christe, ut cognoscam

E quis & qualis ego miser sum, qui totiẽs manu praui operis proh dolor te percussi. Insuper potes etiã meditari, ꝙ alii manu reuersa dulcissimũ & mellifluũ os eius percutiebant: alij pugnis eum cædebant: alij sanctissimam barbã eius euellebant: alij per suos uenerabiles capillos ipsum trahebant: & uiliter inter pedes cõculcabãt, ac sine reuerẽtia & pietate aliqua Dominũ angelorũ malè tractabãt. Et nihilominus alia multa blasphemãtes dicebãt in eũ, & faciebant. Cùm. n. crudelissimi, & sine misericordia essent, omnia mala, & uituperia, q̃ poterãt, ei faciebãt: alij ex sua mala uoluntate ad hoc moti: alij ut placerẽt maioribus, q erãt

A immanissimi. Quid ergo tu faceres si hæc uideres? nũquid nõ te proijcere sup ipsum Dominũ, dicẽs: Noli te iã, nolite facere tãtum malum Domino meo, ecce me, facite mihi: ecce ꝑcutite me, & Domino meo tãtas iiurias irrogare nolite. Et tũc amplexareris flexis genibus Dominũ & magistrũ tuũ: & sic susciperes libẽter sup te ꝑcusiones, ad tuẽdum ipsum. Qđ ita mẽte facere recogites: & totũ sicut si p̃sens esses te factu rũ æstimes. Cõspice igitur singula, quomodo illi maledicti Dominum uexãt: falsos testes ꝓcurãt: ipsum examinant: & ueritatẽ. s. se filium Dei esse cõfessum, quasi blasphemũ condẽnãt; & quomodo opprobrijs uexatus in oĩbus patienter se habet: & cõpatere sibi, qa pro te oĩa sustinet, iugiterq́; lachrymas fundẽs, spe

B ciosissimã faciẽ eius, quã illi impudẽter suis illiniunt sputis, tu reuerẽter tuis laua lachrymis: q. s. n. audiẽs, uel mente pertractans: quomodo fuit factus opprobrium hominũ, ipse Dominus & gloria angelorum: & abiectio plebis, filius Dei patris, poterit se cõtinere a lachrymis? Vnde Anselmus: Cõcilio malignantium aduersum te pontificum p̃sentatus es, & ueritatẽ pro ut oportuit confessus, quasi de blasphemia adiudicatus es morti. Amãtissime Domine Iesu quãta illic indigna à ꝓpria gẽte ꝑtulisti. Vultum tuum honorabilẽ in quem desiderant angeli prospicere, qui omnes cœlos adimplet lætitia, quẽ deprecantur omnes diuites plebis, pollutis labijs, & sputis inquinauerunt, sacrilegis manibus cæciderunt, uelo operuerunt in de

Anselmus in speculo euangelici sermonis cap 9.

C risionem, & te Dominum uniuersæ creaturæ, tãquã seruum cõtemptibilẽ colaphizauerunt: sed (ut ait Beda) ipso dispensante qui patitur, omnia ꝓ nobis fiũt, ut sicut Petrus hortatur, Christo in carne passo, nos eadem cogitatione armemur, atque ad tolerãda pro nomine eius irrisionum opprobria præparemur. Iudæi qui Christum deluserunt, olim in Philistæis hostibus Sampsonis præfigurati fuerunt. Sãpson enim quadam uice uoluntariè se ligari fecit: quẽ Philistæi captum excæcauerunt, & ei illudentes in derisionẽ ipsum habuerunt. Sic Christus sponte à Iudæis ligari, uelari illudi uoluit, & derideri, quadam autem vice dum Sãpsoni placuit, tunc se de inimicis horribiliter

Beda in ca. 14. Marci.

Figura illusionis Christi. Iud. 16.

D uindicauit Sic in fine seculorum de inimicis Christi erit cùm ipse in maiestate, & potestate ad iudicium uenerit. Cõspice igitur Iesum præ cunctis meritò honorandum, indignè & uiliter tractari, & eum imitando disce humiliari, gratiamq́ue honoris spernere, & laudem humani fauoris contemnere. Cùm ergo homo foris uidens reputat te uilem in oculis suis: tu uilem te reputa in oculis Dei, nec murmures uel indigneris, si coram hominibus uilis reputaris, sed magis in oculis Dei, qui omnia nouit occulta, confundaris. Et caue ne malorum exemplo corruptus, Dominum potius exhortari uidearis, quàm imitari, qui enim tunc exhortatus est blasphemiis Iudęorum & infidelium, etiam nunc exhortatur nefanis op

E probrijs falsorum Christianorum: & nomine tenus fidelium, prout suprà in articulis illusionum huiusmodi est tactum. Cogita etiam qualiter dolebant Petrus & Ioannes, hæc percipientes, uel fortè uidentes. Et qualiter Petrus iam torpens frigore infidelitatis, *sedet calefaciens se*: exterius, cui calor charitatis & uerus ignis extinguebatur interius, & negat ter Dominum suum, timore perterritus. Nec mirum si accedit ad eum tentatio, qui se elongat à Christo. Primò quidem in atrio ab ancilla hostiaria compellatur, & negat. Vnde Gregorius: Vnius ancillæ uoce percussus, dum mortem timuit, uitam negauit. Sed cur

Gregorius in 3. Psal. pœnitentialem.

ab ancilla prius prodatur Petrus, quàm à uiris, una ratio est ad cõfutationem præsumptionis: quia a muliere, non à uiro: ab ancilla, non à libera primò uictus est. Secunda ratio est, ut ostendatur omnis sexus & conditio in Domini peccasse necem, & redimi per eius passionem. Deinde post negationem, timens Petrus inter Iudæos diu stare, *exiuit foras ante atrium, & gallus cantauit.* Exeũdo autem animaduertit *eum alia ancilla: & dum foris esset, dixit ministris*, qui se calefaciebãt: *& hic cum Iesu erat*: sed postquam rediit quod dictum fuerat, Unus de circunstantibus, secundum Lucam, sed plures de eis secundum Ioannem, eidẽ dixerunt: & negat cum iuramento: Ecce argumentũ, ꝙ ex uno peccato homo ruit in aliud grauius: Unde Rabanus: Mora in peccato, dat incremẽtum sceleri. Et Gregorius: Peccatũ quod pœnitentia non diluit, mox suo pondere ad aliud trahit. Et timens Petrus, iterum foras exiuit. *Et interuallo facto*, quasi horæ unius, *reuersus iterum* secundum Mathæum & Marcũ, à multis, & secundum alios ab uno qui cognatus Malchi erat compellatur: & negat cum iuramento & detestatione, *& statim gallus*, secundò *cantauit*. Potest esse quòd multi tumultuantes, ibi stantes, Petro hoc dixerunt: uel unus eorum pro omnibus: & quasi in persona omniũ expressius, & acrius dixit ei. Et sic semel negat ante primum gallicantum: bis ante secundum. Non enim solum negat Christum, qui dicit eum non esse Christum, sed etiam qui cum sit negat se eius discipulum, uel membrum, uel qui negat se esse Christianum, Dominus enim non ait Petro, discipulum meum te negabis: sed, me negabis. Negauit ergo Petrus Christum, cum se negauit eius discipulũ: & isto modo se ẽs negauit Christianũ. Ubi Augustinus, Ecce medici completa est conditio, ægroti conuicta est præsumptio. Non enim factũ quod iste dixerat, animam meam pro te ponam: sed factum est quod ille prædixerat, ter me negabis. Et grauatur in Petro culpa: & exaggeratur crimen, secundum processum negationũ, q a primò simpliciter negauit, secũdò negationi periuriũ addidit, sed tertiò adiecit piurio detestationẽ: *& cœpit anathematizare*: id est maledicere sibiipsi, & maledictiõi se obligare, si cognouisset Iesũ. Anathematizatio. n. significat iurationẽ, q est p execrationem, & cum imprecatione maledictionis. scilicet cum aliquis imprecatur sibiipsi malũ pœnæ, & obligat se maledicto si ita sit sicut imponitur ei, uel nisi illud quod dicit sit uerum Quidam dicunt totam trinam negationẽ factam in atrio Annæ: & quæ dicta sunt inde, post missum Iesum ad Caipham, recapitulando dicta. Alii uerò dicunt, in atrio Caiphæ totã factã: & secundũ hoc Ioannes anticipauit primã. Sed cõmunior opinio est, ꝙ trina negatio incœpit in atrio Annæ, & cõpleta est in atrio Caiphę. Et hoc uidetur patere ex textu Ioannis: qui cùm non facias mentionem de Caipha, sed solum de Anna: ponit primò unam negationem: deinde ea quę Annas interrogauit de Christo, & tandem prosequitur alias duas negationes, quæ factæ fuerunt postea in atrio Caiphæ. Et potuit esse quòd Ioannes esset notus utrique pontifici, & similiter introduxit Petrum in domũ utriusque prout suprà patuit, ubi Annas Iesum ad Caiphã misit. Cogita ẽt quomodo Dominus benignus magnus magister, conuersus à iustitia ad misericordiã, respexit diuinitus Petrum dilectum discipulum, in tertia uice, respectu miserationis & gratiæ: quia misericordia prouocat ad pœnitentiã, & est necessaria ad eã. Conuersio quidẽ ista & respectus fuit interior, & spiritualis: non exterior, & corporalis: quia Dominus erat intus in auditorio, & superius cum principibus: Petrus autem foris in atrio, & inferius cum ministris & unus alium uidere non poterat oculis corporalibus. Unde Leo papa: Dominus autem Iesus, qui intra pontificale cõcilium corpore tenebatur, trepidationẽ discipuli foris positi solo diuino intuitu uidit: pauentisque animum mox ut respexit erexit, & in fletum pœnitudinis concitauit. Unde secũdum Augusti. diuina Petri respectio nihil aliud fuit, nisi tradino in mente eius, quotiens iam Dominum negasset, & hoc quod Dominus ei prædixisset: atque ita misericorditer Domino eum respiciẽte pęniteres & fleret, sicut solemus dicere: Domine respice me, & respexit eũ Dominus, qui absq; periculo diuina misericordia liberatus est. Hæc autẽ recordatio fuit initiũ pœnitẽtię eius, q secũdũ Chrysost. nihil ita curat delictũ, ut memoria Domini continua. Unde & Beda: Respiciẽte Domino, Petrus ad cor reuersus maculam negationis pœnitentiæ lachrymis tergit: quia non solũ cùm agitur pœnitentia, uerumetiam ut agatur Dei misericordia necessaria est. Unde Psal. *Usquequo exaltabitur inimicus meus super me, respice & exaudi me Domine Deus meus*: id est, miserere & adiuua. Hęc Beda. *Petrus autẽ* cognoscẽs ꝙ Dominus eum audierat & respexerat: & hoc respectu cõmonitus, & ad amaras lachrymas prouocatus: *statim exiuit foras* de medio malorũ inter quos eum negauerat, & fugiens in caueam, seu foueam quæ modo gallicãtus appellatur: *fleuit amarè*: id est ex cordis amaritudine, & fletu contritionis qui amarus est. Fletus autẽ deuotionis est suauissimus, intãtum ut pro cibo reputetur: secundũ illud Psalm. *Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte*. In ipso autem loco ubi post negationem fleuit, & pœnitentiẽ fecit, in memoriã amari fletus & pœnitẽtiæ eius, ædificata est ecclesia sancti Petri, qui locus est inter montem Sion, & ciuitatem Hierusalem. Exinde tunc Petrus traxit in consuetudinẽ, ut singulis noctibus surgens à primò gallorum cantu, usque ad horã matutinã staret in oratione, flens pro ista negatione: ita ꝙ facies eius uidebatur adusta ex fluxu lachrymarũ, & semp in sinu suo sudariũ portabat, quo crebrò fluentes lacrymas tergebat: quia quandocunque gallum cantantẽ audiebat, & quãdocunq; denegationẽ Christi recolebat, amarissimè flebat: tã pro peccato negationis, ꝙ pro dulcedine amoris Domini. Unde secundũ Chrysostomum. Flebat non pp pęnam, sed quia dilectum negauerat: quod ei quolibet supplicio molestius erat. Attẽde nũc ubi Petrus negauit, & fuge omnem locum qui occasionẽ peccandi inducit. Unde Ambro. Ubi ergo negauit Petrus? nõ in mõte, non in tẽplo, non in sua domo: sed in prætorio Iudæorum, in domo principis sacerdotum. Ibi negat, ubi Iesus ligatus est: ubi ueritas non est. unde & Hierony. In atrio cum ministris calefacit se ad ignẽ. Atrium sacerdotis, circuitus est secularis: ministri, dæmonia sunt: ignis, desideriũ carnale: cum qbus q manet, flere peccata non põt. Hæc Hierony. Hinc nota ꝙ malum est conuersari in curiis magnatum: Petrus. n. semel curiã intrauit: & ibi animi uigorem perdidit, & Christum negauit. Quid si diu ibi mansisset? unde nõ ibi, sed foris pœnituit. Sic stella à magis in curia Herodis disparuit, quibus inde egressis reapparuit. Exiuit itaque Petrus de atrio principis, ut liberum locum flẽdi haberet: quia inter impios pœnitentiam agere non ualebat: & cùm nellet flere, egressus est foras: quia palã flere non audebat: ne scilicet ab aliis uideretur, & à lachrymis

Marginalia: Mora in peccato. Gregorius hom. 11. in Ezechiel. — Augusti. tract. 113. in Ioan. — Anathematizatio, quid. — Contempla tio. — Conuersio Domini ad Petrum. — Leo papa sermone 9. de passione. — Augusti. li. 3. de con sensu euãg. cap. 6. — Beda in ca. 22. Luca — Psal. 26. — Fletus Petri. — Psal. 41. a — Flendi consuetudo. — Ambro. in cap. 22. Luca. — Exitus Petri de atrio

mis deprehenderetur. In quo & nos instruimur, ut uolētes insistere lachrymis, secretum locum quæramus. Vnde Beda: Quam nociua sane alloquia perfidorum: Petrus inter Iudæos, uel hominē se nosse negauit, quem inter condiscipulos Dei filium cōfessus erat. Sed nec in atrio Caiphæ retentus poterat agere pœnitentiam: egreditur foras, ut ab impiorum consilio secretus, pauidæ negationis sordes liberis fletibus abluat. Hæc Beda. Sic hodie multi in atrio magnorum introducti, Christum malis operibus negāt, & uix aut nunquam dum ibi sunt pœnitent: quia in magnatum domibus non est congruus pœnitentiæ locus: & ideo qui uult peccata uitare, & mala quæ fecit emendare, debet egredi de mala societate. Vnde Bernar. Periculosum est ualde si quis uelit inter turbas seculi pœnitentiam agere: ubi inimicorum alii nenenatis persuasionibus: alij undique exemplis peioribus ad peccandum alliciunt, alii adulationibus in uanam gloriam trahunt, alii detractionibus in impatientiam deiiciunt. Hæc Bernardus. Imitare ergo Petrum qui uoluntate, uerbo uel facto procaciter nega sti Christum pro te passum. Cognoscit Petrus reatū suum dolet & pœnitet, egreditur foras, relinquit cōsilium malignantium, locum petit secretum, lachrymis & pœnitentiæ amicum. flet amarè: certissimè intelligens quia sacrificium Deo est spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non spernit. Tu quoque rememorans passionem dilectissimi magistri & tuum reatum: foras cum Petro egredere ut teipsum defleas amarissimè, si quādo te respiciat, qui Petrum lachrymantem respexit. Hic est pœnitētiæ modus. Peccasti, quiesce, dole, & lachrymare, & disce cum Petro flere amarè: & si uis mereri ueniam, dilue lachrymis culpam tuam. Geminæ quoque amarificationis, scilicet contritionis pro te, & compassionis ad Christum inebrieris absinthio, ut expiatus cū Petro à reatu sceleris, replearis cū Petro spiritusanctis tatis. Quia uerò dicit Ambrosius, De Petro nō inuenio quid dixerit: inuenio quòd fleuit: eius lachrymas lego, satisfactionem non lego. Videtur ex hoc quòd tanta fuit eius contritio, quòd sufficiebat pro eius satisfactione. Vnde Leo Papa: Fœlices o Apostole lachrymæ tuæ, quæ ad diluendam culpam negationis, uirtutem sacri habuere baptismatis. Inde est argumē tum quòd contritio potest esse tanta quòd tollat omnem pœnam. Et nota ordinem pœnitentiæ Petri. Primò gallus cantauit: deinde Dominus Petrum respexit. Tertiò. Petrus flere cœpit: & tūc egressus foras, amarè fleuit. Sic hodie fit. Nam s̄cūdum Gregorium. Tunc nobis gallus cātat, quando prædicator q̄s que corda nostra ad compunctionem excitat. Sed cātus galli nō sufficit, nisi Dominus oculo pietatis peccatorem respiciat: quia oportet u tmiser in tenebris permaneat, quandiu eum lux mūdi nō illuminat. Tūc autē tertiò, secundum Gregorium, incipimus flere, quando ignimur intus per scintillā conscientiæ. Et tunc foris eximus, cùm extrà q̄d fuimus egredimur. Vnde & Beda: Petrus q̄ media nocte negauit, ad gallicantū pœnituit: & q̄d in tenebris obliuionis errauit, speratæ iā lucis rememoratiōe correxit. Hūc opinor gallum aliquem doctorem intelligēdum, qui nos iacētes excitat, & somnolentos increpat, dicens: euigilate iusti, & nolite peccare. Hæc Beda. Cogita nunc qualiter Petrus pro Domino suo, & ꝓ peccato suo plāgebat: & quomodo recogitabat bona quę sibi Dominus fecerat, & qualiter ipse eum negauerat. Dominus quidē intuitu suo spirituali prouocauit Petrū ad

Beda in ca. 14. Marci.

Petrus imitandus in pœnitentia.

Psal. 50.

Ambro. in cap. 22. Luca.

Leo papa sermone 9. de passione.

Ordo pœnitentiæ in Petro.

Gregorius lib. 30. moraliū ca. 4.

Beda in ca. 22. Luca

A lachrymas: nec mirū: oculi enim Domini uelut flāma ignis: Petri uerò ut glacies erāt: & ideo intuitu suo resoluerūt illos sicut ignis glaciem resoluere solet, nec poterat in negationis tenebris permanere, quem lux mūdi respexit. O beati oculi tui Domine Iesu, qui ita calefaciunt cor frigidum, & accendunt in amorem tuū, & illuminant ut uideat homo creatorem & errorem suum. O q̄ citò gelicidium pectoris liquefaciūt, & in aquas amaritudinis & deuotionis cōuertūt. Vnde Anselmus: Intuere quàm piis oculis, q̄ misericorditer, quàm efficaciter tero ò negantē respexit Petrū: qui ille cō uersus, & in se reuersus, fleuit amarè. Vtinā bone Iesu tuus me dulcis respiciat oculus, qui totiēs

B ad uocem ancillæ procacis, carnis s̄ meæ, prauis operibus affectibusq́; negaui. Hæc Anselmus Moraliter per primam ancillā ostiariā, quæ Petrum negare cogit, designatur cupiditas: per secundam, carnalis uoluptas: per unum seu plures qui astabāt, intelligūtur dæmones: his enim ad Christi negationem trahūtur homines. Prima ancilla, s. auaritia, quæ hodie in domibus multor um principum est ostiaria, quasi omnes intrare facit: ea sicut ostiarius intromittit quos uult: sic & auaritia idem facit. Vnde in Prouerbiis: *Donum hominis dilatat uiam eius, & ante principes spacium ei facit*: Timendum est ne expulsa charitate à domibus prælatorum, tanquam domina incipiat principari an

C cilla: quia charitas expellitur, dum cupiditas ingreditur: ni uenenū charitatis est cupiditas. Huic carnalis delectatio & dæmones adhęrent, qui Christum negare suadent. Per Petrum autem, qui interpretatur agnoscens, intelligi potest clericus, qui à longè sequitur Dominum: quia fortè nō ꝑ se, sed propter sua, qui multotiēs cupiditate deuictus negat Christum. O quot sunt hodie miseri curias principum sequētes, uix aut nunquam pœnitent dum sunt ibi. Ex hoc articulo negationis Petri plura habentur documenta. Primum est, q̄ prælatus ecclesiæ debet esse talis, qui infirmitatibus subditorum compati sciat, quia, secundum Gregorium, ideo Dominus Petrum cadere per

D misit, ut & fortius post casum resurgeret: & ut is qui futurus pastor ecclesiæ erat, in sua culpa disceret qualiter aliis misereri debuisset: & ex sua infirmitate cognosceret, quam misericorditer aliena infirma tolerare. Et, secūdum Chrysostomum, Christus permisit Petrum labi, ut prælatis exemplum præberet fragilitati subditorū melius compatiendi. Nam, secundum eundem, ideo angelis nō est commissa sacerdotii potestas, ne cùm ipsi minimè peccarent, de sua innocentia præsumentes alios sine misericordia iudicarent: sed potius est collata homini fragili & peccanti, ut circa aliorum lapsum se mitē præbeat & benignū. Secundum est, quòd nullus debet se iactare & extollere: aut de sua uirtute, & uiribus præsumere. Vnde Leo papa: Ob hoc Petrus hęsitare permissus est, ut in

E ipso ecclesiæ principe conderetur remedium pœnitētię: & nemo auderet de sua uirtute confidere, quādo mutabilitatis periculum nec ille tātus potuisset euadere. Vnde Chrysostomus: Quod euāgelistæ scripserunt, nos erudire uolentes, quantum malum sit non Deo totum concedere, sed in seipso cōfidere. Vnde etiam Ambrosius. Hæc autem ideo scripta sunt. ut sciamus neminem se iactare debere. Nam si Petrus lapsus est quia dixit, & si aliis scādalizati fuerint in te, ego nō scādalizabor: quis alius iure de se præsumat? Denique & Dauid qui dixerat: *Ego dixi in abundantia mea nō mouebor in æternum*: Eam sibi iactantiā obfuisse profitetur, dicens: *Auertisti faciem tuam à me*: &

Anselmus de redēpt. gen. hum.

Prouer.

Gregorius hom. 21. in euang.

Chrysost. hom. 83. in Matth.

Leo sermone 9. de passione.

Chrysosto. hom. 83. in Matth.

Ambro. in cap. 22. Luca.

Psal. 29.

Ibidem.

Principijs obstandum

& factus sum conturbatus. Tertium est, quòd in principio obstandum est peccatis: quia unum semper trahit ad se aliud grauius. Sicut ĩ ꝓposito primo fuit nuda negatio. Secundò, negationi accessit periurium. Tertiò, periurio accessit maledictio. Vel, sicut dicit Hieronymus, Prima ancilla, titubatio. Secunda, consensio. Tertius uir, actus est. Hæc est trina negatio, quã abluit per fletus uerbi Christi recordatio. Quartum est, quòd si nos quandoque ex fragilitate peccemus, nullo modo in peccato perseueremus: quia secũdum glosam, Perseuerare in peccato, dat incremẽta scelerũ: & q̃ spernit minima, cadit in maiora. Et secundũ Grego. Peccatũ qđ pœnitentia nõ diluit, mox ad aliud trahit. Ecce enim beatum Petrum ad primã negationem impulit una tantum ancilla: ad secundã, duo: scilicet ancilla & uir: ad tertiam, plures. Quintum est, quòd nullus peccator debet desperare, quantumcunq; peccata sint grauia: sed debet pro peccatis suis flere, exẽplo beati Petri, qui culpã negationis abluit lachrymis pœnitentiæ. In hoc enim remedium nobis pœnitentiæ ostenditur, & in maximis excessibus ueniam sperare conceditur: cum Petrus post tantum peccatum factus sit ianitor cœli, ac omnibus norma & regula pęnitendi. Sextum est, quòd nos caueamus ne unquam Christum negemus. Christum namque negat quis in omni mortali peccato: quia consentiendo diabolo, abnegamus Christum, & recedimus ab eo. In conformãdo se huic articulo, cogitet homo q̃ piè ipsum Deus respiciet, & tunc instar beati Petri rememoretur peccata sua breuiter & summariè: & ea quantum potest lachrymia saltem cordis defleat. Iesu qui à beato Petro apostolorum tuorum principe ter negari te pertulisti, quiq; eũ misericorditer respiciens reatum suum amarè flere fecisti: respice quæso me oculo clementiæ tuæ, & concede me uerbis uel factis te nũquam negare, & peccata mea dignè deflere. Tandem fatigati principes Iudæorum, & ministri iniquitatis, & cæteri Iudæi recesserunt euntes ad dormiendum, & mittentes Dominum Iesum in quendam carcerem ibi subtus solarium, cuius adhuc uideri potest uestigium, ligauerunt eum ibi ad quandam columnã lapideam, cuius pars ibidem mutata fuit: & adhuc ut dicitur apparet. Dimiserunt nihilominus cum eo aliquos armatos, ad tutiorem custodiam, qui eum uexauerunt per totam noctem residuam, quasi non sufficeret dies ad complendum malitiam suam, derisionibusque & maledictionibus uacantes conuitiabantur ei dicentes: Putabas esse prudentior principibus, & melior Pharisæis: Nunc tua stultitia apparet, modo stas ut conuenit: & morte crudelissima citò morieris. Intuere igitur qualiter illis audaces & pessimi conuitiantur eidem & insultant: & modo unus, modo alius uerbis, & fortè etiam factis contra eum insurgunt. Tanta enim dicunt & faciunt, & irreuerenter huiusmodi mercennarii & uilissimi quanta possunt. Vnde Anselmus: Nox insomnis tota ducebatur nulla prorsus requies Iesu præstabatur: ministrorum impia plebs iniuriatur, alapis & colaphis innocens mactatur. Intuere nunc opprobriis Dominum uere eundum, in tormentis uerò patientem, & uultũ semper ad terram habentem, & silentem ad omnia, tanquam uerè esset deprehensus in culpa, & mira cordis contritione compatere creatori. Hæc Anselmus. Et sic stat Dominus rectus ad istam columnam ligatus & saturatus opprobriis usque mane, afflictus nimis frigore & labore: quia hyems erat & noctes longæ. Tu ergo ibis ad eum, & uehementer sibi compatiés dices ad ipsum. O Domine ad quorum manus uenisti? Quanta est patientia tua: Verè ista est hora tenebrarum. Et tunc deuotissimè osculaberis manus & pedes eius uenerabiles, & uincula illa durissima, & sedebis ibi ad pedes illius dolens & lugens & dices: O Domine Iesu saltem requiescat caput tuũ super humerum meũ, ex quo te liberare non possum. Et tunc recommendabis te ei, & omnes amicos tuos, & totum absque dubio concedet tibi quicquid rogaueris & petieris ab eo. Et dices ei: O Domine quid dicam in crastinum dignissimæ matri tuæ? Et sic ad pedes beatissimos aliquantulum dormitabis & quiesces, si tamen dormire potes in tali statu Dominum tuum uidens.

Hieronym. in cap. 14. Marci.

Gregorius hom. 11. in Ezechielem

Anselmus in speculo. Contemplatio.

ORATIO.

Domine Iesu Christe, qui hora matutina coram Anna à ministro alapam suscepisti, & te ligatum ad Caypham duci permisisti, & tota nocte multa opprobria & incommoda pertulisti: tribue quæso mihi peccatori ut similia pati gaudeam pro gloria tui nominis, & gaudijs perfrui merear æternis. Illis quoq; tuæ pietatis oculis quibus tunc Petrum respexisti, me miserum frequenter respicias: qui te totiens prauis cogitationibus, locutionibus, operibus, negligẽtijsque negaui: ut ualeam defectus meos cognoscere & inde pœnitere: ac ueniam & gratiam merear apud te inuenire. Amen.

De prima. Cap. LXI.

Hora primè corde doloroso & mœsto meditaueris, qualiter *mane quando dies est factus*, tempestiuè *conuenerunt*, apud Caipham *principes sacerdotum*, id est, põtifices, qui præcellebant reuerentia dignitatis: *ac seniores populi*, qui præcellebant reuerentia ætatis: *& scribæ*, qui præcellebant reuerentia doctrinæ legalis: *ad consilium aduersus Iesum, ut traderent eum morti*, & fecerunt Dominum tuum dulcẽ Iesum nimis afflictũ ibi adduci. Hic est cõuentus malignantiũ, cuius prior siue abbas erat Caiphas, qui erat põtifex anni illius. Cùm autem uolunt eum de domo ducere, dicunt ei: Iesu quid facis? ibimus an non? Veni quia principes & sacerdotes mandant, quòd ducaris ad consilium, ubi te expectant cum populo, uolentes te tradere Pilato ut moriaris. Tu autem si adhuc cogites te cum ipso esse, dices cum magna compassione: Heu Domine mi, heu magister bone: quia iam te uolunt per-

Lucæ 22. & 23. Matth. 27. Marci 15. & Ioã. 18.

dere. Iam uolunt te morti tradere. O Domine quid ego miſer faciam? O quàm crudeles, & quàm doloroſi rumores? O Domine quàm lugubrem uiſionem habebit tua mater dulciſsima, quàm amaros rumores audiet tam ipſa quàm omnes qui te diligũt cũ ea. O Domine quid ego miſer faciã? Ibo tecũ Domine, uel ibo nunciare & dicere, Dominæ meæ benignæ matri tuæ ut ueniat ad te. Poſtea uidebis quomodo ducunt eum tanquam agnum manſuetum, qui portatur ad uictimam, & quomodo intrat ligatus & afflictus, & omnes in eum reſpiciunt, & inſultantes ei dicunt: O bone Ieſu hic es? Quomodo ſi propheta eras, iſtud non præuidebas? Talia & multa ſimilia poterant ei dicere illi maledicti. Cõſidera modo quantũ Iudæi ſitiebant ſanguinem Ieſu Chriſti, qui ſummo mane quærebant ſententiam de morte eius dari. Nã tanta erat eorum nequitia, ut nulla mora interponeretur, quin occidendus Pilato traderetur. Et ſic bis fuit conſiliũ impiorum aduerſus Ieſum: primò, ante gallicantum, ut uiſum eſt ſuperius: ſecũdò, mane quãdo dies eſt factus. Quia enim ex teſtimonijs præhabitis nõ habebat aliquid, unde coram Pilato ſicut reus mortis accuſari poſſet: ideo ulterius cõſulebant, qualiter eum morte dignum accuſarẽt. Et tunc dixerunt ei: *Si tu es Chriſtus* id eſt, rex & unctus, *dic nobis*. Vbi Beda: Non ueritatem deſiderabant: ſed calumniam præparabant. Siquidem Chriſtum hominem tãtummodo de ſtirpe Dauid uenturum ſperantes, hoc ab eo quærebant: ut ſi diceret, ego ſum Chriſtus, calumniaretur quòd ſibi regiam poteſtatem arrogaret: & ob hoc à rege puniendus eſſet. Et ait illis: *Si uobis dixero*, ſcilicet ꝙ ſim Chriſtus, *non credetis mihi*: ſicut & alias non credidiſtis nec uerbis meis, nec factis. *Si autem interrogauero uos, non reſpondebitis mihi*: ſicut nec alias reſpondiſtis, cùm interrogarẽ, Quomodo Chriſtus filius Dauid eſſet: *neque dimittetis* ſcilicet me, qui tamen ſum innocens. *Ex hoc autem*, ſcilicet tempore: id eſt, poſt tempus paſsionis & aſcenſionis, *erit filius hominis ſedens a dextris uirtutis Dei*, id eſt, in potioribus bonis patris, ſecundum humanitatem: ſed in æqualitate patris, ſecundum diuinitatem. Vnde bene dixit, *filius hominis*: quia inquantum filius Dei ſemper fuit æqualis patri, & ſedens ad dexteram patris: quaſi diceret, Ero in uita regnans ſempiterna & uirtute diuina, cùm hic infirmus coram uobis appaream. Vbi Theophilus: Quaſi diceret, Non eſt uobis de cætero tempus ſermonum & doctrinæ, ſed deinceps iudicij tempus erit, cùm uidebitis me filium hominis ſedentem à dextris uirtutis Dei. Tunc *dixerunt omnes: Tu ergo es filius Dei*, ſcilicet naturalis. Qui ait: *Vos dicitis: quia ego ſum*. Quaſi diceret: Ego nec dico, nec nego: ſed uos dicitis, quamuis non credatis. Sua ergo ſentẽtia condemnantur. Vbi Beda. Ita reſponſionem ſuã temperat, & ut uerum dicat, & ſermo eius calumniæ non pateat. Maluit. n. ſe Chriſtum filiũ Dei probare, q̃ dicere: ut condemnandi cãtolleretur his, qui quod obijciunt hoc ipſi fatentur. Quam tñ reſponſionem ipſi blaſphemiam reputantes dixerunt: *Quid adhuc deſideramus teſtimonium?* ſ. ad probãdum ꝙ ſe Chriſtum dicat, & Dei filium. Hæc duo grauius ponderabant: ſcilicet ꝙ ſe Chriſtum & Dei filium dicebat, eo quòd unum uidebatur eſſe contra Deum: reliquum cõtra Romanum imperium. *Ipſi enim audiuimus de ore eius*. O inſenſati, excæcauit uos malitia ueſtra. Audiſtis ex ore eius Dei reuerentiam qua erat colendus, & non blaſphemiam qua eſſet crucifigẽdus. Ergo, ut ait Beda, ſua ſe ſententia condemnant, qui eum morti tradunt: quem oris, & operis teſtimonio Deum eſſe cognoſcunt. Et poſt multa quæ contra eum fecerunt, ut æſtimo, ſicut in nocte fecerant, *adduxerunt eum uinctum*, à domo Caiphæ pontificis, ad domũ Pilati præſidis Romanæ poteſtatis, ad quem ptinebat iudiciũ in cauſa ſanguinis: ut. ſ. Pilato totum imponeretur, & ipſi immunes reputarentur: duxerunt, inquam, eum uinctum, manibus poſt tergum ligatis, & cum multis conuicijs ac contumelijs: & ut dicitur catena in collo eius poſita, quæ poſtea oſtendebatur in Hieruſalem peregrinis pro deuotione magna, qui & ipſi ſubmittebant in ea colla ſua. Cogita nunc, cum quanto opprobrio ducitur per medium ciuitatis Hieruſalem, conuitiantibus principibus Sacerdotum & Phariſæis atq; dicentibus: Veni nobiſcum latro, & deceptor populi, nunc tua maleficia finem habebũt in breui: Horrẽda prorſus impietas, quæ tantis iniurijs ſatiari non potuit: quin potius ferali rabie fremens, impio iudici, tanquam rabido cani, animam iuſti degluttiendam expoſuit. *Tunc uidens Iudas quòd Ieſus damnatus eſſet*, cõſilio ſacerdotum & ſeniorum, id eſt, dãnationi & morti adiudicatus: conſuetudo. n. erat Iudæorum, ut quem reum mortis iudicaſſent, uinctũ præſidi traderent: ut dum præſes uinctum teneret, morti addictũ intelligeret: *pœnitentia ductus*, infructuoſa tamen, quia ſine ſpe ueniæ erat: *retulit precium*, ſcilicet triginta argenteos, *principibus ſacerdotum & ſenioribus populi*, à quibus malè acceperat: in tua poteſtate eſſet perſecutorum ſententiam mutare: & quaſi eodem precio quo Chriſtum Dominum uendidit, poſſet eum redimere. Multi enim poſſunt alicui mala perſuadere, quę tamen pœnitentia ducti poſt non poterunt diſſuadere, uel in bonum cõuertere. Si ergo Iudas reſtituit pecuniam malè acquiſitam: quomodo uſurarius tenet uſuram, & ſimoniacus præbendam, uel quicunque rem alienam? Credibile eſt quòd lata ſententia contra Chriſtum, illi qui principales fuerunt in morte Chriſti, redierunt ad templum: & tunc uenit Iudas, *pœnitentia ductus*, id eſt, anguſtia quadam & triſtitia tactus, quæ tamen non ualuit: quia non propter amorem Dei, ſed propter enormitatem rei triſtis fuit: *& retulit argenteos, dicens: Peccaui tradens ſanguinem iuſtum*. Non ualuit Iudæ iſta confeſsio, quia deerat ſpes ueniæ & ſalutis. Vbi Chryſoſtomus: Vide ueritatem undiq; fulgẽtem, proditor de ſeipſo dat teſtimonium, & eorum q condemnauerũt oppilat ora. *At illi* deridentes eum, *dixerunt: quid ad nos*. ſ. de peccato tuo, q nõ ſumus rei in hoc facto: *Tu uideris*, & ſenties te peccaſſe: ſed nihil ad nos ptinet, & nobis de hoc non eſt cura. Profeſsio hæc audax eſt, atq; cæca. Emiſſe ſe iuſti ſanguinem audiunt, & tñ extra reatum ſe eſſe credunt, & in uendente ſcelus conſtituunt. Vnde ſecundum Chryſoſtomum, Accuſatio ſacerdotũ eſt, qui non egerunt pœnitentiam ẽt Iuda pœnitente. *Et* uidens Iudas ꝙ eum deridebãt, lapſus in deſperationem, *proiectis argenteis in templo*, unde receperant, *receſſit: & abiens laqueo ſe*, ex deſperatione *ſuſpẽdit*, ex quo patet ꝙ cupiditas ſua nihil ſibi ualuit. Maluit ſe quàm denarios perdere: denarios templo, ſeipsũ diabolo tradidit & laqueo. Hic habemus duo exempla. Primum eſt, quòd auaritia non eſt aliud q̃ quidam laqueus diaboli, per quem ſuſpẽdit auaros. Secundum exemplum eſt, quòd crudelitas præſidentis, eſt occaſio deſperationis peccatoris. Iudas enim retulit pecuniam, pœnitentia ductus, & peccatum ſuum eſt confeſſus: ſed quia principes durè reſponderunt ſibi, dicentes: *quid ad nos? tu uideris*: deſperatus

Beda in ca. 22. Luca

Beda ibidẽ.

Beda ibidem.

Adductio ad Pilatũ.

Cõſuetudo damnati.

Chryſoſto. hom. 86. in Matthæum

Profeſsio Iudæorum audax & cæca.

Idem ibidem.

Auaritia laqueus diaboli.

Deſperatio ſubditorũ unde.

ratus *abiens laqueo se suspendit*. sic frequentet circa peccatorem accidit. Iudas laqneo se suspendit in terræ mediculio, indignus hominum & angelorum consortio. Indignus colligi inter angelos qui in cœlis sunt, indignus etiam colligi inter homines qui in terra: socius factus dæmonum, quibus deputatus est aer iste caliginosus in carcerem, usque ad iudicium. Sunt autem tres rationes, quare tali morte decuit proditorẽ interire. Prima, ut eleuatus in aere, socium se ostenderet dæmonum, in hoc aere caliginoso habitantiũ. Secunda, quia paciscendo locutus fuerat, in gutture punitur: ut arteriæ quæ uocem proditionis emiserant punirentur: quia pet quæ peccauit quis, per hæc & torquetur. Tertia, ut cœlo & terræ exosus ostenderetur: quia non solum proditionis culpam emendare nequiuit, sed etiam homicidij proprij scelus addidit. Mirabilis duritia Iudæorum: quos nec confessio peccati, nec restitutio precij, nec operatio proprij suspendij emolliuit: quia nec pęnitenti, nec proijcienti, nec suspendenti Iudæ crediderunt. Cum Iuda quippe seipsos suspendunt, qui ueniam petere & satisfactioni intendere nolunt. *Et crepuit medius* effusis uisceribus: rupto enim laqueo putatur cecidisse, & crepuisse: & in hoc quodammodo delatum est ori quo osculatus Dominum fuerat, ne per os damnata anima exiret: non enim tam uiliter inquinari debuit, quod tam gloriosum scilicet os Christi contigerat. Dignum enim erat ut uiscera quæ proditionem conceperant, rupta caderent: & guttur quo uox proditionis exierat, laqueo arctaretur. Sæpe enim modus pœnæ exprimit modum culpæ. Væ Iudæ quia ad fontem misericordiæ per spem ueniæ non rediit: sed proprij sceleris immanitate perterritus desperauit. Et ideo dicit Hierony. quòd magis Iudas offendit Deũ quando se suspendit, quàm in hoc quòd eum prodidit. *Dixeruntque* sacerdotes, *quia non liceret* ipsos argenteos *mitti*, id est remitti, *in corbanum*: id est, in gazophilacium, unde eos tulerant: *quia precium sanguinis & mortis erat*: quod ibi mittere noluerunt, cauentes scilicet ne sacros loculos pecunia cruenta pollueren. Secundum Hieronymum, Verè culicem liquantes, & camelum glutientes. Si enim ideo pecuniam, quia precium sanguinis est, in corbanum hoc est in gazophilacium, & inter dona Dei non mittunt: cur ipsum sanguinem fundunt? Vnde & Augustinus. Qualis illa innocentiæ simulatio fuit, pecuniam sanguinis nõ mittere in arcã, & ipsum sanguinẽ mittere in conscientiã? Et *consilio* inter se *habito emerũt ex eis agrum* cuiusdam *figuli, in sepulturam* mortuorum, scilicet *peregrinorum*, qui non habebant sepulchrum proprium: qui dictus est *acheldemach*, id est, ager sanguinis, in detestationem proditoris Iudæ & memoriam passionis Iesu Christi: quia enim preciũ mortis fuerant, in usum mortuorum, & hoc peregrinorum eos tradiderunt. Quod fecerunt, non in misericordiam, sed in saluatoris infamiam: simulando pietatẽ, & intẽdendo iniquitatem: ut longè lateque diffamaretur emptio, & propter hoc addita est impositio nominis, & uocatus est *ager sanguinis*, id est, emptus precio sanguinis: ut esset frequens rememoratio facti in detestationem nominis Christi. A parte montis Sion in uallem Iosaphat descendendo, iuxta natatoriam Siloe contra Austrum, ad iactum lapidis ultra uallem, est ager acheldemach, ubi est sepultura peregrinorum, ubi fuit monasterium seu ecclesia omniũ sanctorum. In hoc quòd de precio sanguinis emerũt agrum in sepulturam peregrinorum, Mysticè datur intelligi, quòd Christus per suum sanguinem nobis peregrinis emit quietem perpetuam, & gaudium paradisi. Vnde Glosa: Magnum sacramentum latet in factis iniquitatis. Figulus est Deus, in cuius manu est ex eodem luto facere aliud uas in honorem, aliud in contumeliam: ager eius est seculũ, quod uniuersum precio sanguinis eius emitur: ut ei commortui sepeliantur peregrini, non utique Israel: sed alienĩ qui in precio sanguinis eius sepulti æternam requiem sortientur. Vnde & Hieronymus: Nos ergo qui peregrini eramus à lege & prophetis, praua Iudæorũ studia in salutẽ suscepimus, & in precio sanguinis Christi requiescimus. Vnde etiam Augustinus: Peregrinis, inquam, qui sine domo & patria & toto orbe exules iactabãtur, requies Christi sanguine prouidetur. Istos autem peregrinos dicimus esse deuotissimos Christianos, qui renunciantes seculo, & nihil possidentes in mundo, in Christi sanguine requiescunt. Hæc Augustinus. Cùm autẽ per omnes plateas Hierusalem diceretur quòd Dominus Iesus captus esset, & quomodo Iudæi eum crucifigere uellent: percipiẽs hos rumores terribiles dolorosa mater eius, quę tamen cum primò caperetur, hoc in spiritu (ut dicitur) cognouerat: ducta est cum inæstimabili lamento & fletu, & planctu à sororibus suis & alijs, quasi mortua. Et uenit ad videndum filium suum dilectũ, plorans incessanter per ciuitatem Hierusalem, & dicens: Heu me, ubi est nunc amãtissimus filius meus? Vbi es dulcissime fili? Vbi te inueniam? quis te cepit charissime? Quare te mihi abstulerunt benignissime? Hæc & his similia poterat dicere, & multo magis monentia mentes audientium, etiam infidelium, ad deuotionem & compassionem. Aestimo quòd omnes qui uiderunt eam dicerent: O quàm malè est isti bonę mulieri. Si uidistis parem dolorem? Et cùm ipsa ac sorores eius & alij qui secum uenerant, uiderẽt eum sic ligatum, afflictum, consputum, ab omnibus despectum, à discipulis derelictum: ac omni solatio & auxilio destitutum, non loquentem, non se excusantem, sic uituperabiliter, & sic enormiter à tanta multitudine armatorum crudelium duci, ad sistendum tribunali iudicis iniqui, & condemnandum eum morti: quanto sunt dolore & amaritudine repleti nõ posset dici, uel sermone explicari. Credo quòd quasi mortui in terram prosternebantur coram eo. Dominus etiam uidens matrem, & alios in tãto dolore, ualde dolebat & ipse. Multum enim affligebatur ex compassione quam ad suos & maximè ad matrem habebat: sciebat enim quòd pro ipso usque ad euulsionem animæ à corpore dolebant. Et sic Domino ubique & semper dolor multiplicabatur non modicum: dolorem enim matris & suorum reputabat suum: in illo ergo mutuo conspectu magnus ualde dolor fuit utrinque. Sequuntur uerò à longè, quia non possunt appropinquare. Considera & intuere ista diligenter per singula, quia multum sunt compassiua. Cogita (si potes) tantam amaritudinem, si piam habes animam: quia longum est cogitare animæ habenti deuotionẽ. Sicut ergo dulcissima mater filio suo sic angustiato uiso ualde doluit, ac ei ex intimis compassa fuit, & amarissimè fleuit, similiter & Dominus matri & alijs compassus etiam multum doluit, sicut fidelis amicus suo amico & proximo mala patienti compati & condolere debet. *Et adduxerunt Iesum uinctum*, & eum Pilato præsidi incircunciso cani glutiendum tradiderunt, *in prætorium*: quod erat in domo Pilati locus quidam ubi iudicabat, & prætoris, seu iudicis

sedem

Iudæorum duritia.

Cur medius crepuit Iudas.

Hierony. in cap. 27. Matth.

Matt. 23. Hierony. ibidem.

Mysticè.

Hierony. in cap. 27. Matth.

Augusti. serm. 128. de tẽpore.

Maria rescitis filiũ captum.

Beda in c. 18 Ioan.

sedem & locum tenebat. Vnde Beda: Prætoriũ enim dicitur sedes prætoris: Prætores autem dicuntur præfecti, siue præceptores, eo quòd ciuibus præcepta ponent. Tradiderunt eum potestati Romanæ, ut eo modo alienos se ostenderent ab eius interfectione: in quo non eorum innocentia, sed magis demonstratur insania. *Et ipsi qui ducebant eum, non introierunt in prætorium, ne contaminarentur*: intrando domum gentilis: *sed ut manducarent pascha*, id est, azimos panes, quos non licebat comedere nisi personis mundis: dies enim agere cœperunt azimorum, quibus diebus contaminatio illis erat in alienigenæ intrare habitaculum. Timebant contaminari ex ingressu domus hominis gentilis, & non timuerunt inquinari ex procuratione mortis Christi innocentis: ex quo patet superstitio eorum uana, sicut in multis alijs. Vnde Augustinus: O impia cæcitas. Habitaculo uidelicet contaminarentur alieno, & non contaminarentur scelere proprio. Alienigenæ iudicis prætorio contaminari timebant, & fratris innocentis sanguinem effundere non timebant. Hæc Augustinus. Istis sunt similes qui conscientiam magnam de minimis faciunt, & multo grauiora committunt. Cùm ergo Iesus esset in prætorio, *Pilatus*, obseruantijs Iudæorum, qui domum eius ingredi non audebant deferens, *exiuit ad eos foras*, de prætorio. Ipse enim erat quasi medius hincinde discurrens, & quærebat quam accusationem aduersus eum in iudicio afferrent, quẽ reum mortis iudicabant. Videbat enim eum in signũ damnationis ligatum, & à tot ductum ad damnandum: & ideo de causa ab eis quærebat, uolens modum tenere Romanorum à quibus missus erat: quibus consuetudo erat nullum condemnare nisi prius accusationem suam audirent, & ille locum defendendi haberet. *Et dixerunt ei. Si non esset hic malefactor*, quẽ Deus in lege præcipit non pati uiuere, *non tibi tradidissemus eum*: nos qui sumus tantæ religionis & authoritatis. Quasi dicerent: Nos sumus tantæ ueritatis & iustitiæ, quòd nobis deberet credi simplici uerbo, sine aliqua disquisitione: nos enim factum diligenter examinauimus, & eum dignum morte inuenimus: & ideo iam condemnatum tradimus eum tibi puniendum: nec oportet aliam facere examinationem. Sic homines maliciosi coram iudicibus se iustificant, ut innocenti magis nocere ualeant. Miseri Iudæi dicunt eum esse malefactorem, qui pertransiuit benefaciendo & sanando omnes oppressos à diabolo: & faciunt secundum illud quod de eis per prophetam iam ipse prædixerat, retribuebant mihi mala pro bonis. *Et Pilatus*, quasi indignatus ex eorum responsione, quia sciebat eos per inuidiã ipsum tradidisse, *dixit eis: Accipite eum uos, & secundum legem uestram iudicate eum*. Quasi diceret: Si sufficit uestra examinatio, sufficiat uestra sententia: ego nequaquam talis iudex efficiar. Per quam responsionem mortem Christo inferre inhibebat, quia Romani aliqua minora iudicanda Iudæis dimiserant: sed causam sanguinis & altam iustitiam sibi retinuerant. Vnde *dixerunt Iudæi: Nobis non licet interficere quenquam*: scilicet propter potestatem ad alios translatam. Tamen contra seipsos dicebant: quia interficiebant, quem iniustè interficiendũ offerebant: & sanguinem innocentem fundebant, quem fundendum alteri tradebant. Argumentũ contra sentientes, uel procurantes, aut simulantes fraudem inferendam proximo, cùm possint obuiare malo: quia tales similes sunt Iudæis hæc dicentibus, & sub prætextu iustitiæ uel cuiuscunque causæ suam nequitiam defendentibus. Multi etiam mali clerici sic dicunt, scilicet nobis non licet interficere quenquam: intelligentes de morte corporali, qui tamen pro modico habent multos interficere suo malo exẽplo morte spirituali, quæ peior est interfectione corporali. Vel dixerunt Iudæi, sibi non licere illis diebus, propter festi solennitatem & sanctitatem, quod celebrare iam cœperant: propter quod de ingressu etiã prætorii contaminari metuebant. Vnde Augustinus: Si malefactor est, cur non licet interficere? Si propter festum non licuit interficere, cur crucifige crucifige eum clamastis? Vel quia crucifigi eum, ut etiam modo mortis infamaretur, cupiebant: & hoc eis secundum legem non licebat: licet alio modo possent blasphemos interficere, qualem Christum reputabant, ut patuit in Stephano ab eis lapidato. Hoc autem factum est *ut sermo Iesu impleretur quem dixit, significans qua morte esset moriturus*: id est, à quibus: non enim mortem crucis hic significat: sed quia à gentibus esset moriturus, & quòd Iudæi eum fuissent gentibus tradituri ad illudendum, & flagellandum, & crucifigendum: hæc enim tria Dominus à gentibus est passus. Quia enim propriis manibus noluerunt eum interficere: ut sic qui magis peccabant quasi alieni essent à scelere, impletus est sermo Iesu quem de sua morte prædixit, ut à Iudæis traditus occideretur à gẽtibus. *Et cœperunt accusare* eum falsè in multis, de quibus solum tria exprimuntur, quæ Lucas ponit dicens: *Hunc inuenimus subuertentem gentem nostram*, scilicet Iudæorum, à cultu legis, falsam doctrinam seminando: *& prohibentem dari tributum Cæsari*, & sic quasi cõtra ipsum seditionẽ faciendo: *& dicentem se Christum regem esse*, quasi uolens sibi regnum Iudæorum usurpare. Nomine Christi reges Iudæorum appellabantur, propter unctionem: sed addebant regem, dicendo Christum regem, gratia explanationis, quia Pilatus gentilis erat: gentiles verò reges suos non ungebant sicut Iudæi faciebant & ideo si ei quod est Christum, id est unctum, non addidissent regem, Pilatus non intellexisset. Sed falsæ erant accusationes. Vnde non bene dicebant inuenimus, quia quod ei imponebant nõ erat rei ueritas, sed humana fictio & adinuentio. Non enim subuertit gentem à lege, quia non uenit soluere legem sed adimplere: nec subuertit, sed conuertit, quos docuit in ueritate. Nec prohibuit tributa Cæsari dari. Sed dixit reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo: & liber à tributo, ne scandalizaret, soluit tributum pro se & Petro. Dicens quoque se Christum regem esse, uerum dixit, licet regnum in hoc mundo habere nollet: quia cùm ipsi uellent eum regem facere, fugit, & regnum respuit. Igitur, ut ait Beda, arguuntur impietatis Iudæi, quòd accusantes saluatorem, & falso quidem, nec aliquid verisimile quod ei obiicere possint inueniunt. De prima igitur accusatione, tanquam friuola & ad eum non spectante Pilatus parum curabat: quia enim erat homo gentilis, non curabat de obseruatione seu uiolatione Moysaicæ legis, & secundam tanquam falsam & mendosam parui pendens nullam reputabat: quia fortè per reuelationem audierat Iesum dixisse aliquando, reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo. Vnde transit ad tertiam, quæ magis tangebat eum, & Romanum imperium, & uidebatur contra imperatoris honorem, scilicet quòd dicebat se esse Christum: id est unctum, siue regem: nam directè contra imperatorem erat quòd aliquis se esse regem Iudæorum diceret, qui imperatori

Pascha. — *Augusti. tract. 114. in Ioan.* — *Psal. 37.* — *Clerici Iudæis similes.* — *August. tracta. 114. in Ioan.* — *Act. 7.* — *Matth. 22.* — *Matth. 17* — *Beda in c. 23. Lucæ.*

tori Romano sub tributo in signum subiectionis serviebat. propter quod Romani nomen regum ab eis abstulerant, ut eorum superbiam frangerent, & rebellandi occasionem tollerent. Et intrans Pilatus in prætorium, ut ibi Christum magis pacificè & exquisitè examinaret extra tumultum & strepitum Iudæorum qui non audebant intrare prætorium, *interrogavit eum dicens: Tu es rex Iudæorum?* quasi diceret: Est hoc uerum quod tibi imponitur: scilicet quòd uelis tibi usurpare regnum, uel quòd sis rex Iudæorum, secundum quod accusant te? Quærebat utrum esset res de iure: quia de facto constabat ipsum regem nô esse. Et, secundum Theophilum, hoc interrogauit Pilatus, contemptum obiecti criminis, & accusationem Iudæorum subsannando. quasi diceret, Tu pauper, humilis, nudus, cui nullus adiutor, accusaris de regni ambitione, ad quod opus est multorum adiutorû & sumptuum. Et *respondit Iesus: A temetipso hoc dicis*, hoc est quòd tu æstimes, qui nunquam me uidisti talibus intendere. *An alii tibi dixerunt de me?* Et tunc cognosce radicem dicti, ex quo nullum signum talis accusationis in me unquam uidisti: *respondit Pilatus: Nunquid ego Iudæus sum?* Quasi diceret, non sum Iudæus: & ideo de istis quæstionibus à meipso non loquor, & per meipsum hæc scire non ualeo: *sed gens tua & pontifices*, qui te ab alienigenis deberêt defendere, *tradiderunt te mihi*, pro malefactore. Tu ergo dic, *Quid fecisti?* Interrogatus itaq; Iesus de regno respôdit Pilato eû erudiês, & ad altiora redneês. *Regnum, inquit, meum non est de hoc mundo*: id est, secûdum Chrysostomum: Potestas mea, & authoritas mea qua sum rex, non habet originem & principium ex causis mundanis & hominum electione: sed aliûde, scilicet à patre: quasi diceret: Rex sum, non quidem talis qualem suspicaris, sed multo maior & clarior. Temporale quippe regnum fugi, & nullum de hoc signum ostendi. Vnde Chrysosto. Nihil denique monstrauit tale. Neque enim milites, neq; principes, neque equos, neque mulorum iugum, neque aliud quid tale habebat circa semetipsum: sed humilem hanc & inopem vitam pertransibat, duodecim viles homines secum circunferens. Hæc Chrysostomus. Secundum diuinitatê omnia sunt subiecta Christo: tamen quantum ad humanitatem in primo aduentu suo non uenit ad dominandum temporaliter, & regnandum, sed magis ad seruiendum & patiendû. Vnde non negat se esse regem, sed magis concedit: quia secundum ueritatem ipse erat rex regum, uerum tamen ad tollendum occasionem euadendi, temperat suam responsionem dicens, quòd non quærit huius mûdi temporalem dominationem: quia regnum suû non est de hoc mundo, quantum ad temporalia ista quærenda, & habenda. Et ergo regnum eius neque Iudæis, neque Romanis aduersum erat: nec dominationem eorum impediebat: quia ipsi tâtum de regno terreno, quod de hoc mundo est, curabant: quasi diceret eis, decepti estis, non impedio dominationem vestram in hoc mundo, ne uanè timeatis & sæuiatis: sed ad regnum cœleste quod non est de hoc mûdo, uenite credendo, ad quod vos inuito prædicando. Christus dixit, *regnum meum non est de hoc mundo*: sed tamen multi prælati qui sunt eius uicarij, contrarium uidentur dicere facto, in pompis se principibus terre nis æquantes, uel etiam eos excedentes. Et subiungit: *Si ex hoc mundo esset regnum meum, tunc ministri, regni mei terreni*, unde post regem etiam regnum temporale habet firmitatem, *utiq; decertarent* contra aduersarios, *ut non traderer Iudæis*, per quod patet quòd non est mundanum regnum meum. Vnde sequitur *Nunc autem regnum meum non est hinc*: id est, de hoc mundo: est tamen hic, quia ubique attingit à fine usque ad finem. Vnde Augustinus: Non dicit, non est hic: hic est enim regnum eius usque in finê seculi, habens in se commixta zizania usque ad messem: sed tamen non est hinc: quia peregrinatur in hoc mundo. Vnde & Theophilus, Non dicit, non est hic: sed non est hinc. Nam regnat in mundo, & utitur illius prouisione: & iuxta uotum cuncta disposuit. Non est autem ab infimis constitutum regnum eius, sed cœlitus & ante secula. Vnde etiam Chrysostomus: Sed cùm dixit, regnum meum non est hinc: non priuat mundû de sua prouidentia & prælatione, sed ostendit regnû suum nô esse humanum neque corruptibile, quoniâ desuper habet principatum: quia non est humanus, sed multo maior & clarior. *Dixit itaq; ei Pilatus, Ergo rex es tu?* ex quo alibi est regnum tuum. *Respondit Iesus: Tu dicis quia rex sum ego*. Quasi diceret: Ego nec nego, nec affirmo: sed tu dicis, non tamen asserendo, sed interrogando. Eodem uerbo præsidi quo & principibus sacerdotum respondit, ut propria sententia condemnentur. Noluit dicere, non sum, ne falsum diceret: noluit etiam dicere ego sum, ne calumniæ occasionem daret. Vnde sic temperauit responsionem, ut & uerum diceret, & sermo eius calumniæ non pateret, & penitus nulla culpa î eo cognosceretur. Dein de determinat sui regni conditionem dicens: *ego in hoc natus sum* temporaliter: *& ad hoc ueni in mundum*, per carnis assumptionem *ut testimonium perhibeam ueritati*: dicendo & radicando ueritatê de diuinis in cordibus fidelium. Et ideo *omnis qui est ex veritate*, prima, quę Deus est, non solum per creationem, sed etiâ per imitationem & subiectionem, *audit uerba mea*: credendo, & opere adimplendo, & per côsequens in talibus spiritualiter regno. *Dixit ei Pilatus: Quid est ueritas?* Et huius quæstionis responsum non expectauit: quia Iudęorum malitiam, & Christi innocentiam percipiens, ad eius liberationem festinauit: uel quæstionem de ueritate tantum facere potuit, sed responsum finale audire non meruit: quia iudicium suum à veritate inchoauit, & non in veritate sed in peruersitate finiuit. Legitur tamen in euangelio Nazaræorum, & etiam uidetur dicere Augustinus, quòd Christus respondit, quòd veritas est de cęlo, & non erat in terra: sed Pilatus non audiuit, uel quia exiuit ad Iudæos, vel propter tumultum clamantium. Pilatus quæstionem de ueritate fecit: sed de respôsione non curauit. Veritas enim est sicut aqua benedicta, ad quam omnes currunt, tamen manus faciei apponunt, ne super faciem aqua cadat. Sic multi quærunt de veritate: tamen nolunt quòd eis veritas de suis defectibus dicatur, etiam pro eorum salute. *Et cùm hæc dixisset*, quærendo quid est ueritas, *iterum exiuit ad Iudæos*, ut pro innocentia Domini loqueretur, *& dixit ad eos: Ego nullam in eo inuenio causam*, scilicet morte dignâ. Quia enim Pilatus, & imperator Dominus suus, non curabant nisi de regno terreno: ideo Pilatus habuit Iesum excusatum, dicens se nihil criminis inuenire in eo. Ergo Iudæi inuidia stimulati sunt, qui iustum mendaciter damnare laborauerunt. Sed hic est modus malorum, quòd per mendacia quærunt condemnationê iustorum. Ex hoc etiam patet q aliquâdo iustius agitur î curia laicali, quam clericali: principes enim sacerdotum Christum condemnauerût tanquam mortis reum, quem Pilatus pronûciat innocentem & iustû.

Sic

Marginal notes: *Chrysosto. hom. 83. in Ioannem.* — *Idem ibid.* — *Augusti. tract. 115. in Ioan.* — *Theophi. in Ioan. c. 18.* — *Chrysosto. hom. 83. in Ioannem.* — *Esse ex veritate.* — *Veritas ut aqua benedicta uitatur.*

Clericorũ iudicium. Sic & hodie fit in pluribus locis quòd malefactores qui per seculares iudices punirentur, per ecclesiasticos uiros (in magnum scandalum populi) tuentur. Iudæi verò cùm nihil aliud facerent calumniæ eorũ, recurrebant ad subsidia clamorum. Vnde quia deficiebant rationibus, inualescebant uocibus, dicentes: *Commouit populum*, docens per uniuersam Iudæam, & incipiens à Galilæa usque huc. Quasi dicerent: Peruertit populum, & turbauit pacẽ communem: nec in una parte tantum, sed à Galileça incepit & hucusq; peruenit Secundum Bedam, Hic accusantium sermo magis, & eum qui accusatur docet innoxium, & eos qui accusant docet esse peruersos: docuisse enim populũ, non criminis sed virtutis cõstat esse indicium: nec commouit populum, qui pacis condidit testamentũ. *Beda in c. 23. Lucæ.* B Mysticè commouit populum salubri commotione, uiam ueritatis docendo: de qua motione dicitur in Psalmo. *Commouisti terram & conturbasti eam, sana contritiones eius quia commota est.* *Psal. 59.* Clamoribus igitur inualescebant, qui in rei ueritate deficiebant: ut sit clamorosa non iusta accusatio: quia per clamorẽ uoluerũt obtinere, quod non poterant per rationem habere. Sic faciunt maligni, quærentes obtinere per uerba & contentionem, quod non possunt per iustitiã & ueritatẽ. Nunc considera inquantum se humiliauit iudex totius creaturæ cõstitutus à patre, ut acquiesceret stare ante iudicem terræ Iudææ. Et sicut Christus cùm ante pręsidẽ statueretur, & iniquis accusationibus falsè urgeretur, omnem mansuetudinem & patientiam ostendit: C sic uerus Christi imitator nõ murmuret, aut reclamet, nec contradicat, cùm indebitè ab æmulis lęditur aut impugnatur. Ex isto articulo, accusationis Christi de falsis, datur documẽtum, quòd caueamus ne & nos de falso uel falsè accusemus Christum.

Isti enim accusant Christum de falso, qui sibi falsum imponũt. sicut Iudæi, pagani, hæretici, ac cõsules qui de ipso Christo aliter quàm debent sentiunt. Sunt & alij qui accusant eũ de uero, sed falsè: sicut mali Christiani, qui retorquent peccata sua in Deum, dicẽtes: Deus hoc uoluit, uel stellæ fecerũt me peccare: Deus autem fecit stellas, & sic Deus fecit me peccare. Falsè imponis peccatum tuum Deo. Verũ quidẽ est quòd D Deus fecit & te & stellas, & hæc omnia bona: sed ꝗ Deus creauit non te cogit ad peccandum, sed malitia uoluntatis tuæ: ergo imputando Deo peccatum tuũ, tu accusas Deum falsè. Item alio modo quidam accusant Deum falsè, mali scilicet Christiani: habentes quidem fidem veram, sed informem: qui cognoscũt Christum per fidem, sed non glorificant eum per vitam. Ad cõformãdum se huic articulo, recogitet homo, quomodo ille qui est ipse ueritas, propter nos falsitatibus calumniari dignatus est, ut nos in ueritate fundaret: & sic oret: Iesu qui coram Pilato de multis falsis accusari uoluisti, doce me iniquorum fallacias euitare & fidem Christianam bonis operibus ue E raciter profiteri. *Cùm autem Pilatus audisset, quòd Iesus homo Galilæus, & de Herodis* tetrarchæ *potestate esset*, quia in Galilæa nutritus & multum conuersatus fuit: habẽs occasionem dimittendi eum, misit enim ad Herodem, præpositum Galilææ, *qui tunc etiam erat Hierosolymis*, propter solennitatem paschalem: quia Iudæus natu erat. *Herodes Iudaizãs.* Pater enim suus amore vxoris suæ, quę Iudæa erat, transiens ad ritum Iudaismi se circuncidi fecerat. Misit, inquam, eum uolens Herodi honorem deferre: ut ipse Dominus Galilææ, hominem Galilæum, uel absolueret uel damnaret, dans exemplum ne quis falcem in messem & potestatem alterius (e- A tiam inimici) immittat: & quia credebat quòd libenter hominem de terra sua & maximè innocentem liberaret: & ne contra eum quem insontem & per inuidiam traditum cognouerat, sententiam dare coactus esset. Et dum mittitur, fit concursus magnus populorum eum sequentium O Domina qualiter ibas, uel quis te iuuabat ut ires in tanta pressura? Certè exemplum doloris eras omnibus Christum amantibus.

Tu autem charissime cogita quàm libenter iuuares eã, & associares sic tristem & mœstam. *Et uiso Iesu, gauisus est Herodes*, ex multo enim tempore, scilicet ex tempore decollationis Ioannis baptistæ, *Iesum uidere cupiebat: quia multa* de miraculis & doctrina eius *audierat: & sperabat aliquid* de suis miraculis *uidere*, & B ab eo quædã insolita audire. *Interrogabat autem illum multis sermonibus*: non sicut studiosus, sed sicut curiosus: non sicut veritatis amator, sed sicut tentator, non tanquam lucratiuus aliquam utilitatem, sed patiẽs nouorum cupidinem: & propter hoc, *nihil respondit*, nec etiam signum aliquod coram eo fecit. Stans quidem Iesus sicut agnus mansuetissimus ligatus coram eo, inquisitus tacuit, & expectatus miracula adhibere cõtempsit: quia Herodis incredulitas & curiositas, diuina, nõ merebatur audire uel uidere, & Dominus suã iactantiam & ostẽtationem declinabat, suamq́ue nolebat passionem impedire. Vnde, secundum glosam, quia Herodes non reputabat Christum saluatorem, C sed incantatorem: ideo non erat dignus nec uerbis, nec miraculis Christi. *Herodis de Christo opinio.* Et secundum Ambrosium, Herodes ex quadã curiositate miracula fieri petijt, quod Christus renuit, docens nos per hoc iactantiam declinare. *Ambrosius in cap. 23. Lucæ.* Per hoc quòd Christus coram Herode incæstuoso & homicida noluit miracula facere, nec suis interrogationibus respõdere. significauit quòd tales & omnes impij non sunt digni opera diuina uidere, nec eius responsa habere. Ex hoc articulo, derisionis habetur documentum, secundum Gregoriũ, ut quotiens auditores nostri nostra uolunt quasi laudanda cognoscere, non autem sua peruersa mutare, omnino taceamus: ne si ostentationis studio verbum Dei loquimur, & eorum quæ erat culpa esse non desinat, *Gregorius lib. 22. moral. ca. 18.* D & nostra quæ non erat fiat. Multa autem sunt quę audientis animum produnt, maximè si auditores nostri & semper laudant quod audiunt, & nunquam quod laudant sequuntur. Ad conformandum se huic articulo, rememoretur homo factum articuli, & oret dicendo: Iesu qui ab Herode derisoriè multis interrogari sermonibus uoluisti, nec ei ad ullum verbum respondere curasti: da mihi amore tuo (quãdo oportet) sermones derisorios patienter audire, meamq́ue iactantiam cum silentio declinare. *Stabant autem & principes sacerdotum & scribæ constanter accusantes eũ*, corã Herode. *Accusatio Christi corã Herode.* De quibus uerò ibi eum accusauerũt, euangelistæ non exprimunt, sed fortè de eisdem tribus de quibus coram Pilato eum accusauerant, ma- E ximè hoc coram Herode aggrauantes, quomodo commouisset uniuersum populum incipiens à Galilæa, scilicet dominio Herodis, ut ex hoc magis sibi animo assumeret, quia in suo dominio commotionem suscitasset: unde ad istas accusationes Christus nihil respondit, nec Herodi, nec accusatoribus: sed tacuit, non concedendo eorum accusationes taciturnitate, sed despiciendo tanquam indignas respõsione: ad commendãdam quippe patientiam tacuit, & nihil respondit. secundum illud Esaiæ: *Quasi agnus coram tondente se obmutescet.* *Esaie. 53.* Ex hoc articulo accusationis, trahitur documentum, quod non omni loco,

eo, & tempore, & coram quibuslibet, ueritas est manifestanda: sed plerunque silentium diuiuum est. Ad conformādum se isti articulo, memoretur homo grauitatem articuli, & oret dicens: Iesu qui coram Herode constitutus falsas incriminationes, nec uerbo refellere uoluisti: da mihi iniquorum non frangi iniurijs, nec sacra mysteria propalare indignis. Videns autem *Herodes*, quod Christus nullum signum faceret, nec uerbum aliquod ad interrogata respōderet, nec contra accusatores suos aliquibus responsionibus se defenderet: reputauit eum idiotam ac fatuum, & non sanæ mentis, ac per hoc *spreuit eum*, ipse *&* similiter *exercitus eius*, ut omnes in eadem culpa monstrarentur esse pares. Sic hodie sectatores Christi à malis hominibus spernuntur & ab eis fatui reputantur: Iesum hodie multi cum Herode spernunt, qui signa fieri quærunt, conquerentes quòd modo miracula ab eo non fiunt, cùm modo non sit tempus signorum, sed operum. vnde Dominus: *Habent Moysen & prophetas, audiant ipsos*: modo autem præter hæc habemus & euāgelium, & apostolum, & adhuc signa quærimus, non euangelium implemus, sed spernimus. Ex hoc articulo despectionis, trahitur documētum quòd nos potius uelle debemus à malis despici, quàm ab adulatoribus laudari, sicut Dominus noster. Vt ait Gregorius: Magis eligebat apertè à superbientibus despici, quàm à non credentibus uacua uoce laudari. Iesu qui ab Herode & exercitu suo sperni non spreuisti: da mihi mundanum fastum despicere, & iniquorum despectus pro iustitia non curare: non solum autem Herodes eum spreuit, sed etiam illusit, induendo veste alba: & hoc in derisionem & signum illusionis, sicut fatui solent aliqua veste ludicra indui, qua cognoscantur ab alijs: & fortè tunc tēporis derisorium fuit portare desuper vestē albam, eo quòd sic illuderetur tunc fatuus: hæc autem vestis erat (ut dicitur) ad modum scapularis religiosorum, sine caputio, dependēs à collo antè & retrò. Fortè subitò peciam panni albi accipientes, foramen in medio eius fecerunt, & sic collo suo imposuerūt. Sed quantumcunque Herodes hoc in illusionibus fecerit, non tamen à mysterio uacat, sicut & omnia alia circa Christi pasionem gesta. In ueste enim alba, innocentia & castitas assumptæ humanitatis & gloria regni immortalis, quam per pasionem accepit, designatur: & quòd pro peccatis totius mundi in carne casta & innocente immaculatus agnus est passus. Tu quoque non uisi in ueste alba, scilicet sine macula & causa illudatis, & spernaris: alioquin illusio erit tibi pœna peccati: & magis dolendum de causa & materia irrisionis, quàm de irrisione ipsa. Designauit ergo Herodes suo facto, nesciens fortè quid agebat, quòd Christus albedine puritatis & īnocētiæ indutus erat. Vnde Ambrosius: Non ociosum quòd veste alba induitur ab Herode, immaculatæ tribuens indicia passionis, quòd agnus Dei sine macula cum gloria peccata mundi susciperet. Hanc autem uestem albam, representat hodie alba sacerdotalis. Vnde mysticè notandum, quòd pontifex noster in sua pasione habuit omnia pontificalia. Amictum suscepit, cùm uelatus est coram Caipha à Iudæis. Albam habuit, cùm ueste alba indutus est ab Herode. Casulam accepit, cùm milites circundederunt ei purpureū uestimētum coram Pilato. Et ne quid sibi desit, cingulū habuit, cùm ad columnam ligatus est. Stolam habuit, quando ad collum ligatur. Manipulum habuit, quando cum sune manus eius ligauerunt: sed hunc soluerunt, quando ei arundinem in dextera manu dederunt, & funis mansit pendens in sinistra: ad quod designādum manipulus ponitur in brachio sinistro. Coronam spineā super caput habuit pro mitra pontificali, & arundinem in manu pro baculo pastorali. Chirothecas autem habuit & sandalia, cùm manus eius & pedes toti fuerunt sanguine rubricati: ad quod designandum sandalia debent habere aperturam, cum aliquo rubro serico panno. Chirothecæ etiam habent desuper aliquod monile rotundum, quod debet similiter habere aliquid de rubro, ad designandum stigmata Christi. Hæc omnia sunt insignia pontificalia, quæ in memoriam pasionis Christi gestat pontifex, in consecratione ecclesiæ uel altaris: in cuius etiam memoriale conficitur sacramentum altaris. Patet ergo ex dictis, quòd illusus fuit Dominus in omni ueste & ornamento, tam sacerdotali, quàm pontificali. & quod peius est, hodie illuditur ei in omnibus vestibus prædictis, non minus quàm tūc: quia & à maiori multitudine & longiori tempore. & modo fraudulentiori: quia isti verè, illi quasi figuratè. Illa enim multiplex illusio quæ facta fuit ei tunc, figura erat & signum illusionis futuræ, quæ à multis impletur nūc. Notandum etiam, quòd ille qui eis vtitur, debet ea habere in intellectu, per meditationem: in memoria, per recordationem: in affectu, per compasiunē: & se Domino pro posse in apparatu conformare: cùm enim aliquid talium accipit, nihil aliud protestatur facto suo, quàm si uerbo diceret, ita credo Dominum nostrum fuisse indutum, & ī talibus illusum: in cuius signum & memoriam sic induo meipsum: & ut in me sentiam quod & in ipso Christo Iesu. Qui ergo talia ferunt exterius, nihil sentientes vel compatientes interius, profectò Christo illudunt: faciunt enim ac si dicerent: signo tibi compatimur, & tuas illusiones in nobis ostendimus, sed in nullo tibi compatimur. Moraliter amictus capitis, significat spem, quam apostolus nocat galeam salutis: spes autem æternorum, facit contemptum terrenorum. Cùm ergo sacerdos se uelat amictu, ostendit se terrena contēnere: & si ita non est, Christo illudit. Alba autem longa & lata, mentis & corporis significat castitatem: cingulus uerò, & stola, & manipulus, & huiusmodi ligamenta, præcepta & cōsilia, & religionem cui se obligat, qui tales ordines assumit: obligatos se ostendūt, qui talia induunt. Casula desuper tegens per totum, & cęteris supereminens ornamentis, charitatem significat, quam apostolus supereminentiorem viam uocat: & ideo qui non diligit Deum plus quàm sua, uel suos, uel se, nō est dignus tali officio. Mitra verò episcopi, significat ipsum habere scientiam duorum testamentorum, propter duo cornua: quā (inquam) scientiam debet habere, non tātum in corde per habitum, sed etiam in ore & manu per usum: unde duæ linguæ depēdentes à mitra super humeros, significant ipsum episcopum debere habere duplex documentum, scilicet verbi & exempli. Baculus uerò pastoralis in manu, significat executionem officij pastoralis: quòd consistit in tribus, quæ significātur per triplicem partem baculi. Primum, est uocatio peccatorum. Secundum, directio uocatorum. Tertium, est exhortatio directorum. Vnde est uersus.

Attrahe per primum, medio rege, punge per imum.

Sic itaq; uides, qualiter Dominus non solum malefactor, sed etiam stultus est reputatus. Ipse autem omnia patientissimè tolerabat. Patientiam ergo habeas & tu, si malefactor uel stultus iniuste fueris reputatus.

Luca 16.

Gregorius lib. 10. moral. ca. 17.

Veste alba Christus indutus.

Ambro. in cap. 23. Luca.

Pōtificalia Christi indumenta.

Illusio Domini in omni ueste.

Vestimēta sacerdotū quid designent.

Casula.

Mitra.

Baculus pastoralis.

Patientia Domini.

putatus. Nam sicut diuina sapientia, tanquam fatuus spernitur & irridetur: sic omnes irrisiones quæ solẽt à uanis mundi huius hominibus (Deũ præ oculis nõ habentibus) homini spirituali irrogari, debent patiẽter sufferri. Ex hoc articulo illusionis, sumuntur tria documenta. Primum est, ꝙ omnes qui piè & innocẽter volunt uiuere, secundum nouũ hominem, ab his qui uiuunt secundum hominem veterem illuduntur, & ab eis pro fatuis habentur. Sed propter hoc nõ debẽt turbari uiri spirituales, imò potius gaudere: quia nouus homo saluator noster Christus indutus alba veste quæ innocẽtiam significat, illusus & derisus est à filijs huius seculi, apud quos alba uestis exprobrabilis est: sed sicut crux ante passionem Christi exprobrabilis fuerat, quæ postea facta est honorabilis, ita ut

B

etiam portetur in frontibus regum: sic alba uestis post Christi passionem facta est ualde honorabilis, & innocentiæ signum. Vnde quilibet post baptismum renouatus induitur veste alba, in signũ innocentiæ quã confert baptismus, in cuius etiã signum Christo passo angeli in uestimentis albis apparuerunt in eius resurrectione, & similiter in eius ascensione.

Stultitiam simulare expedit. Quod in ueste requirendum.

Secundũ documentum est, quòd pro tempore & loco expedit stultitiã simulare. Vnde quòd Dominus ipse fons sapientiæ corã Herode pro stulto haberi dignatus est, ex incomprehensibili sapiẽtia sua processit: quia si sapientem verbis uel factis se ostendisset, Herodes utique passionem eius impediuisset.

C

Tertium est, quòd homo nihil quærat in uestibus: non ornatum, nõ preciositatem, sed solum necessitatem: quia saluator noster in ueste uelut fatuus est illusus. Ad cõformandũ se huic articulo, regratietur homo Deo, ꝙ ipse nobis cum sua illusione vestem innocentiæ conferre dignatus est. Item recogitet qualiter ipse candidam vestem innocentiæ baptismalis, quam Christus nobis prætulit sæpe peccatorum malis denigrauit: & oret dicens, Iesu qui veste alba indui, & ut stultus ab Herode illudi uoluisti: da mihi mundi huius prudẽtiam, quæ stultitia est apud te, cautius declinare, & ad te qui uera es sapientia peruenire. Herodes autem cùm non inueniret in Christo causam mortis, *illusum & indutum veste alba remisit ad Pilatum*, ut eum honoraret, sicut Pi-

D

latus sibi detulerat. In quo ipse probatur in uocẽ Domini consensisse: quia enim fuit sibi missus tanquam homo suæ ditionis, cùm nõ inuenit in eo causam, debuisset eum absoluere, & non alieno iudici remittere.

Amicitia confœderatio.

Remisit ergo eum Herodes Pilato: quasi diceret, fac de eo quicquid volueris. Et fortè similia verba sibi remandauit. Et sic Dominus cum nota illusionis portando uestem albam redijt, & Herodis consensum de sua uoce secum detulit. Hic autem cõsensus apparuit signo & facto: signo quidem, in uestis albæ illusione: facto, in amicitiæ confœderatione: nam & ipsa die facti sunt amici Herodes & Pilatus, propter mutuam reuerentiam sibi inuicem factam. Antea quippe ini-

E

mici erant adinuicem, propter necem Galilæorum, qui de Herodis præpositura & dominio erant, quos Pilatus occiderat miscens sanguinem eorum cum sacrificijs quæ offerebant: sed nunc super hoc reconciliatus est Pilatus Herodi: quia pro bono habuit Herodes quòd Pilatus sibi detulerat, mittendo sibi hominem suæ iurisdictionis, & præsertim talem hominem quem ipse uidere diu desiderauerat. Sic multi frequẽter amici & concordes in condemnatione uel nocumento innocentium fiunt, qui antea sibi inuicem cõtrarij fuerunt.

Amicitia Pilati & Herodis.

Hæc autem amicitia Pilati & Herodis, fuit signum quòd Iudæi & gentiles conuenirent in

A

persecutione Christianorum. Vnde Beda: Hoc nephandissimum Herodis & Pilati fœdus, quod in occidendo Christo pepigerunt, hactenus eorum uelut hæreditario iure successores custodiunt, quãdo gentiles & Iudæi sicut genere & religione, ita etiam mente dissidentes, in Christianis tamen persequendis, Christique in eis fide perimenda, consentiunt. Hæc Beda.

Beda in 23. Luca.

Potest etiam hæc amicitia in bono accipi: & per concordiam Herodis & Pilati, concordia populi Iudaici & gentilis significari. Sicut enim Pilatus primò misit Iesum ad Herodem, & Herodes postea ei remisit: sic uerbum salutis primò recepit populus gẽtilis, & annunciauit Iudæis: in fine autem mundi iterum Iudæus remittet ad gentilem, quando per He-

B

liam & Enoch multi conuertentur. Isti duo populi ante mortem Christi erant inimici sibi inuicem & discordes, sed post mortem Christi facti sunt amici & concordes in fide eius: quia ipse est pax nostra, qui fecit utraque unum. Vnde Ambrosius: In typo etiam Herodis atq; Pilati, qui amici ex inimicis per Iesum Christum facti sunt, plebis Israel & populi gentilis figura seruatur, quòd per Domini passionem utriusque sit futura concordia: ita tamen ut prius populus nationum capiat Dei uerbum, & ad populum Iudæorum fidei suæ deuotionem transmittat. Hæc Ambrosius.

Ambro in ca. 23. Luca.

Humilitas Domini.

O quanta humilitas & patientia Domini Iesu, qui de se quasi de fatuo permittebat malos ludere: mittere se, & remittere, & quod uolebant facere.

C

Hanc autem missionem & remissionem ipse Dominus fieri uoluit ad maiorem & euidentiorem suæ innocentiæ ostensionem.

Contemplatio.

Intuere eum nunc bene, dũ ducitur & reducitur, demisso uultu & uerecundè incedentem, & omnium clamores conuitia & subsannationes audientem, & fortè lapidum percussiones & immunditiarum suscipientem. Et cogita quomodo habebat illos pedes sanctissimos cõfractos: qa cũ magna festinatione duxerunt & reduxerunt eum, nudis pedibus incedentem. Intuere etiam matrẽ & suos cum indicibili mœrore à longè sequentes & ista videntes, & cogita quàm libenter tu iuuares & associares sic tristes & dolẽtes.

Documentum.

Ex hoc articulo habetur do-

D

cumentum, quòd tantam vim habet natura boni, ꝙ respectu sui confœderat etiam malos. Inimicitia enim respectu boni, parit amicitiam inter malos: non timeat ergo iustus si uiderit malos contra se colligari: quia hoc testatur in eo aliquid esse boni, & per hoc ipse conformatur Christo, contra quem omnes conuenerunt in unum etiam inimici. Ad conformandũ se huic articulo, recogitet homo si habeat inimicitiã cum aliquo, & dimittat eam de corde amore Christi, qui pro nobis in sua passione etiam malos aduersum se concordauit. Iesu qui contra te inter Herodem & Pilatum amicitiam fieri voluisti, da mihi iniquorum aduersum me colligantiam non timere: sed eorum potius exercitatione me proficere, quatenus tibi me-

E

rear conformari. Considera nunc quanta fatigatio fuerit Christo sic duci & reduci de iudice ad iudicem: quia magna pœna est cuilibet homini mitti de uno iudice ad alium. Fuit enim primò præsentatus Annæ. Secundò, Caiphæ. Tertiò, ductus ad Pilatum. Quartò, missus ad Herodem. Quintò, remissus ad Pilatum: quæ omnia ad vnum possunt reduci articulum, ex quo plura sumuntur documenta. Primum est, quòd non debemus formidare præsentari potestati temporali, uel ad malos iudices trahi, propter Christũ: quia quanto potestas iniquior, & iudices nequiores, tãto faciunt martyres gloriosiores.

res. Secundum est, quòd non omnes actus, uoluntates & desideria nostra antequam perficiamus debemus ad examen rectæ rationis, quæ per iudicem intelligitur, præsentare: & nihil præcipitanter agere: omnia quoque mala quæ fecimus debemus conspectui consciētiæ nostræ præsentare, & sic eam coram Christo iudice examinandam statuere. Tertium est, quòd religiosi, qui specialiter debent esse imitatores Christi, non debent turbari si interdum sub obedientia mittantur de loco ad locum, de prælato ad prælatum: quia Christus propter nos sub obedientia patris dignatus est mitti de iudice ad iudicem. Item sicut Christus stabat ante iudices, & nullum irreuerētiæ uerbum est locutus: sic & nos cum reuerentia stare debemus coram prælatis nostris & iudicibus, etiam malis. Ad conformandum se isti articulo, formet sibi homo imaginem Christi in mente sua. Statuens coram eo conscientiam suam misericorditer examinandam, pro eo quòd Christus coram iudicibus malitiosè fuit examinatus. Recogitet etiam homo quomodo oportet nos omnes exhiberi ante tribunal Christi, & idcirco ipse pius pro nobis impijs exhiberi voluit ante tribunal iniqui iudicis, ut nos iniusti ante tribunal iusti iudicis fiducialiter comparere possemus. Iesu qui de iudice ad iudicem mitti, & coram eis examinari voluisti: da mihi amore tui nominis, malorum iudicum uersutias non metuere, & in conspectu tuo me tuta conscientia comparere: ac bono animo maiorum imperijs me subdere, & alacri corde ad obedientiam sine mora concurrere.

ORATIO.

DOMINE *Iesu Christe, qui hora diei prima permisisti te ligatum adduci in concilium Iudæorum, ac post multas iniurias & conuitia de Caypha duci ad Pilatum, ubi à Iudæis reus mortis & malefactor fuisti iudicatus, & in multis falsè accusatus: ac deinde à Pilato ad Herodem te mitti, & ibidem accusari & fatuus reputari, ac sperni, & in ueste alba illudi pertulisti, tandemque sic illusus, & in ueste alba indutus ad Pilatum es remissus: fac me quæso iniurias & conuitia patienter & gaudenter pro tui nominis gloria tolerare, & in conspectu tuo cum gaudio apparere, ac uultum tuum desiderabilem semper respicere. Amen.*

De Tertia in passione Domini. Cap. LXII.

HORA tertia cogitabis mœstus & tristis qualiter reducto Domino ad Pilatum, illi canes lætātes de fœdere Herodis & Pilati, cum audacia magna prosequuntur accusationes suas: quamuis neque Pilatus, neque Herodes diligenter eum interrogando & examinando inuenirent in eo causam mortis. Vnde ad exprobrandam duritiam Iudæorum & gentilium Pilatus fatetur nec se, nec Herodem, neque in occidendo, neque in illudendo, in Christo causam seu aliquid dignum morte inuenisse. Vbi Beda: Hoc dicendo Pilatus absoluit quidem Iesum, quem probauit insontē: sed quem absoluit iudicio, crucifigit ministerio. Audi cæce Iudæe, audi crudelis pagane. Pilatus ipse fatetur neque se, neq; Herodem dignum quid morte in Christo reperisse: sed tantum in occidendo uel illudendo innoxio, alienæ crudelitatis obtemperasse clamoribus. Hæc Beda. Magnum dimittendi Iesum studium gerebat Pilatus. Sed quanto curiosius dimittere quærit, tāto criminosiores ad mortem eius inuenit. *Et cum accusaretur*, Dominus mendaciter *à principibus sacerdotum & senioribus, nihil respondit*: nec ad sui excusationem, nec ad dictorum refutationem, nec ad dicentium improperationem: sed magis accusationes viriliter sustinuit & tacuit. Et *tunc* cùm sic accusaretur ab eis, *dixit illi Pilatus: Non audis quanta aduersum te dicunt testimonia?* secundum Chrysostomū, Ideo hoc dicebat: quia uolebat liberare eum, dum se excusando responderet. *Sed Dominus non respondit ei ad ullum uerbum, ita ut miraretur præses uehementer*, de eius patientia & constantia: quòd ille quem in lege peritum & ad omnia respondere potentem audierat, nihil responderet: & quòd exhibitus ad criminale iudicium, & stans ante mortem, quæ apud omnes homines æstimatur terribilis, ipse imperturbabilis remaneret. In hoc autem docet, accusationes & criminationes patienter esse sustinendas: hoc enim magis mirabilem facit sanctorum patientiam, quàm defensio. Vnde Ambrosius: Accusatur Dominus & tacet, quia defensione non indiget: nec accusationem tacendo confirmat, sed despicit non refellendo. Ambiunt defendi, qui timent uinci. Melior est causa quæ non defenditur & probatur. Susanna tacuit, & vicit. Hæc Ambrosius. Iudex ergo omnium ante tribunal iudicis uilis & indigni, mansuetus & tacitus stetit, & accusatus nihil respondit. Sunt autem quatuor rationes huius silentij & taciturnitatis Christi. Tacuit enim Christus primò iustè, quia propter falsitatem accusationum & corruptum iudicium indigni erant audire. Secundò misericorditer, ne scilicet ex respōsione sua peiores fierent, si sibi non crederent, uel non obedirent. Tertiò dispensatiuè, ne si se excusaret dimitteretur: & crucis utilitas, scilicet nostra salus & redemptio differretur. Quartò exemplariter, ut daret nobis patientiæ exemplum, & impleret illud de se scriptum: *sicut agnus coram tondente se obmutescet, & non aperiet os suum*. Igitur, ut dicit Anselmus, Vide attentè quomodo stat ante præsidem inclinato capite, demissis oculis, uultu placido, sermone raro, paratus ad opprobria, promptus ad verbera: quandoque Dominus respondet, quandoque non respondet. Vbi respondet, quasi pastor bonus docet, & pro creditis sibi ouibus contra luporum latronumque insidias pugnat: ubi uerò non respondet, quasi agnus pro toto grege immolandus silet, & patientiam præstat: & utinam modo innotesceret quando quasi agnus, & quando quasi pastor quiuis esse

deberet:

Matt. 27. Marci 15. Luca. 23. Ioan. 18 & 19. Innocentia Christi. Beda in ca. 23. Luca. Chrysost. hom. 87 in Matthæū. Cur accusatus tacuit. Ambro. in cap. 23. Luca. Danie. 13. Taciturnitatis Christi causa. Esa. 53. Anselmus in speculo.

deberet: ut sciret quando tacere & respondere haberet. Quanuis ergo quibusdam interrogationibus sæpe responderit, quando tamen respondere noluit, non sicut reus & malè sibi conscius, qui de peccatis conuincebatur suis: sed sicut innocens & mansuetus, qui pro peccatis immolabatur alienis. Et ideo similitudo de agno data est, ut in suo silentio nô reus sed innocens haberetur. *Per diem autem festum paschæ, consueuerat præses unum uinctum dimittere populo*, id est ad petitionem populi, *quem uolebant*, sine meritorum discretione, in memoriam liberationis filiorum Israel de Aegyptiaca seruitute: cuius beneficij memoria in solennitate paschali fiebat, quòd ea die de seruitute Pharaonis egressi erant: in alijs autẽ festis non sic fiebat. Quia enim in nocte paschæ angelus Domini saluauit Hebræos, & percussit primogenita Aegyptiorum: ideo ad hoc repræsentandum, & in memoria huius beneficij, in hac solennitate saluabant unum mori propinquum, & aliquos interficiebant deuinctis qui custodiebantur ad occidendum. Vel hoc faciebant in memoriam transitus maris rubri, in quo filij Israel fuerunt liberati, & Aegyptij submersi. Et istam consuetudinem eis conseruari impetrauerant ab imperatore Romanorum, sicut fuerat obseruata antequam Iudæa esset Romanis subiecta: si adhuc singulis annis aliquem occidunt Deus scit, & ipsi sciunt. Pilatus ergo sciens eos cupidos de obseruanda illa consuetudine, & ex altera parte quòd Barrabas esset pessimus, & populo odiosus, proposuit eis sub distinctione optionem dicẽs, quòd ad honorem festi liberaret eis Barrabam uel Iesum, & nullum alium, per hoc subtiliter credens liberare Iesum de consensu eorum: quia non credebat aliquo modo quòd peterẽt liberationem Barrabæ qui erat homicida & seditiosus, ac pessimus & insignis, non nobilitate generis, sed ex famositate sui criminis: quia erat latro publicus, & i malitia uulgatus & famosus, & ideo credebat meritò Iesum esse præeligendum, sciens eum innocentem & per inuidiam traditum: quia publicè arguebat uitia eorum. Magnum (vt dictum est) diligentiam Pilatus ostendit, ut Christum liberaret. Primò, per innocẽtiam quia manus Herodis euaserat. Secundò, per consuetudinem: quia eum præeligendum credebat: in quo datum est exemplum laborandi ad liberationem innocentum. Vnde Chrysost. Et intuere sapientiam: non enim dixit quia peccauit & dignus est morte, donari eum ex festo: sed primùm eum excusans & eruens à causa omni, tamen rogat ex superabundanti: ut si nollent innoxiũ dimittere, saltem ut obnoxium donarent festo uel tempori. Tunc *misit ad Pilatum pro tribunali sedentem uxor sua*, nomine Procula *dicens, nihil tibi & iusto illi*, sit causæ uel contra iustum illum: quasi diceret, nihil habeas causæ: nec intromittas te ad interficiendum hominem illum, quia iustus est: *multa enim passa sum hodie per uisum*, & in somnijs *propter eum*. Vxor itaque gentilis uiri hoc in uisionibus & somnijs intellexit, quod Iudæi uigilantes nec credere, nec intelligere voluerunt. Diabolus quippe apparuerat ei, mouens eam terroribus, ad liberationem Christi: nunc enim demum diabolus intelligens per Christum sua spolia, siue in mundo siue in tartaro se amissurum, pœnituit quòd fecerat comprehendi eum: & ideo immisit uisiones huic mulieri ut per eã impediretur mors Christi: & sicut prius per mulierem intulerat mundo mortem, ita modo satagit Christum de manibus Iudæorum liberare per mulierem, ne per Christi mortem mortis amittat imperium. Iam quidem Dei nutu & uirtute poterat mysterium crucis cognoscere, & ideo laborabat ne Christus moreretur. Fortè iam sancti in inferno gaudebant, unde hoc nouerat. Nam, ut ait Augustinus, anima Lazari reuocata ad superos, animæ in inferno cognouerunt Dominũ de proximo descensurum ad inferos: unde extunc lætabantur: & maximè diabolus hoc cognouit, cùm Dominus clamore ualido animam exhalauit. Vel etiam per scripturarum impletionem hoc perpendit, quia in Domino eas impleri uidit: quòd ergo uxor Pilati & ipse Pilatus fecerunt tantum pro liberatione Christi, totum putatur fuisse ex instinctu diaboli: qui per Pilatum & eius uxorem nitebatur impedire nostram redemptionem, sicut olim per Adam & Euam fecit nostram damnationem. Pilatus ergo quærebat ab eis, quem uellent propter honorem festi sibi dimitti de duobus prædictis: & quasi exhortatiuè expressit Christũ, quærens si uellent dimitti regem Iudæorum. Ipsi uerò nimio odio contra Christum moti, & obstinato corde in malitia perdurantes, ne Christus liberaretur præelegerunt & petierũt Barrabam hominem pestiferum dimitti & liberari, Christum verò innocentem tolli de medio & crucifigi. Putabant enim, ut dicit Chrysosto. hoc se posse astruere, quòd Iesus deterior esset latrone, & adeo nequam ut neque pro festi prærogatiua deberet liberari. In quo facto eorum ostenditur futuræ infidelitatis arcanum, scilicet antichristum Christo præferendum. Latrones latronem petierunt, & homicidam authori uitæ prætulerunt. Quod improperans eis beatus Petrus postea dicebat: *Vos sanctum & iustum negastis, & petystis uirum homicidam donari uobis, authorem uerò uitæ interfecistis*. O quanta infelicium Iudæorum iniquitas & malitia, qui ad procurandum Christi mortem petierunt latronis publici liberationem, contra bonum publicum, & iustitiam: mortem uitæ, tenebras luci, filium diaboli filio Dei tam stultè quàm impiè præferentes. Vnde Augustinus: O cæcitas Iudæorum, ò furia phreneticorum: *noli dimittere hunc, sed Barrabam*: quid fuit aliud dicere, quàm occidatur ille qui suscitauit mortuos, & dimittatur latro ut iterum occidat uiuos? Vnde Anselmus: Adhuc autem & animam tuam incircumciso cani glutiendam tradiderunt: vinctum siquidem ante faciem Pilati præsidis te perduxerunt, postulantes supplicio crucis interimere qui peccatum non feceras, & virum homicidam donari sibi: agnum lupo, aurum luto postponentes. O indignum & infelix concambium: Vnde etiam Beda: Hæret autem Iudęis usque hodie sua petitio quam tãto labore impetrauerũt. Quia enim data sibi optione pro Iesu latronem, pro saluatore interemptorem, pro datore vitæ elegerunt peremptorem: meritò salutem uitamque perdiderunt, & latrocinijs se ac seditionibus intantum submerserunt, ut & patriam regnumque suum quod plus Christo amauere perdiderunt, & hactenus eam quam uendidere uel animæ uel corporis libertatem recipere non meruerint: atque ideo Iudæi pacem habere non possunt, quia seditiosum principem, id est, diabolum qui usque hodie regnat in eis, magis quàm Dominum eligere maluerunt. Hæc Beda. Similiter adhuc hodie aliqui magis nituntur saluare & etiam promouere malos homines quàm bonos, & in multis electionibus ac prouisionibus Iesus, id est, uir bonus ac dignus, & Dei amicus, q se & alios saluare uellet reprobatur:

&

Liberandi malefactoris institutio.

Chrysosto. hom. 83 in Ioannem.

Christum agnouit diabolus.

Augusti. sermo. 12. de uerbis Apost.

Chrysosto. hom. 87. in Matth.

Acto. 3.

Augusti. tract. 111. in Ioan.

Anselmus in speculo cap. 9.

Beda in c. 23. Luca.

A

& Barrabas latro insignis, id est, malus ac indignus & Christi hostis, qui se & alios in anima perimit, eligitur. Vnde qui in talibus promotionibus faciendo uel consentiendo culpabiles sunt, ipso suo facto uel cōsensu condicunt Iudæis: *non hunc, sed Barrabam*. Iesus uerò ad omnia tacet patienter canes oblatrantes tolerans, & sua patientia nos armans. Considera hîc quantum Christi animum sauciare potuit, quòd tam sceleratus & uilis homo præferebatur sibi homini Deo intantum, ut peterent illius uitam, & istius mortem: peccauerunt autem in duobus, scilicet quia reū petebant liberari, & innocentem damnari. Vnde in Prouerb. *Qui iustificat impium, & condemnat iustum: uterque abominabilis est apud Deum.* Ex isto articulo trahuntur duo documenta. Primum est, quòd nos

Prouer. 17.

Documenta.

B

æquanimiter toleremus, si aliquando præferantur nobis personæ infimiores & humilioris conditionis: quia latro Christo fuit prælatus. Secundum est, quòd caueamus ne & nos Barrabam Christo præferamus. Multi enim adhuc hodie desiderant Barrabam sibi solui, & Christum uinctum esse: quia ut dicit Origenes, Omnes qui Iudæis sunt similes, siue in dogmate, siue in uita, Barrabam sibi solui desiderant: quicunq; enim male agit, solutus est in corpore eius Barrabas, Christus autem uinctus: qui autem bonum agit, Christum habet solutum, Barrabā uinctum: & ideo sicut Iudæi postquam pro Christo elegerunt Barrabam latronem, latrocinijs & seditionibus sunt subuersi. sicut & nunc quæcunque anima prælegit Barrabam, illa semper latrocinijs diabolicis exterminatur. Vbi enim non est Iesus, ibi lites & prælia sunt: vbi autem est Iesus, ibi sunt omnia bona & pax. Hæc Origen. Spiritualiter homo uinctus est per peccatum positus in carcere secundum corpus, & animam: ita q; sint duo uincti, corpus & anima: sed de his unus, scilicet anima poterit liberari, si tamen corpus pœnitētiæ & flagellis exponatur: quia sicut animam à culpa & à pœna liberabit. Si uerò corpus liberetur, adhuc manebit uincta anima, & supplicijs ac flagellis exponetur æternis: & ideo melius est q; anima liberetur quàm corpus: quia si corpus suspenditur in cruce pœnitentiæ, tunc animam liberabit à morte. Vnde Grego. Si

C

Origenes tra. 35. in Matth.

D

magnæ mercedis est eripere à morte carnem morituram: quanti meriti est liberare animam in cælo sine fine uicturam? Ad conformandū se huic articulo, recogitet homo si ipse vnquam Barrabam Christo prælegit, & doleat ac oret dicens: Iesu qui non dedignatus es à Iudæis reprobari petentibus sibi Barrabam latronem dimitti, te uerò authorē uitæ crucifigi: da mihi te creatorem meum semper eligere præ omnibus, & pro nulla re creata te vnquā reprobare. Pilatus autē uolens dimittere Iesum, iterum locutus est ad illos, quærens quid faceret de Iesu rege Iudæorum, & quid mali fecisset, & asserens quòd nullam causam mortis in eo inuenerit: sed quanto plus uidebant quòd Christum liberare uellet, tantomagis iterum & iterum clamabāt, uocibus magnis instabant, postulantes ut crucifigeret eum: & inualescebant uoces eorū. Mala fuit Barrabæ prælectio, sed peior hæc sententiatio. *Videns autem Pilatus quia nihil proficeret*, ad liberationē Christi saluo fauore populi, *sed magis tumultus* & strepitus *fieret*, populi clamantis ad contrarium per seductionē sacerdotum, uolentium per clamorem & tumultum populi obtinere quod non poterant per rationem habere: & uolens populo placere & satisfacere *dimisit illis Barrabam*, quem petebāt, quanuis Christum præferendum non dubitaret. Ecce quòd Chri-

E

A

stus innocens damnatur: & Barrabas latro liberatur. Ita contingit hodie in curiis principum & prælatorum: quia innocentes damnātur, & peruersi peccatores liberantur: minora puniuntur, sed maiora dissimulantur: puniuntur transgressores decretalium & statutorum, & dimittuntur impuniti transgressores diuinorum mandatorum. *Et* ut Iudæi de morte Iesu totum peccatum super se acciperent, & ipse immunis esset à peccato, *accepta aqua lauit manus suas coram populo dicens: Innocens ego sum à sanguine*. i. sanguinis effusione, *iusti huius*: & sicut lauo manus, sic & conscientiam: quia ego uolui liberare innocentē, & solum minister legis sum, *uos uideritis*, quid cōtinget uobis quantum ad supplicium pro culpa quam com-

Iniusta dā nationes insontiū in curiis principum sunt.

B

mittis: quia uox uestra sanguinem iusti fundit, unde pœnam sentietis. Mos enim erat apud antiquos, ut cùm quis uellet se ostendere immunem à crimine aliquo, accepta aqua lauaret manus suas corā populo. Lauit ergo manus coram populo: ut quos non poterat mouere suasione, moueret significatione, qua significabat iniquam mortem Christo inferre, & se innocentē à tanto scelere. Lauit manus suas, imponens peccatum de morte Christi Iudæis, ipsis hoc recipiētibus, quanuis non esset per hoc secundum ueritatē excusatus: quia non lotus fuit aqua suus reatus: mentiebatur ergo dicēdo se innocentem, quia *sciebat quòd per inuidiam eum tradidissent*, & quòd iustus ac inno-

Lauādarū manuum mos.

C

cens erat: & ut ipsemet confitebatur, eum liberare poterat. Particeps ergo erat criminis: sed innocentior illis. Vnde Leo Papa: Excessit ergo Pilati culpam facinus Iudæorum: sed nec ipse euasit reatum qui reliquit proprium iudicium, & in crimen transtulit alienum. Huic Pilato similes sunt excusantes se à criminis cōsensu, cùm possint reclamare cum effectu. *Et responderunt omnes, Sanguis eius*. i. culpa & pœna, seu ultio & uindicta effusionis sanguinis eius, *super nos & super filios nostros*. Optimam hæreditatem reliquerunt Iudæi filiis suis: perseuerat enim usque hodie super Iudæos hæc imprecatio pœnæ & criminis, & sanguis Christi non aufertur ab eis: unde in singulis lunationibus, ut dicitur, fluxum patiuntur sanguinis. Percussit enim

Leo sermone 8. de passione.

Sanguinis fluxum Iudæi patiuntur.

D

eos Dominus in posteriora, & opprobrium sempiternum dedit illis: suntq; uagi & profugi sub seruitute: & nisi lauerint manus suas per baptismum ab isto sanguine pœnam criminis sustinebunt continuè: ut autem dicit Hierony. uerbum optimum & salutiferū responderunt Iudæi: sed intentione pessima. Optandum est ergo ut sanguis ille ueniat super nos: sed in ablutionem. secundum illud Apocalypsis, *Lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo*. Pilatus itaque causam mortis in eo non inueniēs, nitebatur eum dimittere: non enim in eo, sed in nobis causa mortis eius fuit: passus est pro nobis, non pro se, non habens culpam & sustinens pœnam: ut & culpam nostram solueret & pœnam. Vnde Bernardus: O pijssime Iesu, quid tibi & morti? nos peccauimus & tu luis, nos debuimus & tu soluis. Nullam itaque causam mortis in eo inueniens, dicit illis: *Corripiam ergo eum*, scilicet flagellando: ut si qua in uestris ceremonialibus commisit, uel in aliquo deliquit, pro ipsis correptus emendetur, & sic emendatum & disciplinatum dimittam à morte liberum. Flagris & ludibrijs eum afficiam quantum ipsi iubetis, dummodo innoxium sanguinem non sitiatis uel fundatis. Videns enim ex clamore eorum quòd nullo modo poterat dimittere Iesum omnino liberum cum pace ipsorum, & ex altera parte durum sibi erat inter-

Hierony. in cap. 27. Matthæi.

Apoca. 1.

E

Bernardus sermone de passione.

ficere innocentem: ideo ad satisfaciendum eis fecit Christum flagellari & illudi, ut uidentes eum sic punitum & illusum ultra condignum, pœnis eius & opprobrijs crudelitas eorum satiaretur, ac mitigaretur:& sic sufficere sibi æstimantes ultrà sæuire desisterent,& mortem eius non sitirent. Vnde Augusti.

Augusti. tracta. 116. in Ioan.

Non persequendo Dominum flagellauit, sed illorũ furori satisfacere uolens: ut uel sic iam mitescerent, & silerent,& desinerent uelle occidere eum quem flagellatum uiderent. Hęc Augustinus. Vnde etiam propter boc cohortem suam ei illudere permisit, aut fortè iussit, ut eorum iram molliret: & à morte eius desisterent. Naturale enim est ut ira quiescat, si cum contra quem irascitur humiliatum & punitum uideat.

B

Quod quidem uerum est in ira quæ cum mensura quærit proximi nocumentum, sed non in odio quod totaliter quærit eius qui odio habet exitium. Isti autem ex odio mouebantur contra Christum: & ideo flagellatio eius non sufficiebat nisi uiderent & eius interitum O Pilate, Pilate, tu uis Dominum castigare. Nescis quid agis: quia nec flagella meretur, sicut nec pœnam mortis. Rectius ageres si te ad suum nutum corrigeres: unde intentio non excusat Pilatum in toto, quia nullum per se malum potest propter bonam intentionem effici totaliter bonum: nec facienda sunt mala ut ueniant bona: affligere autem innocentem, & præcipuè Dei filium, est maximè malum, & ideo nulla intentione est excusabile: & cùm iudex esset, nõ

C

debebat ei quem innocentem sciebat etiam minimã inferre pœnam. Ob boc etiam secundum Hierony. enim flagellari uoluit, ut Romanis legibus seruiret? quibus sancitum erat ut crucifigendus flagellaretur prius, fortè ad extorquendum ab eo socios sceleris: & sic Christus, si crucifigi deberet: iam flagellatus esset, Ipse quoq; Dominus flagellari uoluit: ut, quia scriptum est, *Multa flagella peccatoris*, nobis parceretur: & nos suo flagello à perpetuis flagellis liberaremur: sicut pia mater quando uidet patrem uelle flagellare aliquẽ de filijs suis: extensis occurrit brachijs, & eum protegit, exponens se pro eo flagellis: homo enim Deum offenderat, & ideo disciplinari debebat:

Psal. 31.

D

Christus ergo disciplinari uoluit, & sic Deum placauit: & ideo dicitur, *disciplina pacis nostra super eum.* Et si tam grauiter flagellatus est innocens pro peccatis alienis: quàm grauiter putas noxios, nisi se correxerint, flagellandos pro peccatis proprijs? Cùm ergo Dominus flagellari iubetur, spoliatur per milites, apparitores præsidis, & uestibus quibus indutus erat exuitur, & coram omnibus denudatur.

Esaiæ. 53.

Exutio uestis albæ.

Est autem intelligendum, quòd sicut remissus fuerat ab Herode cum alba ueste, sic remansit in eadem ueste usque ad horam flagellationis, & tunc exuerũt eum hac ueste & suis. Ex hoc articulo exutionis uestium, habemus duo documenta. Primum est, ut caueamus nos à nuditate, tam corporali, quàm spirituali: ne fortè unquam nudi appareamus coram Deo & angelis, & hominibus: nam & si homo interdũ non uideatur ab hominibus: erubescat tamen nuditatem suam coram Deo & angelis. unde primi parẽtes erubuerunt à facie Dei, qui ubique apud nos est cum angelis suis. De nuditate uerò spirituali est illud apostoli: *si tamen uestiti, & non nudi inueniamur.* Item est illud Apocalypsis, *Vestimentis albis induaris, ne appareat confusio nuditatis tuæ.* Vbi per uestimenta alba intelligitur candor sanctæ conuersationis, quæ instar uestimenti multis debet esse contexta uilis: his uestimentis semper induta debet esse anima fidelis, ne cõfusio

Documẽta. Nuditas uitanda.

E

2. Cori. 5. Apoca. 3.

A

nuditatis eius à uirtutibus, appareat coram Deo, & angelis & hominibus. Secundum documentum est, quòd sicut exutus fuit uestimẽtis suis: sic & nos exuamus ueterem tunicam, & nudemus conscientias nostras coram Deo, per nudam & puram confessionẽ peccatorum: deponentes omne palliũ excusationis: quia nuda & aperta sunt omnia oculis eius. Ad conformandum se huic articulo, recogitet homo quàm miserabiliter, & cũ quanta iniuria & uerecũdia Christus fuit exutus uestibus suis, & denudatus pro nobis, ut nos uestiret uirtutibus: & oret hoc modo: Iesu qui uestimentis tuis exui, & ad flagella nudari uoluisti: Da mihi nuda peccatorum meorum confessione ueterem hominem cum actibus suis exuere, & in

B

conspectu tuo nudum à uirtutibus me nequaquam apparere. Deinde Dominus ad columnam durissimè ligatus, ille qui soluere cõpeditos solet: & plena Deo mẽbra verberibus subdens immanissimè flagellatur, *& undique flagellis atteritur*, uerberibus cruciatur. Stat nudus coram omnibus amantissimus iuuenis, elegans & verecundus, & silet ad omnia quasi agnus. *Speciosus forma prę filijs hominum* suscipit dura, aspera, & dolorosa flagella spurcissimorum. Caro illa innocentissima, & tenerrima, mundissima & pulcherrima: flos omnis carnis & totius humanæ naturę, repletur plagis, liuoribus, & fracturis: vulneratur per totũ corpus illud sanctissimum, à planta pedis usque ad

Contemplatio.

Psal. 44.

C

uerticem eius non remanet sanæ partis uestigium, & totum fit rubrum uestimentum suum. Fluit undique regius & preciosissimus sanguis de omnibus partibus corporis, & eius corpus candidissimum cruore eius roseo rubricatur per totum. Superadditur, reiteratur & spissatur plaga super plagam, liuor super liuorem, fractura super fracturam, sanguis super sanguinem, quousque tam tortoribus quàm inspectoribus fatigati. solui iubetur à columna, cui fuit alligatus. Cuius columnæ aliqua pars ostenditur Romæ in ecclesia sanctæ Praxedis: maior autem pars fertur esse in ecclesia montis Sion, in loco ubi pronunciatur euangelium: quæ secundum Bedam, dominici cruoris usque hodie cernentibus uestigia certa demon-

Columnæ pars, Romæ.

D

strat. Quot autem & quãtæ plagæ, uel vulnera in hac flagellatione sibi infligebantur, pro certo sciri nõ potest, nisi per reuelationem ut supra dictum est: sed oportuit ea esse quasi innumerabilia. Si enim, ut dicitur in Deuteronomio: *Pro mensura peccati erit plagarum modus*: Christus autem flagellabatur pro peccatis uostris, quæ utiq; sunt innumerabilia: quare & plagæ innumerabiles. Et hoc est quod dicitur in Esaia: *A planta pedis usque ad uerticem, non est in eo sanitas.* Tunc impletum est quod ibidem dicitur: *Non est ei species neque decor: & uidimus eum, & nõ erat aspectus: & quasi absconditus vultus eius & despectus: & reputauimus eum quasi leprosum, percussum à Deo & humiliatum.* Vnde August. De vultu illius pulchritudo effluxerat omnis, & qui erat præ filijs hominum speciosus, uidebatur omnium indecorus: quia iniquorum liuor sacrum illius vultum fœdauerat uerberibus. Considera eum hîc diligenter per longam moram & spaciosè, & si hîc ei non compateris, cor lapideum reputa te habere. Et tunc exclamabis: O bone Domine Iesu, quomodo tu denudaris qui nudos uestis? quomodo tu ligaris, qui compeditos soluis: & ligatos à dæmonibus & ab infirmitatibus detentos liberas? quomodo tu flagellaris, qui nos à flagellis eruis? quis fuit ille tam audax, qui te spoliauit? quis tam temerarius, qui ad columnam te ligauit? quis tam

Deut. 25.

Esa. 5.

E

Augusti. tracta. 116. in Ioan. Contemplatio.

sacrilegus,

facrilegus, qui te flagellauit? Sed tu sol iustitiæ tuos radios subtraxisti, & ideo sunt tenebræ ac tenebrarum potestates: omnes sunt te potentiores: nobis debebātur flagella æternæ afflictionis, tu flagellari noluisti pro nobis, ut nos misericorditer erueres ab illis. Vnde Anselmus: Et quidem non ignorabat impius ille per inuidiam omnia in te fieri, nec tamē abstinuit temerarias à te manus: sed amaritudine repleuit animā tuam sine causa. Illudendum te misit Herodi, illusum recepit, nudum in cōspectu irrisorum stare te iussit: nec pepercit amarissimis uerberibus uirgineam carnem tuam deuellere, plagas plagis, liuores liuoribus infligens. Electe puer Domini Dei mei quid tanta amaritudine, quid tanta confusione dignum commiseras? Prorsus nihil: ego homo perditus totius cōtritionis, totius confusionis tuæ causa extiti: ego Domine vuam acerbam comedi, & dentes tui obstupuerunt: quia quæ non rapuisti tunc exoluebas. Amor tuus & iniquitas nostra sic te fecit imbecillē. Maledicta sit tanta iniquitas, pro qua sic affligeris. In omnibus his non est satiata perfidorum Iudæorum impietas. Hæc Anselmus. Vide nunc, attende quanta & qualia ab impio Pilato & suis sine causa Dominus passus est pro te, & exemplo eius ad patientiam in laboribus & aduersitatibus confortare. Sicut enim Christus uerberatur & flagellis nodosis caro illa sanctissima, & membra delicatissima acerrimè dilacerantur, ac corpus eius formosum plagis liuet, & sanguine vndique rubet: sic miles Christi strenuus debet corpus suum per asperitates & duritias debitas castigare, ne inobedienter incipiat recalcitrare. Flagellatio Domini præfigurata fuit per Achior principem ligatum ad arborem. Achior ligatus fuit ad arborem, per Holofernis satellites: Christus ad columnam, per Pilati milites. Achior propter ueritatem quam dixerat, fuit ligatus: Christus propter ueritatem quam prædicauerat, fuit flagellatus. Achior ligabatur, quia noluit Holoferni loqui placentia: Christus, quia reprehendit Iudæos cum eorum displicentia. Achior ligatus est, quia gloriam Dei magnificabat: Christus flagellatus est, quia nomen patris sui manifestabat. Flagellatio etiam Christi, in flagellatione Hieremiæ præfigurata fuit, quē Phassur flagellauit. Soluto autem Domino à columna, ducunt eum sic nudum, sic flagellatum, per domum pro pannis suis colligendis, qui sparsim per domum ab expoliatoribus proiecti fuerant. Intuere bene eum sic afflictum, sic trementem propter frigus: quia hyems erat. Attende diligenter, & considera statum eius in actibus singulis: ut intimè compatiaris, ac simul pascaris: auerte autem parùper oculos à diuinitate, & eum purum hominem considera: & uidebis iuuenem elegantem, nobilissimū, innocentissimum, & amantissimum, totum autem flagellatū, & sanguine liuoribusque respersum: pannos suos undique sparsim proiectos de terra recolligere, & cum quadam uerecundia & rubore nudum coram illis semper ipsum deridentibus se reuestire, ac si foret omnium infimus, à Deo derelictus, & omni auxilio destitutus. Intuere ergo eum diligenter, ac pietate & compassione monearis. Redeas postea ad diuinitatē: & considera illam immensam, æternam & incomprehensibilem, & imperatoriam maiestatem, incarnatá, se flectentem, & humiliter ad terram inclinantem, pānos recolligentem, & se cum reuerentia, rubore similiter reuestientem; ac si esset homo uilissimus, imò quidam seruus empticius, sub illorum dominio constitutus, & ab eis pro aliquo excessu correptus & castigatus. Intuere & nunc eum diligenter, ac humilitatem suam admirare, & pro posse imitare. Secundum eādem etiam considerationem intueri potes eundem cùm post coronationem purpura spoliatus se vult reuestire. Ex hoc articulo flagellationis, habentur duo documenta. Primum est, quòd nos flagella Dei libenter debemus sufferre, ut unusquisque nostrum possit cum Psalmista, dicere: *Quoniam ego in flagella paratus sum*. Et meritò, quia si unicus Dei filius paratus fuit suscipere in se nostra flagella ex obedientia patris: cur & nos adoptiui non essemus parati sufferre flagella eiusdem patris, quæ ipse per se uel per ministros, seu instrumenta sua media nobis misericorditer infligere dignatur ad emendationem nostram. Nam secundum Sapientem, *quem diligit Deus, castigat: flagellat autem omnem filium quem recipit*. Secundum est, quòd diligenter caueamus ne & nos iteratò Christum flagellemus: quod fit quotiescunque moraliter peccamus. Cùm enim Christus flagellatus sit pro peccatis nostris, quandocunque peccamus tunc Christo unum ictum flagelli quantum in nobis est incutimus: sicut apostolus de quibusdam dicit, rursum crucifigentes in semetipsis filium Dei. Ad conformandum se huic articulo, poterit homo flagello uel virga seipsum cædere, si gratiam habet: uel saltem compatiendo flagellato Christo, mentaliter se flagellet & sic oret: Iesu qui pro nobis flagellari undique uoluisti: da mihi flagella tuæ paternæ correptionis libenter suscipere, & de peccatis meis nunquam denuo flagellare. Cùm igitur post flagellationem Iesus reuestire se uellet, contendunt impiissimi quidam Pilato dicentes: Domine hic se regem fecit, uestiamus & coronemus eum more regio. Miseri ad plenum sibi illudere uolebant, antequam eum morti traderent. Vnde Anselmus: Nouissime autem Domine Iesu in manus incircuncisorum militum deuolutus es, morte turpissima cōsummandus: parum erat sacrilegis manibus suis crucifigere te, nisi prius repleuissent illusionibus animam tuā. *Et* consentiente Pilato, *congregauerunt ad hoc uniuersam cohortem in prætorium*, ubi sedebat præses & senatus, ut omnes interessent tali spectaculo, & ut magis ei illuderent in loco patenti & coram multitudine, *&* eum uix reuestitum, *exuentes uestimentis suis induerūt eum ueste*, seu tunica, *purpurea, & circūdederunt ei chlamydem coccineam*, id est, pallium siue mantellum, non consutum: sed fibula infrenatum coccinei coloris, qui est inter rubeum & purpureum, in opprobrium regij nominis: quod ipse (ut Iudæi asserebāt) indebitè usurpabat. & ad deridendum eum, sicut regem falsum, acceperunt purpuram & chlamidem: non nouam, sed ueterem, in confusionis augmentum: quia enim rex dicebatur, induunt eum uestibus quibus reges ueteres utebantur. Christus illa die fuit indutus triplici ueste: scilicet alba, rubea, & coccinea: ad designandum quòd qui vult esse de Christi familia, debet portare uestem albam innocentiæ, rubeam charitatis & obedientiæ, & coccineam pœnitentiæ: sic ergo nunc purpura & chlamide induerunt eum: & vnus euangelista exprimit unum, alius aliud: quia si tantum chlamydē ei circundedissent, non eum nudassent: sicut non legitur nudatus ante Herodem, ubi imposuerunt sibi albam uestem. Et bene conueniebat uestis alba & rubra tali corpori, utpote toti sanguine rubricato ex flagellatione: ut impleretur illud Esaiæ, *Quare rubrum est indumentum tuum, & uestimentum, sicut calcantium in torculari?* & hæc quæstio, secundum glosam, fuit angelorum uidentium, & mirantium,

Anselmus in speculo euangelici sermonis cap. 9. — *Flagellationis figura. Iudith. 6.* — *Hiere. 20.* — *Contemplatio.* — *Documenta.* — *Psal. 37.* — *Hebr. 12. Apoca. 3.* — *Flagellantes iterum Christum.* — *Anselmus in speculo cap. 10.* — *Chlamys coccinea.* — *Vestitus tripliciter Christus uno die.* — *Esaia. 63.*

uòd Christi corpus quod de vtero virginali tantum candorem habuit, quantum fullo non potest facere super terram, intàtum fuit sanguine rubricatum. Ad quam quæstionem ipsemet ibidem respondit dicens: *Torcular calcaui solus*: quasi diceret, secũdum glosam, Ego solus sustinui pressuram crucis, flagellorum, & omnium tormentorum passionnes, in quibus quasi prælo pressus sum, sanguine proprio per totum corpus meum pro salute mundi aspersus. In purpureo ergo uestimento caro eius passionibus obiecta significatur. Per hoc etiam significatur passio martyrum, qua totum corpus Christi, id est, ecclesia rubricatur: & sic etiam purpura uestitur, cum de triumphis sanctorum martyrum gloriatur. Ex hoc articulo trahuntur duo documenta. Primum est, quòd nos peccata nostra operire debemus operibus charitatis: ut sicut Christus nostrorum peccatorum flagellis cruentatus purpura cooperiri uoluit: sic & nos opera nostra cruenta, id est peccata nostra cooperiamus purpura uernantis charitatis: quia, ut ait Petrus, *charitas operit multitudinem peccatorum*. Vel etiam per purpuram significatur memoria dominicæ passionis. Vnde in Cãticis, *comæ capitis sponsæ*, id est, animæ fidelis dicuntur esse sicut purpura regis: quia cogitationes mentis nostræ, quæ per comas capitis intelliguntur, uersari debent assidue circa passionem redemptoris, uel etiam circa opera charitatis. Secundum documentum est, quòd per hoc quòd Dominus noster ueste regali indui uoluit, secundum Theophilum, docemur quòd & nos habitu mentis ueste regia induamur, & simus uere reges calcantes super serpentes & scorpiones: id est, omnia uitia suppeditantes. Vnde dicimur Christiani, id est, uncti quasi reges. Ad conformandum se isti articulo & septem sequentibus illusionum articulis, recogitet homo factum cuiuslibet articuli cum aggrauationibus suis: & oret sicut in quolibet articulo deuotio ministrabit: Iesu qui ueste purpurea illusoriè indui uoluisti: da mihi iugem tuæ passionis memoriam induere, & peccata mea charitatis purpura operire. Pro diademate autem seu corona regali, *plectentes*, complicando seu plicantes, id est, componentes connectendo *coronam*, id est, sertum ad modum coronæ capitis *de spinis*, hoc est de iuncis spinosis & aculeatis, ualde acutos angulos habentibus, *imposuerunt capiti eius* teuerrendissimo & tenerrimo, aculeis ad caput uersis: ut pęna punctionis cumularetur pro irrisionis: qui attentius consideraſſe se dicunt, spinas illas iuncos fuisse marinos asserũt: quorum acies non minus dura & acuta, aspera & pungitiua ac penetratiua spinis esse dicitur, intantum ut etiam homines calciati desuper calcantes inde vulnerentur. Vnde Poeta.

Et acuta cuspide iunci.

Suauissimum mihi ceruical sit illa spinea corona Domine capitis tui, super quam dulciter caput meũ requiescat. Ex hoc articulo tria habentur documenta. Vnum, quòd nos peccata nostra per recordationem semper in mente portemus, sicut Christus spinas peccatorum nostrorum in suo capite portauit quia secundum Bedam, *In corona spinea quam portabat, nostrorum susceptio peccatorum ostenditur*: quorum spinas remouit, per spinas quas portauit. De his spinis dictum erat primo homini: *Terra spinas & tribulos germinabit tibi*: quia terra nostri corporis peccata germinat, quæ suis aculeis conscientiam nostrã sicut spinæ pungunt. Has ergo spinas Christus suscepit portandas pro corona uictoriæ. Solent enim uictores arma deuictorum hostium pro signo uictoriæ gestare, & de his gloriari. Arma diaboli sunt peccata nostra, quibus armatur contra nos: quæ Dominus in passione sua abstulit: ipse enim est agnus qui abstulit peccata mundi. Idcirco spineam coronam, ut pote uictorialem in suo capite gestare dignatus est. In ista corona uidere regem nostrum desiderabile est omni animæ amanti. Vnde ad hoc sponsa in Canticis, omnes fideles animas euocat dicens: *Egredimini filiæ Sion, & uidete regem Salomonem in diademate quo coronauit mater sua*, scilicet synagoga ad literam: uel mater sua, id est, charitas quantum ad tropum præsentem. Aliud documentum est, secundum Theophilum, ut & nos sumamus coronam spineam: id est, festinemus coronari uita arcta, abstinentijs & puritate conscientiæ: hæ enim sunt quædam spinæ propter austeritatem quam habent. Tertium documentum est, ut & nos conemur coronari spinis tentationum. Qualibet enĩ tentatio nos impugnans, est quasi quædam spina caput mentis nostræ pungens, quam dum homo superat, spina illa cedit sibi ad coronam. Vnde quot spinas tentationum homo in hac uita sustinet & superat, tot gemmas preciosas ad cotonam suam comparat. Iesu qui spinis coronari uoluisti: fac me pœnitentiæ spinis sic dignè compungi ut a te merear in cœlestibus coronari. Pro sceptro quoque regali, *dederunt arundinem in dextera eius*: dehonestantes arundine dexteram quę cœlum regit & terram, & per hoc signãtes regnum quod sibi usurpauit, dicendo se regem, ad modum arundinis esse uacuum & infirmum, ac ipsum regno uacuum: non attendentes, quòd ipse dixerat regnum suum non esse de hoc mundo: sed in alio mundo, scilicet æternitatis, ubi regnum est firmissimum. Ex hoc articulo trahitur documentum, quòd nos attendere debemus, nos ex nobis esse infirmos & fragiles, ac omni bono uacuos, nisi dextera Dei nos manu teneat: sicut arundo in se habet uacuitatem & imbecillitatem, sed manu Christi apprehensa firmatur. Vt dicit Hilarius: Idcirco ergo Dominus noster arundinem in dextera tenere uoluit, ut per hoc ostenderet se nos fragiles uacuos & infirmos manutenere, & omnibus bonis implere. Item arundo, siue calamus, est instrumentum scribendi: & idcirco secundum Hieronymum, Christus calamum in manu tenere uoluit: ut sacrilegium Iudæorum scriberet: & ostenderet se illum esse, qui electos suos scriberet in libro uitæ. Iesu qui arundinem pro sceptro in dextera tibi dari uoluisti: imbecillitatem quæso meam dextera tuæ potentiæ sic sustentare digneris, quatenus in me regnum tuum iugiter conformetur. Sic ergo tria instrumenta illusionis introducuntur: scilicet uestis purpurea & coccinea, corona spinea, arundo uacua. Vestis corpori, corona capiti, arundo pro sceptro manui imponitur. Ad literam hæc sunt tria regalia insignia contumeliose & in derisionem sibi impensa, ut reus ostendatur lęsæ maiestatis, eo quòd regnum vel lex sibi usurpare: nec posset obtinere. Moraliter sicut Christus illusus fuit tripliciter: sic tripliciter anima frequenter illuditur & per peccatum capitur. Primò, in ostentatione humanæ potentiæ, quæ significatur per uestem purpuream & coccineam: quæ est uestis regum & potentum. Secundò, in cupiditate affluentis opulentiæ: quæ notatur per coronam spineam, diuitiæ enim spinis & curis sunt plenæ. Tertio, in uanitate mundanæ sapientiæ: quæ significatur per arundinem, quæ pulchra, sed uento plena & uacua est: mundana enim sapientia in qua confidunt homines,

Marginalia: *Ibidem.* — *Documenta.* — *1. Petri 4.* — *Canti. 7.* — *Theophilus i c. 23. Luca.* — *Coronatio Christi.* — *Iunci marini.* — *Documenta.* — *Beda in c. 19. Ioan.* — *Gene. 3.* — *Coronæ spineæ causa.* — *Canti. 3.* — *Hilarius in cap. 27. Matthæi.* — *Moraliter illusio triplex animæ.*

mines & qua quis non ad Dei laudem, sed ad gloriã suam utitur, est quasi baculus arundineus & confractus. Vide hic quomodo Christus in omnibus non tantum patri, sed suis etiam illusoribus obedit. Purpuram suscipit, caput coronæ parat, arundinem manu tollit. Sicut ergo Christus rex gloriæ spinea corona coronatur, purpura ac sceptro subsannatoriè deluditur: sic etiam cùm seruus Christi in hoc mundo uilipenditur, & uelut omni honore indignus abiicitur, & à præsumptuosis despicitur, & illusionibus molestatur, cogitet quòd seruus non est maior Domino suo, nec pro malo habeat si patiatur similia regi summo. Deinde cùm signa regalia ei adhibuissent, flectebant genua coram eo: ac derisorie eum ut Deum adorantes, *&* ut regem salutantes, *illudebant ei*, tanquam regnare uolenti & non ualenti: ac irridentes, dicebant ei, *Aue rex Iudæorum*: quasi dicerent, Voluisti regnare: sed non potuisti. Regem Iudæorum enim nocãtes, uerum dicunt, etiam nolentes & irridentes. Et sic, secundum Bedam adorabant eum, quasi qui Deum seipsum falso dixisset: & salutabant eum, tanquam qui seipsum falsò regem fecisset. Quod fecerunt, ut eorũ illusio responderet Iudæorum accusationi: quia de utroque accusabatur à Iudæis: detestabilis mentis affectu hæc faciunt, quia compungentes coronant, ac illudentes adorant & salutant. Et licet gentiles hoc facerent, tamen Iudæi hoc luunt, qui tanti criminis authores erant: & ideo in parasceue cùm pro perfidis Iudæis oratur, genua non flectimus, cùm fortè Iudæi hoc agebant cum gentilibus. Vbi Chrysostomus dicit, quòd milites pecunia corrupti hoc ad gratiam Iudaicam faciebant. Augustinus autem dicit hoc esse factum mandato uel permissione præsidis: ut scilicet magis Iudæorum odia saturarentur, & facilius eum eriperet. Ex hoc articulo habetur documẽtum, quòd nos caueamus ne Christum falsò adoremus, uel salutemus. Mysticè falsò Christum adorant & salutant, qui in eum credunt, sed peruersis actibus despiciunt: ore eum confitentur, sed factis negant. Item falsò adorant uel salutant, qui inter orandum aliquid quod est contra diuinum honorem mente pertractant. Itẽ qui in ecclesijs signa deuotionis ostendunt, & postea iniurias Christo graues in membris suis faciunt. Item falsò Christum adorant & salutant omnes pseudochristiani. Iesu qui irrisoriè adorari & salutari uoluisti: da mihi te Deum meum uerum adorare in spiritu & ueritate, & te solum uerum regem uenerabiliter salutare. *Et* ut illuderent factis, sicut illuserant signis & uerbis, *dabant ei alapas*, in augmentum illusionis: & hoc ideo, ut ipso opere ostenderent illusorium esse quòd ei talem honorem exhibebant. In hoc enim illusionem suam magis despectiuam fecerunt, quòd uelut adorantes Deum, & salutantes regem, eum alapizauerunt. Et differt illa alapizatio ab illa quæ in domo Annæ fuit facta: quia ibi una alapa ab uno ministrorum, hîc autem plures alapæ à diuersis dabantur: & illa dabatur causa ultionis, istæ causa illusionis. Documenta autem possunt hîc accipi ibi. Iesu qui alapis cædi uoluisti fac me ore & uita tibi semper plaudere, & aliorum opera licet mala sint, mihi in bonum cooperari concede. *Et expuebant in faciem eius*, sicut personæ uiles & contemptibiles. O quàm uilis actus militum. Ex hoc apparet quòd isti dicuntur milites, non secundum nomen militiæ præsentis temporis, quo generosi & nobiles qui equites nominantur de calcaribus deauratis: tales enim nobiles personæ non illuderent, non conspuerent, nec crucifigerent, nec uestes crucifixi sibi diuiderent quod ad carnifices potius pertinet. Sed dicuntur milites, secundum antiquam consuetudinem, stipendiarii & seruientes pedites. Sicut patet in gestis Iulij Cæsaris. Vbi milites ab equitibus distinguuntur. Et in actibus apostolorum. Vbi dicitur: Quòd Paulus cum militibus ducentis, & equitibus septuaginta de Hierusalem missus est Cæsareã. Ergo milites in hoc loco intelligimus uiles stipendiarios carnifices, quales nullam perhorrescunt insolentiam: qui dicti sunt milites, non à nobilitate, sed à fortitudine: erant enim robusti corpore, & ad omne malum expositi, ut dicit Chrysostomus: de quibus dicit Theophilus, quòd in istis illusionibus militaris uana gloria semper inordinatis gaudens opprobriis sibi propria ostendebat. Documenta hic possunt sumi sicut suprà de conspuitione in domo Caiphæ facta. Iesu qui in deliciosissimam faciem tuam conspui uoluisti: da mihi faciem tuam in sacramenti eucharistiæ sumptione indigna non polluere, & conscientiam meam immundis cogitationibus non fœdare. Et accipiebant arundinem de manu eius: *&* *percutiebant* sacrum *caput ipsius*: & ratione doloris infligendi, ut aculei spinarum fortius infigerentur capiti: & ratione contemptus: in signum uacuitatis & nihili: non enim tantum causa lædendi eum, per puncturas spinarum & per ictus baculi, quantum causa illudendi & uilificandi hoc fecerunt: nam uiles personæ baculis sicut bestiæ percuti consueuerunt: quasi dicerent ad eum, O tu homo uilis, ut quid te regem facis? In hoc fiebat ei sicut furi qui fune capiti circumposito torquetur, ut recognoscat mala quæ fecit: & sicut funis constringitur, ut se amplius profundet uel grauius torqueat, sic & Iesum coronatum arundine percutiebant. Percutiebant arundine caput pauendum, dæmonibus tremendum, ac reuerendum cunctis cœlorum uirtutibus, & uenerandum sanctis omnibus, caput benedictum in secula: à quo omnis benedictio non solum in barbam, uerum etiam in oram uestimenti totius ecclesiæ manat, O miseri quomodo uobis adhuc tremendum apparebit caput illud, quod nunc sic percutere non formidatis? Et tunc sanguis per aculeos coronæ de capite extractus, & largiter fluens, tinxit caput & genas eius, ita ut appareret quasi leprosus: quia sanguis & sputa apposita faciebant eum leproso similem. Tinxit ergo sanguis totum caput eius: sicut cruor flagellis extractus, & sudor sanguineus tinxit omnes alias partes corporis, ut non tantum manus & pedes & latus dicamus sanguine respersa: sed tota ueste tincta Christum ascendisse de Bozra. Cerne igitur eum cum cordis amaritudine in singulis suis afflictionibus, quia omnia sustinet quæ ipsi uolunt quasi eorum seruus, & ad omnia tacet quasi mutus. Et maximè cerne eum cùm caput eius spinis plenum arundine grauiter & sæpe percutitur, quomodo depresso collo patienter, cum dolore tamen magno, acerbos ictus suscipit & patitur. Perforabant namq; caput sacratissimum acerbissimæ illę spinæ, ac totum madefaciebant sanguine. Ex isto articulo trahitur documentum, quòd caueamus ne & nos caput Christi cum arundine percutiamus. Caput quidem Christi percutiunt, qui diuinitatem eius impugnant: & eum Deum esse uerum denegant. nam secundum Apostolum, *Caput Christi est Deus*: id est diuinitas creans, est caput creaturæ assumptæ. Arundo autem uel calamus, significat scripturam diuinam, calamo spiritussancti scriptam. De qua in Psalmo dicitur: *Lingua mea calamus scribæ*. Calamo igitur

Marginalia: Obedientia Christi. — Ioan. 19. — Beda in ca. 15. Marci. — Chrysosto. hom. 83. in Ioannem. Augusti. tracta. 116. in Ioan. — Acto. 23. — Theophilus in c. 15. Marci. — Contemplatio. — Documentum. — Psal. 44.

Beda in ca. 15. Marci.

(ut dicit Beda) caput Christi percutiunt, qui diuinitati eius contradicentes, errorem suum anthoritate sacræ scripturæ, quæ calamo scribitur, confirmare conãtur. Quales sunt, qui cum purum hominem fuisse dicunt. Item arundine caput Christi percutiunt, quando propter aurum mundani fauoris, quæ per arundinem significatur, Deus offenditur. Item caput Christi calamo percutiunt, qui ex scriptura diuinitatem, plusquam oportet inuestigare satagunt: unde & interdum sanguinem erroris eliciunt. Item cum arundine Christum in capite percutiunt, qui per uacuam, id est ociosam vitam Christum offendunt: qui est caput nostrum: à quo in omnes sensus nostros uitales operationes defluunt, qui & operum nostrorum exempla nobis præbuit. Vnde in quolibet ocio, cùm adest nobis oportunitas bonum faciendi, homo ociosus Christum quasi in capite percutit: ita ut ex tali percussione & spinarum punctione sanguis de capite Christi emungatur. hoc est: quia Christus dolet & pungitur usque ad sanguinem de ocio nostro: quia uidet quòd exempla sua non fructificant in nobis. Iesu qui nobile caput tuum arundine percuti uoluisti: da mihi te caput nostrum per inanem uitam non offendere: sed tibi placitis moribus deseruire.

Ocij detestatio.

Coronationis & illusionis figura.

2. Reg. 16.

Coronatio & illusio Christi, ac eius patientia præfigurata fuit in rege Dauid, quando ab inimico Semei, tanta mala patienter tolerauit. Semei proiecit super Dauid lapides, ligna, & lutum: sic synagoga iniecit in Christum palmas, spinas, & sputum. Semei Dauid uirum sanguinum, & uirum Belial uocauit: synagoga Christum seductorẽ, & maleficum appellauit. Sed Abysai cùm uoluisset Semei occidere, Dauid prohibuit: & angeli occidissent derisores Christi, sed ipse non permisit. Christum etiã

2. Reg. 10.

præfigurauerunt nuncij regis Dauid, quos Amõ rex Amonitarum tam turpiter dehonestauit. Dauid misit Amon nuncios ad pacem instaurandam: quorum uestes ipse præcidit usque ad nates, & radi fecit mediam barbam: sic Deus filium suum ad pacem faciendam in mundum misit, quem synagoga nudans uestibus barbam ipsius sputis maculauit. De præmissis Domini contumelijs dicit Augu. sic enim implebantur quę de se dixerat Christus: sic martyres informabantur ad omnia, quæ persecutores libuisset facere perferenda: sic paulisper occultata tremenda potentia, commendabatur prius imitanda patientia: sic regnum quod de hoc mundo non erat, superbum mundum non atrocitate pugnãdi, sed patiendi humilitate vincebat: sic illud granum multiplicandum seminabatur horribili contumelia, ut mirabili pullularet in gloria. Hæc Augustinus.

Augusti. tract. 116. in Ioan.

Superbiæ execratio.

Væ igitur semel, uæ uæbis, & uæ iterum his, qui post tam præclarum humilitatis speculum superbia tolluntur in altum: opprobria refugiunt, & ad honores aspirant: rursus contemptui habentes Dei filium, quem tanto ab hominibus amplius omni constat honorificentia dignum, quanto pro hominibus indigniora sustinuit. Vnde Chrysosto. Tot autem & talibus factis ipse instabat silens: tu uerò audiens hæc in mente habe continuè, & regem orbis terrarum & angelorum Dominum uidens contumeliam patientem, & omnia ferentem silentio imitare. Et iterum: Quæ igitur erit nobis cura decætero, si contumelias ab aliquo patiamur: postquam hæc Christus passus est? Etenim quod fiebat in Christo, vltimus contumeliæ terminus erat: nec una particula tantum, sed uniuersum corpus patiebatur iniurias: caput per coronam, & arundinem, & colaphos: facies, quia conspuebatur: genæ, quia alapis cædebantur: corpus totum, per flagella: & quia denudatum est, & per circundationem chlamydis, & per fictam adorationem manus, per arundinem, quam dederunt ei pro sceptro: ac si timerent ne prætermitterent aliquid grauissimæ præsumptionis.

Chrysosto. homi. 88. in Matthæũ.

Corporis totius contumelia.

Anselmus in speculo euang. sermonis cap. 12.

Mysteria illusionũ.

Vnde Anselmus: Regali purpura induitur: sed plus in ea despicitur, quam honoretur. Sceptrum in manu gestat: sed eo ipso reuerendum caput eius feritur. Adorant coram ipso positis genibus in terra, & regem conclamant, & continuò ad conspuendum amabiles eius genas subsiliunt: maxillas palmis concutiunt, & honorabile collum exhonorant. Hæc Anselmus. Omnes uerò istę illusiones militum, & contumeliæ Iudæorum Christo illatæ nòbis tribuunt mysteria: licet alia intentione ab eis sint facta, prout sæpius tactum est suprà. Hęc autem secundum Ioannem ante sententiam Pilati facta sunt: sed Matthæus & Marcus, post sententiam ea quæ omiserant recordando ponunt: sic ergo (ut dictum est) martyres informabantur ad perferenda omnia, quæ à persecutoribus inferebantur.

Vestium colores.

Quod enim in ueste duplici, scilicet alba & rubea Christus illusus esse perhibetur: in uno puritas suæ humanitatis: in altero ueritas passionis exprimitur. Hoc etiã significat duplex martyrij genus, quo in passionibus ecclesia adornatur, ut sit candida uirginitate, & rubicunda sanguine. Et ipsa ecclesia uarijs membrorum suorum flosculis uernans in pace lilia gignit, in bello rosas. Vnde dicit admirando: *Dilectus meus candidus & rubicundus*: candidus, scilicet actione: & in pace lilium uirginum: ac rubicundus sanguine, & in bello rosa martyrum.

Cant. 5.

In vtroque ergo habitu Domini, potest omnis multitudo electorum intelligi: alba enim ueste induuntur uirgines & confessores, & rubea martyres. Vnde & Dominus alba ueste induitur, cùm munda iustorum confessione circundatur: rubea uestitur, cum in triũphis uictoriosorum martyrum gloriatur. Si autem te nudum absque his uestibus inueneris, ueste Christi rubea induere, & totus Christi passionibus adornare, sed nec illis sufficiebat quòd ad maiorem illusionem totam cohortem militum congregauerant: sed & Pilato iubente coram ipso & toto populo Iudæorum foris expectante, qui propter festum non introibant in prætorium, adduxerunt foras Iesum sic illusum, & ad derisionem & confusionem paratum omnibus demonstrandum. *Exiuit ergo iterum Pilatus* de prætorio *foras* ad Iudæos, *& dixit eis. Ecce adduco uobis eum foras*: postquam diligenter examinaui, & puniui, ad uobis satisfaciendum: *ut cognoscatis quia nullam in eo causam*, scilicet mortis, *inuenio*: licet afflictus & illusus sit, & hoc ad uoluntatem uestram innocenti fecisse sufficiat. In eo habitu illum ostendit, in quo illusus est à ministris: ut saltem sic quiescant uidentes eum plenum opprobrijs. *Exiuit ergo Iesus* ex pręcepto Pilati, *portans spineam coronam, & purpuream tunicam*, & clamydem coccineam, turpem & ueterem: ac sceptrũ arundineũ. Ecce quàm lamẽtabile spectaculum. Incedebat quasi in habitu regali, sed patebat undiq; despectui. Ecce quomodo rex & dux tuus confusione repletur & humiliter sustinet, ut te ab æterna confusione eriperet, & à superbiæ peste sanaret. Hic ergo instruimur, ut opprobria omnia pro nomine Iesu Christi sustinere parati simus, & in omnibus humiliari studeamus. Vnde Anselmus: Attende anima mea quis est iste, qui ingreditur habens imaginem quasi regis, & nihilominus serui despectissimi confusione repletus est: coronatus incedit, sed ipsa eius corona cruciatus est illi, & mille puncturis

Anselmus in speculo cap. 12.

ris

ris speciosum eius uerticem diuulnerat. Hæc Anselmus. *Et* tunc quasi despectiuè loquendo, uel eos ad misericordiã prouocãdo, *dixit eis Pilatus, ecce homo*: ecce de quali homine creditis q̃ uellet sibi regnum usurpare: & quasi diceret, & si in aliquo malè egisset: tamen ultra condignum punitus est: & ideo sufficere nobis deberet: uidete caput eius perforatum: totum corpus laceratum: faciem consputam: & pro Deo cõpatiamini sibi, quia frater uester est: uolebat enim Pilatus ut sensibiliter uiderent qualiter fuisset punitus & illusus, ut sic mouerentur ad compaßionem, qui animo liberandi eum fecit hanc ostensionem. Vnde Chrysostomus: Propterea coronatum Iesum eduxit ad eos, ut conuitium quod à militibus factum erat in eum, uidentes parum respirẽt à pasione & uomant uenenum. Vnde & Augustinus: Hinc apparet non ignorante Pilato hæc à militibus facta: siue iussit ea, siue permiserit illa scilicet causa, ut hæc eius ludibria inimici libentißimè uiderent, & ulterius eius sanguinem non sitirent. Egreditur ad eos Iesus portans spineam coronam, & pupureum uestimentum: non clarus imperio, sed plenus opprobrio: spinis punctus, sputis illusus, flagellis afflictus. Et dicitur eis, ecce homo: quasi dicat, si regi inuidetis: iam parcite, q̃a deiectum uidetis flagellatus est, spinis coronatus est, ludibriosa ueste amictus est, amaris conuitiis illusus est, alapis cæsus est, feruet ignominia, frigescat inuidia. Sed nõ frigescit: inardescit potius, & increscit. Hæc August. Ex hoc articulo sumitur documentũ, q̃ nos Christũ illusum ante mẽtis nostræ oculos habeamus: & in uestitu & in exteriori apparatu nõ uanè gloriemur: quoniã Dominus noster in uestitu illusus est. Et maximè in hoc sequi Christum debent religiosi & monachi, qui Christum illusum repręsentant in habitu, tonsura, & ferulis: habitus enim monachalis despectibilis est, & quasi illusorius hominibus mundanis: corona autem capitis monachalis, repręsentat coronam spineam: baculi seu ferulæ, quos antiquitus monachi portare consueuerunt, repręsentant arundinẽ. Et sicut Christus non dedignabatur habitu illusorio populo Iudæorum ostendi: sic non erubescant monachi & alii mundi contemptores, qui secundum apostolum spectaculum factũ sunt mundo in habitu contemptibili, & insigniis regalibus illusoriis prædictis Christum regem imitari. Item est hic documentum, quòd istam ostentationem Christi repręsentat sacerdos in eleuatione hostiæ: quasi diceret ipse, *Ecce homo*. Quia enim sacramẽtum altaris est memoriale dominicæ paßionis, & Christus est passus, secundum humanitatem: secundum diuinitatem uerò est impaßibilis, ideo sacerdos ostẽdẽs ibi Christũ, cõgruẽtius dicit, ecce homo: quàm, ecce Deus: licèt ipse sit & homo & Deus: sed homo patens fuit in illa ostensione, & Deus latens. Item est documentum, q̃ nos debeamus cum eisdem insigniis mysticè acceptis, put dictum est, suis locis ante conspectum Christi regis nostri in iudicio apparere, cum quibus ipse dignatus fuit Iudæis ostẽtari: Iesu qui cũ illusionis insigniis Iudæis ostentari uoluisti: da mihi ostentationem inanæ gloriæ deuitare, & cum eisdem insigniis mysticis ante conspectũ tuum in extremo iudicio cõparere. Sed licèt Pilatus hæc agat: tamen insatiabilis sacrilegorũ furor non cessat, sed magis irritat. Ecce magna pertinacia Iudæorum, in procurando mortem Christi, nam obstinata nequitia non emollitur misericordia. Tunc enim illi Iudæi, filij diaboli, cùm uidissent eum sic punitum & illusum, & cognoscerẽt quòd Pilatus

Chrysosto. hom. 83. in Ioan.

Augusti. tracta. 116 in Ioan.

Documentũ.

Eleuatio hostiæ.

Pertinacia Iudæorum.

A sic volebat dimittere eum: in nullo compatientes ei, sic punitionis correptione, & illusionum opprobrio nõ cõtenti, nec Pilati excusatione placati, *clamabant* tumultuosè, & alios ad clamandum excitabant: *dicentes, crucifige, crucifige eu*: quasi dicerent, hæc pœna nullo modo nobis sufficit: sed petimus quòd moriatur. Videntes eum magis commouebantur, quia ex aspectu eius qui odio habetur magis cõtra eum cor odientis inflammatur. Ingeminant autem crucifige, propter desiderij vehementiam, & quia voluntate & opere crucifixerunt eũ. Magna crudelitas: quia nõ sufficit eis alterũ, scilicet uel flagellare, vel occidere, sed vtrumque: nec contenti sunt quacunque morte, B sed turpissima & durissima: scilicet crucis desiderant occidere. Clauis affigi ad lignum quærunt, ne dolor citius finiatur: sed morte producta moriatur, & vt in cruce diutius videatur, & modo mortis diffametur. Et secundum Chrysostomum: Formidantes ne aliqua eius post ipsum fiat memoria: student & ad supplicium ducere maledictum. Verùm, vt dicit Rabanus, Iudæi de morte peßima cogitabant: sed à Domino non intelligentibus eis electa erat. Ipsam enim crucem, diabolo superato erat tanquam trophæum in frontibus fidelium positurus. Cerne etiam nunc quo modo sic contumeliosè uestitus & coronatus, & cũ sceptro incedit, & quomodo facie dimissa stat coram tanta multitudine uociferante & clamante, crucifige crucifige: ac semper eum deridente, & sibi insultante, quasi sapientiores eo fuerunt: & sic non solum dolores & pœnas, sed etiam contumelias & terrores recipiebat ab eis. Ex hoc articulo, qui in clamore consistit, trahitur documentum, quòd non refert ad culpæ intentionem occidere hominem lingua uel gladio. Vnde Psalmus. *Lingua eorum gladius acutus*: & loquitur ad literam de Iudæis clamantibus, crucifige. Super quo August. Noli attendere inermes manus, sed os armatum: inde gladius processit quo Christus occideretur. Caueant ergo sibi detractores & proximorum infamatores, ne exacuant ut gladium linguas suas: quia sicut gladio corpus, sic lingua fama hominis perimitur. Vnde dicitur in Prouerb. *Mors & uita in manibus linguæ*. Item est documentum, q̃ non semper ad quælibet interrogata est respondendum. Ad conformandum se huic articulo, recogitet homo quàm terribiles fuerunt illi clamores Iudæorum: & rememoretur an ipse unquam iniquis hominum iudicijs, aut oblocutionibus, seu detractionibus contra proximum per consensum condemnauerit, uel aliàs prout Deus dederit: & sic oret: Iesu qui terribiles Iudæorum uoces, crucifige crucifige clamantium, audire minimè expauisti: da mihi inimicorum tuorum uerbis execrabilibus non terreri, & lingua mea nocumentum proximo non inferre. Sed Pilatus uidens Christi innocentiam, E & Iudæorum malitiam impellentium ad rem illicitam, & recusans crucifigere Iesum, dixit eis: *Accipite eum uos, & crucifigite*: qui sine causa consueuistis innocentes condemnare: *ego enim non inuenio in eo causam*, scilicet crucifigendi, & dandi talem sententiam. Verum dixit Pilatus, quia Christus, peccatum non fecit: nec inuentus est dolus in ore eius. vnde bene dicit, in eo: quia causa mortis Christi non fuit in eo, sed in nobis, & ideo dicit Bernardus: O piißime Iesu, quid tibi & morti? nos peccauimus, & tu luis: nos debuimus, & tu soluis: ac si diceret Pilatus, Mihi non licet crucifigere innocentem: uos crucifigite, si uultis. Derisoriè & indignanter hoc dixit,

Pœnam cũ sanguine poscunt.

Chrysosto. hom 83. in Ioan.

Rabanus in cap. 27. Matth.

Documentũ

Psal. 56.

Augusti. tracta. 116 in Ioan.

Prouer. 18.

1. Petri 2.

Bernardus sermone passione.

xit,

xit, quia non habebant potestatem iudicandi aliquẽ ad mortem. Vnde, secundum Chrysosto. quòd dixit crucifige, execrantis fuit hoc uerbum, & ad rem nõ concessam illis impellentis: uidentes autem Iudæi q̃ Pilatus clamoribus eorũ non acquiesceret, incęperunt allegare rationes alias, quam supra allegauerãt, & accusabant eum, quia contra legem Dei filiũ Dei se fecit: & ideo ut blasphemus, secũdum legem quam habebant, mori deberet. Erras ò Iudæe, quia se Deũ non fecit: sed pater eum genuit Deus Deum: & ergo filium Dei se dicendo, non blasphemauit, sed ueritatem dixit. Vnde Augusti. Ecce altera maior est inuidia. Parua quippe illa uidebatur uelut affectatæ illicito ausu regiæ potestatis: & tamen neutrum sibi Iesus mendaciter usurpauit: sed utrumque, scilicet quia erat rex, & filius Dei, uerum est: & unigenitus est Dei filius, & rex à Deo constitutus super Sion montẽ sanctum eius. & utrumque nunc demonstraret, nisi quãto erat potentior, tanto mallet esse patientior. Hæc August. *Tunc ergo Pilatus magis timuit*, ne fortè uerũ esset quòd esset Dei filius, & sic factum enorme fecisset ipsum puniendo & illudendo, & ne uideretur iniquè agere occidendo. Illi uerò hoc dicentes non horruerunt: sed interficiunt eum, pro quibus oportuerat adorare. Secundum Augustinum: Pilatus non timuit legem eorum, ut occideret: quia alienigena erat, & legem non obseruabat: sed magis timuit, filium Dei ne occideret. Prius timuit occidere innocentem: nunc magis timet occidere Dei uirtutem. Et ideo uolens de hoc secretius inquirere: nõ amplius interrogauit, quid fecisti: *sed ingressus est iterum prætorium cum Iesu*, ut ueritatem magis posset cognoscere extra tumultũ Iudæorum: *& dixit ad eum: unde es tu?* id est, unde duxisti originem? per hoc quærebat, utrum esset Deus originem habens diuinam: uel homo, habens originem terrenam. *Iesus autem non dedit ei responsum*: implens illud propheticum *sicut ouis non aperuit os suum*: ut nobis daret patientiæ exemplum. Quia enim Pilatus altam quæsiuit quæstionem non audiuit responsionem: nam diuina generatio infideli & incredulo explicanda non erat: & quia suam passionem impedire nolebat: cùm ad hoc uenisset, quòd pro nobis pati vellet. *Dixit ergo ei Pilatus*, prouocans eum ad respõsum aliquod, per quod illa accusatio excludi posset: *Mihi non loqueris?* Mirabatur de eius taciturnitate, cùm esset in puncto liberationis, uel condemnationis suæ. Ideo sequitur: *Nescis quia potestatem habeo crucifigere te, & potestatem habeo dimittere te?* quasi diceret, mihi saltem deberes respondere. Tua Pilate uoce constringeris: tua sententia damnaris. Si enim in te totum est positum, quare innocentem, in quo nullam causam inuenis, non absoluis? pro potestate ergo, non pro æquitate crucifigendum Dominum tradis: per potestatem latronem absoluis, authorem uerò uitæ interficis: & quia gloriatur de sua potestate, ideo respondit Iesus ad reprimendum eius iactantiam & tumorem, dicens: *non haberes potestatem aduersum me ullam* quantulamcunque habes: *nisi* hoc ipsum quicquid est *tibi esset datum* & concessum *desuper*, scilicet à Cæsare, & ulterius permissum à Deo, qui est potestas superior: & à quo est omnis potestas. Et ex hoc arguit eius peccatum, quia non acceperat potestatem à Cæsare & à Deo condemnandi innoxios, sed magis liberandi eos: & quia Pilatus Gentilis erat: & superioris potestatis timore angebatur: dicit eum minus peccare quàm Iudæos, qui legem nouerant, & inuidia mouebantur. Vnde Augustinus, quia plus peccat qui potestati innocentem occidendum liuore tradit, quàm potestas ipsa si eum timore alterius maioris potestatis occidit: nec timendo quidem, præsertim innocentem hominem, homo debet occidere: sed tamen id zelando facere, multomagis malum est quàm timẽdo. Hęc Augusti. Et similiter traditor plus peccauit, qui pro quæstu eum Iudæis tradidit. Maius ergo erat peccatũ Iudæ & Iudæorum, quàm Pilati: quia ad occisionem Christi Iudas fuit motus cupiditate, Iudæi autem rãcore, sed Pilatus humano timore. *Et exinde*, id est ex hac causa, & propter hoc, scilicet ne peccaret. & peccatum haberet occidendo innocentem, & Dei filium: *quærebat Pilatus dimittere eum*, absolutum: quanuis minus esset peccans quàm alij qui tradiderunt illum: nõ quòd tunc primum conciperet: sed si prius nolebat, modo quærebat. Suprà enim tentabat eum dimittere: sed extunc omnino & constanti animo quærebat hoc facere. Iudæi autem non ualentes per falsas accusationes circumuenire iudicem, nituntur ei de iniuria Cæsaris ingerere timorem: & ideo de hoc magis quàm de omnibus superius dictis eum terrere putantes, *clamabant dicentes: Si hunc dimittis*, qui se regem facit: *nõ es amicus*, & fidelis minister, *Cæsaris*: id est non zelas pro honore & statuto Domini tui custodiẽdo: & ideo amicitiam eius amittes. *Omnis enim qui se regem facit*, usurpando potestatem sibi, *contradicit Cæsari*. Imperatores enim Romani abstulerant à Iudæis regiam dignitatem: & ideo qui inter Iudæos diceba se regem, uidebatur facere contra Imperatoris ordinationem: sine cuius consensu non solebat quis titulo uti regio: hæc enim potestatis est terrenæ natura, quòd una est impatiens consortij aliarum. Vnde & ideo Cæsar nõ patiebatur alium dominari. Vbi Chrysostomus, Et unde habetis demõstrare hoc: à purpura, à diademate, à curia, à militibus: nõne solus semper cum discipulis incedebat: per omnia uiliter transiens, & cibum, & scholam, & habitationem. Hæc Chrysostomus. *Cùm autem Pilatus audisset*, minas sibi inferri à populo de indignatione Cæsaris, adhuc plus timuit. Nam, secundum Augustinum, Non sic potuit Pilatus contemnere Cæsarem authorem potestatis suæ: quemadmodũ legem gentis alienæ. Timens ergo Cæsarem, & non audens etiam secundum minimam apparentiam facere contra eius honorem: *adduxit Iesum foras*, extra prætorium, *& sedit pro tribunali*: id est ante tribunal, uel in tribunali: nam apud Græcos hæc propositio pro, idem est quod ante, uel in: hoc est, sedit in loco sedis iudicare: seu, ad iudicandum: quod est officium sedentis in tribunali. Est enim tribunal sedes iudicum, sicut thronus uel solium regum, & cathedra doctorum. Et dicitur tribunal, quia apud Romanos tribuni causas particulares decernebant: dicti à tribubus qui bus præponebantur. Sedit uerò *in loco qui dicitur Græcè λιθόστρωτος*, id est lapidum stratura, siue pauimentũ uarietate lapidum stratum: dictum à λίθος, quod est lapis: & στρωτὸς, quod est stratura, seu pauimentũ: quia ille locus diuersis lapidibus erat pauimẽtatus, & erat ante domum Pilati: & idem locus dicitur *Hebraicè gabatha*, id est collis, siue sublimitas, ex coaceruatione lapidum: quia locus fuit sublimis uario lapide stratus, in quo tribunal erat. *Erat autem parasceue*, id est præparatio paschæ. *hora quasi sexta*. Græcis admixti Iudæi, Græcis crebrò utebantur uocabulis. Παρασκευὴ autẽ Græcè, dicitur præparatio Latinè. Sic dicebatur feria sexta: quia in ea præparabant necessaria pro sabbato, in quo aliquid decoqui, uel operari non licebat: sicut & in deserto duplex manna feria sexta, propter sabbatum

Marginal notes: *Chrysosto. hom 83. in Ioannem.* — *Augusti. tracta. 116. in Ioan.* — *Idem ibid.* — *Esa. 53.* — *Potestas Pilati unde.* — *Augusti. tract. 116. in Ioan.* — *Chrysosto. hom. 83. in Ioannem.* — *Augusti. tract. 116. in Ioan.* — *Tribunal. Thronus. Solium. Cathedra.* — *Lithostratos.* — *Parasceue.*

tum colligebant: dicitur etiam feria sexta præparatio, quia Iudæi præparabant se mundando. Et congruè sexta die crucifigitur Dominus: quia per crucem reparauit hominem, qui sexta die à Deo est factus. Sexta etiam hora Dominus pro homine est crucifixus: quia sexta hora homo in peccatum est lapsus. Nam ut dicit Hierony. Qua hora primus Adam mortem peccando induxit, eadem hora secundus Adam mortem moriendo destruxit. Sexta quoque hora, qua maior feruor diei est, crucifigi uoluit: ad ostendendum quòd ex magno feruore charitatis passus sit. Tunc Pilatus iussit Iesum sisti iudicio, & allegans pro eius liberatione *dixit Iudæis*, quasi eos subsannãdo, *ecce rex uester*: prius dixerat, Ecce homo: ignominiam suam demonstrans, ut eos ad miserendum moueret: nunc uerò ut eos magis moueat, ironicè eis insultat, dicẽs: *ecce rex uester*. Primò conabatur eum liberare, per Christi ludibrium. Secundò, per Iudæorum opprobrium: quasi diceret eis: Mirum est quòd hunc hominem flagellatum, illusum, & abiectum dicitis usurpare sibi regnum. Talis homo est quòd regnum inuadere, uel captare non possit. Vnde erubescere debetis quòd eum esse regem formidatis. Compatiamini ergo illi: quia de eo timere nõ oportet, uel tale quid suspicari. Et tamen Pilatus super hoc timet ab eis apud Cæsarem accusari, & sua potestate priuari. Vbi Chrysosto. Et nimirum quæ dicta sunt erant sufficientia, ut facerent eos de cætero ab ira cessare: sed trepidabant ne dimissus rursus turbam ducat, & omnia pro hoc agebant. Amor enim principatus, uersutum quid est, & animam sufficiens perdere: propterea magis insistunt. Hæc Chrysostomus. Vnde Iudæi sicut furibũdi *clamabant*, & ex abundantia malitiæ ingeminando, dicebant: *Tolle, tolle*, scilicet ad mortem: & non quamcunque, sed turpissimam. Et explicantes genus mortis, addiderunt *& crucifige eum*. Interficere enim eum conabantur, & morte exprobratissima: formidantes ne aliqua eius post ipsum fiat memoria: quasi dicerẽt, Tolle eum à nobis, & conspectu nostro: grauis enim est nobis ad uidendum, nec possumus eum uidere: auferque eum de medio, & interfice. Quanto plus audiebant, quòd Pilatus uellet liberare eum, tãtomagis clamabant in contrarium. Vbi Beda. Quia totam accusationem, quam aduersus Dominum detulerant, crebra & sollicita Pilati interrogatione uidebant euacuatam: tandem impudici ad solas se preces conuertunt: ut quod criminando, & quasi ratiocinando nequiuerant: iam postulando & uociferando perficiant. Quẽ exinde ordinem sæuiendi, etiam beatorum martyrũ persecutores tenuisse, satis ecclesiastica demonstrat historia. Hæc Beda. Dulcissime Iesu, quis tam durus & impius erit, ut clamores illos horribiles, *tolle tolle crucifige eum*, sine gemitu & clamore spiritus aure corporis ualeat audire, seu mente tractare? Pilatus uerò terrorem, quem de Cæsare ingerunt, adhuc superare conatur: & uolens de ipsorum ignominia eos frãgere, quos de Christi ignominia non potuit mitigare: allegansque in Christi crucifixione eorum uerecundiam: dixit eis, quasi subsannando: *regem uestrum crucifigam?* quod redundat in uestram ignominiam: quasi diceret, Ex quo eum regnare formidatis, & iam de hoc fama magna fuit: non est honor uester quòd rex uester condemnetur, & erit uobis uerecundia si morte sic abiecta moriatur. Et ideo si non moueamini ab eius humilitate, debet uos mouere uestrum opprobrium, quod esset si crucifigerem eum. Sed illi se à libertate regni Dei & Christi excludentes, iugum diaboli sumpserunt: ac perpetuæ seruituti & tyrannidi se subiecerunt, dicentes: *non habemus regem nisi Cæsarẽ*. Ex quo patet quòd extunc perpetuæ Romanorum se obligauerunt subiectioni: renunciantes omni alteri regiæ dignitati: patet etiam eorũ obstinatio ad procurandum mortem Christi cùm pro eius procuratione confessi sunt in perpetuum seipsos subiectos seruituti. Vnde Chrysostomus: Abnuerunt Dei regnum, & traditi sunt regno Romanorum, quia quod habebant non intellexerunt, & ideo quod petierunt acceperunt: hoc idem etiam facto clamant nostra pontifices & prælati, seu curati, qui suas ecclesias dimittentes ingerunt se negocijs temporalibus principatus, uel regni. Per hoc autem iterum Iudæi timorem Pilato ingerebant. Vt enim dicit Augusti. Apertissimè contrà Cæsarem uenire uideretur, si regem se non habere nisi Cæsarem profitentibus, alium regem uellet ingerere: dimittendo impunitum, quem propter hos ausus ei tradiderant occidendum. Ex quo articulo adductionis Christi ad tribunal, habentur duo documenta. Primum, quòd nos debemus tribunal in mente nostra constituere, & ibi iudicio astare, sicut Christus stetit ante tribunal propter nos: ut nos districtũ Dei iudicium possimus declinare. Iuxta illud Apostoli: *Si nosmetipsos diiudicaremus, non utique iudicaremur*. Secundum est, quod tempore aduersitatis iudiciũ Dei cum patientia subeamus: sicut Dominus noster pro uobis ductus ante tribunal hominis obmutuit, & nõ aperuit os suum, cum omni patientia subiens iudicium: nos quippe tempore aduersitatis, quasi ante tribunal Dei sistimur. Vnde Apostolus, post uerba præallegata, subdit: *Cùm autem iudicamur*, scilicet temporalibus pœnis, *à Domino corripimur*, quia ut dicit glossa: Pœna ipsa nobis propria est purgatio, ut non cum hoc mundo damnemur: quasi diceret, Ideo est bonũ hîc per punitionem temporalem iudicari à Deo: ut hîc correpti non damnemur in iudicio futuro. Ad cõformãdum se huic articulo, attendat homo documẽta iam præmissa, & oret mente deuota. Iesu qui ante tribunal Pilati adduci, & in iudicio sisti uoluisti: da mihi ante tribunal mentis meæ conscendere, & meipsum de culpis meis cõscientiæ testimonio districtius iudicare: iudicium quoque tuum in aduersis tam patienter hic subire, ut iudicio tuo extremo ualeam securus astare. Sed Pilatus timore mox uincitur: & à tramite ueritatis & iustitiæ detorquetur. Petẽte enim tota Iudæorum multitudine uocibus magnis, ut crucifigeretur: tandem miser præses Pilatus motus timore imperatoris, & fauore Iudaici populi, cui ipse præerat: & à quibus pecunias sperabat leuare contra iustitiam, & contra conscientiam, qua Christum innocentem nouerat. & in quo nulla causa erat: dedit sententiam crudelissimam de morte innocentis: *&* per sententiam diffinitiuam, *tradidit Iesum, ut crucifigeretur* iudicio & potestate præsidis: non dixit euangelista, ut crucifigerent eum: sed ut crucifigeretur, per præsidis iudicium. Sed ideo illis traditum dixit, ut eos crimine implicatos, à quo alieni esse conabantur, ostenderet. non enim Pilatus hoc faceret, nisi ut id quod eos cupere cernebat impleret. Itaque Pilatus ambitiosus nolens amittere principatum, quanquam pronunciasset Christum innocentem: ac per eum dimittendum: volens tamen ad complacendum clamoribus populi satisfacere: id est eorum voluntatem facere: & nõ quod erat placitum Deo & iustitiæ: timensque ne accusaretur de Cæsaris rebellione, cum hoc nullum suspicans periculum, si innocentem pauperem morti adiudicaret:

Hierony. lib. 3. comment. ad Ephesios.

Chrysost. hom. 83 in Ioannem.

Beda in ca. 23. Luc.

Pilati diligentia.

Iudæorum subiectio.

Chrysosto. hom 83. in Ioannem.

Augusti. tract. 116. in Ioan.

Documenta.

1. Cor. 11.

Ibidem.

Iudicium Pilati.

Ambitio Pilati.

ret: maximè quia contradictor aliquis nō apparebat: protulit sententiam, & iudicauit eum ob culpam affectati regni esse crucifigendum: quia enim Iudæi Cæsarem regem & Dominum professi sunt: uidēs quòd sic se potestati Romanorum subiecerunt, condemnauit Iesum, quasi usurpantem Cæsaris potestatem: *& tradidit eum uoluntati ipsorum* ad crucifigendum. Quæ autem fuerit forma sententiæ, non est expressum ab euangelistis: in euangelio tamen Nicodemi scribitur, quòd Pilatus protulerit sententiam sub his uerbis: Gens tua comprobauit te regem: propterea præcipio te primùm flagellari, secundum principum statuta: deinde in cruce alleuari. Peccauit Pilatus, nec excusatur: quia cùm iudex esset, tenebatur ex officio seruare iustitiam: & nec timore cædere debuit, nec amore, ut faceret contra eam: qui si omnino uoluisset, quem iustum pronunciauerat, eripere potuisset. Minus tamē peccauit quàm Iudæi: institit enim quantum potuit, ut illum ex eorum manibus liberaret: & eius motiuū fuit minus malum, quia Iudæi ad occidendum Christum moti sunt per rancorem & odium: Pilatus uerò propter timorem Cæsaris & fauorem Iudæorum. Sic ergo eis consensit, qua cum effectu futori eorum ob uiasse potuit: consentit enim, qui cùm potest arguere non arguit: non consensit etiam consensu pleno, sed coactò. Sicut autē tunc Pilatus, sic hodie faciunt multi iudices, timore uel fauore à ueritate iudicij declinātes, & iustitiam subuertentes: ecce quomodo innocētissimus agnus, ut te à iudicio & lamento iustè & æterno damnationis eriperet, iniustè propter te iudicio damnari prælegit: ecce quæ non rapuit pro te soluit: & tu anima mea uequam & impia, nec deuotionis sol uis pinguedinem, nec compassionis refundis affectum. Cogita quantum amici eius clamauerunt, quā do illam sententiam audiuerunt. Sed maledicti gaudent & exultant, quòd intentum suum prauū habent. Rident, & eum qui est uerus & æternus Deus derident, & eius mortem quantum possunt accelerant: non beneficiorum & operum eius recordantur: non propter innocentiam eius mouentur: & (quod crudelius uidetur) nō propter afflictionem quam in eo uident retrahuntur. Et sic hora tertia crucifixus est Dominus linguis Iudæorum: & sexta manibus militum. Vnde Augustinus: Quoniam Iudæi facinus interfecti Christi à se in Romanos, id est Pilatum & eius milites transferre conati sunt: propterea Marcus ea hora qua Christus à militibus crucifixus est, quæ agi sexta iam cœperat prætermissa: tertiam potius horam recordatus expressit: qua hora intelliguntur clamare potuisse, crucifige crucifige: ut non illi tantum reperiātur crucifixisse Iesum, id est milites qui eum ligno sexta hora suspenderunt: uerumetiam Iudæi, qui ut crucifigeretur hora tertia clamauerunt. Et iterum apparitores potestatis hora sexta crucifixerunt. præuaricatores legis hora tertia clamauerunt. Quod illi manibus hora sexta: hoc isti lingua hora tertia. Rei magis isti, qui clamando sæuiebant, quàm illi qui obtemperando administrabant. Hæc Augustinus. Alij dicūt quòd in hora tertia Dominus iam condemnatus sit, & in hora tertia incœpta est crucifixio eius: & occupatis eis in crucifixione, fluxit tempus usque ad sextam: & in hora sexta crucifixio fuit consummata: & ideo quod dicitur de tertia, uerum est de crucifixionis principio: & quod dicitur de sexta, intelligitur de crucifixionis consummatione: secundum ueritatem poterit esse meditullium horarum, & hora media inter sextam & tertiam: & quia medium denominatur

Pilati imitatores.

Augusti. tract. 117. in Ioan.

A ab utroque extremorum, ideo ab euangelistis quandoque dicitur tertia: aliquando dicitur sexta. Vnde etiam in signum huius ecclesia communiter, inter tertiam & sextam celebrat missas solennes: quia missa in memoriam celebratur passionis. Ex hoc articulo cōdemnationis Christi ad mortem per sententiam trahitur documētum, quòd nos caueamus ne unquam iustam mortis sententiam animæ uel corporis mereamur. Item sicut Saluator noster sustinuit pro nobis iniquam, ab homine, contra se ferri sententiam: sic & nos pro Deo curare non debemus iniqua hominum iudicia. Vnde Apostolus: *Mihi*, inquit, *pro minimo est ut à nobis iudicer, aut ab humano die*. Ad conformandū

Hora missae celebrandae.

Documentum.

1. Corin. 4

B se huic articulo, oret homo dicendo: Iesu qui sententiam condēnationis ad mortē, mortē autē crucis, innocenter subire uoluisti: fac me iustam mortis sententiam, siue in corpore siue in anima non mereri: & tui amore iniqua hominum iudicia non timere. Data autem sententia reducitur Dominus intus, & spoliatur *chlamyde & purpura*, quibus fuerat ab illis indutus: & adhuc nudo coram eo existenti, uix datur sibi licentia uestiendi. Intuere & hìc Dominum, secundum considerationem supra de flagellatione positā. tandem *uestimentis suis*, quibus eum spoliauerant reinduerunt eum, ut ductus ad mortem magis cognosceretur in ueste propria, quàm in aliena: & cum esset

C uestimentis suis reuestitus, ducunt eum foras quantocitius, ne mortem eius differant amplius: ubi ligātes fune manus & collum ipsius, iudicium suę mortis ei imponunt, & ipsum tanquam malefactorem extra propriam ciuitatem eiiciunt. Nam uenerabile lignū crucis longum & grossum & multum graue ponunt super humeros suos delicatissimos, ut portet ipsum ad locum ubi erat crucifigendus. Vt enim dicitur in historijs: opinio est crucem quindecim pedes habuisse in longitudine. Et quia lignum illud reputabatur prophanum & immundum, & mors crucis ignominiosissima: quia ut dicitur in Deut. *Maledictus qui pēdet in ligno*: ideo nullus eorum lignum illud nedum portare, sed nec tangere uoluit: & ideo imposuerunt

Lignum crucis.

Longitudo crucis.

Deut. 21.

D illud Iesu ut iam damnato: agnus autem mansuetissimus patienter suscipit, & portat patibulum suis humeris in angariam mortis, tendens ad locum passionis. Vnde Augustinus: Hic adimpletur illud Esa. *Cuius principatus super humerum eius*. Principatus enim Christi est crux eius propter quam (secundum Apostolum) *Deus eum exaltauit*: & sicut lignum dignitatis alij baltheum, alij mittam portant, sic & Dominus crucem: & si inquiras, inuenies non aliter in nobis regnare Iesum, nisi per asperitates: quo fit ut delirosi inimici sint crucis. Hæc Augustinus. Completur etiā nunc figura Isaac obedientis, & ad patris iussum ligna pro sui immolatione portantis. Et, secundum

Augusti. sermo. 71. de tempore. Esaia 9. Philip. 2.

Gene. 22.

E Chrysostomū, Quomodo Isaac dimissus est, & mactatus aries: sic & hic diuina natura manet impassibilis: sed mactata est humanitas, hærens cornibus inter uepres: id est inter retinacula peccatorum, quibus natura humana detinebatur. Hic etiam completur uiduæ Sareptanæ figura, quæ collegit duo ligna. Vnde Ansel. Vide anima mea quomodo per omnia uir iste coarctatur & spernitur. Sub crucis onere dorsum incuruare iubetur & suipsius portare ignominiam. O spectaculum, uides ne? Ecce principatus eius super humerum eius: hæc est uirga æquitatis, uirga regni sui. Vnde & Hieronymus: Hic educitur Abel in agrū à fratre, ut perimatur: hic adest Isaac cum lignis, & Abraham cum ariete uepribus hærente: hic adest Ioseph

Chrysosto. hom. 84. in Ioan. 3 Reg. 17.

Anselmus in speculo cap. 12.

Hierony. in cap. 15. Marci.

Gene. 4. Gene. 22. Gene. 37. Nume. 21. Nume. 13. 4 Reg. 6.

seph cum gramineo fasce somniato, & tunica talari sanguine sua: hic adest Moyses cum uirga & serpente suspenso iu ligno: hic adest bot rus in ligno portatus: hic adest Helisæus cum ligno, ad quærendum securim, quæ iu imo demersa erat, & natauit ad lignũ: id est genus humauum, quod à ligno uetito in infernum decidit: per lignum crucis Christi, & baptismũ aquæ ad paradisum natauit: hîc adest Ionas de ligno forti in mare uentremq́ue ceti triduo missus. Vnde Augustinus: Grande spectaculum. Si spectet impietas, grande ludibrium: si pietas, grande mysterium. Si impietas spectet, grande ignominiæ documentũ: si pietas, grande fidei munimentum: si spectet impietas, uidet regem pro uirga regni lignum sui portare supplicij: si pietas, uidet regem baiulãtem lignum ad seipsum figendum, quod fixurus fuerat etiam in frontibus regum: in eo spernendus oculis impiorum, in quo erant gloriatura corda sanctorum. Dicturo enĩ Paulo: *Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi:* ipsam crucem suam gestans humeris commendabat: & lucernæ arsuræ, quæ sub modio ponenda non erat, candelabrum ferebat. Hæc August.

Ionæ 1. & 2.

Augusti. tract. 117. in Ioan.

Galat. 6.

Portat autem Christus crucem ut rex: sceptrum in signum gloriæ, quæ est uniuersale rerum omnium dominium. Item ut uictor trophæum, & signum suę uictoriæ: quo principatus & potestates expoliando triũphauit. Item & doctor portat candelabrum, in quo ponenda erat lucerna suæ doctrinæ: quia signum crucis fidelibus est uirtus Dei. Et sicut summus sacerdos, quando ibat ad tabernaculum ut intraret sancta sanctorum, portabat clauem super humerum suum: sic Christus uadens ad tabernaculum sancti sanctorum, & uolens uobis aperire, portauit clauem, scilicet crucem, super humerum. Baiulatio crucis pręfigurata fuit in Isaac filio Abrahæ. Isaac enim ligna propriis humeris ferebat, in quibus eum pater suus immolare uolebat: sic Christus propriis humeris crucem baiulabat, in qua ipsum gens Iudæorum suspendere affectabat. Isaac ad obediendum patri se voluntarium exhibuit: sic filius Dei patri suo cœlesti usque ad mortem obediuit: duo autem populi Iesum ad interficiendũ eduxerunt, uidelicet Iudæi qui corde, & Gentiles qui opere hoc fecerunt. Isti olim per duos exploratores præfigurati erant, qui botrum de terra promissionis ad desertum afferebant: per botrum præfigurabatur filius Dei Iesus Christus, qui per hos duos populos de Hierusalem in locum Caluariæ est ductus: per botrum illum probabant filij Israel terræ promissionis bonitatem: per doctrinam Christi possumus considerare patriæ cęlestis suauitatem. Eduxerunt autẽ eum extra ciuitatem: quorum enim animalium sanguis inferebatur in sancta sanctorum: horum corpora educebantur extra castra, cùm cremabantur & immolabantur. Baiulans uerò crucem, per hoc nos inducit ad sui sequelam, sicut ante dixerat mouendo ad eam: *Si quis vult uenire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me.* Sicut enim Christus author uitæ, sententia mortis super eum data, crucem sibi baiulãs confestim ad locum supplicij foras educitur, tanquam malefactor, qui huius mundi uita indignus æstimatur: sic uerus Christi imitator seipsum abneget, crucem suam tollendo, & extra castra secum improperia eius portando: tanquam purgamentum huius mundi factus: semperq́ue mortificationem Iesu in corpore suo circunferat, ut & uita Iesu in corpore suo tandem manifestata fiat. Et nota quòd hęc tria, scilicet quia exuerunt eum ueste regia, *& in-*

Figura.

Gene. 22.

Nume. 13.

Matt. 16.

A *duerunt eum uestimentis suis, & duxerunt eum ut crucifigerent:* figuratiua sunt passionis in corpore mystico scilicet ecclesia: maximè temporibus Antichristi. Exutio regiæ uestis, est spoliatio terrenæ potestatis: induitio propriæ uestis, est reuersio pristinæ paupertatis: ductio ad crucifigendum, est uiolentia persecutionis finalis. Cùm igitur Christus Pilato imperãte, præcone clamante, baiulans sibi crucem traheretur ad supplicium: tunc eum ducendo & accelerãdo, & opprobrijs saturando, factus est concursus populorum post ipsum euntium: alij super ipsum plangebant, alij illudentes irridebant, alii lutum & immunditias in caput & in faciem eius proiiciebant. Sed ipse quasi agnus innocens, & ut ouis coram tondente se,

Christus ad supplicium trahitur.

B inclinato capite incedens, ad omnia tacebat: quoniã *tanquam ouis ad occisionem: & quasi agnus ad immolandum ductus est, & non aperuit os suum.* Et sequebatur eum triplex turba. Prima carnificum, quæ eum premebat. Secunda Iudæorum, quæ eum irridebat. Tertia amicorum, quæ anxiè lugebat. Et insuper quarta illorum, qui ad uidendum spectaculum ueniebant: unde non eadem mente sequebantur: sed quidam ut lęti morientem aspicerent, quem uiuentem oderunt: alij ut morientem plangerent, quem uiuentem dilexerunt: ductus est autem cum socijs, duobus utique latronibus, per medium urbis, ubi eius confusio patebat singulis ad hostia & fores confluentibus: hæc est

Esa. 53. Turba triplex Christũ secuta.

C societas sua. O bone Iesu quantam tibi uerecundiam isti faciunt: latronibus te associant sed & deterius tibi faciunt, quia crucem portandam imponũt, quod de latronibus non legitur. unde non solum cum iniquis deputatus es, sed & iniquorum iniquior. Indicibilis est Domine patientia tua: hoc ad literam procuratũ fuit per principes Iudæorum, ut Christus infamaretur societate latronum: & à vulgaribus uideretur in criminibus eorum participasse, & sic ipsi uiderentur iustè mortem eius procurasse. Sic & hodie frequenter maligni faciunt, qui suam nequitiam, per bonorũ infamiam operire quærunt: per iustitiæ etiam subuersionem hodie in multis locis deputantur iusti cum

Verecũdia Christi.

D iniquis. Christus autem permisit hoc fieri, ut ostenderet quòd pro peccatoribus uellet pati. Vnde Beda: Sed ille cum iniquis deputatus est in morte, ut iniquos iustificaret in resurrectione: qui cùm in forma Dei esset propter homines homo factus est, ut hominibus potestatem daret filios Dei fieri. Hæc Beda. Occurre igitur nunc anima mea, & uide amatorem tuũ & Dominum, pro te crucem baiulantem, & ad patibulum properantem, ac tua crimina suis pœnis expiãtem. Cerne eum quomodo sub onere crucis curuus incedit, & uehementer anxius anhelat. Compatere ei quantum potes, in tot angustiis & ludibriorum renouationibus posito. Certè benefaceres si iuuares Dominum deum tuum: & diceres, date obsecro mihi cru-

Beda in ca. 23. Lucæ.

Contemplatio.

E cem Domini mei, & ego portabo eam. Quia uerò mœsta mater & mœrore confecta, propter multitudinem populi appropinquare ei non poterat, nec eũ uidere, iuit celeriter per aliam uiam breuiorem, & compendiosam cum sociabus suis & Ioanne, ut alios præcedens ualeret eidem approximare: cùm autem extra portam ciuitatis in concursu uiarum eum obuium haberet: cernens eum sic oneratum ligno tam grandi, quòd ante non uiderat, semimortua facta est, & penè exanimata præ angustia: nec ei uerbum dicere poterat, nec Dominus tibi, acceleratus ab his qui eum ducebant. O quàm tristes & dolentes: quàm clamantes & plorantes, ibant mulieres sanctæ, sustentã-

Mariæ occursus.

tes domi-

tes dominam nostram matrem eius, non ualentem se sustentare uel sustinere:imò dicitur in terram corruisse. Credo quòd ipsa libenter crucem portasset, si potuisset: & quanuis non posset, libenter accepisset. Vnde secundum Anselmum: Hac noce ut reor sequebatur, dicens: Vadis propiciator solus ad immolandum pro omnibus:non tibi occurrit Petrus qui dixit, pro te moriar. Reliquit te Thomas, qui ait: Cum eo omnes moriamur: & nullus de his nisi tu solus duceris: qui me castâ conseruasti filius meus & Deus meus: uerû hæc uerba ex magnæ pietatis affectu producta, ita ad hoc memorasse sufficiat, ut oculus ea pietatis attêdens dû tantæ matris gemebûdis affectibus côpatitur, fructu pii amoris illius aliquâdo remunerari mereatur. Hæc Anselmus. Vlterius autem Dominus procedens, parum post uertit se ad ipsas mulieres sequêtes & flentes. Quia enim nouit Dominus qui sunt eius, prætermissa furentis populi turba, ad amantes & plangentes se fœminas oculos & ora conuertit:suos enim Dominus libenter respicit, & dixit eis: *Filiæ Hierusalem, nolite flere super me*, nec lamentemini me moriturum, cuius citò resurrectio mortem soluere potest: cuius mors & omnem mortem, & ipsum mortis authorem destruet. Non enim oportet flere eum, qui propria patitur sponte: sed magis ei applaudere. Vbi cùm filias Hierusalem appellat, datur intelligi quòd non solum mulieres de Galilæa eum secutæ sunt: sed etiam aliquæ mulieres eiusdem urbis per deuotionê ei adhæserunt. Typum gerebant istæ mulieres eorum, qui alijs compatiuntur & miserentur, sed non sibi: aliorum peccata deplorant & accusant, sed de suis moribus non curant: contra quod dicitur in Ecclesiastico: *Miserere animæ tuæ placens Deo*. Non ergo prohibet Dominus compassionem: sed prædicit aliam luctus causam. Vnde subiungitur: *Sed super uosipsas, & super filios uestros flete*, & super imminenti excidio urbis & gentis nostræ uosque ipsas, & uestram progeniem dignis lachrymarum fletibus abluite, ne in ultionem meæ mortis damnemini etiam cum perfidis. Secundum sensum literalem, fletus ad quem induxit Christus mulieres, fuit propter miseriam per Romanos super Iudæos uenturam: & illa miseria figura fuit miseriæ super incredulos per spiritus malignos uenturæ: pro cuius euasione flendum est, & orandum an te terminum huius uitæ. *Quoniam ecce uenient dies*, scilicet quadragesimo anno post passionem Christi, *in quibus steriles, quæ non genuerunt & lactauerunt, dicentur beatæ*: quia agiliores erunt ad fugiendum, quàm grauidæ, & pro se solum anxiæ. In die quoque iudicij parentes dicent filijs se esse damnatos, propter amorem nimium filiorum: & econuerso filij dicent se esse damnatos, propter amorem & sequelam parentum. *Tunc incipient dicere montibus, cadite super nos: & collibus, operite nos*: quia aliqui præ horrore miseriæ tunc dicebant: utinam montes caderent super nos, & colles operirent nos. Similiter in die iudicij hoc dicent reprobi, optantes abscondi à facie Domini. *Quia si in uiridi ligno hæc faciunt, in arido quid fiet?* Christus hic dicitur lignum uiride faciens fructum: & per consequens indignum abscissione per mortem. Populus autem Iudaicus, lignum aridum infructuosum: & per consequens dignum abscissione per mortem. Viride etiam lignum & fructiferum, sunt iusti & electi: sed aridum infructiferum, peccatores & impij. *Si ergo in uiridi ligno*, id est in Christo omnium uirtutum uirore uirenti, *hæc faciunt*: id est tot tormenta inferunt: *in arido*, id est in populo Iudaico & peccatore, ab omni honore gratiæ destituto & arefacto, *quid fiet?* Certè grauius punietur. Quasi omnibus diceret: Si ego qui peccatum non feci, & fructuosus sum, sine igne passionis de mundo non exeo: quæ tormenta manent peccatoribus & impijs, qui fructibus sunt uacui? Certè Domine Iesu uerum est: quia si tu arbor sancta lignum uitæ fructuosum & benedictum tanta pateris, & ramis tuis spoliaris: quid erit de nobis miseris, qui sumus lignum infructuosum & siccum, aptum pro igne & gehennæ incendijs? Si ergo *incipit iudicium de domo Dei, & omnes qui uolunt piè uiuere in Christo, persecutionem patiuntur*: quis finis eorum qui non credût Dei euangelio, & impiè uiuunt? Vnde Augustinus: Si hinc sine flagello non exiit, qui huc sine peccato uenit: quomodo flagellis digni non sunt, qui huc cum peccato uenerunt? Vnde & Gregorius: Quotiês mortem saluatoris attendo, & patientiam Iob, & mortem Baptistæ considero: dico tibi ô peccator, hinc considera, quid passuri sunt illi quos reprobat, si tanta sunt quos amat? Hæc Gregorius. Bonum his cogitare, ut cogitatio tantæ angustiæ nobis horrorem incuteret: & timor incussus à nobis peccata perpetrata expelleret: uel à perpetrando arceret: exemplo Hieronymi dicentis, Siue comedam, siue bibam, sine aliquid aliud faciâ, semper uidetur auribus meis insonare illa uox terribilis: surgite mortui, uenite ad iudicium. In prædictis duobus locis, quę modo sunt in ipsa ciuitate: sed extra ecclesiam sepulchri, scilicet ubi Christus obuiauit matri & ubi se uertit ad mulieres: adhuc (ut dicitur) apparent uestigia ecclesiarum, quæ ibi factæ erant in horum memoriam. Cùm ergo Dominus ulterius processisset, & ita fatigatus ac fractus, & ex afflictione præcedenti debilitatus esset, quòd lento gradu incederet, & amplius crucem portare non posset: deposuit eam ut aliquantulum pausaret & respiraret. Illi autem pessimi nolentes differre mortem eius: timentes ne Pilatus sententiam reuocaret, quia uoluntatem dimittendi eum ostenderat: *coegerunt Simonem Cyrenæum*, dictum à Cyrene ciuitate Lybiæ *patrem Alexandri & Rufi* discipulorum Domini: *de uilla uenientem*, & ad ciuitatem eundo eius occurrentem, *ut portaret crucem*, post Iesum usque ad crucifixionis locum. Hoc autem non fecerunt ex côpassione ad Christum: sed ut citius duceretur ad crucifigendum. Item ut ostenderent eum esse hominem fatigatum & infirmum, & sic non crederetur Dei filius. Vt autem ait Chrysosto. Nullus aliorum acceptabat crucem baiulare, eo quòd lignum detestabile putabatur: & ideo Simoni Cyrenæo, quasi in quandâ iacturam imposuerunt crucem portandam, quâ alij recusabant. Qui portauit eam corporaliter & inuitè: non spiritualiter & uoluntariè: tum quia hoc erat turpe: tum quia forsitan erat Iesu discipulus, licet occultus. Et ot dicit Hieronymus, Nomen istius Simonis hic exprimitur, ratione filiorum suorum, qui erant Christi discipuli. Crucem Iesus diu portare non poterat, quia ex afflictionibus præcedentibus fatigatus erat: & ideo Iudæi crucem Simoni portare post Iesum imponebant. In quo docemur quòd quilibet debet portare crucem pœnitentiæ quandiu potest: sed cùm ulterius non potest, tunc placet Christo quòd alius pro eo portet. Iste Simon, secundum quosdam, nô fuit Hierosolymita: sed peregrinus & aduena: quia fuerat Gentilis, & factus fuit proselitus. Et licet ipsi tanquam contemptibili imposuerunt crucem Iesu: hoc tamen non uacat à mysterio. Significabat enim quòd Gentilitas ab ipsis humeris immediate crucem susceptu-

Anselmus in speculo.

Eccle. 30.

Lignû uiride dicitur Christus.

1. Tim.

Hieron. ad Heliodorum.

Simon Cyrenaeus crucem portare cogitur.

Chrysosto. hom. 84. in Ioannem.

Hierony. in cap. 15. Marci. Documentum.

Mysteriû in Simone Cyrenæo.

susceptura ad redemptionem erat, quæ & tenebras ignorantiæ idololatriæ extirparet, quod Alexander interpretatur: & totam ecclesiam de Gentibus sanguine suo decoraret, quod signat Rufus: & per omnia mœrorem gentium, per obedientiã deponeret, quod interpretatur Simon: & hæredes regni faceret, quod interpretatur Cyrenæus: & crucem Christi in altum per pœnitentiam extolleret, quod sustollere crucem Christi significat: & ad hoc compellerent Iudæi, per hoc quòd uerbum crucis reiecerunt, quod significat angaria. Ipse ergo Christus primus passionem crucis sustinuit: & postmodum alij, & maximè aduenæ Gentiles, eum imitando. Sapientia enim diuina ordinauit, ut ipse Dominus crucem primò portaret, & portando nobis portandam præberet. Vnde Hilarius: Indignus enim Iudæus erat Christi crucem ferre: quia fidei gentium erat in reliquum, & crucem accipere, & compati. Vnde & Glo. Ecce non Hebræus, sed alienigena & peregrinus opprobrio Christi subditur, ut plenitudo sacramentorum transire à Iudæis ad Gentes ostẽdatur. Simon quippe obediens interpretatur: Cyrenæus hæres. Vnde bene per eum designantur Christiani ex gentibus conuersi, qui quondam peregrini erant testamentorum Dei: sed nunc credendo & obediendo diuinis mandatis, facti sunt ciues sanctorum & domestici atque hæredes Dei: cohæredes autem Christi. Hæc Glo. De uilla ergo Simon egrediens crucem portat post Iesum, cùm populus nationum paganis ritibus derelictis uestigia dominicæ passionis obedienter amplectitur: Villa enim Græce pagos uocatur, à qua pagani nomen trahunt. Vnde paganos appellamus eos, quos à ciuitate Dei alienos uidemus. Vnde Theophilus: Ille tollit crucem suam, qui uenit à uilla, id est, qui dimittit hunc mũdum, & opera eius: in Hierusalem, id est in supernam ciuitatem tendens. Ex hoc articulo, baiulationis crucis, sumuntur duo documenta. Primum est: quòd nos Christiani crucem portare debemus post Iesum: quia *Christus passus est pro nobis, relinquens nobis exemplum, ut sequamur uestigia eius.* Vnde Glo. Prior Dominus crucem portat, qui prior passus est: postea imposita est Simoni Cyrenæo, post Christum portanda: quia debemus sequi uestigia eius. Vnde (ut dicit Ambro.) Non præcessit Simon: sed sequebatur. Hinc Dominus in euangelio: Si quis post me vult uenire, tollat crucem suam quotidie, & sequatur me. Vbi tria innuit necessaria, portanti crucem post Iesum. Videlicet quòd portet eam uoluntariè, & non angariatus, sicut Simon iste. Vnde dicit: si quis vult, & cætera. Itẽ quòd portet crucem suam. scilicet propriam, non sicut iste Simon alienam: unde dicit crucẽ suam. Item quòd portet crucem, non pro inani, sed Dei gloria: unde dicit, & sequatur me. Notandum autem (secundum Augustinum) quòd crux Domini non tantum illa dicitur, quæ tempore passionis Christi, ligni affixione construitur: sed & illa quæ totius uitæ curriculo cunctarum disciplinarum uirtutibus coaptatur. Intelligendum ergo crucem, non ligni patibulum: sed uitæ uirtutisq; propositum. Tota igitur uita Christiani hominis, si secundum euangelium uiuat, crux atque martyrium est. Hæc Augusti. Et ista est crux, quæ quotidie est portanda. Hanc autem quidam portant uoluntariè: ut uiri perfecti, imitatores Christi: quidam inuitè, sicut qui cum murmure & coacti alicui se districtioni subiiciunt, uel bonum faciunt. Quidam etiam portant crucem alienam, non suam: sicut qui abstinentiam & districtionem sanctorum prædicant, sed in se non seruant: uel qui sub regula arctissima se militare gloriantur, sed per eius obseruantiam non mortificantur. Quidam insuper crucem portant, sed Christum non sequuntur: ut qui pro laude humana laborant, sed adhuc Dei dilectione non trahuntur. Vnde & sicut Simon crucem portant, sed non moriuntur: quia corpus quidem per laborem affligunt, sed per desiderium gloriæ mundo uiuunt. Primi figurantur in Domino, & faciunt pœnitentiam meritoriam. Alij figurantur in Simone, & hi faciunt pœnitentiam, sed non meritoriam. Vnde Bernardus: Væ semel, uæ iterum crucem portantibus, & non sequentibus Christum: uæ portantibus crucem, non sicut Saluator suam, sed ad angariam sicut Cyrenæus alienam. Si crucem portas cum crucifixo, cur nõ moreris mundo? Hæc Bernardus. Sponte igitur & Christi amore crucem tuam porta post Iesum quotidie, & semper oculum mentis in eum dirige, & leuius portabis quæcunque pateris. Vnde Augustinus: Quã tumcunque propinat nobis præsentis temporis tribulatio: parua patimur, si recordamur quis pro nobis iuerit ad crucis patibulum: quis nos inuitat ad gloriã. Caue etiam ne unquam crucem Christo fabrices, uel dorso eius imponas. Crucem enim Christi ad crucifigendum ipsum perhibetur carpentare, qui ad perpetrandum mala conatur consilium & auxilium pręstare. Et dorso Christi crucem baiulandam imponit, qui peccatum suum diuinæ ordinationi attribuit. Secundum documentum est (secundum Theophilũ) quòd qui ad modum Christi magister est, debet ipse primò tollere crucem, & timore Dei propriam carnem crucifigere, & sic subditis & obedientibus salutari eã angaria imponere. Ad conformandum se huic articulo, rẽmemoretur homo quanta charitate Christus crucem portauit, & quanti ponderis illa crux fuerit, cui omnia peccata mundi imposita erant: quæ omnia agnus immolandus in humeris suis portauit. Poterit etiam homo per imaginem recolere, quasi ipse portet crucem post Iesum: & cum Iesu instar Simonis Cyrenæi, uel alias prout deuotio ministrabit: Iesu qui crucem tuam proprijs humeris baiulare uoluisti: fac me crucem arctioris continentię sponte apprehendere, eamq́ue post te quotidie baiulare. Et nota quòd quatuor portauerunt crucem etiam materialem, scilicet latro sinister, qui significat impœnitentes: qui de cruce præsentis pœnalitatis, transeunt ad crucem æternæ calamitatis. Latro dexter, qui significat uere pœnitentes. Simon, qui significat de pœnitentia murmurantes. Christus, qui significat innocentes, aliorum peccata portantes. Primi sustinent pœnam, sed non faciunt pœnitentiam. Secundi faciunt pœnitentiam, meritoriam & propriam. Tertij faciunt pęnitentiam, sed non meritoriam. Quarti faciunt pœnitentiam nõ propriam, sed meritoriam. Primò itaque Iesus crucẽ suam quandiu poterat baiulauit: postea imposita est Simoni congruo ordine mysterij. *Iesum autem* sic exoneratum: sed ut latronem ligatum: *duxerunt in Golgotha* (quod interpretatur caluariæ locus) *ad crucifigendum*: clamantes & uociferantes post ipsum: & ista ductio fuit exprobrosior & pœnosior inter omnes, de quibus dictum est supra, pluribus de causis. Primò ratione ignominiæ: quia ualde ignominiosum est, duci ad patibulum. Secundò, ratione societatis: quia *ducebantur cum eo & alij duo nequam* ut interficerentur: quod specialiter factum est ad maiorem suam confusionem, ut non uideretur distinctio inter Christum, & alios nequam. Tertiò, ratione multiplicis comitiug

&

Hilarius canone 33. in Matth.

Documenta duo.

1. Petri 2. Crux portanda cuiq;

Ambro. in cap. 23. Luce. Luc. 9.

Augusti. sermone 7. de uerbis Aposto. Crucẽ portantes.

Bernardus sermone de passione.

Crucem Christo fabricare.

Crucem portantes quatuor.

& turbæ quæ eum sequebantur:sed non una eademque mente. Quartò, ratione loci ad quem deduxerũt eum, qui horrorem præstabat pariter & fœtorem. Ex isto articulo, deductionis in Golgotha ad crucifigendum, tria trahuntur documenta. Primum est, quòd sicut Christus uoluntariè ductus est ad patibulum, tanquam ouis ad uictimam: sic & nos uoluntariè ducamur ad obedientiam mandatorum Dei, & prælatorum uice Dei qua propria uoluntas mactatur. Secundum est, quòd nos sequi debemus Christum euntem ad locum suæ passionis, super nosipsos flentes cũ mulieribus miseriam nostræ fragilis cõditionis. Quia (ut dicit Theophi.) Mens infirma, quæ significatur per fœminam: si sumpta cordis contritione per pœnitentiam flet, sequitur Christum. Vnde hanc processionem plangentium & lugentium post Dominum repræsentamus: quando processiones & letanias pro aliquibus imminentibus periculis facimus, sequentes crucem quæ ante processionem baiulatur: quasi dicamus, exeamus ad eum extra castra: improperium eius portantes: & sic iuxta mandatum Domini plãgimus super nos, & super filios nostros. Similitudinem ergo processionis illius amarissimæ, quam Christus condemnatus fecit, dum ad locum passionis educeretur explendo: animo dolenti conquerãris crucifixo, quòd affectum tam feruidum ad suam passionẽ, prout dignum est, non habeas: nec hactenus habuisti. Tertium est, quòd peregrini pro pœnitentia, & religiosi pro obedientia per uias euntes, si aliquando lassantur, rememorari debent istius itineris Christi, quo ad patibulum ducebatur: quoniam ita lassus fuit, quòd crucem per se amplius ferre nequiuit. nimirum cùm per totam noctem & diem illam multipliciter fatigatus fuerit. Si igitur Saluator noster tantam lassitudinem cum tanta ignominia pro nobis sufferre est dignatus: cur & nos propter eum modicum laborem viæ, & cum nostro honore non sustinemus? Ad conformandum se huic articulo, recogitet homo, cum quanta ignominia Dominus noster ducebatur ad patibulũ pro nostra magna gloria: & fleat cum sanctis mulieribus, fundendo lachrymas saltem cordis, & sic oret: Iesu qui ad crucifigendũ in Golgotha duci uoluisti, deduc me in semita mandatorum tuorum: ut cum sanctis mulieribus tuæ sequar uias passionis, & super meipsum fleam miseriam propriæ conditionis. Vides itaque quomodo hæc quæ in hora completorij, matutinali, prima & tertia passus est Dominus, absque aliqua crucifixione, uehementissimi & amarissimi doloris sunt, & horroris ualde stupendi. Cùm enĩ in manus impiorum deuolutus esset morte turpissima consummandus: parum erat sacrilegis illis crucifigere eum: nisi prius doloribus & illusionibus animam eius repleuissent.

Documenta.

Theophi lus ĩ Lucã cap. 23.

Processio et letania.

ORATIO.

DOMINE *Iesu Christe, qui hora diei tertia pro nobis flagellari uoluisti: libera me ab æternæ iræ flagellis quæ merui: per sacratissimi capitis tui punctiones punge mentem meam, ut noxias delectationes uitare praualeam: & da mihi post pœnitentiam pertingere ad coronam. Qui etiam multipliciter derisus, tandem sententialiter condemnatus es ad mortem: fac me euadere diabolicam derisionem & mortem æternam. Portasti tibi crucem Domine: da mihi tollere crucem meam, & sequi te: meam utique, quæ debetur peccatis meis; meam etiam spontaneam & deuotam: ut per hanc perueniam ad gloriam. Amen.*

De sexta in passione Domini. Cap. LXIII.

HORA sexta cogitabis dolens & tristis, quomodo Dominus Iesus præcone clamante, & uituperabiliter ductus extra portam Hierusalem peruenit ad locum caluariæ, utique fœtidum: Hebraicè Golgotha dictũ, & Latinè decollationis interpretatum: ubi malefactores puniebantur, & publicum erat patibulum. Est autem Caluaria testa capitis, pilis & pelle denudata: & quia ibi decollabantur & suspendebantur rei: & sparsa erant multa ossa corporum humanorum, & maximè capitum: ideo dicebatur locus Caluariæ, seu Caluariarum. Et idcirco Iesus pro omnium salute in loco peccatorum est passus: ut ostenderetur pati pro peccatoribus: ut ubi prius erat area damnatorum, ibi erigerentur vexilla martyrum: & vbi abundauit peccatum, superabundaret gratia Dei: & in hoc ostenderetur quòd per tolerantiam supplicij, peruenitur ad coronam martyrij. Ibi Christus decaluatur, id est à carne sua scilicet carnali Iudæa separatur. Et sic patet mortis Christi turpitudo ex conditione loci: quia in loco ubi puniebantur malefactores & rei: & ex modo mortis, quia crucifixio erat turpissimum genus mortis: & ratione societatis, quia inter duos malefactores, quasi noxius est crucifixus. per quod Iudęi intendebant inducere suspicionem populo, quòd Iesus esset particeps, & principalis in eorum malefactis: quia eum uilificare intendebant in omnibus. Crux verò, quę tunc erat supplicium latronum & multæ ignominiæ: nunc à locis suppliciorum fecit transitum ad frontes imperatorum, & est immensæ gloriæ. Tempus etiam passionis Christi erat tempus solenne: & ideo tempus gaudij & misericordiæ: & per consequens maior fuit dolor tantam crudelitatem & afflictionem tali tempore sustinere. Extra autem ciuitatem passus est. Primò, ut ostenderet uirtutem passionis suæ non esse includendã intra terminos gentis Iudaicæ. Vnde Chrysostomus, Non autem uoluit Dominus pati sub tecto, non in templo Iudaico, ne putares pro illa tantũ plebe oblatum: & ideo foras ciuitatem, foras muros: ut scias sacrificium esse commune, quod totius terrę est oblatio, quod communis est purificatio. Secundò, ut ostendat quòd quicunque sequi uolunt passionis fructum, debent exire mundum, saltem per affectum. Quia ergo Christus extra portam passus est, sequamur eum & exeamus ad eum extra castra, & mũdanam conuersationem, improperia ipsius & pęnam portantes. Vnde Bernardus. Christus extra portam passus

Matt. 27. Marci 15. Luc. 23. et Ioan. 19.

Caluaria.

Turpitudo mortis Christi ex multis.

Cur extra ciuitatem passus.

Bernardus lib. de passione.

passus est:ad quem egrediamur mundanæ conuersationis contemptu, quod est egredi de ciuitate huius mundi:& hoc tribus modis. Affectu, ut mundum nõ diligamus. Effectu, ut eum mente & corpore funditus deseramus. Profectu, ut cum Domino spiritus unus fieri anhelemus. Quia ut ait Gregorius: Tanto quis Deo est proximus, quanto ab amore mundi est alienus. Hic locus, seu mons Caluariæ, sanctus magnam inter loca sancta obtinet dignitatem, & maximam ob memoriam dominicæ passionis habet compunctionis uirtutem: in quo Dominus noster magna & stupenda operari dignatus est: quibus ad memoriam reductis cor contritum & humiliatum compungitur, & quasi torculari passionis lachrymæ compassionis exprimuntur. De hoc ergo monte seu loco, & his quæ ibi fiebant, debes sæpe & maximè in tentationibus recordari & quando tibi extinctus est ignis deuotionis, perge illuc, & collige de lignis crucis, & per hæc ignem huiusmodi iterum suscitabis.

Gregorius lib. 8. moral. cap. 6.

Meditatio.

Mons Caluaria.

Mons autem Caluariæ, in quo crucifixus est Dominus, prope quem ad quinquaginta passus est sepulchrum eius, erat extra ciuitatem ad Aquilonem: Dominus enim passus & sepultus est extra portam, quẽ montem & locum sepulturæ Domini Helius imperator Adrianus inclusit intra urbem, amplians eam uersus Aquilonem, & à capite usque ad pedes muro cingens eandem. In quo loco postea Christiani ecclesias duas, sub uno tamen tecto construxerunt: montemque Caluariæ & locum sepulturæ, & multa sacra loca intra eas concluserunt. A monte enim Caluariæ uersus Occidentem descendendo, ad duas cannas est Golgotha siue Caluaria, ubi est ecclesia oblonga in qua apparet rupis illa in qua crux sancta cùm portaret Dominum erat fixa patente adhuc foramine in rupe ipsa, qui locus crucis distat tribus cannis, uel circa, scilicet sedecim gradibus à superficie terrę: hoc est à pauimento ecclesiæ. Est etiam ibi alia grandis scissura per totam petram, quæ testimonium perhibet per suam scissuram, sanguinem sui fabricatoris se sustinere nequaquã potuisse. Ipsa verò petra altior est quàm pauimentum, usque ad genua circunstantium. Deinde ad quinquaginta passus, uel circa, est sepulchrũ Domini: ubi est ecclesia sancti sepulchri, seu resurrectionis dominicæ rotunda: sed chorus protenditur in longum cum sanctuario: in quo est summum altare, & sustentatur duodecim columnis: sed utraque ecclesia, scilicet ista & Golgotha uno tecto est tecta. Vnde quidam hanc & illam unam dicunt esse, nominantes eam ecclesiam sancti sepulchri, seu resurrectionis dominicæ. Locus autem crucis prędictus talis est, ut positus in medio terræ ad capessendam Dei cognitionem omnibus gentibus esset æqualis. Vnde super hunc locum scriptum est Græcè: Hic Deus noster ante secula, operatus est salutem in medio terræ. Tradunt autem Iudæi (ut Hieronymus ait) quòd in hoc loco montis immolatus est aries pro Isaac. Vnde Augusti. Hieronymus presbyter scripsit ab antiquis & senioribus Iudæis se certissimè cognouisse quòd ibi immolatus sit Isaac, ubi postea Christus crucifixus est. Sub isto loco est locus carceris Christi, ubi stetit ligatus, quando præparabatur crux, in qua debebat affigi. Et nota quòd Hierusalem ciuitas Dei summi, domina mundi, de qua dicta sunt & dicuntur gloriosa: sita est in decliui latere montis dupliciter, & ab Austro uidelicet & ab Occidente. Ab Austro quidem sita est in latere montis Sion: & inde descendit longitudo eius contra Aquilonem: & ab Occidente habet montem Sion: & dependet ab ipso eius latitudo contra Orientem, usque ad torrentem Cædron, siue uallem Iosaphat. Situs ergo ciuitatis ab Austro est eleuatus, similiter per totum latus Occidentis, & in parte Orientis omnino est demissus: ita ut sordes ciuitatis, tempore pluuiæ, descendant per portam sterquilinij in torrentem Cædron. Nunc ergo conspice operarios malos, undique nequiter operari. Intuere diligenter singula, quæ fiunt contra Dominum tuum: & quæ dicuntur, & quæ fiunt ab ipso & per ipsum & his toto mentis intuitu exhibe te præsentem.

Hierony. in cap. 15. Marci.

Augusti. sermone 71. de tempore.

Hierusalē situs.

Videas igitur oculis mentis alios cùm uidissent eum fatigatum, sibi dare uinum myrrhatum, siue cum felle mixtum. in hoc etiam interiora dulcissimi Domini amaricare uolentes, & suam amaritudinem declarantes: quod, secundum Matthæum, cùm gustasset noluit bibere. quia (ut dicit Chrysostomus) Nihil distat simpliciter gustare, & non bibere: sed unum quidem & idem significant. Et secundum Marcum non accepit, id est non bibit, uel non scilicet perfectè ut biberet: quod enim gustamus, non accipimus. quia non traiicimus illud in corpus, sed statim reiicimus. Aliquid ergo accepit ad gustandum modicum, ut quod scriptum erat impleretur, scilicet: *Et dederunt in escam meam fel: & in siti mea potauerunt me aceto*: & quia illud quod modicum est, quasi nihil reputatur: ideo hîc dicitur quòd non accepit, scilicet ad perfectè bibendum, quia felleam amaritudinem hominibus dulcis & rectus Dominus, nũquam acceptauit. Vel cùm gustasset, id est ori apposuit, noluit bibere: propter duo. Primò, ut ostenderetur iniquitas talem potum propinãuium. Secundò, ut significaretur uelocitas resurrectionis ipsius. Vnde Gregorius Gustauit uinũ, sed noluit bibere: quia mortis amaritudinem, quam gustaturus erat, momentaneam & citò in dulcedinẽ conuertendam significabat: quia tertia die resurrecturus erat. Vnde & Hieronymus Hoc aceto succus lætalis pomi abstergitur. & non accepit id pro quo patitur. Vnde de eo dicitur, *quæ non rapui tunc exoluebam*. Vinum myrrhatum Domino propinat: qui hæreses sub pallio ueritatis docet. Acetum cum felle mixtum Domino propinat: qui de malè acquisitis Domino sacrificat. Hoc etiam facit, qui membra eius amaritudinibus affligit. Et uniuersaliter uinum myrrhatum uel cum felle mixtum, est bonum opus cum culpa factum: quia sicut modicum myrrhæ, uel fellis, bonum uinum corrumpit: sic modicum culpæ mortalis, totum bonum opus destruit.

Chrysosto. hom. 88. in Matthæũ.

Psal. 68.

Bibere cur noluit.

Hierony. in cap. 15. Marci.

Psal. 68.

Videas & alios quæque ad hoc opus necessaria disponere, & alios ipsum spoliare. Spoliatur itaque suis uestibus: & ad pudoris tumultum etiam fœmoralibus, ut uentis & frigori exponatur nudus. Spoliatur autem cum maximo dolore, & renouantur in eo fracturę: quia uestis interior, propter sanguinem flagellationis fortiter corpori adhærebat. Et tunc corpus eius, tam eleganter formatum, apparuit totum cruentatum & liuoribus repletum. In hoc etiam apparuit passionis eius ignominia, quòd nudus est crucifixus: quia hoc non fit nisi personis abiectis & uilibus. O quantus dolor erat tibi mater sanctissima, cùm oculis tuis aspiceres ista? Nunc enim primò conspiciens mater sua filium, sic vulneratum & dispositum, dolore mentis nimio affligitur. Tristatur autem supra modum, quia eum uidet sic nudatum. Accelerat igitur mater, & filio suo approximat, ac uelo capitis sui eum cingit & uelat. O in quanta amaritudine est nunc anima sua? Nõ credo quòd uerbum facere potuisset. Differt autem iste

Spoliatio Christi ante crucem.

Nudus crucifixus.

articulus

articulus expoliationis, ab articulo exutionis in flagellatione: quia ibi exuebatur in prætorio coram præside & suis ministris, hic autem in publico corã omni populo. Item ibi exuebatur reinduendus, hic antẽ nunquam reinduendus: & ideo signãter dictum est, quòd exuerunt eum: hic autem dicitur quòd expoliauerunt eum, quasi nunquam amplius uestes rehabiturum. Ex hoc articulo documenta possunt accipi, sicut ex illo. Item est documentũ, quòd nos debemus nudari ab omnibus rebus & actibus mundanis, saluti nostræ contrarijs: ut, secundum Hiero. nudam crucẽ nudi sequamur. Item est documentum, quòd si quẽ Christianum contingat à prædonibus uestibus suis spoliari, recordetur & Christũ à suis crucifixoribus spoliatum: & erit sibi materia patientiæ. Ad conformandum se huic articulo, rememoretur homo substantiam actus articuli, & oret dicendo: Iesu qui ante crucem uestibus expoliari & nudari uoluisti: fac me ab omnibus mundanis rebus, inquantum contra salutem meam sunt, denudari: quatenus nudum crucifixum & nudam crucem nudus sequar. Deinde eripitur furibundè filius de manibus matris dolorosæ, nõ sine magnis doloribus, gemitibus, & suspirijs: & ducitur ad mortem crucis. Et nudus super lignum crucis, quæ in terra erat posita, dirè proiectus, crudeliter expãsus & tractus, strictissimè, in modum pellis hincin de est extensus. Dicitur enim quòd foramina fecerũt prius in cruce: & quia brachia, & pedes Christi non poterant foramina attingere: ideo ligatis funibus in brachiis & pedibus tantum traxerunt, ac dulces manus & pedes ita atrociter extenderunt, quòd omnes iuncturæ ossium dinumerari potuerunt. Iuxta illud Psalm. *Dinumerauerunt omnia ossa mea*: id est, dinumerabilia fecerunt. Vbi, secundum Augustinum, Ad literam describitur extensio corporis Christi in ligno: nec poterat melius describi huius extensio. Hæc autẽ extensio multum pœnosa fuit, & maximam pœnam Christo intulit. Vnde legitur, quòd cùm quædam deuota persona, in quadam reuelatione interrogaret à Domino, quid in omnibus, quæ pro nobis pertulit, maximè doluisset. Respondit quòd in cruce extensus fui, ita quòd omnia ossa mea numerari poterant: & quicunque pro illo dolore mihi gratias egerit: ita gratum obsequium mihi præstabit, ac si omnia uulnera mea unguento suauissimo deliniret. Ex isto articulo, extensionis in cruce, sumuntur duo documenta. Primum est, quòd & nos omnia membra & organa corporis nostri extendere debemus in obsequium Christi: manus uidelicet & brachia ad operationem: pedes ad ambulationem, genua ad orationem, omnes quoque sensus ad suorum actuum sanctam & castã exercitationem, ut possimus dicere cum Psalm. *Omnia ossa mea dicent: Domine, quis similis tibi?* Vnde Cassianus in collationibus patrum docet, quòd religiosæ & deuotæ personę debent omnium membrorum suorum primitias Domino offerre. Mox enim ut à somno excitati de lectulo surrexerint, debent primo oris & linguæ motu orando laudes Deo offerre: & priusquam membro aliquo suo fungantur officio, circa curã rei familiaris, debent ea ad diuina obsequia extendere, et pnt & faciem cum omnibus sensibus ad cœlum leuando: manus ad Deum in oratione eleuando, brachia in modum crucis expandendo, genua ad orationem incuruando: totum corpus nunc stando, nunc in terram ad ueniam prosternendo: cum reuerenti & honesta omnium membrorum, & uirium totius corporis extensione, & spiritualium uirium intentione in sacrificiũ iustitię Deo offerendo. Secundũ documentũ est, quòd cordis oculis aspiciamus saluatorem nostrũ in cruce expansis manibus extensum, quasi paratum nos recipere ad amorosum amplexũ suum. Vnde August. Christus extendit brachia sua in cruce: & expandit manus suas paratas in amplexus peccatorũ. Inter brachia Saluatoris mei & uiuere uolo, & mori cupio: ibi securus decãtabo: *Exaltabo te Domine, quoniam suscepisti me.* Ad conformandũ se huic articulo, poterit homo brachia & omnia mẽbra sua, siue stando, siue procũbendo in modũ crucis, etiã corporaliter, & nires spirituales intentionaliter ad laudẽ Dei extẽdere: rememorando illos amorosos amplexus extensionis Christi cũ Augu. Iesu qui in cruce extendi uoluisti ita atrociter, ut omnia ossa tua possent numerari: fac me omnia mẽbra, uiresq́; corporis & animæ meæ ad laudẽ tuã extendere: & ad amorosos amplexus tuos dulciter aspirare. Ipse autẽ Dñs noster nõ solũ dignatus est in cruce extendi: sed & uoluit cruci affigi: ut commẽdaret nobis indissolubilẽ charitatẽ suã, qua salutẽ nostrã firmauit. Extensis ergo neruis & uenis: ac protẽsis ossibus & iuncturis: uiolẽta extẽsione affixus est cruci in manibus & pedibus durissimè perforatis, & sauciatis cũ clauis grossis & durissimis, cutẽ & carnẽ, neruos & uenas, ac cõpages ossiũ dissipantibus: quorũ stimulis excita & tu manus & pedes tuos ad omne bonũ opus. Quia.n. primus homo ad lignum præuaricationis manus extẽdẽdo, & pedibus accedẽdo, chirographũ dãnationis nostræ diabolo confecerat: ideo saluator noster, ut chirographũ illud deleret, manibus & pedibus ligno salutiferæ crucis affigi uoluit clauis inuictissimæ charitatis: delens p hoc chirographũ decreti quod erat cõtrariũ nobis, & ipsum tulit de medio affigẽs illud cruci. O quã libenter crucẽ ascẽdit, & quanto amore omnia pro nobis sustulit. O quãta patiẽtia obediuit, & quantũ pater in ipsius obedientia delectatus fuit. O quantæ uoces ac tristes ululatus & gemitus, ibi ab amicis suis, & præcipue à matre sua mœstissima audiuntur, cùm sic crudeliter extenditur, clauatur, & foditur, & toto corpore dissipatur. O stupor, ô pietatis abyssus! ô charitatis incẽdiũ, ô mira circa nos tuæ pietatis dignatio, ô inæstimabilis dilectio charitatis. Sed caue ne tu clauos crucis Christi fabrices, uel manus aut pedes Domini eis uulneres, aut configas. Clauos enim crucis Christi fabricat, qui inter proximos discordias seminat. Manus uerò Domini uidetur clauis uulnerare & configere, qui de bonis à Deo datis, non uult eleemosynas erogare. Pedes autem Christi clauis ferreis perforat, qui theatra seu spectacula & tabernas magis quàm ecclesias uisitat. Ex hoc enim articulo crucifixionis, trahitur documentum, quòd & nos crucifigere debemus carnem nostrã cum uitiis & concupiscentijs: ut simus fixi clauis. i. præceptis iustitię, sicut Christus clauis cõfixus fuit in cruce. Sic fecit ipse Apostolus qui dicebat: *Christo confixus sum cruci.* i. crux Christi extinxit in me ardorẽ peccati: timore Dei, quasi clauis affixas habens carnes. Et hoc est quod orat propheta: Confige clauis à timore tuo carnes meas: secundũ translationẽ, qua utitur Augu. Ad conformandũ se huic articulo, memoretur homo continentiã eius, & sic oret: Iesu qui durissimis clauis cruci affigi uoluisti: ac per hoc chirographũ peccatorũ nostrorũ, & mortis eidẽ cruci affixisti. Cõfige quęso timore tuo carnes meas, ut præceptis tuis firmiter inhærẽs, semp tibi cõfixus sim cruci. Cùm ergo crucifixio facta esset cruce ĩ terra iacẽte: postea Christũ affixũ leuauerũt cũ cruce. Et hoc

Marginal notes: Documenta. — Hieronym. ad Heliodorum. — Psal. 21. — Augusti. in Psal. 21. Extensio Christi in cruce. — Documẽta. — Psal. 34. Cassianus collat. 21. cap. 26. Primitia membrorũ Deo offerenda. — Contem plans. — Augusti. in manuale cap. 21. — Psal. 29. — Augusti. in meditationibus. — Cur cruci figi uoluit. — Ada offer ratas ad Christum. — Clauos Christo fabricare, aut ipsum crucifigere, qui dicatur. Documentum. — Galat. 2. — Psal. 118.

hoc uidetur sentire Hieronymus: & in quadam oratione expressè hoc dicit Innocentius papa tertius. Et hoc forte repręsentat ecclesia, in eo quòd in die parasceues crux deosculando iacet ad terram appodiata. Ista autem leuatio non dubium, quin maximi doloris fuerit, eo quòd tunc lacerabantur uulnera manuum & pedum ex ponderositate corporis: profluxeruntque copiosi riui sanguinis undique ex illis magnis scissuris & fontibus saluatoris. In alto autem (secundum Augustinum) eleuari, & non sub tecto pati Dominus voluit, ut etiam ipsius aeris natura mũdaretur, scilicet à dęmonibus & infectione peccatorum: sed & terra per sanguinem decurrentem similiter mundabatur. Et secundum Theophilum, ut sanctificaret aerem, qui sanctificauerat terram, ambulando in ea. Et secundum Chrysostomum, ut à dæmonibus expiaret aerem & ascensum nobis pararet in cęlum. Ideo etiam sic eleuari uoluit, ut in cruce pendẽs in aere, se inter Deum & hominem mediatorẽ ostenderet: & per passionem crucis, cuius cùm eleuata fuerit una pars ad cœlum, altera uerò in terram respicit, humanam naturam ad consortium angelorum reuocaret. Vnde Anselmus. Mediator Dei & hominũ, inter cœlum & terram medius pendens, ima superis unit: cœlestibus terrena coniungit. Ex hoc articulo leuationis in cruce, habetur documẽtum, quòd nos passionem Domini recolentes, debemus exaltari à terra id est, à terrenis affectibus: uel etiam à terrena conuersatione, saltem quò ad mentalem abstractionem, ut uel sic à terra sursum trahamur ad Christum in cruce pendentem: quatenus simus de illorum numero, de quibus ipse pollicens dixerat: Omnia traham ad meipsum. Ad conformandum se huic articulo, poterit homo ex deuotione sua mentem sursum erigere, quasi Christo coram eo pendente in cruce: & poterit hoc etiam aliquo gestu corporis repręsentare, & sic orare. Iesu q in cruce leuari, & sic à terra exaltari uoluisti: fac me quæso à terrenis affectibus subleuari, & mente in cœlestibus conuersari. O quàm malè prouisum fuit Iesu in sua minutione: fuit enim in sua minutione, usq; ad sudorem calefactus, firmiter ligatus, profundè uulneratus, sed malè procuratus. In tribus náq; prouidetur minutis: scilicet in alimonię recreatione, in quieta pausatione, & in luminis absconsione. Sed dulcis Iesus pro recreatione habuit fel & acetum: pro quiete, uexationem corporis & afflictionem animæ: pro luminis temperatione, splendorem meridianum. Hìc siste anima mea: hìc siste Christi sanguine rẽdempta. Ecce Abel occisus à fratre. Ecce Isaac ligatus à patre. Ecce serpens æneus in deserto exaltatus à Moyse. Ecce agnus, immolatus in lęge. Ecce Deus, occisus ab homine. Ecce Iesus, crucifixus in carne. Ecce rex tuus, suspensus in cruce. Ecce Dominus tuus, condemnatus morte. Ecce homo mitis & innocens, inuolutus sanguine. Ecce homo vita tua, quasi pendens ante te: Fixis in illa vulnera oculis, interna pietate considera illud corpus tęnerum, corpus illud innocens, corpus immaculatũ: graui crucis extensione grauiter laceratum. Attende & uide, si est dolor sicut dolor eius. Et licèt non ignores quid boni illa passio conferat mundo: tamen si qua sunt in te pietatis, si qua charitatis, si qua compassionis viscera pietatis affectu compatere & emitte lachrymas: clama & dic.

Flecte ramos arbor alta
Tensa laxa uiscera
Et rigor lentescat ille,
Quem dedit natiuitas,
Vt superni membra regis
Mitti tendas stipite.

Sic enim crucifixus est Dominus Iesus, & in cruce extensus, quòd dinumerari possent omnia ossa eius: & sic angustatus undique quòd se mouere non posset, nisi in capite. In hora enim & in tempore illo flebili spaciosa terræ latitudo sibi defecerat: ita ut non haberet, ubi caput miserijs fessum reclinaret: sed inclinatum dependebat. Claui ferrei sustinent totum pondus totius corporis eius: dolores acerrimos tolerat, & ultrà quàm dici uel cogitari possit, affligitur. Vide cum quanto labore, & dolore Dominus stat in cruce, & non tædeat te in seruitio suo stare. Quia (ut ait Petrus Damianus) Quò laboriosus in conspectu supernę maiestatis se conspicientis quis assistit: eo suauius dulcedinem intimæ quietis acquirit: quantoque difficilius sui corporis grauedinem tolerat, tanto copiosius eum ad Dei meritum leuat. Stat etiam Dominus nudus corpore, ac uento & frigori expositus: sed vestitus amore, & amoris calore inflammatus à planta pedis usque ad verticem: à leua in dextram intus & exterius cruciatus. Crux quippe à cruciatu dicitur, vbi dolores acerrimi exagitant: vbi diu viuitur, & mors ipsa protenditur, ne dolor citius finiatur: quod genus mortis intantum durissimum atque turpissimum apud Iudæos erat, ut non solum ipse vituperabilis esset quem crucifigi contigisset, sed etiam tota domus eius, domus crucifixi appellaretur. Vt ergo Dominus à turpissima & durissima morte nos liberaret: non solum durissima, sed etiam turpissima morte se condemnari permisit: & ut maledictionem quam incurreramus supportaret, maledictam mortem scilicet crucis suscepit. secundum illud: *Maledictus qui pendet in ligno*. Vnde Apostolus ait: *Factus maledictum ut nos à maledictione liberaret*. Vnde Augustin. Illa morte nihil peius fuit. Inter omnia genera mortis, elegit extremum & pessimum genus mortis: qui omnium fuerat ablaturus mortem, de morte pessima occidit omnium † mortium. Hæc Augustinus. Hanc autem crucifixionem Christi Esaias præfigurauit, quem gens Iudaica serra lignea per medium secauit. Iudæi enim cum serra lignea Christum per medium diuiserunt: quia animam & corpus eius, per crucem, ab inuicem separauerunt. Congruè autem Dominus tale genus passionis elegit, quod primæ præuaricationis reatum absolueret: ut qui per lignum uetitum cecideramus, per lignum sanctæ crucis resurgeremus. Et qui per lignum præuaricationis mortui iacebamus: per lignum reconciliationis, ad uitam reuocaremur. In cruce ergo Christus mori, & sic genus humanum saluare voluit, ut morbo conuenienter medela responderet: ut uidelicet unde mors oriebatur, inde uita resurgeret: & diabolus qui in ligno vincebat, in ligno quoque vinceretur per Christum. Per lignum enim præuaricationis, mors inducta fuerat: & necessarium erat, ut per lignum passionis pelleretur: & de ligno crucis & cruciatus lignum concupiscentiæ excluderetur: & ut Dominus per ligni dolores inuictus transiens, delectationes ex ligno prouenientes confutaret. Expandit in cruce immaculatas manus, pro manibus incontinenter extensis. Pro suaui cibo arboris uetitæ escam fellis accepit: & in se suscipiens mortem, nostram mortalitatem abstulit. Vnde Bernardus: Quid commisisti, dulcissime puer? Quid fecisti amantissime iuuenis?

Marginalia: *Augusti. sermo. 130. de tempore.* — *Anselmus de med. ac redẽpt. generis humani.* — *Documentum.* — *Cõtẽplatio.* — *Crux unde.* — *Crucis mortem cur elegit.* — *Deut. 21.* — *Galat. 3.* — *Augustin. tracta. 36. in Ioann.* — *Figura.* — *Crucis lignum redemptioni aptum.* — *Contemplatio.* — *Bernardus lib. de passione.*

quæ tua noxa, quæ tua causa damnationis? Ego certè tui sum causa doloris: quod perpetrauit seruus, Dominus soluit: quod commisit iniustus, soluit iustus. O nate Dei, quò tua descendit humilitas? qui factus es obediens pro me, Deo usque ad mortem: mortem autem crucis. Me ad illicita, traxit concupiscentia: te pro me sancta charitas, traxit ad crucem. Ego pomum accepi, tu clauis laniaris. Ego pomi dulcedinem: tu fellis gustas amaritudinem. Mihi misero congaudet Eua: tibi crucifixo plorans compatitur Maria. Hæc Bernardus. Quis det mihi ut totus totaliter carne & spiritu transfigar, crucisque affigar patibulo cum dilecto, ut nec aliquid sentiam nisi Iesum & hunc crucifixum: & clamabo toto corde: Quis mihi det, ut ego pro te moriar Deus meus? Dulcis mihi lectus sit illud lignum crucis tuæ Domine, ut ego pro te moriar, in quo dulciter requiescam. Manus tuæ, quæ me fecerunt, expositæ sunt clauorum aculeis: placeat tibi ut non extendam ultrà ad iniquitatem manus meas: sed per sanguinem, qui de manuum tuarum plagis exiuit, purifica manus & opera mea: ut sine ira & immundicia leuem eas ad te, & ad opera pietatis. Sana Domine uulnera conscientiæ meæ, quæ inflixi mihi manibus proprijs in operibus uoluptatum. Beatos pedes tuos, quorum scabellum terra est, ligno crucis passus es clauis affigi durissimis: per hoc te obsecro Domine dele errata pedum meorum, & perfice gressus meos in semitis tuis, ut non moueantur uestigia mea: sed semper sint stabiles in opere sancto. *Scripsit autem Pilatus*, in quadam charta tabulæ affixa *titulum*, & posuit tabulam cum canilla *super crucem*, ut eminentius appareret, & in titulo causa mortis eius. *Iesus*, in quo exprimitur proprium nomen eius *Nazarenus*, quò ad patriam, quia ibi fuit nutritus: *rex Iudæorum*: in quo exprimitur causa mortis ipsius: quasi diceret, Ideo crucifixus est, quia erat rex Iudæorum. Mos enim erat Romanorum, super lignum crucis ponere causam mortis crucifixorum. Ipse autem accusatus fuerat, quòd sibi regnum Iudæorum usurpare volebat. Pro hac ergo causa Iudæi eum Pilato tradiderant: & Pilatus eum ad mortem condemnauerat. Et quia Iudæi contra voluntatem Pilati petierunt Christum crucifigi: ideo uolens se vindicare de eis, per talem modum scripsit titulum, ut redundaret in uerecundiam ipsorum. Vnde Chrysostomus. Sicut in trophæo literæ ponuntur victoriam ostendentes: ita Pilatus titulum cruci Christi inscripsit: simul quidem pro Christo respondens, ut eum à communione latronum discerneret: simul autem & de Iudæis ulciscens, ostendens scilicet ipsorum malitiam, dum in suum regem insurrexerūt. Secundum Theophilum: Iudæi procurabant scribi titulum, & intendebant per hunc illusoriè uituperare opinionem eius qui regē faciebat seipsum: ut sic prætereuntes sui misereri non ualerent: sed magis ei tanquam tiranno improperarēt. Sed Pilatus non scripsit sicut uolebant. Vnde & Hieronymus: Iudæi illudentes, & irridentes hoc fecerunt: sed in intentione Pilati aliud fuit. Operabatur enim, secundum glosam, diuina uis in corde nescientis, Diuinitus namque, secundum Remigium, hoc procuratum fuit, ut talis titulus super caput eius poneretur: ut p hoc Iudæi agnoscerent, quòd eum occidēdo nihilominus regem haberent. Vnde & Beda, in quo monstrabatur iam nūc regnum ipsius, non ut ipsi putabant destructum, sed potius augmentatum. Titulus enim positus super crucem eius, illud ostendit, quia nec etiam occidendo efficere potuerunt ut eum regem non haberent, qui eis secundum opera sua redditurus est. Hęc autem tria uerba, scilicet Iesus Nazarenus rex Iudæorum: satis conueniunt ad crucis mysterium. Nā hoc quod dicit Iesus, quòd interpretatur saluator, conuenit ad uirtutem crucis, per quam facta est uobis salus. Hoc uerò quòd dicit Nazarenus, quod interpretatur floridus, pertinet ad patientis innocentiam: qui est flos qui de radice Iesse ascendit: sed hoc quòd dicit rex Iudæorum, pertinet ad patientis potestatem & dominium, quod ex passione promeruit: quia propter hoc Deus illum exaltauit. Sed licètipse per crucem sit non solum rex Iudæorum, sed & gentiū: tamen scripsit rex Iudæorum tantum: quia ipsi Gentiles conuersi ad fidem spiritualiter Iudæi dicuntur, id est confitentes: non circuncisione corporis, sed Christi: & ideo per hoc quòd dicit rex Iudæorum, intelliguntur etiam Gentiles conuersi: ut autem dicit Beda, pulchrè titulus, qui Christum regem testetur non infra, sed supra crucem ponitur: quia licèt in cruce pro nobis hominis infirmitate dolebat, super crucem tamen regis maiestate fulgebat. Vnde & Ambrosius, Meritò autem supra crucem ponitur titulus: quia non humani corporis, sed diuinæ potestatis est regnum, quod habet Christus. Scripsit autem titulum illum non in una lingua, sed in tribus linguis famosis: scilicet, *Hebraicè, Græcè, & Latinè*: & in qualibet lingua integrè: ut diuersarum linguarum homines, qui ad diem festum conueniebant, legere & intelligere possent causam mortis ipsius: & ut omnis lingua confiteretur, quia Dominus Iesus Christus est rex regum, & Dominus dominantium, in gloria Dei patris: & ut omnis lingua commemoret perfidiam Iudæorum: & ad ostendendum ipsum pati pro populo omnis linguæ, & eis dominari in perpetuum. Cuius signum est, quòd Pilatus titulum delere noluit, uel mutare, licèt Iudæi hoc peterent: quia uidebant quòd in uerecundiam eorum redundabat, eo modo quo ipse scripsit. Vnde pontifices Iudæorum, uolentes titulum corrigere, dicebant Pilato: *Noli scribere, rex Iudæorum: sed quia ipse dixit, rex sum Iudæorum*. Nam in hoc quòd ponit, rex Iudæorum, ostenditur Christi præconium, & Iudæorum opprobrium: quia contumeliosum erat Iudæis quòd crucifigi fecerunt regem suum. Sed si poneretur, quia dixit rex sum Iudæorum, hoc redundaret in Christi opprobrium: & indicaret eius culpam: & hoc ipsi intendebantur scilicet crucifixi famam auferrent: qui iam nituo uitam abstulerant. Pilatus uerò magis confirmauit, dicens: *Quod scripsi scripsi*: id est immobiliter & indelebiliter scripsi: quasi diceret, hoc est uerum quod scripsi: ideo non mutabo. Non corrumpo ueritatem, etsi uos diligitis falsitatem. Iteratio uerbi, confirmatio est tituli, & regni Christi. Immobilitas tituli, immobile regnum significat Christi. Fuit autem secundum August. titulus iste immutabilis: non quia Pilatus scripsit: sed quia veritas dixit. Rex, inquit, sum Iudæorū. unde ex clamat idem Aug. O ineffabilem uim diuinæ operationis: etiam in cordibus ignorantiū. Nonne occulta quædā uox Pilato intus quodā (si dici potest) clamoso silentio personabat, quod tacito antè in Psalmorū literis prophetatū est: ne corrūpas tituli inscriptionē. Ideo .n. Pilatus quod scripsit scripsit: quia Dñs quod dixit, dixit. Hæc Augustinus. Cōmendauit autem eū Pilatus, licèt nesciens, in hoc titulo à tribus. Mors enim Christi, causa erat remissionis culpę: quia Iesus, collationis

[Marginal notes: *Tituli descriptio.* — *Chrysost. hom. 84. in Ioannem.* — *Theophilus in cap. 15. Lucæ.* — *Hieronym. in cap. 27. Matthæi.* — *Remigius ibidem.* — *Beda in Ioā nem. ca. 19.* — *Tituli commentatio.* — *Beda in c. 23. Lucæ.* — *Tituli super crucem positio. Ambrosius in cap. 23. Lucæ.* — *August. tractatu 117. Ioannem.* — *Mortis Christi causa.*]

collationis gratiæ: quia Nazarenus: adeptionis gloriæ: quia rex Iudęorum in quo omnes erimus reges. Tres uerò linguæ prædictæ ad principatum in crucis titulo sunt cōsecratæ, quia illæ p̄ cæteris eminebant & principales erant: Hebræa propter religionem,& Iudæos in lege Dei gloriantes. Græca, propter sapientiam & gentium sapientes. Latina, propter potentiam, & Romanos, multis, ac penè omnibus, iam tunc gentibus imperantes: ac si diceretur, Hic est rex totius religionis, totius sapientiæ, totius potentiæ. Hæ ergo tres gentes (ut ait Augustinus) sibi dignitatem in cruce Christi uendicant: in quo signatur quàm per crucem Christi subiugari & conuerti deberent deuoti & religiosi, qui signantur per linguam Hebræam: sapientes, qui per Græcam: & potentes, qui per Latinam. Velit nolint ergo Iudæi, diuersæ linguæ, omne mundi regnum, omnis mundana sapientia, omnia diuinæ legis sacramenta testantur, quia Iesus rex est Iudęorū, hoc est imperator credentium,& confitentium Deum. Et notandum, secundum Hieronymum: quòd triplex distinguitur titulus. Memorialis, quando scilicet aliqua scribuntur ad memoriā facti, maximè mortuorum: sic fit inscriptio super sepulchra eorum. Præconialis, qui scilicet inscribitur in præconium & laudem uiuorum: sic fit in portis domorum uel ciuitatum, quando res actu describitur. Triumphalis, qui scilicet continet causam & ordinem alicuius triumphi: & talis fit hic titulus, de quo nunc dicitur. Post uictum enim diabolum, super caput eius fuit scriptum, hic est rex Iudæorum; scilicet corde circuncisorum: spiritu, non litera: & per hoc quòd etiam in morte dicitur, rex Iudæorum: ostenditur quòd nec in morte perdidit regnum Iudæorū, sed magis acquisiuit: uerorum, scilicet Iudæorum: ipsum corde, ore & opere confitentium. Ex isto articulo, superscriptionis tituli, habetur documentum, quòd quandocunque impugnamur à dæmone, opponamus sibi titulum istum, Iesus Nazarenus rex Iudæorum. Qui ideo titulus triumphalis dicitur, quia triumphum Christi contra diabolum euidenter exprimit. Quod sentiens diabolus, mox affixo titulo cruci, Iudęos instigauit ut à Pilato tituli mutationem peterent: sed Pilatus diuino instinctu in hoc facto motus, immutabilem esse titulum asseruit. In omni ergo impugnatione diabolica, Christianus hunc titulum in corde & ore, uel etiam in scripto gerat: quia inter omnia arma passionis dominicæ diabolus hunc titulum triumphalem maximè perhorrescit: prout metipse diabolus cuidam personæ deuotæ in uisione quadam exactus asseruit. Ad conformandum se huic articulo, qui illusorius fuit ex intentione Iudæorum, attendat homo documentum, & sic oret: Iesu, qui tituli triumphalis superscriptione lusoriè diffamari uoluisti: da mihi sub eodem titulo tuo sic strenuè militare, ut trophæo tuo hostis perterritus mihi nō audeat propinquare. Ad literam nota, quòd crux nō habebat aliquid super lignum transuersum, habens tria brachia ad similitudinem literæ T: sed loco quarti brachij, Pilatus superposuit tauillam & tabulam, similiter ad modum Tau, ei affixam, & in tabula scriptus erat titulus. Creditur autem crux Domini quindecim pedes habuisse in altum, & tabula superposita pedem & dimidium. Dicuntur quoque in cruce Domini fuisse quatuor ligna diuersa, & generum diuersorum: scilicet stipes, siue truncus in rupe defossus, cui crux erat infixa, de cædro. Palus, siue lignum erectum de cypresso. Transuersale, siue

Linguæ tria excellentiæ. — *Augusti. tractatu 117. in Ioan.* — *Hieronym. comment. in ps. 14.* — *Documentū.* — *Titulus in corde habendus.* — *Crucis forma.* — *Ligna crucis quadruplicia.*

A lignum transuersum, de palma. Tabula superposita, de oliua. Vnde est iste uersus.

Ligna crucis palma, cedrus, cypressus, oliua.

Signat autem cædrus, altitudinem contemplationis: cypressus, famam bonæ opinionis: palma, fructū iustitiæ: oliua, læuitatem misericordiæ. Crux uerò quadripartita, quadrifariam partem mundi designat: nam si rectè iacēdo in terra prouiciatur: alia pars eius ad orientem, alia ad occidentem, alia ad meridiem, alia ad Septentrionem respicit. Cùm ergo Dominus huius genus mortis sustinere uoluit: ostēdit quia quadrifidum mundum saluaturus erat: & ex quatuor mundi partibus electos ad suam fidem collecturus erat: & quòd uirtus passionis & crucifixionis suæ, ad has plagas mundi per crucem expandi debebat. Siue

B etiam tale genus mortis sustinere uoluit, ut ostenderet pro quibus restaurandis patiebatur: scilicet pro supernis angelorum ruinis replendis, pro iustis de limbo educendis, pro amicis colligendis & adunandis, pro inimicis reconciliandis. Primum, designatur per brachium superius. Secūdū, per inferius. Tertium, per dextram. Quartum, per sinistram. Et secundum Chrysostomum, In cruce etiam expansis manibus moritur. ut altera quidem manu ueterem populum, altera eos qui sunt ex gentibus trahat, utrosque sibi coniungens. Moralem verò sacrosanctæ crucis figuram describit apostolus, ubi dicit: *In charitate radicati & fundati: ut possitis comprehendere cum omni-*

C *bus sanctis quæ sit longitudo, & latitudo, altitudo, & profundum: cognoscere etiam supereminentem scientiæ charitatem Christi.* Vbi ostenditur quòd hi qui carnē suā cum uitijs, & concupiscentijs crucifigunt, latitudinem debent habere in bona operatione: longitudinem, in bona perseuerantia: altitudinem, in spe cœlestium præmiorum: profundum, in cautela inscrutabilium iudiciorum Dei. Secundum Augustinū enim, in latitudine crucis bona opera, in latitudine charitatis facta significantur: quia charitatis opera sunt generaliter extendenda, & hoc est in ligno transuerso, quo extenduntur manus propter operum significationem: per manus enim opera intelligimus, per latitudinē hilaritatem operantis: quia tristitia facit angu-

D stias. In longitudine perseuerantia boni operis, & sanctæ conuersationis: quæ in tota longitudine temporis est habenda usque in finem: & hoc est in ligno à transuerso vsque in terram: ubi corpus crucifixum stare uidetur: quod significat persistere, hoc est longanimiter permanere. In altitudine spes cœlestium præmiorum & intentio recta, qua in Deum tanquam in finem ultimum, cūcta bona opera referuntur, & hoc ab ipso ligno transuerso sursum uersus quæ ad caput eminet, propter expectationem superoorum, ne illa opera bona atque in eis perseuerantia, propter temporalia Dei beneficia credantur facienda: sed potius propter sempiterna speranda. In profundo inscru-

E tabilia iudicia Dei, vnde ista gratia Dei in homines uenit: & hoc est in illa parte ligni, quæ terræ abdito defixa latet: sed inde cōsurgit illud quod eminet, quia cuncta eis apparentia & eminentia inde consurgunt sicut bona nostra de profunditate gratiæ Dei, quæ comprehendi ac iudicari non potest, uniuersa proce dunt: quia ex occulta Dei uoluntate uocatur ad participationem tantæ gratiæ, alius homo sic, alius autem sic. Supereminentem verò scientiæ charitatem Christi, eam profectò dicit, ubi pax illa est. quæ præcellit omnem intellectum. Secundum Bernardum, Christus in cruce patientiam exhibet: obedientiam

Chrysost. ser. de latrone. Cur expāsis manibus. — *Ephe. 3.* — *Augustin. tractatu 118. in Ioā. Latitudo crucis.* — *Longitudo:* — *Profunditas.*

 implet:

perhibetur. Et addidit, per totum: quia nemo eius est A expers, qui pertinere inuenitur ad totum, à quo toto catholica uocatur ecclesia. Inconsutilis autem dicitur, ne aliquando dissuatur. Et ad unum peruenit, quia in unum omnes colligit. In sorte autem, Dei gratia commendata est: quia cùm sors mittitur, non personæ cuiusquam uel meritis, sed occulto iudicio Dei in unitate fidei conceditur. Secundum Hieronymum, uestimenta Christi sunt, quibus tegitur corpus eius, scilicet ecclesia: quatuor milites quibus diuisa sunt, quatuor genera hominum quibus data sunt præcepta: scilicet coniugati, uiduati, prælati, religiosi, seu continentes. Hi omnes dicuntur milites, quia debent militare Christo, per obedientiæ perfectionem: non mundo, per temporalium amorē: non diabolo, B per peccatorum perpetrationem. Tunica inconsutilis & indiuisa, est unitas ecclesiastica usque in finē duratura. Sors quæ hanc tunicam uni assignat, non alij .s. fideli, non infideli. est gratia Dei, quæ etiam huius unitatis integritatem conseruat. Christi ergo tunica partita non fuit: sed heu hodie peccatis exigentibus Christi tunica inconsutilis, scilicet ecclesia militans prauè scinditur, dissuitur, & sortitur. Quod gentiles facere noluerunt, hoc proh dolor Christiani facere non uerentur. Scindunt eam hæretici, contra ipsam diuersas sententias inducendo: scindunt eā laici, affligendo. Eandemque inter se clerici sortiuntur, & cuius erit eam dolo & fraudibus partiuntur. C Vnus dicit hîc est, alius hîc ē. O Christi tunica quàm pessima est diuisio tua. Vestimenta etiam Christi diuidit, qui ecclesias spoliare, uel res proximorum distrahere psumit. Vides ergo quomodo uestes Christi dantur in prædam militibus, sicut uestes interfectorum dari solent tortoribus. Ex quo apparent duo documenta. Primū, passionis Christi ignominia, in hoc quòd nudum eum crucifixerunt: quod non fit nisi uilibus personis. Secundum, crucifigentium auaritia: quia uestes Christi quamuis parum ualerēt, omnes tamen sibi rapuerunt. Vnde Chrysostomus: Diuidunt uestimenta, quod in ualde uilibus & abiectis condemnatis fit, & nihil aliud habentibus. Quasi enim in dehonoratum, & abiectum, & omnium D uilissimum hoc ita audebant: in latronibus quippe nihil tale operati sunt: sed in Christo omnia ausi sunt. Dicit etiam Theophilus, quòd forsitan plures eorum egebant, uel fortè magis ad opprobrium, & ex quadam lascivia hoc faciebant: quasi subsannatiuè dicerent. Quia iste dixit se regem, habeamus singuli aliquid de regalibus uestimentis eius. Est autem miranda patientia & dispensatio misericordiæ saluatoris, qui sicut agnus tondentem & occidentem se suo uellere uestit: ita se tondentes seu spoliantes & occidentes suo uestitu uestiuit, ostendens quòd nisi suis exemplis uestirentur, ignominiosè nuditas eorum esset coram oculis Dei & angelorum apparens. Ex isto E articulo diuisionis uestimentorum Christi, plura habentur documenta. Primum est, quòd libenter debemus participare exempla sanctorum, quæ per uestimenta Domini signantur. Itē est documentū, secundum Hieron. q obseruantia mandatorum Dei, quæ etiam per uestimenta signantur, est diuidenda inter Christianos secundum diuersos hominum status. Item est documentum, quòd bonum est diuidere reliquias sanctorum, pro deuotione, ad eorum honorem ampliandum. Quod enim isti milites pagani fecerunt Christo in opprobrium & derisionem hoc boni Christiani conuertere debent ad Christi & sanctorum præconium & honorem: sicut multos ritus paganicos Christiani conuertunt ad cultum Dei. Item est documentum, quòd charitas, quæ secundum Augustin. significatur per tunicam inconsutilem, diuidi non potest: cùm ipsa cæteras uirtutes connectat. Item, quòd nemo debet schismate dissuere unam sanctam catholicam ecclesiam quæ in unum omnes colligit, quæ etiam per tunicam inconsutilem significatur: propter quod etiam, secundum Chrysostomū, non caput ei amputatur ut Ioanni, neque sectus est ut Esaias: ut corpus integrum & indiuisibile morti seruet, & non fiat occasio uolentibus ecclesiam diuidere. Ad conformandum se huic articulo, imaginetur homo exempla Christi & sanctorum, quasi B quædam preciosa uestimenta, quæ participare quantum possumus studeamus: & sic oret: Iesu qui uestimenta tua inter crucifixores tuos diuidi, super tunicam autem tuam inconsutilem sortem mitti uoluisti: da mihi sanctorum tuorum exempla cum mandatorum obseruantia participare, & charitatem semper integram conseruare. Et sedentes iuxta crucem obseruabant eum quando expiraret: & ne euaderet: uel ne aliquis eum de cruce uiuum deponeret. Et sic uolebant suam impotentiam ostendere: ac si impeditus à custodibus non posset se iuuare. Vbi Hieronymus: Diligentia militum & sacerdotum nobis proficit, ut maior & apertior resurgentis virtus appareat. C Illudebatur quippe & deridebatur in cruce à pluribus, & diuersis uicibus. Vnde nota, in serie literę quatuor differentias illudentium Christo in cruce. Prima est sedentium, qui eum obseruabant. Secunda prætereuntium, qui eum blasphemabant. Tertia, stātium sacerdotum & seniorum. Quarta, pendentium latronum. Per hos significantur quatuor genera hominū, uirtutē eius abnegantiū. In sedentibus, deliciosi, & accidiosi, q delicijs carnis intēdūt. In prætereuntibus, cupidi & auari, qui prætereuntia sequuntur, & uiam iustitiæ prætergrediuntur. In stantibus, superbi & elati, qui stant per appetitum excellentiæ. In pendentibus, impatientes & querulosi de aduersitate. Quibusdam ergo sedentibus & eum obseruantibus, D alij prætereuntes iuxtà per uiam, hoc est uulgares homines circa locum crucis transeuntes & concurrentes, blasphemabant eum, mouentes capita sua in signum irrisionis, & dicentes improperando: *Vah*, quod est interiectio insultantis, seu deridentis & subsannantis, *qui destruis templum Dei* sicut dixisti, *& in triduo illud reædificas*, uirtute tua quæ apparet nunc tamen infirma. Repetunt dicta falsorum testium, & eis concordant qui sibi imponebant quòd hoc dixerat: sed hoc falsum erat. *Saluum fac te ipsum*, uirtute quam de te prædicasti in potestate reædificandi templū, *descendens de cruce*, qui promittebas te in triduo templum reædificare. Et iterū dicebant: *Si filius Dei es, descende de cruce*: id est, si potes amoue dolores E quos sustines: quasi dicerent, non potes, ex quo falsitas tua patet: sed mētita est iniquitas sibi: plus enim fecit de sepulchro resurgendo, q̄ fecisset de cruce descendēdo. Vnde Greg. si tunc de cruce descendisset, nimirū insultantibus cedens, uirtutē nobis patientiæ non demonstrasset. Sed expectauit paulululum, tolerauit opprobria, irrisiones sustinuit, seruauit patientiā, distulit admirationem. Et qui de cruce descēdere noluit, de sepulchro resurrexit: plus igitur fuit de sepulchro resurgere, quàm de cruce descendere. Plus fuit mortem resurgendo destruere, quàm uitam descendendo seruare. Vide etiam, secundum Chrysosto. in

Marginal notes: *Inconsutile quid.* — *Mysticè. Hierony. in cap. 15. Marci.* — *Tunica inconsutilis non diuidatur.* — *Documenta* — *Chrysosto. hom. 88. in Matthæ.* — *Theophilus in ca. 15. Marci.* — *Documenta.* — *Hierony. in cap. 15. Marci.* — *Augusti. tract. 118 in Ioann.* — *Hierony. in ca. 27. Matth.* — *Illudentiū Christū in cruce differentia quatuor.* — *Virtutem Christi abnegantes.* — *Gregorius. hom. 22. in euang.* — *Chrysosto. sermo. de cruce & latrone.*

uerbis istis uocem filiorum diaboli, quomodo imitantur uocem paternam. Diabolus dicebat, si filius Dei es mitte te deorsum: & Iudæi dicunt, *si filius Dei es descende de cruce. Similiter & principes sacerdotum illudentes cum scribis*, id est, legisperitis *& senioribus*, id est, iudicibus ordinarijs *dicebant*, ad alterutrum irridendo: *Alios saluos fecit*, & utique tam spiritualiter quàm corporaliter, *se saluum faciat*, id est, supplicio crucis eruat, *si hic est Christus*, id est rex siue Messias, *Dei electus*, id est: Dei filius. Vnde Beda: Imò se saluũ facere de cruce descendẽdo noluit: quia ipse est Christus Dei electus. Nã qui ideo uenit ut pro nobis crucifigeretur: ideo seipsum saluare de cruce descendendo neglexit: quia cum cæteris peccatoribus etiam illos qui eum crucifixere saluare moriendo curauit.

Beda in c. 15 Marci.

Et iterum dicebant: *Alios saluos fecit, seipsum non potest saluum facere*. Vnde Hieronymus: Etiam nolentes confitentur scribæ & pharisæi, quòd alios saluos fecerit. Itaque uestra uos condemnat sententia. Qui enim alios saluos fecit: utique, si uellet, & seipsum saluare poterat: Et iterum dicebant: *Si rex Israel est*, non quicunq;, sed Messias promissus in lege, sicut ipse dicebat de se, *descendat nunc de cruce*, ut uideamus scilicet uirtutem ipsius: quia alij reges non possunt talia facere, *& credimus ei*: sed mentiebantur dicentes, credimus. Vnde Hiero. Fraudulenta promissio. Quid est enim plus de cruce uiuentem descendere, an de sepulchro mortuum resurgere? Et surrexit, & non creditis ei: ergo etiam si de cruce descenderit, similiter non credetis ei. Sed mihi uidetur hoc dæmones immittere. Statim enim ut crucifixus est Dominus, senserunt uirtutem crucis, & intellexerunt fractas esse uires suas: & hoc agunt ut de cruce descendat, ne faceret salutem quam inchoarat. Sed Dominus sciẽs aduersariorum insidias, permanet in patibulo, ut diabolum destruat. Hæc Hieronymus. Tamen in Tobia super exenteratione piscis legitur dæmonem stetisse super brachium crucis, & considerasse an Christus aliquã maculam peccati haberet. Vnde discipulis in cœna dicebat: *Venit enim princeps mundi huius*, id est, amatorum mundi: scilicet aduersum me, *sed in me non habet quicquam*, quod ad se pertineat. Et quamuis peccatum non haberet: & ideo morti obnoxius non esset, mori tamen uoluit, quia pater mandauit: & ideo subiecit, sed ut cognoscat mundus, *quia diligo patrem*: & sicut mandatum dedit mihi pater, sic facio: scilicet pro hominibus moriendo. Considera modo quid in aliorum exitu dæmon facit, qui contra ipsum mundi saluatorem & Dominum uenire præsumpsit, Vnde Gregorius: Curandum nobis est, & cũ magnis quotidie fletibus cogitandum: quàm sæuus, quàm terribilis sua in nobis opera requirens, in die nostri exitus princeps huius mundi veniat, si etiam ad Deũ in carne morientem uenit, & in illo aliquid quęsiuit in quo inuenire nihil potuit. Prius uerò cum in miraculis Deum cognouerat, sed de cognitione sua ad dubitationem cecidit, quando hunc passibilem vidit. Hæc Gregorius. In cruce ergo tanquam in decipula, captus est diabolus & uictus. Vnde Augusti. Ipsa morte Christi est diabolus uictus, tanquam in muscipula escam accepit. Muscipula diaboli, crux Christi: esca qua caperetur, mors Domini. Et iterũ dicebant: *Confidit in Deo, liberet eum nunc si uult. Dixit enim quia filius Dei sum*, quasi dicerent: Si uerum dixit, liberationẽ suã à Deo statim impetrabit: quia pater filios libenter liberat. Item *illudebãt ei & milites accedentes* prope crucem corpore, sed longè recedentes mente: *& acetum offerentes illi*, scilicet postea quando dixit sitio, *dicentes: Si tu es rex Iudæorum*, sicut dixisti *saluum te fac*, scilicet à morte liberando. O miseri, & rex Iudæorum, id est, credentium & Deum confitentium est: & se saluum faceret, de cruce descendendo, si uellet. Miseri & cæci deberent supplicare, saluos fac nos qui indigemus, non saluum te fac: cùm ipse esset & saluus, & salus. Sed Dñs Iesus non acquieuit, docens nos in tribulatione habere pseuerantiã, vide quomodo nõ Iudęis suffecit, & alijs qui Christũ crucifigerũt: sed etiã crucifixum eum diuersimodè deriserunt. Ita multis non sufficit Christum crucifigere peccando: sed etiam derident crucifixum peccata iterando, uel de peccatis se iactando. Dominum etiam deridet & subsannat, qui plaude humana orat, uel eleemosynas dat, seu quodcunque bonum facit.

Hieron. in cap. 27. Matthæi.

Idem ibid.

Tobiæ. 6. Diabolus supra crucem stetit. Ioann. 14.

Gregorius hom. 39. in euangelia.

August. in Psal. 30.

Documentum de tribulatione.

Ex hoc articulo illusionis crucifixi habetur documentum, quòd nos quando fuerimus in sublimi contemplationis, uel sacræ actionis, aut sanctæ religionis positi, non debemus ad uerba subsannantium descendere ad mundanas occupationes, sed potius sustinere peruersorũ subsannationes: sicut Christus ad Iudæorum insultationem & tentatiuam exprobrationem de cruce descendere noluit, sed ibi usque ad mortem perseuerauit. unde dicebat vitis, *Nunquid possum deserere uinum meum quod lætificat Deum & homine, & inter cætera ligna promoueri?* Similiter & oliua, & ficus dicebant: Sic est in proposito. Cùm autem tempus sit crucis, quãdiu exterior homo corrumpitur, ut per eam interior homo renouetur: & euacuetur corpus peccati quidam tamẽ pro modica contumelia descendunt de cruce patientiæ. Alij de cruce macerationis carnis & pœnitentiæ, pro lenticula rufa & cibo delectabili. Alij de cruce compassionis, pro auaritia, claudentes uiscera sua cùm vident proximum suum necessitatem habere. De cruce sanguinis & martyrum nõ descendimus, quia nec eam ascendere volumus. Petitionem verò prædictã sæpe facit diabolus pœnitenti, scilicet ut descendat de cruce: quia homo cadit facilius descendendo: & ideo uult diabolus ut descendat de cruce pœnitentiæ, eam deserendo. Vnde quidam nouitius Parisiẽsis matri suæ uolenti eum de religione extrahere, sic legitur respondisse: Christus propter matrem suam non descendit de cruce: sic nec ego propter te deseram crucem pœnitentię. Ad conformandum se huic articulo, rememoretur homo sensum documenti, & oret: Iesu qui in cruce positus exprobrabilibus uerbis illudi uoluisti: da mihi pro nulla diabolica vel humana suggestione de sublimi sanctæ religionis & conuersationis descendere, sed in tui amoris amplexu fixum iugiter permanere. Itẽ latrones cum Christo crucifixi, illudendo idipsum, simile improperiũ, seu uerba improperij præmissa improperabant ei, & conuitiabantur blasphemantes. secundum Augustinum, Duo dicuntur pro uno, & pluralis pro singulari. Vel secundum Hieronymum: Primò uterque blasphemauit: sed uisis signis in elemẽtis & rebus insensatis, unus in Christum credidit, & priorem negationem sequenti confessione emendauit: unde cùm unus qui Iudæos fidem respuentes signat, blasphemando diceret, *si tu es Christus*, id est rex, siue Messias, *saluum fac temetipsum & nos*: scilicet salute corporali & à morte liberando: non enim curabat de salute spirituali, uel animæ commodo: alter qui gentes fidẽ sequentes, signat, increpabat eum dicens: *Neq; tu times Deum qui in eadem damnatione es*, scilicet mortis & pęna simili: quasi diceret, licèt homines non ti-

Iudicũ 9.

Religiosi Parisiensis responsio ad matrem.

August. lib. 3. de cõsen. euan. c. 16. Hieronym. in cap. 27. Matthæi.

muetis,

mueris:tamen Deum timere deberes, maximè in articulo mortis ĩ quo nunc es. *Et nos quidem iustè in hac damnatione sumus. Nam digna factis* supplicia, & secũdum factorum nostrorum exigentiam *recipimus*: Ecce cõfitetur culpam suam: ut dicat, iniquitatem meã ego cognosco:& ideo meretur misericordiam. Confitetur etiam Christi innocentiam dicens, *hic uerò nihil mali gessit*: quia peccatum non fecit, & sine peccato conceptus fuit. Vbi quęrit Augustinus: Quis, inquit, illum docebat: nisi qui iuxta illum pendebat? Erat enim illi fixus in latere, sed hærebat in corde. Vnde conuersus ad Iesum, qui nouit præcordia, dixit: *Memento mei Domine dum ueneris in regnum tuũ.* Manifestè patet quòd non loquebatur de regno temporali, sed æterno:non de præsenti, sed de futuro. Magna fides huius latronis fuit: qa nõ timore Iudęorum astantium, nec proprij doloris acerbitate, nec socij sui blasphematione, nec carnis Christi apparente infirmitate, nec apostolorum fuga & negatione, retrahitur à ueritatis seu ueræ fidei confessione: vnde fuit ei remissio culpæ, & totius pœnæ. Apparet quidem hîc illius conuersio quò ad plura. Primò, quò ad profectum charitatis, quam uiuaciter in morte sua tenuit, fratrem & conlatronem pro simili scelere morientem, de iniquitate sua redarguendo, & ei uitã quam cognouerat prædicando. Secundò, quò ad fidei & ueræ confessionis sinceritatem, eum quem secum pariter morientem uidit, Deum & Dominum regnaturum credendo, & publicè prædicando. Tertiò, quò ad iustitiæ & ueritatis propalationẽ humiliter & uerus pœnitens reatum suum fatendo: unde qui fictè confitetur, uel in confessione mentitur, Dominum cum sinistro latrone subsannare uidetur. Quartò, quò ad spei firmitatem regni Dei aditum & consortium postulando, nec propter peccatorũ suorum magnitudinem uel multitudinem desperando. Iste latro de nullo nisi de corde & lingua se iuuare poterat, quæ Deo totaliter offerre curauit:cor quidẽ in contritione & intima compassione:quia, secundũ Glosam, plus uidebatur affligi ex Christi compassione quàm ex sua propria passione:imò plus plangens Christi supplicium, quàm suum proprium:& linguã (ut dictum est) in ueritatis confessione. Vnde Gregorius: In cruce claui manus pedesque ligauerant, nihilq; ei à pœnis in eo liberum nisi cor & lingua remanserat. Inspirãte Deo totum illud ei obtulit quod in se liberum inuenit, ut iuxta hoc quod scriptũ est, Corde crederet ad iustitiam, ore confiteretur ad salutem. Vnde Beda: Quis huius latronis animum non miretur? imò iuuantis Domini gratiam, quis digne miretur? digna gratiarum actione ueneretur? Ille qui talis ad crucem uenit ex culpa, ecce qualis à cruce recedit ex gratia. Confitebatur Dominum, quem videbat secum humana infirmitate morientem: quando negabant apostoli eum, quem miracula uiderant diuina virtute facientem. Hæc Beda. Obsecro te Domine, da mihi primò cum latrone isto cognoscere, & deinde cognoscere te me sicut verè peccatorem confiteri & magnificare te, qui sine culpa passus es iustus pro iniustis. Desiderẽ quæso Domine, petã & impetrem eisdẽ uerbis cum eodẽ, memento mei Domine dũ ueneris in regnũ tuũ. Per istos duos latrones signantur illi qui pro peccatis suis expiãdis cum Christo crucifiguntur, per professionẽ in religione factã: sed aliqui reuertuntur actu, etsi non habitu ad secularem uitam. De quibus dicit apostolus: *Nomen Dei blasphematur per nos inter gentes*: quoniam scandalizant

Confessio latronis boni. *Fides latronis.* *Cõuersio latronis per charitatem, fidem, & confessionem, &c.* *Satisfactio latronis.* *Gregorius lib 18. mor. cap. 23.* *Roma. 10.* *Roma. 2.*

A seculares: & isti signantur per latronem blasphemantem. Alij uerò professi crucem pœnitentiæ sustinent deuotè, per patientiam: & isti signantur per latronem Christum confitentem. Vnde Beda: Mysticè latrones qui cum Domino hinc inde sunt crucifixi, significant eos qui sub fide & confessione Christi, uel agonem martyrii, uel quælibet continentiæ seu disciplinæ arctioris instituta subeunt. Sed quotquot hæc pro æterna solum, cœlestique gloria gerũt, hi profectò dextri latronis merito & fide designantur. At qui uel humanæ laudis intentu, uel qualibet minus digna intentione seculo abrenunciant, non immeritò blasphematoris & sinistri latronis mentem & actus imitantur. Quidam duos latrones B cum Domino crucifixos, duobus baptizatorum generibus coaptant. *Quicunque enim baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus.* Ambo namque similes crucifixi: sed unus in cruce blasphemus peior, alter est confessione martyr effectus: quia p baptismũ quo cùm peccatores essemus abluimur. Alii dum Deum in carne passum, fide, spe, charitate laudant, coronãtur. Alii dum aut fidem, aut opera baptismatis habere rennunt, dono quod accepere priuantur. Hæc Beda. Quòd etiam alter latronum murmurabat, alter non:significat quòd tribulationem alii patienter sustinent, & coronam merentur: C alii non sustinent patienter, & damnationem consequuntur: unde de impatientibus ait Hugo, Dicunt homines quando pœnam sustinent, Si meruissemus non erubesceremus: nunc autem iniustè pati & sine culpa, nobis ignominiosum est: imò uerò si pro culpa pateris, erubesce: si sine culpa, gloriare. Latro magis uis esse, quàm Christus, & fortè sinister & blasphemator: non confessor. Tu enim pro culpa pateris, & culpam agnoscis, & iudicem non uneraris. Considera nunc quàm magni despectus fuit illusio latronis sinistri, eo quòd tam uilis & sceleratus homo & iam ad mortem damnatus, & mox pro suis uulneribus moriturus insultauit vitæ authori. Ex hoc articulo illusionis latronis habetur documen D tum tale, quòd discamus exemplo Christi calumnias etiam à uilibus personis patienter supportare. Item est documẽtum in latrone dextro, quòd iniurias Dei nullatenus tolerare debemus, sed reprehendere sicut fecit latro iste. Item documentum, quantũcunque simus scelerati peccatores, de Dei tamen misericordia nullatenus desperemus: exemplo istius peccatoris: qui, ut dicit Augustinus, per unum uerbũ factus est hæres paradisi. Ad conformãdum se huic articulo, attendat homo documenta, & oret dicendo: Iesu qui tibi ab uno latronum exprobrari & ab alio uenerabiliter confiteri uoluisti: fac me pro tui nominis gloria malignorum improperia æquanimiter su- E stinere, & cum illo latrone uenerabili paradisi gaudia possidere. Et multa alia conuitia dicebant tũc maledicti, q̃ aderant ibidẽ, Domino Iesu & faciebãt. Ipse verò docens nos in tribulatione habere patientiã & perseuerãtiã, nihilominus perseuerabat & permanebat in cruce usq; ĩ finẽ: ut diabolũ prorsus destrueret, & spolia sua ei auferret. Omnia autẽ ista dicũtur & fiunt męstissima matre sua præsente, q̃ stabat iuxta crucẽ cũ sororibus suis, & Maria Magdalenæ & Ioãne, cuius matris cõpassio multũ augmẽtabat filio passionẽ. Et econuersò ipsa cum filio in cruce pendebat mẽtali dolore: & potius elegisset cũ ipso mori, quàm amplius uiuere. Vnde Bernardus: O bone Iesu magna pateris exterius ĩ corpore: sed multo maiora inte

Mysticè. Beda in c. 23. Lucæ. *Galat. 3.* *Latronum differentia.* *Pati sine culpa Christi est, cum culpa latronis.* *Documentum.* *Augusti. sermo. de cruce & latrone.* *Bernardus lib. de passione.*

Chrysost. de cruce & latrone.

quirat. Vel, *nesciunt quid faciunt*: ignorant enim quòd filius tuus sum quē crucifigūt. Vnde Chrisostomus: Quia Dominus dixerat, orate pro persequentibus uos: hoc etiam crucem ascendens fecit, dicens, pater dimitte illis: Nou quia non posset ipse relaxare, sed ut nos pro persequentibus orare doceret: nou solū uerbo, sed opere. Dicit autem, dimitte eis si pęnituerint: fauet enim pœnitentibus si uellent post tāiam nequitiam reatus per fidem diluere. Hæc Chrysostomus.

Pro nescientibus orat. Beda in ca. 23. Lucæ.

Cùm ergo dixerit, *quia nesciunt quid faciunt*: patet secundum Bedam, quòd non pro eis orauit qui per inuidiam & superbiam eum, quem filium Dei intellexerunt, negantes crucifixerunt: sed pro eis qui zelum Dei habentes, sed non secundum scientiam, nescierunt quid fecer uut. Erant enim ibi aliqui simplices & illiterati, à sacerdotibus Iudæorum decepti, qui persequebantur Christum aelo legis, & pro istis orauit Christus. Alii autem erāt literati, qui ipsum esse Christum probabiliter nouerant, seu cognoscere debuerant, sed ex odio & inuidia excæcati fuerunt, & Christum usq; ad mortem persecuti sunt, & pro illis non orauit. Secundum Bedam, Nō frustra orauit, sed eis qui post eius passionem crediderunt impetrauit. Vnde dicitur in Actibus, quòd conuersi sunt una die tria milia, & alia die quinque milia. Nec dubium quin hoc prouenerit ex uirtute huius orationis Christi. Ad quam etiam uocem multi de turba Iudæorum astantium compuncti sunt corde & pœnituerunt: ut dicitur in euangelio Nazaræorum: & ponitur in glosa Esaiæ super illo uerbo, & pro transgressoribus exorauit. O quàm dulcis in oratione Christi ad crucifixorum malleationem erat melodia, de cuius consonantia conuersa sunt tot milia. Nec mirum: quia ipse tantam mansuetudinem seruans in contumeliis, tantam patientiam ostendens in tormentis, sic miram benignitatem exhibens crucifixoribus euidentius declarauit se filium esse patris quem orabat. Quid enim maius miraculum hac benigna pietate? hoc quippe uerbum magnæ patiētiæ & mansuetudinis, magni amoris & indicibilis bonitatis, magni dulcoris & ueniæ fuit.

Beda ibidē Act. 2.

Esaia. 53.

Charitatis actus triplex in primo uerbo.

In quo triplex actus charitatis maximæ apparuit primò, quia pro crucifixoribus affectuosissimè orauit: secundò, quia orationi lachrymas adiūxit: tertiò, quia cum ualido clamore, & lachrymarum effusione pro ipsis preces obtulit. Vnde Bernardus: Christus flagellis cæsus, spinis coronatus, clauis coufossus, crucifixus, opprobriis saturatus, omnium dolorum immemor, ait: Pater ignosce illis. Hinc multæ miseriæ corporis, hinc multæ misericordię cordis. O quàm firmata est sup ipsos misericordia tua, & quàm magna multitudo dulcedinis misericordię tuæ, quoniam potabis Domine desiderantes te torrente uoluptatis tuæ. Hæc Bernardus. Nou ergo desperet amodo qsquam pœnitens pro peccatis, pensando copiam gratiæ saluatoris. Vnde Augustinus: Quid autem cōuerso non ignoscitur, si fusus Christi sanguis cognoscitur? Quis homicida desperet, si in spem redditus est, à quo etiam Christus occisus est? Per hoc uerbū primum docemur petētes nos citò exaudire, iniuriasq; remittere, & uindictas non expetere: ac etiam pro inimicis intercedere & orare, eosque diligere. Ad uerbum igitur tantæ pietatis emolliatur cor nostrum, sicut dicitur in Psalmo: *Hodie si uocem Domini audieritis, nolite obdurare corda uestra*: ut dimittamus offensas debitoribus & iniuriatoribus nostris: & non solū dimittamus offensas, sed etiam pro ipsis oremus intuitu eius qui patrem exorauit pro psecutoribus suis & crucifixoribus.

Bernardus sermone de passione do.

Augu. de cruce & latrone.

Documētū

Psal. 94. Ignoscere debemus.

Aug. sermone de S. Stephano.

Vnde Aug. Vide charitatis affluentiam, & mirabilem patiētiā: pro inimicis facit orationem: remittit, & non expetit ultionem. Cur igitur formica, festuca, cinis, puluis, & fauilla uindictam expetis, remissionem protrahis: cùm uideas regēm glorię dominumque uirtutum remittentem minas, contumelias, & blasphemias, & condonantem crucis molestias, & reales iniurias?

Anselmus speculo euang. sermonis cap. 12.

Vnde & Anselmus: Ad locū deductus supplicij, mirrha potatur & felle. Ita in cruce leuatur, & dicit: pater dimitte illis, quia nesciunt quid faciunt. Qualis est hic qui in omnibus pressuris suis, nec semel os suum aperuit: ut aut querelæ, aut excusationis, aut comminationis, aut maledictiōis uerbum aduersus maledictos canes illos proferret, sed nouissimè uerbum benedictionis, quale à seculo nō est auditum, super inimicos suos effudit. Quid hoc uiro mansuetius, quid benignius anima mea uidisti? Et iterum: In omnibus his considera illud dulcissimum pectus, quam tranquilitatem seruauit pietatis. Non suam attendit iniuriam, non pœnam reputat, nō sentit contumelias: sed ipsis potius à quibus patitur, ille compatitur: à quibus uulneratur, ille medetur: uitam procurat à quibus occiditur. Cum qua mentis dulcedine, cum qua spiritus deuotione, in qua charitatis plenitudine clamat, pater ignosce illis? Ecce ego Domine, tuæ maiestatis adorator, non tui corporis interfector: tuæ mortis ueuerator, non tuæ passionis derisor: tuæ misericordiæ contemplator, non infirmitatis cōtemptor: interpellat pro me tua dulcis humanitas, commendet me patri tuo tua ineffabilis pietas. Dic igitur dulcis Domine, pater ignosce illi. Hæc Anselmus.

Oratio.

O clementissime Domine, quanta est patientia tua? semp insidiati sunt tibi, & psecuti sunt te & tuos: proditiosè te ceperunt, & maliciosè te crucifixerunt, & modo petis ut ignoscatur illis? Domine Iesu, pater misericordiarū, oro te, ut sicut tu pepercisti tuis crucifixoribus, & rogasti pro eis, fac ut amore tui parcā ego cunctis mala facientibus, & tu Domine parcere digneris omnibus iniquitatibus meis, & patri tuo in conspectu gloriæ tuæ me miserum commendare: sæpe enim Domine te offendo, & (quantum in me est) peccatis meis crucifigo: tamē Domine tu scis qa in te credo, & te Dominum meum & Deum uerum coufiteor, à quo ueniam peccatorum postulo impartiri mihi misero & indigno. Secundum uerbum fuit ad latronem pœnitentem & confitentem, cùm dixit: *hodie mecum eris in paradiso*.

Verbum secūdum. Paradisus.

Non intellige de terreno paradiso, uel horto uoluptatis, unde Adam est expulsus, nec de paradiso angelico, uel cœlo empyreo, quia ad illum ante Christum nemò ascendit: sed de limbo sanctorum, & sinu Abrahæ, ad quem anima Christi & latronis descendit: uel *in paradiso*: id est, in fruitionis gaudio & fruitione beata, quam habuerunt sancti patres in limbo, cū ad eos descendit Christi anima: & eadem die descendit illuc anima huius latronis, facta particeps beatæ fruitionis. Vel *in paradiso*, id est, in requie, quod est esse cum Christo, uel *hodie eris mecum*, quod est esse *in paradiso*: quia ubi est Christus, qui est paradisus, ibi est & paradisus: sicut ubicunque est Papa, ibi dicitur esse Romana curia.

Paradisus est ubi Deus.

Vnde Anselmus: Credo Domine, credo certè quòd ubi tu uis, & ubi tu es, ibi est paradisus: & esse tecum, hoc est esse in paradiso: quoniam uenerabilis ille confessor & gloriosus martyr tecum fuit per totū illud hodie, & postea omni tempore. O quàm beatum est esse tecum, ò quàm beati sunt illi qui tecum sunt? Illi uerè sunt in paradiso, uerè sunt in requie, qui tecū

sunt

tum pro magistro, hominem pro uero Deo: filium Zebedæi, pro filio Dei: nepotem pro filio suo, q erat totum suum gaudium, ac uita sua & solatium. Quæ mutatio ipsam intus cruciat, ac matri amarior omnibus doloribus corporeæ passionis existit, & cætera corda humana, licèt saxea, licèt ferrea, scindit. Quis enim sine singultu audiet eum hæc uerba dicentē? nō dixit ei, mater: sed, mulier: ne matris dolorē amplius excitaret. Vnde Chrysostomus hic mouēdo quæstionem, sic dicit: O bone Iesu, qui matrem tuam dulcissimam, quæ ita diligenter te nutriuit, reuerenter tractauit, & dulciter lactauit, adeo indulciter alloqueris? Sed ut dictum est, non uocauit eam matrem, sed cōmuni nomine: & pro materni nominis (si exprimeretur) & uehementis amoris teneritudine ag grauaret. Virginis animus: ac uidens filii passionem, & audiens matris nomen doleret amplius: tunc enim non erat tempus ipsam dulciter alloquendi, nec matris nomen exprimendi: quia si Christus dulcius sibi locutus fuisset, fortè cor Virginis crepuisset. Stans autem Dominus in cruce, faciem uersus Occidentem tenebat, sed Maria & Ioannes uersus Oriētem ad Christi faciem respicientes iugiter lachrymas fundebant: unde non stetit beata Virgo sub cruce ad Aquilonem, ut quidam fabulanter, sed contra faciem filii ad Occidentem, aliquantulum tamen declinans ad Austrum. Mōstratur enim locus & à fidelibus ueneratur, ubi cum aliis mulieribus ipsa stetit. Cōtemplare & tu Dominum tuum, ut mouearis ad compatiēdum. Vnde Anselmus: Attu cum matre & Ioanne accede ad crucem, & perfusum pallore uultum Iesu cominus intuere. Quid ergo? Tu sine lachrymis amātissimæ Dominæ tuæ lachrymas uidebis? Tu siccis manes oculis, & eius animam pertransibit gladius doloris? Tu sine singultu audies dicentem matri, mulier ecce filius tuus: & Ioāni ecce mater tua. Et iterum, mulier (inquit) ecce filius tuus? O commutatio, pro æterno & incōmutabili Deo, purum & corruptibilem hominem: pro naturali & unico filio, seruum accepit in filium. O Domina qui (precor) cogitatus in te succedebant, cùm tam inæstimabilem cōmutationem ab ipso, quem super omnia diligebas, tibi fieri audiebas? Verè tuam animā pertransiuit gladius doloris: quoniam tibi amarior existit omnibus doloribus cuiuslibet corporeę passionis. Quicquid enim crudelitatis inflictū est corporibus martyrum, leue fuit, aut potius nihil, comparatione ipsius tuę passionis, quę nimirum sua immēsitate trāsfixit tua penetralia tui benignissimi cordis. Hæc Anselmus. Vnde & Augusti. Matri Dominus, in cruce iā anxius, & oculis & uultu annuens, de Ioanne ait: Mulier, ecce filius tuus. Ecce Ioannes, qui est nepos tuus de cætero reputabitur tibi filius: & curā habebit tui, erit solatium tibi fidelissimum. Inde intuitus Ioannē dixit, *Ecce mater tua*: ei seruias, & curam illius habe: eam tibi commendo, suscipe matrem tuam, imò magis suscipe matrem meam. Dum hæc pauca diceret, illi duo dilecti lachrymas fundere non cessabant. Tacebant ambo illi martyres, & præ nimio dolore loqui non poterant. Isti duo uirgines audiebant Christum uoce loquentem tanta, & ipsum uidebant paulatim morientem. Amarè flebant, quia amarè dolebant, nā gladius doloris Christi, animas utrorumq; transibat: quæ magis amabat, seuerior fiebat in matre. Et itetū: Eructauit etiam os tuum uerbū bonum, cùm diceres: *Mulier, ecce filius tuus*. Cruciat te Domine Iesu crux tua, sed non minus mater tua: cruciat te dolor tuus, sed non minus dolor eius. Non est mirum si doles & condoles, si pateris & compateris, bone fili in desolatione matris, in separatione matris, in commendatione matris. Nunquam enim te deseruit: nō in infantia, non in adolescentia, non in iuuentute, non in passione tua. Nunquam defuit tibi eius solatium: sed nec eius obsequium. Lactat infantem, audit & sequitur prædicantem, tridet & comitatur patientem: contemplatur opprobria, intuetur uulnera, audit tua uerba. Tu uerò bone Iesu quanquā esset dolor intolerabilis, plaga insanabilis in agonia mortis, & ultimo spiritu cōstitutus nō obliuisceris matrē tuā: caput iclinas, & eā in matrem Ioanni cōmendas, & eum sibi in filium adoptas: fœlix depositum, singulare priuilegium, insignē solatium. Vrgebat te siquidem Domine Iesu præceptum: iussisti, honora patrem tuum & matrem tuam: seruitium, quod ipsa exhibuit tibi: exemplum, posteris relinquendum. Considerare libet bona mater, & genitrix, & nutrix, & filia desolata, quis sit dolor tuus: angustia tua. Vides enim crucifixum unigenitū tuū, mutas filium, magistrum in discipulum, regem in militem, Dominum in seruum, omnipotentem in deficientem. Reuera uiscera tua penetrat gladius, cōfigit animam tuam lancea & clauus, laniat mentem tuam spinarum aculeus, lacerat cor tuum filii tui amarus aspectus, deest tibi præ amaritudine lachryma: desunt uerba, deest fortitudo, marcescit pulchritudo. Vulnera filii tui, sunt uulnera tua: crux filii tui, est crux tua: mors eius, mors tua. Nutrix quō dimittis alumnum mater filiū, ancilla Dominū? una die orbaris patre & filio. Hæc August. Cōpatiebatur itaq; filius matri cō patiēti sibi: cōmota sunt quippe oīa uiscera eius super matre sua. Sciebat.n. ipse angustias materni cordis, noucrat dolorē animę eius. Et, ut dicit Damascenus, quia dolores quos ipsa in sua non senserat parturitione, nunc geminabantur sibi in eius passione, ideoque & ipse geminum dolorem patiebatur: scilicet, crucis & matris. Ad conformandum nos huic articulo, cōpassionis materni doloris, meditemur quātus fuerit dolor piæ matris, & talis matris, pro filio tali, quem ui debat tam crudeliter tractari, & tā miserabiliter mori. Pensemus etiam quantus fuerit dolor cōpassiuus filii matrem. sibi compatientem: quantus amor filiiad matrem, tam cordialiter eam discipulo commendantis. Pensemus insuper qualiter in illa commendatione cor uirgineum anxiebatur, cùm ei pro filio alienus, & pro homine Deo homo purus dabatur. O quàm miserabilis commutatio? Quis itaque ista deuota meditatione pensans, poterit se continere à lachrymis? Quis nō compatitur matri totius pietatis? Quis nō misereatur matri misericordiæ? Si ergo quō ad hunc articulum uolumus nos Christo conformare: cōpatiamur dolenti matri suæ, quia compassus est & ipse. Iesu qui in cruce maternæ compassioni compatiens, ipsam tuo dilecto discipulo, & ei discipulum commēdare curasti: commendo me tibi in illa fide & dilectione q ta eos adinuicem commendasti: & supplicio tibi ut per tantæ dilectionis pignora facias me ad amorē tuum ueraciter peruenire, & me eorum commendacustodiæ, ut inter huius uitæ discrimina ab omni aduersitate, & in omni sanctitate ac puritate & castitatē mentis & corporis uitam meam custodiant, & post huius uitæ exitum ad te, te miserante perducant. Hic nota, quòd erat quidam religiosus, qui tantam habebat deuotionem in isto uerbo: scilicet, *mulier ecce filius tuus*: quòd ferè per uiginti annos continuauit lachrymas in tanta abundantia, quòd multum de illis bibebat. Vnde quando incipiebat cogitare totā passionem

Margin notes: *Mulier.* — *Cur ad matrem non uocauit matrem.* — *Status Mariæ sub cruce.* — *Anselmus de excellen. uir. Virginis cap. 5.* — *Mariæ martyrium.* — *Augustin. sermone de passione do.* — *Maria & Ioannes uirgines & martyres.* — *Mariæ obsequium.* — *Mariæ dolores.* — *Damasce. lib. 4. de fide cap. 15.* — *Exemplum cōpassionis.*

sionem Domini,& ueniebat ad locum istum, totus in lamenta & lacrymas dissoluebatur,& dicebat matri:O mater mea, ecce qualiter pendet in cruce filius tuus:uide quomodo derelictus est,& moritur filius tuus.Item dicebat filio:Ecce mater tua lachrymosa & dolorosa,uide quomodo stat dilectissima mater tua derelicta.Tu ergo charissime frequenter ita cogita, & loquere ad filium pro matre,& ad matrem pro filio ut gratiam obtineas utriusque.In hac autem recommendatione intelligimus non solum Ioannem,sed & totam ecclesiam & quamlibet fidelem animam in Ioanne beatæ Virgini commendatam, ac eius seruitio & obedientiæ subditam,ipsamque ecótra toti populo Christiano usque in finem mundo pro consilio & auxilio relictam,ut ipsa nos habeat in filios:diligẽdo nos,& bonum nostrum procurando affectu materno,& nos habeamus eam in matrem dilectissimam, ipsam semp amãdo, & post Deum super oĩa honorãdo. Vnde Hugo de sancto Victore,Ex hoc articulo ubi dictum est,ecce mater tua,intelligitur quòd Virgo beata non solum Ioanni in matrem traditur,imò toti ecclesiæ uniuersisq; peccatoribus in matrem assignatur,cùm dicitur:ecce mater tua.O peccator desperate, ecce mater tua:ò uerbum dulce,ò uerbum solatiosum, ò uerbum gaudiosum , ecce mater tua. Ipsa enim est mater Dei & hominis, mater rei & iudicis : non decet ut inter filios discordiam esse permittat.Si enim ò peccator, Maria est mater tua,ergo & Iesus est frater tuus:& pater eius,pater tuus:ergo & regnũ & hæreditas tua:ergo gratia Mariæ,quam inuenit apud Deum,est thesaurus tuus.Ergo dilige eam & uenerare tanquam præsentem tibi ubique , & amplius noli morari.sed ab hac hora accipe illam in tuam, ut ipsa tãdem recipiat te in gloriam suam.Hęc Hugo.Sicut ergo necessaria fuit nobis passio Domini ad saluandum,ita necessaria fuit hæc recõmendatio ad nostrum auxilium & cõsilium.Et propterea securè currendum est ad eam,pro quacunque necessitate & utilitate.Ipsa enim mater misericordiæ, nulli consueuit misericordiam denegare.Vnde Bernardus:Sileat misericordiam tuam uirgo beata, si quis est qui inuocatam eam in suis necessitatibus meminerit defuisse. Hæc quippe misericordia,nobis miseris est multum necessaria.Vnde idem Bernardus: Nos quippe in cæteris uirtutibus congaudemus tibi: sed in misericordia tua potius nobis ipsis.Laudamus uirginitatẽ,humilitatẽ miramur,sed misericordia miseris sapit dulcius, hanc amplectimur charius,recordamur sæpius , crebrius inuocamus.Ne timeas ad eã accedere:q̃a mitis & dulcis est ualde.Vnde iterum Bernardus:Reuolue totam seriem euãgelii,& si quid asperum ,si quid durum inueneris in Maria,deinceps eam suspectam habeas,& ad eam accedere uerearis.Non igitur studeamus ut exemplo Ioannis Virginem beatam in matrem habeamus,si ipsam uolumus habere adiutricẽ. Cùm enim sit triplex status hominis:scilicet in uita, in morte,& post mortẽ:ipsa in hoc triplici statu adiuuat filios suos,qui eam habent in matrem.Vnde cantat ecclesia,Maria mater gratiæ,mater misericordiæ &c. Adiuuat ergo in uita:sed in uita quidam sunt iusti,& istis impetrat perseuerantem gratiam:ideo dicitur mater gratiæ, scilicet datrix & conseruatrix : alii sunt peccatores,& istis impetrat peccatorum ueniã & Dei misericordiam.ideo subditur , mater misericordiæ.Secundus status, scilicet in morte , est periculosus:quia hostes, id est dęmones ad morientes accedũt,& si quod ius habet exquirunt, sed beata Virgo

Hugo de passione Christi.
Maria mater ecclesiæ totius.
Bernardus sermone 4. de assumptione.
Idem ibidem.
Idem sermo. de uerbis Apocal.
Maria in triplici statu nos adiuuat.

animas in morte protegit,& hostes expellit:ideo subiungitur,tu nos ab hoste protege. Tertius status,scilicet post mortem & animæ egressum , similiter est periculosus : quia ibi sunt dæmones rugientes , animam deuorare uolentes : sed beata Virgo animas in morte suscipit & in cœlum deducit:ideo subinfertur, & hora mortis suscipe.O Domine Iesu,magister bone,recommendationem quã fecisti inter nos & matrem tuam conserua in æternum : & da nobis gratiã ut ei ualeamus taliter deseruire, quòd dignè mereamur ejus filij nuncupari,& ipsa dignetur mater & domina nostra dici. *A sexta autem hora factæ sunt tenebræ, uisibiles, usq; ad horam nonam super uniuersam terram.* Quia enim agnus innocens & uerus sol iustitiæ eclipsim patiebatur,sol iste visibilis clarissimum mundi lumen,factori suo compatiens,lucis suæ radios retraxit & occultauit : non ualens intueri pendentem Dominum, ac mortis eius uilitatem & acerbitatem. Vnde Chrysost. Sol obscuratus est : non enim ferre poterat creatura iniuriam creatoris. Retraxit radios suos,celauit igneum iubar,ne uideret impiorum facinora. Hæc Chryso. Hoc autem factum fuit triplici ratione . Primò, ut natura insensibilis, Christo compatiens , corda lapidea ad ueram Christi compassionem emolliret.Secundò,ut eclipsatio luminis solaris, subtractionem ueri luminis in cordibus Iudæorum, & militũ Christum crucifigentium,ostenderet. Tertiò,ne corpus Christi nudum in cruce & mortẽ eius exprobratissimam ab impijs cum gaudio uideri, uel eos sua luce frui permitteret. Non fuit ista eclipsis naturalis: quod patet ex ratione durationis : quia nunquam potest fieri naturaliter per tres horas. Secundò,ratione temporis: quia impossibile est fieri eclipsim,nisi in coniunctione solis & lunæ: sed tunc luna erat plena & è regione ad solem. Tertiò, ratione generalitatis : eclipsis enim nunquam potest esse super uniuersam terram,sicut dicitur hic: quia apud Athenas hoc uisum fuit. Vnde Dionysius apud Heliopolim tunc præsens, uidit hoc fieri per interpositionem lunæ, in terram & solem, sicut fit in eclipsi solis:quia uidit lunam ab Oriente ascendentem uersus meridiem,& se supponentem soli,& transacta eclipsi luna rediji ad Orientem; ita quòd in uespere fuit in Oriente,sole existente in Occidẽte, & sic orbes totum sunt ad pristinum statum restituti: unde patet etiam defectũ & repugnationem solis non ex eadem parte, sed e contraria secundum diametrum incepisse . Item illæ tenebræ palpabiles erãt & obscuræ, & nigræ sicut tenebræ Aegypti sub Pharaone , tenebræ autem ex eclipsi solis naturali ferrugineæ sunt & aereæ & aliquantulum claræ . Patet ergo , quòd illa eclipsis non potuit naturalis esse , sed miraculosa:& soli Christo, qui est causa omnium,manifesta. Et quia tribus horis protensæ sunt tenebræ, ideo has tres horas repræsentamus tenebris trium noctium: uel potius in memoriam triduanæ sepulturæ tribus noctibus celebramus, quasi triduanas exequias Christi mortui : quia nec alibi monachi nouem lectiones faciunt , nisi hic & pro mortuis. Et tunc etiam primatus tenebrarum insinuatus est:quia in illis diebus tenebræ cęperũt diẽ præcedere . His etiam horis , scilicet à sexta usque ad nonam magis obtenebrantur homines commessationibus & ebrietatibus uacando.O quanti & quales etiam religiosi, his horis tenebris uoluptatum effrenatè se immergunt: quia ea quæ Christus tunc passus est , tanquam ingrati parum cogitant uel attendunt. Tibi Domine Iesu morienti compassus est sol, proinde

Tenebræ factæ.
Eclipsis non naturalis.
Dionysius in epist. ad Polycarpũ.

inde precor & obsecro, ut me quem rationalem con
dere dignatus es, sic facias tua pietate cõpati tibi mo-
rienti, & pro nobis impiis in crucis squalore penden
ti, ut in uita mea non gaudeam in luce gloriæ tempo
ralis, neque diem hominum desiderem, sed toto mẽ-
tis ardore desiderem diem tuum. Quartum uerbum
fuit, quando circa horam nonam præ nimia doloris
angustia clamans uoce magna, dixit: *Eli Eli lamma-
zabathani*. Et quod Hebraicè dixit, euangelista expo
nit, dicens: hoc est: *Deus meus*, cuius sum filius (per
naturam) inquantum Deus: *Deus meus*, cuius sum
filius (per unionis gratiam) inquantum homo, & sic
geminatio duplicem ostendit naturam in eo: *ut quid
dereliquisti me?* id est, pœnis & morte exposuisti? Hoc
non loquitur deitas, quæ passa non fuit: quia diuini-
tas in Christi passione semper illæsa mansit. Sicut si
sole superlucente in ligno, securis lignum incideret,
sol impassibilis permaneret; multo magis uerbi diuini
tas, secundum hypostasim carni unita, carne patiente
manet impassibilis & illæsa. Sed loquitur hoc huma-
nitas, quæ uidebatur derelicta: & dolorem sustinuit,
quia illa morti tradita & passa fuit: quasi diceret, Pa-
ter intantum mundum dilexisti: quòd me pro ipso
tradidisti, & dereliquisti Iudæis & morti. Subtraxit
enim protectionem, sed non soluit unionem. Hoc
etiam dixit, ut magnitudinem suæ pœnæ ostenderet.
Ita enim grauiter dolebat, ac si non Dei filius sed ini
micus esset. Et ideo penitus uidebatur derelictus à
Deo, nullũ refrigerium uel iuuamen recipiẽs ab eo.

Derelictus cur dicatur Christus.

Derelictum ergo se clamat: quia licèt multi multa
propter Deum passi sint, omnibus tamen Deus ali-
quid consolationis & refrigerii ministrabat: Christũ
uerò totaliter dolori subiecerat: ut doleret quantum
dolere poterat. Vnde non est intelligendum, quòd di
uinitas humanitatem deseruerit, uel ab ea separata
fuerit: Deum enim, quem inuocabat, inseparabiliter
semper secum habebat: quia nunquam desinebat esse
Deus, siue anima coniuncta corpori, siue separa-
ta: nam & tunc anima illa erat Deus, & corpus mor-
tuum erat Deus: sed quia tradita erat ita calamitati-
bus, quòd uidebatur à Deo derelictus: quasi secun-
dum hunc sensum diceret: Vt quid tam immanibus
& intolerabilibus me exposuisti doloribus & pœnis,
ac si me dereliqueris? Vehementissimo enim dolore
in carne sua tenerissima tenebatur, & amarissimo do
lore pro compassione suæ matris & aliorum in ani-
ma torquebatur. Et tamen pro bono nostro ipsemet
uoluit hæc transire: & sic sustinebat, ut nos aliquãdo
exemplo suo taliter patiamur, ac si Deo derelicti ui-
deamur. Siue quando Dominus uult nos probare:
uel nosmetipsi uolumus nobis etiam aliquas pœnas
inferre, ut sic Domino nostro conformemur in pœ-
na, ut ei possimus conformari in gloria. Vel se dereli-
ctum à Deo patre dicit: quia tunc ferè inutilis uide-
batur eius passio: de toto.n. genere hominũ nõ uide
batur aliquis redimi nisi latro, qui ferè solus in eũ cre
debat: excepta beata Virgine, quę tũc etiam credidis-
se non ambigitur: in huiusmodi enim ipsa semper ex
cipitur. O domina mea quãto dolore tenebaris, quã
do filium tuum sic clamantem audiebas? Et attende,
ꝙ in isto clamore non erant adhuc tenebræ, & ideo
quod de tenebris est dictum, est per anticipationem
accipiendum. Hoc quartum uerbum Christi fuit ma

Verbũ acerbitatis.

gnæ acerbitatis: quia clamando ostendit magnitudi-
nem sui doloris: qui tantus fuit, quòd præ eius acerbi
tate se clamat à patre derelictum: in acerbitate passio
nis, omni solatio destitutum. Quæ quidem acerbitas
passionis ex hoc apparet, quòd ipse patiebatur exte-
rius in toto corpore, & ex omni parte sensuum, & ex
omni genere tormentorum: intus uerò ex materna
compassione, quæ omnes Christi dolores corpora-
les in seipsa per materni cordis compassionem plenis
simè transformabat: & ex discipulorum lapsu & excæ
catione, qui omnes tunc à fide exciderant: necnon ex
preciosi sanguinis tam multiplici deperditione, quia
considerauit quòd precium suæ redemptionis in tot
hominibus ingratis annihilari debuit: hoc enim, secũ
dum Bernardum, maiorem dolorem ei inulit, quàm
omnes pœnæ quas extrinsecus pertulit. Vnde bis in-
geminat, Deus meus, ut ex hoc ostendatur immensi-
tas sui doloris, tam in carne quàm in anima, quantum
ad uires inferiores corpori affixas: quia in superiori-
bus uiribus animę fruebatur perfectè, licèt in inferio
ribus torqueretur acerbissimè. Clamauit etiam uoce
magna peccatum inclinando quod fuerat tantæ mor
tis & miseriæ causa: quia secũdum Ambrosium, quo
rum suscepit naturam, horum plorauit miseriam: &
ut duritiam humani affectus ad sui excitaret cõpassio
nem. Sciendum tamen, quòd homo rationabiliter de
bet moueri ad compatiendum Christo triplici ratio
ne. Primò, ex motu creaturæ insensibilis, quæ tota
Christo morienti compassa fuit. Secundò, ex condi-
tione suæ propriæ naturæ, natura enim tot membra
prouidit corpori humano, quot sunt dies in anno (vt
dicunt physici) ad designandum quòd nõ sit dies uel
momentum, in quo homo beneficium redemptio-
nis affectuosè & cum gratiarum actione non debet
recordari. Tertiò, ex diuinæ uocis imprecatione: qa
ipse sponsus amaritudinem suæ passionis iubet sine
interuallo imprimi nostris mẽtibus, dicens: *Pone me
sicut signaculum super cor tuum*. Cui uoci anima deuo-
ta obtemperans respondet, *fasciculus myrrhæ dilectus
meus mihi. inter ubera mea commorabitur*. De hoc cla-
more appropriatè dici possunt uerba beati Augusti-
ni, in sermone: Satagentis & solliciti pro nobis in tri-
bulatione positi, uerba sunt ista: uerba quidem tene-
ritudinis & mœroris, uerba amaritudinis & doloris.
Nam qui deuotè consideraret ex quàm anxio gemi
tu, ex quàm alto singultu, ex quàm profundo luctu,
ex quàm amaro planctu hæc uox in cruce prorupe-
rit ab ore Domini Iesu: nullus est si haberet pectus
ferreum, quin molliretur compunctione: si saxeum,
quin scinderetur compassione: si ligneũ, quin flecte-
retur condilectione: si æreum, quin liquaretur contẽ
platione. In hoc uerbo duplex natura in una persona
Christi, clamauit ad duas ꝑsonas in una essentia Dei
& ideo geminatur persona sub eodem actu uerbi,
Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me? Cla
mabat enim in Christo affectio rationalis naturę, ꝓ
pter zelum ardentissimæ compassionis: clamabat af-
flictio sensualis iacturæ, propter telum acutissimæ
passionis. Clamat affectio rationalis, Deus Deus
meus, ut quid dereliquisti me? in tanto mentis suspi-
rio & mœrore, qui non derelinquis clamantes ad te.
Clamat afflictio sensualis, Deus meus, Deus meus:
ut quid dereliquisti me? in tãto carnis supplicio & do
lore, qui non derelinquis præsumentes de te. Magnã
enim patiebatur exterius amaritudinem: sed longè
plus cruciabatur interius propter ingratitudinem. Vn
de Hugo inducit eum in cruce sic loquentem:

Bernardus sermone de passione.

Ambro. in cap. 23. Luc.

Canti 8. Cant. 12

Augustin. sermone de passione.

Duplex natura in Christo.

Hugo de passione Christi.

Cerne homo quid pro te patior,
Vide pœnas quibus afficior,
Vide clauos quibus confodior,
Cùm sit tantus dolor exterior,

Intus

Intus tamen planctus est grauior,
Tam ingratum dum te experior.

Documentum. Augusti. in medit.

Per hoc uerbum quartum, docemur ad Deum in necessitatibus clamare, & in periculis ad orationem recurrere. Vnde Augustin. Insuper addidisti Deus meus, ut quid dereliquisti me? ut ostenderes effectum orationis, quæ sicut scutum accipienda est contra iacula tentationis, in tempore tribulationis, quæ sicut scutum accipienda est contra iacula tentationis, in tẽpore tribulationis. Orauerat siquidẽ Dominus Iesus in horto: orat & in patibulo: qa teuera oratio: est subsidiũ in periculo. Ascẽde igitur anima mea turrim & castrũ orationis: ipsa etenim est unguentum ægrotorum, scutum infirmorum, odoramentum ciuium supernorum. Hæc Augusti. Ex hoc ergo articulo derelictionis Christi à Deo, habetur documẽtum, quòd in nostris tribulationibus debemus ad Deum recurrere, & ei desolationem nostram conqueri orando, ut ipse tribulationem nostram dignetur respicere: Sicut Christus qui in angustia tribulationis positus clamauit ad Deum patrẽ, dicens: *Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me?* Quod, secundum glosam, non solum fuit uerbum conquestionis: sed & orationis.

Documentũ

Psal. 21.

Quæ quidem oratio hic subintelligitur, & in psalmo illo ex quo Christus hoc assumpsit exprimitur. Vbi dicitur: *Deus Deus meus respice in me, quare me dereliquisti?* Vbi hoc quod dicitur Respice in me: est oratio, & non est in Hebræo: sed additum à septuaginta interpretibus, magis sensum quã uerba sequẽtibus. Quod uerò sequitur, quare me dereliquisti? est conquestio. In hoc ergo uerbo Christi, fuit oratio implicita: & cõquestio explicita. De qua oratione uidetur loq. Apostolus, dicens de Christo: *Qui in diebus carnis suæ preces cum clamore ualido & lachrymis offerẽs, exauditus est pro sua reuerentia.* Igitur & nos cõquerentes Deo tribulationẽ nostrã, semper subintẽdamus orationẽ, ut ipse in nos respiciat & adiuuet. Exprimit ergo hic Dominus formam tentati, & liberati: qui dum est in tribulatione, putat se quasi derelictum à Deo, cùm tamen propior sit Dominus homini in tribulatione posito. Iuxta illud Psal. *Cum ipso sum in tribulatione.* Dereliquit quippe Dominus amicos suos, dum tribulationibus exponit ad tẽpus, ut misereatur in æternũ. Dereliquit: id est, ad modum derelinquẽtis se habet: quia protectionem suam subtrahit. Sicut enim Deũ pœnitere, est ad modum pœnitentis se habere: ita hic Deum aliquem derelinquere, est ad modum derelinquentis se habere. Ad conformandum se huic articulo, mediteтur homo quàm atrocibus pœnis expositus fuerat Christus, quando sic clamauit ad patrem: & recolligat omnes passiones & tribulationes suas, & cõqueratur eos Deo patri in unione passionum Christi: clamans in toto corde, simul cum Christo, uerba hæc: *Deus meus, Deus meus, respice in me, ut quid me dereliquisti?* Nec miretur uel deficiat, si tribulari permittitur: quia sic suo capiti conformatur. Domine Iesu, qui pendens in cruce preces ad patrem cum clamore ualido & lachrymis obtulisti: da mihi in omni tribulatione & angustia mea ad te clamare, nec tu me patiaris (uelut derelictum) à tua misericordia reprobari: sed exaudias de cœlo uocem meam, & facias in tribulatione prouentum, ut sentiens me tua misericordia saluatum, possim cantare gloriam & laudem tuam: dicens: Voce mea ad Dominum clamaui: uoce mea ad Deum, & intendit mihi. *Quidam autem illic stantes, & audientes* hoc uerbum Domini: *dicebant, Heliam uocat iste,* hi (secundum Hieronymum) Romani milites ipsum custodientes fuisse uidentur, qui erant gentiles non intelligentes Hebræum, & putãtes propter sonum & quandam affinitatem uocabuli Eli, idem quod Heliam sonare: & Heliam uocari. Vel fuerunt Iudæi, Dominum imbecillitatis infamãtes, quòd Heliæ deprecaretur auxilium: reputãtes eum minorem fuisse Helia. Vel fortè ipsi Iudæi potuerũt hoc dicere, nõ bene intelligentes qđ diceret, ꝑꝑ tumultũ obstrepẽtem circumquaq;. Quintum uerbum fuit, cùm *Iesus sciens omnia consummata,* quæ lex & prophetæ prædixerant de eo, & quæ erant scripta de Christo passuro, & quæ oportebat fieri antequam acciperet acetum, & traderet spiritum, ut hoc etiam cõsummaretur quod in scriptura prædicta restabat: & consummandum erat, scilicet, In siti mea potauerũt me aceto: *dixit, Sitio,* ac si diceret: Hoc solum ex scripturis implendum restat perficite quod prædixit, Vnde cũ dicitur, *ut consummaretur scriptura:* ut, nõ ponitur causatiuè, sed consecutiuè: non enim ideo Christus hoc fecit, quia scriptura hoc prædixerat: nam tunc sequeretur quòd nouum testamentum propter uetus & eius impletionem esset, cùm tamen e conuersò sit: sed ideo prædictum est, quia per Christum consummandum erat: hoc enim facto impleta est scriptura prophetiæ, & sic in aliis suo modo intellige. *Dixit ergo, Sitio:* scilicet hominum salutem, quia hãc desiderio cordiali sitiuit: uidelicet sitim sitiens: id est, desiderans: ut nos sitiremus fontem uiuum. Hoc quintum uerbũ, fuit maximè consolatorium omnium totius ecclesiæ fidelium, quando dixit, sitio, scilicet salutem humanã feruentissimo desiderio. In hoc enim ostenditur eius ardens desiderium de salute generis humani, q uult omnes homines saluos fieri: nam uehemẽs desideriũ exprimere consueuimus per sitim. Vnde dicit Psalm. *Sitiuit anima mea ad Deum fontem uiuum.* Vnde Bernardus. Sitio, ait Christus, non doleo. O Domine quid sitis? Fidem uestram, salutem uestram, gaudium uestrum: plus animarum uestrarũ quàm corporis mei cruciatus me tenet: & si non mei, saltem uestri miseremini. Et iterum: O bone Iesu coronam spineam sustines de tua cruce, & de uulneribus tuis taces, & pro sola siti clamas dicens, sitio, quid ergo sitis? Certè solam redemptionẽ hominis, & gaudium humanæ salutis. Per hoc uerbum quintum, docemus salutẽ nostram desiderare, & æternam uitam appetere. Vnde Augusti. Adiecisti etiam Domine Iesu Christe, sitio: quid sitis Domine Iesu? uinum de uite, aut aquam flumine? Sitis tua, salus mea, cibus tuus, redemptio mea. Siti igitur anima mea, & desidera, sicut desiderat ceruus ad fontes aquarum, illum uidelicet qui sitiuit te: nonne tedet te anima mea intemperies aeris, molestia carnis, & cordis pugna cum uitiis, uarietas formę, mutatio & incertitudo tẽporis, expectatio & timor mortis? Cur igitur non cupis dissolui, & esse cum Christo? Cur te retardat uita mortalis: & non prouocat te uita uitalis, beatitudo fontalis, societas & lętitia spiritualia. Desidera igitur, & considera quam magna multitudo dulcedinis tuæ, quàm gloriosa dicta sunt de te ciuitas Dei, ubi est lumẽ uitæ, fons totius dulcedinis, & beatitudo utriusque hominis. Hæc August. In hoc uerbo Domini fuit magna compassio matris, & sociarum eius, & Ioannis, & maxima exultatio illis pessimis, nam licèt exponi possit quòd sitiebat salutem, tamen ad literam æstimare potes quòd in ueritate multum sitiebat, quia propter nimium laborem, & sanguinis emanationem, totus desiccatus intus & arefactus

Heb. 5. — *Psal. 4.* — *Hierony. in cap. 27. Matthæi.* — *Quintum uerbum.* — *Sitis Christi.* — *Verbũ consolationis.* — *Psal. 41. Sitis Christi.* — *Augusti. in meditat.* — *Compassio Mariæ non habentis potum.*

arefactus & adustus erat: & propter hoc sitiebat supra modum: & talis sitis est maximum tormẽtum. Et cùm illi maligni cogitare non possent in quo amplius ei nocerent: acceperunt uexandi materiam, *& dederunt ei in spongia*, quæ propter porositatem de aceto multum imbiberat, *arundini imposita*, ut rursum ad os pertingeret: ac *hyssopo circumposita* & circunligata: ut per hyssopum herbam amaram de spongia sugeret *acetum* seu uinum acetosum, *cum felle mixtum, seu mirrhatum*, quale etiam sibi priusquam crucem ascenderat propinauerant. Sic ergo bis potatus fuit: & ante crucifixionem, & in crucifixione. Et est ratio potationis, & ratio geminationis huius. Dicunt enim quidã crucifixos citius mori si aceto potentur: & ideo potatus est iste, & non alij, ut citius moreretur: & hoc uel instinctu Iudæorum, qui captabant maximè mortẽ Christi: uel ex tædio militũ, ut citius à custodia eius absoluerentur: quia tædebat eos ibi morari. Competit autem mysterio gemina potatio, propter geminã personam quæ peccauerat, gustato ligno uetito, ex qua dãnata erat generis humani propagatio. In hoc etiam potu amaro, amaritudinem suæ peruersę uoluntatis ostenderunt, quia quantum poterãt, tantum ei nocuerũt. De quorum malitia, sic dicit Chrysostomus. Tu autem mihi temeritatem eorum qui assistebant cogita. Et si decem milia habuerimus inimicorum, & si insanabilia passi sumus, uidentes eos interfici flectimur: hi uerò neque in his quæ uidebant facti sunt mansueti: sed sæuiebant magis & insaniam intendebant, & spongiam afferentes aceto potabant. Hæc Chrysostomus. Vnde secundum Remigium, Ipsi Iudæi erant acetum, degenerantes à uino patriarcharũ & prophetarum in acetum, id est, in malitiam & crudelitatem, habẽtes fraudulenta corda, quasi spongiã cauernosis atque tortuosis latibulis. Ob hoc signanter fel cum aceto sibi porrexerunt, ut in omnibus sensibus ipsum amaritudine replerent, iam enim uelatus fuerat oculis, contra ligni uetiti procacem uisionem: iam maxillas eius pugnis attriuerant, contra pomi uetiti masticationẽ: iã collũ eius alapis ceciderant, contra cibi uetiti traiectionẽ: solũ restabat os & nares affligere, & ideo nares Christi affligebãt tã cadauerũ fœtore, q̃ aceti odore: os uerò affligebant, fellis amaritudine. At ipse acetum quidem accepit, non ut biberet, sed gustauit: ut scripturam, seu quod scriptum erat, adimpleret. Et quia Eli Eli clamauerat, cæteri potum ei dantes dicebant: *Sine*, id est expecta, *uideamus*, per experimẽtum *an ueniat Helias liberans eum*. Quia uerò uocem Domini malè intellexerant, non enim Heliæ, sed Deo loquebatur: ideo frustra & inaniter aduentum Heliæ expectabant. Ecce qualis cœna dabatur Domino nostro: hora autem iam cœnãdi: sed præ labore & dolore non petiit aliud pro cœna nisi potum, & filii diaboli dederunt ei pro cibo, fel: & pro potu, acetum. O nos miseri quid faciemus, qui aliter cœnare, & aliter potare uolumus, & delitias q̃rimus. Certè si mille annis homo uiueret, & quotidie in pane & aqua ieiunaret, unicam cœnam illam sufficienter compensare non posset. Veruntamen qui potest capere capiat: quia durus est hic sermo pro carnalibus: & ideo non sapiunt, non sentiunt cùm sapore quæ Dei sunt, & cõsolationes internas amittũt. Quia si acetum Domino propinatum ad mentem reducerent, in cibo & potu quantumcunq; uili saporem inuenirent. Vnde Bernardus: Non est cibus adeo aridus, qui nõ efficiatur sapidus, si illius aceti quod propinatum est condimento fuerit temperatus. Si ergo

Potatus bis & causa potationis.

Iudæorum peruersitas.

Chrysosto. hom. 8 4. in Ioan.

Remigius in cap. 27. Matth.

Contra gulosos.

Bernardus sermone de passione.

A cibus ex defectu salis, uel alia causa fuerit tibi insipidus: non apponas ibi sal, uel condimentum aliud, sed propter Christum felle & aceto potatum sensualitati resistas: cogitans quòd pro peccatis tuis in pane & aqua abstinere debes, & q multi pauperes sibi ista reputarent ad delicias: & tũc uidebitur tibi magna gratia aliquid adiecisse ad hæc ipsa. Ex hoc articulo, potationis aceti, trahuntur plura documenta. Primum accipiẽdo ista mysticè in bono sensu, sicut Iudæi & milites multa fecerunt mala intentione, quæ tamen mysterium boni nobis important & secundum hoc docemur hic, quòd & nos uinum deuotionis, admixtũ mirrha mortificationis carnis, & felle amaræ compũctionis Christo propinare debemus. Tale enim uinũ mirrhatum & fellitum Christus nobis sitit, & oblatũ B libenter gustat: sed non uult bibere & in se traiicere, quia ipse bonorum nostrorum nõ eget. Quid enim Christo de nostra deuotione, mortificatione, & cõdunctione accrescit? Sed talia ab eo gratanter gustata nobis relinquit, quibus omnia illa cooperantur in bonum. imò & amara fiunt nobis dulcia, merito suæ passionis. Aliud documentum est, accipiendo ista in malo sensu, quòd nos caueamus ne uinum mirrhatũ uel fellitum Christo bibẽdum offeramus: quia sicut tunc Iudæi, ita etiam mali Christiani dant Deo bibẽdum amarum potum, & Christo sitienti salutem animarum, offerunt amaritudinem peccatorum. Quicũque enim rectè credunt, sed malè uiuunt: hi Christo C dant bibere uinum cum mirrha & felle mixtum: qa uinum Christianæ professionis uel deuotionis, miscent cum mirrha & felle scandalosæ conuersationis, inquantum malè uiuendo scandalizant ecclesiã, quales sunt præcipuè mali prælati, sacerdotes, & monachi, & aliæ personæ religionis speciem prætẽdentes, qui specialiter se ad cultum Dei deuouerũt. Qui præ cæteris Christianis uinum deuotionis, quod Deum & homines lætificat, Deo offerre deberẽt: sed per suã scandalosam conuersationem uinum suum mirrha & felle malorum exemplorum miscent, & hoc Deo offerunt: quibus Dominus exprobrat dicens: *Vinea mea electa ego te plantaui: quomodo conuersa es in amaritudinem?* Alij sunt qui acetum in spongia cum calaD mo Domino offerunt, qui extraneas & à ueritate alienas sententias ex scriptura applicant Christo, quasi eas dicenti: quales sunt qui singulares sensus, à communi ecclesiæ doctrina extraneos, ex scriptura trahere moliuntur, & sic in errores homines mittunt. Hi enim spongiam aceto implentes, calamo scripturam imponunt, & ori eius offerunt: & talis potus est Christo insipidus: nam *cùm gustasset noluit bibere*. Ex quo & nobis datur documentum, quòd sicut Christus nõ dedignatus fuit pro nobis acetum gustare, sed nõ bibit: sic & nos suo exẽplo discamus prædictos aridos homines tam scandalosos in uita, quàm superstitiosos in doctrina, gustare quidem; id est pati & tolerare: sed nequaquam bibere, & eorum uitam & exẽpla E nobis incorporare: quẽadmodum Dominus noster acetum non bibit: quia tales in corpus eius traiici nõ possunt. Item est documentum pro religiosis & pœnitentibus, quòd si quando eis apponitur cibus uel potus pœnitẽtialis & minus sapidus, recogitẽt Christum felle & aceto pro nobis potatum. Post cõcupiscentias ergo tuas non abeas: sed eas uiriliter frãgas, & nũc felle amaritudinis cum dilecto tuo potaberis. Ad conformãdum se huic articulo, recogitet homo quanto desiderio Saluator noster salutem nostram sitiuit, pro qua etiam acetum cum mirra & felle acci-

pere

Documẽta

Hiere. 2.

Eccle. 18.

pere non dedignatus fuit: ad ostendendum quòd nõ salutem, quæ est uita æterna, consequi ualeamus, nisi prius amaritudinem uitæ præsentis gustemus. Iesu qui nostram salutem sitiens aceto & uino mirrhato cũ felle potari uoluisti: salua me tua gratuita gratia in numero saluãdorũ: & da mihi uersa uice sitire te fontem uitæ, & aquæ uiuæ, corde diligendo, ore laudando & prædicando, & amorem ad te habitũ operibus ostendendo, fac me uinum deuotionis, cum mirrha mortificationis carnis, ac felle pœnitentialis compũctionis tibi dignè offerre: & da mihi acerbitatem calicis tui non horrere: sed cum gaudio amplecti & bibere ad salutẽ, ut ꝓ amore tuo animę meæ sitiẽti amara dulcia uideantur.

Sextum uerbum. Sextum uerbum fuit, cùm dixit: *Consummatum est* id est, totum completum est in opere etiam usq; ad aceti potum, quicquid de me lex & ꝓphetæ prædixerant: & quicquid de me scriptum erat, & opus redemptionis humanæ, & omne opus meũ quod in mundo facere debui, consummatum est & perfectum: ac etiam omnis pœna & omnis pugna cõsummata est & cõpleta: omnisq; labor & dolor, quẽ suscipere ueneram, est finitus: tempus quoq; quo inter homines esse debuit, ad honorẽ Dei patris & utilitatem fidelium, est completum: & obedientiam; quã dedit mihi pater, perfectè cõpleui. & quicquid oportebat fieri antequã morerer, factum est. & nihil remanet, nec quicquã iam restat quod antequã moriar adhuc fieri oporteat. Et hanc consummationem etiam ipse prædixerat, *Consummabuntur*, inquiẽs, *omnia que scrip ta sunt per Prophetas de filio hominis.* (*Luca 18.*) Acetoso igitur & felleo poculo propinato, intulit, *consummatum est*. tanquã si in gustu aceti & fellis totius amarissimæ passionis consummata plenitudo cõsisteret. Per hoc diluitur primus ille malè delectabilis gustus. Nam cũ per gustũ ligni suauis & ueriti totius nostræ perditionis causa extiterit præuaricator Adam: oportunũ fuit & congruum, per uiam contrariã inuenire saluti nostræ remedium. Et cùm in singulis mẽbris ipsius acutissimarũ passionum militantes sagittæ crebrescerent quarum indignatio ebibebat spiritum eius: decebat, ut cibi uerbiq; uehiculum nequaquã maneret immune: ut uerificaretur illud prophetæ, *Repleuit me amaritudine: inebriauit me absinthio.* (*Thren. 3.* *Verbũ perfectionis.*) Hoc uerbum sextum magnę perfectionis fuit, cùm dixit: *consummatum est*: per hoc insinuans, quòd omnia cõsummauerat, quę pro salute humana ipsum Christum pati uel agere oportebat. Et exemplariter: Nam sicut bonus medicus primò pro infirmo diætam taxat: secundò sudorem procurat: tertiò si prædicta non sufficiunt, indicit minutionem, pro humorũ correctione: quartò ministrat potionem pro malæ materiæ euacuatione: sic Christus (ut nos à morbo peccati saluaret) pro nobis primò quadraginta diebus ieiunauit: secundò sudorem sanguineum pro nobis exhalauit, tertiò per totũ corpus suum minutionem celebrauit, quando pro nobis totum sanguinem suum abundantissimè sine numero & mẽsura fudit, sic quòd corpus suum in cruce pẽdens tãquam cremium exaruit: quartò & ultimò, prędictis antidotis non contentus, potionem amarissimam sumpsit, quando pro nostra ægritudine fuganda, felle & aceto se potari permisit: & ideo rationabiliter dixit, *consummatum est*, innuens per hoc quòd omnia cõpleuerat, quæ pro nostra salute fienda erant. Per hoc uerbum sextum, docemur pœnitentiam inchoatam cõsummare, & uitam nostram fine debito terminare, ac omnia opera nostra ad uirtutũ perfectionẽ & debitam perducere cõsummationem. Vnde Augustinus. (*Augusti. sermone de passione.*) Dixisti etiam Domine, consummatum est: cõsummata etenim erant uaticinia prophetarum, figurę hostiarum, acerbitas & diuersitas pœnarum, emõdatio culparum. Fœlix qui poterit dicere cum Iesu, consummatum est: cum Iesu qui est alpha & ω: & sermonum consummatio non est præmiũ in inchoatione, sed in consummatione: non datur denarius incipientibus, sed finientibus: & corona non currẽtibus: sed peruenientibus. Inchoa igitur pœnitentiam, & consumma: ut ad crucẽ sicut Christus, sicut latro curras ad pœnitentiam: non descendas de cruce, ut salutem consequaris perseuerantia. Hæc Augustinus. Sciendum autem, quòd cõsummare idem est quod simul summare: unde tunc aliquid consummatur, quando omnia singillatim acta uel passa simul summãtur: id est, in summa recolligũtur. Sic fuit in proposito: Nã postquam Christus omnes pœnas passionis suæ singillatim pertulerit, & nihil amplius circa mortem patiendum restaret: tunc demum omnia perpessa rememorans, recolligit ea simul in unam summam: & obtulit ea Deo patri, dicens, *consummatum est*: quasi diceret, consummatum est opus obedientiæ, quam assumpsi: cõsummatum est opus totius passionis meę, quòd tibi Deo patri meo offero pro salute generis humani. Vnde Apostolus: *Consummatus factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis æternæ.* (*Heb. 5.* *Cõsummatio pœnosa.*) Et aduerte, quòd hæc cõsummatio nõ fuit sine notabili pœna: sicut qui pertrãsiuit multa pericula, uel grauia supplicia, non sine magno horrore potest cogitare ea, licèt ex alia parte gaudeat ea in præteritum pertransiuisse: talem horrorem dolorosum non dubium quin Christus habuerit in consummando omnia perpessa: nec mirum, quia talis cõsummatio uirtualiter, uel etiam integraliter cõtinebat in se omnes partes passionis, quas simul in summa significabat cùm dicebat, consummatum est. Quod uerbum magnæ efficaciæ esse in periculis, perhibetur ab expertis. Et specialiter ualere dicitur in immoderato fluxu sanguinis è naribus, si cum eodem sanguine scribatur idem uerbũ in fronte patientis. Et non mirum si magnæ efficaciæ sit uerbum istud, in quo tota summa passionis Christi continetur. (*Documentũ Cõsummationis Deo dicandę ratio:*) Ex hoc articulo, cõsummatiõis totius passionis, habetur documẽtum, ꝙ nos in fine cuiuslibet boni operis partes habentis, debemus facere summam uel epilogum, & sic in summa illud offerre Deo: uerbi gratia, Si quis pro Deo uadat Romam perueniens ad terminum, omnes passus & omnia uestigia sua offerat Deo & beato Petro, dicens: cõsummatum est. Similiter si quis legat psalterium: in fine omnes psalmos, uersus, & verba totius psalterii in summa offerat Deo, & sic de similibus. (*Collecta.*) Ita etiam facimus in officio ecclesiastico, quod semper in fine cum collecta concluditur, quæ & idcirco collecta dicitur, quia in illa oratione tota uis illius officii quasi in summa est collectio. Eodem modo hoc uerbum, consummatum est, fuit collectio totius passionis Christi citra mortẽ. Ad conformandum se huic articulo, recolligat homo breuiter in summa omnes articulos passionis prælibatos. & agat pro eis gratias Christo & Deo patri: dicens, consummatum est, uel alias prout deuotio ministrabit. Iesu saluator noster, & consummator gloriosi operis, quod accepisti à patre consummãdum, qui incepisti opus tuum cum multis laboribus, & cõsummasti cum maximis doloribus, & tandẽ consummationem totius passionis tuæ in summa Deo patri obtulisti, dicens, *cõsummatum est*. benedictum sit Domine ex hoc nomen sanctum tuum, quia ad hoc cõ-

summa-

summasti, ut nos simus in bono consummati, & inimici nostri omnes consumpti: rogo te da mihi mandata tua perficere, & in tuis uirtutibus proficere: ac omnia per me (te operante) bene acta & passa ad tuã laudem cõsummare: consummata tibi & per te Deo patri offerre: ut in hora mortis possim dicere, ecce Domine consummaui & perfeci opus quod dedisti mihi vt facerem, & nunc uenio ad te magistrum meũ & Dominum Iesum Christum: & tunc merear uidere facie ad faciem, & omnis consummationis finem.

ORATIO.

DOMINE Iesu Christe, qui hora diei sexta fuisti ante crucem uino mirrhato seu fellito potatus, ac denudatus, & tuis uestibus spoliatus, in manibus quoque & pedibus clauis acutissimis perforatus, & durissimè cruci affixus: in cruce autem positus, à multis blasphematus & derisus: & iterum aceto seu uino acetoso potatus: da mihi, qui peccatis meis crucem merui, ut in te aspiciens, totus totaliter carne & spiritu transfigar, omnique iniuria & contumelia ac confusione contempta tecum cruci affigar: ut nec aliquid sentiam, nisi te Iesum, te inquam crucifixum. Amen.

De nona in passione Domini. Cap. LXIIII.

Matth. 27. Marci 15. Luca 23. Ioan. 19.
Contemplatio Christi morientis.

HORA nona cogitabis mente lugubri & deuota, si piam habes animam, qualiter siccatur ipse fons uitæ, & dulcedo cordium nostrorum, Iesus Dominus tuus amantissimus, & omni gratiositate acceptissimus, venis iam ex sanguinis effusione exhaustis, & uiribus deficienti appropinquans morti incipit oculos lãguescentes deprimere & facie pallescere. Et quomodo incipit inclinare caput uersus matrẽ suam, quasi dans ei aue ultimum: aue inquam doloris & omnis desolationis, quod non poterat ore & uerbo exprimere prę nimia passione & inęstimabili dolore: & quasi commendans ei corpus suum, tam crudeliter fossum, ac laceratum & dissipatum undique. Et etiam uersus patrem suum: quasi ostendens ex modo moriẽdi, quòd moriebatur ex obedientia patris, & non inuolũtariè: & quasi gratias agens eidem, quòd ipsum reuocabat ad se: docens nos similiter gratias in aduersis agere, & significans se per uarias tribulationes ad præmia se quendum, & quasi tradens ei spiritum suum. Etiam quasi declinare à crucis titulo se ostẽdens, & uanam gloriam uitare nos docens: ac si diceret, Nolo hic regnare, nolo scribat aut nominet me regem Pilatus. Et etiam quasi me patri reconciliato, nuncians mihi pacem, me salutet: & osculũ mihi præbet: & aures meis

A

precibus, quæ prius non profecerunt, ad exaudiendũ inclinat. Quo facto conclusit ultimũ uerbum. s. septimum, cum clamore ualido & lachrymis, dicens: *Pater in manus tuas*. i. in potestate tua, *commendo spiritũ meum.* Per quod uoluit nobis declarare, quod sanctorũ animæ ex tunc in manus Dei ascendunt: nam prius ab inferis omnium animæ tenebantur, donec uenit qui captiuis redemptionẽ prędicauit. Vnde Cyrillus: Hæc autẽ uox edocet, quod animæ sanctorum non deinceps in inferno clauduntur, ut prius: sed apud Deum sunt, huius rei facto Christo pricipio. Vnde & Atha. Commendat. n. patri per se uniuersos mortales in se uiuificatos: nam sumus membra eius: secundum illud Apostoli, *Omnes unum estis in Christo.* Prius ergo Dñs clamauerat, *Eli, Eli.* & modo clamat, *Pater in manus tuas.* Vnde quidam dicunt, ut Hierony. quod ab illo Psal. *Deus Deus meus respice in me*: usque ad istum uersum, *In manus tuas*: ubi sunt psalmi decẽ: & uersus centum quinquaginta, Christus dixerit eos omnes: primũ uidelicet & ultimum uersum cum clamore, sed intermedios sub silentio De isto clamore Christi, sicut & de superiori, uidetur loqui Apostolus, cùm dicit: *Qui in diebus carnis suæ preces cum clamore ualido & lachrymis offerens exauditus est pro sua reuerentia.* Et ex hoc uidetur, quod Christus tam in illis uerbis *Eli, Eli*: quàm in istis *Pater in manus tuas*: lachrymatus fuerit. Alij uerò dicunt, quod Christus totum psalmum, *Deus Deus meus respice in me*: & deinde psalmũ, *In te Domine*, usq; ad uersum, *In manus tuas*: conclusiuè decantauit. Cõmendauit Dñs Iesu patri spiritum: non quod egeret, sed ut nos instrueret In hoc. n. septimo uerbo, quod maximę deuotionis fuit, exemplum multiplicis informationis nobis reliquit, prout infrà in documentis articuli patebit. Hoc autem uerbo ultimo dicto, *inclinato capite tradidit seu emisit spiritum*: non coactus & inuitè, sed quando uoluit & uoluntariè sine coactione *expirauit*. i. spiritum extra corpus sponte & propria potestate misit: non alius extorsit. Vnde Aug. Quis ita dormit quando uoluerit, sicut Iesus mortuus est quãdo uoluit? Quis ita uestem ponit quando uoluerit, sicut se carne exuit quando voluit? Quis ita quando voluerit, obit: quomodo cum uoluit obiit? Quanta speranda uel timenda est potestas iudicantis, si tanta apparuit morientis? Hæc Aug. Hic ergo apparet quod Christus tradidit spiritum clamando, orando & lachrymando. In primis duobus. s. in tradendo spiritũ, & clamando diuinitas apparuit, & deitatis suæ potentiam Christus declarauit. Tradere. n. uel emittere spiritum propria uirtute diuinę potestatis indicium est, & nemini nisi Deo conuenit. Et per hoc quod moriens clamauit, apertissimè se Deum uerum ostendit: nam homines alij morientes non clamare, sed uix spirare, uel tenuiter loqui possunt. In alijs autẽ duobus. s. in oratione, & lachrymatione. humanitas apparuit, & miserationis affectũ Christus manifestauit. Qãdo igitur Matthæus dicit. *Iesus autẽ iterum clamans uoce magna, emisit spiritum*: & Marcus, *Iesus autẽ emissa uoce magna expirauit*: quid hac uoce magna dixerit, Lucas apertè designat dicens, *& clamans uoce magna Iesus ait: Pater in manus tuas commendo spiritum meum: & hæc*, inquit, *dicẽs, expirauit.* Ioãnes uerò tacens de hac uoce, scribit, *cùm ergo accepisset Iesus acetũ: dixit, consummatũ est: & inclinato capite tradidit spiritũ*: emissa tamẽ prius uoce prædicta. Fuit autẽ (ut dicitur) ita magnus & ualidus clamor iste, quod usq; in infernũ auditus fuit: & cœlum terramque tremere fecit. Vox ergo illa non fuit naturalis, sed miraculosa: quia homo magno & longo

Verbum septimũ & ultimum.

Animæ sanctorũ cęlũ petũt manu

Athana. lib. de incarnatione Verbi.

Galat. 3.

Psal. 21.

Hierony. in psal. 21.

B

Heb. 5.

Lachryma Christi in cruce.

C

Verbũ deuotionis.

Emissio spiritus Christi.

August. tracta. 119. in Ioannẽ.

D

Tradere spiritum.

E

Clamor Christi ualidus.

cruciatu afflictus, & ex tali afflictione morti sic proximus, non posset sic clamare uirtute naturæ: & ideo sequitur quòd nox illa sit formata Dei uirtute. Hic nota quòd eadem hora qua primus Adam peccauit, secundus expirauit. Primus enim post meridiem peccauit: quia mox ut peccauit, uocem Domini ambulantis ad auram post meridiem audiuit: & tunc circa horam nonam secundus Adam expirauit. Vnde qua hora primus Adam peccando mortem huic mundo induxit, eadem hora secundus Adam mortem moriẽdo destruxit. Et qua hora illi paradisus est conclusus, eadem hora iste paradisum aperuit: quia secundum Bedam, ordo poscebat ut eodem temporis articulo, quo Adæ peccanti concluserat ianuam paradisi, panderet eam latroni pœnitenti. Et secundum glosam, cùm sol à feruore tepefactus est, passionem consummat, ostendens se mori propter peccata, quibus à diuina luce & dilectione in hanc noctem cecidimus. Item hac hora mortuus est: quia per eum nouem ordines angelorum reparantur. Notãdum etiam quòd sicut dicitur in glosa Thobiæ, Domino in cruce passo, diabolus (quo procurante crucifixus erat) aduenit, quærens si quid peccati in ipso inueniret. Et dicit magister in historijs, quòd stabat supra brachiũ crucis, donec Christus expirauit & tunc uidens se confusum recessit: & ueniens ad tartara, inuenit ibi animam Christi portas & seras confringentem, & iustorũ animas inde educentem. Et tunc mox remotum est diuinæ uisionis impedimentum, quod figurauit gladius flammeus & uersatilis positus ante paradisum. Sciendum autem quòd inter omnes pœnas passionis Christi, ista pœna mortis fuit acerbissima: quia inter omnia terribilia terribilissimum est mors. & hoc est secundum Damascenum, propter naturalem inclinationẽ animæ ad corpus. Et fuit specialis ratio in Christo de tali anima & de tali corpore, cui utrique diuinitas unita fuit in unitate suppositi. Vnde oportuit quòd illa separatio esset maximè pœnalis. Ex isto articulo expirationis, seu mortis Christi, habentur plura documenta. Primum est, quòd nos debemus commori Christo, moriendo uidelicet mundo & peccatis, si cum Christo in æterna uita uiuere uoluerimus. Vnde Apostolus: *Si commortui sumus cum Christo, & conuiuemus.* Et de talibus idẽ Apostolus ait: *Mortui enim estis:* scilicet mundanis & caducis, *& uita nostra abscondita est cum Christo in Deo.* Secundum est, quòd Christus in angustia mortis uoce alta clamans ad patrem, & commendans ei spiritum suum, reliquit nobis exemplum intimæ deuotionis: docens nos in hoc ipse bonus magister quid nos in articulo tentationis, & specialiter ĩ agone mortis positi facere debeamus. Semper enim debemus auxilium nostrum in Deum ponere, & eum inuocare, ac spiritus nostros ei commendare: quorum corpora quotidie tendunt ad mortem, & penitus ignoramus diem & horam. Et specialiter in hora & articulo mortis debemus hoc facere: quia maximè tunc est necesse, & propter hostis importunitatem maiorem, & propter nostræ uirtutis debilitationem. Reliquit etiam nobis exemplum perfectæ fiduciæ paternæ defensionis: per hoc enim ꝙ in manus patris cœlestis homo spiritum suum commendat, securus esse debet quòd diuina uirtute ab incursu malignorum spirituum defensatur. Tertium documentum, specialiter pro religiosis, qui moriuntur mundo in religionis ingressu, est, quòd ipsi debẽt spiritum .i. uoluntatem & sensum suum tradere in manus spiritualis patris .s. prælati: sic quòd amplius non resumant usq; ad diem resurrectionis: exemplo Christi, qui spiritum suum, quẽ moriens in manus patris commendauerat, ulterius non nisi in resurrectione sua resumpsit. Commendans enim spiritum Deo patri, exemplũ perfectæ obedientiæ & subiectionis reliquit, qua quilibet subditus suo prælato spiritum suũ gubernandum & dirigendũ committit. Vnde quilibet subditus, uoto obedientiæ superiori astrictus, humiliter habet dicere suo prelato, pater in manus tuas cõmendo spiritũ meum. Illi ergo religiosi, qui nunquã deposuerunt spiritũ suum, uel ante resurrectionẽ resumunt: puta qui secundũ uoluntatẽ suam facere, & sensum suum sequi uolunt: mendaces sunt, & resurrectionem præueniunt, & ideo antichristi sunt. Quartũ documentum est, quòd ualde utile & salubre est legere illos decẽ psalmos, quos Christus orauit in cruce: quia nulli dubium quin deuotionis effectum legenti eos cõferant salutarem. Et dicitur quòd specialiter ualeant ad expiationem negligentiarum in horis canonicis negligenter dictis. Quintum documentũ est, quòd quantũcunq; aliqui sint iusti & sancti, nunquã tamẽ se putent securos de diabolo, cùm ipse nec Christum in cruce dimiserit quin eũ obseruaret. Quid ergo præsumere poterit homo miser & fragilis? Certè de nullo nisi solum de morte Christi: Vnde Aug. Tota spes mea est in morte Domini mei. Mors eius, est meritum meum, & refugium meum, salus, uita, & resurrectio mea. Non possum terreri multitudine peccatorum meorum, si mors Domini in mentem uenerit: quia peccata mea illam uincere non possunt. Sextum documentum est, ꝙ nos multum tenemur amare Christum, qui pro nobis animam suam posuit: & caput suum ad nos in morte inclinauit. Vnde Augu. Saluator noster caput suum inclinauit in morte, ut oscula daret dilectis suis. Et nos totiens Dñm osculamur, quotiens in eius amore compungimur. Septimum documentũ est, ꝙ quilibet Christianus moriẽs debet illa quinq; supradicta seruare quantũ poterit, quæ Christus moriens seruauit. Ipse .n. orauit, clamauit, plorauit, animam patri cõmendauit, & spiritũ tradidit: sic & nos in extremis positi debemus orare, clamare, saltem corde, plorare pro peccatis, per uerã pœnitentiã animam Deo commendare, & spiritum tradere: uoluntariè .s. moriendo, & uoluntatẽ nostram diuinæ uolũtati tradẽdo. Ad conformandũ se huic articulo, recogitet homo quanto amore saluator noster mortẽ pertulit: ut nos uiuificaret, & quòd conditionem mortis subiit, qui uitam uniuersis creaturis tribuit: & mortuus est, qui mortuos suscitauit, & reuoluat in mente sua documenta præmissa. Iesu qui in cruce moriens animam tuam patri cõmendasti: da mihi in hac uita tibi spiritualiter sic commori, quatenus tu in hora mortis meæ digneris animã meam miserã habere commendatã. Ego autem Dñe in illas manus tuas extensas & perforatas, & sacro sanguine respersas cõmẽdo spiritum & corpus meũ: & supplico charitati tuæ, ut in nouissima hora possim cũ memoria integra, fide pura, & spe firma animã meam in manus tuas misericordissimas cõmendare, quas pro me saluando expandisti in cruce: & audire merear uerbũ illud dulcissimũ, hodie mecũ eris ĩ paradiso. Et tũc hac uoce *uelũ templi*, quod erat foris ante faciẽ & introitũ tẽpli, prohibens aspectũ sanctorũ quæ erant intra tẽplũ, *scissum est in duo à summo usque deorsum*: nõ illud quod erat intra tẽplũ inter sancta & sancta sanctorũ. Vnde Orig. Duo autẽ uela fuisse intelligũtur. Vnum quòd uelabat sancta sanctorum: alterum exterius, siue

Hora mortis Christi. Gene. 3. — *Beda in ca. 15. Marci.* — *Diabolus super brachiũ crucis.* — *Gladius uersatilis.* — *Damascenus lib. 3. de fide.* — *Documẽta.* — *2. Timo. 2. Colo. 3.* — *Religionem ingredientes.* — *August. in manuali cap. 22.* — *Diligendus Christus August. ibidem.* — *Morienti seruanda quinque.* — *Veli scissio.* — *Vela duo. Origenes tracta. 35. in Matth.*

tiæ tabernaculi, siue templi. In passione ergo Domini saluatoris, uelum quod erat à foris, conscissum est à sursum usque deorsum, ut ab initio mundi usq; ad finem conscisso uelamine mysteria publicentur, quę usque ad Christi aduentum rationabiliter fuerant occultata. Cùm autem uenerit quod perfectum est: tūc auferetur etiam secundum uelum, ut uideamus etiā quæ intus sunt occultata, scilicet ueram arcam testamenti: & sicut ipsa se habet natura, uideamus cherubin & alia. Hæc Origenes. Per hoc ergo signum figurabatur reuelata esse mysteria & secreta sacramentorum legis, quæ antè uelata erant: ut uniuersis proderentur, & ad gentes transirent & impletam esse ueritatem quæ in figuris latebat, & cęlum apertum quod antè clausum erat. Vnde & nos in passione Domini & cruces, & reliquias, & cætera sacra detegimus in ecclesia, & patefacimus. Et in euangelio Nazaræorum legitur, superliminare templi infinitæ magnitudinis fractum esse, auditasque uoces in aere, & uirtutes angelicas præsides quondam templi tunc pariter clamasse, trāseamus ex his sedibus. Vt autem dicit Chrysost. hoc uelum scissum erat preciosissimum de purpura & bysso, & cocco & auro, & serico: & hyacintho contextum, quod in diebus celeberrimis suspendebatur. Hac quoque uoce *terra mota est*; quasi non ualēs ferre Dominum suum pendentem, & non potens sustinere Christi mortem: capax enim huius mortui esse non poterat: & in signum quòd Iudæi de ea abijciēdi & destruendi erant: *& petræ scissæ sunt*, in signum conuersionis Gentilium: & in signum quòd corda quantumcunq; dura deberent compati Christo morienti. Dicitur autem quòd adhuc apparent ibi scissuræ, & deponunt ibi peregrini cruces suas. *Et monumenta aperta sunt*, ad denotandum quòd mortis claustra erant reserata, & quòd resurrectio Christi & aliorum cum ipso resurgentum erat propinqua, & in signum resurrectionis quę expectatur futura. *Et multi sanctorum surrexerunt à mortuis*, non tunc quando monumenta aperta sunt: scilicet hora mortis Christi, sed quando resurrexit: quia cum eo surrexerunt tanquam teste suæ resurrectionis: & ideo non ante, sed cum eo debebant resurgere, ut ipsum ostenderent resurrexisse: & hoc est quod subditur, *& exeuntes de monumentis post resurrectionem eius*, id est Christi, *uenerunt in sanctam ciuitatem*, scilicet Hierusalem, *& apparuerunt multis* ad declarationem dominicæ resurrectionis. Vnde dicit Hierony. quòd cùm monumenta aperta sunt, non antè resurrexerunt quàm resurgeret Dominus, ut esset primogenitus resurrectionis ex mortuis. In Apoc. Christus dicitur *primogenitus mortuorum*: sed in epistola ad Corinthios, *primitiæ dormientium*. Hæc autem magnitudo signorum significat ut crucifixum Dominum suum cœlum & terra, & omnia quæ in eis sunt, demonstrarent. Voce quippe Christi mouentur elementa, & simul cum eo uult dissolui atque finiri omnis creatura. Vnde Leo papa: Pēdente siquidem in patibulo creatore, uniuersa creatura congemuit. Debebat hoc testimonium suo mundus authori, ut in eius occasu uellent uniuersa finiri. Hæc Leo. Ecce quanta nunc apparet eius maiestas, cuius antè apparuit tanta infirmitas. Vnde Ansel. Etiam quidem infirma eius anima mea uidisti & miserta es: nunc & maiestatem eius attende, & miraberis. Qualis est hic? quia cœlum & terra compatiuntur ei: cuius & mors mortuos uiuificat. Vnde & Augusti. Quamquam autem tu iudiceris, ut maleficus: crucifigaris, ut flagitiosus & impius: quāuis uidearis à Deo

Detectio crucis & cæterorum. — *Chrysost. sermone de cruce & latrone 10.3.* — *Terra mota.* — *Petræ scissæ.* — *Monumenta aperta.* — *Mortuorū resuscitatio.* — *Hierony. in cap. 27. Matthæi.* — *Apoca. 1. 1. Cor. 15. Leo sermo. 10. de pass.* — *Anselmus in speculo euangelici sermo. c. 13.* — *Augustin. sermone de passione.*

A derelictus, non desunt miracula, non deest uirtutum abundantia. Vnde etiā Chry. Intende quanta signa fecit, hoc quidē è cęlo, hoc autē in terra, hoc autē in ipso tēplo: simul quidē angustiam suā demōstrans. Etenim iræ Dei magnæ erant quæ fiebant, & non simpliciter signa, sed & furoris signa uniuersa erant tenebræ, scissæ petræ, uelum mediū scissum, terræ concussio, & multę angustię superabūdātia erat. Hæc Chry. O quantū pia mater eius tunc dolebat, quando fieri hæc uidebat. Vnde Aug. Cogitare libet quantus dolor tunc fuerit matri, cùm sic dolebant quæ insensibilia erāt. Non lingua loqui, nec mens cogitare ualebit, quāto dolore tenebatur tūc anima Mariæ. Hæc Aug.

B Mysticè hęc signa prędicta habent fieri in resuscitatione & conuersione peccatoris. Dei quippe templū est fidelis anima: cuius uelū scinditur, quando uelamen hypocrisis & cuiuslibet peccati dissipatur. Sicut .n. uelum impediebat ne uideri possent sancta tēpli, sic peccatū impedit ne uideantur sancta paradisi: quod tamen, quantū ad sufficientiā, fuit amotū per mortē Christi. Velū enim templi scissum fuit, in signum ꝙ per mortē Christi ablatū est impedimentū quod nos secreta gaudij paradisi prohibuit contēplari: sicut uelum operiebat secreta tēpli. Terra mouetur in peccati recogitatione, & per timorē compunctionis internæ: & quando per compassionē mortis Christi terrenū desideriū in amorē commutatur cœlestiū. Terra

C .n. tremuit præ horrore ignominiosę mortis Christo inflictæ: ad designandū quòd corda terrena Christo compatienti debent cōpati, & eius strictū iudicium formidare. Quòd autē tremuit in resurrectione, hoc designat quoddā speciale tripudium: quo omnis creatura debet congaudere Christo resurgenti: sicut etiā cōpassa fuit Christo morienti. Vnde primus tremor designat metum & terrorē. Secundus autem, gaudiū & exultationem. Petræ scinduntur in contritione: & per dolorē contritionis in corde: & quando duritia cordis per pietatem emollitur compassionis. *Petræ .n. scissæ sunt*, ad designandum ꝙ corda lapidea & dura, per dolorem contritionis, & intimæ cōpassionis sciu di debent. *Monumenta aperiuntur*, in confessione, &

D per pudorem confessionis in ore: & quando fœtor, qui intus latet, foras per os prodit. *Mortui resurgunt*, in spirituali uiuificatione, & per laborem satisfactionis in opere, & quando ad boni operis exercitiū excitatur somnus pigritiæ: & apparent in sancta ciuitate, in animæ illuminatione. In hora mortis tuæ Dñe *uelum templi scissum est*: rogo te aufer uelamen ignorātiæ de corde meo: ut uideā uoluntatem tuam, & opere perficiam. *Terra contremuit*: da mihi obsecro, qui sum terra & cinis coram te stare cum casto timore & reuerentia filiali: & meā salutem cum timore & tremore operari. *Petræ scissæ sunt*: da mihi ut lapideum cor tuo scindatur timore, & inhians ardēter à te rorem supernæ

E benedictionis arripiat: & tibi germinet fructū uitæ. *Monumenta aperta sunt, & multa resurrexerunt corpora sanctorum*: da quæso Dñe animæ meæ à sepultura resurgere peccatorum. Visis autem his quæ fiebāt, .s. tot & tam mirificis signis in passione Christi, inter quæ etiam fuit ꝙ uoce magna clamans, sic citò & spōte expirauit: *Cēturio* qui crucifixoribus præerat, & milites *qui cum ipso* constituti erant ad custodiendū Iesum in cruce quousque expirasset *timuerunt ualde*, & diuinæ uirtuti, tot & tanta miracula ascribendo *glorificauerunt Deum*: fidei confessione, ac potestatē & ueritatem diuinitatis in Christo confessi sunt, *dicentes: Verè hic homo iustus erat uerè filius Dei erat iste*: aliter

Chrysosto. hom. 89. in Matthæū. — *Augustin. sermone de passione.* — *Mysticè.* — *Timor centurionis & custodū.*

Testimonia in Christo.

enim tanta gloria in eius morte non appareret. Matthæus dicit, *uerè filius Dei erat iste.* Marcus, *uerè hic homo filius Dei erat.* Lucas, *uerè hic homo iustus erat.* Ibi resultat ueritas deitatis, quia uerè filius Dei: ibi ueritas humanitatis, quia uerè hic homo: ibi ueritas innocentiæ suæ & sanctitatis, quia uerè iustus erat. Et hæc tria necessaria erant ad redemptionem: scilicet homo qui deberet, Deus qui ualeret, iustus cui cōgrueret. Et ex istis aggrauatur scelus Iudæorum: quia occiditur Deus à seruis, homo à bestijs caninis, iustus ab iniustis. Multum quidem istos ad fidem diuinitatis Christi disposuit, quòd cum clamore magno sic potenter & dominatiuè spiritū dimisit. Videbant enim quod clamor ille supernaturalis & miraculosus fuit: quia propter defectum sanguinis & effluxum spirituum, talis clamor fieri nō potuit ab homine sic propinquo morti. & ideo concluserunt quòd esset factus uirtute diuina supernaturali: & per consequēs quòd ipse esset filius Dei. Quod etiam ex hoc perpenderunt: quia quando uoluit, tunc spiritum dimisit. Vt enim dicit Hieronymus, nullus habet potestatem dimittendi spiritum, nisi ille qui animarum conditor est. Et secundum August. Cùm post illam uocē continuo tradidit spiritum, hoc maximè qui aderant sunt mirati: longa enim morte cruciabantur in ligno suspensi. De isto Centurione, sic dicit Bernard. Erat ille Centurio incircuncisus, sed non aure, qui ad unam expirantis uocem sub tot infirmitatum indicijs Dominum maiestatis agnouit: ideoq; nō despexit quod uidit, quia credidit quod nondum uidit. Non autem credidit ex eo quod uidit, sed ex eo quod audiuit: quia *fides est ex auditu: auditus autē per uerbum Christi.* Et secundum Chryso. Centurio (ut quidam dicunt) non solum confessor fuit: sed etiam corroboratus in fide martyrium suscepit. Per hoc quòd Centurio Gētilis confessus fuit Christum tam clarè: significata fuit gloriosa confessio Gentilium, in eorum conuersione & duritia Iudæorum, in infidelitate. Vnde Hierony. Nouissimi autem nunc primi efficiuntur, quia Gentilis populus confitetur: & plebs Iudaica cæcata negat, ut fiat eis error nouissimus peior priore. Vnde & Beda Quanta ergo cæcitas Iudæorum, qui tot per Dominum uirtutibus factis, tantis in morte eius apparentibus signis credere respuerunt: & insensibiliores Gentibus Deum glorificare, uel timere contēpserunt: unde meritò per Centurionem fides ecclesiæ designatur: quæ uelo mysteriorum cælestium per mortem Domini reserato, continuò Iesum, & uerè iustum hominem, & uerè Dei filium synagoga tacente confirmat. Vnde etiam Ambro. O duriora saxis pectora Iudæorum: iudex arguit, credit minister, proditor scelus suum morte condemnat, elementa fugiunt, terra concutitur monumēta reserantur: Iudæorum tamen immobilis duritia manet orbe concusso. Hæc Ambrosius. Considera ergo tu homo redempte, quis & quantus & qualis est, qui pro te pendet in cruce: cuius transitum & cælum luget & terra: & lapides duri, quasi compassione scinduntur: cuius mors mortuos uiuificat: & quem omnis creatura Dominum suum confitetur. O cor humanum omnium lapidum duritia durius: si ad tanti rememorationem piaculi, nec terrore concuteris, nec compassione afficeris, nec compunctione scinderis, nec pietate mollris. Vnde Hierony. Omnis creatura Christo morienti compatitur: sol obscuratur, terra mouetur, petræ scinduntur, uelum templi diuiditur, sepulchra aperiuntur, sed solus miser homo non compatitur, pro

Hierony. in cap. 27. Matthæi. Augusti. Bernardus sermo. 29. in cantica. Roma. 10. Chrysosto. hom. 89. in Matthæū. Hierony. in cap. 27. Matthæi. & 15. Marci. Beda in ca. 15. Marci. Ambrosius in cap. 23. Lucæ. Contemplatio.

quo solo Christus patitur. Vnde Bernard. Ascendit Christus in altum, ut ab omnibus uideretur: alta uoce clamauit, ut ab omnibus audiretur: clamori fletū admiscuit, ut homo compateretur. Qui ad hanc uocem non concutitur, terra grauior est, petra durior, sepulchro fœtidior. Hæc Bernardus. *Erant autem ibi* ad associandum, ad considerandum, ad compatiendum cum matre Domini, Ioannes & Magdalena, & duæ sorores Dominæ: scilicet Maria Cleophæ, & Maria Salomæ: & præter istas, quę principales erant, etiā plures aliæ *mulieres à longe stantes,* & uidentes, quæ fiebant: *quæ secutæ eum à Galilæa fuerant,* ex deuotione quam ad audiendum uerbum eius habebant: *ministrantes ei necessaria uitæ de substantia sua,* ut meteret eorum corporalia, cuius illæ metebant spiritualia. Consuetudinis enim Iudaicæ fuit, ut mulieres de substantia sua uictum & uestitum prædicatoribus & pręceptoribus suis ministrarent, & in alijs: ut in præparatione cibi, & in lotione uestium seruirent: quod & Dominus accepit, ut exemplum daret Apostolis, eorum consulens infirmitati: & ut euangelio magis uacarent: nec tunc hoc scandalum erat. Paulus autem supererogauit, qui cùm haberet potestatem circunducendi mulieres sicut alij: non tamen usus est ea, propter pseudoapostolos, ut eos à prædicatione reprimeret: & propter suspicionem remouendam, maximè inter gentes, ubi talis consuetudo nō erat: & ideo scandalum facere poterat. Ministrabant autem Domino carnalia pro spiritualibus: non quòd indigeret Dominus creaturis: sed ut ostenderet typum magistrorum, quòd uictu atque uestitu ex discipulis deberent esse contenti. Vbi Chrysosto. Hæ autem mulieres considerabant, quæ gerebantur, quę maximè erāt compassibiles: & quæ sequebantur ministrantes usq; ad pericula affuerunt, maximam fortitudinem ostendentes: quia dum discipuli fugerunt, ipse affuerunt. Hæc Chrysosto. O qualiter tunc anima matris intimi doloris gladio penetrata erat, cùm sic pœnosum filium deficere, languere, lachrymari, clamare, & mori: & se in mundo derelinqui in tanto dolore & anxietate uidebat & qualiter clamauit, si tamen loqui poterat, & dixit: O fili mi dulcissime, quid faciam ego mœstissima? Cui me miseram commendatam dimittis? Fili mi memento mei, & omnis familiæ tuę, quam ita desolatam relinquis. Memento etiam hominum, qui seruierunt tibi: fili mi & ego in manus tuas, & patris tui commendo meipsam, & totam ecclesiam nostram. O pater sancte Deus omnipotens, in manus tuas commendo filium meum: imò Dominum meū, & filium tuum. Iam enim deficio, & age filium meū in eius conspectu mori desidero. Talia dicens, æstimo quòd propter angustiarum multitudinem uel absorpta erat, & quasi insensibilis, uel semimortua facta, & quòd se sustinere non ualens, corruit in faciē suam super terram. Nullus enim cogitare aut dicere posset, quanta mœstitia patientem & morientem suspirauerit & doluerit, unde ipsa sustinebat ictus quod filius tulit foris. Quid tunc Ioannes specialiter ab eo dilectus: quid Magdalena fidelis & dilecta discipula: quid ue sorores Dominæ faciebant? sed quid facere poterant? Repletæ erant amaritudine, completæ doloribus, inebriatæ absynthio: & intolerabiliter flebāt. O charissime, cogita & considera quanto dolore & eiulatu omnes amici eius plorabant: quia etiam hi qui sibi nihil attinebant: & cum eo nihil habere uidebantur, multum dolebant, sicut Centurio, & alij milites, qui Iesum crucifixerant, & eum quousq; expiras-

Bernardus sermo. 29. in cantica. Mulieres astantes. Prædicāriū nutritio. Pauli supererogatio. Chrysosto. hom. 89. in Matthæū. Marię dolor. Plangentes pectora.

expirasset custodiebant: *& omnis turba eorum qui ad uidendum spectaculum* conuenerant,& *simul aderant, & uidebant quæ fiebant: qui pectora sua*, in signum pœnitentiæ & luctus, *percutientes* cum silentio *reuertebantur*, dolentes de Christi persecutione. secundum Bedam, quòd percutiebant pectora, quia penitentiæ est & luctus indicium: potest dupliciter intelligi: siue enim eum, cuius uitam dilexerant, iniustè occisum dolebant: siue cuius mortem se impetrasse meminerant, huuc in mortem amplius glorificatum tremebant primum pertinet ad bonos: secundum, ad malos. Condolens ergo plora & tu cum mulieribus, & alijs, si piam animam habes, & uiscera pietatis. Vnde

Anselmus in speculo.

Ansel. Stupet cœlum, terra miratur. Quid tu? Non mirum si sole contristato tu contristaris: si terra contremiscente tu contremiscis: si scissis saxis cor tuum scinditur: si flentibus iuxta crucem mulieribus, tu collachrymaris. Hæc Anselm. Ecce igitur pendet Dominus in cruce mortuus: recedit multitudo tota, remanet mœstissima mater cum Ioanne & Magdalena, cũ duabus suis sororibus. Sed quid tunc mater faciebat? leuabat manus præ cordis desiderio, tangere cupiens dilectum suum: ut uel sic dolori & amori melius cõsulere potuisset. Cumque aliud solatium non haberet, sanguinem fumantem, & ex vulneribus filij ad terram usque stillantem, nimia cum auiditate deosculabatur: intantum ut facies eius de cruore filij occisi sanguinolenta redderetur. Vnde Augusti. inter cætera, sic ait: Iuxta crucem stabat Maria, considerãs uultu benigno Christum pendentem in crucis stipite sæuo. pedibusque nitens, in altum manus leuabat, amplectens crucem ruens in oscula eius. Ex qua parte sanguinis unda crucem rigabat, illuc se uertebat, ut eam complecti ualeret: ex quo sursum manus extendere non ualebat. Volebat amplecti Christum in altum pendentem: sed manus inde frustra reuersæ in se redibant complexæ. Se leuans à terra, sursum erigebat ad Christum: & quia tangere illum nequibat, malè collidebatur ad terram. Mortis pallor eius perfuderat vultum, tamen genis & ore, Christi cruore rubea erat. Cadentes guttas sanguinis ore sacro lingebat: terram deosculans quã cruoris unda rigabat: ô quàm malè tunc illi erat. Hæc Augusti. Tandem ponunt se omnes ad sedendum iuxta crucem: contemplantur dilectum suum: expectant à Deo auxilium, quomodo ipsum deponere ualeant, & sepelire. Commorantibus igitur, & sedentibus eis prope crucem: & aspicientibus sine intermissione Dominum Iesum, sic pendentem in cruce inter latrones: sic nudum, sic deturpatum, sic afflictum, sic mortuum, & sic ab omnibus derelictum. Ecce armati multi ueniebant à ciuitate uersus eos, qui licentia Pilati habita, mittebantur à Iudæis, ut ipsis crucifixis crura frangerentur, ut citius morerentur, & taliter mortui tollerentur de patibulis, & sepellirentur. ne in magno die sabbati, qui à uespera sextæ feriæ incipiebat: & propter ipsum sabbatum, & propter festum azimorum ualde solennis erat, corpora eorum in cruce pendentia remanerent: & festum horrore diuturni cruciatus fędarent. Prima quidem dies Paschæ qua crucifixus est Dominus, solennis erat apud Iudæos. Secunda tamen dies, pro tunc fuit solennior, ratione sabbati apud eos: quia die sabbati, quæ intra octauas occurrebat, duplex festum erat: ideo hoc faciebant, quia in lege præceptũ erat, ut cadauera suspensorum propter delicta, usque mane non essent suspensa, ne inde pollueretur terra. Vnde Theophilus: sic enim iubebantur in lege non occidere solem in hominis supplicio. Sed, secundum Chrysosto. Iudęi hoc quidẽ in paruis diligentes sunt, sed in magnis comtempserunt: & cùm tantam fuissent operati audaciam, de die diligenter ratiocinantur: colantes culicem, & glutientes camelum. Appropinquant ergo ipsi armati cum furore & strepitu magno, & uidentes latrones adhuc uiuere, frangunt eis crura, & occidunt ac deponunt, & in aliquam foueã proijciendo (ne oleant) sepeliunt. Duo milites fregerunt crura unius latronis, & duo alterius, & sic simul uenerunt ad Iesum qui erat medius. Redeuntibus autem illis uersus Dominum, *ut uiderunt eum iam mortuũ*, eo quòd acerbiora supplicia quàm latrones pertulerat: uel quia fortè ante alios suspẽsus fuit: uel quia potestatẽ ponendi animam habuit: *non fregerunt eius crura*: quia hoc non fiebat, nisi ad hoc quòd euadere non possent depositi de patibulis: *ut impleretur* consecutiuè *scriptura*, qua dicitur in Exodo, *Os non comminuetis ex eo*: scilicet ex Paschali agno: qui uerum agnũ Dei, scilicet Christum præfigurabat, qui mortuus iã coctus ad esum fidelium erat. Ideo enim ordinatione diuina constitutum est, ut ossa agni Paschalis non frangerentur, quia ueri agni ossa in cruce fracta non sunt: ut sic figura & ueritas correspõderent. *Sed* ut certificarentur de morte eius, *unus militum* Lõginus nomine: tunc impius & superbus, post uerò conuersus & martyr factus: porrigens *lanceam* de longè, sacrum *latus Domini* Iesu dextrum vulnere grandi *aperuit: ut impleretur scriptura* qua per Zachariam dicitur: uidebunt in quem transfixerunt. *In qua prophetia* secundum Augustinum, promissus est Christus, in ea qua crucifixus est carne uenturus. Et nota quòd iste miles fecit hoc ad complacentiam Iudæorũ, de morte Christi certificari uolentium. In quo etiam patet nimia ipsorum crudelitas: quia non satiati pęnis quas Christo uiuenti inflixerant, etiam mortuum vulnerare conati sunt. Sic & hodie Christum semel crucifixũ conatur rursus vulnerare, qui sine timore peccare præsumit, uel de peccato se iactare. Vnde Theophilus: Vt Iudæis complaceant lanceant Christum, circa corpus exanime contumelias inferentes. Vnde & Chrysosto. Aperuerunt eius costam lancea: & mortuo corpori de reliquo conuitiantes: & in mortuum cõuitiari corpus militem, multo deterius fuit, quàm crucifigi. Qui autem eum lanceauit, cùm ferè caligassent oculi eius præ senectute & casu, uel potius nutu diuino: sicut & lanceauit, licèt nesciens, sanguine Christi, per lanceam defluente oculos tangeret: continuo clarè uidit, & protinus illuminatus in Christum credidit. Vnde & militiæ cedens, instructus ab apostolis, in Cęsarea Capadociæ triginta octo annis monachicam uitam duxit: & in omni sanctitate permanens, uerbo & exemplo multos ad Christum cõuertit. De eo quoque dicit Isidorus: Lancea Longinus latus saluatoris aperuit: & non tantum ueniam inuenit, sed episcopatus honorẽ & martyrij coronã promeruit. Non suffecit Iudæis & alijs q̃ Christum occiderunt, sed etiam post mortẽ diuersimode deriserũt. Istud olim fuit in Absalõ præostensum, quẽ legimus in arbore suspensum: & ueniens Ioab, tres lanceas in corde eius fixit: & armigeri Ioab gladijs ipsum crudeliter inuaserũt. Sic & Christus in cruce lãcea militis, & insuper tribus lãceis. i. tribus doloribus est confixus: quorũ primũ habuit ex propriarũ pęnarũ magnitudine. Secundum, ex dilectæ matris suæ amaritudine. Tertium propter peccatores, quibus suam passionem præsciuit non prodesse: & insuper super hoc

Maria gesta. — *Augusti. in manuali.* — *Die sexto passus Dominus.* — *Theophilus ca. 19 Ioan.* — *Deut. 21.* — *Chrysosto. hom. 84. in Ioannem.* — *Exod. 12.* — *Longinus.* — *Zacha. 12* — *Augustin. tractatu 120. in Ioannem.* — *Theophilus in c. 19. Ioannis.* — *Chrysosto. hom. 84. in Ioan.* — *Illuminatio Longini.* — *Longini uita.* — *2. Reg. 18.* — *Lancea dolores tres.*

Iudæi inuaſerunt eum gladiis linguarum ſuarum acutiſsimis. Hoc modo omnes uoluntarij peccatores Chriſtum inuadunt, qui ſpontè peccando iteratò ipſum crucifigunt. Plus peccant, qui offendunt Chriſtum regnantem in diuinitate: quàm qui crucifixerunt eum conuerſantem in humanitate. Sed contumelia à Iudæis illata in ſignum prodiit: quia de corpore extincto ſanguis uerus, & aqua pura miraculosè manauit. Vnde ſequitur: *Et continuò exiuit ſanguis & aqua:* ex quibus habent efficaciam eccleſiæ ſacramenta. Hoc autem factum eſt, ad oſtendēdum quòd per paſsionē Chriſti plenā conſequimur ablutionē. ſ. à peccatis, & maculis: à peccatis quidem, per ſanguinē, qui eſt preciū noſtræ redēptionis. ſecundum illud Petri, *Non corruptibilibus auro & argento redēpti eſtis; ſed precioſo ſanguine.* A maculis uerò, per aquam, quæ lauacrum eſt noſtræ regenerationis. ſecundum illud Ezechielis: *Effundam ſuper uos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis ueſtris.* Vel poteſt referri ſanguis ad precium & noſtram redemptionē, ut redimamur à pœnis: aqua, ad lauacrum & peccatorum ablutionem, ut purgemur à culpis. Sanguine enim agni domus: ſeruantur à percusſione angeli: & aqua maris rubri extinguuntur inimici. Effuſus eſt inquam ille, ad redemptionem: iſta, ad redempti ablutionem. Ille, ut redimeret captiuum: iſta, ut ablueret immundum. Sed hic ſecundus ſenſus ſatis intelligitur in primo: quia ubi eſt plena à peccatis ablutio, ibi ſequitur & à pœnis redemptio: & ubi eſt à maculis ablutio, ibi præcedit & à peccatis purgatio. Hoc etiā factum competit figuræ: quia ſicut de latere Chriſti dormientis in cruce fluxit ſanguis & aqua, quibus conſecratur eccleſia: ita de latere Adæ dormientis in paradiſo, mulier (quæ ipſam eccleſiam figurabat) eſt formata. Et factum eſt hoc miraculosè: quia de corpore mortui, in quo ſtatim per mortis frigiditatem ſanguis coagulatur, & in tabem conuertitur, non ſolet ſanguis exire, nec de aliquo aqua pura manare. Ille autem ſanguis erat uerus & purus, & aqua uera & pura: & non (ut quidam dixerunt) humor aquaticus, ſeu phlegma. Conſidera nunc quanta fuit malicia Iudæorum, qui adhuc non fuerunt ſaturati pœnis & opprobrijs Chriſto in uita eius illatis: quinetiam eum perſequerentur mortuum. Et quanuis etiam iſtud uulnus lateris non ſenſerit, cùm corpus mortuum fuerit: tamen per hoc contumeliæ, & conuitia ſibi inferebantur: quia omnes contumeliæ & crudelitates illatæ mortuorum corporibus, reputantur ac ſi uiuis inferrentur. Ex hoc articulo, lanceationis lateris, habentur tria documenta. Primum eſt, quòd nos cùm mortui fuerimus cum Chriſto: ſcilicet mundo & peccatis: tunc debemus & lanceari cum Chriſto, cuſpide uidelicet charitatis: ſicut anima illa ſe lanceatam gloriabatur, quæ dicebat, *uulnerata charitate ego ſum.* Hac etiam amoris lancea, cor ſuum perforari Auguſtinus petiit, dicens: Rogo te Domine per illa ſalutifera uulnera tua, quæ paſſus es pro ſalute noſtra in cruce: ex quibus emanauit ille precioſus ſanguis quo ſumus redempti: uulnera hāc animam meam peccatricem, pro qua etiam mori dignatus es: uulnera eam igneo & potentiſſimo telo tuæ potentiſſimæ charitatis. Confige cor meum iaculo tui amoris, ut dicat tibi anima mea: charitate tua uulnerata ſum: ita ut ex ipſo uulnere amoris tui ubertimæ fluant lachrimæ die ac nocte. Percute obſecro Domine hanc duriſſimam mentem meam ualida cuſpide piæ dilectionis, ut altius ad intima penetret uirtute potenti. Hæc Auguſtinus. Secundum documentum eſt, ſecundum Chryſoſtomum, quòd nos percipere debemus ſacramenta eccleſiæ ea intentione ac deuotione, ac ſi nobis de latere Chriſti perfluerent. Vulnus enim lateris Chriſti, fuit oſtium ſacramentorum: quia ſicut de latere primi Adæ, formata eſt Eua: ita de latere ſecundi Adæ, formata eſt eccleſia. Vnde, ſecundum Auguſtinum. Vigilanti uerbo euangeliſta uſus eſt, ut non diceret, latus eius percuſſit, aut uulnerauit, aut quid aliud: ſed, aperuit: ut innuat, quòd ibi quodammodo oſtium uitæ apertum eſt: quia inde ſacramenta eccleſiæ manauerunt, ſine quibus ad ueram uitam non intratur. Et nota ꝙ hoc, quod dicitur ſacramenta manaſſe de latere Chriſti: ſpecialiter intelligendū eſt de duobus præcipuis ſacramētis, ſine quibus nō intratur ad uitā: uidelicet de ſacramento redēptionis, & ſacramento ablutionis. Quorū primū pertinet ad ſacramentū euchariſtiæ, & ſignificatur per ſanguinem: imò eſt ipſe idem ſanguis quem quotidie ſumimus, & qui fluxit de latere Chriſti. Secundum uerò pertinet ad ſacramentum baptiſmatis, quòd ſignificatur per aquam. Vnde Auguſtinus: Ille, inquit, ſanguis in remisſionem fuſus eſt, peccatorum: aqua illa ſalutare temperat poculum: hæc lauacrum præſtat & potum. Hoc prænunciabat, quòd Noë in latere archæ oſtiū facere iuſſus eſt, quo intrarent animalia, quæ non erant diluuio peritura: quibus præfigurabatur eccleſia. De iſtis etiam ſanguine & aqua dicit idem Auguſtinus, quòd credibile eſt quòd latro ille, cui promiſit Dominus paradiſum, aſperſus fuit aqua & ſanguine, de Chriſti latere exilientibus, & tali ſanctiſſimo baptiſmate ſaluatus ſit: cùm ſine baptiſmate nemo ſaluetur, uel martyrio. Tertium documentum eſt, quòd nos omnem uoluntatem noſtram conformare debemus uoluntati diuinæ: & quòd uoluntas Dei in omnibus, & ſuper omnia ſit nobis accepta: eo quòd cor Chriſti vulneratum eſt amoris vulnere propter nos: quatenus nos per amorem reciprocum intrare poſſimus per oſtium lateris ad cor eius, & ibi omnem amorem noſtrum ad ſuum diuinum amorem counire, ut ſicut ferrum candens cum igne in unum redigatur amorem. Homo enim omnia deſideria ſua debet fundare & ordinare in Deum, amore Chriſti; quia pedibus, per quos affectus accipiuntur, eſt crucifixus: & in omnibus bonis operibus ſe exercere, ac cuncta mala opera deuitare, amore Chriſti; quia manibus, per quas opera accipiuntur, crucifixus eſt; omnem uerò uoluntatem ſuam conformare uoluntati diuinæ, pro illo amoris vulnere quod in cruce pro homine accepit, cùm inuincibilis amoris ſagitta cor ſuum melliſluum perforauit. Per iſtud vulnus quaſi per oſtium amoris Auguſtinus intrauerat, cùm dicebat: Longinus, inquit, aperuit mihi latus Chriſti lancea, & ego intraui: ibi requieſco ſecurus. Claui & lancea clamant mihi quòd uerè reconciliatus ſum Chriſto, ſi eum amauero. Ad conformandum ſe huic articulo, rememoretur homo quàm ſuperexcellentiſſimum amorem Chriſtus in apertione lateris ſui nobis oſtenderit, in quo nobis aditum patulum ad cor eius dedit. Feſtinet ergo homo intrare ad cor Chriſti: ac recolligat omnem amorem ſuum, & couniat amori diuino: reuoluendo in mente ſua documenta præmiſſa. Recogitet etiam homo, quāta charitate Chriſtus ex latere ſuo nobis profuderit ſacramenta, quibus intremus ad uitā æternā: uel alias, ſicut Dominus meditanti & oranti deuotionem.

Efficacia ſacramentorum.

1. Pet. 1.

Ezech. 36.

Exod. 12. & 14.

Gene. 2. Miraculū aquę & ſanguinis de fluentis.

Documēta tria.

Cant. 4.

Auguſt. in meditatio. Oratio beati Auguſt.

Chryſoſt. hom [illegible] in Ioannem.

Auguſt. tract. 12[illegible] in Ioan.

Idē ibidē.

Idē ibidē.

Latronis baptiſmus.

Auguſtin. in manuali cap. 23.

nem ministrabit. Iesu qui latus corporis tui mortui, lancea aperiri, & exinde sanguinem & aquam exire voluisti: vulnera quæso cor meum lancea charitatis: ut tuis dignus efficiar sacramentis, quæ de eodem sacratissimo latere profluxerunt. In apertura lateris tui Domine, aperuisti electis tuis ianuam uitæ. Hæc porta tua Domine, iusti intrabunt in eam. Noli Domine quæso iniquitatum mearum recordari, ut propter eas mihi claudas aditum istum, quem peccatoribus & pœnitentibus prouidisti. Et licet istud vulnus lateris non senserit Christus: quia mortuus: beata tamen uirgo mater eius bene sensit: cuius felicissimam animam crudelis illa lancea tunc transfixit. Tunc ipsa deficiēs, & quasi mortua cecidit inter brachia Magdalenæ in terram. Vides quotiens hodie mortua est. Totiens certe, quotiens uidebat contra filium fieri nouitatem. Vnde nunc perfectè uerificata est in ea Simeonis prophetia, qua sibi dixerat: *Tuam, inquit, ipsius animam gladius pertransibit.* Ex hac cordis Christi scissione, à cuius archano (tanquam à fonte) preciū nostræ salutis copiosè est effusum: meritò etiam ad compatiendum, & amandum vulneratur cor nostrū: quia hîc maximè apparuit, quàm copiosa apud eum redemptio fuerit. Vnde Bernardus: Ad cumulū postremò pietatis, tradidit in mortem animam suam, & de proprio latere protulit preciū satisfactionis, quo placaret patrem: per quod illum planè ad se uersiculū traxit: *Apud Dominum misericordia, & copiosa apud eum redemptio.* Prorsus copiosa: quia non gutta, sed unda sanguinis largiter per quinque partes corporis emanauit. Vnde & Anselmus: Adhuc autem attētius eundem intuere, quàm grandi & tenerrima compassione dignus appareat. Vide nudum & uerberibus laceratum, in medio latronum cruci ignominiosè ferreis clauis affixum: aceto & felle potatū: & post mortem lancea in latere vulneratum: & copiosos sanguinis riuos ex quinque vulneribus manuum, pedumq; & lateris effundētem. Fletum deducite oculi mei: & liquesce anima mea igne compassionis, super contritione amabilis uiri huius: quem in tanta mansuetudine tantis uides affectum doloribus. Hæc Anselmus. Quinque autem vulnera sibi infligi permisit, ut humani generis quinque sensus à diabolo captos redimeret. Christus quippe hodie pro nobis sanguinem suum fudit pijssimè, plenissimè, & acerbissimè. Pijssimè fudit, si consideretur causa: nam causa effusionis sui preciosi sanguinis, fuit pijssima: quia ipsum fudit ex charitate feruentissima, ex qua uoluntariè pro nobis pati voluit: quod pulchrè ostendit Augustinus in persona Christi, ita dicens: O homo, recogita qualia & quanta pro te passus sum: cùm esses inimicus patri meo, reconciliaui te, cùm tanquam ouis perdita oberrares, quæsiui te, & in humeris meis portaui te. Patri meo reddidi te: caput meum spinis opposui: manus meas clauis obieci: sanguinem meum pro te fudi: animam meam pro te posui: ut iungerem te mihi, & tu diuideris à me? Conuerte ad me: & ego suscipiam te. Plenissimè fudit, si consideretur mensura: quia totū sanguinem effudit, ita ut unica gutta in eo non remaneret. Nam sanguinem intercutaneum fudit in flagellatione: & quicquid sanguinis habuisset in uertice & capite, effusum fuit in spinarum confusione: sanguinem uerò uenarum & neruorum, fudit in manuum & pedum conclauatione: sed sanguinem qui remansit in corde, uel in membris interioribus, effudit in lateris apertione: & ideo quia nihil in eo sanguinis remansit, non erat ei species neque decor. Acerbissimè fudit, si consideretur natura: nam quanto natura & complexio est nobilior & delicatior, tanto est suæ læsionis perceptibilior: & per consequens pœna inflicta, & eius sensibilitas est acerbior: sed constat quòd complexio corporis Christi fuit delicatissima, quia spiritussancti artificio de uirginis sanguine formata: & ergo sui sanguinis effusio, & pœnarum illatio, fuit acerbissima: & ideo dicit, *attendite*, scilicet mentaliter: *& uidete*, sensibiliter: si est dolor similis, sicut dolor meus: quasi diceret, non. Surge ergo amica Christi: esto sicut columba nidificans in summo ore foraminis: ibi, ut passer inueniens domum uigilare non cesses: ibi, tanquam turtur, casti amoris pullos abscōde: ibi os appone, ut hauries aquas de fontibus saluatoris. Hic enim est fons, egrediens de medio paradisi: qui in corda deuota diffusus, fœcundat & irrigat uniuersam terram. Ecce ostium in latere archæ, quo intrant animalia non peritura diluuio. Ad huius ergo petræ foramina, & maceriæ cauernam stude nunc, & in die exitus tui recurre, & in eis latita: ut ibi ualeas pascua inuenire, & ora leonum euadere. Vnde Anselmus: Festina, ne tardaueris: comede fauum tuum cū melle tuo: bibe uinum tuum cum lacte tuo. Sanguis tibi in uinum conuertitur, ut inebrieris: in lac aqua mutatur, ut nutriaris. Facta sunt tibi in petra foramina, in membris eius vulnera: & in corporis eius maceria, tua cauerna: in quibus instar columbæ latitans & deosculans singula, ex sanguine eius fiant sicut uitta coccinea labia tua. & eloquium tuum dulce. Vnde & Gregorius: Per foramina petræ, vulnera manuum & pedum Christi in cruce pendentis libenter intellexerim: cauernam uerò maceriæ, vulnus lateris, quod lācea factum est, eodem sensu dixerim: & bene in foraminibus petræ, & in cauerna maceriæ, esse dicitur: quia dum in crucis recordatióne patientiam Christi imitatur, dum ipsa vulnera (propter exemplum) ad memoriam reducit, quasi columba in foraminibus, sic simplex anima in vulnéribus nutrimentum, quo conualescat inuenit. Hæc Gregorius. In his etiam vulneribus saluatoris, securitatem & protectionem, ac consolationem non modicam reperies. Vnde Bernardus quædam de uerbis Augustini assumens, sic ait: Et reuera ubi tuta firmaque infirmis requies, nisi in vulneribus saluatoris? Tanto illic securior habito, quanto ille potentior est ad saluandum. Fremit mundus: premit corpus, diabolus insidiatur: non cado, fundatus enim sum supra firmam petram. Peccaui peccatum grande, turbabitur conscientia: sed non perturbabitur, quoniam vulnerum Domini recordabor. Nempe vulneratus est, propter iniquitates nostras. Quid tam ad mortem, quòd non Christi morte saluatur? Si ergo in mentem venerit tam potens, tamque efficax medicamentum, nulla iam possum morbi magnitudine terreri. Ego uerò fidenter quod ex me deest, usurpo mihi ex uisceribus Domini: quoniā misericordia affluunt, nec desunt foramina per quæ effluant. Foderunt manus & pedes, latusque lancea perforauerunt: & per has rimas licet mihi sugere mel de petra, oleumque de saxo durissimo: id est gustare & uidere, quoniam suauis est Dominus. Patet arcanum cordis, per foramina corporis: patet magnum illud pietatis sacramentum: patent uiscera misericordiæ Dei nostri, in quibus uisitauit nos oriens ex alto. Quidni uiscera per vulnera pateant? In quo.n. clarius quàm in vulneribus tuis eluceret, quòd tu Dn̄e suauis & mitis es, & multæ misericordiæ? Maiorē.n. miserationē nemo habet, quā ut animā suā ponat quis pro amicis

Maria sensit vulnus lateris Christi.

Luc. 2.

Bernardus sermo. 22. in cantica.

Psal. 129. a

Anselmus in specul. cap. 12.

Quinque vulnerum ratio.

Augusti. ser. de passione.

Luca. 15.

Gene. 7.

Anselmus in medit. redempt. generis humani.

Gregorius in cantica cap. 2.

In vulneribus Christi quærenda. Bernardus sermone 61. in cantica.

Psal. 21.

Psal. 10.

amicis suis. Tu Domine maiorem habuisti, qui animam tuam etiam posuisti, pro abditis & damnatis. Meum proinde meritum miseratio Domini. Nõ planè sum meriti inops, quandiu ille miserationum non fuerit: quòd si misericordiæ Domini multæ, multus nihilominus ego in meritis sum. Quid enim si multorum sum mihi conscius delictorum? Nempe ubi abũdauerunt delicta, superabundauit & gratia Et si misericordiæ Domini ab æterno & usque in æternũ: ego quoque misericordias Domini in æternum cantabo. Quanta in foraminibus petræ multitudo dulcedinis: plenitudo gratiæ, perfectioque uirtutum? Hæc Bernardus. O Domine sicut exiuit sanguis tuus, copiosa redemptio nostra: non permittas me in hora mortis, uel in die iudicij perire cum impijs: sed me tuo pio cruore redemptum aggrega cum electis tuis, abscondendo me interim in foraminibus petræ, & in cauerna maceriæ: & vulnerando me charitate tua, ut amore langueam. Qui enim uerè te diligit: pro te vulneratur & languet: & donec te uideat, à mundi actionibus est uelut mortuus alienus. Fortis est enim, ut mors, dilectio tua: & dura uelut infernus æmulatio.

Cant. 8.

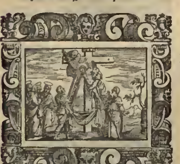
Considera nunc bene corporis Christi, in cruce positi, dispositionem: quia ex hoc in spem & fiduciam rapieris maiorem: attestante Bernardo, qui ait: Quis nõ rapiatur ad spem, & ad impetrandi confidentiam, qui eius attenderit corporis dispositionem? Vide caput inclinatum ad osculum, brachia extensa ad amplexum, manus perforatas ad largiendum, latus apertum ad diligendum, pedum affixionem ad nobiscum manendum: corporis extensionem, ad se totum nobis impendendum. Hæc Bernardus.

Bernardus sermone de passione.

ORATIO.

DOMINE *Iesu Christe, qui hora diei nona pendens in patibulo, & clamans uoce magna, in manus patris spiritum commendasti: & inclinato capite eundem spiritum emisisti: & iam mortuus uulnus lateris, de lancea militis suscepisti: dignare quæso nũc, & semper, spiritum meum tibi commendatum habere, & gladio charitatis cor meum transuerberare: eique vulnera tui corporis imprimere: & per hæc cogitationes illicitas ab ipso repellere: at tandem in fine uitæ meæ, spiritum meum in manus tuas commendatum, cum beatis spiritibus collocare. Amen.*

De secundis uesperis. Cap. LXV.

HORA uespertina meditaberis mente lugubri & lachrymabili, quomodo mater Domini, & alij quatuor, ponunt se iterum ad sedendum prope crucem, nescientes quid facere debeant. Corpus enim Domini deponere, & sepelire non possunt: quia nec uires sufficientes habent, nec instrumenta quibus deponãt. Recedere autem, eo sic manente, non audent: & diu manere nocte appropinquante non ualẽt. Vide in quãta sunt perplexitate, & eis corde compatere. Interim autem *Ioseph ab Arimathia*, ciuitate Iudææ, decem leucis ab Hierusalem distante, antiquitus dicta Ramatha: vnde fuerunt Helchana & Anna, parentes Samuelis: *diues & nobilis genere, & Decurio*: id est de ordine curiæ, & officia curiæ imperij Romanorum administrans: *uir bonus*, in se & quò ad Deum: *& iustus*, quò ad proximum: *ac discipulus Iesu*, non de duodecim, uel septuagintaduo: sed de multis alijs credentibus: quia omnes credentes à principio discipuli uocabantur: *sed occultus, propter metum Iudæorum*: ne de synagoga expelleretur: *qui non consenserat* neci Domini, & *actibus & consilijs aliorum* Christum persequentium: *qui & ipse* sicut & alij discipuli *expectabat*, scilicet certitudine spei *regnum Dei*: nõ temporale & terrenum, sed cœleste & æternum: id est, regnum cœlorum, à Christo discipulis promissum: *uenit* ad sepeliendum Christum, antequam intraret sabbatum: in quo talia facere non erat licitum: quia enim erat discipulus Domini: ideo curam de corpore eius habere uoluit, ut cum honore sepeliretur, & nõ sicut damnati corpus proijceretur. Hic uirtute sanguinis Christi iam fusi roboratus, *audacter* omni timore deposito, & confidenter *introiuit ad Pilatum*, nec Iudæorum timens inimicitias, nec Pilati potestatem: *& petijt*, magno munere, *ut* de eius licentia *tolleret corpus Iesu*, de cruce: & sepeliret illud honorificè: hoc præferens omni thesauro quantumlibet precioso. Petiit autem hoc sibi concedi: quia (secundum leges humanas) corpora damnatorum, non debent sine licentia deponi, uel sepeliri. *Et permisit Pilatus*: tum propter petentis reuerentiã: tum propter Christi innocẽtiam sibi notam: & quia plura in morte eius uiderat miracula. In quadam historia dicitur, quòd Ioseph seruierat quinque annis Pilato, & pro seruitio petiit & obtinuit corpus Iesu ab eo Fit autem hîc secularis dignitatis Ioseph mentio: nõ quòd euangelista hanc commendet, sed quia ad præsidem nisi talis accedere non poterat: quia ergo diues erat ualde insignis, ac Pilato notus & familiaris, potuit de facili ad Pilatum intrare, & ab eo impetrare: quia verò bonus & iustus, dignus fuit hoc ministerio, & meruit corpus Iesu sepelire. Vnde Beda: Magnæ quidem Ioseph iste dignitatis apud seculum, sed maioris apud Deum meriti fuisse laudatur: ut & per iustitiam meritorum, sepeliendo corpore dominico dignus foret: & per nobilitatem potentiæ secularis, idem corpus accipere posset: non enim quilibet ignotus, aut mediocris ad præsidem accedere, & crucifixi corpus poterat impetrare. Vnde & Augustinus: Ioseph fiducia dignitatis, qua præditus erat, familiariter intrauit ad Pilatum: iam minus curans de Iudæis, quamuis antea in audiendo Domino deuitaret inimicitias eorum. Vnde etiam Gregorius: Fuerat quandoque Ioseph occultus Christi discipulus: denique uincula timoris rumpens, feruentior factus, dominicum corpus turpiter pendens à ligno deposuit: comparans preciosam margaritam uerborum modestia. Considera nunc fortitudinem Ioseph: quia nõ

solum

Matt. 27. Marci 15. Luca. 23. Ioan. 19.

Ioseph quomodo Pilato notus.

Beda in ca. 15 Marci & in cap. 23. Luc.

Augusti. lib. 3. de consensu euan. cap. 22.

Gregorius Nazianzenus orat. in sanctum bapt.

solum audet corpus Christi petere, sed etiam sepelire: sicut homo potestatem habens, plus ex uirtute quàm ex adiutoribus. Vnde Chrysostomus: Inspice autem huius uiri fortitudinem: in mortis enim periculum se tradidit, inimicitiam ad omnes assumens, propter beneuolentiam Christi. Vnde & Theophilus: Audet ausum laudabilem. non enim excogitauit, à diuitijs decidam, & expellar à Iudæis: si corpus petam eius qui est blasphemijs condénatus. Hæc Theophilus. Qui ergo prius ex imperfectione meticulosus & occultus discipulus Domini fuerat, propter metum Iudæorum, uitans tunc inimicitias eorum: nunc exemplo mortis Christi animatus, ac uirtute & uigore auctus, manifestat se: ac palam & facto fatetur, & ostendit se Christi discipulum, petendo eius sepulturam, & exequendo: minus curans de illis, in hoc extremo officio. Concesso autem sibi corpore, uocauit ad se quendam uirum sapientem, & legisperitum, discipulum Christi similiter occultum, Nicodemum nomine. *Ioseph igitur mercatus sindonem*, id est pannum lineum, candentem & mundum, uenit ad crucifixionis locum, portans secum instrumenta quibus clauis euulsis corpus de cruce deponat: & ipsam sindonem, qua inuoluat. Iste pannus mundus & candidus, innocentiam Domini, & liliosam significabat castitatem: ut qui rubricatus fuerit sanguine passionis, candidaretur sindone innocentissimæ castitatis. In Canticis: Dilectus meus candidus & rubicundus. *Venit & cũ eo Nicodemus*, se illi associans, in quo dolus non erat, *qui prius timidus nocte ad Iesum uenerat primum*, scilicet ante passionem: *ferens secum mixturam myrrhæ & aloes, libras quasi centum*, ad ipsum condiendum: quia hæc sua amaritudine arcet uermes à corporibus mortuorum: & quàm plurimum ea conseruant, nec citò corruptioni subijci permittunt. Iste ante passionem Christi sicut & Ioseph, erat discipulus Domini occultus: sed post passionem manifestauit se sicut & ille: & factus est publicus: sed nondum habens ueram fidẽ de resurrectione: quia attulit myrrham & aloë, quasi corpus eius muniri indigeret à putredine. Et ideo licet ex deuotione istam unctionem faceret, uidetur tamen quòd plenam notitiam de resurrectione Christi non haberet: quia de eo scriptum erat: *non dabis sanctum tuum uidere corruptionem*: propter quod non indigebat unctione conseruante contra putrefactionem. Vnde Chrysostomus: Adhuc enim ut de nudo homine disponebant: sed tamen multam dilectionẽ demonstrabant. De isto Nicodemo legitur in reuelatione corporis beati Stephani protomartyris. Per Ioseph, qui interpretatur accrescens, significabatur persona crescens in uirtutibus: quæ corpus Domini postulat, quãdo pro digna receptione eucharistiæ Deũ suppliciter orat. Per Nicodemum uerò peritum, significatur doctor bonus: ferens mixturam: id est, doctrinam ex authoritatibus sacræ scripturæ confectã, ad ungendum corpus Christi mysticum ad eius salutem. In sindone etiam munda, paupertas & castitas notantur: & in aromatibus, uirtutum uarietas designatur. Fœlix talis conscientia, cui non deficit desunctio paupertatis, contra mundum: mundicia castitatis, contra carnem: fragrantia uirtutum, contra diabolum. Cùm autem Ioseph & Nicodemus fuerunt prope crucifixionis locum, genua flectentes adorauerũt Dominum. Quos dum uidit mater, uolentes deponere corpus, quasi de morte consurgens paululum reuixit spiritus eius. Et applicantes recepti fuerunt per eam reuerenter: & parauerunt se ad deponendũ

Chrysost. hom. 89. in Matthæū.

Theophilus in cap. 15. Marci.

Sindon.

Cantic. 5.

Nicodemus.

Ioan. 19.

Psal. 15.

Chrysost. hom. 84. in Ioannem.

Depositio Christi de cruce.

A eum, quibus ipsa quod poterat ministrabat adiutorium. Vnus clauos de manibus trahebat: alius ne corpus caderet exanime sustinebat. Stabat Maria leuans brachia in altum: & dum tangere eum ualuit, caput & manus eius dependentia trahebat supra triste pectus suum: & ruens in amplexus & oscula, de dilecto suo satiari non poterat: nec quis ipsam desuper corpus attrahere ualebat. Corpore igitur Domini in terram deposito, domina suscepit caput cum scapulis suis in gremio. Magdalena uerò pedes, apud quos olim tantam gratiam meruerat. Alij autem circunstant, & omnes planctum magnũ super eum faciunt. Omnes enim amarissimè plangunt eum, quasi unigenitum. Vnde Anselmus. Sed adhuc expecta, donec B nobilis ille Decurio ueniens extractis clauis manus pedisque dissoluat. Vide quomodo fœlicissimis brachijs corpus amplectitur, ac suo astringit pectori. Tunc potuit uir ille sanctissimus dicere: *Fasciculus myrrhæ, dilectus meus mihi, inter ubera mea commorabitur.* Cerne preterea, quàm dulciter, quàm diligenter beatissimus Nicodemus, sacratissima mẽbra eius tractat digitis, fouet unguentis. Hæc Anselmus. Venias & tu charissime deuotis gressibus, & spiritualibus accessibus, ad deponendum Dominum Deum tuum de cruce, & ad plangendum eum cum sua benedicta matre, & alijs qui ibi aderant & ad sepeliendum, & alia faciendum quæ ipsi faciebant. Vnde Am C brosius: Venĩ & tu uel sero, uel nocte, uel quacunq; hora: quacunque enim hora ueneris, Iesum inuenies ad suscipiendum paratum: nec minorem serius uenientibus mercedem pia largitate soluentem. Nam & qui hora sexta uenit, non est mercede fraudatus: & qui undecima, plenitudinem mercedis accepit. Hæc Ambrosius. Deus meus bone Iesu: concede mihi quanquam per omnem modum immerito & indigno, ut qui his cum matre tua & alijs qui tunc aderant corpore interesse, & ea facere non merui: fideli tamen hæc eadem mente pertractans, illum ad te Deum meum pro me crucifixum & mortuum, compassionis affectum experiar, quem innocens mater tua, & pœnitens Magdalena in ipsa passionis tuæ hora senserunt. D Et sciendum, quòd quãuis ista depositio Domini de cruce, non fuerit sibi in pœnam: quia corpus erat exanime: nec fieret ei in contumeliam, sed potius in honorem & reuerentiam, presertim cùm non fieret à Iudæis sæuientibus, sed à deuotis fidelibus eum multũ diligentibus, imò etiam Iudæis & hoc dolentibus, quod cum tanta solennitate deponebatur, condiebatur, & sepeliebatur: istud tamen factum depositionis, in se ualde miserabile fuit & lamentabile: quòd uidelicet corpus tantæ nobilitatis, tractabatur tanquam cadauer uile: licet in ueritate cadauer non fuerit, propter diuinum suppositum, in quo corpus illud impu E tribiliter subsistebat, & si corpus illud non sensit pœnam, beata tamen uirgo (quæ ibi aderat) pœnam in hoc facto sensit maximam. Ex hoc articulo depositionis Domini de cruce, habentur duo documenta. Primum est, quòd fideles communicãtes corpus Domini de altari, æquiparantur illis qui ipsum deposuerunt de cruce. Perinde enim est (imò plus) Christi corpus sumere de ara altaris, quàm de ara crucis. Illi enim acceperunt eum in brachijs & manibus: sed isti sumunt in ore & cordibus. Secundum documentum est, quòd & nos libenter debemus Christum cum Ioseph de cruce deponere. Quandiu enim peccator in peccatis est, Christum in cruce distentum, quantum in se est, uinculat & crucifigit: peccata enim nostra

Anselmus in Specul. Cantic. 1.

Ambro. in cap. 23. Luca.

Documẽta.

ſtra ſunt in cauſa, quòd Chriſtus crucifixus eſt. Sed mox cùm per pœnitentiam ad Deum conuertitur, ipſum de cruce ſoluit & deponit: & inter brachia ſua eũ recipit. Sicut fecit Ioſeph qui in deponendo Chriſtum de cruce, inter brachia ſua eum complectebatur. Vnde ſicut quis complectens aliquem inter brachia, potens eſt de eo facere quicquid vult: maximè ſi illud non repugnet, ſic peccator conuerſus per pœnitentiam, conſtringẽs iam Chriſtum brachiis amoris, potens eſt de eo omnia quæ uoluerit obtinere. Nequaquam enim Chriſtus repugnat pœnitenti: ſed paratior eſt ad dandum gratiam, quàm iſte ad recipiendum. Ad conformandum ſe huic articulo, recogitet homo, quàm lamentabile factum fuit quòd tale corpus (quod erat Deus) ſic tractabatur ad modum cadaueris: & quòd corona gloriæ, iacuit ſic ſupina & proſtrata in terra: qualem etiam planctum tunc beata uirgo fecerit ſuper corpus dilecti & dulcis filij ſui: uel alias, ſicut dederit meditãri. Ieſu qui de cruce nõ uiuus deſcendere, ſed mortuus deponi uoluiſti: vt de morte reſurgeres ad electorum informationem: da mihi de ſacro altari tuo, ac ſi de ara crucis corpus tuũ uerum dignè ſuſcipere: & ut de hac cruce, quam ſuſcepi in tui profeſſione ſeruitij, quouſque uixero nõ deſcendam: ſed cùm tibi placuerit ab hoc corpuſculo repetere animam quam dediſti, nunc te uocante de cruce deponar: & te inuitante ad requiem paradiſi perducar.

Inungendi dilatio.

Poſt aliquam uerò morulam, rogat Ioſeph dominam, ut permittat corpus Domini perũgi, ac linteaminibus inuolui & ſepeliri. Ipſa uero contendebat, dicens: Nolite amici mei tam citò mihi filium meum auferre, uel me ſecum ſepelite. Illũ adhuc pauſulum relinquite mihi, ut faciem ipſius ualeam contemplari, & uidendo aliquantulum inde conſolari. Illi uolebant eum tradere ſepulturæ, & ipſa uolebat eum retinere: & ſic erat hæc pialis & miſeranda contentio inter eos. Flebat illa lachrymis irremediabilibus. Ipſius lachrymarum tanta ubertas fluebat, ut caro cum ſpiritu in lachrymis reſolui putaretur. Rigabat lachrymis faciem & extinctum filij ſui corpus, & perfundebat undique plagas eius. Lapidem quoque quo corpus eius poſitum & locatum fuerat, lachrymis madebat, in quo eius lachrimæ adhuc apparere dicuntur: qui nunc in ingreſſu eccleſiæ ſancti ſepulchri eſſe memoratur. Lauit & terſit vulnera eius cruẽtata & oſculabatur ea, & faciem eius ſacratiſſimam. Aſpiciebat ulnera corporis, & vultum eius & caput: uidebat ſpinarum puncturas, depilationem barbę, faciem ex ſputis & ſanguine deturpatam: & de aſpiciendo & flendo non poterat ſatiari. Virginis dolores narrari non poſſunt: quia male illi erat, ſicut eſſe poterat. Et ideo quantas lamentationes, ululatus, planctus & fletus ſuper idem corpus unici filij ſui tunc fecerit, uerbis explicari nõ poſſet. Credendum tamen eſt, quòd nullos planctus irrationabiles fecerit: quia dolor eius ad rationem ſuperiorem non pertingebat. Magdalena uerò pedes Domini, quos alia uice lachrymis compunctionis rigauit: nunc multomagis undis lachrymarum compaſſionis largiter lauit. Aſpiciebat pedes ſic vulneratos & perforatos, deſiccatos & ſanguinolentos & flebat amariſſimè: & præ dolore uidebatur deficere. ſimiliter flebant uehementer & alij, ac etiam angeli præſentes ibi. Vnde Auguſtinus: O quis angelorum uel archangelorum illic non fleſſet, ubi contra naturam author naturæ immortalis Deus mortuus homo, iacebat? Videbant Chriſti corpus ſic malè tractatum: ab impijs ſic laceratum iacere: & Mariam totam ſuo cruentatam in cruore ſic amariſſimè flere: & nullo modo ſuas lachrymas poterant refrenare. Sicut enim poſſibile fuit, Deum per aſſumptum hominẽ mori; ſic poſſibile fuit angelos bonos in morte Domini ſui dolere. Hæc Auguſtinus. Plange ergo & tu chariſſime amare, & clama cum Bernardo dicente: O bone Ieſu quàm dulciter cum hominibus conuerſatus es: quàm magna & abundantiſſima eis largitus es, quàm dura & aſpera pro eis paſſus es, dura uerba, duriora uerbera, duriſſima crucis tormenta. Hęc Bernardus. Contemplans etiam bene Dominum & ſaluatorem tuum: gira & regira, uolue & reuolue, à latere in latus, à planta pedis uſque ad uerticem, & non inuenies in eo ſanitatem ſed undique dolorem, ubiq; cruorem. Non enim eſt in eo membrum, uel ſenſus corporis, qui ſuam afflictionem & infirmitatem, uel paſſionem nõ ſenſerit. Vide quid in quolibet ſenſu, quid in qualibet parte ſuſtinuit. In capite ſpinas: in auribus opprobria: in oculis fletum, in ore fel & acetum, in facie alapas & ſputa, in collo colaphos: in naribus fœtorem: quia in loco ex cadaueribus corrupto fuit crucifixus: clauos in manibus & pedibus, flagella in dorſo, lanceam in pectore. Quia enim genus humanum vulneribus peccatorum fuit plenum, ſecundum illud Eſaiæ, *Omne caput languidum, & omne cor mœrens, a planta pedis uſque ad uerticem non eſt in eo ſanitas*: ideo Ieſus in omni parte corporis ſui plagas ſuſcepit: ut per eius liuores in toto ſanaremur. Homo enim erat infirmus in capite: id eſt in intentione, quæ eſt caput animæ: quia in his quæ faciebat non ſanam intẽtionem habebat. Erat infirmus in manibus, quia faciebat opera mala uel remiſſa: erat infirmus in pedibus, quia habebat affectionem immundam aut terrenam: pes enim animæ, eſt affectus & amor eius. quia ſicut corpus uadit pedibus, ſic anima uadit affectibus. Erat infirmus in corde, quia habebat cogitationes noxias & uanas. Erat infirmus in toto corpore, quia habebat totam uitam mundanam, & conuerſationẽ uanam. Vt igitur Chriſtus ſuis liuoribus & vulneribus nos ſanaret: uoluit vulnerari in capite, ut ſanaret omnes noſtras obliquas intentiones: uoluit vulnerari in manibus, ut ſanaret noſtras malas & remiſſas operationes: uoluit vulnerari in pedibus, ut ſanaret noſtras immundas & terrenas affectiones: uoluit vulnerari in corde, ut ſanaret noxias & uanas cogitationes: uoluit flagellari & vulnerari in toto corpore, ut ſanaret totam noſtram uitam & conuerſationem. Vnde Bernardus: Meditare, inquit, poſitionem corporis crucifixi: & uide ſi aliquid eſt in eo quod non peroret pro te ad patrem. Diuinum illud caput multiplici ſpinarum denſitate depreſſatur, uſque ad cerebri teneritudinem confixum eſt. Ad quid hoc? Ne doleret caput tuum, ne tua vulneraretur intentio. Caligauerunt in morte oculi ſui: & illa luminaria magna, quæ illuminant orbem, ad horam extincta ſunt. Nõne illis obtenebrantibus tenebræ factæ ſunt ſuper vniuerſam terram: & illa duo luminaria magna cum illis luminaribus ſemota ſunt? Hoc autem totum factum eſt, ut auerterentur oculi tui, ne uiderent uanitatem: & ſi uiderent, non adhærerent. Aures illæ quæ in cœlis audiũt: Sanctus, ſanctus, ſanctus Dominus Deus Sabaoth: audierunt in terra dæmoniacorum uoces: crucifige crucifige. Vt quid iſtud? Ne aures tuę obſurdeſcerent ad clamorem pauperis: ne reciperent auditum uanum, ne detractionis uirus apertis poris uſquequaque ſuſciperent. Speciosa illa facies ſpecioſi

Lachrymæ Virginis.

Planctus Mariæ rationabiles.

Auguſti. ſermone de ſabato ſancto.

Bernardus ſermone de paſſione. Contemplatio.

Eſaiæ. 1.

Infirmitas humana natura per Chriſtum ſanata.

Bernardus lib. de paſſ. Omnia mẽbra Chriſti pro nobis erant.

forma

A forma præ filijs hominum: ſputis illita eſt, afflicta colaphis, addicta deluſionibus. Quare hoc? Vt facies tua illuminaretur, illuminata confirmaretur, & diceretur de te, Vultus eius non ſunt amplius in diuerſa mutati. Os illud quod angelos docet, homines inſtruit, quod dicit & factum eſt, felle potatum eſt & aceto. Sed hoc factum eſt, ut ueritatem & iudicium loqueretur os tuum, & confiteretur Dominum Deũ ſuum. Manus illæ quæ fundauerunt cœlos, extenſæ ſunt in cruce: clauisque tranſuerberatæ duriſsimis, ut manus tuæ extenderentur ad inopem. Pectus illud, in quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ Dei abſconditi: lancea militari perfoſſum eſt, ut pectus tuum à prauis cogitationibus mundaretur, mũdatum ſanctificaretur: & conſeruaretur ſanctificatum. B Pedes illi, quorum ſcabellum adorare debemus, quoniam ſanctum eſt: dura transfixione transfixi ſunt, ne pedes tui feſtinarent ad malum, ſed currerent uiam mandatorum Domini. Quid plura? Pro te carnem & animam poſuit ut corpus & ſpiritum ſibi uendicaret. Totum toto, ſe te comparauit. Huic igitur omnem uitam tuam ò homo debes, quia uitam ſuam pro tua poſuit, & cruciatus amaros ſuſtinuit: ne tu perpetuò ſuſtineres. Cui uerò iuſtius uiuam quàm illi? qui ſi non moreretur, ego non uiuerem. Hæc Bernardus. Ad hoc etiam faciendum, & debitum Domino rependendum, idem Bernardus, quaſi monendo ſic dicit: O homo reſpice oculo C mentali, quanto remunerationis debito aſtringaris Domino patienti. Recole ſudorem ſanguineum, triginta argenteos, fictionis oſculum, alaparum contumeliam, flagellorum inſtantiam, ictus arundinis, coronam ſpineam, ſputi ludibria, crucis angariam, patibuli ſuſpendium, oculos languentes, oris pallorem, fellita cibaria, amara pocula, ſpongiæ obſequium, caput inclinatum, latus perforatum, ulnas extenſas, manus transfixas, pedes confoſſos, uocem lamentabilem, latrones altrinſecos, garrulationes irriſorias, titulum famoſum, ueſtimenti ſortem, geminatum crucifige. Quid plura? Viliſſimum mortis ſupplicium, & probra nephandiſſima. Et iterum: Vide homo, quo amore te dilexit Domi- D nus Deus tuus, ut ueſtigia eius ſequaris. Pro te ligatus eſt, ut te à uinculis peccatorum abſolueret. Pro te flagellatus eſt, ut te à flagellis æternæ iræ erueret. Pro te iudicatus eſt, ut te à iudicio æternæ damnationis liberaret. Pro te coronatus eſt ſpinis, ut te coronaret in cœlis. Pro te uulneratus eſt medicus, ut tu ſanareris ægrotus. Pro te crucifixus, ut tuas concupiſcentias crucifigeret. Pro te mortuus eſt, ut te à mortuis ſuſcitaret. Pro te ſepultus eſt, ut in te uitia ſepeliret. Hæc Bernardus. Multa igitur pro nobis ſuſtinuit Dominus Ieſus: ſed nos miſeri ad confuſionem noſtram uno ſermone fatigamur, uno uerbo deiicimur. Omnia ergo quæ Dominus Ieſus paſ- E ſus, quæ circa ipſum geſta ſunt, mente reuolue, & diligenter pertracta: & ex his te ad patientiam in omnibus aduerſis, quæ pateris, accinge uiriliter & arma. Vnde Chryſoſtomus: Armemus noſmetipſos aduerſus omnem furorem, aduerſus omnem iram: & ſi inflammatum uideris cor tuum, ſigna pectus, impone crucem. Conuitiatus eſt tibi aliquis: recordare omnium quæ in Chriſto geſta ſunt, & omnia extinguentur. Non ſolum legamus hæc omnia, ſed & mente feramus ea. Sufficientia enim ſunt hæc, continuè reuoluta, uniuerſam iram deſtruere. Et ſi contumeliam, & ſi iniuſtitiam patiamur, dicamus continuò, non eſt

Chryſoſt. hom. 88. in Matthæũ. Contra iră paſſionis memoria.

A ſeruus maior Domino ſuo. Propterea enim hæc omnia ſuſtinuit, ut ſecundum eius ſemitam gradiamur: & nos contumelias feramus, quia maximè conuitia à mente abiiciunt. Sed tamen ipſe non ſolum tulit hæc; ſed omnia egit ut ſaluaret eos qui hæc faciebant. Hæc & nos zelemur. Vnde Chryſoſtomus: Nihil enim Deum ita propitium facit, ut inimicos amare, & his qui officiunt benefacere. Cùm quis officit, non ad ipſum reſpicias, ſed ad eum qui mouet, ſcilicet dæmonem, & iram uniuerſam aduerſus illum euacua: ipſius autem & miſerere, qui ab illo mouetur. Cùm iniuriantem uideris, excogita quoniam diabolus eſt qui mouet eum: non enim Chriſtianorum ſunt iniuriæ. Cùm igitur quis iniuriatus fuerit, B memento tui dominatoris, quoniam & per uerba, & per res ei detrahebant: & ironiam multam oſtendebant: ipſe uerò non ſolum non ulciſcebatur: ſed & contrarijs remunerabat in humilitate & manſuetudine: hunc itaque & nos zelemur: ita enim poterimus & à conuitio eripi omni. Si enim non dolueris, non conuitium patieris: quid enim doles? Si quidem iniuſtè conuitium pateris: hoc maximè triſtari non oportet, ſed illius misereri. Si uerò iuſtè, multo magis ſilere oportet: neque doleas in uerbis, ſed corrigas in rebus. Quare ſi uigilaueris, dupla lucraberis: & propitium facere Deum ſilentio, & actionem accipere: ex his quæ dicta ſunt, corrigere ea quæ acta ſunt: & gloriam hanc humanam deſpicere. Etenim C hinc dolor nobis fit, quoniam multi ad inſenſatorum ſuſpicionem inhiant. Hæc igitur uniuerſa meditemur in operibus: ſi enim non hæc direxerimus, inaniter & uane in mundum uenimus: magis autem & in malo. Non enim ſufficit fides in regnum ducere: ſed hæc maximè condemnare habet eos qui uitam malam demonſtrant. *Qui enim ſciuit uoluntatem Domini ſui & non fecit, plagis uerberabitur multis.* Properemus igitur nos ad exitum: etenim multis nobis opus eſt uiaticulis: ut ſufficientia æternæ uitæ accipientes uiaticula, uideamus Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. Hæc Chryſoſtomus.

Chryſoſt. hom. 81. ad populum Antioch.

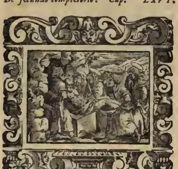
Luca. 12.

D
ORATIO.

DOMINE *Ieſu Chriſte, qui hora diei uespertina à Ioſeph de cruce deponi, & inter brachia eius recipi uoluiſti, à matre quoque tua mæſtiſſima, & aliis amicis tuis planctus fuiſti: fac me quæſo Ioſeph creſcentem in uirtutibus quotidie: & da ut peccata propter quæ crucifixus es, & iterum quaſi in cruce ligaris, plangendo & deponendo merear te de cruce deponere: teque quaſi faſciculum myrrhæ inter brachia amoris recipere: ubi digneris dilecte mi ſemper commorari, & me à laqueis diaboli cuſtodire, ne unquam uel hic, uel in futuro ualeam à te ſeparari. Amen.*

E

De secundo completorio. Cap. LXVI.

Matt. 27. Marci. 15. Luca. 23. & Ioã. 19.

HORA completorij cogitabis dolorosus & tristis, qualiter tardante hora rogat Ioannes dominam, ut permittat aptari & sepeliri corpus Domini nostri, antequam intret sabbatum, in quo non licet talia operari: & eo quòd propter nimiam moram possent à Iudęis pati calumniam. Tandem domina tanquam grata & discreta, & cogitans quòd ipsi Ioanni esset per filium commissa, amplius contendere noluit: ac signans & benedicens corpus, ut uolebant aptari permisit: tunc unxerunt corpus: *& inuoluerũt in sindone munda* quã Ioseph emerat, *& ligauerunt illud lintheis*: etiam aliis, scilicet sudario quod capiti adhibebatur: & institis seu fasciis, quibus totum corpus alligabatur: quæ omnia etiam de lino erant, & (ut creditur) Nicodemus attulerat ac etiam *cum aromatibus, sicut mos Iudæis est sepelire*: scilicet personas uenerabiles: hoc enim acceperũt à patribus suis & senioribus. Domina tamen semper tenebat caput ipsius in gremio suo, quod sibi reseruauit aptandum: & Magdalena pedes, apud quos misericordiam est consecuta: tandem uerò Magdalena pedes lachrymis rigatos, deuotè abstergit, amplexatur, osculatur, & inuoluit: & aptat fideliter, quàm melius nouit. Sic ergo aptato reliquo corpore, respiciunt ad dominam, ut ipsa compleat, & omnes planctum reincipiunt. Omnes enim sic amarissimè flebant, ut uix quisquam eorum loqui posset. Videbant matrem omni solatio destitutam: & super illam dabant potius planctum, quàm super extinctum Dominum suum. Reincipe etiam & tu planctum, si fortè dimiseras eũ. Tunc domina uidens quòd amplius differre non possit: ponit vultum super faciem filij: & ex inundantia lachrymarum, multomagis lauit faciem, quàm Magdalena pedes: abstergit autem & deosculans os eius, in quodam sudario ipsum inuoluit, & diligẽter aptat: & iterum benedicit eum, & signat. Et tunc omnes adorantes flexis genibus, & pedes eius osculantes, accipiunt & portant eum ad monumentum, quod à monte Caluariæ distat passibus quinquaginta: domina tenebat caput, & Magdalena pedes: reliqui uerò erant in medio. Vnde Anselmus: Sequere & tu preciosissimum cœli terræque thesaurum: & porta uel pedes, uel manus, brachiaque sustenta: terræ defluentes minutatim preciosissimi sanguinis guttas curiosius collige: & puluerem pedum eius linge. Dolorem quem Maria in exequijs filij sui tolerauit, olim Dauid in exequijs Abner præfigurauit. Abner à Ioab

Inungitur & inuoluitur corpus Iesu.

Anselmus in speculo.

Dolor Mariæ in exequiis Christi.

A fraudulenter interfectus erat: cuius interfectionem rex Dauid, feretrum sequens, deflebat. Dauid non solùm ipse super exequias eius plorabat, sed etiam alios ad plorandum incitabat: ita beata uirgo & alij deuoti exequias Christi deplanxerunt, & corda sua intima compassione sciderunt. *Erat autem prope locum crucifixionis hortus, & in horto monumentum nouum* ipsius Ioseph, sumptuosè factũ: & in petra excisum, id est in uno lapide, secundum quantitatem hominis concauatum: *in quo nondum quisquam positus fuerat: in quo, quia iuxta erat, propter parasceuen Iudæorum sepelierunt eum*: reuerenter & deuotè, flexis genibus, magnis singultibus, & suspirijs ualidis: & sic Dominum uitæ, dederunt sepulturæ mortis.

2 Reg. 3.

Monumentũ Domini.

B Sepelierunt eum in loco propinquo: quia non poterant longè portare, propter solennitatem sabbati imminentem. Vnde Chrysostomus: quia uerò breuitate temporis urgebantur, & uespera imminebat: ideo ponunt eum in proximum monumentum. Et Augustinus, Acceleratam vult intelligi sepulturam, ne aduesperasceret: quando iam propter parasceuen facere aliquid tale non licebat. Tunc (ut ait Augusti.) illius exequias angelorum milia milium decantabant: qui omnes conuenerant ad sepulchrum Domini sui. Illi cantabant laudes, sed Maria dabat gemitus & suspiria cordis. Dispensatiuè autem in nouo ponitur monumento, ubi nullus positus erat: ut, secundùm Ambrosium

Chrysost. hom. 84. in Ioannem.

Augusti. tract. 120. in Ioan.

Exequiæ Domini.

Monumentũ cur nouum.

C & Chrysostomum, non alius qui cum eo iaceret surrexisse à perfidis diceretur. uel secundùm Augustinum, Sicut in Mariæ uirginis utero nemo ante illum, nemo post illum conceptus est: ita in hoc monumento nemo ante illum, nemo post illum sepultus est. Et secundum Hieronymum, In monumento exciso in petra conditus est: ne si ex multis lapidibus fuisset ædificatum, suffossis tumuli fundamentis, ablatus furtò diceretur. Et secundùm Augustinum, Si etiam sepulchrum fuisset in terra, dicere poterant: suffoderunt terram, & furati sunt eum: quòd autem in alieno sepulchro ponitur, paupertatem eius testatur. Vnde Theophilus, Attende etiam abundantiam pro

Augustin. ibidem.

Hierony. in cap. 27. Matthæi.

Augusti. sermone de sabbato sãcto.

Theophi. in cap. 19. Ioan.

D nobis susceptæ paupertatis. Namque domum in uita non habuit, post mortem quoque in alieno sepulchro reconditur: & nudus existens, à Ioseph operitur. Vnde & Anselm. Pauper ita fuit Christus ut non in sua, sed in aliena domo nasceretur: & viuens in hoc mundo, non haberet ubi caput suum reclinaret: nec moriẽs, unde nuditatem suam tegeret: nec mortuus, unde inuolueretur: nec sepulchrum aut locum, ubi corpus suum poneretur. Ideo etiam, secundùm Ambro. & Augustinum, Saluator in aliena sepultura ponitur, qui pro aliena moriebatur salute. Vt quid illi propria sepultura, qui in se mortem propriam non habebat? Item, secundùm Ambrosium, ad ostendendum quòd non debuit detineri à Morte. Non enim

Ansel. in speculo.

Ambrosius in Lucam cap. 23.

E ille sepulchrum mortis desiderabat, qui de morte triumphum quærebat. secundùm Hierony. autem & Bedam, ex simplici sepultura Domini, ambitio diuitum condemnatur: qui nec mortui & in tumulis possunt carere diuitijs. Sed (ut ait Augusti.) Pompa funeris, agmina exequiarum, sumptuosa diligentia sepulturæ, monumentorum opulenta constructio: uiuorum sunt qualiacunq; solatia, non adiutoria mortuorum. Hæc Augusti. Non fuit in sepultura Domini aurum, non gemmæ, non sericum: sed lintheamen purum & nitidum Sindon enim pannus, seu tela de lino est: de quo etiam erant institæ, quibus corpus est alligatum: & similiter capitis sudarium. Vnde

Hierony.

Augusti. de cura pro mortuis gerenda.

Sindon.

secundùm

Hierony. in cap. 27. Matthae.

secundum Hierony. possumus intelligere quòd corpus Domini non auro, non gemmis, non serico: sed lintheamine puro obuoluendum sit. Vnde etiã quia in simplici sindone inuolutum est corpus Iesu, ideo Syluester papa instituit, ut sacrificium altaris non in panno serico, uel tincto, uel auro texto: sed puro lintheo terreno, & sindone munda consecretur & celebretur. Secundum Petrum cantorem, ex eo quòd dicitur, In sindone munda, & in monumento nouo: colligi potest pallas altaris, dalmaticas, casulas, albas, sicut nec sindonem fieri debere de aliqua ueste prius in communes usus assumpta: propter reuerentiam tanti sacramenti: sed ex noua, prius, non induta: quæ Domino consecrata, non debet ad communes usus assumi. Sed nonne corpus Christi ponitur sæpe in aureis scyphis? Ita, sed mediantibus pixidibus nouis. Hæc Petrus. Sepulto autem Domino mater eius omni corde amplexebatur sepulchrum, & qua poterat voce benedicebat filium suum. Ad sepulchrũ sedens innixa illi manus extendebat: & désuper illud exosculans, amaro nimis Dominum singulto deplorabat. Accessit Ioannes, & lugens ipse multum leuauit eã lugentem: & exeuntes omnes de monumento, *posuerunt lapidem*, quasi pro clausura *ad ostium monumenti*, ne ipse locus bestijs esset peruius, scilicet magnum, qui nõ posset de facili, & sine multorum auxilio amoueri: ne aliquis ueniens posset rapere Christi corpus: quia per illud ostium erat ad sepulchrum ingressus. In quo patet uirtus resurgentis, quem non potuit retinere magnus lapis, & tollitur omnis in resurrectione eius suspitio, quia nec ab aliquo fieri potuit uiolẽtia, aut furtum, aut fictio. Vnde Augusti. Si fuisset lapis paruulus suppositus: dicere poterant, dormientibus nobis tulerunt eum. Et Hieronymus, Saxũ enim magnum appositum, ostendit nõ absque auxilio plurimorum sepulchrum potuisse reserari. Mysticè, in actibus Ioseph & Nicodemi signantur plura requisita in nobis, si Christus in corde nostro debeat sepeliri. Nam debet communicans esse inuolutus lintheaminibus: per mundam affectionem, & cõscientię puritatem. In sindone enim munda Iesum inuoluit, qui eum pura mente & puro corpore suscipit: decet namque non solum pura anima, sed & corpore puro corpus Christi suscipere. Inuoluere autem oportet: quia mysterium eius clausum & occultum est. Debet etiã unctus esse aromatibus, per feruentem deuotionẽ. Cum mirrha enim & aloë Iesum inuoluit, qui crucifixum in corde cum amaritudine pœnitentiæ & compassionis recondit. In nouitate uerò monumenti designatur, quòd cor debet esse per gratiam & puritatem innouatum, & ab omni uetustate peccati purgatum, priusquam ad corpus Christi accedat: in quo corde etiam ponit eum quando de ipso iugiter cogitat: quia monumentum dicitur, quasi monens mentem. Sumpturus igitur eucharistiã, uideat ut cor suum sit quasi monumentum nouum, in quo locetur: & quasi hortus in quo delectetur, ne in monumento suo alius positus sit, uel circa hoc quicquam inutile excreuerit: quod erit, si bene per pœnitentiam mundatum fuerit & innouatum: alioquin non poterit in eo dignè sepelire Christum. Per monumentum autem lapideum, in petra excisum, designatur cordis stabilitas: quia debet in bono proposito esse firmum: & fidei soliditas, in qua apud ecclesiam sepultus est Christus: hoc est fides Christi, supra quam petram ędificata est ecclesia. Sed pro custodia omnium prædictorum, debet adhiberi longanimitas perseuerantiæ: ut mens corpus Christi recipiens, in prædictis conditionibus intendat finaliter perseuerare: & hoc designatur per saxum ostio monumẽti aduolutum. Ille etiam sepulto Christo in corde suo aduoluit pro clausura lapidem magnum ad ostium: qui se claudit ne possit ingredi peccatum: & ponit diligens obstaculum contra peccati recidiuum, ne Christus eum deserat & relinquat, donec ipsum à mortuis resurgere faciat. Vnde Ambrosius, Cui pulcherrimè lapis admotus est, ne pateret: quicunque enim in se humanerit Christum, diligenter custodiat ne eum perdat, ne perfidiæ sit ingressus. Vnde & Hilarius, Et quia nihil præter eum oporteat in pectora nostra penetrare, lapis ostio aduoluitur: ut nihil absque eo inferatur. Voluit autem Christus in monumento iusti, scilicet Ioseph, sepeliri; ad ostendendum quòd non requiescit nisi in corde iusti: & quòd non amplius peccatorum consortio uolebat: quia amplius pro ipsis non moriturus erat. Vnde Ambrosius, Mysticè autem iustus Christi corpus sepelit (talis enim est Christi sepultura) qui fraudem iniquitatemque non habeat. Iustus autem corpus Christi operit sindone uesti: & tu Domini corpus gloria sua, ut & ipse sis iustus. Bene autem in monumento conditur iusti: ut iustitiæ habitatione requiescat. hæc Ambrosius. De monumento Domini fertur, quòd domus seu spelunca fuerit rotunda, de subiacente rupe excisa: erat enim lapis seu rupes grandis in horto: in cuius latere erat monumentum excisum seu spelunca, habens octo pedes longitudinis: & totidem latitudinis: & tantæ altitudinis, ut homo intrò consistens, & in eius pauimento rectus stans, uix posset manu extensa culmen attingere: introitum patulum habens ab Oriente: cui lapis ille magnus aduolutus atque appositus erat pro ostio. In cuius monumenti parte Aquilonari sepulchrum Domini, hoc est locus dominici corporis de eadem petra est excisus, septem pedes & medium habens longitudinis, & à cætero pauimento altius eminẽs: tres palmos & medium habens altitudinis: eiusdemque existens latitudinis cuius est altitudinis: Qui uidelicet locus non desuper, sed à latere Meridiano per totum est patulus. unde inferebatur corpus, ut esset quasi sarcophagus superpositus fundamento, & inclinatus super latus, aperturam habens à latere, & non superius. Color autem eiusdem monumenti ac loculi, rubicundo & albo dicitur esse permixtus. Monumentum ergo erat ad modum domunculæ factum: intra quod erat sepulchrum Christi positum. Sic enim sepulchra Iudæorum antiquitus, & maximè magnarum personarum solebant fieri: ut eorum filij possent ibi etiam sepeliri. Propter hoc dicitur frequenter de regibus Iuda: Sepultus est in sepulchro Dauid &c. Est autem ibi in eodem loco, ob reuerẽtiam dominici sepulchri, artificioso opere, forma rotunda, uno tantum foramine superius aperto dominicæ resurrectionis ecclesia maxima constructa, continens montem Caluariæ ac locum sepulchri: & multa loca sacra in qua sepulchrum Domini est intra quandam cellam rotundam pulchris lapidibus constructam. Hæc siquidem ecclesia dominici sepulchri est patriarchalis, & habebat canonicos regulares, & priorem, secundum habitum & regulam sancti Augustini uiuentes, quibus loco abbatis patriarcha præerat, cui soli obedientiam promittebant. Hæc ecclesia inter sancta & uenerabilia loca, non immeritò obtinet principatum, in cuius loco tam magna & mira, per Dominum sunt facta & ostensa. *Et dies erat parasceues*, id est, preparationis: scilicet

Lapidis super sepulchrum positio.

Augusti. de sabbato sancto.

Hierony. in cap. 27. Matthae.

Mystica sepultura Christi in corde nostro.

Cordis clausura.

Ambrosius in cap. 23. Luca.

Hilarius cano. 33. in Matth.

Ambro. in cap. 23. Luca.

Sepulchri forma.

Sepulchri color.

Ecclesia sepulchri.

Sextę ferię mysteriũ.

scilicet sexta feria, in qua præparabantur illa quæ in sabbato comedi debebant, *& sabbatum illucescebat*, quia uespera ad sabbatum pertinens instabat, à qua solennitas sabbati incipiebat. Vbi sciendum, quòd sicut homo sexta feria creatus est, & peccauit: sic Christus sexta feria pro homine mortuus est, & satisfecit. Vnde & dixit. *consummatum est*: opus scilicet recreationis, sicut eadem die consummatum fuit opus creationis: & sicut sabbato requieuit ab omni opere suo, sic sabbato quieuit in sepulchro: in signum quòd in hac sexta ætate pro eo operari, & pati debemus, ut in septima cum ipso quiescamus: donec in octaua, ueniente gloria resurrectionis, cum ipso simul gaudio perfruamur. Vnde Beda, Parasceue Græcè. Latinè præparatio interpretatur: quo nomine Iudæi, qui inter Græcos conuersabantur, sextam sabbati, quæ nunc à nobis sexta feria nocatur appellabant: eo quòd in illo ab opere suo requieuit Deus. Vnde & hanc sabbatum, id est requiem uocari præcepit, rectè Dominus eadem die sexta crucifixus, humanæ reparationis impleuit arcanum: sabbato autem in sepulchro requiescens, resurrectionis, quæ octaua die uentura erat, expectabat euentum. Vnde nostræ simul deuotionis, ac beatæ retributionis prælucet exemplum: quos in hac quidem sexta mundi ætate pro Domino pati, & uelut mundo crucifigi necesse est: in septima uerò ætate, id est, cum leti quis debitum soluit, corpora quidẽ in tumulis, animas autem secreta in pace cum Domino manere, & post bona oportet opera quiescere: donec octaua tandem ueniente ætate, etiam corpora ipsa resurrectione glorificata, cum animabus simul incorruptionem æternæ hæreditatis accipiant. Vnde pulchrè septima dies in Genesi uesperam habuisse nõ legitur: quia requies animarum, quæ in illo seculo nunc est, non consumenda mœrore: sed pleniori gaudio futuræ est resurrectionis ad augenda. Hæc Beda. Vbi etiam nota quòd inter cætera mysteria, quæ hodie ecclesia facit, hoc unum est: quia hodie pro omnibus orat. Cuius ratio est: quia Christus fuit hodie ualde pius, in parcendo: quoniam dixit, Pater dimitte illis: quia nesciunt quid faciunt. Fuit ualde liberalis, in largiendo: quia ad modicam petitionem dedit latroni regnum cœlorum. Fuit ualde largus, in redimendo: quia non guttam, sed totum sanguinẽ pro nostra redemptione dedit. Vnde in psalmo: *Quia apud Dominum misericordia: & copiosa apud eum redemptio*. Ideo ecclesia, ad similitudinem Christi, est hodie multum liberalis in orando, & multum pia in parcendo. Hodie etiam fideles ecclesias omnes, & altaria uisitare consueuerunt: cuius triplex ratio est: Prima est, quòd illa uisitatio repræsentat uisitationem apostolorum & sanctarum mulierum, quæ crebrò uisitabant sepulchrum. Secunda est, quia Christus hodie omnes sanctos, qui fuerunt à principio mundi usq; nunc præsentialiter uisitauit: dum ad limbum descendit. Tertia ratio est, quia sancti hodie debent ualde liberales esse: fuerunt enim hodie de carcere liberati, & in cœleste regnum sublimati. Si quis enim de carcere liberaretur, & in imperium sublimaretur, illam diem utique multum diligeret: & in illa die multum liberalis esset. Meritò igitur hodie fideles sanctos uisitant: ut ab ipsis de carcere liberatis, & in imperium sublimatis, beneficia ualeant obtinere. *Mulieres autem*, quæ erant Christo deuotæ, funus *subsecutæ* quomodo, & in quo loco corpus Domini poneretur, diligenter curauerunt respicere & notare: ut postea ei tempore congruo munus suæ deuotionis possent offerre, & officium funeri impendere: ac corpus eius inungere. Per hoc significatur: quia animæ deuotæ debent mysterium passionis Christi sollicitè considerare: & eam pro posse imitari. Vnde Beda, Sed & hactenus sanctæ mulieres die parasceues, id est præparationis, idem faciunt: cùm animæ humiles, & quò maiores sibi consciæ fragilitatis, eo maiori saluatoris amore feruentes, passionis eius uestigijs in hoc seculo, quo requies est præparanda futura, diligenter obsequuntur: & si fortè ualeant imitari, pia curiositate quo ordine sit eadem passio completa, perpendunt. Qua lecta, audita, recordata, mox ad parandum opera uirtutum, quibus Christus delectetur se conuertunt: ut finita præsentis uitæ parasceue, in requie beata expectent tempore resurrectionis occurrere Christo cum aromatibus spiritualium actionum. Hæc Beda. Ioseph autem & Nicodemus inclinantes Domino, & adorantes sepulchrum, recesserunt: Maria uerò & alij, qui arctius amabant, remanserunt *sedentes contra sepulchrum*, & lamentantes Dominum, & expectantes eius promissum. In quo ostenditur earũ constantia, & feruor dilectionis erga Dominum: quia recedentibus discipulis, ac alijs notis, adhuc remanebãt circa sepulchrum. Vnde Hieronymus. Cæteris relinquentibus Dominum, mulieris in officio perseuerãt: expectantes quod promiserat Iesus: & ideo meruerũt primò uidere resurgentem: quia perseuerauerunt usque in finem. Vnde & Rabanus. Alijs notis Iesu ad sua redeuntibus, solæ mulieres, quæ ardentius amabant, obsequium funeris inspiciebant: expectantes quod promiserat: & ideo post resurrectionem primò Christum uident beatæ mulieres quæ ministrauerunt uiuenti, astiterunt morienti, obsecutæ sunt sepulto: & sic congauisæ sunt resurgenti. Vnde & Chrysostomus, Vidisti mulierum fortitudinem, uidisti dilectionem, uidisti magnanimitatem quæ usque ad mortem fuit. Imitemur has mulieres nos uiri: neque derelinquamus in tentationibus Iesum. Hęc Chrysostomus. Per deuotionem quippe harum mulierum ostenditur, quia deuotæ personæ mundo mortuæ, debent cum Christo per compassionem sepeliri: ut mereantur resurrectionis eius participes fieri. Laua ergo & tu lacbrymis corpus eius sacratissimo sanguine aspersum: & unge ipsum unguentis sanctæ orationis: & porta brachijs charitatiuæ & humilis operationis: & sepeli cum aromatibus bonæ conuersationis: ac bonis doctrinis & exemplis: cum multis gemitibus ac planctibus & lamentis, & cooperi sub amoris & deuotionis pauimento conscientiæ tuæ in sindone & castitate mentis: ac sudario & labore pœnitentiæ, & sedebis ibi iuxta eum ad monumẽtum, donec uideas ipsum à mortuis resurgentem. Quęso ne mortuum pro te dilectum reiicias: sed totis desiderijs in sepulchro cordis recipias: stringas candidissimis cogitationum & purissimis affectionum lintheaminibus, roseas speciosissimas, amorosissimas eius plagas: donec te ducat in resurrectionis suæ lætitiam mirabilibus dotibus decoratam, & in ascensionis suæ excellentiam super omnes cœli ordines eleuatam. Et nota, quòd licet in hac sepultura Christus nihil passus fuerit, quia mortuus: tamen hoc factum in se miserabile fuit & lamentabile: propter rationes & causas supra circa depositionem Domini de cruce tactas. Ex isto articulo sepulturæ trahuntur plura documenta. Primum est (secundum Theophilum) quòd nos simus imitatores Ioseph, in hoc quòd quando corpus Christi susceptum fuerit à nobis, & inuolutum: tunc debemus

Beda in cap. 15. Marci. — *Vespera sabbati nõ lecta.* — *Oratio ecclesiæ in parasceue.* — *Psal. 129. Ecclesiarũ & altariũ uisitandorũ causa.* — *Mulierum circa sepulturam deuotio.* — *Beda in cap. 15. Marci.* — *Maria & cæterarum constantia.* — *Hierony. in cap. 27. Matthæi. Rabanus ibidem.* — *Chrysosto. hom. 89. in Matthæũ.* — *Sepultura lamentabilis. Documenta.* — *Theophi. in cap. 15. Marci.*

debemus ipsum ponere in monumento nouo exciso in petra.id est in mente nostra Dei imagine insignita:renouata & firmata in Christo, qui est petra. ut dicat illud Canticorum, *Tenui eum, nec dimittam*: Secundum est, quòd sicut Dominus passus, mortuus, & sepultus, lamentatus fuit: sic & nos lamentari eum debemus, per compassionem & ueram compunctioné. Tertium est, quòd sicut Christus sepultus custoditus fuit: sic & nos eum in mente nostra sepultum firmiter custodire debemus: ne latrunculi, id est dæmones sepulchrum cordis nostri subintrent, & furentur nobis Iesum. Quartum est, quòd & nos qui spiritualiter mortui sumus peccatis, consepeliamur etiã cum Christo: ita ut abscondamur & quiescamus à peccatis: sic quòd uetus homo in nobis amplius non resurgat. Vnde Apostolus, *Consepulti*, inquit, *sumus cum Christo per baptismum in mortem*: ubi Glo. Christus in persona ueteris hominis habebat membra confixa in cruce, ne ad priores actus mouerentur, à quibus etiam mortuus & sepultus quieuit humanis subtractus aspectibus: per hoc exigens à nobis ut membra nostra continentiæ & iustitiæ clauis confixa habeamus: ne ad priora mala redeamus: à quibus etiam ita perfectè quiescamus, ut nec eorum uisio, nec memoria habeatur. Et sic ueteri homine in nobis crucifixo, mortuo, & sepulto: ad bona resurgétes, in nonitate nitæ abluemus. Hæc in glosa. Ad conformandum se huic articulo, imaginetur homo quasi cor suum sit Christi sepulchrum: & inibi ipsum uenerabiliter recondat: reconditum lamentabiliter defleat & diligenter custodiat: ne ipsum amittat. Consepeliat seipsum in eodem sepulchro cum Iesu: & ruminet sensum documentorum, uel alias sicut Deus ministrabit. Iesu qui in monuméto sepeliri, lamentari, & custodiri uoluisti: da mihi te in corde meo spiritualiter sepelire, lamentari, & diligenter custodire: ut & ego tibi consepultus tecũ merear ad resurrectionis gloriam peruenire: & qui positus in sepulchro à uisu hominum es segregatus in pace dormiens, absconde interim me seruum tuum in abscondito faciei tuæ, à conturbatione hominum: ut mundo mortuus tibi uiuens in te dormiam, & suauiter in te requiescam Hic nunc uidendum est, qualiter debemus cum Christo sepeliri. Sepulchrum autem istud in quo debemus sepeliri, est ipsa religio, in qua ipse religiosus spiritualiter debet mundo mori & sepeliri. Assimilari auté debet religiosus mortuo & sepulto, quantum ad plura. Primò, quãtum ad censum rerum: quia sicut mortuus & sepultus nihil propriũ habet: sic & religiosus nihil proprium habere, sed omnia in communi diuidere debet. Secundò, quantum ad sensum carnis & motum: quia sicut mortuus priuatur sensu, nec sensibilibus gaudet: sic & religiosus debet esse mortuus quantum ad delectationes, quæ ad sensum carnis pertinent: & sicut mortuus, mouenti se non contradicit: sic & religiosus prælato, se regéti non debet contradicere: sed in omnibus obedire. Tertiò, quantum ad domicilium: quia sicut mortuus clauditur i sepulchro: sic & religiosus debet esse clausus in claustro: & sicut mortuus de monumento nó exit, nisi ad iussionem Dei: scilicet die iudicij: sic nec religiosus debet exire claustrum sine iussione prælati: & sicut mortuus non murmurat quando transfertur de monumento in monumentum, sic nec religiosus debet murmurare quando transfertur de monasterio ad monasterium. Quartò debet assimilari maximè morti Christi: in morte enim Christi anima fuit à carne separata: tamen anima & caro fuerunt diuinitati unitæ: sic in uero religioso anima debet esse separata à carne: ut scilicet carni non consentiat in aliquo carnali amore: anima tamen & caro Deo debent esse unitæ: anima, per amorem: caro, per incorruptionem: ut possit dicere cum propheta, *Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum uiuum*. Sepulturã Christi olim filij Iacob præfigurauerunt: qui fratrem suũ Ioseph in cisternam miserunt. Hanc etiam Ionas præfigurauit: quem proiectum de naui in mare cetus deuorauit. Ionas fuit per tres dies & noctes in ceto: ita Christus fuit usque ad triduum in monumento. Nũc recogita qualiter Dominus tuus septem horis prædictis pro te passus sit, & ausculta eum quasi te monet & diceret: Cùm primo nocte surrexeris, ob reuerentiam illius amoris, quo me uinctum tradidi in manus malorum, & quo factus sum obediens usque ad mortem dispones in corde tuo obedire uelle ad omnia quæ tibi iniunguntur Circa primam, ob reuerentiam humiliatis qua corã indigno iudice uelut agnus mansuetus steti: subijcias te omni creaturæ propter me, & ad quæque uilia opera sis paratus. Ad tertiam, ob amorem quo ego contemptus, conspùtus, & opprobrio saturatus fui: teipsum contemnas & uilipendas, & opprobria sustineas. Ad sextam crucifigas tibi mundum, teq; mundo: cogitans qualiter ego omniũ creator pro amore tuo crucifixus sum: & ideo omnia delectabilia mundi sint tibi quasi crux amara. Ad nonam, moriaris mundo & omni creaturæ: scilicet ut amara mors intantum corde tuo dulcescat, ut omnis creatura desipiat Circa uesperam, qua de cruce depositus sum, recolas in gaudio qualiter post mortem & omnes labores tuos fœlici requie pausabis in sinu meo. Ad completoriũ, memor sis unionis illius qua spiritus unus mecum effectus, meipso in summa experiétia perfrueris: quæ unio hic in uia incipit per uoluntatis meæ & tuæ concordiam in omnibus, tam ad uersis quàm prosperis, & in futuro complebitur per æternam gloriam in cœlis. Appropinquante auté nocte, dicit Ioannes Dominæ quòd eis expedit recedere, quia non est conueniens ibi morari, uel de nocte ad ciuitatem redire. Tunc domina prout potest surgit, & ad monumentum genuflectit, & ipsum amplectitur ac benedicit. Nam cruciata gemitibus, fatigata doloribus, afflicta ploratibus, nequibat stare pedibus. Tamen sicut poterat mulieribus sanctis adiuta, cunctis plorantibus simul cum ea, cœpit recedere. Cùm autem uenerunt ad crucem, ibi ipsa genuflexit & crucem adorauit. Similiter & omnes fecerunt. Cogitare nanque potes, quòd ipsa fuit prima quæ crucem adorauit, sicut & prima quæ filium natum adorauit. Hæc autem sancta crux post passionem & resurrectionem Domini per Iudæos, cum crucibus latronum, sub monte Caluariæ profundè sub terra abscondita fuit, ubi ducentis annis & amplius usque ad tempora Constantini & Helenæ latuit: sed Helena in lapide plusquam uiginti passibus fodiens, ipsas tres cruces inuenit, quibus sublatis crucem Domini ab alijs signo resurrectionis mortui probauit & discreuit. Ipse autem locus in quo crux inuenta est, distat à loco, Caluariæ decem pedibus uersus Orientem descendendo, ubi in ecclesia quæ continet montem Caluariæ, est scripta profunda, inferior pauimento quadraginta gradibus, uel circa: & sunt ibi quatuor colũnæ, quæ dicuntur mortem Domini fleuisse. Deinde recedunt uersus ciuitatem & per uiam sæpe domina se uertebat retrò, aspiciens per compassionem. Intrãtibus autem illis ciuitatem, multi uidentes dominam, moti

Marginalia: Canti. 3. — Roma. 6. — Psal. 83. — Sepultura figura. — Gene. 37. — Ionæ 2. & 3. — Memoria septem horarũ dominicarum. — Crucé pri-ma adorauit Maria. — Crucis absconsio. — Crucis absconsio locus.

moti pietate super illius dolore ad luctum conuertebantur amarum: & concurrunt undique bonæ matronæ, & uirgines ambulantes post ipsam, & associantes eam per uiam, & consolantes, ac etiam lamentantes eam. Sed & boni homines, per quos transibat, compatiebantur eidem & mouebantur ad fletum. Vndique fit ploratus magnus & luctus. Nam dolor eius multos faciebat dolentes. Vix lachrymas cõtinere poterant, quicunque eam plorantem uidebant. Flebat luctus quocunque transibat Maria: plorabat ipsa, plorabant & omnes ambulantes cum ea, plorabant & multi uenientes obuiam ei. Sic utique deducitur à plorantibus plorans, quousque peruentum est ad domũ Ioannis. Cùm autem uenerũt ad domum, tunc ipsa uertẽs se uersus dominas illas, inclinauit se agens gratias. Illæ uerò inclinantes se eidem ualedixerunt, & cum lachrymis recesserunt. Intrauit ergo domina domũ: ibi resedit, ibi permansit: & eam Ioannes in sua cura & custodia retinuit: ac super propriam matrem omni corde amauit. Flebat & plangebat ualde cum Ioanne, & Magdalena, & sororibus suis. Soluebat dolori amaras lachrymas, filij sui mortem nimis amaram in corde suo recolens: ac passionis loca, & cuncta quæ passus fuerat in animo uoluens, Tandem Ioãnes hortando quòd desisteret, cõsolatus est eam, ut poterat. Tu quoque experiaris uires tuas, si scires eam consolari: & consortare, quòd parum comedere, & alios comedere faceret: quia adhuc ieiuni sunt, & refectione indigent: ac eis parare, & ministrare coneris: & postea benedictione ab ea, & alijs singulis accepta recedere poteris. Hic nota quòd hodie, scilicet die parasceues, non consecratur hostia: quia uera hostia hodie est oblata. In hac etiam sexta feria, in qua passus est Christus, multa sunt facta diuersis annis & uicibus: de quibus sunt isti uersus.

Sextę ferię insignia.

Salue festa dies: quæ vulnera nostra coërces.
Angelus est missus: est passus & in cruce Christus:
Est Adam factus: & eodem tempore lapsus.
Ob meritum decimæ, cadit Abel frater ab ense.
Offert Melchisedech: Isaac supponitur aris.
Est decollatus Christi baptista Ioannes.
Et Petrus ereptus: Iacobus sub Herode peremptus.

Iudæorum blasphemia & peruersitas.

Tædet iam audire, & recitare Iudæorum blasphemias *Altera enim die, quæ est post parasceuem*, iam incepta: scilicet cùm iam sexta feria transisset & sero facto post solis occasum sabbatũ iam intrasset: *conueniunt iterum sacerdotes & pharisæi ad Pilatum, dicentes: Domine recordati sumus quia seductor ille dixit adhuc uiuens, post tres dies resurgam.* Quod dicunt illi ex inuidia est: quæ etiam proprium nomen non patitur: & dicẽtes, seductor: hoc quod ipsimet erant Domine imponũt. Non sufficit seductoribus scelus mortis: nisi & post lacerent famam eius. Est autem seductio duplex: scilicet bona & mala. Prima, est seductio sanctitatis: scilicet à falsitate in ueritatem: de qua dicit Hieremias. *Seduxisti me Domine: & seductus sum.* Alia est seductio peruersitatis: scilicet à ueritate in falsitatem: & hanc imponunt Iudæi Christo: Vnde Hieronymus, Principes autem sacerdotum, licet immensum facinus in nece Domini perpetrauerint: tamen non sufficit eis, nisi etiam post mortẽ eius conceptæ nequitiæ uirus exerceant, famam eius lacerantes: & quem innocentẽ sciebant, seductorem uocant. Sicut autem Caiphas ignorans ante prophetauerat, dicens: expedit unum hominem mori pro populo, & non tota gens pereat: sic & modo: seductor enim erat Christus, non à ueritate in errorem mittens: sed à falsitate ad ueritatem, à uitijs ad uirtutes, à morte ad uitam ducens. Hæc Hieronymus. *Iube ergo custodiri sepulchrum, ne discipuli furentur eum, & dicant alijs quòd surrexit à mortuis.* Stulti custodiam petunt: quasi in sepulchro teneri ualeat, qui ubique est, & omnia continet. Vbi Ambrosius: Quanta malitia sacerdotum, qui non tantum magistro, sed etiam discipulis detrahunt; *& erit nouissimus error peior priore*. Vbi Rabanus: In hoc autem ignoranter uerum dicunt: peior enim fuit contemptus pœnitentiæ in Iudæis, quàm error ignorantiæ. Peior erat infidelitas resurrectionis, quàm crudelitas passionis. Confitentur ergo planè quòd prius fuit error in nece Domini. Vbi & Chrysosto. Vide autem qualiter etiam nolentes concertant ad demonstrandam ueritatem. Irrefragabilis enim demonstratio resurrectionis facta est per ea quæ prætenderunt. Quia enim custoditum est sepulchrum: nulla fraus facta est. Si autem fraus facta non est: manifestè & irrefragabiliter Dominus surrexit. Hæc Chrysosto. Pilatus uerò iam fatigatus dixit eis, *Habetis custodiam*: id est, do uobis licentiam ponendi custodes, & concedo quòd accipiatis milites ad custodiendum eum pro uestra uoluntate. *Ite & custodite sicut scitis*: quasi diceret, Si debet resurgere, male poteritis custodire: quàm impius & fatuus erat Pilatus, qui sicut Christum permisit occidi, ita & custodiri: eum morti adiudicauit, eis etiam custodes dedit. Vadunt illi, & uenientes illud primò corpus eius inspiciunt & cum qui author uitæ claruerat, in inferni claustris retentum se deprehendisse lætantes, sepulchrum muniunt: milites armatos custodes ponunt: lapidem qui erat in ostio monumenti, unde accessus in sepulchrum erat, sigillo præsidis, ac etiam sigillis suis signant: ne aliquis sine scitu eorum ingredi possit, & diligenter omnia faciunt. Et in hoc apparet malitia eorum: quia etiam in custodibus non confidunt: sed insuper sigilla apponunt. Hoc autem totum Dominus noluit fieri, propter maiorem certitudinem resurrectionis suę, ut & ipsi quamuis nolentes, sibi tamen testes sint Dominum resurrexisse: & nullo modo sic positum furari potuisse. Non est enim consilium nec sapientia, nec fortitudo contra Dominum. Et rectè in tali loco Dominus sepulturam suam elegit, ubi nulla possibilitas fodiendi esset: quatenus omnem occasionem calumniandi Iudæis auferret: ne forte si in maceria circunclusus esset, uel quolibet pariete: dicerent ipsi discipulos illius furatos eum fuisse. Vnde & Hieronymus. Non suffecerat principibus sacerdotum, & scribis, & pharisæis crucifixisse Dominum saluatorem: nisi sepulchrum custodirent, cohortem acciperent, & signarent lapidem: & (quantum in illis est) manum opponerent resurgenti: ut diligentia eorum nostræ fidei proficeret. Quanto enim diligentius seruatur: tanto magis resurgentis uirtus ostenditur: unde & Chrysosto. Et in durissimo lapide fuerat excisum, & grandis lapis positus est ad ostium, & custodia ponitur militum in circuitu: ut quanto fortius seruatur ne furari posset: tanto magis uirtus Dei appareat cum resurrexerit. Si enim sepulchrum fuisset in terra, dicere poterant. Suffoderunt terram, & furati sunt eum. Si fuisset lapis paruulus positus, dicere poterant, Paruulus lapis fuit, & dormentibus nobis tulerunt eum. Et iterum, Diligentia scribarum prodest fidei nostræ. Seruate pharisæi, seruate: Deus includi non potest, Deus in sepulchro teneri non potest: qui fecit cœlum & terram, cuius in pugillo terra est & cœlum, qui appendit mundum in tribus

Marginal notes: *Proprij nominis expressio.* — *Seductio duplex.* — *Hiere. 20.* — *Hierony. in cap. 27. Matthæi.* — *Seductor bonus Christus.* — *Ambrosius in cap. 23. Lucæ.* — *Rabanus in cap. 27. Matth.* — *Chrysosto. hom. 90. in Matthæũ.* — *Sigillorum signatio.* — *Sepulchri soliditas calumniam pellit.* — *Hierony. in cap. 27. Matthæi.* — *Chrysosto. hom. 89. in Matth.*

bus

bus digitis. Qui ergo appendit mundum, uno sepulchro nō potest cōtineri. unde etiam Hilarius: Metus furandi corporis, & sepulchri custodia atq; obsignatio, stultitiæ atque infidelitatis testimonium est, cū prius præcepto Domini conspexissent de sepulchro mortuum suscitatum. Pilatus autem prædictus, postmodum in multis apud Tiberium Cæsarem à Iudæis accusatus: deportatus est in exilium Lugdunum, unde erat oriundus. Herodes uerò, qui consensit Pilato in nece Domini: deportatus est in exilium Viennam, & mortuus est ibi.

Hilarius canone 33. in Matth. Pilati exiliū, mors, & patria, item Herodis.

A

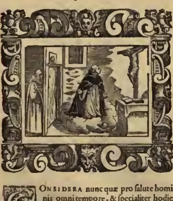
ORATIO.

B

DOMINE *Iesu Christe, qui hora completorij aromatibus ungi & condiri, ac sindone & alijs lintheis inuolui, & ligari matre quoque tua & alijs amicis tuis lamentantibus ad sepeliendum portari & sepeliri uoluisti, da mihi, quæso, ut te aromatibus ungam per feruentem deuotionem, & bonam conuersationem: sindone & lintheaminibus te inuoluam, per mundam affectionem, & conscientiæ puritatem, lamē ter te lachrymis pœnitētiæ & cōpassionis, portēq; brachiis charitatiuæ & humilis operationis: & sepeliā te in corde meo, per iugem recordationem, & memoriam ut, et ego tibi consepultus peruenire tecum merear ad resurrectionis gloriam. Amen.*

C

Epilogus dominicæ passionis, & de laude crucis. Cap. LXVII.

CONSIDERA nunc quæ pro salute hominis omni tempore, & specialiter hodie passus est Dominus: ut inde aduertas quā tū sibi debeat quilibet Christianus: hæc enim quæ pro nobis passus est, super omnia quę operatus est, ualde amabilem eum nobis reddunt: & nos ad eum amandum fortius astringunt. Vnde Bernardus, Valde oīno mihi amādus est, per quē sum, viuo, & sapio. Pro his ergo ita sum amans te quantum possum. Sed est quod me plus monet, plus urget, plus accēdit. Super omnia (inquam) reddit amabilem te mihi, bone Iesu, calix quem bibisti, opus nostræ redemptionis: hoc omnino amorem nostrum facilè uēdicat totum sibi. Hoc, inquam, est quod nostram deuotionem & blādius allicit, & iustius exigit, & arctius stringit, & afficit uehementius. Multum quippe laborauit in eo saluator: nec in omni mundi fabrica tantum fatigationis author assumpsit. Ille deniq; dixit & facta

Bernardus sermo. 20. in cantica.

E

A

sunt: mandauit & creata sunt. At uerò hic & in dictis suis sustinuit cōtradictores: & in factis, obseruatores: & in tormētis, illusores, & in morte, exprobratores. Et iterum, Memēto iam homo, etsi de nihilo te factum: non tū de nihilo te redemptum. Sex diebus condidit oīa, & te inter omnia. At uerò per totos triginta annos operatus est salutē tuam in medio terræ. O quantum laborauit sustinēs? Hæc Bernardus. Vnde & Ambrosius, Plus itaq; mihi contulit Deus redimēdo, q̄ creando. Creando quippe me mihi dedit: redimendo aūt, & seipsum dedit, & me mihi reddidit. Itaq; si me totum illi debeo pro me facto: quid iam addam pro me refecto? Nō enim tam facilè sum refectus, quàm factus. Siquidē de omni quod factum est, dixit & facta sunt. In me autē reficiendo: & dixit multa, & gessit mira, & pertulit dura, nec tantum dura: sed etiam indigna. Hæc Ambrosius. Non est aūt æstimādum q̄ passionis suæ pœna, in eius solum captione & traditione fuerit inchoata: sed potius ab instanti suæ conceptionis usq; ad mortē eius durauit. Cùm.n. mortē suam acerbissimam, quā pro salute nostra pati uoluit firmissimè præsciret: & eam futuram infallibiliter cognosceret: oportuit q̄ in qualibet hora pro ea naturaliter doleret præsertim cùm cogitaret tantam mortis acerbitatem, & tantam doloris generalitatē: quæ per totum corpus & omnia membra corporis, & per omnes uires inferiores animæ diffundi debebat. Multa uerò de his Dominus passus est pro nobis, quæ colligi possunt ex uerbis Augustini, dicentis: Attende & intellige anima mea, tēpus beatissimæ passionis. Passus est Iesus meus, amor meus, dulcedo mea, spes mea, beatitudo mea, consolatio mea, & in omni tēpore, in toto corpore, & in oī suo opere. In tēpore infantiæ angustias uteri, paupertatē, asperitatē, & humilitatē præsepii, persecutionem aduersarii, fugam Aegypti. In tempore adolescētiæ, disputationē, præcipitationē. In tempore iuuentutis, amarissimam & turpissimam passionē. Passus est ēt in toto corpore: in oculis, effusionem lachrymarum: in auribus, auditum contumeliarum & blasphemiarum. in genis, molestiam alaparum: in naribus, fœtorem sputi: in ore, amaritudinem aceti & fellis: in manibus, uincula: & in pedibus afflictionem plagarum: in toto corpore flagellationē. Et in opere detraxerunt prædicationi, cōuersationi, miraculorum operationi. Traditur & ligatur iustus & innocens, sicut agnus ad sacrificium, & sicut latro ad suspendium: & tamen non quærit uindictā, non ostēdit impatientiam, immo arguit Petrum amputantem auriculam, cùm posset obtinere à patre legionē angelicam duodenam. Ligatur ergo sicut latro, accusatur ut latro, condemnatur ut latro, expellitur ut latro, plectitur inter latrones, ut princeps latronum. Ligaris Domine, ut soluas uincula peccatorum, ut dissoluas colligationes impietatis, & fasciculos deprimētes. Pungeris bone Iesu spinis, clauis, & lancea, ut sit in nobis recta intentio, discreta operatio, manifesta dilectio. Flagellaris, ut à me flagella tuę iracundiæ propulsares. Vulneratus es Domine Iesu propter peccata nostra, attritus propter scelera nostra: ut sint plagæ tuæ nostrorum uulnerum efficax medicina. Tempus etiam, dulcis Iesu, tuam aggrauat Passionē. Passus enim es tempore nocturno, diurno, frigido, æstiuo. In matutinis castigatus, in mane accusatus, in tertia acclamatus, in sexta condēnatus, in nona cū clamore & lachrymis expirasti. Plange igitur & dole, & satage anima mea, & deducant oculi tui lachrymas, & non taceat pupilla oculi tui super fratrem

Idē sermo. 2. de uerbis Aposto.

Ambrosius Redemptionis beneficium maius est, quàm creationis.

B

C

Passus est Christus in omni ætate

Passus est Christus in omni membro.

D

E

Passus toto tempore.

tuum decorum nimis, & amabilem super amorem mulierum, qui uestiuit te coccino, & præbuit tuo cultui ornamenta. Dolebis enim si consideras lacbrymas mulierum, lachrymas piscatoris lachrymas insensibilium: si uideas obtenebrationem solis, ut celaret membra Domini patientis: terræmotum, concussionem lapidum, resurrectionem corporum, aperitionē monumentorum, & uelum dissolutum, lachrymas patientis, & lachrymas genitricis. Dolet enim beata uirgo mater de propitione & captione, de condemnatione, de crucifixione: porissime in commendatione & depositione. Locus etiam tuam, bone Iesu, aggrauat passionem. Passus est enim Dominus Iesu in præsepio, in deserto, in templo, in hospitio, in itinere, in horto, in átrio, ī prætorio, in loco crucifixionis. In præsepio, indigentiam: in deserto, pugnam: in templu, resistentiā: in hospitio obseruationem detentoriam: in itinere, fatigationem & molestiam: in borto, sudorem sanguinis: uerbum & osculum proditoris: uexationem corporis: comprehensionem & ligationem cohortis. In atrio: in terrogationem, alaparum afflictionem, trinam negationem, accusatiunem: in faciem conspuunt, colaphis cædūt, in faciem palmis percutiunt: insultando & illudendo prophetam cum dicitur. In prætorio iniquitatem testium, & accusationem infidelium: amarissimum flagellum, iniqnum indicium, illusionem pensequētium. Et uide peruersitatem nimiam, iniquitatē maximam. Indicatur iudex, deridetur rex, cruciatur pōtifex. Vide iniquum iudicium, ex parte testium: quia nō conueniunt ex parte rei, quia accusatur innocēs. Defecit etiā in isto iudicio rectitudo animi: sciebat enim quòd per inuidiā tradidissent eū. Defuit etiam iusta causa: quia non culpa propria, sed aliena. iustus ordo: quia capitur & ligatur ante sententiam. Admittit Pilatus accusationem falsam: condemnat innocentem ad crucis ignominiam. Erubesce Pilate iudex inique. Quomodo uinceris, superaris, subuerteris, seduceris? qui prius eum eripere conabaris iure communi, consuetudine loci, flagello corpori. Erubescite infideles, perfidi Iudęi: qui magistrum uestrum, Dominum uestrum crucifigitis & percutitis. Plectitur in loco crucifixorio: patitur namque Dei filius, amor æternus, syncerus, dulcis & suauis: in mulieribus plāgenóbus, in Iudæis infidelibus, in latrune blasphemāte, in populo acclamante, in matre lachrymante. Attende etiā & intellige anima mea genus mortis suæ. Illud enim genus mortis fuit turpissimum, uilissimum, amarissimum, acerbissimum. Spoliatur enim uestibus, expellitur à ciuibus, cruciatur cum latronibus, illuditur à militibus. Illuditur in domo Herodis, in ueste candida: in domo principis colaphis, sputis, & alapa: in prætorio iudicis, in ueste purpurea, in corona spinea, in salutatione, in genuflectione irrisoria, in cathedra crucis, in titulo, in consortio, in multiplici opprobrio. Fuit etiam amarissimum: si consideres causalitatem, generalitatem, diuturnitatem, & acerbitatem. Causa enim non est tua, sed mea, Domine Iesu, tu enim solus fuisti absque macula. Passus es generaliter. Vt uideas igitur anima mea generalitatem hanc. Vide lectum sponsi: non est floridus, non est aureus uel argenteus, sed durissimus: nescit enim stramina, deest culcitra, lintheamina, coopertoria puluinaria. Vide titulum famosum, tripliciter à Pilato conscriptum: considera cibum eius & potum: comitatum eius, scilicet mulierum & latronum: uerba & uerbera, uincula & flagella, coronam & lanceam. Passus est etiam in omnibus partibus corporis, ut misericordia redemptoris, amoueret gransgressus præuaricationis. Acerbitatem etiam habet, bone Iesu, passio tua: & propter innocentiam, ex parte tui: excæcationem & ingratitudinem ex parte populi: & propter complexionem, ex parte corporis: compassionem, ex parte matris, & tui dilecti collegij: & quia pateris in partibus magis passibilibus & sensiouis: quod accidit propter raritatem & teneritudinem, carnium, multitudinem osśium, & collectionem neruorum. Pateris igitur Domine Deus meus, dux meus, & notus meus: in latere, manibus, & pedibus, ut accelerares homini originalis, actualis, & uenialis criminis medicinam. Dedisti etenim, Domine Iesu Christe, sanguinem tuum in precium redemptionis, & in potum fidelibus inebriationis, in lauachrum coinquinationis, in antidotum curationis, in scutum præsentis impugnaoonis. Fuit igitur, bone Iesu, lectus tuus durissimus, cibus & potus amarissimus, cruciatus & singularis & acerbissimus, nec reuocat te, nec retrahit tenerrimus amor matris, aut timor turpissimæ mortis: non pudor spoliati corporis; non dolor singularis, aut fallacia sponsionis, quia indutus es ueste nuptiali, instructus lege legali, armatus armatura spirituali. Egredere igitur filia Sion, & uide gloriā Salomonis in equitatura: in ramis, in uestibus & laudibus. Quomodo igitur emarcuit tam citò flos gloriæ tuæ, umbra honoris tui? nimirum conuertunt honorem in opprobrium, dulcedinem absinthium. Portas etenim crucem in humeris, spoliaris uestibus tuis, cruciaris flagellis, satiaris opprobriis de urbe expelleris. Vide nostri sapientiam Salomonis, à parte temporis: passus est etenim sexta feria hora sexta: ut hominem lapsum sexta hora & die, per mortem suam repararet à parte medij: hoc enim opus nostræ salutis ordo depoposcerat. Vide & patientiā, ipse etenim tanquam agnus, qni portatur ad uictimā: & sicut ouis ad occisionā ductus est. Vide eius bumilitatem: quia damnatur cū latronibus. Vide charitatem: quia īdulget crucifigentibus. Vide & paupertatē pauper. n. fuit & in laboribus. Paupertatē tuā ostēdit mihi, pauper Iesu, mater tua, familia tua domus tua: domus (inquā) præsepij, cęnaculi, patibuli & tumuli, in equitatura asinæ & pulli. Vbi sunt insignia tua, rex regnum, princeps pastorū? ubi est equitatura tua, uestis purpurea, palatium, sceptrum, solium, & diadema regni? ubi sunt ornamenta tua, sacerdos in æternum, & pontifex futurorum bonorū? ubi sunt preciosa, annulus & gemma, baculus & cappa serica, chirothecæ & sandalia? ubi sunt arma bellica fortis armate, & miles noue? Non defuit tibi in gloria alapa uestis alba, & purpurea: non defuit pugna: superasti latronem & mortem: spoliasti infernū omnia spoliantem: in funda uinculorum, in lapidibus quinque uulnerum, in baculo crucis. Vnde sunt codices tui, magister optime? liber tuus, corpus tuū, scriptus intus & foris, scriptus spinis & clauis, illuminatus unda sanguinis, ligatus uinculis, signatus clauis. Attende & huius mortis diuturnitatem, & præpositiones acerbitatum: & pone super caput tuum, sicut signaculum: inter ubera tua, sicut fasciculum: sicut antidotum contra omnem morbum. Ascende super palmam crucis: per compassionem, meditationem, imitationem, ut apprehendas dulcissimos fructus eius. Vade ergo ô anima ad montem mirrhæ, & considera altitudinem paupertatis, latitudinem charitatis, longitudinem acerbitatis, amaritudinem

&

Peruersio rerum.

Mortis genus turpissimum.

Lectus sponsi, crux.

Acerbitas passionis.

Virtutes Christi.

Insignia regalia.

Mortis diuturnitas.

Edulium animæ.

& dolorem mortis:& affer ramum uirentis oliuę ad arcam tuæ couſcientiæ. Accipe etiam columba mea granum frumenti,ſeminatum in incarnatione, in terra uirginis glorioſæ:pręciſum iu citcunciſione:excuſſum & flagellatum in paſſione.candidum in mente, rubicundum in corpore, diuiſum in latere,multiplicatum in morte, reconditum in horreo in aſcēſione. Hoc ſit tuum edulium, pulmentum,& uiaticum. Si autem faſtidit appetitus, ſi laſſeſcat interior guſtua: adhibe agnnm immaculatum, adiunge & piſcem aſſatum in craticula crucis.Reuera bone Ieſu agnus es, & propter medicinam tuam patientiam,& innocentiam atque notitiam: agnoſcis quippè matrem tuam in patibulo,uirginem uirgini,euangeliſtam euangeliſtæ commendas. Si autē amplius deſideret guſtus tuus ſi non quieſcit appetitus,fac pulmentum de piſce aſſato,ut comedas.Piſcis aſſatus, Chriſtus paſſus ėſt:nutritus in aquis tribulationis, apertus in latere, exqnamatus in expoliatione, ſallitus in ſputorū multiplicatione,aſſatus in cruce.Huius ſelle piſcis inunge oculos tuos,ut uideas ſi eſt dolor ſicut dolor eius.Si ċontingat plerunque ſtare in acie,accipe ſcutum militiæ, uexillum uictoriæ,arcum gloriæ.Scutum hoc, quod miles contra hoſtes debet accipere, propter figuram,pictutam,efficaciam & materiam,crux Domini arbor ſalutifera eſt.Huius ſcuti cornua,iu manibus crucifixi.Tria enim cornua tua eauperant pręlia. Cornua enim paupertatis,ſuperat auaritiæ prælium: cornu humilitatit,pugnam ſuperbiæ. ſed cornu aduerſitatis,laſciuiam uoluptatis. Iſtud ſcutum fuit rubricatum & picturatum ſanguine ueri agni:iſtud ſcutum fuit perforatum lancea,clauis,& ſpina. Si autem noudum bene uales reſiſtere,uide arcum,& benedic qui fecit illum.Iſte arcus habet chordam ea corpore, lignum ex cruce. Iſte arcus percuſſit latronem,mortem,& uulnerauit hoſtem ſerpentem antiquum.Sed ne inermis & imparatus appareas,præcedat vexillum regis,crux:oſtendatur ſanguis Chriſti militibus,nt in prælium acuantur, & non formidabitur fortis arma tus.Si inſurgat flatus elationis, uentus tribulationis, naufragium ſuggeſtionis:aſcende in nauiculam ſanctæ crucis,bonis omnibus refertam, in dextro latere perforatam,ab hoſtibus uiolenter detractam,catena uinculorum ligatam.In hac inuenies filium dormientem,uentis imperantem,& omnino naufragium propulſantem. Per hanc fugabis periculnm,& appropinquabis ad portum optimum. Ipſa enim crua ſancta, eſt lignum exiguum: per quod factum eſt iudicium ueritatis.Si ſit tibi clauſa ianua paradiſi,adhibe tibi baculum ſanctæ crucis,& pulſa,& aperietur tibi. Si autem oſtium clauſum eſt,& iam dormiunt pueri in cubili, & non habes quod ponas ante amicum tuum: accede ad arcam ſanctæ crucis,ut inde tres panes accipias,quos apponas hoſpiti recumbenti:panem humilitatis maximæ,panem patientiæ, panem charitatis affluentisſimæ. Si nou potes tibi theſaurum ſapiētiæ aperire, adhibe clauem Dauid, quæ aperit,& nemo claudit. Si grauat longitudo itineris, & concidit uultus tuus,& deſperas de niribus: accipe uirgam & baculum ſanctæ crucis, qno Iordanem tranſeas huius mūdi:& niaticum ligni uitæ, ne in uia deficias aut torpeſcas.Si uiator es in ſolitudine huius mundi, & ſerpentes igniti contra te morſum & mortem intentāt, aſpice ſerpentem æneum poſitum ſupra palnm, ne antiqui ſerpentis uirus inficiat aut irrepat.Si ſpiritus malus quenquam accipiat:arripiat citharam ſanctæ crucis,& refocillabitur,leuiusque habebit.Si inualuerit ægritudo,aut infirmitas ſpiritualis: adhibe tibi huius precioſi ſanguinis medicinam. Si deſperas ex meritis,& uideas tua opera nequaquam tibi ſufficere de ſtatera crucis,accipe decorem precium animarū. Et accipe in ara crucis hoſtiam immaculatam, conſcieutiam ab operibus mortuis emundantem. Denique crua ſancta & benedicta eſt in Chriſti corpure dedicata,& ex membris eius tanquam margaritis ornata,decorata regis purpnra:quæ meruit Chriſti mēbra tangere: quæ ſola digna fuit regem cœlorum & Dominum ſuſtinere.Hæc Auguſtinus.Vnde beatus Andreas ductus ad crucem,& uidens eam,prorupit in laudem crucis,& ſalutauit dicens:Salue crux, quæ in corpore Chriſti dedicata es,& ex membris eius tāquam margaritis ornata: antequam in te aſcenderet Dominus timorem terrenum habuiſti, modo uerò amorem cœleſtem obtines:pro uoto ſuſciperis:ſecura ergo & gaudens uenio ad te:ita ut & tu exultans ſuſcipias me diſcipulum eius qui pependit in te:quia amator tuus ſemper fui, & deſideraui amplecti te.O bona crux,quæ decorem & pulchritudinem de membris Domini ſuſcepiſti, diu deſiderata, ſolicitudine amata,ſine intermisſione quæſita,& iam concupiſcēti animo præparata:accipe me ab hominibus, & redde me magiſtro meo,ut per te me recipiat,qui per te me redemit. De laude etiā crucis ſic dicit Chryſoſtomus.Si noſſe deſideras (chariſſime) uirtutem crucis, & quanta ſit,ut poſſum ad eius laudem dicere.Audi Crua nobis totius beatitudinis cauſa eſt. Hæc nos à cæcitate liberauit erroris.Hæc è tenebris reddidit luci.Hæc debellatos quieti ſociauit.Hæc alienatos Deo coniunxit, & longè conſtitutos proaimos præſentauit. Hæc peregrinos ciues oſtendit.Hæc diſcordiæ amputatio eſt.Hæc pacis firmamentum.Hæc omniū bonorum operum largitio.Crux eſt clauis paradiſi, ctua ſpes Chriſtianorum, ctux reſurrectio mortuorum, crua cæcorum dux, crux errantium uia,crux claudorum baculus,crua conſolatio pauperum,crux refrenatio diuitum,ctux deſtructio ſuperborū,crux malè uiuentium pœna, crux aduerſus dæmones uictoria,crux deuictio diaboli,crua adoleſcentium pędagogus,crux ſuſtentatio inopum, crux ſpes deſperatorum,crux nauigantium gubernator,crux periclitantium portus, crua obſeſſorum murus,crux pater orphanorum.crux defenſor uiduarum, crua iuſtorū conſiliarius,crua tribulatorum requies,crux paruulorum cuſtos,crux uirorum caput,crux ſenum finis, crux lumen in tenebris ſedentium, crux regum magnificentia,crua ſcurum perpetuum, crua inſenſatorum ſapientia,crux libertas ſeruorum, crux imperitorum philoſophia,crua Imperatorum lex crux prophetarum præconizatio, crux annunciatio Apoſtolorum,crua martyrum gloriatio,crua monachorum abſtinentia,crua uirginum caſtitas,crux gaudium ſacerdotū,crux eccleſiæ fundamentū crua orbis terræ tutela,crua tēplorum deſtructio, crux idolorum repulſio, crux ſcandalum Iudæorum,crux perditio impiorum,crua inualidorum uirtus, crux ægrotantium medicua, crux emundatio leproſorum, crux paralyticorum requies,crux eſurientum panis,crux ſitientium ſons,crux mundorum protectio. Hæc Chryſoſtomus. Vnde & Rabanus, Quantos & quales fructus lignum ſanctæ crucis germine ſuo proferat, dignum eſt commemorare. Cuius fructua æterna eſt,& radix perpetua.Cuius odor mundum replet,& ſapor fideles ſatiat.Cuius ſolem ſplendor ſuperat, & & cādor niuem obfuſcat: cuius cacumen populū ex

Crucis laus. *Arma omnia in Chriſto cruce.* *Crux aperit cœlum Crux omnia confert indigenti.* *Andreæ oratio ad crucem.* *Chryſoſto. hom de cruce & latrone to. 3.* *Rabanus de laude crucis.*

ced it: & cuius infimum inferna penetrat. Cuius infirmitas humillima exaltat. Cuius potentia exaltata humiliat. Omnium enim uirtutum iocunditas per ipsum & in ipso mundo collata est: quia in ipso rerũ perfectio completa est. In cruce insinuatur à morte redemptione, demonstratur sancta morum conuersatio, intimatus omnium uirtutum perfectio, promittitur ad æternam uitam resurrectio, æternæ beatitudinis speratur adeptio, & ueræ fœlicitatis acquisitio. O uerè bona, & uerè sancta crux Christi: quis te ritè totam enarrare potest; aut quis condigè dignè laudare? Quæ cœlestium archanorum pia es reuelatrix. Quæ mysteriorum Dei sacra es conseruatrix, quæque sacramentorum Christi idonea es dispensatrix. In te angeli gaudia sua accumulata conspiciunt, in te homines iura salutis suæ cognoscunt, in te inferi iustam retributionem fraudis suæ recipiunt. Omnibus es æqua, omnibus bona, omnibus iusta: præterita renouas, præsentia illustras, futura præmonstras: perdita requiris, quæsita inuenis, inuenta custodis, lapsa restituis, restituta gradu munis, munita in uiã pacis dirigis. Tu quidẽ æterni regis es uictoria, & cœlestis militiæ lætitia, terrigenarumq; potentia: tu peccatorũ es remissio, pietatis exhibitio, & meritorum augmẽtatio. Tu infirmorum remedium, laborantium auxilium, & lassorum refrigerium: tu insanorum incolumitas: quietorum serenitas, & fortunatorum fœlicitas. Tu cura ægrotos medicans, tu gaudium mœstos consolans, tu sanitas dolentes lætificans, tu status credentium rectè, tu firmitas operantium bene, tu beatitudo perseuerãtium ritè. Sancta, pia, bona, iusta, benigna rationabilis, laudabilis, uenerabilis, amabilis, fortis, suauis, mitis, sapiens, patiẽs, potens. Quicquid ergo corde dignè de redemptione nostra potest cogitari: uel quicquid ritè lingua loqui, omnia ad laudem tuam decentissimè possunt aptari. Quia quicquid in te laudatur, crucifixo in te Christo regi deputatur: & quicquid Christo honoris datur ad reuerentiã summi patris, cuius ipse unigenitus filius est, refertur. Et iterum: Grandis consolatio fidelium est spes sanctæ crucis, & materiam tribuit laudis: quia bonitatẽ nos facit scire creatoris. Crux Christi uia est iustorum, ascẽsus ad cœlum, rota de infimis ad superiora nos trahẽs, dux cœli, & ianua regni. Huius pars erecta, diuinum, & transuersa, commendat amorem fraternũ. Cuius amoris integritatem Christus nobis ostẽdit, ac suo exemplo nos instruxit, qui dilectam animam suam in cruce moriens pro amicis suis posuit, & nos idem facere docuit. Hunc amorẽ, ò deus semper laudabilis, tu pone in me, & timor noxius, atq; carnalis affectus procul recedãt à me, ut gloria sanctæ crucis aucta & multiplicata in uera promissione, dignaq; laude in æternum persistat: ipsaq; mihi carmine & amore uenerabilis: semper laus eius in ore meo, & in corde exultatio sempiterna permaneat: uos quoque precor cœlestes plebes angelorum, animasq; iustorum, qui in cõspectu diuinæ maiestatis ueraciter exultatis, ut sicut alleluia sine cessatione, & Amẽ Deo Christo in æternum cãtatis: ita quoque nostram sortem præcibus adiuuare studeatis, quatenus beatitudinem ueram quam tenetis iam perfectè tandẽ & nos per gratiam Christi mereamur accipere. Hæc Rabanus. unde & Cassiodorus: Crux est humilium inuicta tuitio superborum abiectio, uictoria Christi, perditio diaboli, infernorum destructio, cœlestium reformatio, mors infidelium, uita iustorum. Et, ut ait Hieronymus, Ligno hoc uehimur per mare undosum, ad terram uiuentium. De his etiã quę passus est Dominus, quasi concludẽdo cum gratiarum actione & oratione sic dicit Anselmus, Expergiscere nũc anima mea, excutere de puluere, & contemplare attẽtius uirum hunc memorabilem, quem ecce in speculo Euangelici sermonis, quasi præsentem intueris. Cognosce anima mea, cognosce. Hic est Dominus Iesus Christus, creator, & saluator tuus, unigenitus Dei filius: uerus Deus: uerus homo: qui solus sub sole sine macula inuentus est, & ecce quoniam cum sceleratis reputatus est, & quasi uir leprosus & nouissimus uirorum æstimatus, & tanquam abortiuum, quod proiicitur ab utero, & nemo curat, sic proiectus est ab utero matris suæ infœlicis synagogæ. Iste formosus præ filiis hominum, quasi deformis præ filiis hominũ factus. Siquidẽ uulneratus est propter iniquitates nostras: attritus est propter scelera nostra, & factus est holocaustum suauissimi odoris in conspectu tuo pater æternæ gloriæ, ut auerteret indignationem tuã à nobis, & cõsedere sibi nos faceret in cœlestibus. Respice Domine sancte pater de sanctuario tuo, & de excelso cœlorũ habitaculo, & intuere hanc sacrosanctã hostiam, quam tibi offert magnus pontifex noster, sanctus puer tuus Dominus Iesus pro peccatis fratrum suorum, & esto placabilis super multitudinem malitiæ nostræ. Respice Domine in faciem Christi tui, qui tibi usque ad mortem obediẽs factus est, nec recedant ab oculis tuis cicatrices eius in perpetuum, ut memineris quantam pro peccatis nostris satisfactionem ab eo susceperis. Vtinam Domine appẽdas in statera peccata, quibus iram tuam meruimus, & calamitatem quam passus est pro nobis innocẽs filius tuus Certè hæc grauior apparebit & magis digna, ut propter ipsam effundas misericordiã tuam super nos, quàm sint ista peccata, ut pro illis contineas in ira misericordias tuas. Gratias tibi Domine pater referat omnis lingua, super inenarrabili abundãtia pietatis tuæ, qui unico filio tuo nõ pepercisti, sed pro nobis illum tradidisti in mortẽ, ut tamen tanquàm fidelẽ aduocatum haberemus in cęlo corã te. Et tibi Domine Iesu, zelotes fortissime, quid gratiarũ, quid retributionis dignè tribuã ego puluis, & cinis, & uile figmentum? Quid.n. pro nostra salute facere debuisti, & non fecisti? Ab imo pedis, usque ad summum uerticis te totum in aquis passionis demersisti, ut me totum de illis extraheres. Nam & animam tuam in mortem perdidisti, ut meam perditam mihi redderes. Et ecce me duplici debito obligasti. Nã & pro eo, quod dedisti, & pro eo quod mea causa perdidisti, debitor sum. Et pro anima mea quidẽ bis mihi à te data, semel in creatione, semel in redemptione: quid magis tibi iustè reddam quàm ipsam, non habeo. Pro tua autem preciosa anima ita tribulata, quid ab homine dignè repẽdi posit, non inuenio. Nam si cœlum & terram, & omnem ornatum eorum possem rependere, certè, nec sic usque ad mensuram debiti ullatenus attingerem. Et si idipsum quod & debeo, & possibile mihi est tibi Domine retribuam, tuum Domine totũ est. Diligendus igitur mihi ex toto corde, tota anima, tota mente, & tua mihi sequenda uestigia, qui mori dignatus es pro me. Et quomodo fiet hoc in me, nisi per te? Adhęreat anima mea post te, quia tota uirtus eius pendet ex te. Et nunc Domine redemptor meus, te ut uerum Deum adoro, in te credo, in te spero, & quibus possum desideriis ad te suspiro. Adiuua imperfectionẽ meam. Ad tuæ passionis gloriosa insignia, in quibus salutem meam operatus es, me totũ inclino.

Tuæ

Cassiodorus de laude crucis.

Hieronym. in cap. 15. Marci.

Anselmus in speculo euangelici sermonis ca. 12. 14. 15. 16. & 17.

Passionis Christi meritum.

Gratiarũ actio, pro passionis beneficio.

Tuæ uictorioſæ crucis regale uexillũ in nomine tuo Chriſte adoro. Tuum ſpineum diadema, tuos rubentes ſanguine clauos, tuo ſacro lateri immerſam lãceã, tua uulnera, tuũ ſanguinem, tuam mortem, tuam ſepulturam, tuam uictorioſam reſurrectionem, & glorificationem Chriſte adoro ſupplex & glorifico, horum uiuifico odore ſpiritũ meum à peccati morte reſuſcita, horũ uirtute ab aſtutiis ſathanæ me cuſtodi, meq́; conforta, ut & iugum mãdatorum tuorũ ſuaue mihi fiat, & onus crucis quod baiulare me iubes poſt te, humeris animæ meæ leue ſit atque portabile. Quę enim fortitudo mea, ut iuxta præceptum tuum mundi preſſuras tam multiplices inuicto animo ſuſtineã? Sed audi quæſo uocem meam, & inclina ſuper ſeruũ tuum ſuauem crucem illam, quę lignum uitæ eſt his qui apprehẽderint illam. Iſtam inquam, diuiniſſimã crucẽ humeris meis impone, cuius latitudo eſt charitas ſuper omnem creaturam ſe extendens, cuius lõgitudo æternitas, cuius ſublimitas omnipotẽtia, cuius profundum inſcrutabile eſt ſapientia. Cõfige illi manus meas, & pedes meos, & totam paſsionis tuæ formam ſeruulo tuo imprime. Da obſecro mihi continere ab operibus carnis quæ odiſti, & facere iuſtitiam quam dilexiſti, & in utroque tuam quærere gloriam, & ſiniſtram quidem meam, clauo temperãtiæ, dexteram uerò, clauo iuſtitię in illa ſublimi cruce affixam arbitror. Da mẽti meæ iugiter meditari in lege tua, & deinde cogitatum iactare in te, & dexterum pedem meum eidem ligno uitæ clauis prudentiæ affigi. Da ut miniſtram ſpiritus mei ſenſualitatem non eneruet labentis uitæ infœlix fœlicitas, nec conturbet perennis uitæ præuia fœlix infœlicitas, & ſiniſter quoque pes meus clauo fortitudinis in cruce tenebitur. Vt autem & ſpinarum tui capitis aliqua in me ſimilitudo appareat, detur obſecro menti meæ, & ſalutis pœnitẽtiæ compunctio, & alienæ miſeriæ compaſsio, & ſtimulus zeli æmulãtis illud quod rectum eſt coram te, & ad te conuertar in ærumna mea, dum triplex mihi configitur ſpina. Libet ut & ſpongiam per arundinẽ ori meo porrigas, & aceti amaritudinẽ guſtui meo adhibeas, ut per ſcripturas tuas rationi meæ cõferas guſtare & uidere, quoniam florens hic mundus tanquam ſpongia inanis eſt, & omnis concupiſcẽtia eius aceto amarior. Ita pater ĩ me fiat ut calix iſte aureus Babylonis inebrians omnem terram, nec inani ſplendore ſeducat, nec falſa dulcedine inebriet. Tuæ quoq; uiuificæ mortis Domine effigiẽ facies in me ſeruum tuũ, ut moriar quidẽ peccato ſecundùm carnẽ, uiuã aũt iuſtitiæ ſecundùm ſpiritum. Vt autem integram crucifixi imaginem portare me glorier, illius quoq; quod poſt mortem tuam inſatiabilis malitia impiorum in te exercuit, hanc in me ſimilitudinem exprime. Vulneret cor meum uiuus & efficax ſermo tuus, penetrabilior omni lancea acutiſsima, & pertingens uſque ad interiora animę meæ: producat ex ea tanquam à dextro latere meo uice ſanguinis & aquæ amorem tuum Domine, & fratrum meorum. Poſtremò munda ſindone primæ ſtolæ ſpiritum meum inuolue, in qua requieſcam ingrediens ad te in locũ tabernaculi admirabilis, & abſcondas me donec pertranſeat furor tuus. Die autem tertio poſt diem laboris, poſt diem ſimplicis gloriæ, mane prima ſabbati perpetuò inter filios tuos me indigniſsimum reſuſcita, ut in carne mea uideam claritatem tuam, & adimplear lætitia uultus tui. Hæc Anſelmus. Imaginem itaque crucifixi ſecundùm modum præmiſſum, portans in te, ora & conare ut ſpiritus tuus inuoluatur munda ſindone puritatis & innocentiæ, in qua abſconſus à mundi uanitatibus ſepeliaris in ſecreto mẽtis tuę, & ibi requieſcas in meditatione paſsionis Dominicæ: mortuus quidem mundo, & uiuens Deo, & hoc apertè ſignatum eſt, ubi dicitur, quòd precio ſanguinis Chriſti emptus eſt ager figuli, in ſepulturam peregrinorum: ubi dicit Gloſa, quòd ſepultura Chriſti nihil eſt aliud quàm requies Chriſtiani, & tũc cor tuum debet ſigillari ſigillo paſsionis Chriſti, & clauſum teneri ac cuſtodiri. Deinde ſic ſepultus in ſecreto mentis tuæ ab omnibus uanitatibus, gloriuſum triduum mortis Chriſti peragas. Quorum primus dies, afflictionis & pœnitentię, ut pro omnibus commiſsis uel omiſsis Deo uoluntariè ſatisfaciat. Secundus dies eſt quietionis & gratiæ, ut in ſolo Deo requiem mentis ponas, quia in eo ſolo pax inuenitur & tranquillitas. Tertius dies eſt præmiationis & gloriæ, ut eius coniunctionem & amplexum feruente deſiderio iugiter concupiſcas. Quibus tranſactis in mane prima ſabbati, hoc eſt, in futura uita perpetua, inter filios & electos Dei glorioſè reſuſciteris, & in carne tua uideas glorioſam humanitatem Chriſti, in ſpiritu autem beatificè contempleris inęſtimabilem claritatem Dei, & per hoc adimplearis perpetua lætitia uultus eius.

Crux Domini, fortitudo noſtra

Meditatio nem optas paſsionis.

Triduum ſepulturæ myſticũ.

ORATIO.

Domine Ieſu Chriſte, qui pro redemptione mundi miſerias & anguſtias, opprobria, & cõuitia, calumnias & iniurias, pœnas et afflictiones, paſsionem & mortem patienter ferre uoluiſti: tu per hæc omnia quæ propter peccata noſtra pertuliſti, à peccatis omnibus & uitys, ab omnibus huius ſeculi periculis, & infernalibus pœnis, à ſubitanea morte, & æterna me libera: & da mihi (obſecro te) omnia quæ pro me tolerasti non fugere, uel obliuiſci. ſed quæ oculis ſemper habere, & ardenter amplecti, ut laboris & doloris participem, etiam requiei & conſolationis tuæ me uelis eſſe conſortem. Amen.

De ſabbato ſancto. Cap. LXVIII.

MANE autem ſabbati, ſtabãt ſimul in domo, ianuis clauſis, domina & aliæ ſociæ cum Ioãne, afflictæ & doloroſæ (tanquam orbatæ & plenæ mœrore) memorantes anguſtias tribulationis heſternæ.

Matth. 28

Sedebant simul, aspicientes se tantum adinuicem cū lachrymis, sicut contingere solet magna pressura & calamitate grauatis. Successiuè autem ueniunt discipuli, plorantes & ipsi, tandem cessantes à fletu, loqui de Domino suo incipiunt, & cum lachrymis discipuli se redarguunt, quòd eum dereliquerunt Et de his quæ fecerat Dominus Iesus cum eis, narrant adinuicem, modo unus, modo alius, & sic per ordinem. Intuere igitur eos diligenter, & eis compatere, quia in magna sunt afflictione. Quid enim est uidere quòd domina mundi, & principes ecclesiarum, & omniū populorum, ducesque diuini exercitus, sic timorosi & afflicti stant in quadam domuncula reclusi, nescientes quid facere debeant, nisi quòd conferunt, & se consortant de uerbis & factis Domini sui? Domina tamen semper mente tranquilla, & pacata stabat: quia certissimam spem de resurrectione filii sui habebat, & in ea sola remansit fides ecclesiæ, in ipsa die sabbati, & propterea specialiter dies sabbati attribuitur ei. Et ideo aliis luminaribus extinctis, una candela in tenebris seruatur accensa quia lumen fidei in sola remansit uirgine Maria. Vnde Augustin. Quem genuit uirgo, iniustè mori dolebat, sperans autem & similiter credens ipsum, secundum promissum, tertio die morte deuicta resurgere, in hac enim sola integrim fides ecclesiæ in triduo illo stabat. Et dum unusquisque uacillando hæsitabat: hæc quæ fide concepit fidem, quam semel à Deo suscepit, nunquam perdidit: speq; certissima resurrectionis gloriam expectauit. Hæc Augustin. Non tamen poterat ipsa domina gaudenter stare, propter memoriam mortis filii sui, passi iniustè. Et sabbato quidem siluerunt, secūdùm mandatum legis, idest, ab operibus quieuerunt: nam sabbatum custodire oportebat, & tunc neque uēdere, neq; emere, neq; quid tale aliquid fieri licebat. Vnde & ipsum sabbatum, requies, seu intermissio est dictum. Magna est dignitas sabbati, quia in eo tota trinitas requieuit. Nam pater requieuit, ab opere creationis: quod fuit magnæ potentiæ. Filius, ab opere recreationis, quod fuit infinitæ sapientiæ. Spiritus sanctus requieuit hodie in uirgine, quod fuit magnæ & infinitæ bonitatis: quia ipsa stabat, cæteris, scilicet Apostolis & mulieribus, à gratia spiritus sancti cadētibus. *Cùm autem transisset sabbatum* sero facto, & stellis apparētibus post solis occasum, cùm operari erat licitum, *Maria Magdalena, & Maria Cleophæ, & Maria Salome* uadunt emere aromata, pro faciendis unguentis, ad corpus Iesu sacratissimum perungendū. Intuere igitur eas diligenter, & quæ faciunt, quomodo eundo & redeundo mœstis uultibus, more uiduarum & orphanorum, incedunt. Emunt aromata, & redeuntes parant se ad faciendum contra corruptionem unguenta, quasi nescientes illud propheticum: *Non dabis sanctum tuum uidere corruptionem*. Vnde Theophilus, Neque tamen fidem debitam adhuc habebat, sed ei quasi puro homini aromata & unguenta parabant, more Iudæorum, qui talia exhibebant defunctis. Hæc Theophilus. Aromata dicūtur, quasi aeromata, quia diffundebant longè lateque odorem in aerem, & significant uirtutes, quas in conuersatione mulieres habebāt, & famam crucifixi, quæ longè lateque diffundenda erat. Deuotæ ergo mulieres illæ & sanctæ, quæ fuerant uiuenti obsecutæ, ut etiā mortuo pietate officiosa famulatum possent impendere *emerunt aromata* & parauerunt unguenta, *ut uenientes* manè ex deuotione ad uisitādum sepulchrū *ungerent corpus Iesu*, sacratissimū: neque. n. uespere sabbati, præoccupante iā noctis articulo, adire ualuerunt monumentum. Conspice nūc quomodo fideliter & deuotè cū lachrimis & suspiriis pro Domino suo laborant, secundùm q̃ melius sciunt. Et in huiusmodi operibus per totā noctē laborauerūt, & nihil uel parum quietis habuerunt. Domina uerò & Apostoli aspiciunt, & fortè adiuuant in quibus possunt. Adiuua & tu eas, si permitteris, & potes. Venit hic in considerationem quid fecerit Dominus in triduo mortis suæ. Corpus quidē eius fuit in sepulchro, anima uerò cum sanctis patribus in limbo, & deitas utriq; cōiuncta. Nam quia passio nō attingebat in Christo diuinā naturam, sed humanam: ideo in morte Christi facta est sic diuisio animæ à carne: ut tñ salua esset unio tam carnis quàm animę cum diuinitate. Vt. n. ait Leo Papa, forma serui, & forma Dei, quæ in unitatem conuenerunt, nec separationem possunt habere, nec finem, dum ita sibimet inhæserunt, siue in omni potentia, siue in contumelia: nec diuina in Christo careant humanis, nec humana diuinis. Tunc impletum est quod de seipso dixerat: *Sicut fuit Ionas in uentre ceti tribus diebus & tribus noctibus, sic erit filius hominis in corde terræ*. Sepultura. n. Christi triduana, in Iona, qui triduo fuit in ceto, fuit præfigurata. hoc autem de sepultura Christi, secūdùm Augustinum, accipiendum est finecdochicè. s. accipiēdo partem pro toto. Fuit. n. Dominus in sepulchro per extremā partem parasceues, per quā tota dies cum sua nocte iā præterita accipitur, & per totum sabbatum, quod integram diem & noctē complectitur, & per primam partem diei dominicæ, scilicet per noctem sequentē sabbatum, per quam tota dies dominica ad quā pertinet, intelligitur. Et sic sunt tres dies naturales, & q̃libet noctem suam habet præcedentem. Et tunc mutatus est ordo dierum naturalium: non quantum ad ordinem obseruationis, sed quantum ad ordinem creationis. Nam antè ordo erat ut dies præcederet noctem: quia primò creata est dies, & subsecuta est nox, sed deinceps creator tēporum fecit, ut nox præcederet diem: quia nox qua surrexit, adiuncta est diei quā se ostendit. Vnde August. Sicut primò computabantur dies propter hominis conditi lapsum à luce gratiæ, in noctem culpæ: ita nūc propter hominis reparationem, per passionem & resurrectionem Christi, à tenebris culpæ, in lucem gratiæ merito computantur. Vnde & Beda, Dominus author & ordinator temporum, qui in ultima noctis huius parte surrexit, totam eam nimirum eiusdem resurrectionis lucę festiuam & coruscam reddit. Siquidem hucusque ab exordio mundanæ creationis, ita temporum cursus distinguebātur, ut noctem dies præcederet, iuxta ordinem uidelicet primæ conditionis. Hac autem nocte temporum ordo mutatus est, per mysterium resurrectionis dominicæ. Nam quia nocte à mortuis resurrexit, die uerò sequēti eiusdem resurrectionis, effectum discipulis ostendit, & participato cum eis conuiuio ueritatem uirtutis eius mirantibus, simul & gaudentibus astruxit, rectissimè nox illa sequentis diei luci cōiungitur: ac sic tēporum ordo statutus est, ut dies noctē sequatur. Et quidē aptissimè quōdam nox sequebatur diem, quia homo à luce paradisi peccando lapsus in huius seculi tenebras ęrumnasq; decidit. Aptissimè uerò nunc dies sequitur noctem, quando per fidem resurrectionis, à peccati tenebris & umbra mortis ad lucem uitæ Christo largiente reducimur. Vnde etiam Petrus Cantor: In exordio conditionis rerum computatur dies cū nocte

Marginal notes:

Maria spes & fides.

Fides in triduo in sola Maria.

Sabbati cessatio.

Fides emētium aromata

Psal. 15.

Theophilus in Marci cap. 16.

Aromata unde.

Diuinitas non dereliquit animā & corpus.

Leo sermone de passione.

Matth. 12. & Lu. 11. d Iona 2.

Augustin. lib. 3. de cōsensu Euāgelist. cap. 24.

Augusti. lib. 4. de trinit. cap. 6.

Beda hom. 1. in euāge.

A B C D E

ĉte ſequenti, quia in primaria creatione rerum præceſſit dies noctem. Primò. n. facta eſt lux, poſtea uergẽte luce ad occaſum, facta eſt nox, & ita fuit vnus dies naturalis, dies præcedens cum nocte ſequẽti. In paſſione uerò Domini facta eſt mutatio ordinis naturalis, ut. ſ. computetur nox præcedens cum die ſequẽti pro myſterio, noxq́; præcedat diem: ac ſuper hoc dicatur myſtice, *Fuiſtis aliquando tenebræ, nunc autẽ lux in Domino*: & *Nox præceſſit, dies autem appropinquauit*: hanc autem commutationem naturalis computationis in artificialem, noluit Dominus præfigurare in legitimis. Ideoq́; præcepit obſeruantiã ſabbati, & legalium fieri à ueſpera in ueſperam. Hæc Petrus. Et ſic, ut uiſum eſt, quidam dicunt hanc mutationẽ factã in paraſceue, ut nox. ſ. quintæ feriæ, fuerit ẽt paraſceues: alii in nocte reſurrectionis, ut nox illa cõmunis fuerit ſabbato, & diei dominicæ, ſed totum ad unum tendit ſenſum & effectũ. Illa ergo hora qua ſaluator noſter inclinato capite ſpiritũ emiſit, corpore in cruce derelicto, anima ſimul cũ diuinitate ad inferna ſpolianda deſcendit. Cùm aũt ad inferos deſcenderet, & chorus angelicus ante faciẽ eius, portas principũ tolli præciperet, ſanctorũ populus qui tenebatur in morte captiuus, uoce lachrymabili clamabat: Aduenisti deſiderabilis, quẽ expectabamus in tenebris, ut educeres uinculatos de clauſtris. Te noſtra uocabant ſuſpiria, te larga requirebant lamẽta. Tu factus es ſpes deſperatis, magna conſolatio in tormentis. Sed quis per ſingula dicere ualeat, quãta ibi lætitia fuerit cùm Christus ſol iuſtitiæ eius apparuit, & habitantibus in regione umbræ mortis, diu nouæ lucis expectata claritas radiauit. Et ſtetit Dominus cũ eis ibi, & tunc fuerũt in gloria: nã uiſio Dei, pfecta eſt gloria. Ibidẽ fuit & latro, cui Dominus dixerat, hodie mecũ eris in paradiſo. Nomine paradiſi notatur ibi Dei fruitio, & uiſio diuina: quia peracta paſſione tã ipſe latro, quàm alii qui erant in limbo, uiderunt Deum per eſſentiã. Iſtud quòd Christus infernum introiuit, & ſanctos lætificauit, præfiguratum erat in tribus pueris in fornace Babylonis, ubi ad ingreſſum angeli ignis uerſus eſt in ſuauitatem roris. Qui in fornace erant, fuerunt pueri, ſic in limbo non erant niſi innocentes & puri. Qui enim ante plenariam ſatisfactionem decedebãt, in purgatorio purgabantur, & tunc ad limbum aſcendebant. Iſtud etiam pręfiguratum fuit per Danielem in lacu leonum, cui Dominus miſit per Abacuch prandium. Dominus Danielem illæſum à leonibus cuſtodiuit, & per angelum refectionẽ ſibi miſit. Sic Deus patres in limbo à dæmonibus defenſauit, & tãdem ipſe veniens diuina refectione eos pauit. Et ſciẽdum quòd nomen inferni ſumitur dupliciter: ſcilicet pro pœna, & loco pœnæ. Secundùm primum modum dicitur, quòd dæmones ſemper infernum ſecum portant. Sed prout infernus pro loco pœnæ ſumitur, ſic quadrupliciter diſtinguitur. Vnus infernus damnatorum, in quo eſt pœna ſenſus & damni: id eſt, ſenſibilis pœna & diuinæ uiſionis carentia, & ſunt ibi tenebræ interiores, id eſt, abſentia diuinę gratiæ: & exteriores, ſcilicet corporales. Super iſtum eſt limbus puerorum, in quo eſt pœna damni, & non ſenſus: & ſunt ibi tenebræ interiores & exteriores. Super hunc eſt locus purgatorius, in quo eſt pœna ſenſus & damni ad tempus, & ſunt ibi tenebræ exteriores, & non interiores: quia per gratiam habent lucem interiorem. Supremus locus inter hæc, eſt limbus ſanctorum patrum, in quo fuit pœna damni, & nõ ſenſus, & fuerunt ibi tenebræ exteriores, & priuationis gratiæ diuinæ. An hunc locum Chriſtus deſcẽdit: & ſuos qui non propter reatum perſonæ ſed propter reatum naturæ detinebantur, inde liberauit, & ſic infernum momordit, quia partẽ eius abſtulit, & partem reliquit: mortem uerò proſtrato mortis autore, quò ad electos, penitus deſtruxit, ut ille qui nihil iuris habebat in capite, quod inuaſit, per iniuſtitiam plus petendi, etiam id perderet, quod habere uidebatur in corpore, quod deceperat. Chriſtus enim ſecundùm naturam diuinam impaſſibilis & immortalis fuit, quia paſſio uel mors pœna eſt peccati, ſed ipſe ſine peccato uenit, & abſque peccato uixit: ſecundùm potentiam uerò & mortalis uoluit eſſe & paſſibilis. Mercedem quoque ſuę mortis dedit homini, ꝓ quo omnia ſuſtinuit: pro paſſione, impaſſibilitatem: pro morte, immortalitatem: pro peregrinatione, æternã patriam. Vnde Leo Papa, Perſtitit improbus prædo, & auarus exactor in eum qui nihil ipſius habebat insurgere, ab illo iniquitatis exigens pœnã, in quo nullam reperit culpam, & per iuſtitiam plus petendi, totius debiti ſumma uacuatur. Fortis ille nectitur uinculis ſuis, & omne commentum maligni in caput ipſius retorquetur. Ligato mundi principe, captiuitatis uaſa reperiuntur. Vnde & Anſelmus: Vitã homo Deus cum ex debito mori nõ deberet, quoniam peccator non erat, ſponte ſua dedit ad honorem patris, cùm eam ſibi auferri propter iuſtitiam permiſit. Dedit itaque humana natura Deo patri in illo ſponte, & non ex debito quod ſuum erat: ut redimeret ſe in aliis, in quibus quod ex debito exigebatur, reddere nõ habebat. Sic homo ille redemit omnes alios, cùm quod ſponte dedit Deo, computauit pro debito qđ illi debebant. Quo pretio non ſemel tãtum homo à culpis redimitur, ſed quotiens cũ digna pœnitentia redierit, recipitur. Hæc Anſel. Nõ tñ Deus diabolum fefellit, aut fallere uoluit: ſed diabolus ſeipſum in Deũ inſurgendo decepit. Vnde idem Anſelmus, Cur bone Domine, pie redemptor, potens ſaluator, cur tãtam uirtutem operuiſti tãta humilitate? an ut falleres diabolum, qui fallẽdo, hominem eiecit de paradiſo? Sed utique ueritas nullum fallit. qui ignorat, qui non credit ueritatem, ipſe ſe fallit, qui ueritatem uidet, & odit, uel contemnit, ipſe ſe fallit ueritas utique nullum fallit. An ideo, ut ipſe diabolus ſe falleret? Sed utique ſicut ueritas nullum fallit, ita non intendit ut aliquis ſe fallat: quamuis hoc dicatur facere, cùm permittit. Non. n. aſſumpſiſti hominem, ut te notum operires, ſed ut ignotum aperires. Verum Deum, uerum hominem te dixiſti, & operibus oſtendiſti. Res per ſe fuit occulta, non ſtudioſè occultata. Non ſic eſt facta ut abſcõderetur, ſed ut ſuo ordine perficeretur. Nec ut aliquẽ deciperet, ſed ut quemadmodũ oportebat, fieret. Et ſi dicitur occultata, non eſt aliud, quã non eſt omnibus reuelata. Nam & ſi ueritas non omnibus ſe manifeſtat, nulli tamen ſe negat. Ergo Domine, nec ut falleres, nec ut aliquis ſe falleret ſic feciſti, ſed ut faceres quod & quomodo faciendum erat in ueritate per omnia perſtitiſti. Qui ergo ſe fefellit in tua ueritate, non de te, ſed de propria queratur falſitate. Hæc Anſelmus. Prædictus quoque locus ſupremus. ſcilicet limbus patrum, ad quem Chriſtus deſcendit, ſinus Abrahæ dicebatur: quia ibi Abrahã fuit cum liberandis, cui primò huiuſmodi liberatio eſt promiſſa, ſed nunc cœlum empyreum ſinus Abrahæ eſt, quia ibi iam eſt Abraham. A nullo autem prædictorum locorum eſt tranſitus ad alium, niſi de tertio ad quartũ: hoc eſt, de purgatorio ad limbũ

Ephe. 5.

Deſcenſus Chriſti ad inferos.

Figura deſcenſus. Danie. 3.

Danie. 14.

Infernus duplex.

Infernus pœnarum quadruplex.

Morſus inferni.

Mercedem mortis ſuæ dedit Chriſtus homini.

Leo ſermone de paſſione.

Anſelmus lib. cur Deus homo

Anſelmus de meditatione redemptionis generis humani cap. 2.

Sinus Abrahæ.

sanctorum. Vnde quando cantamus, libera animas fidelium defunctorum de pœnis inferni: sumitur ibi infernus, pro purgatorio: sicut & ibi sumitur pro limbo, quando Christus dicitur ad inferos descendisse, uel infernum destruxisse. Igitur, secundùm Gregorium, quod ante passionem promisit, in resurrectione sua Dominus adimpleuit. *Si exaltatus*, inquit, *fuero à terra, omnia traham ad meipsum*: omnia uidelicet electa. Omnia namque traxit, qui de electis suis apud inferos nullum reliquit, quos suos in fide & actibus recognouit. Expansis in cruce manibus exaltatus à terra, traxisti ad te oīa: præcor & obsecro te benigne Domine, noli me dimittere in cœno concupiscentiarū: trahæ me ad te, ut crucifigar tibi, & mūdo mortuus, tibi uiuam. uiuam uerò iam non ego, uiuas autem in me Christe. Considera hic attentè, quanta fuit Christi benignitas in infernum descendere: quanta charitas, quanta humilitas. Poterat enim unum ex angelis ad eos mittere, & facere ipsos seruos suos liberari, & sibi præsentari, put uoluisset si hoc suus amor & humilitas sustinuisset. Per seipsum ad inferna descendit, & non ut seruos, sed ut amicos Dominus omnium eos uisitauit, & ibidem usque ad diem Dominicum, prope auroram, cum eis stetit Iubilauerunt sancti patres in suo aduentu: & repleti sunt iocunditate immēsa, omni miseria procul pulsa. Et procidentes, adorauerunt, & surgentes, stabant in laudibus & canticis coram eo, cum reuerentia & ingēti exultatione. Et in huiusmodi laudibus & canticis & iubilationibus steterunt in limbo usque prope auroram diei dominicæ, & in cōspectu etiam multitudinis angelorum ibidem exultantium & iubilantium cum eis. Assiste & tu, ac in uocem exultationis & iubilationis erumpe, sanctorumque melodiæ tuas preces interpone. O quàm dulce & quàm iocundum talibus interesse: uel saltem à longè talia contemplari. Tunc portis inferorum confractis, & diabolo magno alligato, accepit eos Dominus cum exultatione ab inferis educēs: & ante eos cum gloria & triumpho lætus procedens: sanctorumq; exercitu comitante ad superos rediens posuit eos in paradiso delitiarum & uoluptatis, qui est ad Orientem, in extremis maris. Tunc uerus Sampson moriens, hostilē exercitum prostrauit: & agnus sine macula in sanguine testamēti sui, de lacu, in quo non erat aqua, uinctos eduxit: Tūc quoque angelus Loth cum suis de Sodoma eripuit: & nepharios igne sulphureo inuoluit. Tunc etiam angelus Aegyptum deuastauit, & filios Israel īde liberauit. Cùm ergo fortis armatus, scilicet diabolus, custodiret atrium suū, id est limbum, Christus fortior sup eueniēs, atrium suum intrauit, & ipsum per crucem suam deuincēs, alligauit. istud Banaias olim in figura demonstrauit, qui ad leonem in cisternam intrans, cum uirga sua ipsum prostrauit. Sic Christus intrauit ad diabolum in infernum: & per sanctam crucem prostrauit ipsum. Per fortissimum etiam Sampsonem, Christus fortissimus designatur: à quo infernalis leo, scilicet diabolus, superabatur, & potentia sua priuabatur, & tūc homo est liberatus de captiuitate diabolica, quæ olim fuit in captiuitate Aegyptiaca præfigurata. Filii Israel in Aegypto à Pharaone oppressi, clamauerūt ad Dominum pro sua liberatione: & misertus Dominus liberauit eos de captiuitate. Ita genus humanum à principe tenebrarum detentum, clamauit pro sua redemptione ad Dominum: & misertus eius liberauit ipsum. Hanc liberationem hominis Deus præfigurauit, quando Abraham de Hur Caldeorum liberauit.

Gregorius hom. 2. in euangelia. Ioan. 12.

Humilitas Christi in de, censu.

Sanctorum redemptio.

1. Paral. 11

Iudic. 14.

Exod. 1.

A

B

C

D

E

Caldei enim hur, hoc est ignem pro Deo coluerunt, quod cùm Abraham renueret, ipsum in ignem proiecerunt. Deus autem uerus, quem ipse coluit, de igne eum liberauit: sic & sanctos de inferno redemit. Hāc etiam redemptionem hominis Deus præfigurauit, quando Loth cum suis de subuersione Sodomæ liberauit. Sed Sodomis tantum boni liberati fuerunt, mali autem igne & sulphure interierunt. Sic Christus bonos tantum de limbo liberauit, de inferno autem damnatorum neminem eripuit. Et iusti quidem cum tanta lætitia liberantur. Sed quid putas indicibilis amaritudinis & inconsolabilis doloris, imò extremæ dānationis accidit remanentibus in igne in extinguibili, uerme immortali, tenebra palpabili, morte infinibili? Væ illis quibus datum est hoc potius experiri, quàm credere, uel timere. Aliqua uerò morula in paradiso facta cum eis, & etiam cum Helia & Enoch, ipsum recognoscentibus & exultantibus, dixit eis: quia esset tempus ut iret ad excitandum & reassumendum suum corpus. Qui omnes procidentes, adorauerunt, rogantes ut citò rediret: quia gloriosissimū corpus suum uidere plurimum affectabant. Da & mihi Domine benignissime corpus tuum glorisis simum in secundo aduentu tuo cum gaudio uidere, & de tua uisione æternaliter cum electis tuis gaudere. Considera nunc quomodo omnia quæ Christus pro nobis pertulit, pro nostra utiliter pati uoluit. Vnde Hieronymus quædam ex his colligens, sic dicit. Opprobria autem eis nostram abstulere opprobrium. Vincula eius nos liberos fecerunt. Corona spinea capitis eius, diadema regni adepti sumus: a uulneribus eius sanati sumus. Sepultura eius resurgimus: & descensu ad inferos, ascendimus ad cœlos.

Gene. 11.

Gene. 16.

Dolor poena damnatorum in inferno.

Hieronym. in cap. 14. Marci.

ORATIO.

BONE *Iesu, nec adhuc satiata est tua ineffabilis clementia pietatis, nisi & inferni claustra pene trans tuos captiuos redimas. Descendat igitur illa fœlix tua & sanctissima anima ad inferos educens uinctos de tenebris & umbra mortis. Descendat & nunc Iesu misericors, per hanc ineffabilem pietatem tuam, gratia & misericordia tua super animas famulorum, famularum que tuarum, parentum & propinquorum meorum, familiarium, benefactorum & recommendatorum, ut eas à pœnis quas pro peccatis suis merentur eripias, & ad gaudia æterna perducas. Amen.*

De resurrectione Domini. Cap. LXIX.

NVNC

Matth. 28. Hieronym. in cap. 16. Marci.

NVNC, secundum Hieronymum, aromatibus redolentibus cũ sponsa & adolescentulis, quæ currunt post eam, conspergimus librum & cubiculum mentis nostræ. Nunc introducit nos rex in cellaria sua, nũc surgit amica Maria: hyems abijt, pluuia recessit, flores uisi sunt in terra nostra. *Vox turturis audita est in terra nostra. Vineæ florentes dederunt odorem.* Redit spõsus de umbra, sub qua dormit in meridie. Radix amara crucis euanuit, flos vitæ cum fructibus erupit: & qui iacuit in morte, surrexit in gloria: sol post occasum oritur, aquilæ ad corpus congregantur. Post sabbata tristia fœlix irradiat dies: quæ primatum in diebus tenet, luce prima in ea lucescente, & Domino in ea cum triumpho resurgente: & dicente, *Hæc dies quam fecit Dominus, exultemus & lætemur in ea.* Hæc Hieronymus. Vnde & Augustinus: Post illusiones & uerbera, post aceti & fellis pocula mixta, post supplicia crucis & uulnera, & postremò post ipsam mortem & inferos, surrexit de suo funere caro noua: redit ab occiduo latens vita: & in morte salus reseruata, resurgit pulchrior reditura post funus. Hæc Aug. Veniens itaq; Dominus Iesus die dominico, & summo mane, cum honorabili multitudine angelorum ad monumentum: & reaccipiens illud corpus sanctissimum propria uirtute resurrexit: & ex ipso monumẽto clauso processit. Nemo quippe tam facilè excitatur & surgit à somno, quàm Christus surrexit à morte & sepulchro: quia excitatus est tanquam dormiẽs Dominus, qui etiam de se dicit, *Ego dormiui, & soporatus sum: & exurrexi, quia Dominus suscepit me.* Sicut autẽ Christus exiuit clauso uirginis vtero, sic potuit clauso prodire sepulchro: hoc tamen aliter fuit: quia in resurrectione habuit corpus gloriosum, cui aliud non resistit: sed exitus de utero virginis miraculosus fuit. Vt autẽ ait Beda, resurrexit Dominus mane de monumento, in quo sero iam facto erat depositus: vt adimpleretur illud psalmistæ: Ad uesperum demorabitur fletus, & ad matutinum lætitia. *Et ecce terræmotus* Domino resurgente *factus est magnus*: cuius causa subditur: *angelus enim Domini descendit de cælo*; & virtute eius factus est terræmotus: quia corporalia obediunt angelis ad nutum, quantum ad motum localem. Sicut in pasione Christi terra mota est in signum tristitiæ, sic in resurrectione eius mota est in signum lætitiæ. Vbi Beda: Quòd etiam terręmotus resurgente Domino de sepulchro, sicut & ipso moriente in cruce factus est magnus: significat terrena prius corda per fidem pasionis ac resurrectionis eius fore concutienda ad pœnitentiam, & saluberrimo pauore permota ad uitam sublimandum perpetuam. Vbi & Seuerianus: Si autẽ sic terra tremuit, cùm Dominus ad ueniam suorum resurgeret: quomodo contremiscet cùm noxiorum omnium resurget ad pœnam? Et quomodo Domini præsentiam sustinebit, quæ angeli præsentiam sustinere non ualuit? Et notãdum, quòd legitur terręmotus factus in legis datione. Vnde Psal. *Terra mota est: etenim cœli distillauerunt à facie Dei Sinai, à facie Dei Israel.* In Christi pasione mota est: ut uisum est suprà. In resurrectione mota est: ut hìc dicitur. In iudicio generali erit terræmotus, ut infrà patebit. Secundùm hæc moraliter in terræmotu significatur contritio, quæ prouenit secundum quatuor prædicta: uidelicet ex consideratione diuinorum mandatorum, hoc est in legislatione: ex consideratione pasionũ Christi & dolorum, & hoc est in pasione: ex consideratione amissæ uel dilatæ

Cant. 2. Psal. 117. Augusti. sermone de resurre. Resurrectio dominica. Psal. 3. Beda hom. 3. inter æsti uales. Psal. 49. Terræmotus. Beda ibid. Seuerianus sermone de passione. Terręmotus quãdo factus. Psal. 67.

beatitudinis, & hoc est in resurrectione: ex consideratione pœnæ gehennalis, & hoc est in extremo examine. Meritò autem Christus exaltatus est à Deo vsque ad gloriam resurrectionis: quia propter obediẽtia Dei patris, se humiliauit usque ad mortem crucis. Vnde Anselmus: Resurrectionis sacræ gloria sublimãdus: ludibria perfidorum, asperitatem uerberum, crucis opprobrium, fellis amaritudinem, & ad ultimum mortem sustinuit: admonens suos, ut si post mortem ad gloriam peruenire contendunt, uitæ præsentis angustias & labores, prauorumque oppressiones, non solum æquo animo tolerent: sed omnia huius mundi aspera pro pręmijs æternis ament, appetant, & gratanter suscipiant. Hæc Anselmus. Sicut ergo humiliatus est Christus per hoc, quòd mala sustinuit moriendo, ut nos liberaret à malis: ita & glorificatus est resurgendo, ut nos promoueret ad bona. secundùm illud quod ait Apostolus, *mortuus est propter delicta nostra: & resurrexit propter iustificationem nostram.* Sustinuit enim pasionem pro nobis, ut nos à pœna inferni liberaret: & resurrexit à mortuis, ut nos de morte ad uitam traheret. Vnde bene suam resurrectionem longius quàm usque in diem tertium differre noluit, ita ut duabus noctibus & uno die in sepulchro quiesceret: nox enim ad peccatum pertinet, & natura quidem humana duabus mortibus tenebratur astricta: animæ, propter peccatum: carnis, propter uindictam peccati. Quia ergo Dominus sola carne mortuus est, ut nos à morte animæ & carnis liberaret: rectè duabus noctibus & una die in sepulchro quiescere uoluit: quia videlicet lucem suæ simplæ mortis, tenebris duplæ nostræ mortis adiunxit: & per suam simplam mortem nostram duplam damnauit. Si enim ipse utramque susciperet, nos à nulla liberaret: sed unam misericorditer suscepit, & iustè utrãque damnauit simplam suam duplæ nostræ contulit, & duplam nostram moriens subegit. Duæ ergo noctes, significant duas nostras mortes. dies uerò significat suam mortem, quæ fuit lux nostrarum mortiũ. Vnam abstulit, alterã ad exercitium electis reliquit, quam denuo ueniens exterminabit. Resurrectio itaque sua, est causa efficiens nostræ resurrectionis: quæ fit in pręsenti, & quę fit in futuro. Resurrectio quæ fit in præsenti, est nostra iustificatio: & dicitur resurrectio prima. Vnde in Apocalypsi, *Beatus qui habet partem in resurrectione prima.* Resurrectio quę fiet in futuro, est corporis resuscitatio: & dicitur resurrectio secunda. Vnde in Osee: *Viuificauit nos post duos dies, & in tertia die suscitauit nos.* Ad resurrectionem quippe primam duo dies requiruntur: scilicet ablatio omnis culpæ, & collatio consummatæ gratiæ: nullus enim resurget resurrectione secũda ad gloriam, nisi prius resurrexerit resurrectione prima per gratiam. Mortuus autem fuit Christus quadraginta horis, ut quatuor mundi partes, quæ in decalogo legis mortuæ erant, uiuificaret. Prima quoque die hebdomadæ surrexit, ut ea die mundum innouaret qua eum creauerat. In tertia verò die pasionis surrexit, ut eos qui tribus temporibus, scilicet ante legem, sub lege, sub gratia in peccatis mortui fuerant, subleuaret. & nos qui factis, dictis, cogitationibus labimur, per fidem, sanctæ trinitatis resurgamus. Et secundum Augustinum, ideo post tres dies resurrexit, ut in pasione filij, totius trinitatis mõstraretur assensus: triduum enim legitur in figura: quia trinitas quæ in principio fecerat hominem, ipsa in fine hominem per Christi reparat pasionem. Ideo etiam resurre-

ctionem

Exaltatio Christi meritũ. Anselmus lib. cur Deus homo. 1. Cor. 15. Resurrectio nõ fuit differenda. Resurrect. Christi, est causa nostra. Apoc. 20. Osee. 6. Mortis Christi duratio. Augustin. lib. 4. de trinitate. Resurrectionis acceleratio.

ctionem suam Dominus sic accelerare voluit, ne discipulos diu in mœstitia cruciari permitteret. Vnde Leo papa: Dominus nempe Christus, ne turbatos discipulorũ animos longa mæstitudo cruciaret: denunciatã tridui moram tam mira celeritate breuiauit, ut dum ad integrum secundùm diem pars primi nouissima, & pars tertij prima concurrit: & aliquantulum de spatio temporis decideret, & nihil dierum numero deperiret. Resurrectio igitur saluatoris nec animã in inferno, nec carnem diu morata est in sepulchro: & tam uelox uiuificatio fuit incorruptæ carnis, ut magis ibi esset soporis similitudo, quàm mortis. Quoniam deitas quæ ab utraque hominis substantia non recessit: quod potestate diuisit, potestate coniunxit. Hæc Leo. Passionis igitur & resurrectionis exemplum Christus nobis præbuit: passionis, ad firmandum patientiam: & resurrectionis, ad excitandam spem: ut duas vitas in nobis ostẽderet in carne: unam laboriosam, quam tolerare debemus: alteram beatam, quã sperare debemus. Resurrexit autẽ Christus cum corpore glorioso: cuius dotes sunt claritas, agilitas, subtilitas, & impassibilitas. Quamuis enim anima Christi à principio suæ cõceptionis fuerit gloriosa, per apertam uisionem & perfectam fruitionẽ diuinitatis, dispensatione tamen & dispositione diuina factum est, ut gloria animæ eius nõ redundaret in corpus: ut sic corpus esset passibile & mortale, ad adimplendum precium & mysterium redemptionis humanæ in sua passione. Et ideo peracto mysterio passionis & mortis, anima Christi statim resumpto corpore in resurrectione, in ipsum corpus suam gloriam deriuauit: & ita factum est corpus Christi gloriosum. Vt enim ait Augustinus, Carnis quippe ille gerebat infirmitatem: quæ infirmitas resurrectione cõsumpta est. Vnde & Leo papa: Sicut ergo dicit apostolus, *Et si cognouimus Christum secundùm carnem, sed nunc iam non nouimus*: eius nãq; resurrectio non finis carnis fuit, sed commutatio: nec consumpta est substantia uirtutis augmento. Qualitas transiit, non natura defecit. Et meritò dicitur eius caro nesciri in eo statu quo nota fuerit: quia nihil in ea passibile, nihil infirmum remansit: & ut ipsa sit per essentiam, & nõ sit ipsa per gloriam. Hæc Leo. Interim igitur, ò anima mea deponamus pijssimas tristitiæ querelas, ac nubila mœroris, & in lætitiæ respiremus serenum, & qui funera redemptoris nostri prosecuti sumus cum lachrymis, qui mortem nostram moriẽdo destruxit. Dei ipsius resurrectione & gloria iocundemur, qui vitam resurgendo reparauit. *Christus enim resurgens à mortuis, iam non moritur: mors illi ultrà non dominabitur*. Induit enim eum Dominus pater stola immortalitatis & gloriæ: & coronam pulchritudinis posuit super caput eius, iocunditatem & exultationem thesaurizauit super eum. Totum igitur in eo plenum est gaudio, totum lætitia cumulatum, totum exultatione refectum. Caro enim Christi, flos ille pulcherrimus de radice Iesse, qui in natiuitate floruit quia ex virgine sine peccato tanquam pulcherrimi floris singulare decus emicuit: in passione defloruit: quando nec species, neque decor ei fuit: sic in resurrectione, resumpto etiam sanguine fuso in cruce, cum omnibus quæ sunt de ueritate humanæ naturæ, per gloriã refloruit ut omnium esset decor. Nam corpus illud gloriosissimum, subtile, agile & immortale, tantæ claritatis superuestitum est gloria, ut verè sole fulgentius, exemplarem præferens pulchritudinem suscitandorum corporum humanorum, de quibus ipse saluator ait: *Tunc fulgebunt iusti sicut sol in regno patris*: scilicet, beatitudinis sempiternæ. Quòd si quilibet iustus fulgebit ut sol: quanti putas esse fulgoris, ipsum iustitiæ solem? Tanti, inquam est, ut sit speciosior sole, & super omnium dispositionem stellarum luci cõparatus, decor præcipuus non immeritò iudicetur. Tunc renouata est, ut aquilæ iuuentus Christi. Tunc leo suum catulum suscitauit. Tunc phœnix reuixit. Tunc ex eodem luto fractis uasis, fecit aliud vas figulus, sicut placuit in oculis suis. Tunc Ionas de uentre ceti illæsus exiuit. Tunc uestitum est candelabrum auro. Tunc suscitatum est tabernaculum Dauid, quod cecidit. Tunc refulsit sol, qui prius erat in nubilo. Tunc uiuificatum est granum frumenti, quod cadẽs in terra mortuum erat. Tunc ceruus resumpsit cornua. Tunc Sampson tulit portas ciuitatis, & exiuit. Tunc Ioseph eductus de carcere tondetur, & constituitur Dominus Aegypti. Tunc conscissus saccus circundatur lætitia. Magna igitur & solennis ualde est solennitas Paschalis, & cæteras præcellit solennitates. Vnde omnes dies dominici octauæ sunt huius festi: & in eo omnia signa lætitiæ proponũtur. Dignitas quippe dominicę diei notatur in hoc quòd fuit prima dierum. Item nox illam non præcessit. Item, ut dicitur, erit ultima dierũ. Item nox illi non succedet. Itẽ cœlum & terra sunt in ea creata. Item angelus est in ea creatus, & ad deum conuersus. Item primò data sunt in ea filijs Israel mandata. Item Christus in ea natus est. Item Christus in ea surrexit. Item spiritus sanctus datus est in ea apostolis. Item in ea omnes resurgemus, atque iudicabimur. Item in ea continuandum est perpetuò in laude Dei. Vnde Gregorius: Hanc rectè nobilitatem solennitatis dicam, quia solennitates cæteras antecedit. Sicut enim in sacro eloquio sancta sanctorum, uel cantica canticorum, pro sui magnitudine dicuntur: ita hæc festiuitas rectè dici potest solennitas solennitatum. Ex hac quippe sollennitate exemplum nobis resurrectionis datum est spes cœlestis patriæ aperta, & facta superni regni iam præsumptibilis gloria. Per hanc electi (qui quamuis in tranquillitatis sinu) tamen apud inferni claustra tenebantur, ad paradisi amœna reducti sunt. Quæ est ergo ista solennitas, quæ inferni claustra destruxit: & ianuas nobis regni cœlestis aperuit? Vnde & Augustinus: Alacrior dies illa refulget: non de vsitatis solis circulis illuminata præclarius: sed de lumine agni resurgentis illustrata sublimius. Hac enim die sol iustitiæ Christus ascendit ab inferis: & idcirco pulsemus cytharam Dauid, canentes: *Hæc est dies quam fecit Dominus: exultemus & lætemur in ea*. Contẽplemur hunc diem, qualem noctẽ habuerit genitricem. Nox quæ cœlum luminaribus imitatur: imò in qua cœlum & terra lætatur: nox bonæ parturitionis, nox sanctæ regenerationis, nox de qua dicitur, & nox sicut dies illuminabitur: & ab ipsa est dies quam fecit Dominus, dies dominicus. Et rectè dies dicitur lucis, ĩ quo fugerunt tenebræ cæcitatis. Exclamauerunt qui erãt in regione umbræ mortis, quia lux orta est illis: lætetur terra, quia nouam lucem vidit: lætentur & angeli, quia peccatoribus Dominus claritatem dedit. Contremuerunt inferi, sustinendo splendorem insolitum: & incuruatum est omne genu Christo Domino, cœlestium, terrestrium, & infernorum. Omnia ergo nobiscum hodie triumphant: & angeli, & archãgeli: cęterique beatorum spiritum ordines nobiscum festa concelebrant. Nos quoque imitamur cantilenã cantantes cantica cœlestia, quæ adhuc humana cantare

non

Marginal notes: Leo sermo. 2. de resurrectione. — Exemplum passionis & resurrectionis. — Corporis gloriosi dotes. — Augusti. sermo. de resurrect. — Leo sermo. 2. de resurrect. — 2. Cor. 5. — Rom. 6. — Christus plenus gaudio resurrexit. — Matt. 13 — Figurae uariae. — Hiere. 18. et Rom. 9. Ionæ 2. — Dominica dies dignitas. — Gregorius hom. 22. in euangelia. — August. sermo. de resurrect. — Psal. 117. — Psal. 138. Dies lucis.

Exultādū est tremore. *Luca. 1.*

non potest lingua. Exultemus ergo in Domino, sed in timore, non remissa securitate. Nā & beatus Ioannes præcursor exultauit in utero matris: sed vinum non bibit, præcepto angeli Gabrielis. Nos autē qui infirmi sumus, sobriè bibamus: modum non excedamus, ut lætitia nostra cum exultatione nullam sentiat corporis tempestatem: sed per sobrietatis serenitatē, portum intremus salutarem. Accepimus ieiuniorum palmam, festiuitatis non amittamus victoriam: quā nobis tribuat Dominus Christus adiuuando, quia vicit in nobis patiendo: ut digno carmine triumphemus cantantes. *Absorpta est mors in victoria*: halleluia. Ignitam quippe rompheam illam, & paradisi ianuā, quam nullus effringere potuit hac die Christus cum latrone referauit: dicens ad angelos, *Aperite mihi portas iustitiæ: & ingressus in eas confitebor Domino.* Ex eo nimirum tempore quo passus est Dominus, porta hæc & clausa & reserata est. Clausa quidem īcredulis & peccatoribus: reserata verò iustis & credentibus.

1. Cor. 15. *Psal. 117.*

Excellētia dies resurrectionis.

Quomodo mater Domini Maria inter omnes mulieres principatum tenet: ita & inter cæteros dies hæc omnium mater est. Hæc dies est una de septem, & extra septem. Hæc est dies quæ appellatur octaua, unde & in quibusdam psalmorū titulis superscribitur, pro octaua. Hæc est dies, in qua synagoga finitur, & ecclesia nascitur. Hæc est in cuius numero octo animæ seruatæ sunt in arca Noe. Et quid mihi necesse est infinita replicare? Dies mihi deficiet, si uoluero omne diei istius exponere sacramentum. Hoc tantùm dico, quòd uniuersa sabbati gratia, & antiqua illa festiuitas populi Iudæorum diei istius solennitate mandata est. Illi in sabbato non faciebant opus seruile: nos in die dominico, hoc est in die resurrectionis opus seruile non facimus. Illi de domibus suis non egrediebantur, & nos de domo Christi non egrediamur. Illi non accendebant ignem in die sabbati: nos e contrario accendamus in nobis ignem spiritus sancti. De quo igne Dominus, ait: *Ignem veni mittere in terram: & quid uolo, nisi ut ardeat?* Desiderat Dominus istum ignem ardere in nobis: spiritum sanctum feruere, ut non refrigescat charitas Dei. Illis agnus aut hircus, nobis Christus occiditur. Pro quibus uniuersis fratres consona uoce pariter cantemus: *hæc dies quam fecit Dominus, exultemus & lætemur in ea.* Hinc ergo & à nobis halleluia, decantetur. quòd Latinè laudate Dominū interpretatur. Laudemus Dominum fratres uita, lingua, corde, & ore, uocibus & moribus. Sic enim sibi dicit uult Deus halleluia, ut non sit in laudante discordia. O fœlix halleluia in cœlo: ubi templum Dei sunt angeli. Ibi enim concordia summa laudantium: ubi nulla lex in membris repugnat legi mentis: ubi non est rixa cupiditatis, in qua periclitetur victoria charitatis. Hîc ergo halleluia cantemus, adhuc solliciti, ut illic possimus aliquando cantare securi, quando scilicet hoc mortale corpus, immortale & incorruptibile factum fuerit: quando tota tentatio perierit. O fœlix illic halleluia, ò uita secura, ò sine aduersario, ò ubi nemo erit inimicus: nemo perit amicus. Ibi laude, Deo, & hîc laudes Deo: sed hîc à solliciuis, ibi à securis, hîc à morituris, ibi semper à victuris. hîc in spe, ibi in re: hîc in uia, ibi in patria. Modo ergo fratres mei cantemus, non ad delectationem quietis: sed ad solatium laboris. Quomodo solent viatores cantare: canta, & ambula, & cantando laborem consolare. Pigritiam noli amare: sed ambula, & in bona profice. Canta & ambula: noli errare, noli redire, noli remanere. Hæc Augustinus. Vnde & Beda, Et quoniam illa uita tota in Dei laude geritur: cessantibus cunctis lāguoribus, meritò quinquaginta diebus in memoriam huius nostræ quietissimæ ac fœlicissimæ actionis crebrius ac festiuius halleluia canere solemus: halleluia namque Hebræus sermo est: & interpretatur Latinè, laudate Dominum. Denique in Psalm. vbi nos canimus, laudate Dominum, pro hoc uerbo apud Hebræos semper canitur, halleluia. Quod Euangelista Ioannes in Apocalypsi sua cœlestium agmina virtutum, cantica se audisse perhibet. Sed & uenerabilis pater Tobias, intelligens qualis supernorum ciuium gloria, quanta ipsius Hierusalem cœlestis sit claritas, hæc mystica voce dicebat: Ex lapide precioso, & auro mundo omnes plateæ eius sternentur, & per vicos eius halleluia cantabitur. Hæc Beda. Resurge nunc anima mea cū Christo de sordido peccati sepulchro: respira iam in spem resurrectionis, & uitæ perennis: pro amore Dei moriamur in præsenti uita, ut post resurrectionem viuamus in futura. Quia si pro amore Christi nunc mortuum corpus portamus: tunc in lætabundo gaudio, cum ipso conregnabimus. Sic ergo curemus interesse festis hominum, ut mereamur etiam interesse festis angelorum. Vnde Gregorius, Ecce Paschalia solennia agimus: sed ita uiuendum est nobis, ut peruenire ad æterna festa mereamur. Transeunt cuncta, quæ temporaliter festiuè celebrātur. Curate qui his solennitatibus interestis, ne ab æterna solennitate separemini. Quid prodest interesse festis hominum, si deesse contingat festis angelorum? Vmbra uenturæ solennitatis, est solennitas præsens. Idcirco hanc annuè agimus, ut ad illam, quæ non est annua, perducamur. Cùm hæc statuto tempore geritur, ad illius desiderium memoria nostra refricatur. Frequentatione ergo gaudij temporalis, ad æterna gaudia mens incalescat & ferueat: ut ex ueritate lætitia perfruatur in patria quod de umbra gaudij meditatur in uia. Hæc Grego. Christus resurrectionem suam per Sāpsonem fortissimum olim figurauit: qui ciuitatem inimicorum suorum introiuit: & ibidem nocte dormiuit. Et cùm inimici portas ciuitatis custodirent, ut ipsum mane comprehenderent, & occiderent, ipse media nocte surrexit, & portam ciuitatis secum detulit. Sic Christus urbem hostium suorū, hoc est infernum, potenter intrauit: & destructo eo, media nocte surrexit. Christus etiam per Ionam resurrectionem suam præfigurauit: quem in uentre ceti per triduum uiuum conseruauit: & post triduum cetus ipsum de ore in terram uiuum emisit. Fuit etiā resurrectio Christi præfigurata per lapidem, quem reprobauerunt ædificantes templum Domini. Qui cùm ab eis propter ineptitudinem abiectus esset: tandem consummato templo, cùm lapis angularis poni deberet, qui in se duos parietes compleret, non est inuentus lapis ad hoc aptus: nisi ille qui ab ædificantibus erat reprobatus. Christus erat lapis reprobatus, in sua passione: & factus est ecclesiæ lapis angularis, in sua resurrectione. Tunc adimpleta est illa prophetia Dauid, *Lapidem quem reprobauerunt ædificantes,* & cætera. & ideo ipsa cantatur in festo resurrectionis. Lapis iste duos parietes in templo Domini coadunauit: quia Christus de populo Gentili & Iudaico unam ecclesiam ædificauit. In hoc ædificio pro cæmento usus est suo sanguine: & pro lapidibus, suo sacratissimo corpore.

Gene. 7. & 8. *Luc. 12.* *Psal. 117.* *Halleluia.* *Beda hom. 1. iter æstiuales.* *Apoc. 19.* *Tob. 13.* *Gregorius hom. 22. in euange.* *Figura. Iudicū 16.* *Ionæ. 2.* *Psal. 117.*

ORA-

ORATIO.

DOMINE Iesu Christe, dulcor unice, qui ruptis uinculis mortis, glorificasti corpus tuum, & in tã ineffabili gloria surrexisti: precor & obsecro te per tuam resurrectionem floridam: da mihi ut à uitijs, & à morte animæ resurgens, in uirtutibus semper floream: & in nouitate uitæ ambulem: ut quæ sursum sunt quæram & sapiam, non quæ super terram. Per tuæ claritatis uirtutem purga animam meam à tenebris peccatorum: & per eandem uirtutem die uniuersalis resurrectionis caro mea resurgat ad gloriam, ut tecum æternaliter in utroque gaudeam. Amen.

Quomodo Dominus Iesus apparuit matri suæ. Cap. LXX.

EADEM autem hora, scilicet summo mane, Maria Magdalenæ, & Maria Iacobi minoris mater: quæ etiam apellatur Maria Ioseph: scilicet mater, qui fuit frater Iacobi: & unus de septuagintaduobus discipulis: & ab apostolis cum Matthia statutus: & quãdoque Maria Cleophæ, scilicet filia appellatur: & Maria Salomæ, scilicet filia, quæ etiam mater filiorum Zebedæi uocatur: & cæteræ quæ cum eis erant: licẽtia prius petita à Domina, cœperunt ex deuotione & fide, quam ad Dominum habebant, ire cum vnguentis ad monumentum ad inungẽdum corpus dominicum. Domina autem remansit domi, uacans interim lachrymis & orationi. Et pulchrè hæ mulieres uno censentur nomine: ut quibus vna erat uoluntas, parque desiderium, unum esset uocabulum.

Status penitentium.

Vbi sciendum, quòd tres sunt status hominum saluandorum, quorum quilibet quærit Christum, & extra hos nemo saluatur: scilicet incipientium, proficentium, & perfectorum: siue, pœnitentium, actiuorum, & contemplatiuorum. Et hi tres status signãtur per tres Marias, quæ quærebant Dominum, quãtum ad triplicem nominis Mariæ interpretationem.

Magdalena pœnitentium primiceria.

Status pœnitentium signatur in Maria Magdalena: quæ famosa peccatrix fuerat, & pœnituit. Et licèt alibi per ipsam accipiatur uita contemplatiua: ut tamẽ Marcus hîc de ea loquitur, dicens: Maria autẽ erat, de qua eiecerat septem dæmonia: sic inter pœnitentes reputatur: imò ipsa in euangelio primiceria pœnitentium fuisse dignoscitur. Et secundum hoc bene conuenit ei nomen Maria: prout interpretatur mare amarum, secundùm etymologiam Latinam: uel secũdùm deriuationem Hebraicã, à uocabulo mara, quod Latinè est amara. Vnde Ruth: *Non uocetis me Noemi*, id est pulchram, *sed uocate me Mara*, id est amaram, *quia amaritudine ualde repleuit me Dominus*. Quod uerificabatur ĩ Maria Magdalena, quãdo ante pedes Domini lachrymis lauit maculas criminis. Sic & Petrus pœnitens fleuit amarè. Vnde cuilibet animæ uerè pœnitenti, dicitur illud Threnorum, *Magna est, uelut mare, contritio tua filia Sion*.

Ruth. 1. *Matt. 26.* *Thren. 2.*

Status proficientium.

Status uerò proficientiũ & actiuorum, signatur in Maria Iacobi, quæ fuit mater Iacobi minoris. Ad proficientes enim petinet supplantare uitia, & luctari in exercitio spirituali virtutum. Cui conuenit alia interpretatio Mariæ: prout interpretatur Domina, Syriacè. Quia enim proficere uolentes, sunt in conunuo conflictu, propter pronitatem ad malum, & difficultatem ad bonum: necesse est proficientes dominari passionibus per rationem, ne tentationibus cedant: ex qua lucta, quando uidelicet ratio prædominatur sensualitati, generantur uirtutes: *nam uirtus in infirmitate perficitur.*

2. Cor. 12.

Status perfectorum. *Matt. 20.*

Status autem perfectorum, & contemplatiuorum, signatur in Maria Salomæ, quæ fuit mater filiorum Zebedæi, scilicet Iacobi maioris, & Ioannis: hæc postulauit filijs suis regnum: sic perfecti & contemplatiui non occupantur, nisi circa regnum Dei: imò ipsi in se habent regnũ Dei, & hîc prægustant quodammodo regnum cœlorum. Vnde etiam Salome, interpretatur pacificans: nam in hac uita nulla pax est homini, nisi in actu contemplationis. Et huic consonat tertia interpretatio nominis Mariæ, prout interpretatur, illuminata. Vnde animæ contemplatiuæ dicitur illud Esaiæ: *Surge, illuminare Hierusalem: quia uenit lumen tuum.*

Salome. *Esa. 60.*

Aromata trium Mariarum, et statuum.

Quælibet istarum Mariarum, habet sua aromata & unguenta. Pœnitentium aromata sunt, dolor contritionis, pudor confessionis, & labor satisfactionis: ex his cõficitur unguentum, quo libenter ungitur Dominus. Conficitur autem hoc unguentum ex myrrha, aloe, & thure. Per myrrham, quæ ualde amara est, significatur amaritudo contritionis. Per aloes, quod etiam amarum est, & ualet contra retentionem menstruorum: id est, peccatorum: significatur uerecundia cõfessionis. Per thus, cuius odor cum fumo ascendit, significantur opera satisfactionis: quæ per rectam intentionem in Deum diriguntur.

Vnguentũ salubre.

Sed ex his tribus non conficitur bene vnguẽtum, nisi apponatur oleũ misericordię diuinæ, sine qua omnis pœnitentia est inefficax. admixto autem hoc oleo, optimum unguẽtum efficitur: & tale fuit unguentum Mariæ Magdalenæ, quæ omnes partes pœnitentiæ perfectissimè impleuit, assistente sibi misericordia saluatoris: ut patet in euangelio. Ipsa enim lachrymas copiosè effudit, ex amaritudine contritionis: cõuiuantes nõ erubuit, ex pia impudentia confessionis: pedes Domini lachrimis lauit: capillis tersit, osculabatur, unxit. & se totam Christi obsequio deuouit, & impendit: & hoc ex immenso affectu satisfactionis.

Aromata proficientium.

Proficientium aromata sunt, patientia, humilitas, perseuerantia, seu longanimitas: ex quibus conficitur unguentum actiuorum. Et hoc unguentum intrant myrrha, & gutta, & casia, quæ fluunt à ueste uitæ Christi. Myrrha bona est in omni unguento: & ideo licèt posita sit in unguento pœnitentium, conuenienter tamen ponitur etiam in unguento proficientium, & ponetur etiam in unguento perfectorum: Myrrha enim arcet uermes: sic patientia arcet uermes, qui mordere solent cor patientis, ne contra iniuriantem dolore mordeatur. Et hac patientia maximè opus est, proficere uolentibus

Myrrha uermes.

lentibus

Gregorius lib. 16 moral. cap. 5. Idem lib. 37 moral. cap. 16.

lentibus exercitio ſpirituali: quia (ſecundùm Gregorium) virtutes inter preſſuras paſsionum, & punctura tentationum creſcunt. Per guttam autem, quæ & aromatica dicitur, ſignificatur humilitas: quia gutta pellit omnes inflaturas & tumores: ſic humilitas curat cordium duritias. Hac etiam opus eſt proficientibus: quia (ſecundùm Greg.) origo virtutis eſt: & ideo illa in nobis virtus veraciter pullulat, quæ in radice propria, id eſt in humilitate perdurat: à qua ſi abijcitur, areſcit: quia uiuificantem ſe in infimis humorem perdit.

Caſia.

Per caſiam, quæ & fiſtula dicitur, ſignificatur perſeuerantia ſeu longanimitas: ut uidelicet quis in exercitio ſpirituali non frangatur deſperatione aut tædio: nec ſtatuat ſibi terminum in profectu: ſed ſemper tendat ad melius ſine termino: quia in ſpirituali profectu non eſt ſtatus. Caſia enim in aquoſis naſcitur, & creſcit in immenſum: ſic bonus proficiens aq̃s diuinarũ gratiarũ fœcundatus, creſcit in immenſum, de uirtute in uirtutem, & nunquã ceſſat donec uideat Deum deorum in Sion. Sed & hæc aromata non bene conficiuntur, ſi non apponatur oleum lætitiæ: ut uidelicet homo lætitiam ſpiritualem habeat in bonis operibus ſuis, & illam ponat in corde atque conſcientia ſua, non in laudibus hominum. Et iſtud eſt unguentum Mariæ Iacobi, quæ habuit quatuor filios: ſcilicet Iacobum, qui interpretatur ſupplantans, ſcilicet paſsiones per patientiam. Simonem, qui interpretatur obediens, per humilitatẽ. Ioſeph, qui interpretatur augmentum uel appoſitio per longanimitatem: & Iudam, qui interpretatur glorificans, ſcilicet Deum, per ſpiritualem lætitiam.

Aromata perfectorũ.

Perfectorum uel contemplatiuorum aromata, ſunt carnis omnimoda mortificatio, deifica conuerſatio, & charitatis perfectio: ex quibus fit unguentum ſuauiſsimi odoris, quod intrant myrrha, cinnamomum, & balſamum. Per myrrham enim accipitur totalis mortificatio carnis, quæ conuenit perfectis. Nam pœnitentibus conueniebat myrrha, mortificans peccata per amaritudinem contritionis: proficientibus cõueniebat myrrha, mortificans paſsiones: uermem ſcilicet remordentem, contra tolerantiam paſsionum: ſed perfectis conuenit myrrha mortificans carnem à petulantia rebellionis: ne uidelicet caro in aliquo rebellet ſpiritui. Et hæc eſt myrrha electa prima & probatiſsima. de qua dicitur in Canticis: *Manus meæ diſtillauerunt myrrham, & digiti mei pleni ſunt myrrha probatiſsima.*

Cant. 5.

Manus enim, id eſt opera pœnitentium & actiuorum, diſtillant quidem myrrham, ut dictum eſt: ſed digiti, id eſt ſubtiles & ſpirituales exercitationes contemplatiuorum, ſunt pleni myrrha probatiſsima. Probata quippe eſt myrrha pœnitentiũ, probatior proficientiũ, ſed probatiſsima eſt cõtẽplatiuorũ, & perfectorum.

Cinnamomum.

Per cinamomũ accipitur deifica cõuerſatio: Cinnamomi enim cortex, cum frangitur, ſpiramentum viſibile reddit ad modum nebulæ, uel pulueris: & ualet ad bonum odorem oris: ſic perfectus ſi frangitur vituperatione, uel iniuria corporali, moleſtia, uel inædia, laborum frequentia, uel quæcũque accidunt aduerſa, ſemper ſpirat uiſibiliter odorẽ deificæ conuerſationis: & emittit odorem dulcis reſponſionis.

Balſamũ.

Per balſamum, charitas perfecta intelligitur, quæ foras mittit timorem: & omne cum quo ipſa ſtare non poteſt. Balſamum enim purum & non adulteratum, corpora à corruptione conſeruat: ſic ubi charitas pura & perfecta, ibi nulla corruptio hominis interioris: quia (ſecundùm Auguſt.) habere omnia ſacramenta, & malus eſſe quis poteſt: habere autem charitatem, & malus eſſe non poteſt.

Auguſtin. in pſal. 103 concione prima.

Sed ex iſtis perfectorum aromatibus, non fit unguentum ſine admixtione olei diuinæ dulcedinis, quæ ſemper prædicta tria comitatur: quod oleum deguſtauerat propheta, cùm dicebat: *quàm magna multitudo dulcedinis tuæ, &c.* Et iſtud eſt unguentum Mariæ Salomæ; quæ fuit filia Salomæ, uxor Zebedæi, & mater Iacobi maioris, & Ioannis. Per Iacobum maiorem, intelligitur totalis ſupplantatio, uel mortificatio hominis exterioris. Per Salomæ, intelligitur deifica conuerſatio, quæ non eſt niſi in homine bene intra ſe pacificato. Per Ioannem, charitas intelligitur: quia erat præ cæteris à Chriſto dilectus: ſed per Zebedæũ, qui interpretatur fluxio, intelligi poteſt diuina dulcedo, qua talis anima fluit, & affluit delitijs internis.

Itaque quælibet anima, pro ſtatu ſuo debet iſtas mulieres imitari, & cum iſtis unguentis Ieſum quærere & ungere: ut ſcilicet inſtanter pœnitentiam faciat, viriliter tentationes ſuſtineat, pacificè ad proximum ſe habeat. Iſta enim tria faciunt apparere Ieſum: & cuilibet ſecundùm ſtatum ſuum: ſecundùm Bernardũ.

Bernardus ſermo. 15. ex paruis ſermonibus.

Moraliter per iſtas tres mulieres, ſignantur in iuſto quolibet mens, lingua, manus: quæ habent ualde precioſa unguenta.

Moraliter Vnguenta tria mentis.

Mentis unguenta ſunt tria: contritio, compaſsio, & deuotio. Primum, ſcilicet cõtritionis, conficitur ex uiliſsimis ſpeciebus: ſcilicet ex peccatis, quæ creſcunt in noſtro horto proprio. Secundum, ſcilicet compaſsionis, conficitur ex amariſsimis ſpeciebus: ſcilicet ex proximorum miſerijs, quæ creſcunt in horto alieno. Tertium, ſcilicet deuotionis, conficitur ex precioſisſis ſpeciebus: ſcilicet ex Chriſti beneficiis, quæ creſcunt in horto dominico.

Vnguenta tria linguæ.

Linguæ unguenta ſunt tria: oratio deuota, confeſsio integra, prædicatio uera. Primum, ſcilicet orationis, conficitur in herbis: quæ ſunt, intentio recta, attentio firma, affectio pia. Secundum, ſcilicet confeſsionis, conficitur ex herbis. quæ ſunt, pudor commiſsi, dolor amiſsi, timor ſupplicij. Tertium, ſcilicet prædicationis, conficitur ex herbis, quæ ſunt, fidei inſtructio, morum informatio, uitiorum increpatio. Manus unguenta, ſunt ſeptem miſericordiæ opera: de quibus eſt iſte uerſus:

Collige, poto, cibo, redimo, tego, uiſito, condo.

Qui autem uult prædicta aromata & unguenta habere, oportet ea emere. Ille enim qui emit, dat de ſuo & accipit de alieno: ſic in operibus uirtuoſis oportet aliquid ponere de noſtro, ſcilicet uoluntatem: & aliquid recipere à Deo, ſcilicet operandi facultatem: uel à Deo recipimus gratiam præuenientem, de noſtro apponimus uoluntatem ſubſequentem.

Quamuis ergo multæ aliæ mulieres Dominum ſequerentur, iſtæ tamen præcipuè uenerunt: quia Chriſto plus obligatæ erant ex eo, quòd plura beneficia ab eo receperant. Maria enim Magdalena multum Chriſto tenebatur, quia ab ea ſeptem dæmonia eiecerat. Maria autem Iacobi, & ſimiliter Maria Salomæ Chriſto multum tenebantur: tum quia nepos earum erat: tum quia filios ſuos cardinales, id eſt Apoſtolos fecerat.

Maria cur ad monumentũ non uenit.

Sed mirum uidetur quòd beata Virgo cum iſtis mulieribus ad monumentum non iuit: ſed domi remanſit. Super hoc autem poſſunt tres cauſæ aſsignari. Vna quia mater ſepulchrum filij ſine magno dolore uidere non potuiſſet, & maximè recenter ſepulti. Si enim ſepulchrum filij uidiſſet, quaſi doloris gladius animã eius perforaſſet. Et ſatis probabile eſt, quòd ſi ire uoluiſſet, Ioannes eius cuſtos hoc nõ permiſiſſet: imò etiam cæteri Apoſtoli dixiſſent Ioanni,

nul-

Quomodo Maria Magdalena & alia Maria, & Petrus, & Ioannes uenerunt ad monumentum. Cap. LXXI.

VESPERE igitur sabbati, id est nocte sequente sabbatum: nomine enim uesperis, (quod principium noctis est) significat noctem, scilicet à parte totú: & ideo mutat genus, referens ad sensum non ad nomen: & ait: *quæ*, scilicet nox *lucescit*, id est, lucescere incipit: *in prima sabbati*: id est, prima die post sabbatum, seu prima die septimanæ, quæ apud nos dominica dicitur: *ualde diluculò, & mane orto iam sole*, id est ortu suo iam cœlum illustrante: quamuis nondum appareret terris, raris adhuc tenebris existentibus: hoc est iam rubescente aurora, & cœlo ab Orientis parte ob solis uicinitatem iam albescente: aurora enim media est inter tenebras noctis, & perfectam lucem diei: & ideo tanquam medium ab utroque extremo potest nominari, *Maria Magdalena, & aliæ* duæ Mariæ fuerunt, & *uenerunt ad monumentum cum unguentis* ex deuotione. Vbi sciendum, quòd sicut Gentiles denominabant dies totius septimanæ à nominibus deorum suorum, scilicet planetarum: ut à luna, diem lunæ: à Marte, diem Martis, & sic de alijs: ita Iudæi, quia dies sabbati apud eos sollennior habebatur, sabbatum sic nominabant absolute, propter reuerentiam illius diei: & ab eo tanquam à digniori omnes alios dies nominabant: ita quòd dies immediatè sequens sabbatum, dicebatur prima sabbati, id est, prima post sabbatum. Alia, secunda sabbati, & sic consequenter: & quia Hebræi & Græci nominibus numeralibus, pro ordinalibus nominibus utuntur: ideo unum apud eos, in ordine dierum significat primum. Vnde in Genesi dicitur: *Factum est uespere & mane dies unus*: id est, primus: & ideo consequenter ibi subditur secundus, & tertius, & sic de alijs. Vnde Lucas dicit, *una sabbati*, id est prima die post sabbatum, uel prima die septimanæ: quia enim sabbatum apud Hebræos, non tantum diem principalem, à quo septimana apud eos incepit: sed etiam septimanam, ex prærogatiua sabbati, denominat: ut ibi, *ieiuno bis in sabbato*: id est, in hebdomada: ideo etiam cùm dicitur prima, uel una sabbati, potest intelligi prima die septimanæ, uel hebdomadæ: quæ apud nos propter dominicam resurrectionem uocatur dominica, à qua etiam apud nos incipit septimana. Nobis enim celebritas ueteris sabbati, conuersa & translata est in dominicam, quæ cæteris diebus celebrior est, propter dominicæ resurrectionis sanctitatem, gaudium, & reuerentiã. Latini uerò, seu Romani, & ecclesia, modo dies uocant ferias: diem dominicam uocantes feriam primam: diem lunæ, secundam: & sic de alijs usque ad sabbatum. Et uocatur feria à feriare quod est cessare, uel à ferendis uictimis: quia omni die feriare, id est à peccato cessare, & uictimas ferre, & offerre debemus. Mulieres ergo istæ uenerunt ita mane, quòd *adhuc tenebræ erant*, ut dicit Ioannes: & secundum Lucã uenerunt diluculò, quę est claritas intermedia noctis tenebras & diei claritatem, quod aurora appellari solet. Et secundum Marcum, *uenerunt orto iam sole*. Et potuit esse ad literam, quòd ualde mane, cùm adhuc tenebræ essent, uenire cœperunt: diluculò autem uenerunt: sed orto iam sole, ad monumentum peruenerunt. Et nota, quòd non sine mysterio Euangelistæ sic diuersimodè loquuntur de isto mane: sed omnes cõcordant in hoc quòd fuit mane. Nam ut patet ex præmissis euangeliũ istud, mysticè procedit, secundũ tres status electorum, per tres Marias significatos: quòd enim Ioannes dicit, cùm adhuc tenebræ essent, respicit statum incipientium. quòd uerò Lucas dicit diluculò: respicit statum proficientium. sed quòd dicit Marcus, orto iam sole: respicit statum perfectorum. Debent ergo fideles quærentes Christum, quilibet pro statu suo mane uenire, quod est contra pigros. Debent etiam uenire una sabbatorũ, per quod quies & pax cordis significatur: sabbatum enim quies interpretatur, quod est contra discolos & discordes. Debent etiam uenire ad monumentum, & ibi quærere Dominum. Monumentum est mens humana, quãtum ad quemlibet statum. Nam cor pœnitẽtium dicitur monumentum, ratione luctus, qui circa monumenta fieri solet: & pœnitentium est lugere, & flere super seipsos. Proficientium autem cor dicitur monumentum, ratione operis misericordiæ: quod in sepeliendo mortuos exercetur: & actiuorum est insistere operibus misericordiæ. Contemplatiuorum uerò cor monumentum dicitur, ratione quietis dicuntur enim corpora quiescere in monumentis, & quies maximè ad contemplatiuos noscitur pertinere. In tali ergo monumento pro quolibet statu, rectè quæritur Christus. Debet etiam obstacula impedientia remouere, quæ intelliguntur per lapidem magnum, ad ostium monumenti aduolutum: & per angelũ (ut statim infrà patebit) reuolutum. Nam in quolibet statu est aliquis lapis obstãs, ne quis possit intrare in intima mẽtis: & exercere actus suo statui competẽtes. Lapis obstãs pœnitentibus, est pronitas ad malũ. Lapis obstans proficientibus, est difficultas ad bonũ: sed lapis obstans cõtemplatiuis, est materialitas specierũ. Sed iste lapis pro quolibet statu, plerunq; remouetur ad solum desiderium animæ piæ quærentis, per gratiam spiritus sancti. Fœlix Maria, id est anima, quæ ad sepulchrum Christi uenit uidere, per meditationem t plangere per compassionem: ungere per deuotionẽ. Imitemur ergo & nos easdem sanctas & deuotissimas mulieres: ut sicut illæ cum aromatibus Dominum toto corde, ac desiderio quærebant in sepulchro (quod est proprius mortuorũ locus) ita & nos cum nostris aromatibus, scilicet operatione bonorum operum, & odore uirtutum, suauitateque orationum, toto affectu mentis ad Deum, per sancta desideria proficiscamur, & quæramus eum non in sepulchro, sed in cęlo: quò ipsum ascendisse credimus, atque nouimus. Vnde Gregorius: Sanctæ mulieres, quæ Dominum fuerant secutæ, cum aromatibus ad monu-

Dierũ denominatio. — *Numeralia pro ordinalibus.* — *Gene. 1.* — *Luca. 18.* — *Feria.* — *Tres status.* — *Monumentum pœnitentiũ cor.* — *Proficientium.* — *Cõtemplatiuorum.* — *Mariæ sũt nobis imitandæ.* — *Gregorius hom. 21. in euangelia.*

monumentum uenerunt: & ei quem uiuentem dilexerant, etiã mortuo studio humanitatis obsequũtur. Et nos ergo in eum qui est mortuus credentes, si odore uirtutum refecti, cum operatione bonorum operum Dominum quærimus ad monumentũ profectò illius cum aromatibus uenimus. Hæc Gregorius: Mysticè monumentum, est corpus dominicũ: ad quod accedere nemo debet, nisi una sabbati, id est in pace & quiete pectoris: & ualde diluculò: id est, cum feruore. Mane enim significat feruorem quærendi: uel diluculò, id est excussis uitiorum tenebris per dilucescentem gratiam portans aromata operationis & famæ bonæ. Qui aliter accedit, caueat sibi, ne iudicium manducet & bibat. Vnde Beda: Quòd autem ualde mane uenerunt mulieres ad monumentum: iuxta historiam quidem magnus quærẽdi & inueniendi Dominum feruor charitatis ostenditur. Iuxta intellectum uerò mysticum, datur nobis exemplum illuminata facie decussisque uitiorum tenebris ad sacrosanctum Domini corpus accedere. Nam & sepulchrum illud uenerabile figuram dominici altaris habet: in quo carnis eius & sanguinis solent mysteria celebrari. Aromata autem, quæ mulieres deferũt, odorem uirtutum & orationum suauitatem, quibus altari appropinquare debemus, significant. Hæc Beda. Mulier ergo quæ prima iuit ad culpam, nunc prima uenit ad ueniam: & quæ prima perfidiam sumpsit in paradiso, festinat nunc prima fidem sumere de sepulchro: contendit de morte rapere uitam, quæ de vita rapuit mortem. Quòd autem Dominus diluculò surrexit, huic consentit authoritas illa quæ dicit, Dominum quadraginta horis fuisse mortuum, & totidem diebus ante ascensionem pòst in terra moratum: quia quatuor horis parasceues, & triginta sex duarum noctium & unius diei: quod ecclesia consentire uidetur, quæ matutinas laudes celebrat, pro Christi resurrectione. Vnde Petrus cantor: Valde mane, dicit diluculò. Diluculũ enim est inter tenebras noctis & diei claritatem: in qua salus humani generis fœlici uicinitate præuenit in ecclesia declaranda: more solis, qui proxima luce consurgens, roseam præmittit auroram: ut tantus splendor præparatis oculis posit intueri, quando tempus dominicæ resurrectionis illuxit: ut tunc scilicet diluculò laudes Christi tota caneret exemplo sanctarum fœminarum ecclesia: quãdo genus humanum exemplo suæ resurrectionis animauit, quando fidem præstitit, & lumen credulitatis infudit. Ergo Christus mane & uicino ortu solis surrexit, secundùm Augustinum, qui dicit Dominum tantum quadraginta horis quieuisse in sepulchro, sexta hora parasceues passum: & ita cùm esset æquinoctium, diluculò surrexit. Econtra Hieronymus dicit Dominum surrexisse media nocte. legitur enim in libro Iudicum, tunc Sampsonem asportasse portas Gazæ usque in supercilium montis. Solutio autem contrarietatis est, quòd in tempore medio inter diluculum & mediam noctẽ surrexit. Hæc Petrus. Dum ergo mulieres ad monumentum euntes essent extra portam ciuitatis, reuocabant ad memoriam afflictiones & pœnas sui magistri & Domini: & in omnibus locis in quibus contra ipsum notabiliter aliquid factum fuerat, aliquantulum subsistebant, genu flectentes, & osculantes terram: gemitus & suspiria dantes, atque dicentes: Hic obuiauimus ei cum cruce super collum: quando mater eius semimortua facta est: & hic se uertit ad mulieres: hic crucem deposuit fatigatus, & super isto lapide se parũper appodiauit: hîc fuit vbi sic crudeliter & fortiter eum impulerunt, ut uelocius ambularet: & eũ quasi currere coegerunt: hic spoliauerunt eum & nudauerunt, & hîc eum crucis patibulo affixerunt: & tũc cum magno clamore & inundatione lachrymarum procidentes in facies suas adorauerunt: & osculatæ sunt crucem, adhuc precioso sanguine rubricatam. Deinde surgentes, & uersus sepulchrum euntes, cùm sexus sui fragilitatem considerarent: & magnitudinem lapidis recolerẽt, qui tam magnus fuisse fertur, ut uix à uiginti hominibus moueri posset: *dicebant adinuicem*, & colloquentes se mutuo interrogabant, *quis reuoluet nobis lapidem de ostio monumenti?* ut scilicet posimus in illud ingredi. Quasi dicerent, non possumus per nosipsas reuoluere: quia erat magnus ualde. Sed quamuis talia dicerent: non tamen ab incepto itinere cessabant: credentes Domino esse possibile, quod humanæ fragilitati uidebatur impossibile. *Et respicientes uiderunt reuolutũ lapidem*, per angelum qui præbens Domino suo obsequium, uenerat ad manifestandum Christi resurrectionem iam factam: & ipsum angelum Domini sedentem super lapidem extra monumentum. Monumentum potest dici scriptura in qua Dominus olim iacuit multis figuris occultatus: sed post resurrectionẽ angelus magni consilij scripturæ difficultatem aperuit. Vnde, secundum Bedam, reuolutio lapidis mysticè reuolutionem sacramentorum Christi, quæ uelamine literæ legalis tegebatur, insinuat: lex enim in lapide scripta fuit: & ideo per lapidem designatur. Et secundùm eũdem, angelus sedebat super lapidem, quo ostium monumenti claudebat: ut claustra inferorum sua ipsum Dñm uirtute deiecisse doceret. Moraliter hic lapis designat pœnitentiæ pondus: ad quod aspicientes incipientes ad Deũ conuerti, timere incipiunt, ne posint incboantem pœnitentiam consummare: ideo dicunt ingemiscentes, *Quis reuoluet nobis lapidem ab ostio monumenti?* id est, à corde in quo Christus affectat sepeliri. Sed non debent diffidere & retrocedere: sed cum his mulieribus cominus procedere: & uidebunt quantocius lapidem reuolutum: descendet enim angelus de cœlo, id est gratia spiritus sancti, quæ lapidẽ amouebit: quia totum pondus pœnitentiæ subleuabit. Ipse enim ait: *Iugum meum suaue est, & onus meum leue*: scilicet gratia Dei. *Et introeuntes* ab Oriente: *in monumentum*, id est intra clausuram & domunculam rotundam, quæ erat circa sepulchrum: *uiderunt* alium angelum, *sedentem à dextris* sepulchri Iesu: *stola candida coopertum, & obstupuerunt*: præ gaudio & admiratione tantæ visionis. *Viderunt enim iuuenem* ipso habitu corporis iuuenilis præcedentem immortalitatẽ resurrectionis, in qua renouatur ut aquilæ iuuentus, & nemo senescit: *sedentem in dextris*, id est ad meridianam partem loci illius, ubi corpus positum fuerat: hoc quippe in dextris Iesu erat. Corpus enim Domini, quod supinum iacens habebat caput ad Occidentem, & pedes ad Orientem: dextram manu necessariò habebat ad Meridiem, & sinistram ad Aquilonẽ. Ex quo tempore consuetudo excreuit Christianorũ, ad hãc similitudinem corpora sepeliri defunctorum. Viderunt, inquam, sedentem in dextris: *coopertum stola candida*: id est alba candente, propter gaudium resurrectionis: *& obstupuerunt*, præ admiratione tantæ uisionis. *In dextris* & ĩ albis angelus apparuit: quia dextera perpetuam uitam designat, & candor uestis, splendorem solennitatis denunciat. Vnde Grego. In dextera sedebat, qui stola candida apparuit: quia &

suæ

Mysticè monumentum quid. — *Beda in cap. ultimum Marci.* — *Mulieri prima apparitio facta.* — *Diluculũ quid sit.* — *Augusti. lib. 3. de consensu, cap. 24.* — *Hieronymus in cap. 16. Marci.* — *Iudic. 16.* — *Beda in cap. 16. Marci. Idẽ ibidẽ.* — *Matt. 11.* — *Sepeliendi mos.* — *Gregorius hom. 21 in euangelia. Stola candida.*

suæ & nostræ festiuitatis gaudia nunciauit. Illa enim Domini resurrectio, & nos ad immortalitatem reduxit, & angelorum numerum restituens, cœlestis patriæ damna reparauit. Hæc Gregorius. In stola ēt cādida angelus apparuit: ad designandum puritatē uitæ, quam post baptismū quisq; debet obseruare. Vnde & uestis alba in baptismo traditur, in signum gloriosæ resurrectionis, ad quam per baptismum peruenitur. Sic ergo duo erant angeli, propter testimonij sufficientiam: quia in ore duorum, uel trium, stat omne uerbum. Iam quidem terræmotus factus erat Domino resurgente: & monumēto clauso egressus erat Iesus ante reuolutionē lapidis, sicut intrauit ad discipulos ianuis clausis: sed post egressum accedens angelus reuoluens lapidem, ut sepulchrū uacuum ostēderet, ac resurrexisse Dominum, & egressum eius iā factum indicaret. Non.n. indiguit in resurrectione auxilio angelorum, qui propria uirtute claustra dissipauit inferorum. Vnde Chryso. Cuius gratia igitur uenit angelus, & leuauit lapidem post resurrectionē? propter mulieres. Ipsæ enim uiderunt eum in sepulchro. Vt igitur credant quoniam surrexit, uident sepulchrum corpore uacuum: propter hoc utiq; abstulit lapidem. Vnde & Beda: Angelus reuoluit lapidē, non ut egressuro Domino ianuam panderet: sed ut egressum iam facti hominibus indicium præstaret. Qui .n. mortalis adhuc clauso uirginis utero potuit nascī do mundum ingredi: ipse iam factus immortalis, clau so licet sepulchro potuit resurgēdo exire de mundo. Hæc Beda. Hoc tñ aliter & aliter fuit: quia in resurrectione habuit corpus gloriosum, cui aliud non resistit: sed exitus de utero miraculosus fuit. Vbi nota ꝙ cuidam monacho sancti Laurentij Romæ extra muros admiranti, quomodo Christus clauso sepulchro exire potuerit: cingulo, quo cinctus erat, resolutus, dilapsus est, & uox in aere facta est:

Sic potuit Christus clauso prodire sepulchro.

Igitur (ut dicit Gregorius) mulieres angelos uident, quæ cum aromatibus uenerunt, quia illæ mente supernos ciues aspiciunt, quæ cum uirtutum odoribus ad Deū per sancta desideria proficiscuntur. Et describitur angelus aspectu fulgureo, & uestitu candido: ut aspectu malos terreat, & uestitu bonos mulceat ad credendum Christi resurrectionem: timor.n. & amor debent inclinare ad credendū. *Erat enim aspectus eius, sicut fulgur*, quia facies eius uidebatur ignea ad incutiēdum terrorem custodibus: *uestimenta eius, sicut nix*: ad dandum consolationem mulieribus. Fulgor enim terrorem timoris denotat: candor uerò unctis, gaudium dominicæ resurrectionis denūciat. Vnde usus ecclesiæ habet, ut eo tēpore in ecclesia in albis psallant: & cōsuetudo est Palæstinis dies festos celebrantibus, ut alba uestimenta induant: propter ꝙ subditur, *Præ timore autem*, & fulgore uultus eius *exterriti sunt custodes*, & stupefacti instar mortuorum iacentes. Ecce quomodo malos terruit: & eis durus fuit. Vbi Rabanus: Timoris anxietate sunt exterriti, qui amoris fiduciam non habebant: *& facti sunt uelut mortui*, qui resurrectionis ueritatē credere noluerūt. Et Seuerianus: Custodiebāt.n. crudelitatis studio; nō pietatis obsequio: stare autem non potest, quem cōscientia destituit, impellit reatus. Hic nota, ꝙ in hoc cognoscit bonus angelos à malo à principio. Nā bonus angelus in principio terret, ex suo fulgore: in medio confortat, ex sua allocutione: in fine lætificat, ex immissa cōsolatione. Malus aūt angelus ecōnersò in principio terret, ex sua horribili uoce: in medio de-

Resurrexit clauso monumento.

Chrysost. hom. 54 in Matth.

Beda in ca. 16. Marci.

Miraculū. Rupertus. lib. 8 de diuinis offi. cap. 4. ad narrat. Gregorius hom. 21. in euangelia.

Rabanus in cap. 28. Matth.

Angeli bo ni discretio à malo.

A cipit, ex fallaci promissione: & in fine contristat, ex subsecuta deceptione. *Et respondens angelus* mulierū trepidationi & affectibus: *dixit eis, Nolite timere uos.* Ac si (secundum Gregorium) apertè dicat: Paueant illi qui non amant aduentū supernorum ciuium: pertimescant qui carnalibus desideriis pressi, ad eorum societatem pertingere desperant. Vos autem cur pertimescitis, qui estis eius quem quæritis, & uestros conciues uidetis? Ecce quō bonos mulcet, & eis blādus extitit. In quo ēt ostendit, quia Dominus Iesus Christus, qui est angelus magni consilij dictus, in ultima & generali resurrectione apparebit: & terribilis reprobis, quibus dicet, ite maledicti in ignē æternū: & blandus iustis, quibus dicet: uenite benedicti patris mei, percipite regnum. Sic moraliter prælatus bonus, qui angelus Domini exercituum est, obstinatos

B terret, & pœnitentes demulcet. Hic.n. notantur duæ conditiones, quæ debent esse in angelo sacerdote, ac prælato, & prædicatore: quia debet primò uenenum peccati per terrorem ex tinguere: & secundò, per honestæ conuersationis amorē bonos allicere. Et subiungit: *Scio enim quod Iesum* saluatorem, *qui crucifixus est, quæritis* in sepulchro sicut mortuū. Qui crucifixus est, additur ad differentiam aliorum qui etiam nomine Iesu uocabantur. Item additur ad beneficij passionis commemorationem. Vnde Apostolus: *Recogitate eū qui talem sustinuit à peccatoribus aduersus semetipsum cōtradictionem.* Item additur ad cōmendationē

C mulierū quæ & Iesum ēt crucifixū quærebant. Multi .n. Iesum quærunt .i. saluatorem: sed non crucifixum: quia non per crucem, cùm in illa nō nisi in ista inueniatur. Vnde Chrysost. Multi libenter quærunt purpuratū, sed pauci quærunt eum crucifixum uel flagellatum: sed anteq; inueniatur purpuratus, primò quæri debet flagellatus. Marcus addit, *Nazarenum* & sic tāgit nomen ac patriam, & conditionē. Et subdit angelus: *Non est hic*. s. per præsentiam carnis & corporis, qui nusquam deest per præsentiam diuinitatis & maiestatis. *Surrexit* enim per humanitatem. qui nullum casum patitur in diuinitate. Et addit, *sicut dixit*: ut reduceret ad memoriam uerba Christi dicta ante pas-

D sionem suam, ut sic magis crederent resurrectionē eius iam factam. Impossibile enim est nō fieri quod ipse dixit: quasi diceret. Et si mihi non creditis, mementote uerborum illius. Deinde ostendit eis locū, dicens: *Venite & uidete locum*, scilicet uacuum: *ubi positus erat Dominus*: hoc est, corpus dominicū. Vnde Chrysostomus: Corpus Domini. Dominū dicitur: deitas enim nunquā separata fuit à corpore etiā mortuo. Ac si dicat Angelus: Vultis certificari de eius resurrectione: ecce locus ubi posuerunt eum, Si uerbis meis non creditis, uisui & uacuo sepulchro credatis. Propter hoc enim & lapidem reuoluerat, ut locum ostenderet. Vnde cùm per uniuersum mun-

E dum fidelibus dicatur: surrexit Dominus de sepulchro, qui pro nobis pependit in ligno: soli canonici ecclesiæ resurrectionis dominicæ, speciali gaudent prærogatiua, dicentes, & ad oculum demonstrationē facientes: surrexit Dominus de sepulchro. Similiter in euāgelio Paschali cùm dicitur: *surrexit, non est hic*, diaconus qui legit euangelium, digito demonstrat dominicam sepulturam. Et subiungit: *Sed ite festinanter, dicite discipulis eius* communiter, *& Petro* specialiter: *quia surrexit, & præcedet uos in Galilæam, ibi eum uidebitis, sicut dixit uobis* ante passionem: & ideo sequimini eam ibidem: quasi diceret. Non concessum est nobis hoc gaudium occulto cordis tene-

Gregorius hom. 21. in euang.

Christus terribilis et blandus uidebitur.

Heb. 12. Quærunt crucifixum pauci.

Chrysost. hom. 90. in Matth.

Chrysost. ibidem.

re:sed similiter amantibus pandere. Non dicit amatoribus mundi:sed, discipuli Christi. secundum Gregorium uerò, non sunt discipuli, qui cum eo Pascha non faciunt:non sunt discipuli, qui retrò aspiciunt, quos curiositas uitæ detinet, illecebra capit, & spinæ retrahunt scandalorum. Ibi eum uidebitis, in propinqua regione, & proprinquo tempore. In Galilæam præcessit, ut ubi fuit initium splendoris gratiæ: ibi esset initium splẽdoris gloriæ. Voluit etiam Dominus specialiter in Galilæa apparere, ut ueritas resurrectionis probaretur: quia ibi plura miracula est operatus, & amplius conuersatus: & ideo melius cognitus. Mulieribus ergo dicitur ab angelo, ut nuncient Apostolis uitam resurgentem: quia suadente diabolo mors nunciata fuit Adæ per mulierem. Vnde sicut fuit progressus in prima tentatione mortis à diabolo in mulierem, & à muliere in uirum: sic in prima annunciatione uitæ, fieret progressus ab angelo in mulierẽ, & à muliere in uiros. Dicitur autem specialiter, *& Petro*: tum propter principalitatem inter discipulos: tũ ne desperaret de reconciliatione, propter magnitudinem peccati apostasiæ: tum ne ad præsentiam Domini quem negauerat, & ad discipulos uenire trepidaret. Quia (ut ait Hieronymus) se indignum iudicabat discipulatu, dum ter negauit magistrũ. Vnde & Gregorius: Si hunc angelus nominatim non exprimeret qui magistrum negauerat, uenire inter discipulos nõ auderet. Vocatur ex nomine, ne desperaret ex negatione. Vnde secundum Hieronymum: Peccata præterita non nocent, quando non placent. Videamus autem (secundũ Augustinum) cur ab angelo, & à Domino dictum est, quòd præcedet eos in Galilæam, cùm hoc sit post multa completum: & tamen sic mandatum ut aut hoc solum, aut hoc primum expectaretur fieri debuisse. Et soluitur (secundum eundem Augustinum) quòd hoc propheticè, & significatiuè est accipiendum. Galilæa namque interpretatur, uel transmigratio, uel reuelatio. In Galilæa verò, secundùm transmigrationis significationem intelligendum occurrit: quia de populo Israel transmigraturi erant ad Gentes, quæ Apostolis prædicantibus nõ crederent: nisi ipse Dominus eis uiam in cordibus hominum præueniens præpararent. Et hoc intelligitur *præcedet uos in Galilæam: ibi eum uidebitis*: id est, ibi mẽbra corporis eius, quod est ecclesia, in his qui uos susceperint inuenietis. Secundùm illud autem, quòd Galilæa interpretatur reuelatio, non iam in forma serui intelligendũ est: sed in illa in qua æqualis est patri, quàm promisit dilectoribus suis: & illuc nos præcessit, unde ad nos ueniens non recessit: & quò nos præcedens non deseruit. Illa erit reuelatio tanquam uera Galilæa, cùm similes ei erimus: ibi eũ uidebimus sicuti est. Ipsa etiam erit beatior transmigratio ex isto seculo in illam æternitatem: si eius præcepta sic amplectamur, ut ad eius dexteram segregari mereamur. Et, secundùm Grego. Quia Galilæa trasmigratio sancta interpretatur, rectè in Galilæa Dominus uidendus nunciatur: siue quia ipse de corruptione in incorruptionem, de mortalitate ad immortalitatem transit siue quia illi ad speciem eius cõtemplãdam peruenire merebuntur, qui modo transmigrant de uitiis ad virtutes, de amore mũdi ad amorem Dei. declinantes à malo, & facientes bonum: quærentes & sapientes nõ terrena, sed celestia. Cùm dicatur *ibi eum uidebitis*, secũdum Hieronymum: Breuis est sentẽtia in syllabis, sed ingens in quãtitate promissio. Ibi est gaudij nostri fons, & salutis nostræ

Gregorius hom. 21. — *Cur in Galilaeam praecessit.* — *Mulier cur nuncia salutis.* — *Hierony. in cap. 16. Marci.* — *Gregorius hom. 21. in euang.* — *Hierony. in cap. 16. Marci.* — *Augusti. lib. 3. de cõsensu euangelist. ad finem.* — *Gregorius hom. 21. in euange.* — *Hierony. in cap. 16. Marci.*

A æternæ origo præparata. Ibi congregantur dispersiones, & sanantur contriti corde. Ibi, inquit, eum uidebitis: sed non sicut uidistis. Hæc Hieronymus. Mulieres uerò fraudatæ spe sua: quia corpus Domini inuenire sperabant, non attendentes ad uerba angeli, quæ audierant: conterritæ ex insolita apparitione angelorum: & gementes, quia non inuenerunt Dominum, redeunt ad discipulos dicentes, corpus Domini esset sublatum. Nunciat discipulis, ut aut secum quærerẽt, aut secum dolerent. De angelo quidem & eius uerbis, quibus Dominum resurrexisse audierant, nihil eis dixerunt: hoc solum nunciantes eisdem, scilicet dominum in monumẽto non esse. *Et uisa sunt eis uerba ista sicut deliramenta*: id est, quasi phantastica, & nõ B uera: scilicet quòd Dominus surrexisset à mortuis: *& ideo non credebant illis*: quia res noua erat, & cõtra consuetudinem quòd mortui resurgerent. Vt enim ait Theophilus: Est naturaliter incredibile mortalibus resurrectionis miraculum. *Petrus autem & Ioannes*, hæc audientes, tollunt moras, & *cucurrerunt ad monumentum*. ex desiderio uidendi factum: quia ignis materiæ ingestus non nouit moras. Isti duo præ cæteris currebant: quia præ cæteris Christum amabant: & sicut familiares inuicem se tenebãt, propter quod in pluribus locis leguntur simul combinati. *Sed Ioannes citius præcucurrit Petro*, quia erat iunior & agi-C lior illo. *Non tamẽ introiuit*, propter Petri reuerentiã, quem expectauit: quia ipse senior: & inter Apostolos principalior erat. Cõspice nunc bene ipsos. Curruut ipsi, currũt Magdalena & sociæ eius post eos: omnes currunt ad quærendum Dominum suum, cor suum & animam suam. Currunt multũ fideliter, multumque feruenter, multum anxiè, & multum studiosè. Curre & tu post eos, siue potius cum eis, ut cum eis cõsolari merearis. Cum autem perueniunt ad monumentum, respicientes in ipso per exterius ostium intrauerunt, primò Petrus, deinde Ioannes. Et quidẽ secundum literam Ioannes qui primò peruenit, non intrauit propter reuerentiam Petri, cui primum in-D gressum seruabat: sed mysticè secundum Gregoriũ, Per Ioannem synagoga, per Petrum ecclesia designatur. Venit synagoga prior ad monumentum, sed minimè intrauit: quia & si primò scripturæ sacramenta cognouit, tamen ad fidem passionis dominicæ intrare distulit. Secuta posterior ecclesia gentiũ, introiuit in monumentum: quia Christum Iesum & cognouit carne mortuum, & uiuente credidit Deum. Sed post Petrum intrauit & Ioannes, quia in fine mundi ad redemptoris fidem etiam Iudæa colligetur. Et introeuntes non inuenerunt corpus: sed *uiderunt sola*, scilicet sine corpore *linteamina*, quibus corpus erat inuolutum: *posita*, id est, bene disposita & plicata: *& sudarium* capitis, *non cum linteaminibus positum*: sci-E licet indistinctè & confusè, *sed separatim inuolutum*, id est bene plicatum, *in unum locum*, ac si ex industria esset factum: quod totum factum est, ad ostendendum Christi resurrectionem iam factam: & quòd corpus non fuerat sublatum: *& crediderunt* uerum esse quod mulieres dixerant: scilicet corpus Christi de monumẽto sublatum esse, non autem surrexisse: *nondum enim sciebant scripturas*, de Christi resurrectione loquẽtes: quia nondum erat eis apertus sensus ut intelligerent illas. Et recesserunt stupefacti, & apud se mirantes euentum rei, qualiter sola linteamina derelicta fuere sine corpore perũcto: uel quãtã oportunitatẽ fur habuisset, vt hæc seriatim inuoluta dimittẽs, presentibus militibus corpus auferret: non

Cursus ad sepulchrũ. — *Gregorius hom. 22. in euange.* — *Ioannis & Petri admiratio.*

cogi-

cogitantes de Christi resurrectione: nec intelligentes non esse sublatū, quia simul fuissent linteamina asportata: & maximè quia propter unctionem erant fortiter corpori adhærentia: ideo per hoc ꝙ sic panni relicti & dispositi fuerant, manifeste apparebat ꝙ resurrexerat. Separatio enim linteaminū à corpore Domini, & desertio eorum in sepulchro: signum fuit dominicæ resurrectionis, non transpositionis. Vnde Chryso. considerāt linteamina posita, & sudarium separatim inuolutū in unum locū, ꝙ erat resurrectionis signum. Neque enim si transposuissent quidam, hoc fecissent corpus denudantes: neq; si furati essent huius rei soliciti fuissent, ut leuarēt sudariū & inuoluerent, & ponerent in unū locum seorsum à linteaminibus: sed simpliciter (ut se habebat) suscepissent vtiq; corpus. Propter hoc enim & Ioannes ait, quoniā cum mirrha sepultus est: multaq; conglutinat corpori linteamina, ut non decipiaris ab his qui dicunt eum furtō sublatum esse. Quid autem est seorsum linteamina iacere, & sudarium seorsum inuolutum? Vt discas quoniam non erat festinantium hæc res. Cæterum quidem illa: seorsum uerò hæc & inuoluta esse. Non enim ita insensatus esset qui furaretur, ut circa rem superfluam tantū studiū consumeret. Hęc Chrysost. Moraliter monumentum, in quo sunt linteamina sola, potest dici claustralis, i quo est uestis religio sa exterius tantùm, sine habitu interiori. Vnde legitur in libro Regum, Cùm uenissent qui quærebant Dauid, inuentum esse simulachrū super lectum eius. Hæc est tunica Ioseph inuēta sine ipso. Hæc est uestis ouina, sub qua latet inēs lupina. Hic, secundū Grego. diuinæ dispēsationis magnitudo pensanda est, ꝙ discipulorum corda, & accēdunt ut quærant, & differūtur ne inueniant: quatenus infirmitas animi ipso suo mœrore cruciata, purgatio ad inueniendum fiat: & tanto ualidius teneat, quanto tardius inuenit quod quærebat. Compatere igitur discipulis ipsis & mulieribus, quia in afflictione magna sunt. Quærunt Dominum suum, & noninueniunt: & nesciunt ubi eum amplius quærere debeant. Igitur dolentes & flentes discipuli, & non audentes diu manere iuxta sepulchrum, propter metum Iudæorū, *abierunt ad semetipsos*: id est, ad hospitia sua: & illuc ubi habitabant, & prius latitabant: & unde ad monumentum currebant, nihil certi scientes de Domini resurrectione. Mariæ autem ibidem remanserunt. Et dum mente consternatæ, id est, stupefactæ essent de hoc quod uiderant: quia & lapidem tam immensæ magnitudinis reuolutum stupebant, & corpus tam eximiæ uenerationis non inuentū dolebant, *respicientes in monumentum uiderunt duos uiros*, id est, duos angelos in specie uirorum, *stantes circa illas in uestibus albis*: ad designandum gaudium dominicæ resurrectionis. Angeli non solum uerbo, sed etiam fulgenti habitu gloriā annunciant triumphātis. Apparitionis enim angelorum faciunt ad instructionem hominum: & solent per illum modum apparere, qui competit rei de qua debent instruere: candor autem uestis, splendorem denunciat solennitatis: & ideo in albis apparuerunt uestibus, ad denotandum gaudium dominicæ resurrectionis. Apparuerunt autem duo, ad solennius denunciandum Christi resurrectionem: quia solennius denunciatur per duos, quàm per unum. Vbi Beda: Quomodo autem posito in sepulchro corpori Saluatoris, angeli astitisse leguntur: ita etiam celebrādis eiusdem sacratissimi corporis mysteriis, tempore consecrationis assistere sunt credendi: monente Apo-

Chrysost. hom. 14 in Ioannem. *Moraliter.* *1. Reg. 19.* *Gen. 37.* *Gregorius hom. 22 in euangelia.* *Angelorū qualis solent esse apparitio.* *Beda in ca. 24 Luca.* *1. Corin. 11*

A stolo: mulieres habere uelamē pp angelos in ecclesia. Cumq; mulieres timerēt ex uisione angelorū insolita, & declinarent uultus in terrā, ex uerecundia: dixerunt angeli ad illas, cōsolando eas benignè, & instruendo de Christo resurrectione: *Quid quæritis uiuentem*, & iam resuscitatum, *cum mortuis?* Quasi dicerent: Nolite cum mortuis, hoc est in monumento (qui locus propriè est mortuorum) quærere eū, qui ad uitam iam resurrexit à mortuis. Veruntamen multi quærunt uiuentē cum mortuis: ut illi, qui licèt sint boni, tamen libenter cōuersantur cum malis: quibus potest dici illud: *sine ut mortui sepeliant mortuos suos.* Et subiungit: *Non est hic*, s. in sepulchro, præsentia corporis: qui tamen nusquam deest, præsentia deitatis: *sed B surrexit inde*, s. propria uirtute. Et addunt dicti sui cōfirmationem, dicētes: *Recordamini qualiter locutus est nobis*: quia uerax est, & non fallit: *cùm adhuc in Galilæa esset*, *dicens: quia oportet filium hominis tradi in manus peccatorū, & crucifigi, & tertia die resurgere*: quasi dicerent, diu antè prædixit hæc omnia: & ideo non miremini si modo auditis esse facta. Iubentur uerborum recordari, ut prædicatione euentus futuri confirmentur in fide iam facti. Quia uerò (ut dictū est) mulieris uisis angelis timentes declinauerunt uultus in terrā: mysticè cùm cœlestibus mysteriis appropinquamus, exemplo mulierum harum uultū in C terram declinare debemus, nos terram & puluerē esse recolentes. Vnde Beda: Et nos ergo exemplo denotarum Deo fœminarum, quotiens ecclesiā intramus, & mysteriis cœlestibus appropinquamus, siue propter angelicę præsentiam uirtutis, siue propter reuerentiā sacræ oblationis, cum omni humilitate, & timore ingredi debemus. Ad cōspectum quippe angelorum uultum declinamus in terram, cùm supernorum ciuium quæ sint gaudia æterna contemplantes, nos cinerē esse, terrāq; recolimus. sicut beatus Abraham: *Loquar*, inquit, *ad Dominum meū cùm sim puluis & cinis.* Et notandum, ꝙ sanctæ mulieres astātibus sibi angelis non in terram cecidisse: sed uultum dicūtur in terram declinasse. Vnde mos obtinuit ecclesiasticus, ut in memoriam dominicæ, uel in nostræ spē D resurrectionis, & omnibus diebus dominicis, & toto quinquagesimæ tempore non flexis genibus, sed declinatis in terrā uultibus oremus. Hæc Beda. Illæ autem mulieres nec tunc attenderunt ad uerba angelorum, nec aliquam consolationem receperunt de uisione eorū: quia non quærebant angelos, sed Dominū angelorum: imò illæ duæ Mariæ. s. Iacobi & Salomæ conterritę, & quasi absorptæ exeuntes fugerunt de monumento, & elongauerunt se inde aliquantulum, & sedebant dolentes: *quia tremor & pauor*, id est stupor, *eas inuaserat*: propter uisionem angelorum & custodum, & nemini. s. de custodibus quicquam dixerunt: nec etiam angelis loquentibus respō derunt. Vnde August. Intelligamus ipsorum angeloE rum nemini ausas fuisse aliquid dicere: id est, responderé ad ea quæ ab illis audierant, aut certè custodibus quos iacentes uiderunt.

Matth. 8. *Declinādi uultus in terrā causa.* *Beda in ca. 24. Luca.* *Gene. 18.* *Augusti. li. 3. de cōsensu euang. cap. 24.*

ORATIO.

DOMINE *Iesu Christe, unica proles summi Dei, qui dilectis tuis desideriū te quærentis indidisti: sed ut magis accēderentur, aspectum tuum uenientis distulisti eosque in Galilæa te uisuros per angelum certificare uoluisti: da mihi misero ardenter te quærere, & gaudenter te inuenire: ut de uitiis ad uirtutes, &*

de amore mundi ad amorem tuum transmigrans merear post hanc uitam ex isto seculo illam æternitatem transmigrare, teq; Deum deorum in Sion & in Galilæa uera, cũ electis tuis gratia tua largiente tunc uidere. Amen.

Quomodo Dominus apparuit Mariæ Magdalenæ. Cap. LXXII.

Ioan. 20. & Math. 28.

MARIA uerò, amaritudine plena, æstuans amore, & nesciens quid aliud deberet facere: quia sine magistro non poterat uiuere, nec ibi eum inueniebat, & ubi eum quæreret ignorabat: *stabat* ex feruore & cõstantia: quia uis amoris nec sedere, nec iacere sinebat *ad monumentum foris*, & ab extra: scilicet in horto, & ante domũculam in qua erat sepulchrum, *plorans*, & lamentans Dominum suum: tanto enim cordis ferebatur incendio, tanta pietatis afficiebatur dulcedine, tam ualidis trahebatur uinculis charitatis, ut, fœminæ infirmitatis oblita, nec tenebrarum caligine, nec persecutorum immanitate retraheretur à sepulchri uisitatione: quin potius foris stans, & lachrymis monumentum irrigans, recedentibus discipulis non recedebat: pro eo, ꝙ diuinæ dilectionis igne succensa, & tam inualescente urebatur desiderio, & impatiente vulnerabatur amore, ut nihil ei saperet nisi flere possetq; illud propheticum ueraciter eructare: *Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie ubi est Deus tuus*. Secundùm August. Feruentior & deuotior ad Christum aliis mulieribus, & nimius ardor amoris eam solicitabat. Maria enim quicquid uoluit, flendo obtinuit Flendo obtinuit ueniã peccatorũ. Flẽdo obtinuit fratris resuscitationẽ de faucibus infernorum. Flendo obtinuit cõsolationem de resurrectione. Lachrymas ergo fudit compunctionis, compassionis, & deuotionis. Vnde Grego. Qua in re pensandũ est huius mulieris mentem quanta uis amoris accenderat, quæ à monumẽto Domini etiam discipulis recedentibus non recedebat. Vnde contigit, ut eum sola tunc uideret, quæ remansit ut quæreret: quia uirtus boni operis perseuerantia est. Vbi & August. Viris enim redeuntibus, infirmiorum sexum in eodẽ loco fortior saciebat affectus: & oculi qui Dominum quæsierãt, & non inuenerant, lachrymis iam uocabant: amplius dolentes ꝙ fuerat ablatus de monumento, quàm ꝙ fuerat occisus in ligno: quoniam magistri tãti, cuius ei uita subtracta fuerat, nec memoria remanebat. Tenebat itaque ad monumẽtum iam dolor iste mulierem. unde

Psal. 41. Augusti. in sabbato Pascha.

Gregorius hom. 25. in euange. August. tracta. 121 in Ioann.

A & Origenes: Audiuimus fratres Mariam ad monumentum foris stantẽ, audiuimus Mariam plorantẽ. Amor faciebat stare, dolor cogebat eam plorare. Stabat, & circumspiciebat: si fortè uideret quẽ quęrebat. Dolor renouatus erat ei: quia quẽ prius doluerat defunctum, nunc dolebat ablatum. Et iste dolor maior erat: quia nullam cõsolationem amplius habebat. Prima ergo fuit causa doloris, quia uiuum perdiderat? sed de hoc dolore aliquantulam consolationẽ habebat, quia mortuum remanere uidebat. Nunc autem de isto dolore cõsolari non poterat: quia nec corpus defuncti inueniebat. Metuebat autem ne amor magistri sui in suo pectore refrigesceret, quo uiso recalesceret. Plorabat itaq; Maria vehemẽter, quoniã dolor B additus erat super dolorem. Duos itaq; dolores eximios uno gestabat corde: quos mitigare lachrymis uolebat, sed non ualebat: ac ideo tota posita in dolore, mente & corpore deficiebat, & quid ageret nesciebat. Petrus quidẽ & Ioannes timuerunt, & ideo non steterunt. Maria nõ timebat: quia nihil suspicabatur sibi superesse pro quo timere deberet. Perdiderat enĩ magistrum suum: quem ita singulariter diligebat, ut præter ipsum nihil posset diligere uel sperare. Perdiderat uitã animæ suæ, & iam melius arbitrabatur fore sibi mori q̃ uiuere: quia forsitan moriens inueniret, quem uiuens inuenire non poterat. *Fortis namque ut mors dilectio*, quid nam aliud in Maria faceret: C facta erat exanimis, facta erat insensibilis. Sentiẽs nõ sentiebat, uidens nõ videbat, audiens nõ audiebat: sed neq; ibi erat ubi erat, quia tota ibi erat, ubi magister suus erat: de quo tamẽ ubi esset nesciebat. Quærebat autem eum, & nõ inueniebat: & ideo stabat ad monumentũ & plorabat, tota lachrymabilis & miserabilis. Certè iam nihil sapiebat Maria nisi deligere, & ꝓ dilecto dolere. Oblita erat timorẽ, oblita erat semetipsam, oblita erat denique omnia, præter illum quẽ diligebat super omnia. Sensus nullus in ea remanserat, omne cõsilium ab ea perierat, spes omnis defecerat, solummodo flere supererat. Hæc Origenes. *Dum ergo fleret*, propter corporis Christi absentiam: *inclinauit se*, corporaliter, *& prospexit in monumẽtum*, quia D semper sperabat ibi eum inuenire, ubi eum sepelierat, & amor inquisitionem multiplicabat. Sicut enim nos cùm aliquã rem perdimus, quãuis huc illuc quęrendo discurramus, tamen ad eum locum sæpe respicimus, ubi eam habuisse meminimus: ita & hæc mulier quãuis huc illucq; corpus Domini quæreret, anxia tamen de eius absentia frequentius monumentum aspiciebat, ubi eum positũ nouerat. Vnde Gregorius. Amanti semel aspexisse non sufficit: quia uis amoris intentionẽ multiplicat inquisitionis. Quæsiuit ergo prius, & minimè inuenit perseuerauit ut quęreret, unde cõtigit ut inueniret. Actumq; est ut desideria dilata crescerẽt, & crescendo caperent quod in E uenissent. Sancta enim desideria dilatione crescunt: si autem dilatione deficiunt, desideria non fuerunt. Hoc amore arsit, quisquis ad uirtutem pertingere potuit. Hęc Gregorius. Quãuis ergo Maria uidisset corpus Christi abesse, uolebat tamen adhuc uidere si aliquod uestigiũ posset percipere: & ideo non sufficiebat sibi semel respexisse. In hoc quòd inclinauit se & respexit in monumentum, datur intelligi quòd cum humilitate cordis debemus prospicere mortem Christi: & in hoc quòd iterum prospexit, datur exemplum continuè oculo mentis mortem Christi prospicere. *Et uidit*, Maria oculis corporis ipsos *duos angelos*, præfatos *in albis sedentes*, supra se-

pulchrum

Origenes hom. 10. in diuersos de Maria Magdalena.

Dolor geminus in Magdalena.

Canti. 8.

Gregorius hom. 25. in euange.

pulchrum & loculum corporis, *unum ad caput, alium ad pedes*: propter reuerentiam loci consecrati ex tactu corporis dominici: ex feruore enim deuotionis quã habebat, illam uisionem merueret. Angelus ad caput est, reuelans diuinitatis arcana: quia caput Christi Deus est: Angelus autem ad pedes est, docẽs humanitatis eius obsequia in redemptione nobis impensa. *qui dicunt illi, mulier quid ploras?* Angeli lachrymas prohibebant, & futurum quodãmodo gaudiũ nunciabant: ac si dicerent, Plorare noli, nũ habes causam flẽdi, sed magis gaudendi, ex resurrectione Christi. Non est plorandum, sed plaudendum: hic dies lætitiæ est, non mœroris: læta uenimus nunciare tibi, noli ergo plorare: sed potius ad illum respice, quẽ tãto amore desideras uidere. At illa putans interrogare quasi nescientes, & non angelos esse, sed homines, produx lachrymarum causas: *quia tulerunt*, inquit, *Dominum meum*, de monumento, *& nescio ubi posuerunt eum*: arbitrans custodes uel Iudæos eum esse furatos. Magnus ergo dolor me flere compellit, magna tristitia uiscera mea coarctat. Timebat enim ne Iudæi corpus Christi in aliquem locum in honestum proiecissent, inuidentes honori sepulturæ eius: uel nẽ forte asportassent, ut ei ignominiam facerent. Agebat in ea uis amoris, ut non inuentum non crederet nisi sublatum: & hæc angustiæ causa erat: quia nesciebat ubi inueniret, & officium funeris impenderet: nõ dicit, corpus Domini mei: sed, Dominum: à toto designans partem: sicut omnes confitemur Iesum Christum filium Dei sepultum, cùm sola eius sepulta sit caro. Vide hic mirabilem operationẽ amoris. Paulò antè audierat ab uno angelo, quòd resurrexit: & postea à duobus, quòd uiuebat: & non recordatur: & dicit, nescio. Amore hoc faciebat: quia anima sua non erat, ubi ipsa erat: sed ibi erat, ubi magister suus erat. Nam secundùm Origenem, Spiritus Mariæ magis erat in corpore Magistri, quàm in suo. Nesciebat cogitare, loqui, uel audire, nisi de ipso: & nescio, inquit, ubi posuerunt eum. Hęc erat ei maior causa doloris & desolationis: quia nesciebat quò iret ad consolandum dolorem, & ubi eum inueniret. Maria quia uidit lapidem sublatum, credidit Christum furatum & deportatũ: lapide enim sublato, corpus faciliter amouetur de monumento: quod fieri non potest quamdiu lapis superpositus est: sic quamdiu lapis timoris Dei in corde est, Christus ab eo auferri non potest: si autem amouetur, citò ipsum perdit. Cùm autem Maria sic ploraret, nec de angelis aliquid curaret: amor suus, magister suus, amplius se tenere nõ potuit: Dominus igitur Iesus refert hoc matri suę, & dicit quòd vult ire ad consolandum eam: uale dicensq; matri, uenit in momento in hortum, ubi erat Magdalena: stat mulier & plorat: adest Iesus mœrẽtium cõsolator, & pias mulieris lachrymas intuetur: eique ab angelis se uertenti, & retrorsum conuersæ apparere dignatur. Per hoc ostẽditur, quòd si quis Christum uidere desiderat, oportet ut ad Deum conuertatur: quia illi ad Deum uidendum perueniunt, qui se totaliter per amorem in eum conuertunt. Vbi Chryso. Cur non expectauit eorum responsum, sed conuersa est retrorsum, cùm ad minus homines multę reuerẽtiæ apparerent? Dic quia cùm Maria illa diceret, Christus aduenit; cui angeli reuerentiam exhibentes assurrexerunt: & Magdalena admirans, *conuersa est retrorsum*, ut uideret ad quid assurrexerunt. *Et non cognouit quod Iesus esset*: quia uidebat eum in specie non gloriosum, quẽ angeli gloriosum uidentes honorabant. Ipsa enim nondũ habebat fidem de Christi resurrectione: & ideo talis apparuit in corpore, qualis apud eã erat in mente: non quòd iuxta hæreticos formã Dominus vultumq; mutasset, ut pro uoluntate diuersus ac uarius uideretur: sed quò Maria obstupefacta erat miraculo. Vnde Bernardus, O quàm delectabile pietatis spectaculũ: qui quæritur & desideratur, occultat se & manifestatur: occultat se ut ardẽtius requiratur, & requisitus cum gaudio inueniatur, & inuentus cũ sollicitudine teneatur, tentus non dimittatur. Secundùm Gregoriũ, Maria, quæ adhuc de Domini resurrectione dubitabat, conuersa est retrorsum, ut uideret Iesum: quia uidelicet per eandẽ dubitationem suã quasi tergum in faciem Domini miserat, quem resurrexisse minimè credebat. Sed quia amabat & dubitabat, uidebat & non cognoscebat: eumq; illi & amor ostẽderat, & dubietas abscondebat. Et *dixit illi Iesus: mulier quid ploras? quẽ quæris?* nõ petit quasi ignorans: sed ut eis respõsione conuenictius eã instruat. Secundùm Gregoriũ, Interrogatur doloris causa, ut augeatur desideriũ, quatenus cùm nominaret quẽ quæreret, in amorem eius ardentius æstuaret. At illa eũ adhuc nõ cognoscens, putauit eũ esse hortulanũ, cui incumbebat cura horti illius, in quo monumentũ erat: eo quòd mane primo eum in horto uidebat: æstimabat enĩ nullũ circa loca illa occupari, nisi eum qui illorũ cultor erat. Bene aũt spiritualiter hortulanus ei erat: quia sentes perfidiæ & uitiorum iam eradicauerat, ac uirentia semina fidei & uirtutem per amoris sui nim in eius pectore & horto animæ seminare & plãtare curabat. Sicut enim ad hortulani officiũ pertinet noxias herbas eradicare, ut bonæ possint proficere: ita Dominus de horto suo, id est, de ecclesia quotidie uitia eradicat: ut uirtutes proficere ualeant. Vnde Orige. O Maria si quæris Iesum, quare nõ cognoscis? Ecce Iesus uenit ad te, quem tu quæris, & tu æstimas hortulanũ esse. Verum quidem est quod ęstimas, sed tamen in hoc erras: dũ enim sic hortulanum æstimas, ut Iesum esse nõ cognoscas. Est enim Iesus, est & hortulanus: quia ipse seminat omne bonũ semen in horto animę tuæ, & in cordibus fideliũ suorũ: ipse omne bonũ plantat & rigat in animabus sanctorũ, & ipse est Iesus qui tecũ loquitur. Hæc Orige. Mariæ etiã in specie hortulani apparuit: tale enĩ officiũ, talis actus, tale exercitiũ, talisq; nominis interpretatio incipientibus congruit: oportet enim ut pœnitens gerat modum hortulani. s. ut omnia nociua eradicet, & bona inserat: si ergo uis ut appareat tibi uerus hortulanus, oportet te herbas nociuas eiicere, & salutiferas inserere. Illa uerò ut ebria respondit ei sicut hortulano, *dicens: Domine si sustulisti eum, dicito mihi ubi posuisti eum*: qui mihi est singularis thesaurus etiam mortuus, *& ego eum tollam*: cum omni desiderio, & accipiam. Dominum uocat, ut beneuolentiã eius captet: non dicit si sustulisti Iesum crucifixũ: loquẽdo determinatè, & nominando eũ, uel aliàs designando: sed dicit, eũ, in generali, nihil addendo: quia uis amoris, & affectus cũ desiderio quærentis, uel feruẽter amãtis, hoc agere in animo solet: ut quẽ ipse quærit uel cogitat, omnes cogitare æstimet, & nullum alium ignorare credat: unde quasi de cognito loquitur: & quem ipsa diligebat: omnes scire cogitabat: nec putauit alteri incognitum, quem sic ipsa continuè plangit desideratum. Si ergo tu propter timorem Iudæorum leuasti eum hinc, dicito mihi, ut ego eum accipiam: timebat enim ne Iudæi etiam corpori insæuirent exanimi: & ideo uolebat in alium locum incognitum

Timor Magdalenæ.

Origenes hom. 10 in diuersos.

Chrysosto. hom. 85. in Ioan.

Qualis uisus est Christus Magdalenæ.

Gregorius hom. 25. in euange.

Gregorius ibidem.

Hortulanus creditus est Christus.

Origenes hom. 10. in diuersos.

Amantium mos.

illud transponere. Mirabilis mulieris audacia, quam mortui non terret aspectus, & cuius ualitudo ad graue mortui funus tollendum plus intentet quàm possit. Ex uirtute enim amoris credebat se posse tantum corpus etiam mortuum portare: quia feruenter amãti nihil uidetur difficile: cum enim sexus fœmineus fragilis sit ad onera deferenda, & pauidus ad mortuorum corpora baiulanda: quicquid alijs impossibile est, hæc propter magnitudinem amoris leue & possibile arbitratur. Vnde Origenes: Ioseph timuit, & ausus non fuit tollere corpus de cruce, nisi in nocte, & nisi hoc expetiisset à Pilato: Maria autem noctem non præstolatur, non postulat, nec ueretur: sed audacter promittit, dicens: ego eum tollam. O mirabilis mulieris audacia: ò mulier, iam non mulier. Nullum locum excipit, nihil anteponit, sine timore dicit, absolutè promittit: dicito mihi ubi posuisti eũ, & ego tollam. O Maria, magna est constantia tua: magna est fides tua. Hæc Origenes. Hic ergo ostenditur magna Mariæ deuotio, & dilectionis feruor, & ideo meruit, quem mortuum quærebat, uiuum uidere & audire: respice bene eam, quomodo lachrymabili uultu suppliciter & deuotè ipsum exorat, ut sibi illum quẽ quærit ostendat, semper enim sperabat audire aliqua noua de suo dilecto super omnia. Postquam autem, ut ait Gregorius, eam communi uocabulo appellauit ex sexu, & agnitus non est? uocat ex nomine proprio ut eam magis intentam faciat, & talem se exhibet ut cognoscat, dicens: *Maria*, desiderium eius ulterius affligi non sinens, per uocationem nominis apertam sui declarat cognitionem: ac si apertè dicat, Recognosce eum, à quo recognosceris. Cùm enim apud Deũ certus sit numerus electorum, magna gratia aliquibus datur quando proprijs nominibus Deo nota esse monstrantur: proprio ergo nomine uocat Mariã ut designet specialem quã ad sanctos habet notitiã: *illa uerò conuersa*, corde & oculis mentis, sicut antè erat conuersa corpore & oculis carnis, mox ut se suo nomine uocari audiuit, eum in uoce sicut ouis bona pastorem recognouit. Prius enim conuersa corpore, Iesum esse quod non erat putauit, nunc conuersa corde, quod erat agnouit: ac quasi reuiuiscens, & adorans eum indicibili gaudio: *Dixit*, *Rabboni*, id est, magister: sic enim ante passionem eum uocare consueuerat: quia doctores apud Iudæos nocantur magistri. Tu es quem quærebam, quare tamdiu te mihi celasti? quia ergo perseuerauit ut quæreret, contigit ut inueniret. Vnde Gregorius: Maria quia uocatur ex nomine, recognoscit authorem, atque eum protinus Rabboni, id est, magistrum uocat. quia & ipse erat qui quærebatur exterius, & ipse qui interius ut quæreret docebat. Vnde & Origenes: O mutatio dexteræ excelsi, conuersus est dolor magnus in gaudium magnum: mutatæ sunt lachrymæ doloris, in lachrymas amoris & exultationis. Vt ergo audiuit hoc uerbum, Maria (sic enim consueuerat illam uocare magister suus) præsensit in ipso nomine quãdam singularem uocationis dulcedinem, & per eam cognouit ipsum, à quo uocabatur, esse magistrum suum. Vnde etiam Anselmus: Noli Magdalenæ deserere comitatum: sed peractis aromatibus cum ea dominicum sepulchrum uisitare memento. O sicut illa oculis, tu in spiritu cernere merearis, nunc super lapidem reuolutum ab ostio monumenti angelum residentẽ, nũc intra monumentũ unũ ad caput, aliũ ad pedes resurrectionis gloriã prędicantes: nunc ipsum Christũ Mariam flentẽ & tristem tã dulci oculo respicientẽ, tam suaui uoce dicentẽ, Maria. Rumpũtur ad hanc uocẽ omnes capitis cataractę, ab ipsis medullis eliciuntur lachrymæ, singultus atque suspiria ab imis trahũtur uisceribus. Maria ò beata, quid tibi mẽtis fuit, quid animi, cùm ad hanc uocẽ te prosternẽs, & reddens uicem salutanti, clamares, Rabboni: quo rogo affectu, quo mentis desiderio clamasti Rabboni? Nunc plura dicere lachrymæ prohibent, cùm uocem excludant affectus, omnesque & animæ & corporis sensus nimius amor absorbeat. Et iterũ nominat Dominus consuetũ ancillæ nomen, & cognoscit ancilla consuetam Domini uocem. Puto, uel certè affirmo, quia sensit solitam suauitatem, qua uocari consueuerat Maria. O uox delectabilis, o quantum blãdimenti, quantum sapuit amoris? nec celerius hoc exprimi potuit, scio quæ sis, & quæ uelis. Illicitò mutatæ sunt lachrymæ, non enim credo mox esse restrictas: sed quas cõtritum cor se torquendo prius exprimebat, eas postmodum cor gaudens effundebat. O quàm dissimilia sunt, *Rabboni*: &, *Si tu sustulisti eum, dicito mihi*: O quàm dissona sunt, *Tulerunt Dominum, et nescio ubi posuerunt eum*: & illud, *Quia uidi Dominum, & hæc dixit mihi*. Hæc Anselmus. Et currens ac procidens Maria pedes Iesu, uestigia eius adorãdo, statim uoluit ex deuotione amplecti uestigia eius quem recognouit: ac pedes tangere & osculari, ut consueuerat. O amor fortis & impatiens: non enim sufficiebat ei uidere Iesum, & cum Iesu loqui, nisi etiam tangeret Iesum: sciebat enim quia uirtus de illo exibat, & sanabat omnes. Ipse uerò uolens fidem in corde illius ut hortulanus seminare, & animam eius ad cœlestia eleuare: *dixit*, *Noli me tangere*: scilicet manibus corporis, quem nondum tetigisti fide cordis: quasi diceret, Potius uolo ut tangas me tactu mentis, credens me patri æqualem: quàm tactu corporis, credens me hominem purum & patre minorem, adhuc enim carnaliter in eum credebat, quẽ sicut hominem flebat. Prohibita est ergo: quia propter defectum fidei indigna erat. Et ideo subdit: *Nondum enim ascendi*, id est, eleuatus sum: scilicet ĩ corde tuo, *ad patrem meum*, id est; ad æqualitatem patris: quia non credis me peruenisse ad æqualitatem eius, ac me filium æqualem & coæternum patri, qui me suscitasset à mortuis: sed esse sublatum tanquam cadauer purum: ac si diceret, Quia me tanquã mortuum in sepulchro quæris, & surrexisse non credis: ideo uiuentem tangere non mereris: tibi enim nondũ ad patrẽ ascendi quẽ uiuentẽ cũ mortuis quæris: cùm tibi ascẽdero ad patrẽ tunc merebe ris me tangere patri æqualem. Vnde Anselmus: Sed ò dulcis Iesu, cur à sacratis ac desideratissimis pedibus tuis sic arces amantem? noli (inquis) me tangere: ut quid Domine? quare non tangam illa desiderata uestigia tua, pro me perforata clauis, perfusa sanguine? non tangam, nec deosculabor? an inimicitior es solitò, quia gloriosior? ecce non dimittam te, nec recedam à te: non parcam lachrymis, pectus singultibus suspiriisque rumpetur nisi tangã. Et ille, inquit, Noli timere, non aufertur tibi hoc bonum, sed differtur. Hæc Ansel. Sic ergo Maria dubiis plena, luctu inquieta, pręparatione indiguit antequã ad tangendum tantã sanctitatem accederet. Si autẽ illa quæ Dominũ resurgentẽ prima post matrẽ eius uidere meruit: quę tantũ dilecta est à Dño, & tota eius mãcipata obsequio ab omni peccato ab eo liberata, à tactu pedũ eius est prohibita: quanto magis pollutus uitiis, ne eum totum tangat, conficiendo, uel sumendo? sed *uade* iam lætificata, *dic* & nuncia *fratribus*

Origenes hom. 10. in diuersos.

Gregorius hom. 25. in Euange.

Idem. ibid.

Origenes hom. 10 in diuersos.

Magdalena præparando eligua ad tempus.

Noli me tangere.

Ascendere ad patrem.

bus meis, scilicet Apostolis: quia surrexi, & *ascendo*, id est ascendam, *ad patrem meum*, per generationem & naturam, *& patrem uestrum*, per adoptionem & gratiam: *Deum meum*, quia me hominem creauit, & sub quo ego homo sum secundùm humanitatem: *& Deum uestrum*, qui uos creauit, & ab errore liberauit: inter quos & ipsum, ego mediator sum: quasi diceret. In proximo est, ut uideant ascendentem. Loquitur in proposito inquantum homo, quia ascẽdere non competit ei secundùm diuinam naturam, quæ est altissima: quod etiam patet ex hoc, quòd uocat Apostolos fratres, propter similitudinem & conformitatem humanæ naturæ, & propter spiritualitatem amicitiæ, & etiam propter adoptionem gratiæ: quia eius patris sunt filij adoptiui, cuius ipse est filius naturalis. Vnde Seuerianus: Vocat fratres, quos corporis sui fecit esse germanos: uocat fratres, quos patri suo adoptauit in filios: uocat fratres, quos benignus Iesus sibi præstitit cohæredes: uocat fratres, propter specialitatem amicitię quam habuit ad ipsos. Vnde & Ambrosius: Descendisti quidem filius hominis, nec patri cùm descenderes absuisti: sed descendisti nobis, ut te oculis ac mentibus uideremus, ut in te crederemus: ergo & ascende nobis, ut te sequamur mentibus, quem oculis uidere non possumus. Hæc Ambrosius. Stant ergo dilecti cum iocunditate & gaudio magno loquentes ad inuicem, sicut amicus cum amico. Ecce igitur & hîc similiter magnum pascha. Sic itaque Dominus à matre rediens apparuit primò Mariæ Magdalenæ, quàm ipsis Apostolis uel aliquibus alijs. Vnde Hieron. Mariæ Magdalenæ primò ostẽditur, de qua eiecerat septẽ dęmonia: quia meretrices & publicani præcedent synagogam in regno Dei ut latro præcessit Apostolos. Locus aũt ubi Dominus apparuit Magdalenę, distat quindecim passibus à sepulchro. Hanc igitur mulierem quæ mane surrexit, amarè fleuit, ardentissimè dilexit, diligentissimè quæsiuit, & ideo præ cæteris inuenit, & nos imitetur, eiusque exercitium gerentes cum lachrymis & perseuerantia Dominum quæramus: ut simul cum ipsa Dominum inuenire & ab eo consolari mereamur. Vnde Origenes: Sequamur ergo, fratres charissimi, huius sanctæ mulieris affectum, ut perueniamus ad effectum. Ploret unusquisque ad Iesum, & quærat fideliter Iesum: quia non deest animæ quærenti illum. Disce ergo ò homo ò peccator à muliere peccatrice, cui tamen dimissa sunt omnia peccata sua. Disce peccator homo plorare Dei absentiam, ac intimè desiderare eius præsentiam: disce à Maria Iesum amare, & Iesum sperare, Iesum indesinenter quærere, & quærendo inuestigare: nulla aduersa formidare, nullam consolationem extra Iesum recipere omnia præter ipsum contemnere: disce à Maria quærere Iesum in monumento cordis tui, reuolue lapidem ab ostio monumenti Dei: amoue omnem duritiam, & repelle omne obstaculum à fide tua: tolle ergo omnem concupiscentiam, & omnem immunditiam à corde tuo, & diligenter perscrutare si sit Iesus in eo: si autem non inueneris in te Iesum: sta foris & plora, & permane in fide, & respice foris ad alios si fortè alicubi inuenias & uideas in aliquo eũ, & plorando ora Iesum ut dignetur intrare ad te, & habitare in te. Et ne fortè erecta ceruice repellas eum à te, humiliando inclina te, & iterum prospice in monumento Dei quod debet esse in te, & si ibi uideris duos angelos, vnũ ad caput, & unũ ad pedes, id est, si cognoueris in corde tuo quasi cęlestia desideria, tam ad contẽplatiuam uitam, quàm ad actiuã pertinentia, per quæ adhuc nõ possis Iesum uidere, nec Iesum habere. noli his cõtentus esse, noli adhuc deficiẽdo quiescere, sed plora & quęre Iesum in te, donec inuenias, & si fortè aliquo modo tibi apparuerit, & desiderio tuo se repręsentauerit: noli pręsumere de te tanquam ex tuo desiderio vel merito tibi apparuerit, & tanquam eum agnoscas, sed bonitati, pietatiq; eius attribue, & interroga illũ, & ora ut indicet tibi seipsũ, audeo enim tibi confidenter promittere, si in fide ad monumentum cordis tui steteris, si plorando Iesum quæsieris, & quærendo perseueraueris, si cum humilitate te inclinaueris, si exemplo Mariæ nullam aliam consolationem de Iesu nisi ipsum recipere uolueris, ipso reuelante ipsum sine dubio inuenies, & ipsum agnosces: ita ut non sit tibi necesse quærere ab alijs ubi est Iesus, sed tu magis indicabis eum, nuncians quòd uidi Dominum, & hæc dixit mihi. Hæc Origenes. Post aliquantulam uerò morulam Dominus discessit, dicens: quia & alios uisitare eum oporteret. Tunc Magdalena (benedictione ab eo recepta) & Domino discedẽte recessit, & iam credens ad socias suas uenit, & hæc eis nunciauit. Illæ uerò de resurrectione Domini gaudentes, sed quòd eum non uiderant dolentes, *recedunt cum ea, de monumento*: id est, de loco ante monumentum, scilicet de septis horti in quo erat monumentum: *cum timore & gaudio magno, currentes nunciare hæc discipulis* Domini de ipso. secundùm glosam, duplex erat in eis affectus: scilicet, timoris, & gaudij: alter de magnitudine miraculi, alter ex desiderio resurgentis, & uterque gressum concitabat fœmineum.

Fratres cur uocat Apostolos.

Ambro. in cap. 24. Luc.

Hieron. in cap. 16. Marci.

Locus apparitionis.

Origenes hom. 10. in diuersos.

Quærẽdus est Christus.

Humiliter quærendus est.

ORATIO.

O PIISSIME *Domine, ò dulcissime magister, quàm bonus es tu his qui recto sunt corde, quàm suauis his qui diligunt te. O quàm fęlices sunt qui quærunt te, & quàm beati qui sperant in te. Verum certè est, quòd tu diligis omnes diligentes te, & nunquam derelinquis sperantes in te. Ecce enim hæc dilectrix tua simpliciter quærebat te, & ueraciter inuenit te. Sperabat in te, & non est derelicta à te: sed plus est consecuta per te, quàm expectaret à te. Obsecro ergo te Domine, da & mihi diligere & quærere te, ac sperare in te, ut & ego à te diligi, & te inuenire merear, & à te nunquam dereliquar. Amen.*

Quomodo Dominus apparuit tribus Marijs. Cap. LXXIII.

CVm ergo istæ tres Mariæ simul pergerent, de monumento reuertendo, antequam peruenirent ad ciuitatem, & ad Apostolos, *occurrit* & apparuit *eis* Dominus Iesus. Vbi Hieron. Pergebant enim ad Apostolos, ut per illos fidei seminariũ spargeretur. Quæ autem sic quærebant, quæ ita currebant, merebantur obuiam habere Dominum resurgentem. Et ut ait Rabanus. Per hoc ostendit se omnibus iter uirtutum inchoantibus, ut ad salutem perpetuam peruenire queant, adiuuando occurrere. Blanda quoque salutatione Dominus deiectas erigens, & verbo consolatorio tristes consolans ait, *Auete*: ex Eua formans Aue. Vbi Hieronymus: Primò mulieres merentur audire, auete: ut maledictum Euæ mulieris, in mulieribus solueretur. *Ille uerò* ultrà quàm dici posset exhilaratæ, *accesserunt*, ut iam credentes & per fidem illuminatæ: quia, ut ait Apostolus, Accedentem oportet credere: *& tenuerunt*, ac deosculatę sunt *pedes eius*: ex deuotione humanitatem, in qua surrexit, probantes apertè, & de resurrectione eius certificatæ, Deum ac Dominum adorauerunt: adoratione latriæ, tanquam fidem trinitatis astruentes. Vnde Chrysostomus. Tenuerunt pedes eius, & cum super abundanti ad eum lætitia currentes, acceperunt & per tactum cõiecturam & certitudinem resurrectionis, & adorauerunt eum. Fortasis aliquis uestrum uellet & secundùm illas effici mulieres, & pedes detinere Iesu. Potestis & nunc, quicunque vultis, non pedes & manus solùm, sed & caput detinere sacrum illud, terribilibus potientes mysterijs pura conscientia. Non hîc autem solùm: sed & in illa die uidebitis eum cum ineffabili gloria illa, & plebe angelorum uenientem, si nolueritis esse misericordes, & audietis uerba illa: *Venite benedicti patris mei, hæreditate percipite regnum paratum uobis ante constitutionem mundi*. Hæc Chrysostomus. Iste est modus ueniendi ad ueniam: scilicet accedendo ad pedes Christi: unde debemus ire ad osculum pedis Christi, per deuotam orationem: eius scilicet considerando humanitatem. Si uis capere celsitudinem Dei: cape prius humanitatem Christi. Moraliter acceditur ad Christum, per fidem illuminantem. Vnde in Psalmista: *Accedite ad eum, & illuminamini*: tenetur per charitatem coniungentem. Vnde in Canticis: *Tenui eum*, s. dilectũ: *nec dimittam*: adoratur per debiti cultus exhibitionem. Vnde suprà in Euangel. *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies*. Et tunc Magdalenæ est datum, s. vt tangeret eum: quod fuit ante dilatũ, quando quærebat uiuentem cum mortuis, s. in sepulchro & loco mortuorũ. Cum magna igitur iocunditate loquũtur adiuuicem, & faciunt similiter Pascha magnũ. Hîc, ut ait Anselmus quãdiu potes morare, non delitias tuus somnus interpollet: nullus exterior tumultus impediat. *Tunc ait illis Iesus: Nolite timere*: hoc dicit ad earũ perfectam consolationem: quia timor qui eas inuaserat, adhuc totaliter ab eis nõ recesserat. Sicut occurrit currentibus, auete dixit gaudentibus, ita timorem excludit à timentibus. Et subiungit: *Ite nunciate fratribus meis, ut eant in Galilæam: ibi me uidebunt*. ubi Hieronymus. Non in Iudæa, sed in multitudine gentium, gratia enim transmigratura de Iudæa ad Gentes, præceder uiam in cordibus præparando. de Galilæa, & de hac materia latius est dictum ante præcedens capitulum. Vides hîc & suprà quòd magister humilitatis uocat discipulos suos fratres, eos amicabilius solitò nominans, ut securius ad eum

Matth. 28. & Ioā. 20. — *Hieron. in cap. 28. Matth.* — *Rabanus ibidem.* — *Hierony. ibidem.* — *Heb. 11.* — *Chrysosto. hom. 90. in Matth.* — *Matth. 25.* — *Moraliter.* — *Psal. 33.* — *Cant. 3.* — *Luca 4.* — *Hierony in cap. 28. Matth.* — *Fratres Domini.*

accedant, & nõ timeant accedere, propter hoc quòd eum in sua captione reliquerant, & ut ueram resurrectionem doceant, ut & ad honorem & ad amorẽ accendat. Vnde Rabanus, Vera fraternitas est, quæ fratrem ueneratur deuotum, & corripit dissolutum: quæ præsenti obsequitur, absentem non rodit, sano applaudit, infirmum non deserit: placatum non prouocat, iratum metuit ut maiorem. Hæc Rabanus. Angelus Apostolos uocat discipulos, ratione humilitatis debitæ, Domino dans honorem. Iesus autem, quamuis Dominus, uocat eos fratres, & charitatis, & humilitatis ratione: in quo datur prælatis forma charitatis & humanitatis: iuxta illud Ecclesiastici: *Rectorem te posuerunt, noli extolli: esto in illis quasi unus ex illis*. Nunquam Iesus omnium Dominus humilitatem dimisit: sed usque ad mortem fidem ei seruauit, & etiam post mortem, nec non & post ascensionem. Nonne in fine pedes discipulis lauit? Nonne humiliatus est ultra quàm dici possit, crucis patibulum sustinendo? nonne post resurrectionem uocauit discipulos fratres? Nonnè post ascensionem locutus est Paulo humiliter quasi ad comparem suum, *Saule, Saule, quid me persequeris?* nec nominauit se Deum, sed Iesum Nazarenum: nonne etiam in sede maiestatis consistens, dicturus est in die Iudicij, *quamdiu fecistis uni de his fratribus meis minimis, mihi fecistis*. Nõ sine causa uirtutem hanc tantùm amauit, & suo nobis exemplo cõmendauit: sine hoc enim fundamento frustra fit aliarum uirtutum ædificium, uel constructio. Vnde nec de castitate, nec de paupertate, nec de aliqua uirtute uel opere confidas, sine humilitate. *Venit ergo Maria Magdalena*, cum alijs duabus ad denunciandum bonos rumores Christi *discipulis*, tristibus de morte Domini: hæc enim dies boni nuncij fuit, *nuncians* eis: quia *uidi Dominum: & hæc*, quæ dicta sunt, *dixit mihi*: scilicet nunciare uobis. Mulieres opus faciunt Euangelistæ: factæque Apostolæ Apostolorum, festinant ad nunciandum mane misericordiam Domini. Omnis qui rectè intelligit, alijs nunciare debet. Iuxta illud Apocalypsis, *Qui audit, dicat ueni*: unde per istam quæ præ omnibus fuit sollicita uidere Christi sepulchrum, propter quod Dominus ei primò apparuit: significatur quælibet persona de cognitione ueritatis diuinæ ualde sollicita, & per hoc meretur assequi cognitionem, & talis debet ueritatem agnitam nunciare alijs, sicut Maria nunciauit discipulis, ne de abscondito talento debeat meritò reprehendi. Vnde Beda: In eo autem quòd hæc mulier discipulis Christum resurrexisse nunciauit, omnes monemur, maximè quibus est commissum prædicandi officium: ut si quid eis cęlitus reuelatum fuerit; studiosè proximis propinent. Hæc Beda. Misericordissima Dei pietas in hoc loco erga sexum fœmineum declaratur. Mulier resurrectionis accipit primum mysterium, & mandata custodit, ut ueterem præuaricationis errorem aboleret. Inde, secundùm Gregorium, humani generis culpa absciditur unde processit: mulier in paradiso uiro propinauit mortem, à sepulchro mulier uiris annũciauit uitam, & dicta sui uiuificatoris narrat, quæ mortiferi serpentis uerba narrauerat. Mulier, quæ fuerat ianua mortis, prima prædicat resurrectionem, & ostendit ianuam uitæ: ac si, secundùm Gregorium, humano generi non uerbo Dominus, sed rebus dicat: De qua manu uobis illatus est potus mortis, de ipsa suscipite poculum uitæ. Vnde Augustinus, Resurgentẽ Deũ priores fœminæ Apostolis nunciauerunt: nunciauit

Rabanus ibidem. — *Eccle. 32.* — *Humilitas Iesu.* — *Act. 9.* — *Matth. 25.* — *Mulieres euãgelistæ & Apostolæ.* — *Apoc. 22.* — *Beda in Ioan.* — *Gregorius hom. 25. in Euange.* — *Idem. ibid.* — *Augu. sermone 144. de tempore.*

uit uiro suo mortem fœmina in paradiso, nunciauerunt & fœminæ salutẽ uiris in ecclesia: resurrectionem Christi Apostoli erant gẽtibus nunciaturi, Apostolis fœminæ nunciauerunt. Vnde & Ambrosius, Sicut in principio mulier author culpæ uiro fuit, uir executor erroris: ita nunc quæ mortem primò gustauerat, resurrectionem prior uidit: culpæ ordine remedio prior, & ne perpetui reatus apud uiros opprobrium sustineret, quæ culpam uiro transfuderat, transfundit & gratiam: ueterisque lapsus compensat ærumnã resurrectionis indicio. Per os mulieris mors antè processerat, per os mulieris uita reparatur. Vnde etiam Beda: O quàm fœlices fœminæ, quæ triumphũ resurrectionis mundo meruerũt annunciare: ac mortis quam Eua serpentino afflatu seducta contraxit, imperium disruptum prædicare: quanto fœliciores animæ uirorum pariter & fœminarum, quotquot in die iudicij (percussis pauore ac digna ultione reprobis) ipsæ cœlesti gratia adiutæ triumphare de morte, & gaudium beatæ resurrectionis meruerint intrare. Hæc Beda. Et quia constantiam prædicandi non habet sexus inferior, & ad exequendum infirmior, & mulieribus docere in ecclesia non permittitur, mandatur uiris officium euangelizandi. Hic autem nunciat mulier, iam non ut mulier, sed ut ecclesiam gestans. Rectè quoque hæc mulier quæ lætitiam Dominicæ resurrectionis prima nunciauit: scilicet sancta Maria Magdalena, à septem dæmonibus, id est, uniuersis uitiis & criminibus curata esse memoratur, ut ubi abundauit peccatum, superabundare gratia monstraretur, & ne quisquam digne pœnitens de uenia commissorum desperaret, uidens eam quę tot erat subdita uitiis in tantum culminis subitò esse promotam, ut ipsis Euangelistis atque Apostolis prima miraculum resurrectionis euangelizaret: tum etiam ut nullus de sua innocentia præsumat, aut peccãtem despiciat: tum ut pateat quòd ex Dei abundanti gratia peccator aliquando resurgit melior quàm ante casum fuerat. Sancti cùm peccant, lapis est motus, non euulsus. Cadat iustus, labatur iustus, resurgat iustus, melior erit. Sanctis enim omnia cooperantur in bonum.

Ambro. in cap. 24. Luca. *Beda in hom.* *Cur Magdalena hæc opera deligitur.*

ORATIO.

O Iesv *nostra redemptio, amor & desiderium, qui deuotis mulieribus te quærentibus, te desiderantibus, & à tuo sepulchro redeuntibus, resurgens à mortuis propitius occurrens apparere uoluisti: quæro ego te quem diligit anima mea Iesu dulcissime: quæro, & non inuenio. Occurre igitur animæ meæ quærenti te ô unice fili Dei patris, & si differs in præsenti tuã desiderabilem præsentiam, non auferas in futuro: ut in ultima resurrectione fidelium mihi cum eis teipsum placidum ac benignum exhibeas, ut de tua præsentia perenniter cum electis tuis merear iocundari. Amen.*

A *De Mendacio custodum. Cap. LXXIIII.*

Deinde cùm mulieres abiissent à monumento, ad explendam iussionem Dominicam: *quidam de militibus*, illud custodientibus, qui uiderunt factum, & audierunt uerbum angelicum, *uenerunt* ipsa die resurrectionis, *in ciuitatem*, scilicet Hierusalem: *& principibus sacerdotum*, à quibus positi erant ad custodiendũ sepulchrum Christi, *nunciauerunt omnia quæ fuerant facta*, scilicet Christi resurrectionem, & angeli terribilem apparitionem ac terræ motum, & ex his quæ uiderant & audierant facti sunt, uellent nollẽt, testes & prædicatores ueritatis & resurrectionis Domini triumphatoris mortis, & hoc quippe est ualidum testimonium, quòd ab inimicis & crucifixoribus Christi Iudæi audiant resurrexisse ipsum. Vnde secũdùm Chrysostomum, Mira angeli apparitio, & terræmotus propter milites facta sunt, ut stupefierent, & ab eis fieret testimonium ueritatis. ueritas enim à contrariis diuulgata magis effulget. Quod & contigit, quando prædicti custodes nunciauerũt principibus omnia quæ facta fuerunt. Vbi notandum, quòd uolentes impedire diuinam prouidentiam, contra suam intentionem promouent illam: sicut fratres Ioseph uendiderunt ipsum ne adorarent eum, & per hoc cõpulsi sunt eum adorare secundùm prouidentiæ diuinę ordinem. Sic principes Iudæorum uolentes impedire celebritatem nominis Christi, fuerunt ualde diligentes de custodia sepulchri, & per hoc celebrata est fama de ueritate suæ resurrectionis, & per consequens sui nominis. Indocta igitur simplicitas fatetur ueritatem: astuta uerò duplicitas principum modum quærit, quo astruat falsitatem. Vnde Rabanus: Simplex animi æquitas, & inducta hominum rusticitas sępe ueritatem rei ut est sine fraude manifestat, ac contrà uersuta malignitas falsitatem ueritimilibus uerbis pro uero commendare decertat. Hæc Rabanus. Vnde nequitia Iudęorum per hoc non quiescit: quia congregati cum senioribus ad confingendum falsitatem consilio accepto, dederunt militibus pecuniam copiosam ad peruertendum ueritatem: iniungentes eis ut ad denigrandã resurrectionis famam dicerent, quòd ipsis dormientibus discipuli eius nocte furati eum essent. Ecce apertum mendacium. Vnde Remigius: O stulta insania, dormientes testes adhibes. Si dormierunt, quomodo furtum uiderunt: si non uiderunt, quomodo testes sunt? Quòd si etiam fures uiderunt, cur non eos detinuerunt? Vnde & Chrisostomus:

Chrysosto. hom. 91 in Matthæum *Gene. 37.* *Rabanus in cap. 28. Matth.* *Remigius ibidem.* *Chrysosto. hom. 91. in Matth.*

mus: Verè formam mendacii habebat qnod dicebát, qualiter enim furarentur discipuli homines pauperes, & idiotæ, & neque apparere audentes: si enim adhuc Christum uiuum uidentes fugerût, qualiter mortuo eo nô timuissent tot militum multitudinem? Nûquid ostium sepulchri poterant euertere? lapis eminebat magnus, multis indigens manibus. Nunquid etiã non erat sigillum superimpositum, quare non persuasibilia sunt quæ de furto dicta sunt: unde per quæ resurrectionem obumbrare conantur, per hæc eam faciunt clarere, dicentes enim quod discipuli furati sunt, cófitentur corpus non esse in sepulchro: furtum autem ostendit esse mendax custodia militum, & discipulorum pauor. Hæc Chrysosto. Per hoc etiam moliebantur discipulorum perditionem, imponendo eis furti crimen. Spiritualiter autem discipuli Christi fures erant, quia ab ingratis Iudæis scripta noui & ueteris testamenti ablata in usum ecclesiæ conferebant, & Saluatorem, qui eis promissus fuerat, illis nocte dormientibus, hoc est infidelitate torpentibus abstulerunt, gentibus credendum tradẽtes. Et, ut dicit Seuerianus, Amiserunt milites, perdiderunt Iudæi, sed discipuli magistrum suum nun furto, sed fide: uirtute, non fraude: sanctitate, non crimine: uiuum, non mortuum sustulerunt. De templi uerò ærariis & oblatióne pauperum, non de hurlis propriis acceperunt pecuniam, & copiosam, ut ea famam Christi extinguerent cuius sanguinem & uitam prius huiusmodi pecunia emerant: de commum prodigi sumus adeò, ut de proprio nil erogemus: sic proprietas diligitur, & communio côtemnitur. Vnde Hieron. Custodes miracula confitentur, illi autem qui post tale testimonium debuerant conuerti ad pœnitentiam, & Iesum quærere resurgentem, perseuerant in malitia, & pecuniam quæ ad usus templi data fuerat, uertunt in redẽptionem mendacij: sicut & antè triginta argenteos Iudæ dederant proditori. Omnes igitur qui stipe templi, & his quæ conferuntur ad usus ecclesiæ abutuntur in aliis rebus, in quibus suam explent uolnntatẽ: similes sunt scribarum & sacerdotum, redimentium mendacium & sanguinem saluatoris. Vnde & Hilarius: Emitur ergo resurrectionis silentium, & furti mendacium, argento: quia honore seculi (qui in pecunia est & cupiditate) Christi gloria denegatur. Hęc, Hilarius. Istis etiam Iudæis similes sunt, qui cum magnis sumptibus & laboribus conantur ad subuersionem ueritatis: cuinsmodi sunt aduocati dolosi, & doctores uanè gloriosi, & illi qui eos ad hoc inducunt quibuscunque modis. Vbi Chrysostomus: Nô mireris si pecuniæ milites superauerunt, quæ apud discipulum tantam ostenderunt uirtutem, ut facerent eum magistri proditorem: nihil enim clausum vel occultum, quod non pecunia indagante sit contritum, propter quod dicitur: *Nihil iniquius, quàm amare pecuniam.* Vnde & Rabanus: O pestis magna auaritiæ, semper bonis animis detestanda: quid illæsum, quid inconcussum dimittis? tu genus hominum confudisti, tu discipulum comitem Christi ab apostolatu prę cipitasti, tu milites custodientes Christi sepulchrum captiuasti. Nunquid bene dictum est, Pecuniæ obediunt omnia? Hæc Rabanus. O quod socios & hæredes Iudæ & milites in hoc scelere, etiã apud magnos & potentes, reliquerunt: qui pecunia corrumpnntur & corrumpunt: ac pro temporalibus & transitoriis agentes iniquè, credût nihilominns (sed uanè) quòd sic animæ eorum requiescât in pace, & partẽ habeât cum Christo in resurrectione. Custodes uerò *accepta pecunia* corrupti, *fecerunt sicut erant docti*: & dixerunt, *nobis dormientibus furati sunt discipuli Iesu corpus eius*: sed mentita est iniquitas sibi, & auaritia, sicut & Christi discipulus, sunt decepti. Hæc autẽ irrisio heu multis hodie côgruit pigris, illa hora dominicæ resurrectionis torpentibus. Vnde Petrus Damianus, Cauẽdum est autem ne somno quis, uel ad momentû quidem in competẽtibus horis assentiat, & maximè iuxta diluculum: ut quo uidelicet tempore grauius incûbit accidia, canonicis nos inueniat occupatos officijs: absit etiam nos tunc sopore uel ignauiæ tædere, qua uidelicet hora constat redemptorem nostrum destructo mortis imperio surrexisse: ne si tunc dormiamus, quando oriente sole corpore etiam interior noster homo lucem debeat inocciduam expectare (quod absit) ut irrisio nobis uideatur illa congruere, discipuli eius nocte uenerunt, & nobis dormientibus furati sunt eum. Hęc Petrus Damianus. Istud autem mẽdacium militum Iudæi emerunt carè, quod adhuc eos tenet in errore: unde *diuulgatum est*, & mansit *hoc uerbum*, scilicet quòd Christus furatus fuisset, non surrexisset: tanquam uerum, quod tamen erat falsum, *apud Iudæos usque* modo & *in hodiernum diem*, & usq; hodie suum non uident uel intelligunt errorem. Vnde Rabanus: Error empti mendacij, per quod resurrectionis denegant ueritatem, perseuerat in Iudæis, ne in Christum credant, & reatu eos constringit perpetuo: ad tempus autem mendacium præualuit, sed non semper, nam contra fictum mendacium Iudæorum, refulget efficax & irrefragabile testimonium resurgentium mortuorum: *quia multa corpora sanctorum qui dormierunt*, somno mortis: *surrexerunt post resurrectionem eius*, tanquam testes suæ resurrectionis, *& exeuntes de monumentis, uenerunt in sanctam ciuitatem* Hierusalem: quæ dicitur sancta, propter templû diuino cultui deputatum, & propter sancta sanctorum, & ob distinctionem aliarum urbium in quibus idola colebantur: uel pro antiquo nomine, ut Matthæus publicanus dicitur: *& apparuerunt multis*, testificantes de resurrectione Domini, scilicet idoneis ad declarationem resurrectionis Dominicæ: his scilicet qui uidere meruerunt, & resurgentem susceperunt: sed non omnibus, quia non erat resurrectio generalis, quæ apparebit omnibus & bonis & malis. Et hoc diuinitus factum est contra Iudæos & milites, in testimoniû quòd Christus Dominus primitiæ dormientium uerè resurrexit à mortuis. Vnde Chrysost. Aperta sunt monumenta, & resurrexerunt mortui, & intrauerunt in sanctam ciuitatem: ut inexcusabilẽ relinquerẽt eam, & Domini resurrectio firmaretur. Hæc Chrysost. Fortè hi fuerunt, de quibus supra epistolam ad Hebræos legitur: quòd multi affectauerunt sepeliri in terra sancta, ut Cum Domino resurgente resurgerent. In euangelio etiam Nazaræorum legitur, quòd duo uiri sancti mortui ante quadraginta annos, uenerunt in templum, & scripserunt quomodo illi qui erant in limbo, exultauerunt in descẽsu Domini ad inferos, & dæmones tristabantur. Vnde Leo Papa: Qui mortalitatis grauabantur sepulchris, discussa obstaculorum mora prosiliant: appareant quoque nunc in ciuitate sancta, id est, ecclesia Dei futuræ resurrectionis indicia, & quod credendnm est in corporibus, fiat in cordibus. Hæc Leo. Rectè antẽ in resurrectionis Domini tempore alii surrexerunt, ut cùm se percipere desperaret homo, quod in se ostẽderat Deus: homo hoc in se fieri posse præsumeret, quod in puris hominibus factum cognosceret. Vnde

Pecunia militibus data.

Hieronym. in cap. 28. Matth.

Iudæorum similes prælati.

Hilarius in fine cómentariorũ in Matth.

Chrysosto. hom. 91. in Matth.

Eccle. 10.

Rabanus in cap. 28. Matth.

Accidia detestata.

Mendacii emptum.

Rabanus ibidem.

Matth. 27.

Chrysosto. hom 91. in Matth.

Leo sermone de resurrectione.

Cur & alij surrexerũt.

Gregorius lib. 14. moral.

de Gregor. Ad instruendam ergo ignorantiam nostram, ad roborandam infirmitatem nostram, suæ resurrectionis exemplum nobis sufficere uoluit, solus illo in tempore mortuus est, & tamen solus minimè surrexit. Ne quis enim dicat, sperare de se non debet homo, quod in carne sua exhibuit homo Deus: ecce cum Deo homines resurrexisse cognoscimus. Hæc Gregorius. Considera hic quàm magna fuit nequitia Iudæorum circa Dominum Iesum: quæ etiam post eius mortem non cessauit, & quàm magna bonitas circa illos, de quorũ salute nihilominus curã habuit: quibus exemplis & nos prouocamur, ut eius bonitatem circa iniuriantes imitemur.

ORATIO.

DOMINE Iesu Christe, ad cuius resurrectionis famam denigrandam Iudæi militibus pecuniam copiosam dederunt, & ad peruertendum ueritatem eos corruperunt: da mihi ut pecunia non corrumpar, uel corrumpam, nec pro temporalibus & transitorijs inique agam: sed semper in ueritate permaneam, et liberer per eam. Da etiam mihi ut sicut post resurrectionem tuam surgentes testes extiterunt tibi: sic & ego merear de te uerbo & opere testificari, & in resurrectione generali, tecum & cum tuis electis partem habere, & cum eis coram te in regno tuo sine fine te miserante gaudere. Amen.

Quomodo Dominus apparuit Petro, & Ioseph, & Iacobo minori, ac sanctis patribus. Cap. LXXV.

Petrus Dominum quærit.

CVM ergo Magdalena & sociæ eius redeuntes domum, narrassent discipulis resurrexisse Dominum: Petrus mœrens quòd Dominum suum non uiderat: nec quiescere ualens, propter amoris uehementiam quam ad eum habebat, dicessit subitò ab aliis ad quærendũ Dominum, & solus ibat uersus sepulchrum. Nesciebat enim, ubi eum alibi quæreret. Dum ergo pergeret, Dominus in uia ei apparuit: licet Euangelista vbi uel qua hora factũ sit, non designauerit. Tunc Petrus uidens Dominum procidit in terram, & ueniam petiit de hoc quòd eum dereliquit, & pluries negarit: Dominus autem sibi peccata dimittens, & eum consolando confortans, dicit ei ut cõfirmet etiam fratres suos. Stant simul, & cum gaudio colloquuntur adinuicem, & fit hic similiter pascha magnum. Singulariter ergo Petro apparuit, qui singulariter eum negauit. Omnium autem uirorum quos Euangelistæ & Apostoli commemorant, primò Dominus Petro pluribus de causis seu rationibus apparere uoluit. Prima est, ut qui primò confessus est eum Christum esse, primo resurrectionem eius mereretur uidere. Secũda, ut mentem eius (quæ in passione titubauerat) reformaret, & qui timore passionis eius euidentius ceciderat, per spem resurrectionis prius resurgeret. Tertia, ut peccatum trinæ negationis ei indultũ ostẽderet, consolans eum ne desperaret. Quarta, ut Apostolatus eius ordinem consolidaret, & ipsum in eo roboraret. Quinta, ut eum facto doceret qualiter subditis suis pœnitentibus condescendere deberet, quantumcunque peccassent. Sexta, ut peccatoribus omnibus spem misericordiæ & ueniæ daret, ostendendo quòd peccatores non despiceret. Septima potest addi, secundùm Chrysostomum qui dicit, Non enim simul omnibus se manifestabat, ut sereret fidei semina. Nã qui primò uiderat, & certus erat, aliis referebat. Deinde sermo prodiens præparabat animum auditoris uisioni. Et ideo primò digniori & fideliori omnibus apparuit. Erat enim opus animę fidelissimæ, quę prius acciperet hunc aspectum, ut minimè turbaretur inopinata uisione. Post Petrum uerò aliis apparuit quandoque paucioribus, quandoque pluribus. Hæc Chrysostomus. Petrus uerò benedictione à Domino accepta, rediens ad Dominam, & ad discipulos eis omnia narrauit: & deinceps in omnibus multum fidelis Deo permansit. Petrus interpretatur obediens, & typum obedientiæ gerit: quibus Dominus sæpius apparere consueuit. Discedens igitur Dominus Iesus à Petro, apparuit Ioseph, qui eum sepelierat in monumento suo. Nam ut legitur in Euangelio Nazaræorum: Cùm audissent Iudæi, quòd Ioseph à Pilato corpus Iesu petiisset, & ipsum ita honorificè in monumento suo sepelisset: Tunc indignati aduersus eum, ceperunt ipsum eadem uespera qua sepeliuit Dominum, & in quodam cubiculo diligenter clauso & sigillato recludentes incarcerauerunt, alligantes eum ad columnam in ipso carcere, & uolentes post sabbatum eum occidere: & ecce statim in ipsa die resurrectionis, suspensa domo à quatuor angulis Dominus ad eum intrauit, & ei lætus apparuit: eumque consolans faciem eius extersit, & osculum dedit: ac deinde saluis sigillis eum educens & liberãs, in domum suam in Arimathia ipsum adduxit: Vide quomodo Dominus suos nõ obliuiscitur: nec derelinquit usquequaque, sed tandem eos cõsolatur & adiuuat suo tempore. *Quia ipse est adiutor in opportunitatibus in tribulatione.* Vnde Chrysostomus, Mos siquidẽ Dei est iste certissimus, ut cùm mala ad cumulum suum uenerint: cumque uiderit suos grauiter affligi, & aduersarios tyrannide quadam contra se impietatis attolli: uel potius mentis ebrietate bacchari, diuinitatis suæ potentiam per signa demonstret. Hæc Chrysosto. Nicodemum uerò, ipsius Ioseph socium in sepeliendo Dominum suum, dicunt quidam interim latuisse, propter metum Iudęorum. Ioseph interpretatur augmentum, uel appositio per longam ætatem: & typum gerit perseuerantium in bono opere, quibus sępe ipse Dominus dignatur apparrere. Apparuit etiam Dominus ipsa die Iacobo minori, ut in epistola ad Corinthios tangitur. Qui in cœna deuouerat & iurauerat se non comesturum panem ab illa hora qua calicem Domini biberat, donec eum à mortuis surrexisse uideret. Cùm ergo usq; ad diem resurrectionis

Petro singulariter apparuit Dominus.

Chrysosto. hom. 38 in epist. priorẽ ad Corin.

Petri interpretatio. Ioseph apparitio.

Psal. 9.

rectionis Iacobus cibum non gustasset: apparens Dominus dixit ei, & his qui cum eodem erant: ponite mensam & panem deinde panem accipiens, benedixit ac fregit, & post dedit Iacobo, dicẽs ei: Frater mi, comede panem tuum: quia filius hominis à mortuis resurrexit. Ista refert Iosephus, & similiter Hiero. in libro de uiris illustribus. Vide quomodo hic qui non solum panem substantialem, sed etiam supersubstantialem, scilicet Iesum esuriebat, utroque consolari & refici meruit. Non enim permittit Dominus illos q. eum uel propter eum esuriunt, & uel inedia deficere: sed dat in se sperantibus escam opportuno tempore: & implet eos benedictione. Iacobus interpretatur luctator: & typum gerit eorum qui in tẽtationibus fortes sunt, & uitia uiriliter supplantant: quibus etiã Dominus frequẽter se manifestat: esto ergo Petrus obediendo, esto Iacobus uitia supplantando, esto Ioseph de uirtute in uirtutem proficiendo, & in hoc perseuerando, & non obliuiscetur Dominus te per suam gratiam uisitare: & prout tibi expedire nouerit, consolari. Et sciẽdum, q animã, cui se Dominus in quacunq; specie dignatur ostendere, nunquã dimittit sine consolatione & aliqua salubri reuelatione, quod patet in omnibus apparitionibus post resurrectionem factis. Nam Mariæ matri suæ præ cęteris plus de morte eius dolenti, & resurrectionem eius expectanti totus festinus & gloriosus apparens, totum mœrorem in lætitiam conuertit: itaque omnis doloris pristini oblita fuit. Mariam etiam Magdalenam, cui in specie hortulani apparuit, plorantem consolabatur, uocans eã proprio nomine, & dicens, Maria: quo uerbo statim conuersa, ac consolata & edocta, cognoscens Dominũ, cum gaudio magno dixit, Rabboni: reuelauitque ei Dominus mysterium suæ uoluntatis, dicens: uade ad fratres meos, & dic eis: Ascendo ad patrem meum. Item tres mulieres, quibus occurrit, consolatus est dicens, Auete: & deinde subiungens, nolite timere: eisq; mysterium suum reuelauit, dicens: Ite annunciate fratribus meis, ut eant in Galilæam: ibi me uidebunt. Itẽ duobus discipulis euntibus in uia apparuit in specie peregrini, quibus aperuit sensum scripturę, & eorum corda fecit ardentia: & demũ in fractione panis eos plenè consolabatur sui notitia. Item cùm appareret discipulis cõgregatis in unũ, in propria specie, cõsolabat eos, dicẽs: pax nobis: qd turbati estis, ego sum, nolite timere. Videte manus meas, & pedes meos, & aperuit illis sensũ, ut intelligerẽt scripturas: & sic similiter. Deus in qualibet alia sua reuelatione consolatus est uidentes se, cum aliqua reuelatione: unde non dubiũ est quin similiter & hîc istos suos dilectos consolatus sit. Et notandum, quòd diuina cõsolatio acquiritur: Primò per timorem. Secundò, per lacbrymationem seu lachrymarum deuotionem. Tertiò, per tribulationum sustinẽtiam. Quartò, per sui humilitatem. Quintò, per terrenæ consolationis uitationem. Sextò, per supernorum contemplationem. Dominus igitur Iesus inde discessit: quia nõdum sanctos patres post resurrectionem suam uisitauerat: quos in paradiso deliciarum dimiserat. Redit ergo ad eos procedens in stola candida, cum multitudine angelorum: quem ipsi in tanta gloria à longè conspicientes, cum indicibili gaudio, exultatione & iubilo, canticis & laudibus eum susceperunt: & procidentes in terram, adorauerunt: deinde surgentes & stantes coram eo reuerẽter & iocundè compleuerunt laudes suas feruenter, & omni qua poterant deuotione. O qualis cantus, & quã ta gaudia ibi erant, ubi tanta concio sanctorum simul psallebat? O quàm bonum & quàm iocundum talibus interesse, uel saltem aliquid de his percipere? appropinqua ergo & tu si permitteris, & admiscere laudibus istis: uel saltem ausculta à longè, & iocundare in eis.

Hierony. in catalogo uirorum illustrium.

Iacobus quid interpretatur.

Deus quos uisitat semper consolatur.

Consolatio diuina quomodo acquiritur.

ORATIO.

DOMINE *Iesu Christe, da ut sim Petrus obediendo, & Iacobus uitia supplantando: ac Ioseph, de uirtute in uirtutem per augmentum proficiendo, & in hoc per longanimitatem perseuerando: ut tu qui illis in angustiis dignatus es apparere, digneris & me sæpe per tuam gratiam propitius uisitare: da etiam mihi ut sicut sancti patres gaudium de tua præsentia habuerunt, cùm te post resurrectionem tuam glorificatum uidere meruerunt: ita & ego in illo ineffabili gaudio, quo nunc tecum gaudent in cœlis, merear de conspectu tuo semper gaudere cum eis. Amen.*

Quomodo Dominus apparuit duobus discipulis in uia. Cap. LXXVI.

IPSA autem die resurrectionis Domini, *duo ex* septuaginta duobus *discipulis* eius de Hierusalem egressi, *ibant* uersus castellum Emaus, quod distabat ab Hierusalem stadiis sexaginta, id est, septem milibus quingentis passibus contra Occidentem. Octo quippe stadia faciunt miliare unum: & sic distabat ab Hierusalem per septem miliaria & dimidium: quorum duo uel secundùm quosdam tria, faciunt unam leucam: unius istorum duorum nomen exprimit Lucas, cuius inquiens nomen Cleophas: alterius uerò nomen tacet causa humilitatis: quia secundùm Greg. creditur fuisse ipse Lucas: sed secundùm Ambro. putatur fuisse Amaon filius Rufi: & cum ipsi, quasi desperati, de Iesu adinuicem de his quæ acciderant, scilicet de eius conuersatione & morte tristes conferrent: maximè dolentes, quia eum sine culpa & innocenter occisum nouerant: Venit Dominus Iesus & iunxit se illis: scilicet corporaliter & spiritualiter, *& ibat cum eis*: tanquam socius itineris: interrogans & respondens, ac uerba salubria cum ipsis conferens, et secundùm Bedam, fidem suæ resurrectionis, mentibus eorum intẽderet: & quod se facturum promiserat, impleret: scilicet *ubi sunt duo uel tres in nomine meo congregati, ibi sum in medio eorum.* In ipso loco in quo se eis iũxit, postea

capella

Luca. 24.

Ambro. in cap. 24. Luca.

Beda ibidẽ Matth. 18.

capella facta fuit. Et quia intus in corde Dominum amabant, ſed de eius reſurrectione dubitabant: ideo Dominus eis foris in corpore apparebat, ſed quis eſſet non agnoſcebant. Hoc apud eos agebatur foris in oculis corporis, quod agebatur intus in oculis cordis. Quia enim amabant, uidebant: quia uerò dubitabant, eum quem uidebant non agnoſcebant. Et hoc eſt quod dicit, *oculi autem eorum tenebantur ne eum agnoſcerent*: quia incredulitas eorum, & dubietas demerebatur, quòd Chriſtus cognitionem ſui corporis ab eis retardaret. Tenebantur oculi eorum ueritate, non falſitate, ſed ipſis non ualentibur veritatem recipere uel percipere, unde non ab ipſo Domine Ieſu, ſed propria dubitatione tenebantur. Vbi Auguſt. quod autem ait Marcus eis in alia effigie Dominum apparuiſſe, hoc Lucas dicit, quòd oculi eorũ tenebantur ne cognoſcerent eum: oculis quippe eorum acciderat aliquid, quod ita manere permiſſum eſt, uſque ad fractionem panis. Non quia Dominus non poterat transformare carnem ſuam, ut alia reuera eſſet effigies quàm ſolebant intueri: ſed non ita eſt factum. Hæc Augu. *Et ait ad illos: Qui ſunt hi ſermones quos confertis adinuicem ambulantes, & eſtis triſtes?* Nõ quærit ex ignorantia, ſed ut ex eorum reſponſione incredulitas eorũ conuenientius arguatur, ut dicit Greg. Conferebant quidem inter ſe, quaſi non amplius expectantes Chriſtum uiuẽtem: ſe doloroſi, quaſi perempto ſaluatore. *Et reſpondens Cleophas dixit ei: Tu ſolus peregrinus es in Hieruſalem, & non cognouiſti quæ facta ſunt in illa his diebus?* hic, ſolus, non facit excluſionem aliorum peregrinorum, cùm ualde multi peregrini & de diuerſis partibus ueniſſent in Hieruſalem ad diem feſtum paſchæ: ſed notat excluſionem cognitionis, ab iſto ſic apparente, ſcilicet notitiæ mortis Ieſu, quam ſolus uidebatur ignorare: ut ſit ſenſus, Cum multi peregrini his diebus uenerint in Hieruſalẽ, mirum eſt quòd tu ſolus inter alios peregrinos ignores ea quæ ſunt nota aliis omnibus. Vbi Theophilus, quaſi diceret, Tu ſolus quaſi iam peregrinus es, & extra confinia Hieruſalem habitans, & expers eorum quæ in medio eius cõtigerũt, vt hęc ignores. Vbi & Beda: Peregrinum putabant eum, cuius uultum non agnoſcebant. Sed reuera peregrinus erat eis: à quorum naturæ fragilitate (percepta iam reſurrectionis gloria) longè diſtabat: & à quorum fide, utpote reſurrectionis eius neſcia, manebat extraneus. Et cũ non ex ignorantia, ſed ut ex reſponſione eos argueret, & de factis in Hieruſalem, quæ nam eſſent, eos interrogaret: *dixerunt, de Ieſu Nazareno, qui fuit uir propheta, potens in opere*, ſcilicet miraculorum: *& ſermone*, ſcilicet prædicationis & doctrinæ: quomodo eſſet traditus in mortẽ, & crucifixus. Vbi Beda: Prophetam fatentur, filium Dei tacent: uel nondum perfectè credentes, uel ſolliciti ne inciderent in manus Iudæorum perſequentiũ: quia neſciebant quis eſſet, quod uerum credebant celantes. Et ſubiungunt, quòd ſperabant ipſum redempturum Iſrael, quaſi iam euaneſceret ſpes eorum: cuius cauſam ſubdunt: quia iam tertia dies ab illis factis erat, qua ſe reſurgere prædixerat: & tamen adhuc diſcipulis non appareret, licèt tertia dies prope finem eſſet. Et addunt, quod quidam ex eis abeuntes ad monumentũ, terruerunt eos, non de reſurrectione Chriſti quam nunciabant, ſed de ablatione corporis eius non inuenti, quam diſcipuli timebant. Et ipſe dixit ad eos, ex reſponſione eorum arguens ipſos: *o ſtulti*, propter cæcitatem intellectus: *& tardi corde*. propter tarditatem affectus: *ad credendum in his quæ locuti ſunt prophetæ*, de Chriſti morte & reſurrectione: *nonne hæc oportuit pati Chriſtum*, tum propter patris præordinationem, tum propter Chriſti exaltationẽ, tũ propter humani generis redemptionem, tum propter ſcripturarum impletionem: *& ita*, ſcilicet per paſſionem & mortem, *intrare in gloriam ſuam*, ad quam nemo perueniet niſi per paſſionis uiam. *Et interpretabatur*, & exponebat *illis in omnibus ſcripturis quæ de ipſo erant*, inducendo teſtimonia aliqua, & aperiendo myſteria quantum ad propoſitum oſtendendum ſufficiebat: oſtendens eis omnia circa ipſum facta antè fuiſſe prædicta. Firmitas enim fidei in eo eſt: quia omnia quæ in Chriſto uenerunt, prædicta ſunt. Conſidera hîc multiplicem Domini benignitatem & bonitatem: primò, quia non potuit eius feruens amor ſuſtinere ſuos ſic triſtari & errare. Verè fidus eſt amicus, fidelis comes & benignus Dominus: iũgit ſe ipſis, quærit triſtitiæ cauſam, & exponit eis ſcripturas, inflammans corda eorum. Sic quotidie facit nobiſcum ſpiritualiter, ſi enim aliqua perplexitate uel accidia grauati piè de ipſo loquimur, ſtatim adeſt, confortans corda noſtra & illuminans, & etiam ad amorem ſuum inflammans: optimum enim remedium eſt contra tales perplexitates, loqui de Deo ſimiliter & cogitare de ipſo: propter quod, iſtorum diſcipulorum exemplo, cùm per uiam incedimus, de ſalutiferis loqui debemus, ut Chriſtum nobiſcum pergentem habeamus: & non ſolùm pergentem, ſed etiam nos docentem: ſicut iſtis diſcipulis, cum quibus ibat, ſcripturas aperiebat. Et uniuerſaliter ubique bonum eſt loqui de Ieſu: bonum eſt eum in mente ſemper habere: quia nec ipſe obliuiſcitur eorum qui memores ſunt eius, ſicut hic uidemus. Promiſit enim, quòd *ubi duo uel tres congregati ſunt in nomine eius, ibi eſt in medio eorum*. Specialiter autem de paſſione loquentes comitatur Dominus, quia amplius placet ei recordatio eorum quæ ipſe pro nobis eſt paſſus. Vnde ad hoc ſpecialiter monet, dicens: *Recordare paupertatis meæ*, ſcilicet contra diuitias: *& tranſgreſſionis*, id eſt, utilitatis. ſ. contra honores: *abſinthij & fellis*. ſ. contra delitias. Secundò, conſidera bonitatẽ eius non ſolũ ex amore, ut dictum eſt ſuprà, ſed ẽt ex humilitate profunda. Conſpice quomodo humiliter uadit Dominus omnium cum iſtis diſcipulis, quaſi unus ex eis Nonne tibi uidetur rediiſſe ad primordia humilitatis, ſed & in alio attende humilitatẽ eius, quia non eſt dedignatus hos diſcipulos inferioris gradus: non enim erant iſti de apoſtolis, ſed de aliis minoribus diſcipulis: & tamẽ familiariter iungit ſe ipſis, uadit & loquitur cum eis: non ſic faciunt elati, qui nolunt niſi cũ pręcipuis uiris ambulare & conuerſari. Item in alio relucet hîc ſua humilitas, nam ſi conſideres elatos, uidebis quòd nolunt uerba ampulloſa ſpargere inter paucos: quia ea perdita exiſtimarent: nec illos dignos ea ſuſcipere reputarent: ſed Dominus etiam cum duobus loquitur arcana ſua: non uilipendit paucos, nec etiam vnum, ſicut fecit loquendo cum Samaritana iuxta puteum. Tertiò, conſidera Domini benignitatem: uide quõ diſcipulos ſuos inſtruit, ac ſermonibus conſolatur, & reficit: inducens eos ad credendum, & dicit: *O ſtulti & tardi corde ad credendum &c.* quaſi diceret nobis, O ſtulti & tardi ad credendum. O ſtulti & tardi ad inquirendum præcepta & uoluntatem Dei. O ſtulti & tardi ad implendum intellecta, & faciendum ea: humiliemus ergo nos, ut ſacram ſcripturã inquiramus, & ſecundùm eam uiuamus: humiliemus etiam nos ad tolerantiam paſſionum, ut participes paſſionis Chri-

ſti

Margin notes: *Auguſti. lib. 3 de cõſenſu euangel. cap. 25.* — *Solus.* — *Theophil. in Lucam. Beda in ca. 24. Lucæ.* — *Idẽ ibidem* — *Benignitas & bonitas Domini.* — *Loquẽdum de Deo.* — *Matth. 18.* — *Threno. 3.* — *Ioan. 4.*

sti effecti, simus socii resurrectionis & gloriæ ipsius. Qui enim non compatitur, non intrabit in gloriam illam: quam etiam præcedit mandatorum inquisitio, & impletio. Vnde Beda: Hoc nobis in loco non nullã scripturã interpretandi, sed gemina nosipsos humiliãdi necessitas incumbit, qui neque in scripturis quantum oportet edocti, neque ad implenda quæ nouimus quantum decet sumus intenti: nam si Moyses & omnes prophetæ Christum locuti sunt, & hunc per angustiam passionis in gloriam suam intraturum prędixerunt: qua ratione gloriantur se esse Christianos, qui iuxta uirium suarum modulum, neque scripturas qualiter ad Christum pertineant inuestigare, neq; ad gloriam quam cum Christo habere cupiunt, per passiones tribulationum desiderant attingere? Hæc Beda. Christus enim per passionem & mortem, tanquã per portam angustam, intrauit in gloriam suam, ostẽdens nos per multas tribulationes intrare in regnum Dei. Delirant ergo & fatui sunt, qui sine pati & tribulationibus præsumant intrare in gloriam alienã: cùm Christus sine his non intrauerit in gloriã suã: sed oportebat multa pati illũ, cuius naturaliter est regnũ, multomagis nos, quorum non est regnum nisi de gratia, oportet per multas tribulationes intrare in regnum cęlorum. Exemplum habemus de omnibus charis & electis Christi, qui omnes per uiam passionis uoluntariæ uenerunt ad regnum Dei. Mirum quippe esset si quis intrare nollet portam, per quam rex suus intrasset. Vnde Bernard. Caput nostrum per passiones & angustias cœlum introire uidemus, & nos membra eius nobis alia itinera somniamus. Mõstruosa res est, si per unum foramen caput trãsire uidemus, per aliud corpus: pudeat sub spinato capite membra fieri delicata. Hæc Bernardus. Hæreditas quippe transit ad hæredes cum suo onere & honore: Deus autem hæreditati beatitudinis æternæ adiunxit onus: id est, tolerantiam passionis, & cum isto onere habuit eam Christus: quia vt hic dicitur, oportuit Christum pati, & sic intrare in regnum Dei: habuerunt eam apostoli: quia persecutionem pro Christo (ut ipse eis prædixerat) sustinuerũt, habent eam omnes fideles: quia, ut dicit apostolus, Omnes qui piè uolunt uiuere in Christo Iesu, persecutionem patientur: qui ergo uult assequi æternam beatitudinem & nullam pati tribulationem uidetur quòd uelit esse & Christo dignior, & apostolis sanctior, & cunctis fidelibus melior. *Et cum appropinquaret castello quo ibant*, tunc ipse Dominus *finxit se longius ire*: ut scilicet eorum augeret desiderium: & inuitaretur ab eis, & teneretur. Vnde Bernar. Simulabat se longius ire, non quia uolebat: sed uolebat audire, Mane nobiscum Domine, quoniã aduesperascit. Hæc Bernar. In hoc tamẽ nulla falsitas fuit, quia sicut aliquid potest fingi uerbis, ita & factis primum autem fuit sine falsitate, ut patet in parabolis testamenti noui & ueteris, quibus aliquid fingitur verbis ad ueritatem aliquam conuenientius designandam. & eodem modo hic Christus finxit se longius ire, ad designandam distantiam à cordibus eorum propter fidei defectum. Vnde August. Quod non ad mendacium pertinet: non enim quod fingimus, mẽdacium est: sed quando id fingimus quod nihil significat. Cũ autem fictio nostra fertur ad aliquam significationẽ, non est mendacium, sed aliqua figura ueritatis, sicut autem dicta, ita etiam finguntur facta sine mẽdacio, ad aliquam rem signandam. Hæc August. Ipsi autẽ desiderantes adhuc audire ipsum, *coegerunt illum* factis, scilicet manibus trahendo ut maneret; ac uerbis

Beda in ca. 24. Luca.

Pati oportet saluos intrare uolentes.

Passi omnes sancti.

Bernardus sermone de passione.

Fingendi & simulandi ratio.

Bernardus sermo. 74. in cantica.

Augustin. lib. 2. de quæstionibus euangelicis, cap. 51.

& rationibus alliciendo obnixè rogauerunt *dicentes: Mane nobiscum, quoniam aduesperascit, & inclinata est dies*, scilicet ad occasum, quo exemplo, secundùm Grego. colligitur quòd peregrini non solùm ad hospitium inuitandi sunt: sed etiam trahendi. Quilibet morti appropinquans, & ad uesperum seu occasum uitæ tendens, congruenter etiam posset hoc uerbum dicere, & Dominum ad manendum secum corde & ore inuitare, tandem *intrauit cum illis*, & recumbens cum eis, *accepit panem & benedixit ac fregit, & porrigebat illis*. Conspice bene quomodo ad eorũ inuitationem & coactionem benignè cum eis intrat: mensam ponunt, cibos offerunt: panes accipit ac benedicens eos manibus sacratissimis frangit & porrigit illis. Faciens in hoc sicut ante passionem, quando adhuc inter eos conuersabatur, seu morabatur, facere consueuerat. Vnde per hoc seipsum eis reuelat, quia tũc *aperti sunt oculi eorum*, scilicet interiores: *& cognouerunt eum*, in modo fractionis panis, assuetam eius consuetudinem uidentes: sic enim frangebat panem sola manu, ac si scinderetur cum cutello. Cognouerunt eum ex modo frangendi & etiam benedicendi panem. Legitur enim panem sic fregisse & benedixisse pluries. Primò, in quinque panum multiplicatione. Secundò, in septem panum distributione. Tertiò, in sui corporis consecratione. Quartò, hic in discipulorum illuminatione. In his autem quatuor fractionibus, significatur quadruplex expositio sacræ scripturæ secundùm quatuor eius sensus scilicet historicum, tropologicũ, allegoricum, & anagogicum. Vbi Augustinus: Non incongruenter accipimus hoc impedimẽtum in oculis eorum à satana fuisse, ne agnosceretur Iesus: sed tamen à Christo facta est permissio usque ad sacramẽtum panis, ut unitate corporis eius participata, remoueri intelligatur impedimentum inimici, ut Christus possit agnosci. Vbi & Theophilus: sed & aliud innuit, quòd scilicet sumentibus sacrum panem, aperiũtur oculi ut eum agnoscant, magnam enim & ineffabilem uim habet Domini caro. Hæc Theophilus. Ista circa discipulos gesta quotidie facit Dominus nobiscum inuisibiliter, & in animam teneri uult, & ẽt inuitari, per desideria & orationes ac sanctas meditationes, & ideo oportet orare, & non deficere. Ista ẽt facit ad nostram eruditionem, ut scilicet intendamus in opera charitatis, pietatis, & hospitalitatis: & quomodo non sufficit diuina eloquia legere uel audire, nisi compleantur opere: quia Dominus non est cognitus dum loqueretur & dignatus est cognosci dũ pascitur: pius & misericors Dominus fidei istorum subuenit, quos misericordes reperit, eisq; misericordiam impendit. Hinc ergo cognoscere possumus, ꝙ fides sine operibus mortua est: quia Dominum quẽ discipuli nec ex uisione, nec ex scripturarum interpretatione & expositione cognouerant, mox ut opere quod scripturæ præcipiunt perfecerunt, eum in fractione panis cognouerunt. Audiendo scripturas & præcepta Dei, illuminati non sunt: faciẽdo, scilicet ipsum trahendo ad hospitium, & apponẽdo cibum, illuminati sunt: quia *non auditores legis sed factores iustificabuntur apud Deum*. In operibus ergo pietatis & misericordiæ. ut in hospitalitate & huiusmodi, amplius cognoscitur Deus: quàm in lectione, disputatione. & scripturarum expositione. Veritas enim melius operando, quàm audiendo intelligitur: & melius ipso opere. quàm uerbo manifestatur. Nos ergo qui peregrini in hoc mundo sumus: quia non habemus hic permanentem ciuitatem, sed futuram inquirimus, sa

spiritua-

Gregorius hom. 23. in euangelia.

Peregrini in hospitiũ trahendi.

Frangendi panis consuetudo.

Fractionũ quatuor totidẽ sensus

Augustin. lib. 3. de consensu euange. cap. 25.

Theophi. in Lucam.

spiritualiter in nobis habemus quæ in se habebat isti peregrini: erit Dominus comes itineris nostri. Peregrini isti laborabant: quia ambulabāt: tristabantur, & de Christo confabulabantur: sed Christus se eis iūgit, cor urit, scripturas aperit, longius se ire fingit. Si tales essemus, scilicet laborando, contra accidiam: tristando, contra uanam lætitiam: de Christo confabulando, contra uaniloquium: tunc Christus se nobis iungeret, cor accenderet, scripturas aperiret, & intellectum daret: licèt aliquando longius se ire fingeret, ut nos probaret. Item peregrinus ab omnibus ad eum non pertinentibus se exonerat & alienat, uiam quærit, summo desiderio patriam suam appetit, & cor atque oculos ab omnibus, ne retrahatur uel impediatur, auertit. Esto talis peregrinus, & apparebit tibi Christus: & hæc tria faciet tibi, sicut fecit & illis duobus peregrinis. Tempus abbreuiat, per dulce uitæ colloquium: uiam instruit, dans uerum intellectum: ultimò pane benedicto, per seipsum fracto, reficit affectum: & hoc si compellis ipsum, se longius ire fingentem, manere tecum. Per istos discipulos, euntes in Emaus, signantur uolentes implere consilia Domini, quia Emaus interpretatur desiderium consilii, quibus Dominus sæpe sua uisitatione dignatur apparere, non autem dedit Dominus istis discipulis suis tunc magnam sui copiam, sed statim porrecto pane, *euanuit ab oculis eorum*: ut ex hoc ipsorū argueret effectum, simul ostendens se corpus gloriosum habere, quod per dotem agilitatis subitò potest disparere, subtrahebatur carnalibus oculis species infirmitatis, ut mentibus eorum inciperet apparere gloria resurrectionis. Vnde iā certi eum resurrexisse, dixerunt adinuicem: *Nonne cor nostrum ardens erat in nobis?* scilicet ardore charitatis, *dum loqueretur in uia, & aperiret nobis scripturas*, nos instruendo ex eis. Quare eum non tenuimus? quare ad pedes eius non corruimus? Quare nobis ipsis & cordibus nostris non credidimus? ubi enim quæremus? ubi eum inueniemus? per quod, ut dicit Origenes, innuunt quòd prolati sermones à Saluatore accendebant audientium cor ad amorem diuinum. Vnde Gregorius: Ex audito quippe sermone inardescit animus, torporis frigus recedit, fit mēs in superno desiderio anxia, à concupiscentiis terrenis aliena: audire ei libet præcepta cœlestia, & quot mandatis instruitur, quasi tot fascibus inflammatus. Hæc Gregorius. Idcirco quoque citò euanuit, quia etiam alios consolari festinabat: cum quibus tamen simul & istos consolatus est, ut statim infrà patebit.

Peregrini iid. tiones.

Emaus.

Origenes hom 7. in Exod.

Gregorius hom. 3. in euange.

Cur citò euanuit.

ORATIO.

DOMINE *Iesu Christe, qui discipulis euntibus in Emaus apparuisti, et corda eorum tuo amore inflammasti, illumina quæso cor meum, ut læta uoluntate impleam tui consilij desiderium, uidelicet ut purificem me ab omnibus operibus malis, et faciam opera misericordiæ ac pietatis, ut in futura resurrectione delicatam tuam inuitationem gaudenter cum electis tuis audiam te dicentem.* Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod uobis paratū est ab origine mundi: *quam uocem dulcissimam fac me audire, unigenite fili Dei. Amen.*

Matth. 25.

A *Quomodo Dominus apparuit discipulis Thoma absente. Cap. LXXVII.*

SVRGENTES antem eadem hora prædicti duo discipuli, *regressi sunt ipsa die in Hierusalem*, ad alios discipulos propter metum Iudæorū inclusos. Vnde Theophilus: Ardebat ergo cor eorum igne Verborum Domini, quibus intendebant, & adeo lætati sunt ut nullam moram passi, mox reuersi sint in Hierusalem. Vide hic discipulorum diligentiam, & fidei feruorē, ad reuelandum resurrectionē: quia tarda, scilicet uespertina hora, aut mensa, seu fatigatione itineris non detēti, & remoto Iudæorum timore, ad annunciandum apostolis resurrectionem Dominicam, & quod de ea in uia compererant, cucurrerunt impigri. Nec mirum si eadem die & hora surrexerunt, erat enim dies boni nuncii, & ideo timere poterant, si differrēt usq; mane illud quod timebant illi qui dicebant, hæc dies boni nuncij est, si tacuerimus & noluerimus nunciare usque mane, sceleris arguemur. Prædicatio enim non est differenda, & ea quæ sunt ad salutem communem, non sunt tacenda, sed reuelanda. Ex quo exemplo prælati moti, ad diligentiam prædicationis debēt accendi. *Et inuenerunt* in monte Sion, subtus cœnaculum, *congregatos* & inclusos, propter metum Iudæorum, & propter dominicæ resurrectionis gaudium, qui prius dispersi fuerant propter metum Iudæorum & propter passionis metum *undecim*, & qui cum ipsis erant de septuaginta duobus discipulis, loquētes mutuo, & *dicentes* ipsis duobus *quòd resurrexit Dominus uerè, & apparuit Simoni. Et ipsi* duo ad maiorem certitudinem faciendam de resurrectione, econuersò *narrabant illis quæ gesta erant in uia*, & apparitionem factam eis, *& quomodo cognouerunt eum in fractione panis.* Sed quidam ex eis, nec istis duobus, nec aliis credebant, ex quibus unus Thomas erat. Considera modo quanta ibi lætitia fuerit, dum isti & illi uicissim sua gaudia nunciarent. Et dum hæc loquerentur adinuicem, exiuit Thomas inde. Quo egresso, dum adhuc alii colloquerentur de his quæ audierant & uiderant, *& sero iam esset die illa*, prædicta scilicet, *una sabbatorum*, id est, primo post sabbatum, quæ est dominica: hoc est eadem die resurrectionis dominicæ: *& fores*, id est, ostia quæ fores dicuntur: quia de domo ducūt foras: *essent clausæ propter metum Iudæorum*, quod etiam diuina reuelatione est factum: ut scilicet Iesus intrans ad discipulos ianuis clausis, manifestaret eis uirtutem

Luca. 24. et Ioan. 20 Theophil. in cap. 24. Luca.

Fores. Ianuis clausis congruè intrauit.

B C D E

uirtutem suę potestatis, & gloriosi sui corporis: uenit Dominus Iesus ad suos discipulos à desiderio eorum uocatus, indutus albissimis uestimentis gloriosæ resurrectionis suæ & nouitatis, & intrans ad eos ianuis clausis, *stetit in medio eorum*: ut uideretur ab omnibus quia congregati erant in nomine eius: Secundùm Bedã, ideo sero apparuit: quia tunc maximè timidi erant & secundum Theophilum, præstolabatur ut omnes conuenirent: ostiis uerò clausis, ut se corpus gloriosum, cui aliud non resistit, habere ostenderet. Ipse ẽt ad congregatos uenit, & spiritus ad congregatos descendit: quia Christus & spiritus sanctus non nisi in charitate congregatis adsunt. *Stetit in medio*, ut omnes eum certitudinaliter agnoscerent, & omnes consolationem suæ præsentiæ reciperent. Et nota, quòd sicut dicit Salustius, medius locus est dignitatis, & debẽ honorabilioribus ꝑꝑ q̃d Christus stetit in medio discipulorũ, sicut sol inter sydera, ut eos illuminaret, sicut flos ĩter lilia, ut eos decoraret: sicut princeps inter milites, ut eos roboraret: sicut magister inter discipulos, ut eos informaret: sicut pater inter filios, ut eos cõcordaret: sicut cor inter mẽbra, ut ea uiuificaret, & sicut communis amicus, ut omnibus eis se communicaret. Vnde quando sumus plures aliquem diligentes si superuenerit, statuimus eũ in medio, ut singuli possimus eius frui præsentia. Est autem ibi altare, in loco ubi Dominus dicitur tunc stetisse. Considerandum est hîc, quòd de se colloquentibus Dominus in medio stetisse dicitur, ut intelligamus, quia eum nobiscũ habitantem habebimus, si quotiens in unum congregamur, ea quæ ad eius laudem & nostram salutem ꝑtinent, agimus: iuxta quod ait: *Vbi fuerint duo uel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorũ.* Quãdo autem Iesus saluator ad discipulos uenit: ipsi erant in timore, sero factum erat, in unum erant congregati, & fores erant clausæ. In quibus quatuor insinuantur nobis ualde necessaria, ut saluatorem quem expectamus suscipere mereamur. Primum est timor, qui domum conscientiæ mundat, secundùm illud Ecclesiastici, *Timor Domini expellit peccatum, nam qui sine timore est, non poterit iustificari.* Secundum est, contemptus uanæ gloriæ, quod significatur in hoc quòd sero factum erat: ad eum enim Dominus uenit, cui lux mundanæ gloriæ occubuit, & qui uerè eam cõtemnit. Tertium est, unitas: quia erant in charitate congregati, non enim uisitat saluator homines discordes. Vnde Apostolus: *Pacem habete, & Deus pacis erit uobiscum.* Quartum est, stabilitas: qua aliquis in domo conscientiæ manet, non curiosè exterius euagãdo: unde fores sensuum claudendæ sunt, & sic saluator est expectandus. Per istos uerò discipulos, in unum foribus clausis congregatos, significantur religiosi cum foribus quinque sensuum clausi, quibus Dominus sæpe apparet, eosque sua uisitatione consolatur & lætificat. *Et dixit eis, pax uobis*: non pax temporis quia exponendi erant multis tribulationibus: sed pax pectoris, & pax æternitatis: prima in præsenti, secunda in futuro. De utraque dicitur in Ioanne, *Pacem*, scilicet pectoris, *relinquo uobis* in præsenti: *pacem meam*, scilicet æternitatis (quæ est specialiter pax mea) *do uobis*. id est, citò dabo: dicit ergo, *pax uobis*, scilicet recõciliationis, quam ad Deum factam nunciauit: ac charitatis & unitatis, quam eis seruandam præcepit: itemq́; æternitatis & immortalitatis quam eis futuram promittit. Pacem offert, qui propter pacem uenerat: unde pontifex, pręcipuus sponsus ecclesiæ, in persona Christi, sicut specialis uicarius eius, dicit pax uobis, cùm in missa primò se uertit ad populum: quia hæc fuit prima uox Christi ad discipulos post resurrectionem, instar uerò aliorum sacerdotum dicit postea, Dominus uobiscum, ut se unum ex nobis ostendat. Cùm autem ecclesia primitiua quotidie & generaliter, & post tantum diebus dominicis: post uerò, tantum in tribus solennitatibus communicaret corpori & sanguini Domini: nunc ecclesia per osculum pacis, quo designatur unitas ecclesiastica, communicat in missa spiritualiter, etsi non sacramentaliter. Et pulchrè resurgens à mortuis Dominus, primò pacem discipulis commendauit: ut illos ad sui uisionem peruenturos esse demõstraret, qui pacem & concordiam corde & corpore seruant. Ex quo patet, quòd illi sunt pacifici, qui uerè sunt Christi discipuli, secundùm Chrysostomum, Discipulis dixit, *pax uobis*: quia prælium inexpugnabile ad Iudæos habebant. Mulieribus autem gaudium euangelizat, quia in tristitiis genus illud erat. Alternatim igitur uiris quidem propter prælium pacem, mulieribus propter tristitiam euangelizat gaudium, & ne discipuli eum alium, uel phantasma putarent, subiũxit: *ego sum*, scilicet in persona propria, non res phãtastica, seu illusio diabolica, *nolite timere*, uel dubitare. Quidam uerò ex ipsis *conturbati*, præ stupore & admiratione, *& conterriti*, præ timore seu quodam naturali horrore, quo uiui solent mortuos horrere: *existimabant se spiritum* quem in passione emiserat, non carnem *uidere*, nondum enim credebãt, uel tertia die ueram carnem potuisse de sepulchro resurgere, uel resuscitatam clausis ianuis ad eos posse intrare, diuina autem prouidentia permissi sunt dubitare, ad maiorem certificationem fidei de dominica resurrectione. *Et dixit eis: Quid*, id est, qua de causa *turbati estis, & cogitationes ascendunt*, quasi ab infimo tanquam falsæ & phantasticæ, non desuper de cœlo descendentes tanquam ueræ & bonæ: *in corda uestra*, infirma & dubitantia? Et quia ad illud corpus quod uideri poterat fides intuentium dubitabat, ut ueritatem carnis probaret, exhibuit eis manus, & pedes, & latus ad uidendum & palpandum: declarans quòd ipse qui crucifixus, & mortuus, & lanceatus fuit, in illo eodem corpore surrexit. *Videte, inquit, manus meas & pedes, quia ego ipse sum*: quasi diceret, Per huiusmodi cicatrices potestis percipere, quia ego sum qui passus sui & resurrexi. Per cicatrices enim remanentes, ostendit quòd erat idem corpus numero. Resurrectio enim uera, est eiusdem in numero iterata surrectio. *Palpate & uidete, quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me uidetis habere*: quasi diceret, Per hoc potestis etiã cognoscere me habere corpus uerum, non phantasticum. Ad dubitantium enim corda sananda, uulnerum seruata sunt uestigia, & ideo uulnerum cicatrices ostendit, ut dubietatis & infidelitatis eorum uulnus sanaret. Ostendit ergo manus, ut incitaret ad pugnandum, quasi diceret: Videte manus, quibus pro uobis fideliter pugnaui: has uobis ideo ostendo, ut & uos pugnetis: quia sine pugna uictores non eritis. Viriliter ergo agite: quia uincenti dabo sedere mecum in throno meo. Ostendit etiam latus, ut prouocaret ad amandum: quasi diceret: Videte latus apertum, cor uulneratum: ut uideatis quantum dilexerim uos ut & uos me diligatis. Ostendit & pedes, ut stabiliret ad perseuerandum, ut ab inceptione bonæ uitæ non desistamus. Vnde perseuerantia uel stabilitas est, quando homo nec minis, nec amore, nec timore, nec commodo, nec incommodo, à bona uita uel à præceptis, uel à uoto quod uouit, retrahitur.

Sunt

Beda in cap. 20. Ioan. Theophil. in cap. 20. Ioan.

Medius locus.

Matth. 18

Iesum suscipere uolenti quatuor necessaria. Eccle. 1 c.

2. Cor. 13.

Pax cum discipulis Domini qualis sit. Ioan. 16.

Communicandi consuetudo.

Chrysosto. hom. 85. in Ioannem.

Dubitare cur permissi discipuli

Resurrectio.

Diaboli quinque nos tentant. *Amor.* *Timor.* *Dolor.* *Pudor.* *Spes.*

Sunt autem quinque principales diaboli impugnantes nos, contra quos debemus esse fortes. Primus, est amor culpæ & iniustarũ rerũ, uel amor carnis, uel amor honoris: qui in quorũdã cordibus est ita fortis, ꝙ pro eo cœlestem gloriã deserunt. Secundus, est timor diffidentiæ: qui etiam multos impugnat, quasi Dominus nolit eos iuuare, quòd possint in bono perseuerare: uel quòd non possint sustinere duram pœnitentiam, cùm tamen deberent sustinere duriorem gehennæ pœnam. Tertius, est dolor delectationis carnis, uel mundi: dimittendæ, uel iam dimissæ. O miser quid facis? morbum eligis pro sanitate, mortem pro uita, tristitiam pro lætitia, pœnam sempiternam pro gloria. Quartus, est pudor operationis bonæ: quando quis cogitat quòd homines derident eum si humili ueste incedit, si ieiunat, orat, peregrinatur, & similia facit. Quintus, est spes ueniæ: quando quis dicit. Deus est misericors, nos de facili non damnat, & Christiani sumus: horum spes confunditur, quia spes est certa expectatio futuræ beatitudinis, ex meritis proueniens: sed isti qui carent meritis, nõ propriè sperant, sed præsumunt. Hoc autem quòd se palpabilem præbuit, factum est miraculose: quia corpus Domini incorruptibile & immortale, à corruptilibus & mortalibus naturaliter palpari est impossibile: miro ergo & ineffabili modo, secundum Gregor. corpus suum palpabile præbuit, ut reformaret nos ad fidem, & incorruptibile demonstrauit, ut inuitaret ad præmium: siue & palpabile exhibuit & incorruptibile, ut ostenderet se eiusdem esse naturæ cuius fuerat ante passionem, id est, carnem habere, & alterius gloriæ, .i. eandem carnẽ incorruptibilem esse. Et quia in Dñi resurrectione, nostra generalis resurrectio est præfigurata: ostendit per hoc nostra corpora post resurrectionem ita esse incorruptibilia & subtilia per effectum spiritualis potentiæ, ut possint esse palpabilia à consimilibus corporibus per ueritatem naturæ. Caro enim nostra absque corruptione uel fragilitate mortis, in ueritate substantiæ est resurrectura. Vnde Beda: Parum fuit oculis se uidentium præbere, si non præberet etiam manibus contrectandum: qui dum palpanda discipulis ossa carnemque præmonstrat, aperte statum ueræ resurrectionis, quæ & in se facta & in nobis est futura significat. Vnde & Grego. Nõ enim in illa resurrectionis gloria corpus nostrum erit in palpabile, & uentis aereque subtilius ut Euthicius dixit: sed subtile quidem, per effectum spiritualis potentiæ: palpabile autem, per ueritatem naturę. Sed, ut dicit August. Claritas qua iusti fulgebunt sicut sol in regno patris sui, in Christi corpore, cum resurrexit ab oculis discipulorũ potius abscondita fuisse, quàm defuisse credẽda est: non .n. eam ferret humanus atq; infirmus aspectus, quando ille à suis ita deberet attendi, ut posset cognosci. Et cùm quidam eorum adhuc dubitarent, petijt ab eis si aliquid manducandum haberent, ut per comestionem melius resurrectionem astrueret. *At illi obtulerunt ei partem piscis assi*, cuius forte iam aliam partem comederant, *& fauum mellis*. Fuerunt autem ei hæc duo competenter oblata: ipse enim erat piscis assus, per naturę humanę passionem: sed fauus mellis, per naturæ diuinæ dulcedinem. In fauo quippe mellis utraque natura suæ personæ exprimitur: fauus enim est mel in cera: hoc est, diuinitas seu diuinitatis dulcedo in humanitate. Hæc autem duo Domino oblata, significant duo quæ & nos debemus Domino offerre: scilicet piscem assum, per carnis mortificationem, & fauum mellis, per mentis deuotionem: uel in cibo suo Dominus pisci asso coniungi uoluit fauum mellis: quia ipse ut piscis latere dignatus est in aquis humani generis, & tundi mundi fluctibus, ac capi laqueo nostræ mortis, & assari igne & tribulatione suæ passionis, & decoqui in ara crucis. Et qui piscis assus fuit in passione, fauus mellis & melle dulcior nobis extitit in resurrectione. Piscem ergo assum & fauum mellis ei offerunt, qui fidem passionis & resurrectionis eius tenent. uel secundum Theophilum, Per piscem assum, significat uitam actiuam, consumentem nostram humiditatem laborum prunis: contemplationem uero significat per fauum mellis, propter dulcedinem eloquiorum Dei, & manducauit coram eis, per quod ostendit se habere corpus uiuum, anima uegetatiua animatum. Manducauit quidem, non quòd tunc cibo carnali sustentari indigeret; sed ut in ueritate carnis se resurrexisse monstraret: quia comedere propriè ad corpus, non ad spiritum pertinet. Vnde Beda: Ad insinuandam resurrectionis suæ ueritatem, non solum tangi à discipulis, sed etiam connesci cum illis dignatur: non quidem quasi post resurrectionem cibo indigens, nec quasi nos in resurrectione (quam expectamus) cibus egere significans: sed ut eo modo naturam corporis resurgentis astrueret, ne illud non corpus, sed Spiritum arbitrarentur, & sibi non solide, sed imaginabiliter apparere. Secundùm sensum ergo literalem certificauit eos de sua resurrectione per tria. Primò, per uisum, dicens: *uidete manus & pedes, quia ego ipse sum*. Secundò, per tactum, dicens: *Palpate & uidete: quia spiritus carnem & ossa non habet*. Tertiò, per gustum, cùm dixit: *Habetis hic aliquid quod manducetur?* Mysticè uerò, Christum resurrexisse uident, qui resurrectionis eius gloriam meditantur. Ipsum tangunt & palpant, qui sibi charitate copulantur: piscem assum offerunt, qui patientiam igne tribulationis decoctam habent pro nomine Christi: sed illi offerunt fauum, qui membris eius exhibent opera pietatis. *Et cùm manducasset coram eis, dedit eis ciborum reliquias*: scilicet ad maiorem probationem quòd uerè residuum manducasset, & ad insinuandum quia suam passionem eis imitandam esse ostendit: quæ amara est in dolore corporis, sed dulcissima in gloria remunerationis. Illos ergo in suo corpore ad æternam requiem suscipit, qui cùm hic tribulationis pro Deo sentiunt, ab amore internæ dulcedinis non recedunt: qui hic pro ueritate quasi piscis afflictionibus assantur, illic quasi fauo uera dulcedine æternæ beatitudinis satiabuntur. Deinde certificat eos de resurrectione per auditum, dicens: *hæc sunt uerba* .i. res uerborum: Verbum .n. quandoq; dicitur uox quam proferimus: quandoq; res quam per uocem significamus: *quæ locutus sum ad uos* .i. supra dicens: Ecce ascendimus Hierosolymã, &c. *cum adhuc essem uobiscum* .s. in carne mortali ante passionis instantiã: *quoniam necesse est impleri*, per rerũ exhibitionẽ, *omnia quæ scripta sunt in lege Moysi & prophetis, & psalmis de me*. In his .n. tribus uetus testamentũ cõprehẽditur. Per hoc ꝙ loquebatur sensibiliter & etiã rationabiliter, reducẽs ad memoriam quę eis dixerat ante mortẽ suam, ostẽdit se habere corpus animatũ anima sensitiua & intellectiua, & eadẽ quæ prius: tunc post prædicta *aperuit illis*, per gratiam internam, *sensum*, & intellectum, qui .s. prius erat clausus *ut intelligerent scripturas*, & ex illis cognoscerent resurrectionem suam, sicut per præcedentia probauit ueritatem suæ resurrectionis quan

Palpatio gloriosi corporis miraculosa est. *Gregorius hom. 26. in euange.* *Beda in cap. 24. Luce.* *Gregorius lib. 14. moralium, cap. 29.* *August. lib. 22. de ciuitate.* *Oblata Domino ad comedendũ.* *Theophilus in cap. 24. Luce.* *Beda in ca. 24. Luce.* *Certificatio de resurrectione, per tria.* *Verbum.*

tum ad humanitatem, sic per istud illam probat quantum ad deitatem: quia illuminare mentes ignorantium intellectu sacræ scripturæ, & subitò, est ipsius deitatis proprium. Sicut ante passionem declarauit se uerum Deum & hominem, ita etiam post resurrectionem suam, *& dixit eis*, instruendo per doctrinam, *quoniam sic scriptum est*: quasi diceret, Bene debetis credere, quoniam sic scriptum est sicut euenit, & sic contigit sicut scriptum est. unde subditur, *& sic oportebat Christum pati*, scilicet per lignum crucis, *& resurgere à mortuis tertio die*: quia, ut dicit Beda, perdidisset Christus fructum passionis, si non esset ueritas resurrectionis, oportebat autem non quidem pro se, sed pro nobis, ut per suam indebitam passionem, à debita pœna nos liberaret, & per suam sanctam resurrectionem, nos secum regnaturos ostëderet: quia sicut ait Apostolus, *Mortuus est propter peccata nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram*, aperuit eis scripturas: tunc enim agnum qui occisus est, iudicatus est esse dignus accipere librum, & per spiritum deitatis soluere septem signacula eius, hoc est quæcunque scripta sunt de sacramentis incarnationis, baptismatis, prædicationis & operationis ipsius, ac passionis, resurrectionis, & ascensionis eius. Ex hoc patet, quòd sacræ scripturæ non possunt sufficienter intelligi, nisi ille aperiat qui habet clauem Dauid, qui aperit & nemo claudit, & cur pro nobis (ut dictum est) mori & resurgere voluit, manifestatur, cùm subditur: *& prædicari in nomine eius pœnitentiam*: scilicet ex parte hominis: *& remissionem peccatorum*, scilicet ex parte Dei, cuius solius est peccata remittere homini bus: *in omnes gentes*, non in una tantùm gente Iudæorum, uel in una parte terrarum: *quia non est acceptio personarum apud Deum*. Commendara igitur sui corporis ueritate, commendat (ut iam dictum est) unitatem ecclesiæ: quia ut dicit Theophilus, Non tacebat amplius bipartitum esse humanum genus, & Iudæos & Gentiles, à pœnitentia: ergo sicut & Christi, sic & præcursoris & Apostolorum incœpit prædicatio, & ne aliquis propter magnitudinem peccatorum desperaret de uenia: subiunctum est, *incipientibus ab Hierosolymis*. Hierusalem enim est in medio terræ habitabilis, & ideo conuenienter ab illa incæpit prædicatio Euangelij, & per Christi discipulos circumquaq; per orbem dispersos in omnem terram exire sonus prædicationis eorum. Vnde dicit Theophilus, quòd ideo ut omnes in unum uniret, mandauit incipere sermonem à Hierusalem, & ad gentes terminari. Nullus ergo præ magnitudine peccatorum suorum remissionem se posse consequi desperet, quando ipsis Hierosolymitis cognoscit indultum, qui cruentis manibus, & mendacibus uocibus, ipsum sanguinem. per quem genus humanum redemptum est, effuderunt. Vnde secundùm Bedam, Incipiunt ab Hierosolyma, non solùm, quia credita sunt illis eloquia Dei, & eorum adoptio filiorum & gloria: uerumetiam ut gentes uarijs erroribus implicatæ hoc maximè indicio diuinæ pietatis ad spem ueniæ prouocentur, quòd eis, qui filium Dei crucifixerunt, uenia conceditur. Vnde & Chryso. Insuper ne dicerent aliqui, quòd omissis notis iuerunt se ostentaturos ad extraneos: ideo primò apud ipsos occisores pandunt resurrectionis insignia, in eadem ciuitate in qua proruptt temerarius ausus. Vbi enim crucifixores credere uidentur, resurrectio plurimum demonstratur. Et quia ante passionem eis dixerat, *iterum uidebo uos & gaudebit cor uestrum*: hoc nunc opere ostë

A ditur impletum. Vnde sequitur: *Gauisi sunt ergo discipuli uiso Domino*, id est, agnito, & qui ante erãt tristes, & sic expauefacti, lætantur coram eo consolati: quis enim sine magno gaudio uideret tantum pietatis spectaculum? Ostendit manus clauis perforatas, quibus operatus est salutem in medio terræ: pedes, quibus prædicando discurrit, & in itinere lassatus fuit: latus, ex quo sacramenta redemptionis profluere fecit: in quibus omnibus ad dubitantium corda sananda, uulnerum sunt seruata uestigia, & ideo in talibus signis pietatis *gauisi sunt discipuli uiso Domino*: quia iste uisus non potuit esse sine maxima lætitia, & gaudio. Et sic duplex eorum tristitia est amota: scilicet de morte Christi, & metu Iudæorum. erant enim conturbati

B de ipsius Christi morte, & de Iudæorum persecutione eis imminente: poteratque eos per suam præsentiam custodire, & de sua resurrectione certificare. *Dixit ergo eis iterum pax uobis*: geminat pacẽ, propter duo præcepta charitatis: scilicet, Dei & proximi: gemi nam enim pacem seruant, qui hanc geminã dilectionem habent: siue ideo repetit, quia ipse est qui utraq; unum fecit. Iterat etiam pacem, ut monstret per suũ sanguinem esse pacificata quæ in cœlis & quæ in terra sunt: quasi diceret, Pacem relinquo, id est, reliquias pacis: scilicet pectoris in præsenti do uobis pacẽ meã, scilicet æternitatis in futuro: do, id est dabo uobis, etiam hanc pacem iterũ, ut ostendam uos Deo recõ-

C ciliatos, hominem angelis, hominem homini: ut homo Deum diligat, & homo hominem propter Deũ. Et secundùm Chrysostomum, Simul quoque demõstrat crucis efficaciam, per quam soluit omnia tristia, & contulit omnia bona & hæc est pax. Deinde subiũgit: *Sicut misit me pater*, ad ueritatem fidei docendam in Iudæa, *& ego mitto*, id est mittam *uos*: ad hanc ueritatem publicandam per totum mundum. Meos uicarios uos constituo, mea uicee uobis mando, meũ officium uobis commendo, ad docendum, ad prædicandum, ad baptizandum, ad meum & patris nomẽ glorificandum: *uos mitto*, medium & mediatorem se ostẽdit, cùm ait, ille me & ego uos: misit Deus pater filiũ suum, quando eum incarnari constituit: misit filius

D Apostolos, quãdo eos ad prædicandum incarnationem eandem per orbem uniuersum direxit, & sicut pater amans filium, misit eum in mundum ad pressuras & passiones tollerandas pro salute fidelium: ita & filius amans Apostolos, misit eos ad mala & passiones tolerandas pro suo nomine, non ad mundi gaudium. Vnde Grego. Itaque dicitur, sicut misit me pater, & ego mitto uos, id est ea charitate uos diligo cùm inter scandala persecutorũ mitto, qua me pater diligit, quem uenire ad tolerandas passiones fecit. Et quia executio huius officij non potest conuenienter fieri sine gratia spiritus sancti: ideo *cùm hæc dixisset, insufflauit in eos, & dixit: Accipite Spiritum sanctum*. Insuf

E flando Spiritum dedit, ut seipsum esse ostenderet quì in facie primi hominis spiraculum spirauerat: uel certè ut ostenderet Spiritum sanctum à se procedere, sicut procedit à patre, & non patris solius, sed & suum esse: flatus enim procedit à flante, non tamen est intelligendum, quòd huiusmodi flatus Christi fuerit Spiritus sanctus, sed signum eius. Vnde Augusti. Flatus ille corporeus, substantia Spiritus sancti non fuit: sed demonstratio per congruam significationem, non tantum à patre, sed etiam à filio procedere Spiritum sanctum. Hæc Aug. Vnde consuetudo ecclesiastica obtinuit ut in eorum facie, qui per gratiã spiritus sancti regenerãdi sunt, à sacerdotibus insufflentur;

Beda in cap. 24. Lucæ.
1. Cor. 15.
Apoca. 5.
Scriptura-rũ intellectus dependet à Deo.
Act. 10.
Theophilus in cap. 24. Luc. Matth. 3. & Luc 13. Luc. 24.
Hierusalem sit in medio
Theophilus ibidem.
Beda ibid.
Chryso. in Ioan.
Ioan. 16
Gaudij causa.
Pacem iterum geminat.
Chrysost. hom. 85. in Ioannem.
Missio Apostolorum.
Gregorius hom. 26. in euangelia.
Spiritũ sanctũ, cur insufflando dedit.
Augustin. lib. 4. de Trinitate cap. 20.

tur: & quia per spiritum sanctum remissio peccatorum tribuitur, qui est fructus & effectus spiritus sancti, rectè post eundem spiritum datum discipulis dicitur, *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt.* Vbi dedit eis potestatem ligandi & soluendi, ministerio non authoritate, eos quorum peccata ipsi remiserint uel retinuerint: id est retinenda iudicauerint uel non remiserint: hoc tamẽ intelligendum est, quando iudicium ecclesiæ diuino iudicio conformatur. Vnde Aug. Vt euidentius ostẽderet Dominus à spiritu sancto (quem donauit fidelibus suis) dimitti peccata, non meritis hominum: continuò subiecit, si cui dimiseritis peccata, dimittuntur ei: hoc est, spiritus dimittit, non uos, spiritus autem Deus est: Deus autem dimittit, non uos: Deus ergo habitans in templo sancto suo, in sanctis fidelibus, in ecclesia sua per eos dimittit peccata, quia uiua templa sunt. Hæc August. Licèt ergo solus Deus principaliter peccata remittat: tamen ministri ecclesię per uirtutem clauium ad hoc ministraliter operantur: dimittũtur autem peccata in ecclesiæ unitate & charitate cõstitutis, sed non alijs. Vnde Augustinus, Ecclesiæ charitas, quæ per Spiritum sanctum diffunditur in cordibus nostris, participum suorum peccata dimittit: eorum autem qui non sunt participes, tenet. Hæc Augustinus. Potestas ergo conficiendi corpus Christi data fuit discipulis in cœna: quando Dominus dixit, hoc facite in meam commemorationem: sed clauiũ potestas super corpus Christi mysticum, quę promissa fuit Petro, & in Petro cæteris, post iterum expresse alijs, hæc eis collata fuit. Et nota hîc Dominum Apostolos ordinasse episcopos. Vnde Augustinus, Nemo tunc dubitat Dominum Apostolos episcopos ordinasse, cùm insufflans eis dixit: accipite Spiritũ sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta erunt. Vides quomodo omnia ista sunt plena iocunditate & lætitia, & hîc nunc esse magnum Pascha. O qualis domuncula in qua fiunt ista, & quàm gloriosum habitare in ea. Ex hoc facto apparitionis Domini tria spiritualiter & mysticè accipiuntur, quæ in anima fideli apparitionem, & præsentiam uerbi æterni mentaliter flagitante exiguntur. Primum est, animæ ab omni opere exteriori uacatio, quod notatur per diem sabbatorũ: per sabbatum enim requies significatur, quo Iudæi ab omni opere uacabant. Secundum est uirium ab omni specie extranea custoditio: quod notatur per foras clausas, fores enim animæ sunt, sensus corporis & uires animæ. Tertium est, uirium omnium ad intima recollectio: quod notatur per discipulorum congregationem: uires enim animæ sunt quasi quidam discipuli, sub magisterio uerbi æterni. Sed Dominus non uenit ad animam, nisi de sero: propter quod dicitur, cùm esset sero. Per sero intelligitur perfectio boni operis: non enim in initio boni operis Dominus apparet, sed sero, postquam sol diuinæ gratiæ cursum suum in perfectione operis peregit: tunc Deus homini se ostendit. Iesus autem ueniens in animam operatur ibi quinque. Primò, stat in medio discipulorum omnium, uidelicet uirium, id est in initio animæ quã inhabitat, & ipsam essentiam animæ (quę medium est omnium potentiarum) per gratiam perficit, & fęcundat, conferendo sibi esse diuinum. Secundò, annũciat discipulis pacẽ: ecce quibus loquitur pacem, quia discipulis. Esto & tu discipulus disciplinę Christi capax & audies. Tertiò, ostendit eis manus & latus: conferendo scilicet eis & diuinas operationes, quæ per manus, & affectiones, quæ per latus, ubi cor latet, designantur. Quartò, facit gaudere discipulos, excitando uidelicet in eis gaudium internum: quia gauisi sunt discipuli uiso Domino. Quintò, insufflat dando eis Spiritum uiuificationis ad nouam uitam, ut uiuant tam sibi quàm alijs ad salutem. Sed Dominus cum discipulis tunc parum stetit, quia multum serò fuit: tamẽ fortè etiam ipsi coegerunt eum aliquantulum plus stare, rogantes ne sic citò recederet: nec hoc Domino displicebat: teneri enim vult prout suprà dictum est. Tandem benedicens discessit ab eis. Cumque ab eis euanuisset, redijt Thomas, qui ante Domini aduentum exiuerat: *dixeruntque* animo lęto *alij ad eum,* nunciantes ei bonum nuncium: *uidimus Dominum*: sic enim ante passionem appellauerunt eum. Qui dixit se non crediturum, nisi uideret, & etiam tangeret cicatrices vulnerum: ut si uisus deciperetur, saltem tactus nunciaret ueritatem. Volebat certificari duplici sensu, scilicet uisu & tactu. Isti enim duo sensus sunt, qui minus decipi possunt. Tanta quippe uiderat mortis supplicia, quòd resurrectionis & uitæ non poterat accipere argumenta, nisi non solum uisu, sed etiam tactu perciperet ea. Vnde Chrysostomus: Alijs enim grossior existens, eam quæ & per sensum grossissimum, scilicet tactu quærebat fidem, & neque oculis credebat. Remanserunt autem discipuli famelici, & sitibundi de Domino suo, de quo tantam copiam habere consueuerant, & eum sæpe suspirijs & desiderijs reuocabant. Vidisti quotiẽs hodie pascha habuisti: nã omnes prædictæ apparitiones in die resurrectionis fuerunt: de quibus tantum quinque in Euangelio scriptæ sunt: & has quinque reprǫsentat sacerdos, in missa quinquies se uertens ad populum, & quasi pro apparitione reprǫsentãs eis vultum: sed tertia uersio est cum silentio, quæ significat tertiam ex his apparitionem factam Petro, quia nescitur ubi uel quando facta fuerit hæc apparitio: per hoc etiam eas reprǫsentat, quòd quinquies Dominus uobiscũ dicit: sed fortè audisti, non tamen sensisti, quia nec fortè in passione compassionẽ habuisti: credo enim quòd si in passione compati scires, & mentem unitam, & non sparsam ad secularia, aut superflua, uel curiosa haberes in qualibet uice sentires pascha: & hoc tibi cõtigere posset qualibet die Dominica, si mente integra feria sexta, & sabbato te in passione Domini præpares. Quia secundùm Apostolũ. *Si fuerimus socij passionum, erimus & consolationum.* Tunc uerò Dominus Iesus redijt ad sanctos patres, qui coram eo non ociose, sed uigilanter laudibus insistebant iocundantes. Stabant enim in canticis & laudibus omnes sancti patres, & angeli coram Domino reuerenter, alacriter, & deuote: ac tanquam gloriosi iubilant continue. Conspice igitur eos & tu cum lætitia, & eis congratulare, ac disce Deum uenerari & laudare, & sibi gratias agere, & sua beneficia recognoscere: ac toto conatu ad illam gloriam tendere non cesses, ubi semper in conspectu Dei tui, cum tam nobili multitudine, in laudibus Dei perseueres.

Remittẽdi potestas.

Augusti. hom. 23. lib. 50. homil.

Idem tractatu 121. in Ioan.

Potestas cõsecrãdi data in cœna. Potestas clauiũ in die Pascha.

Anima Deũ uidere uolenti necessaria.

Iesus operatur in anima quinque.

Thomæ aduentus.

Chrysost. hom. 86. in Ioannem.

Apparitiones quinq; scriptæ.

2. Cor. 1.

ORATIO.

ALMA *fili Dei patris, qui foribus clausis apparuisti discipulis in unum congregatis: obstrue quæso claustra sensuum meorum interiorum & exteriorum, contra pericula tentationum sancto timore reuerentiæ tuæ: mortifica in eis omnia mala cum*

uinculo tuæ charitatis delicata: & illumina eos cum lumine religionis diuinæ, ut merear tua læta uisione consolari: pacemque pectoris in præsenti, & æternitatis in futuro te donante ualeã inuenire: ubi cum angelis ac omnibus sanctis & electis tuis te laudare merear sine fine. Amen.

Quomodo Dominus apparuit discipulis inclusis Thoma præsente. Cap. LXXVIII.

Ioan. 20.

ADVENIENTE autem octauo die resurrectionis, iterum apparuit Dominus Iesus discipulis suis: nam quia nõ malicia, sed ignorantia Thomas dubitauit, noluit pius magister tam dilectum discipulum in infidelitate relinquere: sed ad fidem eius reformandam iterum dignatus est apparere: igitur *cùm* in prædicto monte Sion *iterum essent discipuli intus, & Thomas cũ eis*: pastor bonus & de pusillo grege solicitus, *uenit ianuis clausis, & stetit in medio eorum*, ut possit uideri ab omnibus: *& dixit illis, pax uobis*: stetit in medio, & dixit, pax uobis: nunquam potest esse pax in collegio, nisi prælatus sit in medio: ita quòd non plus ad unam partem inclinetur quàm ad aliam: columna nunquã sustinet ædificium, si sit ad partem prope parietem, & non in medio: omnia elementa, præter terram, mouentur: quia non sunt in medio: terra autem immobilis est, quia in centro est & in medio. Sæpe Dominus pacem discipulis nunciat, & commendat, ac persuadet habere, quia sine pace impossibile est Deo placere: in eis enim qui pacẽ & concordiam diligunt, habitat Deus: quia factus est in pace locus eius: pacem ueniens attulit, & hinc abiens pacem reliquit: quia tota perfectio Christianæ uitæ & religionis, in pace & dilectione consistit: cum magna ergo diligẽtia debẽmus eam inquirere, & studiosè obseruare. Vnde Grego. Nazianzenus: Pudeat ergo nos pacis munus deserere, quam nobis hinc discedens Christus reliquit. Pax, est res & nomen dulce: quam & Dei esse accepimus. Iuxta illud, Pax Dei: & eius esse Deum: iuxta illud, Deus pacis: & ipsam esse Deum: iuxta illud, ipse est pax nostra. Pax bonum commẽdatum ab omnibus, & obseruatum à paucis: quæ autem causa est? fortassis ambitio dominij, aut facultatum, aut liuor, aut odium, aut contemptus, aut aliquid huiusmodi ex his quę Dei ignaros uidemus incurrere. *Deinde dicit Thomæ*, quasi respondens petitioni eius suppositæ, *Infer digitum tuum huc, & uide manus meas*: non quòd in digito sit uisus, sed quasi diceret, Tange hoc, & experire. Vnde uidere in hoc loco, pro sentire & intelligere ponitur: quod genus locutionis adeo usitatũ est, ut

Pax collegij, dũ prælatus ĩ medio.

Psal. 73. Pacis commendatio.

Gregorius Nazianzenus orat. de pace.

Philip. 4. 1. Cor. 13. Ephe. 2.

p omnes sensus currere uideatur: sicut cùm dicimus, audi & uide quàm modulatè cãtat. Olfac & uide, quã suaue redolet. Palpa & uide, quàm lene sit. Gusta & uide, quàm dulce sit. Vnde in Exodo dicit. Cũctus populus uidebat voces. i. sentiebat. Visus ergo ꝓpter sui certitudinẽ, pro omni sensu accipitur. Vnde secundũ Aug. Nomine visus, generaliter alij quatuor sensus cõsueuerũt nominari: imò etiã aliquãdo pro intellectu accipit: ut cùm alicui dicit, uides tu hoc? i. intelligis. Vel simpliciter dici potest, ꝙ Iesus ad uerba Thomæ respondet: in quo etiã suam deitatẽ declarat, inquantum absens corporaliter eius uerba sciebat. Thomas .n. duplici sensu. s. uisu & tactu certificari uolens, *dixerat*. nisi uidero in manibus eius fixurã clauorũ, & mittam digitum meũ in locum clauorum, & manũ meã in latus eius, nõ credam. *Iesus uerò quasi respondens*, dicit ei: *Infer digitum tuum huc*. s. in locum clauorum: *& uide manus* perforatas, & clauorum fixuras. Deinde subiungit: *& affer manum tuam & mitte in latus meum* lancea perforatum: & cognosce me illũ eundem esse qui pepẽdit in cruce. Magnũ certe fuit vulnus illud sacratissimi lateris, in quo non digitũ, sed manum mittere debebat. Mysticè per digitũ significatur discretio: per manum, opus nostrum: monet ergo digitum & manum in locum clauorũ & lanceæ mittere: ut quicquid in nobis est discretionis & operis, in seruitium Christi expendamus. Deinde subdit, *& noli esse incredulus*: hoc est, ad credendũ tardus: *sed fidelis*, hoc est fide firmus: quia in peccato infidelitatis me iterũ crucifigis, causam meæ iterãs passionis. Hoc dixit Iesus: quia Thomas dixerat discipulis, resurrectionẽ Christi nunciantibus, se aliter non crediturũ. Sicut ergo Thomas præ cæteris dubitauit, ita præ cæteris palpare & uidere monetur. Vbi Chrys. Tu uerò cùm uideris decredentẽ discipulum, excogita dominatoris clementiã: qualiter etiã pro una anima ostendit seipsum uulnera habentẽ, & accedit ut saluet unum: non. n. ei statim apparet, sed post dies octo: ut in medio à discipulis admonitus, accendatur ad maius desiderium, & fidelior fieret in futurũ. Tunc Thomas cicatrices Domini tetigit: & non solum corde credendo, sed etiam ore cõfitendo (quia utrumque ad salutẽ requiritur) exclamans dixit: *Dominus meus, & Deus meus*. s. tu es Dñs meus, secundùm humanitatẽ, in qua me sanguine tuo redemisti & comparasti: *& Deus meus*, secundùm diuinitatem, qua me creasti, & de limo formasti: iam nihil dubito, certus sum, confirmo resurrectionem, prædico immortalitatẽ: tu es Dñs meus, & magister meus: ego seruus tuus, & filius ancillæ tuæ: tu es denique Deus meus, qui me creasti: & pro me carnẽ suscepisti: quam ut me redimeres, morti te tradidisti: & ut me tecum resuscitares, nunc à morte resurrexisti: hæc est fides mea, ita sentio, & ita credo. O fœlix Thoma, quàm fœlicem habuit licentiã manus tua: magna quippe licentia, & magna gratia est mittere manum in latus illud dulcissimũ, in latus illud saluberrimũ, in latus (inquã) unde ab ira saluamur, unde à culpa sanamur, unde in gratia regeneramur, vnde ĩ gloria sublimamur. Ipse ergo Thomas, qui dicit Didymus, ꝓpter dubiũ cor in credẽdo: quia Δίδυμος Grecè, geminus est Latinè: bene etiã dicitur abyssus, quia altitudinẽ diuinitatis certa fide penetrauit: quãtã autẽ remunerationẽ fides habebat, manifestat, cùm subditur: *dicit ei Iesus*: beatificãdo cõfessionẽ ipsius: *quia uidisti me Thoma*. i. quia expertus es, etiã per tactũ: *ideo credidisti. beati qui nõ uiderunt, & crediderũt*. In hoc uersiculo nõ solũ fides Thomę commendatur, sed etiam

Exo. 20. Visus August. tract. 121. in Ioan.

Vulneris in latere Christi magnitudo.

Chrysost. hom. 86. in Ioannem.

Dominus & Deus.

Didymus quid.

Fidei meritum.

nostra

noſtra ſalus futura prędicitur:ac ſi diceret Dominus, Tu quidem beatus es, quia enim me uidiſti, credidiſti:ſed & illi beati erunt, qui non uidentes me corpore, credituri ſunt mente. Vbi ſecundùm Auguſt. Prçteriti temporis uſus eſt verbis, propter certitudinem: tanquam ille qui quod erat futurum, in ſua nouerat prædeſtinatione iam factum, quia apud eius præſentiam omnia futura præterita ſunt: ſed aliud Thomas uidit & palpauit corpore: & aliud credidit corde: quia fides, ſaltem quò ad actum, non poteſt eſſe de uiſis & apparentibus: nam fides eſt argumentum, id eſt oſtē ſio non apparētium: arguere enim dicebant antiqui, oſtendere. Hominem namque ſeu humanitatem uidit & tetigit, & Deum ſeu deitatem (quæ in præſenti uideri non poteſt) credidit: dicendo enim, Dominus meus: humanam naturam, cui datum eſt totius creaturæ dominium: dicendo uerò, Deus meus, diuinā, quæ omnia condidit, confeſſus eſt, & unum eundem Deum & dominum. Vnde Theophilus, Qui prius infidelis fuerat, poſt lateris tactum ſe optimum theologum oſtendit, nam duplicem naturam unicamque hypoſtaſim Chriſti ediſſeruit. Nos ergo conſolando ſubiunxit: *beati qui non uiderunt & crediderunt*. Vnde Grego. Lętificat autem ualde quod ſequitur: *beati qui non uiderunt & crediderunt*, in qua ſententia nos ſpecialiter ſignati ſumus, qui eum quem carne non uidimus mente tenemus: ſi fidem noſtram operibus ſequimur: ille enim uerè credit, qui exercet operando quod credit. Hęc Grego. De his autem qui fidem nominetenus retinent Paulus dicit: *Confitentur ſe noſſe Deum, factis autem negant*. Et Iacobus, *Fides ſine operibus mortua eſt*. Cùm ergo (ut dicit Chryſo.) aliquis ſic iſto tempore dixerit: utinam in temporibus illis fuiſſem & uidiſſem Chriſtum miracula facientē: tunc excogitet, beati qui non uiderunt & crediderunt: potuit autem eſſe quòd poſt confeſſionem, qua dixit, Dominus meus & Deus meus: Dominus Ieſus inſufflans dixerit, *Accipite ſpiritum ſanctum, quorum remiſeritis peccata* &c. Licèt hoc non dicat Euāgeliſta: quia multa fecit Ieſus, quæ non ſunt ſcripta in libro hoc. unde ipſe qui uirtutem ſuam non alligauit ſacramentis, potuit ſine ſigno ſenſibili dare ſpiritum ſanctum, & conferre ei poteſtatem, & ordinem epiſcopalem. Nam credendum eſt, quòd eum ſicut alios epiſcopū ordinauit. Attende hîc quòd Chriſtus Thomæ apparuit, quando in errore fuit. In quo magna Chriſti pietas oſtenditur, qui propter unum ſolum uenit. Vnde Chryſoſt. Conſidera dominatoris clementiā, qualiter etiam pro una anima oſtendit ſeipſum uulnera habentem, & accedit ut ſaluet unum. Hoc autē de Thomę dubitatione, diſpenſatoriè permiſſum eſt, ut euidentioribus argumentis reſurrectio Domini probaretur: ideo enim dubitatum eſt ab illo, ne dubitetur à nobis. Vnde ſecundùm Grego. Non caſu, ſed diuinæ pietatis diſpenſatione geſtum eſt, ut ille electus diſcipulus tunc deeſſet, qui audita reſurrectione dubitaret: dubitans palparet, & palpans crederet: ut à noſtris cordibus omnem dubitationē expelleret: & dum in magiſtro ſuo vulnera palparet carnis, in nobis vulnera ſanaret infidelitatis: plus enim in nobis incredulitas Thomæ, quàm aliorum credulitas ad fidem profuit, quia dum ille ad fidem palpando reducitur: mens noſtra omni dubitatione poſtpoſita in fide ſolidatur: & non ſolum noſtram fidem roborauit, ſed etiam hæreticorum errorem, dicentium Ieſum verum corpus non habuiſſe, excluſit. Vnde & Leo Papa: Sufficit Thomæ ad fidem propriam uidiſſe quod uiderat: ſed nobis operatus eſt, ut tangeret quod uidebat. Vnde & Grego. de ipſius Thomæ, & aliorum etiam diſcipulorum dubitatione ſic dicit: quòd reſurrectionem dominicam diſcipuli tardè crediderunt, non tam illorum infirmitas quàm noſtra (ut ita dicā) firmitas fuit: ipſa namque reſurrectio illis dubitantibus, per multa argumenta monſtrata eſt: quam dum nos legentes agnoſcimus, quid aliud quàm de eorū dubitatione ſolidamur? Minus enim mihi Maria Magdalena præſtitit: quæ citius credidit, quàm Thomas, qui diu dubitauit: ille etenim vulnerum cicatrices tetigit, & de noſtro pectore dubietatis vulnus amputauit. Hæc Grego. Diſpenſationis autem gratia non ex curandi impotentia Dominus, qui mortis regna deſtruxit, ſigna mortis delere noluit: ſed pluribus de cauſis ueſtigia paſſionis, ſcilicet cicatrices vulnerum, in corpore (licèt incorruptibili) reſeruauit. Primò, ad aſtruendam & probandam reſurrectionem, ac reformandam & corroborandam diſcipulorum fidem, de ſua reſurrectione dubiam: ut credant quòd ipſe qui crucifixus fuit, in eodem corpore numero reſurrexit: in eo enim quòd vulnera oſtendebat, manifeſtabat quòd idem reſurrexerat, qui in cruce pependit. Vnde Lucas, *Videte manus meas & pedes meos: quia ego ipſe ſum*. Secundò ad commendandam eius circa nos dilectionem: ut quàm miſericorditer ſimus adiuti, oſtenſis ſuæ mortis indicijs inſinuet: noſque ad dilectionem rependendam magis prouocet. Vnde in Apoca. *Qui dilexit nos, & lauit nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo*. Tertiò ad oſtendendam noſtram redemptionem, quia illa vulnera fuerunt noſtræ redemptionis ſignum. Vnde Eſaias: Ipſe vulneratus eſt propter iniquitates noſtras: ideoque miſericordias Domini cantare non ceſſent: ſed dicant qui redempti ſunt à Domino, quoniam bonus, quoniam in ſeculum miſericordia eius. Quartò, propter noſtram ædificationem & inſtructionem: ſi enim in corpore Chriſti glorioſo etiam manebāt ſigna ſuæ paſſionis: & nos (quaſi compatiendo) eadem vulnera continuè in mente portare, & pro eis gratias agere deberemus. Vnde Apoſtolus: *Hoc ſentite in nobis, quod & in Chriſto Ieſu*. Quintò, propter noſtri recordationem, & memoriā apud ſe ſemper retinendam. Nequaquam enim noſtri obliuiſcitur, pro quibus ſic crudeliter plagatus dinoſcitur. Vnde in Eſaia: *Ego tui non obliuiſcor: ecce in manibus meis deſcripſi te*. Sextò, propter Dei patris reconciliationem, ut Deus pater ignoſcat humano generi, pro quo filius ſic uoluit plagari. Vnde Apoſtolus. *Aduocatum habemus apud patrem Ieſum Chriſtum iuſtum, & ipſe eſt propiciatio pro peccatis noſtris*, nam patri pro nobis ſupplicat, obedientiā repręſentans: & quale genus mortis pertulerit ſemper oſtēdēs, quod eſt quidem modus interueniendi pro nobis. Vnde Bernar. Securū acceſſum habes, ò homo ad Deū, ubi habes filium ante patrem, matrē ante filiū: filius oſtēdit patri latus & uulnera: mater oſtēdit filio pectus & ubera: nec ulla poterit ibi eſſe repulſa, ubi tot charitatis occurrunt inſignia. Septimò, ad impiorū confuſionem: ut oſtenſis eis in iudicio vulneribus, denunciet quàm iuſtè damnari debeant. Vnde ſecundùm Aug. Conuincens eos de peccato ſuæ mortis, dicet: Ecce hominem, quem crucifixiſtis: uidetis vulnera, quæ inflixiſtis: agnoſcitis latus, quod pupugiſtis: quoniā per uos & propter uos apertum eſt, nec intrare noluiſtis. Octauò, ad electorum exultationem: dum in Deo ſuo inſignia amoris præcipui, quem ad eos habuit, uidebunt. Nam ſecundùm Bedam, Magnum

Auguſti. tract. 121. in Ioan. — *Theophilus in Ioannis, cap. 20.* — *Gregorius hom. 26. in euang. Fides uera.* — *Ad Tit. 1. Iacob. 2. Chryſoſt. hom. 86. in Ioan.* — *Ioan. ult.* — *Chryſoſto. ibidem.* — *Thomæ dubitatio.* — *Gregorius hom. 26. in euange.* — *Leo ſermone de aſcenſione.* — *Gregorius hom. 29. in euangelia.* — *Vulnerum Chriſti retentio.* — *Luca. 24.* — *Apoca. 1.* — *Eſa. 53.* — *Philip. 2.* — *Eſa. 49.* — *1. Ioan. 2.* — *Bernardus sermone de aduentu.* — *Auguſt. lib. 2. de ſymbolo cap. 8.*

gaudium erit sanctis, uidere vulnera in carne Christi fulgida per quæ uictor triumphauit de morte, & saluauit electos. Veniens ergo Dominus ad iudicium, in eadem forma omnibus apparebit, scilicet iustis & iniustis: ut iusti uidentes quanta & qualia pro eis sustinuit, in eius amore amplius exardescant, & in laude ac gratiarum actione proficiant: iniusti uerò deterius puniantur, confundantur, & pereant, quanto magis tantis beneficijs ingrati extiterunt, & largiota beneficia Dei indignius contempserunt. Nonò, ut triumphum, seu titulum triumphalem, & signum uictoriæ suæ omni carni ostendat, & in perpetuum circumferat: quæ eum uictorem diaboli per infinita seculá demonstrent: uerbi gratia, Miles pro totius gentis salute fortiter egit & multis vulneribus perfossus est: hostem tamen interfecit: einsque spolia diripuit, & uictoriam suæ genti reportauit: ait illi medicus, uis sanari sine omni cicatrice, uel cum cicatricibus sine omni deformitate? puto quòd in signum suæ uictoriç & pro exemplo animandi alios ad idem, reseruaret sibi cicatrices: illæ enim cicatrices sunt in Christo, non in deformitatem, sed in magnam pulchritudinem. Vnde dicit Chrysosto. quòd cicatrices sunt in Christo super radio solis lucidiores. Vnde etiam secundùm August. In illo regno apparebunt in corporibus beatorum martyrum cicatrices vulnerum, quç pro Christi nomine pertulerunt, sicut stella in cœlo, sicut lapis preciosus in annulo, sicut flos in stipite, & sicut rubeus color in rosa: non enim deformitas in eis, sed dignitas erit, & quædam quamuis in corpore, non corporis, sed uirtutis pulchritudo fulgebit: nec ideo tamen si martyribus aliqua amputata & ablata sunt mēbra, sine ipsis membris erunt in resurrectione mortuorum: sed ubi membra ut præciderentur percussa sunt, uel secta, ibi cicatrices: sed tamen eisdem mēbris redditis, non perditis, apparebunt. Conspice nunc Dominum, & cōsidera solitam ipsius benignitatem, humilitatem, & amorem feruentem: quomodo uidelicet monstrat Thomæ & alijs discipulis vulnera, ut tollat omnem obscuritatem de cordibus eorum, ad ipsorum & nostram ntilitatem. Stat igitur cum eis per aliquam morulam, loquens de regno Dei consolatoria: stant & ipsi cum eo in lætitia magna: audientes illa uerba excelsa, & aspicientes faciem eius plenā gaudio, ac decore & gratia. Attende bene eos familiariter circumcirca stantes. Sta & tu reuerenter, & uerecunde, sed gaudenter, à longè tamen: si fortè misericordia motus faciat te uocari licèt immeritum. Tandem dicit eis quòd in Galilæam uadant, & quòd ibi eis apparebit, sicut promiserat: & benedictione data, discessit ab eis. Ipsi uerò remanserunt, ut prius, de ipso famelici & sitibundi, sed plurimum confortati.

Trophæa Christi.

August. lib. 22. de ciuitate Dei, ca. 20.

ORATIO.

DOMINE *Iesu Christe, qui Thomæ dubitanti loca clauorum & lanceæ ostendisti: & eum per digiti & manus immissionem, ab errore reuocasti, da mihi ut tuorum vulnerum & passionis semper habens memoriam, digitum & manum, hoc est quicquid discretionis & operis in me fuerit, totum in seruitiū tuum mittam & expendam: & cum Thoma confitear, quia tu es Dominus meus, qui me sanguine tuo comparasti: & Deus meus, qui me creasti: ut quod de credentium salute futura ei prædixisti, in me merear experiri, & te largiente beatus apud te inueniri. Amen.*

Quomodo Dominus apparuit septem discipulis ad mare Tyberiadis. Cap. LXXIX.

POSTEA facto interuallo temporis, manifestauit se iterum Iesus ad mare Tyberiadis: id est, se uisibilem præbuit: & hoc etiam modo dicitur apparere, quod idē est quòd manifestari. Nam secundùm Ambrosium, illud apparet, in cuius potestate est uideri, & non uideri. Piscabantur simul septem discipnli nocte quadam, ut cibum haberent: scilicet Petrus & Nathanaël, qui (ut creditur) frater Philippi erat: & filij Zebedæi, scilicet Iacobus & Ioannes, & alij duo: quorum nomina non exprimuntur: quia, secundùm quosdam, erāt minores: uel, secundùm quosdam, uidentur fuisse Philippus & Andreas. Et piscabantur in naui aliena eis accommodata, uel locata, seu alio modo licitè accepta: quia à principio suæ conuersionis reliquerant nauem & retia. Piscabantur autem licitè: quia (secūdùm Augusti.) non fuerunt prohibiti ex arte sua licita & concessa, uictum necessariū quærere, seruata sui apostolatus integritate: si quando unde uiuerent, aliud non haberent: Propter quod & Paulus scenefactoriā artē didicit: ut cùm necessitas, uel ecclesiæ utilitas occurreret: de labore suo uiueret. Et secundùm Greg. negocium quod ante conuersionem sine peccato extitit, hoc etiam post conuersionem repetere culpa nō fuit: quod autem ad peccatū implicat, ad hoc necesse est ut post conuersionē animus non recurrat. Vnde post conuersionē suam ad piscationem Petrus redijt. Matthæus uerò ad teolonium non resedit. Et per totam noctē illam hi septem discipuli in uanum laborauerunt, & nihil de piscibus ceperunt: quia diuinū auxilium deerat, cuius carētia nox dici potest. Hoc ideo factum est, ut captio sequēs manifestè miraculosa appareret. *Mane autē facto*, per quod intelligitur gloria resurrectionis, Dominus Iesus apparuit eis, stans in littore maris. Non apparuit supra aquam, sed in terra solida: ad ostendēdum quod amplius non erat cum eis in fluctibus uitæ corruptibilis, sed magis trāsierat ad statum uitæ immortalis. *Non tamen cognouerant discipuli quòd Iesus esset.* Secundùm Chrys. Non statim ostēdit Iesus seipsum, ut per miraculum, quod facturus erat, agnoscerent eum. Attende hic quæ acta sunt, quia iocundissima sunt. Quærebat ab eis, quasi pisces emere uolens: si pulmentarium haberent: id est, aliquid quod decoqui & comedi posset. Pulmentarium potest dici illud, quod pani dulcorandum adiungitur: & quo panis, ut magis comestibilis sit, conditur. Pulmentarium

Ioan. 21.

Apparere.

Augusti. tract. 122. in Ioan.

Gregorius. hom. 24. in euang.

Chrysost. hom. 86. in Ioan.

Pulmentarium.

mentarium

mentarium autem hîc uocat pisces, ad edendum dulces & delectabiles. Vt dicit Chrysost. Interim humanius loquitur, ut quid debens emere ab eis. Mysticè à nobis pulmētum petit Dominus, ut reficiatur: quod est obedientia mandatorum Dei, ad quam omnes obligantur. unde suprà dixerat: Meus cibus est, ut faciam uoluntatem eius qui misit me: *& responderunt ei, non*: credebant enim eum esse mercatorem, pisces emere uolentem. Cùm autem ad mandatum eius misissent in dextram nauigij rete, impleuerunt illud: *& non ualebant trahere præ piscium multitudine*: quia enim obedientes fuerunt. Ex obedientia fructum consecuti sunt. Per septem piscatores, qui hic enumerātur, vniuersitas prædicatorum ecclesiæ designatur: qui sine Christi uirtute nihil prendunt, & nihil proficere possunt: quia sine instructione eius interiori, frustra laborat lingua prædicatoris. Sed mane, qñ uenit lux illuminās corda, ipso Christo principaliter operāte, capiūt copiosam multitudinem piscium: per quam signatur multitudo credentium, per prædicationem apostolorum: & similiter multitudo pœnitentium, per prædicatores alios ad bonum conuersorum. Dicitur quòd pisces fugiunt retia fœtida & corrupta, nec libenter intrant ea: & propter hoc illi qui piscantur cum talibus retibus, paucos uel nullos pisces capiunt: sequuntur tamen retia odorifera & munda: & ideo cum talibus capiuntur melius. Rete Christi, est uerbum Dei: pisces, sunt omnes peccatores: dextra, spiritualia: sinistra, temporalia. Iste ergo qui prædicat propter lucrū temporale, uel uanam gloriam, piscatur ad sinistram, & retia fœtida habet: & ideo parum proficit: sed qui in doctrina & prædicatione quærit salutem audientiū, ille piscatur ad dexteram, & retia odorifera habet: & ideo multum proficit: nec mirum, quia ut dicitur in Prouerbijs, *uias quæ à dextris sunt, nouit Dominus: peruersæ autem sunt, quæ à sinistris sunt*. Ioannes itaque considerato miraculo facto, quia uidit impletum sicut prædixerat, recognoscit eum & dixit Petro, quē præ alijs diligebat, & etiam quia inter alios prior erat: *Dominus est*: cui scilicet & pisces obediunt: Dominus enim, est nomen potestatis: & per potestatem in miraculo piscium est hic manifestatus: Ioannes qui (tanquam uirgo) cæteris purior erat, & perspicatior in cognoscendo, citius alijs cognouit Christum: quia puritas mentis & corporis, maximè disponit hominem ad cognitionem diuinorum, secundùm Bedam, Cognouit primus Dominum, siue miraculo istius piscationis, siue sono præcognitæ uocis, siue primæ reminiscens piscationis. ubi Petrus cantor, per Petrum, actiua & laboriosa uita: per Ioannem, contemplatiua & quieta significatur. Contemplatiua actiuę Deū, quem considerat, ostendit. Si indie in actione fuisti: saltem in nocte dicat tibi contemplatiua, Dominus est: ne ita distraharis operibus, quòd ipsum aliquando non consideres. Hæc Petrus. *Tunc Petrus audito quia Dominus est: tunica succinxit se*, ut cum maiore reuerentia accederet ad eum: *erat enim nudus*, id est parum uestitus, ut aptior esset ad piscationis opus. Vnde Beda: dicitur Petrus nudus fuisse ad comparationem cæterorum uestimentorum quibus uti solebat. Sic nos solemus dicere, cùm aliquem simplici uestimento uidemus indutum, quare nudus incedis? Vbi & Theophylus: Præcinxit autem se linteo amictu, quē Phœnices & Tyrij piscatores circunuoluūt sibi, cùm nudi sunt: siue etiam cæteris indumentis apponunt: & ex deuotione ac feruore dilectionis, *misit se in mare*, ut citius ad eum ueniret: memor Domini quem

Chrysost. ibidem.

Ioan. 4.

Piscatores septem.

Rete Christi.

Prouer. 4.

Ioannis perspicacitas.

Nudus.

Theophilus in cap. 21. Ioan.

A feruenter diligebat: *alij uero discipuli* trahentes rete piscium, cum matura festinatione *nauigio uenerunt*, quia ita feruidi sicut Petrus non erant: Petrus quidem moras nauis expectare non potuit, sed amoris immensitate cogente in mare se præcipitauit, ut uelocius & magis festinus ad Dominum uenire potuisset. Vbique Petrus feruentioris fidei & maioris dilectionis inuenitur. Vbi Beda, Eodem autem ardore, quo & multa alia fecerat, uenit ad Iesum non tamen intelligendum est Petrum super fluctus uenisse: sed aut natando, aut pedibus proprijs, quia erant prope terram Et secundùm Chrysostomum, Optimè ponitur hic conditio Ioannis & Petri, quia Ioannes perspicatior erat intellectu, Petrus feruentior affectu.

B Propterea Ioannes quidem primus cognouit Iesum: Petrus uerò primus iuit ad eum. Mysticè per mare significatur tribulatio præsentis seculi. Vnde illi qui desiderant ad Christum peruenire, mittunt se in mare: quia non refugiunt tribulationes huius mundi: scientes quòd per multas tribulationes oportet intrare in regnum Dei: & tamen inter tribulationes securus & illæsus Christi seruus euadit: sicut Petrus illæsus peruenit: per nauigium uerò, significatur ecclesia: unde alij discipuli ueniunt nauigio, id est, protecti societate ecclesiæ. secundùm illud Psalm. protege eos in tabernaculo tuo, *Et cùm descendissent in terram, uiderunt prunas in littore positas*, id est ordinatas ad calefaciendum: *& piscem illis superpositum, & panem* iuxtà

C positum. Ecce aliud miraculum: nam non ex materia subiecta, sicut alias multiplicauit panes: sed de nihilo & nouo fecit uirtute diuina carbones accensos, & piscem, & panem: ad maiorem discipulorum in fide resurrectionis Christi confirmationem. De Bethsaida ad unam leucam contra Orientem est locus, ubi stetit Iesus in littore: cuius adhuc uestigia ibidem ostenduntur in lapide: & inde non ad iactus lapidis medietatem, locus ubi uiderunt prunas, & piscem superpositum, & panem: & iussit Iesus afferri de piscibus, quos prendiderant nutu ipsius: ascendit autem Simō Petrus, & traxit rete in terram, plenum magnis piscibus centum quinquaginta tribus. Dicit Isidorus,

D quòd omnia genera piscium ad istum numerum reducuntur: & quia apostoli debebant esse piscatores omnium hominum, ideo tot & non plures pisces pi scati sunt: & cùm tanti essent, non est scissum rete. Numerum & magnitudinem piscium exprimit, ad declarationem miraculi, ex tanta captione eorum: & iterum ex retis integritate, quia non est scissum. Et uocans Dominus discipulos ad prandendum, & simul cum eis comedens, ad declarationem suæ resurrectionis, & ad ostendendum nō esse phantasma quod factum est, eis fecit conniuium, & festum magnum cum ipsis in littore maris: & nemo discumbentium audebat eum interrogare quis esset: non propter austeritatem & formidinem, sed propter reuerentiæ au

E thoritatem, & cognitionis certitudinem: scientes discreta cognitione, quia Dominus est, cui cum metu & reuerentia oportet intendere: & ideo frustrà fecissent de hoc quæstionem, quia non oportebat facere eam: ubi enim est ueritas exhibita aperte, ibi nulla est opus interrogatione. Vbi Chrysosto. Et nullus audebat eum interrogare, sed cum silentio & formidine multa & reuerentia sedebant attendentes in eum. Nam sciuerant quidem quoniam Dominus est: formam autem alteratiorem uidentes, & multa admiratione plenam, ualde erant stupefacti. Vnde & Augustinus: Nemo audebat dubitare quòd ipse esset:

Chrysosto. hom. 12. in Ioannem.

Mysticè.

Act. 14.

Psal. 30.

Miraculū.

Bethsaida locus, ubi stetit Dominus.

Piscium genera 153.

Chrysost. hom. 12. in Ioan.

set:tanta enim erat euidentia ueritatis, qua illis Iesus apparebat, ut nullus eorum auderet non solum negare, sec nec dubitare: & ideo stultum esset interrogare. Et consuetæ humilitatis suæ more ministrans eis, accepit panem & dedit eis, benedictum tamen, & distribuendo fractum, & piscem similiter: & comedit cum eis: nam eo modo diuidebat eis, & distribuebat, sicut consueuerat ante passionem, ad declarandã suã resurrectionem. Stant igitur reuerenter, multumque alacriter isti septem discipuli cum Domino suo, pariter comedentes cum eo. Aspiciunt desiderabilem, & iocũdam faciem eius, & exultant in cordibus suis. Accipiunt de sacratissimis manibus eius escas desiderabiles, & reficiuntur non minus spiritualiter, quàm corporaliter O quale est istud conuiuium Considera bene per singula, & si potes pascaris cũ eis, in exultatione & lætitia. In hoc conuiuio ecclesiæ spirituali Christus præparat prunas charitatis, quas de cœlis portauit ad terras, quia ignem uenit mittere in terrã, & vult ut accendatur. Item præparat piscem superpositum prunis, qui est ipse Christus, qui super prunas ponitur, quando ex incendio charitatis, pro nobis in cruce immolatur. Item præparat panem quo reficimur, qui est & ipse: nam ipse reficit nos per doctrinã, & etiam dando corpus suum nobis in cibum. Dedit etiam Dominus discipulis piscem, quia suam passionem imitandam ostendit, dedit & eum pisce panem, quia post tolerantiam passionis gaudia æternæ societatis repromisit. Vnde Augusti. Fecit Dominus prandium septem discipulis de pisce asso, & aliis quos ceperant: piscis assus, Christus est passus, ipse est & panis qui de cœlo descendit: huic comparatur ecclesia ad participandam beatitudinem æternam, propter quod dictum est, afferte de piscibus quos apprehendistis nunc, ut omnes qui hanc spem gerimus, per illum septenarium numerum discipulorum, per quem potest nostra uniuersitas intelligi figurata, tanto sacramẽto nos communicare noscemus, & eidem beatitudini nos sociari. Hæc Augusti. Ideo etiam ultimũ conuiuium cum septem discipulis piscantibus uoluit celebrare, quia illi post uniuersale iudicium cum Domino æternum conuiuium sunt celebraturi: qui septiformis Spiritus sancti gratia repleti, fluctus præsentis seculi diuino amore calcant, & in lucrandis animabus inuigilant. Vnde Grego. Cur cum septem discipulis ultimum conuiuium celebrat, nisi quòd eos tãtummodo qui septiformi gratia Spiritussancti pleni sunt, futuros secum in æterna refectione denunciat. Septem quoque diebus omne hoc tempus euoluitur, & sæpe septenario numero perfectio designatur. Illi ergo vltimo conuiuio de præsentia ueritatis epulantur, qui nunc perfectionis studio terrena transcendunt, quos huius mundi amor non ligat, quibus si utcunque per tentamenta obstrepit, cœpta tamen eorum desideria non retundit Hæc Gregor. Sicut ergo Dominus in alia piscatione significauit ecclesiã qualiter nunc est, sic in hoc loco qualiter in fine seculi, scilicet in ultima resurrectione mortuorum futura sit. Mare enim præsens seculum significat: litus, quod est finis maris, finem seculi designat. Vnde ibi Iesus ascendit in nauem, quia adhuc in fluctibus uitæ corruptibilis cum discipulis erat. Hic autem in littore stabat, quia iam ad statum uitæ immortalis transierat. Ibi non in dexteram, nec in sinistram: sed indifferenter, inquit, *Laxate retia uestra in capturam*: ut intelligamus bonos & malos: hic autem, *Mittite, inquit: in dexteram nauigij rete*, ut significaret eos qui stabunt ad

Augusti, ibidem.

Conuiuiũ ultimum Domini.

Gregorius hom. 24. in euang.

Piscatio duplex.

A dexteram solos bonos. Ibi numerus piscium non exprimitur, quia multiplicati sunt super numerum. Hic uerò certus est numerus, scilicet centum quinquaginta tres, qui numerus habet quinquagenarium, per quem designatur iubileus, in quo cunctus populus ab omni opere quiescebat, & insuper habet tria propter mysterium trinitatis. Ideo autem dictum est, quòd erant magni, quia omnes electi magni sunt in regno cœlorum, licèt gradus sint diuersi. Ibi rete propter significanda schismata rumpebatur, hic uerò nõ est scissum rete, quoniam in illa summa pace sanctorum nulla erunt scismata. Et ideo ad hoc commendãdum ualet, quòd Ioannes ante hanc apparitionem, tanquam finem libri sui interposuit dicens: *Multa quidem & alia signa fecit Iesus in conspectu discipulorum suorum, quæ non sunt scripta in libro hoc*: quod esset etiam B secuturæ narrationis quasi præmium. Attende nihilominus quę sequuntur, quia pulcherrima sunt & utilia: nam completo isto solenni conuiuio, & refectionis beneficio omnibus communiter exhibito: *dicit Dominus* specialiter *Simoni Petro*, uolens ei conferre beneficium speciale, *Simon Ioannis*, scilicet filius, *diligis me plus his?* id est plusquam isti me diligunt: quasi diceret, quid mihi dabis, quid mihi præstabis, quia diligis me? ubi Alchuinus, Mysticè autem Simon obediens, Ioannes gratia dicitur: meritò ergo nomine uocatur, id est obediens gratia Dei, ut ostendatur C quòd ardentior illum charitate amplectitur, non meriti humani, sed diuini esse muneris. Interrogat Dominus an se diligat, quem semper & vbique maiorem amoris affectionem erga se ostendere uidebat: *Simon, inquit, Ioannis diligis me plus his*, qui tui amoris affectum plusquam hi circa me ostendis. In quo apparet quòd ille qui eligitur ad officium prælationis, debet diligere Deum præ cæteris, & quòd cæteris paribus melior & perfectior debet præfici in prælatum, quia Dominus requirebat præficiendum, an plus diligeret eum, & plus habet charitatis, quæ est uinculũ perfectionis: nam in omni regimine, ille qui pręsidet, & gubernat, debet excellẽtior esse, & ad plura ac maiora & magis ardua tenetur pręlatus, quàm quicunq; D subditus: quia sicut se habet anima ad corpus quod regit, & ratio ad uires inferiores, & pastor ad gregẽ, & homo ad bruta animalia: sic se debet habere prælatus ad subditos. Et ideo uidetur quòd ille qui aliquẽ eligit ad tale officiũ, tenetur semper eligere meliorẽ: non tamẽ intelligitur melior, literatior, uel astutior: sed ille qui omnibus cõditionibus pensatis melior est ad tale officiũ, ad honorem Dei, & utilitatẽ ecclesiæ. Aliter autem eligens uel promouens, non uidetur iudicium diuinum euadere. Quòd autem, secũdùm iura, sufficit eligere bonum & idoneum, hoc est secundùm iudicium humanum, per quod talis non est puniendus: cùm secundũ Aug aliqua permittuntur huE mano iudicio incorrecta, propter maiora mala uitanda, quæ tamen sunt diuino iudicio corrigenda. Nam aliquid sufficit secundùm iudicium humanum, quod non sufficit secundùm iudicium diuinum: secundùm iudicium humanum, sufficit illud, de quo homo non potest accusari, nec electio eius improbari. Constat autem difficile esse electiones fieri, si possent ex hoc reprobari, quòd inuenitur alius melior quàm ille qui est electus. Vnde sufficit (secundùm iudicium humanum) ut electio sit recta, & eligatur idoneus. Secundùm uerò iudicium diuinum, & conscientiam, necessarium est eligere meliorem, quantum ad honorem Dei, & utilitatem ecclesiæ: si uerò

aliquis

Dilectio præferẽda.

Eligendus optimus.

aliquis minus bonum præeligat, & aliquid priuatum (puta affectio carnalis, spes beneficij & commodi temporalis) eum moueat, est fraudulenta electio, & personarum acceptio, & peccat. Sciens ergo Dominus interrogat: scieliat enim quòd non solum diligeret eum, uerùm etiam plus omnibus diligeret: sed innuit, ut & corde credamus, & ore confiteamur, nescìens autem Petrus, quantum alij Christum diligebant, non est ausus respondere, plusquam alij: quia cor alterius uidere non poterat: sed cum modestia locutus est, & absolutè respondit, *etiam, Domine, tu scis quia amo te*: quasi diceret, teipsum testem inuoco, qui secretorum es conscius, quia amo te, & tu qui interiora consideras, scis si plus alijs amem te, quod ego nescio: tu scis quantum diligo te, & quia integro corde te diligo: quantum uerò alij te diligunt, nescio.

Petri cauta modestia. Item, quia expertus propriæ fragilitatis in Christi negatione fuit, cautius de se respondit, nec ultrà se efferre in Christi dilectione ausus fuit: sed quantitatē suæ dilectionis in iudicio Christi (qui secreta cordium intuetur) posuit, nec audet inuocare conscientiam propriam, in qua prius deceptus fuit: sed Domini cōscientiam inuocat, dicens: *tu scis quia amo te*, ac si diceat, tu nosti plusquā ego: humilians se corā Apostolis, non dicit, plus his: sed simpliciter, *amo te*: instruēs nos quòd nō debemus nos alijs præponere, sed alios nobis. Quòd ergo de se nouit, scilicet quòd diligeret, dixit: quòd nesciuit, scilicet utrum plus alijs diligeret, tacuit: docens nos quòd in dubijs suspensam debemus sententiam tenere, & non temerè de occultis diffinire. *Dicit ei Dominus*, officium pastorale sibi committens, *pasce agnos meos*: quasi diceret, hoc mihi dabis, hæc præstabis, si amas me, ut pascas gregem meū. In hoc sciam & experiar quòd me amas, si scilicet gregem meum pascis, exhibitio operis, fit probatio dilectionis. Dilectio enim Dei, probatur in dilectione proximi: qui uerò opus pietatis proximo non impendit, minus Deum diligit. Vnde Augu. Confitenti autem amorem suum oues suas commendauit, tanquā non esset ubi ostenderet Petrus amorem suum in Christum: nisi esset pastor fidelis sub principe omniū pastorum. Cumque Dominus secundò ab eo quæsisset, si ipsum diligeret, & Petrus idem quod suprà respondisset, iterum subdit *pasce agnos meos*. Cùm uerò Dominus tertiò quæreret, si eum amaret: *cōtristatus est Petrus*, eo quòd sæpius esset interrogatus ab eo: qui sciuerat quod interrogabat, & turbatus fuit, eo quòd sciebat eum scire etiam omnia futura, propter quod timuit ex tali replicatione, ne Christus uellet sibi prædicere aliquem casum suum futurum, sicut supra prædixit ei suam negationem futuram, & ideo meritò timuit, & turbatus fuit. Vnde secūdùm Chrysostomum: Rursus formidat, ne fortè æstimans se diligere, si non diligat corripiatur, sicut & prius correptus est multum se existimans fortem: unde ad ipsum Christum refugit, & dicit ei, Domine, tu omnia scis, & ineffabilia cordis, & præsentia, & futura, & de ultimo cordis protulit amantis uocem, dicēs: *tu scis quia amo te*: quasi diceret, tu scis omnia & præsentia & futura. Ideo tu scis quòd nunc te diligo: sed quid sit mihi futurum, ego nescio: tu scis. Deinde post tertiam Petri responsionem, Dominus adiecit: *pasce oues meas*. Interrogauit autem eum ter, non ignorans quo animo confiteretur Christi amorem: sed ut trina confessio amoris, deleret trinam negationem timoris: ter negauit timor, ter confessus est amor. Vnde Augusti. Redditur negationi trinæ trina confessio, ne minus

Augusti. sermo. 49. de tempore.

Chrysosto. hom. 87. in Ioan.

Confessio Petri.

Augusti. tract. 123. in Ioannē.

A amori lingua seruiat, quàm timori, & plus uocis elicuisse uideatur mors imminens, quàm uita præsens. Et secundùm Ambro. interrogauit non ut disceret, sed ut doceret quem (eleuandus in cœlum) amoris sui uelut uicarium relinquebat: non vult Dominus suos agnos uel oues committere, nisi illi qui eum diligit: quos ipse tantum dilexit, ut pro eis mori dignaretur, & ideo prius ecclesiæ pastorem interrogat, an se diligat, & sic postea ad pascēdum suos agnos & oues ei committit: sicut enim fuit timoris indicium negare pastorem, sic est amoris officium pascere Dominicū gregem. Vnde Chrysost. Si diligis me, inquit, præsiste fratribus, & feruentem amorem, quem per omnia

Ambrosius de apologia Dauid. in cap. 9.

Chrysosto. hom. 87. in Ioannem.

B demonstrasti, nunc ostende & animam, quam dixisti positurum te esse pro me, hanc pro ouibus da meis, ostendens quanti appreciatur præsistentia propriarū ouium, & quoniā hoc est maximè eius, qui in ipsum est, amoris signum. Vnde & Gregorius: Si ergo signū dilectionis, est cura pastoris, quicunque uirtutibus pollens gregem Dei negligit pascere, summum pastorem conuincitur non amare. Vnde & Augusti. Quid est aliud, *Diligis me pasce oues meas*, quàm si diceret: Si me diligis, non te pascere cogita, sed oues meas, & sicut meas pasce, nō sicut tuas: gloriam meā in eis quære, non tuam: damnum meum, non tuum: lucra mea, non tua. Vnde Bernardus: Non ociosè totiens repetitum est, *Petre amas me*, in commissione

Gregorius lib. 6. epist. epist. 5.

Augusti. tracta ult. in Ioan.

Bernardus sermo. 76. in cantica.

C ouium. Et ego quidem id significatum proinde puto: ac si illi dixisset Iesus, nisi testimonium tibi perhibente cōscientia, quòd me ames, & ualde perfectéq; ames: hoc est, plusquam tua, plusquam tuos, plusquā etiam te, ut trinæ repetitionis meæ numerus impleatur: nequaquam suscipias curam hāc, nec te intromittas de ouibus meis, pro quibus utique sanguis meus effusus est. Terribilis sermo, & qui possit etiam impauida quorumuis tyrannorum corda concutere. Propterea attendite nobis quicunque opus ministerij huius sortiti estis: attendite inquam uobis, & pretioso deposito, quod uobis creditum est. Hæc Bernardus.

Prælatorū periculum.

D Vide quomodo Dominus Christus, committendo Petro pastorale officium, ipsum ter examinat de dilectione: quia pastores ecclesię debent Deum ac etiam proximum pṛæ cæteris hominibus diligere. Non ergo debet quis eligi in prælatum, nisi habitis certis signis & argumentis de dilectione eius erga Deum & proximum. Vnde Bernardus: An non incongruē de dilectione requiritur, qui pascendo gregi præponitur. Ille enim præesse debet alijs, qui uino charitatis īnebriatus exæstuat, immemor sui, ut non quærat quæ sua sunt, sed magis quæ Iesu Christi. Attende etiam quòd Dominus pastorale officium iniungit, trina examinatione præmissa, & ideo qui ad hoc officium assumitur, prius examinari debet diligenter. Primò autem & secundò agnos imperfectos, quodam

Bernardus sermo. 23. in cantica.

Examinari debet in præ latum assumendus.

E lacte uescendos, & tertiò oues perfectiores solido cibo alendos Petro commisit: quia non solum pastorem, sed & pastorum pastorem eum constituit: sunt enim in ecclesia tria genera, seu tres gradus hominū fidelium, qui sicut agni & oues in ecclesia sunt pascēdi: scilicet incipientes & proficientes, qui quasi adhuc imperfecti nomine agnorum, & perfecti qui nomine ouiū possunt intelligi, & bis dictum est, pasce agnos meos, sed semel, pasce oues meas: quia infirmi & adhuc tenelli in fide ampliori pastorali cura & sollicitudine indigent, quàm fortiores & grandiusculi, qui se regere ualent, nec tanta cura egent. Pascit igitur Petrus agnos, pascit & oues, pascit filios, pascit & matres

quia

quia regit & ſubditos,& prælatos:omnium igitur pa ſtor eſt, quia præter agnos & oues in eccleſia nihil eſt, nihil inquam quod ſuis paſtoribus commiſerit. Sed cùm Ioannes à Domino magis eſſet dilectus, quare non eſt alijs Apoſtolis prælatus, ſed Petrus? Quia erat adoleſcens,& ſi eſſet prælatus, illi ſcandali zarentur fortè in eo:ſed non ita in Petro,quia ſenex. Itẽ ne uideretur amicos carnales exaltare, & eos aliis pręferre. Vtinam eccleſia imitaretur hoc exemplum, & non faceret in multis contrarium. Conſidera hîc ſolitam Domini charitatem & benignitatem. Apertè enim uides quomodo dilgenter & affectuosè imprimit,reiterat & recommendat Petro animas noſtras. Ter enim interrogans eum de amore, ter ſubiunxit paſce. Non dicit ei tonde,munge, macta, & manduca:ſed dicit tribus uicibus,paſce. ſcilicet pane doctrinæ, & ſanctæ prædicationis uerbo, uitæ & honeſtæ conuerſationis exemplo, & temporalis ſuſtentationis ſubſidio. Ter ergo dictum eſt, paſce:ad ſignificandum quòd habens curam animarum,debet ſubditos paſcere paſtu triplici,ſcilicet uerbi Dei, & boni exẽpli,& prout poteſt tẽporalis ſubſidij. Sed iſtud quod dicitur ter,paſce:quidam mali mutant in tonde,mũge,& occide:quia multi hodie ſubditos exactionibus temporalium opprimunt,malis ſuaſionibus, & exemplis corrumpunt,& occidunt:ſed de triplici paſtu prędicto parum cogitant uel curant.

Paſcere, nõ tondere iubetur.

Deinde poſtquam Petrus Dominum ſe amare ter reſpondit, & per hoc amoris ſui priuilegium confirmauit, mortem ſuam ei Dominus nuncians ſuum martyrium ſibi prædixit:in qua morte quantum Petrus eum dilexerit demonſtrauit apertè, quia prælati eccleſiæ tantam debẽt charitatem habere,ut parati ſint ſe morti pro grege exponere. Vnde ait Chriſtus, loquens Petro parabolicè, *Cùm eſſes iunior* non tam ætate, quàm ſenſus & uirtutis imbecillitate qua negaſti me: *cingebas te*, & ad libitum tuum properabas *& ambulabas, ubi* ſecũdùm appetitum *uolebas:cùm autem ſenueris*, non tam ætate,quàm ſenſus & uirtutis ſtabilitate,ſicut iam tua demonſtraſti confesſione: *extendes manus tuas*, ſcilicet ad crucẽ,hoc eſt,crucifigeris: ubi promptitudo eius ad martyrium tolerandum deſignatur,& genus mortis *& alius*, ſcilicet tortor, *te cinget*, & ligabit uinculis,fuit enim ligatus chordis,& ſic in cruce poſitus: non clauis affixus,ut uiueret diutius, & longior eſſet ipſius cruciatus, *& ducet te*, id eſt viriliter trahet *quò non uis* ire naturaliter, ſecundùm appetitum ſenſitiuum: ſcilicet ad mortem,quam refugit ſenſualitas & uoluntas naturalis, uoluntate tamen deliberata & electiua, qua cupiebat eſſe cum Chriſto in uita æterna, & ſecundùm appetitum intellectiuum etiam ſenex uoluit ad mortem duci & crucifigi, ſequens magiſtrum ſuum, qui ait:non mea, ſed tua uoluntas fiat. Sed ſi fieri poſſet, uitam æternam præter mortis moleſtiam concupiſceret.

Alligatus Petrus cruci.

Eſt enim in homine duplex appetitus:ſcilicet ſenſitiuus & intellectiuus, & uterque aliquando & largè loquendo uoluntas nominatur, quia ſolus appetitus intellectiuus propriè uoluntas dicitur. Licet ergo appetitus intellectiuus in Petro eſſet promptus ad martyriũ:tamen appetitus ſenſitiuus refugiebat,quia mors eſt ultimum terribilium. Et eodem modo in Chriſto fuit,ut uiſum eſt ſuprà,ubi ad patrem orauit. Nam inter animam & corpus eſt adeo naturalis amor,quòd nunquam nellet anima à corpore ſeparari,nec è conuersò,& ideo dicit *quò tu nõ uis*, ſcilicet, ſecundùm naturæ inſtinctum: qui ſic eſt naturalis,ut nec ipſa ſenectus eum Petro auferre potuerit: ſed deſiderium gratiæ hoc immittit. Vnde dicit Apoſtolus: *Cupio diſſolui, & eſſe cum Chriſto*.

Appetitus hominis duplex.

Philipp. 1

Vnde Chryſoſtomus, Dicit ergo,quò non uis, propter naturalem compasſionem animæ,quę inuita ſeparatur à corpore: Deo hoc utiliter diſpenſante,ut non multi ſibi mortem inſerant uiolentam. Hæc Chryſoſtomus.

Chryſoſto. hom. 87. in Ioannem.

Sed ſecundùm Auguſtinum, quantacunque ſit moleſtia carnis, debet eam uincere uis amoris, quo amatur Chriſtus, qui etiam mori uoluit pro nobis: quia ſi nulla eſſet uel parua mortis moleſtia,non eſſet tam magna martyrij gloria.

Auguſti. tract. 123. in Ioan.

Vnde Gregorius: Neque enim ſi pleniſſimè Petrus nollet,pro Chriſto pati potuiſſet: ſed martyrium quod per infirmitatem carnis noluit,per uirtutem ſpiritus amauit. Qui dum per carnem ad pœnas ire trepidat, per ſpiritum ad gloriam exultat. Actumque eſt ut cruciatum martyrij nolendo uoluiſſet. Sic nos quoq; cùm gaudium quærimus ſalutis, amarum poculum ſumimus purgationis. Amaritudo quidem in poculo diſplicet,ſed reſtituenda per amaritudinem ſalus placet.

Gregorius lib. 31. moral.

Cùm ergo cognouit Dominus quòd diligeretur à Petro, prædixit ei fructum dilectionis,ſcilicet coronam martyrij, quo oues paſcere,& eccleſiam multiplicare,& ſe caput ſequi deberet. Vnde gloſa, Paſſurum prædicit, qui negaturum prædixerat:hoc iam poterit,ſcilicet pati pro Chriſto ratione firmatus,quod immaturè pollicebatur infirmus. Iam non metuit huius uitæ interitum, quia reſurgente Domino uitæ alterius præceſſit exẽplum. Vnde & Chryſoſtomus: Et nimirum hoc uolebat & cupiebat,idcirco ei manifeſtũ hoc fecit: quia enim dixit,animam meam ponam pro te: &, ſi oportuerit me mori tecum,non te negabo: dedit ei quod deſiderabat. Quia enim Petrus ſemper nolebat eſſe in eis,quæ pro eo erant periculis cum fide,ait:ita enim tuum implebo deſiderium, ut quæ non paſſus es iuuenis exiſtens,hoc te oporteat pati ſenem factũ. Hæc Chryſoſtomus.

Chryſoſto. hom. 87. in Ioan.

Hoc autem quod ait, alius te cinget, & ducet te: debet præcedere hoc quod dicit, extendes manus tuas: nam in alterius cinctione exprimitur impoſitio uinculorum à perſecutore. Vnde Auguſtinus: Extendes,inquit,manus tuas,hoc eſt crucifigeris,ad hoc autem ut uenias,alius te cinget,& ducet non quò uis,ſed quò non uis. Prius dixit quod fieret,& deinde quomodo fieret:non enim crucifixus, ſed crucifigendus quò nollet eſt ductus. Hæc Augu.

Auguſt. tract. 123. in Ioan.

Et bene dicit, cùm ſenueris. Nam poſt tempus, quo uerba iſta dicta ſunt, uſque ad tempus mortis Petri, fluxerũt uerè trigintaſeptem anni. Vnde patet,quòd ſatis ſenex erat. In hoc autem quòd Petrus cùm ſenuiſſet,& propè terminum uitæ iam eſſet, paſſus eſt moleſtiam crucis: myſticè ſignificatum eſt, quòd poſt peccati remiſſionem toto tempore uitę ſuæ debet homo pro peccato ſuo dolere,& uſque ad terminum uitæ miſeriam ſuſtinere. Vnde gloſa, etiam remiſſis peccatis tolerat homo miſeriam,in quam tamen ex peccato uenit:productior eſt pœna quàm culpa,ne parua uideretur culpa, ſi cum illa finiretur & pœna.

Triginta ſeptẽ annis ſuperuixit Petrus.

Miſeriã patitur etiã, cui peccata remiſſa ſunt.

In Petro typus eſt ſecularium & religioſorum: ſecularis enim quò vult uadit, Dominus ſuæ uoluntatis:ſed religioſus ſuperioris ligamine cinctus, grauitate religionis ſenior,& profesſione maturior, præcepto maioris frequenter ducitur quò non vult:niſi propter obedientiæ fructum: *hoc autem dixit* Ieſus Petro *ſignificans*, quia eſſet crucifigendus, & hac morte Deum clarificaturus, martyrium enim Petri fuit ordinatum ad gloriam Dei: quia ſicut ne cingeretur uinculis cũ Domino, Chriſtum obſcurauit in cordibus audientium

tium negatione, ita extendendo manus in simili cruce, sicut Christus: glorificauit Christum per exemplum constantiæ in ueritatis confessione, in auribus crucifigentium tortorum. Quanuis enim Christus non clarificetur in se à malis & infidelibus: tamen clarificatur quotidie per exemplum patientiæ à sanctis & bonis fidelibus. Mors ergo sanctorum est ad gloriam Christi, quia ex hoc ostenditur magnitudo Domini, quòd pro eius ueritate & fide sancti exponunt se morti. Cùm enim uis amoris graues uincat molestias mortis, profectò martyres morte sua Deum clarificant, ostendentes ea quantum colendus & amandus sit.

Martyres Deum clarificant.

Et nota quòd Christus in directũ crucifixus est: Petrus ob reuerentiam Domini in contrarium, scilicet deorsum: sed Andreas in transuersum. *Et cùm hoc dixisset* Iesus Petro: nuncians ei mortem & passionem, ne dura & intollerabilis Petro uideretur passio, hanc suo exemplo pius magister lenire curauit, & ad genus mortis exemplo sui eum inuitans *dixit, sequere me*: id est, imitare me: sequi enim Dominum, imitari est: ac si diceret, tanto tolerabilius crucis passionem sustinebis, quanto in eius sufferentia mea te sequi uestigia recordaberis, ut sicut ego pro tua salute crucis patibulum sustinere non distuli: ita quoque tu pro confessione nominis mei te pati debere memento, quia eo gloriosiorem palmam martyrij consequeris, quo ad hanc promerendam arctius magistri iter sequeris. Quia enim Petrus prius singulariter ad hanc se exhibuerat sequelam, dicens: quare non possum te sequi, animam meam pro te ponam, ideo singulariter ab eo exigit Dominus promissum, dicens, *Sequere me*: scilicet in genere mortis. Si me, inquit, diligis, sequere me: ueni post me, & sicut ego pro te, ita & tu moriaris pro me: sicut ego tu crucem ascende, tu eandem quam ego mortem patere. Vnde non dixit ei soli, sed signanter præ alijs: quia ipse præ omnibus debebat animam pro grege ponere & omibus. Hoc autem dicendo Dominus surrexit, & à loco conuiuij abire cœpit. Et sic per illam sequelam corporalẽ, idem significabat, quod prius Petro per uerba expresserat, sicut enim in ueteri testamento Prophetæ significabant aliqua uerbis, & aliqua factis: similiter Christus faciens, postquam uerbo prædixerat Petro suum martyrium, incepit ire, & tunc dixit ei, sequere me: scilicet in hoc quod prædixi tibi. *Conuersus Petrus* retrahendo oculos ab aspectu Domini, *uidit Ioannem quem diligebat Iesus etiam sequentem*, quia sicut & Petrus cœperat ire post Christum, & uolens certificari de morte Ioannis, ex amore quo eum diligebat, de eo Dominum quæsiuit, dicens: *Hic autem quid?* scilicet patietur, quasi diceret, ecce ego sequor te in passione: hic autem quem ut me diligo, nunquid morietur sicut & ego? Postquam Petrus audierat se crucifigendum, uoluit etiam agnoscere fratris exitum. Diligebat enim Petrus Ioannem speciali dilectione, & ideo uolebat eum in martyrio socium habere.

De morte Ioãnis interrogatio.

Vnde dicit Chrysostomus, quòd ualde diligebat Petrus Ioanẽ, & audiens tam magni amoris indicia à Domino, quòd uidelicet simili genere mortis secuturus esset Dominum, quo Dominus præcesserat Petrum, cupiebat tam magnorũ munerũ habere sociũ. De hoc autem ꝙ Petrus interrogauit, etiã Ioannes interrogasset, sed non audebat.

Chrysosto. hom. 87. in Ioan.

Dilexit Dominus Ioãnẽ ob multa.

Diligebat autem (ut hic dicitur) Iesus Ioannem, non quidem singulariter solum, sed præ cæteris familiarius, & specialia signa dilectionis eis ostendendo præ cæteris, & hoc signum inter cætera, ut per pacem exiret de uita, non per certamen passionis: Diligebat primò quippe, propter mundiciam puritatis: quia uirgo est electus à Deo, & uirgo permansit. Secundò, propter sublimitatem suæ sapiẽtiæ: quia cæteris altius arcana diuinitatis uidit. Tertiò, propter feruorem sui affectus ad Christum, qui diligentes se diligit, & respondens Iesus Petro, dicẽs *Sic eum uolo manere*, id est expectare, scilicet absque passione martyrij, *donec* ecclesia sua pace firmata *ueniam*, scilicet ad eum vocandum, & per placidam mortem de hoc mundo ad gloriam cœlestem assumendum: quasi dicat, nolo eum mori per martyrium, & me sequi per uiam passionis, sed magis uolo eum occupari in quiete contemplationis: donec me uocante de hac uita in aliam transferatur suauiter & iocundè. Habetur enim in legenda eius, quòd Christus apparuit sibi circa finem uitæ suæ cum discipulis suis, uocans eum ad gloriam, & ad epulandum cum illis.

Mors Ioannis.

Quid ad te? scilicet inuestigare de ipso, quia ad Petrum non pertinebat scire quod Deus ordinabat in futurũ de Ioanne: sed tantum pertinebat ad ipsum uerbo Christi promptè & humiliter obedire. Ideo sequitur, *tu me sequere*: scilicet crucis passione. Vnde Chryso. Sic eum uolo manere, inquit, quid ad te? per hoc erudiens nos non anxiari, neque multum inuestigare, neque ultra ea quæ placẽt ei quærere, & nihil ultra quàm oportet circunscrutari.

Chrysosto. ibidem.

Hoc autem faciebat ab intẽporanea compassione, quæ ad seinuicem erat diuidens eos. Quia enim debebant orbis terrarum procurationem accipere, non oportebat eos ad seinuicem de reliquo esse complexos, profectò enim magnum huic orbi terrarum factum esset damnum. Propterea ait: opus commissum est tibi, id attende & perfice, & exerce, & certa. Hunc uerò si uoluero manere hic, *quid ad te?* Tu ea quæ tui ipsius sunt attende, & de his sollicitus sis. Hæc Chrysostomus. *Exiuit ergo sermo iste inter fratres*, id est discipulos, qui erant uniti fraterna charitate, & diuulgatum est in publicum per narrationem unius ad alterum, *quòd discipulus ille non moritur*. Hunc intellectum conceperunt ex uerbis Christi, & in isto intellectu sermo ille recitabatur, quòd Ioannes non esset moriturus: sed donec Christus ad iudicium ueniret uicturus. Sed non erat hoc magnum donum, si datum esset discipulo, cùm melius sit dissolui & esse cum Christo. Ille tamen intellectus fuit erroneus. Quia Ioannes secundùm ueritatẽ est mortuus.

Philip. 1. c.

Ioãnes mortuus est.

Et ideo statim excluditur, cùm subditur: *Et non dixit Iesus, non morietur*, quia sententia mortis in omnes in originali peccato natos prolata est. *Sed dixit, sic eum uolo manere*, à dolore persecutionis alienum: *donec ueniam* uocando eum in morte, per resolutionem naturalem ad cœlum: *quid ad te?* hoc remissiuè legendum est, quia non quærit, sed solùm recitat hoc quod antè dixit: habebat autem Ioannes nonagintanouẽ annos cùm moreretur, & sexagintaocto annis prædicauit. *His est discipulus ille*, scilicet Ioãnes de quo saluator iam locutus est, *qui testimonium perhibet de his*, quæ uidit & audiuit: propter quod eius testimonium est efficax & uerum, *& scripsit hæc* tanquã testis uerax, testimonium perhibens de eis. Modus erat antiquorum, quòd illi scriberent historiam, qui uidissent: propter quod dicitur historia ab historin, quod est uidere: quia qui uidet quod fit, potest inde historiam contexere, & ideo Ioannes qui uerba Christi audiuit, & facta eius uidit, conuenientissimè scribere potuit.

Historia scribendæ mors.

Omissa autem omni comparatione inter duos istos discipulos de dilectione, potest ad mysterium referri, & mysticè accipi: nam per hos duos duplex

duplex significatur nita, scilicet actiua & contemplatiua: per Petrum enim cui dictum est, sequere me, labor exprimitur uitæ actiuæ, ad quam pertinet necessitatibus proximorum insudare: ac pro ueritate & iustitia, si necesse fuerit, usque ad mortem certare: per Ioannem uerò suauitas designatur uitæ contemplatiuæ, ad quam pertinet, omnibus alijs omissis, soli Deo inhærere: de quo bene dictum est, *sic eum uolo manere donec ueniam*, id est, eos quos gustu meæ contemplationis inebriauero, semper proficere uolo, quousque me in die iudicij cum æterna remuneratione apparente de fide transeant ad speciem, & de imperfecta uitæ huius contēplatione ad perfectam gloriæ contemplationem. Vtriusque autem uitæ finis & obiectum est Deus, pro quo exercetur hæc & illa: sed uita actiua plus diligit quàm contemplatiua, quia magis sentit angustias præsentis uitæ, & æstuantius desiderat ab eis liberari & ad Deum ire. Contemplatiuam uerò uitam Deus plus diligit: quia eam magis conseruat, non enim simul finitur cum uita corporis sicut uita actiua, & ideo in Psalmo dicitur: *Diligit Dominus portas Sion, super omnia tabernacula Iacob.* Vnde dicit Dominus de uita contemplatiua, *sic eum uolo manere*, id est, expectare: donec ueniam, uel in fine mundi, uel in morte contemplatiui: sed uitæ actiuæ dicit, *tu me sequere*: quia contemplatiua hîc inchoata non perficitur: sed inchoata manet, & expectat donec ueniat Christus perficiēdo cùm uenerit: sed actiua vita perfecta & informata eius passionis exemplo, interim sequitur Christum, patiendo pro eo. Potuisti itaque attendere quàm multa & quàm magnifica dicta & facta sunt in hac apparitione, & hanc apparitionem nocat Ioannes tertiam, scilicet à numero dierum, sed non numero apparitionum. Prima apparitio fuit in prima die qua surrexit, in qua pluries se manifestauit. Secunda, post dies octo, quando Thomas uidit & credidit. Tertia, hac die: quando de piscibus prandium fecit: sed post quot dies ab octaua resurrectionis id fecerat, Euangelista non determinat: uel potest referri ad uices, quia non legitur quòd multis uel pluribus discipulis simul apparuerit: nisi primò Thoma absente, & secundò eo præsente, & tertiò hîc ad mare. Vnde signāter in plurali dicit discipulis suis. Et deinceps apparuit usque ad diem ascensionis quotiens uoluit: quamuis non omnia scripta sunt. Tandem Dominus benedictione data discipulis disparuit ab eis.

Psal. 86.

Apparitio tertia, idest tertia die.

ORATIO.

DOMINE *Iesu Christe, præsta mihi misero ut pulmentarium tibi exhibeam, mandatis tuis obediendo, tu enim nostra obedientia quodammodo reficeris: quia in ea quamplurimum delectaris. Fac quoque me indignum tui conuiuij participem, ut te pisce asso & pro nobis passo reficiar, pro te patiendo, & te pane uero satier, nunc in tua doctrina, & tui corporis sacramento, & tandem in æternæ societatis gaudio: da etiam mihi Domine ut cum Petro merear te diligere, pro te mala perferendo, & cum Ioanne à te, tibi diligi inhærendo: & in hoc semper proficere & usque in finem perseuerare. Amen.*

Quomodo Dominus apparuit undecim discipulis in Galilæa, & etiam quingentis fratribus. Cap. LXXX.

POST hæc undecim discipuli abierunt in Galilæam, secundùm mandatum Christi & angeli in montē & locum, ubi principaliter constitutum erat eis, ubi Dominus ordinauerat se uisibilem præbere illis. Vnde Beda: Nam pergens Dominus ad passionem, ait discipulis: post quam resurrexero, præcedam uos in Galilæam. Angelus quoque mulieribus, ait: *quia præcedet uos in Galilæam*. Quapropter iussioni magistri obedientia discipulorum obsequitur. Quamuis enim supradicta apparitio ad mare Tyberiadis fuerit in Galilæa, ubi est idem mare: non tamen illa principaliter intendebatur, cùm ibi pauci, scilicet septem tantum essent discipuli: sed potius ista, in qua simul omnes erant congregati. Et sciendum, quòd prope montem Oliueti ex parte boreali ad unum miliare est mons, qui appelatur Galilæa: & dicunt quidam quòd ille est mons prædictus ad quem discipuli undecim abierunt: non quia mons sit in Galilæa, cùm sit in Iudæa: sed quia mons iste appellatur Galilæa. Alij (quod magis uidetur) dicunt hoc fuisse in monte Thabor: in quo Dominus transfiguratus fuit, qui uerè in Galilæa consistit. Ibi enim paucis, scilicet tribus discipulis ostenderat gloriam suæ futuræ resurrectionis: & ideo ibi resurrectionem suam completam manifestauit omnibus suis discipulis. Vnde probabiliter creditur quòd ibi etiam fuerunt quingenti fratres, præter prædictos undecim discipulos, & quòd illa fuit manifestatio, de qua ad Corinthios scribit Apostolus, dicens: *Deinde uisus est plusquam quingentis fratribus simul*: hic tamen non exprimuntur nisi undecim apostoli: quia erant principales discipuli Christi. Vnde Eusebius: Duo enim Euangelistæ, scilicet Lucas & Ioannes solis undecim hunc scribunt apparuisse Hierusalem: cæteri uerò in Galilæam properare: non solum undecim, sed uniuersis discipulis, & fratribus dixerunt angelum & saluatorem uidisse: de quibus & Paulus meminit dicens: deinde apparuit plusquam quingentis fratribus simul. Hæc Eusebius. Quomodo autem tot fratres erant ibi, cùm aperte dicatur in actibus, quòd omnes discipuli erant in Hierusalem in cœnaculo congregati, & non erant nisi centum uiginti? Potest dici quòd omnes credentes de Hierusalem cum apostolis non erant nisi centum uiginti.

Matt. 28.

Beda in hom.

Apparitio principalis in Galilæa: & quæ Galilæa.

1. Cor. 15.

Act. 1. ti. Multi tamen erant credentes de alijs ciuitatibus & locis, quibus simul apparere uoluit, ad ipsorum consolationem, sicut & alijs. Et ibi scilicet in monte apparuit eis Dominus: quia illi eum quandoque uidere merebuntur in altitudine cœlorum: qui nunc celsitudinem perfectionis ascendentes in ima calcant desideria terrenorum. Vnde Rabanus: In monte quidem apparuit eis Dominus, ut significaret quo niam corpus, quod de communi generis humani terra nascendo susceperat: iam super omnia terrena resurgendo subleuauerat: & ut admoneret fideles, si illic celsitudinem resurrectionis eius cupiunt uidere, hic ab infimis uoluptatibus ad superna studeant desideria transire. Hæc Rabanus. Discipuli autem Dominum uidentes uiuum, adorauerunt in aduentu suo adoratione latriæ: & ante eum humiliauerunt se credentes Dominum Deum, & hominem immortalem resurrexisse: quidam autem dubitauerunt, propter rei nouitatem: quorum dubitatio nostram auget fidem, ex quo patet quòd ibi erant alij quàm Apostoli: qui omnes erant certificati: etiam Thomas qui inter eos fuit magis incredulus. Dubitatio quidem discipulorum, nostræ fidei fuit confirmatio: quia quò amplius dubitauerunt, eo solicitius inquisierunt: & quo uerius probauerunt: eo firmius crediderunt: & non solum fidem nostram corroborauerunt, sed etiã hæreticorum uesaniam destruxerunt. Pius autem & clemens Dominus credentes in fide confortat, & fidem eorum roborat, ac dubios ad fidem reducit, & dubietatem eorum excludit intimans eis ad quantam gloriam peruenerit. Vnde ut omnem dubietatem à cordibus eorum auferret, accedens locutus est eis, ad certificandum eos de sua resurrectione dubios, dicens: *Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra*: quia licèt Christus, quantum ad diuinitatem, ab æterno haberet hanc potestatem, & inquantum homo ab instanti conceptionis haberet potestatem in cœlo & in terra, authoritatem tamen executiuè non habuit ante suam resurrectionem: sed uoluit passibilitati esse subiectus, propter nostram redemptionem. Hoc ergo loquitur à parte humanitatis, in qua minoratus est paulominus ab angelis, non à parte diuinitatis: in qua patri est consors, & coæqualis. Nam secundùm diuinitatem tantus est pater, aut filius, aut spiritus sanctus: quantus est pater, & filius, & spiritus sanctus. Vnde Augustinus: Tanta est tota trinitas in solo patre, uel in solo filio, uel in solo spiritu sancto: quanta est simul in patre, & filio, & spiritu sancto. Hæc Augustinus. Igitur secundùm diuinitatem semper simul cum patre & spiritu sancto omnipotens super omnia: secundùm humanitatem, omnium rerum, & inter omnia potestatem accepit, & omnia in manu eius sunt tradita: ut homo ille qui nuper factus est de cœlo, dominetur & in terra. Habet enim potestatem in cœlo coronandi quos uult: & in terra eligendi quoscunq; uult: quia & hic & ibi facit quod uult. Non solum ergo in terra, sed etiam in cœlo potestatem accepit, quia in humanitate exaltatus, ad dexteram patris est collocatus: & super omnes angelos eleuatus nomenque sibi datum est, quod est super omne nomen: *ut in nomine Iesu omne genu flectatur cælestium, terrestrium, & infernorum*: non solum est super omnium hominum nomen, sed etiam super omnium angelorum sanctissimum: nulli enim hominum, uel angelorum concessum est, ut natura filius Dei dici possit: nisi illi soli, cui à patre dictum est: hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui: nulli quoque sanctorum uel angelorum datum est, ut in nomine eius datetur salus mundo, nisi soli Deo: de quo Petrus ait: non est in aliquo alio salus: *neque enim aliud nomen datum est sub cælo hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri*. In natura quippe hominis à patre accepit, quod in natura, deitatis etiam ipse donauit. Vnde Seuerianus: Filius quippe Dei, uirginis filio, Deus, homini, diuinitas carni contulit, quod semper ipse cum patre possedit. Hæc autem potestas sibi data peccatores non spernit: sed omnes sine personarum acceptione colligit. Vnde consequenter instituens baptismum, subiungit: *Euntes per mundum uniuersum, docete* fidem *omnes gentes*: id est, omnia genera gentium, sine distinctione personarum. Ex hoc patet, quòd prædicatores Euangelij debent omnibus & magnis, & paruis sine acceptione prædicare. *Euntes* ergo: quod est contra negligentes, qui ire nolunt: *docete*, quod est contra ignorantes, qui docere nesciunt, & officium assumunt: *omnes gentes*, quod est contra personarum acceptores, qui tantum ad aliquos uadunt: *baptizantes eos*, quia nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto non potest intrare in regnum Dei, *in nomine*, propter unitatem substantiæ: *patris & filij, & spiritus sancti*: propter distinctionem personarum: ut quorum est una diuinitas, una sit largitio: non ait, in nominibus patris, & filij, & spiritus sancti: sed, in nomine: ut indiuiduam trinitatem, unum Deum esse insinuet. Ista ergo est forma baptismi à Christo instituta: sed familiari consilio spiritus sancti, quodammodo mutata fuit in primitiua ecclesia, quando apostoli baptizabant in nomine Christi: ut nomen Christi, quod tunc odiosum erat, publicaretur & magnificaretur per ambitum mundi. Et addit, *docentes eos seruare* opere & perseuerantia, *omnia quæcunque mandaui*, & dixi *uobis*: scilicet sacramenta à Christo instituta: & alia ad fidem catholicam pertinentia: ac mores, circa dilectionem Dei & proximi instituentia. Præceptum quod Dominus ante passionem suam discipulis dederat, scilicet quòd Iudæis prædicarent, & in uiam gentium non abirent, ad tempus erat certum, quia ante Christi resurrectionem fides Christi non erat diuulganda per orbem uniuersum: & ideo post resurrectionem præcepit eis, ut in omnes gentes irent, & primò docerent, id est catechizarent, & in fide instruerent, deinde fidei sacramento, scilicet baptismo intingerent, quia adulti prius debent instrui de his quæ ad fidem pertinent, quàm baptizari. Et ideo catechismus debet baptismum præcedere, & tandem post doctrinam fidei, & post baptismum omnia quæcunque essent obseruanda præceperent, quia (ut dicit Iacobus) Oportet non tantum auditores esse uerbi, sed etiam factores, & qui offenderit in uno, factus est omnium reus: congruus ordo: primò enim auditor in fide est docendus, quia nisi prius fidem anima recipiat, non est dandus baptismus: quia *sine fide impossibile est placere Deo*: nec ualet baptismi mundatio, si non quantum potest bonis operibus insistat: quia sicut corpus sine spiritu mortuum est, ita & fides sine operibus mortua. Igitur oportet omnia seruare, quæcunque mandauit ipse. Cui hoc uidetur impossibile, solum teneat & custodiat charitatem. Vnde Augustinus: Dilectio fortis res est, fratres. Vultis uidere quàm sit fortis dilectio? quisquis propter aliquam necessitatem non potuerit implere, quod iubet Deus, amet illum qui implet, & in illo implet. Et iterum: Diuinarum scripturarum

Marginalia: Cur in mõte uisus Dominus. — Rabanus in cap. 28. Matth. — Potestas data Christo ut homini. — Heb. 2. — August. in libris de Trinitate. — Philip. 2. — Matth. 3. Actuũ. 4. — Prædicandum omnibus. — Præceptum ad tempus. Matth. 10. — Catechismus. Iacobi 2. — Heb. 11. — August. i psal. 121. Dilectionis fortitudo. Idẽ lib. 1. de doct.

pturarum multiplicem abundātiam, latissimamq; doctrinam, sine vllo errore comprehendit, & sine vllo labore custodit, cuius cor plenum est charitate: dicente apostolo: *Plenitudo autem legis charitas*: totam magnitudinem diuinorum eloquiorum secura possidet charitas: qua Deum proximumque diligimus: docet enim cœlestis unus medicus nos, & dicit: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua: & diliges proximum tuum sicut teipsum. In his duobus praeceptis, tota lex pendet & prophetæ*: si ergo non uacat omnes paginas sacras perscrutari, omnia inuoluta sermonum euoluere, omnia scripturarum secreta penetrare: tene charitatem, ubi pendent omnia. Ibi tenebis quod ibi didicisti, tenebis etiam quod nō didicisti: si enim nosti charitatem, aliquid nosti, unde & illud pendet, quod fortè non nosti. Et in eo quod in scripturis intelligis, charitas patet: & in eo quod non intelligis, charitas latet. Ille itaque tenet & quod patet, & quod latet in diuinis sermonibus, qui charitatem tenet in moribus. Et iterum, Quanta est charitas: quæ si desit, frustra habentur cætera: si assit, habentur omnia. Et iterum, Homo fide, & spe, & charitate subnixus, & eas inconcusse retinens, non indiget scripturis, nisi ad alios instruendos. Multi per hæc tria in solitudine, sine codicibus uiuunt. Hæc Augustinus. Est etiam tantum bonum charitas, ut non tantum defectus nostros suppleat: sed etiam bona aliena nostra esse faciat. Vnde Gregorius: Aliorum bona opera nostra sunt: quæ si imitari non possumus, in alijs amemus, & amantium fiunt quæcunque amantur in nobis. Vnde & Augustinus: Pensent inuidi quātum bonum est charitas, quæ sine labore nostro aliena bona nostra facit. Et iterum: Si amas unitatem, etiā tibi habet, quisquis in illa aliquid habet: tolle inuidiam, & tuum est quod habeo: tolle inuidiam & meū est quod habes. Liuor separat, charitas iungit. Hæc Augustinus. Per charitatem quippe est homo in participio omnium bonorum ecclesiæ: & ex defectu charitatis amittit homo meritum omnium bonorum ecclesiæ, & etiam boni operis proprij. Et ut dicit Bernardus, Charitas est uirtus, in qua nec minimū opus respuitur: sine qua nec maximum acceptatur. Et breuiter concludendo, charitas inter uirtutes tenet principatum: quia sine ipsa ad perfectionis culmen nemo conscendere ualet: tunc enim homo perfectus est quando charitate plenus est. Deinde quia magna eis iniunxit, erigens eorum sensus & eos confortans, ait: *Et ecce ego uobiscum sum*, protectione diuinæ uirtutis, cooperatione laboris & operis, ac etiam sacramentali præsentia corporis: *omnibus diebus usque ad consummationem seculi*: inclusiue, cùm finitis laboribus, & cōsummato seculo mecum regnabitis, cuius rei pignus est præsentia meæ deitatis & gratię, etiam in pręsenti. Ex quo patet quanta merces piæ cōuersationis, quale ne pignus futuræ beatitudinis etiam in præsenti fideles maneat, & quòd usque ad finem mundi, fides non deficiat, quantumcunque tribulationibus agitetur: ac si dicat, secundùm Chrysostomum, non excusetis uos, nec mihi dicatis difficultatem iniunctorum negociorum, quia ego uobiscum sum: qui omnia faciam leuia. Hæc Chrysostomus. Magna promissio, magnus & insuperabilis clypeus securitatis: *ego*, inquit, *uobiscum sum*: in uobis pugno, uos defendo, nihil timeatis, ite securi. *Si enim Deus pro nobis, quis contra nos?* dicamus ergo: *in Deo faciemus uirtutem, & ipse ad nihilum deducet tribulantes nos*, & inimicos nostros: & specialiter prædicatoribus Euangelij promittitur assistētia Domini, cùm dicitur: *& ecce ego uobiscum sum*, scilicet dirigendo sermones ad salutem audientium & meritum uestrum. secundùm Chrysostomum, Nō tantum loquitur illis qui tunc erant: nec cum illis solum dixit se futurum esse: sed & per ipsos loquitur omnibus futuris, qui post illos credent: cum quibus etiam semper erit. Non enim usque ad consummationem seculi Apostoli permansuri erant: sed sicut uni corpori loquitur fidelibus: quibus coniungitur ut caput membris. Hæc Chrysostomus. Quamuis enim Dominus, quò ad præsentiam corporalem abscessurus esset à discipulis tamen per præsentiam diuinitatis, & spiritualem influxum suorum donorum & suæ gratiæ, præsens semper manet, & manebit cum fidelibus, usque ad finē seculi. Sapiens enim & fidelis nauta, nauem non dimittit donec fuerit ad portum applicata: ecclesia uerò est nauis, & Christus est nauta regens ipsam: quia eam non dimisit, nec dimittet, donec ad portum paradisi perueniat. Hæc ecclesia in Apocalypsi de cęlo descendere dicitur: quia secūdùm Augustinum, Cęlestis est gratia, qua Deus eam facit. Vbi Rabanus: Ex hoc autem intelligitur, quòd usq; ad finem seculi non sunt defuturi in mundo, qui diuina mansione & in habitatione sunt digni. Quòd autem dicit, usque ad consummationē seculi: secundùm Bedam, finitū pro infinito ponitur. Nam qui in præsenti seculo manet cum electis, eos protegendo, & per occultos instinctus spiritus sancti dirigendo: ipse cum eis post finem seculi manebit, eos remunerando, & sine fine sua pręsentia satiando. Vnde & Leo Papa: Qui enim ascendit in cœlos, non deserit adoptatos: & ipse deorsum confortat ad patientiam qui sursum inuitat ad Gloriam. Manebit etiam cum fidelibus in pręsenti seculo: nō solùm uirtualiter, sed etiā per præsentiam corporalem in eucharistiæ sacramento: ubi est Christus totus, & post finem uidebunt eū facie ad faciem luce clarius. Rememorat autem eis, ut ait Chrysostomus, & consummationem seculi: ut eos magis attrahat, & ne præsentia singulariter inspiciant solum, quæ simul cum præsenti uita dissoluuntur: sed & futura bona, & sine fine mansura: quasi diceret, Tristia quæ sustinebitis, simul cum præsenti uita dissoluentur, cùm & totum seculum in consummationem deueniat: bona autem quibus potiemini sunt in æternum mansura. Hæc Chrysostomus. Considera nunc bene discipulos, & ea quæ modo sunt eis dicta: quia sunt ualde magnifica. Stant in magna iocunditate cum Domino: manifestat eis qualiter est Dominus omnium, dat eis mandatum de prædicando, & dat formam baptismi: dat & uigorem permaximum, dum dicit quòd semper cum eis erit. Et stans benignus familiariter inter eos, prædicans & loquēs de regno Dei. magna eos iocunditate repleuit, & lætitia inenarrabili. Vides quantam consolationem dat eis, & quot ostēdit insignia charitatis. Apparet quòd isti Dominum cum desiderio & solicitudine expectare curauerunt. Et ideo læti eum aspicere meruerunt. Sic & nos contingere sentiremus, si in expectando Dominum & aduentum eius, feruidi & soliciti essemus. Per istos quibus Dominus in monte Thabor prædicto apparuit, contemplatiui designantur: quia in hoc monte trāsfiguratus dicitur, & talibus ipse frequenter apparere dignatur. Deinde Dominus ab eis discessit, & more solito ad sanctos patres redijt: discipuli uerò cum magno gaudio remanserunt, & postea in Hierusalem redierunt.

Roma. 13.
Exod. 20. & Deut. 6.
Idem tractatu 87. in Ioannem. Idē lib. 1. de doctrina Christi, cap. 39.
August. tractat. 5. in epist. Ioan.
Fides non deficiet.
Chrysost. hom. 91. in Matth.
Roma. 8. Psal. 59.
Chrysost. ibidem.
Christus quomodo semper præsens. Ecclesia nauis Christi.
Apoca. 12.
Rabanus in cap. 28. Matth.
Beda in hom.
Leo sermo. de ascēs.
Chrysost. hom. 91. in Matth.

ORA-

ORATIO.

DOMINE Iesu Christe, fili Dei uiui: qui corda discipulorum, de morte tua dolentium, tua exhibitione præsentiæ gaudio incredibili, in monte eis apparens, perfudisti: da mihi misero ut nunc celsitudinem perfectionis ascendens, in ima studeam desideria terrenorum calcare, & ab infimis uoluptatibus ad superna desideria transire: quatenus te merear quandoque in altitudine cælorum uidere. Fac etiam Domine me omnia quę mandasti seruare: & mane nobiscum in hoc seculo protegendo & dirigendo, & post finem seculi remunerando, & sine fine tua præsentia satiando. Amen.

Epilogus apparitionum Domini, post resurrectionem. Cap. LXXXI.

Duodecim apparitiones. Apparitiones in uniuersum quatuordecim.

HABES igitur duodecim apparitiones, post Domini resurrectionem usque ad ascensionem, absque duabus cum ascensione proximo dicendis: & sic apparitiones quatuordecim fuerunt: de quibus tantum decem in Euangelio scriptæ sunt: potes etiam meditari de pluribus: nam uerisimile est, quòd benignus Dominus sæpe matrem & discipulos, & Magdalenā dilectam discipulam uisitauit: confortans & exhilarans eos, qui sic uehementer de sua passione conterriti & contristati fuerant. Quod etiam beatus Augustinus sentire uidetur, loquens de tempore post Domini resurrectionem: Nō omnia, inquit, scripta sunt: crebra enim erat eius cum illis conuersatio, priusquā ascendisset in cœlum. Et fortè ipsi sancti patres: maximè Abraham, & Dauid, ad quos specialis facta fuit promissio filij Dei ueniebant cum eo, ad uidendum illam excellentissimam filiam suam, matrem Domini, quæ pro eis & omnibus gratiam inuenit, & redemptorem genuit. O quàm libenter eam conspiciebant, & quàm reuerenter se eidem inclinabāt: & omni qua poterant benedictione complebant: quamuis ipsi non uiderentur ab illis, qui corporaliter ibi erant.

August. in cap. 20. Ioan.

Potes etiam hic considerare benignitatem, charitatem, & humilitatem Domini, more solito, quę in omnibus factis eius relucent: quod etiam postquam gloriose uicerat & resurrexerat, peregrinari adhuc per dies quadraginta uoluit, ut suos discipulos confirmaret & roboraret. Dignè namque post tot annorum curricula, post tot labores & afflictiones, post tam crudelem, ignominiosam, & acerbam mortem poterat triumphator ad suam gloriam remeare, & apostolos per suos angelos confortare, & pro suo nutu conformare: sed hoc non patiebatur charitas sua: personaliter uoluit conuersari cum eis, & ueritatem resurrectionis multis comprobauit argumentis, id est sensibilibus & euidentissimis signis: multa in corpore proprio ostendens præter naturam corporis immortalis: ut sic ueritatem resurrectionis astrueret, & ab Apostolis eorumque posteris omnem omnino caussam hæsitationis amoueret. In corpore enim proprio cicatrices ostendit, cùm tamen à natura corporis immortalis penitus aliena sit omnis deformitas cicatricis: comedit cum eis & bibit, cum tamen corpus spirituale ciborum alimonia minime indigeret. Sed sciendum est, cibos à Domino ante mortem sumptos in eius alimoniam cessisse, quia illos in se cōuertit: post resurrectionem uerò sumptos, nullam ei alimoniam præbuisse: quia illos in se non conuertit, cùm haberet corpus glorificatum & incorruptibile: sed mox spirituali eius uirtute absumptos, sicut absumitur aqua missa in ignem: aliter absorbet aquam terra sitiens, aliter exiccat radius solis calens: illa absorbet & in se trahit, indigentia, iste exiccat & consumit, potentia.

[illegible] resurrectionem à Domino sumpti, quò deuenerunt.

Manducauit ergo Dominus post resurrectionē potestate non necessitate: ut eo modo resurrectionem & uitam ueram, non imaginariam ostenderet: si non ostenderetur ueritas resurrectionis, perditus esset fructus passionis. Vnde August. Et de Saluatore quidem fides Christiana non ambigit, quin post resurrectionem in carne spirituali, sed tamen uera cibum & potum cum discipulis sumpserit: non alimentorum indigentia, sed ea qua & hoc poterat potestate: non enim edendi & bibendi talibus corporibus aufertur potestas, sed egestas: quoniam certo & inuiolabili munere immortalitatis induentur: ut non nisi uelint, possibilitate, non necessitate uescantur. Hæc Augustinus.

Augusti. lib. 13. de ciuitate, cap. 22.

Præter hæc argumenta Lucas scribens historiam Actuum Apostolorum, ponit & alia. Fuit enim argumentum ueræ resurrectionis, quòd per dies quadraginta multiformiter apparuit eis, loquens de regno Dei: non est intelligendum, quòd singulis quadraginta diebus apparuit eis: sed quòd infra numerū tot dierum pluries apparuit, exhibēdo se oculis uidēdum, & manibus palpandum: cum eis comedendo & bibendo, sicut ante consueuerat: ut resurrectionem suam pluribus modis ostenderet: sed ad demonstrandum gloriam suæ resurrectionis, non docebat eum cum illis (ut prius) conuersari continue, ne putaretur ad uitam mortalem resurrexisse. Facto ergo interuallo apparebat discipulis, & non conuersabatur continue cum eis: ut ostenderet se resurrexisse ad immortalem uitam, ab hominibus huius uitæ separatā.

Actuū 1.

Itaque non statim post resurrectionem ascendit: ut multipliciter resurrectionem probaret, & discipulos consolando refoueret, & ut nostram informaret patientiam: quia debemus æquanimiter expectare mercedem nostram. unde sicut fuerunt quadraginta horæ mortis eius: scilicet quatuor parasceues uespertinæ, & trigintasex duarum noctium & unius d[illegible]: ita quadraginta diebus cum eis conuersatus [illegible]st resurrectionem: quia diuina consolatio [illegible]umanam tristitiam. Pro eis fecit hoc, & pr[illegible]ed nō aduertimus. Dilexit & diligit sic ueh[illegible], & non diligitur: cùm tamen ad talem & tan[illegible]em non solum calefieri, sed etiā ardere deben[illegible] Vnde Beda: Resurrectionem suam certa[illegible]m, multis & uariis documentis persuadere d[illegible] est: propter ædificandam fidem, & fug[illegible]e corde perfidiam

Ascensio cur dilatata.

Beda.

fidiam: omnemque dubitationem de sua resurrectio ne tollendam. Vnde etiam Bernardus: Christus dicitur triplex panis, subcinericius, in incarnatione: reuersatus, in resurrectione: triuceus, in nudæ deitatis ostensione. Panis subcinericius est Deus homo: nam quid est Deus, nisi uita & panis: quid est homo, nisi cinis & puluis: & quid est in una persona Deus latens, & homo patēs, nisi panis subcinericius? Panis ergo subcinericius, est panis sub cinere, Deus latens sub homine: & hoc erat Christus ante resurrectionem: panis reuersatus, est ecōuerso homo Deus, scilicet, post resurrectionem. Prius enim quasi cinis panem occultauit: post uero quasi panis cinerem celauit: quando enim habuit corpus glorificatum, tunc humanitas in eo quasi celata fuit. Vnde ante passionem humanitas in eo manifesta fuit, deitas latebat: & ideo tunc per miracula & prædicationem deitatē probare, & mundo ostendere oportebat. Post resurrectionem uero magis probationi humanitatis, quàm diuinitatis insistebat: unde tunc usu, tactu, & multis alijs argumentis se uerum hominem esse approbabat. Panis triticeus sine omni cinere est, sine furfure, sine ænigmate, sed de simila purissima: hæc est nuda deitas. Hic panis est Deus Deus. Nam deuotioni nō sufficit semel dicere, Deus: vox enim deuota est, Deus Deus meus. hoc facit mihi Deus: & hoc addat, ut sit Deus Deus meus. Quid enim proderit mihi Deus: si nō sit Deus meus. Hæc Bernardus. Et sciendum quòd nō iniquis hominibus, & mundi amatoribus, sed solis Apostolis alijsque fidelibus post resurrectionem suam Saluatorem apparuisse legimus, neque enim conueniens erat ut Christus à mortuis resurgens, factusque iam æternus & immortalis, iniquis hominibus Deo mortuis, & à uita quæ Christus est, separatis, se manifestaret. Vnde & ante dixerat. Adhuc modicum, & mundus, scilicet qui modo non me videt oculis carnis, iam me nō uidet, uos autem uidebitis me. Vnde & Theophilus: De cætero non conuersabatur inter plebem: quia scilicet post resurrectionē conuersatio eius non erat digna hominibus: sed diuina magis: quod etiam est forma resurrectionis futuræ: in qua sicut angeli conuersabimur & filij Dei. Hæc Theophilus. Manifestauit autem se discipulis suis & alijs fidelibus, ut uiuus uideretur à uiuentibus. Vnde dicit Augustinus, quòd quando surrexit, non est uisus nisi à suis. Vnde & in Actibus: *Hunc Deus suscitauit tertia die, & dedit eum manifestum fieri non omni populo, sed testibus præordinatis à Deo: nobis qui manducauimus & bibimus cum illo, postquam resurrexit à mortuis.* Fuit autem conueniens quòd non omnibus, sed testibus tantum præordinatis resurrectionē suam manifestaret: quia infima per media reducit in suprema: & ideo quosdam mediatores elegit, per quos uniuerso orbi resurrectio manifestari posset. Sic ergo Dominus per dies quadraginta multiformiter apparens discipulis: ac edens loquensque cùm eis, & argumentis nos illuminauit ad fidem, & promissis erexit ad spem: ut sic tandem [illegible] s cœlestis datis, accenderet ad amorem. Et secund[illegible] Hieronymum, Ostendit immortalitatem [illegible] bus, ad gratiarum actionem debitam: ut int[illegible] nus quid fuerimus, & sciamus quid futuri e[illegible]. De mysterio autem prædictarum apparitionu[illegible] & duarum sequentium, sic dicit Beda: Hac ergo [illegible] entia corporalis suæ manifestationis, ostendere [illegible] Dominus in omni loco se bonorū desiderijs p[illegible] m esse diuinitus. Apparuit namque ad monum[illegible] lugentibus fœminis: adest & nobis

Bernardus in cantica. *Panis subcinericius.* *Panis triticeus.* *Theophilus in Ioànem.* *Augusti. tracta. 76. in Ioanē. Actu. 10.* *Hierony. in cap. 16. Marci. Immortalitatis ostensio. Beda sermone de resurre.*

A eius absentiæ recordatione salubriter contristatis. Occurrit reuertentibus à monumento, ut agnita resurrectionis gaudia prædicarent, adest & nobis, dum bona, quæ nouimus, proximis fideliter annunciare gaudemus, apparuit in fractione panis his, qui se peregrinum esse putantes, ad hospitium uocauerunt: adest nobis, cùm peregrinis & pauperibus quæcunque possumus bona libenter impendimus: adest & nobis in fractione panis, cùm sacramentum corporis eius, uidelicet panis & uini, casta & simplici conscientia sumimus. Apparuit in abdito de sua resurrectione loquentibus: adest & nobis, qui modo eius dono idem agimus: adest & nobis semper, cùm ab extrinsecis operibus ad tempus uacantes, de eius gratia locuturi conuenimus: apparuit cùm foribus clausis intus Iudæorum metu residerent: apparuit cùm minorato eodem metu, apertis eum gressibus in montis uertice quærerent: affuit quondam confortaturus suo spiritu ecclesiam, cùm ab infidelibus premeretur, & ad publicum uenire, ac dilatare prohiberetur: adest eidem & nunc, cùm inclinato ad fidem culmine regali, terror quieuit persecutionis: & omnis mundi sublimitas Apostolicis est substrata uestigijs: apparuit piscatoribus: eosque apparens diuinis adiuuit beneficijs: adest & nobis, cùm necessaria uitæ temporalis recta intentione curamus, iustisque nostris laboribus subsidium adiungit suæ pietatis: apparuit recumbentibus: adest & nobis cùm iuxta Apostoli monita, siue manducamus, siue bibimus, siue aliud quid agimus, omnia in gloriam Dei facimus, apparuit primò in Iudæa, deinde in Galilæa, post hęc in Iudæa, rursum deinde quo ascendit in cœlum: aderat ecclesiæ cùm primò solius Iudææ terminis clauderetur: adest modo cùm Iudæis ob culpam perfidiæ derelictis, transmigrauit ad gentes: & aderit in futuro cùm ante finem seculi reuertetur ad Iudæam: & sicut Apostolus ait, intrante gentium plenitudine, sic omnis Israel saluus erit. Nouissime illis apparuit ascendens in cœlum: aderit & nobis ut eum post mortem ad cœlos sequi mereamur, si ante mortem eum in Bethaniam unde ascensurus in domum obedientiæ sequi curamus. Ipse etenim cœlum ascensurus Bethaniam uenit. quia sicut Apostolus ait: *Factus est obediens usque ad mortē mortem autem crucis: propter quod & Deus eum exaltauit:* uenimus ibidem & nos, si quod ille monet agimus, quod promisit intendimus. *Esto fidelis*, ait, *usque ad mortem: & dabo tibi coronam uitæ.* Fit quoque ipsius gratia largiente, ut qui nobiscum usque ad uitæ huius terminum manet: post hanc nos uitam ad uidenda secum cęlestis uitæ præmia subleuet. Hæc Beda. Sicut ergo quadragesimam, sic & quinquagesimam Christus nobis sacrauit: & nos utraque solennitate mystice instituit: de quibus simul Beda sic ait. Vtramque [illegible] ane banc solennitatem, hoc est quadragesimæ & quinquagesimæ, non quorumlibet hominum, sed ipsius Domini, ac saluatoris nostri prima nobis sanxit authoritas: quadragesimæ uidelicet in eo, quòd diebus ac noctibus quadraginta ieiunauit in deserto. Victaque uersutia tentatoris, ministerijs fruebatur angelicis, ubi suo nos informaret exemplo: quia per macerationem carnis aduersarij spiritualis machinas euitare, & ad angelorum debeamus consortium peruenire. Porro quinquagesimæ nobis gaudia in eo seruanda monstrauit, quod post resurrectionem seipsum discipulis uiuum, in multis argumentis, per dies quadraginta præbuit: & illos suæ frequentia uisitationis lætabundum

Roma. 11. *Philip. 2.* *Quinquagesima cōsecratio. Beda ubi* *Actorū. 1.*

B C D E

tabundum

tabundum hoc tempus habere fecit, ac festiuum. In quo non solum futuri seculi gaudia, quæ cum illo sumus habituri præsignauit, uerùm & ineffabilem circa nos suæ pietatis affectum ostendit: qui deposita iã infirmitate corporis: & per resurrectionis uirtutem in cœlestem gloriam commutata. Dignatur tamẽ ad huc discipulorum interesse conuiuio: ut socios eos habere posset in cœlo & præcepta quibus ad regnũ Dei perueniant uiuacius ipsa familiaritate cõmendet: atq; memoria illius temporis roboret, de quo eis ante passionem suam promittendo prædixerat: *& ego dispono nobis, sicut disposuit mihi Pater meus regnum, ut edatis et bibatis super mensam meam in regno meo*: sed & in cęlum ascendens nequaquam eis priscæ suæ præsentiæ dulcedinem abstulit: sed eandem potius promisso Spiritussancti charismate cumulauit. Denique mox illi regressi sunt in Hierusalem, cum gaudio magno: & erãt semper in templo, laudantes & benedicentes Deum: hoc quoq; nobis gaudio, ac laude & benedictione cęlesti, qua Spiritussancti præstolabantur aduentum, usque ad diem quinquagesimum, quem Gręci Pentecosten appellant solennitatis, huius lætitiam docuerunt esse protelandam. Meritò ergo sacrosanctis diebus his nos maioribus epulis atq; hymnis celestibus uacamus, ob reuerentiam dominicæ resurrectionis: ob memoriã dominici cõuictus cum discipulis simul: & ob spẽ futuræ nostræ quietis, ac uitæ immortalis. Sed & genu in oratione minimè flectemus: quia flectio genuum, pęnitẽtiæ & luctus est iudicium. Quod etiam omnibus diebus dominicis obseruandum, propter eiusdem resurrectionis uel dominicę, uel nostrę sacramenta patres instituerunt. Rectè ergo quadragenario dierum numero ieiunium annuè celebramus: ut per hoc spiritualius admoneamur: quia quandiu in mundo uiuimus, pro cœlestium pręmiorum adeptione semper laborare debeamus. Rectè etiam quinquagenario dierum numero statum futuræ nostræ beatitudinis in imagine ueneramur, ieiunia uidelicet relaxando, halleluia canendo: stantes orãdo, quæ sunt aptissima perpetuæ quietis, resurrectionis, & laudis pręsagia. Hæc Beda.

Lucæ. 22.

Domenio habida inter Pascha & Pentecosten.

A

B

C

ORATIO.

DOMINE *Iesu Christe, per gloriosam resurrectionem tuam, qua discipulis & fidelibus tuis, uiuus & immortalis apparuisti: per gratissimã moram & colloquia dulcissima, quæ cum eis per quadraginta dies habuisti, in quibus multis argumentis apparẽs eis & loquens de regno Dei, eosq; confortans, & cum eis conuescens, ut resurrectionem ueram in te probarent & crederent: totalem dubitationem de ipsorum cordibus abstulisti: obsecro te Iesu bone & pie, da mihi inter testes præordinatos à Deo testem fieri resurrectionis tuæ: non lingua tantum, & uerbo: sed opere, & ueritate. Amen.*

De ascensione Domini nostri Iesu Christi. Cap. LXXXII.

CIRCA ascensionem Domini te uigilem esse oportet: nam hæc solennitas ualde solennis est, ut infrà patebit. Et saltẽ hoc ad attentionem te animet amplius, quòd nũc Dominus completo suæ peregrinationis cursu, est præsentia corporali recessurus: unde ipsius uerba & facta sunt attentius consideranda. Quælibet enim anima fidelis debet sponsum suum, Dominum Deũ suum, in eius discessu diligentissimè & uigilantissimè obseruare: & quæ per eum dicuntur & fiunt, uiscerosius mente amplecti: ac eidem se deuotius & humilius recõmendare: & totaliter animum suum ab aliis abstrahere. Quadragesimo autem die à resurrectione uoluit Dominus ascendere: ut demonstraret eos qui decalogum legis, per quatuor Euangelia impleuerint, posse cœlum scandere. Tunc itaque sciens Dominus Iesus, quia uenit eius hora ut transeat ex mundo ad patrem, cùm dilexisset suos, nunc uerò usque in finem dilexit eos. Accipiens igitur de paradiso terrestri sanctos patres, & omnes illas sanctas & benedictas animas, ac benedicens Heliæ & Enoch ibi remanentibus, & adhuc uiuentibus, uenit ad undecim discipulos suos, qui erant in monte Siõ, cum matre ipsius & alijs. Omnes siquidem tam Apostoli quàm alii discipuli, necnon & mulieres, habitabant in monte Sion: sed in cœnaculo, in quo Dominus cœnauerat, habitabant tunc Maria & undecim discipuli: cæteri uerò discipuli & mulieres circumquaq; per diuersa hospitia erant diuisi. Dum ergo recumberent seu comederent undecim Apostoli in illo cœnaculo cum beata Virgine: & forte alii, sed digniores sunt tantum expressi, apparuit eis Dominus: & comedit cum eis benignus magister ante discessum suum, in signum & memoriale specialis dilectionis & gaudii. Quia enim Apostoli non erant eum amplius in carne uisuri: ideo antequam recederet, manducauit cum eis, quemadmodum amici cùm abinuicem separari debẽt, simul mãducant & bibunt. Omnibus igitur simul hora tertia comedentibus, cũ magna lætitia in hoc ultimo Domini sui conuiuio, ut omnes testes essent & narrarent quæ communiter uiderunt & audierunt: sciens Dominus Iesus tempus esse ut reuerteretur ad eum qui misit ipsum, *exprobrauit illis incredulitatem eorum*, quam prius habuerunt, ut succederet credulitas: *& duritiam cordis* lapidei: ut succe

Marci 16. Lucæ 24.

Ioan. 13.

Ascensurus assumpsit nos ex paradiso.

Habitatio Mariæ & discipulorum.

D

E

deret cor carneum, charitate plenum, *quia his qui uiderant eum resurrexisse* à mortuis, *non crediderant*: nisi & ipsi eum uiderent: cùm utique post resurrectionẽ suam Euangelium prædicantibus gentes crediture erant eum resurrexisse quem non uiderant Ergo inexcusabilis es, si testimonio uidentis rem de qua testatur non credideris.

Exprobratio congruè facta.

Exprobratio: est obiectio ex probro: quia probrum fuit, quòd tantis uisis argumẽtis resurrectionis, & tãtis auditis signis per testes propositis non crediderunt. Quàuis enim Petrus & Maria Magdalena, & duo illi discipuli quibus in uia Dominus apparuerat, certissimè firmissimeq; nunciarẽt Dominum resurrexisse, seq; illum uidisse: cæteri tamen illis non credebant. Hanc autem exprobrationẽ maximè tunc Dominus fecit, cùm ad prædicandum per uniuersum mundum discipuli ire debebant, quasi daret eis intelligere, & diceret: Multo magis debebatis uos nunciantibus resurrectionem eam credere antequam me uideretis, quàm gentes, quæ credẽt uobis prædicantibus Euangelium, & me non uidebunt. Post illam quippe exprobrationem, dixit eis, ut irent in mundum ad prædicandum. Idcirco etiam tũc eos increpauit, cùm corporaliter reliquit: ut defectum suũ cognoscentes remanerent humiliores: ostendẽs eis in suo discessu quantum ei humilitas placet, quasi eam peculiariter eisdem recommendaret: ut uerba quæ recedens dicebat, in corde audientium arctius impressa remanerent. Post increpationẽ igitur admonẽdo dixit eis: *Euntes* & continuis profectibus in prædicando proficientes *in mundum uniuersum*, non in Iudæam tantum: *prædicate Euangelium*, quod omnem aliam doctrinã præcellit, sicut caput corpori præeminet:

Euangeliũ quid sit.
Sapien. 8.

quia secundùm Innocentium, Euangelium est uerbum uerbi, quod erat in principio apud Deum: sermo sermonis, qui à regalibus sedibus uenit: sapientia sapientiæ, quæ attingit à fine usque ad finem fortiter & disponit omnia suauiter. *Prædicate*, inquit, *Euãgelium*, nihil aliud: *omni creaturæ*, id est humano generi: seu indifferenter & sine acceptione omni homini, pro quo facta est omnis creatura: uel ideo quòd habet participium, & conuenientiam, seu aliquid cõmune, cum omni creatura: unde & homo microcosmus, id est, minor mundus dicitur: quasi omnẽ creaturam continens.

Homo microcosmus.

Per esse, enim, conuenit cum inanimatis: per uiuere: cũ uegetabilibus & plantis: per sentire, cum animalibus: per intelligere, cum angelis: ideo designatur nomine omnis creaturę.

Homo omnis creatura.

Item homo dicitur omnis creatura, quia propter eum omnis creatura mundi uidetur esse producta: sumus enim quodã modo finis omnium. Vel *omni creaturæ*, cui prædicandũ est. Et multa in scripturis inueniũtur, quibus hæc una determinatio sufficere potest: quale est illud: *Cùm exaltatus fuero à terra omnia traham ad meipsum*: scilicet trahenda. & illud: *Charitas omnia credit*. s. credẽda. Ita dicitur, Deus erit omnia in omnibus: id est, unicuiq; sufficiẽtia, & illud: *Omnia quæcunq; audiui à Patre meo, nota feci uobis*: omnia. s. ad salutem & beatitudinem pertinentia. Et sic in aliis suo modo accipere poteris.

Ioan. 12.
1. Cor. 13.
1. Cor. 15.
Ioan. 15.

Hoc autem quod de Euangelio prædicando dicitur, fiendum erat post receptionem & confirmationem Spiritussancti. quia antè nõ erant (secũdum mandatũ Christi) ab Hierusalẽ discessuri. In hoc etiã ꝙ de Euangelio omnibus prædicando mandatur: Iudæorum abiectio, & gẽtium electio apertissimè mõstratur.

Gentium electio.
Matth. 10.

Qui ergo prius dixerat, *In uiam gentium ne abieritis*: nunc dicit, *Prædicate Euangelium omni creaturæ*: id est, omni nationi: primò Iudæo, secundò gentili: *quia uult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionẽ ueritatis uenire*.

1. Timo. 2.

Deinde salutem promittendo credentibus, & damnationem comminando incredulis. subiunxit: *Qui crediderit*, fide formata & per dilectionem operante, scilicet per se ut in adultis: uel per alium, ut in paruulis: *& baptizatus fuerit*, baptismo aquę si fieri poterit, *saluus erit*: æterna salute à peccatis & pœnis liberante.

Baptismus necessarius.

Non enim sufficit fides, absque baptismo, per quem aliquis incorporatur Christo, si adsit facultas recipiendi baptismum ab aliquo. Si autem non assit facultas, sufficit baptismus sanguinis: ut in martyribus, qui pro Christo interficiuntur antequam sint baptizati: uel flaminis, ut in habentibus fidem Christi, desiderantibus baptizari, sed præueniuntur morte antequam possit impleri.

Paruulorũ purgatio à peccatis.

Per alios ergo paruuli credunt in ecclesia, sicut ex alijs trahunt peccata: quæ illis in baptismo remittuntur confessione aliena. Pium est enim, ut id quod per alienum peccatum amiserũt, per alienum auxilium (ut ecclesiæ & patrinorum. in quibus credere dicuntur) recuperare & recipere possint. *Qui uerò non crediderit*: per se, uel per aliũ, *condemnabitur*: æterna damnatione, per meritum iustitiæ infidelitatis suę. Non ait, qui baptizatus non fuerit: quia per fidem sine baptismo, saluatur homo: cùm eum excludit articulus necessitatis nõ contẽptus religionis.

Ioan. 3.
Fides sine opere non saluat.
Iacobi 2.
Gregorius hom. 29. in euange.
Iacobi 2.

Vnde quod dictũ est Nicodemo, *Nisi quis fuerit ex aqua & spiritu, non potest introire in regnum Dei*: sic debet intelligi, qui cõtempserit renasci. Noli autem prę sumere de fide, nisi ostendas eum in opere: quia sine hoc nõ poterit te saluare. *Fides enim sine operibus mortua est*: sicut & opera sine fide. Vnde Grego. Fortasse autem unusquisque apud semetipsum dicat: Ego iam credidi: saluus ero. Verum dicit, si fidem operibus teneat. Vera etenim fides est, quæ in hoc quod uerbis dicit, moribus nõ cõtradicit. & ille credit, qui exercet operãdo quod credit. Vnde & Iacobus, Quid proderit, fratres mei, si fidem quis dicat se habere, opera autem non habeat, nunquid poterit fides saluare eum? Sicut enim corpus sine spiritu mortuum est, ita fides sine operibus mortua est. Deinde etiã signa fidei augmentatione & confirmatione promittendo adiũgit: *Signa autem eos qui crediderint hæc sequentur*: propter meritum fidei suo tempore, & cùm fuerit necesse. *In nomine meo*, inuocato & honorato: id est, in uirtute nominis mei, *dæmonia eiicient*: quod de multis legimus, quibus immundi spiritus obediebant: *linguis loquentur nouis*: hoc factum est in die pentecostes in Apostolis, & alijs credentibus: *serpentes tollent*: idest, auferent uel dispergent: quod de Apostolo Paulo patet. *Et si mortiferum quid biberint, non eis nocebit*: quod de Ioanne Euangelista factum fuit. *Super ægros manus imponent, & bene habebunt*: quod etiam multi fideles fecerunt.

Signa primitiua ecclesia.

Omnia enim hæc in primitiua ecclesia, non solum Apostolos & alios maiores: sed etiam frequenter alios simplices credentes fecisse legimus, pro infidelibus conuertendis & ut fides credentium cresceret, ac nutriretur & firmaretur miraculis: qua nunc radicata & aucta. non sic necessarium est nunc fieri sicut passim tunc fiebant: quia sufficit ea quę facta sunt solummodo legere & audire, ac eis fidem adhibere.

Cur modo non fiant miracula.
Gregorius hom. 29. in euange.

Si ergo quæratur, quare prædicatores & fideles moderni talia signa non faciunt? Respondetur secundùm Gregorium, quia cum fides catholica sit sufficienter probata per miracula Christi & Apostolorum eius, nõ oportet ultrà hanc probationem reiterare amplius. Sicut etiam arbusta cum primò plantantur, frequẽter irrigantur quousq; conualuisse uideantur;

deantur: cùm autem in terra radicẽ fixerint, talia subtrahuntur. Veruntamẽ Deus in posteris temporibus etiam multa miracula fecit ad consolationem fidelium: ut patet de tempore martyrum & cõfessorum. Fiunt tamen, secundùm eundem Gregorium, spiritualiter nunc in ecclesia, quæ olim corporaliter fiebãt in ea. Nam sacerdotes populum exorcisando, baptizando, & ad pœnitentiam uocando, dæmonia eijciunt: dumque secularia uerba relinquentes, fidei & nouæ legis mysteria insonant, linguis nouis loquuntur. Qui dum bonis suis exhortationibus uitia & malitiam de alienis cordibus auferunt, serpentes tollũt. Et dum hæreticorum libros legunt, uel mortifera in confessionibus seu pestiferas suasiones audiunt, sed tamen non consentiunt, & ad praua non pertrahuntur: mortiferum est quod bibunt, sed eis nõ nocebit. Qui quotiens proximos in fide uel bono opere infirmari conspiciunt, dum eis tota uirtute concurrunt, & exemplo suæ bonę operationis illorum uitam roborant: uel animas infirmas suis orationibus sanant, & Deo reconciliant, *super ægros manus imponunt ut bene habeant*. Quę nimirũ miracula tanto maiora sunt quãto spiritualiora, & quanto per hæc non corpora, sed animæ suscitantur. In hoc etiam instruimur, ut quod uerbis prædicamus, bonis operibus confirmemus.

Idē ibidem

Item dæmonia eiiciunt, qui dæmonum tentationes fide & signo crucis repellunt. Linguis loquuntur nouis, qui Dei laudes & uerba sacra narrant, dimissis friuolis & ociosis. Serpentes tollũt, qui detractores efficaciter reprehendunt. Mortiferum bibunt, sed eis non nocet, qui persuasiones pestiferas se amara conuitia audiunt, sed surda aure transeunt, & pro nihilo ducunt. Super ægros manus imponunt & bene habebunt, qui per bona uerba & opera alios à peccatis retrahunt, & in bonis confirmant. Et hęc similiter signa spiritualia tanto sunt corporalibus meliora, quantum quæ sunt animæ corporalibus præferuntur. Et dixit eis: *Vos autem* specialiter *estis*, id est eritis, *testes horũ*: scilicet quæ uidistis & audistis, & quæ locutus & operatus sum in medio uestri: uel horum superius descriptorum, quantum ad Christi incarnationem, prędicationem, passionem, & resurrectionem. Et ne turbati cogitarent quomodo nos homines ideotæ testimonium perhibebimus gentibus & Iudæis, qui te occiderunt, subiungit: *Et ego mitto*, id est, mittam citò & de propinquo (ponendo præsens pro futuro, & ratione certitudinis, & ratione proximi temporis) *promissum* uobis auxilium *Patris mei in uos*: id est, Spiritum sanctum in signo uisibili: ut sufficiatis ad testandum & ad prædicandum constanter ubique ueritatem Euágelij. Pater enim promisit, cùm dixit: *Effundam de spiritu meo super omnem carnem*: & quia filius promisit, dicens: *Cùm uenerit Paracletus quem ego mittam uobis à Patre*: ideo & pater promisit, cùm opera Trinitatis sint indiuisa. Qui licèt procedit ab utroque, est tamen patris, authoritate spirationis. Et ne imperfecti prædicate præsumerent, adiunxit: *Vos autem*, qui debetis esse testes mei, *sedete* & manete hîc *in ciuitate* Hierusalem, *quoadusque induamini*, scilicet undique tanquã armatura spirituali *uirtute*, non humana, sed cœlesti: id est, Spiritussancti gratia *ex alto*: id est, de cœlo. Hoc idem tangitur in Actibus, cùm dicitur: *Et conuescens*, id est, simul cum discipulis comedens, *præcepit eis, ab Hierosolymis ne discederent: sed expectarent promissionem Patris*, quasi diceret, hic & ibi non estis sufficiẽtes ad prædicandum cõstanter ueritatem Euangelij, donec confirmati fueritis per donum Spiritussancti: ut ste-

Præsens pro futuro. Promissio spiritus. Ioel 2. Ioan. 15.

Spiritus Patris.

Act. 1.

tis ante reges & præsides intrepidi. Vnde Chrysosto. Sicut milites inuasuros multos, nemo sinit exire donec armati sint: sic & discipulos ante Spiritussancti descensum, ad conflictum egredi nõ permittit. Cur autem non Christo præsente, uel eo discedente, statim spiritus uenit? Decebat enim eos fieri cupidos rei, & deinde recipere gratiam. Tunc enim magis ad Deum erigimur, cùm incumbit necessitas. Dicit autem, *donec induamini uirtute ex alto*: nec expressit quando, ut sint iugiter uigiles. Quid igitur miraris, si diem nouissimum non pandit: ubi diem hunc proximum pandere noluit? Hæc Chrysost. Licèt ergo Christus dedisset discipulis scripturarum intellectum, & cõmisisset prædicationis officium: tamen distulit executionem prædicandi, usque ad Spiritussancti receptionẽ in signo uisibili: per hoc insinuans, ꝙ prædicans actu, prius debet habere sufficientem sacræ scripturæ notitiam, & gratiam Spiritussancti per cõiecturam: scilicet quòd non sit conscius sibi de peccato mortali. Debent quippe prædicatores sedere in ciuitate: id est, in claustro: ubi debet esse ciuiũ unitas, uacando ibi studio & contemplationi: ut ibi hauriant, quod postmodũ in prædicatione alijs effundant. Vnde Hiero. Nihil nobis rectum uideatur nisi quod discimus, ut post multum silentiũ de discipulis magistri efficiamur: docemus aũt homines in ecclesijs, qđ nescimus: oẽs alias artes absq; doctore non discimus: sola hæc tam uilis & tam facilis est, ut præceptore uel doctore non egeat. Vnde & secundùm Gregorium notandum est, quia sunt quos à prædicationis officio uel imperfectio uel ętas prohibet, & tamen præcipitatio impellit: qui admonendi sunt, ne dum sibi tanti onus officij præcipitatione arrogant, uiã sibi subsequentis uitæ melioris abscindãt. Et ut considerent, quòd ipsa ueritas, quæ repentè quos uellet roborare potuisset, ut exemplum sequentibus daret, ne imperfecti prædicare præsumerent. Postquã plenè discipulos de uirtute prędicationis instruxit, ilicò adiũxit: *Vos aũt sedete ĩ ciuitate, quoadusq; induamini uirtute ex alto*. In ciuitate quippe sedemus, si intra meniũ nostrarũ nos claustra constringimus: ne loquendo exterius euagemur: ut cùm uirtute diuina perfectè induemur, tunc quasi à nobismetipsis foras etiam alios instruentes exeamus. Hęc Gregorius. Comedunt igitur & gaudent discipuli, propter præsentiam Domini sui: sed nihilominus propter discessum turbari. Tanta enim amoris teneritudine eum diligebant, quòd etiam uerba discessionis suæ æquo animo sustinere non poterãt. Cumque comedissent, *eduxit omnes*: uerbo scilicet, non manu, *foras*, id est extra ciuitatem, *in Bethaniam*, id est, uersus Bethaniam: quia mons Oliueti, ad quem exierunt, est in uia uersus Bethaniam, & Bethania in latere montis Oliueti est sita. *Eduxit eos foras*, ut uiderent eum ascendentẽ: per hoc insinuans, quòd ciuitas tumultuosa non est locus aptus ad diuinorum contemplationem. Prius eduxit eos foras extra ciuitatem, ut significaret non habere nos hic manẽtem ciuitatem: deinde in Bethaniam, quæ interpretatur domus obedientiæ: ut qui ex obedientia descendit, & humiliatus est ad mortem, ostendatur ex merito obedientiæ ascendisse: & exaltatus in cœlum, secũdùm illud, *Humiliauit semetipsum, factus obediens usque ad mortem: propter quod & Deus exaltauit illum*: & ut signet per obedientiæ opera eos transituros ad cœlestia: & quòd non est ascensus in cœlum, nisi per obediẽtiæ meritum. Sicut ergo inobedientia hominem de paradiso eiecit: sic obediẽtia introducit. Item secundùm Bedam, Eduxit eos in

Gregorius in pastorali, parte 3. cap. 26.

Sedere in ciuitate quid sit.

Eductio apostolorum

Philipp. 2.

Beda in cap. 24. Luca.

Bethaniam, propter situm eiusdem uillę, quæ in latere montis Oliuarum posita est: quia uidelicet obediẽtis ecclesiæ domus, in ipsius summi montis, id est, Christi latere, fidei, spei, dilectionisq; sua fundamẽta locauit. Postquam ergo eos foras duxisset, tunc dixit eis, quòd in montem Oliueti transirent, & inde eum in cœlum ascendentem uiderent. Quia inde ascendere uolebat in cœlum. Et tunc disparuit, & euanuit ab oculis eorum. Per montem, intelligitur eminentia Spiritus in contemplatione: per oliuas autem, pinguissimi spiritus deuotio. Vlterius uerò post ista non restat, nisi saltus animæ in cœlum Igitur Apostoli vndecim, cum matre Domini ac aliis discipulis & mulieribus unanimiter statim uenerunt in montem Oliueti, & ibidem iterum Dominus eis apparuit. Ecce quomodo habes hodie duas apparitiones. Conspice nũc bene eos, & cuncta quæ fiunt Cõsidera nihilominus sanctos patres ibidem inuisibiliter existentes, quomodo libenter & reuerenter intuentur dominam, & affectuosè benedicunt per quam tantum assecuti sunt beneficium: quomodo etiam intuẽtur illos excelsos pugiles & duces diuini exercitus, quos inter omnes ad expugnandum & uincendum uniuersum mundum elegit Dominus. Tunc quidã ex his qui conuenerant cœperunt eum interrogare, dicẽtes: *Domine si in tempore hoc restitues regnum Israel?* Quidã imperiti & carnaliter sapiẽtes, uidẽtes alienigenã regnare, & Iudęos sub præside esse: desiderabant quòd regnum ipsum nationi Iudaicæ redderetur, & quærebant de restitutione regni Israel temporalis: & si rex Iudæis daretur hoc tempore, putãtes tunc à Domino regnum restituendum: & à dominio alienigenarum. s. gẽtilium qui Iudæis dominabantur liberandum: sicut & duo discipuli putabãt, dicentes: nos autem sperabamus quia ipse esset redempturus Israel. Ac si isti interrogantes eũ dicerent: Nunquid hoc tẽpore regnabis, sicut Dauid, & Salomõ & dominaberis nationibus? Alij uerò magis instructi, scientes restitutionem illam non nisi finaliter futuram, scilicet circa tempora iudicij, quærebant de restitutione regni Israel spiritualis: scilicet de liberatione & dilatatione ecclesiæ: ac si dicerẽt, Nunquid hoc tempore facies quod promisisti Ecclesiæ? Vnde Augustinus. Ergo discipuli Christi deducturi aspectu ascensurum Christum interrogauerunt eum & dixerũt ei: Domine si in hoc tempore præsentaberis: & quando regnum Israel? Quod regnum? De quo dicimus, *Adueniat regnum tuum*: quãdo regnũ tuum? Quando regnum tuorum? quando regnum humiliũ? quamdiu typus superborum? Quando uenturum sit, quid ad te? Sic uiue quasi hodie uenturum sit, & non timebis cùm uenerit Hæc Augusti. Dominus autem super hoc non certificauit eos ex quodam tamen, in respõsione eius posito, possent intelligere restitutionem illam multis temporibus differendam. *Non est*, inquit, *uestrum nosse tempora, uel momenta, quæ Pater posuit in sua potestate*: id est, numerum temporum & momentorum usque ad finem seculi, quæ tantùm patent scientiæ Patris mei. Non est quippe aliquorum nosse tempora, ultra quod reuelatur uel traditur per scripturas: quia hoc est præsumptionis: sed secũdum scripturas nosse, est eruditionis. ac si diceret, Ad uos non pertinet scire futura, quæ in sola Dei dispositione sunt posita: de quorum numero est regni Iudaici restitutio. Nam ipsum restituendum non est carnaliter, sed spiritualiter: quando circa finem seculi Iudæi credent in Christum, qui fuit rex eorum: & quãdo regnabit in domo Iacob, uerè sine fine seculi in æternum.

Mons Oliueti.

Contemplatio.

Acto. 1. Restitutio regni Israel

Augusti sermone de ascen. Matth. 6.

Nihil, inquam, ad nos quærere de secretis huiusmodi, nec ad ea percipienda estis idonei: sed de his quæ ad nos spectãt estote soliciti: quia reuera, *accipietis uirtutem sancti Spiritus superuenientis in uos*, cuius uirtute purificati & roborati ut possitis mea uerba loqui, & doctrinam meam ferre *eritis mihi testes*, conuersationis & doctrinæ, mortis & resurrectionis meæ: primò, *in Hierusalem*: secundò, *in Iudæa*: postea *in Samaria*: tandem *usque ad ultimum terræ*: ac si tacitè diceret, Ante regni illius restitutionem non solum Hierosolymam, sed & omnes fines Iudææ & Samariæ, ac ẽt mundi terminos per circuitum Euangelij fama percurret. Primò siquidem prædicatum est euangelium in Hierusalem, sed propter lapidationem Stephani, & mortem Iacobi, gladio occisi, egressi sunt de Hierusalem, prædicãtes in finibus Iudææ: postea trãsierunt ad Samaritanos: inde processerunt per mundum ad alios. Vbi August. Quo autẽ pacto ab Apostolis est prędicatio ista completa, quãdo adhuc usq; sunt gentes in quibus modo cœperit: & in quibus nondum inceperit impleri? Non utique hoc sic à Domino mandatum est Apostolis, tanquam ipsi soli quibus tunc loquebatur tantum munus fuerint impleturi: sed sicut eis solis uidetur dixisse, *Ecce ego uobiscum sum usque ad consummationem seculi*: quod tamen eum uniuersę ecclesiæ promisisse, quæ alijs morientibus alijs nascentibus hic usque in seculi consummatione futura est, quis non intelligat? Hæc August. Et quia Euangelium primò prædicatum est in Hierusalem: inde est quòd audita pronunciatione Euangelij, uertimur ad Orientem, quasi ad Hierusalem: gratias agentes & dicentes: Gloria tibi Domine: quia inde uenit ad nos Euangelium. Vnde scriptum est: *De Sion exibit lex, & uerbum Domini de Hierusalem.* Vnde & Augustinus. Cœpit enim ecclesia ab Hierusalẽ ista terrena, ut gaudeat in Deo in illa Hierusalem cœlesti: ab hac enim incipit, ad illã terminat. In illa tota ecclesia erit, ab ista exordium fidei sumpsit. Hæc Augusti. Sed uerba Euangelij leuita prænunciaturus, uertit faciem contra Aquilonem, ut ostendat uerbum Dei dirigi cõtra eum, qui per Aquilonem designatur: scilicet contra diabolum, qui dicebat in corde suo: sedebo in latere Aquilonis, & ero similis altissimo. *Et Dominus Iesus postquam locutus est eis*, quæ ad eruditionem suæ pertinebant consolationis, unumquenq; osculatus est in intimo amore cordis. Quia, secundùm Ambrosium, Apostolis reliquit oscula pacis: deinde ualedicens eis, *eleuatis manibus*, ut suos patri offerret, *benedixit eis*: scilicet bona optando, promittendo, conferendo, ut eos contra hostem muniret, ut bonis cœlestibus augeret.

Et, ut dicit Theophilus, fortè in hac benedictione uim conseruatiuam eis influxit, usque ad Spiritus sancti aduentum. Ex loco isto duxit ecclesia in consuetudinem, quòd episcopi in fine missæ dent benedictionem. Vbi Origenes: Quòd autem eleuatis manibus benedixit eos, significat quòd deceat benedicentem cuiquam ornatum esse uarijs operibus & arduis, respectu aliorum: sic enim manus tolluntur in aliũ. Hęc Orige. In recessu suo benedixit Christus discipulis, sicut pater recedens à filii benedicit eis: & hoc fecit primò propter maiorem eorum necessitatem, secundùm illud: Cùm essem cum eis: ego seruabam eos: & cætera. ubi petit eos post recessum suum seruari à malo. Secundò, ad ostendendum finalem & perseuerantem erga eos suam dilectionem: secundùm illud, Cùm dilexisset suos qui erant in mundo, in finem dilexit eos. Instruxit etiam

Prædicatio usque ad ultimum terræ.

Augusti, epist. 80.

Matth. 28.

Esaia 2.

Conuersio ad Aquilonem. Esaia 14.

Ambro. in cap. 27. Lucæ.

Benedicendi causa.

per

per hoc ſuperiores in eccleſia, ut recedentes à ſubditis, benedictionibus eos Deo commendent. His finitis ad Orientem uerſa facie, ut dicit Damaſcenus, cœpit ſua propria uirtute non aliena eleuari ab eis, & aſcendere uidentibus illis, quos ſcilicet tanta uiſione dignabatur, & uidendo deducentibus: ut ſcilicet deſiderium ueniendi ad ipſum in eis excitaretur, & triũphaliter proprio motu per dotem agilitatis in cęlum ſupremum unde uenerat ferebatur. Tunc mater & omnes alij aſpicientes eum in cœlum eleuari, prociderunt in terram adorantes: & propter diſceſſum lachrymas continere non poterant: multum tamen gaudebant, quòd ipſum ſic glorioſè cœlum petere cernebant. O quàm libenter mater cum filio de hoc mundo receſſiſſet: ſed eam ad tempus hîc manere Dominus uoluit quia propter confirmandos credentes utile & expediens fuit. Noſtræ etiam fidei neceſſarium erat: quia ipſa poſt aſcenſionem Domini inter Apoſtolos conuerſando, multa eis reuelauit, quæ de myſteriis illius cognouerat. Vnde Anſelmus: Sed ò bone Ieſu iſtius tuæ dulciſſimæ matris pijſſime fili, quomodo pati potuiſti ut te in regnũ gloriæ tuæ remeante, illam quaſi orbatam in miſerijs mundi relinqueres, & non eam ſtatim regnaturam aſſumeres? Erat, ut mihi uidetur, neceſſaria noſtræ fidei cõuerſatio ſua poſt aſcenſionem Domini inter Apoſtolos eius: quia licèt ipſi per reuelationem Spiritus ſancti edocti fuerint omnem ueritatem, incomparabiliter tamen manifeſtius ac eminentius ipſa per eundem ſpiritum ipſius ueritatis intelligebat profunditatem: ac per hoc multa eis per illam reuelabantur, quæ in ſe nõ ſolum ſimplici ſcientia, ſed & ipſo effectu, & ipſo experimẽto cognouerat de myſterijs eiuſdem Domini noſtri Ieſu Chriſti. Nec dilatio ſuæ aſſumptionis quoquomodo iacturam inferre ualebat immenſitati amoris & gaudij ſui. quoniam ipſa perfectio amoris & gaudij ita illam reficiebat plenitudine ſui, ut hoc ipſum ei ad augmentum amoris & gaudij magnopere fieret, quòd illic ſe eſſe uidebat ubi Deum, quem præ cunctis amabat, uel magis ſciebat. Igitur ubicunq; erat, & ipſa in Deo, & Deus in ea iocundabatur: qua ipſa iocunditate fœlix, hoc præ cęteris ubique fieri cupiebat, quod ſapientiæ Dei potiſſimum placere intelligebar. Hæc Anſelmus. Et eſt notabile, ꝙ Dominus ſuos primò de ciuitate eduxit. Secundò, eos in Bethaniam duxit. Tertiò, eis benedixit. Quartò, aſcendit: in quo datur intelligi, quòd peccatorem primò educit de peccato: ſecundò ipſum in Bethaniam, id eſt, in domum obedientiæ ducit, ſtatum eius mutando: tertiò ei benedixit, gratia replendo: quartò aſcendit, id eſt, aſcendere facit, ad ſuperiora transferendo. Et aſcendens Dominus Ieſus duxit ſecum illam multitudinem nobilem: ſcilicet captiuam captiuitatẽ, id eſt, captiuos à captiuitate inferni quos ſecũ uictor eduxerat, & cœli aperta iam porta pandens iter ante eos, ſe ſequentes, ut Micheas propheta dixerat: Exules introduxit in regnum patris ſui: conciues illos faciens angelorum, & domeſticos Dei: quatenus & ruinas angelicas reſtauraret, & æterni patris honorem cumularet: & ſe triumphatorem oſtenderet, & Dominum exercituum cõprobaret. Dominus itaque glorioſus, candidus & rubicundus, ſplendidus & gaudioſus, præcedebat eos, uiam eis oſtendens: & ipſi ſequebãtur eum cantantes & iubilantes. Interim autem Michael præpoſitus paradiſi, pergens ad patriam cœlicam: nunciauit quòd Dominus aſcenderet ad eam. Et ecce omnes beatorum ſpirituum ordines occurrerunt ejdem decenter & ſeriatim per acies ſuas. Vnus ex eis non remanſit, qui Domino ſuo obuiam non ueniret. Et inclinantes ſe cũ omni reuerentia, qua poterant, eum cũ hymnis & canticis ineffabilibus deducebant. Quis enim poſſet cantus & iubilos qui ab ipſis fiebant explicare, & quis poſſet hoc gaudium enarrare? ſed & illud gaudiũ quis dicere poſſet, quod tã beatiſſimi ſpiritus, quàm ſanctiſſimi patres habuerunt, cùm ſibi adinuicem occurrerunt? Omnes iubilabant & pſallebant: nam iuxta prophetã, *Aſcendit Deus in iubilatione*: quòd maximè refertur ad uocem iocunditatis redemptorũ cũ ipſo aſcendẽtium, qui prius uoce lachrymabili clamauerunt in partibus inferni, Aduenisti deſiderabilis, quẽ expectabamus in tenebris: & Dominus in uoce tubæ, quod refertur ad ſonum prædicationis Apoſtolorum, qui tunc fuit eis iniunctus Domino dicentes: *Euntes in mundum uniuerſum, prædicate euangelium omni creaturæ*: & tunc enim, *In omnem terram exiuit ſonus eorum*, tamen poſt Spiritus ſancti receptionem. Cumque pſallerent tam angeli quàm animæ beatæ, Dominus iũctis manibus deuote & ſurſum ante pectus erectis, & nubecula ſub pedibus aſcendit, & omnes beati ſimili modo iunctis manibus cum Domino aſcenderunt. Domino autem aſcendente quidam chori angelorum ipſum præcedebant, quidam ſequebantur: alij à dextris, & alij à ſiniſtris, cum ipſo comitabantur ſimul, & cum beatis animabus. Aſcendebat uerò Dominus planè & moroſè, propter conſolationem matris & diſcipulorum quouſque poterant uidere eum. Extunc autem *nubes* lucida & candida, *ſuſcepit eum ab oculis eorum*, carnalibus: quia claritate nubis circundatus, ulterius non eſt uiſus, ut qui Chriſtum ſecundũ carnem nouerant, ultrà iam ſic non noſcerent. Aſcendit uſque ad nubes ea forma quam ante paſſionẽ habuit: ſuſceptus autem à nubibus, ea qua in monte apparuit. Quaſi in globo baiulæ nubis aſcendit, nõ per modum uehiculi, & quaſi ad aſcendẽdum egeret miniſterio angelorum uel nubis: quia ſua propria uirtute ferebatur: ſed per modum obſtaculi, ut ab oculis mortalium non uideretur. Et ut per hoc oſtẽderetur, quia omnis creatura parata eſt obſequi ſuo creatori: nubes enim quæ ſubtraxit eũ ab oculis inſpiciẽtium, & angeli aſſiſtentes ibi oſtendebant, quòd creatura corporalis & ſpiritualis ſubiecta eſt obſequio Chriſti. Et tũc in momẽto cũ in omnibus angelis & patribus ſanctis erat in patria cœleſtis beatitudinis. Aſcendit ergo Chriſtus, & per nubem cœlos penetrans aſſumptus eſt in cœlum æthereum, ſeu empyreum, nõ uirtute aliena, ſed propria: tum ratione deitatis, qua omnia poteſt, tum ratione humanitatis glorioſæ, quia corpus glorioſum obedit ad nutum animæ, quãtum ad motum localem per dotem agilitatis, quæ eſt in tali corpore. Vnde non curru, non angelis ſubleuatus legitur: quia qui fecerat omnia, ſuper omnia ſua uirtute ferebatur. Enoch uerò ab angelis tranſlatus eſt, & Helias curru ſubuectus eſt in cœlum aereum, non uirtute propria: quia homines puri erant, & uirtute indigebant aliena, & quia eorum corpora nondum ſunt glorificata. Stabant autem mater & diſcipuli, & Magdalena, & alij intuentes in cœlum euntẽ illum, quamdiu apparebat oculis eorum. Vnde Ambro. Stabãt beati Apoſtoli toto ſuſpenſi corpore, & aſcendentẽ ad cœlum Dominũ (quia inceſſu nõ poterãt) oculis ſequebantur. Et licèt ad deducendũ Saluatorem uiſio humana defecerit, fidei tamen deuotio non deficit. Vſque ad nubẽ enim deducunt Chriſtum oculis, uſq; ad cœlos autẽ cum Chriſto fidei deuotione comitantur.

Damaſce. de aſcen. — *Cur Maria non ſimul aſſũpta ſit.* — *Anſelmus lib. de excellentia B. Virginis ca. 3.* — *Myſteriũ aſcenſionis.* — *Spirituum cœleſtium occurſus.* — *Pſal. 46.* — *Marci 16.* — *Pſal. 18.* — *Aſcendendi forma.* — *Gen. 5.* — *4. Reg. 2.* — *Ambro. in cap. 24. Lucæ.*

mitantur. Vnde ait Apostolus, sciens fidem nostram in cœlis esse cum Domino. Nostra autem conuersatio in cœlis est. Hæc Ambro. O quid erat uidere Dominum sic gloriosè ascendentem? Et si quis potuisset audire & uidere illos beatissimos spiritus, & animas sanctas cum eo pariter incedentes, fortè præ gaudio anima illius à corpore separata fuisse, & cum eis etiã pariter ascendisset. *Cumque* iam Dominus subtractus esset ab oculis & conspectu eorum, adhuc tamen suspensis nultibus, *intuebantur in cœlũ*. Propterea *duo* angeli in forma uirorũ *steterunt iuxta illos in uestibus albis*, ut gratulatio monstraretur ex ipsis indumẽtis: *& dixerunt eis, Viri Galilæi, quid statis hic aspicientes in cœlum*: Galilæa Apostolorum patria fuit: unde & uiri Galilæi dicuntur: ac si dicerent, Statis hic & in cœlũ aspicitis, quasi obliti quid facere debeatis. Redite in ciuitatem, & expectate promissionem patris, sicut dictũ est uobis. Recedite, nec expectate Iesũ ut modo redeat: sed in fine tẽporum, *sic ueniet quemadmodum uidistis eum euntem in cœlum*. Id est, sicut baiulis nubibus uidistis eum in cęlum ascendentem, sic baiulis nubibus uidebitis eum in aere ad iudicium descẽdentẽ: & *quemadmodum uidistis eum ascendentem in cœlum*, in forma humana: cui competit uideri oculis corporalibus, & moueri de loco ad locum: *ita ueniet*, in eadem forma & carnis substantia ad iudicium: quia sicut fuit iudicatus in forma humana, sic ueniet ad iudicandum mundum: ueruntamẽ iudicatus fuit in forma humana passibili: ascendit autem in cęlum, & ueniet ad iudicium in forma humana gloriosa, & impassibili. Vnde Augusti. Sic ueniet quemadmodum uidistis eum euntẽ in cœlũ id est, in forma humana in qua iudicatus est, iudicabit: ut etiam illud propheticum impleatur, *Videbunt in quem pupugerunt*. Et iterum: Itaque si rediturum eũ credimus, nos expectare debemus ne sic nos comprehendat aduentus illius, non suspicantes: sicut comprehendit nunc castigatio delinquentes: coertio namq; præsentium imaginem habet in se futurorum. Cauendum est ergo, ne si in præsenti uerbere nõ corrigimur, futura seueritate damnemur. Hæc Augusti. Considera hic, quomodo Dominus Iesus de suis solicitus fuit. Nam statim cùm euanuit ab oculis eorum, misit angelos suos: tum ut mœstos de absentia Domini consolarentur & confortarent, tum ut eum uerè ascendisse in cœlum, scilicet in regionem angelorum demonstrarent: non sicut Enoch & Helias, qui translati sunt in paradisum terrestrem: qui licèt eminens sit, tum tantum pertingit sublunarem regionẽ, tum ne diutius ibi morarentur & nimium ibi stantes fatigarentur: sed potius recedentes promissum patris expectarent. Angelis itaque disparentibus, ipsi in loco ubi steterunt nouissimè pedes eius, adorãtes Christum: scilicet Deum & hominẽ, ut Deo personaliter unitum, *reuersi sunt à monte qui uocatur Oliueti*, ꝓpter copiã oliuarum, *sabbati habens iter*, id est, itinere sabbati: scilicet spatio miliarij distãs ab Hierusalem, quia non ampliori spatio licebat Iudæis progredi in sabbato de uilla uel ciuitate in qua erant: sed circa per mille passus deambulare poterãt. Vetus editio habet à mõte trium luminum. Si autem dictus est mons Oliueti, quia de nocte ex parte Occidẽtis illuminabatur igne tẽpli, ubi erat ignis iugis in altari, mane à parte Orientis primò excipiebat radios solis anteqnã illustrarent ciuitatem: habebat etiam copiam olei, quod est luminis fomẽtum. *Et regressi sunt in Hierusalem cum gaudio magno*, quia omnia mysteria erant impleta in Christo, lætantes de Dei & Domini sui glorificatione, quem

Augusti. sermo 178. de tempore & 179.
Zacha. 12.
Sabbati iter.
Mons triũ luminum.
Letitia discipulorum

post triumphum resurrectionis etiam cœlos cognouerant penetrasse: de humani generis completa redẽptione, de restauratione ruinæ angelorum, & de deiectione dæmonum: de confusione Iudæorum infidelium, de Spiritussancti promissione, de humanæ naturæ exaltatione, de certa spe generalis resurrectionis & ascensionis futuræ. Ex quo enim caput resurrexerat & ascenderat, idem & de membris pro certo sperare poterant. Hanc autem ultimam processionẽ discipulorum post Iesum: qui unanimiter sunt egressi, & postea vnanimiter sunt regressi, repręsentat ecclesia dominicis diebus egrediẽdo de ecclesia, & redeũdo ad eam, quasi de Hierusalem, rediens in Hierusalẽ. Vnde in eo quòd de ecclesia egredimur crucem Domini præferẽdo, repręsentamus quòd illi egressi sunt præeunte crucifixo: in eo autẽ ꝙ cum cruce Domini redimur, licèt illi sine crucifixo redierunt repræsentamus, quod ait: *Vobiscum sum usque ad consummationẽ seculi*: quia licèt nõ redierit crucifixus cum eis præsentia corporali, rediit tamen cum eis præsentia spirituali. In primitiua autem ecclesia huiusmodi repræsentatio fiebat quinta feria, quæ tunc solennis erat pro ueneratione ascẽsionis sicut prima feria, scilicet dies dominica pro reuerentia resurrectionis. Sed quia superuenerunt festa sanctorum, & celebrare tot festa erat quasi onerosum: ideo solennitas quintæ feriæ est sublata, & processio ad dominicam translata. De loco autem ascensionis dicit Sulpitius episcopus Hierosolymitanus, quòd cùm ibi postea ædificata esset ecclesia, locus ille in quo steterunt Christi ascendentis uestigia, nunquam potuit sterni pauimento postmodũ, imò resiliebant marmora in ora collocantium. Calcati etiam à Domino pulueris hoc dicit esse documentum, ꝙ uestigia impressa cernuntur ibidem, & eandẽ adhuc speciem uelut impressis uestigijs terra custodit. Et, ut ait Beda, Cùm terra eadem à credentibus quotidie minuatur, tamen eadem uestigia pristinum statum cõtinuò recipiunt. Nec summum ecclesiæ cacumen propter dominici corporis meatum contegi potuit, sed à terra transitus Christi usque ad cęlum patet. Adhuc est ibi ecclesia in qua solebant esse nigri monachi cũ abbate, & est ibi sanctæ Egyptiacæ sepulchrum, & locus ubi Apostoli cõposuerunt symbolũ, Tũc descẽderunt Apostoli cũ matre Domini, & aliis mulieribus ac discipulis in cœnaculũ montis Sion, & ibi morabantur expectantes promissionem prout à Domino erat eis mandatum: ibi est locus ubi beatus Mathias inter ascensionem, & pentecosten fuit loco Iudæ in Apostolatum electus. *Et erant omnes unanimiter in oratione perseuerantes*, & assiduè debitis horis sine intermissione orãtes, & per orationẽ ad receptionem Spiritussancti se præparantes quotidie, ut promissum mererentur accipere. Et quanuis dictum sit, quòd erant perseuerantes in oratione & non sit additum, in ieiunio: quidam tamẽ à festo ascensionis usq; ad pentecosten ieiunant exemplo Apostolorũ, quos aiunt ieiunasse in spatio illo, quia dictum est in Euangelio, *Venient dies in quibus auferetur sponsus ab eis, & tunc ieiunabunt*. Orabant ergo & ieiunabant: quia Christus sponsus ab eis ablatus carne recessit. *Et erant semper*, id est communiter uel frequenter *in templo*, quod est locus orationis, *laudantes* Deum de beneficiis suis, *& benedicentes*, id est, magnificantes de promissis diuinis, & orantes deuotè pro recipiendis Spiritussancti donis: uel laudantes *Deum*, de propria sua bonitate in se, ac pro Domini sui glorificatione & ascensione, *& benedicentes*, id est gratias agẽtes de

bonorum

Processio discipulorum
Matth. 28.
Processio ecclesiæ feria quinta.
Vestigia unde Christus ascẽderat.
Beda hom. de ascen.
Ieiunium Apostolorum
Orationes & laudes discipulorũ

bonorum suorum communicatione, ac pro Spiritus sancti promissione: & eorum per angelos facta cōsolatione. Non aliquo mundano distrahuntur: sed omnibus contemptis iugiter diuinis laudibus insistunt, ut in loco orationis, & inter laudum deuotiones promissum sancti Spiritus aduētum promptis, & paratis per omnia cordibus expectent. Vicissim quidem habitabant modò in templo ad orationem, modò in cęnaculo ad quietem: Vnde hoc aduerbium, semper, dicit ibi frequētiam & opportunitatem, non more suo durationem continuam. Quos nos imitantes, in sacra uita semper degamus laudantes Deum & benedicentes. Sic enim & nos quotidiana illius merebimur benedictione sublimari, si quotidie triumphalis illius in cœlum ascensionis memores, laudantes & benedicētes Deum in Hierusalem, id est, supernæ pacis, sperata ac desiderata uisione quiescimus: & orantes ut dona ipsius recipere possimus, *similes hominibus expectātibus Dominum suum quando reuertatur à nuptijs*. Vnde Beda: Et semp & in loco hoc maximè fratres charissimi, meminisse nos decet sermonis Domini quo discipulos glorificās, *Beati*, inquit, *oculi qui uident quæ uos uidetis*: quis etenim dicere, quis dignè ualeat cogitare, quàm beata compunctione oculos ad terram defluxerunt, quibus ipsum quem adorabant cęli regem deuicta mortalitate, quā assumpserat, ad paternæ claritatis solium iam redire conspexerant. Quàm dulces lachrymas, quanta spe & lætitia feruētes pro ingressu cœlestis patriæ fuderunt, quò Deum ac Dominum suum partem suæ naturę iam ferre cernebant. Meritò ergo tali spectaculo refecti, postquam adorauerunt ubi steterūt pedes eius: postquā uestigia quæ nouissimè fixit lachrymis rigauere ꝓfusis: cōfestim rediere Hierosolymam, ubi aduētum sancti Spiritus expectare iussi sunt. Et ut digni cœlestibus promissis existerent, erant semper in templo laudantes & benedicentes Deum: scientes cērtissimè quia illa solummodo corda Spiritus sancti inuisere & inhabitare dignatur, quæ locū orationis frequentantia, quæ laudi & benedictioni diuinæ uiderit esse dedita. Vnde & ī Actibus eorum legitur de ipsis: *Hi omnes erant unanimiter perseuerantes in oratione*. Quod nobis est testimonium operis Apostolici solerter imitandum, uidelicet ut qui cœlestia promissa habemus, qui pro his accipiendis sedulò supplicare præcipimur: & omnes ad adorandum conueniamus, & in oratione persistamus, & unanimi Dominum deuotione prædicemus. Nec dubitandū est, quòd sic nobis orantibus pius conditor auditum accommodare, & Spiritus sui gratiam nostris quoq; cordibus infundere dignabitur, quòd nostros quoq; beatos faciet oculos: & si non ut Apostolorum qui commorantem in mundo Dominum, qui docētem & miracula facientem, qui post triumphum mortis resurrexisse, atq; ad cœlos redeuntem uidere meruerunt: certè ut eorum de quibus Thomæ Apostolo dicit: Quia uidisti me, credidisti: beati qui non uiderunt & crediderunt. Cunctis etenim credentibus, siue illis qui incarnationis eius tempora nascendo præcesserunt, siue his qui in carne eū uiderunt, siue nobis qui post eius ascensionem credimus, communis est eius hilarissima promissio, qua dicit: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum uidebunt*. Hæc Beda. Dominus ergo Iesus cum uniuersa prædicta felici multitudine aperiens ianuas paradisi, usque tunc humano generi clausas, intrauit triumphaliter & gaudenter in eas. Ascendit autem in cœlum empyreum super omnes alios cœlos: imò super omnem spiritum beatum, & omnem creaturam: & supra id quod nominatur in hoc seculo, uel in futuro. Et nota, quòd triplex esse cęlum insinuat Apostolus, ubi fatetur se raptum usque ad tertium cœlum. Inter quos cœlos, secundùm Augustinum, primum est corporale: sole, luna, & stellis ornatum. Secundum est spirituale, spiritibus angelicis deputatum. Tertium est superintellectuale soli diuinitati appropriatum. Ad hoc tertium raptus fuit Paulus: quia non ad uisionem corporum cœlestium, nec ad cognitionem cœlestium spirituum, sed ad contemplationem nudam diuinæ essentiæ raptus fuit, secundùm Augustinum, & in hoc cęlum ascendit Christus. *Et sedet à dextris Dei*, non quòd sessio Dei intelligatur corporaliter: ut Christus homo sedeat à dextris, & Pater à sinistris: sed dicitur sedere, propter iudiciariam potestatem quam à Patre accepit: quia sedere iudicantis est. Sedere autem à dextris, si referatur ad Christum ratione deitatis, sic ista sessio importat æqualitatem cum Patre: quia conregnat Patri in æqualitate maiestatis secundum deitatem, secundum quam filius est Patri æqualis. Si autem referatur ad Christum ratione humanitatis: hoc potest esse dupliciter. Vno modo, inquantum est unita actualiter ipsi Deo, & sic ista sessio importat quandam associationem honoris: quia eadem ueneratione ueneratur humanitas, inquantum unita uerbo cum ipsa deitate, sicut uestis regia cum ipso rege, quādo est eo actualiter indutus: & sic Christū in dextera Dei Patris sedere, est humanitatem in gloria diuinitatis requiescere. Alio modo secundùm se, & sic sedere à dextris Patris, designat esse in potioribus eius bonis: sicut dextera est pars nobilior, & potior corporis. Meritò Christus dicitur sedere ad dexteram Dei: sedere quidem, quia laborauit. Ad dexteram autem, quia in sinistra aduersitatis diu fuit. Dei uerò dicitur, quia post abiectione immeritò gloria sequitur. Dicitur ergo sedere: quia æqualis est Patri in potestate iudicandi. Dicitur & stare, qui suos iuuat in militia præsenti: nos credimus Christum à dextris Patris sedentem, quia credimus eum regnantem, & quiescētem, quæ notantur per sessionem. Stephanus autem uidit eum à dextris Dei stantem, quia in tribulatione positus habuit eum propugnatorem & susceptorem: quæ notantur per stationem. Sicut enim sedere quiescētis est & iudicantis: ita stare pugnantis & adiuuantis. Sedens ergo ad dexteram Patris iugiter uultui benignissimi Patris apparet: & uulnerum quæ pro nobis pertulit cicatrices ostendit, ad interpellandum pro nobis. Omnes uerò sancti patres, & beatissimi spiritus iubilabant coram Deo laudes. Si enim Moyses & filii Israel post transitum maris rubri cecinerunt carmen Domino, & Maria prophetissa soror eius: & reliquæ mulieres eam sequentes canebant Domino in tympano & choris, quanto magis modo omnes hoc faciunt omnibus aduersitatibus superatis? Omnes igitur ibi constituti psallunt, omnes cātant, omnes exultant, omnes lætantur, omnes gaudent, omnes iubilant, omnes manibus plaudunt, omnes tripudiant, omnes iocundantur. Verè nunc in superna Hierusalem auditur canticum lætitiæ, & per omnes uicos eius ab uniuersis dicitur halleluia. Nunquam ab origine mundi tale festum, & tam solenne pascha celebratum est in patria: nec unquam erit, nisi fortè post diem iudicii, cùm omnes ibi cum corporibus gloriosis præsentabimur electi. Magnū itaq; & solenne est hoc festum. Nam quicquid Deus usque modo fecit, fecit ut ad hunc diem perueniret. Cęlum

Lucæ 12. Beda hom. de ascen.

Acto. 1. Orandum & nobis.

Matth. 5.

Ascendit ad cœlum empyreum.

Cœlum triplex.

Augustin. lib 12. de Genes. cap. 2.

Statio Christi.

Exod. 15.

Ascensionis solennitas est magna.

& terra.& omnia quæ in his sunt, facta sunt propter hominem: homo autem propter gloriam cœlestem habendam:ad quam usq; nunc pertingere post peccatum non poterat, quantumcunq; iustus esset. Quia ergo omnia completa sunt in ascensione, magnificus ualde est dies iste. Hodiernus quippe dies propriè est festum solennissimum Domini nostri Iesu: quia hodie incepit sedere ad dexteram Patris, & requiem capere à labore suæ peregrinationis. Est etiam propriè festum omnium supernorum spirituum, quia de Domino suo quem antè ibi in humanitatis forma nõ uiderant, nouum suscipiunt gaudium: & quia hodiè primò incipiunt restaurari ruinæ ipsorũ:in tanta multitudine beatorum, & cognoscunt numerum suum per peccatum diminutum, per Dominum Iesum reintegrandum. Si ergo gaudiũ est in cęlo corã angelis Dei super uno peccatore pœnitentiam agente: quale putamus gaudium eorum fuisse, quãdo tot milia animarum sanctarum ad suum uiderunt consortium trãsire? Etiam propriè est festum patriarcharum, prophetarum, & aliarum animarum sanctarũ: quia ad supernam patriam hodie primims intrauerunt. Si ergo festum facimus de aliquo sancto ad cœlos migrante: quãto magis de tot milibus, & quanto magis de sancto sanctorum? Est ẽt festum dominæ nostræ, quæ filium suum vnigenitum in ea carne quam de se assumptam uouerat, totam oculis suis gloriosè sic uidit tanquam Deum uerum super excelsã conscẽdere, & omnes cœlos dominãdi iure penetrare: ac in Dei Patris consessum ascendendo pertingere.

Festum nostrum.

Est etiam nihilominus propriè festum nostrum: quia humana natura hodie super cœlos est exaltata, & homo perditua ad regna cœlestia, & ad societatẽ angelorum per Dominum Iesum est reuocatus: ipse enim Dei filius, qui exiuit à Patre, non per loci mutationem, sed per æternam generationem, & personalem distinctionem hodie reliquit mundum, quantum ad præsentiam corporalem, & iuit ad patrem, faciendo naturam mortalem paternæ gloriæ consortem. Igitur ualde solennis est dies iste: & anima quę Dominum Iesum bene diligeret, meritò hodiè exultaret. Si diligeretis me, inquit, gauderetis utique: quia uado ad Patrem. Vnde Leo papa, dicit quidẽ Dominus Iesus discipulis suis: *Si diligeretis me gauderetis utique, quia uado ad Patrem.*

Leo sermone primo de ascensione Domini. Ioan. 14.

Vobis enim hæc præstatur ascensio: & super omnes cœlos ad Patris dexteram collocanda, uestra in me humilitas eleuatur. Vniui enim uos mihi, & factus sum filius hominis: ut uos filii Dei esse possitis. Quia igitur Christi ascensio uostra prouectio est: & quò processit gloria capitis, eò spes uocatur & corporis: dignis dilectissimi exultemus gaudiis, & pia gratiarum actione lætemur. Hodie enim nou solum paradisi possessores firmati sumus: sed etiam cœlorum in Christo superna penetrauimus, ampliora adepti per ineffabilem Christi gratiam, quàm per diaboli amiseramus inuidiam. Nam quos uirulentus inimicus primi habitaculi fœlicitate deiecit, eos ibi eum corporatos Dei filius ad Patris dexteram collocauit.

Augusti. sermo. 175 de tempore Cor nostrũ ascẽdat cũ Christo.

Vnde & Augustinus, Hodie, sicut audistis fratres, Dominus Iesus Christus ascendit in cœlum: ascendat cum illo & cor nostrum. Sicut enim ille ascendit, nec recessit à nobis: sic & nos cum illo iam sumus, quamuis nondũ in corpore nostro iam factum sit quod promittitur nobis. Cùm ascendit in cœlum, nos ab illo non separamur. Non nobis inuidet cęlum: sed quodammodo clamat, mea membra estote, si ascendere uultis in cœlum. In hoc ergo omnes interim roboremur, in hoc uotis omnibus æstuemus, in hoc meditemur ĩ terris, quòd computemur in cœlis. Tunc exuturi carnẽ mortalitatis, nunc exuamur animæ uetustate. Facilè corpus leuabitur in alta cœlorum, si non premat spiritũ sarcina peccatorum. Et iterum: quia uerò temporali Christi præsentia uiduati sumus, ad ęternam eius uisionem tota intentione festinemus, eique dicamus: *Tibi dixit cor meum, quæsiui uultum tuum, uultum tuum Domine requiram:*

Psal. 26.

tota namque dispensatio humanitatis Christi nihil aliud fecit, nisi ut intentionem nostrã ad superna dirigeret: & ex tempore nostræ mortalitatis ad manifestam uisionem sui perduceret, ac perductos æterna uultus sui gloria satiaret. Et iterum, Hæc quippe solennitatis huius est ratio: ut Christũ ad dexteram Patris iam regnare credamus: & interim eum quasi geminis uirtutum alis, charitatis scilicet & spei subsequamur: ut cùm tradiderit regnum Dei patri, sine fine cum eo regnemus. Ascendamus cum Christo interim corde, ut cùm dies promissus aduenerit, sequamur & corpore. Hæc Augustinns.

Gregorius hom. 29. euange.

Vnde etiam Gregorins: Vnde fratres charissimi oportet ut illuc sequamur corde, ubi eum corpore ascendisse credimus: desideria terrena fugiamus: nihil iam uos delectet in infimis, qui Patrem habemus in cęlis: & si adhuc hîc tenemur in infirmitate corporis, sequamur tamen eum passibus amoris: non autem deserit desiderium uostrum, ipse qui dedit Iesus Christus Dominus noster. Hæc Gregorius. Ascendit ergo Christus, ut corporali præsentia subtracta prouocet affectum mũdi, & toto corde eum desideremus. Et ideo quæ sursum suut quęramus, quò ad uim intellectiuã: quæ sursum sunt sapiamus, quò ad uim affectiuam.

Militis exemplum.

Sic ascendit corde miles quidam, qui in partibus ultramarinis omnia loca in quibus Saluator noster fuerat sollicitè cum lachrymis uisitauit: & dũ omnia sancta loca deuotè perquisiuisset, ultimò uenit in montem Olíueti unde Dominus ascendit, ubi post longã orationem cum lachrymis dixit: Ecce Domine ubique quæsiui te diligenter: unde dum uenerim ad locum ubi cœlos ascendisti: nescio ubi amplius te requirã: Iube ergo spiritum meum suscipi: ut ad dexteram Patris uideam te residentem in gloria: & his dictis spiritum suum sine dolore reddidit: Sic & nos Dominum per singula sua opera & uirtutem exercitia quæramus, ut tandem ad eum ascendere ualeamus.

Ascẽsionis figura. Gene. 28.

Ascensio Domini olim in scala Iacob præfigurata fuit, quæ una extremitate terram, & alia cœlum tangebat: & angeli per eam descendebant, & ascendebant: sic Christus de cœlo descendit, & reascendit, quando cœlestia, & terrestria reuenire uoluit: oportebat enim quòd mediator Dei & hominum Deus & homo esset: quia aliter pacem inter Deum & hominem reformare non posset: Deus enim altissimus est, & homo infimus erat: & ideo Christus inter cœlum & terram scalam faciebat. Descendunt autem angeli per illam, nobis gratiam apportando: & reascendunt, animas nostras in cœlum reportando: hanc etiam ascensionem Christus prænotauit, quando parabolam de una oue ex centum perdita & inuenta prædicauit. Ouis una perdita est, quando homo mandatum Dei transgressus est: Deus autem nonagintanouem, id est, nouem choros angelorum in cœlo dimisit: & ueniens in hunc mundum, hominem perditum per trigintatres annos quæsiuit: & intantum se fatigauit, quòd de toto corpore suo sudor sanguinis emanauit. Inuentam autem ouem super humeros posuit, & portauit, quando crucẽ pro peccatis

catis noſtris propriis humeris baiulauit: amicos ad congratulandum ſibi inuitauit, quãdo cum homine aſcendit, & omnem cœli curiam lætificauit. Hæc etiã aſcenſio Domini olim fuit in translatione Heliæ præfigurata. Helias legem Dei in Iudæa prædicauit, & transgreſſores legis audacter increpauit: propter quod magnam ſuſtinuit à Iudæis perſecutionem, ſed apud Deum meruit in paradiſum tranſlationem. Ita Christus in Iudæa uiam ueritatis docuit, & propter hoc à Iudęis multas perſecutiones ſuſtinuit: *ſed Deus illum ſuper omnes cœlos exaltauit, & nomen quod eſt ſuper omne nomen illi dedit. Oportebat enim pati Chriſtum, & ita intrare in gloriam ſuam*: & multo magis oportet nos tolerare propter uitam æternam.

4. Reg. 2.

Philip. 2. Luce 24.

ORATIO.

O Iesv *corona celſior, qui reſurgens à mortuis ad Patris aſcendiſti dexteram: trahe ad te mentem meam, ut te ſolum ardenter deſiderem & inquiram. Da quæſo toto deſiderio meo & ſtudio tendere, quò te credo aſcendiſſe: ut in præſenti quidem miſeria ſolo tenear corpore: tecum autem ſim cogitatione & auiditate, ut ibi ſit cor meum, ubi tu ſis theſaurus meus deſiderabilis & amabilis. Trahe me poſt te, ut per tuam gratiam de uirtute in uirtutem aſcendens, te Deum deorum uidere merear in Sion. Amen.*

De ſcriptura Euangelica, ac fidei fine & utilitate. Cap. LXXXIII.

Svnt & multa alia ſigna & facta, in multitudine incomprehenſibili exiſtentia, præter ea quæ ab Euangeliſtis ſunt ſcripta, *quæ fecit Ieſus* in terra, in ſe & in alijs, tam actibus cordis, quàm oris & operis ante ſuam reſurrectionem, & poſt eandem, *quæ præ* multitudine ſua *non ſunt ſcripta. Quæ ſi ſcribantur per ſingula*, quò ad facta particularia, & conditiones uirtutemq́; eorum: *nec ipſum arbitror mundum*: id eſt, homines huius mundi, *capere poſſe libros qui eſſent ſcribendi*. Non enim ſpatio locorum credendum eſt mundum capere non poſſe: quia in eo ſcribi non poſſent, ſi ſcripta non ferret: ſed capacitate intellectus legentium & audientiũ, & quò ad incredulitatem infidelium, & quò ad myſteria & ſenſum comprehendi fortaſſe non poſſent. Facta enim & uerba Chriſti non ſunt hominis tantum, ſed & Dei: quia illa humanitas erat organum diuinitatis: & ideo non poſſunt ad plenum ab hominibus explicari, uel etiam comprehendi: quod patet ex hoc, quòd à principio eccleſiæ cœperunt ſancti doctores libros ſcribere ad explicationem uerborum & factorum Chriſti, & adhuc ad plenum non ſunt elucidata: imò ſi mundus duraret per mille milia annorum, & ſemper libri ſcriberẽtur, numquam ad plenum elucidarẽtur: quia ſicut dictum eſt, facta ſunt & dicta Dei, quæ ſunt nobis incõprehenſibilia, propter eorum excellentiam, reſpectu intellectus noſtri: & ideo debemus ſubiugare, & captiuare intellectum noſtrum in obſequium Chriſti, ut ei aſſentientes per fidem, quæ eſt in ænigmate, tandem ueniamus ad contemplandam faciem ad faciem. Vnde, ſecundùm Chryſoſto. Nec Ioannes, nec alij Euangeliſtæ omnia dixerunt: ſed quæ erant ſufficientia attrahere ad fidem audientes. Quoniam qui non credit his quæ dicta ſunt, neque pluribus attendet: qui uerò hæc ſuſcipit, nulla indigebit alia in fide ratione. Tantum enim conſcripſerunt, quantum ad fidem credentium ſufficere poſſe cognouerunt: & ideo pauca de pluribus elegerunt, facilius ut intelligantur, diligentius quærantur, fide credantur, & memoriæ tradantur. Vnde Auguſt. Cùm multa feciſſet Dominus Ieſus, non omnia ſcripta ſunt: electa ſunt autem quæ ſcriberentur, quæ ſaluti credentium ſufficere uidebantur. Hæc Auguſti. Materia quidem Euangelij & omnium Euãgeliſtarum eſt eadem: ſcilicet ſanctæ Trinitatis myſteriũ, Chriſtus ſecũdum diuinam & humanam naturam, dicta & facta eius, aliorumq́; dicta & facta ad ipſum: omnes enim agũt de iſtis, & materia iſtorum. Intentio uerò & finis omnium eſt, per Chriſti geſta & doctrinam, fidem de eo aſtruere: quod ex fine libri Ioannis perpenditur. Vbi dicitur: *Hæc autem ſcripta ſunt, ut credatis*: ſcilicet fide formata charitate: *quia Ieſus eſt Chriſtus filius Dei*: ſcilicet naturalis, in potentia ſibi æqualis, & per conſequens idem in deitate: quia natura diuina eſt diuiſibilis. Credatis, inquam, corde ad iuſtitiam, & ore confiteamini ad ſalutem: opere oſtendentes ad fructum uitæ: *quia fides ſine operibus mortua eſt*. Ecce ſcripturæ utilitas: ſcilicet, effectus fidei: ad hoc enim ordinatur tota ſcriptura noui & ueteris teſtamenti. Quam autem utilitatem ex hac credulitate cõſequamur, manifeſtatur cùm ſubiungitur: *Et ut credentes uitam*, ſcilicet æternam, in qua clare uidebis quod nunc creditur: *habeatis* nunc in ſpe, & in futuro in re: uel ut credentes uitam habeatis: hîc uitã iuſtitiæ, quæ habetur per fidem: *iuſtus enim ex fide uiuit*: & in futuro uitam ſpei, quæ habetur per gloriam: & hoc in nomine eius, id eſt, per fidẽ nominis Chriſti: quia non eſt aliud nomen ſub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos ſaluos fieri: uirtute ergo nominis Chriſti & ſaluatoris, habetur uita æterna. Vnde Ioannes: *Hæc eſt uita æterna: ut cognoſcant te uerũ Deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum*. Finis itaque, id eſt, finalis cauſa Euangelij, eſt ſanè credere, perfectè diligere, ſacramentis inſigniri: & horum trium finalis cauſa eſt uita æterna. Ad hæc quippe adipiſcenda fuit intentio ſcribere & prædicare Euangelia. Veteris quidem teſtamenti intentio eſt, nouum figuris & ænigmatibus demonſtrare: Euangelij autem, ad æternæ beatitudinis gloriam mentes humanas accendere. Fides ergo catholica, id eſt, uniuerſalis, omnibus eſt neceſſaria ad uitam, & ſalutem æternam. Fidei ſuccedit ſpes, & ſpei ſuccedit beatitudo: charitas autem etiam fide & ſpe decedentibus, permanet & augebitur: & ideo maior his eſſe dicitur.

Ioan. 21. *Dicta & facta Chriſti ſcribi nequeũt ad plenum nec à nobis intelligi.*

Chryſoſto. hom. 86. in Ioan.

Augſti. tracta. 49. in Ioan.

Finis & intentio ſcripturarum.

Roma. 10. Iacobi 2.

Scripturæ utilitas.

Habac. 2.

Ioan. 17. *Cauſa finalis euangelij.*

Veteris teſtamenti intentio.

Quæ

Quæ uerò credēda sunt, ex symbolo haberi possunt. Est enim symbolum, compendiosa collectio omniū ad salutem spectantium. Sunt autem tria symbola. Primum, Apostolorum. Secundum, Niceni Concilij. Tertium, Athanasii. Primum factum est, ad fidei instructionem. Secundum, ad fidei explanationem. Tertium, ad fidei defensionem. De primo ergo, in quo est fidei fundamentum, hic uideamus solum: quia hoc magis est ad propositum. Vbi sciendum est, quòd si respectus habeatur ad eos qui ædiderūt hoc symbolum, tunc articuli sunt duodecim, secundùm numerum duodecim Apostolorum. Si autem consideremus quæ radicaliter sunt credenda, tunc articuli sunt quatuordecim: quorum septem spectant ad diuinitatem, & septem ad humanitatem, & hæc signata sunt in septem stellis, & in septem cādelabris aureis, in quorum medio ambulabat filius hominis. Sunt igitur septem articuli fidei, qui pertinent ad diuinitatem. Primus est, unum Deū esse: qui notatur ibi, Credo in unum Deum. Credere Deum, est credere Deum esse: scilicet quia est. credere Deo, est credere uerbis eius, & sacris scripturis. credere in Deum, est credendo Deum fide & affectione, seu fide per dilectionem operante, in ipsum tēdere & ire, ac membris eius incorporari. Secundus est, patrem esse Deum: qui notatur ibi, Patrem: quod hic personaliter tenetur, pater uerò essentialiter tenetur, ubi agitur de paternitate adoptionis, qua paternitate ipsa trinitas pater est bonorum, uel creationis: quia paternitate tota trinitas pater est tam bonorum quam malorum. Omnipotentem, appropriatè, quamuis & filius sit omnipotens, & Spiritus sanctus: quia potentia appropriatè attribuitur patri, sicut sapientia filio, & bonitas spiritui sancto. Creatorem cœli & terræ: ubi per cœlum & terram, intelligitur tam spiritualis quàm corporalis creatura. Creare quippe, seu creatorem esse, potius sonat potentiam, quàm sapientiā, uel bonitatem: quia operatio egreditur à potentia, & ideo appropriatè attribuitur creare hic patri, sicut potentia: cùm tamen creet omnia pater per filium, cooperante Spiritu sancto: quia indiuisa sunt opera trinitatis, & totæ tres personæ unus sunt creator. Tertius est, filium esse Deum: qui notatur ibi, & in Iesum Christum: quæ duo nomina frequenter coniunguntur in nouo testamento: quia unum, scilicet Iesus, quod interpretatur Saluator, exprimit eius diuinitatem: nam inquantum Deus, Saluator est: reliquum, scilicet Christus, quod interpretatur unctus, exprimit eius humanitatem: quia inquantum homo, unctus est præ consortibus suis. Filium eius unicum, id est, naturalem, non adoptiuum: uel unicum dicit, quia non est filius unus inquantum Deus, & alius inquantum homo: sed unus Christus in duabus naturis, scilicet deitate & humanitate, & tribus substantiis: scilicet deitate, anima, & carne unicus est filius: Dominum nostrum, sicut enim pater Dominus est omnium & omnipotens, ita & filius: quod intelligatur secundùm deitatem: quia quamuis humanitati Christi collata sit omnium scientia, nō tamen omnipotentia. Quartus est, Spiritum sanctum esse Deū: quia notatur ibi, Credo in Spiritum sanctum, & circumloquitur hæc uox, & Spiritus sanctus, quando tenetur dictionaliter, tertiam personam in trinitate: quando autem in ui orationis tenetur, essentialiter sumitur, & conuenit trinitati. Sic ergo patet, quòd prædicti quatuor articuli sunt de diuinæ essentiæ unitate, & personarum trinitate. Quintus est, credere remissionem peccatorum his qui sunt in ecclesia: qui notatur ibi, Sanctam ecclesiam Catholicam, sanctorum communionem, id est, credo sanctam ecclesiam Catholicam, siue militantem, siue triumphantem, esse communionem. id est, congregationem uel societatem sanctorum. Vel sic. credo & sanctam ecclesiam adhuc in terris militantem, & credo sanctorum communionem, id est, associationem in cœlo, scilicet esse ecclesiam triumphantem: quasi diceret, credo utranque ecclesiam. Est autem sancta ecclesia in tres diuisa: una est in mundo, quæ est adhuc in timore & expectatione, alia est in cœlo, quæ est sine timore & expectatione: tertia est in purgatorio, quæ medio modo se habet, quia est in expectatione, cùm adhuc gloriam præsentem non habent, & tamen sine timore, quia habent liberum arbitrium in bono confirmatum. Καθολικὸς Græcè, Latinè sonat uniuersale. Et dicitur uniuersalis duabus de causis: scilicet quia uniuersaliter prædicata per quatuor partes terræ, & quia articulos habet ueros uniuersaliter, quibus nullum falsum potest subesse. Remissionem peccatorū, id est, credo remissionem peccatorum fieri, scilicet per Deum in baptismo triplici: scilicet fluminis, & flaminis, & sanguinis: sine post baptismum in pœnitentia. Sextus est, credere resurrectionem mortuorum: qui notatur ibi, carnis resurrectionem. In qua resurrectione credēdum est idem corpus quod per mortem cecidit, ad eundem spiritum, id est, ad eandem animam rediturum. Septimus est bonorum remuneratio, sub quo comprehenditur & malorum punitio: qui notatur ibi, uitam æternam, quasi diceret, Credo uitam æternam, præmium bonorum & mortem æternam, supplicium malorum. Et isti tres ultimi articuli ad diuinitatem pertinent: quia per uirtutem diuinitatis fit peccatorum remissio, quæ est animæ uiuificatio, & corporum resurrectio, atque corporum simul & animæ glorificatio. Alij septē sunt articuli, qui pertinent ad humanitatē Christi. Primus est credere filium Dei conceptum de Spiritu sancto: qui notatur ibi, Qui conceptus est de Spiritu sancto, id est, operatione Spiritus sancti. Vno enim eodemq; momento segregata fuit illa caro assumpta à reliqua carne uirginis, operatione Spiritus sancti, & animata anima rationali, & deitas unita ei. Vnde illud, de, non denotat substantiam causæ materialis, sed potius efficiētis. Quamuis n. incarnatio filij sit opus totius trinitatis: quia quod operatur una persona, operantur oēs, eo q; sunt indiuisa opera trinitatis, tñ ipsa gratia mediatè qua natura humana unitur diuinæ, est donū appropriatum Spiritui sancto: quia hæc gratia appropriatè præcedità charitate, siue à benignitate Dei, quæ Spiritui sancto appropriatur: nō enim Deus, inquantum potens, uel inquantum sapiens, sed inquantum bonus, & benignus nostram redemptionem operatus est per incarnationem. Et tangitur hic natiuitas Christi in utero: scilicet qua natus est de Spiritu sancto. Secundus est, filium Dei natū ex Maria uirgine: qui notatur ibi, natus ex Maria uirgine: scilicet natiuitate ex utero. Tertius est, filium Dei pro nobis mortuum in cruce: qui notatur ibi, passus sub Pontio Pilato, id est, sub potestate Pilati Pontij genere: crucifixus, ad distinguendum passionem eius à passionibus aliorum, qui in patibulis suspenduntur & citius moriuntur, mortuus, uera morte per dissolutionem animæ à corpore. diuinitate tamen semper coniuncta utriq;, & sepultus, non tamen ut alij corruptus & incineratus. Quartus, filium Dei descen-

descendisse ad inferos, secundùm animam, qui notatur ibi, descendit ad inferna: descendit tantum in anima deitate unita: quia corpus in sepulchro quieuit, deitate etiam ei unita. Quintus, filium Dei resurrexisse, qui notatur ibi, tertia die resurrexit à mortuis, ut per synecdochen pars ponatur pro toto, ut uidelicet pars illius parasceues, qua mortuus est, computetur pro die una, & nox sequens cum die sabbati sequentis, pro alia, & nox sequentis dominicæ, cuius mane surrexit, pro tertia. Isti duo articuli dicunt totum, quod Christus nobis meruit per mortem suam: hoc autem est redemptio in anima, quæ completa est per fracturam inferni, in descensu ad inferos, & redemptio in corpore, quæ completa est in resurrectione, per gloriam corporis sui. Sextus, eundem ascendisse ad patris æqualitatē, qui notatur ibi, Ascendit ad cœlos: scilicet inquantum homo, & secundum humanitatem: quia ubiq; est secundum diuinitatem. Sedet ad dexteram Dei Patris omnipotētis, conregnans patri in æqualitate, secundum deitatem, & fruens potißimis bonis patris, secundum humanitatem: pacificè gloriatur, & omnia quietè cū patre iudicat & disponit. Septimus, filium Dei iudicaturum bonos & malos, qui notatur ibi, Inde uenturus est iudicare uiuos & mortuos. Inde, id est, postmodum: uel inde, id est, de cœlis, quos ascendit: uenturus in die iudicij iudicare uiuos & mortuos: ad literam, quia tunc uiui & mortui reperiuntur iudicādi. Illi tamen uiui morientur: sed statim in momento resurgent, iudicium cum resuscitatis recepturi.

Articulorum conditores.

Isti quatuordecim articuli colliguntur de symbolo, quod Apostoli condiderunt. Articulum primum & secundum de diuinitate, posuit Petrus: Andreas tertium, Bartholomæus quartum, Simon quintum, Thadæus sextum, Matthias septimum. Item primū & secundum articulum de Christi humanitate, posuit Iacobus maior: Ioannes tertium, Thomas quartum, Matthæus quintum, Iacobus minor sextum, Philippus septimum.

Credenda extra symbolum quæ sint.

Si autem quæratur, an teneamur aliqua credere, quæ non sunt articulis? dicendum est, quòd sic. Oportet enim credere Deo quod est credere uerbis eius, & sacræ scripturæ. Sanè est circa hoc sciendum, ꝙ pars diuinæ scripturæ, quæ est testimonialis & Euangelica, in librorum quaternario continetur; sunt enim quatuor Euangelistæ, quasi quatuor testes, quòd homo ille qui dictus est Iesus, fuit Christus in lege promissus, rex & Dominus omnium, Saluator hominum, filius Dei.

Euangelistarū differentia & intentiones.

Diuiduntur ergo inter se libri quatuor Euangelistarum: quia Matthæus intendit principaliter declarare illum hominē fuisse Christum, & ideo in principio dicens. *Liber generationis Iesu Christi*: non expreßit, filij Dei: sed, *filij Dauid, filij Abraham*. Et in sequentibus subdit, *Generatio Christi sic erat*. Hinc est, quòd figura hominis inter quatuor animalia, Euangelistas repræsentantia, designat Matthæum: quia maximè immoratur circa hoīem Christum: ostendendo Iesum fuisse illum, qui promissus fuerat in tota serie scripturarum. Vnde quasi de homine exorsus est scribere, dicens: *Liber generationis Iesu Christi, &c.* Marcus uerò principaliter intendit declarare, illum hominem fuisse regem & Dominum omnium: sicut in Daniele habetur, ꝙ in diebus quatuor regnorum suscitaret Deus cœli regnum quintum: quod non corrumpetur, cuius potestas erit potestas æterna.

Daniel. 6. & 7.

Hinc est, ꝙ Marcus designatur per leonē: qui est rex & Dominus aliorū animalium. Vnde & in eo auditur uox leonis in deserto rugientis, & clamantis. Hinc est etiam, quòd maximè circa miracula immoratur, & circa resurrectionem, & parum ponit de doctrina Christi: quia principaliter intendit potestatem eius, & Dominum, & uirtutem explicare: quæ in resurrectione & miraculis maximè elucescunt. Lucas uerò intendit principaliter declarare, illum hominem fuisse Saluatorem hominum, & ideo in principio introducit Gabrielem, dicentem: Vocabis nomen eius Iesum, ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum: & in secundo capitulo subdit uerbum angeli ad pastores, Natus est uobis hodie Saluator in ciuitate Dauid. Hinc est, ꝙ maxime immoratur circa gesta & facta Christi, quæ sonant in clementiam & salutem, & in remisionem peccatorum. Et propter hoc in referēdo pasionem, maxime explicauit uerba dulcia & clementia Christi: ut est illud: *Pater dimitte eis, quia nesciunt quid faciunt.* & illud: *Hodie mecum eris in paradiso.* & illud: *Pater in manus tuas commendo spiritum meum*: & ipse solus refert quomodo factus est sudor eius tanquam guttę sanguinis decurrentis in terram: quasi in signum balnei salutaris, & medicinalis.

Lucæ 23.
Ibidem.

Hinc etiam est, ꝙ per figuram uituli, quia aptus est ad immolandum, designatur. Vnde & à Zacharia sacerdote initium sumpsisse legitur. Ioannes uerò principaliter intendit declarare, illum hominem fuisse Dei filium, & uerum Deum. Et quòd hæc sit conclusio, quam ipse intendit, ipsemet explicat circa finem sui Euangelij: ubi ait, Hæc autem scripta sunt, ut credatis quoniam Iesus est Christus filius Dei: & ut credentes uitam habeatis in nomine eius. Hinc est, quòd incipit a Christi deitate, dicendo: In principio erat uerbum: & ferè in quolibet Euangelij capitulo, semper insert illum hominem fuisse filium Dei. Hinc est etiam, quòd per aquilam figuratur: quia assumptis pennis aquilæ, ad altiora uolans, de uerbo Dei disputat & philosophatur.

Intentio rursus euangelistarum.

Sic igitur quatuor libri Euangeliorum habent pro subiecto idem: scilicet, hominem Iesum: & de illo subiecto quatuor declarare intendūt. Matthæus quidem, quòd fuit Christus in lege promissus. Ioannes uerò: quòd est uerus Deus, & Dei filius. Lucas autem, quòd est uerus Saluator hominum. Marcus uerò, quòd est rex, & etiam imperator hominum. Et hoc probant per facta & dicta, quæ testificantur illum hominem fuisse in conspectu discipulorum suorum, & multitudinis Iudæorum. Et sic quatuor Euangelia distinguuntur, non penes quatuor subiecta, sed penes prædicata de eodem subiecto. Et ordinantur secundùm ordinem æditionis librorum: non secundùm ordinem originis, uel dignitatis materiæ. Incipit ergo Matthæus partem testimonialem scripturæ diuinæ, & probat hominem Iesum Mesiam, & Christum, in scripturis promissum fuisse. Et hoc sibi maximè congruebat: quia in Iudæa Hebræo sermone & fratribus Iudæis ad Christum conuersis scribebat. Intendit ergo minorem unius rationis probare: ac si ita uellet arguere: Ille homo in quem cōcordant uoces omnium prophetarum, quantum ad omnia quę prophetata fuerūt de illo qui dicebatur Mesias & Christus: ille inquam, homo fuit uerè Christus.

Matthæus de Christo probat, quòd fuit Messias.

Non enim est posibile, ꝙ omnia concurrant in aliquam personam quæ de Christo dicta sunt, quin illa persona sit Christus. Qnamuis ergo duæ uel tres conditiones prædictæ in prophetis, possent alicui personæ conuenire, non tamen omnes: alioquin uana & absque ulla utilitate reuelatio prophetica præcessisset:

in

Lucæ 24.

in nullo enim nos introduxisset ad Christum, sed potius errandi materiam præbuisset. Propter quod Saluator dicebat, ꝙ necesse est impleri omnia quæ scripta sunt in lege, prophetis, & psalmis de me. Ex quibus patet, quòd ille uerè debet dici Christus, in quẽ consonant omnium Prophetarum uoces. Sed modo sic est, ꝙ in illum sacrum hominem, qui dictus est Iesus, concordauerunt uoces omnium prophetarum, quantum ad concursum omnium conditionũ, quas de Christo prædixerant: ergo homo ille fuit Christus. Hanc autem minorem intendit probare Euangelista Matthæus, quantum ad uiginti & duas conditiones in genere, quas de futuro Christo prædixerunt prophetæ, & intendit sic arguere: In illo homine qui dictus est Iesus, testis sum ego ꝙ omnia concurrerunt. quæ prophetæ prædixerant futura esse in uero Christo: siue quantum ad propagationem regiam, & Dauidicam: siue quantum ad grauidationẽ & gignitionem uirgineam: siue quantum ad apparitionem sydeream, & adorationem regiam: siue quãtum ad nominationem floridam & Nazaræam: siue quantum ad acclamationem præcursoris præuiam: siue quantum ad obsequium angelorum & ministrationem sedulam: siue quantum ad conuersationem primariam in Galilæa, & in terra Zabulon & Neptalim: siue quantum ad expositionem decalogi, & legislationem authenticam & nouam: siue quantum ad multiplicem operationem deificam, & miraculorum coruscationem mirificam: siue quantum ad cõuersationem pacificam & humilimam: siue quantum ad eruditionem parabolicam, & doctrinam figuratiuam: siue quantum ad nutritionem protidam & benignam, ex panibus multiplicatis: siue quantum ad detestationem ueridicam omnis hypocrisis & ceremoniarum: siue quantum ad colligationem geminã duarum naturarũ, diuinæ scilicet & humanæ in uno homine, siue quantum ad ecclesiasticam dispositionem & hierarchicam ordinationem unius noui regni ecclesiæ: siue quantum ad ostentationem pauperrimam, & sessionem super pullum asinæ: siue quantum ad excæcationem Iudaicam, quò ad Pharisæos & populi seniores: siue quantum ad reseratio nem prophetiæ arcanorum & futurorum: siue quantum ad institutionem mirabilem & insolitam nouorum sacramentorum: siue quantum ad tolerantiam amaræ & salutiferæ passionis: siue quantum ad suscitationem magnificam, & resurrectionem stupidam: siue quantum ad conuocationem multimodam omnium gentium, linguarum & populorum. Hæc enim utique uerificata sunt in hoc homine sacro Iesu, quæ Prophetæ prædixerant de Christo, ergo ipse est uerus Christus, nec est alius expectandus.

Signa uenturi Christi in Christo Iesu.

Marcus de Christo probat, quòd erat rex omnium.

Marcus uerò, Apostoli Petri discipulus, qui in Italia Euangelium Græcè scripsit: probat de illo fœlici homine, qui dictus est Iesus, ꝙ fuit rex & Dominus omniũ, & excedens uerè in potestate & uirtute omnem hominem, & omnem creaturam: quod patet, quia nõ tractat nisi de præcipuis & excellentioribus miraculis eius, & ferè in quolibet capitulo concludit magnitudinem potentiæ & uirtutis in eo, & istã conclusionem semper infert in toto Euangelio: finitque Dei Euangelium, in ascensione eius in cœlum, & sessione à dextris Dei, & ꝙ discipuli profecti prædicauerunt ubiq; Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis. Sic ergo patet, quòd est conclusio quam Marcus in Euangelio suo intendit, hominem scilicet Iesum esse & fuisse uirtutum Dominum, & imperatorem, & regem omnium. Nã in hac conclusione finit Euangelium, & ipsam interserit in suo processu quasi per totum. Hanc autẽ conclusionem suo testimonio probat, narrando facta illius hominis, & intendendo unum talem syllogismum: Ille homo cuius uirtutem ac potestatem extẽdi uidimus ad omnem spiritum creatum & increatum: scilicet ad spiritum propheticum, & diuinum, & angelicum, & apostaticum, & quam extendi uidimus ad languores & infirmitates corporum, & quã extendi uidimus ad remissionem peccatorum, & ad infirmitates animarum, & quam extendi uidimus ad totam legem Mosaicam, & sabbatum immutandum, & quam extendi uidimus ad transferendum uirtutem & potestatem in alterum, ut & ille similiter operetur uirtuose, & quam extendi uidimus super mare & uentum, & super aquæ & aeris elementum, & quam extendi uidimus ad mortis uinculum, & quorumcunque uiuentium, siue hominum, siue brutorum, & quam extendi uidimus ad multiplicandum corporalem cibum, & alimenta panum: & quam extendi uidimus ad dispensandum super omnem statũ humanum, & quam extendi uidimus ad restituendum auditum, & loquelæ instrumentum: & quam extendi uidimus ad illuminandum tam spiritualem quàm corporalem uisum, & quam extendi uidimus ad naturam passibilem & impassibilem commutandum, & quam extendi uidimus non solùm in propinquum, sed etiam ad omnem distantem locum, dum tamen inueniret fidelem hominem & credulum, & quam extendi uidimus ad interpretandum mandata legalia, & superaddendum perfectionis cõsilia, & quam extendi uidimus ad regnum & thronum Dauid obtinendum, iuxta miraculosum clamorem populi, & iuxta testimonium quod fuerat per prophetas prædictum, & quam extendi uidimus ad conuincendum potentiam, & omnem aduersariorũ astutiam & machinationem, & quam extendi uidimus ad præcognoscendum omnem futurorum euẽtum, & totum seculi decursum usque in finem, & quam extendi uidimus ad tolerandum summè, fortiter, & magnanimiter omne aduersum, & præcipuè mortem amarissimam, quæ est ultimum terribiliũ, & quàm extendi uidimus ad reuoluendum propriũ monumentum, & inde egrediendum, cùm tamen uerè mortuus fuisset, & quam extendi uidimus ad aperiendum cœlum, & ad sedendum super regale & generale gloriæ solium, & ad dexteram patris. Ille utiq; homo uerè fuit rex uirtuosissimus & Dominus omnium. Sed homo ille qui dictus est Iesus, habuit conditiones prædictas, igitur ipse fuit omnium Dominus, & rex uirtuosus. Hanc minorem seriose Marcus deducit, & quantum ad uiginti conditiones eius, in Euangelio suo probat. Lucas autem, Apostoli Pauli discipulus, qui in Achaiæ, Bithyniæq; partibus Euangelium Græcè condidit, intendit istam conclusionem: scilicet ꝙ homo ille qui dictus est Iesus, fuit Saluator hominum, & medicus animarum: quod congruebat, quia erat arte medicus, ut dicit Hiero. Hinc est, ꝙ in primo capitulo introducit angelum dicentem: Vocabis nomen eius Iesum, id est, Saluatorem, & Zachariam ei dicentem, Salutem ex inimicis nostris, & de manu omnium qui oderunt nos, & angelum euangelizantem, Natus est nobis hodie Saluator, & Simeonem dicentem, Viderunt oculi mei salutare tuum, & ubiq; per totum Euangelium semper agit de illo homine, sub ratione qua Sal

Hieronym. de uiris illustribus.

Lucæ 1. & 2.

uator

uator est & medicus animarum. Vnde solus ipse narrat de Maria Magdalena, & solus ipse ponit multas parabolas ad pietatem, & misericordiam, & remisSio nem peccatorum pertinentes: per quod patet, quòd sua intentio principalis fuit probare conclusionem prædictam. Intendit igitur probare eam per talem rationem & syllogismum: Homo ille cuius ingressus & introductio, cuius etiam conuictus & conuersatio, cuius conatus & recollectio, cuius affatus & eruditio, cuius discessus per mortem & consummatio, cuius regressus a mortuis & resurrectio fuit per modum cuiusdam spiritualis antidori. & medicinæ salutaris omnium hominum: utique homo iste censendus est Saluator hominum, & medicus animarum. Sed ita fuit de illo homine, qui dictus est Iesus: Ergo ipse fuit spiritualis hominum medicus & Saluator. Minorem istius, quantum ad sex conditiones positas in maiori, intẽdit Lucas deducere in suo Euangelio, & probare. Primò enim probat, quòd huius hominis introductio, & ingressus fuit per modum cuiusdam Saluatoris mundi, & medici spiritualis, & tractat de triplici introductione istius hominis. Prima quidem, in uterum maternum, per conceptũ. Secunda in mundum, per natiuitatem & ortum. Tertia, ad totum populum, circa annum tricesimum. Secundò probat, quòd huius hominis conuersatio, & conuictus cum hominibus, fuit per modum ueri Saluatoris, & ostendit qualiter iste homo per sui conuersationem & conuictum exemplarem, nisus est homines medicare & saluare: describens eum fuisse exemplar omnis pœnitentiæ, exemplar omnis deuotionis & latriæ, exemplar mititatis & patientiæ, exemplar liberalitatis & beneficentiæ, exemplar humilitatis & beneuolentiæ, exemplar ueritatis & existentiæ, contra omnem hypocrisim: exemplar omnis perfectionis & superexcellentis uitæ, exemplar compaSsionis & misericordiæ atque clementiæ, & ex his octo cõditionibus patet, qualiter sua conuersatio & conuictus fuit ad medicandum & saluandum mundum. Tertiò probat, ꝙ illius hominis totalis conatus & recollectio fuit ad saluandum homines, & tribuendũ eis spiritualem medicinam, & ostendit qualiter homo ille conatus est ad salutem uocare & reducere homines per seipsum, & per alios, scilicet per duodecim Apostolos, & septuaginta duos discipulos. Quartò probat, ꝙ hominis huius affectus & eruditio ostẽdit ipsum fuisse omnium hominum Saluatorem: quia tota sua eruditio ordinabatur ad pellendum peccata & morbos animarum, & ponit plures morales eruditiones, summè accommodè ad hominum salutem, & curationem, seu remotionem à uitiis, pertinentes. Quintò probat, ꝙ illius hominis discessus & consummatio per mortem, fuit uerè medicinalis, & ueri Saluatoris mundi. Vnde introducit eum dicentem: *Hoc est corpus meum, quod pro nobis tradetur*: &, *hic est sanguis meus, qui pro nobis fundetur*, & plura alia uerba clementiæ superius dicta. Sextò probat, ꝙ istius hominis regressus ad nos & resurrectio, fuit ueri Saluatoris mundi. Vnde ostendẽdo ꝙ ipse erat uerè iste qui omnium gentium erat medicus & Saluator, inducit ꝙ, sicut scriptum est, *oportebat pati & resurgere Christum a mortuis tertia die, & prædicare in nomine eius pœnitentiam & remissionem omnium peccatorum in omnes gentes*. Ioannes uerò, qui in Asia Euangeliũ Græcè scripsit, introducit istam conclusionem: ꝙ homo ille, qui dictus est Iesus, fuit uerè filius Dei, quod non debet intelligi quòd sit filius Dei per adoptionem & gratiam, habẽs humanam naturam: imò habens in se uerè illum, qui ab æterno fuit filius à patre genitus, in substantia diuina: nec debet etiam intelligi, ꝙ sit homo ille filius Dei, per conuersionem deitatis in carnem, sed debet intelligi per assumptionem carnis à filio Dei. Hanc conclusionem probat multipliciter & deducit, & intendens rationem unã & unicum syllogismum ad eam probandam, sic arguit: Homo ille qui est uerè media persona intrinseca in trinitate, & est Deo æqualis in authoritate, & est Deo æqualis in efficacia & salubritate, respectu hominum, & est Deo æqualis in illapsu & immensitate, & est Deo æqualis in modo operandi, & actiuitate, & est Deo æqualis in reficiendo mentem, & in cordis societate & gratia, & est Deo æqualis in instruendo, & in ueræ doctrinæ claritate, & est Deo æqualis in duratione & æternitate, & est Deo æqualis in honore & gloria. ac cultu, seu latriæ, & adorationis dignitate, & est Deo æqualis imò idem cum patre in essentia & maiestate, & est Deo æqualis in beneuolẽtia ad homines & pietate, & est Deo æqualis in Dominio & regni solennitate, & est Deo æqualis in amicitia & charitate, & est Deo æqualis in insistẽtia mutua in seinuicem, & intimitate, & est Deo æqualis in cõferenda gratia hominibus, & influenda sanctitate, & est Deo æqualis in sapientia, & scientiæ luminositate, & est Deo æqualis in beatitudine, & æterna fœlicitate, & est Deo æqualis in patientia & longanimitate, & est patri æqualis in producendo spiritum, & inspiratiua fœcunditate, ille utique homo est uerè filius Dei. Nam iste decem & septem cõditiones intermediæ, probant ipsum esse uerum Deum: prima uerò conditio & ultima, ostendut ipsum esse uerum Deum qui est filius Dei: quia hæ duæ proprietates competunt filio Sed homo iste, qui dictus est Iesus, habuit supradictas decem & nouem conditiones, ut manifesta experientia Ioannem & alios discipulos edocuit: Ergo ipse uerè est filius Dei. Probat ergo Ioannes istas decem & nouem conditiones fuisse in homine, qui dictus est Iesus, secundum ꝙ ipse uerè expertus est, & cæteri discipuli qui fuerũt cum eo. Tandem conclusionem diffusè probatam infert, recolligit, & concludit, dicens: *Hæc autem scripta sunt, ut & nos credatis: quia Iesus est Christus filius Dei uiui*, & ponit ulteriorum finem, ad quem ordinatur ista conclusio, subdens: *& ut credentes uitam habeatis in nomine eius*. Vltimo uerò, tanquam tabellio & notarius publicus, concludit, quod ipse *est discipulus ille qui testimoniũ perhibet de his, & scripsit hæc, & scimus quia uerum est testimonium eius*. Ponitque conditionem suam de familiaritate: quia recubuerat *in sinu eius in cœna*, illius hominis, & idcirco multa secreta didicerat, unde prædicta probantur, & notarius ille authenticus redditur & solemnis. Ad hanc partem sacræ scripturæ testimonialem & Euangelicam, ascendendum est per ascensum scalarem & cœlicum. Sunt enim Euangelia scala Iacob, quia eis innititur Dominus, & ibi reperitur: ibiq; uidẽtur angeli ascẽdentes, & descendentes: quia diuina opera, quibus uoluit nobis condescendere, & nos in cœlum erigere, ibi per Euangelistas quasi per uera quatuor Cherubim, secundum Hieronymum differunt. De quo ascensu scriptum est in Genesi, ꝙ uidit Iacob in somnis scalam, & cacumen eius tangens cœlum, & angelos Dei ascendentes, & descendentes, & Dominum ipsi scalæ innixum.

ORA-

Marginal notes: Luca 22. — Luca 24. Ioãnes probat christũ Dei filium. — Ioan. ult. — Ioãnes fungitur officio & more notarij & tabellionis. — Hierony. prooemio in Matth. — Gene. 28.

ORATIO.

Domine Iesu Christe, qui nos per scripturam & doctrinam Euangelicam, uocare dignatus es ad fidem catholicam, ut credentes uitam habeamus æternam, nunc quidem in spe, & in futuro in re, & hoc in nomine tuo, & per fidem nominis tui: quia non est aliud nomen sub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri: *præsta mihi immerito & omnium infimo, ut corde credam ad iustitiam, & ore confitear ad salutem, ac opere ostendam ad uitæ fructum & utilitatem, quatenus te miserante ad æternæ beatitudinis gloriam nunc mente accedar, & tandem re ipsa peruenire merear, Iesu mundi saluator. Amen.*

Act. 4.

De Pentecoste. Cap. LXXXIIII.

Die uerò Pentecostes id est, quinquagesima à resurrectione, sed decima ab ascensione Domini, narrat Dñs Iesus patri de promisso suo, quod discipulis fecerat de Spiritussancto mittēdo. Patre ergo gratū hoc habente, mittunt Spiritum sanctum, ut ad discipulos descendat, eosq; repleat & cōsoletur, roboret ac instruat, ac cumulū uirtutum & gaudiorū eis conferat. Et statim paratus Spiritussanctus subitò uenit, & super eos descendit. Notandum aūt, secundùm Bedā, q Dominus Iesus eundem spiritum ueritatis, & à se mittendum esse prædixit, & eundem mox à patre procedere subiungit: non quia idem spiritus aliter à patre procedat, quàm à filio mittitur: aut alio tempore à patre procedat, quàm cùm à filio mittitur: sed ideo filius eum à se mitti, & à patre dicit procedere, ut aliam patris, aliam esse suam personam designet, atque in eadem distinctione personarum unam esse operationem: ac uoluntatem suam cum patris uoluntate & operatione denunciet. Cùm enim eiusdē spiritus gratia datur hominibus, mittitur profectò spiritus à patre, mittitur & à filio: procedit à patre, procedit & à filio: quia & eius missio est ipsa processio, qua ex patre procedit & filio. Venit & sua spōte, quia sicut coæqualis est patri & filio, sic eandem habet uoluntatem communem cum patre & filio. Hæc Beda. Πεντηκοστὴ interpretatur quinquaginta, & est Græcum uocabulum, sicut παρασκευὴ & σκηνοπηγία. Iudæi enim admixti Græcis, qui inter eos sicut cæteræ nationes conuersabantur, Græcis crebrò uocabulis utebantur. Est autem Pentecoste æquiuocum ad quinquagenam, & eius solennitatem septem

Act. 2.

Beda in hom.

Pentecoste.

Festa tria septem dierum.

A diebus protelatam. Tria enim erant festa diebus septem durantia: scilicet pascha, pentecoste, & scenophegia. *Cùm ergo complerentur dies pentecostes*, id est, quinquagenæ à resurrectione: & inchoarentur dies pentecostes, id est, illius solennitatis septem diebus protelandæ: erant pariter in cœnaculo montis Sion, ubi cœna facta fuerat, discipuli ferè centum uiginti utriusque sexus congregati, in oratione perseuerantes, & promissionem sancti spiritus expectātes. Duodenarius ille Apostolorum numerus iam erat deculpatus. Et hora diei tertia *factus est repente de cœlo*, id est de aere, *sonus*, quia fragor quidam insonuit, *tanquam aduenientis spiritus*, id est flatus *uehementis*: ut, tanquam, sit nota similitudinis: ac si diceretur, uenit spiritus in similitudine uenti uehementis: uel, tan-

B quam Spiritussancti uehementis ut, tanquam, sit expressiuum ueritatis: quia uerè Spiritussanctus dicitur uehemēs, quasi uehens nos à mente, & à mentis affectibus alienans: uel, quasi uæ adimens: id est, æternam damnationem auferens. Potest ergo ad sonum & ad Spiritum sanctum referri, quod dictum est, *tanquam aduenientis spiritus uehementis*: quia æquiuocū est ad utrumque. Venit in sono, ad terrendum rebelles: & in flatu, qui ab interiori procedit, ad uiuificādum deuotorum affectus. *Et repleuit* sonus ille uel Spiritussanctus, totam domum ubi erant sedentes: id est, omnes in domo sedentes, implentes quod di-

C ctum fuerat eis à Domino: *Sedete in ciuitate, quoadusque induamini uirtute ex alto.* Hæc enim dona non nisi in unum congregatis per consensum, & ad superiora subleuatis per desiderium, uenire potuerunt. Et linguæ diuisæ sunt uelut ignis, *& apparuerunt illis dispertitæ linguæ tanquam ignis*: id est, radij ignei in modum linguarum insidentes capitibus singulorum. ut ait Gregorius: Bene in igne spiritus apparuit: quia ab omni corde quod replet, torporem frigoris excutit: & hoc in desiderio suæ æternitatis accendit. Vnde & Origenes: Deus noster ignis consumens est, quamdiu in nobis sunt quæ consumi digna sunt: cùm autē consumpta fuerint, iam non erit ignis consumens, sed illuminans. Vnde etiam Hieronymus: Ignis du-

D plicem naturam habet, quoniam & lucet & urit: sic & Deus lucet iustis, & peccatores incendit. Insuper & septem dona Spiritussancti congruè demōstrantur in igne. Spiritus enim sanctus instat ignis: primò purgat, per donum timoris: secundò liquefacit, per donum pietatis: tertiò, decorat, per donum scientiæ: quartò consolidat, per donum fortitudinis: quintò eleuat, per donum consilij: sextò illuminat, per donum intellectus: septimò dulcorat, per donum sapientiæ. Primus effectus ignis patet in ueste salamandræ: secundus in cera, tertius in metallis, quartus in lateribus, quintus in uaporibus, sextus in lucernis, septimus in cibis. *Et sic repleti sunt omnes Spi-*

E *ritu sancto*: & deinde *cœperunt loqui uariis linguis*, secundùm impetum eiusdem Spiritussancti, & *prout ipse Spiritussanctus dabat* eis pronunciare, & *eloqui*: qui diuidens singulis prout vult, & spirans ubi vult, quādo vult, quantum vult, quomodo vult, & quibus vult, radioso lumine scientiæ omnem eos ueritatem edocuit: & inextinguibili charitatis ardore, ad omnem dilectionem accendit, & inuincibili ui fortitudinis in omni uirtute firmauit, inspirans illis omniū linguarum notitiam: iuxta quod legitur in sapientia, *Spiritus Domini repleuit orbem terrarum, & hoc quod continet omnia*: scilicet homo conuenientiam habēs cum omni creatura: & propter quem facta est omnis

Spiritus uehemens.

Luca 24.

Linguæ igneæ.

Gregorius hom. 30. in euang.

Deute. 3.

Origenes.

Hieron. in psal. 77.

Ignis effectus.

Sapien. 1.

nis creatura, *scientiā habet uocis*, id est, linguarum. Ac si diceretur: Spiritussanctus replens orbem terrarum, dedit discipulis scientiam linguarum, ut linguis omnium gentium loquerentur. Tunc enim ecclesia in una gente erat: cumque loquerentur linguis omnium, significabatur, ꝙ ecclesia crescendo per omnes gentes linguis omnium locutura esset, quia iam ecclesia linguas omnium habet. Vbi ergo iam omnes linguæ loquebantur, omnes linguæ crediturę ostendebantur. Ipsa autem species creaturæ in qua Spiritussanctus uisibiliter descendit, ad quem usum tunc in Apostolos descenderit expressit: ut scilicet ori uerbum, intellectui lucem, & affectui ardorē, & cordi robur ministraret. Lingua enim uerba explicat, ignis uerò illuminat, calefacit, & testam roborat. Sed ad alium usum, scilicet ad relaxandum peccata datus fuit, quando post resurrectionem suam Dominus Apostolis insufflauit, & dixit: *Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittūtur eis: & quorum retinueritis, retenta erunt*. Vbi notandum, ꝙ Spiritus sanctus bis missus est super Christū, & bis super discipulos. Super Christum quidem & in specie columbæ in baptismo, & in specie nubis in transfiguratione: quia gratia Christi, quæ datur per Spiritum sanctum, deriuanda erat ad nos per propagationem gratiæ in sacramentis: & sic descendit in specie columbæ, quæ est animal fœcundum: & per doctrinā, & sic descendit in nube lucida. Vnde & ibi ostēditur doctor: *ipsum*, inquit, *audite*. Super Apostolos autem primò descendit in flatu, ad significandum propagationem gratiæ in sacramentis, cuius ipsi ministri erant. unde dicitur: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: secundò, in linguis igneis: ad significandum propagationem gratiæ per doctrinā. Vndepostquā *repleti sunt omnes Spiritu sancto*, statim *cœperunt loqui uarijs linguis*. Bis ergo, secundùm Gregoriū scriptum legimus Apostolos manifesta donatione Spiritum sanctum accepisse: primùm Domino consistente in terra, per insufflationem: postmodum præsidente in cœlo, in uariis linguis per ignem: quia charitas, quę in cordibus per Spiritum sanctum diffunditur, duobus præceptis, scilicet dilectione Dei & proximi impletur. In terra datur spiritus, ut diligatur proximus: è cœlo datur spiritus, ut diligatur Deus. Et sicut una est charitas & duo præcepta: ita unus spiritus, & duo data. Et quia per dilectionem proximi, peruenitur ad dilectionem Dei: rectè primò datur spiritus in terra, & postmodum è cœlo. Sicut enim ait Ioannes: *Qui non diligit fratrem suum quē uidet, Deum quem nō uidet quomodo diligere potest?* Insuper etiam datus est Apostolis Spiritus sanctus ante passionem ad purgandum, quando fuerunt baptizati, & ad faciendum miracula quando ad prædicandum sunt missi: & dictū est eis: ægros sanate, & dæmones eiicite, mortuos suscitate. Vnde Hironymus: Ego quidem audacter pronuncio, Apostolos ex eo tempore quo crediderunt Domino semper Spiritū sanctum habuisse, nec absque eius gratia signa facere potuisse: sed eum pro modulo atque mensura recepisse. Primò autem die resurrectionis eius acceperunt gratiam sancti spiritus, qua peccata dimitterent & baptizarent, ac spiritum adoptionis credentibus traderent. Die uerò pentecostes eis amplius repromissum est: uidelicet ꝙ uirtutem ex alto reciperent, qua & Euangelium Christi cunctis gentibus prædicarent. Vnde Leo Papa: Non igitur ambigamus, ꝙ cùm in die pentecostes impleuit discipulos Domini Spiritussanctus, non fuit huius inchoatio muneris, sed adiectio largitatis. Nā & Patriarchę, & Prophetę, & sacerdotes, oēsq; priorū temporum sancti sunt eiusdem Spiritussancti sanctificationem uegetati: & sine hac gratia nulla unquam sunt instituta sacramēta, nullaque celebrata mysteria, ut eadem semper fuerit uirtus charismatum, quamuis non eadem fuerit mensura donorum. Hæc Leo. Et sciendum, ꝙ Spiritussanctus datur, seu mittitur uisibiliter & inuisibiliter. Visibiliter, cùm in aliquo signo uisibili demonstratur. Est autem in quintuplici specie demonstratus. Primò, in specie columbæ super Christum baptizatū. Secundò, in specie nubis lucidæ, super Christum trāsfiguratum. Tertiò, in specie flatus, quando insufflauit & dedit Spiritum sanctum ipso die paschæ. Quartò, in specie ignis & linguæ: in qua duplici specie apparuit hodierna die. Inuisibiliter autem mittitur, cùm ad sanctificandum creaturam mentibus castis illabitur. Vnde dicitur: *Spiritus ubi uult spirat, & uocem eius audis. Sed nescis unde ueniat, aut quò uadat*. Nec mirum: quia dicit Bernardus: De uerbo inuisibili per oculos non intrauit, qua non est coloratum: sed neque per aures, quia non insonuit: neq; per nares, quia non aeri miscentur, sed menti: neque per fauces, quia non est mansum, id est comestum uel haustum, nec tactu comperi illud, quia palpabile non est. Quæres igitur cùm sint inuestigabiles uiæ eius, unde illud adesse nouerim? Nempe ex motu cordis intellexit præsentiam eius: & ex fuga uitiorū carnaliumque compressione affectuum, aduerti potentiam uirtutis eius: & ex discussione siue redargutione occultorum meorum, admiratus sum profunditatem sapientiæ eius: & ex quantulacunq; emendatione morum eorū, expertus sum bonitatem māsuetudinis eius: & ex reformatione & renouatione spiritus mentis meæ, percepi utcunque speciem decoris eius: & ex contuitu omnium horum simul, expaui multitudinē magnitudinis eius. Hæc Bernardus. Vnde & Chrysostomus: Si quando boni aliquid cogitamus, sciamus quia Spiritussanctus habitat in nobis: si uerò aliquid mali, signum est quòd Spiritussanctus recessit à nobis. Vnde etiam Augustinus: Primis temporibus cadebat super credentes Spiritus sanctus, & loquebantur linguis quas non didicerant, quomodo Spiritus sanctus dabat eis pronunciare. Signa erant tempore oportuno. Oportebat enim ita significare in omnibus linguis Spiritum sanctum, quia Euangelium Dei per omnes linguas cursurum erat toto orbe terrarum. Significatum est illud, & transiit. Si ergo per hæc miracula non fiat modo testimoniū pręsentię Spiritus sancti, unde fit, unde cognoscit quisq; accepisse se Spiritum sanctum. Interroget cor suum, si diligit fratrem, manet spiritus Dei in illo. Videat, probet seipsum coram oculis Dei. Videat si est in illo dilectio pacis & unitatis & dilectio ecclesiæ toto terrarū orbe diffusæ. Non attendat eū solum diligere fratrem, quem attendit ante se. Multos enim fratres nostros non uidemus, & in unitate spiritus illis copulamur. Quid mirum: quia nobiscum non sunt? in uno corpore sumus, unum caput habemus in cœlo: ergo si uis nosse, quia accepisti Spiritum sanctum, interroga cor tuum si est tibi dilectio fratris: securus esto, non potest esse dilectio sine spiritu Dei: quia Paulus clamat, *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris, per Spiritum sanctum, qui datus est nobis*. Hæc Augustinus. Missio ergo Spiritus sancti inuisibilis fit in habitatione creaturæ rationalis,

Species esse ctus congrua. — *Ioan. 20.* — *Spiritus sanctus bis missus super Christum, & totidem super discipulos.* — *Marci 9.* — *Gregorius hom. 30. in euang.* — *1. Ioan. 4.* — *Marc. ult.* — *Hieronym. quæst. 9. ad Hedibiam, to. 3.* — *Leo sermo. 2. de Pentecoste.* — *Spiritum sanctum nō nūc primū datum.* — *Spiritus sancti missio duplex.* — *Matth. 3.* *Marci. 17.* *Ioan. 2.* — *Act. 2.* — *Ioan. 3.* — *Bernardus sermo. 74. in cantica.* — *Chrysosto. hom. 5. in Marcum.* — *Augu. sermo. 2. de aduentu Spiritussancti.* — *Rom. 5.*

lis, sed missio uisibilis fit ad in habitationem demonstrandam alis. Et notandum, quod Spiritum sanctũ alicui inesse certitudinaliter scire nõ possumus: quia spiritus ubi uult spirat, & nescis unde ueniat, aut quò uadat. Coniecturaliter tamen possumus colligere aliqua signa per effectus, ex quibus utcunque coniicere possumus Spiritum sanctum alicui adesse uel inesse: & hoc differenter, secundum triplicem statum; scilicet incipientium, proficientium, & perfectorum. Nam sm cuiuslibet status exigentiã, Spiritussanctus diuersimodè in hominibus operatur: & sm hoc diuersimodè signa accipiuntur. Nã Spiritussanctus spirat, inhabitat, & replet. Spirat, quò ad incipiẽtes: inhabitat quò ad proficientes: & replet, quò ad pfectos. Signa autem Spiritussancti quibus spirat, quò ad incipientes, sm Bernardum tria sunt. Primum, est dolor de culpa præterita: quia Spiritussanctus odit sordes, nec habitare potest in corpore subdito peccatis. Secundum, est firmum propositum cauendi futura cũ effectu; quod nullatenus haberi potest conatu proprio, sine Spiritusancto per gratiam assistente, & infirmitatem nostram adiuuante. Tertium, est promptitudo boni: quia, secũdùm Gregorium, amor Dei qui est Spiritussanctus, nunquam est ociosus: operatur enim magna, si est. Quò ad proficientes uerò sunt tria alia signa, quibus coniicitur Spiritumsanctum eos inhabitare. Primum, est frequens & iusta conscientiæ examinatio, non solùm de peccatis mortalibus, imò de uenialibus: quia sicut Spiritussanctus opponitur peccato mortali, ita feruor charitatis qui est à Spiritusancto, opponitur peccato ueniali, ut ipsum ab anima expellat, ne Spiritusancto displiceat. Secundum signum, est concupiscentiæ diminutio: quanto enim in proficiente charitas semper augetur tanto cor à temporalibus elongatur. Vnde dicit Augustinus: Quòd charitatis uenenum, est concupiscẽtia temporalium: & nutrimentum charitatis, est diminutio cupiditatis. Tertium signum, est studiosa mandatorum obseruatio: quia obseruatio mandatorum sine uera dilectione esse non potest. Et ponit de hoc exemplum Augustinus: Quis est, inquit, qui dicit diligo Imperatorem: sed odio legem suam? Si ergo te dicis diligere Deum, mandata eius obserua. Quò ad perfectos autem sunt alia tria signa, ex quibus coniecturatur Spiritussanctus eos repleuisse. Primum est, diuinæ ueritatis manifestatio, cùm enim Spiritussanctus, sit spiritus ueritatis, proprium est sibi docere omnem ueritatem: & ideo in quocunque fuerit Spiritussanctus, per aliquas reuelationes diuinorum secretorum se pandit, & ei tanquam amico secreto communicat. Secundum signum est, nihil timere nisi solum Deum: perfecta enim charitas foras mittit timorem: hæc enim nihil pœnale habet, timor autem pœnam habet. Vnde Apostolus, *Vbi Spiritus Domini, ibi libertas*: libertas autem non stat cum timore seruili. Tertium signum est, desiderium dissolutionis: ut uidelicet homo ex uehementia diuina amoris cupiat dissolui & esse cum Christo: quia Spiritussanctus leuat mẽtem ad desiderium supernorum. Fœlix ergo anima, quæ cupit dissolui & esse cũ Christo: quoniam certissimum habet signum ꝙ Spiritus sanctus eam repleuerit. Præter prædicta autem signa sunt alia tria, per quæ quis potest coniicere se Spiritũ sanctum habere. Ideo enim spiritussanctus in triplici signo apparuit: scilicet in specie nubis, super Christum transfiguratum: in specie columbæ, super Christum baptizatum: & in specie ignis, super apostolorum collegium congregatum. Primùm ergo signũ, est abundantia lachrymarum: & ideo apparuit in specie nubis; sicut enim adueniente Austro nubes resoluuntur in pluuias, sic adueniente Spiritusancto mentes resoluuntur in lachrymas. Secundum signum, est dimissio iniuriarum: ideo apparuit in specie columbæ, quæ felle caret. Tertium signum, est desiderium supernorum: ideo apparuit in specie ignis: sicut enim ignis sursum tendit, sic Spiritussanctus corda sursum eleuare facit. *Erant autem Iudæi uiri religiosi in Hierusalem, & in Iudæa habitantes*, & præter illos multi alij, ferè *ex omni natione quæ sub cœlo est*, superuenientes: quia multis captiuitatibus Iudæi dispersi fuerant & modo ordinante Deo ad diem festum omnes cõuenerant. Audito ergo fragore & sono uenti, qui supra cœnaculum in aere sonuerat: inuñ ꝙ per totam ciuitatem audiri poterat, cõuenerunt oẽs ad discipulos: & mirati sunt *quia audiebat unusquisq; lingua sua illos loquentes*. *Alij aũt irridebant eos, dicẽtes: quia musto pleni essent*. i. uehementer ebrij: quia uehementior est ebrietas de musto, q̃ de uino defecato. Et quamuis hoc irridendo dicerent, tamen uerum erat: quia nõ uino ueteri (quod in nuptiis fuit) sed musto gratiæ spiritualis erant impleti. De quo dicitur alibi, *Nemo mittit uinum nouum in utres ueteres*. Tunc surrexit Petrus cum undecim, ostendens eos non ebrios, cùm esset hora diei tertia & nondum esset tempus comedendi, nec solebant inebriari ieiuni: sed potius Spiritusancto repletos, & prophetatum esse à Ioel Spiritussancti aduentum super homines: tunc ergo Christus qui ascenderat dedit dona, id est Spiritumsanctum hominibus: quia omnia nostra bona desursum sunt, quò ipse ascendit. Tunc impleuit quòd ante passionem promiserat, dicens. *Si ego non abiero, paracletus non ueniet ad uos: si autem abiero, mittam eũ ad uos*. Si carni carnaliter adhæseritis, capaces spiritus non eritis. Sensus est: Non potestis plenè capere spiritum, quandiu secundum carnem sum uobiscum. Vnde ille qui iam ceperat spiritum, ait: *Et si noueramus secundum carnem Christum: sed nunc iam non nouimus*. Vbi attendãt carnalibus desideriis & delectationibus dediti, uerbum Bernardi dicentis, Si Apostoli carni adhuc Dominicæ adhærentes, quæ sola sancta: quia sanctisanctorum erat: Spiritusancto repleri nequiuerant, donec tolleretur ab eis: tu carni tuæ, quæ sordida est, & diuersarũ spurcitiarum phantasiis repleta, astrictus & conglutinatus, illum ueracissimum spiritum te posse putas suscipere: nisi istis carnalibus consolationibus funditus renunciare tentaueris? Reuera cùm inceperis, tristitia implebit cor tuum: sed si perseueraueris, tristitia tua conuertetur in gaudium. Tunc enim purgabitur affectus, & uoluntas renouabitur: uel noua creabitur: & erit ut quę prius difficilia, imò impossibilia uidebãtur, cum multa percurrãt dulcedine & auiditate. Hæc Bernardus. Si ergo delectationes spiritus desideras, delectationes carnis respuere debes. quia ut ait Gregorius, Si carni quodlibet abscindimus, mox in spiritu, quod delectat inuenimus. Sed heu pauci sunt spirituales hodie, & delectationes spiritus delectationibus carnis præferentes: licèt multi deferant habitum spiritualẽ. Possunt autem spirituales & carnales cognosci, ex uerbis Apostoli, dicentis: *Qui secundum carnem sunt, quæ carnis sunt sapiunt: qui uerò secundum spiritum, quæ spiritus sunt sentiunt*. Specialiter tamen ex quibusdam probatur homo uerè spiritualis: uidelicet, si tam citò & tantum fugit locum ubi lædi potest in spiritu, sicut

Margin notes: *Signa præsentia sancti Spiritus.* — *Bernardus sermo 74. in cantica.* — *Gregorius hom. 30 in euange.* — *2. Corin. 3* — *Philip. 1. Signa alia.* — *Musti ebriatio.* — *Marci 2. & Luca. 5. Ioel 2.* — *Ioan. 16. Carnales non sunt Spiritussancti capaces. 2. Cor. 5.* — *Bernardus sermone 3. de ascensione Domini.* — *Gregorius hom. 30.* — *Roma. 8. Spiritualis hominis signa.*

est ubi offendi potest in corpore: & sitam libenter studet medicari spiritui, sicut corpori: quia quanto dignior est Spiritus corpore, tanto magis cauendũ est spiritui, quàm corpori à læsione. Item si cibus spiritualis, siue sit oratio, siue prædicatio, scriptura, siue lectio, siue corpus Christi, siue diuinum officium, tātum delectat & confortat Spiritum, sicut corporalis cibus corpus: & si tam inuitus negligit tēpus cibi spiritualis, sicut tempus cibi corporalis. Item si tam diligens est circa spiritum, sicut homo carnalis circa carnem. Soliciti.n. sunt homines carnales, ut in singulis temporibus habeant necessitates corporis in uictu & uestitu, hyeme & æstate competētibus: ita spiritualis homo solicitari debet qua gratia indigeat in aduersitate, & qua in prosperitate: qua egeat ad amicos, & qua ad inimicos: quomodo habeat se solus cũ Deo, & quo inter homines conuersando: & sic de cæteris. Sed quis est hic, & laudabimus eum? quamuis.n. aliqui huius temporis uiri bona operentur, dimidij tamē operis sunt. Quia alij largitatis gratiam sancta depti, sed carnis incōtinentia sunt lubrici. Alij uerò corpore quidē sunt casti: sed auaritiæ æstibus sunt cupidi. Alij autem gratiam lenitatis habentes, sed rancore animi sunt pusillamines. Alij uerò non recordando iniurias suas citò ignoscunt, sed minus caute cor custodiendo citiusq; irascendo rixas prouocant. Alijs Deus singulis largiendo donauit, in hoc quasi proprio labore acquirentes gloriantur. Alij corpus in abstinentia affligunt: sed superbiam, auaritiam, inuidiã, & alia nephanda admittunt: uel detrahēdo proximo quasi carnes illius cum sanguine comedunt. Et sic in multis hodie, qui optimus in eis est, quasi paliurus: & rectus, quasi spina de sepe. Sciendum autem q plura sunt necessaria homini uolenti proficere, & in uita spirituali Deo seruire. Primũ est, clara & perfecta notitia suorum defectuum & infirmitatum. Secundum est, ira magna & seruens contra suas naturales malas inclinationes & uoluntates. Tertium est, timor magnus, quem debet habere de offensis hactenus contra Deum factis. Quia non est certus, an benesatisfecerit, & si cum Deo pacem fecerit. Quartum est, magnus timor & tremor qui debet esse in ipso, ne post suã fragilitatē relabatur iterũ in similibus, uel maioribus peccatis. Quintũ est, fortis disciplina, aspera correctio ad regendum quinq; sensus corporales, & totũ suum corpus subiugandũ in obsequiũ Iesu Christi. Sextus est, uitare uirtuosè oēm personam & oēm aliam creaturam, quæ impellit eum non solum ad peccatũ, sed etiam ad aliquam imperfectionem spiritualis uitæ, sicut unum dæmonem infernalem. Septimum est dulcis & cōtinua recordatio beneficiorum Dei, quæ hactenus recepit, & quotidie recipit à Domino Iesu Christo, cum gratiarum actione. Octauũ est, nocte & die stare in oratione. Nonum est, q portet super se crucem Christi, quæ quator habet brachia: quorũ primum est, mortificatio mortalium uitiorum: secundum, derelictio omnium bonorum temporalium: tertium, præcisio omniũ affectuum carnaliũ amicorum: quartũ, suiipsius contēptus & abominatio & annihilatio. Discipuli itaq; spiritus sancti uirtute docti & illuminati, accensi & adiuti, confortati & roborati & cōsolati, & omni gaudio repleti, cùm pauci essent & simplices, totũm mũdũ concusserunt, & pro magna parte subiecerūt. partimq; uerbis igniris, partim perfectis & tēplis, partim mirandis prodigijs, per totũ mundũ ecclesiã plātauerũt: quæ & eiusdē spiritus sancti uirtute purgata, illuminata atq; perfecta, amabilis facta est spōso, eiusq; paranymphis: ut speciosa nimis mirāq; uarietate circundata: Satanæ uerò & agiis eius, terribilis ut castrorum acies ordinata. *Profecti*, quidē sunt non tam passibus pedum, quàm passibus uirtutum, s̄m supra dictũ Christi mandatũ non immediatè post ascensionē, sed post sancti spiritus acceptionē: nec statim accepto Spiritusancto diuisi sunt per mundũ: sed perdurauerũt adhuc circiter duodecim annis in Iudæa: & deinde solennis diuisio eorum facta est per orbem uniuersum, cùm ceteris tantũ in Iudæa prædicassent: sicq; *profecti* & diuisi: *prædicauerunt* intelligenda, credēda, agēda, & appetenda: *ubiq;* p orbē uniuersum: *Domino*, sine quo nihil facere poterant, *cooperante*: hoc est, uirtutem operis ministrāte: *& sermonē confirmante, sequentibus signis*: ut in uirtute nominis Iesu Christi imperarēt omnibus creaturis & morbis. Nam ut prædicationis eorũ doctrina credibilis fieret & firma, adhibita sunt signa & miracula: sermo.n. qui super natura & rationem est, non nisi signis confirmari potest. Vnde Greg. Præceptũ obedientia sequitur, obedientiã signa comitantur. Sicut uerò tunc cōfirmata est prædicatio signis: ita nũc quemlibet prædicatorē sermonem confirmare oportet signis bonæ operationis. Vnde Theophilus: Sciendum autem est & hoc, q nunc sermo per opera confirmatur, sicut in Apostolis tunc opera confirmabãt sermonem sequentibus signis. Fiat autem ò Christe, ut nostri sermones quos de uirtute dicimus, per opera confirmentur & actus: ut tandē simus pfecti te cooperante in omnibus uerbis & operibus: quia te decet sermonũ & operũ gloria, cùm sis uirtus Dei, & sapientia in secula seculorũ. Hæc Theophilus. Et tūc impleta est prophetia quæ ait: *In omnē terram exiuit sonus eorum: & in fines orbis terræ uerba eorum.* Semina nit quidē igneus, ac sanctificus spiritus in Apostolorũ corda sermones, & ut sapiens adinuentor duodecim tibias fidei in organo positas nouo flatu impleuit: diuersisq; spiritualibus currens in fistulis Apostolicis cunctis uerba diuinę uirtutis sparsit, omnes gentes delectabilem inuitauit ad sonũ, & trinitatis prædicauit mysterium. Igitur effectus & fructus non modicus ex hoc subsecutus, ostēdit q magna ueneratione sit digna solennitas hodierna. Vnde Greg. Pensate fratres charissimi, post incarnationem unigeniti filij Dei, qualis sit hodierna solennitas de aduentu spiritussancti Sicut.n. illa, ita quoq; & hæc est honorabilis. In illa quippe Deus in se permanēs suscepit hominem, in ista uerò homines uenientem desuper susceperunt Deum. In illa Deus naturaliter factus est homo: in ista homines facti sũt per adoptionem dij. Pensate quãta sit ista solennitas, habere in cordis hospitio aduentũ Dei. Tergat ergo sordes praui operis: qui Deo præparat domum mentis. Hæc Greg. Et notandum q non statim post ascensionem, sed post decem dies misit Spiritum sanctum. Primò, ut Apostoli ieiuniis & orationibus se aptos eius aduentui præpararent. Secundò, q hi Spiritum sanctum perciperent, qui decem præcepta explerēt. Misit autem quinquagesimo die à resurrectione: ut sicut populus Iudeorum post liberationem suam ab Aegypto, quinquagesimo die accepit legem timoris: ita populus fidelium post liberationem suam à mundo, quinquagesimo die acciperet legem amoris. In iubileo ēt, id est, in quinquagesimo anno recepit populus Iudæorum libertatem amissam & hæreditatem: ita hac die recepit populus Christianus libertatem amissam, & paradisi hæreditatem. Dies ergo Pentecostes erat

Margin notes: Mich. 7. Spiritualis hominis necessaria sūt plura. — Spiritussancti effectus. — Mare uult — Psal. 18. — Pentecostes solennitas. — Gregorius hom. 30. in euange. — Missio sancti Spiritus cur dilata. — Cur quinquagesimo die facta. — Iubileus.

apud Iudæos celebris: quia tunc descendit Dominus super montē Sinai in flamma ignis, & cūctis audien tibus dedit legem eis. Ita quinquagesimo die à Pascha Spiritussanctus in monte Sion, super discipulos in linguis igneis descēdit. & legem nouam gratiæ spiritualis eorum mentibus impressit. Vnde Beda: Hæc nimirum solennitas non tantum charismatibus consecrata est Euangelicis, uerùm etiam legalibus iam olim est præsignata mysteriis: ac Domino iubente per omnes annos sacris obseruata cerimoniis. Liberati quippe ab Aegyptiaca seruitute filij Israel, per immolationem agni paschalis exierunt in desertum, ut uenirent ad terram repromissionis: peruenerunt q; ad montem Sinai: & descendens Dominus in igne super montem quinquagesima die paschæ peracta, legis decalogum eis disposuit: atque in memoriam datæ legis statuit eo die per annos singulos sacrificium sibi de frugibus eiusdem anni ad altare deferri: quæ autem sit agni paschalis immolatio, quæ Aegyptiacæ seruitutis absolutio, cunctis legentibus liquet: quia uidelicet pascha nostrum immolatus est Christus: & ipse uerus est agnus, qui abstulit peccata mundi: qui sui sanguinis precio nos à peccatorum seruitute redemit: suæ resurrectionis exemplo nobis spem uitæ & perpetuæ libertatis ostendit: Quinquagesimo ergo die post occisionem agni data est lex, descendente Domino super montem in igne: & quinquagesimo æquè die post resurrectionē nostri redemptoris, data est gratia Spiritussancti discipulis in cœnaculo constitutis. Et hic autem altitudo cœnaculi, & ibi cacumen montis sublimitatem præceptorum, & donorū indicat cœlestium: & quia uemo infimis adhuc desideriis inhærens, uel diuinis obtemperare mandatis, uel supernis possit dignus existere donis. Hæc Beda. Sic ergo Spiritussancti missio fuit in legis datione præfigurata, & festum Pentecostes, quod modò peragitur ab Ecclesia, olim quasi figuraliter peragebatur à synagoga. Quinquagesima ergo die, postquam Iudæi de Aegypto exierunt, decem præcepta in monte Sinai à Domino receperūt: ita quinquagesima die postquam nos fuimus ab inferno liberati, receperunt discipuli gratiam Spiritussancti. Istud etiam præfiguratum fuit in superabundantia olei, quod datum est pauperculæ uiduæ per preces Helizei: qui misericordia motus super pauperculam, impetrauit ei à Domino olei abundantiā. Per uiduam istam designatur Sancta Ecclesia, quæ ablato sponso suo Christo uidebatur tāquam uidua: sed Dominus misericordia motus dedit ei olei abundantiam: hoc est Spiritussancti gratiam, & linguarum intelligentiam. Istud miraculum de intelligentia linguarum. quasi per figuram Deus præmonstrauit in eo quòd in ædificatione turris Babel, diuersas linguas creauit. Tunc enim unam linguam in diuersas mutauit: modo unicuique intelligentiam omniū illarum dedit. Nec miraculum istud nunc fecisset, si diuisionem linguarum tunc non præmisisset. Et sicut tunc per linguas confudit ædificantes: ita nunc per linguas confudit Iudæos: qui multum confusi fuerint, quando tam grande miraculum audiuerunt. In hac ergo solennitate laudemus totis uiribus Dominum: exultemus & lætemur in ea: quia inde fructū non modicum, nos qui ad fidem uenimus consecuti sumus. Nō solū autem hominibus gaudium in hac solennitate prouenit: sed & beatæ uirginis gaudium inde crementū accepit. de qua Anselmus sic ait: Sed & gaudiorū suorum magnitudo non nihil incremēti accepit. cùm veniente super discipulos Spiritu sancto, mox ad prædicationem illorum fidē filij sui tanta hominū multitudo suscepit. Ibi namque excepto gaudio, quod de salute generis humani in istorū conuersione concipiebat, intellexit filium suū non fuisse gratis, id est frustra mortuū: cùm tam efficaciter uidebat operari fidem mortis eius. etiā in eis qui actores illus extiterant. Genus humanum ad salutē uocari uidebat, cuius rei gratia filium de se incorporatū, & in cruce passum antè intellexerat: quapropter lætabatur q; spes, quam antè conceperat, iam in rem ueram transibat. Gaudebant & gaudent homines: quia quod amiserunt, centuplicati precij fœnore recipiunt: corruerunt serui, resurgunt fratres & filij. Hæc Anselmus. Et quamuis præcipuè & specialiter in solennitatibus, nihilominus tamen semper & momentis omnibus Deum laudare debemus. Nam (ut dicit Gregorius) Mirum est, q; homo semper Deum non laudat: quia quælibet creatura ad Deum laudādum nos inuitat. Ad hoc autem nobis ualde est necessaria Spiritussancti gratia. Vnde Bernardus: Si quis torpet de Dei laude, certissimum habet in se experimentum, quòd non habet in se Spiritum sanctū: quia ubi Spiritussanctus inhabitat, laudem Dei excitat. Inuocantes ergo Spiritum sanctum, semper laudemus Deum: ad hoc enim facti sumus, ut Deū sine fine laudemus, sicut superni ciues semper Deū laudant: & continuè ubi semper sunt dies lætitiæ, & nunquam deest solenuitas, & gratiarum actio, & uox laudis. Scriptum est enim: *Beati qui habitant in domo tua Domine in secula seculorum laudabunt te*. Hoc maximè ueri monachi faciunt, qui die ac nocte psallunt. Vnde Hieronymus: Monachi debent habere puritatem martyrum, siquidem & ipsi martyres sunt. Quòd enim faciunt angeli in cœlis, hoc monachi psallentes die ac nocte faciunt in terris. Hæc Hieronymus. Et maximè assimilat nos cœlestibus, quamuis adhuc in terris peregrini simus. Vnde Bernardus: Nihil ita propriè quendam terris repræsentat cœlestis habitationis statum, sicut alacritas laudantium Deum, dicente scriptura: *Beati qui habitant in domo tua Domine: in secula seculorum laudabunt te*. Hæc Bernardus. Festinemus igitur & nos ingredi in illam requiem, ubi tanta superabundat indesinenter lætitia, & ad patriam nostram totis conatibus suspiremus. Mœsti in seculo, quia peregrinamur à Domino, qui enim non peregrinatur à corpore suo, peregrinatur à Domino. Multo autem melius est, dissolui à corpore, & adhærere Deo. Odiamus ergo huius miseri & putredi corporis nostri compagem, & ei curā in desiderijs non faciamus: quod hic nos detinet carceratos & peregrinos à tanto bono. quia secundum Apostolum, *Quandiu in hoc corpore sumus, peregrinamur à Domino*: dicimusque cum eodem Apostolo, *Cupio dissolui, & esse cum Christo*. Et iterum: *Infœlix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius?* Desideremus eius dissolutionem & eam cōtinuè à Domino postulemus, quia per nos eam consequi non ualemus. Et interim saltem moriamur mundo, & pōpis, ac concupiscentiis eius, & abstrahamus nos corde fortè & penitùs ab his rebus caducis, & à miseriis breuibus & leuibus harum rerum uisibiliū solatiunculis, quæ animas nostras uitiis inficiunt, & uirtutes à nobis excludunt: quia secundum Gregorium, cōcupiscentes uisibilia inuisibiles uirtutes amittit. Et secundùm Chrysost. Nulla res sic præpedit uirtutem, sicut uoluptas corporalis. Vnde & Leo Papa: Hoc maximè

Marginalia: Legalia p̄fecessit mysteria. — Beda in hom. — Figura. — 4. Reg. 4. — Gene. 11. — Exultatio nostra. — Exultatio Mariæ. Anselmus de excellentia B. Virginis. — Laudādus Deus semper. — Bernardus sermone de dedicatione. — Psal. 83. — Hieronymus in psal. 115. — Bernardus sermone de dedicatione. — Psal. 83. — Cœlum desiderare. — Philip. 1. Roma. 7. — Chrysosto. hom. de patre & duo bus filijs. Leo sermone de ieiu. — Marginal letters: A, B, C, D, E.

mè interiora hominis corrumpit, quod exteriora delectat, & tanto rationalis anima purgatior, quanto fuerit substantia carnis afflictior. Et breuiter (ut ait August.) cætera creatura uilescat, ut solus creator in corde dulcescat. Nam secundùm Apostolum, *uanitati creatura subiecta est*, & ideo amatores suos facit uanos, & multos decipit incautos. O quàm fœlix, quē misera mundi uanitas non seduxit, quæ nunc præcipuè multis illudit. Vnde Chrysost. Semper quidem, sed nunc præcipuè competenter dicitur *uanitas uanitatum, & omnia uanitas*. Hunc uersiculum si saperent, qui in potentia uersantur, in parietibus omnibus & uestibus suis scriberēt: in domo, in ianuis, in ingressibus, & ante omnia in conscientiis suis, ut semper eum oculis cernerent & corde sentirent. Quoniā quidē multæ sunt facies, multæ imagines falsæ, quæ decipiunt incautos. Istud oportet quotidie recitare carmen & in prandiis, & in cœnis, & in omnium cōuentu unumquemq; proximo suo canere, à proximo suo libēter audire: quia uanitas uanitatum est, & omnia uanitas. Hæc Chrysost. Amorem ergo rerum deficientium ad incorruptibilia transferamus, & ad sublimia uocati cœlestibus delectemur. Vt sancti gaudent, inde gaudeamus: horum diuitias concupiscentes, per bonam æmulationē ad ipsos tendamus. Cum quibus nobis fuerit consortium deuotionis, erit & communio dignitatis. Mētem nostram semper in cœlis habeamus, & ad Dominum multipharie nos uocantem toto corde, & desiderio tendamus. Quia (ut ait August.) *Exultauit ut gigas ad currendam uiam*: non enim tardauit, sed cucurrit clamās dictis, factis, morte, uita, descensu, ascensu, ut redeamus ad eum: & discessit ab oculis, ut redeamus ad cor, & inueniamus eum. Ad ipsum quoq; aspicientes, & eū semper in corde retinentes, pugnemus uiriliter: quia tota hæc præsens uita militia est, ac cōflictus, & pugna. Nā prospera & aduersa, feruor & tepiditas, refectio & inedia, sopor & uigilia, solicitudo & pigritia, fletus & lætitia, quies & labor, salus & infirmitas, afflictio & uoluptas, & quæcunq; in hoc mundo sunt pugnant contra nos, & insidiantur nobis. Et quia nūquam deest aduersarius nobis insidiando, sit semper paratus noster animus resistendo: quia certamen nostrum breue est, præmium uerò æternum. Nec unquam à pugna cessemus, quia quātumcunq; uicerimus, semper tamē restat quod uincamus. Vnde Leo Papa: Donet licèt sanctis suis quotidianam gratia diuina uictoriā, non aufert tamen dimicādi materiam: quia & hoc ipsum de misericordia protegentis est, qui naturæ mutabili, ne de confecto prælio superbiret, semper uoluit superesse quod uinceret. Vnde & Chrysost. Sancti & si à carne uinci non possunt, quasi iam spirituales: tamen percuti possunt, quasi adhuc carnales. Hæc Chrysost. Igitur quicquid delectamenti, uel cruciatus transitorij occurrit: statim hoc tanquam præteritum reputemus, & ad id quod semper manet mentis oculos dirigamus. Nam omnia quæ in mundo sunt, uelut umbra uelociter transeunt: ita ut præterita sunt, nec fuisse putentur. Et ideo momētaneū est, & citò trāsit quod hîc delectat & cruciat, sed æternū est & sine fine manet, quod ibi cruciat, uel delectat. Nec tamē digna facere, uel pati hîc possumus ad ea quæ ibi consequi, uel euadere speramus. Vnde Bern. Non sunt condignæ passiones huius temporis ad peccata quæ cōmisimus, ad beneficia quæ accepimus, ad pœnas inferni quas euasimus, ad præmia æterna quę expectamus. Hæc Bernardus. Tanta quippe est præeminētia æternæ gloriæ, ad tēporales & trāsitorias passiones, ut diligēs perspector deberet potius eligere multis annis in fornace ignis ardētis uelle torqueri, & multa mala pati, quàm minimo præmio in futuro sibi reseruato uelle priuari. quia labor est cū fine, & merces sine fine. Vnde August. O anima mea, si quotidie oporteret nos pati tormēta, & perferre pœnas, si ipsam gehennā longo tempore tolerare, ut Christum in gloria sua possemus uidere, & sanctis eius associari: nonne esset dignum pati omne quod triste est, ut tāti boni tantæq; gloriæ participes haberemur? Insidientur ergo dæmones, parent suas tentationes, frangant corpus ieiunia, premant uestimenta, labores grauēt, uigiliæ exiccent, inclamet me iste, inquietet me ille, frigus incuruet, conscientia murmuret, calor urat, caput doleat, pectus ardeat, inflentur stomachus, pallescat uultus, infirmer totus: deficiat in dolore uita mea, & anni mei in gemitibus, ingrediatur putredo in ossibus meis, & subter me scateat: ut requiescā in die tribulationis & ascendā ad populum accinctum nostrum. Vnde & Chrysost. Omnia agamus, ut non à gloria excidamus. Nequaquam enim difficile, si uoluerimus: nequaquā onerosum, si attenderimus. *Si enim sustinuerimus, & conregnabimus*. Quid est si sustinuerimus? Si tribulationes ferimus, si persecutiones, si arctam ambulauerimus uiā: arcta enim uia est & laboriosa, optione uerò nostra leuior fit spe futurorum. Transponamus igitur oculos in cœlū, & semper illa imaginemur & uideamus. Si enim in illis semper cōseruabimur, non à uoluptuosis, quæ hic sunt, patiemur quid, neque tristia ut grauia portabimus hæc & his similia deridebimus, & nihil neque nos subiicere, neq; eleuare poterit, solum si desiderium illuc tenderimus, si ad amorem illum aspiciemus. Et quid dico? quoniam nō dolebimus in præsentibus uersutiis. Neque enim uidere ea putabimus de reliquo, tale enim est amor spiritualis. Eos deniq; qui non pręsentes sunt nobiscum sed absunt, diliguntur autem: secundum unamquanq; imaginamur diem, magna enim amoris tyrannis, ab omnibus enim desistit, & ei qui diligitur alligat animam. Si ita Christum amauerimus, omnia quæ hic sunt umbra, omnia imago uidebuntur & somnium. Et dicemus & nos: *Quis nos separauit ab amore Christi? tribulatio, uel arctatio?* Non dixit, pecuniæ, uel deuitiæ, uel pulchritudo: hæc enim ualde uilia & derisibilia, sed quæ uidebantur esse grauia, posuit: fames, persecutiones, mortes: deinde ille quidem & hæc, ut nihil existentia expuit. Hæc igitur omnia excogitantes, & uoluptatē uoluptati comparantes, eligamus quæ meliora sunt, ut & futuris fruamur bonis. Hæc Chrysostomus.

Roma. 8. — *Chrysosto. sermone in Eutropiu. Eccle. 1.* — *Amanda cœlestia.* — *Augusti. in psal. 18. Psal. 18.* — *Aduersarius non deest.* — *Leo sermone de pentecoste.* — *Bernardus sermone de conuersione ad clericos cap. 30. Gloria cœlestis praeminentia.* — *August. in speculo* — *Chrysosto. hom. 63. ad popu. Antioch.* — *2. Timo. 2.* — *Roma. 8.*

ORATIO.

IESV largitor donorum omnium, qui in ignis specie super discipulos tuos misisti spiritum sanctum: precor & obsecro piissime, ut hæc dona quæ discipuli tui de tua sumpserūt largitate, licet indignus sumam ad salutem meam, te largiente, & mitte super nos seruos tuos spiritum tuæ charitatis, dilectionis, & pacis: qui corda nostra uisitet, à uitiis purget uirtutibus illustret, in uinculo dilectionis astringat, lumine tuæ cognitionis illustret, & ardore tuæ dilectionis inflammet, condona nobis peccata, & dona uitam æternam. Amen.

De laude diuina. Cap. LXXXV.

Laudis diuinæ commendatio.

ET quia dictum est de laude diuina, qua semper Deum laudare debemus: idcirco consequenter de ea aliquantulum latius uideamus. Immensa quippe creatoris, & conditoris tui beneficia, quæ tibi ô anima mea ab eo, cũ te ex nihilo creauit & condidit, collata sunt, ad debitum continuę dilectionis, ac gratiarum actionis & laudis iugiter reddendum te astringũt. Ad hoc enim cùm non esses, sola & gratuita bonitate illius creata, & ad similitudinem Dei facta es, ut eum diligendum semper & sine fine collaudes. Vnde Anselmus: Euigila anima mea, euigila: adhære diuinis bonis, intẽde sempiternis, temporalibus derelictis. Considera in ipso creationis exordio, quid sublimitatis, quid dignitatis conditor tibi contulerit, & perpende quo amore qua ueneratione colẽdus sit. Certè cùm uniuersitatẽ rerum uisibilium & inuisibilium, creans & ordinans humanam naturam facere disposuisset: summo consilio de tuæ conditionis dignitate tractauit: utpote quá cæteris creaturis, quæ in mundo sunt altius honorare disposuit. Vide igitur sublimitatem tuæ creationis, & retracta debitum reddẽdi amoris.

Anselmus in medita.

Gene. 1. Similitudo & imago Dei.

Faciamus (ait Deus) hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Attẽde igitur diligenter quid sit, ad imaginem & similitudinẽ Dei te esse creatã. Agnosce aliud esse similitudinẽ, aliud imaginem. uerbi gratia: Potest habere similitudinem quandam cum homine equus, bos, & cæteræ similes creaturæ, imaginem uerò hominis non habet, nisi alter homo. Manducat homo, manducat & equus. Ecce quædam similitudo, ac communis inter naturas diuersas: imaginum uerò hominis non imitatur, nisi alter homo eiusdem naturæ cujus imago est. Dignior igitur est imago, quàm similitudo. Similitudinem itaq; ad Deum, hoc modo habere poterimus, si eum esse bonum cõsiderãtes, nos boni esse studuerimus, si eum iustum esse cognoscentes, nos iusti esse contendamus: si misericordiam contemplantes, nos misericordiæ operam demus. Quo modo autem ad imaginem suam, attende. Deus semper meminit sui, intelligit se, amat se. Et tu ergo si pro modulo tuo infatigabiliter memor fueris Dei, intellexeris Deum, amaueris Deũ: eris ad imaginem eius, quia hoc facere niteris, quod semper facit Deus. Ad memorandum & intelligendum atque amandum summum bonum, totum debet homo referre quod uiuit. Ad hoc omnis cogitatio, omnis uoluntas cordis retorqueatur, ateratur, confirmetur, ut infatigabili affectus sis memor Dei: intelligas Deum, ames Deum, & tuæ creationis dignitatem: quia ad imaginem Dei creata es salubriter exprimis. Vt quid te Deus tam præclaro conditionis priuilegio sublimaret, nisi te suis laudibus indesinenter intendere uellet? Ad laudandum igitur conditorem tuum creata es, ut eius laudibus uacans, & hic iustitiæ meritò in illum semper proficeas, & in futuro beatè uiuas: laus enim eius & hîc iustitiam, & ibi beatitudinem tribuit. Sed si laudas, ex toto corde lauda, diligendo lauda. Hæc est enim sanctis laudandi proposita regula: de omni corde suo laudauit Dominum, & dilexit Deum qui fecit illum. Lauda ergo ex toto corde, lauda, & quẽ laudas dilige: quia ad hoc facta es, ut laudes & diligas. Laudat namque, sed ex toto corde non laudat, quem ad benedicendum Deum prospera demulcent, sed à benedicendi munere aduersa restringunt. Laudat quoque, sed non diligit: qui in Dei laudibus aliud quàm ipsum laudãdo requirit. Lauda igitur, & dignè lauda. ut nulla in te cura, nulla intentio, nulla cogitatio, nulla solicitudo mentis, in quantum tibi uirtus suppetit, à laude Dei sit uacua. Ab eius laude nulla te huius uitæ prosperitas reuocet: nulla compescat aduersitas. Sic enim ex toto corde laudabis Dominum. Sed cùm ex toto corde eum laudaueris, & diligens lauda, nil aliud ab eo quàm ipsum expetens, ut ipse sit finis desiderij tui, ipse præmium laboris, ipse solatium huius umbratilis uitæ, ipse possessio illius beatæ uitæ. Ad hoc itaq; facta es, ut eum sine fine collaudes: quod tunc utique intelliges plenius, cùm eius beata uisione sublimata: uidebis te sola & gratuita bonitate illius, cũ non esses, de nihilo tam beatam, & ad tam ineffabilẽ beatitudinem creatam, uocatam, iustificatam, glorificatam. Talis namque contemplatio infatigabilẽ tibi amorẽ dabit eum sine fine laudandi, ex quo, & per quem, & in quo tantis, & tam immutabilibus bonis te beatificatam gaudebis. Hæc Anselmus. Non solum autem hæc præmissa, sed maxima quoque redemptoris & Saluatoris tui beneficia, quibus te cùm perdita esses redemit & saluauit, ac multiphariè multisque modis uisitauit & sublimauit, ad laudandum Deum te prouocant multipliciter, & obligant. Exerce ergo te in laude diuina: quia ad hoc tibi membra sunt data, ut Deo laudes canas, & gratias ei referas. Vnde Chrysostomus. Nam & oculos, & os, & auditum propterea in nobis posuit Deus, ut omnia ipsi membra seruirent, ut quæ ipsius sunt audiamus, quæ ipsius sunt loquamur, quæ ipsius sunt operemur: eique laudes canamus assiduas, & gratias per cuncta referamus, per quæ hæc omnia conscientiæ nostræ secreta mundemus. Hæc Chrysostomus. Vt autem melius in laude diuina te ualeas exercere, prius humilia te Deo ualde: & dic ex intimis præcordijs tuis humiliter & deuotè: O pater misericordiarũ, scio & uerè cognosco, quòd me peccatorem miserum magis deceret coram te iacere prostratum, & cum fletu ac gemitu peccatorum ueniam flagitare, quàm te ore polluto laudare. Sed tamen de tua piissima bonitate, & ingenita dulcedine, omnibusque mortalibus promulgata uirtute confisus, te laudare cupio ex initimis præcordiis: obsecrãs uiscera miserationũ tuarum, ut me uermem immundũ, canem mortuũ, & cadauer putridũ nõ despicias, Domine Deus meus. Nempe uirtutes cœlorũ te condignè laudare nequeũt: quanto minus ho-

Laudando Deo creati sumus.

Regula sanctorum. Eccle. 47.

Chrys. in Psal. 143.

Humiliandus, qui Deum laudat. Humiliandi forma.

Officiũ hominis.

A homo fragilis, putredo & uermis? Bonorum quidem meorum non indiges sed tuam superexcellentem bonitatem tantò nobis manifestam facis, quanto infirmitatibus nostris magis miserando condescendis, & gratiam gratis ex sola liberalitate largiris. Vmbrã quidem nititur apprehendere, & sequitur uentum, qui se ex condigno laudare te existimat. Impossibile attentat, qui te ad plenum laudare laborat. Nec tamen ideo à laude cessandum est, sed mihi pariterque omnibus creaturis laudare conuenit suum creatorẽ: quia nulla creatura est, quæ opificem suum non laudet, uel saltem laudabilem reddat. Non ignoro dictum propheticum: quia uidelicet rectos decet collaudatio, & qui non est speciosa laus in ore peccatoris, & ideo uæ mihi quia quid dicam non habeo, aut

Psal. 32. Eccle. 15.

B quid rñdebo mihi cùm ipse fecerim? Si.n. iustificare me noluero, os meum cõdemnabit me. Sed nunquid ideo te non laudabo: quia immundum me esse cognosco? Nonne & uermes, & ranæ immundæ ex putredine generatæ, coaxitantes in plaudibus, te suum creatorem laudare cupiunt, prout sciunt & possunt? Nam & si uelut alaudula & philomena dulciter cantare nesciũt, sed nec uelut homo rationalis te cognoscere possime: saltem hoc faciunt, quòd te cognoscẽtibus materiam tuæ laudis tribuunt. O utinam cuncta suauia instrumẽta musicalia, cœlestes quoq; harmoniæ, ac terrestres melodiæ de corde suo sursum

C procederent, & condignas laudes tam dulciter personarent, ut oculis diuinæ maiestatis tuæ gratę fierent: ac totam cęlestem curiam, nouo quodam & ineffabili gaudio lætificarent. Sed quid dicam? Memetipsum Domine tua laude indignum esse cognosco: quñobrem precor, ut saltem cæteræ creaturæ nobilitate pręclaræ imperfectum meum dignentur supplere. Igitur opto, & ex toto corde desidero, ut orbes planetarum, ac cœlum sydereum, lympidissimo lumine radiosum floriferа quoque gemma, uernali decore cõspicua, pulchrisque coloribus adornata: nec non & omnia ignitæ charitatis desideria, de cordibus te uehementissimo amore diligentium procedẽtia, te laudent & benedicant in secula. Optarem etiam ex intimis pręcordijs meis, ut si iuuentus celerius consum-

Oēs creaturæ Deū laudare optat.

D mata, annositatem Mathusalem coæquasset, q̃ unusquisque annus, tam longæui temporis prædicti, & unusquisque mensis annorum eorundem, & unaquæque hebdomada huius mẽsium, & quilibet dies hebdomadarum, & quælibet hora ipsorum dierum, & quodlibet minutum hurarum prædicti temporis, te ex persona mea collaudarẽt tam deuotè & affectuosè, quantum unquam aliquis de numero beatorum Spirituum in splendoribus sanctorum te laudare in tanta duratione potuisset: ac si hæc omnia in propria persona cõpleuissem, & q̃ huius laudis frequens innouatio, in sua infinitate omnes excederet species

E numerorum. Quid plura? Fac de me hoc quod tibi placuerit, quia quandiu est halitus in naribus meis, à tuæ laudis præconiis non cessabo. Sed & cũ uirtus loquendi mortis hora defecerit, & meũ Iesum amplius præ debilitate proferre non ualebo: peto ut saltẽ nutus oculorum, uel extensio digitorum sit innouatio & confirmatio omnium desiderabiliũ affectuum & uerborum atque operum præteritorum & futurorũ, quæ usque ad extremum iudicij diem tibi cum deuoto famulatu offerre uellem si iandiu uiuere possem. Insuper dilecte hoc adiicio, desiderãs corde affectuoso, ut quando corpus meum fuerit in pulueres minutissimos redactum, & lapide clausum, quòd de

A qualibet particula minutissima uox armoniæ laudis & gloriæ tuæ exurgat: quæ durissimum lapidem penetrans, cœlorum altitudinem transcendat, & usque ad extremã iudicij diem uiuæ laudis præconium extollat: donec in resurrectione beata corpus & anima pariter unita, in tuæ laudis glorificatione æternaliter copulentur. Sane quandiu adhuc sum in hoc corporis ergastulo, à laude tua non tacebo. Nimirum uidemus quòd plerumque inter dulcissimas nemoris nuiculas, & cintiunantes philomenas, corui quoque crocitantes assunt, in hoc eodem modico quod acceperunt creatori suo subseruientes. Sic & ego peccator cùm sim, cantum ad manus habeo peccatorum, & prout possum, Deum meum per ipsum laudo &

Auicula laudes.

B glorifico in æternum. Siquidem aliud de Deo dulcis canere nescio: nisi hoc uidelicet, quoniam suauis est Dominus uniuersis, & quòd misericordia eius, super omnia opera eius. O Deus meus, misericordia mea. In hoc lætatur anima mea, exhilaratur consciẽtia, & gaudio immenso irrigantur omnia ossa mea. Hoc suaue canticum anima mea usque in seculum, inter spirituale genus auium cum læto corde dulci canit carmine. Quotienscunque etenim mẽte reuoluo, qualis aliqñ fui: qualia discrimina euasi, à quantis periculis me protexisti, & à quibus malis me eripuisti, dirupisti uincula mea, sanasti uulnera putrida, & laqueos periculosos contriuisti, & me dulciter ac pa-

Psal. 14.

C ternè liberasti. Cùm hæc (inquam) & similia bona à te mihi exhibita pertracto, mirum est quòd in horũ omnium affectuosa recordatione meipsum prę amore portare ualeo, ardentissimis siquidẽ amoris ignibus incandesco. O Deus meus quandiu peccatorem tibi recalcitrantem, patienter expectasti: quotiẽs & quàm paternè, nunc quidem dulciter nunc uerò durè me admonuisti, nescientem in benedictionibus dulcedinis præuenisti: filio prodigo & peccatis prægrauata, ac gratiis nudato: in occursum ueniens paternè occurristi, ab iterante uias prauas misericordẽ faciem non auertisti, sed semper & ubique pius & misericors fuisti? Et quòd his omnibus maius est, q̃ his omnibus bonis tam multiplicibus ingratus semper

D extiti, nec tu summa bonitas, propter hoc destitisti, donec tandẽ me dulciter ad te traxisti. Ah summa & inæstimabilis pietas: nũquid in his omnibus meipsũ à laude cõtinere potero? Nequaquã, Deus meus, misericordia mea, pro his oĩbus & alijs innumeris beneficijs opto & desidero, ut talis tanquã iocunda laudatio sit tibi ex me, qualis fuit beatorũ spirituũ laus, tũc cũ in primo aspectu tuę diuinissimę maiestatis gaudebant se æternaliter in tua laude cõfirmatos: malos uerò à te sine fine detrusos. Itemq; tã magna tamq; iocunda sit illa laudatio, quanta est animarũ sanctarum, cùm à carcere purgatorij ereptæ vultui gloriæ tuæ primò præsentantur, ut tuam iocundam faciem

E intueantur, & quanta erit laus in plateis cœlestis Hierusalem post finalem omnium resurrectionem quando electi à malis segregati Deum iocundo corde laudabunt, ac de sua saluatione æternaliter gloriabuntur. O amantissima sapientia, bonitas immensa, te pręcor ut omni mane diluculò cùm ad te surrexero, & oculos aperuero, simul quoque cor meum in tua laude aperiatur, ac quodam lucifero splendore, & flammeo ardore laudis tuæ facula immensa ex eo simul exurgat. Et peto ut hæc laus tam blandè & suauiter resunet in corde tuo paterno, sicut sonare consueuit suo modo omnium citharædorum, ac musicalium instrumentorum suauis modulatio in cor-

de iocundo, statu iuuentutis florido. Et in hac laudis facula simul ascendat tuę laudis tam odorifera fumi uirgola: tam gratiosa, ac si esset composita ex omnibus aromatibus myrrhæ & thuris, & uniuersis pulueris pigmentarij: tam speciosa, sicut cùm uernali tẽpore flores herbarum pullulant in campis, coloribus pulchris, & arbores stant frondibus ornatis, gratis odoribus. Sitque laudis huius facula, tam amorosa & deliciosa, ut in ea oculi tui delectabiliter ferantur: totaque cœlestis aula resultet, & hęc iugiter, sine intermissione, feruidissimo æstu, & rapidissimo colore tui amoris exurgat: ex corde, per deuotam meditationem: ex labiis, per feruidam locutionem, & ex omnibus operibus meis, per sanctam ac cœlestẽ conuersationem. Et hæc laudis facula sua uirtute omnes inimicos repellat, gratiam augeat, finem beatum obtineat, & gloriam æternæ beatitudinis acquirat, ut finis huius temporalis laudis, sit initium æternæ laudis patriæ cœlestis. Vt autem ad Dei laudem magis prouoceris, abstrahe quæso mentem tuam à terrenis, & leua eam ad cœlestia toto conatu quo poteris: ac considera quomodo illius cęlestis curiæ ciues delectantur, iubilant, & exultant in Deo continuè: singulorumque gaudia rememorans, tandem prout poteris, & permitteris, ipsis lætantibus & iubilantibus te ingere: & immisce. Exclama ergo corde toto, & dic ex intimis cũ Anselmo: Deus meus, quid melius, quid amabilius te æstimaui super terram, ut abstraherem cor meum à te, ad concupiscendum quicquam in mundo absque te? Cur amaui? quare concupiui in omni uita mea quicquam, præter te Iesum Deum meum? Quare distuli? cur intermisi ullo tempore te Iesu uersare in corde, te tota mente amplecti, & delectari in tua dulcedine? Cur non omnia desideria mea ad te conuerti? quò abierunt, quando te solùm non adierunt, omnia interiora Spiritus mei? Vbi eram, quando tecum mente non eram? Quo defluxerunt, quando non te solum habuerunt desideria mea? Iam ex hoc, nunc omnia desideria mea incalescite & affluite in Dominum Iesum: currite, quia satis hactenus tardastis: properate, quò pergitis: quærite, quem quæritis. Iesum quæritis Nazarenum, crucifixũ. Ascendit in cœlum, non est hic. Amantissimus Domini habitat confidenter, & flagellum non appropinquabit tabernaculo eius. Super altitudinem cęlorum, super omnem excellentiam angelorũ, propria uirtute ascẽdit: super solium singularis gloriæ, in dextera patris tui, coæternus & consubstantialis sedet, & diuino amictus lumine, coronatus gloria & honore, ut decet unigenitũ Dei, serenus in lætitia, plenus omnipotentatu, Dominus in cœlo & in terra. Ibi adorãt eum omnes angeli Domini, & uniuersa multitudo ciuium cœlestis Sion. In ipso unanimiter lætãtur omniũ corda, in eius desiderabili facie pascũtur omnium oculi beatorũ: in ipsum undiq; confluunt desideria omnium sanctorum. Ipsi iubilat, ipsi applaudit, ipsum magnificat tota uranica ciuitas gloriosa, per omnem modũ in splendoribus eius. Exulta & lauda habitatio Sion: quia magnus in medio tui sanctus Israel. Per ipsum centena decies millies milliena assistunt in sanctuario uranici tẽpli, intendentes uultum maiestatis claro & inflexibili uisu: ac personãtes harmoniam incessabilis hymni, in gloriam trinæ & simplæ diuinitatis. Per ipsum milia milium ad complenda patris mysteria alacri discursu iugiter meant inter cœlũ & terram, quasi apes negociosæ inter aluearia & flores, disponentes omnia suauiter: populus accinctus, nesciens labem, uel inobediẽtiæ moram. Per hos quippe, summa nostræ salutis administrãtur negocia, summaque superni consilij ad nos deferuntur arcana: per hos sanitates mortalium procreantur per hos consistunt regna, & imperia mundi. Inter quos præcipuum nouimus Michaelem signiferum nobilẽ cœli ciuem, qui stat pro acie Dei uiuentis, extendẽs romphæam propugnationis, ac uoce terrifica intonans, quis ut Deus, super eos qui ex aduerso sunt. Exultate in nobili filio uestro uos illustres Patriarchæ: quia impleta est in eo oĩs expectatio uestra, & ipse sublimis est ualde, & benedicentur in ipso uestro uidelicet semine omnes gentes: sic enim pollicitus est sermo diuinus. Gaudete in Iesu propheta magno uos prophetæ uiri ueraces: quia mirificè & gloriosè impleta uidetis omnia, quę de ipso annunciastis in Spiritu sancto, & fideles inuenti estis per ipsum in cunctis sermonibus uestris. Gaudete in Dño Iesu meo magistro uestro, uos incliti proceres cœli beati Apostoli: gaudete in Christo ipso, & iterum dico gaudete cum Christo familiari lætitia. Ecce enim quem uidisti in medio uestri esurientem, & sitientem, fatigatum, & his similia carnis infirma tolerantem, ab omnibus reprobari, & cum sceleratis reputari: quomodo uicit, quomodo regnat, quomodo ei omnia sub pedibus sunt: quàm gloriosus in suo diuino lumine fulget, & sui gaudij suæque ineffabilis gloriæ nunc uos socios habet, qui olim permansisti cum ipso in tentationibus suis, & uexationum eius consortes fuistis. Adorate nunc dulcia illa genua, quæ se curuauerunt ante uos usque ad terram sedentibus vobis ad sacratissimam cœnam. Adorate nunc sacrosanctas illas manus, quibus puluerem pedum uestrorum rex regnũ lauare, & extergere dignatus est. Gaudete in Iesu principe militiæ uestræ uos martyres gloriosi, quia ipsum pro quo tradidistis in mortem animas uestras, ipsum (inquam) Iesum filium Dei possidetis, præmium certaminis uestri. Gaudete in Iesu, summo doctore ueritatis, ô uenerandi cõfessores & doctores: quia quem olim doctrinis sacris, & operibus iustis confessi estis coram hominibus, nunc confitetur uos coram patre suo, & sancti angelis eius. Gaudete in Iesu uirgine, & uirginum sanctificatore uos paradisicolæ uirgines, uos angelis similes: quia ecce quem amastis, quem optastis, quem ardentibus desideriis expetistis: pro cuius amore terrenos sponsos, & omnem ornatum seculi contempsistis, summi regis filium nunc uidetis, nunc tenetis, nunc in eius castis amplexibus quiescitis, & diuelli à uobis nulla insidiatoris fraudulentia potest. Verùm autem inter omnes cœlicolas uberrimum tibi gaudium sit ô Maria uirginum uirgo singularis: rosa cœlicæ amœnitatis prælucidum sidus, inter primæuas lucernas diuini luminis susceptiuas, in Iesu tuo dulcissimo filio, sola præ omnibus gaude gaudio magno: quia quem ut hominẽ peperisti, & propriis uberibus enutristi: ipsum cum angelis & uniuersis ciuibus cœli adoras, ut Deum uiuum & uerũ. Gaude fœlix mater: quia quẽ uidisti in ligno crucis pendentem, uides in cœlo regnantem cum gloria magna: uides omnem altitudinem cœlestium, terrestrium, & infernorum maiestati eius inclinatam, & omne robur inimicorũ eius attritũ. Gaudia gaudiorum sint tibi omnis pulchritudo sanctorum. Beata Hierusalẽ mater nostra, quę sursum es, festiuitatẽ age lætabundam, & inedificientem in uisione pacifica tui Iesu, libertatis tui authoris. Et tu nunc rursum eleuare anima mea, quasi potes co-

Facula laudis.

Anselmus in meditationibus.

Psal. 90.

Adoranda membra Christi.

conatu, & sacris te ingere milibus lætantium in Domino Iesu. Illuc fidei & spei uehiculo perge, ibi per charitatis ardorẽ cõuersare, ubi Christus est in dextera Dei sedens. Intende mentis oculum in lumine vultus eius, lustra ac deosculare gratulabunda deuotione singula loca fœlicium plagarũ eius: de quibus egreßi sunt preciosi illi liquores sanguinis sacri, quo te appreciauit unigenitus Dei, & sanctificauit in uitam æternam. Hæc Anselmus.

ORATIO.

GRATIAS & laudes tibi ago Domine Deus meus, misericordia mea qui me dignatus es creare & redimere, atque ad tui cognitionem perducere, & per sacri baptismatis ablutionem inter filios adoptionis aggregare. Te laudo, te glorifico, qui me sæpe per multa defluentem uitia ad emendationem expectasti: ac de tribulationibus & periculis multis liberasti, tibi gratias ago pro inceptis in me gratia tua donis, quæ deprecor ut misericorditer perficias, meque in uiam salutis æternæ dirigas, & ad tuam uisionem fœliciter perducas. Amen.

De assumptione, & laude beatæ Virginis. Cap. LXXXVI.

Maria uacauit.

PERMANSIT autem beata uirgo, quãdiu uixit, in mõte Sion prædicto: ubi est cella in qua post ascẽsionem filij sui morabatur orationi uacando, & ea quæ cognouerat reuoluendo. Est etiam ibi alia cella beati Ioannis Euangelistæ, quæ fuit prima ecclesia mundi: in qua celebrauit primam missam in conspectu beatæ uirginis: & quandiu ipsa uixit post ascensionem filij. Quo quidem tempore quantis doloris & amoris ardoribus æstuauerat, testatur Hieronymus, qui de ea sic ait: Cæterum rogo cogitate attẽtius, & perpendite diligentius, quibus afficiebatur beata & intemerata uirgo doloribus; post Christi ascensum ad cœlos, expletis omnibus quæ de ipso erant ab angelis prædicata, & à prophetis multifariè multisquè modis præsignata: diuinis declarata oraculis uirtutibus exhibita, & quæ humanitatis sunt ostensa præsagijs. Quæso, si qua sunt in uobis uiscera pietatis, cõsiderate quo cruciabatur amore: quove desiderio æstuauit hæc uirgo, dum reuolueret animo cuncta quæ audierat, quæ uiderat, quæ cognouerat. Puto quòd quicquid cordis est, quicquid mentis, quicquid uirtutis humanæ, si totum adhibeas, non sufficiet ut cogitare ualeas, quantò indesinenter cruciabatur ardore pij amoris: quantis mouebatur uotis repleta Spiritusancto: quantis cœlestium secretorum transportabatur incitamentis. Fortasse ergo pre nimio amore in loco quo sepultus dicitur, interdum eam habitasse credimus, quatenus piis pasceretur internus amor obtutibus. Sic namque locus medius est hincinde constitutus, ut adire posset eius ascẽtionis uestigia, & locum sepulturæ ac resurrectionis, seu omnia in quibus passus est, loca inuisere, non quòd iam uiuentem quæreret cum mortuis: sed ut suis solaretur aspectibus. Et ideo quàm sæpe locorum recreabatur uisitationibus, & quem genuerat fideli Spiritu, mentis complexabatur amplexibus. Et iterum quàm sanè angelus Grabriel intactam custodiuit, & Ioannes uirgo uirginem seruauit, suisque deseruiuit obsequijs: non quòd eximius ille sanctorum chorus Apostolorum eam deseruerit, inter quos post resurrectionem intrans & exiens, familiarius contulit de Christi incarnatione: & ad exẽplum humanæ uitæ conuersatio eius post ascensionem Christi generaliter cum Apostolis fuit, quousque dispersi sunt. Hæc Hieronymus.

Hierony. sermone de assumptione, to. 4.

Cella Mariæ.

Est autem in monte Sion magna & deuota Ecclesia, in qua solebant esse cum Abbate canonici regulares, secundum regulam beati Augustini Domino seruientes: intra quam est cella in qua habitauit beata uirgo diebus uitæ suæ post ascensionem filij sui: & prope illam cellam est & alia cella, in qua migrauit ad cœlum, per angelos assumpta. Cuius dormitioni omnes Apostoli dicuntur interfuisse, & in uallis Iosaphat medio eam sepelisse. Ibi enim sepulchrum eius multum uenerabile ostenditur quod in maxima reuerentia etiam apud Sarracenos habetur.

Vallis Iosaphat.

Hæc autem uallis, licèt adhuc sit ualde profunda, multum tamen est impleta. Sepulchrum enim uirginis gloriosæ, tunc erat in superficie ipsius uallis, nunc est longè sub terra, in tantum quòd etiam Ecclesia eiusdem, cùm sit ualde alta, & testudinata, cum ipso sepulcro penitus sit subterra, & uallis desuper tota plana. In superficie tamen uallis est ædificium modicum, quasi unius capellæ: quod postquam quis intrauerit, descenditur per gradus quinquaginta in Ecclesiam ad sepulchrum, ubi est pulcherrimum altare marmoreum & cripta, ac desuper ædificata Ecclesia pulcherrima rotunda, & tabulatu lapideo discreta in honore ipsius beatæ uirginis dedicata: cuius in superioribus quatuor habentur altaria. & in inferioribus unum in Orientali plaga: & ad dexteram monumentum uacuum cernitur: in quo sancta Maria aliquando pausasse dicitur, sed à quo uel quando sit ablata, nescitur. Hanc Ecclesiam intrantes, uident ad dexteram insertam parieti petram, in qua Dominus nocte, qua tradebatur orauit uestigijs genuum, quasi ceræ molli impressis. Et solebant in ea esse monachi nigri cum Abbate, secundum regulam beati Benedicti Domino seruientes. Sed quo ordine beata uirgo hinc ad superna transierit regna, nulla catholica narrat historia. Nec inuenitur apud Latinos aliquis tractatorum de eius morte aliquid apertè dixisse, cum nec ipse qui hanc ante crucem Domini accepit in suam, idest Ioannes Euangelista, de hoc posteris aliquid retinẽdũ scriptis legitur mandasse. Nullus enim hoc fidelius narrare potuit, si illud Deus manifestare uoluisset, quàm ille utiq; qui hanc nutriendam suscepit. Restat ergo, ut homo mendaciter nõ fingat apertum, quod Deus uoluit manere occultum.

Hierony. sermone de assumptione B. Mariæ.

tum.

tum. Vnde Hieronymus: Monstratur autem sepulchrum eius cernentibus nobis, usque ad præsens in uallis Iosaphat medio: quæ uallis est inter montem Sion, & montem Oliueti posita, ubi in eius honore fabricata est Ecclesia miro tabulatu lapideo, in quo sepulta fuisse ab omnibus ibidẽ prædicatur: sed nunc uacuum cernentibus ostenditur. Hæc idcirco dixerim, quia multi nostrorum dubitant utrum assumpta fuerit simul cum corpore, an obierit relicto corpore. Quomodo autem, uel quo tempore, aut à quibus personis sanctissimum corpus eius inde ablatum fuerit, uel ubi transpositum, utrumve surrexerit, nescitur: quamuis nõnulli astruere uelint eam iã resuscitatam: & beata cum Christo immortalitate in cœlestibus uestiri. Veruntamen quid horum uerius censeatur, ambigimus. Melius tamen Deo, cui nihil impossibile est, committimus, quàm aliquid temerè diffinire uelimus authoritate nostra quod probamus. Hæc Hierony. De hoc Augustinus in quodã sermone longo inter cætera sic dicit, non tamẽ asserendo: De sanctissimo corpore perpetuæ uirginis Mariæ eiusque sacræ animæ assumptione loqui suscipientes, hoc ipsum dicimus, quòd in scripturis postquam Dominus eam in cruce discipulo commendauit, nihil de ea reperitur: præter quod Lucas in Actibus commemorat, dicens: *Hi omnes erant perseuerãtes unanimiter in oratione cum Maria matre Iesu.* Quid ergo de morte, quid de assumptio eius dicendũ est: unde scriptura nihil cõmendat: nisi quærendũ ratione, quod cõsentiat ueritati. Fiat ergo ipsa ueritas, sine qua nec ualet authoritas. Memores igitur conditionis humanæ, mortem illã beatissimæ temporalem dicere non metuimus: sed si eam dicimus resolutam in communem putredinem, uermem, ac cinerem: deliberandum est, si tantæ conueniat sanctitati, tantæ aulæ Dei prærogatiuæ. Scimus enim dictũ primo parenti, *quia puluis es, & in puluerem ibis.* Hãc conditionem caro Christi euasit: quæ corruptionẽ non sustinuit. Excipitur ergo ab illa generali sententia, de uirgine sumpta natura. Mulieri quoque dixit Deus, *Multiplicabo ærumnas tuas: in dolore paries.* Aerumnam sancta Maria sustinuit, cuius animam doloris gladius pertransiuit: sed sine dolore genuit. Maria ergo excipitur à quibusdam generalibus, quã tanta attulit dignitatis prærogatiua. Si ergo eam dicimus mortem subiisse, nec tamen uinculis retineri, nũquid impium erit? Si uoluit Dominus integram matrem uirginitatis seruare pudore: & cur non uelit incorruptam seruare à putredinis fœtore? Nunquid non pertinet ad benignitatem Domini, matris seruare honorem: qui legem soluere non uenerat, sed adimplere? Qui enim in uita præ cæteris illã gratia sui cõceptus honorauit: pium est credere, eam in morte singulari saluatione, & speciali gratia honorasse. Putredo & uermis humanæ est opprobrium cõditionis. Ab hoc opprobrio cũ Iesus sit alienus, natura sanctæ Mariæ uirginis excipitur, quem Iesus de ea sumpsisse probatur. Caro enim Iesu Christi, caro est sanctæ uirginis Mariæ, quam super astra transuexit, honorans omnem humanam naturam, & multo magis maternam. Si natura matris est filius: consequens est ut sit & filij mater: non quantum ad unitatem personæ, sed quantum ad unitatem corporalis naturæ. Quantum igitur intelligo, quantumque credo, sanctæ Mariæ anima excellentiori quadam prærogatiua à filio honoratur, possidens corpus suum quod genuit glorificatum. Et quare non suum, per quod genuit: si non obuiauerit nec dũ tanta perfecta authoritas. Verè credo, & per quod genuit: quia sanctificatio dignior est cœlo, quàm terra. Tam preciosum thesaurum dignius est cœlum seruare, quàm terra. Tantam integritatem meritò incorruptibilitas, non putredinis ulla resolutio sequitur. Illud sacratissimum corpus in escam uermibus traditum, quia sentire non ualeo, dicere pertimesco: quam æstimationem procul propellit incomparabilis gratiæ munus: ꝙ me dicere multarum scripturarum cõsideratio inuitat. Confitendum igitur censeo, Mariã ad æternitatis gaudia assumptam, benignitate Christi, honorabiliusq; susceptã cæteris, quàm gratia honorauit præ cæteris: atque ad communem humanitatem non esse adductam post mortẽ putredinis: uidelicet uermis & pulueris, quæ suum & omnium genuit Saluatorem. Si elegit diuina uolũtas inter igniũ flammas puerorum uestimenta seruare illæsa, cur abnuat in matre propria, quod elegit in ueste aliena? Ionam seruare in uentre ceti incorruptum uoluit sola misericordia, Mariam incorruptam non seruabit gratia? Seruatus est Daniel intemperantissima fame leonum: non seruanda Maria tantis dotata meritis uirtutum? Hæc ergo cũcta quæ diximus, quia naturam seruasse cognoscimus: in integritate quoq; Mariæ plus gratiam quàm naturam potuisse non dubitamus. Ergo lætari facit Mariam anima & corpore in proprio filio, nec ullam sequi corruptionis ærumnam, quam nulla secuta est tantum pariendo filiũ integritatis corruptio: ut sit semper incorrupta, quam tanta perfudit gratia: sic integriter uiuens, quæ omnium integram genuit uitam. Si ergo dixi, ut debui, approba Christe, & tui. Si uerò non ut debui ignosce obsecro tu, & tui. Hæc Augustinus. Sic ergo non est credendum ꝙ Maria mortua non fuerit: sed mortua est: ac tamen caro eius non computruit. Anima coniuncta est iteratò corpori mortuo & ita assumpta est in cœlum cum corpore glorificato. Vera autem & indubitata de eius assumptione sententia hæc esse probatur, ut secundùm Apostolum, siue in corpore, siue extra corpus, ignorantes assumptam, tamen & exaltatã super omnes choros angelorum credamus. Vnde Hieronymus: Hæc est dies præclara, in qua usque ad throni celsitudinem intemerata mater & uirgo processit, atque in regni solio sublimata post Christũ gloriosa resedit. Sic itaq; ubiq; cõsideter de illa sancta Dei canit Ecclesia, quod de nullo alio sanctorum fas est credere, ut ultra angelorum uel Archangelorum merita transcẽnderit: quia etsi similitudo promittitur, sanctis ueritas denegatur. Ad cuius profectò exequias, quantum fas est credere, famulabantur angeli, & uniuersæ cœli congratulabantur curiæ: quia credendum est militiam cœlorum cum suis agminibus festiue obuiam uenisse genitrici Dei: eãque ingenti lumine circunfulsisse, & usque ad thronum, olim sibi etiam ante constitutionem mundi paratum, cum laudibus & canticis spiritualibus perduxisse. Nulli dubium omnem illa cœlestem Hierusalem, tunc exultasse ineffabili lætitia: tunc iocũdatam esse inæstimabili charitate: tuncque cum omni gratulatione iubilasse. Quoniam festiuitas hæc quæ nobis reuoluitur annua, illis omnibus facta est cõtinua. Nec immeritò: Creditur enim ꝙ saluator omnium ipse, quantum datur intelligi, per se totus festiuus occurrit, & cum gaudio eam secum in throno collocauit: ꝙ si gaudium fit in cœlis de quolibet peccatore conuerso: multo magis putandum est, pro tantæ uirginis

Dubitatur an cum corpore assumpta sit.

Augusti. lib. de assumptione B. Mariæ. to. 9.

Lucæ 1.

Gene. 3.

Ibidem.

Assumpta creditur cũ corpore.

Daniel. 3.

Ionæ. 2.

Daniel. 6.

Assumpta est super omnes choros angelorum.

Hierony. sermone de assumptione. to. 4.

Exequias Mariæ celebrauerunt angeli.

Saluator matri occurrit.

ginis exaltatione & gloria, quòd exultatio sit in supernis. Cuius nimirum festiuitas omnium supernorum est gloriatio, cælicolarumque congratulatio: præsertim quia eius celebritas, laus & fauor, est saluatoris. unde credimus, ut suprà dictum est, quòd non hunc tantum diem solennem ducunt pro eius amore annuum: uerum continuũ etiam & æternũ iocũditatis & lætitiæ, uenerationis obsequio, cum omni tripudio amoris & gaudij. Nec immeritò omnis illa cælestis ciuitas cõgratulatur & ueneratur matrem cuius semper adorat filium regem: ante quem tremunt potestates, & curuatur omne genu. Quam si diligenter aspicias, nihil uirtutis est, nihil speciositatis, nihil splẽdoris & gloriæ, quòd non in ea resplendeat. Et ideo si placet talis & tanta uirgo, placeat & opus uirtutis: cuius uita omnium disciplina est cuius mores instituta sunt omnium ecclesiarum: quæ præcellit cunctis, supereminet uniuersis: propterea quæcunque uirgo sibi ab ipsa optat præmium, & implorat auxilium, debet imitari exemplum. Hæc Hiero. unde Bernard. Preciosum hodie munus terra nostra direxit in cœlum: ut dando & accipiendo fœlici amicitiarum fœdere copulentur humana diuinis. Illo enim ascendit fructus terræ sublimis, unde data optima descendunt. Ascendens in altum uirgo sancta Maria: dabit ipsa quoque dona hominibus. Siquidem nec facultas ei deesse potest, nec uoluntas. Regina cælorum est, misericors est mater unigeniti filij Dei. Nihil enim sic potest potestatis eius, seu pietatis magnitudinem commendare: nisi fortè aut nõ creditur Dei filius honorare matrẽ: aut dubitare quis potest omnino in affectum charitatis transisse Mariæ uiscera, in quibus ipsa quæ ex Deo est charitas nouem mensibus corporaliter requieuit. Et hæc quidem propter uos dixerim fratres: ut tamẽ interim sileã beneficia, quæ pro ipsius glorificatione consequimur: si eam diligimus, gaudebimus utique, quia uadit ad filium, nisi fortè (quod absit) inuentrici gratiæ omnimodis inueniamur ingrati: quem enim in castellum huius mundi intrantem prius ipsa susceperat, ab eo suscipitur hodie sanctam ingrediens ciuitatem. Sed cum quanto putas honore, cum quanta exultatione, cum quanta gloria? Nec in terris locus dignior uirginalis uteri templo, in quo Dei filium Maria suscepit: nec in cælis regali solio, quo beatam Mariam hodie filius Dei sublimauit. Fœlix nimirum utraque susceptio, ineffabilis utraque, quia utraque inexcogitabilis est. Vt quid enim hodie ea in Ecclesiis Christi Euangelica lectio recitatur in qua mulier benedicta in mulieribus excepisse legitur saluatorem? Credo, ut hæc quam celebramus, ex illa susceptione aliquatenus æstimetur, imò ut iuxta illius inæstimabilem gloriã, inæstimabilis cognoscatur & ista. Quis enim si linguis hominum & angelorum loquatur, explicare ualeat quemadmodum superueniente spiritu, obumbrãte uirtute altissimi, caro factum sit uerbũ Dei, per quòd facta sunt omnia. & Dominus maiestatis, quem non capit uniuersitas creaturæ, intra uirginea sese clauserit uiscera factus homo? Sed & illud quis excogitare sufficiat, quàm gloriosa regina mũdi hodie processerit, & quãto deuotionis affectu tota in eius occursum cœlestium legionum prodierit multitudo? quis explicare queat, quibus ad thronũ gloriæ cãticis sit deducta? quàm placido uultu, quàm serena facie, quàm lætis amplexibus suscepta à filio, & super omnem exaltata sit creaturam: cum eo honore, quo tanta mater digna fuit: cum ea gloria, quæ tantum decuit filium: Fœlicia prorsus oscula labiis impressa lactẽtis: cui uirgineo mater applaudebat in gremio. Verùm nunquid non fœliciora cẽsebimus, quæ ab ore sedentis in dextera patris hodie in beata salutatione suscepit: cùm ascenderet ad thronum gloriæ, epithalamum canens & dicens: *osculetur me osculo oris sui?* Christi generationem, Mariæ assumptionem, quis enarrabit? Quantum enim gratiæ in terris est adepta præ cæteris: tantum & in cœlis obtinet gloriæ singularis. *Quòd si oculus non uidit, nec auris audiuit, & in cor hominis non ascendit, quæ præparauit Deus diligentibus se:* quòd præparauit gignenti se, & quòd de omnibus certum est, diligenti præ omnibus, quis loquetur? Fœlix planè Maria, & multipliciter fœlix: siue cùm excipit saluatorem siue cùm à saluatore suscipitur. Hæc Bernardus. unde etiam Anselmus: Cùm Christus matrem in regnum suum assumeret: & ei magnificenciã gloriæ decreuisset ostendere: cuius precor dignitatis & honoris apparatibus intendebat tota curia angelorum? Quibus uocibus exultationis atque salutis resonabant uniuersa tabernacula antiquorum patrũ, ipsi curiæ tũc nuper associatorum? Certè crediderim omnes illius patriæ ciues festiuiori solitò, & sublimioris decoris nitore ad aduentum matris Domini sui præparari, ac noua quadam & ineffabili iocunditatis gratia, pro tantæ rei expectatione coniubilare. Et quid mirum? Ipse Iesus, Deus & Dominus omnium, filius ipsius castissimæ uirginis, & Dominus rerum: ipse ei sicut unicæ suæ matri, totus festinus occurrere uolebat: ne & aliquis de familiaribus suis se à tanti gaudij immensitate subtraheret. Vtique moris inter homines esse scitur, unumquemq; bonum seruum cuiusq; præpotentis Domini, eo maiori gaudio in aduentu amici sui exultare, quo ipsum Dominũ suum cognoscit aduentantem amicum magis amare. Cùm uerò de aduentu parentum Domini sui agitur, de quorũ speciali dilectione nullus ulla dubitatione tenetur, ille nimirum magis fœlicem se æstimat, qui maiori iubilo & festiuiori occursu lætitiæ frena relaxat. Si ergo hæc ita se habent apud homines, quibus si qua bonitas est, longè tamen supernorum ciuium bonitati impar est. Cõtempletur animo qui potest, quo gaudio, qua festiuitate, quibus concentibus iubilant omnes beatorum spirituum ordines: quando & unicam matrem Domini sui aduentare, & ipsum Dominũ Deũ suum ei uidebãt omni gloria sua decoratum ualle occurrere. Stipatus itaque mille milibus, imò innumerabilium angelorum agminibus, Deus ipse huic pijssimæ matri suæ de hoc mundo migranti occurrit eamque super omnes cœlos exaltatam, cunctæ secũ creaturæ perenni iure dominaturam in throno gloriæ collocauit. O dies tanti occursus gloriosa, & fœlix dies tã præclaræ exaltationis. Beata & celebris dies, tam sublimis glorificationis festiua, & omni seculo admirabilis. Dies enim illa non solum te domina ineffabiliter sublimauit: sed cœlum ipsum quod penetrasti, necnon cuncta quæ in eo sunt noua & inæstimabili gratia decorauit. Noua quidem gratia cœlum decorauit: quia priorem gloriam eius ex præsentia tua ultrà quàm dici possit aut cogitari, magnificauit. Nam tu domina illuc ascendens noua illud ac præcellenti uirtutum tuarum dignitate irradias: immensaque miserationũ & gratiarum luce perlustras. Eadem quoque dies tui ascensus, eos qui ciues cœli ab initio creaturæ esse meruerunt, solitò festiuiori exultationis gaudio induit. Quia namque per gloriosum fructum fœcundæ uirginitatis tuæ, uident semirutam ciuitatem suam redintegrari: uerè in tuo aduentu, per quem tantum bonũ meruerunt,

Matrem Iesu curia cælestis honorat.

Bernardus serm. 1. de assumptione B. Mariæ.

Prærogatiua Mariæ.

Cantic. 1.

1. Corin. 2.

Anselmus lib. de excellentia B. Virginis, cap. 8.

Occursus cælestium.

Occursus Christi.

Comitiua Christi.

meruerunt, gaudij sui magnitudo iure debuit aug-
mentari. Terram etiam dies exaltationis tuæ, ò beatis
sima fœminarum, mira gratia irrigauit, quia dum te,
quam de se & in se aliorum hominum lege progenitã
nouit, usque ad creatoris omnium thronum exaltari
recognoscit: antiquæ maledictionis pœnam, quam
in peccato primorum filiorum suorum se meritò ex
cepisse sciebat, iam per tantę benedictionis tuæ abun

Laus Mariæ exuperat sensum & linguã.

dantiam, sese euadere indubitanter credebat. Quid
amplius dicere possum domina? Immensitatem quip
pe gratiæ & gloriæ tuæ considerare cupienti sensus
deficit, lingua fatiscit. Quemadmodum enim omnia
quæ in cœlo sunt, per glorificationem tuam ineffabi
liter decorantur: ita per eandem glorificationem cun
cta quæ in terra subsistunt, ineffabiliter sublimantur.
Singula nempe in immensæ dignitatis decus profece
runt, cùm per tuam beatam & integerrimam uirgini
tatem Deum suum (quem non cognouerant) agno-
scere, & agnitum colere, atque amare meruerũt: quã
do omnes cœlos transcendere, ac in dextera Dei sui
benedicti filij tui exaltari cognouerunt. Imò etiam
didicerunt se eidem Deo suum totum debere quod
sunt, quando tu quæ inter illa, & de illis una fuisti, tan
tam dignitatis eminentiam meruisti. Nihil igitur aut
idolis homines, aut ullæ aliæ rerum species idolorum
cultoribus se debere intellexerunt, ubi & singularem
authorem sui ex castissimo utero tuo ad restitutionẽ
primæ creationis suæ progenitum susceperunt. & te,
per quam amissam dignitatem suam recuperauerũt,
omni creaturæ tam sublimiter præponi inspexerunt.

Laudes Mariæ.

Quas igitur laudes, quasve gratiarum actiones, non
solum humana, sed etiam omnis creatura huic sacra-
tissimæ uirgini debet? Purissima namque sanctitas,
ac sanctissima puritas, pijssimi pectoris eius, om-
nem omnis creaturæ puritatem, seu sanctitatem incõ
parabili sublimitate transcendens, hoc promeruit, ut
reparatrix perditi orbis dignissimè fieret. Vnde quid
laudis pro tam ineffabili bono ipse per eam reparatus
mundus ei iure debeat, cor alicuius sub carne morta-
li uiuentis, æstimare nullatenus sufficit: utique cũcta
quæ Deus fecit, & utiliter bona in eo statu quo con-
dita fuerunt esse destiterunt: & per hãc beatissimam
uirginem in statum pristinum restituta sunt. Sicut er
go Deus, sua potentia cuncta patrando, pater est &
Dominus omnium: ita beata Maria suis meritis cun-
cta reparando, mater est & domina rerum. Deus est
enim Dominus omnium, singula in sua natura pro-
pria iussione constituendo: & Maria est domina re-
rum, singula congenitæ dignitati per illam quam me-
ruit gratiam restituendo. Et quemadmodum Deus
ex sua substantia genuit eum, per quem cunctis origi
nem dedit: ita Maria de sua carne peperit illum, qui
in decorem primę creationis omnium, cuncta resti-
tuit. Item nulla rerum species, nisi per Dei filium fa-
cta substitit, ita lex debitæ damnationis neminem de
serit, nisi quem ab ea filius Marię absoluit. Quis igitur
ista recto sensu & corde syncero perpendẽs plenè per
cipere queat excellentiã Dominæ huius: per quã iam
ineffabili gratia, & tam inęstimabili electione erectus
est mundus? Quis, inquam, miram & omni rei pręter
hanc inauditam mulieris istius gratiam oculus mẽtis
aspiciens, non obstupescat: & non modo elinguis, ue
rùm etiam tantæ rei comprehensione prorsus immu
nis fiat? Quapropter ea quæ nobis sunt impenetrabi-

Damnari nequit, pro quo Maria intercedit.

lia intermittentes, precibus impetrare nitamur, vt qđ
intellectu capere nequimus, salutari effectu obtinere
mereamur. Per has ergo rationes impossibile est, ut
aliquis homo ad eam conuersus, & ab ea respectus,
damnetur. Namque ipsa genuit eum, per quem mor
tua reuiuunt: per quem homines ex peccato saluan-
tur: quia non est iustificatio, nisi quam ipsa in utero
fouit: non est salus, nisi quam ipsa peperit. Ipsa est er
go mater iustificantis & iustificatoris: ipsa est mater
saluantis & saluatoris. Igitur mater Dei, qui solus dã
nat, qui solus saluat quem solum timemus, in quo so
lo speramus, est mater nostra. Iudex & saluator no-
ster, est frater noster. Quomodo ergo desperemus,
cùm salus, siue damnatio nostra, ex boni fratris, &
piæ matris pendeat arbitrio? Nunquid sustinebit bo
nus frater puniri fratres suos quos redemit? bona ma
ter damnari filios suos, quorum ipsa redemptorem
genuit? dulcis mater rogabit dulcem filium suum,
pium fratrem nostrum, filium pro filijs, unigenitum
pro adoptatis. Pius filius, libẽter audiet matrem pro
filijs: unigenitus, pro his quos adoptauit: Dominus,
pro his quos liberauit. Hæc Anselmus. Exultemus igi
tur & nos miseri cum cęlicolis, & creaturis uniuersis,
prout possumus: ac talem & tãtam uirginem pro no
stro modulo laudare studeamus. Vnde Hierony. ad

Hierony. sermone de assumptione.

hæc nos prouocans & inuitãs inter cætera sic ait: Ideir
co lætamini & laudate: qa si Deũ ore prophetico in

Psal. xlix.

suis sanctis laudare iubemur: multomagis cum in hac
celebritate beatæ uirginis, matris eius, oportet cum
hymnis & canticis diligẽtius extollere, & dignis Deo
iubilare præconijs, ac mysticis honorare muneribus.

Laus matris ad filiũ refertur.

Nulli dubium quin totum ad gloriam laudis eius p-
tineat, quicquid dignè genitrici suæ impensum fuerit
ac solenniter. Profecto quicquid humanis potest di-
ci uerbis, minus est à laude cœli, qua diuinis est & an
gelicis excellentijs prędicata, & laudata pręconijs: A
prophetis quidem prænunciata à patriarchis figuris
& ænigmatibus pręsignata, ab Euangelistis exhibita
& monstrata, ab angelo uenerabiliter atque officiosis
simè salutata. Tamen & si ad hęc nemo idoneus inue
nitur, uotis omnibus cessare nõ debet etiam quilibet
peccator à laudibus: quamuis explere non queat qđ
sentitur. Vnde & sermo diuinus, cùm de peccatore
ageret, in Psalmo, *Sacrificium*, inquit, *laudis honorifica*

Psal. 49.

bit me; & illic iter quo ostendam illi salutare Dei. Ac si
patenter dicat. Illic iter est laudis, ad laudem sine fine
mansuram: sed nemo apprehendit illud, nisi ego præ
monstrauero. Propterea quia iter salutis nostræ in
laudibus est Saluatoris, hortor nos & commoneo,
in hac sacra solennitate genitricis Dei Mariæ, nolite
cessare à laudibus. Et quamuis speciosa laus non sit
in ore peccatoris, noli cessare: quia inde promittitur
tibi uenia, unde & omnibus ut laudes. Alioquin
nisi iuxta modulum ingenij nostri Deum laudare in
sanctis suis studeamus: quomodo eum iuxta multitu
dinem magnitudinis eius laudare poterimus? Omnĩ

Psal. 83.

no hoc prætermittendum non est, quod impleturi su
mus quandoque: secundùm quòd dicitur, *Beati qui
habitant in domo tua Domine: in secula seculorum lauda-
bunt te.* Interim uerò quia immensus est, quod uoce
non possumus, nec facundia ualemus, aequamur uo
tis & medullis cordis. Hęc Hieronymus. Assumptio

Figura. 2. Reg. 6. arca Domini.

beatæ uirginis fuit olim pręfigurata, quãdo arca Do
mini in domum regis Dauid est trãslata. Rex Dauid
coram arca citharizauit: & eam cum magno iubilo in
domum suam adduxit. In arca manna cœli cõtinebat-
ur. & conuenienter per eam beata uirgo designatur:
quia panem angelorum, quem homo manducauit, ip
sa generauit. Arca de ligno cethim imputribili erat fa
cta: figurans quòd Maria in putredinem non est re-
dacta.

dacta. Rex Dauid, qui coram arca subsiliendo citharizauit, regem cœli & terræ Christum præfigurauit: qui (ut creditur) matri suæ personaliter occurrit: & eam cum magno iubilo in domũ suam introduxit. Assumptio etiam Mariæ olim fuit Ioãni in Pathmos insula præfigurata. Nam mulierem quandam admirabilem in cœlo uidebat, quæ sole amicta erat: & Maria circundata diuinitate in cœlum ascendebat. Luna sub pedibus eius esse uidebatur: per quòd perpetua stabilitas Mariæ designatur. Luna enim instabilis est, & non diu manet plena: & designat mundum, & oĩa terrena. Hæc instabilia Maria contemnens, sub pedibus conculcauit. & ad cœlum ubi omnia stabilia sunt anhelauit. Coronam etiam in capite suo mulier habebat, quæ in se stellas duodecim continebat. Corona consueuit esse honoris signum: & signat honorem gloriosæ uirgini condignum. Per duodecim stellas apostoli intelliguntur: qui in discessu Mariæ omnes affuisse dicuntur. Mulier sunt datæ alæ ad uolandum: per quas intelligitur assumptio tam corporis quàm animæ. Festiuitas autem huius sanctæ assumptionis, figurata fuit olim in matre Salomonis. Salomõ enim rex in throno gloriæ residebat: & matri suæ thronũ ad dexteram poni faciebat. In quem ipsam à dextris suis locauit: & quodcunque petierat, sibi nõ negauit. Sic & Christus matrem suam à dextris suis locauit, & omnia quæcunque uoluerit ab eo impetrabit. O fęlix Maria & omni laude dignissima. O uirgo Maria, Dei genetrix gloriosa. O sublimis puerpera, quæ Deum, authorem cœli, & terræ, quem omnis creatura non capit, tuo immaculato utero clausum gestasti? Quid nos tantilli, quid actione pusilli, quid in tuis laudibus referemus, cùm etiam si omnium nostrum membra uerterentur in linguas, te laudare nullus sufficeret? Quid dicam pauper ingenio, cùm de te quicquid dixero minor laus est, quàm dignitas tua mereatur. Quid ergo de te dignum dicam: quid referã, cùm non sufficiat lingua carnis tuas enarrare uirtutes? O Maria tui recordatio nominis melle dulcior, nectare suauior, festos recreat, mœstos lætificat, oppressos releuat, errantes ad uiam salutis reuocat: & peccatores, ne desperent, suæ suauitatis odore confortat. Sicut enim tempore uernali, cùm ad alta cœli sol incipit ascendere: & terris fœcundam radiorum suorum luminositatem infundere, uegetabilia cuncta hyemali glacie constricta incipiunt reuiuiscere: animãtia quoque & uolatilia, in antris & specubus, ac diuersis quibusque latibulis abscondita, ad tantæ lucis nouitatem respirare incipiunt, ac uires resumere: & cordis lætitiam cantibus, & plausibus lætabundis ostendere homines quoque senes cum iunioribus, eius in aduentu exhilarãtur: & tota superficies terræ decore induitur, & applaudit, ac congratulatur. Sic nobis accidit, cũ sole amicta uirgo fœcũda, regina cœli prælecta, ut sol fines cordis nostri ingreditur, & memoria eius mentibus nostris rutilantibus absque nube infunditur: cõtinuò namque duricies omnis ad tantę lucis immensitatem resoluitur: arida cuncta rore cœlestis gratię irrigantur, fugantur tenebræ, lumen nouum exoritur, & gaudiorum nobis materia immensa cumulatur. O nomen admirabile, ò nomen delectabile: ò nomen grauidum sacramentis, & diuinis plenum mysterijs: ò nomen gloriosum, ò nomen celeberrimum: ò nomen sublime, antè tẽpora uniuersa in Dei prædestinatione compositum: & in tempore dignæ personæ, secundùm rem, conuenienter impositum. O nomen quod nominatur sæpius, & frequentatur dulcius in concilio & congregatione iustorum, & quod uersatur clementius in ore peccatorum. Quis enim unquam criminum ueniam petijt, nisi mediante Maria? Omnes Mariam inuocant. Omnes Mariam nominant. Mariam prę omnibus amant. Omnis ætas, sexus, & professio, Mariam studiosè reclamat. Cùm enim summum regem peccando perdimus, cũ angelos, & sanctos omnes offendimus: cùm etiam nobis ipsis graues sumus, & omnino nescimus quid agere debeamus: hoc solum restat miseris, ut oculos cordis & corporis ad te leuemus, consilium quærentes, & petentes auxilium. Vnde Anselmus: Nihil certè utilius post Deum, memoria matris Dei: nihil salubrius meditatione pij amoris, quo feruebat in memoria & contemplatione filij sui: nihil iocundius sapore pertracti gaudij eius, quo multipliciter pascebatur in eodem, & per eundem filium suum. Sæpe quidem uidimus & audiuimus plurimos hominum in suis periculis recordari nominis ipsius beatæ Marię uirginis, & illico omnis periculi malum euasisse. Velocior est enim nonnunquam salus memorato nomine eius, q̃ inuocato nomine Domini Iesu unici filij eius. Et id quidem non ideo fit, quòd ipsa maior eo sit aut potẽtior: nec enim ipse magnus aut potens est per illam, sed illa per ipsum. Quare ergo salus promptior in recordatione eius, quam filij sui, sæpe percipiatur, dicã quod sentio: Filius quidem eius Dominus est, & iudex oĩum, discernens merita singulorũ. Dũ igitur ipse à quouis suo nomine inuocatus, non statim exaudit, profectò iusto iudicio id facit. Inuocato autẽ nomine matris suæ: etsi merita inuocantis non merẽtur merita matris intercedunt ut exaudiatur. Hæc deniq; humanus usus quotidie probat, cùm quis proposito amici nomine, ab alio impetrat efficaciter, quod simpliciter sua prece nequaquam impetrare ualebat. Itaque si tam utilis est, in subueniendo, memoria nominis matris Dei, non mirum si magis affert fructũ frequens meditatio sancti amoris eius, si plenam iocunditatem dabit dulci studio cogitata & recogitata immẽsitas gaudii eius. Hæc Anselmus. Tibi ergo ò spes nostra, gaudium & lætitia cordis nostri, ego peccator in uocem salutationis & laudis cupiens prorumpere, teque ex intimo cordis cum gemitu & lachrymis, & deuota cordis genuflectione affectuosissimè matrem gratię salutare, & laudare: cùm mente pertracto uiros illustres qui te ab initio laudauerũt, præ stupore deficio, & ultrà spiritum nõ habeo. Sed cùm ad meipsum redeo, hęc intra me reuoluo, dicens. Salue ò pia mater Dei, & uirgo, quam laudat orbis terræ, plenitudo eius: cœli cœlorum, & omnis uirtus eorũ: quicquid de præconio tuo lingua dicere potuit, calamus scribere ualuit; cor potuit cogitare, omnibus illis simul collectis & conscriptis, & in unum manipulum congestis centuplicata, & infinities multiplicata, corde deuoto, aureo cum decore, mellifluu sapore, & odore aromatico, tibi porrigo ad laudandum & glorificandum te uirgo beata nunc & in æternum. Vnde Augustinus, Accipe itaque quascunque meritis tuis impares gratiarum actiones & laudes, & cùm susceperis uota, culpas nostras orando excusa. Admitte nostras preces intra sacrarium piæ exanditionis, & reporta nobis antidotum reconciliationis. Sit per te excusabile, qđ per te ingerimus: fiat impetrabile, quod fida mente poscimus: accipe quod offerimus impetra quod rogamus, excusa quod timemus: quia nec potiorem meritis inuenimus, ad placãdum iram iudicis, quàm te: quę meruisti mater existere eiusdẽ redempto-

Apoc. 12.
3. Reg. 2.
Fœlicitas Mariæ.
Augustin. sermone de assumptione, to. 10.
Nomẽ Mariæ.
Anselmus lib. de excellentia B. Virginis, cap. 6.
Maria inuocatio interdum citius auxiliatur, quàm Iesu
Author ad Mariam.
Augustin. sermo. 2. de annunciatione, to. 10.

redemptoris & iudicis. Succurre ergo miseris, iuua pusillanimes, refoue flebiles, ora pro populo, interueni pro clero, intercede pro monachorum choro, exora pro deuoto fœmineo sexu. Sentiant omnes tuum iuuamen, quicunque deuotè celebrant tuam assumptionem. Sit tibi compassio super afflictis, sit pius affectus super cœlorum peregrinis. Et cùm te semper lætantem aspicis, fletus quoque nostros ad Deum ipsa admittas: eumque, ut proprium filium, pro nobis interpelles, præcamur. Nos enim adhuc in hac terra affligimur, iniurijs lacessimur, opprobrijs afficimur: esurimus, sitimus, somnũ patimur, in carcere retinemur. Tu uerò in cœlestibus regnis prælata es cunctis uirginum choris. Tu agnum quocunque perrexerit sequeris: tu uirgineos choros, & ab incentiuæ carnis illecebris alienos, per albentia lilia rosasque uernantes ad fontem perennis uitæ potandos inuitas. Tu in illa beatorum fœlicissima regna, primi ordinis dignitate indempta, plantis roscidis oberrans, inter paradisi amœnitatem gramineosque & crocea, tenero poplite pergis: fœliciique palma uiolas immarcessibiles carpis. Tu concinis sine fine choris coniuncta angelicis, archangelicisque sociata, indefessa uoce Sanctus clamare non cessas. Tu in cubiculo regis beatitudine gemmis, ac margaritis ornata existis. Tibi thronus ab angelis est collocatus in aula regis æterni: teque ipse rex regum ut matrem ueram, & decoram sponsam præ omnibus diligens, amoris amplexu associat. Nec mirum si dignetur tibi adgaudere Deus regnans in cœlis: quem tu paruulum ex te hominem natum totiens osculata es in terris. Has ergo tuas fœlicitates possidens, conuertere ad nostrarum miseriarum salutem. Inter hæc fratres charissimi, toto mentis affectu beatissimæ uirginis intercessionibus nos committamus. Omnes patrocinia omni nisu imploremus: ut dum nos supplici eam obsequia frequentamus in terris, ipsa nos sedula prece commẽdare dignetur in cœlis. Neque enim dubium est eam, quæ meruit pro liberandis proferre precium: posse plus sanctis omnibus liberatis impendere suffragium. Sed quid nobis prodest hanc interpellare uocibus, nisi et humilitatis eius exempla teneamus? Curemus ergo, dilectissimi fratres, ut cũ huius diei festiuitati interesse cupimus, uestimentis humilitatis atque charitatis induti appareamus. Non nos inuidia alienæ fęlicitatis torqueat. Non ira usque ad diuisionem dilaniet. Non cupiditas à nobis Christum excludat. Non seculi nos tristitia exurat. Non prosperitas eius incautè decipiat. Nõ luxuria inquinet. Non immundicia polluat. Non elatio corrumpat. Non superbia inflet, ut cùm nos uirtutibus ornatos, charitate cõiunctos humilitate fundatos, beata Dei genitrix Mariæ suæ nos interesse festiuitati perspexerit, ardẽtius subuenire festinet apud filium, & Dominum suum Iesum Christum, Deum Saluatorem nostrum, qui coronis perennis regni clarificat sanctos suos, & est æterna laus & expectatio omnibus electis suis. Hæc Augustinus. unde & Anselmus: Rogamus ergo te Domina, per ipsam gratiã qua te pius & omnipotens Deus sic exaltauit, & omnia tecũ possibilia donauit: quatenus id apud ipsum nobis obtineas, ut plenitudo gratię quam meruisti in nobis sic operetur, quòd participium beati præmij eius nobis misericorditer quandoque donetur. Ad hoc quippe Deus noster per te factus est frater noster, ut quemadmodum ipse dignatus est consors fieri nostræ humanitatis: sic nos mereamur cõsortes fieri suę diuinitatis. Intẽde ergo pijssima Domina, ut nobis ad effectum proueniat, propter quod Deus noster rex tuo castissimo utero factus homo inter homines uenit. Nec sis quęsumus exoratu difficilis: quia proculdubio idem benignissimus filius tuus erit ad concedendum, quicquid uoles, promptus & exaudibilis. Tantummodo itaque uelis salutem nostram, & uerè nequaquam salui esse non poterimus. Quid ergo stringes larga uiscera misericordiæ tuæ cõtra nos Domina, ut nolis saluari nos? Certè Deus noster (teste propheta) misericordia nostra est, tu eiusdẽ Dei nostri, absque dubio, uera mater es. Si tu ergo quæ deles, & reuera misericordiæ mater denegas nobis effectum misericordię, cuius tam mirabiliter facta es mater: qd faciemus cùm idẽ filius tuus aduenerit, cũctos ęquo iudicio iudicaturus? Siquidẽ licèt ipse filius tuus sit per te factus frater noster: utique tamen ubi uoluntatem tuam suæ uidelicet dulcissimæ matris magis porrectam aduerterit: illuc seruata æquitatis ratione, à qua te nullatenus discrepare uelle uidebit, iudicij sui sententiam siue ad misericordiam inflectendo, siue ad iustitiam intendendo promulgabit. Subueni ergo nobis Domina, & non considerata peccatorum nostrorum multitudine, uelle tuum ad miserandum nobis inflecte. Cogita quęsumus, & recogita apud te, quia non ad damnandum, sed saluandum peccatores conditor noster factus est homo ex te. Cur itaque non iuuabis nos peccatores, quæ in tantam celsitudinem es propter nos eleuata: ut te Dominam habeat, & ueneretur tota pariter creatura? An ideo utrũ pereamus amplius non curabis: quia quicquid de nobis miseris ultra eueniat glorię tuæ nulla iactura inde proueniat? Et hoc quidem fortassis aliquo modo bõna Domina posses, si pro tui solius exaltatione & utilitate mater Dei facta fuisses. Sed neq; Deus, qui hominem assumpsit ex tua castissima carne, hoc fecit ꝓ tua & nostra communi salute. Si ergo tu quæ plena salute es potita, non intendis ut eadem salus pro modulo nostro etiam ad nos usque pertingat: iam tuorũ sufficiens commodorum, nostrorum negligens esse uideberis: quæ pro totius mundi saluatione meruisti fieri mater altissimi, cùm nos postposueris quos obuoluit funus seculi. Quid ergo quæso proderit nobis tua fœlix & gloriosa exaltatio, & quã inde habemus, dulcis & effectuosa exultatio? Vt ergo filium tuum totius mundi Saluatorem, & te eius reconciliatricem ueraciter esse sentiamus: eò nos propensiori studio iuua precamur & foue quò in fecibus mundi natos & alitos potiori leuamine perspicis indigere. Ab initio denique renouationis humanæ, omnibus sub tuum præsidium confugientibus hucusque succurristi. & idcirco præ omni creatura, omni laude dignissima dici & esse meruisti. Eia succurre nobis, & oramus ut laus quam per tot secula possedesti, continua tibi duret in gratia ipsa, qua mundo subuenisti. Tibi ergo nos commendamus, tu procura ne pereamus. Effice potius ut salus nostra de die in diem multiplicetur, & filio tuo, Domino Iesu Christo, uita nostra iugi deuotione famuletur. Hęc Anselmus.

Anselmus lib. de excellentia B. Virginis, Cap. 12.

Psal. 84.

ORATIO.

Deus dator gaudij, largitor solatij, luctus releuator, mœroris effugator, qui beatam uirginem Mariam, matrem tuam, maiestatis speculum, angelorum solatium, tuæ bonitatis imaginem, nostræ salutis originem, multiplici gaudio in terris & in cœlis lætificasti: concede mihi supplici tuo, ut qui ad eam quasi ad fontẽ gaudij

gaudij in doloribus meis fiducialiter recurrere præsumo, ualeam ipsius meritis & intercessione & perpetui gaudij effectum sentire, & ad illud ineffabile gaudium, quo assumpta tecum gaudet in cœlis, fœliciter peruenire. Amen.

De finali iudicio. Cap. LXXXVII.

Iudicium finale. Iudicium antecedentia, concomitantia, & sequentia. Purgatorij duplex pœna.

Post prædicta, quæ iam completa sunt, restat ut de final iudicio, & quibusdã alijs nondũ impletis, aliquid uideamus. Finale itaque iudicium quædam sunt antecedentia: scilicet pœna purgatorij, ecclesiæ suffragia, & Antichristi persecutio: quædam concomitantia, scilicet conflagratio mundi, & corporum resurrectio: & quædam sequentia, scilicet pœna infernalis, & gloria cœlestis. De purgatorio sciendum, quòd in eo duplex pœna est: una damni, de carentia diuinæ uisionis: alia sensus, de afflictione caloris aut frigoris, uel pœnæ alterius generis: & quantum ad utrumque, minor pœna purgatorij, maior est quàm maxima pœna huius mundi. Bernardus: Sola dies purgatorij, superat passiones sanctorum. Ratio autem acerbitatis pœnæ purgatorij est ista: quia cum Deus plus quærat emendam, quàm pœnam, plus põderat in pœnitentia uirtutem bonæ uolũtatis, quàm pœnam afflictionis. vnde plus ponderat Deus modicam pœnam uoluntariam in præsenti, quàm multam non ita uoluntariam in futuro, sicut plus ualet modicum auri, quàm multum plumbi. Vnde secundùm Augustinum: Vna gutta aquæ lachrymarum, tantum facit hîc pro emenda, quantum decem anni in purgatorio. Et oportet, ut quod ibi deficit in uolũtate, suppleatur in acerbitate. Necesse est autem (ut ait Augustinus) quòd tantum urat dolor, quantum inhæserat amor. Tanto enim quisquis torquetur diutius: quanto affectus eius uenialibus inhærebat fortius. Vnde tandiu differtur quis à gloria, quousque fiet sine omni macula sicut erat in baptismo. Noli ergo contemnere uenialia, pro quibus tanta pœna est expectãda.

Augustin. sermone de purgatorio. Venialia abluenda.

Cur autem anima incorporea corporalibus pœnis teneatur, declarat Augustinus, dicens: Animæ quæ in corporibus uiuentes, per dilectionem rerum uisibilium corporalibus imaginibus afficiuntur, à corporibus exeuntes, in eisdem imaginibus tormenta patiũtur. propterea enim corporalibus passionibus ibi teneri possunt, quia à corruptione corporalium affectionum hîc mundatæ non fuerunt, quam corpulentiam de corporis delectatione traxerunt. Et iterum: Si enim anima à corruptione corporalium affectionum hîc non mundatur, corpore exuta corporalibus tenetur passionibus. Studeat ergo in hac uita se ab huiusmodi petulantia mundare: quatenus cùm hinc exierit, nihil corporeum secum trahat, & à corporis passione immunis existat. Hæc Augustinus. Suffragiorũ autem sunt quatuor modis generales. ad quos omnes alij reducuntur, scilicet oratio, ieiunium eleemosyna & sacramentum altaris. Hæc suffragia prosunt defunctis, secundùm magis & minus, pro diuersitate meritorum in mortuis: uel pro charitate uiuorum, qui magis solicitantur pro mortuis aliquibus quàm alijs.

Suffragia generalia.

Illa enim suffragia quæ specialiter fiũt pro aliquibus, plus ualent illis quàm alijs, licèt etiam alijs aliquo modo communicentur. Suffragia uerò quæ communiter fiunt pro defunctis, quamuis omnibus pro modulo suo prosint: illis tamen amplius, qui dum essent in statu uiæ, magis meruerunt ut sibi prodessent. Vnde Gregorius. Illis sacræ uictimæ mortuis prosunt, qui hic uiuendo obtinuerũt ut eas etiam post mortem bona adiuuent, quæ hîc pro ipsis ab alijs fiunt. Inter hoc autem pensandum est, quòd tutior uia sit, ut bonum quod quisque post mortem suam sperat agi per alios, agat dum ipse uiuit per se. Beatius quippe est liberum exire, quàm post uincula libertatem quærere. Tunc ergo uerè pro nobis Deo hostia accepta erit, cùm nosipsos hostiam fecerimus. Et fidenter dico, quoniam hostia salutari post mortem non indigebimus, si ante mortẽ Deo hostia ipsi fuerimus. Hæc Gregorius.

Suffragia peculiariter facta.

Gregorius lib. 4 dialog. cap. 58. & 59. Bona ante mortẽ per se agenda.

Insuper ne aliquod bonum pereat, illa bona quæ quis peccando operatur, mortificata, alijs saluandis dabuntur. Sicut quando corporali morte quis moritur, fratres & propinqui in bonis eius succedũt. Antichristus uerò quatuor modis subuertendi homines armabitur: scilicet callida persuasione, miraculorum operatione, bonorum largitione, tormentorum exhibitione. Prædictis quatuor modis multos ad se trahet. Trahet autem multos per munera, bonos per tormenta, simplices per prædicationem & miracula. Habebit secum magos & maleficos: reges quoque & principes. Vnde in Apocalypsi: *Vidi de mari bestiam ascendentem*, id est, Antichristum: *habentem capita septem*, id est, principes uniuersos, *& cornua decem*, id est illos qui impugnant decalogum. Hic ex parẽtibus senibus concipietur, & nascetur in Babilone, de tribu Dan. Et sicut in Christo omnis plenitudo diuinitatis inhabitauit, ita in Antichristo omnis plenitudo iniquitatis inhabitabit: qa in ipso erit spiritus malignus, caput omnium malorum, propter quod & filius perditionis uocabitur. Inter occultum aduentum Antichristi, qui est per natiuitatem, & manifestum, qui erit per prædicationem, & apertam persecutionem: uenient Helias & Enoch, ut ipsi repugnent, & errantes ad uiam ueritatis reducant, qui utrique per Zachariã duæ oliuæ, id est Spiritu sancto uncti, & per Ioãnem duo cãdelabra, id est lumen dantes aliis nominantur, & prædicabunt diebus mille ducentis sexaginta, id est tribus annis & dimidio, sicut & Christus prædicauit: amicti saccis, id est pœnitentiam prædicantes, & exẽplo sui ostendentes. Et omnes qui cognoscere & cõfiteri uerum Deum uolunt, hos duos senes & ueraces testes subsequuntur, iniquum errorem deserẽtes: quoniam ipsi in magnis, & coram Deo, & coram populo fulgebunt, uicos & ciuitates & plateas, atque alia loca ubicunque filius perditionis contrariam doctrinam suam efflauerit percurrentes: ac in eis multa signa in Spiritu sancto facientes, ita ut omnis populus

Antichristi arma quatuor.

Apoc. 13.

Antichristi parentes & malitia.

Helias & Enoch aduentus in terram. Zacha. 4. Apoc. 11.

lus qui ea uiderit in maximam admirationem ducatur. Idcireo autem hæc magna signa, supra firmam petram solidata, illis dabuntur, quatenus illa contraria, & falsa signa abiiciantur. Tandem Antichristus occidet eos in Hierusalem, & iacebunt corpora eorum in plateis tribus diebus & noctibus & dimidio: quia nullus audebit corpora eorum sepelire, propter metum Antichristi, ut quicunque uiderint, timeant eis cōsociari. Post tres autem dies & dimidium resurgent, & in cœlum in nube ascendent. Antichristus uerò quindecim diebus regnabit post mortem illorum. Regnabit autem tribus annis & dimidio, & post Dominus potestate sua occidet eum: siue p se, siue per Michaelē archangelum. Occidetur autem in monte Oliueti in papilione, & in solio suo, in loco illo unde Dominus ascendit: scilicet in præfati montis uertice, qui dicitur inclytus, quia ex eo Saluator ascendit ad patrem: ibi namque peribit, unde Dominus ascendit. Quo interfecto non statim ueniet Dominus ad iudicium, sed cōcedentur quadragintaquinq; dies ad refrigerium sanctorum, & ad pœnitentiam subuersorum. Quantum autem sit spatium inter illos quadragintaquinq; dies, & finem mundi, nemo scit. Iudæi tunc ad prædicationem Enoch & Heliæ conuertentur ad fidem, & sancta ecclesia usque in finem mundi pacifica quiescet: quia extunc fraudulētia & sæuitia diaboli penitus deficiet. Circa conflagrationem mundi sciendum est, quòd ignis permaximus aduentum iudicis præueniet, & faciem eius præcedet: quia uirtute diuina non solùm ignis, qui est in sphera sua: sed etiam omnes ignes, & qui in terra, & super terram sunt, ad mundi conflagrationem cōcurrent. Per istum ignem quasi simul fiet purgatio iustorum, & punitio malorum, incineratio corporum, & consumptio terræ nascentium. Habebit enim iste ignis officium quatuor igniū, uidelicet ignis infernalis, ad reproborum punitionem: ignis purgatorij, ad bonorum à uenialibus purgationem: ignis terrestris, ad uegetabilium & sensibilium cōsumptionem, & corporum incinerationem: & ignis elementaris, ad elementorū subtiliationē, & innouationis eorū dispositionem. Per hunc ergo ignem ita facies terræ exuretur, quòd figura huius mūdi peribit, sicut & olim per diluuium factum fuit. Et meritò primùm Dei iudiciū fuit in aqua, cōtra ardorem luxuriæ, quæ tunc uiguit: ultimum uerò iudicium erit in igne, contra teporem charitatis, quæ tunc senescente quasi mundo refrigescet. Quo facto, statim erit resurrectio mortuorū corporum, cum aduentu iudicis ad iudicium, & tunc inflammabitur totus mūdus per circuitum. Quia enim homo meruit & demeruit, in anima simul & corpore punietur, uel præmiabitur in utroque, & ideo in eisdē oportet eum resurgere. Resurgent autem oēs tā boni quā mali, nulla in eis existente differentia, quantū ad ordinē temporis, sed quātum ad ordinem dignitatis. Nam mali surgent deformes & passibiles, imò tam ignominiosum erit corpus peccatoris, quòd anima resumens ipsum stupebit quando illud uidebit, & ipsum uidere abhorrebit, & uellet potius habere tale corpus quale erat, quādo dimidium comestum fuit à uermibus. In bonis autem natura seruabitur, & uitia detrahentur, & erit corpus septies clarius quàm sol sit modò. Quanto fuerint crimina malorum abominabiliora, tanto erunt corpora eorum deformiora. Et quāto fuerint merita iustorū plura & maiora, tanto erunt corpora eorum pulchriora & clariora. Corpus minimi pueri septipliciter clarius sole erit. Si alius fuerit in decuplo eo sanctior, illius corpus in decuplo erit illo

Helia & Enoch cædes.

Antichristi cædes.

Iudæorum conuersio.

Conflagratio mundi.

Ignis conflagrationis quatuor officia.

Iudicium p aquam & per ignem.

Resurrectio uniuersalis.

Corpus bonorū, secundū merita sumet claritatis augmenta.

A clarius, & similiter intellige de centies & millesies. Et sicut Christus infinities est omnibus sanctis sanctior, ita est infinities corpus eius omnibus sanctis clarius. Omnes autem tam boni quàm mali resurgent incorrupti & integri corpore uidelicet sine aliqua mēbrorum diminutione, in debita statura, secundùm mensuram ętatis plenitudinis Christi, sed boni tātum in gloriam immortalitatis immutabuntur. Vnde Augustin. Sed si Christus in ea mēsura corporis in qua mortuus est resurrexit; nephas est dicere, cùm resurrectionis omnium tempus uenerit, accessuram corpori eius eā magnitudinem quam non habuit, ut longissimus posset fieri æqualis. Si autem dixerimus, ad dominici corporis modum etiam minorum maiorumque corpora redigēda, peribit de multorum corporibus perplu B rimum, cùm ipse nec capillum periturum esse promiserit. Restat ergo ut quisque recipiat suam mensuram, quam uel habuit in iuuentute, si senex est mortuus: uel fuerat habiturus, si est antè defunctus. Et ideo nō est dictum ab Apostolo, in mensuram staturæ: sed, *in mensuram ætatis plenitudinis Christi*. quia resurgent corpora mortuorum in iuuenili ætate & robore, ad quā Christum peruenisse cognouimus. Hæc Augu. Resurrectio ergo tria corriget in natura, scilicet defectum, sicut in pueris & mutilatis, siue in diminuta natura membrorum. superfluum, scilicet unguium, crinium & huiusmodi. errorem, sicut est in monstruositate mē C brorum Resurgent quoque corpora eorum, numero eadem quæ prius, ex eodem puluere in quem redacta fuerant: ita quòd in quascunq; auras uel sinus puluis ille fuerit dispersus, ad eandem animam redeat, quæ ipsum primitus ut uiueret & cresceret animauit. Nec solùm resurgent corpora quantum ad membra principalia: sed etiam saluis capillis, & cæteris membris ad decorem facientibus. Resurgent enim homines quantùm ad esse, & quantum ad integrum esse & quātum ad decorum esse. Et hoc in momento, id est, breuissimo & angustissimo spatio tēporis, in ictu oculi, transuolat media, & transit ad remota: in nouissima tuba, id est, per uocem magnam & manifestam, postquam non erit alia. Hęc tuba clamor ille intelligitur, de quo D in Euangelio dicitur: *Media nocte clamor factus est, ecce sponsus uenit, exite obuiam e.*: Non enim tunc ueniet cū speratur, sed media nocte, id est, occultè ualde & insperatè. Tubæ nomine aliquod euidens & pręclarum signum accipitur, quod nutu diuino dabitur: quod archangeli uox, & tuba Dei alibi, & etiam uox filij Dei Euangelio dicitur: Et bene dicitur tuba Dei: quia quasi ad bellum contra inimicos ueniet, & efficaciam dabit ei, quòd per illam mortui resurgent. Vox ergo tubæ, secundum quosdam, est imperium Christi resurgere imperantis: secundùm alios uerò, est manifesta Christi apparitio: post resurrectionem uerò statim erit iudicium. Erit autem in ualle Iosaphat quæ sita est E ad Orientem, inter Hierusalem & montem Oliueti: quia Hierusalem & terræ adiacens est locus medius communis omnibus nationibus, ac famosissimus, & publicus propter opera nostræ redemptionis. Iosaphat autem interpretatur iudicium Domini. Ad iudicium ergo Domini congregabuntur omnes impij, ut damnentur, iusti uerò non descendent in uallem iudicij ut damnētur, sed in nubibus obuiam Christo eleuabuntur. Christus enim non descendet in terram ad iudicium, sed in aere sedebit contra locum montis Oliueti, ex quo ascendit, stipatus agminibus & uirtutibus cęlorum. Et erit iudicium illud horribile ex omni parte. Suprà, erit iudex iratus: subtus, patens infernus:

Augustin. lib. 22. de ciuitate, cap. 15.

Matth. 10.

Ephe. 4.

Resurrectio tria corriget in natura, & erit integra.

Resurrectio fiet in momento.

Matth. 25.

Tuba quid.

Vallis Iosaphat locus iudicij.

Iudicij horribilitas.

nus.intus,conſcientia remordens:extrà, mundus ardens:à dextris, peccata accuſantia:à ſiniſtris, infinita dæmonia terrentia:circà, boni angeli in infernum pellentes,& mali ad ipſum trahentes. Ibi erunt etiã omnes ſancti ſententiã iudicis approbãtes, & omnes mali cum bonis peccata damnatorum cognoſcentes. Et tunc Chriſtus blandus iuſtis,& terribilis apparebit iniuſtis. Adeo quidem iratus reprobis uidebitur, ut dicant montibus & petris,cadite ſuper nos,& abſcondite nos à facie ſedentis ſuper thronum,& ab ira agni.

Christus cũ stigmatibus apparebit. Diuina natura nõ uidebitur damnandis. Forma qua iudicatus iudicabit Christus.

Stigmata quoque monſtrabit, & paſſionis inſignia: ſcilicet crucem,clauos,lanceam,coronam,& flagella. Tota quippe trinitas in iudicio futuro iudicabit authoritatiuè & iuriſdictione ordinaria,ſed Chriſtus,inquantum homo,iudicabit executiuè & iuriſdictione delegata: quia iudex debet eſſe manifeſtus omnibus iudicandis. Deus autem pater uel filius, ſecundum diuinam naturam,nõ uidebitur ab omnibus in iudicio: quia tunc omnes eſſent beati. cùm in uiſione cõſiſtat beatitudo, & ideo executio iudicii data eſt à patre Chriſto homini,qui poterit ab omnibus uideri. Vnde poteſtatem dedit ei iudicium facere,ſcilicet executiuè:quia filius hominis eſt ab omnibus uiſibilis, bonis & malis. Non apparebit in forma Dei. quia ſolis mundis corde promittitur uiſio formæ Dei:ſed in forma ſerui,ut poſſit ab omnibus uideri iuſtè iudicaturus in ea forma,in qua iniuſtè iudicatus eſt. Vnde Auguſt.

Augustin. sermo.64. de uerbis Domini.

Forma illa erit iudex,quæ ſtetit ſub iudice. Illa iudicabit,quæ iudicata eſt. Nam ſi iudicium non fieret niſi inter ſolos iuſtos, appareret tanquam iuſtis forma Dei. Quia uerò iudicium futurum eſt iuſtorũ & iniquorum:nec licet ut iniqui uideant Deum: talis apparebit iudex,qualis uideri poſſit,& ab eis quos coronaturus eſt,& ab his quos damnaturus eſt. Hęc Aug.

Ordines in iudicio quatuor.

Ordines autem quatuor erunt in iudicio:quorũ duo erunt electorum & à dextris: duo reproborum, & à ſiniſtris. Ex parte electorum quidam non iudicabuntur,ſed iudicabunt & ſaluabuntur, ut quorum merita bona ſunt impermixta malis,ſicut perfectorum pauperum Chriſti,qui hîc ſeipſos iudicauerunt:qui præcepta legis,perfectionis uirtute tranſcendunt,& omnia relinquentes , nudi nudum Chriſtum ſecuti ſunt, quibus uoce dominica dicitur:

Matth. 19.

Vos qui reliquiſtis omnia, et ſecuti eſtis me,cùm ſederit filius hominis in ſede maieſtatis ſuæ, ſedebitis & uos ſuper ſedes duodecim iudicantes duodecim tribus Iſrael. Dicitur autem iudicare,id eſt, iudicanti aſſiſtere: quia cum iudice tanquàm aſſeſſores eminentius ſedebunt, non quòd ipſi ſententiam ferant,quia hoc ſolius iudicis erit:ſed quòd approbẽt & confirment. Sedebit enim Chriſtus in eminentiori loco cum ſanctis: mali uerò ſtabunt ſubtus in terra quàm dilexerunt. Quidam uerò iudicabuntur & ſaluabuntur, ut quorum merita bona ſunt aliquibus malis uenialibus permixta qui uitæ maculas lachrymis tergunt,qui mala præcedentia ſequentibus factis & miſericordiæ operibus redimẽtes,quicquid illicitum aliquando fecerunt,ab oculis iudicis bonorum operum ſuperinductione cooperiunt , quibus iudex ueniens dicit:

Matth. 25.

Eſuriui,& dediſtis mihi manducare:ſitiui, & dediſtis mihi bibere : hoſpes eram , & collegiſtis me : nudus, & operuiſtis me , infirmus , & uiſitaſtis me:in carcere, & ueniſtis ad me. Ex parte reproborum quidam iudicabuntur & damnabuntur, ut quorum merita damnabilia permixta ſunt aliquibus bonis : ſicut illorum qui Chriſtianæ fidei initiati myſteriis opera fidei exercere contemnunt , & fidem ſine operibus habent : quibus in clamatione dominica dicitur:

Ibidem.

A *Eſuriui,& non dediſtis mihi manducare:ſitiui, & non dediſtis mihi bibere:hoſpes eram , & non collegiſtis me:nudus,et nõ operuiſtis me:infirmus & in carcere,& non uiſitaſtis me.* Quidam uerò non iudicabuntur, ſed damnabuntur, ut quorum mala merita omnino impermixta ſunt bonis, ut qui fidem recipere noluerunt,& fundamento fidei caruerunt:uel qui ſuſceptam fidem quaſi per apoſtaſiam reiecerunt:de quibus Dominus dicit, Qui non credit, iam iudicatus eſt. Et de quibus Paulus ait: *Qui ſine lege peccauerunt,ſine lege peribunt.* De quibus etiam Pſal. ait, *Non reſurgent impij in iudicio.* Reſurgent quippe etiam omnes infideles ſed ad tormentum,non ad iudicium. Vnde Petrus Cantor: Qui nõ credit,non habens ſcilicet characterem fidei,iam iu-

Ioan. 3.

Roma. 2.

Pſal. 1.

B dicatus eſt. Non enim fiet cum tali diſcuſſio & examinatio,cùm caruerit charactere & dominio regis,& cõſtet curiæ talem eſſe de reprobis,nec de familia Dei: unde ſine ſententia rapietur in ignem æternum. Habens autem characterem regis & ſignum quo ab aliis ſeparatus erat,citabitur ut homo regius:ſed & quæ diſcuſſio & diſceptatio cum eo? *Eſuriui, & non dediſtis mihi manducare*, &c. Tandemq; pro non ſeruato charactere & dominio regis , fiet ſententia in eum damnandum. Gregorius. Nam & princeps terrenam rempublicam regens,aliter punit ciuem interius delinquentem,atque aliter hoſtem exterius rebellantem. In illo enim iura ſua cõſulit,contra hoſtem uerò bellum mouet,& de pœna eius quid lex habeat non requirit. Hęc

Gregorius lib. 26. moral. cap. 21.

C Grego. Perfecti ergo iudicabunt , & non iudicabuntur, alij fideles facta diſcuſſione Euangelica, de operibus miſericordiæ iudicabuntur: quidam ad gloriam, quidam ad pęnam, infideles autem iam iudicati ſunt. Vbi non putatur per tractum & moram temporis ſingulorum examinatio:ſed ſimul merita ſingulorum diſcutiet,& diſcuſſa iudicabit. Tunc enim libri conſcientiarum pandentur, & ipſe liber aperietur , qui dicitur liber Vitæ, quo fiet ut ſimul omnium omnia ſecreta omnibus tanta certitudinis claritate pateſcant, ut contra teſtimonium ueritatis loquentis in Chriſto, & conſcientiæ cuiuſque pariter conteſtantis , nulla inficiandi, defendendi, uel excuſandi ſeu ſubter-

Iudicandi forma.

D fugiendi pateat ſemita, quin recipiat unuſquiſq; ſecũdum merita ſua. Auguſt. Fiet enim uirtute diuina, ut cuiq; opera ſua uel bona , uel mala cuncta in memoriam reuocentur & mentis intuitu mira celeritate cernantur:ut accuſet, uel excuſet conſcientia conſcientiam . Tunc aperta erit ſeparatio ſicut morum, ſic & uitæ ſingulorum. Dicit autem Auguſt. quòd tot homines ſaluabuntur, quot dæmones ceciderunt. Sed Grego dicit,quòd tot homines ſaluabuntur,quot angeli perſtiterunt. Dixerunt etiam quidam, quòd duo parietes erunt in cœlo:ſcilicet unus hominum , & alter angelorum,& quòd ruina angelorum reſtaurabitur per uirgines,& de alio pariete tot erunt ſaluandi,

Auguſt. lib. 22. de ciuitate.

Saluãdorũ numerus.

E quot in alio pariete ſunt uirgines & angeli. Bonum eſſet & utile de hoc iudicio frequenter cogitare,ut cogitatio tantæ anguſtiæ nobis timorem incuteret,& timor incuſſus à nobis peccatum perpetratum expelleret,& nos à perpetrando arceret,exemplo Hiero. dicentis: Siue comedam, ſiue bibam , ſiue aliquid aliud faciã, ſemper uidetur in auribus meis ſonare illa uox terribilis, Surgite mortui,& uenite ad iudicium. Grego. Si qua eſt præſentis tẽporis lætitia ita agenda eſt, ut nunquam amaritudo ſequentis iudicij à memoria recedat. Anſelmus, In matutino,id eſt,in contemplatione extremi iudicij : quod nocti pręſentis tanquam lux matutina ſuccedit, interfice oẽs peccatores terrę.id eſt,

Iudicij recordatio utilis eſt.

Gregorius hom. 11. in euange.

delicta

delicta atq; peccata conuersationis terrenæ: ut disperdas de ciuitate Domini quam in te illi ædificare debes, omnes operantes iniquitatem: id est, diabolicas suggestiones, odibiles Deo delectationes, mortiferos consensus, & opera peruersa. Ab omnibus his (tanquam ciuitas Dei) debes emundari, ut placitam in te mansionem sibi creator inueniat, obtineat, & possideat. Hæc Anselmus. Hæc ergo omnia pensantes, euigilemus totis uiribus: & uoluntati Dei obtemperantes, remedia quæramus: beneficiaque Dei circa nos cogitantes assiduè peccata studeamus pro posse uitare, ut iudicio illi terribili mereamur securi assistere.

Augusti serm. 67. de tempore. Idē ibidem.

Ad quod bene hortatur nos August. dicens: Melius est hic paruam amaritudinem sustinere, & postea ad æternam dulcedinem peruenire, quàm hîc habere falsum gaudium, & illic suscipere sine fine suppliciū. Et iterum: Certum est, fratres charissimi, quòd si semper beneficia Dei nostri, quæ nobis nullis præcedentibus meritis nostris collata sunt, assiduè cogitamus: peccata nobis aut non dominātur: aut si fortè surrepserint, citò per pœnitentiam corriguntur. Quis enim uel mēte concipere, non dicam uerbis possit exponere, quāta circa nos sunt beneficia Dei nostri? Fecit enim nos, cùm non essemus: reparauit nos postea, cùm perissemus. Mortem suscepit, precioso nos sanguine liberauit. Ad inferna descēdit, de faucibus nos ęternæ mortis eripuit, cœlorum nobis etiam præmia promisit. Hęc omnia fratres dilectissimi pio & benigno animo cogitantes, quantum possumus cum ipsius adiutorio beneficiis suis uicem rependere festinemus. Non reddamus mala pro bonis: sed quantum possumus, uolūtati illius obtemperare fideliter studeamus totis uiribus innitentes, ut præcepta ipsius magis nobis pariāt de sequacitate remedium, quàm de transgressione iudicium. Nam quid faciemus, charissimi, in illo metuēdo iudicij die: cùm tremente mundo Dominus præcinentibus angelorum buccinis, in illo maiestatis suę throno, circundatus cœlestis militiæ luce, cōsederit: ibique de terræ gremio & antiquo puluere suscitato humano genere, astante testimonio conscientiæ singulorum, positis in conspectu peccatorum pœnis, iustorumq; præmijs rationem uitę cœperit postulare: & plus iam iustus quàm misericors, seueritate iudicis contemptæ misericordiæ reos cœperit accusare, & dicere: Ego te, ô homo, de limo manibus meis feci: ego terrenis artubus infudi spiritum: ego tibi imaginem nostram similitudinemque conferre dignatus sum: ego te inter paradisi delitias collocaui. Tu uitalia mādata contemnens, deceptorem sequi, quàm Dominum maluisti. Cùm expulsus de paradiso, iure peccati mortalis uinculis tenereris: uirginalem uterum, sine dispendio uirginitatis, pariendus introij. In præsepio expositus, & pannis obuolutus iacui. Infantiæ contumelias humanosq; dolores; quibus tibi similis fierē, ad hoc scilicet ut te mihi similem facerem, pertuli. Irridentium palmas & sputa suscepi: acetum cum felle bibi: flagellis cæsus, uepribus coronatus, affixus cruci, perfossus uulnere, ut tu eripereris morti, animam in tormentis dimisi. En clauorum uestigia, quibus affixus pependi: en perfossum uulneribus latus. Suscepi dolores tuos: ut tibi gloriam meam darem. Suscepi mortem tuam, ut tu in æternum uiueres. Conditus iacui in sepulchro, ut tu resurgeres in cœlo. Cur quod pro te pertuli perdidisti? Cur ingratæ redēptionis tuæ munera tenuisti? Nō tibi ego de morte mea queror. Redde mihi uitam tuam, pro qua meam dedi. Redde mihi uitam tuam, quam uulneribus peccatorum in-

Exprobratio beneficiorum Dei in morte.

desinenter occidis. Cur habitaculum, quod in te sacraueram, luxuriæ sordibus polluisti? Cur corpus iam meum, illecebrarum turpitudine maculasti? Cur me grauiore criminum tuorum cruce, quàm illa in qua quondam pependeram afflixisti? Grauior enim apud me peccatorum tuorum crux est, in qua uinctus pendeo, quàm illa in qua tui misertus mortem tuam occisurus ascendi. Cùm essem impassibilis, pro te pati dignatus sum. Sed tu despexisti in homine Deum, in interno salutem: in uia reditum, in iudice ueniam, in cruce uitam, in suppliciis medicinam. Et quia post omnia mala tua ad medicamenta pœnitentiæ confugere noluisti: ab auditu malo non mereberis liberari. Hæc August.

Peccatorum grauissima Christo est.

Terminato iudicio, tota caliditas illius ignis permaximi, de quo dictum est, exequetur iudicis sententiam: inuoluet enim peccatores & trahet in infernum. Et ita patet, quòd ille ignis aduentum iudicis & præcedet, & cōcomitabitur, & sequetur. Vnde Greg. Ille etiam ignis, qui cœlum aereum & terram concremabit, peccatores proculdubio constringet in pœna suæ damnationis. Ipse enim redemptor noster in suo tunc terrore uidebitur, eique ignis iudicii in reprobo rū uindictā famulabitur. Et iterū: Extremi iudicij die, æterno tunc iudice terribiliter apparēte, astantibus legionibus angelorum, assistente cuncto cœlestiū ministerio potestatum, atque omnibus electis ad hoc spectaculum deductis, antiquus hostis diabolus, belua uidelicet crudelis & fortis, in medium captiuus deducetur, & cum suo corpore id est, cum reprobis omnibus æternæ gehennę incendijs mancipabitur, cùm à Domino dicetur: *Discedite à me maledicti in ignē æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius.* O quale erit illud spectaculum, quando hæc immanissima belua electorum oculis ostendetur: quæ hoc belli tempore nimis eos terrere poterat, si uideretur. Sed occulto ac miro Dei consilio agitur, ut & nunc per eius gratiam à pugnantibus non uisa uincatur: & tūc à lætis uictoribus iam captiua uideatur. Tunc autem iusti diuino adiutorio, quantum debitores sint, plenius recognoscunt, quando tam fortem beluam uiderint, quam nunc infirmi uicerunt, & in hostis sui conspiciunt immanitate, quantum debeāt defensoris sui gratiæ. Hęc Greg.

Gregorius hom. 2. in Ezechiel. Ibidem.

Matth. 25. Diaboli uisio.

Vnde & Augu. Post iudicium perget hinc, ducetq; secum corpus, cui caput est, & offeret regnum: id est, redemptos sanguine suo, Deo patri. Tunc planè uidebitur forma illa Dei, quæ non potuit uideri ab iniquis: quorum uisioni forma serui exhibenda erat. Vnde etiam Anselmus: Sublatis autem impijs, ne uideant gloriam Dei: de iustis singulis, secundùm gradum suum & meritum, angelicis ordinibus insertis, fiet illa gloriosa processio, Christo præcedente capite nostro: omnibusque membris suis sequentibus: & tradetur regnum Deo patri: ut ipse regnet in eis, & ipsi in eo regnum illud percipientes, quod paratum est illis ab origine mundi.

August. ubi supra. Dei uisio aperta.

Anselmus in Matth.

Post prædicta statim erit mundi innouatio, quæ non complebitur quamdiu peccator est in mundo: id est, quousque detrudatur in infernum. Sic enim ignis ille permaximus elementa purgabit, cùm habeat uirtutem formæ extrinsecè expulsiuam: sic mundum innouabit, cùm habeat uirtutem subtiliatiuam. Vnde differentia est inter purgationē, & innouationem: quia purgatio erit pœnalium qualitatum detractio & elementorum ab impuritate, quā ex commixtione habent, ad puritatem mutatio: sed innouatio, erit pulchrioris formæ inductio. Sic autem purgabuntur elementa, quòd præcidetur ab igne tis combustibilis, ab aere obscuritas, ab aqua glacialis frigi-

Mundi innouatio.

Purgatio & innouatio, quomodo differāt.

Elementorum purgationes.

frigiditas, à terra ponderositas & opacitas: quia de omnibus elementis quod ignobile est, tendet deorsum & ad locum pœnarum: scilicet ad cloacam infernalem cum omnibus rerum immundicijs cõfluet, & ibi horrorem carceris multiplicabit. Rerum ergo mutabilitas: scilicet frigus, æstus, grandines, turbines, fulgura, tonitrua, & aliæ incommoditates penitus interibunt: elementa uerò purgata permanebunt. Innouabuntur etiam, quia terra tota erit sicut paradisus & planabitur: & aer erit clarior, nec habebit impressiones, quas habet modo: perspicuum quoque in aqua, & lux in igne manebunt: & sicut ignis & aqua puriores. Orbes quoque cœlestes, propter impermixtionem nullam impuritatem habentes, nulla indigebunt purgatione, sicut elementa: sed tantummodo cessatione motus: & ideo innouabuntur, sed non purgabuntur. Innouatio uerò eorum, est à statu ueteri in statum nouum commutatio. Et requirit in illis duo: scilicet motus cessationem, & claritatis splendorem ampliorem: quando sol stabit in Oriente, & luna in Occidente, ubi creata sunt: & ibi sine fine manebunt. Huius ratio est ista: Quia corpora superiora facta sunt ad usum hominis dupliciter: Vno modo, propter necessitatem corporis: scilicet, statum generaoonis & corruptionis, & ideo cessante illo statu, cessat & motus. Motus enim cœli, & transmutatio, in elementis ordinata sunt ad complendum numerum electorum. Et ideo ipso numero completo, in iudicio cessabunt: sicut ea quę sunt ad finem, habito fine cessant. Cessante autem motu cœli, cessabit & tempus, quod sequitur motum cęli: quia secundùm Apocalypsim, tempus non erit amplius. Ex hoc patet, quòd dies resurrectionis generalis erit dies nouissimus. Vnde Iob dicit: *Et in nouissimo die, de terra resurrecturus sum.* Alio modo facta sunt, propter delectationem & pulchritudinem creaturæ: & propter cognitionem Dei in illis: & ideo lux eorum non cessabit, sed augebitur. Denique cœlum, sol, luna, & stellæ quæ nunc festinant cursu irretardabili: quasi cupientes in meliorem statum mutari, tunc fixa immobiliter manent & quieta, & mirabili glorificatione immutata. Nam cęlum gloriam solis induet: sol, luna, & stellæ uestientur ineffabili splendore. Vnde Haymo: Tunc etiam complebitur id quondam per Esaiam prædictum, *Erit lux lunæ sicut lux solis: & lux solis septempliciter, sicut lux septem dierum.* Hoc enim post illum extremi iudicij diem erit: cùm scilicet cœlum nouum ac terra noua fuerit. Omnia namque quæ per spatium sex dierum operatus est Deus, propter hominem facta sunt: & in eius lapsu omnia elementa detrimenta sustinuerunt. Nam antea terra spinas & tribulos non proferebat: nec aer iste tantæ crassitudinis ut nunc, sed purior erat. Sic etiam sol, & luna, & sydera sui luminis sustinuerunt detrimenta. In die uerò iudicij terminato illo examine, cùm fuerint omnes reprobi vna cum diabolo conclusi in infernum, sustollet se Dominus Iesus pariter cum corpore suo, quòd omnes electi sunt, in cœlum. Et tunc sibi luna splendorem solis mutuabit, sol uerò septempliciter quàm modo lucebit: recipietque splendorem, quem homine peccante amisit. Hæc Haymo. Patet ergo, quòd cœlum & terra transibunt, quantum ad formam: sed non quantum ad substantiam. Augustinus: Elementa, id est, cœlum & terram non credamus abolenda: sed in melius commutanda: figuram mundi, id est, imaginem, non substantiam perituram. Gregorius, Cœlum & terra per eam quam nunc habent imaginem transeunt: sed tamen per essentiam sine fine subsistũt. Cœlum igitur, & terra, & transit, & erit: quoniam ab ea quam nunc habet speciem, per ignem tergitur, & tamen in sua semper natura seruatur. Vnde per Psalmistam dicitur, *Mutabis ea, & mutabuntur.* Hæc Gregorius. Mundum autem innouari: id est, pulchriorem induere debere, ostenditur triplici ratione: Primò, quia sicut dignum fuit quòd elementa purgarentur, pro eo quòd infecta erant propter peccatum hominis: ita dignum erit ut mundus innouetur, propter glorificationem hominis & honorem beatorum: ut homine glorificato, cuncta etiam creatura innouetur cum eo. Secundò, ut creaturæ remunerentur pro labore quo homini seruierunt. Tertiò, ut totus mundus per hoc speculum Deum cognoscat. Vnde oportet in futuro speculum purgari, & meliorari: quia in pulchritudine creaturarum amplius resultat species creatoris. Hoc autem non erit ad necessitatem, ut Deus per creaturas uideatur sit ut modo: sed ad iocunditatem, ut uidelicet iocunditati uisionis intellectualis addatur delectatio uisionis sensibilis.

Cęlestis motus cessatio. — *Innouatio electorum.* — *Temporis cessatio.* — *Iob 19.* — *Haymo in Matthæũ.* — *Esaia 30.* — *Elementorũ deteriorationes ex lapsu Adæ.* — *August. lib. 20. de ciuitate. cap. 16.* — *Gregorius lib. 17. moral. cap. 5.* — *Psal. 101.* — *Mundi innouandi rationes.*

ORATIO.

BENIGNISSIME *Iesu, qui per immensam bonitatis tuæ patientiam ad emendationem me expectas: da mihi misero, ut in præsenti me ipsum ... diiudicet: ac omnia quæ tibi displicent uitare, & quæ tibi placent implere ualeam: sicque tibi placitus & gratus fiam, quatenus in futuro iudicio cum electis tuis à dextris positus, te propicium, & placatum inueniens, paratum eis regnum percipiam: tua desiderabili ad quam suspiro perenniter fruiturus præsentia, Iesu clemens, meum desiderium, præmium & uita. Amen.*

De pœna infernali, & gloria cœlesti. Cap. LXXXVIII.

FINALE uero iudicium sequuntur pœna inferni, & gloria cœli. De pœna infernali est sciendum, quòd cùm in damnatis sit diuersitas peccatorum, erit diuersitas pœnarum. Cùm enim in peccato sit auersio à creatore, & conuersio ad creaturam: scilicet ad bonum commutabile, spreto bono incommutabili, scilicet Deo, & deordinatio uoluntatis contra instinctum rationis, meritò pœna uariabitur propter

Pœna inferni diuersa erit. — *Auersionis à Deo pœna.*

Conuersionis ad creaturas pœna plurima.

ista. Vnde propter auersionem erit carentia uisionis Dei: sed propter conuersionem, erit pœna materialis ignis, uel incendij: propter inordinationem autem rationis & uoluntatis, erit pœna uniuersi. quæ consistit in afflictione uaria, acerba, & æterna: Ibi enim erit calor ignis, rigor frigoris, tenebræ, fumus, lachrymæ interiores, aspectus dæmonum, clamor in perpetuum, † mallei percutientium, serpentes & dracones ariditas, sitis, fœtor sulphuris, uermis conscientię, uincula, carcer, timor, dolor, pudor, & confusio peccatorum omnibus patientium: inuidia, rancor, tristitia, carentia diuinæ uisionis, ablatio spei omnis salutis. Ipsum etiam esse, quod omnis creatura appetit, pœna eis est: quia quærent mortem naturalem, & non inuenient.

† alias, clamor, impro perium.

Pœnarum æternarum causa. Gregorius lib. 4. dialog. ca. 44. Ibidem.

Nam quia homo in suo æterno peccauit: id est, quamdiu uixit nec uoluntas eius finem peccandi habuit: ideo iustè in æterno Dei, & æternaliter punietur. Vnde Grego. Ad districti iudicij sententiam pertinet, ut nunquam careant supplicio, quorum mens in hac uita nunquam uoluit carere peccato: & nullus detur iniquo terminus ultionis, qui quamdiu ualuit, habere noluit terminum criminis. Et iterum: Iniqui cum fine deliquerunt: quia cum fine uixerunt. Nam uoluissent utique (si potuissent) sine fine uiuere, ut possent sine fine peccare. Ostendunt enim quia in peccato semper uiuere cupiunt, qui nunquam desinunt peccare dum uiuunt. Iustum est igitur, ut nunquam careant supplicio, qui nunquam uoluerunt carere peccato. Hæc Grego. Vnde & Augu. Factus est autem homo malo dignus æterno, qui hoc in se peremit bonum, quod esse possit æternum. Et ut ait Bernard. Iustè profectò si peccat patitur quòd nolit, qui non peccat nisi uelit. Videbunt etiam damnati se inuicem: non ut inde consolentur, sed magis torqueantur. Vnde Gregorius, Quamuis illis ignis ad consolationem non lucet, tamen ad aliquid (scilicet ut magis torqueat) lucet. Eos quippe quos reprobi nunc inordinate diligunt, secum tunc in tormentis uidebunt: ut pœnam propriæ punitionis, exaggeret carnalis cognatio authori præposita, pari ante oculos ultione damnatá. Vnde & Isidorus: Ignis gehennæ lucebit miseris ad miseriæ augmentum, ut uideant unde doleant: non ad consolationem, ut uideant unde gaudeant. Et breuiter, secundùm Hierony. tanta erit in inferno uis doloris, quòd mens ad aliud dirigi nõ potest, nisi ad quod uis doloris impellit. Et si singulis diebus quibus erunt damnati in inferno unam lachrymam materialem emitterent: plus exiret aquæ per processum temporis ab uno damnato, quàm omnia uasa huius mundi caperent: imò plus quàm omnia maria aquæ contineant. O pia corda illud interminabile & crudele, illud æternum supplicium respicite, lugete & flete. Heu heu cur non hæc maxima futura nobis mala præuenimus, cùm robur adest, & tempus opportunum. Vtinam & de tempore toto inutiliter expenso, superesset tunc nobis uel una horula tantę pœnæ in remedium concessa: sed heu sententiante diuina iustitia præcluditur nobis salutis uia, negatur misericordia, spes omnis est ablata. O dolores & miseriæ, & in æternum permansuræ angustiæ in terra hac obliuionis: ubi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat. Quid plura? Nos miseri & miserabiles tantum tunc affligimur, & dolemus de illo uæ æterno: ut qualiscunque terminus excogitatus, dummodo finitus, esset nobis solatiosus: unde posito, per impossibile, quòd esset aliquis lapis molaris adeo magnus, quòd circumferentiam cœli contingeret, & quòd aliqua auicula minimæ quantitatis, post centum milia annos ueniens de lapide prædicto, solummodo per rostrum suum euelleret quantum est decima pars milij, & iterum post centum milia annorum curricula sicut prius ageret: scilicet unam particulam de decem, & sic per partes euelleret: ita quòd in decies centenis milibus annis non plus diminueretur quantitas lapidis, nisi quantum habet in magnitudine granum unius milij: en proh dolor nos miseri multum grati essemus, quòd post tam longam & plenam consumptionem totius lapidis finem haberet sententia nostræ æternæ damnationis. Sed heu hæc eadem consolatio miseris à diuina iustitia penitus est negata.

Augusti. lib. 21. de ciuitate, cap. 12.

Gregorius lib. 9. moral. ca. 48. Vis doloris.

Aeterni supplicij horror.

Visionis diuinæ carentia.

Chrysosto. hom. 47. ad populũ Antioch. to. 5.

Supra omnes autem pœnas inferni, est carentia uisionis Dei: quia mali non tantum dolebunt de ipso tormento, quàm quòd repellẽtur à tali consortio. Vnde Chryso. Nonnulli imperitorum putabant sibi esse satis & optabile uideri, si gehenna tantummodo carerent: ego autem multo grauiores quàm gehennæ dico esse cruciatus, remoueri & abijci ab illa gloria. Excludi ab omnibus bonis quæ præparata sunt sanctis, tantum generat cruciatum, & tantum dolorem, ut etiam si nulla pœna extrinsecus torqueret, hæc sola sufficeret: omnes igitur gehennæ superat cruciatus. Et uidetur quidem una tantummodo pœna esse comburi: si uerò aliquis diligenter expendat, duplex hoc inueniet esse supplicium. Qui in gehenna uritur, cœlorum regnum prorsus amittit: quæ certe pœna maior est, quàm cruciatus ille flammarum. Noui autem quia plurimi solam pertimescant gehennam: ego tamen illius gloriæ amissionem multo amarius, quàm ipsius gehennę dico esse suppliciũ. Intolerabilis quidem res est gehenna, & supplicium eius horribile. Tamen si mille aliquis ponat gehennas, nihil tale dicturus est, quale est à beatæ illius gloriæ honore propelli: exosumque esse Christo, & audire ab illo, non noui uos: atque vultum illum mansuetudinis pietatisque plenum, nos tamen auersantem uidere: & illos totius tranquillitatis oculos, nequaquam nos aspicere sustinentes. Sed nequaquam istud patiamur, ò unigenite fili Dei: neque experiamur intollerabile illud horrendumque supplicium. Hæc Chrysost. Vnde & August. A regno Dei exulari, à ciuitate Dei alienari, à uita cadere, tam grauis est pœna, ut ei nulla possint tormenta quæ nouimus comparari. Vnde & Gregor. Nazianzenus, His ergo qui regno cœlorum indigni reperientur, erit etiam cum cæteris maior pœna, quòd à Deo proijcientur, & pudor & confusio conscientiæ, cuius finis ac remedium nusquam erit. Hæc Gregor. Si pœna damni est grauissima: ergo paruuli puniuntur pœna grauissima: quod est contra August. secundùm quem pœna eorum est mitissima. Dicendum, quòd pœna damni potest considerari, uel ut est subtractio tanti boni, cum sensu & merito subtractionis, & sic est grauissima: uel sine sensu & merito, & sic est mitissima. Væ nobis qui de malis non cogitamus; sed quasi securi torpentes, & animæ curam negligentes, ad hęc sine cessatione properamus.

Augusti. lib. 22. de ciuitate.

Pœna damni an sit grauissima.

De gloria paradisi.

Postremò de gloria cœli sciendum est, quòd tot & tanta sunt in cœlis gaudia, quod omnes Arithmetici huius mundi non possent ea numerare: & omnes Geometrici non possent ea mensurare, omnes Grammatici, Dialectici, Rhetorici non possent ea sermonibus explicare: quia oculus non uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt quæ præparauit Deus diligentibus se. Gaudebunt quippe sancti supra se,

de

de Dei uisione: infra se, de cœli & aliarum creaturarum corporalium pulchritudine: intra se, de corporis & animæ glorificatione: iuxta se, de angelorum & hominum associatione. In tãtum namque gaudebit quisque de bono alterius, quantum de bono proprio: quod tamen intelligendum est non de gaudij intensione, sed de gaudiorum numero. Ibi etiam singuli à singulis cognoscentur, & uidebit unusquisque cogitationes alterius prout uult: quia, ut ait Gre. Vniuscuiusque mentem ab alterius oculis corpulentia non abscondet. Videbunt itaque iustos, ut gaudeant: uidebunt quoque pœnas reproborum, ut de periculorum euasione gratias agant. Videbimus ibi Deum in se, deumq́ue in nobis, & nos in Deo: & Deum in creaturis, & creaturas in Deo. Ibi erit Deus omnia in omnibus, id est, secundùm Augustin. erunt quæcunque ab omnibus desiderantur: & uita, salus, & copia, & honor, & pax, & omnia bona. Qui, secundùm Gregorium, tam inæstimabilis pulchritudinis est, ut angeli qui solem septempliciter sua uincunt pulchritudine, iugiter in eum desiderent insatiabiliter prospicere.

Gregorius lib. 4. dialog.

1. Cor. 15. Augustin. lib. 22. de ciuitate cap. 30. Gregorius lib. 18. moral. ca. 19.

Ibi etiam, secundùm Augustin. sensus hominis interior reficitur, in contemplatione diuinitatis: & sensus exterior, in contemplatione humanitatis: quia propterea Deus homo factus est, ut totum hominem in se beatificaret. Deus omnes sensus spirituali & ineffabili delectatione reficiet, cùm ipse obiectum omnium sensuum sit futurus. Erit namque Deus speculum uisui, cithara auditui, mel gustui, balsamum olfactui, flos tactui. Ibi erit candor lucis æstiualis, amœnitas uernalis, abundantia autumnalis, requies hyemalis. Illa beatitudo, secundum Augustinum, in duobus consistit: scilicet in necessaria præsentia omnis boni, & in necessaria absentia omnis mali. Et breuiter, secundùm Augustinum & Grego. tanta est ibi pulchritudo iustitiæ, tanta iocunditas lucis æternæ: ut etiam si non liceret in ea amplius uiuere seu manere quàm unius diei mora, propter hoc solum innumerabiles huius uitæ dies pleni deliciis & affluentia temporalium bonorum, rectè meritoq́ue contemnerentur. Non enim falso aut paruo affectu dictum est: *Quia melior est dies una in atrijs tuis super milia*. Hæc etiam uita æterna consistit in stola animæ & corporis. Stola animæ, consistit in tribus dotibus eius: scilicet in manifesta cognitione summæ trinitatis, quæ succedit fidei: in perfecta eius fruitione quæ succedit spei: in perfecta eius dilectione, quia non euacuabitur, sed perficietur charitas ipsius Dei. Stola autem corporis in quatuor dotibus eius consistit: scilicet in claritate, impassibilitate, subtilitate, & agilitate. Dotes animæ, sunt de premio substantiali: dotes corporis, de premio accidentali. Prima ergo dos animæ, est cognitio quæ & uisio dicitur: qua diuina essentia uidebitur ab omnibus tota, sed non totaliter, prout est infinita. Videbitur tamen essentia diuina limpidius ab uno, quàm ab alio, inquantum unus magis erit perfectus lumine gloriæ quàm alter. Et sic ista differentia erit ex parte uidentis: quia idem erit uisum ex parte, cuius (cum sit simplicissimum) nulla potest esse diuersitas. Tribus autem modis cognoscitur: scilicet quòd est, uel sicut est, uel quid est. Primo modo cognoscitur Deus in uia, etiam à malis. Secundo, uidebitur in patria à bonis. Vnde Ioannes: *Similes ei erimus, quoniam uidebimus eum sicuti est*: id est maiestatem, claritatem, bonitatem, &c. Tertio modo neque à bonis uidebitur, neque à malis, neque in uia, neque in patria: quia finitum nunquam capiet infinitum. Secunda dos animæ, est dilectio: sed inter dilectionem uirtutem, & inter dilectionem dotem est differentia: quia uirtus propriè est illud, quod transit de statu gratiæ in statum gloriæ: dos autem, quod supra meritum datur in ductione sponsæ. Fides & spes, secundùm rem, euacuabuntur in patria: charitas verò neque secundùm rem, neque secundùm actum eius euacuabitur: sed solummodo secundùm modum: quia imperfectio tolletur. Vnde dicit Augustin. quòd fidei succedet spes, quam uidebimus: spei succedet beatitudo, ad quam peruenturi sumus: sed charitati nihil succedet: quia potius augebitur. Tertia dos animæ, est comprehensio, quæ est tentio uisi & amati: & sumitur hîc comprehendere pro contingere, & circumplecti diuinam maiestatem uel immensitatem. Hæc etiam à quibusdam appellatur inhæsio, à quibusdam uerò fruitio. Sunt ergo istæ tres beatorum perfectiones præcipuæ: scilicet, uisio inobfuscabilis, dilectio infastidibilis, tentio inamissibilis. Prima dos corporis, est claritas. Sed dicitur aliquid clarum dupliciter: aut quia peruium: sicut dicitur uitrum clarum: aut quia lucidum, sicut dicitur stella clara. Corpus autem glorificatum & erit peruium & lucidum, & ideo utroque modo erit clarum. Et erit corpus clarificatum septies tam clarum sicut modò est sol, & anima septies clarior corpore erit, quæ corpus uelut uestimentum suum reinduens, per omnia membra corporis, uelut sol per cristallum, lucebit. Sed corpora sanctorum non æqualiter erunt clara: quia melior anima corpus lucidius habebit. Secunda dos corporis, est impassibilitas, quæ resultat ex uirtute animæ suum corpus potenter continentis, ita ut à nullo exteriori agente ualeat immutari. Vnde si etiam corpus glorificatum poneretur in inferno, non sentiret ex hoc læsionem in aliquo. Tertia dos corporis, est subtilitas, quæ est ex perfecta uictoriæ forma super materiam, & aufert grossiciem corporis quæ est ex cõpositione elementariarũ qualitatũ. Et sciendũ, q̃ sicut duo corpora non glorificata, non possunt esse simul in eodẽ loco: sic nec duo corpora glorificata: alioquin in uno corpore glorificato esset potẽtia agendi & intrandi partes corporis alterius: in alio uerò esset impotẽtia resistendi. Corpus uerò gloriosum põt simul esse in eodem loco cũ corpore nõ glorificato: quia põt illud penetrãdo subintrare, manẽte distinctione dimensionũ corporis utriusque. Quarta dos corporis, est agilitas, quæ secũdùm Aug. tanta erit, q̃ ubi uolet spiritus, ibi protinus erit & corpus. Natura.n. totaliter erit subdita uoluntati: & ideo mouebitur corpus ad imperiũ spiritus. Verumtamen sicut melior anima corpus habebit lucidius, sic & agilius: ita tamen q̃ uoluntas sanctorũ erit omnino coniuncta rationi: & ideo uoluntas eorum nunquã appetit quod non debet: quia, ut ait Aug. nec uolet aliquid spiritus, quod nec spiritum posset decere, nec corpus. Quidam sancti insuper specialiter habebunt aureolã, quæ est mentis speciale gaudium: & corporis singularis decor, ueniens ex opere præcellẽti & priuilegiato: scilicet martyrio, uirginitate, & prædicatione: ut sic aureola non tantum principaliter sit in mente, sed per quandam redundantiam fulgeat etiam in carne. Aureola etiam diminutiuè dicitur, in comparatione ad auream: & ideo nota quòd inter auream, & aureolã, & palmam, est differentia. Aurea enim est præmium substantiale: quod metaphoricè dicitur corona:

August. lib. de beata uita. Beatitudinis obiecta. Idem li. 22 de ciuitate. Psal. 83.

Stola animæ.

Stola corporis. Cognitio & uisio Dei.

Cognitio trinam.

1. Ioan. 3.

Dilectio uirtus.

Dilectio dos.

August. sermo. 53. de tẽpore.

Comprehensio.

Inhæsio & fruitio.

Dotes animæ.

Dotes corporis.

Clarificatio.

Impassibilitas.

Subtilitas.

Penetratio dimensionum.

Agilitas. Augusti. lib. 22. de ciuitate, cap. 30.

Idem ibidem.

Aureola.

Aurea.

tum ex parte meriti, quia non respondet gratia operi, sed radici charitatis: tum ex parte præmii, quia per hoc efficitur homo particeps deitatis; & per consequens regiæ potestatis: tum ratione perfectionis, quod significat figura circularis. Aureola uerò est præmium accidentale: non tamen quodlibet accidentale, sed illud quod respondet operi excellenti, scilicet martyrio, uirginitati, & prædicationi. Palma autem est premium accidentale, quod nec radici, nec operi debetur, sed uoluntati. Tale præmium habuit S. Martinus, & multi alii, qui desiderauerunt martyrium, licèt opus non fuerit subsecutum: quia & si gladio persecutoris occisi non sunt, palmam tamen martyrii non amiserunt. Hæc autem palma nec aurea dici debet, nec aureola: patet ergo quòd martyribus ac uirginibus & prædicatoribus debetur aureola. Vnde uersus sunt isti:

Aureolam si ferre uolam, fore uirgo studebo,
Martirium ue subibo pium, populos ue docebo. Et iterum:
Aureolam martyr, doctor, uirgoque meretur.

Aureola. *Palma.*

Anselmus in 1. Cor.. Bona corporis septem. Matth. 13.

Anselmus uerò ponit septem bona corporis, & septem bona animæ, quę habebunt electi in cœlestis patriæ beatitudine. Et primò ponit bona corporis: quæ sunt pulchritudo, uelocitas, fortitudo, libertas, sanitas, uoluptas, æternitas: dicens, In illa igitur uita pulchritudo iustorum solis pulchritudini, quæ septempliciter quàm modò sit, speciosior erit, adæquabitur: quemadmodum diuina scriptura testatur: *fulgebunt iusti,* inquiens, *sicut sol in conspectu Dei*. Velocitas nos tanta comitabitur, ut ipsis angelis Dei æque celeres simus, qui à cœlis ad terras, & à terris ad cœlum dicto citius dilabuntur. Huius quoque uelocitatis exēplum in radio solis licet intueri, qui statim orto sole in plaga orientali, pertingit in ultimo plagæ occidētalis: ut in eo perpēdamus nō esse impossibile, quod de nostra dicimus futura uelocitate: præsertim cùm rebus animatis soleat inesse maior uelocitas, quàm inanimatis. Præstabunt uiribus, quicunque meruerint supernis ciuibus associari: intantum ut nullatenus illis obsistere quicquam ualeat, uel si monendo aut euertendo uoluerint quid à suo statu quo modocunque diuertere, non illico cædat. Nec in eo quod dicimus maiori conatu laborabunt, quàm nos modo in motu oculorum nostrorum. Ne quęso excidat animo, quam adipiscemur, angelorum similitudo: quatenus si hic aut his quæ dicturi sumus aliud exemplum non occurrit, ipsa occurrat: atque in quibus angelos ualere constiterit, etiam nos æquè ualerere probet & asserat. Quicunque igitur angelorum fuerint similitudinem assecuti; eorum quoque libertatem necessariò assequentur. Itaque sicut angelis nihil obsistit, nec aliquid eos impedire, uel constringere potest, quin pro uelle suo cuncta libertimè penetrent: ita non erit obstaculum ullum quod nos retardet, nec clausura quæ nos detineat, nec elementum quod nobis ad uelle parum obsistat. De sanitate quid melius dici poterit, quàm quod Psalmista canit: *salus, inquiēs, iustorum à Domino.* Quibus autem fuerit à Domino uera sanitas, quæ surrepere poterit infirmitas? Crede & incunctanter astruere licet, sanitatem uitæ futuræ ita iugem & incommutabilem ac inuiolabilem fore, ut ineffabili quadam atque sensibili suauitatis dulcedine totum hominem repleat: & omne quod alicuius in se uicissitudinis, mutabilitatis, aut læsionis suspiciones prætendere queat, procul arceat, atque repellat. In illa futura uita inæstimabilis delectatio quædam bonos inebriabit: & dulcedine sui totos eos inæstimabili exundantia satiabit. Quid dixi totos oculos, aures, nares, os, manus, pedes, guttur, cor, iecur, pulmo, ossa, medullæ, exta etiam ipsa, & cuncta sigillatim, singulaque membra eorum in commune tam mirabili delectationis & dulcedinis sensu complebuntur, ut ferè totus homo torrente uoluptatis Dei potetur, & ab ubertate domus eius inebrietur. Qui ergo hæc bona fuerit adeptus, non intelligo ad quid pro commodo corporis sui ulterius porrigatur affectus: solummodo adsit ei (quam cunctos appetere diximus) diuturnitas uitæ: sed ista illi minimè deerit, quia iusti in perpetuum uiuent. Sunt etiam alia quæ quidem his quæ digessimus non minus amantur, sed ad animam sicut illa ad corpus referuntur: quæ nihilominus in septenario numero constituta, non modicum placent menti, quæ ipsorum fuerit sapore imbuta. Sunt autem hæc: sapientia, amicitia, concordia, potestas, honor, securitas, gaudium. Sapientia igitur tanta in futura uita bonis erit: ut eorum quæ scire noluerint nihil sit quod ignorent. Scient enim cuncta quæ sciēda fecit Deus: tam ea quæ præterita, quàm quæ huius seculi sunt futura. Ibi à singulis omnes, & ab omnibus singuli cognoscentur: nec quemquam omnino latebit qua patria, qua gente, qua stirpe quis æditus fuerit, uel quid inuita fecerit. Amicitia intantum singulorum intima erga singulos suo feruore complebit, ut amor cuiusque in quęque sufficiat cuique, præsertim cùm omnes unum corpus sint Christi: & Christus, qui est pax ipsa, sit omnium caput: nec minori se affectu complectantur, quàm membra unius corporis sibiinuicem copulantur. Amabis igitur omnes, ut temetipsum: & amaberis ab omnibus, ut ipsi à se. Putas abundans eris in dilectione, quando hoc tibi fuerit in possessione. Attamen ista transi, & contemplare ipsum per quem hæc bona tibi prouenere: & percipies, quia ille plus quàm tu teipsum, & quàm omnes alii incomparabiliter amabit te: & tu super teipsum ineffabili quadam suauitate illum amabis. Si itaque tanta in cunctis erit concordia, ut in nullo sentias aliquem discrepare ab eo quòd te constiterit uelle: corpus unum erimus, Ecclesia una erimus; sponsa Christi erimus, quicunque ibi erimus. Non ergo maior inter nos discordia erit, quàm nunc est inter unius corporis membra. Verùm sicut uides in motu oculorum, quòd illuc quò unus uertitur, mox alius sequitur: ita quocunque tuum uelle conuertes, uelle omnium sine disceptatione illicò præsto habebis. Quid dixi omnium? ipsa Dei uoluntas non erit à tua diuersa, sed sicut tu quòd ille, ita & ille in cunctis quod tu. Caput nanque à suo corpore quomodo discreparet? Cùm itaque Deum & omnes uolntati tuæ concordes habueris, profectò nihil uoles qđ nō possis. Omnipotens igitur eris tuæ uoluntatis, quoniā ipsum omnipotentem habebis in omnibus concordantem tuę uoluntati. Itaque cùm hæc tibi tanta potestas affuerit honor condecens potestati minimè deerit. Igitur dū possessione horum bonorū quæ digessimus fęlix fueris: nunquid sufficiens tibi uideberis? Maximè inquis. Itaque cùm tua uita perpetuò duret, in illa uita & hæc omnia tibi habenti, securitas quoq; ea amplius non perdendi certò arriserit, obsecro quid existimas tibi erit? Securus igitur tantorum bonorum perpetuò eris, nec alicuius tibi aduersari uolētis incursum timebis. Potest ne ergo illius gaudii modus à quoquā homine

Psal. 36.

Bona animæ beatæ septem. Sapientia. *Amicitia.* *Concordia.* *Potestas.* *Honor.* *Securitas.*

mine penetrari: cùm ultra mille milia, & decies centena milia innumerabiles ibi sint, & omnes eadem beatitudine perfruantur: nec ullus eorum sit qui non tantum de bono alterius gaudet, quantum de suo. Præterea uidentes Deum ipsum supra, quem ipsi supra se amabunt, ipsos amantem: & intelligentes se inenarrabiliter, plusquàm semetipsos illum amantem, in gloria eius mirabili & ineffabili exultatione exultabunt.

Damnatorum contraria mala.

Cùm igitur iusti fuerint tanta fœlicitate beati: restat ut iniusti per contrarium sint inæstimabili quadam infœlicitate miseri. Sicut enim istos mira pulchritudo, uelocitas, fortitudo, libertas, sanitas, uoluptas alacres faciet & iubilantes: ita illos immanis & inæstimabilis fœditas, tarditas, imbecillitas, seruitus, languor atque dolor mœrentes reddet & eiulantes. Sanè diuturnitatem uitæ, quam isti pro fruendis bonis summo amore complectentur, illi pro interminabili pœna qua torquebuntur (quoniam inerit illis) summo odio execrabuntur. De sapientia uerò quid dicam nõ inuenio, nisi quia sicut iustis erit in gaudiũ & honorẽ, ita iniustis quicquid scient, in mœrorem & confusionem. Amicitia autem qua adinuicem pii summa iocunditate copulabuntur, si qua impiis erit, in tormentum eis erit. Quò enim magis quosque amabunt, eo grauius in eorum pœna dolebunt. Discordiam habebunt cum omni creatura, & omnis creatura discordabit ab illis. Hinc ergo pro potestate bonorum tanta impotentia eos sequetur, ut omnino nihil eorum quæ uoluerint, possint: & quicquid habuerint, nolint. Igitur pro honore sanctorum obtinebunt perenne opprobrium. Et hæc quo fine claudentur? Verè sicut amici Dei securi erunt se nunquam amissuros bona sua: ita isti inimici Dei omnino desperabunt se iam amplius euasuros hæc mala. Pro æterno ergo & ineffabili gaudio beatorum, hęreditabunt incogitabilem tristitiam, omnes qui pro impœnitudine reatus sui transituri sunt in societatem dæmoniorum. Hæc Anselmus.

Mansiones in inferno diuersæ.

Sunt etiam in inferno, sicut & in cœlo, diuersæ mansiones, meritis singulorum correspondentes. Vnde Chrysostom'. Sicut in regno cęlesti mansiones multæ sunt: id est, differentiæ premiorum: sic & in gehenna diuersæ sunt mansiones: id est, differentiæ suppliciorum: omnes tamen pœnam æternam sustinebunt, sicut omnes electi denarium eundem habebũt, quem paterfamilias dabit omnibus, qui, scilicet, in uinea operati sunt. Nomine quippe denarii, aliquid omnibus electis commune intelligitur: scilicet uita æterna: Deus ipse, quo omnes quidem communiter, sed impariter fruentur. Nam sicut differens erit clarificatio corporum, ita differens erit gloria animarum. Stella n. à stella, id est electus ab electo differt in utraque, uidelicet mentis & corporis claritate. Alii nimirum aliis uicinius clariusq́; speciẽ Dei contẽplabũtur: & ipsa contemplandi differẽtia, mansionum diuersitas uocatur. Vna igitur est domus, id est, denarius: sed diuersitas est ibi mansionum: id est, differentia claritatis in beatitudine: quæ unum est, ac summum bonum, & uita omnium. Hæc Chrysostom. Vnde & Augustin.

1. Cor. 15.

Mansiones electorum diuersæ. Augustin. lib. 22. de ciuitate cap. 30.

Quòd autem ibi futuri sunt pro meritis præmiorũ, etiam gradus honorum atque gloriarum, nullatenus est ambigendum. Atque id & beata illa ciuitas magnum in se bonum uidebit, quòd nulli superiori nullus inferior inuidebit: tam nollet unusquisque esse quod non accepit, quàm nec in corpore uult esse oculus, qui est digitus. Sic itaque habebit hoc donum alius alio minus, ut hoc quoque donum habeat, nec uelit amplius. Hæc Augustinus. Possumus etiam diuersas mansiones omnium electorum sumere, secundùm choros angelorum, ad quorum ruinam restaurandam homo est creatus. Quia enim de singulis choris aliqui angeli ceciderunt, & in tanto numero, quòd unũ chorum per se fecissent: ideo dicitur decimus chorus cecidisse: & ideo ruina cuiuslibet chori debet per electos homines reparari.

ORATIO.

DOMINE Iesu Christe, mihi fragili concede, ut inter diuersas huius uitæ dulcedines corpore uiuens, mente in infernum descendam, & pœnas peccatoribus paratas considerans, & meditans, magis sollicite à peccatis caueam: ne moriens illuc descendere, & pœnas ipsas experiri compellas. Da etiam mihi Domine inter multas huius uitæ amaritudines diuinæ dulcedini inhiare, & ad æternam beatitudinem suspirare: illic que mẽtem tenere, & fac ut semper tibi adhæream, nihil præter te diligam, nihil quæram, nihil etiam cogitare concupiscam, & tandem ad te Deum & Dominum meum perueniam. Amen.

Conclusio libri, & signatio eius. Cap. LXXXIX.

Conclusio libri, & peroratio ad lectorem.

HABES igitur ex prædictis uitam Domini nostri Iesu Christi, qualitercunque descriptam, & pro magna parte meditationibus tibi traditam: in qua, & per quam, nos miseros mirificè consolando refouet, & spem nobis peccatoribus magnam præbet. Nam pro peccatoribus est incarnatus, & cum peccatoribus libenter conuersatus: pro ipsis etiam in morte preces fundere, & tandem pro talibus mori non est dedignatus. Habes quippe meditationum spiritualium seminarium, ex quibus diuini amoris fructus uberior oriatur & crescat: ut meditatio effectum excitet, affectus desiderium pariat, desiderium lachrymas extorqueat: ut sint tibi lachrymæ tuæ panes die ac nocte, donec appareas in conspectu Domini Iesu, & suscipiaris ab amplexibus eius: dicasq́ue illud quod scriptum est in Canticis: *Dilectus meus mihi, & ego illi: inter ubera mea*, id est, affectiones meas *commorabitur*. Vnde Bernar. Sit dulcis & suauis affectui, Dominus Iesus contra malè utique dulces uitæ carnalis illecebras: & uincat dulcedinem dulcedo, quemadmodum clauum clauus expellit. Hæc

Cant. 1.

Bernard. Meditatio uita Christi amplexanda.

Bernar. Suscipe itaque reuerenter & gaudenter prædicta, & in eis uersari non pigriteris sollicitudine & deuotione tota: quia hæc est uia & uita tua: hoc est fundamentum super quod poteris magnum ædificium construere. & ab hoc te oportet incipere, si ad subliminiora uis conscendere. Nam hæc uitæ Christi meditatio, non solum per se dulciter pascit, sed etiam ad maiorem cibum transmittit. Hæc enim sunt quæ Dominus Iesus gessit in carne: sed longè sublimius est eum in spiritu intueri, ad quod per hanc scalam poteris peruenire: sed in hac interim oportet immorari. Nec tamen qui ad maiorem contemplationem ascendunt, hanc dimittere debent pro loco & tempore: quia hoc esset magnæ præsumptionis & superbiæ. Vnde Ber. Qui contemplator altissimus fuit, hanc nunquam dimisit: prout suprà in prologo uidere quis poterit. Hæc quippe dulcius sapit, ac fiduciam & consolationem magis tribuit. Vnde Anselm. Iesu bone quàm dulcis es in corde cogitantis de te, & diligentis te. Et certè nescio, quia nec plenè comprehendere ualeo, unde est hoc, quòd dulcior es in corde diligentis te in eo quòd caro es, quàm in eo quòd uerbum: dulcior in eo quòd humilis, quàm in eo quòd sublimis. Siquidem longè dulcius est memoriæ diligentis te, uidere te ex matre uirgine in tempore natum: quàm in splendoribus ante luciferum à patre genitũ. Temetipsum exinaniisse, seruique formam accepisse, quàm in forma Dei qualem te Deo esse. Dulcius te uidere coram Iudæis mori in ligno, quàm dominari super angelos in cœlo. Intueri te super omnia subiectum, quàm super omnia prælatum. Hominẽ humana pertulisse, quàm Deum diuina gessisse. Redemptorem esse percunctum, quàm conditorem esse non existentium. O quàm dulce est bone Iesu in secreto cordis ad memoriam reuocare, te pro nobis de uirgine absque pollutione conceptum, absque læsione uirginitatis eius natum, pannis inuolutum, in præsepio reclinatum, sustinentẽ conuitia, tacẽtem ad opprobria, pedes discipulorum lauantem, lintheo tergentem, de nocte prolixius orantem, sudorem sanguinis emittentem, triginta argenteis uenditum, osculo traditum, cũ gladijs & fustibus captum, ligatum, iudicatum, flagellatum, coronatum, damnatum, ad occisionẽ ut agnus innocens ductum, os tuum, cùm malè tractareris, nõ aperientem, cùm accusareris in multis non respondẽtem, colaphizatum, alapas patientem, derisũ adoratũ, arundine capite percussum, in ueste alba illusum, ad mortem condemnatum, crucem tuam baiulãtem, & inea affixum, pro crucifixoribus orantem, aceto potatum, felle cibatum, à latrone conuitiatum, sanguinem tuum per quinque uulnera corporis tui effundentem, caput inclinantem, spiritum emittentem: dilectam animam tuam in manus patris commendantem: & hæc omnia pro nobis sustinentem. Hæc omnia formant & adangent magis ac magis exultationem, fiduciam & consolationem, amorem & desiderium. Quis enim non lætetur & exulter, quis non supramodum iocundetur & gratuletur, uidens conditorem suum, non solum pro se hominem esse: sed tam dura tamque indigna sustinuisse? Quid in mente suauius esse ruminatur? quid dulcius gustatur? quid lætius excogitatur? Quis mihi auferet locum in regno: ubi is omnipotẽs est, qui caro mea & frater est? Quis mihi euentus aliquam ingeret desolationem, cui spes tanta tantam confert certitudinem? Quomodo aliqua tristitia aliquem locum habere potest in eo, in quo indesinenter uersatur ista cogitatio? Hæc Anselmus. Libenter itaque conuerseris cum Domi-

Anselmus in medicat.

Meditatio incarnationis. & ceterorum ad eam spectãtium.

Vita Christi memoria commendanda.

A no Iesu & uitam ipsius tanquam Euangelium in corde studeas inseparabiliter collocare: quia in eo sola pax & requies est. Iesus enim est iocunditas mœrentium, æternitas uiuentium, suauitas dolentium, ubertas egentium, sanitas languentium: quod significant quinque literæ huius nominis Iesus. Vnde Bernard. Gira & regira, uersa & reuersa, & nõ inuenies pacem & requiem, nisi in solo Iesu. Quapropter si quiescere uis, pone Iesum ut signaculum super cor tuum, quia trãquillus ipse tranquillat omnia. Hæc Bernard. Ama ergo eum qui te tantum amauit: redde ei uicem qui te in benedictionibus dulcedinis suæ præuenit: quia si hoc feceris, semper in gaudio & delitijs magnis eris. Vnde Anselmus. Iesu qui non amat te, anathema sit.

B Qui te non amat, amaritudinibus repleatur. Castus est amor tuus Domine, & nihil impuritatis admittit. Sobrius est sapor nominis tui, & nullam mentem alienat à tecto. Suauis est amor tuus, & nihil habet amari. Nã & quæ amara sunt mundi, indulcat: & dulcia ei reddit amara. Inter angustias nõ arctat, inter pressuras nõ opprimitur, nõ perit sub inopia, nõ mœrore cõ trahit. In laboribus manet æquanimis, inter minas securus, inter blandimẽta incorruptus, inter tormẽta perseuerat inuictus, in morte semper est uiuus. Sicut in thesauro cupidus gaudet, & sicut in amore unici filii delectatur mater, ita gaudium & delectatio est gratia in charitate tua: dulcis Iesu animæ amanti te. Dulcedo

C mellis, suauitas lactis, uini sapor inebrians, cunctæq́; delitiæ non sic oblectant fauces gustantiũ se, ut amor tuus mentes diligentium te. Hæc Anselmus. Et ut magis ad hæc omnia prouoceris, & ut hic liber in nomine ipsius Domini Iesu qui est liber signatus, condudatur & signetur: attende quòd de hoc salutari nomine Iesu. Bernardus super hoc uerbo, *Oleum effusum nomen tuum*, scribit, dicens: Est proculdubio inter oleum & nomen sponsi similitudo: nec ociosè Spiritus sanctus alterutrum comparauit. Ego autem dico in triplici quadam qualitate olei quod lucet, pascit, ungit: si uos melius non habetis, souet ignem, nutrit carnem, lenit dolorem. Lux, cibus, medicina. Vide autem nunc, & de sponsi Iesu nomine. Lucet prædica-

D tum, pascit recogitatum, inuocatum lenit & ungit. Et percurramus singula, unde putatis in toto orbe tanta & tam subita lux fidei, nisi de prædicato nomine Iesu? Nonne in huius nominis luce, Deus nos uocauit in admirabile lumen suum: quibus illuminatis, & in lumine isto uidentibus lumen dicat meritò Paulus: *fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino*. Nec tantum lux est nomen Iesu, sed & cibus. An non totiens confortaris, quotiens recordaris? Quid æquè mentem cogitantis impinguat? Quid ita excitatos reparat sensus, uirtutes roborat, uegetat mores & actus bonos atque honestos, castas souet affectiones? Aridus est omnis animæ cibus, si non isto

E oleo infunditur: insipidus est, si non hoc sale conditur. Si scribas, non sapit mihi, nisi legero ibi Iesum: si disputes aut conferas, non sapit mihi, nisi sonuerit ibi Iesus. Iesus mel in ore, in aure melos, in corde iubilus. Sed est & medicina. Tristatur aliquis uestrum, ueniat in cor Iesus, & inde saliat in os: & ecce ad exortum nominis lumen, nubilum omne diffugit, redit serenum. Labitur quis in crimen, currit insuper ad laqueũ mortis desperando: nonne si inuocet nomen uitæ: confestim respirabit ad uitam? Cui aliquando stetit ante faciem salutaris nominis, duritia (ut assolet) cordis, ignauiæ torpor, rancor animæ, languor accidiæ? Cuius fons fortè siccatus lachrymarũ, inuocato Iesu non

Bernardus in cantica. sermone 15

Anselmus in medicat.

Bernardus sermo. 15. in cantica. Cant. 1. Nomen Iesu. Olei uirtus

Ephe. 5.

non continuò erupit uberior, fluxit suauior? Cui in periculis palpitanti & trepidanti, inuocatum uirtutis nomen non statim fiduciam præstitit, depulit metũ? Cui, quæso, in dubijs æstuanti & fluctuanti, non subitò ad inuocationem clari nominis emicuit certitudo? Cui in aduersus diffidenti, iam iamque deficienti, si nomen adiutorij sonuit, defuit fortitudo? Nimirum morbi & languores animæ isti sunt, illud medicina.

Psal. 17. Denique & probare licet: *Inuoca me* (inquit) *in die tribulationis, eruam te & honorificabis me*. Nihil ita iræ impetum cohibet, superbiæ tumorem sedat, sanat liuoris uulnus restringit luxuriæ fluxum, extinguit libidinis flammam, sitim temperat: auaritiæ ac totius indecoris fugat pruriginem. Siquidem cùm nomine Iesum hominem mihi propono mitem & humilẽ, corde benignum, sobrium, castum, misericordem, & omni denique honestate ac sanctitate conspicuum: eundemq; ipsum Deum omnipotentem, qui suo me exẽplo sanet, & roboret adiutorio. Hæc omnia mihi simul sonant, cùm insonuerit Iesus. Sumo itaque mihi exempla de homine, & auxilium à potente. Illa tanquam pigmentarias species, hoc tanquam unde acuã eas: & facio confectionem, cui similem medicorum nemo facere possit. Hoc tibi electuarium habes: ò anima mea, reconditum in uasculo uocabuli huius quod est Iesus: salutiferum certè, quodq; nulli unquam pesti tuæ inueniatur inefficax. Sẽper tibi in sinu sit, semper in manu, quo tui omnes in Iesum & sensus dirigã-

Cantic. 8. tur, & actus. Deniq; & innitaris super eo. *Pone me*, inqt, *ut signaculum in corde tuo: signaculum in brachio tuo.* Sed hoc aliàs. Nunc uerò habes unde & brachio medearis & cordi. Habes, inquam, in nomine Iesu unde actus tuos uel prauos corrigas, uel minus perfectos adimpleas. Itemque unde tuos sensus aut serues ne corrumpantur: aut si corrumpuntur, sanes. De hoc etiam dulci nomine Iesu, idem Bernardus, alibi quasi iubilando sic dicit:

Bernardus in Rhytmica orat. ad Christũ ad fine operũ.

Iesu dulcis memoria,
Dans uera cordis gaudia:
Sed super mel & omnia,
Eius dulcis præsentia.
Nihil canitur suauius,
Auditur nil iocundius:
Nil cogitatur dulcius,
Quàm Iesus Dei filius.
Iesu spes pœnitentibus,
Quàm pius es petentibus:
Quàm bonus te quærentibus,
Sed quid inuenientibus?
Iesus dulcedo cordium,
Fons uiuus lumen mentium:
Excedis omne gaudium,
Et omne desiderium.
Nec lingua ualet dicere,
Nec litera exprimere:
Expertus potest noscere,
Quid Iesum sit diligere.
Iesum quæram in lectulo,
Clauso cordis cubiculo:
Priuatim & in publico,
Quæram amore sedulo.
Cùm Maria diluculo,
Iesum quæram in tumulo:
Clamore cordis querulo,
Mente quæram non † oculo. † alids, &
Tumbam perfundam fletibus,
Locum replens gemitibus:
Iesu prouoluar pedibus:
Strictis hærens amplexibus.
Iesu rex admirabilis,
Et triumphator nobilis:
Dulcedo ineffabilis,
Totus desiderabilis.
Mane nobiscum Domine,
Et nos illustra lumine:
Pulsa mentis caligine,
Mundum reple dulcedine.
Quando cor nostrum uisitas,
Tunc lucet ei ueritas:
Mundi uilescit uanitas,
Et intus feruet charitas.
Amor Iesu dulcissimus,
Et uerè suauissimus:
Plus millies gratissimus,
Quàm dicere sufficimus.
Hoc probat eius passio,
Hoc sanguinis effusio:
Per quam nobis redemptio,
Datur & Dei uisio.
Iesum omnes cognoscite,
Amorem eius poscite:
Iesum ardenter quærite,
Quærendo inardescite.
Sic amantem diligite,
Amoris uicem reddite:
In hunc odorem currite,
Et uota uotis reddite.
Iesu author clementiæ,
Totius spes lætitiæ:
Dulcoris fons & gratiæ,
Vera cordis deliciæ.
Iesu mi bone sentiam,
Tui dulcoris copiam:
Da mihi per præsentiam,
Tuam uidere gloriam.
Cùm dignè loqui nequeam,
De te tamen non sileam:
Amor facit ut audeam,
Cùm solum de te gaudeam.
Tua Iesu dilectio,
Grata mentis refectio:
Replet sine fastidio,
Dans famem desiderio.
Qui te gustant, esuriunt,
Qui bibunt, adhuc sitiunt:
Desiderare nesciunt,
Nisi Iesum quem diligunt.
Quem tuus amor ebriat,
Nouit quid Iesus sapiat:
Quàm fœlix est quem satiat,
Non est ultrà quod cupiat.
Iesu decus angelicum,
In aure dulce canticum:
In ore mel mirificum,
In corde nectar cœlicum.
Desidero te millies,
Iesu mi quando uenies:
Me lætum quando facies,
Me de te quando saties.
Amor tuus continuus,
Mihi languor assiduus:
Mihi Iesu mellifluus,
Fructus uitæ perpetuus.

Iesu summa benignitas,
Mira cordis iocunditas:
Incomprehensa bonitas,
Tua me stringis charitas.
Bonum mihi diligere,
Iesum nil ultrà quærere:
Mihi prorsus deficere,
Vt illi queam uiuere.
O Iesu mi dulcissime,
Spes suspirantis animæ:
Te quærunt piæ lachrymæ,
Et clamor mentis intimæ.
Quocunque loco fuero,
Meum Iesum desidero:
Quàm lætus cùm inuenero,
Quàm fœlix cùm tenuero.
Tunc amplexus, tunc oscula,
Quæ uincunt mellis pocula:
Tunc fœlix Christi copula,
Sed in his parua mora.
Iam quod quæsiui uideo,
Quod concupiui teneo:
Amore Iesu langueo,
Et corde totus ardeo.
Iesus cum sic diligitur,
Hic amor non extinguitur:
Non tepescit nec moritur,
Plus crescit & accenditur.
Hic amor ardet dulciter,
Dulcescit mirabiliter:
Sapit delectabiliter,
Delectat & fœliciter.
Hic amor missus cœlitus,
Hæret mihi medullitus:
Mentem incendit penitus,
Hoc delectatur spiritus.
O beatum incendium,
O ardens desiderium:
O dulce refrigerium,
Amare Dei filium.
Iesus flos matris Virginis,
Amor nostræ dulcedinis:
Tibi laus honor luminis,
Regnum beatitudinis.
Iesu sole serenior,
Et balsamo suauior:
Omni dulcore dulcior,
Præ cunctis amabilior.
Cuius gustus sic afficit,
Cuius odor sic reficit:
In qua mens mea deficit,
Solus amanti sufficit.
Tu mentis delectatio,
Amoris consummatio:
Tu mea gloriatio,
Iesu mundi saluatio.
Sequar quocunque ieris,
Mihi tolli non poteris:
Cùm meum cor abstuleris,
Iesu laus nostri generis.
Dilecte mi reuertere,
Consors paternæ dexteræ:
Hostem uicisti prospere,
A *Iam cœli regno fruere.*
Cœli ciues occurrite,
Portas uestras attollite:
Triumphatori dicite,
Salue Iesu rex inclyte.
Rex uirtutum, rex gloriæ,
Rex insignis uictoriæ:
Iesu largitor gratiæ,
Honor cœlestis curiæ.
Tu uera lumen patriæ,
B *Tu fons misericordiæ:*
Pelle nubem tristitiæ,
Nobis dans lucem gloriæ.
Te cœli chorus prædicat,
Et tuas laudes replicat:
Iesus orbem lætificat,
Et nos Deo pacificat.
Iesus in pace imperat,
Quæ omnem sensum superat:
Hunc mens mea desiderat,
C *Et illo frui properat.*
Iesus ad Patrem rediit,
Cœleste regnum subiit:
Cor meum à me transiit,
Post Iesum simul abiit.
Iam prosequamur laudibus,
Iesum, hymnis & precibus:
Vt nos donet cœlestibus,
Cum ipso frui sedibus. Amen.

ORATIO.

D *IESV Christe fili Dei uiui, pro his & omnibus quæ de te piè credimus & credere debemus, tibi gratias (licèt indignas) referimus: & per eas te suppliciter exoramus, ut teipsum ex parte omnium cœlestium, terrestrium & infernorum Deo patri offeras, in dignam laudem omnium, in quibus summam Trinitatem laudabilem recognoscis: & in plenam gratiarum actionem pro quolibet beneficio à singulis debitam creaturis: atque in ueram emendationem omnium malorum ab origine mundi cōmissorum, & insufficientem persolutionem omnium bonorum unquam omissorum: & in supplementum quoque* E *meriti omnium beatificatorum, & gratiæ omnium iustificatorum, ac emendationis omnium peccatorum, refrigeriique omnium purgandorum, necnon in releuationem omnis indigentiæ corporis & animæ singulorum. Amen.*

Finit secunda & vltima pars huius libri, vitæ Christi.

VITA GLORIOSISSIMAE MATRIS ANNAE, CHRISTIPARAE VIRGINIS MARIAE GENITRICIS,

ab Ascensio in compendium redacta, ex historia suauissima eiusdem matris Annæ: ab religiosissimo viro F. Petro Dorlando ordinis Carthusiensis in Zelem Theutonicè prius ædita.

De Diua Annæ parentibus, & eorum nuptijs. Cap. I.

APPROPINQVANTE plenitudine temporis, quo per filium suum Deus humanũ genus redempturus erat, septuaginta septem (ut diuus Cyrillus Carmelita ait) ante diuini uerbi incarnationem annis floruit in Iudęa uirgo quædam generosissima ex Dauid stirpe nata: diues admodum mireq; formosa, optimè morata, ualideq́ue cordata, ac spei de redemptione Israel refertissima: quæ cum parentum uenia, filios prophetarum in Carmelo uisitare solita, ab eisdem moribus & prudentia, ac sanctitate plurimum illustrabatur donec iam matura uiro iam plenis nubilis annis, matrimonio ad generis propagationem à parẽtibus optimis & prudẽtissimis ex ueteri instituto addiceretur. Quibus tamen uirgo, castis colloquiis imbuta, uirginaliq́ue uitæ assueta, animoq; destinata, primùm refragata, rem ad Carmelitas retulit. Qui in ieiunio, & oratione Deum consuluerunt: donec eorum tres in spiritu rapti, radicem uidere pulcherrimam, geminam ex se arborẽ emittentem: è quarum altera natus est ramus speciosissimus, tria diffundens ramalia: è quorum primo longè decentissimo, natus est flos purissimus atque fragrantissimus. odore cœlum ac terram perfundens optimo. Ex reliquis quoq; prioris arboris ramalibus flores nati sunt, si seorsum spectentur pulcherrimi: sed ad primi floris comparationem nihil. Ex altera uerò arbore orta est uirga sanè pulchra, pulchriorem producens florem: nec tamen primo comparabilem. Hac radice sic uisa, audita est simul uox dicens: Hæc radix est Emerentia nostra, magnæ propagationi destinata. Qua re intellecta, uirgo Deo & parentibus obediens, Stolano uiro iusto & Deum timenti nupsit.

De natiuitate duarum Emerentiæ filiarum. Cap. II.

PERACTO matrimonio, & legitimè consummato, Emerentia concepit & peperit filiam Ismeriam nomine, quæ suo tempore matrimonio data, genuit filium Eliud, & filiam Elizabeth. Eliud autem Emyn genuit patrem Nemeciæ, è qua sanctus Seruatius genitus est. Elizabeth autem Ioannem Baptistam, præcursorem Domini, in senectute sua enixa est. Concepit præterea & peperit Emerentia alteram filiam: cui Annæ, id est gratiæ Dei nomen indidit: quæ uerè gratia Dei: quia ex eius filia processit Saluator mundi, uti docebunt sequentia.

De diuinæ matris Annæ coniugio, & eleemosynis. Cap. III.

CRESCENTE autem & moribus & ætate, de qua nobis est sermo Anna, habitanteq; in ciuitate Dauid, Bethlehẽ nomine, placitum est parentibus matrimonio dedere: nupsitq́ue uiro optimo de ciuitate Galilææ, cui nomen Nazareth, nomine Ioachim. Quo cum honestissimè in timore Dei, & spe certissima conuersata est: hoc (ut Hieronymus attestatur) instituto, ut bona sua tripharìam diuiderent: parteq; unam templo Dei & eius ministris, hoc est clero, darent. Secundam, peregrinis & cæteris pauperibus: tertiam, suis suorumq; necessitatibus. Quo pacto diu, & (ut plures uolunt) ad uigesimum uixerunt annum sine prole: pro qua tamen sæpe preces fuderant.

De sterilitate & rubore, quem ob eam passi sunt. Cap. IIII.

VERVM licèt (Deo ita ordinante) diu steriles essent, non tamen ipsi minus seruierunt: nec eleemosynas minores fecerunt: sed potius maiores: in spe firma ipsum rogantes, ut opprobrium sterilitatis auferre dignaretur. Cùm autem solennitatum & ceremoniarũ obseruantissimi essent, accidit ut in festo Tabernaculorum Ioachim more solito cum fœcundis oblationem in templum offerret: quem cum Isachar summus pontifex & Ruben scriba conspicerent, cum summo opprobrio eius munera reiecerunt, ipsumq; contumeliosè exploserunt, dicentes: Quis te tam audacem ac temerarium fecit, hominum inutilissime: ut cum fœcundis audeas ad altare Domini offerre munera tua: cùm sis ipse sterilis & maledictus à Domino in lege? Exi igitur quam primùm, sciens nec te, nec munus tuum gratum Domino. Nisi enim te contemneret, sterilem non pateretur. Caue autem posthac templum oblaturus ingredi. Quo audito cũ rubore summo, sed sine murmuratione exiit de templo, (ignorante id Anna coniuge) ad pastores pecoris sui in agro, ubi in loco secreto sese in lachrymas

pro-

ri: ſperante uidelicet Deum aliquid magni in ea operaturum. Nec ſefellit eum ſpes. Super greſſa eſt enim uniuerſas, tam in opere textrili, quam in canticis, ac hymnis: omnibusq; quæ ad talem ſtatum pertinent: quippe quam gratia Spiritusſancti à primò conceptionis inſtanti peculiariter ſemper repleuerat: & in omni incepto adiuuerat. His itaque moribus, hisq; dotibus ornata, ad nubiles excreuit annos. Veruntamen, niſi Deus aliter diſponeret, nubendi reiecerat animum. Nam diuinis contemplationibus, & angelicis conuerſationibus aſſueta, angelicam in cœlibatu decreuerat degere uitam. Verum defuncto iam (ut dictus frater Petrus Dorlandus aſſerit) patre. (Nam Baptiſta Mantuanus, etiam filiæ nuptias uidiſſe eum canit: quod propter ſecundas & tertias Annæ nuptias non uero ſimile eſt.) Anna ſeniorum, & præcipuè Pontificis conſilio, cœpit filiam ad nuptias cohortari, iuxta legis inſtitutum: ſed uoto eius intellecto, rem ad Pontificem detulit: qui nouo uoti genere ſtupefactus, ex prudentum conſilio Deum conſulendum decreuit. Ad quam rem totus congregatur clerus, ieiuniis & orationibus uacans. At uirgo interim ut uoti ſuis annueret, Deum præcari nõ deſtitit: dum Gabriel eidem apparẽs ait: Ne timeas Maria ſponſi caſti ſubire thalamum, nam uirginitatis nõ patieris detrimentum. Qua ſic conſolata, uox diuina ex propiciatorio ad Pontificem audita eſt: iubens omnes uiros cœlibes de ſanguine Mariæ, & ſtirpe Dauid poſtridie ad templum conuenturos, cum uirga arida: quæ in cuius manibus florere inciperet, eũ uirgini ſponſum declararet. Interea Agabus caſto uirginis amore captus, euentum magica arte ſciſcitans, nihil ſcire potuit, præterquam magnum in uirgine latere ſacramẽtum: quo circa, repulſam paſſus, ad Carmelitas ſe contulit, ubi ſanctam uitam uixit, uſque ad Apoſtolorum prædicationem: qua illis (ut eorum atteſtantur actus) cõiunctus eſt. Conuenientibus autem poſtridie omnibus ad nuptias idoneis, ſolius Ioſeph uiri caſti, qui in cœlibatu uitam degere decreuerat, uirga floruit: quo circa uirgini ſponſus datus: & ab angelo, ne eam contingeret, admonitus, eam diuinis uacare permiſit. Dumq́ue (ut quidã non futiles authores uolunt) illud Eſaiæ: Ecce uirgo concipiet & pariet filium, legiſſet: atque in eius uirginis exaltatiõne mirificè inflammata eſſet: diemq́ue illam fœlicem aduentare præcaretur: Miſſus eſt angelus Gabriel à Deo. Et reliqua quæ in uita Chriſti ad unguem ſunt pertractata, ubi annunciatio, uiſitatio, & reliqua diuæ Virginis ſolennia: quin etiã ipſius aſſumptio, graphicè deſcribuntur. Reſtat ergo ut reliquam diuæ Annæ hiſtoriam paucis percurramus.

De reliqua diuæ Annæ uita & migratione. Cap. VII.

Vt uerò reliquam diuæ matris Annæ hiſtoriam paucis percurram: meminerimus Ioachim uirum ſanctiſsimum, dũ à filiæ ſuæ in tẽplum, ut uouerat, præſentatione lætus redierat: paulopoſt uita defunctũ eſſe migraſſeq́ue ad patres ſuos, ſpei de redemptione generis humani plenum. Nam de filia præter eius annunciationem, & præſentationem mirificam, indolemq́ue non humanam, ſed plane diuinam, ex reuelatione ſpem maximã cõceperat: ex illa uidelicet oriturum redemptionis authorem. Vbi igitur in hac ſpe fœliciter requieuerat, & ab Anna coniuge honorificè ſepultus erat: ipſe ſeſe ad filiam trãſtulit, ea ſpe ut cum Anna uidua illa, cuius in purificationis Euangelio Lucas meminit, cæterisq́ue ſanctis mulieribus in templo Deo reliquam uitam dedicaret: ſed mox à Deo in ſpiritu admonita ad ſecundas nuptias tranſire, domum reuerſa, Cleophæ nupſit: ex quo filiam genuit: quam amore primæ etiam Mariam nuncupandam cenſuit. Qua nondum bimula, Cleophas diem obit, & Anna ſe templo iam dedicandam autumans, ad tertias nuptias diuino oraculo reuocatur. Nubit ergo uiro optimo Salome. Vnde & tertia genita Maria: à patre Maria Salome dicta, & à marito Maria Zebedæi. Quo circa poſt nuptias Mariæ, matris Ieſu Chriſti Saluatoris noſtri: quem de Spiritu ſancto cõcepit. Mariam Cleophæ matrimonio iunxit, uiro tali coniuge digno, Alphæo nomine: qui ex ea genuit Iacobum minorem, Ioſeph iuſtum, Simonem Cananæum, & Iudam Thaddæum. Et deinde Mariam tertiam Salome filiam Zebedæo, qui ex ea genuit Iacobum maiorem, & Ioannem Euangeliſtam, ut non inanis cenſeatur ad tertias nuptias diuæ Annæ tranſitio. Ad quas (ut ſanctæ moniali ac ueſtali uirgini Colletæ reuelauit) tranſiuit Dei iuſſu, non carnis inſtinctu. Itaq; non eſt eius obedientia in nuptiis uituperanda, ſed fœcunditas cœlitus data nobis ueneranda: quam cœlitus datam ambigere nõ poteſt, qui hiſtoriã recolit: ſi enim uigitinquinque annos cum Ioachim uixerat, & iam ſterilis reputata erat dum matrẽ Domini genuerat: nõ potuit tertiam filiam ſine Dei dono concipere. Neque uerò ſola prolis fœcunditate refulſit, ſed & multomagis uirtutum præſtantia: qua Dei filium ex filia ſua incarnatum agnoſcere, amplecti, atque adorare meruit: unde & eccleſia olim iã eius recoluit memoriam, qui ad nouum teſtamentũ idcirco pertinere uiſa eſt, quia iam præſentem agnouit Chriſtum Saluatorẽ. Creditur tamen Ioſeph, gener eius, ante paſsionem Chriſti in ſinum Abrahæ deſcẽdiſſe. Vnde poſt reſurrectionem cum cæteris ſanctis educta, & in die aſcenſionis Dominicę cum Chriſto in cœlos aſſumpta: illinc nos deſpectat, & ſibi famulantibus præſentia impetrat auxilia: ut notiſsima & plurima ipſius atteſtantur miracula, à dicto Carthuſiano fideliter perſcripta. Qui uerò rubore immerito ob ſterilitatem fuerat affecta: contra ruborem immeritum fidele & frequẽs præſtat patrocinium: quo uoto & nos quoque damnauit. Hæc ſunt quæ de diua matrona, omnisq; honeſtatis, ac ſanctitatis ſpecimine, diua Anna, habuimus annotanda.

ORATIO.

OMNIPOTENS *ſempiterne Deus, qui Ioachim atq; Annã glorioſiſsimæ matris tuæ ſanctiſsimos progenitores, ob infœcũditatem diuturnam immerito rubore concuti in eorum ſalutis augmentum permiſiſti: concede propitius, ut eorum meritis & interceſſione ab omni rubore & infamia liberati, ad cœleſtẽ gloriam perduci mereamur. Per te Ieſu Chriſte, Saluator mundi, qui cum patre & Spiritu ſancto uiuis & regnas Deus, Per omnia ſecula ſeculorum. Amen.*

Iodoci Badij Gandenſis Tetraſtichon; de ſancta Anna.

Anna decus mundi, mater genitricis Ieſu,
Pro nata meritis det tuus aſtra nepos.
Primitias noſtræ pariens ſancta Anna ſalutis,
Nos cum prole tua, cumque nepote iuua.

Iodo-

Iodoci Beissellij Particij Aquensis, Rosarium de sancta Anna, ad reuerendum patrem, Dominum Ioannem Tritemium, Abbatem Spanhemēsem, ordinis diui patris Benedicti.

Quisquis hoc Rosarium, ad honorē beatissimæ matris Annæ pro deuotione legere uoluerit, præmittat orationē Dominicam, cum salutatione sanctæ Annæ: quam semper post duos uersus repetat, quæ quidem salutatio est, ut sequitur.

AVE Dei genitricis mater uenerabilis Anna sanctæ trinitati gratissima: præ cūctis mulieribus honorata, benedicta tu à Domino, & benedicta proles uteri tui, prolesque uirgineus natus Iesus Christus. Amen.

Pater noster. Aue Dei.

Anna tuas liceat misero mihi promere laudes,
Nam tibi (si pateris) serta rosasque feram. *Aue.*
Anna nitens regum Iudæ ueneranda propago,
Atque etiam Ioachim coniuge clara pio. *Aue.*
Anna diu sterilis fleuisti in coniuge amores
Vnica nuptarum gloria, & unus honor. *Aue.*
Anna piam sobolem, nec uanos quæris in usus,
Sed colat ut sancta posteritate Deum. *Aue.*
Anna tibi æetherea celer astans nuncius aula,
Gaude, ait, en sobolem mater habebis ouans. *Aue.*
Anna feres sobolem tanta uirtute beatam,
Vt cum uirgineo mater honore micet. *Aue.*
Anna feres gnatam, cuius quem non capit orbis,
Ipse libens subeat uiscera casta Deus. *Aue.*
Anna tuo tandem surget de sanguine sanguis,
Quisusus miseris spem ferat usque reis. *Aue.*
Anna tuum decuit tanta expectatio partum,
Haud facile est, matrem matris habere Dei. *Aue.*
Anna tuæ sobolis laudes super astra uolabunt,
Te quoque fœlicem secula cuncta ferent. *Aue.*

Pater noster. Aue Dei.

Anna mali puram tu concepisse Mariam
Crederis, & sanctam mox habuisse Deo. *Aue.*
Anna aluo gestas, quam signauere figura
Venturam, sancti quam cecinere patres. *Aue.*
Anna geris clausam paradisum, ex arbore uitæ
Felicem, & cuncto ruris honore sacram. *Aue.*
Anna grauis gestas hortum, quem flammeus ensis
Custodit, cherubin nocte dieque calens. *Aue.*
Anna geris florem, qui candida lilia uincat:
Et uiolas humiles coccineamque rosam. *Aue.*
Anna Musaica per te deprehenditur arca,
Aetherei panis aurea & urna iacet. *Aue.*
Anna geris sponsam ueri Salomonis, & omni
Gemma exornatam intus & exterius. *Aue.*
Anna geris templum, cuius penetralia dulces
Impleuere soni: musica & omnis ouans. *Aue.*
Anna geris uelum pulchra sub imagine, patrum
In se gesta tenens: quod tegat alta Dei. *Aue.*
Anna geris sobolem, cuius Phœbi aurea uestit
Flamma caput, niueos candida luna pedes. *Aue.*

Pater noster. Aue Dei.

Anna exoptata compos iam facta Maria,
Pectore uix toto gaudia orbata capis. *Aue.*
Anna recens nata plauserunt cuncta Maria
Sydera, & insolitum fluxit ad axe iubar. *Aue.*
Anna tui fœtus natalem credere fas est
Te circum angelicos concelebrasse choros. *Aue.*
Anna tuum partum manes sensere profundi:
Lux noua tunc stygios terruit ipsa lacus. *Aue.*
Anna parens dubitas manibus contingere gnatam,
Sole magis rutilam luminibusque poli. *Aue.*
Anna quid æetheream metuis tractare puellam?
Arridet matri, tristia nulla facit. *Aue.*
Anna capesse animos, en lactea ad ubera tendit
Gnata manus teneras, & tua colla petit. *Aue.*
Anna moras rumpis, mammas & pectora nudans,
Excipis in tenero membra tenella sinu. *Aue.*
Anna foues gnatam, dulcesque à pectore succos
Ore trahit roseo, murmura grata sonans. *Aue.*
Anna feret quantos si scires gnata dolores,
Quotque feras mortes, tu modo nulla fores. *Aue.*

Pater noster. Aue Dei.

Anna tibi est cordi gnatam exornare probatis
Moribus, & summo composuisse Deo. *Aue.*
Anna paras celso gnatam importare delubro
Sponte, sed ad superum pertigit alma gradum. *Aue.*
Anna citam lento sequeris gressu atque labore,
Solatur fessam promptula uirgo senem. *Aue.*
Anna quid in tenera miraris uirgine robur?
Non humana uides, sed pia signa Dei. *Aue.*
Anna soles inopi, & sacris dare munera templis:
Nunc das quo mulier plus nihil ulla dedit. *Aue.*
Anna ubi sacratam uoluisti degere gnatam,
Claustra libens subijt, uirgineamque domum. *Aue.*
Anna piam missura, genas & lumina fletu
Conficis, immotam se tenet altus amor. *Aue.*
Anna domum repetas, gnatam dimitte tonanti:
Nil nisi uenturum cogitet illa Iesum. *Aue.*
Anna per æthereos uolitet tua nata recessus
Occupet hanc summo culmine missus amor. *Aue.*
Anna duas satis est tibi deseruire Marias,
Hæ quoque non modica te pietate colent. *Aue.*

Pater noster. Aue Dei.

Anna tuo fletu docta es succurrere flenti:
Hic miserum notis tu quoque prompta saues. *Aue.*
Anna soles fixas naturæ uertere leges:
Sique uoles, sterilis sit modo læta parens. *Aue.*
Anna etiam fluxa fortunæ munera sistis,
Ne fugiant nostros lapsa repentè sinus. *Aue.*
Anna fugas dedecus, das pulchra munera famæ,
Tu luctus releuas: & tibi cedit amor. *Aue.*
Anna iuuas, seu quem terret uis hostica, seu quem
Carceris obscuri uincula sæua tenent. *Aue.*
Anna leuamen ades fidum mortalibus ægris,
Te duce languenti perdita uita redit. *Aue.*
Anna parens tumido te inclamat nauita fluctu,
Si iactant laceram flatus & unda ratem. *Aue.*
Anna parens nigro es semper metuendo tyranno:
Vt glacies ignem, te fugit ille nocens. *Aue.*
Anna abs te nequeant mortalia pectora frustra
Poscere: quodque uoles, gnata deusque uolet. *Aue.*
Anna igitur meritis & tanta prole beata,
Anna parens nostras respice magna preces. *Aue.*

Oratio post rosarium dicenda.

OMNIPOTENS ac piissime Deus, qui beatam Annam in genitricis filij tui matrem eligere dignatus es: concede propitius, ut qui memoriam eius fideli deuotione percolimus, eius meritis & precibus æternæ uitæ suffragia consequamur. Per eundem Dominum nostrum.

De diuo Ioachim Patriarcha, & auo Iesu Christi, carmen Asclepiadeum Gliconium, conditum à magistro Iodoco Clichtoueo Neoportunensi: sicut est, Sanctorum meritis indyta gaudia.

PLECTRVM *Phœbe tuum sume sonorius,*
Et leni citharam pollice persona:
Nec desint comites carmina condere
Doctæ Castalides deæ.
Non mens est superum prælia scribere,
Aut immissa feris tela gigantibus:
Præclarum Ioachim præstat ad æthera
Dignis tollere laudibus.
Ignorata diu, nocteque condita
Tanti clara uiri gloria seculo,
Tandem conspicuo lumine cognita,
(Vt par est) celebrabitur.
Vt Phœbus radium fundere lucidum,
Expulso Borea, nubibus incipit:
Sicut gemma latens eruta puluere
Terræ, clarius enitet:
Vt claris soboles orta parentibus,
Maiorum celebris stemmate redditur:
Sic nati probitas & generositas
Patris gloria creditur.
Quòd clara Mariam stirpe creauerit,
Ex qua uera salus prodyt omnibus:
Quis dignum celebri laude negauerit,
Quem laudare parauimus?
Magnis digna Dei mater honoribus,
Ex diuo Ioachim duxit originem:
Qua natus puer est ille salutifer,
Et spes unica gentium.
Matrem summa decet gloria candidam,
Nato summus honor debet haberier,
Ingens huius auum laus decet, & patrem
Illius ueneratio.
Si patri fuerit gloria præstita,
Hæc natis etiam præstita noscitur:
Illis laus eadem debita creditur,
Nec dispar reuerentia.
Hic iunctam thalami fœdere duxerat
Annam, non meritis coniugis imparem
Par illis probitas, æquaque largitas,
Et par cura Dei fuit.
Horum præcipuè munificentia
Insignis memori laude reponitur,
Produntur si quidem diuitias tribus
Diuisisse suas modis:
Templo prima fuit debita portio
Rerum, pauperibus pars fuit altera
Designata, domum tertia nutryt
Vsu commoda proprio.
At longo sterilis tempore sæpius
Multas Anna preces anxia fuderat,
Vt (quæ sacra Deo munera deferat)
Esset prole puerpera.
Nam contempta sui munera coniugis
In templo fuerant, quòd sobolis foret
Expers: in steriles numina pontifex
Irasci thalamos ait,
Aedes ille suas tectaque deserens,
Ne tristis fieret fabula cæteris,
Agris delituit: dulcia præferens
Charis arua penatibus.
Sed summi pietas numinis optima
Solatrix hominum, sedibus angelum
Demisit superis, optima nuncia
Qui prolis referat noua.
Assistens Ioachim nuncius æthere
Missus: tristitia desine confici,
Dixit: namque salus optima seculi
Nascetur tibi filia.
Hæc sperata diu gaudia proferet,
Confringetque suis tartara uiribus.
Hæc Euæ genitos sanguine, lucidas
In cœli reuehet domos.
Tum sancti monitis credulus angeli,
Promisso Ioachim munere lætior,
Voti compos erat: sustulit ut sua
Natam coniuge filiam.
O clarum meritis, ò memorabilem, &
Dignum grandiloqui quem tuba personet
Vatis Meony: nos sibi deditos
Summum ducat in æthera. Amen.

Festum principale Sancti Ioachim est decimasexta die Septembris. Commemoratio uero eius solennis est nona die Decembris:

Hymnus Saphicus, beato Patriarchæ Ioachim Nazareno, decantatus à fratre Iacobo keimolano Carmelita Gandensi.

O PATER *patrum Ioachim beate,*
Vt tibi gratos modulemur hymnos,
Tu foue dulci modo nos clientes
Nectare cœli.
Non enim quicquam sumus irrigati
Rore quem dicunt, neque per soporem,
Sed nec imbuti sumus aut uel ullo
Nectare cœli.
Qui uiros claros cecinere quondam,
Hi relibutos licèt æstimarunt
Esse (se falsò tamen hoc putarunt)
Nectare cœli.
De sacer tantùm chorus angelorum
Si satis dignè celebrare possit,
Nos tibi laudes resonemus absque
Nectare cœli.
Hinc tuum nobis petimus iuuamen
Sancte sanctorum Ioachim parentum,
O pater patrum nimium referte
Nectare cœli.
Qui quòd in partes tua diuidendo
Erogas iustè miseris, & aræ:
Nonne cantamus bene te refertum
Nectare cœli?
Et quòd in templo patiens ferebas
Quæ tibi probro dederat sacerdos,
Nonne cantamus bene te refertum
Nectare cœli?
Quodque te dignum Deus esse duxit
Angelo sancto, releuare tristem:
Nonne cantamus bene te refertum
Nectare cœli?
Tu (quod est magnum) fueras maritus
Illius sanctæ uenerandus Annæ,
Quã modo plenam canit omnis orbis
Nectare cœli.
Tu (quod est maius) genitor beatæ

Di-

Dignus inuentus fueras Maria,
Quam quidem scimus magis esse plenam
Nectare cæli.
Tu (quod excedit) nouitate Christi
Solus è cunctis auus es uocatus:
Qui super plenus super effluitque
Nectare cœli.
O potens ergo Ioachim sacrate,
Sic tuam nobis modo serto dextram,
Ne sacro tandem careamus illo
Nectare cœli.
Nunc Deo laudes pariter canamus
Qui suo nato Ioachim colendum
Hunc auum sumpsit, mediante sacro
Nectare cœli. Amen.

Eiusdem in eiusdem Patriarchæ laudem carmen: cuius primæ literæ habent, Iacobi keimolani Carmelitæ Gandensis carmen Saphicum:

IAm preces summo meritas parenti
Ante sacratas resonemus aras,
Corde deuoto simul & uocemus
O Ioachime.
O tuum sanctum Ioachime nomen,
Blandius quamuis sonet hoc Hebrais,
Id magis deinceps placeat rogamus
O Ioachime.
Κοινὰ (ut Græcè loquar & latinè)
Et φίλος qua refacias uetusto
Iure sint, ut πάντα φίλων τὰ κοινά,
O Ioachime.
Multa cùm cœlo tibi sit potestas
Ob tuum ne nos patiare fructum
Laude prædignum tenebras adire,
O Ioachime.
Astra si sursum uideamus omnes,
Non tamen mens est uaga semper illic:
Ipse opem præstes, opus & necesse est
O Ioachime.
Carne qui quondam fueris grauatus
Arce iam summa positus, fauere
Rebus humanis melius ualebis,
O Ioachime.
Missa quæ poscis faciet quidem non
Ille qui ternus Deus est, sacrata
Luce nos ergo petimus fruamur
O Ioachime.
Inter aulares qui habetis almos
Tu patrum cœtus magis eleuatus,
Est ne id indignè tibi corrogatum
O Ioachime;
Grata uam multum tua uita cunctis
A Deo prima meruit salutem:
Nec tuis tantum, sed & uniuersis
O Ioachime.
Debuit dignè chorus ille diuum
Esse suppositus tibi, quin & exin
Ne quidem cessat celebrare dicens
O Ioachime.
Sic magistratus tuus hic beato
In polis non est onerosus ulli,
Sed magis tecum iubilant seruantque
O Ioachime.

Cùm nouos cuncti meditentur hymnos
Ad tui laudem superi frequenter,
Ritè terreni tibi quid sonabunt
O Ioachime.
Magna cùm magnum tua dona carmen
Exigant, & non ualeamus: ipsum
Nostrum hoc acceptes modo qualecunque est,
O Ioachime.
Sancte tu nobis Ioachime seruis
Ab tuo Christo ueniam nepote
Posce peccatis, ubi supplicamus,
O Ioachime.
Patriarcharum decus es priorum,
Hinc herus sancta peramandus Anna,
Inde tu dignus pater es Maria,
O Ioachime.
Cuius (ut tandem sileat miselli)
Verus & clemens auus es: sit illi
Mira laus, summæ quoque trinitati:
O Ioachime. Amen.

Sequentia octo epigrammata condidit frater Gulielmus Bibaucius, sacri ordinis Carthusiensis.

AVDITE Pieridum redolentia carmina fontes
Nunc Ioachim iuuenes ludite, uosque senes.
(Magna decent magnos) suaui condita lepore,
Carmina diuo nunc Ioachim canite.
Si dicis, Ioachim quis hic est? pater ille superne
Reginæ est, igitur regulus est superum.
Multiplici sanctum Ioachim pulsate precatu
Christicolæ sœdi, crimine multiplici.
Stelliferos auus est regis qui condidit orbes:
Et patriarchalis gloria prima chori.
Ergo potest facilem ueniam impetrare reatus:
Virtutis nitidam ferre potestque uiam.
Laudibus intactam celebras quicunque puellam,
Inde Iesu Christo gratior esse studens.
Virginis haud graue sit Ioachim coluisse parentem,
Quem proprium uoluit ipse redemptor auum.
Virtutes cuius si tollis in æthera laude,
Gratus eris Mariæ: gratus erisque Iesu.
Virginis eximiæ patrem celebrate fideles:
Quem laus illustrem multiplicata facit.
Qui cum prole sua commune meretur habere,
Nomen: dum Christi dignus habetur auus.
Hoc dulce quæ cupimus facile impetrare licebit,
Si puro nitidas fundimus ore preces.
Salue Christifera Ioachim, pater alme Mariæ,
Quæ semper niuea uirginitate nitet:
Inter fœmineas uirgo nitidissima turmas,
Egregio nomen ditat honore tuum.
Maiori tamen ipse Iesus patris inclyta proles
Aeterni: natæ stirps benedicta tuæ
Illius es genitor, Auus huius & ipse probaris,
Ergo tua miseros conciliato prece.
Quisquis es & uariis immergeris undique pœnis,
Crescit & assiduò plaga, dolorque tuus,
Intrepidis Ioachim precibus tentes patriarcham
Qui potis est subitam ferre salutis opem.
Diue pater Ioachim Anna cum coniuge salue,
Et Maria salue caste marite Ioseph.
Protinus afflicti maculas expellite cordis,
Vt tua stirpe Christus det mihi regna poli.
Anna Dei matris genitrix, Ioachim pater, alme

Ioseph, post trinum numina trina Deum,
Cernite continuas lachrymasque, precesque benigni,
Et facitote Iesus det mihi regna poli.

Carmen sapphicum eiusdem Gulielmi, ad eundem Patriarcham.

QVando te summum specimen decusque
Es Iesu matris Ioachim parens es,
Omnium famam superans uetustam
Tertius nemo tibi, nec secundus,
Dum magis Phœbæ facie coruscas
Aulicos inter superi tonantis:
Qui quasi stellæ tibi sunt minores
Cedit in primis Patriarcha quisque,
Te simul uates uenerentur omnes
Ter, quater patres: reliquique ciues
Cælici, castæ pariter puellæ.
Nam licet uirtus animosa in illis
Splenduit solis radiantis instar,
Non tamen sedes superas adissent,
Ianuas celsi, nisi prole cæli
Peruias cunctis Maria dedisses.
Quæ tulit natam sine labe summi
Principis, toti dominantis orbi
Lance qui iusta, trutinaque recta
Præmium uitæ meritis coæquat
(O decus uatum superumque uates
Et pater magnis titulis colende,
Atque præclaris numeris canende)
Hunc precor tandem rogites ut altis
Gaudeam regnis: celebremque uiuus
Et patris nomen, geniti, sacrique
Numinis, compar quibus est potestas
Et uigor idem.

Robertus Gaguinus fratri Arnoldo Bostio.

MIlle licet studeas Ioachim præconia linguis
Dicere, nec musis inferiora canas:
Contendens frustra titulos expromere diui:
Alter ab extremo ferues adesse gradus.
Quis satis accumulet præclara laude parentem
Virginis, unde salus perdita grata datur?
Si fructu infœlix fuit arbos illa sciendi,
Qua ruit in miseram nostra propago necem.
Quàm iuste extollas toto conamine germen,
Vnde parens magni prodijt alma Dei?
Principium Ioachim sane est & ianua lucis
Quam reducem terris eius alumna tulit.

Idem Robertus Gaguinus, minister generalis sacri ordinis sanctæ Trinitatis.

DVm petis attolli uocali psalte parentem
Christiferæ matris, me quid ad ista uocas?
Visne lyram pulset cõtracto pollice mancus?
Vis simulet cigni cantica coruus hebes?
Hoc agat excelsa gnarus cantare Sophocles,
Vel quos instituit dulcis Apollo modis.
Sed quis tantus erit, laudes qui promat abunde
Verbigenæ Christi magni potentis aui?
Hæc laudum summa est, fœcunda prole salutem
Reddere proscriptis, exulibusque focis.
Nonne fores nobis cælorum pestifer Adam
Clauserat, hic fœlix germine fudit opem?
Namque thoro iunctus matronæ nobilis Annæ,
Denique mirifica claruit & sobole.
Enixa est coniunx melioris nuncia mundi
Gnatam, quæ genuit integra uirgo Deum.
Inde luem mortis, & tartara dira, beato
Despicimus fine: dum scelus omne uacat.
Est igitur Ioachim fidei primaria planta,
Cuius fœtura est Iesus & ipse nepos.
Quem si fidus amas, si corde uereris, oportet
Pronus auum sancta religione colas.
Si quis enim uitij nonnunquam & criminis expers
Hunc nullo credas desipuisse malo,
Non potuit uitio lædi tam uiuida radix,
Flos unde & fructus fert super astra comas.
Vnde poli sedes & diuum tecta replentur,
Vnde animi pastum fœmina, uirque ferat.

FINIS.

INDEX RERVM ET VERBORVM AMPLISSIMVS,

A IOANNE BENEDICTO DOCTORE THEOLOGO,

non minus doctè quàm studiosè collectus, cuius quidem Indicis prior numerus paginam secundus columnam designat.

Condi-

Cœli

Difficile

Electi

Fo-

Gloria

Honores

Hypocri-

Innocen-

Lampa-

Resistere

Maria,

Mœroe.

Natura

Vocatio

Passionis

Patientia.

Paulus, Paula.

Pauor.

Pauper.

Paupertas.

Pœniten-

Prædicatio-

Princi-

Pi ...

Recipiendo-

Religio-

Salis

Saphy-

Si-

Tristitia

Mo-

A uesti-

Vua.

Indicis materiarum, & insignium locorum, in Vitam Christi, finis.